[illegible] les [illegible]
[illegible] xxx

564

52755

1,750

a monsieur dausjean Con.er a orleans

Seurrat de laboulaie

Avocat en Parlement 1753

LEXICON IVRIDICVM.

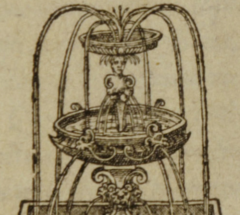
Hoc eſt,

IVRIS CIVILIS ET CANONICI IN SCHOLA ATQVE foro vſitatarum vocum Penus

Ex antiquis & recentioribus Iuriſconſultis ac Lexicographis, præcipuè ex BRISSONII, HOTMANI, & PRATEII LEXICIS, *Item ex* CVIACII OBSERVATIONIBVS & COMMENTARIIS *ita conſtructum, vt ei nihil demi, nihil addi, quod ſit neceſſarium, poſſe videatur.*

Acceſſit Legum populi Romani copioſus Index.

FONS ET ORIGO

VERBORVM IVRIS.

Excudebat Iacobus Stœr.

M. D. XCIX.

N° 216

TYPOGRAPHVS IVRIS STVDIOSIS S.

QVIA *omnes artes & diſciplinæ propria ſibi ſingulæ habent vocabula, vtiliſſimum eſt vt de iis proprij libri conſcribantur. Nimis enim longum, imò* ἀδύνατον *eſſet omnes omnium artium & ſcientiarum dictiones, earúmque neceſſarias explicationes in vnum volumen congerere. Ideo Theologi, Medici, Philoſophi, vocabularia ſeparata habent. Meritò igitur Iuriſprudentia, quæ eſt diuinarum atque humanarum rerum notitia, iuſti atque iniuſti ſciẽtia, quum & ipſa proprio ſtylo tradita ſit, proprium vocabularium ſeu Lexicon exigit. Quod noſtros præcipuè homines, id eſt noſtræ ætatis Doctores, mouit vt pro ſe quiſque in tam neceſſarium opus incumberet. Nemo enim ferè eſt, qui ſit alicuius nominis & doctrinæ, qui non huc ſuam (vt ita dicam) ſymbolam contulerit. Nos autem quum intelligeremus & quanto cum fructu coniunctum ſit, & quanto deſiderio à Iuris ſtudioſis expetitum, vt ex præcipuorum Iuriſperitorum obſeruationibus nomina*

loquendique genera, quæ ad hanc doctrinæ partem faciunt, collecta in ſeparato volumine repræſententur: dedimus operam vt ex noſtro typographeio tale quid & quàm vberrimè & quàm minima (vt loquuntur) forma, cùm facilioris geſtationis, tum minoris impenſæ gratiâ, prodiret. Sed (ne vos diutius detineam) quid in hoc opere præſtitutum ſit, ſequens Epiſtola fuſius & clariùs docebit.

Ad

Ad Lectorem.

QVANTVM vtilitatis adferat bonorum auctorum, doctiſſimorúmque interpretum diligens & accurata lectio, & pridẽ omnes, qui humaniorib. literis operam dant,& nos etiam nunc quotidie experimur. Paucos enim videas, eorum præſertim, qui ſibi laudem aliquam eximiæ doctrinæ comparare cupiunt, alios ſibi legendos ſeligere: nihílq. aliud à pleriſque eorum attentius obſeruari, quibus optime inſtituendorum puerorũ cura incumbit. hæc namque recta diſcendi via eſt, nullíſque ambagibus impedita quã qui inſtat, nuſquam profectò aberrarit. Sed (bone Deus) quàm exigua illorũ turba eſt, quámq. anguſtiſſimè cõtinetur ſi quis immenſam recentiorum Doctorũ multitudinẽ conſideraret: imò verò (quod peius eſt, & maximè deplorandum) quaſi parum vtiles noxiíque Reipub. ita à pleriſque relegantur, vt id tẽporis, quod iis euoluendis inſumunt, periiſſe ſibi prorſus exiſtiment. Peſſimum verò genus hominum, ſuppliciòque digniſſimum, quibus horrenda turpiſſimáque barbaries gratior venuſtiórque fuit, quàm ij, quib. caſtè integréque amata eſt puritas & elegantia lucri ſcilicet cupidiores, quibúſque nihil fuit σὺν κέρδει κακόν. ſed

quanto cum literarum detrimento, & ſentiunt iam, quibus id vehementer diſplicet: & agnoſcent tandẽ, quibus id non dolet. Nec hæc peſtis Iuriconſultos tantùm, etſi periculoſius: ſed etiam ſanctiſſimę Theologiæ, puriſſimæque philoſophiæ fines inuaſit. Quotuſquiſque eſt enim, qui in hís rectè diſertéque explicandis verſetur, quíque ſibi priſcos illos imitandos proponat? pauciſſimis exceptis, omnibus hoc innatum eſt, vt pulchri ſibi ac beati videantur, ſi eam conſequantur facultatem, vt de rebus propoſitis verba fundere, animíque ſui ſenſus qualicunque orationis genere ad alios perferre poſſint. Sed (dicet aliquis) vaniſſimum iſtorum ſtudium cur tantopere vituperandum, acerbiſſiméque reprehendendum cenſes: cùm non id tibi ſolùm imitari contigerit, ſed etiam expeditiſſimum iter aperias, quibus alioqui aut animus non fuerat eiuſmodi auctoribus legendis ſe dedere, aut certè non is, quem his tuis explicationibus illis confirmas? Id verò eſt, quod iam dudum queror, mecúmque expoſtulo. iam enim hoc malũ ſenſim ita ſerpſit, vt non modò hi accuratè euoluendi nobis, ſed diligentiſſimè explicandi ſint. Etenim Bartoli, Panormitani, Baldi, Iaſonis, & cæterorum ita paſſim obtinuere libri, vt his ſine ſolidæ doctrinæ parum nos conſequi, veterúmque Iuriſconſultorum mens & ſententia, huius noſtri ſeculi negotiis aptari non poſſe credatur. Quilibet itaque mirari deſinat, ſi quando in his libris harum inciderit mentio, viderítque nos non minori diligentia in iſtis elucidandis vti, quàm aliis grauioribus auctoribus: hæc ſcilicet eiuſmodi eſſe tempora reputans, in quibus ſcenæ

ſeruiendum ſit, nec ad vnguem quæque ſuperflua reſcindenda. Multa itaque cùm in prima huius Lexici editione eiuſmodi fuerint intermixta, diligentia Pardulphi Prateij Iuriſconſulti, ne ſperes in hac poſtrema pauciora, ne dicã plura addidimus enim pleniſſimam feudalium verborum expoſitionem, ex Iacobo Cuiacio, & Franciſco Hotmano, Iuriſconſultis huius ſeculi facilè principibus, itémq; alia quàm plurima infinita eiuſdem generis prius omiſſa: in quibus tamen omnibus hoc obſeruari velim, cùm Cuiacij alia ſit Feudalium librorum diuiſio, alia Hotmani, qui ferè vulgatam ſequitur, in iis, quæ ab illis ſumpta ſunt, diſtinguẽdum eſſe, atque in inueſtigãdis locis vtriuſque ordinem ſequendum. Prætereà etiam adiunximus ex iure Canonico multa, eáque quæ prætermiſſa prius, deeſſe videbantur, aut obſcurius alioqui eſſe explicata. Diligentiæ tamen noſtræ neruos in iis potiſſimùm intẽdimus enodandis, quæ à veteribus illis Iuricõſultis deſumpta ſunt: vt enim vnicuique illorum veſtigiis quam maximè inſiſtendum eſt, híſque recentioribus ſunt potiores, maioríque in pretio habendi: ſic id ſtudij quod illis impendimus, non ingratum (vt ſpero) antiqui iuris ſtudioſiſſimis iniucundúmque fuerit. Horum autem maximam partem ſuppeditauere nobis idem Fr. Hotmanus, & Bart. Briſſonius, in quibus tamen iudicio vtentes noſtro, nonnulla ſecus ab illis collocata, noſtra conſuetudine ſuo loco repoſuimus: quædam immutauimus, in omnibus ferè Iac. Cuiacium auctorem ſecuti, vt qui puriſſimè, ita doctiſſimè, Doctorum omnium iudicio, in Iuriſconſultorum libris ca-

ſtigandis verſatus ſit. Multa enim ex illius Obſeruationum libris, itémque aliis eius Commentariis huc inſeruimus, nuſquam ab aliis annotata: ita tamen neceſſaria, vt his demptis prorſus mutilus, ornatúque ſuo priuatus hic liber dici debeat. Quid verò Adrianus Turnebus? nihílne illius aduerſariorum libri profuere? imò quamplurimum: nã licet iuris peritus non fuerit, multa tamen inibi diſſeminauit doctè, prout omnia, ingenioſéque in Iuriſconſultorum libris obſeruata. Adiuuit etiam nos in hac editione P. Victorius, in variis Lectionibus, Muretus item, Sigonius in libris de antiquo iure ciuium Romanorum, Ioſephus Scaliger, doctiſſimi illius Iulij Scaligeri doctiſſima ſoboles, in ſuis in Varronem Coniectaneis, & in Feſtum Pompeium caſtigationibus, tum & Antonius Goueanus in Variarum Lectionum libris, itémque Antonius Contius, nec non Gloſſæ illæ veteres non ita pridem ab Henrico Stephano editæ, infinitíque alij, quos infrà recenſebimus. nec enim quenquam laborum ſuorum præmio defraudare conſilij eſt noſtri, aut cuiquam quod ſuum eſt ſuffurari, vt à pleriſque fieri ſolet. ita namque ingenuè hæc præſtitimus, vt iniuriam ſibi factam nullus queri poſſit. In Magiſtratibus autẽ Romanis deſcribendis, I.C. vitis & veterum recentiorum explicandis, Franc. Hotman. ſecuti ſumus: niſi quod in magiſtratuum deſcriptione multa ex noſtro quoque addidimus, ab illo non animaduerſa, quædam corrupta emendauimus, nonnulla etiam vt ſuperuacanea reſcidimus, illámque non ad calcem libri reiecimus, vt nec Iuriſcõſultorum vitas, quod ferè reliqui omnes, ſed

ſed ſingula ſuis quæque locis repoſuimus:eos in his ſecuti, qui ſummam laudem in hoc ſcribendi genere cōſecuti ſunt.quid enim attinet membrum à corpore ipſo diuidere?quódque aliàs vtiliſſimum eſt,& periucundum, tum ad legum veram cognitionem valde conducibile, ab ipſarum verbis ſecludere? In legum autem indice conficiendo, multum vſi ſumus Pauli Manutij opera, Iac.Cuiacij, & Ioannis Vlrici Zaſij, præcipuè tamen Franciſci Hotmani, qui in illarum deſcriptione accuratiſſimè verſatus eſt. nos autem quàm ſedulò, quámque diligenter tuum erit, Lector candide, iudicium. Nec verò in dictionibus horum librorum componendis eum ordinem obſeruauimus, quem hactenus ferè omnes, quos quidem videre contigit, ſed eum, quem olim Robertus Stephanus, nunquam ſatis laudatus typographus, in ſuo illo Linguæ Latinæ Theſauro, aliíſque ab eo editis Lexicis, qui & mihi peroptimus videtur, miniméque confuſus. nam dum illi ordinem literarum poſteriorum religiosè ſequi adnixi ſunt, tam multa confusè perturbatéque ediderunt, vt κυκεὼν quidam potiùs, nihilq; minus quàm ſeries alphabetica prodierit: in quibus tamen, ſi quid à nobis prætermiſſum videris, & id operarum ignorantiæ & peruicacitati, ipſiúſque operis difficultati tribuas, velim, in quo ita pleraque erant deprauata, ita indigeſtè conſtructa, vt dum illorū reſtitutioni ſtuderemus, ex his etiam nonnulla inuitis nobis effugerint. Nec ſanè mirum, ſi quis priorē editionem, aut aliorum quorumlibet cum iſta conferat, quantúmque cæteris in rebus à nobis elaboratum ſit, accura-

tè introſpiciat. Quòd ſi qui ſunt tamen, quibus non omnino ſatisfeciſſe videbimur, meminerint huius quod admonet Varro, QVI DE VERBIS MVLTA DIXERIT COMMODE, POTIVS BONI CONSVLENDVM, QVAM SI QVID NEQVIVERIT REPREHENDENDVM. Exegiſſe itaque opus videmur, laborioſum illud quidem, & magnis vigiliis, ſudoribus, frigoribúſque & animi curis paratum: vtinam tamen tam tibi acceptum gratúmque, quàm non graue moleſtúmque nobis fuit, id tui cauſſa ſuſcepiſſe. Id ſi feceris, & ad grauiora quædam, nec minus vtilia, quæ ſunt in manibus, perficienda animum addideris. Bene vale.

CATA-

CATALOGVS AVCTORVM,

PRAETER EOS QVOS IN EPISTOLA ad Lectorem recenſuimus, ex quorum libris hoc lexicon Iuris Ciuilis Canonici conſtructum eſt.

LEXICOGRAPHI.
GRAECI.

Iulius Pollux.
Suidas.
Lexic.Bud.R.Conſtantini.

LATINI.

Albericus Roſatius.
B.Briſſonius.
F.Hotmanus.
I.Spiegelius.
I.Oldendorpius.

IVRIS AVCTORES
GRAECI.

Solon.
Modeſtinus, de excuſat.
Iuſtiniani Nouel. & Edicta.
Leonis & Iuſtini Conſtit.
ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ

LATINI.

XII. Tabul.
Vlpiani tituli.
I. Pauli ſententiæ.
Gaij Inſtitutiones.
Voluſius Mætianus.
Q. Septimius Tertullianus:
Pandectæ I C.
Codices Gregor. Hermo. Theod. & Iuſtiniani.
Inſtitut. Iuſtiniani.

INTERPRETES.
GRAECI.

Baſilici.
Theophilus.
C. Harmenopulus.
Euſtathius C.P. antecceſſor.

LATINI.

Iulianus Patricius.
I. Frontinus.
Agg. Vrbicus.
Hygenus.
Anianus.
F. Martinus.
Azo.
Accurſius.
I. Beluiſius.
Speculator.
Cinus.
Dinus.
Bartolus. Baldus.
P. Caſtrenſis.
Ang. Aretinum.
P. Decius.
Iaſon.
F. Ripa.
A. Alciatus.
F. Duarenus.
Io. Coraſius.
I. Cuiacius.
G. Budæus.
L. Baiſius.
A. Auguſtinus.

Simon Schardius ad leges Rho. nauales & militares.
Petrus Faber.
Berengarius Fernandus.

EX IVRE PONTIFICIO.

Decretales.
Sext.Decret.
Gratiani Decreta.

INTERPRETES.

Bernardus.
Abb.Panormit.
I.Andræas.
Felinus Sandeus.
Ang.Clauaſius.
G.Benedictus.

ALII LEXICOGRAPHI.

T.Varro.
Feſtus Pompeius.
N Marcellus.

EX MEDICIS.

Hippocrates.
Galenus.

EX ALIIS CLASSICIS *Scriptoribus.*

Homerus.
Plato.
Xenophon.
Demoſthenes.
Ariſtoteles.
D.Halycarnaſſæus.
Diodorus Siculus.
Dio.
Iulius Firmicus.
Symmachus.
Heſychius.
Moſchopulus.
M.Cicero.
C.Tacitus.
T.Liuius
Suet.Tranquil.
Aſc.Pedianus.
M Fab.Quintil.
Sid.Apollin.
Caſſiodorus.
Vegetius.
Iſidori Etymol.
A.Gellius.
Lib.qui Cæſarum vitæ inſcribitur.
Et alios præterea citauimus,quos recenſere infiniti eſſet operis.

DE

DE ORDINE IVRIS ET DISPOSITIONE.

DISPOSITIO & ordo iuris ſcripti, pro more & arbitrio eorum, qui conſarcinarunt, iuriſconſultorum reſponſa, & conſtitutionum capita variant. Arguunt plures illorum methodum: alij, vt nimium truncatam: alij, vt malè cohærentem: alij, aliis de cauſis. Meum autem non eſt, tantas inter grauiſſimos interpretes, componere lites: libera eſt in ſingulis ſententia. Et quilibet ſuis poteſt hærere rationibus: & aliorum de iure tradendo hoc erit iudicium: & num ordo Iuſtiniani, qui in procemio Pandectarum adijcitur, probandus ſit. Quid autem ego illis contribuam, qui de hac ſcripſere, re ipſa ſuis locis comperient. Cæterùm cùm in iſto primo libro, de arte iuris vniuerſi, in vniuerſum & generaliter ſit inſtituta tractatio, de methodo & ordine iuris æqui boniſque colligendi: quæ maximè mihi conducere videntur, aperiam. Quæ non tantùm ad iudicia decernenda, & ad reddendum cuique, quod ſuum eſt: verum tamen & ad optimè ſanciendam legem, pertinere mihi videntur.

1 Ergo in omni negotio ſanciendo, inſpiciemus primùm materiam, de qua agitur: dehinc ſtatum controuerſiæ.

2 Pro materia totius iuris generaliter, res ſunt, perſonæ, negotia ſeu actiones. Hic actionis nomen accipito, non prout Accurſius, & alij, pro forenſibus tantùm petitionibus: ſed pro omni negotio, quod verſatur circa perſonas, vel res.

3 Porrò res præponimus perſonis, ordinem creationis ſequuti: primò enim res omnes creatæ, poſtremus homo, vt compendium totius vniuerſi, & princeps: & ſic eo ordine materiæ iuris tractationem diſpoſuimus.

4 In rebus inſpiciemus cuius generis ſint, an corporales, incorporales, priuatæ, publicæ vniuerſitatis, nullius, &c. In perſonis pari modo, quæ & quales ſint, num maſculus, fœmina, Eccleſiaſticus, laicus, vxoratus, cælebs, viduus, ſui iuris, alienæ poteſtatis, ſeruus, liber, & ſic de ſimilibus. In negotiis quoque, num agatur de contractibus, de delictis, de vltimis voluntatibus, de iudiciis, & de quo contractu, delicto, teſtamento, iudicio. In ſtatu cauſæ perpendimus generaliter & materiam ipſam: in rebus, num agatur de dignotione earum, de acquirendis de conſeruandis, de amittendis, aut transferendis, quæ etiam aliis ſubiectis iuris conuenire poſſunt. At vltra in negotiis, & num ſimplicia, aut compoſita inſpice: nam aliquando ſimplex eſt quæſtio, aliquando plures concurrunt. Et rurſum, num legitima ſint: forma quoque à iure, vel ratione præſcripta, conſideranda eſt cum materia, & quod in controuerſiam venit, tantùm ſeriò proſequendum & eliciendum. Hócque erit ſtatus cauſæ, circa quem, veluti circa ſuos cardines, omnis ratiocinationis concluſio debet moueri & tractari. Ibi & res, & perſonæ quoque conſiderandæ. Promo quædam exempla, de contractibus primùm, ex l. bona fides, depoſiti in ff. Reus capitalis iudicij, depoſuit apud te centum, is deportatus eſt, bona eius publicata ſunt: vtrum ne ipſi ea reddenda, an in publicum deferenda ſunt? Hæc quæſtio duplicem habet negotij materiam, nempe contractuum, quia agitur de depoſito: & iudiciorum, quia agitur de condemnato. Duplex item circa res quæſtio, de amittendis, ſeu transferendis, aut conſeruandis rebus: item concurrunt, publica & priuata cauſa. Status cauſæ ille, num res quam depoſuit damnatus & bonis exutus, ei, aut Reipublicæ reddi debeat. In hoc ſtatu cauſæ, duo probanda eliciuntur: depoſitum, num reſtituendum: aliud, num bonorum ademptio eò pertineat, vt depoſitum etiam veniat.

5 Ergo de primo, conſidero quid depoſitum, inuenio cuſtodiæ cauſa dici poſitum. Quæro quale, inuenio eius ſubſtantiam, vt deponenti reſtituatur. Accedo ad ſecundam quæſtionem, in materia iudiciorum: quæro, quid iuriſdictio. Inuenio poteſtatem de publico introductam cum neceſſitate iuriſdicendi.

6 Inuenio eius naturalem ſubſtantiam, intereſſe Reipublicæ ſententias ſortiri effectum, & cogi etiam manu militari inuitum poſſe. Deinceps ad hoc iudicium damnationis, deportationis me transfero, quid & quale ſit inquiro, inuenio ademptionem bonorum omnium. Iungo nunc duo axiomata, vt ex collatione intelligam quid hîc æquum. Primum eſt depoſitum eſſe reddendum danti. Secundum, ſed iudicia eſſe exequenda. Et in iudicio hoc priuari bonis damnatum, & in eius locum fiſcum ſuccedere. Concludo igitur priuari debere depoſito. Igitur & reddenda eſſe depoſita, non illi, ſed ei, qui in eius locum ſucceſſit, fiſco. Potes pro ſingulis axiomatibus, alias coniungere rationes: ſed ſufficit nobis tibi primas lineas duxiſſe. Aliud in delictis cape exemplum, quæritur an puniendus ſit qui furem nocturnum occiderit: crimen & negotium controuerſiæ eſt, homicidium. Circunſtantia ex perſona, quòd occiſus fur, alia ex rebus, quia noctu. De homicidio, conſtituo generale eſſe axioma, non licere occidere præcepto, non occides, & lege Cornelia de Sicariis: ibi nulla diſtinctio furis, vel temporis, vnde ſine vlla diſtinctione dicam homicidium non permittit. Verùm in noctu & tempore, ſic inuenio diſtinctum: niſi quis teſtificatus ſit furem adeſſe, quem occidit, & ſi parcere ei ſine ſuo periculo non poſſit: quia dubium eſt, num noctu fur potius ad occidendum, quàm furandum veniat, & vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones. Et vnicuique ſe defendere licet.

7 Et melius, & inexcuſabile ducitur, præuenire in tempore vel occurrere, quam præueniri. Ergo colligam cum diſtinctione duo axiomata. Primum non licet occidere: aliud ſe defendere & vim propulſare licet. Ergo furem nocturnum, quem ſine periculo, vel præſuppoſito, vel aperto vita

re non poſſumus, occidere poſſumus. In ſumma, in negotiis terminandis, ſi dubia ſint, & contrariæ occurrant rationes, ſeparandæ ſunt hoc modo: vt primùm, regula generalis fiat: de hinc contraria ſi poſſint conuenire aliqua ratione, iungantur. Sin minus, per exceptionem, aliqua æquiori ratione ſingulari, ſuſtineantur.

8 Quod ſi etiam quis ſtatuat de iure eo ordine, quod debent ſtatuere iudices in priuatorum controuerſiis iudicandis, non aberrabit. Hoc modo iudex audit petitionem, exceptiones, replicationes, triplicationes: poſteà apud ſe iudicat, ſed prius ſingula ad probationes reducit: veluti, petit actor ſibi dari à creditore centum quos debet aureos, reus interdum vel negat ſe debere, vel non adhuc tempus ſolutionis ceſſiſſe, vel non tantùm debere, vel ſe ſoluiſſe aſſerit. Hæc omnia exigunt probationes. Ad formam argumenti omnia reducet iudex, hoc modo: Qui debet, ſoluere tenetur eo modo, quo debet. At hic reus dicit ſe non debere, quia ſoluit, quia nondum tempus aduenit, quia non contraxit, &c. Sed hæc ſunt in controuerſia. Et ſi reus probet, tunc concludit eum abſoluendum: ſi non probet, oportet etiam actorem probare, aliter abſoluitur reus. Sed probata petitione, reum damnandum concluditur. At quæ ſint, qualéſve debeant eſſe probationes, artificiales, vel inartificiales, Deo fauente doceberis in tractatione iudiciorum, propriis locis de probationibus.

LEXICON

LEXICON IVRIS TAM CIVILIS, QVAM CANONICI.

NOVISSIME EX OPTIMIS QVIBVSQVE lexicographis iuris adauctum, vt ei nihil demi, nihil addi, quod ſit neceſſarium, poſſe videatur.

DE LITERA A.

Verborum, quæ ad ius pertinent interpretationem à particula, A, ordiar.

A, ſalutaris litera *à Cicerone pro Milo.* rectè dicitur. Nam apud veteres Romanos abſolutionis nota fuit, *vt docet Bu. in l. 2. ff. de origi. iur. ex Aſconio in Oratio. pro Milone.* ¶Fuit etiã nota in ſuffragiis, & comitiis legum, qua ſe ciues repudiare rogationem ſignificabant. Nam duæ tabulæ dari ſolebant: quarum in altera V. R, id eſt, Vti rogas, ſcriptum erat: in altera A. id eſt, Antiquo, antiqua ſequor, noua non placent. ¶Erat &, vt aliæ permultæ, prænominis nota, *vt ex Valerio Probo, Epigrammatiſque Vrb. Veteris liquidò conſtat.* Sed & A. Auguſtum ſignificat in inſcriptionibus & ſubſcriptionibus conſtitutionum C. Theodoſ. & Iuſtiniani, & Nouel. ¶Erat & A. litera nota prænominis, & puncto poſtpoſito, Aulum ſignificat: hoc modo, A. Ofilius.

A quoque præpoſitio eſt, quæ pro donec, *teſte Alciato lib. 7. Parerg. cap. 21.* accipi debet apud Terentium Clementem *l. ſed ſi hoc. 63. §. fin. ff. de cond. & demonſt. ibi,* ſi à liberis non nupſerit: id eſt, donec vel quamdiu filios habuerit, eos non deſeruerit. ¶Sumitur quandoque pro, Poſt, *apud Pomponiũ l. 2. §. 8. & 13. ff. de orig. iur.* A regibus, à cæde: id eſt, poſt reges, poſt cædem. ¶Aliquando ponitur pro, Per: *teſte Alberico, vt in Antonini cõſtitutione. l. 1. C. ad leg. Fab. de plag. ibi,* A quo: id eſt per quem. ¶Separationem quoque ſignificat *apud Pompon. l. 3. §. fin. ibi.* A Brundiſio, *ff. de acti. empt.* ¶Priuandi quoque vim habet, & ſignificationem verbi, cui iuncta eſt, immutat: vt in dictione ἀπόλιδες, qua vſus eſt *Vlpian. in l. 1. §. hi quib. ff. de leg. 3.* quáque extorres ſignificantur. ¶Cauſatiuè quoque accipitur *can. coniunx. 27. qu. 2.* ¶Sumitur etiam pro Ex, *apud Gaiũ, l. adeò. 7. §. quòd ſi vno. ff. de acq. re. dom.* ¶A & AB dictiones, ſuapte natura ſunt excluſiuæ & ſeparatiuæ: *vt voluit gloſſ. in l. ratio. aliàs l. datio 3. §. ſi per vend. Et vt annotant Bart. Bald. & alij.* Nec interim prætermittam, quoſdam eſſe, qui inter huiuſmodi dictiones A & AB diſcrimen faciunt, quantum ad vim excludendi vel includendi *Alberi. in l. 1. §. æſtatem. ff. de aqua quoti. & æſtiua. Tiraquellus in tractatu du retraict lignagier. §. 1. glo. 11.* ¶Eſt item A vel AB dictio ſignificatiua termini, A quo, ſicut dictio Vſq; termini Ad quem. Hic autem terminus A quo, ſignificat excluſiuè, *de quo Bart. in l. patronus. §. 1. in fin. ff. leg. 3. Olden.*

¶A CAPITE ducere, id eſt, Ab origine. *Vide infrà* Caput. ¶A CAPITE rationem reddendam, vt intelligi debeat, oſtendit *Paulus I.C. in l. & qui natura (aliàs l. atquin natura) 19. §. 1. ff. neg. geſt.*

¶A CERTO hærede legare: eſt cer-

to hæredi, vt legatum aliquod præſtet, mandare, ſic vt ab illo debeatur ſolo, *Cic. in Top & in ora. pro Cluent. Itẽ Marcellus l 2. D. de auro & arg.* Seia ab hærede P. Mæuio ita legauit. ¶ A Commentariis, qui præſunt commentariis: id eſt, qui in commentarium cuſtodias referunt, & veluti diarium cuſtodiarum conficiunt. Hos *Aſconius*, vt & *Iuriſconſultus*, vocat Commentarienſes, non à commentario, carceris loco, vt *Accurſio* diuinare libuit, *quemadmodum à Budæo in l. abeſſe. 32. ff. ex quib. cauſ. maior. recte notatur.* Spieg.

A CVBICVLO, pro eo qui Principali cubiculo miniſter adſcriptus eſt, vſurpari video etiam à non vulgariter eruditis. *vt atteſtatur Epigraphe, quæ extat apud Ciceronianorum principem, Petrum Bembum, li. Epiſt. 11. quas ipſe Leonis x. Põt. Max. nomine ſcripſit.* Spieg. ¶ A cunabulis, id eſt, à pueritia, ſiue primis vitæ rudimentis. Vide infrà Cunabula.

A DEO facti. Qui vehemente ad aliquid natura compoſiti ſunt, hos prouerbiali ſermone, ad hoc natos, factos, ſculptóſque dicimus. *Huc alluſiſſe videtur Imp. in Auth. vt hi qui obl. ſe res hab. perh. min. in prin.* Sp.

A DVVMVIRO: pro imperio vel permiſſu Duumuiri: A Duumuiro dimitti intelligendus eſt, qui iuſſu, permiſſu, mandatúue Duumuiri dimittitur. *Vlpian l. ſi quis, 52. § ſi fugitiuum. ff. de furt.*

A FILIO legare, id eſt, ita legare, vt legatum non niſi à filio, ſi quis natus eſſet, accipi poſſit, à ſubſtituto non item: vt ſcilicet legatario curæ ſit ſalus filij cum in ea emolumentum poſitum intelligat. Nam legata non valent, ſi is à quo nominatim teſtamento relicta eſſent, hæres eſſe non potuiſſet. *Spieg.*

A LIBELLIS vocantur, qui principi in libellorum, hoc eſt, vt vulgò Supplicationem dicimus, negocio ſubſeruiunt. *Triphonius in l. reſcriptum ff. de diſtract. pign.* Spieg. ¶ A liberis: pro quamdiu liberos habebit. *Terentius l. ſed ſi. 62. §. 2. ff. de condit. & demonſt.* Quum vir vxori, ſi à liberis non nupſerit, in annos ſingulos aliquid legauit, quid iuris ſit? Iulianus reſpondit, poſſe mulierem nubere, & legatum capere. Quòd ſi ita ſcriptum eſſet, Si à liberis impuberibus non nupſerit, legem locum non habere: quia magis cura liberorum, quàm viduitas iniungeretur: id eſt, Quamdiu liberi erunt impuberes. Sic Papinianus & Paulus. ¶ A Manu ſeruus, & à manibus ſcriba, cuius manu ad literas ſcribendas Principes vti ſolent. Barbari Ingroſſiſtas nominant. *Tranquillus in Cæſare*: Philomenem à manu ſeruum, qui necem ſuam per venenum inimicis promiſerat, non grauius quàm ſimplici morte puniuit. *Idẽ*, Scribas à manu, *in Nerone tum alibi*, peculiari verbo vocat Amanuenſes. Propriè autem ad verbum eſt dictorum exceptor, *Spieg.* ¶ A me vi poſſidet, qui vi me deiecit *apud Vlpian. l. 1. §. qui à me. 19. ff. de vi, & vi arm.* Prat. ¶ A me poſſidet, qui poſſeſſionem meam iniuſtè nactus eſt, *Vlpiano l. 3. in princip. ff. vti poßid.* Prat. Sic denique ab aliquo fundum pro hærede poſſidere accipimus, *in l. 21. D. de vſucap.* ¶ A millibus paſſuum circiter duobus: hoc eſt interuallo duorum milliũ paſſuum. *Spieg.*

A PVNCTIS, qui præerat reditui aquariorũ. Corn. Lancilot citat. Frontin. libr. 11. de Aquæductibus. Spiegelius.

¶ A rationibus, ratiociniis præfecti: qui vulgò magiſtri computorum dicuntur, quo nomine cenſendos puto, qui nunc apud Auſtriacos Principes, Kamerrhet appellãtur, *Spieg.* ¶ A Secretis ſunt, qui ab ore Principis imperia accipiunt diplomatum ſubſcribendorum, edictorúmque, quæ in conſilio ſelecto ſecerni ſolent, Secretarij, veluti ſcribarũ vice funguntur, in reſcriptis ſubſignandis quæ iure & æquitate nituntur: quæque ex bono & ęquo poſtulantibus conceduntur ſine ſcientia Principis. Secretarij vocem, qua nunc ſignificatione vtimur, ceu nuperam, quidam deuitandam putarunt. Eam *Beroald.* neutro genere pro repoſitorio rerum ſecretarum, Latinam agnoſcit, & à Latinis ſcriptoribus vſurpatam oſtendit. *Comment. 3. in Suetonium.* Conſtabit in vtraque etiam ſignificatione, ab Eccleſiaſticis frequentatam, ſi quis diligenter Actiones euoluerit Chalcedonenſis concilij. Mox enim haud longè à principio, *fol. 402. facie. 2. ad finem*, ſic reperies: Quibus in Græcia interpretatis per Beronicianum, virum deuotiſſ. & Secretarium ſacri conſiſtorij, glorioſiſſimi Iudices & ampliſſimus Senatus dixerunt. *Item fol. ſeq. eadem facie*, Conſtantinus deuotiſſimus à ſecretis ſacri Conſiſtorij, dixit, Habentur ſacræ literæ ſæpius directæ, &c. *Spieg.*

Spieg. ¶A ſtudiis, cuius opera Princeps in ſtudiis literarum vtitur, vtpote viri eruditiſsimi. *Spieg.* ¶A ſubiecta materia, nihil aliud eſt quàm (vt dici ſolet) *Vtere foro*: Attempera te circunſtantiis negotiorum, & refer ſemper verba ad rationem boni & æqui. *Oldend.* ¶A Titio perſoluere, de Titij numis perſoluere. *Cic. ad Attic. lib. 5.* Homines non modò non recuſare, ſed etiam hoc dicere, ſe à me ſoluere, quod enim Prætori dare conſueſſent, quod ego non acceperam, ſe à me quodammodo dare: id eſt, de mea pecunia. *Idem in Planciana, in fin.* Sinite me quod vobis fretus huic ſæpe promiſi, id à vobis ei perſoluere. *Plautus Menæchm.* Da ſodes à te: pòſt reddidero tibi. M.E. Imò cedo abs te. Hinc natæ illæ ſunt Prætorum formulæ. *Hotoman.*

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere, *vt Valerius Probus teſtatur*: quæ perſonalis actionis fuit formula quia perſona rei nominatim in agendo, notabatur: & ſtricti iudicij, quia ſimpliciter *ait Cicero*, aſperè & directo, Oportere, de certa definitáque ſumma dicebatur. Aio verò, antiqui pro affirmo & cõtendo dicebant, *auctore Nonio*: vnde Aientia Cicero appellat, quæ Græci forenſi & litigioſo verbo κατηγορικά. ¶ A vinea in ius vocare. *Caius in l. ſed etiam. de in ius voc.* Spieg.

A B.

A B, aliquando accipitur pro Cõtra: *Citant Albe, & Oldend. l. 14. ff. de publi. & vect.* ſed ibi Ad, nõ Ab, legitur in P. Flo. & vulgar. vbi Ad, pro Cõtra, accipit Accurſius. *Prateius.* ¶ Ab, præpoſitio verbis adiuncta, quæ auferendi vim habent, mirum quantum auget, vt Abiicere, Abhorrere, plus aliquanto ſignificant, quã ea à quibus deſcendunt verba. *Connanus lib. 4. cap. 4. nu. 1.* ¶Ab, etiam pro Ob, ſumitur in conſtitu. Theod. Arc. & Honorij, *l. vnica. C. ſi quis Impe. maledix.* Equidem pro, Ex, illic accipi debere putẽ: vt indicio eſt verbum, Proceſſerit, ibidem poſitum. ¶ Quandóque verò ſumitur pro, Per: *vt in c. ab eo. in prin. de appell. lib. 6.* Interdum ſeparationem ſonat, *Accurſio. l. ſi ex duob. in princ. ff. de duob. reis.* Solet in hanc rem citari l. neminem ex iis, ibi, ab initio. *de Decur. lib. 10. C.* Accurſius tamen ibi pro, Poſt, accipi exiſtimat, Tu textum expende. Sæpe etiam ponitur, pro, Sine, in conſti. Iuſtiniani, *l. ſi quis ſeruo. in fi. ibi, Ab re. C. de furt.* ¶ Ab etiam præpoſitio cognationum gradus promouet. Nam proaui paterni vel materni, patrem matrem, abauum, abauiámque adpellamus in linea adſcendentium: in linea verò deſcendentium pronepotis filium, filiam, abnepotem, abneptem, *apud Gaium. l. 1. §. 1. ff. de grad. & adfin.* Prat.

¶ Ab, particula in compoſitione completionnunquam ſignificationẽ dictionis cum qua componitur, vt Abſoluo, Abnumero: hoc eſt, omnino abſoluo: numero. Notum eſt, à, ab, abs, eiuſdem eſſe ſignificationis, quod & Bartol. vult *in l. ſi ex duob. ff. de duob reis*: differre autem in orationis contextu, *de quo vide Linacrum Grammat. & Albericum*, qui hos è Ticino ſumptos refert verſiculos: *Quod facit A, facit Ab, ſed in hoc differre videntur, A cũ vocali reliquis vult aſſociari.* Vide Priſcia. in primi Vergiliani carminis examine, *Spiegel.* ¶Et ſanè hæc particula, obſeruatione dignam in aliquot orationibus ſignificationem habet: vt ecce,

A B A C T I S, quibuſdam ætatis noſtræ eruditis, ſunt ij, qui ad tribunal nomine partium producta vel excipiũt vel tranſcribunt in acta. *Spieg.* ¶ Item Ab aliquo poſsidere: itinere, actu, Ab aliquo vti: Ab aliquo aquam ducere: quæ ſæpe in edictis Prætorum, aliiſque librorum noſtrorum locis occurrunt, non hoc ſignificant, quod prima fronte videri cui poſſit, ab aliquo poſſidendi, eundi, agẽdi, ducendi; ius cauſámque habere, vel etiam eius volũtate, conceſsione, permiſſu poſſidere, vti, ducere: ſed potius alicuius poſſeſsionem tenere, per alicuius fundum ire agere, ex eius prædio aquam ducere. *Exempla ſunt in l. 1. ff. de aqua quotid. l. 1. vti poſſidet. l. 1. ff. de riuis. l. 1. ff. de fonte. l. 1 ff. de itin. actúque pri.* Vi ergo à me poſſidet, qui me vi deiecit, mihique poſſeſsionem abſtulit. *l. 1. §. ſi à me ff. de vi & vi arm. l. 2. ff. vti poſſidet. l 4. §. ſi tu me vi. ff. de vſucap.* Similique modo clàm à me poſsidet, qui meam poſſeſſionem clàm & furtiuè ingreſſus eſt. Ædificatum etiã ab aliquo habet (*quo genere dicendi African. in l. 45. ff de dam. infect. vſus eſt*) qui in alicuius, licet non conſentientis, ſolo ædificium poſuit. Sic denique ab aliquo fundum proherede poſsidere, accipimus *in l. 21. ff. de vſucapionib.*

AB HINC centum annis, Veus locutio, quæ (pace quorundam dixerim) non hoc ſignificat quod vulgar lingua dicere ſolemus, De poſt centum annos: hoc eſt, vt Latini dicunt, poſt centũ annos, vt, Poſt homines natos: ſed, Centeſimo ab hinc anno: vel, Annus nunc agitur centeſimus, *Alfenus l. proponba tur.76. ff de iudi.* Populum eundem hoc tempore putari, qui ab hinc centum annis fuiſſet. *Item*: Nos ipſi non iidem eſſemus qui ab hinc anno fuiſſemus. *Cicero Verr.4.* Horum pater ab hinc duos & viginti annos eſt mortuus. *Et paulò poſt*: Ipſos viginti annos hæreditas ab his petita non eſt: *Et rurſus*: Oſtendit illum menſem comitialem fuiſſe, comitiis ab hinc triginta diebus habitis, id eſt, trigeſimo ante die. Huc etiam illud *Chariſii* pertinet, qui libro primo ſic ſcribit: Ante annos ab hinc decem natus, veteres dixerunt, quod eſt, ante annos decem natus. *Hotom.* De hac dictione vide *Tiraquell.* in tract. *du retraict lignagier. §. 1. gloſſ. 11.* Schard. ¶ Ab hoc, id eſt, poſthac. *l.2.§. ab hoc ff. de orig. iur.* Neb. ¶ Ab reo, pro, defenſor, & patronus rei. *Ad Herenn. lib.2.* Hotom.

ABACVS, *Alciato lib.4. cap.2. Parergôn, & Budæo l. quòd ſi ſeruus. § ſed ſi. ff. de in rem verſo.* tabula calculatorum, ſiue logiſtarum, eſt & coquorum: *quod & Iulius Pollux indicat lib.10. cap.24. & lib. 6. cap. 13.* Eſt etiam ſcrinij genus, ſuper quo vaſa argentea reponi ſolebant: de hoc ſenſiſſe mihi videtur *Varro lib.8. de ling. Lat.* Porrò, non, abaces, *vt falsò autumant, Accurſ. Nebricenſ. & Spiege. in Lexi. Iuris ciu.* (quamuis vulgati codices ita habeãt) ſed *ἄβακας, vt in P. Flor.* legendum, res ipſa docet, *apud Iauo. l. hæres meus.109. §. fin. ff. de leg.3.* Prateius.

ABACTI greges, qui aut furto, aut per vim abducti ſunt: &, Abacti magiſtratu, qui coacti depoſuerunt magiſtratum, vel imperium. *Ex Feſto lib. 1.* Spiegelius.

ABACTORES, pecuariorum animalium fures, quos *Vlpian.* Abigeos vocat. *Iulio Paulo* verò abactores ſunt, qui vnum equum, duas equas, totidémque boues, vel capras decem, porcos quinque abegerunt. *Cætera vide libro Sententiarum eius 5. titul.20.* Spieg.

ABALIENARE intelligitur, & qui alienam rem vendiderit, *vt ait Paul. l. ex hoc edicto. ff. de alienat. iudi. mut. cauſ.* Propriè eſt, cùm quod noſtrum erat, alienum facimus, *vt apud Scæuolam in l. cùm pater. § pater filiis. ff. de legat.3.* Spieg. ¶ Abalienare, vetus verbum eſt ciuilis iuris, hoc eſt, ciuium Rom. proprium, peregrinis hominibus non commune: quo perfecta rei alicuius alienatio ſignificabatur. Itaque *Vlpian. l. abalienatum. 67. ff. de verbor. ſignificat.* Abalienatum, inquit, nõ propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamen rectè dicitur. ¶ Abalienatio verò eſt, eius rei quæ mancipi eſt aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt: *vti ſcribit Cicero in Topic.* Quo ex loco tria notanda & obſeruanda ſunt: primùm, cùm ſex ſint acquirendarum rerum modi, quos *Vlpianus* in Inſtitutiunculis enumerat, emancipatio, traditio, vſucapio, in iure ceſsio, adiudicatio, lex: duos tantũ ſolos eſſe, quibus res à dominio noſtro in alienum traducantur, mancipationem ſcilicet, & in iure ceſsionem. Quod tamen Paulus, homo Græcus, litigioſus, natura controuerſus, & hoſtis antiquis Iuriſconſultis additus, ſuo more cauillatur *in l. abalienationis.28. ff. de verbor. ſignificat.* Abalienationis verbum inquit, etiam vſucapionem continet: vix enim eſt vt non videatur alienare qui patitur vſucapi. Quaſi verò quis ſciens prudens rem ſuam vſucapi patiatur: aut ſi fortè quis eo animo ſit, res ex maiore parte iudicandæ non ſint: aut ſi iudicandæ non ſint, qui patitur vſucapi, non pro derelicto rem ſuam habeat, ac proinde alienare non dicatur, quia verbum hoc certam & alienantis: & eius in quem alienatio fit, perſonam complectatur, *l. in omnib. 55 ff. de obligat. & actio.* Tametſi vſucapionem tertium eſſe modum quo res perfectæ abalienantur, *conſtet ex eodem Vlpian. cap. 1. & 19.* Secundò ex hac definitione intelligitur, abalienationem earum tantùm rerum dici, quæ mancipi ſunt: nõ etiam earum quæ ſunt nec mancipi. Sed cùm *Vlpianus* in Inſtitutiunculis traditionem dicat propriam eſſe rerum nec mancipi, quid eſt quod Cicero ait, alienationem traditione fieri? Subdifficilis nodus hic videtur, quem tamen explicare conabimur. Nam Cicero non ſimpliciter traditionem dixit, ſed traditionem nexu: quo

verbo

verbo mācipationem ſignificari Boetius, non apertè ille quidem ac nominatim, ſed tamen ita ſignificat, vt ſatis intelligatur. Cùm enim nexus formulam ritúmque ex Caio iuriſconſulto deſcribit, indicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur, abalienationem mancipatione & in iure ceſſione fieri: traditione autem nuda, hoc eſt ſine nexu & libra, fieri non potuiſſe. Poſtremò ex eo loco conſtat, Abalienationem propriam ciuium Rom. fuiſſe, non etiā peregrinorum. *Hotom.* ¶ Abalienatus dicitur, quem quis à ſe remouit: Alienatus, qui alienus eſt factus. Feſtus lib. primo *Hotoman.*

ABAMITA, inquit Caius eſt abaui ſoror. *l.3. ff. de gradibus.* ab aliis autem ferè Amita maxima dicitur. *Hotoman.*

ABANNATIO, annuum exilium dicitur eſt, *Bald. autore in annot. l. aut facta 16. §. euentus ff. de pœnis. Vide* Banniti. *Spieg.*

ABAVVNCVLVS, frater eſt abauit, *ſecundum Iſidorum.* Spieg.

ABAVVS, eſt pater proaui, vel proauiæ: ſicut proauus eſt pater aui: vel auiæ: ſic abauia, mater eſt proaui, vel proauiæ: ſicut proauia, mater eſt aui, vel auiæ. *ff. de grad. l. iuriſconſult. §. quarto gradu. & §. tertio gradu.* Spieg.

ABBAS, Syra vox, patrem ſignificat *Alciato l.1. C. de in ius vocand.* Idem etiam ἀρχιμανδρίτης dicitur, *in Nouell. Iuſtinian. ſæpè, & l. reddentes. C. de ſum. Trinit.* Monachis & cœnobiis præeſt, vnde & Cœnobiarchia meritò appellatur *Alciato in d. l.1.* Porrò Abbatis officium explicatur *in cano. nullam.* 18. *quæſt.* 2. *& in Nouell. Iuſtin. Conſt.* 5. à Budæo Hetæriarchus dictus eſt in forenſ. *Prat.* ¶ ABBAS continetur appellatione monachorum. *c. vlt. extr. de Simon* ¶ ABBATES dicuntur etiam ante benedictionem quod eſt notandum. *extr. de ætat. & qual. cap.* 1. *de ſupp. neg. præl. ca.* 1. *& c. meminimus. de accuſ.* ¶ Abbates dicuntur etiam ante benedictionem, quod eſt notandum. *extr. de ætat. & qual. cap. 1. de ſupp. negl. prel. ca. 1. de c. meminimus. de accuſ.* ¶ Abbas ante benedictionem an dicatur potius electus quàm Abbas, & de pluribus aliis & de Benedictione Abbatum, *vide Felin. in c. inter monaſteriū de re iud. in* 1. *c. & Alber. in ſuo dictionario.*

ABBATISSA dicitur aſcetriarum ſiue monialium antiſtites, quæ à Iuſti. in Nouell. 132. ἡγουμένη adpellatur. Præfici autem non debet, niſi ſit ſexagenaria & virgo, *c. iuuenculas.* 22. *q.* 1. Hanc *Bald.* æquiparat Abbati in bonorum adminiſtratione, *c.1. qui feud. dar. poſſ.* Spieg.

ABBREVIATVRA (ſic enim legendum apud *Bar.*) inſtrumentum eſt Notarij non extenſum, *in l. chirographis. ff. de adminiſtr. tutor.* Tametſi à verbo ducatur hæc vox, cuius exemplum apud idoneum autorem reperiri negant. *Spieg.*

ABDICARE, *inquit Nonius,* eſt familia abiicere. Itidem & *Feſtus*: quaſi nō dicere, id eſt negare filium: quo modo eſt apud *Pacuuium.* Conſanguineam abdicant, id eſt, negant. Sumptum autem à Græcis videtur, qui patrem ἀπειπεῖν, filium autem ἀποῤῥηθῆναι dicebant. Itaque *Quintil. lib. 3. cap. 6.* Abdicatum interpretatur, quia à familia patris abalienatus eſt. Græci quoque Abdicare, ἀποκηρύττειν dicunt, q.d. Per præconem pronuntiare alienum. Apud illos enim id per præconem fiebat, vt etiam indicat *Plato lib. 11. de leg.* Hinc,

ABDICATIO: *de qua Imp. l. 6. C. de pat. poteſt. ſic ſcribit*: Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur, *vide l. 2. §. & cū placuiſſet. ff de orig. iur. l. liber homo. ff de ſtat. hom. l. pen. ff. de offic. præf. Fabius. lib. 7. cap. 4.* ¶ Abdicationum formæ ſunt duæ: altera criminis perfecti, vt ſi abdicetur raptor, adulter: altera imperfecte velut pendentis, & adhuc in conditione poſiti: quales ſunt in quibus abdicatur filius qui non pareat patri. Videtur autem hæc abdicatio in iure apud Magiſtratum fieri ſolita, qua parentes teſtificabantur ſe iis de cauſis quas proferebant, ſuos liberos à ſua familia remouere, neque deinceps in liberorum loco numerare velle. Atque abdicatum filium pater educare non tenebatur, imò egenum, veſtibus ſpoliatum dimittebat, qui & defuncto patri in hæreditatem non ſuccedebat. Totáque hæc ratio Græcorum fuit: nam Romani emancipatione vtebantur. Quintilianus autem exempla puerilium exercitationum ex Græcorum fontibus proferre conſueuit. *Hotoman.* Vide autem & *Connanum lib. 2. Comment.*

*iuris ciuilis cap.*13. *de patria poteſt. nu.*5. *Et Tiraq. in tra. du retraict lignagier.*§.1.*gl.*3.

¶ Abdicatio opponitur adoptioni, ſicut in ea re teſtis eſt *Plin lib.*7.*cap.*45. de Agrippa poſthumo loquens: & transfertur etiam ad alia. Generum abdicat, qui repudiat ſponſum. Abdicationi contraria eſt & dedicatio, ſiue dicatio: Dicat, qui alteri proprium aliquid facit: Abdicat qui alienat. *Prat.* ¶ Abdicamus filios viui, hoc eſt, priuamus omni iure filij: exhæredamus, hoc eſt, ſubmouemus tantum ab hæreditate, poſt mortem. Itaque quiſquis abdicatus eſt, idem eſt exhæredatus, non contrà: abdicamus ſine lege, exhæredamus lege. *Prat.* Differt ergo abdicatio ab exhæredatione, quòd illa in vita fieri ſolebat, nimirum cùm quis familia eiiciebatur. *Alciat. lib.* 2. *Diſpunct. ca.*28. Hæc verò in teſtamento, Vlmque ſuam poſt mortem habere ſolent. *Schard.* Vide infrà in voce Ἀποκη-ρυξις. ¶ Abdicare ſe magiſtratu, eſt ante tempus magiſtratũ deponere. *Pomp. l.* 2. §. 13. *ff. de orig. iur.* Et quum placuiſſet leges quoque ferri, latum eſt ad populum, vti omnes magiſtratu ſe abdicarent. Moris etiam erat, vt quibus imperium certa de cauſa abrogandum erat, ij digni tati & exiſtimationi ſuę conſulentes, per ſe quaſi ſua ſponte magiſtratum deponerent, ſeſéque priuatos redderet. quod in P. Lentulo Prætore factum videmus in tertia Catilinaria, de quo Senatus cenſuit, vt cùm ſe Prætura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur. Sed deponere magiſtratum dicebantur, qui eum confecto tempore populo Romano reddebant. Abrogare autem ſuo loco explicabitur. ¶ Abdicare Conſulatu, deponere Conſulatum *Cic de nat. Deor.* 2. Augures rem ad Senatum, Senatus vt abdicarent. Conſules abdicauerunt. *Et paulo poſt:* Conſules ſummum imperium ſtatim deponere, quàm id tenere punctum temporis contra religionem. ¶ Abdicare ſe tutela. *Cic. ad Attic.* Itaque tutela me abdicare cogito. Quod *Vlpianus in Epitome* ſic interpretatur, Eſt dicere ſe nolle eſſe tutorem. *Prat.*

A B D I C E R E decreto recuſare, ac denegare. *Pompo. l.* 2. §. 13. *initium fuiſſe de orig. iur.* Qui cum animaduerteret, Appium Clodium contra ius vindicias filiæ uæ à ſe abdixiſſe, & ſecundum eum qui in ſeruitutem ab eo ſuppoſitus petierat, dixiſſe: id eſt, decreto recuſaſſe, ac denegaſſe. Nam cùm tribus verbis in decretis vterentur, Do, dico, addico: cùm ſecundum aliquem vindiciæ decerentur, ab altero abdici dicebantur. Hinc aues in augiriis abdicere regionem dicuntur, quã improbant, ac ſequi tene iq̃ue vetant. *Cic. lib. de Diuin.* 1. Cúmque in quatuor partes vineam diuiſiſſet, treſque partes aues abdixiſſent, quartam partem, quæ erat reliqua, in regiones diſtribuit. Quemadmodum ergo Dicere, dare, decernere vindicias ſecundum aliquem *à Pomponio & Liuio* dicitur. Magiſtratus, qui cuipiam litis vindiciarum victoriam decernit: ſic Abdicere vindicias ab aliquo *Pomponius* dixit, pro abnegare & recuſare: quod ipſum, Abdicare quoque ſignificat. *Nonius* enim de vocabulis impropriis: Abdicare, *inquit*, non ſolum de patris facto poteſt dici, quod eſt familia abiicere, ſed rem qualibet negare. *Pacuuius Atalanta*: Mortem oſtentant, regno expellunt, conſanguineam eſſe abdicat. *Hotomanus.* ¶ Abdicere eſt abiudicare, apud *Pompon. l.* 2. § 13. *ff de origin. iur.* Sanè in veteribus libris legitur, Abiudicaſſe: quam lectionem probat *Zaſius.* P. tamen Flor. habent Abdixiſſe: cui opponitur, Dicere. *dict.* §. 13.

A B D V C E R E, ita de hominibus dicimus, quemadmodum de pecoribus Abigere. *Paul. in l. Imperator. ff. quòd ſin manu. ad liber. per ue.* Nihil, inquit, intereſt, ipſa abducas & proſtituas, an patiaris proſtitutam eſſe precio accepto, cùm poſſis eximere. Abducimus autem ſine vi, & per vim. *Spieg.* ¶ Abducere comitem mulieri, *Labeo* ſic interpretatur, non modò manu à mulieris comitatu detrahere ac remouere: verùm quoquo modo efficere, vt eam deſerat. *Vlpian. l. item apud*, 15. § *abducere ff. de iniur.* Abduxiſſe videtur, vt Labeo ait, non qui abducere comitem cœpit ſed qui perfecit, vt comes cum eo non eſſet. Abduxiſſe autem non tantùm is videtur, qui per vim abduxit verùm is quoque qui perſuaſit comiti vt eam debereret. Iniuria autem in comite abducendo duplex eſt, primùm quia pudicitia attentatur: deinde quia abduci tantùm res dicuntur à ſtultis & ſtupidis: *vt in Eunuchum Donatus annotuit*, Multę ſunt cauſæ quamobrem

rem cupio abducere. Etiam, inquit, hoc verbo gratificatur Phædriæ, quum dicit, Abducere à Thraſone: tanquam à ſtulto, & mentis experte. ¶ Abduci mulier dicitur à marito, cùm diuortium ſit. *Donatus in illud Terent. Hecyr.* Et filiam abduxit ſuam: Abduxit, *inquit*, propriè. Accerſi enim dicitur ad maritum: Abduci à marito ad diuortium. Sic Virgilius: *Et gremiis abducere pactas.*

ABESSE, Abſens, Abſentia, variè pro re ſubiecta accipiuntur. Abeſt, qui non eſt eo loco, in quo loco petitur, dummodo extra continentia vrbis ſit. Vſque ad continentia enim abeſſe non videtur, niſi latitet. *l. 73. in fin. l. 199. ff. de verb. ſignific.* Ideo præſens habetur, qui in continentibus ædificiis hortíſque vrbi iunctis eſt. *l. 5. l. 6. ff. de procuratorib.* In illis planè edicti de damno infect. verbis, DVM EI QVI ABERIT, PRIVS DOMVM DENVNCIARI IVBEAM, *Vlpianus* videri eum abeſſe interpretatur, qui in iure nõ eſt, *l. 4. §. prætor ait. ff. de damno infecto.* Similiter in S.C. Damaſiano, Abeſſe is intelligitur, qui à tribunali abeſt. *l. 51. §. Senatuſconſulto. ff. de fideicom. libert.* At cùm de ſtipulatione contrahenda agitur, pręſentes accipiuntur, qui exaudire ſe poſſunt. *l. 1. §. 1. de verbor. obligat.* Cùm verò de vſucapione, in qua alia inter præſentes, alia inter abſentes tempora ſeruantur, abſens eſt, qui in eadẽ prouincia nõ eſt: præſens contrà, qui in eadem prouincia habitat, *l. vltim. C. de præſcript. long. temp. Inſtitut. de vſuca. in princip.* Abſens etiam habetur, qui etſi corpore præſens ſit, animo tamen abeſt. Poteſt enim quis corpore adeſſe, vt tamen mente abſit. *l. 26. nihil. ff. de captiuis.* Itaque furioſus abſentis loco eſt. *l. 2. §. penulti. ff. de iure codicil. l. 124. ff. de diuerſ. regul. l. 17. §. filiofamilias. ff. de iniur.* Nec tamen ab eo conſtitutus procurator quaſi ab abſente datus intelligetur, cùm intellectu careat. *l. 2. ff. de procuratoribus.* Pupillus etiam qui tutorem non habebat, quod ad poſſeſſionem bonorum attinet, pro abſente habetur. *l. 10. ff. ex quibus cauſ. in poſſeſ. eat.* Sed nec tutor præſens fuiſſe videtur pupillo contrahente, ſi ſomno aut morbo occupatus tacuerit. *l. 1. in final. ff. de auct. tutor.* Hotom. *Prat.* ¶ Abeſſe non videtur, qui ab hoſtibus captus eſt, ſed qui à latronibus detinetur. *l. 199. in fin. de verbor. ſignif.* Et ideo in edicto *Ex quibus cauſ. maior.* ab abſente ſeparatur, licet eodem loco habeatur in ſpecie. *l. 6. ff. quibus ex cauſis in poſſeſſ. eat. l. vltim. ff. de rebus auctor. iudi.* Hot. ¶ Abeſſe Reipub. cauſa, *in l. Iulia. & Papia, alibi*, accipimus eos, qui non ſui commodi cauſa, ſed coacti abſunt. *l. 36. ff. ex quibus cauſ. maior.* quíque publici alicuius muneris, vel officij cui præſunt, cauſa ab vrbe profecti, vt puta proconſules, præſides, procuratores Cęſaris, præfecti, legati, & eorum comites, in ærarium vel commentarium Principis relati. *l. 32. l. 35. l. 38. §. 1. ex quibus cauſ. maior. l. 41. §. 1. ff. de excuſa. tuto.* Miſſi item, vt milites ducant vel reducant, vel malos homines compeſcant: milites quoque dum in caſtra eunt vel redeunt, & qui extra patriam ſuam publicæ vtilitatis cauſa proficiſcuntur, vel militum medici: & hi quoque, qui in vrbe militant, Reipubl. cauſa abeſſe intelliguntur *l. 7. l. 35. ff. eodem.* Aliter atque de magiſtratibus, qui Rom. Rei. operam dant, ſtatuendum: *& d. l. 7. & Conſtantin. lib. 1. Epit. titul. 3. docent.* Enimverò in cap. 7. legis Iuliæ de adulteriis, quo eorum demum abſentia excuſatur, qui in alia prouincia Reipub. cauſa abſunt, quàm in ea, in qua deferuntur: vrbani milites, licet aliàs vice abſentium habeantur, abeſſe tamen Reipubl. cauſa non intelliguntur, & deferri, vt præſentes, poſſunt, *l. 15. §. 1. ff. de adulter.* Aliàs etiam, tum demum milites Reipubl. cauſa abeſſe intelliguntur, cùm in expeditione verſantur. Non item ſi in commeatu agunt. *l. 1. D. de re milit.* Sed nec qui pro ciuitate legatione funguntur, Reipu. cauſa abeſſe dicuntur *l. 26. §. vltim. D. ex quib. cauſ. maior.* Publici enim appellatio ad Popu. Rom. propriè pertinet. Nauicularij verò, item negociatores dum annonæ vrbis ſeruiunt, Reipubl. cauſa abeſſe non malę dicuntur. *l. 5. §. negociatores. D. de iure immunit.* At qui libera legatione abeſt, non videtur Reipu. cauſſa abeſſe, cùm non publici, ſed ſui commodi cauſſa abſit, *l. 1. D. de legat.* Serui item Reipu. cauſa abeſſe non poſſunt. *l. vltim. D. de regu. iur.* Sed nec qui appellationis perſequendæ cauſa peregrinantur, Reipubl. cauſa abſunt, *l. 1. & 2. D. eum qui appellauerit.* Omnino enim Reipubl. cauſa abeſſe hi

demum intelliguntur, qui ob publicam cauſam abſunt, non qui in priuatū compendium peregrinantur: *vt apparet ex l. penultim.ff.de excuſat.tutor.* Plenius in Senatuſconſultis circa fideicommiſſarias libertates factis ex iuſta cauſa abeſſe definimus eos, qui non habent iniuſtam cauſam abſentiæ: cùm ſufficiat, quod nō in fraudem libertatis abſint, quò magis videantur ex iuſta cauſſa abeſſe. Cæterùm non eſt neceſſe vt Reipubl. cauſſa abſint *l.1 l.19 l.20 l.28.§.vltim.l.29.l.30.l.36.ff. de fideicommiſſ.libert.* Quinetiam alij qui probabili quacunque ex cauſa, ſtudiorum puta, abſunt, iuſta & cauſa abeſſe intelliguntur. *l. 7.§.vltim.ff.de minoribus.l.28 ff.ex quibus cauſis maior.* Sunt & aliæ abſentiarum differentiæ, ſeu manis, adiuncta. vt abeſſe bona fide. *l.30.ff. de noxalibus.l.19 ff.de damno infect.* id eſt, ſine dolo malo & fraude. *l. 1.& l.4.ff.ex quibus cauſis maior.l.4. C. de reſtitut.milit.* cui opponitur, Dolo malo, vel fraudis cauſa, vel data opera abeſſe. *l. 34. ff.de rebus auctor. iudic.l.5.ff.ex quib.cauſ. maior.*

¶ Hæc de perſonis: nunc de rebus videamus. Abeſſe res videntur etiam hæ, quarum corpus manet, forma mutata eſt. Et ideo ſi corruptę redditæ ſunt, vel transfiguratæ, videntur abeſſe: quoniam plerunque pluris eſt manus pretium & ars, quàm materia. *l.13.§.1.l.14.ff.de verb. ſignific.* Abeſt & ea res, quæ in rebus humanis non eſt. *dict.l.13.in fin.* Abeſt proculdubio ſeruus qui in fuga eſt: quamquam *in l. Fabia* de plagiariis aliud ſit abeſſe, aliud in fuga eſſe. *l.2.ff.ad leg Fa.* Abeſſe furto res dicuntur, quæ nobis ſubreptæ & ſubtractæ ſunt. *l 14 ff.de verbor.ſignifi.l.47 de furt. Martialis:* Sed lis eſt mihi de tribus capellis: Vicini queror has abeſſe furto. *Quintilia.declamatio.13.* Age ſi mihi aluei furto abeſſent, vtrum nulla daretur actio? Sæpe legitur in id quod abeſt, actionem dari. quod qualem intellectum habeat, explicandum eſt. Abeſſe certè nobis videtur non tantùm quod expēdimus, ſed & id quo obligati ſumus. *l.29.ff.de negot.geſt.* Abeſſe intelligitur pecunia fideiuſſori, etiam ſi debitor ab eo creditori delegatus ſit, licet is ſoluendo non fuerit. *l.26.§. abeſſe. ff.mandat.* Item ſi fideiuſſori marito ab vxore creditrice doti data ſit pecunia, quam ex cauſa fideiuſſionis debebat, abeſſe ei ea intelligitur, eo quòd opera matrimonij ſuſtineat. *l.47.ff mand.* Non abeſſe ex diuerſo ei qui nihil de ſuo impendit, deminuitur *l.25.ff. de admin. tutor.l.14. quod metu.cau.l.4.§.ſiue autem.ff. de manumiſſ.* Briſſ. ¶ Abeſſe videri poteſt, qui exaudiri nequit. *Vlpia.l.1.ff de verbo. oblig.* ¶ Abeſſe mihi res hactenus videtur, quatenus ſum præſtaturus: *apud Vlpia.l.plane.34.§.quòd ſi rem.ff.de leg.1.*

¶ Abeſſe definit res, cùm ſic redit in poteſtatem, vt amitti eius poſſeſſio non poſſit. *l.mulieres.13.ff.de verb.ſignific.* Prat.

¶ Abeſſe pecunia dicitur, quæ ſoluta eſt, vel ſoluta fingitur. *l.inter cauſſas.ff. mand.* Spieg.

ABFVTVRVM, verbum pleniſſimum eſt, & ad omne tempus refertur. *Venuleius in l.nouiſſima.D.de Prætor. ſtipul.*

ABHORRERE, pro alienum eſſe, *apud Vlpianum in l.ſi tibi rem.§. ſi tibi area. aliás incipit.§.Iulianus.D.de præſcript. verb.* Spieg.

ABIGEI qui & Abactores à Paulo *lib.5.Senten.titul.10. & ab Imp. in l. 8. Cod.de repud.& à Firmico lib.6.matheſ.ca.31.* à Græcis verò, Ἀπελάται appellantur, propriè hi habentur, qui pecora ex paſcuis, vel ex armentis, vel ſtabulis ſubtrahunt, & quodammodo deprædantur, abigendíque ſtudium, quaſi artem exercent, equos de gregibus vel boues de armentis abducentes. *l.1.§.1 D.de abigeis. Iuſtinian.Nou.22.* Abigeos autem à furibus quantitate diſcerni traditum eſt. Nam qui ouem vnam, ſuem vnum, ſubripuerit, vt fur coercetur: qui gregem, vt abigeus. *l.16.§.quantitas. D. de pœnis.* Idcirco *Calliſtratus,* oues ait pro numero abactorum, aut furem aut abigeum facere. Nam qui decem oues vel capras: vel porcos quinque aut quatuor: equum vnum, duas equas, totidémque boues abegerit, Abigeus eſt. *d.l.vltim.D.de abigeis.* Non tamen ſola quantitate, ſed ex animo & ſtudio atque arte abigendi hoc diſcernitur, *vt Cuiac. Obſeruat.1.cap.20 oſtendit.* Nam qui ſtudioſè vnum equum aut bouem abduxerit, abigeus eſt: qui caſu fur. *l.1.D.de abige.* Et ideo rectè Iuſtin. *in Nouell. de nupt.* τῶν ἀπελατῶν eos appellatione contineri ait, οἷς ἐστὶ φροντὶς ἀλλοτρίοις ἐφεδρεύειν ὑποζυγίοις ἢ ζώοις καὶ ταῦτα μεθιστᾶν ἑτέρωσε. Cæterùm

terum vſures, tenentur actione ciuili in duplum vel quadruplum, quo caſu ſine inſcriptione agitur: ſic abactores, ceſſante actione ciuili extra ordinem accuſantur: quo caſu neceſſaria eſt inſcriptio. *Cuiac Briſſ. Prat. Spieg. Hotom.* Hinc

ABIGEATVS crimen ipſum deſcendit, *de quo in l. 2. D. de abigeis. l. 5. §. qui deſertionis. D. de re milit.* quo olim nobilitatos lberos fuiſſe *Seruius in 3. Georg.* ſcribit.

ABIGERE eſt à ſe expellere, vel crimen abigeatus exercere. Nebr.

¶ Abigere etiam partum venenis & medicamentis, expellere & necare ſignificat. *l. 4. D. de extraord criminib. l. 8. D. ad l. Corne. de ſicarius. & l. 38. D. de pœnis. & apud Cic. in Cluentiana, & apud alios.* Vnde, Abactum ventrem dixit *Paulus lib. 5. Sent. tit. 9.* fœtum venenis & medicamentis eiectum. Nec longè ab hac ſignificatione eſt, quod Imper. venenis viſcera hominis extinguere appellat in *l. 3. C. de quæſtio.* Cuiuſmodi criminis à Iuuenale Sat. 6. & Minutio Felice (cuius liber pro octauo Arnobij hodie circunfertur) fit mentio. Briſſ. Hotoman. Prat.

ABIICERE eſt ſpernere, *vt in Authē. quib. modis nat. eff. leg. §. ſit igitur.* Hinc,

¶ Abiecta Perſona pro contempta, humili & vili. *l. ſed etſi vnius. § interdum. ver.* vtputa ſi patris perſona vilis abiectáque ſit. ¶ Abiicere quodammodo contrarium verbo Adiicere, quod eſt adiectionem non recipere. *l. Sabinus. D. de in diem adiectione. Cuiac. ad Afric. tract. 3. fol. 34.* Significat & proiicere & repellere. *l. qui leuandæ. ad l. Rhod. de iactu* vbi primò dicit, Proiicit, poſtea Abiicit. *Rebuf* Hinc, Abiecta dicuntur quæ incendij cauſa ſub dium emittuntur. *vide l. ſalſus. §. qui alienū. D. de fur.* Spie. ¶ Abiicere haſtam dicitur qui cauſæ diffiſus animum abiicit ac deſinit contra contendere. Spieg. ¶ Abiicere rem videtur qui exiguo pretio vendere cogitur *l. ita vt in omnes ſummas. D. manda.* Spiegel. ¶ Abiicitur vxor quum mittitur renuntiatio, CONDITIONE TVA NON VTAR. Dimittere vxorem an dicatur Latinè, *vide Rhod. cap. 16. lib. 18.* Spiegel.

ABIRE diſcedere eſt. Rebuf. Hinc,

¶ Abire ab emptione, id eſt, ab emptione diſcedere, *l. iuriſgent. §. adeo. D. de pact.* vel mutare emptionem & ab ea recedere. *d. l. Iuriſgent.* vbi prius dicit, Abiri ab emptione: poſtea mutari & recedere. *In l. 1. D quando liceat ab emptione diſcedere*, dicitur, Abeatur ab emptione. *Spieg. Rebuf.* ¶ Abire à Societate, eſt diſcedere, & ſocietati renuntiare. *l. ſi conuenerit. D. pro ſocio.* vbi prius ponit verbum abeatur, poſtea Renuntietur. *Rebuf.*

¶ Abire in creditum, non omninò idem eſt, quod Creditum: ſed tantum eas res credere quæ accipientis fiunt: hoc eſt quę functionem non in ſpecie, ſed in genere recipiunt. *Vlpia. l procuratoris. 5. §. 8. D. de tribu. actio. l. 3. §. 1. D. ad Macedo.* vide Credere. *Hotom. Prat.* ¶ Abire dominium à nobis. *in l. non ideo.* Non ideo minus rectè quid noſtrum eſſe vindicamus, quòd abire à nobis dominium ſperatur, ſi conditio libertatis vel legati extiterit. *D. de rei vind.* pro. Recedere & auferri: *Spie. Rebuf.* ¶ Abire Magiſtratu eodem ſenſu dicitur quo abdicare ſe magiſtratu, deponere, dimittere magiſtratum, vel adminiſtrationem. *l. nec magiſtratibus.* ibi, expectandum eſt, quod magiſtratu abeat. *D. de iniuriis.* Prat. Rebuff. Oldend. ¶ Abire in deſuetudinem, aboleſcere eſt. Abit lex in deſuetudinem, quando eſt abolita per contrarium vſum vel conſuetudinem. *Iuriſconſult. in l 1. §. 1. de interr. action.* ¶ Abire rem longè, pro eo quod eſt, infinitatem reſpicere, pulchro loquendi modo à Iuriſc. vſurpatum, *in l. à diuo. §. ſed ſi emptor de re iudic.*

Abiudicare rem, eſt per iudicium auferre, & alienare ea forma qua dicimus abiudicare *Bud. in l. poſtrem. de Orig. iur.* Abiudicare & Adiudicare contraria.

ABIVRARE verbum iudiciarium eſt, &c. *vt Seruius in 8. Æneid. ſcribit*, rem creditam periurio negare ſignificat. Id quod Plauti verſu ex Prologo Rudentis cōprobat. *Qui falſas lites falſis teſtimoniis Petunt, quique in iure abiurant pecuniam.* Quanquā ille auctor pro Rudente μνημονικῷ ἁμαρτήματι. Curculionem citet. *Sic & Cic. 1. Epiſt. ad Attic.* Me ſponſorem appellat. Mihi tamen abiurare ſatius eſt quàm dependere. Quo loco abiurare Cic. dixit, pro, ſponſionem factam iureiurando abnegare. *Symmach. in Epiſt.* Cui poſt venditionem Hiſpanienſis prædij fui, partem proteruus emptor abiurar. Inde,

Abiuratio, rei creditæ abnegatio, *inter-*

aute Iſid.lib.5.Etym.c.26. Briſ.Hot.Prat. Spieg. ¶ Abiurare etiam eſt iuramento renunciare *c.audita de reſtit.ſpol.in antiq.* ¶ Abiurare hæreſin quid ſit, *diſces ex c.ad abolendam.extra, de hæret.*

ABLATIVVS Caſus aliquãdo reſoluitur in Accuſatiuum & præpoſitionem propter: vt mandato, id eſt propter mandatum. *l.ſi mandato.ff.mandati. l.co temſerro.§.eam rem.ff.de publ.* Aliquando in Accuſatiuum & præpoſitionẽ IN, Vt, Quiete, id eſt in quietem. *l.1.C.de primicer.lib.*12. Nebr. ¶ Ablatiui abſoluti ea natura eſt, vt conditionem inducat. *Notant.Dd.& præſertim Alciatus, in l. cum quærebatur.*240.*ff.de verb.ſign.* In quo articulo ſciendum eſt: ablatiuos quandoque in Vim ſeptimi caſus, *vt Diomedes & Seruius docuerunt*, enunciari: túncque dubium non eſt, ad conditionem non referri. Inducitur autem huius caſus vis ſimpliciter, in Nominibus: vt cum dicimus, Te autore didici, arbitratu ſeij ædificaui, ſaluo conſenſu domini alienaui, & ſi quæ ſimilia. Quandoque per Participium proferuntur, & tunc naturam adiuncti participij debemus inſpicere: præſentis præteriti, an futuri ſit temporis. Quod præſentis eſt temporis conditionem nõ inducit: Vt ſi dixerim, Rato manente pacto, pœna ſoluatur. Item, Filio præcedente, patri permittitur quemlibet in locum nepotis adoptare: hic enim non videtur ſubeſſe conditio. Quod tamen non procedit cùm participium ipſum, licet præſentis temporis, futuros tamen caſus reſpicit: vt ſi conſtitutum ſit: ſtantibus maſculis fœminas à ſucceſſione excludi. Illa enim verba, Stantibus maſculis, quoniam ab eo prolata cenſentur, qui ius de ea re ſtatuendi habet, & conditionem inducunt & diſpoſitionem: quia non ſolum fœminas ſub conditione excludunt, ſed ipſos maſculos admittunt *Bartol.in l.2.§.fi. ff.ad Tertul.* Cùm participium Præteriti eſt temporis, obſcurior eſt quæſtio: quoniã ex adiectione verbi ad omnia tempora poterit referri. *l.verbum erit.*123. *& ibi Alci. ff.de ver.ſigni.* Vnde hęc verba, Soluto matrimonio, generaliter accipi ex materia ſubiecta poterunt, ſiue retrò ſolutum ſit, ſiue in futurum ſoluetur: reſpectu futuri, conditio eſt, non autem reſpectu pręſentis præteritiue. Nam & cum ſermo Latinus præſens à paſſiuo verbo nullum habeat, ſoliti ſunt Veteres in eum ſenſum præterito vti. *Vt apud Verb.* Vimque addere victis: id eſt, qui vincebantur *& in Georg.* Quàm quibus in patriam ventoſa per æquora vectis, id eſt qui vehantur. *Sic in l.3.§.deinde.ff.de incend.ru.* dum in eum, qui rate naue expugnata, quid rapuiſſe dicetur, actio conceditur, illa verba, Naue expugnata, exponũtur, id eſt dum expugnatur, & præſens quoque tempus reſpiciunt. Sumuntur quandoque & huiuſmodi participia ferè in vim nominis, vt cùm dicimus, velo leuato iudicauit: reſeruato domini conſenſu alienauit: penum excepto vino legauit: quo caſu dubium non eſt, diſpoſitionem inferri, non conditionem. Cùm futuri temporis participium eſt, tempus potius quàm conditio inducitur, *vt in illo Lucani*: Venturo Cæſare Romam, Ignauæ liquere manus: id eſt cum eſſet venturus. Vnde, licet *Bartol.in l.1.quæſtio.7.de condit.& demonſtr.* eas conditiones quæ ab ablatiuis abſolutis inducuntur, expreſſas appellet: tamen videtur huiuſmodi ablatiuos principalius ad tempus, quàm ad conditionem referre. Nam & illud in confeſſo eſt, magis diſpoſitioni eos accedere, quàm conditio expreſſa faciat. *ſecundum Iaſ.in rubr.ff.ſoluto matrimo.Alciat.in l.cum quærebatur* 240.*ff.verbor.ſignific.& plura de natura horum Ablatiuorum.in l.1.Cod.de iur.emph. l.ab emptione.* 58.*ff.de pact.in l.* 1. *& ibi Bartol. & Bald. Et alibi.*

ABLEGARE, pro longè mittere. *Spieg.*

ABLOCARE, eſt denuò locare fundum tertio locatũ, *Zaſ.in §.Item Seruiana Inſtit.de action.* Spieg.Prat.

Abmatertera, eſt abauię ſoror. *l.6.grad.* 3.*ff.de gradi.* Spieg.

ABNEGAMVS (*Abſchlagen*) quod à nobis aut dono, aut cõmodato petitur. Item, *Verneynen*, quod nobis creditum eſt, vt depoſitum. Sed & quod promiſimus, *Empfallen. Spieg.*

ABNEPOS, abneptis, hi ſunt, *ait Paulus*, pronepotis, proneptis filius, filia. *l.*10.§.15 *ff.de grad.* Hotoman.Prat.

ABNOCTARE, integram noctẽ abeſſe, foris pernoctare. *Martian.l.*15.*ff. de officio præſid.* Ne qui prouinciam regit, fines eius excedat, niſi voti ſoluẽdi cauſa: dum

ſa: dum tamen abnoctare ei non liceat. *Hotom.*

ABNVTARE, ſæpè abnuere. *Feſtus lib.*1. Abnuit autem, qui ſigno capitis aliquid negat, quive recuſat, aut prohibet, apud Claſſicos autores. *Hinc,*

ABNVTIVVM pro negatiuo & in ficiali, *in l.*83. *in princ. verſicul. & qui ſpondet. ff. de verbor. obligatio.* Qui ſpondet, *inquit Paulus,* Dolum malum abeſſe, abfuturúmve eſſe, non ſimplex Abnutiuum ſpondet: ſed curaturum ſe vt dolus malus abſit. Quod verbum inuentu rarum eſt. *Vſum eo Caprum in libr. de Orthogr. reperio.* Confeſſiua vox, *ait,* fit ex duplici voce abnutiua, vt, Non nolo. *Feſtus* etiā Abnuitionis vocem vſurpat *lib.*9. In, non ſemper abnuitionem ſignificat, ſed interdum etiam pro additamento ponitur. Sic enim hæc poſtrema verba lego: quibus ſignificat vocem, In, plerumque incremētum addere verbis quibus præponitur, vt ex his quæ illic adfert, exemplis patet. Briſſ.

Abolere, eſt in deſuetudinem abire, *Iſidor c. fuerunt. §. paullatim.* 7. *diſtinct.*

¶ Abolere eſt tollere, & infirmare, & delere, *conſtitut. Iuſtiniani. l.*1. *in princi. Cod. comm. de legat.* Prat. ¶ Aboleri accuſatio, aboleri item nomen Rei dicitur, cùm accuſatio crimenq. perimitur, Reique nomen de reis eximitur, *l.* 3. §. 1. *de accuſat. l. hermen.* 11. §. *vltim. eod. l.* 1. §. *accuſationem. ff. ad Senatuſconſul. Turpill.* Sic aboleri nomen ſuum petere, idem quod ſe à iudici abſolui petere. *l.* 3. §. *vltim. ff. accuſat.*

ABOLITIO, criminis extinctio, aut qua reorum numero reus eximitur, & aboletur accuſationis memoria, *l.* 4. §. 1. *ff. ad Turpillia. qu. delatoribus reiſque datur. Et alibi.* Vel, *vt Udendorp. tradit,* Abolitio eſt accuſationis inſtitutæ peremptio, vel abſolutio, qua quis nomen alicuius accuſauit, cùm omni inſcriptione iam facta, in totum aboletur, remiſſa neceſsitate accuſandi. Et debet impetrari à Principe, vel Iudice, ab illo ſcilicet, qui aliquam accuſationem inſtituerat: & in ea ſe inſcripſerat: talis enim citra infamiam deſiſtere non poteſt, niſi abſolutionem impetrauerit. Sed quando talis impetrat, quòd deſiſtat, & quod illud quod per accuſationem inchoatū erat, deleatur, ritè fit. Ea fit triplici modo. Primo publicè (hanc etiam generalem vocant abolitionem: *in titul. de gener. abolit. Cod.*) ob diem inſignem, aut publicā gratulationem, vel ob rem proſperè geſtam, vel ob lætitiam aliquam, vel honorem domus diuinæ, *l.* 7. 8. 9. *&* 12. *ff. ad Senatuſconſult. Turpillia. l.* 14. §. 1. *ff. de bon. lib.* quam Conſtāt. *lib.* 1. ἐγκλημάτων δημοσίων ἀπόλυσιν, (criminum publicam abſolutionem) appellat. Eáque vel Senatuſconſulto, vel à Princip. dabatur. *d. l.* 13. *ff. ad Senatuſconſul. Turpillian. l.* 2. *Cod. de general. abol.* quemadmodum à Conſtantino, ob natiuitatem filij Criſpini, factum legitur. Et hoc caſu durantibus feriis accuſationes omnium criminum, paucis exceptis, *de quib. in l. antepen. & pen. ff. ad Senatuſconſult. Turpillia.* abolentur, ne quiſquam tempore lætitię in ſordibus ſit & luctu. Sed feriis finitis, intra 30. dies vtiles accuſatio repeti poteſt, *l.* 1. *l. aut priuatim.* 10. *l.* 12. *&* 15. §. *fin. ff. ad Senatuſconſult. Turpill. Paul. lib.* 5. *titul.* 17. Secundò fit abolitio lege, mortuo ſcilicet reo vel accuſatore, vel iuſta cauſa, morbo ſcilicet, impedito quo minus accuſare poſsit, *d. l.* 10. *&* 15. §. *ſi propter. l.* 3. *in final.* D. *accuſat.* Tertiò fit priuatim actore vel reo poſtulante. *d. l.* 10. *l.* 2 *C. abo.* Eſt autem poſtulanda ab ipſiſmet præſidibus: & quidem pro tribunali, non de plano, ſed cauſſa cognita concedi debet. *d. l.* 1. §. *abolitio. ad Turpill.* In cauſæ autem cognitione verſatur, an reus adſentiatur abolitioni, an non calumnioſè inſtituta ſit actio: nam neque aduerſario inuito, neque calumniantibus hoc eſt indulgēdum, *l. fin.* D *ad SC. Turpillian. vbi VVeſemb. in paratit. l.* 2. *&* 3. *C. de abol.* Porrò impetrata abolitione, is qui deſiſtit, accuſare amplius nequit, niſi ex indulgentia principis, *l.* 1. 2. *d. eod.* Cuiac. *ad Iuli. Paul. recep. ſenten. lib.* 5. *tit.* 17. duplicem facit tantùm abolitionem, Publicam, & priuatam. Publica fit nullo poſtulante, auctore Principe vel Senatu, ob lętitiam aliquam. Priuata fit, aut poſtulante reo ex certis cauſis, aut poſtulante accuſatore: *Briſſ. Hotom. Spieg. Prat. Nebris.* ¶ Abolitio diſtat ab Amneſtia, ſiue obliuionis lege: quòd poſt ἀμνηστίαν accuſatio inſtitui vel repeti non poteſt, Poſt abolitionem publicam intra diem trigeſimum etiam ab eodem repeti poteſt, *l.* 1. *C. de gen. abol. l. aut priuatim.* D. *ad S.C. Turp.*

ABOMINARI, eſt omen auerſari. Veteribus infauſtum aliquid & mali ominis deprecantibus atque auerſantibus, hæc locutio in vſu fuit. Hinc apud Iuriſconſultos, Quod Abominor, dictum videmus, pro eo quod *Cicero* crebrò ſic extulit: Quod Deus omen auertat, deteſtetur, obruat: *& Terentius*, Quod Dij prohibeãt, *Scæuola in l. Lucius*, 85. D. *de hæredib. inſtitut.* Si mihi Titius hæres eſſe noluerit, aut, quod abominor, prius moriatur, &c. *Sic Papinian. Plin. & alij.*

ABOMINATIO, *à D. Hieronymo in Homil.* appellatur ſeruitus idolorum. Largius tamen ſumitur in communi vſu loquendi, pro qualibet re turpi & abominabili. Vnde dicitur, Abominatione populi. *c. tua nos. extr. de cler. ægrot.* Alibi Abominatio dicitur eleemoſyna Deo facta de rapina, ſimonia, vel vſura. *c. non eſt putanda* 1. *quæſt.* 1. *c. ſcriptum eſt.* 14. *quæſtio.* 5. Oldend.

Abominatus, dicitur qui ſacris interdictus, excommunicatúſve eſt, *Alciat. l. pecuniam.* 36. D. *ſi cert. pet. Is Budæo in forenſibus* dicitur abdicatus à magna matre, *in l. reddentes. C. de ſum. Trin.* ab Eccleſia extortis. Et hoc ſenſu abominationem rectè dicemus excommunicationem. *Spieg. Old. Prat.*

ABORSVS & Abortus diſtinguũtur *à Non. Mar.* vt ſit Aborſus, qui eſt in primis menſibus cùm conceptio facta eſt: Abortus prope tempus pariendi: túc enim moritur quod naſcitur. Porrò procurare Aborſum, homicidij ſpecies eſt, *de quo Dd. præſertim Alberic. in l. qui in vtero. D. de ſtat. hom.* Spieg.

ABORSVS venter (qui & abactus) *Paulo lib. 4. ſen tit. 9.* partum facere non videtur. *l. 2. C. de poſt. hær. inſtitut.* Et ideo, vt *ad d. locum Pauli* annotat Cuiacius, abortu facto finitur miſsio in poſſeſsionẽ. *l. 1, in fi.* D. *de vent. in po. mit.* Prat.

ABORTVS, vel abortum, vel abortio, eadem ſunt, & his omnibus generibus hoc nomen ſubſtantiuum variatur. *l.* 30. §. *quod dicitur.* 2. D. *de acq. hære. l.* 38. §. *qui abortionis.* D. *de pœn.* Dicitur autem fieri, cùm mulier ante tempus partum edit, vi ventri illata, *apud Vlpia. in l. 1. §. toties. verſ. idem erit.* D *de vent. in poſſ. mitten.* Prat. Abortum tamen gráuidæ mulieris, etiam dici, quòd non ſit tempeſtiuè ortum, *Sex. Pomp. autor eſt.* Spieg.

ABORTIVVS eſt puer, vel alter fœtus, ante præfinitum tempus natus: & ideo ſic dicitur quòd non oriatur, ſed aboriatur & excidatur, *ſecund. Iſid. lib.* 10. *Etym.* Old. Hinc Abortiui, qui aborſu nati ſunt. *Spieg.* ¶ Cenſetur autem abortiuus partus, ſi quis naſcatur quinto aut ſexto menſe: cum genuina, iuſta & legitima non ſit recepta, niſi ſeptimo menſe, & deinceps, *l. ſeptimo menſe. D. de ſtat. hom.* Spieg.

ABPATRVVS, idem qui patruus maximus, hoc eſt, abaui, abauiæ frater. *l.* 3. D. *de gradib.* Hoto. Prat.

ABROGARE legem, idem eſt quod tollere, ſiue antiquare, quia à Magiſtratu, qui eam poteſtatem habet, populo interrogato, an velit, iubeátque eã legem tolli, illo annuente, antiquatur, tollitúrque: quemadmodum eodem populo interrogato fuerat promulgata: Vnde & lex plerumque dicitur rogatio: vt ſic, Abrogare legẽ, ſit populum rogare, vt ne aliqua lex valeat, & omninò tollatur. Neque enim cùm lex abrogatur aliud agitur, quàm quòd rogatur, quomodo eam abrogari oporteat: *vt Bal. in ſua Cathec. 1. parte ſub finem oſtendit. ec. lib. 2. de legib.* Eas, *inquit,* tu leges rogabis, quæ nunquam abrogentur. *Liuius lib.* 21. plebiſcitum primus ego antiquo abrogóque. Eſt itaque abrogare legem idem propè quod derogare. *Iuriſconſultus tamen de verb. ſig* inter vtrunq. verbũ, nõ-nihil diſtare facit. Derogatur, inquit, legi: cũ pars detrahitur: abrogatur, quum prorſus tollitur. Adde tu, quod abrogatur, quũ, vt dixi, prioris legis infirmandæ cauſa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari, vulgari voce decepti, pro eo, quòd eſſe debet abrogare, ſiue derogare legem, ipſi reuocare dicunt: quum ſit reuocare. *vt autor eſt Varro de lingua Latina*, rurſus in conuocare, hoc eſt: renouare. *Nebr.* ¶ Abrogare, Derogare, Exrogare, Obrogare, diuerſam habent ſignificationem ſeparatámque in antiquorum auctorum libris. *Cic. lib. 3. Epiſto. ad Atticum.* Octo noſtri Trib. pl. caput poſuerunt hoc, ſi quid in hac rogatione ſcriptum eſt, quod per leges plebiſvè ſcita, hoc eſt, quod per legem Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare ſine fraude ſua non liceat. Abrogatur verò legi, *interprete Modeſtino in l. de-*

roga.

ſogatur.102.D.*de verb.ſign*.cùm lex prorſus tollitur. Derogatur cùm pars detrahitur *Vlpian.in Inſtitu.tit*.1. Lex aut rogatur, id eſt, fertur, aut derogatur, id eſt pars prima tollitur, aut ſubrogatur, id eſt adiicitur aliquid primę legi, aut abrogatur, id eſt, mutatur aliquid ex prima lege. *Feſtus autem*, Derogare ait eſſe detrahere: Exrogare, ex lege vetere aliquid eximere per legem nouam: Obrogare, legis prioris infirmandæ cauſa legem nouam ferre. Quemadmodum, *apud Suetonium*, Claudius capiti Papiæ Popææ legis obrogaſſe edicto dicitur. *Quintil.Declam.* Quotiens de iure populi agitur, apud Populum cui mutare, cui obrogare, cui ferre quas velit rogationes licet. *Briſſ.* ¶ Abrogationis variæ ſunt cauſæ. I, Conſuetudo contraria, *in l.de quibus.D.de legib.can.in iſtis.§.leges.4.diſtinct.* II, Conſtitutio contraria. *exempla reperies in multis Iuſt.Nou.* III, Cauſæ ceſſatio. *c. Neophytus. & ibi gloſſ.in verb. cauſa.61.diſtinct.l.adigere.§.quanti.* D. *de iur.patr.* IIII, loci varietas. *c.fin.31.diſtinct.* V, Tempus. *c.non debet.de conſang. & aff.* VI, Rigor. *gloſſ.in c.fraternitatis.* 34.*diſtinct.* VII, In ſpecie.*c.legi* 16.*quæſti*.1. VIII, Maius malum inde ſequens. *c.verum hoc.* 14. *diſtinct.* Prat. *Et fuſius de his cauſis Rebuffus ad d.l.derogatur*.102. *Item enumerantur in c.vlt.§ hæc etſi legib*.4. *diſtinct.* ¶ Abrogare nonnunquam ad magiſtratum, imperium & alia refertur: capitúrque pro adimere, abdicare, abolere, irritum facere, extinguere. *l. nec mandato.§.*1. D. *de tutor. & curat.dat.* vbi dicit, quòd furor non abrogat magiſtratum. Sic abrogare magiſtratum alicui dicitur, qui legem fert ad populum, vt is magiſtratu ſuo ſpolietur. apud Ciceronem *in Cornel.* Nec vehementius eſt oſtendere ſe laturum inuito collegæ quàm ipſi collegæ magiſtratum abrogare. *In l.ſi quis fundum in ſi.dicitur*, bonis omnibus abrogatis. *C.ad l.Iul.de vi publ.* Hoto.Rebuff. ¶ Abrogatas leges, conſtitutionéſve, recitari, aut oſtendi, aut citari vetuit. *Iuſti.in l.C.de vet.iur.enuc.* Earum tamen neceſſaria videtur notitia. *Iſido.c.fuerunt.7.diſtin.Prat.* ¶ Abrogare per Saturam, forma eſt loquendi in ſanctionibus legum adſcribi ſolita, *autore Feſto.* Hoc modo. Néve per ſaturam abrogato aut derogato. Id eſt (*vt Cuiac.obſ.14.cap.7.explicat*:) ne commiſtis rebus plurimis abrogato, ne confusè, ſed ſpecialiter, explicatè, diſertè.

ABRVPTVM lucrum, *cuius meminit Vlpia.l.1.§.3.D. quar. rer. act. non dat.* interpretatur *Accurſ. ibid.* ſubreptum, cuius ſententiam probaſſe videntur *Alberic. & Oldendorp. in Lexic.* explicantes abruptum, id eſt, turpiter acquiſitum. Sunt qui interpretantur præceps, & præter ſpem obiectum. Tu vide Græcos interpretes in eum Vlpiani locum. Budæus tamen abſciſſum, & præciſum κατὰ ἀπότομον videtur interpretari *l.4.§.8.D. de re milit.*

ABRVPTA, dura, præciſa, abſciſſa, *c.de viro.12.quæſti.2.*Prat.

ABS

ABS præpoſitio ablatiua, idem quod à vel ab, à Græco ἀψ. ſignificat autẽ retractationem in partem poſteriorem. Eadem M. Cicer. temporibus in accepti tantùm tabulis vſurpabatur, cùm eius nomen perſcribebatur: vnde accepta pecunia in codicem referebatur: hoc modo, Abs T.Pomponio accepi H.S.decim.Calend. Maij. Q. Hort. Q. Metel. COSS. *Cic.in Orat.* vna præpoſitio eſt ABS, eáque nunc tantùm in accepti tabulis manet: nec his quidem omnium: in reliquo ſermone mutata eſt. *Pomponius* tamen in facti ſtipulatione vſus ea eſt, *in l.ſi ita ſtipulatus*.14.D.*de verbor.obli.* & in nominis emptione *Saluius Iulia l. multùm*.19. D. *de hær. vel act. ven.* Prat. Hot.Sp.

ABSQVE, & Sine, habent ſimilem ſignificationem, quæ eſt negatiua, vt Abſque iniuria. *l.omni nouatione, C. de ſacroſanct eccleſ.* Eſt vbi pro præter & excluſiuè ponitur. *Exempla habes apud Albericum Spieg.*

ABSCEDERE eſt recedere *in l.vnic.de colon.Palæſt lib.11.C.* ¶ Abſcedentem vſumfructum hoc eſt κεχωρισμένον id eſt, ſeiunctum: & detractum interpretatur *Theo.§.ne autem.Inſtit.de vſuf.*Prat.

ABSCISE vel Abciſsè pro eo quod eſt, fixè & determinatè, *in l.ſemper.5.§.2.ff.de iure immun.* Demonſtratur variè, *inquit Calliſt.*nec Abſciſſè, numerum liberorum, ad excuſationem municipalium munerum prodeſſe, ex reſcriptis. D.Ælij Pertinacis. Id eſt non præciſè & fixè: quia non eſt numerus ſtatus, qui

Immunitatem præbeat. *vid. Bud.in l.qui cum auo.§.non omnis.D.de re milit.* Idem valet, quod Græcum ἀποτόμως. Igitur, Non Abſciſſè, id eſt, non exactè, præcisè, imperfectè, non plenè, non certa & conſtanti definitione, nec ad vnguem. Vſurpat hoc verbum ſæpiſsimè Valer. Max. pro ſeuerè, & rigidè: metaphora à rupib. & aliis locis præfractis ducta. *Spieg. Briſſ. Prat. Hot. Old.*

ABSECTA & coniuncta contraria ſunt: *l. eis quidem: qui milit. non poſſunt. lib.12.C.*

ABSENS, vide ABESSE, ſuprà.

ABSENTIARVM genera quinque conſtituit Accurſ. *l. vltim.* D *de in integ. reſt.* Prima eſt probabilis & neceſſaria, vt in milite, qui Reipub. cauſa abeſt. Secunda eſt probabilis tantum, vt ſtudiorum. Tertia neceſſaria tantum, vt in relegato. Quarta voluntaria, ſine cõtumacia. Quinta, vt per contumaciam. Budæus tamen, tria tantum genera referre videtur *in Forenſ.* Iuſtam, & cauſariam probabilem & liberam. *Prat.*

ABSISTERE *Budæo in forenſib.* eſt ſuperſedere: quo ſignificatu videtur etiã T. *Liuius lib.8. ab vrb. cond.* accepiſſe. *Prat.*

ABSOLVERE forenſe verbum, ſignificat iudicio ſe liberare, *apud Iulianum. l. ſi extr. duob.*14. §. j. D. *iud. ſol. &* Paul. *in l. ſi in re. in fin. princ.* D. *de noxal. act.* Prat. ¶ Abſoluere iudicio, & Abſoluere ſe iudicio ab aliquo, pro liberare, non vexare moleſtia iudiciali. Sic Abſolui ab aliquo, liberari ab ea controuerſia, quam ab aliquo patiebatur, *l.*14. D. *Iud. ſolui. Iauol. l fullo.* 90. *D de fur. l. ſi in re.*19 D. *de noxal. act.* ¶ Abſoluere creditorem, pro pecunia ſoluta dimittere eleganter dixit *Iul. Paulus in l. & in contraria.*37. D. *de vſur.* Et in contraria, *inquit*, negociorum geſtorum actione vſuræ veniunt, ſi mutuatus ſum pecuniam, vt creditorem tuum abſoluam. Vulgò expedire dicunt. Eodem ſenſu vſus eſt quoque *Terent. in Adelp. act. 2. ſcen.* 4. Æſch. Ego ad forum ibo vt hunc abſoluam. Sumptum è Græcorum conſuetudine videtur, qui διαλύειν, & ἀπαλλάττειν, dicunt. Itaque Abſolui dicitur creditor cum ſibi æs creditum ſoluitur ære. *Hotò. Prat. Sp. Oldend.* ¶ Abſoluere pro Abſolutum oſtendere & declarare, exponit *gl. in c. ex diligenti extr. de ſimonia. c.* 2. *de iureiur. c. audiuimus.* 24. *q* 1. Prat. Olden. ¶ Abſoluere pignus, *apud Paulum lib.2. recept. ſentent. cap.*5. accipitur pro eo quod eſt, luere pignus. Creditor, *inquit*, ſi ſimpliciter ſibi pignus depoſitum diſtrahere velit: ter antè debitori ſuo denunciare debet, vt pignus abſoluat, ne à ſe diſtrahatur. Sunt tamen qui ibidẽ luat, legant. *Hot.* Prat. ¶ Abſoluere pro Reconciliare, *ſumitur in c. ad menſam. §. penult.* 11. *q.*3. Oldend.

ABSOLVTA, completa, ad finem perducta. Item. ¶ Abſoluta, dicuntur lecta, & à partibus approbata. Vel abſoluta, ſubſcripta. *Sic exponitur Inſtit. de contrah. empt. §.*1. *Aſtipulatur Imp. Iuſtin. in l. contractus C. de fid. inſtr.* Spieg.

ABSOLVTE accipitur, pro eo quod eſt in vniuerſum, in totum, *vt in c. beneficium, extr. de reg. iur. in* 6. Item abſolutè, id eſt, præcisè. *c. contra Chriſtianos. ext. de hæret. lib.*6. Aliquando exponitur abſolutè, id eſt, liberè, *vt in Authen. de mand. prin. §. ſed neque.* Prat. Old. Spieg.

ABSOLVTIO ad crimen relatum, pro liberatione à crimine. *Spieg.*

ABSOLVTORIA eſſe omnia iudicia Iuſtinianus ſcribit. *§. fin. in fin. Inſti. de perpet. & temporalib. actio.* quod ita ibidem explicuit Theophilus, τουτέστιν ἔξεστι τῷ δικαστῇ περὶ καταδίκης εὐγνωμονοῦντα τὸν ῥέον ἀφεῖναι ἀγωγῆς. *Prat.*

ABSQVE, Vide poſt ABS, ſuprà.

ABSTENTI voce (quam noſtra memoria *Ritius Neapolitanus*, qui regum aliquot vitas epitomauit, vt ante eum diuus *Cyprianus*, pro excommunicato vſurpauit) Iuriſconſulti, Vlpianus & Africanus vſi ſunt, pro eo, qui ſe bonis paternis ſeu hæreditate abſtinuit, *Vlpia. in l. fi. D. ſi quis caut.* Et interea, *inquit*, pupillus adoleuerit, aut mortem obierit, aut etiam abſtentus ſit hæreditate. ¶ Abſtentus, qui tutoris auctoritate ab adeũdo hæreditate reuocatus eſt. *Scæuola l. penul. D. de auct. tut.* An ſecundum hęc acta adoleſcens à bonis patris abſtentus ſit: reſpondit, proponi abſtentum, *Sic Vlpian. & Papinian.* Hotom.

ABSTINENTIA opponitur rapacitati. Abſtinemus enim ab alienis, cùm nulli vim inferimus. Eſt igitur abſtinentia in viro innocente. Continentia intemperante. Notum *Ouidij* carmen, Eſt virtus placitis abſtinuiſſe bonis. *citat*

Scholia-

Scholiaſtes in Clement. ad noſtram. de hæret. Spieg.

ABSTINERE generaliter dicitur, quando aliquis ſe ab aliqua re cohibet, quaſi ſe tenens ab illa re. *l. de pupillo. §. qui nunciat. D. de noui oper. nunt.* ibi, Interim abſtinendum eſt. Sic relegati, ſiue in inſulam deportati, locis interdictis abſtinere debent. *l. relegati. D. de pœnis.* Item & is qui honoribus ſecundum ſententiam vti prohibitus eſt, ſi appellauerit, abſtinere interim à petitione debet, *l. reus. in fin. D. de munerib. l. 2. in fin. D. de regu. iu.* Ad alia quoque pertinet hæc vox, *vt exempla ſunt in l. vnic. D. nihil innouand. appe. interpoſita.* ¶ Abſtinere dicuntur ſui vel neceſſarij hæredes, *Vlpi. l. 3. §. ſciō. D. de mi. l. 38. D. de acq. hær.* Abſtinere etiam dicitur emancipatus. *idem l. 2. §. 6. D. ad Tertj.* Sed & extraneus, putà vxor. *l. Lucius. 14. D. de fideicom. lib.* Porrò abſtinere ſe hereditate, & retinere hæreditatem ſunt contraria, & (vt diximus) propriè dicuntur de ſuis & neceſſariis hæredibus (*vt docet Iuſtinian. ſub titulo de hæred. qual. & differ. lib. Inſtit. 2.*) At extranei vel adire vel repudiare dicuntur, *vnde tit. lib. C. 6. de repudianda vel abſtinenda hæreditate.* Dicuntur tutores abſtinere pupillum, hoc eſt, ſi eis auctoribus pupillus ſe abſtineat hæreditate. *Papin. l. cùm tutor. 18. D. de tut. & rat. diſtra. Scæuol. l. pen. D. de auct. tut. & l. 44. D. de re iudic.* Hotom. Prat.

ABSTRAHERE in ſeruitutem, quod & abripere in ſeruitutem dicitur. *Spieg.*

ABSTVLISSE dicitur, quod etiam quis iudice autore recipit. *l. venditor ex hæreditate. D. de hære. vel act. vend.* Spieg.

ABSVMPTIO, pro conſumptione ſumitur ab *Vlpian.* Videndum eſt, *inquit*, finito vſufructu, an pecunia quę data ſit, vel cęteræ res, quæ in abſumptione ſunt, condici poſſint. *l. hoc ſenatuſconſultum. D. de vſufruct. earum rerum quæ vſu con.* Spieg.

ABSVRDVM, quod omniũ mentes aſpernentur ac reſpuant: Græcè ἄτοπον, & ἄλογον. *l. nam abſurdum. D. de bon. lib.* Spieg.

ABVNDARE ad ea pertinet, quæ fruſtra adiecta ſunt, aut ſuperflua. *l. 95. D. de diuerſ. reg iur.* Prat. Sic autem *Spiegelius*, Abundat, *inquit*, non quod ſuperfluum eſt, ſed quod eſt copioſum & cumulatum. Redundat, quod ſuperuacaneum eſt.

EX ABVNDANTI pro fruſtrà & ſuperuacuò, *Papiniano familiaris & propria locutio. l. 9. D. de ſupel. leg. l. 20. D. de manumiſſio l. 12. §. ſi quis fundum. D. de inſtr. vel inſtrum.* Briſſ.

ABVNDE patrimonium relinquere, *apud Scæuol. in l. vlt. §. qui diuiſam. D. de leg. 2.*

ABVSIO pro corruptela morum, Latinè non dicitur, niſi adiuncto verbo: vt, abuſio morum, abuſio legum, & ſic de ſimilibus. *Spieg. ex Inſulano.* ¶ Per abuſionem, idem quod Abuſiuè *in l. fideiuſſor obligari. §. fideiuſſor. D. de fideiuſ.* Vide infrà, ABVTI.

ABVSIVE, id eſt, minus propriè. Græcè, καταχρηστικῶς, & κατάχρησις abuſio, & καταχρηστικὸν abuſiuum. *facit. l. 2. §.* teſtamentum autem propriè illud dicitur, quod iure perfectum eſt: ſed abuſiuè quoque ea teſtamenta appellamus, quæ falſa ſunt, vel iniuſta, vel irrita, vel rupta. *D. quemadm. teſt aper. l. non aliter. in fin. D. de leg. 3.* Item imaginaria venditio abuſiua dicitur, & ficta, *l. imaginaria. D de regul. iur.*

ABVTI propriè eſt ad alium vſum re vti, quàm in quem ea comparata eſt. *l. 19. & l 34. §. 1. D. de vſufr.* Abuti etiam vtendo conſumere ſignificat. *Non. Marc.* Abuſa, *ait*, dicuntur vtendo conſumpta. *Plaut.* vbi iſthæc quæ dedi antè? Abuſa ſunt. Et inde Abuſus conſumptionem per vſum ſignificat. *l. 2. §. item ſi iurauero. D. de iureiur.* Qua de cauſa ab vſu ſeparari ſolet, qui earum rerum eſt quarum ſubſtantia poſt vſum ſalua manet: cùm abuſus contrà in iis ponatur quæ vtendo abſumuntur ac pereunt. Itaque, quæ res in conſumptione ſunt, vſuque tolluntur vel minuuntur, eæ in abuſu conſiſtere *ab Vlpian. dicuntur. in l. 1 & l. 5. §. 1. & §. vltim. D de vſufructu earum rerum.* Quo in numero ſunt, vinum, oleum, frumentum, veſtimenta, pecunia etiam numerata, quæ ipſo vſu adſidua permutatione quodam modo extinguitur. *§. cõſtituitur. Inſtitut. de vſufruct.* Planè *in l. 12. §. 1. D. de vſu & habit.* Vſus & abuſus opponuntur alia ratione, quòd Vſus ad neceſſitatem refertur, Abuſus largiorem licentiam

contineat. Abutitur enim qui perdit & dilapidat. *l.15.§. conſuluit. D. de petitio. hæred.* Briſſ. ¶ Abuti verbo, eſt impropriè loqui. *l. nec ſeruus. D. de pecul.* ibi, ſed cùm eo verbo abutimur, factum magis demonſtramus; quàm ad ius ciuile referimus obligationem.

A B V S V M nonnunquam ſumi in bonam partem, affirmat *Archid. in c. priuilegium. 11. quæſt. 3. quę glo. ſequitur in extrauag.* ad conditorem in verbo, vel abuſum. *de verb. ſigni. in extrauag. Ioan. 22.* Ideo Ius Canon. adiicit aliquid, non ſimpliciter dicẽs, abuti: vt abuti nequiter. *in c. ſedes. de reſcript.* Pernicioſus abuſus. *c. pernicioſus. de celebr. miſſar.* vel deteſtabilis abuſus: *c. ſi canonici in fin. de off. ordin. in 6.* Simpliciter tamen prolatum regulariter ſumitur in malam partem. *P. Rebuf.*

A C

A C, copulatiuè accipitur, pro atque, καὶ. *Vlpiano in l. ſi quis. 4. D. de cuſto. reor. l. nullus. C. de ſum. trinitat.* Aliquando ponitur pro, id eſt. *l. decernimus in princ. C. de ſacroſanct. eccleſ.* Aliquando ponitur, pro vt, *§. Itaque. verſicul. ex hoc inſtitu. quibus non eſt permiſſ. fac. teſtamen.* ibi, quanquã Iure Ciuili, omnium qui in poteſtate parentum ſunt, peculia perinde in bonis parentum computentur, ac ſeruorum peculia in bonis dominorum numerantur. *Prat. Alber.* ¶ Academia, *Suidæ*, locus eſt nemoroſus (vbi Plato natus, docebat magna laude,) mille ab Athenis paſſibus diſtans. Aliud quoque gymnaſium erat non ita procul ab illo, in quo Ariſtotelici diſputabant, Lycæum dictum. Inde etiam nunc appellamus Academias, Gymnaſia, ſeu ſcholas inſigniores, in quibus maiorum diſciplinarum ſtudia exercentur. Academiam etiam pro philoſophorum ſchola poni *ſcribit Budæus in prioribus.* ¶ Academiæ inſtitutionem docent Imperatores. *l. vnic. C. de ſtud. libr. vrb. Ro. libr. 11. & l. 1. C. Theod. eodem titul.* quales, & qui deligẽdi ſint profeſſores, *Iulianus Imper. l. magiſtros. 7. C. de profeſſ. & medic. lib. 11.*

A C A P N A ligna dicuntur quæ ſunt in furno, aut ad ſolem exiccata, ita vt cum focis admoueantur, non fumigent: dicta ab à particula priuatiua, & capnos, quod interpretatur funus, quaſi ſine fumo.

A C C E D E R E ſignificat adire; Inde acceſſus, aditus: & increſcere ſiue augeri atque adiungi. *vt in §. penul. titul. vltim. libro 3. Inſtitut.* Inde Acceſſio, pro incremento. Item pro cõſentire ponitur, cum dicimus Accedere ad pactionem, vel cõductionem, pro conſentire. *Spieg.* ¶ Accedere rei emptæ videtur id, ſine quo res empta foret inutilis. *l. fiſtulas. D. de contrahen. empti.* Alber. Spieg.

A C C E N S I dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſurrogabantur, & ad cenſum legionum eſſent adſcripti, *Feſto lib. 1.* At *Varro*, miniſtratores magiſtratuum, *aut*, ab acciendo dictos, id eſt, vocando: Nam accenſus inſtar præconis acciebat iuſſu Conſulis Quirites ad concionem: quod munus nemini niſi libertis deferebatur, *teſte Cice. ad Quin. Fr. vide Bud. l. fin. D. de iur. immu.* ¶ Accẽſus, & Præco in hoc conueniunt, quòd ambo Conſulis, alteriúſve magiſtratus dicto, ad imperium, nutúmque præſto eſſent: at ille, vt ad concionem, hic, vt ad comitia Quirites aduocaret, *Alexand. ab Alexand. Gen. dier. lib. 2. cap. 27.*

A C C E P T A R E eſt frequenter accipere vel per acceptilationem liberare. *D. de pactis. l. tale. §. poſt diuiſionem.* Spieg. Hinc,

A C C E P T A Sententia dicitur, quæ rata habita eſt, Spieg.

A C C E P T I L A T I O, eſt imaginaria ſolutio: fit enim per interrogationem, & reſponſionem: vt, habéſne acceptum, quod per ſtipulationem tibi promiſi, vel debui? Et tu reſpondeas, habeo, acceptúmque fero. Iam acceptilatio facta eſt, ac ſi dixiſſes, perinde habeo, ac ſi accepiſſem abs te per veram ſolutionem. Itaque non minùs per acceptilationem, quàm per veram ſolutionem, tollitur obligatio. Eſt autem de iure ciuili introducta, etiam authore Alciato. Sed propter pactum, quod in ſe habet: de iure gentium eſſe dicitur, *vt ait Vlpianus.* Valet etiam acceptilatio vt pactum. *Iulianus Iuriſconſultus*, acceptilatio (*inquit*) non ſua natura, ſed poteſtate conuentionis valet. ¶ Acceptilatio, & Apocha hoc differũt, quòd acceptilatione omni modo liberatio contingit, licet pecunia ſoluta non ſit. Apocha non aliàs, quàm ſi pecunia ſoluta ſit. *Vlpia. l. ſi accepto. 19. D. de acceptilatio.* Vide plura in ſequenti vocabulo.

ACCE-

ACCEPTO liberari, hoc eſt, ſic liberari, vt creditor confiteatur, à debitore accepiſſe, *Vlpia. in l. meum autem præſentem. §. fi. D. quod metus cauſa.* ¶ Accepto rogare etiam ad debitorem pertinet *apud Vlpianum l. 6. D. de acceptilat. l. 8. §. 1. D. eodem.* Prat. ¶ Accepto ferri, id eſt approbari. l. ſecuritatis, *C. de ſuſcept. & ar car. lib.* 10. ¶ Acceptum abſolutè dicitur, quicquid ab aliis accipimus, ſeu dono, ſeu mutuo, ſeu alio quouis modo. *Spieg.* ¶ Acceptum facere hoc eſt confiteri, quod à me acceperis, vel acceptum habere *Vlpian. l. 7. D. de accepril.* ¶ Accepto facere, liberare. *l. 9. §. 7. D. quod met. cau.* Prat. ¶ Acceptum ferre, emancipare, hæreditatem adire, & ſimilia, præſentis actus verba ſignificatiua ſunt, quibus tempus, vel conditio aduerſatur. *l, actus. de reg. iur.* Spieg. ¶ Acceptum ferre, ſcribere ſe ab aliquo accepiſſe. Ad hoc eſt pulcher text. *in l. tutor. 56. D. de admi. tut. in verb.* (pretium idem rationib. pupilli accepto tulit) q.d. intulit in rationes pretium idem quod ſibi ab emptoribus ſoluendum erat, ac ſi accepiſſet: ſcripſit & contulit in rationes ac ſi accepiſſet quod non acceperat, ſed de ſuo intulerat. Ita verba illa obſcura explicanda ibi ſunt. *Scæuola. l 89. D. de ſolut.* Titius Mæuius dico me accepiſſe, & habere, & accepto tuliſſe à Caio Titio reliquum omne, &c. *Alfenus l. 6. D. de manumiſſ.* Sed ſi interea dum eum manumitteret, acceptum ſeruo retuliſſet. *Iulianus l. 48. §. 1. D. de iure dot.* Hanc pecuniam generum petere debere: exactam, acceptam legatis referri. *Floren. in. l. 35. D. de pignor. acti.* Primùm vſuris quas iam tunc deberi conſtat: deinde ſi quid ſupereſt, ſorti accepto ferendum eſt. Patet igitur trib. de cauſis accepto ferri ſolitũ. Primùm, ſi pecunia ſic accepta eſſet vt ei à quo accepta eſſet, deberetur. *Cic. Ver.* 3. Propter quod minus Dolabella Verri acceptũ retulit, quàm Verres illi expenſum tulit. Deinde, ſi non deberetur pecunia, ſed tãtùm qua de cauſa accepta eſſet, referretur. vt cùm ex legato, vẽdito, locato, accepta ferebatur. Poſtremò, cùm id quod debitum erat recipiebatur. vt cùm à creditore vel vſura, vel pars ſortis recepta, accepto ferebatur. Locus enim Florentini, aliíque complures id oſtendunt. Ex quo intelligi debet moris fuiſſe in tabulis, vt qui ſuum reciperent, primùm debitoris nomen, cui expenſum tulerant, expungerent: deinde in alteram paginam acceptum ferrent. Plaut. Ciſtella.

Nunc quod reliquum reſtat, volo perſoluere
Vt expungatur nomen, ne quid debeã.

Hinc, Acceptilatio, quæ generali nomine ſignificat, in tabulas acceptæ pecuniȩ relationem: ſpeciali verò, & proprio à Iuriſconſultis bifariam intelligitur. aut enim Vulgaris eſt, aut Aquiliana. Vulgaris eſt, quæ vna ſtipulatione conſtat: cum is qui verbis obligatus eſt, à ſuo creditore ſtipulatur ſic, Quod tibi debeo, habéſne acceptum? *l. an inutilis, 8. §. 2. D. de accepti.* Cùm enim creditor & illius nomen expunxiſſet, & æs acceptum ei retuliſſet, reſpondebat, Habeo, acceptúmque tuli. neque ad aliam, quàm verborum obligationem adhiberi hȩc ſtipulatio poterat: quam ineptum eſt ab Aquilio proditam exiſtimare. Aquiliana enim acceptilatio mutua & reciproca ſtipulatione conſtat, & ad omnes omnium generum obligationes extinguendas excogitata eſt. eáque ſola definitur *à Modeſtino in l. 1. D. eodem.* liberatio per mutuam interrogationem, qua vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio. quod ex formula ipſius planius intelligitur *apud Florenti. in l. & vno, 18. D. eodem.* Hotomann. & Connanus in com. iuris ciuilis libr. 4. cap. 3.

Cæterum hac definitione nexi liberationem, & ſtipulationis diſſolutionem, atque ipſam quoque Aquilianam formulam ſimul complecti exiſtimat Renardus *l. Nihil tam naturale 39. D. de reg. iuris.* Cùm enim Modeſtinus ait acceptilationem eſſe liberationem, certe & illud quoque dicere videtur verborum obligationem, cui acceptilatio directò contraria eſt, ipſo iure per acceptilationem eo modo tolli, quo per ſtipulationem ipſo iure ſtipulatio tollitur. *d. §. 2.* & cùm addit per mutuam interrogationem vtriuſque contingere abſolutionem, Aquilianam ſtipulationem etiam acceptilationis verbo contineri, euidenter indicat. & denique his verbis, Ab eodem nexu, quis eſt quæſo mortalium, qui non dicat ad nexi liberationem per æs & libram acceptilationem quoque à Modeſtino referri? Idq; eò veriſimilius eſt, quòd res nexas, hoc eſt, per æs & li-

brã obligatas, non verbis nudis, non ſola debitæ pecuniæ numeratione, aut acceptilatione nuda, ſed etiam per æs & libram diſſolui conſueuiſſe præter Æliũ Gallum euidenter teſtatus ſit Liuius libro ſexto, ſic de Marco Manlio ſcribens: Inde rem creditori palam populo ſoluit libráque & ære liberatum emittit. Nec alio ſenſu in acceptilationis definitione nexum videtur Modeſtinus accepiſſe. *d. c.* 1. Atque ita quidem accipiendum eſt, quod Vlpianus ait regula, eo genere quidque diſſolui, quo colligatũ eſt. *l. Nihil tã naturale & ibi Renard. D. de reg. iur.*

ACCESSIO dicitur quod rei ſiue perſonę adiungitur, *l.* 1. §. 4 *D. depoſ.* ¶ Acceſſio etiam adpellatur fideiuſſor *Paulo l. ſi ſeruum.* 91. §. *nunc videamus. D. de verborum obligationib.* ¶ Acceſſio fit aut perſonæ aut rei. Perſonæ, cùm mihi aut Titio ſtipulor: rei, cùm mihi decem, aut Titio hominem. *idque idem Paulus refert l. obligationum ferè.* §. *acceſſion. D. de obligat. & acti.* ¶ Acceſſionis cauſam, *apud Vlpianum. l. generaliter.* 5. *in princi. D. de fideiuſſorib.* accipere debemus fideiuſſoriam. ¶ Acceſſionis locum obtinere eas res ex Paulo diſcimus quæ non principaliter per ſe conſiſtunt, ſed aliis adplicantur. *l. nam quod.* 4. *D. de penu. leg. l.* 19. §. *perueniamus. D. de aur. argentóque leg.* ¶ Acceſſionis loco promittere eum dicimus, qui fideiubet *apud Paulum l. hi, qui acceſſionis. D. de fideiuſſoribus.* ¶ Acceſſio, pro adiectione apud Iuſtinianum *in* §. *fideiuſſores. Inſtitu. de fideiuſſ.* quum ait: Nec plus in acceſſione poteſt eſſe, quàm in principali re. Acceſſionem naturalem, quæ à natura proficiſcitur, vt alluuio: & Ciuilem, vt vſuræ. Quæ hoc iure doctores oſtendunt. *Spieg.* ¶ Acceſſio dicitur aliquid adiacens alteri, vel omne id, quod eſt acceſſorium & neceſſarium principali: vt capiſtrum equo, vel veſtis ſeruo. *vt D. depoſ. l.* 1. §. *quæ depoſ.* Si enim ſeruum emeris, veſtem in qua traditur, acquiris, etſi de ea mentio non ſit facta. Et acceſſiones ciuiles, vt vſuræ, non veniunt in contractũ ſtricti iuris, etiam poſt lit. conteſt. *C. de condict. indeb. l.* 1. *in gl. D. de vſur. l. mora. in gl. in ver. difficilius. & in c. cùm venerabilis de except.*

ACCESSORIVM idem eſt quod acceſſio, & ſequitur naturam ſui principalis, *Inſtitu. de rer. diu.* §. *quòd ſi partim. D. ſi quis cau. l. ſi eum.* §. *qui iniuriarum. & in regula Acceſſorium. de reg. iur. li.* 6. Et quãdo acceſſoriũ venit officio iudicis mercenario: tunc ſublato principali tollitur & acceſſorium. C. *depo. l* 4. Secus quando acceſſorium venit officio iudicis nobili. *D. de cond. ind. l. fin.* §. *Lucius. in gl.* aliàs regulariter non tenet acceſſorium, vbi non tenet principale, cùm ſaltem non accedat principali, *vt in c. ſi diligenti de for. compe.* Fallit tamen in caſib. Primò in c. debito. de iureiur. vbi acceſſorium ſcilicet iuramentum de ſoluendis vſuris factum tenet: principale tamen non: ſcilicet obligatione debitoris ad vſuras ſublata, quia ad vſuras ſoluendas nulla eſt obligatio de iure canonico & ciuili: & tamen iuramentum factum de his ſoluendis eſt ſeruandum. Sed regulare contrarium intelligitur, quando acceſſorium & principale regulantur eadem ratione, eodem tempore, non mutato reſpectu perſonæ, ſed illa non ſeruantur in promiſſione & iuramento, quia promiſſio fit parti, ſed iuramentum Deo. & dixit Lud. de Roma, ſe conſuluiſſe, quòd acceſſorium etiam precioſius principali, ſibi tamen accedit. D. *de aur. & argen. lega. l. & ſi non ſunt.* §. *perueniamus. & l. Cùm aurum.* §. *fin. eod. tit.* Et facit ad quæſtionem, Si lego mulieri veſtes, quas ipſi feci: quòd etiam in legato veniunt ornamenta aurea vel argentea veſtium. *Oldr.*

ACCIDENS nihil eſt aliud, quàm circumſtantia. Iuriſconſul. *in l. aut facta. de Pœnis*, enumerat ſeptem. *Spieg.* ¶ Accidens appellatur, quod adeſſe & abeſſe poteſt præter ſubiecti corruptionem, vt homini adeſt & ineſt albedo & nigredo: dos matrimonio poteſt adeſſe & abeſſe præter ſubiecti corruptionẽ. i. matrimonij. *l. cum multæ. C. de don. ante nupt.*

ACCIDERE præciſè Veteres ominis cauſſa dicebant, cùm mortem nominare nollent. *Iulianus in l quidam.* 25. *D. ad Trebellian.* A te hæres peto, vt filio meo prima quaque die, aut ſi prius quid ei acciderit, matri eius des, &c. Hinc *Pomponius l. in vulgari*, 162. §. 1. *D. de verbor. ſignif.* Si quis, *inquit*, ita in teſtamento ſcripſerit. Siquid filio meo acciderit, Damas ſeruus meus liber eſto: mortuo filio, Damas liber erit. licet enim accidant & viuis, ſed vulgi ſermone etiam mors ſignificatur. *Cicero lib. de inuent.* 2. Cuius hæres

res non illo in teſtamento quiſquam ſcriptus erat, ſi quid pupillo accidiſſet. *Idem in Antonium*, Si quid mihi humanitùs accidiſſet: multa autem impendere videbantur præter naturam, prætérque fatum. *Idem in Pompeiana*, Qui cum ex vobis quæreret, ſi in vno Pópeio omnia poneretis, ſi quid eo factum eſſet, in quo ſpem eſſetis habituri? Græci dicunt *εἴτι πάθοι*. *Hotom.*

ACCIPERE & Capere propriè differunt. Nam Capere, quum effectu accipitur. Accipere, & ſi quis non ſic accipit, vt habeat. *l.*7.D.*de verb.ſig.* Proinde accepiſſe teſtamento & eos *Vlpia. in l.* 1.§. *dolo.* D.*ſi quis omn.cau.teſt.* dicit, qui tamẽ his, quæ ſibi relicta ſunt, careant. Sic *in l.* 15.D.*de his quæ vt indig.* acceptum codicillis Papinian. dicit, cuius tamen actio denegatur. Accepiſſe etiam fideicommiſſum in ſecundis tabulis & ab altero ex hæredibus, *in l.* 11.§.1.*& l.*52.§.*vltim.* D.*ad Trebellia.* dicitur, cui fideicommiſſum in pupillaribus tabulis datur, & ab altero ex hæredibus per fideicommiſſum hæreditas relicta eſt. Accepiſſe quoque libertatem ſeruus dicitur, cui libertas in diem teſtamento adſcripta eſt. *l.* 67.§.*vltim.de legat.*2. Ac ita accipere legatum libertatémque interpretandum eſt *in l.*13.D.*de cond.inſt.l.vlt.* D. *de vulg. & pup.l.pen.*§.*pater.*D.*de Caſtr.pec.* Pecuniã accepiſſe dicitur etiã, qui aliquid pro pecunia acceperit, vel obligatione qua liberatus ſit, vel cui gratuita pecunia vtẽda data ſit, aut minoris locata res venditáve. *l.* 1 §.*vlti.l.*2. D. *de calumniatoribus.* Quò referenda, vt ex inſcriptione apparet, eſt *l.*115.D.*de diuer.reg.iur.* in qua hoc præterea additur, non poſſe videri accepiſſe eum, qui ſtipulatus poſsit exceptione ſubmoueri. Accipere etiam actionẽ, pro excipere, vel ſuſcipere, *in l.vlt.* D.*ſi vſufr.petat.* Briſſ. ¶ Accipere item per ſe videtur, qui per alium accipit, *in fin.l.hæc ratio.C.de donat.inter vir. & vxor.* Spieg. ¶ Accipere iudicium eſt pati à Prætore dari in eam rem iudices, de qua mouetur cõtrouerſia, *Paulo l.*2.§.1. *D.ſi ex nox. cauſ.ag. Prætori apud Vlpianum l. filiusfamil.*8.§.*procuratorem.*3. D. *de procurat. & alibi ſæpiſſimè.* Porrò iudicium accipere actiuè & paſsiuè ſumi, hoc eſt, ad eum, qui agit, & eum, qui conuenitur referri Vlpiano placuit. *l.redhibere.*21.§.*idẽ Pompon.*D.*de ædil.edict.* ¶ Accipimus de manu alterius, noſtra verò auctoritate capimus. *Cætera Alciat.in l. aliud.de verb.ſig.* Spiegel. ¶ Accipio, mutuor interdum ſignificat, *Spieg.* ¶ Accipit beneficium qui nihil prius contulit e : recipit qui iam contulerat. *Vide Senec.de benefi.* Spiegel.

ACCOLA non eſt, vt exiſtimauit Accurſius, qui aliquo in loco domiciliũ conſtituit, ſed qui propè aliquem locum ſimpliciter habitat. Et propriè iuxta flumina ſunt accolæ. Vergil. in 7.

---- *amniſque vadoſi*
Accola Vulturni.

Hi & accolentes Vlpiano, *in l.*1.§.*ſunt qui putent.*D.*ne quid in flum.pub.* vbi *Accurſius* legit accolarum, *in P. Flor.* accolentium. *Alciat.in l.*239.D.*de verbor.ſig.* Accola eſt qui prope aliquem locum ſimpliciter habitat. *Prat.*

ACOLVTHI corruptè clericis adiunguntur *l.*6.*C.de epiſc.& cler.* nam illo loco veteres libri non habent. & Acoluthos. Solebant autem acoluthi cereos & funalia deferre, vt Nouell 59. indicat, dum vetat acoluthos cerarium exigere ab hæredibus defunctorum. *Cuia.in expoſit.No.Iuſt* 3.*de cler.Canſtan.* Hot.

ACCOMMODARI dicitur quod ab eo cui propriè conuenit, cuiúſq; gratia comparatum eſt, ad aliud trãsfertur, hócque verbo Iuriſconſulti vtuntur cùm quid benignè ex æquo & bono contra ſummi iuris regulas conceſſum ſignificãt: Itaque Accommodari dicitur quod ex ſententia & mente legis per interpretationem tribuitur *l.*48.D.*de ritu nupt. l.*30.§.1 *in fin.*D.*de fideicommiſſ. libert.* Sic accommodari actiones vel exceptiones dicuntur, quæ ex bono & æquo dantur. *l.* 2.§.*ſi quis tamen in fi.*D.*ſi quis cautio.l.vlti.*D.*de tranſact l.*2.D.*vt leg. ſeu fideicom.* §.*rurſus.in fi.&* §.*item ſi quis iurauerit.Inſti.de action.* Et vt plurimum ad actiones vtiles, eáſque quas Prętor ſupplendarum legitimarum cauſa dat, hoc verbum pertinet. *l.*24.D.*de pignor.actio.l.*22. D.*de aqua & aqua pluuia.l.*55.*in fin.* D.*de donation.int.vir.l.*11.D.*de præſcript. ver.l.*31. §.*ſi quid ita.* D.*de ædil edict.l.*3.*C.de donationib.quæ ſub modo.l.*7.*C.de pactis conuent. l.* 1.*C de inoffic.teſtamen.* Accommodare etiam ſignificat, interponere & adhibere. *vt in conſti.Gord.Imp.in l.ſi qua.* 7.*C.fam.hercis.* veluti nomen ſuũ accommodare. *l.*

4 § *ſiue autem*.D.*de manumiſſi.l.5.C.ſi quis alteri vel ſibi*. Et fidem ſuam accõmodare.*in l.penul.D.ſi quid in fraud.pat.* Et operam ſuam accommodare, *in l.3.* D.*de obſequiis à parentib.*In fraudem itaque ſi ſci vel legis fidem ſuam accommodare dicitur,qui tacitè in fidem ſuam recipit, clámque & tacitè promittit ſe non capienti reſtituturum hæreditatem. *l.19.* D.*de his quæ vt indig.l.3.& l.penul.l.40.in fi.*D.*de iure fiſci* Briſſo.Sic Iuſti.in procemio Inſtit. robur accommodare dixit: pro dare,tribuere,& impartiri.*Aldobrãdin.ibid.*Schard. ¶Accõmodare nomen, eſt nomen alterius ſui loco apponere, & velut nomen cõmodato acceptum contractui inſerere. *in conſtitutione Impp.l. cùm propria.5.C ſi quis alt.vel ſibi.*Prat.

ACCOMMODE id eſt, multum commodè,*c.vbi periculum, de electi.li.6.* Nebr.

ACCRESCERE dicitur alicui res, cùm ei qui iam partẽ habet, accedit atque adiungitur.veluti cùm inſula fundo accreſcere dicitur,*in l.inſula.56.&l.ergo,* 30.D.*de acq.rer.domin.* aut cùm ei qui ſolus hæres,ſed ex parte tantùm inſtitutus eſt.reliqua pars accedit.*l.interdum,*13.§.1. D.*de hæredib.inſtitu.§.hæreditas. Inſtitut. eodem.* Hinc ius accreſcendi apud Iuriſconſultos celebratur, cùm hæreditatis, reíve legatæ pars, quæ in quopiam de hæredibus legatariiſve deficit, alteri attribuitur. *l.ſi ex pluribus,9.*D.*de ſuis & legit.l.ſi duobus.*12.D.*de bon.poſſ. cont.tab.* Hinc ti.lib.Pand.7.De vſufructu accreſcendo.*Hot.*¶Accreſcere,pro diminui,in iure accipi interdum, Alber. citatis locis indicat.*Spieg.*

ACCVMBERE aliud eſt quàm ſedere Nam qui accũbit,neque ſtat,neque ſedet,neque ambulat,ſed mediũ quiddã facit.*l.*124.D.*de verb ſignifi.*Itaque meritò *Cicero li.1.de natu deor.* accubationem & ſeſsionem ſeparat:ingreſſus,ait,curſus accubatio,inclinatio,ſeſsio,comprehenſio,ad extremum etiam ſermo & oratio. Veteres autem accumbentes cœnabant mulieribus exceptis, quas ſedere ſolitas accepimus.*Valer.Max.lib.2.cap.*1. fœminæ cum viris cubantibus cœnitabant,*Iſidorus lib.*20.*Etymolog.cap.*2. Apud veteres Romanos vſus non erat accumbendi:vnde & conſidere dicebantur.Poſtea, *vt Varro ait de vita popul.Romani,*viri diſcumbere cœperunt, mulieres ſedere: quia turpis viſus eſt in muliere accubitus.Briſſ.¶Accũbere pro iacere.*l.hæc verba.§ diſiunctiuorum.*D.*de verb.ſig.*Nebriſ.

ACCVMVLATIO, eſt plurium actionum iudicialis adiunctio,vt ſi ex vna cauſa,plures actiones naſcantur contra diuerſos, vel ex pluribus actionibus ex diuerſa cauſa contra eundem. *Vide Alciat.in l.edita.C.de edend.*

ACCVSARE etſi generaliter ſignificat aliquem ad cauſam dicendam vrgere. *Alciat.in l.qui accuſare. C.de edend.* vnde accuſationis nomine & ciuilis actio & perſecutio venit, *l. iudiciorum,in fin.ff.de accuſ.& inſcri.l.vero.*D.*ſolut.matrim.*ſicuti contra actio pro accuſatione ponitur.*l.*1.D.*de crimin.ſtellio. tot.titul.C. quando ciuil.act. præiud. crim.* tamen obtinuit vt propriè accuſare & accuſatio ad criminationes & delationes delictorum referantur: *quemadmodum in tit.* D. *& C.de accuſ.& inſcript.ſumuntur* VVeſenb. ¶Accuſare,*inquit Seruius,* & incuſare hoc differunt: Incuſare, propriè eſt ſuperiorem arguere: *vt in Terentio pater ad filium,*Quid me incuſas Clitipho?Accuſare verò,vel parem,vel inferiorẽ: vt in eodem ad maritum vxor, Me miſeram, quæ nunc quam ob cauſam accuſer neſcio.Et hoc proprietatis eſt: licet vſus iſta malè corrumpat *Hæc Seruius.Æneid.* 1.*Hot.* ¶ Accuſare,non à Cudo,& Cuſo, *vt Priſcianus putat,*ſed à Cauſa deductum coniugata verba oſtendunt Recuſo, Excuſo,Incuſo.fictum enim eſt inſtar Græci αἰτιάομαι, & ad publica iudicia tantummodo accommodatum eſt. ¶ Accuſare iure mariti, eſt in accuſando habere certa ſpecialia,*de quibus tractatur in l.iure mariti,& l.quamuis. C.ad leg.Iul.de adult.* Spieg. ¶Accuſare maiores.Aliud eſt accuſare maiores,ſeu eos quibus reuerentia debetur:aliud verò expoſtulare,ac verecundè exponere ſæuitiam eorum intolerabilem. *Vlpian.in l.1 §.quod autem dictum eſt. C. de offic. præfect. vrb.* Spieg. ¶ Accuſaſſe eum dicimus, qui crimina obiecit, & cauſam peiorari vſque ad ſententiam effecit, cæterùm ſi antè quieuit,non accuſauit. *Vlpian.l.qui cum.§.accuſaſſe ff.de bonis libert.*

ACCVSATIO aliud eſt,& aliud actio. Accuſatio propriè eſt,ex qua imponitur pœna mortis,vel corporis coercitio, vel pecu-

pecuniaria fiſco applicanda. Actio eſt ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur. *Ang. in rubric. Inſtit. de public. iudi. Bartol. in l. Prætor ait. 3.* D. *de ſepulc. viola.* Prat. ¶ Accuſatio eſt eius criminis cuius quis reus legitimè factus eſt, apud iudicem, cuius de ea re notio eſt, expoſitio. dixit, criminis, non delicti, quod illo nomine fraudes ex quibus Reſpublica læditur, intelliguntur: delicti, verò priuatæ noxiæ. Dixi, legitimè, quod & Paulus ſcribit, *l.* 3. §. 2. D. *de accuſat.* Si libelli inſcriptionum legitimè ordinati non fuerint, rei nomen aboletur, & Vlpian. l. 7. ante accuſationem, ſubſcriptionem eſſe neceſſariam. Itémque vt perſonas quibus reum facere non licet exciperemus. *vt l. 1. & 2. eod.* Dixi cuius notio eſt, vt ordinem iudiciorum notaremus, *de quo ſcribit Vlpia. l. 7. §. vlt. & Papin. l. vlt.* D. *eod.* Dixi, expoſitio, non delatio, quod deferendi verbum ad id tempus pertineat cum reus fit & libellus inſcriptionis datur. *vt in Verrinas expoſuimus, & Paulus ſignificat d. l. 3. de accuſ.* Hoc enim inquit lege Iulia publicorum cauetur & generaliter præcipitur omnibus, qui reum aliquem deferunt. *Hotom.* ¶ Accuſatio, *definitore Azone in rubr. C. de his qui accuſa non poſſ.* eſt aliquem reum criminis per libellum deferre, ad vindictam & pœnam. *l. cum ration. 16. l. 1. l. non ignora. l. ſi quis. C. de his qui accuſ. non poſ. l. libellorum. in verb. reum deferre.* D. *de accuſat. & inſcript. l. fin. de priuil. debit. l. 2 § ſi publico.* D. *de adult.* Vveſen. Aliam definitionem tradit Franciſcus Duarenus. *li. diſp. anniverſ. 1. ca. 38.* nimirum quòd ſit maleficij alicuius apud iudicem delatio ad vindictam publicam ſolenniter facta de quo latius ibi per eum. ¶ Accuſatio à maledicentia quid differat, oſtẽdit Cicero in ea pro Cælio, his verbis: Aliud eſt, inquit, maledicere, aliud accuſare. accuſatio crimen deſiderat, hominem vt notet, argumento probet, teſte confirmet: maledictio autem nihil habet propoſiti præter contumeliam: quæ, ſi petulantius iactatur, conuicium: ſi facetius, vrbanitas nominatur. ¶ Accuſatio capitis. Labeo exiſtimabat capitis accuſationem eam eſſe, cuius pœna mors, aut exilium eſſet, *l. cum patronum,* D. *de iure patr.* Schard. ¶ Accuſatio internecini quid ſit explicat *Cuiac. obſer. 1. cap. 2.* Internecini, *inquit,* iudicium in eum dabatur, qui falſum teſtamentum fecerat, & ob id hominem occiderat, & accuſatorem eius, bonorum poſſeſſ. ſequebatur.

ACCVSATIVVS demonſtrat loquentem & intelligitur in infinitiuo ex parte eius. *l. inde Neratius. §. fi.* D. *ad l. Aquil.* quia extranea perſona nunquam intelligitur. *l. ita ſtipulatus. §. Chryſogonus.* D. *de verb. obl.* quod facit ad formam iuramenti, de qua loquitur, *c. vt circa de elect. lib. 6. Alber.* ¶ Accuſatiuus quandoque caret regimine, *l. filiusfam. §. diui. de leg.* 1. ibi eos, id eſt, eorum. ¶ Accuſatiuus inducit obligationem, ablatiuus non, *per text. & not. in l. 1. §. 1. D. de pactis.*

ACCVSATORVM temeritas tribus modis detegitur, etiam tribus pœnis ſubiicitur: aut enim calumniantur, aut præuaricantur: aut tergiuerſantur, calũniari eſt falſa crimina intendere: præuaricari, eſt vera crimina abſcondere: tergiuerſari, eſt in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere. *Hæc Martinianus ad S. C. Turpilianum* Maffeus. ¶ Accuſator, is dicitur, qui aliquem coram iudice accuſat, & criminalem ei quæſtionem mouet. Hinc interdum præmium debetur. Vt cùm famoſi libelli auctorem iudicauerit. *l. lex Cornelia in fin. de iniur.* reúmve impietatis, hoc eſt, hæreſeos arguerit, *ſecun. Alb. in l. 1. C. ex quib. cauſ. ſeru. pro pre. lib. accip.* Sp. Old.

ACEDIA græcis eſt *ἀκηδία*, qua deſidia, pigritia, incuria, ſignificatur, *vt annotauit Tiraq. in commen. leg. connub l. 9. num. 25.*

ACEPHALITÆ hæretici dicti ſunt, hoc eſt ſine capite, nullus enim erroris eorũ reperitur auctor, ex quo orti ſint. Hi capita aliquot concilij Calcedonenſis impugnabant, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negantes *Iſidoro Etymolog. 8. ca. 5. quem refert Gratianus c. quidam autem. 24. q. 3.* Prat.

ACEO, acorem ſapio. Inde acor & acidus, atque aceſco. Huius præterito vſus eſt Vl. *de peric. & commo. rei vend.* quũ ait in prin. Si vinum venditum acuerit, vel quid aliud vitij ſuſtinuerit, id eſt factum fuerit acidum, acorem contraxerit *Spieg.*

ACERBÆ nuptiæ. *in Auth.* quæ intra luctus tempus factæ, ſubiacent pœnę. Sic Plautus venuſtè, acerbam amationem

dixit,pro dura &toleratu difficili.*Spieg.*

ACERRA *Feſto* eſt Ara. quæ ante mortuum poni ſolebat, in qua odores incendebantur.*Schard.*

ACERRIMA condemnatio, pro grauiſſima.*C de his qui latron.vel al crim. reos occult.l 2.circa medium.*Spiegel. ¶ Acerrima indago.id eſt, diligentiſsima. *l. Vbi.C.de falſis.*Spieg.

ACERVVS, propriè minutarum congeries eſt rerum,vt frumenti, leguminis,ſalis.*Caius* Qui ædes,inquit: aceruumúe frumenti combuſſerit, vinctus, verberatus,igni necari iubetur : ſi modò ſciēs,prudenſque commiſerit. *Venuleius* vult, Aceruum appellatione ſoli non cōtineri.*l. qui aceruū,D. Quod vi,aut clam.* Spieg.

ACETI appellatione non continetur Acetum,quod vini numero paterfamilias habuerit *l.9.§.Si acetum.D.de triti co.vino.* Embamma planè aceti nomine continetur.*d.§.ſi acetum.* Acetum autem procul dubio legato cedet, ſiue eſui potuiſque ſit,ſiue extinguendi incendij cauſa paratum ſit. cuius cauſa id in ædibus haberi ſolitum indicant, *l.12.§.Acetum. D.de instructo vel instrumento, & l 7.§. pen.D.de penn.leg.Macrob lib Satur.7.*

ACHAIA regio Græciæ ampliſsima,Sicyoniæ & Elidis media, duodecim olim vrbibus habitabatur,quasPolybius commemorat. Fuit autem proconſularis prouincia.*arg.l.meminiſſe.de offi. proconſ.* Quæ & Pelopon.dicitur:nunc vulgò Morea.Spieg.

ACIES, *Vegetio auctore,li.3.ca.14.* exercitus eſt inſtructus. Aliquando tamen accipitur pro prælio ipſo & dimicatione,*vt Inſtit.de excuſat.tut.§.filij.* qui in acie amittuntur,id eſt,prælio.

ACINACIVM vinum quod ex vuarum folliculis atque acinis expreſſo muſto,additáque aqua maceratis conficitur: Græcè δευτέριον, id eſt, ſecundarium.Latini loram,vel loream appellāt, *Vlpian.de vin.& trit.leg.l.ſi quis.* vinum, inquit, acinacium, planè vino continebitur.¶Accurſ.acinaticium pro acinacio legit:interpretatúrque eſſe vinum ad vſum comparatum.Quid verò per tale vinum ipſe intelligat,ego non video.Nam ſi vinum, quod eſt ad vſum comparatum,vinum eſt,quid ineptius dici poteſt quàm appellatione vini vinum contineri? Atqui Iuriſconſultus aliud proſpiciebat, quod poterat in dubitationem venire,An ſcilicet lora,ſiue lorea, hoc eſt, vinum illud ſecundarium, quod ex vuarum acinis expreſſo muſto,atque addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, quū præſertim maior pars aquæ ſit in eo permixta.*Nebriſſ.Vide & Forcatulum in penu Iuris ciuilis cap. 8.circa finem.*Alciat prædulce eſſe ait. *lib. 1 præterm.*

ACITANI, *teſte Macrobio 1.Satur.* Hiſpana gens. ſeparat autem Plinius Acitanos à Lacetanis,quos alij confundūt, cum his perperam. *Cuia. libr.11.obſeruat. cap.35.*

ACOLYTHI græcè, dicuntur ceroferarij vel accendentes latinè, à deportandis cereis, quando legendum eſt Euangeliū, aut ſacrificium offerendum, *vt inquit text. in c. cleros. ad fin. 21.diſt.* Nebriſ.

ACONITVM,veneni genus celebratiſsimum,dictum ab ἀκόνη, quod interpretatur cos.quoniam, *vt inquit Oui. 7.Metam.* ea herba ex cautib. colligitur, ait enim,Quæ quia naſcuntur dura viuacia caute, Agreſtes aconita vocant. A Græcis παρδαλιάγχες vocatur,id eſt,pardi animalis ſtrangulator. Sed quod ferè ignoratur quæ ſit ea herba, aconitum vulgò pro quocūque veneno accipitur. *Marcel.ad l.Corn.de ſic.l.eiuſdem.* Si quis, inquit,temerè cicutam &ſalamandram, & aconitum, pityocampas & bupreſtim dederit.*Nebriſ.*

ACOR, & mucor.*Vlpianus in l.4.de peric.rei vend.* Vtrum, ait, præteritum duntaxat periculum acoris & mucoris, venditor præſtare debeat. proprium autem eſt,inter reliquos liquores vino immiſcere,aut in acetum verti, *vt ait Plin. lib.10.cap.20.*Spieg.

ACQVIRERE, hoc eſt,dominiū rerum nanciſci,poteſt homo, donec viuit.*l.ſi creditores in fin.D.de ſeparat l.ſi.in prin. D.de eo per quem factum erit.* ¶ Acquiri dicitur ei, ad quem commodum pertinet.*l.ſi extraneus in fin.* D.*de iur.dot.* ¶Acquiſita res dicitur Hoſtienſi,vel empta, vel quouis titulo lucratiuo habita. *Spieg.* ¶ Acquirere eum dicit Accurſius qui acquirere nititur, *in gl. ſi.l.ſi per impreſsionem.C.de iis,quæ vi met.geſt.ſunt.*cuius ſententiam probat Albericus. ¶ Acqui-

quirere etiam eum cenſuit Accurſius, qui acquirere velit. *l.1.D.de auct.tut.*¶ Acquirendi ſpeciem eſſe, liberare quem obligatione, *Paulo l.ſpecies.2.D.de accept.*

ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΟΙ dicebantur Ariſtoteli lib.5.Ethic. qui ius ad literarum anguſtias reuocabant, ſummo iure nitentes. *Bud.l.1.D.de iuſt.& iur.*Hoc vero qui faciunt, & tanquam machina aliqua ſcriptum legis contorquent ad ſeueritatem & duritiã, merito ἀκριβοδίκαιοι appellãtur, id eſt, acerbi & maligni iuris interpretes, quòd nimis callida & malitioſa iuris interpretatione vtantur, vt ait Tullius.*Connanus cap.11 de æquitate.lib.11.*

ACRIMONIA eſt propriè acerbitas, ſed ſecundum legiſtas eſt pœna quæ infligitur ſacrilegis, ſicut incarceratio, exilium, vel relegatio. *l. placet. C.de ſacroſ.eccle.quæ eſt canonizata.16 q.1.c.placet.* §. *ſub nouarum*, vbi de hac dicitur. Olden.

ΑΚΡΟΔΡΥΑ, Gaius *in l. qui venenum.236.D.de verbor.ſignific.* ſcribit apud Græcos omnes arborum ſpecies contineri. quo tamen loco haud ſcio an non BACCARVM potius, aut FRVCTVVM legendum ſit, cum inter omnes conſtet, ἀκρόδρυα dici (vt Suidas teſtatur) πάντας τοὺς τῶν δένδρων καρπούς. *Hotom. Anto.Auguſt.libr.4. emend. cap 4.*

ACTA, libri, ſeu tabulæ erant in quibus ſcribebantur res geſtæ, principis, aut populi, aut etiam leges. *idque ex Cicerone 1.& 2. Philipp.& Plinio lib. 5. epiſt. diſces. & l.2.de delat.lib.10.C.* ¶ Acta Iuriſcoſſ. & Imperatoribus libri erant forenſium, ſiue iudicialium ſcribarum in quibus iudicum pronuntiata ſcribebantur, *apud Paulum l.acta.45.D.de re iudic. Hermogenianum l.actorum,46.D.eod.Seuerum & Antoninum l. 11 apud. C. de edend. & alibi ſæpiſsime.* Galli reieſta vocãt quaſi re geſta. male & inepte efflant regiſtres etiam ipſi pragmatici, & fori tabulæ. ¶ Actorum genera duo conſtituiſſe videtur M.Cicero Philip. 1. publica & priuata publicis leges & ſimilia, quæ à principe gererentur, continebantur: priuatis teſtamenta, aliáve priuatorum geſta. ¶ Acta etiam plerumque locum, vbi ius dici ſolet, ſignificant. *l.2.C.de cuſtod.reo. & l.1.C.de fati.*Hinc, apud acta, dicitur factum coram iudice, & in loco iudicij, vel coram notario aut tabellione publico, in caſibus ad eum pertinentibus. *l. cum pro quo. D. de in ius vocan.l.1. & 2.D.de offic. prætor.l.2.D.de offic.proconſ.l.de iure.D.ad municip.l.neque ſeruus.D.de vſucap.*¶ Acta ſunt, quæ autoritate iudiciali, ad indubitatam memoriam deſcribuntur apud magiſtratum. *l.acta.& l. actorum D de re iudicat.* Et in hoc diſcernuntur à commentariis, qui priuatam rerum geſtarum memoriam continent, auctore Cicerone. Ita nunc vtimur regulariter actorum ſignificatione, cùm dicimus, apud acta, in actis, acta talis cauſæ, actis interuenientibus. *Oldendor.* ¶ Acta à geſtis vt diſfert, Iaſon diſſerit *in l.2.C.de eden.*Quanquam geſta elegantius dicuntur res geſtæ: Interdum tamen, Roterod. teſte, actus pro geſtis legimus. *Oldendrop.*Laurẽtius Valla. inter acta & geſta hoc differentiæ aſſignat, quòd geſta ſint in adminiſtratione magiſtratus, & in rebus maioribus, & ad rempub.vel ad plurimos ſpectantibus vt geſta Alexandri, geſta Cæſaris & ſimilia. acta verò rerum priuatarum ſed hæc differentia confunditur à Iureconſultis. Quapropter Alciatus *in l.Labeo 19. D.de verborum ſignificat.* rectè cenſuit geſtum ex ſubiecto argumento, ſiue ex contractu, ſiue aliter quid actum ſit accipi. Rebuff. ¶ Acta circumducere, id eſt, antiquare, & delere. *Paul.de re iud.* Acta apud ſe habita, ſi partes conſentiant, iudex poteſt ea die iubere circumduci, niſi vel negotium, vel lis terminata ſit. *Olden.*

¶ Acta diurna, quæ per ſingulos dies fiunt & ſcribuntur. *Oldend.*

ACTA & actitata formularij appellant ſua ſcriptorum volumina. De his eſt textus in clem. ſæpe §. ſententiam de verbor.ſignificat. *Oldend.*

ACTIO cùm ab agendo dicta ſit, generali ſignificatione quicquid omnino agi ſolet, complectitur. Itaque & hiſtrionum & oratorum & fabrorum actionem dicere ſolemus. Verùm in Iuriſconſultorum ſcriptis facile eſt intelligi, ad eas actiones contractam hanc eſſe ſignificationem quæ ad ius pertinerent: hoc eſt, ad eos ritus qui à Iuriſconſultis excogitati ſunt: veluti nexum, emancipationem, manumiſſionem per vindictam, ceſſionem in iure, teſtamentum per æs & libram: & ſi qui ſunt generis eiuſdem. Porrò cum illa omnia certa ver-

borum conceptione fierent, tandẽ con-
ſuetudine loquendi res eò perducta eſt,
vt actio vulgò pro formula & conce-
ptione verborum diceretur. Et cùm ea
præcipua videretur,qualis aduerſus etiã
intenditur,inde factum eſt, vt Actio ple
runque pro querela in iudicio aduerſus
aliquem propoſita vſurpetur.Tum enim
ab agere quod queri ſignificat deduci-
tur. niſi fortè queri aliquanto plus ſit,
quàm agere, *vt in orat. pro Cælio* : A quo
quæram ſi prodierit , primùm cur ſtatim
nihil egerit:deinde, ſi id quæri quam a-
gere maluerit,cur productus à vobis po-
tius,quàm ipſe per ſe? Agere autem pro
queri,aut poſtulare , *Cicero* multis locis
vſurpat,*vt pro Cæcinna* : Si te hodie do-
mum tuam redeuntem armati homines
aditu prohibuerint, quæro quid acturus
ſis?*Item*: Quid ergo eſt? impunè feci:nam
quid agas mecum ex iure ciuili ac præ-
torio,non habes. *Item*: Quid negligẽtius
maioribus noſtris, qui tantæ rei præter-
miſerint actionem?*Hotom.* ¶Actio huius
verbi ſignificatio latiſſimè patet , com-
prehendens generaliter omnem viuen-
tis operationem , quæ paſſioni opponi-
tur, adeò vt ipſam quoque vitam agere
dicamur.Vnde illud dici ſolet , Actiones
humanæ infinitis rerum circumſtantiis
variantur.Qua ſignificatione frequenter
vtuntur Iuriſconſulti , *teſte Oldendorpio.*
Proinde ne quis in ampliſſima huius ver
bi Actionis ſignificatione hæreat, *Celſus
in definienda ea,in l.nihil aliud.ff.de actio-
nib.& obligat.*prudẽter adiecit hanc clau
ſulam(nihil aliud eſt.)Verùm actionis ſi-
gnificatio reſtringitur ad vſum forẽſem.
quas enim Græci dicas vocabant,eas Ro
mani Latine actiones,'cauſas, ſeu iudicia
dixerunt.*Vide Oldendorp.in princip. locor.
commun.actionum Iur.Ciuil.vere inſignium
& Budæum in Annot.priorib.In ff.* Cæte-
rùm actionis cognitio in his verſatur, vi-
delicet : quo auctore ſit introducta, ex
qua cauſa,cui detur,& aduerſus quẽ : an
porrigatur ad hæredes,quid in ea veniat
quãdiu concedatur,quis ſit exitus. quid
ſpectãdum ſit iudici, quid litigatoribus:
an ne ſint adfinia remedia , quibus vti
poſſimus hæc qui ignorat , non feliciter
acturus eſt cauſam. Scire autẽ nemo po-
teſt,niſi qui ſingulariter actionũ circum-
ſtãtias rectè tenet,quoniã per omnes a-
ctiones variãtur. Cõſequitur ergo ſtupi-
diſſimum eſſe actorem ſeu cauſidicũ,qui
ſincere actionis cognitione cauſam per-
ducit ad iudicem tametſi fortaſſis appa-
ratus non deſit verborum,adeóque mul-
tarum legum allegatio. quę tamen non
magis ad rem accedunt quàm cupreſſus
ad naufragium , apud Horatium. *Spieg.*
¶Actio,pro,actus.*Vlpian.l.3.§.vltim.ff.de
donat.inter vir.* Nam celeritate coniun-
gendarum inter ſe actionum vnam actio-
nem occultari. *Hotom.* ¶Actio apud ve-
teres nihil aliud quàm formulam ſigni-
ficabat: quaſi quis dicat,rerum priuatim
agendarum modus, & forma,iuriſconſul
torum & pragmaticorum ingenijs exco-
gitata.itaque vulgò legis actiones voca-
bantur , quoniam earum rerum de qui-
bus lex 12. ſcripta erat, agendarum for-
mam, ritúmque præſcribebant. *Pompon.
l.2.de orig. iur.*Ex his,inquit,legibus eo-
dem tempore ferè actiones compoſitæ
ſunt , quibus homines inter ſe diſcepta-
rent,quas actiones ne populus prout vel-
let inſtitueret,certas ſolẽnéſque eſſe vo-
luerunt. & appellatur hæc pars iuris,le-
gis actiones.Quibus ex verbis apparet,le
gis actiones olim id fuiſſe , quod nunc
vulgus Formulã practicè appellat. in eã
enim ſententiam à Varrone , Cicerone,
& aliis Manilianæ,&Hoſtilianæ actiones
nominantur. patétque ex Varrone rerũ
acquirendarum, ſtipulationúmque for-
mulas etiam in ruſticanorum hominum
manibus verſatas fuiſſe,à Manilio & Ho-
ſtilio Iuriſconſ.compoſitas: citantúrque
in Pãdectis Valẽtis,& Venuleij libri De
actionibus , illius ſeptem,huius decem,
quos conſtat eodem argumento ſcriptos
eſſe,quo Pauli librum ſingularem de cõ
ceptione formularum. *Varro lib. de re
ruſtic.2.*Paulo verboſius hæc,qui Manilij
actiones ſequuntur Lanij, qui ad cultrũ
bouem emunt. Loquitur de ſtipulatio-
nibus.*Cicero pro Muræna,*Gloria militaris
veſtris formulis atque actionibus ante-
ponenda eſt.*Idem,ad Attic.lib.6.*Nec ve-
rò pauci ſunt auctores,Cn.Flauium ſcri-
bam faſtos protuliſſe,actionéſque com-
poſuiſſe *Et libro de Orat.1.*Expoſitis à Cn.
Flauio primùm actionib. nulli fuerunt,
qui illa artificiosè digeſta generatim cõ-
ponerent.*Item in eod.* Et credo,in illa mi
litis cauſſa,ſi tu aut hæredem aut militẽ
defendiſſes, ad Hoſtilianas te actiones,
non ad tuam vim & oratoriam facultatẽ
contu-

contuliſſes. *Varro lib. de ling.* 5. Itaq; quibus res erat in controuerſia, ea vocabatur lis. Ideo in actionibus videmus dici. Quam rem ſiue litem dicere oportet. *Cicero Philip.* 11. Neque conſtituere litium actiones malebat, quàm controuerſias tollere. *Hotom.* ¶ Actio, id eſt tractatus vel aſſenſus. *c.* 1. *de maiori. & obed. & ib. not. l.* 1. *ff. ſi pars hæred. pet.* ¶ Actio etiam dicitur totum illud quod agebatur vna die in ſynodo vel concilio. *c.* 1 *actione* 16. *quæſt.* 3. ¶ Actio pia, i. pius actus auth. hoc ius porrectum, *C. de ſacroſ. eccleſ. Alber.* ¶ Actio, petitio, perſecutio, diſtinguuntur in Aquilianæ acceptilationis formula, *in l.* 18. §. 1. *ff. de acceptil.* Hotom. ¶ Actio, pro accuſatio. *Papinian. l.* 1. *ff. de crim. ſtellion.* Actio ſtellionatus neque publicis iudiciis, neque priuatis actionibus continetur. hoc eſt, Hæc accuſatio non è legibus publicorum iudiciorum eſt, ſed extraordinaria. *Vide l.* 1. §. *pen. ſup. verb. actionem de Epiſcop. & cler. l. presbyteri. ff. de ſepulchro viol. l.* 1. §. *poſtimum. & quæ ibi not. ff. de inoffi. teſtam. Alber.* Similiter titulus eſt *lib. C.* 9. Quando actio ciuilis criminali præiudicet. *Hotom.* ¶ Actio, eſt ius perſequendi, hoc eſt, legitima facultas, vel autoritas permittens perſequi in iudicio id quod ſibi debetur. Vel, eſt ius quod planū eſt. eſt enim res incorporea. *Zaſ. in proœm. tit. Inſtitu. de acti.* ¶ Actio eſt libellus item, ſcriptura, ſeu formula quæ reo porrigitur, ſiue ſolenni intentione, ſiue quaſi quaſi petitione concepta ſit. *Alciat. in l. edita. C. de edend.* ¶ Actio eſt item executio obligationis, vt probat *Vlpian. in l. in executione. ff. de verbor. oblig.* Spieg. ¶ Actio, nonnunquam naturaliter accipimus pro eo quod facimus. *l. hæredes palàm.* §. *fin. ff. de teſtament.* vno cōtextu actionis (*inquit Vlpian.*) teſtari oportet. ¶ Actio danda eſt. Obſeruandū quòd nunquam lex actionem concedit, niſi ex iuſta cauſa vel conſenſus vel æquitatis producatur. *l. ſi me & Titium. ff. ſi cert. pet.* Spieg. ¶ Actio an à cauſa diſcrepet ſæpe quæri ſolet: *glo. in verbo actio. item ibi nota. Inſtit. de acti.* Et Placentinus nihil omnino differre exiſtimauit. *tit. de def. actio. circa finem.* Neque enim, *vt ipſe inquit,* quæcunque petitio vel intētio actio eſt, ſed quæ ſubiicitur petitioni fundandæ intentionis cauſa ratio, vt ſi quis dicat, Vendico domum quia dominus ſum. hæc ratio ſubiecta eſt actio. Sed ab hac ſententia communiter ferè receſsum eſt. *Dd. d. rub. de act.* inualuítque Azonis opinio exiſtimantis cauſam omnino ab actione ſecernendam eſſe, *gloſſa in d. ver. item nota,* Cuius rei rationes multæ ab Accurſio recenſentur. vtraque tamen opinio ſic conciliari poteſt, ſi Placētini pronunciatum ad ipſius actionis exercitium referamus. at ſi efficientem actionis cauſam reſpicias, tunc Azonis ſententiæ omnes ſuffragantur. *Plateanus d. rub. de act.* ¶ Actio, quatenus ad ſpecialem nomenclaturæ rationem pertinet, in perſonam dicitur: in rem, petitio: in rem vel perſonam, perſecutio. *l. act. ff. de act. & obl.* Spi. ¶ Actio petit pœnam, habet perſecutionem pœnæ. *l ſi pro furto.* §. *furti actio. & ſ. condictio. ff. de condict. furt.* ¶ Actione expertus. *Venuleius, in l. ſi hæres vnus. ff. famil. erciſ.* actione, *inquit,* expertus vicerit: deinde conditio hęredis extiterit, &c. *Spieg.* ¶ Actionem dare, eſt actorem ad intendendam actionem admittere. *Vide Bud. in l.* 2. *de orig. iur. Spieg. Corraſ. lib. Miſcel.* 3. *cap.* 18. ¶ Actionem diuidit Vlpianus, *in l. pecuniæ verbum. de verbor. ſignific.* in petitionem & actionem in ſpecie: vt ſit petitio in rem, actio in perſonam. Apellus, Actionem, *inquit,* partimur in medium concludendi, narrationem, & petitionem: ſiue in propoſitionem minorem, & cōcluſionem. diuidimus verò in realem, & perſonalem. Ex quibus omnibus conſequitur, Iuriſconſ. *in l. ſi pater, de vſucap pro ſuo,* primùm locutum propriè, deinde impropriè, bona namq; hęreditaria partimur, non diuidimus. *Spieg.* ¶ Actionem hæredi alicuius concedi, & hæreditariam eſſe, differunt. Actio enim reuocatoria, quę patrono datur. nō eſt hæreditaria, id eſt, ex bonis liberti: ſed propria patroni, *l.* 1. §. *hac actio. ff. ſi quid in frau. patron.* ¶ Actionem intendere, actionem inſtruere, actionem dictare, vel formulam actionum inſtituere, ad partes refertur. ¶ Actionem remittere, eſt querelam intermittere. In ciuili tamen quandoque remiſſa actione, obligatio manet ſalua: in criminali autem ſecus eſt, cenſetur enim accuſatione remiſſa, etiam obligatio & tota remitti, *l.* 1. §. *vſque adeo. ff. de iniur. & ibi Bart.* Aliud eſt ergo remitti actionem ciuilem, aliud criminalem. Quod non

contemnendum monet Oldend. *Spiege. Prat.* ¶ Actiones, orationes apud populum iudiceſue habitæ.*Cicer.lib.de art. Rhetor.2.* Quod ſi nunc id agant, velle ſe ſcire, qui lator ſit, qui ſint accepturi,ſe actiones videre & diſſuadere velle. *Aſconius in Cornelianæ argumen.* Cicero ipſe ſignificat, quatriduo Cornelium defendiſſe, quas actiones contuliſſe eum in duas orationes apparet. Sic Verrinæ actiones fortaſſe non incommodè numerari ſeptem poſſunt, pro Orationes ad Verris cauſſam pertinentes. Sed ne actionum ſignificatio conturbetur, quæ duæ tantùm fuerunt, nunquam, quòd ſciam, ab antiquis ita nominatæ ſunt. *Hot.* ¶ Actionis acerbitas interdum verbis temperanda eſt propter reuerentiam perſonarum. quanquam res eadem maneat. *Vlpianus in l.non debet ff.de dol.mal.* ¶ Actionum, *inquit Vlpianus*, genera ſunt duo: in rē,quæ dicitur Vindicatio: & in perſonam, quæ condictio appellatur. In rem actio eſt, per quam rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur, petimus: & ſemper aduerſus eum eſt,qui rem poſſidet In perſonam actio eſt, qua cum eo agimus,qui obligatus eſt nobis ad faciēdum aliquid vel dandum.& ſemper aduerſus eundem locum habet. *l.25. ff.de oblig.& act.* Adde hic ex eodem Vlpiani loco,quod quædam actiones ex contractu, quædam ex facto, quædam in factum ſunt: Ex contractu actio eſt quotiens quis ſui lucri cauſa cum aliquo cōtrahit,veluti emendo,vendendo locando,conducendo, & cæteris ſimilibus. Ex facto actio eſt, quotiens ex eo teneri quis incipit,quod ipſe admiſit: Veluti ſi furtum vel iniuriam commiſit,vel damnum dedit. In factum actio dicitur qualis eſt exempli gratia, quæ datur patrono aduerſus libertum, à quo contra edictum prætoris in ius vocatus eſt. Omnes autem actiones, aut ciuiles dicuntur,aut honorariæ, &c. *Maſſeus.* ¶ Actionum ſpecies quæ propter immenſam negotiorum diuerſitatem variantur,commodis diuiſionibus ex quatuor rerum cauſis,videlicet efficiente, materiali,formali & finali productis ſummatim explicantur. *Inſtit.de action. per totum.* Prat. ¶ Actio ad exhibendum, eſt actio in perſonam per quam qui in rem qualicunque actione acturus eſt, eius rei ſibi in publico poteſtatem vt experiatur, fieri poſtulat.*l.2.& 3.ff.ad exhib.* Hotom. Et ſi verò ſunt, qui eam in rem ſcriptam eſſe exiſtiment,tamen hi falluntur,cum eius actionis verba in rem concepta non legimus: quin eam merè perſonalē aduerſus ſcriptores omnes ex Vlpiano dicimus.*l.3.§.eſt autem perſonalis.ff.ad exhi.* non quòd ex quaſi contractu, *vt Accurſius & reliqui crediderunt*, enaſcatur, ſed potius quia ex quaſi delicto. Cùm enim ad exhibendum actio non detur, niſi ei cuius intereſt exhiberi *l.3.§.ſciendum. & l.ſi liber homo.D.ad exhi.* dolosè feciſſe videtur,qui admonitus rem noluit ei, cuius intererat exhibere,de quo dolo cœrcendo cùm agatur, ea actione merito quicunque ad quem commodum peruenerit, conuenietur. *l.3.§.fi.D. ad exhib. Corraſius lib 1. Miſcell. cap.22.* ¶ Actiones adiectitiæ vulgo vocantur, quibus non vno certóque agendi modo,ſed variis ex cauſis experiri poſſumus. quales ſunt actio de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu: ſic dictæ quod ſint adiectiones ſeu clauſulæ agendi ex quibuslibet negotiis geſtis, cum iis qui ſunt in poteſtate alterius. Neque enim credendum eſt, actionem de peculio, ſpeciem eſſe actionis à cæteris diſtinctam:ſed adiectitiam duntaxat qualitatem, aliarum actionum. Ideoque Vlpianus mandati, depoſitíque nomine patrem vel dominum de peculio tantum conueniri dixit, *l.3 §.cui congruit.l.depoſiti in princ.D.de peculio.* Nam alioqui non permitteretur creditori perſecutio. *l.pen. C. quod cum eo:* cùm neque pater, neque dominus ex cōtractu filij vel ſerui teneantur.*l.1.C.ne filius pro patre,niſi quatenus eſt in peculio.l.1. ff.de pecul.Corraſius in §.actiones autem.Inſtitur.de action.* ¶ Actio ad ſupplementū vulgò dicitur, qua liberi id quod minus legitima ipſis in teſtamento relictum erat,perſequuntur, vt id legis repletione ſuppleatur.*l.omnimodo.C.de inoffi.teſt.* introducta à Iuſtiniano indignum exiſtimante parentum iudicia per querelā inofficioſi facilè reſcindi. *Auth. nouiſſima.C.eod* eáque actio non minore quàm 30.annorum ſpatio tollitur. *Decius in l. certi condictio.ff.ſi cert.peta. Bald.Iaſon & alij in l.ſi quis filium.C.de libr.prat.* neque à teſtatore vllo pacto prohiberi poteſt. *l.ſi quando.§.vltim.C.de inoffi.teſt.* Item & non

non præparata tranſmittitur. *d. §. vltim.* neque propterea expirat quòd aliquis agnouerit quod ſibi teſtaméto relictum eſt. *d. §. vlt.* ¶ Actio ædilitia competit multis modis, & primò, ſi res vendita ſit redhibita propter vitium, ſiue morbum nec tamen à venditore reſtituitur pretium emptori cum actionibus, & aliis quæ ædiles inhibent, & in hoc caſu eſt perpetua. *de hac habetur. ff. de ædilit edicti. l. Aediles. in prin. §. 1. & fi. & l. illud 2. reſpon. & l. redhibitoria. eod. ti. & l. fin. C. de ædil. act.* Secundò competit, quando cóuenit, vt ſi res vendita non placet, intra præfinitum tempus redhibeatur: ea conuentio rata habetur: ſi de tempore nihil conuenerit, in factũ actio intra 60. dies accommodatur emptori, *ita Vlpianus l. quod ſi* 31. §. 19 *ff. eod. & vide l. cum autem.* 23. *ff. eodem.* Tertiò competit, ſi venditor non vult tradere ſeruũ, vel mancipium, vel iumentũ cum ornamento, cum quo oſtenderat tempore venditionis, pro ipſo ornamento: vel vt fiat redhibitio rei principalis propter acceſſoriã, & tũc cópetit etiam vſque ad 60. dies. *ff eod. titul. l. Aediles. in princ. & §. vendend.* Quartò verò competit, quando eo loco, quà iter eſt vulgò, habet quis canem, lupum, vrſum, aprum, verrem, pantheram, leonem, &c. vel animal aliquod quod nocere poſſet, ſiue ſit ligatum, ſiue ſolutũ. *ff. eod. titul. l. hi enim. & l. ſeq.* & ſi homo liber ab illis damnum patiatur, ſeu perierit, ſolidi ducenti præſtabuntur, *vt l. qua vulgo. ff. eo. tit. ſed plenius vide de his Guill. in ſpec. tract. libel. de empt. & vend. §. nunc dicendum eſt.* Prat. ¶ Actio æſtimatoria ſiue de æſtimato eſt actio in perſonam, per quam qui rem aliquam vendendam recepit, vel ipſam incorruptam reddere cogitur, vel ipſius æſtimationem. *l. 1. ff. de æſtimat.* Hotom. De hac olim vehementer dubitatum fuit, an ad nominatos, vel ad innominatos contractus redigi deberet. Vtrum ex vendito actio eſſet propter æſtimationem: an ex locato: quia rem vendendam locaſſe videretur: an ex conducto, quaſi vendentis operas dominus rei conduxiſſet: an mãdati? Melius itaque viſum eſt, ex hoc contractu, de cuius nomine ambigebatur quidem, conueniebat tamen aliquã actionem dari. æſtimatoriam dandam præſcriptis verbis actionem. *l. 1. ff. de æſtimat.* Olden. Cùm autem negotium ciuile, hic bona fide geratur, omnia quæ de bonæ fidei iudiciis dicũtur, in hoc præſcriptis verbis æſtimatoria, locum habere Vlpianus ſcribit *l. 1. §. fin. ff. de æſtimat. act.* &c. ¶ Actio albi prætorij, datur in eum, eóſve, qui album vi corruperunt, aut ſuſtulerunt. ſicut autem olim edicta proponebantur in albo prætoris, ita hodie affiguntur ſchedæ citationis publicæ, quę & edicta nominamus, & alia quę proſcribi, id eſt procul ſcribi debẽt, pro foribus eccleſiæ, vel collegii, vel curiæ ſenatoriæ. *Zaſius in §. pœnales. Inſtit. de act.* ¶ Actio ambulatoria. Vide, Ambulatoria voluntas. ¶ Actio arbitraria eſt, in qua officium iudicis exercetur mercenarium, actioni inſeruiens, propter aliquod extrinſecum præter naturam actionis, vt cum iudex arbiter procedit contra reum contumacem. *Zaſ. in §. præterea. Inſtitu. de act. Bart. in l. hoc edicto in prin. de public. Faber. Aretinus, Iaſon & alij in § præterea Inſt. de act.* Cæterùm eorum ſententia iampridem exploſa eſt à recentioribus: *vt Duareno de in litem iurando numer. 42. Corraſio lib. Miſcell. 4. ca. 14 & aliis in d. § præterea.* Nam arbitrariam actionem, Iuſtinianus dici putat, quæ ex arbitrio & poteſtate iudicantis pendet. *d. § præterea*: vt ſi iudex ęſtimauerit ſemel ſuo arbitrio (quod ſcitè Placen. *in ſumma titu. de acti.* interlocutoriũ appellauit) rem reſtituendam, aut alio modo ſati faciundum actori, obtemperétque reus, abſoluatur: ſin contra, minimè pareat, damnetur, veluti in actione quod met. cauſ. *l. ſi cum exceptione. §. 1. & § in hac ff. quod met. cauſ.* In actione de dolo. *l. arbitrio. ff. de dolo.* In actione ad exhibendum. *l. 3. § ibidem. l. tigni. § fi. & l. Iulian. § fi ad exhib.* In actione rerum amotarum. *l. ſi cum dos. § fin. ff. rer. amota.* In actione in factum de publicanis. *l. 1. in pri. & l. hoc edicto ff. de public.* In rei vindicatione *l. qui reſtituere ff. de rei vendic.* In cófeſſoria & negatoria. *l. harum. D. ſi ſerui. vendic.* In Publiciano, Seruiana, quaſi Seruiana & cæteris omnibus, quæ cum his ſimilitudinem habent. *d. §. præterea.* in quibus priuſquam Iudex negotium diffiniat, benignè ante arbitratur, interloquendo: cui arbitrio, ſi paritum non ſit, pronunciat diffiniendo. In aliis nanque actionibus, bonæ fidei præſertim, nullum

ante diffinitiuam interponitur arbitriũ, ſed mox cum de cauſa liquet, fert diffinitiuam Iudex. *Acc. Bart. & cæteri in l. 1. ff. de act. empt.* Itaque vt verus ſit omnium, & planus ſenſus. Actionum quædam bonæ fidei ſunt, in quibus permittitur iudici ex bono & æquo æſtimare: quemadmodum actori ſatisfieri debeat. §. *in bonæ fidei de act.* Quędã ſtricti iuris ſunt: in quibus videlicet, iudex eam libertatem non habet, *l. quicquid. D. de verb. obl.* §. *actionum.* & quædam arbitrariæ in quibus quemadmodum actori ſatisfieri oporteat, non ex ſola actionis natura pendet, ſed ex iudicis arbitrio: nec tamen libero, qualis eſt illa in bonæ fidei iudiciis libera poteſtas: ſed quaſi conditione quadam coarctato: niſi is, cum quo agitur, ad iuſſum, & iudicis interlocutionẽ, actori ſatisfaciat: veluti rem reſtituat, exhibeat, ſoluat, vel ex noxali cauſa ſeruũ dedat. *d. §. præterea de action. in Inſtit.* Ex quibus iam duo colligere licet: primo errare commentatores, qui in rẽ actiones & alias eiuſdem generis ideo arbitrarias dici volunt, quòd iuriſiurãdi delatio. ac taxatio quantitatis ex iudicis arbitrio pendeat. Nam arbitrium de quo in *d. § præterea*, eſt interlocutio, quã Theophilus *μεσιτείαν* appellat, non illa libera deferendi, aut non deferendi facultas, quæ in ipſa condemnatione iudici conceditur: neque enim ab ea iuriſiurandi delatione, arbitrariæ actiones denominantur. Secundo patet ex his quantũ arbitraria iudicia à ſtrictis & bonæ fidei differant. Nam in ſtrictis, cùm iudicis poteſtas formulis adſtricta, & tanquam incluſa ſit, liberum ei non eſt ante ſententiam quicquam clementiùs arbitrari, quàm formula ipſa præſcribat. In his verò quæ bonæ fidei ſunt, quia latiſſima iudicis poteſtas eſt, & minimè formulis alligata, poteſt & neglecto arbitrio, ſi ita viſum ei fuerit, protinus ſententiam ferre. *Duarenus de in litem iurando num. 48.*

¶ Actiones beneficiarias ſcitè appellat Oldendorpius, quas Dd. vocant condictiones ex lege non ſcripta, vel ex moribus, maximè autem clientelarias conſuetudines: cui adſtipulatur Bart. *in l. 1. D. de condict. ex lege.* Spieg. ¶ Actiones bonæ fidei conciſa locutione dicuntur, in quarum formulis Prætor adiiciebat EX BONA FIDE. *Cic. in Topic.* In omnibus igitur iudiciis, in quibus EX FIDE BONA eſt additum, primus earum vſus eſt. Item lib. *De offic.* 3. Q. Scæuola ſummam vim eſſe dicebat in omnibus iis arbitriis, in quibus adderetur EX FIDE BONA. *Ibidem*, Quid ſibi dare facere oporteat ex fide bona. Nam in quibus hoc additum non erat, iudici dato formulam & ſummam ſibi à Prætore præſcriptam ac definitam egredi non licebat. At in bonæ fidei iudiciis (*ait Imper. §. 29. de actionib.*) libera poteſtas permitti videtur iudici ex bono & æquo æſtimandi, quantum actori reſtitui oporteat. Ac quidem iuris auctores certa tantum iudicia bonæ fidei eſſe voluerunt: non quidem quod Fab. §. *actionum, de act.* putauit ob eorum frequentiam & vtilitatem: ſeu neceſſitatem. Siquidem eorum contractuum adeo neceſſarius eſt vſus, vt ſine his humana ſocietas conſiſtere non poſſit, ad cuius cõſeruationem referenda ſunt omnia, quæ cunque tot, tantíſque iuris voluminibus continentur. *Duarenus de in litem iurando num. 14.* Harum extraordinaria poſita *in §. actionum Inſti. de act.* his verſiculis comprehenduntur.

Empti, hereiſcundæ, mandati, depoſitique
Pignora, conducti, communi, pro ſocióque,
Dotis, & hæredes, tutelæ, commoda geſtor,
Præſcriptis verbis, permutat & æſtimat. Iſtas
Dico bonæ fidei, ſtricti ſunt cætera iuris.

Actiones ſtricti iudicij dicuntur, in quibus præfractè iudicium à Prætore definitur, & quaſi ad viuum reſecatur, vt iudici à verbis formulæ ne tantillum quidem recedere licet. *Cicero de iis loquens in Orat. pro Q. Roſcio*, Quid eſt in iudicio, directum, aſperum, ſimplex. SI PATERET TANTAM PECVNIAM DARI OPORTERE. Hic niſi planum faciat tantam pecuniam ad libellã ſibi deberi, cauſam perdit. Iudices enim (quippe priuati homines) poteſtatem iudicandi nullam, niſi quam à magiſtratu, & qua de re acceperant, habebant. Veluti, L. Caſſius iudex eſto. Si apparet aureos viginti Næuio dare oportere Sempronium, eum tantæ pecuniæ condemnato. Poterat L. Caſsius de aureis xx. iudicium ſtatuere: de vno minus aut amplius, non poterat: non accepta ſcilicet à Prætore poteſtate. Nã poteſtates & imperia

peria ſunt penes magiſtratus:Iudices autem priuati(vt diximus)homines erant. itaque ſi maximè vnde viginti deberentur,quia tamen viginti petita ſunt,petitorem iudex damnabit. Vnde illud vulgatū,vt qui plus peteret, cauſa caderet. Officiū ergo iudicis eſt,conſtituere ſimpliciter debeantúrne viginti aurei; an non debeantur:non autem de aureorum numero arbitrari.*Tranquillus Claudio*:Nā & iis qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidiſſent,reſtituit actiones.De ſtrictis iudiciis loquitur,in quibus ſi petitor aſſe vno plus poſtulaſſet, condemnabatur.*Hotom.* ¶ Actio κακώσεως apud Athenienſes erat, quæ dabatur parentibus aduerſus contumaces filios aut ingratos.Vt ex Philipp.4.Demoſthenis colligitur : quæ doctiſsimo viro Franc.Connano videtur latinè appellari poſſe malætractationis. Κάκωσις enim afflictionem &vexationem ſignificat.*Cōnanus lib.8. cap. 12.* ¶ Actio Caluiſiana eſt actio in perſonam,qua patroni vtuntur ad ea reuocanda, quæ in ipſorum fraudem liberti alienarunt. *l.1.§.ſi pluri. l.2.l.1.§.ſi inteſtatus.& l.vlti.*D.*ſi quid in fraud.patron.l.2.* D.*ſi à patr.quis manumiſ.* Hotoman.Cum hac eadem ferè eſt, quæ Fauiana appellatur, patrono etiam competens ad reuocanda,quæ in fraudem eius à liberto geſta ſunt.*l.1.ſi quid in frau. pat.l.videamus. §.in Fauiana.* D. *de vſur.* Aduertendum verò & ad hoc quod doctores omnes concludunt *in §.item ſi quis in fraudem Inſtitut. de action.* dari aliam ſpeciem Caluiſianæ quæ dicitur vtilis quæ competit filio arrogato contra recipientem à patre alienante in fraudem ſuæ partis debitæ à iure, *vt in l.fin.*D.*ſi quid in fraudem patroni.Gomeſ. d.§. Item ſi quis in fraudem num.45.* ¶ Actio calumniæ,quam vſus vel certè abuſus, *Oldend. teſte*,ſicut pleraque alia præclara legum ſancita ſuſtulit,occurrebat actoris malitiæ.*Noue.de litig.§.ad excludendas.*quoniā neque decernebatur citatio, neque ad executionem perducebatur, niſi cautione ab actore data, quod intra duos mēſes litem conteſtaturus, vel omne damnum ei qui conueniretur reſtituturus eſſet in duplum:cautione tamen non tranſcendente 36.aureos.Probatur *l. 1. C. de lit.conteſt.Nouel.de execut.§.1.*Et hæc quidem cautio initiū litis reſpiciebat. Hodie vix longo tēpore peruenitur ad cōteſtationem litis, adeò in præparationibus calumniamur omnes.*Spieg.* ¶ Actio cautionis iudicio ſiſti conductitia, competit ei qui ſtipulatus eſt iudicio ſiſti aduerſus reum ipſum, vel fideiuſſorem eius qui promiſit.*l.2.qui ſatiſd.cog.*Hæc aliàs pœnam perſequitur,ſi eſt in promiſſione, aliàs rem ipſam, hoc eſt,id quod intereſt,*l.2.§.vltim.& l ſeq. D.qui ſatiſd. cog.*Actio verò cautionis iudicio ſiſti in factum prætoria, ſemper eſt pœnæ perſecutoria.*Vide Olden.claſ.1.actio. 6.* Spi. Cæterùm ſi quis non eſt admiſſus ad cauendū ſicuti iure tenebatur,ideóque tractus in cuſtodiam: huic actio in factum conceditur,aduerſus eum qui recuſauit accipere legitimam cautionem. *l. 1.& l. 3.*D.*in ius vocati vt eant,l.ſi verò.§.1.l.ſi ab arbitro.*D.*qui ſatiſd.cog.* ¶ Actio cautionis vſufructuariæ tam multa habet ſingularia, vt non ſufficiat actorem remittere ad ordinem ſtipulationum communem:nec eſt ſuperflua,ſicut Dd.in obſcuram diſputationem torquent: imò eſt valde neceſſaria, teſte Oldend.& obſtat futuræ leuitati vſufructuariorum.*Spieg.* Coguntur enim domino proprietatis cauere,ſe boni viri arbitratu vſuros, & reſtituturos ſe quidquid fructuum extabit finito vſufructu : & ſi fortè hanc cautionem recuſauerint, non tradetur eis res, neque concedetur actio priuſquam ſatiſdederint.*l.ſi cuius rei,in prin.D.de vſufruct.* ¶ Actio centumuiralis. Quære Centumuirale iudicium. ¶ Actio certi eſt,quæ ex certa & nominata contractus forma nata, non ſecundum verba contrahentium,ſed ſecundum iuris ordinationem intenditur, *vt apparet ex l.cum mota.C.de tranſact.* Prat. ¶ Actio Chirographaria,*ſecundum Oldend.*propriè promiſſio eſt, debitoris manu vel ſcripta, vel ſubſcripta. *l.chirographū.D.de admin. tutor.Vide eundem Act. 30.Claſ.4.* Spieg. ¶ Actionis circularis, ſiue circuli, quem Saltabellum vocant formularii. *in l. 1.§. cum prædium pignori.D.de pig.Et in l. vſucapio.C.eod.tit.*falſa eſt imaginatio, *ſicut Bart.quoque animaduertit in iam citata l. vſucapio,teſte Oldend.in Copia ſua.* Spieg.

¶ Actio ciuilis eſt quando quis ciuiliter,& non ad pœnam & vindictam agit. Criminalis verò, quando quis de crimine ad pœnam & vindictam in iudicio

experitur. Sic pro iniuria & ciuiliter & criminaliter agere licet. Ciuiliter quidē, quando iniuriæ æſtimatio habetur, quā is qui iniuriam accepit irrogari ſibi poſtulat. *§. pœna. Inſti. de iniur.* Criminaliter verò, quia extraordinaria pœna imponi petitur, eaque vel ad mortem vſque protendi poterit, vt plerique omnes voluerunt *gloſſ. in verbo extraord. § in ſumma. Inſtitut. eod. Can in c. ex literis. de conſti.* Illud verò in vniuerſum ſciendum eſt, Ciuilē actionem, in qua de re familiari agitur, non conſumere criminalem actionem, nec econtra, *l. vnica. C. quando ciuilis act. crim.* Vnde qui in factum actione, propter ſuppreſſum teſtamentum, cum ſua intereſſet, egit, poterit poſtea, imo & quiuis alius, cùm publicum ſit iudicium, de falſo criminaliter accuſare. Nec intereſt vtrū ciuilis actio, an accuſatio prius proponatur. *d. l. vnica.* ſed vtraque eodem iudicio proponi non poteſt, & vbi criminale iudicium publicum eſt, præiudiciū ei fit per priuatum, vt ſcilicet prius cognoſcatur de priuata ciuilíque actione Sic accipiendū eſt quod reſpondit Paulus. *l. interdum. de publ. iud.* interdum euenire vt præiudicium publico iudicio fiat ſicut in actione legis Aquiliæ, & furti, & vi bonorum raptorum, & interdicto vnde ei, & de tabulis teſtamenti exhibendis: nam in his de re familiari agitur: *Balduin. ad tit. de leg. Aquil.* ¶ Actio commodati eſt triplex: directa, vtilis, & contraria. Directa competit ei qui rem aliquam commodauit contra commodatarium ad repetendum ipſam rem, vt ei res & eius acceſsiones reſtituantur, facto & expleto vſu, propter quem commodata eſt. *ff. commoda. l. 1. l. 17. §. ſicut.* Actio cōmodati contraria ei competit qui cōmodatum accepit in eum qui commodauit, & impenſas in rem cōmodatam factas repetit, idque ſecundum diſtinctionem Gaii *l. in rebus* 18. *§. poſſunt. ff. commo.* Quòd autem contraria competat, Paulus docet *l. in commod.* 17. *§. 1. ff. eod.* ¶ Actio commodati vtilis competit, vbi non eſt verè commodatum, ſed interpretatiuè. Aut ſi is commodauit, qui commodare, aut commodato accipere non poteſt. Exempla patent apud Vlpianum & Paulum. *Prat.* ¶ Actio communi diuidundo dicitur quę datur iis, qui res quas vel voluntate, vel fortuna inter ſe communes habent, per arbitrum diuidi, & ſi quid alter alteri debeat, præſtari poſtulant. *Paul. l. 1. D. commun. diuid.* Hoc iudicium ideo neceſſarium fuit, quòd actio pro Socio magis ad perſonales inuicem præſtationes pertinet, quàm ad communium rerum diuiſionem. *Hotom.* Hæc actio de communi diuidundo: vt & familiæ herciſcundæ miſtam cauſam habet. quod realium exemplo ratione dominij intendatur. *l. per hoc iudicium. ff. comm. diuid.* quod pro parte apud vnum eſt, & ſequatur quemlibet rei poſſeſſorem, licet titulo ſingulari poſsidentem. *l. 1. C. com. diuid.* Cum actionibus verò in perſonam participat: quòd ex quaſi cōtractu naſcatur hæc obligatio. *§. Item ſi inter. Inſti. de obligat. quæ ex quaſi cont.* & quod perſonales habeat præſtationes: Ratione quippe fructuum perceptorum, & neceſſariarū impenſarum hæc actio competit. *l. 3. D. comm. diuid.* Differt autem ab actione famil. herciſc. quod hæc pro vniuerſalibus dari ſolet. *l. 1. D. famil. herciſ. iuncta l. hæreditas.* D. *de regu. iur.* Communi verò diuidundo, pro ſingularibus rebus. *d. §. Itē ſi inter aliquos.* Deinde familiæ herciſcūdæ datur inter plures cohæredes: quò inter eos res hæreditariæ diſtribuantur. *l. 1. D. famil. herciſc.* Communi diuidundo non ſolum inter cohæredes: ſed & alios, vt ſi duobus eadem res donata eſt, *l. 2. C. comm. diuid.* vel ſi inter quos ſocietas coita eſt. nam ſi ea interuenerit, hoc quoque iudicium nedum pro ſocio datur. *l. pro ſocio. § vlt. ff. pro ſoc. & l. 2. ff. comm. diuid.* ¶ Actio condictitia, actio perſonalis, in qua condicimus. *Imper. §. quibus mod. re. cont.* Datúrque agenti contra eū propter repetitionem Condictitia actio. nam perinde ei condici poteſt, SI APPARET eum dare oportere, ac ſi mutuum accepiſſet. *Vlpian. l. ſi quis. 24. D. ſi cert. peta.* Sed illa condictitia actione id perſequi debet, per quam certum petitur. *item in l. ſi duo. 13. §. 2.* D. *de iureiu. & l. vxor. 55. de donat. int. vir.* Hoto. Vide infrà condictitia lex. ¶ Actio conducti, ſiue ex conducto, eſt actio in perſonam, per quam is qui vel rem vtendam, vel opus faciendum conduxit, ſiue recepit, vt vel re ſarta tecta vtatur, vel operis perfecti mercedem conſequatur, poſtulat. *Hoto.* Competit autem ipſi conductori ex his cauſis ferè, vt putà ſi re quam conduxit

frui

frui ei non liceat, forte quia poſſeſſio ei aut totius agri, aut partis non præſtatur, aut villa non reficitur, vel ſtabulum, vel vbi greges eius ſtare oporteat, vel ſi quod in lege conductionis, conuenit ſi hoc non præſtatur, ex conducto agetur: Hoc tamen intelligendum eſt ita, vt ſi culpa locatoris id accidat, quanti intereſt conductoris, ſoluat, ſin caſu, cui non poteſt reſiſtere, mercedem pro impedimenti ratione remittat. *Alphenus l. 10. Tryph. l. 8. Vlp l. ſed addes ff. locati, Connan. lib. 7. cap. 11. num. 16. & 17.* ¶ Actio confeſſoria eſt, cum actor aſſerit ſibi, vel prædio ſuo ſeruitutem deberi. Sic viciſſim Negatoria, quando actor aſſerit & contendit prædium, vel domum ſuam eſſe liberam ab aduerſario, & petit aduerſarium moleſtantem compelli, & cōdemnari, vt deſiſtat: & declarari, quòd ei nulla ſeruitus ad fundum meum debeatur, *Zaſius in §. æque. Inſtit. de acti.* Itaque actionem Confeſſoriam intendens, ſibi ſeruitutem deberi: Negatoriam proponens, ſibi libertatem, aſſerit. Et hæc actio confeſſoria duplex eſt: directa: illis competens, qui directum habent dominium earum rerum, quibus debetur ſeruitus, aduerſus illos, qui pariter eius rei, quæ ſeruitutē ſuſtinet, directò domini ſunt: & vtilis illi prodita, qui in prædio dominante, vtile dominium habet, aut ſaltē eius aliquod in re, verbi gratia, creditori, qui rem pignoris iure poſſidet. *l. cred. D. de noui op. nunc. fructuario. l. 1. D. ſi vſusfr. petatur. ſuperficiar. l. 1. §. fi. D. de ſuperficieb.* eadémque ratione emphyteutæ, vaſſallo, & aliis id genus. Confeſſoriam autem actionem Vlp. aliter accipit *in l. proinde. §. . ff. ad leg. Aquil.* pro ipſa ſcilicet legis Aquil. perſecutione. vel, *vt Balduinus tradit ad d. §. æquè.* pro ea actione quæ inter rogatoria vocari ſolet, nempe quę ex eius, qui interrogatus eſt reſponſione ſiue confeſſione dabatur. *l. 23. §. vlti. & l. 25. §. 1. ad l. Aquil. l. vltim. de interrog. actio.* Porrò notant Dd. exempla in quibus confeſſoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis. *in c. cum eccleſia Sutrina de cauſ. poſſeſ. & propriet. vbi bona glo. de his ext. de iud. in c. examinatà. & in d. l. 2. D. ſi ſerui. vend.* Prat. ¶ Actio conſtitutoria ſiue de conſtituta pecunia, ſeu de conſtituto, eſt, qua cum eo agitur, qui vel pro ſe, vel pro alio ſoluturum ſe ſine vlla ſtipulatione conſtituerit. *vti docet Imp. §. 8. & §. 9. de actio. itémque toto tit. de conſt. pecun. ff.* Hoto. Vide ˥aboetium in ſuo topico militiæ for. & legal. diſcip. vbi eadem illa refert. Eſt autem aliquantò fortior quàm nudum pactum, & aliquantò fragilior ſtipulatione. *Spieg.* ¶ Actio damni iniuria, aduerſus eum competit, qui damnum iniuria dederit: Vt quanti plurimi res vel anno proximo, vel triginta diebus proximis fuerit, tanti damnetur, pro caſibus qui ex lege Aquilia cognoſcuntur. *tit. de lege Aquil. in Inſt. & Pand.* Dicitur autem Actio damni iniuria, præcisè: pro damni iniuria dati. itaque apud Ciceronem legitur in Orat. pro Q. Roſcio. quum in libris noſtris frequenter INIVRIÆ in ſecundo caſu legatur. *Hot.* Vide & infrà, Actio leg. Aquil. ¶ Actio datiua, Actio natiua. differentia hæc datiuæ, natiuæque actionis, *teſte Alciato,* nuſquam in iure noſtro legitur, ſed promiſcuè Iuriſconſ. dari naſcíve actionem dicunt: ex qua forma loquendi, hæc differentia cōmuniter à Dd. tradita originem ſumpſit quam explicare operępretium eſt. Datiuæ ſunt, *inquit Bart. in l. 1. D. de act.* quæ immediate à lege conceduntur ſine matre, *vt l. iuriſgentiū. §. de pact.* Natiuæ ſunt, quę ſine matre habēt obligationē. *l. licet §. ea obligatio. D. de procur.* vt ecce, inquit, Adam fuit homo datiuus ſine patre & matre à Deo datus, cæteri natiui ſunt. Profectò hæc differentia ſiue Bartoli primā fuit, ſiue cuiuſquam, datiua eſt, hoc eſt, nullo iuriſconſulto authore edita, ſed ab ipſo excogitata, vel potius ex ipſius capite nata, vt Pallas ex Iouis capite. Siquidem nullum eſt diſcrimen datiuæ & natiuæ actionis, ſed omnes dantur & naſcuntur promiſcuè. argumento eſt, quòd prætor ibi dicit, iudicium dabo, vbi iure ciuili actiones proditæ ſunt. Et ex iure gentium obligatio fulta maximā æquitate, *vt l. 1. ff. commod. l. 1. ff. de ſer. corr & l. 1. ff. de vi & vi arm.* Nam prolixum eſſet dicere, natam iure ciuili declarabo. *Probatur in l. 1. ff. de æſtimat. action.* Vbi datur ea præſcriptis verbis actio, vbi æquum eſt dari. Igitur datiua actio habet præuiam æquitatem, quę obligat. & quoties lex aut prætor dat actionem, quæ antea non dabatur, præferri ſolet, ſe propter æquitatem facere, non teme-

rè & ad nutum hominis.*l.ſi quis argentū.* §.*fin C.de donat.l.an vſuſfructus.ff. de vſuſruct.*& verius.dare eſt accommodare. *l. quia,ff.de præſcript.verb.* Malè igitur dati uam à prætore dari ſine origine volunt doctores.quorum alij eam fingunt αὐτοπάτορα καὶ αὐτομήτορα. ideſt, ipſam ſui patrem, & ipſam ſui matrem, vt dicebat Hermes de Deo: quod neque lex, neque prætor facere poteſt. quia vbicunque actionem dant, ſaltem eſt obligatio ex lege. *l.* 1.*ff.de condit.ex lege.l. legitima D. de pact.*Inducunt.l.iuriſgentium.ff.de pact. Vbi actio præſcriptis verbis naſci dicitur. At actio in factum danda eſt: ſic hæc datiua eſt, illa natiua. Reſpondeo vtranque & datiuam & natiuam eſſe, voces vt volueris: nimirum actio preſcriptis verbis mille locis etiam danda dicitur, *l.*1.*D.de præſcript.verb.* & datur ex robuſtiſſima obligatione. *l.* 1. *D.de æſtim. act. l.ſi tibi area.D.de præſcrip.verb.* Num putemus curæ fuiſſe Iuriſconſulto, vtrum verbo do vteretur, an naſcor, dummodo ortum actionis oſtēderet: cùm nuſquam ſint verba, quæ magis variè accipi poſſint? nam dantur, quæ traduntur.*l.quicquid.D.de act.empt.*& ſolem quotidie naſci dicimus, cùm nemo illi obſtetricetur. naſcitur eodem modo actio. *l. ſed et ſi alia.in fin.D.de bon.damn.* homo verò non naſcitur aliquid cùm datur, id eſt, conceditur, moritur, cùm adimitur. *l.peculium naſcitur.D de pecul.* Cum prætor glorietur ſe dare actionem, in cauſa eſt, quod olim annuo eius officio, quo coram eo acturi erant, non omnem indiſcretam petitionem proponebant, niſi ritè & certa formula conceptam, cuius nimia ſubtilitas exibilata eſt *l.*1.*&* 2.*C.de formulis.* ſed mediocris quidam agēdi modus obſeruatus fuit, & ſeruabitur in poſterum. *Forcatulus in Necyon.dialogo.* 57. ¶ Actio natiua,*teſte Zaſio,in princ Inſtit.de act.nu.* 8.9.10.eſt, quæ præiacentem habet materiam, eámque ſufficientem & efficacem, vt inde actio deriuetur, ſicut ſunt contractus & conuentiones legitimæ.

¶ Actio datiua eſt, quæ materiam quidem præexiſtentem habet, ſed non idoneam ad producendam actionem perfectam, niſi nominatim adiuuetur lege, Prætore, conſuetudine. *Zaſ. plurib.d.loco. & li.2 ſing.reſp.cap.*5. ¶ Actio de arboribus ſucciſis, ex 12.Tab. eſt actio in perſonam, per quam qui alienas arbores cęciderit, æris 25. damnatur. hanc enim conſtitutam pœnam fuiſſe Plin. lib. 17. cap.1.teſtatur. *Paulus l.*28.§.6.*D.de iureiu.*Colonus cum quo propter ſucciſas ſortè arbores agebatur ex locato, ſi iurauerit ſe non ſucciďiſſe, ſiue è lege 12. Tabu. de arboribus ſucciſis, ſiue, &c. Hinc titu. Arborum furtim cæſarum, *lib. Pand.*46. & actio arborum furtim cęſarum. Quam quidem pecuniariam eſſe ex l. 12. Tabu. *Prat.*& ſimiliter affirmat. *Cuia. Obſeruat. lib.*9.*cap.*12.*in princ.*ſed addit (vt Gaius ad eam legem annotauit) quòd coerceantur etiam tanquam latrones, qui arbores & maximè vites, cæciderint: quod & Seruius confirmat in illum Virgilij locum: Atque mala vites incidere falce nouellas. Fuerat (inquit) capitale ſupplicium alienas arbores incidere. Actio legitima eſt in eos, qui cædunt, cingunt, ſecant. His enim tribus verbis lex vſa eſt. *Cuiac.ſupr.alleg.loco.* Et appellatione arborum etiam vitam, ederam, arundines, ſalicta & ſtirpes contineri. Vlp.ſcribit *in l.* 3. *D. eod.* Porrò ſi furtim arbores cæſæ ſint, & ex l. Aquilia, & ex l.12.Tab. dandam actionem Labeo putat. Sed Trebatius ita vtranque dandam ait, vt iudex in poſteriorem deducat id, quod ex prima conſequutus ſit, & ex reliquo reum condemnet.*l.*1.*D.eod.Cuia.Hotom. Vveſ. Prat.* ¶ Actio dementię nihil aliud eſt, quàm petitio curatoris dandi, furioſo patri, aut mente capto.*Cuia.Obſeru.*9.*ca.* 13.quo loco etiam indicat alia in ſcholis, alia in foro actionib. nomina dari. vt inſcripti maleficij in ſchola, ſtellionatus eſt in foro, malæ tractationis in ſchola, rei vxoriæ vel de moribus in foro: talionis in ſchola, iniuriarum in foro, abdicationis in ſchola, exhæredationis in foro, &c. *Cuiac.d.loco.* ¶ Actio de dote, eſt actio in perſonam quæ diuortio facto mulieri ad dotem exigendam aduerſus maritum datur, & maritū in id tātum quod facere poteſt, damnat.*l.maritum* 12 13.14. *D.ſolu.matri.* ¶ Actio de dolo, maioribus hoc præſtat, quòd minoribus reſtitutio in integrum. Et plerunque datur, vbi ex dicto vel facto alia non naſcitur actio. *Vlpian.in l.quod venditor.D.de dol. mal.* Spieg. ¶ Actio de dolo competit mihi quando damnum dolo malo à quouis eſt mihi datum: vel ſi quis aduerſus me

me verſetur doloſè conſulendo, vel malitioſè negotia mea adminiſtrando, nec ſupereſt, aliqua ciuilis actio, qua poſſim experiri: tam directa quàm vtilis ſeu in factum actio: nulla item directa prætoria. *Conn. lib. 7. cap. 15. num. 15.* Sed non datur, niſi duos aureos excedat. Hæc autem non datur liberis contra parentes, ratio quia odioſa eſt, & in ea condemnatus, infamis efficitur. nec datur libertis contra patronos, nec humili aduerſus eum qui dignitate excellit, nec plebeio aduerſus conſularem receptæ autoritatis, nec luxurioſo aduerſus hominem vitæ emendatioris. Datur tamen hæc actio in factum contra prædictos, vt fiat mentio bonæ fidei: & verbis fit temperatis, in condicione libelli, in qua nulla eſt facienda mentio doli. *Hæc probantur. D. de dolo. l. ſi oleum. §. fin. cum l. ſequent.* Oldend. Prat. ¶ Actio de dolo & furto eorum qui ſunt in miniſterio cauponũ, ſtabulariorum, vel nauem exercent, datur aduerſus caupones, ſtabularios & nautas, in duplum, obligatione ex quaſi maleficio deſcendente, illa ſcilicet ratione, quòd in culpa ſint qui huiuſmodi ſeruorum colluuiem in ſuum contubernium aſciuerint. *iuxta notata Alciati in l. ſeruus. C. de pact.* Si quod tamen eius rei nomine præſtiterint, ab eo qui quaſi deliquit, recuperandi facultatem habent. *argumento l. ſi verò. §. cum autem. ff. de his qui deiec. vel eff.* Eſt & alia in factum actio quæ ex iuriſdictione prætoris deſcendit, contra eoſdem prodita, & de recepto nuncupari conſueuit *l. 1. ff nautæ cau. ſtab.* ob id ſcilicet quòd res ſuſceperint vel receperint: ſiue ipſi ſiue eius familiares, aut alius quantulibet extraneus rẽ ſurripuerit, aut aliàs quoquo modo læſerit. *d. l. 1. §. vltim. & ll. ſeqq.* eaque & rationem habet, ne id genus hominibus cũ furibus coeundi anſa præbeatur. *d. l. 1. poſt principium.* Hæc autem ab ea priore multis modis diſcrepat. Etenim in hac ad ſimplum tantum condemnatio redigitur, hæcque omnium factum emendari vult, ſiue hi familiares, ſiue extranei fuerint. *d. §. vlt. modo allegato.* Superior verò in duplum datur. *l. vltim. §. hæc actiõ. D. eo. tit.* & eorum tantũ quos in noſtro contubernio habemus factum præſtandum eſſe voluit. *Vide etiam Petr. Peckium in tit. nautæ caupo. ſtabular. l. ex hoc edicto, num. 2. vbi etiam nonnulla cum hiſce notatis cohærentia ab eo traduntur.* Old. ¶ Actio de effuſo, deiecto, ſuſpenſo, eſt actio in perſonam, quæ aduerſus eos intenditur, qui eum in locum quà vulgò iter fit, aliquid effuderint, deiecerint, ſuſpéderint, cuius caſus alicui nocuerit, nocereve ſuſpenſum potuerit. *l. 1. & 5. ff. de his qui deiec. vel effud.* Deiectũ verò & effuſum, intelligitur, quod pendens decidit, vel effuſum eſt, etiamſi nemo deiecerit vel effuderit, non tantum in ciuitatib. & vicis, ſed etiam ruri in quibuſcumque viis per quas vulgo iter fit. *l. 1. §. quod ſi cùm ſuſpenderetur. l. penult. ff. eod. tit.* Quinimo, & ſi non nocuit, quum tamen ſic poſitũ fuerit, vt veriſimiliter nocere poſsit, huc pertinere quaſi ceciderit, intelligitur ſecundum verba edicti. *l. ſi vero plures §. prætor ait. ff. eod. tit.* ¶ Actio de in ius vocato vi ex empto, eſt qua cum eo agitur, qui in ius vocatum exemit, dolóve eximendum curauit, vt quanti ea res ab actore æſtimabitur, damnetur. *l. 1. & 5. ff. ne quis eum qui in ius voc.* Hotoman. ¶ Actio de in rem verſo, eſt actio in perſonam, per quam pater dominúſve, cuius filius ſeruúſve cum aliquo ſine ipſius voluntate contraxit, ſiue quid in rem ipſius verſum erit, totum præſtare cogitur, aut ſi quid non ſit verſum, quatenus peculium patietur. *vti docet Imp. §. 4. Quod cum eo qui in al.* Hotom. ¶ Actio de iureiurando, eſt per quam is qui aduerſarij poſtulatur, deberi ſibi pecuniã iurauit, ita eum damnari poſtulat, ſi planum faciat ſe illius poſtulatu iuraſſe. *vti docet Imper. §. 11. de action.* Hotoman. Hanc & iudicati actionem appellant. *l. miles. §. iudicatum. ff. de re iudic* ſiue, vt vulgus doctorũ, voluit in factum actionem ex iudicato deſcendentem. *Vd. in l. actori. C. eod.* in eum autem datur actio ex iuramento deſcendens qui iuſiurandum detulit, *l. non erit. § dato ff. de iureiu.* eiuſque heredem. *l. quia non debet. ff. eo.* ſiue quiſvtili perſonali experiatur, ſiue reali, quando ab eo qui dominus erat per ſuũ ſacramentum rem auocauerit. *l. ſed et ſi poſſeſſori. ff. eod.* &c. ¶ Actio de paſtu pecoris ex lege duodecim Tabul. inſtituta eſt, cùm in eo fundo pecus tuum depaſtum eſt. nec enim de pauperie noxalis actio ſufficiebat: quia paſtus pecoris. nec pauperies, nec damnum eſt. *l.*

qui ſeruandarum, 14. §. *vltim. ff. de præſcrip. verb. l. 2. §. in beſtiis. ff. ſi quadr. pauper.* Hotom. Conceditur autem ei, cuius glans depaſcitur ab alieno pecore immiſſo, ſiue id fiat in proprio fundo, ſiue alieno, aduerſus eum qui pecus ſuum immiſit ad depaſcendum. Nam hæc eſt prima ratio huius actionis introducendæ quod ſæpe immitti ſoleat pecus in alienum fundum non ſine damno. Cùmque nihil corruptum ſit, ceſſat directa Aquiliæ, & quia factum immittentis interuenit, non habet locum actio de pauperie. Hæc ergo introducta fuit perſecutio vnde cõſequitur, primum: quòd tametſi in alieno ſolo nihil corrumpatur, neque contra vſum ſolitum glans conſumpta ſit à pecore, quando tamen damnum adfertur, & nullo iure fit, vtilis actio Aquiliæ, cum hac concurrit. Deinde quòd ſi pecus ſuo motu vel laſciuia fundum alienum ingrediens glandem comederit, aut ſepes, aliúdve quid corruperit ſine vllo immittentis facto, & ſine culpa paſtoris, tunc exercenda eſt actio de pauperie. *l. vltim. C. ad l. Aquil.* Oldendorp. ¶ Actio de patre patronóve in ius vocato, eſt per quam filius emancipatus aut libertus qui patrem patronúmve ſine Prætoris venia in ius vocauit, pœna quinquaginta aureorum damnatur. *l. penu. ff. de in ius voc.* Hotom. ¶ Actio de peculio, eſt per quam is qui cum filiofam. ſeruóve contraxit, contra patrẽ dominúmve ita agit, vt quoad profectitium peculium ferre poſſit, ſoluere damnetur. *vti docet Imper. §. decimo. de action. & toto tit. de pecul. ff.* Eſt verò actio perpetua in patrem vel dominum: ſed mortuo vel manumiſſo alienatóve filio, vel ſeruo, incipit eſſe annalis, quod merito factum eſſe ait *Vlpian. l. 1. §. 2.* quando de pec. actio annalis eſt. Nam cùm morte vel alienatione extinguitur peculium, ſufficiebat vſque ad annum produci obligationem. Sciendum eſt autem, non certam quandam actionis ſpeciem hanc eſſe, quæ per ſe conſtet: ſed adiectionem qua principalis actio deſignatur. nam ſi depoſiti, commodati, mandati, filiusfa. obligatus ſit, datur aduerſus patrem actio depoſiti ex peculio, commodati ex peculio, mandati ex peculio *l. 5. §. cui congruit. ff. de pecul. l. depoſiti. eo. l. 1. C. quod cũ eo*, &c. Hotom. ¶ Actio depoſiti, datur contra depoſitarium, id eſt, eum apud quem res eſt depoſita, vt rem reſtituat in die. Contraria depoſiti actio, competit depoſitario ſimul & hæredi eius, in eum qui depoſuit nomine impendiorum in rem depoſitam factorum. ¶ Actio depoſiti in duplum datur ei qui in quatuor caſibus aliquid depoſuit, ex imminente periculo: vt, tumultus, ruinæ, naufragij, incendij. *Zaſ. eod. §. ſeq.* ¶ Actio depoſiti eſt duplex ſcilicet directa, & contraria. Actio depoſiti directa competit depoſitori ad repetendum depoſitum & acceſſiones eius, & competit in ſimplum, niſi fortè res ſint incendio, ruina, naufragio depoſitæ. Hoc enim caſu qui depoſitum ſic receperit, ſi inficietur, & de hoc conuincatur, in duplum condẽnabitur. *Hæc probantur. ff. depoſiti. l. 1. §. Prætor ait.* Sed actio depoſiti contraria cõpetit ei, penes quem res depoſita eſt, ad petendum impenſas, ſi quas circa rẽ impenderit, & illas repetit, vel damnum datum per ſeruum depoſitum, *ſecundum Placenti.* De illa contraria actione habetur. *ff. depoſiti. l. actione.* Eſt & actio depoſiti ſequeſtraria in ſequeſtrem data. *l. ſi Aſia 12. §. 2. ff. eod.* ¶ Actio de ſuperficie quaſi in rem, competit ei, qui ſuperficiem habet in alieno ſolo nomine conducti ad repetendum ſuperficiem, ſi poſſederat. *ff. de ſuperfic. l. 1. §. qui ſuperficiem. in fin. & § quod ait. verſic. & ſane.* Superficiem autem, vel ſuperficiarias ædes appellamus, quæ in conducto ſolo poſitæ ſunt, quarum proprietas, vel directũ dominium & ciuili & naturali iure eius eſt cuius & ſolum, vtile verò ſuperficiarij. *l. vltim. ff. de ſuperfic.* Porrò hæc extraordinaria eſt: quia interdictum adpellatur. *d. §. qui ſuperficiem iuncta rubric.* Prat. ¶ Actio de tigno iuncto dicitur, qua vtitur dominus tigni quod iniunctum eſſe prædiis vrbanis vel ruſticis aduerſus eum qui ipſius tignum ædibus vineíſve ſuis adiunxit: per quam non ipſum tignum, ſed duplum conſequitur. *vt docet Vlpian. l. 1. ff. de tign. iuncto.* Hotom. Non autem ſolum datur, aduerſus eum qui iniunxit, ſed & qui iniunctum habet, *vt notat. gloſ. in l. in rem actio. §. tignum. ff. de rei vindi. & l. 1. §. vlt. ff. de fluminibus.* ¶ Actio directa (quum actioni contrariæ opponitur) ea formula eſt, quæ quum certam ob cauſam inuenta atque inſtituta ſit, ad eandẽ

ipſam

ipſam cauſam accommodatur. veluti lex duodecim tabul. pro ſocio actionem inſtituit, aut ex ea lege ſcilicet inſtituta eſt, quoniam vtriuſque ſocij cauſa inſtituta hæc actio eſt, directa vtrinque nominatur. at in tutela, mandato, & depoſito inuenta primum eſt actio tantū pupillo in tutorem, mandatori in mandatarium, & deponenti in depoſitarium, quare quæ in his cauſis dantur actiones, quia illę ipſę ſunt maximè quę primùm inſtitutæ ſunt, directæ nominantur. Et quoniam vſu rerum poſtulante intellectum eſt, viciſſim quoque dandas eſſe tutori in pupillum, mandatario in mandatorem, depoſitario in deponentem, certis de cauſis actiones: conceſſæ quoque ſunt eædem ipſæ antiquitus inſtitutę, cōceptæque formulæ quas directas, cùm ad ſua negotia referuntur, nominamus: ſed quia non ad ſuam cauſam propriè accommodantur, contrariæ nominantur. quaſi dicas, eædem ipſæ actiones, ſed ad contrariam partem accommodata. *Hotoman.* In hac materia, quomodo directæ actiones à contrariis ſecernantur Accurſius & cæteri *in l. conſenſu.* D. *de action & obligat. in* §. *fin. pro ſoc.* tres caſus conſiderant. Cæterum breuiore certioréque doctrina à contrariis directas actiones diſcerni putat *Corraſius libr. 6. miſcell. cap. 6.* hoc modo: directas his dari qui domini ſunt, aut quorum principaliter intereſſe poteſt, contractus origine, & prima ipſius radice ſpectata: contraria verò his, quorum per accidens, tantum intereſt, quæ ideo non ex ipſo contractu, rectà dantur, ſed ex quadam æquitate per legis extenſionem. Vnde directæ actiones ipſius ſententia, reſpectu contrarium appellatæ, quòd rectè & immediatè ex ipſo contractu veniant, contrarię verò, quia contra primā contractus naturam concedantur, quas propterea ex nullo propriè contractu naſci Iuſti. dixit. § *igitur, &* §. *tutores, de obliga. quæ quaſi ex contractu.* Et hanc ſententiā veram eſſe non dubitat, ſi omnes ad vnum actiones contrarias ſingulatim percurras, quas ſex numero tradiderunt nobis Iuriſconſulti, iamiam à nobis memoratas, commodati, mandati, depoſiti, tutelæ, negotij geſti, & pignoraticiā. Quibus alias adiicere neceſſe non eſt, neque enim ſunt aliquæ contrariæ, præter expreſſas à lege. *Accurſ. in l. omnino. ff. de impenſ. in reb. dot. & in* §. *præiudiciales. de action. in Inſt. Bald. in c. 1. in fin. Quid praced. deb. inueſtit. in feud. Corraſ. d. loco.* ¶ Actio directa interdum opponitur vtili. Et tūc directæ actiones dicuntur tam quæ ex verbis, quàm quæ ex ſententia iuris ciuilis, vel prætorij per interpretationē cōſtitutæ ſunt. *Vlpian. l. nominis.* §. 1. D. *de verbor. ſignific.* Verbum, inquit, ex legib. ſic accipiendum eſt, tam ex legum ſententia quàm ex verbis. Vtiles autem ſeu indirectæ cenſentur, quæ non ex verbis legum proficiſcuntur, neque ex manifeſta ſententia, ſed adítitia quadam interpretatione propter ſimilem rationē receptæ ſunt in forum. Nam, vt ait Pedius: quoties lege aliquid vnum, vel alterum introductum eſt, bona occaſio eſt, & cætera quæ iam ad eandem vtilitatem vel interpretatione, vel certa iuriſdictione ſuppleri, *referente Vlpiano. l. nam vt ait. ff. de legib.* Et propterea multum impertinenter allegari. titul. Inſtitut. de legit. patr. tutel. ad probandum actionis vtilis formulam: quia textus ille oſtendit magis directæ actionis exemplum, cùm dicit: Ac ſi verbis legis introducta eſſet. Iuſtus ergo & directus ſummi iuris ſenſus ex lege, facit actiones cenſeri directas. additítius autem, & per æquitatem mediante interpretatione, hoc eſt, per conſequentias receptus, efficit vtiles, ſiue ad cauſam efficientem reſpicias, vt dictum eſt, ſiue ad cauſam materialem ſpectes. *Oldendorp.* Diſcrepant tamen hæ duæ in pleriſque. directa nobilior eſt vtili, & illa præſente hæc muſſitat, nec audet ſeſe exhibere *l. ſi hæres inſtitutus.* D. *ad Trebellian.* Item minore probatione contenta eſt directa, quàm vtilis: in illa probamus Titium nobis obligatum, in hac Titium obligatū Seio, qui nobis ceſſit. *Hoc vult Bartol. in l. 1. de action. Et facit l. ſi in ſolutū. C. de actio.* Sed debuit diſtinguere inter directam mandatam & eam quæ mandata non eſt: nam mandata totidem requirit probationes, quot vtilis. *l. qui ſtipēdia C. de procurat* Item, *inquit idem Bartol.* directa infamat, vtilis nō eſt, quod ipſe nō reſpuo, cùm interpretatione odia, & pœnæ anguſtanda ſint. *l. penultim. D. de pæn. Adde ad arg l. furti.* §. *fin.* D. *de iis qui not. infam.* Item directa morte mandantis extinguitur, non vtilis, *l. 1. C. de actio.* In eo

autem cōueniunt directa & vtilis, quòd morte mandatarii neutra perimitur. *l. illam, C.de donat.* & alicubi eundem habent effectum. *vt l.fin.ff. de magiſt. conue nien.& l.1.C.eodem. Forcatulus in ſua Necyomantia Dialogo 65. numer. 2.* Vide Hotomann. *Inſtitution. de actio. §. 1. & rurſus.§.actionum autem.inſtitu.eodem,* vbi tradit vtilem actionem dici, nimirum quoniam vtilitatis cauſa introduceretur, quemadmodum Iuriſconſult. ſcribit *in l.quia actionum.ff.de præſcriptis verbis*: quo caſu obliquè agi ſignificare videtur Theophilus *§. ſi quis vna. Inſtitut. de fideicommiſſ.hæredit.* Idque verum eſſe apparet ex *§.cæterum de leg. Aquil. Inſtitutio.* Adde Curtium, *εἰκαστῶν libro ſecundo, capit.decimo, in tomo ſecundo.*

¶ Actio emphyteutica. Aperti iuris eſt, *inquit Oldendor.* Emphyteuſim cenſeri formulam proprij nominatim contractus, quidquid rixentur ocioſi homines. Vnde propriam habet actionem, quam quid vetat Emphyteuticam dici, ſicut ex aliis contractibus actionem empti, locati, commodati? *teſte Bartol.in l.1.de condict.ex lege.* Eſt autem contractus planè colonarius, & (vt craſſè dicam) ruſticus: ideóque frequentior, quàm ipſi perpendunt & iuris periti, qui multa de illo ſcribunt. *Spiegell.*

¶ Actio Empti ſiue ex empto, eſt actio in perſonam, per quam qui rem quampiam emit, venditorem & quæ lingua nuncupata ſunt, præſtare, & ſi nominatim nihil conuenit, rem tradere, eámque vel emptoris facere, vel euictionis nomine obligari cogit. *vti docet Vlpian. l. vndecima, ff. de action.empt.* Hotomann. Alexander. Imp. *in l.ex conuentione.C.de pact.*& Dioclet. & Max. *in l.vnica C.ſi ſeruus extero ſe emp. mand.* actionem empti vocant eam quæ datur venditori ad conſequendum precium. Frequentius tamen totus contractus emptio nuncupatur, quia ſi diligenter attendamus, vtriuſque contrahentis voluntas in eo eſt, vt emat id eſt acquirat, & accipiat, hic rem, illi precium, non vt alienet, nec enim rem ſuam quiſquam alien. ex quo verius fuit totius negotij appellationem deſumere. *Connan. lib.7. c.6.nu.2.* ¶ Actio ex cōſtituto dicitur ea, cùm quis ſine ſtipulatione debitum ſe ſoluturum, cōſtituit pro ſe, vel pro alio. Et eſt aliquāto fortior quàm nudum pactū, & aliquāto fragilior ſtipulatione. Hanc cōuentionem frequētiſsimam vidimꝰ inter mercatores, vbi quotidie mittuntur epiſtolę, nuncij, chirographa quę in fidem fundantur, & nihil aliud ſunt quàm conſtitutū. ¶ Actiones ex cōtractu naſcuntur ex pacto conuentionéve, ſiue obligatio ex re naſcatur, vt conditio certi, de numerata pecunia, condictio ob cauſam dati, actio commodati, depoſiti, pignoratitia, de quibus omnibus ſuo loco dicemus: ſiue etiam oriatur obligatio ex verbis, ſicut in actione ex ſtipulatu, quando res certa in ſtipulationem deducta eſt, ſiue etiam oriatur obligatio ex literis, de quibus condictio odio deſidiæ datur in eum, qui cum ſpe futuræ numerationis ſcribit ſe debere quod ei nō eſt numeratum, numeratione autem nō ſecuta poſt bienniū non repetit chirographum, *l.in contractibus.C.de non numer.pecu.* ſiue etiam oriatur obligatio ex conſenſu, veluti empti, venditi, locati, conducti, pro ſocio, mandati, præſcriptis verbis, & actio conſtitutæ pecuniæ necnon actio in factum de iureiurando. Et de his actionibus in proprijs locis ſecundum ordinem patebit. Et iſtæ ſunt ſpecies actionum in perſonam, quæ oriuntur ex contractu, ſiue re, verbis, literis, aut conſenſu obligatio oriatur, *de quibus vide ff. de act.& oblig. l. 1. & 2. & Inſtit.de oblig. §.1.cum §§. & tit. ſeqq. vſque ad tit.de oblig. quæ ex quaſi contractu naſ.* Prat. ¶ Actio exempta, *Vlpianus,* ſic erit, *inquit,* accipienda, ſi deſiit agere poſſe. Quibus id modis eueniat idem explanat, *in l. ſed etſi per prætorem.Ex quibus cauſis maior.* Sp. ex Old.

¶ Actio exercitoria dicitur, quando dominus nauis, quem patronum nominant, præponit ſeruum, vel filium, vel alium quempiam naui vehendæ: quicquid à vectoribus, id eſt, qui vehuntur, contrahitur cum præpoſito nauis: eius rei datur actio exercitoria in dominum, qui nominatur exercitor. *Zaſ.in §.actio. Inſtit.de act.* Exercitorem autem inquit Vlpianus eum dicimus, ad quem obuentiones, & reditus omnes perueniunt, ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauem per auerſionem conduxit, vel ad tempus vel in perpetuum, & parui refert qui exercet maſculus ſit an mulier, paterfamiliàs, an ſeruus, ſed ſi pupillus nauem exerceat, exigemus tuto-

ris authoritatem *l. 1. §. exercitorem. ff. de exerci act.* Differt autem exercitoria,ab ea quod iuſſu, quia vt plerique exiſti mant, in exercitoria tacita, in ea verò quod iuſſu, expreſſa voluntas, requiritur. *Alberic. l. 1. §. ſi is qui nauem. ff. de exercit. act.* ¶ Actio ex lege condictitia ei competit,qui damnum paſſus eſt ex grauamine ſportularum aduerſus actorem, qui per fraudem,plus complexus fuit in libello, in triplum, & aduerſus executores,qui exigunt aliquid vltra debitas ſportulas,in quadruplum. *§. tripli. Inſtit. de act.* ¶ Actio ex ſponſo apud antiquos intendebatur interdum contra impro bè aliquid negantes, ſicque aut ſuſcipere ſponſionem, aut fateri cogebantur, vt antiquitus ſi quis vxorem ſibi ſpopondiſſet,& pater forte ſponſo nuncium remiſiſſet ſponſalibus diſſolutis, iure veteri Latinorum dabatur hac de cauſa ex ſponſo actio: quod poſtea lege ciuili Romanorum eſt abrogatum, vt libera eſſent matrimonia, quod Gellius docet ex Sulpitio: *Connanus libro octauo, capite ſecundo, num. quarto.* Fiebat autem ſponſio plerunque in interdictis *qua de re vide Quintilianum libro ſeptimo.* Extat formula ſponſionis apud Ciceronem in Orat. pro P. Quintio & exempla etiam apud eundem, & Liuium quoque. Budæus admonet, ſi quis Ciceronem pro Cæcinna totam legerit, & intellexerit, ſatis intelliget quid ſit ſponſio. Eſt & alterius generis ſponſio. *cuius meminit Iuriſconſult. in l. rebus de alea l. vſu, & ego infra in ſua claſſe.* Spiegell. ¶ Actio ex ſtipulatu, eſt actio quæ ei competit, qui ſibi aliquid incerti dari fieri ve ſtipulatus eſt, veluti quicquid vini hoc anno ex vineis tuis colligetur. *Vt patet ex titul. Inſtitutio. de verborum obligat. in princip.* Hotomann. ¶ Actio ex ſtipulatu doti exigendæ,eſt actio in perſonam, per quam vxor dotem ſuam ſoluto matrimonio à marito condicit. *l. penul. C. de iure dot. & l. vnic C. de rei vxor act.* Hotoman. Hæc olim annua, bima, trima die dabatur, hodie verò Iuſtiniani conſtitutione ad immobilia ſtatim, ad mobilia verò non niſi poſt annum dari ſolet. *l. d. vnica. §. cum autem verſicul. ex actio.*

¶ Actio ex teſtamento competit ei cui aliquid relictum eſt in teſtamento per legatum, vel per fideicommiſſum, aduerſus eum à quo legatum, vel fideicommiſſum eſt,id eſt, qui dare debet iuſſu teſtatoris, ſiue hæres, ſiue legatarius,ſiue fideicommiſſarius. Nam & illos, nedum hæres grauare poteſt teſtator in vltima voluntate,vt alij dēt, vel reſtituant. *l. 2. §. & hæc diſpoſuimus. C. commu. de legatis.* Hæc autem actio ex quaſi contractu oritur, Hæres enim adeundo hæreditatem quaſi contrahere videtur *l. apud Iulianum. & l. ſeq. quibus ex cauſis in poſſeſſ. eatur.* Et licet magno neceſsitudinis vinculo cum bonæ fidei actionibus coniuncta ſit, *l. in minorum, vbi Bartol. notat. C. in quibus cauſis in integr. reſtitut. non eſt neceſſ. l. Titia Seio. §. vſuras. ff. de leg. 2. Meuius fundo. vbi Bart. not. ff. eod.* tamen ſtricti iuris eſt: *Iaſon in §. actionum in 2. notab. Corraſ. libro Miſcell. 2. cap. 7. num. 6. Duarenus de in litem iurando num. 55.* ¶ Actio Fauiana, quæ & Fabiana: de qua ſuprà in Caluiſiana,datur patrono ad reuocandum alienata per libertum: *Paulus libro 3. Sentent. titul. 3. ex quo & libr. 9. titul. 14. C. Theodoſ.* Fabiana non Fauiana lege: in hac veniunt fructus tam antè, quàm poſt litem conteſtatam percepti, *l. videamus. §. in Fabiana. ff. de vſuris.* Illud autem plurimum refert, vtrum inter viuos, an donatione cauſa mortis alienauerit libertus in fraudem patroni. Nam priore caſu non præſumitur dolus,niſi probatur,puta ſi vendiderit, locauerit: poſteriore verò, non requirimus (*ait Vlpianus*) vtrum dolo malo facta ſit,an non ſit, ſcilicet alienatio. ſufficit enim docere mortis cauſa factam nec immerito. mortis enim cauſa donationes comparantur legatis: & ſicut in legatis non quærimus dolo malo factum ſit,an non ſit, ita nec in mortis cauſa donationibus. *Oldendorp.* Porrò Cuiac. tractat. 1. ad Africa dicit, actionem Fabianam patrono competere, liberto teſtato, Caluiſiana liberto inteſtato. *l. 3. §. ſi inteſtatus. ff. ſi quid in fraud. patron. l. 2. C. eod.* & addit, quòd vtraque detur patrono aduerſus eos, quibus libertus bona ſua alienauit dolo malo in necem patroni, etiamſi fraudis conſcij non ſint, vel aduerſus eos, quibus mortis cauſa donauit libertus, aut legauit ſupra ſemiſſem bonorum, etiamſi non hoc dolo fecerit malo libertus,nam

vt legata ac donationes etiã cauſa mortis ex conſtitutione Seueri non poſſunt hæredem inſtitutum fraudare Falcidia, ita nec patronum debita portione. *Cuiacius in ſuprà dicto loco.* ¶ Actio familiæ herciſcundæ, dicitur, quæ datur cohæredibus poſtulantibus vt & hæreditas diuidatur, & ſi quid alter alteri debeat, præſtetur. Nam herciſcere familiam, hæreditatem diuidere ſignificat, familiæ quippe verbo ad res relato ſignificatur hæreditas, *l. pronunciatio. §. 1. ff de verb. ſign. l. vlt in fin. C. famil. hercisc.* Herciſcere autem priſco loquendi modo idem quod diuidere ſignificat. *l. 1. ff. famil. herciſ.* eius autem formula in rem eſt: vis & natura, qualis eſt actionis in perſonam. *Vlpian. l. 22. §. 2. ff. fam. hercisc.* Quare mixta dicitur actio *§. quædam. Inſtit. de act.* Etenim cùm hæredes dominum pro parte hæreditatis habeant, in rem agere videntur. *l. actionum genera. ff. de acti. & obligat.* qui hanc actionem proponit, vt qui rẽ ſuam petat, quod ipſius vendicationis proprium eſt: *l. in rem. ff. de rei vend.* at perſonalis eſt cùm ex quaſi contractu deſcendat. *§. item ſi inter aliquos. Inſtitu. de obligat. quæ ex qu. contract.* Nam adeundo hæreditatem videntur hæredes contrahere. *l. apud Iulia. §. vlti. quib. ex cauſis in poſſeſſ. eat.* Præterea habet præſtationes, quæ *(inquit Labeo)* perſonales actiones ſunt. *l. item Labeo. ff. fam. herc.* Etenim ſi ſumptus (verbi gratia) bona fide fecerit cohæres, hac actione cum vſuris ex die moræ, poteſt eos à cohæredib. petere. *l. his conſequenter. §. ſumptuum. ff. hoc tit.* Et ſi ſolus hæreditarij fundi fructus perceperit, aut rem hæreditariam corruperit, conſumpſeritve, eo nomine condemnabitur. *§. ſi fam. de off. iudic. Corraſ. in d. § quædam numer. 3.* ¶ Actio finium regundorum competit finibus ad diſtinguendum vel ad iudicandum. *ff. eod. titu. l. 2. §. iudici. & l. ſeq.* & inter eos agitur, qui agros confines habent, vel prædia. *Inſtit. de actio. §. item finium regundorum:* vbi verba textus benę ponderanda ſunt. Nam initio illic regere idem eſt quod diſcernere, diſterminare: & quaſi, in rectitudinem & modum agere, vt ſic intelligamus ad diſcernendos conſtituendóſque agrorum fines, quoties de illis inter confines controuerſia eſſet, hanc actionem bono publico proditam: *l. 2. ff. finium regundorum.* Deinde hac actione inter eos agi dicit qui confines agros habent: non vicinos, quia hoc pertinet ad vrbana prædia, à vicis. *l. 4. finium reg.* vnde & finalis quæſtio & finale iurgium. *l. 3. ſi conſtituerit, C. finium regundorum.* Quare hæc actio habet locum in ruſticis prædiis tantum, *ff. eo. tit l. 2.* & non in vrbanis, quia vrbana prædia non ſunt confinia, ſed vicina, quia parietib. diſtingui conſueuere: ſed confinia dicimus quæ adeo ſunt proxima, vt nullus paries in medio interponatur. *ff eod. titul. l. ſed & loci. §. in iudicio,* cum ibi not. Vrbana prædia dicuntur omnia prædia, quę habent ædificia, etiam ſi ſint in villa, quia vrbanum prædium non facit locus, ſed materia habitandi cauſa facta. Vnde ſi in vrbe ædificium, cauſa non habitandi, ſed gratia reponendorum fructuum fiat, dicebatur prædium ruſticum. Sed & horti in ędificiis conſtituti, niſi plurimum ſint reditus, vineari) forte, vel etiam olitorij, continentur appellatione vrbanorum prædiorum: *ff. de verbor. ſignificat l. vrbana.* Ruſtica autem prædia vocantur agri non habentes ędificia. Etſi inter te & me, contra quem ago finium regundorum, via publica vel publicum iter venit, non habet locum hæc actio quia confinium non intelligitur. ſecus ſi riuus priuatus interuenerit, quia finium regundorum agi poteſt contra dominum riui. *ff. eod. tit. l. ſed & loci. §. fin cum l. ſequ.* & ibi notat. Eſt autem hæc actio duplex ſiue vtrinque directa, quia in ea vterque eſt actor, & vterque reus. *Extra de probatio. ex literis. ff eod. tit. l. iudicium communi diuidundo. familiæ herciſcundæ. & l. inter cohæredes. §. ſi familiæ, ff. famil. hercisc.* Item eſt mixta, quia eſt in rem & in perſonam. *Inſtitut. de action. §. quædam actiones. & §. item finium regundorum.* nam in perſonam cum primis eſt. *l. 1 ff. finium regundorum.* cum ex tuo plerũque meum fiat, hoc eſt quod tuum erat mihi adiudicetur. *l. 3. ff. illo titul.* & perſonales habeat præſtationes. *l. ſed & loci. §. 1. illo titul.* ex eo quod forte impendit in partem agri, vel in agri menſorem quem adhibuit, quaſique ex contractu, aut ſi mauis ex maleficio oriatur, *item ſi inter. de obligatio. quæ ex qu. delict.* cum actionibus autem in rem id habet commune quia

ex dominio actoris proficiſcitur hæc actio. *l. ſed & loci.* §. 1. per quam recipit quod ſuum eſt. *l. ſi irruptione in princip. ff. finium regundor.* vnde & proprietatis cõtrouerſię eam cohærere Conſtantinus reſcripſit *l. 3. C. illo titulo*: item perpetua eſt, *vt C. eod. l. vltim. & ff. eodem. l. iudicium communi diuidund. & Inſtitut. de action.* §. *quadam.* Quod tamen non ſic intelligitur, vt ſi vicinus meus ampliores fines ei, cui vendiderat, oſtenderit, non poſſit ille, qui emit, longo tempore præſcribere. Hoc enim falſum eſt. *vt ff. pro empto. l. 2.* §. *ſed etſi fundum. & l. qui fundum.* §. *ſi fundum.* Sed ſic oportet intelligi, *ſecundum Azonem*, vt etiam poſt decem vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quamuis de meis finibus aliquid præſcripſeris. Nam etſi ab initio ſine aliqua præſcriptione hoc conſtaret eſſe tuum, agere poſſem vt commodius termini imponantur agris, vt ita rixarum perimatur occaſio, &c. Si quæras quando incipiat currere præſcriptio huic actioni. Reſpondetur, ab eo tempore, quo incepit poſſe hæc actio intentari. Et incipit poſſe intentari, cùm fines cœperunt turbari, & ex eo naſcitur hæc actio, *ſecundum Azon. in ſumm. C. eodem titul.* Oldendorp. ¶ Actiones forenſes dictæ ab eo, quòd inſolentes ac temerarios debitores, ad iudicia agamus: quoniam ſine cauſa recuſent ſolutionem, aut ſatisfactionem. Obſeruandum autem, quòd actiones non niſi coram iudicibus & arbitris inſtitui ſolent, non autem coram arbitratoribus, *Zaſ. in* §. *omnium. Inſtitu. de actio.* Spieg. ¶ Actio funeraria, qua perſequimur, vt ſoluantur ſumptus funeris, hoc eſt, quidquid corporis cauſa, antequam ſepeliretur, conſumptum eſt. *l. funeris in princip. ff. de ſumpt. fun.* Et eſt priuilegiaria, quoniam omnibus creditoribus præfertur negocium defuncti vel hæredis gerens, impenſam faciendo eo animo, vt reciperet: vtputa ſi quid impenſum eſt in illatione mortui, vel in locum in quem infertur parandum, vel in corpus cuſtodiendum, *l. at ſi quis.* §. *funeris.* §. *funeris cauſ.* §. *hæc act.* §. *ſed interdum. ff. de reli. & ſumpt. fun.* Quia funus aliquãto generalius eſt, quàm exequiæ. Nã funus tota pompa eſt ſepeliendi. Exequiæ tantum viarum eſt ſolennitas, dum funus procedit. Rectè ergo actio iſta funeraria dicitur, quoniam totam ſepulturę rationem complectitur, non exequiarum duntaxat. *Olden.* ¶ Actio furti, iure ſcripto eſt pecuniaria, duplo, aut quadruplo, iuxta differentias furti compenſanda. *Idem in* §. *ex maleficiis. eo.* ¶ Actio furti concepti dicitur, quę in eum intenditur, apud quem teſtibus præſentib. furtiua res quęſita & inuenta eſt: quamuis ipſe fur non ſit. *apud Imp.* §. *4. de oblig. quæ eſt delict. Paul. lib. 2. Sent. titul. 31.* ¶ Actio furti manifeſti, *ſecundum Azonem*, locum habet, quando fur rem tenens, viſus vel deprehenſus fuerit, ſiue in publico, ſiue in priuato, vel à domino, vel alio, antequam perueniat ad locum, quò perferre rem deſtinauit. Si talis deprehendatur, vel cum re videatur, & ad eum deprehendendum occurriſti ei, licet abiecto furto aut fugerit, furti manifeſti tenetur. *l. ſi quis.* 1. §. *ſed celſus. ff. de furt.* niſi ſurripientis mutetur ſtatus, vt tu mihi ſurripuiſti in ſeruitute, manumiſſus in furto deprehenderis cum re furtiua. vel ſi tu pertuleris quò deſtinabas, teneris furti non manifeſti. cùm enim deprehenderis cum re furtiua, priuſquam eò loci pertuleris, quò deſtinaueras illo die manere cum furto, tunc fur es manifeſtus. *hæc omnia dicuntur. ff. de furt. & de pœn. d. 1. c. vulgaris.* Vtrum qui partem aceruí frumenti furatur, totius aceruí furtum faciat, & datur actio furti manifeſti in quadruplum. *Inſt. de oblig. quæ ex delict.* §. *pœna manifeſt.* Olden. ¶ Actio furti non manifeſti competit quandocúnque prædictis modis furtum non manifeſtum probatur. *ff. eod. titul. l. manifeſtum & inſtitu. de oblig. quæ ex delict naſcunt.* §. *nec manifeſtum.* Et etiam ſi vidiſti furtum fieri, te tamen abſcondiſti, cùm furtum faceret, ne te occideret, non eſt manifeſtum. *ff. eodem titu. l. ſi quis in ſeruitute.* §. *cæterùm.* Et datur hæc actio in duplum. *Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcunt.* §. *pœna. præalleg.* Oldendor. dicitur autem nec manifeſtum ad imitationem legis 12. Tabul. olim enim nec pro non dicebatur. Et quod manifeſtum non eſt, hoc ſcilicet nec manifeſtum eſt, *auctore Caio in l. nec manifeſtum. ff. eod. titul.* ¶ Actio furtim cæſarum arborum habet condemnationem aduerſum eum, qui arbores furtim

cædit, inſcio & inuito domino. Et competit contra ipſum damnum dantem, ad duplum damni dari. In quo caſu etiam competit huic actio legis Aquiliç: ita tamen, vt deducere poſſit in condemnatione, quod actor conſecutus eſt altera actione. *vt ſi arborum furtim cæſar. l.* 1. Et appellatione arborum etiam vites continentur. *ff. de arbor. cæden. l.* 1. *§. arboris.* Item continetur edera, quæ impropriè dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hęret. *ff. arborum furtim cæſarum. l. vitem & in gloſſ. etiam.* & arundo non malè dicetur arbor, & idem de ſalicto, quando iam radices immiſit, *vt eadem l. vitem iuncta gloſ.* Olden. Quod autem nondum concepit radices, arbor non eſt, at bene arbor manet, cuius etiã radices viuere deſierunt, modò adhuc terra contineatur. Sed & ea adhuc arbor dicitur, quæ ſubuerſa radicitus etiam nunc reponi poteſt. Sunt & ſtirpes, oleæ, arbores: *Iuſtinian. in legib. ruſticis.* ¶ Actio furti non exhibiti aduerſus eum datur, qui furtiuam rem apud ſe quæſitam & inuentam non exhibuit. *ait Imper. §. 4. de obligat. quæ ex delict.* Oldendorp. ¶ Actio furti oblati, competit ei cui res furtiua oblata eſt, vt apud eum potius, quàm eum qui obtulit, conciperetur: *ait Imper. §. 4. de obligat. quæ ex delict.* Oldendorp. ¶ Actio furti prohibiti aduerſus eum eſt, qui furtum quęrere teſtibus præſentibus volentem prohibuerit. §. 4. *de oblig. quæ ex delict.* Olden. Verùm omnes iſtæ actionum ſpecies in deſuetudinem abierunt, cum & prædurum & magna ſurripiendi occaſio eſſet huiuſmodi requiſitio rei furtiuæ in aliena domo: ideóque prohibita: niſi cum matura cauſæ cognitione, ſi fortè per famam conſtaret, rem furtiuam apud aliquem eſſe. §. *conceptum. Inſtitut. eod. titu.* Tunc enim permittendum eſt ex cauſa prçſertim ſi periculum eſſet, rem furtiuam apud poſſeſſorem perituram, aut ſuſpectum defugi. *l. l.* 1. *§. hoc autẽ ff. de ſer fug. l.* 2 *C. eo. tit.* ¶ Actio furti ope conſilióque facti aduerſus eum datur, cuius ope conſilióque furtum factum eſt. *ait Imper. §.* 9. *de oblig. quæ ex delict.* eius formulam Cic. libr. De nat. 3. hanc fuiſſe ſcribit, ope conſilióque tuo furtum aio factum eſſe. *Hotom.* ¶ Actiones generales. Vide Generales actiones. ¶ Actiones hæreditariæ vocantur, quę ad hæredes, vel contra hæredes propagantur & intentantur. Item, quæ ab hæredibus, vel contra hæredes initium ſumunt. ¶ Actio honoraria à Modeſtino, *l.* 25. *ff. ad S. C. Velleian.* prętoria actio appellatur. *Connanus libro ſexto, capite* 8. Hic verò ſciendum quòd quædam actiones conceduntur hęredibus, & in hęredes: quędam verò hæredibus, ſed non in hęredes: quædam denique neque hæredibus, neque in hęredes conceduntur. *§. non autem omnes Inſti de perpet. & temp. actio.* Et colligitur paſſim ex libris Pandectarum hęc diuiſio. Hęredibus, & in hęredes competunt actiones, ex contractibus, vel quaſi contractibus, ciuiles, prętoriç in rem & in perſonam. Modò tamen ſciamus hæredem teneri in rem actione, non tam quòd hęres, ſed quòd poſſeſſor rei litigioſæ. *Paulus l. ſi in rem. ff. de rei vend.* Si in rem (inquit) actum ſit, quamuis hęres poſſeſſoris, ſi non poſſideat, abſoluatur: tamen ſi quid ex perſona defuncti commiſſum ſit, omnimodo in condemnationem veniet. Id quod eſt valde notandum propter formam libelli & poſitionum, ſicut appellamus. nam qui ab hęrede peteret rem, nec faceret mentionem poſſeſſionis eius, non rectè videretur petere. Hæredibus, & non aduerſus hæredes conceduntur actiones, ex maleficiis, vel quaſi maleficiis, priuatis, aut publicis. Item ex contractibus, in quibus teſtator doloſè verſatus eſt, cùm nihil inde ad hæredem peruenerit. *d. §. non autem omnes.* Eſt enim (inquit) certiſſima iuris regula, ex maleficiis pœnales actiones, in hęredem rei non competere. Exempli gratia, furtum paſſus, habet actionem furti aduerſus furem, quam hęres eius in eundem furem rectè poteſt aut exercere, aut cœptam proſequi. ſed mortuo fure, hęredem illius, neque dominus rei furtiuç, neque ſucceſſor conuenire poteſt, niſi aliquid ex furto perceperit, vel dolo malo fecerit, quo minus perciperet. Nam eſt conſtitutum (*inquit Vlpianus*) turpia lucra ab hæredibus quoque extorqueri, licet crimina extinguãtur. *l. in hæredem. in princip. ff de calumniat.* Hæredis autem appellatio, non ad proximum duntaxat, ſed etiam ad vlteriores hæredes, omnéſque ſucceſſores pertinet

tinet. *Vlpian.l.hæredis.Paulus.l.ſciendum. ff.de verb.ſig.* Oldendorp. ¶ Actio hypothecaria,quæ & quaſi Seruiana,& vtilis Seruiana, interdum Seruiana, & Pignoratitia vocatur, eſt actio in rem, per quam creditores quibus res aliqua ſiue mobilis,ſiue immobilis opignorata eſt, rem illam ſi fortè in alterius poſſeſſionem inciderit, ſibi vindicant. *vti docet. Imp.§.7.de actio.*Hot.Cæterum cum creditor poſſeſſori permittit vt vendat, extinguitur illa actio, quia intendere eam non poteſt contra poſſeſſorem cui remiſit, obſtaret enim exceptio: nec contra debitorem cum rem non poſſideat. Non videtur autem conſenſiſſe, *inquit Marcellus lib.8.§.10.quibus mod.pig.vel hypoth.* creditor: ſi ſciente eo debitor vendiderit,cum ideo paſſus eſt venire,quòd ſciebat vbique pignus ſibi durare,ſed ſi ſubſcripſerit in tabulis emptionis, conſenſiſſe videbitur, niſi manifeſtè appareat eum deceptum eſſe. quod obſeruari oportet ſi tamen admonitus non contradicat, aliud dicendum eſt.*l.6.C.de remiſſ. pign. Connan. lib.4.cap.19.num.4.* ¶ Actionem impertinentem proponere dicuntur,qui ſine certa facti & iuris,ſeu actionis inueſtigatione,illotis(quod dicitur) manibus ad tractandas cauſas proſiliunt. Cauſam tam pernicioſi erroris Oldend.diſertè indicat,ſicut ex communi voto tenentur omnes. *iuxta l.eum qui nocentem.ff.de iniur.* Sp. ¶ Actio in calumniatores, datur contra eos,qui vt aliis falſo in iudiciis negotium faciant: vel ſi aliquod eſt, id non faciant pecunia,vel alia re induci non verentur.*Ferr. in tit.de act.* ¶ Actio incerti in iure dicitur, non quod ipſa in ſeſe complectatur incertos articulos, ſed propter diſiunctiuam petitionem, & incerti facti perſecutionem,videlicet vt reus aut præſtet promiſſa, aut condemnetur in id quod intereſt.*l. ob eam cauſam.ff. de præſcrib.verb.l. fin. C. de rer.permutat.* Prat. ¶Actio in factum dicitur, qua ſimpliciter ſpectatur id quod quilibet fecit, ſine certa negocij forma. Vnde & plures æquè tenet,*Vlpian.in l.pen.§.vlt.ff.ne quis eum qui in ius voc.vi.exim.* Hæc actio nihil medij habet concludendi, quàm ipſum factum: vt quia hoc factum eſt, quia tu hoc feciſti,&c.*Vide Zaſ.in §. item ſi quis poſtulante. Inſtitut. de actio.* Hanc actionem in factum Forcatulus dialogo 97.numer.14. in Necyom. dictam putat quòd ſecundum factum propoſitum cōcederetur, eamque generaliorem eſſe quàm actionem præſcriptis verbis quæ ſolum pro conuentionibus competat, *gl.in rub.ff.de præſcriptis verbis.* Actio in factum ex variis figuris cauſarum oritur. *l. ſancimus C.de ſacroſ.eccl.*& pro maleficiis datur *l.quia.ff de præſc.verb.§.fin. Inſtit.ad l.Aquil.*Speculator in titu. de actio. & petit. triplicem dicit eſſe actionem in factum generaliſſimam, generalem,& ſpecialem. At Iaſ. in l.certi condict. ff.ſi cert. petat. tenet quòd ſi quadruplex. ¶ Actio in factum ex iuramento, datur, vbi informiter iuratum eſt. *Zaſ. in tit. Inſtitu.de act.* ¶ Actio ingrati, id eſt, eius qui contemnit eum à quo beneficiis adfectus eſt. *teſte Oldend.* ciuili,atque ſummo omnium legiſlatorum conſenſu propoſita eſt, cuius fit mentio in *l. pen. C.de lib.& cor. lib.* dum dicit: quibus ingrati actio, ſicut ipſis manumiſſoribus deferetur. Naſcitur autem ex delicto ingrati, bifariam tamen. Aut enim conceditur ob reuocandum liberalitatis beneficium. & tunc quoniam perſonæ ſtatum reſpicit, velut præiudicialis, cenſetur in rem actio. Aut datur ad reuocandas res donatas, quib.ſe accipiens indignum fecit: tunc eſt in perſonam conditio ex lege, *ſicut tractatur in tit.C.de reuoc.don.* Sp. ¶ Actio iniuriarum,non ius poſſeſſionis aſſequitur,ſed dolorem imminutæ libertatis, iudicio pœnáque mitigat. *auctor Cicero pro A. Cecin.*Sp. ¶ Actio inofficioſi teſtamenti,quæ interdum etiam Accuſatio,interdum Querela nominatur,dicitur ea quæ liberis exhæredatis dantur, vt teſtamēta parentum reſcindant, & à iudicibus poſtulent, vt ſi notatum officium cognoſcant, reſciſſo teſtamento hæreditatem iis quibus naturæ iure debetur, adiudicent. *l. 1. & paſſ. ff. de inoff.teſtam.* ¶Actio in rem, quam vendicationem dicimus,eſt per quam rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur,petimus *l.1. ff. de rei vindic.* Et ſemper aduerſus eum eſt, qui rem poſſidet. *§.1.Inſtitut. de act.* Et harum actionum alia eſt directa in rem actio, vt rei vendicatio:actio confeſſoria, & negatoria. Alia eſt actio in rem vtilis, quæ ſunt actiones de dominio non di-

rectæ, ſed vtiles, quæ ex æquitate dantur: quandóque non dominis, vt ſunt Publicianæ, quæ ex diuerſis cauſis competunt, *d.§.ſed iſtæ.* Et actio per quam quæritur, an actor iurauit: & actio in rem de ſuperficie: & actio Fabiana, & Paulia-na, & Caluiſiana: & actio in rem, quæ competit inter dominum tabulæ, & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, ſed de pignore agitur, ſicut Seruiana, & quaſi Seruiana, de quibus vide loco ſuo. Cæterùm in rem actio, ſicuti legiſlator vtrobíque explicat, eſt per quam rem noſtram petimus, quæ ab alio poſſidetur: debet quippe dominus eſſe qui hac actione experitur. *l.in rem.ff. de rei vend.* ſaltem vtilis, veluti emphyteuta, vaſallus, aut ſuperficiarus. *l.1.§.ſi age.vectig.* cùm autem adfinia ſint dominij, quaſi dominiũ (quod bonæ fidei poſſeſſor habet: quodq; Bartolo placuit, inter ſpecies dominij collocare. *in l.minor.§.fin.ff.de euic.*) & ius in re ſpecificum, (quod creditor habet, cui res pignoris nomine obligata eſt: aut is cuius prædio debetur ſeruitus) bonę fidei quoque poſſeſſori, & creditori ius in re habenti, datur in rem actio. *l. 1. ff. de publicia.§.æquè §.namque ſi cui. & §. item Seruiana.1.de actio.* Debet item eſſe poſſeſſor, is contra quem agitur. *d.l.actionũ, l.1.C.de alie.nud.mut.cauſſ fac.c. examinata de iud.* Aut dolo deſiiſſe poſſidere. *l. ſin autem.§.ſed & is & l.is qui dolo.ff.de rei vend.* Habetur namque dolus pro poſſeſſione. *l.qui dolo. ff.de reg. iur.* Quod probatur, quem videlicet dolo deſiiſſe poſſidere, eo ipſo, quod poſt oblatum libellum, non poſſidet. Aut poſt denunciationem litis factæ, alienauit. *Bartol.in l.qui petitorio. ff. de rei vend.* poſſeſſoríſque verbum non coarctamus, ſed extentè accipimus, vt non tantum naturalem aut ciuilem poſſeſſorem, verum etiam eum, qui detinet colonum puta, commodatarium, conductorem, & ſi qui ſimiles ſunt, comprehendat. *l. officium.ff.de rei vend.* & hæc ſunt duo actionis in rem extrema, dominium videlicet, ex parte agentis, & poſſeſſio ex perſona rei conuenti. Habet quoque, vt dici ſolet, hæc actio duas cauſas, propinquam, vt dominium, vel quaſi, aut ius in re: & remotam, hoc eſt, titulum dominij veluti ſi dicat actor, ſum dominus, quia emi, quia res mihi donata, teſtamento relicta, aut in dotem data eſt. Actio verò in perſonam, eſt, qua cum eo agimus, qui obligatus eſt nobis ad faciendum aliquid, vel dandum, obligati perſonam non egrediens. *d. l. actionum. & d.§. omnium.* deſcendítque ex contractu, vel quaſi, maleficio vel quaſi. *l. 1. ff de actio & obligat.* Nam ex contractu fuit obligatio. *l ex placito.C.de rer.permu.* ex qua immediatè naſcitur actio. *l. licet. §.ea obligatio.ff. de procurat.* Dicitur autem in perſonam, quia obligati perſonam perpetuò ſequitur. *l. fin. §.fin. ff. de contrah. empt.l.1.§ ſi hæres. ff. ad Trebel.* à cuius oſſibus euelli nunquam, aut ſeparari poteſt *l.quis ergo caſus.vbi Accurſ.ff. depecul.* Hincque patet, actionem in perſonam, duas quoque cauſas habere, propinquam & remotam. Propinqua eſt obligatio, quæ mox, vt diximus, parit actionem. *d.§.ea oblig.* Remota eſt contractus, ſiue maleficium, ex quibus licet actio deſcendat. *l.1.ff.de act.& oblig.* non tamẽ, vt vocant, immediatè, ſed alio mediante, nempe obligat. *d.l.ex placito. Accurſ.in l.2.in princ.ff. manda.* Has autem cauſas, propinquas & remotiores, Accurſ. & cæteri belliſſimè tractant. *in l.1. ff.de eden.& in l.& an eandem.ff.de excep. rei iud.Coraſ.lib.Miſcell.6.cap.5.* ¶ Actiones in rem ſcriptæ dicuntur, quæ vi ipſa in perſonam quidem ſunt, ſimpliciter tamen & abſolutè ſine vllius perſonæ notatione ſcriptæ & conceptæ ſunt. Veluti in actione quod metus cauſa geſtum erit, ratum non habebo. *l. 1.ff. quod met. cauſ.* vox ſanè diuina, quam Deus Opt, Max.poſuit in ore prætoris. *Bald in Rub. de controuer.inueſtit.* Et hanc noſtram rationem colligimus ex Vlpiani reſponſo *in d.§.cum autem.* Cum autem, *inquit*, hæc actio ſit in rem ſcripta, nec perſonam vim facientis coerceat: ſed aduerſus omnes reſtitui velit, &c. Sic omnia interdicta, præter Vnde vi, in rem ſcripta dicimus: cum dixerit Vlpianus. *l.1. §.fin.ff. de interdict.* Interdicta omnia, licet in rem concepta videantur, vi tamen perſonalia ſunt. Excepit autem Iuriſconſultus, Vnde vi interdictum, quod eius verba ſcripta, aut cõcepta in rem non ſint: ſed ad perſonam ſpectent & referantur. Nam dixit Prætor, *l.1.ff.de vi & vi arma.* Vnde vi tu eum deiecisti, aut familia tua

tua deiecit, de eo quod tunc ibi ille habuit, tantum modo intra annum, poſt annum verò de eo quod ad illum qui vi deiecit peruenerit, iudicium dabo. Neque abſimile eſt, quod Vlpianus dixit, *l. iuriſgentium, § pactorum. ff. de pact.* Pactorum quædam in rem, quædam in perſonam eſſe in rem ſunt, quoties generaliter paciſcor, ne rem petam: in perſonam, quoties ne à perſona, veluti ne à Lucio Titio petam. Sed deſit auctoritas, deſint ciuiles rationes: ſatis ipſum hoc veriſsimum eſſe, vel ex verbis ipſis euincitur, &c. *Corraſ. lib. 1. Miſcell. cap.* 22. Nam in rem, vetus locutio eſt, quæ vt ſuo loco docebimus, nihil aliud ſignificat, quàm generaliter, infinitè, & ſine certæ alicuius perſonæ deſignatione. Itaque Perſonales actiones ſemper aduerſus eundem, hoc eſt eum qui in iis nominatus eſt, dantur: at hæ aduerſus quẽnis. ¶ Actio inſtitoria dicitur, qua dominus inſtitorem conuenit, vel per inſtitorem conuenitur. Eadem item competit, cùm dominus filium, vel ſeruum, vel alium liberum hominem præponit certæ negociationi quæſtuariæ: puta emendis & vendendis libris: quia iſte qui præponitur nominatur Inſtitor: atque ideo quod contrahitur ſecum, datur actio inſtitoria, *Zaſ. in § act. Inſtitut. de action.* Ideo autem Inſtitoria appellatur, quia qui negotiationibus prępunũtur, Inſtitores vocat. *§. eadem ratione Inſtitut. Quod cum eo, &c.* Præpoſitus autem certæ rei gratia, durat, donec remoueatur, etiam poſt mortem eius qui præpoſuit. Quinimo ſi pupillus hæres ei extiterit qui præpoſuerat: obligabitur quam diu prępoſitus manet. Remouendus enim fuit à tutoribus ſi nollent opera eius vti. *l. ſed & ſi pupillus, de inſtitut. actio.* & hoc eſſe receptum propter vtilitatem promiſcui vſus teſtatur Paulus *l. ſi quis mancipiis. §. ſi impubes. ff. illo titul. Adde Taboetium in torpico militiæ for. & legal. diſcip.* ¶ Actiones interrogatoriæ olim introductæ erant, quibus alter ab altero ad reſpondendi neceſsitatem compelleretur. Sed hodie, ad hoc officium iudicis viſum eſt ſufficere. *l. vbicunque. ff de interro. acti.* Spieg. ¶ Actio iudicij mutandi cauſa facta continet damnum, quod propter duriorem cauſam ſuppoſiti aduerſarij paſſi ſumus. *Sp.* ¶ Actio iudicati. Quære, Iudicati actio. ¶ Actio iuriſiurandi eſt, qua auctor petit reum ad præſtandum illud condemnari, quod delato per eum ſacramento, & per iudicem comprobato, ſibi deberi iurauit. ¶ Actio legis tum propriè dicebatur, cùm executio facienda erat, quæ in inuitos iuſſu legis fiebat. ſi quidem vſque ad ſententiam non tam legis iuſſu agi videbatur, quàm ipſorum litigantium ſpontè. Porro legis actionem apud eum dici Alciatus exiſtimat, qui merum & mixtum imperium habet, ſeu ius exequendi. Siquidem lege agere, apud idoneos auctoros, quos idem citat, eſt capitalem ſententiam exequi. *cap. 2. libr. 3. Parerg.* ¶ Actiones legis, id eſt legitimæ actiones, appellatæ, quòd in certas formas redactæ, quibus homines inter ſe diſceptarent. *Spieg.* Apud eum dicitur eſſe legis actio, cui lex nominatim tribuit eius rei cognitionem. velut ſi ita lex loquatur. Apud conſulem proconſulem, præſidem, adoptare liceat, id etiam iſti poterant facere in aliena prouincia & in cauſa ſua. *Connan. libr. 1. capit.* 15. ¶ Actio legis Aquiliæ aliàs damni iniuriæ dicta. Nam de damnis tractat culpa datis, etiam ab eo, qui nocere voluit, vt iniuriam accipiamus non quemadmodum circa iniuriarum actionem, contumeliam quandam: ſed quod non iure factum eſt, hoc eſt contra ius: putà: ſi culpa quis occiderit, vel aliud damnum dederit: Porro dicta Aquilia ab Aquilio Tribuno plebis qui eam à plebe rogauit: *l. 1. ff. ad l. Aquil.* Eſtque directa & vtilis: directa quæ datur domino aduerſus eum qui corpore ſuo immediatè, &, *vt Vlpia. dicit,* ſuis manibus damnum dedit, vt ſi quis hominem vel pecus quouis telo læſerit aut occiderit, aduerſus eum qui præcipuè damnum dedit. vtilis verò in eum, qui aliquo medio cauſam damni præſtitit, vt ſi quis aut impulit corrumpentem, aut pecus fame necauit, aut exagitauit in puteum pernicioſum. *l. item ſi obſtetrix. ff. ad l. Aquil. Inſt. §. vlt. eod. tit.* Quod ſi tam remota fuerit damni dati cauſa, vt quis ſuo corpore non videatur nocuiſſe, tunc quia de tali ſpecie non tractat lex Aquil. datur actio in factum, quàm ea ratione ſubſidiariam vocant: cuius meminit Paulus *in l. ſi ſeruum meũ. in fin. ff. eod. tit. Pomponius in l. quia actio-*

num *ff.de præſcri.verb.* Oldend. ¶ Actio legis Agrariæ in eum datur qui terminum eiecerit, locóve mouerit ad pœnam quinquaginta aureorum ex lege agraria, quam Caius Cæſar tulit. *ff.de ter. moto.* licet olim Numa pœnam capitalem conſtituerit in eum qui lapides finibus mouiſſet. impunè enim occidi poterat, quare ſacros id eſt, inuiolabiles eſſe voluit: *Mynſing. §. quædam Inſtitut.de act.* ¶ Actio liberalis, inter præiudiciales numeratur S. C. introducta, cuius meminit Vlpian. *in l. cognitio ff. de liber cauſ.* tametſi Prætor tam multa adiecit, vt propemodum diſputabile videatur, vtrum Senatui, an verò Prætori tribuenda ſit hæc actio. Quare Iuſtinianus *in §. præiudiciales Inſtitut.de act.* Ex quibus *(inquit)* ferè vna illarum legitimam cauſam habet, per quam quæritur, an aliquis liber ſit. cæteræ verò ex ipſius Prætoris iuriſdictione ſubſtantiam capiunt. Quod Accurſ. non percipiens, rem planam, *vt atteſtatur* Old. inuoluit. Sp. ¶ Actio locati, ſiue ex locato, eſt actio in perſonã, per quam qui quempiam vel in prædio colendo, vel in opere faciendo locauit, ea quæ in contrahendo conuenerunt, illum ex æquo & bono præſtare cogit. *l.* 2. *&* 17. *C.locat. l.ſi merces.* 25. *ff. eod.* Hot. ¶ Actio malè iudicati. Hac, *teſte Old.* meritò iudicantium temeritas reprimẽda fuit, quo modo nullum in republica genus hominũ pernicioſius nocere poteſt, quàm iudices, ſi concredita, ſibi poteſtate abutantur. Itaque fuit introducta hæc actio in factum. *in l. vlt. de extraor.cogn. Inſt.de oblig.quæ quaſi ex delic. naſc. § .vlt. l. filiuſfamilias. ff. de iudi. l. vlti. C.de pœnis iudic.qui mal.iudic.* Competit autem non ſolum aduerſus iudices qui malè iudicarunt, ſed & aduerſus arbitros, & arbitratores, quoniam in iis eſt eadem ratio, ſiue frequentiam arbitriorum ſpectes, ſiue functionem iudicandi reſpicias, in qua non minus illos, quàm ordinarios magiſtratus ſanctè ac diligenter verſari oportet. ¶ Actio malæ tractationis, aduerſus maritum facto diuortio dabatur vxori, diuortij culpa in illũ trãſferenti. *Fabius lib* 7. *cap* 4. Non diſſimiles autem abdicationũ actionibus ſunt malæ tractationis actiones. nam & ipſæ habent eandem in accuſationibus pro-derationem. *Idem, li.*4.*ca.*2. Sed in ſcholaſticis quoque nonnunquam euenit, vt pro narratione ſit propoſitio. nam quid exponet, quę Zelotypũ malæ tractationis accuſat? cùm totum crimen vno verbo in qualibet actionis parte poſito ſatis iudicetur. Eiúſque iudicii exemplum extat apud eundem Declamat.8 & 18. *Hoton.ex Connan.com.lib.8.ca.*12 *num.*4. Non poterat tamen vxor de patricidio virum accuſare, cui ſolum actio de moribus permittebatur: in quam non videtur includi poſſe parricidij crimen. *Fab. ibid.* Hodie autem contra ſtultos maritos, & intus & in cute nequam, in vxores obſequentes & honeſtas crudeliter ſæuientes datur condictio ex lege. *Nouell.de diuerſis c. & ſolut.matr.Conſt.*117. Nam licet maritis ad exemplum propinquorum ius emendandæ vxoris concedatur, non tamen adeò eſt extendẽdũ, vt domeſticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur. *l.*1.*C.de emendat.propinq.Oldend. claſſe ſeptima.act.*12. ¶ Actio malè geſtæ procurationis in foro, nominatur à Fabio lib.7.cap.4. *Hot.* ¶ Actio mandati directa competit mandatori, & eius hæredi qui alicui mandatum dedit *ff.eo.tit. l.ſi.verò.§.fin. & l.ſi mandato Titij* 1. *reſponſo. &* § 1. & contra mandatarium, vel pro curatorem poſt mandatum ſuſceptum. *ff.eod.l.ſi verò non remunerandi.§.*1. Et in quantum intereſt id factum eſſe, quod mandaui, puta mandaui vt fundũ emeret, ſi mea intereat emi, teneberis poſt mandatum ſuſceptum, tamen ſi eũdem fundũ ego ipſe emo, vel alius mihi (neque intereſt aliud) ceſſabit hæc actio, *ſecundum Azon. ff eod tit l ſi procurat. §. mãdati act.* Old. Et ita quidem actio mandati nulla eſſe poteſt, niſi noſtra interſit aliquid factum eſſe, aut nõ eſſe. cur enim fruſtra litigem cum eo, qui mihi nullum damnum attulit? quanta, aut omnino quæ litis æſtimatio iniri contra eum poterit, qui nihil nocuit? *Connan.lib.*7. *c.*14. ¶ Actio mandati contraria competit mandatario. *ff eo.tit.l. ſi verò non remunerandi.§. contr.* vel procuratori ad expenſas aduerſus mãdatorem, ſi verò aliquid erogauerit vtiliter, in eo non habet mãdati iudicium ſed tantum negociorum geſtorum, *ſecundum Mar. licet Ioã. & Accurſ. contra prout legi. & no. Inſtit.eod.tit.§. is qui. & ff.eod.l. ſi pro te. cum l. ſeq. in prin. & 1.*

&c.de neg.geſt.l.fin.in gl. vlt. Si verò mãdauerim tibi, vt fundum mihi emeres, etiamſi nondum precium ſolueris, ages mecum mandati vt ſuſcipiam obligationem, qua teneris venditori. Nam & ego agere poſſum vt cedas mihi actionẽ empti.ff.eo.ti.l.ſi mandatu meo. 45. competit ergo breuiter actio mandati directa cõtra illum qui mandatum ſuſcepit adimplendum, cum primò cogi non poſſet vt ſuſciperet mandatum, in quantũ interfuit mandatoris factum fuiſſe quod mãdatur. Et rurſus ipſi mandatario, qui mãdatum ſuſcepit, competit actio mandati contraria ad impenſas, ſi quas fecit ratione mandati ſuſcepti, ſi fines mandati nõ excesſit. Sed ſi mandatum excesſiſſet in expenſis factis, non repetet ipſas per huiuſmodi actionem. *Old.* ¶ Actiones mixtæ ſunt, quæ duplicis generis naturã induunt, idque duplici reſpectu fit. Nam quędam miſſæ ſunt, quibus rem ſimul & pœnam, ex quibuſdam maleficiis perſequimur, vt in actione vi bonorum raptorum, Aquiliæ legis, & quæ datur contra eos qui relicta ſacroſanctis Eccleſiis legatis vel fideicõmiſſi nomine, dare diſtulerint. §.*ex maleficiis. Inſt. de act.* Quædam verò mixtæ dicũtur, quod in ſe & actionis in rem & actionis perſonalis naturam habeant, ac in iis vterque & actor & reus ſit. *l. act. verb. §. vlt ff. de oblig. & act.* tales ſunt actio familiæ herciſcundæ: cõmuni diuidundo & finium regundorum: quæ etiam duplicia iudicia dicuntur: quia vterque in his iudiciis duplex ius habet tam actoris quàm rei, *l. iudicium communi diuidundo. ff. ſi. regun. l. 2. circa finem, ff com. diuid.* Eſt & petitio hæreditatis mixta, *vt Accurſius voluit*, ſed ea potius realis eſt. *l. ſin autem. §. ſed & is. ff. de rei vend. l. ſed etſi lege. §. petitio. ff. de petit. hære.* licet propter perſonales præſtationes mixtarum actionum naturam quodammodo obtineat. *Bart. in d. §. petitio.* Sed id tamen intereſt inter petitionem hæreditatis & alia iudicia. Quia tria hæc iudicia duplicia ſunt: id eſt, vterque in iis eſt actor & reus. petitio hæreditatis eſt ſimplex id eſt, vnus eſt qui agit, alter qui cũ agitur. *l. regulariter ff. de petit. hæredit.* Sunt & aliquot aliæ actiones, quas plæriq; mixtas crediderunt, aut anomalas, vt quæ ſine certa lege ferrentur. Sed verius eſt eas perſonales eſſe, in rem tamen ſcriptas, quod ex illarũ actionum natura ſatis apparere poteſt. ¶ Actio Natiua. Vide ſuprà, Actio Datiua. ¶ Actionis naturalis debitores, licet minus propriè debere dicãtur: per abuſionẽ tamen intelligi poſſunt debitores, & qui ab his pecuniam recipiunt debitum ſibi recepiſſe. *auctor Vlp. in l. fideiuſſ. §. fideiuſſor accipi poteſt. ff. de fideiuſſoribus.* Sp. ¶ Actio negatoria, quæ & contraria eleganter vocatur ab Vlpia. *in l. ſicuti. in prin. ff. ſi ſerui. vind.* Iuſtinia. tractat eam in §. contra quoque. Inſtitut. de act. vide ſup. Actio confeſſoria. ¶ Actio negotiorum geſtorum datur ex quaſi contractu, vt ſi tu geſſiſti negocia mea ſine mandato meo, cum eſſem abſens, coluiſti fortè vineã meam: iam nullus intercesſit cõtractus inter te & me, nihilominus teneor tibi actione neg. geſt. ſi aliquid expendiſti, ſumptus feciſti. Et dicitur quaſi contractus. *Zaſ. in §. omnium. de actio.* Hinc itaque facilè patet quomodo mandata actio ab actione negociorum geſtorum diſcernatur, quia actio mandati competit ei qui iuſſu alicuius negotia adminiſtrauit: negotiorum verò geſtorum, ei qui non iuſſus eadem adminiſtrauit bona fide. *l. 58. in princ. ff. mandati.* Duplex verò eſt negociorum geſtorum actio, directa ſcilicet & contraria: Directa hic deſcripta eſt, Contraria verò datur negociorum geſtori aduerſus dominum, ſi res vtiliter geſta ſit, vt præſtetur, id quod impendit neceſſario vel vtiliter non etiam voluptatis cauſa. *l. ex duobus, in princ. l. quæ vtiliter. in princip. ff. de neg. geſtis.* item vt liberetur ab obligatione pro domino negociorum ſuſcepta, & generaliter vt pręſtetur ei indemnitas rerũ geſtarum. *l. ſi mandatum. ff. de neg. geſt. l. 2. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. prof.* ¶ Actio noxalis eſt actio in perſonam, per quam is, cuius ſeruus noxã aliquam commiſit, aut litis æſtimationem ſufferre, aut ipſum hominem noxæ dedere cogitur: *vti docet Imp. ti. de nox. act. in pr.* ¶ Actio noxalis de pauperie, eſt actio in perſonam, per quam is, cuius quadrupes, quæ cicurũ numero ſit, alicui damnum dederit, aut litis æſtimationẽ præſtare, aut ipſam quadrupedem noxæ dedere cogitur, *l. 1. ff. ſi quadrup.* vbi obſcurius Vlpianus eſt locutus, quum ait hanc actionem locum habere, quum feritate

cōmota nocuit quadrupes: *& paulò poſt*, Quum contra naturam fera mota, pauperiem dedit. Significat autē eas, vt dixi, quæ cicures ſunt, vt equum, bouem, mulū quæ nonnunquā feritate cōmota: id eſt, laſciuia quadā ferociunt, vt ſi mulam equus olfecerit: & tamen contra naturam, id eſt præter naturalem manſuetudinem. cicures enim natura ſunt māſuetæ. Verùm aliud eſt in iis quæ cicures non ſunt, ſed beſtiæ appellantur eodem loco ab Vlpiano, veluti vrſi, leones, pantheræ. In his enim ceſſat hæc actio. *Hoto.* Notanda itaque hic eſt differentia inter l. Aquiliam, noxalē, & de pauperie, nam ſi damnum à nobis ipſis detur locū habet lex Aquilia: ſi à noſtris ſeruis noxalis, ſi à noſtris quadrupedibus prodita eſt leg. 12. Tabul. actio pauperiei: cuius ſimile iudiciū apud iſraelitas olim fuiſſe palàm eſt. *Exod. cap. 2.* Et apud Athenienſes nota fuit illa ex lege Solonis βλάβης δίκη τῆς τετραπόδων quam Vlpianus *l. 1. §. 1 ff. ſi quad. paup. feci. dic.* eſſe definit damnum ſine iniuria facientis datū. Illud etiam porrò hic ſciendum eſt pauperiei propriè competere, cùm quadrupes contra naturam damnū dedit, alioqui enim ſi ex conſuetudine naturali (vt ſi forte bos depaſcatur obuia gramina vel porcos glandes) nulla prodita eſt actio, niſi ſit, quod iure ipſi domino imputes. tum enim ipſe merito ſuo facto teneretur: & ſiquidem in tuo tuæ quadrupedes mihi damnum dederint. vt quia glandes ex arbore mea in tuum fundum deciderant, & tu ante triduum, quod mihi datur ad glandē colligendā (*l. 1. ff. de gland. leg.*) dolo immiſiſti tuas quadrupedes, vt glandem meam depaſcerentur, teneberis, mihi vti lege Aquilia. *l. vlt. C. ad l. Aquil.* Aut ſi aliter immiſſæ id fecerint, in factū competit actio, quatenus tu ex eo paſtu locupletior es. *l. qui ſeruandarum. § fi ff. de præſcrip. verb.* Quod ſi in meo damnum mihi dederint tuæ quadrupedes, vel tua, vel tui paſtoris culpa immiſſæ, prodita eſt act. de paſtu pecoris. in qua locus non eſt deditioni noxæ, quia magis ex delicto domini, quàm ipſius quadrupedis agitur. ¶ Actio oneris auerſi. Abolita eſt oneris auerſi nomenclatura, re tamen ipſa manēte: videlicet vt quicquid de caſibus fortuitis cōueniſſet, id per actionem ex locato & conducto exigeretur: *vt probat Bartol. in vulg. l. in naue Saupheij. & l. ſi quis fundum. in pr. ff. locat. & cond. l. licet. C. eod. tit.* Vide infr. Auerſione vel per auerſionem emere. *Spieg.* Cæterùm dicitur onus auerſum quod ad ſe aduertit, aut à domino auertit, conductor eius vehendi, qua ex cauſa modò furti datur, modò oneris auerſi actio, vtraque ad eundem finem, & *vt Connanus arbitratur*, eiuſdem pœnæ, vt ſatis futura eſſet actio furti niſi iuris ſubtilitas refragaretur, quo nemo in re ſua furtum committere poteſt, itaque in hac cōductionis ſpecie, nouo & alieno nomine oneris auerſi introducta eſt actio, eiuſdem cuius furti poteſtatis. *Connan. lib. 7. cap. 11.* ¶ Actio oratoris dicitur pronunciatio cū geſtuum ac vocis moderatione. Vnde hiſtriones, fabularum actores dicuntur, non geſtores. teſte Roterod. *Spieglius.* ¶ Actio Pauliana à prætore Paulo inſtituta eſt, qua creditores quorū in fraudem bona ſua debitor alienauit, bonorum poſſeſsione à Prætore impētrata, ea bona perinde acſi nunquā à debitore tradita fuiſſent, vindicare poſsūt. nam, *vt ait Paulus l. 38 § 3. ff. de vſu.* per actionē Paulianam quæ in fraudē creditorum alienata ſunt, reuocantur. nā prætor id agit, vt perinde ſint omnia, atq; ſi nihil alienatū eſſet, cū itaque ex maleficio ſit, quod per fraudationē admittitur, non eſt dubitandū quin exemplo actionis Fabianæ in perſonā ſit, *l. 1. §. hæc actio. ff. ſi quid in fraudem pat. l. is qui à debitore. ff. quæ in fraud. credi.*. Et quod Imperator, *in §. item ſi quis. Inſti. de act. in rē*, actiones enumerans, hanc tractat, non ideo id fecit, quod eam in rem eſſe duxit: ſed quia cum de reſciſſoriis perſecutionibus incidiſſet tractatio, nolui hanc præterire, quò magis omnium huiuſcemodi remediorum catalogum in vno loco haberemus. *Oldendor.* ¶ Actiones perpetuæ dicuntur, quæ olim nullo temporis ſpacio terminabantur: cuiuſmodi erant omnes ciuiles actiones, id eſt, quæ ex legibus S.C. aut conſtitutionibus naſcuntur. nunc autem in rem actiones decem aut viginti terminantur annis, perſonales verò triginta. *§. 1. de perpet. & temp. act. l. 3. C. de præſcript. 30. ann.* Hot. ¶ Actio, per quam quæritur, an actor iurauerit, ſecundum quoſdam datur ei: qui cum peteret rem ſuam, delato

lato ſibi iureiurando ab aduerſario, eum ſuam eſſe iurauit. ab eo enim rem ſuam, petit actione in factum qui iurauit ſuam eſſe. *ff. de iureiurand. l. nam poſtea. §. 1. & §. fin.* Si verò rem ſuam ſibi traditam poſtea amiſit & ille qui detulit iuramentum eam nactus ſit, aduerſus eam Publiciana competit actio. *ff. de Publiciana actione. l. eum qui. §. ſi petenti.* Vbi dicitur. ſi mihi petenti rem, iuramentum detuleris, iurauerôque rem meam eſſe, competit mihi Publiciana aduerſus te. tamē quoquomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plenè, & ſolet iuſiurandum referri ei qui detulit. *C. de re cred. l. generaliter. §. omne igitur. & §. ſed iuramento* Olden. ¶ Actio perſonalis competit ad dandum, hoc eſt ad transferendum dominium. *Zaſ. in § ſic itaque diſcretis. Inſtit. de actio.* Eſtque propriè qua in perſonam agimus vt quis nobis det, faciat, reſtituátve aliquid. ſic appellata, quòd obligati perſonam ſemper ſpectet, nec aduerſus alium locum habeat. *l. actionem. verſi. in perſonam. ff. de act. & oblig.* ſed obligatæ perſonæ viſceribus perpetuò adhæreat *l. 1. §. ſi hæres. ff. ad Trebel. l. vlti. ff de contrah. empt.* ¶ Actio pignoratitia contraria datur creditori contra debitorem, & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipſa re, vel eius propoſito, quia obligauit ei rem alienam, vel alij pignoratam, tenebitur ei debitor pignoratitia contraria. *ff. de pign. act. l. tutor. §. contrariam. iuncta. l. ſi quis in pignore. §. fina.* & ſi debitor malitiosè ver ſatus ſit obligando æs, vel ſtannum pro auro vel argento. *ff. d. titul. l. 1. §. ſi quis in pignore 2. reſponſo* Vt ſi obligauit ſeruum per quem damnum datum eſt, puta furtum, vel aliud huiuſmodi, & hoc ſi ſciuit, tenetur in ſolidum id eſt, in totum. ſecus ſi ignorauit, quia tunc liberabitur noxæ deditione, ſcilicet dando ſeruum pro noxa. In his competit hæc actio ſecundum Azonem & alios. *hæc probantur. ff eodem titul. l. ſi ſeruus pignori.* Item ſi creditor in pignore vel hypotheca fecerit impenſas neceſſarias, hoc eſt ſine quibus res aut omnino peritura, aut deterior futura erat. Sed & retentione pignoris vti poteſt. *l. ſi neceſſarias. ff. de pigno actio.* Hinc, *ſecundum Azonem,* agit creditor actione pignoratitia, Si ſeruos pignoratos artificus inſtruxit: ſi cœperant imbui antequam ſibi pignorarentur, vel debitoris voluntate creditor eos inſtruxit. ſed ſi nihil horum interceſſit, ſiquidem artificiis neceſſariis eos inſtruxit, *ſecundum Azonem,* erit actio contraria. *ff. eod. tit. l. ſi ſeruus.* Quinetiam ſi debitor precario rogauerit, aut conduxerit vſum pignoris à creditore, tunc conceditur hæc contraria actio creditori aduerſus debitorem, vt æquè bonum pignus reſtituat, vel det id quod intereſt creditoris ſine corruptione fuiſſe reſtitutum. *l. ſi pignore. §. ſi poſſe diſtractum. ff. de pign. act.* Olden. ¶ Actio pignoratitia directa competit debitori poſt ſolutionem totius debiti contra creditorem, qua poſtulat ſibi reddi pignus. *l. ſi rem alienam. §. omnis. ff. de pign. act. Inſtitu. quibus modis re contrah. obli. §. final.* vel contra eius tutorem vel curato rem, ſi pignora acceperunt. *ff. eod. titul. l. ſolutum. §. fin.* & habet locum non modò ſoluto debito, ſed & aliter ſatisfacto, quē admodum voluit creditor, licet non ſit ſolutum, vt ſi pignora alia data ſunt creditori, vt à primis recedat, vel fideiuſſores, ſiue res aliæ, vel precium, vel etiam nuda conuentio ſine precio vel pacto. Quotiens enim vult creditor recedere à pignore, videtur ſatisfactum. ſi vt ipſe velit vel voluit cautum eſt, licet in hoc deceptus ſit ſui facilitate, ſecundum Azonem. *vt d. l. ſi rem §. omnis. & l. neceſſarias. §. ſi vnius.* Neque verò ſolum competit aduerſus creditorem ſine legitima cauſſa pignus retinentem, ſed & aduerſus eum qui accepto pignore non numerauit pecuniam, & eum qui dolo vel culpa quacunque damnum dedit in pignore vtcunque reſtituto. *l. ſi cum venderet. §. vltim. ff. de pign. act.* Item aduerſus creditorem, qui pluris vendidit pignus quàm debitum eſt. *l. eleganter. §. ſi vendiderit. ff. de pig. acti. l. pignoris. C. eod. titul.* Oldend. Porro verò hanc facile colligere eſt differentiam inter pignoratitiam & hypothecariam. Nam 1. pignoratitia propriè datur debitori vt ſoluto debito pignus recipiat. *l. ſi rem. §. omnis. §. fin.* At hypothecaria creditor pignus contra quemcunque poſſeſſorem perſequitur, vt id videlicet teneat, donec ei ſit ſatisfactum *l. fundus. §. in venditione ff. de pign.* 2 pignoratitia in perſonam eſt. *l. vlti. de diſtract. pign.* Hypothe-

caria verò in rem. *l. ſi cum venditor. ff. de euict. l. pignore. ff. de pigno.* Atque ita perpetuo rem comitatur etiam ſi per mille manus obambulet, *l. actionum. ff. de act. & oblig. l. 1. C. vbi in rem actio.* nec poſſit debitor rem obligatam niſi cum ſua cauſa in alium transferre, *l. ſi conuenerit. 2. §. ſi fundus. ff. de pign. acti.* Habet tamen poſſeſſor contra quem agitur hypothecaria ius retinendi rem, oblata pecunia creditori. *l. Paulus §. fin. quib. mod. pign. ſol.* 33. Pignoratitia eſt bonæ fidei. *§. actionum. Inſtit. de actio.* Hypothecaria eſt ſtricti iuris. *d. § actionum.* 44. Pignoratitia durat triginta annis. *l. ſicut C. de præſcript. 30. ann.* Hypothecaria non adeo certum & definitum tempus habet. Quandoquidē tertius poſſeſſor bonæ fidei, titulo ſubnixus, ei decem annis pręſcribit, *l. 1. C. ſi aduerſ. credit.* Et ſi vel titulo careat, vel bona fide triginta. *l. cum notiſſimi. in prin. C. de præſcr. 30. ann.* debitor verò, & eius hæres, non niſi 40. annorum ſpatio. *d. l. cum notiſſimi* 55. Porro refert plurimum an agatur Hypothecaria contra debitorem poſſidentem, vel eius hæredem, an aduerſus alium rei obligatæ poſſeſſorē. Illo quippe caſu, ſatis eſt probare rem nomine pignoris obligatam. Neque enim poteſt debitor obiicere, ſe dominū non fuiſſe. *l. rem alienam. ff. de pign. act.* Hoc verò, cum aduerſus tertium poſſidentem creditor experitur, rem præterea probare debet, tempore contracti temporis, in bonis debitoris fuiſſe, *l. ſi ſuperatus. l. & quæ nondum §. 1. ff. de pign.* ¶ Actio autem pignoratitia vtilis ſecundum Pl. datur ei, qui impignorauit rem alienam, ſine conſenſu domini, & poſtea dominus pignoris eſt. *ff. eod. tit. l. ſi rem alienam. & ff. de pign. l. 1. §. 1. & l. ſi Titio. cum ſequ.* & tam directa, quàm illa dantur principal, & ſuis hæredibus, & contra hæredes creditoris. vt poteſt probari *Inſtit. de perpet. & temp. act. §. non autem. & ff. de acti. & oblig. l. 1. §. creditor. & Inſtitut. quib. mod. re contrah. oblig. §. fin.* Olden. ¶ Actiones pœnæ perſequendæ gratia introductæ ſunt ex maleficiis vel quaſi maleficiis, cùm præter id quod nobis adeſt, exigimus aliquid, vindictæ, vel affectionis cauſa. nam quicquid ex bonis noſtris non eſt. pœna ſit oportet, *Papinian. l. ſeruus. ff. de ſer. expor.* Oldend. ¶ Actiones pœnariæ dicuntur à Fabio, quæ à noſtris vulgo pœnales, quibus pœnam commiſſam perſequimur. Vt furti, rapinæ, legis Aquiliæ. *Fab. lib. 7. cap. 4.* Sed etiam in formulis, cum pœnariæ ſunt actiones, nos ita cauſam partimur an commiſſa ſit pœna, an exigi debeat. *Hotom.* ¶ Actiones populares dicimus, quæ ſuum ius populo tuentur: *inquit Paulus in l. 1. ff. de pop. act.* Inter priuatas autem, publicas & populares hoc intereſt, quòd Priuatæ actiones ſunt quæ rei priuatæ ſunt, & ei ſoli cuius intereſt, conceduntur. Populares verò non quod priuatim alicuius, ſed quod publicè intereſt perſequuntur: ac proinde cuiuis de populo conceduntur. veluti de albo prætoris corrupto, de ſepulchro violatò. Publicæ verò accuſationes ſunt, quæ lege aliqua certa publicorum iudiciorum conſtitutæ ſunt: vt eius criminis de quo lex lata eſt, à certo Prætore quæſtio exerceatur. illæ à Prætore Vrbano, hæ à Quæſtore certo exercebantur. *l. non diſtinguemus. 32. §. de liberali. ff. de recept. arb.* vbi Paulus ait populares actiones, maiores iudices habere debere illæ pecuniariam, hæ capitis pœnam imponebant: illæ infamiam non pariunt, hæ pariunt omnino. Popularium autem aliæ Rempublicam directò, propriè, ac per ſe: aliæ coniunctim ſpectant. propriè, vt actio de albo corrupto. *l. ſi quis id quod. 7. ff. de iuriſd.* itaque ſi plures petant, prętor magis idoneum deliget. *l. ſi plures 2. de pop. act.* ac proinde nemo eam in bonis ſuis habere dicitur. *l penult. eod. l. ſi quis pro eo. 56. §. vltim.* de fideiuſſ. coniunctim, vt ſepulchri violati. in quibus, is cuius maximè intereſt, præfertur, ac propterea conſtituere procuratorem poteſt. *l. 3. eod. l. 3. de ſepul. vio.* Hotom. ¶ Actiones poſſeſſoriæ, quæ ex bonorum poſſeſsione conceſſa proficiſcuntur: ſicut dicimus hæreditarias actiones *l. penult. §. ſed nunquid. ff de bon. liberr.* Spieg. ¶ Actiones præiudiciales dicuntur, quæ veniunt ex pręiudicato, id eſt, ante iudicato: ſic dictæ, quòd maiores & digniores cauſæ faciunt ſilere, & pręeunt, id eſt, præiudicant minoribus. His agit pater erga filium, dominus contra ſeruum, patronus contra libertum, & diuerſo ſuper dominio, aut libertate. *Zaſius in §. præiudiciales.* Præiudicium vt docet

docet Fabius libr.5.cap.2. aliquando ſigni ficat defenſionem non modò ex ſententia prius data, ſed & in futurum danda: vt cùm petentem patris hæreditatem, nego eſſe filium: ſicque pręiudicia accipi poſſe pro cauſis de quibus prius iudicandum eſt cenſet Balduinus, *in §. præiudiciales.Inſtitu.de act.* quòd earum definitio, vel finem allatura ſit negotio, vel certam datura formam. Alij præiudiciales dictas exiſtimant, vel quod in iis magnum præiudicium vertatur, vel quòd aliis aptæ ſint præiudicare cauſis, vel quòd per illas impediri videatur, ne præiudicium feratur. Verùm illorum ſomniis exploſis Reuard.*cap.12.de præiudiciis*, Præiudiciales inde potius dictas putat, quòd prius ad quas pertinent, cauſis per iudicem datum expediantur. Vide eum dicto loco, & 1. in verbo præiudicium.*Hotom. Schard.* ¶ Actiones poſſeſſionis ius exequuntur regulariter ex interdictis, quibus aut adipiſci volumus poſſeſſionem antea non habitam aut retinere, quam aduerſarius impugnat, aut recuperare, quam contra ius amiſſam intendimus. *§.ſequens. Inſtitut. de interdict.*Oldend. ¶ Actio præſcriptis verbis, quæ ex conuentionibus innominatis datur, tum videlicet, cum cauſa ſubeſt (nam ex ſimplici nudáque conuentione, actionem non naſci conſtat. *l.iuriſgentium.in princi.& §.1.ff. de pact. l. ſolent ff.de præſcri.verb.*) præſcriptis verbis, & nonnunquam in factum, dicitur. Etenim prætor, à quo olim actiones impetrabantur, *vt Cicero pro Cecinna*, certas actionũ formulas, ad quas priuatæ lites accommodarentur, de iis tantum cauſis expreſſerat, quæ ad tuendam communis vitæ ſocietatem præ cæteris neceſſariæ videbantur, *Cicero pro Roſcio Comœdo.* de reliquis, certam agendi formulam, non conſcripſerat, nec ſanè de omnibus poterat, ob variam, & emergentem quotidie, de nouo negociorum multitudinem. *l.4.l.quia actio.ff. de præſcri. verb.* Vnde (cum de contractus nomine ambigeretur, actionem tamen dari, ex geſto negotio æquum erat) generalem actionem ex præſcriptis verbis, & negotio geſto, lex ciuilis inſtituit. *l.1.ff.de æſtimato.actio.l.1.2.3 & 4.& l.quoties. ff de præſcr.verbis.* extra ordinem, ſic contrahentibus vtilitatis cauſa ſubueniens. *l. quæ religioſis. ff. de rei vend.* quàm ideò præſcriptis verbis vocauit, & in factum (*l.ſi tibi polienda in fin.ff.de præſcrip.verb.*) quòd, demonſtrato per ſimplicem rei geſtæ narrationem facto, perinde vtiliter ageretur, ac ſi proprium & ſpeciale actionis nomen propoſitum fuiſſet, *l. non debet.in fin.ff.de dol. l.Titius.in fin.ff de præſcript.verb.l.cum mota.in fin.C.de tranſact.d.l.ſi tibi in fine.* Quoniam verò, à iure ciuili inſtituta fuit, ciuilis paſſim appellatur. Vbi tamen nouus aliquis caſus emergit, quo nullam actionem, nec quidem incertam, ciuilis lex prodidit, & tamen actionem dari æquum eſt, Prætor (qui ius ciuile, vt Papinianus ait, ſubſequitur. *l.ſcio.ff.de teſtib.*) ſupplens in eo, quod legi deeſt, actionem in factum, vtilem tribuit.*l.quia actionum. & l. quoties. ff. de præſcri. verb.* eadémque æquitate, prodita fuit in factum exceptio, quoties videlicet, alia deficeret: & nihilominus æquum eſſet, actionem ab actore propoſitam impugnari.*l.apud Celſum.§. ad[illegible] ſus.ff. de except.dol.§.1 de except.* Et[illegible]ò Theophylus, hęc exceptio, inquit, in factum dicitur, quia διηγηματικῶς, id eſt, narratiuè opponitur, *Theophilus d. §.1. de exceptio.* Præſcriptis autem verbis actio, nunc incerti, nunc incerta vocatur (*l.iuriſgentium verſicul.& ideò.ff. de pact. l.rebus C.de rer.p[illegible] [illegible] l.vt inter. C.de inutil. ſtipul. l. legem. l.cùm res.C. de dona.*) ideò, quòd nec certum habeat nomen, nec ex certa, definitáque conuentione, deſcendat: nec item, certa ſit ei à prætore data formula, ſed narratiuè tantum proponatur. *d.§.1.de except.* Sanè & hæc exceptio à Prætore accommodatur, vbi ciuilis in factum deficit, ſicuti de actione iam diximus. *d l.quoties.Corraſius in §. actionum.Inſtitut.de action.* Vt tamen actionem præſcriptis verbis & in factum minimè confundas ſcire oportet, quòd actiones in factum generaliſſima appellatione ſumantur pro perſecutione exquantum libet variis cauſarum tam ciuilium, quàm criminalium figuris. Actiones verò præſcriptis verbis aliquanto arctius referuntur, ad varias duntaxat negociorum ciuilium figuras, quæ cum innominatæ ſint, habent tamen nonnihil cognationis & ſimilitudinis cùm nominatis contractibus. Vbicunque ergò in delictis, vel quaſi delictis dubitatur,

quænam competat actio, ibi ſemper in factum agitur, nō præſcriptis verbis: vbi verò de alicuius contractus actione ambigitur, & æquitas ſuadet actionem dari tum vel præſcriptis verbis, vel in factum agi poteſt. Sunt ergo actiones præſcriptis verbis ex contractibus innominatis perſecutiones, vt is, cum quo contraximus, fidem ſuam liberet, ſicut verba quib. conuentio inita eſt, exigunt. Præſcribere enim hoc loco ſignificat ſtatuere, ordinare variis pactionibus, quod fieri placuerit contrahentibus, cum non eſt alia huiuſmodi conuentionum forma, ac exitus, niſi vt ſeruentur ſecundum tenorem, & præſcriptum verborum. *Mynſ §. actionum. Inſtit. de act.* ¶ Actio præteritarum operarum, eſt quæ datur patrono vel hæredi extraneo, exigenti æſtimationem operarum ſeu fabrilium ſeu officialium operarum. *l. 4. ff. de operis lib.* Cæterum non habetur præteriti temporis vlla ratio, niſi poſt moram liberti. Mora verò deprehenditur ſi interpellatus à patrono recuſet. *l. 22. ff. eod. tit. vide Connanum lib 2. cap 8. nu. 12.* ¶ Actiones prætorias, qui dici putant omnes quas prætor daret, lapſi ſunt Prætor enim cuius auctoritas, quantum ad conſtituenda iudicia attinebat, ad ſummum perducta eſt faſtigium, ſcilicet ante ſuſceptam imperatorum monarchiam, & ciuiles & ſuas actiones dabat, vel negabat. Vide infrà, Iudicia ordinaria &, Prætoriæ actiones. *Spieg.* ¶ Actio prima, actio ſecunda, rectè dicitur pro inſtantia prima, inſtantia ſecunda. *Vide Oldendorpium in Copia.*

¶ Actiones priuatas, reliquas omnes intelligimus, exceptis popularibus & publicis. *Olden.* ¶ Actio protutelæ introducta eſt à Prætore in fauorem adulti, qui ſub tutela quidem non fuit, eſſe tamē potuiſſet, quo tempore adminiſtrarentur negocia eius à protutore. *l. 1. §. ſiquis quaſi tutor ff. de eo qui pro tut.* aduerſus eum qui ſubiit officium tutoris, falſo putans ſe tutorem cùm non eſſet, aut contrà, ignorans ſe tutorem, cùm reuera eſſet. *d. l. 1. §. quæro.* pro tutore autem negocia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis ſiue ſe putet tutorem, ſiue ſciat non eſſe, fingat tamen *l. 1. in princip. & §. 1. ff. de eo qui pro tutor. vel curat. neg. geſ.* Hæc verò duplex eſt directa: de qua iam dictum eſt: & contraria: quæ perſecutio eſt, de impenſis in rem pupilli vel adoleſcentis vtiliter & ex officio boni viri factis *l. 1. ff. de contrar. tutel. & vtili acti. de quo infrà in actione tutelæ: Adde Taboetium in ſuo topico militiæ for. & legal. diſcip.* Schard. ¶ Actiones proprietatis cauſam continent, quęcunque ad rem familiarem exigendam ſeu vindicandam iure dominij accommodantur, ſiue in rem, ſiue in perſonam. Item, quæ propter reſpublicas inſtitui ſolent. *Olden.* ¶ Actiones quaſi proprietatis cauſam complectuntur, quæ de rebus ſacris vel religioſis proponuntur, ſcilicet gratia prohibendi aut reſtituendi. harum enim proprietas nullius eſt. *§. nullius. Inſt. de rerum diuiſio. l. 2. §. quædam. ff. eod. tit.* Oldend. ¶ Actio pro ſocio, quæ ex vtraque parte directa eſt, competit ab vſufructu, quem ſolus alter ſociorum percipit, vel ſi dolum commiſit in rebus communibus Nam locum habet, quando duo ineunt contractum ſocietatis, ita vt tam lucrum, quàm damnum inter eos commune ſit. Et ſi aliquis ſociorum malè & doloſè verſetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio. ¶ Actio publiciana, *vt ſingulariter monuit Oldendorpius*, duritiem & ſummum ius vendicationis attemperat: adeóque vt abſque huius beneficio, illa inutilis ſit. Proinde non mediocriter errant, qui Publicianam longo interuallo ſeparant à rei vendicatione. *Spiegel* Eſt autem actio Publiciana dicta à Publicio prætore, qui primus eam introduxit. *§. ſed iſte quidem. Inſtitu de action.* Eſtque duplex, & altera alteri ex aduerſo reſpondet. Prior ei cōceditur, qui cùm rem alienam iuſta ex cauſa, bonáque fide aliquandiu poſſediſſet, poſtea illam caſu amiſit. nam ſi is qui nunc poſſidet, dominus non eſt, Prętor æquius eſſe cenſet, eum qui iuſta ex cauſa illam acquiſiuit, quàm eum qui caſu eam nactus eſt, obtinere. Itaque permittit ei rem illam ita petere, quaſi iam vſucepiſſet, ſeu cœptam vſucapionem compleuiſſet. Etenim dicet actor, Aio hanc rem ex iure Quiritium meam eſſe, quaſi à me vſucaptam. Nam ſi de tempore poſſeſſor opponat, iuuabitur actor, qui ex iuſta cauſa, rem à non domino bona fide accepit. *l. eum q. §. fin ff. de pub.* Vt non minus bona fides quàm verum dominium actori quodammodo præſtare credatur *l. bona fides. ff. de regul. iur.*

Poſterior

Poſterior autem aduerſo caſu datur cùm quis aut Reipubl.cauſa abſens, aut apud hoſtes per ſubiectas ſibi perſonas rem alienam vſucepit: & is cuius res vſucapta eſt, neminem in ciuitate nanciſci potuit abſentis defenſorem, aduerſus quem agendo vſucapionem interrumperet nam Prætor ei promittit, ita rem ſuam petere, quaſi vſucapta non fuiſſet *§. namque. & §. ſequ. de actionib. l.1 & paſſ. ff. de publicia. in rem acti. & l.1. & paſſ.* D. *ex quib. cauſ. maior.* Hotom. Et hæc quidem in rem, vulgo reſciſſoria dicitur. Qua abſens reuerſus vſucapione prætoris aditi auxilio reſciſſa, rem vindicabit tanquam ſuam, & perinde ac ſi nunquam vſucapta fuiſſet. *l. 1. l. nec non. §. penult.* D. *ex quibus cauſ. maior.* Hæc etiam vtilis dicitur. *l. 3. C. de reſtit. mil. l. vltim. C. quibus ex cauſis maior.* Nam reuera res amiſſa eſt per vſucapionem, & ideo directa non competit, quæ ſolis dominis datur. Cæterùm beneficio prætoris, hi in quorum abſentia res vſucapta eſt, pro dominis habentur. Siquidem nemo videtur re excluſus, quem prætor in integrum reſtituturum ſe pollicetur. *l. nemo videtur.* D. *de reſtit. in integ.* Schard. ¶ Actio Quanto minoris eſt qua emptor petit vt venditor ſoluat id, quanto minoris res valuerit, cùm emeret eam, *l. 2. C. de ædil. acti.* Eius interpretes duas ſpecies fecere, alteram quanto minoris res eſſet empta: ciuilem, alteram detractione vltimæ dictionis quanto minoris eſſet, prætoriam appellantes earúmque quatuor differentias conſtituentes. Accurſius: Bart. Caſtr. Salic. & alij ferè omnes *in l. Iulianus. in princip.* D. *de action. empti.* Sed Cynus *d. l. 2.* & Fulgoſius *d. l. Iulianus* aliique numero quidem pauciores, rationibus non tamen inferiores, rectè exiſtimarunt hoc diſcrimen duplicis generis actionum, quanto minoris non eſſe recipiendum, non enim putant hæc re ipſa differre. Quanti res eſt, & quanto minoris empturus quis eſſet. Nemo enim pluris emit, quàm re vera valere exiſtimat, quia non præſumitur quiſquam ſuum iactare. *l. cum de indebito. de probat.* Et inter hæc verba Quanti ea res erit, & quanto minoris eam rem eſſe apparet, nihil intereſt, ſed in vtraque clauſula æſtimationem rei veram fieri placuit. *l. inter hæc verba. de verb. & rer. ſig.* & æſtimatoria hæc actio paſſim vocatur. *l. ſi quid venditor. l. bouem, §. aliquando. l. ſi hominem. de æd. edic.* & multum vrget aduerſus diſtinctionem illam duplicis generis quod ipſi Iuriſconſulti his verbis Quanti res eſt, & quanti venierit promiſcuè aliquando vno loco & in vna facti ſpecie vtantur. *l. ſi is qui hæres. § eſt in poteſtate. de except. rei iudic.* de qua re latius Budæus *d. l. Iulian. in princi.* vbi calidiſsimè ab ipſo diſtinctio illa duplicis generis actionum, Quanto minoris, expugnatur. *Adde Taboetium in ſuo topico militiæ for. & legal. diſcip.* Schard.

¶ Actio querelæ inofficioſi, de qua voce pluribus infrà in ſuo ordine, locum habet duntaxat, cùm nullum aliud fuerit remedium, quo liberi ad bona defuncti parentis venire poſſint. *§. iam autem. Inſtitu. de inoffi. teſtamen.* vnde vocatur vltimum adiutorium. *l. maximum vitium. C. de liber. præter.* & vulgo querelam ſubſidiariam dicunt: *in l. Papinianus. §. quis impubes.* D. *de inoffi. teſtament.* Rectè autem diffinitur iudicium eſſe reſciſſorium, quia reſcindit obſtaculum (*vt Oldend. ait*) exercendæ petitionis hæreditatis. *Spieg.* ¶ Actio quod iuſſu dicitur, quæ aduerſus eum datur, cuius ſeruus ipſius iuſſu cum aliquo contraxit, vt ipſe in ſolidum quanti ea res eſt damnetur. nam qui cum ſeruo iuſſu domini contrahit, non ſerui, ſed ipſius domini fidem ſequi videtur. *l. 1. & paßim.* D. *quod iuſſu.* Hotom. Iuſſus ergo longè alia ratio eſt quam mandati, nec enim is niſi in ſeruum cadit: ſic non ſeruus à creditore mandato domini, ſed ipſe dominus per ſeruum accipere exiſtimatur: ſecus eſt in mandato, quòd eorum ſit cauſa, qui non ſunt in noſtra poteſtate. *Connan. lib. 6. cap. 8. ad Senatuſconſ. Vell.* ¶ Actio, quod metus cauſa, datur ei, qui probabili vel iuſto metu coactus, rem ſuam vendidit, tradidit, vel promiſit, aduerſus eum, qui metum intulit & in eum ad quem res peruenit: ſed intra annum erit quadrupli propter contumaciam nolentis rem reſtituere iuſſu iudicis ante lit. conteſt. poſt annum verò ſimpli. *l. 1. & ſequentib. & l. item ſi cum exceptione. 1. reſponſ. & §. poſt annum. & §. Padius.* D. *quod met. cauſ.* Eius natura tacitè con-

tinetur, vt qui iudicis iuſſu ipſam rem reſtituat actori, abſoluatur, *Imper. Inſtitut. de actionib. §. item actio.* Prat. Oportet autem metum iuſtum fuiſſe, *l. 1. ff. quod metus cauſa*: vt quia minimè vanus ſit, ſed qui vel conſtantiſsimum hominem percellere poteſt, cùm vel mortis vel corporis cruciatum contineat. *l. interpoſitas. C. de tranſact.* Et ideo præceptum principis, vel iudicis, qui alioqui ſæuire ſolitus eſt, iuſtum metum inducit. *l. 2. C. de his qui per met. iud. non appel.* facta autem per metum, actionis iure reſcinduntur. Nonnunquam metus, officio iudicis retractari ſolet, quod contingit quando vxor mariti, vel filius patris ſui minas metuens, aliquid præter ſuam voluntatem fecerit. *Bar. i. 1. §. quæ onerandæ ff. quarum rerum actio non detur.* Neque enim ſola patris vel mariti præſentia ſufficit, ſed minas acceſſiſſe neceſſarium eſt. *Iaſ. in §. quadrupli nu. 61. de act.* ¶ Actio rationibus diſtrahendis competit pupillo vel adoleſcenti, aduerſus quondam tutorem, qui ex bonis pupilli aliquid abſtulit dolo, vel etiam ſine dolo, nec id retulit in rationes. Nec enim ſufficere arbitrati ſunt legumlatores, introductam eſſe actionem tutelæ, vt à tutorib. redderetur ratio, ni quoque liceret adulto impugnare rationem editam, & repetere res ablatas. Diſtrahere namque rationes in hoc iudicio dicitur pro eo, quod eſt accuſare fraudem vel culpam tutoris, qui rem ex bonis pupilli abſtulit, nec proinde retulit in rationes. Vlpianus diſpunctionem vocat ipſam rationis cancellaturam, *in l. cum plures. ff. de bon auth. iudic. poſſ.* meminit huius iudicij Quintilian. lib. 7. cap. 4. *Schard.*

¶ Actio realis, eſt ex dominio, quaſi dominio, vel iure in re ſpecifico: perſonalis, ex obligatione. *Spieg.* ¶ Actio receptitia, eleganti quadam loquendi forma dicta eſt, à recipiendo, hoc eſt accipiendo: qua olim tenebantur argentarij, aut alij quiuis debitores, qui ſe pecuniam, licet non antè debitam, ſoluturus conſtituerant. *l. 2. C. de conſtit. pec.* ſic dicta quòd omnem omnino obligationem, in ſe reus ſic conſtituens reciperet. *Corraſ. §. in perſonam inſtitut. de actio.* In eam actionem (quòd ampla fuit & latè patuit) venerat, quicquid promittebatur deliberatius & citra ſtipulatione rerum ſiue fungibilium, ſiue nō fungibilium. *Zaſ. in §. perſonam. Inſtit. de actio.* Hæc actio, & rei vxoriæ, omnino ſunt ſublatæ. *Vide l. 1. cap. de recept. act. & l. vnica, in princ. C. de rei vxo. act.* Spieg. Cæterùm, cùm hæc actio alio modo conſtringeretur, hoc eſt, tantum in iis rebus, quarum mutuum eſſe poteſt, locum haberet, & plerunque anno vno finiretur: & dubitaretur, an quod in diem, vel ſub conditione debetur, rectè conſtitueretur: Iuſtinianus ſtatuit, conſtitutum, ad exemplum ſtipulationis, & in omni rerum genere locum habere poſſe, & perpetuam actionem parere: & omnino purè conſtitui poſſe, quod in diem, vel ſub cōditione debitū eſt. *Balduinus.* ¶ Actio redhibitoria Lege, Redhibitoria actio, hæc ſemeſtris eſt, quòd mancipiorū vitia ſi quæ ſint, tanto tempore cognoſci poſſunt, & in curia emptorum augeri, vt poſtea nequeant ſine magna venditoris fraude redhiberi. *Connanus li. 3 ca. 11. nu.* 8. ¶ Actiones rei perſecutoriæ ſunt, quibus id petimus, quod ex patrimonio nobis deeſt, *Paul. in l. honorario. ff. de act. & obligat. §. ſequent Inſtitut. de action.* Prat. ¶ Actio rei vxoriæ, erat olim actio in rē, per quam vxor dotem ſuam ſoluto matrimonio repetebat. Dos enim (*vt ſcribit Boetius*) licet matrimonio conſtante in bonis viri ſit, eſt tamē in vxoris iure & poſt diuortiū velut res vxoria peti poteſt. Et Imp. *l. penu. C. de iur. dot.* dos & ab initio vxoris fuit, & naturaliter in eius permanet dominio. nō enim quòd legū ſubtilitate tranſitus earum in patrimonium mariti videatur fieri ideo rei veritas deleta vel confuſa eſt. *hæc ille.* Dabatur autem hæc rei vxoriæ actio, non ſolum vxori, ſed & marito ad exactionē dotis quem ſemel præſtari placuit, qualiacunque verba fuerint, ſiue ſcripta, ſiue non, etiamſi in pollicitatione rerum dotalium ſtipulatio minimè fuerit ſubſecuta: dotis enim promiſsio ſpeciem eius contractus gerit, qui dicitur do vt facias, do dotem vt contrahas matrimonium. igitur ſubſecuto matrimonio poteſt ad dotem maritus agere, etiā nudo pacto promiſſum, quandoquidē ex parte ſua cauſam impleuit pactionis, & hæc actio dicebatur rei vxoriæ. Sed poſtea Iuſtinia-

Iuſtinianus ſanciuit, vt in huiuſmodi dotis conſtitutione intelligeretur ſtipulatio adiecta, ſiue ea interueniſſet, ſiue nulla, aut inutilis, *vt patet ex l. vnic. C. de rei vxor. actio.* Credo, vt etiam ante matrimonium contractum non eſſet pœnitentiæ locus, neque reuocari aut imminui poſſet ſemel dicta dos, vt ſi promiſiſſem tibi decem pro dote Caiæ, non liceat mihi diſcedere à conuentis, ſi modo eam duxeris in vxorem. *Connanus lib. 5. cap 3. num. 1.* ¶ Actio rerum amotarum propter honorem matrimonij introducta eſt, quum lex atrocem & turpem actionem fu..i concedi nollet. *l. 1. & 2. ff. de actio. rer. amot. & l. vlt. & §. vlt. C. eod.* ¶ Actio reſciſſoria, eſt in rem actio quam Prætor ei, cuius rem aduerſarius dum ex iuſta cauſa abeſſet, vſucepit, reſciſſa pro imperio, & pro nihilo habita vſucapione, concedit: vt eam rem nihilominus quàm ſi vſucapta nõ eſſet, vindicet. *Vt docet Imp. §. 5. di actio.* vnde intelligitur finem huic actioni non hunc eſſe propoſitum, vt vſucapionem reſcindat: ipſum enim Prætorem id pro imperio cauſa cognita facere: ſed vt res à poſſeſſore vindicetur. *Vt patet ex l. 21 & l. 1?. ff. ex quibus cauſ. maior.* Hoto. *Adde Taboetium in topico ſuo militiæ ſor. & legal. diſcip.* ¶ Actio reſtitutoria dicitur, quæ in veterem debitorem, pro quo mulier interceſſerat, ea muliere liberata reſtituitur. *l. quamuis, 8. §. 6. & 7 ff. ad Velleian. l. 8. C. eod.* Hoto. Non enim creditorum odio, ſed mulierum gratia introductum eſt ſenatuſconſultũ Velleianum. *l. 14. ff. ad S. C. Velleainum.* Et cùm mulieris perſona ſubtrahatur creditori propter Senatuſconſultum, integra cauſa priſtina reſtituenda eſt. *l. aliquando. l. quamuis. ff. hoc tit.* de quo latius Connanus lib. 6. ca. 8. num. 10. *Schard.* ¶ Actio reuocandæ donationis dicitur, qua vtitur is qui rem quampiam donauit, aduerſus eum cui donauit, ſi eum ingratum probauerit. rem enim donatam per hanc actionem recuperat *l. vlti. C. de reuoc. donat. & §. 2. de donat.* Hotomann. Fit autem ingrati actionis mentio. *l. penultim. C. de libertis & eorum libr.* Condictio autem tractatur *in l. vltim. C. de reuoc. don.* Schard. ¶ Actio reuocatoria contra eos competit, ad quos res & bona debitoris alienata ſunt titulo oneroſo, ſi iſti poſſeſſores fraudem debitoris ſciuerunt id eſt, participes fraudis fuerunt. *Zaſ. in §. item ſi quis. Inſtitut. de action.* Sunt autem tres actiones reuocatoriæ, tribus authoribus introductæ. Pauliana, quam nonnulli rectius Paulinam dici putant. Fauiana, quam malunt Fabianam appellari, & Caluiſiana. Errant enim qui actionem in factum addunt pro quarta ſpecie rerum incorporalium: quandoquidem iſtæ actiones tam corporales, quàm incorporales res complectuntur. Verùm, quia propriè ex facto alienantis in fraudem dici non poſſunt, cùm propter hoc factum etiam dentur aduerſus alios: iuxta l. actionum genera. §. actionum autem. ff. de obligat. & acti. ideo rectè generali iſta appellatione actiones in factum vocantur ſæpe à Iureconſultis. *Oldendorp.* Vt autem Reuocatoria competat, tria concurrere neceſſe eſt, primo vt res alienata ſit, ſecundo vt in fraudem creditorum, tertio vt bonis à creditoribus poſſeſsis res alienatæ ſint. *l. Fulcinius. ff. ex quib. cauſ. in poſſeſſ.* Schard. ¶ Actio ſequeſtraria à ſequeſtro vocatur *apud Pomponium. in l. ſi in Aſia. § cum in ſequeſtro ff. depoſit. item Vlpian. in l. ſi quis adfirmauerit. §. Labeo, ff. de dol. mal.* Spieg. ¶ Actionem Seruianam plerique à ſeruando dictam putãt, *inter quos & Zaſius eſt § item Seruian. Inſtit. de act.* Sed non à ſeruando, alioqui ſeruatoria diceretur: ſed à Seruio prætore, qui primum eam edicto ſuo propoſuit, alij rectius appellatam exiſtimarunt. *Corr. d. § item Seruiana:* & datur pro rebus coloni, vel inquilini tacitè obligatis, ei qui ædes, vel horreum, vel diuerſorium, vel aream, in ciuitate, aut prędium ruſticum extra ciuitatem locauerit. *l. 2. & l. 3. ff. in quib. cauſ. pignor. vel hypot. tac. cont. d. § item Seruiana:* porro inter Seruianam & Saluianum interdictum hoc intereſt, quia iudicium Seruianæ actionis in rem eſt, & ita petitorium. *l. ſi cum venditor. ff. de euict.* vtpote quod aduerſus poſſeſſores rerum inuectarum competat. *l. 1. C. de prec. & Sal. interd.* licet enim creditor nudam poſſeſsionem auocet, *d. l. ſi cum vneditor:* quæſtio tamen proprietatis etiam vertitur, ſiquidem oporteat illum non modò rem ſibi obligatam probare, ſed præ-

terea eam in bonis debitoris fuiſſe tempore obligationis contractæ. *l. & quæ nondum. §.1.ff.de pign.* ¶ Interdictum verò Saluianum poſſeſſorium eſt. *§. ſequens. in fine de interd* videlicet adipiſcendæ poſſeſsionis, rerum coloni, dominis rei locatæ tacitè obligatarum. *l.1 & 2. ff. de Sal. interd.* cùm ſcilicet inter creditorem & debitorem de pignoris poſſeſsione certatur. *l. 1. C. de precario.* quum tamen Seruiana aduerſus alios quoque poſſeſſores detur. Quaſi Seruiana: quæ datur creditoribus ad pignorum perſecutionem *d. §. item Seruiana.* hæc eadem eſt cum hypothecaria, & in nihilo differt ab illa, *vt declarat Bart. in l.fi.ff.de Sal.interd.* rectè dicens ibi gloſſam eſſe corruptam, in quantum dicit, quod aliud eſt in Hypothecaria & aliud in quaſi Seruiana. non enim debebat dicere in quaſi Seruiana, ſed in Seruiana. Quaſi autem Seruiana dicta eſt: primum ad differentiam Seruianæ, deinde, quia hypothecaria actio, propter expreſſam conuentionem & conſenſum inter debitorem & creditorem, magis ex iure ciuili, conſtare videtur, quàm ex authoritate prætoris. Verumtamen, quia Seruius prætor ei formam dedit, & primus edicto ſuo in forum produxit: ideo illi nuncupata fuit hoc temperamento quaſi Seruiana. *Oldend.* Nonnunquam tamen & Iuriſconſulti Seruianam appellant hypothecariam. *l. 3 §. 1. ff. ad exhib. l. ſi debitor. ff. de pignor. acti. l. 1. § cum prædium. l.ſi.ſuperatus. l.ſi ab eo.ff.de pign.* ¶ Actio ſerui corrupti, competit domino in duplum ſuper damno illi facto, ſiue rerum ablatarum, ſiue contumaciæ in dominum, ſiue dimi- nutione exiſtimationis, qua minoris existimatur dominus propter ſeruum nequã. *Zaſ. in §. omnes, Inſtitut. de action.* Refertur autem hæc actio ad tempus ſerui corrupti, vel recepti non ad præſens: venítque in hoc iudicium æſtimatio rerum quas ſecum abſtulit, quia omnino damnum multiplicatur, *l. in hoc iudicium ff. de ſeru. corrupto.* Differt autem ab actione legis Aquiliæ quia etiam hæc aduerſus confitentem in duplo eſt, Aquilia autem inficiantem duntaxat coercet. ¶ Actio ſeruitutis confeſſoria, & negatoria. Vide, Actio Confeſſoria. ¶ Actiones ſtricti iuris ſic appellatæ ſunt, quia in iis nihil venit, nec quicquam iudex poteſt, niſi quatenus nominatim à partibus conuentum eſt, tametſi id iudex fortè æquum ſtatuit. Quodcunque enim palam verbis expreſſum non eſt, omiſſum intelligi debet. *l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ff. de verbor. obligatio.* Hoc enim ius perquam durum, exactum, ac ſtrictum eſt, vt vocibus tantum ac literis ſuperſtitiosè ſpectatis maximè ab æquitate diſcedatur. *Corraſ. lib. Miſcell. 2. cap. 8. num. 13.* ¶ Actio ſubſidiaria dicitur ea, quæ contra magiſtratus inſtituta eſt, qui aut omnino à tutoribus vel curatoribus ſatiſdari non curauerunt, aut non idoneè paſſi ſunt caueri. *§. ſciendum. de ſatiſdatio. tut. l. 1. & 4. ff. de magiſtr. conuen. l. 1. §. 7. ff. de tut. & rat. diſt.* Cõtinet itaque hæc actio vltimum præſidium, quia tunc demum exercetur, vbi non eſt indemnitati pupilli ſatisfactum excuſſis bonis tutoris, itémque fideiuſſoris eius, nec non collegatum, qui etiam periculum propter conſortium adminiſtrationis ſubeunt, vt reſcripſit Gordian. *l. aduerſus, C. de magiſtr. conuen.* Nomen autem ex eo reperit. nam quemadmodum ſubſidiarij propriè dicebantur triarij, qui dum primus & ſecundus ordo pugnabant, vt ait Feſtus, ſubſidebant: eodem modo primo loco tutores, tum eorum fideiuſſores, poſtremò quaſi res ad triarios pupillo redierit, magiſtratus conueniuntur. *Hotomann.* Adde quòd ſubſidiaria non ſaltem dicitur ea, quæ pupillis contra magiſtratus datur, ſed & his qui nulla actione ordinaria cum aduerſario in iudicio experiri poſſunt. Ita ergo propriiſſimè in factum actio ſubſidiaria dicitur, quæ aliis actionibus deficientibus, tanquam poſtremus comes aliis ſuccedens, per leges ſurrogatur. *Peckius l. 3. §. ex hoc edicto. nu. 5. naut. caup. ſtab.* Actio enim ſubſidiaria à ſubſidio nomen habet, quòd ſcilicet, his qui nulla actione ordinaria experiri cum aduerſario in iudicio poſſunt ſubueniat: ſicque etiam actio de dolo ſubſidiaria dicitur, quia tunc demum competit vbi nullum aliud auxilium ſupereſt. ¶ Actio tributoria, eſt actio in perſonam, quæ in dominum datur, quo ſciẽte vnà cum ſeruo in merce peculiari cõtra-

ctum

ctum eſt, niſi res æquabiliter inter creditores partitus ſit: nimirum vt alia tributio fiat. *l* 1. *& paſſ. ff. de tribut. acti.* Hotomann. Cæterum duo neceſſaria eſſe videntur ad actionem tributoriam, primū mercē eſſe, vt ſit negociatio: nam non ni ſi eius peculij ſit contributio in quo ſeruus eſt negociatus. Et oportet quidem mercem eſſe peculiarem, nam ſi propriè domini eſſet, magis competeret inſtitoria. *l.* 1. *ff. de tribut. act.* ¶ Actio vectigalis, eſt actio in rem, qua vtitur is qui vectigalem fundum conduxit, aduerſus poſſeſſorem & eos à quibus eum fundum conduxit *l.* 1. *ff. ſi ager vectigal. Vlpianus l.* 15. *§.* 13. *ff. de damno infect.* Si de vectigalibus ædibus non caueatur, decernendum eſt, vt eodem iure eſſet, quo foret is qui non cauerat, poſt quod decretum vectigali actione vti poterit. *Hotom.* ¶ Actio venditi, ſiue ex vendito, eſt actio in perſonam, per quam qui rem vendidit, precium, eiúſque poſt rei traditionem, quā - uis precariam, vſuras, itémque ſumptus in rem factos, & quod inter contrahendum pactum ſit, poſtulat. *vti docet Vlpia. l.* 13. *§.* 17. *ff de acti. empt.* Hotomann. Veniunt ergo in hoc iudicium cum primis quatuor: precium nimirum quanti res vænit: vſuræ quoque tardius illati pretij. *l. Iulianus. §. ex vendito ff. de actio. empt.* pœna conuenta ſi ad diem pecunia ſoluta non eſſet. *d. l. Iulianus §. idem Papinianus* vel non ſit factum, quod ab emptore venditori fieri conuenit. *l. prædia ff. eod. titul.* ac denique ſumptus qui à venditore in re diſtracta facti ſunt. *d. l. Iulianus. §. præterea. ff. eod.* ¶ Actio tutelæ directa eſt quæ competit adulto, qui ſub adminiſtratione tutoris impuberem ætatem tranſegit, aduerſus quondam tutorem cuiuſlibet generis. *l.* 3. *§* 1. *ff. de adminiſtr. & peric. tutor*: vt adminiſtrationis ſuę, omniúmque rerum geſtarum rationem reddat ex eo die, quo per denuntiationem, vel quomodocunque cognouerit ſe tutorem eſſe. *l. quidam decedens. §. vlti. & l. ſeq ff. de admin. tut.* Schard. ¶ Actio tutelæ contraria eſt quæ non ſolum tutori, verùm etiam ei qui pro tutore negocia geſſit, competit aduerſus quondam pupillum, nunc adultum, vel adoleſcentem legitimæ ętatis factum, cuius tutelam vel curam adminiſtrauit etiamſi ipſi, quorum tutela eſt admini-ſtrata, noluerint tutores vel curatores conuenirē, puta cùm nihil eis abſit. *l.* 1. *§. vlt. l* 1. *ff. de contra. & vtil. tut. act.* Hęc verò actio contra pupillos ideo introducta eſt, nam ſi nullam haberent tutores de adminiſtratione actionem contra pupillum, eſſent ad tutelam cogendi homines pignoribus aut vinculis: & ideo vt facilius ad adminiſtrationem eorum accedant, & promptius aliquid de ſuo pro pupillis impendant: dum ſciunt ſe id omne ſuis actionibus recepturos, datur illis iudicium tutelæ contrarium, de quo tractatus extat, de contraria tutelæ & vtili actione, vtilis autē hęc appellatur, quia vt Imperator inquit, vtilitatis cauſa huiuſcemodi actionis inuentę ſunt. De his *Cicero lib.* 3. *offic.* vbi de bonæ fidei conuētionibus agit. In his, inquit, magni iudicis eſſe ſtatuere, præſertim cùm in pleriſque eſſent iudicia cōtraria quid quenq; cuique præſtare oporteret. *Fenelus ad titul. de obl. quæ ex quaſ. del naſc.* ¶ Actio viçreiectæ dicitur cum vicinus ſub prætextu refectionis vel ſine ędificatione, temere ac citra vllam neceſſitatem efficit, vt per agrum vicini eundum & iumentis agendum ſit publicè contra morem & vſum veterem, tantum fundi ſui dilatandi gratia, reiicere enim hic eſt, *vmb vverffen*, vt cum dirigitur via in alterius agrum. *Oldend.* ¶ Actio vi bonorum raptorum eſt, per quam ab eo qui rem eripuit, quadruplum intra annum exigitur, in quo ſimplum ineſt: poſt annum, ſimplum duntaxat, *ait Imperator, ſub titulo, Vi bon. rap. in princip.* Hotomann. ¶ Actio vtilis dicitur, quæ non incipit currere creditoribus, niſi quando eis eſt experiundi poteſtas: hoc eſt, niſi poſtquam bona debitoris non alienata, vendita ſunt, & debitores necdum ſoluti. *Vide Ferr. in §. item quis. eod. titul.* ¶ Actio vtilis ex contractu, datur iuranti: in qua medium concludendi eſt contractus. *Zaſ. in §. item ſi quis poſt eod titul.* Sciendum item, quòd Actio vtilis, quæ opponitur directæ actioni, dicitur ea, quæ nec verbis legis, nec ex mente legis competit, imò legiſlator non cogitauit de eis, ſed poſteriores Iureconſulti moti æquitate, & rationis pietate, extendunt etiam ad cauſas non nominatas in lege. *Idem in §. Præiudiciales eo.* Eſt tamen vbi vtilis tol-

lit directam actionem. *vt in l. in cauſa in fin.ff.de procur.*Spieg.

ACTOR in cauſis forenſibus, generali vocabulo is eſt, qui agit,& vocat alium in ius (*der cleger*) quempiam ab ipſo petens in iudicio *ff.de iudic.l.in tribus & ff.fin.regun.l.iudicium.* Hinc Actio officium ipſum ius perſequendi. ¶Dicitur & fabularum actor: vt & Actio, fabulæ, hoc eſt, ipſa per geſtus repræſentatio. ¶Actor item pro eo,quem vulgus vocat directorem,ſiue ſuperintẽdentem, *apud Paul. in l. vltim.de offi.præſid. Vlp. ad fin. l.1.ff.de ſer.corr.* ¶Actorem quoque appellant Iuriſc. petitorem: Reum verò poſſeſſorem. *vt in l. Carbonianum. §. ibidem Iulianus.ff.de Carbon. edict.* Obſeruauit & Oldendorp. ciuitatis Procuratorem apud Vlpianum pro Actore poni, *in l.nec ciuitatu.ff.de procurat.* ¶Item Actorem & Syndicum promiſcuè accipi. *l.1. ff quod cuiuſque vniuerſ.nom.l.cum aliquãdo.ff.neg.geſt.* ¶Actor ſeruus dicitur idem qui diſpenſator, nimirum qui pecuniæ domini, tum exigendę, tum diſpenſandæ præeſt. *l.5.§.3 ff. de doli except. l.Sticho.*40.*§.3.ff.de ſtatu lib.* Hinc apud Vlpianum, Actor, pro ſeruo præſtantiſſimo & optimo, *in l legato.*37*.ff. de leg. & fid.lib.*3. Legato generaliter relicto, veluti hominis,nec optimus, nec peſſimus accipitur. Itaque homine legato, actorem non poſſe eligi. Vide Diſpenſator, Plautus Atrienſes appellat.*Hotom.* Hi actores nunc à faciendo factores nuncupantur. ¶ Actor in tribus mixtis iudiciis dicitur,qui ad iudicium prouocauit. *l.13.ff.de iudic.* Hotomann. ¶Actor dicitur is,quem tutor vel curator ad agendum quaſi procuratorem auctore Prætore conſtituit. *l.vnica.C.de act.à tut.vel cur.l.tutor.6.ff quand.ex fact.l.ſi actor.*10. *C.de appellat.* Ergo Curator ad patrimonij totius: Actor ad litium tantum adminiſtrationem inſtituitur. ille à magiſtratu deligitur: hic à tutore vel curatore proditur à magiſtratu confirmatur Tutor curatoris adiuncti ſibi periculum non præſtat, actoris verò pręſtat. *§. vlti. de curat.* Hotomann. Actorem autem *Theophil.§. interdum. Inſtitut. de curatorib.* dictum putat quòd per acta conſtituatur. Alij verò ab agendo dictum putant, quòd quaſi tutoris perſonam agat ſicuti actores comœdiarum dicimus & Atellanarum actores dixit *Liuius libr* 7. *Valla lib.* 4. Aldobrandinus *d.§.interdum*: Sunt qui dicant Actorem ad litium pupillarium adminiſtrationẽ tantùm inſtitui: cùm tamen vbi diffuſa ſunt negotia, aut vbi tutoris ętas, dignitas, poſtulat & actor conſtitui poſſit, atque ideo ad extra iudicialia,quod Paulus docet, *l.decreto. ff. de adm. tut. & Impp.d.l.vnic.* Eſt & Actor qui à procuratore ſiue in rem ſuam ſiue non,conſtitutus eſt.*l.ſi actor.& l.ſequẽnt.ff.de procuratorib.*Prat.

ACTVARIOLVM erat quod decem remis agebatur, *Ciceroni lib.* 16. *ad Atticum.*Prat.

ACTVS generale verbum eſt, ait Vlpianus,ſiue verbis, ſiue re quid agatur:vt in ſtipulatione, vel numeratione. Contractus autem vltrò citròque obligatio, quod Græci συνάλλαγμα vocant, veluti emptio, locatio, conductio,ſocietas. Geſtus rem ſignificat ſine verbis factam.*l.*19.*ff.de verb.ſign.* Hot. Actum inquit text. *in l.Labeo.*19.*de verb.ſignif.* generale eſſe verbum:quo loco Verbum non vt grammatici vſurpare ſolent ſumitur: ſed pro nomine. Siue enim ſit nomen ſiue pronomen ſiue altera pars orationis,Iureconſulti Verbũ ſolent dicere, atque ita Verbum pro quacunque voce quę aliquid ſignificat, intelligunt: *vt in tit.de verb.ſign.eſt videre* Et actus generaliter intelligitur pro omni eo quod agitur,ſiue verbis agatur,vt ſtipulatio. §.1. *Inſtitu.de verb.oblig.l* 1.*ff.eod.* Vnde in ſtipulationibus, cùm quęritur quid actum ſit, verba ſtipulationis ſpectanda ſunt, quæ ſi obſcura vel ambigua ſint, contra ſtipulatorem ſunt interpretanda. *l. ſtipulatio iſta.§. in ſtipulationib. iuncta l. eum qui calendus.& l.ſequitur. in fin. ff. de verb.oblig.*Siue ſecundò, re agatur, vt in numeratione. *§.1.Inſtitu.quib.modis re cõtra oblig.* Et generaliter etiam accipimus actum,cùm dicitur, quòd Actus agentium non operentur vltra illorum intentionem, *l.non omnis.ff.de reb. credit.* & ita accipitur *in l. eum actum. & l. 2. ibi.* Et ſanè ſicut æquum eſt actus ſui rationem reddere *ff. de neg.geſt.*licet ibi glo. ſtrictè accipiat pro redditione rationis:quã gloſſ.ſequitur Bal.in ſua margarita in verbo Actus, poteſt tamen eo loco etiã generaliter ſumi,vt ſeruus non tenea-

teneatur reddere rationem cuiuſcunque actus ſiue re ſiue verbis quem in ſeruitute geſſit *facit l.quæ vtiliter §.1 ibi & l.obſeruare verſ. recte ff.de off.proconſulis.* vbi ingreſſus Proconſulis incerti & inopinati turbant prouinciales & actus eorum: quod intelligendum de quocunque actu: quamuis glo.ibi,interpretetur actus pro actionibus, & negotiationibus, quæ expoſitio legi illi non conuenit. Itidem accipitur *in l.Thau.§.Stichus. de fideicom. lib.l.fin.ff.com.præd.* ibi neque enim ſicut viuentium,ita defunctorum actus ſuſpēdi debent. ¶ Actus interdum pro facto accipitur. *vt l.Paulus.al.l.non tantum. ff. rem ratam haberi.* Paulus reſpondit non tantum verbis ratum haberi poſſe, ſed etiam actu. ¶Actus ab agendo dictus eſt: eſtq; ſeruitus prædialis, quæ ius armentū gregémve per prædium alienum agendi complectitur. A via autem & itinere hoc differt, quòd iter eſt proprium hominum, actus pecudum,via vehiculorū. vnde ſequitur, vt itinere actus, actu via latior atque amplior ſit: homo enim tranſire per anguſtiorem aditum, quàm grex aut armentum poteſt.&rurſus grex per ſpacium anguſtius quàm vehiculum. Quare qui actum habet, habet & iter: qui viam, actum & iter. at hoc non reciprocatur:tametſi quoniam is qui vehem ducit,iumentum agit:freqnenter agendi verbo via quoque continetur, veluti ſi quis eundi agēdi ſeruitutem promittat. hæc enim formula & pecoris coniuncti vehicularis actum complectitur. Itaque illud Seruij in quartum Æneidos, intelligendum eſt: Via inquit,eſt actus dimidius,quā poteſt ire vehiculum. nam Actus duo carpenta capit propter euntiū & redeuntium occurſum. Atqui Varro in libris de ling.Lat.Viam octo pedes latam eſſe dicit,Actum verò quatuor duntaxat,quod Caius confirmat *in l.8.de ſeruit.ruſt.* Præterea Iuſtini *ſub tit.de ſeruit. præd.* Et iter, inquit, & actum in ſe via continet.Vſum ergo & loquendi cōſuetudinem Seruius reſpexit: ſed in definitionibus ac differentiis proprietas verborum explicanda eſt. *Hot. & Iacob. Reuard.ad leges 12.tabul.cap.14. Duaren lib.1. anniuerſ.diſp.cap.31.* Actum agere,id eſt, rem adminiſtrare. *l. Thau.41. §. ab hæredib.ff.de fideicom.lib.*quod & actum gerere dixit Vlpian. *l.notione.99. in fin.ff.de verb.ſign.l.vlt.in prin.ff.de publica. & vectig.Prat.* ¶Actus, in agris ſpatium eſt, *Seneca lib.5.Epiſt.88.* Horum quidā ſunt minimi,alij duplicati,alij quadrati,*auctore Boet. lib.2.Geomet.*Actus minimus quatuor pedibus latitudine,& 120. longitudine protenditur. *Boet.Epiſt 38. Varroni lib.4.ling.Lat.Sic accipiēdus eſt Feſtus lib.1.* Duplicatus ducentos quadraginta pedes explicat Boetio. Quadratus ex omni latere 120. pedibus concluditur, *eodem auctore & Anto.Augu lib.2.Emendat.ca. vltim.*Prat.

ACTVARIVS. Actuarius dicitur, qui acta, actionéſque calamo præpropere deſcribit, & deſcripta recitat. *Seneca,* Multum viua vox facit,nō quidem hæc, quæ alienis verbis cōmodatur, & actuarij vice fungitur. Itaque actuarius tanquam notarius eſt. Quinimo Oldendorpius(*vt refert Spiegelius*)actuarios ſcribas eſſe ait, quos notarios contractuum dicimus:hi verò erant ſerui publici quibus ea de cauſa,ſcribarum & notariorum munus mandabatur, non quòd exiſtimarēt illud libero homine indignum eſſe, ſed quòd Romanorum iure non licuit per liberas perſonas acquirere, ſed per eos tantum qui ſunt in noſtra poteſtate, ſic tamē vt nec filijfamilias aliis quàm patribus,nec ſerui niſi dominis ſuis poſſent acquirere. *Schard.ex Connani commen. lib. 2 cap.2.* Dicuntur autem actuarij vt & actores ab actis,quibus ſcribendis dabant operam.Serui autem publici dicuntur *l. 2.ff.rem pupilli ſal.fore.& l.18. ff. de adop.* Cæterùm hoc munere ſeruis interdixit Arcadius *l.generali.C.de tab.lib. 10.*

¶Actuarij limites, *de quibus Hygin.li.1. limit.conſtit.* Actuarius (inquit) limes qui primus actus eſt ab eo quintus quiſque, quem ſi numeres, à primo erit ſextus: quoniam quinque centurias ſex limites cludunt.*& paulo pòſt,*Actuarij extra maximos latitudinem habent pedum 12. *Prat.* ¶Actuariæ naues, id eſt,quæ remis agūtur non modò velis. *Marcel. l. 2. de cap Vlpia.item*: Quādā,inquit, naues onerariæ:quædam,vt ipſi dicūt,emphractæ ſunt. id eſt vndique clauſæ: inſulſo reiecto ſcholio. Bayfius tamen in de Re nauali,hunc locum aliter legi poſſe indicat.*Spieg.*

ACVISSE vinum dicitur & coacuiſſe, quod in acetum verſum eſt, *Vl.*

piano l. in venditionib. 9. ff. de contrahend. empt. l. 1. ff. de peric. & com. rei vend. & Pō pomio. l. nuper. 85. ff de leg. 3. Hinc ducitur.

ACOR, vitium illud *Vlpiano l. ſi quis 4. §. pen. ff.* de periculo & commodo rei vendi, & ſæpè apud Columellam. *Prat.*

ACVLEOS tranſlatè, pro ſeueritate pœnæ ſumi, in Conſtitutionib. ab Alberico indicatur: *& habetur. l. 1. §. poteſtas. C. vt intra cert. temp. quæſt. termi. l. 1. C. de ſumma trin. ibi,* aculeos noſtræ indignationis. *l. manichæos C. de hæret.* aliquando aculeos, id eſt, motus primos. *c. ſi Paulus. 35. quæſtio. in princip.* Spiegelius. Alberic.

ACVS varia Feſto lib 1. ſignificat. Apud Vlpianum eſt inſtrumentū quo crines diſtinguuntur ornatus gratia, atque ideo inter ornamenta recenſet. Hinc illud Martial.

Figat acus tortas, ſuſtineátque comas.

Et Tertullianus de pœnit. Cedo acum crinibus diſtinguendis, & puluerem dentibus elimandis. *Hotoman.* De hanc dictione vide latius Tiraquellum, *in l. connub. l. 3. glo. 1. parte 3. num. 27.*

ACICVLA capitis, *leg. 1. C. Theo. de repud.* eodem ſenſu accipitur. *Prat.*

A D

A. D. apud priſcos notæ erant, ante diē ſignificantes. quod imperiti ſcriptores cùm ignorarent, pro a. d. ſcripſerunt ad. Rectè igitur illud eſſe animaduertendū, monuit Paulus Manutius, quòd vbi apud Ciceron. in impreſſis libris legitur, ad 4. Kalend. ad 6. Id. ad 3. Non. & ſimilia, in vetuſtioribus libris legi A. D. *Prateius.*

AD præpoſitio compoſita cum dictionibus à conſonante incipientibus, mutat d. in conſonantem quæ ſequitur, id quod omnes, qui de orthographia ſcribunt, annotauere: vt accurro, quod ex ad, & curro componitur: affligo, ex ad & fligo. In Pandectis tamen, quas Florētini ex præda Piſana in archiuo adſeruant, ſemper reperiuntur præpoſitiones integræ, quod & antiquos obſeruaſſe, ex numiſmatis, & monumentis literarum marmoribus incuſis, etiam hodie videmus. Itaque in codicibus illis archetypis non legitur ex orthographorum ratione, accreſco, affero, affinis, agnatus, appono, arrogo, aſſcribo, aſſentio, aſſiduus, aſtringo, & huiuſmodi, ſed adſcreſco, adfero, adfinis, adnatus, adpono, adrogo, adſcribo, adſideo, adſiduus, adſtringo, hoc eſt, ad, præpoſitione integra. Hæc namque omnia & ſimilia tametſi non mutant ſenſum, retinenda eſt tamen antiquorum librorum maieſtas, in libris maximè legum: qui quo ſunt vetuſtiores, eo habentur maioris autoritatis.

¶Ad præpoſitio locum & perſonam ſonat Feſto *libro* 1. Eandem intentionis notam eſſe ex Cæcilio docet Gellius, *noctium. Attic. libro 7 cap. 7.* Proximitatem quandoque ſonat Proculo *l. quidam* Hyberus. 13. *ff. de ſeruit.* Ad parietem, id eſt, iuxta parietem. Interdum prō aduerſus, vel contra accipitur, *l. commiſſa. ff. de public. & vectiga. ibi. Ad hæredem. Authentic de non alienand. §. vt autem.* Interdum ſignificat poſt. *apud Iulianum in l. qui duos. §. 1. ff. de manumiſſ. teſtamen. Sic apud Paulum in l. militis. ff. de teſtamento militari.* vbi Accurſius id annotat, licet Bartolus ibidem ſumi pro iuxta, cenſuerit, niſi dicat ibi fortè, pro ante ſumi, vt ſæpe apud M. Ciceronem. *Briſſon.* Conditionis quoque nota eſt, *l. quibus diebus. §. final. ff. de conditionibus & demonſtrationib.* Bartolus tamen & Bald. ibidem modum ſignificare aiunt, & ex recentioribus quidam. *vide Alberic. ibidem. facit ad hæc l. ſi vir ff. locati. l. inſulam §. fin. ff. de iur. & fact. ignoran. l. diuus. ff. ſi cui plus quam per legem Falci.* Nonnunquam includit. *l. final. ff. de Senat. l. final. ff. de aduocat diuerſ. iudic. l. poſt duos. ff. de condit. & demonſtrat. & l. non putabam. & ibi Alberic. eodem titul. l. ad veterani. ff. ad legem Falcid.* Nonnunquam Ad excludit. *l. rem. ff. de actio. empt. § per venditionem. Authen quamuis. C. de procurat. & ibi Alberic. & Cyn. in l. à caligato. ff. de nuptiis.* Interdum ponitur pro propter. *l. quam vtiliter. & ibi glo. in verbo ad honores ff. de nego geſt. l. 1. C. de ſuperind. lib. 10.* ibi, ad ſolas literas, id eſt, propter ſolas literas. Aliquando pro ab, vt, ad hæredes, pro, ab hæredibus, *ſecundum vnam lecturam. in authent. de defenſ. ciuit. §. 1.* Ponitur etiam pro præter, *c. cupientes. §. ad hæc de elect. lib. 7. & ibid. Archid.* Aliquando pro ſuper ponitur. *c. habet. 2. quæſt. 5.* Interdum etiam ſonat pro, *vt Iauoleno in l. cum hi. 12. ff. de muneribus & honoribus. & Scæuolæ l. 3. ff. de vac. & excuſ muner. & Ciceroni Verrin. 5.* Qui, *inquit*, ad ſtatuam pecuniam contulerunt. Et in prœmio deore-

decretalium, §. *ſane.* ibi ad communem vtilitatem, id eſt, pro cõmuni vtilitate. Interdum pro apud ſumi liquet in libro Digeſtorum *in l. ſed ſi hoc.* § 1. ibi ad eum ſubſideret. *ff. de condit. & demonſtrat. l. vxorem. §. ſorori.* ibi, ad hæredes, *ff. de legat.* 3. *l. vnic. in fin. ff apud eum à quo.* Cicer. ad Atticum, Cum, *inquit*, ad me bene mane Dionyſius fuit. *Liuius li.* 10. Cæterùm nõ plus annorum ad hoſtes erat. Hanc quoque ſignificationem adnotauit Seruius in Donati grammaticen. Aliquando pro vſque ſumitur *l. mariti. §. quinquennium ff. de adult.* ad eum diem, id eſt, vſque ad eum diem. Ad, item impletionis & abſolutionis nota eſt apud Marcellum *l. non putabam. & ibi Bartol. ff. de condit. & demonſtrat.* Sumitur etiam pro ob, *l. nulli. C. de ſacroſan. eccleſ.* ibi ad viciſſitudinem, id eſt, ob viciſſitudinem. Aliquando deſignat animum *l. fratris*, aliàs *firmo*, aliàs, *Firmio. ff. quand. dies leg. ce.* Denotat & nonnunnquam adhærentiã, *l. meminiſſe. ff. de offic. proconſ. & lega.* ibi, vſque ad euentum ſucceſſoris, *Prat.*

¶ Ad delectum non reſpondere, id eſt, detrectare munus militiæ: *de qua phraſi eleganter Duarenus lib. 1. diſputat. cap. 4.*

¶ Ad manum pro in promptu. *Africanus l. tutor.* 19. *§. cum haberes. ff. ad Velleian.* Prat.

¶ Ad modum exilij pro ad fidem exilij dixit I.C. *in l. quia neceſſitas, de liberali cauſa.* Duar. lib. 1. Diſp. c. 12.

¶ Ad vrbem magiſtratus dicebantur, qui cum poteſtate prouinciali, aut nuper è prouincia reuertiſſent, aut nondum in prouinciam profecti eſſent, ſed extra vrbem manerent. *F. Hotoman. in 3. Verrinam.*

¶ Ad agnatos & gentiles, prouerbium eſt è iure ſumptum, cùm aliquem mente captum eſſe ſignificamus, propter leg. 12. tab. Si furioſus exiſtet, agnatorũ gentiliũmque in eo pecuniáq; eius poteſtas eſto. *Vide Hotom. in Comm. verb. iuris & Bud. in l diuus Marcus D. de offic præſid.*

¶ Ad beſtias dari, bifariam vſurpamus, primum de damnatis, qui lacerandi beſtiis obiiciuntur *l quod ad ſtatum* 12. *ff. de pœn. l. 1. ff. de veter. l. 8. ff. de falſis.* Itaq; ad beſtias damnati, crebro dicuntur, *vt in l. ad beſtias.* 31. *ff de pœn. l. 8. ff. de falſ. l. eius qui. 8. in fin. ff. de teſtamen.* Tum præterea de iis qui operas ſuas vt cum beſtiis pugnent, locare conſueuerant: quos Cicero in Sextiana Beſtiarios appellat. *Sic accipienda lex 1. ff. de ædil. edi. l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſtib. l. 4. ff. de accuſ. l. 1. §. qui operas ff. ad Tertul.*

¶ Ad Sabinum, ad Ferocem, ad Scæuolam, hæc verba, & ſi qua talia, non dedicationem operis. quod M. Tull. in lib. Epiſtolarũ ad Atticum, Græcè προσφωνεῖν, & alij προσφωνεῖν vocant: ſed rerum ab alio iam captarum retractationem promittunt. Duplicem autem ſignificationem habent, aliàs enim his verbis notæ ſignificantur, quæ breues ac ſuccinctæ quædam ſunt animaduerſiones. non ſine priorum reprehenſione: vnde & nomen. Sic Ser. Sulpitius notas ad Qu. Mutiũ ſcripſit: Claudius Thryphoninus ad Seruidum Scæuolam: Paulus, Vlpianus & Marcellus, ad Papinianum, quas conſtat per Cæſares quoſdam ſublatas eſſe. Significantur autem & lectiones, ſiue longiores commentarij, quod genus videntur libri Sex. Pomponij fuiſſe, ad Q. Mutium, Saluij Iuliani ad Vrſeium Ferocem & Minutium Saturninum, Pauli, Vlpiani, & Pomponij, ad Sabinum & Plautium: & aliorum ad alios, quos latè Politianus lib. 5. Epiſtolarum ad Modeſtum ſcribens recenſet.

¶ Ad ferrum damnari dicebantur qui gladio plecti, quíque capite truncari debebant. *l. eius. ff. de teſta.* vbi tamen Cuiacius hoc de ludo gladiatorio intelligit. Ferrũ pro gladio ſæpè dixere M. Cicero & Virgil. ídque tranſlatitiè, *vt ait M. Fabius lib. 8. cap. 6.* Sic ad gladium dixit *Paulus lib. 5. Sent tit.* 18. Prat.

¶ Adæquatio, eſt æquabilis diuiſio hæreditatis inter fratres, antequam diuiſionem leges vetabant quicquam alienari, niſi poſt annos quadraginta: & ei qui ſe læſum contendebat, ſuccurrebatur. *Lombard. lib. 2. tit. 29.* Sic tamen vt omni tempore fortes ſtare debeant, & adæquatio percurrat. *item leg. Longobard. tit. 48. de quadraginta annis poſſ. frat.*

¶ Adærare, ab ære deductum eſt, quare ſine aſpiratione ſcribi debet, *in l. ſeptem. C. de erog. mili. anno. lib. 12. vt legitur in editione Haloandrina.* Eſt autem Adærare, ære æſtimare. Ac vt Taurellus de militiis ex caſu exponit, ad precium ſpecies ac annonas militares redigere. *An gelts vvert angeſclagen.* Eſt autem huius l.

ſenſus, exponente Budæo, ſpecies quæ militibus ſtellaturæ cauſa penduntur à Prouincialibus, ſi pecunia permutentur, æſtimari tanti debere, quantum eſt fori precium. Accurſius hic Adæratas (ſpecies perperam intelligit, quique ſequuntur eum, ad ærarium delatas, pro ære æſtimatas. Simili modo *in l. vnic. C. de collat. don. lib.* 10. adærationem interpretatur æris præſtationem *Olden.*

¶ Adærata prædia ab eo dicta ſunt, quòd à frumentaria, aut vinaria, ſpeciariáque præſtatione ad ærariam redacta ſunt. Sic & adæratas poſſeſsiones, & adærationem legimus apud Cæſares: & ærarias annonas ab ære, vt ærarios milites dictos. *Taurel. præall. loc.*

¶ Adcreſcere dicitur portio, quæ alteri perſonæ, vel rei accedit. *l. ſi Titio. §. ſi ff. de vſufr. l. ſeruus. 67. ff. de acq. hæred. l. & Proculo* 20 *ff de leg. 2. cum ſimilib. innumeris lib. Digeſt. & apud Impe l. vni. §. in his itaque. C. de cad. tol.* Propriè autem adcreſcere dicimus quod per alluuionem accedit. *l. inſula. l. ergo ff. de acqu. rer. dominio.* Itaque alluuioni comparatur ius adcreſcendi. *l. ſi Titio. de vſufr.* Neque id abs re: nam vt alluuio tacitum latenſque eſt augmentum, ita adcreſcendi iure, portio deficientis alteri ipſo iure adcreſcit. *d. l. vnic. §. in his itaque. l. 1. in ſi. l. 3. l. 8. l. 11. ff. de vſuf. adcreſ.* Huic quando locus ſit, diſces ex *l. re coniuncti. D. de leg. 3. & l. triplici. D. de verb ſign. & vtrobique Alb. Bart. Iaſon Alciat. d. l. re coniuncti. Azo in Sum. C. de teſt. mili. & vide F. Ripam in d. l. re coniuncti.* Prat. & Goueanus de iure accreſcendi.

ADDICERE eſt auctionē facere, hoc eſt, bona ſua proſcribere, & licitantibus obiicere, & rem venalē ei, qui plus cæteris obtulerit, tradere. Quod ἀπόρξιον προγράφειν, ἀποκηρύττειν τὰ πατρῷα, κηρύττειν τὰ ὄντα Græcè dicitur. Plinius, Tabulas inde omnes, ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri ædilitas Romani tranſtulit, addictas, hoc eſt, publicè venditas. Item Quintilianus, Omnes facultates in pretia collegi, rus, ſeruulos, & omnia vtiliora properanti feſtinatione parentis addixi. Porrò, addicere pro deſtinare, deuouereque ponitur. Virgilius,

---*huic me quæcunque fuiſſet,*
Addixi---

Vnde addictus morti, hoc eſt, deſtinatus, deuotus, obnoxius, & condemnatus. Cicero de duobus Pythagoricis loquens, Cùm is (inquit) qui morti addictus eſſet, paucos dies commendandorum ſuorum gratia poſtulaſſet. Addicti etiam vocati ſunt homines obærati, & nexi, qui lege 12. tabul. ob æs alienum creditoribus in temporariam ſeruitutem addicebantur. Hos autem ἀγωγίμους & κατακεκριμένους Græci dixerunt, eóſque creditori ducere domum, & in eos & vitæ, & necis habere poteſtatem, cùm ſoluendo non eſſent, à Prætore permittebatur, cuius quidem hæc erant verba, do, dico, addico. Verùm cum tandem addictorum lex ipſa duriſsima videretur, eam mos publicus repudiauit, & à Diocletiano ſublata eſt poſtea condita ſanctione, *vt teſtatur l. ob æs alienum. in C. Iuſtiniani, ſub titulo de actionibus & obligationibus.* Item addicere in publicum pro publicare. Addicere opus aliquod, pro locare faciendum. Addicere ſententiam, pro vendere. Et de reliquis. Quas ſignificationes & loquendi formulas verbi addicere, legendis bonis authoribus venabere. *Anchor.*

¶ Addicere bona, meo iudicio, Prętor tum dicitur, cùm aut ſecundo decreto bonorum poſſeſsionem largitur, hoc eſt, poſsidere iubet: aut cùm eius bona qui iudicatum facere non poteſt, petitori attribuit. *Hotom.*

¶ Addicere dementem & inſanum rationibus neceſſariis, Cicero in Paradoxis translatè dixit, conſuetudinem Prætoris exprimens, qui legis 12. tabul. imperio furioſos & dementes eorúmque familiam, id eſt, fortunas omnes agnatis gentilibúſque addicebat. Ego verò (inquit, de Clodio amico ſuo ſentiens) te non ſtultum, vt ſæpe, non improbum, vt ſemper, ſed dementem & inſanum rationibus addicam neceſſariis.

¶ Addicere litē, in 12. tabul. pro ſecundum aliquem iudicare. *Gell. lib. 17. cap. 2.* Poſt meridiem præſenti litem addicito.

¶ Addicere propriū eſt Prætoris, rem alicui vt eius fiat pro poteſtate attribuētis. Traductum poſtea verbum in magiſtros auctionum: à quibus in eos qui rem, niſi precium intra diem certum augeatur, emptori attribuunt, poſtea deriuatum eſt. Hinc tit. lib. Pand. 18. Me in diem ad-

diem addictione : quum venditor ea conditione rem emptori addicit, ſi intra certum tempus nulla ad precium fiat adiectio. vt enim in auctionibus publicis primo emptori vẽditur quidem res, deinde ſi nullus ſuperuenerit, qui precium augeat, addicitur, aut ſecundo ſi non acceſſerit tertius, ſic nulla allata cõditione meliore res eſt primi emptoris cui addicta eſt: Ad eam Plautus alludit in Captiuis:

Age ſis roga emptum: niſi quis meliorem afferet,
Quæ tibi atque amicis placeat conditio magis.
Quaſi fundum vendam, meis me addicam legibus.

Alloquitur Ægio Paraſitum, cui cœnam promittit, ſed parcam: quare illum monet, vt ſi melior offeratur, arripiat. *Hoto.*

¶Addicere nummo, prouerbiale eſt, quod vulgo dicunt, Fragmento panis vendere quod donationis eſt inſtar cum obtentu venditionis rem donantes, inuidiam donationis vitamus: aut pudori accipienti conſulimus, vt Budæus atteſtatur. Sed & Eraſmus noſter indicauit prouerbiale eſſe. Nummo addicere, pro eo quod eſt, minimo vẽdere. Eſt autem fucus quo legibus imponitur, prohibentibus donationes. *l. ſi quis conduxerit.* D. *locati. l. ſi quis autem conduxit ad fin. de acquir. poſſeſſ.* Spieg.

¶Addici bona libertatis cauſa in iure legimus multis locis. *vt l. vlt. C. de teſtam. manum. l. 2. & 4.* D. *de fideicom. lib. & apud Imp. De eo cui libert.* Hoc autem ſic intelligendum eſt, vt cui hæres non extat, eius bona cuiuis, qui ſe æs alienum ſolutorum caueat, libertatum conſeruandarum cauſa attribuantur: vt etiam ſeruorum manumittendorum, ſi conſentiant, patronus efficiatur. Quod ſi Fiſcus vacantem hæreditatem occupet, libertates preſtet, quod ius à D. Marco inſtitutũ traditur *l. 6. & vlt. C. de teſt. manu.* Hot.

¶ Addici iudex pro dari à Prætore & certę controuerſię diſceptandæ attribui apud Papinianum. *l. cum furioſus 39. Paul. in l. iudex. 46. & Pompon. l. ſi in iudiciis 80.* D. *de iudic.*

ADDICTI dicebantur apud veteres qui pecunię damnati, quod iudicatum facere non poſſent, nexi in ſeruitutem creditoribus addicebãtur. Vt ille Veturius de quo ſcribit Val. Max. lib. 6. cap. 1. *Quintilia. lib. 5.* Quod autem proprium non erit, differens erit, vt aliud eſt ſeruum eſſe, aliud ſeruire qualis eſſe in addictis quæſtio ſolet. Qui ſeruus eſt ſi manumittatur: fit libertinus: non item addictus. *Et libr. 7.* Seruus cum manumittitur fit libertinus. Addictus, recepta libertate, eſt ingenuus. Seruus inuito domino libertatem non conſequetur: Addictus, ſoluendo citra domini voluntatem, conſequetur. Ad ſeruum nulla lex pertinet: addictus legem habet. Propria liberi, quæ nemo habet niſi liber, prænomen, nomen cognomen, tribum: habet hæc Addictus. *Cicero pro Flacco,* Iſte cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt.

ADDICTIO in diem, vide ſupra addicere proprium.

ADDITAMENTVM eſt, quod priſtinis bonis poſtea acceſſit *l. quoties. §. conſtat.* D *de adminiſ. tut. cum ſimilib. locis quos Alberic. citat.* Spiegel. Eſt etiam lucrum nuptiale *l. inter ſocerum. §. cum inter.* D. *de pact. dot.* Canoniſtę dotalitium vocant. *c. ex parte. de for. comp.* Tholoſates Agenſamentum vocant. *Corraſ. lib. 3. Miſcell. cap. 1. num* 5. Schard.

ADDITIO, pro adiectione. non facit perpetuo rem nouam: ſicut nec detractio. *Qua de re præ cæteris videndus Iaſon in enarratione l. ius ciuile.*

ADDITIONALES, vulgò vocant nouos articulos prioribus addendos *Vide Speculat. de depoſit.* §. 4.

ADDITVS, pro datus, *in l. cum furioſus. Item l. Iudex datus.* D. *vbi quis ager.* Spieg.

ADDVCI, declaratur interdum per verbum venire, vt, res in crimen adducta eſt, hoc eſt, in crimen, ſiue criminationem venit. Interdũ per verbum redigere. vt in anguſtiam res adducta eſt.

¶ Adduci in iudicium. apud Ciceronem pro Cluentio. *Spiegell.*

ADEMPTIO legatorum dicitur, cùm teſtator ea legata quę alicui attribuerat, adimit: vel his verbis, non do, non lego: vel aliis, mutatam teſtatoris voluntatem ſignificantibus. *l. 1. & paſſ.* D. *de adim. & transf. leg* Hotom.

ADEPTVS non videtur poſſeſſionem is, qui ita nactus eſt, vt eam retinere non poſſit, adeptus quidem es, ſed

quum reſtituere debeas, non videris adeptus eſſe, *inquit Iabolenus l. 72.* D. *de acquir. poſſeſſ.*

A D E O Feſto libr. 1. duas habet ſignificationes, nam cùm prima acuta effertur, idem ſignificat quod accedo. & in hoc ſignificatu varius eius verbi vſus eſt, vide inferius paulò Adire. Cùm autem ſecunda acuitur, idem eſt, quod vſque eò Feſto lib. 1. quo ſignificatu accipitur *apud Vlpianum l. iuriſgentium. §. adeò. ff. de pact. l. adeò ff. de iuriſdi.* Accipitur etiam pro non ſolum, *vt in §. ſi Titius. Inſtit de rer. diuiſ.* Prat.

A D E S S E ea non videri, quæ caſu adſunt, rectè ex Pauli ſententia colligit Bartol *l. quæſitum, 78. §. fi. ff. de legat. 3.* Prat.

¶ Adeſſe pro, præeſſe, quidam accipi exiſtimant *in l. 2. C de ſtat. & imag.* Prat.

¶ Adeſſe nolle, S.C. verba, non vtique exigunt vt latitet, ſed & ſi contemnat venire: hoc eſt non ſolùm latitans, ſed & venire contemnens adeſſe nolle dicitur. *l. ſi eum 28. § 1. ff. de fideicomm. lib.* Prat.

¶ Adeſſe trifariam accipitur. Adeſt, qui præſens eſt, cui contrarium Abeſſe. Secūdò adeſt, qui auxilio eſt, fauétque, ſic adſunt propriè aduocati, patroni & amici, *teſte Donato in Phorm.* Tertiò ſignificat aduenire. Huc ades ô formoſe puer: id eſt, huc veni *Spieg.*

A D F E C T A R E eſt pronū animum ad faciendum habere Feſto lib. 1. *Prat.*

A D F E C T A T A S tutelas eas dici putat Anto. Aug. lib. ſing. a. Modeſti. quę in numerum earum, propter quas quis excuſatur, non veniunt, *C. qui num. tut. l. 15. §. nonnunquam ff. de excuſ. tut. &c.*

A D F I N E S in agris ſunt vicini, qui confines agros poſsidēt. *l. pen. ff fin. regun.* Quod Feſt. lib. 1. notat. Adfines etiam ſunt viro vxoris cognati, & vxori cognati viri: dicti ab eo, quòd duæ cognationes quæ diuerſæ ſunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finē accedit: quorum nomina ferè hæc ſunt, Socer, Socrus, Gener, Nurus, Nouerca, Priuignus: & alij vlteriores, quibus, Pro, præpoſitio ſolet accedere. *l. 4. §. adfines. ff. de gradib. & adfi. l. 5. §. vlti. ff. de poſtul. l. 21. ff. de procurator. l. 19. C. de nupt. §. adfinitatis. Inſtitut. eo tit.* Adfinitatis itaq; contrahendæ cauſa fit ex nuptiis: quāquam & ſponſalibus contrahatur, *l. quod Seruius 8. D. de condic. cauſ. da.* Quinimò & ex ſeruilibus contuberniis contingit. *l. 14. §. 1. in fin ff. de ritu nupt.* Adfinitas καταχρηστικῶς *in d. l. quod Seruius.* 8 ſumitur pro quadam neceſsitudine, *l. non ideo.* D. *de hæred. inſtit.* Reliqua vide infra in verbis Affinis Affinitas. *Briſ.*

A D F I R M A T O R E S appellātur, qui idoneos eſſe tutores in iure adfirmant, qnos fideiuſſorum vicem ſuſtinere ait *l. 4. in fin. ff. de fideiuſſo. tutor.* His ſimiles ſunt, quos vulgo Certificatores vocamus. *Briſſ.*

A D G N A T I, *auctore Caio*, ſunt, qui per virilis ſexus perſonas cognatione iuncti ſunt, quaſi à patre cognati: veluti frater eodem patre natus: fratris filius, nepóſue ex eo: item patruus, patrui filius, nepóſve ex eo, *l. 7.* D. *de legit. tutor.* Quæ lex & ſi ex Caij lib. 1. Inſti. tranſcripta, inſcriptione idipſum teſtante, dicatur: in eo tamen Inſtitut. Caij libr. qui hodie circūfertur, ſub tit. de inteſtator. hæreditatib. paulo aliis verbis. Adgnati definiūtur eſſe per virilē ſexum defuncto propinquitate coniuncti: Quales eſſe ibidem ait conſanguineos fratres ſiue ex eadem matre ſiue ex diuerſis genitos. Item patruū, id eſt fratrem patris, & fratres patrueles. i. de ſingulis germanis natos: Inter fœminas verò ſolam ſororem cōſanguineam adgnatā, & germano ſuo defuncto ab inteſtato ei adgnationis iure ſuccedere: Reliquas verò fœminas, hoc eſt, amitā, patris ſororē, vel fratris filiam, maſculis propinquis adgnationis iure non ſuccedere. Paulus Adgnatos definit, Cognatos per patrem ex eadem familia, & inter adgnatos & cognatos hoc intereſſe tradit, quod inter genus & ſpeciē. Nā qui eſt adgnatus, & cognatus eſt: nō vtiq; autē qui cognatus eſt, & adgnatus eſt: alterū enim ciuile, alterū naturale nomen eſt. *l. vlt. §. 1. ff. de gradib. & adfi.* Quod etiā à Modeſtino traditur *in l. pen ff. vnde legit.* qui ipſe adgnationē ciuilē eſſe cognationē ait, quę per mares cōtingat, *l. 4. §. cognationis. ff. de gradib. & adfin.* Vlpian. *in l. 2. ff. de ſuis & legit.* Adgnatos definit, cognatos virilis ſexus ab eodē ortos. Idem, *in Inſt. fragmentis, tit. 11.* Adgnatos ait eſſe à patre cognatos, virilis ſexus, per virilē ſexum deſcendentes, eiuſdē familiæ. *Briſſ.* Alciat. lib. 3. parergon. c. pen. agnatos putat dici quaſi adnatos, & ſic iuxta nos natos ſicuti Plinius

adnatá

adnata membra dixit, quæ prope alia ſuboriuntur vt in ſe digitis videmus. Filius igitur patri ſuo non adnatus, ſed natus eſt: quòd ſi filiorum non contemplatione patris, ſed inter ſe mentio eſt, tunc adnati ſunt: quia omnes iuxta ac prope eodémque gradu geniti ſunt: vnde lex ait proximiores ex agnatis ſui dicuntur *l. Iuriſconſultus.* §.1. *D. de grad.* Agnati verò Ræuardo lib. Var. 5. cap.1. inde nomen habere videntur, quòd iure ciuili non in domo nati ſint patrisfamiliàs (in ea enim liberi, qui ſunt in poteſtate duntaxat naſcuntur) ſed quòd familiæ adnaſcantur: ſicut agnum exiſtimauit inde appellatum Varro, lib.4. de ling. lat. quod pecori ouillo agnatus eſſet. Et eſt quidē agnationis nomen ciuile, vt familię gentis & generis: cognationis autē ſanguinis nomen eſt, & naturale, quod interdū in nomen agnationis tranſit. Cognati dicūtur quaſi ſimul nati, quaſi ex vno nati, quaſi cōmune naſcendi initiū habentes. *l.* 1. *in prin. vnde cognati.* Et idcirco agnati, *inquit Modeſtinus,* & cognati in hoc differunt, vt in cognatis etiā agnati contineātur, in agnatis nō vtique & cognati. Verbi gratia: patris frater. i. patruus, agnatus eſt, & cognatus, matris frater. i. auunculus, cognatus eſt, agnatus nō eſt. *l.*5. *vnde legit.* Ideo patruus cognatus eſt, & agnatus: quia non ſanguinis ſolum, ſed etiam generis ratione, inter fratris ſui, hoc eſt, mei patris familiares mecum numeratur. Auunculus autem non agnatus eſt, ſed cognatus duntaxat: quia mihi nō generis, ſed ſanguinis tantum ratione coniunctus eſt. Et hoc inde potiſſimū, quòd fœminæ, conſideratione quadā generis gentíſque ciuili, propriam nullā ducant familiā. per in manus enim conuentionē vna cum marito familia, vna domo concluduntur. Nunc ſupereſt, vt de obſcura quadam agnatorum differentia diſſeramus. Agnati dicuntur, vel natiuitate, vel adoptione. Nā qui adoptabatur, iiſdem fiebat agnatus, quibus pater eius adoptiuus fuerat, & legitimam eorum hæreditatem habebat, vel ipſi eius. *l.*2. §.2. *de ſuis & legit.* Natiuitate verò agnati fiūt duobus modis: vno, qui per virilis ſexus cognationē viuo patrifamilias coniunguntur: altero, qui patre mortuo nati ſunt, quos appellant communi nomine poſthumos ſuos. Filius, qui viuo patre natus eſt, agnatus dici non poteſt. in recta enim linea verſatur, cum agnati ex latere domum duntaxat attingant. *l.*7. *ſi tabu. teſt.* Ideòque gnatus vel filius dicebatur, non agnatus. At poſthumus ſuus filius dici non poteſt, nullius enim eſt filius ſine patre, vt nec pater ſine filio. Quia tamen patrefamiliàs mortuo, eius familia omnino non extinguitur, ideo qui filius eſſe non poterat, agnatus efficitur. *l.*3. *de iniuſt. rupt. & irrito teſt.* & patri (hoc eſt, paternæ familiæ) agnaſci dicitur. Illud igitur quæſitum eſt, an hic agnatus appellari proximus, & cum ſuis hæredibus numerari poſſit. Et poſſe quidem reſpondit Pomponius his verbis: Filius patri agnatus, proximus eſt *l.*12. *de ſuis & legit.* Et hoc nimirū illud eſt, quod hunc in modum Cicero ſcribit de Oratore lib.1. Num quis eo teſtamēto, quod paterfamiliàs ante fecit, quàm ei filius natus eſt, hęreditatem petit? Nemo, quia conſtat agnaſcendo rumpi teſtamentū. Recentiores quidam cùm hęc non conſiderarent, addere huic Pomponij reſpōſo negationem contra omnium exemplarium fidem, non dubitarunt. non rectè. vult enim Pomponius filium patri agnatum, hoc eſt, poſt patris mortem natum teſtamentum rumpere, & hæredem patris proximum eſſe. Et ſic non Pomponius ſolum, ſed etiam pro Cecinna Cicero poſthumum ſuum appellet: Cui, inquit, filius agnatus ſit, eius teſtamentum eſſe ruptum iudica. Ecce non agnatū ſolum, ſed agnatum patri cum Pomponio poſthumū appellat Cicero. Nec alio ſenſu proximiores ex agnatis ſui dicuntur. *l.*10. *ff. de gradib* ſui hęredes agnaſcuntur. *l.*3. § *fin. de lib. agnoſc.* Siquidem ex agnatis omnibus nulli ſunt iis agnatis proximiores qui patri agnaſci dicuntur, hoc eſt, poſthumis ſuis. Nec eſt, quod quis obiiciat, quam vt liberi repudiant bonorum poſſeſſionem ſui hęredes, eandem illos quaſi legitimos habere incipere, & per conſequens rectè inter agnatos, etiā ſuos hęredes poſſe numerari. idque Vlpianū ſibi voluiſſe. *l.*2. *in prin. vnde legit.* Illius enim reſponſi ſententia eſt, liberos duplici iure ad parentum inteſtatorum hæreditates admitti, nimirum vel ſuo & legitimo iure ſimul, vel legitimo ſolo. Proinde ſi à ſuo iure receſſerint, quòd fieri repudiādo ſolet, ſupereſt illis

ius legitimum: quo iure præferri rurſus cæteris legitimis, hoc eſt, agnatis, in repudiata ſucceſſione conſueuerunt, non ſuo quidem, hoc eſt, proprio, ſiue innato iure, ſed iure legitimo. *l. vlt. in prin. de bon. dan.* Liberi igitur ſui hæredes ſunt, & legitimi ſimul non agnati, agnati autem legitimi ſunt, non ſui, iis exceptis, qui patri agnaſci dicuntur. Siue enim aut naſcuntur aut agnaſcuntur. *l. 1. §.8. in fin. l.3 §. fin. de lib. agn. l. 8. de iniuſt. rupt. & irrito teſt.* De his omnibus malè differunt, & ſentiunt alij. Adde infra verbum Agnata.

¶ Adgnati cùm de furioſis agitur, curatorum loco multotiens ponuntur. *l. 12. ff. de cur. fur. l. 2. C. eo. tit. l. vlt. D. de nouat. l. 3. ff. de tutel. l. 14. ff. de manumiſſio. l. 65. D. de ſolutio. l. 10. ff. de alien. iud. mut.* Briſſ.

¶ Adgnatio igitur eſt ſuorum *l. 1. l. 8. l. poſthumorum. ff. de iniuſt. rupr. teſta. l. ex facto D. de vulg. & pupilla. l. pen. ff. de iur. codic.* Adgnata etiam dicuntur ea, quæ ex mancipiis, vel pecoribus naſcuntur, vel gregi, vel ſeruitio accedunt *l. Paul. §. 1. D. de pig. l. vxore. §. ſorori. ff. de leg. 3 l. eum, qui. §. non ſolùm. ff. de furt.*

ADGNOSCERE, præter vulgare ſignificatum, eſt admittere, recipere, teneri, præſtare. Hinc adgnoſcere onera apud Vlpianum. *l. hactenus qui alias. § eſt l. vſufr. §. 1. D. de vſufruct.* eſt de oneribus teneri, eáque præſtare. Agnoſcere vſurarum onus Paulus dixit *l. quare. ff. loca.* pro, vſuras in ſe recipere, & earum nomine teneri, & periculum agnoſcere, *apud Papinianum l. quid ergo. 13. D. ad municip.* eſt de periculo teneri. Sic vectigal agnoſcere Vlpianus dixit *l. 2. §. ſequitur. D. de hæredi. vel actio. vendi.* hoc eſt in ſe recipere, & præſtare, & alibi. Agnoſcere hæreditatem, bonorúmve poſſeſſionem paſſim in lib. Digeſtorum legitur pro admittere, & acceptare. Sic & adgnoſcere bona, eodem ſenſu. *l. recuſare. 6. §. 2. D. ad Treb.* Prat.

¶ Adgnoſcere bonā fidem Vlpianus *l. quoties. 9. §. denique. ff. de admin. tuto.* pro bona fide, & iuſtam litem inſtituere, & in bona fide verſari, dixit Prateius.

¶ Adgnoſcere legatum *Modeſtino l. nihil. 12. D. eod.* eſt illud accipere probando defuncti iudicium. *Prateius.*

¶ Adgnoſcere tutelam dicitur, qui adminiſtrationem ſuſcipit, pupillíque negotia gerit ſiue etiam conſenſit, ſiue attigit *l. ſi filiusfamilias. D. de tutela.* Agnoſcere videtur, & qui conuentus excipit, vel aliàs voluntatem ſuam oſtendit. *l. 45. D. de fide lib.* Prat.

¶ Adgnoſcere tutelam filio delatam pater videtur, ſiue geſſit, ſiue gerenti filio conſenſit, ſiue omnino tutelam attigit, non etiam ſi monuit ſolùm. *l. 7. D. de tutel.* Briſſ.

¶ Adgnoſci etiam liberi dicuntur, quos pro noſtris admittimus. tit. de liberis adgnoſcen. Sueto. in Auguſto cap. 65. Ex nepte Iulia, ait, poſt damnationem editum infantem adgnoſci aliq; vetuit. *Briſſ.*

AGNITI natales in S.C. intelligūtur de ingenuis. *l. 3. ſi ingen. eſſe dic.* Prat.

ADGRESSORES dicuntur prędones Vlpiano *l. quo naufragium. §. non tantum. D. de incen. ruin. & nauf. & l. ſi ſcienti: D. de leg. Pomp. de parric.* Prat.

ADGRESSVRA eſt prædonum, latronúmve impetus. Alexand. Imp. qui eam caſib. fortuitis connumerat *l. qua fortuitis C. de pign.* & Philippo A. *l. damnum. C. loca.* & Vlpi. *l. 3. §. 3. D. ad S.C. Syllan.* eodem verbo vſus eſt & Apuleius lib. 7. Aſini aur. *Prat.*

ADGRESSVS prædonum impetus, inſultus, rapina, & prædatio, adgreſſura eidē Vlpiano *l. ex facto. 17. §. ſi quis autem. D. ad S C. Trebell.* Prat.

ADHIBERE, hoc eſt præſtare, dare, apponere, adiungere. *facit l. qui venenum.* ibi, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum eius cui adhibitum eſſet, naturam mutet. *D. de verb. ſigno.* Sic, adhibere diligentiam. *l. ſocius ſocio. D. pro ſocio l. 3. & l. ſi vendita. de per. & com. rei vendi.* Adhibere moram. *l. illud. D. de per. & com.* Adhibere procuratorem debet minor, ſi conueniat debitorem vt ei ſoluatur pecunia: id eſt, afferre, adducere, adiungere. *l. ait prætor. §. 1. D. de minorib.* Rebuff.

¶ Adhibere pro accipere, admittere, *l. fin. §. hac actione D. na. caup. ſtab.* ibi; culpæ ſcilicet ſuæ imputaturus, qui tales adhibuerit. *Reb.*

¶ Adhibere metum, facere, inferre, *l. ſi cum exceptione. §. aliquando. & §. ergo & §. fin. D. quod met. cauſ.* Rebuff.

¶ Adhibere, pro conuocare, citaréve, Vlpianus *l. nā ita de adopt.* Adhibitis etiā qui con-

qui contradicerent, id eſt, qui læderentur confirmatione adoptionis. *Spiegel.*

¶ Adhibere vim, eſt vim afferre, ſiue cogere. Adhibere dolum, fraudem, calumniam, eſt vti in negotiis agendis dolo fraude, calumnia. ſiquidem huius verbi ſignificatio ferè per verbum Vtor declarari poteſt. *Spiegel.*

¶ Adhibere ad actum aliquem, ſiue in ius vocare *Vlpia. l. nam ita diuus. ff. de adop.* quo ſenſu vtitur ſæpe M. Cice. *Prat.*

¶ Adhibere ad ſatiſdandum eſt fideiuſſorem dare *Paulo l. de die. § 1. ff. qui ſatiſd. cogn.* Prat.

¶ Adhibere, iterare interpretatus eſt Damaſus pontifex *c per illicitam. 1. q. 7.* atque ita accipi debet *in c. ventum. 1. q. 1.* Prat.

¶ Adhibere etiam teſtes dicitur qui adſumit, admittítve apud Arcadium. *l 1. §. 1. ff. de teſtib.* quod Græci dicunt *παραλαμβάνειν*, vt in Euangel. Matth. 18. *παράλαβε μετὰ σοῦ ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων*, &c. *Prat.*

¶ Adhibere poſtulantem, eſt aduocatum cauſæ ſuæ præficere *Vlpiano. l. obſeruare 9. §. 4. ff. de offi. procon.*

ADHÆC, pro Præterhæc, *c. verum. §. adhæc 36. diſt. c. cupientes. §. adhæc de elect. lib. 6.* Aliquando exponitur pro Circa hæc, *vt per Archidiaconum: c. vno. circa fin. de relig. domib. lib. 6.* Aliquando aduerbialiter & continuatiuè ponitur. *l. 1. §. adhæc C. de annal. excep. §. ad hæc. de pace iuramen. fir. in feu.* Alb.

ADHVC, id eſt vſque in præſentem diem vel hucuſque. *l. poſt rem. ff. de tranſact.* ibi, quia adhuc lis ſubeſſe poſſit, tráſactio fieri poteſt. Vnde ſi quis donet ei quæ adhuc habet, non cenſetur donaſſe ea quæ iam alienauit, per illud verbum *Rebuff.*

ADITVS, domus anterior pars ſiue introitus *l. ſi cuius. §. ſed ſi aditum. ff. de vſufr.* Rebuff.

ADIACENTIA poſſeſſionum quæ ſint, vide not. *C. de bon. vacant. l. 2. lib. 10. l. libertinorum. §. chartis. ff. de leg. 3.* Inter dum adhærentiam ſignificat, *vt atteſtatur Alberic.*

¶ Adiacentia quæ alicui rei mobili puta fundo domuive cohærent. Sic adiacens prædium quaſi iuxta iacens & adhærens. *l. 1. §. ex incendio* ibi. proinde ſi ex adiacentibus prædiis. *ff. de inc. ru. & naufr. l. ſi finita. §. ſed et ſi plures. ff. de dam. infect.*

ADIECTIO bonorũ, vbi propriè non eſt hæreditas, ſed ſola principis autoritate quis pro hęrede habetur. *§. 1. & in rubric. de eo cui liber. cauſa bona addic.* Sic,

¶ Adiectio pignorum in cauſam iudicati captorum, cùm domini conſenſu, non expectato iudicis præcepto venduntur. *l. à diuo Pio. §. ſi pignora. ff. de re iud. Corraſ. l. ſeruitutes. 4. nu. 10. ff. de ſeruit.*

¶ Adiectio, melior conditio, cùm quis rei venditæ intra præſtitutam diem precium, vel pecuniâ, vel qua alia ratione adauget. *Vlpian. l. 4. ff. de in diem addict.* Vide Adiicere infrà.

¶ Adiectiones, Iuſtinianus *Inſtit. §. fi. de ſucceſſ. libert.* accipere videtur pro modis Rom. ciuitatis, familiarúmque Romanarum ius aſſequendi, ſi Alciato credimus: qui tamen non negat, eo in loco Accurſij interpretationem probabilem eſſe. *Vide ea. 17. lib. 1. Parerg.* Spieg.

ADIECTIVVM appoſitum inter duo ſubſtantiua quid importet. vide Bartol. *in l. cum filio. in fin. ff. de leg. 1.* Et ſi duo adiectiua adiiciantur vni ſubſtantiuo an requiratur vtriuſque concurſus. *Bart in l. qui concubinam. in prin. D. de leg. 3.* Nebr. Rebuff.

ADIECTVS fundus intelligitur, quando melior allata eſt conditio. *l. quod autem Sabinus. D. de in diem addictione.*

ADIGERE iureiurando, ſiue ad iuſiurandum, *vt Vlpian. dixit. in §. fi. l. ad optiuum. de in ius voc.* dicitur is, qui conceptis verbis aliũ iurare coegit. hoc eſt, qui verbis arbitrio ſuo dictatis, iureiurando eum aſtringit, quod nonnulli, *Budæo teſte*, Adiurare dicunt. Qui autem ſic aſtrictus eſt, dicitur iureiurando adactus in verba eius qui adegit Verba Vlpiani ſic habent: Sed ſi ad iuſiurandum adegit, ne vxorem ducat, ne nubat, impunè in ius vocabor *Prat.*

¶ Adigi in verba, dicuntur qui in fidem principis adſumuntur. *Plinio in Panegyr. Budæo in l. iuſiurandum. D. de iureiur.* Prat.

¶ Adigere arbitrium, vetus locutio, pro Agere ad arbitrium. Vtrunque autem dicimus, Arbitrium adigere, & Arbitrum adigere. & eſt ſimilis ſignificatio quæ illius, Agere in iudicium, vel ad iu-

dicium. *Cicer. pro Q. Roſcio,* Quæ quum ita ſint, cur non arbitrium pro ſocio ad egeris Q. Roſcium, quæro. *Idem lib. de offic.* 3. Itaque Calpurnius quum demolitus eſſet, cognouiſſetque Clodiũ ędes poſtea proſcripſiſſe quàm eſſet ab Auguribus demoliri iuſſus, arbitrum illum adegit, Quicquid ſibi dare facere oporteret ex fide bona. *Hotom.*

ADICERE eſt quaſi iuxta addere, verbum enim adiicio idem eſt quod adiungo, addo. *l. impenſæ in fin.* ibi, inſulę dotali adiectum *D. de verbor. ſign.*

¶ Adiicere interdum valet addere aliquid ad pretium pluríſque licitati. *l.* 7. *D. de in diem addictio.* Inde Adiectiones pro incrementis & additamentis pretij, licitationibúſque quibus aliquid ad prius pretium adiicitur. *l.* 4. *l.* 10. *l.* 11. §. *penu. l. vlt. l.* 15. *D. de in diem addictio. l.* 26. *D. de minor. l. vltim. D. de iure fiſc. l.* 41. *D. de rei vind. l.* 1. *de vendend. reb. ciuitat. li.* 11. *C.* Sic adiectiones admittere *in l.* 21. *in fi. D. ad municip.* quas vulgò dicimus Encheras recipere: *Notauit Anto. Auguſt. lib.* 2. *Emend. cap.* 3. ¶ Adiectus dicitur qui obligationi ſolutionis gratia adiicitur. *l.* 59. *D. de ſolutio.* veluti ſi ſibi aut Titio dari quis ſtipuletur: Nã Titij perſona in hoc tantùm comprehenditur, vt ei rectè ſoluatur *l.* 56. § *qui ſibi. D. de verbo. obligat.*

¶ Adiici etiam dicitur qui alicui cohęres adiungitur. *l.* 7. *D. fam erciſcun. l.* 8. *D. de hæredib. inſti.* Vnde Adiectus hæres pro cohærede *in l.* 7. *& l.* 32. *D. de vulg. & pup. l.* 78. *in fin. l.* 85. *D. de hæred. inſtit.* in eundémque ſenſum adiungendi & adhibendi verbis I. C. vtuntur. *l.* 6. *l.* 85. *& l.* 14. *in fin. D. de iure codic.* Briſſ. Adde Cuia. tract. tertio ad Africa. fol. 30.

¶ Adiicere in diem, eſt rem penes emptorem collocare, hac lege, niſi quis intra diem certum meliorem conditionem attulerit. *Cuiac. d. tractat.* 3. *ad African. fol. eod.*

ADIMENDI verba & modos vide in tractatu de adimen. leg. Quãdo lex adimit libertatem pro non ſcripta habenda eſt *Terentio Clementi l. vnic. de ademp. libert.* Spieg.

ADIMPLERE verbum rariſſimũ quo Imp. vſus eſt. *Inſti. de contrahen. empt.* §. *ita tamen.* videtúrque idem eſſe quod impleo. *Spieg.*

ADIRE hæreditatem & pro hærede, id eſt, pro domino, eſt ipſam hæreditatem ſubire. §. *fin. Inſtit. de hæred. qual. & differ. l. ſi nemo. D. de diuerſis reg. iur. antiq.* Adire bona, idem ferè *l.* 1. *C. de teſta. milit.* Adeunt extranei, immiſcent ſe ſui, & neceſſarij. *d.* § *ſi &* §. *extraneus. Inſtit. illo tit. de hære. qual. & diff.* Porrò & qui adit, & qui ſe miſcet obligatur. *l.* 3. *in fin. & l.* 4. *ff. quib. ex cauſ. in poſ. eat.* Prat. Cæterum aditionem à geſtione pro hęrede à parte diſtinguit I.C. *in l. ſi qui mihi.* §. *ſed quid. D. de acqui. hære. in l. eum qui. D. eod. tit. vt annotat. Goueanus lib.* 1. *var. lect. c.* 25.

¶ Adire hæreditatem, & bonorum poſſeſſionẽ petere, *Paul. æquiparat. l. is qui. de l. præſta.* tametſi Aditio hæreditatis, quia illi è ciuili iure origo, perpetua eſt. *l. licet. C. de iure delib.* Bonorum verò poſſeſſio, quia à prętore cauſam habet, temporaria eſt. Nam prætoris officium anguſtiore clauditur tempore. Hinc filius ſine patris iuſſu poteſt agnoſcere bonorum poſſeſſionem: adire autem hæreditatem non poteſt, niſi ſcrutata patris voluntate, quum facilè peti poſſit, non excluſa ſpatio temporis. Hęc eſt germana ratio diuerſitatis inter aditionem hæreditatis, & bonorum poſſeſſionem, quam Pyrrho Anglebermæo debemus, qui veritus non eſt ab Accurſio, & Bartolo diſcedere. *Prat.*

ADIVDICARE & abiudicare cõtraria ſunt. Cicero contra Rullũ ad Quirit. Volet eſſe popularis, pop. Rom. adiudicabit non ſumet ſibi tantum, non appetet: iudicabit Alexandriam regis eſſe, à populo Romano abiudicabit. *Hotoman. Prat.*

¶ Adiudicare apud Scæuolam. *l.* 21. §. 3. *D. de ann leg.* vbi Præſes prouinciæ ex nominibus hæreditariorum debitorũ elegit idonea nomina, & in cauſam legati Reipub. adiudicat poſt cuius ſententiam Reſpub. à pleriſque adiudicatis ſibi pecunias percipit. Adiudicat, id eſt, iudicio attribuit, aſſignat, proprium eſſe decernit. *Hotom.*

¶ Adiudicare cauſam alicui, ſecundum aliquem iudicare. *Cic. de Orato.* 2.

¶ Adiudicare eſt rei dominium iudicio attribuere, id quod in actionibus mixtam cauſam habentibus iudicibus permittitur. § *ſi familiæ. Inſtit. de off. iu. l. ſi idem. D. de iuriſd.* Prat.

ADIV-

ADIVDICATIO, id eſt condemnatio *l. licet, §. ſi plures, vbi gl. ff. de procur.* Io. Fr. Dec.

¶ Adiudicatio propriè habet locum in iudiciis diuiſoriis. *l. ſi quid puratis. §. ſi quis fundum. & § offic. ff. comm. diuidund. cum ſimil. per Alberic. citatis. Vlpian. l. 2. ff. fin. regund.* Iudici inquit, fin. regundor. permittitur, vt vbi nõ poſſit dirimere fines, adiudicatione controuerſiam dirimat. *Spieg.*

ADIVTOR idem eſt quod actor. *§. fin. Inſtitut. de curat. l. ſolet. ff. de tutelis. l. præſes. & ibi glo. C. quomod. & quan. iud.* Alber.

¶ Adiutor pro ſcriniario ponitur. *l. nulli C. de num. & act. lib. 12.*

¶ Adiutor tutelæ dicitur quem (vt ſcribit Pomponius) ſolet Prætor permittere tutoribus conſtituere, qui non poſſunt ſufficere adminiſtrationi tutelæ ita tamen vt ſuo periculo eum conſtituant. *l. ſolet. 13. D. de tut. Hot.* Prat.

¶ Adiutorium quis præſtare dicatur Canoniſtæ pulchrè indicant *in c. vltim. extra de homic.* Vocabulum extat & apud alios receptos authores. *Sp.*

¶ Adiutor Cornulariorum, vacationē munerum grauium habet. *l. vltim. D. de iure immunit.* Cornularij qui ſunt, vide infrà ſuo loco. erant & adiutores Quæſtoris.

¶ Adiutores officiis leuandi laboris cauſa dabantur, qui his vel ægritudine præpeditis, vel multitudine negotiorum obrutis opem ferent. *l. 10. C. de num. lib. 12. l. 3. C. de diuerſ. offic. libr. 12. & in Notitia Imperij Rom. perſæpe.* Sic adiutores Quæſtoris *in l. vltim. C. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12.* Adiutores ſacræ memoriæ. *l. 13. l. 24. eod. tit.* Adiutores magiſtri officiorum, *l. 5. C. de princip. agen. in reb. lib. 12.* Adiutor vrbani officij apud Symmach. *lib. 1. epiſtol. 22.* & Adiutor primicerij tribunorum notariorum in Notitia, quæ ſubiecta eſt Nouellę 8. Appellantur verbo Græco Boethi *in l. vlt. C. de tabular. ſcr. lib. 10.* Briſſ.

ADIVTRICIS primæ legionis meminere Impp. *in l. vlt. C. de apparitorib. præfect. prat. & l. vltim. C. de caſtr. pecul. lib. 12.* in qua Adiutrice noſtræ Reipubl. pro Adiutrice noſtra vulgò perperam legitur.

ADIVVÆ qui erant diſces ex Notitia Imperij Roma.

ADIVVARE, pro adminiculari *apud Paul. in l. legitima. de pac.* In vſib. feud. denotat opem ferre, & auxiliari.

ADLECTI vide infra allecti.

ADLECTOS etiā dici putat Varro lib. 5. de lin. Lat. qui in collegarum locum ſuppoſiti ſunt. *Prat.*

ADMINICVLVM, adiumentum. *Vlpian. l. 1. D. ſi vſufru. pet. §. 1.* Vſusfructus legatus, ait, adminuculis eget, ſine quibus vti frui quis non poteſt. Propriè dicitur ſuſtētaculum ſiue fulcimentum rei alicuius, vel ſine quo res non ſubſiſtit. *l. inſtrumenta. C. de prob. Spi.* Prat.

ADMINISTER, id eſt magnus & præcipuus miniſter, vox Ciceroni familiaris. Ad enim habet vim intendendi. Adminiſtrationis appellatione, apud Canoniſtas continentur tantum eccleſiaſtica officia, nimirum exemplo tutoris, qui adminiſtrator in iure noſtro appellatur, dicitúrque habere officium. *l. alienam. C. de procurat.* Notum eſt & apud Cæſarem, idoneum latinitatis autorem, adminiſtrare pro gubernare accipi. *Spieg.*

ADMINISTRARE dicitur quicquid alij reſtituit. *l. ſi pars. 10. in fin. D. de inoffi. teſtament. l. 3. D. ad leg. Falcid.* Hinc,

ADMINISTRATIO libera quę fit, *vide in l. filiusfamil. D. de donat. Vlpian. in l. eum actum. D. de negot. geſt.* caſum indicat. quo ex ſuperioris temporis adminiſtratione nihil amplius in iudicium deduci poteſt. Cæterùm adminiſtrationem rerum liberam, qualem dominus habet, procuratori commiſſam, Barbari altam & baſſam vocāt, Ex Olden. *Spieg.*

ADMINISTRATORIS eſt, qui rerum publicarum, ſeu temporalium curam gerit: at Magiſtratus, qui iuriſdictionem exercet. *Azo Cod. de adminiſt. reipub. lib. 10. in rub.*

¶ Adminiſtratores in iure noſtro dicuntur maiores Magiſtratus: quòd illi ſolam meri imperij adminiſtrationem habeant, quæ vox eum comprehendit, qui alieno nomine, non proprio agit, *vt atteſtatur Accurſ. in rubric. de Adminiſtrat. reipub. C. 11.* Quod & iuramenti formula probatur, qua iurant, Magiſtratus, occaſione traditæ adminiſtra-

tionis fidem ſeCęſari ſeruaturos.*in Aut. Iuſtur.quod præſt.* Vides,quo titulo te vẽdis, qui aiste liberum eſſe: nihil ad te ius meri imperij pertinet, quod ſolius Imperatoris eſt: tantum exercitium ſibi competit.*Spieg.*

¶ Adminiſtratores ciuitatis, curatores dicuntur. *l.præſes.C.de tranſact. per l.*3.D.*de adminiſtrat. rer. ad ciuitat. per tin.* Hi ſunt qui ciuitatis negotia gerũt, & adminiſtrant, quorum officium explicatur.D.*de admi.rer.ad ciuit.& C.eod. tit.lib.*11.Prat.

ADMISSIO pro permiſſu: quemadmodum admittere, pro fieri ſinere, nonnunquam vſurpatur. Notum admittere homicidium pro committere, & vt vulgò dicitur perpetrare *apud Iuriſconſ.in l.*1 *§.penul.de ſicar.*& pro delinquere ſimpliciter *in l.ſpurij,in princ.ff. de decurion.*Spieg.

¶Admiſſionum officium *in l.*2.*Cod de priuileg. eorum qui in ſacr.pal. lib.* 12. *C.* quod ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum ponitur in Notitia Imperij Rom. Ab eo Admiſſionales, qui principem adoraturos admittebant *in l.vltim. C.de diuerſo offic. libr.*12. *Lamprid.in Alexan.* Salutabatur verò quaſi vnus de Senatorib.patente velo,admiſsionalibus remotis, aut ſolis his qui miniſtri ad fores fuerant: cùm antea ſalutare principem non liceret, hodie Camerarij vocantur. Admiſſionum etiam magiſtrum legimus apud Vopiſcum in Aureliano.*Briſſ.*

ADMITTERE, eſt miſſum in poſſeſſionem recipere. *Vlpian. l* 3.*in prin.* D.*ne vis ſi.ei.eidem in l.is cui* 5.*§.miſſus.*D.*vt in poſſ leg.*Prat.

¶ Admittere ſcelus dicitur, qui id perpetrat, & cōmittit in diuorum Marci,& Commodi reſcripto.*l. diuus.* D. *de offi.præſid.*

¶ Admittere præter notas acceptiones,eſt marem fœminæ, aut mari fœminam admouere, ad initum apud *Vlpia. in l.ſi quis vxori.§.ſi quis.* D. *de furt.* Vide hoc loco Budæum.*Sp.*

¶ Admittere bonorum poſſeſſionem pro adgnoſcere & accipere *in l.* 7. *C. de iure delib.& aliàs ſæpius.*Briſſ.

ADMODVM,id eſt,valdè penultima correpta, *l* 1. *in princip.* D. *quod cuiuſque vniuerſ.l.vnica. C.ne quis in ſua cauſ.iudic.* Aliquando profertur accentu acuto, & tunc exponitur admodum id eſt,neceſſitatem.*l.item ſi fundum, in fi. D.de vſuf.*Alber.

ADMONERE,verbum notæ ſignificationis eſt. Plerũmque caſtigare & corripere, & percutere ſonat. Corripere quidem ſignificat in Imp. Commodi Conſtitutione apud Modeſtinum *l. alimenta.§.* 1. D. *de agnoſ libr.iuncta l.* 1. D *de iure patro.* telo admonere *Vergil. libr.* 10. & flagello *Columella libr.* 2. *cap.* 2. dixere:quod & Nonius adnotauit Hoc ita Græci exprimunt νȣθετεῖν, vt apud Platonem in lib. νόμων. νȣθετεῖν πληγαῖς. Hinc,

AMONITIO fuſtium *Calliſtrato l. veluti.*D.*de pœn*.Græcis νȣθέτημα.Prat.

ADMOVERE probationi, *apud Vlpianum l.* 1. *in princip.* D. *de quæſtio.* eſt reum argumentis compellere. *Prat.*

ADMOTA,id eſt,adhibita, *l.damni infecti.*D.*de dam.infect.*Alber.

ADNEPOS, Adneptis Græci ἀπέγγονον,ἀπεγγόνην dicũt. Hi ſunt abnepotis,vel abneptis filius filia,pronepotis vel proneptis,nepos,neptis, *l.*1.*§.*5.*& l.vlt.§.Adnepos.* D.*de gradib.& adfin.* Sic in inſcriptione antiqua, L. Aurelius Verus Antoninus Neruæ adnepos appellatur. A Nerua enim Traianum,à Traiano Hadrianum, ab Hadriano Antoninum Pium,à Pio Verum adoptatum,ex hiſtoriis notum eſt.*Briſſ.*

ADNOTARI dicitur,qui abſens in reos refertur, nam in grauioribus criminibus Magiſtratus qui abſentem in reos recipiebat, edicta proponebat, quibus illi denunciabat fore, vt niſi intra annum adeſſet, eius bona confiſcarentur *vti Martianus docet l* 1.*&* 2.D.*de req. vel abſent* Hot.

¶ Adnotare quoque eſt cùm præſes notat qua quemque damnatum pœna dignum cenſeat, idque ad Imperatorem reſcribit. *l.*1.*D.quando appell. l.* 6.*§. præſides.*D.*de interd.& releg.l.*1.*§.*1.*D.nihil innouand.*Plin.lib.epiſt 10.Fuerunt ſimilis amentiæ,quos quia Romani ciues erant, adnotaui in vrbem remittendos. *Hot.Prat.*

¶Adnotare aliquando accipitur pro reprehendere,*vt apud Paul.l.debitor.* 82. *§. ſeruo.*D.*de leg.*2. Aliquando ponitur pro notare,

notare. *l. cum mater. D. de inoffic.teſtam.* Prat.Neb.

ADNOTATIO, illa in reos relatio, *l.4.D.eod.tit.* Eſt &,

¶Adnotatio quæ fit proprio motu principis vt notatur *in l. non aliter. C. de par. ſacr.larg.lib.*12. Vel Adnotatio eſt reſcriptum principis paucis adhibitis factum. *l. iubemus.C.de ſacr.eccle.* Quandoque dicitur Adnotatio actus qui ſine teſtibus expeditur. *l.inſtrum. & ibi gloſ.* 1. *C. de proba.* Aliquando adnotatio eſt ſcriptura facta propria manu principis *l.* 1. *C. de precibus Imp. offer.* Briſſ. Sperg. Alber.

ADNOTATVS cenſibus, *in l.quiſquis.16.C.de epiſt.& cleric.* idem qui Aſcriptitius.

ADOLESCO, à verbo Græco ἀδολεσχῶ veniens Feſto libr. 1. eſt ætate progredi & creſcere Nonio, quo ſenſu vſus eſt Vlpianus *leg.3.§.ſi duo impuberes.de Carbonia.edict.* D. Prat.

ADOLESCENS dicitur, qui pubertatem egreſſus eſt. *l. Aurel.* §.1.D.*de lib.leg.* Adoleſcens ſæpe legitur in Pand. Floren.

¶ Adoleſcentes, qui moribus, & ſolertia præditi ſunt, tametſi legitimam ætatem nondum expleuerint, anno tamen vigeſimo poſſunt impetrare veniam adminiſtrandarum rerum. *l. 2. in princip. C. de his qui ven. ætat. impet.* Alioqui prætor opem pollicetur eis, ceu minoribus, annis 25. Et ideo in hanc vſque ætatem adoleſcentes curatorum auxilio reguntur: nec antè rei ſuæ adminiſtratio eis committi debebit, quanquam bene rem ſuam gubernantib. *teſte Vlpian. l. 1. de minorib.*

ADOLESCENTIAM, quæ pubertas eſt, I. C. placuit à quartodecimo anno ſumere initium, vigeſimoquinto perfici *l.non aliter.§.1 ff.de leg.3.cum ſimi.*

¶Adoleſcens à noſtris dicitur, qui inter annum decimumquartum & viceſimum quintum ætatem agit. nam ante decimumquartum pupillus appellatur. Hinc titulus Rem pupilli vel adoleſcentis ſaluam fore.*libr.Dig.46.* vide Ætatis gradus.*Hot.*

ADOLESCENS & iuuenis, *Caio idem. l. patri. D. de minoribus.* Spiegel.

ADOLESCENS & pupillus æquiparantur furioſo quia non rectè intelligunt. *l.diem proferre.§.coram.D.de recept.*Sp.

ADOLESCENS luxurioſus, apud *Vlpian. in l. ſi verò non remunerandi cauſa.* Quære infrà Luxurioſus. Spiegel.

ADOPTARE eſt quem in filium adſciſcere. Sed & ad alios pertinet, qui adſciſcuntur. vnde adoptare adminiſtros dixit Varro *lib.4.de ling. Latina.* Prat.

ADOPTIO, ita à Theophilo *Inſtitut. de adoption. in princip.* νόμιμα πρᾶξις μιμουμένη τὴν φύσιν πρὸς παίδων παραμυθίαν ἐπινοουμένη. quæ verba ita vertimus: Eſt actus legitimus naturam imitans ad liberorum ſolatium inductus. Rectè adiecit μιμουμένη τὴν φύσιν. Nam, vt ait *Iauolenus l. adopt.16. D. de adoptio.* Adoptio in his perſonis locum habet in quibus natura locum poteſt habere. Definitio autem hæc ſumpta videri poteſt ex *§.minorem.Inſtitut.& l.actus. L. de reg. iur.* Prat.

ADOPTIONIS origo antiquiſſima eſt. Non ſolum enim apud veteres Romanos in vſu erat, vt ex *A. Gellio. libr. 5. cap. 19.* liquido conſtat, ſed & apud Græcos, vt ex Plutarcho, in Theſeo liquet, quo loco Theſeum ab Ægeo in filium acceptum refert. Quam rem, inquit Athenienſes θέσιν adpellabant. Apud Iudæos eam fuiſſe proditum eſt. Adoptionis cauſam eſſe tradunt Impp. *in l. 5. C. de adoptionibus*, liberorum orbitatem, id eſt, (inquiunt) quod liberos non haberes. *Prat. Viglius in §.adoptiui liberi. Inſtit. de exhared.lib.*

ADOPTATITIVS, ex filio adoptato natus, *Feſto lib.1.*

ADOPTIONIS ſolennitas hodie apud nos abolita eſt. Nec quenquam mouere debet, quòd imaginem quandam adoptionis obſeruamus in iis, quos loco filiorum alimus, atque etiam affectu quodam proſequimur, & filios appellamus. Nam Romani quoque idem faciebant. non tamē ea reputabatur ſolēnis adoptio, *vt apparet ex l.quidam ſuum filium.D.de verb. oblig.* Prat.

ADOPTATI ex tribus manibus. Sic enim legendum, vt rectè cenſet alibi Alciatus *in l.penult. §. quæ autem de aliis. C. de adopt.* quòd de patris naturalis manu in fiduciarij manum traderentur : qui deinde in manum & poteſtatem adoptiui parentis dabit. Vnde *in l.ſequen.per* tres mancipationes adoptionem fieri legimus, qua Imper. Iuſtinianus antiquauit Spiegel. Cæterùm Alciati ſententiam refellit omnium codicum fides. & veterem lectionem retinendam eſſe, legendúmque ex tribus manibus cenſet *Connanus lib.2.cap.15.num.12.* licet qui ex tribus manibus adoptati dicantur certi nihil adferre poſſit. *Schar.*

ADOPTATIO idem quod adoptio ſed in vſu rariſſimum. *Spieg.*

ADORARE antiquis ſignificabat agere, vnde & legati adoratores dicuntur: quia mandata populi agebant. *Feſtus libr.1.*

¶ Adorare principem, eiúſve purpuram, eſt venerari, ſalutare, ad principis genua accidere, & genua flectere, *l. vnic. de Comit. & Trib. ſchol. lib.12. C. l. fin. qui milit. poſ. eo. li. l. ſancimus. 4. de conſulibus eod. lib. Ammian. lib.21.* Sic adorare principis æternitatem *l.2. de fabric. lib.11. C.* quo ſenſu accipitur προσκυνεῖν Græcis vt Gen. cap. 33. καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν ἑπτάκις. Quòd autem, adorare pro venerari accipiatur, liquet ex *l.1. C. de adparit. præfect. vrbi.* Adorare verbum vetus in 12. Tabul. Si furto adorat, nec manifeſtum erit. *Feſtus. Prat.*

ADPLVMBATVM appellatur quod plumbo vinctum & alij iunctum connexúmque eſt *l.23. §. item quæcunque. D. de rei vindic. l.17.1. caſtella. D. de actio. empt. l.2. D. de ſepul. viol.* Contrariū huic verbum, Replumbatum legitur *in l.19. & l.32. §.1. D. de auro argent.* Briſſ.

ADPLVMBATVRA & Ferruminatio ſic differunt, quòd hæc per eandem materiam facit confuſionem : illa non idem efficit, ſed coniungit & connectit tantum: *ait Paulus in l. in rem, 23. §. 4. D. de rei vindic.* Hotom.

ADPROBATVS fideiuſſor, *apud Caium in l. ſi verò. D. qui ſatiſdar. cogant.* Spiegel.

ADPROMISSOR eſt, qui quod ſuo nomine promiſit, idem pro altero quoque promittit: *inquit Feſt.* quo tamen loco haud ſcio an vox Alter deſideretur: vt locus ſic legatur : Qui quod alter ſuo nomine promiſit. nam Pomponius *in l.5. §.2. de verbo. obligat.* Satiſacceptio, inquit, eſt ſtipulatio, quę ita obligat promiſſorē, vt adpromiſſores quoque ab eo accipiantur : id eſt, qui idem promittant. *Item Vlpian. in l. omnibus. 43. ff. de ſolut.* In omnibus ſpeciebus ſtipulationum etiam acceſsiones liberantur: putà adpromiſſores, hypothecæ, pignora. Quibus ex locis conſtat, Adpromiſſorem eundem eſſe qui & fideiuſſor dicitur, *l. ſi vero. ff. ſolut. matrimon.* Hotom. ex Spieg. Sed & dubium non eſſe quin adpromiſſor pro fideiuſſore accipiatur affirmat Duaren. *l.5. § ſatiſacceptio ff. de verbor. obligat.* Idque non tantum apud I.C. ſed etiam apud veteres Latinos auctores. Inter quos Cicero eum qui pro alio ſe obligat, nuſquam fideiuſſorem, ſed ſponſorem potius aut adpromiſſorem vocat, vt in oratione pro Roſc. Amer.

AD reſponſum, *apud Impp. in l. ſcriniis. in notitia de palat. ſacr. larg. lib.12. C. & in Nouella Iuſtiniani. Imp.* κδ΄. §. πάντα τοίνυν *& in Edict. 8. eiuſdem.* dicitur, qui deputatus eſt à magiſtro militum, vt quid opus ſit à competenti iudice in milites fieri reſponſum, id eſt, miniſterium ei exhibeat, & ſolet iſte deputari à magiſtro militum eo', ſub quo prouincia illa eſt, *auctore innominato interprete ad Iulianum Patritium conſtit.17. cap.62.* Prat.

ADROGATIO Vide Adoptio, & Cuiac. Obſeru. lib.9. cap.37.

ADSCRIBERE ſibi in teſtamento dicuntur, qui alieno in teſtamento ſibi aliquid quaſi à teſtatore attributum, vel ſua vel eorum qui in ſua parte ſunt manu adſcribunt, vnde tit. De his qui ſibi in teſtam. adſcrib. *Hot.*

¶ Adſcribere ſibi in teſtamento, eſt ſua manu eiúſve qui in poteſtate eſt aliquid in rem ſuam alieno in teſtamento ſcribere. *titul. de his qui ſibi in teſtamen. adſcrib. l.15. ff. ad l. Corn. de falſ.*

ADSCRIPTVM ſeruum pro adſignato dixit Paulus *in l.54. § vltim. ff. locati. iuncta l.32. ff. de pignor.* Adſcripti etiam Feſto auctore dicebantur quæ nomina in colonias dediſſent : quomodo adſcriptos colonos interpretor apud Liuium. lib.4. Et ad eorū ſimilitudinē ab Impp.

Impp. Adſcriptitij appellantur coloniis addicti atque adſignati, ſicut inde ſe mouere non poſſint, & poſſeſſionibus ipſis accedant, omniáque bona dominis prædiorum acquirant. *l.6.l.20. & l. 22. & l. vltim.C.de agrico.& cenſit.lib.11.l.20.& l. 34.C.de epiſc.& cleric.* quorum conditio Adſcriptitia dicitur. *l.vlt.C.de tranſact.l. 11.C.com.vtri iudi.* Iuſtinianus adſcriptitium ἐναπόγραφον vocat. *Nouell. Conſtit.22.*

ADSCRIPTITII autē glebæ qui à I.C. appellantur, cum agro vnà ſeruiebāt domino, & cū fundis mancipabātur alienabantúrque, *vt tradit poſt alios Tur. li.aduerſ.15.cap.16.Connan.lib.2.cap.10.*

ADSECTARI dicitur, qui tacitus frequenter ſequitur. Aſſidua enim frequentia quaſi prębet nonnullam infamiam. *Vlp. l.item apud.15.§.aliud.17.ff. de iniu.* Et ad iniuriam referri poteſt: quod accipiendum eſt, ſi contra bonos mores hoc fiat. *d.l. item apud.§.meminiſſe.* Vnde non ineptè Feſtus dicit adſectata fœmina, vel in bonam partem dicitur, velut honorata, vel in malam, quaſi ad extremum periculum adducta. *Prat.*

ADSERERE ſe in libertatem pro vindicare, *in l.11.in fi.ff.de iniur.* vt adſerere ſe in ingenuitatem, *in l.2.§.1.ff.ſi ingen.eſſe dicet.*

¶ Adſerere arbores, *l.7.§.vlt ff.de vſu fr.* Græcis eſt κεντρίζειν, id eſt furare medullam arboris ſterilis, & in eam fœcundæ calamum immittere: inſitionis ſpecies pro genere. Qua forma adſerere prolē Pari.dixit pro adoptare, ſicut ſcilicet inforatione ſurculum truncus ad optat. *Cuiac.obſer lib.11.cap.36. in fin.*

¶ Adſerere manu, eſt admouere quid ea quoque quæ in terram dimittuntur, ſeri dicuntur *Feſto libr.1* quo ſenſu, arbores adſerere dixit *Vlp.l. vſufructu. 7. §. Caſſius ff de vſufruct.*

ADSERTOR, libertatis vindex, *Paul.lib.5.ſen tit.1 & 33.in fin.* Et eodem ſenſu.

ADSERTIO & adſertoriæ lites *l.1.C.de adſerti.toll & apud M. Fabium lib. 5. cap. 2.* de ſecunda adſertione verba facientem.

ADSESSORES ſunt qui à magiſtratib. prędidibúſve in conſilium adhibebantur, ab eo dicti, quòd iure dicundo adſiderent, *l.1.& penu.ff.de offic.adſeſſ. l.1.C.de adſeſſ.& dom l.in conſiliarii.10.C. eo.& adhibi ſæpe.* iidem comites dici cœpti ſunt. *l. diem functo ff.eo.* Omne acceſſorum officium his ferè cauſis conſiſtere Paulus ſcribit *l.1.ff.eo.* in cognitionibus, poſtulationibus, libellis, edictis, decretis epiſtolis. Adſeſſorem σύγκαθεδρον appellat Modeſtinus *l.οὐ μόνον.ff. de excuſ.* Old. & Prat. Dicuntur & conſiliarij, quod principi à conſiliis eſſent. *l.pen. ff. de off.aſſeſſ.*

ADSESSORIA, libri erant, hi à Puteolano ſcripti, *l.nam & nocere.12.ff. de pact.* eodem ſenſu accipitur adſeſſorium in *l lex 5.§. hac lege.ff.de iniur.* Prat.

ADSESSVRA adſeſſoris munus & functio. *l.fi.ff.de Proxenet.* Prat.

ADSIGNARE, pro Obſignare tabulas aut cum alio ſubſcribere *in l. 127.§ Chryſogonus ff.de verb. obligat. & l. 92.ff.de legat 1.l.20.ff.de auct.tut.l.1. C. de ſolut. & liber debit.ciuit.lib 11* Adſignatas res, anulo ſignatas accipere poſſumus in *l.1 §.vlt.ff.nautæ, caupo.* Adſignare libertum eſt teſtificari cuius ex liberis libertum eum eſſe velit, *l.107.ff. de verb. ſign l vlti.ff.de oper.libert.l.48.§.vlt.ff. de ritu nupt.l.1.in fin.ff.de legit. tutor.tit.de aſſignandi libert.& l.22.§.qui liberti. ff. ad l. Corn.de falſ.* Briſſ.

ADSIGNATA pecunia attributa, *Varroni lib.4.de lingua lat.*

ADSIGNATI agri vocabantur, qui veteranis pro præmio adſignabantur, & inter eos centuriis actis diuidebantur *l.15.§.1.ff.de rei vind. lib. 11. ff. de euictio.* Briſſ.

ADSISTERE, quod Cic, adeſſe patrocinari, aduocatum eſſe. *Vlp.l.54.ff. de rei vend.* Nec propterea quis, ſi poſtea cognouerit rem ad ſe pertinere, quod alij eam vindicandi ſuam eſſe adſiſtebat, dominium amiſit. *Hotom.*

ADSTIPVLARI dicitur ſtipulanti ſtipulari, vt ſi petenti tibi decem à Mæuio, ego eadem ſtipulor tibi dari, in quo quia mens eſt vtriuſque noſtrum eadem, & idem quod tu tibi cupio & volo, ideo factum eſſe arbitror, vt adſtipulari pro adſentire dicamus. *Cic. in Academicis*, Falſum eſſe dicunt Stoici, & eorum adſtipulator Antiochus. Sic enim eum locum Feſtus Pomp. Interpretatur.

ADSTIPVLATOR, qui ſtipulatori accedit, & idem ſtipulatur eodem modo quo adpromiſſor: vt Pacta & Conuenta ſint firmiora, magiſque cauta & rata. Erant verò in foro Romano circum argentarias habentes qui adſtipulandi quæſtum exercebant, præſtoque erant ſtipulatoribus & paſciſcentibus aſtipulator in antiquo Lexico προςσπειρώτης exponitur, id eſt, qui præter ſtipulatorem interrogat atque ſtipulatur, *ita doctiſſ. Turneb. lib. 16. aduerſ. c. 8.*

ADSVMPTIO eſt Profeſſio, & adſeueratio, & conteſtatio quædam. *l. adſumptio. 6. ff. ad municip.* vt ſit ſenſus: Is qui conteſtatur ſe eſſe ciuem, cùm re vera non ſit. *Olden.*

ADTESTATIONES Pontificiis ſunt teſtium depoſitiones, & dicta. *c. ex tenore de teſtib. in antiq.* Porrò qui conciпіatur, diſces ex c. cum cauſam, ext. eo.

ADTENTARE imperium, adgredi, & quid aduerſus id moliri, *Varro. lib. 4. de ling. lat.* Prat.

ADTENTARE pudicitiam eſt id facere, vt quæ pudica eſt, impudica fiat. *Paul. l. attentari. 10. ff. de iniur.*

ADTENTARE annonam, eſt vexare, & quid in eam moliri, quale ſolent dardanarij, *Vlp. l. annonam. 6. ff. de extraordi. crim.* Prat.

ADTENTARI ſententia dicitur, à qua appellatur Vlpiano.

ADTINGERE hæreditatem, eſt adire *Vlpiano l. ſed & ſi. §. ſi quis. ff. de petit. hæred.* & eidem adtingere bona. *l. 1. § fin. ff. de ſepar.* Prat.

ADVENA. *Seruius:* Omnes terræ habitatores, aut indigenæ ſunt, aut aduenæ aut conuenæ. Indigenæ, ſunt indegeniti: Aduenæ, de vno loco venièetes: Conuenæ, de diuerſis. Interpretes aduenam eum accipiunt, qui alicubi tēporaneam moram agit, *l. heres abſens. §. 1. ff de iudic. Vide l. omnes peregrini & aduenæ C. cum de ſucceſſ.* Quod quidam exiſtimant, aduenam eundem eſſe, qui & incola dicitur, non ſubſiſtit. *Spieg.*

ADVENA eſt quem Græci ἄποικον vocant *Pomp. l. pupillus 239. § aduena. ff. de verb. ſign.* dictus quaſi aliunde aduenіes. *Iſido. lib. 10. Etymolog.* qui ſedem, domicilium, non conſtituit: & qui in aliena ciuitate moratur d. l. hæres abſens. Gallis dicitur *aduole.*

ADVENTITIA bona ſunt, quę non recta ſucceſſione, puta patris, & aui, ſed ex legatis, aut aliter caſu aliquo nobis adueniunt: Id eſt, quæ non iure agnationis, ſed ab extraneis, & inſperatò accedunt, in quibus pater vſumfructum, & liberalem adminiſtrationem habet. *Spiegelius.*

¶ Aduentitia neceſſitas intelligitur vbicunque repentè aduenit aliquid peragendum, quod ad publicam vtilitatem ſpectat. *Vide Alciat. enarrantem. l. placet. C. de ſacroſ. eccl.* Spieg.

¶ Aduentitia pecunia petitur ab eo, cui ſua non redditur. *Hot.*

¶ Aduentitiam dotem appellant eam, quæ aliunde quàm à patre profecta eſt. *Hotomann.*

ADVERSARIA dicuntur tabulæ ad quotidianum vſum paratę, in quibus curſim & negligenter ea ſcribimus, quæ poſt accuratius in certas & perpetuò manſuras tabulas ordine ac diſpoſitè perſcribimus: deductáque ex eo appellatio videtur, quòd ibi ſtatui ſoleant, vbi nobis aſſiduè obuerſentur: quaſi aduerſus nos poſita, vnde etiam aduerſarij dicti, quaſi in quos perpetuò incurramus, vel qui ſe nobis aſſiduè opponant. hoc enim propriè aduerſari ſignificat. *Cicero pro Q. Roſcio:* Non habere ſe hoc nomen in codicem accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſariis patere contendit. *Hotoman.* Demoſthenes videtur appellare ὑπομνήματα, quaſi memorialia ne res aliqua excideret, *vt Turnebus annotauit libr. 2. aduerſar. cap. 11. Duaren. libr. 1. diſputat. cap. 13. Budæus in l. talis ſocer. ff. de iure dotium Alciat. libro 2. diſpunctio. cap. 29.*

ADVERSVS, *inquit Feſtus*, aut contrarium ſignificat, aut idem quod Erga. *Et Chariſius,* Aduerſus, inquit, ad animi motum refertur: vt, aduerſus illum facio. Interdum autem promiſcuè accipitur. Hinc

ADVERSVS, pro ſecundum. *Vlp. tit. 20.* Qui deditítiorũ numero eſt, nec quaſi peregrinus teſtari poteſt quoniam nullius certæ ciuitatis ſit, vt aduerſus leges ciuitatis ſuę teſtetur. *Item tit. 28.* Bonorum poſſeſſio datur, aut contra tabulas teſtamenti, aut aduerſus tabulas inteſtati. quod paulo pòſt interpretatur ſecũdùm tabulas, *& Caius. l. 5. D. de vſurpat. & vſuc.*

& *vſucap.* Naturaliter interrumpitur poſſeſſio, quum quis de poſſeſſione vi deiicitur, vel alicui res eripitur. quo caſu non aduerſus eum tantum qui eripit interrumpitur poſſeſſio: ſed aduerſus omnes, id eſt, ipſius commodo, ſed omnium *Hotoman. & Cuiac. tit. 20. fragmentorum, Vlpiani* quorum exinde ſententiam cōprobauit Gilbertus Regius, *cap. 20. libr. Enantiophanωn*: & Prateius *in ſuo lexic.* ſed id gloſſema Ioanni Roberto *libr. 2. Receptarum lectionum iuris ciuilis, cap. 23.* omnino abſonum videtur, minimeque illis quos citant locis conueniens: cùm hanc particulam aduerſus, conſtet propria etiam vſitatáque ſignificatione idē ſignificare quod Erga.

ADVERSATIVA particula ſeruans naturam ſuam aduerſatur in iure & in facto. *l. hoc amplius. §. de his. D. de dam. infect.* Sp.

ADVERSARIVS propriè dicitur, qui aduerſus nos litigat in iudicio: alio nomine dicitur pars aduerſa: ſed hoc eſt generalius, quia & de fœmina, & de multis ſimul dici poteſt. *Spieg.*

ADVERSARIVM producere quid ſit apud Vlpianum *l. 1. D. de edict.* explicat Alciat. *libr. 2. diſpun. & rurſus libr. 8. cap. 7. Parerg.* ſed Duarenus *lib. 1. diſputat. cap. 13.* eius ſententia refutata oſtendit aduerſarium intelligi eum vnde petitur, id eſt, reum, quem qui ducit ad album prætoris, in quo ſcilicet actionum deſcriptæ ſunt formulæ, eique demonſtrat, quam actionem dictaturus ſit edere intelligitur.

ADVERSA valetudo: contrarium eſt, bona ſecunda, proſpera. §. fin. Inſtitu. de cura. §. item propter. de excuſat. tutor.

ADVLTER, & adultera dicuntur, quia & ille ad alteram, & hæc ad alterum ſe conferunt. *Feſtus libr. 1.* Adulterum definit Tryphoninus *l. fugitiuus. 224. D. de verbo. ſignific.* eum qui alienam matremfamilias corrumpit, quod non ſola animi propoſitione, ſed cum aliquo actu. eodem ſenſu vſa eſt Penelope Ouidiana lib. 1. Epiſt.

Obrutus inſanis eſſet adulter aquis. Prat.

¶Adulter manifeſtus dicitur is qui inter amplexus repertus eſt, *vt definit alicubi Bartolus allegatus à Budæo in §. furtorum autem. Inſtitu. de obligat. quæ ex delict. naſc.*

ADVLTERARE, omne omninò quod ſincerum eſt, corrumpere ſignificat. Itaque non tantùm mulierem adulterare, ſed & rationes, & monetam adulterare in iure legimus. *l. 5. D. ad legem Pomp. de parricid. l. 1. in fin. D. de ſeruo corrupt.* Inde adulteratores monetæ, *l. 16. §. vlt. D. de pœn.* Adulterinæ ſtateræ. *l. 6. §. vltim. D. de extraord. criminib.* Adulterinum teſtamentum. *in l. 6. D. ad leg. Corne. de falſ.* Adulterium enim in nuptam committitur, propter partum ex altero conceptum, compoſito nomine. Stuprum verò in virginem vel viduam committitur. Sed his verbis lex Iulia de adulteriis promiſcuè vtebatur. *l. 101. D. de verb ſignif. l. 6. §. 1. l. 34. D. ad leg. Iuliam de adult.* Briſſon.

ADVLTERIVM, eſt acceſſus ad alterius thorum. Dictum adulterium quaſi ad alterium, compoſito nomine ex ad & alter, ſeu altera, quòd ille ad alteram, vel hæc ad alterum ſe conferat, vel quòd ex adulterio conceptus, ab vno ad alterius hæreditatem naſcatur. Dicitur autem per abuſionem, virginis & viduæ corruptio. Verùm, propriè (*vt Papinianus ſcribit & Valla*) cum nupta committitur, quamuis transferatur ad alia, vt quando dicimus adulteria naturæ, pro operibus non verè naturalibus: adulteria mercis pro fraude: adulteria arborum, pro inſitionibus.

¶Adulterium inter & ſtuprum talem differentiam memoriæ commendauit Modeſtinus *in l. inter ſtuprum. D. de verb. ſignifi.* quod adulterium in nuptam ſtuprum in puerum, in viduam & in virginem committitur.

ADVLTERINA res dicitur, quæ non eſt legitima, ſed ſuppoſititia, vnde filij adulterini dicti ex adulterio concepti. Hinc adulterinæ literæ *apud Apuleium libro 4. de aſino aureo*: & adulterina clauis *apud Saluſtium.* & adulterina ſigna vocat *Feſtus Pomp.* quæ ſunt alienis annulis facta. Ipſe quoque annulus, quo ſigna imprimuntur, adulterinus dici poteſt. *vt lib. 48. D. tit. ad legem Corneliam de falſis legibus. l. Cornelia,* vbi Modeſtinus ait, Qui ſignum adulterinum

fecerit,vel exſculpſerit.

ADVOCARE generaliter, ſignificat conuocare. proprie autem ad ius pertinet:& ſignificat, homines vel patrocinij, vel conſilij, vel teſtimonij cauſa conuocare. Hinc *Aſconius Verri.* 1. Aduocatum in iudicio dicit eum eſſe, qui vel ius ſuggerit, vel præſentiam ſuam amico commodat. etenim moris erat in iudiciis tum priuatis, tum publicis, amicos omnes aduocare, quorum auctoritate moueri poſſe iudices putabantur.

ADVOCAT etiam apud Pomponium, *l ſi procurat.* 18 *D. rem rat. hab.* accipi putat Accurſius pro, aduocatis mini ſtrat. Alij pro teſte de vi moribus facienda deducendo intelligi exiſtimant. Accurſius ibi auocat, ſcilicet, à ſuis negotiis, legi poſſe cenſet. vtraque lectio, & ſenſus ferri poteſt. Pandectæ tamen Florentinæ, vulgatique codices habent aduocat: quod de conuocatione aduocatorum: teſtium & ſimilium victoriæ cauſa intelligendum putem. *Prat.*

ADVOCATIONEM præſtare, idem eſt, quod poſtulare. *Vlpianus in l. puro autem.* §. 1. *D de poſtulando.* Allegare *Vlpianus in l.* 1. §. *his igitur perſonis, ibidem.* Agere cauſam. *Paulus in l. pen. Tryphon. in l. vlt. eo. tit.* D. quæ omnia idem ſonant. *Prat.*

¶ Aduocatione & foro interdicere, prohibere eſt ab officio aduocandi: quod genus pœnæ eſt. Foro tamen plus eſt quam aduocationibus interdicere. Siquidem huic omnino forenſibus negotiis accommodare ſe, non permittitur, *Vlpian. in l. moru. de pœn.* Papinianus auctor eſt, Imperatorem Titum Antoninum reſcripſiſſe, Eum cui aduocationibus in quinquennium interdictum eſſet, poſt quinquennium pro omnibus poſtulare non prohiberi, *l. Imperator. D de poſtulan* Prat.

¶ Aduocationem præbere, eſt cauſam agere, *l.* 1. *D. de inoff. teſtam.* Prat.

¶ Aduocatio, ipſa aduocati actio, poſtulatio, & patrocinium. *Prat.*

¶ Aduocatio paſſim in iure pro ipſis aduocatis accipitur, *l. de quæſtione tali.* 30. *C. de tranſact. & alibi*: Plerunque pro ordine ipſo aduocatorum. *l. cum aduocatio. & l. iubemus C. de aduocat. diuerſ. iudic. & alibi paſſim.*

¶ Aduocationes poſtulare, eſt aduocatos à prætore petere. *l. ait prætor.* 23. *D. ex quib. cauſ. maior.* Prætor enim aduocatos dare ſolebat. *l.* 1. *D. poſtulan. Prat.*

¶ Aduocatione litem inſtruere apud Hermogenianum *l. falſi* 20. *ff. de falſ. & l.* 1. *D. eod.* eſt falſam litem intendere, ad hoc inſtructos aduocatos inſtruere. *Pr.*

¶ Aduocationes inſidæ quę litis clientiſve ſecreta pandunt, *l. aut facta.* 16. *D. de pœn.* Prat.

ADVOCATI Cæſarienſes in iure noſtro ſunt celebres: nam ad eos Iuſtinianus conſultus multas ſcripſit conſtitutiones, inter quas eſt illa, qua ſtatuit ſobolem ex muliere quinquagenaria ſuſceptam, nihilominus haberi legitimam, *l. ſi maior. C. de legit. hære.* Item illa, qua reprobauit pactum de hæreditate viuentis initum ſine eius conſenſu, de cuius ſucceſſione agebatur, *l. vltim. C. de pact.* Poſtremò & illa, qua cauit, ſcripturas, quæ teſtantur in ſtipulationibus aliquos fuiſſe præſentes, omnino ſequendas, niſi aliunde conſtet fuiſſe abſentes toto eo die, quo inſtrumentum eſt confectũ. § *item verborum Inſt. de inutil ſtipul.* Fuit autem Cæſarea Metropolis Cappadociæ, quæ Archelao pulſo hoc nomen ſortita eſt à Tyberio, vel certè ab Auguſto. Prius autem appellabatur Mazace. Atque vt magis intelligamus ſedem olim illic quoque fuiſſe clariſſimorum Iuriſperitorum, *Strabo lib.* 12. narrat Mazacenos, ſiue Cæſarienſes, Charundę primum legibus vſos fuiſſe, earũmque doctiſſimos habuiſſe interpretes, ſicuti habebant Romani ſuos Iuriſconſultos. Atque eos quidem à Tygrane Cappadociam vaſtante aliquando in Meſopotamiam abductos fuiſſe: ſed paulo poſt magna cũ gloria reuerſos eſſe. Iulianus huius vrbis odio, quod eſſet Chriſtiana, tentauit nomen mutare: ſed fruſtra. Alia autem fuit Cæſarea in Palæſtina, quam bellis euerſam Herodes, Antipatri filius reſtituit, primúſque in gratiam Auguſti dixit Cęſareã. In hac fuit celebris Eccleſia, quę à domo Cornelij Centurionis ſumpſit initium, habuítque Euſebium Epiſcopum. Tertia fuit Cæſarea Philippi in Iudæa, reſtituta à Philippo Herodis Tetrarchæ fratre. *ex Bald. ad Inſtitut. titul. quibus alien. licet, vel non.*

¶ De Aduocatis diuerſorum iudiciorum,

ciorum, hoc eſt, de priuilegiis, munere, mercede aduocatorum qui in diuerſis iudiciis ſuis operam ſuam hominibus nauant, *tit*. C. vide per totum. Atque tu (bone Lector) in hoc titulo cumprimis obſerua. *l. Aduocati*. Vbi imperator dignitatem iuxta commoditatem aduocatorum egregiè oſtendit. *Hoc ſumpſimus ſcholium ex Hegendorphino*.

¶ De aduocatis diuerſorum iudicum. Gloſſa ſuper hac Rubrica dicit inter hunc titulum & præcedentem hoc diſcriminis eſſe, quòd in titulo præcedenti diſſeratur de priuilegiis aduocatorum, qui adhuc aduocationis munere fungãtur, iſtum verò titulum verba facere, de priuilegiis aduocatorum, qui iã munus illud abdicauerunt. Sed hoc omnino ἄκαιρον καὶ ἀπειρόκαλον videtur. (*vt rectiſſimè admonet Hegendorphinus hic.*) Præterea fruſtra ſeſe torquere videtur Accurſius in connexione huius tituli cum præcedente, quandoquidem ille non habeatur in C. Nouemb. ſed illius ipſius conſtitutiones leguntur ſub titulo ipſo præcedenti, nec malè, meo iudicio. Quòd ſi tamen id fieri non debeat, & aliqua ſit horum ad inuicem differentia, hæc potiſsima videtur (quemadmodum cõſulit Hegendorphinus ipſe) iuuenes ſtudioſi legum petitiones obſeruent, in qua Imperator ſeriò edicit, ne quis aduocationis munus prius ſub eat, quàm per ſtatuta tempora legum eruditioni noſcatur inhæſiſſe. Statuta verò tẽpora, quinque anni ſunt. *Anch*.

¶ Aduocatus Fiſci dictus eſt, qui ab Imperatore delectus pro eo poſtulatur eſt, quotieſcunque de fiſci intereſſe agetur, Quæ autem ſint eius officia, ac quibus potiatur priuilegiis, ſub titulo C. de aduocato fiſci demonſtratur.

¶ Aduocatus monaſteriorum, Teuton. *Kaſtenuogt*, vt Zaſio videtur. Qui inutilis foro exſtitiſſet aduocatus, vulgò Cauſidicus appellabatur, Quintilianus autor eſt. *Spieg*.

ADVOCATIA negocij alicuius publici procuratio, à ſuperiore mandata, *vt libro Feud*.2.*titu*.27. §. 15. Quicunque aduocatiam ſuam, vel aliquod aliud beneficium inordinatè tractauerit. Videtur Aduocatus idem fuiſſe, qui à pragmaticis noſtris Commiſſarius vocatur: cui præfectura & munus aliquod, ac præſertim cauſſarum diſceptandarum publicè mandatum eſt. Hinc *libr. legis Franc*.3.*cap*.11. De aduocatis & vicedominis. *Et lib*.4.*cap*.100. Vt tales eligantur, qui ſciant & velint iuſtitiæ cauſſam diſcernere, & determinare. Aduocatia etiam dicitur tutela & defenſio ſacerdotalis alicuius Collegij, veluti Abbatię & Monachorum, quibus prædia & vectigalia quædam attributa ſunt: quorum potentem aliquem, vel Comitem, vel alium nobilem ſibi defenſorem & patronum cooptabant: vt in diplomate donationis, quam Carolus Magnus Monachis Vlmenſibus fecit: apud Nauclerum: Adelbertum cognatum noſtrum aduocatum ac defenſorem conſtituimus, &c. Item, vt Abbas & monachi ex his, quos inter potentes nouerint, & inuenerint meliores ſeculi & æquitatis amatores, eligant huic loco aduocatos & defenſores. Item, ſtatuimus, vt ſi aduocatus placitare voluerit, quando vel qualiter, aut quoties hoc fiat, in Abbatis arbitrio pendeat, & ab eo diſponatur: vt non compluribus quàm triginta equis ad placitandum veniat: & quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte ſibi retenta duas Abbati reddat Ioannes Tritemius. Conſtituit autem Archiepiſcopus aduocatum Hirſaugiẽſis monaſterij ipſum comitem, Erlafridum, ſub ea conditione. vt mortuo patre filius in Aduocatiam non ſuccedat: niſi fuerit ad eam per Abbatem & monachos aſſumptus. Verebatur enim, ne poſt mortem ſuam per filium, ſiue nepotes iniuriam aut violentiam aliquam pateretur, ſi aduocatia hereditario iure deuolueretur ad poſteros. Abbas Vrſperg. in Philippi vita Aduocatiæ beneficium his exponit verbis: Imperatores nihil iuris ſibi vendicarunt, pręterquam illud quod pertinet ad dominium totius terræ, vt ſub protectione ſua eas ſuſciperet: & priuilegiis ſuis munirent, & fideliter defenderent. Et paulò poſt: Et de voluntate fratrum in prædiis eorum ſtatueret extra Abbatiam annuum, quod ſibi pro aduocatia & defenſione ſolueretur. Vide infrà MAMBVRGVS.

Æ

Æ ſyllabam antiqui Græca conſuetudine per AI ſcribebant, vt muſai, aulai, *Feſto lib*.1. quale ſępè viſitur in decretis,

antiquis veter vrb.

ÆDES in vſu vrbana ædificia Florentinus adpellat. *l. fundi.* 211. *de verbor. ſignificatio.* ab aditu dictas putat Varro *lib.* 4. *ling. Lat.* quòd plano pede adibãt. Feſtus verò dici exiſtimat, quia ſint vnius aditus, ſiue quia in eis æuum degatur: definitque domicilium eſſe in aditu poſitum. Conſtat autem area, ſiue ſolo, & ſuperficie, *l. ſolum.* 49. *ff. de rei vendicatio. l. eum, qui* 23. *D. de vſurpat. & vſucapio.* Ædium adpellatione omnes ædificij ſpecies contineri Gaius ſcribit, *l. qui ædes* 9. *D. de incend.* Ædium appellatione etiam ruſticas contineri Vlpiano, *l. certa.* §. *ſed ſi quis. D. de leg.* 1. Nec pugnat cum Florentino *d. l. fundi.* hic de vſu, ille de appellatione intelligit.

¶ Ædium ſunt, quę perpetui vſus cauſſa ſunt, parataue ſunt, quæ paſsim in iure reperies, *d. l. cætera. in fin.* Prothyrum quoque ædium eſt, *l. penult. ff. de verb. ſignificat.* Ædium pars ſunt in iis connexa, iuncta, vincta, fixáque *dict. l. cætera.* §. *fin. l. liberorum.* §. *ſed ſi. D. de leg.* 3. *& alibi.*

ÆDICVLA, non eſt parua domus vt vulgò accipiunt, ſed modò cellulam in ædibus ſignificat, modò ſacellum, id eſt, ædis ſacræ appendicem, particulámve, *vt apud Paulum, l. ſacrilegi.* 9. *D. ad leg. Iul. pecul.*

ÆDIFICII appellatio, aut ſuperficiem ſignificat, aut ſolũ quoque cui ædificium ſuperpoſitum eſt, *Iuliano, l. ſi fundum.* §. *qui fundum. de lega.* 1.

ÆDIFICARE autem non ſolùm qui nouum opus molitur, intelligendus eſt, verùm is quoque, qui vetera vult reficere, *Vlpian. l.* 1. *D. de mor infect. & ſepulchr. ædific.*

ÆDILIS à Varrone is dicitur, qui ædes ſacras, & priuatas procurat: quod & Feſtus probat *libro* 1. adiiciens hoc nomen ad magiſtratus tranſlatum. A Papiniano ἀστυνομικὸς, *l.* 1. *de via publica.* à Theophilo. §. *prætorum. Inſti. de iure natu.* & à Dione, ἀγορανόμος dicitur. Theophilus & Varro conuenire videntur. Initio duo ex plebe creari cœpti ſunt, qui aditus præeſſent, in quibus omnia ſcita ſua plebs deferebatur, qui etiam ædiles adpellati ſunt, *l.* 2. §. *iiſdem temporibus.* 11. *D. de origin. iur.* Interueniebant & arcendis incendiis, lege prima, *D. de offic. præfect. vigil.* Vide Liuij *libr.* 3. *ab vrb. cond.* Conſtitui deinde ex patrum numero, & creari cœperunt duo, vt aliquo pluris patres haberentur: ita facti ſunt ædiles Curules. Horum edictum de rerum venditionibus extat, *l.* 1. *D. de ædilit. edicto, & per totum,* de quo & Gellius *lib.* 4. *cap. ſecundo.* Ad eandem cauſſam pertinent & ædilitiæ ſtipulationes, *l. ſtipulationum.* 5. *verſic. prætoriæ. D. de verbo. obligat.* Duo itaque erant ædilium ordines: alter in quo ipſi ædiles in iure dicendo ſellis incuruos pedes habentibus vtebantur, & hic nomen magiſtratus retinebat: alterum plebeium magiſtratum adpellabant.

¶ Ædiles Curules eò dicti ſunt, quòd ſellis curulibus ſederent, *vt ex Liuio lib.* 7. *diſces.* Idem & Feneſtella docet ca. 11. Cæſar tandem alios duos Ædiles conſtituit, qui frumento præeſſent, & à Cerere Cereales dicti ſunt Pomponio. *l.* 2. §. *deinde. Gaius D. de origin. iur. Feneſtell. dict. cap.* 13. *Dio. libr.* 43. *in fin.* & ita ſex Ædiles ſunt conſtituti Dioni, & Pomponio: duo ſcilicet patricij, qui Cereris Ædiles dicerentur, quatuor plebeij. Erant & Ædiles in municipiis. *l. qui inſulam.* §. 1. *D. loca.* Hi merum imperium habebant, ita vt flagris cæderent, *l.* 12. *D. de decur.* Atque hi interdum quinquennales fuiſſe videntur, quibus nempe luſtralis is honos eſſet. Nam vt colonis agros ſuos in luſtrum locabant, ſic & interdum in luſtrum continuabant magiſtratum. Id indicant antiquæ municipiorum inſcriptiones: in vna enim ita habetur ædil. Q. IIII. vir. I. D. Sed & alimentarij fuiſſe videntur ædil. in mancipiis, qui alimenta prouidebant (vt ſuſpicatur Tur. ad lib. 11. cap. 10.) alimentariis pueris: vt in hoc titul. *Aedil. Q. alim.*

ÆDILITAS dicebatur eadem dignitas, ſicut pontificatus, magiſtratus, *Feſti lib.* 1.

Ædilitas, curiæ dignitas dici, & definiri videtur à Conſtantino Imp. *l.* 2. *ſi ſer. aut lib. decur. adſpira. lib.* 10. *C.*

ÆDILITIÆ actiones, vide ſuprà, Actiones ædilitiæ.

¶ Ædilitiæ ſtipulationes, vide infrà, ſtipulatio.

ÆDVLITAS *in l.* 17. *D. de compenſat.* ſumitur pro ædilitate: promiſcuè enim ſic veteres ſcripſiſſe inueniuntur.

Tertul.

Tertul in Apolog. Philoſophi tyrãnidem affectant: Chriſtianis verò nec ædulitatem: ſic enim habent libri veteres. *Cuiac. in obſer. lib.* 14.

ÆDITIMVS, ædis intimus. *Feſt. lib.* 1. *Vide Gellium lib.* 12. *cap.* 10.

ÆDITVVS eodem auctore, dicitur ędis ſacræ tuitor, id eſt, curam agẽs. Huius definitionem probat Theophilus. §. *tutores. Inſtit. de tutel.* his verbis: ὥσπερ æditui λέγονται οἱ ἱερεῖς qui ædes tuentur, τουτέστι οἵ τινες τοὺς ναοὺς ἀσφαλίζονται. Sic æditiuus apud Vlpianum *l.* 3. §. *ſi tabulæ. ff. de tabul. exhib.* ibi tabularum cuſtodiam æditiuus ſuſcepit, nam res controuerſæ in æde ſacra deponi ſolebant, *l.* 1. §. *ſi pecunia. & §. ſequ.* D. *de poſ.* Hodie obſignatio, & depoſitio fit apud *acta*, & cauſarum tabularios, quos Galli Grefarios vocant, *idq; per d. §. ſi tabulæ.* Sic vt ſuperius intelligi debet *apud Paulum l.* 1. D. *de tutel. & §. tutores. Inſtit. eod. apud Iuſtinianum*, quamuis generaliter loquantur.

ÆGRAM mulierem *apud Papinianum. l.* 3. *ff. ſi quis aliqu. teſt.* pro triſti & difficili, atque irata accipere debemus.

Αἴνιγμα *apud Imp. Iuſtinia. conſti. nouel.* 95. τοῦτο *ad fin.* interpretatur Accurſius Speculum. Alciatus ex Gellio pro quæſtione obſcura, & inuoluta accipi putat, *lib.* 4. *Parerg. c.* 19. quod & verum eſt.

ÆLIANVM ius Sextus Ælius alias actiones compoſuit, & librum populo dedit, qui appellatur ius Ælianum, *Pompo. l. Neceſſarium. §. augeſcente. ff. de ori. iur.*

ÆLIA Sẽtia Lex. vide infrà Lex Ælia.

Ἀειναῦται, quaſi dicat, ſemper nautæ, Magiſtratus quidam apud Mileſios, inquit Heſychius. *Plutarc. in qq. Græcanicis*, ait apud Mileſios ita vocatos fuiſſe quoſdam ex potentioribus, qui conſcenſis nauibus conſilia de maximis rebus agitabant procul à terra: deinde cùm ratam habuiſſent aliquam ſententiam, reuertebantur.

ÆNVM, *Paulo l. cùm de lanionis.* 18. §. *aſinam. D. de inſtit. inſtr. quæ leg.* vas quod ſupra focum pendet, in quo aqua ad potandum caleſit: idem miliarium ab Vlpiano dicitur: *l. cùm aurum.* 19. §. *ſi cui. ff. de aur. argen. lega.* de quo & Athenæus lib. 3. cap. 10. De vaſculis calefactoriis Iulius Pollux libro 10. cap. 19. ediſſerit.

ÆQVABILE ius *apud M. Ciceronẽ, lib.* 2. *Offic.* non quòd omnes æquet, ſed quòd iuſtitiam inter homines, & æquitatem proportionabilem conſeruet, id eſt, quòd pariter tueatur potentes & tenues: vocatur ab Ariſtotele, ἀναλογικὸν, καὶ κατ' ἀναλογίαν δίκαιον.

ÆQVA LANCE prouerbiali dicendi genere dixere Modeſtinus. *l. non tantùm* 20. D. *de re iudi.* & Iuſtinianus Impe. *l. cùm quis.* 10. *C. de nat. lib. & l. maximum vitium. C. de libe. præter.* pro pariter, æquabiliterve, vt apud Græcos ἰσοσταθμῶς.

ÆQVILIBRITAS, id eſt, ἰσονομία. Cic. *in lib de Natu. Deor.* cùm de atomis illis Democriti agit, Confugis (inquit) ad æquilibritatem. tametſi in quibuſdam vulgatis codicibus, æqualitatem, perperam ſcriptum ſit. Vnde & Sext. Cæcilius pœnam talionis ad æquilibrium factam expoſuit, id eſt, πρὸς τὴν ἰσονομίαν, habita iniuriarum ratione, vt ipſam videlicet talionẽ quaſi ad amuſſim & libellam æquiparent atque expendant. *Crinit. lib.* 4. *de hon. diſc. cap.* 9.

ÆQVITAS variis in iure modis ſignificatur. Appellatur enim ſæpiſsimè æquum & bonum. legibus ſuperius adductis, aliquando δίκαιον φύσει. *l.* εἰδέναι. §. καὶ λέγει. quod vetus interpres naturalem iuſtitiam vertit. A. Auguſtinus verò naturale ius, Liuium ſequutus. hic enim libr. 5. ius naturale humanum vocat. A. M. Cicerone adpellatur verum ius, & germana iuſtitia, *li.* 3. *Offi.* Plerumque ſimplicitas legum. §. *& hæc. Inſti. de leg. agn. ſucceſ.* quandoque æqua lanx. *d. l. maximum, & aliis legibus citatis in verb.* Æqua lance. Dicitur & humanitatis ratio. *l. ſi cui.* 38. *in fi. D. ex quib. cau. maio.* Aliquando dicitur benignitas, *vt colligitur ex l.* 1. *in princ. D. vt in poſ. leg.* Hinc benignius leges interpretari oportere Celſus ſcribit. *l.* 18. *C. de legi.* A Iuſtiniano in Nouel. 98. in prin. κυβερνητικὴ σοφία. Interdũ adpellatur, Viri boni arbitratus, interdũ religio, ſępè anguſti iuris remiſsio. Vnde à Salonio *in l.* 1. *ff. de iuſtit. & iure.* rectè definita eſt: Æquitas, inquit, eſt perfecta ratio, quę leges & omne ſcriptũ, dictũque interpretatur, & emendat: ex qua ius manat, quod bonũ & æquũ dicitur, nullo ſcripto cõprehẽſum, ſed ſola vera ratione cõſiſtens. Hæc definitio collecta videtur ex *l.* 1. *C. de legib. & l. placuit. C. de*

iud. vbi ſuperfluit vox, ſcriptæ, vt vetera fideliſsimáque exẽplaria docent. Porrò eã ita ante oculos habere debet iudex, *teſte Vlpiano. l. quod ſi. 4. ff. de eo quod certo loc.* vt ipſa exigẽte, à ſolẽnibus verbíſque recedere poſsit. *l. pen. ff. de integ. reſtit.*

¶ Æquitatis genera duo ſunt, quędã eſt naturalis, de qua Vlpianus. *l. 1. ff. de pact. Paul. l. poſtliminium. 19. in prin. ff. de capt. & poſtli. idem Vlpianus l. 1. ff. de min.* Et eam adpellant, quæ ex naturali ratione mentibus hominũ infixa eſt: vt, Deum colere, neminẽ lædere, ſuum cuique tribuere, fidem alteri datã ſeruare. Ciuilis altera, cuius cõmeminit idem Vlpianus, *l. 1. in prin. ff. ſi is, qui teſta. li.* de vtroq; genere loquens: éſtque probabilis quædam ratio, non omnibus hominibus naturaliter cognita, ſed paucis tãtùm, qui prudentia, vſu, doctrina præditi didicerunt, quæ ad ſocietatis humanæ conſeruationem ſunt neceſſaria. De priori genere loquitur M. Cicero lib. 1. de legib. de legis origine loquens.

¶ Æquitas, quã aliàs ęquum & bonum: aliàs æquũ & iuſtũ, aliàs æquum bonũ, ſine copula dicimus, *l. 1. & penul. ff. de iuſti. & iur. l. ſi & me. ff. ſi cer. peta.* Ariſtoteles τὸ ἐπιεικὲς adpellati ſunt: & qui τὴν ἐπιείκειαν vocẽt: eſt autem mitigatio legis ſcriptæ in aliqua circumſtantia, vtpote rerum, perſonarum, ac temporum. Ius eſt, *inquit Donatus,* quod omnia recta & inflexibilia erigit: Æquitas eſt, quæ ex iure multũ remittit. Exempla ſunt prætorum edicta. Quid enim aliud eſt reſtituere in integrum (vt ex multis vnum videamus) quàm laxare ſcripti iuris rigorem: Dicitur & humanior, & benignior iuris interpretatio.

¶ Æquitas nihil aliud eſt, quàm volũtas ſyncera, ſeu arbitratus boni viri, minimeque verſipellis, ſic tribuẽs vnicuique ſuum, vt interim nemo lædatur: *ſicut eſt locus omnium elegantiſſimus in l. bona fides. §. incurrit. ff. depoſc. c. 7.*

¶ Æquitas duplex eſt, ſcripta & nõ ſcripta. Poteſt enim æquitas, tum in ſcholis, tum in foro duplici modo exerceri. Altero, vt diligenter conſideremus, quo ordine Iureconſulti & Imperatores Romani obſeruauerint æquitatẽ in deſcribendis, ponendíſque legibus, & præiudiciis humanorũ negociorum: & ſi quãdo caſus eueniat, qui per omnia ſit ſimilis, nec habeat vllas differentes circunſtantias, quæ mutationem iuris deſiderent: vt tunc ſecundum illas iudicemus, certi quòd æquitatis cenſura dudum ſit adhibita. Altero modo exercetur æquitas in his facti ſpeciebus, quæ nunc eueniunt, nec habent præiudiciũ in legibus ſcriptis, ex omni parte reſpõdens, vt nos ſecundum circunſtantias earum applicatis axiomatibus ſummi iuris iudicemus quid diffiniri oporteat. Enimuerò hic propriè eſt vſus æquitatis, omnium maximè neceſſarius Reip. Quamobrem meritò non ſcriptam æquitatem vocare poſſumus, non quaſi liceat ſine ſcripti iuris obſeruatione illam æſtimare, ſed quòd aliquanto longius à ſcriptis theſibus recedit: ſicut ius Ciuile à iure naturali diſtinguitur *in l. ius ciuile eſt. de iuſti. & iur.* Vnde Ariſtoteles ſic æquitatem definit τοῦ γεγραμμένου νόμου ἔλλειμμα, τὸ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον. Atque ita à conſuetudine differt, quòd æquitas ſit ius natum & naturale: conſuetudo, ius conſtitutum & receptum.

¶ Æquitatis cauſa efficiẽs eſt Deus, qui naturam humani generis ſic condidit, vt quamuis omnia de futuris negotiis certò præſcribere non valeat, tamen notitiam quandam habeat inſculptam, qua poſsit certas aliquas honeſtatis formulas præſcribere generaliter, ad quas omnes factorum ſpecies quandocunque incidentes exigantur arte quadam boni & æqui, hoc eſt, perpenſis atque collatis certa ratione circunſtantiis.

¶ Æquitatis cauſſa materialis eſt ius naturæ, ius Ciuile, boni mores. Nã ex his fit pulchra quædam ac Reipub. ſalutaris mixtura, per iudiciũ animi incorruptũ. Materia verò circa quam exercenda eſt æquitas, ſunt infinita hominũ negocia, ſcilicet cùm incidunt. Tunc enim pro re nata ius rectè applicabitur, ſecundũ circumſtantias, quæ ad cauſam pertinebũt.

¶ Æquitatis cauſſa formalis eſt, vt cõferantur diligenter facta iam incidentia cum circumſtantiis ſuis, pertinentibus, inquam, ad formulas iuris: non aliter quàm ædificia probari ſolent adhibita principalioribus eorum partibus norma. Non poteſt autem elegantius tradi forma cum exemplis ſuis, quàm apud Tryphonium in l. bona fides. D. depoſ. vel contra.

Æqui-

Æquitatis cauſſa finalis, ſeu effectus eſt, vt ſeruetur ęqualitas humanarum rerũ, quæ maxime inter ſe ſunt diſſimiles, vtque conſeruetur Reipublicæ ſalus, quæ in rectis iudiciis vt plurimùm conſiſtit: & ſic tranſigatur iſtud ærumnoſum huius vitæ monumentum ad gloriam Chriſti & æternæ vitæ.

¶ Æquitati opponitur ſummum ius, de quo ſuo loco.

¶ Æquitas iuris & morum norma. Sicut enim per normam iudicantur ſtructurę vitia: ſic æquitas de iure ſcripto, & omnibus humanis functionibus ac moribus rectè diiudicat. Itaque Magiſtratus adtemperabit cognitiones ſuas bono & æquo, hoc eſt, diuinis, & naturalibus legibus: contra quas quicquid iudicatur, non poteſt non iniquum eſſe.

¶ Æquum bonum impetrare dixit *Cic. Philipp.* 2. pro eo quod lingua vernacula dicimus, habere rationem ab aliquo, id eſt, ius ſuum obtinere, rem ſuam recipere. Is igitur à quo viuo nec pręſens nec abſens quicquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus.

ÆRAMEN, ſpecies quędam ex ęre confecta. *l. nemo. 12. C. de oper. publ.* ſic enim legendum, & codex Theodoſianus, & res ipſa docet, non ornamenta, *quæ lex extat lib. 15. tit. j. l. 37. C. Th.*

ÆRARIVM, populus Romanus in æde Saturni habebat, *Feſto lib.* j. vide Plut. Publicolam. Ærarium, locus erat vbi poplicæ, id eſt publicæ, pecunię reponebantur. Marciano Iuriſc. pro principis fiſco accipitur, vt ex ipſius verbis coniicere licet. *l.* 1. *§. ex illa. D. de leg. Cornel. de falſ. & l. edicto. D. de iur. fiſci.* Apud Athenienſes autem cella erat poſt ædem Minerųę, ob id ὀπισθόδομος dictum, vt apud Demoſthenem περὶ συντάξεως.

¶ Ærariũ duplex principes habuiſſe liquet *ex l. vnic. de quæſt. & mag. off. lib. 12. C. & Nouel. Valent. de 30. ann. præſcr. l. vnic. §. eandem.* Ærarium quidem priuatum, ſcilicet rerum priuatarum principis: quod curæ erat comiti rerum priuatarum, *vt ex 6. Baſilic. & Theodorito lib. 3. c. 12. liquet. de quibus. l. fi. C. de palat. ſac. larg. lib. 12.* Eſt & ærarium ſacrum, ſiue ſacrarum largitionum, id eſt, theſaurorum, *d. l. vnic. C. de quæſt.*

¶ Ærarium ſanctius antiquis dicebatur prorſus intactum, vnde pecuniam promi non liceret, *Cic. lib. 7. ad Attic. Epiſt.* 19. Adtulit mandata ad Conſules, vt Romã venirent, pecuniam de ſanctiore ærario proferrent. & *Liuio libr. 7. belli Punici.*

¶ Ærarij Tribuni, à tribuẽdo ære adpellati ſunt. *Feſt. li.* j. Vide Bud. in prioribus.

¶ Ærarij milites ab ære dicti ſunt, quòd ſtipendia facerent, *Varroni lib. 4. ling. La.* Vnde & æs militare pecunia, quæ Tribunis ærariis attribuebatur, vt militi redderent.

¶ Ærarij, *vt ex M. Fabio lib. 2. c. vlt. liquet*, ſunt monetæ excuſores. At ærarij nomine Græcis ὀφλόντες & ἐζημιωμένοι, qui & in ærarios relati dicebantur, vt Athenis, ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει.

¶ Ærarij Quęſtores mulctarum receptores dici ex Tacito *lib.* 13. conſtat, Cenſuit, inquit, Piſo deſignatus conſul, ne mulctam à Tribunis dictam Quæſtores ęrarij in publicas tabulas ante quatuor menſes referrent.

¶ Æs, vt notiſſimum ſignificatum omittam, pro aſſibus accipi antiquis ait *Var. lib. 8. ling. Lat.* Vnde & mille æris legaſſe, ait, dicebant. quo ſenſu accipiendum verbum, æs, putem in lege *Aquil.* j. & 3. *ca. apud Gaium. l. 2. D. ad leg. Aqui. & Vlp. ſi ſeruus. § huius legis. D. eo.* aut pro pecunia, aut nummis. Aſſes qui ſint, vide infrà As.

¶ Æs etiam nummos aureos Vlpianus cenſet *l. etiam. 159. D. de verb. ſign.*

¶ Æris tandem appellatione omne nũmorum, pecuniæque genus ſignificari liquidò conſtat. Quod hinc manaſſe ex Plinio *lib. 18. c. 3. & lib. 36. c.* 3. didicimus, quòd veteres æreis nummis, ouium, boúmque effigie à Seruio Tullio ſignatis vterentur.

¶ Æs alienum eſt quod nos aliis debemus: es ſuum eſt, quod alij nobis debẽt, *Vlpianus. l. cedere 213. §. æs alienum. D. de verb. ſig. l. ſubſignatum. § bona. D. eod.*

¶ Æs circumforaneum, eſt pecunia, ad vſuram accepta, id eſt æs fœneratitium. *Cic. ad. Attic.* Tuſculanum & Pompeianum valde me delectant, niſi quòd me illum ipſum vindicem æris alieni ære non Corinthio, ſed hoc circumforaneo obruerunt.

¶ Ære dirutum, *inquit Feſtus*, militem

dicebant, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non eſt datum, quòd æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum. Hoc verbo facetiſſimè vſus eſt *Cicer. in Verr. act. 6.* Aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt.

¶ Ærata porta Varroni eò dicta, quòd ære tecta fuiſſet, *lib. 4. ling. Latin.*

¶ Æraria ratio quid ſit in Quintiana, vide apud Turneb. *Aduerſ. lib. 8. c. 14.*

¶ Æratum etiam, dic, obæratum, ære alieno obrutum, vt eſt apud M. Cicer. *lib j. Epiſt. j. ad Attic. Epiſt incip. Quæris.* Tribuni, inquit, non tam ærarij, vt appellantur, quam ærati.

¶ Æroſa pecunia, dicitur ſubærata quæ aurea & argentea videtur, & habet in ſe æris plurimũ. *l. creditor. 102. de ſolut.* Græcis χαλκόχρυς. ſic æroſum lapidem. *Plin. lib. 34. ca. j.* & aurũ æroſum, *lib. 33. ca. 5. dixit,* cui ineſſet æris vena, malè igitur Alciatus add. l. creditor, pro æroſa, ἔρανος poſuit, *lib. 2. Diſpunc. c. 25.* Vnde Cyprũ inſulam æroſam adpellaſſe Veteres, *Feſtus lib. j.* ſcribit, quòd in ea plurimum æris naſcatur.

ÆRVSCARE, eſt æra vndiq. id eſt, pecunias colligere, *Feſtus lib. j.*

ÆSTATEM, *inquit Vlpianus,* ſic incipere peritiores tradiderunt ab æquinoctio verno, & finiri æquinoctio autũnali & ita ſenis menſibus æſtas atq; hiems diuiduntur *l. j. §. 22. D. de aq. cot. & æſt.*

¶ Æſtas prior in Prætoris edicto, auctore eodem, ex comparatione duarum æſtatum accipitur.

ÆSTIMARE eſt ære taxare, & ad pretiare: vnde & vendere quandoq; ſonat, *vt liquet ex l plerunque. D de iure dot. & ex Varro. li. 5.* Vnde Aeſtimare litem eſt tanti reum damnare, quanti intereſt *l ſi inter. §. ſi res. D. de pign. & apud Cic. in Cluentiana.*

¶ Æſtimata pœna antiquis dicta fuit ab ære, quia eam æſtimauerunt, ouem decuſſis, bouem centuſſis, hoc eſt, decem vel centum aſſibus, *Feſto lib. 1.*

¶ Æſtimas, æſtimationes dixere antiqui

¶ Æſtimatoria actio duplicẽ habet intellectũ. Interdum enim hoc nomine ea actio ſignificatur, quæ de æſtimato proponitur, idq; dubitationis tollendæ cauſſa, veluti cùm res æſtimata vendenda alicui datur, quam ſi non poſſit vendere, vt eandem ipſam rẽ reſtituat. ſed poſſit nec vendere, nec reſtituere, nẽpe ſibi retinere, vt æſtimationem ſoluat *Vlpiano. l. j. D. de æſtima. & §. actionũ. & ibi Theoph. & Angel. Inſtit. de actio.* Interdum æſtimatoria accipitur, quanto minoris, *vt explicant Gaius. l. ſi quid. 18. & Paulus. l. bouem. §. aliquando. D de ædil. edicto.*

¶ ÆTAS generale nomen eſt, nõ ſolùm ad perſonas, ſed ad res temporáque pertinẽs, vt ex ſubiectis adparebit. Ætas enim in perſonis ea eſt, quæ infantiam, pueritiã, pubertatẽ, iuuentutem, ſenectutem cõtinet. Ætas etiam ſignificat amplitudinem. *l. domus. 58. D. de leg. j.* vbi falsò in vulgatis codicibus legitur, quãtitatib. Sic ætas pro longo tempore accipitur, *in l. ſi quando. C. de operib. pub.*

¶ Ætas quoque ſyluarum & arborum apud Aggeum Vrbicum in comment. ad l. Frontin. cap. de controuerſ. Sic & ætas virorũ apud Plinium, & alios reperitur. Ætatem etiã temporis dixit *Vlpianus. l. ſi non ſortem. 26. §. libertus. D. de cond. indeb.* pro opportunitate, quæ Gallis dicitur, *ſaiſon de temps.*

¶ Ætatum gradus, quod ad perſonas adtinet, varij varios conſtituerunt. Seruius Tullius pop. Rom. Rex, *vt refert Gellius lib. 10. c. 28.* ætatem in tres gradus diuiſit, pueritiam, iuuentutem, & ſenectutem. Pueros minores annis 17. exiſtimauit, atque inde anno 17. quos idoneos iam eſſe reip. arbitraretur, militiæ adſcripſit, eóſque ad annũ 46. iuniores, ſupra eum annũ ſeniores appellauit. Seruij Tullij diuiſionẽ ſequitur Vlpia. noſter, *l. cum ij. 8. §. modus. D de tranſact.* Xenophon autem in quatuor diſtribuit: alios enim adpellat παῖδας, alios ἐφήβους, alios, τελείους, alios τοὺς ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα ἔτη γεγονότας

¶ Ætatem verò in plures gradus diſtributam fuiſſe, ex Iuriſc. reſpõſis, & Impp. conſtitutionib. diſcemus. Infantis igitur ætas, cuius commeminit Pompon. *l. ſi infanti. 55. D. de vſufruct.* in ſeptimum vſq; annum porrigitur. *l. ſi infanti. C de iure de lib. l. j. § ſufficit. D. de admin. tut.* Inde pupillaris ætas in 12. annum in fœminis, in 14. in maribus producitur *l Æmilius. D. de min. l. ait diuus. D. de iur. f. c. l. j. C. qui legit perſ. & alibi ſæpe.* Finita ætate pupillari, incipit pubes. *l. j. C. quand. tut. vel cur. eſſe deſi. l. cohæredi. §. cum filia. D. de vulg.* In puberem ætatẽ incurrit prætextati ætas, cuius

cuius cōmeminit Vlpianus *l. deinde. §. fi. D. de lib. exhib & Gellius li. 5. c. 25. in fi.* Nā vſque ad 17. annum pueri ingenui prætexta induebantur, poſt quod in virilem mutabant. Puberem ætatem excipit iuſta ętas, quæ 25. anno inchoatur. *l. 2. in prin. D. de vac. muner.* & hæc modò appellatur iuſta. *d. l. 2.* (tametſi ſciam iuſtā ætatē plerunq. pro pubere accipi, in ſpecie apud Neratiū ex Seruio relata. *l. quod Seruius. D. de cond. cauſ. da.*) modò legitima. *l. fin. C. de iis qui ven. ætat. l. quæro in fi. D. de teſta. tut. & alibi ſæpe.* modò perfecta. *l. ſi reliquero D. de leg. tutel. l. minor. 32. D. de mino. & paſſim.* Ediuerſo ætas mino. dicitur imperfecta *l. fin C in quib. cauſ. in integ. reſt.* modò ro-uſta. *l. ſi maritus. 15. § lex. D. de adult.* ex contrario infirma quæ puerorū ſenūmq. eſt *l. ciuitatibus. 122. D. de leg. 3.* Anno 25. virilem vigorem impleri Vlpi. tradit. *l. 3. D. de min. rib.* & Iulium Pollucem lib 2. Onomaſtici ſeptem ætates ex Hippocrate connumeraſſe.

Ætatis venia impetrata dicitur, cùm à principe ætatis gratia fit, adoleſcenti ad cōſequendam ā rerum ſuarū adminiſtratio nem. *l. 10. C de appel. & toto tit. C. de iis qui ven. æt. imp.* Ætatis veniæ poſtulationem ſic deſcribit C. Harmenopulus. li. 1. ti. 12. αἰτούμενοι βασιλέα ἀποστασθαι τοὺς κουράτωρας αὐτῶν, ὡς αὐτοὶ μόνοι τῶν ἰδίων πραγμάτων ποιεῖσθαι φροντίδα δυνάμενοι. Ætatis igitur veniam impetrare, eſt ius curatores depellendi, & res ſuas adminiſtrandi poteſtatem obtinere.

Æ t e r n a auctoritas, vide infrà Auctoritas.

Æternus paries, vide infrà Paries.

Æterna lex, vide infrà Lex.

Æ v i t a s in XII. Tab. ſenium ſonat, *Gell. interprete lib. 20. cap. 1.* cum ſcilicet iam prouectiores homines ſunt, & quaſi capulares, *vt inquit Plautus.* Verba legis XII. hæc ſunt, Si in ius vocat, ſi morbus, æuitáſve vitiū extitit, qui in ius vocaſſit, iumentū dato: ſi nollet, arcerā ne ſternito. Vnde æuiternus, αἰώνιος, ſempiternus. *Apuleius de Deo Socratis*: Quos deos Plato exiſtimat veros, incorporales animales, neq. fine vllo fine, neque exordio, ſed prorſus ac retrò æuiternos.

A F

A f f a t v s, principum decreta adloquendo, cognoſcendóque conceſſa. *l. res reddentes. C. de ſumm. trin. & l. ſacri. 6. C. de epiſc. aud.* Non poſſunt autem ita adpellari aut definiri tardè conceſſa reſcripta, vt quidā autumāt, nec hoc probat *d. l. 3. ibi tardiores.* Nam eius cōſtitutionis is eſt ſenſus, vt non expectata principis iuſſione, aut reſcripto, nō cunctetur iudex in inſtātius perſequendis raptoribus virginū, ſacrilegis, homicidis, non expectatis affatibus, quę fortaſſis tardius adferrē tur, & interea illi effugerent, nō ſine magno reip. incommodo. Alioquin definitum eſſet generalis definitione. Nam & *in d. l. nos reddentes.* plenos affatos legimus.

A f f e c t v m beneficium appellāt Pontificij id, ad quod ex pręſentatione ius habemus, *gl. in verb. affectum in ca. ſi capitulo. de conceſſ. prabend. lib. 6.*

Affectus, præter notas ſignificationes, accipitur pro liberis. *l. cunctos. 16. de decurio. li. 12. C. Th.* Capitolinus in Gordianis: Affectus ſuos, inquit, vnicè dilexit, filium & nepotem vltra morem. Quandoq; pro vxore & aliis dilectis. Vulc. Gallica. Nec tamen, ait, Antonius grauiter eſt iratus, nec in eius liberos, aut affectus ſæuit.

A f f i d a t i non propriè Vaſſalli ſunt, ſed quaſi vaſſalli. ſic enim dicuntur qui in alicuius fidem & tutelam recepti ſunt, *Neapol. conſt. li. 3. tit. 7.* Vt in terris, in quit, demanij noſtri nulli omnino liceat affidatos vel recōmendatos habere. *Itē.* Quòd ſi affidatos ſuſceperit, vel etiam cōmendatos, bona ſua omnia publicentur. *Et conſt. ſeq.* Duo ſunt neceſſaria, vt homines affidatorum vel recommendatorum iure teneantur. videlicet, quod prædeceſſorum nōſtrorum temporibus homines illos ipſi, vel anteceſſores ſui tenuerint: & quod in eiſdem temporibus vel ab ipſis, vel à prædeceſſoribus ſuis de feudo vel hęreditario ſuo tenuerint aliquid, propter quod homines ipſorum meritò cenſeantur.

A f f i r m a t o r, *Vlpian. D. li. 27. ti. 7. l. 4.* Eadē cauſa videtur affirmatorū: quia ſcilicet cū idoneos eſſe tutores affirmauerint, fideiuſſorum vicem ſuſtinent.

A f f i x a, dicuntur *Paul. l. 18 §. fi. & Pōponio l. 21. de fundo inſtruct. vel inſtr. leg.* quæcunq; infixa ędibus inædificatáque ſunt, quæ *l. 16.* alligata ædibus dixit Iauolenus. De his meminit & Vlpian. *l fundi. de actio. empt.*

A f f l v e r e exercitium in Impp. conſtitutione *l. 3. C. de metal. & meta. lib.*

f

12. eſt inferi corpori metallariorũ, quod res ipſa docet,& verb.Confluxerint.

Ἀφῆλιξ, cuius cõmeminit Modeſtinus *l.ἀφήλικες.2.D.de excu.*eſt, Theophilo de finitore, ὁ τὴν ἥβην μὲν ὑπερβὰς, ἥττων δὲ τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν, ὃ περιςαυτᾶς οἱ κουράτωρες. Eſt pubes,minor tamen 25. annorum.

Ἀφίεσιν,ſiue ἄφεσιν,vacationẽ vertit Antonius Auguſt. *ad l.ἀφήκεσι. D. de excuſ.*

Ἀφοπλισμὸς *in Græca conſt.l. μηδ εἰς de metat.& epide lib.12.C.*exarmatio,ſiue armorum detractio.Vetatur ea conſtitutio ne præſes prouinciæ occaſione prætextúque ἀφοπλισμοῦ aurum exigere.

Ἀφοπλισται *in nouella Iuſtiniani cõſt.*8.fuit interprete Iuliano Patritio, qui priuatis hominibus arma habere nõ concedunt.

Ἀφοσιώσεως χάριν *apud Modeſtinũ.l.εἰδὲ καὶ.13.§.ἐὰν ἀφοσιώσεως.D.de excuſ.*eſt dicis cauſſa,id eſt defunctoriè, aut perfunctoriè,*vt rectè admonuit ad eũ locũ Antonius Augu.li.2.Emend c.2.*De hac formula vide amplius aliquid in,Dicis cauſſa.

AFRICVM frumentum *apud Celſum l.ſi is qui.*50.§ j.*D.manda.*pro optimo accipi quidam putant. Equidem pro cariore, quàm deberetur,ſumi exiſtimem, idq. vecturæ ratione, cuius rei cauſſa mandati illic agit fideiuſſor.

AG

AGAPES, pauperum conuiuia,*Gratiano in c.ſi quis deſpicit.*42.*diſt.* qua voce etiam Chriſtianorum conuiuia ſignificari apud Tertullianum & Cyprianum refert Alciatus *lib.*1.*Prætermiſſ.*ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν, quod libentiſſimè recipere ſignificat, *apud Plutarchũ in Numa,& Æſchinẽ,* & nutrire,*apud Ariſtotelẽ lib.2.Oecon* hic ἀγάπη, caritas, conuiuia quę pauperibus dari ſolebant:quo ſignificatu vſus eſt in eum ſenſum Iudas Apoſtolus, *in epi.ſua* οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν, *& in libris ſacrorũ concil.* τὰς ἀγάπας ποιεῖσθαι,id eſt, conuiuia facere. Vnde illũ canonem decerpſit Gratianus,vbi fortè ἀγάπης neutro genere legit. malim tamen illic legi ἀγάπας, vt & Apoſtolus Iudas indicat.

AGASONES,dicuntur equos agẽtes,id eſt,minantes,*Feſto li* 1. vel etiam qui iumenta curant, *inquit Acron.*quo ſignificatu vſus eſt *Aſenus l.ſi. D. ſi quad. paup.fec.& l.cùm quæreretur.*60.§ 1. *D.de leg.*3. vbi Accurſius eodem modo interpretatur.ſ.qui equos ducit.

AGER eſt locus,qui ſine villa eſt,*Vlpiano.l.Ager.D.de verb.ſigni.*Locus verò ſine ædificio, in vrbe area, ruri autem Ager appellatur,idémq. ager cum ædificio fundus dicitur,*Florentino. l.fundi. D. eod.tit.* Ager,*inquit Varro li.4 ling. Lat.*dictus eſt, in quam terram quid agebant, & vnde quid agebant fructus cauſſa: id Græci dicunt ἀγρὸν, vt ager quod agi poterat *M. Fabius lib.*j.*Inſtit.orat.c.*6.hanc ἐτυμολογίαν reprehendit, aitque, ager, vocem ex Græco duci.

Ager purus opponitur monumento. *l.*9.*C.de relig.& ſumpt fun.*vt in veteri iudicis ſententia, Neceſſariam fuiſſe inſpectionem ædificiorũ & loci,de quibus apud me actum eſt, re ipſa manifeſtatur, Quum igitur ędificia ſolo puro poſita deprehenderim, neque vllo ſepulchro ſuperpoſita vel coniuncta, apparet venditionem eorum iure factam, &c. *Cuiac. Obſ.lib.*10.*c.*37.

Ager adſignatus, vide ſuprà Adſignatus,&apud Aggenum Vrbicum *in cõmen. ad I Frontinum de agrorum qualitate*:idem & Antianus dicebatur.

Ager Adrianus, qui limitibus maritimis Gallicis finitur.

Ager Arcifinius *Frontino in li. de agror. qualit. & Aggeno Vrbico in Comment.*ab arcendis hoſtibus adpellatus. Alij dictũ putant,quòd certis linearũ menſuris nõ continentur,ſed arceantur fines eius obiectu fluminum,montium,arborum.

Ager Aſculanus,variis limitibus interciſiuis adſignatus.

Ager Auximalis limitibus Gracchanis per centurias adſignatus, Anconitanus eadem lege continetur Albenſis idem vt Aſculanus. Reliqua agrorum nomina & ſignificatus petenda cenſeo ex lib.de agrorum conditionibus variorum auctorum:quibus connumeratur ſubſequens. Quædam etiam recenſet *Var.li.*4. *de lin. Lat.*

Ager farrarius, qui fruges producit, Nam far apud veteres de omnibus frugibus dicebatur.*l de funct.*§.*pen.ff de vſufr.*

Ager limitatus, *Feſto lib.* 10. in centurias dimenſus.Is enim decumanis, & cardinibus dabatur, *vt ait Front.li.de agrorũ qualitate,*& ita accipiendus eſt apud Florentinũ *l.in agris.*16.*D.de acq.rer.domi.& Vlpianum li.*j.§.*ſimili.*4.*D. de fluminibus.*

Ager occupatorius *Siculo Flacco* dicitur,

tur, qui & arcifinalis,ſeu arcifinius, ſic dictus,quòd in tempore occupatus ſit à victore populo, territis exinde fugatíſq. hoſtibus, quia non ſolùm tantum occupabat vnuſquiſque quantum colere pręſenti tempore poterat, ſed quantum in ſpe colendi habuerat ambiebat.

Ager reſtibilis,qui reſtituitur ac reſeritur quotquot annis, *Varroni lib. 4. de ling.Lat.*

AGRIMENSORES qui fines regunt,limites dirigunt,*vt liquet ex Conſtitutione Theod.& Valen.Impp l.præcipimus. de ſepul.& Imp.Conſtan.l.3.C.fi.reg.*hi mēſores Vlpiano dicuntur. *l.ſi irruptione* D. *eod.*Hi etiā agrorum modū præſtituunt.

AGERE,verbum latiſsimè patet. Triſsima ſignificatione, facere, & gerere: inter hæc tamen ſubtilis quædam eſt differentia. Actū enim generaliter dicitur, ſiue verbis,vt ſtipulatione,ſiue re, vt numeratione: geſtū, rem ſine verbis factam ſignificat,*Vlpiano ex Labeone.l.Labeo* 19. D.*de verb.ſig.* Interdū hæc tria in eadem oratione ponuntur, *vt apud eundem Vlpianum.l.2.* D.*de curat.bo.dand.l.3 D.de offic.procura. Cæſ.* Agere etiam eſt iudicio experiri,& iudicio perſequi:exempla ſępius fiunt obuia:ideò non referenda.

Agere eſt ducere, *Vlpiano l.1.§.1.* D.*de riuis.* Vnde,ait,primùm aqua ex flumine agi poſsit:& eodem ſenſu, Agere ratem dixit Prætor *in l.vnic. D.vt in flu.pub.na. lic.*& agere iumenta. *l. 7.D.de ſerui.ruſt. l.235.de verb ſig.*

Agere etiam tractare ſonat,*apud Calliſtratum l. non intelligitur. §. 1. verſ quando autem l.1.§.1.ibi* agunt *D. de pact.* id eſt, tractant.

Agere etiam dicitur,qui excipit,*auctore Vlp.l.1.* D.*de excep.*

Agere,*apud Celſum l.ſi plures. D. de cur. bo.dan.*adminiſtrare ſonat,*& apud Theodoſium Imp.l.pro biennio.de proxi.ſac.ſcrin. lib 12.C.*

Agere dicitur,qui & alicubi degit, aut moratur,*l.cum filius.D.fami.erciſ. l.ſolent. D.de cuſt.reo.*

Agere accipitur pro præeſſe, *apud Vlpianum l.2.*D *de offi Iuridic.Alex.*

Agere actionem, *apud Vlpianum l. non ſolum.39.§.1.* eſt in iudicio proponere:ſic apud eundem & alibi ſæpe.

Agere cauſſam dicuntur oratores *apud Varronem lib.5. de ling. Latin.* id eſt, iudicio contendere. Sed & litigatores ipſi,quorum res eſt.*l.1.C.de iuris & facti igno.*

Agere rempublicam,eſt adminiſtrare. *l.qui mittuntur.35.*D.*ex quib.cauſ maio.*

Agere ex ſponſu apud Ciceronem pro Quintio,in interdicto de vi, ex illa ſpōſione,quæ apud iudices fiebat,liticulam intendere. Agere etiam ex ſponſu dicitur is qui vicit, de re aliqua pignore certans: quo in genere actionem præſcriptis verbis dari Vlpianus ſcribit. *l.ſi gratuitam.l.ſi quis.*D.*de præſcr. verb.* ludi tamen cauſſa ſponſionem facere licere Marciano placuit,*l.pen.D.de aleato*.ergò eo nomine ex ſponſo agi poſſe conſtat. Planè ſi quid iocandi cauſſa dictum ſit, ex ſponſu agi non poſſe *Varro libro* 5. ſcripſit.

Agere lege,*apud Vlp.l.Barbarius. D.de offi.Præto.*eſt ius, quod lege aliqua proditum,conſtitutúmve eſt,perſequi.

Agere autem eſt ipſam perſequi,*Venuleio l.vlt.D.quod vi,aut clàm.*

Agere animam,agere diem extremum vitæ,hoc eſt,morti iam operam dare, ad exitum huius vitæ agonem inire,ſeu certamen.Oppoſitum,Agere in humanis rebus,agere vitam,agere ætatem.

Agere pœnitētiam dicitur,quem facti pœnitet,*Paulus in l.ſi in lege.§. colonus. D. de locat.*

Agere ſummo iure,eſt præfracto, ſtrictóque iure in iudicio contendere, *Cic. pro Cecinna.*

Agere menſuram,*apud I. Frontinum & Vlpianum*,ad menſuram reducere.

Agere cum populo, eſt rogare aliquid populum,quod ſuffragio ſuo vel iubeat, vel vetet, *ex M.Cicerone libr. 3. de legib.* vnde rogatio,pro lege dicitur. Comitia habere,idem eſt. Agere ad populum, hoc eſt,concionem habere. Agere cum patribus,eſt ad Senatum referre.*Bud.l.3. D.de ambit.*

Agere forum,eſt iura reddere & cauſſas audire.

Agere reum,accuſare:peragere reum, condemnare.

Agere etiam is videtur, qui exceptione vtitur. Nam reus in exceptione actor eſt,*Vlp l.1.D.de exce.præſ.& præiu.*

Agi de capite,in capitis diſcrimen venire. Agi de bonis,vel bona alicuius aguntur.

Agere deniq; verbũ generaliſsimũ eſſe denotãt *Accur.& Viglius in §.ſed neq. Inſt.de teſt.* cuius verbi diuerſas ſignificationes hoc tetraſticho expreſsit Martial.

Sẽper agis cauſas, & res agis, Attale ſemper.
Eſt, non eſt, quod agas, Attale sẽper agis.
Si res, & cauſæ deſint, agis, Attale mulas.
Attale, ne quod agas deſit, agas animam.

Agens libellos, non pro magiſtro libellorum ſupplicum, ſed pro præfecto prætorio accipiendum putem, *apud Tryphonium.l.reſcriptum.in prin.12.D.de diſtract. pig.* Nam temporibus Alexandri Seueri, de quo d.l. reſcriptũ loquitur, Papinianus erat Præfectus prætorio. *Auctor eſt Spartianus in Alexand.*

AGENTES IN REBVS, de quibus extat *tit.li.12.C.* (vt explicat Turnebus Adu.lib.23.cap.10.) erant in militia palatina, & velut armata, id eſt, in rebus & actu reip. quòd per prouincias ſpeciebus annonariis, quę fiſco aut vrbibus præſtabantur ex canone aut indictione, conuehẽdis importandiſque præeſſent, vt canoni Romano, canoni Alexandrino, frumento militari, atque eorum etiã officiorum annonis, quæ in palatino erãt comitatu. Itaque diuus Hieronymus eos interpretatur πυρροφόρους, frumẽtarios & veredarios. Hoc enim, (inquit) quod LXX. tranſtulerunt πυρροφόρον, nos frumentarium vertimus, iuxta antiqui ſermonis eloquium. Eos enim quos nunc agentes in rebus, vel veredarios appellant, veteres frumentarios appellabant. Et ſi autem erãt in Palatinis officiis, (vt indicat diuus Ambroſius *in epi. ad Marcel.* his verbis: Palatina omnia officia, hoc eſt, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuerſorum comitum) tamen munus eorum etiam in prouinciis erat, cùm & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præeſſent, & in prouincia eandem rem curarent. Quin & à Palatinis in Th. C. diſtinguuntur his verbis: Quicunque igitur inter agentes in rebus, vel inter palatinos militiæ ſacramenta ſortiti ſunt. Qui de his plura cognoſcere cupit, legat Cuiac. commentarium in C.tit.de agent.In reb. In perueteri Lexico agentes in rebus legitur exponi μαγιστριανὸς, rectè, quia ſcilet magiſtro officiorum attribuebantur executores ex ſchola agentium in rebus, vt teſtatur Marianus Scotus: hoc vocabulum Suidas explicat καστρισίους, id eſt, caſtrenſes. Agentium in rebus genera hæc ſiue gradus ſub illa rub. memorantur, vt alij ſint tribuni ſcholarũ, alij primicerij, ſenatores, ducenarij, biarchi, circitores, equites, & tyrones, &c. Atq. hi poſt cõtinuæ militię tẽpus veluti pro prȩmio laboris exacti, fiũt principes agẽtiũ in reb. *de quib. extat ti.l.12.C. Caßiodorus li.12.* Cur agẽtiũ, inquit, in rebus miles officij, poſt tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguũ, qui crebris actionib. excubãdo, ideo principis nomẽ habere promeruit, quia militiæ ſacramentis cæteros antecellit.

AGITARE, agere, litigare, *l.fi.D.de fideiuſſo.* Agitare etiam quærere ſignificat *l.j §.veteres ff.de acq poſſeſſ.l.quod pariter.ff.de reb.dub.*

Agitare, tractare, *l.idq́; 45.ff.de act.emp.*

Agitare, eſt incitare ad currendum, *l.j. C.de curſ.publ.lib.12.* ſic & accipiendum putem *in l.eos qui de ſpectac.lib* 11. *C.* ſiue currum equis adhibitis ducere.

Agitatores, aurigæ ſũt, qui in ludis Circenſibus curuli certamine ſe exercebant, *Alc.in l.j. C. de ſpect.lib.11 adde Budæum elucidantem.l.athletas.de infami.in princip. annot.& vide l.fi.C.de mal.& math.*

AGGERES ſunt lapidum, terræque coaceruatio fixis palis, vndis cohibendis oppoſita, *apud Vlp. l.pen.ff de extrao. cri. l.j.in fi.ff de aq.& aq.plu.l. impenſa* 14. *ff. de impenſ.in reb.dat.* Hi valla adpellãtur ab Honor. & Theodo. Impp. *l. vnic.C.de Nili agge.non rump.* Significare etiam aggerem viam lapidibus ſtratam Iſidorus ſcribit *li.15.Etym.c.vlt.* Seruius autem. *li.12..Aen.* putat pro muris accipi. Equidem in eo Virg. loco pro munimentis murorũ ſumi putem: Virgilij verba hæc ſunt,

Qui intra portas, atq. ipſis prælia miſcẽt:
Aggeribus murorum.

Nec mouet quod ait Varro, quòd multis continerentur. Nam quæ cohærent, eodem iure cenſenda ſunt. *l.quæ religioſis. ff.de rei vendic.*

AGMEN vt notos ſignificatus prætermittam, ſignificat numerum præfinitum in Iuſtini (niſi nos fallat inſcriptio) conſtitutione, *l.pen.C.de aduo.diuer.iudicum.* Agmen aquæ in Claudij Imp. conſtitutione pro multitudine aquæ. *l. præſes. 6. de ſer.& aqua.*

AGNATI, Agnatio, Agnaſci, vide ſuprà, Adgnati.

AGNI ſunt minores anniculis, *Alfeno.l.cum quæreretur.60.D.de leg.3.* Agnorũ autẽ quãdiu loco ſint, ex vſu cuiuſq; loci accipiendum putat Marcian. *l.legatis.65.D.eo.* Nam in quibuſdam locis ouium numero videntur, cùm ad tonſuram venerint.

Ἄγνος, fruticis genus apibus gratiſſimum, à Gaza redditur, vitex, *apud Ariſtotelem.li.2.animal.* Hinc ἀγνοφόρον, *apud Modeſtinũ l.Titia.34.§.3. D.de leg.2.* ferẽs agnos: ſic enim legendum dudum admonui *ad d.§.in Pand. Rouilianus, & lib. 3.cap.4.Iuriſprud.Med.* non ἀμνοφόρος, *vt in vulg.codic.nec* ἀγωνοφόρον, *vt in P.Flo.*

Agna, Ruſticis Beticæ prouinciæ menſuræ genus, aliis auctum, auctores ſunt Theodoſius & Neuterius, & hunc duplicatum putem ex Columella libr. 5. capit.16.

AGRIPPA, *Scæuola l.pater de lega. 3* Iulius Agrippa primipilaris teſtamento ſuo cauit.

AGRIPPINENSIS Colonia, ciuitas eſt Germaniæ inferioris, ſiue Galliæ Belgicæ. *Celſ.in l.fin.de cenſib.* In Germania inferiori, inquit, Agrippinenſes Italici iuris ſunt.

Ἀγωνοθέται, *Iulio Polluci lib. 3. cap. 30.* ſunt ἀγώνων διαθέται, id eſt, certaminum præfecti, certaminum præſides, & cõſtitutores: quo ſignificatu accipitur apud A.Chareſium *l.vlt.* § *maſtigophori. D. de mun.& hono.* & apud Hono. & Theod. *l. fi.C.Th. de expen. Iud.Suidas*, ἀγωνοθέτης ὁ ἐν τοῖς σκηνικοῖς. ἀθλοθέτης δὲ, ἐν τοῖς γυμνικοῖς. Hinc,

Ἀγωνοθετεῖν certaminibus, ludiſque præeſſe, ea conſtituere, & deſignare, *apud Modeſtinum, l.Septitia. 10. Digeſt. de polli.*

Ἀγωνοθεσία munus deſignandi, conſtituendique certaminis, *apud Vlpianum ex Neratio. l. ſi filia. 20. §. Neratius.D.famil.ercisc.*

Agonothetici fundi *in l.fin C. de fund. patrim.lib.11.* qui ſumptibus certaminum ſacrorum deputati erant, *vt C. de diuer. præd.l.pen.* Agonophori vocãtur *l. Titia 1.§.3.D.de legat.2.vt vult Cuiac.in l. vlt.C. de fund.patrim.*

Ἀγωγία, *in Græca conſt. l. 4.de diſcuſſor. li.10.C.* ſiue Ἀγωγαὶ *in Nouel.128.* dicebãtur quæ agebantur, ducebantur ad principem: qui ſignificationi indicio eſt verbum προσκομισθέντα vtrobique poſitum, quo tranſmiſſilia ſignificantur.

A H

AHENEVM *Paul.in l.cùm de lanionis. §.aſinum.ff.de inſtruct.* Nec multum refert, ait, inter cacabos, & aheneũ, quod ſupra focum pendet. His aqua ad potandum calefit: in illis pulmentariũ coquitur, quòd ſi aheneum inſtrumento continetur, vrcei quoque quibus aqua in aheneum funditur adiectiuum pro æreo poeticum eſt.

A I

AIO verbũ veteris iuris erat, quo actiones perſonales intendebantur. ſignificat dedico, adfirmo, *Nonio.* Hinc nata illa forẽſis formula, A.T.M.D.O. id eſt, Aio te modò mihi dare oportere, *vt Valerius Probus ſcribit.*

Αἰτία, accuſatio, criminatio, apud Claſſicos rerũ Græcarum ſcriptores: ἐν αἰτίᾳ γίνομαι dixit Plutarch. in Camillo, quod & I. Pollux lib. 8. oſtendit ex Platone, aitque eſſe verbum iudiciale, ſiue forenſe.

Αἰτήματα Geometris ſunt petitiones, in lib.de generib lineamentorum, *Bud.in l.3.ff.de iuſtit.& iur.*

A L

ALÆ præter notiſsimos ſignificatus ſunt militum aut equitũ ordines, *Gell. li. 16.c.4.* ſic accipiendæ ſunt apud Vlp. *l. 2. ff.de iis qui not.inf.*

Ἀλαβαρχία, eſt munus cuius meminit cõſtitutio Impp.in l.vſurpationem. *9.C. de vectig.& commiſſ.* ſic enim ibi legendum quidam admonuit, cùm ibi Arabarchia vulgò legatur. vide infrà Arabarches.

ALABASTER, vas vnguentariũ Baiſio, *l.argumento. 25. §.mundus ff de aur. arg.mund.* vbi ſic legendũ putat: pro quo in Pand.Flor. eſt Lauatio, riſcus, vt ex ipſomet refert. Vide Lauatio.

ALANICVS dictus eſt Iuſtinianus ab Alanis populis deuictis. Hos Ptolemæus in parte Scythiæ collocare videtur, Capitolinus in parte Daciæ, Ioſephus inter Tanaim & Mæotidem, Plinius & Marcellinus in Sarmatia Europæa.

ALBANI, quos Græci *κονιάτας* voçant. In Conſtantini Imp. ad Maximum conſtitutione *l. 1. C. de excuſ. artific. libr.* 10. ſunt albarij, qui albario muros illinunt.

ALBARIVM, calx liquefacta, qua muri exalbantur, *Alciato ex Plinio ad d. l. 1.* Vnde albarium opus apud Vitruuium, id eſt, tectorium, quod ex calçe pura fit.

ALBVM, tabula dealbata, vel, *vt ait Theophilus. §. pænales. Inſtitut. de actio.* ἄλβον λέγεται, ἐν ᾧ τὸ ἔδικτον λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασι: in quo Prætores edicta, actiones, interdictáque proponebant, quò omnibus innoteſcerent. *l. 1. C. de interdi. § pænales. Inſtit. de action.* Nec tamen exiſtimandum eſt literas albas fuiſſe, *vt vult Theophilus loco præcitato,* ſed tabulas ipſas, vt quiuis facilè intelliget ex his Cicer. verbis *libr. 2. de Orat.* Res omnes ſingulorum annorum mandabat literis Pontifex Maximus, efferebátque (malim referebat) in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi. Item & ex Plauto, Si id fiat, ne iſti faxim nuſquam appareant, Qui hic albo pariete aliena occupant bona. Hic autem ſignificatus ad tabellas: quæ iudicum pronunciata continent, producitur, *quod conſtat ex l. ſi quis. 7. & l. ſi familia. 9. D. de iuriſd. & ex Paulo lib. 1 Senten. tit. 13. & lib. 5. tit. 25. & l. 1. D. de edend.* Albas autem ſententias Aſinius Pollio apud Senecam Græco more, dixit, apertas, faciles, non obſcuras, non tenebricoſas. Euſebius enim λευκότατον pro clariſsimo & facillimo vſurpat.

Alibi etiam adpellatio ad alia transfertur: ſignificat enim matriculam *l. Herennius. 10. D. de decurio. & l. fi §. Camelaſia D. de mun. & ho. l. 1. & 2. de albo ſcri. l. in albo 9. §. nominationum de Decurio. li. 10. C.* & iſtud λεύκωμα τῶν βουλευόντων adpellat Dio. lib. 55. Erat & Album iudicum *Tranquillo in Claud. c. 16.* quod ſumitur pro tabellis, in quibus eorum nomina deſcripta erant, qui earum erant decuriarum, quæ vnoquoque tempore iudicabant, quæ & λεξιαρχικὸν γραμματεῖον dicitur. Hinc illud Plinianum in Præfatione per metaphoram dictum. Cùm hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Erat & λεύκωμα τῶν πολιτῶν. *I. Polluci l. 8.*

ALEA, taxillus quo fortunæ periculo ludimus. *ſic enim accipitur in edicto prætoris. l. 1. in princ. D. de aleato.*

Aleam ludere, pro ludere taxillis, vel alio fortunæ ludo, dixit Paulus *l. 26. D. de iniuriis.*

Aleæ luſus legibus vetitus fuit, quod & Horatius docet libr. 3. Carminum, his verbis:

-neſcit e quo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet, ludere doctior.
Seu Græco iubeas trocho,
Siue malis, vetita legibus alea.

Alea cùm pro ludo accipiatur, *l. fi. §. 1. D. quar. rer. actio non det.* fit vt ad fortunam, & periculi cujuſuis dubitationem ſignificandam porrigatur, vt iacere aleam, dicatur is, qui ſe periculo exponit, emere item aleam, qui incertæ rei futuræ ſpem emit, veluti captum piſcium, vel auium. *Paulus in l. cùm hæreditatē. D. de hæred. actio. vend. l. 8. D. de contrahend. empt. & alibi.*

ALEATORES ſunt, qui ſeſe quocunque ludendi genere varietati fortunæ committunt, & pecunias, & tempus, aliquando etiam vitam amittentes. Hos rectè coerceri vult lex in republica: quia nulla eſt maior occaſio deprauandi animi, quàm ludus paſsim immodicus, ad perniciē omniū rerū. *l. fi. C. de relig.* Horum ſuſceptor in Baſilic lib. 60. ταβλοδόχος dicitur. Eſt enim ταβλίζειν alea ludere, Suidas, Πεσσοὶ, τὰ βόλια ἐν οἷς ταβλίζουσι.

ALIAS, aduerbium variè pro re accipi apud Iuriſcoſſ. ſolet. Plerunque enim ſignificat, id eſt, aliò, vel potiùs in alium locum, *l. adeò. §. quod ſi. D. de acq. rer. dom.* Sumitur etiam pro aliquando, *l. qualem. 19. §. vnde videndum. D. de recep. arbit.* Significat etiam alioquin. *apud Scæuolam. l. diuortio in princip. D. de neg. geſt.* nam conditionis ibi nota non eſt, quod quidam crediderunt. Aliàs exceptionis notam eſſe liquet. *l. qui teſtamento. 20. §. mulier. D. de teſtament.* nam ibi aliàs, id eſt in aliis actibus. Sumitur & pro aliter, & extra eos caſus. *l. aliàs. D. de iureiur.* Sonat etiam modò, ſi geminatè aut tripliciter, aut quadrupliciter efferatur, aut ſcribatur: *vt videre eſt apud Calliſtratum. l. 3. §. eiuſdem. D. de teſtib.* Cic. in Verrem, Aliàs reuocabat, aliàs dicernebat,

bat. Eſt vbi geminetur tripletúrve, accipitur tamen pro aliter. *l. cum hi. §. modus. D. de tranſact.* Aliàs temporis, puta præteriti, ſignificatiua eſt, vel ſignificat aliquando, vel anteà *l. pen. §. fin. ff. de inoff. teſta. & l. diuus. 6. ff. de cuſto. reo.* Scio Bartol. *in l. 1. verſ. 5. quæro de dictione. ff. de cond. & demon.* quinque ſignificationum huius aduerbij genera collegiſſe, quæ apud eum vide is velim, atque expendas.

ALIVS, vide infrà ſuo loco.

ALICVLAS veſtimenta eſſe puerilia Vlpia ſcribit *l. veſtis. 23. ff. aut argu. mund. leg.* quidam tamen ibi Agendum putant caligulæ. Hotomannus putat egendum, Allıculæ, vt manicatæ tunicæ intelligantur, quæ pueris decoræ, grandioribus autem minus honeſtæ apud Romanos erant, *vt patet ex Gell. lib. 7. cap. 12.* nam, vt ait Heſychius, Ἄλλιξ, χιτὼν χειριδωτός. Allix, inquit, tunica chirodota, id eſt, manicata. Cuiacius verò Aliculas, togas breues interpretatur, & has pueriles, ex Martiali:

Brumæ diebus mittebat imber aliculam.

Quod ita alibi

breuis gelida miſſa eſt toga tepore brumæ.

ALIENARE mediæ nouæque Iurisprudentiç verbum eſt, quo iuris dominiíque à nobis tranſlationem ſignificamus: qui ſignificatus ita notiſſimus eſt, vt exemplis minimè egeat. Alienare etiam minuere, amittere, pro eod. *l. 1. §. quid ſi in lite. ff. ſi quid in fraud. patro.* & puto (ait Vlpian.) hunc deminuiſſe de patrimonio ſic minuere pro alienare *Vlpian. l. fi ff. de legibus*, oppoſitum adquirere. *d. l. fi.* Hinc alienatio generali ſignificatione cõplectitur omnem prorſus tranſlationem rerum, videlicet manumiſſionem, vſuſfructus dationem, hypothecam, pignoris nexum, ſeruitutis impoſitionem, emphyteuſis contractũ, ex Iuſt. conſtitutione. *l. fi. C. de reb. alien. non alien.* His addit idem Imp. *Nouel. 7 §. τὸ δὲ, τὴν πρᾶσιν, δωρεὰν καὶ ἀμείψιν,* id eſt, venditionem, donationem, & permutationem Illis quoque adiici poteſt & tranſactio, ex ſententia Impp. *l. non ſolum. C. de præd. mino.*

Alienandi verbo propriè venditionẽ ſignificari, ait Cuiac. *in lib. 3. Inſtit de locat & cond.* vbi pro venditione, Zenonẽ ſcribit alienationem dixiſſe.

Alienare licet res ſacras propter redemptionem captiuorum. Nam animæ hominum præferendæ ſunt inanimatis. *Nouell. de non alienan. aut permutand § iiſdem pœnis conſtituit. & ex Haloandri verſione.*

Alienare eum intelligi Paulus ſcribit. *l. ex hoc autem 8 §. alienare ff. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* qui rem alienam vendidit. Qui autem occaſione acquirendi non vtitur, non item, eidem Paulo. *l. alienationis. 28. ff de verb. ſign.* Porrò iam quæſitum repudians, alienat *l. 5. § 4. ff. de reb. eor. qui ſub.*

ALIENATVM non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet, venditum tamen rectè dicitur. *Vlpianus. l. alienatum, de verb. ſign. D.*

Alienatus Feſto lib. 1. dicitur qui alienus factus eſt.

ALIENATIONEM, rei ſuæ, iuriſque ſui in alium tranſlationem definit An. Senec. *lib. 5. de beneſic. c. 10.*

Alienatio ſæpè manet in pendenti, pòſt futuris committenda fortunæ caſibus. *Nouel. de iis qui nupt. ter. §. quoniam verò alienationes conſti 22. eo. interprete.*

Alienatio voluntaria, quæ conſentione fit: neceſſaria, quam ius infert *Paul. l. 1. ff. de fund. dotal. l. 3. §. 3. ff. de reb. eor. qui ſub.*

Alienationis verbum etiam vſucapionem continet. Vix eſt enim, vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi. Eũ quoque alienare dicimus, qui non vtendo amiſit ſeruitutes. Qui occaſione adquirendi non vtitur, non intelligitur alienare: veluti qui hæreditatem omittit, aut optionem intra certum tempus datam, non amplectitur, *Paulo l. alienationis ff de verbo. ſignif.*

ALIENVM non eſt, ſcilicet ab vſu forenſi & vtilitate humanæ ſocietatis. Opponitur ei clauſulæ in legibus frequentiſſimæ, HOC IVRE VTIMVR.

Alienus poſthumus, qui non eſt teſtatori futurus ſuus hæres, *Inſtit. de legat. §. Poſthumo quoque.*

ALIMENTORVM nomine cibaria, veſtitus, & habitatio continentur. *l legatis. 6 ff. de al'im. & cib. leg.* Sanè ſi quis de alimentis tranſigat, neque de veſtimentis, neque de habitatione tranſegiſſe videtur *l. cum hi. 8. § qui tranſigit. ff. de tranſ.* Vnde colligi poteſt, alimenta à ci

bariis differre : nam illorum nomine ea omnia continentur: ſine quibus ali corpus non poteſt: horum verò tantùm quæ ad cibum pertinent.

ALIMENTARII dicuntur quibus alimenta legata ſunt, *l. pen. §. 1. D. ad leg. Falc. l. 8. § 3. D. de tranſact.* eadem ratione qua donatarij aut legatarij.

ALIMODI, pro alius modi, *Feſto lib.* 1.

ALIORSVM aduerbio vſus eſt Cato apud Feſtum: ſignificat autem verſus alium locum. Apud Terentium in Eunucho, act. 1. ſce. 2 Aliorſum ſumitur, pro in aliam partem.

ALIQVO SEQVIVS, vel Ali quo ſecius, *apud Vlpian. in lib. de offic. pro conſulis*, gloſſæ veteres exponunt, ποσῶς νωχέςερον, quod eſt aliquantum tardiuſcule.

ALIVS excluſionis nota, *l. ſi fundum.* 81 *§. ſi libertus. D. de leg.* 1. *Alciatus reſponſo.* 566. Aliquando pro quidam accipitur, & hoc ſi geminetur, quale eſt in Iuſtiniani conſtitu. *l. alius, in princi. C. de curator. furio.* aliis, id eſt, quibuſdam. Quandoque ſumitur pro diuerſo à ſuperioribus, *vt in l. vni, C. vt actio. & ab hæred. & cont. hær.* & ſic excludit: cuius vocis ea vis eſt, *l. illud. C. de ſacroſan. eccle. l. defenſores* 2. *C. de defen. ciuit. l. reſcripto. D. de muner. & hono.* Eſt caſus vbi includere videtur: nempe in decreto Pontificum, *quod eſt in cap.* 1 *in fin. de præbend. & dignit. libr.* 6.

ALIVTA (inquit Feſtus lib. 1. antiqui dicebant pro aliter, ex Græco ἄλλη vel ἄλλως transferentes. Hinc eſt illud in legibus Numæ Pompilij. SI QVIS ALIVTA FAXIT, IPSVS IOVI SACER ESTO.

ALLAVDIVM, vide ALODE.

ALLEGARE eſt adſerere & proclamare, vt apud Vlpianum, *l. diui fratres* 27. *§. quod ſi. D. de libr. cauſ.* allegare ſe in ingenuitatem, id eſt, adſerere & adfirmare ſe ingenuum.

Allegare eſt poſtulare, & ius ſuum apud iudicem exponere, *l. 1. §. remouet. D. de poſtula.* Vnde allegatio eſt iurium productio, id eſt, δικαιολογία, *Paulo l. minor.* 36. *D. de mino.* Sumitur & apud Marcianum, *l. 60. D. de ritu nupt.* pro excuſatione quæſita quidpiam citando, aut allegando, Falſis, inquit, allegationibus ſe à tutela excuſare.

ALLEGERE eſt in ordinem adſumere, & cooptare, *Vlpian l. 3. §. ſpurios D. de decurio. Suetonio in Tiberio ca.* 51. Allectos autem antiquus gloſſematorum ſcriptor interpretatur λογογράφους, *quod congruit cum l. 12. &* 13 *C. Th. de ſuſcep præ. & arc.* eos nempe ſignificans, qui ſuſcipiendis tributis fiſcalibus allegerentur. Inde *l. 11. eod.* Allegationis officium. Vide ſuprà Allecti.

Ἀλληγορία quæ tropis cōnumerata, à M. Fabio lib. 8. c. 6. inuerſio adpellatur: aliud verbis, aliud ſenſu oſtendit, eadem vſus eſt Vlp. *l. imperium. D. de iuriſd.* ibi, gladij. quod verbum illic pro puniendi iure accipitur.

Ἀλληλέγγυοι duo ſunt rei, qui vice mutua fidei uſſerint. Hinc Baſilius Porphyrogenneta, cùm pro his qui lapſi eſſent facultatibus tributorum nomine locuplex conuenire iuſſiſſet, nouam illam exactionē ἀλληλέγγυον vocauit, auctore Zonara & Cedreno.

ALLIGARE pecuniam dicitur, qui ſtipulatur & reſtipulatur. *Varr. li. 4. ling. Lat.* vel potiùs qui obligat.

Alligatus ſponſu, apud eundem lib. 5. dicitur, qui ſponſione obſtrictus eſt, idque tranſlatitiè. nam alligare propriè eſt ad aliquid ligare, *vt apud Vlpian. l. 1. §. 1. verſic. & ſi machinam. D. de mort. infer.*

ALLVVIO eſt latens incrementū, id eſt, ita lentè progrediens, vt non appareat, *vt definit Iuſtinian. Imper. §. præterea. Inſtitut. de rer. diuiſ.* Porrò per alluuionem id adiici videtur quod ita paulatim adiicitur, vt intelligere non poſſimus, quantum quoquo momento temporis adiicitur, *l. adeò 7 §. 1. D. de acq. rer. domi.* & vide quæ in hanc rem ſcripſit C. Harmenop. *lib. 2. tit. 1. περὶ ποταμῶν.* Vide Hoto. in Commen. verborum iuris. Illam enim ſuprà poſitam Iuſtin. definitionem, vt parum aptam, & à verborum proprietate alienam, ab exemplis reprehendit.

Alluuione fit incerta poſſeſſio. Nam quod adiectum eſt, quandoque ad priorem dominum redit, *vt ſcribit I. Frontinus lib. de Limitib. agrorum, ex Impp. conſtitutione.*

ALLVVIVS ager, quem paulatim fluuius in agrum reddit, *vt eſt in li. de limit. qui ſubiicitur Aggenno Vrbico.*

AL-

ALMA, *Feſto li* 1. ſanctà, ſiue pulchra: vel alens, ab alendo ſcilicet: pro pulchra aut clara, & inclyta accipi putem *in l. vnic. negociat. ne milit. lib* 12. *C.*

ALODE, vel Alodum, Alodium, vel allodium, dicitur proprium cuiuſque liberi hominis patrimonium: quod Romano more dicebant, Prædium cenſui cenſendo: vel Prædium mancipi: vel quod iure Quiritium, aut quod mancipio & nexu tenebatur. *Cicero de aruſp. reſpo.* Multæ ſunt domus in hac vrbe, atque haud ſcio, aut penè cunctæ, iure optimo, ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure auctoritatis, iure mancipij, iure nexi. *Feudiſta libro* 2. *titulo* 26. §. 2. Agnatis feudum, filia verò allodium eſſe aſſerentibus. *Item libro* 2. *titul.* 17. §. 2. Per filiam debere recognoſcere, cùm de paterno allodio eſſet hoc feudum. *In l. Baioar. vbi titulus eſt*: Vt nullus Baioarius allodem, aut vitem ſine capitali crimine perdat: mox hæc ſubſequuntur. In Ducis poteſtate ſit vita ipſius, & omnes res eius & patrimonium. *Sic legit Salic. tit.* 62. *de allodiis Item, Ripuaria* 68. *& Baioar. cap* 24. *de his, qui propriam allodem vendiderint.* Et apud Radeuicum *libr.* 2. *cap.* 30. vbi Imperator Fridericus, loquens de Adriano Papa: Nuncios noſtros non eſſe recipiẽdos, in Palatiis Epiſcoporum aſſerit. Cõcedo ſi fortè aliquis Epiſcoporũ habeat in ſuo proprio ſolo, & non in noſtro palatium. Si autem in noſtro ſolo & allodio ſunt palatia Epiſcoporum, cùm profectò omne quod inædificatur, ſolo cedat, noſtra ſunt & palatia. *Item ca. Baioariæ legis* 24. Venditam allodem euincenti dicitur: Cur inuadere conaris territorium, quod ego iuſtè iure hæreditatis donaui? Tum alter: Non ita, ſed mei anteceſſores illud tenuerunt, & mihi alodẽ reliquerunt, & veſtita eſt illius manu cui tradidi. *Item legis Anglorum tit.* 17. *de alodibus.* Hæreditatem defuncti filius, non filia ſuſcipiat. poſt quintam tamen generationem filia in hæreditatem ſuccedat. & tunc demũ hæreditas ad fuſum à lancea tranſeat. *Item leg. Franc. lib. cap.* 51. Audiuimus, quòd aliqui reddant beneficium noſtrum in alios homines in proprietatem: & in ipſo placito dato precio comparant ipſas res iterum ſibi in alodem. Sic apud Adonem in Chron. ætat. VI. Baptiſatis Saxonibus, & ingenuitate & alodo firmitas fidei roborata, ſi amplius à fide Chriſtianitate in perfidiam relaberentur: id eſt, ſub pœna libertatis & patrimonij amittendi. Rerum igitur duo genera Barbarici Scriptores conſtituerunt: Allodia, quæ pleno patrimonij iure ſic tenebantur, vt eo nomine nulla neque gratia, neque merces, neque opera, deberetur: & Feuda, quæ beneficio alterius ſic tenebantur, vt eorum nomine gratia & opera quædam deberetur. *Helmoldus in hiſtor. Sclau. libr.* 2. *cap.* 6. Nobile illud caſtrum cum omni attinentia ſua obtinuit. Allodij inſigne exemplum extat apud Hectorem Boetium, *hiſtor. Scot. lib.* 16. Inter reliquam prædam, inquit, diploma donati à Rege agri inuentum eſt, his verbis exaratum: Ego Rex Adelſtanus dono tibi Pauline Oldan & Roddan prædia tam bona, támque immunita, atque ipſe ea poſſedi. Verbi autem illius notionem demonſtrare in tanta caligine perdifficile eſſe arbitror. Veriſimile tamen videtur, primã verbi originem ex eo manaſſe, quòd nationis bello ſubactæ prædia bipartitò diuideretur: & melior pars militibus fruenda in beneficij loco attribueretur: altera pars plebeiis ac reliquæ multitudini: quod etiam nunc Germani dicunt, ALSLEVD, quaſi quis dicat vniuerſæ plebi. Nam Leudes & Leudi paſſim apud Germanicos & Francogallicos hiſtoricos dicuntur, qui vulgò Subiecti appellantur. *vt apud Greg Tur. li.* 9 *in pactione Childeberti & Gruntchranni*: Conuenit, vt Leudes illi, qui Domino Gruntchranno ſacramẽta præbuerunt, ſi poſteà conuincuntur, ſe in parte alia tradidiſſe, vt debeant remoueri. *Et paulò poſt*: Similiter conuenit, vt nullus alterius Leudes nec ſollicitet, nec venientes excipiat. *Item alio loco*: Conuenit vt Leudes, qui Domino Gruntchranno ſacramenta primitùs præbuerunt, &c. Atque in hanc ſententiam primùm me Gallorum noſtrorum ſermo & conſuetudo induxit, qui prædia huiuſmodi nominant Alleud: eáque longiſſimo interuallo ab iis, quæ in his libris Allodia vel Allodes appellantur, ſeparant. Nam illo nomine eos demùm fundos appellant, pro quibus cenſus, ſiue penſiuncula ſoluitur. vnde fundi liberi allodij, *ſieſz de franc alleud*; quorum nemo donator agnoſcitur:

pro quibus nemini gratia debetur, & qui eo nomine immunes ſunt: quos more Romano dicebant, Optimo iure poſſideri. Verùm hæc quidem hactenus. Nam omnis hæc poſita in diuinatione diſputatio eſt: aliquantò tamen concinniore fortaſſe, quàm quod Guil. Budæus in annotat. in Pandect. ſcribit, Alaudia à laudandi, hoc eſt, nominandi auctoris verbo profecta: quod qui prædia eo iure habeant, laudare auctorem ſuum nemini teneantur. vt qui nullum ſoli domini agnoſcant, nec patronum: id eſt, qui in nullius fide ſit. quaſi Budæus Alaudia coiunctum verbum putaret ex, à, particula priuatiua, & laudare: quippe quorum nomine Laudatio non debeatur. Neque fortaſſe probabilius videatur, ſi Alodem ex A eadē particula priuatiua, & Lodes fictum vocabulum dicamus: quaſi ſine lode, id eſt, vaſallo: vt cùm Amens dicitur, quaſi ſine mēte. nā neq; A particula illam apud Germanos priuādi vim habet, & Lodes præciſè Vaſſallū non ſignificat: ſed quemuis (vt antè dixi) principis ditioni ſubiectum: ſiue is miles ſit, ſiue non ſit: & ſiue feudum alterius beneficio teneat, ſiue non teneat. Doctores autem vulgò Alaudium definiunt proprietatem, quæ à nullo recognoſcitur: quod non abſurdè dicitur. ſed quòd feuda quædam allodij liberi finxerunt, quæ Galli FRANC ALLEV D appellarūt, totū eſt (vt iam antè diximus) ab inſtitutis Germanicis alieniſſimū. Sed ecce rurſus alteram huius vocabuli notionē Beatus Rhenan. *Rerum Germanicarum lib. 2.* Allodia (inquit) proprij iuris erant, fortaſſe Germanico vocabulo ſic dicta, quod familiæ veluc coagmentata ſint, & coniuncta, hoc eſt, inſeparabilia à familia: EIN ANLOD. vnde plerunque negligebantur beneficia regia: Alodia curabantur.

ALTERCATIO, iurgatio *Feſt. li. 1* quæ non ſolùm inter veteres prudentes erat, cùm de re aliqua controuerterent, *vt eſt in l. cùm quidam. C. de neceſ.* ſed etiā inter cauſidicos, & aduocatos. *de quibus Quintil. li. 6. ca. 5.* Altercatio igitur verbū iuris eſt, & ſignificat M. Fabio diſputationem, quæ in foro fit à cauſidicis.

ALTERNATIO propriè eſt per vices ſucceſſio, *Feſto libr. 1. ſic accipi putem in l. 2. §. Scæuola. D. de eo, quod cert. locat.* Accipitur aliquando pro disiunctione, *l. Prætor. 7. §. quod autem. D. de iniuriis.* Vſurpatur etiam impropriè pro complexione, & ambarum rerum coniunctione, *Vlpianus l. ſi quis. 9. D. de ſeruo corrupt.*

ALTERO TANTO pro tantundem dixerunt Paulus, *l. locatio. 9. §. quod illicitè. D. de public. & Calliſtratus, l. 3. §. fin. D. de iud. fiſc.* Eodem ſenſu, non autem alternatim ea formula vſus eſt Hermogenianus, *l. aufertur. 47. §. 1. D. de iur. fiſc. & Vlpian. l. ſi poſtulauerit. in princip. D. de adult.* Altero tanto eodem ſenſu dixit M. Cicero in Oratore: Pes (inquit) qui adhibetur ad numeros, partitur in tria, vt neceſſe ſit partem pedis aut æqualem eſſe parti, non altero tanto, aut ſeſquimaiorem eſſe. Et tantum aliud eodem ſenſu dixit Conſtantinus Imp. *in l. defenſionis. 7. de iure fiſc. libr. 10. C.* Plautus etiam tribus tantis dixit *in Trinummo*, Frumenti quando albi meſſis maxima eſt, Tribus tantis illi minus reddit quàm obſeueris.

de ALTERVTRO edictum, vide Edictum de Alterutro.

ALTIVS tollere, ſeruitus eſt prædiis inhærens. *§. prædiorum. Inſtitut. de ſeruitut.* quæ tam vrbanorum, quàm ruſticorum prædiorum eſt, *l. 1. & l. ſi domus. 21. D. de ſeruit. vrb. præd. & l. 2. D. de ſeruit. præd. ruſtic. & alibi ſæpiſſimè.*

ALVEVS fluminis vallis, ſiue locus, per quem aqua fluit, *l. adeò. 7. §. quid ſi. D. de acqui. rerum domi. & l. vnica. de naut. Tiber. libro 11. C.* Alueus etiam pro receptaculo apū, in quo mellificāt, *apud Gaium. l. naturalem. §. examen. 4. D. de acquiren. rerum domin.* Eſt & Alueus tabula, in qua teſſeris, ſiue taxilis luditur, vt apud Pliniū: M. Meſſalla, inquit, prid. Kalend. Octobr. diem natalis ſui egit, tranſtulit alueum cum teſſeris luſorium quo ſenſu Alueolum pro tabula luſoria dixit Feſtus lib. 1.

ALVMNVS, & alumna, dicuntur, qui, quæve ab aliquo alitur, *l. codicillis. §. qui Semproniam. D. de vſu & vſufructu. leg. §. eadem leg. Inſtitu. quibus ex cauſ. man. non licet. & l. 1. C. quæ res pignor. oblig.* vbi Accurſio non conſtat ſatis, quo ſenſu accipi illic debeat. an de eo qui alitus eſt, aut de eo qui alit, (quo etiam ſignificatu accipi putat Nonius, à L. Valla repre-

reprehenſus)aut de filio concubinæ. E-quidem putem alumnos eo ſenſu ſumi, *in d.l.1.quo in d.§.qui Semproniam.* Neminem tamen adhuc legi, qui ſignificatum proprium alumni in ſpecie, *d.l.1.& d.§. qui Semproniam,* aperiat. Nam cùm a-lumni ſpecialiter pignori dari poſsint, argum.a contrario ſenſu in iure fortiſſimo, *dict.l.1.C.quæ res pigno.oblig.* ius igitur in eos habebatur. Seruorum igitur genus quoddam erat: ſed affirmare non auſim: attamen penè liberorum loco e-rant, ideóque in generalem obligatio-nem non cadebant. Sanè per tranſlatio-nem eos accipimus,quos victu, diſcipli-na,aut moribus alimus. Exempla lecto-ri ſæpius fiunt obuia, quàm vt referri debeant.

Ἀλυτάρχης, Alytarcha, *vt ait Etymo.* ὅτι τῆς ἐν τοῖς ὀλυμπικοῖς ἀγῶνι εὐκοσμίας ἄρχων, ſiue, Phauorino auctore, ſacerdos Antiochiæ in Syria: ſic dictus, quòd ludis τοῖς ἀλύταις, id eſt, maſtigophoris, præeſſet. *Huius mentio fit in l.2.in fin.C.Theod.de expenſ.ludor.l.ſi.C.de cupreſ.lib.* 11. Hinc Alytarchia ſacerdotium illud, & munus ad ludorum editionem pertinens, *de qua in l.vnic.C.de officio Comit. Orient.* Quod autem ſacerdotium adpelletur, argumento erit Conſtantini conſtitutio. *l.1. in princip.C.de nat.lib.* Fuit autem olym Alytarchæ permiſſu ex luco Daphnenſi, qui eſt in ſuburbiis Antiochenæ vrbis cupreſsis denſiſsimus, vnam cupreſſum excindere, plures plantare, *l.& more.C.Th.de iur.fiſci*: quod nominatim abrogatur *in l.1.C.de cupreſſis.* Siquidem in ea ſic legendum eſt, Sed nec Alytarcha vnam cupreſſum aliis plantatis excindere ſibi licere contendat. *Cuiac.Obſ. lib.2 cap* 13. Hinc,

ALVTARCHIA ſacerdotium ipſum, ea forma dictum, quaſi Aſiarcha, Bithyniarchia, Cappadocarchia, &c.quæ dictio reſtituenda eſt *in l.vnic. C.de offic.com or.*

AM

AM, *Feſto lib.*1.loquelaris propoſitio, ſignificat circum.

AMANVENSIS, vide Ad manū.

AMATA, dicitur omnis virgo,quæ à Pontifice Maximo capitur, vt Veſtalis fiat, quoniam quæ primùm capta eſt, hoc nomine fuiſſe refert A. Gellius *lib.1. cap.* 12.

AMATORIVM poculum *apud Paulum. l.ſi quis.* 38. *§ qui abortionis. ff de pœ (quæ ex eius ſententiis decerpta fuit, lib.* 5.*tit.*23.)eſt venenum pharmacúmve, ad adiiciendum amorem accommodatum, Græcis φίλτρον adpellatum, *vt docet C. Harmenop.lib. vlt.* plerunque, poculum, ſupprimitur, & nullo adiuncto profertur, *vt apud Marcianum, l.eiuſdem.§.1.C. de ſicar.& M.Fabium, lib.7.cap.4. &* 9.

AMATOR, qui meretricibus ſeſe deuouit, venereóſque amplexus amat, qui adulteriis,ſtupríſque gaudet, *ſic accipitur in l.1.§.is quoque.ff.de ſer.corru.* Hinc Cic.lib.3.Tuſc.Aliud eſt,inquit, amatorem eſſe,aliud amotorem.

AMBACTVS ſeruus,id eſt,circum-actus. *Feſto lib.*1. hic & mercenarius vocatur. Ambacti autem, de quibus Caeſ. Com. ſexto, erant apud Gallos, qui ſe nobilibus in ſeruitutem dicarant, quod circum illos acti eſſent. Turnebus teſtatur inueniri in Lexico quodam, Ambactus, δοῦλος μισθωτὸς, ὡς ἔννιος. Ita ab Ennio hoc vocabulum Cæſar mutuo ſumpſit.

AMBAGE ablatiuum à verbo am bio profectum, *Varroni lib.* 6. *de lingua Lati.* Plin.abſque tamen veterum exemplo,pro multiplici errore & ambiguitate vſurpat. Nam apud veteres has duas voces tantùm legi, Ambages, & ambagibus,ſunt qui annotauerunt. Ambages voce vſus eſt Iuſtinianus, *in l. fin.§.tales itaque C.de furt.& Impp.aliq.l.ita nobis. C. de adult.*

AMBIGVITAS,quæ M.Fabio li. 13.Inſti. Oratoriarum ἀμφιβολία dicitur, eſt res dubia & incerta, quando dubitamus, vtrum eo, vel illo ſenſu accipi debeat, *vt colligitur ex l. vbi eſt.* 21. *D. de reb.dub.* Et hęc verborū eſt, *d.l.vbi Varro li.8 ling.Lat.* verbis ita ſit, Centū Carthagini dare ſpondes? Nam cùm ſint duę Carthagines,incertum dubiúmve eſt, in qua dari ſtipulatur. Scio M.Fab *lib.7.ca.* 10. ambiguitatum ſpecies innumeras recenſere,quas huc tranſcribere vaniſsimi eſſet operis.

AMBIGVVM dicitur *Feſto libr.*1. quod id ambis agi partes poteſt.

AMBIGVO in ſermone non vtrumque dicimus, ſed id duntaxat quod volumus, *l.*3.*D.de reb.dub*

Ambigua oratio quoties in actionibus

aut in exceptionibus occurrit, commodiſsimum eſt id accipi, quo res de qua agitur, magis valeat, quàm pereat, *l. quoties. 12. D. de reb. dub.*

AMBITIO eſt ipſa ambientis actio, *Feſto li.* Eſt autem ambire, vt notam ſignificationem præteruolitem, honores, & magiſtratum quærere: qui enim eos Romæ quærebant, populum ambire, id eſt, circumire ſolebant candidati, *vt Varro lib. 4. ling. Lat. ſcribit.* Porrò *in l. ordo. C. de execut. rei iud.* accipitur pro fauore & gratia.

AMBITIOSA decreta, Iuriſconſultis, per gratiam fauorémque expreſſa, & elicita & conceſſa, *Vlpi. l. ambitioſa. 4. de decret. ab ord. facien. & l. 3. D. de minor. 4 l. ſeruo. §. cùm Prætor. D. ad Trebell.*

Ambitioſa diligentia, pro nimis anxia, & inuſitata, & in nullo remiſſa, *Vlpia. l. ſi bene collocata. D. de vſuris.*

Ambitioſè iubere apud Marcianum, id eſt, gratioſè & fauorabiliter. *l. ſeruos. §. cùm Prætor. D. ad S.C. Trebell.* & eodem ſenſu ambitioſè factum tranſactionem dixere Impp.

AMBITVS, propriè eſt inter vicinorum ædificia locus duorum pedum, & ſemipedis, ad circumeundi facultatem relictus: quò proximè accedit quod ait Cic. in Topicis: Scæuola id ſolum eſſe ambitus ædium dixit, quoad parietis communis tegendi cauſſa tectum proiiceretur, ex quo in eius ædes qui protexiſſet, aqua deflueret. Sic enim hunc locum legi vult Hotomanus Obſ. li. 1. cap. 26 Eſt igitur (inquit Feſtus) circuitus ædificiorum, patens in latitudinem pedes duos & ſemiſſem, in lõgitudinem idem quod ædificium. Quod & *Varro lib. 4.* probat his verbis: Ambitus circuitus: ab eo duodecim tabularum interpretes, ambitum parietis circuitum eſſe deſcribunt: & hinc Ambitus honoris dici cœptus eſt, à circumeundo, ſupplicãdóque. Sed & eodem vocabulo crimen auaritiæ, vel adfectati honoris adpellatur. Cuius rei cohibendæ cauſſa lata eſt lex Iulia ambitus à C. Cæſare Octauiano, vt Suetonius refert: quam in vrbe ceſſare ſcribit Modeſtinus, *l. 1. de ambit.*

AMBRICES, regulæ, ſiue (vt quidam legunt) tegulæ ſunt, quæ tranſuerſæ, aſſeribus, & tegulis interponuntur. *Feſto.*

AMBVLACRA, *Feſto* ſunt ambulationes.

AMBVLARE aliud eſt quàm ire. Ambulat enim qui ſpacia facit, & in ſua veſtigia reflectit. It, qui porrò & vlteriùs pergit. Quo fit, vt in definitione itineris hæc ſeparentur, *l. 1. D. de ſeruit. ruſt. præd.* Transfertur & ad ea, quæ in iure conſiſtunt. Nam ambulat bonorum poſſeſſio apud Vlpianum, *l. 2. §. fin. D. de bonor. poſſeſ. ſecun. tabul.* id eſt, comes eſt: & ambulare dicuntur actiones apud Paulum, *l. tutelas. ff. de capit. minu.* & poſſeſsio ambulare dicitur apud Vlpianum, *l. ſed ſi. 28. §. perinde. ff. de hæreditat. pet.* id eſt. tranſire in aliquos. Ambulare quoque dicitur ſtipulatio eidem, *l. ſed & ſi. §. ſi operas. ff. de vſufruct.* & ambulat emptio, id eſt, tranſit, *l. ſed vbi. 15. ff. de mino.* Ambulare igitur à corporis progreſſu ad animum porrigitur, accipitúrque à Iuriſconſultis, pro non vno in ſtatu permanere, & mutari. Vnde dici ſolet ambulatoria teſtatoris voluntas vſque ad mortem, quæ ſubinde in varias progreditur ſententias, & mutatur, *l. 4. ff. de adim. lega.*

AMBVLATORIA actio, hoc eſt, variabilis à perſona in perſonam, *Iuſtiniano l. fin. in princ.*

Ambulatoria poteſtas. Erit ergo poteſtas legis ambulatoria, hoc eſt, mutabilis ad permittendam alienationẽ, *Paul. l. erit ergo. D. de fund. dot.* alij ſub alternatione concepta explicant. Sic obligationes cum capite ambulare, *l. tutelas, 7. §. 1. D. de cap. minu.*

Ambulatoriam conditionem Papinianus appellat, *in l ſeruus 34. D. de ſtatu lib.* cùm eam ſignificaret, quæ non in vnius tantùm, ſed etiam in plurium hæredum perſona rectè impleri poſsit.

AMBVSTVS. *Feſto lib. 1.* id eſt, circumuſtus.

AMETHYSTVS *apud Vlpianum, l. cùm aurum. 19. §. peruenianius. D. de auro, argen. leg.* gemma eſt, quæ ex eo nomen inuenit, quòd vſque ad vini colorem accedẽs, priuſquàm eum deguſtet, in violam deſinat: fulgórque quidam in illa purpuræ non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens, *vt ſcribit Plinius. libro 37. capite 9.*

AMFITAPA *apud Vlpianum. l. veſti. 23. §. veſtimenta. D. de aur. arg. leg.* ve-

ſtes

ſtes ſunt villoſæ, vtrinque habentes villos:nam,vt ait Heſychius. *ἀμφιτάπης χιτὼν ἑκατέρωθεν ἔχων μαλλούς.* Idem tradit Nonius,tit.de genere veſtimen. quod & Baifius probat *in li.de re veſt.ca.*14. aitq; id genus veſtis eſſe vtrinque villoſum. Iſidorus tapeta ex vtraque parte villoſa Interpretatur, *lib* 19.*cap.*26.idque etiam ſentit I.Pollux, *lib.*10.*ca.*9.*Onomaſti.* qui ea *ἀμφιτάπητες*, & *ἀμφιτάπητα* vocat.

AMFRACTVM,*auctore Varrone, lib.*6.*ling.Lat.*ab origine flexum duplici: dictum ab ambitu, & frangendo. ab eo iubent leges in directo pedum octo eſſe,in amfracto ſedecim, id eſt, in flexu. Quod ait leges XII.Tab. intelligit legẽ eam, quam refert & explicat Gaius, *l. via.*8.*D.de ſerui.ruſti.præd.* eandem declaraui lib.4.Iuriſp.ad XII. Tab. cap.12. Celſus Gaij ſentẽtiam probat, *l.nam ſatis.in fi.D quemadmo.ſer.amitt.*

AMICA,concubina,pellex idem ſignificant,Maſſuria apud Paulum, *l.*144. D.*de verb.ſignif.* ſignificant autem eam, quæ cùm vxor non ſit, cum aliquo viuit. Hanc Græci ἑταίραν adpellant.

AMICOS, *inquit Paulus, l.lata.§.amicos.*D.*de verb.ſignif.*accipere debemus, non leui amicitia coniunctos, ſed quibus fuerint iura cum patrefamilias, honeſtis familiaritatis quæſita rationibus. quo ſenſu accipi putem *in l* 3.*in princ.* D. *de teſtib.& l.ſciendum.*D *de legat.* Generalius accipi videtur in Diocletiani, & Maximiani conſtitutione, *l. tutori.C. de neg geſt.*

AMINEVM vinum Macrobio *lib.* 3.*c. vlti.* eſt Falernum. huius meminit Proculus *l.fin.§.*1. D.*de vino, trit. oleóque lega* Porrò Falernum eſt, vbi Amineum erat Macrobio,Accipitur verò pro vino optimo. Seruius autẽ in illud Georg.2. *Sunt etiam Amineæ vites firmiſſima vina.* Amineum, inquit, vinum dictum eſt, quaſi ſine minio,nam album eſt.

AMITA, patris mei ſoror, quia ſimiliter tertia à me ſit,atque auia. Videri poteſt dicta ex eo, quòd ab antiquioribus Auita ſit vocitata. Siue Amita dicta eſt,quia à patre meo amata eſt:nam plus ſorores à fratribus, quàm fratres diligi ſolent:videlicet propter diſſimilitudinẽ perſonarũ, quæ ideò minus habent diſſenſionis, quo minus æmulationis. Ex Sexto Pompeio. Ergo Amita eſt patris ſoror,*ait Paulus l.*10.*§.*7.D.*de grad.adfin.*

Amita magna,eſt aui ſoror.*ait Paulus d.l.*10.*§.*8.D.*de gradibus.*

Amita maior,*ait Paulus,* eſt proaui ſoror,patris vel matris amita magna. *d.l.* 10.*§.*8.D.*de gradib.adf.*

Amita maxima eſt,*ait Paulus,*abaui ſoror,patris vel matris amita maior, *l.*10. §.10.D.*de grad.*

AMITINI, amitinæ, qui quæve ex fratre ſororéve propagantur,*Gaio l.*1. *§* 1.*D.de gra.* quod & Nonius probat his verbis:Amitini, inquit,fratrum maris & fœminæ filij: horum etiã meminit Paulus *libr.*4 *Sent tit.*11.Poſſent tamen & hi conſulis appellationibus interſe conſobrini appellari.Igitur non malè Don. in Terent. Cùm, inquit,de fratre natus eſt alter,& alter ex ſorore,conſobrini: cùm ex fratribus,patrueles dicuntur.

AMISISSE dicimur,quod cõſ qui non potuimus, aut quod erogare cogimur,*l.ſi ſeruum.*33.*in fin.*D.*ad leg.Aq.* Amiſiſſe etiam rem videtur, qui aduerſus nullum eius rei perſequendæ actionem habet:*l.Labeo.*14.D.*de verb.ſign.*Amittere rem non videntur, quibus propria non fuit, *l. non videntur.* 83.*ff.de diuerſis regul.iur.*

AMISSA dicuntur,quæ corrupta alicui relinquũtur, ſciſſa fortè vel fracta. *Vlpian.l.Prætor.*4.*§.amiſſa ff. vi bon. rapt.*

Amiſſum non poteſt dici, quod ablatum non eſt,*Papiniano.l.nec vtilem.* D.*ex quib.cau.maiores.*

AMISSIONE ciuitatis, fit capitis diminutio, vt in aquæ & ignis interdictione.*Paulus in l.amiſſione. de capite minutis.*D.

AMOMVM *in l.fi.*D.*de public.*genus eſt fruticis odorati in Syria & Arabia, naſcentis flore albo, Dioſcoridi, lib.1.c. 14.*Vide Plinium lib* 12.*cap.*12.

AMOVERE, *inquit Donatus,* propriè eſt ſixum de loco amouere: denique eſt non auferre, ſed remouere. Itaque Iuriſconſulti quibus in perſonis notare furti infamiam noluerunt, in iis hoc verbum vſurparunt, triſtitiam rei lenitate verbi mitigante: velut ſuis hæredibus, quaſi non ex familia rem auferant. *l. ſi ſeruum. §. prætor.* D. *de acquir. hæreditat.* Amouere etiam eſt contrectare, furto ſubtrahere, *Marcello l. reſcriptum* 6. D. *de iis*

qua vt indignis, & Gaio.l. & ancillarũ 27. §.*conſtat.ff.de prec.l. ſi in obſcuro. ff. de lib. cau.*Eſt tamen verbum lenius mitiúſque, quàm furari, *vt colligitur ex l. & ideo. §.ſi filiafam.ff.rerum amot.* Hinc nata eſt Amotarum rerum actio, quæ ὑποκρυστικὴς rerum furtiuarum conditio eſt, explicatur *D.& C.de rer.amot. actio.* Porrò amouere non videtur, qui non callido animo, nec maligno rem repoſuit, ne is quidem, qui in re errauit, dum putat rem non eſſe hæreditariam, *l.ſi ſeruum.*71.§.5.*ff. de acq. hære.* Amouere aliud eſt, quàm rapere. Nam amoueri aliquid etiam ſine vi poteſt: rapi autem ſine vi non poteſt. *Iuſt.l. quo naufragium.*3.§.*non ſolum. ff. de incendio, ruina, naufragio.*

AMOTAS res dicimus non ſolùm eas, quas mulier amouit, cùm diuortij conſilium iniſſet, ſed etiam eas, quas mulier nupta amouerit, ſi cùm diſcederet, eas celauerit, *Vlpia.l.ſi concubina.*§.1 *ff. rer.amot.*

Amotarum rerum actio, Vide Actio rerum amotarum.

AMPHORA Græcis dicitur id, quod Latini Quadrantal appellant, *Feſto lib.*15. Eſt autem vas cuiuſvis materiæ, duarum vrnarum capax, figura cubi, rei cuiuis continendæ. *Itaq.Iulian. l.*206.*de verb.ſig.*Eandem, inquit, cauſſam amphorarum eſſe, vt cùm vinum habeant, tum in vaſis vinariis: cùm inanes ſint, tum extra numerũ vinariorum ſint, quia aliud in his abdi poſsit. Huius fit mentio *apud Vlpian.l.*15.§.4.*ff de vſufr. apud Pompon. Iulian.*Procul, pro vaſe vinario, *l.*2.5 *& 6.de triti. vin & l.vlt.in fi ff.de leg. Rhod.* Quantum autem capiat vini, docet his verbis Voluſius Mætianus, iuris auctor: Quadrantal, quod nunc pleriq. amphoram vocant, habet vrnas duas, modios tres, ſemodios ſex, congios octo, ſextarios quadraginta octo, heminas 96. quartarios 192. cyathos 570. in eo, quod ait vrnas duas, conuenit cum Columella li. 10.c.11 in eo, quòd ſcribit ſextarios 48. conſentit cum Feſto.

AMPHORARIVM vinum dicitur, quod à dolio in amphoras diffuſum eſt, *Procul.l.fin.*§.1 *ff.de triti.vino, oleóq.le.*

AMPHOTEROPLON, fœnus nauticum eſt, cùm fœnerator & commeatus & remeatus periculum ſuſcepit. *Huius meminit Modeſtinus in l.*3 *ff. de nautico fœnore.*Heteroplon verò, quum commeatus tantum.*Bud.in Ann.ad l.nihil intereſt de nautico fœn.*

AMPLIARE verbum foreſe, ſignificat interloqui, cùm de re aliqua non liquet, cuius quidẽ ſententiæ nota hæc erat, N.L.id eſt, non liquet. Verbũ ampliare in Pandectis nõ extat: at formulæ Non liquet, reliquię extãt apud Vlp.*l.Pomponius.*13.§.*arbiter.in fi. ff. de recept. arbit. & apud A.Gellium.li.*14.*c.*3 *Noct.Attic.*

Ampliare ætatem, *apud Scæuol.l.*16.*ff.de don.inter vir.& vxo.* ita, vt ex vſuris alerетur, prout ætatem ampliauerit.

Ampliare hominem, & primus cœtus, pro ampliare cauſſam, & prima actio, *auctor Rhet.ad Heren.lib.*4. Aut iſtum neſariũ hominẽ ampliaueritis? *Et paulò poſt,* Hinc vos veriti eſtis, ſi primo cœtu condemnaſſetis, ne crudeles exiſtimaremini.

Ampliati rei dicebantur Budæo, quorũ damnatio differtur, aut quia coram ſiſtendi ſunt teſtes, & cum illis committendi: aut quia nondum planè liquet de crimine, aut pœnæ modo.

AMPLIATIO ſentẽtia illa interlocutoria: differt autem à cõperendinatione, quia illa libera, & in iudicũ poteſtate poſita eſt, hæc neceſſaria & legis vi atque imperio inſtituta: illa ſæpiùs fieri poterat, hæc ſemel: illa in id tẽpus quod iudicib. placebat: alterã actionem differebat, hæc in perendinũ diem duntaxat. Prima differentia patet ex tertia Verrina exempla illic obuia ſunt: ſecunda ex Ciceronis lib.de claris Oratoribus: tertia ex Cicerone in Bruto. Vide de his tribus differẽtiis fuſiſsimè Fran. Hoto.in Com. Verb. iuris. Sunt tamen: quibus hac in re Aſconij expoſitio non ſatisfaciat, & huc labuntur vt putent, ampliationẽ fuiſſe in iudiciis, cùm parũ iudicibus liquebat: cõperendinationẽ lege Seruilia in iudicium repetundarũ introductam, vt etiãſi prima actione iudici liqueret reũ damnandũ eſſe, tamen ei condemnare non liceret. *Vide Turn.Aduerſ.lib.*1.*cap.*3.

AMPLISSIMVS ordo, Senatorius intelligitur, vtpote omnium ſummus atque dignißimus, *l.* 2 §.1 *l.ſi decipiendi.ff.ad S.C. Velleian. & alibi ſæpè in Pand.& C.*

Ampliſsimi ordinis decreta, & conſulta legimus, *l. aufertur. ff. de iu. qui vt indi.l.decreto.*25. *C. ex quibus cauſ.infam.*

*fam.irrog.l.ampliſſimi.C.de excuſ.tut.Paul. li.4.recept. ſent.tit.*13.

Ampliſſimorum titulo Conſules cohoneſtabantur,*l.ſi cui* 50. *D.de cond. & demonſt.& l.*1.*§.pen. D.de appel.*

Ampliſſimam poteſtatem in conſtitutionibus legimus,*l.addictos. C. de appell.* & ampliſſimos iudices, *l.*3.*C. quando provoc.non eſt neceſ.* quo elogio ornabantur Præfecti prætorio, *vt quidam putant ex l. fin.§.pen.C.de tempo.appel.*Tu expende illum textum.

AMPLIVS, vocis vis tractatur *in l. ſi ſeruus.*108.*§.ſi ita.*5 *D.de leg.*1. Amplius repetitioni nota eſt, *l.ſi pure.* 54 *D. de leg.*3.

Amplius non peti,cautio eſt vetuſtè ſic appellata, pro Non petitum iri: ſic dari, fieri,pro datum & factum iri, &c. Plenè autem ita cautio illa cõcipitur,Non petiturum eum,cuius de ea re actio, petitio, perſecutio eſſet: & ratum habituros omnes, ad quos ea res pertineret, *l. procurator.*23.*D rem ratam hab.* Cic. elegãter in Bruto ea eſt vſus: At verò tibi ego Brute,non ſoluã, niſi prius cauero amplius eo nomine, neminem cuius petitio ſit,petiturũ, Huius etiã meminit Labeo apud Paulũ,*l.amplius.*15.*ff.rem rat.hab.*

Amplius etiam ſumitur pro expreſſius,in S.C.Macedoniano. *l.*1 *D de S. C. Mace* Eſt etiam temporis nota,& ſignificat longiori tempore, *in l.ſi quando.C. de teſtib.*

Amplius verbum ad eũ quoque pertinet,cui nihil debetur:ſicuti ex contrario minus ſolutũ videtur, etiamſi nihil eſſet exactum,*Paul.l.verbũ.*82.*de verb. ſign. ff.*

Amplius verbum inſinuare ſolet digreſſionem ad ſimiles negociorum circumſtantias, *l.qui balneum.* §.1. *ff. qui potio.in pig hab.*

AMVRCA, ſanies, ſiue ſuccus eſt ille aqueus, atque niger, qui ex oliua ſimul cum oleo exprimitur, atque ſubſidit.Quod verò poſt oleum in dolia conditum, quaſi ſecundum eſt purgamentum, fæces adpellantur. *Huius meminit Vlpi.in l qui penum.D.de pen leg.* In quibuſdam codicibus amurea legitur: in Pand.Flo.eſt muria. genus eſt liquaminis ex thymio piſce confecti.

A N

ANSI apud Paulum,*l.*58 *ff.de ædilit. edict.* Quæro an ſi ſeruus apud emptorem fugit,&c.*Ouid. in Epiſt.*

An ſi quis rapiat ſtabulis armenta recluſis,&c.

Ἀνάκαμψις, propriè eſt renouatio, id eſt,redemptio & reſtauratio feudi, pro qua eo anno, quo ſe hæres vaſalli in fidem & clientelã domini commendauit, reditum integrum dominus fert, vel certa ei pecunia numeratur. *Cuiac. in præf. li.*1.*Feud.* Gallis,*relief,ou rachapt.* Ea autem quę præſtantur,vt dictum eſt, εἰσδεκτικὰ à Leone in Nouellis dicuntur quòd quaſi præſtentur noui poſſeſſoris admittendi & ſuſcipiendi cauſa.

ANACEPHALÆOSIS rerum repetitio,vulgò recapitulatio,vel,*vt vertit M.Fabius,li* 6.*c.*1.enumeratio. Hac vtuntur cauſſarum actores,& aduocati in perorationibus. Hac videtur vſus M. Antoninus,lib.12.

Ἀναχωρηταὶ qui ſint, docet Iuſtinianus Nouell.conſtitu. 5. §. σκεπτέον. εἰ μὴ τινες αὐτῶν ἐν θεωρίᾳ τε καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον ἰδιάζοντα ἔχοιεν οἰκητήριον, οὓς δὴ καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθασιν, id eſt, iuxta veterem interpretem. Niſi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes vitam, remotum habeãt hoſpitium, quos, &c.Hi ſunt, qui in ſolitudinem ſecedũt, quos hodie Eremitas vocamus. De his concilio Chalcedonenſi ita decretum fuiſſe,refert Gratianus,*ca.qui verè.*16.*q.*1 Qui verè, puréque ſolitariam vitam eligunt,digni ſunt conuenienti honore.

Ἀνάκρισις, *apud Marcianum,l. diuus.*6. *ff.de cuſto reo & in actis Apoſt.c.*25.*in fi.* veritatis indagatio, teſtiũ interrogatio, & quæſtio de aliquo facto habita,id eſt, facta informatio, pręſertim ſi tormentis quæratur. Lucæ & Marcia.loci ſe inuicem declarant. *Apud Iuſtinia. Nouell.* 142. περὶ τῶν ὀβυνχιζόντων. verſ. ἀλλὰ μηδὲ ἀνάκρισις,inquirendi ſtatus cognitio eſt,interprete Haloan. cuius verſionem videntur probare Agylæus,& Alcia.lib. 1. παρερ c 9.*Vide Bud.in d l.diuus.* Ἀνακρίνειν verò id prorſus eſt, quod Latini quęrere,& quęſtionem habere, quod etiam inquirere dicunt. Corruptè Alcia. *lib.* 2. *Præter in d.l.diuus.*pro ἀνάκρισιν, repoſuit διαγραφὴν.

ANADEMATA recẽſentur inter capitum ornamenta muliebria à Paulo, *l. quamuis.*26.*D.de aur.argen.mun.* Alcia-

tus *lib.* 2. *Prætermiſſ.* legit ἀναθήματα. Pandectarum Flor. textum confirmant Heſychius, & Iulius Pollux, li.5.c.6.ille enim ſcribit ἀναθήματα eſſe, εἶδος κόσμου ἐπὶ κεφαλῆς. Hic ſic, ἀναθήματα καὶ ψέλια μῆς, καὶ ψάλια, καὶ ὅστρεπτον χρυσᾶ, καὶ ἐπίχρυσα πάντα. Vnde puteom ἀναθήματα, antea capitis ornamenta fuiſſe.

Ἀνάδεσμη, auctore eodem Polluce eodem loco, corona ſiue redimiculum eſt, ἀπὸ τοῦ ἀναδέσμεῖν, quod religare ſonat: ἀναθήματα verò ἀπὸ ἀνατιθέναι, quod Alciatus non animaduertit, qui veram lectionem mutauit.

Ἀναδέσμας autem titulos antiquitùs vocabant, *de quibus Varro lib. 6. de ling. Lat. & Sext. Pompeius.*

Ἀναγραφὴ *apud Vlpianum.l. cum plures. 15. D. de reb. auct. iu. poſſid.* ſignificat inuentarium, ſiue repertorium, *Anto. Auguſtino lib.4. Emend. cap.* 3.

Ἀνάθεμα verbum Iudæis proprium docuit D. Hieronymus, quo extremam det ſtationem ſignificabāt. Nihil aliud eſt anathema, quàm ſeparatio à Deo, *cap. certum.* 24. *qu* 2. Vnde Ἀναθεματίζω deteſtor, deuoueo, à Deo ſeparo, *vt in Nouell.*131.§.*ἀναθεματίζομεν.& conſti.*132. Ἀναθήματα verò ſunt donaria, hoc eſt, quæ dicata diis ſuſpenduntur in parietibus & columnis templi. *De his vide Pollucem lib.*1.

ANATOCISMVS ſingulorum annorum fœnoris renouatio, vt vſuræ vſurarum debeantur, *quod Iuſtinus vetuit l. fi. C. de vſu. & l. fi C. de vſur. rei iud. Ant. Au. li.2. Emend. cap* 11. *Budæum ſequutus in l. nihil. de naut. fœno.* Galli, *Renouuellement d'vſures, quand on conuertit les arrerages en ſort principal.*

ANCEPS periurium, *Vlpianus eleganter dixit*, pro incerto & periculoſo, *in l.*4.*D. de in lit. iur.*

ANCHORA, Græcis ἄγκυρα, ἀπὸ τοῦ ἀγκύλου καὶ ῥέω, dicta potiſſimum nauis præſidium eſt. Vnde nautæ maximam & validiſſimam anchoram, ſacram vocant, quam nō mittunt, niſi cùm extremo periculo laborant. Vnde natum eſt Prouerbium: Sacram ſoluere anchoram, pro eo quod eſt, ad vltimum confugere præſidium. Falsò autem in vulg. codic. *in l.* 1.§.1.*de exercit act.* legitur anchora, cùm in Pand. Flo. legatur cura, rectè.

ANCILLA. Serui aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcuntur ex ancillis noſtris, hoc eſt, mulieribus ſeruis. *Iuſtin. Inſtit. de iure perſon. §. ſerui.*

ANCONES, *apud Paulū, l. taberna.* 13. *ff. de inſtru. leg.* ſunt calices non rotūdi, ſed in cubitū flexi, & angulum habētes, vnde & illis nomen tributum. Alij vaſa cubitalia explicant. Quidā Ambones, id eſt, ἄμβωνας, eo in loco legi debere contendit, vt illud ſint calicis genus.

Ἀνδροληψία in lege Draconis recitata à Demoſthene contra Ariſtocr. eſt hominis homicidæ prehenſio, & ἀνδρολήψιον ius prehendēdi, *apud I. Pollu. om. li.*8. *c. περὶ δικαστικῶν ὀνομάτων.* quod ius etiā creditori conceſſum quidam putant.

Ἀνεκλόγιστος *apud Iulianum, l. ita autem.* 5. *alias incipit, quidam decedens. ff. de admi. tut.* dicitur, qui rationibus reddendis liber ac ſolutus eſt. Sic ibi legendum cenſet Alciatus, *lib.2. Parerg. c.*25. *vt eſt & in Pand. Flo.* tametſi, *l.*1. *C. de frum.* Alex. Alogiſtes, & Alogos legendum crediderit. Pro eodem.

Ἀνεξέταστος apud Scæuolam, *l. dominus.*23.§.*ſeruus. ff. de pecul. legat.* dicitur, qui reddendis rationibus, ſiue ſubducendis ſolutus eſt. Alibi ἀνυπεύθυνος vocatur.

ANFRACTVS, vide ſuprà Amfractus.

ANGARIA, ἀγγαρεία, ſunt equorū præſtationes ad curſum publicum, *Ant. Auguſtino li. ſing. ad Modeſt. Pyrrhū ſequuto.* Eſt autē nomen Perſicū. Vnde Herodotus in octauo, Apud Perſas erat ἀγγαρήιον δρόμημα curſus perniciſſimus equitū. Sic & Heſychius, ἄγγαροι σημαίνει τοὺς ἐκ διαδοχῆς βασιλικοὺς γραμματοφόρους. Hoc ſenſu accipitur in l. de quibus mu. vel præſta. lib. 10. C. *Græci interpretes ita definiunt lib.*56.*βασιλικῶν:* καὶ ἔστιν ἀγγαρεία ἡ περὶ τὸν ὁδὸν τοῦ δημοσίας ὁδοῦ καὶ δρόμοι ἐχούσης, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ τόπον. Apud Gallos, Poſtæ adpellantur, quaſi poſitæ curſorū ſtationes, *Budæo in l. eos. ff de falſi* quod optimè cum Baſilicis conuenit. Suidas autē definit hoc modo ἀγγαρεία ἀνάγκην ἀκούσιον, καὶ ἐκβίας ... ὑπηρεσίαν. Vera quidē eſt Suidę definitio, ſed generalior. Vnde Angaria, opera publicæ ob negocium aliquod obortum, cui celeriter prouidendū eſt, impoſita. *Imp. l.*2. *C. de ſacroſanct. eccleſ.* Angariā autem explicant quidam, qua curſus publicus eſt: Parangariam in obliquum, id eſt, alio

aliò verſum. *ſic enim libro* 56. *Baſil.* παραγγαρεία δὲ ἡ διὰ τῆς ἐκπλαγείας ὁδοῦ, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ ἡλιούπολιν. *Vide Hotoman. in Com. verb. iuris.*

Angariarum præſtatio, ſcilicet equorum ſiue iumentorum, *l ab iis.* 10. *& l. ſunt.* 11. *ff de vacat. mun. iunctis, l. comperimus.* 19. *& l. nemo.* 20. *de curſ. publ. & angar. li.* 12. *C.*

Angariarum & parangariarum præſtatio inter vectigalia, quæ Regalia dicuntur, recenſentur. *libr. Feud.* 2. *titul.* 56. quòd ea Regis aut Imperatoris iura propria ſint: cùm olim eo nomine ſignificarentur munera onerum vehendorum prouincialibus impoſita. Vnde Angariari naues dici ſolebant, quibus onerum tranſmittendorum neceſſitas iniungebatur. *l. pen. ff de veteran.*

ANGIPORTVS, *cuius meminit Vlpianus, l. portus.* 59. *ff. de verb. ſignif.* eſt iter compendiarium in oppido, eò quòd ſit anguſtus portus, id eſt, aditus in portum, *Feſto libr.* 1. quam etymologiam videtur probare Varro lib. 4. Ling. Lat.

ANGVILLARIVS lacus, *apud Proculum* pro anguillarum alumno, *in l. Rutilia Polla. de contrahend. empt.*

ANGVLARIVS, pro Angularis legitur, *in l. Rutilia.* 69. *ff. de contrah. emp.* Accurſius interpretatur, qui multos habet angulos. Sunt qui quadratum, vel triangulum ſignificari eo putent. eiicienda eſt alia lectio Anguillarum habens, vel auctore Accurſio. Equidem angularium lacum dici eum, qui ex lapidibus quadratis circundatur, putem. Lapides autem quadrati ſunt, quos Galli adpellant, *Pierres de taille.* cæſos vulgò vocamus, & ad normam reſpondentes.

ANGVSTVS locus, *auctore Pomponio, in l. ſi tam anguſti. de ſeruitut.* iter magis, quàm viam aut actum recipit. Apud eundem *in l. pen. ff. de vſu & habit.* legimus anguſtum legatarium, pro eo, cui nõ totius rei, ſed arctus vſus relictus eſt.

ANGVSTICLAVIVS, vide CLAVVS.

ANIMA, præter notiſſimã ſignificationem, pro vita accipitur apud Iuſtinianum. *§. ſunt præterea. Inſtitut. de actio.* ibi, animæ amiſſionem.

ANIMADVERTERE, pro cogitare, conſiderare, colligere, *apud Vlpia. in l.* 1. *de his, qui ſui vel alien. iur.* D. Quamuis proprie intelligimus aliquid argumentis, animaduertimus ſenſibus præſenti animo vtentib. Id Aſc. monuit. Significat punire, *l. imperium. ff. de iuriſd. & l. ſi quis.* 10. *C. de epiſc. & in l. item apud.* 15. *§.* 20. *ff. de iniu.* Animaduerſio, pro pœna. *Vlpianus. ff. de furt. l meminiſſe.* Extraordinaria, inquit, animaduerſione coercendum. Sunt qui dicant obſeruandam differentiam inter punire, & animaduertere. Punire, eſt quoruncũq;, ſiue iure, ſiue iniuria: animaduertere ius eſt, qui in alterum habet poteſtatem ordine ac ritè puniendi, *l.* 3. *ff. de iuriſd. om. iu. C. de epiſc. & cler. l. ſi quis in hoc genus.*

ANIMADVERSIO grauior, itẽ maior, pro punitione & caſtigatione infamiæ. *vt ex Vlpian. verbis patet, in §. ſolent. l.* 1. *de offi. præf. vrb. & Venuleij, l. ſi quod. de offi. Proconſ.* & Animaduerſio ſeueriſſima: *l. nemo. C. de ſum. Trinit.* mortem ſignificat, & vltimum ſupplicium, *vt ibidem explicant Accurſius, & Alciatus.* Animaduerſio etiam ſumitur pro cenſura eccleſiaſtica, *Archidiac. in c. ſi. de except. lib.* 6. *& alibi.*

ANIMADVERSVS, *apud Paul. l. fin. ff. de cad. pun.* pro eo, qui ſupplicio affectus eſt. Corpora animaduerſorũ quibuſlibet petentibus, ad ſepulturam danda ſunt, Sunt tamen, qui annotarunt id videri dictum licenter, *l. corpora ff. de caduа. pun.* quæ lex ſumpta videtur. ex Deuter. c. 21. οὐκ ἐπικοιμηθήσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀλλὰ ταφῇ θάψετε, &c.

ANIMAL eſt quod ſe mouet, *Celſo l. mouentium.* 93. *ff. de verb. ſignif.* Vnde optima ratione quærebat Galenus εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρός, id eſt, an animal ſit, quod in vtero eſt: quod legibus Solonis, & Lycurgi legibus comprobat. edito in eam rem libello hac inſcriptione, εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρός.

ANIMVS adfectionem, voluntatem & mentem ſignificat, *l.* 1 *§.* 1. *l.* 3. *§. Neratius. & § in amittenda. ff. de acqui. poſſ.* quibus probatur poſſeſſionem etiam animi eſſe, licet & facti ſit.

Animus, id eſt, quod in animo eſt, nec adparet, declaratur variis modis: conſuetudine teſtatoris & regionis, ex præmiſſis & ſequentibus: tùm exquirenda eſt dignitas legatariis, charitas, ſiue dilectio, neceſſitudo. Hæc collegi ex *l. ſi ſeruus plurium. §. fin. ff. de leg.* 1.

quibus addit ibidem Accurſius ſcripturæ vicinitatem: & vide Albericum *in l. qui iure familiaritatis ff. ad q. poſſ.*

ANIMOSE liceri *apud Paulum. l. ſi pignori. ff. famil. erciſc.* opponitur adiudicationi, quæ ipſa neceſſaria eſt: de eo igitur accipi debet qui volens citra adiudicationis neceſſitatem emit.

ANIMOSIOR emptor, *apud Iauolenum in l. ita vt* 36. §. 1. *ff. mand.* qui cupiditate rei habendæ plus pretij offert, quàm res ſit.

ANNARIA lex, vide infrà, Lex annaria.

ANNIVERSARIA conditio percipiendi reditus, id eſt, ſingulis annis reuertens, *apud Scæuolam. l. liberto.* 21. *§. pater.* 1. *de ann. leg.*

ANNICVLVS amittitur, qui extremo anni die moritur, *Paulus. l. anniculus.* 132. *ff. de verb. ſign.*

Anniculus non ſtatim vt natus eſt, ſed trecenteſimo ſexageſimoquinto die dicitur: incipiente planè non exacto die, quia annum ciuiliter, non ad momenta temporum, ſed ad dies numeramus, *l. anniculus.* 134. *ff. de verb. ſigni.*

ANNONA propriè rei frumentariæ: ſed promiſcuè pro quouis alimentorum genere vſurpatur, *vt diſces ex l.* 3. *ff. de leg. Iulia de anno.* Miminè, ait eo loco Papirius Iuſtus, æquum eſt, decuriones ciuibus ſuis frumentum vilius, quàm annona exigit, vēdere. Vſurpatur etiam annona, pro eo quod in annum prouiſum eſt ad alimoniam. Inde annona ciuilis *in l. iubemus.* 14. *C. de ſacroſanct. eccl. & alibi.* panis ciuilis eſt *in l. vlt. § præterea. C. de iure dot.*

Annonæ præterea dicebantur, quas prædiorum prouincialium domini, conductoreſque, tuendi exercitus cauſſa, quotannis præbebant: *vti patet ex tit. C. de anno. & trib.* Vnde intelligitur, annonas in ſpeciebus conſtitiſſe, hoc eſt, pane, carne, frumento, vino, fœno, palea, &c. Tributa verò in corporibus, hoc eſt, equis, iumentis, veſtibus, pecunia.

Annona arctior. *in l. ideo.* 17. *ff. de compen.* victus ſtrictus, qualis eſt tempore caritatis: cum ſcilicet eſt incēdium annonæ, vt vtar verbis Quintiliani, id eſt, cùm ingraueſcit caritas.

ANNONARIA collatio, id eſt, annonæ præſtatio. *l.* 1 *C. de præſcr.* 30. *anno.*

ANNONARIVS titulus quid ſit, *diſces ex l. pen. C. de fid. inſtruc. & iure haſt. fiſcal. lib.* 10.

ANNOTARE, Annotatio, vide ſuprà Adnotare.

ANNVLVS, vide ANVLVS.

ANNVS dicitur tempus à bruma ad brumam, dum ſol redit. Feſtus putat à Græco annum venire, quem illi ἔνον dicunt. Vnde & τρίενον Triennium dicunt. Varro lib. 5. de ling. Latin. ab anulo dici vult, & melius, veteribus enim vnico n. ſcribebatur. deinde circuitum ſignificat, vnde anulus diminutiuum, & anus podex: eodem modo quo Græcis δακτύλιος vtrunque ſignificat, & podicem & anulum. Quin & lingua Syriaca quod anulū ſignificat, idipſum & pro parte pudenda ſumitur.

Annus conſtat trecentis ſexaginta quinque diebus. *l. cum hæres. §. Stichus.* 5. *ff. de ſtatu libr. & l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.*

Annus in iure duplex eſt, continuus & vtilis. Annus vtilis adpellatur qui 365. diebus conſtat, quibus experiendi quídve aliud agendi poteſtas fuit. *l.* 1. *ff. quando de pecul. act. l. interdum* 19 *ff. de minorib. & l. ſi. C. de temp. in integr. reſtit. per.* continuus verò qui perpetuò excurrit. *d. l. fin. & d. §. Stichus.*

ANNVS etiam alius naturaliter numeratur, alius ciuiliter: Naturaliter, cùm à momento ad momentum ratio ducitur. *l. anniculus.* 132. *ff. de verbo. ſignif.* & hic in nuptiis exigitur, *Nouel.* 74. *&* 100. in pupillis & minoribus, *l. vlt C. quando tut. deſin. l.* 3. *§ minorem. ff. de minor.* in præſcriptionibus temporalium actionum. *l. 6. de oblig. & act.* in Carboniana poſſeſſione. *l.* 1. *C. de Car. edict.* Ciuiliter verò, cum à die ad diem: ſic vt qui ad extremum anni diem peruenerit, annum abſoluiſſe videatur. *l.* 134. *ff. de verbor. ſignif.* atque hic exigitur in teſtamenti factione. *l.* 5. *ff. de teſta.* in manumiſſione, *ex l. Ælia Sentia. l.* 1. *ff. de manu.* in vſucapione. *l.* 5. *& l.* 7. *ff. de vſurpat.* in lege Papia. *l. anniculus.* 134. *ff. de verb. ſign.* Annus verò litium quid ſit, vide Seruium in illud. 11. Æneid. *Si omnes vno ordine habetis Achiuos.* Annorum 14. erit, pro impleuerit, accipit Vlpianus. *l. ſi cui* 49. *in princip. ff. de legat.* 1. At hæc verba,

POST ANNOS, biennium ſignificant Iuliano. *l. libertas.* 17. §. *fin.* D. *de manum. teſt.*

Anno duodecimo liber eſto, formula hæc anni duodecimi principium ſignificat, *Pomponio l. ſi ita.* 41. *de manu. teſt.*

Annus biſſextilis, cui dies intercalatur, *vt colligitur ex l. cùm biſſextum, & ibi Alciat.* D. *de verb. ſig.*

Annus cœptus non habetur regulariter pro completo. *l.* 3. §. *minorem.* D. *de minor. & l. non putabam* 48. D. *de cond. & demon. l. ex his. C. quand. di. le. ced.* Sanè ex cauſsis pro completo haberi in multis articulis conſtat. *l. ad rempublicam. D. de munerib. & honorib. l. qui filiũ* 74. §. *Fabius. D. ad S. C. Trebellianum. & alibi ſæpè.*

ANNVVM adpellatur quod alimentorum cauſſa in ſingulos annos præſtatur, *l. quidam.* 22. D. *de pact. dotalib. l. ex anno.* 15. *l. ſi id.* 29. §. *pen. & l. fi.* D. *de don. int vir & vxor. l.* j. *C. quando dies leg. ced. & tot. tit. de annuis legat.* Suetonius in Tiberio, Peculio, inquit, conceſſo à patre, præbitíſque annuis fraudauit.

Annua, bima, trima die, vetere locutione quid deberi ſignificamus, anno, biennio, & triennio exoluendum: id quod ſignificantiùs explicat Vlpianus *in l.* 3. *de ann. leg.* his verbis, Si legatum in relictum annua, bima, trima die, triginta fortè dena per ſingulos debentur annos. Sic etiam accipi debet in *l. legata* 19. *& l. ſi cui* 49. D. *de leg.* 1. *& alibi ſæpè.* Sic cùm dos dicebatur olim præſtanda annua, bima, trima die, id eſt, tribus penſionibus. uam & tertiæ penſionis dotis Cic. meminit lib. 11. ad Attic.

Annua, bina præſtare, eſt annuatim duplex quid præſtare & pendere. *l. cùm quis* 37. *D de leg.* 3.

Annua die, id eſt, in annum, vel ab illinc anno. *l. talis.* 30. D. *de leg.* 1. *& l.* j. D. *de dot. præleg.*

ANNVERE, quo ſæpius I.C. vtuntur, eſt quum nutu, hoc eſt capitis ſigno aliquid affirmamus. Vnde & annuere pro concedere vſurpatũm. Virgil. lib. 10.

Annuit his Iuno, & mentem lætata retorſit.

Ἀνοβατεύτως in Iuſtiniani conſtitutione. *l. fine. C. de nauat.* id eſt, ſine nouatione. Sic enim ibi legendum, non ἀνευ ἀγνότητος, ex veter. lib.

ANQVIRERE Feſto eſt circum quærere. Amquirere ſcribendum eo ſignificatu putem.

Anquirere veteris iuris verbũ quærere & informationem facere ſignificat, *Liuio* 4. *belli Punici*: Seu legibus, ſeu moribus mallet, anquireret.

Anquirere pecunia, capite, ſiue capitis, vetus formula ſignificabat mulctam irrogare, vel ad populum ferre de mulcta vel capite alicuius, vt eam populus aut iubeat, aut antiquet. *Liuius lib.* 9. Capite, *inquit*, anquiſitum ob rem male geſtam, &c.

ANSA, eſt qua quippiam prehenditur ac tenetur. *Paul. in l. in rem actio.* §. 2. *de rei vendi.*

Ἀντάλλαγμα, accipitur pro permutatione. Significat etiam rem, quæ more veterum in permutationem datur. *Alciatus in l. Labeo* 19. D. *de verborum ſignific.*

Ἀντανάκλασις *apud Vlpianum, l. ſi arborem.* 17. *de ſeru. vrb. præd. ff.* refractio luminis. A. Auguſtino *lib.* 4. *Emen. c.* 16. ſignificat reuerberationem.

ANTAPOCHA eſt ſcriptum, quo teſtatur debitor ſe reditum illius anni domino perſoluiſſe. *l. plures. C. de fid. inſtr.* Vide Apocha.

ANTE, particulam ad initium referri ſcribit Alciatus *l. anniculus* 132. §. *ante.* D. *de verb. ſign.* Ante etiam excluſiuè ſignificat. *l. qui ante.* 13. D. *de verb. oblig.*

Ante, incluſionis nota eſt Vlpiano *d. l. qui ante. cùm ſtipulatus,* 113. D. *de verb. obli.*

Ante diem decimum Kalendarum, formula, decimus dies ſignificatur *Antonio Auguſtino. lib.* 4. *Emend. cap.* 6. *Iac. Cuiacio acutiſſimi ingenij viro. in l. qui ante.* 13. *D. de verb. obli.* Ante diem enim apud veteres idem ſignificabat quod ipſo die: quaſi dicerent, ante diei exitum: nam in die præſtituenda, tota dies continetur. *Cæſar lib.* j. *de bel. ciui.* Polliceri ſe in prouinciam iturum, neq. ante quem diem iturus ſit, d finire. Id eſt, quo die, vel ante cuius diei exitum.

Ante iudicium acceptum, eſt, ante litem conteſtatam, ex verbis & ſententia Pauli. *l. amplius.* 15. D. *rem rat. hab.* eodem ſenſu accipitur apud Labeonem, *in l. qui concubinam.* 29. §. 3. D. *de legat.* 3. idque per Conſtantini conſtitutionem *l. ſecunda. ibi ſtatim. C. vbi in rem actio.* Non igitur

ante iudicium acceptum, *in d.§.3. incip.ſi hæres.* ſumitur pro ſententia, *vt autumat Accurſius ibidem*: & ante ſententiam: *vt credidit Albericus.* Nec moueor Pomponij reſponſo, *l.ſi rem quam.§.ſi. D. de cui-cti.* Nam hic quocunque tempore, vt cauſſa adſit, denuntiari poteſt: illic vt iudicium in ſeſuſciperet. Vel apud Labeonem res euicta erat, apud Pomponium nondum. Scio Bartolum *in d. §.ſi hæres.* hanc ἀντινομίαν diluiſſe, vt apud Pomponium ſit titulus onerofus, putà emptionis, apud Labeonem titulus lucratiuus. Tu rem expende.

Ante Kalendas ſtipulatus, ſimilis ei eſt qui Kalendis ſtipulatur *qui 13 ff.de verb. obli. Bart. & Alciat. in l.2. §. creditum.ff. ſi cer.pet.* multa varia de hac voce, ante, dixere, quorum verba huc non tranſcribo: ab iis pete.

Ante omnia, id eſt, ante quàm ad alia procedebatur. *l. ante. 23.ff de probat.& l. pen.ff.de alim.& cibar.legat. Azo in Summa. Codic. quand. ciuil. action.crimin.præiud.*

ANTECESSORES, ſunt iuris doctores, magiſtri, & profeſſores & ἐξηγηταὶ: quod & Heſychius his verbis docet: ἀντικένσωρ, ὁ τοὺς νόμους μεμαθηκώς: vbi tamen corruptè Anticenſores vocat. nam vox hęc Latinis hominibus inſolens atque inaudita eſt. *Horum ſit mentio in conſtitu. omnem in proœm. Pandect.* vbi & profeſſores legitimæ ſcientiæ dicuntur. *& l.2 §.quæ omnia.de vete iur. enuc.* Hoc titulo cohoneſtati fuere Theophilus Inſtitutionum Iuſtiniani paraphraſtes, & Iulianus patritius Nouellarum Græcarum eiuſdem principis fidus interpres. Poteſt & hoc nomen extendi ad peritos legum & iuris, etiam ſi profeſſores non ſint, ab honore, quòd aliis qui ius nō didicere, antecedant. Sic Apoſt. principes Tertullianus anteceſſores vocat libr. 1. Tūc primum cum anteceſſoribus Apoſtolis conferebat. Anteceſſor etiam accipitur pro iudice præcedenti & priore, *apud Paulum l.edictum.55 ff.de iudiciis.*

Anteceſſores etiam Tranquillo in Vitellio dicuntur præcurſores: vt & apud Mauricium, quorum eſſe dicit ante agmen ire, loca caſtris metandis idonea deligere, & vias, qua duci cōmodè exercitus poſsit, videre. Vſurpatur & hoc verbum aliquoties ab A. Hirtio in libr. de bello Africo Gallis *Auant coureurs.*

ANTEFERRI, clauſulæ, cuius mētio fit *in c.quodam.de præben.in 6.& c.auctoritate de conceſ.præb.eo.li.* vim explicat Felin. *in c. cauſam quæ. & c. capitu. de reſcript. in antiq.* cuius verba huc transferre nimis longum eſſet.

ANTESTARI, eſt dicere, tu mihi in ea cauſſa teſtis eris, vel teſte vti, id eſt, vnum aliquem ex his qui adſunt, prehenſa auricula, teſtem citare. Quòd ſi reſpondiſſet, Licet: tum iniecta manu aduerſarium in ius trahebat: aliàs niſi ſic anteſtatus, iniuriarum poterat accuſari. Acroni, & Porphyrioni in Sermo. Hor. 1. Satyr.9.

-&, quo tu turpiſſime? magna
Exclamat voce: &, licet anteſtari?

Verbum vetus leg.XII. Tab. quanquam deprauata ſit: ſic enim eam legit Lambinus, SI VIS VOCATIONI FVAT, AVT SI TE IN IVS VOCANTEM NON SEQVATVR, AMTESTATVS EM CAPITO, ſeu, IN IVS EM RAPITO. Turneb. ſic reſtituendam putat, SI IN IVS VOCAT, NI IT ANTESTATVS, MANVM INIICITO, AVREM ANTESTATI CAPITO. Lambinus vult verbum componi ab am, id eſt, circū & teſtari. Priſcianus tamen ſcribit Græco illi προσδιαμαρτυρηθῆναι reſpondere: Bud. Græco κλητεύειν, id eſt, denunciare teſtimonium. Sunt qui ita explicent, anteſtari, id eſt, teſtato conuenire.

Anteſtatus is erat, qui teſtato, id eſt, teſtibus adhibitis cōueniebatur: ſicut Denunciatus dicitur, cui fit denunciatio. *l. venditor.ff.de re iudic.* Eadem ratione apud Gaium *lib.1.Inſti.tit.6.* pater fiduciarius Anteſtatus dictus eſt olim. Nec verò Anteſtati dicūtur ſuperſtites ſiue teſtes, & Anteſtatorū non attrectatur auris, ſed teſtium. Lex Baiuuaria, Teſtis, inquit, per aurem trahi debet. *Et apud Plautum in Perſa,* Satur. Age, ambula in ius leno. Quid me in ius vocas? S. illic dicam apud Prætorē, ſed ego in ius voco. D. Nonne anteſtaris? S. tuān' ego cauſſa carnifex. Cuiquam mortali libero aures atterā, Qui hic cōmercaris ciues homines liberos? Itaque lex XII. Tab. ſic fortè reſtituenda: SI IN IVS VOCAT, NI EAT, MANVM INCITO, EN CAPITO ANTESTARI. Encapito autē pro

incipito. Vt ſit hic ſenſus, Qui reum in ius vocat, non euntem ducat manu iniecta, & anteſtetur. nec enim iure ducitur quis, niſi anteſtatus. Alij aliter eam legunt, vt oſtendimus, in verbo ANTESTARI. Huic opponitur, Inteſtatus, id eſt, teſtato non conuentus. *apud Plautum in Curcul.* 15. Hoccine pacto indemnatum atque inteſtatum me arripi?

Ἀντιάδες ſunt tonſillæ, id eſt, fauciũ inflammationes cum timore. *ſic accipitur in l. quæritur.* 14. §. *ſi quis. ff. de ædil. edict.* Antias autem nomen eſt tam morbo quàm particulæ accommodatum: *vnde Plin.* Tonſillæ in homine, in ſuæ glandulæ. Ab Ariſtotele *in* 1. *de hiſt. anim.* παρίσθμια vocantur.

Ἀντίπελαργον, remuneratioñe ſignificat. *Vlpia. in l. ſed ſi.* 25. §. *conſulit. ff. de pet. heredit.*

ANTIDOTVM, medicamentum, quo nos aduerſus venenum præmunimus: contra venenum adpellamus, *l.* 5. *ff. de pen. leg.* adpellatur à Gaio medicamentum ſalubre. *l. quod ſæpe.* 35. *ff. de contrah. empt.*

Ἀντίχρησις, eſt ſpecies pignoris ita dati vt donec pecunia ſoluatur, pignore creditor vtatur, fruatur in vicem vſurarum. *l. ſi is.* 11. §. 1. *ff. de pigno. l. ſi pecuniam.* 22. *ff. de pigno. act. Exempla huius ſunt in l. ſi ea.* 14. *& l. ſi ea lege.* 17. *C. de vſur. & de ea vide Conſtant. tit.* περὶ ἀντιχρήσιας, *& Cuiac. obſer. lib.* 3 *cap.* 35.

ANTICIPATVR res lite, cuius cauſſa intruditur actio ante quàm præſcriptioni locus ſit. *exemplum eſt in l.* 2. *C. de vect. & commiſſ.*

ANTICVS Iuſtinianus dictus, ab Antis populis deuictis. Sunt autem populi Iſtri fluminis accolæ, congeneres Sclauinis, quos in Romanas prouincias incurrentes Iuſtinianus per Childibium ducem repulit, & poſt aliquot annos duce germano ſorori ſuæ filio, ad internecionem fere deleuit.

Ἀντινομία, *Fabio lib.* 3. *ca.* 6. legum contrarietas, quam vllam in libris Digeſtorum relictam pernegat Iuſtinianus *l.* 1. §. *nulla. de vete. iur. enucl. ſiue de confirmat. Digeſt.* Contrà putat Budæus *ad l. fin.* §. *ſeruus.* D. *de ædil. edict.* Leges ſequentes contrarias cenſet: *Lex per ſeruum.* §. *denique ff. de vſu & hab. cum l.* 5. §. 1. *ff. de vſufruct. quemad. cau. l. ſi pœna. ff. de cond. indeb. & l. repetitio. ff. eo. l. quid tamen, & l. cùm ab eo. ff. de contrah. empt. l. cùm quidam. & l. in fraudem. ff. de iure fiſci. l. hoc iure & l. inſulam, & l. ſtipulationis. ff. de verb. oblig. l. ſi filiusfa. ff. de iudic. & l. fi. ff. de extraord. cog.* Has ἀντινομίας conciliant eruditiſsimus Zaſius, edito in eam rem libello, parte 1. & nouiſſimè I. Cuiacius in libris Obſeruationum.

Antipelargia, ἀντιπελαργία. gratiarum relatio, à ciconia, quæ πελαργὸς dicitur. Tradunt enim ciconiam naturali quadam inclinatione parentes ſenio confectos alere, humeríſque geſtare in volatu. Vnde iuſtitiæ ſymbolũ dicunt. Et pelargicas, ſeu ciconiarias leges ex Ariſtophane rectè adpellauerimus æquas, ſiue naturales, quibus iubentur liberi parentes inopes alere. *Hæc Budæus in l.* 11. *ff. de iuſt. & iur.*

Antipherna, ſunt donationes quas maritus facit vxori, propter nuptias, quibus proxima ſunt θεώρετρα, & ὑπόβολα, *de quibus Conſtan. Harmenopulus ſcribit lib.* 4. *tit.* 10. Antiphernorum fit mentio *l. fin. C. de donat. ante nupt.* verbum iunctum ex ἀντὶ & φερνή. Hæc in dotem rediguntur. *l. generaliter.* §. *hoc obſeruari. C. de ſec. nupt.* Vide infrà Ὑπόβολον.

ANTIQVARE Feſto eſt morem priſtinum reducere. Antiquare legem eſt ipſam abrogare, improbare, tollere, *Cicero.* 3. *de legibus.* Vos item, vt audio, legem antiquaſtis ſiue tabellas. *& l.* 15. *C. de ſacroſ. eccleſ. & l. fin. C. de ed. diu. Had. tol.* Moris enim erat Romæ, cùm rogatam legem improbarent, & repudiarēt, in tabula ſcribere, A. qua notula ſignificabatur, Antiquo.

ANTIQVARIVS, qui verbis ab vſu remotis vtitur, quíve vetuſtiſsimos auctores ſcrutatur, *Sueto. in Aug. cap.* 68. Iuuenal. Satyra 6.

Ignotóſque mihi tenet antiquaria verſus.

Antiquarij etiam erāt qui bibliothecæ codices componebant, vel pro vetuſtate reparabant, *vt docent Impp. Conſtitutio l.* 2. *in princ. C. Th. de ſtud. lib. vrb. Rom. lib.* 14. *C. T.* quo etiam ſenſu accipiuntur *in l. hac parte* 10. *C. de proxim. ſacr. ſcrin.* Vnde etiam ἀρχαιογράφοι, & καλλιγράφοι vocabantur, ad differentiam aliorum, qui εἰς τάχος ſcribebant.

Antiquior dicitur carior, & potior, *Paulo. l. poſtliminium.* 19. §. *transfuga.*

in fin. D. *de cap. & poſtlim.* quo etiam ſenſu ſæpiſſimè inuenitur apud claſſicos rerum ſcriptores. Cicero, Antiquiorem (inquit) Deiotaro fuiſſe laudem & gloriam, quàm regnum & poſſeſsiones ſuas.

ANTIQVVM ius apud iuris auctores variè accipi, ſpectaríque liquet ex ſubiectis. Nam interdum pro iure gentium, quod cum humano genere natura prodidit, *Gaio l.* 1. D. *de adq. rer. dom. §. ſingulorum. Inſtitut. de rer. diuiſ.* Antiquum ius etiam dicitur, quod ex legibus XII. Tab. deſcendit. *l. in rem.* 24. *§. tignum.* D. *de rei vindi.* quæ antiquæ leges adpellantur, ſiue antiqua lex, *Vlpiano, l.* 2. *§.* 1. D. *de noxal. & diuo Antonino Imp. l.* 1. *C. de except.* Dicitur & antiqua prudentia. *l. pen. in fin. C. de conſtit. pecun.* At *in l Gallus.* 29. *§. ſi eius.* D. *de libr. & poſt.* antiquum ius accipitur pro eo, quod legem Velleiam præceſsit: id quod de iure à Gallo inducto accipit Accurſius ad Gallum, *quod & Bartol. & Bald. & Iaſ. probant.* Idem videtur ſenſiſſe Alciatus ibidem, & res ipſa docet. Apud Vlpianum verò *in l.* 1. *§. ſi nemo. & l.* 2. *§. ſi mater.* D. *ad S.C. Tertyl.*; accipitur pro eo iure, quod Senatuſconſulta Tertyllianum & Orphicianum præceſsit. Sed an hoc de XII. Tab. intelligendum eſt? an de poſteriore? & de XII. Tabulis accipiendum putem, cum Accurſio *ad d. §. ſi nemo.* Apud Celſum *in l. pater.* 29 *in fi.* D. *de leg.* 2. ius antiquum ſumitur pro legibus XII. Tab. Accurſio interprete. Sunt qui putent accipiendum pro eo iure quod eſt ante legem Iuliam & Papiam: quo etiam modo ſumendum aiunt in Epitome Vlpiani. *tit.* 17. & 18. In Papiniani reſponſo. *l. Seia. §. fi. ff. de don. cauſ. mor.* ſignificat id ius, quod Seueri conſtitutionem præceſsit, *In l.* 1. *in fi. ff. ſi quis à par. manſit.* iuris antiqui nomine querelam inofficioſi ſignificari aiunt Accurſ. ius alimentorum interpretatur. Sic etiam Antiquum ius *in l. liberos. C. de collat.* quod anteceſsit conſtitutionem Anaſtaſij. Antiquum ius *in l. vnic. C. vnd. vir. & vxor.* intelligitur *Accurſio interprete* de l. vnic. D. eo. Equidem de lege Romuli accipiendum putem. Hic enim ita lege cauit: FILIA VTI PATRI ITA DEFVNCTO VIRO, HAERES ESTO. Halicar. lib. 2.

ANTIQVITATIS nihil ignorandum eſt, *Inſtit. de teſtam.* §. 1. cum hoc pugnat quod ait Imperator, veteris iuris prolixitatem ſcire, non eſt neceſſarium. *l. vnica. §. & hoc locum. C. de caduc. tollend.* Conciliatio: vt quod vel tollitur, vel reformatur, non ſit incognitum, oportet ea in parte antiquitatem noſſe. *d. l. vnic. §. & cùm triplici.* Ad declarationem vel confirmationem iuris antiquitas vtiliter inueſtigatur. *l. ideò quia. & l. ſeq. ff. de legib.* alioquin ad definitionem cauſſarũ, antiquitas iuris abrogati nullo modo eſt alleganda. *l. vnica. in princi. de lat. lib. tol.*

ex Antiquitate temporis, cuius initium non apparet, introducitur conſuetudo, quæ habet vim legis, & iuris conſtituti. *l.* 1. *§. fin. & l.* 2 *in princip.* D. *de aqu. plu. arcen. l hoc iure. §. ductus.* D. *de aqu. quotid. & æsti.* Talis antiquitas non minorẽ habent vim in ſuo genere, quàm iuſſus Imperatoris, *vt ait And. de Iſernia. ti. quæ ſint regal. in vſib. feud.*

Antiquitas vltra hominum memoriam comparatur ſeruituti conſtitutæ. *l.* 1. *C. de ſeruitut.* poſt tempus quod memoriam excedit, non eſt opus allegare titulum. *c de præſcri. lib.* 6. *vbi gl. in verb. nihil* Ex vſu & poſſeſsione triginta annorum præſumitur bona fides, ſi allegata fuerit. *l. poſsideri autem. §. ſi ſeruus.* D. *de adqui. poſſeſſ.* ibi. Sed hoc ita verum eſt ſi diu in libertate moratus ſit, *Bart. in l. vlt. in fin. verſ. illud enim. C. vnde vi.* quo caſu ſtatutum priuilegium, vel pactio impedit præſcriptionem 30 vel 40. annorum: eo tamen præſcriptio tanti temporis, cuius initium non extet in memoria hominum, non excluditur. *Nouel vt de cæter. commuta. Eccleſ. §. de cætero. iuncta gloſſa verb. præſcript.*

ANTISTES, à Iuſtiniano *in § nos autem, Inſtit. de Attil. tutore*, dicitur epiſcopus, quòd primus illius diœceſis ſacerdos ſit. Sunt enim apud antiquos Antiſtites primarij cuiuſque templi ſacerdotes. *Et ita accipiendi ſunt in l. ſi quenquam. & in l. decernimus. C. de epiſcop. & cleric.* Alibi autem ſacræ legis antiſtitem appellarunt Arcadius & Honorius Impp. ſacræ legis primarium doctorem, ſicuti Diocletianus liberalium ſtudiorum antiſtites appellauit *in l.* 1. *C. de decret. decur. lib.* 10. *§. nos autem.*

ANVLI, ſiue vt κατ' ἐτυμολογίαν ſcribit Varro, annuli, circuli ſunt, parui, quorum quidam ſignandi cauſſa habebantur. *l ſignatorius.74.ff.de verb ſign.l. argumento.§.ornamenta ff.de aur.& ar. leg.* De his intelligitur *l. ad teſtium. §. ſi ab ipſo, & §. ſignum. ff. de teſtam. l. ſi vnus.* 12 *C. eod. & alibi.* Hinc & Trogus Pompeius, *lib.* 43. *apud Iuſtin.* patrem ſuum ſcribit ſub C. Cæſare anuli curam habuiſſe, & Horatius *lib.2.Serm.ſatyr.2.* Mœcenatem ſub Auguſto. nam principes habebant annulum quo epiſtolæ, reſcriptáque eorum obſignabantur. Alij ornatus gratia. *d.§ ornamenta,& alibi ſæpe.*

Anuli leues Vlpiano dicti ſunt, qui nō excedunt rem quinque aureorum. *l.diuus 6.ff.de bon. damn.*

Anulos aureos ferre ſolis ingenuis licuiſſe ſcribit Iſidorus *lib.*20. Proinde liberti ius anulorum aureorum impetrabant à principe, vt ingenuitatis munia conſequerentur. *l ſed ſi.*10.*§ patronum.ff. de in ius voc l.cum ex orat.*44 *ff.de excuſat. l.*1.*& tot.ti.ff.de iu.au.an.& l.*1.*&* 2.*C.eo.* Hoc ius Modeſtinus *l.*14. *ff de excuſ.* δικαίον χρυσῶν δακτυλίων appellauit. Vide Bud. *l fin ff.de ſenat.* Porrò veteres Græcos anulum habuiſſe in digito manus ſiniſtræ, qui minimo proximus eſt, Gellius *lib.*10.*c.*10. ſcriptum reliquit.

A P

APERIRE tabulas ille videtur *apud Vlpianum.l.ſi quis.*3.*§. aperire. ff de S. C.Silan.* qui naturaliter aperit, ſiue ligatæ ſint, ſiue non. Aperire accipere debemus prohibitos, vel palàm, vel publicè, vel ſecretò. Aperire viam, eſt ad veterem altitudinem, latitudinémque reſtituere, *Vlpian.l.* 1. *in princip.ff de via public.& tit public.* Aperire parietem dicitur, qui feneſtram, vel ianuam in eo facit, *Paulo & Scæuolæ.l.pen.& vlt. §.ſi.ff. de ſeruit.vrb.præd.* Sic aperire partem cœnaculi, eodem ſenſu dixit Alfenus. *l. habitatores, locat.* Aperire refugia, *in l. ſi cuius.* 13. *§.ſed ſi ædium. ff.de vſufruct.* Aperire puteum *l.fluminum.*24.*§.fin.ff.de dam. infect.* eſt fodere puteum. Aperire ſulcum. *l. qui duo.*29. *ff.de ſeruit. ruſtic. præd.*

APERIRI feudum alicui dicitur, cùm ei lege defertur: veluti Domino, cùm ei ob Vaſſalli mortem, aut culpam committitur: id eſt ad eum reuertitur, *lib.*1.*titu.*18.*§.*2.*lib.*2.*tit.*15 *tit.*26.*§.*4. Committi enim, &c. In commiſſum cadere veteres dixerunt, quæ propter delictum aliquod amittuntur: *vt in Comment. verb. Iur.docuimus.* Aperiri etiam agnato feudum dicitur, cùm ob Vaſſalli crimen in non Dominum commiſſum agnato lege defertur. *lib.*2.*tit* 31.

APERTVRA eſt apertio, ſiue ipſe aperiendi actus. *l.*3.*§.aperire.ff.de S.C.Sila. l.* 3. *§.filia. ff.de hæred.inſtitut. & alibi ſæpe.*

APICES iuris, hoc eſt, ſubtilitates, ſummum ius, ſtricta iuris ratio, in qua æqui & boni ratio non habetur, ſed res ad viuum reſecantur: quæ bona fide agenti non conueniunt, vt eximius æquitatis cultor Vlp. dixit, *in §. quadam.l.ſi fideiuſſor.ff. mand.* Hinc dubio procul emanauit vulgatum illud, diſputantem in re liquida non eſſe audiendum: *de quo latius differit Bart. in l. confeſſus.ff. de cuſtod. reor.*

APISCI Nonio, eſt inuenire & adipiſci. eodem verbo vſi ſunt ſæpiſſimè Iuriſconſ. *Vlpi.l.quod apiſcendæ. ff. de donat. inter vir.& vxor.* Quod adipiſcendæ dignitatis gratia ab vxore in maritum collatum eſt, &c. *& l.ſed ſi.§.de eod.ff. de hær. per.* Quod ſi ab initio quidem iuſtam cauſſam habuit apiſcendæ poſſeſsionis, *Paulus lib.* 1. *§.ff.de acquir.poſſ. & alij in Pandectis.* Eodem verbo vtitur etiam ſæpè Cor. Tacitus.

Ἀποκήρυξις, abdicatio, *l. abdicat. C. de par.pote.* vide ſuprà Abdicatio.

APOCHA, cautio ſolutæ, datæve pecuniæ, qua ſcilicet creditor ſe à debitore pecuniam accepiſſe teſtatur. *tot. titul. de apoch.pu.& l.plures.C. de fid. inſt.& l. fin.§.Titius.ff.de cond.ind.* Apocha autem differt ab acceptilatione, quòd acceptilatione omnino contingit liberatio, licet pecunia ſoluta non ſit: Apocha, non aliàs, quàm pecunia ſoluta, *Vlpiano.l.ſi accept.*19.*§.fin.de accep.* Huic opponitur, Antapocha, cautio, qua debitor apochã recipiens, teſtatur creditori ſe perſoluiſſe Vide Antapocha.

Ἀποκρισιαρίοις, Ad reſponſum interpretatur Iuſtinianus *Nouell.*25. Vide Ad reſponſum. Interdum hoc nomine appellantur qui in aula Imperatoris eccleſiarum cuiuſque diœceſis negotia gerebant, quaſi eorum legati, *vt Nouel.6.§.*

καχεῖνο γράμμα. Apocriſiarius etiam dici videtur, qui monialium negotia procurat, *vt Nouel.123.§.κατὰ ὁ δεῖνα.* itē qui monachorum. Hoc verbo etiam vtitur ſummus Pontifex. *cap. ſignificaſti. de eleſt.* vbi interpretes pro nuncio accipiunt.

Ἀπόκρυφος, occultus, arcanus. Porrò qui libri ſint Apocryphi, vide 15. & 16. diſt. per totum.

Ἀπόδειξις *in Nouel. & Baſil.* eſt apocha, cuius commeminit Euſtathius περὶ χρονικῶν διαστημάτων. ti. περὶ ἡμερῶν. M. Fabius ἀπόδειξιν definit li. 5. c. 10. euidentem probationem.

Ἀποδυτήριον, pars eſt balnei, vbi conſtituebantur capſarij. *Cuiac. lib. 5. c. 8.*

APOLIDES, item inſularij dicuntur à I.C. viles ſerui, ac peſſimi, ſine ciuitate, & in inſulas deportati, & in publicum opus, aut in metallum dati. *Mart. in l. ſunt quidam. ff. de pœn.* Quidam, inquit, apolides ſunt, id eſt ſine ciuitate.

APOGRAPHA, ἀπογραφή, eſt annotatio bonorum, indéxque eorum quæ reperta ſunt. Iuriſc. Inuentarium vocant, & Repertorium, *vt in Cōment. linguæ Græcæ Budæus teſtatur.*

Ἀπόφασις. *in diui Pij conſtit. l. 1. §. 1. ff. de appel.* reſcriptum, ſententia: quo ſenſu ſæpe reperitur apud Demoſthenem, & Plutarchum in Publicola. Apud Dialecticos plerunque pro negatione ſumitur.

Ἄπορον, id eſt, perplexum, *Gellius libr. 9. c. 15.* vertit inexplicabile: & alibi, ἀντιστρέφοντα, huiuſmodi argumenta vocauit. *Fabius libr. 3. cap. 8.* dubium, & de quo non liquet. Eſt igitur controuerſia parum conſiſtens. Huius exemplum extat apud Marcianum. *l. ſi ita. 19. ff. de condit. inſtit. l. qui quadringenta ad leg. Falc.* apud Africanum, vbi hoc verbo vtitur: Dixi τῶν ἀπόρων hanc quæſtionem eſſe, qui tractatus apud dialecticos τῦ ψευδομένυ dicatur. *Vide A. Aug. lib. 4. Emend. c. 16.*

Ἀποστασία, à fide religionéque defectio, fidei ſanctæ proditio, *vt ex Impp. conſtitutione elicitur, l. hi qui. 3. de apoſtat.* Apoſtatarum autem nomen eſt ſacrilegum. *l. 4. C. eod.*

Ἀποστάσιον, repudium interpretatur Euſtathius in eo qui περὶ χρονικῶν διαστημάτων inſcribitur lib. tit. περὶ πιστικῶν πίστεως. Cuius rei exemplum extare ſcribit *in Nouell. 22. cap. 2.*

APOSTOLI vulgò ſunt dimiſſoriæ literæ, ἀπὸ τῦ ἀποστέλλειν, quod mittere ſignificat. *l. Dimiſſoriæ. ff. de verbor. ſignificat. l. vnic. ff. de libell. dimiſſ. l. Lucius. 9. ff. de iure fiſc.* Paul. *lib. 5. Sentent. titu. 34. l. eos. 6. §. fin. C. de app.* Apoſtolorum formam tradit Marcianus *d. l. vnica.*

Ἀποθήκη, repoſitorium, reconditorium, id eſt, locus rebus quibuſvis ad tempus condendis idoneus: quæ & librorum erat. *l. ſi quæſitum. 12. §. inſtructo. 17. ff. de fund. inſtruct.* & χρημάτων, καὶ σκευῶν, *Iulio Polluci libr. 10. cap. 1. Onomaſtic.* eſt & cella vinaria. *l. videamus. §. qui vinum. ff. loc. l. vulgaris. 21. §. certe ff. loc. l. 1. Cod. de verb. ſig. Plin. lib. 14. c. 14.* Olei quoque erat. *Columell. libr. 1. c. 6. Rei ruſtic. l. 1. C. de verb. ſign.*

APPANAGIVM, Francicum vocabulum. Sumi ſolet pro ea bonorum parte quæ Regis Franciæ liberis natu minoribus ſolet concedi, poſtquam natu maximus mortuo patre regnum adeptus eſt. Eius autem ius & conditio hæc eſt, vt directum dominium Rex ea in parte retineat: & ſi poſteri virilis ſexus deficiant, ad regem redeant. Dictum autem eſt quaſi Abbannagium, B. in P. mutato, quaſi quis partem excluſoriam dicat: non à pane quotidiano, vt volunt pragmatici.

APPARERE, *Budæo in forenſib.* exhibendi officij, & obſequij exhibendi gratia præſtò eſſe: quod & antè docuit *ad Virgilij verſ. lib. 12. Æneid.* Seruius.

Hæ Iouis ad ſolium, ſæuiq́; in limine regis
Apparent, accuuntq́; metum mortalibus ægris.

Cicero pro Cluent. Quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri quos apparere video, volunt? *Feſtus lib. 12.* Naualis, inquit, ſcriba, qui in naue apparebat. Apparere etiam, probatum eſſe & liquere probationibus, ſonat. *§. ſic itaque diſcretu. Inſt. de actio.* Si apparet eum dare oportere, quem locū ita vertit Theophilus, εἰ φαίνεται τὸν αἰτιάτικον τόδε πρᾶγμα χρῆναί μοι δοῦναι. Apparet igitur non pro intendere ibidem accipi, vt malè Oldendorpius explicuit.

APPARITIO, officium, actus apparendi: quandoque ſumitur pro ipſis apparitoribus, *Vlpian. l. fin. §. fin. ff. quod met.*

met. cauſ. quo etiam ſenſu accipitur *in l. j. C. de loca. prædi. ciuil. lib.* 11. vbi ſubaudiendum, interueniente, *ex d. §. fin. D. quod met. cauſſa* idque etiam rectè ſentit Odofredus *ad l. j.* qui eam optimè omnium explicat. Apparitio igitur ibi pro apparitoribus ſumitur, non pro iudice, vt Accurſius & Iohannes de Platea ibidem, aut pro diſcuſſione, vt Oldendorpius, falsò putarunt. Apparitio etiam ſumitur pro officio, ſiue ordine. *l. 2. C. de appar. præcoſ.*

APPARITORES ſunt magiſtratuum miniſtri, qui eorum iuſſa exequuntur, *vt colliges ex l. j. ad inſcriptionem & ἐπιγραφὴν relata de exec. & exact. lic. 12. C.* Apparitorum numero ſcribas, viatores, lictores & præcones contineri, ex eo quem ex M. Ciceronis Cluentiana ſuperius adduximus, loco edocemur. Porrò eos varios fuiſſe conſtat ex lib. 12. C. tit. 52.53.54.55.56.58.59.60.

APPARITVRA autem ipſum miniſterium, & officium, *vt Tranquillus ſcribit in lib. de Grammaticis.* Vide Old. in claſſe j. actio. 4. in princ.

APPELLARE generale verbum eſt: Appellare Magiſtratum, eſt ipſum adire agendi cauſſa in edicto Prætoris. *l. j. ff. ex quib. cauſ. maio.* Hoc, inquit Accurſius, non fuit expoſitum ab Vlpiano: quod tamen ab eo factum putem, ſed à Tribuniano omiſſum, vt & alia multa. Appellare item eſt ab inferiore iudice ſuperiorem prouocare. *l. j. ff. de appell. & tot. tit. C. & ff. eod.* Appellare etiam eſt iudicio conuenire. *l. qui appellat. 29. ff. de iud. & l. fideiuſſor. 16. §. fin. de fideiuſſ.* Appellare debitorem, eleganter & propriè, pro eo quod crebrius dicitur interpellare, id eſt, ab eo id quod debet repoſcere, *Iulian. 16. in fin. ff. de fideiuſſ.* Veriſimile eſt id actum, vt cùm appellatus reus non ſoluiſſet, fideiuſſor teneretur. ſed etſi reus, antequam appellaretur deceſſiſſet, fideiuſſor obligatus non erit. In eandem ſententiam illud eſt Columel. lib. 1. cap. 7. Vel optima nomina non appellando, fieri mala, fenerator Alfius dixiſſe fertur. Vulgus, non ſollicitando. Appellare, eſt auxilij gratia quempiam implorare. *Cicero*: Vos, vos appello fortiſſimi viri. Appellare ex aduerſo, hoc eſt, nomina per antiphraſin imponere, vt bellum, quòd minimè bellum vel bonum ſit.

Appellare item eſt, blanda oratione alterius pudicitiam attentare. Hoc enim non eſt conuicium facere, ſed aduerſus bonos mores attentare. *Vlpianus in l. item apud Labeonem. 15. §. appellare ff. de iniuriis.*

APPELLATIO eſt triplex, videlicet quędam à ſententia diffinitiua, *de qua tractatur. ff. & C. de appellatio.* quædã ab interlocutoria ſententia, *quam require in l. 2. ff. de appel. recip. vel non.* quædam denique ab actibus extraiudicialibus, *cuius fit mẽtio in l. j. §. ſolet. ff. quan. appellan. ſit.* Sunt qui duo tantùm genera conſtituant, iudicialem putà, & extraiudicialem: quibus accedo. Sunt etiam qui eam in duo genera diſtribuant: in expreſſam, & tacitam. Expreſſam intelligentes, quæ voce aut ſcriptis fit. *l. j. & 2. ff. de appell.* tacitam, quæ neque voce, neque ſcriptis fit, ſed facto *cuius meminit tex. in cap. dilecti filij de appell. in antiq.* Eſt & alia diuiſio. Nam quędam appellatur generalis: *& hæc reijcitur ca. 2. extr. eod. & ſpecialis gl. in d. ca. 2.* Appellatio autem fuit inuẽta ad præſidium innocentiæ: non autem vt defenderetur malitia appellantis. *c. ſuggeſtum, & ca. ad noſtram. de appell.* & ad imperitiam & iniquitatem iudicis detegendam. *l. j de appell.* Appellationem nõ oportet ad compares iudices referri, ſed à minori iudicio in maius tribunal ꝓcẽdere, *Nouell de appell. § illo videlicet obſeruando. Conſt 23. cuius Epitome tantùm in Græca editione Scrimgeri exiat.* Appellatio, definitore Hermogeniano, *l. præfecti. 17. ff. de mino.* eſt iniquitatis ſententię querela. Hæc definitio, vt breuis, ita vera eſt. Bartolus verò ita definit. *in l. j. ff. de appell.* vt ſit ius quo interim prima ſententia extinguitur, & interim cauſſæ cognitio ad ſuperiorem iudicem deuoluitur. Hanc rectiùs quàm Bart. definiiſſe viſus pleriſque fuit Iulius Pontifex *in ca. placuit. 12. q. 6.* vt ſit à minore iudice ad ſuperiorem prouocatio. Hermogeniani & Iulij definitiones vt rectè aptæque ſunt, ita omnibus probatæ.

FORMVLAE APPELLATIONVM.

Appellationem recipere & admittere, quæ duo idem ſonant. *l. ei cuius. 5. ff. de appell. l. ſi quis. 6. §. hi autem. 6. ff. de iniuſt.* ſignificant autem pontificiis appellationi deferri. *c. an ſit. de appell. in antiq.* Huic

contrarium eſt repudiare. *l. appellatione.* 3. *C. eo.*

Appellationis cauſſas reddere & agere. *l.* 1. *& 2. D. an per alium cauſ. l.* 1. *§. ſi pen. appell. & alibi ſæpe in titul. D. de appel.* eſt placitare cauſſas appellationis. Proſequi appellationem, & prouocationem exercere, pro eodem dicuntur. *l.* 2. *§. legatus. D. de iudi. l.* 3. *de appel. & re.* Ex appellatione cognoſci, & pronunciari dicitur, quã do appellationis cauſſa cognoſcitur & pronunciatur. *l. non ob.* 25. *§ pro ſoc. l. creditor.* 102. *§.* 1. *§. de ſolut. l. licet. C. loc.* Sic ex appellatione ſententiam dicere. *l. minor.* 18. *§. idem Imp. D. de min.* Et ad appellationem iudicare, *l. non putabam. D. de cond. & demonſt.*

Appellatio iniuſta pronunciatur, cùm dicitur malè & temerè appellatum. *l. negotiorum. D. de appell.* porrò ſuperiori iudici ſatis eſt, pronunciare iuſtam, vel iniuſtam prouocationem, *ex Diocl. & Maxim. conſtit. l. eos. in fin. princ. C. de appell.*

Appellationum tempora, *l. qui ſuſpectã.* 20. *D. de appell.* cum ſimilib. ſunt quæ ad appellationem interponendam, exercendam & explicandam conſtituta legibus, moribúſve ſunt. Sunt autem quatuor, vt à quodam Anteceſſore Toloſæ accepi. Primum intra quod appellare oporteat: & intra decem dies adpellandum Iuſtinianus conſtituit, *Nouel.* 23. §. 1. idque à recitatione ſententiæ. Secundum tempus, intra quod petendi ſunt Apoſtoli, *de quo l. iudicibus. C. de appell.* Tertium eſt tempus inducendæ, & vt pragmatici Galli loquuntur, releuandæ appellationis, *cuius meminit l.* 2. *&* 3. *de temp. & repar. appel.* Quartum tempus terminandæ. *§. ſancimus de appell. conſtit.* 93.

Appellatio Tribunorum, *apud M. Cic. in Cluentiana,* Videtúrne interceſſiſſe appellatio Tribunorum, non more, ſed auxilij cauſſa. Appellantur autem Tribuni more & inſtituto, cùm eorum interceſſio poſtulatur, ſi quid iniquè à Prętore, verbi gratia, decernatur: aut cum auxilij cauſſa appellantur, id verò non fit more in cauſſis, quia qui id facit, de ſua cauſſa cognoſci non vult. Qui auxilij cauſſa tribunos appellabat in litibus, is ſe æquo iudicio certare non poſſe clamabat.

APPELLERE propriè nauigia dicuntur ad litus, ripam, portum, Gręcis κατάγειν. *l. riparum. ff. de rer. diuiſ.* Sed & pecora ad aquam appellere dicuntur. *l. vnic. §. ſi D. vt in flu publ. l.* 1. *§. Trebatius. D. de aq. quot. & æſti. l.* 2. *D. de riuis.* Ex quo pecoris ad aquam appulſus.

APPENDERE in dotem, *Vlp. D. lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 34.

APPENDICIVS, ab alio pendẽs. *Vlpian. de acqu hær l. ſi quis,* . unt, ait, appendicię præcedentis inſtitutionis.

Appius Claudius Appiam viam ſtrauit, & aquã Claudiam induxit: vel, vt quidam legunt, i uertit. R, literam inuenit, vt pro Valeſiis, Valerij eſſent, *Pomponio l.* 2. *§. iuris.* 18. *ff. de orig. iur.*

Applicitum, pro iuncto *apud Scæuolam* accipitur, quum ait, Domum meam cum horto applicito. *l. vxorem. §.* 1. *de leg.* 3. *vt apud Plinium lib.* 2. *epiſt.* Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguum.

APPLICATIONIS ius ab Athenienſibus ortum eſſe retur Turn. *Adu. li.* 24. *c.* 32. apud quos peregrini ſe alicui opulento ciui in clientelam dabant, dicabántque: quod in palliata comœdia imitatus eſt Terentius, cùm in Eunucho ſcripſit,

Vna eſt domus, Thais patri
Se commendauit in clientelam & fidem:
Nobis dedit ſe.

Id Athenienſes appellabant νέμειν προστάτην. Qui autem ad patronum ſe non applicarat, in iudicium vocabatur, quod dicebatur, ἀπροστασίου δίκη. Horum autẽ ſi quis inteſtatò mortuus eſſet, patronum volebant (qui tamen non propriè patronus erat, ſed tanquam patronus) dimidię partis bonorum poſſeſſionem accipere. Ex Ciceronis tamen in Verrem verbis, vbi C. Sulpitij Olympi meminit, colligi poteſt, ſextæ partis bonorum petitionem his patronis conceſſam. Horum aliam explicationem vide apud Hotom. in Comm. verb. iur s.

APPLVMBARE argentum, eſt plumbo addito curare vt argentum argento vel maſſa maſſæ cohæreat, *cuius fit mentio in l. in rem actio. de rei vend.*

APPREHENDERE, pro capere perſonam, *apud Vlp D. ad l. Aquil. l. ſed & ſi.* 5. ſin autem ait, cum poſſet apprehẽdere, maluit occiderę, magis eſt vt iniuriam feciſſe videatur.

Apprehen-

Apprehenſio, id eſt, captura perſonæ, non eſt paſsim concedenda, propter magnam iacturam nominis & famæ, *iuxta l.in* 3.§.*tutores*.D.*de ſuſpect.tut.*

APPVLSVS pecoris inter ſeruitutes, ius ad aquam expellendi, *Vlp. l.*5.*de ſeruit.præd.ruſt.*

APPENDICES inſtitutionis, ſunt ſubſtitutionis tabulæ, *l.ſi quis hæres*.35.*D. de adq.hæred.*

APRARIVS, adiectiuum ab aper: vt retia apraria, *Paulus lib.* 23. *titul.* 5.*l.* 22.

APSIDES verbum πολύσημον eſt, quo vſus eſt Paulus *l. pediculis*. 32. §.1.*D. de aur.& arg.mund.* Sunt autem lances rotundæ, in quibus eſca ponebatur: ſunt & tabulæ in lancium genere magis latæ & planæ, *vt apud Hora.epiſt.lib.*1.*epiſt.*15. tabulas cœnabat omaſi, vilis & agninæ. Vbi tamen alij Patinas legunt.

APTVS *Feſto lib.* 1. cùm propria ſignificatione intelligatur, poni tamen ſolet pro adeptus, ſicut apiſci, pro adipiſci.

APPROBARE dicitur, qui non improbat.

APVD, mutuam loci & perſonæ coniunctionem ſignificat: vt cùm dicimus, cœno apud amicum. Apud & penes in hoc differunt: alterum perſonam cum loco ſignificat, alterum perſonam, & dominium, ac poteſtatem: quo proximè accedit, quod Vlpia. *l.penes*.63.*D. de verbor. ſignificat.* dicit, penes amplius eſſe, quàm apud. Ridicula eſt igitur L. Vallæ reprehenſio. Sed hæc differentia plerunque confunditur, *l.* 3.§.*ſi penes*.*D. de tab.exhi.l.& hæbe.§.pen.* D.*de preca.l. cum qui.ad fin.*D.*de vſucap.*

Apud aliquem obligari, pro alicui obligari, *dixit Iul.l.*16.D.*de fideiuſſ.*

A Q

AQVA diurna, quę die tantùm, nocturna quæ noctu tantùm ducitur, *l.ſi ſic.* 7.D.*quemad.ſer amitt.l.ſi prius.* D. *de aq. & aq.plu.*

Aqua æſtiua, qua æſtate ſola vti expedit: ſicut dicimus, veſtimenta æſtiua, ſaltus æſtiuos, caſtra æſtiua, quibus interdum etiam hyeme, plerunque autem æſtate vtimur *l.*1.§.*æſtiua*.D.*de aq.quoti. & æſti.*

Aqua quotidiana eſt, quæ duci aſſiduè poteſt, tam æſtiuo, quàm hyberno tempore, etiam ſi quotidie non ducatur. Naturam enim aquæ, ac conſuetudinem reſpicimus.

Aquæ caput illud eſt, vnde aqua naſcitur. *l.*1.§.*caput*.D.*de aqua quot.& æſti.*

Aqua & igni interdictum. Hi quibus aqua & igni interdictum eſt, id eſt, deportari *Vlpia.l.*1.D.*de leg.*3.

Aqua & igni accipere, id eſt, nuptias celebrare *l.penult.* D. *de don.inter vir & vxo.* Varr.apud Seruium: Mariti aqua & igni vxores accipiebant. Eodem reſpicit verſus ille Valerij Flacci lib 8.

-ignem Pollux vndámque iugalem
Prætulit: & communis ille verſus:
Vota viri captant quæ iam captanda putabant:
Ques faciet iuſtos & vnda viros.

Vide Igni & aqua accipere.

Aquam pluuiam definit Vlpianus *l.*1. §.1.D.*de aq.& aq.plu.* quæ de cælo cadit, atque imbre excreſcit. ſiue per ſe hæc aqua cœleſtis noceat, ſiue cum alia mixta ſit. De aquę pluuiæ tranſitu (*ait Frontinus de limitibus agrorum*) controuerſia, ſi collectus pluuiæ aquæ tranſuerſum ſecans finem alterius flumen influit, & diſconuenit, ad ius ordinarium pertinebit.

Aquæ calidæ & frigidæ meminit Vlpianus *l.*1.§.*idem Labeo*.D.*de aqu.quotid. & æſti.*

Aqua perennis, quæ perpetuò fluit, neque vnquam areſcit. *l.*1.§.*loquitur*.D. *eod.*

Aqua profluens ſeparatur à flumine. §. *& quidem. de rerum diuiſ.* videtúrque tantum à flumine differre, quantum pars à toto.

AQVAGIVM, Feſto, quaſi aquæ agium, *l.hoc iure*.§ *pen.*D.*de aq.quot & l. aqua*.9 D *quemad.ſer.amit.*

AQVARII ſulci fiebant in agris aquæ eliciendæ cauſſa. Græcis ὁλκοὺς dicti.*l.*1.§.*ſed & ſi quis.& §.ſeq.& ſeq.*D.*de aq. & aq.pluu.l.vicinus*.24. D. *eod. Feſt. lib.*5.

AQVARII, aquarum cuſtodes, ὑδροφύλακες, *l.pen de aquæduct. lib.*2.C. *Aquarij*, qui aquam domum lauandi potandíque cauſſa, importabant. *l.quæſitum* 12.§.*idē reſpōdit*.21.D.*de inſtr.vel inſt.leg.* Aquarij autē Feſto ſunt impudicarū mulierum ſordidi aſſeclæ. Quam ſignificationem hinc puto manaſſe, quòd quum eorum miniſterio ſæpius mulieres ad

balneum vterentur : vnde apud Plautum, *Aggerundáque aqua ſunt viri duo defeſſi*. hac occaſione amorum internuntiis ſolebant eis vti. Hinc Iuuen. *veniet conductus aquarius*. Aquarioli autem per diminutionem ad contemptum, vt in viliſſimis & omnium viliſsimi ipſi dicuntur. Turn. macarios, m, addito inde deduci vult, & teſtatur in Lexico Latinogræco Aquarium, ὑδροφόρον eſſe, & aquariolum βαλανεία, ſed & baccarionem, προδιάκονον. malim tamen macurij nomen à baccarione deduci, b, in m, mutato. Baccario enim à baccare vaſis genere deducitur ad portandam aquam apto, vt in vet. gloſſ.

A Q V Æ D V C T V S eſt ius aquæ ducendæ per fundum alienum. *l. j. D. de ſeruit. ruſt. præd.*

A Q V Æ H A V S T V S, eſt, ius aquam hauriendi. *d. l.* j.

A Q V Æ L I C I V M dicitur, cùm aqua pluuia remediis quibuſdam elicitur. *Feſto lib. 1. & Tertul. lib. 3. aduerſ. Marcio.* Vnde Aquilices, qui aquæ eliciendæ ſunt artifices, *apud Tarruntenum l. vlt. D. de iure imm.* de quibus vide Vitruu. lib. 8. c. j. & Pli. l. 26. c. 6.

A Q V I L E X dicitur N. Marcello aquam colligens, & Paterno. *l. ſi. de iure imm. D.* ſcilicet artifices inueniendorum fontium, aquarúmque colligendarum ad aquæ ductus, iidem ferè cum iis qui libratores vocantur *in tractat. de excuſ. artif.*

A Q V I L I A N A ſtipulatio à Gallo Aquilio expoſita eſt, vt Florentinus ſcribit *l. & vno. 17. §. eius rei. D. de accept. & §. item per Inſtit. quibus mod. tol. oblig.* huius formulam referens, cuius eam eſſe vim ait Vlp. *l. Aquiliana. D. de tranſact.* vt omnes omnino præcedentes obligationes nouet, & perimat, de quibus erit cogitatum, ipſáque perimatur per acceptilationem: & referente Papiniano. *l. cum Aquiliana. D. ex eo conſenſu redditur.*

A Q V I M I N A L I A, vaſa aquaria. *l. 3. de ſupel. lega. Paulo lib. 3. Senten. recept. in tit. 6.* Cuiacius tamen Obſer. lib. 10. c. 13. Aquimanilia legi mauult, & explicat χερνιβόξεστα : teſtatúrque in veteribus gloſsis inueniri, Aquimanile, χερνιβον, vel quòd ex eis aqua manet & effundatur in pelues, vel quod aquam poſcere ſolerent ante cibum his verbis: Aquam manibus. *Plaut. Trucul.* Date aquam manibus.

A Q V I M I N A R I V M dicitur vas eſcarium, & propter aquam paratum, *l. cum aurum, 19. §. ſi cui. D. de aur. arg. leg.* Cuiac. Obſ. lib. 10. c. 17. legi mauult Aquimanarium, ea forma, quæ Non. Aquæmanalem dixit.

A R

A R A B A R C H E S erat Alexãdriæ magiſtratus, qui Iudæis præerat Alexandrinis, quem & quidam Alabarchen vocant, vnde in Epigram. 2. ſcribitur ἐξ ἀλαβαρχεῖς γραμματικῦ γέγονεν. De hoc meminit Ioſeph. *li. 2? c. 5. belli Iudaici* his verbis: Primi inter Alexãdrinos Iudæos, tam opibus, quàm genere, & tũ Alabarchiæ magiſtratum gerens. Alio loco, *videlicet lib. 19. ca. 4.* Ethnaicham appellat. Ergo eiuſdem gentis princeps fuit Alabarches, Arabarches, & Ethnaicha, & credibile eſt Alexandrinorum quodam idiomate, r, literam, in l, emollitum. *Vide Turneb. Aduerſ. lib. 27. c. 25.*

A R A T R V M inducere, moris fuit Romanis, quũ vrbẽ aliquam euertiſſent, vt eam funditùs delerent. Hinc probare & colligere ſolent Iuriſconſ. tùm demũ vrbem aliquam eſſe deſiiſſe, atque interiiſſe, cùm in ea aratrum circumductum eſt, *Modeſtin. l. 21. D. quib. mod. vſufr.* Hinc Cic. Philip. 1. Vt vexillum tolleres, & aratrum circumduceres. Et Horat.

(Iræ) altis vrbibus vltimæ
Stetere cauſæ cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.

A R B I T E R vetuſtè dicebatur, pro teſte. Vnde illud, Remotis arbitris, pro ſine teſte, & in ſolitudine. Interdum datum iudicem, addictúmque ſignificat, *l. Lucius. 24. D. de poſ.* quod & Feſtus probat li. 1. his verbis: Arbiter dicitur iudex, quòd totius rei habeat arbitrium, & facultatem. Eſt igitur arbiter iudex compromiſſarius, id eſt, ciuis Rom. ex compromiſſo à litigatoribus ſumptus, cuius Prætor diſceptandæ arbitrio ſuo controuerſiæ poteſtatem dedit, *l. Pomponius. ff. de arbi. & l. 4. & l. pen. C. eod.* Arbiter etiã quandoque à magiſtratibus dari ſolet, *l. 2. C. de ſent. & interlo.* Separatur tamen, & differt à iudice, *l. lex. 7. D. ad leg. Iul. repet. §. 1. Inſtit. de act.* Porrò hanc differentiam tradit Ariſtoteles, libr. 1. Rhetoric.

Rhetoric. ὁ διαιτητὴς τὸ ἐπιεικὲς ὁρᾷ, ὁ δὲ δικαστὴς τὸν νόμον, καὶ τούτου ἕνεκα διαιτητὴς εὑρέθη, ὅπως τὸ ἐπιεικὲς ἰσχύῃ. quod & Senec.lib.3.cap.7. prohat : ex quo adiicias : Iudicem formula includit, & certos, quos non excedit, terminos ponit: arbiter liberam & nullis aſtrictam vinculis religionem habet, & adiicere & detrahere quid poteſt. Hinc obſeruare poſſumus arbitros in iis potiſsimũ iudiciis nominari, qui ex bona fide deſcẽdũt.

Arbiter familiæ erciſcundæ apud Vlpianum, *l.1.in fi.ff.de collat.do.l.Næuius.§.arbiter.D.famil.erciſcun.l. in ipſius. & l.ſi diuiſionem.C.eod.& alibi ſæpiſsime.* Idẽ arbiter diuidendæ hæreditatis vocatur, *l. filia.C.eo.* & arbiter diuidendis bonis datus, *l.3.C.comm.diui.* vbi eius officium explicatur.

Arbiter communi diuidundo, *l.is qui.31.ff.com.diui.& apud Paulum. lib.1. Senten.ti.18. De arbitro famil. erciſ. Cicero in Ora.pro Cecinna.*

Arbiter pro ſocio *l.pro ſocio.38 ff.pro ſoci.& apud Cic.in orat.pro Roſc.Comœdo.*

Arbiter tutelæ, *l fi.§.fi.ff.de appel.& l.2. & 3.C.arbi.tut.* vbi iudex appellatur.

Arbiter dotis recuperandæ, *l. Titia.de ſolut.ff.& de dote cognoſcen.l.1.ff.de pact.*

Arbiter aquæ pluuiæ arcẽdæ, *apud Alfenum.l.vicinus.24.ff de aq. & aq. plu. & Cic.in Topic.in loco à ſimilitudine.*

Arbiter actionis quod metus cauſſa, *l. itẽ ſi cum.14.§.hæc autem.ff.quod met. cauſ.*

Arbiter & in his cauſis datur, quę arbitratu boni viri æſtimandæ, definiendæque ſunt, *l.Stichus.12.ff.de leg.3.* veluti ad determinandam viam, latitudinémque actus, vel itineris ſtatuendam, *l.certo.ff.de ſeruit.ruſt.* Item ſi inter vicinos de altitudine ædificiorum ſit cõtrouerſia, *l.qui luminibus.D.de ſeruit.vrb.* Ad fideiuſſores probandos, *l.arbitro.ff.qui ſatiſda.cog.*

Arbiter Falcidiæ is eſt, qui ad defuncti bonorum quantitatem æſtimandam & cõſtituendã datur, *l.ſi debito.ff.ad le.Fal. l.1.§.cùm dicitur.ff.ſi cui plusquàm & alibi.*

Arbiter à Prætore de rationibus excutiendis inter hæredem & ſeruum datur, *l.ſi quis.5.ff.de manumi.* Nihil autem aliud ſignificat, quàm virum bonum à Prætore delectum, cuius arbitrio rationes computentur, *l. ſi pater.47.§.Sticho.ff. de fideicomm. libert.* quæ ſignificatio ad omnia arbitrorum genera producitur.

Arbiter de alimentis datur, æſtimaturus quantum in facultatibus ſit, *l.ſi quis.5.§.fi.ff.de agnoſ.li.* nec non inter dominum & fructuarium, de refectione ædium, *l. vſufructu.7.§.quoniam.ff.de vſufruct.* Arbiter datur à prætore, cuius interuentu merces peculiares tribuantur, *l. illud.in fin.princ.ff.de tribut.*

Arbiter etiam datur ad definiendum, quantum deminui oporteat. *l. 1.§.pen.ff. de vent.in poſſeſſ.* & ad diſtrahendum. *l.ſi magiſtratus.27.ff.de rebus auct.iud. poſſ.* & ad fideicommiſsi reſtitutionem. *l.pen.ff. de confeſſ.* & in reuocatoria actione, *l. ex his.8.ff.quæ in fraud. cred.* & in modo agrorum, & finibus regundis, *l.de modo.ff. fin.reg.* hinc Terentius in Heauton. act.3. ſcen.1.

Vicini noſtri hic ambigunt de finibus,
Me cepere arbitrum.

Arbitri igitur vel à Prætore dantur, de quibus ſuperius, vel ex compromiſſo accipiuntur, & conuentione adeuntur, *l. ſocietatem.§.fi.pro ſoc.l.arbiter.33. ff. de re. recept.* qui arbit.& recepti dicũtur, quòd arbitria recipiant, vel, *vt Iuſtinianus ait, l.rem non.12.de iudi.* quòd ex recepto, id eſt, compromiſſo, cauſſas dirimendas ſuſcipiant.

Arbitrorum autem duo genera conſtituit Proculus *d.l.ſocietatem.§.fi.* vnum eiuſmodi, vt ſiue æquum, ſiue iniquum ſit, parere debeamus : quod obſeruatur, cùm ex compromiſſo ad arbitrium itum eſt: alterum eiuſmodi, vt ad boni viri arbitrium redigi debeat, & ſi nominatim perſona ſit comprehenſa, cuius arbitratu fiat. Ad hoc genus pertinent ij, quos in bonæ fidei iudiciis dari ſuprà diximus. Scio Accurſium varios arbitri ſignificatus referre *in l.penul.ff de arbit.* & aliquot ſignificata recenſent Angel. & Iaſon, *in §.1.Inſti.de act.*

Arbiter non cogetur ſententiã dicere de liberali cauſſa, *l.nõ diſtinguemus.§.de liberali ff.de arbi.* nec ſacerdotio obueniẽte, *ibid.§ ſacerdotio.* neq. de cauſsis publicis: cui rei argumento erit, quòd de iis, quæ ad ſolutionẽ pecuniæ, & operarum præbitionẽ pertinent, ſententiam dicere debet, *Iauoleno.l.non ex omnibus. D.eo.*

Arbiter olim tum maximè dabatur, cùm non niſi re litigioſa oculis ſubiecta, lis explicari poſſet. *l.certo generi.in fi.ff.de ſeruit.ruſt.praed.*

Arbiter ex eadem cauſa facit litem ſuam, qua iudex, *l.ſi quis in conſcribendo. C de pact.*

Arbitri eſſe non poſſunt, pupillus, furioſus, ſurdus, aut mutus, *l.ſed ſi in ſeruũ. in princ. D. de receptis.* Nec iudex poteſt recipere arbitrium eiuſdem rei, de qua iudex eſt, *d.l.ſed ſi in ſeruũ.§.ſi quis iudex.* Benè diuerſum ius eſt in ſpecie. §. *εἰδὲ σύμβῃ τινί. Nouell. 86.* cuius verba non refero: cuilibet enim ſunt obuia.

Arbiter, cuius ſordes aut turpitudo manifeſta eſt, poteſt recuſari, *l.ſed ſi in ſeruum §.fi.ff.de eo tit.*

Arbiter excuſatur à cognitione, ſi eũ infamarunt litigatores: ſi ad iudicium, vel ad alium arbitrum ierint, *dicto § fin. & l.ſequu.& ſeq* Non cogetur arbiter ſentẽtiam dicere, ſi pœna commiſſa ſit, *l.non diſtinguemus.§.1.D.eodem tit.* Si dies fuerint, quibus iudex non cogetur ſententiam dicere: ſi iuret ſibi de cauſa non dum liquere, *l. Pomponius ait. §.fi.D.eod.* ſi inimicitiæ capitales inter arbitrum & litigatores interceſſerint: ſi ætas, aut valetudo contingat: ſi occupatio negociorum propriorum, vel profectio vrgens, aut munus aliquod Reipub.cauſa, vel alia incommoditas incidat: ſi iudicij ſui nomine, quod publicum, vel priuatum habet, impediatur, *l.licet autem prætor.& l.ſeq.de recept.arbir.* ſi vnus ex litigatoribus bonis ſuis cedat, *l.item ſi vnus.in princip.D.eod.titul.* Arbiter denique non eſt cogendus, ſi de negotio tranſactum eſt, *§.item non eſt, l.non diſtinguemus. D.de recept.arbi.*

Arbiter à magiſtratu non cogitur, vt hanc vel illam dicat ſententiam, ſed arbiter ſtatuet, & dicet quod ſibi videbitur, *l.qualem autem in princip.D.de recept. arbit.* arbitrium enim non valet, in quo libera pronunciandi facultas futura non eſt, *l.item ſi vnus.§.item ſi plures D.eod.*

Arbiter, cùm per eum ſtat, quò minus intra diem compromiſsi pronuncietur: tũc poteſt cogi denuò recipere arbitriũ, *l.quid tamen.§.Papinianus ait, ff eod. tit.*

Arbitri ſententia aduerſus minorem 25.annis, nõ habetur rata, nec pœnæ datur petitio *l.3.in prin.D.de recept.arb.* ſententiam autem dicit, qui ea mente pronunciat, vt ſecundum id diſcedere eos à tota controuerſia velit, *l.qualem §.1.D. eod.titul.*

Arbiter ſententiam interlocutoriam poteſt mutare: definitiuam verò non poteſt, *ibi.§.vnde videndum, & l.ſeq.*

Arbiter de pluribus controuerſiis nihil ſibi communibus ita ſumptus, vt de omnibus ſimul dicat ſententiam: ſi de vna pronunciet, poteſt mutare ſententiam: quod ſi vt ſeparatim dicat ſententiam, non poteſt mutare, *l.quid tamen.in princ. D.de recept.arb.*

Arbiter ſolutioni diem poteſt ſtatuere, *ibi §.ſolutioni.*

Arbitri ſententia incerta, nihil valet, vtputà, QVANTVM EI DEBES, RRDDE: DIVISIONI VESTRAE STARI PLACET: PRO EA PARTE, QVAM CREDITORIBVS TVIS SOLVISTI, ACCIPE. *ibi.§.Pomponius ait.*

Arbiter non poteſt pronunciare de pœna compromiſſa. *ibi.§.item ſi arbi.*

Arbitri pronunciatio, quæ diem ſtatuit: duo habet præcepta: alterum, pecuniam dari: alterum, intra diem dari, *l. Celſus ait §.1.D.eo tit.* qui non committit in pœnam, quòd ſtatuto die non dedit, is tamen in eam committit, quòd poſtea non dat. Ibi. Si arbiter me tibi certa die pecuniam dare iuſſerit, tu accipere noluiſti, ipſo iure pœna non committitur: niſi poſtea parato accipere, non dem, *l.Celſ.ait.§.fin.& l.ſeq. D. de recept. arb.* cùm dies in pronunciatione expreſſus eſt, tunc poſt diem ſtatim committetur pœna. Qui verò oblatum acceperit, is pœnam petere non poteſt, aut doli exceptione remouetur, *l. Celſus ait.in princip.D.de recept.arbitr.* Quando autem in pronunciatione non exprimitur dies, tunc ineſt quoddam modicum tempus: quod vbi præterierit, pœna cõmittitur, vt tamen vſque ad litem conteſtatã offerri poſsit, & mora prorogari *l.quid tamen.§.fin.D.eod.tit.*

Arbiter pronuncians, nihil deberi actori, abſoluit reum conuentum, etiamſi id non addat, *l. quid tamen. §.ſi arbit. D. eod.tit.*

Arbitri ſententiæ ſtare, nihil aliud eſt, quàm id agere, quantum in ipſo ſit, vt arbitri ſententiæ pareatur, *l.Celſus ait.§. fi.D.eod.titul.* Stari autem debet ſententiæ arbitri propter pœnam, ſiue æqua, ſiue iniqua ſit, & ſibi imputet, qui compromiſit, *l. diem proferri. §. ſtari autem. D.eod.titul.* Sed ſi contra ius conſtitu-

tum

tum expreſſum, vel ſine ſolennitate neceſſaria, vel dolo malo dicta ſit, tum ei poteſt impunè non ſtari, *l. ſi expreſſum. D. de appellationibus. l. prolatam. C. de ſent. & interlocu. om. iud. ita demum. D. ſie re cept. arbit.*

ARBITERIVM in Pand. Flor. pro arbitrium, reperias *l. arbitro. 9. D. qui ſatiſda. cog. l. 3. §. 1. l. Pedius. 7. de arbi. & alibi ſæpe.* Eſt autem.

Arbitrium, *Feſto lib.* 1. ſententia, quæ ab arbitro ſtatuitur, *l. qualem. D. eodem.* Quemadmodum autem arbitri & iudices, ita arbitria & iudicia differunt. Arbitria enim in bonum & æquum concipi, & ex bona fide reddi ſolebant. Sic Arbitrium familiæ erciſcundæ, & communi diuidundo, *l. in iudicio. 47. D fa mil. erciſc.* & pro ſocio, *ſæpe apud Ciceronem in orationibus exempla patent,* & aquæ pluuiæ arcendæ, *l. quod principiis. 23. D. de aqu. & aq. plu.* & rei vxoriæ, *Ciceroni 3. Officiorum.*

Arbitrium etiam arbitri officium, circa ea, quæ in iudicio verſantur, formulaque non continentur, *ſignificat, l. ſi conſtante. §. penul. & vlt. D. ſol. mat. l. ſi vendidero. in fin. D. de furt. & alibi,* cùm habet verbum iudicis adiectum. Hinc arbitrariæ actiones, quæ ex arbitrio iudicis pendent. *§. præterea. Inſti. de act.* hoc eſt ex illa facultate ſtatuendi legibus minimè adſtricta.

Arbitrium etiam arbitratum ſignificat. Sed enim arbitrium aliud eſt liberum & ſolutum, quod in mera voluntate poſitum eſt, & arbitrium plenum voluntatis dicitur, *l. vtrum. §. 1. D. de reb. dub. l. liberum. D. de adopt.* Aliud eſt arbitrium viri boni, quod his verbis exprimi intelligitur. Si arbitratus fueris, Si comprobaueris, Si tibi videbitur, ἐὰν δοκιμάσῃς, ſi volueris, *l. fideicommiſſa. D de fidei com. lib.* Vbicunque autem in iudicis, vel alterius arbitrium quid confertur, pro arbitrio viri boni hoc habendum, & quaſi bono viro commiſſum accipiendum eſt, *l. 1. D. de lega. 2. l. ſed ſi. 17. §. ait prætor. D. de iniuriis. l. ſi libertus. 30. D. de ope. lib. l. ſi ſocietatem. 6. D. pro ſocio, & alibi.* idque in conditionibus, & bonæ fidei iudiciis locum maximè habent, *l. in perſonam. D. de diuerſ. reg. iur. l. veluti. & l. ſeq. & ſeq. D. pro ſocio.*

Arbitrium iudicis, arbitrium boni viri, religio iudicantis. *Papinianus in l. quæſitum. D. de teſtib.* Omnia enim iſta ex cõſtante illa, & perpetua voluntate boni, & æqui, velut ex vno fonte procedunt, & eodem tendunt, ſcilicet ad dirimendas celeriter controuerſias litigantium, ex bono & æquo.

Arbitrium, & iudicium duabus potiſſimùm rebus eſſentialiter diſtant, prior eſt, quia arbitrium incipit à conſenſu partium, & dat notionem quandam, *l. diem proferre. §. ſtari autem. & l. non diſtinguemus. 5. de officio. D. de recept. l. inter ſtipulantem §. ſi Stichum. D de verbo. obl.* Altera, qua diſcernas arbitrium, à iudicio eſt, quia arbitrium exigit pœnam, *l. litigatores. §. arbitrium. & §. fi. D. de receptis. l. 1. C. eodem titu.* iudicium autem non æquè, quoniam habet iuris dicendi auctoritatem ordinariam, vel mandatum cum poteſtate coercendi, *l. 1. 2. & 3. D. de iuriſdict.*

Arbitrium recipere dicitur is, qui quaſi bonus vir receptus, admitti ſolicitudinem, & curam finiendæ controuerſiæ priuatim in ſe transfert, cùm alioqui non teneretur. Nemo enim cogitur arbitrium recipere: vbi tamen ſemel quis in ſe receperit, officio perfungi cogendus eſt, *l. 3. §. tam etſi neminem. D. de recept. arbit.* Itaque eleganter, & ipſe receptus, & recipere arbitrium dicitur: ſuſcipere officium arbitrandi, recipere arbitrium.

Arbitrio, vel arbitratu boni viri, aliàs de iudice, *vt in l. quæſitum eſt. D de teſtibus.* Aliàs de arbitris omnibus, aliàs de cauſſarum actoribus, aduocatis, procuratoribúſve, *vt in l. pen. & vlt. D. de procurat.* dici ſolet, ſemper enim denotat, debere abeſſe calumniam, & agi rem ſyncerè ex æquo & bono.

Arbitrium ſeruus olim recipere non poterat, neque ſolus, neque cum alio, *l. Pedius. D. de receptis.* planè ſi liber factus ſententiam dicat, valet, partibus cõſentientibus *l. ſed ſi. D. eod.*

Arbitrium ſoluitur morte alterutrius litigatoris, vel etiam arbitri, ſcilicet, quantum ad inſtantiam pertinet, etiam ſi concluſum fuerit in cauſa. Niſi hæredum, vel ſucceſſorum ſit facta mentio in compromiſſo vtrinque, *l. diem proferre §. 1. l. ſed interpellatur. §. fina. D. de recept. qui arbi.*

Arbitrium præter communem ſigni-

ficationem videtur vſurpari ſolitum in funeribus, pro mercede libitinariorum, veſpillonum, pollinctorum, eorum denique omnium, qui funera curabant. *Cicero in Piſoniana*: Eodem & loci veſtigio & temporis, arbitria non mei ſolum. ſed patriæ funeris abſtulit. *Et poſt reditum in Senatu*: Nondum palàm factum erat concidiſſe Rempub. cùm tibi arbitraria funeris ſoluebantur.

ARBITRARIÆ actiones, *§.præterea Inſt de act.* id eſt, ex arbitrio iudicis pendentes, vel ex quib. condemnatio fit officio arbitrióque iudicis. Vel in quibus iudex antequam definiat negocium, arbitratur quomodo actori ſatisfaciendum ſit. Vide ſuprà, in tractatu actionum.

ARBITRATVS idem quod arbitrium, *l. ſi in lege. D. loc. l. æſtimatis.* 50. *D. ſol. mat. l. reſtituere. D. de rei vend. l. illud D. quod met. cauſ.* Arbitratu Lucij Titij fieri, verba, ius ſignificare, & in ſeruum non cadere, *Vlpianus ſcribit, l. illa verba.* 68. *D. de verb. ſignifi.* Exempla patent *in l. ſi quis arbitratu.* 43. *ff. de verbo ſigni.*

ARBITRARI, eſt ſtatuere, & arbitrium pronunciare, id eſt, *νομίζειν & δοκεῖν*, *l. diem. §. ſi quis. D. de receptis arb.* Quid autem arbitrum pronunciantem obſeruare oporteat, docet Paulus *in l. non diſtinguemus. §. de offi. arbit. D. eo.* Vnde apud Plautum Merc. Arbitrari inſcitum, id eſt, pronunciare inſcitum, atque imperitum. Arbitrari, patiendi ſignificatu pro æſtimari vſus eſt Vlpianus, *in l. ſi quis.* 12. *§. ſumptus.* 3. *de relig.*

ARBITRARIVM, cùm adhuc res apud arbitrium geritur, *Feſto.* Proinde incerta eſt, & dubia, controuerſíque iuris, & in voluntate, poteſtatéque & arbitrio alterius: quo factum eſt, vt Plautus certum arbitrario opponeret: Hoc quidem profectò certum eſt, non arbitrarium.

ARBORES cæduæ, ſicut ſylua cædua, quæ ſuccisa rurſus ex ſtirpibus aut radicibus renaſcatur, *l. fructus. §. ſi fundum viro, D. ſoluto matrimo. l. ſylua. D. de verborum ſignificatio.*

Arbores furtim cæſæ videntur, quæ ignorante domino, celandíque eius cauſa cæduntur, licèt earum arborum furtum non fiat, *l. furtum.* 7. *D. arb. furt. cæſ.*

Arbor vento deiecta, non iam arboris nomen, ſed ligni magis obtinet, *l. ligni. de leg.* 3. Arborem autem partimur in radicem, truncum, & ramos: diuidimus verò in laurum, cedrum, quercum, &c.

Arbores gremiales in editione Flor. *in l. fructus § ſi fundum. D. de ſolu matrim.* accipit Am. Aug. libro 3. cap. 7. tenues, ex Colume. lib. 12. de re ruſtic. tametſi cremiales legendum quidam cenſeant: quam lectionem & Accurſius ibidem agnouit.

Arborum appellatione & in XII. Tab. & in edictis Prętoriis, & lege Aquilia, vites, hederæ, arundines & ſalicta continentur, *l.* 3. *D. arb. furt. cæſ. l.* 1. *D. de arb. cæd.* Stirpes quoque oleæ arbores eſſe magis eſt, *d. l.* 3. *§. fin.* Arbores frugiferæ, *apud Vlpianum, l. ſi cuius. §. fructuarius. D. de vſufruct. & Paulum, lib.* 5. *Senten. tit.* 20. fructiferæ, notiſſimæ ſunt ſignificationis. Sunt enim arbores non frugiferę, *quarum meminit Paulus, l. competit. D. quod vi aut clàm. & arbores pomifera, l. in fraudem. §. penul. D. de iur. fiſc.*

Arbores terminales *apud Paul. lib.* 5. *tit.* 22. *Sent.* quæ & Finales Siculo Flacco, lib. de condit. agrorum dicuntur, cuius verba huc non transfero.

Arbor pro malo nauis ponitur, *apud Papinianum & Iulianum, l.* 3. *& l. nauis. D. de leg. Rho. de iact. & Paulum, lib.* 2. *Sent. tit.* 7. Arbores autem in torculario Catonis vult eſſe turn. quas vulgò gemellas poſteriores ſolemus dicere, vt ſtipites anteriores gemellas.

ARCA camerata, id eſt, arcuata & confirmata, *Vlpia. in l. ſed addes. §. inquilinus. D. locati* Vide in hunc locum Bud. quam inde dictam ait Varro, *lib.* 4. *ling. Lat.* quòd arceantur fures ab ea clauſa, quod & Feſtus probat li. 1 Arcæ etiam mentio fit *in l. ſecuritates. C. de ſuſcep. præpoſ. & arca.*

Arcarum varia eſſe genera ex ſubiectis liquidò conſtat.

Arca lapidea, in qua mortuus condebatur, *l. is, qui. § fin. D. de relig.*

Arca ærata, *in §. ſi inquilinus, l. ſed addes. D. loca.*

Arca fruměntaria, & olearia, *l.* 1. *ff. de mun. & hono. l.* 2. *de curat. Kalen. li.* 12. *C. Th.*

Arca vinaria, *in l. ſecuritates. C. de ſuſcep. præpoſ.*

*præpoſ.& arc.lib.& apud Symmach. lib. epiſt.*1.28. *&* 33.

Arca quæſtoria,apud eundem.*Epiſt.li.*1.*epiſt.*19.

Arca fiſcalis,*l.in prouinciis. de nume.lib.*11.C.in quam tributa inferebantur,*vt ſignificat Iuſtinianus,in Nouell.*128. *in princ.* καὶ τι ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀρκὰν εἰσφέρεσθαι. Porrò arcas argenteas primus habuiſſe fertur Heliogabalus, ſi quid Lampridio credimus.Sed & notandum eſt, eos, qui bene numati erant, habere arcam dictos: contra non habere, quibus nihil erat numorum:Catull.*Cui neque ſeruus,neque arca.*

ARCARIVS ſeruus apud Scæuolam,*l.Thais.§.fin.ff. de fid.libert.* dicitur, qui arcæ,in qua domini pecunia condita eſt,præpoſitus eſt: idem qui actor,aut diſpenſator at Arcarij præfectorum dicuntur *ſub rub.C.de ſuſce & arcariis,*quibus eorum,quæ in arcam præfecti prętorio inferuntur, recipiendorum cura commiſſa eſt. nam in prouinciis alia in fiſci rationes, alia in arcam præfecti prGet. inferebantur: eorúmque ita ſeparata & diſcreta erat procuratio, vt nihil inter ſe commune haberent. *l. duos tabellarios.*13. *Cod.eodem l.*3.*Cod. de can. largit.tit.*

ARCERA in XII.Tabulis apud Gellium, lib. 20. cap.1. eſt plauſtrum vndique tectum,& munitum,quaſi arca quædam magna veſtimentis inſtrata,qua nimis ægri, aut ſenes cubantes portari ſolebant: quam definitionem probat N. Marcellus.hanc ex tabulis factam ſcribit T.Varro, lib. 4. ling. Latin. verba legis ſunt ſuprà in verbo, Æuitas.

ARCERE aquam eſt curare ne influat,*Paulo l.*2.*§. idem Labeo* 9. *ff. de aqu. & aquæ plu. arcen.*

ARCERE, *inquit Feſtus lib.*1.eſt continere.vnde Arcus.

ARCESSERE, pro accerſere, id eſt,euocare, dixere veteres, *l. Pamphilo, §.propoſitum.ff.de lega.*3. *& l. dominicis.C. vbi cauſ.fiſc.& Cicero pro A.Cluentio:* Arceſſit ſine cauſa puerum. Neque in hoc Grammaticos ſequimur, qui aliter diſtinguunt.

ARCHEION propriè domus Principis. Hinc factum, vt archeia dicantur tabularia publica,& (vt Suidas exponit) ἐφ' οἷς δημόσιοι χάρται ἀπόκεινται καὶ χαρτοφυλάκια in his publica inſtrumenta deponuntur,& adſeruantur,*l.moris. §. nonnunquam. ff de pœn. & apud Iuſtin. Nouell.* 15. §.προσπαίζεις, ibi, καὶ εἶναί τι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖον. Iulianus ibi vertit ſcrinium. *Sic & Nouell.* 74. ἀποτίθεσθαι χάρτην ἐν τῷ ἐκκλησίας ἀρχείοις, τουτέστιν ἐν τῷ ἁγίῳ κειμηλιοφυλακίῳ. Hinc Archiuum publicum.

ARCHEIOTÆ. Archiorum cuſtodes apud Arcadium Chareſium, *l.fin. §. hic quoque.ff.de mun. & honoribus.*

ARCHIATRI ſunt, qui in comitatu principis medendi cura funguntur. *l.*2.*iuncta inſcriptione.C.quib.non obiic.lon. tem.præſcr.Exẽpla extant in l.medicos. & l. Archiatri.& l.ſeq.C. de profeſ. & medic. lib.*10.

ARCHIDIACONVS, eſt poſt Epiſcopum vicarius, ad quem in omnibus in clero omnis cura pertinet, *c.*1. *de offic.Archid.* cuius officium,*c.*1.*eo.tit.* explicatur.

ARCHIEPISCOPORVM appellatione, vt notiſſimam ſignificationẽ prætermittam, continentur Patriarchę alij præter priuilegiatos, Alberico.Nam Archiepiſcopus intelligitur Patriarcha, *l.iubemus.*14.*C.de ſacr.ſan.eccl.& in Nouel.* 131. *in prin.* vbi de archiepiſcopo Conſtantinopolitano loquitur.

ARCHIGERONTES, *in Conſti. Arcadij,& Honorij,l.*6.*C.de epiſco.aud.& in l.*1.*C.Th.de Alex.pleb.*1.putat Alciatus, *lib.* 3. *Parerg.cap.*18. dici ſeniorum principes,ſummos ſenes, qui procurant negotia aulæ principalis, qui annonam, & quæ ad victum principis pertinent, emunt: quæ interpretatio non conuenit, ob id, quod in ea conſtit.ſequitur,ergaſiotarum. Quidam putant,eos eſſe principes opificum, & operariorum,ἀπὸ τοῦ ἀρχηγετεύειν, id eſt,principatum tenere, & legi volunt, Archigetones, leuiſſima mutatione adhibita. In vtroque tamen Codice Iuſt.& Th.leg tur archigerõtes.

ARCHIGVBERNVS, *apud Iauolenum, l.Seius.*46.*in prin.D.adS.C.Treb.* claſſis præfectum ſonat, gubernatorum claſsis primum. Alij principem gubernatorum explicant, & omnium gubernatorum primum, ab ἀρχὸς & κυβερνήτης, nomine deducto.

ARCHIMANDRITÆ *in l. nos reddentes.C.de ſum.Trin.*ſunt cœnobiorũ

præfecti. vide ſuprà Abbas.

ARCHIMIMVS apud Iulia. l. patronus 25. ff. de oper. lib. mimorum primarius. Eſt autem minus, qui facta, mores, & naturas geſticulatim imitatur.

ARCHIFINIVS ager, vide ſuprà agrorum genera.

ARCHITECTVS, eſt ſtructorũ princeps, qui ædificiorum rationem cõminiſci, & inſtruere didicit: ac graphicè, hoc eſt, lineamentorum ductu, & vmbratili pictura eas formas deſcribere, l. fin. D. de iur. imm. In omni enim opere magnifico tres perſonæ conſiderantur: dominus, qui liberaliter impendit: ſtructor ſeu officinator, qui fabrili ſubtilitate conſarcinauit: architectus, qui venuſtam proportionem inuenit.

ARCHIVA, grãmatophylacia, ſiue chartophylacia, quæ latinè tabularia ac tablina dicuntur. Vlpianus de pœnis l. moris. Quo loco, inquit, publicè inſtrumenta deponantur, archiuo forte vel grammatophylacio.

ARCHONTES in l. pars literarum. 48. D. de iudic. Haloander Prætores, Alciatus, lib. 4. diſpunct. cap. 6. ſummos Athenienſium magiſtratus vertit. Hi verò annui erant, quorum etiam ex nominibus, item vt Romæ ex conſulum, anni numerabantur. Græcum nomen retinet Cic. lib. de Fato: Morietur Epicurus, cùm duo & ſeptuaginta annos vixerit, archõte Pitharato. Plin. lib. 33. magiſtratum dixit: Nonaginta annis ante Praxibulum Athenienſium magiſtratum. Anton. verò Auguſtinus ad Modeſtinum, l. εἰς ἕνα 21. D. de tuto. & curato. dat. de magiſtratibus accipi rectè putat. Sanè apud Paulum, d. l. pars. annum fuiſſe magiſtratum liquet ex verbis literarum, quæ ibidem referuntur.

Arculæ in Pauli reſponſo, l. argento. 53. D. de legat. 3. d. minutiuum arcæ, Feſto & Varroni, de qua ſuprà.

Arcus Nonio ſuſpenſus appellatur fornix. Arcus aquæ ducendæ cauſſa fiebant, l. ſuprà iter. 11. D. de aqua & aqu. plu. Iul. quoque Frontinus, lib. 11. de aquæductibus vrb. Rom. aquas per multa paſſuum millia duci tradit. Eiuſmodi arcus non longè à Lugduno adhuc manent: quos ducendæ aquæ cauſſa factos fuiſſe creditur.

Arcuarius, τοξοποιὸς, legunt quidam, l. 6. D. de iure immu. id eſt, qui arcus facit.

AREA, locus in vrbe ſine ædificio, Florentino, l. fundi. 211. §. locus. D. de verb. ſign. Feſto locus vacuus, quaſi exaruerit & non poſſit quidquam generare. Varro autem aream vocat, vbi frumenta ſecta terãtur. & areſcãt. Græcis πλατεῖα, Gal. place dicitur. Area etiam Iuriſcõs. ſignificat ſolum, cui ędificium imponitur, & quod, depoſitis ædibus, manet, vnde & ædificij pars eſt, Paulo l. ſeruitutes. 20. §. ſi ſublatum. D. ſeru. vrb. & l. qui res. 98. §. aream. D. de ſolut. l. domo. D. de pign. act. & alibi ſæpè.

Aream quoque appellabant, in quam collecta omni ex tecto pluuia deſcendebat: quo etiam modo accipitur in l. 2. & l. ſeruitutes. §. ſi ſeruitus. & §. qui in area. D. de ſeru. vrb. & §. prædiorum Inſtit. de ſeruit. præd. ruſt. & vrb. In ruſticis verò prædiis locus erat terendis frugibus & leguminibus aptus, l. Mela. §. fin. D. de alim. leg. l. fin. §. ſi. C. de ſeruit. & aqu. quo etiam ſenſu accipitur apud Varronem loco ſuperiùs adducto.

ARENA locus erat, vbi certamina præbebantur, qui arena ſpargi ſolebat, l. 4. D. de accuſ. & alibi ſæpè. Inde Arenarius, qui in arenã pugnandi cauſſa deſcendit, ibique publicè pugnauit, l. hæ demum. D. de oper. liber. & l. ob carmen. §. ſi ea. D. de teſtib. ij etiam cum feris beſtiis pugnabant, vnde & beſtiarij quibuſdam dicti ſunt, l. 1. D. de ædilit. edict.

ARESCVSA in editione Pandect. Flor. Ancillæ nomen, l. Areſcuſa. D. de ſtat. homi. l. Titius. & l. idque. 45. §. vlt. D. de act. empt. Attamen alibi in eadem editione.

Arethuſa, ſcribitur, l. vbi 75. §. illud. D. de verb. obl.

ARESTA, vox Græca ἀρεστά, à Gallico ſenatu vſurpata, qua ſententiæ curiæ ſupremę ſignificantur, Budeo l. fin. D. de ſenato.

ARGENTARII, ſeu argentariæ menſę exercitores, erant ciues Roman. qui tum Romæ, tum in prouinciis rei nummariæ negociationem exercebant, vnde & Nummularij & Menſarij nominabantur. Erant autem in foro ſtantes, ibique tabernas, & menſas ſuas poſitas habentes, apud quos etiam fœnebres pecunię deponebantur, quas per partes erogabant, & collocabant: quarum probatio,

batio,ſcripturis, probationibúſq. cótinebatur, l.4.in prin.l.quadā. & l.argĕtarius. ff.de eden l.ſi res ff de admin.tut. l.procurator.ff.de liber.legat. l.a diuo. §.penult.ff.de re iudic.l.ſi ventri. §. in bonis.ff. de rebus auct.iudic. Ad Argentarias autem duabus de cauſsis pecuniæ deferebantur, aut enim credebantur ſub vſuris ipſis, quas deinde fœnori collocabant. Hinc Argentariorum rationem Donatus Terentij interpres ſignificans: Tunc, inquit, in foro, & de menſæ ſcriptura magis quàm ex arca, domóque, vel iſta pecunia numerabatur. De qua conſuetudine dicemus in dictione Syngrapha. Aut deponebatur ſine fœnore, vt ex d. l. ſi ventri conſtat, propter fidem publicam duntaxat id eſt, vt tutiore loco, quàm priuatis in ædibus aſſeruarentur. Atque hæ pecuniæ in æde Caſtoris recondebantur. Plautus in Curcul. *Sub veteribus ibi ſunt, qui dant, quique recipiunt fœnore. Pone Caſtoris ibi ſunt, quibus credas male.*

Argentarij res in foro publicè vendebant, *Vlpian. l.item videndum.ff.de hæred.pet. Scæuola. l.filiæ.ff.de ſolut.* apud eos igitur auctiones factas fuiſſe liquet, Senecæ teſtimonio, quod & M.Fabius in lib.Inſt. probat. Vnde & meritò eorum officium, & miniſterium publicam habere cauſſam Gaius ſcripſit, *d.l.argentarius.* Fiebant & apud eos contractus, *de quibus Nouella Iuſtiniani* 136.*& in* 9.*Edicto eiuſdem principis.* Singulorum rationes conficiebant Argentarij, & in Codices referebant, quas & edere cogebātur edicto Prætoris, *l.Prætor.*4.*in princip.l.ſi quis.ff. de eden & alius legum capitib eiuſdem tituli, quarum verba huc non refero.*

Argentariis autem varia indita fuêre nomina. Vocantur enim à Iuſtiniano.*Nouella* 136. *& Edicto* 9. Ἀργυροπρᾶται, vel ἀργυροπρατικοὶ, *vt vult Bu.*à Suida ἀργυραμοιβοί.& Collectarij, *ab eodem, & in l.quiſquis.C.ſi cert.peta.* & Argenti diſtractores, *à Iuſtiniano,l.fin.C.de pigno.& l.pen.in fin. C. de conſtit.pecu. & Iuliano Patritio ad Nouell.*4.*§.fin autem.*& Argenti venditores, *à Theodoſio & Valenti. l.ſi cohortalis.*12.*de cohort. lib.*12. *C.* & ab eiſdem Trapezitæ vocantur ibidem: & Argentariæ menſæ exercitores in edicto Prætoris, *l.*4.*ff eodem.* Appellātur & menſarij & menſularij, *l. emptor. §. Lucius.ff. de pact.*& κολλυβισταὶ, *à Iulio Polluce.libr.* 7.*cap* 3. & alibi certamiſtæ: & coarctores, *à Scæuola. l. Sticho.*40.*§.fin.ff. de ſtatu lib.* Ab eodem numularij, *d. l. emptor. §.Lucius.ff.de actio.empt.* Collectarij autem, *inquit Cuiac. Obſ.lib.*10.*cap.* 14. coactores & nummularij, minores argentarij ſunt, aut maiorum miniſtri & mercenarij. Per eos namque pecunias cogunt, *auctore Donato & Acrone*: & quas cogere, erogant per partes, permutatione, fœnore, vel qua alia ratione. Partes dixi cum Paulo, quæ Græci κέρματα.

Argentarij officium, *l.pen. ff de edend.* Argentaria ſocietas, *l. cùm duobus.* 52.*§. cùm duo.*4.*ff.pro ſoc.*

Argentariam facere, id eſt, argentarij munus exercere, & obire, *l.*4.*ff.de edend. & apud Plin in lib.de viris illuſtrib.*

Argentarium, argenteæ ſuppellectilis inſtrumentum, ἀργυροθήκη.*l.*19 *ff. de auro arg.leg.* Vt in iunctura argentea ſcio me dixiſſe, quod nō in argĕtario paterfamiliâs reponebat.

ARGENTI tria genera Vlpianus videtur cōſtituere, *in l.in actio.*19.*ff.de fur.* factum, puta, infectum, & ſignatum. Factum, eſt vnde artifex opus aliquod, veluti lancem aut pateram effecit: infectū, quod rude adhuc, & in maſſa eſt, Græcis ἄσημον: ſignatum, quod ſigno publico notatum, numi, atque pecuniæ appellationem recipit. Porrò,

Argenti appellatiône tam factū, quàm infectum contineri Paulus ſcribit, *l. quæſitum.*78. *§. illud.ff.de leg.*3. Argento igitur legato, infectum, & factum, pura vaſa, deberi ait Vlpian, *l.cùm aurum.* 19.*in princip. & §.fin. & l.Quintus.ff.de aur.& arg.* Planè pecuniam, aut numos non deberi, eidem ibidem rectè placuit. M. tamen Cicero in Topi.ad Trebat. pecuniam numeratam, & numos contineri videtur ſentire, his verbis: Non, ſi vir vxori legauit omne argentū, quod ſuum eſſet, idcircò, quæ in nominibus ſunt, legata ſunt. Hanc Ciceronis ratiocinationem improbant pleriq́ue. & rectè.

Argentum factum, vas argenteum videri ait Mutius, *l. Quintus.ff. de aur. & arg.leg.* id autem argentum factum rectè ita definiri Vlpianus cēſet, *d.l.Quin-*

*tus.in fin.ff.eod.*quod neque in maſſa, neque in lamina, neque in ſignato, neque in ſuppellectili, neque in mūdo, neq; in ornamentis inſit. Factum igitur à ſignato ſeparatur. Seneca lib. de Benefic.cap.11. Libentius, inquit, donabo argentum factum, quàm ſignatum.

Argenti autem facti multæ ſunt ſpecies. Eſcarium, quod & eſcale, & potorium: *l.cùm quidam* 8.*D.de ſuppell.leg.l.cū aurum. §. ſi cui.ff.de aur. & arg.leg* eſt & balneare, & viatorium, quo quis in itinere, & in via vtitur, *l.fin.in princ. & §.1. eo.* Eſt etiam argētum menſale, de quo Vopiſcus in Claudio. Argentum igitur factum eſt, quo commodè vti poſſumus, *d.l.Quintus.§.cui legatum.D.eo.tit.*

Argenti infecti appellatio rudem materiam continet, vt diximus, id eſt, non factam, *l.cùm aurum.* 19.§.*infecti. D. eod.* hoc in maſſa conſtitutum vocat Iuſtinianus, *l.fi.C.de poſſ.*

Argenti quoque aliud genus eſt, putà ſignatum, quod aliqua forma expreſſum eſt, veluti quæ Philippi ſunt, itémque numiſmata, & ſimilia, *d.l.Quintus.§.cui legatum.*Tria hæc argenti genera, Liuius lib.34.his verbis cumulat: Secundo, ait, die, aurum argentúmque factum infectúmque, & ſignatum. Infecti argenti fuit pondo 18.millia. Facti, vaſa multa omnis generis. Signati argenti 84. millia fuêre Atticorum.

Argenti appellatione ſuppellex argētea non venit: niſi argenti numero à teſtatore habita ſit, *d.l.cùm aurum. §.idem Celſus.*

Argentum id omne accipimus, quod ita ex argento eſt, vt neque ſuppellectilis inſtrumento cedat, neque proprio alicui, & ſpeciali generi adſcribi poſſit, *l.2. D.de leg.2.l.1.& 3.D.de ſup. leg.*

Argentum purum putum Alfenus Iuriſconſultus *lib.*34. *Dig.*ſcribit eſſe valde purum, ſicut nouum nouitium dicimus & proprium propitium, augere atque intendere volentes noui & proprij ſignificationem. Hoc tamen Gell. lib.6.ca.5. reprehendit, & ait putum eſſe à putando dictum, & ob eam cauſam prima breui ſyllaba pronunciari. Putum autem argentum eſſe, quaſi exputatum. excoctúmque, omníque aliena materia carens, omnibúſque ex eo vitiis detractis, emaculatum & candefactum.

Argentum puſulatum apud Alfenum, *l in nauem.*31. *D. locat.* dicitur hoc ideò, quia merum in puſulas, adſurgeret. Puſularum meminit *Feſtus libr.* 7. *in verbo,* Hetta, Vide Puſulatum.

ARGVERE, eſt reum poſtulare, accuſare, & conuincere, *l.indicaſſe.*197.*ff. de verb.ſignif.l.filiumfam.ff.de adult.& alibi ſæpè.* Arguere de inofficioſo, eſt accuſare, *l.penult.§.ſi hæres.ff.de inoffic.teſta.* quo ſenſu, arguere falſum teſtamentum dixit Modeſtinus, *l. cum Titia.ff.de accuſ.*

ARGVMENTVM definit M.Cicero, in Partitio.Orat. probabile inuentum ad faciendam fidem: in Topicis verò, rationem, quæ dubiæ rei facit fidem.

Argumentum *in proœmio Inſtit.* § *cùmque.* vertit, Theophilus ἔλεγχον, id eſt, euidentem demonſtrationem, & euidentiam.

Argumentum pro indicio accipitur apud Vlpianum, *l.1.§.iidem Cornelio.ff.de quæſtion.* Porrò exquiſita non debent eſſe argumenta, indiciáve. *Marciano, l.diuus. 6. ad finem. D. de cuſtod.& exhib. reo.*Ex variis cauſsis colliguntur. *Bald. l. conuenticula.C.de ſac.ſanct.eccle.*

ARGVTO PECTINE dixit Theodoſius Impe.*l temperent.C.de veſtib. holoberis.lib.*11. imitatione Virgil.qui ita dixit libr.1.Georg.

Arguto coniunx percurrit pectine telas.

& Apuleius *libr.* 2. *Aſin.aur.* Et pectinis arguti dente tenui diſcriminantur.

Ἀργυρῖται, qui pro coronis, præmióve argenteo vicerant, *l.commodis. ff. de re iudic.& apud Plutarch.*Vnde ἀργυρίτης ἀγὼν, illa concertatio. Apud Suidam tamen ἀργυρῖται ſunt οἱ ἀργυρίῳ εὐπορoῦντες id eſt, quibus abundè eſt pecunia.

ARGVS, & Arga, *l.1.Lang.De conuitiis*, ignauum & inertem ſignificat, à Græco ἀργὸς. *Paul.Diaconus lib. 6.cap.8.* Memineris, vt me inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaueris.

ARIDI fructus *in Nouel.Iuſtin.*32.§. ξηρίζουσι, qui & ξηροὶ dicuntur, ſunt velut frumentum & hordeum, *Accurſ.aut. ad hæc de vſur.C.*

ARMA, quod ad interdictum de vi attinet, ſunt omnia tela, hoc eſt, fuſtes, & lapides, non ſolùm gladij, haſtæ, fra-

frameæ,id eſt,rhomphææ, *Vlpian. l.3.§. armis.ff.de vi & vi arma.* His addit Gaius *l.armorum. 41.ff.de verbor. ſignif.* ſcuta,& galeas. Adiicit & Paulus, *in l. qui commeatus.§.arma.ff.de verbo. ſignific.* loricam. M. Cicero pro Cecinna, glebas, Sunt autem rhomphææ apud Vlpian.ex Gellio teli genus, Thracæ nationis armis etiam connumerat Feſtus lib. 1. pugionem,& ſicam.Hinc Armatos,accipere debemus non tantùm eos,qui tela habuerunt,ſed etiam quid aliud, quod nocere poteſt,*Paulo l. armatos 9.ff.de vi publi.*Armatos eos appellat M.Cicero,pro A. Cecinna,ſcutis, telis, glebis,ſaxis, & fuſtibus paratos,ornatóſve.

Armorum appellatione quid contineatur, explicatur in Nouel. Imp.Iuſti. 85.περὶ τῶν ὅπλων.

Armorum cuſtos is erat, qui militibus arma committebat, *d. l. qui commeatus.§.fin.* Habebat autem vacationem munerum grauium, *l.ſi in fi.ff.de iure immun.*

ARMARI nauis dicitur,quæ armamentis neceſſariis inſtruitur,*Marciano l. quod quis.34.ff.de rebus auct.iud.poſſid. & Vlpiano, l. interdum. 5. ff. qui pot.in pign. hab.* cui contrarium eſt exarmare eſt enim armamentis ſpoliare, *apud Paulum,l.2.§.1.ff ad leg.Rhod.de iact.*vt ibi Budæus docuit.

Armari dicūtur leges,& iura,quę gladio vltore facinoroſos puniri iubent, *in Conſtantij & Conſtantis reſcripto, l. cùm vir 31.C.de adult. & in Proœmio Inſtit. in princ.* Sed ea figura dictum accipe, qua quod vni rei proprium eſt,alteri tribuimus:cuius vſus eſt maximus apud Latinos.Poeta li.6.Æneidos,

Vngere tela manu,ferrúmque armare veneno.

Armatos milites,lex Caligatos adpellat,*in authen. quibus modis nat. effic. legit. l.à Caligato.C.de nupt.* Imperitum vulgus armigerum adpellat:quum hoc vocabulum denotet eum, qui in prædio gerit tela domini ſui,vt ſcutum,vt arcum, lāceam,& cætera huiuſmodi, Valla & hoc monuit.

ARMAMENTA,ſunt nauium inſtrumenta,veluti funes,vela,&c. *l. 3 §.1. ff.de rei vendi.& l.nauis 6.ff.ad leg.Rhod. de iact.* Dicuntur & de aliarum rerum inſtrumentis,*l.3.de ſuppell.leg.ff.*

ARMARIA *in d.l.3.ff.de ſuppell.leg.* locus vbi libri, & ſimilia reconduntur, *l.3.§.effracturæ. ff.de offic.præfec. vigil.* & vænalium recconditoriolum. *l. hæres.§. proinde.ff.de iudi.*

ARMENTVM, *Feſto libr.1.* pecoris genus eſt ad opus armorum idoneum.Et,

Armento legato boues contineri,non etiam ouium,& caprarum greges, Modeſtinus ſcribit,*l.ſeruus. in fin.ff.de lega.3.* quod & Pomponius probat, *l.boues.89. ff.de verb.ſign.* In his verb. Boues magis armentorum,quàm iumentorum generis adpellantur.

ARMILLAS,*Feſtus ait,lib.1.*ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt,& dictas exiſtimat,ab armo deducto nomine. Apud Vlpianum verò *in l.argumento. 25. §. ornamenta.ff.de auro,& arg.leg.* pro eo ornamento accipi putem, quo brachia ornantur: Galli appellant, *mancherons, & bracellets* Ornamentis igitur legatis armillæ debentur.

AROMATVM appellatione apud Vlpianum,*l.pen.ff.de vſufru. ear.rer. quæ vſu conſu.* arborum quarundam fructus intelliguntur, odoris, ſaporiſque grati, cuiuſmodi ſunt zinziber,piper, & cætera id genus:vulgus,ſpecies vocat.

ARRA, ſiue arrhabo dicitur, quod precij numerandi quaſi pignus datur. Arræ autem inſtitutæ videntur in auctionibus, cùm æris aliquantulum daretur, quòd plauſtra grauis æris eò vehi incommodum fuiſſet. nam quod arræ nomine datur, argumentum eſt contractæ emptionis,& venditionis, *Inſtitut.de empt.& vend.* qua euidentiùs probatur conuentum fuiſſe de precio, *Gaio l.quod ſæpe.in princ.ff.de vulg.* Exempla frequētiora ſunt in iure, quàm vt referri debeant. Dicuntur autem à re pro qua dātur,*Iſid.lib.19.c.vlt.*vel àGręco ἀῤῥαγὴς, quo firmum & integrum ſignificatur.Eā veteres Arrhabonem dixiſſe, *ait Varro libr.5.ling. Lat* dicens eſſe pecuniam ſic datam, vt reliquum reddatur, à verbo Græco ἀῤῥαζειν.Diuus autem Hieronymus inter pignus,quod Græci ὑποθήκην vocāt,& arrhabonem,hoc intereſſe vult vt illud ſit in mutuo, hæc in contractu emptionis & venditionis, quò firma ſit obligatio.

Arræ proxenetich, vide Proxeneta.

Arræ etiam ſponſaliorum ſunt argumentum.*l.ſi quis.*38 *ff.de rit.nup l.*3. *C. de ſponſal.libr.*5. vnde arræ ſponſalitiæ dicι cœptæ ſunt munuſcula, quæ ſponſis quaſi coemptionis futuræ prærogatiua dabantur: quæ tùm reſtituebantur, cùm ſine culpa eius, qui eas dediſſet, nuptiæ impediebantur. Is enim qui dederat,ſi nolebat matrimonium contrahere,amittebat, qui acceperat, duplum. atque adeò,ſi tantùm in ſtipulationem deductum eſſet, quadruplum reddere cogebatur. Eadem etiam pignora dicuntur,*l.vni.Cod.ſi rect.prou.*

Arrarum nomine anulos plerumque datos conſtat ex l. ex empto.§.is qui vina.D.de act.empt. l.cuique. §. antepen. D.de inſtitut.

Arrhabo,pro obſide veteribus accipiebatur,vt ex M. Catonis verbis conſtat, apud A.Gellium lib.17. c. 2. & ſic apud Terent.in Heautontim.act.3.ſcen.3.

-reliquit filiam adoleſcentulam:
Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento.

Ἀῤῥωςία,*apud Paulum.l.& quantum.ff. de ædil.edict.*vitium eſt,aduerſam valetudinem ſignificans,& ægrotationem.

ARROGARE,Arrogatio,vide Adoptio,item & Adrogatio.

Arrogare alias eſt aſcribere ſibi,& vindicare. Vnde dicitur arrogans,quaſi omnia ſibi adſcribens. Inde arrogantia, id eſt temeritas & impudentia,ſuperbia,*de qua* 46.*diſt.in prin.* Differunt tamē,quia ſuperbia eſt inanis gloria de eo quod quis habet,vt ſunt Philoſophi, Legiſtæ, & alij ſufficientes in arte ſua. Sed arrogantia,eſt inanis gloria de eo quod quis non habet, vt cùm quis credit ea ſe ſcire,quæ tamen neſcit. Arrogantiam opprimi iubet,Zeno Imp. *l. vnic.C.de priu. car.*

ARTEM eſſe earum rerum, quæ ſciuntur,*ait M.Fabius.li.*2.*c.*17. aliam ex Cleanthe definitionem ſubiiciens. vt ſit poteſtas viam & ordinem efficiens.

Artibus liberalibus olim ſolitum fuit & m lieres inſtituere.*l.qui filium.in prin. vbi pupil.educ.deb.D.*

Ars liberalis, *apud Vlpianum. l.*4.*ff.de decr. ab ord. facien.* quæ ſolius ingenij, non manuum miniſterio peragitur. Liberalia ſtudia quæ accipiantur, docet Vlpianus.*l.*1.*ff.de extraor.cognit.*

Artes ludicras interpretatur Seneca li. 13.Epiſt.quæ ad voluptatem oculorum, & aurium tendunt:vt ſunt ludionum, id eſt, hiſtrionum, & comœdorum artes, *Macer lib.*14.*ff de pœn.*

Artem igitur ludicram facere intelliguntur ſaltatores,geſticulatores, mimi, pantomimi, hiſtriones, & alij id genus. *l.*1.3.*&* 4.*ff. de iis qui not.infa. l. quædam. ff. de pœn.& alibi ſæpe.*

Arte fabrica præditum, pro fabricandi perito,dixit Paulus, *l. ſi mancipia. ff. inſtr.leg.*

Artem,operámve pollicitus, *apud Vlpianum.l.cum duobus.*52.§.*ſi in coeunda. ff. pro ſocio.*Si in coeunda ſocietate, inquit, artem, operámve pollicitus eſt alter,veluti cùm pecus in cōmune paſcendum, aut agrum pol tori damus, in commune quærendis fructibus, nimirum ibi etiam culpa præſtanda eſt.

ARTIFICES *Feſto lib.*1.*dicti,*quòd per artus ſcientiam ſuam exercent, ſiue quòd aptè opera inter ſe artent: qua ex cauſſa etiam artes appellatę ſunt.

Artifices ſerui, qui aliquod artificium callent.*l.ſi ff.de oper.ſeru. l. quod ſi de rei vindi.& alibi ſæpè.* His opponuntur ſerui mediaſtini *in d.l.vlt.* qui nullam artem exercent.

Artifices ſunt, qui rem in aliam formam à ſe elaboratam vendunt. *ca. eiiciens.* 88.*diſtin. Alciat. l. mercis,*207.*ff.de verb.ſignifi.*

ARTIFICIVM in ſeruis ab officio ſeparatur,*l.ſi ex legatu.*§.1.*ff.de leg.*3.*& alibi.* Sic operæ quæ in artificio ſunt, ab iis quæ in officio diſtant,*l.ſi non ſortem.§. libertus ff.de condict.indeb.*

Artificium quidam *in l. textoribus & l. legatis.ff.de lega.*3. accipi putant pro ſcientia cuiuſque artis.Equidem pro artis exercitio accipiendum putem.

ARTEMO, ὁ ἀρτέμων,magis adiectamentum, quàm pars nauis eſt, *Iauoleno.l.malum.*242.*ff.de verb ſign. &c.* quē Alciatus explicans, ait artemonem velum eſſe adſcititium, quo nauis dirigitur.

ARTICVLVS non tantùm pro particula, id eſt, præpoſitione, coniunctionéve ponitur, ſed & pro verbo quolibet.Sic verbum,Eſt,articulus vocatur,

apud Pomponium,*l.ſcribit.§.item ſcribit. D.de aur.arg lega.*&,Quiſquis apud eundem. *l.hoc articulo.D.de hæred. inſtit.* &, Tunc, *in l.ſi is.* 4. *D.de condi. & demonſt.* Quin etiam pro clauſula & oratione ſumitur à Iuliano, *l.ita tamen.* §. *qui ſuſpectam.D. ad Trebell.*

Articulus etiam accipitur pro eo, quod punctum adpellamus. *l. ſi cum dotem.§.tranſgrediamur. D ſol. mat.& l.naturalis.in fine princip.D.de preſcript. verb. & l.in multis. D. de ſtatu hom.* Equidem non pro puncto, ſed pro particula & membro periodi totius alicuius propoſiti,in illis legibus accipiendū putem, *vt in l.6.§.ſub hac. C.de bo quæ lib.* quo ſenſu etiam eam vocem accipiunt pragmatici Galli,dum probanda legibus, moribus, inſtrumentis in articulos digerunt: *& hoc ſenſu accipitur in ca.præſentiam. §. teſtes.de teſtibus,in 6. & cap. veniens.2.eod. tit.in antiq.* & vtrobique gloſſema pro membro illo probando accipit, & propoſitione probanda. & in hoc ſignificatu.

Articulorum quidam ſunt impertinentes, qui nihil ad rem faciunt,probati non releuant.*gl.c.fin.de confeſ.lib.6.*alij ſunt captioſi,quos ſiue neges,ſiue confitearis, tuum detegent periurium, atque ita te decipiunt,&captant.*l.in duobus.*38. *& l.qui iuraſſe.§.ſi pater.ff.de iureiur.* Alij ſunt multiplices, alij ſunt iuris, alij impoſſibiles, alij ſuper crimine : quibus omnibus reum non eſſe cogendum reſpondere gloſſema *in d.c.fi.* ſcribit. per illum textum,& alios, quos citat.

Articulus etiam ſumitur in Arcadij & Honorij conſtitutione fin. 6. *comi. rer. priuat.*(alius eſt ſub tit. comit.ſacri pal.) pro ſtatim , in ipſo temporis momento: vt rectè ibidem interpretatus eſt Accurſius.Sic etiam accipitur apud Terentium in Adelph. *Vide vt in ipſo articulo compreſſit eam.*

Articulus quoque ſumitur pro themate,factique ſpecie propoſita, caſum vulgò adpellant, *in l. non poſſunt.* 12 .*D.de legibus.*

Articulum interpretatur Accurſius *in l.ab executione.C.quor.appel.non recip.*ſententiam definitiuam , cuius interpretationem probat Albericus.Bartol.accipit pro interlocutoria. Equidem illic pro capite, & membro ſententiæ ſumi adfirmare auſim. Nam ab vno ſententiæ articulo,& capite appellari poteſt, *Bartol. & Alber.in l. appellanti. D. de appell. per illū texr Guid.Pap.deciſ.* 436.*q*.66. Iac. Cuiacius interpretatur,præiudicium ſiue interlocutionem iudicis *l.* j. 2. 23. *C. Th. quorum app.non rec.* Vnde Græci ab articulo τῆς διαλαλιᾶς explicant.*l.vlt.C.quib. ad lib.procl.non lic.*

ARVALES fratres, vide Fratres Araales.

ARVSPICES intelligendi ſunt, qui à victimis in ara inſpiciendis, vt futura prædicerent, nuncupabantur. Horum pœna,mors,igne,aut gladio. *l.*3. *& l.nemo.C de malef. & mathem.* Sunt enim diuinatores.Sunt qui cum h,ſcribendum putent.

A S

AS,variè accipitur : in diuiſione ſolidum ſignificat, *idque Voluſius Mætianus ſcribit in libell.de Aſſe.* As etiam æris numus eſt.Nam ab ære as ducitur, *Varroni lib.4.ling.Latinæ.*

As principium,& vnum ſonat, *Varroni lib.8.eiuſd.lib.* Vnde rectè ait aſſem ſimplicem eſſe.

As libræ pondus erat,*Varroni lib.*4. Aſſis porrò diſtributionem & in hæredum inſtitutione & in aliis multis neceſſariam eſſe Mætianus ait,*de quo vide Anto. Aug.lib.*2.*c.*8. As autem diuiditur in 12. partes; duodecima vocantur ſingulæ vnciæ,*vt Marcianus refert.*Has aſſis appellatione contineri Vlpianus ſcribit. *l. ſeruum.§ fin.D. de hære.inſtit.* Habent & hæ partes propria nomina ab vncia vſque ad aſſem, puta hæc: ſextans, quadrans, triens,quincunx,ſemis,ſeptunx,bes, dodrans, deunx, as Vlpiano , & Mætiano: quorum diſtributionem probat Iuſtinianus *in §. hæreditas. Inſtit. de hæred. inſtit.* Singulas has partes ſuis locis explicabimus.Aſſis nota hæc — . De his plenius vide Iac.Cuia.*ad l.*13.*ff.de hære.inſt.*

As & Aſſarius idem Chariſio & Clement.Alex.in 5.ζύγα,καὶ ἀσσάρια. Varro *lib.7.ling.Latin.*

Aſſis appellatione ſolida hæreditas venit.*l. aſſe toto ff.de hæred. inſti.* & omne patrimonium, & omne ſolidum. *l.ſocietatem.in princ.ff.pro ſocio.*

ASSIS FORMVLAE.

Ex aſſe hæredem relinquere, cui vniuerſa hæreditas relicta eſt , *Martialis*

lib.7.Epigram. ex Aſſe, aut pro parte poſſidere. *l.pen. D.qui ſatiſd.cog.* id eſt, in ſolidum. In aſſem ſatiſdare. *l.ii cui.§.miſſi. D.vt in poſſeſſ. leg.* In Aſſem vindicare. *l. poſt emancipationem.40. D.de leg.3.* In aſſem vendere. *l. Titius. D. quib. mod. pign. vel hyp.ſol.* Ex Aſſe debere. *l.1.§ ſi cui ita. D.vt leg. no. cau.* In Aſſem impendium reddere *Plinio lib 15.Epiſt.* In Aſſem dari inſtitutique actio dicitur, id eſt, in ſolidum, *apud Scæuolam.l.fin. ff.de donat. & Vlpianū.l.de ætate.11.§.1.ff.de interro. Actionibus.* ex Aſſe auferri hæreditas dicitur Martiano, *l aufertur. D.de iis quæ vt indig.* quæ vniuerſa aufertur.

Aſſis partibus veteres fundum diuidebant. *l. minor.39.§.ſi à me beſſem. D.de euict.l.Pompo.8.de rei vind.*

Aſſis etiam partibus diſtinguebantur vſuræ. vide infrà, Vſuræ.

As pro ſolido accipitur cùm de diuiſione hæreditatis, fundíve agitur: cùm de pondere, etiam ſolidum ſignificat, id eſt, libram & pondo: cùm de pecunia numerata, æris numus eſt.

Ἀσαφῶς apud Vlpianum. *l. mutum. D. de ædilit.edict.* id eſt, obtusè, obſcurè, incertò, & dubiè.

ASCENDENTES apud Iuriſconſultos, ſunt, parētes, maioréſque noſtri, à quibus geniti, procreatíque ſumus: ſicut contrà deſcendentes ij. qui ex nobis prognati ſunt. *l.ſi quis inceſti. C.de inceſtis nupt.*

ASCETRIA, ἀσκητήρια, loca ſunt meditationis, & ſolitaria, in quibus Theologiæ ſtudioſi animo vacuo ac libero olim ſe exercebant, Baſilio: accipiuntur pro cœnobio, *in l.omnia.33. C.de epiſc.& cleric.* Dicuntur ab ἀσκέω, quod eſt, exerceo, vnde ἀσκητὴς, exercitator. Ea tamen à monaſteriis diſtinguere videtur Gregorius ad Baſilium, ἀσκητήρια (inquit) καὶ μοναστήρια δ᾽ ὡμώνυμος ὑφῶ, οὐ πόρρω δὲ τῶν κοινωνικῶν, καὶ μεγάδων. *& Iuſtinianus Nouell.1* ὅσα ὑφ᾽ τοι. Hinc

Ἀσκηταὶ, Monachi. *Damaſc.* περὶ τῆς τῶν ἁγίων τιμῆς, τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν, τοὺς θεοφόρους ἀσκητὰς, &c. *Baſil.de vita ſolita.* Ἀλλ᾽ ὅπερ τοῖς ἄλλοις ὁ ὄρθρος ἐστὶ, τοῦτο τοῖς ἀσκηταῖς, &c. Et

Ἀσκήτριαι, puellæ Deo dicatæ, *vt in Nouell.123.* πᾶσι δέ. Sunt qui dicant Aſcetrias pſallere.

ASCIA in XII. Tabulis, & in antiquiſſimis epitaphiis, quæ vidi in lapidibus vetuſtiſſimis, erat dolandi inſtrumentum: cuius formam Lugduni in eiſdem lapidibus vidi. Græcis Ἀξίνη dicebatur. Verba Legis XII. Tab. hæc ſunt: SVMPTVOSA FVNERA NE FACITO: ROGVM ASCIA NE POLITO. Hanc explicui lib. Veteris Iuriſpru 4.

ASCODROGITÆ *in l.10. & 11. C.de hæret.* Hæretici fuêre, qui vtrem inflatum in ſua eccleſia poſitum ac coopertum veneratione proſequebantur, & circa eum laſciuientes more bacchantium diſcurrebant. vide Philaſtrium Epiſc. Brix. in catal. hæreſ.

Ἀσημῶς *in l.mutum. D.de ædil. edict.* id eſt, ſine ſignificatione.

Ἀσέλγεια eo ſenſu apud Græcos accipitur, quo laſciuia apud Vlpianum, *l.lege 4.§.1.D.ad leg.Cornel.de ſica.* pro quadam proteruitate ludicra, aut ioculari: de qua vide in voce LASCIVIA.

ASIARGHES, Ἀσιάρχης, Aſiæ ſacerdos & præſes: de ſacerdote iuris accipiendus eſt.

ASIARCHIAM, *apud Modeſtinū l.ἐὰν δ᾽ ύο. D.de excuſ.* interpretatur Anto. Aug. lib. ad eundem ſingul. de Aſiæ ſacerdotio: quod & videtur dicere ibidem Modeſtinus. De hoc ſacerdotio Aſiæ loquitur & Papinianus. *l. in honoribus. D.de vaca.& excuſ.mun.*

Ἄσωτος *Theophilo. § furioſi. Inſt. de cura. & §.item prodigus. Inſtit. quib. non eſt per. fac. teſt.* eſt prodigus. Hinc ἀσώτως ζῆν, luxuriosè viuere, non malè vertiſſe eum in §.in duplum Inſtit.de actio. ſcribit Aug.lib.3.c.11.

ASPARGO, *apud Calliſtratum. l.nauis.4.§.cùm autem. D.de leg.Rho.de iac.* ſignificat vitium ex pluuia, vndáve contractum. Græcis περίκλυμα. Alij libri legunt Aſpergine. In vetuſtis autem pleriſque. Conſpargo, & Aſpargo legitur.

Ἀσφάλεια *in l.ſancimus. C.de verb.ſign.* nudam promiſſionem ſignificat, vt & cautio: vt dicit ibidem Imperator. idque per tranſlationem. Ἀσφαλειῶν in proprio ſignificatu genera recenſet Iul. Pollux lib.1.c.8. Significat & ſecuritatem.

ASSASINI, homicidæ, qui pecuniæ nomine homines iugulant & necant. *c.1.de homicid.lib.6.*

ASSCRIBERE, & quę hinc der. vide in ADSCR.

ASSEQVI donatiuum in conſtitutione Arcadij & Honorij.*l.nec emere.*16. *C.de iur.delib.* eſt illud adipiſci, capere, & adquirere.

ASSESSORES, vide ſuprà Adſeſſores.

ASSERES dicti, quòd aſſideant parieti, lapidibúſve, *Feſto lib.*1.

ASSIDVVS pro locuplete & facilè munus faciente accipitur, dictus ab aſſibus, id eſt, ære dando, cùm tempora Reipublicæ exigerent: aut ab aſſiduitate muneris publici, quod non niſi diuites ſubire poſſent, *vt Gellius tractat lib.* 16.*c.* 10. In priore ſignificatu accipitur in XII. Tab. Gellio, & Cicerone in Topicis teſtibus. verba legis hæc ſunt: ASSIDVO VINDEX ASSIDVVS ESTO: id eſt, vt vult Cicer.in Topi. locuples locupleti. Quidā per d.ſcribunt, Adſiduus, quaſi ſit à ſedendo figuratum: ſed errant. nam cùm à Seruio Tullio populus in quinque claſſes eſſet diuiſus, vt tributum, prout quiſque poſſideret, inferret, ditiores, qui aſſes dabant, Aſſidui dicti ſunt: & quoniam ſoli negotiis publicis frequenter aderant, eos qui frequentes aſſunt, aſſiduos ab aſſibus dixerunt: *Hæc Chariſ lib.*1.

ASSIGNARE, vide ſuprà Adſignare.

ASSILIRE, pro vim afferre, adoriri, oppugnare. *lib.feu.*1.*titul.*5.§.1. *& eod. libr. titul.*17. Si ſcienter ſeniores aſſilierint.

ASSISII, *c.pen.extra de cler.non reſid.* dicuntur beneficiarij, qui canonici non ſunt, ſeruiunt tamen eccleſiæ, nec vocantur ad communes tractatus cum canonicis. Sic autem dicuntur, quaſi aſſidui, *vt vult Bernardus ad d.c.pen.* qui & manſionarios vocari adnotat. Vide ibi Ioann.Andream. Hi, vt credo, ſunt, quos vulgò *preſtres perpetués* vocamus.

ASSOLET, id eſt, conſuetum eſt, *apud Macrum.l diuus.*14. *D.de offic.præſid.* Liuius lib.1.vrb.condit. Vbi illuxit, paratis omnibus (vt aſſolet) vocari ad concionem vtrunque exercitum iubet.

ASSVLTVS, ob quem quis feudo priuatur. *c.vnic.§.ſimiliter.quib.mod.feud. amitt.in vſib.feud.* eſt impetus in perſonam, vel locū, ſiue hoc pedibus fiat, vel equo, aut machinis, vel alia quacunque re aſſiliatur. *Vide Baronem à Tautemberg.in tit.*5.*lib.*1.*Feudorum.*

ASTALIVM, vide ASTV.

ASTIPVLATOR, vide ADSTIPVLATOR.

ASTV apud poetas, *Feſto lib* 1. aſtutiam ſignificat: cuius origo ex Græco ab oppido ἄστυ ducitur, in quo qui conuerſati aſſiduè ſunt, cauti atque acuti eſſe videbantur. Eodem verbo in eundem ſenſum vſus eſt vetus interpres *in authent.de teſti.§.ſi verò aſtu.* vbi Accurſius interpretatur dolum, vel malitiam, pro quo in Græcis eſt ἐξεπίτηδες. Adiectiuè vſurpauit Plautus in Pœnulo: *Mea ſoror iſta ſtupida eſt ſine animo aſto.* id eſt, doloſo & callido: *itaque vſurpatur l.*4.*de furt. l.*15.*qual quis ſi dot.deb.l.*3.*de hom.lib.bo.l.*1.*de dam.iniur.Lang.* Hinc

ASTVTVS, *in Iuſtiniani Conſtitutione l.fin.in fin.C.mand.* pro doloſo, callido, cauto accipitur. Inde

Aſtutè, *in reſcripto Impp.l.*2.*C.de legibus,* id eſt, doloſè & malitioſè.

ASTALIVM ab aſtu, idem quod felonia. Hinc Aſtalium facere, id eſt, fruſtrari & decipere *in l.*6. *Lang. de maleſ.& pub.crim.*

Ἀστυνομικοὶ, Ædiles *apud Papinianum, l.*1.*οἱ ἀστυνομικοὶ.D.de via publ.& ſi quid in ea fac* vbi explicatur eorum officium.

Ἀσυνάπτως aduerbium, quo quid diſiunctum ſignificamus, falsò repoſuit Alciatus *l.*9. *Parerg.c.*8. in Scæuolæ reſponſo. *l.ſi ſic.*133.*D. de verb.oblig.* Deridétque ridiculus doctores, qui pro illo verbo Græco legunt ibidem. Si actum eſt, quibus connumeratur Accurſ. cùm tamen in Florentina editione, eáque fideliore, rectiore, atque receptiore ita legatur, quod & Ant.Aug.lib 1.cap.vlt. Emen.probat. ait igitur Scæuola: Ant ſi ſic volumus factam eſſe ſtipulationem. NEQ. PER TE, NEQ. PER HAEREDEM TVVM FIERI? vt ad vnam vim primam teneat: ſi vim fecerit, amplius exhæredis committi non poterit. ergo ſi auctum ſit, &c. *Ita legunt ibidem Bart.Iacob.Butrig.Alber.Iacob de Arena. & alij*, rectè. Alciatus in ſuum errorem traxit Oldendorpium, & Spiegel.

Ἀσύστατος, *Alciato lib.*1.*Parerg.cap* 8. dicitur ſtatus non conſiſtens: aítque pleróſque ita legere in Africani reſpōſo. *l. qui quadringenta.* 88.*ad leg. Falcid.* alios verò, τῶ ψευδοφύρε. Subiicit vtramque

lectionem poſſe defendi. Equidem à Flor. lectione d ſcedere non auſim, quæ τὸ ψευδώνυμον habet. Florentinam ſequitur & probat Ant. *lib.4.emend.c.16*

ASYLVM in lege Romuli *apud Halicar. lib.2. & Vlpianum ex Labeone l. ſi quid ſit. 17. §. apud Labeonem. D. de ædilit. edict.* lucus ſacer erat, quò perfugij, libertatiſve (Galli vocant *Franchiſe*) cauſſa ius erat confugere: quod & Virgilius oſtendere videtur *lib.8 Æneid.*

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer
aſyllum.
Rettulit, & gelida monſtrat ſub rupe Lupercal.

Aſyli ius ad ſtatuas principum productum eſt. *d. §. apud Labeonem.*

A T

AT, Feſto differentiam rerum ſignificat, vt cùm dicimus Scipio eſt bellator, at M. Cato Orator. & eodem etiam ſenſu accipitur *in §. manet. Inſti. de ſociet. & l. j. de adpa. proconſ. & lega. lib. 12. C.* licet ibi quidam putent pro, poſtquam accipi, cùm potius ſit ibi aduerſandi nota.

ATAVIA, abaui, vel abauiæ mater. *l. Iuriſconſultus. §. quinto gradu. D. de gradi.*

ATAVVS, eſt abaui, vel abauiæ pater, proaui vel proauię auus, aui auiæque proauus, matris vel patris abauus. *Paul. d. §. quinto gradu.*

Ἀτέλεια, ſiue ἀτελὴν, tributorum immunitas, vacatio munerum.

Ἀτελὴς, immunis, à quo nihil exigitur, *vt docet Pollux lib. 9.* περὶ τῶν κατὰ θάλατταν μερῶν. id & de hominibus, & de portu dicitur, auctore eo. *Exempla extant tit. de vaca. muner. D. & C. lib. 10.*

ATHLETÆ *I. Polluci li. 3. cap. j.* propriè dicuntur gymnici, & Aſcetæ, & Agoniſtæ. Hi artem ludicram non faciunt: virtutis enim gratia hoc faciunt, *vt Vlp. ſcribit l. 4. de iis qui not. infa.* Athletæ autem quibus ludis exercerentur docet *Paulus l. 7. ff. de aleato.* cuius rei commeminit & Simonides, cuius verba vertit Alciatus:

Iſthmia Philonis, Diophon, & Pythia, vicit,
Et curſu, & iaculo, ſaltibus, orbe, palo.

Sacris certaminibus coronati, excuſationem à tutela habent. *l. ἐὰν δ᾽ ὦσι. §. Vlpianus. D. de excuſat.* ciuilium munerum vacationem. *l. vnic. D. de athletis.*

ATORNATI dicuntur procuratores apud acta conſtitui, *in c. vnico. de ſta. regula. lib. 6. §. porrò. vbi glo.*

ATQVE, ſimilitudinis nota eſt *apud Tryphonium l. ſi pater. 76. D. de iur. dot.* quo ſignificatu ſubaud vox, perinde, & alibi ſæpe, *vt l. 4. D. de pact.* Atque, etiam pro deinde. ſubinde, accipitur *in l. filia. 20. C. de inoffic. teſta.* niſi malis pro ſtatim ibidem poni, vt apud Virgilium.

Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

Atque, explicandi notam eſſe apud Vlpianum *l. j. de admi. tut. in princip.* quidam autumant: quod Accurſius & Albericus docent. illic auxeſim quandam potius ſignificare putem, vt ſæpè apud M. Ciceronem viſitur, cùm verbo leuiori grauius, expreſſius, & ſignificantius addimus. Atque ſumitur pro, quàm, *apud Pomponium. l. qui re. 76. de furt.* vt apud Perſium.

- qui tu impunitior exis.
Atque hic.

& Suetonius in Iulio Cæſare, Velut (inquit) grauius atque ipſe ſenſiſſet.

ATQVE ITA, formula ſignificat quod vulgò dicitur, & per conſequens, *apud Modeſtinum. l. cùm alicui 26. D. de neg. geſt. & alibi ſæpe.*

Atque, ſiue, *vt in Pand. Flo.* atquin. & adquin, accipitur pro ſed enim *apud Vlpianum l. & eleganter. 7. §. ſeruus pactionis. D. de dol. ma.* ſiue pro, ſed certè, *in l. Barbarius. D de offi. Præto. l. atquin. D. de nego. geſt. & alibi ſæpiſſimè.* Exempla enim recenſere nolo.

ATRIDÆ Atrei filij, Agamemnon & Menelaus. *Vlp. l. ſi vxor. 13. §. j. D. ad le. Iul. de adul.*

ATRIARIOS, ſiue Atrienſes, mediaſtini opera fungi *Vlpianus ait l. j. §. Caupones. D. nau. caup. ſtab.* Horum meminere Alfenus *l. in lege. 203. D. de verb. ſign.* & Vlpianus *l. ſed ſi. 15. §. j. D. de vſufr.* & alij Alciatus autem & Oldendorp. putant eum ſeruū dici, qui aliis præpoſitus eſt, qui negotia procuraret, vænalia diſtraheret, debita exigeret, aliis ſeruis alimenta diſtribueret.

ATROX vis dicitur, qua quis de fundo vi deiicitur, *Vlpiano l. j. §. j. verſi. ad ſolam. D. de vi & vi armata.* Atrocem autem iniuriam, quaſi contumelioſiorē, & maiorem accipimus. *l. 2. & 3. D. de feriis, & l. prætor. & l. ſequ. & ſequ. D. de iniur.*

iniur. Quot modis illa fiat, quíve æſtimanda ſit, à Iuſtiniano petendum eſt. *§.atrox.iniuria.Inſt.eodem.* Æſtimatur enim à facto, loco, & perſona. *d.§.atrox,* addas & tempore.*d.l.prætor.*

Atrox perſona,quę vel maiora flagitia habet,vel famoſior eſt,vel quæ ſæuitiam pro ſe fert, *apud Paulum in l.3.§.1.de offic. præf.vigil.D.*

ATTÆ appellantur, *vt Feſtus ait lib.*1. qui propter virium crurum,aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram,quàm ambulent.

ATTENTARE, vide ſuprà, Adtentare.

ATTESTARI,eſt abſenti denũtiare.*Paul.l.ſi ſubſignatum.D.de verb.ſig.* in Pand.tamen Flo.legitur deteſtari rectius.

ATTINGERE hæreditatem,vide ſuprà Adtingere.

ATTRIBVTA,vel, vt alij ſcribunt,adtributa pecunia,veterib.dicebatur adſignata, Varro in lib. 4.ling.Lat. quas nunc adſignationes adpellamus,vt adnotat Budæus in priorib.

A typus,*apud Vlpianum l.idem Offilius.* 10.*§.ſi.ff.de ædil. edict. & Gellium in eundem ſenſum.lib.*4.*c.*2. dicitur, qui non ſatis expedito plectro linguæ vtitur,quaſi aerem non feriens, vel quaſi non ſatis verba exprimens,conformánſque. nam τύπος formam ſignificat quæ imprimitur: vt ἄτυπος dicatur, cum ea forma malè imprimitur.

AVARVS,quaſi æris auidus, iunctúmque eſſe vocabulum, *Gellius lib.*10. *c.*5.*refert.*

Auariſſimus, apud Vlpia. *l.ſolent.ff.de off.præf.*

AVARITIAM, πάσης πονηρίας πρόσιμόν τε,καὶ πόρρωθεν εἶναι *docet Imp. Iuſtinianus Nouell* 8. *§.ἐννοία. & Apoſt.*1. *ad Timoth. 6.* πάντων τῶν κακῶν ῥίζαν appellat.

AVC.apud Valerium Probum, notã eſſe auctoris,auctoritatiſve ſcribit Alciatus.*lib.*2.*c.*9 *Parerg.*

AVCETA, *Feſto libr.*1. ſæpe aucta.

AVCTIO, ab augendi,adiiciendique negocio appellatur, *Aug.l.Emend. c.*3. eſtque pretij in ſubhaſtationibus adiectio,quam Galli *enchere*,vocant.ſic accipitur *in l.ſi tempora.*5.*& l.ſeq.de fide inſtru.& iur.haſt.fiſc.lib.*10.*C.*

Auctionis formulas varias recitat G. Budæus in forenſibus, puta has: Auctio bonorum proſcripta, id eſt, ſubhaſtatio. Auctionis clauſula, id eſt,decreto adiudicatio. Auctionis inſtitor, ſubhaſtationum perſecutor. Auctionis diem denuntiare, dici putat Budæus pro ad diem decreti citare. Addictioni decretali diem præſtitu re, dicendum verius & propriè magis putem.*l.ſi tempora. & l.ſeq.de fide inſtr. & iur. haſt. fiſc. libr.* 10.*C.*

AVCTIONALIA, *apud Vlpianum l.*1.*§.officio.ff.de tut. & rat.diſt.*tabulæ & inſtrumenta ſunt actionis,vt ex M. Cicerone in Catilinam liquet. Baſilica interpretantur τραπεζιτικοὺς λόγους.

AVCTIONARIOS interceſſores, opponentes ſe ſubhaſtationi, dici idem putat.Tu rem expende.

AVCTORES dicuntur, à quibus ius in nos tranſit, vnde venditorem, auctorem rectè appellabimus. *Cic. Verr.*7. Tum illi intellexerũt, ſed id quod à malo auctore emiſſent, diutius obtinere non poſſe: id eſt ab eo qui vendendi auctoritatem nullam habebat.*Vide l.ſi ſeruum.§.ſi.ff.de act.empt.l.creditor. §.fin D. eo.l.ſed ſi.l.ſi per imprudentiam. ff de euict. l.ſed vbi. D.de minoribus.*Porrò quemadmodum verbum vendendi ad omnem alienationem pertinet in XII. Tabulis, *vt ſcribit Pomponius l.ſtatu liberi.* 29.*ff.de ſtatu lib.* ita auctor dicitur omnis, à quo ius in nos tranſiit.*l.an vitium.ff.de diuer. temp.præſcript.*

Hi primi Auctores ſunt.

Auctores ſecundi dicebantur, qui pro euictione fideiubebant. *l illud.*4.*ff.de euict.* hi à Iuſti.in Nou.4.βεβαιωταὶ, à Iuliano Patritio venditionis confirmatores appellantur. *Vide Ant.Auguſt.lib* 3. *cap.*6.

Auctorem laudare, eſt nominare, & (vt Galli dicunt garendum appellare, *l. tenetur,§.ſi tibi.D.de act. empt.l.*2.*C.de in lit.dan.tu.l.Herennius.§.Gaia.ff.de euict.l. auctore.C.eo.*

Auctor dicitur fieri tutor, cùm probat quod actum eſt, *l.etiam ſi.*3.*ff.de auct.tut.* Hinc Auctor in rem ſuam. *§.ſi inter Inſti. de auctor.tut.*

Auctores etiam pro prudentibus, & conſultis, & iuris pręceptoribus ponun-

tur, *l. apud Celſum. §. Labeo. 15. D. de dol. except. l. 2. § poſt originem. ff. de orig. iur. l. j. §. ſed in vſufru. ff. de vſufruct. adcreſc. l. cum auctoritas. C. de vſufr.* Cicero in 1. de Orat. Atque, inquit, illum cum diſſerendo par eſſe non poſſet, ad auctores confugiſſe. &

Auctores iuris. *l. quæro. ff. de act. empt. l. 1. C. de verb. ſig. & apud Aul. Gell. li. 13. cap. 10. in princ. & Aggen. Vrbic. ad I. Frontin.* vbi de Caſſio Longino loquitur, dicebantur iuriſconſulti, quibus permiſſum erat (vt ait imperator) iura condere.

Auctor ſeditionis *in l. eiuſdem. §. itémque auctor. ff. de ſica. l. ſi quis. 38. §. auctores. ff. de pœn.* dicitur, qui ſeditionem primus ciet, inducit, & perſuadet.

Auctor legis dicebatur, qui cùm ea dignitate præditus eſſet, vt eius oratione commoueri populus poſſet, ab iis qui leges ferebant, deligebatur, qui eas ſuaderet. Ita Pompeius eius legis quam tulit Lentulus de Cicerone reuocando, frequenter à Cicer. auctor appellatur: in ea quam poſt reditum habuit oratione.

AVCTORAMENTVM non ſignificat ipſam auctorationem, actúmve auctorandi, ſed ipſam obligationem. M. *Cicero 1. offic.* Illiberales autem, & ſordidi quæſtus mercenariorum omnium, quorũ opere, non quorum artes emuntur. Eſt enim in illis ipſa merces, auctoramentum ſeruitutis. Eodem ſenſu accipitur *apud Suetonium in Tiberio c. 7.* auctoramentum centenum millium, pro mercede dici conſtat.

AVCTORARE, eſt obligare, ſacramento adigere, quod de militibus ſępè apud Liuium, claſſicóſq; rerum ſcriptores dictum animaduerti: cui contrarium eſt Exauctorare, de quo infrà ſuo loco.

AVCTORARI verò Iuriſconſ. dicitur, pro auctorem eſſe: vel auctoritatem ſuam interponere, *apud Pomponium l. & ſi 4. ff. de aucto. tut. & Vlpianum. l. huius. 9. ff. quod falſ. tut. aucto.*

AVCTORITAS, probatio, voluntatis interpoſitio, & accommodatio, actus, adprobatio, *tot. tit. de auctoritate tut. ff. & C. de auct. præſtan. & Inſt. eo. tit.* quã Theophilus αὐθεντίαν appellat & αὐθεντεῖν, auctorare. In cuius præſtatione preſentiam non ſufficere, ſed liberum animum adeſſe oportere Vlpianus ſcribit *l. 1. §. fin. D. eod.* & nullam eſſe differentiam, eam non interuenire aut perperam fuiſſe adhibitam, idem tradit. *l. 2. D. eod.*

Auctoritatem etiam interpretatur Venuleius *l fin. ff. de euict.* actionem pro euictione: quo ſenſu accipitur apud Iulium Paulũ lib. 2. Sent. recept. tit. 17. Hoc actionis genus βεβαιώσεως δίκην appellat I. Pollux lib. 8. Onomaſtic. Seneca: Poſidonius, inquit, tibi auctoritatem promittet. Eodem ſenſu accipitur Auctoritatis inſtrumentum *apud Scæuolam. l. fi. in princip. ff. de pignorat.* hoc eſt, id inſtrumentum, quo de euictione promiſſum eſt: *Alciat. lib. 2. Parer. c. 9.* ibi poni exiſtimat pro eo iure, quod ab auctore, id eſt venditore conſecutus eſt emptor: hoc eſt, vt vulgò dicitur, tituli ſui & acquiſitionis literas: quod eodem pertinet. nã venditionis inſtrumento promiſſio de euictione continetur. Eo tamen ſenſu accipiendum putem quo apud Venuleium & Paulum, vbi ſuprà, vt facti ſpecies argumento eſt.

Auctoritas etiam pro iudicis edicto, & literis ſumitur, *in l. 1. C. Th. ſi cert. pet. chirograph.* ibi, auctoritatémque poſtibus debitoris adfigere *in l. diligenter 9. C. de aquæ duct. lib. 10.*

Auctoritas etiam pro mandato, & iuſſu iudicis ponitur in nouel. *Valentin. tit. 7 de indul. reliq.* quo ſenſu accipitur auctor apud Paulum, *l. iuſtè. ff. de adqui. poſſe.* Iuſtè poſſidet, qui auctore prætore poſſidet, id eſt (vt Accurſius interpretatur) decreto ritè interpoſito.

Auctoritas iuris, *apud Vlpianum l. videamus. 4. §. j. ff de in lit. iur. & Modeſtinum l. ſi ſeruo. 20. ff qui & à quibus. & Papinianum. l. in tabulis. 36. ff. de ſtatu lib.* vis, & poteſtas legum, & præeminentia, & pondus: ſicut eo ſenſu ſæpiſſimè accipiunt M. Cicero & T. Liuius, exempla ita obuia ſunt, vt tranſcribi hîc non debeant.

Auctoritas Senatus, quid ſit, docet Dio. lib. 55. ἀλλὰ, inquit, αὐκτώριτας ἐγίγνετο ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα αὐτῶν ᾖ. Porrò, βούλημα τοῦτο perſcribi ſolitum M. Cicero libr. 5. de Orat. ad Q. Fratrem docet: Et eundem, inquit, (id quod in auctoritatibus perſcriptis extat) ſcribendo adfuiſſe. Sic accipitur apud eundem Tullium, auctoritas ordinis. 3. de Orato. in initio.

Auctoritatē legis, pro ipſius beneficio accipere debemus, *apud Vlpianum l. fi. §. ait l. in fin. ff. de diuort.* vt patet ex §. ſeq. ibid. cuius initium eſt, illud.

Auctoritas in xii. Tabulis, & in lege Attinia accipitur pro vſucapione: quo ſignificatu vſus eſt & Scæuola, *l. vlt. ff. de aqua & aq. pluu.* qua in re fallitur Bart. *ad d. §. vlt.* qui auctoritatem, iuriſdictionem interpretari videtur. Verba Legis xii. Tabu. hæc ſunt. VSVS EST AVCTORITAS FVNDI BIENNIVM ESTO. ex M. Cicerone in Topicis, & pro A. Cecinna. Item alio cap. ADVERSVS HOSTEM AETERNA AVCTORITAS ESTO. ex Cicer. libr. j. Offic. & alio cap. REI FVRTIVAE AETERNA AVCTORITAS ESTO. *ex §. furtiuæ. Inſt. de vſu.* Attiniæ legis verba refert A. Gellius li. 17. c. 7. In lege vtraque Iuſtinianus, *d. §. furtiuæ, auctoritatem*, vſucapionem interpretatur. Recipienda igitur non eſt eorum interpretatio, qui in Scæuolæ reſponſo auctoritatem, firmamentum, robur, firmitatem, validitatem interpretantur. Alij veræ interpretationi, ſignificationíve propius accedunt, auctoritatem apud Scæuolam pro iure dominij accipientes, cùm tamen iunctis legum capitulis, *pu. ta. l. j. §. fi. & l. fi. ff. de aq. & aqua plu.* auctoritas pro vſucapione accipiatur: quod & Budæus rectè adnotauit *ad l. Herennius. ff. de euict.* ex M. Cicerone de Haruſp. reſponſ.

AVCVPATIO (vt notiſsimam ſignificationem prætermittam) in reſcripto Conſtant. *in l. 1. C. de formul. & impet.* eſt verborum iuxta literæ rigorem (vt vulgò loquuntur) expoſitio. vnde & M. Cicero verborum aucupium rectè dixit. Sic Varro lib. 4. ling. Lat. Scientiam ad opinionem aucupari dixit: vt noſtris tēporibus vidimus.

A V DACIAM, ab audiè, id eſt, cupidè agendo, dictam ait Feſtus lib. j. qua quis facinus nullo periculi aut pudoris metu perterritus molitur. *c. 2. de cenſi. l. 5.*

Audaciam pro audacibus in Iuliani Conſtitutione *l. pen. C. de ſepult.* vt ſcelus pro ſcelerato, apud Plautum, & Terentium.

A V D E N T E R, pro temerè, impudenter & liberius quàm par ſit, *dixit Vlp. l. j. § fi. ff. ſi pars hæred. pet.*

A V D I E N T I A M epiſcopalem, Epiſcopi forum, & iudicium appello, *l. epiſcopale. 9. C. de epiſc. audient.* iuriſdictionem epiſcopi interpretatur Accurſius. *C. eo.* cuius ſententiam probat Azo. *in Summ. C. eo.*

A V D I T O R in variis Ciuilis & Pontificij iuris articulis ſumitur variè. Quandoque pro diſcipulis, qui ius Ciuile diſcunt, & præceptores audiunt. *l. 2. § poſt hunc verſ. ſed plurimum à ſuu. ff. de reg. iur.* Auditorem pro lectore accipi apud M. Ter. Varronem lib. 5. ling. Lat. ipſo ſtatim initio rectè quidam putant. Auditor etiam dicitur cui articulus cauſſæ committitur. *c. ſuper quæſtionum. §. porrò. ad fi. de off. deleg. in vol. Greg.* Sed & is cui cauſſæ terminus, definitio, & deciſio delegatur, *clem. auditor. de reſcript.*

Auditor Contradictoriarum: eius officium eſt circa reſcripta iuſtitiæ, dandóſque iudices.

Auditores in curia Romana, vocantur auditores ſacri palatij. Auditores ſacri palatij referunt inter ſe & pronuntiant, *Innoc. c. quoniam. de probat. in ant.* Cardinales verò auditores Papæ referunt: niſi eis commiſſa fuerit definitio. Auditores an ſint ordinarij, vel delegati, *tradit Spec. tit. de adiutore.*

A V D I T O R I V M locus eſt, vbi artium miniſtræ philoſophia legéſque docentur. *l. vnic. C. de ſtud. lib. vrb. Ro. lib. 11.* quidam vocant ludum literarium. Auditorium, locus in quo cauſſæ aguntur, cognoſcuntur, & finiuntur, *Vlpiano. l. 1. ff. an per alium cauſ. l. 4. in fin ff. de lib. cauſ. & l. 1. §. fin. in fin. ff ne de ſtat. def.* Atq. etiam de ſcholis publicis intelligi poteſt, & illo ſenſu accipitur *in l. contra. 54. ff. de re iud. l. pen. de offic. adſeſ.* Auditorium quoque principis appellatur, vbi princeps quid cognoſcit, definit, decernit, edicit, *l. minor. 18. ff. de min. & l. mulier. ad princ. ff. ad Treb. & l. ſi quando. 36. ad fi. C. de appel.* vbi ſacrum vocatur. Alibi conſiſtorium dicitur, *l. fin. §. in his autem. C. de tem. appel.* quod ſoli Imperatori aut Regi habere licet. Auditorium etiam præfecti Prætorio dicitur, *l. lecta. in princ ff. ſi cert. pet.* Auditorium iudicum, magiſtratuum *de quo ſuprà § auditorium. 2. cuius meminit Tryphoninus, l. cum in fundo. §. pen. ff. de iur. dot. & l. penul. de offic. adſeſſ.* vbi cauſſę audiuntur, & explicantur.

AVE, ſiue, Haue, vel Habe(b, pro v, vt ſæpe in P. Flor. vt eſt literarum mutua ἐναλλαγή, vel Fabio auctore) K N B id eſt, aue chariſsime nobis, ſalutãdi formula, qua vtebantur Imperatores ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, & inſcriptionibus ſuarum conſti. qualem videmus in inſcriptione *l.falſæ.8.C.Theo. de falſ. mon. & alibi ſæpe* & in Codice Iuſtiniano eiuſmodi ſalutares inſcriptiones viſuntur: quæ quidam deprauarunt, & corruperunt.

AVERSA charta, id eſt, opiſthographo. *l.charta.D.de bo.poſ.ſecun.tab.* Eſt enim ὀπισθόγραφος à tergo ſcriptus, *Plinio li.3.Epiſt.5.* Theo. Hermopolites *ad l. notionem. D.de verb.ſignific.* ὀπισθόγραφον λόγον appellat apocham à tergo ſcriptam.

AVERSIONE, vel per auerſionem emere, locutio eſt à Iuriſconſultis vſurpari ſolita, quum res multæ ſimul at que aceruatim vno pretio venduntur. Aſconius hac in re vocem Semel, vſurpat, Sectores, inquit, ſpem lucri ſui ſecuti, bona condemnatorum ſemel auctionabantur: ac poſtea ſingulas quaſque res populo venditabant. Hotoman. ab auertendo ſcribit deductum vocabulum, quaſi cum omnia ſimul & vniuerſè tanquam per euerriculum auerruntur: vnde vniuerſa dicuntur propriè, quæ vnum in locum ſunt conuerſa. Alij ab auertendo deducunt, quod ſcilicet quaſi auerſi negotium ita contrahamus, re omni neque perſpecta, neque explorata bene. Quid verò interſit inter Aduerſionem, & Auerſionem, cur ve illa emptori & conductori, hæc vẽditori & locatori conueniant, vide apud Hotom. in Comm. verb. iuris.

Auerſione locare, *apud Africanum, l. & hæc.35.in princ.D.loca.* vel per Auerſionem conducere, *apud Vlpianum in l.1.§. exercitorem. ff. de exercitoria* ἐν ὁμάδι, id eſt, in vniuerſum locare aut conducere.

Auerſione vænire, *Vlpiano l.4.§.ſi auerſione.D.de peric. & comm.rei vend.* Si auerſione vinum vænit, cuſtodia tantum præſtanda eſt, & *§.ſeq.* Vino autem per auerſionem vendito, finis cuſtodiæ eſt auehendi tempus. Dicitur autem cũ pretium aut numerus, aut menſura aut pondus non dicitur, *Aug.lib.3 Emen.cap.* 6. Græci ἐν κότλῳ. Valentinianus *Non de re* *leuat poſſeſſio.* in aggere. Galli adpellãt in groſſo, & *en bloc.* Plutarchus in Iſocrate, ἀθρόα τὰ φορτία πιπράσκειν.

Auerſione opus locari, *apud Florentinũ l.opus.31.D.loca.* ait Aug. vbi ſuprà cum totum vnum pretio, non in pedes ſingulos, menſuráſve locatum eſt, quod colligi poteſt ex his Flor. verbis vbi ſuprà, Opus quod auerſione locatum eſt, donec adprobetur, conductoris periculum eſt: quod verò ita conductum ſit, vt in pedes menſuráſve præſtetur, &c.

AVERSI oneris actio, *apud Alfenum, l.in nauem.31. D.loca.* id eſt, interuerſi & ſubrepti. Eſt enim

AVERTERE, ſubripere, *l.illud.7. §.pen. D.de trib.* & amouere, intercipere, aliò transferre. *l.1.§.præterea. D.ſi is qui teſta.lib.eſſe iuſ.fue. l.3.ſed & ſi quis. D.de crim.ſtellion.*

AVERTA, *in l.quoniam.de curſ.publ. lib.12.C.* quid ſit ex Græc. interprete Bud. in l.eos D.de falſis docet: Ἡ δὲ ἀβέρτα, τουτέστι, τὸ ὑπομάσχαλον ὅπερ ἐπιφέρονται κατὰ τοῦ νώτου ἔσω καὶ αὐτὸ ἐξήκοντα λιτρῶν. καλεῖται δὲ ἀβέρτα ἐκ τοῦ ἀπεστράφθαι. Auerta ex eo, quòd auerſa ſit: ὑπομάσχαλον, id eſt, (vt ait Budæus) lora latiora, quæ per terga equi iugalis excurrunt, ſub alis eius ſuccincta.

AVFERRE eſt quid amouere, ſed id ſine vi fieri poſſe Vlpianus ſcribit, *l.quo naufragium.§ nonſolùm autem.* D *de incen. ruin.& naufr.* Auferre, *toto tit.*D.*& C de iis quæ vt indig.& in l.auferetur.* D *de iur. fiſc.*eſt, vindicare, *idque per l.portiones.*21. D.*de iis quæ vt indig.auf.* Auferendi cauſas pete ex dictis tractatibus, latiſsimam enim tractatione n exigunt.

AVGERE ſpectat ad quantitatem, Ampliare ad pretium.*C.de ſac.ſan.Eccl. l.iubemus nulli de iur.fiſc.l.non intelligitur. §.diui.* Augere hæreditatem, gregum & pecorum partus, *in fi.l.ſed etſi.* D. *de peti hære l.ancillarum.*D.*eo.*

AVGMENTA dicũtur, quæ rei accedunt. *l.item veniunt.§. item non ſolùm.ff. de hæred.pet.*

AVGVRES ab auium garritu dicti ſunt. Porrò trifariam augurari auibus ac futura prædicere ſolebant: Primùm volatu, deinde cantu, tertiò guſtatu obſeruato.

Augures, maleficiorum appellatione contineri ſanxit Conſtantinus, eos conſuli

ſuli prohibens. *l. nemo.* 5. *C. de malef. & mach.* idque ſublata Romuli lege, iubentis, Ne quid inauguratò fieret.

AVGVSTI cognomentum vnde deſcenderit, quáve de cauſſa Cæſari inditum fuerit, ex Dione libr. 43. diſces: cuius verba ex G. Xylandri verſione hæc ſunt: Sed poſtea quàm ea quæ pollicitus fuit, re ipſa perfecit, ibi demum Auguſtus à Senatu, populóque appellatus eſt. Etenim cùm ſtatuiſſent peculiari quodam cognomento inſignire, ac alij alia referrent ac probarent: Cæſar, quamuis Romuli nomen vehementer adpetebat, tamen cùm ſentiret hinc ſe ſuſpectum adfectati regni fieri, eo omiſſo, Auguſtus quaſi hominis natura amplior ipſe cognominatus eſt. Auguſta enim ea, quę honore digniſſima ac ſanctiſſima ſunt, dicuntur, ideóque σεβαστὸν Græci Auguſtum interpretati ſunt, quaſi venerandum dicas.

Auguſti & Cæſares (qui his notis in plurimis inſcriptionibus, & ſubſcriptionibus C. Th. & Iuſtiniani conſtitutionum, AA. & CC. reperiuntur) hoc differunt. Nam Auguſti hi dicuntur, qui nunc regnant, & à Senatu Imperatoris nomine honeſtati ſunt: ac Cæſares dicuntur, qui ab ipſo Auguſto electi ſunt, ad regendam prouinciam aliquam cum Cæſaris honore tantùm, donec Auguſtus vixerit, poſt eius mortem ſucceſſuri in imperio. *Hæc Alciatus in l. 2. de excuſ. artifi. lib. 10. C. ex Ammiano Marcellino.*

Auguſti quando primùm regnarint, docet I. Capitolinus in M. Antonino philoſopho. Marcum, ſcilicet philoſophum, & Verum Commodum fratrem. Tres etiam poſtea ſimul regnaſſe ſcribit Ammianus Marcellinus. In hoc tamen inquit: negocio Valentinianus morem antiquitus inſtitutum ſupergreſſus, non Cęſares, ſed Auguſtos, germanum nuncupauit, & filium: beneuolè ſatis.

Auguſta, Auguſti vxor, *l. princ. 31. D. de legib. l. fi. Auguſtæ. D. de leg. 2. l. fiſcus in fi. D. de iure fiſc. l. cùm hæredes. C. qui teſta fa. poſſ.* & alibi ſæpiſſimè. Auguſta etiam Auguſti ſoror, *l. fi. C. Theo. de luſtr. collat.*

Auguſta domus, domus eſt principis priuata, ad eius rem priuatam pertinens, *vt conijcere eſt ex inſcripti & titu. de priuile. dom. Aug. lib. 11. C. eadem diuina dicitur, in l. abſit. C. eod.*

Auguſtam fortunam, Auguſtum ipſum interpretari poſſumus, *l. vlt. in prin. C. de indic.*

AVGVSTALIA, Auguſti feriæ ſunt.

AVGVSTALES variè accipi conſtat. Nam quidam erat pręfectus Auguſtalis, qui Ægypti præfectus erat, cui pręfectura, & imperium ad ſimilitudinem Proconſulis conceſſa erant, *l. vnic. D. de offic. præfect. Auguſt.* Quando, & à quo ſit cōſtitutus, Strabo lib. 7. quáve de cauſſa Tacitus lib. 2. Annalium docent *Huius meminit Anthemius, l. 3. C. de cano larg. titul.*

Auguſtales nūcupatos fuiſſe ſcribit Vegetius li. 2. rei milit. qui primos ordines in bello ducebant: quòd ab Auguſto ad id munus adlecti eſſent.

Auguſtalis etiam ſextumuir, iudex municipalis erat à Decurionibus factus, *vt ex l. quinque. 57. & l. ſi quos. 59. de Decu. l. 18. C.* iunctis epitaphiis, quæ Mediolani extant, FAVSTVS VI. VIR AVGVSTALIS, QVI INTER PRIMOS AVGVSTALES A DECVRIONIB. AVGVSTALIS FACTVS EST.

AVIA mater eſt patris matríſve, ſicut auus pater patris, matríſve, *l. 1. D. de gradibus libe.* Auia negocia nepotis adminiſtrat. *Vide l. Neſennius. D. de negotiis geſtis.*

Auia mea, ſocrus magna vxoris meæ eſt. *Modeſtinus l. non facile. §. gradus. de grad. & adfin. D.*

AVIARIA apud Paulum, *l. auibus. D. de legat. 3. cauea, quibus aues concludimus*

AVIATICVS, nepos. *lib. Feud. 3. tit. 1.* §. 3. Si verò filios non habuerit, & auiaticum ex filio maſculo reliquerit. Fictum nomen ab Auus, vel auius, quo nomine in legibus barbaricis ſæpè pro auus vtuntur. Nepotem verò feudiſtæ interdum fratris filium appellant, *vt lib. 1. tit. 5.* §. 1. quam conſuetudinem in Francogallia lingua retinuimus.

AVIBVS legatis, anſeres, phaſiani, gallinæ, & auiaria debebantur non autem phaſiarij, & paſtores anſerum, voluntatis quæſtio eſt. *Hæc Iul. Paulus, libro 3. Sent. tit. de legat. vnde exſcripta eſt dict. l. auibus. à Triboniano immutata.*

AVLÆVM, *Vlpia. l. ſed & ſi quid.* 15. §. *& ſi. de vſufructu*: Velut aulæi, inquit, vel alterius apparatus. Sed & apud Ciceronem pro Cœlio, in ſingulari legitur. nam vſitatiùs in plurali, & neutro genere, Aulæa legitur. Sunt autem tapeta, quibus parietes, & aulæ, ornatus cauſa teguntur. Seruius verò ſtragula verſicoloria eſſe putat, explicans hunc Virgilij locum:

Aulæis iam ſe regina ſuperbis,
Aurea compoſuit ſponda.

Sic dicta, quòd in aula Attali Regis primò inuenta ſint. Nonius verò genus veſtis peregrinæ eſſe cenſuit, eſſeque ait, tanquam paludamentum habitus militaris.

AVOCARE alicui, pro, ab aliquo. *Vlpia. l. 36. D. de noxa. act.* Nec oberit, quòd Seruiana poteſt ei homo auocari. *Sic l. vlt. D. de his, quæ in teſt. delent.* Auocatur ſcriptis hæreditas, id eſt, à ſcriptis hæredibus, hoc eſt, ſcripti hæredes ab hæreditate repelluntur.

Auocare autem concionem, *inquit, Turn. Adu. lib.* 16. *ca.* 21. eſt concionem à magiſtratu, qui eam aduocauit, abducere: quod, vt apud Gellium eſt, ius erat aliquibus magiſtratibus facere. A tribuno auocare concionem Liuius ſcribit nefas fuiſſe.

AVRES propitiæ opponuntur hebetibus, quas habere dicuntur, qui non curant, quæ audienda ſunt, audire, *Vlpia. in l. ſi extraneus de iur. dot.* Sic ibi legendum putat Budæus refragantibus exemplaribus, in Floren. tamen Pand. propriis legitur. Tu lib. Βασιλικῶν conſule.

Aurem tangens, totum corpus tetigiſſe videtur, *Trebat. l. vulgaris D. de furt.*

AVRELIA Lex, vide infrà Lex.

AVRELIVS, Antoninus Imperator, is eſt, qui virtute & eruditione inſignis, Philoſophi cognomentum tulit. Bella geſſit in Germania contra Marcomannos.

AVREVS, ſeſtertiûm mille æſtimabatur, *iunctis Gaij. in lege.* §. *vlt. D. de S.C. Silan. & Paul. lib. ſent. capitibus*, quod & Anto. Aug. lib. 2. Emend. c. 9. probat vbi veterem & nouam aureorum æſtimationem explicat. At Hotomanus in Com. verb. iuris, aureum continere tantùm centum ſeſtertios contendit, idque ex Dionis verbis, lib. 55. quæ ſic vertit: Cum Auguſti domus in Palatio conflagraſſet, multique multa illi conferrent, nihil accepit, niſi tantum à populis aureum, à priuatis verò drachmam. Aureum enim ego quoque nummum, qui drachmas viginti quinque valet, more noſtro appello: & Græcorum quidam, quorum libros, quòd Attico dicendi genere ſcripti ſunt, legimus, ſic ipſum vocarunt. *Hæc Dio.* Cùm igitur drachma denario Romano apertiſſimè à Plutarcho in Camilli vita æſtimetur, apparet Dionem, aureum pro centum ſeſtertiis vſurpaſſe, cùm ſcilicet in viginti quinque denariis tot ſint ſeſtertij. Locum autem illum Iuſtiniani, *in* § 3. *Inſtit. de ſucceſ. libert.* qui huic opinioni refragatur, ſic exiſtimat poſſe reſtitui. Si quidem libertus & liberta minores centenariis ſint, id eſt, minus mille aureis habeant ſubſtantiam (ſic enim legis Papiæ ſummam interpretati ſumus, vt pro centum ſeſtertiis vnus aureus computetur) nullum locum habeat patronus, &c. Reliqua huc pertinentia vide apud eundem Hot. loco præcitato. Sed & obiter notandum, æſtimationem aurei Romani cognoſci poſſe ex comparatione locorum duorum Suetonij & Taciti: Nam de Othone ſcribit Suetonius: Quoties cœna acciperet principem, aureos excubanti cohorti viritim dabat. *Tacitus*, Cohorti excubias agenti viritim centenos numos diuidebat. Aureus igitur Romanus centum numis taxatur. *Hæc ex Hoto. vide tamen Anto. Aug. lib. 2. c. 7.*

Aureorum anulorum ius, vide ſuprà Anulus.

Aureorum genera duo Budæus conſtituit *lib.* 5. *de Aſſe*: totidem Alciatus *lib.* 2. *Diſpunct. cap.* 9 quorum verba hìc non refero.

Aureus dicitur, ſolidus, §. *fi. Inſti. de pœn. temp. litig. iuncta l. fi. D. de in ius vocand.*

Aureis quinis valet argenti libra, *l. vnic. de argent. pro. lib.* 10. C.

Aurei numi etiam æs dicuntur, *Vlpiano l. etiam.* 159. *D. de verborum ſignificatione.*

Aureos tot, interpretatur Iulianus, *l. quidam* 96. *D. de legat.* 1. quadringentos ex præcedentibus. Ex quo obſeruandum incertum numerum, nondúmque præfini-

præfinitum, ex præcedentibus, aut ſubſequentibus æſtimandum.

AVRICHALCVM, vel orichalcum, quidam (vt ait Feſtus) putant compoſitum ex ære & auro, ſiue quòd colorem habeat aureum. Orichalcum ſanè dicitur, quòd in montuoſis locis inuenitur. mons etenim Græcis ὄρος appellatur. Qui vas aurichalcum pro auro vendidit ignorans, teneri aurum, quod vendidit præſtare Marciano placuit, *l. Labeo. 45. ff. de contrahen. emp.* De Orichalco notatu digna, vide apud Seruium. *in l. 12. Æn.* Orichalcum autem fuiſſe precioſum, etiam Plautus docet, qui ait in Milite glorioſo: Ego iſtos milites orichalco cōtra comparem.

AVRI fodina *apud Gaium, l. D. quod cuiuſque vniuerſ. no.* locus vbi aurum foditur, ſicut Argenti fodina, vbi argentum.

AVRVM Feſto lib. 1. dictum, quia præcipuè cuſtoditur: Græcè enim αὔειν cuſtodire dicitur. Vnde & Theſaurum. Hippocrates medicus de nomine inuentoriis id dictum putat, quem vocitatum ait Aurum, ſiue (vt alij legunt) Aurium. Quidam à ſimilitudine auroræ coloris nomen traxiſſe exiſtimant. Nonnulli, quia mentes hominum auertat: alij à Sabinis tranſlatum putant, quod illi Auſum dicebant.

Auri appellatione anulos aureos cōtineri, aurea emblemata, inaurata non item, *Vlpianus ſcribit, l. cùm aurum. §. idem Celſus. D. de aur. argen. leg.*

Auri facti, infectique appellatione, quid contineatur, docent *Vlpianus, & Paulus, in l. Quintus. & l. Pediculis. & l. cùm aurum. D. de aur. arg. que lega.* quorum verba huc non refero. Vide ſuprà, ARGENTVM factum.

Auri ſui appellatione, non contineri quod in credito eſt, argumento eſt, quod de argento Vlpianus ſcribit, *d. l. Quintus §. argento.*

Auri ſacrā famem imitatione Virgilij dixere Leo & Anthemius Impp. *l. ſi quendam. 29. C. de epiſ. & cleri.* pro execranda. ſic enim Poeta lib. 3. Æneidos:

-& auro
Vi potitur quid non mortalia pecto-
ra cogis
Auri ſacra fames?

Aurum coronarium, definitore Gellio, lib. 5. cap. 6. coronæ aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. hæ antiquitùs ex lauro erāt, pòſt fieri ex auro cœptæ, Baptiſt. verò Egnatius in adnot. ad Capit. ſcribit eſſe, quod ciuitates, & oppida nouis Imperatoribus offerebant, ſub coronarum ſpecie. Equidem ab Imperatorum definitione diſcedere non auſim. Aiunt igitur, aurum coronarium eſſe id, quod offertur à curiarum ordinibus, vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel reb. proſperè geſtis, *l. quæ diuerſarum. C. Theo. de auro. coro.* Hoc autem non, niſi ab admonitis, & ex conſuetudine præſtabatur, *d. l. quæ diuerſarum. & l. ſeq. C. Theod. eo.* Hanc ſolam Iuſtinianus in Codicem ſui nominis tranſcribi iuſſit, *quæ extat lib. 10. C. eo. tit.* Aurum Coronarium voluntatis, munus voluntarium diuus Iulianus reſcripſit.

Huius etiam meminit *lex pen. C. de Iudæis,* & ibi vide Græcos interpretes. Notandum autem obiter illud aurum coronarium, de quo fit mentio *apud Seruium, in lib. 8.* Æn. aliud fuiſſe atque illud de quo extat rubr. *lib. C.* 10. nam illo intelligi adnotat aurum, quod à victis gentibus dabatur, propter conceſſam vitam.

Aurum glebale, quod pro poſſeſſionibus penditur: *huius fit mentio in l. 1. C. de prætor. & hon. præt. li. 12. C.*

Aurum luſtrale, quod quarto quoque anno pendebatur, vt ait Zonaras: onus negociatorum, & mercatorum erat, ob idque aurum negociatorium appellatur à Lampridio in Alexan. Huius fit mentio, *C. de luſtrali auri conlatione,* vbi ſunt duæ tantùm leges Græcæ, à quibus χρυσάργυρον appellatur. fit etiam mentio in variis legibus C. Th. de luſtra. conlat. Appellatur quoque functio auraria, *in l. ſinguli C. Th. eod.* à negociatoribus (vt iam dixi) pendebatur, *vt ait l. à negociatoribus. C. Theod. eo. & l. ſeq.*

Aurum oblatitium, quod non canonis, vel indictionis, ſed oblationis genere quodam à ſenatoribus pendebatur, vt ex Symmachi, & Syneſij epiſtolis didici.

Aurum publicum, quod ærario publico infertur: huius commeminere Honorius, & Theodoſius Impp. *in l. vnic. de aur. public. perſecut. lib. 10. C.*

Aurum puſulatum, vide ſuprà Argen-

tum puſulatum.

Auri maſſam 72. ſolidis, ſiue aureis æſtimat, *l. quotieſcunque. C. de ſuſc. præp. & arc. lib.* 10. ὥσπερ (inquit Zoronas) τοῖς νῦν αἱ λίτραι ἑβδομήκοντα ἀριθμοῦνται, &c.

AVRARIVS ſuſceptor *in l. 1. C. de apochis publ.* qui aurum collatum ſuſcipit. vide infrà Suſceptor.

Aurarium Canonem, *in l. priuatæ. C. de excuſ. mun. lib.* 10. interpretatur Accurſius ſuſceptorem aurarium : cùm pro penſitatione & functione in auro facta, accipi oportere, contextus ipſe conſtitutionis doceat.

Auraria penſitatio, idem: *de qua in l. 2. de fund. partim. lib. 11. C.* & Auraria præſtatio, *in l. vnic. C. Theod. qui à præb. tiron. & equi. excom.* & Auraria functio, *l. ſinguli. & l. omnes. C. Theod. de luſtr. conat.* & Auraria penſio *apud Caſsiodo. lib. 11. Epiſtha. Varia. ad Fauſtum.*

AVRIFEX, qui ex auro quid facit, *l. ſcribit, D. de aur. & arg. lega. & l. 2. C. Th de excuſ. artif.* Hinc Aurifices ſpecierum & ſolidorum, *in l. ſcriniis. C. de palat. ſac. larg. libr.* 12. in breui, ſiue (ſi malis) in notitia.

AVSPICIVM appellatum eſt, ab auium volantium ſpectatione, quaſi auis ſpecium: ſicut Augurium, à garritu auium, tam in bonam, quàm in malam partem.

Auſpicia cognitionum *in l. ſi. C. de incert.* non inter augurium, & euentum litis, vt quidã putat, ſed initia cognitionis cauſſæ, vel potiùs litis (quod & Accurſius Ibidem probat) interpretanda ſunt. Auſpicia, pro auctoritate, iuſſu & mandato in Forenſibus accipit G. Budæus. Auſpicia maiora, maiores honores & magiſtratus ſignificant. Nullus enim magiſtratus inauſpicatò creabatur.

AVT non ſolùm diſiunctiuæ, ſed & ſubdiſiunctiuæ orationis eſt, *l. hæc verba.* 124. *D. de verborum ſignificatio.* Huius ea vis eſt, vt alterum fieri ſatis ſit, *l. ſi is, qui* 13. §. *vtrùm. D. de rebus dub.* Sæpè etiam diſiunctam, aut pro cõiuncta accipi Paulus ſcribit, *l. ſæpe.* 53. *D. de verb. ſing.* cùm dico: Quod dedi, aut donaui. quod & Iuſtinia. probat, *l. penult. C. eod. titul. vt in interdictio,* Quod vi, aut clàm. Hinc qui ſibi, aut filio, aut cuilibet extraneo ſtipulatur, manifeſtè filij, extraneíve perſonam complectitur, *vt Iulianus ait, l. eum, qui.* 56. §. *qui ſibi. de verbor. obligat.* Ita comprehenſum, adiectum interpretantur Bartolus, Baldus, Alexand. Alciatus. *ad d. §. qui ſibi. & rectè.*

Aut, etiam ponitur pro ſiue, in forma diui Pij, apud Calliſtratum, *l. debitoribus.* 31. *D. de re iudic.* tametſi Accurſius, & eum ſequutus Albericus, pro ſicut, ibi accipiendum exiſtiment: eodem ſenſu accipi poteſt, ſcilicet pro ſiue, *in l. penultim. §. final. D. de actionib. empti.* non pro, id eſt, *vt credit Albericus.* & in Pandect. Flor. vitium eſt interpunctionis. nam interpungi debes poſt verbum Habitatoribus, & reliqua minuſculis literis ſcribenda, hoc modo: Et ſi receperis, habitatoribus, AVT QVAM QVIS Q. DIEM, &c. *vt ex initio illius §. liquidò conſt.* Eodem quoque ſenſu, accipitur idque diſiunctum, *in l. quia abſente. C. de procura.* & tum plerumque geminatim reperitur. *l. exigendi. C. eod. tit. de procurat & in l. ſi cùm venderet. ff. de pigno act.*

Aut, negandi vim habet etiam geminatim, *in l. dies feſtos. C. de feriis ibi,* aut Circenſe certamen, &c.

AVTEM, præter notiſſimam ſignificationem, ponitur pro, enim, *in l. intra. §. quadriennium. verſi. quatuor autem. D. de diuer. & temp. præſ.* Aliquando ponitur pro igitur. *l. legatis. § pecoribus. verſicul. & ſues autem. De legat.* 2.

Autem quoque ſonat etiam, *& ſic iungit, l. 2. §. hoc etiam. verſicul. litem autem alterius. Cod. de iureiur. prop. calumn. dan.* vt in illo Plauti: Abite, tu domum, & tu autem domum.

Autem particula ſubiecta, & elegantiam, & ornatum habet, *l. cogit. 16. §. & generaliter autem. D. ad S. C. Trebellian. & l. ſi quis. 5. § tutelæ, verbor. & hoc autem. D. de obligat. & actio.*

AVTHENTICVM, Αὐθεντικόν, eſt, quod vulgò originale dicimus, *Paulo libr. 5. Sentent. tit. 12. quæ in Pandect. lib. 22. titul. 4. l. 2. de fide inſtrumentor.* à Iuris ciuilis compoſitoribus relata fuit. Eodem ſenſu accipitur apud Vlpianum, *l. fin. D. de teſtam. quemadm. aper.* ἀπὸ τοῦ αὐθεντοῦ. Exemplum teſtamenti ab authentico diſtinguitur: nam quod inde deſcribitur, dicitur exemplum. *d. l. 2. & d. l. fi.* Galli Pragmatici Copiam appellant. Hinc

Au-

Authenticæ rationes eadem ſignificatione, *Vlpiano. l. Pomponius.* §. *ff. famil. ercisc.*& Authenticæ tabulæ, *l. cætera. in fi. ff eod.* Hæredem enim exemplum debere dare: tabulas verò authenticas ipſum retinere, aut in æde reponere. Quod autem Authenticum, ſit ipſum originale, *docet l. ſancimus.* C. *de diverſ. reſcript.* vbi vox, atque, explicationis nota eſt.

Authentica vulgus interpretum, & Pragmaticorum vocat, quæ τὰς ΝΕΑΡΑΣ, & Nouellas conſtitutiones, & ipſe Iuſtinianus, eiuſque interpres Iulianus Patritius, & interpretes Græci veteres, appellant. Vnde autem eam appellationem traxerint, *docere uititur Alciatus lib* 2. *Parerg. c.*46.

Αὐτόματα dicuntur, quæ per ſe mouentur, quæve fortuitò eueniunt, vt horologia. Αὐτόματα etiam ſunt opera, quæ ita fabricant mechanici, vt ſua ſponte quicquam efficere videantur. Hinc.

Automataria fictum verbum *apud Vlpianum. l. cætera.* 4. §. *pen. D. de leg.* 1. quæ Alciatus *lib.* 1. *parer. ca.* 20. interpretatur mechanica opera, quæ ſponte ſua mouentur, qualia ſunt horologia. Heron in Pneumaticis, aquam ait in ſublime automaton, id eſt, ſpontalem ex ſphæra concaua. *Tranquillus in Claud.* Si automaton, inquit, aut pegma, vel tale aliud ceſſiſſet.

Author, Authorari, Authoritas, vide ſupra Auctor. Nam ideò ibi interieci, quòd ita ſcribi, & ex monumentis antiquis, & peritorum conſenſu conſtet,

Αὐτοφυὴς, *apud Vlpianum, l. ſi cui* 70. *ff. de legat.* 3. appellari Aug. Aug. lib. 4. c. 16. ſcribit, quod ita per ſe natum eſt, vt nulla arte fucatum ſit. Si cui, inquit, lana legetur, id legatum videtur, quod tinctum non eſt, ſed αὐτοφυὴς.

Αὐτοφώρους Græci vocant non ſolùm fures manifeſtos, ſed etiam omnes qui in aliquo crimine deprehenduntur. *Horum ſit mentio l.* 3. *ff. de furt. Inſtit. de obligat. quæ ex delict. naſc.* §. *furtorum.*

AVVNCVLVS matris meæ frater eſt, *vt ait Paulus, l. Iuriſconſ.* §. *tertio gradu. ff. de gradibus. quod & Modeſti. in l. inter.* 5. *ff. vnde legit. & Feſtus lib.* 1. *probant.* Traxit autem appellationem ab eo, quòd æquè tertius à me, vt auus eſt, ſed non eiuſdem iuris: ideoque vocabuli facta deminutio: ſiue auunculus appellatur, quòd aui locum obtineat, & proximitate tueatur ſororis filium.

Auunculus maximus, is eſt abauiæ frater, patris vel matris auunculus maior Auunculus maior, is eſt proauiæ frater, patris vel matris auunculus magnus. Auunculus magnus, hic eſt auiæ frater, *Paul. l. Iuriſconſultus.* 9. *ff. de gra. & adfin.*

AVVS, patris, vel matris pater, *l. fin.* §. *ſecundo gradu. ff. de gradib.* dictus à Græca voce πάππος, mutatis aliquot literis. Alij auum dictum putant, quia ad duos adtineat, quaſi ad duum.

Auus meus, vxoris meæ ſocer magnus eſt, illa illi pronurus, *Modeſtinus, l. non facile ff. eod. tit.*

AVXARIA, ſecreta nemoris dicta ſunt, eò quòd ibi frequentant aues, ſecundum Iſidorum 17. etymol. cap. 6. inde venit impenſatio auxaria, C. *de fun. patr. l.* 2. *libr.* 11.

AVXILIVM ferimus, manu, clamoribus, obiectu corporis, plorando, *Vlpian. auctor eſt l.* 1. *de S.C. Sil.* §. *hoc autem Senatuſconſultum.* Notum eſt, auxilio nouo indigere, quę de nouo emergunt, *l. de ætate,* §. *ex cauſa. ff. de interrog. action.*

Auxilium iuris eſt ſuffragium, & beneficium iuris, prout dicitur: Contra hæc prodita ſunt iuris auxilia. vide de hoc D. ad Syl. l. cùm dominus. Fruſtrà auxilium legis inuocat, qui committit in legem, *ff. de minorib. l. auxilium. de vſu. l. quia fruſtrà, l. filio. ff. de rit. nupt.*

· Auxilia appellantur, ex fœderatis, amicíſque populis in exercitu conſcriptæ cohortes, *l.* 2. §. *exercitum. ff. de iis, qui not. infam.*

AVXILLA, olla paruula, *Feſto.*

AVXIMALIS ager, limitibus Gracchanis per centurias eſt adſignatus, *titul. de limit,* Varro auctor poſt Hyginum.

AXARE, veterib. nominare ſonat, *Feſto lib.* 1.

AZO, Bononienſis Iuriſconſul. varias leges interpretatus eſt: cuius interpretamenta pleraque ab Accurſio in gloſſemata ſua tranſcripta fuiſſe liquet. Scripſit & in Codicem Iuſtinianum

Summam, idque paratitlatim, Vlpiani & Pauli more, ex perſonis, rebus, cauſſis, & effectibus leges explicans, vt in epiſtola eiuſdem Summæ præfixa docui. Scripſit & in Inſtitutiones, & Pandectas & Nouellas. Iura publicè profeſſus eſt. Æmulorum inuidia Montem Peſſulanum profectus, ibi docuit, deinde Bononiam rediit. Diem tandē functus eſt anno à CHRISTO nato 1200. Huius & in ſcholis, & foro maxima eſt auctoritas.

B

B LITERA Græcorum, Latinorúmque ſecunda eſt. Huius neque vocem, neque ſonum eſſe, Plato in Theæteto ſcribit. M. Fabius, libr. 1. Inſt. Orato. cap. 4. in aliarum locum datam: hinc ex duello bellum factum ait. B. & V, mutua eſt enallage in Pand. Floren. vt Fauius pro Fabius, & in aliis vocibus.

BABYLONICA, ſtragulæ genus, quod equis inſterni ſolet, *apud Vlpian. l. argumento. 25. §. 1. ff. de aur. & arg. legat.* à quibuſdam ψιλὴ πολύμιτος dicuntur veſtes ea non eſſe Vlpianus ibidem putat. Hinc dicta vult Plin. libr. 8. ca. 48. quòd colores diuerſos picturæ intexere, Babylon maximè celebrauit, vnde & nomen impoſuit.

Babylonicæ pelles *apud Marcianum in l. §. ſpecies. ff. de publicanis,* quæ è Babylone aduehuntur, aut illic parantur.

BACCÆ ſunt fructus minutiores diuerſarum arborum, vt lauri, oliuæ, myrti, & ſimilium.

BACCALAVREOS, magiſtrorum nomine contineri ait Alciatus, *l. cui præcipua. 57. ff. de ver. ſig.* ex ſententia Pauli Iuriſconſ. qui illius legis auctor eſt. A bacca laurea nomen ſumpſiſſe videntur. Hi à Iuſtiniano lyræ vocantur.

BACCHARI Nonio eſt furere. quo ſenſu accipitur apud Vlpian. *l. 1. §. idem Viuianus ff de ædil. edict. §. fi. Inſtit. de ſucceſſ. ſublat.* de muliere ſeruili amore bacchata: amatrix enim rectè furere dicitur, *vt ait Imper. Nouell. quib. mod. nat. effi. legi. §. nouimus.* furore, inquit, amoris vehementius nihil eſt.

BAIVLARE, *vt ait Nonius,* eſt ferre: ſed id ſuo corpore accipiendum eſt, vt ex Plauti Aſinaria didici: Ego baiulabo, tu, vt decet dominum, ante me ito inanis. eodem ſenſu accipit Gaius, *l ferri. ff. de verb. ſign.*

BAIVLOS dicebant antiqui, quos nunc dicimus operarios, vnde adhuc baiulari dicitur, Feſto. Sed baiulos propriùs appellat Gellius, lib. 5. ca. 3. qui mercede corpore ferunt, quos Græci βαστάζοντας, *Porte faix* Galli vocant.

Balani, *apud Vlpianum, l. carbonum.* 167. *ff. de verb. ſignif.* palmarum fructus, qui dactylus dicitur. Palmæ fœminæ fructus βάλανοι dicuntur *I. Polluci lib. 1. cap.* 12. ex Xenophonte & Herodoto. Hi non veniunt appellatione lignorum, *d. l. carbonum.* Latiſſimam eſſe τοῦ βαλάνου ſignificationem quidam aiunt. Marcello longiores fructus ſignificant: fructum quercus Epigrammatis, Plinio pomum. Theophraſto libr. 1. hiſtoriæ Planta. cap. 8. arbuſculam. Pro balanis *in d. l. carbonum,* quidam legunt bellariis, ſed falsò In P. Floren. eſt balanis, quam lectionem probat And. Alciatus.

BALBVS, Græcis ψελλὸς dictus, qui pronunciando literam, aut ſyllabam eximit, aut prætermittit, vt ex Ariſtotele docet Budæus ad Vlpianum, *l. idem O filius. §. ff. de ædilit. edict.* Eum quoque, qui obſcurè loquitur, eo nomine contineri putem, ex Non. Marcel. qui balbè interpretatur, obſcurè.

BALDVS Iuriſconſ. Peruſi natus, patre nobili, & medico, vir acerrimi, & promptiſſimi ingenij, Angeli Peruſini frater, Bartoli diſcipulus fuit, vſque adeò Iuri, & Ciuili, & Pontificio operam dedit, vt acutiſſimè docendo ſcribendóque in vtrunque, immortalem ſibi laudem pepererit. Bononiæ & Papiæ docuit. Galliam profectus, poſtliminio poſtea ad vrbem rediit. Ticini, vbi profitebatur, deceſſit anno Salutis 1412. alij 1400. demorſus in labio inferiori à rabioſa canicula, quam habebat in deliciis, vt quidam referunt.

BALINEVM, *vt ait Varro libr.* 4. Lati linguæ, veteribus erat locus, vbi vrnæ poni ſolebant.

BALIVI, *vt ait gloſſema ad cap. 1. §. poteſtas verò. de pœn. in clem. vulgare pronuncia-*

nincialium, c dilecto de ſent. excomm. in 6. in Francia dicuntur Præpoſiti. Hi de cauſis capitalibus, & ciuilibus cognoſcunt, vt apud Gallos notiſſimum eſt. Albericus ſcribit, vulgare eſſe verbum apud Gallos, hócque nomine iuſticiarios, & locorum rectores, iudices temporales, & ſeculares contineri: *quod optime probat cap. quoniam. de immu. eccleſiaſt. libr. 6.*

BALLISTRARII, Græco more, pro, Balliſtarij, *apud Tarruntenum Paternum, in l. vlt. de iure immu.* pro balliſtarum artificibus. In quodam enim Lexico legitur Balliſtra, & vertitur σφενδόνη, μάγγανον. *In Nouell. tamen* 85. §. αὐτὸ δὲ τοῦτο, legitur, βαλλιστραρίων τάγματα, id eſt, Balliſtariorum ordines. ſicque reddidit Iulianus Patritius

BALLVCA, aurum quod nuper effoſſum eſt è terra, *in l. 1. C. de metall. lib* 11. *& l.* 4. *C.The. eo.* χρύσαμμος Triboniano. *Plin. lib.* 33. *c.* 4. Ballux aurum minutum in puteis inuentum: éſtque quod modò ex aurifodina erutum eſt, cuius libra vnciis conſtat quaternis denis, *d. l. 2. C. eo.* Pollux χρυσίδα ψῆγμα vocat.

BALNEVM veteres dixerunt, ſiue Balineum: nihil enim differt publicum à priuatis in publicis autem fœminini generis, & quidem numero ſemper plurali, frequenter balneas & balineas: nec immeritò, nam parſimoniæ cauſa vno igni duplex balneum calefaciebant, pariete intericcto, vt pudor viris mulieribúſque conſtaret. *Hæc Chariſius lib.* 1. Sic Varro lib. de ling. Lati. 8. bina eſſe dixit coniuncta ædificia, lauandi cauſa: vnum vbi viri, alterum vbi mulieres lauarentur.

Balineum autem & Balineæ ſic differunt, quòd illud priuatum, hæ publicæ. *Varro de ling. Lat. lib* 8. Itaque videntur vſurpari, balineum *in l. ſi cuius.* 13. *in fi. ff. de vſufr. l. vlt* §. 1. *de aur. & arg.* Balineæ autem, *in l. patronus* 35. §. 3. *& l. prædiis* 91 §. 4. *ff. de leg. lib* 3. Balnea autem, & Balneas, vt cæteri Latini autores, ita & Iuriſconſ. promiſcuè dixerunt.

BALNEATOR, balnearum præfectus, aut qui balneas præbet, *l.* 4. § *ait. Prætor ff. de iis, qui not. infa. l. qui inſulam.* §. *ædiles ff. de locat. & alibi ſæpè.*

BALNEARII fures, qui ex balneo quid ſubripiunt, & furantur, *l. 1. ff. de furibus balnear.* Et

Balnearium furtum, *l. fin ff. eo. & apud Tertul. lib. de Idololat.* Balnearij autem fures cur acerbius cæteris punirentur, explicat Ariſtoteles in Problem. c. 29.

Balnearium inſtrumentum, quo etiam balneatorem contineri Marcianus ſcribit, *l. item pictoru.* 17. §. *inſtrumentum. ff. de inſtrument. inſtrumentóque lega.*

Balneare argentum, quo qui in balneo lauabant. etiam diebus vti feſtis conſueuerant, *Scæuol. l. medico. ff. de aur. argen. mundo. leg.*

Balnearia in eodem ſignificatu appellauit Proculus, *l. quidam.* 13. *in princ. ff. de ſeru. vrb præd.* quo & Seneca *lib.* 3. *Nat. Quæſt. & lib. de tranquill. vitæ.* A Græcis βαλανεῖον dicitur, *l. Polluci libr.* 10. *ca.* 17. *Onomaſt.*

BALTEVS in Leonis conſtitutione, *l. vnic. C. nulli licere in fre. lib.* 11. ſiue balteum cingulum, è corio bullatum, Varroni lib. 4. ling. Lat. & militare erat, in eóque omnes conſentiunt. μεταφορικῶς accipitur, *in c. qui ſanctus. de pœnit. diſt.* 1. Balteum non veſtimentorum, ſed armorum appellatione contineri, L. Baifius libr. de re veſtiar. ſcripſit, Taciti lib. 17. & Plutarchi in Camillo auctoritate à Græcis Ζωστὴρ appellatur.

BANNALIS mola, noua & barbara ſeruitutis ſpecies, qua hodie paſſim ruſtici coguntur vna mola quam bannalem vocamus, vnóque furno vti ad quæſtum domini, qui fortaſſis præeſt iuriſdictioni eius pagi. *Balduinus ad titul. de ſeruit. Inſt. ſimiliter, &c.*

BANNALIA flumina, quæ iuris eruditi præſcripta vocant, ſunt quæ dominis beneficiariis confinium prædioru aut permiſſione principis, aut longi temporis præſcriptione, aut conſuetudine, aut alio iuſto titulo quæſita ſunt.

BANNIRE Gallico verbo vtuntur hodie, qui in exilium mittunt: quod & Pontificio iure receptum eſt. Significat etiam capere, prehendere, & (vt pragmatici Galli dicunt) arreſtare. *in clemen. 1. in princ. de pæn.* quod & ad perſonas refertur d. clem Hinc

BANNIMENTVM, ſaiſina, captio, prehenſio, & arreſtatio. Et

BANNVS, ſiue BANNVM, duo ſignificat: Edictum, qua die Vaſſalli equis

armiſque inſtructi, ad comitatum adeſſe debeant: & ſanctionem, hoc eſt, multam edicto non parentis. *Capitul. Carol.* Si hoc non impleuerit, beneficium perdat: & qui beneficium non habuerit, bannum ſoluat. *Et alibi*: Qui hoc fecerit, tantas vices bannum ſoluat, quanta mācipia vēdit. & ſi non habet preciū, ſemetipſum donet, vſquedum ipſos bannos ſoluat. *Gregorius Turon. lib. 5. cap. 26.* Bannos iuſſit exigi pro eo, quòd in exercitum non ambulaſſent. Vnde Heribannum duo quoque ſignificat: generaliter multam omnem, quæ domino debetur, quaſi ab HER, & BANNVS: ſpecialiter eam, quæ pro militiæ deſertione penditur: quaſi ab HOER E, quod exercitum ſignificat. *Legū Franc. lib. 4. cap. 71.* Quicunque liber homo in hoſtem bannitus fuerit, & venire contempſerit, plenum heribannum, id eſt, ſolidos 60. perſoluat: aut ſi non habuerit, vnde illam ſummam perſoluat, ſemetipſum pro vadio in ſeruitium principis tradat, donec per tempora bannus ſit perſolutus. Et qui propter heribannum ſe in ſeruitium tradidit, ſi moriatur, hæredes eius de ipſo banno obnoxij non fiant. Hinc.

BANNITVS, interdum euocatus, *leg. Franc. 3. cap. 64.* Quicunque noſtros habens honores, in hoſtem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, &c. *Legis Franc. lib. 4 c. 72.* Vt non per aliquam occaſionem, neque pro Vuadia, nec de ſcara, nec de Vuarda, nec pro Heriberigare, nec pro alio banno heribannum apponet ei ſuam tertiam partem. Item: Ipſe heribannus non exactetur, neque in terris, neque in mancipiis, ſed in auro atque argenteo, &c. Vnde nonnulli Frācogallicum verbum corruptum putant ARRIEREBAN. Vſurpatur etiam pro pœna non reſpondentis ad exercitum, ab HOERE, vel HEERE, quod exercitum ſignificat, & BANNVS, multa vnde HERISLITVM, pœna deſertæ ſiue detrectatæ militiæ. *Leg. Franc. lib. 4. c. 72.* Quicunque abſque licentia vel permiſſione Principis de hoſte reuerſus fuerit: quod factum Franci & Alemanni HERISLITZ dicunt, volumus, vt antiqua conſtitutio, id eſt, capitalis ſententia erga illum cuſtodiatur. *Item in capitulari Caroli, & in Lombarda lib. 1. tit. 15.* Si quis dimiſſo exercitu, abſque licentia Regis domum reuertatur, & quod nos Theudiſca lingua dicimus, ERISLIZ fecerit. *Itē*: Et ea die ſit bannum reſciſſum, quod Theudiſca lingua ERISLITZ, id eſt, armorum depoſitio vocatur: vbi Depoſitio, pro deſertio poſitum videtur. *Beatus tamen Rhen. lib. German. 2.* Deſeruiſſe, *inquit*, exercitum inter capitalia numerabatur. Id flagitium Franci vocabant Heriſchiltz: quaſi dicas, exercitus ſciſſionem.

BANNITVS, interdum exilio damnatus, *libr. Feud. 4. tit. 27.* dominum, excommunicatum, vel à Rege bannitum, non eſt obligatus Vaſſallus ad adiuuandum.

Βαφεῖς, in Conſtantini reſcripto, *l. 3. C. de murilegu. lib. 11.* infectores, ἀπὸ τοῦ βάπτειν, tingere, inficere.

BAΦΕΙΟΝ, officinæ, vbi panni infici ſolent: *ſic legendum quidam putat in dicta lege ſecunda, & leg. vlti. C. de veſtibus holober. libro 11. C.* huic præponebantur procuratores, *d. l. 2. & vide Notit. Imp. Roma.* Βαφὴ infectura, tinctura, *de qua l. Pollux, lib. 1. cap. 4. & lib. 7 ca. 30.*

Baptiſma & Baptiſmus, *à D. Auguſtino, in Euang. D. Ioannis, & tranſlatitie in cap. neceſſarium, de conſecr. diſtinct. 4* definiri videtur viſibile ſacramentum aquæ, ad ablutionem viſibilis corporis. Sunt qui ita definiant, vt ſit exterior hominum ablutio, cum certa verborum forma. Baptiſmi autem forma duo copulatè exigit: verbum, & elementum: quod docet Auguſt. Homil. 80. quod & probatur iunctis Euangeliorum locis, Ioann. 3. Matth. cap. vlt.

Baptiſmi geminationem vetuerunt Impp. *l. 1. 2. & 3. C. ne ſanct. bap. reiter.*

BARATHRVM apud Feſtum lib. 2. appellant Græci locum præcipitem, vnde emergi non poſſit: dictum ab eo, quod eſt βαθύς.

BARBARI Feſto libr. 2. dicebantur antiquitùs omnes gentes, exceptis Græcis: quod & Paulus Apoſtolus probat Rom. c. 1. ἕλλησί τε, καὶ βαρβάροις, σοφοῖς καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί. Barbaros verò in Imperatorum conſtitutionib. accipimus, quicunque Romano imperio non parebant. quod & Alciatus docuit, *ad l. ſcriniis de pala. ſac. lar. lib. 12. C. Sic accipi debent in l. nulli*

l.vnic.28.C.de epiſc. & cleri.& apud Vlp.l. pen.ad fi.ff. de bo. dam.

B A R B A R I C A R I I Donato in 11. Æneid. dicuntur, qui ex auro coloratis filis exprimunt hominum formas, & animalium, & aliarum ſpecierum mutatam ſubtilitate veritatem: *ſic accipiendi ſunt in l. vnica, de excuſ.artifi.lib.10.C.& l. ſcriniis in fin.C. de pala. ſacr. larg.lib. 12. ſic vtrobique accipiendos cenſet eruditus Alciatus.* Iidem etiam caſſides & bucculas auro, argento, ære tegebant, vt docent Impp. *l.1.C.Th.de Fabricenſ.* Obſeruatum autem eſt, barbaricas veſtes dici pro Phrygiis, hoc eſt, pro iis, quas Phrygiones acu pingere ſolebant: & quia barbarum pro Phryge dicebant aliqui, inde barbaricariorum nomen, pro Phrygiorum.

Barbaricum, *Feſto, lib.2.* appellatur clamor exercitus, videlicet, quòd eo genere barbari vterentur. Apud Imperatores verò *in l. 2. C. de commerc. & mercat.* ſumitur pro barbarorum ſolo loco, & terra. Sic & apud Ammianum Marcellinum, lib.18. Viſus in barbarico mile, per Hortarij regna tranſibat intacta.

Barbarica lex appellatur Romana, *Alciato lib.6.Parer.c.12.* ex Plauto: & Barbaricus ritus, eidem, Romanus.

B A R B A R I V S Philippus, cùm ſeruus fugitiuus eſſet, Romæ Præturam petiit, & Prætor deſignatus eſt, *Vlpian.in l. 3.ff.de offi.Præto.* Vide Suidam & Turneb. Aduerſ.lib.7.c.7.

B A R C A M *Iſidorus lib.* 19. appellat, quam quidam ab oneribus gerendis dictam putant. *Βάλκλω καὶ κουντελάδα* vocari ſcribit Harmenopulus *li.2.tit.11. περὶ ναυτικῶν.* à Paulo *lib.2.Sent.tit.7.§. leuandæ.* ſcapha nominatur.

B A R I S E L L O S, *ex Baldo appellari ſcribit Zaſius ad l.2. §. conſtituti. ff.de origi.iur.* executores, qui Triumuirorum capitalium imaginem principum beneficio obtinent.

B A R O in libris quidem Feudiſticis non nominatur, ſed apud alios Scriptores barbaricos eo nomine appellatur, qui inter nobiles opibus & potentia antecellit: quem Satrapen Perſæ appellabant. Denique barones & Optimates pro iiſdem vſurpantur. *In Append. Aymonij, libro 5.cap.52.* Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates quoque, plures etiam Optimates & barones ſui regni congregari fecit. *Et capite ſequ.* Quidam quoque ſuffraganei ipſorum, nec non Optimatum & Baronum Regni Franciæ non minima pars. *Et cap.51.* Quæ pernicioſa factio zelo & diuerſitate baronum, Comitum, atque Optimatum Regni, tanta terram calamitate extinxit, &c. *Otto Friſing.lib.7.c.25.* Leopaldus Marchio, ſuſcepto à Rege ducatu Norico, omnibus penè Baronibus ad eum pertinentibus, amoréque ſeu terrore ad eum confluentibus, ſedem Ducatus Ratiſbonam ditioni ſuæ ſubiecit. Vnde autem nominis huius origo fluxerit, nemo adhuc, quod ſciam, expoſuit. Apud veteres quidem Latinos authores notum eſt, pro bardo & ſtupido vſurpari: ſed in legibus Barbaricis.

B A R O paſſim pro mare, ſiue viro vſurpatur: *vt legis Salicæ, titulo trigeſimoquarto*: Si quis baronem de via hortauerit, aut impinxerit, &c. Si verò mulierem hortauerit, &c. *Item in Lombarda libro primo, titulo nono*: Si quis homicidium perpetrauerit in barone libero, vel ſeruo, vel ancilla, &c. Quare non abſurdè fortaſſe diſputari poſſet, cùm barbarici ſcriptores, vulgò pro Vaſſallis Homines nominent: quemadmodum poſteriusin voce Homo exponetur: factum vt barones dicerentur iidem, qui alibi Vaſsi dominici: & Homines ſiue Vaſſalli Regij: quo nomine Regni Capitanei, ſiue Proceres omnes, hoc eſt, Duces, Comites Marchiones continentur. *Sigebertus in Chronicis anni M.C.LX.* Capitales Barones ſuos cum paucis ſecum duxit: ſolidarios verò milites innumeros *Flauius Blondus libro quinto, Decade ſecunda*: Nam primarij vrbis, quos nunc barones, tunc Capitaneos appellabant, Imperatori obſequentes, &c. De Friderico barbaroſſa loquitur. *Sic Lombard. libr. 1. titul. 14.* Si quis ex Baronibus noſtris ad nos venire voluerit, ſecurus veniat, & illæſus ad ſuos reuertatur. *Sic apud Ottonem Friſing.* Marchio in Baronum numerum refertur, *libro Fridc. ſecundo, capite duodecimo*, inter quos Vvilhelmus, Marchio de Monteferrato, vir nobilis & magnus, & qui penè ſolus ex Italiæ Baronibus, ciuitatum effugere potuit imperium,

grauem conqueſtionem fecit. *Item capite decimo ſexto* : Vicinorum Baronum: quorum vnus Marchio Opitius, præſidiis munita. Iure autem Gallico Baro dicitur, qui in ſuo territorio ſummæ, mediæ, & infimæ coercitionis, atque etiam nundinarum ius habet: veluti, virgis cædendi, ſuſpendi, exilio mulctandi, ceruicis amputandæ, cremandi, notæ inurendæ. Itaque, patibuli quatuor tignis erigendi poteſtatem habet: *vt eſt apud Ioan. Buillerium, in ſumm. Rurali.* Apud Scotos autem Barones vetuſtis temporibus iidem qui apud Germanos dicebantur: nimirum vaſſi Regij, *Hector. Boet. Hiſtor. Scot. lib.* 11 Conuenienti eò nobilitati condicto die, regno in partes, quas Baronias vocant, diuiſo, cunctas opes, agróſque regios meritorum habita ratione diuiſit. Barones verò (ita illius temporis equites noſtrorum annalium monumenta appellant) ne non ſupputarent ad regiam maieſtatem facultates, vt cuiuſcunque agri domino excedente ex humanis, hæres ſiue mas, ſiue fœmina, vſque ad alterum ſupra viceſimum ætatis annum Regis eſſet ſub tutela.

BARTHOLOMÆVS Salicetus I.C. Bononiæ natus, Patauij primùm, dein Bononiæ Ius Ciuile interpretatus eſt, publicéque docuit. Ab Alberto Ferrariæ principe accerſitus fuit, vt in ea ciuitate nouam ſcholam auſpicaretur. Multis tandem in Ius Ciuile ſcriptis libris, ſenio confectus vita exceſſit, anno 1480.

BARTHOLOMÆVS SOCINVS Senenſis, Mariani F. clarus fuit temporibus Maximiliani Cæſaris, magno honorario Paduæ profeſſus: Fallentias, ſiue reſtrictiones ſcripſit. Vide Volaterranum, & Tritenhemium.

BARTOLVS I. C. nobilis, in Saxo-ferrato Piceni oppido, quod nunc Marchia vocatur, natus anno à Chriſto nato 1309. Iuri Ciuili operam annum agens decimumquartum, dare cœpit. Raynerium Foroliuienſem, & Cynum, Iuris ciuilis præceptores audiuit. Vſque adeò autem Iuri Ciuili ſeſe applicuit, vt anno ætatis ſuæ vigeſimo, publicè de Iure reſponderit, annóque ſequenti pater Lacernatus & (vt nunc loquuntur) Doctor creatus ſit, annum agens 21. Piſis, & pòſt aliquantò Peruſium euocatus, Ius Ciuile interpretatus eſt: in cuius volumina omnia commentarios, reſponſorum (conſilia vocant) libros duos ſcripſit: cuius rei nomine eam ſibi laudem peperit, vt iuris Lucerna, & ſaccus Legum nuncupetur, Iuriſperitorum omnium conſenſu. Nam iure interpretando, explicandóve nulli ſecundus, ita id illuſtrauit, vt de eo ita cenſuerit Alciatus lib. 2. Parerg. c. 42.

In iure primas comparatus cæteris
Partes habebit Bartolus.

BASES ſunt pedamenta, ſuſtentacula, & imæ cuiuſque rei partes, *Alciato lib. 4. Parerg. c. 2. & l. ſtatuæ.* D. *de verbor. ſign.* quo ſenſu accipi debet apud Iauolenū, *l. hæres.* 100. §. *fin.* D. *de legat.* 3. Tranſlatitiè ad homines verbi Dei prædicatores refertur: *eodem tamen ſenſu vſurpatur in cap. fundamenta. in princip. extrà de electio. lib. 6. & ibi Ioan. And.*

BASILICAM, ἀπὸ τοῦ βασιλέως dici putat *Feſtus lib.* 2. vnde & propriè regia dicitur: ſed & regiarum ſimilitudine, quæ loca ampla & ſpacioſa erant, Baſilicæ nominata ſunt, quibus Romanum forum ornatum fuiſſe nemo ignorat. Loca igitur ampla, & publicis vſibus accommodata, Baſilicæ nominantur, *in l. inter ſtipulantem.* 83. §. *ſacram. & l continuus.* 137. §. *cùm quis.* D. *de verbor. obligat.* Itaque iudicia in eis exerceri ſolita, patet ex illo Fab. lib. 12. Trachali oratoris vocem, cùm in baſilica Iulia diceret, auditam laudatámque fuiſſe ex quatuor tribunalibus. Item ex illo Plin. in epiſtol. Deſcenderam in baſilicam Iuliam, auditurus quibus proxima comperendinatione reſpondere debebam. Quin & venalitiarios in iiſdem habuiſſe tabernas, *patet ex l.* 32. §. D. *de auro arg.* in qua ſit mentio argenti cuiuſdam, quod teſtatrix negociatrix venale in baſilica propoſitum habebat. Aſconius in Miloniana teſtatur, in curia librorum quoque tabernas fuiſſe.

BASILICA etiā libri ſunt, quibus continētur leges ab Imperatoribus promulgatæ, vel compoſitæ, qui libri hodie extāt Græcè ſcripti, ex quorū lectione lucem magnam iuri noſtro ciuili adferri conſtat. Horum auctor eſt Leo Philoſophus, *vt Harmenopulus & Theodorus Balſamo teſtātur: quæ de re I. Cuia. l. 6. Obſ. c. 9.*

Βασι-

Βασιλικαὶ, vix publicæ ſunt, quas alij prætorias, alij conſulares appellāt. *Vlpiano l. 2. § viarum. D. ne quid in loc. pub.*

Baſilicas Romæ plures fuiſſe ſcribit Onufrius: Baſilica Pauli Æmilij, Iulia, Vlpia. aliàs Traiani, Porcia, Sempronia, Argentaria, Opimij. *De quibus Plin. lib. de vir. illuſt. & lib. 5. Epiſt. Sueto. Victor. Varro lib. 4. ling. Lat.*

Βασιλεία eo ſenſu dicitur, quo Auguſta, quæ Regis Imperatoriſve vxorem ſignificat.

BASILINDA. *apud Iul. Pollucem lib. 9. Onomaſt.* luſus eſt, cùm ducta ſorte aliquis fit rex, & is aliquid laborioſum miniſtro, qui ſorte pariter obtigerit, imperat. quod Germanis adhuc, vulgò, herr ich dienet euch gern, *vt annotat Lælius Comment. lib. 10. c. 9.* Huius dictionis & luſus fit mentio à Iuſtin. *l. fin. C. de relig. & ſumpt. fun.* ſub corrupto quidem vocabulo, Regindalia, quod in eum locum irrepſit pro Baſilinda, *vt annotauit Alcia. Prætermiſſ. lib. 2. in verb. Luſum aleæ.*

BASILISCVS *Feſto li. 2.* ſerpentis genus, vel quod in capite album habeat inſtar diadematis, vel quod reliquarum ſerpentum genera vim eius fugiant. Quæ de hoc plurima narrantur, fabuloſa quidam exiſtimant.

BASILISCVS etiam tyrannus fuit ſub Imperatore Zenone: *de quo accipiendam putant l. decernimus. 15. C. de ſac. ſan. eccleſ.* Huius meminit Suidas, & vide de eo Nicephorum, Procopium, & Zonaram.

BASTAGA corruptum ex βαστάγμα, ferculum portandis rebus fiſcalibus accommodatum, *vti patet in Valenti. & Valentis ad Feſtum conſtit. l. 3. de cohorta lib. lib. 12. C. & in Leonis Imp. lib. de bellico adpar.* Baſtagam autem priuatam ſub diſpoſitione Comitis priuatarum ſacrarum diuinæ domus: Præpoſitos verò baſtagarum ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum Notitia collocat.

BASTAGARII, quibus id oneris incumbit. *l. 4. & 8. de murileg. lib. 11. C.* Hi vecturæ rerum ad ærarium pertinentium ſeruiunt, quam iumentis faciunt. Baſtagarios etiam dici putat Alciat. *rub. de murileg. lib. 11. C.* qui neceſſaria militibus portabant. Opinatur idem fuiſſe eos qui veſtes ad tincturam ferebant referebántque.

BASTERNÆ in Zenonis quadam Conſtitutione, tranſennæ ſunt ſeu protecta quæ habentur in ædibus tranſeundi vel ſpatiandi gratia: παράδοι, ἤτοι στοαὶ, Græcè dicta, Aliàs Baſternæ vehicula ſunt ſiue lecticæ, vel (vt eſt in gloſſis veterum) eſſeda. *Cuiac. Obſ. lib. 13. c. 30.*

BASTIOLA, vaſis genus Nonio, qua voce vſum Plautum ſcribit: ex quo didici eam auream fuiſſe.

BAVCALIVM *Alciato lib. 1. prætermiſſ.* vas vinarium.

BAVCALIS eſt, quo vtimur æſtate refrigerandis in aqua cyathis *Alciat. lib. prætermiſſ. j.*

BE

BEARE Vlpiano eſt prodeſſe *l. bonorum. 49. D. de verb. ſignific.* Significat etiam beatum facere, eidem ibidem. Hinc

BEATVS *Varroni lib. 4. ling. Lati.* qui bona multa poſſidet. rectè igitur pro diuite ab Alciato *in d. l. bonorum* accipitur: quia cæteris prodeſſe & poteſt, & debet. Eo nomine felices appellauit Virgil. lib. j. Ænei. his verbis:

ò terque quaterque beati.

Beatiſſimos patriarchas, & Epiſcopos in conſtitutionibus ſæpiſsimè vocat Iuſtinianus, idque vetuſto exemplo.

BEATITVDO, iuuamen immunitatis, *in conſtitutione Conſtantini. l. j. de vetera. lib. 12. C.*

BELLARIA, *ait Feſtus lib. 2.* res aptas bellis appellabant. Hinc puto Bellaria à G. Budæo in Forenſi dici, quæ vulgò Species dicuntur, i. ſportulæ iudiciales, Gallis *eſpices*, Græcis δικαστικόν ex Ariſtot. Polit. 6. Eſt & alia bellarioȗ notiſsima ſignificatio: ſúntque cibi melle & ſaccharo conditi, quæ menſæ ſecundæ appellantur Alciato, *quod & ante Gellius docuerat lib. 13 c. 11.*

BELLE, id eſt, eleganter & prudenter, Nonio ex Plauto, & M. Ciceroni: ſic in variis Digeſtorum locis legendum cenſet Aug. *lib. Emen. 1. cap. 9.* Locos eos referam. Primus eſt apud Vlpianum *in l. ſi debitor 4. §. final.* ibi bellè quæritur. *D. quibus mod. pig. vel hyp. ſol.* Secundus eſt apud eundem *in l. cæterùm in princip. ibi*, non bellè inquilinum. *D. de vſu. & habit.* Tertius eſt apud eundemmet *in l. de pupillo. §. 9. in ipſo ſtatim initio. D. de oper. no. nunt.* Quartus *in l. 2. §. vnde. D. de ſuis & leg. ibi*, va-

de bellè. Quintus *in l. 2.§.tractari.in ipſo principio.D.ad S.C.Tertyllian.* In quibus locis falſo legitur in vulgatis Codicibus pro belle, velle: cùm in P. Florent. legatur bellè.

BELLVM, à duello factum *Varro lib. 6.ling. Latin.* exiſtimat: quod & Alberico probatur. A beluis duci *Feſtus lib.* putat: quòd perpetua ſit diſſenſio beluarum. vtrunque etymon verum eſſe poteſt. Bellum definire videtur N. Marcellus, vt ſit pugna: hócque differre ait à prælio, quòd prælia ſint partes: bellum verò eſt ipſa congreſſio, ſiue pugna. Virgil.

Infantem fugiens media inter prælia belli.

Bellum iuſtum definit Iſidorus *lib. 20. Etymolo.tranſlatitiè c. iuſtum.23.q. 2.* quod ex edicto geritur de rebus repetundis, aut propulſandorum hoſtium cauſſa. Auguſtinus *lib. 2. Quæſtionum.c. dominus. ead. cauſ.* ita definiri ait, quod vlciſcitur iniurias.

Bellum iniuſtum quinque modis geri conſtat, perſona, re, cauſſa, animo, iniuſſu principis, *gloſſ. in ſumma 23. quæſtio.*

Bellum etiam dicitur tempus illud, quo à pugna, conflictionéque ceſſatur. Nam, *Gellio auctore. lib. 1 c. 25.* induciarum tempore bellum manet, tametſi pugna ceſſet.

Bellum adfectum *Ciceroni in Oratione, quam habuit de prouinc. conſula.* id eſt, pene confectum. Bellum, inquit adfectum videmus, & verè (vt ita dicam) pene confectum. *quod A. Gellius lib. 15. c. 5. Noct. Attic. probat.*

Bellum quoddam eſt recuperatorium, quod res ab hoſtibus occupatas repetimus: Defenſiuum, quo res noſtras tuemur.

Bellum ciuile, *l.j D.de cenſib.* intelligitur bellum Peſcennij nigri, à quo ſtetit Byſantium, & Antiochia, quas etiam victor Seuerus malè multauit: & auctore Herodiano, Perinthiis, qui à ſe ſteterant, adiudicauit Byſantios partis aduerſæ, & eadem ratione Laodicenis Antiochenas: quibus præterea eum ademiſſe multa Spartianus ſcribit, priuilegia ſci.omnia, vt Byſantius.

BELLICÆ captiuitatis ea vis fuit, vt ſeruitutem induceret, *quod Florentinus, & Marcianus aiunt, l. 4. & 5. D. de ſtat.hom.& Iuſtinianus probat Inſtit.de iure perſ.§.ſerui.* Bellicæ huius captiuitatis ſuperſunt reliquiæ quædam, Nam bello captus capientis homo fit: & eo iure hodie vtimur: hócque exactiſsimè obſeruant tempeſtatis noſtræ milites.

Bellicarum coronarum genera hæc ſunt, *Gellio & Plinio auctoribus*: oualis, naualis, muralis, obſidionalis, caſtrenſis, ciuilis, triumphalis. Vide Corona.

BELLONARIOS, *apud Vlpianum de offic. Procon.* gloſſæ veteres interpretantur θεοφορουμένους, erátque religionis ſecta quædam. Martialis hos vocat, Bellonæ turbam entheatam lib. 12. & de eiſdem li. 11.

Alba nimis ſæuis lacerantur brachia cultris.

Cùm furit ad Phrygios enthea turba modos.

Acron in 2. Saty. Hora. Bellonarij, inquit, humeros lacertóſque concidunt.

Βέλος, telum, quo nomine ſignificatur non ſolùm quòd arcu mittitur, ſed & omne quod manu, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι, *vt ait Caius, l. ſi caluitur. 233. D. de verb.ſig. ex Xenophonte lib. 5. Expeditionis Cyri*, cuius hæc ſunt verba. καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι: id eſt, Et tela ſimul ferebantur, haſtæ, ſagittæ, fundæ, tum plurimi lapides.

BENE, *in l.j. D. ſi cer.pet.* accipi putat Albericus pro decens eſt. ita habent vulgati Codices: in Pand. tamen Floren. aptius legitur, è re.

BENE GERERE rationes, eſt ita rectè, vt nulli querelæ poſteà locus relictus ſit: *ita ſe explicat Scæuola in l. teſtamento. 18. D. de fideicom. liber.*

BENE PROSPEXIT, *apud Iuſtinianum §. conſtitutio. Inſtit. de vſucap.* id eſt, rectè, prudentérque.

BENE FIT, quod bona fide fit, *Accurſio l. eum, qui iurauit. §. in popularib. D. de iureiur.*

BENE NATVM, *apud veterem Nouellarum interpretem in conſt. 22. § quod autem prius.* interpretatur Accurſius ingenuum: & rectè: pro eo in Græco eſt, εὐγενῶς.

BENE AGIER inter bonos, vetere Iuriſconſultorum formula M. Ciceroni frequentiſsima, ſignificari quidam aiunt

aiunt,bonos ex fide præſtare quæ apertè lingua nuncupata non ſunt: *quò propendet Pauli reſponſum l. quia tantundem. D. de neg. geſt.*

BENE DICERE, eſt laudare & gratias agere, benè precari, quod in dandi, accuſandique caſu effertur. Significat etiam in ordinem cooptare, & probare, & conſecrare, & ordinare, *cap. j. de ſuppleend. neg. prælat.* Huius benedictionis effectum tradit Panormitanus *in d. cap. j. verſicul. quæro an alium, & verſicul. præceden.* Accipitur etiam pro conſecratione & confirmatione nuptiarum, *de qua in can. ſeriatim. 32. diſtinct.* Qua in re ita cauit Leo Imper. *Nouell. 89.* οὕτω δὲ ἢ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐῤῥῶσθαι κελεύομεν.

BENEDICTIONIS quoque appellatione hæredis inſtitutio continebatur veteri Teſtamento: cuius rei exemplum eſt in cap 27. Geneſis, & in Iacobi benedictione. *quod & adnotauit Baldus in proœmio Decretalium.*

BENEFICENTIA, *Victorio in M. Ciceronem*, eſt animi virtus, & quædam bonitas naturæ, qua opibus ſuis alios iuuare, & beneficia in homines conferre, homines delectantur. Alij eam definiũt, vt ſit exterior charitatis, ſiue amicitiæ actus. Quidam hoc modo: Eſt liberalitas, ſeu cognatio iuſtitiæ, quæ communicat res non debitas iure præſertim ciuili, quas tamen aliquo modo iure naturæ communicare debemus. Hæ omnes definitiones eodem pertinent: poſtrema tamen cæteris explicatior: ad quem referenda eſt vulgatiſſima iuris regula, Quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, benignè præſtandum eſt, *l. 2. in princ. D. ſolut. matrim.* quæ tamen cum Bartoli *ad d. l. 2.* diſtinctione recipienda eſt: & vide ibidem Iaſonem 4. notab. qui ἀντινομίαν diluit. Eandem regulam caſibus interpretatur A. Alciatus *ad d. l. 2. verſic. niſi hoc ei, &c.*

BENEFICIVM in iure ciuili pro priuilegio ferè dicimus: hoc eſt, pro iure præcipuo, quod certæ alicui perſonæ, vel ætati, vel ſexui, vel conditioni propriè attributum eſt. Perſonæ, *vt in l. 3. D. de conſt. princip.* Beneficium imperatoris, quòd à diuina ſcilicet eius indulgentia proficiſcitur, quam pleniſſimè interpretari debemus. Ætati, vt beneficium reſtitutionis in integrum quod minoribus annis 25. conceditur, ſexui, vt beneficium S. C. Velleiani, quod mulieribus quæ pro aliis inter ceſſerint, datur: quod vſquequò porrigatur, vide apud Cuiac. *Tractat. 4. ad Afr. §. cum haberet.* Certæ conditioni, vt beneficium epiſtolæ D. Adriani, quod fideiuſſoribus datur: vt ſi vnus in ſolidum conueniatur, de ſua virili parte excipiat, *l. inter. 26. & l. ſeq. D. de fideiuſſ.* Item Beneficium, ne qui pluris quàm facere poſſint damnentur: *de quibus cognoſce ex l. ſunt qui 16. & mult. ſeq. D. de re iudic.* Item Beneficium ceſſionis, vt iis qui magno ære alieno oppreſſi ſunt, ſi ſoluendo non fuerint, bonis a ud magiſtratum cedere liceat. *l. j. C. qui bon. ced. poſſ.* Sumitur etiam beneficium pro largitione aliqua ex ærario, quæ ciuibus Rom. duntaxat, quorum egregia opera in bello extitiſſet, commendatione Imperatoris, Tribuniue ſui deferebatur, vt ex orat. pro Archia poeta M. Ciceronis liquidò conſtat. Et in beneficiis, inquit, ad ærarium delatus eſt. Vnde & Beneficiarij *Veg. l. 2.* quòd promouerentur beneficio Tribunorum.

Beneficium pro opera, & (vt vulgò dicunt Galli) medio alicuius, dixit Vlpianus *l. ex damni. 40. §. j. D. de damn. infect.* Accipitur etiam pro facto, & occaſione. *l. communi. 7. §. ſi debitor* ibi, quia hæc pars beneficio alterius. *D. commu. diuid.*

Beneficium, officium, & vt vulgò dicitur gratioſitas, & liberalitas quædam gratuita, *apud Paulum, l in commodati. § ſicut. D. commod.* quo ſenſu vſus eſt Terentius, & alij claſſici auctores.

Beneficium in vſibus feudorum accipitur pro feudo, *cap. j. §. ſciendum. de mil. vaſ. qui contu eſt in vſibus feud.* atque eo ſenſu ita definitur à Seneca *lib. de Benefic. cap. 6.* Beneuola datio tribuens gaudium capientibus, capienſque tribuendo, in id quod facit pronè, & ſpontè ſua parata. Hæc definitio refertur & probatur *in vſibus feud. cap. j. §. imprimis. in quibus cauſſ. feud. amitt.* vbi pro, datio, legitur actio. Ex quo textu elicitur, Beneficium vnum eſſe

quod genus eſt, quale eſt in definitione à Seneca tradita:aliud, huius ſpeciem *d. cap.j.§.imprimis*, quod vt clarius liqueat, huius §. verba ſubiiciam: Huius autem generis ſpecies eſt quædam beneficium illud quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vſusfructus verò illius rei ad accipientem tranſeat,&c. Rectè adiecit immobilis. Nam feudum, ſiue beneficium non niſi in rebus ſoli, aut ſolo cohærentibus, aut in iis quæ inter immobilia connumerantur, conſiſtit. Hinc, Beneficiare, pro infeudare,vel feudum alicui tribuere. *Sigeb.in Chron. anni* 1007. Poſtea Imperator ſeditione ſuorum coactus, Valentianas Balduino Comiti beneficiauit, vt ſibi contra motus ſuorum auxilio eſſet. Hinc etiam: Beneficiarus,pro beneficiarius, qui feudi beneficio affectus eſt, *lib.feud.* 2.*tit*.55.§.j. Beneficiati eorum feuda, quæ ab iis tenebant, obligauerant,vendiderant.

Beneficium eccleſiaſticum,id eſt,canonicatus,vel præbenda, *c. ex multis.* §. *conſtituimus* j.*q*.3. *& alibi ſæpiſſimè.* Beneficij quoque appellatione dignitates contineri ſcribit Iohannes Andreas *in c.fi.propter tua de reſcrip.li.6.per illum text.*

EX SVMMA ANGELICA

§. BENEFICIVM.

Beneficium eccleſiaſticum aliud.
- *religioſum*
  - *ſimplex,vt canonicatus regularis.*
  - *duplex.*
    - *abbatia.*
    - *prioratus.*
    - *habens iuriſdictionem.*
- *ſeculare.*
  - *ſummum,papatus.*
  - *maius epiſcopatus.*
  - *minus,ſeu ſimplex.*
    - *canonicatus.*
    - *capellania.*
    - *aduocatoria.*

Beneficium eccleſiaſticum non poteſt licitè ſine inſtitutione Canonica obtineri, *cap.* j. *de reg. iur.lib.6. extra c.ſiquis deinceps*.16.*q*.7. *Vide Dinum ad d. c.* j. Atque hæc beneficia feuda propriè non ſunt.*Vide Cuiac.in tit*.1.*libro* 3 *feudor.* Beneficij ceſsionis bonorum, de quo ſupràiam meminimus, ea vis eſt, vt qui bonis ceſſerit,iudicatus in carcerem non trahatur:*atque ita Alexander Imp reſcripſit l.j.C. qui bo.cede.poſſunt.* Habet aliud beneficium, quia in id quod facere poteſt tantùm,condemnatus eſt. §.*fi.Inſtit. de actionibus. vbi vide Fabrum & Ang. & eſt textus in l.*4.*de ceſsio.bonorum*

Beneficio Nouellæ 4. De fideiuſſoribus priùs conueniendus eſt debitor, ſiue reus principalis, quàm fideiuſſori: idque Iuſtinianus conceſſit *Nouel.conſtit.* 4.§.j. Vetere enim iure poteſtatem fuiſſe creditori, reo relicto, eligendi fideiuſſores,Antoninus Imp.reſcripſit, *l.iure noſtro*.5.*C.de fideiuſſ.* Eſt & aliud

Beneficium Nouellæ Iuſtiniani 9. περὶ ἀλληλεγγυῶν inductum: quo, ſi qui rei promittendi fuerint, vt alter pro altero inuicem fideiubeat, ſi quidem additum non fuerit, vt vnuſquiſque ex his inſolidum teneatur, pro portione ſua tantùm,obligatus eſt, atque pro ea tantùm excutiendus. Sed an hoc verè beneficium,ſeu priuilegium dici poſſit, alibi dicemus.

Beneficium hypothecarũ mulieribus conceſſum: primùm dotibus inſunt hypothecæ beneficio, *l.vnic.§.& vt plenius. C.de rei vxo.act.* Secundò dotis nomine creditoribus, etiam anterioribus, præfertur mulier.*l.fi.C.qui pot.in pign.hab.* Beneficio legis præfertur poſterior creditor, cuius pecunia prædium comparatum eſt,*l.licet.C.eod.*

Beneficium S.C.Macedoniani actionē denegat ei,qui filiofamilias mutuam pecuniam dediſſet,etiam poſt mortem,patris.*l.j.ff.ad S.C.Maced.*

Beneficium reſtitutionis in duo capita quidam diſtribuunt: quorum primum explicatur ex capite minoris ætatis. *ff. & C. de mino.* 25. *anno* alterum ex abſentia, *de quo tit.D.ex quib.cauſſ.maio*,His poteſt addi metus cauſſa: cuius rei nomine reuocatoriam competere Accurſius rectè ſcripſit *ad Vlpia. l.j.§.quæ oneranda.ff.qua rer.act. non det.* cuius ſententiam probat ibidem Bart. noſter.

Beneficio ob liberorum numerum excuſatur quis à tutela, curáve, *apud Modeſtinum l.* 2.§.j.*D.de excu.& reſcripto Seueri & Antonini.l.j.C.qui nu.lib.* A muneribus ciuilibus excuſationem præſtat, *Vlpiano l* 2.§.j. *ff.de vaca.mun. & Conſtan. in eandem rem conſtituit.l.fi.C. de iu.qui nu. lib. li.*10. Iis quoque, qui multos liberos procreaſſent, à Cæſare præmia multa propoſita fuiſſe ſcribit Dio.lib.43.

Beneficium cedendarum actionum eſt, per quod poſtulare poſſunt fideiuſſores, & alij,qui obligati ſunt in vna obligatione,ſibi cedi in alia contra fideiuſſores, & alios quibus ſunt obligati: alioquin, niſi cedatur eis, poſſunt recuſare ſolutiones. *D. de ſolut. l. Stichum aut Pamphilum §. pen. vbi Bart. hoc notat. De hoc vide in Spe tit. de remu. §. finitis. verſ. poſtremò dicendum.* De beneficiis & aliis require ibidem. *§. parum autem. ver.& nota.* Cedendarum autem actionum beneficio, *de quo in l.fideiuſſoribus.vbi Paul Caſtr.D. de fideiuſſ.* petimus vt creditor ſuas nobis cedat actiones,eóque cogendus eſt.

Beneficium epiſtolæ diui Adriani, *de quo ſuprà meminimus in beneficiorum diuiſione, & fit mentio in §.ſi plures Inſti.de fideiuſſ. etiam in l.inter fideiuſſores. D.eod.tit.* eſt,ſi vnus è multis fideiuſſoribus de toto debito conueniatur, rectè excipiet pro rata parte duntaxat ſoluendo,quod excipiendum eſt, ſi cæteri litis conteſtatæ tempore ſoluendo ſint. *d.§. ſi plures.* non igitur fit debiti diuiſio ipſo iure, ſed epiſtolæ diui Adriani beneficio. *d. l. inter.*

Beneficium à Principe conceſſum decet eſſe manſurum, *Nouel.*81. *Θεμ. ἐκεῖνο δὲ.* adeò vt non ceſſet, etiam ſi quædam cauſſæ concedendi priuilegij ceſſent, *vt l.*2.*§.vlt.& l.ſeq.D.de donatio. l. vnius facinoris §.ſeruus in caput D. de quæſtio. l.vlt. D.de decurioni.l.*2.*& l.* 5.*D.de rerum amotarum.* Aliter eſt, ſi cauſſa finalis ceſſauerit.*l.qui cum hærede. D. de obligatio. & actio.l.Papinianus.§.ſed nec impuberis. D. de inoffic. teſta.*

Beneficium, ſeu priuilegium perſonale,perſonam ſequitur, & extinguitur cū perſona,*c.priuilegium.vbi glo.Din.& Alber.de reg.iur.lib.*6.*l.priuilegia quædam.& l.in omnibus cauſis.*68.*ff.eod. tit.*

Beneficium à iure indultum non eſt alicui auferendum,*c. indultum. de reg. iur. lib.*6.*Exemplum in l.* 4. *§.ſi quis condemnatus.ff.de re iudicata.* Intelligi autem oportet.Non auferendum ſine legitima cauſſa, & cognitione, vt appellandi vſus ex cauſſa poteſt negari, *iuxta tit.C. Ne liceat in vna eadémque cauſſa. l.*2.*ff. de re iud.* alias limitationes pete à Dino *ad d. c. indultum.*

Beneficium,quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet aliis in exemplum. *c.quod alicui vbi Dinus & Alber. de reg.iur.lib.*6.*l.j.in fin.de conſtitu.prin.l.quoniam.ff.de epiſc.& cler.*

BENEFICIVM. Latinè noſtri appellant,quod ſua lingua Feudum.Sic *lib. feudorum* 2. *tit* 1. § 2. Sciendum eſt, feudum, ſiue beneficium non niſi in rebus ſoli.&c.conſiſtere.*Item lib feud.* 2. *tit.* 52. §. 3. Comperimus milites ſua beneficia paſſim diſtrahere. *Item*, Milites ſuos omnibus beneficiis exutos. *Item*: Nemini licere beneficia,quę à ſuis Senioribus habent,ſine ipſorum permiſſione diſtrahere. Et ab hac conſuetudine non abhorret, quod Cæſar lib. de bell.ciuil. 2. ſic ſcribit: Cæſar & ſi multis neceſſariíſque rebus in Italiam reuocabatur,tamen conſtituerit,nullam partem belli in Hiſpaniis relinquere, quòd magna eſſe Pompeij beneficia,& magnas clientelas in citeriore prouincia ſciebat. Sic cùm populus Romanus ſtante Repub.honores & magiſtratus mandabat, eíque ſoli accepti ferebantur:beneficia dicebantur. *Ci. Philipp.* XIIII. Eſt ille quidem Conſul, ſed alterum nomen beneficij eſt populi Roman.alterum, &c. *Et Agraria* 2. Et vnuſquiſque ſtudio & ſuffragio ſuo viam ſibi ad beneficium impetrandum munire poſſit. *Et pro Murana.* Vt eiuſdem hominis voce & declaratus Conſul, & de-

ſenſus,beneficium populi Rom. cum veſtra atque omnium ciuium ſalute tueatur. Sed præter locos auctorum quos illo capite protulimus, non alienum erit, hunc inſignem ex Abbate Triremio deſcribere: Eodem tempore (inquit) inter Papam Adrianum, & Imperatorem Fridericum grauiſſimæ contentiones oriri cœperunt. Innocentius Papa ſecundus Romæ quondam in muro imaginem ſuam depingi fecerat, quaſi in ſede Pontificiali reſidentem Imperatorem Lotharium complicatis manibus coram ſe inclinatum, coronam Imperij ſuſcipientem. Quod Fridericus Imperator videns, cùm eſſet Romæ à ſuis incitatus, ægrè tulit. Acceſſit huic, (ſi dici fas eſt) contumeliæ aliud quiddam perſimile, quod nouæ commotionis & diſſenſionis magnum ſeminatorium fuit. Imperatore cum primoribus Regni in ciuitate Biſontina Burgundiæ curiæ celebrante, duo Cardinales literas Adriani Papæ perferentes adfuerunt, in quibus inter alia ſic continebatur. Beneficium coronæ tibi contulimus, neque pœnitentia moueremur, ſi excellentia tua maiora à nobis beneficia accepiſſet. Quod verbum, ſcilicet Beneficium, hi qui circa Imperatorem erant, vſualiter interpretantes, & in contumeliam ipſius poſitum aſſerentes, animum eius in iram concitauerunt. Cardinales iniuriis affectos, à conſpectu ſuo eiecit, dicens: Quod à ſolo Deo habemus (coronam videlicet Imperij) non Romano Pontifici, ſed ſoli Deo attribuimus primam vocem Regiæ electionis Archiepiſcopi Moguntini recognoſcimus: Regalem conſecrationem Archiepiſcopo Colonienſi permittimus. Imperialem conſecrationem Romano Pontifici aſſignamus. Deleantur ergo picturæ, ſcripturæ corrigantur, alioquin inter Regnum & Sacerdotium concordia & pax ſtare non poterunt. At Romani indignationem & iram Imperatoris metuentes, aliam interpretationem huius nominis protulerunt: Beneficium, quaſi benefactum intelligi debere dicentes. *Hactenus Monachus Abbas Triremius.* Memorabile autem eſt, quod de Romanis beneficiis ſcribit Flauius Blondus *libro Inſtaurationis Romæ* III. Dictatorem nũc perpetuum (inquit) Pontificem ſummum, Principes orbis adorant & colunt. Senatum præſentis Romæ Cardinales Eccleſiæ, poſt Pontificem, orbis veneratur. Quid? quod maiora, vel certè paria priſcorum temporum vectigalibus Europa penè omnis tributa, Romam mittit, dum ſingulæ ciuitates à Romano Pontifice beneficia accipiunt. *Et libro* XI. *Roma triumphantis*: Petri Baſilica, eſt prætorium; Conſul, eſt Pontifex; Magiſter militum, eſt Cæſar, Imperatoris nomen retinens. Legati, Quæſtores, Tribuni, & Cẽturiones, ſunt Reges, Principes & Duces. *Hæc Blondus.* ex quibus Intelligi poteſt antitheſis eius, qui tam perſpicuè pronuntiabat, Regnum ſuum non eſſe in hoc mundo: & cum à multitudine de Regis nomine & honore recipiendo importunius vrgeretur, fuga ſe ſubduxit *Iohan.*8. *& Matth.*20. ac diſcipulis ſuis præceptum hoc dedit: Reges gentibus ſuis dominantur. Vos autem non ſic. Beneficium igitur, idem quod feudum. vnde Beneficiare pro Infeudare, vel feudum alicui tribuere. *Sigeb. in Chron. anni.*1007. Poſtea Imperator ſeditione ſuorum coactus, Valentianas Balduino Comiti beneficiauit: vt ſibi contra motus ſuorum auxilio eſſet. Vide Feudum.

Beneficium autem & hæreditas ſic opponuntur, vt feudum & allodium. nam illo nomine appellantur, quæ beneficio alicuius adepta ſunt: hoc verò quæ legitimis hæreditatibus, vt in teſtamento Caroli Magni apud Hanclerum & Matium: Pręcipimus vt poſt noſtrum diſceſſum vnuſquiſque accipiat beneficia in regno domini ſui, & non alterius, &c. Hæreditatem autem ſuam habeat vnuſquiſque illorum hominum abſque contradictione, in quocunq; regno hoc eum habere contigerit.

Beneficij poſſeſſor conuentus, ſi negauerit rem prorſus domini eſſe, & conuictus probatione voluerit titulum feudi obiicere, non auditur: imò poſſeſſio ad dominum transfertur, propter mendacium. *Nouell. conſtit.*18. §. κακεῖνο δὲ. *& l. ſi. D. de rei vendic.*

BENEFICIALIS cauſſa dicitur, ſiue agatur de dignitate, vel perſonatu, officio, præbenda, vel beneficio, *Arch. in c. ſi gratioſe. &c. ſi propter. de electio. lib.*6. Beneficium hîc accipe ſpirituale.

BENEFICIARIVS fundus, & benefi-

beneficiarium prædium dicuntur Budæo in Forenſibus eodem ſenſu.

Beneficiarius, qui beneficium accipit. Vnde & à veteribus beneficiarij dicti ſunt illi, quos Imperator ſuo beneficio promouiſſet in militia. *Cæſar Comm. de bell.ciuil. lib.* 1. Petreius verò non deſerit ſeſe, armat familiam: cum hac & Prætoria cohorte certatorum, barbariſq; equitibus paucis ſuis beneficiariis, quos ſuæ cuſtodiæ cauſſa habere conſueuerat, improuisò ad vallum aduolat.

Beneficiarij olim milites opponebantur municipibus. Nam municipes dicebantur, *auctore Feſto lib.*2. qui non vacabant, ſed munus Reip. faciebant. contrà, beneficiarij appellabantur, qui vacabant muneris officio. *In Nouella autem* 13. Beneficiarios intelligi vult Cuiacius, exploratores & indices, quos pro huius miniſterij præmio habebat prætor plebis immunes, *Tertullianus de fuga in perſecutione*, in matricibus, *inquit*, beneficiariorum & curioſorum, inter tabernarios, & lanios & fures balnearum & aleones continentur. At poſtquam liberalitate quadam concedi cœperunt bona, quæ feuda dicimus, tranſlatum eſt hoc vocabulum ad huiuſmodi conceſſiones, aliquantò commodius, quàm barbara vox Feudatarius, aut Vaſſallus, aut Vaſſus. Et,

Beneficiarius hic habet duplex remedium aduerſus dominum, qui nolit compellere partes curiæ, vt inter ſe & beneficiarium cognoſcant & iudicent: vel qui recuſauerit cogere teſtes, vt veritatē in controuerſia dicant, remiſſo illis iure iurando fidelitatis, quantum ad eam cognitionem, vel depoſitionem pertinet. Vnum remedium eſt. nam poteſt ad ſuperiorem magiſtratum confugere, vt is compellat partes curiæ, vel teſtes, *arg.eorum quæ tractantur in l. nimis graue. C. de teſtibus.c.*1.*in fin.princ.in vſib.feud.quid ſit inueſtitura.* In prin. dum dicit, Tunc domino cogente iurent. *iunct. gloſſ. in verb. domino cogente.* Et apertè probatur *titul.Si de inueſti.inter domin. & vaſallis oriat. ca. j.in princ.* Alterum verò remedium eſt: poteſt enim dominum beneficiarius ob denegatam iuſtitiam iudicialiter conuenire, ac petere vt priuetur proprietate beneficij adiudicanda ipſi beneficiario, *vt tradit glo. communiter probata, titul. quid ſit inueſtitura cap.*1.*ver.princ. in compellat. & tit. Quæ fuit prim. cauſ. benefic. amittend. §. illud tamen non lateat. verb. Iuſtiniani, & c.*1 *§. fin. de mil. vaſ. qui contu. eſt.* Et probatur *tit. Quali. domi propri. feud. priuet.* A correlatiuis. Qua ratione enim beneficiarius ob denegatam iuſtitiam, vel inſignem perfidiam, vtili dominio priuatur, eadem dominus proprietatem amittit per ſententiam. *Quod & Aluarotto ibidem rectè placet. Accedit tit. de for. fidelitat c.*1.*in fin.*

Beneficiarius defunctus cùm eſt in poſſeſſione beneficij tempore mortis, non debet vllo modo deſtituere agnatos eius commodo poſſeſſionis. *cap.* 1. *in prin. & ibi Iacob. Beluiſ. ſi de feud. contentſit inter domi. & adgna. vaſal. in princ. l. fin. C. de edict. diui. Adrian. tollen.* Eſt enim quædam naturalis continuatio inter defunctum beneficiarium, & adgnatos eius ſuccedentes. *l. cùm miles. in princ. D. ex quib cauſ. maio. l. in ſuis. D. de lib. & poſthu.*

Beneficiarius à domino in poſſeſſione feudi grauatus, ad curiam parium ſupplicatione confugiet. Quos ſi admonentes non audierit, etiam ſine appellatione ſuperior magiſtratus adiri poteſt. *tit. de milit. vaſſal. qui contumax. §. ſi verò vaſſallus. Nouell. de Quæſtore §. ſi verò cùm ſæpenumerò. Conſtit.* 80. *l. à diuo Pio in princ. D. de re iud. l. epiſcopale. C. de Epiſc. audien.* Pares verò, qui cognoſcant inter dominum & clientem ſeu beneficiarium, communi vtriuſque conſenſu eligendi ſunt, *c.*1. *de contro. feud. apud par. terminan.* Propter inopiam probationum, recurritur ad ſubſidium iuramenti, *c.*1. *in princ. Si de inueſt. inter domi. & vaſallis oriat. in princ. tit. Quid ſit inueſtitu. § ſi verò vaſallus.* Aluarottus allegat rationes, 1. quia melior eſt conditio poſſidentis, quàm petentis, *l. ſi debitor. D. de pignorib.* 2. Actore non probante, reus abſoluitur, *l. qui accuſare. C. de edend.* 3. Nam rei ſunt fauorabiliores actoribus, *l. fauorabiliores. D. de reg. iur.* 4. Quia proniores rectè ſumus ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, *l. Arianus. D. de obli. & actionib.*

Beneficiarius qui triginta annis poſſedit rem titulo feudi, & ſeruitium domino exhibuerit, poteſt ſe exceptione præſcriptionis tueri, & præſumitur inueſtitus, etiamſi dominus, vel hæres eius oſtendat titulum pignoris. *titul. de vſu Mediolan.* Et *tit. ſi de feud. defunct. conten.*

ſit inter dom.& adgna vaſal.§ ſi quis per 30. *annos.*

Beneficiariæ actiones ſunt quas condictiones ex lege interpretes adpellant: *de quibus latiſſime Bart.in l.*1. *ff.de condict. ex leg.*

BENEFICIATVS, pro Beneficiarius, qui feudi beneficio affectus eſt. *libro feud.*2.*tit.* 55. §.1. Beneficiati eorum feuda quæ ab iis tenebant, obligauerãt, vendiderant. *Otto Friſing.lib. Frid.*2.*c.*12. Singuli ſingulos beneficiatos ſuos per præcones expoſcunt. *Item:* Sicque omnes omnium beneficia,qui ſine bona voluntate dominorum ſuorum domi remanſerunt,in feudis condemnentur. *Cæſar lib. de bell. ciuil.* 1. Petreius verò non deſerit ſeſe, armat familiam ,cum hac & Prætoria cohorte cetratorum, barbariſque equitibus paucis, beneficiariis ſuis, quos ſuæ cuſtodiæ cauſa habere conſueuerat,ad vallum aduolat.*Idem lib.*3. Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis ſuperiorum exercituum ad eum conuenerant, quæ tota acie diſperſerat.

BENEVOLENTIA,dicitur ſtudium,fauor,amor:ſic accipitur in conſtitutione Iuſtiniani, *l. Imperialis in princ. C.de impet.* & §.*ſciendum.Inſtit. de hæred. qual.& dif.*

BENIGNITAS,vt notiſſimã ſignificationem omittam, æquitatis epitheton inhumanitatis rigori contrarium eſt, *Modeſtino l.nulla* 25.*D.de legibus.*

BENIGNVM, æquum bonum ſignificat, *apud Vlpianum l.ſi fuerit.* 5.*ff.de leg.*3.*quod & Accurſ.adnotauit ibi.*

BENIGNE *apud Clementem V.Pontifi.*accipitur pro humanè.*c. Romani.*§. & *quod eccleſia de iureiur in Cle.*

BERGENÆ, ſeu Bargenæ, veteribus vocabantur barbari funerum elatores. Gloſſæ veteres, Barginna, νεκροφόρος βάρβαρος, προσφόνησις βαρβάρου. *Cuiac. in Nouell.*43.

BERONES *Budæo in l. in naue.* 31. *D.loca. in prioribus annot.* dicuntur ſacci, quaſi perones, à pera dicti. Sic putat legendum apud Alfenum *d. l.in naue.* cùm in Pandectis Florentinis legatur *berones.* Vide infra Erones.

BERVS, honeſtiorum & palatinorũ veſtis fuit Cericea: βῆροι enim interpretantur Zonaras & Balſamõ σηρικὰ ἱμάτια. In concilio Gangrẽſi, κατα-ψηφίζον-το τ τοὺς βήρους φορέσαντων. Et Euagrius, βήρους τε γαμικοὺς ἐξάπτοντας. Inde fortaſſis illud noſtrum, *Verous* ſeu *velours*,corruptè. Huius veſtium generis fit mẽtio à Vopiſco in Carino: Donati,inquit, ab Atrebaticis beri (corruptè enim in vulg.cod. berri)petiti: donati beri canuſini. Hinc Holoberæ veſtes, de quibus ſuo loco à nobis eſt dictum.

BERYLLVS, ſiue *(vt in editione Floren.eſt,vbi V,pro B, more veterum ſæpe ponitur)* Veryllus, gẽma eſt in India naſcens, quæ à gentis ſuæ lingua nomen habet, viriditate ſimilis ſmaragdo,ſed cum pallere, atq.in ſex angulas formas atteritur, vt hebetem coloris lenitatem angulorum repercuſſu excitet ad vigorem, *inquit Solinus. Huius meminit Marcianus, l. interdum* 16.§.*ſpecies.D.de publican. De hac Pli.li.*37.*c.*5.*Iſidor.li.*16.*Etymolog.c.*7.

BERYTVS, vrbs Phœnicis in iure noſtro Ciuili celebratiſſima, hodie, vulgò Barutum appellata. Hanc ciuitatem pulcherrimam,& legum nutricem appellat Iuſtinianus: quin & metropolitano nomine, & dignitate exornata fuit à Theodoſ.& Valentiniano, *l.vnica de metrop.Beryto.li.*11.C.Beneficiis Auguſti gratioſam dixit Vlpianus *l.j. D. de cenſibus.*à Plinio lib.5.c.20. felix Iulia appellatur.

BES, veteribus Des, *Varroni lib.*5.*lin. Lat.*dempto triente. *Feſto.lib.*2. quòd bis triens ſit.Beſſis vnciæ octo ſunt. Aſſis partem eſſe Voluſius Mætianus lib.de diſtributi. aſſis docet,notam eius indicans.

Beſſem pretij pro octaua pretij parte dixit Vlpianus, *l.ſi verò* 12.§. *contrario.D. manda.* Veteres enim Romani omne totum in vncias 12. diuidebant. Hinc & ex Beſſe ſocium eleganter dixit Proculus, *l. ſocietatem.*76.*D.pro ſocio.*

Beſſium vſurarum mentio fit *in l.eo.*26. §.*ſuper vſurarum.C.de vſuris.* Sunt autem vſuræ beſſes, cum acceptis centum, poſt annum octo præſtantur, aut mẽſtrui denarij ſinguli, ſi ſors 150. fit *vt rectè ſcribit Ant.Auguſtinus lib.*2.*c.*10.*Emend.*

Βήσαλον, *Theophraſt. in titul. de rer. diuiſ.* tigni appellatione contineri ait: id peſulum quidam interpretantur: ſed male, *inquit Cuiac. Obſ. libro* 9. *cap.* 26. Teſtam enim ſignificare vult *l.* j. *D. de ting. iunc.* ſiue laterem: vnde in Baſilicis *ad l.ſiſtulam. D. de ſer.vrb.præd.*ex figlino

ſiglino opere, ἀπὸ ζωπλάκων. & *in gloſſis*, Laterculum, ζωπλάκων χαρτίον: & *apud Chariſium*, Beſalia.

BESTIAE dicuntur, quæ natura feræ ſunt, *Vlpiano l.1.§.in beſtiis.ff.ſi quadrup. paup.fec.di.* veluti vrſi, leones, pantheræ: *Gaio l.2.ff.ad leg. Aquil.* Beſtias, inquit Vlpianus, *l.1.§.beſtias ff.de poſtul.* accipere debemus ex feritate magis, quàm ex animalis genere. Beſtiarum numero elephantos, & camelos contineri, ideóque nec mancipi eſſe, *idem ait in Epit. tit.* 19. *in prin.* Cicero autem beſtias vocauit, quas Græci θηρία vocant, quo nomine veniunt venenata animalia: Mirari licet, inquit, quæ ſint animaduerſa à medicis herbarum genera, quæ radicum, ad morſus beſtiarum. Μεταφορικῶς beſtia dicitur homo, qui non facit quæ hominem rationalem creaturam decent, *vt adnotat Accurſ. ad Nouell.* 5. περὶ μοναστηρίων, *ex Boetio in lib.de Conſolat.*

ad Beſtias damnari dicebantur, qui in hoc damnabantur, vt beſtiis tandem ſubiicerentur, *Vlpiano l.ſacrilegij.6.ff.ad leg.Iul.pecul.Gaio.l. eius.8.ff.de teſtam. eidem Vlpiano l.ſi quis.25. §.ſi quis planè.ff. de acqui.hæred.Modeſtino,l.ad beſtias.31.ff. de pœn.& apud Tertullian.lib. ad Scapul.* Scribit Sophronius B.Ignatium B.Ioannis Euangeliſtæ diſcipulum, Antiochenſem Epiſcopum: θηριομαχῆσαι κελευσθέντα, quod ad beſtias damnatum interpretor. Hoc autem ſupplicium Prudentius ſic explicat.

Sanguinis humani ſpectanda publicus edit.
Confeſſus, legeſq; iubent venale parari
Supplicium, quo membra hominum diſcerpta cruentis.
Morſibus, oblectent hilaram de funere plebem.

Beſtiis obiici *apud Modeſtinum l.pen. ff. ad leg.Pompei.de parricid.* durius, ſeueriúſque eſt. Qui enim beſtiis obiiciebantur, ad ſtipitem adligabantur *vt ex Flor. Vopiſco in Aureliano liquidò conſtat.* Mneſteus (inquit) poſteà ſurrectus ad ſtipitem beſtiis obiectus eſt. Beſtiis ſubiici dixit Marcianus *l.3.§.pen.ff.ad leg.Cornel.de ſicar.* eodem ferè ſenſu. Hæc legis Corneliæ de ſicariis, & veneficiis pœna erat, auctore eodem.

ad Beſtias datum pœnæ ſeruum fieri cenſuit Macer *l. quod ad ſtatum.* 12.*ff. de pœn.* hac pœna puniebatur qui nummos aureos cuſerat. *Vlpian.l. quicunque.8.ff.de fal.* De hoc pœnæ genere meminit *Gellius lib.5.c.14.* Dio ita damnatos, τοὺς τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης δεδομένους, dicit lib.58.

ad Beſtias etiam dari dicebantur, qui citra damnationem cum beſtiis depugnandi cauſſa in arenam intromittebantur, *Modeſtino l.circumcidere* 11.*§.1.& §.fi. ff.de ſicar.Vlpian.l.4.ff.de accuſ.* Erant & qui operas ſuas, vt cum beſtiis pugnarent, locabant, *Vlpian.l.1.§.qui operas.ff. ad S. C.Tertyl.* hos ad matris hæreditatem non admitti idẽ ſcribit ibidẽ. Hinc

BESTIARII dicebantur, qui ludis publicis in amphitheatro cũ beſtiis pugnabant, *Ciceroni pro Sextio, & in Vatinium, & Senecæ lib.2.de benefic.c.19. & Epiſt.1.lib.10.& Tertul.in Apologet.c.42.*

B I

BIARCHI *in Leonis Imp.conſtitutione l.3.C.de agent.in rebus & l.vlt.C.de off. præfe.prætor.Afric.* officiales victui præfecti, qui in rebus militant. *horum meminit Hierony. ad Paumachium aduerſ. Ioan. Hieroſolymit.* Erant ex ſchola agentium in rebus. vide Alciat. *ad d. l.3. & ſuprà,* Agentes in rebus.

BIARCHIA, eorum munus, *in Conſtantini.Imp.reſcripto l.1.C.de off.mag. offic.*

BIBLIOTHECAE, appellatione & armaria, & locum, quo libri collocati ſunt, & ipſos libros ſignificari Nerua apud Vlpianum ſcribit, *l.librorum.52.§.ſed ſi bibliothecam.ff. de leg.3.* idque pro rei conceptione accipiendum idem Nerua ait. Eius ſententiam probat *Feſtus libr. 2.* adiiciens: id & Græcis & Latinis receptum. Ex Neruæ ſententia bibliothecam pro libris, eorúmve numero apud Labeon. em, *l. Labeo.* 50.*ff.de contrah. empt.* accipiendam puterem. Apud Vlpianum verò *l.quæſitum.§.inſtructo.ff. de inſtr. inſtrum.leg.* armaria ſignificat.

Bibliothecarius dicitur, qui librorum curam gerit, quíque bibliothecæ præeſt. ſic accipiendum exiſtimem *in c. Adrianus.* 63. *diſt.* tametſi gloſſema ibidem & Albericus Archidiaconum ſequutus, Cancellarium interpretentur.

Biceſſis à duobus decuſſibus dicitur, *Varro lib.4.ling.Lat.*

BICIPITEM, quod incomparatã

eſt,poſſe dici,Varro apud Nonium aperuit. In ſpem (inquit) adducebat non plus ſoluturos,quam vellem: iniquus equeſtri ordini iudicia tradidit,ac bicipitem ciuitatem fecit diſcordiarum ciuilium fontem.

B I C L I N I V M, locus vbi duo lecti erant.Plaut. in Bacchidib.

In Biclinio cum amica ſua vterque accubituri eant.

Verbum iunctum eſſe ſcribit Fabius libr.1.cap.5.

B I D E L L I, *Alciato lib.7.Parerg.ca.* 22.ſunt gymnaſiorū cuſtodes, *ex Lucilio.*

B I D E N S, *apud Vlpianum l. in inſtrumento.ff.de inſtruct.inſtru.leg.* inſtrumẽtum foſſorium ruſticum, Græcis σμινύη, *Polluci libr.1.Onomaſtic. cap* 12. περὶ ἔργα λείων γεωργικῶν ὀνομάτων.Bidentes oues, Higynus *apud Gellium lib.* 16.*cap.* 6. vt alias ἐτυμολογίας omittã. hinc dictas putat quòd duos dentes altiores haberent.

B I D E N T A L, *Feſt. libr.* 2. dicitur quoddam templum,quòd in eo bidentibus hoſtis ſacrificaretur,

B I D V V M quandoque pro die vno, quandoque pro duobus interpretari ſolet,*Vlp.l.3.§.minorem.ff.de minor.*

Biduum hac formula, I L L V D F A C I T O I N D I E B V S, intelligi Iauolenus ſcribit *l.inter.*217.§.1. *ff. de verbor.ſign.* Ex quo textu colligi, dies numero multitudinis non adiecto,biduum ſignificare. Reliqua de Biduo pete ab Euſtathio li. περὶ χρονικῶν διαστημάτων.tit. περὶ δύο ἡμερῶν.& ex Cuiacio,*de diuerſ.temp.præſc.* capit.4.

B I F V R C I V M terminum appellãt Sarmatæ,qui tres petras circa ſe habens, trifinium demõſtrat,*in li. de limitib.auct. variorum.*Illius nota eſt B.

B I G A M V S dicitur qui diuerſis temporibus, & ſucceſſiuè duas legitimas habuit vxores, *Hoſtien.cap. aperiat, per illum text.* 31. *quæſt.* 1. *ſi quis &c. cognoſcamus* 34 *diſtinct.* interpretatione, qui corruptam, vel viduam duxit, *can. ſeriatim.*32.*diſtinct.* vel qui pollicitam virginitatem violauit. *cap. quotquot.* 27. *quæſtion.*1.vbi etiam proprius, & primus ſignificatus apertè declaratur, De Bigamis extat.*tit.lib.*1.*Decretalium tit.* 21. *vbi vide Pan.& Fel.& alios pontificios.* Hinc

B I G A M I A, quæ variè cõtrahitur. Primò,quando quis duas habuit vxores, quas cognouit: ſecundò, quando diuerſis temporibus habuit duas, vel plures, vnam de facto, aliam de iure: tertiò, quando plures habuit eodem tempore, & eas cognouit: quartò,quando contrahit cum vidua ab alio viro cognita:ſecus ſi virgo manſiſſet: quintò, quando contrahit cum corrupta à quocunque ſiue ſcienter,ſiue ignoranter, & eam cognoſcit: ſextò, quando cognouit vxorem ſcienter vel ignoranter, poſtquam ab alio corrupta eſt: ſeptimò, quando quis in ſacro ordine conſtitutus vel poſt factam profeſſionem religionis, de facto contrahit cum corrupta.

B I G E N E R A animalia,ex diuerſo genere nata,vt leopardus.*Feſto lib.*2.

B I G A T O S nummos, à notis bigarum dictos putat Zaſius *in catalog.leg.antiq* vt quadrigatos,à notis quadrigarum. *Pli.lib.*3.*c.*33. Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ.

B I M A D I E, id eſt,duobus annis.*Vlpia l.*3.*ff.de an.lega.* Eodem ſenſu Bimam æſtimationem, id eſt, in biennium ſiue pro biennio,Pomponius dixit *l.ſi vſufructus.*6.*ff.de vſufruct. legat.*

B I M V S dicitur,qui annorum duorum ætatem habet Hinc nuces bimas Cato c.17.*Rei ruſtic.*dixit Hinc.

B I M A T V S, ætas annorum duorũ, pro quo Græcis διετία dicitur.

B I N A ſponſalia conſtituere,*in edict. Prætoris l.* 1. *in fin. ff. de his qui not.infam.* eſt vnam duobus ſpondere, vt vtriuſque ſit vxor, & ſic,quòd vulgò dici ſolet,pro vna filia duos generos facere §. *ſi quis alieno l.quid ergo ſi non.ff.eod.*

B I N O M I V S *Feſto lib.*2.cui geminum eſt nomen,vt Numa Pompilius.

B I N V B V M rectè appellat vetus interpres, §. *quia verò hactenus de nuptiis,in Nouell.* qui ad ſecundas nuptias conuolauit.

B I S de duobus actibus dicitur, *l.ſeruos. C.ad leg.Iul. de vi.* idque in legibus, teſtamentis, pactis, & ſtipulationibus. Eodem ſenſu ponitur apud Paulum,*l. veluti.in fin.ff.de edend.& Vlpianum l.cum plures.in fi.ff.de reb.auct.iudic.poſſid.*

B I S A C T I O E A D E M D E R E N E S I T. Hoc,inquit,Fabius lib.7.c.7. ex iure obſcuro eſt: queri enim ſolet quo referatur hoc B I S, an ad actorem,an ad actionẽ. Ad hanc legem pertinet

tinet vulgatiſsima antiqui iuris regula *cuius meminit Gaius.l. 57.ff.de diuerſ. reg. iur.antiq.* Bona fides non patitur, vt bis idem exigatur.

Bis credere quid ſit explicat Marcianus *l.creditor* 12.§.3.*ff.qui pot.in pig.* his verbis: Si idem bis, id eſt, ante ſecundum, & poſt eum crediderit, in priore pecunia potior eſt ſecundo, in poſteriore tertius eſt.

BISPELLIO, idẽ.*vt vult Hotomanus*, qui verſipellis, id eſt, veterator, planus, πολύτροπος, *Marc.l.*72.§.4.*ff.de ſolutionibus.* Num ergo & ſi biſpellionem, aut aliàs turpem dederit hominem, idẽ ſit. *Vlpianus l.*31.*ff.de euict.* Si ita quis ſtipulanti ſpondeat, inſanum non eſſe, furem non eſſe, biſpellionem non eſſe, &c. inutilis ſtipulatio quibuſdam videtur. Vbi tamen VISPELLIONEM, errore in Florentinis libris peruulgato legitur, item vt apud Mætianum, *in l.*7.*ad S.C.Treb.* Atque hoc nomine hominem duarum pellium ſignificari conſtat. Eius autem appellationis origo in Arcadum fabula poſita eſt, quam *Plin.lib.*8.*ca.*22. exponit: Ii certos homines ex gente Antæi cuiuſdam ſtagnum quoddam tranſmiſſos, in lupos transfigurari tradunt, & poſt annos nouem in eo habitu confectos, ſi homines ſe abſtinuerint, idem ſtagnum remeantes, priſtinum habitum recipere: vnde Verſipelles dicti & vet.glo. λυκάνθρωποι & apud Fabium, eandem recipere veſtem. Vnde *Perſius Satyr.*5. his verſibus:

Sin tu cũ fueris noſtræ paulo antè farinæ,
Pelliculam veterem retinens, & fronte politus,
Aſtutam rapido ſeruas ſub pectore vulpem:
Quæ dederas ſuprà repeto, funémque reduco.

Biſpellionem igitur ſeruum eundem dici putat Hoto. qui & Verſipellis, id eſt, perfidioſus, fallax, fraudulentus dicitur. Alij tamen Veſpillonem, alij Veſpertillionem, alij etiam alio modo legi volũt. Vide Viſpellio.

BISSEXTVS, ſiue Biſextus, *in l. cùm biſſextum.ff.de ver.ſignif. & l.*3. §.*minorem.ff.de minorib.* diem ſignificat, qui quarto quoq. anno intercalatur. Biſſextus: *inquit Iſidorus lib.* 6. *cap.*17. eſt poſt quatuor annos vnus dies adiectus, Creſcit enim per ſingulos mẽſes quarta pars aſsis: at vbi quarto anno aſſem compleuerit, biſſextilem annum facit. Id biduũ pro vno die haberi, poſterioremque diem calendarum intercalari, *Vlpianus ſcribit.d.*§.*minorem* quod & Põtifex probat, *cap.quæſiuit.*§. 1.*de verb.ſig. vide Alciat.ad d. l.cùm Biſſextum.* quo in genere quæ ſubſequuntur, non ineptè ex Oldendorpio adieci: Biſſextus quaſi bis ſextus dicitur, quia duobus continuis diebus bis dicimus, 6. Calend. Martias, duos dies pro vno computantes, *d.*§.*minorem.* Romani enim ex diſtributione Numæ Pompilij, ad Lunæ curſum, ſicut Græci, annũ computabant: intercalãtes totum menſem, more Græcorum, *teſte Macrobio. li.* 1.*Saturnalium.c.*14. Hinc Cato & Quin. Mutius iuriſconſulti: rectè appellarunt addititium menſem, *d. l. cùm biſſextum,* quoniam intercalabant eum, hoc eſt, vocato populo Pontifices interponebãt, vt annus ad curſum Lunæ quadraret. Deinde verò, confuſis intercalationibus vitio Pontificum, qui aliàs ſuperſtitione aliàs gratia, quò magis proferrent vel imminuerent publicanis annorum dies, adeò turbabantur tempora, vt neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarũ autumno cõpeterent. *Tranquillus in Iulio Cæſare, cap* 40. Quapropter Iulius Cęſar conuerſus ad ordinandũ Reip. ſtatũ. non iam ex curſu Lunæ, quæ paulò minus menſe in Zodiaci circuitione conſumit: ſed ad rationẽ Solis, qui 365. diebus & quadrãte curſum ſuum conficiẽs, ad ſignum, à quo digreſſus fuit, reuertitur, totidem diebus annum cõſtare voluit. *Vide Dionem, lib.*43. *de hoc differentẽ.* Et ne quadrãs deficiẽs errorẽ ſupputãdi tẽporis ingereret, ſtatuit, vt quarto quoq; anno Pontifices vnum diẽ intercalarẽt: eodẽ tempore, quo antea mẽſis intercalari ſolebat, hoc eſt, ante quinq; vltimos dies Februarij: ídq; Biſſextũ appellauit, quia intercalato die, bis ſexto Kalendas Martij dicitur. *Hæc Oldendorpius ex G.Budæo, ad d.l.cùm biſſextũ* 98.*quẽ conſule.* Eadem ferè *apud Amm. Marcel.lib.* 26. his verbis: Anni interuallũ trecẽtis & ſexagintaquinque diebus & noctibus concluditur, & horis ſex, adVſq. meridiẽ plenã, annique ſequẽtis erit poſt horã ſextam initium, porrectum ad veſperam: tertius à prima vigilia ſumens exordium,

ad horam noctis extenditur ſextam: quartus à medio noctis vſque ad claram lucem. Ne igitur hæc computatio, variantib. annorum principiis, & quodam poſt horam ſextam diei, alio poſt ſextam excurſo nocturnam, ſcientiam omnem confundat, & autumnalis menſis inueniatur, quandoque vernalis, placuit ſenas illas horas, quæ quadriennio 24. colliguntur, in vnius diei noctiſque adiectæ tranſire menſuram.

BISSELLIVM, vbi duo ſedēt, appellat F. Marius.

Βιθυνιαρχία, apud Modeſtinum, ἐὰν δ' ὑπ. §. ἔθνος. ff. de excuſ. Bithyniæ ſacerdotium, ſiue præfectura dicitur, *Antonio Auguſti*ni *interprete. lib. ſing. ad eundem.* Eſt autem Bithynia prouincia Aſiæ minoris, Solino, & Seruio. Hanc memorant Honorius, & Theodoſius, *leg. 2. C. de immu. ne. conced. lib. 10. C.*

Βιοκωλύται, apud Iuſtinianum, Nouell. 8. *§. τὸ δὲ ἐν τοῖς. & Nouel.* 145. dicuntur, *Iuliano Patritio in Epito. interprete.* qui vim, impreſſionem, & deprædationes arcent.

BL

BLADVM Accurſio *in l. triticum.* 94. *ff. de verb. oblig.* generale nomen eſt ad omne, quod in area teritur: cuius ſententiam probat Barto. *in l. 1. §. de eo opere. ff de aq. plu. arcen.* Hac voce vſus eſt Romanus Pontifex, *in c. ex multiplici. de deci mis in antiq.* legumina hac voce non contineri liquidò conſtat. Vnde ſi lege municipali vetatur blada prouinciæ exportari, legumina exportans, non multabitur, neque tenetur. Sanè in eo genere regionis conſuetudo loquendi inſpicienda eſt, & ſtatuentium mens. Hoc autem vocabulum ex genere dici poteſt eorum, quæ corruptè nimium ex Italica lingua ſunt deſumpta, habenturque vulgò pro Latinis.

BLÆSVS, *apud Vlpian. l. idem Oſſi.* *lius. §. fin. ff. de ædil. edicto.* qui linguam habet impeditam, aut qui inter pronunciandum, literam aut excludit, an malè profert: vt Demoſthenes, qui r, literam eloqui nequibat. Græcis βλαισὸς, τραυλός.

BLANDIRI pro decipere, fallere poſuit *Vlpia. l. 3. § ſi parent. in fin. ff. de adminiſt. tut.* Eodem ſenſu Alexander. *l. blandium. 11. C. de fideiuſſo.*

BLANDILIAS potentum, & poteſtatem æquiparat Accurſius, *l. vnic. C. ſi rector prouinc. in gloſſ. in ver. pign.*

BLASPHEMARE, Βλασφημεῖν eſt conuiciis inceſſere, obtrectare, impiè de Deo loqui: & creaturæ adſcribere quod Deo conuenit: vel ab eo remouere, quod illi conuenit, *vt Ambroſi. ait.* Verbum eſt Demoſtheni & Platoni familiare. Vnde βλασφημεῖν dicuntur, qui per caput Dei, aliáve membra iurant. *Nouell. Conſtit. 68. ἐπειδὴ δ' ἔνιοι, &c. ſi quis per capillum. 22. q. 1.* vbi de pœna blaſphemiæ agitur. Blaſphematur autem verbum Domini, vel cùm contemnitur Dei prima ſententia, & pro nihilo ducitur, vel cùm Chriſti infamatur Euangelium, *Hier. in epiſt. Pauli ad Titum, & c. cùm caput 33. q. 5.* Blaſphemare ad homines quoque referri poſſe exiſtimat Bartolus, *in l. item apud. §. ait Prætor. ff. de iniur.* quo ſignificatu ait optare malum in futuro.

Βλασφημία, eiuſmodi infamatio. Porrò quæ blaſphemia deuitanda ſit, docet his verbis Tertullianus *in lib. de idololatria*: Si quis noſtrûm ad iuſtam blaſphemiam ethnicum deducat, aut fraude, aut iniuria, aut contumelia, aliáve materia digna querelæ, in qua nomen meritò percutitur, vt meritò iraſcatur & Dominus.

BLATTA purpuræ genus, quæ in lana eſt: *l. 1. C quæ res vend non poſſunt: & apud Caſſiod. lib. 1. Variarum Epiſt.* Cùm blatta, quam ſingulis annis noſtro cubiculo dare conſueuiſti. *Lampridius in Heliogabalo*: Parauerat (*inquit*) igitur funes, blatta, & ſerico, & cocco intortos. Quo loco Baptiſta Egnatius adnotat, blattam eſſe purpuram eu Indico conchylio factam. Hinc

BLATTA SERICA, *in conſtitutione Theodoſii & Valentiniani, l. vlt. C. Th. de murileg.* de veſte intelligi debet. Nam & Vopiſcus *in Aureliano* pallium Blattoſericum dixit.

BO

BODONES ſiue botones, *apud I. Paulum. lib. 5. Sentent. titu. 22.* vicem præſtant terminorum, aut ipſi termini: éſtque vox menſorum, vel eorum, qui de agrorum & limitum conditionibus ſcripſerunt. Atque hos qui conuulſerit, ſi quidem ſeruus eſt, in metallum damnatur

tur:humiliores,in opus publicum: honeſtiores, in inſulam relegantur, amiſſa tertia parte bonorum.

BOETHI *in l. boethos.4.C.de tabul. lib.10* dicuntur adiutores, *Iuliano Patritio Anteceſſore interprete in Nouel.35.quam Latinam eſſe aiunt quidam.* Dicuntur autem ἀπὸ τοῦ βοηθεῖν: ſúntque qui officialibus,vel morbo,vel negociorum magnitudine impeditis additi laborem illorum ſubleuabant. Horum varia genera eſſe conſtat. Quidam enim erant adiuuæ Logiſtarum, *d.l.boethos.in princ. & in Baſilicu.lib.54.* Alij erant adiuuæ Quæſtoris, de quibus ediſſeritur *in d. Nouell.35.* Erant & officiorum, & Palatinorum, *l.3.C.de diuerſ.offic. lib.12.* Quidam erant adiutores Numerariorum, *in Zenonis conſtitutione,l.nulli.10.C.de num.lib.12.*

BOMBYCINA veſtimenta, *quorum meminere Paulus lib.3. Sent. titul.6.& Vlpian l.veſtis 23.§.1.ff.de aur. arg. mun.* Bombycina autem dicta à bombycibus vermiculis conſtat,qui, *vt ait Plinius lib.11.c.22.* telas aranearum more texunt,ad veſtem luxúmque fœminarum, quæ Bombycina appellantur. Bombycum telam primam retorquere, rurſúſque retexere inuenit in C.mulier Pãphila, *vt ait Plin.lib.11.c.23.*

BONI VIRI appellatione iudicẽ contineri ex Venuleio liquet, *l.continuus, §.cùm ita.ff.de verb.obl.* ex eodem, *l. vir bonus ff.iud.ſol.& l.58.§.1.ff.locat.* Bonum etiam virum interpretamur eum, qui alteri facit,quod ſibi fieri vellet, *ex ſent. Vlpian l. 1.in med.ff.de ſolut.* quod & lex diuina iubet,Matth.7.πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ προφῆται. Boni viri igitur appellatio, in iure noſtro emphaſin habet. Nam is bonus vir dicitur, qui nullius fraudis conſcius, verum honeſtatis iudicium in quabet re ſequitur. Vnde iudex breuius definiri non poteſt, quàm vt bonum virum eſſe dicas.

Boni viri arbitratu veteres dicebant, cum neutrius eorum, quorum res agebatur,ſed eius,cuius nihil in ea re intererat, probatio erat. Vnde Bonus, & arbitratus boni viri, in Iure Ciuili & πολιτικῶς ſic intelligendus eſt: nam Bonus vir eſt,qui ductu naturæ, infallibile iudicium conſcientiæ ſequitur, ſemotis affectibus alterutrius partis. Arbitratus ergo boni viri vtique definiendus eſt, vt deſeruiat foro,hoc eſt,reſpectu controuerſiæ, quam benè ac rectè diiudicare debet. Alioquin,ſi bonum virum definias abſolutè,ſcilicet,qui honeſtè viuat, alterum non lædat, ius ſuum cuique tribuat,bona quidem,ſed generalior, & ab vſu forenſi remotior erit definitio. Boni viri mentionem facit Labeo, ſecundum ſuprà dictam rationem, *in l. inſulam vno precio.§.1.ff.de locat.* Et Iuſtinianus ipſe tali modo definit arbitratum iudicis,qui certè bonus vir & dici & eſſe debet *Nouell.17.Mandata principis.§.ἕξεις δὲ.* Boni ergo viri arbitratu, eſt recto animi iudicio, abſque prauis affectibus, ex bono & æquo aliquid decernere, obſeruata ratione ne quis lædatur, *l. ſi libertus ita iurauerit ff. de oper.lib.l.ſi quis arbitratu.ff.de verbor.oblig l.non cogendum.in prin.ff.de procur.*

Boni viri arbitratu alimenta relicta pro modo legatæ dotis intelligi, ſcribit Papinianus, *l.cùm vnus. §.fin.* D. *de ali.& cib.leg.*

Boni Viri arbitrio legatũ accipi, quod in alterius arbitrium collatum eſt, Vlpianus ſcribit, *l.1.* D.*de leg.2.*

Boni viri arbitratum propoſitione patrimonij accipiendum idem ait Vlpian. *l.3.ff.de ann.leg.* Boni etiam viri arbitratum ad æquitatem reducendum, & ex æquo & bono regulandum conſtat, *l. ſi libertus ita iurauerit.ff.de oper.lib.*& ita accipi debet *in l.vnic.D.de rep.muni.*

Boni viri verbo continetur etiã quiuis vir iuſtus, æquus, innocens,prudens, conſideratúſque paterfamiliàs, *l. 3.§.tametſi.* D.*de arbit & alibi ſæpe.*

BONORVM appellatio generalis eſt. Nam eo verbo,prædia ruſtica, & vrbana,mancipia,ſuppellex,& Kalendariũ contineri Scæuola ſcripſit, *l.vxori.37.* D. *vſu,& vſufr.leg.* Porrò autem

Bonorum appellatio naturalis eſt,aut ciuilis: *idque Vlpianus ait,l.bonorũ. 49. de verb ſig.* Naturaliter bona dicuntur,quæ reuera & effectu bona ſunt,quia (*vt Vlpian.ait*) beant, hoc eſt, beatos faciunt. Vnde rectè colligit Iauolenus, *l.propriè. 83.ff.eo.*propriè bona dici non poſſe, quæ plus incommodi, quàm commodi habent,& hoc ſignificatu bona intelliguntur, quæ deducto ære alieno ſuperſunt,

l.39.§.bona.ff.eod. Eáque ratione bona ab hæreditate ſeparantur, *l. cogi. ff. ad S.C. Treb.* ciuiliter bona dicuntur, quæ cùm reuera bona non ſint, loquendi tamen conſuetudine ſic appellantur: tantùm, quòd ius patrisfa. vniuerſum cõtinen.nt. Itaque ſucceſsio in ius vniuerſum alicuius, quamuis damnoſa ſit, bonorum tamen poſſeſsio appellatur, *l. 3. ff. de bon. poſſ. l. nam quod 14. cum l. ſeq. ff. ad Treb.* Hinc Africanus, *in l. bonorũ.* 208 *ff. de ver. ſig.* Bonorum, *inquit,* appellatio, ſicut hęreditatis, vniuerſitatem quandam, ac ius ſucceſsionis, & non ſingulares res demonſtrat. Et hoc forſan, quia *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖςον* res ęſtimantur ac denominãtur.

Bonorum poſſeſsionis alia eſt diuiſio. Nam quædam eſt edictalis, quæ ex edicto defertur, & quocunque die peti, & de plano dari poteſt, *l. cùm quidam. §.1. ff. de acqu. hæred. & l.1.§.1. ff. ſi tabul. nul. extab.* Quædam eſt, quæ decreto petitur, & hæc cognitionem pro tribunali deſiderat, *l. 2.§. dies. & §. ſeq. ff. quis ordo in bo. poſ ſerue. & l.2.§. ſi quis ex liberis. ff. ad S.C. Tertu.* Et hęc Decretalis dicitur, *l.1.§. decret. ff. de ſucceſſ. edict.* Quo in genere ita ſcribit Gręcus interpres, *lib.45. Βασιλικῶν. titu.2.* Quædam enim ſunt decretales, quædam etiam ordinariæ, ceu edictales, *& poſt paulò:* Ex his enim licet cognoſcere, quòd ſunt quædam bonorum poſſeſsiones decretales, & opus habent magna cauſſæ cognitione, quæ ius hæredi non tribuũt, ſed mittunt in poſſeſsionem, vt quæ datur ventris nomine, & Carboniana, & quæ datur furioſo. Ordinariæ, ſeu edictales ſunt, hoc eſt, ex edicto competentes, ſeu legiſlatione Prætoris, quæ tribuunt ius hæreditatis, & non habent opus cauſſæ cognitione, ſeu varia inquiſitione. A quo magiſtratu autem detur bonorum poſſeſsio, *vide apud Cuiac. Obſ. lib.4. & 15.*

in Bonis noſtris computari ſciendum eſt nõ ſolũ quę dominij noſtri ſunt, ſed & ſi bona fide à nobis poſsideantur, vel ſi ſuperficiaria sũt. Æquè bonis adnumerabitur, etiamſi quid eſt in actionibus, petitionibus, perſecutionibus. Nam hæc omnia in bonis eſſe videntur, *Vlpiano, l. bonorum. ff. de verb. ſig.* His addit Modeſtinus exceptionem, *l. rem in bonis. ff. de acq. rer. domi.*

in Bonis noſtris dicitur eſſe, quod in patrimonio noſtro aliqua ratione eſt, *l.1. ff. de rer. diuiſ. l. fin. §. non ſolum. ff. quæ in fraud. cred.*

in Bonis vim paſsi dicitur eſſe res, quæ vi alienata fuit, *l. metum. 9.§. licet. ff. quod met. cauſ.*

in Bonis venditoris res vendita eſt, antequam venditori tradita ſit, *l. ſicut. §. ſi debitor. ff. quib. mod. pignor. vel hypo. ſol.*

in Bonis eſt, qui in poſſeſsionem eorum miſſus eſt, *l. pen. ff. vt in poſſ. leg.*

Bona rapta ſic accipiemus, etiamſi vna res ex bonis rapta ſit, *Vlpianus. l. Prætor. 2. §. bona rapta. ff. vi bono. rapt. & de turba.*

BONORVM POSSESSIONEM definit, Vlpianus, *l.3.§. bonorum, ff. de bon. poſſeſſ.* ius perſequendi retinendíque patrimonij, ſiue rei, quæ cuiuſque cùm moreretur, fuit. Alciatus hanc definitionem explicat *in Rub. C. qui admitt.* A.C. Harmenop. *libr.1. titul.3. διακατοχὴ* *Cuiac. ſic:* Bonorum poſſeſsio ius eſt ſucceſſionis prætoriæ, in vniuerſa defuncti bona. Vel hæreditas poſſeſsione retento.

Bonorum poſſeſsionis beneficium multiplex eſſe Paulus ſcribit, *l. ſed cum. 6. §.1. ff. de bonor. poſſeſſ.* Nam quædam bonorum poſſeſsio contra voluntatem competit, *dict. §.1.* Hæc contra tabulas appellatur, *l. quod vulgò. ff. de bono. poſſ. contra tabulas.* Græcis *ἀντίωσις κατὰ διαθήκης.* Hæc quibus competat, quæve ſit eius vis, explicatur *infrà, & tot. titul. ff. & C. de bon. poſſeſſ. contra tab. & in Epito. Vlpian. titul. 28. §.1. & l.1. ff. de leg. præſtan. & l.1. ff. de collat.* Quædam eſt, quæ datur ſecundum defuncti voluntatem *dict. l. ſed eum. §.1.* & hæc ſecundum tabulas vocatur, *Vlpiano d. titul.* 28. quibus autem detur, quiſve eius ſit effectus *declaratur ff. & C. eod. & d. titul. 28. §. ſunt autem, Inſtitut. de bon. poſſ.* Eſt & alia Bonorum poſſeſsionis diuiſio: nam quædam eſt ordinaria, quædam extraordinaria: ordinaria, quæ ad differentiam extraordinariæ, vt eſt bonorum poſſeſsio, Vnde liberi. *l.3.§. miſſum ff de Carbon. edict.* Extraordinaria eſt, quæ en Carboniano edicto datur, *de qua eſt titulus, ff. de Carb. edict & lib. 3 Sentent. Paul. titul. 1.* Eſt etiam aliud bonorum poſſeſsionis genus, quod in-

teſtati

teſtati bonorum poſſeſſio Vlpiano nominatur, *d. titul.* 28. quam per 7. gradus dari ibidem ſcribit, ſcilicet primò liberis, ſecundò, legitimis hæredibus: tertiò, proximis cognatis: quartò, familiæ: quintò, patrono, patronæ, liberiſve patroni, patronæve: ſextò, viro, vxori: ſeptimo, cognatis manumiſſoris, &c.

Bonorum poſſeſſio CONTRA TABVLAS locum habet, cùm pater famil. teſtamentum quidem fecit, ſed in eos liberos emancipatos, qui ſi in poteſtate manſiſſent, ſui futuri erant, præteriit: hoc eſt, neque nominatim inſtituit, neque nominatim exhæredes fecit: indéque dicitur à Triphonino, Contra lignum dari, *l. quod vulgò* 19. *ff. de bon. poſſeſſ. contra tab.* Filiis tamen familias etiam hæc bonorum poſſeſſio conceditur.

Bonorum poſſeſſio SECVNDVM TABVLAS, eſt ea, quam prætor teſtamenti tabulas, ac ſcripturam ſequens, eíque obtemperans, inſtitutis hæredibus largitur, *l.* 1. & *paſſ. ff. de bon. poſſ. ſec. tab.*

Bonorum poſſeſſioni VNDE LEGITIMI, dicitur, quæ agnatis ab inteſtato defertur: idque ex leg. XII. Tab. Prętereà autem quotieſcunque vel lex, vel ſenatus defert hæreditatem, ex hac parte eam peti oportet, *l.* 1. 2. 3. & 5. *ff. vnde legit.*

Bonorum poſſeſſio VNDE DECEM PERSONAE, dicitur, quæ decem quæ manumiſſori extraneo prę̨feruntur, conceditur, *l. ſi ad partem.* 10 *ff. de ſuis & legit.* Decem autem perſonas intelligimus infrà ſcriptas, filium, filiam, nepotem, neptem, fratrem, ſororẽ, patrem, matrem, auum, auiam.

Bonorum poſſeſſio VNDE COGNATI, dicitur, quæ cognatis proximis ab inteſtato deferuntur: in quib. agnati emancipati, quibus Vnde legitimi non competit, continentur, *l.* 1. & *paſſ. ff. vnde cognati.*

Bonorum poſſeſſio VNDE QVI EX FAMILIA, eſt quæ liberti liberis tàm naturalibus, quàm adoptiuis, itémque vxori, quæ ipſius in manum conuenerat, ab inteſtato deferebatur. *Vide Hotoman. Comm. in Inſtit.*

Bonorum poſſeſſio VNDE PATRONVS, patrona, liberi, parentéſque illorum vocantur, eſt quæ ab inteſtato liberto ſuprà ſcriptis perſonis defertur, §. *ſunt autem. de bon. poſſ. & apud Vlpian. ca. Inſt.* 28. & 29.

Bonorum poſſeſſio VNDE VIR ET VXOR, dicitur, quę viro ab inteſtata vxore, & viciſſim huic ab illo conceditur, quoties deficit omnis parentum, liberorúmve ſeu propinquorum legitima, vel naturalis ſucceſſio, fiſco excluſo, *l.* 1. *ff. vnde vir & vxor.* & *l.* 1. *C. eod.*

Bonorum poſſeſſio VNDE COGNATI MANVMISSORIS, eſt quæ patroni cognatis ab inteſtato liberto conceditur: quorum ius quoddam ſingulare fuiſſe, Iuſtinianus non obſcurè ſignificat. §. *penult. De ſucceſſ. lib. & Vlpian. c. Inſtit.* 1. & 28.

Bonorum poſſeſſio ex ſucceſſorio edicto his datur, qui hæredes quidem non ſunt, ſed hæredis loco conſtituuntur. Prætoris beneficio. *Vlpia. in Epit. tit.* 28. § *hi quib.* & *vide C.* & *ff. de ſucceſſ. edic.* In ſucceſſorio edicto, ceſſante aut deficiente primo gradu, ſequens admittitur, *l.* 1. *C. eo.*

Bonorum poſſeſſio aut cum re datur, aut ſine re, *Vlp. d. tit.* 28. Cum re, inquit, ſi is, qui accepit, cũ effectu bona retineat: ſine re, cùm alius iure Ciuili euincere hæreditatem poſſit, velut ſi ſuus hæres inteſtatò ſit.

Bonorum poſſeſſio litis ordinandæ gratia dicitur, quæ in hoc accipitur, vt inſtitui & ordinari iudicium poſſit, *l. Papinianus.* 8 *in prin. ff. de inoff. teſtam.*

Bonorum poſſeſſionis ordinem explicat Modeſtinus, *l.* 1. *ff. quis ordo in bon. poſ. ſerue.*

Bonorum emptor dicebatur, qui à creditoribus bona debitoris diſtrahentibus emerat, in quem omnes, quæ venditionem bonorum paſſo, vel in eum competebant, actiones transferebantur, vtilibúſque agebat, & conueniebatur ceu honorarius ſucceſſor. *Theoph. Inſtit. de ſucceſſionib ſubla.* quæ fiebant per bon. vend. apud quem ἀγοραστὴς τῶν πραγμάτων dicitur. Atque hic ſimilis erat bonorum poſſeſſori.

Bona noſtra dicere non poſſumus, quæ nondum competunt, vt ſcribit *Paul. l. ſubſtitutio. ff. de acquir. rer. domi.*

Bonorum appellatione nomina continentur, *l. bonorum* 48. Hoc tamen cum Bartoli diſtinctione recipiendum puto tem, *in l. princeps. D. de verb. ſignif. vbi vide Alberic. & Alciatum*. At Bonorum appellatio fructus non continet *Paulo l. ſi quis bonorum*.23.*D. de lega*.1.niſi mora in terceſſerit.

in Bonis habere dicebantur olim, qui pleno iure domini facti non erant, *Vlpian. Epit. tit.1. Theoph. Inſt. e x quib. cauſ. manu. lic.*

In Bonis mariti dotem eſſe conſtante matrimonio Paulus reſpondit, *l. Lucius*.11.§.*idem reſpondit. D. ad munic. & de incol.* ſed ſi ad munera municipalia à certo modo ſubſtantiæ vocentur, dotem non debere computari: vt idem ait ibidem.

in Bonis vaſſalli bona data in feudum, computari Baldus ſcribit *in cap.1. per quos fiat. inueſti.* cuius ſententiam probat Decius, *l. quod euincitur. D. de reg. iur.*

in Bonis noſtris non eſt quod euincitur, *l. quod euincitur. D. de reg. iur.*

ex Bonis noſtris, neque extra bona, ſunt ſeruitutes, *Paulo l.1 D. de vſuf. leg.*

Bona ἀδέσποτα Græco verbo dici putat Budæus, in Forenſibus, vacantia, & quæ Galli appellant *Eſpaues*.

Bona aduentitia dicuntur, quæ alia ex re, cauſſáve, quàm patris filiusfamilias quæruntur, *vt rectè colligit Accurſius, in l. cùm oportet, in princ. C. de bo. quæ lib. per illum text.* Strictiùs igitur accepit Alciatus. *ad l. quod dicitur*.130.*D. de verbo. ſign.* exiſtimans illud aduentitium dici, quod filius propter merita ſua acquiſiuit. Ea verò ineptiſſimè ita definiebat quidam: Quæ acceſſione quadam, & præter ſpem nobis contingunt. Quæ definitio etiam profectitiis congruit Vide infrà Peculium.

Bona ciuitatis abuſiuè publica dicta fuiſſe ſcribit Vlpianus, *l. bona*.15. *& l. ſeq. & ſeq. de verb. ſigni.*

Bona caduca in iure dicuntur, quæ deficiente eo, cui iure ciuili debebantur, in alium ceciderunt: veluti cùm lex ei dotem adimit, qui contra eius interdictum vxorem in prouincia ſua ducit, eámque fiſco attribuit: caduca dos dicitur à Paulo, *l. ſi quis*. 38. *D. de rit. nupt.* quemadmodum caduca glans, *in l. XII. Tabul.* dicebatur, quæ deficiente eo, qui legat, ex arbore decidit, *l. ſylua*.30.*D. de verb. ſignif.* Hinc ille Craſſi locus, *in lib. de Orat*.3. Noſtra eſt, inquã, omnis iſta prudentiæ doctrinæque poſſeſſio, in quam homines quaſi caducam atque vacuam, abundantes ocio, nobis occupatis, inuolauerunt. *Et Philip*.10. caducas hæreditates vocat, iacentes, quæ ipſi Antonio relictę, nec dum ab eo aditæ atque acquiſitæ erant. facetè autem locutus eſt, non propriè: nam Caducum, *auctore Vlpiano* propriè dicitur, quod quis ſibi teſtamento relictum, ita, vt iure ciuili capere poſſit, aliqua ex cauſſa non ceperit, quaſi ab eo ceciderit: veluti, ſi legatarius poſt mortem teſtatoris, ante tabulas apertas deceſſerit. *Hæc ille, c. Inſtit.* 17. Tres autem modos, quibus ea, quæ teſtamento relicta ſunt, deficiunt, *vide apud Iuſtin. l. vnic. C. de cad. toll.* Alias caduca omnia dicuntur, quæ illis excidunt, quibus Iure ciuili debebantur. Vnde illud Iuue. de vxore, quæ marito liberos ex adulterio pariebat: *Iura parentis habes propter me, ſcriberis hæres, Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.* Bona autem vacantia, *de quibus l.* 1. *C. de bon. vacan.* dicebantur eorum bona, quib. poſt mortem ſucceſſor nullus exiſtit: hæc fiſco caducis legibus deferuntur, *vt annotat Cuiacius, in frag. Vlpia. titul.* 28. Hæc Græcis ἀκληρονόμητα vocantur

Bona de eccleſiæ menſa tunc facta dicuntur, quando per officiales ad hoc poteſtatem habentes, ſunt deſcripta in li. aliarum poſſeſſionum de menſa, vel ſunt declarata eſſe de menſa: *ita Bartolus in l. f. C. de bon. vacan. libro* 10. *cuius ſententiam probant Ioannes de Platea, & Angelus, ad d. l. fin.* Sed & de menſa ſunt, quæ Archiepiſcopus, vel alius Prælatus, ad manus ſuas tenuit, & in proprium vſum excepit, vel expendit, nec aliis infeudauit, idque Pontifex Celeſtinus decreuit, *ca. vt ſuper. de rebus eccleſ. ali.*

Bona deficere dici quidam æſtumant, non ſolùm cùm nulla extant, ſed etiamſi aliqua extarent, quæ in remotis eſſent collocata.

Bonum publicum, vtilitas publica omnium, *Accurſio l.* 1. *D. de vſur. & vſucapi.*

Bona paterna, quæ à patre profecta ſunc. Ea communia inter fratres præſumun-

ſumuntur, *l. ſiue poſſidetis C. de probat.*

Bonorum poſſeſſio, & poſſeſſio bonorum longè diſtant, inquiunt nonnulli. Nam illa ſonat ſignificátque ius, vt ex definitione ipſius liquidò conſtat, quam inferius paulò ſubiiciam: hęc verò facti eſt. *ita Bald. & Angel. Inſti. de bonorum poſſeſſio. in prin.* Adducunt pro hac *l. 1. §. adipiſcimur. & §. ſi vir. D. de acquir. poſſeſſ.* Eſt & alia differentia, quòd illa ad bonorum vniuerſitatem, id eſt, vniuerſi iuris ſucceſſionem pertinet, atque in perpetuum decernitur, vt infrà patet. Hæc cauſa rei ſeruandę, atque ita ad tempus conſtituitur, *vt apparet ex verbis Calliſtrati. l. quamuis. 13. D. vt in poſſeſſ. leg.* Veluti cùm venter, aut creditor, aut legatarius in bonorum poſſeſſionem mittitur. Conuerſo tamen ordine poſſeſſionem bonorum (quę iuris eſt) dixit Macer, *l. 4. D. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſdictio.* Subtilem hunc verborum ordinem, & ſtructuram non obſeruauit Paulus, *l. in honorariis. 35. D. de obligation. & actio.* Illæ, inquit, rei perſecutionem continent, quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt, vt cùm agimus cum bonorum poſſeſſore debitoris noſtri. Bonorum autem poſſeſſio, quæ C. Harmenopulo *διακατοχὴ* dicitur, à Iuriſconſultis ſimpliciter nonnunquam poſſeſſio appellatur, *l. ſcriptus D. de Carbon. edict. & l. cùm pater. §. Titio. D. de lega. 2.* In Macri tamen reſponſo *d. l. 4. de offic. eius cui manda.* de ea quæ facti eſt, accipiendam putem. Nam eam facto ipſo decernit iudex, vt eam accipiat hæres. Alciatus igitur differentiam huius ordinis improbat, *l. 1. in fin. C qui admitti. & Parerg. lib. 3. cap. 3.* Et ſanè à veritate abeſt.

Bonorum poſſeſſionem vt ex legibus vel vt ex conſtitutionibus, *de qua §. 7. Inſti. de bono. poſſeſſ.* quæ à Græcis, Tum cui ex legibus, vel ex conſtitutionibus, appellatur, eadem forma, qua Vnde legitimi, Tum quem hæredem, Iaco. Cuiacius, *Obſeru. libro 10. cap. 14.* explicat de conſtitutione diui Adriani, ex qua militis capite damnati ex militari flagitio hæreditas & bonorum poſſeſſ. defertur cognatis vſque ad quintum gradum: qui tamen aliàs lege non vocabantur, propter capitis deminutionem militis, *l. 2. D. de vet. & mil. ſuo.* &c. Reliqua vide in loco ſuprà citato.

Bonorum poſſeſſio nomine ventris datur mulieri pręgnanti in bonis mariti, in quibus ſecundum dignitatem ſuam ſibi & familiæ ſuæ alimenta conſtituuntur, *l. 1. D de ventr. in poſſeſſ. on. mittend.*

Bonorum poſſeſſio ex titul. de edict. diui Adriani tollendo, datur alicui volenti ſuccedere in bonis alicuius ex teſtamento, in quo inſtitutus, vel inſcriptus eſt, ex eo, quòd oſtendit teſtamentum non cancellatum, nec abolitum, nec in aliqua parte ſui abraſum, *l. fin. C. de edict. di. Adrian. tollen.* Et datur volenti ſuccedere ab inteſtato, ſecundum Roſ. quod probat ſecunda pars Rubric. quæ dicit, quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur, ſed ratio Roſ. dicit contra in ſum. Hoc tamen notandum ſecundum Specul. de bonorum poſſeſſione, quòd bonorum poſſeſſiones olim fuerunt vtiles, ſed hodie ſunt inutiles, præterquàm in quinque caſibus. Primus, quando viuo teſtatore poſthumus prætéritus deceſſit, quaſi videatur teſtamentum ruptum iuris ſcrupuloſitate, nimiáque ſubtilitate, cùm nihilominùs hæres ſcriptus ex iſto teſtamento petit bonorum poſſeſſionem, *vt in l. poſthumus. D. de iniuſt. rupt. & irrit. teſtamen.* ſecundus eſt *in l. filios. eod. titul.* tertius, *Inſtit. quib. mod. teſt. infirm. §. 2.* quartus *in l vt ſcriptus hæres. D. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab.* quintus *in l. æquiſſimum. §. 1. eod. titul. & l. filiis. C. de inoffic. teſta.*

Bonorum poſſeſſionis introducendæ cauſa fuit, vt Ius ciuile percipiendorum hæreditatum anguſtiſſimis finibus per legem XII. Tabularum conſtitutum, Pręto: ex ęquo & bono dilataret, ſcilicet hoc agens, ne quis ſine ſucceſſore moreretur, qui ſaltem hæredis loco eſſet bonorum poſſeſſor. *§. adhuc autem. Inſtit. de bono. poſſ. §. 1. Inſtit. quibus ex cauſ. manu non licet. l. quia. D. de interrogat. in iur. facien.* quæ ratio dilatandę ſucceſſionis tantum apud veteres valuit, vt Pręto: non ſolum emendandi, ac ſupplendi, verumetiam confirmandi ſeu adiuuandi iuris ciuilis gratia, concederet bonorum poſſeſſionem etiam illis, qui vel ex teſtamento, vel ab inte-

ſtato, legitimè ſuccedere poterant: cœpitque paulatim decrementum ſucceſſionis apud iudicem à quibuſlibet hæred. peti, ſicut & hodie in multis locis obſeruari videmus, *Inſtit. de bono. poſſeſ. in princip. l. vlt. C. qui admitti ad bono. poſſeſſ.* vbi vide Alciat.

Bonorum poſſeſſio hoc tempore appellari poteſt cæremonia illa, quam ex ſtatutis adhibent ſuccedentes ab inteſtato, vel ex teſtamento, dum teſtamen ta poſt mortem recitantur publicè apud magiſtratum, dum bona immobilia adſignantur hæredi, & deſcribuntur in publicis monumentis, *vide Bart. l. 2. C. de teſta.* ad bonorum poſſeſſionem item pertinent ordinationes ſtatutariæ, ſcilicet, ne quis hęres admittatur, niſi probatione prius, ſaltem per duos teſtes, audita, de gradu cognationis proximo, & ſi quæ ſunt ſimiles.

BONA FIDES variè accipitur, Interdum enim bonam fidem in animi ſcientia, ponimus, cùm videlicet quis rem, quam poſſidet, ſuam eſſe exiſtimat, quique ignorat alienam, *ita explicuit Marcianus, l. 3. D. ad l. Fab. de Plag.* Hinc Bonæ fidei poſſeſſor: cui contrarius malæ fidei poſſeſſor. Porrò & Bona fide poſſeſſorem, vt & Bonæ fidei dicunt Iuriſcoſ. *l. qua ratione. §. ſed non vti. D. de acquir. rer. domin. & alibi ſæpiſſimè.* Sed &

Bona fide emptorem dixit Vlpianus *l. ſed & ſi. D. de publicia. in rem act.* Vnde & Bonæ fidei emptorem, apud Modeſtinum, *l. bonæ fidei.* 109. *D. de verbo. ſignif.* qui ignorauit eam rem alienam eſſe, aut putauit eum qui vendidit, ius vendendi habere: putà procuratorem, aut tutorem eſſe. Ergo malæ fidei emptor, qui ſcit rem alienam eſſe, aut eum qui vendit, ius vendendi non habere: & vt breuè id faciam, quiſquis contra legum interdicta mercatur.

Bona quoque fide dominus reperitur apud eundem, *l. igitur.* 112. *in fin. D. de lib. cauſ.*

Bona fides etiam dicitur, cùm promiſſum præſtatur, quod *ex Suetonio in Aug.* liquet: Eidem, inquit, populo promiſſum quidem congiarium repoſcenti, bonæ fidei eſſe reſpondit: *& Vlpiano noſtro, l. ex empto. in princip. D. de action. empt. ex Iauoleno, l. cùm venderem. D. loca. alii Iuriſcoſ.*

Bona fides, ſimplex & ſyncera conſcientia, ſic accipi debet *in l. 1. D. de ſepar. & in l. bona fides. D. de diuerſ. reg. iur. antiq.*

Bona fides: æquum & bonum, ſiue (ſi mauis) æquitatem ſignificat, Græcis Ἐπιείκεια, *l. ſi domum, §. 1. D. loca. & alibi ſæpiſſime.* Hinc.

Bonę fidei contractus, & iudicia, *l. in bonæ 16. D. de pecul. Paul. libr. 2. Senten. titul. 17. l. 1. § 1. D. de actio. empt. & alibi ſæpè.* Et

Bonæ fidei actiones, *quas recenſet Iuſtin. §. actionum. Inſti. de actio.* quas ideò ita appellari conſtat, quia in bonum & æquum conceptæ ſunt, *l. 2. & l. ſi quis. 5. D. de obligat. & action.* In his etiam libera poteſtas permittitur iudici ex æquo & bono æſtimandi, quantum actori reſtitui debeat. *§. in bonæ fidei. Inſtit. de act.* Hæc poteſtas deſcendit ex Formula Prætoris, EX FIDE BONA, vel QVANTVM AEQVIVS, MELIVS. *apud Cicer. libro. 3. Officior. & alibi.* Hac ratione fidei bonæ actionem temperandam dixit Vlpianus, *l. non debet. 11. D. de dol. mal.* Sic accipi debet apud Paulum, *l. quæro in fin. princip. D. loca. & alibi ſæpè.*

Bona fides contraria eſt fraudi, & dolo, *ita Paul. l. 3. in fin. D. pro ſocio.* & malæ fidei in Gordiani conſtitutione, *l. 1. C. de reſcinden. vendit.* Hoc ſenſu bona fides in omnibus contractibus exigitur, *l. bonā fidem. C. de obligat. & actio.*

Bonam fidem agnoſcere, *apud Vlpianum, l. quoties 9. § ſicut. in fi. ff. de admin tu.* eſt ſincerè, & ex animi integritate negocia tractare.

Bonam fidem præſtare, *in l. Proculus. 18. D. de neg. geſt.* eſt ſine dolo & fraude verſari.

BONA GRATIA diſſolui matrimonium, formula iuris antiqui, cùm alter ab altero non propter vllam culpam, animorúmve offenſionem, ſed vel ſua ſponte, vel legitima aliqua de cauſa diſcedebat, *vt Vlpiani verba oſtendunt, l. cùm hic. 32. §. ſi diuortium. D. de don. inter vir. & vxorem. l. ſed ſi. 14. D. qui, & à quibus. & Nouell. Iuſtin. Imper. 2. §. τὸ μὴ ...* Huius ſolutionis cauſſas recenſet *Hermogen. l. viri cus. D. de donat. inter vir. & vxor. Gaius, l. vel*

l. vel ſenectutem D. eodem. & Iuſtin. Nou. 22. §. διαλύοντα.

BONVM pro commodo accipitur, ſiue pro gratia. Hinc illud Caſsiani Iuriſcoſs. CVI BONO: quod Priſcianus interpretatur, cuius gratia, cuius commodo. *Caſſij ſententiam refert M. Cicero pro Milone, & 2. Philippic. in M. Anton.*

quod Bonum, pro quæ vtilitas eſt, locutio Iuriſcoſs. familiaris, *Paulo l. aliquando. D. ad S. C. Velleian. Vlpian. l. ſi poſt.* 10. *§. liberi. D. de bonor. poſſeſſ. contra tabul.*

BONVM & ÆQVVM, *Budæo l.* 1. *D. de iuſti. & iure*, eſt legitimi iuris emendatio, quod ibi latiſsimè declarat. Porrò in libris iuris Ciuilis coniungi ſolent, *l.* 1. *& l penult. D. eod. l. qui ſeruum. D. de obligat. & actio. & alibi ſæpe.*

Bonum ac æquum impetrare, Budæo eſt ius ſuum obtinere, rémque ſuam conſequi.

Boni & æqui ars, eſt collectio politicorum præceptorum, ad diiudicandas incidentium negotiorum circumſtantias, vt iuſtum in his ab iniuſto rectè diſcernatur, *l.* 1. *in princip. D. de iuſt. & iur.* Horum autem præceptorum capita ſunt hæc: Honeſtè viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere, *Vlpiano l. inſtitui.* §. 1. *D. eod. tit.*

Bonum & æquum non magis ſeparari poſſunt, quàm honeſtum & vtile, *d. l.* 1. §. 1. Neque diuerſum probatur, *in l. hac lege decernimus. C. de pact. conuent.* tàm ſuper dote. bonum ibi accipitur pro æquo, vt conſtat ex verbo æquitatis ibidem poſito.

Boni æqui notitia Iuriſconſultum ſignificat verum & vtilem, *l.* 1. *in princip. de iuſt. & iure. D.*

Bonum, pro æquitate poſuit Saluſtius *in Catilina*, his verbis: Ius bonúmque apud eos non legibus magis, quàm natura valebat.

BONVM NOMEN facere apud Paulum, *l. inter.* 26. §. *abeſſe. D. mandat.* eſt idoneum, & ſoluendo reputare eum, quem delegatum admiſit. Bonum nomen, à quo facilè exigi poteſt: & apud Columel *lib.* 3. *cap.* 7. Bona nomina non appellando fieri mala.

BONI CONSVLERE, *apud Vlpianum, l.* 3. *C. de decurio.* eſt, *Budæo interprete*, bonum iudicare. Boni conſulere debeat humanitatis ſententiæ, nec decurionatum recipiat.

Bonis cedere, eſt facultates ſuas creditoribus inſtantibus poſsidendas, diſtrahendáſve dimittere, & deferere, *vt ex Summa Azonis collegi, C. qui bonis ced. poſſunt.*

Bonis qui, & vbi cedendum docet Marcianus, *l. fin. D. eod.* Bonis cedi non tantùm in iure, ſed & extra ius poteſt. Sufficit & per nuncium, vel per epiſtolam id declarari.

Bonis hoc modo per Prætorem interdici ſolitum fuiſſe ſcribit Paulus. *lib.* 3. *Sent. titu.* 4. Quando tua bona, paterna, auitáque tua nequitia diſperdis, liberóſque tuos ad egeſtatem perducis, ob eam rem, ea re, commercióque interdico. Eſt autem bonis interdicere, prohibere, ne bona adminiſtret, aut quoquo modo alienet.

BONARIOS ficto verbo appellat Theoph. *Inſt. de libertinis. §. libertinorum.* naturali iure dominos, item vt eius contrarium, Quiritarios, ſcilicet quibus iure quiritium dominium competit. Cauſam autem harum appellationum vide apud Vlpi. in Inſtit.

BONITAS apud Pomponium, *l. cum quid. D. ſi certum pet.* ſignificat Alciat. ibidem qualitatem quandam, quæ rem non mutat: vnde à ſubſtantia eam parum differre ait. Sunt qui pro valore ibidem accipiendam putent. Accurſius qualitatem ſaporis interpretatur, ibid. Cuius ſententia vera eſt.

Bonitatis genera duo conſtituit Bartolus, *in d. l. cum quid*, quædam, ait, eſt intrinſeca, vt quòd vinum ſit talis ſaporis, & coloris: quædam eſt extrinſeca, vt quod tanti valeat: Valor, inquit, venit extrinſecus.

BORBORIANI, ſiue, vt aliis placet. Borboritæ, *in l. Arriani. & l. cognouimus, & l. pen. C. de hære.* ſunt hæretici, qui (*vt ait Philaſtrius in catalogo hæreticorum*) vitiis implicati ſeculi, & malis concupiſcentiis feruientes, iudicium non ſperarunt futurum, ſed potiùs carnalem ſeculi concupiſcentiam fundarunt.

BOSTRA, *in Leonis conſtitut. l.* 4. *C. de nat. libr.* (ſic enim ibidem Boſtræ,

non noſtræ legendum) ciuitas Arabiæ, Marcellino li. 14. & de ea vide Strabonem, lib. 16.

BOTONTINI ſunt, *Fauſto & Valerio auctoribus, in li. de limitib.* Monticelli de terra, quorum etiam meminit Hyginus, *lib. de limit. conſt.*

BOTRVS Græca vox. Nam & Græcis Βότρυς dicitur, ſignificátque vuam, racemum: *quo ſenſu accipitur in can. cum omne. §. illud verò de conſecrat. diſt. 2.* Botrus expreſſus ſignificat vuarum grana, *d. §. illud verò. eo. tit.*

BOVES magis armentorum, quàm iumentorum genere appellantur. *Pompon. l. boues. 88. D. de verbo. ſignif. quod & Vlpianus probat, l. ædiles. 38. §. iumentorum. D. de ædilit. edicto.*

Boues aratorij, quibus vtimur ad agrorum culturam. Hos mactari & immolari vetuit Solon, *vt docuit l. 2. vet. Iuriſp. ad ll. Solon.* Hos pignori capi vetuit Conſtãtinus, *l. executores. C. quæ res pig. oblig. poſſ.* Sanxit & Conſtantinus, ne boues aratorij etiam deficientib. iis, qui curſui publico deſtinati ſunt ab eis, qui iter faciunt, abſtrahantur, *l. 1. C. Theo de curſu publico:* quod & ad vecturam bellicorum impedimentorum, & tormentorum æneorum produci poteſt. Boues aratorios inſtrumenta fundi eſſe, *F. Aretinus reſpondit conſ. 158. inci. longa eſt, num. 18.*

Bos cornupetens, vitioſus, *l. bouem.* D. *de ædil. edict.*

Βουλὴ, *Polluce lib. 8. Onomaſt. auctore,* locus vbi congregantur conſiliarij. Porrò vſu peritorum effectum fuit, vt pro Senatu acciperetur: *idque Antoninus li. ſing. ad Moneſtinum adnotauit.* Hinc

Βουλευταὶ, *apud Modeſtinum, l. καὶ οἱ μὴ. 22.* D. *tutor. & cura. dat. ab.* ſunt decuriones, *Anto. Aug. ibidem interprete: cuius verſionem probant l. Cuiacius, ad l. 1.* D. *de excu. & G. Bud. ad l. ſolent.* D. *de offic. Proconſ. & leg.*

Βραβευταὶ, *apud Vlpia. l. 4.* D. *de his qui not. infam.* Deſignatores autẽ quos Græci Βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere Celſus probat, quia miniſterium, non artem ludicram exerceant: & ſanè locus iſte à principe non pro modico beneficio datur. Iul. Pollux: Τοῖς μὲν μουσικοῖς κριταὶ καὶ ἀθλωταὶ τοῖς δὲ γυμνικοῖς ἐφεστᾶσι βραβευταὶ, καὶ μαστιγονόμοι, καὶ ῥαβδοῦχοι. Dicuntur autem βραβευταὶ, quod victoribus βραβεῖον, id eſt, præmiũ conſtituant & deſignent. Vnde Moſchopulus in catalogo vocabul. At. οἱ βραβεῖς καὶ βραβευταὶ, οἱ διοικηταὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ τὰ ἆθλα, διδόντες, ἀφ᾽ οὗ βραβεῖον τὸ ἆθλον. Quin & Gallicam vocem *braue*, hinc deductam labor vt exiſtimem: ſolent enim qui præmium aliquod reportant inſoleſcere.

BRACARII, *in l. vnica de excuſ. artif. lib. 10. C.* artificum genus in Baſilicis βρακάριοι dicuntur. Accurſius dictos putat à longis brachiis Teutonicorum, vel Turculariorum: quæ interpretatio non congruit, vt ex ſerie conſtitutionis liquet.

BRACTEARII, *in d. l. vni. C. de exc. arti. lib. 10.* qui Græcis πεταλουργοὶ dicuntur, (πέταλον enim bractea eſt, ſeu folium) qui aurum malleis tuſum, & ad quamuis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt: idque Budæus *in priori in Pand.* adnotat. Iulius Firmicus eos bracteatores *lib. 8. c. 19.* appellat.

Βρεντήσιον, Brentiſium, pro Brunduſio poni apud Scæuolam, *l. qui Romæ. §. Callimachus. D. de verb. ſign. Alciat. & I. Cuiacius aiunt.* Porrò Brunduſium. *Stephano*, vrbs Calabriæ ad mare Adriaticum ſita. Brunduſium quidam Poetæ breuitatis cauſſa Brendam dixerunt, *Feſto lib. 2.*

Βρεφοτροφεῖον *in l. illud. 19. & l. ſancimus. 18. C. de ſac. ſan. eccl.* locus, domúſve, vbi infantes, recentéſque partus expoſiti, aut egentibus parentibus nati alebantur. Βρέφος enim infantem, fœtúmque recens editum ſignificat.

BREVE tempus, *in l. cum antiquitas. verſ. ſi tamen. C. de teſta.* horam, vel etiam minus, accipere debemus, pro rei neceſſitate. Aliquando triginta dies ſonat *in l. in contractib. §. 1. iuncto. § 2. C. de non nu. pecu. & ibi hoc adnotat Accurſius.* Quandoque ponitur pro paucis diebus *c. eum Bertholdus. de ſen. & re iud.* Interdum accipitur pro anno, *glo. in c. præterea. extra de ata. & qualit.* Breue tempus etiam pro vita hominis accipitur, *gl. in d. c. quid ergo. 11. q. 3.* Nam & homo breui tempore viuit.

BREVIS, Breues, & Breuia, paſſim in iure noſtro reperias, quæ ita definiuntur à Zonara in concilio Carthaginenſi, Βρέβιον, ἡ ἐπιτομὴ λέγεται, καὶ σύντομος γραφὴ, id eſt, compendiaria ſcriptura. *Ana-*

nias

νέαι *Alex.* 6. βρίβια ταῦτα ἡ συνήθεια ἤδη καλεῖν ἐν οἷς ἀναγέγραπται τὰ ἐν ἑκάστῳ τιμήματι κεφάλαια. Eo ſenſu accipiuntur *in l. inter.* 5. C. *de conuen. fiſco debit. lib.* 10. *& l. excellentia. C. de erog. mil. ann.* Budæus ad *tit. de offic. præfect. prætorio*, interpretari commentarioles ſummam rerum continentes, & à Gallis adpellari *Borderelles*, annotat. Breuium meminit Conſtantinus Imp. *l.* 1. *C. de exact. trib. lib.* 10. Lampridius in Alex. Notariũ in falſum cauſſæ breuem in conſilio Imperatorum retuliſſet, &c.

Breues quadrimenſtrui *in l.* 1. *C. de apoch. publ. lib.* 10. *& l. pen. C. de cano. lar. tit. eod. li.* qui de ſingulis pẽſionibus à Chartulariis conficiebantur. *Caſſiodorus Epiſto. lib.* 12. Expenſarum fidelẽ notitiam quaternis menſibus comprehenſam ad ſcrinia noſtra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine deterſa, rationibus publicis veritas eluceſcat.

Breui manu, vide, Manu longa.

Breues cauſſæ, *Baldo in auth. niſi breues. C. de ſent. ex breuic. recit.* dicuntur, quæ inter homines paruæ conditionis agitari ſolent.

Breuis, numero vnius dixit vetus interpres *in Nouella de nupt.* §. *ſecundum occaſionem.* pro libello, vt rectè interpretatur Aldricus ibidem apud Accurſ. pro quo in Nouella Græca eſt βρέβια.

Breue TESTATVM, quod Latini modò teſtationem, modò teſtificationem appellant *lib. feud.* 2. *tit.* 32. Etiam ſi probari poſsit per breue teſtatum. *Et lib.* 1. *tit.* 1. Niſi per patres curtis vel breue teſtatum probare poterit. *Cicero Verr.* 7. Iſte in tabellas refert, obſignat ſignis amicorum prouidens homo, vt contra hoc crimen hac teſtificatione vteretur.

Breuiſsimi loculi, repoſitoria in quibus monilia magnum patrimonium æquantia ſeruantur, annotauit Rhenan. *in lib. Tertul. de habitu muliebri.*

BREVIARIVM. opus conciſum, Græcè fœminino genere ἐπιτομή: tum etiam libellum cum non eleganter accipimus, quem ærarij Principis ſtatum generalem appellant. quo Princeps ſtatuit: quam ſummam miniſterio omni aulico expenſam ferri placeat.

BREVIARIÆ rationes, *apud Scæuolam l. vlt. D. de pecul. lega.* dicuntur in epitomen & compendium contractæ. *Vlpian. in l.* 3. §. 6. D. *de pen. leg.* logarium videtur hoc appellare. Suetonius *in Galba c.* 12. breuiarium rationum dixit.

BREVIATORES *in Nouel.* 105. περὶ τ῀ ὑπάτων. §. τοὺς ὑψῶτοι, dicuntur breuium ſcriptores. Aldricus apud Accurſiũ ibidem interpretatur, rectè qui breuiatores ſcribunt. Breuiatores etiam ſunt officiales in curia Romana, qui reſcripta eiuſdem curiæ & ſcribunt, & dictant.

Breuiloqua ſubſtitutio, vide Subſtitutio breuiloqua.

BREVICVLVM, paruum breue ſignificat. & hoc verbo vſi ſunt recentiores auctores, & Sex. Rufus, & alij. *Iſidor. lib.* j. *etymol.* In breuiculis, *inquit*, militum nomina ſcribebantur. Inde quidam viri docti, *vt Budæus ad l. fi. ff. de Senator. & Contius ad tit.* 44. *C. libr.* 7. legendum cenſent eo loco, pro periculo, breuiculo, Breuiculum accipientes pro eo quod Gallicè dicimus, *diction, ou breuet.* Alciat. tamen lib. j. Diſpunct. c. 12. vulg. retinet lectionem. Vide Periculum.

BROCARDICA materia dicitur, quæ eſt contrariarum opinionũ rationibus inuoluta, *vnde Alciat. l. quidquid. ff. de verb. oblig.*

BRVCHVS βροῦχος, genus vermis è locuſtarum genere, herbas, & arborum frondes erodens. Huius meminit Hieronymus in Malach. c. 3. & c. reuertimini, 16. *q.* j.

BRVTIANI dicebantur Brutij. atque hi coacti fuerunt ſeruilia exhibere, quòd primi bello ſecundo Punico poſt cladem Cannenſem ad Hannibalem defeciſſent, *Feſt. lib.* 2. *Gell. lib.* 10. *c.* 3. *Alex. ab Alex. Geneal. dier. lib.* 2. *c.* 17. vbi tamen Brutiarios eos vocat.

BRVTVM dicitur non ſentiens, & quod longiſsimè à ſenſu abſit. Hinc apud Lucretium, obbruteſcere. An contracta ſuis è partibus obbruteſcat: id eſt, ſenſum amittat & vitam, & intereat. Brutũ hoc ſenſu paſsim in iure Ciuili & Pontificio reperitur. Brutum, obtuſum & hebetem ſignificat Marcello. Brutum etiam grauem antiqui dixere: *Feſto lib.* 2.

BVBALINA pro Babylonica, falsò ab Oldendorpio & Spiege. legitur *in l. argumento ſunt* 25. *ff. de aur. & ar. leg.* Babylonica in Pand. Floren. legitur: quam lectionem confirmat ibidem Bayfius.

Babylonicarum pellium meminit Marcianus *l.fin.§. ſpecies. D. de publicanis & vectigalib.*

BVBVLCVS, *Varroni lib.4.ling. Lat.* eſt quaſi temo inter boues. Bubulcũ accipi poſſe rectè ſcribit Paulus, *l. cùm de lanionu.18.§ de bubulco.ff.de inſtru.inſtr.lega.* pro eo qui bobus arat, & qui boues aratores paſcit.

BVCCELLARII in conſtitutione Leonis & Anthemij Impp. *l. fin. C. ad leg.Iul.de vi pub.* ſunt (inquit Turn.Adu. lib.24.cap.16.citans Mauricium quendã Græcum auctorem) equites armati zabis,(id eſt, armatura loricarum propè talarium) & contati quidam & ſagittarij. In magno autem honore hos fuiſſe ex eo apparet, quòd in agmine ante Imperatorem exercitus equitabant,&pòſt ſequebantur. Hinc Mauricius, χαὶ πέμπα-τουμένους τοῦ στρατοῦ ἡγεῖσθαι τὸν τοῦ παντὸς στρατηγὸν, προπορευομένων αὐτοῦ τιμῆς ἕνεκα τῶν ἐπιτιμίων, καὶ ἰδικῶν αὐτοῦ ἀνθρώπων μετὰ τῶν ἀσπιστῶν καὶ βουκελλαρικῶν βανδῶν. ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ εὐθὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μετ' αὐτοὺς τοὺς βουκελλαρίους. Erant autem, vt opinatur idem, equites illi Gallogræci. Nam à Suida ſcribitur, βουκελλάριοι οἱ ἐλλωογαλάται ὀνομάζοντα. καὶ ἡ τῶν βουκελλαρίων χώρα, γαλλογραικία. Sunt & Alciato *lib.2.Diſpunctorum.c.2.* equites in exercitu Romano, quibus magiſter militum per Orientem præerat: aliique iuniores, alij ſeniores erant Atque etiam ſcribit, his militibus, poſtquàm miſsionem accepiſſent, latrocinari, & rapto viuere licuiſſe. Sed fortaſſe gentis vitium hoc fuit. Vnde eos latrones interpretatur Albericus.

BVCCELLAS dixit Tertullianus Iuriſcof. li. de monogamia, pro panibus quos miniſtri eccleſiæ mulieribus dabant domum perferendos.Hinc

BVCCELLATVM, genus panis bis coctì *in l.1.C.de erog. milit. ann.lib.12.* Ammianus Marcellinus lib. 18. frumentum ad vſus diuturnitatem excoctũ ita appellari ſcribit, quo milites paſci in caſtris ſolebant. *Spartianus in Peſcennino:* Idem piſtores ſequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes contentos eſſe. *Paulinus & Theraſ.in Epiſt.aug.36.* De buccellato Chriſtianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi miſimus. Vnde non ineptè Buccellatum, expeditionalẽ Annonam interpretatur, A Græcis δίπυρος, καὶ ξηρὸς ἄρτος, & παξαμάδιον dicitur.

BVCCINAM, *Feſto lib.2.* quã nos appellamus, Græci buchianon(al. βυκάνην) à ſimilitudine ſoni dicunt: eſt cornu recuruum, quod more tubæ inflatur. Ouidius:

-caua buccina ſumitur illi
Tortilis in latum. Hinc

BVCCINATOR apud Taruntenum Paternum, *l.fi.D.de iure immun.* qui buccina canit in exercitu, aut præconiis publicis, aut cùm in militem animaduertitur, *vt ex Vegetio lib.2.c.22.liquet.*

BVCCINVM, conchæ genus, purpuris conficiendis idoneum, *l ſi cui.§.fin. ff.de leg.3.* pro quo in Pandect. Flor. eſt Fucinum.

BVCVLÆ, quarũ ſtructores Paternus vacationem munerum habere ſcribit *in l.vlt ff de iur.imm.* ſunt (inquit Hotom.) inſtrumentum illud, *cuius meminit Vitruuius li.10.c.15.* in quo ſucculа inditur, catapultis exercẽdis parata. At Tur. Adu.lib.9.c.16.Bucularios legit, atque eos eſſe interpretatur, qui galeas faciũt, ex ea galearũ parte quæ buccula dicitur impoſito nomine. Opinionum harum quænam habenda ſit potior, vide apud Hotom.in Com.verb.iuris.

BVFO, rana terreſtris, venenata, Virgilius 1.Georgic.

Inuẽtuſq; cauis bufo, & quæ plurima terræ
Monſtra ferunt, &c.

Bufones *in c.vnico, de vita & honeſt.cler.* interpretatur Iohannes Andreas hiſtriones, vulgaréque Tuſcorum eſſe ait.

BVLEVTA, BVLÆ, vide ſuprà βουλή.

BVLGÆ, dicuntur apud Gallos ſacculi ſcortei, *auctore Feſto.*

BVLGARVS Iuriſcos.in Italia floruit circiter ann. M.CXC. Is gloſſemata in Ius Ciuile ſcripſit. ex quibus Accurſius multa accepit, eum ſæpiſsimè citans.

BVLLA aurea, *Feſto,* inſigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis à pectore, vt ſignificaret eam ætatem alterius conſilio regendam. Dicta tamen à Græco ſermone βουλή, quod conſilium dicitur Latinè: vel quia eam corporis partem contingat, id eſt, pectus, in qua naturale manet conſilium. Hæc illc.Quod

le. Quod autem eſſet inſigne puerorum, Plutarchi teſtimonio in Romulo probatur, φορεῖν δὲ, inquit, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βοῦλλαν ἀπὸ τε χρήματος. Bullæ aureæ commeminere alio ſenſu Pontifices, *clem. vnic in fi. de iureiur. &c. præſentium. §. teſtes. de teſtibus lib. 6.*

B V L L A R E, *apud Accurſium in l. ſi quis metallum. C. de pœn.* eſt in fronte imprimere pœnæ genus: etſi vetitum d. l. ſi quis in metallum. vſu tamen in Gallia receptiſſimum.

B V P R E S T I S, ſiue, *vt in Pandect. Flo.* eſt, Bubroſtis, corrupte tamen *apud Marcianum l. 3 §. alio Senatuſconſulto ff. ad legem Cornel. de ſica.* animal venenatum, rarum in Italia, ſcarabeo longipedi ſimil limum, bouem inter herbas fallit maxime. Nomē habet παρὰ τὸ πρήθειν τὰς βοῦς. *Paulus Æginetæ lib. 5. ex Dioſcoride libr. 2. Plinius lib. 30. c. 4.*

B V R D O, *apud Vlpianum l. legato. 49. in princ. D. de leg. 3.* hinnulus eſt, id eſt, animal ex equo & aſina genitum, *Iſidoro lib. 12 Etymo. & Laur. Val. lib. 6 Eleg. 4.*

B V R G I, *in l. 2. §. in Sardinia. C. de offic. Præf. prætor. Afr. & l. pen. C. de fund. rei pri. lib. 11.* vulgò vocantur, vt ait Paulus Diaconus in Valentiniano, crebra per limitem habitacula conſtituta, à quo Burgundiones dictos Paulus monachus, Luitprandus diaconus, Iſidorus epiſcopus tradiderant: de quibus diximus in voce C L A V S V L A E. *Vegetius lib 4.* Caſtellum paruum burgum vocant. *C. Luitprandus lib. 3. de Reb. per Europam geſt. c. 12.* Et quoniam, ait, ipſi domorum congregationem quæ muro non clauditur, Burgum vocant. C. Luitprandi interpretatione Gallorum vſus probauit, & retinuit. Domorum enim multitudinem appellant *Bourg.* Ducitur, vt volunt quidam, à Græca voce πύργος, π in B mutata. Nam & mutua eſt harum literarum enallage: quanquam hæc dictio pro vrbe nonnunquam ſumitur. Hinc Æſchini νόμιμα πύργινα, leges vrbanæ. Hinc.

B V R G A R I I, de quibus li. 7. C. Th. nondum typis excuſo, à burgis.

B V R G R A V I I, vide G R A V I O.

B V R G V N D I O N E S, quòd burgis eſſent expulſi, à Romanis appellati ſunt.

B V S T V M, in XII. Tab. Græcis τύμβον, monumentum & ſepulchrum videtur interpretari *Cic. li. 2. de legibus.* cui videtur conſentire *Feſtus Pompeius lib. 2.* Buſtum autem propriè dicitur locus, in quo mortuus eſt combuſtus, & ſepultus: dicitúrque buſtum, quaſi bene vſtum. Vbi verò combuſtus quis tantum modo, alibi verò eſt ſepultus, is locus ab vrendo Vſtrina vocatur: ſed modò buſtum, eò quòd ſepelitur. ſepulchra vocamus. *Hæc Feſtus.* Verba leg. XII. Tabu. hæc ſunt: H E R O V M B V S T V M V E N E V S V C A P I T O. hanc ex Solonis legibus acceptiſſe. Decemuiros, *conſtat ex M. Cic. lib. 2. de legi.* ex Solonis hæc eſt: Η Ρ Ω Ο Ν Η Τ Υ Μ Β Ο Ν Μ Η Χ Ρ Η Σ Ε Ι Λ Α Μ Β Α Ν Ε Ι Ν. Porrò autem Græcam vocem τύμβος vſu retinuere Galli. Nam & ſepulchri operculum Tumbam vocant: ſepulchrum ipſum, *Tombeau.* Eo ſenſu, quo apud M. Ciceronem 2. *de legibus,* ſumit Imp. Iulianus *l. pergit 5. C. de ſepul. viol.* Quidam etiam legunt *in l. 2. in fi. D. de in ius vocan.* In Pand. tamen Florentinis eſt iuſta, rectius.

B Y

B Y R R H V S, veſtis genus eſt, *vt vult Pithæus lib. 1. Aduerſ. c. 16.* aliquantum vilioris, & pilis hirſutæ, qualem etiam endromidem Martialis deſcribit. *Mart. Capella lib. 4.* Veſtis vniuocum eſt. nam & byrrhus & tunica nomen veſtis habent. Suidas. Βίῤῥον ἱμάτιον ῥωμαϊκόν. Perſij vetus interpres, lacernam byrrhum interpretatur, & adiicit pallium eſſe fimbriatum, quo ſoli quondam milites vtebantur. Hac dictione vtuntur Impp. *in l. 1. C. TH. de habit quo vti oporret int. vrb. lib. 14.* vbi omnibus, præterquam militum ſeruis, byrrhis vti permittitur, & cucullis: milites enim domini byrrhis paſſim vtebantur. Sed & Vopiſcus in Carino, ſed corruptè, ibi birri pro beri. Burrhæ appellationem nos hodiéque aliqua ex parte videmur retinere huiuſmodi enim veſtis genus vocamus *Bureau.*

B Y S S V M lini genus eſſe apud Indos candidiſſimi, & molliſſimi, *Iſidor. lib. 19. Etymolo. c 27. & Iulius Pollux li. 7. cap. 17 ſcribunt.* Alij tamen byſſum eſſe volunt linum tenue, rufum, coloremque auri imitans, & ſplendorem atque fulgorem. Reperitur & in pinna marina molliſſimæ lanuginis, tenuiſſimæque & delicatiſſimæ. Byſſum etiam legitur pro colore purpureo & byſſinum, pro hyſ-

ginum. Heſychius, *βυσσοῦς χρῶμα ἀντὶ τ̃ ἰσχνὲς παραλαμβανόμενον.*

Byſſinam veſtem Iudęis ſacerdotibus familiarem fuiſſe Ioſeph. *li.6.belli Iudaici* oſtendit. Huius meminit Apuleius *li. 11. Aſini Aurei.*

Byſſicum opus, *apud Marcia. l. fin. §. ſpecies. D. de publican* pro aliquo ex byſſo confecto, tametſi per υ (quod y nota eſt in Gręcorum libris) ſcribatur.

C

C CONDEMNATIONIS nota erat, quæ in publicis iudiciis dabatur à prætore in tabella ſcripta, *idq́, Aſconius in 3. Verrin. ſignificat*: ideóque rectè triſtem eam appellauit M. Cicero pro Milone: Quod niſi vidiſſet poſſe abſolui eum qui fateretur, neque quæri vnquam iuſſiſſet, nec nobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam, quàm illam triſtem dediſſet.

C litera nota erat prænominum, vt Caij, quæ inuerſa mulierem declarat, *vt ſcribit M. Fabius lib. j c.7.* Atque hæc etiã apud Mætianum Voluſium in libello de aſſis diſtributione, erat nota ſicilici. Non nunquam autem C, ſcripta, G pronuntiatur, vt in Gneo videre licet.

C, in G, mutatur, *Fabio teſte lib. j.c.19.* vt & docui in Conſuetud. Marchiæ tit. *des donations, & dots.* §. 301. Marchiani enim dicunt *togres*, quod vetus interpres Nouel. appellat lucra nuptialia. Nam C, & G, mutua eſt enallage, & O, pro V, ſæpè veteres pronuntiaſſe conſtat. C, in G, mutari ſignificauit *Varro li. 4. in verbo.* Gladius qui à clade ducitur.

C, pro Q, in antiquis libris ſcribi cœptum refert Petrus Victorius in primum Epiſt. ad Atticum: docétque earum literarum vſum ſępe confundi: vnde ex ſterculino, ſterquilinium factum eſt: veterem tamen orthógraphiam Pand. Florentinæ retinuerunt *in l. ſi quando. 17. §. fi. D. ſi ſeruit. vindic. & l. fundi. §. fundo. D. de act. empt.* quo ſcribendi genere vſos fuiſſe M. Catonem & Terentium Petr. Victorius admonuit.

CCCIↃↃↃ ∞ centum millium notam eſſe idem docet.

CABALLOS pro equis dixit Pomponius. *l. ſi ita 15. D. de inſtru. que leg.* quo etiam ſenſu vſus eſt & Lucillius li. 2. apud N. Marcellum.

Succuſſatori tetri, tardique caballi.

CABALLARII, *Iulio Firmico auctore*, dicuntur, qui ſub equi cœleſtis ſidere naſcuntur.

CABVS, frumentaria menſura. Hinc

Cabæſi dicuntur, qui expleri nequeunt.

CACABVS, vas in quo pulmentarium coquitur. *vt Paulus definit l. cùm de lanionis. §. aſinam. D. de inſtru. inſtru. que leg.* quo etiam ſignificatu vſus eſt collega eiuſdem Vlpianus. *l. cùm aurum. 19. §. ſi cui eſcarium. D. de aur. argentóque leg.* Varro li. 4. Ling. dicit cacabum vas fuiſſe in quo cibus coquebatur, quem à cibo ductum ait Pauli definitio, vt ſpecialior, ita verior ſemper mihi viſa fuit. *κάκαβον* inter vaſa coquinaria connumerat I. Pollux *libro 10. cap. 24. Onomaſtic.*

Κακία, *in l. 2. D. qui pet. tut.* vitium, non malitiam ſignificat, *vt ſcribit Cicero li. 3. de finibus, & 4. Tuſcul. quæſt.*

CACVLA, *Feſto lib. 3.* ſeruus militis, κατὰ τῶν ξύλων dictus, quòd fuſtibus clauiſque ligneis ad tutelam dominorum armari ſolitus eſſet. *Plautus*: Video caculam militarem me futurum. Hinc

CACVLATVM, id eſt, ſeruitium.

Κακοήθεια, *apud Paulum l. & quantum. D. de ædil. edict.* vitium eſt, malignitatem & malam conſuetudinem ſignificãs. vlcera mammarum Dioſcoridi li. 3. c. 16. & ad animum transferri poteſt.

CADAVER, vide in proximo vocabulo CADO.

CADO verbum, variè *μεταφορικῶς* accipitur.

Cadere pro republica, hoc eſt, occidi, mori, *§. filij autem. Inſt. de excuſ. tuto.* Hinc Cadauer. Nam à cadendo ductum rectè putat Tertullianus *li. de reſurr. carnis.* De cadaueribus extat titulus *lib. 48. Digeſto. D. de cadaueribus punitorum*, quæ ab Vlpiano, Marciano & Paulo Iuriſcoſſ. appellantur corpora. *D. eod. l. j. 2. & 3.* Ergo Cadere

dere dicimus corpus in terram per mortem, *vt ſcribit Tertullianus lib. 5. aduerſus Marcionem.*

Cadere commodè, pro contingere, euenire.

Cadere in commiſſum, *apud Marcianum l. fi. in prin. ff. de publican.* dicitur cuius dominium fiſco acquiritur ob crimẽ. *l. commiſſa. ff. eo.* Porrò quando de crimine accipere debeas, *diſces ex d. l. fi. & l. cotem. ff. eod.*

CADERE CAVSSA, antiquis dicebatur pro eo quod nunc dicimus, cauſſam, litémve perdere, *apud Papinianum l. Stichum 96. §. pen. D. de ſolut. & l. Titio centum. §. fin. D. de cond. & demonſt. & Paulum. l. in fraudem. 45. §. neque inſtrumenta. D. de iur. fiſc.* Ita explicat Iuſtinianus Imp *in §. ſi quis agens. Inſt. de actionib.* Si quis agens intentione ſua plus complexus fuerit, quàm ad eum pertineat, cauſſa cadebat, id eſt, rem amittebat. Porrò modos quibus cauſſa cadimus, recenſet & declarat idem Imperator *d. §. ſi quis. verſi. plus autem.* hos ſcilicet, res, tempus, locus, cauſſa: Et Paulus *lib. 1. Senten. recep. tit.* 10. vbi pro re, ſummam, pro cauſſa qualitatem dixit. Vide Cauſſa cadere. Sic eodem ſenſu, diuerſo tamen modo.

Cadere formula, dixere veteres: quod eueniebat, cum quis non vt oportuerat, actionem inſtituiſſet. In omnibus ferè cauſſis, (ait Fabius) in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hæ ſunt quæſtiones, an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore agere liceat. Porrò tametſi iuris formulas amputari iuſſerit Cõſtantinus Imperator *l. vnic. C. de formul. & impetr. ſubl.* quotidianus tamen forenſis vſus in exceptionibus reuocaſſe videtur, non formulas quidem, ſed hæc excipiendi genera, an huic, an apud hunc: & dicuntur, *Fines non recipiendi à practicis.* Cadere autem formula, in ſtricti tantùm iudicij actionibus videtur vſurpari ſolitum. Cauſſa cadere, in omnibus. *Sueton. in Claudio*: Nec ſemper præſcripta legum ſecutus, duritiam lenitatémque multarum ex bono & æquo moderatus eſt: nam & iis qui apud priuatos iudices formula excidiſſent, reſtituit actiones.

Cadat verbũ, in legibus, conſtitutionibus edictis ſententiis intelligitur non ipſo iure. *ita rectè explicat Accurſius in l. 2. §. quòd ſi actor. C. de iureiu. pro calum. don. quod probat Nouell.* 124. §. εἰ δὲ ἀποστῆναι κατὰ ψῆφον αὐτοῦ ἢ μὲν ἐναγόμενος τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἀγωγῆς. ὁ δὲ ἐναγόμενος κατὰ δίκην ὑπομένη. Accurſij etiam ſententiam probat Bernardus *c. fi. § pœna. extra. de iuramen. cal. Vide tamen Felinum in c. ex tenore. extra de reſcript.*

Cadere in ſuſpicionem, in deliberationem, pro incidere, venire. *Cic.*

Cadere animos, vultus, verba: pro frangi, perire, debilitari.

Cadere in poteſtatem, pro redigi, *vt Inſtitutio. quibus mod. ius patr. poteſt ſoluit. §. 1.*

Cadere in caſum, *in Conſtantini Imper. conſtitutione l. pen. C. de declaratoribus li.* 10. dicuntur bona alicuius ob delictũ, quando quis ſine hęrede deceſſit.

Cadens de cœlo aqua, pluuia appellatur, *Vlpiano l. 1. §. 1. D. de aq. & aqua plu.*

Καδίσκος, ſiue καδδίσκος, ſuffragiorũ vrna, ſeu amphora. Fuerunt autem duo apud veteres cadiſci, in quos calculos mittebant iudices: alterum θανάτου, ſiue καταδικαζομένων: & hunc appellabant κύριον, in quem condemnationis, alterum ἄκυρον, in quem abſolutionis calculos proiiciebant. Hæc καδίσκος ἐλέου, id eſt, miſericordiæ, vocabantur, in quem αἰσώζουσαι mittebantur: altera θανάτου, hoc eſt, mortis erat, priore loco ſita. *Vide I. Polluc. lib. 8. Onomastic.* περὶ σκευῶν δίκης. *& Bud. in comment ling. Græcæ.*

CADVCA bona, quæ ex aliqua cauſſa in fiſcum cadunt, *l. proxime. 3. D. de iis qui in teſta. de l. cum fiſco. 9. D. ad S.C. Silan. l. 30. C. Th. de pet. & vltidat.* Vnde in Lexico Latinogræco, quod extat in æde beati Germani ad Pariſios, Caducum definitur, τὸ χωροῦν εἰς τὸν φίσκον. Vide ſuprà, Bona caduca.

Caducum legatum erat, relictum ſub conditione: qua deficiente, vel viuo, vel mortuo teſtatore, cadebat, & redibat vel ad teſtatorem viuum, vel ad ſubſtitutum aut coniunctum eo mortuo. *Vnde titulus eſt in C. Iuſt. de tol. caducis.*

Caduca auſpicia, *Feſto lib.* 3. dicebant veteres, cùm aliquid in templo excidit, veluti virga è manu.

Caduca hæreditas, eadem ratione dicitur, qua caducum legatum, quod ad fiſcum veterum tempore deferebatur

quod tamen à Iuſtiniano correctum, apud eos à quibus derelicta erat, manebat niſi vel ſubſtitutus, vel coniunctus eos antecelliſſet. Vide, Bona caduca.

Caduca aqua *l. Frontino lib. 2. de aquæduct.* quæ vel ex lacu abundat, aut ex caſtellis effluit, aut ex manationibus fiſtularum.

Caduca glans, vide Bona caduca.

Caduca oliua, quæ ex arbore cecidit, *apud Columellam lib. 12. cap. 49.*

CADVCARIA lex *apud Vlpian. tit. 28. Epitom.* vide infrà, Lex caducaria.

CADVCEOS Græci Cerycia dicunt, *apud Marcia l. ſanctum 8. D. de rer. diuiſ.* Eſt autem κηρυκεῖον, *vt Pollux auctor eſt lib. 8.* περὶ πρεσβειῶν. φέρουσα τῶν πρεσβέων. Porrò Caduceum ſignum pacis erat, *Gellio lib. 10. c. 27.* Vide Suidam in verb. κηρύκειον.

CADVCEATORES, *Feſt. lib. 3.* dicuntur legati pacem petentes, à caduceo quem manu geſtabant: vtuntur hodie ſpintere, quæ armilla dicitur, *vt ait Budæus l. ſanctum. D. de re diui.*

CADVS apud Vlpianum *l. ſed ſi 15. §. proprietatis. D. de vſufru. & Proculum l. pen. D. de vino, tritic.* vas vinarium Polluci lib. 10. cap. 20. vrnas tres capit. Palæmon apud A. Auguſt. *lib. 2. Emend. cap. 11.* amphoram Atticam appellari ſcribit. *Alciat. lib. 4. Diſpunc. cap. 21.* dicit cadum congiorum decem capacem, *ex Dioſcori. de lib. 5.*

CÆCVM definire videtur *Vlpianus lib. 1. § ſecundo loco. verſ. caſum. D. de poſtul.* vtriſque luminibus orbatum. Cæcum etiã pro improuido veteres dixiſſe Nonius ait. Cæcus autem tametſi à poſtulando repellatur, *d. verſ. caſum.* iudicãdi tamen officio fungi eum idem Vlpianus credit, *l. 6. D. de iudic.* Sed hoc accipiendũ putat Bart. ſi poſtquam iudex erat, cæcitas ſuperuenerit. Teſtamentum tamen facere non poteſt. *§. cæcus Inſtit. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.*

Cæcus μεταφορικῶς eſt, qui ſupernæ cõtemplationis lucem ignorat, qui præſentis vitę tenebris preſſus, dum lucem venturam nequaquam diligendo conſpicit quò greſſus operis dirigat, neſcit. *c. hinc etenim. 49. diſtinct.*

CÆCAM DIEM, & CÆCA TESTIMONIA vocãt Iuriſcõſulti, quæ ſcripto perhibentur abſentibus. *eius rei exempla pete ex l. ad perſonas. D. de iureiur. & alibi.* Nam cæca ſunt non tantùm quæ non vident, ſed & quæ non videntur, & abſunt. Vide Eraſmum exponentem parœmiam, Cæca dies.

Cæca veſtigia, *vt refert Nonius* pro inſidioſo, & latenti, & occulto malo. Virgilius Æn. lib. 6.

Cæca regens filo veſtigia.

Cæcus paries, qui feneſtras non habet: *cuius meminit Paulus in l. eos. 4. D. de ſeruit.* ſi lectionem C. Harmenopuli ſequamur, qui pro pariete communi, vt eſt in Pand. Flor. legit, τυφλὸν τοῖχον. Sed Florentinam lectionẽ probo: quod & ipſa res docet. Non tamen eo inficias, parietem, qui feneſtras non habet, cæcum dici: quo ſenſu ita ſcribit Virgilius libr. 5. Æneid.

Vt quondam Creta fertur labyrinthus in alta.
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuiſſe dolum, &c.

Sic Cæcum cubiculum, quod feneſtrã non habet, dixit Varro *lib. 8. ling. Lat.*

Cæcum vallum, *Feſto li. 3* dicitur in quo præacuti pali terræ adfixi, herbis vel frondibus occuluntur: qua analogia cæca teſtimonia, id eſt, occulta dici putem.

CÆCITAS, morbus eſt partis corporis, *Vlpiano l. 1. § ſed ſciendum. D. de ædil. edict.*

Cędere eſt non ſolùm ſuccidere, quod eſt ſecuti vel aſcia totam arborem crebris ictibus excidere, ſed etiam ferire aut vulnerare, aut cædere ex parte, *Paulus in l. cædere. D. arbor. furt. cæſ.* Hinc CÆDVÆ arbores. *in l. fructus. §. ſi fundum D. ſol. mat.*

Cædua ſilua, *vt inquit Gaius l. ſilua. D. de verbor. ſig.* eſt, quæ in hoc habetur, vt cædatur. Seruius eam eſſe, quæ ſucciſa rurſus ex ſtirpibus, aut radicibus renaſcitur, ait. Seruij definitio communi Gallorum loquendi conſuetudine probatur: vide infrà Silua.

CÆDITITIÆ tabernæ in via Appia, à domini nomine vocari cœptæ ſunt.

CÆLARE, vel *vt in Flor. Pand.* Celare ſine diphthongo, ſignificat inſculpere. *l. cum aurum. 19. § infecti. 4. D. de aur. & arg. legat.*

CÆLA-

CÆLATI verbo cõtineri, quod cælari cœpit, *d. 9. infecti* quod ad multa produci poſſe variis Iuris Ciuilis articulis conſtat.

CÆLATVRA, ſculptura, ſculpturæ opificium, *Paulo l. ex argento ff. de condict. furt.*

CÆLEBS, *Feſto libr.* 3 dictus, quòd dignam cælo vitam agat: cui adſtipulatur Iſidori etymon. Cælebs, *inquit, hic,* quaſi cælo beatus: quod & diuus Hieronymus probat. Cælebs eſt, qui vxorem non habet, quod etiam ad fœminas refertur, quæ virum non habent. *Vnde Fabius lib. 1. cap. 6.* Cælibes quaſi cælites dictos vult, quod munere grauiſsimo vacent.

CÆLIBATVS, vita ſine viro aut vxore, ἀγαμία. Huius pœnæ legibus Papia & Poppæa inductæ infirmantur ab Impp. *l. 1 & 2. C. de infir pæn. cælibat.*

CÆLVM variè accipi conſtat. Quandoque ſignificat Dei domicilium, N. Marcello ex Virgilio: & ita definiſſe videtur CHRISTVS Saluator noſter apud Euangeliſtam Matthæum ca. 5. His verbis: *μὴ ὀμόσαι ὅλως. μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ.* Cælos igitur loca ſupera meritò appellat Varro lib. 4. Analogiarum. Cælum etiam pro aere dixerunt veteres, *vt refert N. Marcellus, & Iuriſ. l. 1. ff. de acq. rer. domi. l. fin. §. penult. ff. quod vi. aut clam. l. ſi apes. ff. de furt. l. 1. ff. de ſerui. vrb. præd. l. ſi cuius. 13. §. ſi tamen. ff. de vſufruct.*

CÆLESTIA auguria vocant antiqui, *vt refert Feſtus lib.* 3. cùm fulminat, aut tonat.

Cæleſte oraculum *in l. iubemus nullam.* 10. *C. de ſac. ſanct. eccl.* ſumitur pro indulgentia principis viua voce conceſſa, *Alciato ibidem.* Ideo autem cæleſte dixêre Impp. quaſi è cælo dimanent principis mandata, *vt innuit Iuſtinianus in Nouellis ſæpiſsimè.*

Cæleſtis aqua pluuia dicitur. *l. 1. §. 1. ff. de aq. plu. cadit enim de cœlo.*

CÆLICOLÆ dici cœpti ſunt, qui cælum quaſi Deum colũt, *vt ſcribit Azo in Sum. C. de Iudæis. de his l. 2. & l. cœlicolarum. C. eo. & l. 75. C. Th. eo.*

CÆLITVS impetrare, *in l. 2 C. de caſtrenſ. & miniſtr. lib.* 12. id eſt, à principe, *vt recte interpretatur Accurſius*: cuius ſententiam probat Io. Platæus, & nouiſsimè I. Cuiacius ibidem.

CÆLESTVS SALINENSIS, *apud Vlpianum in Epiro. titul.* 22. ſ... cæ Deus: *vt refert Tertullianus aduerſus gentes*: quod & Capitolinus in Pertinace probat.

CÆMENTA, vel, *vt in Pand. Florent.* Cæmenta, *apud Vlpianum, l. redemptores ff. de rei vindic.* ſunt lapides rudes & informes, quibus vtuntur ad farturas operum. *Budæo l. ſicuti. §. competit. ff ſi ſeruit. vindicet. & l. qui domum ff. loca.* Vide Vitruuium lib. 2 c. 28. Hinc

CÆMENTITIA fundamenta dixit Iauolenus *l. qui domum. ff. locat.* quæ cæmentis inferciuntur. & Cæmentitius riuus, *apud Vlpianum, ex Seruio & Labeone. l. 3. §. Seruius. ff. de riuis.*

CÆREMONIÆ ſunt externi in ſacris ritus, moréſque, *cap. non eſt. §. is itaque. & ibi gloſſ. 6. diſt. & 16. quæſt. 7. cap. in noua. & Exodi 12. cap. 45. diſtinct. cap. qui ſyncera.* Cæremoniarum cauſſam, & vnde dictæ ſint, docet Feſtus lib. 3.

CÆRITES tabulæ quæ eſſent, ex ſubiectis Agellij verbis libr. 16. cap. 13. diſces. Primos autem municipes ſine ſuffragij iure Cærites eſſe factos accepimus, conceſſúmque illis, vt ciuitatis Romanę honorem caperent, ſed negotiis tamen atque oneribus vacarent, pro ſacris bello Gallico receptis cuſtoditíſq. Hinc Cęrites tabulæ adpellatæ vice verſa, in quas Cẽſores referri iubebãt, quos notę cauſſa ſuffragiis priuabant. *Pædianus in Diuinat.* Qui plebeius erat, in Cæritum tabulas referebatur, & ęrarius fiebat, at per hoc non erat in albo centurię ſuæ: ſcilicet ad hoc vt ciuis eſſet, ſed tantummodo vt pro capite ſuo tributi nomine æra penderet.

CÆSALIS lapis finalis erat, & Tiburtinus dicebatur, *vt aiebat Dolabella lib. de limitib.*

CÆSA definit Vlpianus, arbores cæſas, & carbones, & ſimilia *l. fundi. §. ſi ruta. ff de actio. empt.* In rutis cæſis eſſe ea, quæ terra non tenentur, quæque opere ſtructili, tectorióve non continentur, ſcribit Quintus Mutius *l. in rutis. 241. ff. de verb. ſign.* Verba in lege venditionis dici, refert Varro *lib. 8 ling. Lat.*

CÆSARIS nomen qui primus ade-

ptus eſt, à cæſarie illi eſt impoſitum, *vt ait Feſtus*, quòd ſcilicet cum cæſarie natus ſit. Alij ab elephanto (qui in lingua Maurorum cæſa dicitur) in prælio cæſo: vel quia mortua matre ventre cæſo natus ſit: vel quòd oculis cæſiis & vltra humanum morem viguerit, *vt refert Spart. in Aelio Vero*. Fuit autem hoc Iuliorum familię cognomen, & Xiphilinus in principio Veſpaſiani, id comprobat, vbi Veſpaſianum à Senatu imperatorem conſtitutum deſignatos autem Cæſares Titum & Domitianum, hi omnes Cæſares in vniuerſum appellati ſunt. Hoc tamen nomen Imperatoribus deſignatis & futuris imperij ſucceſſoribus tribui ſolebat. Vnde ab Auguſto Cæſar ſeparatur à Conſtantino A. Imp. *in l. & ſi excepta.* ibi, In comitatu meo vel Cæſaris. *C. de maleſic. & mathem. & apud Spartianum, Capitol. & Lampridium, & ſæpe in inſcriptionibus conſtit. C. Sic poteſt accipi in l. fiſcus. §. fi. ff. de iure fiſci.*

Cæſares autem ideo diuos appellatos credidit antiquitas, quòd poſt mortem inter diuos referrentur. Alciatus verò *in l. ad inſtructiones. C. de ſac. ſanct. eccleſ.* diuos ideò dici, quòd imperium à Deo ſit conſtitutum: cuius ſententia vera eſt: οὐ γὰρ *(ait Apoſt. Rom. 13.)* ἔστι ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ θεοῦ *quod & Iuſtinianus fatetur Nouell. 6. in princ.* Μέγιστα τὰ ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας, ἱερωσύνη τε, καὶ βασιλεία.

CÆSARIANI, & Cæſarienſes dicuntur miniſtri ſeu officiales procuratoris Cæſaris, qui & Catholiciani dicuntur. *l. prohibitum, & l. defenſionis. C. de iure fiſc. lib.* 10. *& l. pen. §. fin. C. de bonis proſcrip.* Cæſarianos in actu duntaxat conſtitutos Conſtantinus Imp. reſcripſit, *l. 1. C. Th. de Cæſarianis. lib.* 10. Vnde eos executores nuncios fiſcales interpretatur Alciat. *l. fin. C. de pact.* Vox autem Gallica *Sergens*, ex hac Cæſarianorum appellatione deducta eſt, *vt vult Cuiacius ad l. 7. C. de iure fiſc.*

CÆSARIENSIS ADVOCATIO, *in d. l. fi.* aduocati ſunt ipſius, ſcilicet Cæſaris, *Accurſio interprete*. Alciatus verò ibidem aduocatos Cæſareæ ciuitatis, quæ Cappadociæ metropolis eſt, interpretatur, rectè.

CÆSARIANA prædia dixit Calliſtratus *l. vlt. ff. de offi. procu. Cæſ.* quæ ad Cæſarem pertinerent.

CÆSONES adpellantur exſecti ex matris vtero, *Feſto lib. 3.* & huiuſmodi matrem etiam cùm moreretur filium habere ſcribit Vlpianus. *l. etiam. ca. 141. ff. de verb. ſignif.* Vide tamen ibidem Alciatum.

Καιρικαὶ horæ, *Alciato l. 2. §. cuiuſque. ff. de verb. ſign.* dicuntur temporales & vulgares.

CAINANOS hęreticos dictos putat *Iſidorus lib. 8. c. 5. Etymolo.* quòd Cain fratricidam adoraſſent, *& c. quidam. 23. q. 3.* quod & antè dixerat Tertullianus Iuriſconſ. in lib. de præſcrip. aduerſus hæreticos. Magnificãt enim, ait, Cain, quaſi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ in ipſo operata ſit.

CAIVS, CAIA, nomina in matrimoniis quæ per coemptionem fierent, vſitata: VBI TV CAIVS, ET EGO CAIA, quibus verbis, *vt Plutarchus ſcribit*, quaſi paciſcitur ſibi commune cum viro dominium, & per imperium domi: ac ſi diceret, Vbi tu es familiæ princeps ac dominus, ecce ego adſum familiæ princeps ac domina. Quod Cicero facetè exagitans *in Mureniana*: Quia, inquit, in alicuius libris exempli cauſſa id nomen inuenerunt, putarunt omnes mulieres, quę coemptionem facerent, Caias vocari. *Val. Max.* Cæterum, *inquit*, Caia vſu ſuper omnes celebrata eſt, fertur enim Caiam Cæciliam, Tarquinij Priſci Regis vxorem, optimam lanificam fuiſſe, & ideo inſtitutum fuit, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam eſſe ſe dicerent.

CALAMISTRI, *Varroni li. 4. ling. Lat.* quòd his calefactis in cinere capillus ornatur: pertinere poteſt ad ea, quæ recenſet Vlpianus, *l. argumento. §. ornamentorum. ff de arg. mund.*

CALAMITAS, grãdo, quòd calamos comminuat, Donato interprete, *Budæus l. ex conduct. §. 1. ff. loca.* Hinc Calamitoſa tempeſtas apud Vlpianum *d. l. ex conducto. § 1. eod. ſenſu.*

Calamitas etiam damnum ſignificat, μεταφορικῶς *apud Pomponium l. ſi ff. de adminiſt. tut. & Paulum l. ſi ab arbitrio. ff. qui ſatiſd. cogant.* Calamitatem fortuitam dixit Vlpianus, *l. 2. §. penult. ff. ſi quis caut. in iud. ſiſt.*

Cala-

Calamitas,ſtatus mutatio, §. *e contrario.Inſtit.*de ingenuis. Hinc

C A L A M I T O S I,*apud Calliſtratum l.obſeruandum.ff.de offic.præſid.*rei delati, ærumnoſi, malis calamitatibus prægrauati,*Nonio.*

C A L A M V S in Zenonis cõſtitutione *l.fin.C.de diuerſ.præd.libr.* 11. eo ſenſu accipitur apud Plin.*lib.*12.*c.*23. qui & odoratus dicitur. Is arundini ſimilis eſt, multis geniculatus nodis, caſsiæ ſapore. Prouenit in Arabia,India,& Syria. Vide Dioſcoridem.

C A L A R I, *Agel.lib.*15.*c.*27 eſt conuocari,ἀπὸ τοῦ καλεῖν. Hinc Calendæ, *vt ſcribit Macrob.lib.Sat.*1.*c.*15.

C A L A T A Comitia.*L.Feneſt. li.*2.*c.* 7. dicta, quòd per lictorem curiatim calari,id eſt,vocari ſolerent. Calata ergo comitia apud antiquos eſſe ait Labeo, *apud Agellium lib.*15.*c.*27.quæ pro collegio, aut regis ſacrorum, aut Flaminum inaugurandorum cauſſa fierent. Erat & olim teſtamenti genus, quod Calatis Comitiis adpellabatur,*vt ſcribit Iuſtinianus Imp.Inſtitut. de teſtam. ord. in princip.* Hoc qui fieret, docet Græcus interpres Theophilus, cuius verba huc non tranſcribo:ſtudioſiſsimo enim cuique obuia ſunt.

Calaſsis, *Feſto libr.*3. tunicæ genus, quod Græci καλάσιριν vocant. Alij dicunt nodum eſſe tunicæ muliebris, quæ connexa circa ceruicem tunicæ ſubmittitur.

C A L A T I O, *Varroni lib.*4.de curia Calabra loquenti.

C A L A T O R E S, *Feſto lib.*3.quòd ſemper vocari poſſent ob neceſsitatem ſeruitutis.

C A L E N D Æ,Calendarium,&c.vide Kalendæ.

Κάλαθοι, Græcum eſſe verbum,*Feſtus libr* 3.*& Seruilius in ecloga* 3. *Virgilij adnotant*:pro quo Latini qualos, & quaſillos dixerunt. Qualos autem inſtrumentum tum fundi cogendi cauſſa paratum Vlpianus ſcribit *l.in inſtrumento.8.§. cogẽdi. ff.de inſtru.& inſtr.* vbi eos eſſe vindemiatorios ait. Vas eſt vimineum apud Porphyrionem:quod Ouidius lib. 4. Faſtorum probat :

Hæc implet calathos lento de vimine nexos.

Calathos Gynæciis vaſis connumerat, *Iulius Pollux lib.*10.*cap.*29. Si quis horum formam videre velit. Marcellinum conſulat.

C A L A V T I C A (ſic enim in Pand. Flor. legitur) inter capitis ornamenta muliebria recenſet Vlpianus, *argumento* 25.*§.ornamenta.ff.de aur.& argen. lega.* tegmen muliebre, quod capiti innectitur, *ait Nonius ex M. Cicerone.* Seruius Honoratus: Mitræ, inquit, fœminarum ſunt, quas Calauticas dicunt. Et Auſonius calauticam vocat, quod Homerus κρήδεμνον. Inde Decalauticare Lucilio, id eſt,calauticam detrahere, apud Nonium in verbo depeculaſſere. Lexicum quod extat in æde beati Germani ad Lutetiam,definit εἶδος ζώνης, in aliis exemplaribus legitur Calantica.

C A L B E O S, armillas dicebant antiqui,quibus triumphantes vtebantur,& quibus ob virtutem milites donabãtur. *Feſto lib.*3.

C A L C A R I A, *apud Vlpianum l. aut damnum. §. in calcariam. ff. de pœnis.* locus,vbi calx conficitur. In calcariam damnatos, qui ad coquendos lapides, ex quibus calx fit,addicti erant accipere debemus.

C A L C E A R I V M, ſiue,*vt in Pandect.Florent.eſt,*calciarium, *apud Vlpianum l.cùm hi.§.qui tranſigit.ff.de tranſact.* De calciario quoque arbitrio Prætoris tranſigendum eſt,*& l.diariis. ff. de alim. & ciba.leg.* Diariis & cibariis relictis neque habitionem, neque veſtiarium, neque calciarium deberi palàm eſt. Nec verò calceum vnum, ſed quantum calceorum vſui ſatis eſt, ſignificat : id quod pro perſonæ conditione accipi debet. *Suetonius in Veſpaſiano* : Claſsiarios qui ab Oſtia & Puteolis Romam pedibus commeant, petentes conſtitui aliquid ſibi calciarij nomine, quaſi parum eſſet ſine reſponſo abegiſſe, iuſsit poſthac excalciatos curſitare.

C A L C E A T V S,vel Calciatus,*apud Paulum,l.*3.*§.ſciendum. ff. de offic. præfecti vigil.*id eſt,calceis indutus: ſic enim Flo. legitur, & in vulga. Cod. & apud Feneſtel.nec alia ratione præfectum vigilum calceatum oberraſſe dicit Cuiac. *lib.Obſer.* 13. *cap.* 30. quàm vt noctu ſecurius ambularet per medios etiam ignes, ſi neceſſe fuiſſet: qua ratione etiam in armatura Chriſtianorum D. Paulus in-

ſ rit,vt ſint calceati pedes.

C A L C E M,pro fine,terminóque alicuius officij,dixere Honorius & Theodoſius, *l. palatinos. C. de palat.ſacr.larg. lib.2.*

C A L C E S, Feſto lib. 3. Ampullæ plumbeæ.

C A L C E S eiicere,*apud Alfenum.ff. libr.9.titul.1. l.5.* idem quod Si io calces elidere,λακτίζειν,calcitrare, vt equi calcitroſi ſolent. Agaſo, inquit, cùm in tabernam equum deduceret, mulā equus olfecit,mula calcem reiecit,&crus Agaſoni fregit.

C A L C I T R O,*ait Agel.lib.4.c.2.ex Labeone*,dicitur vitioſus equus, qui calce percuti, aut petit, Vlpiano interprete,*in l.1.§.1.& 2.ff.ſi quad.pau.feciſſ.dic.* Calcitroſus eodem ſenſu dixit Vlpianus, *d.l.1.§.1.*

C A L C V L V S variè pro re accipi in iure noſtro ſolet:quandoque pro calculis:& computatione, *l.vnic.C.de erro. calcul.l.ſi ſponſus.§.ſi quis rogatus.in fi. ff.de don.int. vir. & vx. & l.quod priuilegium. ff.depoſ.ita explicat & Macer.l.1.§.1.ff.quæ ſent.ſine appell. Azo in Summ. C. de erro. calcul.* Hinc calculos publicos,publicas rationes,& fiſcum interpretamur, *in Zenonis conſti.l. vnic. C. vt omne. iud.tàm ciuil.* Calculum verò pro re pecuniaria accipi quidā putant, *in l.Sabinus.ff.de dolo.*Equidem pro computatione accipiendum putem, cuius rei nomine defunctus calculator tenebatur, quia doloſè computaſſet,vt lex titulo ſuo congruat. Calculus etiam tranſlatitiè pro tabella iudicis,& ſententia accipitur,*l.ſi actor.C. de appell.l.4 C.de auct.præſ. l. rem non nouam.in prin.C.de iud.& c per tuas, ext.de appel.*ψῆφος eodem ſenſu Græcis dicitur, *l.εἰδέναι χρὴ.ff.de exc.* Calculis enim olim iudices ferebant ſententias, albis abſoluebant,nigris condemnabant. *Azo in Sum de erro. calcul.C.* dicit accipi *in d.l. rem non.* pro cognitione cauſæ, quod plerique probant. ſed hic ſequi malim Ant. Aug. qui pro ſententia ſumi vult, Hinc calculos æquare dixit Bud. pro diſtribuere ſententias in numerum parem:& Calculum addere: ſic &, Calculum reducere, hoc eſt, mutare ſententiam.

Calculum proponere, ſeu porrigere, hoc eſt, cenſendi poteſtatem facere, & in conſilium mittere, cùm proceſſus, in eo ſtatu eſt,vt iudicari poſſit, *Bud.l.2.C. de orig.iur.*

Calculum pro pūcto poſuit G. Budęus in Forenſib. Hinc ponere calculum, id eſt,ad punctum aduertere, quo ſignificatu accipitur, *l.fori.in fin.ff.de iis,qui not. infa.*vt res ipſa docet,non pro computatione,*vt Accurſius autumat.*Calculum etiam pro expenſarum articulo, G. Bud. in Forenſib.dixit.

C A L C V L A T O R E S, à calculis, id eſt,minutis lapillis dictos putat Iſidorus,qui rationibus conficiendis adhiberentur. *Anton. Augu.l.ἀποδόντα,ff.de excuſ.quo ſenſu accipiuntur in l.vt iuriſiurādi. §.dabitur.ff.de oper.liber & l.oratione.C.de profeſſ.& medic.lib.10.*à Græcis διαψηφισταὶ,*d.l.ἀποδόντα.*

C A L D A R I A cella,*Vitruuio lib.5. c.10.*locus ſub hypocauſto, *Bud. l. ſi quis mihi.ff.manda.* Et

Caldarium,ahenum, ex quo aqua calida hauritur,eiſdem auctoribus.

C A L E N D Æ,& calendarium,vide in litera K.

C A L I G A, militare calciamentum, ex qua C.Cęſar Germanici filius cognomen puer induit,*vt Tacitus lib. 1. & Suetonius ſcribunt & vide Sabel. ad Sueton.in Caligula.* Erat autem gregariorum militum calciamentum, *vt Anto.Augu.libr. ſing.ad Modeſtinum,l. οὐ μόνον, in princ. ff. de excuſ.ſcribit.* Hinc

C A L I G A T A militia.*in d.l.οὐ μόνον.* Et

C A L I G A T I milites,viliores,manipulares & gregarij ſunt,quod & ex ſerie contextus *Vlpian l 2.in princ.ff.de iis, qui not.infa.& l.à caligato C.de nupt.*liquidò conſtat.Porrò *in d l.à.caliga.*pro protectoris, legēdum adfirmare auſim, præfecti cohortis, per ſeriem,*d.l.2.* Caligatos,*Nouell.qui.mo.nat.effi.legi.§. quiſquis,* interpretatur,εὐτελεστέρους καὶ ἀφανεστέρους. *Sic accipi poteſt in l.omne 6.§.exploratores. ff.de re milit.& l.de militibus. 9 ff. de cuſto. & exhib.reo.*

C A L I X diatretus, *apud Vlpianum, l. ſi ſeruus. 27. § ſi calcem. ff.ad leg.Aquil.* tornatilis, & pertuſus,torno factus: Budæo vas eſt, quo bibimus: quod & Iulij Pollucis teſtimonio probatur,*lib.6.cap. 6.& Varro lib.4.ling.* Huius hæc verba ſūt:Calix à caldo,quòd in eo calida puls

adpone-

adponebatur, & caldum in eo bibebant. *Quod & Feſtus probat li.* 3. Cal cem non tantùm pro vaſe, ſed & pro ea tantùm vaſis parte, quæ humoris capax eſt, pro batiſſimos auctores dixiſſe refert Baifius, *in libel. de Vaſculis.* Calix etiam *μετωνυμικῶς*, pro potu ſacro ſanctiſſimi ſanguinis C H R I S T I Seruatoris noſtri accipitur, *Tertull. li. de Corona militis.* Calicis, aut panis etiam noſtri aliquid decuti in terram, anxiè patimur. *& Cyprian. in Epiſt. ad Cæcilium fratrem, c. ſcriptura, de conſecr. diſt.* 2.

C A L L A I N V S, pro lapide precioſo, *apud Marcianum, l. interdum. § ſpecies. D. de publ. in Pand. Flor.* Tu Baſilica conſule. Nam ibi quidam Callinnum legunt.

C A L L I D V S, *in Iuſtit. l. cùm antiquitas in fin. C. de teſtam.* dicitur, cuius vſu animus concaluit. *M. Cicer.* vafer, aſtutus. Callidum commentum hoc ſenſu dixit *Papini. l. ob hæc.* 20. *D. de iis, qui not. infa.* Callidum conſilium *Vlp. l. ſed &, vt in Pand. Flor. aliàs. l. eum, qui. vt in vulg. cod. § prætor ait.* Hinc

C A L L I D I T A S, *in l. 1. § dolum. D. de dolo malo.* fallacia, & machinatio: quã iuſtitiæ contrariam M. C. ſcribit *li. 1. Offic.* Aſtutiam excogitatam videtur appellare Zeno, *l. vnic. C. vt om. iud. tàm ciui. quàm crimi.* Eodem ſenſu videtur accepiſſe. *Vlp. l. 1. in princip. D. ſi quis omiſ. cauſ. teſta.* Eam tacendo fieri ſcribit Accurſ. *in d. § dolum.* Equidem etiam facto verba ſubſecuto committi putem, *l. 1. & 6. & l. ſi D. ſi quis omiſ. cauſ. teſt.*

C A L O N E S, *Feſto lib.* 3. calcei ex ligno facti, quo genere vtuntur Marchiani noſtri, & Pictones. Calones etiã ſunt militum ſerui, dicti, quia lineas clauas gerebant, quæ Greci *κᾶλα* vocant.

C A L O R irati animi impetu, & quẽlibet efferueſcentem motum, inconſultámque mentis commotionem ſignificat, *apud Paulum, l. 3. D. de diuor. l. quicquid. D. de diuer. reg. iur. antiq. Marcian. l. 1. § quæri. D. ad leg. Turpill. l lex. § fin. ad Iul repet. l. 2. C. de abol. & alibi ſæpiſſimè.*

C A L V I S I A N A actio, vide actio Caluiſiana.

C A L V I T V R, *inquit Marcellus*, eſt fruſtratur: tractum à caluis inimicis, quòd ſint omnibus fruſtratui. *Plautus in Caſina*: Nam vbi domi ſola ſum, ſopor manus caluitur. Complura Nonius exempla protulit, ex quibus Caij reſponſum facilè intelligatur, *in l. 233. D. de verb. ſign.* Si caluitur, & moretur, & fruſtretur: vt, S I C A L V I T V R, verba ſunt legis X I I. Tabul. quam interpretatur: cætera ſua, id eſt, gloſſæ & interpretationis. Erat autem in lege, vt vult Hotom. S I C A L V I T V R, P E D E M V E S T R A V I T, M A N V M E N D O I A C I T O.

C A L V M N I O S A eſt malitioſa, & mendax infamatio, *Nonio: eáque eſt Marciani ſententia, l. 1. § 1. D. ad S. C. Turpill.* Eſt & callida, & malitioſa iuris interpretatio, *auctore M. Cicer. lib. 1. Offic.* cuiuſmodi interpretes pleroſque noſtra tempeſtate vidimus. Calumnia eſt etiam, cùm quis ex certa ſcientia & dolo iniuſtè agit, aut excipit, *Azo in Summa, C. de iura. propt. calum. dand. Sic accipitur in l. 1. § per calumniam. D. ſi mulier vent. nom. in poſſeſ. calum. & l. 2. in princip. C. de iureiur. propt. calum. dan.* Iurare enim ea conſtitutione iubentur & actor & reus, ne calumniandi animo litem aut intendant, aut excipiant. Significat & calumnia calliditatem, id eſt, *σόφισμα*, *apud M. Tullium, lib. 2. de Republica, vt Marcellus refert*: Vt Carneadi reſpondeatis, qui ſæpè optimas cauſſas ingenij calumnia ludificari ſolet. Calumnia etiam pro accuſatione accipi videtur in Arcadij, & Honorij conſtitutione, *l. ſancimus. C. de pæn.* ſed quæ calumnioſè inſtituta eſſet, *vt ibidem Accurſius docuit.* Nam præſumitur calumnioſè quis propinquum accuſare, qui cum dicit in propinquum deliquiſſe, *d l. ſancimus ex verbis & ſenten* Sic accipiendam calumniam putem *in l. 2. C. de cenſib. & cenſito li. 11.* quamuis quidam autument pro pœna ibidem accipi. Calumnia quoque pro delicto accipitur, hoc eſt, pro eo actu, quem calũniandi cauſſa quis facit, *l. auxilium. D. de mino. & c calumniam. ext. de pœnis.* vt Albericus exiſtimat. Ego verò pro iniuſtè inſtituta actione, vel obiecta exceptione accipiendam ibi calumniam putem: quod verba temerè litigantium ibidem poſita indicant.

Calumniæ ſpecies tractat eleganter Marcell. *in l. 1. in princip. D. ad Senatuſconſ. Turpill.*

Calumniæ pœnam, & aduerſus calumniatores procedendi modos explicat Bart. *l.1.C.de calumniato. & l.1.D. ad S.C. Turp.*

Calumniam ferre, *apud Cic. in Cælij epiſtola:* Scito Sempronium Rufum, mel ac delicias tuas calumniam maximo plauſu tuliſſe. Eſt autem Calumniam ferre, calumnioſum quiddam & aſtutum, doloſúmque excogitare & afferre, & obtinere fortaſſe: quod tum fecit Rufus, qui accuſatorem ſuum poſtulauit lege Plotia, vt hoc extraordinario reo cauſam non diceret.

per Calumniam petere dicitur, qui vexandi alicuius gratia petit, *l. poſtquam. 43. D. de hæred. pet.* Sic etiam per Calumniam ſatis petere, vel per Calumniã deſiderare, vt cautio interponatur, dicitur, qui nullo iure, ſed vexandi aduerſarij cauſſa cautionem poſtulat, *l.3. §. 1. D. vt in poſ. leg. l.1. §. fina. & l. Paulus. 8. D. de prætor. ſtipul.*

de Calumnia iurare, eſt iureiurando promittere, ſe non vexandi animo aliquid facere, *l. qui bona.* 13. § *qui damni. D. de damn. infect. l.3. C. quemad. teſtam. ape. l. cùm plures. D. de reb. auct. iud. poſ. & alibi ſæpè. & C. de iureiur. propter calumn. dand.*

Calumniari, quod eſt falſa crimina intendere, *l.1. §. calumniari. D. ad S.C. Turp.* à verbo, Caluor. de quo ſupra.

CALVMNIATOR, qui ſciens prudénſque per fraudem litem aut controuerſiam facit alteri, vt vexet eum, vel vt ei aliquid extorqueat, in titu. de calumniatoribus. Et de calumniatoribus, id eſt, de his, qui pecuniam vt negotium facerent, aut non facerent, accepiſſe dicentur, *l. pen. eod. titul.* Calumniator etiam in priuata re eſt, qui non debitum petit, *l. penult. D. ne quis eum, qui in ius voc.* & qui temerè cõtrouerſiam mouet, *l. cui neceſſitas.* 39. §. 1. *D. de libe. cauſ.* Sic calumnia *in d. cap. calumniam.* de pœnis, accipienda eſt. Hinc Calumniæ illa actio antiqua, de qua ſcribit Imperator, *§. hac autem Inſtit. de pœn. tem. litig.* quæ in partem litis decimam actores multabat: & poſt ſententiam pronunciatam, victori aduerſus eum qui damnatus erat, dabatur. Sed hęc in deſuetudinem abiit.

Calumniator ita demum notatur, ſi fuerit calumniæ cauſa damnatus. Neque enim ſufficit calumniatum, *Vlp. in l. Athletas. D. de his, qui not. infam.*

CALVMNIOSVS eſt, qui ſciens, prudénſque negocium alicui comparat, *Paulus lib.1. recept. Sentent. tit. 5.* is pro qualitate admiſſi puniendus eſt, *Paulo ibidem.*

CAMERA, & Camuri boues, à curuatione, ex Græco *καμάρη* Camara dicitur fornix, arcus, teſtudo, *Budæo l. ſed addes. D. loca.* Camarę quoq; nauiũ ſunt nomina apud Arrianum & Strabonem.

CAMBIO, elegans & antiquũ verbum, quod Alciatus annotauit *lib. 1. Parer. cap.* 45. id ferè ſignificat quod permuto. Vnde Campſor Latinè dictus. Noſtri verò vocem cambij inde deducunt, quæ, eodem admonente. Latina non eſt. Id autem ea voce intelligunt, quod per *κόλλυβον* Græci, id eſt, *vt Pollux lib. 7. Onomaſt. cap. 30. ait. ἀργυρίου ἀλλαγήν.* Vnde Lagium alij dicunt, deductionem videlicet quandam, quam ſibi Trapezitæ retinent, vel ob mercedem ſuam, vel quia ſua tantùm interſit, pecuniam, quam permutationis vice exhibent, potiùs retinere, ob monetæ varietatem. Hinc eodem ſignificatu

CAMBIVM, & Cambij literæ, pro quibus ita præſumitur, vt executio concedi poſſit. *Alciato reſpon.* 333. Harum vſus frequens eſt inter Lugdunenſes negociatores.

Cambium etiam aliud permutationis genus eſt, ſcilicet rei ad rem, *vt c. ſi quis fecerit. quo tempo mil. inueſt. in vſib. feudo.* verbum Iuriſcoſ. veteribus incognitum, ſed interpretum, & vulgi vſu receptiſſimum. *& vide P. Rebuffium in tracta. de chirograph. recognitione, & Hotom. in libr. de verbis feud.*

Καμηλασία apud Hermogenianum l.1. D. de muneribus & hon. & Chareſium. l. fi. §. *Camelaſia. ff. eo.* perſonale munus eſt, alẽdorum ſcilicet camelorum. *lib. 17. apud Amm. Marcellinum,* Camelaſium reperitur, *vt refert Ludouicus Reuſſardus.* Sic nec Camelaria, nec vt legit Bud. legendum eſt. vt autem ab *ἵππος, ἱππάζειν, ἱππασία:* ſic à *κάμηλος, καμηλάζειν, καμηλασία* Camelaſium verò eſt tributum eo nomine indictum.

CAMELORVM naturam quaſi miſtam eſſe, ideóque iumentorum, & beſtia-

beſtiarum numero contineri Gaius ſcribit *l.*3.§.1.*D.ad leg. Aquil.*Eos,*ut ait Plinius lib.*8.*cap.*18.inter armenta paſcit Oriens. Horum genera duo conſtituit. Omnes iumentorum vice dorſo fungi, *idem Plinius refert.*

CAMELLÆ virgines,*apud Feſtum,* ſunt,mutatione g,in c, γαμήλιοι θεαί.

CAMERA,pro conclaui,in quo pecunia ſeruatur, vnde Feudum de Camera. *lib.*2.*tit.*1.§.1.*& tit.*2.§.2.*pro ſtipendio*, quod Vaſſallo datur à domino. Sic in teſtamento Caroli Magni apud Eguinarthum, Incipit deſcriptio atque diuiſio,quã perfecit de theſauris ſuis, atque pecunia, quę illa die in camera eius inuenta eſt. *Antoninus Florenti. parte Hiſt.* 3. *in extremo*: Anno M CC. IIII. Petrus Arragonienſis Rex obtulit regnum ſuũ Innocentio Papæ: illúdque ſibi ac ſuc ceſſoribus ſuis conſtituit cenſuale, vt annuatim de Camera ipſius Regis CC. & L. maſſemuntinæ Apoſtolicæ ſedi redderentur. Feudum de Camera & Soldatam eſſe arbitror *ex libr. Feud.* 2. *tit.*10.*in fin. Petrus de Vineis libr. Epiſtolarum ſecundo,cap.trigeſimo octauo.* Nec non feudorum noſtrorum,& de cameris ſeu datariorum in ipſa collecta ſubſidiis computatis.

CAMERARIVS, *cl.*2.§.*eo tamen prouiſo.de elect.*vide Card. Zabarell.

CAMERATA arca,arcuata,& cõfornicata:vehiculum tectum,qualia ſunt hodie corio tecta, *ait Bud.* quibus matronæ geſtari ſolent, & valetudinarij. *Vlpian. in l. ſed.*§. *ſi inquilinus.* 5.*D. loca.* Pand. tamen Floren. pro camerata habent ærata,quod rectius putem,& menti Vlpiani conſentaneum magis.

CAMILLVS, *Feſto lib.* 3. propriè appellatur puer ingenuus. *Turn. autem Adu.* 10.*cap.* 20. fuiſſe ſcribit ſacerdotum miniſtros. Camillæ autem nomen vnde ſit deductum, *vide apud Turn. lib.* 14.*c.*13.

CAMINVS, vide infrà Heliocaminus.

CAMPANI, qui Campaniam Italiæ regionem habitant,ſic dictam, quòd campeſtris ſit.*Vlpian.in l. metum autem. quod met.cauſ.*§.*ſed ex facto.* Cùm Campani,ait,metu cuidam illato, extorſiſſet cautionem pollicitationis, &c. *de his idem Vlpianus,l.*1.*D.ad municip.* qui Campaniam non regionem, ſed ciuitatem appellaſſe videtur: *de qua Plinius libr.* 3. *capit.*5. & Campani vini meminit idem *Vlp. vbi* 75.*D.verbor.obligat.* quod bonum eſſe dicit, *vt & Gaius lege præcedenti*: cùm tamen Theoph. §. huic autem. Inſtitu. de act. χείριστα οἶνον vocet. & Campanus ager, qui circa Capuam eſt, *Hygeno lib. de limit.conſtit.*

CAMPIO, *in lib.feud.* certator pro alio datus in duello: à campo dictus,qui circus erat decertantibus definitus, *vt docet Hot. Diſput.vlt. Sic lege Langob. tit.* 112. Nullus campio præſumat, quando ad pugnandum contra alium vadit,herbas,quæ ad maleficium pertinent, ſuper ſe habere.

CAMVM potionis genus, ex quo conficiatur nondum compertum habeo: *huius commeminit Vlpi.l. ſi quis.* 9. *D. de trit.ven. & ole. lega.* negans illud vini appellatione contineri: quam vocem nõ intelligentes quidam, hanc lectionem immutarunt. quibus connumeratur.Haloander,qui Curmi,legit alij Cannium. *Cuiac. Obſer. lib.* 11. *cap.* 30. loram eſſe vult, ſecutus Cœlium Apitium,lib.3.qui hæc ſcribit: Camum vel defrutum immittatur, quod Romani loram vocant. Quin & coniicit Curmi Dioſcoridis eſſe,cùm zytho proximè iungatur.

Κάνα, *Feſto lib.*3.Græcis idem eſt, quod Latini Caniſtra dicunt: quid ſit,vide ſuprà Calathi.

CANABIS herba, ex cuius cortice funes intorquentur, *vt ex Plinio diſcer li.* 19 *c.* 9. quo etiam ſenſu accipitur apud Vlpianũ,*l.*1.§.*non autem.* 5.*verſi igitur.D, de exerci.*In Pand.Flor.appellatur Cãnaba.Agellius Cannabum dixit,*lib.*17.*ca.*3.

CANABVLA,*apud Hygenum,in li. de limit. conſt.* termini genus eſt, cuius formam eleganter expreſſit.

CANALIS apud Vlpianum,*l.funes* 15.*D.de act.emp.* eſt lignum cauatum, ad cannæ,vnde ducitur, n,dempta,ſimilitudinem,quo aqua confluit in viis.

Canales inſtrumento contineri, & ad aquas ſalientes neceſſarios Vlpianus ſcribit,*l.quæſitum.*§.*canales.&*§.*fiſtula.D. de fun.inſtr.& inſtru. leg.*

CANALICOLÆ forenſes,homines pauperes, dicti,quòd circa canales fori conſiſterent,*Feſtus auctor eſt lib.*3.

CANCELLARE, eſt ſcripta ve-

luti ductis cancellatim lineis expungere,& delere,*l.2.D.de iis , quæ in teſta. delen.l.emptor.*47.§.*Lucius.D.de pact.*Porrò quid diſtent cancellare,inducere,& circumducere,docet Accurſius *in l.ſi quis libertatem. D. de hæred.pet.* quam differentiam probat.*Bar.l* 1.§.1.*D.de iis, quæ in teſta.delen.& vide infrà ſuis locis*:& cancellare omnem teſtamenti ſcripturam dixit Marcellu ,*l.*3.*D.eo.*Hinc

CANCELLARIVS , *in l.* 3.*& l. nemo C.de aſſeſſ.& domeſtic.* actuarius & ſcriba: inde ducto nomine , quòd eius officium,id eſt, cellula , in qua ſcribere conſueuit,cancellis munita ſit : vt ex inſcriptione marmori inſculpta , quæ Romæ extat , T. Aproniani V. C. vrbi præfecti,coniicere poſſum. Eum notarium rectè interpretatus eſt Accurſius,*in d.l.*3. In Gallia autem eò celſitudinis, ac dignitatis euectum tranſlatúmve eſſe conſtat , vt Præfecti Prætorio inſtar ſit, & Nomophylax cenſeatur , *vt ſcribit Budæus,in Priorib. ad Pand. adnot. altius eius dignitatis originem repetens.* At apud Vopiſcum in Carino, Cancellarios explicat Tur. qui preces ſupplicéſque libellos, omniáque ſcripta, quibus Princeps ſubſcribere nolebat , cancellabant,fortaſſe è Notariorum numero. Cui opinioni refragatur Hoto. *in Comm. ver. iuris.* vbi huius verbi vim & proprietatem fuſiſſimè declarat: & hoc in Vopiſci loco, Præfect. vrbi vnum ex cancellariis ſuis fecit : quo fœdius nec cogitari potuit aliquando, nec dici.pro Cancellariis, Ancillariis legi vult: quo nomine ipſe idem vtitur,lenocinij ac libidinis miniſtros ſignificans.

Cancellarij partes hæ ſunt: & munus, Videat (inquit Budæus) vt nulla principis conſtitutio,nulla ſanctio,nullum diploma , nullum reſcriptum , nulli codicilli Regij,non è Republic. atque etiam è dignitate Reipublicæ principaliq; exeant : cuius cenſuræ , aut ſtylo acta ſua exigi nunquam voluit Principum maieſtas,is Principis præſentis vicarius,&, eo peregrè profecto , Interrex quodàm modo cenſendus eſt.Hunc igitur rerum omnium cognitione , omni doctrinarũ, virtutúmque genere inſtructiſſimum, & ornatiſſimum ,&, vt vno verbo dicam , ἐγκυκλοπαιδείαν abſoluiſſe , ingenióque ad omnia verſatili , omnia in numerato habere oportere , neceſſariò fatendum eſt : quid,quod res ipſa docet, id Reſpublica exigit.

CANCELLARIA quid ſit,pluribus docet Budæus in Forenſibus , officinam , & conuentum appellans , & iuris æquitatíſque promptuarium , & oraculum , & Iuſtitiam ipſam, ſummi iuris emendatricẽ. Porrò à Cancello ducitur.

CANCELLVM numero vnius dixit *Vlpia. l. nam & ſi. 9. D. quod vi. aut clàm.* Petronius etiam arbiter eodem numero ea voce vſus eſt , exiſtimans cancellum murum eſſe cœnaculorum, ſeu quorumlibet ædificiorum ora,ab iniuria lapſus ibi incidentis defendens.

CANCELLI, ligna ſunt , inter ſe modicis interuallis in tranſuerſum connexa, quibus tribunalia , ſcenæ, & feneſtræ muniri conſueuerunt. Huiuſmodi quoque feneſtræ Clatratę dicuntur, *Vlpia.de leg.*1.*l.cætera.*41. §. *item hoc. item de fun.inſtr. l. quæſitum.* Cancellos quoque inſtrumento contineri puto. Cancellos per tranſlationem appellat G. Budæus in Forenſib. locum vbi aduocati ſtantes cauſſas agunt. Galli vocant , *le barreau.* Stantes dixi. Nam dum cauſſas agunt, ſtare debent , iudex verò ſedere : ídque Valentinianus & Valens conſtituerunt, *l.quiſquis.6.in fin C.de poſtul.*

CANDELABRA,ſuppellectili legata,deberi Paulus ſcribit *l.*3. *in princip. D. de ſupell.leg.* dicta autem ſunt Feſto, li.3.quòd in eis candelæ figantur.

Candelabro ſigillum incluſum vindicari nõ poſſe,ſed vt excludatur,ad exhibendum agi, *idem Paulus ait,l.gemma.D. ad exhib.* Sed & Candelabro vendito, ſigillum ei incluſum ſeruandum non eſſe putem ex ſententia Solonianæ legis, quam explicui libr. 2. Iuriſpru. veteris. Legis verba hæc ſunt apud Diogenem Laertium : δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τὴν πραθέντος δακτυλίου. Hoc ad candelabrum produci poſſe argumento eſt, quòd Paulus idem ius conſtituat in vtroque, nempe adulo, & candelabro,*dict.l.Gemma.*

CANDELA accenſa vtuntur in auctionibus , vt tandiu liceri , pretiúmque augere poſſis, quandiu durat , & donec vna cum lumine conſumpta fuerit : & tunc meliorem conditionem adferenti addicitur res : argumento ab electio-

electione petito, cuius formæ & ſolemnitatis commeminit Pontifex in Decretali Epiſtola, *ea, cùm veteri de electione in antiq.*

CANDIDATI Romæ dicebantur, qui Conſulatum, *vt ait L. Feneſtella. li.2.c.*7. vel alium magiſtratum, vt aliis placet, petebant: dicti, quòd veſtibus candidis induti eſſent: & tranſlatitiè aliarū rerum petitores dici cœpti ſunt. Hinc candidatos reſtitutionis dixit Tertullianus, *lib.2.aduerſus Marcionem.*

CANDIDATOS principis appellat Vlpianus, *l. vnic.ff.de offic. Quæſtoris,* qui libris ſolis, hoc eſt, epiſtolis ſiue orationibus Principis in Senatu legendis vacabant. Hi & Quæſtores candidati vocabantur, *Lampridius in Alexandro*: Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſsit munera populo dare, ſed vt poſt Quæſturam Præturas acciperent, & inde prouincias regerent. Quibus ex verbis candidatos ſuſpicatur dictos Hoto. ea re, quod hic ingreſſus erat, & quaſi primordium gerendorum bonorum, & ſententiæ in Senatu dicendæ. *vt & Vlpia. eodem loco ſcribit. Dio. li.*54. Συναγαγὼν δὲ κ τοὺς τὸ βουλευτήριον, αὐτὸς μὲν οὐδὲν εἶπεν ὑποβράγχου, τὸ δὲ δὴ βιβλίον τῷ ταμίᾳ ἀναγνῶναι δοὺς, τά τε πεπραγμένα οἱ κατηριθμήσατο.

CANIS pecudum numero non continetur, *Gaio l.2.D.ad leg. Aq.* ſed nec inter feras beſtias eſt, *vt ex Gaio colligere poteſ.* Canis impudicus dicitur Epiſcopus, qui nec regiminis in ſe rationem habuit nec ſua delicta deterſit, nec filiorum crimen correxit, *vt dixit Auguſtinus, c. qui nec regiminis.2 q.7.*

CANON Gr. regula Lat. *c. Canon. Diſt.*3 Canonibus ſoluere, Legib. ſoluere, Gratiam canonis facere, Gratiam legis facere, pro diſpenſare, *Bud. l. princeps. D. de legi.*

Canon etiam dicitur omnis eccleſiaſtica conſtitutio, *Panor. & alij Pontificij, in c.1.de conſtit.in antiq.* ſic accipi debet, *in l.priuilegia.C.de ſac.ſan.eccl.* & ibi vide Bar. & Bal. diſputantes, legibus, an canonibus ſtandum.

Canon publicus, in Conſtitutionibus Imperatoris anniuerſariam penſitationem, collationem, & præſtationem ſignificat, quæ à prouincialibus quotannis populo vel Romano, vel Conſtantinopolitano, vel Alexandrino, gratis, ac ſine precio vllo mittebatur: qui ſpeciebus his ſtabat, frumento, vino, carne, oleo, &c. *vt patet ex titul.Co.li.*19. *& C. Th.de canone frumen.vrb.Rom. De fru.vrb. Conſtant. De frument. Alexand.*

Canon varij generis eſt, ídque ex ſubiectis liquido conſtabit. Erat igitur Canon aurarius, *l. priuatæ.* 10. *C. de excuſ. mun.lib* 10. Et Canon delegationis, *d.l. priuatæ.* Canon emphyteuticus, *l.fi. §. neceſsitatem.C.de iur.emphy.*

Canon frumentarius vrbis Romæ, *Rubr.C.de cano.fru.vrb. Rom. lib.*11. *Lampri.in Heliogabal.* Iuſſerat, inquit, & canonem pop. Rom. vnius anni meritricibus, lenonibus, & exoletis intra muratis dari, extra muratis alio promiſſo, cùm eo tempore iuxta prouiſionem Seueri & Traiani ſeptem annorum frumentarius eſſet.

Canon telonei, quod ratione menſæ publicanorum penditur: *cuius meminit Caſsiodorus, li.5.Variar.ad Ampelium*: Teloni quin etiam canonem nulla faciatis vſurpatione confundi.

Canon glebæ, *apud Sidonium Apollinarem, li.6. Epiſt.ad Papam Cenſorium*, qui ratione glebæ præſtatur. Quem ſi domeſticis fidei deputata humanitate foueatis, id eſt, vt debitum glebæ canonem non petatis, tantùm lucelli præſtitum ſi bi, &c.

Canon largitionalium titulorum, 4. *Rub.C.de canone larg.tit.li.* 10. eſt qui ex more infertur theſauris, vel ærario priuato Principis, *l.1.C.eod*

Canon metallicus, *l. 2. C. de metal. libro* 11.

Canon veſtium, *l.1. C de milit. veſte. libro* 12.

Canon vrbanus, *l. nauiculario. C. Th. de nauicula,* eſt & vrbicarius, *l.2. C. de cano fru.vrb.Rom.lib* 11. Eſt & alius in edicto 13. Iuſtiniani.

Canonum quidam ſunt latæ ſententię, quidam ferendæ: ille verbo, innodatus, hic futuro, innodetur. *glo.in verb.innodetur.in c. quicunque. §. inhibemus. de hæret. lib.6.*

CANONIA, *vt Panormit.definit.c. cùm M.Ferrarienſ.extr.de conſti.in antiq.* eſt ius ſpirituale, proueniens eo ipſo, quòd aliquis recipitur in Canonicum, quid diſtet à præbenda, *vide infr. Præ-*

*benda.*Canonia eſt nomen tituli, & iuris *& vide Inno.in d.c.cum M.Ferrarienſ.*

CANONICÆ, *Nouella* 69.ſunt monachæ, *vt conſtat ex* 2.*Nicenæ*, *c.*20. *& Epi. Baſilij*, περὶ θεοῦ ὡρῶν κανονικῶν περὶ βίου κανονικοῦ.

CANONICA PENSITATIO, *l.*2.*C.de luc.aduo.li.*12.

Canonica illatio, cuius meminere Imperatores Hono. & Theod. *in l.placet.C. de ſac.ſanct.eccleſ.* eſt ordinarium munus quod habet certam prꝭſtationem lege impoſitam, ad cuius ſolutionem etiam eccleſia tenetur.

Canonici equi, *l.*3.*C.Th.de quorum conlat.* diſces qui ſint *ex l.* 1. *&* 2.5. *eo. titul. C.Th.*

Canonica inſtitutio, *in c.beneficium.de reg.iuris.li.6.* eſt legitima collatio beneficij, ſecundum eccleſiaſticorum decretorum regulas, *vt ex gloſſ. Dino & Alberico liquet.*Eodem ſenſu

Canonica præſcriptio, & Canonicè procedere, dicimus paſsim in iure Pontificio.

Canonica monitio, quando citatio interuenit cum tribus monitionibus, vel vna pro omnibus peremptoria, *cap.conſtitutionem,de ſent.excom.lib.6.*

Canonica portio eſt, quæ à Canone deputatur eccleſiæ parochiali, de relictis à parochiano, *vide tex.&Doct.in c.in noſtra ext.de ſepult.*

CANONICARII, *in conſtit.Anaſtaſij, quæ Græca eſt, l.fin.C.de ex act. tri.l.* 10.*& Iuſtin.Nouel.* 30.§. *προσνοίᾳ τούτων. & alibi*, ſunt Palatini, qui mittuntur in prouincias ex ſcrinio canonum, ad exigendos canones, id eſt, ſolennes titulos fiſcales, & mittuntur vel à Comite domorum, aut Præpoſito ſacri cubiculi, vel à Comite priuatarum, vt eſt in formula Comitiuꝭ priuatarum Caſsiodori, Canonicarios dirigis. Hi pares ſunt vindices Anaſtaſiani, *de quibus vide ſuo loco.*

CANTABRARII, *l.* 2.*C.Th.de collegiatis*, à cantabris vexillorum genere. cuius Tertullianus, *in Apologetico* meminit, his verbis: Sypara vexillorum & cantabrorum. *ſic enim legunt libri veter. vide Turn.Aduerſ li.*15 *ca.*16.

CANTHARIDES, inter venenata animalia enumerantur à Marciano, *l.*3.§.*alio S. C. D. ad l.Corne.* vnde & Cantharidis venena dixit Tertullianus *in li. aduerſ.Marcionem.* Vtriuſque ſententiam probat Plinius *li.*29.*c.*4. *ad fin.his verbis*: Cantharidas diximus. ſed & in his magna quꝭſtio: quoniam ipſe venena ſunt potæ veſicæ cum cruciatu præcipuo. Sunt autem Cantharides vermes terreni virides, auri colore ſuperlucentes, in ſummitate ramorum fraxini, aut oliuæ naſcentes. Tranſlatitiè pro venenata potione ex cantharidib. confecta ſumitur. *in d.*§.*alio.S.C.& à M.Cicerone.li.*9. *epiſt.* Caius Carbo, accuſante L. Craſſo, cãtharidas ſumpſiſſe dicitur.

CANTHARI apud Vlpianum, *l. cætera.*41.§.*item hoc.*D.*de lega.*1. ſunt ludicræ quædã effigies & figuræ, per quas aquæ ſaliunt, fortaſſe ad cantharorum animalium, aut verò ad canthari vaſis, quo potari Liber pater ſolebat, ſimilitudinem effictæ. *Auſon. in epiſt. Edyllij* 16. Harum verticularum variis coagmentis, ſimulantur ſpecies mille formarum: Elephantus bellua, aut aper beſtia, aut anſer volans, & mirmillo in armis ſubſidens, venator & latrans canis: quin & turris, & cantharus, & alia huiuſmodi innumerabilium figurarum, quꝭ alij alio ſcientius variegant. Hinc optima ratione cantharos, perſonas, ex quarum roſtris aqua ſalire ſolet, appellat idem Vlp. *l. fundi.*§.*caſtella.*D.*de act.empt.*Iulius verò Pollux *li.6 Onomaſt c.*19. Poculi ſpeciem κάνθαρον eſſe ſcribit.

CANTHERIVS, *Feſto li.*3.equus cui teſticuli amputantur.

CAPAX, vt notam vulgò ſignificationem præteruolitem, habilem ſignificat, vt apertè colligitur ex Vlpiano, *l.*1.§. *non autem, in ſi* D. *de exerci.* Huius verba hæc ſunt: Vt ecce ſunt naues, quæ Brunduſium à Caſsiopa, vel à Dyrrhachio vectores traiiciunt, ad onera inhabiles. *Adiicit*: Item quædam fluuij capaces, ad mare non ſufficientes. Sed ea ſignificatio ad factum refertur. Sed & habilitas illa ad ius pertinet. Nam capax dicitur ille, cui relinqui iure poteſt, quicúmve teſtamenti factio (vt loquuntur interpretes) paſsiua eſt, quíve capere quid poteſt.

CAPEDO, vas vinarium, *L.Baifio, ad l.cùm aurum.*19.§.*argento. D. de aur.& arg.leg.*vide apud eundem Baifium, qui Plutarchum citat.

CAPEL-

CAPELLÆ, *Bernardo iuris Pontificij gloſſulario, c. concedimus. de conſec. diſt.* 1. dicuntur Oratoria non conſecrata. Papias dictam putat Capellam, quaſi capientē λαὸν, id eſt, populum, vel laudem. De Capellis vide *d. c. concedimus, & 16. q. 2. per totum. & ca. peruenit, & ſeq. ead. cauſ. q. 1. & ext. de capel. monach. & ibi Docto.*

CAPERLATA poſſeſsio, cuiuſdā fundi poſſeſsioniſve nomen eſſe Accurſius interpretatur, *in l. Aurelio. D. de lib. leg. quod & A. Aug. lib. 3. Emend. ca. 7. probat.* Alciatus *lib. 6. ca. 23.* Parerg. cum prolatis repoſuit, alij Caprelatum, alij Capellatum Accurſij lectio & explicatio veriſsima eſt.

CAPERE, *vt Vlpianus ſcribit, l. aliud* 71. D. *de verb. ſign.* eſt cum effectu: accipere verò, etiamſi quis non accepit vt habeat, *quod & Accurſius docet, l. cum ei.* 42. D. *de legat.* 2. Effectum autem acquiſitionis duraturæ accipi oportere, rectè putat A. Alciatus. Hinc optimè colligit Vlpianus, *in d. l. aliud. in hac verba:* ideò non videtur quis capere, quod erit reſtituturus. Quib. ex verbis colligitur, Capere eſſe iuris: Accipere verò facti, vt cùm dicimus: Capere ex teſtamēto, Capere hæreditatem legatum, fideicommiſſum: idem enim valet, quod iure ſibi acquirere. vt cùm ita ſcribitur: Lucius Titius cùm capere potuerit, hæres eſto, *l. in tempus.* 62. D. *de hære. inſti.* vnde ſolidum capere non poſſe dicuntur, quibus id acquirendi ius non eſt, *l. ſi quis.* 72. *l. qui non militabat.* 78. *in fi. de hæred. inſtit.* Sed reclamat Iauolenus ſuperiori dicto Vlpian. *in d. l. aliud. l. cùm ei.* D. *de leg.* 1. Cùm ei, ait, qui partem capiebat, legatū eſſet, vt alij reſtitueret, placuit ſolidum capere poſſe. Accurſius *in l. cùm ei.* hanc ἀντινομίαν diluens ſcribit, *in d. l. cùm ei.* impropriè accipi. Nam qui tantum erogat, quantum accepit, capere quid non videtur Paulo, *l. ciuitatibus.* 122. *in fi.* D. *de leg.* 1. καταχρηστικῶς etiam accipitur apud Pomponium *l.* 1. D. *de fideiuſſ. tuto.* vbi Accurſ. interpretatur, accipit, vel aufert: cuius interpretationem probat Alciat. *in d. l. aliud.* ibi fortè legi poteſt, *rapit.* nam Iuriſcoſ. ſtatim ſubiicit:

Non quidem crimine caret.

Capere etiam accipitur pro capi facere, & iubere, *in c. cùm Epiſcopus. de offi. ord. li. 6.* & ita explicat ibi Ioan. And. Nam vt idem ait, Epiſcopus ipſe non debet aliquem tenere, aut prehēdere. Sunt qui dicant, capere, poni, pro auctoritate propria capere: quorum ſententiam probat And. Alciat. *ad l. aliud.*

Cepiſſe etiam is intelligēdus eſt, quāuis alij acquiſiuit, *Paulus auctor in l. cepiſſe.* D. *de ver. ſign.*

Capere ex teſtamento non poſſe, *apud Vlpianum. l. cùm autem.* 23. § *fin.* D. *de ædil. edict.* is dicitur, cui teſtamenti factio paſſiua (vt Doctores loquuntur) non eſt, & cui aliquid relinqui non poteſt, vt ſibi quærat. Eodem ſenſu accipitur *in l. final.* D. *de leg.* 1. *& l. in fraudem.* 10. D. *de iis quæ vt indignis, & l. in tempus.* D. *de hæred. inſt. & l. ſi Titio.* D. *de leg.* 2. Capere, id eſt, capacem & habilem eſſe ad quærendum. *l. ſi is, qui.* 11 D. *de vulga. l. qui non militabat. §. fin. ff. de hæred. inſtit. l.* 3. *ff. de iure fiſci.*

Capere ſolidum non poſſe dicuntur, *apud Terentium Clementem. l. ſi is, qui* 6. D. *de vulga.* qui totius hæreditatis acquirendæ inhabiles ſunt, & incapaces. Eodem ferè ſenſu capere ad certum modū dixit C. Scæuola, *l. qui teſtamentum,* 27. *de probat.* Hinc Capiendi ius apud Calliſtratum, *l.* 2. §. *item diui.* D. *de iure fiſci.*

Cepiſſe non videtur, qui per exceptionem à petitione remouetur, *l. non videtur.* 13. D. *de diu. reg. iur. antiq.* P. tamen Decius legiſſe videtur cœpiſſe, cum diphthongo, atque pro inchoaſſe ibi poni, improbata Accurſij interpretatione. ſubiicit, cœpiſſe poni ibidem pro acquiſiiſſe, *per gl. in l. ſi quis obligatione. §. fi.* D. *eod.* & hæc vltima vt verior, ita probabilior, receptiórque ſemper mihi viſa fuit lectio.

Cepiſſe videtur *Paulo l.* 2. D. *de calumn.* qui obligatione liberatus ſit. *Reperitur in l ſi quis.* 115 D. *de diuerſ. regu. iur. antiq. Idem cenſuit in l. Neſennius.* 22. §. *fin.* D. *ad legem Falcid. & Iulianus in l. mortis.* 18. §. 1. D. *de mor. cauſ. dona.*

Capere etiam vſu, adquirere ſignificat, *l. nunquam.* §. 2. *& l. eum, qui.* D. *de vſucap. l.* 2. §. *cum Stichum.* D. *pro empt.* Eodem ſenſu.

Capere dominium dixit Vlpianus. *l. ſi finita* §. *Iulianus.* D. *de damn. infect.* & in ſumma dominium Capere, *Paulus l. Prætoris.* 5. D. *eod. tit.* Et

Capere tempore, *Vlpianus l. ſi aliena.* §.

1. D. *de vſucap. & l. bonæ.* 48. D. *de acquir. rer. domi.* Et

Capere poſſeſsione, *Paulus in l. pignori.* §. *ſi mandauero. ff. de vſucap. & l.* 3. §. *fin. D. de acquiren. poſſeſſ.*

Capi interdum etiam ſignificat fraudari & decipi, *l.* 3. §. *ergo. & l. verum.* §. *ſciendum. . de minor.* & alibi paſsim in iure noſtro. Exempla tibi frequens lectio ſuppeditabit. Eodem verbo in eundem ſenſum vſus eſt & Virgilius, li. 2. Æneid.

Talibus inſidiis, periurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis, lacrymiſque coactis, &c.

Capi etiam dicebantur virgines Veſtales, flamines Diales, Pontifices, Augures, qui ſacerdotes creabantur. Capi autem virgo propterea dicebatur, quòd Pontificis Max. manu prehenſa, ab eo parente, in cuius poteſtate eſt, velut bello capta dicitur, *hæc Agellius lib.* 1. *c.* 2. Captas in poteſtate parentum eſſe deſinere ſcribit Vlpianus, *Epitom. tit.* 10.

Capi dicebatur arbiter, in quem litigatores conuenerant. Terentius in Heauton. act. 3. Scen. 1.

Simus & Crito
Vicini noſtri hic ambigunt de finibus.
Me cepere arbitrum.

CAPESCERE honorem *l.* 1. *C. ſi ſeru. vel liber. ad dign. aſpir. li.* 11. pro ire ad capiendum, vel aſpirare ad honorem Plautus dixit in Bacchid. & alibi ſæpè. Virgil. pro perferre accipit. Plautus pro immittere, & recipere.

CAPIO dominij, *apud Paulum, l. damna.* 18. *in prin.* D. *de damn. infect.* & VSVCAPIO, vide infrà Vſucapio, & mortis cauſſa capio, *de qua in l. mortis cauſſa capimus.* 18. *& l. mortis cauſſa capitur.* 31. D. *de mort. cauſ. capi & pignoris capi. in l. à diuo Pio.* §. *ſi rerum.* (*alias in vulg. Cod. incipit, ſi ſuper*) D. *de re iud. & l. fin. C. Th. de diſtrah. pigno.* Capio autem in his vſurpatur, *vt ſcribit Gellius lib.* 7. *cap.* 10. quaſi dicas, captio, id eſt, ſumptio.

Captus luminibus, *in l. vnic. C. qui morbo.* dicitur oculo vtroque orbatus.

CAPTIO, deceptio, fraudatio, fallacia, *l.* 1. *ff. de in integ. reſti. l.* 1. *ff. de minor. & damnum, l. ob id.* 43. *ff. ad leg. Aqui. & l. pe. ff. de vacat. mun.* Hinc

CAPTIOSA ignorantia, quæ dãnum infert: contraria eſt lucroſa, *l. quod autem.* 6. §. *ſi quid cum pupillo.* D. *quæ in fraud. cred.* Et

Captioſi Articuli, vide ſupeà Articulus.

Captioſum, damnoſum, *l. ſi rem.* 41 D. *de vſucap.* & in eundem ſenſum dicitur Captioſus metus, *l. item. ſi.* 14. §. *aliquando. ff. quod metus cauſſa.*

CAPTARE à capio ductum conſtat. Captare aliquem hi à veteribus dicebantur: qui ſimulato obſequio, munuſculiſve eius ſuprema iudicia aucupabãtur. Martialis lib. 6. Epigram.

Scis te captari, ſcis hunc, qui captat, auarum:
Et ſcis qui captat, quid, Mariane, velit.

Et eodem ſenſu.

Captare teſtamentum dixere *Senec. li.* 6. *de benefic.* An vt Arnutium, & Aterium, & cæteros, qui captandorum teſtamentorum artem profeſsi ſunt, *& Plinius lib.* 20. *c.* 14. Et paulò, *ait*, ante Iulium Vindicem adſertorem illum à Nerone libertatis captatione teſtamenti lenocinatũ. Erant autem Romæ, qui ſenes orbos, & valetudinarios locupletes demereri ſtudebant, vt ex eorum teſtamentis quid ferrent. Eiuſmodi captatores pleroſque videas, qui ex Iro inopibus magis ad diuitiarum faſtigium euehuntur. Cuiuſmodi captatoria officia ridet Lucianus in dialogis mortuorum.

Captare etiam hæreditatem in eundẽ ſenſum dixit Vlpianus noſter, *l.* 1. *ff. ſi quis aliq. teſta. prohib. & Impp. l. ſi maiores. C. de tranſact. &* §. *manet autem. Inſt. de ſocietate.* Hinc

CAPTATORIÆ inſtitutiones, *Alciat. lib.* 2. *Parerg. c.* 32. quæ ex hac cauſſa fiunt, vt ab aliquo inſtituatur quis, vel legatum, aut lucrum conſequantur. Vel quum, *vt ait Papin. in l. captatorias. de hæred. inſtit.* conditio confertur ad ſecretum alienæ voluntatis, id eſt, quæ ſub ea conditione fiunt. quæ ex alterius teſtamento pendet. Alciati ſententiam probat *Ant. Auguſt. lib.* 4. *Emendationum, c.* 15. vbi huius inſtitutioni hanc tradit formulam: Titius, qua ex parte me hæredem inſtituerit, ex ea parte hæres mihi eſto. Hæ improbatæ ſunt per S.C. Libonianum, illáſque nullius eſſe momenti diuus Philippus reſcripſit, *l. captatorias* 11. *C. de teſta. milit.* quod & in captioſis ſcripturis Gaius reſpondit, *l. captatoria.* 64. *ff. de leg.* 1. Quæ & ad eas inſtitutiones,

nes, legata,& huiuſmodi cęteras liberalitates ſubdoloſorum blanditiis expreſſas,eadem æquitatis ratione produci poteſt. Planè, quę ex mutuis adfectionibus dimanarunt iudicia,non improbauit Senatus,*d.l.captatorias.& l.ſeq. & l.Clemens. ff.de hæredib.inſtituen.& Nouell.Valen.ti.* 4 *de Leonio.* Sed & in piis cauſſis captatoriæ inſtitutioni locum eſſe, Bartolus tradit,*l.captatorias.ff.de hæredib.inſtituen.*adfert Decretalem Pontificis epiſtolam,*c. cùm tibi.ext.de teſtam.* Qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem conuertit,non videtur diſcedere inteſtatus. vbi de captatoria nullum verbum, ſed de voluntate in alterius diſpoſitione cōmiſſa: quod legitimo modo intelligendum eſt. *Tu vide ibi Bernar.gloſſularium, & alios interpretes.* Conſtant. Harmenop. lib.5.c.8.hanc captatoriam inſtitutionē, χάριν ἀμειβομένην vocat.

Captari verba dicuntur apud Paulum, *in l.pen.ff.ad exhibendum.* cùm torquentur in aliam ſignificationem,quàm intellexeritis, qui ea pronunciauit,*vt ait Auguſtinus.li.4.Emendationum,c.5.*

CAPTIVVS à capio dictus,ſignificat eum,qui bello captus eſt,*l.4.iuncta l.5.§.captiuus.ff.de captiuis & poſtliminio reuerſ.& §.ſerui.Inſtit de iure perſonarum.* quo ſenſu accipitur apud Agellium,li.7.c.18.& Virgilium lib.9.Æneid.

Præterea bis ſex genitor lectiſsima matrum,
Corpora, captiuóſque dabit,ſuaque omnibus arma.

Sic quoque ſumitur in diuorum Seueri, & Antonini reſcripto, *l.1.C.de poſtliminio reuerſ.* Hinc in eundem ſenſum Captiuitas,*l.fin.C.eod & d.§.ſerui.*

CAPSA,ciſta,quòd in ſe res repoſitas,reconditáſve capiat. Hinc

CAPSARII, qui mercede ſeruanda in balneis veſtimenta ſuſcipiunt: *ita definit Paul.l.3.§.fi.ff.de offi.præf.vig.*quam definitionem probat Epiphan. li. 12. Panat. Pars autem ea balnei, in qua conſtituebantur capſarij, ἀποδυτήριον dicebatur. Capſarij etiam dicuntur Vlpiano,qui pueris euntib. in ſcholam libros portant, *l. ſi collectaneus.* 13. *ff. de manu. vindi.* quo ſenſu accipitur apud Sueton. *in Nerone.c.*36. Conſtat,ait quoſdam cum pædagogis,& capſariis, vno prandio pariter necatos.

Capſarij autem,in qua ſignificatione accipi debeant apud Tarruntenum Paternum,*l.fin.D.de iure immun.*nondum planè conſtat: ſuperioribus duabus non continentur. neque enim his tributa cenſenda eſt munerum grauiorum vacatio: neque pro capſarum artificibus accipi idem poteſt, vt quidam Lexicographi autumant. Nam illic non ſubieciſſet Iuriſcoſ.& artificibus. Tu conſule Baſilica in eum Paterni locum.

CAPTATORIÆ inſtitutiones vide Captare in verbo, Capio.

CAPVT ex Græco ductum, *vt Feſtus lib.* 3. ſcriptum reliquit: quod illi interdum κάπα dicunt,idque per apocopen, pro κάπιτον. Varia & multiplex eſt huius verbi acceptio. Primùm quidem Caput, quia principale hominis membrum,& rationis ſedes eſt, à Platone in Timæo diuiniſſimum appellatur: ideóque συνεκδοχικῶς pro toto homine ponitur: & ſic pro perſona apud Paulum *l. 2.ff. de public. iud.l.3. D.de cap.minut.l.7. verſi. ex nouis in fi.D. eod. & Papinianum l.pen.§.teſtamento.D. de bono.poſſeſsio ſecundum tabulas.* Eodem ſenſu κεφάλαιον à Græcis, vt apud Lucianum, ὅ,τι περικεφάλαιον τ' κάτωθε νήγαγες, quodnam caput ex inferis deduxiſti; Sic etiam caput dicitur quodcunque in recenſione numerum efficit, à Dialecticis indiuiduum appellatum.Hinc in gregibus & armentis tot capita numerantur, quot beſtiæ ſunt.*l.1.§.vlt.& l.3.D.de rei vindic.l.13.de pig.* Vnde in locum demortuorum alia ſubſtituere,*apud Vlp.l.8.& l.70.ff.de vſu fruct.* quo eodem modo *Vlp.in l.pronuntiatum.*195.*ff. de verb.ſig.* ita ſcripſit: & cùm paterfamilias moritur, quotquot capita ei ſubiecta fuerint,ſingulas familias incipiunt habere. Hinc Tributum capitis dicitur à Iuriſcon. quod in ſingulas perſonas imperatur, *l.* 3. *& vlt. ff. de cenſi.* Hinc cenſa dicuntur ciuium capita,cùm à cenſoribus in luſtris condendis eorum nomina in tabulas publicas relata ſunt.Hinc apud Papinianum *l.* 11. §. *D de bon. poſ.* qui ſe arrogandum dat, cum capite fortunas quoque ſuas in aliam domum ac familiam transferre dicitur: id eſt, cum ſua perſona, vt vulgus loquitur. Hinc diuiſio in capita, id eſt, in viriles, *Vlp.l.2.§. 1. ff. de ſuis. & le. §.noſtra autem. Inſti. de hære. qua*

ab inteſtato deferrur. quod Iuſt. κτ τὸν ἀρχιτάκτων ἀρίθμον interpretatur, ſcilicet, vt æquales partes quiſque ferat: cui opponitur ea quæ in ſtirpes dicitur. Hinc cum ordinis alicuius quoddam ius eſt proprium ac precipuum, ſi quis ex illo ordine moueatur, in quo caput ſiue numerum obtinebat, capite minutus dicitur, id eſt, iure illo, quod illius ordinis erat proprium, priuatus ac deminutus. Hinc capitis deminutio apud Iuriſconſultos. Nam in eo tractatu Caput ſine dubio ius ſignificat, ex eo alicui quæſitum, quòd caput ſiue locum in ordine aliquo, cuius erat illud ius, obtinet. Qua de cauſſa, Paulus, *in l.3.in fi.D.de ca.min.*ſeruum capite minui negat: quia nullum, inquit, ius habet. Exempli cauſſa, liberis hominibus, qui nondum tamen tributum obtinent, facultas eſt (quæ & libertas appellatur) quidlibet faciendi. Quare, qui in eum ordinem (ſic enim Cicero loquitur) cooptatur, caput iam habere dicitur. vnde ſeruus, qui pro libertate pretium perſoluit, pretium pro capite ſoluere dicitur, apud Plautum & Iuriſconſultos frequentiſſimè, id eſt, vt liceat illi caput in ordine libertorum obtinere: qui ſi poſtea libertate multetur, capite, id eſt, iure libertorum minutus dicetur, *l. vlt.ff. de cap. minut.*

CAPVT liberum, pro homine libero veteres dicebant. Hinc illa definitio Seruij *in l.j.D.de tut.* Tutela eſt vis ac poteſtas in capite libero, *& apud Agellium lib.5.ca* 19. Tutoribus in pupillos tantam eſſe auctoritatem fas non eſt, vt caput liberum fidei ſuæ commiſſum, alienæ ditioni ſubiiciant. Hinc

Caput liberum facere, pro manumittere, *apud Plautum in Mercat.* Liberum caput tibi faciam paucos menſes. Hinc

pro Capite pecuniam ſoluere, id eſt, pro libertate. *Plautus in Perſa,* Vt des mihi nummos ſexcentos, quos pro capite pendam. Hinc in eandem ſignificationem, in Caput alicuius interrogari, Arcadius *l.de minore. §. poteſt. D. de quæſtionib. torqueri.* Vlpianus *l.1.§ ſeruum. D. eod.* aiunt, & teſtimonium dicere idem dixit, *l.j.§.qui cum* 14. *§.is demum ff. de bo. li.* pro in perſonam.

Caput etiam ſtatum ſignificat. Sic capite minuti dicuntur, qui ſtatum mutat, *in edicto Prætoris, l.1.§.j.ff.de cap.minut.* vñ de Capitis minutionem ſtatus mutationem definit Gaius *l. j.D. de cap.minut.* id eſt, ademptionem iuris eius quod quis vel ex libertate, vel ex ciuitate, vel ex agnatione proprium habebat. Hinc

CAPITE DEMINVTVS dicitur, qui mutatus eſt ciuitate, & ex alia familia in aliam adoptatus: & qui liber alteri mancipio datus eſt: & qui in hoſtiū poteſtatem venit: & cui aqua & igni interdictum eſt. *Feſtus.* Hinc

Capitis diminutio, quam in tria genera diſtribuit Paulus *l.fi. D. eod.* in maximam, mediam, minimam. Tria enim ſunt, inquit, quæ habemus: libertatem, ciuitatem, familiam. Igitur cùm omnia hæc amittimus, hoc eſt, libertatem, ciuitatem & familiam, maximam eſſe capitis diminutionem. Cùm verò amittimus ciuitatem, libertatem retinemus, mediam eſſe capitis diminutionem. Cùm & libertas, & ciuitas retinetur, familia tantùm mutatur, minimam eſſe capitis deminutionem conſtat. Quam Pauli diuiſionem & probat, & explicat Iuſtinianus *Inſtitut. de capit. deminut.* Vlpianus tamen genera duo conſtituiſſe tantùm viſus eſt, magnam & minorem. *l.j.§. ſi filius. D. de ſuis & legit. hære.* Minorem, mediam interpretatur illic Accurſius, quod probatur *in §. minor. inſtit. de cap. deminut.* Hanc velut ἀντινομίαν ita conciliandam putem, vt minore etiam minima contineatur. *Hoc probatur iunctis §§. ſi filius. & minor.* Sed enim magna Capitis deminutione etiam mediam comprehendunt plerunque Iuriſconſulti *l j.§.capitis.D. ad Senatuſconſultum Tertyllianum.* quod & Seuerino Boethio probatur, qui deplorationem maximam capitis deminutionem appellauit.

CAPITA deminuta, capiuntur pro capitatione, pro tributo videlicet, quod pro ſingulo quoque capite exigebatur. *Pacatus in Panegyr.* Quid memorem capita deminuta, & vitam ære taxatam? *Alciat. l. vnic. C. de colonis Tracen. libro* 11.

Caput quoque initium ſignificat, in ea formula, à Capite rationem reddere, id eſt, ab ipſo actus geſti initio, *l. atquin.* 19. *§. j. D. de neg. geſt.* Originem aquæ primam

primam ſonat *l.aquam.* 16. *D. quemadm. ſeruit.amitt.l. ſeruitus.*9.*D.de ſeruit.ruſtic.* quod & Vlpianus his verbis *l.* 1. §. *caput. D.de aqua quotidiana & æſti.explicat*: Caput aquæ illud eſt, vnde aqua naſcitur. *Vitruuius lib.*7 *ca.*1. Tum deprimendus eſt puteus in eo loco, & ſi erit caput aquæ i uentum, plures ſunt circa fodiendi.

Caput rationum, eam ſolam partem, quæ ad inſtruendum aliquem pertinet, ſignificat, velut ſumma, *l.argentarius.*§.1. *D.de edendo.* Accurſius ibi à capite, id eſt, cum die & conſule, quæ ſunt in capite, interpretatur: quod ineptum eſt Bartol. appellat particulã illam ſeiunctam, quæ ad rem pertinet, & qua de agitur. quod & veriſſimum eſt, vulgò Capitulum vocatur: quo ſenſu ſæpe κεφάλαιον apud Græcos reperias. Sic eodem ſenſu Caput mandatorum dixit Martianus *l. diuus.*6.*D.de cuſto.reor. & caput Edicti Varro lib.*5.*ling. Lat.*

Caput anni, pro initio accipi adnotat Accurſius *l.*1.*C.quando dies legat.ced.* Caput montis appellat Bart. *in tract.de inſula.* §. *quod frequenter. numero* 5. *per l.*1. *C.quando dies leg.ced.* quod ſupra partem ſuperiorem eleuatum eſt. Caput rei etiam vocat, per quam in illam rem ingredimur. Caput prouinciæ dicitur ciuitas honorabilior: *Bart.d.*§. *quod frequẽter accidit per l.inter claras. in princ. C. de ſumma Trinit.* Caput contubernij, *apud Vegetium lib.*2.*c.*8. denis militibus præpoſitos ſignificat.

CAPITA pro fœno, paleis, & iumentorum pabulis poni ſolebat, *l.* 1. *qua Graca eſt.C de ann.& trib.lib.*10. *& in tit. de annonis & capitu. & alibi ſæpè.* Marcellinus lib. 22. Pabula, inquit, iumentorum quæ vulgò dictitant capita. *Caßiodorus lib.*7. *Epiſt.Var.* Ad equos capitum definitum. Capitu autem in d. tit. cùm effertur, quidam mendoſum exiſtimant, & capitibus, alij capitatione reponunt: nec animaduertunt ea forma dictũ qua ſignificatu, quarta nominũ declinatione & ſcribatu *l.*1.*D.de mun.& honor.* tametſi, capitibus, ſuſtineri poteſt.

Capita officij, primates officij ſonãt, *l.* 2.*C de proximis ſacr. ſcrin. vt colligitur ex l.fin.de offic.diuerſ.lib.* 1. *C.* Vtriuſque legis eadem eſt ſpecies, & ſic geminantur, vt annotaui libr. 1. Mediæ Iuriſprudentiæ. Capita ſcholarum, dicuntur milites in ordine caſtrenſi, *Marcellino lib.*25.

Capitis etiam appellatione ſors principalis continetur. *l.vnic.in fin.C.Theodo. de vſucap.rei iudic.* Sed capitis, ait, quidem duplæ, vſurarum verò ſimplæ. *Ambroſius cap.* 5. *de Tobia.* Offertur, inquit, pecunia creditori, vix exoluis vſuram, caput debes. Sic Græcis κεφάλαιον, ſicut in ea re teſtis Æſchines clariſſimus apud eos Orator, ἕως τὸ κεφάλαιον ἀπέδοσαν, quo ad ſummam ſoluerunt & ſortem.

Capita nundinatitia appellat Tertullianus *in lib.de velandis virginibus* petulantiam, impudentiam oſtentatitiæ virginitatis.

Caput noxa ſequitur, prouerbium apud Iuriſconſ. l.1.§ 14.*D.de poſ. & l.qui ex pluribus* 20. *& l.vlt.D.de nox.action.* in quo vox Caput pro perſona quæ caput habeat, & cum qua lege agi poſſit, poſitum eſt: veluti, quandiu Parmeno meus eſt ſeruus, eius ſum caput.

Capitis accuſare, *apud Vlpianum.l. qui cùm maior.*14.§.*is demum.D. de bon. libert.* videtur, qui tali iudicio adpetit, cuius pœna aut ſupplicium habuit, aut exiliũ, quod ſit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur: quod probat Terentius Clemens, *l.cùm patronum.*10.*D.de iur. patro. Sic accipitur in l.ſi filius.* §.*pen. D. de fideicomm. libert.*

Capitis anquirere, *apud Liuium lib.* 26. capitaliter accuſare. Capite litem æſtimare, *apud M. Ciceronem in Cluentiana,* eſt capitales concluſiones concipere: Vt lis hæc, ait, capitis æſtimaretur.

Capite cauere, *Budæo in Forenſibus,* eſt ſub vita, & honore promittere, *ex M.Cicerone.*

Capite, & fortunis cauere, *eidem ex Plinio,* eſt obligare perſonam, & bona.

Capite cenſi *Agellio libr.*16. *capit.*10. qui nullo, aut paruo ære cenſebantur. Extremus autem cenſus capite cẽſorum fuit æris 375.

Capitis iudicium facere, *apud Marcum l.lex.*7.*D de leg.Iul.repet.* accuſare.

Capite ſancire, *Budæo in Forenſibus,* defendere ſub pœna ſuſpendij.

CAPITAL à capite ducitur, *vt ait Varro lib.* 4. *linguæ Lat.* éſtque, vt idem ſcribit, texta faſciola, qua capillum in capite colligarent, quod ſacerdotulæ in capite etiam nunc ſolent habere. *Ae*

*Feſtus libr.*3. Linteum fuiſſe quoddam, quo in ſacrificiis vterentur, tradit. Capital alia ſignificatione eſt Capitis periculum, crimen capite vindicandum, *vt explicat Nonius*, quod capitis pœna luitur, *vt Feſtus eodem libr.* Sic accipitur apud Arrium Menandrum. *l. omne. 6. §. 4. D. de re milit.* Si quis commilitonem vulnerauit, ſiquidem lapide, militia reiicitur: ſi gladio, capital admittit. & Calliſtratum *in l. fin. D. de termi. mot.* Cic. de Leg. lib. 2. Quique non paruerit, capital eſto.

CAPITALIA iudicia ea dicuntur, ex quibus pœna mors, aut exilium eſt, hoc eſt, aquæ & ignis interdictio: per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. *ita definit Paulus l. 2. D. de publi. iudic.* De iiſdem loquitur collega eius Vlpianus *l. ſeruum.* 33. *§. publice. D. de procuratoribus.* Non capitalia autem ſunt, ex quibus aut in corpus aliqua coercitio pœna eſt. *d. l. 2.*

Capitalis omnis cauſſa, licet Latinè loquentibus exiſtimationis eſſe videatur, tamen appellationem capitalem mortis, vel amiſſionis ciuitatis intelligendam eſſe ſcribit Modeſtinus *l. licet.* 103. *D. de verb. ſignific.* in quem videndos relinquo Bartol. Alberic. & Alciatum & M. Ciceronem in Orat. pro P. Quinctio, Quod ait Modeſtinus, Omnis, etiam ad ciuiles cauſſas pertinet, quæ infamant.

Capitale CRIMEN dicitur, *Bartolo interprete in l. 2. D. de public. iudic.* ſiue ſit mors naturalis, ſiue ciuilis. Quærit deinde vtrum in dubio crimen capitale ſit, ſi pro crimine duę imponantur pœnæ alternatiuę. Reſpondet, capitale.

Capitalis homo dicitur, qui facinus capite vindicandum admiſit, *vt colligitur ex Pauli ſententia l. 2. D. de public. iudic.*

Capitales inimicitiæ, *apud Iuſtinianum, §. inimicitiæ. Inſtit. de excuſatione tut.* ſiue (*vt Modeſtinus l.* ἐὰν δ' ὁ. *6. §.* ἀφίενται. D. eo.) κεφαλικὴ ἔχθρα, ob capitalem accuſationem ortæ. *A. Auguſt. lib. ſingul. ad d. l. 6.* quam definitionem probat Cuiacius anteceſſor *ad d. l. 6. per Nouel. 6. §.* εἰ μέν τοι τις. Sic etiam accipi debent inimicitiæ *in Decretali Pontific. Epiſtola. cap. quamuis. de ſent. excomm. & c. De cetero. extra, eod.*

Capitales quæ pœnæ ſint, diſces ex Calliſtrato, pœnarum capitalium gradus diſtribuente *l. capitalium. D. de pœn.* Primus eſt mors, cui variè addicuntur rei, *d. l. capitalium.* Secundus, metalli coercitio: tertius deportatio. *d. l. capitalium. vbi vide Alber. Roſarium, & Felin. c. qualiter, & quando lo. 2. extra, de accuſationibus.*

Capitalis rei damnatum intelligere debemus ex Africano *l. edicto.* 13. *D. de bonorum poſſeſ.* cui pœna mors aut aquæ & ignis interdictio ſit. Vlpiano illi non diſſentiente. *l. 2. D. de pœn.* qui ait eſſe, ex qua cauſſa mors, vel etiam ciuitatis amiſſio, vel ſeruitus contingit. Eodem quo & ſuperiora ſenſu accipienda eſt.

Capitalis ſententia, *apud Hermogenianum l. ſi quis.* 22. *§. miles. D. de legat. 3.*

Capitalem diem dicere reo.

Capitalem fraudem admittere, in edicto Ædilium Curulium *l. 1. D. de ædil. edict.* eſt tale aliquid delinquere, propter quod delinquens capite puniendus ſit. *l. cum autem. §. excipitur. de ædil. edict. D.* veteres enim fraudem pro pœna ponere ſolitos fuiſſe refert ibidem Vlpian.

CAPITALES TRIVMVIRI Romæ erant, ad quos capitalium cauſſarum animaduerſio ſpectabat, carceriſque cuſtodia: vt cùm animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret, *auctor Pomp. l. 2. § deinde cùm eſſet. D. de origin. iur.* Quæ verò ratio fuerit olim in facinoroſos animaduertendi, Budæus refert in prioribus adnot.

CAPITATIO, tributi ſpecies, *apud Arcadium Cariſium l. final. §. penult. D. de muner. & honor. l. ſacroſanctæ. 8. C. de ſacroſanctis eccleſ. in l. eccleſiis. & l. quiſquis. C. de epiſc. & cler. l. 1. & 2. C. Theod. de immu. conceſ. & alibi.* quæ perſonalis erat, & capiti ſiue perſonæ magis, quàm rebus aut facultatibus imponebatur, & ab iis etiam qui nullum cenſum haberent, nullaque prædia poſſiderent, exigebatur ſicuti olim Romæ capite cenſi fuerant. *Sicque ſumitur etiam in l. vnic. C. de capita. ciui. cenſib. lib. 11. & alibi ſæpe.* Eodem quo *in d. l. vnica.* ſenſu dicuntur Capita releuata, *in l. 6. C. Th. de conlat. don.* vbi etiam de capitatione humana fit mentio. Capitatio etiam annonariam pro menſura agrorum functionem, indictámque

diſtámque poſſeſſionibus pro iugorum & capitum quibus coluntur & arantur, numero collationem deſignat. *l. ſi minor. C. de actio. empt. l. fin. C. Theod. ſine cenſ. vel reliq.* Huius autem appellationis ratio hæc reddi poteſt quòd iumenta Capita vocarentur apud A. Marcellinum, quorum iugo vno quantum arati poterat, id ſubiugationis appellatione in deſcriptionem veniebat, tributariæque functioni ſubiiciebatur. inde Capita & iuga, & Capitationem & iugationem in eadem oratione, tanquam parem vim habeant, poni videas. *l. immunitates. de agr. & cenſ. lib. 11. C.* Dicitur & iunctim iugorum capitatio, *l. 1. C. Theod. de immunit. conceſ.* & ζυγοκέφαλον *Nouell.* 17. §. *ἀναγκαστικῆς.* quod Iulianus Patritius vertit, *iugera.* vel (vt alij legunt) *iuga.* Eam conlationem pro numero iugorum, & capitum, quæ quiſque poſſidebat, factam dilucidè oſtêdit *l. fi. C. de immu. nem. côced.* Vide Carol. Molin. in Conſ. Pariſ. tit. *des droits ſeigneuriaux* in procem. n. 9.

CAPITIA Nonius interpretatur, capitum tegmina: tamen Varro capitium dictum putat ab eo, quòd caput pectus, id eſt, vt antiqui dicebant, indutu comprehendit. Vlpianus autem inter muliebres veſtes recenſet, *l.* 23. §. 1. *D. de aur. & arg.*

CAPITVLVM non ſolùm paruum caput ſonat, *vt eſt apud Terentium: quod & notat Panorm. in c. capitulum. extrà de reſcript.* ſed & ponitur vt diſtinguat vnam materiam ab alia, & ſic dicuntur capitula Decretalium. Nam quælibet Decretalis per ſe Capitulum dicitur, *quo ſenſu accipitur in c. quod in dubiis & c. inter alia. de ſentent. excommun.* Quandoque ponitur CAPITVLVM pro loco vbi Canonici congregantur: quia ſignificatione accipi ait Panormitanus *in c. in cauſis. de electionib.* Sed verius eſt & rei magis congruum, vt accipiatur pro ipſo canonicorum collegio, & pro ipſis canonicis congregatis: ſic accipitur in d. cap. capitulum.

Capitulum interdum ſignificat temonariam functionem. *l.* 15. *& l.* 18. *Cod. Theod. de extraordinar. ſiue ſordid. mun. Sic accipi & legi debet in l. maximarum.* 12. *C. de excuſatione muner.* Eadem functio Capitularia appellatur. *l.* 14. *C. Theod. de extraord. ſiue ſord. mun.* Vide TEMONARII.

CAPITVLVM *Feſto lib.* 3. veſtimenti genus quo caput tegebatur.

CAPITVLARES à capite ducuntur: ſunt autem libri ſtatutorum, eorum capitula continentes, *gloſſ. in auth. caſſa. C. de ſacroſanctis eccleſiis.*

CAPITVLARII, capitum exactores, *Symmacho* 11. *epiſt.* qui & Cephaleotę dici cœpti ſunt, *l. fi. C. Theo. de patro. vicor.* qui & liturgi *d. l. fin. & de capitulariis. l. 2. C. de priu. eod. qui in ſac. pala. milit.*

Capitularij horreorum, & tabernariorum, *apud Caſſiod. in lib. variarum.*

CAPITANEI dicuntur, qui Latini ſunt Principes, aut Proceres: quod tanquam caput reliquo corpori, ſic illi reliquis ciuibus præſunt. Horũ duæ ſpecies numerantur. nam & alij ſunt Capitanei Regni: quo verbo Duces, Comites, Marchiones intelliguntur: ac propriè Capitanei nominantur, *lib. Feud.* 1. *ti.* 1. §. 1. *& tit.* 7. Alij verò impropriè, qui vrbium præfecti ſunt, quibus plebs ab aliquo ſuperiorum gubernanda commiſſa eſt: qui & valuaſores Regij, aut maiores appellantur, *lib. feud.* 1. *tit.* 1. §. 1. *& tit.* 7. *& tit.* 17.

CAPITOLIVM ex eo dictum ait D. Halicarnaſſæus, quòd caput illic inuentum eſt, ideóque caput Italiæ eſt: ibi varia fuiſſe auditoria conſtituta docentium conſtat, *l. vnic. C. de ſtudi. liber. vrb. Rom. lib.* 11. Templum erat Iouis in cliuo Tarpeio aſcenſu (vt puta) difficile. Hinc conditiones conceptæ quæ in faciendo conſiſtunt, vel non faciendo, *l ſi iam.* 11. *& l. Mutianæ.* 7. *D. de conditione & demonſtratione.* Antea tempore Legum Decemuiralium Arx Tarpeia appellabatur. Ait lex, QVI FALSVM TESTIMONIVM DIXERIT, SAXO TARPEIO DEIICITOR. Quod pœnæ genus iure optimo abrogatum eſt, imò & vetitum, *l. ſi diutino. §. fi. D. de pœn.*

CAPITVLENSES, *apud Paulum l. fi. D. de cenſibus.* populi ſunt Italiæ, à Capitulo oppido, cuius commeminit Plin. *lib.* 3. *cap.* 5. Illis tributum capitis remiſſum fuit *d. l. fin.*

Capſoldum, *Saliceto, & Alciato l. priuilegia, C de ſacroſanctis eccleſiis.* quòd de ſolido, id eſt, integro carpatur: Collybus κόλλυβος, rectius appellatur, detrimentúmq. pecuniæ ſignificat. Ariſtophanis interpres εἶδος ἐυτελοῦς νομίσματος eſſe ait.

alij dicunt pecuniam eſſe, quæ Nummulario datur pro pecunia commutanda.

CARBONVM appellatione ligna ad cibos coquendos conficiendóſque non contineri, *Vlpianus ait l. ligni*. 55. §. *ſi lignum. ff. de legatis.* 3 *repetita in l. carbonum* 167. *ff. de verbor. ſignificatione*. Sed nec titiones, & alia ligna cocta, nec fumum faciant, carbonibus adnumeranda ibidem ſcribit idem. Quid igitur eſt Carbo? tum dicitur, cum pruna extincta eſt. Græcis *ἄνθραξ*. *Huius meminere Papinianus l.* 4. §. *modum. de ſeruit. titul. gen. & Vlpianus l. fundi* 17. §. *ſi ruta ff. de actio. empt.* Carbonis autem inlatio ſordidis, extraordinariſque muneribus connumeratur, *l.* 15. *& l.* 18. *C. Th. de extraord. ſiue ſordidis muner.*

CARBONIANA bonorum poſſeſsio, vide ſuprà Bonorum poſſeſsio. Dicitur autem à Carboniano inuentore, vel auctore. Et datur ſolo nato, & non naſcituro: in quo differt ab edicto de ventre in poſſeſſionem mittendo, quod ſubuenit naſcituro. *Vide tot. tit. de Carbo. edicto. ff.*

CARCER, *ait Seruius lib.* 1. *&* 5. *Aeneidos*, eſt vndecunque exire prohibemur: ſic dictus ſecundum Varronem, quaſi arcer, ab arcendo: *quod Vlpianus probat l. aut damnum.* 8. §. *ſolent. ff de pæn.* Carcer, ait, ad continendos homines, nō ad puniendos haberi debet. Carcerem etiam pro palæſtra interpretari ſic ait Tertullian. *lib. ad Martyres.* Bartol. tamē *in tract. de Carceribus*: Carcer, *ait*, eſt locus ſecurus & horribilis, repertus non ad pœnam, ſed ad delinquentium vel debitorum cuſtodiam. At Ciceronis tempore, hoc eſt, ſtante Repub. quoniam in carcerem damnati coniiciebantur, ibíque de iis ſupplicium ſumebatur, idcirco in Catilinaria 11. ipſe ſic loquitur; Sentiet in hac vrbe eſſe Conſules vigilantes, eſſe egregios magiſtratus, eſſe fortem ſenatum, eſſe arma, eſſe carcerem, quem vindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtri voluerunt. Carcer verò bifariam intelligitur: publicus & priuatus. Publicus carcer eſt, quem magiſtratus habet ad continendos homines, non ad puniendos: & in hunc ſenſum accipitur *in l.* 1. *& tot. titul. C. de cuſtodia reor.* Priuatus carcer eſt, quem habent nulla poteſtate legitima præditi, vim illicitam exercentes priuatim: & talis ſub pœna vltimi ſupplicij interdictus eſt omnibus, *in l.* 1. *C. de priuat. carceribus. & l. ſuccurritur. ff. ex quib. cauſis maiores.* Porrò qui videantur incidere *in l. vnic. ff. de priui. carcer.* docet eleganti diſtinctione Bart. *l. cap.* 5. *ff. de adulter.* quem omnino vide. Verum eſſe, eum, qui in carcere clauſus eſt, non videri neque vinctum, neque in vinculis eſſe, niſi corpori eius vincula ſint. adhibita, *dixit Vlpianus in l. verum eſt.* 216. *ff. de verbor. ſignificat.* Carceris quoque alia diuiſio eſt. Nam quidam eſt ad cuſtodiam, alius ad pœnam. De primo agitur. *C. toto titu. de cuſtod. reor. & dicto* §. *ſolent.* De ſecundo quidam textum eſſe aiunt *in l.* 2. *C de exactione tributorum lib.* 10. Equidem de loco cuſtodiæ cauſſa facto accipiendum putem, quod & docemur *eadem l. ſecunda*, ibi, & in vſu hominum inſtituta cuſtodia. Nec moueor eo textu dicente, Carcer pœnaliū, Carcer eſt hominum noxiorum, ad eos, ſcilicet cuſtodiendos. Pontificiis tamen, Carcerem pœnæ eſſe liquet, *ca. quamuis. de pœnis lib.* 6. *& Clementina* 1. §. *duro. de hæreticis.*

CARCERATICVM, merces, quæ datur carceris cuſtodibus. *l. diuus.* §. *pannicularia.* ibi, vt putà Carceraticum, *ff. de bonis damnatorum.* quam lectionem improbat Haloander, & pro eo, Charitticum repoſuit. Vtramque lectionem reiicit Pandect. Floren. editio, & pro eo legit Chartiaticum, idque rectiſsimè: vide infrà Chartiaticum.

CARDAMOMVM, *apud Marcianum l. fi.* § *ſpecies. ff. de publica. & vectigal.* fruticis genus amomo ſimile, ſemine oblongo, *Plinio lib.* 12. *c.* 11. *qui huius genera recenſet, & vide Iſidorum li.* 16. *c.* 9. *& Dioſcor. lib.* 1.

CARDINEM vocat Hygenus *lib. de limitibus conſtit.* limitem à meridiano ad Septentrionem.

CARDINALES, à cardine dicti ſunt, quia ſicut cardine regitur oſtium, ita eccleſia bono eorum conſilio, *not. in c. ſacroſancta. ad fin.* 21. *diſtinctio. & Archidia. in c. vbi periculum.* § *hoc ſacro. de electi. lib.* 6. vbi explicat eorum officium. Cardinalem pro epiſcopo interpretatur *glo. in c. relatio.* 21. *q.* 1. Maiorem autem dignita-

dignitatem non habent, quàm epiſcopus, *Bartol. l. 1. §. ſi quis. verſic. ſimile videmus. ff. de appellat.* Cardinales etiam olim Conſiliarij adpellabantur Romano in ſermone poſt conſilia. *cap. eccleſiaſticis. 11. q. 1.*

CARDINALATVS, quo iure inductus, & de eorum præſtantia, A Barbatius *tractatu de Cardinalium præſtantia* docet.

CAREAT VIRIBVS FORMVLA, vim latæ ſententiæ habet, quod probat decretalis epiſtola, *c. penult. de deſpon. impub. & ca. ad hæc. de reſcriptis in antiq. Vide Fel. Sandæum. c. ex tenore. & c. Rodolphus. eod. tit.*

CARERE IMPETRATIS, *in l. pen. C. ſi contra ius.* id eſt, non frui beneficio literarum à principe obtentarum: quod pragmatici Galli dicunt, *Eſtre debouté de l'effect des lettres Royaux obtenues:* eodem ſenſu accipitur *in cap. 1. de ſchiſmatic.*

Carere crimine falſi, in diui Antonini reſcripto, *l. vnic. C. ne tut. vel cura. vectig. conduc.* eſt immunis eſſe falſitatis, & vacare eo ſcelere.

Carere lanam, *apud Varronem*, pro purgare, ac ita deducere, vt careat ſpurcitia.

CARENA, aliàs Carentena, dicitur à carentia hominum vel cibariorum. Nam per quadraginta dies ieiunant in pane & aqua, & includuntur in aliquo ſecreto loco iuxta Eccleſiam, vbi non habent conſortium hominum: *vt no. Bernard. in c. accepiſti. de ſponſa. duor.* & eſt vulgare Italicorum. *adde cap. Accuſaſti de accuſ. & ſimile not. gloſſ. in c. 2. de ſponſ.*

CARICÆ, apud Proculum inter dulcia numerantur. *l. ſi §. cui dulcia. ff. de trit. vin. & oleo leg.* & ficus ſiccas ſignificat, *vt ait Plinius.* Harum ſingularum nucibus, viginti foliis rutæ, granis aliquot iunipe ri, aceto & grano ſalis mixtarum ea vis eſt, vt peſtem auertant.

CAREVM, *apud Paulum, l. non omne. § . ff. de pen. legat.* frutex peregrinus, *Plinio lib. 19. cap. 8.* Peregrinum, *ait*, & careum, gentis ſuæ nomine appellatum, culinis principale. In quacunque terra ſeri vult, ratione eadem, qua oluſatrum. Laudatiſſimum tamen in Caria, proximum in Phrygia.

CARINA, *in l. Minicius. ff. de rei vind.* pars ea nauis eſt, quam aluum, aut ventrem adpellant. *Sic accipitur in l. quod in rerum. §. fi. ff. de leg. 1.* Hinc

CARINANTES, *Feſto lib. 3.* probra obiectantes: à carina dicti, quæ infima pars nauis eſt: ſic illi ſortis infimæ.

CARNIFEX pop. Rom. non modò ciuis Romanus non erat, ſed ne in vrbe quidem domicilium ei habere licebat, *Cic. pro C. Rabirio perduell.* Sed moreretur prius acerbiſsima morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex conſiſteret, quem non modò foro, ſed etiam cælo hoc ac ſpiritu Cenſoriæ leges, ac vrbis domicilio carere voluerunt. Carnificis autem, *vt ait Feſtus*, loco habebatur, qui ſe, vt moreretur, vulneraſſet.

CARPENTARII, *in l. fin. ff. de iure immunitatis, & l. vnic. C de excuſ. artif. in Baſilic.* σαγματοποιοὶ, qui *σάγματα τ̃ καμήλων* faciunt, id eſt, clitellas, quę Latinè Carpenta dici poſſunt. Carpentarius ſpeciale nomen eſſe Iſidorus ſcribit libro 10. cap. 19. Carpentum autem genus erat vehiculi, vt ex lib. 1. Faſtorum Ouidij colliges:

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant.

CARPASVM, *apud Martianum l. fin §. ſpecies. ff. de vi public.* planta eſt, ex qua ſuccus medicamentis vtilis exprimitur, *cuius commeminit Galenus lib. 1. de Compoſ. &* ὀπὸν καρπάσου *Dioſcorid. libr. 6. cap* 14. *vocat.* Paulus Ægineta, Carpeſiam.

CARPOCRATIANI, *l. Arrianis, C. de hæreticis*, hęretici dicti à Carpocrate, qui dixit, Chriſtum hominem fuiſſe tantùm, & de vtroque ſexu progenitum. *c. quidam autem* 24. *q.* 3. vide Philaſtrium Brixienſem Epiſcopum in hæreſeon catalogo.

CARPVSCVLVM, ſiue (vt alij legunt) Carpiſculum, *definitore Fl. Vopiſco in Aureliano*, calciamenti genus eſt. Hanc etiam vocem reperi in epigrammate lapidi antiquiſsimo inſculpto, quod Viennæ Allobrogum, ad diui Mauricij ædem extat.

CARRVCA, *in l. ſi cuius. in fin. ff de vſufr. & apud Paulum lib. 1. Senten. tit. 6. § pen. & l. in commodato. § pen. ff. commod.* vehiculi genus, duas habens rotas, quod

& ciſium appellatur. Ad carrucas autem iungi mulæ ſolebāt, *l. ædiles. §. quæſitum. ff. de ædil. edicto. Plin. lib.* 33. *cap.* 11. At nos, ait, carrucas ex argento cælare inuenimus. Carruca dormitoria, *in l. vxori. ff. de auro & arg. legatis.* Hinc

CARRVCARIVS, *in l. ite quæritur in prin. ff. loca* qui & ciſiarius dicitur, qui carrucam agit.

CARRVLI, *l. cum duobus.* 52. *§. ſi quis ex ſociis. ff. pro ſocio.* qui quid vehunt, vt ex eo textu liquet.

CASA, à cauatione dicta, *vt vult Feſtus lib.* 3. quę lectum paſtorale Statio appellatur. Virg. in Alexide,

Atque humiles habitare caſas, & figere ceruos.

& apud Scæuolam *l. vxorem.* 41. *§. feliciſſimo. ff. de leg.* Pro domuncula videntur poſuiſſe *Iuſti. §. litorum. Inſtitutioni. de rerum diuiſ. & Pomponius l. penult. ff. de vſufru.* Caſæ literarum quæ fuerint, ex li. Variorum auctorum de limitibus, diſces, & quid caſales, & Caſale: quorum verba huc tranſcribere nimis longum eſſet.

CASARIA, *apud Feſtum,* quæ caſam cuſtodit.

CASELLÆ, ſunt granaria, in quib. fructus componuntur, *ſic accipi poteſt in c. caſellas.* 12. *q.* 2.

CASCVM, *Feſto libr.* 3. id eſt, antiquum & vetus: quod Varro probat *libr.* 6. *linguæ Lat.* ex Ennio: *Quam primum Caſci populi genuere Latini.* Manilius: *Caſcum caſcam duxiſſe non mirabile eſt, Quoniam canoras ſanciebant nuptias*: vt legit Ioſeph. Scaliger, *in ſuis Collect. in Varronem.*

CASEARIAM tabernam, ſiue, *vt in Pand. Florent.* eſt, Caſiariam, i, pro e, vt ſæpe, poſito, dixit Ariſto apud Vlpianū, *l. ſicut. §. Ariſto. ff. ſi ſeruitus vindicetur*: in qua caſei fumigari ſolent, *vt d. §. Ariſto. lectio indicat. & ex Columellæ lib.* 7. *cap.* 8. *liquidò conſtat.* ſed & Plinius *lib* 11. *ca.* 42. vbi de caſeorum diuerſitate loquitur: At caprarum, ait, gregibus ſua laus eſt in recenti maximè, augente gratiam fumo, qualis in ipſa vrbe conficitur cunctis præferendus.

Moris enim fuit in pleriſque Italiæ locis, colorandi, ſiccandique caſei gratia, fumum aut ex culmis, aut ex malignis viridibuſque lignis facere, quod gratioris & ſuauioris guſtus eſſe caſei fumo infuſcati crederentur. Falsò igitur Haloander, roſariam vtrobique repoſuit *in d. §. Ariſto.* Non tamen reiicienda eſt Accurſij interpretatio, Caſeariam, in qua ſunt caſei, appellantis: tametſi ad Ariſtonis locum minimè pertineat. Sed & Caſeariam tabernam, locum vbi caſei væneunt, rectè quis appellet.

CASITO, vel Caſsito, Frequentatiuum à Caſo, frequentatiuo verbi Cado. *Paulus de ſeruit. vrb. prædior. l. ſeruitutes. §.* Si ſeruitus ſtillicidij impoſita ſit, non licet domino ſeruientis areæ ibi ædificare, vt caſsitare cœpit ſtillicidium. *Feſto,* Caſabundus, crebrò cadens eſt.

CASSARI dicitur ſententia, quæ tenet gl. in c. accedens *le premier. in verbo, caſſanimus.* text. vt lit. non conteſt. Caſſamus, verbum etiam caſſatum denuntiamus. *quo ſenſu accipi ait Bernardus gloſſularius in d. c. accedens.* 1. ſed ineptè. alioquin fruſtra ibidem ſtatim ſubieciſſet pontifex, imò caſſas denuntiauimus. Non tamen nego, quin & Caſſare caſſum denuntiare ſignificet, *in c. cùm dilectus. ad fin. & ibi gl. extra de elect. & clem. poteſt.* Quòd autem ea quæ ipſo iure nulla ſunt, infirmari debeant, & caſſari, liquidò conſtat *ex Nouell.* 7. *§.* ἐπειδὴ δέ. ibi, ἀλλὰ καὶ τὸ γινόμενον ἄκυρον. *&c. & adnotat Accurſius in l. & eleganter. in verſi. ſi in hoc ipſo ff. de dolo.*

CASSATIO, aliquando ad factionem fertur, *glo. in cap. propoſuit. extra de conceſ. preben. & an ad actum nullum, Felin. c. ex parte de teſtibus.*

CASSIANI, vel qui ex ſchola C. Caſſij, vel qui eius ſectæ erant, & qui C. Caſſij opiniones ſectabantur: eo modo quo Sabiniani & Proculiani: *vt docet A. Auguſtin. libr.* 1. *Emend. cap.* 5 *& libr.* 3. *c.* 4. *De iis Pomponius l.* 2. *ad fin. ff. de origine iur.*

CASSIA VIA, à Caſſio ſtrata, *apud Feſtum lib.* 3. & vide infrà, Via.

CASTALDIA, gubernatio dicitur, qua domini res gubernantur. Caſtaldi, gubernatores, vel vice domini. *Zaſ. de feud. degenerant.* Itaque erat Caſtaldio non abſimilis procuratori, & actori poſſeſsionum domini, *cuius fit mentio in l. vlt. C. quod cum eo qui in aliena poteſt.* Secundum Aluator. & gl. erat velut œconomus

nomus quidam, cui res dominica gubernanda committebatur, inſtar œconomi Eccleſiaſtici: *arg l.iubemus nulli.C. de ſacroſ.eccleſ.*

CASTALDVM, *in leg. Lombard. l.1.de acqui.actio.re.glo.in c.vnic. § ſi vero de feud. guar. in vſib. feud* interpretatur eum, cui res domini committuntur: quā interpretationem probat *Iacob.Beluiſius, ibidem.* Eo etiam nomine procuratores contineri liquet, *indicante Alberico. Eodem ſenſu ſumitur Caſtaldio, vt ſcribit Beluiſius d.§.ſi vero.*

CASTELLVM, vt notiſſimam ſignificationem prætermittam, accipere debemus, aquæ receptaculum, quod aquam publicam ſuſcipit, *Vlpiano l.1.§.ait prætor.ff.de aqua quotid.& æſti. & Labeoni.l.fiſtulas.78.ff.de contrahenda emptione.* Id veteribus diuidiculum appellabatur, *vt ſcribit Feſtus libr.4.* Quod nunc, *inquit,* caſtellum eſt, ex quo à riuo communi aquam quiſque ducit. Heſychius, καστελλος, ait, ὄνομα τόπου αὐτοῦ. καὶ κάστω φέροντες, καὶ μερίζοντος τὸ ὕδωρ. Sic accipi debet apud Paulum, *l. fiſtulam. 19.ff. de ſeruit. vrb. prædiorum. & Vlpianum l.2. commu. præd. & l.cætera.§. item hoc prohibetur.ff.de leg.1.& l.3.de aquæductu.lib. 11. C.* De Caſtellis hæc I. Frontin.libr. de aquæductu: Eſt ſere nunc in vſu, cum plures quinariæ impetratæ fuerint, ne in viis ſæpius conuulneretur vna fiſtula, excipiatur in caſtellum: ex quo ſinguli ſuum modum recipiant. De his etiam Vitruuius *lib.8.cap.7. item & lib.10.ca.9.* Quod rota extulerit, inquit, in caſtellum infundi. Agrippa, *ait Plinius lib.36.ca. 15. ad ſi.* caſtella 130. fecit. Porrò Caſtella vt plurimùm plumbea erant, *vt videre eſt ex l.ſi venditor. 38.§. firmus. & l.fundi. §. caſtella.ff de actio.empt.* Hæc conceptacula appellant Impp. *in l.2.C.Theod. de aquæductu.*

CASTELLANI, qui Caſtelli præerant, vt patet ex inſcriptionibus antiquis. Andreas Iſernius eoſdem eſſe ſcribit qui antea caſtaldi dicebantur, idque ex conſuetudine vtentium & in vſu loquentium. Planè aliter accipiūtur *in l.2. C.de fund.limitroph.lib.11.* Nam caſtellani ibi dicuntur, qui vicis paruis muris circundatis, quæ caſtella dicebantur, præerant. Sic Caſtellum apud M. Ciceronem in Oratione pro Cecinna accipi conſtat: Cùm id, inquit, partim mirarentur, partim non crederent, ecce ipſe Ebutius in Caſtellum venit, denuntiat Cecinnæ ſe armatos habere. Quod nomen in eodem ſignificatu adhuc retinet Lugdunenſis prouincia. Habent enim caſtella, quibus qui præſunt, *Iuges des Chaſteaux* Gallico verbo nuncupantur, & *Chaſtellains,* Caſtellani. quo ſenſu accipitur *in d.l.2 C.de fund. limitroph.* Ineptiſſimè eſt igitur Oldendorpij, & Spiegelij reprehēſio, aientium Caſtellanos non eſſe arciū præfectos: neque enim vim verbi Caſtelli expenderunt.

CASTE VIVERE mulier dicitur, quæ legitimè nubit, *Nouell. 2.§.ὑπο-λοίπου.* quod & Bart. noſter rectè docuit, *l.ſi.verſi.ſed quia.C. de ind.vid.tol.ait.Imp. d.§.* ὑπολοίπου, ὥστε δεῖ τὴν σωφρονοῦσαν γάμων, εἰ καὶ δεύτερον συνεστήκοιεν. Hoc ad eum tractatum pertinet quo diſſeritur, An legatum mulieri, ſi caſtè vixerit, præſtari debeat. *quod Bartol placet, d. l. fin.* Paulo Caſtrenſi diſplicuit. Tu expende *§.ὑπολοίπου.*

CASTIGARE, eſt non ſolùm fuſtibus punire, & emendare, *l. 3.§.1. ff. de officio præfect. vig.& l ſi duo §.ſi. ff. de iureiur.* ſed & flagellis. *per l.ſed ſicut.ff.de vſufruct.* Sed & ad alia pœnarum genera pertinet, *vt diſces ex c. quia pleriquc de officio ordin. lib. 6. & cap. ſi clericos. de ſent. excommuni. eod.lib.& vtrobique gloſſ. & Doctores.*

CASTIGATIO leuis qui accipienda ſit apud Vlpianū, *l.ſed & ſi quemcunque §.ſi. ff ad leg. Aquil. repetita in l. item quæritur. §. item Iulianus. ff. locat.* Bald. docere nititur *ad dict. §.fin.* appellatque moderatam: quòd latè explicat, Caſtigationem modicam apud Vlpianū, *in l.magiſtratibus. ff. de iuriſdict.* varij variè interpretantur. Accurſius ibidem appellat coercitionem, ſine qua iuriſdictio eſſe non poteſt: quod Bart. improbat, dicítque eam expediri officio iudicis nobili, eſſéque meri. Bald. autem ſcribit ibidem, eam habere locum in leuibus delictis, vt corpus non tangat. *Alciatus in l.imperium, numer.144.ff. de iuriſdictio.* Modica, inquit, caſtigatio debet intelligi de ea, quæ venit acceſſoriè ad iuriſdictionem, & quæ iuriſdictionis eſt: vel, ait, debet intelligi de aliqua coercitione, quæ corpus non lædat: &

hæc cum Baldo conſentit.

CASTRARE apud Martianum, *l.* 3. § *item qui auctor. D. ad leg. Cor. de ſicar.* eſt virilia ſeu genitalia amputare, & exſcindere caſtrare etiam ad animum refertur.

CASTRATI dicuntur, quibus virilia exciſa ſunt. Horum meminit Vlpian. *l. ſed eſt quæſitum. D. de lib. & poſthumis. l. ſi ſerua.* 39. §. *fin. D. de iure dot.* Atque horum vel ſunt Eunomiæ, qui exſecti: vel Thlibiæ, qui colliſi: vel Thlaſiæ, qui attriti. *d. l. ſpadonum. & l.* 4. *de ſica.* Vide infrà verbum Spado. Solebant autem mangones pueros caſtrare, quo pretioſiores facerent, *l. ſi ſeruus.* 27. §. *& ſi puerum. D. ad leg. Aquil.* quod & M. Fabius libr. 5. cap. 12. Inſtit. Orato. apertiſſimè indicat his verbis: Mancipiorum negociatores formæ puerorum, virilitate exciſa, lenocinantur. Porrò homines caſtrari S. C. & diui Hadriani edicto vetitum eſt, *l. lege.* 4. §. *vlt. & l. is qui ſeruum. D. ad leg. Cornel. de ſicar.*

CASTRVM, numero vnius, notiſſimæ eſt ſignificationis. Caſtra verò numero multitudinis, locum ſignificant, vbi miles tentoria figunt: quo ſenſu accipitur apud Modeſtinum, *l.* 3. §. *emenſor. D. de milit.* Porrò horum genera multa erant: quædam erant prætoria, de quibus Tacitus *lib.* 3. *Annalium* de Tiberio loquens: Diſperſas per vrbem cohortes in vna caſtra conduxit Tiberius. Alia erant vrbana, *l. ſi maritus.* 15. §. *legis. D. ad legem Iuliam de adul.* Alia vigilum, ſiue vigilium, *d.* §. *legis.*

Caſtrenſis ordo is veteribus erat, vt miles Centurionis, Centurio Tribuni, Tribunus Legati, Legatus Conſulis, Magiſter equitum Dictatoris pareret in imperio. *Budæus d. l* 2. *de orig. iur. ex T. Liuio libro* 8.

Caſtrenſe iugerum quadratum habet perticas cclxxxviij. pedes autem quadratos xxviij. dccc. Id eſt, per latus vnum perticas xviij. quæ in quatuor latera faciunt perticas lxxij. *ex Feſto & Valerio. lib. de limitibus.*

Caſtrenſis peculij, Caſtrenſiúmque bonorum eſſe intelligitur, quidquid in militia quæſitum, vel occaſione militiæ obuenit. Caſtrenſe peculium, *vt Macer definit l. caſtrenſe.* 11. *D de caſtrenſ. pecul.* quod à parentibus, vel cognatis in militia agenti donatum eſt, vel quod ipſe filiusfamilias in militia adquiſiuit, quod niſi militaret, adquiſiturus non eſſet. Macri ſententiam probat Paulus *lib.* 3. *Sent. tit.* 4. niſi quòd pro agenti, Paulus poſuit, *proficiſcenti*: quod tamen ſecundum Alexandri Imp. diſtinctionem accipiendum eſt, *l.* 4. *C. fam. ercisc. & vide Bart. l.* 1. §. *nec caſtrenſe D. de collat.* Caſtrenſis quoq; peculij eſſe dicitur, quod à palatinis conſcio principe, & in eius propè conſpectu quæritur, *vt diuus Conſtantinus reſcripſit, l. vnic. C. de caſt. om. pala. pecul.* Vide Peculium caſtrenſe.

Caſtrenſe æs alienum, in caſtris contractum, ex quo & Caſtrenſes creditores, *l.* 1. §. *ſi filiusfamilias. D. de ſeparat.* & vide infrà Peculium.

CASTRENSIS, ſacri palatij officium habuit: ſub diſpoſitione ſua habebat pædagogia, miniſteriales quoq; dominicos, & curam palatinorum. Huius meminere Honorius & Theodo. *l. vnic. qui à præbit. tyro. exc. C. Th. & l.* 38. *C. Th. decurio.*

Caſtrenſi corona donabatur, qui primus hoſtium caſtra propugnando introiſſet, cui inſigne erat ex auro vallum, *Feſtus lib.* 3. *& Agellius lib.* 5. *cap.* 6.

CASTRENSIANI ſunt miniſteriani aulici, *vt colligitur ex rub. de Caſt. & miniſt. li.* 12. *C. qui ſacro Imperatoris miniſterio deputati ſunt, l.* 4. *C. eod.* veluti prægustatores, pincernæ, veſtitores, piſtores, pædagogia, ſeu pædagogiani pueri, *vt Marcellinus lib.* 26. *deſcribit*, tunica auro diſtincta induti a calce in pubem, purpureis operti tegminibus pedũ, quos & *li.* 30. refert in venatione diſponi ad canes retinẽdos: Gallicè, *Paiges.* Caſtrenſes miniſtri appellantur à Lampridio in Alexandro. *De his Tertull. lib. de corona militis*: Eſt etiam, inquit, alia militia regiarum familiarum. nam & Caſtrenſes appellantur. Hi erant ſub diſpoſitione viri ſpectabilis caſtrenſis ſacri palatij: *vt refert Cuiac. in tit.* 5. *C. lib.* 12.

CASVS in iure variè accipitur. Quãdoque facti ſpecies propoſita, quádque in diſputationem incidit: ſic accipitur apud Iulianum *l. neque leges. D. de legibus.* quò dve caſu accidit. Cauſſam Cicero appellat: *vt Verrina.* 3. Tantùm quòd hominem nòn nominat: cauſſam quidem totam perſcribit. Hinc Seneca in prologo De-

go Declamat. Declamabat autem Cicero, non quales controuerſias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebantur, quas Theſes vocabant. Cõtrouerſias nos dicimus: Cicero Cauſſas vocabat. Caſum, id eſt, negligentiam explicuit Gaius, *l. qui ædes. D. de incen. ruin. & naufrag.* Caſus, quod inopinatò euenit, aut contingit, *§. theſauros. Inſtit. de rer. diuiſ.* vbi Accurſius ita definit: Caſus, inquit, eſt inopinatus rei euentus, ex diuerſis cauſſis proueniens ob aliud.

Caſum fortuitum diffiniſſe videtur Vlpianus, quem nullum conſilium humanum præuidere poteſt, *l. 2. § ſi eo tempore. D. de admi rę. ad ciuit. pertin.* & cui humana infirmitate reſiſti non poſſe idem ait *l. 5. §. is quoque. D. de obligat. & actio.* quod diuorum principum reſcripto iuuatur, *l. in iudicio.* 38. *C. loca.* eius generis ſunt mors, latronum hoſtiúmve incurſus, piratarum inſidiæ, naufragium, incendium, fugæ ſeruorum: *ait Gaius l. in rebus.* 18. *D. de commo.* rem explicans. His adiicias vim aquarum, inſolitam ventorum vehementiam, ruinam, labem, effracturam, rapinam, tumultus, *l. contractus.* 24. *D de diuerſ. regul. iur. antiq. & alibi ſæpè:* & hi adpellantur Caſus maiores. Adpellantur & huiuſmodi caſus vis maior. vide infra Vis maior. Exempla ſæpius in iure Ciuili reperias, quàm quod tranſcribi debeant. Caſum & fortunam pro iiſdem vſurpat Vlpianus *l* 5. *§. ſi magiſtratus. D. de magiſtratibus conueniendi.* Vnde rectè caſum dixit Feſtus libr. 3. quod fortuitò hominibus accidit. Diuerſa eſt Caſus acceptio apud Marcellum, *l quia in eum.* 16. *D. ad legem Aquiliam.* Quia in eum (ait) caſum res de uenit, à quo incipere non poteſt. & apud Scæuolam *l. Gallus. §. ille caſus. D. de libe. & poſthum.*

Caſum, pro amiſſione dixit vetus interpres *Nouella* 22. *§. minoris.* quæ etenim amittuntur, cadere dicuntur. pro quo Iuſtinianus ipſe, διδόμενον ἐκπίπτειν dixerat.

CASVS MILITIÆ, *Nouella* 35. & 53. eſt id, quod mortuo milite, qui in aliqua ſchola inter ſtatutos relatus eſt, hæredes eius, vel liberi, aut vxor ex communi ſcholæ placito à Principe capiunt, *vt indicat l. vltim. C. de pign.* vbi & ſcholæ placitum dicitur, *& l. omni modo §. vlt. de inoffic. teſtam.* in illo loco, vel mortuo militante certa pecunia ad hæredes eius perueniat. Nec enim ad hæredes militia tranſit, quæ perſonæ cohęret, ſed caſus militiæ. Igitur & *in Nouella* 97. caſus militię fieri dicitur mortuo milite. *Vide Iulian. Anteceſſorem, ſub titu. De caſu militis.* Fruſtra ergo diſputat Lælius Taurellus, quæ ſint militiæ ex caſu, ex dicta Nouella 53. cùm nullæ vnquam militiæ talem appellationem habuerint, & Iuſtin. in ea Nouella non dicat, τὰς ἐκ τοῦ κάστρου καλουμένας στρατείας, ſed τὰς ἐκ τοῦ καλουμένου κάστρου στρατείας. *Qui de his plura videre volet, conſulat Iaco. Cuiac. expoſitionem in Nouellas.*

Caſu etiam vocabulorum formas ſignificari ſcribit Feſtus li. 3. quia in aliam atque aliam cadunt effigiem: & hoc ſenſu ſæpè caſus pro caſu ponitur, *vt adnotat Bernardus gloſſematarius Iuris Pontif. in c. 1. de iud.*

Κατὰ πόδα, ſignificat iiſdem veſtigiis inſiſtere, & pedetentim ſubſequi, & ad pedem, *vt docet Alcia. lib.* 11. *Parerg. ca.* 6. *Iuſtin. de compoſit. D. §.* 17. Niſi tantùm ſi velit eas in Græcam vocem transformare, ſub eodem ordine, eáque conſequentia, ſub qua & voces Romanæ poſitæ ſunt: hoc, quod Gręci κατὰ πόδα dicunt. *Hæc ille.*

Καταβολή, conſtitutio, & ſolutio, & præſtatio, verbum iuris eſt. Hinc καταβολαὶ τῶν προσόδων, redituũ pręſtationes dicuntur. *Ariſtot. 2. Oeconom. & ſæpè in Nouel. Iuſtin.* 128. εἴποτε. *& aliis* §§.

CATABOLENSES, *in Rub. C. Theodoſ. de Piſt & Catabol. lib.* 14. *tit.* 4. & *eod. tit. l* 9. quo ſenſu accipi debeat, nondum planè ſatis conſtat: niſi dicamus eos fuiſſe, qui panes exercitui præſtarent, ἀπὸ τοῦ καταβάλλεσθαι, vel καταβάλλειν, id eſt, ſoluere, *vt ait Budæus in poſte adnot.* Catabolenſes alio ſenſu accepiſſe Caſſiodorum, ſubiecta eius verba, *lib.* 3. *Variarum epiſt. ad Feſtum V I. Patritium,* declarant. Atque ideò magnitudini tuæ præſenti admonitione declaramus, vt marmora, quæ de domo Pinciana conſtat eſſe depoſita, ad Rauennatem Vrbem per Catabolenſes veſtra ordinatione dirigantur. Eodem ſenſu accipiendi ſunt apud eundem, *lib.* 4. *Variarum, ad Godiſcalcum Saionem* vbi pro, *Catabulnenſis*, legendum, *Catabolen-*

ſit, rectè cenſuit B. Briſſonius.

CATADROMVS, apud Labeonem, *in l. ſi ſeruus. 54. D. de actio. empt.* quibuſdam ſignificat deſcenſum ex grue machina. Verior ſemper mihi viſa eſt explicatio eorum qui funem extentum ex edito loco in inferiorem demiſſum exiſtimant: quod & Labeonis verba ſignificant. Veriſſima igitur eſt huius loci lectio, vel inuito G. Budæo in eum Labeonis locum: tametſi non ſim neſcius catadromum locum ſignificare, in quo decurri ſoleat, *apud Suetonium in Nerone, cap.* 11. idem quod Gallis, Li cia.

CATAPHRYGES, *apud Iſidorum. 8. etymol. libr.* hæreticorum genus, quibus nomen à Phrygia prouincia inditum ait. Hi adferebant, aduentum Spiritus ſancti non in Apoſtolos, ſed in ſe traditum.

Κατάπλους, portus ad quem plurimùm appelli ſolet. *Vlpia. l. 4. §. 4. D. de offic. proconſ.*

CATASTA, locus vbi ſerui venales exponebantur. Erat & Catasta machina lignea longa, & magna compedis forma, qua ſerui vincti tenebantur, *vt refert Plinius, lib. Nat. Hiſtor. 35. cap.* 18.

CATASTRVM, quod Extimum eſt, barbaris Iuriſperitis appellatur. *ea voce vtitur Andr. Alciat. reg.* 1. *præſum.* 10. Et Cataſtrum videtur appellare Bart. *in l. forma. §. ſi eum ego. D. de cenſib.* librum, quo tributa, & cenſus æſtimari ſolent, *in §. ſi eum veniam. d. l. forma.* ipſam æſtimationem Alciat. *reg.* 1. *præſump.* 10. *& l. in ſuis. D. de lib. & poſthum.* æſtimum vocat: Vlpian. *d. §. ſi eum ego.* profeſſionem. *in §. ſi eum veniam.* cauſam addictam.

Κατηχέω, & Κατηχίζω. *apud Paulum Apoſtol. ad Galat. 6. & cap. ante baptiſmum. de conſecr. diſt.* 4. ſignificant inſtituere, erudire, initiari. Catechizare verbo Latinè vtitur Tertullianus, *lib. de Corona militis.*

Κατηχούμενος, Catechumenus. *quo vſi ſunt Paul. Apoſtol ad Rom. cap.* 2. Κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου *& Auguſt. ad Fortunatum, in cap. Catechumenum. de conſec. diſtin.* 4. Audientem, & auditorem ſæpè vertit Tertullian. Hinc

CATECHISMVS, inſtitutio, *Nicolao Pontifici Maximo, cap. Catechiſmi. de conſecra. diſtinct.* 4. vbi Archidiac. rudimentum rectè verras, vt & Pontifex quidam, d. cap. ante baptiſmum. Catechiſmos autem à ſacerdotibus vniuſcuiuſque eccleſiæ fieri poſſe decretum eſt, *d. c. Catechiſmi.*

CATENA, vinculum ferreum, *in conſtitut. Gratiani & Val. & Theod. l. fi. C. de abolit.* ad incorporea tamen referri conſtat. vnde Legum catenas dixit M. Cicero in Sextiana, *in d. tamen l. fin.* ad omne vinculorum genus catenæ verbum pertinere, eorundem Impp. ſententia ſignificatur. Notandum tamen obiter, Catenas ſingularias, *apud Plautum in Truculento*, vocari, quæ ſunt ſingularum librarum: vt balliſtas centenarias, quæ ſaxa centum pondo iaciebant: talentarias, quæ talenti pondo. Lucil lius: *Quid ſic balliſtas iactas centenarias?* Siſenna. *Balliſtas quatuor talentarias.*

Καθαίρεσις, eſt regradatio, ſine ordine motio, quæ epiſcoporum & clericorum eſt propria. vt ἀφορισμὸς plebeiorum & monachorum: *vt videre eſt. Nouella* 42.

CATHEDRA notioris ſignificationis eſt, quàm quòd huc referri debeat.

Cathedram collocare, *in c. luminoſo.* 18. *quæſt.* 2. eſt iudicia exercere: vt ibi explicare videtur gloſſa, vel (vt ait Albericus Roſatius) iuriſdictionem exercere, & explicare, quod ibi ſignificare viſus eſt Pontifex, ſi, vel, particula explicationis nota ſit.

CATHEDRATICI appellatione, *in ca. conquerente. de offic. ordin. in antiq.* continetur, quod clerici epiſcopo ſuo annuatim cathedralis honoris cauſa pendunt: quod & ſynodaticum quibuſdam appellatur. Eius autem nomine duos ſolidos pendi, eadem decretali expreſſum eſt, *d. c. conquerente.* quod & decretum fuiſſe Gratianus refert, *c. placuit.* 10. *q.* 3. Eſtque ſubiectionis, vel obedientiæ ſymbolum. Verti autem debet in templi reſtitutionem, vel (vt cum aliis loquar) in eccleſiæ reparationem, *d. c. placuit.*

CATHETVS, *apud Gaium, & Theodoſium, in libr. de limitibus*, Græcum verbum, quo normalis linea Cenſorino

ſorino apud Budæum in prioribus ſignificatur.

CATHOLICVM appellabant Cæſaris procuratorem, id eſt, qui totius prouinciæ fiſcalem procurationem gerebat: *vt ex multis Baſilic. locis liquidò conſtat*: idem & λογοθέτης dici cœpit, *C. Harmenopulo.*

CATHOLICIANI, *in conſtit. Arcad. & Honor. l. pen. §. fina. C. de bon. proſcript.* qui & Cæſariani, dicebantur. officiales catholici, & ταξεῶται ratiociniorum: *indicio eſt d. §. vltimus*, & procuratores Cæſaris, *in l. prohibitum. 5. de iur. fiſci. lib.* 10 *C. Paratitlarius, l.* 4. *C. de Epiſc. & Cler.*

CATILLVS, *Paulo l. cùm de laniones.* 18. *§. cùm de villico. C. de fund. inſtr.* dicitur ſuperior pars molæ. F. Marius Grapaldus inferiorem eſſe autumat, auctorem nullum, aut rationem adducens. A Paulo igitur, à quo nec quiſquam alius diſſentit, facilè non diſcedas.

CATINVM à capiendo dictum, vas in menſa eſcaria, vbi pultem, vel iurulenti quid ponebant, appellari ſolitum, *Varro lib.* 4. *ling. Latin. ſcribit.* Sicuti ſóſque dixiſſe κάτινον, vbi aſſa ponebant. Κατοχὴν Græcis, Latinis poſſeſsionem dictam ait Paulus, *l.* 1. *D. de acqu. poſſeſſ.* quæ quid ſit, vide infrà Poſſeſsio. Cur autem ita Græcis appellata ſit, *docet A. Alciat. lib.* 11 *cap.* 1. *Parerg.* Ductum verbum illud putat *ad Paulum d. l.* 1. ἀπὸ τῶ κατέχειν, id eſt, à detinendo, & tenendo.

CATONIANA regula, eſt ſententia, ſiue axioma M. Catonis, obſeruatum atque notatum ex plurium legum mente: QVOD inutile foret, id eſt, cuius dies inutiliter cederet, ſi teſtamenti facti tempore mortuus fuiſſet teſtator, id legatum, quandocunque deceſſerit, ex poſt facto non conualeſcere, *l.* 1. *& paſſ. D. de reg. Cat.* cuius hæc ratio atque æquitas videtur eſſe, *vt refert Hotom. Obſ lib.* 2. *cap.* 3. quia cùm teſtatoris certam mentem atque voluntatem eſſe oporteat, eum præſentis temporis conditionem ſpectaſſe, deque ea ſtatuiſſe iudicamus: non autem incerto futuri temporis euentui rem commiſiſſe: quippe cùm alioqui teſtamenta non ex teſtatorum mente, quæ in iis dominari debet, ſed ex fortuna & caſu penderent. Hæc autem regula antiqui iuris eſt, nec pertinet ad leges nouas, id eſt, leges Iulias & Papias, ex quib. legata cedunt ab apertis tabulis: ſed ad leges XII. Tab. ex quibus ea cedunt à morte teſtatoris, vt doctiſsimè annotauit I. Cuiac. *in Notis ad tit. Inſtit. de legat.* Ad quæ autem pertineat hæc regula, vide apud eundem, *Obſ lib* 4. *cap.* 4.

CAVDECÆ, vel Caudetæ, *Feſto li.* 3. dicebantur ciſtellæ ex iunco, ad ſimilitudinem caudæ equinæ factæ.

CAVDEX antiquis dici ſolebat (*vt ait A. Seneca, lib. de breuitate vitæ*) plurium tabularum contextus. Hinc Codices, vide infrà Codex.

CAVDICÆ, eidem Senecæ ibidem, vel Caudicariæ, *Feſto li.* 3. naues erant ex tabulis craſsioribus factæ: harum etiam commeminit Agellius *lib.* 10. *cap.* 25. *Noct. Attic.*

CAVDICARII, *in l.* 2. *C. Th. de piſtoribus & catabol. & l.* 1 *C. Th. de can. frum. vrb. Rom. & l.* 9. *C. Th. de ſuar. pecua. & ſuſce.* frumentariorum vrbis Romæ, genus erat, quorum ea functio erat, vt piſtoribus frumentum venundare cogerentur, *vt Valerianus, & Valens Impp. conſtituerunt d. l.* 1. Hi corpus habebant, *d. l.* 2. & patronos, *D. l.* 1. De iis etiam accipiendum putem. *l.* 1. *in fine. de condi. in publi. horr. lib.* 10. *C.*

CAVEA, Varroni à cauo ducta, *apud Vlpianum, l. iniuriarum.* 13. *§. ſi quis me. D. de iniur.* ſignificat aream in medio theatri, in qua equitum ſubſellia conſtituta erant: dicta, quòd velis tecta caueæ ſimilitudinem haberet. quo ſenſu accipitur *in Amphitrione*: Vt conquiſitores (ait) ſinguli in ſubſellia eant per totam caueam ſpectatoribus. Meritò Græcis θεωρητήριον. Ea publica erat, adeò, vt ſi quis aliquem in ea ſedere prohibeat, iniuriarum in eum agi poſsit, *vt Vlpianus ſcribit. d. §. ſi quis me.*

CAVENA, vel (*vt eſt apud Ardizonem*) Caneua, pro cella. Vnde feudum de cauena. *in li.* 2. *tit.* 1. *§.* 2. *& tit* 2. *§.* 2. erogatio annua vini, frumenti, alteriúſve annonæ, quæ militi tribuitur. Itaque veriſimilius eſt procella, ſiue cellario dictam, *lib. feud.* 2. *tit.* 10. *in fi.* Feudum ſoldatæ ſignificatur eſſe feudum de camera vel cauena: quia plerunque, inquit, in ſolidorũ donatione cõſiſtit, quandoque autẽ in vino & annona. Doctores, duce

Aluarotto, definiunt, Cauenam eſſe locum, in quo frumentum, vinum, oleum, & huiuſmodi cætera ſeruantur.

CAVERE, Iuris Ciuilis verbum eſt præcipuum ac proprium, idque generale: in varias enim, & multiplices acceptiones fertur, & formulas: ſingula excutiemus. Primò proſpicere, & conſulere ſonat, *apud Scæuolam, l.3.ff.de tranſactionibus. & Labeonem, l ſi mercedem. in ſ.D.de action. empt.* Sic cauere ſibi cenſetur creditor, qui curat ſub pignus dari, *apud Paulum, l.ſi conuenerit.18 §.ſi quis. ff.de pign.* Generaliter definitum eſt, nec paſciſcendo, nec legum dicendo, nec ſtipulando quenquam alteri cauere, id eſt, proſpicere, & promittere poſſe Q. Mutius ait, *l.quo tutela.73. D. de diuerſ.regu. iuris.* Cauet etiam, qui cōſilium dat, quo ſenſu accipitur apud M. Cicer. in Topicis, cuius hæc verba ſunt: Etenim cùm tu mihi, meóſque multa ſæpè cauiſſe, &c. atque ita accipi debere iudicio ſunt, quæ ibidem præcedunt. Aliâs cauere dicebantur, cùm ne ab aduerſario caperentur, certis adhibitis formulis prouidebant: vnde illud Ouid. lib. 1. de Arte amandi:

Ille ſæpè loco capitur conſultus amore,
Quique aliis cauet, non cauet ipſe ſibi.

In eo autem genere rectè eum cauere Plautus exiſtimat *in Epidico*, qui iura & leges tenet. *Cicero in Epiſt.lib.7. ep.6. ad Trebatium*: Tu qui cæteris cauere didiciſti, in Britannia ne ab eſſedario deciperis, caueto. Hanc tamen cauendi formam ſibi præripiunt atro circulo notati, ex leges, & auritæ beluæ.

Cauere boni viri arbitratu perceptum iri vſumfructum, hoc eſt, non deteriorem cauſam vſusfructus promittere facere, & non aliter vti, quàm bonus vir arbitrabitur, *l.1.vſufructuarius quemadm. caueat. D.§.cauere.*

Cauere capite, eſt capitis periculo ſe obſtringere, & alium ſibi eodem vinculo obligare. *Budæus in poſterioribus adnota.in l.ſi ſciente.ff.ad leg.Pomp.de parricid. ex Plinio lib.34.c.7* Capiteſque tutelarios cauere pro eo inſtituti publici fuit.

Cauere dotem, pro promittere. Lege *titul.de dote cauta.C.lib.5.*

Cauere cautionem dixit Hermogenianus, *l.tutores. 6.ff.* rem ratam haberi. pro quo Terentius Varro, Cauere cautione, *li.ling. Lat.* 4. atque ita apud Hermogenianum, *d. l. 6.* legi poſſet: ſed Cauere cautionem figuratè dixit: nam hoc loco Cauere, promittere per ſtipulationem ſonat.

Cauere dupla, *in l.quod ſi nolit. §. quia aſſidua.ff.de ædilit.act.* vide infra Dupla.

Cauere idoneè, dicimur ſatiſdatio, aut pignoribus, ſed & ſi promittendi fides nobis habeatur, ſine ſatiſdatione: *ita explicat Vlpianus noſter, l.4 §.addici.D.de fideicommiſſ. libert.* pro quo Modeſtinus, *in l.Septitia.10.D.de pollicit.* ἀσφαλιζομένη ἀξιοχρέως dixit, ἀσφαλίζεσθαι enim cauere, & tutum facere ſonat. Sic accipi debet *in l.ſed & hæ.§.defendere.ff. de procu.& l.fideicommiſſa.§.ſi hæres. D.de leg.3.*

Cauere lege, *apud Papin.l.ſi venditor.6. §.ſi quid emptor.D.de ſeruis exportandis.* eſt pacto nominatim aliquid exprimere & promittere.

CAVERE etiam, eſt ſibi proſpicere, & ſe contra fraudis ac perfidiæ periculum munire, vt ex exemplis ſubſequentibus liquebit. Hinc Cautio, pro tabulis, in quibus contractum negocium perſcriptum eſt. *Paul.in l.lecta.40.D.ſi cert.pet.* Lecta eſt in auditorio Papiniani cautio huiuſmodi: Lucius Titius, &c.

CAVERE obſidibus, *apud Cæſarem, libr.7.de bello Gallico, non procul ab initio.* Et quoniam (*inquit*) in præſentia obſidibus cauere inter ſe non poſſent: ne res efferretur, vt iureiurando ac fide ſanciatur, petunt. Qua formula obſides & dare & exigere ſignificari, ſed ſub diuerſa ſignificatione, Gulielmus Budæus exiſtimat, *d.l.ſi ſciente.* Sic

Cauere prædibus & prædiis, formula vetere dixit Vlpianus, *in l. ſi quis putant. 6.§.ſi damni.D commun.diuidundo,* pro cauere fideiuſſoribus, & pignoribus. Cauebatur tamen prædibus & prædiis populo, vt T.Liuij teſtimonio liquet: Si quibus (ait) argentum in præſentia deeſſet, dandam ex ærario pecuniam mutuam, prædibúſque ac prædiis cauendum populo cenſerent. *Hæc Liuius lib.22.*

Cauere rectè dicimus, per ſatiſdationem, aut pignoribus datis, *Pomponio ita apud Vlpianum explicante. l.1. §.iubet autem.* Sic

Cauere ſatiſdato apud Pomponium, *l.is qui.31.D.ad leg. Falc.* id eſt, cum ſatiſdatione, *vt explicare videtur diuus Antoninus,*

Antoninus,l.2.C.de vſur.legat.& Vlpianus l.niſi.11.D.de rei vend.

Cauere, eſt etiam cautionem extorquere,*in l.cùm poſtulaſſem.* 44. §. *fi.*D.*de damn.infect.*Sic apud Cice.in Bruto, in hæc verba: At verò(inquam) tibi ego, Brute, non ſoluam, niſi prius à te cauero,amplius eo nomine neminem, cuius petitio ſit,petiturum.

Cauere etiam dicitur,qui fideiubet,ac pro ſe alterum dat, *vt ex Pauli verbis liquet:l.cùm pro quo.ff.de in iu.voc.& l. Lucius.*46.§.*Paulus.*4.*ff.de admini. tut. & apud Terentium Varronem, lib. lingua Latina* 5.

Cauere etiam dicimur per ſtipulationem, ſi inter præſentes actum eſt, *Paul. l.Titia.*134.§.*pen.*D.*de verbor.obliga. & l.* 1.C.*de contrah.ſtip.* quo ſenſu accipi debet apud Celſum,*l.tres fratres.*D.*de pact.* Quo in loco Accurſius interpretatur,cauerunt,hoc eſt, promiſerunt: quod per ſtipulationem intelligendum eſt,*d.*§.*penult.*Cauet igitur qui interrogatus promittit,*d.l.*1.*& dict.*§.*penult.*

Cauere tamen nudè promittere ſignificat,nec fideiuſsionis dationem eo verbo contineri Iuſtinianus conſtituit, *l.* 3. *C.de verb.ſignif.* Sanè ſi lex vel teſtator, contrahénſve ſatiſdationem aut fideiuſſionem adiecerit, tum aut dandum ſatis aut fideiuſſores adhibendos liquet. Cauere igitur nuda promiſsione accipi debere ait Mela *apud Vlpianum, l.* 2.§.*ſed ſi dubitetur.ff.de iudi.*Atque cauere &ſatiſdare ſic diſtinguunt Iuriſconſulti,vt qui datis fideiuſſoribus ac ſponſoribus promittit,ſatiſdare dicatur:qui verò ſine fideiuſſoribus,cauere. *Vlpian. l.* 2. §.6.D. *de iudi.*

Cauet quoque qui cõfitetur,*Accurſius l.maritus.*52. D.*ſol.matrim.*cuius explicationem probat Alberic. Quod ſi ſecundum tractat.*C.de dot.cau.non num.*(vt par eſt)accipias, eſt ſcripto non acceptam dotem promittere,*l.*1.*C.eo.*

Cauere,eſt nominatim exprimere, vel expreſsim quid ſtatuere, *vt apud Paulum,l.*1.*D.de leg.Rhod.de iact. & alibi ſæpè.*Sunt qui putent verbum

Cauere apud Vlpianum, *l.ſi vt certò.*§. *quinimò.*D.*commo.& apud Paulum,l.in cõmodato.*17.§.3 D. *eod.* ſignificare chirographo ſe obligare. Quod verum adfirmare auſim, cùm literis obligemur, *vt Inſti.de lit.obli.& alib.*Hinc

Cauere ab aliquo,*apud Vlpian.l.ſi ſciente.*D.*ad leg.Pomp.de parri.* Ab ſe ſe cauere,*apud M. Cice.in*3. *Verrin.* Epicratem conueniunt, demonſtrant id,quod ille ſciebat,ſe ſeſtertia octoginta dediſſe,rogãt eum,vt id, quod ab ipſis abiiſſet pecuniæ,curet:ab ſeſe caueat quemadmodum velit: de illa hæreditate cum Epicrate neminem eſſe acturum.Id eſt, *Budæo interprete in poſter.* arbitrio ſuo ab ſe cautionem exigat.

CAVTIONIS verbi varia multiplexque eſt ſignificatio. Cautionis nomine,vel *ἀσφαλείας*, non eſſe fideiuſſoris dationem interpretandam: niſi hoc ſpecialiter, vel in Græcis, vel in Latinis verbis ſcriptum fuerit. Niſi enim vel generaliter de ſatiſdatione, vel fideiuſsione ſpecialiter ſit nominatum, cautione, vel *ἀσφαλεία*,minimè fideiuſsionem,ſed nudam promiſsionem ſignificari. *Hæc Iuſtinianus,l.ſancimus.C.de verbor.ſignifi.* cui addas,niſi aliud res tulerit,exegeríteve:quod & Baldus Peruſinus rectiſsimè animaduertit,*d.l.*3.Cautionis tamẽ verbo promiſsionem contineri putat Alciatus,*l.qui pecuniam num.*34. D.*ſi cert. peta.* Eo etiam verbo ſimplicem confeſsionem ſignificari idem ibidem ſcribit: quod & Albericus docet,*citans l.Lucius.* D.*de manumi.teſt.* Equidem putem pro promiſsione rem pupilli ſaluam fore,accipi.Cautio etiam *in l. ita autem.*§.*Iulianus* (aliàs eſt lex in vulg. cod. in c. quidam decedens.) D.*de adminiſt.tut* ſignificat formulam & verborum conceptionẽ,*Guliel.Budæo interprete, in l.ſi ſciente.* *D ad leg.Pomp.de parricid.* vel iuſſum teſtatoris.Cautio autem quę Gręcis *ἀσφάλεια*,dicitur vulgò ſecuritas, *quo ſenſu accipitur apud Pomponium,l.plus cautionis.*25. *ff.de diuerſ.reg.iur.antiq* Plus(ait)cautionis eſt in re, quàm in perſona.vti Accurſius, & Petrus Decius interpretãtur *Nouella conſtit.*17.§. *ὅτι δὲ ἀσφάλειαν.* vetus interpres vertit Cautelam. Hoc verbo vſi ſunt Vlpianus,*l.ſi defunctus.*15 *in fine. ff.de procura.& l.ſi debitori.ff.de iudi Gaius l.ſi plures.* 14.*ff. depoſiti. & Pomponius, l.quamuis.*6 *ff de pignor.act.* Verùm cautelam pro cautione à Triboniano,&collegis repoſitam quidam exiſtimat: quod & mihi veriſimile ſemper viſum eſt. Veterum enim iuris auctorum ſcripta im-

mutaſſe, & truncaſſe eos conſtat, vt docuit Prateus in libris Mediæ Iuriſprudentiæ. Quin & Cautionem pro Cautela *à Marc. Cic. lib. 2. de Orat.* dici refert Nonius Marcellus: Neque mihi illa cautio & timiditas in cauſſis propter præſtantem prudentiam Craſsi negligenda eſt: *& à Terentio in And.* Puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ex illa cautio eſt.

Cautionis item verbo inſtrumenta, tabulas (vt ſuprà dictum) ſyngraphas, & chirographa contineri ſubiecta legum capita demonſtrant, *l. ſi quæ ſunt.* 5. D. *famil. erciſcun. l. lecta.* 40. D. *ſi certum petatur. l. penultim. §. fin* D. *ad leg. Falcid. l. Lucius.* 27. D. *depoſit. l. cùm conuenit. D. de pignor. & alibi ſæpiſsimè, vt in l. emptor.* 47. *§. Lucius.* Sic γράμμα Lucæ 16. Chartulam liberationis, ineptis Quictantiam, ſonat. Eraſmus vertit Cautionem. Cautionis appellatione inſtrumentum ſignificari, *apud Scæuolam in dict. l. emptor. in princip. cenſuit ibidem Accurſius.* Equidem pro nuda promiſsione accipiendum putem, vt latè docuit Prateus libro 1. Enucleationum πειθανῶν, ca. 1. Cautionem apud Marcellum, *l. Titius,* 24. D. *de pecu. conſti.* epiſtolam ſignificare liquet.

Cautione actionem intelligi quidam putant, *in l. 1. §. ſi quis purgāti.* D. *de cloacis.* Tu verúmne ſit quod dicunt, expende. Cautionem pro dilatione accipit Accurſius *in §. ſi verò cauſam, in authentico. de liti. conſtitu.* 112. ſed ineptè inciderat Accurſius in deprauata exemplaria, & *cautione,* pro *vocatione* legerat. Nam in ea conſtitutione Græcè à Iuſtin. ſcripta ita legitur, μιᾶς ἐκδόσεως κλήσεως, &c.

Cautio in Conſtitutione Honorij, & Arcadij, *in l. quoniā.* 13. *C. Theo. de fide teſt. tranſcripta in l. quoniam liberi.* 10. *C. de teſtib.* accipitur pro prouidentia, vel prouiſione, *vt interpretatur ibidem Accurſius, & id rectè.*

Cautionem retorqueri, *apud Vlpianum in l. idem ſi cum exceptione. § pro eo autem. ff. quod met. cauſ.* eſt compelli à iudice, vt caueatur ſatiſdatio, aut pignoribus. vide ibi interpretes.

CAVTIONVM GENERA.

Cautio debita, *in l. 1. C. de tut. illuſtr. perſo.*

Cautio dotalis, *l. ſi filiæ. ff. de leg. 2.*

Cautio de dolo, locum habebat: cùm petita iudicio res eſſet, vereretúrq. petitor, ne quid dolo malo poſſeſſor interea committeret. Itaque apud iudicem poſtulabat ab eo, vt ſibi repromitteret, ſe nihil in ea re dolo malo facturū, hoc modo: Spondes ab ea re, qua de agitur, dolum malum abeſſe, abfuturum eſſe? Hanc euerticulum malitiarum omnium appellat M. Cicero. Huius cautionis meminit Pomponius, *l. 5. in princ. ff. de verborum obligationibus, & l. nouiſsima. ff. iud. c. ſolui.* Diuus Ambroſ. *libr.* 3. *cap.* 10. *diu. offic.* honeſtatis formulam vocat.

Cautio fœneratitia apud Iuſtinianum *in l. ſancimus* 25. *C. de adminiſtr.* qua fœnus aliquod promittitur. Textum illum expende.

Cautio Falcidiæ legis, *de qua in l. 1. ff. ſi cui pluſquàm per legem, &c.*

Cautio indēnitatis, quæ pro indemnitate præſtatur apud Papinianum, *l. liberto.* 31. *§.* 1. *de negociis geſtis & alibi.*

Cautio iudicialis, quæ à mero iudicis officio proficiſcitur: *ita eam diffinit Pomponius, l,* 5. *ff. de verbor. obliga.* Alciatus ibidem videtur aliter diffiniſſe, vt ſit, quæ coram magiſtratibus interponitur.

Cautionem iuratoriam (cuius forenſis vſus frequentiſsimus eſt) diffinit Iuſtinianus, *§. ſed hodie. Inſti. de ſatiſd.* promiſſionem ſine fideiuſſoribus, ſolo interpoſito iureiurando, fore, vt reus in iudicio aduſque litis exitum permaneat. Græcis appellatur ἐξωμοσία, vt refert Theophilus, vel (vt ex Iuſtiniano liquet, Nou. 53. §. εἰ δὲ καί τινες) διωμοσία. ait enim, εἰ δὲ καὶ τινες διομόσαντο, &c. quod ita vertit Iulianus Patricius: Si qui iurati promiſerint. Iuratoriæ cautionis meminit Leo Imp. *l. vnic. C. vt omnes iud. & Zeno l. pen. de dignit. lib.* 12. *C.* qua quis ſuæ fidei committitur, vt idem ait, qui *in l. fi. C. de princ. ag. in reb. lib.* 12. adiuratoriā cautionem appellat. De cautione iuratoria accipienda eſt *l. pen C. de teſtib.* iubens ſacramento committi.

Cautionem moratoriam apud Papinianum, *l. cùm poſſeſſor.* 5. *§. ff. de cenſi.* eo ſenſu accipienda putem, quo moratoria præſcriptio apud Diocletianum, & Maxim. *in l. 2. C. de precibus Impe. offer.* Galli literas Quinquennales vocant, aut anni dilationem: quas in tributis & cenſibus admitti petat. *d. §. fi. De his* Quinquennalibus vide Cynum, Baldum, & alios.

lios,*in d.l.2.inci.quoties.Guid.Pap. in quæſti.97.& 109.*

Cautio Mutiana eſt,qua is,cui quid ſub conditione non faciendi legatum eſt, id promittit, & cauet, ſe nunquam facturum: eius enim vtilitas in conditionibus, quæ in non faciendo conceptæ ſunt, conſiſtit:idque Vlpianus ait,*l. Mutianæ.ff. de conditionib.& demonſtrat* Quãdo ei locus non ſit, docet Papinianus, *l. auia.77.§.1.ff eo. De hac Iuſtinianus,in No uel. 22.§.* τὸ δὲ ἑτέρῳ.& alibi ſæpè.Tu de hac cautione vide Bar.& alios,*in d.l.Mutianæ.* A.Q.autem Mutio Iuriſconſulto fuit inſtituta. Atque huius ea vis eſt, vt ſtipulatione commiſſa, qui contrà fecerit, vel rem cum fructibus,vel quanti ea res eſt,reſtituat, *l. cum ſub hac.67. l. hæres.79.§. 2.ff.de condi.& demonſt.*

Cautio non numeratę pecuniæ dicitur chirographum debitoris, quo ſibi creditam pecuniam ſcribit, quæ tamen numerata non fuit, *l. 1. de cautio. & non nume. pecu.C. Greg. & l.1.3. 4. & 8. C. de non.nu.pecu. huc pertinet titulus, C.de dot. cauſ. & non nu. pec.* Et huius quidem cautionis vſus in Galliæ curiis exoleuit.

Cautionem nudam accipere debemus,*l.2. §. ſed ſi dubitetur.ff. de iudic.*ſimplicem promiſſionem *per l. ſancimus. C. de verb.ſig.* quæve ſine ſatiſdatione fit, *d § ſed ſi dubitetur.* Quando autem huic locus ſit, *gl.in l.pen ff.de hæred.pet.& Alciat.in l.ſi quis ſtipulatus ſit Stichum. in ſi.ff. de verb.oblig.docent.*

Cautio nudo pacto, cùm quis tantùm fidei de me habet, vt nuda promiſſione ſit contentus.

Cautio ſolita, *apud Vlpianum, l. diuus Pius.5.ff.de pet.hæred.* eſt cùm petita hęreditate, aut ſatiſdare debet poſſeſſor de ea re conſeruanda, aut eo non ſatiſdante, in petitorem ſatiſdantem tranſfertur poſſeſſio, vt alteri probandi onus incumbat: neutro ſatiſdante, potior eſt poſſeſſor: *quod optimè confirmat. l. de bonis. § vltim.ff.de Carb.edict.*

Cautionum genera alia recenſet Speculat. variis in locis, quos in Indice reperies, in verbo, Cautio.

CAVTVM (*vt refert Paulus,l. habere.188.de ver.ſign.* intelligitur, ſiue perſonis, ſiue rebus cautum ſit, hoc eſt,fideiuſſoribus vel pignoribus datis. Sed hoc reſponſum pugnare videtur *cum l. ſancimus.C.eo.* Hanc ἀντινομίαν non ſatis conciliat A.Alciatus, *in d.l.habere.§.cautum.* Tu rem exactius perſpice.

CAVTIONALES ſtipulationes, inſtar actionum habere dixit Vlpian. *l.1. ff.de præt.ſtipul.*intercedunt autem,vt ſit noua actio.

CAVILLARI, variè accipi ex ſubiectis liquet. Tertulliano, *in libr de Corona militis*,pro cauere, à quo ducitur. Aut (inquit) omnibus modis cauillandum, ne quid aduerſus Deum committatur. Cauillari etiam(*vt Vlp.ex Iuliano refert, l.natura.177.D de verbo ſignif.*) eſt ab euidenter veris per breuiſſimas mutationes diſputationem ad ea, quæ euidenter falſa ſunt,perducere. Alios huius verbi ſignificatus recenſet.A Alciatus, *in d. l. natura.* quandoque enim ſignificat calumnioſè agere Cauillari eſt irridere, *vt ex Feſto.lib.3.conſtat.*Cauillari etiam dicitur, qui falſa, vt ſuam ſententiam tueatur,prodit ſciens,Cauillari Alciato, *l. ſi caluitur D.de verborum ſignificationib.* ſonat decipere.Cauillari *in l. 1. D.de re. Catonia.* ſumitur pro ſcienter falſum dicere ita Accurſius *in d.l.1.explicat.*Cauillari etiam fraudare, & fruſtrari ſonat, *l. ſi caluitur.D.de verborum ſignificationib.ſic accipi debet in l.2.§.tractare.D.ad S C.Tertyl.*Hinc.

CAVILLATIO, quam ex Iuliano diffinit Vlpianus, *in d. l. natura.* his verbis:Natura cauillationis, quam Gręci σωρείτην appellant,hæc eſt, vt ab euidenter veris per breuiſſimas mutationes diſputatio ad ea,quæ euidenter falſa ſunt,perducatur. *Repetitur in l. ea eſt natura.D.de diuerſ.regu iur.antiqu.* Vndę autē dicta ſit cauillatio, ex Gaio diſces, *d. l.ſi caluitur.232.D.de verborum ſignificationibus*, cuius hæc verba ſunt: Si caluitur, & moretur,& fruſtretur,Inde & calumniatores appellati ſunt, quia per fraudem & fruſtrationem alios vexarent litibus: inde & cauillatio dicta eſt. Sic accipi poteſt *in l.Titia.85.D.de conditione & demonſtrat.*Cauillatio Feſto libr. 3. eſt iocoſa calumniatio. Cauillatio in Decretali Pontificis Honorij Epiſtola, cap.pen.de iud. in antiq. ſignificat fraudem, & fruſtrationem,& id,quod Galli vocant *Surprinſe*: qua ſępiſſimè vtuntur pragmatici vafri, & impoſtores.

CAVPO, is accipiendus eſt apud Vlpianum, *l.* 1. §.*caupones. D naut.caupo. ſtab.* qui cauponam exercet. Græcis κάπηλος, eduliorum & vini venditor. Et viatores in caupona manere patitur Gaius, *l. nauta.* 5. *D.eod.tit.* Sed & eius inſtitorem ea appellatione contineri, idem Vlpianus ait, *d.§ caupones.* Hoc ſpeciali ſignificatu accepiſſe viſus eſt Martialis hoc pentametro,

Non potes, vt cuperes, vendere caupo merum.

CAVPONA, locus vbi vinum & edulia venduntur: vulgò Teberna. *ſic accipitur in l.nauta.5.ſuprà citata,* Eam veteribus coponam, à copiis dictam, *Feſtus lib.3.putat.* Quædam exemplaria habent à cupis: quæ lectio verior videtur. Cupæ enim vaſa vinaria ſunt, *apud Vlpianum,l.3.D. de erit.vino.*

CAVPONIA, taberna apud Paulum, *l.13.D.de inſtr.vel inſtru.leg.* Vide infrà Taberna.

CAVSSA (ſic enim, non cauſa, ſcribendum cenſet M.Fabius, *lib.1.cap.7.* adiiciens M. Ciceronem, & Virgilium ita ſcripſiſſe) verbum πολύσημον eſt. Primùm enim ſignificare negocium, contractum & obligationem, *l. certi condictio. 9.in prin.D.ſi cert.peta.l. obligari. §. pupillus.D.de aucto.tut.l.& vno.18. D.de acceptilat.& l. 9. §.1.D.de tribut.* Pro contractu ſumitur *in §.vnde in iis cauſſis.Inſti. de auct.tut.* Nec ad contractus tantùm, ſed & ad omnes obligationes, etiam ex delicto deſcendentes, pertinet. Sic accipitur apud Gaium, *l.creditorum. D. de ver. ſign.* ergo & ad quaſi contractus, *vt ibidē notat.A.Alciat.* Hotom. tamen in his omnibus locis planè & Latinè cauſſæ nomen vſurpari vult.

Cauſſę etiam verbo lis ſignificatur Paulo, *lib.1 Sentit.tit.*10. quod & Iuſtinianus, *in §.ſi quis agens.Inſt de act.* expreſſit, explicans, cauſſa cadere, hoc eſt, rem amittere. Sic ſumitur *in l. 1.C. de rebus cred.* quam tamen Græcam eſſe quidam referunt eodem verbo in eadem ſignificatione vtuntur Pragmatici Galli. Hanc appellant Græci δίκην: quo verbo in eum ſignificatum vtitur ſæpiſſimè M. Cicero, & Seneca in Prologo 30. Declama Cauſſam verò à lite ſeparaſſe, diſtinxiſſéve videntur *Impp.in l.cauſſas.16.C.de tranſact.& Pontifices in c.forus.ext.de ver. ſign.in antiq.* de quo Albericus, *in d.l.cariſ.* Cauſſam à lite etiam ſeparat Arcadius *l. 1.§.adhiberi.D.de teſti.* ex quo putem cauſſam à lite ita diſtingui, vt illa generale verbum ſit, quo & capitalia & ciuilia cōtineantur: litis verò appellatione ciuiles tantùm actiones comprehendantur. Cui rei etiam indicio eſt *l.litis de ver.ſig.* Hinc diſputatur, an cauſſa, & actio eadē ſint, ab Accurſio, *in §.1. Inſti.de act.* & ibidem ab Angel.& Iaſ. & aliis Cauſſam generale verbum eſſe tradit Bar.*d.l.cauſſas.* Cauſſa tamen *in d.l. cauſſas,* ſumitur pro hypotheſi, vel negocio, ex quo lis nata eſt.

Cauſſam pro re ponit Vlpianus, *in l. iuriſgentiū.§.ſed & ſi in alium.& §.ſed cum nulla.D.de pact.* quod autē dicimus rem, accipe dandam, tradendam, faciendámve. *per d.§ ſed & ſi in alium.Sic accepitur in tit.D.de cond.cauſ.da.& C.eod.& tit.de cōdict.ob turp.cau.& tit.de condi.ſine cauſa.*

Cauſſa etiam ſumi ſolet pro titulo debiti actionis, dominij, poſſeſſionis, *l.priuilegia.16.D.de priuil.cred.l.3.§. ex plurimis.D.de acq.poſſeſſ.* Hinc Cauſſas oneroſas, & lucratiuas dicimus, de quibus infrà ſuo loco in cauſſarum generibus.

Cauſſam pro titulo poſuit Vlpianus, *l. ſi ego.§.partus.D.de publicia. in rem act.*

Cauſſa ſignificat conditionem, iúſque rei cuiuſlibet *l.ſi conuenerit.18.§ ſi fundus. D.de pigno.act.l.alienatio.67.D.de contra. emp.l.ſi debitor.12.C.de diſtract.pign.& in conſt.Seueri,& Antonini,l.vni.C.rem alie. ger.* & ſic explicare videtur cauſam Paulus, eam cōditionem appellans, *in l. via. 23.§ ſi fundus.D.de ſerui. ruſt.* Hinc dixit Vlpianus cum ſua cauſſa, ſuíſque vitiis, *l. Pomponius 13.§.1.D.de acqui.poſſ.* Sic Cauſſam pro conditione poſuit.M.Cic.de lege Agr. Soluta, ait, in meliore cauſſa ſunt quàm obligata.

Cauſſæ fauorabiles ſunt quatuor, ſcilicet, de libertate, matrimonio, dote & teſtamento, *c.duobus. de re iud. & de cauſſa notat.Pano.in cle.dudum.de ſepul.ſuper verbo, cauſſis, & Io.And. in c. cum d.lecti. de accuſ.*

Cauſſę autem omnium rerum ſunt quatuor: efficiens, à qua fit: materia, ex qua fit: forma, per quam eſt: finis, propter quem fit.

Cauſſæ verbum plerunque per ἔκλειψιν ſupprimi ſcribit *A.Augu.lib.2.Emen.c.1.* apud

apud Alfenum, l.cum quæreretur. §. vltim. ff.de lega 3.verſi. topiarium enim. exempla reliqua ſæpius fient obuia,quàm vt dici ſcribique debeant.

Cauſſæ appellatione comprehenditur omne commodum, omniſque vtilitas, quæ ex re percipi poteſt, ita videtur explicare Vlpianus,*in l.Iulianus.9.§.pen. & fi.ff.ad exhib. & l.5.ff.ſi vſuſfr.pet.* eo itaque verbo partum contineri ait. *Sic accipitur in tit.ff.de vſufr.& fructib.& cauſis.* Gaius igitur rectè exponit cauſſa, id eſt, omne quod habiturus eſſet actor,ſi quo tempore iudicium accipiebatur, res reſtituta fuiſſet, *l.præterea.20 ff.de rei vendica.*quam expoſitionem probat Paulus, ad conditionem producens, *in l. cum fundus.31.ff.ſi cert. pet.*Pro fœtu, & partu etiam cauſſam vſurpat,Papinianus, *l.e quis 8.ff. de vſur.* Cauſſa autem à fructibus ſeparatur à Iuſtiniano, *§.ſi ad exhibendum.Inſti.de offic.iud.*& antè ab Vlpiano, *l.Iulianus.17.§.idem.ff.de rei vendi.* ſed & ab vſuris ſeparatur.

Cauſſæ appellatione apud Paulum, *l. obligationem 44.ff. de obligat.& actio.*formam quandam & ſpeciem contineri aiunt quidam,*vt & in l.in executione.85. ff.de verbo.oblig.*vt obligatio in diem,ſub conditione,modo,& acceſſione.

Cauſſa etiam,*vt M.Cicero,lib.de Fato,* diffinit, eſt quæ id efficit, cuius eſt cauſſa:vt vulnus mortis, cruditas morbi,&c. Sic accipienda eſt apud Vlpianum,*l.1.in princip.ff depoſit.* Incendium tumultus, ruina,naufragium, cauſſę ſunt deponendi.Hinc cauſſa efficiens, formalis, & finalis, de quibus infrà. Vnde non immeritò Donatus in 2. Æneid.cauſſam eſſe dicit, propter quam quid fit. Sic accipi debet *in l.cum antiquitas.28. C. de teſtam.* μεταφορικῶς pro dilatione ſumi poteſt. Nam cauſſæ ibi enumeratæ dilationem patiunt. De cauſſa verò, propter quam quid fit, ſic Fortunatius Iuriſconſ. in Rhet.Cauſſa aut eſt impulſiua, ὁρμητική, vt ira,odium:aut ratiocinatiua.λογική:vt lucrum, hæreditas. Harum vtraque eſt aut efficiens, vt cùm dicimus: Illa ratione prouocatus eſt, quod ποιητικὸν αἴτιον Græci vocant: aut adiuuans,vt cùm dicimus: Etiam illa cauſſa acceſſit: quod ὑπηρετικὸν αἴτιον Græci appellant: aut prohibens: vt, imò habui cauſſam non faciendi, ne ad inimicum meum hæreditas perueniret: quod κωλυτικὸν αἴτιον Græci nuncupant.

Cauſſam pro ratione ſumi interpretatur. *Alberic.& Decius, apud Paulum, l. 1. ff.de diuerſis reg iur.*legentes ibi, coniunctionem, cùm Pand. Florent. habeant coniectionem *Alciatus lib.5.Parerg. ca.1.* poni ibidē cenſet pro maxima propoſitione, vnde ducitur argumentum.Coniectionem cauſſæ, controuerſiæ argumentum, & ſummam interpretari videtur F.Duarenus,*lib.Diſpu.1.cap.46.*Conijcere enim, eſt ſummatim exponere, quod placet.

Cauſſam pro querela poni, *apud Iuſtinianum, l.ſi quis filium. 34. C. de inoffic. teſtam.* quidam aiunt,quod & Accurſius ibidem putat. Cauſſam tamen à querela ſeparare videtur Imperator. Sed de hoc alibi.

Cauſſæ appellatione quæſtionem contineri putant quidam apud Marcellum, *l.penultim.§.Priſcianus.ff.de iis, quæ in teſtam.delent.* Nec fortè ineptè. Nam ibi dubitabatur, num inductis hæredum nominibus, libertates, & legata deberentur.Hac de re quærebatur,& controuerſum erat inter quoſdam aduocatos apud Imperatorem.

Cauſſam, *apud Marcellum, in l. rerum 30.in fin.ff.de vſurp.& vſucap.Bart.*qualitatem, alij naturam interpretantur:conditionem dicerem. quæ omnia eodem pertinent.

Cauſſam, pro gratia, & fauore, dixiſſe videtur Martianus, *l. qui exceptionem. 40.ff. de condict. indeb.* quod verba ibidem ſubiecta oſtendunt. Cauſſam,id eſt, hæreditatem explicat Imperator,*in §.igitur in pupillari. Inſtit. de pupil.ſubſtit.*

Cauſſam in libris Decretorum accipit Gratianus pro eo, quod περιοχὴν Græci Latini argumentum, & ex quo eliciuntur quæſtiones, vnde de rebus diſputatur. περιοχὴν, quam cauſſam vocat, prætexuit, hinc quæſtiones diſcutiendas eliciens: *vt colligi poteſt ex diſtinct. 101. & princip. primæ cauſſæ, quæſtione prima.*

CAVSSARVM GENERA.

Cauſſa bona,*in l.petitor.in fin.ff de libe. lega.* qua litigando aduerſarium iuſtè & legitimè vincimus. Huic contraria eſt mala cauſſa,*d.l.petitor.*

Cauſſam bonorum, vtilitatem interpretatur *Vlpian. in l. 1, §. hæc action. verb. plenius. ff. ſi quis teſtam. libr. & ſic accipitur apud eundem Vlpianum, in l. in conuentionalib. 52. §. fin. ff. de verb. oblig.*

Cauſſa caduci, *apud Iuſtinianum in l. vnic. C. de caduc. tollen.* dicitur, cùm quid ſub conditione relictum erat, quæ deficiebat, vel is, cui relictum erat, viuo teſtatore moriebatur. Vide ſuprà CADVCVM.

Cauſſa condictionis, *apud Papinianum, l. pupilli. 96. §. ſi ff. de ſolut.* eſt ipſum indebitum, ob quod condictioni, id eſt, repetitioni, locus foret.

Cauſſam dotis *apud Pomponium, l. 1. ff. de ſolut. matri.* variè interpretatur Accurſ. nempe, actionem, dotem, conditionem, habitudinémve, titulum, contractúmve iudicium, vel inſtantiam, & matrimonium: ſingulas acceptiones probat Bar. Et Alciat. exponit cauſſam, hoc eſt, ſubiectum & materiam, quaſdam expoſitiones Accurſij ſequi viſus, & ante eum Bal. Briſſonius ſecundam explicationem ſequitur. Equidem ſingulas poſſe ferri ego putem. *Idem dicas in l. 1. ff. de iure dotium.*

Cauſſam edicti, edictum ipſum ſonat apud Vlpianum, *l. ſi pater. 5. ff. vnde lib.* Equidem Cauſſam ibidem accipiendam putem pro eo, quod impulit Prætorem ad ita edicendum.

Cauſſa facti, *in l. tutor. 10. ff. de tuto. & cura. dat. ab iis.* non factum ipſum ſignificat, vt quidam autumant, ſed id, cuius cauſſa quid fit. Cauſſa dati tutoris in locum alterius erat abſentia: factũ ipſum, datio tutoris in ſpecie, d. l. tutor.

Cauſſa fideicommiſſi, *in Papiniani reſponſis, l. 3. §. nonnunquam. ff. de vſur.* ſignificat quibuſdam fideicommiſſum. Equidem pro conditione, & iure fideicommiſſi accipi debere putem. Tibi hoc ipſum cogitandum relinquo.

Cauſſam vſusfructus, *apud Paulum, in l. ſi ſerui. 10. ff. vſufruct.* quemadmodum cane, pro lite, quæ huius nomine mota eſt, accipi putem: quod & ſubiecta ibi verba oſtendunt,

Cauſſa minima, *apud Accurſium in §. illud etiã in gloſſ. in verbo. minimus. in auth. de appell. & int. quæ rem.* dicitur, quæ minor eſt decem librarum auri. Dicerem, quę non excedit decem aureos. Cauſſa etiam minima appellatur aureorũ quinquaginta, centum aureorum, *Accurſio in §. ſi tibi. de manda. princ. in auth.* At Cauſſæ maiores, *in c. 1. de tranſlatione Epiſcop.* dicuntur quæ reſeruatæ ſunt cedi Apoſtolicæ: ſúntque meri imperij, *Panor. in d. c. 1. no. 4.*

Cauſſarum quædã eſt cauſſa cauſſans, quædam cauſſa cauſſata, *Baldus l. 1. C. per quas perſonas.* Tu eum videto. Item quædam eſt remota, quædam propinqua, *vide gloſſ. in l. poſſidere. §. veteres. ff. de acquirend. poſſeſſio.* Item quædam eſt impulſiua, quædam finalis, *Barto. in extrauag. ad reprimendum.* Item quędam ciuilis, quędam criminalis, quædam mixta, *ca. tuas. extra de procu.* Cauſſarum verò, inquit M. Tullius ex Chryſippo, in libro de Fato, aliæ ſunt perfectę, & principales, aliæ adiuuantes, & proximæ. Cauſſarum etiam quædam publica, quædam priuata: ita diſtribuit Homerus, Odyſſ. 2 quod ad ius noſtrum pertinet:

Πρῆξις δ' ἥδ' ἰδίη, οὐ δήμιος, &c.

Cauſſa perpetua apud Paulum, *in l. foramen. 28. ff. de ſeruit. vrban.* in ſeruitutibus dicitur, quæ continenter vti poſſes, vt aqua quæ cœlo decidit: quod accipe aptitudine, *per l. 1 §. quod autem. ff. de aqua quot. & æſtiu.* Cauſſa perpetua naturalis etiam dicitur, in d. l. foramen.

CAVSSARVM FORMVLAE.

Cauſſa cadere, in XII. Tab. eſt rem amittere, *Iuſtini in §. ſi quis agens. Inſtitut. de actionibus.* Cadendi autem cauſſa modos recenſet, & explicat *Paul. lib. 1. Sent. tit. 10.* Rei autem appellatione apud Iuſtinianum lis ſignificatur: vide infrà Res. Apud Cice. tamen, *lib. 1. de Orat.* abuſiuè Cauſſa cadere, etiã plus petere eſt. Cùm Hypſeus, inquit, maxima voce pluribus verbis à M. Craſſo Prætore contenderet, vt ei quem defendebat, cauſſa cadere liceret. Id eſt, vt plus ei liceret petere, actione tutelæ, quàm in duodecim Tabu. lege permiſſum erat. Rurſum, Cn. autem Octauius, homo Conſularis, non minus longa oratione recuſaret, ne aduerſarius cauſſa caderet, id eſt, ne aduerſario plus petere liceret, quàm quod eſſet in actione tutelæ, duplum ſcilicet, *vt l. tres tutores. ff. de adminiſtr. tuto.* His patronis nota erat lex XII. Tabul, non tamen illa iuris definitio, qua cauetur formula excidere eum, qui

qui intentione ſua plus complexus fue-
rit,quàm ei debeatur. *d. §. ſi quis agens.*
Hypſeus enim pro pupillo à M. Craſſo
Prætore poſtulabat,vt ſibi liceret in tri-
plum agere. Octauius pro tutore non
niſi in duplum actionem dari oportere
contédebat:neque intelligebat,ſi in tri-
plum actionem impetrari ſciuiſſet, hoc
ſolo ſe tutelæ actione liberatum iri. Ita-
que cauſſa cadere, eſt cauſſam perdere.
Sed interdum etiam ſine cauſſæ amiſ-
ſione ſimpliciter plus petere eſt. *Cicero
in Muræniana:* Nam ſi tibi neceſſe putas
etiam aduerſariis amicorum tuorum
de iure conſulentibus reſpondere, & ſi
turpe exiſtimas te aduocato illũ ipſum,
quem contra veneris, cauſſa cadere. Id
eſt,plus petere,idque obtinere.

Cauſſam cognoſcere, & cauſſæ cogni-
tio. Vide infrà, Cognoſcere, & Cogni-
tio.

in Cauſſa ius poſitum dixit Alfenus,
in l.ſi ex plagis.52.§.in cliuo.ff. ad leg. Aq.
pro eo,quod vulgus factum ipſum inter-
pretatur.*Accurſ.ibidem*:Ius,ait,in cauſſa
poſitum,hoc eſt,vt is teneatur,qui cauſ-
ſam mortis præbuit.

Cauſſam dicere, eſt litigare. Cauſſam
agere dicitur orator & aduocatus, *Var-
roni lib.4.ling.Lat.* At Budæo *in prioribus*
Cauſſam dicere, eſt iudicium ſubire, &
culpas fraudéſque iudiciorum ſuorum,
actorúmque præſtare. Græci κρίνεσθαι,
καὶ εὐθύνεσθαι dicunt.

Cauſſam in vinculis dicere, *apud Pa-
pinianum.l.2.ff.de cuſtod.reo.*ſignificat, vt
carceratus ſuas defenſiones proponat,
dum criminis quæſtio peragitur.

in eadem Cauſſa eſſe,formula freques
Iuriſconſ.qua ſignificatur, idem iuris eſ-
ſe in vtraque ſpecie: vtriuſque eandem
eſſe conditionem.

Cauſſarum figuræ,*in l.1.in princ.ff.de o-
blig.& act.* variè explicantur ab Accur-
ſio,*in d.l.1.*Bartolus obligationes ex qua
ſi contractu interpretatur: cuius ſenten-
tiam quidam ex nouiſsimis Lexicogra-
phis probare videtur. Alij pro negocio
quouis accipiunt.

Cauſſa iuris,apud Papinianum, *l. cum
pater.77. §. fidei tuæ.ff. de leg. 2.* vt qui-
buſdam placet, ſignificat diſpoſitio-
nem, & voluntatem iuris, & teſtato-
ris. Equidem cauſſam à voluntate
ſeparari putem, & Cauſſam ibidem
ſumi pro occaſione ad ita fidei commit-
tendum.

Cauſſa legati,*apud Iulianum in l. quæſi-
tum.9.§.duobus.ff.de leg.1.*ius ipſum legati
ſignificat.

Cauſſa nouationis, *in l.4.in fi.ff.de v-
ſur.*ſignificat ius, conditionem & natu-
ram nouationis.

Cauſſæ vocabulum, *vt dictum ſuprà ex
Hotoman.in l. 11. ff. de verb.ſignificat.& l.
9.ff.ſi cert.peta.* ac ſimilibus, ridiculum
eſt vſurpari pro contractu aut obliga-
tione. nam illis locis & ſexcentis ſimi-
libus planè & Latinæ cauſſæ verbum po-
ſitum eſt.

Cauſſa ordinis, *in l.ex conſenſu.§.fin.ff.
de appel.*pro ipſomet ordine ponitur, vt
quibuſdam placet.

Cauſſa iuſta,ſæpiſsimè iure Ciuili, &
Pontificio, quæ iuris auctores, iudicéſ-
ve mouet:vel quæ ius tribuit, quave do-
minium acquiritur. Ad primam refe-
runtur, bellum, litigium, peregrinatio,
paupertas, temporis qualitas: ad aliam
emptio,permutatio,donatio. Vtrunque
ſignificatum negocia & res aperiet, pro
ſecundo eſt text. *l. nunquam nuda. ff.de
acqui.rerum domi.*

Cauſſam poſſeſsionis. *in l.1.C.*per quas
perſonas nobis acqui.in varias ſignifica-
tiones tulere varij. Accurſius ibidem
ſignificare ait dominium, vel vſuca-
piendi conditionem: quod & Bald. re-
fert.Bartol. *ad d. l.1.* pro poſſeſsione i-
pſa accepiſſe viſus eſt: quæ acceptio iu-
uari videtur Pauli reſponſo,*l.1.§.per pro-
curatorem.ff.de acquirenda poſſeſsio.* Hanc
expoſitionem probant quidam ex re-
centioribus: Baldus tamen eam reii-
cit,ſubiiciens. Nicolaum Marurellium,
pro re ipſa,quæ poſsideri poteſt, ſume-
re. Bart.ſententia iuuatur etiam ex diui
Seueri conſtitutione, *l. 1. C. de acqu.poſ-
ſeſſ.* quæ explicatur à Iuſtiniano *in §. ex
his itaque. Inſtit.per quas perſon.* vnde e-
licere poteris explicationem, *l. 1. C. per
quas perſo.* Cauſſam tamen poſſeſſionis
emptionem eſſe didici ex Iuliano, *l. non
ſolum 33.§. quòd vulgò.ff. de vſurpa. & v-
ſucap.* Titius (vt ſic loquar) eſt poſſeſ-
ſionis cauſſa. Vide infrà poſſeſſionis
cauſſa.Poſſeſſionis igitur cauſam pro re,
& negocio interpretabimur. At Cauſſa
poſſeſsionis *in c.1.& tot tit.extra.de cauſſa
poſſeſsio. & proprieta.* eſt ipſa lis, quæ

de poſſeſsione ventilatur coram iudice: eodem ſenſu accipitur ibidem Cauſſa proprietatis.

Cauſſam propriam eam eſſe Vlpianus ait, *l.* 1. §. *in propria. ff. quando appellan. ſit.* cuius emolumentum, vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertinet.

Cauſſam teſtamenti, codicillos appellare videtur Vlpianus, *l.* 1. §. *hoc interdictu ff. de tab. exhib.* Apud Papinianum, *in l. tutores.* 39. §. *hæres. ff. de adminiſt. tutor.* pro iure, condicione, & ſpecie teſtamenti accipiendum id verbum putem: *vt & in l.* 1. *in princip. ff. ſi quis omiſ. cauſ. teſtament.* licet ibi accipi poſſet de his, quæ teſtamento cauta ſunt: *& ibidem paulo poſt,* Cauſſa pro conditione accipi debet.

Cauſſa alia lucratiua eſt, alia oneroſa. Lucratiua eſt, ex qua accipienti nihil abeſt, veluti in legato, & donato, *l.* 5. *ff. de vſucap.* Oneroſa, propter quam quid accipienti abeſt, vt in empto, vendito, locato, conducto, permutato, & ſimilibus.

Cauſſa indicta damnati dicuntur, qui cauſſa non cognita condemnati ſunt, *Budæo in l.* 2. *ff. de cuſtod. reor.* Hinc Cauſſa inaudita damnari, quod & æquitas & Senatus *apud Tacitum lib.* 18. & Pontifex maximus, *c.* 1. *extra de cauſ. poſſeſſio. & proprieta.* vetant.

Cauſſam ſubſcribere, in M. Ciceronis Cluentiana, ſignificat ſententiæ cauſſam adſignare, *vt vult Budæus ad l. fin ff. de priua. deli.* Video igitur iudices (ait) animaduertiſſe Cenſores in iudices quoſdam illius conſilij Iuniani, cùm iſtam ipſam cauſſam ſubſcriberent.

In Cauſſam deſcendere, apud M. Ciceronem libr. 8. Epiſto. ad Attic. epiſto. 1. eſt, *Budæo interprete,* liti ſe adiungere: Quo minus mirere inuitus ſi in eam cauſſam deſcendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quæſita ſit vnquam.

CAVSSARI N. Marcello eſt dicere & defendere. Cauſſari tempeſtatem dixit Vlpianus noſter, pro eo quod dicimus excuſationem ob tempeſtatis obicem adferre, *l.* 2. *ff. ſi quis cautio. Sic & l. generaliter.* 24. §. *plane ſi forte. ff. de fideicom. libert. eodem ſenſu accipitur.*

CAVSSARIA miſsio, vide infrà Miſsio.

CAVSSARII dicũtur, qui propter valetudinem aut ſenectute dimiſsi ſunt. Cauſſa enim Latinis viſum eſt, Græcis αἰτία dicta. Sic Cauſſariæ animi partes, id eſt, vitioſæ.

CAVSSIDICI, *in conſtitut. Valentiniani & Valentis, l. quiſquis. 6. C. de poſtuland.* ſunt iudices, ſeu aduocati, & cauſſarum patroni, qui in foro cauſſas dicunt: qui & Togati dicuntur: ideóque & inſtituendi & ſedendi ibidem dicuntur habere.

CAVSSIDICINA. cauſsidicorũ munus, *apud Marcellinum lib.* 30. *vt refert Cuiac. lib.* 4. *Obſer.*

CAVTIO, vide ſuprà poſt verbum Cauere, ſuo loco.

Cauteria, *apud Marcianum, l. item pictoris.* 17. *ff. de inſtru. inſtrument. legat.* dicta ſunt pictoris inſtrumenta, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes concoquuntur, maximè in ea pictura quæ ἐγκαυστικὴ adpellatur. ἐγκαυστικὴ enim pingendi ratio eſt, quæ inuſtaria dicitur: *de qua Martialis:* Encauſtus Phaethon tabula tibi pictus in hac eſt.

C E

CEDERE, verbi latiſsima ſignificatio eſt. Cedere abire è loco.

Cedere pro ſoluere, *Vlpian. dictum putant quidam in l. nonſolùm.* 33. §. *ſi mihi. ff. de vſurp. & vſuca.* Equidem pro ius poſſeſsionis transferre apud eundem accipi crediderim.

Cedere etiam eſt conſtituere, *apud Paulum l. ſi. ff. comm. præd. in princ. de ſeruitute loquentem.*

Cedere quoque renuntiare ſignificat, *in clement. vnic. de renunciat.* quod verum videri poteſt, ſi vera ſit regula vulgò prodita, Leges debent intelligi ſecundum titulos, ſub quibus poſitæ conlocatæve ſunt. *quæ regula colligitur ex l. Imperator. in ſi. ff. de in diem addict.* Eodem etiam ſenſu ſumitur Cedere *in ca. quàm periculoſum.* 7. *q.* 1. niſi dicas ibi pro ius ſuum transferre accipi. Cedere autem, ſiue pro conſtituere, ſiue renuntiare accipias, μεταφορικῶς intelligas oportet. qui enim ſeruitutem conſtituunt, rebúſve ſuis renuntiant, eáſve abdicant, iure ſuo abire creduntur.

FORMVLAE.

Cedere actionibus, pro præſtare, *dixere Caius*

re Gaius l. patri. 27. §. 1. D. *de minoribus. Paulus l. vt tantum.*14.§.*penult.* D. *de ſeruit.Vlpianus in l.quod ſi.*3.§. *idem Labeo,in fin.ff.de in rem verſ.& paſsim alibi:* in quibus locis pro actionibus vulgata exemplaria habent actiones. Sed lectio Florentina vt rei aptior,ita venuſtior ſemper viſo fuit.

Inter Cedere actiones,& mãdare differentiam quandam ſubeſſe refert Accurſius,*l.*1.*C.de obliga.& actio.*Barto.ibidem exiſtimauit (quod ad cedentem, vel mandantem attinet)nullam eſſe: ſed reſpectu eius cui ceditur,eſſe. Equidem hoc diſcriminis ſubeſſe putem: Ceſsione actiones transferri (*idque Iuſtinianus conſtituit,l.fi.in prin.C.de iur.dot.*)mandato nõ item,*vt probatur per l.*3.*C.de nouat.*

Cedere bonis, eſt profiteri voluntate ſe deſerere bona ſua creditoribus: *hoc colligitur ex l.in omni.6. & l.* 1. *& tot. tit. C.qui bonis cedere poſſunt.* Profeſsionem diffinitioni Azonis in Summa,*C.eod.tit.* addidi.eam enim ſolam ſufficere Theodoſius dixit *d.l.in omni.* Hoc autem beneficium conceſsit lex Iulia: *quod tit.*18. *lib.*4.*C.Theo.edocemur, & Diocletiani & Maximiani conſtitutione. l.* 4. *C. qui bonis ced.poſſunt.*

Cedere diem, *Vlpianus ait,l.cedere.*213. D.*de verb.obliga.* & ſignificat incipere deberi pecuniam. Eſt autem cùm certi temporis pars effluit: veluti, cùm quis Kalend.Ianuarij die ſtipulatus eſt, ſibi proximis Kalendis dari: vel cum in locatione dies operi faciundo præſtituta eſt Kalen.Febr.triduo quatriduóve exacto, rectè tres quatuórve dies ceſsiſſe dicentur. *Sic accipi debet in l.deducta.* 58. §. *qui poſt tempus.D.ad S.C.Trebellian.& l. cum quærebatur.*D.*iudi.ſol.* Hinc

Cedere dies legatorum dicitur, cùm pars aliqua legitimi temporis, quo illa legatariis quæſita ſunt, effluxit, *ſub tit.* D. *quan. di. leg. ced. Sic accipitur in l.pen. & fi.C. eodem tit. quod ita explicat Theophilus in §.peculium.Inſti.de leg.* προχωρεῖ δὲ τὰ ληγάτα, ἐπειδὰν κατενεχθῇ εἰς ἡμᾶς. καταφορὰ δέ ἐστιν ἡ τῆς ἀγωγῆς ἁρμόσις. ἁρμόζει δὲ ἐπὶ μὲν τῶν πύρων, à morte teſtatoris, ἤγουν μετὰ θάνατον τοῦ διαθεμένου. ἐπὶ δὲ τῶν αἱρετικῶν, μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως. Sic etiam cedere dies bonorum poſſeſsionis dicitur, cùm præſcriptione eius temporis excludimur à commodo & petitione bonorum poſſeſſ.*l.*2 D. *quis ordo in poſſ.ſeruit.*

Cedere foro,*apud Vlpianum,l.ſi hominem.*7.§.*quoties.*D.*de poſ.* Dicebantur argentarij,*vt ibidem refert Budæus in prioribus,*cùm tabernis, id eſt, menſis ſuis cedentes,quæ in foro Romano erant, alió habitatum migrabant. Vulgus id vocat facere Banquam ruptam.

Ceſsionem fori ad alios debitores Iulianus, *l. fi.* D.*de curat.bonis dand.* produxiſſe videtur.

Cedere in iure dicebantur, qui dominium rei ſuæ in alium transferebant, à quo ipſi abibant: *ex Epitome Vlpiani tit.* 19.*cuius hæc verba ſunt,* In iure ceſsio fit per tres perſonas, in iure cedentis, vindicantis,& addicentis. In iure cedit dominus, vindicat is cui ceditur, addicit Prætor.Hoc inter acquirendi modos recenſuit idem Vlpianus: cuius rei formam explicat Boetius *in Topica M. Ciceronis,* his verbis: Apud Magiſtratum is cui res in iure cedebatur, eam tenens ita vindicabat,HVNC ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio. Deinde poſtquam hic vindicarat, Prætor interrogabat eum qui cedebat, an cõtra vindicaret:negante eo,aut tacente, tunc ei qui vindicarat,rem addicebat. *Hæc ille.* Hotom. opinatur ſumptum hoc fuiſſe ex vindiciarum conſuetudine, in quibus alter virgula quaſi haſta pellebat, alter verò cedebat. Hinc cedere etiã dicimur in rebus incorporalibus,cum earũ ius in alium transferimus,veluti cùm Actiones aut Seruitutes cedi paſsim in iure noſtro legimus:ſic vſusfructus, & hæreditas, & tutela legitima,& libertas,*vt ſcribit Vlp. c.ſuprad.*

Cedere hauſtum, & Cedere iter dixit Vlpianus,*l.*3.*ff de ſeruit.ruſtic.*pro conſtituere,& transferre ius aquæ hauriendæ, & eundi,*vt l.per fundum,in prin.ff.eod.* & ſeruitutem Cedere eodem ſenſu dixit Paulus, *l. nemo.* 39.D.*de ſeruit.vrb.& ſæpius,l.fi.*D.*comm.præd.*

Cedere legibus, *apud M. Ciceronem in Miloniana,* eſt parere condemnationi pœnæ ſecundum leges inlatæ. Verba Ciceronis hæc ſunt, Siue Milo morte patriam liberare voluiſſet, non dubitaturum fortem virum, quin cum ſuo periculo ſalutem Reipub.adtuliſſet, cederet æquo animo legibus. Id quod ad cauſ-

ſas ciuiles produxit, & indicatum facere interpretatus eſt Oldendorpi s.

Cedere nomina, eſt debita transferre, *ex l.Iulianus.D.de pet.hæred.*

Cedere operæ, eadē ſignificatione dicuntur, qua cedere legata: quod plenè ſic poteſt efferri. Cedere dies, quibus operæ aut legata debebantur. Hinc illud Vlpiani, *l.ſi quis.13.D.de oper.liber.* Iudicium de operis tunc locum habet, cum operæ præterierint: præterire autem non poſſunt, antequam incipiant cedere: & incipiunt, poſtquam fuerint indictæ. *Sic accipitur in l. hæ operæ. 23. & interdum* 34. *D.eod.* Diuerſum eſt in operis in ſtipulationem deductis, *l.quoties.24.D.eod.*

Cedere intercesſioni, *apud Budæum in l. 2.de orig.iur.* eſt admittere oppoſitionē, nec procedere vltra. Vnde ſublata intercesſione, quod nunc dicimus, Non obſtante oppoſitione.

Cedere tempora dicuntur *apud Paulum, l.1.D.de iur.& fact. igno.& Gaium in l.annus. 6. D. de calum. & Vlpianum.l.*4. *ff.de adulteriis.* quæ currunt, & computantur.

Cedere teſtibus, teſtibus conuinci.

Cedere vita, eſt ſibi mortem conſciſcere. *Budæo in adno.*

CEDENS cenſetur extranei loco, *l.ſi cum emptore, in princ.ff.de pact.l.2.§. eum quis debitori. ff. de hæred. vel action. vendit.*

Cedere tutela, *in Inſtitut. Vlpiani tit.* 11. abire à tutela, & ipſam deponere apud acta, & in alium eius adminiſtrationem transferre. Porrò illud legitimis licere, teſtamento datis tutoribus non item, *idem Vlpianus ait.* Hinc

CESSICVS tutor, cui iniure tutela ceſſa eſt, *idem Vlpiano in Epitome.* Etſi hoc in loco, Ceſſicium legi vult Turneb. Aduerſ.lib.1.ca.21. Hinc

CESSICIA tutela, quæ ita in iure ceſſa eſt, & tranſlata. Et Libertas ceſſicia, quæ vindicta datur.

CESSIO in iure, cuius etiam commeminit *Cicer.in Topic.* eſt communis alienatio, & mancipi rerum, & nec mancipi, quæ fit per tres perſonas, in iure cedente, vindicantes, addicentes.

Ceſſio nominum, *l. Iulianus. 30.ff. de pet hæred.* Vide, Cedere nomina.

Ceſsio ſeruitutum, *l. ſed quæ. 22.ff.de ſeruit.ruſtic.*

CESSIMIRE, *in l.ſi ex plagis.§.in cliuo.ff.ad legem Aqui.*eſt retrò redire, ex interpretatione Alpheni, eius legis auctoris: quod & Accurſius rectè intellexit. Eo dicendi genere vſus eſt Iuſtinus lib. 2. Aut ſi hoc parum tritum extat, vos commiſſo prælio, ite ceſsim, inhibete remos, & à bello diſcedite.

Κειμήλια, Theophilus *in §.ſacras.Inſtit. de rerum diuiſ.*interpretatur res ſacras, & donaria ritè ad miniſterium Dei dedicata: cuiuſmodi ſunt vaſa, veſtes, & ſimilia pretio magno habita, *vt eſt in l.ſancimus.C.de ſacroſanct.eccle.*Sunt qui putēt κειμήλιον numero vnius munus, multitudinis verò mobilia pretioſa ſignificare.

CEIMELIARCHÆ, vel κειμηλιάρχοι, *in l.fi.C.de bon.auct. iud. poſ.* qui Ceimeliis curandis præſunt.

CEIMELIARCHION, ædē ſacram interpretatur Iuſtinianus, *l.litibus, C.de agricol.& cenſit.lib.* 11. vel potius locum in eccleſia, vbi κειμήλια reponuntur. *per d. l.fin. Huius meminit Alciatus libr.9. Parerg.c.7.*

CELARE, pro abſcondere notæ ſignificationis eſt: falſi ſpeciem eſſe, & ad legem Corneliam de falſis pertinere Paulus ait, *l.qui teſtament.*2. D.*de falſ. & l.inſtrumentorum.§.Paulus.*D.*eod.*vbi Bartol. hoc annotat, rectè quidem. Celare dicitur etiam is, qui res amouit, *vt colligitur ex l ſi concubina. §. res amotas.*D.*rer. amot.*

Celare fugitiuum, *in l.1. D. de fugit.& definit. Accurſ.* eſt quòd velis ignorare eum, ad quem ea res pertinet, alicuius cōmodi ſui cauſſa. Sed addes dolo malo, *per l.doli in princip ff. de ſeruo corrupto.*

Celare venditorem, ſic accipiendum rectè, putat Vlpianus, *l.1.§.1. D. de ſeru. corrupt.*nō ſolùm ſi quis non admonuit, ſed & ſi negauit ſeruitutem deberi.

CELATIM, pro occultè & abſcōdite poſuit Siſenna in hiſtoriis, *referente Agellio lib.*12.*c.*15

Κελαρια inter vaſa, quæ dulcedines, & confectiones, & ſapores ad comedendum continent, poſuit I. Pollux *lib.6. Onomaſt.c.*12.

CELEBRIS ciuitatis adpellatione, *apud Vlpianum in l.ſi in aliam. (ſic incipit in Pandect.Florent. in vulg.ſi in aliquam.) D.de officio Proconſ.* continetur ea, quæ ab ho-

ab hominibus frequentatur.

Celeberrimus apud Hermogenianũ, *l. ſi res pupillaris.5 o.D.de admin.tut.* dicitur populi iudicio & teſtimonio diuitiis clariſſimus,& famigeratiſſimus.

CELEBRARE diuiſionem, *in l. vnic.de iis,qui ſe def lib.*10. C.eſt in populi frequentia rem diuidere.

Celebrare venditionem, eſt vendere, *l.1.C de comm.rer.alien.*

CELERES, quorum commeminit Pomponius.*l.2.§.quod ad Magiſtratus. & § populo.ff.de orig iur.*dicebantur equites veteribus *d.§ quod ad Magiſtratus.* quod & Feſtus lib 4. & L.Feneſtella lib.2.ca.2. probant. Eos Romuli comites videtur adpellaſſe Plutarchus in eius vita. Delecti enim erant ad eius corporis cuſtodiam, vt idem & D.Halicarnaſſæus referunt,à celeritate & velocitate dicti,vt iidem & Feneſtella ſcripſerunt: in quorum ſententiam pedibus iuit Zaſius, *in dict. §.quod ad magiſtratus.* Tametſi à Celere Remi interfectore ductos putet Feſtus lib.3. quod & Ouidium confirmaſſe in lib. Faſtorum ſcribit Feneſtella. Trecentos eos fuiſſe Halicarnaſſæus & Feſtus prodiderũt. Vnde Galli Celeres vocare poſſunt,quos adpellant, *Le corps de garde du Roy.* Græcis Σωματοφύλακες dicti. Veteribus Græcis etiam λειτουργοὶ dicebantur,& δημόσιοι ὑπηρέται,qui ferè erant Scythę, vt apud nos Heluetij vel Germani. Hinc

CELERITAS,id eſt, velocitas actionum,id eſt, actorum, *apud Vlpianum l.3.§.ſed ſi debitorem.ff.de donatio.inter virum & vxorem.* in eum ſenſum, vt vnum ſtatim ſequatur aliud. Celeritatem tamen deſiderare *apud eundem in l.1. ff. de damn.infect.* ſignificat negocium diebus omnibus, etiam feſtis,abſque vlla dilatione excutere. Eſt igitur Celeritas dilationi contraria,*d.l.1.* Hinc

CELERITER, pro ſtatim,illico, & ſine vlla dilatione, *in l. ne quis. ff. de cuſt.reo.*Et eodem ſenſu.

Celerrimè in Iuſtiniani conſtitutione, *l. ſi quis.C. depoſit.* Quod tamen dicunt leges celeriter,arbitrio iudicis relinqui, inque eius eſſe poteſtate, ſententia Vlpiani exprimitur, *l.1.in ſi.ff. de iure delib.* Ex eo verbo, Celerrimè, colligit Bart. depoſiti cauſſam ſummariam eſſe, *in d. l.ſi quis.* Et

Celerrimus finis,hoc eſt,non moratorius,& abſque vlla dilatione, *in l.1 §. fin. C.de veter. iur.enuclean.*

Κελευστής, qui ſociis naualibus imperat *I.Polluce interprete,*qui à Plauto hortator dicitur, Hinc

Κέλευσμα, hortamentum, exhortatio nautica,*Budæo in l.1.§.qui ſunt.ff. de naut. caup.ſtab.*

CELLA,à celando ducta, locum ſignificat vbi quid condebatur,repoſitorium, Græcis ἀποθήκη, in qua res eſculentæ & poculentæ reponi ſolent.Ex epithetis, & adpoſitis, ſiue (ſi malis)adiectiuis ſignificationem ſumit. Vnde Cellam oleariam & vinariam dixit Vlpianus.*l.ſi habitatio.§.fin.ff.de vſu & hab.* Et Cellam penuariam idem dixit *l. 3. §. ſiue autem.ff. de penu.lega.* pro repoſitorio eorum, quæ eſui potuiq; ſunt Caper tamen,*inquit Cuiac.Obſ.li.*10.*c.*26.Cella, inquit,penaria,non penuaria dicendum. Et veteres gloſſæ,Penaria cella,& promptuarium,ταμεῖον.

Cellas promas, pro ſepulchris poſuit Tertullianus *in lib.de reſurrectione carnis.* Nam, ait, cùm legimus. Populus meus introire in cellas promas quantulum, donec ira mea prętereat.Sepulchra erũt cellę promæ, in quibus paulisper requieſcere habebunt, qui in finibus ſeculi ſub vltima ira per Antichriſti vim exceſſerint.

Cella etiam ad alias res pertinet, ſumiturque pro loco, in quo reponimus, quę occulta eſſe volumus, *vt l.3.ff. de offic.præfect.vig.& l.ſi quis ſit fugitiuus.§.apud Cælium ff.de ædil.edict.*

Cella etiam,*interprete Pontifice Maximo,in c.priuilegium.de verb.ſign.lib. 6.* dicuntur loca ſecreta & ſolitaria quæ ab hominum ſeparata conuictu ſunt, ad contemplandum,& Deo vacandum: de his accipi debere *c.qui verè.16.q.1. rectè putat gl.in d. c.priuilegium.* Hinc

CELLVLA,18 *q.2.c.cellulas.&c.ſeq*

CELLARIVS, qui cellæ penuariæ prępoſitus eſt. ſic accipi debet *in l. nominatim.21.ff. de manum. teſt.* Sic fortè accipitur *in l.hac ſanctione.fin.de diuerſ.offic.lib.*12.*C.* Ab iis autem præberi ſolebat cibus & potio. Eodem ſenſu CELLARIVM videtur interpretari Vlp.*l. quæſitum.12.§ ſi aliqua.ff.de inſtruct.inſtrument.leg.* vbi vulgaria exemplaria habet

Cellarium: quam lectionem veriorem putant quidam anteceſſores noſtræ tempeſtatis. Equidem à Florentina diſcedere non auſim, cùm Cellararij vox Cuiacio probetur, *in d. l. fin. de diuerſ. offic. libr.* 12. *C.* & *apud Paulum lib.* 3. *Sent. tit.* 6. ac cellarios & cellararios pro eodem ſumat, & hos fuiſſe dicat qui præbere ſolerent cibum & potionem Hoto. tamen Cellarium hoc in loco legi mauult, & interpretatur ſeruum qui præpoſitus erat, vt cellæ rationes ſaluæ eſſent: *quod & annotat Cælius Rhodigin. lib.* 14. *cap.* 8.

CELLARARIVS, *in c. dilecto de præben. in antiq. (tametſi Albericus* Cellarium *legi malit)* adminiſtrator quidam rerum eccleſiaſticarum. Vide & proximè præcedentem dictionem.

CELLARIVM, *apud Scæuolam in l. vxorem.* 41. *§.* 5. *D. de leg.* 3. pro loco ſumitur qui diætę iungebatur. quid ſit diæta, vide infrà ſuo loco.

Cellaria numero multitudinis aliter ſumi videntur *in l. fi. C. Theod. de offic. omn. iudic.* nam illo loco annonis comparantur. Eodem ſenſu ſumitur hoc verbum *apud Sulpitium Seuer. lib.* 2. *hiſt. ſacræ*: Quadringenti (inquit) & aliquantò amplius Occidentales Epiſcopi Ariminum conuenere: quibus omnibus annonas, & cellaria dare Imperator præcepit. Vnde, &

CELLARIENSES ſpecies, *in l. pen. C. Theodoſ. de indulg. debito.*

Cellaritæ, *apud Caſsiodorum in lib. Var. epiſt.*

CELSVS, *vt ait Feſtus*, ex Græco κέλης deducitur: quo vocabulo denotatur, qui ſingulari equo vehitur. Celſos etiam iudices dixit Marcellinus lib 28. *Et iudicibus celſis, itidémq; minoribus* Hinc illud, *Celſi prætereunt auſtera poemata Rhamnes*: ſic dicti, quòd alijs fuerint ditiores & potentiores. Significat autẽ ὑψηλικὸς, ſublimem, excellentémve. Hinc

CELSIORES, doctores legum dicti ſunt, *in l.* 2. *C. de offic. diuerſ. iudic.* vt ibi interpretatur Accurſius: alibi honoratos appellat conſtitutio. *l.* 3. *C. eod.* Eorum enim iudicio iudices proue huntur, *d. l.* 2. Iuris igitur petitorum iudicio & examine iudices futuri probandi ſunt. Illi meritò patres adpellantur, cùm à iudicibus fratres vocari vetentur, *d. l.* 2.

CELSI duo Iuriſcoſſ. recitantur à Pomponio *l.* 2. *§. fin. D. de origine iuris.* Celſo patri ſuo ceſſit Celſus filius in iuris Ciuilis profeſſione, *d. §. final.* De altero Spartianus in Adriano ita ſcribit: Cùm iudicaret, in conſilio habuit non amicos ſuos, aut comites ſolùm, ſed Iuriſconſultos, & præcipuè Iulium Celſum, Saluium Iulianum, &c. Celſum aiunt filium Conſulem fuiſſe, *Pomponius d. l* 2. *§. fi.* & *Vlpianus l.* 20. *D. de pet. hære.* Celſi patris reſponſum extat, *l. pater.* 29. *D. de lega* 2. Celſi filij *in l.* 3. *D. de reſcind. vendit.* extant & alia vtriuſque reſponſa paſſim in lib Digeſtorum.

CENOTAPHION, *vt Florentinus diffinit, l. monumentum.* 42. *D. de relig.* eſt monumentum memoriæ cauſſa factum, in quod neque corpus, neque reliquiæ illatę ſunt: quam diffinitionem probat Suidas his verbis: Κενοτάφια, inquit, τινὰ ἤγουν εἰλισσόμενα ὡς τινὸς νεκροῦ μὴ ἔχοντα νεκρόν. adeò vt tumulum inanem rectè adpellauerit libr. 3. Æneid. Virgilius:

Solennes tum fortè dapes & triſtia dona
Libabat cineri Andromache, manéſque vocabat.
Hectoreum ad tumulum, viridi quem ceſpite inanem,
Et geminas, cauſſam lacrymis, ſacrauerat aras.

Suetonius *in Claudio cap.* 1. honorarium tumulum vocauit. Differentiam ſubeſſe inter ſepulchrum, & cenotaphium idem Florentinus ſcribit, *d. l. monumentum.* In ſepulchrum corpus, aut reliquiæ illatæ ſunt: in cenotaphium non item: quod & Lampridius in Alexandro ſignificauit, Cenotaphium (inquit) in Gallia, Romę ſepulchrum ampliſſimum meruit. Cenotaphium autem religioſum eſſe Virgilij teſtimonio Marciano placuit, *l. in tantum. §. fina. D. de rer. diu.* Virgilij locum ſuprà retulimus. Sed diuos fratres contrà reſcripſiſſe Vlpianus refert, *l. ſed contrà. D. de rer. diuiſ.*

CENSERE, in varias ferri ſignificationes Feſtus libr. 3. ſcribit. Quandoque (inquit) ſignificat putare. quod & Nonius probat, ídque exemplis. *Caſsius hiſt. lib.* 6. Cenſuit ſeſe Regem Porſen-

Porſennam occidere. Nunc (*ait dem Feſtus*) ſuadere: nunc decernere. Cenſere Iauoleno, *l. cenſeri* 111. (ſic enim incipit in editione Florentina, in qua I, pro E, vt & alibi paſſim ponitur.) *ff. de verbor, ſignifica.* eſt conſtituere, & præ ipere. Vnde etiam dicere ſolemus, Cenſeo hoc facias, & Senatum aliquid cenſuiſſe: atque inde Cenſoris nomen videtur eſſe tractum. Cenſere etiam pro conſulere, opinari, ψῆφον ἐπαγαγεῖν, in ſenatuſconſulto, quod Imperatoris Hadriani eſt, *l. item.* 20. *§. pridie. D. de pet. hæredit.* poſitum, ait, interpretatúrque Vlpianus, *l. ſed & ſi. §. conſuluit. D. eodem.* Cenſeri etiam pro in precio haberi, & auctoritate valere, *dixit Papinianus l. vltim. D. de ſuis & legit.* Priuatorum cautionum legum auctoritate non cenſeri: id eſt, propriè non dignari, vel non dignans duci, quæ parem cum legibus auctoritatem habeant. Cenſeri iſtius iuris peritia, *in l. j. D. de iuſtitia & iure. & Inſtit. de iure nat. gent.* Theophilus ibidem vertit, ἀναγράφεσθαι ἐν τοῖς τιμῶσι τὸν νόμον τοῦτον. id eſt, adſcribi iis, qui ius naturale obſeruant. Cenſeri priuilegio, *dixit Vlpianus l. j. §. qui ex duobus. D. ad municip.* pro munerum functione eximi. non ineptè tamen interpretaberis priuilegio dignari, & decorari. Cenſere Marcello ſignificat ſuccenſere, *Varro in Captiuo prælio*, Ne vobis cenſeam, ſi ad me referretis. Cenſere etiam apud Vlpianum, *l. ætatem.* 3. *ff. de cenſi.* eſt capita, id eſt, perſonas, & iugera, & bona deſcribere: quo ſenſu accipi debet in l. *omne territorium. de cenſibus. libr.* 11. *C.* quæ explicatio ex Luca Euangeliographo ſumitur, capit. 2. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Qua in re diligenter perſonæ & res diſcutiendæ & inſpiciendæ ſunt, ne prægrauentur, *per l.* 11. *C. de cenſitoribus. in C. Theod.* Cenſendi hoc ſenſu formam expreſſit *d. l. omne territorium.*

CENSI, *Alciato libr.* 1. *Parerg. cap.* 14. dicuntur, qui ſpeciali priuilegio in fœderatis, vel Latinæ conditionis populis ciues Romani erant.

CENSITI Agricolæ *ſub rubric. C. de agric. & cenſ.* dicti ſunt, qui agrorum quos colebant dominis ſic addicti erant, vt ne ſuum quidem peculium in poteſtate haberent, capitis cenſum dominis penſitarent, actionem cum iis nullam, niſi ex ſuperexactionis cauſſa haberent, vendi denique cum ipſis agris poſſent. Qua de cauſſa etſi non omnino ſerui, at certè quaſi ſerui, numerabantur, dicebantúrque Aſcriptitij, quaſi agris illis adſcripti & obnoxij. Iidem Tributarij dicuntur *in l. ſeruos.* 6. *C. eodem. & l.* 2. *C. ſi vag. mancip. per.* Dicuntur & capite cenſiti *à Iuliano Patritio in Nouell.*

CENSIO, *inquit Feſtus lib.* 3. æſtimatio, ſiue (ſi malis) deſcriptio æſtimatoria. Cenſio haſtaria, auctore eodem, dicebatur, cùm militi multæ nomine ob delictum militare indicebatur, quòd haſtas daret.

Cenſionem facere dicebatur Cenſor, cùm multam equiti irrogabat. At Cenſionem bubulam Plautus feſtiuè vocauit verbera lori bubuli, cuius cenſura in ſeruos animaduertitur.

CENSITIONEM, pro cenſu dixit Ælius Spartianus, in Peſcennio Nigro: Vos (ait) terras veſtras leuari cenſitione vultis, ego verò etiam aerem veſtrum cenſere vellem. Vbi Cenſere pro cenſum ex aere exigere, & aeri imponere accipi putem.

CENSITOR eſt, qui cenſum agit & percipit præſtationem tributorum coloni, & pignoris iure vendit prædium, ſi cenſus non ſoluitur, *vt D. de cenſ. l. forma. §. illa. & l. cum poſſeſſor. §. cùm pro pecunia. D. eodem. Sic accipitur in rubric. C. de cenſiti. & cenſito. libro* 11. *Hinc illud. l. ergo. §. alluuio. D. de acqui. rer. dom.* Flumina cenſitorum vice funguntur, vt ex priuato in publicum addicant, & ex publico in priuatum.

CENSORES dicuntur, *vt vult Varro libr. de ling. Lat.* 4. ad quorum cenſionem, id eſt, arbitrium cenſeretur populus. At, *vt Feſtus libr.* 3. quod quiſque rem ſuam tanti æſtimare ſolitus ſit, quantum illi cenſuerint. A Liuio verò *libr.* 4. dicti quòd cenſui præeſſent. Atque duo primùm creati ſunt, Papirius & Sempronius, anno CCCX. *vt ſcribit Liuius libr.* 10. *&* 55. Hæc de iis refert Cicero *libr.* 3. *de legibus.* Cenſores po-

puli Ciuitates, ſoboles, familias, pecuniáſque cenſento. Vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor: populíque partes in tribus diſtribuunto, exin pecunias, Ciuitates, ordines partiuntor. Equitum, peditúmque prolem deſcribunto. Cœlibes eſſe prohibento: mores populi regunto: bini ſunto: magiſtratum quinquennem habento: eáque poteſtas ſemper eſto. *Pedianus in Diuinat. Cicer.* Regendis moribus ciuitatis, Cenſores quinto quoq; anno creari ſolebant. Hi prorſus ciues ſic notabant, vt qui Senator eſſet, eiiceretur Senatu: qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius, in Cæritum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo centuriæ ſuę, ſed ad hoc eſſet ciuis tantùm, vt pro capite ſuo tributi nomine æra penderet. Iidem completo quinquennio vrbem luſtrabant, & Suouetaurilia ſacrificia, de ſue, oue, tauro, faciebant. Eorum notam ſucceſſores plerunque ſoluebant. *Zonaras libr.* 2. creatos propterea vult Cenſores, quia conſules rebus omnibus propter earum multitudinem ſufficere non poterant. Conſules enim omnem illam, quę tum Cenſoribus attributa eſt, præfecturam ad illud vſque tempus geſſerant. Eorum autem officium erat, *vt ſcribit Liuius libr.* 40. legere Senatum, recenſere equites, agere cenſum, luſtrum condere. In omnibus precationibus hęc verba nuncupabant: Vt ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eueniat. Cenſori autem defuncto nunquam aliquis ſufficitur, *auctor idem Liuius libr.* 4. 5. 6. 9. *& Plutarch. in Vitis. Liuius item libr.* 4. *&* 9. Cenſuram primò quinquennem fuiſſe ſcribit: deinde Man. Æmilium Dictatorem legem tuliſſe, vt Cenſura, quæ antea quinquennalis fuerat, annua & ſemeſtris eſſet. *Idem libr.* 29. curam publicarum tabularum Cenſorum propriam fuiſſe ſcribit, & ius ſartorum tectorum exigendorum. *quod idem Pedianus in Ver.* 3. *confirmat.* Et de nota Cenſoria *vide Valer. Maxim. & Cicer. in Cluentiana.* Cenſores etiam *apud Liuium libr.* 39. pro iis ſumuntur, qui per prouincias à Cenſoribus dimiſſi, ciuium Romanorum in exercitibus, quantus vbique eſſet, referrent numerum.

CENSORIÆ animaduerſiones *apud M. Tullium in Cluentiana,* & Cenſoriæ notæ paſſim, & Cenſoria ſeueritas, *apud Gellium lib.* 4. *cap* 20. & Cenſoria ſubſcriptio, *apud Ciceronem in Cluentiana,* & Cenſoria iudicia *paſſim apud M. Ciceronem,* Cenſoria virgula *apud M. Fabium lib.* j. *c.* 2.

CENSORIÆ TABVLÆ. Harum fuſiſſimè meminit *Varro libr.* 5. *de ling. Lati.* De iis autem & earum cuſtodia non ſunt prætereunda quæ ſcribit Dionyſ. Δηλοῦται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν καὶ τῶν καλουμένων τιμητικῶν ὑπομνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς παρὰ πατρὸς, καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μεθ' ἑαυτὸν ἐσομένοις, ὥσπερ ἱερὰ πατρῷα παραδιδόναι. πολλοὶ δέ εἰσιν ἀπὸ τιμητικῶν οἴκων ἄνδρες ἐπιφανεῖς οἱ διαφυλάττοντες αὐτά.

CENSVRA, Cenſoris munus, & dignitas, *Gellio d. capit.* 20. *ſic accipitur apud Plinium lib.* 14 *cap.* 4. Catonum ait, ille primus triumpho, & cenſura ſuper cætera inſignis, &c. *& Liuium lib.* 4. C. alios magiſtratus annuos eſſe, quinquennalem cenſuram grauem eſſe. Sumitur pro ſeueritate, correctione, & decreto, & lege. *Plin. in Panegyrico.* Nam vita principis, cenſura eſt, eáque perpetua: ad eam dirigimur, ad hanc conuertimur. Pro decreto accipitur in Decretali Pontificis Maximi, *Epiſtola cap.* j. *in fin. extra qui cleric. vel vouentes. & in c. de cætero. de teſtibus. in antiq.* Cenſuræ etiam appellatione continetur excommunicatio, *capit.* 2. *de exceptio. libr.* 6. ſed & interdictum, & ſuſpenſio, *vt explicat Pontifex Maximus, capit. quærenti. extra de verb. ſignifica.* cuius rei cauſſam gloſſematarius ibidem adnotat, Cēſuram generale nomen eſſe, vbi explicatur quid ſit Cenſura eccleſiaſtica.

CENSVS eſt perſonarum, rerúmque deſcriptio: ſic ſumitur apud Pomponium *l.* 2. §. *poſt deinde. D. de origine iuris.* Perſonarum quidem, cùm ciues ſinguli in ſua tribu, claſſe, centuria, nomina ſua, vxorum, libertorum, ſeruorúmque ſuorum, item cuiuſque ætatem, & quam vrbis regionem habitarent, profiterentur. Bonorum verò, cùm iidem patresfamiliàs prædia ſua, cùm vrbana, tum ruſtica, ſeruorum, pecudúmque numerum, fundorum inſtru-

inſtrumenta,ſuppellectile,pecuniæ deni- que numerum profitebantur. *quod Dionyſius Halicarnaſſæus lib* 4. *& Titus Liuius lib.*3.7.*&* 39 *ſcribunt*. Cēſus quoque nomine, ſubſtantia, bona, fortunæque comprehenduntur. *Cicero in Oratione pro Q. Roſcio*. Quem tu,ait, ſi ex cenſu ſpectas,ciuis Romanus eſt. *Vlpian. l.cogi.*16. *in princip.* D. *ad Senatuſconſultum Trebellianum*. Hoc idem & ſi patrimonium fuerit rogatus reſtituere, & ſi facultates,& ſi quid habeo, & ſi cenſum meum,& ſi fortunas meas, & ſi ſubſtantiam meam. Hinc Cenſu manumitti dicebantur ſerui, qui luſtrati cenſu Romæ iuſſu dominorum inter ciues Romanos cenſum profitebantur, *ait Vlp. cap.Inſtit.*1.

Cenſum pro pecunia diſtracta accipit *glo.in cap.*1.*de in integrum reſtitut.* pro penſione tamen, quæ prouentibus ſoluitur, accipi ibidem verius putem. quod & Angelus Clauaſius in Summa, in verb. Cenſus, ait: ſicque accipi debere ſcribit *in cap. quæſitum.* 3. *quæſt.*3. Sic ſumi ſolet toto titul. extra de cenſib. vnde nec immeritò, fed μεταφορικῶς, reditum, ſiue prouentum appellant interpretes cenſum, tametſi à Doctoribus malè vſurpatum putet Oldendorpius.

Cenſum ita diffinit Theophilus *in* §. *fina.Inſtitu.de libertinis*: κένσος ἐστὶ σανίς, ἤτοι χάρτης, ἔνθα ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς οἰκείας περιουσίας, ἐπὶ τὸ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον εἰσφέρειν. Eſt igitur Cenſus tabula,ſiue charta, in qua Romani ſcribebant ſuas facultates. quo ſenſu accipitur apud Q.M.Scæuolam, *l.quæ quiſque.* 74. D. *de acquir. rer.domin. Marcellum l.cenſus.* 10. D. *de probationib. & alibi ſæpè. & Caſſiodorum lib.* 3. *variar. Epiſtol. l penultim.* cuius hæc verba ſunt, Auguſti ſiquidem temporibus orbis Romanus agris diuiſus, cenſúque deſcriptus eſt.

Cenſus crimen, *apud Hermogenianum in l.vix certis.* D. *de iudiciis*. accipere debemus fraudati cenſus crimen, *per l.*3. *C. de quæſtionibus. atque ita explicat Accurſius in dicta l.vix certis.*

Cenſus luſtralis, *apud Varronem in Inſtit.* appellatur, quo luſtrabantur ciues quinto quoque anno,acto cenſu, ad diſcrimen ſenſus equeſtris, ſenatorij, aut eius cenſus qui in prouinciis agebatur: ſic dictus à luſtri ſpatio, vt ſi quinquennalis cenſus diceretur.

Cenſus nouus dici poteſt, qui in fundatione ipſius eccleſiæ impoſitus non eſt, *gloſſ. in cap. ſignificauit. de cenſib. in antiqu.*

Cenſus paſsiuus, *apud Tertullianum in lib.de Monogamia*, ſignificat infinitum, vagum, & liberum cenſum, vt apud eum interpretatur B.Rhenanus.

Cenſui cenſendo agri propriè adpellantur, qui & emi, & venire iure ciuili poſſunt, *vt ſcribit Feſtus lib.*3. cuius rei exemplum extat apud M. Ciceronem in Oratione pro L. Flacco: Illud, quæro, ſintne iſta prædia cenſui cenſendo? habeant ius ciuile? ſint, necne ſint mancipi?ſubſignari apud ærarium, apud Cenſorem poſsint? in qua tribu denique iſta prædia cenſuiſti?

Cenſui cenſendo legem dicere apud Liuium explicat Turne. *Adu. lib.*16. *cap.* 21. pro cenſu agendo, æſtimandíſque ciuium fortunis & facultatibus: Legem cenſui cenſendo dicturos eſſe,vt præter commune omnium ciuium iuſiurandum hæc adiurarent. Id eſt, hæc iurarent,aut prætereà iurarent.Hinc

Cenſus dictus eſt, tributum quod prædiis prouincialibus imponebatur, & fiſco pende atur,*Conſtant.l.*2. *C ſine cenſ. vel reliqu.* Qui comparat, cenſum rei comparatæ agnoſcat, neque liceat alicui rem ſine cenſu vel comparare, vel vendere.

Cenſum agere, peculiare verbum eſt hiſtoricis, pro recenſere, vel capita vel patrimonia profiteri, *vt adnotat Laſius l.* 2. § *poſt deinde. D. de origin. iur.*T. Liuius libro 4. ſcribit, Papyrium & Sempronium cenſui agendo à populo præfectos. Itaque Cenſum agere, eſt deſcribere & æſtimare ſubditos profitentes & capita, & patrimonia ſua iuratò.

Cenſu manumitti olim dicebantur qui luſtrati cenſu Romæ iuſſu dominorum inter ciues Romanos cenſum profitebantur, *vt auctor eſt Vlpianus noſter in Epito.titul.*1. Sic etiam legendum adfirmare auſim *apud Caium libro* 1. *Inſtitutionum,tit.cuius hæc verba ſunt*: Ciues Romani ſunt, qui his tribus modis

id eſt, teſtamento, aut cenſu, aut ante Conſulem fuerint manumiſsi. vbi pro Cenſu legitur in quibuſdam exemplaribus in Eccleſia.

CENSVARII à cenſu ducuntur. *Horum fit mentio in l.ſi quis intra.7.C.de bonis proſcript.* Sunt hi qui cenſum pendere debent, quique cēſibus obnoxij ſunt: pro qua voce *in C. Theod.eod.tit.* legitur Caſarij. quo fit vt in quibuſdam exemplaribus manuſcriptis C. Iuſtinianæ ſic legatur:atque vox Caſarij omnibus ferè probatur.

CENSVALES, ij ſunt qui dicuntur Tabelliones, & ſcribæ, & librarij cēſualis miniſterij:id eſt,qui operam ſuam accommodant magiſtro cenſus in vrbe, & acta Senatus conficiunt. *Sic accipi debent in l.2.& 4.C.de prin.ag.in reb. lib.12. & in rubr.de tab.ſcribis,logographis & cenſualibus,lib.11. C.* Sic & apud Capitolinū in Gordianis:Senatuſconſultum tacitum (inquit)fieret,ita vt non ſcribæ,non ſerui publici,non cenſuales illis actibus intereſſent. *Et apud Symmachum in Epiſtolis:*Argenti (ait) publici ratio,quod cenſualibus editores munerum contulerūt. *Et in Nouell.17.* Cenſualis adparitio, pro magiſtri Cenſus adparitoribus, qui elogia intimant. ſic ſumitur in Iuſtini conſtitutione.*l.conſulta. C.de teſtam.* Hi cenſuales etiam vocantur legati ad Cenſus accipiendos,apud Hermogenianum, *l.j. D.de mun. & honoribus.* (vbi in editione Florentina lege ſcribatus, pro ſcribitus. de quibus etiam meminit *Nouell.17.* εἰ δὲ ὡς, vbi κηνσίτορας eos adpellat Iuſtinianus. Iulianus & vetus interpres verterunt Cenſuales:*vide Accurſium in §.coges. in auth.de mand.princip.* Hi etiam Prætores & Quæſtores nominantur, *vt ex C. Theod.ſexto colligi poteſt,& l.j.C.eo.de priuil.dom.Aug.* His etiam iunguntur ſubſcribendarij,actuarij:diurnarij,regendarij,*l.8.C.Theod.de cohor.princ. & alij in l. vlt.C.de tab.ſcrib.leg.*

Cenſualis contractus eſt,cùm quis ius, quod in re habet,ſiue directum, ſiue vtile dominium, alienat prorſus in alium, pro certa pecunia, puta pro centum, & præterea cōſtituto annuo cenſu.Sed per emphyteuticarium contractum non transfertur omne ius in emphyteutam, *l.1.C. de iur. emphyteut.* vbi vide Doctores.

Cenſualium equorum fit mentio *in l. comperimus 19. C. de curſu publi.lib.12.*ſed verius eſt vt ibidem legas *Curſualium*, hoc eſt,curſui deſtinatorum,vt & docet ἐπιγραφή, & rub. illius tractatus: cui rei etiam indicio eſt, quod his verbis ſcribit Caſsiodorus li.5.Variarum epiſto.ad Mammillam:Qui ſuprà (inquit) euictionum numerum curſuales equos vſurpare præſumunt.

Cenſualis forma quæ ſit, *adparet ex l. 4 & paſſ. D.de cenſibus,*vt agri nomen,ciuitatis,& pagi referatur in cenſum.Cenſualia munera,*l.2.C.de priuileg.eorum qui in ſac palat. milit lib.12.* Cenſuale officium. *in l.teſtamenta. 18. C.de teſt.* exponit Alexander Imolenſis ibid. Cenſuum magiſtrum: cuius expoſitio iuuatur noua Iuſtiniani conſtitutione 44. §. ἵνα δὲ ὑμᾶς.

Cenſualis profeſsio,*in l.cenſualis.7.C.de donat. & l. omnes. 3. ſine cenſ.vel reliq.C. Theod.*Cenſuales paginæ,*l fin. C. Th.ſine cenſ.vel reliq.* Cenſuales libri ac tabulæ, *l.4.de agricol.& cenſit.li.11.C.* qui ſint. ex eo loco diſces apertè.

CENTENA, ordo eſt,& dignitas, & gradus promotionis in ſchola agentium in rebus,*l.1.de Cæſarianis.C.Th.& l. 1.C.Theod. de murilegul. l. 5. C. Theod. de decurionibus, & alibi paſſim in eodem. C.* Hinc

CENTENARII dicebantur, qui eum gradum in ſchola agentium in rebus tenebant, *l.1.C.de lucris aduocat. libr. 12.l.4.C.de ag. in reb. eodem. libr. & l. 1. de exact. tribut. libr. 10. C. & alibi paſſim.* Porrò qui Centuriones veteribus dicebantur,eos ſuis temporibus Centenarios dici ſolitos refert Vegetius lib.2. cap.13.

CENTENARII liberti in lege Papia dicebantur qui centum milliū ſeſtertiorum rem habebāt, *l. ſi libertus D. de iur.patro.& §.poſteà.Inſtit.de ſucceſ. libert.*Hi (vt ſcribit Aſconius) Cenſi dicebantur,veterum more. Quod autem *apud Imp.§.ſeq.*legitur,Centum millia ſeſtertium centenis aureis comprehendi, falſum eſſe annotat Hotom. Non enim (inquit) centeni, ſed milleni aurei ſiue ſolidi centum ſeſtertiūm millia conficiunt.Quapropter aut hallucinatum Tribonianum fuiſſe, aut locum corruptum, in Inſt. comment. docet. Vide Au-

de Aureus.

CENTESIMA vſura, vide infrà Vſura centeſima.

CENTESIMA *apud Catonem, in capite de olea pendentis lege*, centeſimæ eſt acceſsio, quam in redigenda pecunia coactores exigunt. Hæc ſunt verba Catonis: Qui oleam emerit amplius quàm quanti emerit, omnis pecuniæ centeſima accedit. *Cic. pro Rabirio*, Vtrum acceſſionem decimæ, vt facere noſtri coactores ſolent centeſima, an deceſsionem de ſumma fecerit.

CENTESIMVS lapis, pro milliario accipitur *in l. propter litem*. 21. §. *licet*. D. *de excuſat. &* §. *qui autem excuſare*. *Inſtit eod. tit.* atque ita videtur explicare *Vlpianus, l.* 1. §. 1. *D. de offic. præfect. vrb. & Theophil. ad* §. *qui autem excuſare*.

Centeſimæ Kalendæ, *apud Paulum in l. centeſimis*. 46. *D. de verb. oblig.* dicuntur centeſimus mẽſis, *And. in Alciato & Iac. Cuiac. interpretibus in d l. centeſimis*. quidam centum annos interpretabantur, quos reprehendit idem Alciatus *lib.* 2. *Parerg. c.* 23.

CENTESIMARE, *apud Iuliũ Capitolinum in Opil. Macrino*, militare verbum eſſe ait Egnatius ad illum. Milites enim vbi quid grauius admiſiſſent, ſæpe decimus quiſque, interdum centeſimus extremo ſupplicio adficiebatur. Verbum hoc Centeſimare Macrini proprium ſcribit fuiſſe Capitolinus, cùm ſe clementem diceret, quando eos centeſimaret, qui digni eſſent decumatione aut viceſimatione.

CENTIENS, pro centies in Pandectis Florentinis ſæpè reperimus. Quo in genere ſcire oportere admonuit Auguſtinus *libr. c.* 6. *Emend.* veteres inter E, & S, poſuiſſe N. vt mollius proferrent. Hinc ſæpe in P. Fl. thenſaurum, & vicẽſimum, &c. legimus, Caper tamen, *vt annotat Cuiacius*, hanc ſcripturam non probat, & vnà cum Donato Theſaurum Græco more veteres pronuntiaſſe ſcribit.

CENTIES aureorum, *in l. propemodum in Pand. Flor. incipit tantum*. 88. D. *de verb. ſig* compendiario dicendi genere ſignificantur centies centena millia aureorum, G. Haloandro interprete, cuius interpretationem probat A. Auguſtinus lib. 2. c. Sic decies ſeſtertium, pro decies centena millia ſeſtertium.

CENTGRAVII, vide GRAVIO.

CENTONES, vela ſunt ex pilis caprarum, ſiue panni craſsiores, ex lana diuerſorum colorum conſuti. Meminit eorum Vlpianus, *l. quæſitum*. 12. §. *ſi domus. ff. de fund. inſtr.* Alexan. Neapolit. li. Genealog. dierum. Dixêre autem, inquit, centones ex vilis groſsioribus ſagula intexta vilioribus pannis, quibus domorum tecta, tabulata, aut ligneæ machinæ militares, aduerſus incendia, ſi ignis maior vis ingruat, muniuntur. *Vide in Chiliad. Eraſmicis*. Farcire centones.

CENTONARII, *de quibus in l.* 5. *&* 2. C. *Theodo. de centonariis & dendrophoris*.

CENTVM anni, finis vitæ longæui hominis, *l. an vſusfructus*. D. *de vſufru.* Sic & centeſimus annus, *vt ait Caius*, *l.* 56. D. *de vſufr.* Vide infrà, Vita.

Centum, quę in arca habeo, *apud Vlpianum. l.* 3. §. *adeò*. D. *de dot. præleg.* ad rei veritatem pertinent, eámque ſpectant: atque ideò ſi nihil ſit, nihil debebitur.

CENTVMVIRI, iudices quidam erant, vel Ouidio teſte, lib. 3. de Ponto:

Vtque fui ſolitus, ſediſſem forſitan vnus
De centum iudex in tua verba viris.

non autem magiſtratus. *De quibus ita Feſtus lib.* 3. Centumuiralium iudicia, à Centumuiris ſunt dicta. Nam cùm eſſent Romæ triginta & quinque tribus, quæ & curiæ dictæ ſunt, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri adpellati ſunt: & licèt quinque amplius quàm centum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, centum viri ſunt dicti. *Cicer. lib. de Orat.* 1. Nam volitare in foro, hærere in iure, ac Prætorum tribunalibus iudicia magna obire, in quibus ſæpè non de facto, ſed de æquitate & iure certetur: iactare ſe in cauſſis Centumuiralibus, in quibus vſucap onum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mãcipiorum, parietum, luminum, ſtillicidiorum, teſtamentorum ruptorum, aut ratorum, cæterarúmque rerum innumerabilium iura verſentur, &c. Poſterioribus autem temporibus eorum iuriſdictio multum creuit: *vt ex Fab. lib.* 4. *cap.* 1. *videre licet, item li.* 5. *cap.* 2. *& lib.* 11. *cap.* 1. Auctus autem eſt

poſtea Centumuirorum numerus, ſcilicet ad centum octoginta, manente tamen ſemper nomine, diuiſúſque in quatuor conſilia pari iudicum numero, *vt teſtatur Plinius lib 6. Epiſt.* quibus omnibus præerat Prætor, *vt idem libro 5. ſignificauit his verbis*: Hoc facto Nepotis commotus Prætor, qui Centumuiralibus præſidet, &c. Erant autem Centumuirorum conſilia quatuor vſque adeò proxima inter ſe, vt actiones vnius Tribunalis ab alio exaudiri poſſent, *vt ex eodem Plinio lib. 2. intelligimus, & Quintiliano lib. 12.* vbi meminit Trachalli. Hinc *idem Plinius* 4. Centumuirale iudicium vocat, Quadruplex: Proximi (inquit) cùm apud Centumuiros dixiſſem, ſubiit recordatio, egiſſe me iuuenem æquè in quadruplici iudicio: proceſsit animus, vt ſolet, longius, cœpi reputare quos hoc in iudicio, quos in illo ſocios habuiſſem.

CENTVMVIRALES cauſſas ſuprà memoraui: *de his loquitur Plin. lib. 2. Epiſt. 14. ad Maximum.* Eas in duas haſtas diuiſas docet M. Fabius, *libr. 5. C. de præiudiciis.*

Centumuiralis haſta, quę in foro centumuirorum erigebatur, vt ſciret populus iudicandi tempus. Idque noſtro quoque ſeculo pleriſque in locis receptum videmus, vt iudicij auctoritas ſolenni baculo ſignificetur: *vt ſcribit Bud. l. 2. D. de orig. iur.* Centumuiralis autem haſtę meminit Suetonius *in Auguſto, cap. 39. in hæc verba*: Auctor & aliarum rerum fuit, in queis ne acta Senatus publicarentur, &c. vt cura ærarij à Quæſtoribus vrbanis ad Prætorios prætorésve tranſiret: vt centumuiralem haſtam, quem Quæſtura functi conſueuerant cogere, Decemuiri cogerent.

Centumuirale iudicium, pro inofficioſi teſtamenti querela accipitur *in l. Titia 13. ff. de inoffic. teſta. & in l. prætor. 30 de lib. leg. & l. fin. C. de petit. hæredita.* Vſucapiones quoque, tutelæ, gentilitates, &c. quæ ſuprà ex Cice. annotauimus. A Valerio Maximo haſtæ iudicium vocatur: Centumuiros enim, haſta in foro poſita, iudicaſſe conſtat.

CENTVRIA, *inquit Feſtus lib. 3.* in auris ſignificat ducenta iugera: *de qua ita Varro lib. 4. ling. Lat.* Centuria prima à centum iugeribus dicta, pòſt duplicata nomen retinuit: vt tribus multiplicatæ idem nomen tenent. Huius etiam idem in libro de re Ruſtica meminit: Bina iugera, quòd à Romulo primùm diuiſa dicebantur, viritímque quòd hæredem ſequerentur, hęredium appellarunt: hæc poſtea à centum, centuria dicta. Quo ſanè loco non dicit initio centum iugerũ, vt hîc fuiſſe: nec ſibi vtrobique conſtare videtur. *Siculus Flaccus, in li. de condi. agr.* Centuriis (ait) quarum mentionem nunc facimus, vocabulum datum eſt ex eo: Cùm antiqui Romanorum agrum ex hoſte captum, victori populo per bina iugera partiti ſunt, centenis hominibus ducenta iugera dederunt, & ex hoc facto Centuria iuſtè appellata eſt. *Sic ſumitur in l. omnes. 10 C. Th de anno. & tributis. & in Nouel. Iuſtin. 128. in princ.* In hoc ſignificatu Centuriarum modum docet Hygenus, *li. de limit. conſtit.* earundem in ſcriptores Siculus Flaccus, *libr. de condi. agrorum.* Hinc eodem ſenſu

CENTVRIATIO, *apud Sic. Flaccum*, diuiſionis forma.

CENTVRIA verò in re militari, *auctore Feſto, li. 3* cẽtum homines ſignificat. Hinc *Varro li. 4. ling. Lat.* Centuriæ, quæ ſub vno Centurione ſunt: quorum centenarius iuſtus numerus.

CENTVRIO apud Macrum, *l. milites agrum. §. inreuerens. D. de re mil. & in rub. C. Theo. de Centur.* qui centum militibus præerat. Centurionum autem inſigne erat vitis, quam manu geſtabant, *vt ait Pli. li. 14. c. 1.* Vites in caſtris ſummam rerum imperiúmque obtinent. Centurionum in manu vitis, & optimo præmio tardos ordines ad lentas ducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. *Cuius rei & commeminit Alex. ab Alex Genialium dier. lib. 6. c. 8. & Macer, d. §. irreuerens.* ibi, qui vitem tenuit, id eſt, Centurionis munere functus ſit. Habebant & corpus, quod deſerere non licebat, *l. vnic. C. Theo de Centurio.* Centyrionem verò pro Centurione poſuit editio Florentina, *in l. inter ſocerum. §. conuenit. D. de pact. dot. & l. Centyrio. D. de vulga.* ídque more veterum, qui y, pro v, vſi ſunt. Sed & ὐψιλὸν, hac figura, *u*, vidimus ſæpè in Diogene Laertio, in li. Decr. quæ eſt forma, u, Latinorũ: nam veteres Syllam, & Sullam dixerunt. Centurio primi pili dicitur, qui & primipilarius, *Ant. Auguſt. ad Modeſtin. D. de excuſat. tut.* Hi

Tacito

Tacito ſunt Centuriones primorum ordinum, primus princeps, primus haſtatus.

CENTVRIATA Comitia, *Feſto li*. 3. quia pop. Rom. per centum turmas (quidam pro turmis Centurias legunt) diuiſus erat. Aſconius, Centuriata comitia dicuntur, cùm ab omni ſexu & ætate fertur ſuffragium quòd per cetenas turmas diuiſus erat populus Romanus. Et Centuriata lex. vide infrà Lex.

Centuriatus ager, in ducena iugera de finitus, *Feſto li*.3. quia Romulus centenis ciuibus ducena iugera tribuit. Centuriatum etiam exercitum dixit *Varro libr. 5. ling. Lat.*

CENTVSSIS, id eſt, centum aſſes. As enim libræ erat pondus, *vt ſcribit Varro lib.4. ling. Lat.* hinc vnum pondus aſſipondium dicebatur: deinde ab numero reliquum dictum vſque ad centuſſem *Idem Varro apud Gellium, lib.15. c.18.* Nunc qui illum norunt, volunt emere millibus centum, te qui nouit nemo, centuſſis: id eſt, centum aſſibus, & poſitum eſt pro centuſſe. Budæus *in Forenſibus* hoc verbo etiam centum aſſes ſignificari ſcribit.

CERA notiſſimo ſignificatu (ſignificat enim quod, melle ex fauis expreſſo, ſupereſt) ſumitur *in c. vni de offi. cuſtod. in antiq.* Cera etiam pro epiſtolis & pugillaribus ſæpiſſimè veteribus accipitur. Iuuenalis,

Nonne libet medio ceras implere capaces?

Hinc profectæ formulæ Cera prima, ſecunda, ima. *Suetonius in Cæſare*: Q. Prædium (inquit) ex quadrante hæredem inſtituit, reliquos in ima cera, hoc eſt, in extrema parte teſtamenti. Hinc Cera prima eſt teſtamenti inſtitutio, *vt ſcribit Alcia. li.4. Parerg. c.6.* Nam veteribus inſtitutio hæredis, caput & fundamentum teſtamenti erat. Sed hoc emendaſſe ſe Iuſtinianus ait, *d. §. an hæredis.* Hinc

CERATÆ tabulæ, pro codicillis, & pugillaribus ponuntur, *vt adnotat Vigliu, in §. nihil autem. Inſti. de teſta. ordin.* Veteres enim ceratis tabulis vſos, ſcribit *Anton. Auguſt. lib. ſing. ad Modeſt. l. ſi duas. §. ſi verò. D. de excuſ.* Hinc & Cereæ tabellæ, id eſt, cera illitę, *vt ait Alex. ab Alexan. li.2. ca.30. Gen. dier.* in quibus monumenta literis nonnunquam mandabantur: aliquando duplices, plerunque triplices aut quintuplices, colore diuerſæ. Et paulò poſt: In triplicibus epiſtolis, in quintuplicibus honores & magiſtratus, in duplicibus, ſi quid eſſet arcanum, & ſubticendum, interioréſque animi notas magis adnotabant.

CERAMIVM, amphora Attica, *Ant. Aug. li.2. c.11.* capit autē vrnas tres.

CERÆTES, in ponderibus, oboli pars media eſt, habens ſiliquam, & ſemis: ſicut in ea re teſtis eſt Iſidorus, *li.16. c.24. Etymol.*

Κεράτιον numi genus, quod ſex obolos, ſeu folles valebat, *cuius mentio fit in Nouel. Iuſtin. conſti.59. §. δ διδόσθω.* Iulianus Patritius vertit ſiliquas. & Leonis Nouel.83. *in fi* Hirmenopulus in legibus agrariis: *παρεχέτω ὑπὲρ αὐτοῦ ἡμερήσιον κεράτιον ἕν, ἤγουν φόλλεις δώδεκα.*

Κερατισμὸν adpellant Græci, quod Caſſiodorus *lib.4.* Siliquaticum. Eſt autem id, quod in nundinis exigitur, ob venditionem proponendam.

CERAVNIVM, *in l. fin. §. ſpecies. D. de public. & vectiga.* gemmæ genus, ab eo nomen habens, quòd non alibi, quàm in loco ictui fulminis proximo inueniatur. Fœminino genere dixit Plinius, *li 37 c. 9.* *idque* candidum eſſe ait. *Lampridius in Heliogabalo*: Parauerat (inquit) & in ceraunijs, & in hyacinthis, & in ſmaragdis venena, quib. ſe interimeret, ſi quid grauius immineret. Ceraunia coruſcare dixit *Tertull. lib. de habitu muliebri*, non procul ab initio: habet enim intus ſtellam corruſcantem, vt ait Zeno.

CERDO qui & Lucrio dicitur. Eſt enim artifex ſordidus, qui artes illiberales quæſtus gratia exercet: quales ſunt veteramentarij (*vt Sueton. appellat*) conſutores.

CEREBROSI boues, contumaces, vt homines, à peruerſo cerebro, qui toti ſuo conſilio hęreant, & iracundiæ obtemperant, & à nemine perſuaderi poſſunt. *Columella lib.2.* Cerebroſum quidam interpretantur ὀξύθυμον, & ὀξύχολον.

CERNO, à creo dictū putat Varro, *li.5. ling. Lat.* ab eo, quòd cùm quid creatum eſt, tunc deniq; videri, ait. Libri tamen veteres ſic habent, referente Scaligero, *Dictum Cerno à Cereo: Cereo enim à creo.* A quo in Saliari carmine Cerus manus, id eſt, creator bonus. Atque hinc Ceres dicta, *vt vult Feſtus*, quòd omnia

creet:non à gerendo, *vt Varro & Cicero*
Cernere in varias ferri ſignificatus ſcribit Nonius: pro videre accipitur apud Publ.Virgilium,lib.3. Æneid.

Cernimus adſtantes nequicquam lumine toruo.

Sic ſumitur *in cap.niſi cum. verſ.nec putes. extra de renuncia.in anti.* Cernere, iterum diſponere.Lucillius Satyrar.lib.5.

Poſtquā præſidium caſtris educere creuit.

Cernere, dimittere.vnde vitam cernere dixit *Varro in Didaſcalo* Cernere eſt iudicare.*Pacuuius in armorum iudicio*:Et æquū inquit,& rectum eſt,quod poſtulas iurati cernant. Cernere ſonat etiam, *eodem auctore*,audire.Cernere etiam *Varroni li. 6.ling.Lat.* ſignificat conſtituere. Vnde dicebant veteres cernere hæreditatem, id eſt,ſe hæredem conſtituere: & CERNITO in teſtamento, id eſt, facito videant te eſſe hæredem: vt Varro interpretatur. *quo ſenſu accipitur in l.1.C.Gregoria.de patria poteſta.*Hinc

CRETIO,quam ita diffinit Vlpianus,*eod.tit.*Cretio,ait, eſt certorum dierum ſpacium,quod datur inſtituto hæredi ad deliberandum, vtrùm expediat ei adire hæreditatem. quam Vlpiani diffinitionem probat *Iſidorus,lib.5.Etymol.ca. 24.his verbis*: Cretio, inquit, eſt certus dierum numerus, in quo inſtitutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberum eſt ei vltra hæreditatis ius capiendæ. Cretionum ſolennitatis meminit conſtitutio,*l.vnic C.Theod.de cretione & bonorum poſſeßion.& l.2. C.Theo. de mater. bonis.* Cretionibus, pro curationibus, *in ca.ius Quiritum.* 1. *diſtinct.* reponendum putem. quod & res & verba indicant, quæ *ex Iſidoro,lib.5.Etymolo.*tranſcripta à Gratiano fuere.Cretionum ſolennitates ſuſtulerunt Impp.conſtitutiones. *l. 1. C. Theod. de mater.bon.l.cretionum. C.de iure delibe.*Cretionum genera duo conſtituit idem Vlpia.*d.tit.22.§.cretio.autem.*vulgarem, & continuam. Ac vulgarem quidem,in qua adiiciuntur hæc verba: Quibus ſcieris poteríſque Continuam,in qua non adiiciuntur.

Cretio libera, vide Legatio libera.

CERNERE, & pro hærede ſe gerere hoc differunt, quòd qui cernit, verba cretionis pronunciat, *quæ retulit Vlpian.cap.Inſt.* XXII. CVM ME MAEVIVS HAEREDEM INSTITVERIT EAM HAEREDITATEM ADEO CERNOQVE, Qui ſe pro hærede gerit,re tantùm ipſa hæredem ſe eſſe declarat: vt ſi auctionem faciat, ſeruis cibaria mandet.Itaque Paulus *in l.9.D.de acquir.hære.* Pupillus, inquit,ſi fari poſſit, cum tutoris auctoritate poteſt hæreditatem acquirere.Si fari poſſit, id eſt,ſi verba cretionis pronunciare poſſit.Cernere autem hæreditatem, Græcis dicitur,*προσέρχεσθαι τῇ κληρονομίᾳ*, vt in Lexico,quod eſt in æde B.Germani,ad Lutetiam Pariſiorum, legitur.

Cernere, *in l.ſi.in fin.C.de Iudæis*, ponitur pro intelligere & ſcire *μεταφορικῶς*: Et qui ſynagogæ fabricam cœperit,non ſtudio reparandi, cùm damno quinquaginta librarum auri fraudetur auſibus ſuis, cernat præterea bona ſua proſcripta, mox pœnæ ſanguinis deſtinandus. Quorum verborum frequens eſt vſus in eandem rem, in pœnis ſcilicet irrogandis.

CEROFERARII, ſunt quos Græci Acolythos vocant: *horum ſit mentio ca.cleros, non procul à fine, 21. diſtin. & c.ſi quid poſt. §. deſeruientes. 33.diſtinct.* vtrobique eorum officium explicatur.

CERTARE, *in l. quod certatum. C. de poſthu.hæredib.inſtitu.& l.cùm quidam. C.de legat.* eſt inter ſe contendere,& controuertere,& inuicem de re aliqua diſputare. Sic ſumitur apud Virgilium, Ecloga 5.

Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.

Certare autem cum vſuris fructibus prædiorum dicuntur, quorum vectigalia vix aut ne vix quidem vſuris ſoluendis paria eſſe poſſunt, *Cic. in Oratione 2. in L.Catilinam.*

Certare multam, Vide Multa.

CERTAMEN, *de quo infrà in l. liberto. §. Lucius. D. de annu. legat.* ſignificat ludos & ſpectacula, & conflictus. *ſic ſumitur in l. 3. C. de ſpectacul. libr.* 11. Certamen etiam *μεταφορικῶς* ſumitur, pro iudicio contradicto, in quo confligunt litigatores,*in §.ſi verò altera. in Authentic. d. nupt. conſtitut.* 22. ita vertit ibi vetus interpres, pro quo Iuſtinianus dixerat *τῶν ἀγώνων*. Certaminum autem genera quatuor fuiſſe apud

apud Græcos. (quibus ἀγῶνες dicebantur) ſcribit Bud. in prioribus adnot. in Pãd. Olympia, Pythia, Nemæa, Iſthmia, quę & ſacra certamina adpellabantur, eod. aucto. *Hæc explicat Alex. ab Alex. lib. 5. cap 8. ad cognitionem multarum legum Digeſt. & Co. De iis etiam loquitur Pollux, lib. 3. cap. 30. & Cœlius Rhodig. lib. 5. cap. 30.* Extat autem libro 1. Epigram. tetraſtichon Archiæ, de his quatuor certaminibus, his verbis:

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν᾽ Ἑλλάδα τέσσαρες ἱροί
Οἱ δύο μὲν, θνητῶν οἱ δύο δ᾽, ἀθανάτων.
Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Certamen Chryſantianum, ab aureo flore præmio victoris nuncupatum, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, id eſt, ab auro, καὶ ἄνθεος, flore. *Huius ludi meminit Iuriſc. in l. penult. ff. de ann. leg.* Certamen publicũ apud Vlpia. *l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. ff. ad l. Aqu.* dicitur, *Accurſio interprete*, quòd publicæ lætitiæ gratia fieret, vel quòd populo exhiberetur. Certamen Circenſe, *in l. eos, qui. de ſpectacul. lib.* 11. *C.* accipiunt Græci interpretes pro equeſtri conflictu, vide infrà in verbo Circenſes.

CERTATIONEM, pro cognitione extrema accipi putant quidam in legibus, quas refert M. Cicer. libr. 3 de legib. MVLTAE POENAE CERTATIO ESTO.

CERTIORARE, pro certiorem facere, non ſemel dixit Vlpianus, *l. ſi fideiuſſor. 29. ff. mandati. & l. 1. ff. de action. empt. l. 1. in fine. ff. de eo, qui pro tutor*, ſed id verbum à Tribuniano pro venuſtiori alio repoſitum putem: tametſi ſciam, Alciatum exiſtimaſſe Certiorare eadem ratione dictum, qua Melioraſcere, apud L. Columellam,

CERTVM in iure dicitur id, cuius qualitas & quantitas apparet, *l. ſtipulatio num. 74. ff. de verbo. oblig.* vbi Caius ſcribit, certum eſſe in Stipulationum tractatu, quod ex ipſa pronunciatione apparet, quid, quale, quantúmque ſit, veluti aurei 10. fundus Tuſculanus, homo Stichus Certum in actione, Si certum petetur, pro certa pecunia uumerata accipitur. De ea enim actionem hanc comparatam eſſe ſcribit Vlpianus, *l. 1. ff. de condict. tritic.* Inde, Certæ pecuniæ actio, *apud Senecam libr 3. Benefic. cap. 7.* Et,

Certa pecunia credita, *M. Fabio, lib. 4. cap. 2.* Satis, ait, eſt dixiſſe, certam pecuniam peto ex ſtipulatione. *& Scæuolæ l. fin. §. Lucius in princ. ff. de condict. indebiti.* Certa pecunia igitur, dicitur cuius qualitas cum quantitate expreſſa eſt: veluti H-S. decem millia, aut pecunia, quæ in illa arca eſt. idem enim valet, ac ſi diceret, qualis quantáque in illa arca eſt, *l. 7. §. pen. & l. vlt. ff. de contr. emp.* Incerta verò, cuius aut qualitas, aut quantitas expreſſa non eſt, veluti aureos dare ſpondes? vel, Numorum decem millia dabis, &c.

Certum etiam dicitur, quod clarum, manifeſtúmque eſt, *Alcia. in d. l. certum. Sic accipitur in c. de capitulis.* 10. *diſtinct.* Quandoque accipitur pro eo, quod dicimus verum conſtet, *l. ſi filius. ff. de ritu. nupt.* Sunt tamen, qui certum ibidem, pro veriſimili accipiant.

Certum eſt (quod ad certi condictionem attinet) cuius ſpecies vel quantitas, quæ in obligatione verſatur, aut nomine ſuo, aut ea demonſtratione, quæ nominis vice fungatur, qualis, quantáque ſit, citra omnem ambiguitatem oſtenditur. Nam & Pedius *lib. 1. de ſtipulationibus*, nihil referre ait, proprio nomine res adpelletur, an digito oſtendatur, an vocabulis quibuſdam demõſtretur, quatenus mutua vice res fungantur, quæ tãtundem præſtant, *l. certum. ff. ſi certum petat. & certi condict.*

Certum etiam Alciato, *d. l certum.* id propria ſignificatione ſonat, quod liquidò adparet, & oculato ſenſu deprehenditur, à cernendo ducto verbo.

Certum etiam illud dicitur, quod tempore ſtipulationis in aliquo certo loco eſt, veluti VINVM, OLEVM, TRITICVM, QVOD IN HORREO EST, DARE SPONDES? Incertum ergo eſt, quod nondum natum eſt. *l. vbi autem. 75. §. illud dubitationem. ff. de verborum obligat.*

Certi condictio, vide infrà Condictio.

Certum contractum, *in l. certi. 9 in princip. ff. ſi cert. peta.* appellant Accurſius

Bartolus,& Baldus, qui certum cõtinet: quorum ſententia iuuatur Iuſtiniani cõſtitutione,*l.vnic.C.de ſenten.*quæ pro eo, quod intereſt,profer. Quidam interpretatur certos contractus, qui certum nomen habent: incertos, qui incertum:quæ interpretatio etiam ferri iuuaríque poteſt,*d.l.vnic.*

Certi anni, in conſtitutione Impp. *l.ſi certis annis.C.de pactis.* dicuntur Accurſio ibidem pauciores tribus. Bartolus & Baldus longum tempus interpretantur. Alciatus in Bartoli & Baldi ſententiam pedibus it,tametſi alioquin pro triennio accipi credat. Accurſij ſententia iuuari videtur *l.* 1. *C. de fideicommiſſ. & cap.*1.*de præſcrip. in antiq.* Ni dicas vtrobique iure ſpeciali triennium præſtitutum: quod magis eſt.Nam *in l.*1.*C. de fideicommiſſ. alimentorum in d. cap.* 1. *de præſcripti.* fidei Chriſtianæ fauor verſatur.

Certiorem confeſſionem falſæ videtur oppoſuiſſe *Vlpia.l.*1.§. *ſi quis vltrò. ff. de quæſt.* licèt quidam putent ibidem pro veriſimili accipiendam: verius tamen eſt,vt pro veri argumentis confirmata ſumatur.

Certum corpus *in l ſed & ſi* 10. *ff. de accepti.* & alibi propriè Iuriſconſulti appellant, quod Dialectici indiuiduum. Incertum verò, quod illi genus.Qua de cauſſa inter ſe opponuntur *in l.* 1. §. *non ſolùm.ff.ad leg.Falc.*

Certus homo, cuius qualitas definita eſt: nam de quantitate non laboratur: qualitas autem aut nomine oſtenditur, aut demonſtratione, aut natione:nomine,vt Pamphilus,Stichus. Dama: demõſtratione, vt ſi digito notemus: veluti cùm dicimus: Hunc hominem meum eſſe aio:natione, vt Syrus,Phryx: & ſic dicitur ad differentiam hominis in genere,*l.Neratius.ff.de condict.inde.*Huic opponitur homo incertus, *l.hæredes.* 25.§ *ſi incerto.ff famil. erciſc.*

Certum ius, *in conſtitutione Alexand. Imp. l.*2.*C.de ſolut.* ſumitur pro claro & aperto. Certum ius, hoc eſt, expreſſa & aperta lege cautum.Certum ius verò apud Pomponium, *l.* 2. *in prin. de orig. iur.*dicitur ſcriptum,*vt colligitur ex §.exactis d.l.*2. Sic Certa lex,in ſcriptis redacta,& lata,perſcriptáve,*d.l.*2.

Certus locus, *in l.locus.ff.de acqu. poſſ. & l.*4. *ff. pro emp.* dicitur, qui pro diuiſo poſſidetur, quę interpretatio comprobatur *l.*1. *ff. de euict. & l. Pomponius.* 8 *ff.de rei vendic* Alciatus *ad d.l.locus* certum locum ita diffinit, qui certis finibus ſit comprehenſus. quæ diffinitio iuuatur *d.l Pomponius* 8.Incertus autem,cuius qualitas aut quantitas non apparet, *l. cùm poſt.*69.§.*gener. ff.de iure dot.*veluti qui pro indiuiſo dicitur. In eundem ſenſum dicitur.

Certa pars,ſcilicet,quæ pro diuiſo poſſidetur.opponitur enim ei, quæ pro indiuiſo eſt, *l.* 1.§. *hoc interdictum. ff. vti poſſid.* Alciat.autẽ,*in d.l. locus.*ait ex Bartolo,Oldrado, Iacobo Rain. Alberico, certam partẽ pro indiuiſo poſſideri,cùm tertiam putà, partẽ huius fundi habeo, etſi neſciam,quantus ſit totius fundi modus. Verius tamen eſt partem, quæ pro indiuiſo poſſidetur, incertam eſſe: cùm magis intellectu, quàm corpore partes habeat,nec oculis demonſtrari poſſit, *l. ſeruus communis ff.commo.* Aliter certam, & incertã partem accipimus in eo,quòd dicimus partem incertam poſſideri non poſſe *l.*3.§.*incertam.ff.de acquir.poſſ.*ſed id ſubtilitate mera dictum eſt, *l.ſi fur.*§.*fi. ff.de acq. poſſ*

Certa onera dicuntur alimenta aliquo certo loco præſtanda,vel tributa, *l. ſi fideicommiſſum.ff.de iudic.*

Certo certius, prouerbialis ὑπερβολὴ, qua veriſſimum ſignificauit Vlpianus, *l. ait Prætor.*§.*ſi cùm mulier ff. quæ in fraud. cred.*

Certus dicitur is, qui ab integrę fidei aliquo admonitus eſt,*l.ſi quis ita.*16.*ff. de teſta.tutel.*

Certa dies, cui numerus adiectus eſt, veluti Kalendis Ianuariis centeſimis, *l. ſi dies.* 21.*ff. quando dies leg. ced.* & tunc dies ſtatim cedit. Huic opponitur incerta dies:veluti cùm pubes erit, cùm nupſerit, *d.l.ſi dies.*& hæc conditionem facit, *l. dies incertus. ff. de condit. & demonſtratio.*

Certæ & ſolennes actiones,certis formulis comprehenſæ, adſtrictæque, *l.* 2. §. *deinde ex his.ff.de orig. iur.* Sic in eundem ſenſum.

Certa verba, *in §. procurator. Inſtitut. de iis, per quos agere.poſſ.* id eſt, præſcripta,concepta,& ſolennia,& vt Theophilus ibidem vertit τυπικὰ hoc eſt, formalia,

malia, & certa forma concepta. Certa verba dixit M. Cic. *lib. 2. de Nat. Deorum*, pro ſolitis, & ſolennibus, *Varro lib. 5. lin. Lat.* Hinc Faſti dies, quibus certa verba legitima ſine piaculo prætoribus licet fari.

CERVICALIA veſtis nomine contineri putat Vlpianus, *l. argumento 25. § 1. ff. de aur. & argen.* Quod ſi ad mundum muliebrem ea pertinent, ſignificari putat hoc nomine Hotoman. quæ Græci ὑπαυχένια nominanr, quæque Iul. Pollux in mundo muliebri recenſet: ſin virilia ſunt, ea quæ frigoris vitandi cauſſa ceruici circundantur.

CERVICES erigere, eſt, *Imper. Conſtantio*, in eum, cui gratitudo debetur, irreuerentem eſſe, *l. 1. C. de libertis & liber. eorum.* Notum, duræ ceruicis hominem dici, quaſi indomabilem, more ferocium boum, quíque ceruice erecta, & rigida, contumaciam quandam præ ſe ferat, tanquam nemini ceruicem inclinare volens, *ca. niſi cum pridem. §. propter malitiam. de renunc.*

CERVISIAM vini adpellatione contineri negat *Vlpian. l. ſi quis vinum. 9. ff. de tritic. vino, oleóque lega.* rectè. confici enim eam ex frugibus. Plinius lib. 22. c. 25 ſcribit.

CERYCIA erant, quæ legati ferre ſolebant, ne quis eos violaret. *Sic ſumitur in l. ſanctum. ff. de rer. diu.* quod & Iul. Pollux, li. 8. Onomaſt. his verbis docet: κηρυκεῖον φορημα ἦν τῶν πρέσβεων. Apud Suidam, κηρυκεῖον, ξύλον ἔχον ἑκατέρωθεν δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους, καὶ ἀντιπροσώπους ἀλλήλοις κειμένους. Non igitur ornamento tantùm erant, *vt putat Alexan. Genial. dierum lib. 4.* ſed & tuitioni, *d. l. ſanctum.*

CESSARE, pro in mora eſſe, accepiſſe videtur H. Modeſtinus, *l. tutor. §. Lucius. ff. de vſur. & alibi.* Sed & pro fruſtrari ſumitur, *in l. 5. § Imperator. ff. vt in poſſ. leg.*

Ceſſare partem dixit Iauolenus, *l. Mæuio. 41. ff. de leg. 2.* pro deficere, & ceſſantium, id eſt, deficientium partes, eodem ſenſu Paulus, *l. diuus 7. ff. ſi cui plus quàm per legem Falcid.* Sic Romanus Pontifex, Ceſſante cauſſa ceſſat effectus, id eſt, deficiente, & ſublata, *c. cum ceſſante, extra de appel.* & vide A. Tiraquel. tracta. Ceſſante cauſſa. Ceſſantem quoque demonſtrationem apud Papinianum accipere debemus, pro deficiente probatione, *l. cum ex plurib. 97 ff. de ſolut.*

Ceſſare edictum dixit Vlpianus, *l. quòd ſi 3. ff. ne quis eum qui in ius vocat.* pro eo, quod eſt locum non habere, & ad eum caſum non pertinere.

Ceſſare libertatem, Et,

Ceſſare addictionem, *apud Vlpian. l. ergò. 4. §. ſi in fraudem. & §. ſi bona. ff. de fideicommiſſ. libert.* accipi oportet, hoc eſt, non valere, & ei actui locum non eſſe.

CESSIO, vide ſuprà in verb. Cedere.

CESSIONARIVS dicitur ille, in quem transfuſa eſt obligatio, vel nomen, & debet certiorare debitorem, quòd nomen eius in ipſum transfuſum ſit, ipſum notificando, vel oſtendendo inſtrumentum, & legendo, & copiam, ſi velit habere, dando, *vt l. nomen. quæ res pignor. obligar. po. C.* aliàs alteri ſoluere poſſet debitum, non credens ſe obligatum ceſſionario. *C. de obligat. & action. per Bartolum.*

CESSVM dare, *l. bouem. 43. in princip. ff. de ædil. edict.* mulæ dicantur: quod quid ſit, variè exponitur. Mihi locus corruptus eſſe videtur. & legendum, ſeſſum, vt de iis dicatur mulis, quę homines vehunt, quæ & magis calcitroſę ſunt aliis. Seſſus autem pro ſede ponatur. Haloander, Ceſſim dant, legit, alij peſſundant.

CETEROQVIN, pro alioquin poni apud Vlpian. *l. eius qui. 29. ff. de iure fiſc.* Sed enim hæc pœna magis eſt, vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit: ceteroquin aduerſus hæredem eius tranſire non debet. *Et apud eundem, l. ex facto. 35. §. rerum. ff. de hæred. inſtitut.* putat A. Auguſtinus in Emend.

CETERORVM, & reliquorum adpellatione omnes ſcribit contineri *M. Terent. Clement. in l. cum optio. 17. ff. de opt. leg. & Marcellus apud Vlpian. l. ceterorum ff. de verb. ſignific.* idóque incluſionis notam eſſe conſtat. Excludit etiam plerunque, *velut apud Vlpianum, l. non ſolùm. §. quæritur. ff. de procurat.* Singulari quoque numero apud eun-

dem, *l. 2. ff. de iis, quæ in teſtam. delent.* excludit. Compendioſè in tabellionum tabulis, inſtrumentiſve interiecta his notis, &c. hæc vox, comprehendit omnia, quæ ſunt de natura cõtractus, vel rei ſuper qua adponitur. *Bar. in l. Gall. §. idem credendum. ff. de liber. & poſthu.* Huius locutionis vim latiſsimè explicat Iaſon, & Alciatus ibidem.

CETERA COGNITIONIS, dixit Scæuol. *l. intra vtile. 39. ff. de minorib.* pro omnibus, quæ ad cauſſæ reſtitutionis in integrũ cognitionem pertinerent. Sic eodem ſenſu dixit idem, Cetera negotij. Sic,

Cetera venditionis dixit Vlpian. *l. magis puto. 5. §. ſi pupillus. ff. de rebus eorum.* pro omnibus, quæ venditorem facere, & præſtare oportet: & omnia iudicij, *l. in cauſſæ. ff. de procurat.*

CETERVM abſurdi nota eſt, & ſignificat alioquin, *l. ait prætor. 7. §. 1. ff. de minorib.* Et ideò ſi minor conueniat debitorem, adhibere debet curatores, vt ei ſoluatur pecunia: ceterùm non ei compelletur ſoluere. *Et l. 4. § ſi quis autem. ff. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* & alibi ſæpè in libris Digeſt. quod res ipſa ſatis indicabit. Sic ſumitur apud Tertullianum, *lib. 2 aduerſ. Marcionem*: Ceterùm non eſſet in anima, &c. *& in l. iam tamen. in princip. ff. iudic. ſolui & l. in cauſſæ. ff. de procur.* Ceterùm aduerſandi nota eſt, & accipitur pro ſed, *in Conſtitut. Alexand. Imp. l. 1. C. ſi aduerſ. rem iudi.*

CH

CHALDÆI in Conſtantij Imp. reſcripto, *l. nemo. 5. C. de malefic. & mathema.* ſecundum interpretationem B. Hieronymi, *in cap. 2. Daniel.* dicuntur γενεθλιαλόγοι, qui futura ex natiuitatibus prædicunt: quo ſenſu accipi debet *apud Spartianum*, cuius hæc verba ſunt, Vel vates, vel Chaldæos conſuluiſſet. *quod & Plutarchus in Galba adnotauit.*

Χαμόθεν, *apud Modeſtinum, l. εἰδέναι. §. χρὴ δὲ μία. ff. de excuſat.* Ant. Auguſt. li. ſingulari ad Modeſtin. ſuppliciter. Iaco. Cuiacius, de plano, vertit. A. Auguſtini ſententia potior viſa eſt. Nec moueor Græcorum interpretatione, qui interpretantur χαμόθεν, ἐξ ἐπιπέδου, hoc eſt, de plano.

Χαμαιδικασταί, pedanei iudices, quorum commeminit Iuſtinianus, *conſtitut. 60. §. κελεύομεν. & vide Alciat. lib. 1. Parerg. cap. 41.*

CHARONIANVS libertus à Charonte dicitur, ea forma, qua horcinus, *Vlp. Inſti. tit. 2.* ab horco, id eſt, nullius, niſi Charontis, Plutonis, horci.

CHARACTER, figura, vel ſignũ, vel forma expreſſa, ex litera præcipuè. *Vlp. de teſt. l. ad teſtium.* Dum tamen (inquit) habuerit χαρακτῆρα.

CHARTA, eſt pagina ſcriptioni apta. Differt à papyro. Papyrus enim eſt materia, vnde chartæ præparantur: vbi verò expolita eſt chartæ nomen accipit Viglius *in 8. nihil autem. Inſtitut. de teſtam. ordin.* quæ diſtinctio iuuatur, reſponſo Vlpiani, *l. librorum. § chartis. ff. de leg. 3.* Chartæ adpellatio & ad nouam, & ad deletitiam refertur, *l. 4. ff. de bon. poſſ. ſecund. tab.* Chartis autem legatis, neque libri iam facti, neque cœpti ſcribi, neque membranæ, neque cæteræ ad ſcribendum materiæ debentur, *l. librorum, 52. §. 4. & l. chartis. 76. ff. de lega. 3.* Chartas autem epiſtolares penoris eſſe ait Seruius *apud Vlpianum, l. 3. § penult. ff. de penultim. legat.* & his continentur chartæ ad ratiunculam paratæ. *d. § pen.* At chartarum genera, & quo fierent modo, *explicant Plinius, lib. 13. cap. 12. & Iſidorus, libr. 6. ca. 10.*

Chartam deletitiam, *cuius meminit d. l. 4.* Græci vocant παλίμψηστον, *Cic. lib. 7. Epiſto. Epiſt. 18.* Nam, quod in palimpſeſto, laudo equidem parſimoniam, ſed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quàm hæc ſcribere. huius & commeminit Martialis:

Eſſe puta ceras, quamuis mẽbrana vocetur,
Delebis quoties ſcripta nouare voles.

CHARTIATICVM, *in l. diuus ff. de bonis damnat.* quod quaſi pro charta officialib. præſtabatur. Sic enim legitur in Pand. Floren. ſic & emendati vulgati Codices habent. *Alc. lib. 1. Par.* varie hoc vocabulũ conatur reſtituere: ſed parum ad rem, Florentinam lectionem confirmant Zonaræ verba in Nicephoro: ἱππόται ἐκ προσβάλλεσθαι ἔθος ἦν παρὰ τῶν ἐπαρχιῶν τὰ δημόσια, ἀπαιτεῖσθαι δὲ καὶ ὑπὲρ χαρτιατικοῦ τι τοῖς νομίσματι δύο κεράτια. Eodẽ autem modo dictũ videtur, quo Cerarium, *Verrina 5.* quod quaſi pro cera

cera pendebatur: ſicut & pulueraticum & pulueratium, quod vide ſuo loco.

χαρτοπρᾶται, Chartopratæ, *in titul. de colleg. & chartopra. & Numu. li.* 11. *C.* ſunt Chartarum, quæ ex prouinciis in vrbem tranſmittuntur, ſuſceptores & venditores. In Baſilicis eo. tit. περὶ συστημάτων καὶ χαλκοπρατῶν, repone χαρτοπρατῶν.

Χαρτοπρατία, Chartarum venditio, *l. vnica. C. de colleg. & chartopratis, lib.* 11.

Χαρτοφύλακες, magiſtri dicuntur ſcriniorum. Hinc

Χαρτοφυλάκιον *in c.* 1. *ext de prob.* dicitur ſcrinium, vbi chartæ reponuntur. vide Suidam.

CHARTVLARII, *in rub. de num. act. char. lib.* 12. *C. & l. nulli.* 10. *in fin. C. eod. & l* 3. *de cano. larg. titul. li.* 10. *C.* dicuntur, qui de cohortalibus officiis vniuſcuiuſque prouinciæ largitionales titulos retractabant, id eſt, qui chartas & codices tractabāt earum expenſionum, quæ pri uato principis ærario illatæ, magna ex parte in largitiones inſumebantur. De iis accipi debet, *l.* 1. *§. illi quoque. de præpoſ. ag. in reb lib.* 12. *C.* Hos Commentarienſes dictos ſcribit auctor Etymologici. Chartulariorum frequens mentio fit in Notitia Nouel. 8. Porrò Zonaras poſteriori bus temporibus, Chartularium, τὸν τῶν βασιλικῶν ὑπομνημάτων ἐπιστατοῦντα appellatum, Tomo 3. Annalium in Leone Iſauro ſcribit: atque eum, qui huic muneri præficiebatur, πρωτοστάτορα vocatum.

Chartularius cubiculi, quem Græci τὸν ἐπὶ κανικλείου vocabant, conſtitutiones ſubſcribebat, *vt nor. Conſtitu. Manuelis, cu ius commeminit Iac. Cuiac l.* 2. *C. de petit. bon. ſubl. lib.* 10.

CHASMA, Χάσμα, terræ hiatum ſignificat: eo verbo vſus eſt Vlpian. *l. cùm res.* 47. *§. fin. ff. de leg.* 1. *& alij Iuriſc. ff. in Pand.* ſæpè χασμάτιαν appellat Ariſtoteles, lib. 2. de Mundo: τῶν δὲ σεισμῶν οἱ μὲν συνιζήσεις ποιοῦντες εἰς τὰ κοῖλα, χασματίαι λέγονται. De hoc terræ hiatu loquitur Plinius, *lib.* 2. *cap.* 82. *Seneca lib.* 1. *Natur. Quæſt.* Chaſma vocat, cùm aliquod cœli ſpacium defedit, & flammam dehiſcens, velut in abdito oſtentat.

CHELYNIAS, *in l. fi. §. ſpecies. D. de publica. & vectig.* gemmam eſſe Indicam, teſtudinis oculo ſimilem putem, *ex Plinio lib.* 37. *c.* 10.

Χειρέμβολον, *in l. §. & ſunt quidam. D. naut. caup. ſtab.* eſt ſignum à magiſtro nauis, in prora reſidētis, manu datum, quo nautis imperat, vt aliquid faciant, ſeu aliquem recipiant, vel non recipiant, *Alcia. lib.* 1. *Parerg. cap.* 44. *interprete.*

Χιλίαρχον, mille militum ducem, Vlpia. *l.* 1. *D. de teſtib. milit. recte appellat.*

CHIROGRAPHVM, χειρόγραφον, ſcripturam priuatam manu cuiuſque ſuſcriptam, ſubſignatámque ſignificat, *apud H. Modeſt. l. ſi chirographum. D. de probat.* Eodem ſignificatu alibi ſæpè reperias. Itaque generale nomen eſt, ad omnes huiuſmodi cautiones pertinens, *l. pen. D. de teſta.* & ſæpè apud Cicer. & alios veteres. fecit autem conſuetudo, vt chirographum propriè appelletur συμβόλαιον γραμματεῖον, *vt ait Heſychius*: id eſt, cautio ad contractus pertinens: & propriè libellus, quo quis pecuniam ſe debere ſcripſit. Itaque Aſconius in Verrin. 111. Inter ſyngraphas, inquit, & cætera chirographa hoc intereſt, quòd in cęteris tantùm quæ geſta ſunt, ſcribi ſolent: in ſyngraphis, etiam contra fidem veritatis pactio venit, & non numerata pecunia, aut non integrè numerata, pro temporaria voluntate hominum ſcribi ſolet, more inſtitutóque Græcorum: & cæteræ tabulæ ab vna parte ſeruari ſolent: ſyngraphæ ſignatæ vtriuſque manu, vtrique parti ſeruandæ traduntur. *Hæc ille.* Hoc etiam ἰδιόχειρον vocat Leo, *l. ſcripturas.* 11. *C. qui pot. in pign.* pro ſigno ipſo teſtis accipitur, *Paulo. l. pen. D. de teſtament.*

Chirographo legato venditóve, non ſolum tabulas, ſed & debitum, & nomen, legata, venditáve intelligi rectè ſcribit Vlpian. *l. ſeruum filij. § eum, qui chirographum. D. de leg.* 1.

Chirographum inane appellat Vlpianus, cùm debitum eſt in ſolidum ſolutum, *l.* 18. *D. de ſolut.* Solutione chirographo inani facto, & pignorib. liberatis, nihilominus creditor, vt inſtrumenta ad eum contractum pertinentia, ab alio quàm debitore exhibeantur, agere poteſt. Inane etiam dici poteſt, quod ſine cauſſa factum eſt.

CHIROGRAPHARIVS creditor, qui ex ſolo chirographo nititur, & ſibi cauit, *in l. pro debito. C. de bon. auct. iu. poſſi.* quod & expreſsius oſtendit Paulus

lib. 5. Sent. tit. 26.§.fi.Idem,l.38.§.1.D.de priuil.cred. Reſpublica creditrix omnibus chirographariis creditoribus præfertur. Opponuntur autem iis, qui Hypothecarij dicuntur,*l.cum tibi.*10. *C. qui pot.in pignor. & l. 4. & 6.Cod.de priuileg. cred.* Hinc

Chirographarius debitor, qui chirographo,& cautione promiſit,ſéque obligauit, *l. ſi ſoluere. C.de nouat.& l.vnic.C. etiam ob chirog.pec.pign.ten.*

Chirographaria pecunia, quæ ſine pignore ſolo chirographo comprehenſa eſt,*rubric.C.etiam ob chirograph.pec.* Et

Chirographaria inſtrumenta, *l. fin.C.ſi cert.pet.* tabulæ quibus continentur huiuſmodi cautiones.

Chirographaria actio dicitur, quæ ex chirographo naſcitur.

CHLAMYS, inter puerilia veſtimenta recenſentur ab Vlpiano,*in vulgatiſſima l.veſtis.D.de aur.& arg.lega.* Suidas autor eſt, Numam primùm Romanorum regem clamyde vſum eſſe, cùm legationem Iſaurorum excepiſſet,rationémque eorum habitus percepiſſet, *Vide Bayſium,in d.l.veſtis,latè diſputantem.*

CHOENIX, quæ & maior libra apud Athenienſes vocabatur, fuit menſura tritici, quantum quiſque vno die comederet,ſextarium Gaza vertit:pendebat eorum drachmas 150. hoc eſt, 7.& 20.vncias Græcas: noſtra autem menſura ſeſquilibram. Eius chœnicis dimidium,drachmarum 75. libra, ſeu libella dicebatur, *cuius ſit mentio in l.iudice..C.de epiſc.aud.* qua iubent Impp. Honor. & Theodoſi. duas libellas, id eſt, chœnicem victualis ſubſtantiæ, cuſtoditis præſtari,quod etiam olim fieri ſolitum oſtendit Pythagoræ ſymbolum. Chœnici ne inſideas.Cuius explicationem pete ex Chili.Eraſmi,& c. 17.lib. 1. Parerg. Alcia.hac voce libra,ſeu libella Paulus vtitur *in l.ſeruis vrbanis. de legat.* 3. qui,ait, Quod maximè ex libellis familiæ, item cibariis deprehendi poterit. Accurſius pro albis panib.inſcitè exponit.

CHOMATA, χώματα, quid ſint, interpretatur Vlpianus, *D. de extraord. crim.l.ſaecularij.* Chomata, inquit, ſunt aggeres,qui ſolent aquam Niliacam continere. χῶμα autem Græcè dicitur agger,terra aggeſta,cumulus terræ, vel lapidum.

CHORAGROS,Græcum eſt verbum,*Theodoſio, & Neuterio auctoribus, in lib.de limitib.* quo villa ſignificatur, ἀπὸ τῆς χώρας,& ἀγρῶ.

Χωρεπίσκοπος, *in Græca conſtitu. C. de epiſc & cler. & cap. Chorepiſcopi.* 78. *diſtinct.*dicitur, qui ab vrbis epiſcopo certo vico,vel pago præficitur:vnde à Papia regionarius vocatur. Fuêre huiuſmodi multi,eccleſia naſcēte,poſtea ſublati:idque Damaſus Pontifex ſignificauit,*in Epiſtolis d.cap.Chorepiſcopi.* ſic enim ibidē ſcribendum,non correpiſcopi.

CHORVM,apud Africanum,*l.cum eiuſdem.*34.D.*de ædil.edict.& Celſ.l.ſi chorus.*79.D.*de leg.*3.& in comœdiis Ariſtophanis, maximè in Pluto, accipere debemus cœtum, ſiue multitudinem canentium. Nam multorum vocibus, & concentu conſtat.Sic eodem ſenſu Chorum clericorum pſallentium dicimus Chorus μετωνυμικῶς locum ſignificat, qui pſallentes continet, in Decretalibus Pontificum Epiſtolis, *cap.dilectus.ext.de praben.& dignit in antiq.*

Χρημάτων appellatione Iuriſcōſultis, tam mobilia,ſéque mouētia, quàm immobilia continentur: pro rebus hæreditariis accepiſſe viſus eſt Solon apud Demoſthenem, in ea quæ πρὸς στέφανον ψευδομαρτυρ β.eſt oratione χρατεῖν τῶν χρημάτων. Huius quidem verbi ſignificatio ita eſt latiſsima, vt pecuniæ Latinis, *vt docet paſſim Iuriſcoſſ.potiſſimùm.*D.*de ver. ſign.l.* 178. *& l.* 222. περὶ τῶν χρημάτων. *I. Pollux.lib.*3.*ca.*10.*& lib.*9.

Χρηματισμὸν prænomen interpretatur Theophilus,*in §.ſi quis in nomine. Inſtit. de legat.* qua de re conſule Anton. Aug. lib.3.Emend.c.8. Aliàs χρηματισμὸς pro reſponſo iudicum ius reddentium. *Athenæus. de Dionyſ.* τοὺς δὲ χρηματισμοὺς ἐποιεῖτο τοῖς ἐγκαλοῦσιν, περιπατῶν καὶ ἐν τῷ τῶν καιρῶν.... Poſtulationibus adeuntium reſpondebat,circa intermedia.

Χρῆσις,id eſt,vſus,Vlpian.ſed ſi χρῆσις, ait,ſit relicta, an vſus ſit, videndum, *l.ſi habitatio.§.1.D.de vſu & habit.*

Χρῖσμα vnctionem ſignificat, quæ conficitur ex oleo & balſamo, *c. vnic.§. ad exhibendum autem,extr.de ſacra vnctio.* quo verbo vſus eſt B. Ioannes epiſt. 1. c. 2.καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε,&c.

CHRISTIANORVM appellatione Epiſcopos contineri, *in l.Chriſtianos.*

nos.C. de epiſc.aud. & l fin. C.de poſtli.re-uer. Azo & Accurſius, in dict. l.Chriſtianos. ſcripſere. Niſi dicas pro cœtu Chriſti fidelium accipi, quibus pro captiuorum redemptione hoc officium pietatis incumbit. Prior tamen interpretatio potior viſa eſt: *iuuatur Nouella Iuſtiniani conſtit.*131.§.εἰ δὲ καί τις. Chriſtianus autem rectè vtitur ad perſequendum ius ſuum ſcriptis legibus, quia lex eſt creatura & ordinatio Dei, id eſt, conſeruatio ciuilis iuſtitiæ. Nam policitus ſtatus eſt Dei opus, etiamſi perſonæ ſint impiæ, & abutantur tali ordinatione. *Paul Roma.* 13. Non eſt poteſtas, niſi à Deo. Et *Pſal.*81. Ego dixi, Dij eſtis, hoc eſt, gerentes officia diuina: quæ ſunt, conſeruare iuſtitiam, & iudicia, defendere innocentes, punire delicta, militiam legitimam exercere, ad defendendum bonos. Chriſtiani autem dicuntur à CHRISTO, *l.1.C.de ſumma Trin.* Sic & Chriſtianus actiones ſibi competentes, velut inſtrumenta exigendi debiti, exercere poteſt ſecundum iuris preſcriptum, modò ſemper ambiat concordiam bona fide.

Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. Id eſt, aurea pro aureis, & centum bubus emenda pro nouem iuuencis redimendis. Hoc Carmine Homeri lib. 6. Iliad παροιμιακῶς vſus eſt Iuſtinianus, *in Proœmio Digeſt. incip. omnem in fin.* quo permutationem inæqualem ſignificat. Quod & M. Cicero *lib. 6. Epiſtol. ad Atticum. Epiſt.*1. indicat his verbis: Habes ad omnia, non vt poſtulaſti χρύσεα χαλκείων, ſed paria paribus reſpondemus. & Gellius *lib.2. cap.* 23. ſatis apertè oſtendit, diſparitatem notans. Aliâs effertur, Diomedis & Glauci permutatio. Vide Eraſm. in Chiliad.

CHRYSOLITHI, inter gemmas perlucidas recenſentur ab Vlpiano, *l. cùm aurum. §. perueniamus. D. de aur. & argen. lega.* eam eſſe colore aureo tranſlucidam ait Plinius, *lib.* 37. *cap.*9. Hanc commemorat Iſidorus, *lib.* 16. *Etymol. cap.* 14.

Χρύσαμμος, vide ſuprà in verbo Balluca.

CHRYSVLCA, aqua vulgò Aqua fortis vocitata, cuius vi aurum à quocunque metallo deduci ſcribit *Alcia. lib.* 3. *Parergωn, cap.*11. cuiuſmodi ars Vlpiani temporibus inuenta nō erat, vt ex eiuſdem reſponſo colligit idem Alciatus, *quod extat l.idem Pomponius.*5.§.1.*ver. ſed ſi deduci. D.de rei vend.*

C I

CIBARIORVM appellationa neque habitationem, neque calciarium, neque veſtiarium contineri Vlpianus rectè ſcribit *l.diariis.* 21. *D.de alim. & cib.* ideóque de cibo tantùm accipienda putat. & vide infrà, Cibus. Eam quoque ſignificationem videtur indicaſſe Varro, *lib.4.ling.Lati.*

CIBILLAM, à cibo duci rectè cenſet Varro, *lib.4.ling.Lat.* eámque eſcariam menſam dici: prius erat quadrata, poſtea rotunda facta: quæ omnia confirmant Vlpiani interpretationem, *d. l. diariis.* vt non immeritò cibaria à veſtiariis ſepararint, Scæuola *l. Gaio.*13. *D. de alim. & cib.leg.* & Paulus *l.Lucius.* 12. *D.eod.* In alimentis diuerſum Modeſtino placuit, *l.4.D.eo.* At libri veteres apud Varronem, *vt refert Turn. in ſuis, in Varr. comment.* Cillibam legunt. Hinc *Feſtus,* Cillibæ erant menſe rotundæ: atque dictas à cibo per traiectionem literarum aut ſyllabarum, vt fieri poſſe alibi Varro dixit. Putat tamen Turnebus non à cibo ſic deductas, ſed à Græco κίλλιβας, quo ſignificatur menſa tripes.

CICATRICEM in note adpellatione contineri ait Vlpianus *l.1.§.fin. D. de fugit* quod & videtur obſeruaſſe Baldus (cuius loco Bartolum citant lexicographi) *in l. ſi quis metallum. C.de pœn.* cā igitur euidentem rectè appellat idem Vlpianus, *l.quæritur.§.fi.D.de ædil. edict.* remanet enim vulnere ſanato.

CIERE dicitur, qui nominat.

CILICIA vela, *Caßius apud Vlpianum, l. quæſitum.* 12. *§. ſi domus. D.de fund. inſtruct.* texta de pilis, in caſtrorum, nautarúmque vſum, ſcribit Aſconius: *ſic & accipienda ſunt in l.fundi, §. quæ tabulæ. D, de actio.empt.* Sic dicta, quòd in Cilicia (*ſic autem legendum, vt & Flor. Pand l.*1. *in fin. D. de cenſibus.*) eorum vſus ortus eſſet, vel potiùs à ciliis, ex his coacta veſtimenta vulgò Feltra vocamus: nempe τὰ ἐκ τριχῶν συντιθέμενα. Hinc Coucilare verbum Fullonum. *Varro lib.* 5. *de Ling Latin.* apud Fullonem veſtimentum cùm cogitur, conciliari dicitur. De his accipiendum Virgilij verſum lib. 3.

Georg. Seruius admonuit:

Nec minus interea barbas incanáque menta,
Cinyphij tondent hirci, ſetáſque comantis
Vſum in caſtrorum & miſeris velamina nautis.

In vſum, inquit, caſtrorum, ideò dixit, & quia de ciliciis polhuntur loricę, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis poſſit adhærere.

CILICII termini à Cilicio Saturnino Centurione legionis 27. dicti *in li. de Limitibus variorum. auct.* fit mentio.

CILICIVM, veſtimentum pilis hircorum & caprarum textum, *cap. qui ſanctus. de pœnit. diſt.* j. *& de pœn. diſtinct.* 3. *cap. Achab Rex. quod pœnitentium erat dd. cc.* Sic autem vertit B. Hieronymus, *vt refert Gratianus.* Idem B. Hieronymus in Eſaiam: Cilicina tunica habitus fuit prophetantis populi delicta plangentis, pro quo 70. interpretes σάκκον ex Hebræo dixere.

CINCIA lex, vide infrà Lex.

CINGERE arborem, vetuſtè, pro illam in orbem deglabrare, ſeù delibrare. *Paulo arbo. furt. cæſ. l. cædere.* Cingere, ait, arborem, eſt illam deglabrare. *Vlpia. l. furtim. D. eod. & Alphe. locati. l. in lege locationis.* Néve quem cingere, cædere, vrere finito. Cingere præterea notiſſimæ ſignificationis eſt, à quo ſignificatu ducitur participiale nomen.

CINCTVS, a, um, *apud Marcellum in l. Titius. 25. D. de milit. teſta.* quod quidam de eo milite accipiendum putant, qui tribunatui, aut muneri alicui præficitur. Titius priuſquam Tribunus legionis factus eſſet, teſtamentum fecit, & poſtea cinctus, manente eodem teſtamento deceſſit, *Paulus l. quod dicitur.* §. j. *D eod.* Miles teſtamentum fecerat: deinde non ignominiæ cauſſa miſſus rurſus cinctus eſt in alia militia. Sed & ad alios poteſt referri qui alicui alij adminiſtrationi præſunt, veluti in conſtitutione Theodoſij & Valentiniani Impp. *l. 2. C. vt dignit. ord. ſeru. lib.* 12. quo loco pro cunctis, legendum Cinctis, vt & res ipſa docet, & vetera exemplaria admonent. Poteſt tamen dici *in d. locis Marcell. & Paul.* de eo qui ad militiam conſcriptus, miles factus eſt. Moris enim fuit antiquis, vt togati ciues eſſent in militia: ſed prælium inituri, præcingerentur. Inde teſtamenta in procinctu, quemadmodum Plutarchus in Coriolano teſtatur. Sed eo more ſublato, cingulum manſit perpetuo: vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebantur, plerunque diſcingebantur. qua pœna vſum Marcellum Liuius lib. 6. teſtatur: Augustum verò, Suetonius.

CINGVLVM, tranſlatitiè ſumi pro adminiſtratione in iure ne quiſquam omnium addubitat, quin & pro dignitate ipſa, *l. 2. C. vt dignita. ord. ſer. lib 12. & l. omnes C. de meta. & epide. eod. lib.* Sed & pro dignitatis titulo accipi ſolet, *l. fi. C. de præpoſ. ſac. cubic. lib.* 12. Cingulum autem depoſitum, adminiſtrationem poſitam & finitam interpretari oportet, *in l. 2. C. vbi de ratiocin. agi oportet.* Cinguli præſcriptionem, exceptionem fori declinatoriam ob priuilegium accipere debemus, *l. fina. de adpa. mag. milit. lib. 12. C.*

CINCTVM LIMVM adpellari ait Hygenus libr. de limitib. agr. purpuram tranſuerſam.

CINNAMOMVM, *cuius commeminit Marcianus, l. fin §. ſpecies. D. de publicanis.* fruticis in Æthiopia naſcentis genus: cuius vis in cortice eſt, *de quo Plinius lib. 12. c. 20. & Dioſcorides libr.* j. Rariſſimum etiam ſ[uo] tempore fuiſſe hoc fruticis genus ſcribit Galenus, nec alibi conditum quàm in ſcriniis Imperatorum. Sunt tamen qui exiſtiment, aliud nihil eſſe, quàm quod nobis, *fine canelle.* Vide Garchiam ab Orto.

CIPPVS columna dicitur, quæ cum inſcriptione ad conſeruandam alicuius rei memoriam erigi ſolet, Græcis στήλη cuiuſmodi etiam in defunctorum monumentis erigi conſueuere. de quo accipiendus eſt Horatius lib. j. Sermon. Satyra 8.

Mille pedes in fronte trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum ne ſequerentur.

Pontificiis verò truncum ſignificat, aut lignum inornatum, perforatum in modum capſæ: in quo pecuniæ oblatæ, donatæve eccleſiis reponebantur, *Clemen. exiui. §. quocirca quæſtus. de verb. ſign. vbi gloſſa.*

CIRCA ad locum referri putat Iſidorus, quod & Proculi teſtimonio com-

comprobatur, *in l. Rutilia Polla. D. de contrah. empt.*

CIRCENSES, quaſi circuenſes dictos putat *Caſſiodorus li. 3. variarum ad Fauſtum*, propter à quòd apud Antiquitatem rudem, quæ necdum ſpectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enſes, & flumina locis virentibus agerentur. Certaminis Curulis genus erat, *quod commemorat Alexand. Neapol. lib. 5. Genealo. Dier. cap.* 8. Hinc

Circenſes equi apud Hermogenianum, *l. j. D. de mune. & honor.* & Circenſes ludi, *in l. ciuitatibus. D. de legat. j.*

CIRCITORES, Circuitores, antiquis (vnde & Circites apud Feſtum, circuli ex ære facti) *Vlpiano in l. cuicunque. 5. in princip. D. de inſtito.* dicuntur quibus lintearij, vel veſtiarij dant veſtem circunferendam & diſtrahendam: quos & inſtitores dici poſſe refert. In re verò militari adpellantur, *Vegetio lib. 3. capit. 8. de re milit.* qui vigilias circumibant, & ſi qua emerſiſſet culpa, renuntiabant. Tribuni, inquit, eligunt, qui vigilias circumeunt, vt renuntiet, ſi qua emerſerit culpa, quos circitores adpellant: nunc militiæ factus eſt gradus.

CIRCVLATORES, *Paulo, l. vlt. D. de extraord. crimin.* qui ſerpentes proponunt. & circumferunt. Hoc verbo vtuntur M. Cicero in Epiſto. & Seneca li. Beneficiorum: illos Greci vocant, ἀγύρτας, καὶ ὀχλαγωγοὺς καὶ περιοδευτάς.

CIRCVMCIDERE, *apud Modeſtinum l. circumcidere. D. ad leg. Corn. de ſicar. & apud Paulum libr. 5. Sentent. titul.* 22. ſignificat per circulum incidere & amputare: quod & ſummus Nomotheta DEVS æternus iuſſerat Geneſ. capite 17. formam ibidem docens, καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν. *Quam rem Paulus Apoſtolus Galat. 5. Lucas Actor. 15. Tertullianus lib. aduerſus Iudæos. & libr. 5. aduerſus Marcionem explicant, & extra de Baptiſ. & eius eſſe. cap.* 1. Ciues autem Romani ſi ſe aut ſeruos ſuos circumcidi paterentur, relegabantur, ademptis bonis: atque hi qui circumcidebant, capite puniebantur, perinde ac ſi caſtraſſent.

CIRCVMDVCERE, eſt fraude obrepere, & obtegere, *Tertulliano lib. de pœn. in med.* Circumducere etiam eſt inducere, tollere, delere, & ad nihilum ponere. Hinc Circumduci cauſſi dicitur, *l. ſi præſes. C. quomodo & quand. iud.* cùm ob id, quia deſerta eſt, eius nomen ex cauſarum albo eximitur. *Paulus l. 45. D. de re iud.* Acta apud ſe habita, ſi partes conſentiant, & iudex hoc permiſerit, poteſt iubere ea die circunduci. Sic edictum circumducere. *Vlpian. l. 7. 3. §. j. ff. de re iudica.* Tum circumducendum erit edictum peremptorium, neque cauſſa cognoſcetur. Quod pragmatici dicunt, *le defendeur a congé auec deſpens,* quod fit non comparente actore in die dicta & aſſignata. Bud. in Forenſ. aliter expoſuit, ſed meo iudicio, malè.

Circumduci cognitionem, *apud Vlpianum, l. diui fratres. 27. §. j. ff. de liber. cauſſ.* cancellari interpretatur Accurſius. rectè Galli pragmatici dicunt *mettre à neant.*

CIRCVMFORANEOS medicos, qui ad fora properarent vertit Antonius Auguſtinus *libr. ſingulari ad H. Modeſtinum, l. ἐὰν δύο. ibi. περιοδευταί. D. de excuſa.* M. Ciceronem in Cluentiana imitatus. Pharmacopola ait, circumforaneus qui properaret, cui fora multa reſtarent, &c. περιοδευτὰς Circuitores verterat interpres Vetus: cuius ſententiam probat I. Cuiacius ad dict. l. ἐὰν δύο, aitque Circumforaneorum adpellatione vilitatem ſignificari. Circumforaneos dictos putat Iſidorus, quòd in modum rotæ circumferantur.

Circumfluẽs amnis inſulam facit, *l. ergo, ff. de acqu. rer domin.*

CIRCVMLVVIO, *Feſto libr.* 3. eſt ius prædiorum, (Hotom. prædiatorium legi vult) id eſt, cùm parte aliqua diuiſum flumen, agrum alicuius ita ambit, vt inferius vnitum, illum in inſulæ formam redigat, *l. adeo. 7. §. quod ſi. ff. de acqui. rer. dom.*

CIRCVMSCRIBERE Senatũ dixit Tullius, pro priuare auctoritate, *vt eleganter adnotauit Beatus Rhenanus ad Tertullianum in libr. de Patientia.* Circumſcribere etiam abrogare, & obliterare, frequens hoc ſignificatu verbum Iuriſconſultis & claſſicis auctoribus. *Cicero in libr. de finibus:* Circumſcriptis igitur iis ſententiis, quas modo poſui, &c. Circumſcribere etiam fallere ſignificat, v-

apud Græcos περιγράφειν. *Paulus l. exceptione ſ. 7. §. 1. D. de except.* Si quis fideiuſſerit pro minori viginti quinque annis circumſcripto. Plerunque autem in minoribus hoc verbum vſurpatur. *Cicer. lib. Officior.* 3. Circumſcriptio adoleſcentum lege Lætoria vindicata eſt. *Pro Cluentio*: Cùm omnis ab his fraus, omnes inſidiæ, circumſcriptionéſque adoleſcentium naſcerentur. Hinc

CIRCVMSCRIPTVS dicitur, qui dolo alterius decipitur, *l. item exigit. 16. D. de dolo mal. l. ſi ex cauſſa. 9. §. 1. D. de minor.* Porro autem is circumſcriptus non videtur, qui iure communi eſt vſus, *idque Zeno Imperator conſtituit. l. ſina. C. de in integr. reſtitut.* Hinc eodem ſenſu.

CIRCVMSCRIPTIO, Græcis κατασοφισμὸς, eſt cum quis ſcripto quidem legis paret & ſatisfacit, ſed non etiam menti, *cuius duo exempla exponit Cuiac. obſ. li. 13. cap. 24.*

Circumſcriptorem colubrum, hoc eſt, deceptorem, adpellat Tertullianus.

CIRCVMVENIRE eodem ſenſu quo circumſcribere, hoc eſt, accipere, accipitur. *l. in cauſſa. 16 §. penul. D. de mino. idque l. 3. §. dolum. D. de dolo mal.* Sunt etiam qui putent circumuenire quem poſſe ſine dolo.

CIRCVMSTANTIA alicuius loci, intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bartol. *in l. item apud Labeonem. §. conuitium. D. de iniur.* Circumſtantiæ autem, quæ in iure variant omnia, vt æquitas, inde colligatur, ſeptem ſunt: Cauſſa, quare aliquid factum ſit, perſona, quis, & cum quo fecerit: locus, vbi factum ſit, tempus, quando factum ſit: quantitas, magnũ an exile ſit: qualitas, quomodo factum ſit: euentus, an metu, vi, errore, dolo, culpa, caſu fortuito factum ſit. *Claudius Saturninus in l. aut facta. D. de pœnis.* Secundum iſtas enim circumſtantiarum ſpecies, æquitas iubet ius ſummum vel intendi, vel remitti. Circumſtantias dictas quidam putant, quæ in vnaquaque controuerſia quæri ſolent, & quaſi quæſtionem circumſtant. Has diligenter attendendas ſuadet I. Chryſoſtom. *Hom. 10. in Matth. & 23. q. 8. occidit.* Circumſtantiam videtur definire Angelus Claudaſius in dictione Circumſtantia, quæ circumſtat actum quaſi extrinſecus extra actus ſubſtantiam conſideratum. Oldendorpius verò ſic definit: Circumſtantiæ ſunt notæ rerum, & perſonarum communes & externæ, ex quibus æſtimatur iuris definitio, non ſolum in pœnis delictorum, verùm etiam in omnibus contractibus & humanarum functionum negotiis.

CIRCVS, propriè ſignificat omnẽ in gyrum ambitum, vt vult Seruius, *apud Macrum l. 3. D. operibus public.* locus eſt muris ſeptus, in quo Curulia certamina peragebantur, Virgilius libr. 5. Æneid.

-mediáque in valle theatri.
Circus erat.

Fuerunt autem tres circi Romæ: Circus maximus inter Palatium & Auentinum: circus Flaminius, qui & Apollinaris: & circus Neronis, in Vaticano.

CISIVM, vehiculi genus eſt biroti, *inquit Nonius*, quo nunc etiam Hungari vtuntur. *Cicero pro Sex. Roſcio*: Decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis peruolauit. Hinc

CISIARIVS, ipſius ciſij auriga & moderator, Vlpianus carucharium adpellat, *l. item quæritur. 13 D loca.* Item quæritur ſi ciſiarius, id eſt, carucharius, dum cæteros tranſire contendit, ciſium euertit, & ſeruum quaſſauit.

CISTA, hoc eſt, capſa, Græcum verbum, éſtque vaſis genus ad veſtes reponendas, & id Vlpianus expreſſit *l. 3. §. ſi ciſta. D. depoſiti.* quod & Iulij Pollucis teſtimonio comprobatur *libr. 7. c. 19. & libr. 10. cap. 6.* Notandum autem obiter, ciſtas, in illa phraſi Cicer. Ciſtas deiicere, ſumi pro vaſis, in quæ populus per pontes tranſiens, tabellas ſui ſuffragij mittebat. At Ciſtiphoros, numos Aſianorum fuiſſe, ſic appellatos, quòd in eis ciſtiferi eſſent ſculpti, qui ſacrorum myſticorum ciſtis incluſorum arcana ferebant, vt in Cybeles myſteriis, Bacchi orgiis, Cereris initiis. Calebant autem paulo minus ſemidenario Cicero huius meminit in epiſtol. ad Atticum. Ciſtigeros verò Martialis eos homines appellat, qui & pro contemptiſſimis & deſpicatiſſimis habebantur:

-Dum non vis niſi lato Gellia clauo
Nubere nupſiſti Gellia ciſtigero.

CISTER-

CISTERNA inde dicitur *Feſto lib.*3. quod ſit ↄis, id eſt, infra terram. Nam ciſterna non habet perpetuam cauſſam, nec viuam aquam, ſed locus eſt ad colligendam aquam pluuiam aptus, imbribúſque concipitur, *l.* 1. *§.hoc interdictum.D.de font.* Ciſternam quoque aquæ, & vini dixit Vlpianus, *l.vulgaris.*2.*§.ſed ſi de nau.*D.*de furtis.*pro loco effoſſo ad vini aquæve cuſtodiam.

CITARE, eſt per præconem vocare in ius, *l.diuus.*7.D.*de in integ. reſt. & l. poſt edictum.*73. D.*de iudic.* Et poſt edictum peremptorium impetratum, cùm dies eius ſuperuenerit, tunc abſens citari debet: & ſiue reſponderit, ſiue non reſponderit, agetur cauſſa & pronuntiabitur. *Cic.pro Flacco:* Citat præco magna voce legatos Æmonenſes. Hoc enim fiebat, cum pro tribunali ſtans & vociferans, in iudicium euocaret. Et citare id teſtimonium, *Venuleio. l.in teſtimonium,* 20. *D.de teſtib.* prouocare ad iudicem ad dicendum ferendúmque teſtimonium. Citare autem pæana, & minutionem, *vt legit Turn. apud Cic.in libr. de Oratore,* Græcis ſunt παιωνίζειν & μινυρίζειν, vt illud ſit contentionis vocis, hoc remiſsionis. *Vide Turn. Aduerſ. libr.* 1.*cap.*11.

CITATVS reus, apud Papinianum *l.inter* 10. *D. de public.iud.* Liuius libr.j. Patres, ait, in Curiam per præconem citari iuſsit M.Fabius, In publicis (inquit) certè iudiciis vox illa præconis, præter patronos, ipſum qui egerit citat. Hoc verbum retinuerunt pragmatici eccleſiaſtici apud Gallos. Curiæ (quas vocãt) ſeculares pro hoc dicuntur *adiourner,* quaſi dicas ad diem in ius vocare.

CITATIO, ita diffiniri videtur ab Al.Alciato rubr. *C. de in ius voc.* vt ſit actionum inſtituendarum principium. quæ diffinitio comprobatur *§. omnium, Inſtit.de pœn.temer. litig.* Sed & aliter diffiniri poteſt, ut ſit in ius vocatio, *per l.*j. *D.de in ius voc.* Nam cùm quis de alio conqueritur, & querimonia ſua coram iudice eſt depoſita, iudex emiſſo citationis edicto, ad eius inſtantiam vocat, vel inuitat illum ad ſe, in quem agere deſiderat qui conqueſtus eſt. Sed enim ſi in edicto iudex vel prætor adiiciat hanc clauſulam: Si in die præſcripto non veneris, quaſi contumax condemnaberis, vel reputaberis: tunc edictum olim dicebatur peremptorium. Hodie autem ſufficit, quòd dicatur: Citamus talem peremptoriè. Et eſt quadruplex modus citandi, *ſecundum Guil. de Mont. Lau.* Primus, per nuncium literis citatoriis: ſecundus per præconem: tertius per edictum valuis eccleſiæ adfixum, vel per compita, *Cle.*j.*de iudic.* Quartus fit ex iuris diſpoſitione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, *cap. conſuluit.de offic.deleg.* Item citationis ſunt tres actus: primus eſt præceptum de in ius vocando: cum iudex iubet nuntio vt citetur reus: ſecundus denuntiatio, cùm nuntius denuntiat citato, vt veniat: tertius relatio, cùm nuntius refert iudici ſe talem in tali loco citaſſe: Additur etiam quartus, ſcilicet comparitio citati: & quando citatus teneatur comparere, & ſi non comparet, mulctetur, *not.per docto. in c. præterea de dila. & de illis actibus vide ca. fin.de feriis.* Et nota quòd citatio eſt de iure naturali, *vt videre eſt in Clem.paſtoralis.de re iud.* Citatus ad locum morboſum, ſeu vbi aer eſt peſtilens, vel corruptus, non tenetur ire, cùm ſalutis hominum ſit ratio habenda, *l.recuſare,§.ſi quis alio.* D *ad Treb. & ibi per Bart. & docto.* nec citatus peremptoriè poteſt dici contumax ante libelli oblationem, *l.ſi finita.§.ſi plures.* D. *de dam.infecto.* Porrò citationis ſcopus hic eſt, vt citatum iudicio ſiſtat, iſque in iudicium veniat, *Alciato in rubr.C.de in ius vocand.*

Citationum genera duo excogitarunt interpretes: quædam enim verbalis eſt, qua præco vel voce, vel edicto quem vocat in ius: Realis, quæ fit, cùm perſona prehenditur, & in ius ducitur, trahitúrve, & in carceres conicitur: quæ perſonæ prehenſio, & captio, Græcis ἀνδρολήψιον adpellatur, Pollux lib.8.c. περὶ δικαστικῶν ὀνομάτων. Vtriuſque generis commeminere Accurſius & Bart. & alij *in l.conſentaneum,C.quomo. & quando iudex.* Sanè ſpecies quaſdam commemorat Bart.*in tract.in quibus caſib.citatio non valet.* Citationum alia genera conſtituit Io.Imbertus in lib. forenſium inſtitutionum. Vnum priuatum, quod perſonæ, domiciliòve fieri ſolet: alterum quòd publicè fit per compita ſono tubæ, quod ἀνακηρύσσεσθαι τῇ σάλπιγγι adpel-

lauit Plutarchus in Gracchi vita: vel edi-ctis compitatim, vel eccleſiæ valuis adfi-xis. *Clem.* j. *de iudic.* 5.

CITO, in veteri interpretatione Nouell. *Mandata princ.* §. *ſed & ſuſcipien-tes.* exponit Accurſius, hoc eſt, triginta dies. Cicero in Bruto pro fortaſſe vſur-paſſe videtur. Sed neque verbis aptio-rem citò alium dixerim. τάχα etiam, quod citò eſt Græcis, plerunque fortaſ-ſe valet.

CITA HÆREDITAS in libris legum Romanarum dicebatur diuiſa, *vt ex Feſto lib.* 5. *& Seruio Grammatico li-quet*, vide infrà Erectum.

CITATIOR aqua *apud Vlpianum, l.* j. §. 2. *D. de aq. & aqua plu. arc.* vehemē-tiori æquiparatur. In vulgarib. exem-plaribus eſt citior, quam rapidiorem in-terpretantur Albericus, Oldendorp. & Spiegelius.

CITHARA cum pſalterio malè concordat, prouerbium, *cuius fit mentio c. diuerſi. fallaciis. extra de cler. coniug.* quo ſignificatur, vitam actiuam ſeu laicalem malè concordare cum vita clericali ſeu contemplatiua. Cithara enim cùm ſit in-ſtrumentum habens plures chordas, & valde clamoſum, vitam denotat multis motibus & occupationibus deditam: Pſalterium verò, vitam clericalem ſeu contemplatiuam, quia ſonum tenuem vel exilem habet. *Vide ibi Abbatem Pa-nor. n.* 5.

CITRA in varios ferri ſignificatus ſubiecta demonſtrant. Accipitur ali-quando pro fine, *l. fi. D. de pub. iud. & l. vt fit.* 31. *D. pro ſocio. & alibi ſæpè eadem ſignifi catione.* Citra, exceptionis reſtrictioníſ-ve notam eſſe cenſent, *Accurſio duce, Bartol. Bald. & alij in l. tranſigere. C. de tranſact. & Alciatus lib.* 5. *Paradox. c.* 9. Idem tamen Alciatus *in d. l. tranſigere,* eā vocem citra. pro fine, accipiendam pu-tat: cuius expoſitionem, tacito auctore, probat B. Briſſonius lib. 3. de verb. ſigni-fic. Sumitur etiam pro præter, *l. vlt. D. de calum.* ibi, & citra pretij æſtimationem. Quandoque ſumitur quibuſdam priua-tiuè, ſeu negatiuè. *l. ſi filia* §. *Papinianus.* (aliàs eſt lex incipiens *ſi vni.*) *D. familiæ erciſcundæ.* Ponitur etiam aduerſatiuè, & accipitur pro contrà. *l. ſeruus. D. de nouat.* Verius tamen eſt, vt ibidem ſumatur pro fine.

CITREÆ menſæ, ex citri materia elaboratæ, olim celebrabantur. *Paulus D. de actio empt. & vendit. l. ſi ſterilis.* §. *quamuis.* Veluti menſas quaſi citreas e-mat, quæ non ſint. Huiuſmodi menſa-rum meminit Petronius Arbiter.

- Afris eruta terris

Citrea menſa, &c.

CIVIS dictus eſt, quòd in vnum coëat cœtum, & ſub legibus viuat po-liticis, *vt ex M. Cicerone conſtat.* Ciuium quoque adpellatione continentur ij qui vtuntur priuilegiis, & ſimilibus actibus ciuitatis, & ſuburbiorum incolæ. *Alcia-to l. vrbis.* 2. *ff. de verb. ſign. & ante eum A-lexandro Imolæo rubric. ff. de ſol. mat.* Ciues autem originem, manumiſsione, adie-ctione, & adoptione fieri, diui Princi-pes reſcripſerunt, *l. ciues. C. de incolis. libr.* 10. Atque Ciues Romani ſunt Vlpiano *in Epitom. tit.* j. liberti, qui vindicta, cen-ſu, aut teſtamento, nullo iure impedien-te manumiſsi ſint. quod & Iuſtinianus probat *Inſtit. de libertinis.* §. *fin.* In genere Ciues Romanos eos adpellat Vlpianus. *l. in orbe. D. de ſtatu homi.* qui in orbe Ro-mano ſunt: idque diuus Antoninus con-ſtituit. *Vide Alciatum lib.* 2. *Diſpunctio-num c.* 21.

CIVILIS actio, hoc eſt, præſcriptis verbis, *Vlpiano l. ſolent. ff. de præſcrip. verb.* Ciuiles etiam actiones ex legitimis & ciuilibus cauſsis deſcendentes, ad diffe-rentiam earum, quas prætor ex ſua iu-riſdictione comparatas habet, §. *ſed iſtæ, Inſtit. de actionibus l. vltim. D. de conſtit. pecun.*

Ciuilis dies, incipit à media nocte, inſequentémque mediam noctem finit, *l. more. de fer. D.* & vide infrà Dies.

Ciuilia iudicia, vide infrà iudicia.

Ciuile ius, vide infrà Ius.

Ciuile negotium, hoc eſt, legitimum & iure ciuili receptum, & ex quo Ciui-lis actio oritur, *l.* 1. *D. de æſtimat.*

Ciuilis obligatio, vide infrà Obli-gatio.

Ciuilis poſſeſsio, vide infrà Poſ-ſeſſio.

Ciuiles res, in Theodoſij & Valenti-niani conſtitution. *l.* 2. *C. de perit. bono-rum ſubla. li.* 10. hoc eſt, ad publicùm per-tinentes, vel etiam ad ciuitatem & Rem publicam: cuiuſmodi ſunt opera publica *l. ſi quando. C. de operib. public.*

Ciuilia

Ciuilia verba, vide infrà Verba.

CIVILE pro iuſto, æquo, legitimo accipi ſolet, *l. ciuile. C. de furt. & l. cùm in fundo.* 78. §. *ſed & ſi non ſit.* D. *de iur. dot.* E-diuerſo Inciuile, inhoneſtum, illicitum, iniquum, & contra iuris ordinem, *l. inciuile. C. de rei vendic. & alibi ſæpe.*

CIVILITER interdum ſignificat, ciuili iure, vt cum dicimus ciuiliter quē obligari, *l.j. §. hæc actio. D. ſi menſ. falſ. mod. dix. l.j. §. ſi quis ita. D. de verb. oblig.* Exempla frequentiora ſunt, quàm vt referri debeat. Aliquando ſonat rectè, legitimè, & ex iuris ciuilis regulis, *l filius.* 28. §. *ſi quis eo. in fin D. de lib. & poſth. & l. 2. in fin.* D. *de acq. poſſeſſ.* Quandoque ſignificat, ſecundum iuris ciuilis rationem, *l. anniculus.* 134. *ff. de verb. ſigni.* quam interpretationem probat Alciatus, & ante eum Alberi us Roſatius ibidem. Non tamen improbandam putem expoſitionem Accurſij, *d. l.* 134. explicantis ciuiliter, id eſt, ſecundum conſuetudinem ciuium, & loquelam, *per l. anniculus.* 132. *ff. eod. tit.* Interdum ciuiliter ſignificat eo modo, eáque formula, quam Iuriſconſulti excogitarunt & tradiderunt. Hinc Pomponius *in l. penult. ff. de ſolut.* ſcribit verborum obligationem ciuiliter per acceptilationem tolli, non rei naturam ac ſubſtantiam : id eſt, conſenſum & pactum ſpectans, ſed modum ac formam aduentitiam: cùm Vlpian. *in l.* 8 *in fin. ff. de acceptil.* apertè dicat, Acceptilationem eſſe iuriſgentium : quatenus ſcilicet pactum conuentum, id eſt, ſubſtantiam ipſius actus conſideramus : vt acceptilationis materia ſit iuris gentium, forma verò iuris ciuilis. Hinc ciuiliter acquiri dicuntur, quæ iuris miniſterio verbis, ſine aliquo corporali facto acquiruntur, *l. ea quæ.* 53. D. *de acq. rer. domin.*

Ciuiliter agit, quod qui ſua priuatim intereſt, perſequitur : Criminaliter, qui publicum, *l. vnic. C. quando ciui. act. crim. præiud. & l. ſi. C de falſ.* Ciuiliter criminali perſecutioni opponitur, *l ſi. ff. de furt. & l. conſtitutionibus.* 37. *ff. de iniuriis.*

CIVICVM munus, pro ciuili accipitur *in l.* 4. *C. de fabricenſ. lib.* 11. vbi falsò legitur ciui commanere, pro ciuico muneri.

CIVITAS, eſt multitudo ſeu vnitas ciuium, in hoc collecta, vt iure ſocietatis viuat optimo, *ca. ſi ciuitas. de ſent. excom. lib. 6. Zaſius l. 2. ff. de origin. iur.* Cicero in Somn. Scipionis. In ciuitate. & vbiuis locorum, neceſſariò requiritur in primis verbum Dei : deinde magiſtratus, qui adminiſtret rempublicam: id quod gentes quoque, quanuis Chriſtum Seruatorem noſtrum ignorarent, lumine tamen naturali aliquo modo cognouerunt. Ideóque intra exempla iuris publici referuntur ſacerdotes, & magiſtratus, *in l. 1. §. 1. ff. de iuſtit. & iur.* Hac ratione Ciuitas adpellari ſæpe ſolet ἐκκλησία, hoc eſt, cœtus, vel congregatio non qualiſcunque, ſed conciliata in vnam ſocietatem communionémque fidei, & ſacramentorum : vnde Apoſtolus *ad Cor.* Eccleſiæ Dei, inquit, quæ eſt Corinthi. Et *Coloſſ.* 1. pro corpore ipſius, ait, quod eſt Eccleſia. Ciuitatis adpellatio aliàs accipitur pro iure ciuium ac libertate, qua ciues vtuntur. Vnde dicebantur olim ciuitate Romana donari : quorum exempla commemorat multa *Cicero pro L. Cornelio Balbo.* Item comprehenduntur horti. *arg. D de procur. l. præſens.* Item ciuitatis nomine non comprehenduntur diœceſes, nec è contrario. *c. Rodulphus, & ibi gl. extra de reſcript.* vocatur autem propriè ciuitas, quæ habet epiſcopum, *vt* 80. *diſt. in illis, &c. ſeq.* Ciuitas quoque poteſt adpellari etiam, quæ Epiſcopum non habet, *Alciato in cap pernicioſam. de offic. iud. ordin.* Ciuitas etiam ſolet vſurpari pro mœniis dūtaxat, & ædificiis. Sicut etiam Eccleſiæ ſignificatio ad paucos ordines redigitur, adeóque ad templum materiale, *in tit. C. de ſacroſanct. eccle. & de his qui ad eccleſ. confug. in rub.* Ciuitas autem augenda, magno adhibito delectu. Nam admittere paſſim omnes, populoſam quidem, non autem magnam ciuitatem facit. Et Socrates lege cauit, ne parua ſit ciuitas, nec magna, ſed vna, & ſufficiens, *vt refert Zaſius l. 2. in princip. D. de orig. iur. ex Ariſtotele lib.* 1. *ἠθικῶν.* Quamobrem *Cicero in Orat. pro L. Flacco,* eleganter aduentitiam illam ocioſorum hominum multitudinem, adpellat fæcem ciuitatis. vt quæ nulli proſit, multos autem oneret.

C L

CLABVLA, vehiculi genus eſt. Hinc

CLABVLARIS curſus, in Leonis

conſtitutione, *l.curſum.22.de curſu public. l.12. C. vt curſus vehicularis.* Vide CLAVVLARIS CVRSVS.

CLADEM quidam à calamis comminuendis ductam exiſtimant: atque ideo pro calamitate accipitur, *in l.1.C.de iur.emphyt.* quaſi clàm data ſit, vt Papias ſcribit. Hinc Gladium deduci vult *Varro lib.4.ling.Lat.*

CLAM à clauibus deduci putat Feſtus lib.3. quòd his, quæ celare volumus, claudimus.

CLAM FACERE videtur Caſſio *apud Vlpianũ, l.3.§.fin.ff.quod vi, aut clàm.* qui celauit aduerſarium, neque ei denunciauit: ſi modo timeat eius controuerſiam, aut debuit timere. Et Ariſto *apud eundem ibidem,* Clàm quoque facere eum putat, qui facit celandi animo eum quem prohibiturum intelligeret, aut exiſtimat, aut exiſtimare debet ſe prohibitum iri. Seruius etiam, *apud Venuleium, l.4.ff.eod.tit.* putat eum Clàm facere, qui exiſtimare debet ſibi controuerſiam futuram: aut etiam (*vt Vlpianus ait, l.5.D. eod.*) qui aliter fecit, quàm denunciauit: vel qui decepto facit eo, ad quem pertinuit non facere: vel conſultò tum denuntiat aduerſario cùm eum ſcit non poſſe prohibere: vel tam ſerò pronuntiat, vt abire (*in Pandect.Florent.* Vbite) prohibiturus priùs, quàm fiat, non poſſit. Clàm quoque feciſſe videtur, qui poſt denuntiationem incertum diem, & horam, fecit, *d.l.5.§.1.*

CLAM POSSIDERE eum qui Vlpianus, *l.clàm poſſidere.6.ff.de acq.poſſeſſ.* qui furtiuè ingreſſus eſt poſſeſſionem, eo ignorante, quem ſibi controuerſiam facturum ſuſpicabatur, & ne faceret, timebat. Clàm etiam poſſidere videri Paulus ait *lib 5.Sent tit.6.* hæredem eius, qui precariam poſſeſſionem tenebat, ſi in ea manſerit. Ita Clàm ab aliquo poſſidere accipimus in interdicto Vti poſſidetis, *l.1.D.vti poſſid. & l.pen.D.pro ſuo.* Eodem modo.

Clàm ab aliquo ducere aquam, *dixit Vlpianus l.1. D. de aqua quotidiana & æſtiua.*

CLAM VTI cum diffinit Vlpianus, *l.3.in prin. & §. 1. D.de itinere actuque priuato.* qui prohibitus vtitur, vel qui, prohibito eo, cui id ius vtendo conferebat, vtitur.

Clàm, etiam pro in obſcuro poni videtur *in l.1.in prin D.de furtis.*

CLANDESTINAM lectionem adpellat Bernardus *in c. quia propter. §.fi. in gl.fi.de electionibus in antiq.* quæ ſingulariter fit & occultè per occulta conuenticula. Clandeſtinum factum, vitio magis perſonali, quàm reali adſcribi putat obſeruatè Albericus Roſatius *in l. quare.* (in Pandect. Florent. incipit, *quam rem.*) *D.de vſurpat. & vſucapio.* Clandeſtina deſponſatio, clandeſtinum coniugium, & clandeſtinum matrimonium, quæ occultò contrahuntur, *per c.2.extrà de clandeſt. deſponſ.* Clandeſtinam poſſeſsionem interpretari debemus *in l. ſi de eo. §.vlt. D de aqui poſſeſſ.* iniuſtam, *per l.7. §.inter prædones. D.commu.diuid.* & à quibus cauſsis non poſsit ſeparari, docet Sal. Iulianus *d.l.ſi de eo.§.fin.*

CLAR A perſona in libris iuris Ciuilis intelligitur Senatoris, vel vxoris eius: ita explicat Gaius, *l.curator.5 ff de curat furio.* Clariſsimi igitur viri, Senatores accipiendi ſunt, vel Senatorio honore donati, *l.deferre. D.de adulteriis. l. ſpecioſus.ff.de verb.ſignificat. & Nouella 52. & alibi ſæpiſſimè.* At eorum filiæ, niſi quæ viros clariſsim. ſortitæ ſunt, fœminarum clariſſimarum nomine non habentur: atque tandiu clariſsima fœmina erit, quandiu Senatori nupta erit, vel clariſsimo: aut ſeparata ab eo, alij inferioris dignitatis non nupſerit. *l.8. D. de ſenat. l.22.§. primo. ad municip.* Proconſules etiam clariſsimi viri adpellantur, *l.1.C.ſi ex fal. inſtrumen.* Prouinciarum quoque præſides, & rectores, *l.raptores.C.de epiſcopus & cleric.* & magiſtri ſenſus, *l.ſi C.de iure emphyteot.* & aduocati. *l. 1.C.de aduoca.diuer. iudic.* quod de rabulis minimè accipiendum eſt. Clara quoque dignitas ſic accipienda eſt, *l.fin.C.quod met.cauſ.* Clariſsimi autem viri his notis VV. CC. ſignificabantur.

CLARISSIMOS autem à Spectabilibus diſtinguit *l.vnica. C. de annonis, &c.* Itémque ab Illuſtribus. *l.1. C.vbi Senat.vel clariſſ.* Hinc

CLARISSIMATVS, dignitatis vocabulum, *de quo Alciatus c.4. lib.Diſpunctio* 3. Porrò quibus Clariſsimatus dignitas collata erat, cõſidendi, ingrediendique ſecretarium licentia contribuebatur, *l.peculiarij.de proxim.ſacr.ſcrin.lib. 12.C.*

12.C.Quid autem differat à Spectabilitate, vide DIGNITATVM GENERA.

CLARIGATIO Græcis eſt, *vt vult Hermolaus*, ἀνδρεληψίον, quod erat auctore Polluce, ὅταν τις τοὺς ἀνδροφόνους καταφυγόντας ὡς τινας, ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνῃ, ἔξεστι ἐκ τῶν ἐκδεδωκότων ἀχρι τριῶν ἀπάγειν. Moris enim fuit antiquiſſimi, vt qui cædem perpetraſſent, ſi eum in externam vrbem profugiſſent, ad pœnam expoſciti non dederentur iis ad quos facinus ad miſſum pertinebat: ipſis vt permitterentur iniuriam paſſis pignerandi poteſtas, quam Androlepſiam, & neutro genere androlepſium Græci vocant. Verba legis à Demoſthene trãſcripta ſunt in Orat.κατ᾽ ἀριστοκράτους,in hanc fermè ſententiam: Si quis violenta morte obierit, pro hoc gentilibus & cognatis androlepſiæ ſunto, quoad iudicium cædis,pœnaſque ſubierint, vel necis auctores dediderint. *Hæc lib.Decreta. epiſt. 6.ſub tit.de iniur.& auth. ſed omnino. c. ne vxor pro mar.* pigneratio vocatur:barbaries tamen interpretum repreſſalias maluit dicere. Alias vet. glo. ἐνεχυρασμὸς dicitur,vt & Nou.52 & ὁ μοιχὸς,&ἀρπαγή. Galli *Ius Marquæ* quæ vocant,quia in limitibus potiſſimùm exercetur, *vt vult Cuia. ad l.vni.C. vt nullus ex vica.pro alie. vic.deb.teneatur.* T Liuius li.8.clarigatio nc hoc ſenſu videtur vſus: Viliterni, inquit,iuſſi trans Tiberim habitare:vt eius qui cis Tiberim deprehenſus eſſet,vſque ad mille põdo clarigatio eſſet: nec prius quam ęre perſoluto is qui cepiſſet extra vincula captum haberet.Aliàs clarigatio erat, cum feciales res repetitum mittebantur. Hic enim Plin.lib.22.c.2. Clarigatum exponit, id eſt, res raptas clarè repetitum.

CLASSICI, *in l.vnica. C. de claſſic. lib.11. & C.Theod.eodem.l. vnica.* milites ſunt deputati nauibus amnicis,purgandorum fluminum, & aliarum neceſſitatum gratia. Hinc claſſis Seleucena Orõtis,*d.l.vnic.*

Claſſici teſtes,dicebantur *Feſto li.3.*qui ſignandis teſtamentis adhibebãtur, hoc eſt,primæ claſſis homines, quaſi primæ auctoritatis, & idonei veritatis ſponſores.*Bud in l.vlt.ff.de pigneratitia actione.*

CLAVDIA lex, vide infrà, Lex Claudia.

CLAVDIANVM Senatuſconſultum,vide infrà Senatuſconſultum Claudianum.

CLAVDVS à Caio inter morboſos numeratur, *l.item claudus. in Pan.Flo. clodus.C.de adil.edi.* De Claudo quare ſit ſalacior cæteris,cauſſam reddit Ariſtoteles in Problem. Atque obiter notãdum, veteres Claudo & Claudeo pro claudico dixiſſe, vt annotat accuratè Priſcianus. Quin & vult quidam illud Terentianum in Eunucho: *nuncubi meam Benignitatem ſenſiſti in te claudier?*ſic legi,*nuncubi meam Benignitatem ſenſiſti in te claudere?*Id eſt,deficere & claudicare:ea forma qua Cęcilianum illud in Epiclero: *An vbi vos ſitis ibi conſilium claudeat?*& illud Salluſtij in oratione Marci tribuni-pleb.Itaque verborum ſatis dictum eſt, neq.enim ignorãtia res claudit,ſed occupauit neſcio quæ vos torpedo.Malim tamen eo in Terẽtij loco legi claudier, vt ſit deponens verbi claudo, pro claudico.

CLAVICARII,ſiue Clauicularij *in l.vnic.C.de excuſ.artif.lib.* 10. ſunt Clauium artifices,Gallis dicũtur *Serruriers.* Clauicularij etiã dicuntur ianitores carceribus præpoſiti,a clauibus gerendis, ſi ue etiam Clauicarij. Græci interpretes, *ad l carceri.ff.de cuſtodia. reo.* ὁ διασμοφύλαξ, ὃν νῦν κλαβικλάριον.Huius com meminit Iul.Firmicius *l.3.Matheſeos. c.6.*

CLAVSOS, Vlpianus pro vinctis accipit:ſi modò ita vincti ſint,vt omni modo erumpere non poſſint, *l. ſi quis in graui.§.ſubuenitur.D.ad Sila.*

CLAVSTRI adpellatione ſignificatur id quo quid clauditur, *l.fundo. D.de actio.empt.l.librorũ in fin D. de actio.empt.* Sic portarum Clauſtra rectè dixit Virgilius lib.7.Æneid.

CLAVSVLAS adpellant Conſulti iuris Ciuilis & Pontificij,edictorum,ſtipulationum,teſtamentorum, reſcriptorũmque particulas, *l.quædam. 9.D.de edend.l 3.D.quod met.cauſ.l.iudicatum.6 & l.cum quærebatur.13.D.iudicatum ſol.l.ſed etiam.31.D.de legatis.1.&§.cauſſam, qua de reſcript.*

CLAVSVLARVM GENERA ET FORMVLÆ.

EX IVRE CIVILI.

Clauſulam de dolo,*in l.& per iuſiuran-*

dum.§.eum qui.D.de acceptilationib l.doli. 119.*D de verb.oblig.*adpellant eam ſtipulationis partem,qua dolum malum abeſſe,abfuturúmque eſſe, vel ſi quid in ea re dolo malo factum ſit, comprehenditur,vel ita,Cui rei dolus malus ab rit, *l. ex ea parte.*121.*ff.de verb.obli.l. hæc verba.* 69.*ff.de verb.ſignifi.*

Clauſula,Ob rem non defenſam,dicitur,qua in iudicatum ſolui ſtipulatione, re non defenſa, quanti ea res erit,promittitur,*l.3.§ fi.ff.iudic.ſolui.*Eadem,De re defendenda,vocatur.*l.iudicatum.6 ff. iud.ſol.* vbi etiam ponitur Clauſula, De re iudicata.Scio interpretes,alia ferè innumera clauſularum genera efformaſſe, inque eam rem libros edidiſſe qui extant.

Clauſula codicillaris dicitur,quę in teſtamentaria ſcriptura ſubiungitur, vt ſi minus teſtamenti, ſaltem codicillorum vim atq. auctoritatem obtineat. Atque eius duæ formæ fuerunt:prior hæc, vt ſi iure teſtamenti non valeat,iure codilli valeat,*l. vlt. C. de codicil.l.ſi iure.*11.*C.de teſtam. manu. l. cohæredi.* 41.*§. 2. de vulg. ſubſtit.*Altera ſic,ἐπὶ πάσης ἐξουσίας, quacunque ratione poterit, quoquomodo poterit, *l.ex ea ſcriptura.*26 *ff.de teſtam.l.* 3.*ff.de milit teſtam.l.Lucius.*89. *§.vlt.ff.de legat.*2.Quin & Rogatio legitimorū hæredum, ſine vlla ſcriptura,pro clauſula codicillari valet, *l.ex teſtamento.C.de fideicomm.l.generaliter.*24. *§. ex teſtamento. ff.de fideicom.liber.* Vide infrà Codicilli.

Clauſula derogatoria,vide Derogatoria clauſula.

Clauſulas alias efformarunt notarij, de quibus ſatis diſputatum fuit à Prateo in Theoria Notariorum Gallica.

EX IVRE PONTIFICIO.

Clauſula,Ante ferr ,quid operetur,colli ge,*ex c.tibi qui de reſcrip.lib.6.&c.quam uis.eod.tit.*

Clauſulam,Quidam alij,ad plures,quā tres,aut quatuor,trahi non poſſe(Decretati Epiſtola cautum eſt, *c cùm in multis. de reſcript.lib.6.& ibi vide Ioan.Andr.*

Clauſula,Niſi pro alio ſcripſerimus,quî accipienda ſit in reſcriptis ad beneficia, *docet glo.in c.duobus ſuper.eo. tit.lib.6. vbi vide Doctores.*Clauſulas autem varias cō memorat Speculator *tit. de reſcript.præſent.§.ratione formulæ.*

Clauſulæ PRÆGNANTES iuris interpretibus hæc ſunt, Plenitudo poteſtatis,Motus proprius, Certa ſcientia, de quibus ſuis locis.Earū ea vis eſt,vt in cōtrariū nemo audiatur,quòd ſemper præſumatur iuſtitia, excludatur omnis ignorantia, & error, & defectus ſolennitatū in reſcriptis. Obſeruandum,has clauſulas principum ſententiis interiici nō debere: quòd hic iuſtitia nulli cedat, vt quæ in principum ſententiis prælucere debeat,*l.fi.C.de legibus.& l. omnium.C.de teſtam.*

CLAVVS & claui quibuſdam ſunt retinacula in veſtibus,gemmæ vitęę inſtar habentia,quibus tanquā clauis pars veſtis alteri patri cōiuncta retinetur, quos ſimilitudine gemmarū *Boutons* Galli appellant.*Vlp.l.*19.*§.*1.*ff.de aur arg.*Quēadmodū claui aurei & purpuræ, pars ſunt veſtimentorum. At potius exiſtimē,*ſecutus in hoc Cuiacium obſ.lib.*12.*c.*39 ornamēta quædam fuiſſe veſtium purpurea,clauorum ſpeciem præbentia: quorum tamen alij, vt inſtitæ,conſuebantur veſtimento: hinc illud Varronis *li.8. de ling. Lat.*Nam ſi quis tunicam in vſu ita conſuit,vt altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis: vtraque pars in ſuo genere caret analogia. Alij verò non conſuebantur,& indiſtinctè veſtimento continebā tur,quaſi pars,*l.*19.*§.plane. l.*23. *§.j.ff. de aur.& arg.leg.*Sanè quibus honoris cauſſa vtebantur Senatores,vel tribuni, vel equites,non erant conſuti veſti, ſed ſupra eam demiſſi in pectus vſque,alij arctius,alij latius: vt rectè Horatius dixerit Satyr.lib.1.Satyr.6.

-Latum demiſit pectore clauum.

& Acro in illum locum,

Prætextam & latum clauum, prunæque batyllum.

Latum clauum, inquit,purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum: Græci τὸν πολυβίωνα vocant. Hinc Latus clauus,Gręcis πλατύσημος,de quo videtur illud Horatij Satyr.li.1.Satyr. 6.

Sumere depoſitum clauum, fierique tribunum?

& Laticlauij, qui latū clauum geſtabāt: qui ferè erant Senatores,vel tribuni militū quidā maioris dignitatis.Et anguſtus clauus, Græcis ςενόσημος, à quo Anguſti clauij equites dicebantur, à claui quo vtebantur

vtebantur qualitate, vt & Tribuni quidam minoris dignitatis. Patrem enim ſuum tribunum anguſticlauium (non auguſticlauium, *vt habent vulg. cod.*) fuiſſe Othoniano bello Suetonius ſcribit in Othone Syluio. De hoc etiam illud Papinij Syluarum lib. 4 ex caſtigatione Turnebi:

Hic paruus inter pignora curiæ
Contentus arcto lumine purpuræ
Creſcis.

Neque verò videtur prætermittendum quod ſcribit Feſtus, in voce Picta tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam, quę nunc (inquit ille) à genere picturæ appellatur. Quibus verbis ſignificat, clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Hinc

CLAVATÆ veſtes, de quibus ſentire videtur Vlpianus *in l. cùm aurum. §. 1. verſic. idem Pomponius. ff. de aur. argen. leg.* Et quæ his acceſſionis vice cedunt. quæ ſunt inſitæ picturæ, clauíque qui veſtibus inſuuntur. De his Baptiſtæ Egnatij ſcholium in Vopiſci Aurelianum, & Baiſius. Vide Veſtis.

CLAVARIVS, officij nomen eſt, quo adpellatus eſt Suetonij pater, ab eo quòd præfectus fuerit donatiuo Imperatorio inter milites diſtribuendo, *Tacitus*, Seditioſæ, ait, militum voces. Clauarium terrebant.

CLAVVS, morbi genus eſt in ſimilitudinem tuberculi, coloris albi, rotunda ſpecie, fitque vt plurimum in plantis, digitíſque pedum maximè. *Vlpianus de ædil. edict. l. qui clauum. 12.* Qui clauũ itaque habet, morboſus eſt. de hoc Celſus lib. 5. à Græcis ἧλον dicitur.

CLAVVLARIS curſus, *in l. pen. de curſu publi. lib. 12. C. vide Turn. Aduerſ. lib. 26. c. 34.* legitur in ſcriptis exemplaribus erat, *vt refert Turn. Aduerſ. lib. 6. cap. 34.* quoddam curſus publici genus, quod fuiſſe putat cùm curſus publicus militibus caligatis concedebatur. caligæ enim eorum erant clauulis confixæ. Huius meminit Marcell. lib. 20. Cum familiis eos ad Orientem proficiſci præcepit clauularis curſus facultate permiſſa. quædam habent Ambularem, alia Clabularem, vide ſuprà Clabula.

CLERI appellatione ſignificatur hæreditas in legibus Solonis, quas Praſcus explicuit libr. 2. Veteris Iuriſprudentię, κλῆρον etiam ſortem accipere debemus, *c. cleros. 21. diſtinct.* In Nouella tamen Martiani, *quæ extat in C. Iuſtin. l. generali. 15. de ſacroſ. eccle.* ſumitur pro collegio, & corpore clericorum. Sic etiam accipiendum putem in d. can. cleros. Hinc

CLERICI, quo generali verbo ſignificantur omnes, qui diuino cultui miniſteria religionis impendunt, *vt Conſtantinus Imp. l. 2. C. Theod. de epiſc & cler. diffinit*: cuius diffinitionem probat Iſidorus *lib. 7. Etymolog. c. 12. & d. can. cleros.* aiens, Clericos nuncupari omnes, qui in eccleſia CHRISTI deſeruiunt: eorum ordines gradatim receſet: Oſtiarius, Pſalmiſta, lector, exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, diaconus, archidiaconus, presbyter. Porrò hæc Clericorum genera conſtituta fuiſſe initio naſcentis eccleſiæ ex Epiſtola S. Ignatij ad Antiochēſes liquet. *Hieronymus in epiſt. ad Nepotianum*: Igitur Clericus qui Chriſti ſeruit Eccleſiæ, interpretetur primò vocabulum ſuum, &c. Si enim κλῆρος Græcè, ſors Latinè appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de ſorte Domini ſunt vel quia ipſe Dominus ſors, id eſt, pars clericorum eſt. Separantur autem ab epiſcopis, *lib. feud. 2. tit. 35. & in tit. C. de epiſc. & cler.* At Clerumenœ apud Plautum in prologo Caſinæ, non Clerumene, ſunt ſortientes: niſi quis malit Clarumenœ, Doricè.

CLIBANVS, thoracem, quo pectus tegitur, ſignificat. Leo Imperator *in lib. de bellico apparatu, lib. 6.* Armabant autem, inquit, Ioan. Checo interprete, cataphractum equitem vndique, tum ipſum, tum equum, etiam loricis, id eſt, galeis, clibanis, id eſt, thoracibus, parameriis, id eſt, machæris, & alibi paſſim apud claſſicos auctores reperitur hoc verbum. A quo

CLIBANARII equites cataphracti qui tota ſpecie ferrea ſic contegebantur, vt tanquam panis, ſic ipſi clibano vndique obtecti obductíque videbantur. Hos commemorant Impp. *in l. annon. 9. C. Th. de annon. ciuit. & Notitia Imperij, & Vegetius lib. 3. c. 6. & Lampridius in Alexandro.* Cataphractarios, quos illi Clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus. *Horum meminit Marcell. lib. 16.*

CLIENTES paſſim in libris Digeſtorum, & Codicis Iuſtiniani liberi homines dicebantur, qui ſe in alicuius potentioris ductum applicarent, vt eius patrocinio defenderentur in capite & fortunis, viciſſimque ipſi patronos ſuos omni obſeruantia colerent, atque obſequio. *Hæc cōprobantur l. ex non dubito. ff. de capt. & poſtlim. & Plutarcho in Romulo.* vt meritò Suſcepti dici cœperint Seruio in 6. Æneid. *Saluianus lib. 5. de gubernat. Dei:* Quærunt auxilia & patrocinia maiorum: nihil ſuſceptis tribuunt, ſed ſibi. Clientes autem libertis cōparaſſe videtur Vlpia. *l. ſi verò. 5. §. 1. ff. de iis qui deiec. vel effud.* At Clientium originem ex Romuli legibus deſcendiſſe docet *D. Halicarnaſſæus, libr. 1.* Etenim Romulus plebeij ordinis hominibus à patribus diſcretis, ne qua inter eos diſſenſionum materia relinqueretur, vnicuique ex plebe permiſit, quemcunque ex patribus vellent, patronum cooptare. Atque hæc inter eos iura conſtituit. Patroni quidem, vt quæ clientes iura & legitima ignorarent, eos docerent. quod videtur ſignificaſſe Horatius Epiſt. lib. 2. epiſt. 1.

Romæ dulce diu fuit, & ſolemne, recluſa
Mane domo vigilare, clienti promere iura.

Eorum abſentium æquè ac præſentium, neque ſecus quàm parentes liberorum, curam gererent: cauſſas & priuatæ & publicæ rei ſuſciperent: denique tum priuatim, tum publicè eorum commodis & rationibus conſulerent. Viciſſim autem vt clientes ad collocandas patronorum filias, dotem, ſi opus eſſet, conferrent: patronos, aut ipſorum liberos ab hoſtibus captos redimerent: multas, ſi quæ deberentur, eorum nomine perſoluerent: ſi quis ſumptus publicè faciendi ſint, partem contribuerent. Vtriſque autem hanc legem impoſuit, vt neque inter ſe accuſare, neq; aut teſtimonio, aut ſuffragio lędere, inimicitiáſve exercere iis liceret. *Hæc ferè ex Halicarnaſ. Vide etiam Gellium li. 15. c. 13.* Clientes autem duorum erant generum: alij namque fuerunt, quorum ſuprà meminimus: alij homines prouinciales, qui ſe Imp. pop. Rom. dediderant ac propter ea parte aliqua ſuorum agrorum donati fuerant: quorum conditio proximè ad vaſallorum ſimilitudinem accedit. *Vide Hoto. c Diſput 2. atque de his intelligi poteſt l. non dubito. 7 ff. de cap. & poſtlim.* Hinc in feudiſticis libris clientes ſeu clientuli interdū dicuntur, qui paſſim vaſalli, aut milites, aut feudatarij appellantur, *vt li. 1. tit. 13.* ſed tamen impropriè.

CLIENTELA, eſt obſequiū ipſum, quod homagium vocant, & ſeruitium pro beneficio præſtandum. Moris enim fuit apud antiquos, (vt dictum eſt) vt pro uincIales, & ſocij populi Romani, in clientelam ſeſe darent, vel toti Senatui, vel certis proceribus Romanis, quos patronos ſibi adoptabant priuatim: *vt docet Gul Budæus, in prioribus adnota. ad Pādect.* Quæ neceſſitudo id ferebat, vt clientes perpetua patronorū protectione defenderentur, ac ipſi viciſſim eos omni obſequio colerent. Ex his cogitationibus tutandæ vitæ, ac fortunarum omnium, veluti ſcintillis quibuſdam cœpit initium beneficiariæ conſuetudinis, quæ aucta eſt multum propter continuam bellorum moleſtiam. Accipitur etiam pro patrocinio, & protectione, *l. 1. C. vt nemo ad ſuum patro. li. 11.* In Baſil. li. vocatur ὑπο-ϛάσις, *l. 2. C. eod.*

CLIVIA, *vt ait Feſtus lib. 3.* auſpicia dicebant, quę aliquid fieri prohibebant. omnia enim difficilia Cliuia vocabant. Vnde

CLIVI, loca ardua, eidem. Sic ſumitur apud Alfenum, *l. ſi ex plagis. §. in cliuo. ff. ad leg. Aquil. & l. ſeruitutes. §. ſi domo. ff. de ſeruit. vrb.* Capitolinus cliuus, *in d. §. in cliuo, vt Alexander ab Alexand lib. 2. capit. 18. Genial. dierum ſcribit,* ex quo ad æqua vrbis ex Capitolio deſcenſus patuit. Cliui igitur ſumuntur pro loco celſo, & ſublimi, *vt colligitur ex d. §. ſi domo.* non autem pro foſſis terræ, *vt falsò animarunt Albericus, & Oldend* Hinc

CLIVOSA dicuntur loca, in ſublime ſurgentia, & opponuntur planis, *l. 2. §. deteriorem. ff. ne quid in loc. public.* Vnde decliuis, ex monte deſcendens: Accliuis, ad montem aſcendens. *Vlpian. l. prætor. ff. ne quid in loco. §. 18.* Vt cùm plana fuerit, cliuoſa fiat, &c. de viis loquens.

CLOACAS à conluendo dictas Feſtus putat, lib. 3. Cloacam autem diffinit Vlpianus, *l. 1. §. 1. de cloacis,* locum cauum, per quem cōluuies quædam fluat. Sed & tubum & fiſtulam ea appellatione cōtineri

heri ait idem. De cloacis vrbis Romæ ita Caſsiodorus, *lib.3 Vari. ad Argolicum*: Proinde (inquit) illuſtris ſublimitas tua ſpectabilem virum Ioannem nos direxiſſe cognoſcat, propter ſplendidas Romanæ ciuitatis cloacas. Romanas etiam cloacas commemorat Alexander ab Alexandro, *lib.3.cap.14. Genial. dierum*. Cloacarum autem genera duo fuiſſe, publicam & priuatam, *ſcribit Vlpian. l.1.§.idem Labeo. ff. de cloacis.* Hinc

Cloacam ducere, *l.1.§.hoc amplius. ff. de cloac.*

Cloacam facere, & immittere, *d.§.hoc amplius. & §.ſeq.*

CLOACALE flumen, dixit Cato *apud Feſtum, lib.3.* pro cloacarum omnium conluuie.

CLOACARIVM tributum, quod cloacarum purgandarum cauſſa inferebatur, *l.ſi pendentes.27.§.ſi quid cloacarij. ff. de vſufruct.* Si quid cloacarij nomine debeatur, vel ſi quid ob formam aquæductus, &c. *& l. cùm ſeruus.39.§.hæres. ff. de lega.1.*

CLOACINA Dea. *apud Tertullianum*, In adyta cloacinarum detuliſſet: quod eſt pro in cloacas miſiſſet. Hæc enim cloacis præerat: & eam in cloaca repertam conſecrat Tatius. Hanc tamen alij Cluacinam dictam volunt, quaſi colluacinam. Cluere enim veteribus, tanquam colluere & purgare erat: & de Venere dici volunt.

CLVDERE, pro claudere, & cluſum pro clauſum, *in Pand. Florent.* ſępius reperies, quàm vt loca præcidi debeant, *quod & Bar. Briſſonius, lib. ſing. Parerg. indicat.* Cludere verbo vſus eſt Nigidius, *apud Gellium, lib.12.c.14.* Verbum vetus eſſe A. Aug. *lib.1 Emend.c.2.* admonuit quo & vſus eſt Vlpian. *l. tabernæ. ff. de verbor. ſign.* & Hygenus, *lib. de limit. conſtitut.* Anguli centurias cludunt. Hinc

CLVSARES anguli, eidem in eodem loco.

CLVSARIVM latus, ipſe explicat quid ſit.

CLVSVRÆ, *in l.2. §.in Sardinia. C. de offic. præfe. prætor. Afric. & l. curæ. C. de offic. mag. officiorum.* (ſic enim vtrobique, non, clauſuræ, legendum videtur (ſiue, vt vult Suidas, Cleiſuræ, ſunt τὰ ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων. Id pridem ab Hadriano inſtitutum videtur, de quo *Aelius Spar. ſic ſcribit*: Per ea tempora, & aliàs frequenter, in plurimis locis, in quibus Barbari non fluminibus, ſed limitibus diuiduntur, ſtipitibus magnis in modū muralis ſepis funditùs iactis, atque connexis, Barbaros ſeparauit. Hæ cluſuræ propugnaculis quibuſdam munitæ fueruntquę caſtra & caſtella dicuntur: vnde & Caſtellanus miles alicubi nuncupatur. *Herodianus lib. 6.* στρατόπεδα, καὶ τὰ φρούρια appellat. *Et paulò antè*: τὰ ἐπικείμενα στρατόπεδα ταῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν. Clauſulas tamen dixit Caſsiod. *lib.2. Varia. ad Fauſtum præfectum præto.* Procopius de ædificiis Iuſtin. lib. 3. ποτάμους ἀπεργάζονται δύο ἀγχιστά πη ἀλλήλοιν ὄντα, οὕς περ νενομίκασι κλεισούρας καλεῖν. Poſteriorum tēporum ſcriptores, *vt Luitprandus, Ado Sigebertus, cæterique eius ferè ordinis*, Clauſas, cluſas, & interpoſitiones vocant. Dicuntur & Burgi, à quibus olim Burgundiones dicti. Vide BVRGI.

CLYPEI appellatione continetur & ſcutum, & eius imago, *l. ſi verò.5.§.ſi id, quod poſitum. ff. de iis, qui deiece. vel eff.* Nam & cùm pater in pergula clypeum vel tabulam expoſitam habuiſſet, &c. *Plin. lib.35. cap.3.* clypeos ἀπὸ τοῦ γλύφειν, hoc eſt, cælando, vel ſculpendo, dictos vult. Scutis (inquit) qualibus pugnatum eſt apud Troiam, continebantur imagines. Vnde & nomen habuerunt clypeorum, non vt peruerſa Grammaticorum ſubtilitas voluit, à cluendo. Cornelius Fronto hoc differre vult clypeum per u, à clypeo per i, vt illud ſit imaginis, hoc verè armorum: idem dicit Pomponius dubij ſermonis. li.2. At Labienus clypeū neutro genere imaginem ſignificare ait, virili verò inter arma poni: id tamen improbat Chariſius, qui clypeus per y, & clipeus per i, non alia ratione dici aſſeuerat, quàm maximus, & maxumus: & optimus, & optumus, propter communionem i, & u, literarum, Clypeos tamen à ſcutis videtur diſtinxiſſe Liuius, lib.8. Clypeis antea Romani vſi ſunt: deinde poſtquam facti ſunt ſtipendiarij, ſcuta pro clypeis fecere. Quin & lib.1. primæ claſsi imperatum eſſe dicit clypeum cū galea, ocreis, lorica: ſecundæ pro clypeo ſcutum, & pręter loricam eadem omnia: vbi D. Halicarnaſ. pro clypeo ἀσπίδα Græcè ſcribit, pro ſcuto θυρεόν. Igitur clypeus rotundus erat, idque Virgil. auctor.

libr.3. Æneid. in comparatione oculi Cyclopis:

Argolici clypei, aut Phœbææ lampadis inſtar.

Scutum formæ oblongæ, maiúſque clypeo: atque ideò pro clypeo ſecundę claſſi datum, quòd ſine lorica eſſent: hinc Græcis θυρεὸν dictum, à forium ſimilitudine, quæ longiores quàm latiores ſolent eſſe.

Κλυςὴρ ſiue cluſter, propter affinitatē v, antiqua figura *v*, ita ſcribit ſolitum *u*, ſæpè apud Laertium, lauamen ſonat, Apud Vlpianum tamē, *l.item ſi obſtetrix.§. 1.ff.ad leg.Aquil.* accipitur pro inſtrumēto, quo ad proluenda ventris incrementa ſedi inſeritur, quoque inteſtinorum lauamentum aluo iniicitur. In Pandectis tamen Florent. legitur clyſtere.

C O

C O A C T A voluntas, ſtricta iuris ratione eſt voluntas, *l.ſi mulier.§.pen.quod met.cauſ.* Coacti homines qualiter accipi debeant, exponit Vlpia.*in l.2.§. homines. Vi bono.rapt.Vbi vide.*

C O ACTIO ipſum colligēdi munus, *Sueto.de Veſpaſiani patre:* Coactiones (ait) argentarias factitauit. Sumitur etiam pro compulſione, quæ voluntati contraria eſt. Huius genera duo ſunt.

Coactio abſoluta, cui reſiſti nō poſsit, vt cùm quis vi trahitur, compellitúrve vt quid faciat: quo caſu omni modo excuſatur. *de hoc accipiendus eſt can.presbyteros. 50.diſtinct.c.conſtat.1.q.1.* Et

Coactio conditionalis, quæ metum cruciatus, vel aliquid graue minatur: quæ ſi excuſat à tanto, non tamen à toto. c.ſacris, & c.cùm dilectus, extr. quod metus cauſa.

C O A C T OR argentarius apud Scæuolam, *l.Sticho.40. §.vlt.ff.de ſtatu lib.* Argentarius coactor, cùm penè totam fortunam in nominibus haberet, ſeruis actoribus libertatem ita dedit. Hi autem in auctionibus olim dicebantur quaſi quęſtores quidam, qui ab iis, quib. ſingulæ res id auctione attributæ fuerant precium exigebant: quaſi collectores, quia pecunias cogebant, id eſt, colligebant. Acron. in illud Horat. Satyr.1.

Nec timuit ſibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco paruas, aut fuit ipſe coactor,
Mercede ſequerer. De hoc etiam meminit *Cic.in Cluentiana.* Atque varia erant argentariorum genera & munia, vt rectè admonuit Iaco. Cuiac. Iuriſcoſ. *ad l.ſi vnus.D.de pactis.* Idem collectarius appellatus eſt à Theodoſio, & Honorio Impp. *l.pen.C.ſi cer.peta.* Ineptè igitur argentarium, & coactorem ſeiunxit A. Alciat. *lib.1.Parerg.c 24.* Hinc

C O A C T I L I A, *apud Vlp.l.argumento.25.§.Ariſto ff.de aur. & arg.lega.* veſti cedunt, & erant ex villis craſsioribus & ex coactis facta veſtimenta, vel tegmenta. Gallis dicuntur Feltra. *Plin.lib.8.cap. 48.* Lanæ (inquit) & per ſe coactam veſtē faciunt. *ſic enim legi vult Cuia.* Ex hoc genere ſunt petaſi, & καυνάκαι & galbinę, vel molliora alia quædam, quæ ex lanis xylinis, caprinis, ouillis conficiuntur, cu iuſmodi ſunt Thoracomachi, qui tunicas ſuperinducuntur. Quod & libelli de reb. bellic. ad The. teſtimonio iuuatur. Hoc enim veſtimenti genus, quod de coactili ad menſuram, & tutelam pectoris humani conficitur, de mollibus lanis timoris ſolicitudo, ſolertiæ magiſtra cōpoſuit. Falſa igitur eſt B. Egnatij interpretatio in Spartianū, in Pertinace, exiſtimātis dici pelles, ſeu lora, quibus alligantur veſtimenta. in quem errorē prolapſi ſunt Oldendorpius, & Spiegellius. cuius quidem nos præmonuerat Lazarus Baifius, *ad d.§.Ariſto.* Neque coactilitiā, vel coactiliariam, ſed coctilitiam legendum putat apud Spartianum, in Pertinace, teſtimonio Vlpiani fretus, *l.ligni.in ſi. ff.de leg.3.* de ligno cocto diſputantis.

C O A D V N A R E, coniungere, vnū è pluribus facere, *Vlp.l.9.in ſi ff. de pact.* Nam in hunc caſum ſpectabimus cauſas plures, quia illæ excedunt in vnam ſummam coadunatæ.

C O Æ S T I M A R E, eſt ſimul, & cū aliqua alia cauſſa æſtimare, vt cum variis ex cauſ is mea intereſt, quid factum eſſe, vel non factum. Huius ſignificationis exemplum ponit Celſus. *l. inficiando. 67. §.1.ff.de furt.*

C O A L E S C E R E dicūtur arbores, plantæ, cruſtáve agri, & vites, quæ in fundum radices immittunt, & quaſi vnitatem cum terra faciunt. *l. idem Pomponius.5.§ pen. ff. de rei ven.l.qua ratione.9. ff.de acq.rer domi.l hoc amplius.§.Alfenus. ff.de dam.infect.l.fin ff. quod vi, aut clàm.* Sic ſemina cum terra coaleſcere dixit Varro,

Varro *lib.* 4.*ling.Lat.* Concham coaleſcere dixit Vlpianus,l.cùm aurum. *§.fin. D.de aur.argen.leg.*pro concreſcere.

COALLVERE(*vt eſt in vulg. Codic.*)*in l.ergo.*30.*D de acq.rer.dom.* ſignificat per alluuionem aliquid augere, Nebriſſenſi: quem probant Oldendorpius, & Spiegellius, quo tamen loco Accurſius pro coalluendo, legit alluuio. In Pand.tamen Flor.legitur colluendo,rectius: quo verbo vtuntur & claſsici rerum ſcriptores.

COCCVM purpuræ appellatione non contineri ſcribit Vlpian.*l.ſi cui lana. § purpuræ.* D.*de lega.*3. ſignificat autem id quod vulgò vocamus granum, *vt recte putat L.Baifius,in lib.de coloribus.c.8.de quo & Plinius lib.*21.*c.*8. Coccum proprio nomine appellatum, quin verſicoloribus cederet, dubitaſſe neminem Paulus ait,*l.quæſitum.§.coccum.D.leg.*3.

COCCINA veſtimenta dicuntur ea,quæ infecta ſunt cocco,id eſt, frutice illo fullonio,cui adhærent grana, quib. fit color ille lanarum præcipuus, cuius copia ſumma eſt in ea parte Hiſpaniæ, quæ Turdetania appellatur. *Vide Strabonem li.*3.Sunt,*vt Baifius,l.veſtis.D.de aur. & arg.reſtatur*, qui putant cocco abundare Germaniam,eſſeque id, quod carmeſinum vulgò dicimus. Vlpiano, *in l.ſi cui lana.de leg.*3 non placet coccum contineri purpuræ appellatione. Quid verò debeat promittens optimum, *explicat Iuriſc.in l.ſi quid venditor.*§. 1. D. *de ædili. edict.*

COCINATORIVM inſtrumentum,pro coquinario fumi conſtat, *in l. cui aurum.*19.*§ ſi cui eſcarium.*D.*de aur.& arg.lega.*Nam C. & Q. ſæpe profundi liquet ex P. Victorij explicationibus ad M.Ciceronem.*Plin lib.*3*.cap.*11 vaſa coquinaria dixit, à verbo Coquinari, quo vſus eſt Plautus. Sic eodem ſenſu Cocitatoria,*in l.pen.* D. *de penu leg.* F. Hotomanus mauult,Coquinatoria, c, in q, & t,in n,verſa.

CODICES, *vt Varro lib.* 3.*de vita Pop.Rom apud Nonium ſcribit,*antiqui plures tabulas coniectas dicebant. *Seneca lib.de Breuit.vitæ.*Hoc quoque, ait, quærentibus remittamus, quis Romanis primus perſuaſit nauem conſcendere. Claudius is fuit, Caudex ob hoc ipſum appellatus, quia plurium tabularum contextus,caudex apud antiquos vocabatur. Vnde publicè tabulæ Codices dicũtur. *Sic ſumuntur in l.*3. §.1. D. *de tabul. exhib. & l.librorum.*52 *D.de legat.* Codices etiam pro teſtamentaria ſcriptura dixère Iuſtinianus.*§ ſed & vnum.Inſtit.de teſta. ordi.*& Iuuenalis:

Nam codice ſæuo
Hæredes vetat eſſe ſuos.

Codices item appellat Leo Imperator, *l.*3 *de argent.in reb.lib.*12.*C.*tabulas continentes notitiam dignitatum & adminiſtrationum ciuilium, vel militarium, & mandatorum principalium, & promotionum,& conſuetudinum,quod & Marianus docet.Erant & Codices argentariorum, ſcripturæ, quibus eorum rationes continerentur,*l.quædam.*9. *§.penult. D.de eden.*Erant & numulariorum. Fiebant autem ex membranis, chartis,ebore,aliáve materia,*vt conſtat ex d. l. librorum.* Hinc conſtitutionum Imperatoriarum volumina Codices appellati ſunt. Porrò ante Iuſtinianum tres erant: Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus: quos commemorat Iuſtinianus, *l.vnic.C.de no.C.fac.& l.vnic.C.de Iuſtin. n.Cod.confir.& Iſidorus lib.*5.*Etymol.* Gregoriani Codicis commeminit B.Auguſt. lib.2.de adult.coniug. Hinc

CODICILLI, κατ μείωσιν,qui cerati erant, *d. l. librorum.* in eundem ſenſum, ſed multo quàm illi breuioribus & paucioribus conficiebãtur:ob eam cauſſam,vt facilè, quò cuique commodum eſſet,circumferri, & in ſinu geſtari poſſent. In iure tamen noſtro frequentius accipiuntur, vt à Theophilo diffiniuntur,κωδίκελλος ἐστὶν ἐλλιπὴς ἡ διαθήκη γνώμης περάτωσις ἀνακλήρωσις. ſcilicet pro ſcriptura, qua defunctus leuiter, ac ſine vlla ſolennitate voluntatem ſuam teſtatus eſt, de eo, quod poſt mortem ſuam fieri cupit. Vel ſic: Codicilli ſunt teſtati, vel inteſtati voluntas minus ſolennis. Eorum alij ſunt fideicommiſſarij,alij directi.Fideicommiſſarij ſunt,in quib.ſcriptor verbis vtens precariis ſuã de rebus omnibus, quæ teſtamẽtis comprehendi ſolent, hæredi ſuo petitionem expoſuit. Directi,in quib.directis ciuilibúſve verbis ſcriptoris voluntas de legatis duntaxat alicui relinquendis expoſita eſt. Hoc ſenſu accipiuntur D. C. & Inſtit.de codicillis.Theophili diffinitio-

nem probat Harmenopulus, *lib.5.cap.7.* Codicilli ergo accipiuntur pro ſententia voluntatis vltimæ, quam ſine iuſta teſtamenti ſolennitate permiſſum eſt, ob impedimenti neceſſitatem, ſcribere. Semper enim leges, quoad poſſunt, volunt accommodari vſibus hominum, & præſertim vltimis voluntatibus latiſſimè propagandis, impensè fauent, vt vnuſquiſque pro re nata habeat occaſionem non admodum difficilem teſtandæ voluntatis nunquam rediture. Codicillorum autem vſum primus introduxit L. Lentulus, *Inſti.de codicil.* Codicilli aliàs accipiuntur pro diplomate, ſeu literis principalibus, *vt in l.adminiſtrantes. in prin.* D.*de excuſ.tut. l.iudices.C.de digni.li.12.Suet.in Claud.c.29.* Aliàs pro paruis literis, à priuato ad amicum ſcriptis. *Sulp. ad Cicer.* Puer Acidini mihi obuiam venit cum codicillis.

Codicillos, & ſcriptis, & ſine ſcriptis fieri conſtat, *ex l.Vlt C.de bonis lib.* Codicillorum verò vtilitas non eſt obſcura. Nã ſi quis oblitus fuerit, neſcio cuius rei, in teſtamento non deſcriptæ, vel ſi vereatur, ne per obliuionẽ aliquid prætereat, is poteſt ante vel poſt teſtamẽtum ſcribere Codicillos. Idque eſt, quod Paulus, *in l.conficiuntur, in princ. D.de iur.codicill.* tradit, codicillos cõfici quatuor modis, quos ibidem declarat. Aut enim in futurum confirmantur, aut in præteritum, aut per fideicommiſſum teſtamento facto, aut ſine teſtamento. Codicillos confirmatos teſtamento accipere debemus, *in l.ſed etiam.* 31. D.*de lega.*1. *l.vxorem* 41. *§.codicillis.* D.*de leg.*3. Sic etiam intelligendi ſunt codicilli ad teſtamentum facti, *l.cùm hi.8.§. hæc oratio.* D. *de tranſact. & l.poſt legatum. §. principale. D. de his, quæ vt indign.* & Codicilli ad teſtamentum pertinentes, *in Alexandri conſtitutione, l.1.C.de codic.* Codicilli autem, & teſtamenta diuerſa ſunt, *l.ſi idem. C.de co dic.* Ideóque codicillis factis, non autem teſtamento, inteſtatò quis deceſsiſſe dici meritò poterit. *l.4.C.eod.*

Codicilli ſemper pluratiuo numero proferuntur: ſicut pugillares, & liberi: *vt ſcribit Caius.in l non eſt* 148.D. *de verbor ſignifi.* In ſingulari tamen Codicillus ponitur à Diocletiano, *l. non codicillum.* 14. *& à Iuſtiniano. l. cùm antiquitas.28.C. de teſta. item l.vlt.C.fam.erciſc.*

CODICILLARIS Clauſula, quid ſit, vide Clauſula codicillaris.

Codicillaris clauſulæ vi legata cõſeruari, rupto præteritione poſthumi teſtamento conſtat, *l.ſi quis eum. §. ſed & ſin.* D.*de iur.codic. Bar.poſt Dinum, in l.*1. D. *eo.verſ.quinto quæro.* atque ita reſpondit P.Aretinus, *conſi.* 93.*num.*5. Codicillaris quoque clauſula inducit nouam conditionem ſimilem reſpectu venientium ab inteſtato, *Alciat.l.3. de legat.1.* ergo ſi venientes iure inteſtati reſtituere debent, *gloſ.in l.eam quam. C.de fideicommiſſ.* igitur & vi clauſulæ codicillaris conſeruantur fideicommiſſa, *d.§.ſed & ſi. G. Bened.in c.Raynutius verb.in eodem teſtamento relinquens.num.242.de teſtamen. quæ ſententia vera eſt: tametſi quidam aduocati contra cenſerint.*

COEMPTIO, ſolennis matrimoniorum contrahendorum ritus. *Boetius in Topic.Cic* Coemptio, ait, certis ſolennitatibus peragebatur: & ſeſe in coemendo inuicem interrogabant. Vir ita, An ſibi mulier materf. eſſe vellet: illa reſpondebat, velle. Item hæc virum interrogabat, an vir ſibi paterfa. eſſe vellet: ille reſpondebat, velle: ſicque mulier viri conueniebat in manum: vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. *Hæc ille*: cuius ſententiam probat Seruius, explicãs hunc Virgilij verſum, lib 4.Æneid.

Reppulit, & dominum Aenean in regna recepit.

Sed & in hunc ex lib.1.Georg.verſum.

Teque ſibi generum Thetis emat omnibus vndis.

Sed videtur Boetius in ſupradictis omiſiſſe, quod erat præcipuum, nempe virum vxori nummum vnum tradidiſſe adhibitis teſtibus, & libripende, & ſimiliter vxorem viro: nam olim nulla alienatio abſque nexu, & ære, & libra per XII.Tabu fieri poterat, nec ſine precio potuit vocari coemptio. Coemptionis meminit M. Cic.li 1. de Orat.ad Quin. Fratr. Coemptio etiam ad adoptiones pertinebat. *vt colligitur ex Epit.Vlpiani, tit.11.§.qui liberum. Vide Briſſonium, libr. de ritu nupt. & Anton.Cont.in diſput.lib.1. c.12 ſub fin.* Hinc

Coemptio ſenum, & ſenes coemptionales.

COEMPTOR pater, qui pater naturalis dictus eſt, *d.§.qui liberum.*

COENA-

COENACVLA, *Varro de ling. La. lib.*4. Vbi cubabant, cubiculum: vbi cœnabant, cœnaculum vocitabant, poſteaquam in ſuperiori parte cœnitare cœperunt. ſuperior domus vniuerſa, Cœnacula dicta. Romæ enim, vt teſtatur Vitruuius, *lib* 2. *cap*. 8. olim ædificia contignationis erant vnius. At hæc conducebantur ab inquilinis, & tenuioribus. Hinc Iuuenal. Satyr. 10.

Rarus venit in cœnacula miles.

Rectè autem pars ſuperior Cœnaculum dici cœpit, ad quam ſcalis aſcendentes, ibi vt plurimùm cœnabant. *Huius meminit Paul. l* 3. §. *fi. D. de offic. præfec. vigilum. l.* 1. §. *ſi filiusfamil. D. de iis qui deiec. vel effud. Vnde*

COENACVLARIVS dicitur, In cœnaculo habitans, *l. ſolutum.* §. *ſolutam. in fin. D. de pign. action.* & Cœnaculariam exercere is dicitur, qui domos totas conductas, per ſingula cœnacula inquilinis locat, quæſtum inde faciens, pluris in ſummam locando, *l. ſi verò.* §. *ſed ſi quis. D. de his, qui deiecer. vel effud.* Nam etſi quis cœnaculariam exercens, ipſe maximam partem cœnaculi habebat, ſolus tenebitur.

COENATIO verò potentiorum, Bud. e. eſt cœnandi locus, cùm ad cœnaculum ſcalis aſcenderetur, vel cochleis. *Vitruuius lib.* 6. Cum enim aucto, inquit, mirum in modum Romano populo, neceſſe fuiſſet in cœnaculis habitari, (nam antea, cùm per vrbis laxitatem licebat, vnius tantùm contignationis erant ædificia) ad ædificiorum altitudines deuentum, & ædium frequentiam. *Bud. l ſi cuius. D de vſufr.* De cœnatione Iuuenalis:

& algentem rapiat cœnatio ſolem.

COENOBIA, κοινόβια, vnde dicantur, & quamobrem monaſteria ſic appellentur *Iuſtin. oſtendit Nouell.* 123. *de eccleſ. diuerſ. cap.* ἐν πᾶσι 56. Ἐν πᾶσι, inquit, τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ κοινόβια καλοῦνται. κελεύομεν ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν καὶ κοινῶς τρέφεσθαι, καὶ ἑνὶ οἴκῳ πάντας κεχωρισμένως καθεύδειν In omnibus monaſteriis, quæ Cœnobia dicuntur, iubemus in vna domo omnes habitare, & ſimul ali, & vna domo omnes ſeorſim dormire. Eſt etiam vitę fortunarúmque communitas, ſiue ſocietas, verbúmque eſſe Romanum, Aulus Gellius ſcriptum reliquit.

COEPISSE dicitur quis, ſi fundamenta iecit vel locum purgauit, ſed & ſi locus illi petenti deſtinatus eſt, *l.* 1. §. *cœpiſſe. D. de pollicit.*

COERCERE aquam, eſt continere ſic, ne defluat, nec dilabatur, *l.* 1. §. *pen. D. de fonte.* Coercere arbores, eſt ramos conſtringere, & circumcidere, ne eorum vmbra vicino prædio noceat, *l.* 1. §. *deinde. D. de arbor. ceden.* Aliâs coercere tùm de pecuniaria, tùm de corporali pœna vſurpatur: nam & coercere pignoribus, *dicitur in l.* 4. §. 1. *D de dam. infect. & lib. de Orat.* Pignoribus ablatis Craſſum inſtituit coercere. At *in lib. de leg.* 3. Magiſtratus ciuem nec obedientem multa, vinculis, verberibus coercento. *Sic in l.* 6. *D de pœn l. nemo.* 7. *D. de regu. iur.* Hinc

COERCITIO, animaduerſio pecuniaria, ſiue in corpus, punitio, & caſtigatio Huius varia genera ſunt: quædam enim Capitalis, *l. hac ſtipulatio.* 200. *D. de verb. ſigni.* quæ ad corporis punitionem pertinet, & habet publicam coercitionem. Quædam verò eſt modica, *apud Paul. l. fin. D. de offi.* eius, cui mandat. ad miſtum imperiũ pertinens, quæ & ipſa pecuniaria eſt, pignoris capione iudicibus conceſſa, ne iuriſdictio inutilis eſſet. Eſt & leuis coercitio *apud Vlpian. l. Prætor,* 3. §. *præterea D. de in iur. & l. non ſolùm.* §. *quanquam. D. eo.* qua ſignificatur leuis pulſatio, & emendatio, *vt ipſe Vlpian. interpretatur in d.* §. *præterea.*

COERRARE calciatus dicitur præfectus Vigilum, *apud Paul. l.* 3. §. *ſciendum. D. de offi. præf. vigi.* cùm huc illuc vicatim diuagatur, ídque cum aliquo comitatu, & noctu. Florentina lectio quæ, Calciatum, habet, defendi poteſt aduerſus Hoto. coniecturam legentis Falciatum, *ex M. Cic. lib.* 1. *de Natu. Deo.* Cum pelle caprina, cum haſta, cum ſcutulo, cum calceolis. Calcei indumentum pedum erant, quos noctu induebant diligentius citiúſve coerrandi cauſſa.

COETVS, *in lege* XII. *Tab. & apud Martia. l. qui cœtum. D. de ſicar.* accipitur pro hominum conuentu, & congregatione, à coeundo, *Iſido. lib.* 6. *ca.* 18. *Etymol. auctore.* Vlpianus turbæ comparans. *l. Prætor.* 4. §. 1. *D. vi bono. rapt.* hominum multitudinem diffinit, adiiciens, decem aut quindecim homines cœtum, vt & turbam, facere, & *vide Bart. d.* §. 1.

COGERE in ordinem, id eſt, vt vulgò loquimur, *inquit Budæus ad l. diuus-D. de offic. præſid.* cogere ſuo ſtatu & conditione ſe continere. Huic opponitur, Eximere numero, *Budæo.*

COGNATI appellati ſunt, quaſi ex vno nati, aut (*vt Labeo ait*) quaſi commune naſcendi initium habuerint, *vt ſcribit Vlpia. l. 1. in princip. D. vnde cognat.* quam verbi notationem probat Modeſtinus, *l. 4. §. cognati.* D. Cognationis autem nomen, *vt ait Paulus, l. 10. §. 1. ff. de gradib. adfinit.* à Græca voce deductum videtur: συγγενεῖς enim illi vocant, quos nos cognatos appellamus. Agnati ſunt per patrem cognati ex eadem familia: qui autem per fœminas coniunguntur, cognati tantùm nominantur, Inter adgnatos igitur, & cognatos hoc intereſt, quod inter genus & ſpeciem. nam qui eſt agnatus, & cognatus eſt: non vtique autem qui cognatus eſt, & agnatus eſt. alterum enim ciuile, alterum naturale nomen eſt. *Idem lib. 4. Sent. tit. 8. tradidit.*

Cognatos in conſuetudine etiam nepotes eorum, poſt quorum mortem concepti ſunt, appellari non propriè, ſed per abuſionem, vel potiùs αἰαφορικῶς, id eſt, relatione ad aui vitam facta, vt explicat Hotom. accidere ſcribit Iulianus, *l. item Prætor. 8. ff. de ſuis & legit. hære.*

COGNATIO eſt ius quoddam inter certas perſonas, quæ natura vel legis fictione inter ſe cognatæ ſunt, inſtitutum: cuius duas ſpecies apud Romanos intelligi tradit Modeſtinus, *l. non facile. §. cognationis. ff. de grad. adfin.* Quædam enim iure ciuili, quædam naturali connectuntur. Nonnunquam vtroque iure concurrente, & ciuili & naturali, copulatur cognitio. Naturalis cognatio eſt, communio ſanguinis, quam habent ij inter ſe, qui ex eodem progenitore orti, quaſi riuuli ex eodem fonte deducti dimanarunt. Ciuilis autem, quæ per adoptionem contrahitur, non ſanguinis, ſed iuris communio eſt, *d. l. non facile. §. cognationis. ff. de grad. adfin.* Ad ciuilem cognationem pertinet & ſpiritualis, *de qua extat titulus, De cognatione ſpirituali, in Antiq. & 6. Decretalium.* quibus locis explicantur eius vis, eiúſque contrahendæ genera. Cognatio autem quæ ciuilis, ſiue legitima Modeſtino dicta eſt, legalis Pontifici Maximo dicitur, *c. vnic. de cogna. leg. in Antiq.* Cognationem etiam inter vulgò quæſitos conſiſtere ait Gaius *l. 2. ff. vnde cogna.* Sed & inter ſeruos, quæ ſeruilis dicitur, *l. adoptiuus. ff. de ritu nupt. & Inſti. de ſeru. cogn.*

Cognationi legatum, cognatis deberi ſcribit Vlpianus, *l. ſi cognatis. 19. de reb. dubiis.*

Cognatio ſpiritualis, eſt propinquitas vel attinentia perſonarum, quæ prouenit ex ſacramenti donatione, vel ad illud tentione, *Angelo Clauaſio in ver. matrimonium. imped. 7.* Vnde ex cognatione ſpirituali, quæ in baptiſmo contrahitur, nouem propinquitates naſcuntur: Prima, filiatio inter ſacerdotem baptizantem & baptizatum: Secunda, compaternitas inter ſacerdotem & patrem baptizati: Tertia, commaternitas inter eundem, & matrem baptizati: Quarta inter filios ſacerdotis, & baptizatum, ſcilicet fraternitas. 30. *q. 1. omnes, & q. 3. ita diligere:* Quinta filiatio inter baptizatum, & ſuſcipientem de baptiſmo: Sexta filiatio inter eundem & vxorem ſuſcipientis: Septima fraternitas inter baptizatum, & filios ſuſcipientis: Octaua compaternitas inter ſuſcipientem, & patrem ſuſcepti: Nona, commaternitas inter eundem, & matrem pueri. 30. *q 3. per totum.*

COGNOSCERE inſtrumenta, *apud Vlpia. in l. cognoſcere. 56. ff. de verbor. ſignific.* eſt ipſa relegere, & recognoſcere. Cognoſcere ſimpliciter dicitur iudex, qui de cauſſa quærit, & diſceptat, litigatoréſque audit, ídque pro tribunali, *l. 1. ff. de conſtit. princip. l. quod ſi Epheſi. §. interdum. ff. de re, quod certo loco.* Sueton. in Claud. Cognoſcens quondam in Auguſti foro, victúſque nidore prandij, quod in Maxima æde Martis Saliis apparabatur, deſerto tribunali aſcēdit ad Sacerdotes. Cognoſcere ex interdicto, *in reſcripto Valeriani, & Gallieni. l. 2. C. de interdict.* eſt quærere de cauſſa, & examinare eam in cauſſa interdicti. Cognoſcere quoque tutelæ apud Vlpian. *l. 2 ff. vbi pupil. educ. deb.* pro eo accipitur, quod eſt de actione tutelę diſceptare, & in ea actione litigātes audire. Cognoſcere igitur ad iuriſdictionem pertinet, ſignificátque negocium excutere, & examinare, & de eo ius dicere, *l. 3. §. cognoſcit. ff. de offi. præfect. vigil.*

vigil.l.2 ff.de re iudicata. Cognoſcere videtur poſuiſſe vetus interpres,*in §.interterdicimus in Authentic.de non aliena.* pro recipere, pro quo Iuſtinianus Impèr. γιγνώσκειν dixerat: quæ interpretatio recipi poſſe videtur ex iis, quæ in eodem §. dicuntur. Cognoſcere dicitur etiam, qui ſtuprat aut comprimit mulierem. *Sic ſumitur toto titu.de eo,qui cognou. conſang. vxor.extra.quo ſenſu eodem verbo vſus eſt Papinianus,l.mulierem.*14.*de iis,quæ vt in dig.*Ex hoc verbo ducitur verbale.

COGNITIO,quod in diuerſis ſignificationes ferri peritorum vſu receptum eſt. Paſſim in libris Cod. pro negocij examine, diſcuſſione, & quæſtione,*vt & l.*1.*ff.de officio aſſeſſ.l. cognitio.* 4. *ff.de officio eius,cui mandata eſt iuriſdict.& alibi ſæpè.* Cognitionum autem genera paſſim hæc in iure reperias: Prætoria, *l.* 1 *per hanc. ff. de rei vendicat.* Extraordinaria. *ff.de extraordina.cognit. quæ recenſentur in l.*1. *ff. eod.* Eſt & alia cognitionum diuiſio à Calliſtrato tradita, *l. pen. ff.eo.* de honoribus, ſiue muneribus, de re pecuniaria,aut de exiſtimatione, aut de capitali crimine. Porrò, vbi cauſſæ cognitio eſt,ibi Prætor,ibi tribunal deſid ratur,*l.*2.*§.dies. ff. quis ordo in bonor. poſſe.& l. vbicunque. D.de diuerſ reg. iur. quam explicat P. Decius,& nouiſſime P.Faber idque eruditiſſime.*

Cognitio Prætoria, Religio iudicis, Officium iudicis,*l.*1.*ff.de rei vendi. l.D.ſi vſusfruct.peta.* Vbi requiritur cognitio, ibi de modo, de cauſa, & de perſona querendum, vt intelligas quid reuera ſit cognitio, & quantum abſint à cognitione, qui ſcripta tantùm legunt, *l. cum hi quibus.§.vult igitur oratio ff. de trãſact.*

Cognitio, pro inſtantia (vt nunc vocant)accipitur apud Papin.*l.pen.ff.de ſuſpect.tut.vt Bart.docet.* Cognitionem pro accuſatione poni putat Alber. *in l.ſi ca, quæ.C.qui accuſa non poſſ.* Equidem pro negotij examine,diſcuſſione,& quæſtione accipi putem. Cognitio etiam ſumitur pro ſuſceptione cauſſæ alienæ,& defenſione,*l.nemo.6.C. de cognit.& procura.* Hinc

COGNITIONALITER, hoc eſt,vtraque parte præſente,& audita, *in l fin.C.de legib.*Græcis,κατὰ διάγνωσιν,vt μονομερῶς, vna tantùm parte præſente.

COGNITOR, *vt ait Feſtus lib.*3 qui litem alterius ſuſcipit,coram eo, cui datus eſt: quod probat Anianus C. Theodo.interpres tit. de cogni. & procurat. his verbis.Cognitor is eſt,cui ſine mandato cauſſam agendam preſ ns, præſente iudice,litigator iniungit.Hunc à procuratore ſeparat Paulus.*li.* 1.*Sent.tit.*2.*& 3. & tit C.Theo. de cognit. & procurat.* tametſi vtrunque litis miniſtrum appellent diui Princip*.l.vltim.C.Theod.eod.* Cognitorem apud Prudentium accipere debemus pro iudice, qui de n goc o, cauſſave diſceptat,eámve cognoſcit:Hic tum cognitor pronunciauit, Claudatur infans carcere. Eodem ſenſu accipitur cognoſcens in *l* 1.*§.calumniatorib.D.ad S. C.Turp.* Vide Aduocatus & Procurator.

COGNOMEN dicitur, quod nomini additur, vt refert A. Auguſtinus, *lib.*3.*cap.*8.*ſic accipi debet l ſi quis in nomine C.de teſta.& §.ſi quis in nomine.Inſtit.de leg.* Porrò Cognominum genera duo conſtituit idem Auguſti. *ibidem ex M. Varrone,libr.*2.*de re ruſtic.*vnum famil æ, vt Annij,Tauri, Statilij,& adſignificãt. Alterum cognominis genus eſt, quod ob aliquam rem additur,& hoc, (*vt ait Theoph.ad d §.ſi quis in nomine*) ἀπὸ ψυχῆς, ἢ ἀπὸ σώματος καμβάνεται, vt in Pompeio, Magni cognomẽ,in T.Mãlio,Torquati.

COGNOMINES (*Feſto lib.* 3.) qui eiuſdem ſunt nominis.

COHÆRES,qui ſimul hæres inſtitutus eſt,vel etiam,qui cum aliquo ſuccedit inteſtato,*l.*1.*§ ſi ego.D.de hær.inſtit.* Coheredis quoque appellatione fideicommiſſarium contineri conſtat, *l. pater filium.§.fi.de leg.*3.*Lucius* 93.*§.fi.ff.eodem tit.*

COHORS, *Varr. libr.*4. *ling. Lat.* quòd vt in villa ex pluribus tectis coniungitur, ac quiddam fit vnum: ſic hæc ex manipulis pluribus copulatur cohors: quæ in villa dicta,quòd circa eum locum pecus coerceretur. Tametſi cohortem in villa Hypſicrates dicit eſſe Græcè χόρτον apud Poetas dictum. Et in illo ſignificatu quot millibus conſtet apud Romanos & Græcos, *docet Alexan. ab Alexandr. libr. 6. cap.* 13. *Genial. dier.* recenſens cohortium genera. *& vide eundem libr.* 1. *cap.* 5.*& alibi. De cohortibus vide Iaco.Cuiac.in libr.Obſeruationum.*

COHOTALES, *in lib.*3.*C.de hæred.dec.& l.*3.*C.de can.larg titu.lib.* 10. *&*

de cohortal. l. 12. *C.* ſunt apparitores & officiales perpetui præſidum prouinciarum, quibus mandationum equorum cura plerunque mandabatur: vt Patricius definit. *Thalelæus libr.* 45. *Baſilicῶν:* Οὐδὲ μαγαρίτης πατρίκιος τοὺς κορταλίνους ἀγαλεῖ ὑφ. Beneficiarios: λέγει δὲ φροντίζειν αὐτοὺς τῶν ἀλλαγῶν τῶν ἵππων. Græci ταξεώτας appellant. Hinc cohortalium conditio, *l.* 2. *C de aduoc. diuer. iudicum.* Cohortalium corpus, *l.* 2. *C. de defenſ. ciuit.*

Κοινὸν, *in l ſi.de vi.*37. *de iudic. D. & l. qui exitu.*5. *D. de vi public & l.* 1. *D de appel. & l.*ἐὰν δὲ ὑπ.6. *D. de excuſ.* interpretatur Ant. Auguſt. *ad dict. l.* 6. commune & vniuerſitatem. Gallis appellatur *vne communauté*, à quibus retinetur nomen illud *Commune*: vt Commune apud Ciceronem perſæpè.

Κοινωνία, forenſe verbum eſt, *Iul. Polluci lib.* 9. *Onomaſtic* ſocietas, & communio.

Κοινοπραξία, *apud Iuſtinian. Inſtitut. de actio. in princip.* (ſic enim veteres li. & Theophilus ibidem legunt, tametſi & verbo κοινωνίας vtatur idem Theophilus) Latinè ſocietas dicitur. κοινωνίαν appellat C Harmenopulus, *libro* 3. *capit.* 10. & 11.

C O I R E, verbum μέσον eſt, & in bonam (vt nunc loquimur) & malam partem accipi, ex inferiùs ſcriptis liquet. Nam dicimus: Coire in matrimonium, hoc eſt, conuenire, & conſentire, *l. in teſtamento.*31. *D. de conditio. & demonſtra.* Et coire ſocietatem, *l* 1. & 4. *D. pro ſocio.* Et Coire negociationem, *l. cum duobus.* 52. §. *quidam. ff. pro ſocio.* Coire in alienam litem dicuntur, qui de commodo litis communicando paciſcuntur ſic, vt quicquid ex condemnatione in rem vnius ceciderit, inter eos communicetur, *l. ex Senatuſconſulto.*6 *ff. de vi priua.* Coire in accuſationem innocentum, *l. vltim. ff. de concuſſ.* Coire aduerſus aliquem, pro conſpirare, *l.* 1. *ff. nau caup. ſtabul.*

C O L E R E fundum, & ornare, & tueri & cuſtodire diuerſa & ſeparata ſunt, *l. cum quæreretur*·60. §. *prædiu. ff. de leg.*3. Colere fundum numis, *in l. ſi apes. ff. de furt.*

C O L L A R E, eſt vinculi, ſiue tormenti genus hodie frequens, quod collo reorum inijcitur ignominiæ aut pœnæ cauſa, idque *ſignificatur l.*7. *ff. ad l. Iul. de vi. publ. hu verbis*: Aut quid in collum iniecerit, vt torqueatur. Pœna eſt ſeruilis, vel (vt ita dixerim) canina. nam hoc genere canes vinciri ſolent. Vide C A N I S.

C O L L A T E R A L E S dicuntur, qui ſe attingunt, vel ſibi attinent tranſuerſaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam adſcendentem, vel deſcendentem, vt conſanguinei, vel conſimiles. hoc verbo ſæpè vſus eſt I. Andreas, in declaratione arboris affinit. Gaius ex tranſuerſo, ſiue à latere vocat, *l.* 1. *ff. de gradi. affin.* Dicuntur etiam collaterales generaliter, omnes æqualiter, quaſi lateribus confidentes.

C O L L A T I O bonorum (de qua tractatus duo ſunt in libris noſtris) eſt contributio certæ partis bonorum inter fratres, propter paternæ ſucceſſionis rationem à Prætore inſtituta. Nam cùm Prætor ad ſucceſſionem paternam admittat emancipatos cum iis, qui in poteſtate ſunt, æquitas, & ratio ſuadet, vt quæque bona in medium conferant, ſcilicet, vt emancipati volẽtes ad participandam patris hęreditatem accedere, tantam partem è ſuis bonis conferrent, quantam ex hæreditate auferrent: non ſinguli, ſed omnes ſimul, quippe cùm omnes emancipati vnius locum obtineant. Itaque ſi duo ſint ſui, duo emancipati, quamuis emancipati ſinguli ex hæreditate quadrantem auferant, tamen ex ſuis bonis non ſinguli, ſed ambo quadrantem conferent. Conferuntur autem antiquo iure aduentitia: & profectitia: hodie ex Iuſtinia. conſtitutione profectitia tantùm, *l. vltim. C. de collat.* Vide Duareni annotatio. in illos titu. Porrò emancipati inter ſe nihil conferunt. nam cùm alter alteri nihil auferat, non ipſorum cauſſa ſimpliciter, ſed propter ſuorum rationem & reſpectū, Prætor collationem inſtituit, *C. eo. l* 1. & *paſſ. ff. eo.* Collationum vocabulum aliter vſurpaſſe videtur Suetonius in Nerone.

C O L L E C T A, *Vide Turn. aduerſ. lib.*3. *cap.*6.

C O L L E C T A R I V S, *in conſtitutio. Honorij & Theo. l. penul. C. ſi certi. pet. & apud M. Cice. in lib. de Orat.* accipiendus eſt Suidæ, ἀργυραμοιβός, ἤτοι κέρμα ἀντὶ ἀργύρου

ἀργύρων ἀλλασσόμενος, & τραπεζίτης. *Alcia.lib.*4.*Diſpunct.cap.*22. vertit argentarium, numularium, & campſorem: rectè. Reiicienda igitur eſt Accurſ. & Alberic. interpretatio, exiſtimātium Collectarium eum dici, qui eundem mecum petit honorem: ſed nec ita in locis ab eis citatis legitur, vt putant.

COLLEGATARII dicuntur, quibus eadem res coniunctim legata fuit, *l.interdum.*10.*ff.de vſufru.accreſc. & alibi ſæpiſſimè.*

COLLEGAS hinc dictos putat M. Varro lib.5. ling. Lati. quòd collecti eſſent. Eorum appellatione contineri putat Vlpia.*l.collegarum.*173.*ff. de verbor.ſigni.* eos, qui ſunt eiuſdem poteſtatis, & officij, *Alexander Imp.l.*3. *C. de proba.* & contutores, & concuratores, *Paulus l.etiam.*14.*ff.de admin. tut.* & qui eadem legatione funguntur, *l.*2.*ff.de legatio. li.*10. Quinimò & qui eiuſdem hæreditatis ſunt participes, id eſt, cohæredes. *l. Paulus* 101.*ff.de ſolutio.* & eos, qui ex eodem ſunt collegio. *Hermogenianus, & Paulus, l.adminiſtrantes.*4.§.*fin. & l.ſequenti.ff. de adminiſtr.* ſed & hos

COLLEGIATOS appellarūt diui Principes, *l.pen. C. de commer. & mercat.& l.vnic.de collegia.lib.*11. C. hos fuiſſe ex corporatis, adnotat Iac.Cuiacius.*d. l.vni.* Erant certis ciuitatum collegiis adſcripti, *& vide C.Th.titu.*7.*lib.*14. Vide Corporati.

Collegiata eccleſia, vide infrà Eccleſia.

COLLEGIVM, cœtus, & coitio, ſiue ſodalitates dicuntur conuentus certorum hominum artem aliquam certam factitantium, vt piſtorum, nauiculariorum, item eorum qui vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, cæteráve huiuſmodi munia omnia exercent, *l.* 1. *ff.quod cuiuſque vniuerſ.& l.* 1. *& paßim, ff. de colleg. & corp. Innoc.*1.*de elect.* Ea collegia à Rege Numa inſtituta eſſe, *ſcribit Plutarch. in eius vita, Valerius li.*1. *& Plin.lib.*34.*cap.* 1. *deque iis Cicero in ea pro domo, & in Sextiana mentionem facit.* Collegium tres facere, *Marcellus & Neratius putant, l.Neratius.*85.*ff.de verb.ſign.* Horum quædam licita ſunt, quædam illicita, Licita Collegia, quibus coeundi ius erat, lege S.C.conſtit. Illicita, quæ ſine lege conſtituta fuerant: *& de variis collegiis vide Cuiac.li.*7.*Obſe.ca.*30. Erat autem ordo quidam, & dignitas etiam Collegiorum, ac quod tum magnum dicebatur, vt apparet in inſcriptione, *Viatori collegij magni.*

COLLACTANEVS, qui ſimul mammam ſuxit, *l. alumnæ.*30. §. *Titia.* D.*de adim.leg.* Græcis dicitur σύντροφος.

COLLIBERTVS, ſiue conlibertus, ab eodem patrono libertate donatus, qui cum alio eſt libertus, *l. cùm pater.*§.*volo.ff.de leg.*2. *& l.vlt.ff.vt lega.no. cau.& alibi ſæpiſſimè.*

COLLISVM argentum in facto non contineri, ſed infecto, & fracto comparari Vlpian.rectè putat. *ff. de aur. & argent.leg.l.Quintus.*2.§.*cui aurum.*

COLLOCARE, ſiue (*vt ſæpè in Floren.P. & claßicis ſcriptoribus reperias*) cōlocare, eſt addicere ei, qui licitatione vicerit, *l.quod autem.*11.*ff. de in diem addict.* Tu de huius verbi ſignificatione propria, *vide Varronem, li.*4 *ling.Lat.* vbi de verbo, Locare, agit. Collocare nominibus, dixit Proculus, *l.ſi ita* 86. *ff.de leg* 3. pro deponere penes aliquem velut mutuò, qui huius pecuniæ cauſſa obligabitur, ſortíſque reddendæ fœnus, vſuráſve penſiturus, *l.vxori.* 24.*ff.de vſu.& vſufr.leg.* eodem ſenſu dicunt Iuriſcoll. Collocare in nomina, & Collocare, ἁπλῶς. quam ſignificationem probaſſe videtur Traianus, *Plinio ſcribens, libr.* 10. Non aliud remedium diſpicio, quàm vt quantitas vſurarum minuatur, quò facilius pecuniæ publicæ collocentur. De genere collocandarum pecuniarum loquitur *M.Cic.li.*3.*Offi.* Collocare nuptias propriè dixit Imp.Gordia.*l.*1 *C.de indic. vid.tol.ex nota.M.Var.l.*4.*lin.Lat.* Collocare etiam ſumitur Pontificiis pro inſtituere, & beneficiū conferre.c.1. ad decorē.ext. de inſtit. & vide infrà Inſtitutio.

COLLOCATVM beneficium, vide Coloratum.

COLLYBVS, verbum Græcum Polluci lib.3. c.9. interpretanti ἀργυρίου ἀλλαγήν. *Budæus ad l. vlt.ff. de pign. act.* ſignificātius vim verbi exprimit his verbis: Collybus eſt id detrimentum pecuniæ, quod in ratiociniis emptionem auri appellant, & vulgò Cambiū dicitur, cùm pecunia ad exteras nationes exportanda eſt, & apud numularios aliis numis cōmutanda, vt ſit argentea moneta aurea mutetur, aut genera quædā pecuniæ ab-

rogata, & antiquata, aut quouis modo repudiabilia in vna prouincia, alio quo genere permutanda ſint rato, receptóque & promulgato in ea prouincia. Id enim, quod ex ſumma apud numulariũ decedit, & veluti deperit, Collybus appellatur. *Hæc ille.* Cicero in Verrem actio.5 Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſtis, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, primùm pro ſpectatione & collybo, deinde pro neſcio quo cerario Hæc omnia, Iudice, non rerum certarum, ſed furtorum improbiſsimorum ſunt vocabula. nam collybus eſſe qui poteſt, cum vtantur omnes vno genere numorum. Hinc

COLLYBISTÆ dicti ſunt numularij.

Colluctatio, *in l.qua actione.§.ſi quis.ff ad l.Aqu.* vide infrà Pancratium.

COLLVDERE dicuntur, qui quod in ſpeciem ex animo facere videntur, id ſimulatè & fictè agunt inter ſe, aliorum ſenſibus illudentes: hinc qui luſoriè, non ex animo cauſſam agunt, & tranſlatitiæ accuſandi munere defunguntur, alij ſponte lite cedentes, colludere dicuntur, & præuaricari, *l.& eleganter.7.§.ſi dolo.ff.de dolo mal.l.niſi.3.ff. de adul.l.1.§.præuaricatorem ff.ad S.C.Turpi.* Colludere etiã ex aliis cauſsis dicimus, atque ideò ad ciuiles cauſſas pertinet hoc verbum, *l.ſed addes.19 ff.loc.* Colluſoriè agere etiam eodem ſenſu dixit Vlp. *l.ſi ſeruus.50.§.1 ff.de legat.1.* vbi tamen Pandectæ Floren. habent luſoriè.

COLLVSIO, ſiue conluſio, eſt ſub ſpecie litis luſus, veluti quidam inter duos litigatores, id agentes ex compacto, vt vnus ſinat ſe vinci ab altero, Græcè συνδυασμὸς, ſic ſumitur, *l.1. & 2. & tot.t.ff.de colluſ.de teg.l.ſi ſuſpecta.ff.de inoffic.teſtam.& alibi ſapiſſime*, & ſecundum Azonem in Summa. *C.de colluſ.dete.* fit per procuratorem & aduocatũ cauſſarum, qui ſe in lite ſuperari patiuntur. Sed & per principales perſonas in ſimilibus, tàm in ciuili cauſſa, quàm in ſpirituali, *capit.audiuimus, extra de colluſ. detegen.* In ciuilibus autem ſecundum Azonem fit impunè, niſi in hoc caſu, putà ſi me agente cum alio, tanquam ipſe eſſet ſeruus meus, vel libertus, paſſus ſum eũ pronunciari ingenuum, vel liberum, cõfitendo contra me in iudicio eum liberum & ingenuum eſſe: & hoc ideò, ne per tales ita degeneres, inquinaretur amplifsimus ordo Senatorum, *vt dicit.l 1 ff. de colluſ.deteg.qua de re & totus titulus accipiendus eſt, vt & Cod.*

COLLYRIVM eſt medicamentum ad oculos, παρὰ τὸ κωλύειν καὶ ῥέειν, id eſt, quod fluxum impediat & ſiſtat. *Inſtit.de re.diui.§.cùm ex aliena.& ff de acqui.rer.dom.l.* adeò.§.cùm quis. Id in inſtrumento medici eſſe, vt & emplaſtra, ſcribit Caſsius apud Paulum, *l.cùm de lanionis.§.inſtrumento.D.de fun.inſtr. Vide Celſum lib.6.c.6.& Columel.lib.6.c.6.*

Colobia, *in l.1.C.Th.de habit.quo vti opor.* veſtimenti genus: dicta putat Iſidorus *lib.Etymolo.19 c.22.* quòd oblonga eſſent, & ſine manicis. *Cuiacius Obſer. libr.* 12. Colobia hoc in loco interpretatur latos clauos ſuperiectos interiori veſti.

COLONVS propriè is eſt, qui agrum certa mercede conductum colit: atque hic differt ab inquilino. hic enim in vrbe dicitur, *l.res pignoris.37.ff.de acq. poſſeſſ.l.vlt.D.vnde vi & vi arm.* Appian. lib.1.bel.ciuil. ἐγκλίνων, ἢ ῥήματι χαλεπῶν τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Olim generaliter dicebantur coloni omnes vſquequaque habitantes: hinc illud Virg. Æneid.j.

-Tyrij tenuere coloni.

Interdum coloni ſunt, qui ſuis numis colunt, quíque pecunia numerata cõducunt, *l.ſi apes.ff.de furt.& d.§.vis maior.* Coloni etiam pro cõductoribus prædiorum ad fiſcum pertinentium accipiuntur, *in conſtitut.Alex.l.coloni.8.C.de excu. tut.* Iidem Coloni Cæſaris adpellantur, *l.ſi.ff.de offic.procu.Caſ.* Et Coloni prædiorum fiſci, *l vlt.§.j.ff. ad municip.* Coloni etiam dicebantur, qui in colonias deducebantur. Vnde colonus à municipe, & colonia à municipio ſeparatur, *l.libertus. ſ error.ff.ad munici.l.eius qui.27.§.1.ff.eo. Paul.lib.4.Sen.tit.6.* & huius differentiæ cõmeminere Gellius *lib.16.c.13.* & Alex. ab Alex. *lib.4.c.10.*

COLONI, *de quibus extat Rubr C.de agric.cenſ. & col.* liberi homines erant, qui ea conditione agros colebant, vt & certam eorum nomine penſionem præſtarent, neque vnquam ab illis diſcederent, adeò vt terra ipſorum quadammodo domina videretur, quin etiam triginta annorum poſſeſsione ius illud ab agrorum

agrorum dominis acquirebatur. *quod ex tit. D. & C. de agric. & præſertim ex l. 19. intelligitur.* Ioannes autem ſimpliciter colonū eſſe vult, qui ſub certa annua mercede in pecunia numerata prædia colenda accipit. Horum varia genera conſtituit Azo. ſed ea verius dignoſces ex lib. 11. Codicis. Horum igitur alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originarij, alij partiarij, alij coloni ſimpliciter nuncupati.

Coloni CONDITIONALES dicuntur, quaſi ex ſua conditione prædiū, vel agrum colere debentes, & ſecundùm Ioann. de Plac. ſic conſtituuntur, quòd primò in ſcriptis, vel ſine ſcriptis perpetuo iure colonos ſe eſſe in fundo promittunt, vt poſtea per viginti annos in fundo permaneant. Et licet quidam putent hos eſſe adſcriptitios cōditionales, tamen ſecundum Ioannem malè putant quia Colonus temporis tranſcurſu poteſt liberari, adſcriptitius verò minimè, *vt C. de agri. & cenſi. l. cùm ſcimus. libr.* 11. require ſuprà ADSCRIPTITIVS.

Coloni DOMINICI dicebātur, qui colebant agros Imperatoris, *vt C. de præ- di. & omnibus re. lib.* 11.

Coloni ILLYRICI, aliàs Illyriciani, de Illyrico, id eſt, Sclauonia, dicūtur, *& habentur in l. cùm quærebatur. C. vn de vi.* vbi dicitur, inter Illyricinam aduocationem, *glo. j. inter aduocatos de Illyrico. C. de colo. Illyrici. lib.* 11. *l. vnica.*

Colonus ORIGINARIVS, ſecundum Iohannem dicitur coloni conditionalis filius, ex eo quòd originaliter conditioni colonariæ ſubiectus eſt. nec refert, ſecundum Ioannē, ſiue in ſolo fuerit natus, ſiue extra ſolum, quia tanquā originarius ad terram illam reducendus eſt, quam pater ſuſcepit colendam. *vide l. originarios. C. de agri. & cenſit. lib* 11.

Coloni PALÆSTINI ſunt liberi: tamen terram dimittere non poſſunt.

Coloni PARTIARII, à partiendo dicti, ſecundum quoſdam dicuntur illi, qui terram colunt, non pacta pecunia, ſed pro parte dimidia, vel tertia, ſecundum ſterilitatem terrarum: & ſecundùm Ioannem nullum ius habent, ſtatim fructibus à ſolo ſeparatis. Et ille dicitur propriè partiarius, qui conducit rem ruſticam pro communi damno & cōmodo, & competit contra eum actio pro ſocio. Colonus partiarius fructus cum domino diuidit, *l. ſi merces. 25. §. vis maior. D. loca.* μοιρίτης Iuſtiniano dicitur, *in lib. legum ruſticarum tit. 2.* quem libellum epitomæ ſuæ ſubiicit C. Harmenopulus.

Colonus SVPERFICIARIVS eſt, qui aream conducit ea conditione, vt ſibi liceat in ea ædificare, & domum tollere, cùm voluerit.

COLONIA dicta eſt, *vt putat Siculus Flac. in li. de cond. agro.* quòd in municipia miſerint colonos. quod & Aggenus probat, aitque adpellatam ab agrorum noua dedicatione culturæ. Erat autem Colonia, vel cum coloni aliquem in locum deducebantur, aut veteribus incolis adſcribebantur, vel veteribus colonis noui addebantur. Atque hæ duorum erant generum, quædam Latinæ, quædam Italicæ: Latinis ius erat ciuitatis & ſuffragij, & magiſtratus capiendi, ſi in ſua colonia magiſtratum geſsiſſent. Idem ius coloniis tranſpadanis dedit, quamuis colonos in iis non collocaſſet, Pompeius Strabo. Proinde ſcribit ad Atticum Cicero: Quoniam videtur in ſuffragiis multum poſſe Gallia. Italicis autem coloniis ius ciuitatis & ſuffragij nullum erat: ſed qui in colonias illas deducebantur, ius ciuitatis omnino quidem amittebant, immunes tamen erant, & leuationem cenſitionis obtinebant. Tandem tamen paulò ante Strabonis ætatem, tota Italia ciuitate donata eſt: & denique Antonini Imperatoris tempore, quicunque ex orbe Romano eſſent, vt ſcribunt Iuriſconſulti. *Hæc Turn. Aduerſ. li. 1. c. 11. Iac. Cuiac. Obſer. lib. 11. c. 35. ex tit. D. de cenſibus.* Colonias alias dicit fuiſſe Italicas, alias prouinciales, Italicasquidem, quæ vulgo immunes eſſe exiſtimātur, non prouinciales, niſi donatæ ſint iure Italico. Ius autem Italicum immunitatem eſſe negat tributorū, cùm & quædam ſint coloniæ, ius Italicum non habentes, quæ tamen immunes ſunt, ſed cenſitionis tantùm leuationem. Et ita rectè Plin. *lib. 3. c. 3. & 21.* ciuitates aut colonias immunes ſeparat ab iis quæ ius Italicum habent. Plus autem eſt, eſſe immunem ciuitatem, aut coloniam, quàm habere ius Italicum. Vide ius Italicum.

Coloniam pro prædio, quod ſub colono poſſideatur, ab εόνε colatur, dicere

Iuriſcoſſ Paulus in l.ſi in lege.§.colonus. D. *loca.Scæuola in l.Seia,*20.*§.prædia.*D.*de in ſtru.inſtrumentóque lega.*

COLONIAM pro loco agricolationis accipi apud Paulum,*l.quæro.§.vlt.* D. *loca.*falsò putat Oldendorpius, cùm pro perſona ſumi liquidò conſtet ex ipſo contextu,idque Bart.ſentit,rectè,falſiſſimè igitur ibidem legit Coloniam I.Spiegellius pro loco agricolationis.

COLONARIVM ius (*vetere interprete diffinitore in §. lex itaque. in auth. de non alien.aut permut.conſt.*7.)eſt veluti ſi domum valentem centum ſolidos, & præſtantem penſionem ſolidos decem,accipiat quis ab eccleſia, & det pro ea ſolidos centum, ſeu amplius, aut etiã minus, & quaſi iam de proprio aggrauet ſe dare ſingulis annis quaſi penſionis nomine ſolidos tres.

COLOR, prætextum,& titulum ſignificat,*l.*2.D.*de inoffic.teſta. & §.*1.*Inſt. eo,l.Sulpitius.*49 *ff.de dona.inter vir. l.item ſi filiusfa ff.de S.C.Maced.*

COLORATVM.beneficium,*l.iubemus.*2 *§.ſcientes.C.de ſacroſanct.eccl.* dicitur quod colore & prætextu aliquo defenditur, veluti officio, aut ſtudio aliquo,& ἐπ' αὐτῷ ὀφφ,id eſt, remunerandi gratia,*vt Nou.*120. Perperam autem in vulgatis Collocati legitur, pro Colorati.

COLVMNIVARIVM,*apud Pomponium,l.in argento.*21 *ff.de aur. & arg.leg.* vas in vſu veteribus ad percolandum vinum,ſiue aquam ex niuibus. tum vt frigidius & alſius biberent, tum vt liquidius: huius commeminit Mart. lib.14. in Apophoret.in Colo Niuario:

Setinos, moueo, noſtra niue frange trientes,

Pauperiore mero tingere lina potes.

qua de re Alciatus *libr.* 8. *Parerg. cap.*4. Interea obiter notandum in d.l.21. paulò pòſt colum legi pro coſtum. Vide Coſtum.

COLVMNAS inde dici ſcribit *Feſtus lib.*3.quòd culmina ſuſtineant,ſic accipit eas Vlpianus *in l.ſicut.*8.§.j.*ff.ſi ſeru. vind.* Vitruuius autem, quòd columen, id eſt,ſummum faſtigij percurrens, tignum ſuſtineant,lib.4 *c.*2.

COLVMNARII, *apud Cælium in Epiſt.*Nolo, inquit, te putare Fauonium à columnariis præteritum eſſe, optimus quique eum non fecit. Sunt autem, *vt vult Turn* homines viliſsimi, obærati & decoctores,qui ſæpè ad columnam Mæniam in ius vocabantur.quam intelligit Cicer. pro Sextio ſcribens: Aeri alieni in freto ad columnam adhæreſceret. *Vide Cuiac.ob.lib.*j *cap.*13.*& lib.*11.*ca.*8.

COMAGENAM, *in l.argento.*21. §.1.*D.de aur.& arg.leg.*vnguentis valetudinis cauſſa comparatis connumerat Pomponius.*Plinius lib.*10.*c.*22.*ad fin.* Comagenum tamen vocans, adnotat ſic nominatum anſerum adipem in vaſe æreo cum cinnamomo niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratum, ad vſum præclari medicaminis: à Comagene Syriæ parte.

COMBINÆ, dicuntur duplomata ſiue codicilli, aut tractoriæ, aut συνθήματα, quæ dantur curſu publico vtentibus,*vt I.Cuiac.ſcribit l.continuus.§.cùm ita ff.de verb.oblig.*

COMBINATIONIS verbo alio ſenſu vſus eſt Barto. *in l. naturaliter.* §. *nihil commune.ff.de acq.poſſeſſ.* nempe pro actionum concurſu, & coniunctione petitorij,& poſſeſſorij,non,vt Alciatus putat,αἰτιῶν ἀξιωμάτων.

Bartolus coniunctionẽ duorum. Combinationem adpellauit. Porrò petitorij & poſſeſſorij Combinationes ſeptem recenſuit, & explicat Bart. quo in genere videndos Berengarij Fernandi & Ioan. Coraſij commentarios *in d. §. nihil commune* relinquo.

COMEDERE beneficia,per tranſlationem,eſt beneficiorum obliuiſci.

COMITES, apud veteres auctores ij dicebantur, qui cum poteſtate erant, id eſt,quibus imperij pars mandata erat. *Cic.in Lælio*: De Scipione dicam libentius:quanta illi fuerit grauitas,quanta in oratione maieſtas: vt facile ducem pop. Rom.non comitem diceres. At Comitẽ (*ait Vlpianus l.item apud Labeonem.* 15. §. *comitem.*D.*de iniuriis.*)accipere debemus eum,qui comitetur & ſequatur. Labeo *apud Vlpianum* ita diffinit, eum qui frequentandi cuiuſque cauſſa vt ſequeretur deſtinatus in publico, priuatóve abductus fuerit.Pædagogos inter comites eſſe idem Labeo ait,*apud Vlpianum.d.§.comitem.* Vnde in libris Pandect. ſeu Digeſtorum.

COMITES adpellari cœpti ſunt, qui

qui Proconſules, Præſides, Procuratores in prouincias euntes comitabantur, vel Senatus, vel ipſorum magiſtratuum voluntate ac iudicio, publicorum negociorum adiutores atque adminiſtri: quales erant quæſtores, legati, ſcribæ, accenſi. Poſtea comitum nomine, iuriſperiti prouincialium magiſtratuum adſeſſores adpellati ſunt: quos magiſtratus arbitratu ſuo delectos, ſecum abducebant. *l.* 2. *μόνον.* 10. §. *περιμίτηλων D. de excuſat. Paul. l.* 12. §. 1. *D. de vacat. & immun.* Comites præſidum & proconſulum, procuratorumve Cæſaris, à muneribus vel honoribus & tutelis vacant. *Sic l. Senatuſconſulto. ff. de offic. præſid. l. adminiſtrantes. D. de excuſat. tut. l. diem functo.* 4. *D. de offic. adſeſ.* Suetonius in Iulio Cęſ. cap. 42. ſanxit, (ait) ne quis Senatoris filius, niſi contubernalis, aut comes magiſtratus peregrè proficiſceretur. Comitibus connumerat. *Cicer. actione* 4. *in Verrem*, etiam præcone, & medicos. Iuſtinianus verò *ſub tit de offic. adſeſ.* Conſiliarios, & adſeſſores legatorum, & proconſulum. *Plin lib.* 9. *cap.* 30. de Comite Proconſulis loquitur.

Comitum autem in Conſtitutionibus Impp. recentiorum varia pro adminiſtratione nomina inueniuntur.

Comes ARCHIATRORVM, qui medicis aulicis præerat. *l. vnic. qui à præbit. tyro. C. Theo.* de quorum dignitate ſcribit Caſſiodorus *lib.* 6. *Varia.* eam, illiúſque munus, & officium explicans.

Comites AVRI, Comites formarum, riparum & aluei Tiberis, portuum: *quos omnes recenſet Caſſiodorus, & extant varij tituli li.* 11. *&* 12. *C.*

Comes COMMERCIORVM, *l. vni. de ann. &c. C. l.* 2. *C. quæ res vend. non poſ.* qui negociationes curabat, commerciiſve præerat, cuíve licebat comparare ſericum à barbaris. *d. l.* 2.

Comes DOMESTICORVM, *in l. reſtituenda.* 6 *C. de aduo. diuerſ. iudi. l. neminem.* 64. *C. de decurio. li.* 10. *l. vni. C. Theo. qui à præbi tyro.* duos ponit Notitia Imp. vnum equitum, *d. l. neminem.* alium peditum. *Vide Ammia. Marcellinum li.* 20. *&* 31. A Sozomeno, *ἡγεμὼν τῶν ἱππέων δομεστικῶν* dicitur.

Comes DOMORVM olim dicebatur is, ſub cuius iuriſdictione erant præcipuè plurimi coloni æquè ac inquilini domorum ac poſſeſſionum multarum, quę in Pontica diœceſi & Cappadocia propriæ erant patrimonij Principis, homines puta tamiaci, poſſeſſionéſque tamiacæ, item ſerui & equitia eiuſdem iuris, conditionis, nominis, *l. vlt. C. vbi cauſ. fiſc.* At Nouel. 30. ſublato Comite domorum transfundit hanc rerum tamiacarum & *ταμιακῶν* iuriſdictionem omnem in proconſulem Cappadociæ, ſimulac cohortem omnem comitianam: ita tamen vt ſeorſim id fiat.

Comes DISPOSITIONVM, *in l. vnic. C. de ſuſcep. lib.* 10.

Comes EXCVBITORVM, apud eundem in Iuſtino Curopal.

Comes FOEDERATORVM, *apud Zonaram Tomo* 3. *Annalium in Tiberio.*

Comes HORREORVM, *cuius & mentio eſt in l. vni. C. de piſtoribus libr.* 11. piſtrini Principis curator fuit, habuitque mancipia quædam purgandis horreis aſcripta, coquendóque pani Principis.

Comes METALLORVM, *in inſcriptione, l.* 1. *C. de metallariis.* ſub quo erāt procuratores metallorum, *de quibus l.* 4. *C eo.* atque eum fuiſſe in Illyrico conſtat ex Notitia imperij, quoniam ſibi frequēs erat metallorum commercium, *vt indicant l.* 7. *&* 8. *C. Th. eo.*

Comes MILITVM, *in l.* 1. *C. de offic. vicarij. & l. nemo.* 6. *C. de adſeſſo.* Porrò comites rei militaris, in partibus Orientis duo erant: per Ægyptum vnus, per Iſauriam alter.

Comes PALATINVS dicitur, cui cura præcipuè incumbebat remiſſorum notariorum & iudicum negligentiam arguere, à Prouincialibus tributa exigere, & conſueta depoſcere. Comes Palatinus ſpurios legitimat. Alciatus poſt alios *in Rub. ff de lib. & poſthu.* ſed & arrogationi auctoritatem interponere eum poſſe docet Viglius, §. *adoptiui. Inſtit. de exhared. lib.*

Comes patrimonij Italiæ: huius fit mētio Nouell. 104. Aliàs, Comes largitionum Italicarum dicitur.

Comes RERVM PRIVATARVM aut largitionum, *in l.* 3. *C. de bonis vac. libr.* 10. *& l. vltim. C. de pet. bo. ſubl. eo li. & Nouel.* 7. *Valen.* gubernator erat priuatę ſubſtantiæ principis, idque per

curam Rationalium. ita videtur diffiniſſe Caſſiodorus lib. 6. in Formulis. Interpretes Græci, lib. 6. τῶν βασιλικῶν ita diffiniunt, τὸν κόμητα τῆς ἰδικῆς περιουσίας, τουτέστι τὸν φροντίζοντα τῶν πραγμάτων τῶν ἀφωρισμένων εἰς τὰς ἰδίας χρείας τοῦ βασιλέως.

Comes SACRI CONSISTORII, qui intimo principis conſilio aſſiſtebat, *in* §. 1. *C. de nou. C. fac. & l. 4. C. de aduoc. diuer. iud.* vbi inter ſpectabiles ponitur. Idem & Conſiſtorianus dicitur *l. 2. C. de comitib. conſiſtor. li.* 12. eum pro conſulibus æquant Anthemius, & Honorius, *l. j C eod.* idem primi ordinis dicebatur, *vt ex Caſſio. colligitur li. 6. Varia.* Non ſum tamen neſcius, quin & comitiua primi ordinis magiſtro ſcrinij deputata fuerit, *vt idem Caſſiodorus ibidem ſcribit:* ſed & aliis, *vt ex variis tit. lib. 12. C. patet.* Vnde & Comitiua conſiſtoriana, *in l. quicunque C. de procu.* Quid ſit Comitiua, quidve ſit Conſiſtorium, vide infrà ſuis locis.

Comes SACRARVM LARGITIONVM, cuius frequens mentio ſit in inſcriptionibus variarum conſtitutionum. *C. Iuſti. & Theo.* is erat, qui theſauris ſacris, id eſt, imperatoriis & auguſtalibus pecuniis præerat, vel qui liberalitatis & donorum curam gerebat, *vt docet Caſſiodorus lib. 6. de Comitiua ſacrarum largitionum.* Hic etiã Comes ſacri ærarij dicebatur.

Comitem SACRI PATRIMONII, *in tit. de officio Comit. ſac. patrimo.* C. accipere debemus eum, qui patrimoniũ ſacrum principis curat, cuiique id ideo creditum erat, pro ſubleuandis patrimoniorum fortunis, *vt Caſſiodorus lib. 6. in Formulis ſcribit.*

Comes SACRI PALATII, *l. vnic. C. de offic. Com ſal. pal. & l. vnic. C. de comit. & arch. ſacr paſ. lib.* 12. Sed & illum & hunc titu. de hoc Comite nõ eſſe accipiendum cenſet Cuiac. & nullum eiuſmodi Comitem fuiſſe: ideòque priorem illum tit. li. 1. C. perperam conſtitui: hunc autem libr. 12. ſic eſſe accipiendum, quaſi dictum eſſet de archiatris comitiuæ primi ordinis honore præditis, *quod & teſtatur Caſſiodorus lib. 6. Varia in Formula Archiatrorum.*

Comes SACRI STABVLI, dicitur equorum præfectus & rector, qui & equorum præſtationi præerat, *l.* 29. C. *Theodo. de ann. & trib. l.* 3. *de equo coll.* C. *Theo.* qui canonici equi dicebantur. *Aimon. Monachus libr. de geſt. Franc.* 3. *cap.* 43. Theſaurius Clodouei à Cupanio ſtabuli comite de Biturico retractus. Hunc Gallis dici *Eſcuier* putat Iac. Cuiacius, *in commentariis ad l. vnic de comitib. & trib. ſcholar. libr.* 12. C. negátque eam appellationem ad Coneſtabilem pertinere, atque eſſe vocem merè Francicam, atque in Notitia officiorum Conſtantinop. definiri, κεφαλὴν τῶν ῥογατόρων φράγγων. Contrà videtur ſenſiſſe B. Briſſonius *libr. 3. de verb. ſignifica.* ex eodem Aimono Monach. eiuſdem libri c. 70. cuius hæc verba ſunt: Lendeſigilus regaliũ prepoſitus equorum, quem vulgo Coneſtabilem vocant. *Rhegino monachus lib. 2. Annalium.* Eodem anno Burchardum Comitem ſtabuli ſui (quod corruptè Conſtabulum adpellamus) cum claſſe miſit Corſicam. Eam dignitatem fuiſſe in pretio ex A. Marcellino liquet de Valentiniano loquente, libr. 36. qui Valentem fratrem ſtabulo cum tribunatus dignitate præfecit.

Comes SACRÆ VESTIS, *in l. vnic. C. Theod. qui à præbit. tyrenum.* Comes veſtiarij in Notitia adpellatur. Sacra autem veſtis quid ſit, *vide apud Caſſiodorum lib. 1. Variar. epiſt.* 2.

Comes SCOLARVM *in l.* 3. *C. de offi. mag. offi. extat. & titulus, de comit. & tribunis ſcholar. libr.* 12. C. ij ſunt, ad quos ſcholarum agentium in rebus gubernatio pertinet, & ſunt ornati comitiua primi ordinis. Atque hic titulus honorarius eſt, inuentus à Conſtantino Imperatore, dum ſingulos quoſque honore aliquo cumulare cupiebat maximè. ſecũdi etiam ordinis & tertij comitibus creatis *Euſebius* 4. *de Conſtantini vita.* Hac verò dignitate, *vt idem eod. lib. tradit.* ornati prepoſiti & tribuni ſcholarum hæc beneficia habent, vt interſint Imperatoris epulis, & vt adorent purpurã eius: quod pro ſummo beneficio habetur.

Comes SILIQVARIORVM *apud Caſſio. li. 2. Var.* qui ponderibus ſpecierum inlatarum præerat: ſed & menſuris, ne quid culpæ admitteretur.

Comes etiam in Mauricij cuiuſdam hiſtoriis, *cuius meminit Turneb. Aduerſ. lib. 24. c. 16.* eſt qui legioni aut numero præfectus eſt, idémque tribunus militum.

Κομῆτας

Κωμῆτας, *in Nouell.*38.§.κἀκεῖνο, vertit Haloander comitianos: quam verſionem reprobat *I.Cuiac. in l. vni.non licere habi. metroco lib.*11. *C.* mauúltque vertere vicanos, quod rectius putem. Nam ducitur ἀπὸ τῆς κώμης, qui vicus eſt.

COMITIANI dicuntur comitum officiales, *vt idem Cuiacius ſcripſit ad d.l. vnicam.*

COMITATIVA, comitum dignitas adpellatur, *l per ſingulas* 30. *C.de diſcu. lib.*10.*& l curiales*.47. *de Decurio. eo. lib. & paßim apud Caßiod.lib. 6. & 7. Varia.* Comitatiuarum gradus, primi ordinis comitatiuam commemorat, *l. 6. C. de princ.ag.in reb.lib.*12.alios Caſſiodorus in lib. Variarum.

COMITATENSES largitiones, *l.ſcrinia.*7*.C.de palat.ſac.larg.li.*12. Et Comitatenſes milites, *l.vlt. §. pro militaneis. C. de offic. præfect. præto. Afri* qui comitatui conceſſi ſunt, *vt aiunt Arcadius & Honorius, l. nemo miles de re milit. lib.* 12. C. Comitatenſes legiones, vide infrà, Legiones.

COMITATVS ſacer, *l.milites* 13.§. *ignominioſa.ff.de re milit.* vbi eſt Imperator. Comitatus (*vt ſcribit Andr.Alciat. l.pupillus.*239.§.*territorium.ff.de ver.ſigni.*) propriè de Imperatoria aula dicitur: ſed quia tempore Caroli Magni, regnantibúſque Berengariis & Othonibus, ad ſingulas ciuitates regendas aliquis comes mittebatur, cœpit iuriſdictio, territoriũ & diſtrictus (quoniam illi comes præerat) Comitatus dici.

COMITES in libris Feudiſticis, dicuntur iudices ordinarij, qui in pace & otio ius reddunt, itemque præfecti vrbium. Itaque *lib.Feud.*2.*tit.*27.§.2. qui iudex dictus eſt, idẽ continuò pòſt Comes adpellatur. Comes eandem hæreditatem regiæ ditioni aſſignet. & §. 4. Si comes hæreditatem regiæ poteſtati conſignet. Sic *legis Franc.lib.*11.*de aduocatione ad Comites, c* 6 Monemus veſtram fidelitatem, vt memores ſitis fidei nobis promiſſæ, in pace & iuſtitia facienda, &c. Conſueuerunt autem ſinguli ſingula territoria ex hac comminandi, id eſt, in ius vocandi, poteſtate, Comitatus ſuos appellare Dicuntur etiam Comites, alicuius regionis præfecti *Greg.Turin. lib.*4. Nam ſemper Britanni ſub Francorum poteſtate poſt obitum Regis Chlodouei fuerunt & Comites, non reges appellati ſunt, *Albert. Krantz.in Vandalia lib.*1.*c.*28. Equidẽ arbitror, qui, cùm Senatus Rempub. adminiſtraret, rexere prouincias, Proconſules: & ſub Auguſtis inde Imperatoribus, prouinciarium præſides inde dicerẽtur, aut prȩfecti prætorij: hi poſteà ſub Impe ratoribus iam imperio declinante, Comites dicerentur. Erat (inquit) comitatus Imperatoris Mediolani. Quid vult inſinuare aliud, niſi quia publicum Imperatoris conſilium ibi quieuerat. Comites ergo in prouinciis habebãtur, qui in quaque prouincia publicum fouebant conſilium. Ætate autem noſtra longè aliud præfert Comitis nomen: inferiorem ſcilicet nobilitatis gradum, ſub Duce, ſupra Barones. *Hæc ille.* Comites præterea duodecim circa Caroli Magni tempora ſub vno Duce fuerunt, de quibus vide in verbo, Duces: quod tamen neque vbique neque perpetuò obſeruatum eſt.

COMITER, *vt vult Varro lib.6.de ling.Lat.* hilarè ac lubenter, cuius origo Græcè κῶμος: inde Latinè, Comiſſatio dicta, & à Græcis, vt quidam volunt, Comœdia. At Comiter conſeruare maieſtatem, hoc fœderibus comprehendi ſolebat, vt intelligeretur is populus ſuperior, cuius maieſtas comiter ſeruari iubebatur, *l.nõ dubito.*7*.ff.de capti.& poſtl.reuer.* vbi falſò in vulgat.lib.legitur communiter.

COMITIVM, *Viglio in §.ſed vt nihil Institut. de teſtam. ordin.* Romanis ſignificari ait locum, in quem populus ſuffragiorum cauſſa conueniebat. quam ſententiam deprompſiſſe videtur *ex Feſto libr.*3. adiiciens, Comitium pro actu accipitur multitudinis numero. *Comitiorum autem genera Gellius lib.* 5. *cap.*27. *& Alexan. ab Alexand. in libr. Genial. dier. variis locis poſuere. & Varro de ling. Latina.*

COMITIALES dies, *Feſto li.*3. adpellabant, cùm in comitio conueniebãt, à coeundo, id eſt, ſimul veniendo.

COMITIALIS morbus, *apud Iauolenum, l.qui tertiana.ff.de ædil.edict. & Vlpianum l.*1*.ff.de auct.tut.* dicebatur ἐπιληψία, καὶ ἐπιληπτικὴ νόσος, *Ariſtoteli in Problem.* Qui cum totius corporis conuulſione principes cerebri operationes tollit, toto cerebro, vel duobus eius ventriculis adfectis.

COMMATA, *apud Vlpianum l. in*

Ægypto· 10 *ff.de extraordin.criminib.* ſunt inciſa, ſiue meatus aperti, per quos ex chomatibus aqua Nili poſſit in agros remotiores ſegetibus deſtinatos influere: Commata etiam & diacopi, qui in aggeribus fiunt. Neque enim hic Chomata legendum eſt, *vt habetur in Pandect. Flor.* Chomata enim ſunt aggeres, & humus aggeſta: *vt & Vlpianus d. l. in Ægypto. in princ. explicat. his verbis*: In Ægypto qui chomata rumpit, vel diſſoluit, hi ſunt aggeres, qui quidem ſolent aquam Niloticam continere, æquè plectitur, &c. Honorius, & Theodo. Impp. vertebant in eandem rem vallum, *l. vni. C. Theod. de Nili aggeribus non rumpend. & l. vnic. C. eod.* ſed & aggeres, *vt in rubric. C. eod.* Eſt autem χῶμα deductum à χώννυμι, quod aggero ſignificat: hinc & pro ſepulchro dicitur Sunt tamen, qui ſuperiore loco, Chomata legi malint, propter repetitionem vocabulorum duorum idem ſignificantium.

COMMEARE, eſt animo redeundi abire, *Vlpiano l. 1. in fin. princip. ff. de iu. qui deiec. vel effud.* Publicè enim vtile eſt, ait, ſine metu & periculo per itinera commeari.

COMMEATVS variè pro re accipitur, vt conſtat ex ſubiectis. Significat interdum licentiam ad tempus datam militi, quo ire & redire poſſit, *l. 1 ff. de re milit. & alibi ſæpe, vt l. 2. §. fi. ff. ad munic. & apud claſsicos auctores. Sic accipitur apud Paul. l. qui commeatus. ff. de re milit. quemadmodum & in Imp. Leonis Conſt. l. 9 ff. de proxim. ſac. ſcr. & in Conſtantini conſtit. l. 1 C. de commea. lib. 12.* Atque huius licentiæ hæc extat formula apud Liuium lib. 30. SI QVIS VESTRVM SVOS INVISERE VVLT, COMMEATVM DO: PRIMO VERE ADSITIS EDICO. Nec dabatur commeatus, niſi iuſtiſſimis cauſſis approbatis, *vt ait Vegetius.* Certè expeditionis tempore imminentibus hoſtibus non datur, nec vnquam amplius quam 30. *l. 16. C. de erog. mil. ann.* qui Commeatales dicuntur. Datur autem commeatus à tribunis cohortium, aut præpoſitis militum, aut vicariis, vel domeſticis eorum, vel à principe, Nazianzenus γράμματα τῆς ἀφέσεως, vocat commeatum. Hinc Commeatum petere, apud Varronem *lib. 5. ling. Latin.* Et Commeatum accipere eodem ſenſu quibuſdam, *l. miles. 34. ff. ex quib. cauſ. ma.* Et Commeatum dare. Et Commeatum impetrare, hoc eſt, licentiam morandi, vbi voluerit quis, *l. filij. 22. §. pen. ff. ad municip.* Commeatus etiam accipitur pro ſpacio ad eundem, & agendum in via publica, *l. 2. §. deinde. ff ne quid in loc. publi.* At in *§. hoc interdictum. 14. d. l. 2.* ſumitur pro ipſo iure eundi, agendíve.

Commeatum & remeatum dixit Marcianus, *l. relegati. 4. ff. de pœn.*

COMMEATALES milites dicuntur, qui vnà commeatum accipiunt, vel qui in ſtipendij partem accipiunt alimenta ex commeatu, id eſt, ex alimento publico, *C. de offic. præfect. præt. Aphrican. l. in nomine* 2. Nullum audeant duces, vel tribuni commeatalem de ipſis dimittere, ne dum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant prouincias. Suidas Commeatalem intellexit, dum interpretatur, κομμάτων ἐξαίτησιν λαμβάνοντα τῆς ἀφειδῶς.

COMMENDAM, diffinit gloſſ. *in verb. Commendare. in c. nemo deinceps. de elect. libr. 6.* eccleſiæ cuſtodiam alicui commiſſam. cui diffinitioni neceſſariò adiiciendum putem hæc, In tempus, gratia euidentis neceſſitatis & vtilitatis. ídque docuit textus *ind. cap. nemo deinceps.* vbi ſcribit Ioan. Andreas, Commendarum genera duo eſſe: nam (ait) quædam eſt in titulum, quædam in cuſtodiam. Commendam, titulum eſſe canonicum, ſcribit eadem gloſſ.

COMMENDARE (vt Papinianus ait) nihil aliud eſt, quam deponere, *l. Lucius. 24. ff. depoſit.* quod Vlpianus probat, *l commendare. 186. ff. de verb. ſigni.* Sic accipitur apud Paulum *l. Publia. in princip. 26. ff. depoſiti.* & alibi ſæpè. Vnde.

COMMENDARE CORPVS, *dicit Vlpianus, l. & ſi quis. §. impenſa. ff. de relig. & ſumpt. fu.* pro temporis cauſſa deponere, donec iuſtæ ſepulturę corpus tradatur. Paulus enim, *l. ſi quis enim. eo. tit. ff.* oſtendit plerunque corpora temporis cauſſa deponi. Quod & nos docuit vetus libellus Seuero Imp. datus. Oppreſſus neceſſitate corpora eorum fideli ſarcophago commendauerim, donec is locus, quem emeram, ędificaretur. Reiicienda igitur eſt F. Duareni lectio. exiſti-

adminiſtrantis *in d. §. impenſa.* legi poſſe condendum, pro commendandum. Cōmendare etiam cenſendus eſt & Roman. Pont. Sacerdotia, cùm adminiſtratorem generalem alicuius opulenti templi ali quem conſtituit: cenſeturque is liberam habere procurationem, modo nimirum reperto, quo (*teſte Alciato. l. commendare. ff. de verb. ſign.*) citra ius irreuocabilis tituli, ex ſacrorum fructibus ἐκκλησιαστικοὶ luxurientur. Sed & commendat etiam, qui cuſtodiam mandat, vt idem adnotauit, *enarrans, d. l. commendare.* Commendandi verbo, relinqui libertatem non videri Diocletianus, & Maximianus reſcripſerunt, *l. ex verbo. C. de fideicom. liber.* Commendare etiam ad homines refertur, *apud Vlpianum, l. ſi verò non. 2. §. cum quidam ff. manda.* ſignificátque quaſi earum committere fidei: vt & apud Terent. in Eunuch. Act. 4. Sec. 2.

C. Ego me tuæ commendo, & committo fidei.

Atque hoc ſenſu ſe commendare dicebantur vaſalli, cùm ſe in fidem & clientelam patroni dicabant: more (vt videtur) ab antiquis, & Romanorum & Athenienſium inſtitutis tracta, vt diximus ſuprà explicantes ius applicationis. Commendati tamen & recommendati dicebantur, non iidem qui vaſalli, ſed tantùm qui ſe in alicuius potentioris fidem & tutelam receperant: qui & Affidati dicuntur. *Neapol. conſt. lib. 3. tit.* 7. vt in terris, inquit, demanij noſtri nulli omnino liceat affidatos vel recommendatos habere.

COMMENDATITIÆ literæ, *l. pen. ff. de acq. rer. do. & apud Macro. lib. 2. c.* 4. Accipe, ait, commendatitias: quia illic neminem noſti. Sunt etiam Commendatitiæ literæ, dimiſſoriæ, & quibus clericus dimittitur & abſoluitur à poteſtate ſui Epiſcopi: in quibus perhibetur de vita, & ordinibus illius teſtimonium.

COMMENDATARIVS dicitur nudus miniſter, *l Lucius. 24. D. de poſit.*

COMMENTARIVS principis, ſiue Commentarium, *apud Modeſt. in l. abeſſe. 32. ff. de quib. cauſ. maio.* accipitur, *vt vult Hoto.* pro libro, & ephemeride principis, in quo eorum omnium nomina perſcribit, quibus aliqua Reip. procuratio commiſſa eſt. Budæus *in d. l. abeſſe.* videtur accepiſſe pro diario ſeu pro libro quem ſibi Principes priuatim facere cōſueuerant, quaſi quoddam promptuariū eorum, quæ agebant, id eſt, ephemeridem actionum ſuarum: atque inde Commentarios Cæſaris dictos, in quibus res eius in Gallia & bello ciuili geſtæ, non latè & plenè enarrantur, ſed veluti perſtringuntur. Sic apud Suetonium in Caligula: Commentarios ad matris fratrúmque ſuorum cauſſas pertinentes, cōuectos in forum, concremauit.

COMMENTARIENSIS adpellatur carcerum cuſtos ac præfectus, ab eo, quòd in commentarios eorum, qui carcere concludebantur, nomina referebat. *ſic accipitur in l. de cuſto. reo.* Ad commentarienſem receptarum perſonarum cuſtodia obſeruatióque pertineat. His priſcis temporibus Stratores dicebantur & Curatores. *Vide Strator.*

COMMENTARIENSES etiam adpellantur, quorum manu acta ſubnotantur, quoties apud fiſcum agitur, *l. in fraudem.* 45. *§. quoties. ff. de iure fiſ.* Quoties apud fiſcum agitur, actorum poteſtas poſtulanda eſt, vt meritò iis vti liceat: eáque manu commentarienſis aduotanda ſunt. Erant & in legionibus commentarienſes, vt ex Imperij notitia adparet.

COMMERCIVM eſt promiſcuus mercandi inuicem vſus: vel (*vt diffinit Vlpianus in Epito. tit.* 19.) eſt vendendi emendíque inuicem ius: hoc ius *Theophil. in §. 1 Inſtit. de inutil. ſtipul.* ἐξουσίαν adpellat, τοῦ δύνασθαι πιπράσκειν, ἢ ἀγοράζειν. Sic apud Hermogenianum, *l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur.* putat Accurſius pro permutatione accipi. quod & Baldus probat. Alciatus ſentit, eo verbo omnes con tractus etiam innominatos cōtineri. Accurſius autem *d. l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iure.* refert Commercium generale verbum eſſe omnium contractuum: cuius ſententia iuuatur, *l. quòd ſi minor. 24. § 1. ff. de mino.* Sic accipitur Rubr. *C. de commer. & mercato.* Liuius lib. 34. Mutuum vſum vocat. Commercio Græcorum, inquit, Hiſpani gaudebant. Huius mutui vſus deſiderium vt Hiſpana vrbs Græcis pateret faciebat. Et libr. 38. id oppidum multarum gentium fines contingit, qua-

rum commercium in eum maximè locum mutui vſus contraxere.

Commercium earum rerum non eſſe dicitur, quæ vſibus hominum, dominióque ſubiici, & in obligationem deduci, alienari, & adquiri non poſſunt, *l. eum ſeruus. 39. §. fin. ff. de leg. 1. & l. ſi in emptione. §. omnium. ff. de contrah. empt. & alibi ſæpiſſimè.* Commercium non habere alicuius rei is dicitur, qui eius habendæ capax non eſt, vel quam acquirere non poteſt, alius poteſt, *l. multum. 34. ff. de verb. oblig.* Commercio redimi, eſt pretio dato hoſtibus vendentibus, *l. ſicut. & l. ſi liberum. C. de poſtlim. reuerſ.*

COMMILITIVM, *apud Thrypho. l. de hæreditate. 19. ff de caſtr. pecul.* interpretatur Alciatus *libr. 4. Diſpunct. cap. 17.* militum commercium & facultatem ipſam, ceu ius, quo vnà militant. F. Hotomannus in Commentariis Iuris, ſocietatem interpretatur militiæ, quã inter ſe milites habent. *Hæc ſunt verba Tryphonini*: De hæreditate ab agnato commilitone data, Scæuola noſter dubitabat: quia potuit & ante notus & amicus dare: potuit & non dare, niſi commilitium auxiliſſet. Nobis ita videtur, ſi ante commilitium factum ſit teſtamentum, non eſſe peculij caſtrenſis eam hæreditatem.

COMMINATIONES sũt minę iudicis, quæ vim rei iudicatæ non habẽt, *vt patet per titulum, C. commina. epiſt.*

COMMINISCI *ait Varro*, dictum à con, & mente, cum finguntur in mente, quæ non ſunt. Sic accipi debet, *l. 1. in fi. prin. ff. de eo per quem fact. erit.* Hinc

COMMENTVM dicitur fictio in mente rei quæ non eſt, *Varroni li. 5. ling. Lat. Sic accipiendum putem in l. ob hæc verba. ff. de iis qui not. infa. & l. 2. C de reb. alie. non alien. & alibi ſæpe.* Vnde non ineptè Commentum pro fraude poſuit Pontifex Maximus. *c. peruenit. 3. iuncta ibi gl. extra de teſtib. cogen.* Hinc

COMMENTITIVM ius apud Paulũ *in l. ſi pœna. 20. ff. de pæ.* interpretatur G. Budæus ibidem, quod figmẽto, nõ reipſa ſubſiſtit: id eſt, fictitium, nouum, & recens excogitatum, vel non tranſlatitium, non aliunde ſumptum, *ex Sueton. in Claud. c. 11.*

Commentitiam venditionem *in l. 2. C. ſi aduerſ. vendit.* interpretatur Accurſius commentitiè compoſitam, cum pupillum lædunt, hoc eſt (vt ſignificantiùs rem aperiam) fictè coloréque quæſito.

COMMINVS, *in Honor. & Theo. conſt. l. 3. C. de fruct. & lib. exp.* accipi debet pro in præſentia, vbi comminus pro tota die falsò interpretatur Accurſius. Quo verò ſignificatu accipere iidem Impp. eodem accepit & Iuſti. *l. ſi imperialis. C. de nupt.* Comminus, pro è propinquo ſumitur apud Tertullianum de carne Chriſti. Accedant, ait, comminus ad congreſſum. Vnde & pro ſtatim vel ad manus accipitur, vel præſenti pecunia, *l. ſi quaſi. ff. de pign. act.* Si quaſi recepturus à debitore tuo comminus pecuniam, reddidiſti ei pignus.

COMMITTERE, *ait Feſtus lib. 3.* propriè eſt ſimul mittere. Nunc eo vtimur & pro facere, aut pro relinquere, aut pro incipere. Committere in legem ſtipulationem & teſtamentum dicuntur, qui aduerſus legem, ſtipulationem & teſtamentum quid faciunt, *l. non ſolùm §. illud. ff. de lib. leg.* Veteres etiam lege Committere dicebant, *M. Fabio. lib. 7. cap. 2.* Lege de ſicariis commiſit L. Varenus. Committere in legem venditionis, eſt quid facere, quo contraueniatur pacto venditioni adiecto: *ſic accipias in l. fi. ff. de leg. commiſ.* Eodem ferè ſenſu Cõmittere in *Pro ſocio* actione, *apud Paulum l. actione. §. Labeo. ff. pro ſocio.* Cõmittere etiam edictum dicitur ei qui locum facit. *Sic accipitur in l. 3 §. ſi quis ex liberis. ff. de bon. poſſ. cont. tabul. & alibi ſæpiſſimè.* Eodem ſenſu Committere ſtipulationem dixit Papinianus, *l. Stichum. 95. ff. de ſolut. ſic l in cauſſa. ff. de proc.*

Committere quoque animalia dicuntur, quoties inter ſe confligunt, *l. 1. §. cum arietes. ff ſi quad paup. fec. dic.* Cùm arietes vel boues commiſiſſent, & alter alterum occidit, &c.

Committi etiam ſtipulationem intelligimus, cum id quod per eã promiſſum eſt debetur, toto tit. *ff. de verb. oblig.* ſicut pœnam committi, cum incurritur & debetur, *l 3. ff eo.* Hinc & cõmiſſa obligatio, *l. 1. §. vlt. de ſtir. ſer.* Et, Commiſſa deuotio capitis, *apud Cic. in ea pro Domo*, cum ſe voti reum fateretur, & caput deuotum debere. Eodem ſenſu.

Com-

Committere pro delinquere, *l.1.§.cum vrbem.ff.de offi præfect.vrb.*

Committi fiſco ea dicuntur, quæ ob aliquas cauſſas fiſco acquiruntur, *vnde ti. D.libr.39.& C.lib.4.de vectigal. & commiſ.* Hinc

COMMISSA dicuntur, *inquit Aſconius*, quæ contra teſtatoris voluntatem facta, aut non facta ab hærede, multa aliqua pœnáque plectuntur. Et commiſſa hæreditas, in qua ſupple id commiſſum eſt, quamobrẽ alteri ea debeatur. Atque hinc in Commiſſum res cadere dicuntur, pro quibus vectigal ſolutum non eſt, niſi fortè id publicanus permiſerit, *l.vlt.§.ſi quis. D.de vectig. & commiſſ.* aut res improfeſſæ, id eſt, non inſinuatæ apud publicanos, *l.vlt.§.quoties.D.eod.* Aut denique cauſſa commiſſi eſt, cùm quis hoſtibus aut barbaris arma vendit ferrum, cotem, *l. cotem. D. eo. l.1.C.de commerc. & merc.* tum ſi quis aliquid contra præſcriptam legem vendiderit, etiam ſi non hoſtibus, *l.ſi quis.C. de vectig.* Commiſſum autem Græcis dicitur τὸ καταποτελωνημα.

Commiſſæ hypothecæ dicuntur M. Ciceroni in epiſt. ad Famil. quæ creditoris factæ ſunt.

Commiſſum factum, pro homicidio poſuiſſe videntur Imperatores, *l.is qui cum telo.C.ad leg.Cor.de ſica.*

COMMISSORIA lex, eſt pactio, quæ in venditionibus & oppignerationibus vſurpatur: qua id agitur in venditionibus, vt ſi intra diẽ ſtatutum emptor pretium non ſoluerit, & venditor rem veniſſe nolit, res nec vendita, nec alienata ſit, *l.2.& tot.tit.D.de leg. commiſſoria*: in oppignerationibus verò, vt niſi definito tẽpore ſoluatur debitum, pignus fiat creditoris, *de qua toto tit.C.de pact.pignorum.* Dicitur autem hęc pactio Commiſſoria, quòd qui in eam cõmittit in venditionibus, in vniuerſam venditionem committat, ſiquidem velit venditor totam venditionẽ haberi pro infecta. *l.3.& 6.D.de leg.commiſſ.* in pignoribus verò, quod pignus ipſum non ſoluto debito committatur, & liceat illud creditori vendere. Hanc conuentionem quidam volunt ab antiquis dictam fiduciam, *de qua Paul.Sentent.libr. 2.tit.de leg.commiſſ.& in his Cuia.in Parat. Pand.* Hotom. verò *ad tit. Feud.de feudo dato in vic. leg. commiſ.reprob.* multiplex inter illas eſſe diſcrimen, & fiduciam aliud nihil eſſe, quàm venditionem, quam vulgo cum redimendi facultate factam appellamus. Vide in dictione Fiducia. Vtramque autem legem Conſtant. ſuſtulerat, *l.vnic. C.Theod.de cõmiſſ. reſcind.* ſed cùm Iuſtinianus eam in venditionibus retinuiſſet, & Conſtantini Conſtitutionem referret, *in l.vlt C.de pact.pign.* vocem, Pignorum, interpoſuit. In pignoribus certè ob eam cauſſam prohibita videtur, ne quod Principis auctoritate fieri debebat, *l.1.& paſſ. C.de iur.domin. impetr.* priuatorum pactionibus permiſſum videatur.

COMMODARE in edicto Prętoris, *in l.1.D.commod iuncta l.2.D. ſi cert. pet.* eſt rem vtendam dare, vt eadem reſtituatur, finito vſu, in quem data fuit. Commodare pro mutuò dare poſuiſſe videntur Impp. *in l.2.C.de iis, qui ex pub. ratio.mu.pec. lib.10.* niſi accipientem dicas eandem ſpeciem, idémve aurum redditurum. Potior viſa eſt prior interpretatio, *vt primus articulus illius l.2.& rubrica docent.* Commodare etiam dixerunt Valentinianus & Valens Impp. *l.fundi.4. de fund.patrimon.lib.11.C.* pro ἐμφυτευτικῶς cedere, iuréque dominij tradere.

COMMODATVM, contractus eſt, quo rem aliquam ita gratis concedimus, vt de ea reſtituenda is qui acceperit teneatur, *l.1.§.1.D.de obli.& act.* Inter commodatum autem & vtẽdum datum, Labeo quidem ait tantũ intereſſe, quantum inter genus & ſpeciem, commodari enim rem mobilem, non etiam ſolis vtendam dari etiam ſoli, ſed (inquit Vlpianus) vt apparet, propriè commodata res dicitur, & quæ ſoli eſt: *idque & Caſſius exiſtimat.* Viuianus etiam habitationem commodari poſſe ait, *l.1.D commod.*

Commodati natura eſt, vt gratuitò detur vſus rei: alioqui mercede interueniente, locatio erit, vel contractus innominatus, *l.ſi vt certo.§.nunc videndum. D. commodati.§.item is cui.Inſtit.quib.mod. re contrah.oblig.*

COMMODVM notiſsimæ ſignificationis fertur. Commodum bonorum poſſeſſionis, *in l.ſed & ſi.5. D. de bon.poſſ. contr.tabul.* dixit Iulianus, quod Paulus adpellauit beneficium, *l.4.§.fin.D.eo.tit.* Hæc verba, CVM COMMODVM ERIT.

ita interpretatur Sulpitius apud Labeonem, *l. auus*.79. D. *de iur. dot.* cùm primùm ſine turpitudine & infamia dari poterit. Proculus, cum ſine incommodo poterit, *l. nepos*.125. D. *de verbor. ſignificat.* Apud Paulum, *l. ſi dies*.21. D. *quando dies legat. ced.* ſignificare videtur Accurſio vtilitatem: B. Briſſonio voluntatem, id eſt, ſi voluerit. Equidem accipi eo ſenſu putem, quo commodè apud Varronem *lib.6. ling. Lat* cuius hæc verba ſunt: Igitur de originibus verborum multa qui dixerit commodè, potius boni cōſulendum, quàm qui aliquid nequiuerit, negligendum, &c. pro aptè, rectè, & legitimè, legibus moribúſve conſentientibus. Sulpitij ſanè & Proculi interpretationes tametſi diuerſæ, recipiendæ tamen ſunt. Verba enim pro re accipienda inter omnes conuenit. Commodum Falcidiæ, quartæ loco eſt apud Hermogenianum, *l. ſi hæres*.9. *D. ad leg. Falcid.* Sic Commodum Senatuſconſulti apud Vlpianum, *l.* 5. §. *ſi quis rogatus. ad fin.* D. *de donat. inter vir. & vxor.* Commoda præmiorum, pro pecunia, quæ propter coronas præſtari ſolet: idque athletis: qui victores fuerunt in ſacris certaminibus, *l. commodis*. 41. D. *de re iudic.* Commoda ex tribu, pro liberalitatibus & emolumentis, quæ à tribu obueniunt, *l. patronus*. D. *de legat*.3. Commoda primipili, *in l. pater*.23. D. *de adim. leg.* & Commoda primipilatus, *in l. prima. C. de primipil. lib.* 12 dicuntur ſalaria, quæ primipilo præſtantur. Græcis dicūtur, τὰ λόγῳ παραμυθίας παρερχόμενα. Eodem ſenſu Commoda veteranorum dixit Suetonius, *in Nerone cap*.32.

COMMONITORIVM, *in l.* 2. *C. Theo. ſi cer. pet. de ſuffrag. l. vnic. C. de ſuffra.* ſignificat adnotationem & ſcripturam ipſam conuentionis. *Nouell.* 8. σύμβολον vocatur. Sunt qui putent ſine ſcriptura fieri eam conuentionem: verius tamen eſt vt ſcripto fiat. Nam & Κομμονιτόριον, Suidæ ſignificat, ἐπιστολὴν προστακτικὴν ἀποστελλομένην εἰς χώρας, quo quis officij ſuſcepti implendi commonetur. Commonitorij autem formulam poſuit Caſſiodorus *lib*.7. *Varia.* Et ita apud B. Auguſtinum *epiſt.* 129. & 158. hoc verbum accipiendum eſt. Symmachus etiã monitorium pro eodem vſurpauit.

COMMORIENTES, *in l cum hic ſtatus*. §. *ſi ambo. de dona. int. vir. & vx.* qui ſimul vel pariter moriuntur.

COMMOVERE limites & terminos, *in l. Manilia, quam refert Arcadius Auguſt. in lib. de limitibus,* eſt loco mouere: quo verbo vſus eſt Tertullian. in lib. de præſcriptione aduerſus hæreticos. Qua poteſtate, Apelles, limites meos commoues?

COMMOTIO, pro excitatione principis, cùm quis aduerſus mandata facit, *apud Caſſiodorum lib*.7. *Varia in formula commonitorij.*

COMMVNE dicitur, quod omnes legat: inde lex. Hinc & communis res, quæ eſt vel cum ſocietate, vel ſine ſocietate. Cum ſocietate, veluti inter eos qui eandem rem emerunt: ſine ſocietate, veluti inter eos quibus eadem res teſtamento legata eſt, *l.* 2. D. *commun. diuid.* Hinc & Commune præceptum adpellatur Papiniano, *l.*1. *D. de leg.* Hinc etiam commune ius, quod dupliciter accipitur, aut reſpectu proprij iuris, quod quæque ciuitas ſibi cōſtituit, cuiuſmodi ſunt conſuetudines ſingularum ciuitatum, *de quibus loquitur cap*.1. *de conſtitut. li*.6. Aut reſpectu iuris gentium, quo omnes populi vtuntur, *l.*1. §. *fin. l. omnes populi*.9. D. *de iuſtit. & iur.* quod & idcirco κοινὸν νόμιμον appellatur Ariſtoteli. Communi autem iuri priuilegium opponitur, *Papiniano, l. Centuriæ*.15. D. *de vulg. & pupil.* Sicque commune ius, militare, & proprium aduerſa ſunt, *l. conficiuntur*. 8. §. *ſi miles*. D. *de iur. codic. Paul. lib*.3. *Senten. recept tit*.4. §. *filiusfamilias*. Communi, & creditoris iure vendere ſeparantur, *l. ſi. mandatu*.59. §. *creditor*. D. *de manda.* At propriè Communia omnium eſſe dicuntur, quæ naturali iure omnibus parent, vt aer, aqua, &c. *l.* 2. & 3. *de rer. diuiſ.* Communia prædia accipere debemus, ait Vlpianus, *l. magis puto*. §. *fin*. D. *de rebus eod.* ſi pro indiuiſo communia ſint.

Communia quædam naturali iure ſunt omnium, quædam vniuerſitatis, quædã nullius, pleraque ſingulorum, quæ variis ex cauſsis cuique adquirūtur, *l. quædam*. D. *de diuiſ. rerum*:

Communia veſtimenta ſunt, quibus promiſcuè vtitur mulier cum viro, *Vlpian. l. veſtis*. 23. §. *communia*. D. *de aur. & argent. leg.*

Communes ſunt ſtipulationes, veluti

Rem

Rem ſaluam fore pupillo. *Pomponius, l. ſtipulationem.§.communes.D.de verb oblig.*

COMMVNI DIVIDVNDO actio miſtam cauſſam habens,quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune eſt,vt id diuidatur.§.*quædam Inſti. de act.*nec ſolùm redditur in rebus communibus iure ſocietatis, id eſt,inter eos, qui pariter eandem rem emerunt:ſed & ſine ſocietate, veluti inter eos, quibus eadem res teſtamento legata eſt,*l. 2.D. commu.diuid.*Atque in hoc iudicium nihil peruenit vltra diuiſionem ipſarum rerum, quæ communes ſint: & ſi quid in his damni datũ factúmve eſt, ſiue quid eo nomine, aut abeſt alicui ſociorum aut ad eum peruenit ex re communi,*l. 3.D.eod.*

COMMVNITER geſtum, à ſocietate longè remotum eſt & ſine ſocietate fit, *l.nam cum tractatu. 32.& l.ſeq.& ſeq. D.pro ſoc.*

COMMVNIO alia eſt publica, & naturalis cuius fit mentio in *l.2.D.de rer. diuiſ.& in §.& quidem. Inſtit.eo tit.* Vbi quædam naturali iure communia ſunt omnium.Talis publica & naturalis communio, in paucis admodum rebus vix poteſt retineri, nec admittit iudicium diuiſionis, quia in ſimplicitate naturali manet.Communio alia eſt priuata & ciuilis, vmbram quandam referens naturalis illius communionis. Hæc admittit diuiſionem de rebus priuatis, & dominio noſtro ſubiectis,etiam vniuerſitatis. Imò requirit neceſſariò iudicium diuiſorium, quoniam communio etiam inter paucos parit diſcordiam, *l.in re commu.D.de ſer.vrb præd.l.cùm pater.§.dulciſſimis. D.de leg.2.* Vnde ſatis admonemur, quàm non fuerat poſſibile abſolutam illam, & ſimplicem retinere communionem omnium rerum, vt nonnulli phanatici ſomniant. Communionem autem rerum omnium pugnare cum naturali diuinóque iure, Exodi capit. ΟΥ ΚΛΕΨΕΙΣ, hoc eſt, FVRTVM NON FACIES, nobis oſtenditur. Nam ſi omnes res nobis ſecundum naturam eſſent communes, hoc eſt, ita vnius ſicut alterius, non poſſet committi furtum contra naturam, quia concederentur iure occupanti: vt etiam nunc habemus quaſdam res communes, quæ furtum non admittunt, quoniam furtum committitur duntaxat in rebus alienis,vel alieni iuris, clam domino, *l. 1. D.de furt.* Statuitur igitur legitima rerum & dominiorum diuiſio,idque iure gentium, *l.ex hoc iure.D.de iuſti.& iur.* vt vnuſquiſque ſuum habeat, ſitque ſua ſorte cõtentus: quod Ariſtoteles eleganter, ac omnes Romani Iureconſulti probant, reiecta Platonis falſiſſima opinione.

COMPACTVM in conſtitutione diuorum Seueri & Antonini, *l. 3. de execut.rei iudic.* ſtructam collato in vnum conſilio machinationem ſonat. *Liuius lib.6.vrb.condi.* Vt multò(ait)veriſſimilius ſit compacto eam rem, & communi fraude patritiorum actam.Compactum, à cum,& paciſci, éſtque conuentio, vt quis fraudetur.

COMPARATIONIS verbo coemptio ſignificatur,*in l.1.C.vt nemi.lic. in coempt.li.10.& l.1.& fi.C.de quib. mun. eod.l.57.* Σιτωνικῶν appellatur συνωνή,*l.2. C.vt nemini lic. in coempt.* Comparationem etiam *in l.1.D.priuil.cred.* vel (vt eſt in Pand.Flor.) *l.cùm bona.16. D. de rebus auct.iudic.poſ.* accipere debemus æquiparationem. Sed & Comparationem pro præparatione & formatione poſitam, ad notat B.Rhenanus à Tertulliano, *in lib. aduerſ.Valentinianos.*

COMPARATIVVM, & ſuperlatiuum,haud perpetuò naturam ſuam ſeruare,demonſtrant Doctores, *in l.cùm pater.§.libertis.§.rogo.de leg.2.Alber.* citatis locis indicat, & comparatiuum aſſumere vim poſitiui, & viciſſim hunc naturam comparatiui, 1. *quod Nerua. vide Zaſius.D.depoſit.*vt apud Virg.

Triſtior, & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes.

Nec immeritò: nam comparatiuo ſignificationem poſitiui ineſſe adnotat Alciatus,*l.vbi autem.in princ. D. de verb.oblig.*

COMPASCVVS ager,in quo vicinis ius eſt communiter compaſcendi. *Cicero in Topic.* Si compaſcuus ager eſt, licet compaſcere. Sic & Feſtus hoc in genere ſcripſit, Compaſcuus ager, relictus ad paſcendum communiter vicinis.*Iſidorus libro 15.Etymolog.cap.13.*Compaſcuus ager,qui à diuiſoribus agrorum relictus eſt ad paſcendum communiter vicinis,*Scæuol.l.penult.D.ſi ſeru.vind.*Plures ſaltum communẽ,vt ius compaſcendi haberent, mercati ſunt. *Et paulò poſt*

An pars illorum fundorum aliquid iuris ſecum huius compaſcui traxerit.

COMPASCVA, *Siculo Flacco, in lib. de condit. agro.* genus ſunt quaſi ſubſeciuorum, ſiue loca in quibus proximi quique vicini, id eſt, qui ea contingunt paſcua, ius paſcendi habent.

COMPEDES vinculum eſt, quo pedes irretiri ſolet. Dicitur COMPEDITVS homo, & Compeditus abſolutè. §. *ſed pœna. Inſtit. de iniur.* Compeditum appellat Theophilus eum, qui in vinculis eſt, & viliſſimo comparatur.

COMPENDIVM eſt breue, & vtile. *Hoſtien. in cap. fi. next. de dol. & contum. in antiq.* Compendium temporis, *l. debere. §. fin. D. de caſt. pecul.* Et Compendium itineris dixit Modeſtinus, *l. eundem. 6. D. de lega.* Et Compendium edictorum, pro peremptorio edicto poſuit Vlpianus, *l. nonnunquam. in fin. D. de iud.* Compendij etiam verbo lucrum ſignificari exiſtimant interpretes, *l. duo ſocietatem. 71. §. duo. D. pro ſocio. l. 3. D. de calumniat. l. Iulianus. D. ſi quis omiſſa cauſ. teſt. & alibi ſæpè in Pandect. l. iudices. C. de anno. & tribu. libr. 10. l. cum vtrum. 16. C. de ſideicommiſ.* In cita. §. duob. Iuriſconſ. lucrum à compendio ſeparat: atque id videtur intelligendum, quod quærimus parſimonia. In aliis autem locis, μεταφορικῶς pro lucro accipi putem. Quod verbum à vetere æris penſandi ritu deriuant *Feſtus lib 4. & Varro lib. 4. ling. Lat.* Huic opponitur Diſpendium, *l. actione. 65. § item qui. D. pro ſocio.*

COMPENDIARIA, pro breui itinere ponitur, *in l. 4. D. de itin. actuque priuat.* vbi via eleganter ſupprimitur: vt & poſuit apud Nonium Varro: Hoc (inquit) dico compendiaria ſine vlla ſollicitudine, ac moleſtia dicendi poſſe perueniri ad eandem voluptatem.

COMPENDIOSA ſubſtitutio, vide infrà Subſtitutio.

COMPENSARE eſt, cùm debitum & creditum inter ſe contrahentes contribuunt, *tot. tit. de compenſ.* D. Hinc

COMPENSATIO eſt debiti & crediti inter ſe contributio, id eſt, per æris ſui computationem, ab ære alieno liberatio. *l. 1. D. de compenſatio.* Compenſatio quandoque etiam ſumitur pro deductione, & retētione, *l. in reſtituenda. C. de hæred. pet. l. fructus. 7. §. ob donationes, & l. rei iudicatæ. 15. §. 1. D. de ſolut. matrimo.* Hanc tentionem appellant Vlpianus, *in Inſtit. tit. 6. de dotib. & Iuſtinianus, l vnic. §. taceat. C. de rei vxo. actio.*

COMPERENDINATIO, eſt vtriſque litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perendinum diem *Budæus in d. l. fi. ex Aſconio.* Cōperendinatio diffinitur in quodam lexico τριήμερος ὑπέρθεσις, id eſt, trium dierum dilatio, vnde non immeritò Comperendinatam rem, iudicium in tertium diem conſtitutum, Feſtus li. 6. diffinierit. At quid differat comperendinatio ab ampliatione, vide Ampliatio.

COMPERENDINATI rei dicuntur, qui in criminalibus è cuſtodia dimiſſi, ſuæ ipſius cuſtodiæ commiſſi ſunt, vt aut vrbem carceris loco iuſti habeant, aut aliquam priuatam domum: vt interdum fit ex perſonarum dignitate, & genere cauſſarum. *Bud. in l. poſte. de orig. iur. D.*

COMPELLERE, notiſſimæ ſignificationis eſt. Hinc

COMPVLSOR, *in l. 3 de luc. aduo. li. 12. C. Græcis* ἐξπελευτὴς dictus, in Conſtitutione Græca Anaſtaſij Imperatoris, *l. fi. C. de exact. tribut. lib.* 10. qui prouinciales cogebat ad penſitationes ſoluendas: *vt colligitur ex d. l. 3. & fin. Caſſiodorus lib. 1. Var epiſt. 2.* Quia non iam compulſorem ad te mittimus, ſed vltorem, ſi aliqua credideris ludificatione tardandam.

COMPETERE, verbum Iuriſc. frequens, & familiare, pro aptum & idoneum eſſe. Inde Competere libertates dicuntur, quæ ex teſtamento, aliáve cauſſa contingunt, *l. Papinianus, in fin. ff. de inoffic. teſta.* Et Competit actio, quę lege data eſt, & alicui conuenit, vel ex contractu deſcendit. Sic Competere certi condictionem dicimus, *l. certi condictio. D ſi cert. peta.*

COMPETENS iudex dicitur, cuius de re controuerſa iuriſdictio eſt, iuriſve dicendi poteſtas, *l. penul. ff. de iuriſd. om. iudic.* Competens cautela, *in l. ſi debitori. ff. de iudic.* id eſt, idonea. Competens pœna, congrua, & ſecundum delictum inflicta, *l. 3. C. de lucr. aduocat.* Competens tribunal, apud quos ius fuit de re cognoſci, *l. ſed & hæ. §. 1. D. de procurat.* Eodem ſenſu Competens forum, *ex Rubr.*

*Rubr.de foro competenti.*Competentes vſu *rae.in l.1.C.ſi maior fact.alienati.* congruæ, & legitimæ,legéque definitæ.

COMPETENTER, pro eo quod eſt,idonee, *c.grauis.de reſti.ſpol. in antiq. ſic accipitur apud Vlpia.ſolu.matr. l. ſi cum dotem.§.eo autē tempore.*Quatenus,inquit, & filio & patri:competēter conſulatur.

COMPETITOR, *apud Vlpia. l. generaliter.§.ſpurios.D.de decurion.* is, qui cum aliquo eundem magiſtratum, officium & honorem petit.

COMPILARE, *Feſto aucto. lib.* 3. eſt cogere,& in vnū condere.Compilare iura,& leges,eſt in volumen redigere:quod fecere Tribonianus & collegæ. Compilare etiam ſignificat, vndiq; ſubripere,& omnia furtim legere,*l.ſacrilegi. D. ad leg. Iul. pecu.*Atque deductum videtur, *vt vult Turneb.*ab Æolico verbo πιλητὴς, id eſt, fur, qui φιλητὴς Heſiod. dicitur. Hinc

COMPILATOREM eum appellat Iſidorus, *libr.* 10. qui aliena dicta ſuis permiſcet.

COMPINGERE, *apud Vlpian.l. qui res.§.aream.ff.de ſolut.*eſt componere, & coniungere: quo ſenſu accipitur & apud Virgilium,in Bucol.

Eſt mihi diſparibus ſeptē compacta cicutis Fiſtula.

COMPITA,loca quę ſimul petuntur, hoc eſt, adeuntur per diuerſas vias eodem tendentes,vt ſunt triuia,& quadriuia,in quæ plures coeunt viæ,*ex Varrone lib.5.ling.Latin.& Seruio in 2.Georgicōn. Sic accipitur in Can. de viro.* 12. *q.* 2. Larum autem ſedes in compitis erat. Nec in vrbe ſolùm compita fuerunt, verumetiā in lucis,vbi colebantur Dij.Papinius: *Idcircò aereis molimur cōpita lucis.* Sed & in agris. *Cicer.2.de leg.*Lucos in agris habento, & larum ſedes.

COMPLEXVS, *in l. triplici. ff. de ver.ſign.* eſt comprehenſio,cùm vna clauſula complectitur, veluti & nomina, & res:qua de re vide infrà, Coniunctio.

COMPLVRIVM adpellatione quatuor compluréſve contineri liquet, *ex l.ii,qui complures.D.de leg.2. Vide item Bar.in l.1.Cod. ſi rector prouinciæ.*

COMPLVRIENS, pro ſæpè, apud Catonem poni ſcribit Feſtus, *lib. 6.*

COMPLVVIVM,*vt ait Feſtus lib.* 9. quò de diuerſis tectis aqua pluuia in eundem locum confluit. *Varro lib* 4. *de ling. Lati.* Impluuium, quò impluebat: Compluuium, qua compluebat, vtrunque à pluuia: vt illud ſit ſuperior pars, hoc inferior. Compluuium tamen in Vitruuio ea pars eſt tecti in cauædio, quæ pluuiam deiicit: vt, Cum,iiſdem rationibus trabes & compluuia collocantur, Id enim dicit de excurrente parte tecti, & aſſeribus longius proiectis.

COMPONERE, eſt multas res apta quadam cohærentia, & velut harmonia ſimul ponere, coniungere, & de rebus ſuis diſponere.*in l.2.C.de exhib.reu.* Sic dicimus componi carmina, leges, ædificia,orationes. Vnde pulchra admodum metaphora, componere cenſemur lites,id eſt,concordare,ad bonas conditiones paciſci:quo ſenſu accipitur Compoſito *c.de teſtib.lib.6.*Compoſitò,aduerbialiter, hoc eſt,ex pacto:cuius oppoſitum eſt. Non ex compoſito. Componere etiam ſignificat inſtituere, *vt in l. 2. §.poſtea ne diutius. D. de orig.iur.*quo loco compoſitas actiones, pro inſtitutis quibuſdam agendi formis accipere debemus.

COMPOSITOR anni,*apud Cice. lib.2.de Legib.* Feriarū feſtorúmque dierum ratio in liberis, requietem habet litium & iurgiorum:in ſeruis operum & laborum:quas compoſitor (non compoſitio, vt in vulgatis)anni conferre debet perfectionem operum ruſticorum. Eſt autem Compoſitor, qui componit annum,& ſtatuit, qui dies ſacri & profani ſint.*Victorinus Varr.lect.c.6.*

COMPOS mentis, qui ſani animi eſt,*l.5 C de curat.furioſi.*Terent. in Adelphis:

Vix ſum compos animi, ita ardeo iracundia.

COMPRÆDES, *Feſto lib.3.* eiuſdem rei populo ſponſores.

COMPROMITTERE in arbitrum dicuntur, qui arbitri ſententię ſtaturos ſe hinc inde ſub pœna promittūt. *l.ſed ſi 9.D.de arbit.*

COMPROMISSVM,eſt conuētio,qua arbitri ſententiæ ſe obtemperaturos inuicem ſub pœna vterque litigator promittit,*l.1.& 2.C.de arbit.*

Compromiſſum PLENVM, *in l. quid tamen. §.plenum.D.de arbitr.* appellatur, quod de rebus controuerſiíſque

compoſitum eſt, quod & habet doli mentionem, *l. ita tamen. in fin. ff. eod.* Cõpromiſſum autem ad ſimilitudinem iudiciorum redigitur & ad finiendas lites pertinet *l. 1. D. de recept. arb.* Vocantur enim litigatores in ius, offertur libellus, dantur dilationes, recipiuntur teſtes, inſtrumenta, dicitur ſententia in compromiſſo, ſicut in iudicio: quod de iis accipi oportet, quando ex compromiſſo ad arbitrum itum eſt, *l. ſocietatem. §. arbitrorum. D. pro ſocio.* Compromitti verò poteſt in duos, vel plures, vt alterutrius, vel cuiuſlibet ſententia valeat, *l. ſed ſi ita compromiſſum. l. non diſtinguemus. §. cum in plures D. de recept. arbitr.* Compromitti in plures poteſt, vt vnus ex eis eligatur, qui pronunciet, *l. item ſi vnus. §. item ſi plures ſunt. D. eodem titu.* Compromitti in duos non poteſt ſic, vt ſi diſſentirent, tertium adſumant: niſi nominetur, *dict. l. item ſi vnus. §. ſi in duos.* In numero impari rectius compromittitur, quia ſi diſſentiant, maior pars inuenitur, cuius iudicio ſtabitur. *Ibidem. §. principaliter tamen.* Vſitatum eſt in duos compromitti, & ſi diſſentiant, magiſtratus cogit eos tertiam perſonam eligere, cuius autoritati pareatur, etiamſi neutri accedat in pronũciatione. *Ibidem.* Si in plures fuerit compromiſſum, ſufficit maioris partis conſenſus, modò ſi omnes adſint. *Ibidem. §. fina.* nam ex pluribus arbitris non poteſt vnus ſententiam dicere abſentibus aliis, *l. item ſi vnus. §. item ſi plures D. eod. tit.* Quod de arbitris dictum eſt, idem dicẽdum de pluribus iudicibus datis, *l. ſicuti tribus. D. eod. tit.* Compromitti autem de crimine poteſt ciuiliter, *l. quid ergo. § ex compromiſſo ff. de his, qui notantur infam.* De famoſo aut publico delicto criminaliter ad arbitrum iri non poteſt, *l. non diſtinguemus. §. Iulianus. ff. de recept. arbi* At verò Compromiſſum ſoluitur, ſi ex pluribus actoribus, vel reis conuentis, vnus ante ſententiam moriatur, ſi cauſa eſt indiuidua: ſin autem diuidua, recurrendum eſt ad diſtinctionem, *l. quid tamen. in princip. D. eodem titul. glo. & Bartol. in l. diem proferre. §. 1. D. eodem.* Nec Compromiſſi generalitas pertinet ad ea, de quibus actum, ſed de quibus diſceptatum eſt, *dicto § plenum.*

intra Compromiſſi diem vocatus, qui non adeſt, legitima impeditus cauſſa, valetudinis, vel abſentiæ Reipublicæ cauſſa, aduerſus pœnę petitionem tutus eſt, ſi admittat denuò compromitti, *d. l. quid tamen. §. ſi quis ex litigatoribus.* In eum locum iubendi ſunt litigatores adeſſe, de quo actum, vel vbi compromiſſum eſt. *Ibi. §. ſi arbiter iuſſerit.* Vocatus in aliquem locum inhoneſtum, non tenetur comparere. *Ibi. §. ſed & ſi in aliquem.*

in Compromiſſo dies ſolet conſenſu partium exprimi, intra quem cauſſa definiatur, *l. Pomponius ait. §. fina. ff. de recept arbi.* Quòd ſi compromiſſum ſine die confectum eſt, neceſſe eſt arbitrio diem ſtatuere partibus conſentientibus, & ita cauſſam diſceptare, *l. ſed ſi compromiſſum. D. eo. tit.*

COMPROMISSI DIEM PROFERRE. Hæc clauſula nullam aliam dat arbitrio facultatem, quàm diem prorogandi. Et ideò conditionem primi compromiſſi, neque minuere, neque mutare poteſt, *l. Labeo ait. §. hac autem clauſula. D eod. titu.* Diem autem arbiter proferre, vel præſens, vel per nuncium, vel per epiſtolam poteſt, *l. diem proferre. in princip D. eod. titul.* Prolato die, cautio primi compromiſſi non abſimilis iterum præſtanda eſt, *d. l. Labeo ait. §. fin. & l. ſequ.* Arbiter ita ſumptus ex compromiſſo, vt & Diem referre (in Pande. Flor. proferre poſſit, (hoc eſt, retrò ferre breuiorem ſtatuendo, ad diſceptationem finiendam) hoc quidem facere poteſt inuitis ſeu contradicentibus litigatoribus: referre autem non poteſt, niſi cõ ſentiant, *l. arbiter ita. ff. de recept arbitr.* Licèt non valeat ſententia arbitri, poteſt tamen prolatio diei valere, *l. Labeo. in prin. D. eo. tit.* prorogatio diei non fit conuentione partium in compromiſſo, niſi ſequatur ius arbitri, *l. non diſtinguemus. §. dies compromiſſi. ff. eod. tit.*

ex Compromiſſo non naſcitur exceptio, ſed pœnæ petitio, *l. 2. ff. de recep. arbi.* Si in compromiſſo fuerit adiecta pœna, non eſt opus ſtipulatione, aut fideiuſſoribus. Si ſtipulatio, vel cautio fideiuſſoria interuenerit, non eſt neceſſaria pœna ad producendam actionem. *Bartol. in l. diem proferre. §. fina. ff. eod. tit.* Ex compromiſſo per pactum nudum confecto, adiecta pœna, competit certi condictio

dictio,ſiue certa ſit ſumma, ſiue incerta, in id quod intereſt, *arg.l.fin.ſi quis in ius vocatus non ierit.* Ex compromiſſo per ſtipulationem confecto cum pœna, naſcitur actio ex ſtipulatu, ſi incerta fuerit ſumma:vel certi condictio, ſi certa fuerit. *Inſtitut.de verb.oblig.in princip. & §. fina.* vbi ſine pœna ſimpliciter ſententiæ ſtari per ſtipulationem promiſſum eſt,ibi competit incerti actio, hoc eſt,ex ſtipulatu. Cùm in compromiſſo neque pœna, neque ſtipulatio fuerit ſubiecta, tunc ſi litigatores ſubſcripſerint ſententiæ, hoc eſt, expreſsè in eam conſenſerint,vel tacitè, id eſt, intra decem dies non contradixerint: & actio in factum naſcitur,&exceptio pacti,*l.ne in arbitris. §.ſi quis autem,& l.penul.C. de recep. arbi.*

in Compromiſsis pœna, vtrùm ſit certa,an incerta,vtputà,quanti ea res erit, nihil intereſt,*l. non autem.ff. eod.tit.* non diſtinguitur item, minor an maior ſit pœna,quàm res de qua agitur, *l. non diſtinguemus.in princip.D.eo.tit.*pœna compromiſſa accipitur non ſolùm numaria, verùm etiam alia res, vice pœnæ promiſſa, *l.litigatores ierunt.§.1. D. eod. titul.* Item ſi res apud arbitrum depoſitæ ſunt, vel quantitas certa, eo pacto, vt ei daret qui viciſſet, vel vt eam daret, ſi non pareretur ſententiæ. Item, ſi ambo debitores paciſcantur,ne petat,quod ſibi debetur,qui ſententiæ non paruerit. *l. litigatores ierunt.§.quid ergo.&§.interdum.ff. eod.tit.*

in Compromiſsis ſtipulatio ſub hac conditione tacita committitur: Si ſine dolo malo ſtipulantis factum ſit,*l.ita demum. in princip. D. de recept.arb. iunct.l. conditiones extrinſecus. D.de condit. & demonſtr.*

in Compromiſſo ſi adiiciatur, SI QVID DOLO IN EA RE FACTVM SIT: ex ſtipulatu conueniri,qui dolo fecit, poteſt. Quòd ſi huiuſmodi clauſula adſcripta non eſt, tunc de dolo actio,vel exceptio locum habebit, *d. l. ita demum.*

ſi Compromittat mulier alieno nomine, non erit pœna compromiſſa propter interceſsionem,*l.non diſtinguemus.§. ſi mulier.*D.*de recepr.arbit.*

COMPROMISSARIVS iudex, ex compromiſſo ſumptus, *l.cùm lege. D. de arbitr.l.pen.C.de pact. l.fina.C.de teſtibus per l.penult. D.de iudic.* vel ad quem ex compromiſſo itum eſt, *dict. l.ſocietatem l.76.*vel(vt Suidas diffinit) ἐκ συνθέσεως ὁ ὑπὸ μερῶν μεταξὺ λυφθεὶς διαιτητής.

COMPVLSOR,vide ſuprà Compellere.

COMPVLSORIALES literæ dicuntur,à compellendo, iudex enim appellationis, quoniam ſuperior eſt, compellere ſolet ad hoc inferiorem iudicem,à quo appellatum eſt, vt acta edat cum refutatoriis, *l. à proconſulibus.C. de appel.l.vnic.D.de libell.dimiſſ.*

COMPVTARE, *in §.item tria.in fin.Inſti.de excuſ.tut.*pro εἶναι accepit ibidem Theophilus, quaſi dicas accipitur, intelligitur, cenſenda eſt: Tutela plurium liberorum vna exiſtimanda eſt, ἐπειδὴ ἢ*(vt ait Theophilus)*καὶ μία περιουσία, non tamen inficias eo, quin pro connumerari accipi poſsit.

COMPVTATIO,*in Gordiani Imp. conſtitutione. l.inſtar.C. de iur. fiſc. lib.* 10. Accurſ. pro rationum traditione poni credit:vbi Albericus pro traditione, legit redditione.Barto.l.Platæus,& Odofredus ibidem pro rationum ſubductione, & ad calculum reuocatione accipiunt,& verius,quamGalli vocant *Compte*: & verbum,computatio,nō ad eum, qui eas ſubducit, &(vt vulgò loquimur) Computum facit, referri debere res ipſa docet.

CONATVM accipere debemus,ad quid faciendum tentationem, & periculum, niſum, & experientiam, Græcis πεῖραν, Gallis,*eſſort à faire quelque choſe,* qui tamen effectum non habuit. *Sic accipi debet in l.1.in fin. D. quod quiſque iur.* Diſputatum eſt variis iuris articulis, an puniendus eſſet conatus. Regulariter definitur non puniri. Ex cauſſis diuerſum ius receptum ſcio, quo in genere librum ſcripſit Felinus Sandæus, quem ſubiecit Titulo de appellat.

CONCAMERATIO, vel *(vt in Pandect. Floren.)*concamaratio, *in l.ſi cui ædes* 31.*ff.de leg.*3. ſtructuræ genus, arcuato opere conſtans, *Budæo ex Vitruuio,li. 6.cap.vltim.*

CONCEDERE, generale verbum eſſe, vímque ſecundùm naturam contractus, cui adiungitur,accipere ſcribit Bald.*ad l.non ambigitur.in fin.ff. de legib.* cui rei conteſtem habet, Concedere,

pro dare, accipi debet apud Scæuolã, *l. vxo.§.1.ff.de le.3.* itaq. ab eodẽ apertiſſimè explicatur ibidem, & à Baldo *d.l.non ambigitur.* quo verbo dominij tranſlatio ſignificatur, ex ſententia eiuſdem Baldi, exiſtimantis hoc ita, ſi cauſſa ſubeſſet, vt in legato domus. Cauſſa enim (ait) apta erat ad dominij tranſlationem: alioquin committere ſignificat. Eo quoque verbo dominij tranſlatio non ſignificatur, cùm vſusfructuarius rem, in qua vtendi fruendi ius habet, alteri fruendam concedit, *l.arboribus.§.vſufructuarius.ff. de vſufr.* At Concedere pro remittere dixerunt Impp. *l. omnium. C.de vectig.& commiſ.* Concedere in fatum, pro mori, *accipitur in l.3.C.de iur.delibe.*

Concedere, pro permittere, temporarium eſt: Cedere, perpetuum, *gl.in verb.portionibus,l.ad eum.ff.de donationibus.*

CONCESSVM dicitur, ſicut datum, legatum, donatum, quod deductis omnibus expenſis reliquum eſt, *l.non amplius.ff.de leg.1.*

CONCESSIONE generali non continentur ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter conceſſurus, *ca. in generali. de regul.iur lib.6.vbi vide glo.& Dynum.*

CONCHA apud Vlpianum. *l. cum aurum.19.§.penulti ff de auro & argen.legat.* non eſt margaritæ ſpecies, vt putat ibidem Accurſius, ſed belluæ marinæ genus, quæ margaritas parit, *vt docet Plinius, lib.9.cap.* 35. quam celerrimè creſcere ait, *eo.lib cap.36.* Concha etiam aliud ſignificat Marciano, *l. item pictoris. ff. de fund.inſtru.* accipitur enim ibidem pro vaſculo pictorio, & teſta conchæ.

CONCHYLIVM, *in l. ſacri. 6.C. de diuerſ.reſcript.& l.ſi quis.C.de murileg. li.11.& l.4.C de veſtib. holober.eo li.* piſcis genus, ex cuius mortui ſucco inficiebantur veſtimenta regia. *Vide Caſſiod. lib.1. Var.Epiſt.2.* huius proprietatem fuſiſſimè explicantem, & qua occaſione vſus eius ad artes ſit ductus. Conchylia autem à murice ſeparat, *l.ſi quis. C. de murileg.* Sunt tamen, qui dicunt muricem, & conchylium idem eſſe, ſed muricem Latinum κογχύλιον Græcum eſſe: atque ſic videtur vſurpaſſe Caſsiodorus loco præcitato. Hinc

CONCHYLIATVS, conchyliis tinctus. Inter conchyliata autem, & purpurea hoc intereſt, quòd purpureum inficitur purpuræ flore, & buccini ſucco, certo quodam temperamento: in conchyliatis non miſcebatur buccinum, *vt Plinius ſcribit:* In conchyliata veſte cætera eadem ſine buccino, prætereáque eius temperatura, & quæ pro indiuiſo humani potus excremento remedia & medicamina adduntur. ſic enim legi vult Turn.

CONCHYLEGVLOS, qui conchylia legunt, paſsim reperias, quos κογχυλευτὰς *Iuſtinian.in Nouellis* vocat. De his loquitur Caſsiod. loco iã citato: Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum cateruæ, tot familiæ ruſticorum?

CONCILIARI ſignificat amore coniungi, amore nuptias, matrimonium contrahere, *in oratione Antonini, l.3 D de dona.inter vir.& vxor.* Sed & cõtractis nuptiis, ſi diſſenſerint vir & vxor, & poſtea in mutuam gratiam redierint, conciliari veteribus dicebantur: ídque mulierum plerunq. opera fiebat. Vnde

CONCILIATRIX, *Feſto li.3.* dicebatur, quæ viris conciliat vxores, & viros vxoribus.

CONCILIVM, *Feſto auctore, lib.3.* dicitur à populi conſenſu, ſiue à concalando, id eſt, vocando. Concilium enim veteres dicebant de plebis parte aliqua quæ in foro ad concionem conueniebat. Hinc Concilium edicere intelligitur, qui non vniuerſum populum, ſed partem aliquam adeſſe iubet, *vt ait Lælius Felix apud Gellium, li.15.c.27.* Concilium autem aduocare, ſeu conuocare dicitur Trib.pleb. qui concionem ad plebem habiturus eſſet, *Cic.in Vatin.* Num quando tibi moram attulerit, quò minus concilium aduocares, legémque ferres, quòd eo die ſcires de cœlo eſſe ſeruatum. Hinc Concilij nomen pro ſynodo, quod tractum eſſe Gratianus ſcribit, *c.15.diſtinct.* ex more Romano. tempore enim, quo agebantur cauſſæ, conueniebant omnes in vnum, & communi intentione tractabant, &c. *vt eſt apud Iſidorum.lib.6.Etymol.c.18.* Quo autem tempore cœperint concilia, quæve, & quanta ſit eorum auctoritas, *docetur ca.1.& 2.diſtin.15.* Eorum cautiones pro legibus haberi Iuſtinianus iuſsit. *Nouel.131.*

CONCILIABVLVM, à municipio, colonia, oppido, præfectura, vico,

co, caſtellóque ſeparatur, *Paul. li. 4. Sen. titu. 6.* quid ſit, diſces ex I. Frontino, lib. de limitibus agr. de controuerſia territorij loquente. Conciliabulum interpretatur Feſtus, *libro* 3. locum vbi in concilium conuenitur: quo verbo vſus eſt C. Gracchus *apud Gellium libro* 1. *cap.* 7. Per conciliabula autem, & fora, Liuius intellexiſſe videtur omnia, quæ extra vrbem erant maiora & minora oppida, caſtella, loca, in quib. eſſent conuentus aliqui iuridici. In genere tamen conciliabula loca fuerunt, in quibus ius diceretur, quæ foris erant inferiora.

CONCINNARE, *vt ait Feſtus,* eſt aptè componere. Quandoque veteres vſurpabāt pro facere. Plautus in Captiu. *Qui me inſanum dictis concinnat ſuis.* Aliquando etiam Concinnare is dicitur, qui rem effictis mendaciis, omnibus lenociniis perpolit: à vocabulo Cinnus, ducta metaphora, qui apud veteres, vt refert Nonius, potionis genus ex multis liquoribus confectum dici ſolebat. Hinc

CONCINNATORES cauſſarū, vt habent vulg. exemplaria, *in l. ne quicquam. §. circa aduocatos. ff. de offic. proconſ.* quam etiam lectionem agnoſcere videtur Alexan. ab Alex. *lib. 4. Gen. dier. cap.* 15. ij ſunt, vt idem ait, qui nouas lites ſimulatis captionibus, & cauillis improbis in longum ducere moliebantur, cùm ſibi agere iure non liceret.

CONCIPERE, eſt ad certam formulam exprimere, *Budæo l. iuſiurandum. 34. ff. de iureiur.* ſicque accipiendum putat, *in l. quicquid. ff. de verbor. oblig.* Equidem verbum concipere, ſignificare ibidem putem, aliquid animo adprehendere, tum mente concepta exprimere, & certis verbis comprehendere. Vnde concipere libellos appellatorios, *l. 1. in fin. ff. de appel.* & Concipere iuſiurandum, pro certam iuriſiurandi formulā præſcribere, *l. 34. § ſi de qualit. & § pen. ff. de iureiur.* Cic. de Offic. 3. Quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicut verbis concipitur iure noſtro, id non facere, periurium eſt. Hinc Concipere ſtipulationem *apud Vlpia l. 61. 71. & 115. ff. de verb. obl. & l. 99.* ſtipulatori liberum fuit, verba latè concipere. Et Concipere vadimonium, *apud Cice. l. 2. ad Q. fratrem.* Negat enim in tanta multitudine eorum, qui vnà eſſent, quenquam eſſe, qui vadimonium concipere poſſet.

Conceptis verbis iurare, id eſt, dictatis à deferente iuramentum. *Bud. d. l. iuſiurandum.* Idem adpellatur, præire verba iuriſiurandi. Conceptis verbis peierare, eſt in expiabili periurio ſeſe contaminare. *Bud. in l. iuſiurandum, & ad pecuniam D. eod.*

CONCEPTIO dicitur formula apud Paulum, *l. libellorum in princip. D. de accuſat. & Ciceronem lib. 2. de inuention.* Et omnis conceptio priuatorum iudiciorū concipitur. Sic Stipulatio dicitur Conceptio verborum, *l. ſtipulationum. 5. § 1. ff. de verbor. obligat.* Conceptio iuriſiurādi, *apud Vlpianum, l. iuſiurandum. 34. § ſi de qualitate. ff. de iureiur.* Conceptionem autem à formulis ſeparat Paulus noſter, *in li. Senten. l. actio. 47. ff. de neg. geſt.* & pro inſtitutione, & compoſitione, & expreſſione poſuiſſe videtur.

CONCEPTÆ in bonū, & æquum, actiones, *apud Gaium, l. eas. 8. D. de cap. min.* ſunt quæ ex bona fide deſcendunt, quæve bonæ ſunt fidei, cuiuſmodi eſt actio de dote Conceptæ in rem ſtipulationes, *l. 5. D. de vſuf. quemadmodum caueat.* Concepta pœnæ nomine actio, quæ ex delicto naſcitur, *l. præter. 9. § fin. ff. de reb. auct. iudi. poßid.* Concepta in dolum actio, dicitur in factum, *l. huius actionis. 9. ff. quod falſ. tut. auct.* Eodem ſenſu accipitur *apud Iul. Paul. li. 5. Sent. tit.* 7. Conceptum furtum, (*vt Iuſtinianus diffinit, in §. conceptum. Inſt. de obl quæ ex delict. naſcunt.*) cùm apud aliquem, teſtibus præſentibus, furtiua res quæſita & inuenta ſit: quam diffinitionem ſumpſit ex libr. 2. Sent. Paul. tit. 31. cui adiecit: Teſtibus præſentibus. ſic ſumitur hoc verbum in his verbis legis XII. Tab. Tignum iunctum ædibus, vineáque concaptum, ne ſoluito. Concaptum enim vetuſtè pro conceptum. vide Tignum. Conceptæ feriæ *Varro lib. 5. ling.* indictæ, & lege, aut à principe præſcriptæ. Et conceptiuus dies ibidem.

CONCLAVE in edicto Prætoris, *l. 1. D. de vent. inſpi. & l. quod conclaue D. de damn. infect.* locus ſecretior domus. Terentius in Eunuch.

> *Dum apparatur, virgo in conclaui*
> *ſedet.*

Conclauia eodem ſenſu dixere Varro, & Feſtus.

CONCRATITIVS paries, idem qui intergerinus, id eſt, paries cratitius, ſiue ex aſſeribus in modū cratis textus, inter duos communis. *Papi. in l. ſi fratres. §. item Mela pro ſocio.* Si vicini ſemipedes inter ſe contulerunt, vt ibi concratitiū parietem inter ſe ædificarent, ad onera vtriuſque ſuſtinenda. Alij cratitium legunt, ſed malè. Vide intergerinus.

CONCVBINA, eſt mulier, quæ conſuetudinis, non matrimonij cauſſa retinetur, *arg. l. 34. D. de adul.* Vel dicebatur ea, quam quis non mariti animo, ſed concubitus tantùm cauſſa, ſine ſtupri tamen crimine, flagitióve domi habebat. Huius autem diffinitionis particulas & rationes fuſiſſimè explicat Hotoman. in Comment. iuris. A Græcis παλλακὴ dicitur. Atque de hac extant duo tit. D. & C. de concub. Labeo apud Paulum *l. 44. D. de verb. ſignifi.* vero nomine Amicam appellari ait. In veterib. inſcriptionibus, Viceconiux appellatur: vxorem enim imitatur. Eam ab vxore ſolo delicto ſeparari placuit Paulo, *lib. 2. Senten. tit. 20.* quo loco quædam exemplaria habent delectione, alia derelicto, alia delicto, alia delectu: & hanc poſteriorem probant Iac. Cuiacius, & F. Hotomanus, moti Pauli reſponſo, *l. pen. D. de concubinis*: quæ lectio etſi probari poſsit, ea tamen, quæ delicto habet, reiicienda non eſt, *ex Sententia Pauli, libro 2. tit. 20.* Cum vxore enim concubinam habendam non eſſe ſcribit. Harum autem aliæ libertæ fuerunt, aliæ ingenuæ, aliæ ſeruæ. *de quibus vide in d. titu.* In qu bus autem vxor à concubina differat, vide apud Hoto. loco præcitato, ſex earum differentias explicantem. vide Pellex.

CONCVBINATVS, ea coniunctio ſine matrimonio dici cœpit, *l. ſi præ-dia. D. dona. inter vir. & vxor. & l. ſi. D. de diuort. l 3. D. de concubi.*

CONCVRATORES, qui ſimul eandem curam adminiſtrant. *l. actus. 19. D. de adminiſt. tuto. l. 3. § quæri D. de ſuſpe. tut.*

CONCVRRERE dicuntur collegatarij, cùm eadem res iis in ſolidum legata fuit, *l. 1. §. interdum. in fin.* Cùm primum itaque nō inueniet alter eum, qui ſibi concurrat, ſolus vtetur in totum.

CONCVRRENS quantitas, *in l. cum alter. D. de compenſa.* dicitur, quæ vtrinque æqua eſt, *vt probari poteſt ex l. 12. D eo.*

CONCVRSV partes habere dicuntur in legatis, quibus eadem res, vel ſint duo vel plures, in ſolidum legata fuit. *l. 1. §. interdum. D. de vſufru. adcreſc. l. plane. § ſi coniunctim. D. de leg. 1.* Atque hi legatarij re coniuncti dicuntur: alij, quorum partes ab initio factæ ſunt, verbis coniuncti, *l. re coniuncti. 89. D. de leg. 3. l. tri-plici. D. de verbo. ſignif.* Vide infra, Coniunctio.

CONCVTERE, eſt terrore poteſtatis aliquid ab aliquo extorquere. *ſic accipitur in l. illicita. 5. §. illicita. ff. de offic. præſid. & l. 4. C. ad l. Iul. repe. Cice Tuſc. 4.* Terror definitur metus cōcutiens. Hinc

CONCVSSIONIS crimen contrahitur, quoties aliquid terrore poteſtatis illicitè extorquetur, & aufertur, *l. 1. & 2. D. de concuſ. l. 3. C. de condi. ob turp. cauſ.* Sed & quod per euidentem calumniam ſpecie tranſactionis extorquetur, in concuſsionis crimen cadit, *l. 1. §. pen. ff. de calumn.* Concuſsionis rei ſunt, pœnáq. legis Corneliæ teneri iubentur, qui in accuſationem innocentium coierint, &c. *l. 2. de concuſſ. D.*

CONDEMNARE, pro condemnationem aduerſus aliquem obtinere, & (vt Iuriſconſ. loquuntur) iudicatum debitorem facere, *l. 2. D. de admini. tuto.* Si tutor condemnauit, ſiue ipſe condemnatus eſt. *Sic l. furti 6. §. mandati. D. de iis, qui not. infam.* Cicero pro Roſcio Com. hunc per iudicem condemnabis. Eodem ſenſu Condemnationem facere dixit Gordianus, *l. quamuis. 8. C. de pigno.* Condemnari ſummæ, pro, in ſummam, accipere deb mus apud Pomponium, *l. ſed hoc ita. 22 ff de re iudic.* & pecuniæ dixit Paulus, *l ſi ita. 35 ff. de oper. libert.* Condēnare ſponſionis apud M. Ciceronem in Ora. pro Cæcinna, pro eo, quod dicimus, ob ſponſionem factam. Condemnare reliquo, *l. 1 D. arbo. furt. cæſa.* Sed Trebatius ita vtramque dandam, vt iudex in poſteriore deducat id, quod ex prima conſecutus ſit, & reliquo condemnet. Sunt tamen qui ibi legant, ex reliquo.

CONDEMNATVM accipere debemus eum, qui ritè condemnatus eſt, vt ſententia valeat. Ceterùm, ſi aliqua ratione ſententia nullius momenti ſit, dicendum eſt, condemnationis verbum

non

non tenere, *Vlpian. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iud.* Sic damnatus ille cenſendus eſt, ſi ſententia teneat, *l. 2. §. fi. D. de pœnis.*

Condemnatus certam quantitatem, *l. fideiuſſor. 45. D. de fideiuſſ.* certam pecuniam, *l. poſt mortem. 5. D. quand. ex fact. tut.* quibus locis eleganter per ἔκλειψιν ſupprimitur præpoſitio in, vel ad, quas vulgatis codicibus interiecerunt, qui elegans hoc dicendi genus nō norunt. Vocum autem multarum ἐκλείψεις videas in Pandectarum, ſeu Digeſtorum libris.

CONDICERE, *Feſto libr. 3.* eſt dicendo denunciare: hinc Impe. *§. appellamus. Inſtit. de act.* Condiſcere priſca lingua, eſt denunciare: nunc verò abuſiuè dicimus Condictionem, actionem in perſonam eſſe, qua actor intendit, dari ſibi oportere. nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit. Condicere etiam eſt ſimul dicere, vt ſit in pactionibus, *Pomp. l. 66. D. de contrah. empt.* In vendendo fundo, quædam, etiamſi non condicantur, præſtanda ſunt. Hinc Condictum *Feſtus li. 3.* interpretatur ſimul dictum. Condicere igitur eſt, diem locúmque communi conſenſu cōſtituere, quo quid fiat. Sic *Cicero,* Condicere alicui cœnam, pro indicere cœnam, & denunciare ſe affuturum, non vt vulgo placet, pro inuitare ad cœnam. Craſſus (inquit ille, in epiſtol. ad Lentulum) vt quaſi teſtata pop. Rom. eſſet noſtra gratia, penè à meis laribus in prouinciam eſt profectus. Nam cùm mihi condixiſſet, cœnauit apud me, in mei generi Craſſipedis hortis. *Suet. etiam in Tibe.* eo ſignificatu vſurpauit: Claudio libidinoſo ac prodigo ſeni cœnam ea lege condixit, ne quid ex conſuetudine immutaret, aut demeret. Sed & in libris Iuriſconſultorum CONDICTIO (*vt ibidem Feſtus ſcribit*) in diem certum eius rei, qua de agitur, denunciatio. Moris enim fuiſſe, vt iudicio à Prætore conſtituto, diem ex ſuo commodo litigatores ſumerent, quo in iudicium venirent, vetera illa demonſtrant *apud Plautum in Curculione, & Gellium li. 16. c. 3.* Si ſtatus condictúſve dies cum hoſte. Itaque Condicere aliud ferè nihil eſt, quàm denunciare, *vt liquet ex Cice. loco in Orat. pro Comœdo.* Quod temerè commiſiſſes in iudicium, vt denunciares, rogaſti vt ignoſceret, te adfuturum negaſti. *Hinc Aſconius Verrina 3.* Comperendinatio eſt, ab vtriſque litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perendinum diem. namque cùm in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramenti peterent, poſcebant iudicem, qui dabatur poſt tertium diem: (ſic enim legendum, non triceſimum) quo dato, deinde inter ſe in perendinum diem, vt ad iudicium venirent, renunciabāt. Eodem pertinent illæ notæ apud Valerium Probum, I.D.T.S.P. In diem tertium ſiue perendinum.

CONDICTIO in perſonam actio eſt, hócque verbo ſignificatur omnis formula, qua intendimus dari, aut fieri oportere, *Inſtitu. de action. §. appellamus. & ibi Theophil.* ea tamen, qua ex mutui cauſſa intendimus dari oportere, hoc proprio ſignata nomine eſt, *vt refertur ibid. ſtatim initio tit. quib. mo. re. contr. obl.* & Græci definiunt condictionem, τὸν ἀπαιτητικὸν λόγον τοῦ οἰκείου δανείου. Et huius plerunque hæc in iure formula eſt, Si paret dare oportere.

Condictio ſemper eſt dicta actio in perſonam, *l. actionum 25. D. de obli. & act.* ſicut & nunc eam ſignificationem retinet. Hoc tantùm intereſt, quòd ſolennis olim obſeruabatur, quæ noſtris quoque temporibus eſt conuenientiſſima, *per l. quidam D. de ſer. vrb. Theoph. in §. appellamus. Inſtit. de except.* demptis verborum formulis: vt, cùm quis perſonaliter eſſet obligatus, tum is ſolebat admoneri, denunciato die, quo aut ſoluendum, aut in iudicio ſiſtendum illi eſſet. Commeminere huius rei etiā Accurſ. Angel. & Iaſ. *d. §. appellamus.* Notandum autem id factum adhibito ſaltem vno teſte, ſecundum formam prædictam.

Condictio quædam eſt certi, quædam incerti. Cōdictionem certi appellat Vlpia. *l. certi. condictio. D. ſi cert. pet.* quæ cōpetit ex omni cauſſa, ex omni obligatione, ex qua certum petitur, ſiue ex certo contractu, ſiue ex incerto. Certi condictionem in generalem, & ſpecialem quidam deducunt, *vt ſcribit Accurſ. lib. 1. D. ſi cert. pet.* quam diuiſionem probat Bar. *d. l. certi.* aliis vnam tantùm eſſe aientibus vtri verius dixerint, ipſe diſpice. Cōdictio incerti, per quam incertum petitur, quam commemorat Paulus, *l. ſi tibi 8. ff. de acti. empt.* vt ſeruitus imponatur,

quæ debebatur, vel vt condicatur libera tio *l. ſi hæres. 5. D. eo.* Atque illius quidem hæc formula eſt, SI PATERET Aurelium Licinio ſtipulanti centum ſpopondiſſe, tum Aurelius centum Licinio dare damnas eſto. Huius verò hæc: SI PATERET Æmilium Cornelio ſtipulanti hominem ſpopōdiſſe, tum quantum ex eo ſtipulatu Cornelio Æmilium dare, facere oportebit, tanti Æmilius damnetur.

Condictiones in iure noſtro variæ memorantur. Quædam enim appellatur Condictio, ex lege, quæ aliàs Condictitia EX LEGE nominatur. *§. tripli. & § ſeq. Inſti. de act.* locum habet, quoties ex noua lege deſcendit obligatio, nec in eadē lege cautum eſt, quo genere actionum experiatur, quæ pro varietate cauſſarū, nunc ex contractu, nunc ex delicto naſcitur, & ſic non ſtatuitur vel cauetur, qua actione agatur. *vide l. 1. D. de cond. ex lege. Hinc condictio ex l Iulia, l. dotalem. l. ſi verò. & ſequen. D ſolu. matrimo.* Condictio ex lege Cincia, *l. 21. D. de donat.*

Condictio FVRTIVA competit domino rei contra furem, eiúſque ſucceſſores, ad ipſam rem perſequendam, vel æſtimationem eius, quanti plurimi fuerit, poſtquā ablata fuit, eò, quòd fur ſemper eſt, & fuit in mora. *Vide tit. D. de condict. furt.*

Condictio INDEBITI competit ei, qui per errorem indebitam pecuniam ſoluit alicui, credens ei teneri, cùm non teneatur: vel cùm à procuratore ſuo ſoluta eſſet, ipſo ignorante: *vt liquet D. de iur. & fact. ignora. l. iuris ignorantia. Vide etiam tot. titu. l. de condict. indebit. C. & D.*

Condictio LIBERATIONIS cōpetit ei, qui quod omninò non debuit, promiſit.

Condictio CAVSSA DATI, cauſſa non ſecuta, actio eſt in perſonam, per quam repetuntur ſcilicet cauſſa data, id eſt, ſub cauſſa, *vt eſt ſcriptum l. penul. hoc tit.* quod Græci, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ſi ea cauſſa ſecuta non ſit, Cauſſa do, quod do, vt Romam eas. Cauſſa non ſequitur, ſi non Romam eas. Eadem dicitur, Condictio ob cauſſam, vel condictio ob rem dati, re non ſecuta, ſimilis condictioni ex mutuo, vel potiùs condictio ex promutuo. Quid enim aliud eſt quod ob rem datur, quàm prorogatio ſiue datio in anteceſſum? Omnis autem prorogatio promutuum. Condictio verò ob cauſſam datorum, *vt vult Azo eo. tit.* locum habet, vbicunque duo contractus innominati interueniunt, ſcilicet, do vt des, facio vt facias. In illo autem contractu innominato, ſcilicet do vt des, datur actio de dolo. Et prout alij dicunt, tunc competit ad rem petendā, quæ ob cauſſam honeſtam, vt potè in cauſſam futuram vel præteritam, data eſt, cauſſa non ſecuta. Poteſt enim condici cauſſa non ſecuta, ſi pœnituerit dantē re integra. Si verò dediſti decem, vt Bononiam irem, & aliquid, quod erogaui ad profectionem, exprimam, habes condictionem, ita tamen, vt præſtetur mihi indemnitas. Quia autem ex obligatione, quæ re contrahitur, & non conſenſu, perficitur hæc condictio, minima eſt, quia res ad aliquem profecta ſine conſenſu vtriuſque, contra eundem aſſenſum petitur & repetitur.

Cōdictio OB TVRPEM CAVSSAM, eſt, per quam repetimus ea, quæ dedimus alteri, cauſſa etiam ſecuta, ob quam data ſunt, ſi turpitudo tantùm ex parte accipientis verſetur. Alioquin, ſi ex parte dantis, vel ſi vtriuſque, repeti non poteſt, quia in pari cauſſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. *ca. in pari. de reg. iur. lib 6. & ſecundum Azonē, eod. titu.* ponitur exemplum: Ego dedi tibi, vt ſacrilegium non faceres: ab hoc enim debuiſti abſtinere, nullo tibi dato. Et ideò etiam cauſſa ſecuta poſſum petere quod tibi dedi. Eſt & de condictione ob iniuſtam cauſſam. In hac cauſſa pro principio accipitur, vt ſi quid detur ex ſtipulatione per vim extorta: in illa pro fine, vt ſi quid detur, vt cōtingat aliquid quod ſit contra bonos mores. *vide D. de cond. ob turp. vel iniuſt. cauſ.*

Condictio SINE CAVSSA competit, quādo aliquid primò ex iuſta cauſſa eſt apud alterū, ſed poſtea per aliquē effectum eſſe non debet. Verbi gratia: Mutuaſti mihi centū, feci tibi inſtrumentum, in quo confeſſus me tibi teneri, ſoluo tibi: modò inſtrumentū obligatoriū eſt apud te ſine cauſſa, per quā repetam ipſum. Cōpetit ergo cōdictio ſine cauſſa, finita cauſſa, ex qua res ad aliquē peruenit ex cōtractu, qui iam finitus eſt, vnde videtur deſcendere, nec inde, quòd expirauit

pirauit, adhuc cauſſam ſubſiſtendi habere. Item, ſi ſine cauſſa penes te res eſt, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet, vbi cunque ſine cauſſa aliquid, quod apud te eſt, mea intereſt me habere: *qua de re extat. tit. de condict. ſine cauſ. D.*

Condictio TRITICIARIA, ſiue Triticiana, arbitraria eſt, quia æſtimat in ea iudex rem arbitrio ſuo quæ petitur, habita ratione loci & temporis. Datur ergo eius rei quæ petitur æſtimandæ cauſſa. Porrò æſtimationem recipiunt res omnes, præter pecuniam numeratam. nam ęſtimat ipſa res cæteras, non æſtimatur, aut ſaltem non indiget æſtimatore, cum ſit eius æſtimatio conſtans & certa: ea re pecunia numerata in condictionem triticariam non cadit: cæteræ res omnes cadunt, quæ pondere vel menſura conſtant, mobiles, vel immobiles, corporales, vel incorporales, & fundi, ſiue proprietas debeatur fortè ex teſtamēto, vel ex ſtipulatione, ſiue emphyteuſis, & res etiam ſua, ex cauſis quibus rem ſuam dominus condicere poteſt. quod ita enumeratis variis generibus rerum Vlpianus exequitur, *l. 1. ff. eo.* propterea quòd dubitari poterat, an tot res cōplecteretur condictio quæ nomen à tritico habet. Sed inditum eſt nomen tale caſu quodam. *vt adnotat Cuiacius in Paratit. l. ex Stephano,* quia in antiqua formula huiuſce condictionis, quoties ſcilicet ſua cuique actioni conſtituta erat formula, tritici fiebat mentio: propterea quòd qui hanc actionem ſibi dari prius poſtulauerat, fortè ei res erat de æſtimando tritico. Quoniam autem notatu hoc dignum eſt, nec à quoquam adhuc adnotatum, apponam ipſa Græcorum verba: ἰστέον δὲ ὥς φησιν ὁ Στέφανος ἐν ταῖς παραγραφαῖς, ὅτι λέγεται τριτικιάριος, ἐπειδὴ ἐν τῇ κατὰ τὸ πάλαι πολιτευόμενον αὐτοῦ φόρμουλα, τριτίκου ἐνέκειτο μνήμη, ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστιν ἐν τῇ παλαιᾷ φόρμουλα καὶ τῷ τύπῳ αὐτοῦ, ἡνίκα τὴν ἀρχὴν ἐτυπώθη παρὰ τῶν νομικῶν, μνεία γέγονε τριτίκου, ἤγουν σίτου, τυχὸν ἐνάγοντος τινὸς σῖτον αὐτῷ διαφέροντα κατέχειν τινὰ παρὰ τὸν νόμον. καὶ πρὸς τὸ τοιοῦτον φάκτον τυπωθέντος τοῦ τριτικιαρίου κονδικτικίου. Triticariæ autem condictionis & condictionis certi, longè alia ratio eſt, licet deſcendat vtraque ex eadem cauſſa: nam per illam omnes res certæ vel incertæ petuntur: per hanc condictionem certi, ideſt, ſi certum petetur. non, non res incorporales ſiue incertæ: hæc enim actio eſt ſtricta, id eſt, ſeruis in ea iudex ſcripturæ contractus, & petitioni actoris, ſui arbitrij impos.

Condictio EX SCRIPTVRA, *Inſtitut. de liter. oblig. & l. 14. C. de non num. pecun.* actio in perſonam, per quam is, qui ſe pecuniam alicui debere ſcripſit, ſiue ea numerata ſit, ſiue non ſit, ſoluere cogitur: dum tamen ſi data non ſit pecunia, actio poſt biennium intendatur. nam anteà non numeratæ pecuniæ exceptione excluditur.

Condictionis actionem dixit Antoninus *l. 1. C. de condictio. indeb.* Et Condictionis ius idem, *l. 1. C. de cond. ob cauſ.*

CONDICTITIA actio, qua quid repetitur, *l. qui ſe. 7. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſequ. & alibi ſæpè.* Condictitia ſimpliciter *l. ſi duo. 13. §. Iulianus. ff. de iureiur.* Atque nihil aliud eſt, quàm condictio.

CONDICTITIA ex lege. pro condictio ex lege, *§. tripli, Inſtit. de action.* Ex qua proculdubio eſt ex lege condictitiam emanare. *& §. ſeq.* Item ex lege condictitia ex noſtra conſtitutione oritur, quadrupli condemnationem imponens. ſic enim vtrobique legendum, *auctoribus vet. libri.*

CONDITIO. ſiue (*vt in Pandect. Floren.*) Condicio, variè à variis diffinitur Conditio, *ait Accurſius rubr. ff. de condict. & demonſt.* eſt ſuſpenſio, cuius de futuro defectus, vel confirmatio pendet. quam diffinitionem Azo *in Summ. C. de condit. infert.* probat, apud quem conſummatio, pro confirmatio legitur. *Bartol. l. 1. ff. de cond. & demonſt.* reiicit eam diffinitionem, dátque aliam in hęc verba: Conditio eſt quidam futurus euentus, in quem diſpoſitio ſuſpenditur: *Alciatus l. debitori. C de pact. ait* eſſe qualitatem, qua quid condi, id eſt, fieri actum eſt. *Horomanus.* Conditio, *inquit,* eſt lex negotio adpoſita, vnde ipſius euentus pendet. Equidem Bartoli diffinitionem veram putem. *l. vnic. §. ſin autem aliquib. ſub. cōdi. C. de cadu. toll. iuncta. l. cum ad præſens. 37. ff. ſi cert. peta.* Euentui ſubiicit *d. §. ſin autē aliquid.* & poteſtatiuas, & fortuitas & mixtas. Lex verò, in facto. *ff. de cond. & de*

monſt. in euentu ponit,quæ obtingunt,id eſt, fortuitæ ſunt. Ideóque ita diffinire tentabam.Conditio eſt lex adpoſita hominum actibus,eos ſuſpendens.

Conditionum variæ ſunt diuiſiones. Iuſtinianus *d.l. vnic. §. ſin autem aliquid.* deducit in poteſtatiuas, caſuales & mixtas. Ac poteſtatiuas quidem, quæ *in l. 11.ff.de condi. & demonſt.* promiſcuæ appelllantur, quòd poteſtatiuarum nulla ferè ſit quę & non poſſit eſſe non poteſtatiua, *l. 4.§ puta.ff.de hære.inſtrum.* Caſuales verò, non promiſcuas: nam caſualis quæ eſt, non poteſt eſſe poteſtatiua:veluti,Si fulſerit cras,ſi tonuerit. At miſtas, non eas quas vulgo male accipiunt pro promiſcuis, ſed eas potius cuius euentus pendet ex caſu: veluti, Si Titio reuerſo ab hoſtibus 10. dederit. Communis igitur, non promiſcua. *Hæc Cuiac.Obſer.lib.4.*

Conditionum (*ait Paulus lib.3.Sentent. tit.4*)duo ſunt genera: aut enim poſſibilis eſt,aut impoſſibilis.Poſſibilis eſt,quę per rerum naturam admitti poteſt: impoſſibilis quę non poteſt.Quarum altera ex euẽtu expectatur. altera ſubmouetur. *& vide Viglium §. impoßibilis. Inſtit. de hæred.inſtit.*

Conditio alia certa eſt, alia incerta. Certa conditio eſt, quæ omni modo extatura eſt:veluti,Si intra Kalendas digito cælum non tetigero, *l. in illa ſtipulatione.ff.de verb. oblig.* Item, ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non venerit, *l.neceſſariò. 8.§.2.ff.de peric. & commod.* Incerta conditio eſt, quæ an impleatur incertum eſt:vt,Si nauis ex Aſia venerit. Dubium eſt enim, vtrum ventura ſit nauis, an non.

Conditiones vel in præſens, vel in præteritum, vel in futurum conferuntur. Sed eæ demum poteſtatem conditionum obtinent,id eſt, in euentum aliquem negotium ſuſpendunt, quæ in futurum conferuntur, *l.cùm ad præſens. & l.itaque.ff.de reb. cred.* Quæ conferuntur in futurum, aliæ in caſum & euentum incertum, aliæ in arbitrium conferuntur. Illas caſuales, has poteſtatiuas adpellauit Iuſtinianus *d.§.ſin autem aliquid.* Quæ in arbitrio noſtro ſitę ſunt,promiſcuas vocat *Paulus l. ſi iam facta. §. 1. ff. de cond.& demonſt.*Conditiones prętereà facti eſſe dicuntur, quæ in facto conſiſtunt, & in faciendo verſantur,ad differentiam earum quę in dãdo conſiſtunt, *l.ſi cui pure.§.1.ff.ad Trebel.l.ſi ſeruus.ff.de ſolutio.* Quędam verò conditiones iuris ſunt,id eſt,ex iure veniunt, *de quib.l.multùm.21.ff.de cond.& demonſt.*

Conditiones dicuntur inijci, *l. ſi quis. 12.ff de manu.teſta.* Adſcribi, variis iuris locis. Dari, *l.ſi quis.35.§. .ff.de acq.hæred.* Pendere,ſuſpendi,exiſtere,impleri,euenire. Et è contrario deficere,& extingui.

Conditiones agrorum ſunt qualitates, *l.1.§.denique. ff de aqua & acq.plu. arcen.* quas explicat Siculus Flaccus lib. de cõditio.agror.Conditio quoque ſponſaliorum, nuptiarúmque coniunctionem ſignificat, quod Galli vocant *party,l.c.19. in vulg inc.p. qui liberos ff de rit.nupt.* Seneca lib. controuerſ. Conditionem nuptiarum illi inuẽtam cum alio nullo modo poſſet. Conuenta Cõditio (*inquit Feſtus lib.3.*) dicebatur, cùm primus ſermo de nuptiis, & earum conditione habebatur:ſic accipitur *in l. vlt.ff.de ſponſ.* Itaque in renuntiatione ſponſalium hæc verba probata ſcribit Gaius, *l.2.de diuort.* Conditione tua non vtor.

Cõditio hæc, SI IN CAPITOLIVM ASCENDERIT, ſic recipienda eſt. cùm primum potuerit Capitolium aſcendere, *l.hæc conditio ff.de cond.& demonſt.*

Conditio à demonſtratione hoc differt, quòd demonſtratio plerunque factam rem oſtendit,conditio futuram, *l.ſi nominatim.ff.eod.*

Conditio libertatis leuiſſima ea intelligenda eſt,quæ ad libertatem perducit, quamuis natura grauior & durior ſit, *l. leuißima.ff.eod.tit.*

Conditiones extrinſecus, non ex teſtamento venientes, id eſt, quæ tacitè ineſſe videantur, non faciunt legata cõditionalia, *l. conditiones extrinſecus. D. eod.tit.*

Conditio qualis poſita fuerit, multum intereſt. Nam aut in præteritum concipitur veluti, SI Titius conſul fuit, Aut in præſens, vt SI Titius conſul eſt. Aut in futurum, veluti, SI Titius conerit, *l.cùm in ſecundo.D.de iniuſt.rupt.irri. fact.teſtam.* Conditionum autem quæ in futurum conferuntur triplicem naturam deſcribit Marcianus *l. 91. D.eod.* Quaſdam enim pertinere ait ad id tempus quo teſtator viuat, vt, TITIAE, ſi mihi nu-

bi nupſerit, quaſdã ad id quod poſt mortem futurum ſit, vt, Si ad exequias funeris mei venerit: quaſdam ad alterutrũ, vt, Si filio meo nupſerit.

Conditionem ponere, Concipere, Adſcribere in tempus, vel ad tempus. *Ibidem.*

Conditio pro impleta habetur, ſi ita hæres inſtitutus ſim; Si decem dedero, & accipere nolit cui dare iuſſus ſum. *ff. de cond. inſtit. l. ſi ita hæres. 3.*

ſub Conditione impoſsibili, vel alio modo (*in Pand. Flor.* pro modo legitur mendo) factam inſtitutionem, placet non vitiari, *l. 1. ff eo. tit.* Quæ ſub conditione iuriſiurandi relinquuntur, à prætore reprobantur, *l. quæ ſub conditione. ff. eod.* Non videtur enim defectus conditione, ſi parere conditioni nõ poſsit. Implenda eſt enim voluntas, ſi poteſt, *l. quæ ſub conditione. §. quoties. hæred. ff. de cond. inſtru.*

Conditiones contra edicta Imperatorum, aut contra leges, aut quæ legis vicem obtinent, ſcriptæ; vel quæ contra bonos mores, vel deriſoriæ ſunt, aut huiuſmodi, quas Prætores improbauerunt, pro non ſcriptis habentur, *l. conditiones contra ff. eo. Paulus lib. 3. Sentent. titul. 4.* contra bonos mores, veluti, Si ab hoſtibus patrem ſuum non redemerit: &, Si parentibus ſuis patroniſve alimenta non præſtiterit, *l. conditiones quæ. ff. de condit. Inſtit.* Nam quæ factæ lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram; & (vt generaliter dixerim) contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt, *l. filius qui. ff. eod. tit.*

Conditio hæc, Si vxorem duxerit, Si dederit, Si fecerit, ita accipi plerunque debet, quòd per eum non ſtet, quò minus ducat, det, aut faciat, *l. vter ex fratribus. ff eodem.*

Conditio hæc, Si Alexandriam pervenerit, poteſt & nõ eſſe in arbitrio, per hyemis conditionem: poteſt & eſſe, ſi ei, qui à primo milliario Alexãdriæ agat, fuit impoſita, *l ſum quoque. §. puro recte. ff. de hæred. inſtit.*

Conditionem deferri, hoc eſt, electionem dare emptori, vtrum malit rem emptam habere iuſto pretio, an verò à te diſcedere, pretio recepto, *l. 1. §. ſi quis in fraudem. ff. ſi quid in fraud. patron.*

Conditionis etiam verbo, pactio & cõuentio retinetur; *l. ea conditione. C. de reſcind. vendit.* Cicero in Topic. Si quæratur, à naturáne ſit ius, an ab alia quaſi cõditione & pactione hominum? Græcis συνθήκη appellatur, *l 2. ff. de leg. ex Demoſthene.* Conditiones etiam ſunt teſtiũ dicta, quaſi condictiones. *Iſidorus lib. 5. Etymolog. c. 24. ſcribit.*

Conditio aliquando accipitur pro qualitate, & ſtatu perſonarum, *l. hæres. & l. ſed & ſi. ff. de acq. hæred.* Vnde

CONDITIONALE inſtrumentum: pro inſtrumento ſtatus & adſcriptitiæ conditionis, *l. cùm ſcimus. C. de ag. & cenſ.* Et

CONDITIONALES, vocantur tabularij, *l ſcripturas. C. qui pot. in pig. hab.* inde deducto nomine quòd conditioni addicti ſunt, nimirum quod ea conditione munus illud adepti ſint, ne ad vllum aliud aſpirent. Vel etiam (vt alij volunt) quia depoſitiones teſtium ſolerent excipere. Conditiones enim ſunt dicta ſiue depoſitiones teſtium, *vt ſcribit Iſidor. lib. 5. Etymolog. c. 24.* Conditionales ſerui, *in l. defenſionis. de iur. fiſc. lib. 10. Cod.* Qua forma adſcriptitij etiam coloni, & capite cenſiti, & alij quilibet certæ conditioni addicti, cõditionales dici poſſunt. Tertullianus alio ſenſu ſumpſit Conditionalis nomen: Opera, inquit, & conditionalis eram.

CONDITIONALES creditores dicuntur hi, quibus nondum competit actio, eſt autem competitura: vel qui ſpẽ habent, vt competat, *Vlpia. in l. conditionales. ff. de verb. ſign.*

CONDITIONARII, *in c. confidat. 50. diſtin.* cenſiti, & adſcriptitij dicũtur: ſed & familiares, *apud Yuonem Carnotenſem in Epiſt. ad Paſcalem Papam.*

CONDITIONALITER, pro ſub conditione. *l. quæ res. ff. de verb. oblig. & paſſ. alibi apud Iuriſc.*

CONDITA adpellabant ſpecies & copias publicas in horreis ſeruandi cauſſa poſitas, & reconditas, *l ſicut. 4. C. de erog. mill. ann. libr. 12. l. de condit. in public. horr. libr. 10. C.* Capitolinus in Cordian. Nulla erat, inquit, ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento, larido, atque hordeo. & paleis condita non haberet. *Symmach. lib. 1. Epiſt. 19.* Vt eius argentum pu-

blicis conditis redderentur.

CONDITVRA, quod ferculis aliiſque eſculentis condiendi gratia adhibetur, *Vlpia. de tri. & vino leg. l. ſi quis.* At conditionem vocat Varro *lib. 4. ling. Lat.* Elixum eſt è liquore aquæ deductum: & ex iure, quod iucundum magis conditione eſt.

CONDVCERE dicitur is, qui precium accipit pro re aliqua facièda: quod Redimere etiam dicitur: Vlpianus, Si quis ſeruum docendum conduxerit, *l. item quæritur. 13. §. ſi quis ſeruum. ff. de loca. & alibi ſæpiſſime. Sic & apud alios Iuriſconſultos reperies. ſic accipitur in l. 2. ff. ad leg. Rhod. de iac.*

Còducit qui dat, ſed qui locat accipit illud. Vide locare.

Conducere nummo vno, donationis inſtar eſt *ait Vlpianus, l. ſi quis. 46 ff. locati.* Eſt autem prouerbiale ſecundum veteres: ſicut nunc dicimus, *Donner, ou vendre pour vn morceau de pain,* ſignificàtes, donationem potius eſſe, quàm alium contractum.

CONDVCIT, aliquando in tertia perſona, pro vtile eſt, accipi, notius eſt quàm quod exemplis probari debeat.

CONDVCTIO eſt procurationis ſpecies, *Nou. Theod. ne cur alt. præd.* Vide Locatio.

CONDVCTOR is eſt, qui vel rei alienæ vſum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pacta recepit. Hinc Conductor operis, pro redemptore. *Ianuel. l. 44. ff. de fideicom.* Et quia opus effectum non erat, alij locaſti: & cùm poſterior conductor ſatis non daret, ipſe opus feciſti. Atque is tenetur de dolo & culpa, *l. contractus. ff. de diuerſ. reg. iur.* ſed nō de caſu fortuito. *P. Decius in d. l contractus. in ſi.* niſi eum quoque nominatim receperit. In menſura æquali conſiſtere debet, tam quæ à dominis ad conductores, quàm è conductoribus ad dominos perueniunt. Et ita de cæteris contractibus *Nouell. de hortulanis. §. his igitur de cauſis. Conſtitut. 64.* Per improbitatem & inexplebilem auaritiam conductorum, dominis ſuis poſſeſsiones non debent fieri inutiles. *Ibidem*

CONFARREATIO, ſacrificij ſolennis genus erat, quo vtebantur veteres Romani in coniunctione viri & vxoris, cuius commeminiſſe videtur Vlpianus *in Epitome tit. 9.* Farre (ait) conuenitur in manum certis verbis, & teſtibus 10 præſentibus. Eam ſolis Pontificibus conueniſſe ſcribit *Boethius in Topic. in loco à genere: qua de re adeundi ſunt Alexand. ab Alexan. lib. 2. Genial. & Bar. Briſſonius lib. ſing. de ritu nupt.* Confarreationem Romæ omiſſam ſcribit *Tacitus lib. 4. Annalium.*

CONFERRE, à con & fero, quaſi ſimul portare, multa ſignificat, propter varias conferendi cauſſas. Quare ex eo quod adiungitur, ſolet vis huius verbi lectoribus apparere. Conferre manus, conferre ſigna. Conferre pedem, antiqui eleganti Metaphora dicebant pro eo quod eſt propius accedere ad cauſſam: cuius oppoſitum eſt, Fugere ſcopum controuerſiæ, ſicut nunc ferè litigatores faciunt in iudiciis. *Cicero pro Plancio:* Non poſſum pedem conferre, vt aiunt, aut propius accedere. Commentatores venire ad punctum cauſſæ dicunt. Conferre in arbitrium alicuius, *l. 1. ff. de leg. 2.* Conferre in aliquod tempus, hoc eſt, differre, *l. quæſitum. ff. de ſponſal.* Conferre, comparare, *l. vbi falſi. ff. de falſ.* Dicimus enim, confero te illi, aut cum illo *Hieronymus in proœm. Paralip.* Quendam, ait, auctorem, qui apud Hebręos in admirationibus habebatur, aſſumpſi, & contuli cum eo à vertice (vt aiunt) vſque ad extremum vnguem, & ſic confirmatus, auſus ſum facere, quod iubebatis. Conferre in pauca, accipimus pro concludere breuiter, quæ diffuſius ſunt dicta. *Plaut.* Nunc verba in pauca conferam.

Conferre autem Pontificios canones legibus Romanis ſic oportet: Primùm, retinenda ſemper eſt breuitas, ne quid mediocritatem excedat, deinde, in locis ex iure collatis perpendi oportet auctorem, & illius conſilium hoc eſt, quis, ob quam cauſſam, cui, qua de re, & quando ſtatuerit tale ius. In his enim conſiſtunt & aperiuntur tibi ſtatim circunſtantiæ negotiorum: quæ cùm diuerſæ ſint, nihil eſt mirandum, ſi de quibuſdam ſpeciebus varient ius ciuile & canonicum. Tum ex collatione ſic facta, apparebit tibi lux quędā mirabilis, ad inueſtigandā ſimilium negotiorū æquitatem, ſiue in ſcholis, ſiue in iudiciis, ſiue in cõſultationibus verſeris. Porrò, hæc eſt, exer-

exercitatio,qua inculcare oportet ſtudioſæ iuuentuti non ad altercationem fori:ſed ad concilianda iuris præcepta,quę eodem pertinent tandem. Nam ſi bene circunſpicias, multò certè rarior inter ius ciuile & canonicum eſt *ἀντινομία*, quàm vociferantur quotidie in tribunalibus. Differentias tamen permultas inter ius Ciuile & Pontificium conſtituit Bart.tractatu in eam rem edito.

Conferre *apud Venuleium,l.ſi vir.6.* D. *ad l.Falcid.* pro impendere poſitum aiūt Accurſ.& Albericus: equidem pro contribuere accipi putem. Conferre apud Pontificios ſignificat concedere, *c. eam te.extrà de reſcript.* ibi, præbendam ſibi conferrre deberent. Conferre,transferre ſignificat,*l.confeſsionibus*, D. *de interrog. act.*Conferre pacta,*in l.fin.C.de feriis.*eſt de paciſcendo colloqui.

Cōferre, in commune & medium redigere ſignificat,*toto tit.*D.*& C.de colla. bon.&* D.*de dot.collat.*Vnde

COLLATIO bonorum & dotis, *vide* Collatio bonorum ſuprà.

Collatio tributorum, & vectigalium, aliarūmque functionum, hoc eſt, præbitio,*l.vlt §.patrimoniorum in fin. de muneribus & honor. Sic accipitur in l.honoribus. §.qui muneris.* D.*de vacat.mu. Eodem ſenſu accipitur in rub.C.de collat. fund. patr. lib.* 11.*& C.de collat.fund.fiſcal.eod.lib.* Et

COLLATORES *in Nou.*128.*interpretibus Iuliano Patritio & Irnerio, quos* ὑποτελεῖς Græco vocabulo adpellauit Iuſtinianus *in d.Nouella.*

CONFESSI,*vt ait Varro lib.5.ling. Lat.*qui fati id quod ab eis quæſitum eſt. Confeſſus Iuriſcōſulto videtur, qui monitus tacet,*l.de ætate.§.nihil intereſt. & §. qui tacuit.* D. *de interr.act.* Confeſſa res, pro clara,manifeſta, & extra controuerſiam poſita.

CONFESSIONEM Quintilianus *Declam.*314. accipiendam ait qualemcunque contra ſe pronunciationem ſuam. Pronuntiantis ſententiam diffinire videtur Paulus *l.*1. D. *de confeſſis.* Confeſsio non nocet abſentibus nec vocatis,*l.certum.§.ſi quis abſente.*D.*de confeſſ.* quod declara, *vt per Bart.d.§.ſi quis abſ.* & reſtringe vt per Barth. Socinum in Tract.Fallen.reg.63. Confeſsio teſtatoris vel ægrotantis cō facta,vt quis bonorum relictorum capax exiſtimetur, valde ſuſpecta, & in fraudem adiecta præſumitur,*l.qui teſtam.*D.*de probatio.l.legatis Titio.*D.*de liberatio.legat.*Confeſsio erronea.nullius eſt momenti, *l.*1.*C.de falſ. cauſ.adiect.legat.l.ſi obligatum. C.de ſolutionibus.l.error.C.de iuris & facti ignorantia.* Confeſsio teſtatoris ſimplex, & ſine iuramento, non facit plenam fidem, *l. cùm quis decedens.§.codicil.ita ſcripſit.D.de leg.*3.*l.Titia cum teſtamento.§. Gaius Seius. l.cùm pater filios.§.pater qui filio.*D.*de leg.* 2.ὑπόσα εἴ τις ὑπὲρ ἑαυτοῦ φήσειεν, ἢ γράψειε, ταῦτα μηδὲν αὐτὸν ὠφελεῖν, μηδὲ τοῖς δανεισταῖς ϖροσκείνειν,*vt ait Iuſtinianus conſtit.*48.θεμ. ἀλλὰ ταῦτα. Confeſsio facta in vno iudicio,fidem facit in alio, inter eaſdem perſonas. *Ioan.And.& alij in c. per inquiſitionem.De electione.Et in c.*2. *de ord.cognitio.Antoni. de Butri. in c. cùm dilectus. De capell. Monach. Bald.Alciat.& alij in l.*2.*C.de edend.per leges quas citant.* Confeſsio coram notario facta, habetur pro ſcriptura in fideiuſsione, iudicio ſiſti,*l pen.C.de fideiuſſ.*

CONFESSORIA actio, cui opponitur Negatoria,dicitur, quaſi adſertoria iuris & ſeruitutis: Cuius vindicādę gratia confitemur intendimus apud Iudicem. Habet enim hic verbum iſtud, CONFITERI, emphaſin,& vehementiorem pro ſubiecta materia ſignificationem,quàm alibi.Datúrque ei qui ſeruitutem ſibi deberi intendit, *l.*2. §.1. *D.ſi ſer.vindi.* concipitur autem verbis adfirmatiuis. Plerunque tamen negatiuis,*l.*4.*§.fin.*quod tamen negat Hoto.in comm.Inſt.affirmans hanc actionē nunquam,niſi aientibus verbis cōcipi. Confeſſoria actio etiam datur in lege Aquilia de damno dato, aduerſus confitentem reum,id eſt,ex confeſsione rei, *l.inde Neratius.* 23. *§.fin. & l. proinde.*§.1.D. *ad leg.Aquil.* Sic quoque appellatur ea actio,quæ ex alicuius ad interrogata reſponſione competit. *l. fin.* D.*de interrog. actio.*

CONFESTIM variè pro re, hoc eſt,ſubiecta materia,accipitur. Aliquando,vbi primùm potuit,hoc eſt, Prætoris copiam habuit, *Vlpiano. l.*2.*§.confeſtim.* D.*ad S.C.Orfic.* Aliquando ſumitur interpretatio ex teſtatoris voluntate,vt ſignificet ſtatim à morte inſtituti, *l. cùm pater.§.ab inſtituto.*D. *de leg.*2. Interdum pro decem dierum ſpatio, *l.promiſſor.§.*

1.*D.de conſti.pecu.*Plerumque pro modico interuallo temporis,ſcilicet pro tanto, quanto iudex pro tribunali ſederit, *l.diuus. D.de in integr.reſtit.* Quãdoq. ſine vllo temporis interuallo, *l.ita vulneratus. D. ad leg. Aquil.* ſic accipitur, interprete Vlpiano,*in l.3.§.cum igitur.D.de vi & vi arm.* Confeſtim, hoc eſt, intra quatuor menſes.Sic interpretatur Bart. *in l.pres byteros.C.de Epiſcopis & clericis.*

CONFICERE rationes, *apud Vlpianum l.1.§ officio. D. de tutel. & rat.diſtrah.*eſt in libro ſcribere rationes actus, & adminiſtrationis. Et Conficere profeſsionem apud Cicer. eſt profiteri rem ſuam eſſe, & edere numerum eius, vel modum, vel æſtimationem apud magiſtratum,vt in cenſu: quod vicaria etiam alterius opera fieri interdum,auctoritatem dum præſtaret,poterat.

CONFIDEIVSSOR, qui ſimul fideiubet,*l.ſi dubitet.*10.*D.de fideiuſſ.*

CONFINES agri dicuntur,qui iiſdem ſe finibus adtingũt. *l.4.§.non ſolum. D.fi.reg.* Eodem ſenſu Confinia prædia dixitPaulus,*l.qui duo.*29.*D.de ſerui.ruſt. præd.*ſed ita tamen, vt linea intelligãtur diſtincta.

CONFINII appellatione ſignificatur,quo ſe poſſeſſores adtingunt, *l.2.§.1. verſ.præterea, D. de aqua. & aq.plu.arc.l. patronus.§.1.D.de leg.3.*Confinium porrò non intelligitur, ſi via publica interuenit,*l.4.§.fin.D.fin.reg.* Confines à vicinis ſeparat *Paulus d.l.4.* quòd illi de ruſticis,hi de vrbanis prædiis dicuntur.Vicini enim ſunt quorum prædia parietibus diſterminata ſunt. Trifinium etiam veteres adpellabant eum locum, in quem tres poſſeſſores adtingebant:*ſicut in ea re teſtis eſt Siculus Flaccus lib.de cõditio. agro.*

CONFIRMARE, *apud Calliſtratum,l.3.D.de teſtib.*non adſeuerare,*vt putat Oldendorpius*, ſed pro ſimul probare accipitur.(falsò apud Oldendorpium in Lexico legitur, confirmare, vt & apud Spiegelium.) Confirmare apud Paulum *l.& quia. D.de orig.iur.*ſignificat approbare,& validius,& perfectius efficere,*vt explicat ibidem Bart.* Confirmare etiam eſt alicui iuri,vel facto firmitatem præſtare.Hinc

CONFIRMATIO, quæ eſt iuris prius habiti corroboratio,*c.inter dilectos. de fid.inſtru.* Confirmatio dicitur etiam, quando ſuperior confirmat factum inferioris,& de infirmo firmum facit. Qui enim confirmat aliquid, is non cenſetur dare, *l. & quia. D. de iuriſdict. Paulus l.ſi donat.c.§ ſi ſponſus.D.de dona.inter vir.& vxor.*Quia,inquit,tunc factam donationem confirmare videtur, non inchoare nouam. Ex innouatione priuilegij nouum ius non adquiritur, ſed antiquum (ſi quod habet)conſeruatur *c. cum dilecta.§.nuper autem,de confirm.vtil.vel inut. & diſt.12.c.præceptis.* Qui declarat, nihil dat,ſed datũ ſignificat, *l. hæredes palàm. §.ſi quid poſt.in fin D.de teſtam. Sic accipi debet toto tit.de confir.vtil.vel inutil.* Confirmatio etiam manuum impoſitionem ſignificat. *c.1. iuncto.c.Spiritus ſanctus. de pænit.diſtin.5.* vbi docetur quænam ſit eius vis.

CONFISCARI, eſt fiſco, id eſt, Principis ærario,applicari,vel in fiſcum cogi,*l.fi.D.de bon eor.qui ſib.mor.l.4.C de re mil.* Suetonius in Domit. Confiſcabantur,ait,alienisſimæ hæreditates, vel exiſtente vno,qui diceret audiſſe ſe, &c. Vnde fiſcus eſt regius ſaccus, in quem reducuntur bona damnatorum, & proſcriptorum. Vnde dicitur,Facta eſt omnium bonorum confiſcatio. Et caſus in quibus poſſunt bona alicuius confiſcari poſt mortem ſuam,*vide gloſ.in l.fin.D.ad legem Iuliam maieſtatis.* Et qualiter formabitur ſententia,*eſt glo. Inſtit.de hæred. quæ ab inteſt.§.per contrarium.* Caſus autem in quibus poſsit quis incarcerari,*notat Bart.in l 1.de cuſto.& exhib.reo.C.* Cõfiſcari etiam ad perſonas refertur. *l ſi tutor.§.pen.D.de tut.*vbi tamen,confiſcatus accipi debet pro eo, cuius bona cõfiſcata ſunt, & in ærarium Principis coacta. *Suetonius in Caligula:*Prętereũtes(inquit) duos equites locupletes ſine mora corripi,confiſcaríque iuſsit.

CONFLAGES, *Feſto li.3.*loca dicuntur,in quę vndique confluunt venti.

CONFLARE æs alienum,tranſlatitiè pro contrahere debitum,faceréque ſe debitorem alienæ pecuniæ. Conflare argentum dixit Gaius, *l.adeò.§.cum ex aliena.D.de acqu.rer.dom.* pro liquefacere & ſignare.

CONFLATVM vas, id eſt,compoſitum. *§. cum ex aliena.Inſtit.de rerum diuiſ.*

CONFVNDI id dicimus,quod alij ita

ſta commiſcetur, vt ſeparari, & diduci non poſſit, aut certè difficilis ſit eius ſeparatio, *l.3.§.fin & l.ſeq.ff.de re.vindic.§. ſi duorum.Inſtitut.de rer.diuiſ.* Hinc Confundi iura dicuntur, quæ in eandem vel rem vel perſonam incid runt. Veluti Confundi obligatio dicitur, quoties in eandem perſonam & creditoris & debitoris ius deuenit, id eſt, cùm vel debitor creditori, vel creditor debitori hæres exiſtit, *l.debitori* 50. *D.de fideiuſſ.l. li-cet.C.ad l.Falc. & alibi ſæpiſsimè.* Fit etiam debiti confuſio, quando alter correorum debendi alteri hæres eſt, *l. ſi duo.*93.*ff.de ſolut.* Confunduntur ſeruitutes, quando vtriuſque prædij, & quod ſeruit, & cui ſeruitus debetur, idem dominus fit, *l.1. D. quemad. ſeruit. amit.* Confundi etiam eas totiens dixit Iauolе. *l.cùm ſeruitus.*15. *D. eod.* quotiens vti iis is ad quem pertinent, non poteſt: vt in propoſita ibidem ſpecie oſtenditur. Confundi dicitur vſusfructus, cum fructuarius proprietatem adſecutus eſt, *l.4. D.de vſufruct.quemad.cau l.ſi fructuarium.6 de manu.vind.* Sic & Confundi actiones dicuntur, quæ miſcentur inter ſe, *l. qui ſeruum.*34.§. *fin.D.de oblig.& actio.* Accurſius tamen ibidem explicat confundi, & miſceri, hoc eſt, tolli.

CONFVGAM interpretamur eũ, qui ad aſylum, & eccleſiam confugit, *l. præſenti.*5 *C.de iis qui ad eccleſ.confug. l. ſi qua* 22.*C.de epiſc.& cler.*

CONGIARIA inter cauponiæ tabernæ inſtrumenta recenſet Paulus, *l. taberna.ff. de inſtr.inſtru.leg.* Græcis χοῦς, *Polluci lib.* 10. *cap.* 20. inter vaſa vinaria connumeranti. Congiarium autem eſt vas cõgij vnius, hoc eſt, ſextariorum ſenum capax: menſuræ igitur genus eſt *Fabio lib.6 cap.4 & vide Anton. Auguſt. lib.2.cap.*11. Congiarij quoque verbo continetur munus, quod Imperator populo dabat. *Alex.ab Alexand.lib.5.c.* 24. vnde rectè dixit M. Fabius: Nam congiarium, inquit, cùm ſit commune liberalitatis, atque menſuræ, à menſura ducta eſt imminutio rerum. Gloſſæ veteres Congiaria appellant ἐπιδόσιν ἐπὶ τῶν νόμων δαπανῶν. *In l. patronus.ff.de leg.*3 principales liberalitates vocantur.

CONIICERE cauſſam, forenſe verbum eſt, *vt ſcribit Duaren.Diſp. lib.1. cap.*46. nec aliud ſignificat, quàm cauſæ argumentum iudici, apud quem agenda eſt, ſummatim exponere. *Afranius apud Non.Marcell.* Cauſſam coniicere apud te volo: ambo adeſtis: profuturos arbitror Hinc

CONIECTIO cauſſæ, *interprete Aſconio*, cauſſæ ſuæ per iudicem in breue coactio. *Paul.l.1.ff.de diu. reg.iur.ant.* Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & (vt ait Sabinus) quaſi cauſſæ coniectio. *Harmenopolus lib.6.* συνάφισμος legit, *Ioan.Placentinus*, Coniunctio, *vt & alij.* Coniectio etiam apud Apuleium in nuptialibus pactis, pro pacto ſumitur: Præter hæc, inquit, conditione factam coniectionem, ſi nullis ex me ſuſceptis liberis vita demigraſſet.

CONIVGATA, *vt ſcribit M.Cicero in Topic.* dicuntur quæ ſunt ex verbis eiuſdem generis, id eſt, quæ ab vno orta, variè commutantur, hoc eſt, in diuerſa, vocabulorum ſpecies inflectuntur: vt, iuſtitia, iuſtus, iuſtè, iuſtum, iuſtitiarius. Hæc verborum coniugatio Græcis συζυγία dicitur, ex qua huiuſmodi eſt argumentum, *auctore M. Tullio*: Si compaſcuus ager eſt: ius eſt compaſcere. Hæc res ſuccedit in vniuerſum ius defuncti, *l.cùm hæres.D.de diuerſ.& tempo.præſcrip.* Itaque hæreditas eſt ſucceſſio in vniuerſum ius, quod defunctus habuit, *l. hæreditas.D.de reg.iur.* Sed hoc argumentum probatione indigere ſcribit M. Fabius *lib.5.Inſtit.Orat.cap.*10.

CONIVGES *Iſidoro libr. 9. Etymolog.cap.7.* verius adpellantur à prima deſponſationis fide, quamuis adhuc ignoretur inter eos coniugalis concubitus: quam explicationem refert diuus Auguſtinus *lib. de bono coniug. & vide C. coniuges.c.coniunx.& c.priuſquàm.*27. *q.*2. Coniunctio igitur animorum non corporum ſpectatur. Nuptias enim non concubitu ſed conſenſu fieri Vlpian is ait, *l. nuptias. D de diuerſ.reg.iur.* Sed & Coniuges adpellantur, qui non liberorum procreandorum, ſed continentiæ cauſſa conueniuntur, *c.vlt.*32.*q.*2. Vbi pro incontinentiæ, legendum continentiæ, vt & Albericus rectè legerat.

CONIVNCTÆ tabernæ adpellatione contineri putat Albericus eas quarum vna ſuperior, alia inferior eſt: non putem tamen ſignificationem latiſſimam à S. Iuliano, *l.1.D.de ſeruit.leg.*

perſtrictam. Coniunctas itaque tabernas ita accipiendas exiſtimarim, quæ ſimul iunctæ ſint, quæve vna contignatione coniungantur.

CONIVNCTIO in hæreditatibus & legatis triplex oſtenditur. Coniuncti re videntur hæredes vel legatarij, vel vſufructuarij, cùm duobus eadem res ſeparatim relicta eſt, idque re ipſa nō verbis appareat eos iungi ad communicandum, partibuſque ex concurſu æſtimandis: veluti, Titio fundum talem do, lego. Sempronio eundem fundum relinquo, *l. coniunctim. & l. re coniuncti. ff. de leg.* 3. iidem etiam diſiuncti vocantur, *l. vnic. § ſin autem diſiunctim. C. de cadu. tol. Bartol. d. l. re coniuncti.* 4. *oppoſ.* At Coniuncti verbis, non etiam recenſentur, cùm pluribus res eadem partibus definitis legata eſt: vt, Titio & Seio æquis partibus fundum Titianum do, lego, *d. l. re coniuncti.* Coniuncti re & verbis ſunt, quos & nominum & rei complexus iungi: vt, Lucio & Seio fundum Sempronianum do, lego, *l. triplici modo. ff. de verbor. ſign.*

CONIVNCTIONVM AVT, VEL, SIVE, VE, ac ſimilium, certum eſt eam cenſeri poteſtatem, vt ſenſum orationis diſiungant. Quemadmodum Coniunctiones, Et, Ac, Quoque, At, Que, Atque, regulariter copulāt. Et eam quidem ſignificationem verborum naturalis ratio ſuppeditat, quia ad hoc ſunt inuentæ coniunctiones, vt aliquid copuletur cum alio, aut diſiungatur ab alio. *Inſtitut. de leg. § ſi eadem res.* Verùm in iure talis verborum ſignificatio nonnunquam inuertitur ex re: idque mens proferentis, vel rerum qualitas, vel alia ratio extrinſecus vrgens ſuadet. Id tractat eleganter Paulus *l. 53. ff. de verb ſign.* Sæpè ita comparatum eſt, inquit, vt coniuncta pro diſiunctis accipiantur, & diſiuncta pro coniunctis, interdum ſoluta pro ſeparatis. Nam cùm dicitur apud veteres, Adgnatorum gentiliumque: pro ſeparatione accipitur. At cum dicitur, Super pecuniæ tutelæve ſuæ: tutor ſeparatim ſine pecunia dari non poteſt. Et cùm dicimus, Quod dedi aut donaui: vtraque continemus. Cùm verò dicimus, Quod eum dare facereve oportet: quoduis eorum ſufficit probare. Cùm verò dixit prætor, Si donum, munus, operas redemerit: ſi omnia impoſita ſunt, certum eſt omnia redimenda eſſe. Ex re ergo pro coniunctis habentur. Et ſi quædam impoſita ſunt, cętera non deſiderabuntur. Verba item, Ope, Conſilio, aliàs ex ſententia coniungentium, aliàs ſeparantium accipienda ſunt: ſed verius eſt ſeparatim accipienda. Rationem ibidem adfert Paulus. *& vide l. qui ſeruo. D. de furt. & l. proinde. D. de cond. furt.*

Coniunctionem nonnunquam pro diſiunctione accipi Labeo ait, vt in illa ſtipulatione, Mihi heredique meo, hęredemque tuum, *Paulus in l. Coniunctionem. D. de verb. ſignifi.*

Coniunctionis diſiunctiuæ effectus variè intelligitur & dignoſcitur: vt ex ſubiectis apparebit, aliàs ex adiectis intelligitur clauſulis, *l. plerunque intereſt. § fina. D. de iur. do.* Siquidem fuerit adiectum, vtrum mulier velit, ipſa eliget. Aliàs verò ex ipſo contextu orationis effectum ſeparandi non difficulter intelligimus, ſcilicet perpendentis quid diſiungat. Aliàs diſiungit, vt relinquatur arbitrium eligendi, *l. 1. § expilatores. ff. de effractoribus.* In opus publicum vel perpetuum, vel temporarium, *l. quicunque. C. de ſeru. fugiti.* Eum cum alio pari, vel viginti ſolidis reddat. Aliàs coniunctio diſiunctiua non ſeparat, ſed coniungit, *l. Lucius.* 85. *D. de hæredibus inſtituendis:* aut (quod abominor) prius morietur, quàm meam hæreditatem adierit, aut filium filiámve ex ſe natum. *Paulus l. ſi quis. D. de aur. argent. mund.* Si quis, inquit, ita legauerit, Vxori meæ mundum, ornamenta, ſeu quæ eius cauſſa paraui, do, lego: placet omnia deberi. ſicuti cùm ita legatur, Titio vina quæ in vrbe habeo, ſeu in potu, do, lego. Hoc enim verbum, ſcilicet SEV, ampliandi legati gratia poſitum eſt, *l. Quintus mutius. D. eod. tit.* Planè ſi ita legatum fuerit, Vaſa, aut veſtimenta, aut quæ vxoris cauſſa parata ſunt, tunc æquè erit vera Quintij Mutij ſententia, *l. generaliter C. de inſtitu. & ſubſtitut.* Si filius vel filia inteſtatus vel inteſtata, vel etiam ſine liberis, vel ſine nuptiis deceſſerit.

Coniunctio diſiunctiua aliàs diſiungit actionem, obligationem, conditionem, vel ſolutionem, *l. plerunque intereſt. § fina. D. de iur. dot.* Verùm conuenerit, vt aut æſtimatio, aut res præſtentur,

tur, *l. ſi quis ita ſtipulatus fuerit.ff.de verbor.obliga.* At ſi ſic, Dabis,ſi nauis venerit,aut Titius conſul factus ſit? ſufficit vnum factum.Et contrà: Dabis,ſi nauis non venerit, aut Titius conſul factus non ſit? ſufficit vnum factum non eſſe, *l. cùm illud aut illud legatur.* Enumeratio plurium rerum diſiunctiuo modo comprehenſa, plura legata non facit, *D. de verb. oblig.* Siue nauis ex Aſia venerit,ſiue Titius conſul factus fuerit, vtra prius conditio extiterit, ſtipulatio committitur. Aliàs diſiungit,vt vnicuique ius proprium diſpertiat,diuerſis caſibus, *l. vbicunque reus.ff.de fideiuſſ.* Aut iure,aut exceptione liberandum, *l. ſed & ſi deceſſerit. D.de bon.poſſ.contr.tab.* Secundum tabulas,vel contra tabulas, *l.* 3.*C.de condict. ob cauſ.* Vel vt donatori, vel eius hæredi. Aliàs diſiungit, vt in vnoquoque idem ius locum habeat, licet diuerſa ſint. *Nouell.de Eccleſiaſt.diuerſ.c.§. Si quis cum diuina.Conſtit.*123. Legis vigorem vel tranſgreſſus fuerit, vel non vindicauerit, *l.*1. *D.ad l.Pomp. de parricid.* Patronam occiderit,eiúſve dolo malo id factum erit, *l.*1.*in prin. D.ad leg.Cornel.de falſis.* Acceperit,pactúſve fuerit. Aliàs neque diſiungit, neque coniungit, propter aliquam extrinſecam accedentem rationem, *l. fin.ff.de verb. oblig.* Cùm mihi aut Titio ſtipulor, dicitur aliam quidem rem in perſonam meam, aliam in Titij deſignari non poſſe,veluti, mihi decem,aut Titio hominem, *l.ſi ita ſtipulatus. D. eod. tit.* ſi ita ſtipulatus fuero, decem aut quindecim dabis: decem debentur.Item ſi ita, poſt annum aut biennium dabis: poſt biennium debentur.

CONIVNCTI Mhęredes inſtitui, aut coniunctim legari,hoc eſt,totam hæreditatem,& tota legata eſſe ſingulis data,partes autem concurſu fieri. *l.coniunctim.D.de legat.* 3.

Coniunctim plures conditiones hæredi datæ ſi ſint:omnibus parendum eſt, quia vnius loco habentur. Sed ſi diſiunctim ſint,cuilibet, *l.ſi hæredi plures. ff. de cond.inſtitutio.*

CONLVCARE, *Feſto lib.*3.dicebant, cùm profanæ ſyluæ rami deciderentur officientes lumini. *Lib. verò* 16. ſcribit,Conlucare, eſt ſuccifis arboribus locum implere luce. Comparatum olim fuit edictum, De conlucandis arboribus. extat in eam rem Prætoris edictum, *l.*1. *in princip. ff.arbo.cæd.* Sublucare verò dicebant, eodem Feſto auctore, ramos ſupputare, & velut ſubtus lucem mittere, *quo verbo vſus eſt Paulus lib.* 5.*Senten.tit.* 6. quò pertinere videtur alterum Prætoris edictum, *quod extat l.*1.*§. deinde.*4.Veteres dixerunt, De ſublucandis arboribus.

CONNIVENTIA, eſt patientia accommodantium, ac videre ſe diſſimulantium. Pro conſenſu accipi *in l.quiſquis.C.de poſtul. putant Alberic. Spieg. & Oldendo pius poſt Accurſium in d. l. quiſquis.* Equidem priore ſignificatione accipiendum exiſtimarim, quod & ipſa indicant verba.

CONNIVENTIBVS OCVLIS dixit Vlpianus *l.* 4.*ff. de manumiſſ. titu. gene.* hoc eſt per diſſimulationem: quod prouerbialibus ſermonibus connumerat Alciatus *lib.*4.*de verbor.ſignif.*

CONNVBIVM, *inquit Vlpian. in Epitome tit.* 5. eſt vxoris iure ducendæ facultas, vbi inter quot ius eſſet, docet. Hoc etiam explicat alibi Briſſonius. *Seruius autem,* Connubium, *inquit,* eſt ius legitimi matrimonij.

CONQVIRERE variè in iure noſtro pro re accipi ſolet. Apud Vlpian. *l.congruit.ff. de offi.præſid.* ſignificat diligenter quærere & inueſtigare. Sic eodem ſenſu apud M.Ciceronem *in* 5. *Verrina*: Quum vndique homines nequiſſimos conquiſiſſet. Significat etiam coercere Feſto.Theodoſius verò, & Valentinianus Impp. *l.* 8. *C. Th. de legit. hæred.* poſuerunt pro acquirere, *ſicque in C. Iuſtinianeo.l.mater C. ad Senatuſcon. Tertull. ex C.Th.ex ſcripta legendum, vt & manuſcripti Codices habent.*

CONREVS,qui vnà reus ſeu obligatus eſt, *l.*3.*§.nunc de effectu.D.de lib.lega.*alij legunt Correus. *Hinc tit.ff. &c. de correis debendi.*

CONSANARE pro ſanum effici, *dixit Vlpianus l idem Q filius.*10.*ff.de ædil. edict.* Si homini digitus ſit abſciſſus, membrive quid laceratum, quamuis conſanauerit, ſi tamen ob eam rem dominus vti non poſſit, non videri ſanum eſſe. In quibuſdam exemplaribus legitur conſolidauerit: Conſanandi tamen verbo vſus eſt Columella *lib* 4.*c.*14. Vide num Conſanuerit,legendum.

CONSANGVINEI propriè dicuntur ſoli fratres ſororéſve ex eodem patre prognati, prognatæve, qui capite minores non ſunt, *l. 3. C. de leg. tut. §. 3. §. ceterum. Inſtit. de leg. agna. ſuc.* vel etiam ſi ex eo progeniti non ſint, vtputa quæſiti per adoptionem, vel vnus adoptiuus alter naturalis: eadémque ratione mulier quæ in viri manum conuenit, quia in eiuſdem patriſfamilias poteſtate eſt, & ſui hæredis ac filiæ loco, liberis ſuis ex eo matrimonio progenitis conſanguinea eſt. Conſanguineos eos etiam accipere debemus, quos lex diuina & ciuilis conſanguineos appellauit, *c. coniunctiones in ſi. 35. q. 2. & 3.*

CONSANGVINITAS, attinentia perſonarum eſt: ex eo proueniens, quòd vna deſcendit ab alia, vel ambæ ab eadem. Eſt enim vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali compage factum, quaſi ſanguinis vnitas. *ita diffinit Hoſtien. in Sum. de conſangui. & affinit.* Conſanguinitas tamen propriè fraternitas eſt, itaque hoc verbum vſurpauit Vlpian. *l. 4. D. vnde cogna & l. lex non epiſtolis. C. de probat.* Conſanguinitatis iura à patre oriuntur: Proximitatis à matre, à fratre, *Vlpian. l. ſi ſpurius. D. vnde cogn.* Ac proinde longè aliud eſt cōſanguinitatis, aliud ſanguis. Conſanguinitas enim ſpecies eſt agnationis. *§. vulgo. Inſtit. de ſucceſſ. cognat* atque ſic vſurparunt Græci Sophocles in Aiace, τοῦ μανέντος ξύναιμον, Aiacis furioſi fratrem Teucrum. vt & Latini poetæ: Virgil. Statiúſque,

Conſanguineum lethi ſoporem,

quem Homerus κασίγνητον. Sanguis verò, cognatio eſt naturalis, *l. 2. D. vnde cogn. l. vel ſi ſanguine ff. de manu vind. qui in adoptionem. ff. de adopt & ſæptus alibi.* Sumitur tamen & vno loco Conſanguinitas pro cognatione. *l. vnic. C. de imp. luc. deſc.* Eſtque ex diuerſo, ſi poſteriores ad maiores prædicta ſibi conſanguinitate deuinctos. Id eſt, patrem, auum, proauum.

CONSCIENTIA eſt tacitum animi, infallibiléque facti noſtri iudicium, à communi iuſtitiæ formula, quam Deus inſculpſit omnibus hominibus, productum, per quod aut accuſatur res mala, aut defenditur bona. Itaque conſcientia res eſt ſimpliciſſima, quæ diuidi non poteſt in vno atque eodem homine: vt rectiſſimè ſit dictum *in cap. literas, de reſtit. ſpol.* Qui facit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. Item, Conſcientia mille teſtes. Conſcientiam autem ſinceram niſi adhibeat iudex, non poteſt cauſſam ſecundum æquitatem definire, etiamſi mille teſtes, totidemque videat ob oculos inſtrumenta. Conſcientia enim certa eſt, non fallitur. At in probationibus ſæpè vel error, vel dolus verſatur, ſicut experientia nos docet. Conſcientiam diffinit Papias cognitionem cordis ſuipſius. At Conſcientia, *inquit Apoſtolus.* eſt in gentibus factum accuſans vel defendens. Eſt igitur lex: quaſi dicat, Conſcientia cuilibet indicat, num benè, an malè fecerit, etiam homini planè agreſti & indocto. Sed tale iudicium nō poteſt fieri in conſcientia ſine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis eſſe iuſtum, aut iniquum id quod fecit. Ergo eſt in homine lex, quam etſi nuſquam ex ſcripto legit, habet tamen à Deo inſculptam ad formandos mores.

CONSCIVS ab eo, qui ſimpliciter ſciuit, eò differt, quòd ille & conſilij particeps ſit, *l. vtrum. iuncta l. 2. ff. ad leg. Pomp. de parric.*

CONSCRIBERE dotem, *l. vnic. §. ſed & ſi quis. C. de Lat. lib. toll.* id eſt, ſcribere: vel dotale inſtrumentum conficere, vt poſtea exponit.

CONSCRIPTI patres, vide infrà, Patres conſcripti.

CONCRIPTIONEM pro inuentario accipi ait *Archid. in cap. ſicubi. 12. q. 5.* ex quo textu obſeruandum, inuentarium breue eſſe debere.

CONSECRARE, *in l. ſi quando. 3. C. de bon. vac.* eſt mancipare, & addicere: quod ad res refertur. Significat etiam Deo dicare, & ad perſonas refertur. *24. q. 1. cap. pudenda.* quo verbo vſus eſt & Iulianus Patritius *in verſione Nouellæ 6.* cuius loco verbo χειροτονεῖσθαι vſus erat Iuſtinianus, quo manuum impoſitionem ſignificauit. Hoc enim modo Epiſcopos conſecrari cæptos fuiſſe docet nos liber, qui ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ inſcriptus eſt. Conſecratæ etiam μεταφορικῶς dicuntur ædes quæ Imperatori dicantur, quæ palatium dicuntur, *l. vni. C. de*

*C.de pala.& domib.domin.lib.*11,

CONSENTIRE in iudicem intelliguntur, qui ſcienter ſe eius iuriſdictioni ſubiectos non eſſe, ei ſe ſubiiciunt, *l.* 1.*D.de iudic.*quod ſi putent eius eſſe iuriſdictionem, & ſe ſubiecerint, conſentire intelligendi non ſunt, cum errantis nullus ſit conſenſus, *d.l.*2.*& l.ſi per errorem.D.de iuriſd.om.iud.* Quando autem dicantur collitigatores conſentire, *diſputat Bart.& cæteri in l.ſi conuenerit.D.de iuriſd.omnium iud.*ac poſt longam diſputationem omnes ferè in hoc conueniunt, in iudicem conſentire bifariam, partim litem conteſtando, partim proponendo exceptiones declinatoris, ſic enim *apud Bar.in d.l.ſi conuenerit.*legendum eſt, nō, dilatorias, in verſi. & ſic duobus, vt ex ipſomet liquet: ſicque legiſſe videtur apud eum Bald.*in d.l.ſi conuenerit.* Quod ad litis conteſtationem adtinet, rationē adferebat Rob. Irlandus Scotus præceptor meus, quia partium conſenſus poſt litis conteſtationem tranſit in contractum, *l.*3.*§.idem ſcribit.D.de pecul.* Conſenſiſſe nonnunquam & is accipiendus eſt, qui expreſsis verbis & nominatim id teſtatus eſt. In eadem cauſſa eſt & is, qui non contradicit, *l.*2.*§. voluntatem. ff. ſol.mat.* Conſenſiſſe etiam intelligendus is eſt, qui euidēter diſſentit, *l. in ſponſalibus.§.*1.D. *de ſponſal.* Conſentire etiam eſt in vnam ſententiam occurrere, *l.*1*§. conuentionis.D.de pactis. Sic accipitur in l. conſenſu.*D.*de actio.& oblig.*

CONSENTIENTES in aliquam rem, ex conſenſu obligari neceſſariò ex voluntate noſtra videmur, *l.obligamur.ff. de actionib.& obligat.*

CONSENSVS liber non eſt, qui alieno pendet ab arbitrio. *c. ſuper eo.de condit.appoſ.* Conſenſus autem eſt quadruplex, ſcilicet negligentiæ, conſilij, cooperationis, & auctoritatis, ſeu defenſionis. Et primò & ſecundò conſentiens minus punitur, quàm faciens, tertiò æqualiter, quartò verò plus. Vnde

Conſenſus ſpernit, ſuadet, iubet atque tuetur,
Hic minus, ille minus luit, hic æqualiter, hic plus.

De hoc glo optima in c. 1.de offic. dele. ſuper ver. Pari pœna

Conſenſum metiri oportet in delictis ex ope & conſilio, vt nemo ope videatur feciſſe, niſi & conſilium malignum habuerit: nec conſiliū habuiſſe noceat, niſi & factum ſecutum fuerit, *§.ope & cōſilio.Inſtit.de oblig.quæ ex delict. naſc.l.qui ſeruo.D de furt.& l.ſæpe ita computatum.§. ſi.D.de verb.ſigni.*

CONSEQVI propriè eſt, quod barbari dicunt à propè ſequi. *Vlp. in l.*1. *de ſeparat.* Conſequuturi, pro adepturi, vt alij, vſurpat. Conſequi & amittere contraria ſunt. Conſequi enim adipiſci ſignificat, *l.ſi ſeruum.*33.D.*ad l.Aqu.* Cōſequi tamen apud Salluſtium ſcriptorē antiquarium videtur ſumptum pro perdiſcere, percipere, quod Græcè παρακολουθεῖν dici ſolet: Hæc ſi vt conquiſitè cōſcripſimus, ita tu diligenter fueris conſecutus.

CONSEQVENS dicimus, quod ex aliquo ſequitur illatiuè, & argumentando. *ita ſumitur in l. ſi verò plures. §. hoc edictum.D.de iis, qui deiec.vel effud.* Nam ex toto partem concludimus, qui ex loco deiicere vetat, ergo & ex partibus loci.

Conſequens *in l. eos qui.*4.*in fin.* D. *de capti.*quidam putat pro conueniens, & rationi & æquitati conſentaneum accipi. Equidem pro eo, quod ex aliquo infertur, accipi debere arbitror, quod magis ſubtili iure, quàm æquitate receptum eſt, propoſitio eſt: Hoſtibus deditus, reuerſus à nobis receptus non eſt. Ergo ciuitatem adipiſci non poteſt. hoc eſt conſequens, & concluſio. *Sic accipi poteſt in l ſane.*D *de iur.dot.*

Conſequens apud Iulianum, *l.de quibus.*D.*de legib.* quidam interpretantur, hoc eſt, ſimile & conforme, vt & accipi aiunt *in §.eſt & aliud. verſ. ſed nos. Inſtit. de dona.*Quod ad verſ.*ſed nos,*attinet, cōſequens ibi pro conſonum & conforme accipi putem, pro quo Theophilus ibi vertit τὰ πρόσφορα. In reſponſo verò Iuliani conſequens accipiendum exiſtimarim, quod interpretatione ex conſuetudine inferri poſſet, & argumentando: *quo ſenſu accipitur in l.ſi verò plures.* tametſi non negauerim pro conueniens, & rationi conſentaneum poni. Eodem ſenſu

CONSEQVENTIAS hæreditatum dixit Vlp.*l.*3.*in prin.* D.*de leg.hæred.* hoc modo, Huius hæres es. Sequitur igitur, vt eiuſdem tutor ſis iure quodam

naturæ, vt eum ſequatur onera, qui com moda habiturus eſt.

Conſequentiam verborum dixit Iuſtin. *l.ſi.C.de hære.inſtit.* pro gradatim, & ordine, velúti, Plotius mihi hæres eſto, Sempronius Plotij hæres eſto. Nam Sempronius in totum, partémque Plotij vocatus intelligitur.

CONSERERE manum, Iuriſconſultorum eſt formula, *vt ſcribit Gellius li. 20.c.9.* eſtque de qua re diſceptabatur in re præſenti, ſiue ager, ſiue quid aliud eſt, cùm aduerſarium ſimul manu prehenderet, in ea re omnibus verbis vindicare: id eſt, vindicia correpta manu in re atque in loco præſenti. Apud Prætorem ex duodecim tabulis fiebat, in quibus ita potuit eſſe ſcriptum: SI QVI in iure manum conſerunt, vtrique ſuperſtitibus præſentibus, vindicias ſumunto. *Cice. lib. 1. de Orat.* Multíſque præeſſem, qui te ex iure manu conſertum vocarent. *Hotom. in Comment. in Orat. pro Cæcinna:* Conſerere manus, inquit, dicebantur in vindiciis, qui vim moribus, feſtucas inter ſe, quaſi haſtas, dicis cauſſa cõmittentes, faciebant. Atque illud Manu conſertum Turnebus vult ex formula ſine caſus mutatione dici, vt apud Cic. Condemnari arbitrium pro ſocio. Manu conſertum autem antiquè dictum pro manu, eliſos, eo more, de quo Cicero in Orat. diſputat. Ennius verò octauo annali hoc genus loquendi tranſtulit ad bella.

Miſcent inter ſeſe inimicitias agitantes.
Non ex iure manu conſertum, ſed mage ferro
Rem repetunt.

CONSERVATOR, eſt iudex datus ad defendendum aliquos à manifeſtis iniuriis, iudiciali ordine non vtens. hanc diffinitionem tradit Ioan. And. *in c. fin. ver. notandum. de offic. deleg. libr. 6. & probatur extra eo. tit. lib. 1. c. 1.* qualis eſt Lutetiæ Pariſiorum Conſeruator, priuilegiorum, ſcholarium, & Lugduni, Conſeruator priuilegiorum nundinarum, Apud eum ſyngrapharum agnitiones, & literæ cambij verſantur. Huius commeminit Bart. *in l. ſi fideiuſſor. §. quædam. D. manda.* ex quo obſeruantiſsimè colligit, in curia mercatorum debere iudicari ex bono & æquo.

CONSIGNARE, *in l. creditor. 20. C. de pig. tit. genere. & l. acceptam. C. de vſuris.* ſignificat obſignare, & deponere in manibus: quod verbum in eundem ſenſum retinuêre Pragmatici Galli. dicunt enim, *Conſigner l'argent, ou autre choſe, & mettre entre les mains du Greffier, ou d'vn tiers.* At Conſignari tabulæ, inſtrumentáque dicuntur, quæ anuli impreſsione ſignantur, *l. vltim. D. de dot. prælег. l. pen. D. de donat. inter vir. & vxo.* Cicero pro Quintio, Tabulæ, inquit, maximè ſignis hominum nobilium conſignantur. Conſignare verò non videtur, qui conſignatum reaſſumit, *glo. in d. l. acceptam. C. de vſur. Boetius lib. 1. quæſt. q. 23.* Hinc Conſignatio tabularum, & inſtrumentorum dicitur, *l. 1. §. 1. D. de falſ. & l. inſtrumentorum. §. 1. D. eod.*

Conſignare legem, eſt pactionem ſcripto redigere, *l. Iulianus §. idem Iulianus. D. de actio. empt. & vend.*

Conſignare teſtationes, pro ſubſignare dixit Vlpianus, *l. moris. §. 1. D. de pœn.*

CONSIGNATIONES, fuit perſcriptiones, & tabulæ, teſtificandi gratia factæ & obſignatæ Fabius: Litigator omnia, teſtem, populum, paratiſsimas conſignationes. Tranquillus de his intelligẽs: Cùm quid per iocum, ait teſtandi gratia ſignarent. Alibi teſtationes vocat Fabius Quintil. vide Teſtationes.

CONSILIVM dictum videtur vel à conſulendo, vel quod in vnam ſententiam plurium mentes conſiliant, & tandem expenſis rationibus conueniant, ad ſtatuendum id quod rectum eſt, ſed à ſilendo credibilius dictũ putatur: quod maximè probatur Feſto, li. 3. Eſtque propriè Conſilium conſeſſus eorum, qui cauſſam vel publicam vel priuatam, cum Prætore aut iudice cognoſcunt, vnde illud. Cauſſa cum conſilio cognita. Atque hoc Theophilus ita definit: Κονσίλιον ἐστὶν συνέδριον φανερῶν ἀνδρῶν κατὰ ῥητὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον συ[illegible]αμένων, ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ κονσίλιον μόνον ἐν ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Pro conuentu iudicum ſumitur, *l. ſi minor. 19. ff. de manumi. vin. & alibi ſæpè.*

Conſilium accipitur plerunq. pro quadam congregatione ad aliquid cum deliberatione tractandum deputata. *Cice. pro Roſc.* Qui ex ciuitate in Senatum propter dignitatem: ex Senatu in hoc conſilium delecti eſtis, propter ſeueritatem. Hinc etiam

etiam conſilium apud Salluſtium in bello Iugurthino illud intelligi videtur, quod more maiorum Imperatori rem militarem adminiſtranti ſolebat adeſſe. Ita more maiorum (de Metello Imperatore ſcribens) ex conſilij decreto per legatos Iugurthæ imperat argenti pondo ducenta millia.

Conſilium præbere, exercereque dicitur Prætor, vel Conſul, qui cõſilium cogit, *l.1.D.de officio Conſul. & l.1.D.de officio eius, cui manda.eſt iuriſdict.& alibi ſæpe.(Eodem ſenſu accipitur apud Vlpianũ, in Epitome, tit.1.§ eadem lege.)* Qui verò aduocantur in conſilium adhiberi, in conſilio eſſe, in conſilio adſidere dicuntur. *Plinius lib.6.Epiſto.ad Maximum*: Adhibitus, ait, in conſilium à Præfecto vrbi, audiui ex diuerſo agentes ſummæ ſpei adoleſcente. In conſilio eſſe Celſus, *l.pater.29.ff.de leg.2.* In conſilium adſidere, *Papinianus l.fi.ff.de offic.aſſeſſ.* dixere.

Conſilium ante factum inire oportet: non autem poſtea cauſſari ignorantiam, niſi præter opinionem quid emergat fortuitò *Nou.de hære.& Falcid.§.ſed neq; illũ.Conſt.1.* Nam nemo redargui poteſt, quòd futurum non præuiderit. *Nouel.de his, qui nupt.ite.§.duo igitur huic.Conſti.22.* Benè autem vniuerſa geruntur, & competenter, ſi principium fiat decens, & amabile Deo. *Nou.Quomodo oport.epiſcõ.§.ſancimus igitur.Conſtit.6.*

Conſilij plenioris effectus, eſt correctio errorum, & reſtitutio in melius. *Nouel.de his, qui nupt.ite.§.vetuſt.plane. Cõſt.22.* Multa autem, quæ videntur iuſta, ſi pleniore conſilio perluſtrentur, erunt corrigenda, *d.§.vetuſtas.* Euentu enim tẽporis edocemur, *ibi.§.per cauſſam verò neceſſariam* Rerũ experientia docet certò, quid ſit damnoſum, quid vtile. *Nouel.de appe.in prin.Conſtit.13.* Infinitatem rei eiicere, medicina eſt optima *Nouel. vt determi.ſit nume.Cleri.5.ex omni igitur.* Etiã magnus ille Papinianus aliquando non ſatis definiuit medendi rationem in negociis. *Nou.Vt credi primùm aggredi.§ cæterùm ſi fideiuſſor.Conſti.4.*

Conſilium & iudicium non ita multũ differunt. Nã venerãdæ antiquitati conſulere fuit iudicare, hoc eſt, de vtili & honeſto decernere. Vnde Senatuſcõſultum nomen traxit. Et nunc quoq. ſi quid intereſt, hoc fuerit, quòd in iudiciis cõtentioſa, in conſiliis verò voluntaria iuriſdictio exercetur, *l.2.ff.de offi.procon.* Iudicia item apertè tractantur. conſilia autem plerunq. ſemotis arbitris. Alioqui effectus vtrorumque eõdem tendit. Vnde adſeſſores quoque iudiciorũ, dicuntur Conſiliarij, *l.Conſiliarìs. & l.vlt.ff. de adſeſſ.* Quid autem iudex poteſt conſulere vtilius, atq. honeſtius, quàm vt diſſentientes redeant in concordiam, quam Deus amat? Sæpè enim progreſſu litis, & controuertentes ipſi, & eorum cognatio ad perpetua rapiuntur odia, quæ interdum & vitæ & bonorum diſpendio exercentur.

Conſilium verò, & Mãdatum hoc differunt, quòd mandatũ ſpecies quædã eſt Imperij: quod pro ſocietate generis humani receptũ eſt, vt quod cuique negociũ datum eſt, id mandatoris periculo cõficiatur. Conſilium autẽ ab imperio prorſus alienum eſt, nec vllã voluntatis eius, qui conſiliũ dat, ſignificationem habet. Itaque rem conſultoris arbitrio permittit, nec vtrum fiat, nécne, laborat. Itaq. ex conſilio nulla naſcitur obligatio: at ex mandato naſcitur. *Hoc ex l.1.in fin.& l.2.ff.mand.& l.conſilij.ff.de reg.iur.*

de Conſilij ſententia pronunciatum dicebatur, quod ex eorum, qui in conſiliũ adhibebãtur, ſententia ſtatuebatur, *vt apud Ciceronem ſæpè, & Apuleium, Apolog.1.* Quæ verba his notis, D.C.S. ſcribi ſolita, Valerius Probus eſt auctor. Si cauſſa cum conſilio cognita, eodem ſenſu dicebant veteres.

Conſilium, *in Rub.C.de vind.& apud cõſilium manum.* ſumitur pro conuentu: tametſi Azo *in Summa eod.tit.* videatur accepiſſe pro loco illo, in quo celebrarur, vel exercetur iuriſdictio voluntaria, cuius ſententiam probat Albericus, at Accurſius, *l.1.C.eo.* dicit poni pro præſidentibus in conſilio.

Conſilium pro deliberatione poſuiſſe videtur Alexander *Imp.l.1. C. qui, & aduerſ.quos in integ.* & pro aliquid faciendi, vel non, excogitata ratione. *Cic.1.de inuent.* Conſilium etiam pro corpore & collegio accipitur, *l.fi.C.de naufrag.li.11.*

Conſilium etiam ſæpiſsimè in libris I.C. ſumi ſolet, pro ſuaſione & hortatu. *§.tua tantùm.Inſtit.mandat.l.conſilij.ff.de diuerſ.reg.iur.l.ſæpè.53.ff.de verbor.ſignifi.* & alibi ſæpiſsimè.

CONSILIARII ſunt iudicum comites, & adſeſſores, qui iudicibus adſident, *l.pen.D.de offi.adſeſ.& l.Conſiliarios. C.eod.* Hos Græci συμπόνους, παρέδρους, συνέδρους, συγκαθέδρους. Hinc

CONSILIATOR, quo nomine Chriſtum vocat Lactantius, poſt Sibyllam, quæ σύμβουλον appellarat. *Plin. 4. Epiſt.* in gerendis honoribus conſiliator & rector. Vnde Horatius, *Conſiliantibus diuis. vt in l.12.C.Th.de leg. à conſiliatibus.*

CONSISTERE nonnunquã eſt in iudicio ſtare aduerſus aliquem, *l.1.C.qui pet.tut.l.vix certis.53.ff.de iudi.& alibi ſæpè.D.& C.*

CONSISTORIVM, cuius meminere Impp.*l.fin.D.de offic.diuerſ.& l.1.de comit.conſiſt.* diffinit Suidas συνέδριον, καὶ τὸ σύστημα, ἔνθα περὶ τῶν ἐφειγόντων βουλεύονται, in quo legatos, & quoſcunque ſe adeuntes princeps admittit & audit, & de cauſsis cognoſcit, inquirentibus & deſpicientibus conſiſtorianis, *vt ait Ammianus Marcellinus, li.15.* Ex quibus locis apparet conſiſtorium ad Principis συνέδριον referri: *quod & colligitur ex Noue. 23. §.ad hoc ſancimus.* Sed & ad iudices, ad eóſve, quibus iuris dicendi poteſtas eſt, referri poteſt.*c.Romana.de appell.libr.6.* Quib.igitur nulla iuris dicendi poteſtas à lege, vel principe conceſſa eſt, quíve principes non ſunt, Conſiſtorium habere non dicuntur.

CONSISTORIANI, vide ſuprà Comites.

CONSOBRINI conſobrinæque dicũtur.*Gaio.l.1.8.4. D.de grad.* qui quæve ex duobus ſororibus naſcuntur, quaſi conſororini, *& Paulo, l.fi.§.eo.ff.eod.& li.4.Sent.titu.11.§.4.gradu* Obtinuit & patrueles quoque, id eſt, è fratribus natos: & amitinos, id eſt, ex fratre & ſorore genitos, communi conſobrinorum nomine appellari, *d.l.fi.§.eo.§.1. Inſt.de leg.ag. ſucceſſ.* quod καταχρηστικῶς fieri ibidem Theophilus admonuit. Conſobrini ἐξάδελφοι, & πρωτεξάδελφοι Græcis dicuntur. Sunt & Conſobrini quidam in ſexto gradu, hi ſunt patruelium, conſobrinorum, amitinorũ filij. Et hoc eſt quod Paul.ait, *in l.I C.*locorũ fratrũmq. meorum nepotes, neptéſve, item mei inter ſe conſobrini ſunt, *& li.4.Sent.* Propiotis(inquit) ſobrini filius filia, qui conſobrini appellantur. & pauló poſt in VII. gradu conſtituit conſobrini filios: filiáſque, id eſt, ſobrino natos natáſque. Hi ab Theophilo, *tit.de gradib cogn.* μείζονες κονσοβρῖνοι vocantur, & ſimpliciter cõſobrini, *§.vlt.Inſt.de ſucceſſ.cog.* Propriè autem ſobrini dicuntur, & ſobrinæ, *l.3.D. de gradib.adfin.* quæ appellatio à pleriſque etiam matruelibus tribuitur. *Spartianus in Adriano,* Traianum, conſobrinũ patris Adriani, ipſius quoque Adriani conſobrinum vocat: quem nos propius ſobrinum, ſobrinam.

CONSOCERI dicuntur, ait Theophil. quorum alterius filia alterius filio nupſiſſet. *§.9.de nupt. Vtitur Vlpia.l 32.§. proinde.D de donat.inter vir.& vxor.*

CONSOLIDARI dicitur vſuſfructus, qui proprietati coniungitur, *l.1. D.de vſuf.adcreſcen* Hinc apud Iauol.*l.à liberto.35.D.de bon.libert.* ſolida proprietas dicitur, in qua vſusfructus ineſt. itémque apud Paulum, *l. Sempronius.26. §.1. D.de vſufr.leg.*

CONSOLIDATIO appellatur, quando vſufructuarius adquiſiuit proprietatem: tunc enim confunditur & finitur vſusfructus.*§.finitur.Inſtit.de vſufr.*

CONSORS, eiuſdem ſortis & conditionis eſt, *vt ait Varro lib.5. ling.Latin. & cum ſecutus Bald.in l.dudum. C.de contrah.empt.* & ſignificat dominij participẽ *vide Alciat.l.proximi.D.de verb ſig.* Sed pro ſubiecta materia aliter atque aliter μεταφορικῶς accipitur. *In d.l.dudum.* ſumitur pro dominij participibus. ij etiã, quibus talis communis eſt res, conſortes appellantur. *Tit.notus eſt in Iuſtiniani Codice.de conſort.eiuſdem lit.* Conſortes in libris Feudiſticis dicũtur dominus & vaſallus, quaſi σύμμαχοι, eiuſdem militiæ ſocij, eiuſdémque fortunæ participes, *li. Feud.3.tit.3.* Si contigerit feudum neglectu fidelis conſortibus applicari, id eſt, dominis committi & aperiri. Alibi Coniuges appellantur, quaſi coniugales, eodem iugo alligati, *lib.2.tit.58. §.1.* nonnunquam etiam Pares. Vide Pares.

CONSORTIO, communio, *l 96. §.3.ff.de ſolut.* Nec in arbitrio eius electio erit, cùm debitor precium pignoris conſortioni ſubiecerit: id eſt, promiſcuè vtrique debito pignus ſubiecerit.

CONSPIRATIO eſt quædã fraudulenta conſœderatio, facta in præiudicium alicuius perſonæ, vel dignitatis

Hanc,

Hanc, quia ferè nunquam non doloſa cenſetur, ideò ſeuerè lex iubet vindicari. Sed & Imper. Adrian. priuatim quoque ſtatuit vindicari ſcelus aduerſariorum, quibus opprimitur litigantis innocentia, l. viuus. D. de re iudic.

CONSPONSORES à Cicerone dicuntur, qui à Iureconſultis correi debendi: id eſt, qui eiuſdem obligationis ſunt debitores. *Cic. ad Attic. lib. 12.* Tamē velim des operam, vt inueſtiges ex conſponſorum tabulis, ſitne ita. *Idem Leptæ:* De tuo negocio, quòd ſponſores pro Pompeio, ſi Galba conſponſor tuus redierit.

CONSPONSOS antiqui dicebāt fide mutua obligatos. *Feſtus*, vt & ſponſos obligatos: vel, *vt ait Varro lib. 6. ling. Latin.* contra ſponſum rogatos, id eſt, ad ſpondendum.

CONSTARE dicitur teſtamentū quod infirmari non poteſt. Cum dandi caſu ſæpè iungitur, & eſt conſtantem eſſe, & perſeuerantem. Significat & manifeſtum eſſe, & clarum: vt, Conſtat de eius innocentia, id eſt, manifeſta eſt: & apud Vlp. conſtat alimenta cum vita finiri, *l. cùm hi. § modus. de tranſact. cum ſimil.* Item, conſtat inter omnes, id eſt, nemo negat. Conſtat, id eſt, manifeſtum eſt, vel nemine in ſpeciem admonente. Quando enim Iuriſconſulti dicunt, Conſtat, tunc ſemper habent aliquam regulam naturæ præ oculis.

CONSTITVERE, aliàs conuenire ſignificat, & conueniendo obligare ſe ad id, quod iam debitum eſt. *Theophilus*, ἀντιφωνεῖν dixit, & Græci ἀντίφωνον conſtitutū. Latius autem patet, quàm fideiubere: primùm, quòd permiſſum ſit, vt aliud pro debito conſtituatur, *l. 1. § an po teſt. D. de conſti. pecu.* Cùm ſit diuerſum in fideiuſſione, *l. ſi ita. D. de fideiuſſ.* Deinde, quòd non ſolùm pro alio, ſed pro ſeipſo quis rectè conſtituat. *§ de conſtituta. Inſti. de act.* Fideiuſſor verò non niſi pro alio intercedit, *Inſtit. de fideiuſſ. in prin.* Denique, conſtitutum nudo duntaxat pacto fit, nulla ſtipulatione interpoſita. *d. § de conſtituta.* ſecus eſt in fideiuſſione. Conſtituere aliàs eſt formare, & bonam diſpoſitionem adhibere. Et ſic cōſtituta iudicia rectiùs dicuntur, quàm proceſſus iuris. Conſtituere eſt conſiſtere, & conſtare, *l. 39. D. de excuſ. tuto.* Conſtituere, cum parte ſtatuere, & deliberare. *Alciatus l. bona. C. de pact.* Cōſtituere diſceptationem, id ſonat, quod vulgus dicit, Accordare ſcripturas.

Cōſtituere iudicium vel quæſtionem, in publicis dūtaxat iudiciis, dicitur. Quæſitor, qui iudicium reiectione vtrinque facta, certos conſtituit iudices, qui ſibi iurati in conſilio adſint, & ſecum cognoſcant? in priuatis verò iudiciis, cùm Prætor vrbanus iudici ac recuperatoribus à litigatoribus acceptis, poteſtatem de cauſſa cognoſcendi & iudicandi facit. *Cic. pro Cecinna*: Qui igitur conuenit, quæ cauſſa fuerit ad conſtituendum iudicium eandē moram eſſe ad iudicandū. Vel ſic, Conſtituere iudicium Prętor in priuatis cauſſis dicitur, cùm agendi poteſtatem litigatoribus, iudicandi verò, iudicib. ſumptis permittebat.

Conſtituere ſeruitutem, non eſt ſimpliciter cedere, ſed re ipſa imponere. Cō ſtituūtur enim ſeruitutes per patientiam vel traditionem. *l. 13. § 1. D. de Pub.* id eſt, ſi inducatur quis in prædium, vel eum, is qui cedit, ſeruitute vti patiatur, *l. 3. D. de vſufr. l. 1. in fi. D. de ſeruit. ruſt.* Patientia autem illa pro traditione habetur, *vt colligunt interpretes ex l. pen. D. de ſeruit.* qui enim ſeruitutē debet, pati debet, *l. quoties. 15. D. eod. tit.* quæ quidem patientia eſt de natura ſeruitutis, *d. l. quoties.* ergo patientia habetur pro conſtitutione, *d. quoties.*

Conſtituere ſponſalia nuptiáſve. *l. 13. § 1. D. de publ. in rem actio.*

CONSTITVTVS vſusfructus tunc dicitur, cùm iam quis vti, frui poteſt. *l. vnic. § dies. D. quando dies legati cedit.* Igitur Conſtitutus non dicitur ante aditam hæreditatem, vel antequam dies ceſſerit. Cæteroquin Cōſtituere ſeruitutes dicuntur, quæ pactionibus, ſtipulationibus, legatíſve iam impoſitæ ſunt, *l. 10. D. ſi ſeru. vind.*

CONSTITVTVM. *vide Cuiac. in Parat. à titu. de conſtit. pecu.*

Conſtitutum, quod ab Impp. reſcriptum, ſtatutúmve eſt, *l. 11. C. de neg. geſt. & alibi ſæpè.*

Conſtitutum tempus, pro anno. *l. 63. § ſi. ff. de acqu. rerum domi.* pro biennio. *l. 4. pro ſoc. ff. l. 2. de diuerſ. & tempo. præſcript.* quod petendæ reſtitutionis cauſſa conceditur. *l. 95. § quod vulgò. ff. de ſolut.* Ho-

dic eſt quadriennium continuum, *l.vlt. C.de tempo.in integ.reſtit.per.* Conſtitutum tempus ętatis, *in l.62.in fin.ff.de ritu nuptiarum,interprete ex l.66.ff.eod. l. 6.C. de interdicto matr.* Et Conſtituta tempora, *in l.5.in fi.ff.de appe.interprete ex l.* 1.§.*biduū.* & §.*quod in ſententiis.ff.quan.appel.ſit.* At in §.qui autem. *Inſtit. de excuſ. tut.* ſunt quinquaginta dies.

Conſtitutam partem, *in l.3.ff.ſi à paren. quis mand.* interpretatur quidam, quæ patronis lege Papia præſtituta eſt, Conſtituti dies, *l.7 ff.de re iudicat.* quos iudicatis conceſſit lex.

Conſtitutum ius, *l.25.ff.de donatio inter vir.& vxo.l.1.§.item cùm.ff.quæ ſent. ſine appel.reſcind.& Gellio,lib.2.cap.*13.

Conſtitutum etiam veteribus pro condicto, & adſignato die ad ius experiendum. *Cicero pro Cæcinna:* Qui ad conſtitutum iuris experiundi cauſſa veniſſent. *Varro libro ſecundo,de re Ruſt.* Cùm alius eum ſalutaſſet, alius conuitiatus eſſet, qui tam ſerò veniſſet ad conſtitutum.

CONSTITVTIO IVDICII, controuerſia quædam eſt ante litem cō-teſtatam, præcedens iudicium: vulgò dicunt exceptiones dilatorias impedientes proceſſum. *Cicero in Partitionibus:* Atq; etiam (inquit) ante iudicium de conſtituē do ipſo iudicio ſolet eſſe cōtentio: cùm aut, ſitne actio illi qui agit, aut iámne ſit, aut num iam eſſe deſierit, aut illáne lege, illis verbis ſit actio, quæritur.

CONSTITVTIONES dicūtur, quæcunque Imperatores per epiſtolam & ſubſcriptionē ſtatuunt, vt ſunt reſcripta, decreta, edicta, *l.1.ff.de conſtit.princi.* Atque harum duo ſunt genera: aliæ enim ſunt generales, aliæ perſonales, *l.* 1. *D.de conſti princip.* Generales quidem, quę ad omnes pertinent, perſonales, in quibus propter certæ perſonæ rationē, à iure communi receſſum eſt: quæ & Priuilegia appellantur.

Conſtitutionum ſunt quatuor virtutes, *l.legis virtus D de Legib.* Vnde

Quatuor ex verbis virtutes collige Legis,
Permittit,punit, imperat,atque vetat.

Nam permittit, vt vir fortis petat præmium: Punit ſcelera & delicta: Imperat & præcipit, vt ſtatuta Canonica ſeruentur, vt Clerici regulare propoſitum, & honeſtum habitum deferentes, continenter & caſtè ſtudeant viuere: Prohibet clericos ſecularibus immiſceri negotiis. Et conſtitutio conſulit: quæ virtus poteſt comprehendi ſub prima: nā qui conſulit, ſatis permittit.

CONSTITVTIONES DIVALES, hoc eſt, Imperatoriæ. Cenſentur enim imperatores diui, non quidem apud nos falſa diuinitatis opinione, ſicut apud gentes olim, ſed quia omnes magiſtratus ſunt ordinatio Dei, & Imperator eſt ſummus magiſtratus.

CONSTITVTOR dicitur, qui pro ſe, vel pro alio ſe ſoluturum promittit, vel aliquid facturum, & alterius in ſe transfert, vt ſuſcipit obligationem. Conſtituere enim, id eſt, Græci κατατάξασθαι dicunt. Hinc

CONSTITVTORIA, ſiue Conſtitutitia actio, quæ in eum, qui ſe ſoluturum conſtituerit, datur, his ferè verbis: Si appareat Mæuium Titio pecuniā conſtituiſſe, eámque pecuniam cùm conſtituebatur, debitam fuiſſe, neque Mæuius aut ſoluat, aut faciat id, quod conſtituit: ac per actorem non ſteterit, quominus fieret, quod conſtitutum eſt, tùm Mæuius damnetur. *l.6.16.17.& 18. D.de conſtit. pec.*

CONSTRINGERE ſe pactis, *l. vnic.C.de monopo.*

CONSVETVM fieri, præſumitur factum. *Bald. in l. incendium C.ſi cert. pet. per l.quod ſi nolit.§.qui aſſidua. D. de ædil. edict.Ex Duar.c.7.Com.in* 1.*part. Pand.*

CONSVETVDO, ius eſt non ſcriptum, quod in morem vetuſtas vulgi approbatione perduxit.

Conſuetudo, quæ iuris pars eſt, Ius moribus, id eſt, aſſiduis actibus introductum, *c. conſuetudo* 1.*diſtinct.* Voluntas populi rebus ipſis & factis declarat. Tacitus conſenſus omnium, *l. de quibus. D.de legibus.* Ius ex non ſcripto deſcendens, Tacita ciuium conuentio, Ius ſcripto non comprehenſum. *l. ſed & ea.& l ſequ. D.d.ritu.* Conſuetudinis autem appellatio, eſt referenda ad eam, quæ legitimè introducta eſt, *c. Cuman. de electionibus iuncta glo.* Atque Conſuetudini ſecundus poſt ſcriptam legem locus tribuendus ideò eſt, quia, conſuetudo fit longo tempore. longum autem tempus adfert experientiam multarum rerum: cùm ſæpè lex ſcripta ferri ſoleat ſubita quadam cogitatione,

tione, quæ nonnunquam fallitur, nec ſatis expendit ſingulas circumſtantias. Conſuetudinis verò officium eſt, primum, vt confirmet: deinde, vt interpretetur ſcriptam legem, ſi obſcura aut varia ſit. *Paulus in l. minimè. Calliſtratus, in l. ſi de interpretatione ff. de legib.* Optima, enim, inquit eſt legum interpres conſuetudo. Conſuetudo ſeruanda eſt, *l. minimè & l. de quib. ff. de legib. l. ſemper in ſtipula. ff. de regul. iur. l. 1. C. quæ ſit long. conſuetu do. gl. in l. ſi. C. de iur domi. impetr. c. licet ex ſuſcepto, de foro compet. Cle. dudum. §. verùm de ſepultur.*

Conſuetudo generalis facit ius commune, & nonnunquam ſpecialis, *Clem. ſi. de ætate & qualit.* Conſuetudo tanti temporis, cuius initium non tenetur in hominum memoria, habet vim priuilegij Imperialis, *l. 2. §. ductus aquæ ff. de aqua quoti. & æſti. gl. in c. ſuper quibuſdam. § præterea. de verbor. ſignific.* Talis conſuetudo habet vim conſtitutionis, *l. 1. §. denique ff. de aqua plu. arcen. & ibi Bart.*

Conſuetudo ad vnguem ſeruanda eſt, cùm actus cenſeatur practicus, *vt Bal. dicit. in l. quicunque. C. de ſeruis fug. & in c. 1. qui feud. dar. poſ.*

Conſuetudo dicitur ius commune eius loci, in quo eſt. *ca. cùm veniſſent, de eo, qui mittit. in poſſ. Alex. in l. de quibus. ff. de legibus.*

Conſuetudo ligat fiſcum, ſicut priuatos, *l. venditor. §. ſi conſtat. ff. commun. præd.*

Conſuetudo laicorum rationabilis, adſtringit etiam Eccleſias. *Nota. in ca. cùm cauſa. de re iud. Vide cap. Eccleſia ſancta Mariæ. de conſtit.*

Conſuetudo, quòd hæres extraneus ſuccedat in emphyteuſin Eccleſiaſticã, valet. *Bart. in l. qui rem. in ſi. C. de ſacroſan. Eccl. Paul. Caſtr. conſil.* 134.

Conſuetudo teſtatoris & loci, interpretatur materiam ſucceſſionis, *l. ſi ſeruus. §. fi. ff. de leg.*

Conſuetudo loci ligat clericos. *Bald. in l. neque. C. de hæred. inſtit. Per cap. conſtitutus. de in integ. reſtit. Bar. in l. 1. C. quæ ſit longa conſuetudo cap. cùm veniſſent. de eo, qui mittit. in poſſeſ.*

Conſuetudo facit legem, & rurſus abolet. Sicut pleraque iura de ſeruis, atque de libertinis, moribus, non legibus introducta ſunt: ita moribus abolentur ſine legibus, *l. ſi libertinus. ff. de ritu nuptia. l. de quibus. in fin. ff. de legibus.*

CONSVLES, poſt exactos reges duo creari cœpere anno ab vrbe condita 245. L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, *vt Liuius tradit ſub finem lib. 1. & lib. 2.* Omnia iura (inquit) omnia inſignia regiæ poteſtatis Conſules retinuere: id modò cautum eſt, ne ſi ambo faſces haberent, duplicatus terror videretur. *Varro lib. 4. ling. Latin.* Conſul nominatus, quòd conſulere populum & Senatum debet, (id eſt, in concione ſententiam rogare) niſi illinc potiùs, vnde Accius ait in Bruto: Qui rectè conſulat, Conſul fiat. Idem Varro, *libr. de vita populi Rom. apud. Non.* hoc Accij videtur ſecutus, his verbis: Quia iidem dicebantur Conſules & Prætores: quòd præirent populo, Prætores: quòd conſulerēt Senatui, Conſules. *Florus* vocatos Conſules dicit, quòd meminiſſe deberent, conſulere ſe ciuibus: hos πρόβουλους interpretatur Dionyſius. *Fabius*: ſitne Conſul à conſulendo, an à iudicando. nam & hoc conſulere veteres vocauerunt. Atque obiter notandum, quòd qui hęc duntaxat ſecundum verbi, & non potiùs ſecundum rei ſignificationem accipiunt, ij toto errant cœlo. Non enim à conſulendo nominatus eſt Conſul, quia deriuetur à verbo Conſulo: ſed quòd ab ipſo Conſule exerceatur conſultatio, hoc eſt, res, quam ſignificat verbum, quod ab ipſo deriuatur Conſule, Conſulo. Siquidem prius homo is exigitur, qui conſilio ſit præditus, poſſitque conſulere, quàm fiat actus conſulendi. Quod diligentiſſimè obſerua. Nam deſeruit tibi, vt rectiùs intelligas, quòd Ius deſcendat à Iuſtitia. *Cicero de Legib.* 3. Regio Imperio duo ſunto, iique præeundo, iudicando, conſulendo, Prætores, Iudices, Conſules appellantur, militiæ ſummum ius habento, nemini parento. Ollis ſalus popul. ſuprema lex eſto. Ius autem Conſules dixiſſe, vel ex 2. Liuij intelligi poteſt, vbi ſcribit, Appium Conſulem quàm aſperrimè ius de creditis pecuniis dixiſſe. *Pomponius l. 2. §. octauo de orig. iur.* Conſules ab eo dicti ſunt, quòd plurimùm Reipubl. conſulerent. Lege lata ſummum ius eis delatum eſt, prouocatio ab eis popul. conceſſa, prohibitum eiſdem ne poſſent in caput ciuis

Roman. animaduertere iniuſſu populi. ſolùm relictum eſt illis,vt coercere poſſent,&in vincula publica duci iuberent. *Polybius libro ſexto hiſtoriar.*Conſules,antequam legiones educant ex vrbe, omnium publicarum rerum actiones penes ſe habent. reliqui enim omnes Principes ſubiiciuntur illis, atque obſequuntur, exceptis tribunis plebis: atque in Senatum legiones deducunt:quæ celeriter ſtatuenda ſunt, ipſi decernunt: ipſorum verò officium eſt, quæ Senatuſconſulto decreta ſunt,ea vt perficiantur: quinimò & quæ per populum de Republ. perficienda & trāſigenda ſunt,eorum eſt perpendere, ac diligenter curare: concionem quoties opus eſt aduocare, ad populum ſenatus decreta referre, quicquid maior pars iuſſerit,exequi. Adhæc in his,quę ad belli apparatū, & caſtrenſem diſciplinam pertinēt,quaſi regiam habent poteſtatem. His etenim ius eſt, ſociis quicquid libuerit imperare, Tribunos militum creare, delectum habere,ac de iis, qui ſub imperium eorum ſunt,in caſtris arbitratu ſuo ſupplicium ſumere. His præterea licet,eos comitante Quæſtore, ac ſedulò imperata faciente, publici æris, quantum res ipſa tulerit, impendere. *Hæc Polyb.* Conſtat autem *ex Cic.Phil.*5.legitimum conſulatus annum fuiſſe 43.*Ex Muræniana,& li. Epiſt.*7.*& Liuij lib.*1. centuriatis comitiis eos creari conſueuiſſe. *Ex Pediano in Verrin.* 2. diem comitiorum Conſularium fuiſſe 6.Cal. Sextil. *Ex Philip.*2. *& Plutarcho in Cic.* Conſules captis pignoribus Senatores, qui nec aderant, & quibus cauſſa nō erat,coercuiſſe. *Ex Liuij li.*42. cùm ad bellum proficiſcerentur, votis in Capitolio nuncupatis, paludatos ex vrbe exiſſe,omnibus ordinibus eos concomitantibus.*Ex Verrina* 3.deſignatos in Comitiis Conſules domum à multitudine deduci ſolitos. *Ex Gellio lib.*17.*c.*21. niſi ex patritiis gentibus, Conſules fieri ius non erat:poſtea tamen Licinij Stolonis lege Coſs. etiam ex plebe creari cœpti,breui pòſt tempore, quàm apud Leuctra Thebani Lacedęmonios duce Epaminonda ſuperauerunt. Ex locis innumeris,eoſdem Kalend. Ianu. magiſtratū iniſſe, pompámque inſignem adhibitam fuiſſe, *cuius meminit etiam Ouid.de Ponto, lib.*4. Elegia autem 10.eiuſdem libri de extraordinaria Conſulis poteſtate nonnulla ſcribit,quę quia nuſquam alibi me legiſſe memini,ſubiiciam:

Aut reget ille ſuos dicendo iura Quirites,
Conſpicuum ſignis cum premet altus ebur.
Aut populi reditus poſitam componet ad haſtam,
Et minui magnæ non ſinet vrbis opes.
Aut vt erunt patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignis Conſulere rebus aget.
Aut feret Auguſto ſolitam, natóque ſalutem,
Deque parum noto conſulet officio.

Idem ferè retulit Elegia ſequenti:

Hæc modò te populo reddentem iura videbit,
Et ſe ſecretis finget adeſſe tuis:
Nunc longi reditus haſtæ ſupponere luſtri
Credet,& exactâ cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba Senatu,
Publica quærentum quid petat vtilitas.
Nunc pro Cæſaribus ſuperis decernere grates,
Albáve opimorum colla ferire boum.

De Conſulatu autem Caſſiodorus *lib.* 6. *Variarum* ſic ſcribit: Priſcorum iudicio qualis ſit Conſulatus, hinc omninò datur intelligi, quando inter mundi dignitates eximias, ſolus meruit habere palmatas veſtes, quas felicitas dabat præmia vincentium,nomen annorum,compenſatio ſola,cui debebātur omnia. Statum Reip. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium, ac liberos huius conſilia vindicabant,&tot magnis debitis ſola erat huius retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inuenta ad generale gaudium. Per illam nimirum ſtatus Imperij iugiter creuit.illam ſemper felix Roma ſuſcepit. meritò quidem genus habebatur Imperij: meritò ſupra omnes ciueis poterat, qui ab hoſte patriam vindicabat: vtilitates publicas ſub æquitate diſponens, ius dicebat etiam capiti. ſed tutò illi commiſſa eſt poteſtas necis, qui fuerat auctor ſalutis. Hinc eſt,quòd etiam faſces atque ſecures tantæ poteſtati præceptæ ſunt illigari:vt cùm tardius ſolueretur, moram deliberationis acciperent,ſi de cæde aut nece hominis aliquid cenſuiſſent. ita, vt cùm omnia eius traderentur arbitrio,ne info-

inſoleſceret animo , Conſul dictus eſt, à conſulendo.Hinc tanta largitas profluebat,vt illa dextra, quæ ſanguinem copio sè fuderat hoſtium , vitæ auxiliũ ciuibus manaret irriguum. Sic quos felices per bella fecerat,ſtudio largitatis explebat. In argumentum etiam publicæ gloriæ ſoluebat famulos iugo ſeruili, qui libertatem tantæ dederat ciuitati. *Hactenus Caſſiodorus.* De Conſulibus verò prolixius tractauimus, cùm vt id ſemel ſit dictum,tum verò maximè , quòd hæc ſint plurimis Cod.& Digeſt.titulis lucem allatura.Apud Carthaginenſes verò,velut Conſulare imperium erant Suffetes , *vt ſcribit Liuius,lib.*40.

Cõſul pomeridianus quis ſit,*vide apud Turn.Aduerſ.lib.*18.*cap.*13.

CONSVLARIS vir,qui Conſulatum geſsit. Hinc Conſulares fœminas intelligimus Conſularium vxores , *l.*1. *ff. de ſenat. l.* 3. §. *vltim.ff.de arbitr.* Conſulares viæ , publicæ , & Prætoriæ , & βασιλικαὶ , *l.* 2. §. *viarum.ff. ne quid in loc.pub.*

Conſulares quidam prouinciarum Rectores. *l.vnic.vt omnes iud.l.vni.de officio Comit.ſacr.pat.* qui in orientis partib. 15. erãt.ita accipere debemus τὰς ἀρχὰς κονσυλαρίας, *Nouel.* 7. *& Conſulares Campaniæ,l.*12 *de pœn.C.Theod.*

CONSVLATVS ordinarius,*apud Suetonium in Domitiano* : In ſex Conſulatibus nonniſi vnum ordinarium geſsit. *explicatur à Turn. Aduerſ.lib.*5.*cap.*10. ex cuius nomine anni ſupputatio ordinabatur , id eſt , cuius nomen in literis & inſtrumentis,& in faſtis ſcribebatur, qui denique Kalend. Ianuar. honorem inibat. Nam ætate Imperatorum annus in multos diuidebatur Conſules: ſed ſoli qui anni initio inibant honorem , ordinarij cenſebantur , honoratioréſque erant.*Seneca*:Conſulem me fecit,ſed non ordinarium. *Vide Dionem libro* 43. Alij tamen Conſulem ordinarium dici volunt ad ſuffectorum differentiam , *ex his Lamprid.in Alexandro verbis* : Conſules, ait ille, quoſcunque vel ordinarios, vel ſuffectos creauit , ex Senatus ſententia nominauit.

CONSVLI res dicitur , de qua ad Senatum relatum eſt : vti patet ex lege operis faciundi,de qua vide, Duumuiri, At Conſuli populus dicebatur Romæ, cùm lex rogabatur. nam *Feſtus* , Rogatio eſt(inquit)cum populus conſulitur. *Cicero de legib.*3. Qui agent,non plus quàm de ſingulis rebus conſulunto , *Et in ea pro Domo* : Si popul. de iſta re conſultus eſſet. Conſulendi autem mos olim & frequens & optimus fuit. Sic Ariſto magna laude conſultus fuit à Celſo iuris peritiſsimo.*l. iuris gentium.* §.*ſed & ſi.ff. de pact.*Quemadmodum Seruius Q.Mutium conſuluit, *in l.*2.§.*Seruius autem.ff. de origi iur.*

CONSVLTVS,adiectiuum,ſignificat ſcientem , & peritum , à quo iure conſilium petas. *Liuius* 1. *ab Vrbe condita libro* : Conſultiſsimus iuris , vt illa quiſquam ætate eſſe poterat. Significat etiam interrogatus , *l.denique.§ ſi quis.ff. de minor.*

CONSVLTVM,*lib.Feud.*2.*tit.*8.§. 3.Nam nec pignus, quod conſultum dicitur,fieri poteſt ex feudo.

CONSVLTARE,eſt frequenti opera conſilium inire.

in Conſultandis rebus oportet ad plenum proſpicere: non autem partem abſoluere, partem erroribus implicitam relinquere , quæ difficilioribus adhuc controuerſiis materiam præbitura ſit. *Nouel. Vt ſi plures filij non ſint.§ quod ſi minus agat.Conſtit.*18.

CONSVLTATIO , hoc eſt, cùm cauſſa in varias partes expenditur , vt quod optimum eſt , appareat , ſuccurritur noſtræ cæcitati & inconſtantiæ.Quandoquidem rectiſſimè dictum eſt , Hominem inconſtantiſsimum animal eſſe. *Rom.*4.*Epheſ.*2.*Geneſ.*6.*Pſalm.*115. Omnis homo mendax,*l.*2.*C.de veter.iur.enuclea.* Hoc verbo vſi ſunt iuris auctores , *in l.* 11. §.*ex facto. ff. de minori. l.*1.§.1.*ff.de appellat.l.*2.*C.de legib.*Græcis συμέλευσις dicitur.Fit verò conuocato Senatu. Atque in Conſultationibus non tantùm Imperij proceres , & ſummi magiſtratus, ſed etiam totus Senatus conuenito. Proponuntor quoque in medio ſancta Euangelia. Et quæ ordinis Decreto placuerunt ,referuntor ad maieſtatem Imperatoriam. *Nouell. de Conſultationibus. Conſtit.*62.

CONSVMMARE eſt inchoatum perficere , *l.ſi in aliquam. ff.de offic.Proconſ.*

CONSVMI actiones dicuntur,quæ

ſolluntur, pereunt, extinguuntur, *l.28. §. exception. ff. de iureiurand. & alibi ſæpiſſimè.*

CONSVMPTI nummi videntur, qui aliis permutati, vel ita mixti ſunt, vt diſcerni non poſsint, vel aliâs ſunt expẽſi, *l.13 l.19. § vlti. ff. ſi cert. peta.*

CONTEMNERE, & deſpicere, in eo diſtant: quòd deſpicere eſt grauius, quàm contemnere. Paratus ſoluere, etiamſi non offerat, contemnere non cenſetur. *Vide Archid. & Ioannem Andr. in cap.* 1. *extra de ſentent. excom. lib.6.*

CONTESTARI ſignificat teſtibus adhibitis aliquid declarare, & profiteri, *l.1. ff. quod iuſſu. & l.2. de filiisfamilias, & quemad. pat. pro his ten. C. lib.*10. Potueras enim nominato filio tantum conteſtari, & non conſentire oneri ei delato. *Feſtus*, Conteſtari eſt, cùm vterque reus dicit: Teſtes eſtote. Hinc Conteſtari litem dicebantur duo aut plures aduerſarij, quòd ordinato iudicio vtraque pars dicere ſoleret, Teſtes eſtote. hoc autem proprium erat actoris cum reo, non contrà, *l. ſi à me fuerit. ff. de iudic.* Vnde Conteſtatio, pro teſtatione, *l.29. §. vlt. ff. de teſt. Paul. lib.2. Sent. tit.*14.

CONTESTATIO litis, eſt eius rei, de qua controuerſia eſt apud iudicẽ ex vtraque parte facta narratio teſtibus præſentibus. Hoc genere res in iudicium deducitur, & litis nomen accipit, nec enim lis eſt, antequam conteſtetur, ſed controuerſia, *l.25. §. ſi ante. ff. de petit. hær.* Προκατάρξις à Græcis dicitur, quòd initium iudicio dat. Et

CONTESTATA LIS tunc dicitur cùm iudex per narrationem negocij, cauſſam audire cœperit, *l. vnic. C. de litis conteſta.* Non tamen per poſitiones & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſecutam, conteſtatio litis fieri dignoſcitur. *cap. vnic. circa finẽ extra eod. titul. & cap. cùm cauſam. extrà de iurament. calumn.* Gloſſæ veteres conteſtatas lites exponunt, αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικαθεστώτων.

CONTESTATO teſtibus adhibitis: aduerbium, *l.1. §. Iulianus. ff. de libe. agnoſ.* Si neque conteſtatò dixerit, eam ex ſe prægnantem non eſſe.

CONTEXTVS teſtamẽti, *l.75. ff. de leg.1.* Contextu vno teſtamentum fieri debere dicitur, hoc eſt, nullo alieno actu intermixto. *l.21. § fi. ff. de teſta.*

Contextu ædificiorum vnita domus, *l. 15. § ex hoc edicto. ff. de damn. infect.*

Contextus rationum, *l.110. ff. de conditionib. & demonſtrationibus.*

CONTEXTVM etiam appellatur, quod in tela eſt nondum prætextum, vel detextum, *l. 32 ff. de aur. & arg. legat.* Sic Contexta qui accipere debemus, *in l.70. § verſicoloribus. ff. de lega. 3. docet ibi textus*

CONTIGNATIO (*in l.36. ff. de ſeruit. vrb. Vitruuius libr. 2. capit. 9. Plinius lib. 35 capi. 13.*) dicitur vel lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen. Vnde duæ ædes dicuntur eſſe ſub vna cõtignatione, hoc eſt, ſub vno & eodem tegmine.

CONTINENTES prouincias accipere debemus, quæ Italiæ coniunctæ ſunt, vt Galliam & Prouinciam, *l.199. ff. de verbo ſignifi.*

CONTINENTIA vrbi, pro ſuburbiis accipiuntur, quòd cum ipſa vrbe ſe teneant, contiguáque ſint, *l. 2.139. & 154. ff. de verborum ſignificationibus.* Notãdum, Qui extra continentia vrbis eſt: abeſſe: Cęterùm vſque ad continentia, non abeſſe videbitur. Inter continentia vrbis vicos vult intelligi Vlpian. *in l. collegarũ, ff. de verbor. ſignifi.*

CONTINVA poſſeſsio dicitur, nõ ſolùm quæ penes vnum, atque eundem ſemper eſt, verùm etiam quæ ab vno ad alium legitimè tranſlata fuerit.

Continui DIES vtilibus opponũtur, *l 1. § dies. ff de libe. agnoſ.* Vide Dies.

Continuum TEMPVS, quod nulla eorum dierum, quibus experiundi poteſtas non fuit, ſubductione facta, currit, & ignorantibus quoque cedit. *l. 8. ff. de iis, qui not. infa. l.31. ff. de adult. 2. qui excuſare. Inſtit. de excuſ. tut.*

Continua PRAEDIA, id eſt, contigua, & vicina, ſeque inuicem contingentia, *l.31. ff. de ſeruit. ruſt. l.7 in fi. ff. commun. prædi.*

Continuus ANNVS, *vide* Annus.

Cõtinuus ACTVS, *l. 137. ff. de verborum obligatio.* ſine aliquo longo interuallo, & aliquo actu contrario obligationi.

CONTRA, pro ex diuerſo, *Paul. in l. hæredes*

*heredes eius.§.cōtra ſi promiſſor D.famil.erciſcun.Vlpian.in l. Celſus ait.in princ.*D. *de recept.*cōtrà,ait,vbi duntaxat dari iuſsit. Contra,id eſt,in conſpectu, *l.vendit.*D. *communia prædiorum.*

CONTRA IVS PARTIVM pronunciare, dicitur, cùm in ſententia non exprimitur aliquid contra leges,ſed tamen ſi ad factum & cauſſam exigatur, tum apparet iniquitas.

CONTRA BONOS MORES, frequens in iure formula, qua publicam honeſtatem lædi ſignificamus.

CONTRA LEGEM facit,qui id facit,quod lex prohibet,*l.29. D.de verb. ſign.* Contra edictum facit,qui prætore vetante facit,*l.*103.*D. de reg.iur.* Contra conſtitutiones iudicatur, cùm de iure conſtitutionis,nō de iure litigatoris pronunciatur, *l.1.§.item cùm contra.* D. *quæ ſentent.ſine appel.*

CONTRARIVM, ſeu ἀντινομίαν, hoc eſt, Legum repugnantiam, nullum putat Iuſtinianus in Pandectarum libris inueniri, ſi quis ſubtili animo diuerſitatis rationem excutiat. Nam ſemper eſt aliquid, ſecundum quod liceat diſſonantiam conciliare. Contrarium autem Budæus contrà nititur probare. quæ ſoluit Zaſius.

Contrarium iudicium tutelæ, quod directò opponitur, quod tutori datur, quando ei ſunt ſumptus & expēſæ, quas in res minoris fecit reficiendæ. *Vlpian. l.furti,de his qui not.infa.* Contrario iudicio damnatus,ait,nō erit infamis. Vide Contractus.

Contrariorum eadem eſt diſciplina, *l.1.*D.*de iis qui ſunt ſui.* Sed,quandoquidem plurimi refert, quomodo diſciplinam accipias, ſic diſtingue: Aut intelligimus contrariorum eandem eſſe diſciplinam, id eſt,cognitionem, & erit vera propoſitio. Nam cognito vno ex contrariis,cognoſcemus & aliud cōtrarium, *l.ex duobus.in princip.& l.ſeq.in fi.de vulg. ſubſtit.l.1.in princip.*D.*de his, qui ſunt ſui, vel alien.iur.* Aut referimus eam propoſitionem ad iuris ſanctiones, vt ſit contrariorum eadem,ſanctio,vel ordinatio. Et tunc, cùm in vtroque eſt eadē ratio, erit eadem iuris definitio. Cùm autem apparet diuerſa ratio, erit quoque diuerſa diffinitio. Ibi autem plerumque par ratio eſt, vbi ambo contraria ſeſe mutuò reſpiciunt, & ex ſeſe naſcuntur ſub corruptionis modo, hoc eſt, vt cùm alterum contrariorum naſcitur, alterum perimatur, veluti retinere, & amittere, obligare, & liberare: contrahere, & diſtrahere: teſtamentum facere, & teſtamentum reuocare: nunciare nouum opus,&remittere.In his enim & ſimilibus eadem eſt iuris diſpoſitio, vt quod in vno ſtatuitur, cenſeatur etiam in alio ſtatutum. Vt ecce: In obligatione diſpoſitum eſt: eam tempore produci non poſſe, *l.ſi certis annis.C.de pactis.* Ergo nec tēpus perimere poteſt obligationem, *l. obligationum ferè.§.placet,* D.*de obligat. & actio.* Sic quando contractus ſit bonæ fidei, eius quoque reſolutio erit bonæ fidei, *l. ab emptione.*D.*de pact.l.nihil tam naturale.*D.*de diuerſ.reg.iur.*

ex CONTRARIO,*§.relegati.Inſt. quib.mod.ius patr.* ſumitur non pro è cōtra, ſed pro ſimiliter, relatione tamen filij ad patrem. Relegati patres in inſulam, in poteſtate liberos retinent: & ex contrario liberi relegati,in poteſtate parentum remanent.

CONTRARIETAS iuris eſt, quoties ex eodem in ſpecie facto repugnātes ſunt definitiones præceptorum, quarum alteram inſpecta ratione boni & æqui oportet eſſe falſam. Talis cōtrarietas, quia valde nocet humanæ ſocietati,ſemper fugienda eſt. *Conſt.* D. 3. §. *Contrarium.*

CONTRADICERE,eſt allegare iuſtam læſionem contra id quod agitur, *Vlpianus in l.nam ita diuus.* D. *de adoptionibus.*

CONTRAHERE apud Iuriſconſultos dicitur, cùm vltrò citróque aliquid dabatur, ſcilicet cùm vnus accipiebat,alter dabat. *Liuius lib.22.* Iam inde haud ſecus quàm in pace res inter ſe contrahere, vendendo, emendo,mutuū dando argentum, creditúmque ſoluendo auderent. Contrahere autem dicimus negotium,obligationem,ſtipulationem,venditionem, *l.2. & l.33. de condi. ctio.indeb.l.5. & l.133. de reg. iur.l.57.D. de oblig.& actio.* Huic contrarium eſt diſtrahere,*l.4.§.ii quoque.*D *de oblig. & actio.* Contrahentibus autem licere inuicem ſe circumuenire, dixere Vlpian. *l.in cauſſa.16.*D.*de minor. & Paulus l.item ſi §.fin.*D.*locati.*quod accipiendum putat

ille Bartol. ſi dolus abſit, nec vltra dimidium iuſti pretij factum ſit, vt notatur infrà Panormitanus *in c. nauiganti. de vſuris in antiq.* hoc clariùs explicat, vt tum demum circumuenire liceat, cùm circumſcriptio re ipſa interuenit: ex propoſito diuerſum eſſe, quæ ſententia vera eſt. Accurſius tamen *in l. ſemper in conuentionibus. D. de diuerſ. reg. iur. antiq.* hoc nõ congruere viro bono ſcribit. Philippus Decius inter ſcientes hoc conceſſit, *in d. l. ſemper.* Tu rem expende, & vide eundem *P. Decium in l. pen. C. de pactis. & Salicet. in auth adhæc. C. de vſuris. & Ioannem Imol. ca. 1. de empt. & vendit.* Notandum igitur, contrahẽtium deceptionem iure ciuili tolerari, vſque ad dimidium iuſti precij, *l. in cauſſæ. §. idem Pomponius. D. de minoribus.* Erant autem olim periti rerum æſtimandarum inter contrahentes, quos Summarios adpellabant. *Nouel. de hortulanis. §. ipſam verò olerum æſtimationem. Conſtit. 64.*

Cõtrahimus crimen, *l. 15. D. de donat. & l. 2. D. de cond.* ob turpem cauſſam, cùm ſubimus. Contrahere fraudem. *l. 8. D. de publican.* & ita accipe ex malo cõtractu, *l. 52. D. de re iud.*

Contrahere etiam videtur, qui adit hæreditatem, *l. 3. in fi. & l. ſeq. D. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eo.*

CONTRACTVS, Græcis ſignificantius *συνάλλαγμα* vocatur, continétque omne pactum. Qua voce Ariſtoteles vtitur *Ethic. lib. 5.* Quo reſpiciens Labeo, adſerit, contractum eſſe vltro citróque inter duos pluréſve obligationẽ, *in l. Labeo. D. de verb. ſignifi.* Vel Contractus eſt negotium, ex quo mutua obligatio, mutuáque actio naſcitur, & ea quidem actio vel vtrinque directa eſt, vel hinc directa, illinc contraria. Directa, id eſt, principalis: contraria, id eſt, quæ principalis non eſt, ſed ex contrario in eum datur cui principalis actio competit. Aut igitur vno tãtùm ex latere principalis eſt actio: aut vltrò citróque. Cõtraria actio principalis non eſt, quia ea indemnitati duntaxat conſulitur: quamobrem nec famoſa eſt, nec in ea iuratur in litem, *l. ei apud quem. D. depoſ.* Contractus autem cauſſa efficiens eſt ius gentium, hoc eſt, naturale ſeu diuinum. Naturæ enim præceptum eſt, diligendum eſſe proximum, quia Deus nos dilexit. Ergo benefaciendum eſt maximè, nocendum minimè fratri, *§. iuris præcepta. Inſtit. de iuſtit. & iur. l. vt vim. D. eod. tit.* Non poſſumus autem commodius alteri benefacere, quàm ſi communicemus ei aliquid rerum noſtrarum, vel officiorum. Rurſus communicatio, niſi haberet modum iure præſcriptum, nonnunquam expleret adfectus hominum inſatiabiles. Quare modos adhibere oportuit, & ordines quoſdam in transferendis rebus, vt mutua quædam ſeruaretur vtilitatis ratio, ne alter ab altero nimis grauaretur. Et hæ ſunt contractuũ formulæ, per quas exercemus mutuæ charitatis officia, in pace & tranquillitate. Item eſt alia regula naturæ: Omnes res ſunt à Deo gratia hominum creatæ. Omnia, *inquit Dauid*, ſubiecisti ſub pedibus eius. Iam cùm diſtincta ſint rerum dominia, fit vt id quod noſtrum eſt, inuitis nobis auferri non liceat. *l. id quod noſtrum. D. de reg. iur.* Opus ergo fuit aliis quibuſdã mediis, ad introducendam mutuam omnium rerum & operarum communicationem, ſine vllo grauamine. Tales autem ſunt contractus nominati & innominati, ac quaſi contractus. Viden' quomodo contractus ſint ex iure gentium? Quæ gens enim non probet huiuſmodi naturę beneficia lumine naturali rationis? At contractus cauſſa materialis, ſunt res humanæ, & functiones tã variæ, vt plura ſint negotia, quàm vocabula. *l. natura enim. D. de præſcript. verb.* Circa hanc enim cauſſam perpendendum illud eſt, non potuiſſe conſeruari pacem in hac vita, confuſis tot rerum ſine diſtinctione commerciis. Et rurſus, diſtinctionem fuiſſe pernicioſiſſimam ſine formulis communicandarum rerum futuram. Vis videre quàm hoc ſit verum? Circumſpice quoquò verſus, & videbis, ne nunc quidem ſatis conuenire inter homines, vtcunque rebus diligentiſſimè diſtributis. Quid igitur erat futurum, non introductis contractibus obligatoriis? Certè beluino more nos inuicem dilaniaremus, niſi eſſent contractus. Quinimò Contractus cauſſam formalem ſi rectè inſpicias, oblectabit te maiorum prudentia. Mirum enim dictu eſt, quàm pulchra ſit obſeruata contractuum ratio, ac veluti harmonia vſui noſtro omnibus modis deſeruiens per

gradus

gradus. Ea enim eſt vera philoſophia, *cuius meminit l.1.D.de iuſt.& iur.* I. Ecce ſi rebus indigeas, & habueris pecuniam numeratam: propoſita eſt formula emendi, & vendendi, præſtans omnium facilè rerum communionem. II. Si careas pecunia, locuples aliarum rerum tunc vti potes priſca illa permutandi obſeruatione, de qua l.1.de contrah. empt. quæ etiam frequentantur hodie. III. Si non ita multum habeas pecuniarum, nec rerum: aut ſi dominus nolit alienare rem, qua indiges, tunc proximum eſt, vt vſum eius cōſequaris, ſaltem ad tempus certum. Quo pertinet locatio, & conductio, exhibens etiam nobis commutationem operarum perſonalium. Item commodati contractus, & mutui, eodem ſpectant. IIII. Vbi nihil eorum poſſis conſequi pecunia: tunc expoſitas habes liberalitatis formulas: vt ſunt, precarium, donatio tam inter viuos, quàm cauſſa mortis. Sæpè enim largimur rogati, & ſine obligationis vinculo, id quod alioquin non concederemus pecunia. Eſt ne hæc elegans forma in gradibus contractuum obſeruata? Tu collige ita de reliquis omnibus, videlicet, quomodo abſentibus nobis deſeruiant contractus mandati negotiorum geſtorū. Contractus denique cauſſa finalis eſt, vt vtamur, fruamur rebus à Deo donatis, honeſtè ac cōmodè: ne alter ab altero grauetur: vt æqualitas commutatiua pacem conſeruet, pax Rempublicam, in qua, velut eadem naui, ſumus omnes. Item, vt exerceamus charitatem, & communicemus res noſtras indigentibus, vtque certò conſtet in cōmerciis rerum, quid, vbi, cuique tribuendum ſit. Et in ſumma, omnes contractus pertinent ad ſinem benefaciendi proximo. Nam in hoc conſiſtit verus eorum vſus: errántque tota via, qui contractus ad vilem quæſtum referunt principaliter: quanquam honeſtum lucrum non repudiant inter contrahentes. Contractus autem ex conuentione legem accipere dignoſcuntur, *de regul.iur.lib.6.ex l. contractus. D.eod.tit.* In alternatiuis, debitoris eſt electio: & ſufficit alterum adimpleri, *ibidem ex l.in eo quod plus.§ vbi verba.D. eo. tit.* Contractus impugnandi cauſſa iuſta non eſt, quòd paulò minore vel maiore preciores ſit alienata, *l.ſi voluntate.& l.quiſquis mihi.C.de reſcind.venditio.*

Cōtractuum duo ſumma genera ſunt. nam alij nominati dicuntur, quibus certum nomen conſuetudo impoſuit: veluti emptio, locatio: alij ferè innominati: Do vt des, Do vt facias, Facio vt des, Facio vt facias, ſic nominati, quòd Latinæ linguæ vſus nullum iis nomen impoſuerit, *l.1.& paſſ.D.de præſcrip.verb.* Quidam contractum incertum, *in l. Certi condictio.D.ſi cert.peta.* interpretantur contractum innominatum.

Contractus NVLLVS dicitur, qui in re, forma, vel materia peccat.

Contractus BONAE FIDEI dicuntur, ex quibus ſimplici quadam ratione boni, & æqui, abſque vlla ſubtili diſputatione, præſtanda ſunt etiam ea, quæ non fuerant inter contrahentes dicta. Stricti verò iuris, anguſtis finibus concluſi, nihil admittunt, quàm ea, *quorum mentio facta eſt.§.in bonæ.Inſtit.de actio.& l.conſenſu.D.de obl.& act.*

Contractus SIMVLATVS dicitur, cùm fœnerator, quod pignoris cauſſa accepium eſt, emiſſe videri vult, *cap. ad noſtram.de empt. in antiq.& l.3.C.plus valere quod agit.*

CONTRADICTVM iudicium, *l.cùm de conſuetudine.D. de legib.* dicitur, cùm aliquid ſtatuitur, altero ex litigatoribus contradicente, & aliquid non eſſe tale contendente. Primum, inquit VLPIAN. illud explorandum arbitror, an etiam contradicto aliquando iudicio conſuetudo firmata ſit.

CONTRARIVS, vide Contra.

CONTRECTARE, eſt loco mouere. atque ita in quæſtione de furtis verbum Contrectationis accipiendum oſtendit *l. 3.§.ſi rem.D.de acq poſſ.& alibi ſæpè.* vt autem furtum contrectatione committitur, ita purgatur, ſi res reponatur, *l.40.D.de ſtatu lib.*

CONTRIBVERE. Hinc CONTRIBVTVS, id eſt, commixtus. *l.2.§. cæterum. D.vi bon. rapt.* cęterum neque furti actio, neque legis Aquiliæ contributæ ſunt in hoc edicto: licet interdum communes ſint cum hoc edict.

CONTRIBVTIO eſt collatio, vt fit mercium pro iactu. *l.1 D. ad leg Rhod. de iactu.* Perſæpè etiam ſumitur pro coniunctione & cumulatione variarum ſummarum: velut in legis Falcidię ra-

tione ineunda, cum varia legata cumulantur, vt appareat de dodrantis quantitate, dicitur fieri contributio, *l.1.§.interdum omni modo.l.in ratione.11.§. quod vulgo.D.ad leg.Falcid.& l.1.in princ.D.Si cui plus quam per leg.*

CONTROVERSIA eſt certarum perſonarum de re propria cõtentio, & dicitur ante litem conteſtatam, *l. ſed & ſi lege.D.de pet.hæredit.*

Controuerſiam poſſeſſionis facere is videtur, qui prohibet aliquem vti poſſeſſione ſua naturali, *l. ſi duo.§.hoc inter dictum ſufficit.D.vti poſſidetis.*

Controuerſia aquæ, *in l.fluminum.§. idem Seruius.ff.de damno infecto.* dicitur vis & impetus.

CONTVBERNALES, ſunt ſeruorum coniuges, & nati, qui inſtructo fundo continentur, *l.quæſitum.§.ſi inſtructum. D.de fund. inſtru. & l.vxorem. §.concubinæ. D. de leg. 3. & l.liberorum §.ſed & Papinius.D.de verb.ſignificat.*

CONTVBERNALES in re militari dicuntur commilitones qui in iiſdem tabernaculis, ſeu tentoriis militãt, *l.rem.§.1.ff. commo.* Sic dicti, *vt vult Feſtus*, à tabernis, quæ fiebant ex tabulis, vnde & tabernacula ſunt dicta, licet ex tentoriis & pellibus fiant. *African. loco præcitato*: In exercitu contubernalibus vaſa vtenda communi periculo dedi. Vide Tabernæ.

Contubernalis ſeruus, pro domeſtico, *l.vltim.de aur.& arg.leg.*

CONTVBERNIVM, primùm militum dicitur, à tabernaculis militaribus, *l. 5.§.à barbaris.ff. de re mil. & apud Sueton.in Iulio Cæſare,ca.2.* Contuberniũ etiam ſeruile cõnubium ſignificat, *Paul. lib.2.Senten.tit.20.l.14. §.ſeruiles.ff.de ritu nupt.l.49.de manumiſſ.teſtam.* Generalius autem accipitur *in §.quibus connumerari. Inſtit.de hæred.quæ ab inteſt.*

CONTVMAX eſt, *ait Hermogenianus*, qui tribus edictis propoſitis, vel vno pro tribus, quod vulgò Peremptorium adpellatur, literis euocatus, vel denunciationibus conuentus, præſentiam ſui facere contemnit, *l. contumacia. de re iud.* Cæterùm, qui ad maius tribunal euocatus eſt, ſi litem inchoatam deſeruit, contumax nõn videtur, *l. 54. ff.de re iud.* Contumax item dicitur, qui vocanti in ius non obtemperauit. Contumaces autem non videntur, niſi qui cùm obedire deberent, non obſequuntur: id eſt, qui ad iuriſdictionem eius, cui negant obſequi, pertinent, *d.l.contumacia.* Cæterùm, Contumacem per annum ius ſuum amittere, Doctores tradiderunt, idque in ſimplicis contumaciæ pœnam: *contra mentem §.vlt.in noua Iuſtiniani Conſtitut. C.de aſſert.tol.vt latius declarat Alciat.ca. 17.lib. 3. Parerg.* Obſeruandum tamen, Contumacem eſſe citationi, & non obtemperare ius dicenti, diuerſa eſſe. Contumax etiam eſt, qui omnino non reſpondit in iure interrogatus, *l. de ætate. §. qui tacuit.D.de interrog.actio.*

CONTVMACIA euidens, quę & manifeſta dicitur, contrahitur, ſi reus dicat, ſe non compariturum, aut obtemperaturum. & Contumacia præſumpta, eadémque & dubia, cùm reus ad domum citatus, vel in valuis eccleſiæ, non comparet. Eadem & Contumacia, in obedientiam ſignificat, & propriè contemptum potiorum: & eſt delictum perſonale, perſonam ſequens inobedientis. Vnde fit, quòd procuratores, tutores, vel curatores, ſi non obtemperauerint iudici, ipſi tenentur, nec dominus, pupillus, vel adoleſcens. *l.1 §.ſi procurator. ff.ſi quis ius dicen.non obtemper.*

CONTVMELIA à contemnendo dicitur, *Vlpian.l.1.ff. de iniur. & famoſ.libell.* quod & Seneca probat libr. de Tranquill. vitæ. 11. Contumelia, inquit, à contemptu dicta eſt: quia nemo, niſi quem contemnit, afficit tali iniuria, &c.

CONTVRBARE, vocabulũ eſt, ad rationes pertinens, & de iis dicitur, qui non ſunt ſoluendo, neque ſe extricare nominibus poſſunt, & ære alieno. *Cicer. pro Plancio*: Verùm fac me multis debere, & in his Plancio. Vtrum igitur me conturbare oportet, an cæteris, cum cuiuſque dies venerit, hoc nomen quod viget, nec cum petitur diſſoluere. *Vlpian.l.5.§. 2. ff. de inſtit.act. de ſeruulo piſtoris loquens*: Si pecunia accepta præſente, vt per dies ſingulos panem cui præſtaret, conturbauerit: id eſt, ſi eis, à quibus panum precium acceperat, non ſatisfecerit, *Alfen. lib. 16. de in rem verſ.* Seruius boues vendiderat, alios redemerat, nummos venditori non ſoluerat, poſtea conturbauerat: id eſt, pecuniam

piam diſſiparat. Plena autē locutio eſt, conturbare rationes, *vt in Eunucho Terentij*: Ita conturbaſti mihi rationes omnes. Sic ſumitur apud Martial. libr. Epigram. 9.

Conturbauit Atlas, & non erit vncia tota,

Decidat tecum, qua pater ipſe Deum.

Huius autem contrariam dicendi formam explicat Plautus in Amphitruone: *Et vt res rationeſque veſtrorum omnium bene expedire vultis*: Sic in epigrammate de Catone Grammatico:

Omnes ſoluere poſſe quaſtiones,

Vnum non facile expedire nomen.

CONVENÆ dicuntur, qui è diuerſis mixti nationibus, in vnam coaluerunt ciuitatē, qualis eſt origo Venetorū.

CONVENIRE in manum dicebatur materfamilias, quæ in matrimonium, certis ſolennitatibus adhibitis, coibat. *Cicero in Topic. Vlpianus in Epitom. tit. 9.*

Conuenire, eſt in ius vocare, *l. 19. D. de procurat.* Si actor malit dominum potius conuenire, quàm eum qui in rem ſuam procurator eſt. hinc eodem ſenſu conuentio, *l. 45. D. de rei vindic. l. 7. C. de praeſcript. 30. vel 40. anno.* Conuenire etiam eſt debitorem appellare: ſicque vſurpauit Caius *l. 41. D. de her. pet.* Si quo tempore conueniebatur poſſeſſor hæreditatis, pauciores res poſſidebat, &c.

Conuenire teſtato, *l. 10. §. ſi quis particeps. D. quæ in fraud. credit.* Conueniri interdicto, nihil eſt aliud, quàm quòd, cō parente iam aduerſario, poſtulatorem petere, vt ſummatim cognoſcatur, tunc mandatum iudicis exequendum eſſe. Conuenire etiam dicuntur, qui ex diuerſis locis in vnum colliguntur, & veniunt: ita qui ex diuerſis animi motibus in vnum conſentiunt, id eſt, in vnam ſententiam decurrunt. *Vlp. l. 1. D. de pact.*

Conuenit, abſolutè, hoc eſt, pacto firmatum eſt.

CONVENTIONIS autem nomen adeò generale eſt, vt eleganter dicat Pedius, nullum eſſe contractus, nullam obligationem, quæ non habeat in ſe conuentionem, ſiue re, ſiue verbis fiat. Pertinet enim conuentionis verbum ad omnia, de quibus negotij contrahendi tranſigendíque cauſſa conſentiunt, qui inter ſe agūt, *l. 1. §. 1. D. de pact.*

Conuentionum autem tres ſunt ſpecies. Aut enim ex publica cauſſa fiunt, aut priuata, aut iuriſgentium. Cōuentio publica eſt, quæ fit per principem, aut pacem, quoties ſcilicet inter ſe duces belli quedam paciſcuntur, *l. conuentionum. D. de pact.* Conuentio legitima eſt, quæ aliqua lege confirmatur. Et ideò interdum ex pacto actio naſcitur, vel tollitur, quoties lege, vel Senatuſcōſulto adiuuatur, *l. legitima D. eod. tit.* Conuentiones iuriſgentium, quædam actiones pariūt, quædam exceptiones. Quæ pariunt actiones, in ſuo nomine non ſtant, ſed tranſeunt in proprium nomen contractus, vt emptio, venditio, locatio, conductio, ſocietas, commodatum, depoſitum, & cæteri ſimiles contractus. Sed & ſi in alium contractum res non tranſeat, ſubſit tamen cauſſa, eleganter Ariſto Celſo reſpondit eſſe obligationem, vtputà, dedi tibi rem, vt mihi aliam dares: dedi, vt aliquid faceres: & contractum eſſe, & hinc naſci ciuilem actionem, *l. iuris gentium. ff eod. tit.*

CONVENTIONALES ſtipulationes ſunt, quę ex conuentione reorum fiunt, quarum totidem ſunt genera, quot (penè dixerim) rerum contrahendarum. Nam & ob ipſam verborum obligationem fiunt, & pendent ex negotio contracto, *l. ſtipulationum alia. ff. de verb. oblig.*

CONVENTVS quatuor modis intelligitur *Feſto libr.* 3. Primò cùm quēlibet hominem ab aliquo conuentum eſſe dicimus: ſecundò, cùm ſignificatur multitudo ex compluribus generibus hominum contracta in vnum locum: tertiò, cùm aliquem in locum frequentiæ hominum, ſupplicationis, aut gratulationis cauſſa populus colligitur: quartò, cùm à magiſtratibus iudicij cauſſa populus congregatur. Atque id in præfecturis Italiæ potiſſimùm fiebat, tum etiam in prouinciis. *Cicero in Sextiana*: Qua de cauſſa & tum conuentus ille Capuæ P. Sextio gratias egit. In prouinciis autem vrbes certè, ac potiſſimùm metropoles, conſtituebantur, ad quas è locis vicinis vadimonia promittebantur, vt Rectores cum aliquot equitum Rom. conſilio ius de controuerſiis dicerent. *Cæſar de bello Gallico li. 5.* Quieta Gallia in Italiam ad conuentus peragendos proſi-

ciſcitur. Atque hoc nimirum illud eſt, quod Veteres Forum indicere, & forum agere dicebant. Sicque Theophilus. §. *eadem.Inſtitut.quib.ex cauſ.manumitt. non licet.* diffinit, ῥητὸν χρόνον πρὸς κατάλυσιν δικῶν ἐπινενοημένον, ἐν ᾧ οἵ τε δικασταὶ καὶ οἱ δικαζόμενοι συνίεσαν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. vide infrà Forum.

Conuentus aliquando ſignificat ius Epiſcopale, *c.ſicut.16.q.3.& ibi nota.* Conuentus etiam pro monachorum collegio ſumitur, *c.edoceri.de reſcript. Clem. 2. eod.titul.* Conuentus amicabilis, id eſt, compromiſſum.

CONVENTVALE, eſt congregatio ſubditorum ſine conſenſu prælati, *cap.17.de ſeru & cap. multis.*

CONVERSATIO æqualis pro conſuetudine familiari, *l.obſeruandum.ff. de offi.præſid. Apud Vlpianum l.12.§.1.D. de relig.& ſumpt.* Conuerſatio pro habitatione ſumitur: ſenatuſconſulto cauetur, ne vſus ſepulchrorum permutationibus polluatur: id eſt, ne ſepulchrum alius conuerſationis vſum accipiat hoc eſt, ne quis aliam ob cauſſam quàm ſepulchri & religionis ibi habitet, aut verſetur: *vt inde colligi poteſt, & l.3.D. de ſepulch.violat.*

CONVERSVS dicitur, qui à communi hominum conſuetudine ad monachalem vitam abductus, depoſito virili habitu veſtitum cucullarem induit, *lib.feud.2.tit.30.* Hic primus eſt ad monachiſmum gradus: alter eſt eorum, qui poſt conuerſionem profitentur ſe ab hominum conſortio abſcedere, & Profeſſi appellantur: poſtremus monachorum. Conuerſio non ſpoliat matrimonio: Profeſſio ſpoliat, cùm hæc formula pronunciata eſt: Do me & mea huic eccleſiæ, *gl.in c.vt lex continentiæ. cauſ.27.q.1.* quod totum ex antiqua gentium conſuetudine videtur profectum, vt ex illo Verrinæ j. intelligi poteſt: Dixit & ſe & omnia ſua Veneris eſſe: Si pateret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe.

CONVIVIVM M. Ciceroni, quòd vitæ coniunctionem habeat, *l.fi.D.de aleato.* multò elegantius quàm Græcis συμπόσιον nomen, à ſimul bibendo.

CONVOTI, iiſdem votis obligati.

CONVICIVM, iniuria verbis facta, *l.1.D.de iniur.* Dicitúrque, *vt vult Vlpianus*, vel à concitatione (non à vitio, vt vult Lauren. Vall.) vel à conuentu, hoc eſt, à collatione vocum. Cùm enim in vnum complures voces conferuntur, conuicium appellatur, quaſi conuociũ, *l. item apud §.conuicium. D.de iniur. & famoſ.libell.* Veter. Gl. καταβόησις, ὀχλαγωγία. Itaque bifariam intelligendum erit cõuicium, cum ſcilicet aut plurium hominum voces, aut etiam vnius hominis plures & repetitæ voces in vnum hominem conferuntur.

COPIÆ pro commeatu, & annona quæ publicè præbetur, *l. 20. D.de compenſ.& Caſſiod.libr.6 Varia.in formu.præfecturæ annonæ.Valer.lib.5.c.1.* Obuiam illi P. Corn. Scip onem Quæſtorem Capuam miſit, cenſuitque vt ei domus Romæ quàm optima conduceretur: & copię non ſolum ipſi, ſed etiam comitibus eius publicè præberentur. Vnde

COPIARI verbum caſtrēſe, *de quo Gellius & Nonius, Briſſonius lib. 2. Solutionum. Duarenus lib 1.Diſputa.c.26.* Atque hinc Copiarij, qui copias præbent, qui & Parochi dicuntur, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, Porphyrio in Horat.

Copias pro materiis ad ędificandum idoneis dixit Vitruuius lib.6.c.vlt.

COPIATÆ *in Nouell. Inſtit.59.* νεκροθάπται, καὶ περὶ τῶν λειψάνων ἐκφορὰν κάμνοντες, vocantur. Sic enim Lexicon beati Germani hoc verbum interpretatur. Nos libitinarios, vel pollinctores, vel veſpillones reddere poſſemus.

COQVINATORIVM, vel, *vt Haloander legit*, coquinariam inſtrumentum, *l.& ſi non ſunt.§ infecti.ff.de aur. & argent.leg.*

CORACINVM colorem iuriſconſul. nominat *in l. quæſitum. §. coccum. D.de leg.3.* nec Crocinum legendum, quod habet Nor.editio. Alciat. nigrum interpretatur in Parerg. quo loco colores explicat: & dicitur παρὰ τοῦ κόρακος. *Sic Strabo lib.12.* τὴν κοραξὴν χρόαν intelligit nigerrimum colorem, de Laodicenſium pecoribus loquens.

CORAM factum, ex natura rei plerunque illud non videtur, cui intelligentia non acceſſerit: cùm qui animo non adeſt, abeſſe videtur, *l.diem.§.coram. ff.de arbit. Vide Alciatum in l. coram Titio de verb.ſign.*

CORBIS, *in l. in inſtrumento. D. de fund.inſtru.* inſtrumenti genus cogendorum

tum fructuum cauſſa comparatum, viminibus factum, *Varro lib.1.de re ruſt. At ſi.4.de ling.Latin.* Corbes, *inquit*, ab eo dictæ, quòd ſpicas aliúdve quid conrudebant. Hinc, Per corbem vini menſuram facere, *apud Vlpianum in l* 1.§.4. *D.de peric.& commod.* id eſt, per cribrum, cùm ſcilicet vinum è doliis venditor effunderet, quia non intra tempus conſtitutum dolium exinaniret: vt ſic ſciatur, vino ad menſuram vendito, quantum emptori petierit, qui pro eo quod admenſum fuerit, pretium debet.

CORNELIA lex, vide infrà Lex.

CORNICVLVM, muneris quædam ſpecies, *cuius mentio fit l.* 1.*C.de apparit præfect.prætor.lib.*12. Hinc

CORNICVLARII, adiutores Principis cuſtodiæ, vel officialis vocabantur. *Accurſ.* Acceſi, *inquit*, dicebatur attributi decurionibus, hoc eſt, miniſtri eorum, quaſi ad cenſum additi. Quos nunc Commentarienſes, & Cornicularios adpellant. Dicitur autem Cornicularius in bello. Accenſus decurionis. In Palatina militia Cornicularij accipiuntur pro Accenſis Primiſcriniorum, vel Principis proximorum. *Alciatus in l.2. corniculario.C.de proxi.ſac.ſcri.lib.*12. Caſſiodorus tamen ſcribit lib.11.Varia. Cornicularios dici officiales, qui præſunt cornibus ſecretarij: hoc eſt, qui in conſilio Præfecti prætorio armati ſtabant, à Græcis ὑπασπισταὶ dicti. Cornicularium *Turn. Aduerſ lib.* 5.*cap.* 10. in hoc loco Valerij, Libidinoſi centurionis ſupplicium M. Lectorij Mergi Trib.militaris æquè ſimilis fœdus exitus ſequitur: cui Cominius Trib.pleb.diem ad pop.dixit, quòd Cornicularium ſuum ſtupri cauſſa appellaſſet, accipit pro eo qui corniculo præerat. Vt enim in exercitu & acie cornu dicitur, ita in Tribun.militum cohortibus corniculum, & fortaſſe in ordinibus centurionum. *Sic Sueton. in Domit.* Ac repugnantem adorti Clodianus Cornicularius & Maximus. Itaque Corniculum videtur ſumendum *apud Sueto. in libr. de claris Gram.de Orbilio. item & apud Plin.in lib. de viris illuſtr.* de M.Æmilio loquitur. Apud Liuium autem *lib.*10.*ſub fin.* videtur pro ornamento quodam ſumi. Equites omnes, inquit, ob inſignem multis in locis nauatam operam, corniculis armilliſque argenteis donat.

CORNICVM oculos configere, prouerbium eſt, de iis dici ſolitum, qui perſpicaciſsimis oculis ipſis ſi mihique viſum adimant, offundántque tenebras. Hinc ille Cn.Flauius ſcriba, *cuius meminit Cic. in orat.pro Muræna.* quòd ab ipſis Iuriſconſultis eorum ſapientiam compilarit, cornicum oculos confixiſſe dicitur.

CORNVARII, *in l.fi. D.de iure immunitat.* vel qui cornua conficiunt, vel cornicines, qui cornu canunt, quos Æneatores à priſcis dictos Feſtus ſcribit *li.*1.Paternus à tubariis eos ſeparat, vt & cornicines à tubicinibus, *Veget. lib.*2. *cap.*22.

CORONARVM genera, & differentias perſequitur *Tertullianus lib. de Corona milit.Gell.lib.*5.*c.*6. Coronæ menſarum, *lib.*19.8.*perueniamus. ff de aur. & arg.leg.* quas conuiuiis adhiberi ſolitas antiquorum teſtimoniis liquet. Coronæ ſacræ, quæ athletis in certaminibus ſacris præſtantur, *l.*40.*ff.de re iudic.*

CORONARIVM aurum *in Rubr. de auro Coron.C.& l.*15.*C.Theo.de leg. Seruius lib.* 8. *Æneidos* ita appellatum tradit, quod à victis gẽtibus dabatur, quódque propter conceſſam vitam illis impoſitum erat. *Lampridius in Alex. & Ammian Marcellinus lib.* 25. *huius meminere.* Vide Aurum coronarium.

CORPVS, pro collegiis & vniuerſitatibus à Iuriſcoſſ. accipitur, *vt Calliſtratus de excuſat.l.non tantùm. Item Pompo.de vſucap l.rerum.* Corporum, inquit, tria genera ſunt: vnum, quod continetur vno ſpiritu, & Græcè ἡνωμένον συμφυὲς vocatur, vt homo, tignum, lapis: alterum, quod ex contingentibus ſe, hoc eſt, ex pluribus inter ſe cohærentibus conſtat, quod συνημμένον vocatur, vt ædificium, nauis, armarium: tertium, quod ex diſtantibus capitibus conſtat, vt corpora plura non ſoluta, ſed vni nomini ſubiecta, veluti populus, legio, grex. *Idem Paulus l.*23.§.*item. ff. de rei vindi. & vide Senecam libr.* 17. *Epiſt. & Plutarch.in præceptis connub.*

Corpus menſorum frumenti, *l.* 10.§. 1 *ff.de vacat.mun.* Sic Corpus Fabrorũ, *l. pen.*§.*quibuſdam.ff. de iure immu.* Corpus nauiculariorum, *l.*1.§.*licet.ff.eodem.* Corpus patrimonij, *l.*1.§.*quod autem.ff.de petit.hæredit.*

CORPVS POSITVM, pro, ſepultum, *apud Scæuolam in §. cibaria. l. fin. ff. de alimen. & cib. legat.* Huius vocabuli vſus latè patet, varieque, quem fideliter tradit Robertus Stephanus.

CORPORALES res ſunt, quæ tangi poſſunt, veluti fundus hic, homo hic, veſtis hæc: incorporales ſunt, quæ tangi non poſſunt, qualia ſunt ea, quæ in iure conſiſtunt: ſicut hæreditas, vſusfruct. *Inſtit. de reb. corp. & incor. Gaius l. 1. §. hæ autem. ff. de rerum diuiſ.*

Corporalis poſſeſsio, quæ corpore tenetur. Corporaliter autem poſsidet, qui poſſeſsioni incumbit, *l. 24. & l. 25. §. f.* D. *de acqui. poſſ. l. 40. §. f. D. de pignor. actio.* Corporalia pignora, ad differentiam nominum captorum, *l. 15. §. ſic quoque* D. *de re iud.* Sic

CORPORALITER acceptum pignus dixit. *Iul. Patritius in Epitom. Nouel. tit. 20.*

Corporaliter præſtitū iuſiurandū, *l. 1. C. ſi aduer. ven. l. pe. l. fi. C ſi min. ſe mai. dix.* i vt interpretatur Doctores, tactis ſacroſanctis Euāgeliis, & teſtibus præſētibus, *vt videre eſt in auth. iuſiuran. quod præſt. ab his, &c. in Collat. 2. in princip.* Sed id intelligendum videtur de iis, qui Chriſtiani erant. Aliàs enim quoties de ethnicis id efferetur, de iis eſt explicandum, qui aras in iurando tenebant: *vt de Annibale refert Liuius libr. 21.* qui altaribus admotus, tactis ſacris, iureiurando à patre adactus eſt, ſe, cumprimùm poſſet, hoſtem fore pop. Rom. Huic opponitur iuſiurandum, quod verbo tenus præſtabatur, *de quo l. 3. C. ſi minor. ſe maior. dix.* Si tamen, inquit, inſtrumento per ſacramēti religionem maiorem te eſſe adſeueraſti: iunctis iis, quæ ſequuntur.

CORPORATI, qui ſunt ex corpore collegij, vel ciuitatis, *l. fi. C. de nauicu. lib. 11 l. vnica. C. de priuil. corporat. vrb. Ro. l. vnic. C. de Alexan. primat.* veluti piſtores, ſuarij, boarij, pecuarij, caupones, lignorum, frumenti, olei portitores, calcis coctores, populi Rom. vſibus & neceſsitatibus deſtinati: quibus adde collegiatos, id eſt, συστηματικοὺς, qui incendiorum caſibus ſolebant ſubuenire. *Vide Symmach. Epiſt. lib. 3. Epiſt. 13.*

CORRADERE, eſt cum difficultate ſummam aliquam ex venditione redigere. *l. 5.* D. *de admin. & perio. tut.* Ita autem diſpoſitioni pecuniarum locus eſt, ſi ea ſumma corradi, id eſt, colligi poſſit, vt comparari ager poſsit.

CORRECTORES prouinciarū, pro rectoribus & gubernatoribus, id eſt, quibus pars aliqua prouinciæ regenda tradita eſt, *apud Hermogenianum in l. de omnibus. D. de offi. præſid. l. vni. C. vt omn. iud. Amianus Nouel. 3. Vide tit. 3. Caſſiod. li. 3. Variar.*

CORRIVARE, *l. 1. §. ſed & foſſas, & l. 3. D. de aqua, & aqua plu. arc.* pro deriuare ſumitur. Sed & foſſas, *inquit priore loco Vlpian.* agrorum ſiccandorum cauſſa factas, Mucius ait fundi colendi cauſſa fieri, non tamen oportere corriuandæ aquæ cauſſa fieri. *Et alio loco.* Si tamen aquam corriuet, vel ſi ſpurcam quis immittat, &c.

CORRVMPERE latè patet, & ad animum & corpus, aliáſve res refertur, Corrupiſſe (*quod ad leg. Aquil. attinet*) videtur, qui vinum ſpurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit, *l. 27. §. inquit lex. cum § ſeq.* D. *ad legem Aquil.* Item ſi frumento arenam, aut quid aliud immiſcuit, cuius difficilis ſeparatio ſit, quaſi de corrupto agetur, *d. l. 27 §. ſi quis veſtimenta.* Corrupiſſe etiam intelligitur tabulas, qui eas interleuerit, *l. 42. ff. ad leg. Aquil. ff. de dol. mal.* Corrumpere ſeruum (quod ad tit. de ſeru. corrupto pertinet) videtur, qui eum deteriorem facit. Quod quo ſit accipiendū modo exponitur, *l. 1. §. fi.* D. *de ſeruo corrupt.* Sic etiam Corrumpere, pro vitium adferre & violare, *l. 5. ff. de quæſtio. l. 38. §. qui nondum.* D *de pœn.* Corrumpi etiam dicūtur ſtipulationes, legata, libertates, quæ aliqua ratione vitiantur, & intercidunt, *l. 11. ff. de ſeruit. l. 30. §. diuus. ff. de fideicommiſſ. liber.*

CORRVPTORES teſtamentorum, aut aliarum ſcripturarum pœna falſi tenentur, non ſolùm ſi corruperint verumetiā ſi reſignauerint, & legerint per iniuriam, vel ſi aduerſario legendas prodiderint. *l. 1. §. u qui. ff. depoſ. l. qui teſtamētum & l. Paulus reſpondit. ff. ad leg. Cor. de falſ. l. eum qui. C. eod. tit.*

CORRVPTELA, eſt peruerſa cōſuetudo ſacris canonibus inimica, *c. cum venerabilis. de conſuet. in vol. Greg. c. ad decorem de vit. & honeſt. cleric.*

CORRIGI dicuntur, quæ praua &

duca

dura ſunt, cum in melius emendantur, reformantur, aut interpretatione molliuntur, *l.7.ff.de iuſt. & iur.l.79.ff.pro ſocio* Græci ἐπανορθοῦν dicunt.

CORRECTIO legem, id eſt, emendatio, vel mutatio, effugienda eſt.

CP. nota eſt in extremo præfat. Inſtit. Conſtantinopolin ſignificans. D. C. P. hoc eſt, datum Conſtantinopoli, & alibi ſæpiſsimè.

COSTVM, ſeu Coſtus, *l.ſ.§.ſpecies. D.de publicanis.* Radix eſt herbæ in India, Arabia, & Syria naſcentis, iucundi odoris, *Dioſcorid. lib.1.c.15. Plin.lib.12.ca. 12. Iſidor.lib.17. c.19. Plinius etiam lib.22. c.24.* Odorum cauſſa vnguentorúmque & deliciarum, ſi placet, etiam ſuperſtitionis gratia emantur, quoniam thure ſupplicamus & coſto. Igitur non aberrauit, opinor, qui *in l.21.§.1.ff.de aur.arg.* pro Colum, legerit Coſtum, vbi odorum vaguentorúmque Pomponius meminit.

COTORIA, vena eſt, vnde cotes exciduntur. *Alfen. in l.Cæſar de publica.* Cum inſulæ cretæ cotorias locaret, legem dixerat.

CRABATTVS, κράβαττος lectulos meridiando idoneus, *l. 20. §.8. ff. de fund.inſtru.*

CRATITIVS paries, qui arrectis aſſeribus tum aliis tranſuerſis in modum cratis illos preſſe circumplicantibus cõſtat, *l.ſi fratres.ff.pro ſocio* quanquam Bud. hîc concratitius legat, & ita videtur legendum. Vide Concratitius. De cratitio pariete, *Vitruu.lib.2.cap.8.* Cratitij verò velim quidem ne inuenti eſſent, quantum enim celeritate & loci laxamento proſunt, tanto maiori & communi ſunt calamitati, quòd ad incendia, vti faſces, ſunt parati.

CREDERE propriè is dicitur, qui ita rem alienat, vt dominium transferat: qui enim dominium retinet, fidem alterius non ſequitur, hincque in creditum ire dicitur, non qui rem ſuam, ſeu certam ſpeciem vendicat, ſed in perſonam agit, vt ſibi ſatisfiat. Vnde & per prolepſin, in creditum ire, ſimpliciter pro credere accipi plerunque conſtat, *l. 2.mutui datio.ff.de reb.cred.& alibi.* Credendi adpellatio, *quemadmodum Celſus ait,* generalis eſt. Nam cuicunque rei adſentiamur, alienam fidem ſecuti, mox recepturi quid ex hoc contractu, credere dicimur, *auctore Vlp. l. 1. de reb.cred.* Hotom. in Commentariis verb. iuris hanc obſeruat differentiam inter Credere, & in Creditum ire, vt illud conſiſtat extra eas res quæ pondere, numero, menſura continentur: hoc verò minimè, vt idem ſit quod mutuum dare. Mutui enim dationem his etiam in rebus conſiſtere vult Paulus *l.2.de reb.cred.* Mutui igitur datio, & in creditum itio, duæ erunt ſpecies quæ ſubiicientur credendi verbo, ita tamen vt generis ſui nomẽ retineat. Creditum igitur à mutuo ita differet, vt genus à ſpecie. Nam creditũ, vt diximus, conſiſtit extra eas res, quæ pondere, numero, menſura, continentur: ſicut ſi eandem rem recepturi ſumus, creditum eſt. Item mutuum non poteſt eſſe, niſi proficiſcatur pecunia: Creditum autem fit interdum, etiamſi nihil proficiſcatur: velu- ti ſi poſt nuptias dos promittatur, *Paul. l.mutuum.ff.ſi cert.pet.* Hinc in Creditum pecuniã accipere, pro accipere mutuo, velut ſuam fœnerare. Opp. mandatu domini ſumere & fœnerare. *Vlpia. in l.ſi remunerandi.§. apud Iulianum. ff. mandat.* At verbum, in creditum ire tum demum vſurpant Iureconſulti, cùm res accipientis facta eſt. *Alfenus Iuriſconſultorum puriſſimus in l.31.ff.locat.* Rerum, inquit, locatarum duo ſunt genera: vt aut idem redderetur, ſicuti cùm veſtimenta fulloni curanda locarentur, aut eiuſdem generis redderetur, veluti cùm argentum puſulatum fabro daretur, vt vaſa fierent: aut aurum, vt anuli: ex ſuperiore cauſſa, rem domini manere: ex poſteriore in creditum ire ex cauſſa emptionis, vel alio ſimili contractu, id eſt, mutuum, aut promutuum contrahere, nam promutuum contrahit, qui vice debitoris ſe reum creditori conſtituit, *l.3.§.is autem, ff.ad S.C.Maced.* Et in creditum poſsidere, eſt in crediti vicem, & locum poſsidere, *l.15.§. ſi pignora.ff. de re iud.* In Credito eſſe argentum dicitur: quod in nominibus eſt, *l.27.§.argento.ff de auro & arg.*

Credere & deponere diuerſa ſunt & ſeparata. *ventri. §. in bonis.ff.de priuileg. credit.*

CREDITI adpellatio eam tantùm pecuniam demonſtrat, quæ peti poteſt, non etiam eam, quæ petitionem quidem non habet, ſolutione autem facta, repeti non poteſt, *l.94.§.ſi.ff.de ſolut.*

Crediti quoque adpellatio ad mutuam tantùm pecuniam reſtringitur, putà in Macedoniano.

CREDITORES accipiendos eſſe conſtat eos, quibus debetur ex quacunque actione, vel perſecutione, vel iure ciuili, (ſine vlla exceptionis perpetuæ remotione) vel honorario, vel ordinario, vel extraordinario, ſiue purè, ſiue in diē, ſiue ſub cōditione. Quòd ſi natura debeatur, non ſunt loco creditorū. Sed & ſi non mutua pecunia, ſed cōtractus, creditores accipiuntur. *Vlpi. l. cred. ff. de ver. ſig.* Creditorū adpellatione non hi tantùm accipiuntur, qui pecuniam crediderint, ſed omnes, quibus ex aliqua cauſſa debetur, *Gaius in l. creditorum. D. eod. tit.* Creditor is eſt, *inquit Paulus*, qui exceptione perpetua ſummoueri nō poteſt. Qui autem temporalem exceptionem timet, ſimilis eſt conditionali creditori, *l. creditor. D. de verb. ſign.* Creditores adpellantur, quibus quacunque ex cauſſa actio cum fraudatore competat, *Paul. l. ſi cui. ff de ſtatulibe. & Nou. vt credito. prim. aggred. §. creditorem autem. Conſt.* 4. Creditores ſecundum vetuſtatē nunc quoque cenſentur, quicunque actionem habent ex mutuo, vel alio quouis contractu.

Creditor vt quis dicatur, ſatis, quòd fidem alterius ſecutus ſit, vel verè, vel legis interpretatione, *l. qui in fraudem. §. ex omni. qui & à quib manumit.*

Creditores peculiares, qui in peculium credidiſſent. *Vlpianus in l. his conſequenter. §. ſi filiusfamil. D. famil. erciſc.*

Creditorem abſoluere, liberare creditorem, dimittere creditorem, Alciato, pro eo quod eſt, ſoluto debito dimittere creditorem, qui ſtante vltrò citróque obligatione quodammodo ligatus videtur. l. & in contraria. D de vſur.

CREDENTIA, eſt aſſertoria epiſtola, quam vulgò certificationem vocamus, cùm ſuperior Magiſtratus fidem facit pro ſubdito, vel etiam pro alio. Sumitur etiam pro arcano vaſalli fideicommiſſo *lib. feud.* 1. *tit.* 17. Vel ſi credentiam ad eorum damnum ſcienter manifeſtauerint.

CREDENTIARIVM nominãt barbari eum, qui ſit à dapibus prægustãdis: quem peculiari nomine Sueton. *in vita Claudij* vocat prægustatorem. Qui ad principum menſas minutatim, ſuo more, edulia conſcindunt, qui mos apud Italos vbique eſt vulgaris. Structorum nomine vocari poſſe, cenſuit Inſulanus: Gallis, *Eſcuyer trenchant.*

CREMIA, hoc eſt, ſurculi tenues ac aridi, ad cremandum præ cæteris apti, ſicut ex pinu fiunt, *apud Iuriſcoſſ. l.* 55. *§.* 1. *ff. de legat. & ſig. lib.* 32. *& Columell. libr.* 12. *c.* 19. Græci hæc vocant φρύγιον. Hinc

CREMIALES arbores apud Vlpianum, *l. diuortio. § ſi fundum.* D. *ſolut. matr.* quæ ſurculos illos ſuppeditant, & vnde faſciculi componuntur. Alij Gremia legi volunt, *vt in Pand. Flor.* & Gremiales arbores: cēſentque ſic dici, quòd à ruſticis ad comburendum gremio deferri ſoleant. Perperam autem qui Germina & germinales arbores ſcribi volunt.

CRETIO, *vide* Cerno.

CRETIFODINÆ, *l.* 9 *§ ſed ſi. D. de vſufr. l.* 13. *§. inde eſt.* D. *eo. l.* 77. D. *de verb. ſignifi.*

CRIMEN, generale verbum eſt, delicta comprehendens, *Bart. l. tranſigere. C. de tranſact.* Crimen pro criminatione & accuſatione ponitur, *Vlpianus l.* 7. D. *de accuſa.* Cauent itaque ſinguli, quod crimen obiiciant, & præterea perſeueraturos ſe in crimine vſque ad ſententiā. *Sic l.* 3. *C. de calumniat. l.* 21. *D. de S. C. Silla. Inſtit. de ſuſpect. tut. in princ.* vbi quod Iuſtinianus crimen, Theophi. κατηγορίαν adpellat. Crimen autem à delicto ſiue maleficio ſic diſtinguunt Iureconſulti, quòd illud capitalis fraus ſit, vt cædes, falſitas, &c. Delictum priuata noxa eſt, *l.* 17. *§.* 16 *ff. de ædil. edic.* Hinc rubrica, De priuatis delictis, *lib.* D 47. nonnunquam tamen id diſcrimen confunditur, & crimen de priuatis delictis intelligitur, *vt apud Vlp. l.* 1. *§.* 1. *ff de pœn.*

CRIMEN LÆSÆ MAIESTATIS eſt, vbicunque quis contra principem, vel vrbem aliquid molitur: aut qui profugit ad hoſtes, vel illos iuuat qualicunque cauſſa, ſcilicet armis, cōſilio, vel pecunia: vel qui ſubiectas prouincias nititur facere rebelles: vel ſeditiones aut bella mouet in ciuitate: vel qui prælatū, magiſtratum, vel principem occidit: vel qui cōtra latus eius militat: vel arma fert & occupat contra rempublicam. Et idē dicitur crimen perduellionis, id eſt, hoſtile

ſtile: nã perduelles dicuntur hoſtes. Secus ſi cõmittatur hoc crimen nec contra rempublicã, quia tunc non dicitur perduellionis, ſed ſimpliciter læſæ maieſtatis. Et nota: Non ſubditus crimẽ læſę maieſtatis non cõmittitur. *vt in §. rurſus in le. paſtoralis. de re iud.* vbi rex Siciliæ Robertus, non eo modo ſubfuit Henrico Imperatori, vt crimen læſæ maieſtatis in eum commiſerit.

Crimen maieſtatis eſt illud, quod aduerſus populum Romanum, vel aduerſus ſecuritatem eius committitur, *l. 1. ad l. Iuliam maieſt.* Securitatis ſignificationẽ Accurſium non intellexiſſe, admonuit Budæus, qui inquit: Securitas reip. eſt *ἀσφάλεια*, cum ſcilicet ſtatus reip ita cõpoſitus eſt, vt nulla ex parte periculum imminere videatur, nec ſit metus belli externi, aut inteſtini. Itaque hoc loco ſecuritatem ab Vlpiano Latinæ locutionis libenter obſeruanti, acceptam eſſe.

Crimina legitima ſunt, quorum iudicium lege aliqua iudicióve eſt conſtitutum. *Vlpian. l. 3. §. 1. ff. de crim. ſtell.* Pœna autem ſtellionatus nulla legitima eſt, cùm nec legitimum crimen ſit. ſolent autem ex hoc extra ordinem plecti.

CRIMINALIA iudicia, vide infrà Iudicia.

CRINA, *in l. 21. § 1. ff. de aur. & arg. leg.* lilium rubens, cuius meminit Plin. lib. 21. c. 5. Moſcopulus *περὶ σχεδῶν* Κρίνον *παρθένιον, εἶδος φυτοῦ εὐώδους. εἰσὶ δὲ τὰ λευκὰ, τὰ δὲ μέλανα ὑάκινθοι λέγονται.* Falsò apud Vlpianum legit Oldendorpius, Crinalia. Crina autẽ videtur hic poſuiſſe Pomponius pro vnguento crinino: nam inter vnguenta quæ valetudinis cauſſa ſunt parata, enumerat.

CRITHOLOGIA, *l. 1 C. de frum. Alexand.* cura frumenti ſuſcipiendi & excutiendi: *κριθὴ* enim hordeum eſt. Hinc *κριθολόγος*, cui id muneris imponebatur, qualem & apud Opuntios fuiſſe refert Plutarchus in Hellanicis.

CROCVPHANTIA, in ornamẽtis muliebribus referuntur, *l. 25. de aur. & arg. D.* planè in Lexico beati Germani reticulum *γύργαθος.* & *κροκύφαντος* vertitur. Turneb. hoc vocabulo intelligi vult ornamenta capitis, quæ tota è ſubtegmine ſine vllo ſtamine contexta ſint: vnde & adpellationem ſunt adepta. *κροκύφαντον* enim Grammatici Græci exponũt, quod *διὰ κρόκης ὑφαίνεται*, & ab Atticis *κεκρύφαλον* ſcribunt vocari. Ibidẽ reticula vocantur. Latinum enim Græco. Aliud ſentit Hotom. accipiens Crocyphantia pro ornamentis capitis villoſis, quæ ſub reticulis contexta per eorum plagulas apparent.

CRVDÆ vuæ, maturis opponuntur, *l. ſi ſeruus ſeruum. §. oliuam. ff. ad leg. Aqui.*

CRVRVLES, quod Beroaldus Maior elegans vocabulũ dicit, reponendum idem putat apud Vlpianum *in l. argumento. de aur. & arg. leg.* nam pro eo vulgati Codices habent, Faſciæ crinales, falsò. in Pand. enim Flor. eſt, Crurales. Crurules autem, & Pedules Vlpianus adpellat, à cruribus ſcilicet & pedibus veſtiendis.

CRVSTÆ *Iſidoro lib. 19. Etymolog. ca. 13.* tabulę ſunt marmoreæ. Cruſtæ marmoreæ, *l. 17. quæ tabula. D. de actio. empti. Caßiodo. lib. 1. Variar.* Cruſtę aureæ, *l. 32. D. de aur. & arg.* Cruſta agri, *l. 9. §. Alfenus D. de aur. & argen. leg.* Cruſtæ, *in l. 11. C. Theod. de Scenicis*, ſunt quibus alio admiſtus colori puri rubor muricis inardeſcit. Cruſtas autem & emblemata nominat Cic. vaſorum ornamenta: inter quæ videtur interfuiſſe, quòd cruſtæ tectoria quædam erant, & tanquam bracteę quędam illitæ, & laminæ inductæ, inaurataeq;. Emblemata pretioſiora erant, & operis exquiſitioris, exẽptiliáq; erant, cùm illigata eſſent, vel adfixa. cruſtæ autem, etſi reuelli poterant, tamen firmius hærebãt.

CRVSTVARII, à cruſtis, quarum mẽtio apud Paulum, *in l. pediculis. de aur. & arg. leg.* dicti, quorum artificio vaſa cruſtis illigabantur. Huiuſcemodi cruſtatum meminit Iuuenalis, *Satyra. 5.*

Κρυπταὶ, apud Vlpia. l. 3. §. 5. ff. vti poßid. Planè ſi cœnaculum ex publico aditum habeat, ait Labeo, videri non ab eo ædes poſſideri, qui *κρυπτὰς* poſſideret: ſed ab eo, cuius ædes ſuprà *κρυπτὰς* eſſent. Κρυπτὴ autem eſt locus abditus & concameratus. *Hinc Iuuenalis*: Et ſolitus mediæ cryptam penetrare ſaburræ. Ab Vlpiano verò ſumptum videtur pro crypto porticu, vt & à Vitruuio. In ædibus, inquit, cryptæ, horrea, apothecę. Vocantur autem ab eodem Vlpiano refugia. *l. 13. §. ſed ſi re dini. D. de vſufructu.* Sed neque ei permittetur aditus, poſticáſve vertere, vel refugia aperire.

CVBICVLARIVS, *l. 65. D. de*

leg.3.& l.203.D. de verb.ſigni. ex genere erat ſeruorum, vt ex illis locis conſtat. At in plurimis Codicis locis pro iis ſunuitur, quos ſecretarios ſecretorum vulgò appellamus. Cubiculo præpoſitum Xiphilinus προκοιτον vocat. Cubicularij, id eſt, ſecretarij, *Noue.8.24.26.& 27.* ſunt chartarij, vt ait Iuliani Patritij interpres. Hoc nomen vſurpat *Sueto. in Nerone*: Vt plerique conſulares cubicularios eius cum ſtipa tedáque in prædiis ſuis depre henſos non attigerint. *Sic in Domitiano*: Saturius decurio cubiculariorum.

CVBITVS Nili, *in l.1.C.Theod. de Nili agger.* Incrementa enim exundantis Nili cubitis metiri ſolebant. *Plinius libr. 5.cap.9.*

CVCVMA videtur eſſe genus ædificij, tugurij pauperis, *Ambroſ.Sermo.90.* pro vaſe quodam æreo videtur poſuiſſe. Dij ærei, inquit, ex quibus cucumæ melius fiunt ad vſus hominum. Vnde Cucumellam inter vaſa poſuit Vlpianus, *tit. ſi ſeruitus vend. l.ſi quando.* Secus, inquit, ſi ſiluam ſeuiſſet, in qua labra & crateras, & cucumellas poſitas haberet. Sic ſumitur apud Martianum, *ad l.Cor.de ſic.l.1.§. 1.* Si claui, inquit, percuſſerit, aut cucuma in rixa *Petronius in Arbiter* pro fornace videtur poſuiſſe.

CVCVRBITARE dicitur vaſallus, qui domini vxorem adulterat, vel ad crimen iſtud ſaltem ſolicitat, turpiter tentat, affectat: item filiam, neptem, nurum, aut ſororem eius polluit. *Zaſius de feud.prima.* Barbarica autem videtur origo huius vocabuli, cùm in legibus Langobard. Corbita pro ſtupro vel infamia vſurpetur. Vnde Cucurbitam dicebant, vxoris adulterio infamem, quam etiam Argam nuncupabant, *vt in Lombard.libr. titu.de conuir.* quod tamen à Græco ἀργὸς deductum videtur, quòd qui eiuſmodi contumeliam patitur, ſit iners atque excors. Mariti cucurbitati ſolent duci Pariſiis per ciuitatem ab vxore retrogradi ſuper aſinū, præcone clamante: Qui ſic faciet, ſic accipiet. *Nauiſanus in ſiluaNuptia.*

CVIVSLIBET CONDITIONIS: hæc addita verba in Principis conſtitutione, edicto, decreto, lege, ſeu qua uis alia diſpoſitione, digniſſimos quoſque regulariter comprehendit.

CVLCITÆ, *vt ait Varro li. 4. ling.Lat.* ab inculcando ſic dictæ, quòd in iis ſagum, aut tomentum, aliúdve quid calcabant. At generali nomine vocari poſſunt, omne ſtragulum, in quo aliquid quieſcendi gratia inculcatum ſit. *Paulus l.3.de ſupel.legat.* Culcitæ, toralia imperia, vaſa aquaria, &c. ita enim legendum eſt. Notandum tamen Paulum diſſentire ab Vlpiano in culcitarum explicatione, nec eas comprehendere ſub ſtragulis, ſicut nec ceruicalia & toralia, *tot.tit.de aur.arg.leg.*

CVLLEVS, vter eſt ex corio factus, *Iſidor.li.5.c.27. Etymolog.* capiens viginti amphoras, vel quadraginta vrnas, *vt eſt apud Plinium, li.24.ca.4. & Columellam li. 3.cap.3. Vlpia.de fund.inſtruct. l. quæſitum.* Cuppæ, inquit, & cullei. Item Scæuola, *eodem lib.tit.de annu.legat. l.legatum.* Vini, inquit, falerni: quod domi naſceretur, quotannis binos culleos. Eſt prætcrea Culleus menſura frumentaria tantundem capiens. *Scæuola de pignor.act.l. vltim.* pecuniam ſub pignore culleorum accepit *& vide Sueton.cap.21.Plin.lib.18. cap.31.* Erat item Culleus, ſaccus coriaceus, vel in lino aut cannabe, cui inſuebantur parricidæ, ſimul immiſſa vipera, ſimia, cane, & gallo gallinaceo: atq; ita proiiciebantur in profluentem. *§. alia deinde lex Inſtitut.de publ. iud. l.9.D. de lege Pomp.* Theoph. ἀσκὸν βόειον vocat. *Huius cullei meminit Cicero pro Roſcio Amerino. & l.4. C.Theod. quor. appell.non recip.*

CVLINÆ, (*vt ait Aggenus Vrbicus*) loca ſunt publica inopum funeribus deſtinata.

CVLPA eſt læſio per imprudentiā alteri illata, quæ alioquin humanitùs euitari potuiſſet. Culpa, *inquit Donatus*, eſt eius, qui neſciens aliquem læſit. Inſpiciamus hanc diffinitionem: Culpa cōtingit bifariam, aliâs faciendo aliquid, quod noceat: & hæc retinet nomen culpæ: aliâs non faciendo, vel prætermittendo quicquam, vnde damnum conſequitur. Ea vocatur negligentia, *l.magna negligentia.ff.D.de verbor.ſignifi.* Simile videmus in adoptione, quæ dicitur adrogatio, *l.2. D. de adoptio.* vnde lex ſæpè vocat latam negligētiam, pro lata culpa, *l.tutor qui repertorium.§.competet.ff.de adminiſt. tuto. & Gaius, in l.ſi fideiuſſor. in princip.ff. manda.* diſſoluta enim negligentia, inquit, prope dolū eſt, *l.magna.ff. de verb.*

de verb ſigni. Eleganter diſputat Paul. *in l. ſi ſeruum ſtipulatus. in princip. ff. de verb. obligat.* ſic dicens An culpa (quod ad ſtipulationem attinet) in faciendo accipiẽda ſit, an non faciendo. Itaque lex frequenter promiſcuè vtitur iſtis appellationibus culpæ ac negligentiæ, *Inſt. quib. mod. re contrah. obligat. §. præterea. & ib.* Culpæ autem nomine, *ait Iuſtin.* id eſt, deſidiæ, ac negligentiæ, *l. 1. §. is quoque. ff. de act. & oblig.* Culpa ergo idem eſt quod negligentia ſegnities, deſidia, *l. 72. ff. pro ſoc. l. 5. C. de pericul.* atque ita interpretatur *cap. 1. § præterea. verſic. quod ſi. quæ fuit. princ. cauſ. benefic. amit. in vſib. feud.* tametſi non eſſe negligentiam, ſed eius conſequens quidam putet. Culpa eſt læſio. Læſionem accipimus loco generis: nam & dolus malus, & omnia planè maleficia ad lædendum ſolent deſtinari, ideòque velut res nociuæ ab humana ſocietate reiiciuntur. Niſi enim ſequatur læſio, non conſideratur dolus, *l. ſi quis in pigno. in fin. ff. de pign. act.* ideò quoque læſionis appoſitiſſimè fit mentio in diffinitione, quia in cognitione doli, culpę, periculi diligentiæ, ſemper oportet obſeruare relationem quandam ad alium. Nam & iuſtitia virtus, & iniuſtitia vitium, in hoc maximè diſcernuntur, quòd ſemper ad alium referri volunt, *vt l. Iuſtitia eſt. ff. de iuſti. & iure.* Quare deuiatio vel declinatio non admodum huc pertinent. Additum eſt autem in diffinitione, per imprudentiam illata. Hinc apparet differentia inter culpam & dolum. Culpa enim eſt ex ſegnitie animi, vel ruſticitate, vel inertia, vel ſimplicitate, quę ſemper habent comitem imprudẽtiam, *l. 3. §. vlt. ff. de ſuſpect. tutoribus.* Dolus verò naſcitur ex malitioſa deſtinatione animi, contemnentis omnem honeſtatem atque prudentiam, cum propoſito lædendi. Sequitur. Quæ alioquin humanitùs euitari potuiſſet, vt ſic diſcernatur culpa à caſu fortuito. Culpa enim propter incurioſitatem reprehenſibilis eſt, & obligat lædentem: quia potuiſſet adhibita quadam diligentia prouidere, ne damnũ contingeret. At caſus fortuiti ſupra omnem hominis prouidentiam plerunque incidunt, veluti, mors, fuga, hominis non cuſtoditi, rapina, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, ruinæ naufragia, impetus prædonum, *l. contractus ff. de reg. iur. l. quæ fortuitis. C. de pign. act.* nihil enim hic eſt, quod in homine reprehendatur, cùm ſupra cuiuſlibet prudentiam ſint, & fato potiùs eueniant, *l. cum duobus. §. damna. ff. pro ſocio.* Et propterea, ſi dolus vel culpa præcedens occaſionem det huiuſmodi nocumentis, non cẽſentur caſus fortuiti, *l. capitalium. §. incendiarij. ff. de pœn. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornicarius. ff. ad l. Aqui. l. qui petitorio. §. 1. ff. de rei vendi. l. eum, qui. §. an pater. ff. de furt. Inſtit. quib. mod. re. contra. obliga. § item is, cui.*

Culpa eſt deuiatio à legis diſpoſitione, ſecundum Pet. At ſecundum Bartol. *in l. quod Nerua. ff. depoſ.* Culpa eſt deuiatio ab eo quod bonum eſt, quod per diligentiam hominis potuit prouideri.

Culpæ quinque ſpecies tractant interpretes, videlicet, latiſſimam, latiorem, latam, leuem, & leuiſſimã, *ſecundum Bar. in l. quòd Nerua. ff. depoſi.* ſed certè ex huiuſmodi gradibus maioris aut minoris culpæ, non poſſunt conſtitui diuerſę ſpecies, *iuxta l. ſi. ff. de inſtru. vel inſtru. leg. l. is cui, ff. quemadmodum ſeru. amitta.* Sed nec quidem poſſunt omnes culpæ gradus certis definitionibus explicari, primùm, quia cenſendo magis, quàm diſputando percipiuntur: ideòque commodius viſum eſt Iurecoſſ. omnes culpæ circumſtantias duobus tantùm capitibus complecti. vt aliâs culpa dicatur latior, aliâs leuior, *l. cùm res. §. culpa. ff. d. l. 1.* Culpa latior, eſt læſio tàm reprehenſibilis & iniuſta, vt ſecundum communem ſenſum non poſſit excuſari: vt ſi quis faciendo, aut prætermittendo nõ intelligit, quod omnes intelligunt, *l. cedere diem. § ſi. l. lata culpa. ff. de verbo. ſignif.* aut ſi quis non ad eum modum curet res alienas, quo proprias ſolet, *l. quòd Nerua. ff. depo.* Hic enim tanta eſt fraudis ſuſpicio, vt talis incurioſitas rectè cenſeatur dolo comparanda, vel proxima, vel etiam dolus ipſe. Nam hæ phraſes effectu iuris inſpecto non differunt, *l. 1. §. hæc actio. ff. ſi menſ. falſ. mod. dixe. l. mulier. §. ſed enim ſi quis. ff. ad S. C. Trebel.* quare Vlpia. *in l. 1. §. non autem aliâs. ff. ſi is, qui teſt lib. eſſe iuſſ. erit.* Sed culpa, inquit, dolo proxima dolum repræſentat. Quanquã enim ſecundum rerum naturam ſimilia, nõ propriè ſint eadem res, ciuili tamen ratione ni-

t

hil prohibet alterum prędicari de altero,propter eoſdem ferè iuris effectus. Appellatione enim doli mali regulariter lata culpa continetur,*l* 3.§ *ex hoc edicto*. *ff. naut.caupo.ſtab.* Quia,*inquit*,*Vlpia*.in locato & conducto culpa, in depoſito dolus duntaxat præſtatur, *l.*1.§.*ſi quis ſeruum. ff.depoſiti*. Et hoc fefellit Bart. ſe fruſtrà torquentem *in l.quod Nerua. ff. eod.titul.* quemadmodum arbitri ſententia eſt pronunciatio.Ex his intelligi poteſt definitio Martiani,*l.in actione.ff.de in lit.iuran.* ſed in his omnibus inquirentis,ob dolum ſolum in litem iuratur, non etiam ob culpam, ſcilicet leuiorem. Alioquin ob latiorem iurari,verius eſt, *iuxta l.*2.*C.de in lit.iuran.* Vbi autem dolus pro ipſo facto accipitur,ibi lata culpa,pro dolo,per iuris interpretationem non intelligitur, *l.in lege Cornelia.ff.ad l.Corne.de ſicar.* Pro facto autem accipi,eſt ipſum factum per ſeſe tàm turpe cenſeri, vt puniatur, vt propriè conueniat illius definitioni.Conſtat autem diſtare definitiones doli & culpę.Culpæ latiori adnumerantur ignorantia iuris communis, niſi ob ætatem, ſexum,vel ruſticitatem excuſetur. *l. regula eſt.in princ.& §.ſi quis ius ignorans.ff. de iuris & facti ignò.* Sciant (inquit Paulus)ignorantiam facti, non iuris prodeſſe,nec ſtultis ſolere ſuccurri,ſed erràtib. ſed tum appellatione doli non continetur,*l.ſed etſi leg. §.ſcire autē ff. de pet.here.* Nihil his refragatur *l.à procurat.C.mand.* A procuratore dolum , & omnem culpā præſtari : quaſi vniuerſale , Omnem, de tribus ſaltem accipiendum ſit. *l. Neratius.ff.de verbor.ſign.* nam non ſolùm tres aut quinque, ſed infinitos culpæ gradus ſignificant Imperatores. Summatim de culpa teneri procuratorem , *Vlpia.dicit, in l.ſi procuratorem.§. proinde. ff. mandati.* At culpa leuior,eſt incurioſitas, vel negligentia,quam alij plerunque homines in rebus ſuis ſolent euitare. In eo enim peccatur duntaxat leui culpa,quòd non tam diligens is fuit, ſicut alius quiſpiam circumſpectior fuiſſet,*l. ſi cùm venderet. in fin.& l.ſeq.ff.de pigno.act.l.ſi putator.ff. ad leg.Aqu.* Culpam leuē eſſe,*ait Paulus*, cùm quod diligenter prouideri potuerat,non eſſet prouiſum: aut tum denunciatum eſſet,cùm periculum euitari non poſſet.Dicta eſt autem leuis , non quòd aliquando non grande damnum adferat,ſed quòd nulla planè coniectura colligi poteſt animus mali conſcius. Ideóque defectus ille,licèt non omninò ſemper excuſetur , leuior tamen exiſtimari ſolet,etiamſi magnum ſit damnum, *arg. l hi.ff.de calumniato.* Et quemadmodum in dolo & latiore culpa mens hominis inſpicitur : ita in culpa leuiore ſimplicitatis habetur ratio.Fraudis interpretatio (*inquit Papinianus*) ſemper in iure ciuili, non ex euentu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur. Simplicitatem autem appello generaliter omnem animi ſegnitiem,vel ruſticitatem, vel inertiā, *l.*3.§.*fin.D.de ſuſpect.tut.* Proinde nullum certius eſt argumentum animi ſimplicis,ac minimè mali, vnde culpa proceſſit, quàm ſi in propriis rebus nihilo ſoleat eſſe diligentior, ac fuerit in alienis, *l.mulier.§.ſed ſi.D.ad S.C.Trebel.* Sed ſi,*ait Vlpian.* cùm diſtrahere deberet, non fecit lata culpa,non leui,& rebus ſuis conſueta negligentia , huiuſmodi rei rationem reddet. Quo loco non diſtinguitur duplex lata culpa , vt quidam opinantur,ſed le is culpa deſcribitur.Imperitia quoq; leuiori culpæ adnumeratur, ſi modum non excedat, *l. imperitia.D.de reg.iur. l. idem iuris eſt D.ad leg..Aqu.l.ſi quis id quod.§.doli mali.D.de iuriſ. l.*1.§.*fi. D.de eden.l.*3.§.*vlt.D.de ſuſpect.tut.* Illud & notandum eſt, quòd lex nonnunquā, aut hominum conuentio,vltra innocentiam à culpa,requirit etiam diligentiā, vel cuſtodiam alicuius. Et in hoc diſcerni ſolent huiuſmodi appellationes,vt alia cenſeatur diligentia, vel cuſtodia, quæ nominatim exigitur:alia quæ facit ad materiam culpæ leuioris, *l.*1.§.*ſæpè euenit.D.depoſ.l.contractus.D. de reg.iur. l. cùm res.§.culpa.D.de leg.*1 *l.ſi vt certo. §. nunc videndum eſt.& §.ſeq.D. commod.l. ſi cùm venderet.§.fi.D.de pign.act.l.nauta & caupo. D. naut. caup. ſtab. l.hæredes eius.§. non tantùm.D.famil.erciſc.* Ea enim diligentia vel cuſtodia , quæ ſeorſum & nominatim debetur , ad exactiſſimam boni patrisfamiliâs conſuetudinem exigitur, *vt apparet ex d.§. non tantùm. & euidentius ex l. ſi cùm venderet. §. fin. & l. ſequ.D.de pign.act.* Verba enim Vlpiani, *Venit,& cuſtodia* , Paulus ſic interpretatur, quæ diligens paterfamiliâs in ſuis rebus præſtare ſolet. Ex prædictis omnibus obſeruandum , cùm appellatione

doli

doli mali regulariter comprehendatur latior culpa, conſequens eſt, appellationem culpæ non ad latam, ſed ad leuem culpam pertinere, *l. ſi mora. ff ſolut. matr. l. in venditione. §. de tempore. ff. de rebus iudicis auctorit. poßid.* Culpam enim qui ſimpliciter dicit, de leui loqui intelligendum eum P. Faber ſcribit, *in l. contractus ff. de diuerſ. reg. iur.* quæ à Græcis *ἀμέλεια* appellatur. Eum conſule, de culpæ generibus eruditè diſſerentem. His duobus culpæ capitibus addit Hotomannus tertium, leuiſsimam ſcilicet culpam, de eo, qui ſummam diligentiam deberet, nec eam præſtitit, ſed mediocrem tantùm.

CVM, vocula, licèt coniungat, accipitur tamen pro quamuis, *l. ſi ita. 3. C. quo quiſque cred. lib.* 10. *& l. 6. C. Theo. de appel.* Atque ita coniungendi vim habet, vt tamen non ſemper indiuiduè ac neceſſariò coniungat. Itaque etſi cùm ita legatũ eſt, Titio cũ Seio do lego: vtriſque legatum intelligitur: ſicut vtrunque legatum eſt, cùm fundus cum domo legatus eſt, *l. ſi quis.* 112. *§.* 1. *ff. de leg.* 1. tamen poterit alter ſine altero admitti.

CVM IMPERIO eſſe, *vt ait Feſtus*, dicebatur apud antiquos, cui nominatim à pop. dabatur imperium. Cum poteſtate eſſe dicebatur, de eo, qui à pop. alicui negocio præficiebatur. Sícque hæc videntur diſtincta, *l. 7. & l. 10. ff. de vi publ.*

CVM OMNIBVS quæ domi ſunt, verba hæc quî accipienda ſint, explicat Iuriſcoſ. *in l. Seius. ff. de leg. 2.*

CVM MORERETVR PATER, hanc formulam exponit Vlp. *l. fideicommiſſa. §. ſi filio. ff. de leg. 3.*

CVM OMNI CAVSSA, his verbis vti ſolet Lex, quoties fructus, pertinentia, acceſſiones & reditus, veluti in vnum faſcem colligere vult: quaſi dicat, quicquid cauſſam duxerit proueniendi quouis modo ex re aliqua. vide Inſti. de offic. iud.

CVM POPVLO AGERE (quæ verba ſunt legis XII. Tabul.) eſt rogare populum, quid ſuffragio ſuo vel iubeat, vel vetet: vnde Rogatio, pro lege dicta. Concionem autem habere, eſt verba facere ad pop. ſine vlla rogatione, *Gell. lib. 13. c. 14.*

CVM PATRIBVS autem agere, eſt ad ſenatum referre. *Vide Bud. in Adnota. poſter. ad Pand.*

CVM SACCO ADIRE, *apud Paulum, l. 10. ff. de ſolution.* Quod dicimus in eo hærede, qui fideiuſſori teſtatoris, id quod ante aditam hæreditatem ab eo ſolutum eſt, debere ſtatim ſoluere, cum aliquo ſcilicet temperamento temporis intelligendum eſt. nec enim cum ſacco adire debet. Eſt autem, *vt vult Hotoman.* poſtulare, vt ſibi è veſtigio, atque eodem temporis puncto pecunia ſoluatur. Saccum autem Aſconius interpretatur manticam quandam, ad maioris ſummæ continendas pecunias. *Alciatus Parerg. libr. 2. capit. 8.* hæc verba ad hæredem refert. De eodem exiſtimo interpretandum, quod ſcribitur Luc. 22. Quando miſi vos ſine ſacculo?

CVMVLATIO, eſt ius perſequendi, multis actionibus in vno atque eodem iudicio editis. Quemadmodum enim cumulus debiti, vocatur coadunatio multarum ſummarum: ita cumulus actionum eſt editio plurium actionum, *l. maiorem. & l. ſequ. §. cumulum. ff. de pactis.* Eſt autem Cumulatio actionum, ſicut etiam reconuentio, cum præiudiciis, & toto iudiciorum proceſſu, introducta propter compendium litigandi, ſcilicet, vt apud eundem iudicem, eodémque tempore ſimul diſceptentur ea, quæ alioquin multiplicatis ſumptibus & moleſtiis ſeorſum expedienda forent. Et ideò commentatores rectè dicunt: Cumulationem permitti ſemper, niſi fuerit nominatim prohibita in iure, *l. ſi idem cum eodem. ff. de iuriſdictio. omn.*

CVNCTI *l. cunctos. C. de ſumm. Trin. & fid. Cath.* verbum omnes quidem ſignificat: ſed de coniunctis, & congregatis: Omnes verò, etiamſi in diuerſis locis ſunt.

CVNEI peditum ſunt globi, vt vexillationes equitum turmæ: atque hæc verba diſtinguenda ſunt *in l. 1. Cod. Theodoſ. de bonis milit. Vegetius libro 3. cap. 19.* Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primò

anguſtior deinde latior procedit, & aduerſariorum ordines rumpit.

VNICVLVS, pro canali, *in l. Proculus. ff. de damn. infect., l. ſupra iter. de aqu. plu. arc. Vlpian. in l. Seruius autem. de riuis*, Cuniculum vocat foramen ſub terra occultum. Feſtus protulit genere neutro, *lib.* 3.

CVPÆ ſunt vaſa vinaria, in quibus muſta coquuntur, & deferuntur, (quæ quibuſdam impropriè & ineptè Vegetes appellantur,) *l.* 15. §. 4. *ff. de vſufruct. l. Lucius. ff. de leg.* 3. Veteres gloſſæ, βύτλεις μεγάλας exponunt.

CVPIDOS pro amantibus poſuit Iuriſconſultus, *lege prima. in fin. ff. de ædilit. edict.*

CVRA, à cultura, ſeparatur, *§. ſi quis à non domino. Inſtit. de rer. diuiſ.* Nam & oues, & pecorum fructus curari dicuntur, *l.* 60. *in fi. ff. de le.* 3. *l.* 7. *§. non ſolùm ff. ſolut. mat.* Item arbores, *l.* 3. *ff. de impen. in reb. dot.*

Cura epiſtolarum inter officia præf. vrb. ponitur, *l. fin. C. eod. vbi corruptè perſonarum legitur.*

CVRARE, pro ægrotis mederi, *l.* 11. *§. pen. ff. ad exhib.* Curare negocia, pro gerere, *l.* 14. *§.* 1. *ff. comm. diui.*

Curare, pro incruſtare, *l.* 27. *§. vlt. ff. ad leg. Aqu.* Item ſi rectori locaueris laccũ vino plenum curandum, & ille eum pertudit, vt vinum ſit effuſum. Græci exponunt partim ἐπὶ τοῦ φιλοκολλῆσαι, aliis ἐπὶ τοῦ ἀναχέισαι τοὺς πλευρὰς αὐτοῦ: alij verbum de verbo, ἐπὶ τοῦ φροντίσαι.

CVRATIO, & Curatela, munus eſt eius bona adminiſtrandi, qui ſuis bonis non poteſt præeſſe, vel ob ætatem, vel mentis corporíſve vitium: atque hoc differt à tutela, quòd hæc ſit poteſtas in capite libero, id eſt, in perſona pupilli: Curatio verò, niſi illa furioſi ſit, rei & cauſſæ datur. Tutor inuito & ignorãti datur: Curator inuito adoleſcenti non datur. Tutela anno 14. finitur: Curatio anno 25. Hinc

Curationis iudicium, *l.* 11. *ff. de auct. tuto.* ſeu actio adminiſtratæ curæ, *l.* 4. *C. de tranſact.*

Curationem reſtituere eadem forma quæ & tutelam dixit Paulus, *l.* 32. *ff. de minorib.* id eſt, curæ adminiſtratæ rationem reddere. Hinc

CVRATORES, qui multiplicis generis in libris noſtris memorantur. Sunt enim adoleſcentium, furioſorum, prodigorum, mutorum, ſurdorum, dementium, fatuorum, debiliúmque perſonarum, & eorum, qui rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt. *ff. & C. de curat. furioſ. & Inſt. de curat. l.* 1. *§. vlt. & l.* 2. 3. 4. *&* 5. *ff. de poſtul.* Atque horum alius eſt legitimus, alius honorarius: legitimus ſcilicet, qui datur iis, quibus lex XII. Tabul. iubet, ſcilicet furioſis, & prodigis: honorarius, qui à Prætore datur puberibus, mutis & ſurdis.

Curator ventri datus, *l.* 1. *§. quoties, & §. ſequ. ff. de vent. in poſſ. mitten. & alibi ſæpiſſimè.* Curator bonorum, qui ad diſtrahenda, vel gerenda bona abſentis commiſſus eſt, vel eius, cui hæres non extat, vel qui apud hoſtes eſt, *ff. de curat. bon.* Græcè curatores, ἐπιμεληταὶ vocantur. *l.* 46. *§.* 1. *ff de admin. tuto.* Curatores operum, *l.* 7. *ff. de offi. proconſ. l.* 2. *§.* 1. *ff. de oper. publi.* quibus ſcilicet extruendorum reficiendorúmve ædificiorum cura mãdatur, *l.* 1. *§. hi quoque. & l. vlti. ff. de mun. & honorib.* Curatores corporum, *l. penultim. in fin. ff. de colleg.* Curator municipum, *l.* 5. *§. hæc verba. ff. quod vi, aut clàm.*

Curator reipublicæ, *l. fina. C. de offic. adſeſſ. l.* 37. *ff. de pact.* Vlpianus librum ſingularem ſcripſit de offic. cur. reip. qui & curator ciuitatis dicitur, Græcè λογιστὴς, *vt eſt in l.* 3. *C. de mod. mult.* Erat autem magiſtratus municipalis ex decurionib. creatus (*l. vlt. ff de adminiſt. rer.*) qui pecuniæ publicæ adminiſtrandæ, vectigalibus locandis, operibus locíſque publicis curandis præerat, *vt conſtat ex l.* 2. *§.* 4. *& l.* 3. *& l. vlt. ff. de adminiſtrat. rer. & l. vlt. §. qui annonam. ff. de mun. & hono. & l.* 46. *ff. de dam. infect & l.* 3. *§.* 3. *ff. quod vi, aut clàm.* Curator Cæſaris, pro procuratore, *l. fin. ff. de offi. procura. Caeſ. l.* 5. *ff de iure fiſc.* Curatores frumenti & olei emendi, quos σιτώνας, & ἐλαιώνας appellãt, *l. fi. ff. de mun. & honor.* Curator Kalendarij, *l. fi. §. item reſcripſerunt. ff de admini. rer. ad ciuit. perti. l.* 1. *C. Theod. de curat. Kalend.* Curator diuinæ vel dominicæ domus, *l. fi. C. de quadr. præſcri. Nouell. Iuſtin. conſtit.*

CVRAX, diligens & ſolicitus, *l.* 18. *ff. de ædil. edicto*, Si conſtantem, aut laborioſum, aut curacem, vigilacem eſſe. &c.

CVRA-

CVRAGENDARII, vide infrà Curioſi.

CVRCVMA, *in lib.11.Cod.tit.nul.lic. in fren.& equ.* eſt(vt refert Cuiac.Obſer. lib.11.c.20. ex Chaldaico lexico) ſandalium. Sed acquieſco, inquit, Heſychio magis, qui camum, quod genus eſt ornamenti equeſtris, vilius freno, freni tamen vel oreæ vice, Curcumam interpretatur, his verbis: *ἐν κημῷ, ἐν κουρκούμῳ.*

CVRIA propriè & reſtrictè quid ſit, vide Curtis. At olim appellata eſt pars populi ex diuiſione Romuli, qui prius Romanum populum in triginta partes propterea diſtribuit, vt per eas cõmodè rogaret ſententias ſingulorum, ſicque reipublicæ curam talibus ſententiis expediret. Vnde vides, curam dediſſe honeſtiſsimam appellationem curiæ: quia partes populi dicentes ſententias de ſalute reipublicæ, appellabantur Curiæ. & inde Curiatæ leges, *l.2.in princ. De de origi.iur.* Nec verò ſine magna ratione Pomponius curias à cura dictas admonet. Siquidem cura, ſolicitudo eſt, & anxietas animi, quaſi cor edens: & profectò tali conatu atque diligentia rempublicam iuuare oportet. Curia autem, aliàs ſignificat ordines hominũ, qui curant, *vt in d l.2.* aliàs locum, in quo curabantur res diuinæ, vel humanæ. Nam & curia ſacerdotũ, & curia Senatus erat, ſicut Hoſtilia, Pompeia, Iulia, Inde Curiales, ſeu curiones, ad curiam pertinentes. Curius maximus, cuius auctoritate curiones regebantur. Curiata lex, à curiatis comitiis. Curionatus, ipſe magiſtratus. Iſta enim omnia ſignificantiſſimam habent deriuationem à cura ſcilicet, quæ ad publicam vtilitatem pertinet. Hoc tempore dicimus curiam Romani Pontificis, Imperatoris, aliorũmque Principum, quòd ibi frequentiam hominum verſari videmus. Cæterùm vim & poteſtatem verbi, hoc eſt, rem ipſam quam ſignificat, nemo animaduertit: & propterea curiarum maieſtas in leuiſsimos vſus paulatim eſt perducta, *C.ſi curialis relicta ciuitate, rus habitare maluerit.* Curia etiam in municipiis & coloniis ſumitur pro loco, in quo conſilium publicum habebatur, *l.3.D. quod cuiuſque vniuerſ.l.communium. 9. C.de natu liber*

CVRIALES, qui curiis adſcripti erant, qui etiam decuriones appellantur. *l.pen.C.de exact.trib.lib.* 10.*l.*12.*&* 18.*C.de epiſco.& cleri.* De curialibus vrbis Romæ, vide in dictione Decuriales.

CVRIATÆ leges, hoc eſt, curiatim latæ. Conuocato enim per triginta curias populo, ſingulíſque curiis, velut in ſepta ſegregatis (id enim commodius videbatur, ad euitandam multitudinis confuſionem) ſententiæ rogabantur, ad probandas vel improbandas leges, quæ ferendæ fuiſſent. Eæ de imperio magiſtratus ferebantur, atque de aliis nonnullis rebus. Eodem modo curiata comitia nuncupabantur, à coeundo, quòd omnes populi curiæ & partes coirent.

CVRIONES, ij erant, qui pro curiis ſacrificabant, qui & triginta erant, quot etiam ſunt curiæ. Dionyſius: *Ἀπέδωκε δὲ μίαν ἱερουργιῶν διάταξιν τοῖς τριάκοντα κουρίωσιν, οὓς ἔφην τὰ κοινὰ θύειν ὑπὲρ τῶν φρατριῶν ἱερά.* Illis autem in ſacrificiis vnà epulabantur Curiales magna cum hilaritate. Atque hinc fortaſſe *Cicero libro primo de Oratore*: Vt dies inter eos curiæ fuiſſe videretur, conuiuium Tuſculani, quod de die Senatus interpretantur. Curiones ludis publicis epiſtolas hiſtrionum, comœdorum, tragœdorum legebant, cùm quid à populo, à principe, aut à ludorum domino peterent. Proinde ita ſcripſit *Martialis*: Video quare Tragœdi epiſtolam accipiant, quibus pro ſe loqui non licet. Epigrãmata Curione non egent, & contenta ſunt ſua, id eſt, maledica, lingua, &c. Hi etiam *à Varrone libr. 6. de ling. Latin.* Cuſiones dicuntur.

CVRIOSI, qui & Curagendarij appellantur, ſunt ex agentibus in rebus, *vt conſtat ex l.1.C.de offic.mag.offic.* His committebantur curæ publici curſus, & quidem ſolæ, vt tamen & miſsi per regiones, prouincias, littora, portus commonitoriis & mandatis inſtructi à magiſtro officiorũ, in eos, qui quid circa curſum publicum admiſerint, diligenter inquirant, rem deferãt ſine inſcriptione Horum autem alij erant in comitatu, alij per diuerſas prouincias. *Vide tit.lib.12.C. de curioſ.* Apud Suidam in vita diui Ioannis Chryſoſtomi fit mentio horum his verbis: *ἑλκυσθεὶς ὑπὸ τοῦ κουριόσσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει.*

CVRMI, ex maceratis & coactis hor-

dei frugibus potus, *Vlpia.in l.ſi quis.D.de tritic.& vin.leg.* Igitur & acetum, ait, quod vini numero paterfamiliâs habuit, & zythum & curmi, & cætera, quæ pro hominum affectione æquè atque vſu numero vini habebuntur. Zythum ab hoc differt tantùm in modo apparatus. Quinimò crediderim antiquis Curmi aliud nihil fuiſſe, quàm Germanis, Polonis, Gallis ceruiſiam.

Κουροτροφεῖον, domus alendis pueris deſtinata, *l.illud.16.C.de ſacr.ſanct.eccleſ.* κοῦρος enim puerum ſignificat. Differt à βρεφοτροφείῳ. in hoc enim infantes, recétéſque partus, aut expoſiti, aut parentibus egentibus natu alebantur: in illo pueri grandiuſculi, qui labore ſuo victũ ſibi necdum parare poterant.

CVRSVS vehicularis, *l.1.& vlt.D.de muner.& hon.* Curſus publicus, *l.4.C.de offic.præſid.* δημοσίαν ὁδὸν Græci appellant, eſtque via, qua literæ Principis, tũ alia ad eius vſus neceſſaria feruntur plerumque, & aguntur, *ſub Rub. C. de curſ. public.*

CVRSORES, veredarij. Sunt etiã Curſores equitum apud Mauricium, qui ante agmen & aciem excurrunt, hoſtéſque verſos in fugam perſequuntur.

CVRSVALES equi, *Caſſiod.lib.4. Varro. Epiſtol. ad Godiſcaleum. l. 9. C.Th. de legatis & dec.legib.* quibus ſcilicet in cauſſa Principis vtebantur.

CVRTIS, idem quod Curia. Hinc *lib.feud.2.tit.51.§.1.* Quidam Capitaneus in quadam curte ſua beneficium dedit militibus, & poſtea eandem curiam vendidit. Curia autem propriè ac reſtrictè eſt area, muro circundata, in qua ædificium inſulæ modo poſitum eſt: vt in diplomate Ludouici apud Ioannem Auentinum: Ludouicus diuina fauente gratia Rex Baioariorum, Gotzbaldo perpetuo dono in villa Engolſtat duas eccleſias, curtim dominicatam cum ædificiis deſuper poſitis. Hinc Curtis pro Prætorio, ſiue ampla & magnifica domo frequenter vſurpatur, quam Gallicè dicimus, *La maiſon Seigneuriale. Helmoldus in hiſt.Slà. lib.2.cap.32.* Miſſi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc fortè conſiſtebāt in corte Regia, &c. Latius tamen hoc nomen vſurpatur, pro territorio & finibus eius domini, cui vaſalli ſubſunt: vnde feuda in curte, & hinc Pares curiæ, & Pares curtis paſſim in libris Iuriſc. promiſcuè appellantur. Differunt autem curtis, ſeu curia, & domus. Domus enim eſt ædificium, in quo dominus habitat, quod Iuriſconſultorum ſermone Prætorium appellatur. Cuius verò idem quod Romanis cohors. In villa (*inquit Varro*) cohors eſt, ex eo dicta, quod circa eum locum pecus coercentur. Vnde cohortales aues, quæ in villatica cohorte aluntur, cuiuſmodi ſunt gallinæ: vt de vulpe in Faſt.Ouid.

Abſtulerat multas illa cohortis aues.

Lingua noſtra dicimus, *Baſſe court.* Veriſimile eſt autem, Patronos in cohorte locum habuiſſe iuriſdictioni, & cauſſis cognoſcendis deſignatum. Etſi autem curtis & domus ita differant, vt cohors & villa: tamen vt ſæpè ex potiore parte res appellantur, ſæpenumero curtis pro domus parte numeratur, *vt in legibus Baioar.tit.14.* Si quis intra curtem ducis aliquid inuolauerit, quia domus Ducis publica eſt, &c. Hinc feudum in curte dicitur, & feudum extra curtem, *lib.feud. 1.tit.5.§.5.& lib.2.tit.51.§.2.* Et pares curtis aut curię, aut domus pro iiſdem nuncupantur, *lib.1 tit.10.*

CVRVLES Ædiles dicti à curuli ſella. Erat enim curule, vel curulis, ſedes ex ebore, qua maiores magiſtratus vtebantur in curru, quo honoris gratia in curiam vehi ſolebant. *De his ædilibus eſt tit.D.de ædil.edict.*

CVSTODES, obſeruatores, qui actiones notant, & animaduertunt, *l.3. D.de admin.tut.* vt Iuriſconſ de honorariis tutoribus loquitur. Cuſtodes enim propriè iuuenum erant, vt ex Cic. Seruius notat, quibus in militiam euntibus cuſtos dabatur. Hoc enim verbo in eo ſignificatu vtitur Virgilius, lib.5.

Cuſtodem ad ſeſe comitemque impubis Iuli,
Epytiden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem.

CVSTOS Eccleſiæ dicitur is, cui ea, quæ eccleſiæ competunt, cuſtodienda traduntur & committuntur, *text.in c.1.de offic.cuſto.vbi & in c.2.extra eod.* exponitur qualénam ſit eius officium, & munus.

CVSTODES TABVLARVM, ij erant, qui dum tribus vel cẽturiæ ſuffragia ferebant, & dum ſuffragia dirimebantur,

mebantur, dum ſortitio fiebat, ne quid fraudis fieret, obſeruabant, quíque numerum ſuffragiorum & punctorum annotabant, qui & ad tabulam poni dicebantur. *Cic. in Piſon.* Vos rogatores, vos diſtributores, vos cuſtodes fuiſſe tabellarum.

CVSTODIA, idem ſignificare videtur, quod vincula: prior tamen vox nonniſi publicam cuſtodiam complectitur, poſterior & publicam & priuatam, *l. vinculorum. de verb. ſignific. l. Sic l. 9. D. quib. ex cauſ. maior. in l. ad Commentarienſem. C. de cuſto. reo.* Sed & cuſtodia non rarò pro ipſo in carcerem coniecto vſurpatur, *vt l. 12. D. de publ. iudic. & apud Tranquill. in Tiberio, & Tertullianum in Apologetic. cap.* 44. Hinc etiam Seneca: Quemadmodum eadem catena & cuſtodiam & militem copulat. Mirum igitur hæc cur ſcribat Seruius: Nam vt hi qui cuſtodiuntur, cuſtodia dicantur, vſurpatum eſt, vnde malè in vſu cuſtodiæ audiuntur. *Hæc ille.* Sed cuſtodias à magiſtratu audiri, elegantiſſimè dici, ex eo, quem citauimus Senecæ loco, eſt manifeſtum. Poteſt etiam Cuſtodia de militibus intelligi, qui in carcerem detruſos cuſtodiebant. *titu. D. de cuſtod. & exhib. reor.* ſic enim Suidas: Cuſtodia, τὸ τῶν δεσμωτηρίων ἐπιχειμένων στράτευμα.

CVSTODIRE diligenter, pro vincire accipiendum, *in lege prima, D. de fugit.* Porrò ad cuſtodiendi rationem, quam Doctores obſcurè tractant, pertinet rem conſeruare ſumptibus. *l. Iulianus. §. præterea. D. de actio. empt. l. domum. C. de rei vendicatio.*

Κυβιστητῆρες, Græcis vrinatores, hoc eſt, natantes ſub aquis ſunt, qui ſe ſub aquas capite mergunt, à κυβιστᾶν, quod in caput ferri, deuoluíque ſignificat.

CYMBIVM, poculi quoddam genus ad ſimilitudinem nauis cymbæ factum. *Paulus de auro & arg. leg. l. pediculis. vide Plinium lib. 37. c.* 8.

CYDONIVM, Latinis Cotoneum dictum, *vt ſcribit Plinius, & Macrobius, li. Satur. 7. c. 7. Vlp. l. 9. D. de trit. vino.* Cydonium vinum vocat ex malis cotoneis confectum. *huius Dioſcorides libr. 5. meminit.*

CYLINDRI, *in l. 34. §. fin. D. de aur. & arg. leg.* oblongi lapilli & teretes cylindrorum inſtar, ad ornatum mulierum pertinentes. *Horum meminit Tertul. libr. de habit. mulier. & Plin. libr. 37. capit. 5.*

CYNVS I. C. Piſtorij natus, Diui Muxellani auditor. Floruit Bononiæ circiter annum 1320. elegantes in ius Ciuile Commentarios, qui etiamnum extant, poſteritati tranſmiſit.

D

D LITERA, *in fin. præfa. Inſt.* ſignificat Datum. Sed & decimo, *vt admon. P. Victorius in Cicero.* & dedico in antiquis inſcriptionibus, quæ in lapidibus hodie Lugduni viſuntur, S. A. D. ſub aſcia dedicauit.

DACIÆ prouinciæ, quæ nunc Vualachia poſt Mœſias, fit mentio *in l. fin. ad fin. C. de diuerſ. offic. & appar.* Hæc ſub Gallieno Imp. amiſſa eſt, & pòſt à Gothis Scādia dicta, & è Germanici Oceani remotiſſimis Inſulis egreſſis, occupata. Eſt autem longè ab ea, quam non rectè hodie Daciam vocant: cùm ſit Dania appellanda, vulgò dicta *Dannemarc*, ad Cimbricam Cherſoneſum. Imp. eam diuidit in Mediterraneam & Ripenſem, *in Auth. de Eccleſ. tit. §.* 1. Daciæ autem prouinciæ quinque referuntur, Dacia mediterranea, Dacia Ripenſis, Mœſia prima, Dardania, Præualitana, & pars Macedoniæ Salutaris.

DACTYLIOTHECA, anulorum cauſſa paratam thecam ſignificat, *l. 67. de furt.* Porrò theca capſula eſt.

Δαὴρ Grȩcis eſt mariti frater, Latinis Leuir: quod & Alciatus probat. At mariti ſoror, Galos, à nobis, vt Rhodiginus ait, Glos dici poteſt. Item Alciatus, quin & alij, obſeruarunt, haud rectè ab Accurſio, Lȩuirum vxoris fratrem, quaſi læuum virum, acceptum: cùm Leuir ſolùm ſit mariti frater, *l. Iuriſconſultus. & l. non facile. D. de gradi. & affin.*

DALMATICA eſt veſtis, qua modò vtuntur omnes diaconi ex conſuetudine in ſolennitatibus, *vt 70. diſt. de*

ieiunio. Antiquitùs tamen ſine conceſſione Papæ, nec Epiſcopis, nec Diaconis licebat vti hac veſte, *diſtinct.* 23. *cap. omnis filius.*

DAMIVRGI, apud Liuium videtur eſſe, *auctore Heſychio,* qui publica negocia, réſque ciuitatis adminiſtrant: apud Dorienſes ſic dicti pro Demiurgi, qui iidem erant, qui ab Athenienſibus Demarchi vocantur, id eſt, tribuni.

DAMNO, præter notam ſignificationem, etiam eſt obligo. *de diuort. l. ſi filius.* Damnandum, inquit, eum quanti mulier litem iurauerit. *Item de lega.* 1. *l. cùm filio.* Hæredem, inquit, mihi dare damnauerit. Hinc damnatus pro obligatus legitur. Damnare autem, & reprobare differunt. Nam damnare, eſt rem ſine remedio ſubleuandi tormentis ſeu ignominiæ ſententialiter deputare: reprobare verò eſt rem rationibus euidentibus ream facere. Iſtam differentiam aſſignat. *Pan. in cap. damnamus in* 1. *notab. de ſum. trin. & fid. catholi.*

Damnari indicta cauſa dicuntur, qui ad iudicem vocati non affuerunt, abſentéſque ſententiam paſſi ſunt. *Vide Budæum in annot. poſter.* Damnare multæ Budæo in Forenſibus, eſt condemnare ad multam.

DAMNATVS hæres dicitur, à quo ita per damnationis formulam legatum eſt, DAMNAS ESTO, *l.* 7. §. 1. *D. de annuis leg. Vlpi. in Epito. tit.* 24.

Damnatum accipimus, qui non prouocauit: cæterùm ſi prouocet, nondum damnatus videtur. Damnatus enim ille eſt, in quo damnatio tenuit, *l.* 2. §. *fi. D. de pœnis.*

DAMNATIO, & damnum, ab ademptione, & quaſi deminutione patrimonij dicta ſunt, *l.* 3. *D. de damn. infect.*

DAMNAS, apud Iuriſcoſſ. vox peculiaris. *Marcell. in l.* damnas eſto. *de vſufr. leg.* id eſt, damnatus, per ſyncopé. Alij tamen damnes legunt, ea ratione, qua & copes dicitur copioſus. Sed Alciat. veterem lectionem magis probat, quæ & verior eſt, atque ita habét Pand. Flor. Huc non reſpiciens Nebriſ. monuit pro hac voce vbique reponendum, damnatus. Meminit & eius vocis (*vt atteſtatur Alcia. c.* 1. *lib. Parer.*) Agrecius Grammaticus, Iuriſcoſ. verbum illud eſſe aſſerens. Ea voce vtebantur veteres, cùm quaſi pœnæ cauſſa quem damnabant, *vt in Senatuſconſulto, cuius commemi nit I. Frontinus, lib.* 2. *de aqua duc.* Siquis aduerſus ea commiſiſſet, in ſingulas res in dena millia damnas eſſet. *Item in lege Manilia:* Reficere, reſtituere damnas eſto. *& vide M. Fabium, lib.* 7. *cap. pen.* Hinc Damnas eſto dicebat teſtator, cùm hæredem dare alicui damnabat. quod legatum propterea damnationis appellatur ab Vlpiano, *c. Inſtit.* 24. *& Caio. lib. Inſtit.* 2. *cap.* 3. *& paſsim. in Pand.*

DAMNVM, *inquit Varro lib.* 4. *de ling. Lat.* à demptione, cùm minus re factum, quàm quanti conſtat.

Damnum propriè is accipit, cuius ædium luminibus officitur, *l.* 25. *D. de damn. infect.* Damnorum appellatione an veniant impenſę, *vide Cano. & text. in ca. in noſtra. de iniuriis. extrà.* Damnum pœnam ſignificat, *l. ſi pro fure. D. de condict. furt.* Damnum iniuria datum lege Aquilia dicitur, quod cum damno iniuriam attulerit, *l.* 49. *D. ad leg. Aqu.* vel *vt ait Iuſtinianus,* damnum culpa facientis datum. *Inſti. de iniur.* &, *vt Theophilus interpretatur,* ζημίαν ἀδίκως γενομένην. Eodem ſenſu, Damnum iniuriæ, *l.* 1. *D. ad leg. Aquil.* Vnde, Damni iniuriæ actio, Et, Damni iniuria agi, teneri, *paſsim in libr. Digeſto.* Damnum verò in ſocietate non intelligitur, niſi omni lucro deducto, *l.* 30. *pro ſocio. D.*

Damnum diuiditur in iniuriam & pauperiem, *l.* 1. *ff. ſi quad. paup. fec. dic.* Hinc Damnum ſine iniuria facientis datum, vocatur pauperies, *l* 1. *in princ. ff. eod. titu.* Sic Damni ſpecies eſt intertritura, & intertrimentum. Nam ea quæ trita ſunt inter ſe, deminui quoque ſolent, & minoris eſſe precij, *l. vltim. D. de pign. act.* Damnum quod quis ſua culpa ſentit, ſibi debet non aliis imputari. *De reg. iur. lib.* 6. *l. quod quis ex ſua culpa. D. eodem titu.* Damnum videtur eſſe poſſeſſori, quòd ſibi non proſpexerit cautione, *l. quòd ſi poſſeſſor. D. de petitio hæredit.*

Damnum infectum, eſt damnum nondum factum, quod tamen futurum veremur, *l.* 2. *ff. de damno infecto,* vt cùm ædificium alicuius ruinam minatur ædificio vel prædio alterius vicini: tunc enim ædificij iſtius, vel prædij dominus à domino ædificij ruinam minatis petere poteſt, vt ſibi caueat nomine damni

infecti:

infecti: quę ſtipulatio continebit totum intereſſe illius vicini. *D. eodem titu. l. ſtipulatione & l. ſed etſi conditione. & l. damni infecti.* Et Damnum pateris, quando re bus tuis aliquid decreſcit, non quando accreſcit. Quando autem lucrum amittis, damnum non pateris. Etiam quoddam damnum, ſiue intereſſe eſt circa rem, vt ſi ſubtraxiſti mihi inſtrumenta, quibus poſſeſſio firmatur, teneris mihi ad damnum, quod cótingit propter ablationem inſtrumentorum. Et quoddam damnum eſt extra rem, *vide l vnic. C. de ſenten.* quę pro eo quod intereſt. Damna fatalia dicuntur, quæ imprudentibus accidunt, ad quæ præſtanda non cogimur, *l. cum duobus. §. damna. D. pro ſocio.*

Damni infecti promittere, & mitti in ædes. his formulis ſub auditur cauſſa, *l. 15. §. ſi damni. D. ex quib. cauſ. maior. & apud M. Ciceronem in Topic.* Eſt autem damni infecti promiſſio, quoties quis promittit, ſi quod damnum vitio ſuo contigerit, ſua reſtitutione eſſe penſandum: *vt ibidem annotat Boetius.*

ſine Damno, id eſt, ſine deminutione, &, *vt Theophilus explicat, διχα πάσης ζημίας, in §. at ex contrario. Inſtit. quib. alien. licet. l. 25. de adminiſtra. tut. C. at in l. 25. §. ſeruum. D. de fideicom. lib.* citra damnum voluntatis, id eſt, ſine offenſa voluntatis teſtatoris.

Damnum decidere, pro ſoluere, præſtare. ſarcire damnum, *l. ſi ſeruus communis. §. his etiam. & §. quod verò. ff. de furt.*

Damnum dediſſe videtur, qui cauſſam damni dandi præbuit, *l 4. §. pen ff. vi. bon. rapt.* Damnum facere, dare. *l. 151. ff. de diuerſ. reg. iur.*

Damnum is dat, qui iubet dare, *l. 169. ff. de diuerſ. regu. iur.* Damnum nemo facit, niſi qui id fecit, quod facere ius non habet. *ff. eod. tit l. 169.*

Δανείζεσθαι, *l. 34. §. 1. D. pignoribus.* id eſt, mutuò accipere, Δανειστάμενος παρὰ σοῦ δηνάρια πεντακόσια, παρεκάλεσά σε, &c. Abs te quingentos denarios mutuatus, vocaui te.

DAPHNE, lucus ſuburbanus Antiochiæ cupreſſis obſitus. *Niceph. libr. 10. Eccleſ. Hiſto. cap. 28. Sozomenus lib. 5. cuius mentio fit in titu. de cupreſ. ex luco. Daphnenſ. lib. 11. C. & apud Lamprid. in Alexand.*

DARDANARIVS, qui & Ceplaſiarius dicitur, à Græcis παντοπώλης, παντοπράτης, ἢ παντοπώλης, annonæ & aliarum mercium acerbiſſimus venditor, & vexator, id eſt, qui annonam incendit, & excandefacit, *vt loquitur Varro.* vel, *vt Cicero ad Atticum, lib. 5. cap. 21.* qui frumentum comprimit. *Vlp. de extraord. crim. l. annonam.* Annonam vexare Dardanarij ſolet *Item de pœnis. l. in Dardanarios.* Alciatus inter eas dictiones numerat, quę aliis in auctoribus nuſquam eo ſenſu reperiuntur, *l. 4. de verb. ſig.* Iul. Pollux αὐτοπωλητὰς appellari ſcribit. Atque hoc genere hominum etſi nihil fraudulentius, nihil iniquius fuit, & ideò variis Conſtitutionibus fraudes, calliditates, ſtellionatus eorum coercentur: nō etiam genus omne improbatur negociationis huiuſmodi: nam & vrbe aliquando eiecti cùm fuiſſent, reuocati ſunt Nou. Valentin, *De pantopol. ad vrb. Roma. reuoc.* De iis Nazianzenus in funebri orat. Baſilij Magni, his verbis: τηρεῖσθαι τοὺς καιροὺς, καὶ καπηλεύειν τῆς ἐνδείας, καὶ χωρηγεῖσθαι τὰς συμφοράς. Dardanij autem contumelioſè dici videntur à Dardano, quem magnum fuiſſe conſtat ex Apuleio, qui eum inter inſignes magos nominat. Creditum eſt enim maleficiis, & venenis magicis annonam auerti in eorum horrea, & in metiendo menſuram imminui, eiúſque modo ſubtrahi. Hinc Dardaniæ artes Columellæ, id eſt, magicę:

At ſi nulla valet medicina repellere peſtē,
Dardaniæ veniant artes.

DARE propriè eſt, cùm dominium transfertur, *§. ſic itaque. Inſtit. de act. l. vbi autem. §. ſi ff. de verb. obli.* Aliàs Dare, id eſt, credere, *l. vlt. ff. commu. præd. & l. ſi vnus. §. fin. ff. de ſeruit. ruſtic.* Dat qui permutat, vel compenſat, *l. dediſſe. ff. de verbor. ſignif.* Dare, pro damnare ad beſtias, in metallum, exilium, *l. 8. §. ſeruos. l. 17. 23. 28. & 34. ff. de pœn. & apud Firmic. libro 3. Matheſ. capit. 5.* Dare, adſignare, *l. quæ pater. ff. famil. erciſc.* Dare, hoc eſt, ſoluere, *l. creditor. §. cùm de ſorte. D. de ſolu.* Dare nuptui, collocarē in matrimonium, *Inſti. de leg. §. legari.* Dare, eſt delegare, *l. ſi ita. D. de offic. præſid.* Dare intelligendus eſt qui remittit, *l. generaliter. ff. de calumni.* Dare, id eſt, dare velle, *l. ſtipulatus ſum Damam. ff de verb. oblig.*

DARE, FACERE, formula ve-

tus actionis in perſonam, qua id quod debebatur, peti ſolebat, quod in dando, & faciendo conſiſtebat, *l. vlt. D. com.*

DARI, FIERI, *l.* 13. *D. de inoffic. teſt. & alias.*

DARE, FACERE PRÆSTARE, *l.* 13. §. *idem Iulianus. D. de actio. empt.*

DARE, PRÆSTARE, *l.* 40. §. *Pamphilo. de ſtatu lib.* quod te mihi DARE, facere oportere, verba, licèt coniuncta videantur, ſic tamen accipienda ſunt, vt quoduis eorũ probare ſufficiat, *l.* 53. *D. de verbo ſign.*

Dari etiam vacua poſſeſſio dicitur, *l.* 32. *D. de arbitr.*

Dare in arte notariatus dupliciter capitur, propriè ſcilicet, & impropriè. Propriè, quando res data tranſit in dominium accipientis, vt in inſtrumentis, in quibus agitur de rerum alienatione, & dominij tranſlatione, in quibus transfertur dominium, ſi tradens erat dominus: aliàs non Aliter enim, nõ datur, niſi ſic detur, vt in ipſum, cui datur, ſtatim dominium transferatur. Impropriè capitur in inſtrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis, vbi ille, qui locat, vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et eſt differentia inter dare, & tradere. Nam tradere dicitur, qui ſolùm poſſeſſionem transfert, & non dominium, *De hoc not.* 23. *q.* 6. §. *vltim.*

Dare cum adiuncto variat ſignificationem: dare mutuo, dare hypothecæ, *l. & quæ nondum. in princip. D. de pign.* Dare impropriè dicitur, qui ſubrepta reſtituit, *l. ſtatuliberos.* §. *ſi quis ſeruum. de ſtatu lib.* pro reſtituere autem interpretantur in l. ſi ſeruus. de ædil. edict.

Dare actionem dicitur prætor, quando actorem ad intendendam actionem admittit, *Vlpianus in l.* 1. *in princip. de ſuperfic. & l.* 1. § *vlt. de vent. inſpic.* ſic & prętor iudicium ſuſcipere cogit aduerſarium, *l. vir bonus. D. iudic. ſolui.* Obſeruandum autem, non rectè colligi, Prætor dicit ſe actionem daturum tali caſu, ergo eſt actio Prætoria: niſi nominatim aliquid addatur, quod denotet actionem ex eius iuriſdictione introductam eſſe. Nam omnibus iudiciis præerat, omnes actiones dabat. Et meritò, quia quaſi viua vox erat iuris Ciuilis, *vt Martianus dicit in l. nam & ipſum. de iuſtit. & iur.* Sic Dare iudicium, ſignificat agendi facultatem præbere. *Vlpianus l. Prætor ait,* Quia deiecerint, vel effuderint in eum locum, qua vulgò iter fiet, quantum ex ea re damnum datum erit in eum, qui ibi habitauit, in duplum iudicium dabo.

Dare DIEM, *apud Cic. in Epiſt. ad Atti.* 1. 9. Tulliola tibi diem dat, ſponſorem nõ appellat.

Dare iuſiurandum dicitur etiam, qui vi, vel amens promittit, §. *ſicut ergo. iuncta gl. in authentic. vt iud. ſine quo ſuffrag.* Sic Cęſar lib. 1. de bel. Gallic. Hac ratione ad ducti, inter ſe fidem, & iuſiurandũ dant.

Dare nomen, eſt curare nomen inſcribendum. *Arrianus in l.* 3. *de re milit.* Qui poſt deſertionem, inquit, in aliam militiam nomen dederunt, legíve ſe paſſi ſunt. Budæus interpretatur ad delectum ſeſe exhibere.

Dare VINDICIAS ſecundum ſeruitutem, Ab libertate in ſeruitutem, Contra libertatem, genera loquendi à veteribus vſurpata, quoties volebant ſignificare eum de quo agebatur tantiſper ſeruum eſſe. *Liuius lib.* 3. Iudicem te ab libertate in ſeruitutem vindicias non dediſſe. *Item*, Vindiciáſne ab libertate in ſeruitutem dederit. Atque huius contrarium locutio eſt, Dare vindicias ſecundum libertatem, vel à ſeruitute in libertatem.

DATVS iudex, id eſt, delegatus. Nã in iure ciuili, vt Zaſius ait, *in l. duo iudices D. de re iudic.* raro inuenies verbum Delegati pro iudice, ſed frequenter verbum Dati, vt Iudex datus, *in l. iudex. de iud. in l. à iudice. & l. apertiſſimi. C. eo in l.* 2. ibi, cui iuriſdictio data eſt, *in l. & quia. in princip de iuriſd. omn. iud.* Propriè iudex datus dicitur, cui reſpectu vnius cauſſæ, vel articuli tantùm mandata cognitio eſt, & præter ea nihil habet. A recentioribus Cæſaribus Pedaneus adpellatur.

DATVM, ſubſtantiuum, *in tit. de con dict. cauſ. dati, qui vulgò citatur ſic:* De con dictione ob cauſſam, confuſa loquendi phraſi ac proprietate, nec abſque ſtudioſorum detrimento. Præterea legendum de Condictione cauſſa dati, cauſſa non ſecuta: non autem, Cauſſa data, nullo cohærente ſenſu. *Sic Celſus in l. vltima eod tit. obligationem dati vocat.*

DATI-

DATIVI tutores dicebantur, *auctore Vlpiano, Institut. tit. 11.* qui teſtamento dati erant. Datiuos tamen, & teſtamentarios tutores ſeparat Modeſtinus, *l. 7. D. rem pupil. ſal. for.* Quemadmodum teſtamentariam tutelam à legitima, & datiua ſeparat Iuſtinianus, *l. 40. C. de epiſc. & cleric.* Datiuóſque idem Imperator propriè vocat, qui à iudicibus dantur, *in l. fi. C. de leg. tut.*

DATVIRI pro datum iri, dixit vetuſtè Iuriſconſultus, *l. ſtipulatio iſta habere licere, §. ſi quis inſulam. D. de verb. oblig.* qua de re vide Ant. Auguſtinum lib. 2. Emend. c. 2

DATVM MAIANO Senatuſconſulto ſubuenitur his, qui iuſta ex cauſſa abeſſent: quo cautum eſt, vt ne libertas impediatur, nec libertas eripiatur his, qui fraude careant, *l. neque infantes.* D. *de fideicommiſſ. libert* *Vide & l. non tantùm de his.* D. *eod. tit.* & vide infrà Senatuſconſultum.

DE

DE, præpoſitio auget in depoſito, *l. 1.* D. *depoſ. Ant. Aug. li. Emend. 3. c. 7.* Quandoque ſignificatè, vel ex, *l. lecta, D. ſi cert. pet.* Interdum, pro, vel propter.

DEALBATORES, item Deauratores, *l. vni. de excuſ. artific. lib. 10. C. ab Impp.* inter artifices recenſentur, qui munerum immunitate donati ſunt.

DEAMBVLANDI ius, hoc eſt ſpaciandi. *l. plenum. §. 1.* D. *de vſu & habit.*

DEBERE, verbum, ad omnes omnino actiones referendum eſt, *l. pecuniæ. § hoc verbum. de verb. ſignifica.* Atque dicitur deberi quod vel natura, vel ciuili, vel honorario iure poteſt, *l. 1. l. 3.* D. *de conſtit. pec.* Debere defunctus non dicitur, ſed debuiſſe. Interpretes citant textum ſingularem & vnicum, quo id colligunt, *l. qui Romæ. §. Augerius.* D. *de verb. oblig.* Deberi autem propriè id tantùm intelligitur, quod peti, & ab inuito exigi poteſt, *l. 108.* D. *de verb. ſignifica. Martial. lib. 2.* ἐπιγραμμάτων.

Debet enim ſi quis ſoluere iure poteſt.

M. tamen Cicero *in Paradoxis*: Quoniam (inquit) nihil quiſquam debet, niſi quod eſt turpe non reddere. Seruus nec debere, nec illi deberi intelligitur, *l. 41. D. de pecu.*

DEBITA portio, quæ liberis ex paterna ſubſtantia debetur, *l. 8. §. vnde. D. de inoff. teſt.* quæ & debitum ſubſidium adpellatur, *l. 2. & l. 5. C. de inoffic. donat.* Græcis τὸ χρέος.

Debiti adpellatio plerumque ſolam naturalem obligationem continet, *l. 40. §. dominus. ff. de cond. & demonſtr.*

Debiti facere gratiam, pro remittere.

Debiti inſtar habet id, quod officio iudicis adſequi poſſum ab inuito aduerſario, imò & ipſum officium à iudice debetur poſtulanti ſecundum ius: & ſi negauerit, tenetur iniuriarum, *l. 1. §. permittitur autem. in fin. de aqu. quot. & æſt.* D.

Debitum. Perſonæ vel rei alicuius. non poſſunt detineri propter delictum alterius. Id autem Iuſtinianus adpellat ἐνεχυρασμὸν, vetus interpres vertit pignorationes: vulgus Repræſalia, *Nouell. Ne perſonæ vel rei vel auri. Conſtitut. 52. & Nouell. de vicariis, ſeu locum tenentibus. §. cùm verò contigerit. Conſtit.* 134. mutuum dans agricolæ, terram eius tenere non poteſt ex quacunque conuentione. *Nou. Ne quis mutuo dans agricol. Conſt.* 32. 33. 34. quæ conſtitutiones ad diuerſos præſides ſunt promulgatæ.

DEBITORES propriè adpellamus, à quibus inuitis pecunia peti poteſt, *l. 108. ff. de verb. ſignific. l. 18. §. fideiuſſor. ff de fideiuſſ.* Aliàs propriè is dicitur, cui nulla competit exceptio: ſtrictè autem, à quo inuito exigere poſſimus, hoc eſt extorquere, *vt ibidem annotauit Accurſ.* Obtinuit tamen, vt etiam natura deberi dicamus, licet eius petitio nulla ſit, *l. 1. §. fin. ff. de conſtit. pecu.* adeò vt qui natura tantùm obligatus ſoluerit, debitum ſoluiſſe dicatur, *l. 19. §. pen. ff. de ſolut.* Debitor tam ex contractu, quàm ex delicto dicitur, *l. 14. & l. ſeq. ff. de priuil. credit.*

Debitor in primis, antè quàm conueniatur in iudicio, adeundus eſt, & ciuiliter interpellandus ſemel atque iterum, (ſi fieri poteſt) per creditorem ipſum, deinde per alios bonos viros, vt debitum præſtare velit ſine moleſtia. Admonendus eſt, quanto diſpendio non ſolùm corporis, & pecuniarum, verùm etiam animæ ſuſcepturus ſit iudicium contra conſcientiam, ſi recuſauerit dare aut facere id, quod ex bono & æquo debet. Et quamuis hæc admonitio quibuſdam

videatur vrbanitas, (vt vocant) ſi tamen rectè perpendatur, certum erit, quòd ex iure diuino, & humano omnibus modis obſeruanda ſit. Et propterea quibuſdam in locis optima ratione non audiri in iudicio creditorem, niſi ſic admonuerit debitorem. *Iuxta illud Euangelium Matt. 18.* ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ἀδελφός σου, ὕπαγε, καὶ ἔλεγξον μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, &c. Item: Qua de re (inquit Proculus) volo vt cum Hybero loquaris, ne rem illicitam faciat, *l quidam Hyberus. D. de ſeruit. verba prædio.*

Debitores ex obligatione ciuili, ſi nō habeant in ære, nullo iure puniri poſſunt in corpus, ſed perpetui carceris pœna, *vt tractant Iaſ. in §. pœnales. Inſtit. de action. Innocentius & alij in c. Odoardus. de ſolut.* Verum eſt, quòd antequàm cōſtet, vtrum bona habeant, an non habeant, poſſunt duci in ius, & cuſtodiri. Conſuetudine tamen multis in locis carcere ſeruantur debitores, donec ſoluant. Reſpiciant haud dubiè, qui hoc obſeruant, ad frequentiam huiuſmodi impoſturæ, quā in contrahendo debito admittunt plurimi hoc ſeculo leuioris farinæ homines. Vide quid in eam rem ſcripſerit Prat. libr. 2. veter. Iuriſpru. ad leges Solonias, l. 1. At Debitoribus indigentibus olim argentariæ menſæ præpoſiti mutuo dabant pecuniam ſub vſuris ſine ſcripto. *Nouell. de argentariorū contractibus §. quia vero legem tulimus. Conſtit.* 136. Erant tempore Iuſtiniani mercenarij, quos Vindices adpellabant, qui haud dubiè accepta mercede conquirebant miſeris debitoribus pecuniam, *vt adparet Nouel. de decurionibus. §. 1. conſt.* 38.

Debitor hæreditarius, qui ante aditam hæreditatem dedit damnum, vel aliquā rem de hæreditate ſubripuit, *auctoribus Paulo & Gaio. ff. de pet. hæred.*

Debitor putatiuus, qui putat ſe debitorem, vero debitori opponitur. *Vide l. qui ſe debere. de cond. cauſ. dat.* cuius intellectum nec interpretes, nec Bart. ſatis aſſecuti ſunt, vt ex Zaſianis intelleꝭ. euidenter patet.

Debitores rerum publicarum accipere debemus, qui ex adminiſtratione rei publicæ relinquuntur, *l. reſcripto. ff. de muner. & honor.*

DEBILES perſonæ, qui propter infirmitatem, vel perpetuo aliquo morbo rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, Inter eas fœminæ & pupilli connumerantur, *in l. nequicquam. § obſeruare. ff. de offic. proconſulis.* alibi Imperator miſerabiles nuncupat. *C. quando nupt. inter pup. lib. 3.*

DECANI *in l. 1. & 2. C. de decanis, li.* 12. ex miniſterianis ſunt. Atque iidem ſunt qui & lecticarij, & copiatæ, ſiue veſpelliones dicuntur. Ab Epiphanio definiuntur circa finem libr. 3. ſiue tomi. 7. contra hæreſes, οἱ τὰ σώματα περιστέλλοντες τῶν κοιμωμένων. Sic etiam Decanos Conſtantinopoli humandorum cadauerum curam geſſiſſe liquet *ex Nou. 59. ſic intelligendi & accipiendi ſunt in l. 4. & l. 9. C. de ſacr. ſanct. eccleſ.*

DECANVS *in ca. 1. & 2. 60. diſt.* dignitas eſt eccleſiaſtica, quo ſignificantur Archipresbyteri, *c. in c. 50. diſtin.* Ang. Clauoſius in Summ. pro Archidiaconis poni ait.

DECANICA, *in Nouell. 79.* loca ſunt publica, quæ tamen non ſunt carceres, licet in ea quandoque rei conijciantur cuſtodiæ cauſſa, cum & haberi in eis conuentus ſoleant, & recondi res pretioſæ. Dicuntur etiam Diaconica, *vt l. 3. C. de hæret.*

DECEDERE, eſt propriè à mandata functione diſcedere, vt conſules ex prouincia decedere ſolebant, *l. pen. C. de priuileg. eo. qui in ſacr. palat. milit.* Decedere iure ſuo, eſt non ſummo iure agere, aliquid ſui condonare comiter. Vulgò dicūt Prçterire ius. Decedere officio, nō eſt ab officio recedere, ſed eſt, contrà quàm decet, atq; officioſum eſt, aliquid agere. Decedere pro mori, tanquā de gubernatione corporis cedere. Eo enim modo per ſe dicimus, Deceſsit, quo Defunctus eſt, vt ſubintelligatur vita. Decedere poſſeſsione, Decedere iure ſuo. *Vlpianus in l. his conſequenter. §. ſed & cum vnus. ff famil. erciſc.*

DECESSIO id eſt, diminutio, & detractio, *l. 28. ff. ſi quis omiſſ. cauſſ teſt. & apud M. Cic. lib. 3 Offic.* Eorum neque acceſsione vitā meliorem fieri, neque deceſsione peiorem.

DECESSOR ab Vlpiano dicitur, qui magiſtratu in Prouincia defunctus de ea accedente ſucceſſore decedit, *l. 4. §. 3. ff. de offic. Procon.* Rectè autem & ordine faciet, ſi edictum deceſſori ſuo miſerit, ſignificétque qua die fines ſit ingreſ-

ſur-

ſurus. *Idem in l.præſes prouinciæ,ff.de min. Spartia.in Peſcennino* : Nam,ait,& deceſſor tuus.

DECEM,aut quindecim hæres dato,*ſecundum Pompo*.pro eo eſt, ac ſi decē ſola legata ſint,*in l.ſi ita relictum.§.fi.ff.de legat.2.*

Decem & octo annos plenæ pubertati Modeſtinus adſeruit, *in l. arrogato. de adopt.*

DECEMPEDA,regula eſt ſeu pertica decem pedum,qua fabricæ menſura colligitur.*Bud.in priorib.*

DECEMPRIMI,qui & Δεκάπρωτοι dicuntur, erant Decemuiri ex Decurionum ordine conſtituti,qui pecuniam exigebant,quam ipſi fiſco demum numerabant.Quòd ſi morte alicuius reip.fuiſſet illatum damnum, Decaproti de ſuo ipſi reſarciebant.*Cic pro Sexto Roſcio*:Itaque decurionum ſtatim decretum fit, vt decem primi proficiſcātur ad L.Syllam. Neque verò eorū adminiſtratio id Reipub.gubernatione, ciuitatéque regenda ac defendenda verſabatur, ſed potius in ſumptib.Reip.cauſſa faciendis. Horum etiam fit mentio in *l.2.ff.de domeſt.li.12.* Eadem autem forma dicitur Decemprimus,qua & vigintiprimus,& vigintiprimatus. Græcis εἰκοσάπρωτος, & εἰκοσαπρωτεία fortaſſe,*inquit Budæus*, quia nobis XII. Pares Franciæ nunc dicuntur, Duodecimprimi ab initio vocati ſunt.

DECEMPRIMATVS id eſt,Decemprimorum munus, Græcis δεκαπρωτεία,*l.fi.de mun.* Patrimonij ſunt munera rei vehicularis, item nauicularis, decemprimatus.

DECEMVIRI Reip.adminiſtrandæ,*vt ait Liuius li.1.*primùm creati ſunt, mortuo Romulo. Patres enim centum à Romulo creati, decem decuriis factis, ſingulíſque in ſingulas decurias creatis, qui ſummæ rerū præeſſent, conſociarūt. Decem imperitabant, vnus cum inſignibus imperij & lictoribus erat, quinque dierū ſpacio finiebatur imperium,ac per omnes in orbem ibat,*At Dionyſ.li.2.*ducentos patres fuiſſe ſcribit, & imperium decuriis factis vni eodem modo commiſiſſe. Decemuiri Reip.adminiſtrandæ ſecundò creati ſunt ann.302.Hac de cauſſa inquilini,plebs de nimio Conſulū imperio querebatur,qui ius non è certis legibus,ſed arbitrio ſuo dicerent. Petitis igitur à Græcia legibus, ſenatuſconſulto & plebiſcito confirmatum eſt, vt omnibus abrogatis magiſtratibus, Decemuiri cum ſummo imperio crearentur,qui decimo die ius populo ſinguli redderent, & eo die penes præfectum iuris faſces 12.eſſent: collegis nouem ſinguli accenſi appararent.*Hæc Diony.li.* 10. *& Liuius li* 3. Hi verò,cùm iniuriosè poſtea vnum quemque tractarent, neque alios deinceps vellent ſufficere magiſtratus,vt ipſi & factio ſua occupatam Remp.perpetuò tenerent, ſenatuſconſulto iuſſi ſunt magiſtratu ſe abdicare,& denuo creati ſunt Conſules. *Liuius eod. lib.& Pompo.in l.2. §.13.ff.de orig.iur.* At Decemuiri litib. iudicandis,ij erant qui lites cauſſáſque priuatas iudicabant,in quibus de iure controuerſia erat.*Lucanus ad Piſonem*:

Seu trepidos ad iura decem citat haſta virorum,
Et firmare iubet centeno iudice cauſſas.

Pomponius *l.2.§.16.D.eod.* Deinde, cùm eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ præeſſet, Decemuiri ſtlitibus (vetuſtè pro litibus, vt ex Sexto Pompeio, & V. Probo liquet) iudicandis ſunt cōſtituti. *Sueton.in Auguſto*:Auctor fuit,vt Centūuiralem haſtam, quam Quæſtura functi conſueuerant cogere Decemuiri cogerent.*Dio lib.54 ſcribit*,Decemuiros iis iudiciis quæ ad Centumuiros forte deferebantur,præfuiſſe:quin & eos CXXXVI. viris fuiſſe, ex quibus erant & Triumuiri capitales, & Triumuiri monetales, & Quatuoruiri viarum vrbis, de quibus etiam meminit Pomponius d.§. & Duumuiri qui viarum curam extra vrbem habebant, & Quatuoruiri, qui in Campaniam mittebantur. Erant & Decemuiri Sibyllini, qui ſacra multa Romæ faciebant,vt Diti patri,& Proſerpinæ in cāpo Martio ludis Terentinis.Sic etiam Ceteri Græco ritu Decemuiri Sibyllini fuere,poſtea duodecim, poſtremò quindecim Horatius:

Quindecim Diana preces virorū Curet.

Harpocration in libro quo explicat voces Atticorum oratorū, Lacedæmonios tradit ſolitos fuiſſe δεκαδαρχίαν, id eſt, decemuiros, in oppidis ac nationibus à ſe ſubactis creare.

DECERNERE,generale verbum ſignificat ſtatuere.Decernere actionem, id eſt, dare, Prætor dicitur, *l.2.§.inter-*

dum.D.de vulg.& pup. Decernere quæſtionem, pro eo, quod nunc dicimus ordinare, vt fiat informatio, & vt contra delinquentes procedatur. Decernere etiam eſt cognitionaliter ſtatuere, *l.*1.D. *de conſtit.pec.l.pen.* D.*de offic. Præto.l.*1.*ff. quod quiſque iur.* Hinc

DECRETVM, apud Iuriſconſ. propriè eſt deliberatio iudicis cum cauſſæ cognitione, ad mixtum imperium pertinens, *l.ne quicquam.§.vbi de offic. Proconſul.* Et eſt id, quod placitũ aliàs Latinè dicitur: Græcè δόγμα, καὶ ψήφισμα, καὶ ἀρέσκον dicitur, *auctore Budæo.* At propriè & ſpecialiùs dicitur, cùm iudices auctoritatem ſuam interponunt, & maximè in iuriſdictione voluntaria: vt in alienatione bonorum minoris, in tranſactione alimentorum, & in bonorum poſſeſsione. Decretum etiam ſignificat ſtatutũ alicuius vrbis, *l.*1.D.*de decret.ab ord.facien.* Decreta quoque ſunt ſententiæ Pontificum.

Decreta ſenatus, à conſultis ſic diſtinguuntur ſecundùm aliquos, quòd decretum dicant particulam quandam eſſe ſenatuſconſulti: vt cùm prouincia alicui decernitur: tanquam decreta ſint ſpecialia, conſulta generalia, *quod & obſeruauit Feſtus lib.*17. Nonnunquam tamen decreta pro ſenatuſconſultis ſumuntur, *vt l.*17. D.*ad municip. & apud Cornel. Tacit. ſæpiſsimè.* At à ſententia diffinitiua decretũ differt, quia hæc cõtinet condẽnationem vel abſolutionem, *l.*1. D.*de re iudic. l.præſes.C.de ſent.& interl.*11. Sentẽtia nõ poteſt ferri ſine litis conteſt.*tot.tit.vt lit. non conteſt.* in decreto ſecus, *gl.in verb.per contumaciam, l ſancimus.C ad Senatuſconſ. Treb.*111. Sententia non poteſt ferri in abſentem.*l.de vno.* D.*de re iud.* in decreto ſecus, *l recuſare.in princ.* D. *ad Trebell.*

Decretum, ſiue edictum primum, in contumacem ſolet expediri, vt is tædio ductus, ſui copiam in iudicio tandem faciat, ius ipſius contumacis non perimẽs, *l.*3.*in fi.de acq.poſſ.*

Decretum ſecundum, conſtituit eum bonorum poſſeſſorem, qui ex primo decreto detinebat, incolumi hactenus contumacis iure. *Vide cap.*1.*extra de eo qui mitt.in poſſeſſ.* Bart. tractat materiam primi & ſecundi Decreti *in l.ſi finita.* §.*Iulia.* D.*de dam. infect.* & vide Specul. de primo & ſecundo decret. Nec verò ideo decretum magiſtratus habet auctoritatem, quòd magiſtratus dixerit ſed quòd ſecundùm ius & rationem decreuerit, *l. pen.*D.*de iuſt.& iur.* Decretum prætoris exaudiri non poſſe, *apud Vlpianum in l.*1.*D.de poſtulat.*

Decretum pro tribunali, non de plano interponi poteſt, *l.*7.*De confir.tut.* Decretum principale, *l.* 2. D. *de offi.Aſſeſſ.* Exemplum.*l.*13.D.*quod met.cauſ.* Decretum patrum pro Senatuſconſulto, *l.*17. D.*ad municip.& apud C. Tacitum ſæpiſsimè:* quamuis Senatus decretum à Senatuſconſulto ſeiungat Feſtus li.17. Decretum ordinis, *l.*30.*D.de neg.geſt.* Decreta ambitioſa, *l.*3.D.*de offic.Proconſ.*

DECRETALIS bonorum poſſeſſio, quæ facti eſt, & extraordinaria vulgò vocatur: ideò dicta eſt, quòd potiſsimùm à decreto pendeat, ſuámque ſubſtantiam accipiat.

DECIDERE, eſt cum creditore ſuper debito tranſigere. *Scæuola de adminiſt.& peric.tut, l.cùm hæreditas.* Cum pleriſque, inquit, creditoribus ita decidit, & infrà. Cum pleriſque creditoribus ita deciderunt. Itaque Decidere, paciſci & tranſigere ſignificat: *ſic l.*44 D.*de pact.l.*46.D.*de rei vend.* Ita res tranſactione deciſa dicitur, *l.*29.§.*quamuis.*D.*de inoff.teſt.* Decidere damnum pro fure, eſt de furto paciſci, *l.*9.§.*nunc videndum.* D.*de minor.* Decidere damnum.*l.*61.§.1. D. *de furt.* id eſt, emendare, *vt ait gl.* malũ tamen namnum decidere cum parte, ſumi pro decidendo & componendo litis æſtimationem præſtare. Decidere iureiurando, *l.* 22. *in fin.*D.*de noxal.* Decidere verberib. *l.*2.*in fi.de term.mot.*

DECISIO, tranſactio dicitur In eo ſignificatu ſumitur à Paulo *ad leg.Falcidiam, l.ſi hæres.* Si hæres, inquit, cũ creditoribus deciderit, ne ſolidum ſolueret: & ob eam deciſionem factum ſit vt aliquid retineat. Pro lege quoque Imperatoris accipitur, *l.veteris.C.de contrahen.& commit.ſtip.& de emen.Iuſtin.C.in princip. ſuper verbo, Deciſiones. & §.vnde quæſitũ. Inſtit.de nupt.* Verùm ea Imperatoris lex intelligitur, qua partium altercationes diremptæ ſunt. Pragmatica verò ſanctio licet vulgò dicatur, quã Princeps extra corpus iuris ciuilis promulgarit, verius tamen priuilegium vocatur, non quòd priuatis hominibus, ſed quod vel cor-

pori

pori alicuius vniuerſitatis, vel ei qui officio bene fanctus eſt, cõfertur, hoc eſt, quæ ob cauſſam publicam, aut communem negotiorum functionem, in ſpeciale quoddam priuilegium impertitur.

DECIES, præciſa locutione, pro Decies centena millia, *Papin.l.*77.*§.*2.*D. de cond.& demonſt.* Cùm vxori mandatũ eſſet, vt moriens filiæ communi decies reſtitueret. Plutarchus in Antonio: Τῶν φίλων τινὶ μυριάδας ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι· τοῦτο Ῥωμαῖοι δέκιες καλοῦσι. Atque hoc iam inde ab vltima antiquitate. Credo quod tum ea pecunia videbatur ingẽs, cùm minor erat nummi copia. Hinc Iuuenalis, -*ritu decies centena dabuntur Antiquo*. pro immenſa dote.

DECIMA, ſeu Decuma, eſt omniũ bonorum mobilium licitè quæſitorum pars decima, Deo data, diuina conſtitutione debita, *cap.*1.*c.parochianos.c.non eſt. de Decimis.* Atque hoc olim à Moſe in Iſraelitica Repu. fuit inſtitutum. Earum autem tres ſunt ſpecies, *ſecundum Hoſtienſem in Summ.* ſcilicet quædam perſonales, quæ debentur ex opere perſonali, vt ex artificio, ſcientia, militia, negotiatione, &c. quædam prædiales, quæ proueniunt ex prædiis, vt vinum, bladum, fructus arborum, &c. Tales enim dandæ ſunt illi Eccleſiæ, in cuius Parochia ſita ſunt prædia. De decim. ad Apoſtolicæ. Etiam decimas prædiales tenentur ſoluere Iudæi, *ca.de terris.eod.tit.* Item debet ſolui de diuerſis ſeminibus vnius agri, non tantùm de vno, ſi fuerint ſucceſſiuè ſeminata, *cap. Ex parte Canonicorum.eod.tit.* Etiam Ciſtertienſes & alij, qui nullo gaudent priuilegio, dare tenẽtur decimas de terris de nouo acquiſitis, licet eas propriis manibus excolant, *c.nuper.eod.tit.* Quædã ſunt decimæ mixtæ, *ſecundum Hoſtien. ibidem.* Et poſſunt dici hæ, de quibus dubitatur, vtrum ſint prædiales, vel perſonales, vt de agnis & fœtibus aliorum animalium quæ ſunt in paſcuis, & gregatim paſcuntur. *At Vlpianus in his verbis*, Si decimam qui bonorũ vouit.*l.*2.*D.de pollicitationibus.* etſi aliter exponant interpretes, tamen ad decimã bonorum partem, quę olim votiuo epulo in Herculis honorem impendebatur, videtur reſpexiſſe. Hinc Plutarchus, ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης τὴν δεκάτην τῷ Ἡρακλεῖ, ἑστιάσεις ἐποίει τῷ τε δήμῳ πολυτελεῖς. Plinius dixit Pollucere patrimonium Herculi, pro decimare. *Apud Tranquillum in hoc loco*: Scenicis ludis, inter plebem & equitem cauſſam diſcordiarũ ferens, decimas maturius dabat, vt equeſtria ab infimo quoque occuparentur. Decimas credit eſſe Turnebus miſſilia & teſſeras quas ſpargebat ludis ſcenicis: atque ita velut quandam decimam pop. Rom. dabat, vt olim Herculi, & aliis diis. At Decumæ Imperatorum, ſunt decimæ imperatæ pecunię.

DECIPERE, generale verbum eſt. Nam decipit, qui imponit, qui fallit, qui defraudat, qui verba dat, qui in errorem inducit. *Vide §.*1*.l.*1*.D.de dolo.*

DECLARARE, ad facta frequẽtiùs, quàm ad dicta pertinere, *Valla demonſtrat lib.*1. noſtri docent, eum, qui vel addit, vel diminuit quippiam, non declarare, ſed potiùs noui quid facere.

DECLINARE ſententiam, eſt paulatim illã infirmare: & ideò niſi ſententia declinetur, rebus iudicatis ſtabitur.

DECOLLATIO, deceptio *apud Paul.li.*5.*Senten.tit.*17. Nam decollo. *Diomedi lib.*1. ſignificat decipio. At aliter inuenitur apud L. Feneſtel. *lib.*2.*Epitom.* Inuenitur & apud Senecam *lib.*4.*controuerſiarum.*

DECOLORARI, pro infamia notari, per tranſlationem, in *l. eum qui probabilem.C.de Epiſc.& Clericis.*

DECOQVERE, eſt vorato patrimonio, creditoribus fidẽ fallere, aut certè fidem ſuam per inopiam non liberare. *Vide Budæum in Annotat.ad l.ſi hominem.§.quoties.D.depoſiti, & Alciat.in l.ſi. aliquid.C.de ſuſcep.præpoſ.& Arcar.li.*10. Hinc

DECOCTORES, χρεωκόποι, qui debitam pecuniam non ſoluunt, & aufugerunt, *l.*4.*C.de decur.lib.*10. Græci ſic definiunt, ὁ χρεωστῶν τινὶ, καὶ διά τινος μηχανῆς παρασκευάσας ἐκκοπῆναι τὸ χρέος, καὶ μὴ καταβληθῆναι τῷ δανειστῇ.

DECRETVM, vide Decernere.

DECVMANI, vide Mancipes.

DECVMANVS, limes, qui fit ab ortu Solis ad occaſum, *Feſto lib.*4. *Aggenus Vrbic.lib.de limitib.agro. & Hygen.*

D.S.C. De conſilij ſententia, his notis ſignificari Valerius Probus ait. Huius formulę meminit M. Cicero 7. in Verrem.

DECVRIONES dicti ſunt, quòd initio cùm coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui ducerentur conſilij publici gratia cōſcribi ſolita eſſet, *l.*259. §.5. *D.de verb.ſign.l.*7.§ *ſolet.ff. de interd. & releg.* Decuriones autem Senatores erant coloniarum & municipiorum. Iuriſconſulti enim duos hoſce ordines in municipiis quaſi contrarios numerant, Plebeios & Decuriones. Ex decurionum autem ordine, item vt ex Senatorum Romæ, magiſtratus creabantur, *Paul.l.*7. §. 2. *D.de decur.& Vlp.l.*2.§.1.*D. eod.* Decuriones quoque dicti ſunt in caſtris, qui decem equitibus præeſſent, *Feſto lib.*4. Nam Varro teſtatur, turmis equitum, id eſt, duobus & triginta equitibus præfuiſſe ternos decuriones, quorum quilibet decem agnoſceret. Decuriones generaliter adpellari cœperunt Principes, ſeu capita cuiuſlibet ordinis. Et ordo ipſe, Decuria vocabatur: vt Decuria iudicum, Decuria ſcribarum, Decuria cubiculariorum. *Varro lib.*4.*lingua Latin.* Primi ſingularum decuriarum Decuriones dicti. Inde Decurionatus.

DECVRIALES vrbis Romæ, *tit. C.lib.* 11.

DECVRSORIVM eſt, quod vulgo Torneamentum dicitur.

D.E.R.I.C. Notæ Senatuſconſultorū, quibus ſignificabant veteres, De ea re ita cenſuerunt, ſcilicet patres, *Gel.lib.*4.*c.*6. *l.*20.§.*præter.*6.*ff.de pet.hær.l.*2.*ff.ad S. C. Velleian.& vide Gellium lib.* 15. *c.*2.

DEDITITII, dicti ſunt quidam populi, qui cùm in Romanorum fidem conceſſiſſent, rebellibus animis ab eis deſciuerunt, quos deinde rurſus ſuperatos, adeò humanè Romani tractarunt, vt & vitam illis ſeruarent, & imaginariā quandam libertatem relinquerent: ſed tamen infamiæ labe aſperſam: lege lata, vt ad veram libertatem, Romanæque ciuitatis iura peruenire nunquam poſſent. Dicebātur & deditiţij ij, qui ſe permittebant alienæ voluntati: quod non niſi in extrema fit inopia conſilij & præſidij. Eorum autem alij libertini, alij peregrini dicuntur. *Vide Liuium libr.* 7. Dedititij ſerui ſunt, qui ex obſidione ſe dediderunt in poteſtatem victoris: *de his in Inſtit.titu.de libert.* Dedititij ſunt etiam qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi, & publicè pro criminibus cæſi ſunt: aut in quorum facie, vel corpore quæcunque indicia, aut igne, aut ferro impreſſa ſunt, ita vt deleri non poſſint: hi ſi manumiſſi ſunt, Dedititij appellantur *Gaio lib.*1.*Inſtit.tit.*1.

DEDVCERE, aliàs pro demere aliquid de ſumma pecuniarum, vel rerū, *l. pater.D.de iur.dot.* Inde dicimus, expēſas, vel ęs alienum deduci, *l. ſi à domino.* §.*fin.& ſeq.D.de pet.hære.l.fundus qui. D. famil.ercisc.l. veniſſe.D.de verb ſignif.* Deducere aliàs, pro redigere, *l.*1.*D. arb.fur. cæſar.* Deducere item, pro perducere: vt, controuerſiam ad exitum deducere, *l. fi. D.de procura.* Deducere ad agnatos.

DEDVCTIO, ſignificat nonnunquam abſolutè diſpendium, imminutionem rerum. Titius magnam patitur fortunarum deductionem. Deductio aliàs imminutio eſt, etiam iuſta cauſſa, fortè.

DEDVCTO ære alieno, non hoc ipſum ſolùm, hoc eſt, pecunia, ſed quæuis onera veniunt accipienda. *Vide Alciatum in l.veniſſe.de verb.ſign.*

Deductarum expenſarum nomine cōprehenduntur fructus, *l. ſi à domino.* §. *fi. & l.ſeq.D.de pet.hæred.* Hæ nullo caſu intercipiuntur, *l. fundus qui.famil. erciſcund.*

DEESSE ſignificat ad iudicium nō adeſſe. *l.*55.*D.de euict. & apud Suetonium in Caligula.* Inde Deeſſe per contumaciam, *l.* 13. §.*vnde tractari.D.de mino.* Et Deeſſe cognitioni, *l.*27.§.1.*D. de lib.cauſ.*

DEFENDERE, eſt id facere, quod dominus in litem faceret, & cauere idoneè. Nec debet durior conditio procuratoris fieri, quàm eſt domini: præter quam in ſatiſdando. *Vlp.in l.ſed & ea.D.de procurato.* Defendere rectè, id eſt, boni viri arbitratu, *l.*6. *D.iudicat.ſolui.* Defendere videtur, qui ſatiſdat. *l.*5. §.*nunc videamus. D.iudic.ſolui.* Defendere etiam is videtur, qui iudicium accipit, *l.*53.*D.de procurato.* Vt & defendi videtur, qui propter abſentiam in nullo aduerſarij ſui cauſſam deteriorem facit, *l.* 2. *in princ. & §. pen.D.quib.ex cau.in poſſ.* Defenditur rectè, qui ſui præſentiam facit, & ad ſuſcipiendū iudicium paratus eſt. Defendere Alberico aliquādo ponitur pro obtinere, *l.ſi nō ſortē* §.*hære.D.de cond.indeb.* Defendere etiam ponitur pro vindicare, *l. ſi oleum.ff.de dolo malo:* Defendere, id eſt, petere,

petere,*c.quo iure* 8.*diſt.*Defendere incul pare, quid ſit, pulchrè colligit ex verbis *Bar.in l.vt vim.ff.de iuſt.& iur.* Salomonius. Adde quę idem Bar.docet *in l. furem nocturnum de ſica.*

DEFENSIO eſt inſtantis, imminentiſve offenſionis propulſatio. Vbi hæc ceſſat,nõ eſt quod propulſari queat. ab offenſione enim omnis defenſionis pẽdet ratio. Vide M.Salomonium *in l.vt de iuſtit.& iure.* Quò verò iure defenſio nitatur,Bart.explicat *in eadem l.& quàm varie accipienda ſit,refert ipſe in l.de pupillo.§.1.& fin.ff.de oper.nou.nunc.* Sicq; Defendere ſumitur apud Cæſarem: Et quod bellum non intulerit,ſed defenderit: id eſt,repulerit.

Defenſio in libris feudiſticis duplex obſeruatur, Iuratoria & armata. Iuratoria eſt, cum deficiente vtrinq; probatione,iuſiurandum cum XII. ſacramentalibus defertur, *lib.feud.2.tit.*58.§.*6*.Fauorabilior autem is eſt,cui defertur,*lib.feu.2. tit.* 58. §. 4. Rurſus hæc iuratoria duplex eſt,vna quæ reo principali conceditur,vt iuret ſe feciſſe,vel non feciſſe:altera quę ſucceſſori permittitur,vt iuret,ſe neque ſcire, neque credere factum à deceſſore fuiſſe,*d.tit.*58.§. *6*. Armata defenſio eſt, quæ per duellum, & ſingulare certamen inſtituitur,*vt li* 3.*tit*.2.§.1. Si quis ſuorũ parium per pugnam eum fatigare voluerit,vt per pugnam ſe defendat edicimus, *& lib.*2.*tit.*39.§.3.

Defenſio,pro excuſatione apud Iuriſconſultos,*in l.ſed & ſi reip.de vſur.*hæc & in capitalibus iudiciis danda eſt *l.ſeruum quoque.§.publicè.ff.de procuratorib.* Item pro exceptione vſurpatur, *l.1.C.de iur.& fac.igno. l.ſi quidem. de exceptionibus. C.* Defenſio quot modis ſumatur, vide Bartol. *in l.liberto.in fin.ff. de negot.geſt.* Quando aliquid dicatur fieri ad defenſionem, *vide eundem in l. 1. Cod.vnde vi.*

Defenſio ILLICITA dicitur,cum offenſio licita cenſetur, *Bald.pro quo text. ſingularis eſt in l.ſeruus. C.de iis qui ad Eccle.confug.l.ſi pignus.§.ſi furem,de furt.*

Defenſio PLENA accipietur,*vt ait Vlpianus in fin.l.item ait prætor.ff quib. ex cau.in poſ.*ſi & iudicium non detrectetur, & iudicatum ſolui ſatiſdetur.

DEFENSOR dicitur, qui abſque mandato,cum ſola ſatiſdatione pro reo in iudicio poſtulat,eũmque defendit,atque tuetur vt Procurator, qui actorem, *in l.minor.cum duabus proximè ſequ. ff. de procur.*Vnde Defenſores,id eſt, tutores, vel curatores,*l.1.qui pet. tut.*

Defenſor idoneus non eſt minor viginti quinque annis, in quibus cauſſis in integrum reſtitui poteſt, *l.minor. ff. de procur.* Vide Paulum ibidem,*l. neque fœmina.*

Defenſores CIVITATVM ſiue locorum, non ex decurionibus, ſed ex aliis municipibus ſeu ciuib. eligebantur olim tres,qui curarent, ne tenuiores & infimi à nobilibus læderentur,*l.2. & 3. C de defenſor.ciuit.* Atque hi videntur fuiſſe ſimiles tribunis plebis; ideo defenſores plebis appellantur,*l.* 1. *C.de offic. iurid.*Ciuitatum vindices appellantur *in l.1. C Th. ſi quacum.prædit poteſt.* Hi autem in Conſtitutionibus etiam magiſtratus vocantur,*tot.tit.C.de defenſor. ciuit. l.2.C.de annal.excep.* A quibus autem crearentur,& quinam,& qupuſque,*vide d. titu. de defenſor. ciuit. item Nouell.*15. Horum autem munus cùm olim fuiſſet quinquennale, hac Nouell. fit biennale. Sunt &

Defenſores rerumpub. qui & Syndici dicuntur, *l.* 1.*§.tutores,ff. quand.adpel.ſit.* ſunt delecti actores cauſſæ communis, *Lamprid. in Alex.* Corpora omnium conſtituit vinariorum, lupinariorum: caligariorum, & omnium omnino artium, hiſque ex ſeſe defenſores dedit.

Defenſor eccleſiæ, iudex vel aduocatus,*c.ſaluatori.*1.*q.*3.

Defenſores apud Mauricium bilinguem,erant qui ex acie non exibant, neque excurrebant,ſed ordines ſemper ſeruabant.

DEFERRE aliquem,eſt eum accuſare. Sed deferre alicui,eſt grates & reuerentiam ei exhibere.*ff.de accuſ.l. libellorum.*Et ſic dicimus:Plus Deo deferendum eſt,quàm homini.*Defert. exc.c. relatum.*11.*q.* 3. *quiſquis metu. &c. Iulianus.* Differunt tamen Deferre & Accuſare in hoc,quia deferre fit reo abſente, ſed accuſare fit reo præſente.

Deferre ſe dicitur, qui quod ei tacitè,& in fraudem legis relictum eſt, capere ſe non poſſe profitetur,*l.1.l.3.§.fi. l.15. l.16.de iure fiſc.*

Deferre,pro in cenſum deferre, & de-

ducere, *l.4.§.in ſeruis.ff.de cenſib.Senec.li. 1.de Benefi.* Nec illis fraudi eſt, ſi quid in cenſum detulerint.

Deferre APPELLATIONEM, in iure Pontificio, idem eſt, quod admittere appellationem. *Vide Archid. extra de appel.cùm appellat.lib.6.&c.an ſit. de except. eo.in anti.*

Deferre CAVSSAM ad patronum dicitur cliens, cum eum conſulit, & ei controuerſiæ ordinem, argumentúmque exponit.

Deferri dicitur HAEREDITAS, quam adeundo conſequi poſſumus, *l. 151. ff. de verb.ſignificat.* Obuenit autem quæ ipſo iure & quaſi ſua ſponte ad aliquem hæreditas peruenit: nam defertur, quæ teſtatoris voluntate in alienos tranſlata eſt: quamuis id diſcrimen confundatur, *vt l.130.ff.de verb ſignific.* Eodem modo Deferri bonorum poſſeſſio dicitur, quã agnoſcendo acquirere poſſumus, *l. 1. §. decretalis.ff.de ſucceſ.edict.l.8. ff. de collat. bon.* Sic Deferri legatum, cum ejus agnoſcendi poteſtas eſt, hoc eſt, poſtea quàm adita eſt hæreditas. Et Deferri actionem dicimus, *l. 64.§.dabit.ff. ſolut. matrim.*

Deferre IVRAMENTVM, eſt aliquem arctare, vel adſtringere ad iurandum: & quandoque defertur à iure, quandoque à iudice, quandoque à parte quandoque etiam delatio à parte parti defertur. *De omnibus his nota. C. de iniur. l.1.& tot. tit.* Poteſt autem ipſum deferre maior 15. annis: minor etiam ipſum deferre non prohibetur, dum ſaltem conditio ſua peior non fiat. Nam ſi lædatur, reſtituetur. *De iureiur.l.nam poſtea.§ ſed ſi minor.* Etiam paterfamilias defert, filiusfamilias non item. *C de iniur. l.nec filius* Item liber, non ſeruus. *ff. eod.tit. l. multò magis*: aliàs incipit, Quanto magis, in fine. Item compos mentis, non prodigus, nec conſimiles, *vt l. tutor.§.prodigus.ff eo. tit.* & hoc in rebus quæ ad eos pertinent. Si autem adminiſtrationem adiit tanquam procurator, licet ei iuramentum deferre in tribus caſibus, ſcilicet, ſi ſpecialem habeat adminiſtrationem, ſi in rem ſuam ſit datus, & ſi generalem & liberam habeat adminiſtrationem, *vt ff.de iureiur.l.iuſiurãdum.§.ſi tibi.& l.ſequenti.* Et Epiſcopus habet hanc adminiſtrationem, quo ad ea quę alienari poſſunt. Cui autem deferatur, dicendum eſt ſecundũ Hoſtié. quòd à parte parti defertur: quod vocatur, ſecundum eundem, iuramentũ voluntarium, vel extraiudiciale. Verùm aliud eſt neceſſarium & iudiciale, ſcilicet quando iudex parti defert. *vt C.de iu reiur.l.3. §. bonæ fidei. Vide de hac materiâ Hoſtien in tit.de iureiur.ſub §.de iuramento aſſertorio.quaſi per totum.*

Deferre in ærarium, item deferre in principis commentarium, *in l. abeſſe ff.de minor.* eſt id quod Gallicè eſſerimus, *Enregiſtrer* Atque idem eſt quod referre in ærarium, & commentarios.

Deferre nomen, propriè nõ eſt accuſare, ſed apud magiſtratum vel iudicem aliquo crimine ante accuſationem denunciare, & alium in capitis diſcrimen rapere, *l. 10.ff de iur.patr.*

Deferendi nominis formula hæc fuit: L. TITIVS PROFESSVS EST, SE MAEVIAM LEGE IVLIA DE ADVLTERIIS REAM DEFERRE, QVOD DICAT EAM CVM C. SEIO ADVLTERIVM COMMISISSE. *l.3.ff. de accuſ.*

Deferre reum, idem eſt, quod poſtulare, & vt cognitionem ſuſcipiat peterẽ, *l. deferre de iur.fiſc.* quomodo autem id fiebat, docet Alciatus, *in l.indicaſſe.*

DELATA hæreditas, *vt explicatur à Terent.Clemente, l. delata. de verb. ſignific.* propriè ſic dici videtur, quando eam hæres adire poteſt, ita quòd nihil neque ex parte hæreditatis, neque ex parte hæredis impedit, quo minus eam conſequi poſſit. Aliud autem eſt hæreditas adquiſita. Adquiritur enim hæreditas agnitione, *l.ei qui ita.ff de cond.inſtit.* non ipſo iure poſt aditam hæreditatem, licet agnitio retro agitur ad diem aditę hæreditatis, *l. ſeruum filij. §.1.l. ſi tibi homo §.cùm ſeruus.ff.de legat. libr.1.* Deinde legatum delatum repudiari poteſt: adquiſitum non poteſt, *l. 1. §. decretalis. ff. de ſucceſſ. edict. Vide Cuiacium Obſer. lib.3.c.11.*

DELATORES συκοφάνται ab Herodiano dicuntur. Qui enim ſuo nomine omiſſo, alieno ſubſcripto accuſationẽ inſtituit, Imperatores eum aiunt delatorum numero eſſe, *in l.noſtris.C.de calumn.* id eſt, accuſatorum. Aliàs Delatores ſunt quales olim. Quadruplatores fere dicebantur, qui rem ad fiſcum pertinentem

ei vltrò

& vltrò præmij cauſſa denuntiant, vt puta, qui crimina publica, bona caduca, ereptitia, vacantia, commiſſa, tacita fideicommiſſa, vaga mancipia, theſauri inuẽtione nunciant, *de quibus tit.11.lib.*10.*C.* Erant & qui occulte cauſſam pecuniariã fiſco deferebant, nec probabant, *de quibus eſt tit.13.lib.5 Paul.ſent.* A Syneſio κοινὸν ἀνθρώπων χαλεπὸν dicuntur: ab Imperat. maximum humanæ vitæ malum. Ita autem turpe eſt delatoris nomen, vt iniuriarum teneatur, qui alium delatorem appellat, *l.3.C.de iniur.*

DELATORIA curioſitas, pro maxima diligentia exponitur, *Gl.in l.nec ſupina.ff.de iur.& fact.igno.*

DEFERVESCERE ſignificat ardorem animi, immuta ratione excitatum amittere, ſeque (vt ait M. Cicero) colligere: γίνεσθαι, vt dicit Plutarch. in Alexan.παρ' ἑαυτοῦ. quod à Liuio deflagrare dicitur. Spes, inquit, interdũ ſubibat, deflagrare iras veſtras, purgari ſuſpiciones poſſe.

DEFICERE dicuntur, qui ab his, quorum ſub imperio ſunt, deſiſtunt, & in hoſtium ſe numerum conferunt, *Paulus in l.amiſſione.ff.de capit.minut.*

Deficere etiam dicuntur, qui animam agunt, *l.8.§.hoſtes ff de pœnis, l.32.§.ſi ambo.ff.de donat.inter vir.* Hinc

Defecta ætas, *l.3.§.ignoſcitur.ff.de S.C Silla.* Et

Defecta ſenectus, *l.12.§.de illo.de vſufr. ff.*id eſt, exacta. Hinc Defectæ ſenectutis homo *apud Vlp.l.12.§.3.ff. de vſufruct.* id eſt, ſenio confectus.

Deficiunt debitores, qui labuntur facultatibus, & efficiuntur non ſoluendo, *l.3.§.multa.ff.de iur.fiſc.* Vnde Defectus facultatibus.*l.33.ff.de iur.dot.* Sic, Defici cautio dicitur, *l.73 ff.de cond. & demonſt.* Sic Defecta nomina accipe *in l.11.in fin. ff.de vſur.* Defeciſſe quoque conditio dicitur, quæ non exiſtit: ita defectam conditionem, *l.* 38. *§.ſi quis ſeruum.ff.de hæred.inſtitut.* Sic & Defici quem conditione dicimus, *l.8.l.74.ff.de cond & demonſt.*

Deficere & hi dicuntur, qui hæreditatem omittunt, vel ante agnitam aditámque eam decedunt, *l.5.ff.de vulg.l.* 78.*ff.ad leg.Falc.* Ita Deficientium partes interpretare, *l.53.in fin.ff.de acq.hære.* & *l.vnica.§.ſin autẽ ad deficiẽtis.C.de cad.* *toll.* Deficere ipſa quoque pars dicitur, *l.* 31.*ff.de cond. & demonſt.* quæ & aliàs ceſſare, & vacare dicitur.

DEFINIRE in iure ciuili, generaliter, & ſummatim quid ſtatuere, *l.4.§ pure ff.de hæred.inſtit.l.5.§.conceſſa ff. de don. int.virum & vxo.*

DEFINITIO, propriè accipitur pro rei finitione; ſcilicet cùm res à genere ſuo vſque ad ſpecialem & propriam differentiam ſic demonſtratur, vt quaſi finibus certis cognoſci poſſit. Sumitur etiam pro generali regula & canone, *l.omnis definitio.ff.de diuerſ. regul.iur.* quam legem, Omnis, explicat eleganter Viglius.*Inſt. de teſtam.ord.in princ.* aitque à diffinitione diſtingui literarum notis. Nam definitionem adpellat generalem determinationem: diffinitionem, quæ rem quid ſit explicat, genere & differentiis confectam quod improbat Antonius Auguſt. *lib.3.Emend.c.9.* aitque in Pandect. Florent. in vtroque ſignificatu definiri, & definitio ſcribi. Definitionem genere & differentiis comprehenſam explicat *M. Fab.Quintil.in lib.Inſtit.orat.Bart. & cæteri, l.1.ff.de teſta.* Itaque Definitio, eſt oratio, qua quid ſit res, explicatur, nõ ambiguis, vel obſcuris, aut tranſlatis verbis.

Definitio deplex eſt, propria & impropria. Definitio propria eſt, quæ ex genere & differentia conſtituitur. Impropria, quæ & deſcriptio vocatur, eſt quælibet rei deſignatio, *qualis eſt in l.1 ff. de legib.*Lex, inquit Papinianus, eſt communepræceptum. Cùm etiam priuilegia ſint leges, non tamen communia præcepta.

DEFLORARE virginem, *Archid. c.vnico.de deſponſ.& impub.li.6.*

DEFORMATI fructus, qui delapſis floribus iam formati exiſtunt.

DEFORMITAS *apud Vlp.* de ædificiis dicitur, quæ aliqua ſui parte deformata ſunt, *l.7.ff.de offic.praſ* Et aduerſus detrectantem competenti remedio deformitati auxilium ferat.

DEFRVTVM, muſtum eſt, quod decoctum, & deſpumatum eſt, *Palladio, & Plinio lib.14. cap* 9 *Vlpian l.quæſitum. de fund.inſtru.*Vas, inquit, æneum, in quo ſapa coqueretur, & defrutum fieret, *Item de vin.& trit.leg.l.qui vinum.* Mulſum, inquit, paſſum defrutum. Varro *apud Nonium*: Defrutum adpellabant

muſtum quod ex duabus partibus ad tertiam redegerant deferueſaciendo. At Sapam, quod de muſto ad mediam partem decoxerant. Victorinus *lib. de Ortho-graphia.* defructum ſcribendum putat, quod defruédo & decoquendo tale fiat, quòd defrudetur, id eſt, defraudetur coctura & minuatur.

DEFVNGI, eſt explicari aliquo negotio, & finem ei imponere. Vnde defungi moribus, defungi vita dicimus, *l. exempto. §. idem lib. 2. ff. de action. empt.* accipitur plerunque defunctus ſubſtantiuè pro mortuo. Opponitur perfungi, hoc eſt, ad extremum obire munus ſuum, & ſtrenuè operam nauare. *Liuius lib. 6.* Romani conſules perfuncti, quod ad Capuam attinebat, cura, Gaio Neroni ex legionibus quas ad Capuam habuerant, ſex millia peditum, & trecentos equites decernunt.

DEFVNCTORIE, perfunctoriè, & tranſlatitiè, pro eodem accipiuntur, hoc eſt, frigidè, remiſſè, non ſatis bona fide, nec ex animo ſcilicet, aut coacti, vel quia debemus, *l. 2. ff. ad S. C. Tertul. l. aut qui. ff. quod vi aut clam.* Trāſlatiuè, pro vulgari & non accurata diligentia. Oppoſit. Bona fide, Optima fide, hoc eſt, Citra omnem prorſus ſimulationem, *l. 1. C. qui munc. tut. ſe excuſ.* Non defunctoriè, hoc eſt, non quæſito prætextu ad euitandum iuſtæ tutelę munus. Accurſius ineptè accipit pro tranſitoriè. Vide infrà Dicis cauſſa.

DEGLABRARE. *Paul. in l. cadere. ff. arbor. fur. cæſa.* Cingere eſt, inquit, deglabrare. Bud. hanc legem corruptā eſſe putat, indicátque ex compendio Grę-co, quo modo hic locus legendus ſit: mauult enim legi, deglubere. Haloander à veteri lectione non recedit, legítque deglabrare, quæ eſt Pandect. Flor. lectio. pro corticem vndique eximere. *Turnebus verò Aduerſ. lib. 23. c. 19.* ex Deglabare, quæ eſt lectio veterum exemplarium, Declauare legendum cenſet, quod eſt vndique ramos & clauas amputare, ſolúmque relinquere truncum & ſtirpem, idque loco Ouidij motus, qui pinus ſuccinctas dixit, quod eſt ſurſum & altè cinctas, quòd nullis à ſtirpe ramis ad ſummum cacumen obſideantur.

DEGENER dicitur, qui moribus non reſpondet, *vt colligitur ex textu & gl. in auth. de non alien. §. nunc ergo.*

DEIICERE, eſt ex eminentiore loco aliquid demittere, quod noceat, aut ſtatim, aut aliquo temporis interuallo. *Sic accipitur in ti. ff. de his qui deiecerint vel effud.*

Deiicitur in interdicto, Vnde vi, id eſt, expellitur is, qui poſsidet: ſiue naturaliter ſiue ciuiliter poſsideat. *Vlpi. in l. 1. ff. de vi & vi armata.* Refertur autē ad perſonam eius qui deiecit, nec pertinet ad eum, cuius familia deiecit. *Ibidem.* Atque Deiecisse videtur, tam qui ſuis manibus expulit quàm qui mandauit, vel iuſſit, vt aliquis deiiceretur. *Ibidem.*

Deieciſſe locatorem colonus videtur, qui ei, cui locator poſſeſsionem vendidit, poſſeſsionem non tradidit, niſi probabili cauſſa ductus id fecerit, *l. 12. ff. de vi & vi arma.*

DEIECTIO duplex eſt, armata & non armata. Qui armata deiicitur, quamuis non poſsideat, aut vitioſè poſſideat, reſtituitur, *l. 14. ff. de vi & vi arma.* qui non armata, nequaquam, niſi poſsideat.

DELEGARE, eſt vice ſua alium reum creditori dare, vel cui iuſſerit, *l. 11. ff. de noua. & deleg. & tot. illo tit. & l. 45. ff. manda.* quod præſupponit nouationem, *gl. ad l. 3. C. de noua.* Dicunt autē Iuriſcoſſ. Delegare debitorem, id eſt, alium pro ſe, qui ſoluat ſubſtituere: ſic delegare reum, nomen, *l. 9. ff. de præſcr. verbo l. §. interdum. ff. ad S. C. Velleia. l. 48. in fin. ff. de pecul.* Hinc Seneca lib. 4. de Beneficiis: Debitores nobis deos delegat, precatúrque, vt illi pro ſe gratiam referant. non derogat, vt legitur in vulg. exemp. Vnde Delegatio nominum, id eſt, alterius debitoris in ſuum locum ſubſtitutio: veluti cùm debitorem meum creditori meo aſsigno. *paſſ. ſub rub. de nouat. & deleg. Seneca lib. de Benef. 5.* Quamuis non interuenerint nummi, ſed delegatione & verbis perfecta ſit ſolutio. Tranſlatè Cic. videtur ſumpſiſſe *in Ora. pro Fonteio* Quid ſi hoc crimen optimis nominibus delegare poſſumus, & ita, vt non culpam in alios transferamus. *Sic l. 11. C. de donat.* & ſic delegatio eſt accipienda, *in l. 17. ff. de condict. fur.*

Delegare etiam eſt mandare, & committere, *l. 32. §. quæſitum. ff. de arbit.* Vnde iudex datus.

DELI-

DELEGATVS appellatur, *l.* 5. 11. & 14. *C. de iudic. & extr. de offic. & poteſt. iudic. de leg. in antiq. per totum.* cui cauſſa committitur terminãda vel exequenda, vices delegantis repræſentans. & in iuriſdictione nihil proprium habens, *l.* 1. *D. de officio eius, cui mand. eſt iuriſdi.* quo verò diſtet à Vicario, hoc eſt, vt interpretes barbarè dicunt, à Viceregente, ſeu Locumtenente, *Barto. indicat in l.* 1. *& ſequenti. C. de his qui vicem alt. ger.* Atque delegati iuriſdictionem non ſuo iure, ſed alieno beneficio habet. Horum autem alij quidem à fortuna ſeu culmine imperiali dati, alij ſimplici appellatione Principis delegati, quidam ex ſacra iuſſione dati, quidam pedanei. *Vide Cantiuncu. c. 2. de officio iudicis. lib.* 3.

Delegatam pecuniam Paulus dixit, pro decreta, conſtituta, ac ſignata, *in l.* 2. *ad le. Iul. pecul.* Et delegatæ iuriſdictionis vocabulo vſus eſt Papinia. *in l.* 1. *de offic. eius, cui mand. eſt iuriſdictio.*

DELEGATIONES indictionis tributariæ, *l.* 3. *C. de anno. & tribut. lib.* 10. *l.* 1. *& vlt. de indictio. eod. lib. Nouella* 128. διατυπώσεις vocat σημασίωσις. Suidas: διατυπώσεις τὰ σιτοπομπίου γὰρ τὰς αἰτήσεις μετακομιδῆς. ſunt enim deſcriptiones, quibus exigendorum tributorum, & annonarum modus continetur, quæ & delegatoriæ dicuntur, quòd delegari mittíque in prouincias ſolerent. Dicuntur & ὑπομνήματα, & ἀπογραφαί.

DELEGATORES, *Nouel.* 130. ij ſunt, quos Harmenopulus *Epitome* 6. *tit.* 14. legatarios vocat, quorum erat ſcilicet eos, qui annonæ penuria inuectas ſpecies ſupprimebant, & flagellabant, præfectis prætorio deferre: atque iis pro ſalario 15 pars copiarum dabatur.

DELIACA ſuppellex Ciceroni appellata, in qua erant triclinia, & lecti cum pedibus, & fulcris, ex ære Deliaco factis. *Hæc Baifius in lib. de vaſculis.*

DELFICÆ, ſeu Delphicę *apud Paulum l* 3. *D. de ſupel. leg* qua voce etiam in receptis ſententiis vtitur, abaci ſunt, *vt ſcribit Iac. Cuiac.* è quibus vina miniſtrantur, non (vt in Baſilicis legitur) οἱ τὰς τράπεζας ἔχοντες δέλφινας, licet & hi inter vaſa ponantur *à Plinio lib.* 33. *c.* 11. Atque eius ſententiæ adſtipulatur gloſſarum veterum interpretatio, Abaci, delphicæ miniſterium, vt Iuuenalis: qua ſanè videtur hic Iuuenalis locus ſignificari:

Ornamentum abaci, nec non & paruulus infra
Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron.

Marmoream enim delphicam fuiſſe Porphyrio ſcribit. *Cic.* 4. *in Verrem*: Mensas delphicas è marmore. Martialis:

-aurum non ſimplex delfica portat.

Agretius, In delfica (inquit) comparia vaſa ſemper ſunt.

DELETA, *in l.* 1. *D. de iis, quæ teſta. del.* id eſt, oblita maculis, quæ lituræ vocantur.

DELIBARE hæreditatem propriè dicũtur legata, quæ dodrantem non excedunt: vt onerare, cùm dodrantem excedunt: & exhaurire, cùm aſſem abſumunt.

DELIBATIO hæreditatis, legatum eſſe dicitur, *l.* 116. *D. de leg. lib.* 1. éſtque quod teſtator, ex eo, quòd vniuerſum hæredis foret, deminuit, decerpit, & ſubducit. Ex aduerſo illibatus quadrans, *l.* 20. §. *Papinianus. D. fam. ercif.* pro integro, & legatis non imminuto poſuit Papinianus.

DELIBERARE, eſt factum diligenter tractare, & mente proæoluere, *l. Ariſto. D. de iure delibe.* ſiue conſilium aliquid faciendi, vel non faciendi capere. *vide Budæ. in prior. adnot. ad Pand.* dicitur à libella, qua quid perpenditur, *Feſto lib.* 4. Deliberandi autem ius, quod à Prætore hæredi conceſſum eſt ad ſtatuendum, vtrùm hæres eſſe velit, an nõ, quod erat dierum centum, *vide tot. tit. D. de iur. delib. l.* 16. *D. de contrah. empt.*

DELIBERATIO eſt prouida cauſſæ circumſpectio, cum quæ ratio totum agit, & furor ſibi nihil vendicat. 16. *q.* 3. *c. illa præpoſitorum.*

DELICATVS debitor eſt, quaſi luxui conſecratus, quod enim nunc dedicatum, priùs delicatum dixere. *Vlpian. de pign. act. in fin. l. ſi ſeruos.* Igitur hæc, inquit, à iudice erunt diſpicienda, vt neque delicatus debitor, neque oneroſus creditor audiatur.

DELINQVERE minus eſt quàm peccare. hinc obligationes naſci dicuntur ex delictis priuatis: accuſationes ex criminibus.

Delinquere feudum, pro committere, vel cõmittere culpam, quamobrem

alteri debeatur, *lib.feud.2.ti.31.* Vaſalli feudum delinquentis, licèt ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus adſpirabit.

DELICTVM generale verbū eſt, quo quid prætermiſſum ſignificatur, *ex Feſto lib.4.* B. Auguſtinus definit declinationem à bono, quia bonum prætermittitur, & quid à crimine diſtet, *collige ex gloſ.in Auth.qua in prouincia. C.vbi de crimin. agi oportet.* & vide ſuprà, Crimen.

Delictum pro ſtultiria poni ait Alberi. *in l.cùm mancipium D.de ædilit edict.*

DELINIMENTA nouercalia, *apud Iuriſc.in l.4.de inoſ.teſt.* Interpres nouercales blanditias exponit. *Cic.1 de Fini.* Qui blanditiis præſentium voluptatū deliniti, atque corrupti.

DELPHICÆ, vide ſuprà Delficæ.

DEMENTES ſunt mente capti, qui propriè loquendo à furioſis diuerſi ſunt: ideóque àb his ſeparantur, *l.2.D.de inoſ.teſt.l.27.§.coràm.D.de arbit.* Atque is propriè eſt: qui neſcit exprimere quod velit, aut nolit, *cap.paſtoralis.de cler.ægro. lib.6.& ibi bonus textus & gloſſa.*

DEMENTIA à furore ſeparatur, *l.16.D.de curat.furio l.fin.§.1.D.de admin. tut.* Demens enim eſt, cùm non vſquequaque, ſed ex parte tantùm errore mētis affectus eſt: quem & Cicer. Tuſc.3. ſtultum vocat. Græci dementes ἀνοήτους, furioſos μαινομένους vocant. Dementia M. *Ciceroni 3.Tuſcul.* eſt adfectio lumine mētis carens, cùm non integra mens eſt, & ſana: tuetur tamen mediocritatem officiorum, vitæque communem cultum, atque vſitatum. Hæc propria eſt verbi ſignificatio, quæ latiùs plerunque porrigitur, vt cum furore dementia confunditur. *Quintilianus 348. Declama.* Dementia eſt ablatus rerum omnium intellectus.

DEMINVI VETABO. His verbis Prætor non tantùm alienationem impedit, verùm etiam actiones exerceri non patitur. *Vlpia.l.ait prætor. D. de iure delib.*

DEMINVTVS CAPITE, qui ciuitate mutatus eſt, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui liber alteri mācipio datus eſt, & qui in hoſtium poteſtatem venit, & cui aqua & igni interdictum eſt *Feſtus.vide Cap.deminut.*

DEMOGRAMMATEI, plebis ſcribæ, *l.4.C.de tab ſcrib & leg.* vbi corruptè Medogrammatei.

DEMOLIRI ſepulchra, crimen eſt læſæ religionis, & ſacrilegij, *l.1.& l.pen. C.de ſepulch.violat.*

DEMOLITIO, Molitioni opponitur, *l ſtipulatio.D.de ope.no.nun.* ſiquidem demoliri, eſt extructa diruere: Moliri ædificare eſt, *Vlpia.tit.de vſufr.l.hæres.* Antequam vſufruct. prohibuerit, demolierit. Et demolitus paſsiuè, *vt in tit.de vſucap l.eum qui.*

DEMONSTRATIO eſt, que vice nominis fungitur, *l.34.D.de condit.& demonſt.l.6 D.ſi cert.pet.* At à cauſſa, & conditione multum diſsidet, *l.7.§.1.& l.96.D.de leg.1.* Demonſtratio plerumque rem factam oſtendit: Conditio futuram *l.34.in fi.D.de condic. & demonſtr.* id eſt, Demonſtratio in præſens vel præteritum: Conditio in futurum tempus confertur, *vt ex l.85.D.de leg.3. patet. Theo. in §.huic proxima. Inſt. de leg hæc duo ita diſtinguit*: δεμονστρατίων δὲ ἐστι διάλυσις πράγματος ἢ λεγαταρίου τὴν λεγατευσαν. καὶ τότε δὲ ἐστι διάλυσις τῆς αἰτίας δι' ἣν λεγατεύεται.

DENA, decem, *l.ſi quis teſtamento D. de leg.1.* Ant. Aug. *lib.3.c.1.* ait, dena ſignificare ſingulis decem.

DENARIVS, *inquit Varro lib.4. ling.Lat.* ſic dictus, quòd denos æris valebat Eſt autem nummus drachma & ſcrupulo conſtans. *Alex. ab Alex.lib.2. c.20.vide Ant. Aug.lib.2.c.8.Emend.*

DENEGARI non debet ius iuſtè deprecantibus, *teſte Vlpian. in l.2 de his, qui ſui vel alieni iuris.*

DENOTARE pro infamare, ignominia notare. Pomponius eleganter vſurpauit: Turpia, inquiens legata, quæ denotandi magis legatarij gratia ſcribuntur, odio ſcribentis pro non ſcriptis habentur, *l.turpia.D.de leg.1.*

DENVNTIARE teſtimonium alicui, vetus locutio quæ ad teſtimonium dicendum vocare aliquem ſignificat, *l. 4.& 19. D. de teſtib.l.6. D.ad l. Iul repe.* Sic in l.Manilia: Teſtibus publicè duntaxat in res ſingulas 10.denuntiandi poteſtatem facito. *& vide Quintil.li.5.cap. de teſtib.*

DENVNTIARE auctori, eſt eum ad rem defendendam conuenire, *l.29.§. fi.l.53.in fi.55.& 56. §.ſi præſente.l.74. §.1.*

D.de

D.de euict. Inde Denuntiatio pro euictione interpoſita, *l.63.D.de euict.* Eſt & Denuntiatio, iudicium præcedens, *l. 7. D.de inoff.teſt.* Denuntiare domum, pro ad domum, *l.1.§.1.D.de lib.agno.* Denuntiaſſe verò in lege Iul. de adult. qualiter accipiatur, explicat. *Vlpia.l.17.ff.de adult. ſecundum quam l.2. & l.39. §.duos. D.eô. tit. intelligendæ ſunt.* Eodem modo Denuntiare crimen accipimus, *in l. 6. C. de accuſat.* Hinc

DENVNTIATVS, cui fit denuntiatio, *l.venditor D.de iudic.*

DENVNTIATIO, criminis delatio, *l.4.D.ad S.C.Turp.*

Denuntiatio ſpecialius, anguſtiúſve nomen, quàm proteſtatio, *Alciat. l.deteſtatio.nu.4.D.de verb.ſign.*

Denuntiatio, ciuilis interpellatio, ſiue admonitio olim obſeruabatur: quæ debitoribus in perſonam ſolenniter fiebat, antequam conuenirentur apud iudicem. Siquidem agens aduerſario huiuſcemodi denuntiabat, Tali die adſis mecum diſceptaturus. A qua denuntiatione licet hodie receſſum ſit, conditionis tamen nomen pro perſonali retentum eſt actione, *vt monuit Theoph.in §.appellamus. Inſti.de actio.*

Denuntiationes, *in l.5 D.de pœn. l. 7. & 9.C. quomodo & quando iud.& Paul.li. 5.Sent. tit.5.* accipiendæ ſunt interpellationes, quib. ad iudicem quis per officiales magiſtratus euocatur. *C. Harmenop.li.1.* ὑπομνήσεις *vocat.*

DENVNTIATIO, canonicis eſt delatio criminis alicuius ad præſentiam: quæ triplex eſt, euangelica, iudicialis & canonica,

DENVO, rurſus, vel de integro, vel (*vt Alberic. placuit.*) tertio loco, *l. cùm prior.& ibi glo.D.de diſtract.pign.l.1.C.de erro.calc.*

DEPACTVS *Budæo in Forenſibus ex M.Cic.* qui ſe litib. explicauit. Depactus etiam dicitur turpiter pactus. *Vlpia. in l.3.D.de calum.* Hinc depector, vel, vt aliis magis placet, Depaciſcor, quod eſt pactione tranſigo: quod tamen honeſtè etiam dici poteſt. *Cic.lib.2.de Inuentione:* Quidam Imperator, cùm ab hoſtibus circumſideretur, neque effugere vllo modo poſſet, depactus eſt cum eo, vt arma & impedimenta relinqueret, milites educeret. Scribitur etiam, Depectus, *Conſtant.l.1.C.Th.de rapt.virg.* Si quis nihil cum parẽtibus puellæ antè depectus inuitam eam rapuerit, &c. Hinc.

DEPECTIO, pactum ſignificat, *l. 2.C de abolit.* ſic enim ibi legendum quidam admonuerunt, nec ineptè.

DEPENDERE, eſt præſtare, ſoluere, *l.3.§.in iis. D.de vſu.*

DEPERDITVM intelligitur, quod in rerum natura eſſe deſiit: deminutum verò, quod vſucaptum eſt, & ob id de hęreditate exiit, *l.deperditum.D.de petitio hæredi.*

Deperdita nomina, *l.16 ff.de admin.tut.*

DE PLANO, id eſt, æquo loco, & non excelſo: veluti vnde magiſtratus in tribunal, quod editiore in loco poſitum erat, conſcendebat: Græci interpretes in Baſil.vertunt ἐξ ἐπιπέδου, *lib.38.* Hinc illæ notæ V.D.P.L.P. hoc eſt, vnde de plano legi poſſit, *l. 1.D.de iis, quæ in teſta. delent.* De plano, id eſt, abſque cauſſę cognitione, *d l.9.§.3.* Atque de plano, & pro tribunali opponuntur, *l.3.§.6. D. de bon. poſſ.* Si cauſſa cognita bonorum poſſeſſio detur, non alibi dabitur, quàm pro tribunali: quia neque decretum de plano interponi, neque cauſſa cognita bonorum poſſeſ. alibi quàm pro tribunali dari poteſt. *Item l. 2. §. 1. D. quis ord. in bo.poſ.l. 1. §. 4.D.ad S.C.Turpi.l.18. de quæſt.l.19.§.3. ff. de offi. proconſ. Senec. de Clem.lib.1.* Hæc tamen, inquit, magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliúſque in tribunali, quàm in plano cognoſcitur.

De plano, ſine libello, *l.de ſubmerſis.C. de naufra.li.10.De hoc vide Bart.in extrauag.ad reprimendum. in verb. de plano. & eundem in l.ne quicquam.ff.de offi.proconſ. & clem.ſæpè.de verb.ſigni.*

DEPONERE eſt demoliri, & ad aream redigere, & ſolo æquare, *l.23.in fi. ff.de vſuca.l.8.ff.ſi ſeruit.vind.l.83.§.ſacra. ff.de ver.obl.* Hinc Depoſitio ædificij demolitionem ſignificat, *l.9.§.item Pomponius ff.quod met.cauſa.* Sic etiam Deponere ædificium, deprimere ſignificat, *l.9.D. ſi ſerui.vind.l.17.D de ſeru.vrba.præd.*

Deponere eſt cuſtodiendam rem dare, *tot.tit.D. & C.depoſiti.*

DEPOSITIO, vt diximus, demolitionem ædificij ſignificat. Eſt autem μεταφορικῶς apud Pontificios, amotio facti ſine ſolennitate, *c. degradatio.de pœn.lib.*

6. & hæc dicitur ſimplex depoſitio, Abba. Quib. autem ex cauſſis fiat depoſitio, *docet glo. magna, in fine cap. 1. 15. q. 8.*

DEPOSITVM eſt, quod cuſtodiendum alicui datum eſt: dictum ex eo, quod ponitur. vocula enim, de, auget, *l. 1. D. depoſiti.* & hoc conuentionale, vel ex conuentione dici poteſt. Eſt & depoſitum iudiciale, cùm res ea, de qua controuerſia eſt, apud officium, vel vbi iudex ſtatuerit, deponitur, *l. 16. in fi. D. depoſ. l. 7 §. fi. D. qui ſatiſ. cog. l. 7. D. depoſi. & alibi ſæpiſſimè.*

Depoſiti ad depoſitum non admittitur compenſatio. *l. ſi quis. C. depoſiti.* Depoſitum debet reſtitui hæredi, non minus quàm defuncto. *l. 1. §. ſi pecuniam. l. ſi plures. in princip. D. depoſiti.* Depoſitum eſt furi reſtituendum. *Bald. in titu. de depoſit.* & vide ſuprà, Actio depoſiti.

DEPOSITARIVS eſt, apud quem res aliqua deponitur cuſtodienda: & ita ſumitur *in auth. Sed iam. C. depoſiti.* Et differt à ſequeſtro, quia depoſitarius ad hoc præcisè tenetur, vt depoſitori rem reſtituat, & tenetur maximam diligentiam adhibere: ſed ſequeſter neutri litigantium tenetur præcisè rem reſtituere, ſed indeterminatè illi qui vicerit. Depoſitarius autem non opponit compenſationem deponenti, *l. fina. C. de compenſ. l. ſi quis. C. depoſi. c. 2. eod. tit.* item Depoſitarius nõ poteſt opponere quæſtionem dominij, *Bart. in l. commodare. D. Commod. l. ſi quis. C. eod. titu.* Depoſitarius ſtatim debet cogi vt reſtituat, *l. ſi quis vel pecunias. C. depoſi.* Quinimò Depoſitarius ſi vtitur depoſito contra voluntatem domini, vel denegat illud, committit furtum, & condemnatus efficitur infamis, *Panor. in c. 1. in 1. not. de depoſit.*

DEPORTATI ij erant, quibus Princeps inſulas adnotabat, vel, de quibus deportandis ſcribebat. Vide Exilium.

DEPORTATIO, ſpecies erat exilij atrociſſima, cùm ſcilicet quis ita ciuitatem amittebat, vt neruo aut compedibus vinctus, in aliquam nauim imponeretur, & ſeruis publicis, vt eum in inſulam certam transferrent, traderetur. Hinc ἀπολίδες & ad peregrinationẽ redigi dicebantur, *l. 17. ff. de pœn. l. 10. §. ſed ſi per. ff. de in ius voc. l. 1. §. in quib. ff. de leg. li. 3.* Atque hoc inde natum eſſe videtur Turnebo, quòd Senatus cenſuit milites eos, qui ex Cannenſi acie refugerant, ex Italia in Siciliam eſſe deportandos, nec antè inde reportandos in Italiam, quàm Pœnus Italia depulſus eſſet. Deportatio autem ſucceſſit in locum interdictionis ignis & aquæ, *l. 3. D. ad l. Iul pec. l. 2. §. 1. de pœnis Nouell. de iis, qui nupt. ite. Conſt. 22.* Deportatio autem dicitur, quaſi portatio de eo iure, quod quis in ciuitate habuit, ad exilium perpetuum: adnotata illi prouincia, vbi manendum ſit, *l. inter pœnas. D. de interd. & relegat.* Libertatem interim non adimebat: ideóque media cenſebatur capitis deminutio. *Inſtit. de ca. demin. §. minor, ſiue media. & l. vlt. D. eo. tit.* Nam quod refert Calliſtratus, *l. cognitionum. de extraor. cognit.* libertatẽ deportatis ademptam, de iure Quiritium intelligere videtur voluiſſe, vtpotè quibus nec teſtamentum facere, nec ex alterius teſtamento quidquam capere licuerit: nec eorum omnium aliquid habuerint, quæ iuris ciuilis magis quàm gentium ſunt, *l. ſi quis filio. ff. de iniuſt. rupt. l. 1. ff. de lega. 3. l. quidam ff. de pœnis.* Etenim iure ciuili (*ait Boetius in topic. Cic.*) fieri aliquid nõ inter alios, niſi inter ciues Romanos poteſt. Itaque ἀντινομίαν illam conciliant *Fr. Duaren li. 1. Diſp. c. 9. & Iac. Cuiacius. in illum Inſti. locum.*

Deportatio à relegatione ſic differebat: deportatio in perpetuum damnabat: relegatio, aliàs in perpetuum, aliàs ad tempus. Item deportatio adimebat ciuitatem Romanam: relegatio non æquè. Itémque deportatus amittebat bona: relegatus minimè. *l. relegatorum. §. hæc eſt differentia. & §. ſequenti. ff. de interdictis & relegatis.* Addã deportationem eſſe, cùm ei, qui damnatus eſt, certo ſpatio circũſcribitur pœnæ locus: relegationem, cùm quis exire fines patriæ iubetur.

DEPRECATIO, de qua Tryphoninus, *l. tres tutores. in prin. ff. de admi. tu. l. auxilium. ff. de mino.* eſt, vt definit M. Cicer. in qua non defenſio facti, ſed ignoſcendi poſtulatio continetur.

DEPRECIATVS, *in l. 27. §. cæterùm. ff. ad l. Aqui.* Sed & eius ratio haberi debet, quo cætera corpora depreciata facta ſunt. *& Tertull. li. 4. aduerſus Marcionem,* id eſt, vilis factus, & nullo pretio dignus. Lexicon B. Germani ad Lutetiam

etiam Pariſiorum vertit deprecarios ἐ-λάττωθέντας, quaſi pretio imminutos dicas.

DEPRIMERE vitem, *in l.ſi vitem. 12. ff. quod vi aut clam.* dicitur, qui eam in terram deductam defodit, vt anno inſequenti renouetur. Si vitem meam, inquit Venuleius ex fundo meo in fundũ tuum depreſſerit, eámque in fundo tuo coaluerit, vtile eſt interdictum. Fl. Pãd. deprehẽderis legum, ſed corruptè, cum in manuſcripto exemplari, Depreſſeris, exponatur, Propagaueris. *Cato de re ruſt. c.13* Arbores facito vti benè maritæ ſint, vitesque vti ſatis multæ afferãtur, & ſicubi opus erit, de arbore deiiciantur, & in terram deprimantur, &c.

DEPRESSA nauis, pro ſubmerſa, *l. ſi nauis aduerſa. & l. cum depreſſa. ff. ad l. Rhod. de iactu.*

DEPREHENDERE aliquem, eſt quod barbari dicunt, capere in ipſo facto, ita, vt nec fugere, nec inficiari poſſit: vt deprehendi in adulterio, *l. palàm. §. quæ in adulterio ff. de ritu nupt.*

DEPROPERARE, *vt apud Plau.* pro valde properare, *in l. vnic. in fin. de eo per nau. nunci. & l. 2. §. ſed quia diuinæ de vet. iur. enucl.*

DEPVGNARE feram, quæ regioni nocet, *l. 1. & 5. ff. de poſtu.* pro interimere, vel expugnare. quamuis eo in loco ſunt, qui expugnare legãt. *Ib.* Depugnare cum feris vel beſtiis, pro pugnare. *item l. ii, qui. ff. de accuſ.*

DEPVTATI, *in l. fin. C. de ſeruis fug.* à Iuliano patritio Nouc. 85. ſtatuti nume rorum, militibus ſunt, annonas ferentes ex publico, qui numeri cuiuſque militum arma procurabant: aliàs fabricenſes deputati dicuntur, ſicque in Notitia Rom. imperij leguntur. Deputati ſcholę agentium in rebus, & deputati domeſticorum, & deputati equitum & peditum. Planè Leo Imp. *in libell. de bellico apparatu* ait: Qui antiquis temporibus δεποτάτοι, ſuis temporibus σκρίβωνες dicebantur. Sic.

Deputati ſacræ veſtis, *l. 7. C. de palat. ſacr. largit.*

DERECTARII, qui in aliena cœnacula ſe dirigunt furandi animo, id eſt, qui malis artibus ſcandunt in aliena cœnacula, aperiũt feneſtras hamis, vncinis, vel qua alia ratione (vnde etiam apertularij dicuntur) atque ita introeunt furandi animo. *Gloſſæ veteres*: Derectarius, ὁ εἰς τὰς ἀλλοτρίας οἰκίας τῷ κλεπτῇ εἰσερχόμενος οἰκίας. *Turne. Aduerſ lib. 9. cap. 17.* Diætarios etiam vocari ſcribit, quòd cœnaculum diæta etiam non malè vocari poſſit, cùm in dięta ſit. eorum enim eſt diæta, qui in cœnaculis habitant: ſed illud potiùs videri. His abſimiles non ſunt parietum aut forium effractores, *l. 1. & 2. ff. de effract.* qui & θυρεπανοίκται, & εἰσπηδητάς dicuntur in gloſſis, *de quib. Iul. Firmicus Matheſeos 6. Horum meminit l. 7. ff. de extraord. crim.* vbi e, pro i, vt olim apud veteres, ponitur. Directarios vocat *Paulus lib 5. Sent. tit. 4.*

pro Derelicto habetur, quod dominus ea mente abiicit, vt in numero rerum ſuarum eſſe nolit, &c. *l. 56. ff. de ſtip. ſeruo. §. pen. Inſti. de rer. diuiſ. quo loquendi genere & Cicer. lib. 1. Epiſt. 8. ad Atticum vſus eſt Imp. Iuſtinianus Nouell. 22.*

Derelictum videri non poteſt, quod ſalutis cauſſa interim dimiſſum eſt, *l 21. §. 2. ff. de acqu. poſſ.*

Derelinquere iniuriam, id eſt, abolere. *Inſtit. de iniuriis. §. fina.* Et ideò ſi quis iniuriam dereliquerit, hoc eſt, ſtatim paſſus ad animum ſuum non reuocauerit, poſtea ex pœnitentia remiſſam iniuriam non poterit recolere.

DERELICTVM dicitur illud, quod caret poſſeſſore, vel quod in nullius eſt poſſeſſione, *vt Inſtitut. de rer. diui. §. hoc amplius. circa finem. & vide ff. pro derelicto. Et vide §. qua ratione. Inſtitut. de rer. diuiſ. Authenti. de nupt. §. ſed multo C. de infant. expoſ. l. 2. & pro derelicto, per totum.* Quo diſſet derelictum à deperdito, indicat Iauol. *in l. interdum. ff. de acquir. poſſeſſ.*

DERIDERE ſententiam, pro improbare, ſeu opinionẽm confutare, *apud Vlpianum. in l. ſed an vltrò de negoc. geſt. ff.*

DERISORIVM magis, quàm vtile legatum, *apud Vlpian. in l ſi domus. 71. de lega. 1.* quod deridendi magis, quàm vtilitatis gratia ſit legatum.

DEROGATVR legi, cùm pars detrahitur, *l. 102. ff. de verb. ſignif.* putà prima. *Vlpian. epitome. tit. 1.* & vide infrà in tractatu legum. derogare enim, *ait Feſtus,* detrahere eſt. Abrogatur verò, cùm prorſus tollitur.

DESCENDERE, pro naſci, oriri, *tum apud Vlpia. tum cæteros*. Hinc à nobis nati deſcendentium nomine veniunt, qui cum aſcendentibus rectam lineam conſtituunt: de qua vulgatum illud, Nullos aſcendentes inter ſe poſſe connubium contrahere. Quare ſi Adam hodie ſuperſtes eſſet, non poſſet ducere vxorem. *per gl. in l. nuptiæ. D. de ritu nupt. Inſtit. de nupt. §. inter eas.*

DESCRIPTIO fit adſcriptio collatorum nomine, & collationis modò, *l. 1. C. de apoch. public. lib.* 10. A Græcis appellatur ἀπογραφὴ, Lucæ capit. 2. de CHRISTI natiuitate loquenti.

Deſcriptio bonorum, quomodo licitè fiat, *Barto. pulchrè tradit, in l. mandatum. ff. de requi. reis. in l. defenſionis. C. de iur. fiſc. lib.* 10.

Deſcriptio, ſubnotatio, adſcriptio, cognitio, diſpunctio rationum, inſtrumentorúmve, differunt. Deſcribimus ea, quorum exemplum accipimus. Subnotamus, cùm quaſi inuentarium conficimus, *l. fina. C. de bon. aucto. iud. poſſeſ.* Adſcribimúſque, quot corpora inſtrumentorum ſint, & de quare. Cognoſcimus, cùm eà legimus, atque relegimus: qui enim rationes recognoſcit, verum eſt eum ipſa cognoſcere: ſicut qui reddit, dat: qui repetit, petit. *Bartol. in Rubric. ſolut. matrim.* Diſpangi rationes, qui data & accepta confert, executítque & examinat. Vnde & diſpunctio, pro diligenti percontatione, & examinatione accipitur, *l. ſi ſtatu lib. pœnæ, in fi. D de ſtatu liber.*

DESERERE propriè militum eſt, qui relinquunt locum in acie, aut ſine comitatu diſcedunt ex caſtris. Hinc, deſertor, & deſertio, *de quibus ſæpè in lib. ff. Bartol.* An idem Deſero & Derelinquo ſignificẽt excutit in *l. qui agros. C. de omni agro deſerto.* Deſerere accuſationem, actionémve dicitur, qui in totum ab accuſatione deſtitit, eámque reliquit, modò ſine fraude aduerſarij id fecerit, *l. 21. D. de inoffic. teſtam. l. 10. D. de iudi. l. 6. §. qui iudicij. D. de decur.* Sic deſerere vadimonium dicitur, qui ſe ad vadimonium & condictum diem non ſiſtit. Vide VAS.

DESERTA promiſſio, contempta & non obſeruata, *l. 4. §. 2. D ſi quis cautioni.* Quęſitum eſt, an poſſit conueniri, ne vlla exceptio in promiſſione deſerta iudici obſiſtendi cauſſa facta obiiciatur. Contemptam vocat Paulus, *l. ſi duo. D eodem.*

Deſertam cauſſam Iureconſulti compoſita voce Eremodicium vocant, *l. & ſi ſine dolo. D. de minoribus. l. cùm quærebatur. D. iudicat. ſolui. item l. properandum. C. de iudic.* Dicitur autem deſerta cauſſa, cùm altera parte abſente fertur ſententia. Hinc prouerbiali ſchemate, Vincere deſerta cauſſa, eſt vincere nullo contrà pugnante.

DESERTOR miles eſt (inquit Modeſtinus) qui per prolixum tempus vagatus, reducitur *l. deſertorem. §. 3. & l. 4. §. penult. & l. 5. D. de re militar.* Ab effectu. *Quintilia. lib. 7. cap. 7.*

Deſertor accuſationis, in priuatis criminibus, punitur arbitrio iudicis, pro qualitate admiſſi, *l. ſi quis repetere. § ſi ſtellionatus. & l. & in priuatis. D. ad S. C. Turpill.*

DESIDERO, præter notam ſignificationem, notat & deficere. In quo ſenſu accepit Iuriſconſ. *in titu. Si libert. ingenu. eſſe dic. l. quoties.* Siue officium, inquit, deſideretur, id eſt, deficiat in eo, qui debet obſequi & obtemperare.

Deſiderare eſt in iure aliquid poſtulare, & (vt vulgò loquimur) requirere, *l. §. ſolent. D. de tabul. exhib. l. 30. D. de procurat. l. 32. D. de adopt. & alibi ſæpiſſimè.* Deſiderare interdictum, id eſt, à Prætore petere, *l. 40. D. de procur.* Et, Deſiderare præiudicium, *l. vlt. D. ſi libert. ingen. eſſe dica.* Et, Deſiderare per interdictum, *l. 1. §. 1. D. de ventr. inſpic.* Deſiderare actionem, *l. ſi verò plures. §. hæc actio. D. de iis qui deiec. vel effud.* id eſt, poſtulare, & requirere, vt innuit verbum ibidem ſubiectum, quod fefellit Oldendorpiũ. Hinc

DESIDERIA, pro libellis ſupplicibus, poſtulationibus, & precibus, & (vt nunc pragmaticorum vulgus loquitur) Requeſtis, *l. 4. §. ingreſſus. & l. 9. §. obſeruare D. de offic. proconſ. l. 1. D. de poſtu. l. 15. de offic. præſid. l. 15. D. de in ius voc. Suet. in August. cap.* 53. Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quòd ſic ſibi libellum porrigere dubitare, quaſi elephanto ſtipem.

DESIDERATI milites, ſecundũ conſuetudinem deperditi, vel qui perierunt: vel ſecundum rationem, *vt*

Val-

Valrurius refert, quòd abſentium rerum, nocdum inuentarum, ſit deſiderium.

DESIGNATORES, *l. athletas. ff. de his, qui not. infam.* ſunt arbitri certaminum.

Deſignatores, *inquit Vlpian.* quos Græci βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere Celſus probat: quia miniſterium non artem ludicram exerceant. Et ſanè locus iſte hodie à principe non pro modico beneficio datur. Aliàs Deſignator ſumitur pro eo, qui præeſt ludis funebribus, deſignátque quid & quo modo, & quo ordine, quídque ſit agendum, quæque ornamenta ſint adhibenda. Hinc Horat. Epiſt. lib. 1. epiſt. 1.

-dum ficus prima ca orque Deſignatorem decorat lictoribus atris. hi enim lictorib. atratis ſtipati incedebant.

DESIGNATVS, id eſt, electus, *l. Barbarius ff de offic. prætor.*

DESINERE abeſſe res tunc videtur, cùm ſit rediit in poteſtatem, ne admittere eius poſſeſsionem poſsimus ob hoc, quòd furto primùm ſubtracta eſt, *l. mulieris.* 13. *D. de verb. ſigniſ.*

Deſin re, perpetuam deſinentiam ſonat, *l. fin. §. quod inquit. ff. de adſig. lib.*

DESISSE non videtur, quod nec incœpit, l. 96. de condi. & demonſt. Deſinere tamen pertinere vſumfructum, quod ad ſtipulationem, qua cauet fructuarius ſe reſtituturum rem, cùm vſuf fructus ad eum pertinere deſinet accipimus, etiamſi nec cœperit pertinere, quãuis legatus eſſet, *l. 1. in prin. & l. 3. §. 1. D. vſufr. quemadmo. caue.*

Deſiit dolo poſsidere, quæ ſunt Prætoris verba, ſic accipere debemus, *inquit Vlp.* deſiit habere facultatem reſtituendi, *l. 1. D. quod legator.*

DESISTERE à lite conteſtata is videtur, non qui diſtulit, ſed qui liti renunciauit in totum, *vt ait Vlpian. l. deſtitiſſe. D. de minorib.* Deſiſtere enim eſt de negocio abſtinere, quod calumniandi animo inſtituerat. Deſtitiſſe etiam in S.C. Turp. eum dicimus, qui in totum agendi, accuſandíve animum depoſuit, *l. 6. ad S. C. Turp.* Deſtitiſſe & is exiſtimatur, qui poſt intentatum crimen ad ulterij accuſatam duxit vxorem, *l. 40. in fi. D. de adult.*

DESPERATI homines, idoneis auctorib. ſunt, de quibus nulla eſt ſpes. Noſtri interpretes abſolutè vſurpãt, pro conſciſcentibus ſibi mortem: de quorum bonis, C. & D. tractant vulgati titu li, Azo in Summa.

DESPERATIO, ægritudo ſine vlla rerum meliorum expectatione, *Cic. auct. 4. Tuſcul. Vide l. vnica. D. de port. quæ lib. dam. conced.*

DESPONDERE, & ſpondere, hoc differunt: deſpondet, qui puellam petit: ſpondet à quo petitur, vt ait Donatus in Terentium, in Adelph.

-M. Quin iam virginem

Deſpondi, rei compoſita eſt: fiunt nuptiæ. & vide *l. 7. & l. mil. 11. § 7. D. de adul.* Propriè ergo filiæ pater dicitur ſpondere: adoleſcẽtis verò deſpõdere. *Cic. l. de Orat.* 1. Cũ ædilitatẽ P. Craſſus peteret, Cúmq; maior natu, & iã Conſularis Sergius aſſectaretur, quòd Craſsi filiam C. filio ſuo deſpondiſſet. Aliter tamen videtur Var. lib. 5. ſenſiſſe. Qui ſpopõderat filiam, inquit, deſpondiſſe dicebatur, quod de ſponte eius, id eſt, voluntate exierat: Sícque vſurpaſſe videtur *Cicer. lib. 1. epiſt. ad Attic.* 1. 90. Bibliothecam tuam caue cuiquam deſpondeas, quamuis acrem amatorem inueneris *& Terent. in Heaut. de Chremete loquens, act. 4. ſc.* 4. At illi ego nec do, nec deſpõdeo, *Et paulò poſt:* Egóne cui daturus non ſum, vt deſpondeam? Vide Sponſalia.

DESPONSATA, deſtinata, denominata, idem ſunt. *D. de adulter. l. qui pupillam indicauit.*

DESPONSVM, pro deſtinato poſuit M. Cicero in reſponſis Aruſpi.

DESTINARE definire ſonat, *l. 94. D. de verb. ſign.* Alioquin ſi cùm deſtinare genus & modum vellet, non fecit: nihil ſtipulatus videtur. Aliàs eſt, quod petis attingere & prendere. *Cæſar de bello Gall. lib. 7.* Nam laqueis falces auertebãt, quas cùm deſtinauerant, tormenta reducebant.

DESTINATA, vel parata ad rem aliquam, factum, vel rei qualitatem, non habentur pro abſolutis.

Deſtinatum habere, pro deliberare, *apud Tryphon. in fi. l. tres tutores. D de adminiſtr. tuto.* Pro deputare & aſsignare Pomp. vſurpauit, *in l. quod in rerũ. de leg.* 1. quã fundo Titiano deſtinaret *& paulò poſt:* Cum noſtra deſtinatione fundorum nomina & domus, non natura conſti-

tuantur. *Vlpianus* vſurpauit pro parare, & conſtituere, cùm ait: Aut ſi deſtinet domicilium transferre alter eorum, *in l cum hi.§.cauſſa.ff. de tranſa.Idem in l.inde Neratius.ad le. Aqu.* De quo, inquit, quæſtionem habere deſtinaueram.

DESTITVERE dicitur, qui quod promiſit, non præſtat, vt qui promiſſam pecuniam non ſoluit. *Cic.in Philip.* Quid? eundem in ſeptemuiratu nonne deſtituiſti? &c. *Item in ea pro Quintio:* Deſtitutione ea perculſus Quintius, à Scapulis pauculos dies aufert.

DESTITVI dicitur teſtamētum, cùm ex eo nullus hæres exiſtit, *l.in quantitate.71.ff.ad l.Falc.§ 3.Inſt.eo.* quia non adita ex teſtamento hæreditate, nihil in teſtamento relictum valet, *l. eam quam. C de teſtam.*

DESTITVTVS ſpoliatum ſignificat, *c.frequens.§.pen.in fi.ff.de reſtit.ſpol.in 6.c.fi.de ſortilegiis.*

DESTRINGI in plures aduerſarios, *l.28.§.ff.de pecu.ex quo delibata eſt, l. 2.ff.de exercit.* pro diſtrahi *& in l.3.ff de admin.leg.* tametſi codices varient. Hinc

DESTRICTE, *l.15.ff.de arbit.* Licèt autem prætor deſtrictè edicat ſententiā, ſe arbitrum dicere coactum, *Sic l.7.§. quæſitum.D.de minoribus. & apud Tertullian ſæpiſſimè.*

Deſtrictio, *l.16.§.1.ff.de arb.& apud Caſſiod.in li.Varia.* aliquotiens. Vide Diſtrictus.

DESVETVDO, & Conſuetudo differunt ſecundùm Bart. *in l. de quibus. ff.de leg.* ſuper verbo, Deſuetudinem. Nā conſuetudo eſt, quando ſit contra legē per ipſam conſuetudinem: ſed deſuetudo eſt, quando non vtimur aliqua lege in iure poſita *De hoc no. in procœmio Inſti. in fin.& in glo.præal.*

DESVLTOR *in l.10.ff.de præſc. verb.* Si tibi equos venales experiendos dedero, vt ſi in triduo diſplicuiſſet, redderes, túque deſultor in his curreris, & viceris, &c. Deſultor autem dictus eſt in ſacris certaminibus, *auctore Iſidoro, li.18. c.39.* qui cùm ad finem curſus veniſſet, deſiliebat, & de equo in equum tranſiliebat. Hinc ſcitè Manilius tribus verſibus depingit.

Nec non alterno deſultor ſidere dorſo,
Quadrupedum & ſtabiles poterit deſigere plantas
Per quos vadit equos: ludit per terga volantum.

DETEGERE, patefacere, *Paulus de condict.indeb.l.in ſumma.§.1.* Sin autem euidens calumnia detegitur, & tranſactio imperfecta eſt, & repetitio dabitur. Hoc Pauli dictū meritò Baldus effert, memoríque mente tenendum exclamat. Nam hoc, tametſi tranſactio ſtricti iuris habetur, mox aperto dolo corruit. Vnde Detecta fraus, Detecta coniuratio.

DETENTATIO, eſt inſiſtentia corporalis, non dominij cauſſa, ſed ratione alterius effectus vel iuris, quod ei debetur. Vnde plures fundū detinere poſſunt, ad conſequendum effectum eis debitum: & ſi ſpolientur, vel turbētur, interdicta eis dantur, non tamen aliter, quàm ratione iuris quod habent, nō ratione rei quæ detinetur. *Ita pulchrè declarat Zaſ.in l.poſſideri.§.ex contrario.D.de acquiren.poſſeſſ.*

DETERMINARE, pro certò exprimere, definire, ſeu deſcribere, *accipitur in l.fi.ff.de iuſt.& iur.* Quem locum, *inquit Paulus*, determinare hoc modo poſſumus.

DETERIOR ſtatio, nauigationíſq. iter deterius fieri dicitur, ſi vſus eius corrumpatur, vel quoquo modo impediatur, vt difficilior curſus, aut minor, aut rapatior fiat, aut in totum auferatur, *l.1. §.1.& §.deteriorem ff.de fluminibus.*

Deteriorem viam fieri in interdicto de via publica, accipimus, ſi vſus eius ad cōmeandum, id eſt, eundum agendum, corrumpatur, *l.2.§ ait prætor. & §.deteriorē. ff.ne quid in loc.publ.*

Deteriorem cauſſam facit vſuarij proprietarius, etiam in meliorem ſtatum re cōmutata, *l.fi.ff.de vſu & habit* Deteriorem ſeruum facit, qui fugā ſuaſerit, aut furtū, quíque alios mores, corpúſve corruperit, *l.1.§.fi.ff.de ſeruo corrup. Pau.lib. 1.Sen.ti.13.* Deteriores res fieri dicuntur, quæ depretiātur. Deterius ius prædij fit, amiſsis non vtendo ſeruitutibus, *l. 6.& 7.ff.de fund.do.*

Deteriores etiam ſunt, qui detrahendo aliorum vitam corrumpunt, & ſubſtantias diripiunt, *c.deteriores,16.q.1.*

DETESTARI, eſt abſenti denunciare, teſtib.adhibitis, *ex l.ſubſignatum.§. 2 ff.de verb.ſign. & l.ſeq.* Aliter autem deteſtari, eſt facta alicuius abrenunciare, ſpernere,

ſpernere,vel abominari, ſeu non approbare: vel eſt exarare, vel deſcribere res aliquas, & eas, quæ, quales, & quantæ ſunt, ſcripto comprehendere, *vt D. l. prædic.* Hinc

DETESTATVM, teſtatione denunciatum, *l.39.§.2.D.de verb.ſignif.* Et

DETESTATIO, eſt denunciatio facta cum teſtatione, *vt ſcribit Vlp.in l.de teſtatio.ff.de verbo.ſign.* Deteſtatio etiam, *auctore Feſto.lib.13.* dicebatur, cùm Deus teſtis in deteriorem partem vocabatur. Inuenitur & apud Gellium, Deteſtatio ſacrorum, *lib.7.c.27.*

DETEXTA lana dicitur, quum perfecta eſt, & à textrinis inſtrumentis detrahi poteſt. *Spiegel.*

DETINERE, pro occupare: atque etiam de eo dici volunt, qui poſsidet bona fide, *per tex.l.apud antiquos. C. de furt.*

DETRAHERE legatis, eſt diminuere, *l.fi.D.de adim.le.*

DETRACTOR eſt nō ſolum qui detrahit, ſed & qui detrahentes audit, *c. ex merito.6.q.1.&c.non ſolùm.11.q 3.*

DETRECTARE, eſt deuitare, fugitare, auerſari, & ſubterfugere, *l.qui cum vno.D.de re milit.* Vnde dicitur cum detrectatione, vel ſine detrectatione quiſpiam abeſſe, qui occaſionem quæſierit, vel non quæſierit, cauſſæ dictionis euitandæ, *in l.ſi maritus.§.legis Iuliæ.ff.ad legem Iuliam, de adult.* Ne quis inter eos referat eum, qui tum ſine detrectatione Reip.cauſſa abeſt.

DETRIMENTVM, à detritu, quòd ea quæ trita, minoris pretij. Intertrimentum ab eo, quòd duo, quæ inter ſe trita, & deminuta. *Varro lib.4.ling. Lat.& in cap.2.de conſtit.*

DETRVDERE, *l.4.§.16.ff.de vſucap.* pro vi depellere ſumitur: Nec de via quis, id eſt, mero iure depellitur. Hoc verbo vtebantur Prætores in interdicto, Vnde vi. *M Cice.in Orat.pro A.Cæcinna:* Eum, inquit, detrudi intelligimus, cui manus afferantur. Neceſſe eſt, ait, ſi ad verbum rem volumus attingere, neminem ſtatui detruſum, qui non adhibita vi, manu demotus, & actus præceps intelligatur. At Deiectus is eſt, qui in inferiorem locum de ſuperiore præcipitatus vel motus eſt, vt idem eodem loco dicit.

Detrudi in monaſterium, *c.ſi quis Epiſcopus.50.diſtinct.*

DETRVSVM, Impp.*in l.quicunque reſidentibus.C.de Epiſc.& cler.* intelligut, quem idonei auctores Exauctoratū, Canoniſtæ crebrius Depoſitum appellant: quibus & detrudi in monaſterium, perpetuò illi includi eſt, pœnitentiæ, vt aiunt, agendæ cauſſa, ob perpetrata crimina, maximè publica, ſiue, vt ipſi loquuntur notoria, populúmque Dei offendentia.

DETVRBARE, eſt poſſeſsione deiicere.

DEVERTICVLVM fluminis, *l. 45.ff de vſucap.* Vel ſiquis, quod in flumi nis publici deuerticulo ſolus pluri b. annis piſcatus ſit. Locus erat, in quem fluminis aqua diuertebatur. *Sic l.7.ff.de diuerſ.& temp.præſcri.& apud I.Frontinum, lib.de Aquæ ductib.*

DEVESTIRE, feudalium placitorum conditoribus auferre poſſeſsionem eſt, ſiue ea prius infeudationis nomine tradita ſit, ſiue quo alio ciuili iure acqui ſita. *in princi.tit.7.de nat.feud.* Apuleius libr.3.pro veſte exuere vſurpauit. Huius contrarium eſt inueſtire, *lib.feud.1.tit.7.* Si princeps inueſtierit Capitaneos ſuos de aliquo feudo, non poſsit eos deueſtire ſine culpa, pro quanuis poſſeſſionem adimere.

DEVIRGINATA ancilla, *l.fina. ff.de offic.præſid.* dicitur, cui vitio oblata, virginitas erepta fuit. Eodem verbo vſus eſt Hieronymus, *in li.de Monogam.Epiſt. 25.* Et Petronius Arbiter: Cur, ait, non de uirginatur Panichidis noſtra.

DEVOLVI an ſit directum, vel obliquum, *diſces ex l.2 & ibi glo.ff. de adi. leg.l.ſi infanti.C.de iur.delib.Bart.l.Centurio.D de vulg.& pup.ſubſti.*

DEVOLVTÆ res, *l.1.C.de bon.matern.*

Deuolutum feudum, quaſi retro deuolutum.

DEVOTI, qui profeſsi vulgò vocantur. Religioſus & deuotus olim in malā partem ſolùm, ſcilicet pro diro, & execrando, at hodie ſolùm in bonam. *Alc.in rub de ver.ſign.* Deuoti apud Gallos quinam eſſent, & quæ eorum fuerit conditio, *vide apud Cæſa ſub fin.lib.3. Comm. de bell.Galli.*

Deuotæ gentes, quæ olim Romano populo parebant, *l.alligatus. C. de ver-*

ſtigal. & commiſſ.

DEVS appellatur à Græcis ὁ θεὸς, vt eſt ἀκατάληπτος : ita nec eius virtutes, καὶ δυνάμεις mente conripi, lingua ſcriptiſve exprimi poſſunt. Huius vocis tractationem Theologis relinquo. Deo & iuſtitia nihil maius eſt, ſine quibus nihil commodè geri poteſt. *Nouel. de hæredib. in princ. Conſtit.*164. quam Tiberij eſſe ibidè admonet Scrimgerus in Græco exéplari. Bene autem vniuerſa geruntur, & competenter, ſi rei principium fiat decens & amabile Deo. *Nouel. quom. oport. Epiſcop. §. ſancimus igitur. Conſtit.6* Omnia igitur ſunt ita ſancienda, ne Deo debitus honor detrahatur *Nouel. vt ſine vllo impedimento. §. hæc igitur Lex ad tuendam. Conſt.*94. Omnes enim legis lationes bonæ ex Deo pendere, ac eò reſpicere debent: hoc eſt, Deus ſit earum principium ſimul, & medium, atque finis. *Nouell. de mulierib. ſide hæret. in prin Conſti.*109. Execrabilia verba, & iuramenta blaſphema in Deum vltimo ſupplicio ſunt punienda. *Nou. vt qui contra naturam luxuri. §. inſuper quia vltra Conſtit.*77. Sed enim omnes ſunt cohortandi, vt Dei timorem in animo concipiant, & eius implorent benignitatem. *Nouel. vt qui contra naturam luxuriant. in princip. Conſti.* 77. Deus ſolus, & ad imitationem eius Imperator, cum reliquis magiſtratibus, gubernare poteſt multas, & vndique perplexas humanarum rerum conditiones, *Nouell. vt omnes prouinc. Magiſtrat. §. hanc nos legem. Conſt.68.*

ΔΕΥΤΕΡΩΣΕΙΣ. *Nouel.*146. ſunt Vt Hierony. variis in locis interpretatur, traditiones & obſeruationes Phariſæorum, Iudaicæ fabulæ, illorum inuentiones: quas Iuſtin. dicta Nouel. damnat, itémque librū illorum, qui δευτέρωσις, id eſt, editio ſecunda, dicitur, in quo eiuſmodi traditiones continentur; interdicit: qui quidem liber in libris Talmud inferi ſolet.

DEVNX, *inquit Varro lib.4. ling. Lat.* à duodecim dempta Vncia. Sic duæ partes ex tribus cum quarta, hoc eſt, vnciæ vndecim, *vt ait Theoph. §.8. Inſt. de hæred. inſtit.*

DEXTANS, *inquit Varro loco ſuprà citato*, dempto ſextante. Sic duæ partes è tribus cum ſexta, vnciæ decem, *vt ſcribit Theoph. ibidem.*

DI

ΔΙΑΒΑΤΡΟΙ ſunt ſtationarij cohortales, & officiales præſidum, vel conſularium correctorum, *Iaco. Cuia. ad l.1. C. de cohor. lib.12.* Aliàs Diabatra muliebria ſunt calceamenta, quorum meminit Varro *libr.6. de ling. Latin.*

DIACATOCHI, *in l.1. C. Th. auctore Cuiacio, ad l.7. li.11. C. de omni agr. deſ.* ſunt poſſeſſores, qui canonem debent fiſco. Hinc

DIACATOCHIA, *in l. quicunque. C. de omni agr. deſert. lib.11.* hoc eſt poſſeſſionis ius, & titulus.

DIACONVS, id eſt, miniſter in eccleſia: & qui ſint diaconi, *not. in c. diaconi 93. diſtinct.*

DIACONISSÆ, *Nouel.3. de cleric. Conſt.* viduæ anus erant quædam, quibus pauperum, & carcere vinctorum cura, & pleraque alia pietatis officia commendabantur: quod etiam fateri conatus eſt vel Lucianus in Peregrino. Eorum verò ætas definitur *Nouel.6.* circiter 50. annorum: cùm tamen poſtea *Nouell.*123. ſufficere exiſtimauerit annos 40. At *l. nulla. C. de Epiſco. & cler.* nulla niſi emenſis 50. annis, ſecundum præceptum Apoſtoli, ad diaconiſſarum conſortium transferebatur.

DIACONATVS eſt dignitas, *c. poſt acceptum. 51. diſt.*

DIACOPI, παρὰ τὸ διακόπτειν, inciſa, ſiue incilia, id eſt, aditus in aggeribus Nili patefacti, per quos in arua influere aqua poſsit, *l. penulti. D. de extraord. crim.* Commata etiam & diacopi, qui in aggeribus fiunt.

DIÆTA in ædibus, pro cœnaculis, *l.13. §. ſed ſi ædium. D. de vſuf. & alibi ſæpe* Eadem zeta vocatur. In hortis verò habitationem ſignificat, amœnitatis, & voluptatis cauſſa extructam, *l.43. §.1. D. de leg. 1. & l.13. §. fin. ff. de vſufruct.* Vide Zeta.

Diætæ, hypocauſta, *l.55. §. D. de leg.3.*

DIÆTARII ſerui. *l.12. §. idem reſpondit. D. de inſtr. leg.* hi zetarij dicuntur, *apud Paulum lib.3. Sent. tit.6.* Vide zetarij. Vide Atrienſis, & ſeruus atrienſis.

Diætarij, qui in nauibus cuſtodiæ cauſſa præponuntur, *l.1. §. & ſunt quidam. D. nau. cau. ſtab.* Aliàs ναυφύλακες dicuntur.

DIARIVM,

DIARIVM, quotidianus victus, *Vlpian.l.21.D.de ſupel. lega.* Diariis, inquit, vel cibariis relictis, neque habitationem, neque veſtiationem deberi palàm eſt.

DIASTOLEIS, *l. 4.C. de tabu. ſcrib. & leg.* diſpunctores erant rationum ſiue inſtrumentorum, *διαςέλλειν* enim, & *διαςίζειν* diſpungere eſt, conferre ſcilicet accepta & expenſa quod & æra diſpungere dicitur, *apud Apuleium de Deo Socratis.*

DIATRETVS calix, genus videtur poculi cælati tornatilis, à verbo *διατρέω*, id eſt, torno laboro. *Iuriſconſ. ad l. Aquil.l.ſi ſeruus.* Si calicem, inquit, diatretum faciendum dediſti, ſiquidem imperitia fregerit, damni iniuria tenebitur. Effertur nonnunquam genere neutro, vt apud Mart.lib.11.Epigr.67.

O quantum diatreta valent.

DIATRETARII, qui tornata opera faciunt, *l.1.D.de excuſat. artific. libr. C.*10. Poſſunt etiam Diatrocharij dici, quòd rotas, piláſque ligneas faciunt, & carros. nam idipſum ſignificat τροχός. Inde τροχοποιέω verbum. *Alcia. C. de excuſ. artifi.lib.*10. Alij accipiunt eos qui ex margaritis & gemmis calices perforant: cuiuſmodi illud eſt ex Verrina 6. Erat, inquit, vas vinarium, ex vna gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo. *Vide Cæl.Rhodig.lib.*22.*c.*26.

DIAVLVS, duorum ſtadiorum ſpatium. Stadium enim, *vt Hieronymo placet,* pedes in longitudinem ſexcentos habet diaulus mille ducentos, milliarium ſtadia octo, dolichus ſtadia duodecim. *Vitruuius libr.*5. In palæſtris, inquit, periſtylia quadrata, ſiue oblonga ita ſunt faciẽda, vti duorum ſtadiorum habeant ambulationis circuitum, quam Græci vocant *δίαυλον.*

DICA, *δίκη*, iudiciorum dea & preſes: quandoque pro iure ſumitur, ſæpius pro actione. *Terent.in Phormione.* En vnquam iniuriarum audiſti mihi ſcriptam dicam. *M. Cic. Verrina* 4. Scribitur Heracleo dicã. Idem tamen *δίκας* abuſiuè pro *δικαςὰς* poſuit in eadem oratione. Id ei poſtera die venit in mentem, è lege Rupilia ſortiri dicas oportere. *Vide Budæum in prioribus.*

DICIS CAVSSA, & Dicis imo, *Varro lib.5.ling.Lat.* antiquas eſſe locutiones ſcribit, deductas ab eadem origine, qua verbum dico. Atque hinc coniicit Hotomanus Dicis caſum à recto Dex declinatũ, vt ſit Dex dicis, à Dico, vt iudex iudicis, à iudico, & index indicis, ab indico. Nam ſi iuncto verbo iudex, auctore Varrone, dicitur is, qui ius dicit: veriſimile eſt voce ſimplici ſimiliter eum, qui dicit dicem, appellatũ. Quin cum manipuli Caſtrenſes eidem dicerẽtur dices, perſpicuum eſt dex fuiſſe ſingularis numeri, vt iudex, index. Soſipater dicis nomen indeclinabile eſſe vult: vt affatim, ſponte, nequam, ergo, & huiuſmodi. Dicis cauſſa autem nihil aliud eſt, quàm leuiter, defunctoriè, & vtcunque, Græcis *ἀφοσιώσεως χάριν*, *vt vſurpauit Modeſtin.l.*3.*D. de excuſ.tut.* vel ὅσον *ἀφοσιώσασθαι*, tractúmq; eſt, *vt vult Turnebus,* ab his, quæ vt religione defungamur, vtcunque facimus, cùm ſimulata olim in ea pro veris haberentur, & qualiacunque fere pro optimis dicarentur: vúltque dictum, tanquã dicationis cauſſa. Qui igitur ad dolum tegendum colore quæſito, magis quàm ex animo aliquid agit, quo ſe feciſſe dicere poſſit, quod factum nollet, quíque apud Iuriſconſ. luſoriè, perfuſoriè, tranſlatitiè, defunctoriè munere fungi, aut quid agere dicitur, is apud vetuſtiores. Dicis imo, & Dicis cauſſa facere dicebatur. Illius exẽpla non ſuppetunt, huius plurima. *Varro eod.lib.* Dicis cauſſa fiebant quædã, neq; item facta, neque dicta ſemper. *Cicer. in Orat.pro Muræna:* Sed anne tu, dicis cauſſa, vindicaueris? *Et in Verrem,* Artagatho imperat vt aliquid illis, quorum argentũ fuerat, nummorum dicis cauſſa daret. *Sic l.1.D ad Syll.Vlpian.* Excuſantur ſerui qui auxilium tulerunt ſine dolo malo: nam ſi finxerit quis auxilium ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum illi proderit. Dicis gratia ibi exponit Hotoman. propter eum qui aderat, ac dicere poterat ſeruum conatum eſſe ſuum dominum defendere. *Sic Gaius l. 4. D. Commod. & Plin.li.*37.*cap.*2. In Lexico B. Germani ad vrb. vertitur, id eſt, vt iuris ſolemnitas obſeruetur. *νόμου χάριν, λόγου χάριν.*

DICERE ſignificat adfirmare, *l.*18. *ff.de ædil.edicto.* Cæterùm, quod venditor dicit, vt commendet, accipiendum eſt, quod ad præſtationem adtinet, quanti

neque dictum,neque promiſſum, l.1. D. de dolo malo.Cicer 3.Offic. Sin autem dictū non omne præſtandum eſt,quod dictum non eſt.Dicere,pro ſuadere,vel conſulere,c.iam nunc 28.q.1.

Dicere dotem, in antiquorum libris, eſt certis verbis, nulla interrogatione vel ſtipulatione præcedēte,polliceri dotem: cuiuſmodi dictione has duntaxat perſonas, mulierē videlicet debitorémque eius, parentem item virilis ſexus obligari olim potuiſſe ſcribunt Vlpianus. tit.6 Gaius lib.2.c.9. quibus ſolis dotis dictionem tribui animaduertere eſt l. fin. C.Theodoſ. de inceſt. nupt. Terent. Heautonti. act.5.ſcena.1.Hinc dictio dotis,quæ à promiſſione ſeparatur, l. fin. C.Theo.de doribus Vlp.Inſt.ti.6.& 11.Promittere enim dotem,cum ſtipulatione eſt.

Dicere inofficioſum teſtamentum, eſt arguere & accuſare& allegare,quare ex hæredari, præteririve non debuerit, l.3. D.de inoffic.teſt. Item docere ſe immerētem,& ideo indignè prȩteritū, vel etiā, exhȩredatione ſummotum,l.5.eo.tit.Pro eodem,dicere de inofficioſo, apud Scæu. l.20.ff.eo. Qui de inofficioſo vult dicere, licet negetur filius,&c.Sic & alibi ſæpiſſimè.Eodem modo.

Dicere ruptum,irritum, falſum teſtamentum,l.8.§.ſi quis.D.de inoff.teſt.l.5.D. de pet.hæred.

Dicere ius,eſt,cùm iudex de iure & æquo faciendo ſentētiam fert,ac promulgat.Hinc dicere ſententiam exiſtimatur arbiter, cùm ea mente quid pronuntiat, vt ſecundum id diſcedere litigatores à tota controuerſia velit, vt tradit Paulus l.qualem.D.de recept.

Dicere legem eſt conditionem in contractu apponere:nam lex contractus appellatur pactum in principali negotio appoſitum. Vlpia.in l.quo tutela. 73.ff. de reg.iur. Nec paciſcendo,nec legem dicēdo,nec ſtipulando quiſquam alij cauere poteſt. Sic in l.legem.C.de pact. l. 1. C. de pact.conuent.

Dicere multam pro infligere, & irrogare,l.10.D.de iud.l.10.D.de cuſt.reo. vide Multam dicere.

Dicere vindicias,pro dare & adiudicare,l.2.§.initium.D.de orig.iur.& apud Liuium libr.3. Inuidiæ proximus, quòd in vrbe fuerat, cum iniuſtæ vindiciæ dicerentur. At in tit.D.ſi menſ.fal. mod.dix. renuntiare dicitur.

DICTVM & promiſſum in venditione ſeparantur. Dictum quod verbotenus pronuntiatum eſt,nudóq; ſermone finitur:Promiſſum verò & ad nudam pollicitationem,& ad ſponſionem pertinet,l. 8.l.19.§.1.D.de ædil. edict.

DICTA FACTA,elegāti combinatione dicimus, ſignificantes omnem prorſus rem geſtam inter aliquos.

DICTIO dotis,vide Dicere dotē.Et Dictio teſtimonij, id eſt, ius dicendi teſtimonij: vt factio teſtamenti, quod ſuo loco exponitur. Terentius in Phormione:

Seruum hominem cauſſam orare leges non ſinunt,
Neque teſtimonij dictio eſt.

DICTARE actionem, Paulus in l. non diſtinguemus.§.illud in principio. D.de recep.arbit. eodem ſenſu, quo Terentius, Impingere dicam,dixit. Idem,in l.ſi ſeruus depoſitus in fin.ff de nox. action.Iudiciū dictare vocat.Tranquillus,Intendere formulam dixit:vulgò nuncupamus, Inſtituere actionem. Vlpian.l. 1. D. de edend. Qua quiſque actione agere volet, eam edere debet.vt proinde ſciat reus,vtrum cedere,aut contendere vltrà debeat.Edere etiam eſt deſcribendi copiam facere, vel in libello complecti, & dare vel dictare.Eum quoque edere,Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album, & demonſtrat quod dictaturus eſt, vel id dicendo quo vti velit. Porrò dictata dicuntur, quæ alio præeunte verba ſcribi conſueuere: (Barbari pronunciare ad pennam dicunt) ita & quæ natura nobis excipientibus ſuggerit, dictare dicitur. Teſtis eſt Catanæus, doctiſſimus Grammaticus, qui dictare apud Plinium lib. Epiſt. 2. exponit, componere,ſuggerere:indicátque ex libr. 5. Epiſt. Senecæ colligi poſſe, quo differat à dicere.Tum dictata ſunt,inquit,quæ ludimagiſter de aliquo auctore pueris tradit interpretamenta, vt perdiſcant, eadémque ipſi pòſt paululum ita reddant, vt tradita ſunt: quod & Catanæus Cice. teſtimonio probat. Obſeruanda autem pulchra metaphora apud Pompo.in l.2.ff. de orig.iur.§.nouiſſimè. Nam ſicut dictari cenſentur ea, quæ non noſtro affectu, ſed alio præeunte, verba ſcribimus: ita & quæ viciſſitudo rerum, volente Deo,

Deo, ſuggerit, ea excidimus, & volentes, nolentes ſequimur, quia natura dictat. Apud Barbaros dictare rationem, facere computum dicitur. Dictare etiam dicitur teſtator quæ teſtamentario excipiente legat, *l.* 93. *D. de leg.* 3. *l.* 9. §. 1. *D. de hæred. inſtit.* Vnde dictante teſtatore legatum ſcribi dicitur, *l.* 15. §. *item Senatus. ad fin. D. de falſ. l.* 1. 2. 3. *C. de his qui ſibi teſt. adſcribit.*

DICTATOR, *vt inquit Varro lib.* 4. *de ling. Latin.* ſic dictus eſt, quòd à Conſule dicebatur, cuius dicto audientes omnes eſſent non enim à populo in comitiis (*vt teſtantur Dionyſ lib.* 5. *Plutarch. in Marcel. & Liuius lib* 9. 22. *&* 23.) vt cæteri Magiſtratus: ſed à Conſule captatis auſpiciis nocte ac ſil ntio dicebatur. Is etiam apud veteres magiſter populi dicebatur, *auctore Cicerone in li. de Fin.* Rectius, inquit, Magiſter populi (is enim eſt dictator) quàm Sylla, qui trium peſtiferorũ vitiorum, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, magiſter fuit. *Sic Seneca libri Epiſtol.* 19. *Epiſt.* 119. Præterea notat eum, quem nos dictatorem dicimus, & in hiſtoriis ita nominari legimus, apud antiquos Magiſtrum populi vocatum: hodiéque id extat in auguralibus libris: teſtimonium eſt, quòd qui ab illo nominatur, Magiſter equitum eſt. *Plutarch.* Dictator non à populo, aut à patribus creari poteſt: ſed alter Conſulum, quem vult Dictatorem, dicit, vnde quia ita dictus ſit, Dictator appellatur. Dionyſius autem Senatuſconſultum factum ſcribit, vt Conſulesque qui tũ erant, magiſtratúſque reliqui ſe abdicarent, vnúſque vir, quem Senatus nominaret, populus ſciſceret, haud amplius quàm per ſex menſium ſpacium ſine prouocatione, & maiore quàm Conſules poteſtate, imperaret. Cauſſam creandi Cicero *libro de Legibus* 3. ſic explicat: Aſt quando duellum grauius, diſcordiæve ciuium poſcunt, Dictator eſto, ne amplius ſex menſes, niſi ſenatus creuerit: idem iuris quod duo Conſules teneto. Iſque aue ſiniſtra dictus, populi Magiſter eſto. Dionyſius eius imperium lib. 5. ſic exponit: *Οὗτος πρῶτος ἐν Ῥώμῃ μόναρχος ἀπεδείχθη πολέμου τε καὶ εἰρήνης, καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ. ὄνομα δ' αὐτῷ τίθεται δικτάτωρ, εἴτε διὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κελεύειν καὶ διατάττειν ὅ, τι θέλει, τά τε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ,* &c. *Pompon. l.* 2. § 10. *ff. de origin. iuris.* Populo deinde aucto, cum crebra orirentur bella, & quædam acriora à finitimis inferrentur: interdum re exigere placuit maioris poteſtatis magiſtra tum conſtitui. Itaque Dictatores proditi ſunt, à quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis animaduerſio data eſt. Hunc magiſtratum, quoniam ſummam poteſtatem habebat, non erat fas vltra ſextum menſem retinere. Præter ſuperiores cauſſas quibus Dictator creabatur, nimirum rei gerendæ & ſeditionis ſedandæ: inuenitur etiam creatus fuiſſe claui in peſtilentia figendi cauſſa: de quo *Liuius libro* 6. commemorat: item comitiorum habendorum, *eodem auctore lib.* 7. *&* 9. Quæſtionis exercendæ, *vt apud eundem lib.* 9. Ludorum faciendorum, Senatus agendi, feriarum Latinarum: vt paſſim apud eundem legimus. Tantum autem illius erat imperiũ, vt eo creato magiſtratus omnes, præter Trib. pleb. imperio ſe abdicarent, *auctore Plutarch. in Fabio, & Polyb. lib.* 3. vbi etiam eum in hoc à Conſule differre ſcribit, apud Conſulem duodecim tantùm ſecures præcederent, hunc verò viginti quatuor: prætereà illos neceſſe eſſe multa referre ad Senatum: at huius ſummum liberúmque imperium. Duo verò eſſe dictatores non poterant, ac ne Dictator quidem ſine magiſtro equitum: *auctor. Dionyſ. lib.* 5. *& Liuio lib.* 23. niſi fortaſſis tunc cum Minutij magiſtri equitum imperium cum Fabij Dictatoris ſumma poteſtate æquatum eſt, *vt refert Polyb. lib.* 3. Neque extra Romanum agrum, hoc eſt, Italiam dici poterat, *vt Liuius lib.* 27 *ſcribit.* Nonnunquam & Senatus populum rogari decernebat, vt quem vellet Dictatorem iuberet, qui deinde à Conſule diceretur. *cuius rei exemplum extat apud Liuium eod. lib.* Quin & L. Cornelius Sylla Dictator à L. Valerio Flacco interrege dictus eſt, *auctore Appiano lib.* 1. *de bell. ciuili.* Caium autem Iulium Cæſarem Senatus Dictatorem creauit, *vt Plutarch. in eius vita ſcribit.* At olim de patriciis Dictator creabatur, & id lege erat ſancitũ: nec prius de patriciis creari deſiit, quàm creari duo cõſules patricij deſierunt. C. verò Marcus Rutilus primus de plebe

Dictator dictus eſt à M.Popilio Lænate conſule plebeio, anno ab vrbe condita 390. Eadem lege erat ſancitum (*vt refert Plutar. in Fabio*) ne Dictator equo poſſet vti, idq; vel ob eam cauſſam, quòd cùm plus ineſſe roboris in pedeſtribus copiis putaretur, propterea in legione permanere, nec locum deſerere deberet imperator: vel quod cùm ad alia omnia dictatoris eſſet ſingularis poteſtas, in hoc vno voluerunt eum pop. inferiorem videri. Id tamen petenti Fabio Max. à ſenatu conceſſum, contrà veterem conſuetudinem, datúmque id hominis virtuti ac tempori.

DICTATVRA, munus illud Dictatoris.

DICTVÆ, ſunt columnæ eccleſiæ, in quibus imagines patrum in ſuo catalogo ponũtur: vel ſunt tabulæ, in quibus quid ſcribitur, vel pingitur.

DIDRAGMA, valet duos denarios, *Archid.c.magnum* 11.*q*.1. Vel duas dragmas, ac teſte Budæo, tantum quantum ſeptem ſolidi noſtri turonici.

DIDVCERE eſt diuidere, & diſtinguere, *Inſt. de oblig.* quo verbo vtitur etiam Cæſar: Dimittendæ plures manus diducendíque erant milites.

DIENSES, Macedoniæ populi, *l.fin. ff.de cenſibus.Vide Plin.lib.*4.*c.* 10.

DIES, nomen habet à Ioue, quem Græci Δία vocant. Tradit enim Macrob. *lib.*1.*Saturn.cap* 15. Iouem eſſe lucis auctorem, vnde & Lucetium Salij in carminibus canunt, & Cretenſes Δία τὴν ἡμέραν vocant. Ipſi quoque Romani Dieſpitrem appellant, id eſt, diei patrem. Atque hinc, *vt vult Varro lib.*4.*de ling.Lat.* Dei dicti, qui inde & Dies & Dius & Diuus. Vnde ſub dio, diuo. Dies autem apud varias gentes variè accipiebatur. Nã apud Romanos, à media nocte ad mediam noctem ſequentem, finiebatur, *vt in l.more ff.de ferr.* More Romano (inquit Paulus) dies à media nocte incipit, & ſequentis noctis media parte finitur. Ita quicquid in iis vigintiquatuor horis, id eſt, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actum eſt, perinde eſt, quaſi quauis hora lucis actum eſſet. Apud Ægyptios ſimili modo obſeruatur. Apud Athenienſes totum id tempus, quod ab occaſu ad occaſum eſt, dies habebatur. Nunc ab ortu ad occaſum ſolis, vulgò nuncupamus diem, more vetuſtiſſimo quo dies primùm in duodecim horas eſt diuiſus. Vnde Chriſtus Seruator noſter, *Ioa.*11. Nõne, inquit, duodecim ſunt horæ diei. *Et Geneſ.* 1. Et diuiſit lucem à tenebris, appellauítque lucem diem, & tenebras noctem. *Quò reſpexit Proculus in l.hæc verba ff. de verb.ſignificat.* Diſiunctiuum eſt (inquit) veluti cùm dicimus, AVT DIES, AVT NOX EST: quorum poſito altero, neceſſe eſt tolli alterum: item ſublato altero, poni alterum. *Et Claudius Saturninus in l. aut facta.ff.de pœnis.* Tempus (ait) diſcernit emanſorem à fugitiuo: & effractorem vel furem diurnum à nocturno. Dies præterea accipitur pro tempore interminato, idque fœminino genere, vt, Longa dies nihil non in aliam transfert faciem. Vnde eſt iſta locutio: Promittis annua, bima, trima die, hoc eſt, tempore vnius, duorum, trium, annorum, dare decem? *Vlpianus in l.*3.*ff.de annu.lega.* Dies igitur in iure Ciuili intelligendus ſecundum ſubiectam materiam. Nam cùm aliquid tractatur, quod aliam rationem in luce, aliam in tenebris habet, antiquiſſima & vulgaris diei appellatio retinenda eſt. Sin autem quæratur de continuo temporis ſucceſſu, ſequi oportet Romanam inſtitutionem, vt in materia præſcriptionum. Nam tempus ita noctu procedit, ac die, ad complendam vſucapionem. *Vlpianus in l.in vſucapionibus. Et l. ſequen. ff. de vſucapion.* Ideóque, inquit, qui hora ſexta diei Kalendarum Ianuariarum poſſidere cœperit, hora ſexta noctis pridie Kalẽdas Ianuarias implet vſucapionem. At dies, ob commoditatem, à nocte diſtinguitur in duodecim horas, quotieſcunq; de his rebus tractatur, ad quas neceſſaria eſt lux: vt ſi quis operas diurnas promiſerit. Non enim noctu eas præſtare tenetur, & ne quidem poteſt ſine alterna requie. Quamobrem magno errore appellant hunc diem artificialem, credo propter horologium arte factum: alioquin accedit non minus ad naturam, quàm dies naturalis. Dixit enim Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem, *Geneſ.*1.

Dies quidam ſunt naturales, quidam ciuiles. Dies naturalis eſt tempus ab exoriente ſole ad ſolis occaſum, cuius contrarium

rarium eſt nox ab occaſu ad ſolis ortum. Dies verò ciuilis, tempus quod fit Vno cœli circumactu, quo dies verus & nox continetur: vt cùm dicimus aliquem dies triginta tantùm vixiſſe: relinquitur enim etiam noctes intelligi. Nox enim *teſte Seruio* pars eſt diei: ſed diē dicimus à parte quam conſtat eſſe meliorem. Sic accipitur, *in d. l. more Romano.* qua de re vide Cenſorinum libr. 19. de die natali. Plinius lib. 2. ca. 76. totam hanc rem his verbis explicat: Ipſum diem, inquit, alij aliter obſeruauere. Babylonij inter duos ſolis exortus: Athenienſes inter duos occaſus: Vmbri à meridie in meridiem: vulgus omne à luce ad tenebras, Sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere ciuilem. item Ægyptij, & Hipparchus, à media nocte in mediam. *Vide Macrob. lib. 1. c. 3. & Gell. lib. 3. c. 2.*

Dies aut feſti ſunt, aut profeſti, aut intercifi. Feſti diis dicati ſunt: Profeſti hominibus, ob adminiſtrandam rem priuatam publicámque cōceſsi. Intercifi deo rum hominúmque communes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ: Profeſtis faſti, comitiales, comperēdini, ſtati, prælíares. Intercifi, in ſe, nō in alia diuiduntur. Illorum enim dierum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam fas non eſt ius dicere, vt cùm hoſtię cæderentur. Hinc Ouid. in Faſt.

Nec toto perſtare die ſua iura putarit.
Qui iam faſtus erit, mane nefaſtus erat.

Faſti dies ſunt, quibus licet fari Prætori tria verba, Do, dico, addico. his cōtrarij ſunt nefaſti. Comitiales ſunt, quibus cum populo agi licet, & faſtis quidē lege agi poteſt, cum populo non poteſt: comitialibus vtrunque poteſt. Compenrendini, quibus vadimonium licet dicere. Stati, qui iudicij cauſſa cum peregrino inſtituuntur. Prę́liares, quibus fas eſt res repetere, vel hoſtem laceſſere. *Ex Macrob. Sat. 1. c. 15.*

Dies ATRI dicebantur, quibus legiones educere, aut acies cum hoſtibus committere, vel quicquam reip. agere religio non ſinit, *Alex. ab Alexand. lib. 2. Genia die. c. 5.*

Dies alia CERTA, alia INCERTA, Certa, cuius tempus certū, ac definitum eſt, vt Kal. Iulij. Incerta *(vt ait Paulus. l. ſi dies. ff. quando dies leg. ced.)* cuius tempus incertum eſt, vt, Cùm in ſua familia nupſerit, Cùm magiſtratum inierit, Sic *l. 1. & l. 75. ff. de cond. & demonſt.* vnde intelligimus hunc diem habere vim conditionis.

Dies alij CONTINVI appellātur, alij VTILES. Vtiles dicūtur à Græcis ἐμπράκτοι, qui faſti olim dicebantur, hoc eſt, quibus experiundi iuris ſui poteſtas eſt, *l. 1. ff de diuerſ. temp. præſcri. l. miles. §. quadam. ff. de adult. l. iure. C. eod.* Continui verò ſunt συνεχεῖς καὶ διηνεκεῖς, hoc eſt, non interrupti, ſed connexi, cohærentes, tam vtiles, quàm (vt ſic loquar) inutiles, *l. 2. D. de colluſ. deteg. l. 24. D. ad Velleia. l. 31. D. de adul. l. 8. D. de his qui not. infa. l. 38. D. de excuſ. tut.*

Dies CRASSI, *apud Perſium,* qui clara lucidáque luce carent, craſſúmque & cōcretum habent cælum.

Dies CRETIONIS, præfinitus dicitur dies à teſtatore ſcripto hæredi ad adeundum hæreditatem.

Dies CVRIAE, *apud Cicer. 1. de Orat,* Tantáque eſſet in homine iucunditas, & tantus in iocando lepos, vt dies inter eos curiæ fuiſſe videretur conuiuium Tuſculani. Sunt qui pro ſenatus die ſumant, propter ea quæ pręcedunt. *Turneb. tamen Aduerſ. lib. 12. c. 13.* Diem curiæ eo in loco ſumit pro die quo curiales rem diuinam in curia ſua faciebant, hilaritérque epulabantur: mœſtus enim & triſtis ſermo inde exulabat, & inauſpicatus infauſtúſque habebatur, & à re diuina alienus. Nec commodè dies Senatus ſignificari poſſe videtur, cū proximè antecedat lepos, & quæ ſequuntur, ad eum, non ad triſtitiam ſuperioris ſermonis referenda ſint. *De ſacris autem Curialium ſic Dionyſ. lib. 2.* Συνεθύοντο τοῖς ἱερεῦσιν ἐν φρατρίαις εἰς τὰς ἀπομερισθείσας αὐτοῖς θυσίας, καὶ συνειστιῶντο κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῆς φρατριακῆς ἑστίας. ἑστιατόριον γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἑκάστῃ φρατρίᾳ, &c. Erat quoque apud Græcos epulandi in curiis conſuetudo, vt ex Athenæo conſtat, qui δαίτους, & δεῖπνα φρατρικὰ nominat.

Dies FATALIS, dies propriè is erat, quo niſi introduceretur in iudicium cauſſa appellationis, interire ſolebat, *l. 1. C. de temp. appel. l. vlt C. vbi ſenat.* Vocatur & dies temporalis, *l. 32. C. de appel.* nec enim illius legis verba mutādaſunt, *vt annotat. Iac. Cuiacius Obſer. lib. 12. ca. 4.*

nam ſic etiam ſumitur, *l. 2. C.de tempor. appel.l.63.C Theod. de appel.l.vlt. C.Theo. de repar.appel.* quod & confirmant Baſilica, quæ d.l.32. ſic reddunt, διχαζέτω κατὰ τὴν κυρίαν ἐμπροθέσμων. Erat autem (vt idem ſcribit) longè alia ratio olim dierum fatalium, & reparationis dandæ, quàm ſit hodie, *ex l.2. & vlt.C.de temp. appel.* nam duobus vel ſex menſibus exactis pro locorum interuallo poſt appellationem interpoſitam, vltimus erat fatalis, poſt quē lapſo litigatori intra menſes quatuor extra ordinem dabatur reparationis beneficium: ita vt eſſet etiam hic exactis quatuor menſibus, dies fatalis vltimus, poſt quem nulla ſpe relicta ſecundæ reparationis ſententiæ latæ neceſſariò obtemperandum erat, perinde atque ſi non fuiſſet appellatum. & huic Iuri locus erat non tantùm in appellationū cauſſis, ſed etiā in omnibus cauſſis quæ ex reſcripto principis inſtituebātur, datis certis temporibus ad denuntiandum, edendúmque reſcriptum, *l.1.C. Theo.de temp.curſ.&c. Plura de his Cuiac. loco ſupra citato.*

Dies FERIATVS, quo feriæ aguntur, hoc eſt: quo à foreſibus negotiis vacatio datur, *l.2.ff.ſi quis in ius voca.*

Dies LEGITIMI, id eſt, dilationes ordinariæ, *Budæo in prioribus.* Dies etiam legitimi dicebātur Aſco. Pediano viginti, qui dabantur ad accuſandum.

Dies INTERCALARIS, biſſextilis, *l.cum Biſſextus. ff. de verbor. ſignif.* Vide Biſſextus.

Dies IVSTI dicuntur tempus faciendi iudicati, quod erat mēſis vnius ex XII. Tab. ſiue 30. dierum. Ex conſtitutionibus verò Impp. eſt duorum menſium, *vt oſtenditur in l.2.C.Th.de vſur.rei iud.*

Dies QVINQVENNII, *apud Proculum in l.Attilicinus. ff. de pactis dotalibus,* pro quinto anno.

Dies SESSIONVM, quib. ſedet iudex pro tribunali, qui continuis etiam ſunt aduerſi, non tamen ſemper ſunt vtiles. nam ſæpè fit vt de ſeſſionum experiundi quis poteſtatem non habeat: contrà dies vtiles plerunque ſunt, quamuis ſeſſionum non ſint, vt puta ſi talis ſit res quæ de plano & feriato die poſſit expediri. *De his agitur in l.2.§.1.ff.quis ord. in bon.poſ.ſeru. & l. is qui.§.ſatisfactionis.ff. vt in poſſ.leg.* Seſsionū enim hoc in loco, non poſſeſsionum, vt habetur in Pand. Floren. legi vult *Duar.lib. 1. Diſp.ca.16. I.Cuiac.obſ.lib.2.c.18.*

Dici cuiuſque maior pars eſt ſeptem horarum primarum diei, *l.2.vbi Alciat. ff.de verb.ſig.* Vergilius autem dixit Diei meliorem partem eſſe, quæ meridiem antecedit.

Diem abire, *l.1.§.quod ſi in lite.ff.ſi quis in fraud.patro.*

Diem ædere, apud Iuriſconſultos, pro publicè proſcribere, & iudicare diem. Hinc *apud Cicer.lib.1.in Verrem,* Iſte verò non procraſtinat, locare incipit, non pro ſcripta atque ædita die. ſic enim legendum, non edicta. edicta tamen adiectiuo vtitur *Liuius lib.45.* Senatus in triduum ſupplicationes decreuit, vt Latinæ edictæ ſunt à Conſule in ante IIII. & III. & pridie Id. Nouemb. vt in vulg. aut prodicta, *vt Lamb. legit. Ita enim Varro lib.5.* Prodixit diem, id eſt, denūtiauit, *& Cic. Pro domo:* Nec niſi prodicta die quis accuſetur.

Dies actionis exire dicitur, cùm finitur tempus, quo actio durat, *l.4.ff. nequis eum, qui l.1. & 21.ff. quibus ex cauſ. maior.*

Diem cedere, aliud eſt quàm venire, *l. cedere diem.ff.de verb.ſign.* Cedere enim diem ſignificat incipere deberi pecuniā: venire diem, eſt cum diem veniſſe, quo pecunia peti poteſt.

in Diem differri, ſub conditione contrahi dicitur negotium, *l.2. §.item mandatum.ff.mandat.*

Diem procedere, *l.ſi plures. ff. de bon. poſſeſſ.* Diem proferre, eſt diem prorogare. *Vlp. in l.Labeo ait: & l arbiter ita ſumptus ff.ibidem.* Diem referre & proferre, *Papinianus tit.ff.de recep.arbit.l.33.ſeparat.* Arbiter ita ſumptus ex compromiſſo, vt & diem referre poſsit: hoc quidem facere poteſt: proferre autem, contradicentibus litigatoribus, non poteſt.

ex Die promitti dicitur, cùm ex die incipit obligatio: ad Diem, vt die illo finiatur, *l.44. D.de oblig & act.*

Dies REPETITA, id eſt, vt vulg. dicimus, antidata, *l.2. D.de fid.inſtr. & vide* infrà in vrb. Repetere.

DIFFAMARI, medium verbum, in bonam aliquando partem accipitur. *Auguſtinus de ciuitate Dei, lib.3.* Romanum imperium tam longè latéque

non

non potuiſſet augeri, & tam grandi glo-ria diffamari. In malā verò partem fre-quētiùs repetitur vſurpatum, pro eo ferè, quod eſt infamare, ſiue id iure, ſiue iniuria fiat. Iure, cùm dicimus, actionem & ſententiam infamare. Iniuria, cùm ſceleratus aliquis dilacerat famam proximi, ductus ad hoc prauo quodam affectu, *ſicut in l. diffamari. C. de ingen. manu.* Nam diffamare, eſt per diuerſas partes famam diuulgare, vitiorum facta commemoratione. *Hieronymus*: Si Origenem, inquit, nunquam ſecutus ſum, fruſtra infamare me cupitis. *Tacitus*: A Nerone probroſo carmine diffamatus, contumelias vltum ibat.

DIFFAMATVS quis dicatur, *explicat Bart. noſter l. turpia. D. de leg.* 1.

DIFFAMATOR iniuſtus, delinquit, occidit hominem, furatur nomen, improbo lædit teſtimonio.

DIFFICILIS quæſtio dicitur, quando res probari non poteſt, & probatu difficilis eſt, *l. cùm hic ſtatus. §. ſi ambo, D. de donat. int. vir. & vxo.*

DIFFICILE dicitur quandoque, quod nullo modo fit, *2. quæſt. 6. biduum. ver. ſed aduerſus. & gl. fin. de teſti. c. præſentium.* exponit, non de facili, id eſt nullo modo. Adde quòd difficilè interdum exponitur, raro, *vt D. de legat. 3. l. Seio. & l. hæres meus. §. vxori.* Aliquando difficilè, ponitur pro nunquam, 1. *quæſt. 1. ſi quis neque, &c.* principatus, *& ibi not.* Aliquando difficilè exponitur, id eſt, laborioſum, *in Authen. Vt hi qui ob ſe ha. per rer mi. §. quoniam autem.* Aliquando vix, *67. diſtin. c. quantum libet. & ibi not.* Item qualiter difficilè & facilè intelligitur, *vide de hæred. inſt. l. ſeruus.* Difficile, hoc eſt, periculoſum, *Hoſtien. c. requiſiuit. de ſponſalibus.* Difficile autem & impoſſibile propemodum non diſtant. *Vlpian. famil. erciſcund.* Si familiæ erciſcundæ, inquit, vel communi diuidundo iudicium agatur, & diuiſio tam difficilis ſit, vt penè impoſsibilis eſſe videatur. *Felin. in ca. eccleſia S. Mariæ. extra conſtit. verſ. ſecundum notab. eſt.*

DIFFICVLTER facere, eſt quaſi non facere, *c. qui obligationes. 23. q. 2.*

DIFFICVLTAS pro incommodatione, *apud Paul. in l. 2. § ex his. D. de verb. oblig.* Sed non facit, inquit, inutilem ſtipulationem difficultas præſtationis. Difficultas magna, ferè fortuito caſui æquiparatur, *l. non dubium. in fi. D. de le. 3.* Publicas difficultates, probi auctores accipiunt pro penuria rei nummariæ.

DIFFIDARE, eſt feidam, hoc eſt, bellum indicere, hoſtem declarare, *vt in voce Feida exponitur. Frideric. lib. Feud. 2. tit. 59. §. 4.* Perpetua dānamus infamia, diffidamus, atque bannimus. *Sic apud Petrum de vineis libr. epiſt. 3. c. 85.* Penitus deneges opportunitatem, quam tecum ſoliti ſunt habere, & diffides eos tanquā inimicos noſtros & imperij. Ponitur etiam pro priuatas inimicitias denūtiare, quemadmodum docetur in voce Feida. Notandum autem, populi Rom. inſtituto amicitias renuntiatas fuiſſe, & domo interdictas. *Sueton. in Claudio*: At ne tunc quidem vltrà progreſſus, quàm vt amicitiam ei renuntiaret, mandarétque domeſticis vltionem, ſi quid ſibi accideret. *Tacitus lib. 5.* Sed Cæſar miſsis ad Senatum literis, diſſeruit morem fuiſſe maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo eúmque finem gratiæ imponere. Ad Conradus IIII. Imperator *in aurea bulla, c.* 18. iubet diffidationes priuatas fieri per triduum palàm ac teſtato. Non licere, inquit, prætextu diffidationis quempiam inuadi per incendia, ſpolia, vel rapinas, niſi diffidatio per tres dies naturales ipſi diffidando perſonaliter, vel in loco quo habitare conſueuit, publicè fuerit intimata: poſſitque de intimatione eiuſmodi per teſtes idoneos fieri plena fides. Hinc

DIFFIDATIONEM vulgus vocat denuuciationem hoſtibus factam, antè quàm committatur bellum, quæ non minus quàm trium dierum tempus complecti debeat. *Vnde eſt titul. de diffidat. in Longobard. legibus.*

DIFFINDI dies in XII. Tabulis dicebatur, cùm differri, & alium diem reiici iubebatur, *l. 2. §. ſi quis. D. ſi quis cautio.* Nec tamen propriè idem omnino eſt differre & diffindere, ſed ex diffiſione ſequitur dilatio: idcirco nihil refert dixeris morbo ſontico differri diem, *vt l. quæſitum. D. de re iudi.* an diffindi, vt loco præcitato. quo loco etiam Græci diffiſum iudicium, dilatum interpretantur, his verbis: τὸ διχαςήριον ὑπερτίθεται ἐὰν τις τῶν δικαζομένων ἢ τῶ δικαςῶ νοσοῦντος. Propriè autem diffidere diem, eſt diuidere,

infringere, interrumpere iudicij diem, ſiue tempus illud, quo iudex, aut alteruter ex litigatoribus morbo ſontico laborat, demere numero dierum, quibus iudicium fieri, iudicióve ſiſti oportet. Varro vno loco: Æſtate diem meridie diuidere: quod eſt partem ſolido demere de die, alio diffindere: Si non diffinderem, inquit, meo inſiticio ſomno meridie. Et in elegantiſsimo quoque illo Horatij ſermone & Trebatij Iuriſconſulti:

Nihil hinc diffindere poſſum.

Id eſt, nihil quidquam deducere ex tua ſententia poſſum. *Vide Acronem in illum locum.* Hinc

DIFFISVS dies, id eſt, prolatus, *in l.*27.*& l.*33.D.*de recept. qui arb. Sic apud Vlpian.l.*2.§.2. D.*ſi quis caut.* Vbi tamen Bud. item & Hotom. Diffuſum legi volunt, vt ea forma dicatur dies diffuſus, qua viuum diffuſum, quod ex dolio in aliud vas transfunditur. *Hinc apud A. Gellium lib.*14.*cap.*4.

DIFFISIONES, id eſt, prorogationes, & dilationes.

DIFFVNDVNTVR vina propriè, quæ poſteaquàm defæcata ſunt, in doliis conduntur, tranſuaſantúrque. *Iulianus, l.cùm quæritur.de leg.*3. Nam ſi vina diffudiſſet, habiturus vſui. *Item Proculus de Trit.& vin.leg.* Cùm vinum, inquit, quod in amphoris, aut cadis diffuſum eſt.

DIFFVSA, in diuerſis diuisíſque locis ſita, & conſtituta, & poſita. *l. decreto.* 24.D.*de admin.tut.* Quotiéſque vel diffuſa negotia ſunt, aut dignitas, vel ætas, aut valetudo tutoris id poſtulet. *Sic l.teſtamento.C.de excuſ.tut.* Sed propter latè diffuſum patrimonium, an tibi adiungi aliquos curatores oporteat. Id eſt, in diuerſis locis conſtitutum.

DIGESTA, libros 50. quibus omne ius vetus collectum eſt, adpellat Iuſtinianus A. qui omnes diſputationes, & deciſiones legitimas in ſe habent, *l.*2.*Cod.de vet.iu.enucl.* Ea autem in ſeptem partes digeſsit. Horum methodum confirmat I. Droſæus in Methodo iuris vniuerſi. Equidem à methodo Q. Mutij, de qua M. Cicero in libris de Oratore, diſcedere non auſim, atque ita tradendum ius, idque facilius adfirmo. Porrò quibus notis Digeſtorum libri ſignificarentur, ex Euſtathio Græco interprete, in lib. περὶ χρονικῶν διαστημάτων diſces. is enim in hunc modum Digeſtorum loca præcidit, ὡς β ιγ τῶ διγ τ. γ. vnde nec immerito Iuriſconſultiſſimi noſtri temporis maiuſculo elemento D. Digeſtorum libros ſignificant. Rectè. Vulgus interpretum geminis ff. notat. Vnde autem error ille ridiculus dimanarit, docere nituntur And. Alciatus lib. 3. Diſpunct.ca. 16. & Iac. Coraſius præceptor meus in Miſcellaneis.

DIGITVS, *Apud Iuriſconſultum in l.Lucius de ſeruit.ruſtic.præd.* Do concedóque tibi digitum aquæ. Modulus eſt aquarius ſiue fiſtula digitaria, per quem aquæ fluxus diuiduntur, perinde ac parietum prominentiæ per pedes diuidi ſolent, *l.ſi quando.D.ſi ſeruit.vendic.* Nebriſſ. ait: Digitus aquæ, ſextadecima pars pedis, vncia verò duodecima. Eſt autem pars minima agreſtium menſurarum. inde vncia habet digitos tres, *vt eſt in li. variar.auct.*

Digitum tollere, *apud Ciceron.lib.*1. *in Verrem*: Iſte verò non procraſtinat, locare incipit, non proſcripta atque edita die, alienisſimo tempore, ludis ipſis Romanis, foro ornato. itaque renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus, accurrunt tamen ad tempus tutores, digitum tollit Iunius patruus: iſti color immutatus eſt: vultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret cœpit cogitare. Si res abiret ab eo mancipe, &c. Signum eſt aſſentientis & acceptantis locationem quæ proponeretur. Solebant enim veteres templa deûm, via vrbis, vectigalia certo pretio propoſito, cuilibet de populo, qui modò antè prædibus & prædiis cauiſſet, publicè elocare: idque, vt ex Cicer.libr.de legibus iudicare eſt, per Cenſores fiebat, qui deinde præfinito tempore locationis exacto, diligenter perſpicere ſolerent & rationem exigere, an vel templa ſarta tecta eſſent, vel viæ, ita vti conuenerat, munitæ: quam etiam curam, iis impeditis, vel non electis, Conſules aut Prætores habuiſſe videntur. Qui igitur auctorem ſe locationis eſſe profiteretur, & hanc vel illam ædem tuẽdam ſuſcipere vellet, digitum tollebat, eáque manus ſignificatione conducere ſe & redimere id opus oſtendebat.

Digitum

Digitum proferre, prouerbialiter dictum *apud Cicer. in Orat. pro Cæcinna.* pro aliquid velle dicere vel agere. Denique, inquit Cic. nimia iſta quæ dominatur in ciuitate potentia, in hoc ſolo genere quieſcit: quid agat, quomodo aggrediatur iudicem, qua denique digitum proferat, nõ habet. *vide Eraſmum in Chiliad.*

DIGNVS eſſe fundus, vel ſeruus 15. verbi gratia aureis dicitur, qui tot aureos valet, *l.28.§.ſi ex decem.l.31. §.ſi duo. D.de donat.inter virum & vxor.l.19.65.& 88.D.ad leg. Falcid.*

Dignum, *in §.diſponat.in auth.de nupt.* hoc eſt ſecundum leges.

DIGNITAS, honor eſt alicui propter merita ſpecialiter Principis, vel legis beneficio, impenſus, *Bar.l.1.de dignit. lib.12.C.vbi latè*

Dignitatum autem ſpecies, recentiorum Imperatorum ætas quatuor videtur feciſſe. Alij enim ſunt perfectiſſimi, Clariſſimi alij, ſuperiores Spectabiles, ſupremi Illuſtres appellantur. Perfectiſſimatus prima dignitas erat, ad quam cuiuis, niſi qui ſordida conditione eſſet, aditus patebat, *vt ex li.*C.12.*tir.*35.*intelligitur.* Clariſſimatus autem dignitatem inferiorem ſpectabilitate fuiſſe Theodoſius *l.5. De proxi.ſacr.lib. C.*10.*demonſtrat*: Ij quoque in quos hanc clariſſimatus conferimus dignitatem, cum ſpectabilibus etiam habere ſeſe reuerentiam recognoſcant. Itaque clariſſimi à Spectabilibus diſtinguuntur, *l.vnic.C.de annon.* &c. Item vt ab Illuſtrib. *in l.1.C.vbi Senat. vel clariſ.* Quicunque non illuſtri, *inquit Conſtantinus*, ſed clariſſima tantum dignitate præditus, &c. *itémque Nouella Conſt.* 71. Spectabiles porrò magiſtratus erant, vt Proconſules, Auguſtales, Comites Orientis, *ſicuti conſtat ex l.32.C.de appel.& Nouuell. Conſt.7. & 20.extremis.* Illuſtribus autem eos inferiores fuiſſe, Impp. d.l.23. demonſtrant: vbi appellari à Spectabilium ſentẽtiis ad illuſtres perſonas iubent *quod idem ex l.36.eiuſ.tit. cognoſcitur.* Hæc illuſtris nota maior nulla eſt. nam etſi Conſulares & Patricij ſuperiores eſſent illuſtribus, nulla tamen iis nota dignitatis attribuebatur. Itaque Iuſtinianus eos hoc modo ſignificat. Qui ſupra illuſtres ſunt, *vti conſtat ex l. 26.C. de vſur.& l.36.C.de appell.& §. 9. de iniur.* Illuſtres autem eos fuiſſe, qui ſententiæ in Senatu dicendæ ius haberent, *in l.vlt. D.de ſenat.* non Vlp. vt vult Duaren. Hotom. ſed Tribonianus tradit Vlpiani enim tempore, *vt ex Lampri. in Seuero & Vlpia.l.100.D.de verb.ſign.conſtat.* clariſſimi, & ſpecioſi ſiue ſpectabiles iidem dicebantur: & clariſſimi nomen etiam ad Senatores referebatur, *vt conſtat ex l. fœminæ.D.de ſenat.*

Dignitatis appellatione beneficia ſimplicia continentur, *c.ſi fortè.de elect.*

DIGRESSVS Græcis παρέκβασις, à propoſito diſceſſio, *Alciato l.in bonæ. C.de pact.*

DIIVDICARE, eſt concordare. & (vt Barbari dicunt) accordare, & appunctare, *l.ſi oleum. D. de dolo mal. & apud Ciceronem in Tuſculano.*

DILACERARE, tranſlatè ſignificat, dilapidare, diſperdere, quod prodigorum propriè eſt, *l.1.D. de curat. fur.*

DILAPIDARE, propriè lapides auferre eſt Iuriſconſultus pro prodigere, diſperdere, & decoquere vſurpat *in §.pen.l.verum.D.de minor.* cùm ait: Melior eſt cauſſa, ſecundum Pomponium. eius, qui accepit & dilapidauit, vel perdidit, ſcilicet pecuniam. A Lapide ductũ vult Hoto. in quo præcones qui auctione vendebant, ſtabant. Vnde prouerbium apud Cic. de lapide emptus.

DILARGIRI, eſt diuerſis dare.

DILATIO, eſt tempus, quod indulgetur actori, vel reo ad faciendum aliquid in re iudiciaria: voluerunt enim optimi legiſlatores dilationes, neque ipſius iudicis arbitrio prorſus, neque partium affectibus relinquere. patet in rub. de feriis. Siquidem homines ſecundum naturam corruptam ſunt faciles ad litigandum, *l.ſi vnus.§. & principaliter.D.de recept.arbit.* Nihil autem humanæ ſocietati pernicioſius eſt, quàm lites nimiùm differri, *l.quidam exiſtimauerunt.D.ſi cert. petat.* Hinc Paulus *in l.more Romano.D de feriis & dilatio.* tã curioſè deſcribit diem, à media nocte ad mediam noctem, ne quid temporis perdatur ad expediendas lites. Aliàs Dilatio, eſt temporis in cauſſa prorogatio, Hoſtienſis in Summa, qui eius genera recẽſet. Suſtineri iudicium, *l.diuus Pius §.fi.D.de pet.hæred.* Differre iudicium: Expectare iudicium: Moram fieri cauſſæ, *l.ſi quis libertatem. D.eod. titul.* Impediri cauſſam, ibi. In tempus

extrahere negotium. Oppo. Iudicium ſtatim explicare, *l. de bonis. in prin. & §. ita demum. ff. de Carbo. edict.* non pœnæ feſtinatione, ſed præueniendi periculi cauſſa properare licet, *l. ſi quis filio §. quid tamen. D. de iniuſt. rupt. irrit. facto teſtam.*

DILATORIA exceptio eſt, quæ differt actionem, *Vlpian. l. 2. D. de except. & præſcript.*

DILEMMA, argumentum vtrinque aduerſarium capiens, M. Fabio Quintiliano.

DILIGENS iuris Ciuilis, *l. 17. ff. de iur. patron. Quintil. Declamat. 262.*

DILIGENTIA culpæ opponitur, *vt liquet ex l. 68. D. de contrah. emp.* vbi diligentiam præſtare Proculus interpretatur vt culpa abſit. Verùm ex adiuncto verbo augetur, & intenditur vel minuitur eius ſignificatio diligentiæ. Interdũ exacta, interdum ea, quam ſuis rebus quis adhibet, *l. 24. §. ſi maritus. D. ſol. mat.* Diligentiæ exactæ meminit Paul. *lib. j. Senten. tit. 4. Hotom.* Diligentiam triplicem deſcribit. Aut enim, inquit, infima eſt, aut mediocris, aut ſumma. Infimæ è regione reſpondet lata culpa: mediocri culpa leuis: ſummæ culpa leuiſſima. Vide culpa.

Diligentiæ pars eſt cauere damni infecti ædium nomine, quarum cuſtodia debetur, *l. 38. D. de actio. empt.*

DILIGENTER aduerbium accipi debet pro ſubiecta materia, apud Corſetum in ſingul. in litera D.

DIMIDIAM operam præſtitiſſe intelligendus non eſt, qui à meridie ad occaſum opus facit, *arg. l. 2. D. de verbo. ſignificat.*

DIMINVERE, vel, *vt in Pandect. Florent.* deminuere, aliquando mutare ſignificat, *D. & Inſtitut. de capit. deminut.*

DEMINVTVM intelligitur, quod vſu captum eſt, *l. deperditum. D. de pet. hæred.*

Dimitti anni dicuntur, *l. 2. D. de minorib. ex lege Iulia & Papia*, cùm beneficio liberorum minoribus viginti quinque annis ad honores obtinendos dimittebantur. nam minores XXV. ann. ad honores non admittebantur: ideoque qui habebant quinque liberos, anno XX. admittebantur, qui tres anno XXII.

DIMITTO, pro relinquo, ad vltimas voluntates pertinet, *Auth. de Eccleſ. tit. § ſi quis vni ſanctorum.* Dimittere verbi latiſſimè patet ſignificatio. Dimittere etiam dicitur creditores, qui ſatisfecit, & eis ſoluit, *l. 16. D. qui pot. in pign. hab. l. 38. D. de leg. 3. Sic l. ait Prætor. 10. D. quæ in fraud. cred.* Cæterùm ſi creditores dimiſit, & alios ſortitus: ſiquidem dimiſſis prioribus, quos fraudare voluit. Dimittere eſt mittere, *l. vt agenti. C. de cur. ſu publico, lib. 12.* Dimittere eſt omnino liberare, & vt Galli loquuntur quittare & delibrare, *l. creditor. 15. 7. D. de diuerſ. reg. iur. antiq.* Vnde Dimiſſos adpelles omnino abſolutos.

DIMITTENDI FORMVLAE IVDICII.

DIXIT, cùm illum ſatis fluxiſſet verborum, hanc ſibi neceſſitatem finiendæ orationis imponebant veteres: quod etiam ab vtraque parte oratione conſumpta, vt in conſilium dimitterentur, Præco ſoleret pronuntiare, DIXERVNT. *Aſconius in 2. Verrinam.* Aut etiam hoc pacto, ACTVM EST, ILICET, quod à præcone pronuntiabatur. At formula dimittendi Senatus, hæc eſt: NIHIL VOS MORAMVR P. C. I. Capitolin. in M. Ant. Philoſo.

DIMISSVM accipere debemus militem caligatum, vel ſi quis alius vſque ad centurionem, vel præfectum cohortis, vel alæ, vel legionis dimiſſus eſt, *l. quod ait. D. de iis qui not. infam.*

DIMISSORIÆ literæ dicuntur, quæ vulgò dicuntur Apoſtoli. Dimiſſoriæ autem dictæ, quòd per eas cauſſa ad eum, qui appellatus eſt dimittitur, *l. dimiſſoriæ. 106. D. de verb ſign. l. vnic. D. de libel. dimiſſ.*

DINVMMIVM appellatur vectigal à præſtationis qualitate, & modo, *l. vni. C. de Alexandrinæ primat.*

DINVS Mugellanus ius Ciuile Bononiæ profeſſus eſt circiter an. 1300. varios in ius Ciuile & regulas iuris Pôtificij commentarios edidit, in quibus doctrinæ puritatem cum primis ſecutus videtur.

Διοικητὴς, moderator, gubernator. Sic apud Ciceronem qui procurationem, & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcepit. *Cicero pro Rabirio Poſthumo*: At Diœcetes fuit regius, & quidem in cuſtodia etiam fuit regia, & vita eius oblata pœnæ eſt. *Ibidem*: Id autem facere non poterat

terat, niſi diœceſes: hoc enim nomine vtitur, qui à rege eſſet conſtitutus. Vnde

DIOECETÆ ergaſticorum, *in l.5. C.de epiſco.iud.qui operariis præſunt.*

DIOECESES accipimus pro adminiſtrationibus multarum ſimul prouinciarum, quæ in vnum coactæ per præfectos prætorio, & eorum vicarios regebantur, *l. vnic.C.vt om.iudices. l.3.C. Theodoſ. de collatio. equorum.* veluti ſub Præfectoria Prætoriana Africæ Orientis quinque erant Diœceſes: Oriens, Ægyptus, Aſiana, Pontica, & Thracia.

Diœceſis aliquando ſignificat territorium, quandoque ciuitatem, *cap. ſacrorum. 63. diſt.* plerunque patriarchatum, *§.illud etiam.in auth. quomod.oport.Epiſco.* Interdum diſtrictum, *in rubri. C.de offic. præfect.prato.Afr.* ſæpè pro diſtrictu alicuius ciuitatis ponitur, *& de hoc vide Fel.cap.Rodulphus. verſi.prima concluſio de reſcrip.in antiq.* Diœceſis quæque dicitur, vbi eſt Epiſcopus, *cap.cum prouilitate.16.q.1.*

DIOECESANVS dicitur, qui habet domicilium in diœceſi, *gloſſ. in c. ſtatutum. §.multis de reſcriptis lib.6.* & vide Bartol. in conſi. incip. ciuitati Camerini.

Diœceſani locorum, ſunt Epiſcopi, & eorum ſuperiores, *cl. vnic. de ſuppl.negl. prælat.* Archiepiſcopus tamē non eſt diœceſanus, ſed epiſcopus, *c.in apib.7.q.1.*

DIPLOMATA aliàs ſunt, quas literas parentes appellamus, à principali ſigillo authenticas: quæ cùm aliis, tum plerunque curſoribus dabantur, vt liceret eis vti equis diſpoſitis, & vehiculis publicis, *l.continuus.§.cùm ita. ff. de verb. oblig.l.eos qui.§. vlt. D.ad legem Cornel.de falſ.* Vel falſo diplomate, *inquit Modeſtinus,* vias commeauit. *Plutarch. in Galba: Tertullianus in apologetico. Plin.epiſt.penul. libr.*10. A Plauto in Captiueis ſyngraphum appellatur.

Diplomata aliàs appellantur chartulæ complicatæ, & lino traiectę, obſignatæque, quales à Romano Pontifice datas, vulgò Bullas dicunt: Latinè codicillos vocamus. Dicuntur & literæ magiſtratuum, quibus alicunde exeundi poteſtas datur, *l. 27. §. 2. D.de falſ. Cicero ad Attic.* De diplomate admiraris, quaſi neſcio cuius te flagitij inſimularem. Ego autem, quia ſcripſeras te proficiſci cogitare (etenim audieram nemini aliter dicere) eo te habere cenſebam, & quia pueris diploma ſumpſeras. Id eſt, literas à magiſtratu aliquo, quibus tibi ac pueris M.&Q.Ciceronum filiis ex Italia deſcedendi poteſtas daretur. Ducitur autem diploma ἀπὸ τοῦ διπλοῦσθαι, id eſt, duplicari. Vnde codicillaris poteſtas quæ à principe confertur datis diplomatibus vel codicillis, *l.adminiſtrantes. in prin.D. de excuſ.tut.* Adminiſtrantes, inquit Hermogenianus, res principum, ex indulgentia eorum, licèt citra codicillos, à tutela, itémque cura tempore adminiſtrationis delata, excuſantur.

DIRECTVM variè accipitur: propriè tamen in iure id eſt, quod ſimplex eſt, atque ita per ſe conſtans, vt aliunde non adiuuetur: ſicque obliquo opponitur, & ita directa verba, quæ & ciuilia, & imperatiua dicuntur, quibus rectà hæreditas, legatum, libertas relinquitur, *l. 2. C.commu.de leg.l.*10.*C de manu. teſta.* His aduerſantur Verba precaria, quæ & inflexa dicuntur, & precatiuè, non imperatiuè concipiuntur. Hinc Directa inſtitutio, & precaria opponuntur, *leg 19.D. de milit.teſta.* Hinc &

Directum, & per fideicommiſſum aduerſa ſunt, *l.16.C.de fideicommiſſ.* Directa (*inquit Impe.§.3.de ſing. reb. per fid.*) libertas tunc dari videtur, cùm non ab alio ſeruum manumitti rogat, ſed velut ex ſuo teſtamento libertatem ei competere vult. Fideicommiſſaria enim deflexiſſe videtur, à teſtatore ad legatarium, & à legatario in libertum. *Sicque ſumuntur, l.12.ff ſi quis omiſſ.cauſa teſt.l.40.D.de manum.teſt.& alibi.* Et, Directæ ſubſtitutiones, *l.5.C. de impub.*

Directa actio dicitur, quæ ex directo iure, & lege ipſa, qua comparatus eſt, contractus, ex quo agitur, datur. Ciuilis autem accipitur, & Prætoriæ opponitur, *l.26. §.item ſi ex pluribus.& §. ſi is qui. D.de noxal.* Ergo Directæ actiones intelliguntur, quæ ex negocio principaliter competunt: vnde & principales appellantur, *l.17.§.1. D commod.* quarum ſcilicet formulam is qui agit, directò ac ſimpliciter ex verbis legis vſurpare poteſt. Sic

Directò vindicare, *l.55. C.de donat.inter virum.*

Directò actionem concipere, *l.* 45.*D. ſolu.matr.*

Directò agi cum eo, cum quo, vel cuius iuſſu negocium contractum eſt cum alio, id eſt, rectà, non de peculio, *l.* 3 §.*ſi filiofami.ff.commo.l.fi.D.pro ſocio.*

Directum iudicium, *l.*3. §. *ibidem.& l.* 27.*D. ad exhib.* ratione præparatoriæ actionis dicitur, & ſignificat principale iudicium, veluti rei vindicationem, ad quam, re exhibita, gradus fieri ſolet.

Directa iudicia, ſeu recta, contrariis opponuntur, *l.*18.§.*poſſunt.ff commo.*

Directum dominium ſignificatur, cum profertur abſolutè, *l.* 1.§.*primò. ff. ſi ager.vectig.vel emphy. cum ibidem not. l. ſi mater.§.eadem.de except. rei iud.l.minor.§.* 1.*de euict.*

DIRECTARII, vide ſuprà Derectarij.

DIRIMERE, propriè componere eſt inter ſe concertantes. Iuriſcoſſ. pro diſſoluere, ſeparare, vſurpant. *Paul.de re iud.l.*1. Dirimitur matrimonium morte, diuortio, captiuitate.

DISCEDERE à perſona, id eſt, immutare perſonam, *Modeſtin.de vſufr. l.Titio.* Vſusfructus inutiliter legari intelligitur, in id tempus videlicet collatus, quo à perſona ſua diſcedere incipit.

Diſcedere in diuerſa, eſt in Senatu diuerſa cenſere.

Diſcedere à conſuetudine Ciceroni, in deſuetudinem abire Iuriſconſ.

DISCESSIO fiebat, cùm duabus dictis ſententiis, is magiſtratus, qui Senatum coegerat, Patres conſcriptos iubebat ſurgere, & in hanc, aut in illam ſententiam tranſire, his verbis: Qui hæc ſentitis, ite in hanc partem: qui alia omnia, in illam. Hinc facere diſceſſionem apud Cicer.*lib.*1.*Epiſt.ad Lentul.* Intendere cœpit antè ſe oportere diſceſſionem facere, quàm Conſules. *Sic Phili.*4. *&* 5.*Suetonius in Tiberio,c* 31.

DISCEPTARE, frequentatiuum eſt à Diſſepio, is, ire. Si quidem actionum remediis, quibus homines inter ſe diſceptant apud iudicem, vnuſquiſque ius ſuum retinet, velut ſæpè ab aliquo diſtinctum. Inde ſeparari lites, pulchra metaphora dicuntur, hoc eſt, dirimi, tolli è medio, tribuendo vnicuique quod ſuum eſt, ex Iuſtitiæ præſcripto.

Diſceptare, idem re ipſa ſignificat quod diſputare, hoc eſt, agitare aliquam rem in omnem partem, quò magis tandem verum cognoſcatur, *l.cum clericis C. de epiſco.& cler.* Diſceptare etiam pro arbitrari, iudicare, *cap forus. extr. de verb. ſign.* Inde

DISCEPTATOR, qui litem & controuerſiam dirimit & componit, iudex vel arbiter. *Cicer.in Partit.* Nam aut auſcultator eſt modò qui audit: aut diſceptator, id eſt, rei, ſententiæque moderator. *Vlpia l.* 3 §.1.*D.de arbitr* Quoniam non deberet decipi, qui eum quaſi virum bonum diſceptatorem inter ſe elegerunt. Hinc

DISCEPTATIO, contentio, cõtrouerſia, *l Neſennius.D.de nego.geſt. & Cicer.*2.*de Diuin.* Cum quibus omnis ferè nobis diſceptatio, contentióque eſt.

DISCIDIVM, & Diſſidium pro diuortio, & repudio, *l.*8 *ff.de cap. & poſtlim.l.*11 § *fin.D de adult.& apud Martialem,li.*10.*Epigram.*

DISCIPLINA publica, *l.* 1.*D.de offic præfe.prætor.*& Communis, *l.* 8.*D de re milit & militaris, l. penultim. D. de feriis.*& Caſtrorum, *l.*19.§.*filius.D.de captiuis.* & Spectaculorum, *l.*1 § *quies.D.de offic.præfect.vrb.* Diſciplinæ traditus ſeruus, *l.*78.*D.de legat.* 3.qui datus eſt inſtituendus. Diſciplina Papiæ eſt rerum quarumcunque ſcientia, *Archidiac.* 1. *diſtinctio. cap. conſuetudo. in verbo, Diſciplinæ.*

DISCIPVLI quales ſunt in ſcholis inſtituti, tales ſunt poſtea magiſtratus, tales iudices, tales cauſſidici. Nunquam igitur rectè ius exercetur in foro, niſi rectè tradatur in ſcholis, id eſt, certa, & compendioſa ratione.

DISCRETIO, differentia, *l fin. in princip.C.de ſacr.ſan. eccle.*

DISCRETVM, diſtinctum, *l.diſcretis.C.qui teſta.face.poſſ.*

DISCVS, orbis argenteus. Diſci duo apud Iuriſc.*tit.Depoſiti.l.*26. §.*fi.* Iulius Pollux dicit eſſe vas latum ad portãdas carnes aptum.

DISCVTERE matrimonium, apud *Paulum in l.*2.*de dona.inter vir.& vxo.*pro diſturbare, diſſoluere.

DISCVSSO periculo, pro ſublato, *apud Papi.in l.nihil.D. de naut.fæn.*

DISCVSSORES ſunt veluti cognitores, & diſceptatores rationum fiſcalium

ſcalium ab aliis tractatarum, *rub. de diſcuſſ. lib.* 10. *C. vide Caſſiod. lib.* 4 *Variarum* Diſcuſſor, inſpector, λογοθέτης. *in Nouell. Valentiniani, tit. de ind. reliq.* Hinc

DISCVSSIO, inſpectio, *l.* 3. *C. de diſcuſ.* & *apud Firmicum, libr.* 4. *Matheſ. capit.* 13.

DISERTIONES, diuiſiones patrimoniorum inter conſortes, *Feſto li.* 4. ſed vide, num legendum potiùs Diſortione, vt conſortioni opponatur.

DISIVNCTI in iure Ciuili appellantur, qui re, non verbis coniuncti ſunt: id eſt, quibus ſeparatim res eadem legata eſt. Hinc

DISIVNCTIM legatum relictū, quod duob. ſeparatim & diuerſis rationib. relictum eſt, §. *ſi eadem res. Inſtitu. de legat. l. vnic. C. de cadu. toll. l.* 1. §. *interdum.* D. *de iure accreſc.* veluti, Titio Dauum do lego: Mæuio Dauum do lego. Atq; hoc re coniunctio vocatur, *l.* 89. D. *de legat.* 3. Qui enim re coniungit, verborum quidem & linguæ ſono diſiungit: mente verò atque intelligentia coniungit, quoniam vnius eiuſdemque rei communionem inter illos inducit.

DISIVNCTIVO modo, ſeu diſiunctim relinqui dicitur, quod ſubalternatione relinquitur, *l.* 25. *ff. quando dies leg. ced.*

Diſiunctiua conditio, quæ ſub diſiunctione concipitur, *l.* 63. D. *de ver. ſign.*

DISIVNCTIVVM eſt, veluti cùm dicimus: Aut dies eſt, aut nox: quorum poſito altero, neceſſe eſt tolli alterum: item ſublato altero, neceſſe eſt tolli alterum, *l.* 124. *ff. de verb. ſigni.*

DISIVNCTIONEM appellabant veteres Iuriſconſ. quam interpretes noſtri alternatiuam, *l. coniunctionem. ff. de verb. ſignif.*

DISIVNCTA, pro coniunctis ſæpè ponuntur, *l.* 53. *ff. de verb. ſign.*

DISORTIONES, *autore Feſto*, dicuntur diuiſiones patrimoniorum inter conſortes.

DISPENDIVM Varroni, quod in dependendo ſolet minus fieri.

DISPENSATOR ſeruus appellatur, qui familiæ rationes diſpenſat, peculiíque adminiſtrationem habet, *l.* 51. & 62. D. *de ſolut. Nonius in verb. Aera. Quintil. lib.* 6. *cap.* 4. *Theophilus in* §. *rectè, Inſti. de mandat.* diſpenſatorem diffinit, οἰκέτην ὃς εἴωθεν ἐκδανείζειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα. Diſpenſatores dictos, quibus pecuniarum adminiſtratio credita eſſet, ipſa nominis notatio arguit, quā ab antiquo pendendi æris modo, *Varro libr.* 4. *ling. Lat. Pomp.* & *Iſido. ducunt.* Ideóque qui principum pecunias curant, theſaurorúmque adminiſtrationem gerunt. *in Conſtit.* Diſpenſatores appellantur, *l.* 1. *C. ſi aduerſ. fiſcum.* & *C. Theo. de his, qui cum diſpenſ. contrah.* Atque hinc deducuntur expenſa, ſiue diſpenſata, vel compenſata.

DISPENSATIO apud Pontificios (ſic à Specul. in titu. de Diſpenſationibus definitur) eſt iuris prouida relaxatio, ſeu neceſsitate penſata. Vel ſic: Eſt rigoris ius per eum, ad quem ſpectat, canonicè facta relaxatio, *cap. niſi rigor.* 1. *quæſt.* 7. Κατάχρησιϛ plerunque accipitur pro iuris declaratione, *vt in capit. Quintauallis. extr. de iureiurand.* Io. Andræas ſignificare etiam ſcribit quandam communem menſurationem ad ſingula, & *vide Hoſtienſem in Summa.*

DISPOSITIO eſt ordinatio, vulgatiſsimo ſignificatu, *c. licet de praeben. in* 6. Diſpoſitio aliàs elegantius, & verius accipitur in Conſtitutionibus, & in Notitia Imperij Romani, pro adminiſtratione, & cura, ni fallor. Diſpoſitionum ſcrinium, *l.* 3. 4. & 11. *C. de proxim. ſacr. ſcrin. libr.* 12. Diſpoſitionum comes, *l.* 8. *C. eodem, in dict. l.* 4. emenda pro, primi, primam.

DISPVNGERE inſtrumentum eſt, *inquit Vlpia.* conferre data, & accepta, *l.* 56. *ff. de verb. ſig. qua ad quæſtionem l.* 15. *ff. de rebus auct. iud. poſſid. pertinet. l.* 6. §. *fin.* D. *de ſtatu lib. Seneca li.* 4 *de Beneſ. cap.* 31.

DISPVTARE, à dis, & putò, are, quaſi verborum agitatione prorſus purum facere. idem eſt propemodum, quod diſceptare. Diſputare rationem cum aliquo: quod & deputare rationem dicimus. *Plaut. in Aulul. dixit*: Æs petitur, putatur ratio cum argentario. Vbi diſputata eſt ratio cum argentario, etiam plus ipſius debet argentario. Diſputandum eſt ſobriè in vtramque partem, quaſi conferendo alicuius rei ſententias. *vt Marcellus in l.* 1. §. *accuſationem, D. ad Senatuſc. Turp. Vlpi. in li.* 1. *quæſitum eſt. ff. quor. legato.*

DISPVTATIONEM fori ac-

cipit Pomponius *in l.2.* D.*de orig.iur* pro applicatione legum ad commoditatem reipublicæ, cuius negocia in foro tractari ſolent. Dicimus enim in foro diſputare, ſicut, Vti foro, Deſeruire foro. Diſputationes autem moderatè exercitij vice adhiberi debent, more veteris ſcholæ Socraticæ: Sic enim obſeruabatur, vt cùm alter dixiſſet quod vellet, alter contradiceret modeſtè: in hoc tantùm diſſerentes, quo magis inueſtigaretur veritas & diuerſa ſimul collata, faciliùs intelligerentur. At Diſputatio doctorum immodica quantum noceat, ex ipſo vſu forenſi colligere licet: cùm non ob aliam cauſſam lites fiant immortales, quàm quòd quilibet cauſidicus calumniæ ſuæ patrocinium facilè adſequitur ex repugnantibus eorum ſententiis. Vnde *Speculat.in tit.de excep.§.viſo quando excepti.* refert, Vbertum dicere ſolitum fuiſſe: Non eſt bonus aduocatus, qui patitur intra decem annos litem conteſtari cum tutore vel curatore. O impudens verbum!

DISQVISITIONEM vocabāt antiqui iudicium per opiniones (vt nunc loquimur) cum opinionem vel ſententiam omnes rogantur. *Bud.in l.poſter.de orig.iur*

DISSIDIVM, vide ſuprà Diſcidium.

DISSIMVLARE, pro conniuere, *in l.diuus de offic.præſid.* aliter dixit Paulus, Diſſimulare de ſua conditione, *in l.4. quibus ad libert. proclam. non lic.*

DISSIPARE ædificium, pro diſturbare & demoliri. *l.3. §.pen.* D.*de incend.ruina.*

DISSOLVTA negligentia, *l.29.* D.*mand.* quæ aliàs ſupina, & lata, *Cicero* Diſſolutum hominem in re familiari vocat negligentem, & parum circumſpectum, ſolicitúmque patremfamiliâs.

DISSOLVI nauis dicitur, cùm tabulæ refiguntur, & reſoluuntur, *l.88.*D. *de leg.3.l 83.§.ſacrum.* D. *de verb.obli.* Et Diſſolui ornamentum, *l.10.§.ſi maſſæ.* D. *quibus modis vſuſfr.amitta.*

DISSORS, diſſimilis ſortis, *Auguſt. in Grammat.*

DISTRAHERE, pro eo, quod eſt vendere, aut auctioni exponere, ſumitur ab Vlpia *l.ſi vni.de tranſact.* Si vni, inquit, pluribúſve fundus fuerit diſtractus, *l.ſi ita.*D.*de contrah.empt.* Origo vocabuli ex auctionibus nata eſt, in quibus res propriè diuendi & diſtrahi dicũtur, quia non vni addicuntur, ſed pluribus varia in loca res emptas aſportantibus. Hinc

Diſtrahere ſocietatem, *l.63.*D.*pro ſocio. matrimonium, l.2.*D.*de diuort. negocium, l.4.§.u quoque.*D.*de oblig. & act.* pro diſſoluere, & tollere.

Diſtrahere controuerſias, hoc eſt, dirimere, & decidere. *Cicero pro Cæcinna*: Omnia iudicia, aut diſtrahendarum cõtrouerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſſa reperta eſſe. Eodem verbo in eundem ſenſum vtitur *Sueto. in Iulio, cap.78.*

Diſtrahere rationes, id eſt, interuertere, conturbare, auertere. Hinc Actio diſtrahendis rationibus, quæ hæredibus dabatur ex lege XII. Tab. contra tutores, finita tutela, in duplum, qui in gerẽda tutela pecuniam pupillarem interceperant, vel quam aliam rem pupilli abſtulerant, auerterant, ſubripuerant, hac ferè formula: Quod ex rationibus tutelæ pupillo abeſt.

DISTRACTIO, interuerſio, conturbatio, cùm res pupilli auertitur vel aufertur, *l.tutor.* D.*de liber.leg.* Ponitur & pro diuortio, *in Aur.de nup.§. nuptias. & ibi in glo.*D.*de diuort.& repud.l.2.& vi de C.& D.de diſtr.pig. & C.de iure delibe. l.1.* vide ſuprà Deſtringere.

DISTRACTVS, apud Doctores, pro reſolutione cuiuſcunque contractus ponitur.

DISTRIBVERE, eſt ſuum cuique tribuere, *l.1.*D.*famil.erciſc.*

DISTRIBVTIO quotidiana Põtificiis ſignificat id, quod præſtatur his, qui horis incertis interſuntdiuinis, *c.2.§.1.de ætate & qual.in Clem. c.vnic.de cleri. non reſid.lib.6.& c.licet vobis.de præben.*

DISTRIBVTIVA nomina, & eorum vim ponit Bart. *l.hoc articulis.ff.de hæred.inſtit.*

DISTRICTVS, ſiue deſtrictio, coercendi poteſtas, ſiue iuriſdictio, quæ magiſtratui cũ imperio mixto intra certæ regionis ac territorij fines cõceditur. Siculos Flaccus: Regiones, inquit, dicimus, intra quarũ fines magiſtratibus ius dicendi coercendiq. eſt libera poteſtas, *lib.feud.*

*lib.feud.*1.*tit.*5.§.4. Si quis feudum extra curtem detinuerit, & dominus diſtrictū habuerit,&c.*& lib.*2.*tit.* 54. Qui allodiū vendiderit, diſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat. Fictum eſt nomen à Diſtringēdo, quod in Feudiſticis libris pro coërceo ſæpè ſumitur: *vt in Capitul.Caroli Magni*: A miniſtris Reip.diſtricti,ſex ſolidis cōponant. Interdum pro territorio vſurpatur. *Ant. Florent.hiſt.part.*3.*tit.*10.*ca.*8.§.13.Ciuitas Florentia triginta millia hominum in ſe continebat aptos ad arma, & diſtrictus eius ſeptuaginta millia.

DISTRICTE pro prorſus, omninò,præfectæ,ſic res ſe habet, *l.*7.§.5.*ff.de minor.* aliquando ſignificat præcisè, præfractè,reſtrictè,religiosè,*l.*13. D.*de procu.*

DITIO,à dito ducitur,ſignificat imperium,poteſtatem, *l.*2.§.*capta.ff.de origine iuris.*

DIV ponitur pro biennio, D. *de re iud.l.fin.& D.locat.l cùm domini.*Quandoque ponitur pro tribus menſib. 13. *diſt. Lecta.in glo.*Aliquando pro decem.*Inſt. de lit.obl.§.pen.&* D.*qui,& à qui.l.ſi cùm fideicommiſſarias.*§.*Ariſto.* Ponitur etiam aliis modis,vt ibi no.Aliquādo pro triēnio.*D.de vſuc.l.*1. *& l. quamuis aduerſus.* Aliquando ponitur pro anno, D.*de ſucceſſ.edicto.l.*1.§.*largius &* §.*quibus.*Aliquādo momentum ſignificat.*C.de acqu.poſſe. l.*2. Item quando diu fieri intelligatur, *vide extr.de elect.quia propter. &c. offerri. de libel.obla.*

Diu Vlpianus interpretatur non minus decennio,*l*,16.§. *Ariſto.D. de fideic. liber.l.*5.§.*ſi ſeruus.D.de acq poſſ.*

DIVTVRNVM tempus,& Diuturna poſſeſſio, ad decennium referuntur, idq.vulgò obtinuit,*l.*1.*D.de aqua,& aq. plu.arcen.l.*10. *D.ſi ſeru. vind. Vide l. diuturna. D.de leg. & Inſti. de iure nat.*§. *ex non ſcripto.* Alberic.hoc aliquāto contractius eſſe putat longo tempore, tametſi videantur idem ſignificare tempus. *citat ſ.emanſor.l.*2 *de re milit.*

DIVERSA illa dicuntur,quæ origine & corruptione ſunt diuerſa, *l.ſi mihi eodem tempore. de ſeruit. ruſti. præd. l.ſi domus tua.de ſerui.vrba.præd. Bald. in l.ex hoc iure.de iuſt.& iur.*

DIVERSORIVM,à diuertendo, ſignificat ſtationem,in quam diuerſi generis merces adferuntur,*Accurſ.in l.*3.*D. in quibus cauſ.pig.& recte.* Aliis locis accipitur pro hoſpitio mercenario, in quod nos recipimus, vt ibi cōmoremur magis,quàm habitemus.*Cicero in Catone*: Commorandi enim natura diuerſorium nobis,non habitandi dedit.

DIVERTERE,nuncium remittere,Dimittere matrimonium,Repudiare vxorem,Nuncium mittere, Matrimoniū ſoluere,*l.ſi mulier,D.ſolu.matrimo.*Si mulier diuerterit,& iudicio de dote conteſtata reuerſa fuerit in matrimoniū, &c. *Sic l.proſpexit. D. qui, & à quibus manum.* Mulier quæ diuertit,omnes omninò ſeruos ſuos manumittere, vel alienare prohibetur, *& l.ſi cùm dotem.*§ *ſi maritus.&* §.*ſeq.*D.*eo.tit.*

DIVORTISSE non videtur,quæ breui reuerſa eſt,*l.quicquid.* D. *de diuerſ. reg.iur.*

DIVORTIVM, diuerſitas mentium, vel quia in diuerſas partes itur,*l. inter diuortium.*D.*de verb.ſign.l.*2. D.*de diuort.*Eſt autem nomen generale, & de amicitia interrupta dicitur,& inter amantes diuortium eſt: denique animæ corporiſque diuortium eſt.Propriè tamen eſt, ſi vir & vxor ſeparentur. Repudium verò,ſi ſponſus à ſponſa dirimatur.Ergo in hoc differūt,teſte Paulo, quòd repudiari etiam futurum matrimonium poteſt: non rectè autem ſponſa diuertiſſe dicitur. Confunduntur tamen hæc vocabula. Apud noſtros eſt duplex diuortium, aliud verum,aliud fictum, *l. vir mulieri D.de dona.inter vir.& vxor.*Diuortiū autem,ſeu repudium,olim ex multis, atq. non ita grauibus cauſsis fiebat, *vt eſt videre in l.conſenſu licita C.de repud.* Hodie verò non niſi ex cauſſa adulterij diuortium permittitur,*Matthæi quinto.& capite tertio,de adult.& ſtupro.*Quod & ſancti Epiſcopi,& iuſtiſsimi Cæſares intellexerunt etiam de caſibus criminū, quæ maiora ſunt,& habentur, minúſque tolerabilia maritis omnib. quàm ſit omne adulterium,vt ſi homicida ſit,venefica,inſidiatrix vitæ mariti deprehenſa, furax, blaſphema in Deum, & perpetua irritatrix mariti,ac omninò implacabilis.Quę admodum & inter alias cauſſas à Cæſaribus Chriſtianiſsimis enumerantur, præter adulterij crimen,homicidium,veneficium,falſarij crimen,ſepulchrorum effractura, ſacrilegium, latrociniu m, pla-

giarij crimen, & huiuſmodi quædã alia, quę adulterio vel æquiparãtur, vel multùm excellunt in crimine. Verùm adulterij meminit Dominus exempli gratia, vt inde atrociora æſtimemus crimina. De quibus tamen Eccleſiæ iudicio ſtandum eſt magis, quàm proprio. Atque obiter notandum, primum diuortium factum fuiſſe, *vt ſcribit Tertullian. in libr. de Monogamia,* ſexcentis ferè annis poſt vrbem conditam, à Sp. quodam Caruilio, viro nobili, quia liberi ex vxore non gignerentur, corporis vitio: quod & retulit *Gellius li.*4.*c.*3. quanquam pro ſexcentis, quingentis habeat, corruptè.

DIVORTIA, *Iſidor. lib.*15.*Etymo. ca. vltim.* ſunt flexus viarum, hoc eſt, viæ in diuerſa tendentes. Virgil. libro 9. Æneidos,

Obijciunt equites ſeſe ad diuortia nota.

Id eſt, ad viarum flexus, *& Liui. l.* 44. Eadem diuerticula dici cœpta ſunt. Hinc Diuortia aquarum *apud Cic. lib.* 2. *epiſt. ad Cælium.* Eſtque locus, vt ait Paulus, vnde aquæ duas in partes diuiſæ incipiunt defluere.

DIVES quis dicatur, ponit Bar. *in Auth. præterea. C. vnde vir, & vxor.* Diues non dicitur vxor propter dotem, *l. Lucius. §. idem reſpondit. D. ad municip.*

DIVIDERE ſententiam, *Aſconius.* Cùm aliquis in dicenda ſententia duas pluréſve res complectitur, ſi non omnes hæ res probantur, poſtulatur vt diuidat, id eſt, de ſingulis rebus referatur ſeorſum, quò pars vna, ſi viſum fuerit, repudietur, altera recepta. *Cice. pro Milone:* Diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo (nihil enim neceſſe eſt, me omnium flagitia proferre) ſic reliqua auctoritas Senatus empta interceſſione ſublata eſt.

DIVIDVVM eſt, quod diuidi poteſt in partes aliquo effectu iuris ſeparatas. Indiuiduum eſt, quod diuidi non poteſt in partes, quolibet iuris effectu ſeparatas. Hęc deſcriptio deducitur à cauſſa finali, ſeu ab effectu diuiſionis. Nam verbum, Diuidere, in hac materia accipitur politicῶs & ciuiliter, vt negociis hominum deſeruiat, ſcilicet, quoties occurrit quæſtio, vtrùm aliquid adquiri, vel retineri, vel alienari poſsit pro parte an verò non niſi totius commercium admittat: ſiue quæratur de rebus corporalibus, ſiue de rebus incorporalibus, ſiue item de obligatione, vel actione, aut ſolutione diuidenda, vel non diuidenda. In his enim totum ius conſiſtit. & per conſequens totus effectus diuidui & indiuidui, *lege final. ff. de leg. l. prima. Digeſt. de ſtatu hominum iuncto titul. inſtitution. de rebus corporalibus & incorporalibus, & vide l. ſtipulationes non diuidũtur. & l.*4.*§. Cato. ff. de verb obl.* Diuiduum autem Romani legiſlatores ſignificare ſolent his aut ſimilib. verbis: Partium præſtationem recipere, *l.*2.*in princip. ff. de verb. oblig.* A ſingulis hæredibus diuiſim conſequi, pro parte peti: admitti partis executione, *l. in executione. ff. eo. tit.* Pro parte adquiri: Pro parte retineri: Pro parte remitti, *l. pro parte. ff. de ſeruitutib. l. vnus ex ſociis. ff. de ſer. præd. ruſt* A communione decedere, ſcilicet rerum particularium, *vt in tit. ff. & C. communi diuidund.* Familiam erciſcere, hoc eſt, hæreditatem diuidere, ſeu rerũ vniuerſitatem, *vt in titulis D. & C. famil. erci.* Ad ſignificandũ verò indiuiduũ has appellationes accommodât Iuriſconſulti: Partium præſtationem non recipere: Niſi totum detur ſtipulationi ſatis non fieri: In ſolidum teneri, *l.*2.*in princ. & §.* 1.*de verborum obligat.* Ab omnibus hæredibus committi pœnam: In ſolidum peccari, *vt in l. eadem. §. Cat. D. eod. tit.* Diuiſum non præſtari: In ſolidũ agi: Totum dari, *d. l. in executione.* Ex his, atque id genus alijs appellationibus intelligi poteſt, quomodo in hac materia ſit accipiẽdum diuiduum & indiuiduum: nempe quod diuidi poteſt, vel diuidi nõ poteſt in partes iuris effectus ſeparatas.

DIVISIO eſt vel totius in partes, vel generis in ſpecies fiſſio, vt res, cuius eſt quæſtio, facilius atque certius intelligatur. Diuiſionem, *ait Accurſius §.*1.*Inſtitut. de obliga.* eſſe innumerabilis materiæ breuem compoſitionem.

Diuiſio ſingulorum ciuium quî accipi debeat, *diſces ex l. ciuitatibus.* 122. *D. de legib.* 1.

DIVI IVRIS COSS. appellantur Imperatores, qui poſt obitũ in deos relati erant, ea ἀποθεώσεως ſolennitate, quam *Herodianus lib.* 3. deſcribit: poſtquam & templa eis conſtrui, ac ſacerdotes & ſodales creari, & ludi fieri, omnéſque diui honores decerni ſolebant, *vt ex Tacito, Sueton. Spartiano, Capitolino videri poteſt.* Papias verò ſcribit eò diuos vocari,

vocari, quòd ſint quaſi cœleſtes: quam verbi notationem admittere, & pium, & Chriſtianum magis eſt. Nã qui iuſtitiam colunt, diui rectè appellantur.

DIVI FRATRES ſæpius memorati à Iuriſconſ. quàm huic referri debeat, dicuntur M. Anton. Philoſophus & Ælius Verus, primique duo Auguſti appellati, & Faſtis conſularibus ſic inſcripti ſunt, *auctore Spartiano, in Aelio Vero. & vide Anton. Auguſt. lib. ſing. de excuſ. ſuper* §. *præterea.* Diuinos autem honores ſibi cùm vendicarent Imperatores, eò factũ eſt, vt diuinæ domus & conſtitutiones, Cæſarum domus & conſtitutiones appellentur, vt & alia multa.

DIVINVM ius, quòd ad DEI cultum pertinet. Hinc nuptias diuini iuris communicationem definit Modeſtinus, *l. 1. D. de ritu nupt.* quòd vir & vxor eorũdem ſacrorum participes eſſent, *l. 4. C. de crimi. expil. hæred.* & Iuriſprudentia diuinarum rerum ſcientia definitur, *l. 10. D. de iuſtit. & iure.* Diuini iuris etiam eſſe dicuntur res ſacræ & religioſæ, *l. 1. D. de rerum diuiſio.* Sic Diuinas res interpretatur Vlpianus, *l. 1. D. de interdict.* Quæ definitio à Gotthis interpolata eſt *apud Gaium, lib. Inſtit. 2. tit.* 1.

DIVINATIO, iudicium eſt, quo duo pluréſve, qui ſe præponi in accuſando volunt: de accuſatione ſibi deferenda contendunt. Ex eo autem deductum nomen exiſtimat Hotomanus, quòd cùm in hoc iudicio iudices non de præterito, ſed de futuro ſtatuant, vter ſit rectius accuſaturus (quod totum opinabile eſt, coniecturáque nititur) diuinare dicantur, eorúmque iudicium, opinabilis diuinatio. *Vlpian. l. 15. D. de accuſa.* Atque hoc in publicis iudiciis: nam in popularibus Prætor eligebat idoneiorem, *vt loquitur Paulus in l. 2. ff. de popul. act. Vide Fab. lib. 3. cap. 10. & lib. 7. cap. 4. Gellium libr. 2. cap. 4.*

DIXI. Moris fuit, *vt ait Aſconius,* cùm ſatis viſum eſſet dixiſſe verborum, hanc ſibi neceſſitatem finiendæ orationis imponere, vt dicerent ad vltimum, DIXI. quod etiam ab vtraque parte, oratione conſumpta, vt in conſilium dimitterentur, præco ſoleret pronunciare, DIXERVNT. Sic leg ndum non prætor, ſed præco, *ex Fabio Quintiliano, lib. 11. Inſtit. Orat.*

DO, DICO, ADDICO. His tribus verbis vniuerſa iuriſdictio Prætoris continebatur, quod & Ouidius lib. 1. Faſtorum expreſsit:

Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur.
Faſtus erit, per quem lege licebit agi.

Varro lib. 5. de ling. Lati. Dies Faſti, per quos Prætoribus omnia verba ſine piaculo licet fari: contrarij horum nefaſti: per quos dies nefas fari Prætorem, Do, dico, addico. itaque non poteſt agi: neceſſe eſt enim, aliquo eorum vti verbo, cũ lege quid peragitur. Dabat enim iudices, recuperatores, arbitros, iudicia, actiones, exceptiones, poſſeſsionẽ. Dicebat ius, multam viam in vindiciarum litibus. Addicebat in ceſsionibus, bonis controuerſis, in vindiciis, *vt rectè ex Hygeno, M. Cic. & T. Varrone collegit Hotomanus.*

DO, id eſt, datum pronuncio, *c. ſi. 22. q. 5.*

DO, LEGO, *in l. 1. ff. ad l. Falc. & l. Stichum. D. de ſtatu lib.* nihil aliud ſignificant, quàm lego.

DOCTORES legũ Magiſtros appellati ſcribit *A. Alcia. & de Doctoribus pulchra, ſcitúque digna prodidit Ioan. And. in proœm. lib. 6. Decret.*

DODRANS, duæ partes è tribus cum duodecima valet vncias nouem, *vt Theophilus ſcribit,* §. *hæreditas. Inſti. de hæred. inſtit. Varro li. 4. de ling. Lat.* Dodrans ab vncia dempto quadrante.

DOGAS, veteres gloſſæ exponunt βούτλεις: quod quidem dogarum nomen à Græcis raptum videtur, quibus δόχαι, vel δοχαί, ſunt quæ capacitati alicui parata ſunt, & capacitates ipſæ, vel menſuræ: *vt in Aureliano Vopiſci:* Facta eſt ratio dogæ cuparum, nauium, & operum. Doga non vas, ſed capacitatem ſignificat, atque videtur eſſe vas, cui nomen ſimile lingua vernacula Butticulam habemus.

ΔΟΓΜΑ *in l. 2. ad D. SC. Velleian.* Decretum, & Senatuſconſultum ſignificat, pro quo Modeſtinus, in l. *ἐὰν δύο. D. de excuſ.* ψήφισμα dixit.

DOLABRVM, inſtrumẽtum, per quod ignis vel damma in tignis recepta quaſi dolando abraditur, ne progrediatur, *l. 3. ff. de offi. præfect. vigil.* Hinc præfectus vigilum cum dolabris errare dice-

batur,ad diruendas & demoliendas domos,vt ruina aliquarum incendium reprimatur.

DOLARE, *in l.ferri.ff.de verb.ſign.* Verbum fabrorum lignariorum, cùm ligna aſpera complanant.

DOLIVM, cuiuſuis materiæ vas,reique cuiuſlibet capax, quod tandiu vaſis vinariis connumeratur, quandiu vinum habet, *l.206.ff.de verb.ſignif. Idem l.26.ff. de inſtit.vel inſtru.lega.* Dolia fictilia, nē plumbea, quibus terra adgeſta eſt, & in his viridiaria poſita, ædium eſſe Labeo & Trebatius putant. Et Procul *l. 15. ff. de tritic.& vin.* dolia in vaſis vinariis nō eſſe,ex Trebatij ſententia fatetur. *Vlp.l. 3.ff.eod.* In doliis non puto verum,vt vino legato,& dolia debeantur,maximè ſi depreſſa in cella vinaria fuerint,aut ea ſint, quæ per magnitudinē difficile moueãtur.

DOLARIVM, non locus vbi dolia, ſed vas ipſum ampliſſimum & capaciſſimum: *apud Caium l.35.§.pen.ff.de contrah.empt.* Et

DOLIARE vinum, *l.1.§.fin.ff.de periculo.& commo.rei vendi.* quod adhuc in doliis eſt,& nouum eſt,ad diſcrimen vini diffuſi,*vt ſcribit Turne.argu.l 15. ff. de tritic.vin.& ol.* Patet autem *ex l.3.§.1.& l. cui vinum.6.& l.vino.14.& d.l.15. & l. ſeq. eius tractatus.* conſeruari vina ſolita in doliis, quæ poſtea diffunderētur,hoc eſt,transfunderētur in amphoras,cados, vrnales Vini Doliaris vendendi legē *Cato in lib.de Re ruſt.c* 148. exponit. Vinū de dolio appellat. *Cic. in Bruto*: Num igitur qui hoc ſentiat,ſi is potare velit,de dolio ſibi hauriendum putet? Appellat & vinum de cupa, *Id. in Piſonem*: Panis & vinum à propola,& de cupa. Notandū autem à Plauto vocari annum doliarem,id eſt, ſuffarcinatam & præpinguem,tumidamque & obeſam,credo de ventre doliorum tumidiore.

DOLON, *in l.52.§.1.ff.ad leg. Aquil. vt à Beroaldo,& G.Budæo emendatum eſt,* flagellum ſignificat,*Seruio interprete,* intra cuius virgam latet pugio: aut ſecundum Varronem, ingens contus cum ferro breuiſſimo. Sic dictus ἀπὸ τοῦ δόλου, id eſt, à fallendo:quòd decipiat ferro,cùm ſpeciem habeat ligni. Vtitur etiam hac voce Vlpia.*l.1.§.2.ff. ſi quadr.* nec enim legendum,dolore,vt antehac,ſed dolone. *Sueton.in Claudio,cap.*13. Reperti & equeſtri ordinis duo in publico, cum dolōne,ac venatorio cultro. *Heſychius:* Δόλωνες, ait ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμμένα.

DOLVS malus ratio eſt vafra,decipiens alium,alio nomine vacans. Dolum autem malum ex XII. Tabu. deſcendiſſe Ælius in Eunuc. admonuit. Gallus Aquilius *apud M.Ciceronem 3.Offic.* dolum ſic definiebat: Cùm aliud agitur,aliud ſimulatur. quam Galli definitionem Sulpitius probat, *vt apparet ex l.1 D.de dol.ma. & l.7.§.ſed ſi fraudandi.D.de pact.& Paul. lib.1. Senten.* Hæc tamen à Labeone reprehenditur,vt referūt Tribonianus,& collegæ *l.1.D.de dolo.* Sed hanc Triboniani, non Labeonis reprehenſionem eſſe, quidam *in d.l.1.* obſeruarunt. Quod verum eſt. Nam Aquilij definitio Pauli temporibus obtinebat, *vt patet ex tit. 8.li.1. Sentent.* Sed quia Triboniani definitio inter Doctores obtinet, ipſum audiamus: Dolus malus, eſt omnis calliditas, fallacia, machinatio,ad circumueniendū,fallendum,decipiendum alterum adhibita, *l. 1.§.dolum malum.D.de dol.mal.* Quam definitionem excutiamus. Pro genere ponitur Calliditas,ſicut & fallacia,& machinatio. Et aliquando ipſa res in ſe dolum habet, *l.ſi quis cùm aliter.D.de verbor.obligatio.* Seruij definitio ob hoc duntaxat Triboniano non ſatisfecit, quia ſimulationem poſuit loco generis,cùm aliud ſimulatur, & aliud agitur: quæ porrò ſpecies eſt doli mali,non genus. Siquidem poteſt & ſine quauis ſimulatione id agi, vt quis circumueniatur *d.l.1.§.dolum malum.* Ergo rectius per calliditatem,& fallaciam definiri putauit, *l.iuriſgentium.§. dolo malo.D.de pact.* Sequitur in definitione, Ad decipiendum alterum: Atque hæc eſt differentia doli mali propriiſſima, per quam diſtat à culpa. Quoties enim ad hoc deſtinatur calliditas,vt alter deceptus lædatur contra ius, toties eſt dolus malus verè admiſſus. Ideóque ſcribit Vlpianus *in l. 1. in princip.ff. de dolo malo*: Qui aliis obfuerint calliditate quadam. Imponitur autem alteri occultè, hoc eſt, ita vt non intelligat malitiam lædentis, & ne quidem aliquantò poſt acceptum damnum, duobus modis. Aliàs enim verborum adulationibus expeditur dolus, & tunc appellatur fallacia. Varroni à fando: alias verò factorum technis,

technis, quam machinationem vocant. Vtrumque procedit ex recondita corrupti animi malitia, aduerſus ſim pliciores, nihilque mali ſuſpicantes, lucri turpis gratia. Quo circa Vlpianus, Nec vel illis, ait, malitia ſua ſit lucroſa, vel iſtis ſimplicitas damnoſa. Experimur enim quotidie, hominem homini lupum eſſe. Quò igitur occultior eſt calliditas lædendi, hoc perniciosior eſt dolus, nem pe quòd nullum eſt execrabilius malum, quàm quod ſub aſpectu latet. Id enim cum prouideri non poſſit, facilem habet nocendi ſucceſſum. Et hinc apparet primum, quàm eleganter Lab. dixerit, Fallaciam, machinatio: deinde quàm inutilis ſit Interpretis diſtinctio inter dolum verum, & dolum præſumptum. Nam omnis calliditas, ad lædendum alterum contra iusadhibita, eſt verè dolus malus. Et omnis dolus malus eſt præſum ptus, quia non niſi præſumptione & indiciis probari poteſt. *d.l.1. §. dolum malum.l.dolum.C.de dolo malo.* Quamobrem Iuriſconſulti promiſcuè vti ſolent his verbis, Dolo facere videtur, & Dolus eſt, *l.ſi procuratorem.ff.mandati.* Dolo autem, *inquit Vlpianus,* facere videtur. Et *l.dolus eſt. ibidem,* Dolus eſt, ait, ſi quis nolit perſequi, quod perſequi poteſt. Si nihi leuitate diſputant, vtrùm dolus ſit crimen: cùm vtique non poſſint inficiari, dolum eſſe fontem omnium planè criminum: imò ſine quo crimen cenſeri non ſoleat, *l.1.C.ad l.Corn.de ſica.* Ideoque Iuriſconſ. dolum malum appellant crimen, *l.1.ff de fideiu.tu.l.item exigit.ff.de dol.mal l.1.§.planè ſi ex dolo. ff. de tutel. & rationib. diſtrab.l.omne crimen. in prin.ff.de re mili.*

Dolus malus, fallacia, & fraus coniungi ſolent, *l.45.& 51.ff.pro ſocio.l.48. D.de diuerſ.regu iur.* Et Dolus callidum conſilium dicitur, *l.7.§.prætor ait.ff.de publ.& machinatio,l.36.de verb.obl.*

Dolus alius bonus, alius malus. Dolum bonum veteres pro ſolertia dicebant, maximè ſi aduerſus hoſtem, latronémve qui machinaretur, *l. 1. §. non fuit. ff. de dolo.* Hinc illud virgilij 2. Æneid.

Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?

Auguſt. Epiſt. 29. Sic Baſilius in Prouerbia, quãdam ait eſſe καλὴν, καὶ ἐπαινετὴν πανουργίαν. Hinc Lucretius Poeta teſtatur dolum bonum eſſe, quo à medentibus falluntur ægri, non autem decipiuntur. Vnde & Feſtus: Doli, inquit, vocabulo nunc tantùm in malis vtimur: apud antiquos autem in bonis vtebantur: hinc etiam dicimus, Sine dolo malo: nimirum quia ſolebat dici & bonus. Hinc & illud Sophoclis:

- τὰ γὰρ δόλῳ τοι μὴ δικαίῳ κτήματ' οὐχὶ σώζεται.

DOLVS MALVS ABERIT, ABFVERIT, verba generaliter comprehendunt omnem dolum, quicunque in rem aliquam admiſſus eſt: *ita Vlpianus l. hæc verba.69.ff.de verbo.ſignif.*

DOLI CLAVSVLA, pars ſtipulationis, qua dolum abeſſe comprehendimus, *l.22.53.119.121.ff.de verb.obli.* Appellatur & illa, quæ actioni de peculio adiicitur, *l.6.ff.de peculio.*

Dolus & fraus an differant, fruſtrà quæritur, cùm extent apertæ ſanctiones, *l.hæc verba, cui rei. ff. de verborum ſignif. l.fraudis interpretatio.ff.de regul.iur.* Quicquid enim non eſt ex bona fide, id neceſſariò venit ex mala fide. Mala autem fides eſt dolus & fraus, *l. ſi ex dolo. C. de reſcind.vend.* Sunt tamen qui hoc modo diſtinguant: Dolum fieri, alterum circumueniendi cauſſa: Fraudem propriè dici, etiamſi decipiendi conſilium non adfuerit: ſed is qui deceptus eſt, à ſeipſo, vel ex euentu fraudatus ſit. Dolũ item in faciendo, fraudem in verbis dicunt, à φράζειν, quod eſt loqui. *Alciat.de verb ſig.* Dolum etiam clàm, fraudem palàm committi volunt. *§. dolo. l. iuriſgentium.ff.de pactis.*

Doli mali ſpecies ſunt: Calumnia, Præuaricatio, Tergiuerſatio, Cauillatio. Calumniari, eſt falſa crimina intendere: Præuaricari, vera abſcondere: Tergiuerſari, in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere, *l.in princi.Et §.1.ff.ad S.C.Turpilian. l.1.ff.de præuaricato.l.ſi caluitur in princi.ff. de verbor. ſignificat.* Cauillari eſt falſis diſputationibus imponere, Iulianus, Ea, inquit, eſt natura cauillationis, quam Græci σωρείτην appellant, vt ab euidenter veris, per breuiſſimas mutationes, diſputatio ad ea, quæ euidenter falſa ſunt, perducatur, *l.ea eſt natura.ff. de reg. iur. Exemplum eſt in l.qui quadraginta.in prin. ff.ad l.Falc.*

Dolus malus ſæpè precedit ad aliquod

maleficium nominatum, veluti furtum, homicidium, periurium, falſum. Aliquando producit factum criminoſum, quod tamen ſpeciali nomine non eſt ſignificatum: & ideò dicitur Stellionatus. Vt extant tit. de criminibus nominatis: & probatur, *l. 1. ff. Stelliona.* Plerunque verò dolus affert læſionem, nullo tamen facto, quod criminaliter accuſari poſſit, ſicut in commerciis hominum, aliiſque modis fieri ſolet Et tunc retinet doli appellationem, *vt in tit. ff. de dol. mal. & de dol. mal. & met. exceptione.*

Doli mali effectus ſunt: I. Omnis dolus malus legitimis probatus indiciis, eſt famoſus, vel ſaltem quaſi infamiam apud bonos viros irrogat, *l. 1 ff. de his, qui notan. infam.* De dolo, ait Iulianus, & fraude ſuo nomine damnatus, pactúſve erit, *l. penultim. C. de interdict. matri. inter pupil. & tutor.* Et ſic accipienda eſt lex 2. D. de criſtelliona. II. Contractus bonæ fidei per dolum præcedentem, ipſo iure vitiatur, *l. & eleganter in princ. ff. de dolo mal. l. bona fides. ff. depoſit.* ſtricti verò iuris per exceptionem reſcinditur, *l. penultim. C. de inutilibus.* III. Dolus malus facit ceſſare quodcunque priuilegium, *l. 2. § verba itaque ff. ad S. C. Velleian.* Fraus enim nemini debet patrocinari, imò punienda eſt, *l. verum eſt. §. tempus autem ff. pro ſocio. l. tranſactione. C. de tranſact.* IIII. Nullum mali genus eſt, quod maiorem humanæ ſocietati peſtem inferat, quàm dolus malus *Cicero lib. Officior.* 1. ſemper autem, inquit, in fide, quid ſenſeris, non quid dixeris, cogitandum. *Et paulò poſt*: Cùm autem duob. modis, id eſt, aut vi, aut fraude fiat: iniuria: fraus qua ſi vulpeculæ, vis leonis videtur. Vtrunque alieniſſimum ab homine, ſed fraus odio digna maiore. Totius iniuſtitię nulla capitalior eſt, quàm eorum, qui tum, cùm maximè fallunt, id agunt, vt viri boni eſſe videantur.

Dolus præteritus, dolus ante litẽ conteſtatam admiſſus, *l. nec vllum. § is autem qui l. ſed etſi lege. § etiamſi ante ff. de petitio. hæredit.* Dolus compenſatur dolo, *l. ex hoc edicto. ff. de eo, per quem fact.* Hoc verum eſſe intellige, cùm in delicto neutra pars excedit. Sed tum verior eſt illa: Qui delinquit prior, maius delictum admittit.

DOLI CAPACES. Põtificio iure cenſentur ſeptenni maiores: noſtro iure, maſculi decẽ annos, ac ſex menſes nati: fœminæ, quib. ad nouẽ ætatis annos ſemeſtre acceſſit, *l. impub. ff. de fur. l. 1. & ibi per glo. ff. C. de donat. l. pupill. ff. de nou. cum ſint.*

DOMVS vnicuique æſtimari debet, vbi ſedes & tabulas habet, rerumque ſuarum conſtitutionem fecit, *l. 203. ff. de verborum ſignificatio.* In domo autem alias domicilium habemus, aliàs habitationem ſine domicilio. Rurſus ſimplex habitatio, aliquando eſt momentanea, nonnunquam cum tractu temporis, *vt ſtudiorum cauſſa, l. lex. Cornelia. §. domum. ff. de iniur.* hic etiam ſumitur domus nomen, ſcilicet pro quouis loco, in quo quis habitat, ſiue proprio, ſiue alieno, *vt & l. 8. in fi. l. 22. ff. adulte. l. 1. §. domum. ff. de alea luſu.* Domus quandoque familia eſt, & agnatio vt apud Paulum, tota domus, pro gente vna tota, *l. vltim. de offi. Præſid.* per μετωνυμίαν, tanquam continens pro contento ponitur, vt accipiatur pro his, qui vnà habitant. *Alciat. de verbor. ſignific. l. 59. l. 17. ff. de teſtibus.* Veruntamen Domum non dici, quæ adhuc cõtecta non ſit, plerique ſenſerunt, *l. 1. ff. de inde de dona. vt ſuprà dictum eſt.* Negat Cicero in Orat. Pro domo ſua, quicquam ſanctius, quicquam omni religione munitius, quàm ſit domus vniuſcuiuſque ciuium, & quæ ſequuntur. Paulum *in l. ſed & ſi u. de in ius voca.* arbitror ad hunc Ciceronis locum reſpexiſſe, vbi, Tamen, inquit, de domo ſua nemo extrahi debet: quia, *vt Gaius eo. tit. dixit, in l. plerique.* domus tutiſſimum cuique refugium atq; receptaculum ſit. Proinde qui domum alienam ingreditur inuito habitatore, vim inferre videtur.

Domo inſtructa, ſupellectilem legatam, non etiam vina accipimus quia domus vinis inſtructa intelligi non poteſt: *auctor Pomp. l. ſi ita teſtamento. de fund. inſtr.*

Domo legata, quid contineatur, *pete ex l. 91. §. pen. & fi. ff. de leg. 3.*

DOMESTICI, *in rubr. & l. 1. & 2. C. de domeſt. & protecto lib.* 10. dicebantur, vt vult Suidas, οἱ κατ' Ῥωμαίους οἰκειακοὶ στρατιῶται qui domi, non in acie, protegendi lateris ſacri ſolicitudinem patiuntur: & *quod ait. l. 8. C. Th. de domeſt.* familiarius militant, & ſunt domeſtici procuratores. Sed fuere tamen ex iis alij pedites,

Pediteſ,alij equites. *l.vlt.C.de domeſt.& protect.* De iis ſic Caſſiodorus in formulis: Inter protectores & domeſticos ſacram purpuram adoraturus accedat: *quod & conſtituitur l.1.C.eod.* vt in ſalutandis etiam & oſculandis vicariis præf. prætorio,ac multò magis præſidibus admittantur.At qui in acie protege latus Principis ſolebant, Protectores dicebantur, de quibus ſuo loco.

Domeſticorum tum equitum, tum peditum ſchola erat,cui Comites præerant viri illuſtres, à quibus domeſtici regebantur, *Marcellino l.21. & 26.Trebellius Pollio in Numeriano.*

Domeſticus ſcholarum,*Niceph.lib. 7.hiſtor. eccleſ. cap.18. Zonar. Tomo 3. Annal.*

Δομέστικος μέγας, in aula Conſtantinopolitana,*vt docet Guliel.Tyrienſis Pontifex. lib.belli ſacri.cap.5.de Alexio loquens.* hic à domino Nicephoro, qui tunc in ſceptris agens principabatur, pluſimùm honoratus, & Megadomeſtici dignitate (quem nos maiorem Seneſchallum appellare conſueuimus)fungitur officio.

DOMESTICA furta vocatur,quæ ſerui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij his apud quos degunt,ſubripiunt, *l.reſpiciendum.ff.de pœnis.*

Domeſticus teſtis, vbi quis ipſe ſeſe laudat,quaſi domi teſtem habeat,non aliunde adductum. Huic autem teſtium generi quàm minima fides haberi ſolet, ac legibus ceu ſuſpecti reiiciuntur. De teſt.Paulus ait,teſtes, quos accuſator de domo produxerit, interrogari non placuit.*Impp.l.2.eod.tit.* Etiam,inquiunt,iure ciuili domeſtici teſtimonij fides improbatur.*Eraſ.in Chiliadibus* indicat,Ciceronem alibi domeſticos teſtes appellaſſe,propinqua cognatione iunctos,parentes, liberos, fratres, patruos, ſoceros,generos,&c. *l.2. C.de teſtibus, & l.4. ff.eo.*

Domeſticum funus,familiare, *l.2.ff.de in ius voca.l.4.ff.ſi quis caut.*

DOMICILIVM, eſt domus poſſeſſio in ea ciuitate, in qua ciuis cenſetur,& ſæpiùs commoratur. *ff.ad municip. per totum.* Atque Domicilium ibi quis habere intelligitur, vbi larem, rerumque ac fortunarum ſummam quis conſtituit, vnde rurſus non ſit diſceſſurus, ſi nihil auocet, & vnde dum profectus eſt,peregrinari videtur,*l.7.C.de incol.lib. 10.Sic interpretabimur in l.19 §.1.& l. 50. ad finem. ff. de iudic.* Planè ſola domus poſſeſſio, quæ in aliena ciuitate comparatur,domicilium non facit, *l. 17.§.ſol. ff.ad municipalem.* Sed nec domicilium quis ibi habere intelligitur, vbi ſtudiorum cauſſa habitat, niſi, decem annis tranſactis,eo loco ſibi ſedes conſtituerit, *l.5. §. domum. ff.de iniuriis, l. 2.C.de incol. lib.10.* Ergo Alfenus, *l.203.ff.de verborum ſignificatio.* ſcribit, Domus eam vnicuique noſtrûm debere exiſtimari, vbi quiſque ſedes & tabulas haberet, ſuarúmque rerum conſtitutionem feciſſet. *Item Cicero pro Archia*: At domicilium Romæ non habuit, is qui tot annis ante ciuitatem datam ſedem omnium rerum ac fortunarum ſuarum Romæ collocauit. Iſque Incola dicitur, à Græcis πάροικος.

Domicilium ibi videtur miles habere, vbi meret,ſi nihil in patria poſsideat. *l. 23.in fi.ff.ad munic.*

Domicilium in vrbe retinent Senatores,etiamſi vbicunque morandi poteſtatem impetrauerint, *l. 22. §.ſenatores.ff.ad munic.*

Domicilium amiſſi mariti ſequitur vidua,quæ ſe aliis nuptiis non iunxit, *d. l.22.*

Domicilium & in domo propria, & conducta habere poſſumus, *l.5.§.domum. ff.de iniur.*

Domicilium ferre,*d.l.22.§.municipes.* eſt conſtituere,& transferre.At non nuda conteſtatione,ſed re,& facto transfertur,*l.20.ff.ad municip.*

DOMINATIO,*in l.fi.C.de cenſorib. & peræquat.lib.11.* pro dominio. Verùm ne ſub ſpecie litis dominationes ſemel conſtitutæ turbentur, ſex menſium ſpatium cenſemus debere ſeruari, intra quod is,qui putat rem ſibi probabili ratione competere,debitas exerceat actiones. *Sic l.78.in fin.ff.de acqui.hæredi. Item apud Feſtum*: Regalia exta appellantur, quæ potentibus inſperatum honorem pollicentur: priuatis & humilibus hæreditates: filiofamiliæ donationem. De eo enim hoc vult intelligi,qui ius patriæ poteſtatis exiit, ſuique dominij & iuris efficitur. Sumitur & pro patria poteſtate,*64.ff.de cond.indeb.*

DOMINIVM,eſt ius de re corpo-

rali perfectè diſponendi, aut vindicandi pro arbitrio, niſi lex, vel conuentio prohibeat, Apello auctore. Ab effectu. Nam duo ſunt effectus dominij: videlicet, diſponere, ac vendicare, *l. in rem actio. ff. de rei vend. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acq. poſſeſ. Vide Alciatum. l. traditionibus. C. de pact.* Atque hoc vnum eſt quo differt vſusfructus à ſolido dominio: tametſi Cicero ludens ad Curium ſcribat, id cuiuſque eſſe proprium, quo quiſque vtitur ac fruitur. Vſus enim in vſufructu eſt, non abuſus. At verò vſusfructus pars eſt dominij, *vt ait Paulus l. 3. ff. de vſufr.*

Dominium diuiditur in directum & vtile, *l. 1. in fin. ſi ager vectig. vel emphyt. pet.* item in proprietatem, & vſumfructum, *l. 4. de vſufruct. l. qui vſumfruct. de verb. obli.* Sed & alias in iure inueniri dominij ſpecies indicat Alciatus in Parergis. Quoddam enim dominium eſt κατὰ ἐλπίδα, id eſt, in ſpe, vt cum *in l. in ſuis, de lib. & poſthu* filius familiàs rerum paternarum dominus vocatur: vnde & ſui hæredes dicuntur, tanquam ſibiipſis ſuccedant: erant enim viuente quoque patre quodam modo domini. Aliud eſt dominium, quod κατὰ πρόληψιν, id eſt, per anticipationem dicere poſſumus: vt cùm mulier rei ſuæ in dotem traditæ domina dicitur, *l. in rebus. C. de iur. dot.* Aliud eſt dominium, quod vidua habet, quam maritus relictis liberis decedens, in teſtamento iuſsit eſſe dominam vſufructuariã adminiſtratricem (dominium enim illud εἰκονικὸν, id eſt, imaginarium eſt) eam ſolùm in domo præeminentiam conſecuta, quam viuente marito, habebat: ideóque ad alimenta tantùm cõtrahitur: eſt igitur & hoc dominium ἐσχηματισμένον. Aliud eſt, quod ſummum, ſeu maius dominium vocant: quædam ſcilicet maieſtas, cuius obſeruationem fœderati ſupremo Principi, vel reip. debent, *l. non dubito. de capt. & poſtl. rev.* Effectus autem maioris dominij, qui non pauci referuntur, ab interpretibus petendi ſunt.

Dominium item diuiditur in naturale, quod iure gentium acquiritur, & in id quod iure ciuili. Prius autem ſine poſſeſſione acquiri non poteſt, poſterius poteſt maximè, *l. à Titio. in fin. de furt. l. cùm haredes. in princ. de acquir. poſſeſſ. l. facta ad S. C. Treb. l. 1. de bon. poſſ. §. 1. Inſtitut. de acquiſ. per adrog. & titu. proximè ſeq. eum ſimil.* Ac dominium quidem naturale, acquiritur occupatione, inuentione, alluuione, traditione, &c. Iure ciuili autem, vſucapione, præſcriptione, legato, aditione hæreditatis, arrogatione, in iure ceſsione, & nõnullis aliis modis, quos recenſet *Vlpian. in Epito. tit. 19.* eóſque explicat.

Dominium, proprietas & vſusfructus, quæ duo ſunt partes dominij, & non minus perfectiones quàm dominiũ ipſum, non ſunt ex pluribus cauſsis, *l. 3. §. ex pluribus. de acquir. poſſ. l. non vt ex pluribus. de reg. iur. §. ſic itaque diſcretis Inſtitu. de actionibus.* Quaſi dominium, Ius in re, & Obligatio, ſæpenumerò ſunt ex pluribus cauſsis, *l. & an eadem. §. pen. de except. rei iud. d. l.* non vt pluribus, cùm ſint quædam imperfectiores.

Dominium, Quaſi dominium & ius in re ſpecificum, adfinia ſunt inter ſe, & ſpecies diſtinctæ ipſius iuris in re generici. Directum verò & vtile, ſpecies ipſius dominij. Porrò dominij duo eſſe officia. *Bart. in l. 1. de acqui poſſ.* explicando poſſeſsionis diffinitionem, tradit. Vnum diſponendi, alterum vendicandi, *per l. in rem actio. de rei vend. l. ſi quis vi. §. differentia. item dict. tit. de acquirend. poſſeſſio.*

Dominium non modò corporalium, ſed & incorporalium rerum eſt: nam & vſusfructus dominium eſt, *l. 3. ff. ſi vſufru pet.* & generaliter ſeruitutum, *l. ſemper. 15. §. hoc interdicto. ff. quod vim aut clàm.*

Dominij ius impetrare dicuntur creditores, qui à principe impetrant, vt pignora quorum nullus emptor repertus eſt ſibi addicta, dominij iure poſsidere liceat, *l. 1. C. de iur. dom. impet. l. 63. § . fi. ff. de acq. rer. dom. l. 5. §. ſi fundus. ff. de reb. cor.*

DOMINVS dicitur, quaſi qui domi præeſt, & domi imperat. Et dicitur is propriè qui domui præeſt, & qui domus imperium habet, cuíque omnis familia paret. *Terent. in Eunucho*: Apparet ſeruum hunc domini eſſe pauperis. At Dominorum loco ſunt qui vectigalem fundum in perpetuum conducunt, *l. 5. in fin. ff. arb. furt. caſ.* nam re vera ſunt cõductores. Dominæ locũ obtinet hæreditas non adita, *l. 13. §. pen ff. ad leg. Aquil.* Dominus rectò Intelligitur legatarius, agnito

lega-

legato,*d.l.*3.§.*fi.* Dominus ſit is, cui traditur, ex cauſſa emptionis, donationis, dotis, mutui, legati, hæreditatis, ſolutionis, tranſactionis, ſententiæ, vel ſimilibus,*l.traditionibus. C.de pactu. l.nunquam nuda.de acquir.rer.domin.* Domini autem adpellatio, à domo deducitur. οἰκεῖον proprium Græci vocant, & à domo deriuāt. *Vigl. in titul. Inſtitut. de hered. qual. & differ.* ad eóſque extenditur, qui rei alicuius proprietatem habent, etiamſi vſusfructus alienus ſit. *Vlpian.* Domini abuſiuè dicuntur filiifamiliâs, & cæteri liberi, qui in poteſtate ſunt, & vſufructuarij. Dominorum vice ſunt tutores vel curatores,*l.*56.§.*qui tutelā.*8.*ff.de fur.* Domini loco habetur poſſeſſor hæreditatis, qui ſatiſdedit, *l.* 5.§.*fi.*D.*de quæſtio.* Dominus litis, *l.*1.*C.de ſenten.& interloc. om.iud.* Pro Domino eſt procurator in rem ſuam,*l.*3.D.*de pact.* & quilibet alius procurator poſt litem conteſtatam, *l.*4. §.*fi.* D.*de appell.* & defenſor qui ſatiſdedit,*l.*76.*D.de procur.* vtrobiq. dominum litis intelligimus.

Domini nomine ſolebant veteres aliquem honoris gratia ſalutare, *vt in l. Neſennius:in princip.*D.*ad leg. Falci.* Hinc vir & vxor teſtandi coniugij cauſſa ſeſe inuicem appellabant, Dominum & Dominam. *Iuſtin. Nouell.* 74. καὶ παρέχασι μάρτυρες ἀκινδύνως ψευδόμενοι καὶ ὅτι κυρίαν ἐκάλει τὴν συνοικοῦσαν ὁ ἀνὴρ, κἀκείνη τοῦτον ὁμοίως ὠνόμαζε. Hinc illud teſtatoris *in l.vxori* 41.D.*de leg.*3. Vxoris fidei commiſit hæc verba: Peto abs te domina vxor, ne ex fundo Titiano partem vendices. *Item in l.Titia.*19.§.*qui marco. D.de annuis legat.* Domina ſanctiſsima, ſcio te de amicis tuis curaturam. *Item in l.vltim.* D.*de aur.& argen.leg.* Vxori ſuæ teſtamento ita legatum eſt: Semproniæ dominæ meæ hoc amplius argentum balneare Martialis:

De palatinis dominae quod ſerica praelis:id eſt, anguſtæ.

DOMINVS paſsim in Feudiſticis libris appellatur is, qui feudum in re ſua alteri fruendum conſtituit: idcirco, vt vulgo creditur, quia rei in feudum datæ dominium & proprietatem retinuit, ſolum vſumfructum feudi nomine conceſsit.*lib.feud.*2.*tit.*8.§.3. Ergo dominus eodem modo dicetur, quo & Signor, ſiue, Senior appellatur: quaſi vaſallus patronum ſuum honoris cauſſa dominum appellaret: *vt in formula iuriſiurand. lib. feud.*2.*tit.*5. Ego iuro, quòd ero fidelis ei, vt vaſallus domino. Sic Domina patroni vxor appellatur, *lib.*2.*tit.*24. §.3. Ex eodem genere illud eſt, quod vulgò in ſcholis dictitant, directum feudi dominium manere penes patronū, vtile verò in vaſallum tranſire.

DOMINICVM, patrimonium domini: hinc Dominicum Eccleſiæ, *lib. feud.*2.*tit.*35.§.1. Epiſcopi & clerici, ea quæ in dominico habent, olim dederūt, & hodie dant. *Sic in Append. Aymonij lib.*5.*c.*25. Cum omnibus villis in eo conſiſtētibus tam dominicatis, quàm etiam vaſallorum. Hinc

DOMINICALIA, pro Regalibus feudis:*vt apud Radeuic.li.*2.*c.*30. In capitulis pacificationis oblatis ab Adriano Papa Imperatori Frideric. 1. De dominicalibus Apoſtolici fodrū non eſſe colligendum, niſi tempore ſuſcipiendæ coronæ.

DOMINICÆ res appellātur, res Cæſarum, *tit.C.ne domin. rei vel temp.* Et Dominici coloni, *l.*7.*C.vbi cauſ.fiſc.* nam Imperatores Domini adpellantur, *l.*3. *D.de iis quæ in teſta.delen. l.pen.* D. *de leg.Rhod.* hoc nomen primus ſibi vindicaſſe dicitur Caligula, vt eſt Sext. Aurelio traditum.

DONEC aduerbij varia eſt acceptio: quandoque conditionis nota eſt, *l.ſi oleum.*21.*de dol.mal.c.cauſſam matrimonij.de proba.* Eſt & limitationis,*l.ſiue.*§.*tādiu.*D.*de condic.furt. De hac dictione vide Bar.l.*4.D.*de ſerui.tit.general.*

DONVM generale nomē eſt à donando,*l.inter donum.D.de verb.ſign.* quo ſignificatur id, quod nulla neceſsitate, iure officio, ſed ſponte præſtatur, *l. munus.* 214 D.*de verb.ſign.* Atque hoc differt à munere: munus enim eius eſt ſpecies, tum donum maiorum eſt rerum, vt ſunt regna, regiones, oppida & prædia, munus minorum, quin & abſentes res donari rectè dicuntur: munera autem mitti, & præſentia auferri,*l.*18 D.*de verb.ſig. Vide Hotom.in Commentar.verb.iuris.*

DONARIA, id eſt, dona, *l.ſancimus,C.de ſacr.ſanct.eccleſ.* & pro donatiuis accipiuntur, *in l qui excubias. D. de re milit.* Græcis dicuntur ἀναθήματα, Seruius tamen Honoratus: Donaria, inquit

propriè loca ſunt, in quibus dona reponuntur deorum. *Et alibi*: Donarium vbi ponuntur oblata. *Item Cornelius Fronto*: Donũ quod diis dabatur: inde vbi dona ponuntur, Donarium appellatur.

DONARE videtur, *ait Papinianus*, quod nullo iure cogente, conceditur, *l.* 29. D. *de donat.*

Donare ad proceſſus, id eſt, vt eo donatarius vtatur in pompa, vel cùm in Principis eſt comitatu: id enim ſignificat proceſſus, *in l. nam & Imperator.* D. *de dona. inter vir. & vxor. teſte Alciat. lib.* 3. *de verb. ſig.* vnde & alibi dicitur *l.* 1. *C. de ſent. paſſ.* cùm proceſſiſſet, Imperator ſalutatus eſt. Propriè nanque dicitur procedere, qui pompa quadam procedit in publicum: veluti ſi ſponſus procedat aut ſponſa, quod Virgilius dicit, Tandem progreditur.

DONATIO, dicta eſt à Dono, qua ſi dono datum, rapta à Græco: nam hi dicunt δῶρα, καὶ δωρεῖσθαι, *l.* 35. §. 1. *de dona. cauſ. mort.* vbi tamen & vacare vult Hotom. Senſus enim eſt: Donationem non dationem eſſe, ideòque rectè Seneca donationem creditum inſolubile vocat. *Ex quo Vitruuius lib.* 2. *c.* 3. *& Plinius lib.* 35. *c.* 43. palmam δῶρον appellari ſcribunt, quod munerum datio, quæ fit per munus, ita appelletur. Donationis porrò verbum ſimpliciter loquendo omnẽ donationem comprehendit, ſiue mortis cauſſa, ſiue non mortis cauſſa factam, *l.* 67 D. *de verb. ſign.* neque creditor donare dicitur qui mutuo dat: vel debitor, qui ſoluto: vel ſocer, qui doti: ſed quoties aliquid dono datum eſt, tum hoc nomen vſurpatur. Videntúrque Latini veterem hanc locutionem, Dono aliquem dare, vel donare, à Græcis ſumpſiſſe, qui τινὰ δῶρον δωρεῖσθαι dicunt, cum ſolius liberalitatis & munificentiæ cauſſa, rem alicui traditam ſignificãt. Atque Donatio propriè appellatur, cùm quis ea mente liberalitatis gratia quid dat, vt ſtatim accipientis fiat, neque vllo caſu ad ſe reuerti velit, *l.* 1. D *de donat.* eáque abſoluta & vera donatio dicitur, *l.* 35. §. 1. *& l.* 42. *in fin* D. *de mort cau. donat.* Nec verò Donatio abſenti alter fit rectè, quàm ſi abſens rem ſibi miſſam acceperit, vel rem iam apud ſe conſtitutam, ſibi donatam ſcierit, eámque donantis liberalitatem agnouerit, *l. abſenti.* D. *de don.* Nec enim donatio eſt ſine acceptione. & rectè *l.* 8. *de bon lib.* Si patrono libertus donauit, ille accepit, & in illum locum Terentij: Dos Pamphile eſt decem talenta, Accipio. Niſi dixiſſet, Accipio, dos non eſſet, inquit Donatus. Datio enim ab acceptione confirmatur, nec poteſt videri datum id, quod nõ ſit acceptum. Et hodie quia exemplo emptionis & venditionis donatio ſolo conſenſu perficitur, non re, vt olim etiam non videtur perfecta, antequã is cui donator ſcierit ſibi donari, eámque donationem ratam & gratam habuerit. Et hoc eſt quod Græci dicunt, donationem factam μονομερῶς, non valere: excepto caſu, *l.* 15. *C. de ſacr. ſan eccleſ.*

Donatio CAVSSA MORTIS, cùm quis habere ſe mauult, quàm eum, cui donat, magíſque eum, cui donat, quàm hæredem ſuum: fitque propter manifeſtum aliquod mortis periculum: vel ſic, Donatio cauſſa mortis liberalitas eſt, quæ ita fit vt non niſi morte donatoris confirmetur, *l.* 1. D. *de dona. mort. cauſ.* cuius tres ſpecies recenſentur, *l.* 23. *& ſeq. D. eod.*

Donatio INTER VIVOS proprio nomine dicitur, quæ neque mortis, neque nuptiarum, ſed à viuente in viuentem ſolius liberalitatis cauſſa fit, *l.* 1. D *de donat. tit general. l. Senatus.* D. *de mort. cauſ. donat.* ſoláque voluntatis teſtatione ſic perficitur, vt traditionis neceſſitatem adferat, publicis literis conſignari, niſi quingentos aureos ſuperet, non debeat: ab ingrato tamen repeti certis de cauſſis poſsis, *d. l. eod. l.* 35. *& pen. C. eod. l. vlt. C. de reuoc. donat.*

Donatio HONORIS CAVSSA, eſt quam vxor marito ad honorem ac dignitatem aliquam conſequendam facit. *Caius l.* 42. D. *de donatio. int. vir.* Nuper ex indulgentia principis Antonini recepta eſt alia cauſſa donationis, quam dicimus honoris cauſſa: vt ecce ſi vxor viro Laticlauij petendi gratia donet, vel vt equeſtris ordinis fiat, vel ludorum gratia.

Donationes INOFFICIOSAE cenſentur, cùm parentes bona ſua ſic exhauriunt donationibus, dum viuunt, aliàs ſtultitia, aliàs malignitate, vt nihil ſit inde ad liberos peruenturum, *paſſim in tit. de inoffic. donat. C.*

Donatio

Donatio ONEROSA dicitur,cùm donans reuocat donationem propter ingratitudinem, *Zaſi.§ item ſi quis.Inſtit.de action.*

Donationis quæ fiebat per mancipationem hæc ſunt ſolennia verba in veteri inſcriptione vrbis Romæ: Hoc monumentum L. Titurius Sabinus ſ viuo donauit L. Sanio Symphoro, mancipauitque ſeſtertio nummo vno. *Itaque l. vlt.C.de donat.* pro Seſtertij nummi vnius,aſſium quatuor: ſic eſt emendandū, Seſtertio nummo vno, aſſium quatuor, vt in Baſilicis.

Donatio PROPTER NVPTIAS eſt, quam facit ſponſus, vel aliquis nomine eius ſponſæ, vel alteri nomine ſponſæ. Hæc vno verbo Græcis dicitur *ἀντιφερνή*, quaſi contrà vel mutua donatio. Vulgò hanc donationem propter nuptias, dotem viri nuncupamus, cùm æqualis ſit in iure doti mulieris. Donatio propter nuptias autem olim dicebatur propterea , quòd eo duntaxat tempore ſponſus exercebat liberalitatem in ſponſam:idque dupliciter: aliàs ſimplici, perpetua, & irreuocabili munificentia, non adiecta nuptiarum conditione: aliàs ea mente, ut non ſecutis nuptiis,res donata redderetur, *l.1.D de donatio.* Sed ab eo iure primùm diſceſſit Cōſtantinus: vt omnes huiuſmodi donationes haberent in ſe conditionem, vt non ſequente matrimonio, reſtitueretur ſemper à viuo nolente contrahere: Mortuo autem eo, reſpiciēdum eſſet,oſculóne, an ſine oſculo contigiſſet liberalitas,*l. cùm veterum. & l. ſequen. C. de donationibus ante nupt.* Deinde Iuſtinianus conſtituit, vt non ſolùm ante,ſed & poſt nuptias fieret donatio matrimonij gratia ideóque propter nuptias eam appellauit, nomine rebus conſequenter,*§.eſt & aliud Inſtitut.de donatio l.cùm multa.in princip.C.de donat. ante nupt.* Sic & dos eſt donatio ob cauſam nuptiarum, *l.1.D.de donat.*Quinimò Donatio propter nuptias accipitur pro liberalitate , quàm vir confert ad onera matrimonij, ante vel poſt nuptias, *§.eſt & aliud.Inſtit.de donat.* Hanc Iuſtinianus vult eſſe ſpecialem contractum , ab aliis donationibus ſeparatū. *Nouell. vt ſponſal.larg.in princip.* Atque etiam Donatio propter nuptias adpellatur vulgò id, quòd,ſoluto matrimonio, apud coniugem manet ſuperſtitem ad vitam eius. Sic enim mariti futuri donare ſolent vxoribus, vel ex pacto concedere bona, quæ habeant dum viuunt, aut certam pro eis pecuniam, vt poſt mortem earum redeant ad hæredes donantis ídque inter nobiles eſt frequentiſſimum. Vxores quoque viciſſim ita ſolent ante matrimonium, vel parentes earū paciſcendo permittere , vt maritus ſuperſtes, quoad vixerit, aliquid habeat,videlicet in caſum ſoluti ſine liberis matrimonij. Et hoc apud pleroſque nuncupatur Dotalitium,voce domi eorum nata. Donatio propter nuptias intelligitur etiā pro omni lucro dotali quod coniunx ſuperſtes ſibi paſciſcitur in bonis primùm morituri , ſiue ſit maritus : ſiue vxor. Quod quibus modis fiat, tractatur,*D. & C. de pact. dotalib. & l. fœmina. C. de ſecund nupt.Nouell. de nupt.§. ſi verò expectat.*Et huiuſmodi liberalitates quandoquidem vel ex mutua coniugum pactione , vel ex beneficio Legis proficiſcuntur, dicta propriè ſunt lucra dotalia vtrinque.Vſu autem vulgari confunduntur ſub appellatione donationis propter nuptias. Itaque Donatio propter nuptias in diuerſa nomina pro regionib. & prouinciis abiit, quorum nomenclaturam huc recenſere vaniſſimi eſſet operis Hoc te interpretes & forenſis vſus docebunt.

Donatio perfecta & pura eſt ſpecies donationis ſimplicis,*l.1.D.de don.*

Donatio imperfecta, ſiue conditionalis,vel ſub modo, *Hoſtienſ.in Summa. eo. & vide.C.de dona qua ſub modo.*

Donatio ſponſalitia, quæ fit à ſponſo ſponſæ vel contrà: *Azo in Summ.C.de donat.ant nupt.& vide infra Sponſalitia.*

DONATARIVS, cui quid dono datur, præſenti vel abſenti, *l. etiam.l. abſenti D.de donat.l.nec ambigi. C. eod. titu.* Obſeruandum autem, geri negotiū cum donatario obligatoriū. Obligatur enim ad gratitudinem auctore omnium maximo,hoc eſt, natura ipſa & Deo.

DONATIVA,*in l.10.D de re milit.* ſunt largitiones ab Imperatoribus in milites collatæ: verbum frequens in Tacito,Capitolino,Lampridio & aliis id genus auctoribus. Atque dabantur, vel ob victoriam , vel ob adoptionem , vel ob auſpicia imperij.Dabātur, vt apparet &

auctoratis in ipſo tyrocinio, vt militaturis. Hieronym. Ecce donatiuum quod militaturus acceperas, hoſtilia caſtra ſuſpirant. Alio nomine dicuntur Auguſtatica, *apud Marcellinũ Comitem in Chronico.* & clauaria *apud Cor. Tacit. lib.* 19. à clauis caligaribus.

DORMIRE cum aliqua, eſt adulterium cum ea committere, *cap. qui dormierit.* 27. *q.* 1.

DORMIT præſcriptio, vel tempus non currit, ſed quieſcit, paſſim apud interpretes.

DORMIENTES pro ceſſatoribus, incuriis, & negligentius ſua agentibus. Iuxta vulgatum illud: Vigilanti & nõ dormienti ius ciuile ſcriptum eſt, *l. pupillus. in fin. D. quæ in fraud. cred. cum ſimilibus.* Vigilantes autem accipimus, qui ſuarum rerum ſatagunt.

DOS eſt patrimonium mulieris, *l. Pomponius Philadelphus. D. famil. erciſc.* quod propterea marito datur à parente, vel ab extraneo, vt onera matrimonij ſuſtineat, *l.* 1. *l. dotis fructus. & l. res in dotem. D. de iur. dot.* quaſi mulieris theſaurus ad vitæ neceſſitatem conſeruandus. *Varro*: Dos pecunia nuptiarum cauſſa data, ſcilicet ea pecunia, quæ marito nuptiarum cauſſa datur. Dos autem legitimè reſtituta mulieri aut patri, ſoluto matrimonio, non plus dicetur dos, ſed nominabitur patrimonium mulieris, ſicut hæreditas adita: poſtquam eſt adita, non plus dicitur hæreditas, ſed patrimonium hæredis, *l. ſed ſi plures. §. filia D. de vulg.* Dos autem nondum reſtituta, quamuis matrimonium ſit ſolutum, rectè dicetur dos, *per text. in l. vnic. §. taceat. C. de rei vxor. act.*

Dos aut profectitia eſt, aut aduentitia, *Vlpiano in Epitome tit. de dotib.* 6. Profectitia eſt, quæ à principalibus perſonis. id eſt, à parente virilis ſexus profecta eſt de bonis vel facto eius, *l.* 5. *D. de iur. dot. l. vnic. §. & vt plenius. C. de rei. vxor. act. l.* 4. *C. de coll. l.* 2. *D. ſol. mat.* Aduentitia, quæ à quouis alio, vel ex ipſius mulieris bonis data eſt, *l.* 5. *§. ſi pater. D. de iur. dot.*

Dos CADVCA dicitur, quæ confiſcata eſt, *l. ſi quis.* 38. *§* 1. *D. de ritu nupt.* Dos communis, *l.* 21. *§.* 1. *D. ſolut. matr.* Dos per præceptionem legata, hoc eſt, ante captionem, *in l. fundus. D. famil. erciſc.*

Dos RECEPTITIA ſpecialiter dicitur, quam extraneus dans. vt ea ſibi redderetur ſtipulatus fuit. *Vlp. cap. Inſtit.* 6. *Caius l.* 31. *§.* 2. *D. de mort. cau. don.* Sed & dos quam quis in mortem mulieris à marito ſtipulatur, capitur ſanè mortis cauſſa, cuius generis dotes receptitiæ vocantur.

DOTI reſpondet donatio propter nuptias. Eadem enim cauſſa, vt vitam commodè tranſigant, vel maritus, vel illius nomine alius, eam confert. Vnde Græcis dicta eſt ἀντίφερνα, quaſi contra vel mutua donatio.

Dotium cauſſa, *l.* 1. *D. ſol. mat. quæ ſit vide Bart. Alciat. in d. l.* 1. & vide ſuprà Cauſſa.

DOTES prædiorum eæ videntur fuiſſe acceſſiones, quæ ex aliis prædiis ad vſum vnius fundi ſolebant venire: *vt in exemplo quod eſt apud Vlpianum. l.* 9. *§.* 6. *D. de vſufruct.* Nam etſi vſusfructus fundi fuerit legatus, & ſit ager vnde palo in fundum, cuius vſusfructus legatus eſt, ſolebat paterfamiliâs vti, vel ſalice, vel arundine, puto fructuarium hactenus vti, poſſe, ne ex eo vendat. Dotes prædiorum Papinianus vocat inſtrumenta, quæ prædiis ſic attribuuntur, vt dotes nuptiis. Dotes prædiorum inquit, quę Græco vocabulo ἐνθῆκαι appellantur, cùm non inſtructa legantur, legatario non pręſtantur, *l.* 2. *§* 1. *D. de inſt. vel inſt. Columel. lib.* 4. *cap.* 30. Pedaminum iugorumque & viminum proſpiciendorum tradenda ratio eſt, hæc enim quaſi quædam dotes vineis antè præparantur. Vide Enthecę.

DOTALIS FVNDVS intelligitur, ſiue quem mulieris nomine quis viro dederit, ſiue quem à viro ſibi debitum ipſa mulier doti promiſerit, &c. *l.* 14. *§. ſi fundum. D. de fund.* Hinc dotale prædium conſtituitur, tradita eius poſſeſſione, *l.* 5. *D. ſol. mat. l.* 42. *D. de vſucap.* Dotale prędium accipimus, cùm dominium marito quæſitum eſt, vt tunc demum eius alienatio impediatur, *l.* 13. *§. dotale. D. de fund. dot.*

DOERIVM, vel doarium, eſt dotis augmentum, ex parte dotis. Guido Papæus *quæſt.* 524. pro eodem ponit Dotalitium & doerium. *& vide qu.* 525. *&* 249. Ex quo collige, Pragmaticos Gallos plerunque hoc vocabulo abuti: pro dote

dote enim accipiunt,& potiſſimùm Notarij imperiti.

DOTALITIVM, id eſt, donatio propter nuptias, vel res paraphernales, id eſt, vltra dotem datæ: vel vſusfructus partis bonorum mariti, quem vxori propter nuptias dat, vt eo poſt mortē ſuam alatur: vulgus Doarium appellat: Harmenopulus ὑπόβολον. Saxon. ſpe. lib. 3. art. 74. Diuortium ſi iure fuerit celebratum inter virum & vxorem, mulier dotalitium, id eſt, vitæ prouiſionem, ſibi in proprietate viri donatum continebit. Sic c. ex parte. de for. compet c. nuper. de donat. int. vir. & vxo. Id per adulterium perdit mulier, c. plerunque. de don. inter vir.

DOTARIVM, idem quod dotalitium. Neapol. conſt. li. 3. tit. 13. & tit. 15. & tit. 16. Contra autem quod ab vxore confertur. Maritagium appellabant. Hinc Petrus de Vineis epiſt. lib. 5. cap. 16. Et ideo cùm pro maritagio filiæ noſtræ cariſſimæ, quam filio N. marchionis Miſnenſis decreuimus copulandam, &c.

DRACHMA vnciæ pars octaua, quæ ſex obolos pendebat dicta ἀπὸ τῆς δραχμῆς, eo quòd ſex oboli manum, id eſt, τὴν δραχμὴν implebant, vt inquit Euſtathius. Nec verò Drachma pondus denarij tantùm ſignificat, ſed etiam nummum eodem pondere percuſſum ab Athenienſibus. Terent. in And. Vix, inquit, drachmis obſonatus eſt decem.

DRACHMALIS vſura Græcis dicebatur, quæ Latinis centeſima. vt enim Romani ab aſſibus, & ita Græci à drachmis vſuras denominarunt. Vide Vſura centeſima, & Bud. lib. de aſſe.

DROMONES, nauigia ſunt celerrima, quaſi curſoria dicas, Horum meminit Iuſtin in l. 2. C. de offic. præfect. Prat. Afric Milites, inquit, conſtituas, qui poſſint & ipſum traiectum ſeruare, & omnia quæcunque in partibus Hiſpaniæ, vel Galliæ, ſiue Francorũ aguntur, viro ſpectabili duci denuntiare: in quo traiecto etiam dromones quantos poteris ordinari facias. Item Procopius lib 3. de bell. Goth. Hotomanus eoſdem eſſe, quos Celotes Latinis dictos à celeritate vult. Caſſiodorus libr. 4. ad Venenatum, horum mentionem facit, vt opportunorum ad rem frumentariam conuehendam & ab his.

DROMONARIOS dictos huiuſmodi nauium exercitores.

D V

DVÆ res non ſunt fructus, & fundus, ſed vna, l. fin. § penultim. D. quæ in fraud. credit. l. 1. § ſi duæ res quorum legatorum.

DVBIVM eſt, de quo inter ſapientes dubitatur, l. an inutilis. D. de acceptila. arg. l. vncia, & quidem per quam eleganter. Nihil innouan. appell. pend. Dubia & incerta libr. 1. de Orat apud Cic. Hæc autem omnia quæ tractarentur ab Oratoribus, dubia eſſe & incerta. Dubium & controuerſum, apud eundem lib. 2. de Diuinat. Tantum ſat eſt intelligere, id ſumere iſtos pro certo, quod dubium controuerſúmque ſit. Idem eodem libr. Vidéſne igitur quæ dubia ſint, ea ſumi pro certis atque conceſſis.

Dubia cauſſa dicitur, quæ ſemiplenè probata eſt, gloſſ. eſt celebris in l. admonēdi. D. de iureiur. Porrò, in dubiis interpretandis, ad mitiora deflectendum eſſe, Schola noſtra omnino recepit.

Dubius in fide, infidelis, c. 1. de heret.

DVBITABILE eſt, quando argumenta pro, & contra congruunt, colligitur ex l. Licinius. D. de fideic. libert.

DVCENA, vt & centena, gradus dignitatis, promotioníſve in ſchola agentium in rebus, l. fi. C. de agen. in reb. l. 1 C. de offic. mag. offic. vbi ita legendum ducenam, non ducenariam. Hinc

DVCENARII, qui ducenam gerunt, & ducentis ſcholaribus præſunt, l. 3 C. de agentibus in rebus libr. 12. l. 9. C. Theod. de exact. Cypria lib. 1 Epiſt. 4. Nicepho. lib. 6. hiſt. eccleſ. cap 30. & vide Notit. Imp. Roman. Cæterùm & in re militari.

DVCENARIVS, interprete Vegetio lib. 2. c. 8. qui duas centurias, id eſt, 200. homines ducebat in acie ſecunda,

DVCENARIORVM iudicum decuria. Sueton. in Auguſto, c. 32. Ad tres iudicum decurias quartam addidit ex inferiore cenſu, quæ Ducenariorum vocaretur, iudicaretque de leuioribus ſummis. Quam appellationem non à cauſſarum æſtimatione, ſed à cenſu potiùs ortam eſſe, opinantur nonnulli: vt fuerint ducenarij iudices, qui dimidium cenſus equeſtris poſſidebant. Budæus.

DVCERE, dominorum verbum proprium, qui mancipia abducunt. Itaque, DVCAS LICET, dici ſolebat in auctionibus, cùm licitatori mancipium

addictum fuiſſet. Vnde illud *li. de Orat.3.* quanti addictus? mille nummûm, nihil addo. Ducas licet. Hinc & Duci ſerui dicebantur, qui noxæ nomine dediti in aliorum dominium tranſibant, *l.2.D.ſi ex nox. cauſ.agat.l quod ait.3.D.de noxal.* Atque hinc Duci in cauſis liberalibus dicebantur ſerui, contra quos vindiciæ in ſeruitutem datæ fuerant, *l. duobus 30.D. de lib.cauſ.* Vnde

DVCENDI de liberis, Prætoris interdictum, *l.3.D.de lib.exhib.l.1. D. vtrub.* Vtrubi hic homo quo de agitur, &c. quominus eũ ducat, vim fieri veto. Hinc

Duci obærati dicebantur, qui addicti creditoribus in ſeruitutem fuerant, in XII. Tab. Aſt qui ei endo iure vim dicit, ſecum ducito. Hinc

Duci, producta verbi ſignificatione, dici conſuetum de iis, qui in ius ducerentur: propterea quòd ad magiſtratũ ita raperentur, ac vi abducerent, quaſi poteſtas ex lege in eos eſſet. vnde tit. in Edicto Prætoris, QVI NEQ. DVCANTVR, NEQ. SEQVANTVR.

Ducere aliquem, quòd decreto iudicis non obtemperauerit, hoc eſt, in carcerem trudere, *vt vulgò loquimur, l. iniuriarum actio.§.ſi quis quod.D.de iniur.*

Ducebantur olim & cuſtodiebantur illi, qui non defendebantur, *Paulus in l. 2.ſi noxal.cauſ.agat.*

Ducere IN CARCEREM, quia manus in eos qui ducebantur iniectione, quaſi poteſtas quædam adepta eſt, *l. 2. D.de in ius voca.* Cicero in *2.Agrar.* Egone is Conſul qui timeam ne mihi in carcere habitandum ſit, ſi Trib.pleb. duci iuſſiſſet.

Ducere pugnum, cędere pugno, *l. 4. D.de iniuriis.* Si cum ſeruo meo pugnum ducere vellem, in proximo teſtantem inuitu percuſſerim, iniuriarum non tenear.

Ducere VXOREM, præcisè dictum, pro ducere vxorem domum. Veteribus enim mos fuit, nuptam è patris domo noctu tædis prælatis velatam in mariti domum deduci. *Pomp. l. mulierem. D.de ritu nupt.* Mulierem quæ abeſſet deduci à marito non poſſe. Deductione enim opus eſſe in mariti, non in vxoris domũ, quaſi in domicilium matrimonij. Ducere autem vxorem propriè dicitur paterfamilias: at filiusfamiliâs non tam ducit vxorem quam à patre accipit: quippe cùm patri committatur puella potius in eiuſmodi conditionibus, quàm marito. *Hæc Donat. in Terent.* & vide Nuptiæ.

Duci & ferri ſeparantur, *l. vnic. D. ſi quis in ius vocat. non ier. l. 57. D. de euict.* hoc ad ea quę anima carent, illud ad ſe mouentia pertinet.

Ducere FVNVS, hoc eſt, facere, *l.2.D. de in ius voc.*

Ducere MATERIAM, *l.pen.D.de commu.præd.& apud Vitruuium lib.5.c.ſi.* Ducere murum.

Ducere EVERRICVLVM, *l 11. §.ſi quis me.ff.de iniur.*

DVCTVS miſericordia, pro excitatus, *in l.& eleganter. §.idem Labeo de dol.*

DVCATOR, *l 28. §.ſi nauis aliena. D.ad leg. Aquil.* quod verbum & in Lexico B. Germani ad Lutetiam notatum reperitur: Ducatores, ἀγοί, ἡγεμόνες, προηγούμενοι.

DVCES, ab antiquis ſemper quidem pro ductoribus exercituum dicebantur: ſed tamen tribus modis id nomen vſurpabatur. nam interdum Duces appellabantur, qui ſummum in militia imperium obtinebant: qui ſi commiſſo prælio victoriam obtinuiſſent, Imperatores conclamatione militum appellabantur. *Liuius lib.9.* Iamprimum, vt ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo, egregium ducem fuiſſe Alexandrum. Interdum Dux appellatur, cui pars imperij ab altero ſuperiore mandata eſt, *Cic.Offic.3.* M. Attilius Regulus, cùm Conſul iterum in Africa ex inſidiis captus eſſet, Duce Xanthippo Lacedæmonio, &c. *Sic in l. conuentionum. 5.D.de pact.* Publica conuentio eſt, quæ fit per pacem, quoties inter ſe Duces belli quędam paciſcuntur. Sic à Cæſare Duces perſæpè appellantur, qui legati ipſius erant, & Imperatore abſente ſummam poteſtatem habebant: *vt Labienus apud Cæſarem lib.6.de bello Gall.* Præſtare eandem nobis Ducibus virtutem, quam ſæpenumerò Imperatori præſtitiſtis. Atque hi nonnunquam conſularibus inſignibus vtebantur & poterant dimitti ab Imper. ignominię cauſſa, *vt ſcribit Vlpi. l.2.in princip.D.de his qui not. infam. Iuſtin. lib.24.* Multis nobilibus regnũ Macedoniæ affectantibus, Soſthenes ignobilis præponitur: & cùm Rex ab exercitu appella-

pellatus eſſet, ipſe non in Regis, ſed in Ducis nomẽ iurare milites coegit. *Idem lib.*9. Cum honoratum inſuper ducatu aduerſarium videret. *Et lib.*30. Agathocles Regis later iunctus ciuitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus, mulieres ordinabat. *Tacitus de moribus Germ.*Reges ex nobilitate: Duces ex virtute ſumunt: nec Regibus infinita aut libera poteſtas: & Duces exemplo potiùs quàm imperio: ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt. Interdum tamen Duces ij dicuntur, qui ſummum quidem imperium obtinent: at ij, qui cũ poteſtate ſunt, id eſt, quibus Imperij pars mandata eſt. Comites. *Cicero pro Marcello*: Bellicas laudes ſolent extenuare verbis, eáſque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ ſint Imperatorum. *Et aliquanto poſt*: Hæc enim res vnius eſt propria Cæſaris: cæteræ duce te geſtæ, magnæ illæ quidem, ſed tamẽ multo magnóque comitatu. Huius autem rei tu idem es & Dux & comes. Poſteà verò Duces dicti ſunt, quibus rex aut populus regionis alicuius adminiſtrandæ poteſtatem dederat: *vt in l. Baioar. tit.*13.*c.*11. Si quis cõtra ducem ſuum, quem Rex ordinauit in prouincia illa, aut populus elegit ducẽ, de morte eius conſiliatus fuerit, &c. *Specu. Saxon. lib.*3. *artic.*53. Quælibet pronuncia Teutonicæ terræ, ſuum habet Palatinatum: Saxonia, Bauaria, Franconia, & Sueuia: quæ antequam à Romanis ſuperabantur, regna fuerunt: à quibus ipſa in Ducatus nomina fuerunt permutata, &c. Animaduerſione autem dignum eſt, quòd circiter ætatem Caroli Magni Duces dicebantur, cui Duodecim comites ſuberant. Theodulphus ſub anno 849. Taſſilonem in ducatu Baioariorum collocauit per ſuum beneficium: Griſonem verò partibus Neuſtriæ miſit, & dedit ei duodecim Comitatus. Eum locum imitatus eſt *Aimoynius li.*4.*c.*61. Taſſilonem (inquit) in ducatum reſtituit: Griſonem more ducũ duodecim comitatibus donauit. Duces rurſus & comites apud ſcriptores Barbaricos ita diſtinguuntur, vt Duces ſint totius regionis præfecti: Comites vrbis tãtùm. *Greg. Turon. li.*9.*cap.*7. Ennodius cùm ducatum vrbium Turonicæ atque Pictauç adminiſtraret, adhuc & vici Iulienſis atque Benarnæ vrbium principatum accepit. Sed euntibus Comitibus Turonicæ atque Pictauæ vrbis ad regem Childebertum, obtinuerunt eum à ſe moueri.

DVX Tripolitanæ & Byzacenæ prouinciæ & Mauritaniæ, & Numidiæ, *l. fin. C. de offic. præfect. prætor.* Dux Rhætici, *apud Vopiſcum in Bonoſo*. Dux limitis Scythici, Illyriciani, Thracij, Orientalis, *apud eundem in Aureliano*.

DVCATVS, aliàs dicitur regio cui dux dominatur: aliàs ipſa ducis dignitas, præfectura, & imperium militare. *Suet. in Tib. Cæſ. c.* 9. Confidens (vt aiebat) oſtento ſibi ac maioribus ſuis in omni ducatu expertiſſimo. Id eſt, quoties pro imperio aliquid gerendum eſſet, vel quoties bellum ſuis auſpicijs gererent.

DVELLVM, dicitur bellum, *inquit Feſtus*, in quo à partibus de victoria contendentibus dimicatur. Hinc Perduellis, qui pertinaciter bellum retinet. *Plautus Amphitr.* 4. *Cice. in Orat.* Quid verò licentius, quàm quòd hominum etiam nomina contrahebant, quæ eſſent aptiora? nam vt duellum bellum, & duis, bis: ſic Duellium, eum qui Pœnos claſſe deuicit, Bellium nominauerunt, cùm ſuperiores ſemper appellati eſſent Duellij: Vt autem ex duello bellum factum, ita quoque bellus duellus ab antiquis dicebatur. *Liuius apud Nonium*: Lenti cali do, duella rapula, rumice. Duella rupila, id eſt, bella. Duellum autem aliàs inter plures fit, aliàs inter duos tantùm. Vnde monomachia dicitur. *c. monomachiam.* 2. *q.*4. Et monomachus, hoc eſt, qui ſolus cum ſolo pugnat. Tale olim certamen inter duos fieri conſueuit, ad probationem alicuius rei, aut ad purgationem obiecti criminis. *De quo in c* 2. *de purg. vulg. c.*1 *de pact. ten. & c.*1. *de cleric. pug. in duell.* Romani enim ad excitandos iuuenum animos, huiuſmodi cruenta ſpectacula non abhorrebãt: *vti apparet in l. qua actione. § ſi colluctatione. vbi vide Bar. ff ad le. Aquil.* Frequẽtabatur adhuc duellum tempore Frederic. 1. Hodie duellum prohibetur cum omnibus id genus cruentis hominum ſpectaculis, *in l.* 1. *C. de gladiator c.*1. *de purga. vulg. &* 2. *q.*3. *c. monomachiam.*

DVLCIVM appellatione continentur mulſum, paſſum, defrutum, & ſimiles potiones: itẽ vuæ, caricæ, ficus, pal-

ma,*l.ſi.ff.de vino trit.*& Mutrina, id eſt, myrrhæ odore cōdita, *vt & Plinius probat.lib.*14 *c.*13.*& vide l.Paulum, li.*3.*Sent. tit.6.* Paulus in Pſeudulo: Quid ſi opus ſiet, vt dulce promat indidem, ecquid habeat? Rogas? Mutrinam: paſſum, defrutum, melinam.

DVLCIARIVS, vt Dulciarius piſtor, qui panes & mellita concinnat edulia. *Camprid.in Heliogab.* Dulciarios & lactarios tales habuit, vt quæcunque coqui de diuerſis edulibus exhibuiſſent, vel ſtructores, vel pomarij, illi modo de dulciariis, modo de lactarius exhiberēt. & Iul.Firmicus *lib.8.Matheſ.c.*11. tradit dulciarios conditores, & his ſimiles viros naſci ſub ſidere ſpicæ, quæ in Virginis parte decima exoritur.

DVM NVPTA ERIT His verbis propriè nuptiæ intelliguntur, *l.bonos §.hoc ſermone.ff.de verb.ſig.*

Duodecim, loquendi compendio appellabantur Leges XII. Tab. vt colligitur ex Cice.*lib.2.de Orato. & lib.2.de Legib* Vide Tabulæ Duodecim.

DVPLVM ſtipulari, hoc eſt, vt precium emptori in duplo reddatur, ſi res fuerit euicta, *l.72. D. de contrahend.empt. l.31.§.quia aſſidua.D de ædil.edict.* Charmenopul.vocat τίμησις εἰς τὸ διπλοῦν. Quæ ſtipulatio olim fuit frequētiſſima, ad reprimendam venditorum temeritatem, *l.4.§.ſi ii qui.ff.de verb.obliga.* Sic & Vlpianus dicit dupli pœnam, *in l.qui tabulas.in princip.ff.de furt.* Hinc Duplæ cautio apud Varronem lib. de re ruſt. 2. Si res mancipio non datur, dupla promitti ſolet: aut, ſi ita pacti, ſimpla. *Vlpianus in l.qui erat.*49.*ff.fam. erciſc.* Hos demum venditores ad duplæ cautionem compelli ſcribit, qui ſponte ſua diſtrahunt: cæterùm qui officio diſtrahentis funguntur, non debere adſtringi. *Sic l.* 48.*& 56.ff.de euict.* Vide Euictio.

Duplum euictionis nomine exigi, *l 7. ff.de pecul.*

Duplum ex cauſſa ſtipulationis, *l.*17. *ff.de euict.*

Dupli appellatione, interdum quadruplum continetur, *l.inter eos.§.quod diximus.ff.de furt.*

Dupli fructus hi ſunt, qui dicuntur maiores fructus, *non tantùm in l.6.§.1.ff.mād. ſed etiam in l.reſcriptum.§.1.ff.de diſtr.pig. Et ideo in l.8 §.1.ff.de neg. geſt.* ampliores fructus quàm oporteat eum qui fundum vindicauit conſecutum dicemus, qui ſupra duplum exegerit: quia ex 12. Tabul. dupli tantùm fructus debentur ex die acce pti iudicij in rem, vel ad exhibēdam. Et ad hanc legem 12. Tab.reſpicit etiam Vlpian.*in l.Iulianus. §.quantum ff.ad exhibendum*, dum ait in actionem ad exhibēdum venire fructus ex die accepti iudicij, & ſecundum legem æſtimari, intelligens per legem 12.Tab. Ergo ex priſcis iuris formulis, *vt ait l.1. C.Theod.de vſur. rei iud.* id eſt, ex 12 Tab. malæ fidei poſſeſſor in duplos fructus conueniebatur: qua ex re colligit & malæ fidei debitorem in duplum eſſe damnandum. Legis 12.Tab. hæc ſunt verba ex caſtigatione Cuiacij: SI VINDICIAM FALSAM TVLIT, REI SIVE LITIS, ARBITROS TRES DATO: EORVM ARBITRII FRVCTVS DVPLIONI DAMNVM DECIDITO.

DVPLEX ſubſtitutio, quæ duos caſus continet, *l.1.ff de vulg.& pupilla.*

Duplex teſtamentum, quod quis ſibi & filio impuberi fecit, *l.1. ff. ſi cui plus quàm.l.*79.*ff.ad leg Falcid.*

DVPLICIA INTERDICTA vocantur, in quibus vtriuſque actoris & rei partes ſuſtinet: veluti vti poſsid. & vtrubi. *l.1.§.1.ff. de interdic.§.pen.Inſtit.de interd.* Sic

Duplicia IVDICIA ſunt, Familiæ erciſcundæ, Communi diuidundo, Finiū regundorum: quia par vtriuſque litigatoris in his cōditio eſt, nec quiſquam præcipuè reus, vel actor intelligitur, ſed vnuſquiſque tam rei, quàm actoris partes ſuſtinet, *Inſtitut de iud.§.tertia diuiſio, in fin.* Aliàs Duplicia iudicia dicuntur, in quibus duo conſilia ad vnam cogebantur haſtam, vnūmque tribunal: vt quadruplicia, è quatuor iudicum conſiliis & decuriis, quæ in Baſilica Iulia ſedebant, cogebantur. *Fab.Inſtitu.lib.*11. Si apud alios iudices agatur, vt in ſecunda aſſertione, aut in centurialibus iudiciis duplicibus parte victa.

DVPLICATIO, eſt allegatio, quę datur reo ad infirmandam replicationem actoris, *§ rurſum. Inſtit.de replic.*

DVPLICARII milites dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria, vt darentur, inſtitutum. *Varro de ling.Lat.lib.* 4 In vetuſto Lexico διμοιρῖται explicatur.

tur. Eadem forma armaturæ duplares appellat Vegetius, quæ conſequebãtur duplas annonas, ſimplares, quæ ſimplas.

DVPLIO, verbum XII. Tab. quo duplex vel pecuniæ, vel capitis multa iniungitur alicui: quemadmodum Talionis talis pœnæ dicebatur condemnatio, cuius aliquis alium affecerat. Verba legis hæc ſunt: Frugem aratro quæſitam furtim noctu ſi pauerit, ſecueritve, pubes ſuſpenſus Cereri necator: impubes verberator, noxiámque duplionem præſtato. Hanc explicuit Prat. lib. 4. Veteris Iuriſprudentiæ. l. 72.

DVPLOMA, vide Diploma.

DVPONDIVM, ſeu Dupõdius, *inquit Varr. de lin. Lat. lib.* 4. à duobus ponderibus, quòd vnum pondus aſſipondiũ dicebatur: id ideo, quòd as erat libræ põdus. Dupondium ergo duos aſſes ſignificat, vel 24. vncias, aut 12. ſeſcuncias, *& ſic apud Vlpia. l. item ſi. 17. ff. de hæred. inſti. & §. & conſtat. Inſt. de hæred. inſt. Vide Vigl. in enarratione huius legis.* Etiam pro parua pecunia ſumitur. *Cic pro Quintio*: Si dupõdius tuus augeretur (ex Næui, ſi in parua re captionis aliquid verere. Hinc

DVPONDIOS iuuenes appellatos ſcribit olim Iuſtinianus in Præfat. Pãdectarum, primo anno nouos auditores iuris: atque id ridiculè, quòd non eſſent magni pretij, ſed duorum aſsium, vt ſi triobolares, aut diobolares auditores diceres. *Sic Hieronymus aduerſus Heluidium*: Quis te oro dupondij ſupputabat? *Et in epiſt. Senecæ*: Dupondio ſatur, id eſt, perexiguo ſumptu. Hos ipſe vult deinceps vocari Iuſtinianeos annos.

DVRARE, in tempus conſiſtere *l. 1. D. de pœnis.*

DVRANTE matrimonio, id eſt, conſtante, ſæpè in conſtitutionibus.

Durante vita, vide infrà Verba, durante vita.

DVRA lex, immitis, quæ facilè non fertur.

DVRIOR conditio, pro difficilior, vt ſi quis deteriorem habeat patronum. *gl. §. fi. l. generaliter. ff. de fideicommiſſ. liber.* Sic durior aduerſarius, *in l. 1. C. de alien. iud. mutan. cauſ. fac.*

DVRACINÆ vuæ, quæ durum habent acinum. *Plin. lib.* 14. *c.* 1. Vua non alibi gratior callo, vt inde poſſit inueniſſe nomen duracini, durus acinus. Niſi mauis legere, Duracinæ, vt ad Vuã referatur. Sic Duracina perſica, quorum corpus ligno adhæret, auellíque nequit. *Pli. lib. 15. c. 12. Paulus de verb. ſign. l.* 205. Qui fundum, inquit, vendit, pomúmque, excepit, ficus, nuces, & vuas duracinas, & purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, quas non vini cauſſa haberemus: quas Græci τρωξίμους appellant, id eſt, edules, cibariáſque.

DVVMVIRI capitales dicebantur, qui de perduellionis crimine iudicabãt. *Liuius lib. 1. de Tullo rege loquens*: Duumuiros, inquit, qui Horatio perduellionum iudicent ſecundum legem, facio. Lex horrendi carminis erat: Duumuiri perduellionem iudicent: ſi à Duumuiris prouocarit, prouocatione certato, ſi vincent, caput abnubito: infelici arbore reſte ſuſpendito: verberato vel intra pomœrium, vel extra pomœrium. *Idem lib.* 6. Sunt qui Duumuiros, qui de perduellione anquirerent, creatos auctores ſint. Loquitur de M. Mãlio: de quo & Plutarchus in Vitis. Durauit hic mos ſtante ſemper republ. Itaque C. Rabirius à Iulio Cæſare, & L. Cæſare Duumuiris perduellionis damnatus eſt, ſed ad populũ prouocauit *vt ex Cic. Oratione pro eo, & Suetonio & Dione lib. 35 notum eſt omnibus.* Cic. in Oratore: Planéque Duumuirorum iudicium, aut Triumuirorum capitalium, aut Decemuirorum litibus iudicandis dico nunquam.

Duumuiri CVRATORES viarũ, quæ extra vrbem eſſent, nominantur à Dione libr. 4. in eorum XXVI. virorum numero, vnde alij quoque magiſtratus minores erant.

Duumuiri MVNICIPALES, magiſtratus erant annui (niſi ſi eſſent refugæ tunc enim erant biennales. *l. 17. C. de decur. & fil. eor.*) in municipiis & colonis, qui ius dicebant: ideóque vocabantur Duumuiri iuri dicundo. Hi imperium non habebant, *l. ea quæ. ff. ad municip.* Iuriſdictionem habebant vſque ad certam quantitatem, quam tamen defendere pœnali iudicio non poterant, *l. 1. D. ſi quis ius dice. non obtem.* Pignoris capionem *l. 29. §. magiſtratus. D. ad leg. Aquil.* Legis actionem, *vt in 2. Sentent. Pauli annotat Cuiac.* In ſeruos caſtigationem, *l. 12. ff. de iuriſd. l. ſi priuatus. D. qui, & à quib. man.* Tutoris & curatoris

dationem, *l.3.ff.de tuto. & cur.da.* quin & ordo ipſe ipſum magiſtratum, id eſt, Duumuirum iure tutorem dabat, *l.decreto.ff.qui pet.tuto.* Præferebant faſces, ſiue bacillos, *vt in 2. Agraria.* Poteſtate ſua non vtebantur extra territorium, ſicut nec vrbani magiſtratus. Erant & in municipiis & alij Duumuiri. QVINQVENNALES cognominati, in integrum creati quinquennium, cenſus tributique cauſſa, vel potiùs quibus iuris dicendi cauſſa in quinquennium ob ſpectatam virtutem is honos mandabatur, cum aliis annuus eſſet, quod verius puto: aut in quinquennium continuabatur, prorogabaturque: vt in hac antiqua inſcriptione II. VIR. QVINQ. BIS OB MERITA. Aut etiam legibus & inſtitutis in quinquennium creari is magiſtratus ſolebat.

Duumuiri NAVALES, lege Decia, quam M.Decius Trib.ple.tulit, creati ſunt, vt claſsis ornandæ reficiendæque curam haberent, *Liuius lib.9.*

DVVMVIRATVS, pro ipſo Duumuirorum magiſtratu, *l.1.ff.de alb.l.1.C.de tempo appell.*

DVVMVIRALIS, qui Duumuiratum geſsit, *d.l.1.de alb ſcrib.* Hinc DVVMVIRALITII, qui abierunt Duumuiratu. Auguſtinus de cura pro mortuis: Curialis pauper vix illius loci Duumuiralitius.

DVVMVIRILITAS, *l.1. C.de nat.lib.*

E

E, PRO, i, veteribus ſæpe poſitum fuiſſe conſtat, *quod & M. Fabius lib.1.c.4. docet*: vnde in Pand. Floren intelleguntur, intellegi, pro, intelliguntur, intelligi, *vt & B.Briſſonius li. Parerg. adnotat.* Pierius in ſuis in Virg. Caſtigationib. idem admonet, in marmoribus antiquis e, pro i, legi, Verginius, Deana, IOVE OPTIM. MAX. pro Ioui.

E, vocabula, plerunque excluſionis nota eſt, *c.1.de renuncia.*

E contrario, pro viciſsim, vice verſa, *l.11.§.D.de duob.reis conſtit.*

EA MENTE, *apud Vlpia.de furt.* pro voluntate, & non (vt vulgus ſolet) pro intentione accipiendum eſt. Accurſius *in l.codicillis. de leg.2.* eadem verba in Scæuolæ reſponſo, haud ſimpliciter, hoc eſt, pro animo, aut ſententia, ſed pro pacto intellexit.

EADEM ſunt, quorum ſententia eſt eadem, *Bald.l. neque leges. D. de legibus.*

EA & EADEM aduerbia loci, id eſt, per eandem viam.

EATENVS tandiu, vel vſque ad id: atque varie poni docet Bart. *in princi.l.1.de oper.nou.nun.* Porrò Eatenus dicitur quis poſſe facere, quatenus ex fructib. ſupereſt, deductis alimentis, *l. qui bonis.ff.de ceſsio.bon.l.Imperator.ad SC. Trebel.*

EBLANDITIÆ preces, ſignificant teſtimonia blandis precibus impetrata, *apud Plin.in Panegyr.*

EBOR, vel EBVR, pro Elephanti dente, quaſi è barrho, id eſt, Elephante productum, *teſte Seruio*: quod tamen negat Pauſanias, è cornibus id produci contendens, quæ ex illius ore exeant: *vt annotat Mathiol. in Dioſco.lib. 2.* Sicut autem ab ebor, eboreæ: ita ab ebur, eburneæ dicuntur tabulæ. *Pompon. in l.2. D. de orig. iur.* Quas in tabulas eboreas perſcriptas, pro roſtris compoſuerunt, vt poſſent apertius percipi.

EBORARII, inter artifices qui à Principibus vacationem munerum obtinent, *numerantur in l.priore. C. de excuſat. artif. lib.10.*

EBRIVS, qualibet re expletus. *Nonio.* At Ebriis quandoque venia dari ſolet derelinquentibus, tanquam ſepultis & neſcientibus: ſcilicet in delictis non ita magnis, *l.reſpiciendum.§.delinquunt.ff. de pœn.*

Ἐκβιβαστὴς ἀπαιτητὴς, executor, *titu.de præſcri.quinquennij.*

ECBOLIA, medicamenta, quibus medici vtuntur abigendis infantibus in vtero enectis, quæ & Phthoria dicuntur: tum & veneficia, quibus abortum faciunt mulieres: de quibus locus eſt Vlpiani, Si mulierem, inquit, viſceribus ſuis vim intuliſſe, quò partum abigeret conſtiterit: eam in exilium Præ-

ſes

ſes prouinciæ exiget. *ad leg. Corn. de ſica.* Quod tamen hodie apud nos capitale eſt.

Ἐκβολὴ, *in l. 3. D. de incend. ruin. & nauf.* reponendum putat Spiegelius: cum in Pandect. Flor. legatur εἰςβρασθῇ. id eſt, in vadum eiecta. Vide Εἰςβρασθῇ.

ECCLESIA, Græca vox eſt, & ſignificat multitudinem, non qualemcunque, ſed conciliatam in vnam aliquam ſocietatem religionis. Eccleſiæ appellationem vulgò reſtringunt ad miniſtros eccleſiarum, & ipſa templa, *ttt. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Eccleſiam pro loco aut templo duntaxat accipi prædurum eſſet, niſi imperatoris auctoritate donaretur.

Ἐκδικος: & ἐκδικηταὶ ſunt perſecutores, quorum munus eſt iudicio experiri contra eos, qui aurum vel argentum, vel pecuniam reip. debent. Vocantur & defenſores ciuitatum, *in l. vt perfectius. D. de ann. except.* Eſt etiam ἔκδικος vindex & aſſertor. Ecdici tamen *apud Cicer. lib. 1. Epiſt. Fam. 13. Epiſt. 56.* videntur dici ij, quibus à ciuitatibus cura mandata erat, de his quæ deberent, cum priuatis tranſigendi. Milaſij & Alabandenſes pecuniam Cluuio debent: dixerat mihi Euthydemus, cùm Epheſi eſſem ſe curaturum, vt ecdici Milaſij Romam mitterentur, id factum non eſt: legatos audio miſſos eſſe: ſed malo ecdicos, vt aliquid confici poſſit: quare peto à te, vt eos & Alabandenſes iubeas ecdicos Romam mittere.

Ἐκταγὴ, delegatio, ſiue diſpoſitio Præfecti prætorio, *in l. fin. C. de exact. trib. lib. 11.*

Ἐκτίνειν τὰς κηδεμονίας, curationis nomine ſatisfacere, rationes referre, reliqua ſoluere, *Modeſt. l. 49. D. locat.* οἱ ἐπίτροποι γενόμενοι πρὶν ἐκτίσαι τὰ τῆς κηδεμονίας, μισθοῦσθαι καὶ τελωνίας γενέσθαι κωλύονται. Tutores facti, priuſquàm procurationis ſuæ nomine ſatisfecerint, prohibentur aliquid à Cæſare conductum habere.

ECVLEVS eſt genus tormenti, ita dictum, vt quidam volunt, ab equi forma: *cuius fit mentio apud Cice. lib. 4. de Fin.* Nec ſi ille ſapiens ad tortoris eculeum à tyranno ire cogatur, ſimilem habeat vultum, ac ſi ampullam perdidiſſet. *Sic C. de male. & mathe. l. etſi excepta. in fi. de hoc 23. q. 1. c. 1. per Archid.* Sunt tamen qui ſtipitem eſſe velint, cui velut equo rei imponebantur, ac variè torquebantur, cruciabantur: idque auctore Prudentio, in D. Ro. martyrio. Sed hoc ſignificatu per c, ſcribi volunt, alio per q.

Ἑκυρὸς, apud Græcos propriè viri pater vocatur: ἑκυρὰ, viri mater: vxoris autem pater πενθερὸς, & mater πενθερὰ vocatur, *l. non facile. D. de gradibus & adfin.*

EDEATRÆ, qui præſunt regiis epulis.

Ἔδνα in libris Βασιλικῶν, quidam dotē, alij donationem propter nuptias interpretantur.

EDERE actionem, eſt copiam deſcribendi facere: vel in libello complecti, & dare, vel dictare: vel aduerſariū noſtrum producere ad album Prætoris, & demonſtrare quid dicturi ſimus, vel dicendo id, quo vti velimus. aut denique quouis alio modo inſinuare ſummam actionis, *l. 1. §. 1. & in l. ſi quis ex argentariis. §. ſi initium. ff. de eden.*

Edere iudicium, eſt profiteri & enunciare, qua actione vſuri ſimus, *l. 15. ff. de auct. tu.* Interdictum, *l. 8. §. ex hoc. ff. de pre car.* Formulam, *Pli. li. 9. ca. 59. Quinti. Declam. 13.* Patrimonium *l. 1. § ſi quis. ff. de offic. præfe. vrb.* Cenſum, *Plin. lib. 10. Epiſt.* Exemplum literarum, *l. pen. ff. de appel. recip.* Librum, *l. 46. § tutor. ff. de admin. tu.* Mandatorem *l. 2. § Diuus. ff. de iur. fiſ.* Crimina, *Paul. lib. 5. Senten. tit. 17.*

Edere operas dicitur libertus, pro dare, præbere, & præſtare operas, *l. 9. de ope. lib.* Proprietas earum & in edentis perſona, & in eius cui eduntur, conſiſtit. *Iauolenus l. 21. D. eod.* Operæ loco edi debent, vbi patronus moratur, ſumptu & vectura patroni. *Senec. lib 4. Epiſt. 29.*

Edere NOMEN, proferre, vel efferre nomen ſuum, vt deſcribatur, & veluti ſuum nomen profiteri in actis, quem manumiſſuri ſumus: id quod fiebat ante cognitionem conſulis, *Vlpi. l. 1. D. de of fic. Conſ.* Conſules & ſeorſum & ſinguli manumittant. ſed non poteſt is, qui apud alterum nomina ediderit, apud alterum manumittere. Quinetiam Edere nomina, hodie dicimus eos, qui prouocatores apud acta Curiæ præſentari dicuntur. Quod & nomen dare vocatur, vt dare nomen militiæ, *l. 3. de re milit.*

Edere rationes longè aliud ſignificat, quàm reddere. Nec enim is, qui edere iuſſus eſt, reliquum reddere debet: nam & argentarius edere rationem videtur, etiamſi quod reliquum ſit, apud eum nõ ſoluat. *l.* 89. *ff. de verbo ſignif.* Edi autem ratio ita intelligitur, ſi à capite edatur. *l. ſi quis ff. de eden.*

Edere reo, pro contra reum, *Ci. in Ora. pro Planco.*

EDITA actio, *l. edita. C. de edendo, l.* 1. *C. de lit. cont.*

EDITIO pro natiuitate, ortu, *l.* 2. §. 1 *ff. de decurionib.* Si conceptus ſit à plebeio, mox ante editionem pater eius de curionatum adeptus, ante editionem amiſerit, &c.

Editio actionis, propriè præparatoria eſt, *Bar. in l. inſulam. de verborum obligat.*

Editionem exigere ab officio iudicis, eſt iudicem inuocare, vt decernat, & mandet exhibitionem ſcripti, cauſſa ſummatim cognita, & delato iuramento exigenti, quòd non calumniæ cauſſa poſtulet, *iuxta l. ſi quis ex argentariis. §. exigitur D. de eden.*

EDITVS, us, ui, pro ſtercore ſeu excremento, quod ab armentis editur, ab edendo, ſeu extra mittendo dictus. *Iuriſconſul. titu. de legat.* 3. *in l. ligni appellatione.* 55. §. 3. In quibuſdam prouinciis editu boum ad hanc rem vtuntur.

EDITITIVS iudex, quem vna pars elegit. *Seruius Eclog.* 3. *Cicero pro Planco.* Neque enim quicquam aliud niſi edititios iudices es ſecutus.

EDICO. *Donatus in Hecyra. Terent.* Inter Edico & interdico hoc intereſt, quòd Edicimus, quod fieri iubemus. Interdicimus, quod fieri vetamus. Edicimus vni generi hominum, Interdicimus diuerſis. Itaque Prætoris edicta, & interdicta dicuntur. Quæ diſtinctio, *vt Alciatus ait,* non ſat vera eſt, cùm ſub Rubr. de interdictis quædam ſint, quæ fieri nõ prohibent, vt Reſtitutoria, Exhibitoria. Edicere verò aliàs eſt iubere, decernere, edicto vetare, & propriè eſt magiſtratuum. *Cic. ad Brutum, lib.* 11. 6. Cùm Tribuni plebis edixiſſent. Significat etiam denunciare, vt quid fiat, aut non fiat. *Terent. in Eunucho:* Dico, edico vobis noſtrum eſſe illum herilem filium. Hinc *Dionyſ. lib.* 5. τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς διαγορεύσεις τῶν δικῶν ἃ δὴ ἰδικτα ἐκεῖνοι καλοῦσιν. Atque huic verbo videtur ineſſe vis prædicendi, atque in poſterum denunciandi: *vnde illud Cic. lib.* 2. *de Finib.* Eſt enim tibi Prætori edicendum, quæ ſis obſeruaturus in iure dicendo. Edicendum enim dixit pro denunciandum & diuulgandum. id quod fixa tabula, & libello palàm propoſito fiebat. Solebant enim creati Prętores, priuſquàm ius dicerent, vt cuique notum eſſet, quemadmodum anno ſuo ius dicturi eſſent, in albo edicta conſtituere, atque proponere: idque inito magiſtratu, habita concione, & iurati in leges faciebant. Proconſules etiam, & pręſides in prouinciis edicta eiuſmodi proſcribebant, quę Prouincialia appellabantur, ad differentiam vrbanorum, *vt ex libr.* 7. *Epiſtol. M. Cicer. ad Attic. Epiſtol.* 1. *& ex Verrinis patet.* Ad edictum autem tam prouinciale, quàm vrbicum, Gaius Commentarios ſcripſit. Eáque cauſſa eſt, cur in Edictorum interpretatione Proconſulis ſæpè mentionem faciat. *l.* 1 *D. de alienat. mu. iudic.* & aliis locis, quos memorat A. Aug. *lib.* 1. *Emend. cap.* 5. Edicunt autem non Prætores aut Proconſules tantum, ſed & omnes magiſtratus. Edicit enim Conſul Gabianus, in Sextiana orat. vt L. Lamia eques R. ab vrbe abſit millia paſſuum ducenta. Edicunt Piſo & Gabinius Coſs. vt Senatus, qui veſtem propter Cicero. mutarat, ad veſtitum rediret. Edicunt Cenſſ. *apud. Gel. li.* 15. *c.* 2. ſibi Latinorum Rhetorum ſcholas non placere. Edicunt Tribuni pleb. *apud Cicer. Verr.* 4. ne quis Romæ eſſet, qui rei capitalis damnatus eſſet. Hinc

EDICTA tria, quibus abſens aduerſarius in iudicium vocatur, *l. ad peremptorium* 68. *& ſeq. D. de iudic. & l. cum vero.* 26. §. *euocari. ff. de fideico. lib.* quæ Græci προγράμματα appellant. Hinc & Edictale programma, *apud Caſſio. li.* 1. *Var. epiſt. ad popul. Rom. & lib.* 2. *epiſtol. ad Senat. vrbis R.* Hinc illud in Cod. libris toties legimus, Hac edictali lege ſancimus, &c.

EDICTA Romæ dicebantur, quæ Prætores, antequam ius redderent, ſolebant proponere, vt ſcirent ciues, quod ius de qua re quiſque dicturus eſſet, ſéque præmuniret, *l.* 2. §. 5. *D. de origine iuris.*

Edictum

Edictum verò, aliud eſt perpetuum, aliud temporale. Perpetuum eſt, quod à Prætore iuriſdictionis perpetuæ cauſſa proponi dicitur, *in l.7 ff.de iuriſdicti.* nimirum quod Prætores inito magiſtratu proponebant, quo ciuibus denunciabant, quemadmodum anno ſuo ius dicturi eſſent. Temporale verò, quod etiam peculiare dicere poſſemus, eſt πρὸς γράμμα, quod certi negocij oborti cauſſa proponitur: vt illud Verris, Vt Kalēd. Decemb. adſit Sthenius Syracuſis. *Item,* Ne quis frumentum ex area tolleret, &c. Exoritur, *inquit Cice.* peculiare edictum repentinum, &c. *Vlpian.l.7.ff.de iuriſd.* Si quid id quod iuriſd. perpetuæ cauſſa, non quod prout res incidit, in albo, vel in charta, vel in alia materia propoſitum erit, corruperit. *Cicero in Vatiniana:* Edixeritne C. Memmius prætor, ex ea lege, vt adeſſes die trigeſimo? Tum & illud, quo Prætor aduentum ſuum Prouincialibus ſignificabat, *l.4.§. antequam. ff.de offic.Proconſ.* De ſuperiore ſic loquitur Aſconius, *in Corneliana argumento*: Aliam, inquit, legem Cornelius, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent: quæ res tum gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variè ius dicere aſſuerant, ſuſtulit. ſic enim locum interpretatur Hotom. non quòd in horas edicta ſua Prætores mutarent, ſed quòd ex edictis ſuis ius non dicerent. Cuius rei Verres à Cicer. quoque libr. Accuſat. accuſatur. Edictum perpetuum etiam alia ſignificatione dicitur, quod vnum ac ſimplex in omnes annos, atque in perpetuum cōpoſitum eſt. Nam prætores olim arbitratu ſuo edicta, quæ leges erant annuæ, ſcribebant, idque eorum honori tribuebatur, vt in annum ſuum ius conſtituerent. Itaque quo edicto ſuperioris anni Pretor vſus erat, in ſequens ferè non vtebatur: alioqui eius edictum Tranſlatitium dicebatur. Sed poſtea diminuta cum illa popu.Ro.magiſtratuum quoque poteſtate, conſtitutum eſt, vt edictum vnum componeretur, ex quo edicto omnes in poſterum tempus Prætores perpetuò ius dicerent: quod idcircò Perpetuum eſt appellatum. Huius rei auctorem fuiſſe D.Adrian. Iuſtin. *in l.2.C.de veter.iur.enucl.* teſtatur. Edicti verò ſcriptorem Cod. Saluium Iulianū. Cùm ipſe Iulianus, ait, legū & edicti perpetui ſubtiliſſimus conditor, &c. Idem tradit præterea *in l.10.C.de cond. indeb. Eutropius lib.9.* Poſt eum Saluius Iulianus Rempu. inuaſit, vir nobilis & periti ſſimus, nepos Saluij Iuliani, qui ſub Diuo Adriano perpetuum compoſuit edictum. Ex his igitur cōſtat, edictum ſuperius perpetuum, in vniuerſum Præturæ vnius tempus valuiſſe: cùm temporalia in partem duntaxat, veluti menſem vnum, aut alterū vim habeant: hoc verò ad omnes omnium Prætorū iuriſdictiones pertineat. Ac de hoc ipſo intelligendus Hermogen. *l.2.ff. de ſtatu hom. itē in l.vlt.in fi.ff.de appel.reci. l.5.ff.de extraord.crimi.l.21.ff.de lib.con.* Edicta autē hęc, quæ perpetua diximus, monitoria appellata quidam autumant, quòd his ciues admonerentur, qualiter ius dicturi eſſent magiſtratus. Ad quod Edictū Calliſtratus libros ſex ſcripſit, vt ex indice Pand.Flo.pręfixo intelligitur. Ad hanc ſpeciem pertinet Edictum Carbonianum, quod ſolum auctoris ſui nomē retinuit. Eiuſdem quoque generis eſt Edictum nouum, *de quo in l.1.§.ſi pater.ff. de vent.in poſſeſſ.mit.*

Edicti perpetui cauſſa, & generaliter nihil vnquam propoſuit Prætor, quod non euidentem haberet vtilitatem in publicum, ſecundum naturalem æquitatem, quę & hodie perdurat, & nunquam ceſſabit. Et hinc videmus, omnes propemodum mores ciuitatum, qui antiquitatem redolent, tractos eſſe ex iure Prætorio: ſi modò libeat vtriuſque ſeculi obſeruantias inuicem conferre.

Edicta PRINCIPVM ſunt generales leges, quæ omnes populos & prouincias tenent, *l.3. C.de legib. Theophilus ſic definit*: πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς ὁρίζει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων εὐταξίαν καὶ λυσιτέλειαν. Atque iis non ad certam aliquam controuerſiam, de qua conſulti ſunt, reſpondent, ſed generaliter quaſi nouam aliquam legem conſtituunt, *vt l.hac edicta lib.6. C de inceſt.rupt.*

EDICTVM DIVI ADRIANI, *de quo l.vlt.Cod.de edict.diui Adr toll.* vt intra annum hæredi ſcripto daretur aditus adipiſcendæ bonorum poſſeſſionis: quo elapſo amplius non admittebatur: & hoc cum deminutione viceſimæ partis applicandæ fiſco. quo pertinuit &

z

lex Iulia, de viceſim. hæreditatum, de qua in Indice legum, & Alciat. libr. Diſp.3.c.6.

Edictum PEREMPTORIVM inſtar trium obtinet, *l. contumacia. §. contumax. ff. de re iudic.* Quo autem ordine ad illud perueniatur, docent Iuriſcoſ. *l. ad peremptorium. & ll. ſeq. ff. de iud.* Vide Peremptorium,

Edictum DOMITIANI, quo cautum eſt, abolitiones ex Senatuſcōſulto factas, ad huiuſmodi ſeruos non pertinere. *Papin. in l. ſi ſeruus. ff. de cuſt. & exhi. reo.*

Edictum de ALTERVTRO, cuius fit mentio *l. 1. §. ſciendum. C. de rei vxor. act. & l. vnic. C. Th. de teſta.* eſt, quo cauetur, vt ſi quid maritus vxori aut hæreditatis, aut legati, aut fideicommiſſi titulo reliquerit, alterutro contenta ſit mulier, relicto vel dote: actione ex teſtamento, vel actione rei vxoriæ: nec pertinet hoc edictum, niſi ad actionem rei vxoriæ: ideóque penitùs hodie ſublatum eſt, cùm ſit hodie actio rei vxoriæ ſublata. *De quo vide Cuia. Obſer. lib. 3. c. 16.*

EDICTALES bonorum poſſeſſiones ſunt, quas ordinarias vocamus, & quę ius tribuunt, quęque ex edicto dantur, ſine cauſſæ cognitione, & de plano *l. 30. ff. de acqu. hæred.* Decretales verò, de quibus ſuprà, extraordinarias, quæ ſcilicet dantur cauſſa cum conſilio cognita, & pro tribunali, *l. 1. § 1. ff. ſi tab. teſt.*

EDVCARE, idem eſt, quod alimenta, & ad victum neceſſaria pręſtare, *l. ſi. de alim. & cib. leg.* vbi pupillus educari debeat, pulchre Iuriſcoſ. toto hoc titul. oſtendūt, & Impp. C. eo. *Plautus* diſtinguit inter alere & educare, *in Menæch.* Hic homo conuiuas non alit, ſed educat.

EDVLIVM, *inquit Valla*, eſt quidquid edimus, aut quicquid ad prandium, cœnámque, edendi gratia nobis adponitur, & ſumimus. Interpretantur hanc vocem, ſuo more, pro comeſtione, *apud Iuriſc. in l. ſolent in ſi. de offi. Procon.* Et quod mandatis continetur, ne donum vel munus ipſe proconſul, vel qui in alio officio erit, accipiat, ematve quid, niſi victus quotidiani cauſſa, ad xeniola non pertinet, ſed ad ea, quæ edulium excedant vſum.

EDVLITAS, rerum edulium largitio, & donatio, quæ à Principe in populum, cùm magna eſſet annonæ caritas fieri ſolebat. Quo vocabulo vſus eſt Papinia. *l. 17. de compenſ.* Ideò, inquit, condemnatus, quod arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non videtur, & ideo compenſationem habebit. Sunt qui in eo loco, ædilitatis, pro edulitatis, legant: ſed malè mea quidem ſententia: quod & animaduertit Duar. *Diſp. lib. 1. cap. 26.* Hac dictione vſus etiam eſt *Lampríd. in Alexan.* Cùm edulitatem, *inquit*, L. Rab. eo peteret, interrogauit per Curion em, quam ſpeciem carnium putarent. Illi continuò exclamarunt, carnem bubulam & porcinam.

EFFECTV apud Iuriſcoſ. ſignificat facto ipſo, re ipſa, *l. 15. ff. de leg. præſtā.* Quia effectu fratris auſ. rt partem dimidiam. *Sic l. 10. ff. de vſu & habit.* Effectus quādoque pro cauſſa ſumitur. Atque etiam effectus eſt, quod ex re ſequitur, *l. 3. ff. ex quib. cauſ. maio.*

EFFERRE, verbum eſt funeribus accommodatum, cum cadauer prouehitur, & extollitur, humeris ſcilicet ſuppoſitis. Feretrum verò efferre propinquioribus virilis ſexus, olim munus dabatur. Itaque filij, parentes, fratres, ſorores, elatos funere deferebant: nonnunquā ſerui libertate donati. *Cic. pro Flacco*: Cùm efferretur magna frequentia, *Idem Attic. lib. 15.* Cn. Lucullus familiaris noſter matrem efferebat.

EFFERVESCERE, ſignificat ardore animi excitari, vt cùm homo ira exandeſcit: contrarium eſt, Deferueſcere. *Vlp. in l quid ſit fugitiuus. §. idem ait. ff. de ædil. edict.* Si autem in hoc tantùm latuiſſet, quoad iracundia dominorum efferueſceret. vbi tamen, Deferueſcere legendum videtur: nec enim illius ſignificatio huic loco quadrat.

EFFIGIARE verbo, vtitur nunc Cæſarea, Cancellaria in diplomatis, quæ à Principe ſuper natalium reſtitutione, hoc eſt, nobilitatione (*vt ait Bud. in prio. annot*) impetrantur. Hoc tamen verbum apud auctores claſſicos vix reperias: & ſi id non reſpuit Prudentius, vt nec Gellius, qui fœtum ineffigiatum dixit. Pro eo tamen malim delineare, exprimere, characteribus depingere.

EFFINGERE, vide Extergere.

EFFODERE, oſſa vel eruere, *l. 8. ff. de reli-*

tili.l.vlti.ff.de ſepulc.viola.

Effodere terminos, id eſt, lapides finis cauſſa poſitos auellere & eijcere, *l. 1. C. de accuſ. & Paul. lib. 5. Sent. tit. 22.*

EFFRACTORES, qui vi fores, parietéſve inſularum, horreorúmve effringebant, vt inde quin ſubriperent, *l. 3. §. 1. ff de offi. præfe. vigil. l. 16. § tempus. ff. de pœnis, & apud Firmi. lib. 3. Matheſeos, cap. 13.* & vertuntur in antiquo Lexico, Θυρεπανοῖκται. Interdum etiam Effractores dicuntur, qui è carcere effugiunt, parietes eius perfodiunt, *vt ſub tit. de effract. & expil.*

EFFRACTVRÆ crimen, *l. 48. ff. de bon. lib. l. 1. C. de loca.*

EFFVSORES, qui patrimoniũ, peculiúmve temerè & largè expėdunt, diſſipántque. Verbum fuit admodum familiare diuo Cęſ. Imp. Auguſt. Frid. III.

EGESTAS ferè in mala re dicitur, quę ſcilicet ad maleficium hominem impellit. Propriè tamen eſt, alicuius rei opus habere. *Tryphon. in l. bona fides. ff. depoſiti.* Cenſuit, nec iniquè, malè meritum, publicè vt aliis exemplo ad deterrenda maleficia ſit, etiam egeſtate laborare debere.

Ἐνάτερες (*ait Modeſtinus*) apud Græcos dicuntur duorum fratrum vxores: quod vno verſu, ait idem Modeſt. Homerus ſignificat:

Ἤ τινὲς γαλόων, ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων.

Siue alicubi in glorium, aut inaterum ſpecioſis peplis, *l. 4. §. 4. ff. de gradib. adfin.*

Εἰσδικτικά, hominij ſiue homagij ſymbola, *Cuiac. lib. 8. Obſer. c. 14.*

EIICERE, verbum eſt ad immaturum partum accommodatum. Vnde eiecti partus, pro abacti. Eiecti item, & eiectitij, pro abortiui, dicuntur. *Vlp. in l. ſi ſeruum ſeruum. §. ſi quis de manu. ad leg. Aqu.* Si mulier pugno, inquit, vel equa ictu à te percuſſa eiecerit. At Edere, eſt maturum parere. Illud Græci ἐκβάλλειν dicunt, & partus eiectionis, tum ἐκτρώματα, tum ἐξαμβλώματα dicunt.

EIECTA nauis, hoc eſt, quod Græci aiunt ἐξεβράσθη, id eſt, in vadum eiecta, illiſaque *l. quo naufragio. ff. de incen. ruin. nauf.* quę & Deiecta, *l. 7. ff. de leg. Rhod.* dicitur.

Εἰσιέναι δίκην, cauſſã agere, *Pau. l. 48. ff. de iud.* τοὺς ἄρχοντας ἐν ᾧ ἄρχουσιν ἐνιαυτῷ μηδέ τι εἰσιέναι δίκην ἰδίαν, μήτε διώκοντας, μήτε φεύγοντας. Id eſt, Magiſtratus quo anno cum imperio ſunt, neque propriam agere cauſſam, ſiue agendo, ſiue defendendo.

EIVRARE bonam copiam, eſt iurare ſibi copiam nõ eſſe æris alieni exſoluendi, *Cic. lib. 9. epiſt. ad Pætum.* Tu autem, quòd mihi bonam copiam eiures, nihil eſt, *& vide Feſtum lib. 5. in dict.* Eiũ ratio. Hoc eodem verbo vſus eſt Varro *lib. 6. de ling. Lat.* Et omnes qui bonã copiam eiurarent, ne eſſent nexus diſſoluti. Id eſt, ſi iureiurando negarent ſibi facultatem dari eo ſe ære liberandi.

EIVS, pro ei ius, *in Pand. Flor. ſæpè reperitur.*

Ἐλαιώνης, curator oleo coëmendo, *Arcad. l. vltim. ff. de mune. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei. nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt.

ELEMPORIA, ea cura, *d. l. fin.* vbi tamen Elæemporia legendum videtur, dicitur & ἐλαιωνία.

ELECTRI nomen duobus modis accipi. *Pauſan. lib.* Eliacõn ſcribit: τὸ δὲ ἤλεκτρον τοῦτο, ait, ἐξ οὗ τοῦ Αὐγούστου πεποίηται τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τοῦ Ἠριδανοῦ ψάμμοις εὑρίσκεται, σπανίζει τὰ μάλιστα, καὶ ἀνθρώπῳ τίμιον πολλῶν ἐστιν ἕνεκα· τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. In hanc poſteriorem ſententiam electrum vſurpatur, *in l. 7. §. voluntas. ff. de acq. rer. dom. l. 4. ff. de leg. 1. Plinio lib. 33. c. 4.* vbicunque quinta argenti portio eſt, electrum vocatur, *Seruius in 8. Aeneid.* Tria ſunt, inquit, electri genera, vnum ex arboribus, quod Succinum dicitur: aliud quod naturaliter inuenitur: tertium, quod fit de tribus partib. auri, & vna argenti: atque de hac ſpecie intelligenda ſunt Pand. loca ſuperiora, vt diximus. *Vide Iſido lib. 15. Etym. c. 23.*

Electri nummi apud Lampr. in Alex. Eóq. ſenſu electrina vaſa accipi poſſunt, *l. 32. §. Neratius. ff. de aur. & arg. leg.*

ELENCHVS, lapillus eſt ex genere margaritarum. *Paul. de aur. & arg. leg. l. pediculis.* Item cùm inaures, in quibus duę margaritę, elechi, & ſmaragdi duo, legaſſet, & poſtea elenchos eiſdem detraxiſſet, & quęreretur, an nihilominus detractis elenchis inaures deberentur:

reſpondit deberi, ſi maneant inaures, quamuis margarita eis detracta ſint. *Pli. libro 9.capit.35.* Cylindri & elenchi in eo differunt, quòd elenchi ſint faſtigiatæ longitudinis, alabaſtrorum figura, in pleniorem orbem deſinentes: atque hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt: cylindri verò proceritatis æqualiter orbiculatæ ſunt.

ELICES ſulci ſunt aquarij, qui in ſegetibus fiunt, per quos aqua collecta educitur è liris. *Vlpia.l.1.§.Labeo.ff de aqu. & aqu.plu. arcen.* Sulcos aquarios qui Elices appellãtur, ſi quis faciat, aquæ pluuiæ arcendæ eum teneri. Haloander ſic habet: qui Græcis ὑδρευλακας appellãtur: quemadmodum & Alciat. quãdoq. legendum exiſtimauit. Nunc in Parergis indicans nihil immutandum, idque auctoritate L. Columellæ, *cuius verba li. 2. de re ruſtica, ca.8 hæc ſunt*: Sed quãuis tẽpeſtiuè ſementis confecta erit, cauebitur tamen, vt parentes liras, crebróſque ſulcos aquarios, quos nõnulli Elices vocãt, faciamus. *Sic lib.11.cap 2.* Arbitramur tamen Elices propriè dici, capita fontium, & ſcaturigines. Vnde Aquilices Calliſtrato, qui artem hanc exercent, ſciúntq. quo modo aquæ elici poſsint. Alciatus rectè ſententiam mutauit: nam Pand. Flor. habent Elices, quæ lectio retinenda eſt vel peritorum conſenſu. Bud. aliter ſentit, & Aquilices ab aquis legendis dictos vult. Vide Aquilex.

ELIDERE in ſpecie Pauli, *l.ſi vnus. §.pactus ne peteret. ff.de pact.* non omninò tolli, ſed & inutile, & inefficax effici accipi debere, docuit Prat. li.4. mediæ Iuriſpru. Sent.c.3. quod eiuſdem Pauli verba oſtendunt ibidem. Et quidem ipſo iure & replicatione exceptio nõ elidetur, quod & Iuſtin. A. probat. *§.præterea. Inſt. de actio.* pacto conuento obligationes non omninò diſſoluũtur. Zaſius verò *lib. 1.Reſpon.cum 5.* & Fortunius Garſias *in repet.d.§.pactus ne peteret.* omninò contrà ſenſerunt: ſed falſò: cùm ex verbis I. Pauli contrarium ſit verius.

ELIGIMVS re ipſa, quod prius mẽte optauimus: quapropter promiſcuè optio, electióque aſſumitur, auctor Alciatus. Omnis autem electio, actus eſt voluntarius, *vt Ariſt. docuit 2. Et hic. colligitúrque ex l.Gallus.§.& quid ſi tantum.* Eſt autem electio de multis, *l. quod in hæredem.§.eligere.de tribu. l.plerunque.§.fin.de iure dot. vide Salomo.in l.Gallus ff.de liber. & poſthum.* Igitur

ELECTIO ſecundum Io. eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatẽ, vel fraternitatẽ, vel ſocietatem, ſeruata forma canonicè facta, vocatio. Et hoc modo electio ſumitur ſtrictè, quãuis eligere ad multa ſe habeat, vt etiam not *Refre. in ſum.eo.ti.§.1.in prin.* Vnde ad electionem tria requiruntur, ſcilicet auctoritas, numerus, & zelus. Auctoritas conſideratur in dignitatibus & meritis vitæ. Zelus cõſiſtit in animo, vt ſine carnali animo fiat ſed ſecundum meritum perſonæ eligendæ, 8.q.1. Si ergo, licèt contrà iſtam conditionem ſępius committatur electio de facto, non de iure. De numero patet. Debet igitur electio fieri ſecundùm iſta tria, habito reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex vna parte ſit dignitas, & zelus melior, tam reſpectu eligentium, quàm electi, & ex alia parte numerus maior: certè præualebit dignitas cum zelo ipſi numero, vt extr. de elect. c. eccleſia veſtra Item differũt electio, collatio, & præſentatio. Nam electio fit per collegium ad dignitates, & Papa cõfirmat: & quodlibet collegium debere eligere prælatũ ſuum, niſi aliud ſit de conſuetudine vel priuilegio, *vt extr.de elect.& elect.poteſtate.c.1.* Collatio fit ad beneficiũ ſimplex, & pertinet de iure communi ad epiſcopum per totam diœceſim, cum conſenſu capitali, niſi aliud habet conſuetudo vel priuilegium: & dat plenum ius, nec indiget confirmatione. Sed præſentatio pertinet ad patronum, nec dat plenum ius præſentatio, ſed requiritur inſtitutio, & inueſtitura Epiſcopi: vt per totum tit. de iure patr.

Electio canonica quę dicatur, exponit Ioan. And. *in c.non poteſt.de præben. & dignit.lib.6.*

ELIMATVM, id eſt, expolitum. Nam limare verbum, propriè pro polire ponitur. Et expolire nihil à poliendi ſignificatione differt: niſi fortè aliquid perfectioris artis habere velis. Sic verbum Elimatum, accipiendum *in §.ſed cùm perſpeximus. l. 2. C. de veteri iure enucle.*

ELOGIVM multi putant Græcum eſſe

ſce, priúſque dictum ἐκλογῶν: at verò ego contrà putem, quemadmodum pleriſque nominibus Græcis Latini præpoſitiones ſuas anteponebant: ita etiam elogium ex Græca voce,& Latina præpoſitione conſtitutum. Eſt verò teſtificatio de certo homine, tam in bonam, quàm in malam partem. In malam, *Modeſtinus in l. deſertorem. D. de re milit.* Deſertiorem auditum, ad ſuum ducem cum elogio Præſes mittet. Aut eſt conuitium, vituperatio, ſeu notatio quædam (ſic enim notationes Cenſoriæ dicebantur) exhæredationis cauſſam perſtringens. *African. l. 14. §. 2.* Non enim videri quaſi filium exhæredatum eſſe, cùm elogium pater, cùm filium exhæredaret, propoſuiſſet, & adieciſſet propter eam cauſſam exhæredare. *Sic Auguſtin. in ſermone de vit. & mor. cleri.* Ambos exhæredauit, illam cum laude, iſtum cum elogio, id eſt, cum vituperatione. *Sic in l. 1. §. idem ait. D. de Carbon. edict. l. 9. C. de ſuis & legitim & apud Ciceron. in Cluentiana.* In bonam partem Gloſſæ antiquorum notariam (ſcilicet breue ſcriptum) interpretantur, *vt l. Diuus. l. non dubium. D. de cuſtodia reor.* vbi Baſilica, Cum elogio, μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ προσχεθέντων. *Sic Vlpian. l. 38. §. 2. D. de ad lit. edict.* Idcircò elogium huic edicto ſubiectum eſt, &c. Id eſt, de induſtria, vt de pecore nominatim caueretur, hæc clauſula ſubiecta eſt. Itaque elogium in hoc ſignificatu, teſtificatio eſt de homine certo, vt vni propria, neque alteri conueniens, vt illud de Attilio Calatino: Vno ore, cui plurimæ conſentiunt gentes, populi primarium eſſe virum. Turn. aliud ſentit à ſuperioribus. *Aduerſ. lib. 18. c. 5.*

ELVGERE, luctum deponere, vel finem lugendi facere, *l. 10. D. de iis, qui not. infam.* Solet autem vir elugeri propter turbationem ſanguinis. Tum Pomponius eam, quæ intra legitimum tempus partum edidit, putat vel ſtatim poſſe ſe nuptum collocare, *d. l. 10.*

ELVSCARE, eſt aliquem altero oculo orbare. Nam Luſcus propriè eſt, qui altero oculo caret. *Vlpianus de condit. tritic. l. in hac actione.* Si quis, *inquit,* poſt mortem ſeruum eluſcatum dedit. *Idem l. ſed & ſi. §. ſi magiſter. ad legem Aquil.* Iulianus, *inquit,* ſcribit Aquilia teneri eum, qui eluſcauerit in diſciplina diſcipulum. Hinc Eluſcatio, actio ipſa priuandi altero oculo. *Vlpianus de ædil. edict. l. item Ofilius.* Eluſcationem eam quidam putant, vbi homo lumine adhibito nihil videt. Qui id dixerint, non ſunt audiendi, quia nulla freti auctoritate id dicant. *in dict. leg. item filius in Pandect. Floren.* legunt quidam luſcitationem falsò: Haloander, Nuſcitationem.

EMANCIPARI, *Feſto lib. 5.* dicebantur, qui patris poteſtate exibant, vt paſsim in libris noſtris: & id propriè de liberis: vt manumittere de ſeruis, etiamſi hoc diſcrimen non vſquequaque obſeruetur. *Cic. pro Domo ſua ad Pontifices:* Id autem ſcire & videre omnes, non vt ille filius inſtituatur, ſed vt è patriciis exeat, vt Tribun. pleb. fieri poſsit, idcircò adoptari? neque id obſcurè: nam adoptatum emancipari ſtatim, ne ſit eius filius qui adoptauit. Emancipare autem veteres dicebant pro alienare, & vendere. *Plin. in epiſt. lib. 7.* Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum, ingenuarúmque promiſeram, agrum ex meis longè pluris actori publico emancipaui: eundémque vectigali impoſito recepi. *Suet. in Othone:* Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti adhibitus arbiter totum agrum redemit emancipauítque. Id eſt, ſuum iam factum mancipio tradidit illi. *Apud Plautum,* Emancupo me tibi, id eſt, tuæ me poteſtati trado.

EMANCIPATI (*inquit Feſtus*) duobus modis intelligũtur: aut ij, qui ex patris iure exierunt, aut ij, qui aliorũ fiunt dominij: quorum vtrunque fit emancipatione. Emancipatus apud Cic. id eſt, dedititius: Ita ſenectus nimis honeſta eſt, ſi ſeipſam defendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini emancipatus eſt, ſi vſque ad extremum ſpiritum dominatur in ſuos. vet. glo. Emancipatus, χειραφετος & Emancipare, χειραφετεῖν, Emancipatio χειραφεσία.

EMANCIPATIO eſt quædam imaginaria liberorum venditio, quæ ad ſimilitudinem eius excogitata eſt, quam olim Romul inſtituerat. nam is, cauerat, vt ſi pater filium ter mancipaſſet, id eſt vẽdidiſſet, filiam autem ſemel, ij ſui iuris efficerentur: poſtea verò ad ſpeciem atque vſurpationem vetuſtatis

inſtitutum eſt, vt patet apud Prætorem alicui cuius fidem ſequebatur, & qui ob eam cauſſam Fiduciarius pater diceba- tur, filium ſuum dicis cauſſa ter acceptis ab eo vno aut duobus nummis, filiam ſemel vendens, eos hac ratione de ma- nu ac poteſtate ſua dimitteret: quos ta- men nummis redditis, iterum pater re- cipiebat. *Reliqua vide apud Caium, Inſti. cap. 6.* Quid autem ab Abdicatione dif- ferat Emancipatio, vide in Abdicatio. Hæc autem ſolennitas relaxandæ pote- ſtatis patriæ, iure quidem Romano in- troducta eſt, ſed maximè ſecundum na- turam. Nihil enim tam naturale, quàm vt aliquid ſoluatur eo modo, quo obli- gatum eſt.

Emancipationem veteres omnibus contractibus, qualeſcunque illi tandem fuerint adhibebant. Idque eam ob cauſ- ſam, quia nulla res tantam facit contro- uerſiam, quàm illæ alienationes. Vt igi- tur cōſtaret de alienatione, illam ſolen- nitatem introduxerunt. Nos hodie illud negocium per arram conficimus.

EMANERE, eſt diutius extra ca- ſtra vagari, *l. 3. §. ſi ad diem. D. de re milit.* Si ad diem commeatus quis non veniat, perinde in eum ſtatuendum eſt, ac ſi e- manſiſſet, vel deſeruiſſet, pro numero temporis. *Sic l. 17. §. cæterum. D. de ædil. edict.* Emanere ſumitur, pro extra do- mum manere. Eum eſſe fugitiuum ab imprudentibus dici ſolet, qui nocte ali- qua ſine voluntate domini emanſiſſet.

EMANSOR eſt, qui diu vagatus ex tra caſtra, tandem regreditur, *l. deſertorē. §. 2. D. de re milit.* idem & Remanſor. *l. 5. §. à barbaris. D. de re mili.* Tēpus diſcernit emanſorem à fugitiuo, & effractorem vel furem diurnū, à nocturno, *l. aut facto. D. de pœnis.* Differunt autem Emanſores à deſertoribus, vt Errones à fugitiuis.

EMANSIO, ipſum delictum, *l. 4. D. de re milit.*

EMBAMMA, à Græco ἐμβάπτειν deducitur, quod eſt intingere: vnde in- tinctum à Plinio vocatur. Eſt autem con dimentum ex aceto, quod ad condien- da obſonia fit. *Colum. lib. 12. cap. 55.* Hoc ſinapi ad embammata non ſolùm ido- neo, ſed etiam ſpecioſo vteris. *Vlpian. l. 9. §. 1. de trit. vin.* Si acetum quis legaue- rit, embamma continebitur, quia aceti numero fuit.

Ἐμβαθμοὶ, ordinarij, *l. fi. C. de mod. mul.*

EMBATEVTICI iuris appellatio- ne, cum generali, cuius meminit Vlpia- nus, *in l. 3. §. fina. de rebus eorum, qui ſub tut.* Alciato tradente, id ius intelligi poteſt, quod & quandam detentationem reſpi- cit, & rei poſsidendæ facultatem: tametſi proprietas vera ad alium pertineat. Qua le eſt ius ſuperficiarij, vel eius, qui fun- dum vectigalē poſsideat, vel perpetua- rij: ſic dictum ἀπὸ τοῦ ἐμβατεύειν, quod eſt ingredi, & intro pedem ferre, *l. bonorum. de verbor. ſignifi. l. fi. de ſuperfi. l. 1 ſi ager vectigalis.* Erit fortè, quibus magis arride- bit. Ius embateuticon intelligere, quòd vulgò Pedagium, quo alioqui ad Rega- lia ſolet pertinere. Sed Alciatus eam in- terpretationem magis probat, quæ in E- tymologico magno eſt, vbi ille Gramma- ticus. Ἐμβατεία, inquit, quæ nunc & ἐμ- βαδία, dicitur id Ius, quod creditor in bonis debitoris ſibi pignoratis retinuit, propria auctoritate ea ingrediendi.

EMBLEMATA dicuntur, quæ ſcy- phis, ſpeculis, apſidibúſue ornatus cauſſa adiiciuntur, exemptilia cùm libitum e- rat: dicta ab ἐμβάλλω, quod eſt impono, ſeu interſero. *Vlpianus de aur. & arg. leg. l. ſi gemma.* Emblemata rectè leguntur, & ſeparantur, & præſtanda ſunt. *Et eodem Pompon. l. & ſi* Ea quæ inaurata ſunt, nō deberi, neque aurea emblemata. *Vlpian. item ad exhiben. l. tigni.* Si anſam ſcypho iniunxeris, vel emblemata phialæ. His autem vaſa pura opponuntur, hoc eſt, non cælata. *quorum meminit Iuriſc. in l. ſi in rem. D. de rei vind.* Vide Cruſtæ.

EMBOLA, *l. 10. C. de ſacroſan. eccle. l. fi. C. de nauib.* non excuſ. publicarum ſpe- cierum, copiarúmque, ſeu annonarum tranſuectionem ſignificat, quæ quotan- nis ex Ægypto nauibus illatæ Conſtan- tinopolin deferebantur, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλε- σθαι τοῖς ναυσὶ τὸν σῖτον. *vt Iuſti. Edicto 13. indicat.* vbi & ἐμβολὴν σιτοπομπίαν vo- cat. Hinc Embolicæ ſpecies, *apud Vopi- ſcum in Aureliano,* nō ambolicæ, quibus oneratæ naues Romam mittebantur.

Ἔμβολος, nauis velocíſsima, *Æſchyl.* vide Annotationes in leges Rhodias.

Ἐμβρυον, *in legib. Solonis, apud Galenum,* ἐιζῶον τὸ κατὰ γαστρός. *& in libr. περὶ φιλοσό- φου ἱστορίας,* ſignificat infantē in vtero. vi- de quæ ad leges Solonis ſcripſit Prat. in lib. Veteris Iuriſp. 2.

EMEN-

EMENDARE, eſt mendum, id eſt, errorem, tollere, l. actorum. *D. de re iud.* Emendare, corrigere, *titulis C. de mend. propinq. & emend. ſer.*

EMENDATIO, eſt mutatio, vel variatio libelli, *l. edita C. de edend.*

EMENDA, verbum Gallicum, Latinis multa, vel mulcta, Græcis ζημία, dicitur. de verbo Gallico, *text. in c. quamuis. de offi ord. lib. 6. De latino tot. tit. C. de mod. mult. l. ſi qua. D. de verb. ſign.* De Græco in legibus Solonis, *quæ extant apud Demoſth. orat. & Plutarch. & D. Laertium.*

EMENDICARE, more mendicantium aliquid petere, *C. de accuſ. l. ſinguli.* vbi Impp. Singuli, aiunt, vniuersíque iudices cognoſcant, in publicis criminibus non oportere emendicatis vti ſuffragiis decretorum. *Suet. in Cæſare:* In Hiſpania à Proconſule, & à sociis pecunias accepit emendicatas in auxilium æris alieni.

EMERE, *ait Feſtus*, quod nunc eſt mercari, antiqui accipiebant pro ſumere. Sumebant & antiqui pro conducere, vide Redemptores.

EMPTVM, & paratū hoc differunt, quòd in empto paratum ineſt: in parato non continuò emptum continetur, *l. 47. § 1. D. de leg. 2.* Ergo emptum ſpeciei, paratum generis nomen eſt, *l. 45. 46. 47. & 40. D. eod.*

EMPTIO, eſt contractus iuriſgentium, de quantitate cum corpore commutanda, ſola inter ſe pactione contrahentes obligans, *l. 2. D de obliga. & act.* & ita differt à mancipatione, quæ non eſt contractus, ſed actus, id eſt, legis actio: rurſus à locatione diſtinguitur, quia res conducta neque iure dominij, neque in perpetuum obtinetur. At lex duodecim tabularum hoc verbo omnem alienationem complecti videtur, *l. ſtatu liberi. 29. D. de ſtatu liber.* Itaque animaduertere eſt, Varronem in libris de re Ruſtica, acquiſitionem omnem emptionis verbo comprehendere, nec intereſſe, quo genere quiſque dominus eius fieret.

Emptio ſpei eſt, cùm quaſi alea emittitur: quod fit, cùm captus piſcium, vel auium, vel miſſilium emitur.

Emptio & permutatio ſic differunt: I. In emptione res pro nummis datur: in permutatione res pro re, vel nūmus pro nummo: vel, vt certius loquamur, pretium pro pretio: vt equus cum boue, vel nummus Gallicus cum Italico II. In emptione ex ſola conuentione naſcitur obligatio: in permutatione ex rei traditione tantùm III. In illa venditor tenetur tantùm ad poſſeſſionem præſtandam: in hac rei dominium transfertur. IIII. Illa rei alienæ traditione poteſt conſiſtere: hæc verò nequaquam. V. Ex illa venditor vna tenetur actione, nimirum eius quod intereſt: in hac qui rem accipit, duabus tenetur actionibus, aut condictione, aut petitione eius quod intereſt, *l. 1. D. de rer. permut.*

Emptionis, & venditionis verbis veteres promiſcuè vtebantur, *vt ait Gaius l. 19. D. de actio. empt.* id eſt, vt exponit I. Cuiacius, & in locatione & conductione, *vt eſt legendum in l. ſequ.* Nec enim emptionem pro venditione, vel emptorem pro venditore, nec è contrario vt acciperent, ita locuti ſunt, ſed locationem venditionem appellarunt ſępè, & conductorem emptorem, ſiue redemptorem, vt mercedem ſiue penſionem, pretium: quia locatio & conductio proxima eſt emptioni & venditioni, eiſdémque regulis conſtat. Hygenus II. de limit. conſti. Mancipibus ementibus, id eſt, conducentibus in annos ſingulos. *Feſtus*, Venditiones olim dicebātur Cenſorum locationes.

Emptionem *Inſti. de ſucceſſ. ſubla. quæ fi. in princ.* exponit Accurſius venditionem.

EMPTOR, non ſolùm qui pretio emit, ſed etiamſi quis vel permutauit, vel compēſauit, accipiendus eſt, *l. ſciendum. § ponulti. § D. Aedilit. edict. l. fin. ex quibus cauſ. in poſſ. eat.*

Emptor hæreditatis, qui bona fide alienam hæreditatem emit, non tenetur petione hæreditatis, niſi non extaret venditor, aut modico vendidiſſet, *l. nec vllam cauſſam. §. quid ſi quis. D. de petit. hæredita.* Qui mala fide alienam hęreditatem emit, tenetur vtili petitione hæreditatis, *d. l. nec vllam cauſſam. §. ſed ſi quis ſciens. l ſi poſt motam. C. eodem titu.* Venditor hæreditatis haud dubiè conueniri poteſt petitione hæreditatis, *d. §. quid ſi quis.* Emptor ſingularum rerum hæreditariarum, non tenetur petitione hæreditatis, niſi titulus habeatur pro non titulo, *d. l. nec vllam cauſſam. §. 1.* rei vendi-

catione tamen conueniri poteſt, *l. ſed et ſi lege. §. item ſi res diſtraxit. D. de pet. hæred. l. ſi poſt motam. C. eod. tit.* Venditor ſingula rum rerum hæreditariarum tenetur pe titione hæreditatis ad pretium, *l. item veniunt. §. bonæ fidei. l. ſed ſi & rem & pretium. D. de petitio. hæredit.*

Emptorem pro venditore, locatorem pro conductore, creditum pro debito quandoque poni, & quãdoque vice ver ſa poni obſeruatum eſt ab Accurſio, *l. 2. ad legem Rhodiam.*

Emptoribus ſimiles perſonæ enumeran tur, *l. fin. D. quib. ex cauſ. in poſ. eat.*

EMERITI dicuntur, qui, impletis ſtipendiis, labore militiæ ſoluuntur, *l. 1. C. de excuſ. tut. l. fin. C. de iis, qui non implet. ſtip.* Hi ætatem militarem impleuerunt ab anno 17. ad 46. ex lege Ser. Tulli. & Gracchana.

EMERITVM, præmium, & commodum finitæ militiæ, *l. 3. §. qui militia. ff. de re milit.* Qui militię tempus in deſertione impleuit, emerito priuatur. *Et paulò poſt:* Et ſi expleto militiæ tẽpore redeat, vt veteranus reſtituetur, & emerita accipiet.

EMIGRARE dicuntur, qui ante finitum conductionis tempus habita tionem derelinquunt, *l. 28. §. 1. D. loca. & alibi ſæpiſſimè.*

EMINENTISSIMVS titulus dignitatis, quæ præfectis prætorio tribuitur, & magiſtris militiæ, & patritiis, *l. 2. C. de ſenten. expericul. recit.* Eminentiſſimæ pręfecturę, *l. 6. C. de exact. tribut. libr. 10.*

EMITTI inſtrumentum, *l. 47. §. fin. D. de pact.* & Cautio, *l. C. 1. de non num. pec. & l. ita legas in l. 1. C. ſi pigno.* & Satiſdatio, *l. 3. C. de ſuſpe. tut.* & Epiſtola, *l. 24. D. de conſt. pec.* Hoc ſenſu

EMISSA manus, pro expoſita cautione, *l. 15. D. de proba.* & Emiſſio chirographi, *Caſſiodorus lib. 4. epiſto. ad Dudam.*

EMISSARII vocantur conciliatores, atque internuntij furtorum eorum, quæ à magiſtratibus committuntur: *auctor eſt Aſconius in Cicer. 5. Verr.* In eundem Act. 4. Petit Næuius Turpio quidam iſtius excurſor & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus. Ponitur & pro calumniatore & vexatore ſummiſſo & ſubornato ab inimicis. *Cic. Mario epiſt. li. 7. 2.* Perſuaſerátque nonnullis inuidis meis ſe in me emiſſarium ſemper fore.

EMOLOGARE verbũ, nec Latinitas, nec Græciſmus agnoſcit. Interpretes pro cõfirmare vel laudare vſurpant. Homologare, propius ad ſuam quæ Gręca eſt, originem accedit. *Vide Bart. in l. cùm antea. C. de arbo.*

EMOLVMENTVM nihil aliud propriè ſignificat, quàm fructus, vel fruges, & alia alimenta quæque, *l. impp. in ſi. ad Treb. l. 3. § item ſi ipſe. l. vltim. Si cui plus quàm per leg. falc. l. dominus. de vſufru. & illo Cæſaris loco,* Sine magno commeatu & emolumento, *l. 1. de bell. Gall.* ab eo fortè quòd fruges emoluntur, vt in illo Perſij loco, *Granaria emole.*

Ἐμφανιστικὰ *Nouell. 65.* παρὰ τὸ ἐμφανίζειν, quod eſt profiteri, & publicare) dicuntur, quæ pro introitu maioris Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ noui clerici dant veteribus. Sic in Rub. Nouell. 66. ἐμφανισιν διατάξεων, promulgationem conſtitutionum vocat. Vetus interpres inſinuationes, vſitato verbo vocat.

EMPHRACTÆ, Vlpianus *in l. 1. §. igitur de exercit. act.* hac dictione vſus eſt. Budęus indicat in quibuſdam embatæ legi, ſiue epibatæ. Nebriſſ. priorem lectionem ſequitur, interpretatúrque emphractas, nauigia tecta. Embatas vulgare verbum, aut nauticum eſſe, putat Budæus. Epibatas autem milites claſſiarios explicat, hoc eſt, milites in nauibus merentes, quos pro vectoribus apud Græcos accipi tradit. Reiicienda autem eſt & Nebriſſenſis (nam κατάφρακτους huiuſmodi nauigia Gręci vocant) & Budæi diuinatoria lectio, retinendáque eſt Florentina, in qua eſt ἐπιβάτηγοι. ſunt autem ἐπιβάτηγοι, naues vectorum ductrices, ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς ἐπιβάτας. *Hæc ex Ant. Aug. lib. 4. ca. 16.* Alij ἐπιβάδας legi volunt, aut certè ἐπιβατίδας *vt Alciatus lib. 1. Parerg.*

EMPHYTEVSIS, Latinè inſitio em ſignificat, ſiue plantationem, à Græco verbo ἐμφυτεύω, quod eſt inſero, vel conſero. hinc apud Iuriſc. Fundus in emphyteuſim dari dicitur, quem dominus in perpetuum, vel in plures annos tranſtulit in alium, ea lege, vt id melius cultúſque redderet, conſtituta penſione certa. Ab initio enim ſterilia tantùm & inculta hoc contractus genere concedebantur, à culturæ ſubtiliore parte, inſi-

t one

tione, deducto nomine. Itaque Emphyteuſis contractus eſt à Zenone primùm nominatus, cùm ager ea lege fruendus datur, vt quamdiu merces ſoluatur nunquam ad dominum reuertatur, *l. 1. D de iure emphyteut.* vbi Zeno ait, ius emphyteuticarium conductionis, neque alienationis eſſe titulis adiiciendum: ſed hoc ius tertium eſſe ab vtriuſque memoratorum contractuum ſocietate ſeparatũ, conceptionémque ac definitionem habere propriam. Nec verò ad tempus, ſed in perpetuum, aut certè ad tempus longiſſimum illi agri locabantur, tam quòd impendium magnum in illorum culturam & conſitionem faciendum eſſet, tum etiam quòd huiuſmodi agri deſerti & inculti, non facilè colonum reperiebant. Alij ſic definiunt: Emphyteuſis eſt conceſſio quædam perpetua, ad vſum, vtilitatem, & culturam rei, efficiens vtile dominium: ita vt domino proprietatis annua penſio perſoluatur, ſaluáque ſit rei ſubſtantia.

Emphyteuſis conceſſa duobus, vel patri & filiis, poteſt mutuò inter eos alienari, etiam domino non conſentiente, *Bartol. in l. 1. de impoſit. lucrat. deſcriptio. & in l. ſi domus. §. fin. D. de legatis* 1. Aliter in hæreditate prohibita alienari, *l. voluntas. C. de fideicommiſſ. l. pater filium. § quindecim D. de leg. 3. l. cùm hi. §. inter. D. de tranſactionibus.*

Emphyteuſis meliorata tranſit ad hæredes extraneos, nec finitur tertia generatione. *Bart. in l. quicunque. C. de omni agric. deſer.* quanquam non adfirmat, ſumma tamen æquitatis eſt.

Emphyteuſis pro ſe & Titio, adquiritur Titio ſine ceſſione vel traditione, *Bart. in l. ſi quis vſumfructum. D. de vſu & vſufruct. legat. per l. fundum cùm mihi. D. de actionibus empt.*

Emphyteuſis eccleſiaſtica poteſt de conſuetudine per ſtipulationem adquiri etiam hæredibus extraneis, *Bald. in l. 1. C. de iur. emphyteut. & in l. etiam. D. ſolut. matr.* emphyteuſis Eccleſiaſtica tranſit ad vxorem, ſi hoc actum eſt nominatim. *Nouell. de non alienand. §. emphyteuſim, & de aliena. emphy. §. 1. gl. in l. etiam. D. ſolu. matrimo.*

Emphyteuſis perpetua non poteſt auferri, *Baldo in c. cùm fundus C. de ſolutionibus.* Emphyteuſis natura eſt, vt transferatur ad hæredes, *gloſſ. in l. indebiti. §. fi. de cond. indeb.* Emphyteuſis vendi aut alienari iure proprietatis non poteſt, ſed donari permittitur, *Bartol. in l. 1. C. de rei dominic. vel templorum. & in l. fi. C. de iure emphyteut.* Emphyteuſis in bonis cenſetur emphyteutæ. *Paul. de Caſtr. l. ſciendũ. D. qui ſatiſd. cogan. & in l 2. D. quod quiſque iuris.* Et propterea addit, Teſtem dicere falſum, qui adſerit, aliquem nihil habere in bonis, cùm habeat emphyteuſim.

EMPHYTEVTA, ſeu Emphyteutes, is dicitur, qui fundum ea lege qua ſuperius dictum eſt, agrúmve à domino accipit, vt eum conſerat, melioremque efficiat. Atque hic tenetur ad modicas, non autem ad ingentes expenſas, *vt in l. Senatus. §. Marcellus. D. de legat. 1. C. de iur. emphyt. & in l. hoc iure. §. ſi aquam. D. de aq. cotid. & æſti.* At verò Emphyteuta poteſt legare, ac vendere melioramenta ſua, *Bart. in l. quicunque. C de omn. agr. deſer. gl. in auth. qui rem. C de ſacroſan. eccleſ. Bart. in l. 1. D. de ſuperficiebus. & in l. in cõuentionalibus. D. de verb. obliga.* Quinimo non poteſt fundus melioratus ei auferri, vel canon augeri, *Bart. in l. 1. C. de iur. emphy. Probatur in l. qui fundos. C. de omni. agr. deſert.* Poteſt autem locare emphyteuticam rem, *Bald. in l. vſufruct. D. ſol. matri.* Tum & ius ſuum poteſt in dotem dare, *Ioan. Andr. in c. potuit. de loca. & conduct.*

Emphyteutæ poſſunt mutuò ſibi alienare, etiam emphyteuſim eccleſiaſticã, *Conſtit. Imperial. §. præterea de prohib. feud. aliena. per Fride. Bart. in l. cùm hi. §. ſi vnic. D. de tranſact. & in l. ſi domus §. fina. D. de leg. 1.*

EMPHYTEVTICON ius, prædij eſt, & id perpetuarium: quinimò & temporarium eſſe poſſe quidam aiunt, *per l. fi. D. ſi ag. vectigal.*

Emphyteuticus contractus, quo ſterilia conceduntur, vt in meliorem ſtatum plantationibus reddantur. Vnde ius, quod emphyteuta adquirit, vocatur melioratio Græcis emponema, *in l. vlt. C. de iur. emphyteut.* Tandem cùm paſſim & fertiles agri ſic darentur perpetuò colendi, manſit vtique nomen, vt contractus diceretur emphyteuticus.

EMPHYTEVTICARIVS, verbum, aliàs adiectiuè accipitur, *vt in tit. D. ſi ag. vectig. vel emphyteut.* aliàs ſubſtã-

tiuè,pro eo , qui habet ius emphyteuticum: *vt in l.1.C.de iur.emphyteut.*

EMPLASTRVM, *παρὰ τὸ ἐμπλάττειν. Cornel.Celſ.lib.5.cap.17.* definit medicamentum, quod liquati aliquid accipit, ita vt ex multis cõponatur, quæ in vnum poſteà miſcentur. *Imp. §.22. de rer.diuiſ.* Aut ex ſuis & alienis medicamentis, emplaſtrum aut collyrium. *Sic Paulus l.18.§.6.de inſtit. vel inſt.*

EMPONEMA Græcis eſt, quæ melioratio noſtris dicitur. Et eſt ius, quod emphyteutà prædium colendo adquirit: vel expenſæ vtiles & neceſſariæ bona fide factæ. Extat vox apud Iuſtinianum *in l.vlt.C.de iur. emphyt.*

E N

Ἐν ἔργῳ, *in l.quod ait.D.de adul.* id eſt, in opere, in actu, putà venereo. Ex lege Solonis apud Plutarch. pro quo falsò, ex Luciano in vulgaribus exemplaribus repoſitum fuit obſcœnum hoc, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντας.

Ἐν ὅρκῳ, *l.omne verbum. C. comm. de leg.* idem eſt quod dixit Papinianus, *l. cùm pater.§.filius.de legat. 2.* cum iuriſiurandi religione. Alij aliter legunt ſed ea mihi videtur non mutanda lectio.

Ἐν πλάτει, locutio eſt familiaris Iuriſc. idem ſignificans quod loco non anguſto neque preſſo: id eſt, cùm paululùm vltra preſcriptum ſignificant eſſe concedendum, præſertim in his, quæ ſunt humanitatis: quaſi dicas, cum quodam ſpatio, laxamento, & temperamento temporis, Nam (*vt ait Heſychius*) πλατέα. τὰ ἐν πλάτει νεμόμενα μεγάλα, id eſt, πλατέα, dicuntur paſcua longe latéque patentia. Denique idem videtur ſignificare quod παραστατικῶς, de quo ſuo loco. *Vlpi. lib. 3. de condict. tric.* Si verò deſierit eſſe in rebus humanis mortis tempus, ſed ἐν πλάτει, ſecundum Celſum erit ſpectandum. *Labeo l.ſi arbiter.28. de probat.* Sed num hoc aliquo modo probari poſſit, quando id opus factum ſit: & hoc ita quod Græci dicere ſolent, ἐν πλάτει. Vtitur & hac phraſi Iulian. *l.13.de ſolut.* Sed hoc ἐν πλάτει, & cum quodam ſpacio temporis accipi debet.

ENCAVSTVM, *in l.6.C. de diuerſ. reſcript.l.4.de extraor.mun.C.Theo.* in quo verbo error eſt, *in l.1 §.1. C. de collegiat.* iam vbi vulgò incautis breuibus legitur, ſcripti Codices Encauſtis breuibus, dilucidè habent. Sed & *in l.9.C.de agric & cenſit lib.* 11. vbi, Encauteriis quidam habent, credit B.Briſſonius *libr.5. hoc tit.* legendum encauſtis: tametſi alij legant Eucteriis Encauſtum autem ſacrum ex muricis, ſeu conchylij liquore compoſitum, *d l.6.C.de diuerſ.reſcript.* docet: vnde in Epitome Chronicῶν adpellatur. Sanguis conchylij quibus ſyngraphæ ſubſcribebantur. Vel ſic: Encauſtum ſunt reſcripta Principis purpurea inſcriptione inſignita, hoc eſt, cocti muricis & triti conchylij cruore.

ENCÆNIA, ferias ſignificant, quæ nouo operi facto dicandóque conſecratæ ſunt: ſic publicæ bibliothecæ dedicabantur, ædes ſacrę, opera publica, etiam ſtatuæ. hinc ſcitè & venuſtè Quintilianus: Neminem non aliquando cœpiſſe peccare nec per encænia ducendum ſcelus primũ. Vnde feſtus dies dedicationis templi, *Ioan.5.Lucæ 4.c.& can.ſolemnitates.de conſecrat.diſtin.5.vbi Archidiaconus.*

ENCHIRIDIA Græcis, Latinis pugillares, *Alcia.lib.4.comment. de verb. ſignific.*

ENCOMIVM, carmen in victoriæ laudem, *Alexand.ab Alex.Neapol. lib. 1. Genial.die.c.22.*

ENCAVTE ſcripturę genus, vel picturæ, à quo monumenta ciuitatum encauta, & encautaria, *l.immunitates.8.C.de agr.& cenſit li.11.* vbi ita legit I. Cuiacius. *Plin.lib.35.c.11.* Lyſippus quoque Æginę picturæ ſuę inſcripſit encautem: quod profectò non feciſſet, niſi encauſtica inuẽta. Alia exemplaria habent Encauſen.

Ἐνδοματικὰ, *in l.fin. de exact. trib.libr. 10.C.* ſunt quæ dat collator exactori in hoc, vt aliquid de exigendi ſeueritate inſtantiáque remittat. *Iuſtinian.in Edicto de Alexandrinis* : καὶ τι ὑπὲρ τῶν ὑποθηκῶν ἐνδιδόναι, καὶ τὰ καλούμενα ἐνδοματικὰ κομίζεσθαι.

ENDOPROCINCTV, *Feſtus li. 5.* interpretatur in procinctu. ſignificat autem cùm ex caſtris in prælium itum eſt. Procinctos autem quaſi præcinctos atque expeditos. nam apud antiquos togis incincti pugnaſſe dicuntur.

ENDOIACERE verbo vetere vſa eſt lex XII.Tab. *apud Feſtum li.18.* quo ſignificatur amputare. verba legis hæc ſunt: SI CALVITVR, PEDEMVE STRVIT, MANVM ENDOIA-

POIACITO, Hanc legem explicat Præteus lib.4.veteris Iuriſpr.l.87.

ENDOPLORATO, *Feſto lib.3.* implorato, quod eſt, cum quæſtione inclamato.

Ἐνεχυρασμοὶ, ſunt repræſaliæ, *l. vnica.vt nul.ex vican.li.11. C.nouella conſtitut.52.*

Ἐνεργούμενοι, *in c.omni die, de conſecrat. diſt.5* à dæmonibus obſeſsi.

ENIXA, *in l.ter enixa. ff.de verb. ſignif.* quæ partu leuata eſt, *No. Marcell.*

Enixæ preces, hoc eſt, diligentiores, quæ cum maiori ſtudio fieri ſolent. *Papinianus in l.cùm pater filios.D.de legat.2.in fin. §.filius matrem.* Nam, ait, enixæ voluntatis preces ad omnem ſucceſſionis ſpeciem porrectæ videbantur.

ENTHECA, ἐνθήκη, inſtrumenta, & ferramenta agri cauſſa repoſita, quæ tanquam eius dos ſunt. *Iſidorus*, Enthecam, Græco ſermone repoſitam rei copioſam ſubſtantiam appellamus. *Papinian.l.2.§.1.* Dotes prædiorum, quæ Græco vocabulo ἐνθήκη appellantur, cùm non inſtructa legantur, legatario non præſtantur. *Vlpian l.teſtatorem.65.§.3. de leg.3.* Prædiis cum his enthecis, quæ in ea poſſeſsione ſunt relictis, mancipia quoque prædiorum, cùm illic teſtamenti tempore fuerunt, cedent: ſed & quæ poſtea acceſſerunt: ſi modò hoc teſtator manifeſtè expreſsit. Paulus etiam repoſita videtur vocare, *l.ſi mihi Mæuia.92.§.ſi. de legat 3.* His verbis domibus legati: fidei hæredum meorum committo, vt ſinant eum habere domus meas, in quibus habito nullo omnino excepto, cum omni inſtrumẽto, & repoſitis omnibus. Libanius ſcribit Atticos vocare ἐνθήκην, quicquid menſarij pecuniæ reponunt. Hinc illud Sidonij μεταφορικῶς, ſed affectatiſsimè, ne dicam ineptiſsimè, dictũ: Quicquid Helicon vrbanibus horreis enthecarum poſſederat. In lege Rhodia, Entheca alio ſenſu ſumitur, videlicet pro onere naui impoſito. *Leontius in Ioanne Eleemone*: Nauclerus emit enthecam, id eſt, onerauit nauem mercibus. Sed & in Decretis Canonicis accipitur Entheca, pro apotheca & horreo, vel pro loco, gazæque repoſitorio.

ENTHRONISTICA, pro Introniſticis, ſupponendum apud Iuſtinia. *in Conſtit. de ſanctiſſ. epiſc. §.ſi quis autem epiſcoporum.* Sunt autem Cathedralia, vt nunc vulgò dicuntur, à Græca voce ἐνθρονίζειν, quod eſt in ſedem ponere: Barbari dicunt inſtallare.

ENVCLEARE, tranſlatè pro declarare & explanare, *vt in tit.C.de veter. iur.enucleán.*

ENVNTIATIO, pro oratione & clauſula, *l. hæc enuntiatio.ff de verbor. ſignific.*

ENVNTIATVM, eſt enuntiatio eius, quod eſt, vel non eſt, *l.& licet. ff. de conſtit.pecunia.*

EO AMPLIVS, Hæc verba & adduntur & repetuntur, *vt interpretes demonſtrant, l.ſi ſeruus.§.ſi quis ita de leg.3. & l ſi ſit.eod.cum ſimil.*

Eò, id eſt, propterea, *l.id quod, ff.de con. pecun.*

EO IPSO, Verbo hoc Barbatius tradit denotari canonem latæ ſententiæ: *citàtque l.ſi §.ſi.poſtquàm.ver.eo ipſo, quod inuentarium fecit, C.de iur.delib.*

EO POTIVS, pro eo amplius, vel ea maximè ratione. Sic colligitur è *l.item ait Prætor. §. hoc autem. ff. ex quibus cauſ. maior.*

EOVSQVE, pro intantum, *§.illud quæſitum. Inſti.de rer.diuiſ.*

Ἐπαρχία, prouincia, *D. de excuſat. tut.l.6.*

Ἐπαρχικὸς ἄνθρωπος, prouincialis homo, *l 21.D de tut.& cur.dat.ab his.*

EPARCHICA, libri, qui continent generales formas, ſiue edicta præfectorum prætorio, quæ legis vim habent. *l.2.C de offi.præfect.præto. l.apertiſsimi. C. de iudi.l.fin. C.de fideiuſſ.* Ex ἐπαρχικῶν libris multa deſumpſit C. Harmenopulus. *vide Cuiacium lib.6.Obſer.c.10.*

Ἐπιβαρύνων, id eſt, imminens, *l.1.§. quæ onerandæ. D. quarum rerum act. non det.*

EPHESVS metropolis Aſiæ eſt, quæ propriè minor dicitur, ad quam Proconſuli neceſſitas impoſita erat per mare adpellere, *teſte Vlpiano in l.4.ff.de off. Proconſulis.*

Ἐπὶ πάσης ἐξουσίας, vſurpatum eſt à Paulo *in l.29.D.qui teſt.fac.* pro, quacunque ratione & modo fieri poterit. Scribit enim Paulus ſcripturam ad teſtamẽtum paratam vim teſtamenti non habere, niſi hæc ei verba defunctus ſubſcripſerit, Hoc teſtamentum quacunque

ratione poterit, ratum eſſe volo.

Ἐπιβατηγοὶ, naues vectorum ductrices, *l.*1.D.*de exercito.* quæ alias vectoriæ dicuntur, vide ſuprà Emphractæ.

Ἐπιβάται, *l.fi.D.naut.caup.ſtab.* vectores, ſiue vehant, ſiue vehantur.

Ἐπιβολὴ, *inquit Conſtant. Harmenop. eſt* ἐπίδοσις ἀπόρου κτήσεως πρὸς κληρούχους. ἢ συντελεστάς. ἢ ὁ μοχθηρὸς. καὶ ὁ μοσκλώτης, corrupte pro ὁ μοκλώτης, id eſt, cùm prædium aliquod ſterile ac detectum trans fertur ad conſortes, hoc eſt, qui eiuſdem ſubſtantiæ poſsident bona, ad eos qui ſub eodem tit. vectigal. pendunt, & eiuſdem territorij poſſeſſores, ad eos denique qui ex eis bonis quæ in cenſum ſimul relata inueniuntur, prædia poſsident: ne ſcilicet à ſterili poſſeſsione & à domino deſerta ac deſtituta, aliquid publico depereat. *De his autem vide toto tit.C. de omni agro deſ.*

Ἐπιδάνειον, nauticum creditum, quod eſt periculo creditoris, *de quo in l.* 122.§.*Callimachus* D.*de verb.oblígat.* Terreſtre autem eſt periculo debitoris, & hoc Græci ἀποδάνειον vocant.

Ἐπιδημίαι, viæ tritæ, per quas itur ad vrbem, ex δῆμος confícto nomine, quod populum ſignificat. *Vlpia. l.*4.§.4.D.*de offic.procon.* Ingreſſum etiam hoc eum obſeruare oportet, vt per eam partem prouinciæ ingrediatur, per quam ingredi moris eſt, & quas Græcia ἐπιδημίας appellat, ſiue κατάπλουν obſeruare.

Ἐπιδημητικὰ, *Cod.de metat.& epidemet.* ſunt pretia quibus prouinciales ſe à metatoribus redimunt onere hoſpitum ſuſcipiendorum. Solebant enim Prouinciales præbere ſuperuenientibus militibus vel alijs perſonis hoſpitia, quæ & Metata dicebantur. Alciatus vult eam eſſe collationem pecuniæ, quam à ciuibus extorquebant milites, ne in eorum domos diuerterentur, *vt & Iuſtin. videtur vſurpaſſe in Authen.vt nulli iudic.* Hinc

EPIDEMETICI, ſunt hoſpitiorũ metatores in vrbe Dicti ab ἐπιδημία, in vrbem aduentu: qua voce vſus eſt *Vlpia. in l.obſeruare.*D.*de offi.proconſ.*

Ἐπιείκεια, hoc eſt, conuenientia, Latinis æquitas dicitur. Quare Ariſtoteles ſæpe vocat æqualitatem. Nomen enim factum eſt ab ἐπὶ, quod eſt iuxta, & εἰκὼς, conueniens, adſimilatum, ab εἴκω, adſimilor. Porrò æquitas ſeu æqualitas retinet in humana ſocietate proportionem rerum omnium iuſtam, hoc eſt, ſtatum aptum locis, temporibus, perſonis.

Ἐπιμεληταὶ, curatores, qua voce Paul. *in l. Lucius Titius, de adminiſtrat. tutor.* vſus eſt, iuxta Haloandri editionem: generaliter ſignificat curatorem. Apud Athenienſes decem erant hoc nomine, qui emptoriis præſiderent, curarentque in vſum ciuitatis triticum deferri. *Vide Alciat.c.*29.*lib.Parerg.*1.

Ἐπίμετρον. *l.*15. *C.Th.de ſuſcept.præpoſ.* id quod ſuſceptoribus debebatur, frumenti quinquageſima, hordei quadrageſima, vini & laridi viceſima, &c. Id & Mantiſam veteres vocaſſe videntur. *Vide Cuia.Obſ.lib.*7.*c.*10.

Ἐπιστράτοι, milites euocati, *l.*1.*C. vt nem.li.c.*à coempt. fortè melius aduentitij & externi: quos & extraordinarios, & ἐπιλέκτους vocant. *Dio.* 55. ξένοι δὲ ἱππεῖς ἐπίλεκτοι. nam eodem ſenſu leges externas Dionyſius ſeruos barbaros Plutarchus in Gracchis, ἐπειστάκτους.

EPISCOPVS, ſpeculator. Hinc ad eos deducitur qui rebus quibuſdam obſeruandis & cuſtodiendis præſunt, & ad quos ſumma negotij pertinet, *vt patet ex Cicer.lib.*10.*ad Attic.Epiſt.*7. Latinè inſpectores dicere poſsis. *l.vlt.*D. *de muner. & honori.* Epiſcoporum nomen de iis vſurpatur, qui præerant pani, & cæteris venalibus rebus, quæ ciuitatum populis ad quotidianum victum vſui erant: quales ſunt apud nos, quos magiſtros opificiorum vocant.

Epiſcoporum verbo etiam patriarchę, primates, & Archiepiſcopi continentur, *c.*1.21.*diſt.*Sed & presbyteri, *c.legitima.*§.1. 93.*diſtin.Specul.tit.de inſtru.edi.*§.14.*verſi. de epiſcopo.* Epiſcopum autem qualem eſſe oporteat docet Apoſtolus Paul. 1. *ad Tim.*3. Quodnam ſit eius officium, exponitur, *c.ſi quis vult.*36 *diſtin.*

EPISTALMA, id eſt, commiſsio Principis, per mandati ſubſcriptionem facta. *Alciatus in l pactum C.de pact.* Hoc verbo vtitur Iuſtin. *l.fi.*§.*quæ omnia. C. de quadr.præſcr.*

Ἐπισταθμία, munus recipiendi hoſpitis. *Bud.l.fi.D.de mu.& hon.Ant.Aug.lib. ſing ad Modeſtinum.* Heſychius vocat ὑποδοχὴν ξένων.

EPISTOLA, pro cautione, *Scæuola l.vltim.*

l.vltim.D.de pecun.conſt. L. Titius Seio. tum debitor deceſſit: hi perſuaſerunt P. Mæuio,quòd hæreditas ad eum pertineret:& fecerunt, vt epiſtolam in eos exponat debitorem ſe eſſe, quaſi hæredem patrui ſui confitentem. qui & addidit epiſtolæ ſuæ, quod in rationes ſuas, &c. *Sic l.34. ff.de pign.act.l.emptor.* 47. *D.de pact.l.vltim.D.de inſtit.l.24.l. 16. l.28.D. depoſ.*

Epiſtolæ, principum reſcripta,quibus ſcilicet illi vel ad poſtulata præſentium, vel ad magiſtratuum abſentium conſultationes reſpōdebant, *l.1.ff.de conſt.prin. Exempl. in l.ſed addes.* 19. §. 8. *ff.locat. l. Diui fratres. D.de iure patron.l.3.D.de teſtibus.*

Epiſtola DIVI ADRIANI,erat de periculo diuidendo inter mandatores & fideiuſſores, *de qua ſit mentio l.ſi.C. de conſtit.pecun.*per quam etiam extenditur ad plures conſtituentes.

Epiſtola, teſtimoniale dimiſsionis veteranorum, *l.1. de deſert. C.l.1.C. de veteranis.*

EPISTOLARES principes,*l.32.& l.35.C.de appell.l.7.* illi in ſacro auditorio acta excipiebant,*l.36.C.eod.ti.* Habebant enim Impp. ſcrinium ſacrarum epiſtolarum,*l.3.C.de temp.adpella.*

EPISTOMIA, non ſunt foramina per quæ aqua effluit, vt Alexandrinus neſcio quis putauit: nam ab ἐπιστομίζειν confictum vocabulum apparet, quod ſignificat os claudere: ſiue obturare:vnde ἐπιστόμια clauſtra ſunt ſiue obturamenta canalium.*Paul.li.Sentent.3.ca.9.* Inſtrumento balneario legato, balneator ipſe & ſcamna, podia, fiſtulæ, miliaria, epiſtomia, rotæ aquariæ, continentur. quanquam hic Cuiac. epitonia legi vult ex auctoritate librorum ſcriptorum Dn. Ranconneti,& P.Victorio. Vide Epitonia.

EPITHESIS.*Vlpian.l.Lex Cornelia. in ſi.de iniu.*Eadem pœna ex S.C.tenetur is,qui epitheſin, aliúdve quid, ſiue ſcripturam in notam aliquorum produxerit. Eſt autem Epitheſis inſcriptio quædam appoſita,in contumeliam fraudémue alicuius facta.

EPITHECA Græcis,eſt,quod dos Romanis. Vnde prædiorum epithecæ pud Iuriſprudētes,quas Papinianus impoſitiones interpretatur, quamuis pro epithecis,vitioſè legitur eotici, *vt & apud Vlpianum.Lege c.13. lib.21. lection.antiq.Rhodig.*

P

EPITIMIA,pro mulcta,pœna & reprehēſione mordaci, & iurgatoria apud Modeſtinum,*in l ſcire.de tut.& cura.*Sed & ſi quis à parentibus prohibitus fuerit tutor eſſe: neque creari hunc oportet. Et ſi creatus ſit,nec recuſauerit,prohiberi eum eſſe tutorem, manente epitimia. *Alcia.lib.2.Parer.c.29.* Accipitur ἐπιτιμία inter cætera, pro μὴ ἀτιμία· μὴ non, ἀτιμία,ignominia,infamia,dedecus.Voluit igitur Modeſt. filium quidem ſubmoueri,ſed tamen non ideo notari infamia aliqua, vel dedecore, quo ſuſpecti, remotíque tutores afficiuntur. Non enim talis fuit mens parentum, vt filio ſuo vellent vllam notam inurere. Remouebitur igitur,manente epitimia, id eſt, illabefacta nominis honoriſq. fama. Idē

EPITIMIVM, eſt enim ἐπιτίμιον. Heſychio, πρόστιμον καὶ τιμωρία: vel glo. pœna & mulcta,*quod & notat Cælius Rhodigin.lib.*30.*c.*18. Atque ita videtur ſumi hæc dictio.*c.omnis.*21.*q.*4. Igitur ſi inuenti fuerint deridentes eos, qui vilibus & religioſis veſtibus amicti ſunt per epitimium corrigantur. Gl.hanc pœnam exponit ſuſpenſionem per hebdomadam: alij aliquod aliud ſupplicium.

EPITOGIVM,veſtis ſuperior clerici,*glo.Clem.2.de vita & hon.cler.*Sipontinus,genus pallij quod ſuper togam ſerebatur.

EPITONIA,*l.17.§.caſtella.D.de action.empti* antea epiſtomia perperam legebatur. Dicuntur inſtrumenta,quibus funes intenduntur,ἀπὸ τοῦ ἐπιτείνεσθαι,id eſt,intendi: qualia pleriſque in Germaniæ locis viſuntur, rota inſtructa & pluteis adplumbata. eo ordine vt terni & quaterni ſimul aquam eodem ex puteo haurire poſsint,funiculo per rotam demiſſo.

Ἐπίτροποι Curatores,*apud Dionem.* Sed & tutores paſſim *in lib.excuſatio.Modeſtini* ſignificat.

Ἐποχαί, quarum fit mentio *in Nouella Leonis* 56.ſunt retia in mare extenſa cōfixa palis.*Phauorinus*, δίκτυα ἀγρεύοντα τοὺς ἰχθύας, quæ erant in prothyris maxime anguſto mari. *Vnde Leo Nou.* 104. ἐποχὰς τῶν πήξιν dixit. *Plura de his Cuia. lib.obſ.14.c.1.*

Ἐπώνυμον, cognomen, *apud Iuſtini No uel.78.* quo verbo vtitur & Plutarch. *Vi- de Ant. Auguſt. lib. 3. c. 8.*

EPVLVM, conuiuium eſt numeroſis ciuibus exhibitum, vel in honorem deorum, vel oſtentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. *Iuriſconſ. de lega. lib. 30. l. 22.* Vel epulum, inquit, relictum fuerit. *Sic l. 17. §. 5. D. de act. empt.*

EQVI appellatione non continetur pullus, *l. ſed addes. §. ſi quis mulierem. D. locati.*

EQVVLI, id eſt, parui equi, *in §. in pecudum fructu. Inſtitu. de rer. diuiſ.* Sic equula apud Varro. Nemo eſt tam negligens, quin ſumma diligentia eligat aſinum, qui faciat equulam.

EQVITIVM, equorum armentum, *l. 1. §. fi. D. de rei vind. l. 12. §. equitij. ff. de vſu. & habit.* EQVITIARII, equorum moderatores. Differt autem equitij legatum, à legato equorum, *l. equis. D. de v- ſur. §. ſi grex. Inſtit. de legat. l. plenum. §. equi tij. ? de vſu & habit.*

EQVES, Tria genera loquēdi Scriptores vſurpant, eques, equeſtris ordinis equeſtri loco natus, quæ vtrum idem ſignificent, an verò differant, & quatenus differant, conſiderandum. Eques & equeſtris ordinis idem ſunt. nā & eques quicunque eſt, & dicitur, idem equeſtris ordinis & eſt, & dicitur: & contrà. quod ſi eques patre natus eſt, qui nunquam ſenator fuerit, is equeſtri loco natus dicitur: ſin patre natus eſt ſenatore, eques quidem, ſed nō equeſtri loco natus. qui porrò, cùm eques fuiſſet, in ſenatum eſt allectus, eques non amplius dicitur, ſed aſſumpto nobilioris ordinis nomine, ſenator: ornamenta tamen retinet equeſtria, annulum aureum, & equum publicum. Itaq. M. Cicero cum equite Romano natus eſſet, nunquam, poſteaquam in Senatum peruenit, eques appellatur, ſed ſenator. atque ipſe ſuis in ſcriptis, cum de ordine ſenatorio loquitur noſtrū appellat, cum de equeſtri, non itein. is igitur non eques, neque equeſtris ordinis, ſed ſenator & ſenatorij ordinis iure dicebatur. Ac mihi venit in mentem, quod in quadam epiſtola ſcripſit M. Cælius ad Ciceronem. Noſtri, inquit, equites niſi acutius vidiſſent, noſtri ob eam cauſſam dixit, quia vterque patre equite Romano natus erat. Poteſt igitur eſſe eques equeſtri loco natus, & eques non equeſtri loco natus, itemque poteſt eſſe ſenator equeſtri loco natus, & ſenator non equeſtri loco natus. cuius verò pater eques fuit is, ſi ſenator factus eſt, deſinit appellari eques, & equeſtris ordinis: eadem tamen retinet inſignia, niſi ſi ea ignominiæ cauſſa notatus à Cenſ. amiſit. *Ex obſeruationibus P. Manutij.*

EQVES AVRATVS nuncupatur, quòd Romæ olim aureis annulis à plebe diſtinguerentur equites, ſicut & nunc aureis calcaribus phalariſque vtūtur. Erant enim in Romana Republica tres ordines: Senatorius, Equeſtris, & Plebeius.

EQVESTRIS dignitas. *Vide l. 1. C. de equeſt. dign. libr. 12.* Ea inter patres & plebem fuit. Seuerus Imperator conſueuit equeſtrem ordinem adpellare, Senatorum ſeminarium. Iudicandi ius aliquādo habuit, vnde equites iudices adpellati. Deinde auctoritas nominis vario ſeditionum euentu ſubſtitit circa publicanos. Lege Roſcia ius ſedendi in quartodecimo gradu theatri habebant. Et quia gerendorum annulorum auctoritatem tenuerunt, illuſtres ab Hiſtoricis appellati, olim ſexcenti numero fuere. *Lege Catanæum in princip. Comment. 5.*

Equeſtris facultas, cenſus equitum Romanorum, qui quadringentis millibus nummūm (nam idem id eſt) cōſtabat. *Lege Catanæum Commentar. 1. Bud. in l. vlt ff. de ſenat.*

ERCISCEOR, verbum compoſitū à coercendo & ciendo. *Feſtus*: Erctum citūmque fit inter conſortes, vt in libris legum Romanarum legitur: dicitur autē ab ercendo, vnde erciſcundæ & erciſcitum. Citum autem eſt vocatum à ciendo. Hinc

ERCISCVNDÆ familiæ iudiciū dicitur, quod fit in rei vel pecuniæ hæreditariæ diuiſione, non hęreditatis, nec nominum, inter cohęredes, ſimileſve perſonas. Erciſcundę igitur eſt diuidundæ, vt Erciſcundi Stoici: *Seruio in 3. Æneidos.* medię ſententię auctores & quaſi diuiſores. tantundem poteſt ciendæ & ciſcundæ verbum: vt non aberret quis forte ſi in erciſcundę diuidat er & ciſcūdę, vt Feſtus & Donatus erctum & citum: erctum pro hæreditate, citum pro diuiſione. nam & gloſsis antiquis, Ciendæ

dæ διαιρουμένης. *Cicer. libr. 1. de Orator. ex caſtigatione Victorij*: Iccirco qui, quibus, verbis erctum cieri oporteat, neſciat, idem erciſcundæ familiæ cauſſam agere non poſſit. Et Eres vel Ereditas ſcribitur interdum, *in Pand. Flor.* vt erus *in titul. ad l. Aquil. & illo Turpilij loco*, Ignoſcere iſthic ſolent, ne eis minores noxias, erum, ſi fortè quas galiolas vini tango.

ERGASTERIVM, taberna mercimoniis deputata, *C. de epiſcop. & cler. l. omnis.* Ex ergaſteriis, *inquit Imp.* & tabernis conquirere potuit. *Item libr. 12. de epidem. & metat. l. 2.* in quælibet ergaſteria, quæ mercimoniis deputantur. *Papi. de via publ. l. Ædiles.* Vt ante ergaſteria nihil proiectum ſit. Erant & ἐργαστήρια, officinæ fabrorum, atque opificum.

ERGASTVLA dicuntur carceres, vel preſſiones. Sunt & loca in quibus deteriora mancipia in vinculis opus facere cogebantur. Hinc

ERGASTVLARII, ergaſtulorũ cuſtodes, & ergaſtulo præfecti.

ERGOLABVS, ἐργολάβος, Operarius, manceps, operarum redemptor. ἐργολαβέω, opus faciendum conduco, operam loco, rem perficiendam ſuſcipio, redempturas facio, & inde lucrum facio: ἐργολαβία, merces ex labore, manualis operatio, redemptio operis, & conductio vel locatio. *In Cod. rub. de monopol. & conuentu ergolaborum*: Ædificiorum quoque artifices, vel ergolabi, aliorúmque diuerſorum operum profeſſores, &c. Ergolabi etiam ab oratoribus dicuntur ſycophantæ & quadruplatores, quæſtu delationes habentes, qui compendia ſua comparant ex alienis diſpendiis atque calamitatibus: interpretes etiam & ſequeſtres, qui iudiciis corrumpendis, aut eiuſcemodi maleficiis ſuſcipiendis operam ſuam locant, *à Cicer.* ſequeſtres appellantur.

ERGO correptum, ſignificat idem, quod Græcis οὖν: productum idem quod χάριν, gratia: cùm ſcilicet gratia intelligitur pro cauſſa, vt virtutis ergo. Hinc Virgilius lib. 6. Æneid.

Illius ergò
Venimus, & magnos Erebi tranauimus amnes.

Ergo ſecundo in ſignificatu vſa eſt lex XII. Tab. verba legis hæc ſunt. QVI CORONAM PARIT, PECVNIAVE EIVS VIRTVTIS ERGO IPSI MORTVO, PARENTIBVSQ. EIVS DVM INTVS POSITVS ESSET FORISVE FERRETVR SINE FRAVDE IMPOSITA ESTO. Hanc ex XII. Tab. eſſe legibus ait Plinius lib. 21. c. 3. eandem explicuit Prat. lib. 4. Veteris Iuriſpru. l. 4. l. 45.

EREMODICIVM, deſertio eſt litis conteſtatæ, ex qua ſequitur mors litis & abſentis condemnatio, videlicet ſi inſtante termino ciuilibus actionibus præſtituti temporis ea contigerit: quod ſolemus dicere, *defaut & congé*. Nec audiendus qui Eremodicium ſcribit incidere in actores, non reos, vt nec ille qui in reos non actores. Conſtat enim vel actore vel reo abſente contrahi eremodicium. *l. properandum. §. ſin autem. §. cùm autem eremodicium. C. de iud. & in ſpecie, l. cùm quærebatur. D. iudic. ſol.* Qui interpoſuit cautionem iudicatum ſolui, incidit in eremodicium. is autem eſt reus: quoniam actor non cauet iudicatum ſolui. Malè etiam Haloander *in Nouell. 68.* Eremodicium deſertionem vadimonij interpretatur. Vadimonium enim eſt ſatiſdatio iudicio ſiſtẽdi cauſſa. Tum ex eremodicio lis amittitur: ex deſerto vadimonio non item. Prætereà deſerit vadimonium reus, non actor: contrahit eremodicium non reus tantùm, ſed etiam actor. Denique eremodicij reſtitutio præſtatur omnibus ætatis hominibus, ſi ſe doceant ex iuſta cauſſa abfuiſſe, *l. ait Prætor. §. vltim. D. de minor.* deſerti vadimonij reſtitutio non præſtatur, ſed exceptio tantùm reo certis ex cauſſis datur, ſi deſertionis pœna petatur ſtipulatione comprehenſa, *vt exponitur tit. D. ſi quis caut. in iud. ſiſt.* At eremodicij exemplum habes apud Paulum *in l. vlti. ff. ad S.C. Trebell.* vbi Polycrates, cùm eius aduerſarius Phœbus μονομερῶς egiſſet, victus eſt. Nam, vt ſcribit Heſychius, Ἐρήμη, μονομερὴς δίκη, ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος ἐπὶ τὴν κρίσιν δικασθῇ, quãquam hoc poſtremum ad Iuriſconſ. Eremodicium non pertinet, quod & à reò & ab actore, vt dictum eſt, contrahitur.

ERIPERE eſt de manibus per raptum auferre, *l. 4. D. ne quis eum, qui in ius vocand.*

Eripi in libertatem. vide, in Libertatem eripi.

Ἐγγυητικὸν, *apud Vlpia.l.vlt.de proxenet.* interpretitium & pararium æs, prǣmium ſcilicet quod nuptiarum, & amicitiæ, vel adſeſſuræ, vel cuius alterius huiuſmodi proxeneтis, datur.

Ἐρίξυλον *l.70.§.2.D.de leg.* 3. Lanugo eſt, quæ ex pomo fruticis cuiuſdam apud Arabas, & eos qui ſub cynoſura ſunt, depectitur, qui inſtar barbatæ nucis, aut modici cotonei mali eſt: vnde & nonnulli Cotoneum vocant: veteres verò Goſſipium. Ἐρίξυλον autem dictum eſt, quaſi lanam ligno decerptam dicas. *Alex. lib.6. Parerg.*

ERO, eronis. Hoc vocabulo vtitur Alfenus *l.31.D.locat.* Quod ſi ſeparatim tabulis aut eronibus, aut in alia cuppa clauſum vniuſcuiuſque triticum fuiſſet. Eronibus autem Græci ad legem exponuntcophinis, *vt probat Cuiac. obſ. lib.7. c.39. Item Plinius lib.36.cap.14. & Vitruuius lib.5.ca.12.* Erones autē accipit Turnebus texta quædā ſtoriarum & tegetū more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebantur: ſed & vaſa ſic viminea vocabantur, tegetibus ſimilia & cophinis: φορμοὶ à Græcis dicuntur. Ad hanc interpretationem obſignat teſtimonio Donati *in Phorm. Terentij*: Phormio, non à formula, ſed phormione dicitur ſparteo. quem nos eronem dicimus triuialiter & pro cōſuetudine. Vetus Criticus (vt idem refert) eronem interpretatur κόφιν. Budæus tamen Perones in locis ſupradictis legi debere contendit, pro eo, quod corruptè heronibus legebatur. Vide Pero.

EROGARE per partes, *in l.quædā. D.de edendo.* Apud Apuleium pro valdè rogare. Piis, inquit, precibus erogatus. Sed erogare, eſt ex lege veteri aliquid eximere per nouam legem, Feſto. Hinc

EROGATIONES, diſtributiones, largitiones, *l.ſi.D.de hæred.pet. l.54. D.ad S.C.Trebel.* Traianus Plinio: Modò ne quid ideò intribuant, aut minus illis in poſterum fiat ad erogationes neceſſarias. *Sic Papinianus in l.Seio.D.de annis legat.* Ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt.

ERRARE, eſt aliud pro alio putare, *Azo in Summa.C.de iuris & fact.igno.* vnde Errantis nullus eſt conſenſus. Errare etiam eum exiſtimat P.Faber *in l.id quod noſtrum.11.D.de diuerſ. regul.iuris,* qui metuit, Quoniam, ait, in metu ineſt ignorātia, *l.item ſi cum exceptione.§.in hac actione.D.quod met. cauſſ.* quod recipi poteſt propter ceſſantem voluntatem, quoniam metuentis nulla eſt voluntas. Sed mouet quod ſcribit Paul. *l.ſi mulier.21.§.ſi metu. D.quod met.cau.* nempe coactum velle. Voluntas coacta, voluntas ſit, nécne, docent Doctores *in d.§ ſi metu.*

ERRANS, dubitans, ignorans, titubans, quibus modis diſtent, *tradit Bart. in l. qui teſtamento.ff. de teſt.*

Errans circa cauſam facti, in ipſo quoque facto erraſſe videtur. *l.ſi poſthumus, in ſi.D de lib.& poſthu.*

ERRANDI facilitas cognata eſt hominibus propter corruptǣ naturæ fragilitatem.

ERROR eſt exiſtimatio, qua adprobatur verum eſſe, quod falſum eſt, vel falſum eſſe, quod verum eſt, vel certum eſſe, quod incertum eſt: aut contrà.

Error & ignorantia promiſcuè accipiūtur in iure, & idem vitium in ſpeciem ſignificant. *l.iuris ignorantia non prodeſt & l.ſeq.D.de iur.& fact.igno.l.error facti. C. eod. tit.* Error tamen in hoc maximè diſcerni poteſt ab ignorantia, quia nunquam admittit veritatem, ſecutus duntaxat id, quod falſum eſt: Ignorantia autē & veri & falſi eſſe poteſt. Tum & Error eſſe non poteſt abſq; ignorantia: ſed ignorantia ſæpe eſt abſque errore. Non enim qui neſcit, continuò errat: ſed qui ſe exiſtimat ſcire, quod neſcit. Error procedit ad actionem dicti vel facti falſam: Ignorantia poteſt etiam intra animū latere, nec progredi ad actionem externā. Et ex his collige, quomodo intelligendus ſit titulus. *ff.de iur. & fact. ignorant.* hoc eſt, politicῶς, vt ignorantia ſemper habeat comitem errorem.

Error ergo, cùm ſit vel facti, vel iuris, Error iuris bifariā cōſiderari poteſt. Aut enim erratur in iure conſtituto, cùm id quod certi & cōſtitutionis Iuris eſt, ignoratur, *l.1.l.9.§.3.ff.de iur. & fact.ignorant.* Aut erratur in iure, quod quis in ſuo habet negotio, *l.1.ff.quæ ſenten.ſine adpe. reſcin.* Error facti, cum aut quod factum eſt, factum neſcitur: aut quod non factū eſt, factum putatur: veluti ſi quis eum, cuius bonorum poſſeſſio ipſi deferebatur, deceſſiſſe ignoret, aut alterum bono-

rum

tum poſſeſſ. accepiſſe putat, *l.1.ff de iur. & facti igno.* Et aliàs quidem eſt proprij, aliàs verò alieni. Vtriuſque permittitur excuſatio,ſed diſpar: quia facilius in alieno facto errãs auditur,quàm in proprio, *l.plurimum intereſt.ff.de iur. & fact. igno.*

Error facti ſiue ꝓprij,ſiue alieni, quãdoque cenſetur iuſtus, nõnunquam culpabilis. Error iuſtus eſt,cui nulla poteſt obiici culpa, quòd errans non habuerit rem notam,ſed quia ignorauit poſt modum emergẽtia, *l.de ætate.§.interdum. & §.qui iuſto.ff de interrog.in iur.fact.* Error culpabilis eſt, qui reprehẽdi poteſt propter culpam, ſeu negligẽtiam inquirendæ veritatis, *d.§.qui iuſto.l.nec ſupina & l.pen.ff.de iur & fact.igno.*

Error calculi dicitur, cùm in ratione ſubducenda per imprudentiam erratum eſt, ſic vt tranſactio falſa ſuper eo errore facta ſit, *l.vnic. vbi vide Bart. & repet.C. de error.calcul.*

Error pro vagatione ſumitur *in l.1. in fin.ff.de ſeruo corrupto*: quem locum Accurſius non intellexit. Tu locum expende.

ERRONES,vagabundi ſerui & fugitiui:ſic enim interpretatur Vlpian.*tit. de ſeru.fugitiuo.* quãquam Arrianus,*de re milita. l. qui cum.* velit erronis crimen in ſeruo leuius eſſe,quàm fugitiui Inde Labeo puſillum fugitiuum erronem adpellat,vt ex diuerſo,magnum erronem. In ſumma, Erro eſt,qui non fugit, ſed frequenter ſine cauſſa vagatur,& temporibus in res nugatorias conſumptis, ſerius ad dominum redit, *§. erronem. l. quis ſit fugitiuus.ff.de ædil.edict.* Hinc Columella erronem apud ducem cenſet,detractis aliis,velut quadam compede, domi retinendum.

ERVDERARE,eſt repurgare,ruduſque, hoc eſt, comminuta fragmenta dirutorum ædificiorum,auferre.

ERVERE,pro detegere poſuit Iuriſconſ.*l.inde Neratius.§.ſed ſi ſeruus.ff. ad leg.Aquil.*

ESCARIVM argentum, quod ad epulandum in miniſterio habetur,id eſt, ad eſum & potum, *l.cum aurum.ff.de auro,arg.mund.*

ESCALE argentum,pro eſcario apud Modeſtinum, *l.8.ff.de ſup.legat.* ponitur.

ESSEDVM, vehiculi genus, Budæo in prior.Gallis *coche.*

ESSEDARIVS, qui eſſedum regit.

EST, non ſolùm præſens, ſed & præteritum tempus ſignificat, *l. 123. ff.de verbor. ſignificat.* aliquando tamen præſentis temporis demonſtrationem indicat, *l.24.ff. de aur.& argen.* Eſt, id eſt, eſſe præſumitur, *l. ſi debitori. ff. de iudic.*

EST RATIONIS. Hic modus dicendi apud Iuriſc. frequens reperitur. *Martianus de hæred.Inſt.* Quæ rea fuerat eiuſdem criminis poſtulata, rationis eſt. Pariter de bonis eorum, qui ante ſententiam mortem ſibi conſciuerint. *Vlp.* Quando dies legatorum, quæſtionis eſt, *& idem de fideicom. liber. Papian. de Collat.dot. Paulus de aqu.plu.arc.dixit.* Conſuetudinis eſt. *& de verb. obligat.* Dubitationis eſt. *Modeſt.de donat.*Summæ æquitatis eſt.

ESSE cum genitiuo poſitum, ſignificat pertinere,vel alicuius officium,vel partes eſſe, *l.non ſolùm.§.hæc verba.ff. de alien.mut.iud.cauſ.facta.*Eſſe,pro venire, vel vendi apud Iuriſconſ. Eſſe ad veritatem refertur, *l.hæc verba.de verb.ſign.ff.* Eſſe,pro eſſe fingi intelligendum. *Bald. l.quæ fortuitis C.de pig.actio.* Eſſe pro manere.*l.1.ff.de concubinis.*

Eſſe in poſſeſſione,& poſſidere,diuerſa ſunt *l.ſi quis autem.§.1.de acq.poſſ.l.prætor ait.§.eum.de damn.infect.*

Eſſe talem,& haberi pro tali, diuerſa ſunt,*l.mercis.& ibi gl.de verb.ſign.Bart.in l.maritus. 2.§. legis Iuliæ ff de adul.* quod nota ad multos effectus.

Eſſe in controuerſiam eleganter dixit Petronius, Ciceroniſque modo, pro controuerſum eſſe, vel litigioſum. Neque enim, inquit, res quæ viderentur in controuerſiam eſſe, ſed longè aliud quæri.

ESSENTIALIA rei dicuntur quæ ab ea ſeparari non poſſunt, *Marius Salomonius in l. Gallus. ff. de liber. & poſthu.*

ET,pro,id eſt,*in §.ſed iſtæ.*ibi,cùm dicitur, & ſi quæ ſint ſimiles, *Inſtitut. de act.* Huius particulæ vis propria eſt, vt coniungat, *l. ea tamen action. de legat.3.* tametſi hoc non ſit perpetuum. Eſt enim vbi ET, pro VEL, disiungit, vt l.

ſæpe. *ff. de verb. ſignif.* & aliis modis accepta, cùm diſpoſitionem, tum ſententiam variat, vt latiſſimè proſequitur Alber *attigit Bartolus l.* 1. *de pact. l. non ſolùm. ff. ſolut. matr.* Aliquando ordinis nota eſt, *l. Gallus.* §. 1. *vbi Docto. ff. de liber. & poſthum.* Aliquando pro etiam, *vt l.* 1. *C. de not. C. comp.* Quandoque ponitur pro quia. *l. ſi C. de cur. furr.* Interdum ſubauditur. *l. ſi abrogator.* §. 1. *ff. de adoptio.*

ET CÆTERA. Sunt qui plurimùm referre putent, extenſim hæc clauſula ſcripta ſit, an præſcriptis notis, &c. Quod Alcia. ridiculum arbitratur: qui & refert dictionem. Cætera, deductum à Græco καὶ ἕτερα, id eſt, & alia. Et ideo cùm abbreuiationis cauſſa apponitur, eius virtute cenſeri alia repetita, quæ ex natura & conſuetudine actus requirebantur. *vide Barto. in l. Gallus. ff. de lib. & poſth. & Alciat. ibid.*

ETIAMNVM, pro adhuc, *Vlp. tit. arbor. furt. cæſar. l. vicem.* §. *Labeo.* Etiamnum reponi poteſt. Aliqua exemplaria etiam nunc habent, ſicut & Pandect. Flor. quod intelligitur pro vſque nunc, vſque ad iſtud tempus. Etiamnum ponitur etiam pro vſque tunc, vel vſque ad id tempus.

ETYMOLOGIA verborum explicatio, id eſt, qua de cauſſa quæque verba ita ſunt nominata, *vt ait Cic.* 1. *Acad.* Si propriè vocem Latinitate volueris donare, Veriloquium adpellabis, *vt ait Cic. in Topic.* qui & nuncupat ominis vim, eam Ariſtoteles hoc idem ſymbolū & notationem, vocare dicit. At Etymologia, & alluſio vocabuli longè differūt. Etymologia, non verbi ſolùm, ſed etiam rei, de qua quæritur veram interpretationem ſequitur: quamobrem ſpecies finitionis cenſenda eſt meritò. Alluſio ſolam verbi vocem, non etiam rei veritatem reſpicit.

EVACVATORIA in formulis Marculphi, ab euacuanda obligatione, ea forma qua Græci ἀκυρωτικὴν: pro quo apocha, *l. plures C. de fid. inſtru. & rubr. libr.* 10. *C. de apoch. & ſecuritas. l. C. eod. in Nouell.* 103. Recauta. *Auguſt. lib. de Cura pro mort.* Vbi eſſet recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicauit. Vide Recautum.

EVANESCIT actio, id eſt, intercidit, *in* §. 1 *l. cùm fundus. ſi cert. pet.* item Euaneſcere actionem auctoritate Iuris, remitti actionem voluntate domini, *l. qui iniuriæ.* §. *ſi ſeruus. ff. de furt.*

Εὐχαριστία, propriè gratiarū eſt actio. At panis & calicis ſacramentum interpretatur Gregorius, 1. *q.* 1. *c. multi.* quod Tertulliani teſtimonio comprobatur, *in lib. de Corona militis*: Euchariſtia, inquit, ſacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec aliorum manu, quàm præſidentium ſumimus. quod & Iuſtinus Martyr, *Apolog.* 2. *pro Chriſtian. ad Anton. Pium.* probat. idem in dialogo cum Tryphone, aduerſ. Iudæos, εὐχαριστίαν, ſacrificium appellauit. *& vide cap. omnibus. de pœniten. & remiſſio.*

EVCHETÆ, *l.* 5. *C. de hæred.* Hæretici fuere quidam, quorum dogma nefarium in Syria propagatum fuit. Horum fuit hęreſis, poſſe humanam virtutem ac ſcientiam, non ad Dei modò ſimilitudinem peruenire, ſed perfectionem quoque, ac æqualitatem: adeò, vti ſit mox ἀναμάρτητος, id eſt, vt ſic dicam, impeccabilis, quoniam ne cogitatione quidem, aut inſcitia, vbi perfectionis faſtigium contigerit, queat delinquere. Atque ſic dictos volunt, ἀπὸ τῆς εὐχῆς, id eſt, ab orationis aſſiduitate, quòd incredibiliter, *inquit Auguſtinus*, perpetuò facerent, *Vide Nicephorum lib* 11. *cap.* 14. *hiſtoriæ Eccleſiaſt.*

EVCTERIA, loca in quibus orationes, actáque prouinciarum continentur, *Alcia. l. immunitatis. C. de agri. & cenſ. lib.* 11.

EVECTIONES, quo vocabulo Impp. vtuntur, *C. de curſu publ. lib.* 12. *l. euectiones.* 3. *l.* 46. 9. *penult. & vltima.* diploma, & literæ dicuntur, *vt apertè indicat. d. l.* 3. literæ, inquam, ſiue codicilli, quibus curſu publico vtendi facultas datur, & ſine quibus non licebat curſu publico vti. Dicuntur & ſynthemata, & combinæ & tractoriæ. *& vide l.* 1. *C. de numer. Auguſt. Epiſt.* 55. Zenobius, ait, magiſter memoriæ factus eſt, miſit nobis euectionem cum annonis. *Symmachus lib. Epiſt.* 2. *Epiſto.* 261.

EVENIET, pro continget, *l.* 1. §. 1. *ff. de ſeruo corrupt.* §. *eſt & aliud. Inſtitu-*

ſtitution de donationib.

Euenit,impersonale,pro ita cecidit.

EVENTVM Cicero in Rhetoricis, cuiuſcunque negotij finem definit,à quo ſæpenumerò res iudicantur, & ſic accipiendum putat. *Albe.in c.ſi forte.de elect. lib.6* Euentus ſpectandus, *l aut facta. §.euentus.ff.de pœnis l rem non nouam. C.de iudic* Euentus declarat. *l.ordinata.C.de liber. cauſſ* ſi Euentum res habuerit, *l ait Prætor.ff. quæ in fraud cred.* id eſt, ſi fraude actum fuerit:nam(vt ait Lucretius)

Euentum dici poterit, quodcunque erit actum.

Euentus in iure noſtro multa complectitur,metum,ſiue vim,errorem,dolum, culpam,& caſum fortuitum. *Vide Apellum,7.de circumſtantiis.*

Euentus mortalitatis, pro caſu mortis, *apud Vlpian. de offic. præſid.l illicitas.§. pen.* Catanæus enim in Commentario in Plinianas Epiſtolas, admonet Iuriſconſ. frequenter vſurpare mortalitatem pro morte.

EVERRERE,verrendo nitidum facere: hinc Euertere ciſium, *l.13.ff locati.* Nauem,*Cicero.in Paradox.* Onus,*l 1.§.1 ff. ſi quad.paup.fec.dic.*

EVERRIATOR dicitur, qui acceptâ hæreditate iure iuſta facere defuncto debet: quæ ſi non fecerit, ſeu quid in ea re turbauerit, ſuo capite luat. Nam euerræ ſunt purgationes quædam domus, ex qua mortuus ad ſepulturam ferendus eſt,quæ fit per euerriatorem,certo genere ſcoparum adhibito,ab extra vertendo dictæ. *Feſto lib.5.*

EVERRICVLVM,Græcis σαγήνη, genus retis piſcatorij,à verrenda aqua ſic dictum. *Vlpian. l. 13. §. ſi quis me ff de iniuriis*, Si quis me prohibeat in mari piſcari, vel euerriculum, quod Græci σαγήνην dicunt, ducere. Ad alia transfertur. Hinc

Euerriculum malorum, actionem de dolo, μεταφορικῶς appellat M.Cic.*lib.3.de Natu deor.*

EVERTERE patrimonium,eſt exhaurire,conſumere, & exinanire,*l.1.ff ſi famil.fur.feciſ.dic.* Ne cùm plures furtum admiſerint, euertant domini patrimonium,ſi omnes dederent, aut pro ſingulis æſtimationem litis offerre cogatur *Sic apud Cice.pro Sext.Roſc.*Hunc funditùs bonis euertit,id eſt, ſpoliat. Hinc

EVERSORES prodigos rectè appellat Gaius,*lib.1.Inſt.*quòd bona euertat, diſſipent,& dilapident.

EVIDENS, propriè quòd apertum eſt, & ſemper apparet, *l. ea quæ.ff. de contrah. empt.* Vnde vulgatum illud, Quod in euidenti eſt, nulla poteſt tergiuerſatione celari: nec indiget,quod manifeſtum eſt, probatione, *l. eum.C.de appellat* Plus enim quàm ridiculum eſt, dubitare de eo, quod euidenter apparet, *l. Domitius Labeo ff qui teſtam facere poſſ.* Siquidem plus eſſe euidens, quàm manifeſtum,traditum eſt Impp. *in l quoniam ſororem.C de iure delib.* Manifeſtum atque euidens eſt, inquiunt, antè quàm pro hærede gereret, vel bonorum poſſeſſionem admitteret. De euidenti, *vide ff. ad exhib. l.3. & de ædil. edict. l quæritur. §.vlt*

Euidens vtilitas *apud Vlpian.l.2.de conſtit. Princip.* ſic intelligenda eſt, vt retineatur ius naturæ, quòd lex,aut conſuetudo, niſi corrigeretur, pauiatim eſſet corruptura.

Euidentem voluntatem teſtatoris vocat. *Vlp.in l.licet. Imperator. de leg* 1. quæ ex argumentis & interpretationibus verborum colligitur.

EVIDENTIA facti, inter ſpecies probandi verſatur, vt cùm quid ſenſu corporeo coràm percipitur, vel cùm quid eſt notorium, *c. fin. de reſti. ſpol.* Si quis enim aſſerat, vulnus atrox eſſe, & mox indicet locum, certè hæc probatio non poteſt reuocari in dubium. *Paul in l. vulneris. de iniur. & in l ſi irruptione.ff fi. regun.*

Euidentiam facti, & Notorium exæquant Canoniſtæ, *ca. vl.extr.de reſti ſpol. c.euidentia.de accuſat.*

EVINCERE,propriè idem eſt quod vincere: aliàs eſt, rem meam iure dominij ab aliquo, cuius non erat, alteri aut datam, aut venditam, reperire in iudicio, & ab emptore per iudicis ſententiam ad eam mihi reſtituendam condemnato, extorquere & abducere. *Vlpian. l. 1.ff de euict.* Siue tota res euincatur, ſiue pars, habet regreſſum emptor ad venditorem. *Sic tot. tit ff & C.de euict. & alibi ſæpiſſimè.* Euinci hæreditas dicitur per inofficioſi querelam,cùm ab hærede ſcripto auocatur,*l.21. §. fi.ff.de ineff.*

ſeſſ. Sic Euinci per bonorum poſſeſſionem, *l.6 in fi. ff. ſi pars hæred pet.*

EVICTA res dicitur, quæ tradita non fuit, ita, quòd fiat accipientis, *l. iuris. ff. de iur. dot.*

EVICTIO eſt rei emptæ, aliáve cauſſa acceptæ, interpoſito iudicis decreto, ablatio, *l. euicta. ff. de euict. Azo in Sum. C. eod.* Quod vt intelligamus, illud ſcire oportet, olim moris fuiſſe, vt ſi res non Quiritium, ſed gentium iure ab alienaretur, is qui eam acquirebat, duplam aut ſimplam ſtipularetur ſibi ab auctore dari, ſi ea ſibi iudicio adimeretur *quemadmodum Varro, li. de re Ruſt. 2 c. 10 ſignificat.* Cùm autem mancipio res venierat, tùm iudicij periculum præſtabat is, qui eam vendiderat, vt oſtendemus in voce Mancipium. Itaque Varronis locus intelligendus eſt, cùm ait: Si mancipio non datur: id eſt, ſi res non acquiritur per ius Quiritium, hoc eſt, per mancipationem & nexum: nam ſi mancipio res erat data, aut vſucapta, aut in iure ceſſa, nunquam euinci poterat, id eſt, iudicio à poſſeſſore auferri.

Euictionis nomine, vel ex conſuetudine regionis, vel nomine, caueri oportet, *l. ſi. fundus. 7. ff eod.* vel ſecundum id, quod inter partes conuenerat, *l. 4 & 37. ff. eo.* plerunque per ſtipulationem ſimplæ aut duplæ cauetur, hoc eſt, vt euicta re ſimplum vel duplum venditor emptori reſtituat, *l. 6. & 7. ff. eo.*

Εὐγενῆ, definiunt Theoph. *lib. 1. Inſtit. & C. Harmenop. lib. 1. tit. 6.* τὸν ἅμα τῷ τεχθῆναι ἐλεύθερον ὄντα

EVLABES, negotiorum ſuſceptorem ſignificat, *vt eſt apud Suidam, monuit Alciat. in tit. C. de præpoſit. labor. lib 12.*

EVLOGIÆ, ſunt collectiones pro eleemoſynis ſeu collationibus, *de quibus dict 18 c de eulog. & Paul. 2. Epiſt. ad Corinth. c 6 & 9.*

EVNOMIA, recta iuris, legúmque conſtitutio. Eſt autem Eunomia duplex. Vna quidem recta Iuris conſtitutio: altera verò, rectè iuri conſtitutio, obtemperatio. Neque enim ſatis eſt, bene inſtitutam poſitámque eſſe rationem reip. niſi & hoc omnibus perſuaſum ſit, inſtitutioni tali omninò parendum eſſe. *Bud. in adnot. prior.*

EVNVCHVS, vide Spado. *Interea* notandum vbique *in Imper. conſtitutionibus*, Eunuchos pro caſtratis accipi. Súntque eo nomine regi putant iniuriam naturæ factam, & ſignificari cuſtodes lecti, quòd ad obſeruandam mulierum pudicitiam adhiberentur: *& inde in l. penul. C. de præp ſacr. cub.* Eunuchum, inquit, ſacri cubili miniſteriis adhæſurum. *& in Nouell.* 113. eunuchi præficiuntur puellis aſcetriis: tum & olim, *vt teſtatur in Eunucho Terentius*, iis ſolebant reginæ vti. Hinc & Leo *Nouel. 98. de eunuchis*: καὶ τοὺς εὐνούχους αὐτοπροσώπους φύλακας εἶναι, τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις ἐγγυᾶται *Epiphanius tamen li. 2. contra hæreſes* Eunuchos dici vult παρὰ τὸ εὐνοεῖν, quòd beneuoli eſſe, & fidem ſeruare maritis didicerint *Phauorinus* παρὰ τὸ εὖ νοῦν ἔχειν, quòd bonæ mentis compotes eſſe exiſtimentur, id eſt, quòd venereis abſtineant, quæ veteres ἀνόητα dixerunt.

EVOCARE eſt in ius vocare, *l. cùm verò u. §. euocari ff de fideic. lib.* quod non ſolùm ciuili in cauſſa tantùm, ſed & capitali fieri dicitur, *M. Cic. actio 2 in Verrem,* loquendi de iis, qui populum concitant euocandis.

Euocare ſacra, eſt religionem ex loco quopiam eximere. *Vlpianus in l ſacra. de rer diuiſ.* Et ſolent, inquit, qui liberare eum locum religione volunt, ſacra inde euocare. Quæ res vt olim ſit fieri ſolita, *Macrobius lib. 3 Sat c. 8. & Liuius lib. 5 tradunt.* Hinc illud Virgilij lib. 2. Æneid. de excidio Troiæ:

Exceſſere omnes, adytis, ariſque relictis.
Dij quibus imperium hoc ſteterat.

Aliter effertur Deum euocare, *Plin. lib. 28 ca. 2.* Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat in oppugnationibus ante omnia ſolitum à Romanis ſacerdotibus euocari Deum, cuius in tutela id oppidum eſſet.

EVOCATI milites apud Cæſarem & alibi, homines erant militia perfuncti, & emeritis ſtipendiis, qui tamen rurſus militatum euocabantur. Id declarat Dio, ſic ſcribens: Ἐκ τούτων δὲ δὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν ἠουοκάτων σύστημα (οὓς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατιᾶς ἐπ' αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν) ἐνομίσθη. Id eſt, Ex his hominibus euocatorũ numerꝰ cõſtitit, quos ἀνακλήτους, id eſt, reuocatos, Græcè vocare poſſis, quòd militia perfũcti ad eã rurſus reuocarẽtur. Euocatorum autẽ honeſtus erat ordo in

re mi-

re militari, & in multis inſcriptionibus: Euocatum Cæſaris aut Auguſti fuiſſe ambitioſè inciſum videmus. *Ex Turnebo Aduerſ. lib. 1. cap 9.*

Εὑρεθρα, à Græcis appellari dicit Vlpianus, *l. falſus. § ſolent D. de furt.* præmia quæ deſiderantur ab his, qui alienum quid iacens forte fortuna inuenerunt, & domino reſtituerunt, aut reſtituere parati ſunt.

Eurematica Modeſtini conſilia & cautiones ſunt à Modeſtino excogitatæ rei, iuriſque cuique intuendi cauſſa: quod ſermonis, quo lib. de Eurematicis loquitur, indicat: modò enim, ait, Conſulendum eſt *l. 58 ſol. mat.* modò, Suaſerim, *l. 45. ad Treb* modò, Optimum factum eſt, *l. 9. D. de ſuſp. tut.*

EVVLCARE, eſt palàm vulgo quid facere.

Εὐτελεστάτην, *apud Theoph in §. item tria. Inſtr. de excuſ tuto.* alij tenuiſſimam, alij opulentam interpretantur. Tu expende rem ipſam.

Ex, particula, vt variis verbis iungitur, ita & variæ eſt ſignificationis. Propriè autem innuit cauſſam proximam, & immediatam, *l. § ex incendiis de incend. ruin. naufrag. Bart. l vnica. C ſi ſeruus exter.* ſignificat item Ex præpoſitio, cauſſam per ſe, & non per accidens, *l. eo tempore § fi. D. de proc adi. Barto. in l. Prætor. § 1. D. de bon. auto iudic. poſſi. ac pleriſque aliis locis* Albert colligit etiam aliquot alias huius particulæ ſignificationes Ex, pro propter, *l. 1. § 2. D de incend. ruin. naufrag.* pro ab, vel à, *l. 1. in fi. C ſi in cauſ. iud. pign. ca. ſit* pro &, & tunc ex ludit. *l 2 D de i tin. actúque priuat.* Aliquando ſignificat inter, *cap. dudum c. 3. 4 q. 6.* aliquando contra, *c. ex his 33 q 1.* Aliquando incluſionis nota eſt, *l quod dicitur. D. de impenſ. in reb. dotal. fact.* quandoque excluſionis, *l. quæſitum § idem Celſus D de fund inſtru cto.* Ex, quandoque ſignificatorum, *l. ex hoc iure. D. de iuſtitia & iure* Ex quoque dictio, dignitatum magiſtratuúmque nominibus adiecta, functionem finitam, prætoritámque ſignificat. Pro qua Græci ἀπὸ habent. *Ant. Auguſt. lib 3. Emend. cap 3.* Hinc.

Ἐξαίρετα τῆς πόλεως vocātur *l. ἐκδίκαι. D. ad municip.* præcipua ciuitatis, id eſt, forum, balnea, templa ſpectacula.

EXARCHIATRI, *l maximarum. C. de excuſ. muner. li. 10.* qui archiatria abiecrunt. Sic Excomites, præfecti, expræpoſiti, expræſides exconſules, exquæſtores: quæ vide ſuis locis.

EXABVNDANTI, pro abundanter poſuit Papinianus, *l. cauſſam. D. de manumiſſ.*

Ex aduerſo, pro è diuerſo, vel & contrà, *ca. ad audientiam, de probat. & c. dilecto, de præbend.*

Ex animi ſententia. Conceptio ſolennis erat iuſiurandi, quæ idem valebat, quod ſine dolo, ſincerè, ex animo liquido. *Cic. Acade. Quæſt. 2.* Quam rationem etiam maiorum comprobat diligentia, qui primùm iurare ex animi ſui ſententia quenque voluerunt, deinde ita teneri, ſi ſciens falleret. *Liuius libro 22.* Ex animi mei ſententia iuro, vt ego Rempub. non deſeram, neque alium ciuem deſerere patiar. *Cic. 3. Offic.* Non enim falſum iurare peierare eſt: ſed quòd ex animi tui ſententia iuraris, ſicut verbis concipitur more noſtro, id non facere, periurium eſt.

Ex aſſe hæres, id eſt, in vniuerſum, *l. ex aſſe. D de acqui. hæredit.*

Ex bono & æquo facere, elegantius, quàm quod vulgò dicitur, in bona fide & æquitate. *Iulianus de contractibus bonæ fidei loquens*: In iis, ait, alter alteri obligatur de eo, quòd alterum alteri ex bono & æquo præſtare opportet: id eſt, non de eo ſolùm quod cautum eſt: quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem.

Ex bonis, & in bonis differunt nam in bonis eſſe propriè dicuntur ea, quæ ſitu & poſitione intra rem aliquam noſtram continentur: ex bonis verò, quæ ἔξω, id eſt, naturaliter ſunt extra rem, ſed tamē ad eam pertinent: vt aliud eſt, annulum eſſe in dactyliotheca, aliud ex dactyliotheca *Iuſtin. §. 2. de vi bon. rapt.* Sanè in hac actione non vtique expectatur, rem in bonis actoris eſſe nam ſiue in bonis ſit, ſiue non, ſi tamen ex bonis ſit, locum hæc actio habebit. Quæ igitur quaſi manu non tenentur, ſed conſequi per actionem poſſumus, ea ex bonis noſtris dicuntur: at quæ iam intra ditionem ac fines noſtros ſunt, in bonis, Vnde ſeruus iuſſu Prætoris abductus, in bonis noſtris eſſe dicitur. *l. 2. in fin. D. ſi. ex nox. cauſ. & l. 26 in ſi de nox. act.* atque hæc vti dictum, propria huius vocis ratio eſt.

Impropriè verò in bonis noſtris omnia dicuntur eſſe, quæ in patrimonio noſtro ſunt, *l.* 1. D *de rer. diuiſ.*

Ex cauſſa hæreditaria, id eſt, propter hæreditatem, *l. qui abſenti.* §. *fi.* D. *de acq. poſſeſſ.*

EXÆDIFICARE, ædificium abſoluere.

EXAGGERARE & deprimere opponuntur, *l.* 3. § *final. D. de itin. actúque priuato.*

EXAGOGICA, vectigalia quæ reddebantur, mercibus ex agricolatione exportatis: ſicut Iſagogica alia dicebantur, cùm importabantur. *Horum meminit Cic. in Orat. pro lege Manilia item Cal. Rhodig li.* 10 *c* 8.

EXAGIVM trutinam ſignificat, & certæ ponderationis genus eſt, quod conſtabat ſiliquis 24 *vt ſcribit I. Cuiac. in l. fi. C. de ſuariis, & ſuſcept. vini.*

EXAGONIA dicuntur, quæ ad cauſſam non pertinent, velut extra certamen.

EXAMEN, noua apum ſoboles, quã parentes ex ſuis aluearibus, ad nouas quærendas ſedes exire cogunt, quòd hæ ita viuantur, vt ſimul ligatæ appareant, *l. naturalem.* § *examen.* D. *de acqui rer domi.* Tranſlatè pro quacunque nouæ prolis multitudine inſtar apum accipitur. Metaphoricῶς autem à noſtris interpretib. modò (nec abſurdè) pro iudicij inueſtigatione: modò pro ſcrutinio, & vt barbari dicunt, depoſitione teſtium.

EXAMINATIO ciuilis, pro iudicio priuato, & pecuniario, *l* 1. §. 3. D *de abigeis.* Qui pecora, de quorum proprietate faciebat controuerſiam, abegit, ad examinationem ciuilem remittendus eſt.

EXARARE eſt delere, ductum ex more aratri ducendi, dirutis verbibus, *l.* 4. §. 4. D *fi. regun.* Si dicantur termini deiecti, vel exarati, iudex qui de crimine cognoſcit etiam de finib. cognoſcere poteſt. *Cic lib. de legib* 2. cùm multa in eo loco ſep ilchra fuiſſent, exarata ſunt.

EXAREO, vel Exareſco, ſiccum eſſe, ſiue fieri. At *in Authen de in inoffic donat. & C eodem l fi mater. & l. fina.* Exaruit patrimonium donationibus, ſumitur pro exhauſtum eſt.

EXARGENTARE, in pecuniam redigere ſignificat. *Ex Alciato.*

EXARMARE, *in l.* 2. *ad legem Rhodiam. de iact* §. ea forma dicitur, quã excalceare, hoc eſt, armis nauim ſpoliare, vt malo, roſtro, antenna, carcheſia, clauo, pede, anchora, & reliquis. Si conſeruetis mercibus deterior facta ſit nauis, aut ſi quid exarmauerit, nulla facienda eſt collatio. Hac voce etiam vſus eſt *Cæſar in comment.* & metaphoricè Plinius ſecundus exarmare dixit, pro debilitare, & infirmare.

Ἐξαρτείας appellatione nihil aliud cōtineri putat C. Harmenopulus, *lib.* 2. *titu.* 19. quàm ἐξάρτησιν, id eſt, σκεύην & κατασκευήν, Inſtrumenta ſcilicet ad tutelam & conſeruationem nauis neceſſaria, Latinis armamenta, *l.* 3. §. *armamenta, D. ad leg. Rhod.*

EXASPERARE, aſperius facere, *l. pen D de pœnis.*

EXAVCTORARE, inſignia militaria detrahere, *l.* 2. §. *ignominia.* D *de iis qui not infa.* Sed & ſi eum exauctorauerit, id eſt, inſignia militaria detraxerit, inter infames efficit, licèt non addidiſſet, ignominiæ cauſſa ſe eum exauctoraſſe. Aliàs Exauctorari, eſt militia remoueri, *l.* 29. D. *de liber cauſ. l.* 4. §. *non omni. & l.* 7. D. *de re milit.* Atque de iis dicebatur, qui ſoluebantur ſtipendio, neque tamen dimittebantur: ſed habebantur ſub vexillo, nō ſub aquila, aut ſignis legionis: neque iam legionarij erant: retinebantur tamen, donec emeritæ ſoluerentur, aut agri aſſignarentur. Quibus autē miſſio dabatur, ij penitùs dimittebantur. *Tacitus*: Miſſionem dari vicena ſtipendia meritis: exauctorari qui ſena dena feciſſent.

EXCANDESCERE, non eſt fortiter acclamare, *vt indicat ſcholium, in l. obſeruandum. de offic præſ.* ſed vehementius commoueri, & iraſci, quòd ira velut ignis animum intendat. Callistr. loco iam citato, de ius reddente loquens: Sed &, inquit, in cognoſcendo neque excandeſcere aduerſus eos, quos malos putat, neque precibus calamitoſorum illacrymari oportet.

EXCEDERE, propriè exire & egredi eſt. Sed *in l* 3. *de offic Præſid. gloſſ.* accipit pro decedere, hoc eſt, ſe abdicat e adminiſtratione.

EXCESSVS, vocabulũ apud Marcellum, *in l iam dubitari non poteſt, de hæ-*

red.

*ved.inſtit.*non ſatis intellectum à noſtri, Doctorib. Alciatus in Parergis monuit, veteres pro digreſſione quadam accipere: vel cùm quis altius rem petit, vel cùm capta occaſione obiter extra argumentum aliquid dicitur. Græcis παρέκβασις παρεκβολή.

EXCESSVS nomine continetur iuriſdictio, *Inno.c. quoniam.* §. *ſunt & alii.vt lit non conteſt.*

EXCIDERE aliquem numero ciuium, *apud Plin. lib. epiſt.* 18. *ad Ruſinum*, id eſt, exigere. Excidere partum mulieri. *apud Marcellum. l.2. D.de mort. infert.* Negat lex Regia mulierem, quæ prægnans mortua ſit, humari antè, quàm partus ei excidatur.

EXCIPERE, pro ſuſcipere, *in.* §. *hoc amplius. Inſtitu.de rer diuiſ.* Cùm miſ filia iactant in vulgus, ignot n: quòd eorum quiſque ſit excepturus. Huius verbi & varius, & elegans eſt vſus.

Excipere actionem. Oppoſitum Securum eſſe. Gaius *in l non ſolum D. de noxal.act.* Nam abſurdum, *inquit*, videretur, eos quidem, qui bona fide poſſidere t, excipere actionem: prædones verò ſecuros eſſe.

Excipere manus iniectionem, *l. ſed ſi hac. D de in ius voca.* venditor dicitur qui retinet facultatem reprehendendæ rei alienatæ, id eſt, ſuapte poteſtate ſaiſire. vt noſtri loquuntur. *Bud.*

Excipere, pro accipere, *l C.de prædiis & omnibus rebus navicul. lib.* 11. Excipere, excepta exponere, *l.& eleganter.*D. *de do lomal.* Aliquando ſignificat deducere, *l. furioſi.*D *de petitio hæred.* Quandoque recipere *l* 3. *D ſeruit. vrb.prædio.* Plerunque conuenire, *D.locat.l.ſed addes.*

Excipi nominatim, id eſt, poni ſeparatim, *l ob quæ vitia.* §. *animi. D. de ædil edict.* Sicque ſumitur pro nominatim cauere. *Cic.ad Qu.fratrem,lib* 1 Nominatimque lex excipere, vt ad templum, monimentúmque noſtrum capere liceret *'arro de re Ruſti.* In emptionibus eo iure vtimur, quod lex præſcripſit: alij enim plura, alij pauciora excipiunt. Hinc Excepta *(inquit Budæus)* dicuntur, quæ in fœderibus & in legibus cauta ſunt nominatim. Hinc

EXCEPTIO, cautio illa, ſeu pactio *in l.*3 *.de reſcind.vendi.l pacta conuenta.* 72. *D.de contra.empt. l.iuriſgentium.* 7.§.*adeò* *D.de pactis.*

EXCEPTVM, quandoque accipitur pro acceptum, *in Prooemio Digeſt.*§.*in ſecundi anni.*

Exceptæ perſonæ, *l.*5.§*fi.& l.*51.*&* 20. *D.de leg.præſtant.* intelliguntur parentes, liberi, vxor, nurus, cui dotis nomine legatur, *l.*1.*D.eod.l.*1.*C.de contra tabul. apud Vlpianum in Epito titu.*1. Sic etiam Exceptas perſonas accipere debemus cognatos, quibus per legem Furiam plus mille aſſes capere licebat. *Vlpianus in eodem lib tit pen.* Hinc Exceptos *in l.*7 *D. ad leg.Iul repe.* accipi oportet conſobrinos, propioríſve gradus cognatos.

EXCEPTIO, generale nomen eſt cuiuſcunque defenſionis, quoquo modo actioni obiectæ. Præſcriptio verò dicitur, quæ directè intentioni non aducatur, ſed ſolùm de ea limitat. Alciat.in *tractat.de quinque pedum præſcript.* Hanc ſic definit Vlpian. *in l.*2. *D. de excep.* Exceptio dicta eſt quaſi quædam excluſio, quæ interponi actioni cuiuſque rei ſolet, ad excludendum, id, quod in intentionem condemnationémve deductum eſt. Excludendum autem dixit, pro eiiciendum & amputandum. nam Excipere propriè detrahere eſt: indeque dicta Exceptio eſt, quod partem aliquam de vniuerſo actoris iure detrahat. Hinc eius formula erat, Niſi ſi, vel Si non, vel Extra quam. quaſi defenſor aliqua ex parte veram eſſe actoris intentionem fateretur, ſed tamen cum exceptione. Hoc autem differt à Replicatione, quòd hæc à parte actoris veniat: ita vt exceptio actorem excludat, replicatio reum, *l.* 2. *D. de ex ep.*

Exceptio eſt conditio, quodammodo eximit reum damnatione, modò minuit damnationem, *l.exceptio* 22. *D eod.tit.*

Exceptio in genere propoſita, nihil prodeſt, perinde eſt enim, ac ſi nulla propoſita fuiſſet, *l.ſcire etiam D. de excu.at. tut. c. paſtoralis. de excep.* Nam exceptio generaliter propoſita non poteſt poſtea declarari. *Clement.Conſtitut.*§. *cæterum de elect.*

Exceptio obſcura nullius eſt momenti, *l* § *Labeo ſcribit. D.de fluminib l. Titia textores in princ.de leg.* 1. *Bart. in l.*1 *D. de exceptio* Obſcurè excipere, eſt nihil excipere, *argum. l de ætate.* §. *nihil intereſt. C.de interrogat.* Exceptum non cenſetur

in contractu id,quod non apparet,*l.in le ge fundi* D.*de contrahend emptio.* Conuen tio, ne vlla exceptio obiiciatur, nihil prodeſt, niſi ſpecialiter exprimantur o mnia, *l.ſed & ſi quis* §. *quaſitum. D.ſi quis cautionibus.l ſi quis mihi bona fi le.*§ *iuſſu e ius.* *D.de acquir hareditа.*Sub obtentu ex- ceptionis non debet mora fieri,in detri- mentum alterius.*l.ſi qui libertatem.*§ *cùm quidam D. petitio. hæredita.* Sicut inten- dens incompetentem actionem ſuccum bit,*l.*1 § *ideo autem D ſi menſ. ſal mot.di- xer.*Ita etiam,qui ineptam exceptionem opponit. *l.*2. §. *de dol.mal. & met. excep.* *l.*1.§.*Labeo ſcribit*, *D.de fluminib* *Barto.in.l* 1.D.*de excep*. exceptionem qui non pro- bat,in litis ſumptus damnandus eſt,*ca- pit. finem litibus. extra de dolo & contu- macia.*

Exceptione omni maiores teſtes,quo- rum fides nulla ex cauſa legitima po- teſt eleuari,& qui communi hominum opinione reputantur boni viri.Quibus verò ſuſpicionis exceptio rectè oppona- tur tradunt Iuriſconſulti, *in l.*2.*&* 3.*de teſtibus.*

Exceptiones ANNALES,atque mi- ſtas,quas iuris Pontificij interpretes in- duxere,nos modo perpetuis,modo tem poralibus accommdamus.

Exceptio ANNVA, *l* 30.§ *ſi annua.* D.*de pecul.*appellatur,quę domino com- petit poſt annum à manumiſſione alie- natione've ſerui, *l.*1.*in princip.* D. *quando actio de pecul.eſt annal.*

Exceptio ANOMALA eſt, quæ nō ſequitur normam aliarum: quia poteſt opponi ante litis conteſtationem, & pòſt,& in litis conteſtatione vt exceptio excommunicationis, & aliæ: ſcilicet de quibus dubitatur, an ſint perpetuæ, an temporales: vt exceptio matrimonij & exceptio non numeratæ pecuniæ,& nō numeratæ dotis,*vt not.Inſtit.de except* §. *appellantur. & plures alia, ſecundum Ho- ſtienſem,& Speculatorem eodem titulo:vt* exceptio, quæ competit fideiuſſoribus, ex epiſtola diui Adriani contra credito- res,*vt not.Inſtit.de fideiuſſ.*§ *ſi plures*

Exceptio NON NVMERATÆ PECVNIÆ conceditur ei,qui quaſi ſtatim creditori ſtipulanti ſpopondit, iuréque ciuili obligatus eſt: NISI non numeratam fuiſſe pecuniam appareat. Eſt autem inſtitutio Iuſtiniani biennis facta,*l.in contractibus. C de non num. pe- cun.*Hanc C.Harmenop, ἀναργυρίαν vo- cat.

Exceptio IN FACTVM appella- tur,quæ in factum datur, comparatúr- que,& plerunque loco exceptionis doli, *l* 14.§ *eum qui* D. *quod met. cauſ. & alibi ſæpiſſimè. & Inſtitut. de except. in princip.* vbi Theophilus ab eo in factum exce- ptionem appellari ſcribit. ἡ ἐπὶ διηγήματι- κῶς ἀντιπίπτεται. Conceditur autem ei, qui errore inductus ſtipulanti promiſe- rat, & iure ciuili contra æquum & bo- num obligatus fuerat. EXTRA QVAM EVM IVSTO ERRORE inductum ſti- pulanti ſpopondiſſe appareat.*vt Iulianus* 7. D.*de doli except.*

Exceptio INTENTIONIS, ex vi vocabuli nihil aliud eſt. quàm actionis excluſio: ſiue hoc directè fiat, vt in con- iecturali:ſiue ex obliquo,vt in iuridicia- li ſtatu. Sub hac includi omnes perem- ptorias exceptiones, docet Zaſ. noſter e- narrans *l.qui ſe debere.de condict.cauſ. data cauſ.non ſecuta.*

Exceptiones PERPETVÆ dictæ, quòd vt ſemper locum habent, ita in nulla litis parte euitari poterunt: quæ- que ſemel obiectæ rem, de qua agitur. hoc eſt,cauſſam principalem perimunt: vnde etiam peremptoriæ appellantur: qualis eſt exceptio doli mali,rei iudica- tæ,iuriſiurandi, pacti conuenti de non petendo perpetui, & id genus exceptio- nes agentibus nunquam non obſtan- tes.

Exceptio DOLI MALI concedi- tur ei,qui cum dolo malo inductus, ſti- pulanti promiſiſſet, iure ciuili obligatus erat.Eius formula erat hæc: NISI DO- LO MALO inductum eum ſtipulanti promiſiſſe appareat. *l.*1 *& paſſ.*D.*de dol. & met.except.*

Exceptio IVRISIVRANDI per- mittitur ei,qui actore iuſiurandum de- ferente,iurauit ſe ei nihil debere: NISI APPAREAT eum deferente actore iu- raſſe,ſe nihil debere,*l.*3. *&* 14.D. *de iu- reiur.*Item ei datur, qui petitore defe- rente,ſuam eſſe rem,qua de in iure age- batur,iurauit, NISI APPAREAT eum, petitore deferente rem ſuam eſſe iuraſ- ſe,*l.ſed & ſi poſſeſſori.*D. *eod.*

Exceptio PACTI CONVENTI concepitur ei debitori, quocum credi- tor de

tor de non petendo pactus erat, & qui tamen nihilominus iure ciuili obligatus manebat, *l.iuriſgentium ff. de pact.* NISI CREDITOREM de non petẽdo pactum fuiſſe appareat.

Exceptio REI IVDICATÆ conceditur ei, qui cum in iudicio eiuſdem rei, quæ nunc ab ſe iterum petitur, cauſſam obtinuerit, denuò tamen in ius vocatus eſt: NISI REM illam, de qua agitur, iudicatam eſſe appareat, *l.1.& paſſ.* D. *de except. rei iud.*

Exceptio PRÆFESTINATIONIS dicitur, cùm quis ante tẽpus petit: quæ inter dilatorias connumeratur. Vnde mox à primo limite, id eſt, ante litem conteſtatam eſt obiicienda.

Exceptio PRÆPOSTERATIONIS, genus eſt præiudicialium actionũ earum, quæ ita ſe contingunt, quòd ſequens iudicium premitur per ſententiam prioris iudicij, hoc eſt, iudicium quod ſequitur, eſt acceſſorium ad cauſſam, quæ primò eſt mota, ita, quòd vtræque cauſſæ ſeſe contingunt. Exempli gratia, ego peto à te, quòd diuidas hæreditatem: tu contra contendis, quòd non ſim hæres: quomodo ergo meam diuidas hæreditatem? Ecce hic ſunt duo iudicia, ſcilicet diuiſorium hæreditatis, & an ſit hæres. Iſta duo iudicia ſeſe contingunt, quia non poteſt diuidi hæreditas, niſi cum hærede. Ergo prius eſt, quòd declaretur hoc iudicium, an ſim hæres, vel non: qua ſententia lata, tunc præiudicatur alteri petitioni: quia ſi ſum iudicatus hæres, meritò mecum diuides: ſi iudicatus ſum non eſſe hæres, rectè nihil diuides mecum. Extat hic caſus *in l. 2 famil ercifcund.* & dicitur exceptio, vel præiudicium præpoſterationis: & primum eſt genus præiudicialium, ratione contingentiæ. *Vide Bartol in l.fundum.* D. *de except. & præſcript.*

Exceptio, QVOD METVS cauſſa, datur ei, qui cum metu adductus ſtipulanti promiſiſſet, iure quidem ciuili obligatus erat: prætori tamen propter iniquitatem & aſperitatem iuris ciuilis, dignus hoc præſidio videtur, *l.1.& poſſ.* D. *de dol.mal.& met.* SI NON METV inductum ſtipulanti promiſiſſe appareat.

Exceptio REI VENDITÆ, & traditæ ei obiicitur, qui rem à ſe venditam, & traditam vindicat, atque petit, *toto titul.* D. *de except. rei vend. l. 50.* D. *de act.emp.* Porrò apud Iuriſcoſs. frequens eſt hæc locutio, Exceptione poſita, *l.30.48.& 65. ff. de rei vindica. & alibi ſæpè.*

Exceptiones TEMPORALES ſũt quæ ad tempus ſolùm nocẽt: quare cùm actionem in tempus differre ſoleant, etiam dilatoriæ vocantur, apud Innocentium, tractatu de exceptio. vt eſt pacti conuenti temporalis, item iudicis incompetentis, & ea quæ aduerſus procuratorem competit: *ſicuti Iuriſconſ. in l exceptiones.de except.& poſt eum Iuſtinianum exponit.*

Exceptio PROCVRATORIA, *inquit Vlpianus*, eſt exceptio, qua reus dicit non licere procuratorio nomine agi: nec prorſus litem inficiatur, ſed perſonam euitat, *l.2.§.* D. *de except.*

EXCEPTIONVM FORMVLAE.

EXTRA quàm ſi quid ita factum ſit, vti lege fieri licuit, *l 1.§. Labeo.* D. *de fluminib.*

Extra quàm in reum capitis præiudicium fiat. *Cicer.lib.1.de Inuentio.*

Si non vi, non clàm, nõ precariò fecer is, *l ſi vitem.* D. *quod vi, aut clàm.*

Si in ea re nihil dolo malo actoris factum ſit, *l.2.* D. *de dol.ma.met.except.*

Si in ea re, qua de agitur, præiudicium hæreditati non fiat, *l.1.* D. *famil.erciſ.*

Si in ea re nihil metus cauſſa factum erit, *l.4 §.vlti.* D. *de dol except.*

Si non voluntate creditoris fundus venerat, *l.ſicut.* D. *quib mod.pignus.*

EXCEPTOR, qui dictata excipit (qui & notarius vocatur, & ταχυγράφος, & ὀξυγράφος) *l. in ſacris C. de præpo.ſac. ſcrin. l.19.§.cum quidam.* D. *locat.* vtitur & hoc verbo I. Firmicus. *li.3. Matheſ.c 6.& 12.& Auguſt.epiſt.152.* Exceptores in ſcriniorum officiis ponuntur, *l.5 & 12. C. de proxi ſacr.ſcrin l ſi.C.de palat.ſacr.ſcrin.*

EXCLVDI tempore, eſt impediri, ne quis quid poſſit agere propter tempus, *ff. ad SC. Trebell. l ſi proponas ff. de inoffi teſta.*

EXCLVSIO, eſt exceptio, *l.2. D. de except.*

EX COHORTE principis, pertinet

bium quo ſignificatur quem ad omnem nutum delegari.

EXCOMMVNICATOS nunc vocamus,quibus humanitatis ius,viciſſitudóque officiorum interdicitur. Et ſicut,quos maiore execratione multandos eſſe Eccleſiaſtica auctoritas cenſuit,anathema appellant.ex eo,quòd in cippis expoſita eſt eorum deteſtatio,& proſcri pta: ſic rebelles imperatoriæ cenſuræ, denuò excommunicati ſolent Banno,vt vtar verbo vulgari,duplicato.Quam pœnam Romani olim interdictionem ignis & aquæ nuncupabant,mutuati eam à Græcis,apud quos Draco legiſlator,cùm de cædibus ferret legem Athenienſibus,ſtatuit hominem homicidam,aqua abluto ria, libationibus,crateribus, ſacris,& foro arceri. Draconis lex extat apud Demoſthenem περὶ λέξιν, quam ideò tulit, quo magis terribile peſtilenſque ſcelus videretur, hominem alterum alterius interemptorem eſſe.Hæc pœna erat proxima capitis ſupplicio,cùm vſus ignis & aquæ interdiceretur,ſine quibus nec ortus hominis,nec vitæ progreſſus conſtare poſſit: qua de & in nuptiis vtebantur,& Scæuola aquæ & ignis ſolennitatem pro nuptiis dixit,*in l.penul.D.de donat inter vir & vxo.*

EXCOMMVNCATIO, eſt extra communionem Eccleſiæ ſeparatio. Vel cenſura eccleſiaſtica,excludens aliquem à communione fidelium,11.*q.*3.*c. nihil.* Excommunicationum autem genera duo ſunt:Maior,& minor,*c.pen de ſent. excom.* Excommunicationis verbo vtraque continetur,*d c.penul.*aliquando minor tantùm, *c.*cùm non ab homine. extra de iudi. Excommunicatio verò minor, quia à maiore differat, docet Felin.Sand.*in c.2.de excep.*

Excommunicatio eccleſiaſtica (quæ certè contemnenda non eſt,ſi fuerit iuſta, quoniam Chriſto auctore conſtat) contumaciæ pœna eſt maxima. *Matth.* 18.*Apoſtolus.* 2.*Theſſal.* 3. *&* 1. *Corinth.* 5. Cum huiuſmodi. inquit, ne cibum quidem capiatis.Apud Hebræos olim apoſynagogi dicebantur,quaſi ſynagoga exacti,& extorres, propter contumaciam ſuam , vitandi ab omnibus , donec reſipiſcerent.

EXCOMPOSITO, idem ſignificat.quod compoſitò: quaſi dicas, dedita opera,& vt conuenerat inter eos,vt ſubaudiri videatur alius datiuus,Negocio : nempe , excompoſito negotio. Ex diſpoſito, in ſimilem vſum dixiſſe Macrobium,Inſulanus obſeruauit.

EXCONSVL, Conſularis , qui à conſulatu diſceſſit , vt Exquæſtor , qui Quæſtura functus eſt , Quæſtorius,apud Iuſtinianum, *l.2.§ nos itaque. C.de nouo iur.enucl.* Omne ſtudium Triboniano viro excelſo,magiſtro officiorum,exquæſtori noſtri ſacri palatij,& exconſuli credidimus,&c.& ſæpè in eadem lege. Dicitur & Exquæſtore & Exconſule.*Imper. ad Antecesſores*: Tum per Tribonianum virum magnificum , magiſtrum & exquæſtore ſacri palatij noſtri , & exconſule.*Idem epiſt.*3. *Pand præfixa* : Quæ omnia per virum excelſum, nec non prudentiſſimum magiſtrum exquæſtore & exconſule Tribonianum, perfecta ſunt. Loquendi formula , *inquit Haloander*, ei ſeculo familiaris,pro Quæſtorio & conſulari viro: quo modo veteres Proconſule,& Salluſtius Promilite , & Cicero Proquæſtore,vno verbo, per omnes caſus & numeros dixerunt. *Vide Crinit.de honeſt.diſciplin.li.*10 *cap pen & Alciat.lib.* 4.*Diſpunct.cap.*3.

EXCONTINENTI,*in l.*7.§.1.*D. de pact.*hoc eſt coniunctè , ac continuò, & vt alibi incontinenti. Solemus enim (*inquit Vlpianus*) dicere pacta conuenta ineſſe bonæ fidei iudiciis : ſed hoc ſic accipiendum eſt,vt ſi quidem ex continenti pacta ſubſecuta ſunt, etiam ex parte actoris inſint : ex interuallo non inerunt. *Sic l.*1.*D.ſi is qui teſtam lib.* Continere verò ſignificat intra ſe tenere. Id autem fit, cùm paciſcentes in eadem adhuc tractatione contrahendi perſiſtunt, nec ad aliud negocium proceſſerunt . *l ſi ex duobus in princip.D.de duobus reis conſtitu.l.continuus. in princip D. de verborum oblig.*aliquando his verbis , Excontinenti,triduum ſignificatur, vel,*vt ait Albericus*,pro intra triduum accipitur.*l.*2.*C.de erro.calculi.*

EXCONTRARIO, *apud Paulum:* Scimus,*ait* , quid præſtare venditor debeat,quídque ex contrario emptor.

EXCRESCERE , & decreſcere aqua dicitur,*l.*1.*D.de aqua pluuia.*

EXCVBICVLARIVS, qui cubicularij munere functus eſt. *Imp l.*13.*de excuſ.*

*excuſ liber lib.*10.*C.* Maximarum culmina dignitatum, Conſiſtoriani quoque comites,notarij etiam noſtri, & cubicularij omnes,atque excubicularij, ab omni bus ſordidis muneribus vindicentur. *I tem l.*15.*C.Th. de extraor.mun.* Eodem ſenſu.

EXCVRATOR apud B Auguſt.*in reſcripto Imp.Conſtanti.& Maximi.*

EXCVBIÆ, pro vigiliis recte intelliguntur,*in l.*1.*de offi.præfe. Vig.*ſunt enim & diurnæ. Vnde opinor hanc vocem apud Paulum abſolute poni. *in l.qui excubias.de re milit.* Vigiliæ enim tantummodo ſunt nocturnæ, ſi Vallæ credimus.

EXCVRIARE, Curia excludere. *Varro Hippocyone*: Apollonium ideo excutiant,quia nihil habebat. Antiquum. Nonius.Hinc

EXCVRIATI,exterminatique,*apud Varronem & M.Tullium*, pro iis, qui curia,terminique exacti ſunt.

EXCVRRERE id dicitur, quod ordinem,modumve, id eſt, menſuram & numerum egreditur,*in l* 26 § *fi.*D.*de peſ.*Item ex ratione patris veſtri decem & quod excurrit:id eſt,decem aureos,& aliquot denarios,vel ſeſtertios. Summa enim excurrens Latine dicitur, quam lingua vulgaris ruptam appellat. Sic Voluſius Mæcianus: Ingenioſiſſime,inquit, cum ad denarium ratio conficeretur,excurrens is æris nota inve a eſt *Vide Bud. in Annot.in Pand.& Cuiac. Obſer. lib* 1. c. *vlt.*

EXCVSARE,proprie eſt obiectum crimen diluere.Tranſlate,tamen,in iure noſtro,eſt cauſſam afferre, per quam ſtetit,quo minus factum eſt,quod fieri, ve ag, præſtarive debuit,veluti ſi latrones, aut flumina impedimento fuerunt, ne ad diem a iudice dictum adeſſe poſſem. Excuſare item proprie dicitur,qui excuſat eum,qui ipſe nec in ius venire, nec alium mittere poteſt,in c.dilect. de dolo & contu. Id quod fermè contingit in iudiciis criminalibus, vbi procurator nonnunquam admittitur, non vt vere interueniat. *l.pen. D.de public. iud.* ſed magis,vt reum pro innocentia atque abſentia ſua excuſet *l.ſeruum.*§ *publice D.de procur.& Bart in Conſtit.ad reprimendum, quomod in crim.leſ maieſt.*

Excuſat a legationibus numerus triu liberorum *l.*1.*C.de legat.* A cæteris muneribus perſonalibus numerus quinque: ab omnibus muneribus numerus 16. *l. ſemper.D.de iur. immu ſic legendum in l. ſi quis decurio C.de decur.* atque in hunc modum Conſtantinus: ὁ ἔχων δέκα ἐξ παῖδας. πάντων λειτουργημάτων ἀπαλλάττεται.

EXCVTERE aliquem,eſt facultates eius diſcutere,& inquirere, vt ſciatur,an ſit ſoluendo,necne. *l.*2.*D.ſi quis omiſſ.cauſ teſta.l.*1.§ *ſi inter D. de magiſtr. conue.l.*1.*C de reuoc iis, quæ in fraud.cred.* Annæus Seneca lib. 1. de Beneficiis dicit,Inquirere in fortunas alicuius. At *l.* 42.*D.manda.*Excutere vires alicuius, efferrur.

Excutere impenſam,id eſt, ſupputare:quanti ſint impenſæ,*l.*60.*§. mandaui. D loca*

Excutere,id eſt,exigere,*l.cum plures* §. *mandaui.D locat.Alberic.*Tu rem expende.

EXCVSATVS pro excuſſus dixit Paulus,*l.*46.§ 6.D.*de adminiſt tut.*

EECVSSIONIS beneficiu, quod eſt Nouæ Conſtitutionis Imp. Iuſtiniani,dicitur ideo,& quidem merito,quod bona debitoris, ad quem ea res principaliter pertinet,principio ſint excutienda: experiundumque an ſpes ſit conſequendi ab eo debiti.

Εξεβράσθη. Vlpianus *l.*3 § 5. *D de inc cend ruin.naufrag.* dici ſcribit de naue eiecta,a verbo ἐκβράζειν,quod eiicere, & expellere ſignificat. Hinc Heſychius ἐξεβράσθη,ait ἐξεβλήθη,ἀπερρίφη Hinc ἐκβράσματα maris eiectamenta.Alij aliter legunt. *Vide Anto.Anguſt. Emenda l.*4 c 16.

EXECRARI lites, pro abhorrere a iudiciali ſtrepitu,*in l.item ſi res* D *de alien.iud.mut.cauſ.*Hæc enim,inquit Vlpi. verecundia, & cogitatio eius, qui lites execratur,non eſt vituperanda.

EXECRANDAM prædam dicit Iuriſconſultus,*l ne piſcatores. D.de incen. ruin.naufra.*

EXECRABILE eſt deteſtandum, abominandű, *l.moueor.C.de ſeruis export.*

EXECRABILIS,odioſa, *l.ex varia C.de delato.*

EXHEDRA,cella eſt, in qua conſidetur ad colloquendum,aut meridiandum,id eſt, meridie dormiendum, *Vl-*

Pia.l.ſi vero. §.§.*interdum.* D. *de ijs qui de iec.vel effud.*In eum oportet prætorem dare actionem ,ex cuius cubiculo vel ex hedra deiectum eſt.*Cic.lib.*5.*de Fini.*pro conclaui , vbi Philoſophi diſputantes ſederent, vſurpat.Et *lib* 3.*de Orat.*Craſſum in lectulo in exhedra poſitum,dormientem facit. Non recte igitur Accurſius in dicto Vlpia.loco fen ſtram interpretatur.Hodie etiam Exhedræ dici pœſſunt, *vt refert Budæ. loco ſupra citato,* loca quæ in periſtyliis ſodalium canonicorum,aut monachorum , id eſt,clauſtris,vulgò Capitula dicuntur.

EXEMPLVM Cicero vocat ,quod ad ſimilitudinem alterius verbotenus deſcriptum eſt: Ex literis,inquiens,quarum ad me exemplum miſiſti *Epiſto.lib.* 5. *Vlpianus in l.cætera.* D.*famil ercifcund.* Hæredem enim , inquit,exemplum debere dare:tabulas verò authenticas ipſū tenere , aut in ædem deponere , *l.* 2.*& l* 11. D.*de eden.* Barbari Copiam appellant,Exemplum item ſolet dici,quod ſequamur,aut vitemus,Exemplar,ex quo ſimile faciamus *auctore Feſto lib.*5.Sed ſæpè confunduntur, vt pertineat vtrumque ad factum,quo doceamur.*Cicero pro Muren.*Domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum.*Et rurſus*:Ad imitandum verò tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quàm tibi,Bartol.etiam *in l.Sempronius* D.*de lega.*2.aliam differentiam conſtituebat , quòd exemplar eſt ſcriptura principalis , exemplum ſcriptura inde ſumpta. Quod autem ad exemplar attinet,probatur ex Feſto.Exemplū verò pro vulgato *copia* ſumitur *l.*2. *ff.de eden.l.ſi.* D.*quando appel & alibi ſæpiſſimè.* Exemplum quoque appellat Cicero id, quod rem venditurus oſtendit emptori.

Exemplum præterea accipitur pro pœna grauiora,quæ cæteris ſit documento ad emendationem. *Claudius Saturninus,in l.aut facta* D.*de pœnis.* Nonnunquam,ait ,euenit,vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur:quoties nimium multis perſonis graſſantibus, exemplo opus ſit.Hinc, Exemplum in aliquem fieri.

Exemplum denique accipitur,non autem exemplar,pro ſpecie argumentationis:cùm probatur aliquid ex ſimili facto,cum citatione auctoris *ſicut tractat.l. non poſſunt.* D. *de legibus.*Vnde prohibita ſunt exempla iudiciorum priuatorum.*l. nemo iudex.* *C.de ſent. & inter.loc.omn.iud.* Cùm non exemplis , inquit Iuſtinianus, ſed legibus iudicandum eſt.Hanc tamen reſtringit Barto.Socin. in tract. Fallentiarum tribus limitationibus , quas tibi perluſtrandas relinquo.

Exemplum pro conſequentiis ponitur,*in l* 1.D *de conſtit.princ l.*14.*ff de legi.* Exemplo perniciosiſſimum , peſſimúmve.Et Exempli iniqui res, *l.*14 *ff.de leg* 2. *l.*47 *ff de iud* Sic Exemplo malo,& peſſimo,*l.*1 *ad* S *C Maced l.* 33. *ff.de re iud.&* his verbis.

Exemplo,& ad exemplum vtilis actio ſignificatur , *l* 13.§ *ſi procurator ff.de actio. emp. l.* 16 *pen ff. de inſtitor.* alias nudam ſimilitudinem ſignificant illa verba *l.* 27 *in fi.ff.de dona l.*7 *ff.de inſtito.l.*6. *C. de inof.dona.*

EXEMPLARIS ſubſtitutio , vide infrà Subſtitutio.

EXEMPLARIVM,ii , pro exemplo reperitur , *teſte Valla.li.*6 *Vlp.in l.*3.*in fi ff quemadmod.teſt. aperiant.*Si in duobus exemplariis ſcriptum ſit teſtamentum. *Sic habent Haloand & Pand.Flor.*

EXEMPTO verba aliquando pro contractu emptionis accipiuntur,*l.ædiles aiunt.* D *de ædilit edict.* Quandoque pro actione illa ciuili, *l.iuſtiſſimè* §.*proponitur.*D.*illo tit.*

EX EO VINO formula, quid ſignificet,docet Iuriſc.*ff.de vino. triti, & oleo lega l ex eo.*

EXEQVI propriè perficere & abſoluere ſonat. Plau.Truculen. 10. *nullam rem oportet aggredi doloſe,niſi aſtutè accurateque exequare* Alias ſignificat declarere. *Cicero Varroni:* Occultiora habeo , quæ vix verbis exequi poſſum. Alias accipitur pro agere iudicari , formula in factū, vel officio iudicis, *l.intra & l & ſi* D.*de re iud.* Nonnunquam paſſiuè vſurpatur, *vt l* 1 *ff de re iud.* Sed perrarò intra ſtatutum tempus ſententiæ exequerentur.

Exequi, punire, & vlciſci , § *ſi.Inſtit.de ijs qui ſui,vel ali iur.ſunt,* & tunc ad magiſtratus , cognitoriſque perſonam refertur , *l.* 1 *ff. de ijs qui ſunt ſui.l pen ff.de extraord.criminib.Tranquill.in Cæſare.*67.

Exequi, pro conſequi, poni *in l.* 2.*C.famil ercisc.*putat Albericus.

Exequi tranſlatitiè , eſt transferre pœnam in leuiorem communémq; modum, qui

qui ad illud delicti genus non multum pertineat. *Vlpianus in l.* 1. *D. de iur. patro.* Patronorum querelas, ait, aduerſus libertos, Præſides audire, & non tranſlatitiè exequi debent. hoc eſt, non promiſcuè, non vulgariter, non indifferenter, ſed pro facto appoſita ſeu conuenienti.

EXECVTIO, id eſt, nuntiandi poteſtas, *l. de pupillo. in princi. ff. de op. nou. nun.* Executio defenſio, *c. defenſionis.* 87. *diſtin.* Executio quandoque ponitur pro ſolutione, *l. centum Capuæ. ff. de eo, quod cert. loc.* Executio plus eſt, quam cognitio, Alberico, *l. à diuo Pio ff. de re iudic.*

Executio, id eſt, actio iudicati, quam tertius (quod mirari poſſis) impedire poteſt, ratione intereſſe quod prætendit. Et dicitur vulgò iſte caſus contractionis: qui & cauſſa emergens adpellatur, *vt Zaſ. indicauit.*

Executio ſententiæ, nunc officio iudicis, nunc actione in factum fieri dicitur. *l. intra. de re iud. vbi. Bart.* Quandoque & vtili actione. *l. ſi. eod.* Eſt mixti imperij *l. iubere caueri. D. de iuriſd.* De ſententiæ executione fuſiſſimè Bart. *l. ſi miles. D. eod. tit.*

Executionem publicam habere dicũtur crimina, quæ publicè coerceri ſolent, & quorum nomine publica iudicia conſtituta ſunt, *vt apparet ex collatione l.* 200. *D. de verb. ſignifi. cum l.* 11. *in fi. ff. de euict. & l.* 7. §. *atqui. de iniur.* Hinc Executores pœnarum. *l.* 37. *D. de minorib.*

EXECVTOR eſt, qui poſt ſententiam, inter partes audita omni, & diſcuſſa lite, prolatum rei iudicatæ vigorem ad effectum perducit, *l. pen. C. de exec. rei iud. l.* 3. §. *ſi executor D. de neg. geſt. l.* 4. *D. de appellat.*

Executores publici, iudicum miniſtri, quorum officium eſt, vt mandata & ſententias ad effectum perducant, *l. executorem C. de execut. rei iud.*

Executores teſtamentarij, *in c.* 2. *de teſtam. lib.* 6 ſunt, quos teſtatores ipſi deputarunt ad exequendam voluntatis ſuæ poſtremam ordinationem. Et horum alij vniuerſales, alij verò particulares, vulgo dicuntur. Vniuerſales quidem executores ſunt, quando teſtator nullos ſcripſit hæredes in ſpeciem, ſed pauperes Chriſti inſtituit hæredes generaliter, vel aliquem locum pium: vel ſi vniuerſa bona ſua iuſſit per tales teſtamentarios executores diſtribui pauperibus, non inſtituendo hæredes. Et huiuſmodi executores habent nomen hæredum, & cenſentur omnibus modis hæredes, *l. id quod pauperibus. & l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſc. & cler.* Particulares verò executores ſunt, qui ſimul cum aliis hæredibus in teſtamento ſcribuntur. frequenter enim fieri ſolet, vt teſtatores, inſtitutis hæredibus, deputent nihilominus aliquos ad executionem rerum ſuarum, quas in varias cauſſas relinquunt: fortè dubitantes de fide hæredis, *vt in l. alio hærede de alim. & ciba. l. g.* Dicuntur & Executores vltimarum voluntatum legitimi, quibus ſcilicet à lege tribuitur poteſtas vltimæ voluntatis defendendæ, quo minus interuertatur. Atque hi eadem ratione, qua publici iudicum miniſtri, dicti ſunt, quoniam iuſſa teſtatorum ad amuſſim exequuntur. Sæpè adpellantur fideicommiſſarij *apud Bart.* Item diſtributores, diſpenſatores, *apud Speculatorem.* Quæ omnia tendunt eodem. Modò tamen memineris, longam eſſe differentiam inter fideicommiſſarios, *de quibus tractatur in tit. D. & C. de fideicom.* ac illos quorum munus nũc frequentantur in Germania. Vſus autem introduxit, vt compendio quodam loquẽdi dicamus iſtos executores vltimarum voluntatum, vno verbo, Teſtamentarios. Quæ phraſis perperam recepta eſt.

Executor dicitur & iis, qui de certo articulo cognoſcit, *c. ſuper quæſtionum. Extra de offi. delegati.*

Executoris adpellatione cõtinetur delegatus, *c. ſi quis contra d. for. competen.*

EXERCERE, varias pro adiuncto verbo recipit ſignificationes. Dicimus enim Exercere argentariam. Inde Exercitores argentariæ menſæ *l.* 4. *D. de eden.* Exercere nauem, *l.* 1. §. *ſi & l.* 4. *ff. de exercit.* Exercere pecunias, *l.* 35. *in fin. ff. de hæred. inſtit.* Et Exercere fœnus, *l.* 49. *D. de admi. tut.* Exercere vectigalia, *l.* 6. § *de curio. D. de Decurio. l. fin. D. de vi publi.* Cicero pro lege Manil. Quo, ait, tandem animo exiſtimatis, aut eos, qui vobis vectigalia penſitant, aut eos, qui exercent atque exigunt. Cauponam, ſtabulum, *l.* 5. *in fin. D. de oblig. & actio. l.* 1. §. *caupones. D. naut. caup. ſtab.* Feras, id eſt, agitare, *l.* 62. §. 1. *D. de vſufruct.* Poſſeſſiones, *l.* 12. *D. de inſtru. inſtrum. leg. &*

*Varro lib.1.de re Ruſti.c.2.*Exerceri etiam dicitur poſſeſſio, id eſt,coli fundus:quo ſenſu ſumitur apud Virgilium in libr. Georgic. Exercere figlinas, harenarias, & argenti fodinas,*l.* 15.*inde quæſitum .D. de vſufruct.* Piſtrinum,*D.de excuſ.tut.* Litem,id eſt,perſequi,*l.*32.*§.item ſi D.de ar bit.*4.*C.de rep. cred.*Inde , Fideiuſſor. de exercenda lite.*l.*8 *§. poſt litem. D.de fide iuſſor.* Sic Exercere prouocationem,*l.*2. *ei quoque.* D. *de iudiciis.* Actionem,*l.*1.*C. de magiſtr.conuen.* Cauſſas adpellationis, *l.*4.*C.manda.* Excuſationis,*l.pen ff.de ex-cuſ.tut.* Exercet cognitionem, qui eam perſequitur,*l.*1.*D.ſi liber ingen.*

Exercere, eſt lucrum facere,*vt in Tit. D.de exercito.actio.* Et profecto in omni re,etiam literaria , nulla eſt ad lucrum commodior via,quàm exercendi,& frequenter tractandi.

Exercere,punire,*non omnis* 5.*q.*5.

Exercere,petere,*l. vt verborum. C qui. admitt.*vel aperire viam petenti.

Exercere quæſtionem,pro torquerere, & tortura afficere.

EXERCITOR eſt,qui tam nauim, quàm cauponam,aut ſtabulum exercet. Hunc definit.Imp. *§.* 1.*Inſt. quod cum eo.* hoc modo: Exercitor is appellatur , ad quem quotidianus nauis quæſtus pertinet.Alii ſic:

Exercitorem dicimus eum, ad quem obuentiones , & reditus nauis omnes perueniunt ,ſiue is dominus nauis ſit,ſiue à domino nauim per auerſionem,recepto in ſe omni lucro & damno , conduxerit:vel ad tempus,vel in perpetuum *l.*1.*§.exercitorum.* D.*de exercitor.* Nec refert,qui exercet, maſculus ſit,an mulier, paterfamilias , an filius familiàs,an ſeruus.Sed ſi pupillus nauem exercet,exigitur tutoris auctoritas.

EXERCITVS, *Vlpianus.* Exercitum dicimus,non vnam cohortem , neque vnam alam,ſed numeros multos militum,&c.*l.*1.*de his qui notan. infa.*exercitus autem nomen ab exercitatione traxit,*l.*1.*D.de milit teſt.*

EXERCITALIS, Idem qui miles,vaſallus , feudatarius. *Lombart. lib.* 1. *tit.* 15. Si quis de exercitalibus ducem ſuum contempſerit:ad iuſtitiam faciendam, X x. ſol. duci ſuo & Regi componat.

EXERCITIO quæſtionum publicatum ,*l.*1.D. *de offic.eius cui mand.l.* 200.*ff.de verb.ſignific. Suetonius in Iulio. cap.*11. Et.

Exercitio iudicij.*l.*.5 .D.*vt legat ſeu fidei commiſſ. nomine cauea.r.*

EXFESTVCARE verbum ad feuda pertinet , ſignificat enim idem quod deueſtire: hoc eſt,honorem alteri abrogare , aut ipſum abdicare . *Otto Friſing. Chron lib.* 7 *c.* 34. At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit,vt patritiatus dignitatem exfeſtucarent,& Præfectum in priſtinam dignitatem reciperent. Fictum ex feſtuca videtur,quo verbo veteres Latini virgam, ſurculum , vindictam ſignificabant: eáque in ſeruorum manumiſſionibus vtebantur. Cum igitur inueſtitura , feſtuca aut ſcipione tradendo fieret, Infeſtucare dictum eſt,pro inueſtire,& Exfeſtucare pro deueſtire. *Otto.libr.Frid.*1.*c.*8.Conditio pacis fuit,vt Bertolfus ducatum ex feſtucaret.

EXHAVSTA pars,legatis abſûpta, *l.*6.*§ patronus ff.ſiquis omiſſ. cauſſ & tot.tit. ad leg Fal.*D.

EXHÆDRA , vide ſuprà Ἐξέδρα.

EXHÆREDARE,eſt eum,qui futurus hæres eſſet,& ſuus hæreditate,ſuccedendi iure priuare. Itaque verbum hoc in ſuis tantum hæredibus vſurpatur : in extraneis res inepta eſt , *inquit Paulus in l.quidam.* 132 *ff. de verb oblig.* Fit autem exhæredatio omnis in teſtamento , vímque ſuam duntaxat poſt mortem teſtatoris habet. Abdicare verò , eſt familia eiicere : vt abdicatio nihil aliud ſit, quàm ignominioſa quædam emancipatio. Annotat tamen Hotom. impropriè & abuſiuè verbum hoc etiam ad eos transferri qui præteriti ſunt : non tantùm filios,verùm etiam agnatos. *Cic in Cluentiana*: P. Ælij teſtamento propinquus exhæredatus cùm eſſet , hæres hic alienor inſtitutus eſt. *Sic Cornificius lib ad Herennium* 4. Hæreditas aliqua obuenit ? non poteſt dici,ſed etiam à neceſſariis omnibus exhæredatus eſt.

EXHÆREDATVS , hæreditate ritè priuatus. Non enim quæuis exhæredatio ſummouet ſuum à contra tabulas poſſeſſione , ſed quæ ritè facta : *vt apud Vlpian. de bon poſſ.* Vnde filiis querela ſæpe eſt de inoffic. teſtam Atque Exhæredatus filius videtur , non tantùm , ſi

ita dixerit pater, FILIVS EXHAERES ESTO: ſed & ſi ita, ILLE FILIVS MEVS ALIENVS MEAE SVBSTANTIAE ESTO. *l.*3.*C de libr.prater.* Quinetiam à matre, militéve præteriti pro exhæreditatis habentur, *l.* 47. *§.fi.de bon.lib.*

Exhæredatum facere, *l.*14.*C.de legat. l.*22. *& l.*24.*C de inoffi teſta.*

EXHÆREDATIO, legis implet voluntatem: Præteritio ſecus. Illa ſolidat teſtamentum, iſte infirmat: Illa lege permittitur, iſta prohibetur, *Salom.in l.Gallus D.de liber.& poſthu.*

Exhæredationis formula duplex eſt, aut nominatim, aut inter cæteros, *Inſtit. de exhære.lib.& ff.de lib.& poſth.*vide Nominatim,& inter cæteros.

Exhæredatio autem quædam notæ & iniuriæ cauſſa fit: quædam non notæ, ſed bono conſilio, *l.* 18. *ff. de lib. & poſth. l.* 12. *§. ſi quis. & l.* 47. *D. de bon. lib.* Inde

Exhæredationis nota, *l. ſen.ff.de bon. poſſ.cont tab.*

EXHÆRES, hæreditate priuatus, *Cicero lib.de Orat.*1. Res delata eſt ad Centumuiros, cùm miles domum reueniſſet, cæpiſſetque lege in hæreditatem paternam teſtamento exhæres filius: id eſt, præteritus.

EXHÆREDEM ſcribere, *l.*4.*D. vnd.lib.*

EXHIBERE, eſt facere in publico apud magiſtratum poteſtatem videndæ & adprehendendæ rei, vt actor copiam eius habens, poſſit exequi actione, quod deſtinauit, *l.* 2. *D. ad exhib. & Gaius in l. plus eſt. D.de verb.ſign.* Exhibere, inquit, eſt præſentiam corporis præbere, *l.*22.*ff. de verb ſig.* atque ita differt à Reſtituere, *vt idem Gaius refert.* Reſtituere enim eſt poſſeſſorem facere, fructúſque reddere. *Sic l.*246.*ff eod.* Exhibet, *inquit Labeo,* qui præſtat eius de quo agitur præſentiam. nam etiam qui ſiſtit, præſtat eius de quo agitur, præſentiam, nec tamen eum exhibet,&c.

Exhibere propriè eſt, extra ſecretum habere, *l.* 3. *§.ait Prator ff de hom.l b.exhib.* Sicque ſumitur in hoc interdicto pro in publicum producere, & videndi tangendíque hominis facultatem præbere. Vſus autem exhibitionis latiſſimè patet. Et id propriè ad res mobiles pertinet. Transfertur tamen & ad res incorporales: vt, exhibere negotium, hoc eſt, moleſtiam, Exhibere amicitiam: Exhibere doctrinam.

Exhibere actionem, mandare actionem, cedere actionem alicui, *l qui iniuria §.qui alienu ff de furt* Dicimus etiam cedere actioni, transferre actionem ad aliquem. *Gaius in l.quod ſæpe § ſi res vendita D.de contrah.empt.*

Exhiberi, pro per gratiam relaxari, *in l ad beſtias ff de pœnis* nec rectè interpretari, nec inde colligi poſſe alleuiationem pœnæ, *oſtendit Alciat. c.*28. *ſecundi Parerg.*

Exhibere diligentiam, *l.* 2.*ff.de peric. & commo. rei vend.* Negligentiam, *l.* 10. *ff.de compenſa* Fidem, *l.* 23.*C.fam.erciſc.l.* 6 *C. commu.vtr. iud* Exhiberi culpa, id eſt, præſtari, *l.*3.*§. nunc videndum ff. commodati.*

Exhibere pro probare, *l.* 1. *C. de adil. act.*

Exhibere, eſt alere & educare, *l.* 1.*ff. de offi praf. vrb l.* 5. *D. de lib agno. l.ff. de in rem verſo.* Sine quibus aut ſe tueri, aut ſeruos paternos exhibere non potuiſſet. Sic *l. ſi pro patre. §. ſi domini. D. eo.* exhibere familiam. Scæuola *in l. creditor. § ſi inter maritum. D mand.* Vt onus exhibendæ vxoris ad maritum rediret. Hinc.

Exhibere cibum & potum, *l.*1.*§.*1.*ff de muner. & honor.* Vtitur & hoc verbo in hanc ſententiam Tertull.libr.de idolol. Hinc.

EXHIBITIO ponitur pro nutritione & alimentis, *l.*16. *§ fi.ff.quando dies leg. l.*1. *§ non autem.ff.de exercito* Sic *l.cum poſt diuortium.§.in domum abſentis ff.de iis, dot.* ad exhibitionem vxoris promiſſas vſuras, reuerſus vir improbè petit.

EXHIBENS tardiùs, cenſetur non exhibere, *l.Iulianus ſcribit.§.vlt ff.ad exhibend.*

EXHIBENDVS, id eſt procurandus, c.cùm amplius extra de teſtib.

EXHIBITIO, pro deguſtatione, *apud Vlp.in l.*3.*de opt.vel elect.leg.*

Exhibitionis & deductionis onus, *l.*3. *& l* 5. *C.de aduocat.diuerſ.iud.* Fortè exhibendarum angariarum munus ſignificatur, *l.vnic.C.ſumptus iniunct.muneris ad om. colleg.pertinere.*

EXHIBITORIVS, adiectiuum.

Vlpian in l.deinde ff.de lib exhib. Superiora interdicta exhibitoria ſunt,id eſt,pertinentia ad exhibitionem liberorum,cæterorúmque, de quibus ſuprà diximus.

EXIGERE, ab ex & ago,pro eiicere,expellere, Exigere aliàs eſt debitum petere, vt exigere pecuniam. exactores,qui exigunt.C. *de exacto.tributo.* alias & propriiſſimè is exegiſſe dicitur,qui id recepit, quod inſtituta actione petebat: vnde exigere ab inuito accipitur, *fidei commiſſa.§. ſi rem.D de leg.*3. quandoque à ſponte ſoluente *l.falſus.C.de furtis Vide Alciat l.verbum exacta D.de verb ſig.*

EXACTA pecunia intelligitur,quæ perſoluta eſt, ſiue enim volens,ſiue inuitus debitor dederit, ſoluiſſe dicitur. *Alciato.* Atque exactæ pecuniæ verbum non ſolum ad ſolutionem referri, ſed ad delegationem, *l. verbum.* 187.D. *de verb ſign.*

Exacta,finita, *l.*2.C. *de teſta.militari.*

Exacta,id eſt,tranſacta, *l ſi quis tutor.ff. de rit.nupt.*

EXACTIO, ab inuito extortio. Quandoque pro vindicatione, *aſſiſtere.C.de anno & trib.* Pro probatione, *l.procurator. C. de edendo.*

Exactionem, quæ paſſim imponitur, Barbari nominant talias, collectas,procurationes, præſtantias: Tributum autem vno nomine debet appellari, vt exemplis Inſulan. in obſerua. oſtendit. Quòd verò à Iuriſconſ. Exactio, etiam nominatur Angaria, Græca hæc vox eſt ſignificans exactionem ſiue coactionem.

EXACTOR, Græcis ἀπαιτητῶν tributorum petitor. *l.*2. *C.de exact.tribut.*

EXIGVIORES nummi *l nummis. D.de leg.diſceſ.ex d.l.*3. id eſt,minores

EXILIVM ab ex, & ſolum factum verbum ſignificant Feſtus,Nonius,& Seruius, quaſi extra ſolum. Hinc Exules dicantur, ſolo patriæ pulſi: vel quaſi extra ſolum: vel tanquam extra ſolum miſſi, aut extra ſolum vagi. Quicunque ergo ſiue ſua ſponte, ſiue pœnæ, ignominiæve cauſſa extra ſolum ſuum habitant, Exules dicuntur: quorum tria genera reperiuntur. Interdicti ſcilicet, alij Relegati, alij Deportati. quæ vide ſuis locis. Notandum tamen Exilij verbum plerunque confundi & permiſceri. Cùm enim generale,ſit tamen ad deportationis ſpeciem plerunque & quaſi pro prie reuocatur, & à relegatione remouetur. *vt in l.*2.*ff.de pœn* Capitalia,inquit, iudicia ſunt,in quibus pœna mortis aut exilium eſt,hoc eſt,aquæ & ignis interdictio.per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. nam cætera, non exilia,ſed relegationes propriè dicuntur,tunc enim ciuitas retinetur.Ita etiam diſtinxit Ouid.lib.Triſt.2. item 5.

Ipſe relegati, non exulis vtitur in me Nomine

Nomen igitur exilij, quod generale eſt,plerunque ad ſpeciem deportationis ita contrahitur, vt de ea ſola intelligatur. Martianus autem *in l.*5.*de interd.* ad ſolam interdictionem & relegationem contraxit. Vbi cum dixiſſet,exilium eſſe triplex, tamen duplex duntaxat ponit, ſpeciémque pro genere conſtituit.Scire autem oportet,diſſimillimam fuiſſe ſtante Rep.rationem Exilij,quàm poſtremis temporibus fuerit. Nam(*vt Cic.ſcribit in orat.pro Cæcinna*) exilium non ſupplicium erat,ſed perfugium, portúſque ſupplicij. nam qui volebant pœnam aliquam ſubterfugere,aut calamitatem,ſolum vertebant,hoc eſt,ſedem ac locum mutabant. Itaque nulla, inquit,in lege noſtra reperietur, vt apud cæteras ciuitates,maleficium vllum exilio eſſe multatum.ſed cũ homines vincula, ignominiáſque vitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ,confugiunt quaſi ad aram,in exilium: qui ſi in ciuitate legis vim ſub re vellent,non prius ciuitatem quam vitam amitterent. qui nolunt, non adimitur his ciuitas,ſed ab his relinquitur atque deponitur. nam cum ex noſtro iure duarum ciuitatum eſſe nemo poſſit,tum amittitur hæc ciuitas denique cum is qui profugit, receptus eſt in exilium hoc eſt, in aliam ciuitatem. *Sic Cæſar in Orat.de coniuratis apud Salluſt.* Eodem illo tempore maiores noſtri Græciæ morem imitati verberibus animaduertebant in ciues:de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſt autem lex Porcia,aliæque leges paratæ ſunt quibus legibus exilium damnatis permiſſum eſt *Polyb.in eandem ſententiam lib.6.& Cicero in Orat pro domo ſua:* Scire autem illud oportet, moris tum fuiſſe,vt quibus ciuitas lege adimeretur,iis non exilium nominatim irrogaretur,ſed aqua & igni interdiceretur, *vt docet Hotom. in Commen. orationis pro Cæcinna:*

cacinna: Vt dubitare nemo debeat, cùm exilio damnatum aliquem per id tempus legimus, quin de aquæ & ignis interdictione intelligendum id ſit, de exilio, itemque eius duobus generibus, legitimo ſcilicet & voluntario, & eorum ſpeciebus, vide fuſiſſimè diſputantem Manutium in libro de legibus Romanis.

Exilium triplex exponit Marcellus, aut certi loci, aut latæ fugæ, aut inſularis vinculi, *l.5.de inter.& releg.* tametſi, Budæi iudicio, locum illum corruptum eſſe cenſentis, illa diſtinctio elici non poſſit. Vide Interdicti. Sic etiam exilium triplex ponit Archid. *c.cum beatus.45.diſt.*

Exilium voluntarium, quòd quis ſua voluntate adſumit, *l.aut facta vbi Bud.ff. de pœnis.* Exilium aut temporarium, aut perpetuum eſt, *l.fi.ff.de iniur.l.13.ff.quib. ex cauſ. in poſſ.eat.*

EXVL, ſolo patrio expulſus, *Quintil.Declamat 366.Feſt.lib.5.*

EX ILLO DOLIO amphoras decem, formula quid ſignificet, docet Iuriſconſ. *l.ſi quis ſeruum.ff.de leg.1.*

EX IVRE MANV CONSERTVM vocari, priſci Iuriſconſ. dicebãt aliquem, cui lis intendebatur. Metaphora ſumpta à bellis, in quibus manus conſerere dicuntur, qui comminus confligunt. *Teren. Varroni libro de ling.Lat.5.* Vide Conſerere manus.

EXIMERE, differt ab eripere: hoc enim eſt de manibus auferre raptum: illud quodam modo auferre, vel alia ratione impedire, & moram facere, quo minùs in ius vocatus veniat, & ſe iudicio ſiſtat, *l.ſed eximendi.ff. ne quis eum, qui in ius vocab.vi exim.*

Eximere diem, eſt prolongare: vt Cato diem dicendo eximebat, id eſt, prælonga oratione cenſendi tempus conſumebat de induſtria. Sic eximere actionem dixit Vlpianus, cùm per dilationem effectum eſt, vt iam agi lege non poſſet.

EXIMI de reis dicitur, cuius nomẽ, cùm ipſe in reos relatus eſſet, delatũ eſt, *l.11.ff.de accuſ.* Cicero Verrina 4. ſignificat accuſatore abſente id etiã fieri: Quo tempore, inquit, omnis illa mea feſtinatio fuit cum periculo capitis, ob eam cauſſam, ne eam reus eximeret, ſi ego ad diem non affuiſſem.

EXIMENDÆ cretæ, lapidis ius, *l.5.& 6.ff.de ſeruit.ruſtic.* Eximere ſaxum, *l.6.C.de donat.*

EXEMPTA actio dicitur, quæ intendi poſſe deſiit, *l.ſed & ſi.§.actio.ff.ex quib.cauſ.maio.*

EXEMPTIO apud Põtificios eſt, vbi aliqua conuentualis eccleſia canonicorum ſecularium, vel regularium monachorum, vel monialium immediatè ſubeſt Papæ. Huius genera duo ſunt: vniuerſalis, quæ cum vniuerſitate iuris ad Papam ſpectat, ita vt nec metropolitano, vel diœceſano iuris quidquam maneat in eadem. Particularis, quę pro parte certis caſibus ab eorum iuriſdictione eximitur: vide c.cùm perſonæ. vbi interpretes. de priuileg.lib.6.

EXEMPTILE dicitur, quod eximi poteſt, *l.argumento.§ pen. ff. de aur.& arg.leg.*

EXINANIRE, ab ex & inanire: eleganter accipitur, pro attenuare, ſeu minoris efficere. Exinanire legatis, donationibus, hoc eſt, euacuare, attenuare, & ad nihilum patrimonium redigere, *l. 1 & 3.C.de inoff.donat.*

Exinaniri feudum dicitur, *li.Feud.1.tit. 15.§.2.* quod deſeritur, & euaneſcit, & cuius conſtitutio irrita & inanis eſt.

EXINANITIO, euacuatio, *cap. ad apoſtolicam. de re iudic. lib.6. vbi Archidia.*

EX INTEGRO, id eſt, de integro.

Ἐξισωταὶ vide Peræquatores.

EXISSE è poteſtate dicuntur, *apud Cicer.* inſani, furioſi, iracundi, qui à mente excidiſſent & qui ſpreta ratione, cupiditatum arbitrio præcipites ferebantur. Formula ſermonis detorta videtur à Iuriſconſultis: apud quos filij ex iuſtis nuptiis procreati, dicuntur eſſe in poteſtate parentum: niſi emancipentur, aut niſi pater moriatur. Qui verò furioſi erant, agnatorum & gentilium poteſtati permittebantur, & domini rerum ſuarum eſſe vetabantur: itaque exierant è poteſtate ſua. Rurſus emancipati dicuntur exiſſe de poteſtate parentum.

Exiſſe actionis dies dicuntur, *l.1.ff.ex quib.cauſ.maior.* quoties agendi poteſtas eximitur.

EXISTERE conditio propriè dicitur, quando mora amplius di-

lui non poteſt.

Exiſtere hæredes ad ſuos pertinet, ꝙ adpareant, & naſcantur, non fiant, *l.14. ff.de ſuis & legit.& alibi ſæpiſſimè.*

Exiſtere, operari eſt, & efficere: qui eſt ſignatus modus loquendi elegantiæ Iuriſconſultorum dignus, *vt dixit Zaſius in glo.nouis.in l.in ratione.ff.ad l.Falcidiam.*

EXISTIMATIO, eſt dignitatis illæſæ ſtatus, legibus ac moribus comprobatus: quæ ex delicto noſtro auctoritate Legum, aut minuitur, aut conſumitur, *auctore Calliſt. l.cognitionum. de extraord.cog.* Exiſtimatio etiam pro fama accipitur: quia, ſcilicet, fama ex vulgi iudicio, & exiſtimatione naſcitur. *l.teſtium. ff.de teſtib.*

Exiſtimatio, alias eſt iudicium, & arbitratus. Nam exiſtimatio ab Æſtimatione proficiſcitur: cùm rebus æſtimatis, hoc eſt, perpenſis, & excuſſis, poſtea iudicamus, & arbitramur.

Exiſtimationis cauſſa, (ſic enim legi debet *in l.ſi in duabus.104.ff.de diuerſ.reg.iur.* non vt in vulgaribus, æſtimationis) quæ ad famam pertinet, quæve infamiæ notam inurit. P.Decio, & Pet.Fabio interpretibus.

Exiſtimationem lædere, & notare, *l.2. ff.de iis qui notan.infa.*

Exiſtimatione, integra, & illæſa, *l.25.de procur.ff.quod H.* Modeſtino dicitur, *ἀμώμητος τῆς ἐπιτιμίας*, *l.21.ff. de tutor.dat.*

EX MAGISTER, *l.1.C.Th.de an. & tribut.& in tit.C.de nouo.C.fac.* eadem forma qua Exconſul.

EX NATIS gregem ſupplere, id eſt, in locum capitum defunctorum, vel inutilium alia ſubmittere, *vt dicunt Vlpian. & Pomponius l.vetus. & ſeq. ff.de vſufruct.*

EX NVNC verbum & includit & excludit *c.frequens.de reſt.ſpol.in 6.* Si hęc verba adponantur in ſententia excommunicationis, non eſt neceſſe adiicere, prout extunc, *Clem. in de ſepult.* nam trahitur ad diem conditionis. *Inno.c.præterea.de adpellat.*

Exnunc prout extunc, & Extunc prout exnunc, frequens Pragmaticis formula, qua ſignificatur extremitatem temporis trahi ad initium & finem trahi ad extremitatem. *Accurſio l.1.C.de edendo. Bart.l.ita ſtipulatus* La grande *de verb. oblig.Bart.l.de pupillo.§.ſi plurium.ff.de nouo opor.nunciat.*

EX NON SCRIPTO, ſine libello interpretatur Albericus *in §.ſi tibi ſtudium.de mandat.prin.in Authen.* Aliter ſumitur *in §.ex non ſcripto.Inſtitut.de iure natu.gent.& ciu.li.*

EXOLERE, pro deficere, ac vetuſtate quadam euaneſcere, *l.2.exactis.ff.de orig.iur.*

EXORBITANTIA, Zaſius interpretatur, quæ ſunt extralimitanea, quæ ſunt irregularia, quæve ſunt enormata, & propemodum abſurda. De his valde notabilis doctrina per Angel. iactatur *in l.quinque.§.parentes.ff.de in ius vocat.* Quòd quantumcunque ſint exorbitantia aliqua, tamen propter honeſtatis rationem fit extenſio etiam ad caſum improprium. Sanè egregia limitatio ad id, quod per manus traditur, in exorbitantibus non fieri extenſionem.

EXORCIZARE dicuntur, qui per diuina ſpiritum immundum expellunt. *vide Aug.in lib.de beata vita.* hoc Græci ἐξορκίζειν dicunt, Latini adiurare, quod & Albericus indicat (apud quem pro adiurare legitur adiuuare) *de quo ver.c.ſanè paruuli.de conſecr.diſt.4. & 79.diſt.c.ſi.* Cui muneri in eccleſia qui præerat, Exorciſtę vocabãtur, *l.6.C.de epiſc & cleric.l.121.C Th.de decurio.Iſidor.lib.8.Etymolog.c.12.* Hoc verbo vtitur etiam Vlpi. *l.1 ff.de extraord.cognit.* Non tamen ſi incantauit, ſi imprecatus eſt, (ſi vt vulgari verbo impoſtorum vtar) exorciſauit. non ſunt iſta medicinæ genera, tametſi ſint qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment. Talium autem imprecationum, quibus morbi expelli credebantur, meminit Plin.lib.28.c.2.

EXORCISTÆ ex Græco in Latinum, adiurantes. Inuocant enim ſuper cathecumenos, vel ſuper eos qui habent ſpiritum immundum, nomen domini IESV, adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis, *c.1.25 diſt.c.exorciſta.23.diſt.* Horum aut ſimilium meminit Lucas in Act.apoſt.c.19.

Ἐξῶσται, *meniana. C.de ædific.priuat.* ſunt proiectiones, ſeu Meniana. quod nomen trahitur ἀπὸ τοῦ ἐξωθεῖσθαι, id eſt, expellere & proiicere. Hanc dictionem ſic reſtituit Cuiacius, cum ali

χρόσσαις

κρύπτους, alij τειχιστὰς, alij, σκώτας, alij προσθύρας, alij ὀρθύας legant.

EXPATRITIVS, *l.3.C. vbi ſenatus vel clariſſ.* eadem forma qua Exconſul.

EXPEDIO, is, ire, propriè eſt, *inquit Donatus*, pedem retentum liberare. At Expediri *in §. item pretium. Inſtit. de emptione & vendit.* Accurſius exponit, id eſt, cognoſci. Verius tamen eſt, vt pro explicari, exerceri, celebrari accipiatur.

EXPEDIRE rationes, vide Conturbare rationes.

EXPEDIAT, id eſt, conueniat, vel oporteat, *cap. cùm expediat. de electio. lib 6.*

EXPEDITVM, *Vlpianus in l. contra. §. ſi filius. de pactis*, venuſtè accipit, pro certo, explanato, declarato, deciſo. Quod & ipſum non eſt expeditum. *Idem in l. 2. rem pup. ſal. fore* non expeditam emptionem, pro difficili, & ea quæ citò fieri non poteſt. Sic expeditiſſimum, pro certiſſimo & indubitato, Gaius dixit *in l. in venditione. §. fin. de bon. aut. iud. poſſ.*

EXPEDITIO, propriè profectio cum expeditis militibus. *Salluſt. in Iugurtha*: Marius interea exercitu in tabernaculis compoſito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiſcitur in loca ſola. *Et paulò poſt de eodem loquens:* Paucidi ſine decore ad Syllam profugiunt, quem Conſul in expeditionem proficiſcens, Proprætorem reliquerat. Imper. tamen pro caſtris poſuit *in princip. tit. De milit. teſtam.* vbi teſtamentorum leges non exigit ab his, qui in expeditionibus occupati ſunt. nam *in §. 4.* Quatenus, inquit, militant, & in caſtris degunt.

EXPELLERE & Repellere, non debet intelligi de armis priuatis, & de facto, ſed de publica executione, & de iure, teſte Iuſtiniano *in proœmio Inſt.* qui ait, Sed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat. Et hinc doct. quidam falsò tradunt, in certis ſpeciebus permitti priuatim expellendi facultatem.

EXPENSÆ dictæ ſunt, *inquit Plin. lib. 33. c. 3.* ab antiquo adpendendarum pecuniarum more. ſumptus ſunt voluntarij: & non neceſſarij. Impenſæ verò ſunt vtiles, & neceſſariæ. Expenſæ autem debentur varijs ex cauſſis: aliàs ex victoria totius cauſſæ, *de quibus tractatur in l. properandum. § ſin autem alterutra. C. de iud. & in c. calumniam de pœnis.* Aliàs ex contumacia aduerſarij: *quarum fit mentio in §. ſancimus. C. de iudic. & in ca. delecti. de dolo & contu.* Aliàs ex culpa aduerſarij, qui proceſſum cauſſæ diff.rt, *vt eſt conſtitutum in l. non ignoretis. C. de fruct. & liti expenſ. & in c. finem litibus. de dol. & contuma.* Aliàs ex temeritate eius, qui alium ſine actione in ius traxerit, *vt in l. eum quem temere in princ. de iud & c. 1. de dol. & contum. lib 6.*

Expenſæ. Nemo qui vltra ſubſtantiæ ſuæ modum ſumptus facit, æquo animo ferendus. *Nouell. Vt determ. ſit numer cler. § ex omni igitur. Conſtit.* non, oportet vndique ad ſumptus poſſeſſiones conquirere, (nam id inſatiabili cuidam auaritiæ ſimul, & impietati proximum eſt) ſed ex moderatis facultatibus ſumptum temperare. *Ibid.*

EXPENSARE, expenſum ferre in conficiendis rationibus. Legitur hoc verbum apud Scæuolam, *l. Thais. 41. §. libertatem. ff. de fideic. lib.* Poſt mortem teſtatoris tutores Cupito exactionem commiſerunt, iſque nummos redactos expenſauit eiſdem tutoribus.

EXPENSVM ferre, eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe, *inquit Aſconius*, vt cum per ſingula expenſi nomina ſummam quandam expenſam adſcribimus. *Vlpia. ad SC. Trebellia. l. mulier.* Dicendum eſt potiùs, fructibus hoc expenſum ferendum, quàm fideicommiſſo. Obſeruandum autem, quòd non ſolùm de pecunia, ſed etiam de aliis operibus dicitur. *Marcell. ad leg. iul. repetun. l. lex. Iulia.* Illud quoque cauetur, ne expenſum ferat opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, appendendum (*ſic enim legi vult Turn.*) ſarta tecta tuenda, antè quàm perfecta, probata, præſtita lege erunt. *Iauol. de ſupel. leg. l. qui veſtem omnem*, & res plurium generum ſuppellectili expenſo ferre ſolitus erat. Scæuola, *quæ in fraud. l. pupillus.* Creditores negligentiæ expenſum ferre debent. *Sic Plin. lib. 2. c. 7.* Fortunæ omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium ſola vtranque paginam facit. Id eſt. Quic-

quid lucri aut damni, quaſi expenſi aut accepti, mortales faciunt, omnia fortunæ adſcribunt.

EXPERIRI, vel Experiri ius, eſt actionem intendere in iudicio. *Paul. l. 1. de in ius voc.* In ius, ait, vocare, eſt iuris experiundi cauſſa vocare. Idem alibi citans verba edicti prætorij in eum, qui vi rapuit: Primo, inquit, anno quo experiundi poteſtas fuit in duplum, poſt annum in ſimplum actionem dabo. Atque huius ſignificatio inde ſumpta videtur, quòd qui rem aliquam iudicio petunt, ij quod iuris ſe habere ad eam rem petendam arbitrantur, id ad iudices tentandi & experiundi cauſſa, exponunt. *Liuius lib.* 50. Prætor, *inquit*, L. Petilio dixit, ſeſe eos libros in ignem coniecturū eſſe, priuſquā id faceret, ſe ei permitteret, vti ſi quod ſeu ius, ſeu auxilium ſe habere ad eos libros repetendos exiſtimaret, experiretur: id integra ſua gratia facturum.

Experiri intra parietes Ciceroni, eſt permittere rem diſceptandam inter amicos extra iudicium, & cancellos forēſes: vulgus amicabiliter componere dicit.

Experiri pro defendere ponitur *in c. 1. de iudiciis. in antiquis. & ibi hoc adnotat Bernardus.* Actionem tamen intēdere ſonat, *c. paſtoralis de cauſ. poſſ. & proprie.*

EXPERIENS pro experto, *l. ex aula. C. de priuil. eod. qui in ſac palat. milit.*

EXPERTVS, experientia doctus, *c. vt conſtitueretur. 50. diſtin.*

EXPERS, immunis, *l. 1. C. de ſecund. nupt.*

EXPERTES, qui nullam experientiam habent, *C. de tut. & cur. illuſt. perſo. l. 1.*

EXPETERE, petere, *l. damnus. C. de falſis.* Expetere ius alicuius, curare, vt alicui fiat ius

EXPILARE, furtiuè fraudare. Inde apud Iuriſconſ. titulus eſt, De crimine expilatæ hæreditatis. Et qui alienam hæreditatem expilauerit, extraordinariè ſolet coerceri. Quidam autem dictum volunt à pilis Romanorum telis: alij à Græco πιλῶ quaſi ὑπιλῶ, id eſt, cōplano: quòd qui aut è facie pilos, aut è domo ſupellectilem detrahunt, æquare ac complanare omnia videantur.

EXPILATORES, qui ſunt atrociores fures, hoc eſt, λωποδύται, & qui *vt inquit Aſconius*, ne pilum quidem in ſpoliatorum corporibus relinquunt, *de quibus Vlpia l. ff. de effractoribus & expilatoribus.*

EXPIRARE, pro perire poſuit Iuriſc. *l. 1. § fin ff. de reg reru:* μεταφορικῶς pro decidit, & tranſiuit.

EXPLANARE, interpretari. Hinc EXPLANATORES Ciceroni, qui rem exponunt.

EXPLICARE pecuniam, quod Græci πορίσασθαι, Latini curare. *Calliſtratus, l. 31. ff. de re iud.* Si qui tamen per contumaciam, magis quam quia non poſſunt explicare pecuniam, differant ſolutionem. Id eſt, in promptu non habeant.

EXPLICARI, id eſt, decidi res non poteſt citra adiudicationes & condemnationes, *auctor Paul. de procul. l. licet. § ſi plures.*

EXPLICATIO, eſt allegatio infirmans ſupplicationem. Et eſt pro auctore contra reum. Replicatio, allegatio eſt, contra exceptionem. Supplicatio vero, allegatio eſt, quę replicationem infirmat, & reum adiuuat.

EXPLICITE, non eſt diſtinctè & apertè, vt Canoniſtæ vſurpant (hoc enim explicatè ſignificat) ſed expeditius & celerius denotat.

Explicitè, id eſt, abſolutè, *l. 1. in prin ff. ad SC Trebell.*

EXPLORATA fides, pro perſpecta & certò cognita, *l vnic. de offic præfect. Prætor.*

EXPLORATORES, qui ſecreta nunciant hoſtibus, *l. 6. § exploratores. ff. de re milit. l. 58. ff de pœnis.* Vide Suidam in verbo Ἐξπλοράτωρ.

EXPOLIATI Zaſio eleganti figura dicuntur, qui ſunt priuati, qui iacturam in bonis paſſi ſunt. Ita Iuriſcon. *in l. 1. ff. de don. inter. vir. & vxo* dicit, donationem eſſe prohibitam inter coniuges, ne ſe mutuo amore ſpoliarent. Sic *in l. 1. de bon. dam.* is qui detruditur in carcerem propter crimen, nō debet ſpoliari bonis antè, quàm feratur ſententia. Spoliari, id eſt, priuari. Et quod Iuſtin *in § compenſationes. Inſtit. de act.* dicit, Expoliatum bonis, Iuriſc. *in l. fin. de his quæ in fraud.* dicit, Exutum bonis: vt paria ſint, Exuri bonis, & expoliari bonis, id eſt, iacturam bonorum pati. Vnde interpretes dicti §. com-

compenſationes. verbi Expoliatus elegantiam non intelligentes, alienum, ridiculum, & planè impium ſenſum inuexerunt.

EXPONERE cautionem, epiſtolamque dicimus, pro cauere & emittere epiſtolam, *l.25.ad fi.D.de probat. l.fi.D. de conſtit pecul.*

Exponi dicuntur infantes, ſerui, liberti, & languidi, ſi ſine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis, vel à patronis: aut vt à prætereuntibus ſuſciperentur, aut inedia perirent. Vnde Donatus: Exponere, inquit, eſt morti tradere, & obiicere Terentius in Heauton tim.4.1.

-cum exponendam do illi, de digito annulum Detraho.

Huius contrarium eſt tollere. Terent. ibid. 50.

Meminiſtin'me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,

Si puellam parerem, nolle tolli?

Hinc tit.C.de infant. expoſi. & Non.153. περὶ τῶν χαμαιρρίπτων βρεφῶν id eſt, de infantibus humi repertis: vbi ſtatuit, vt omnes liberæ conditionis ſint.

Exponere filium, *l.19. D.de manu.teſt.*

EXPOSTIS filius. *l. D .de iur. & fact. igno.*

EXPORTARE, Martian. Exportandus ab Italia, ſi venerit, in prouincia morari poteſt, *l.1 de export.*

EXPOSCERE, & depoſcere, eſt ad dedendum aliquem ad pœnam petere.

EXPOSTVLARE, *inquit Donatus* Conqueri eſt, ſeu querelam apud eum ipſum deponere qui fecit iniuriam. Aliàs Expoſtulare ſumitur pro vehementer poſtulare.

Expoſtulare verecundè, *apud Vlpi.in l. 1.§ quod autem.D de offic præf.vrb.* de ſeruis contra dominos loquens: Sed ſi verecundè expoſtulent: ſi ſæuitiam, ſi duritiam, ſi famem, qua eos comprimant: ſi obſcœnitatem, in qua eos compulerint vel compellant: apud præfectum vrbi exponant.

EXPOSTVLATIO eſt aduerſus eum, quem accuſamus.

Expoſtulationem facere, cum querela apud amicos requirere, & quaſi officium amicitiæ in alio deſiderare: quia ab eo violatum ſit.

EXPRÆFECTI, *l.C. de præf. præt.* qui præfectura abierunt, vt exconſules, exuicarii, excubicularii, &c. Auctores de limitibus agrorum, Squalitus ager, quaſi excolidus, quod iam à cultura exierit.

EXPRÆPARATO vice aduerbii, pro dedita opera.

EXPRESBYTER, presbyteratu deiectis & depoſitus, *cap. accedent. 50. diſtinct.*

EXPRÆSCRIPTO agere, id eſt, vt vulgus loquitur, iuxta inſtrumentum.

EXPRESSA nocent, non expreſſa non nocent *l.expreſſ.195. D de diuer.reg. iur.* ſententiæ hæc eſt apohthegmatica, plus in receſſu habens, quam verba ipſa in fronte præ ſe ferant. Obſeruandum tamen, quòd & ea, quæ ad aliud expreſſum referuntur, aut ex neceſſaria conſequentia veniunt, tanquam expreſſa iudicantur, *l.ait Prætor. §.1. l. in ſumma in princ. de re iud.l.aſſe toto. D. de hæred.inſt. cum ſimil.* Hanc elegantem Iuris doctrinam accuratè & latè proſequitur *Iaſ.in l. Prætor ait.D.de oper.no.nunc.& Abbas in c.olim. Extra de cenſ.* alioqui expreſſum, facit ceſſare tacitum, *l cùm ex filio.§ filio. D.de vulg. & pup ſubſtit.* & plerumque fit latior interpretatio in caſu expreſſo quam tacito. Quemadmodum (vt ſuperius diximus) expreſſa nocent, ita è diuerſo expreſſa proſunt, & non expreſſa non proſunt, *vt rectè colligit P.Faber in d. l 185.per l.ſi mater.11. § denique & Celſus. & §.ſi quis autem petit.D de excep.rei iud.* Quæri autem ſolet, an expreſſo vitiato, tacitum vitietur. Hoc obſeruant interpretes in Rub. *D de vulg. & pup.* vbi colligunt regulam cum extenſionibus, & reſtrictionibus, quas limitationes & fallentias vocant. Sed & illud quæri ſolet. an quod ex mente & ſententia legis eſt, expreſſum dicatur. quod ſuiè diſputat Bart.noſter.*in l.Prætor. ait.in princ D de oper.nou.nunc.*

Expreſſum id eſt repetitum *l.item.quæ in fi.D de pact.*

EXPRESSIM, diſertè, nominatim, *l 98.§.3.D.de ſolut auth.teſtam.C. de collat.*

EXPROMITTERE, eſt nouandi animo pro alio promittere, *l ſi D.ad Maced & alibi ſæpe.*

EXPROMISSOR appellatur, qui

alienam in ſe obligationem, vel fideiuſſione, vel nouatione ſuſcipit, *l.* 10. *D. de pigne. actio.* Aliquoties reus adpellatur, *vt l.* 7. §. *ſeruus. D. de dolo. & alibi ſæpiſſimè.* Expromiſſorem planè alium à fideiuſſore accipiendum eſſe oſtendunt, *l.* 57. *in fi. D. de operis lib l.* 53. *D. de contrah. empt.* §. *venditam. Inſtitut. de rerum diuiſione.* Fideiuſſor enim obligatur cum alio, expromiſſor ſolus obligatur, quaſi reus principalis: tū fideiuſſorem qui dat, non liberatur, expromiſſorem qui dat, liberatur. Ex promiſſione fit nouatio, non fideiuſſione. Expromiſſor tum quaſi fideiuſſor dicitur, *l. in perſona.* § 1. *D. de pact.* & in SC. Velleiano, fideiuſſionis verbo continetur expromiſſio. & *l.* 10. *D. de in rem verſ.* paria hæc ſunt, fideiubere, Iudicium pro alio ſuſcipere, Expromittere, & apertus, *l. vlt. D. quod cum eo.* Quaſi fideiuſſionem eſſe videri (*ſic enim Cuiac. obſ. lib.* 13. *cap.* 35. *legit.*) cùm quis pro alio debitum ſuſcipit, id eſt, cùm expromittit.

EXPVGNATVR nauis, cùm ſpoliatur, aut mergitur, aut diſſoluitur, aut pertunditur, aut vela conciduntur, aut anchoræ inuoluuntur mari, *Calliſtrato*, *D. de incend. rui. nauf.*

EXPVNGERE Budæo pūctis circunducere, & tollere, rem quaſi confectam è codice eximere, *D. de diuer. & temporalibus præſcriptionibus. & l. pen.* D. *de re milit.*

EXPRINCIPE dignitas, *l.* 4. *C. de princ. agen in reb.* Ex magiſtro officiorū, *l.* 1. *C de ſilentiar. Marcellinus lib.* 22. Eadem forma qua Exconſul. Sic.

EXPROXIMVS, *l. vnic. C. de magiſt. ſac. ſcr.* qui proximi dignitate functus eſt. Sic

EXPROXIMO libellorum, *Marcellino lib* 22. apud quem reperias ſimilia nomina, *eod lib.*

EXQVÆSTOR, Vide Exconſul.

EXROGARE, ex lege vetere quid eximere per legem nouam, *Feſto lib.* 5.

EXSEMINARIO, id eſt, ſtirpitus. *Sic Vlpia. interpretatur in l. vitem* §. *quòd ſi quis.* D. *arb furt. caſ.*

EXSOLVTIO, integra ſolutio, & plena. *Scæuola. D lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 31. Sic cum in exſolutione vectigalis rā debitor quā creditor ceſſaſſent. Et *tit.* 3. *l.* 4. ad vniuerſæ quantitatis exſolutionem.

EXTENDERE legem, eſt eam ampliare ad non expreſſa, *c.* § *fi. ne cle. ric vel mona.* Vnde vulgata doctrina eſt, in fauorabilibus extenſionē fieri oportere, ſi ſit idoneitas rationis, *l. illud. C. de ſacroſanct. eccl.*

EXTENSIO quando fieri poſſit, docet A. Alciatus *in l. de verb ſign.* 3.

EXTERHÆRES, pro eo qui non ſit domeſticus, & ex familia & nomine teſtatoris non eſt, *Papinianus poſuit in l. peto. Luci.* §. 1. *de leg.* 2.

EXTERGERE ſpongia, *apud Vlpian. in l. quæſitum.* §. *item pertica.* D *de inſtru. & inſtr. leg.* vbi tamen alij Effingere legi volunt, *vt apud Cic. pro Seſtio* Spongiis ſanguinem effingi. & Catonem, fiſcinas ſpongia effingens. *Apuleius* 1. Vulnus ſpongia effingens. *Sic Martialis*: Hinc oleo corpus fingo, non frico.

EXTIMERE *apud. Iul. l. non ſolum.* §. *ſi Dominus. de vſucap.* pro formidare: Si dominus fundi homines armatos venientes extimuerit. Corruptè enim in q. C. legitur exiſtimauerit, quia timorem notare hic vult Iulianus, non ſuſpicionem, ex qua nulla datur reſtitutio. *l. metum*; *in princ* D. *quod met cauſ.*

EXTORRES, exules ſunt, quaſi extra terram eiecti, *Alcia in l. nemo clericus. C. de ſum. Trin & fid Cath.*

EXTRA pro præter, *l diximus. D de excuſat. tut.* aliquando pro poſt, *l.* 3. §. *ſed ſi extra. De ad exhib.* Apud Plautum Amphitr. 8.

Extra te vnum & Terēt. in Phorm. 1. 2.

Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam.

Quiſquam aderat. pro præter.

EXTRAHERE iudicium, eſt prorogare, proferre, & producere, *l.* 10. *D. ad exhib.* Si optione intra certum tempus data, iudicium in id tempus extractum eſt, quo fruſtra exhibetur, &c.

Extrahere ſe rebus humanis dixit Vlpia. *in l cùm autem.* § *capitalem. D. de ædil. edict* pro mortem ſibi conſciſcere. Excipitur, inquit, & ille, qui mortis conſciſcendæ cauſſa quid fecerit. Malus enim ſeruus creditus eſt, qui aliquid faciat, quo magis ſe rebus humanis extrahat: vt puta, ſi laqueum torſit, ſi medicamentum pro veneno bibit, præcipitémque ſe ex alto miſit, &c.

EXTRANEI hæredes intelligun-

tur,

tur qui ſubiecti non ſunt teſtatori. Gaius *lib. 1. Inſtitut tut. 3.* definit Extraneos hæredes, qui nullo propinquitatis gradu teſtatori iunguntur, ſed eos quiſque pro ſuo arbitrio ſcribit hæredes. Appellantur & extrar *l. 15. D. de b. nis liber.* Imp. tamen *§. 3. De hæred. quali.* Liberos quoque noſtros, qui in poteſtate noſtra non ſunt, hæredes à nobis inſtitui extraneos nobis hæredes vi iſi ſcribit. Dicuntur autem hi etiam Voluntarij: nam cùm teſtatoris iuri ſubiecti non ſint, arbitrio eorum adeundi cepiſſe hæreditatis poteſtas permittitur. Atque in hoc numero ſunt, qui patribus ſui deinceps vi li. beri: matribus verò quilibet: patronis autem, etiam poſt inſtitutionem manumiſſi, *§. cæteri. Inſti. eod.*

Extraneus poſt annus, *apud Iuſtinianum, Inſtit de lega.* & alienu, idem valent. & Extraneus accipitur qui ſuus teſtatori hæres non eſt: & ita Theoph. *tit. de bon. poſſeſſ.* ἐξωτερικός ait πρόσωπος, τουτέστι ὁ μὴ ... *At in l. 6. D. de ven. in poſſeſſ. mitten.* extraneus paulò generalius accipitur, qui nullo teſtatori vinculo coniunctus eſt. Vide Poſthumus.

Extraneum in quæſtione dotium intelligimus omnem, citra parentem virilis ſexus in poteſtate dotandam perſonam non habentem, *l. vnica. § extraneum. C. de rei vxor. act.*

Extraneæ mulieres ſunt, quæ *c. 3. Conc. Nicæni* συνείσακτοι dicuntur. *vt exponit Rufinus Aquileienſis.*

EXTRARIVS, inquit Feſtus, qui extra focum, ſacramentum, iuſque eſt. Hinc Extrarius *l. 31. § fi. D. l. ca. & Oc. fenſi* ex *Ciceroni ad Heren. lib. 2.*

EXTRA ORDINEM fit, quod contra legitimum, & conſuetum iudiciorum morem, & ordinem fit. Extra ordinem itaque ius dicitur per præteres ſi de ſuæ cognoſcentes, *l. 1. §. medicorum. D. de var. & extraor. cog. l. 1. D. ex quibus cauſ maior.* Extra ordinem, hoc eſt, extra al qua ſollennitatem. *§. fin Inſtitut. de interdict.* Extra ordinem, iudicis officio iudicis *l. 1. D. de ſeparatio bonorum.*

Extra ordinem damnati eos traditur, qui per calumniam actionem in vniarum inſtituerint, *l. 43. D. de iniur.* Nam iure legitimo calumniæ, in publicis duntaxat iudiciis vindicatur *l. 1. § calumniatores. D. ad SC. Turpil.* Extra ordinem de priuatis iudiciis agitur, cum accuſatio criminaliter contra, quàm iure ordinario fieret, intenditur. Extra ordinem, *in l. fi. § fi. D. quod met cauſſa.* fieri dicitur quod per apparitoris iuſſionem, cognitione non habita, extorquetur. Nam rectè atque ordine per iudicem id fit. Extra ordinem exequi decreta ſua dicuntur Prætores, cùm à pparitorum miniſtrorumque ſuorum, el ſi res poſtulat, manu militari exequuntur, *l. 1. D. ſi ven. no mi. mul. l. 3. D. ne vis fiat ei.* quod ciuiliter & ordine per arbitrum, iudicémque expeditur, *l. 15. cum ſuis § D. de re iudic.* Extra ordinem cogi quis dicitur pignoribus captis, vel mulctæ dictione, *l. 1. D. de admi tuto.*

Extra ordinem ius dicebant, qui magiſtratus non erant: ſed vtilitatis cauſſa extra ordinem conſtituebantur, *l. 7. D. de offic. Proconſ.*

Extra ordinem indictæ feriæ, quæ ſtatæ non ſunt, neque ſolennes, ſed repente indicebantur. *l. 26. § ſi feriæ. D. quibus ex cauſ. maio.*

EXTRAORDINARIVM dici non debet, quod ſolenne eſt, *l omnes omnino. C. de anno. & tribut. lib. 10.*

Extraordinaria ACTIO, *l. 52. §. inter. de actio. empt.* quæ de militia datur, vel de ſalario *l. 56. § fin D. de mund.* ita etiam appellabantur eæ actiones vtiles, quæ ex cauſſa interdicti hodie redduntur, *§ fin. Inſtitut de interdict.* Quia de cauſſa cognita. De in edictis, in Pandectis ita concepta ſu t de interdictis, ſiue extraord. actio. quæ pro his compet. Hinc.

Extraordinaria POENA, *in § in ſumma. 9 de iniur.* cuius arbitrium officio iudicis permittitur *l. vlti C eod. l. qui iniuriarum 43 l vlt. D. eod.*

Extraordinarium AVXILIVM eſt in integrum reſtitutio, *l. 16. D. de minor.* quod tota ex Prætoris cognitione pendere, neque vlla certa actione peteretur *l. 24 in fi. D eod.*

Extraordinariæ COGNITIONES dicebantur, quas prætores præſides que præter vſitatam officii ſui conſuetudinem ſuſcipiebant, *l. 1 & paſſ. D de extraord cogn. l. 1 D. ex quibus cauſ maio. l. 1. § eſt autem. D de exor. act. ſi quis ſepul hrum. D. de relig & ſump. l. quod ſi § vlt. D de mino.*

Extraordinarium commodum, *l. 239. § munus. D. de verb ſignif.* Extraordinaria

munera *l. vnic. de vaca. publicor. mun li.* 10.

Extraordinaria CRIMINA appellantur, de quibus quæſtio lege nulla conſtituta eſt, proinde nec pœna certa vindicantur, ſed arbitrio iudicis coercentur: qualia ſunt abigeatus, ſepulchri violati, ſtellionatus, crimen expil. hæred. & alia crimina, *de quibus lib.* 47. *Pand agitur. l.* 3. D. *ad Turp l.* 1. *C vbi de cri. agi. opor.* Sed & omnia admiſſa, quæ nullam legitimam habent definitionem, coercitionem, extra ordinem coercentur, pro æſtimatione iudicis pœna impoſita, *l.* 8. *§ ſi in locum.* D. *de religio. & alibi ſæpiſſimè.* His annumeratur nobilis illa in Milonem quæſtio, de qua Hotom. pleniſſimè in Comment. verb. iuris. Itaque Extra ordinem de criminibus cognoſci dicitur, cùm extra antiquum ordinem, & formam, moribus legibúſque publicorum iudiciorum præſcriptum cognoſcitur, *l.* 15. D. *de pœnis.*

Extraordinariæ INDICTIONES, *l. fi. C de mu patri lib.* 10. quæ extra ordinem imperantur. *l* 6. D. *de vac mu*, quæ non à lege SC. vel conſtitutione principum, ſed ex improuiſo per magiſtratus iniunguntur, *l.* 8. *§ qui muneris.* D. *de vac. mune.*

Extraordinaria IVDICIA, in quib. conceptiones formularum non obſeruantur. *l.* 47. D *de neg geſt.* Et hæc ſola hodie in vſu eſſe, ſublatis ordinariis, Iuſtinianus tradit. *tit. de ſucceſſ qua per bono. vendi. fiebat. in Inſtit. & de interdict. § fina. Inſtit.*

Extraordinarium REMEDIVM, *l* 11 D. *vt in poſſeſſ. leg* quod non ex edicto prætor, ſed proprio, ac ſpeciali decreto eius proficiſcitur, *l.* 11 *ff. vt leg. no. caueat.*

EXTRAVAGANTES, aliquot ſanctiones Principum ſunt, ſic dictæ, quòd ſint extra librorum iuris ciuilis contextum frequentatæ: qualis eſt conſtitutio Lotharij Saxonis, de feud. non alien. & diui Friderici, de pace tenenda. & de Sacramenti. puber. ſponte factis non retract. Item de priuilegiis Eccleſiæ, Friderici Imper. eius nominis ſecundi. Item de Maieſtate læſa: déque Rebellibus edictum Henrici ſeptimi: & rurſus de pace Conſtantiæ, duorum, Friderici Imperatoris & Henrici Romanorũ Regis ſexti, cum nonnullis aliis principum functionibus publicis, iuris libris necdum adiunctis, ſed quæ in archiuis Imperij in reipublicæ vſum conſeruantur.

EXTREMITAS Aggeno Vrbico eſt finitima linea, quæ interuenit, aut per iter publicum, quod tranſcendi non poteſt, ſecundum legem colonicam: quia omnia limes itineri publico ſeruire debet: aut per limites ſiue terminos, aliáque ſigna, quibus territoria finiuntur: aut vbi inſoluta loca remanſerunt, &c.

EXTREMVM iuriſdictionis, *in l. vni. a ff. ſi quis ius dicenti non obtemp.* varij variè explicant. Tu rem expende, & vide τὰ βασιλικά.

EXTRICARE, propriè ex tricis eximere. Extricatæ margaritæ μεταφορικῶς perpurgatæ & mundatæ, & expolitæ, *l.* 27 § 19. *ff. ad l. Aquil.* Si cùm maritus vxori margaritas extricatas dediſſet, eáque inuito marito perforaſſet, &c. Huic contrarium Intricare.

EXTRINSECVS, id eſt, extra naturam rei, *l. fluminum. § initium. ff. de dam. infect.* Aliter ſumitur, *C. de bonis quæ lib. l. cùm oporteat.*

EXTVNC, ex illa hora & temporis momento, quæ dictio extremum tempus ſignificat, *Io. Andr. c quamuis de elect. lib.* 6 Extunc, id eſt, intra vnius menſis ſpatium, *c. quamuis. § ſin autem. extra de offi. ordi.* Extunc, id eſt, elapſo anno, *c cum contumacia. de hæred lib.* 6. Extunc quandoque elapſo termino ad reuocationem grauaminis præfixo, *c ſi à iudice de appell. lib.* 6. Quandoque ſonat, elapſo decennio *c.* 1. *de ſepulturis lib.* 6.

EXVEHERE, idem quod vehere: quo vtitur Vlpian. *in l* 5 *in princ ff ad exhiben.* Si quis, inquit, merces quas exuehendas conduxit, in horreo poſuit.

EX VICINI, pro ex fundo vicini: figura nota Grammaticis, & è Græcis fontibus deriuata. *Vlpian l.* § 10. *ff de aqua, & aqua.* Aquam ſuperficientem ex vicini in ſuum deriuare.

EX VIRILI SEXV, ſeu per virilem ſexum, & per lineam virilem deſcendentes differunt. Nam primo caſu etiam fœmina ex filio, vel nepote nata continebitur: ſecundo non continebitur. Non enim per lineam deſcendit, niſi qui in linea eſt. *Recentiores interpretes in l. Gallus ff. de liberis & poſthum.*

F

F LITERA ſolo adiecta punctulo, non ſolùm filium, ſed & fratrem ſignificat, *Cicer in Bruto*. Feſtiuitate, ait, igitur & faceriis, inquam, C. Iulius L.F. vbi F. litera fratrem denotat. Nam, *teſte Pedaio, in Oratio. pro Scauro*, Is C. Iulius habuit fratrem L. Iulium. Alio Cicer. loco, F. filium ſignificare obſeruauit P. Victorius. Q.F. tibi Sal. dic. Hac litera nonnunquam vtebantur veteres pro aſpirationis nota. Forreum dicentes, trafo, vefo, fircus, & alia id genus, pro horreum, traho, veho, hircus. Ea inuerſa etiam reperitur filiam denotare.

F.C. fideicommiſſum denotat, vel Fiduciæ cauſſa, vel Fraude creditoris, vel Faciundum curauit. F. D. Fides data, vel Fide data. F.E. Fides eius. F.F. Filiusfamilias, vel Fidem fecit. F.F.F. Ferro, flamma, fame, vel Flauius filius fecit, vel Fortior fortuna fato, vel Fortius fortuna fatum. F.I. Fieri iuſſit. F. M.I. Fati munus impleuit. F.N.C. Fidei noſtræ commiſit.

FABRI generale nomen eſt. Dicimus enim Fabrum lignarium, *vt apud Paulum li 3. Sent. tit* 6. Fabrum argentarium. *lib.* 39 *ff. de arg leg.* Fabrum vaſcularium. *l.* 31. D. *loca* Ferrarium, *apud Plautum in Rubr. Plinium li* 14. *c.* 4. Ærarium, *apud Plinium. lib* 34 *c.* 8.

FABER TIGNARIVS dicitur nô tantùm, qui tigna dolat, ſed & omnes qui ædificant, *l. ferri* 235. *in fin* D. *de verb. ſignifi* vbi quidam ligna legunt.

FABRILES operæ, operoſæ ſunt, & libertorum propriè dicuntur, & ſub artificialium verbo continentur, *l. fabriles.* 6 D. *de oper lib. l. penult.* D. *de præſcr. vrb.*

FABRICA, pars eſt architecturæ, à Vitruuio ſic definita, Fabrica, ait, eſt continuata ac trita vſus meditatio, quæ manibus perficitur. Latinis ſonat quorumcunque Fabrorum officium. In conſtitutionibus pro armorum factione accipitur, idque ſpecialius. *Authen. de armis.* Fabricæ autem in Imperio Romano præcipuè 19. erant, videlicet in Illyrico 6. in Italia 5. in Gallis 8. Erántque ſub diſpoſitione magiſtri Officiorum, quemadmodum Notitia Imperij teſtatur.

Fabrica apud Pontificios pro ſtructura. *ſic ſumitur* 12. *qu.* 1. *c futuram.* quem citat Alber. in Lexico, apud quem falsò legitur ſtatura pro ſtructura.

FABRICENSES in Impp. conſtitut. appellantur, qui in ſacris Fabriciis arma cudebant. *l.* 1. *& toto tit.* C. *de fabricen lib.* 11. *& Nouel.* 85. *& l. fabricenſes* C. *de decur. lib.* 10.

FABIANA lex, vide infrà Lex.

FABIANA formula, à Fabio dictata, ad eorum reuocationem pertinens, quæ in fraudem patroni alienata ſunt, *toto tit.* D *ſi quis in fraud patro.*

FABVLA, res paſſim vulgata, etſi vera ſit, à fundo dicta, commentitia traditio. *l antiqni.* D. *ſi pars hæred. peta. & in proœm Inſtit.*

FACERE, verbum generale eſt, quod omnem omninò faciendi cauſſam complectitur, dandi, ſoluendi, numerandi, iudicandi, ambulandi, *l. verbum facere ff de verbor. obli.* item reddendi, *l.* 175 *eod. tit.* Hinc Facere Poſſe, vel non poſſe, paſſim in Iure ciuili, pro ſoluendo eſſe, & non eſſe. § *pen. de act l* 3. *de conſtit. pec l.* 24. §. *& p. ff.* D. *de re iudic. l.* 21. § 1 *ff. rer. amot.* hoc dixit C. Harmenop. μέχρι ἀπορίας, niſi fortè præcisè ſic dicatur. cùm plena locutio ſit. Facere iudicatum poſſe.

Facere poſſe etiam dicimur illud quod honeſtè & cômodè facere poſſumus, atque ita L. Romanos reſpondit. *conſil.* 364. *num.* 6 *per l. n pos ff. de verbo ſig.* Tum etiam facere poſſe videtur, & qui dolo fecit, quo minus poſſideret, *l.* 63. §. *tempus.* D *pro ſocio.*

Facere non poſſe dicimur ea, quæ negat natura, vel lex, vel pietas, vel exiſtimatio, vel verecundia, vel honeſtas publica *l. filius qui. & l ſi quis inſtitutus. ff. de conditio inſtitu.*

Facere oportere ſignificat, vt quis abſtineat ab eo facto, quod côtra conuentionem fieret, & curare ne fiat, *l.* 189. *ff. de verbo ſignifi.*

Facere, plus eſt quàm pronunciare, *l. ſi tamen* § *ei, qui ſeruum ff de ædili. edict.*

Facere, aliud eſt quàm reficere. *l.* 3. §. *pen. ff. de itin. act ńque priu. l.* 1 § 3. *de via pu-*

blica reficianda. Interpretes tamen apud Iuriſcoſ. hoc verbum pro reficere accipiunt, *vt in l ſi ſeruus ſeruum* §. *ſi calicem ad legem Aquil. l. Mutius de rei vind. l.* 1. *de mortuo inferendo.*

Facere iuſſus, vt centum, habeam, centum dare cogendus eſt: hoc enim illis verbis ſignificari credi tur, *l.*73. *D de leg.*1.

Facere pro creare *l. cum ſatis. D. de agr. & cenſ. lib.* 11. & ſolicitare, vt, Ne facias furem id eſt, ne ſolicites, vt fur fiat, & ſoluere, *l. ſi. C. de reb. cred.*

Facere pro dare etiam interpretamur *l. ſi hæres. D. de legat* 1.

Facere ſi eſſe, eſt fingere factum, & (vt vulgò dicunt) ponere caſum.

Facere mecum, pro ſentire mecum: Hinc Doctores dicunt, Illa lex, vel textus facit ad hoc: quo ſignificatu etiam aduocati Galli vtuntur, dicunt enim iæpiſſimè, *Tel texte faict pour*, &c.

Feci, quia prætor vel iudex iuſſit: hæc excuſatio quamuis generalis, modò probata ſit adeò ſufficit, vt ſi fuerit replicatum, Iniuſte iuſſit: rectè duplicabitur, Non fuit meum velut priuat. hominis hoc diſceptare, ſufficit mihi eſſe iuſſum, *l. mulier D. de lega commiſſ.* Obſeruandum tamen hic ſufficere iuſſum iudicis ad excuſationem doli, & ad euitandum damnum, etiam ſi iniuſtus ſit, non autem ad lucrum, ne in hoc fallaris.

Feciſſe dolo quis dicatur, docet Iuriſcoſ. *l.* 1. § 1. *D. de eo per quem factu erit.*

Feciſſe fideiicet videtur, qui cum portionem teſtis ſcere potuiſſet, totum teſtituit. *l libertatem. D qua in fraud. cred.*

Facere damnum, eſt periclitari, & incommodum accipere ex re aliqua, *l. Proculus D. de dam. infect.*

Facere exemplum in Dauum, punire vt exemplo ſit, *l. Procul. D. de damn. infect.*

Facit hæredem, qui moritur, vſitatiùs pro relinquere hæredem.

Facere iudicatum, hoc eſt, ſoluere id, quod ſententia con inet, obtemperando ei. Verbum eſt XII. Tabu. NI iudicatum faxit, ſecum ducito. *Celſ. l* 42 *ff. ſi cer peta* At ſi iudicatum fecerit Titius, nihil vltra Seius tenebitur. *Scæuola l.*45. *ff de fideiuſſ* An cum hæres de venditoris ante diem, quo iudicatum facere compelle retur agere poſſit.

Facere IVSTITIAM, profiſtere ſe in iudicio, *lib. Feud* 2. *tit* 22. Si dominus ei iuſtitiam facere noluerit, poterit eum depredare. *Et lib.*2. *tit.*24. §.4. Si ſuo domino iuſtitiam facere noluerit, feudo ſpoliandus eſt. Sic enim locum intelligi vult Hoto. *vt in leg Baioar. c.*16 *titu.* 1. Si quis liber alteri hoſti, qui eum mallat (in ius. voca) dedignatur iuſtitiam facere. Interdum tamen Facere iuſtitiam, eſt legibus vindicare: *vt lib feud.* 2. *titu.* 27. § 7 Dominus, cuius caſtrum id eſſe cognoſcuntur, ad faciendam iuſtitiam illum producat. Interdum ius reddere, vel iuriſdictionem exercere. *Aido in Chron* Legatos regios, qui tunc ad iuſtitias faciendas cum eis verſabantur, comprehendũt. *& alibi ſæpiſſimè*

Facere litem ſuam, *apud Vlpian tit de iudiciis*, dicitur iudex, cum dolo malo in fraudem legis ſententiam dixerit: atque tunc, vt idem inquit, veram litis æſtimationem præſtare cogitur. Videtur tamen etiam litem ſuam feciſſe, qui ad conſtitutum tempus in comitium non venerat cum iudex eſſet datus, aut ſumptus Id ex oratione C. Cintii cognoſcitur: Inde, inquit, ad comitium vadunt, ne litem ſuam faciant: dum eunt, nulla eſt in angiporto amphora, quam non impleant.

Facere medicinam. exercere, *l.*26 *D. de ope. lib* & Factitare, *apud F. Quintilia. lib.*5 *c* 2.

Facere nomen eſt in tabulas referre aliquid alicui debiti: vel æs alienum contrahere, & ſe debitorem conſtituere. *Vlpia. lib.*2. *D. de proxen t* Si proxenetæ interuenerint faciendi nomini, quaſi mandator non tenetur: quia hic monſtrat magis nomen, quam mandat, tamenſi laudet nomen. *Seneca in prin. lib.*1. Non eligimus dignos, quibus tribuamus: ſed nomina facturi, diligenter in patrimonium, & vaſa debitoris inquirimus. *idem.l b.*2 Quidam volunt nomina ſecum fieri, nec interponi pactios, nec ſignatores aduocari, nec chirographum dari. *At apud Collumellam lib.*3. *c.*3 Facere nomen cum vineis, eſt facere ſupputationem reditus vineatum.

Facere papia, non eſt verbum Hiſpanicum, *vt Accurſius dixit.* ſed vſitatum Latinis au toribus, quos citat Budæus Scæuola *de ſtatu lib. l. ſi* §. *argentarius*. Paria facere, interpretatur, reddere iuſtas rationes: & totum debitum ſoluere, vt expenſa

penſa paria ſunt accep tis. *Anto. Aug lib. 5 c. 12* Calliſtratus *in l. ſemper. §. conducto-res. de iur. immu.* accipit Paria fiſco feciſſe, pro ſatis feciſſe, & ſatis dediſſe. Alciat. in lib. rationum ait, Ab vna pagina acceptum deſcribitur, ab alia expenſum: vnde paria facere dicitur, qui tantum accepit, quantum expendit. *Vide Bud. in l. 65. D. de iure immun.*

Facere partem coniuncto, id eſt, efficere vt partiarius remaneat, nec totum accipiat. E diuerſo, collega tunc alteri coniuncto partem non facit, quando eo à parte ſua excluſo, legatum ex vtriuſque partibus recipit. Et hoc eſt, quod vulgò ex regula affirmatiua dicitur, Qui ad partem admittitur, partem coniuncto facit: id eſt, id efficit, vt coniunctus non plus parte ſua recipiat. Sic ex regula negatiua: Qui ad partem non admittitur, partem alteri non facit, id eſt, non impedit ad eum, quin totum accipiat. Quando verò coniuncti partem collegæ faciant, quando non faciant, leges mirificè variant, quas tamen doctè Zaſius in Intellectibus ſuis explicat.

Facere poteſtatem iudicandi, *Alciat. rubr. C. de in ius voca.* Promiſſionem, remiſſionem. *l. 1 D. quando appell lit.* Rapinam, *l. penul. § matre. D. de leg. 2.* ſuſpectū tutorem delegare, & approbare, *l. 2. C. de vſur. pup.*

Facere reum, idem eſt, quod accuſare, & indicare, *l. ſi veris. C. de fid. inſtrum.*

Facere ſponſionem dicimus, cùm alius alium fore victorem affirmat. *Martianus l. 3. de aleat.* Quibus ſponſionem facere licet.

Facere ſyngraphas, eſt vulgò obligationes, ſchedulas, & ſigna dare.

Facere totum, pro vim omnem habere, *Vlpia. l. 35. §. 3. D. de hæred. inſtit.* Rerum autem iudicatū vel prouincialium ſignificatione, quæ res accipiendæ ſint, videndum eſt, & facit quidem totum voluntas defuncti. nam quid ſenſerit ſpectandum eſt.

FACTVM ſubſtantiuè res geſta, *l. ſi famil. D. de iuriſdict. omn. iud.* Factum, & geſtum κατὰ χρηστικῶς nihil diſtant, *l. licet D. de verb ſigni.* Vide Gerere.

Factum *in § ſi res legata. Inſt de lega.* interpretatur ibidem Accurſius, moram. Theophilus dolum. Credere etiam pro culpa accipi poſſe.

Factum idem noſtris, quod caſus, ſpecies, ſine cuius recta notitia impoſſibile fuerit, certam iuris & actionis rationem colligere: quippe quòd in caſu, & facto ius eſſet poſitum, Iulian. reſpondit, & exemplo declarat, *in l. ſi ex plagis §. in cliuo. ac l. Aquil & Vlpia. in l. cum duobus. in princip Pro ſocio.* Quo modo autem factum rectè diſcernas, inuenies apud Oldendorp. *in tract. de formu inueſtig actio.* vbi ille admonet, vt cognita facti ſpecie, quid ius de eo ſtatuat, conſulamus Iuriſconſ. & Impetatores, non reportaria.

Factum, vel ſimplex, vel multiplex eſt: veniúntque in eius conſideratione circumſtantiæ rerum, perſonarum, temporis: vnde non vnam, aut alterum eius partem, ſed totum expendere oportet, *l. bona fides. D. depoſiti.*

Factum item dicitur, quod eſt redditum. *Pompo.* Faciendi verbo, reddendi cauſſa etiam continetur, & quod non factum comprehendit, *l. 2. §. item ſi in facto. & in l. vbi autem. §. qui id, quod in faciendo. D. de verborum obligationibus.*

Factum quod non durat, factum non intelligitur, *l ſi pro patre. §. verſum & ibi glo. cum multis concord D. de in rem verſ.*

Factum in pactis verſatur, in ſtipulationibus ius continetur, *auctor Paulus, in l. ſi vnus ex argentariis. §. pactus. D. de pactis.*

Facti eſſe cenſentur, quæ alterius tantùm partis voluntati innituntur, *gl. § ex conditionali de verb. obl.* Hinc eſt, quòd animi declaratio, ex regula ad hæredes non pertinet, *l. inter. § Stichum. ff de verb. oblig.*

Fatum iuri opponi ſolet, *l. 38 § hi qui ſunt. ff. de verb. ſign. l. 41. D. pecul.* Facti igitur quæſtio iuris quæſtioni aduerſatur. Facti quæſtio, quæ in facto verſatur. & conſiſtit, *l. 25 ff de nego geſt l. 16 ff de ſta tu hom.* Atqui mirum hoc illud eſt, quod ait Paulus. *l. 1. §. 2 ff. de acqui. 1. poſſ.* res facti infirmari iure nō poſſe quemadmodū enim ex eo iure non conſtant, ſic nec ab eo euerti, neque reſtitui poſſunt. Voluntatis quæſtio, facti eſt, *l. 3 ff de aur & arg. l 41. & 94 ff. de verb. oblig. l. 122. de verb. ſign.* Facti ergo eſſe dicuntur, quæ in facto conſiſtunt, *l 1. § ſi vſusfructus. D. ad Fal.* Quatenus etiā cuiuſque intereſt, in facto vel iure conſiſtit, *l. 25 ff de diuerſis reg iur.* Atque Facti ſunt ſolutio, venditio, traditio, *l. 7. in fin. D. de curat. fur.* Sic habita-

tio dicitur eſſe facti, *in l. penult. ff. de cap. min.*

in Factum actio, dicitur à verbis in id quod factum eſt, conceptis, vide ſuprà, actio in factum.

Factum notare, pro pœna infamiæ notare. *teſte Bald. in. l. quid ergo. §. cùm autem factum.* D. *de infamibus.*

FACTIONIS ſignificatio aliàs honeſta, vt factio teſtamenti, id eſt, ius faciendi teſtamenti. *Papini. l.* 3. D. *de teſta.* Teſtamenti factio, non priuati, ſed publici iuris eſt *Cic. in Top.* Si ſtatuiſſemus ex edicto Prætoris ſecundum eas tabulas poſſeſſionem dari, quas is inſtituiſſet, cui teſtamenti factio nulla eſſet, id eſt, teſtandi facultas, Poſt autem loquendi conſuetudo inualuit, vt Factio teſtamenti diceretur vltro citròque, hoc eſt, & à teſtatore, & ab eo, cui quid relinquitur, *l filiusfam.* D. *de teſtam Vlp. ea Inſtit.* 32. Hæredes inſtitui poſſunt, qui teſtamẽti factionem cum teſtatore habent. Aliàs in honeſta, *vt in l. 2. §. & cùm placuiſſet.* D. *de origi. iur.* accipitur enim pro diuiſione, ſeu conſpiratione in diuerſa ſtudia, cùm aliqui ſe principes in ciuitate faciunt, quos alii ſequantur. Vnde factioſi ſunt dicti: quoniam amant factionem, hoc eſt, diſcordiam ſeditionem.

Factiones publicanorum, *l.* 12. D. *de public.* Factio latronum, *l.* 11. *§. pen.* D. *de pœn.*

Factiones agitatorum, ſeu aurigarias in contrarias partes diuiſos greges accipe, *l. 1. C. Th de equis Curulibus*, *Feſt. li.* 6. Erant hæ quatuor, pannorum coloribus diſtinctæ, Praſina, Venera, Albata, Ruſſata, vel Roſea, de quib. fuſiſſimè Sidon. Apollinaris, in Narbonenſis vrbis laudibus. His duas addidit Domitianus, alteram aurati, alteram purpurei panni, *vt refert Suet. in* Domit. *c.* 7.

FACTIONARII, *l. fi. C. Theo. de equis curul.* domini Factionum. Sueto. *in Nerone, c.* 5. Quærentibus, ait dominis factionum, &c. de his Lampri. in commo. in Antiquo Lex. Factione reus eſt, ὁ πράγματος ἡγέμενα

FACTORES, qui ſcelus ipſi admittunt, *l.* 6. *§. qui præpoſitum. ff. de re mil. & l. ſolent.* D. *de cuſtod. & exhib. reo.* Solent, *inquit Macer.* Præſides prouinciarum, in quibus delectum eſt, ſcribere ad collegas ſuos, vbi lictores agere dicun-

tur, & deſiderare, vt cum proſecutoribus ad ſe remittantur.

FACIES μεταφορικῶς, & operis, & ædificij, & locorum, & patrimonii, *l.* 32. *§. item reſpondit. l.* 55. *§. quod autem.* D. *de admi. tut. l. §. opus.* D. *de no. ope. nunt. l.* 9. *§. ſi inquilinus.* D *loca. l. ſi. de termi. mo.*

FACVLTAS eſt perſonę commodum, incommodúmque, non reum, quæ promittuntur. *Venule. in. l. continuus.* 137. §. 4. *de verb. obli.* Sumitur pro facili poteſtate, *l. ſi quis poſthumus. ff. de lib. & poſth.* pro diuitiis, *vt apud Vlpian. l. §. ſi inter magiſtratus. ff. de magis. conuen. excuſſis facultatib. Sic apud eundem. el. § ſi magiſtratus ab initio.* D. *eo.* Lab facultatibus *Paul. in l. cùm pluris. §. vlti.* D. *de admin. tu. in ſingulari vſurpauit:* Non quas minimas poterit, ſed pro facultate patrimonii. Niſi malis accipere, pro copia patrimonii. Facultatem reſtituendi habere, idem eſt ferè quod poſſidere, *l. 1. §. quod ait Prætor. D. quo lega.*

FÆCEM ciuitatis eleganter appellat Cicero, aduentitiam illam otioſorum hominum multitudinem, vt quæ nulli proſit, multos autem oneret.

FÆNVS, Fænerare, Fænerator, vide Fænus.

FAIDA, vel feida, idem quod alibi Guerra: ex Germanico *Feed* quod modò bellum, modò capitales inimicitias ſignificat. *leg. Langobar. tit.* 30. Vt Feida (quod eſt, inimicitia) poſt acceptum compoſitionem poſtponatur. *Et tit* 58. Propter faidam deponendã, id eſt, inimicitiam pacificandam. *B. Rhen. Germ. rer lib.* 2. Faidam vocabant Franci ſimultatem apertam, qua vnus aliquis, vel plurib. bellum denunciat. Ab hoc Gall. ſcribe Faidoſum appellant, qui faidam exercet. Germanis notum minus vocabulum eſt.

FAIDOSVS ergo, qui alibi diffidatus, cui inimicitiæ denuntiatæ ſunt, *vt in legib. Friſ.* Homo faidoſus pacem habeat in Eccleſia, in domo ſua, ad Eccleſiam eundo, &c. *Et in legib. Baioar.* Si quis hominem per iuſſionem Regis occiderit, non requiratur ei, nec faidoſus ſit. vide Diffidare.

FALCES quædam meſſoriæ, quædã putatoriæ, & fœnariæ, *apud Iuriſc.* D *ſub tit de inſtruct. & inſtrum. leg.*

FALCARII, qui falcatis enſib.

vtuntur

vtuntur, *apud Cic.* 1. *Catil.* Falcati autem ſunt enſes curui, quos Græci Harpas vocant, qualem tribuunt Perſeo Poetæ, qui etiam Falces vocantur. Sunt tamen qui ſumant pro ijs, qui falces faciunt Nam illud Cic. Venire inter Falcarios: Priſcia. exponit, Venire in locum, vbi erant falcarij. Attico ſcilicet more, vt apud Iſoc. *ἐν αὐλητρείοις*, pro in loco, vbi habitabant tibicinæ.

FALCIDIA lex, plebis ſcitum eſt, cùm eam P. Falc. Trib. pleb. Auguſti temporibus, ſcilicet anno ab vrbe condita, DCCXIIII. tulerit. Hæc modũ legatorũ constituit: hac enim ſancitum, *vt ſcribit Dio. lib* 48. Vt hæres quartam partem bonorum ſibi relictorum, ſi grauiter oneratus ſit legatis, accipiat, cætera legatariis relinquant. Itaque Falcid. ſæpè pro quadrante hæreditario paſſim ponitur, qui ab hærede, à quo ſupra dodrantẽ legatũ fuit, retinetur. *Vide indicem legum Rom. Paul. l.* 1. *D. ad l. Falc. & Euſebium in Chronicis.* Eſtq. hæc propria verbi ſignificatio Sed & pro ea portione verbum hoc vſurpatur, quã hæreditatẽ reſtituere rogatus hæres ex Senatuſc. Treb. retinet, *l.* 1. *§. inde Neratius. l.* 58 *§. omnes. D. ad SC. Treb.* ideóque & Falcidiæ commodum ea portio appellatur. *l.* 2. *in fi ff ſi quis aliquem teſtari probib.* Quarta, quæ per legem Fal. retinetur, *l.* 55. *§.* 1. *ff ad SC. Treb.* Quinctiam portio liberis debita in bonis patris appellatur, *l.* 1. *§ vnde. D. de inoffi. teſt. l.* 21. *C eo.*

FALLA veterib. vſurpatur pro fallacia. *Noni.* Me non vocauit, ob eam rem hanc fecit fallã. Falla autẽ propriè turris eſt lignea: atq. ea ratione in ſuperiori ſignificatu ſumitur, qua machina & fabrica & ſutella. Vnde fortaſſis barbari Feloniam, quaſi Falloniam aut Feloniam appellant.

FALLERE fidem, *in l.* 1. *ff. de conſt. pec. eſt* eſt contrà, quàm dictum conuentúmve ſit, facere. Fallere promiſſum, eſt illud non adimplere.

FALSVM accipitur tribus modis. I. Quicquid non eſt verum, poteſt dici falſum, etiamſi non procedat ex mendacio alicuius, vel fraude, *l. ſi is qui ducenta. §. vtrum. ff. de rebus dub. l. ſi quid perfectum. ff. de ſolut.* II. Falſum accipitur pro immutatione veri fraudulenta: quo modo omnia mendacia rectè vocantur falſa: *vt Nouel. de inſtrum. & fid. in princ.* III. Eſt crimen graue, quod appellatur falſum: quoties animi dolum ſequitur facti executio ad peruertẽdam veritatem, & ſimulãdum id, quod nõ eſt, *vt deſcribit l. quid ſit falſum ff. ad l. Corn. de falſ.* Vnde Falsò aduerbium, quod verè contrarium eſt. *Imp. Philippus, in l.* 3. *C. qui dar. tuto poſ.* Luminibus, inquit, captũ curatorẽ habere debere, falsò tibi perſuaſum eſt. Falſum vocatur etiam id quod ſuſpectum eſt, *in l. iubemus. C. de falſis. l. Paulus reſpondit ff. de verb ſign.*

Falſum, non eſt iniuriæ verbũ ſi ad ius referatur, non adfectum. ſic Iauol. ſentẽtiam Labeonis, quaſi iniuſtam reiiciens. Quod falsũ, inquit, puto, *in l. pe ff. de iniu.*

Falſum committitur, quod ad leg. Iul. attinet, ſi quis chirographum, aut libellum, vel rationes intercidat, vel deſcribat, non etiamſi aliàs in computatione, vel ratione mentiatur, *l.* 23. *D. de falſ.* Falſum autem ea lege coercetur, quod in teſtamentis admittitur. Eadem tamẽ pœna etiam vindicãtur cætera falſa ex Senatuſconſultis, principúmque conſtitutionib. Nam & qui in rationibus, tabulis, cereiſve inſtrumentis, vel aliqua re, ſiue conſignatione falſum fecerint, perinde atque falſatij puniuntur, & hoc quaſi falſum dicitur, *l. fi. §. fi ff. de falſ.*

Falſus procurator, vide Procurator falſus.

Falſus tumor non ſolet obeſſe, *l fi. D. de hæred. inſti.*

Falſa ſententia, vide Sententia falſa.

Falſum teſtamentũ eſt, quod teſtamentum non eſt, *l.* 221. *D. de verb. ſign.* Falſum, *Africanus ait*, teſtamentum id demum rectè dicitur, quod ſi adulterinum non eſſet, verum teſtamentum rectè diceretur, *l.* 6. *D. de falſ.*

Falſus tutor eſt, qui tutor non eſt, ſiue habenti tutor datus eſt, ſiue non, *l.* 221. *ff. de verb ſign. l.* 1. *D. quod falſ. tut.*

Falſi, vel quaſi falſi pœna, deportatio eſt, & omnium bonorum publicatio.

FALSITAS verbis, an facto cõmittatur, nihil refert: vtrobique enim dolus eſt, proximum lædens contra veritatem. Quod diligenter nota. *l. ſi ſeruus non ſit vnius. D. de interrog in iure faciend.*

FALSITATI adeſſe tria requiruntur, ſcilicet mutatio veritatis, dolus, & quòd alteri ſit nocitum. Quotũ ſi alterũ

deficit,falſitas nõ eſt punibilis, *iuxta not. per Hoſt.Az̃o & Trancr.in ſuis Summis & per tex.in l.quid ſit falſum. D ad l.Corn.de fal.& l.nec exemplum eo tit C & l.damus. C.eo.Pet.de Anch.conſ 23.& Paul.de Caſt. conſi.49.*

FALLACIA à fando dicta,vt & fallo,*vt vult Varro li.5 de lin.Lat.*quod proprie fit,cùm quis fando aliũ decipit, ac contrà quàm dixit,facit.Itaque ſi quis te fallit,in hoc non proprio nomine fallacia,ſed tranſlatione. Eſt autẽ,ſimulationi adnexa: calliditas ad ingenium refertur: machinatio ex præcogitata aliqua inuentione,manúque & arte conficitur:impoſtura ab impoſtoribus,id eſt , deceptoribus,quos & Planos vocat Alcia. de ver. ſig.Fallacia etiam pro cauillatione, ſiue pro ſophiſtico argumento accipitur.

FAMA,*inquit Bart.* eſt cõmunis opinio,voce manifeſtata,ex ſuſpicione proueniens.Rumorẽ verò cõmunem nõ eſſe opinionẽ,ſed variam quandã ſuſurrationẽ,minus ipſa fama' efficacẽ,ferè apud noſtrates receptius eſt. Sed veteres non ideò multũ differre famam à rumore exiſtimarunt.*Arch.35.q.6.ſi duo.* Sunt autẽ idem,propter quàm q̃ alterũ Latinũ eſt, alterũ è Græco tractũ,teſte Valla. *Calli. in l.3.de teſt* Aliàs,*inquit*, numerus teſtiũ, aliàs dignitas & auctoritas , aliàs veluti conſentiens fama confirmat rei, de qua quæritur,fidẽ.Itaque incõſtans fama,improbiſq. vel etiam ignotis auctorib.exorta,nullam adiicit fidẽ,quantumuis inuulgata:quamuis coniecturam facit,quia fallax eſt rumor. *Paul.in l.ſi. de hær.inſt.* Quia falſus rumor non ſolet obeſſe.Noſtri famam inter ſpecies non plenæ probationis retulerunt.Plura de eo cõmentatus eſt Bar.*in l.de minore.§.& pluriũ.ff. de qu.*Sed & fama pro exiſtimatione vſurpatur,& nomine. Sic incolumi eum fama dicimus,cui integrum eſt nomen, & illæſa exiſtimatio:quã qui negligit , Decreta Pontificia crudelem pronunciant, *12.q.1.c.nolo.*Sunt autem qui Famam diſtinguant à rumore:quia rumor fit ab incerto, fama autem à certo procedat auctore.Itẽ quòd fama procedat à maiori parte vicinæ, rumor à minori,*not lo An. ea noſtra verſic.ad gradum.de coha.cleri.* & plus eſt fama,quã clamor:quia plurimorum eſt fama,clamor paucorum. *no.Fel. in c.qualiter & quando.2. in princ.de accuſ.*

FAMOSVS, adiectiuum mediũ eſt vocabulum : in malã tamen partem frequentius ſumitur, Imp. cũ laude vtitur, *in §.iura quoq Auth.iuſiu. quod præſt ab his qui admi ſuſc.* Secus Iuriſc.Nã apud eos legimus,famoſos fures, latrones , mulieres,pro infamib.improbioribus,impudicis,*l.3.§.1.de offi præf.vig.l.neq famoſi. Ad l.Iul.maieſt.l.capitaliũ.§ famoſos. & l.fi. de pœn.Vide Albe in l.ſacrilegi pœnam.§ fi.* peculatus item,famoſum crimẽ dicitur.

Famoſæ actiones dicuntur,quę iuſtam ignominiam irrogant iuſtè condemnatis,ſunt hæ:furti,bonorũ raptorum,iniuriarum,de dolo malo:item tutelæ, mandati,depoſiti,ſcilicet Directa , non contraria.Item pro ſocio,quæ cùm vtrinque directa ſit,vltrò citróque dãnatum infamia notat. Et generaliter omniũ publicorum iudiciorum accuſationes,*§ ex quibuſdam. Inſti de pœnis rem.litig.l.1. de his, qui not.infa.* Famoſum carmen, quod in alterius iniuria cõſcribitur, proponitur, cantatur,*l.21.ff de teſtib.l.15 §.generaliter. D.de iniur.*Famoſa cauſſa,*l.7.D.de ſol.*

Famoſi homines dicuntur,infamia notati,*l.2 § ſi D de iu.qui not.infam.* Famoſa iudicia,quæ infamiam irrogant damnatis,*l.7.ff.de iniur.l.1 & 32.ff.de dolo.*

Famoſi libelli,qui alicuius famã ſugillant,honorémq.vellicant maledictis, libri ad infamiam pertinentes, *l 16.ff de pœnis. §.1.Inſti.de iniur. Paul.li 5.Sent.tit. 4.*& imponitur ei pœna capitis , qui famoſum libellum inuentum non corrupit,ſed alij manifeſtauit. Et qui eum dictauerit,ſi non probauerit de calumnia, capitaliter punietur,*ſecundum Azo.C.eod. tit.*hæc & plura ibi vide. Et hoc eſt verum,ſi rei conuicto capitalis pœna eſſet impoſita,aliter non.*vt no.in l vnica.C eo. titu.*

FAMILIA,*inquit Feſtus*, in liberis hominib.dicebatur,quorũ Dux & Princeps generis vocabatur pater & mater familiæ.Vnde familiæ nobiliũ Pompiliorum,Valeriorum,Corneliorũ:& Familiares ex eadẽ familia. At familiæ appellatio cum rebus ipſis,& perſonarũ circumſtantia tãdem variata eſt. Primùm enim ſerui tantũ ſignificabantur per familiã, nempe à famulando,i,cum u, litera mutata. Quò reſpexiſſe nonnihil videtur Vlp.*in l.1,ff.de vi & vi arma.*Deinde liberi quoque , vxor,& omnes , qui ſub

vnius

vnius poteſtate in eadem domo, natura vel iure viuunt, cōprehendi cœperunt. Vnde paterfamilias dictus eſt, *l. deteſtatio §. familia ff. de verb. ſig.* Tandem tranſlata eſt familiæ ſignificatio, vel porrecta ad totam cognationē ſanguinis. Et quoniam adgnatis tantùm priſco iure debebatur hæreditas: Lex XII. Tab. proprietati deſeruiens, familiam pro hæreditate, id eſt, re vel pecunia hæreditaria, accepit: *ſicut etiam in tit. ff. fami. erciſ. intelligenda eſt.* Paulus eleganter id declarat, *in l. pronunciatio ff. de verb. ſig.* Familiæ igitur appellatio, & perſonas, & res continet. Hinc Familiæ emptor. *Vlp. in Inſt. tit. 20. § teſtam. genera. Quintil. declam 308.* Hinc patrem fam. & materfam. Quod autem ad perſonas attinet, *vide l. 25. § 1. & l. 3. ff de ædil. edict.*

Familiæ nomen in edicto, vi bonorū raptorum, eos qui in miniſterio ſunt, continere dicitur, etiam ſi liberi eſſe proponantur, vel alieni bona fide nobis ſeruientes. *l. 2. § familia ff. vi bono rapt. l. 1. § familia ff. de vi & vi arma.* vbi etiam familiæ appellatione ſeruos duos contineri. *Paulus lib. 5. Sent. tit. 7. ſcribit.*

Familia à Gente differt ſignificatione: quoniam Gens latius accipitur, vt cōprehendat omnes eiuſdem ſtipitis & nominis, etiam millesimo gradu diſiunctos: Familia magis ad agnationem refertur, diducitúrque in res, & in perſonas: In res, vt in XII. Tab. *Agnatus proximus familiam habeto,* id eſt, hæreditatem. In perſonas autem, aut natura, id eſt, æquitate naturali, vt vxor marito, gener nurúſque ſocero: denique quilibet familiaris domino: aut iure naturæ ſub vnius poteſtate ſubiectas, vti filios & nepotes, cæteróſq. deinceps, qui in poteſtate ſunt, *l. in ſuis ff. de lib. & poſthu.*

Familia legata, ſinguli homines continentur, *auctor. Iuriconſ. in l. ſi chorus. ff. de leg. 3.* item familiæ appellatione continentur etiam qui à teſtatore non ſunt nominati. *iuxta Bart.* Extat elegans thema apud eundem Iuriſc. *in l. ii qui D. de leg. 3.*

Familia deiecit, & ſi vnus ſeruus deiecit. *l. 1. ff de vi & vi arma.* atqui hoc nomine ſeruus vnus contineri negatur: ac ne duo quidē familiā faciunt, *l. 40. § ſi ff. de verb. ſig.* Quæ *αἰτινομία* ita conciliabitur. Vi Latini ſermonis verum eſt, familia de vno ſeruo non dicitur: ita enim Ci. *in orat. pro Cæcin.* Quid, n facilius eſt, quā probari iis, qui Latinè ſciant, in vno ſeruulo Familiæ nomē non valere, *Et paulo poſt.* Neque dubium eſt, quin ſi ad rē iudicanda verbo ducimur, non re, familiā in te ligamus, quæ conſtat ex ſeruis plurib. cum vnus homo familia non ſit. Sed ſi rōem iuris, interdictiq. vim, & Prætorū volunt. inſpiciamus, ſi vnus ſeruus deiecit, tota fam. deieciſſe intelligenda eſt.

Familia in edicto de Publicani, corpus quoddam ſignificat vectigalis cauſa paratum, *l. 195 ff. de verb. ſigni.* nec ad ſeruos modò publicanorum pertinet, verum etiam ad quoſcunque, qui publicanis in eo vectigali miniſtrant, *l. 1. §. familia l. 12. D de publica.*

Familiam ſeruilem accipimus, *in tit. ff. ſi fami. furt. feciſ. dicat. l. 9. ff de iuriſdict. & alibi ſæpiſſimè.* Familiā publicam, *in l. ff. de offic. præf. vigil* interpretamur ſeruos publicos, qui præſtò ædibus aderant. Familiam in vrbanam, & ruſticam diuidimus *l. 3 ff de pen. leg. l. 67 ff de leg. 5. l. 166 ff de verb ſigni.*

Familiæ appellatione, & ipſe princeps familiæ cōtinetur, Fœminarū liberos in familia earū nō eſſe, palam eſt: quia qui naſcuntur, patris, non matris familiam ſequuntur, *l 196. D. de verb ſign.*

Familiam cōmuni iure dicimus omnium agnatorū, qui ex eadem domo, & gente proditi ſunt, *l. 195 ff. de verb ſigni.* vt eiuſdē familiæ rectè dicantur, qui eiuſdē nominis ſunt. Ac proinde patroni & liberti, & omnes propinqui, ad fideicōmiſſum, quod familiæ relinquitur, inuitati intelliguntur.

Familiam ducere, pro præcipuum eſſe aliquid, & principem in re aliqua obtinere locum. *Cic. ad Trebatium:* Accedit etiā quod familiam ducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia: quibus ſignificat hanc primam eſſe Trebatii laudem, & veluti propriam. *Item lib. 3 de Finibus.* Sententia quæ familiam ducit.

FAMILIARE funus domeſticum interpretantur quidā *l. 2. in ſi. ff. de in inſ. voc. l. 4 ff ſi quis cau.* Familiaria ſepulchra quæ quis ſibi, familiæque conſtituit, *l. 5. D. de relig. & ſumptibus funerum.*

FAMILIARES in conſtitutionib. principum ſeruilia miniſteria præſtātes intelliguntur, *l. vlt ad ſi. C. de iis, qui ad eccleſ. confug. l pen. C. qui accuſ. poſ.*

Familiaris res publicæ opponitur, *leg.* 7.§.*ſi paciſcar.ff.de pact.& alibi.* Priuatam enim, & familiarem pro eodem dici liquidò conſtat, *d §.ſi paciſcar. cum l.*77.§ *pacta.ff.eod.*

FAMILIARICA veſtimenta, quæ ad veſt. edam familiam parata ſunt, *l.* 23. *ff.de aur. & arg lega.* Sic Familiaricas ſellas dixi *Varro li.1 de re ruſt c.*13.

FAMILIARITAS, amicitia, vel domeſticitas, *l.qui iure familiaritatis ff de acqu.poſſ.* Quandoque accipitur pro ſimilitudine. §.*adeò Inſt.de loca. & l.2 locati ff.*

FAMVLVS, à familia deducitur, *vt vult Feſtus*, i, in u, litera permutata. Atq. à ſeruo hoc diſtat, quòd hic in dominio noſtro eſt, ille verò non mè *& vi de Archid.c patrem.* 22.*q* 3. Famulus aliquãdo pro ſeruo accipitur, *l* 1.*C de comm. ſer man. & de hoc vir o vide Bart. l. iubemus C.de præpoſi.ſacr cub.*

FANATICI olim dicti ſunt homines numine afflati, qui verbo Græco ἔνθεοι dicuntur, & θεοφορούμενοι, quod non ſua ſponte, ſed diuino numine ferantur: à fanis ſcilicet, quòd circa fana, hoc eſt, templa bacchatentur, & caput iactantes per furorem, vaticinarentur. Hodie dæmoniacos dicere poſſumus. Quos enim deos gentes putabant, dæmones erant. Huiuſmodi à Virgilio Sibylla deſcribitur Æneid.6.

-cui talia fanti
Ante fores ſubitò non vultus non color vnus, &c.

Liu.li.39.de Bachanalib.loquens: Viros velut mẽte captos cũ iactatione fanatica corporis vaticinari. *Quintil.lib.2 ca.*3.Frequens et à capitis nutus non caret vitio: adeò caput iactare, & comas excutientẽ rotare, fanaticũ eſt. Ex quo qui atræ bilis abundantia caput iactãt, Fanatici quoque appellãtur ab Vlp. *l.*1.§ 5. D *de adil.edict.* Si ſeruus, *inquit*, inter fanaticos non ſemper caput iactaret, & aliqua profatus eſſet, an nihilominus ſanus videretur. Quod paulò pòſt appellat Circa fana bacchari.

FAR, *apud Vlp.in Inſt.tit.* 9. ſignificat Frumenti genus, *vt admonuit Seruius apud Virgilium,li.*1.*Georg.*

FARI nihil aliud eſt, quàm ferre, id eſt, loqui. *Vlp.l.2.D.rem.pup ſal.for.* Et tamen, propriè de pueris hoc verbũ intelligi vult Var. de lin. lat. li.5. Fatur enim is, *inquit*, qui primùm homo ſignificabilem ore emittit vocem.

FARRAGO propriè eſt, *inquit Feſt.* id quod ex multis ſatis, vt hordeo, vicia, & leguminibus fit, pabuli cauſſa μεταφορικῶς pro quacunque commixtione ſumitur. Iuuenal. Satyr.1.

Quicquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, diſcurſus, noſtri eſt farrago libelli.

FASCES numero plurali per tranſlationem ſignificant inſignia magiſtratus. Nam lictores cum faſcibus, hoc eſt, congerie virgarum, cui ſecuris erat adligata, præcedere ſolebant Conſules, ac alios magiſtratus maiores, ad terrorem malorum. Sicut nũc Imperatori gladius præfertur, ſupremæ poteſtatis ſymbolũ, *Bud.in l procõſules.*D.*de offic.procõſ.*

FASCIÆ crurales, peduléſq;, *l.*17.*in fi ff.de aur. & arg.leg.* inter ornamẽta muliebria ponuntur, vbi probanda eſt lectio Florentina, *& vide Pli.l 6.c.*2. *& Quint li.* 2.*c.*3. Quinetiam faſciis puellarũ, matronarúmque pectus tegi, papilláſq comprimi conſueuiſſe, *Iſidorus li.* 10. *c.*32 *ſcribit.*

FAS ad Deum, iuſtũ ad hominẽ referri voluit Maro, li.1.Geor. *Fas & iura ſinit* id eſt, diuina & humana iura permittũt.

FASTI dies, vide ſuprà Dies.

FASTIGIVM attollere, eſt augere nomen, exiſtimationémque gentis ſuæ: vulgus Statum appellat. § *vnic C.de nou.Cod.compo.*

FATVM Græcis εἱμαρμένη, à fando dictum vult Varro, *li.*5.*de ling.Lat.* ab eo ſcilicet tempore, quod Parcæ pueris cõſtituant fando. Quid ſit notum eſt. Sumitur autem pro caſu. *l.*2.*D.de condit & demonſt.*& pro fine cauſſæ, *l.properandum.C. de iudic.*

Fatum diuinationis genus, *c. non obſeruetis.*27.*q ſi.*

FATALE damnum, quod imprudentibus accidit: pro fortuito, & maiore caſu, *l.* 3. §. 1 *D naut caup.ſtab.* Damna quæ imprudentib. accidũt, hoc eſt damna fatalia, ſocij non coguntur præſtare. *Sic l.* 3.*D. de inſtr.vel inſti l* 2. *C. de condict.furt. l.*5 § *quod verò.D.commod.*

Fatales dies, *vide Azo.in Sum. C.de tem. appel.* Vide item Dies Fatalis.

FATALITAS, *in l.*1. *C.de iur. emphy.* pro fortuito caſu.

FATALITER, *l.*135. *de verb ſign. Paul*

Paul.lib.3.Sent tit.7.in l.21. ff.de euict. factum in Pand. Piſanis contrà quàm in cæteris legitur, *& in l.16.ff.de rei vind.*

FATIDICI à fato & dico, vt dicũtur: Ita à fando quoque Vates appellati ſunt, quaſi Fates. nam vtrique decreta deorũ exponebant, quæ rurſus ſacerdotes enarrare conſueuerant craſſius, vt recte intelligerentur, pro re nata, cùm Senatus faciendum aliquid, aut intermittendum decreuiſſet.

FATVVS, ſimplex inſipiens, *l.2.ff.de poſtul.* Tractum à ſapore ciborum, qui cùm non ſapiunt, fatui dicũtur. Quidam ab inſulſo diſtinguunt, vt illud ſit verbis & dictis, hoc corde, & animo inſipientem eſſe.

FATVITAS, id eſt, ſimplicitas, ſtoliditas, *cap pen.extra quod met.cauſa Cic. lib.11.ad Attic* Ego huius miſerrima fatuitate conflictor.

FATVARII, qui inſpirati futura ariolantur, *vt Iuſtinus ſcribit:* ſic dicta à Fatua Fauni vxore, quæ furore correpta futura præcinebat mulieribus, vt Faunus viris, *vt refert Lactantius libr.1. cap.22.*

FAVERE, eſt bene precari, *l.ſi poſt mortem.§. liberi.ff.de bon.poſſ. contra tab.* Sic Terent.Eunuch.5.3.

Bene adepol.narras: nam illi faueo virgini.

Hinc Fauere linguis, quod non ſolùm eſt tacere, quod & paſcere linguam dicebatur, verùm etiam εὐφημεῖν, id eſt, fauſta loqui. Quare Fauere faucibus cantu, pro canere, Ennius de gallis gallinaceis dixit. Qui ſilentio, inquit, noctis fauent faucibus ruſſis cantu, plauſuq; premunt alas.

FAVORIS quoties mentionem facit lex, non oportet accipere vagum aliquem atque procliuem hominis affectũ, qui ſæpè ſolet errare in delectu honeſti: ſed intelligenda eſt vtilitas quædã adeò coniuncta iuſtitiæ, vt fauor nihil aliud cenſeri poſſit, quàm ipſum ius. Siquidem ius à cauſſa finali inſpectum, nihil aliud eſt, niſi honeſtæ vtilitatis diſpenſatio, ad tranſigendam hanc vitam ciuiliter ſecundum voluntatem Dei. Vtilitas rurſus fauorem in ſe complectitur. Nam fauere, eſt commodum, ſeu vtilitatem alicuius tueri ex animo. Idque grauiſſimè tradit Vlpianus *in l.1.§.ff.de iuſtit. & iur.* Sunt enim, inquit, quædam publicè vtilia, quædam priuatim: ac ſi diceret, Cùm duplex ſit honeſta vtilitas in hominum ſocietate, conſequitur duplex eſſe ius eam diſpenſans.

FAVORABILIORES rei potius quàm actores habentur, *l.125.ff.de diuerſ.reg.iur.* quod in dubio Accurſius accipit, & hoc mihi probare viſus eſt & in pari cauſſa turpitudinis & in dilationibus. Petrus Faber V.C. *in d.l.125.* hoc accipit non ex mero, ſtrictóque iure, ſed ex bono & æquo humanitate quadam, miſericordia, fauore, benignitate, & vt Ariſtides loquitur in Panathenaico, διὰ τὴν δι᾽ ἔργων τινὰ φιλανθρωπίαν.

FAVIA lex, Fabia dicenda eſt, vbicunque in Pandectis C.& inſti. reperies. Hinc Fabiana actio, Fabiana formula *in lib.18.iuris.Paul.lib.3.Sent.tit.3.*

FAX accuſationis, id eſt, auctor, incitamentum & ſuſcitabulum. *Vide apud Nonium.P.in.epiſt.74.* Fax accuſationis & origo.

FE

FEBRIS definitur à Iuriſc. *l quaſitum.ff.de re iud.* motus corporis contrà naturam.

FEBRIS TERTIANA, ſub nomine morbi ſontici continetur, *l qui tertiana.ff.de ædil.edict.*

FECIALES, Græcis φητιάλεις, & εἰρηνοδίκαι, ſeu εἰρηνοποιοὶ, vel σπονδοφόροι appellati ſunt, *vt vult Feſtus*, ſacri ſacerdotes, pacis vel belli auctores: à feriendo dicti, quòd belli, paciſque faciẽdæ apud eos ius erat. *Nonius*: Feciales apud veteres Romanos erant, qui ſancta legatorũ officio, ab his qui aduerſum Pop. Rom. aut rapinis, aut iniuriis hoſtili mente commouerant pignora facto fœdere iure repetebant: nec bella iudicebantur, quæ tamen pia vocabant, prius quàm fuiſſet quid fecialibus denũtiatum. *Dionyſ lib.2.* eorum procurationem ſeptem in partes deſcribit: I. Vt videret ne Pop. Rom. vlli fœderatæ ciuitati bellũ inferret. II. Vt ab exteris nationibus res iniuria ademptas, repeterent III. Vt poſtulata facere recuſantibus, bellum indicerent IIII. De iniuria contra fœdus illat cognoſcerent, & qui noxam nocuiſſet a dederent. V. De legatorum iniuriis cognoſcerent, & vt fœderum conditione ſeruarentur, videret. VI. Pacem facerent

eam, quæ minus rectè facta eſſet, reſcinderent. VII. De eo quod Imperator contra iuſiurandum feciſſet, cognoſcerent. *Varro de Vita Pop. Rom. lib. 2.* Itaque bella & tardè & nulla licentia ſuſcipiebant: & quod bellum nullum, niſi pium, putabant geri oportere: priuſquam indicerent bellum iis, à quibus iniurias factas ſciebant, Feciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos Oratores vocabant. Illa autem repetitio, clarigatio appellabatur. *Idem lib. 3.* Si cuius legati violati eſſent, qui id feciſſent, quamuis nobiles eſſent, vt dederentur ciuitati ſtatuerunt: fecialéſque viginti, qui de his rebus cognoſcerent, iudicarent, & ſtatuerent, conſtituerunt.

FELINVS, Iuriſconſultus nobilis, Ferrariæ natus, ius ciuile tum in patria, tum etiam Piſis complures annos magna auditorum celebritate docuit monimentíque ingenij ſui compluribus relictis, circiter annum 1500. vita exceſſit.

FELONIA, non præciſè contumaciam vaſſalli in dominum, huiúſve in vaſſallum perfidiam ſignificat: verùm quoduis capitale facinus, *li. feud. tit. 26. §. domino. 23.* Domino committente feloniam (vt ita dicam) proprietas feudi ad vaſſallū pertinet, ſiue peccauerit in vaſſallum, ſiue in alium. *Et rurſus tit. 37. & titul. 47.* Si fratrem interfecerit, vel aliam feloniam commiſerit. Denique Felonia Gotthis & Longobardis dicitur, quod Germanis hodie *Schelmerey*: Latinis Scelus, Contumaciam & rebellionem inferioris erga ſuperiorē non ſignificat. Domino enim æquè in vaſſallum, vt huic in illum tribuitur, *d. libr. 2 tit. 26. §. domino.* Feloniam autem quidam volunt à Græco φήλωμα vel φήλωσις, id eſt, fraus, deceptio, impoſtura.

FENVS, dictum eſt, *inquit Varro lib. 3. de ling. Lat.* à fetu, & quaſi à fetura quadam pecuniæ parientis atque increſcentis & idcirco & M. Cato, & cæteri ætatis eius ſine a litera pronūciatum, ſicuti ſetus ipſe & fecunditas appellata. Græci eadem ratione τόκον appellāt, ἀπὸ τοῦ τίκτειν, quod eſt parere. Alij malunt (*vt ſcribit Valla lib. 4.*) à fundo deduci, hac maximè ratione nitentes, prouentum eſſe à naturali terræ fructu: poſteà verò ad vſuram tranſlatum, nō aliter ac ſi pecunia ex ſe fructū, ſicut terra producat, Eraſmus in prouerbio. A mortuo tributum petere, Fenus deductum exiſtimat ἀπὸ τοῦ φέρειν, quod eſt ferre: ſcilicet quòd Veteres non vterentur hac voce niſi in terræ prouentu. Eſt igitur propriè fenus lucrum quod ex conuentione accedit ad ſortem mutuo acceptam. Atque differt ab vſura, quæ propriè eſt, cùm ad alium contractum accedit præter ſortem aliquid officio iudicis, non lucri cauſa, ſed ne in damno verſetur creditor propter moram debitoris.

Fenus nauticum eſt, quod pro pecunia traiectitia: id eſt, quæ trans mare creditoris periculo deportatur, ſoluitur: *vt patet ex tit. de naut. fen. lib. Pand. 2.* Vnde etiam maritima vſura nominatur *in l. 6. eo. tit.* Vide Nautica pecunia.

FENEBRIS pecunia, ex qua quis fenus exigit, vel quæ in nominibus conſiſtit, & quam quis quibuſdam mutuam dedit.

FENERARE pecuniam, *apud Paul. l. ſi vnus. §. 1. ff. pro ſoc.* eſt ita collocare, vt quaſi à re fecunda, ita ab ea aliquam pecuniam, quaſi fetum eius exigamus. Si vnus ex ſociis, inquit, qui non totorum bonorum ſocij erunt, communem pecuniam fenerauerit, vſuráſque perceperit, ita demum vſuras partiri debet, ſi ſocietatis nomine fenerauerit. *Idem in l. Caius. de vſuris.* Caius Seius, qui Remp. gerebat, fenerauit pecuniam publicam ſub vſuris ſolitis, &c. Dicitur & Fenerari, *libr. 31. ff.* ſed ſumitur pro ad vſuram accipere: & ſuper eo verbo vide Vallam libr. 5. cap. 25.

FENERATIO, eſt occupatio pecuniæ, ad quæſtum aliquem ex nummis creditis, ſine vllo creditoris vel impendio, vel labore, vel periculo exigendum, inſtituta: quæ ob eam cauſſam à Platone Ariſtotele, cęteríſque magnis viris damnata eſt: quia fructus quæritur ex re, quæ natura ſua ſterilis eſt. Præterea iuris ciuilis axioma eſt, non alteri quanque rem quæſtui eſſe debere, quàm cuius periculo eſt, *l. ſi is qui §. 1. ff. commod.* Inter vſuram autem propriè & ſpeciatim ſumptam, & Fenerationem, hoc intereſt, quòd illa non ad quæſtum faciendum, ſed ad id quod intereſt compenſandum, inſtituta eſt: quoniam, *vt Paulus ſcribit*, vſuræ non propter lucrum peten-

tentium, ſed propter moram non ſoluentium inſtituuntur, *l. cum quidam. § ſi pupillo ff. de vſur.* At feneratio ad lucrum ex nudis nummorum corporibus ſine vllo labore & periculo faciendum, excogitata eſt.

FERCVLVM, vas ad ferendum obſonium, vel pulmentarium, *ex Plinio lib. 22. Baiſius in l. vxori. ff. de aur. & arg.* F. Marius libr. 2. cap. 3. ſcribit ferculorum nomine ſimpliciter dapes ſignificari.

FERE, nota eſt modeſtè loquendi, qua Iuriſconſulti frequenter vtuntur, quoniam omnis definitio in iure periculoſa eſt, *l. 1. ff. de reg. iur.*

FERÆ beſtiæ, manſuetis contrariæ ſunt, *l. 1. §. beſtias. ff. de poſtul. l. 3. §. item feras ff. de acquirenda poſſeſſione.* Cuiuſmodi ſunt vrſi, leones, panthera, tigrides, elephanti. Sed & camelorum fera natura eſt, *l. 2. ff. ad leg. Aquil. & vide § apium. Inſtitut. de rer. diuiſ.* Nec tamen de iis in iure præciſè hoc verbum intelligendum eſt: ſed generaliter de iis omnibus, quibus immenſa atque infinita liberè vagandi vis à natura inſita eſt: quales ſunt lepores, damæ, cerui: quorum feram eſſe naturam nemo negat, *inquit Caius in l. 5. ff. de aq. rer. dom. l. 3. §. item feras de acqu. poſſ.* Itaque apes, pauones, columbæque agreſtes, Feræ appellantur, *d. l. 5. de acq. rer. dom.* Manſuetas autem intelligimus, oues, capras, boues, equos, mulos, aſinos, *l. 2. ff. ad leg. Aquil.* item gallinas, anſereſve cohortales, *l. 5. de acqui. rer. dom.*

FERIÆ à ferendis victimis Feſto appellabantur: ſúntque dies ceſſationis ab opere, vel ab epulis ferendis: in his enim epulæ fiebant ex pecorum frugúmque prouentibus: vel ſunt tempus illud, quo forenſibus negotiis, & iure dicundo ceſſabant, *l. fi. C. eo.* excepta pietate, & claritate: quod poſtremum Iudæi non intellexerunt, reprehenſi à Chriſto apud Lucam. Pulchrè reſpondet dictum Scæuolæ: Is enim conſultus, quidnam feriis agi liceret: reſpondit, Quod prætermiſſum noceret. Antiqui Feſtas vocabant, *vt ait idem Feſtus.* Antiquorum nomen Gallia retinuit. Pontificij pro feſtis Ferias dicunt *toto tit. extra de Feriis.*

Feriæ quædam ſunt in honorem Dei conſtitutæ: quædam verò hominum vtilitati tribuuntur. Diuinæ maieſtati dedicati erant, dies dominicus, dies paſchatis, dies natalis Domini, & Epiphaniæ: præterea ſeptem dies, qui præcedunt, & ſeptem qui ſequuntur: idem dies ſanctorum Apoſtolorum. Et hiſce diebus quicquid, nolentibus, aut inuitis litigatoribus, factum eſſet apud iudices vel arbitros: id omnibus modis irritum erat & infirmum, *l. 2. l. omnes dies. 7. & l. vlt. C. de feriis.* Hominum verò cauſſa conſtitutum eſt: Ne quis meſſium, vindemiarúmque tempore aduerſarium cogat ad iudicium venire. Quia occupati circa rem ruſticam, in forum venire compellendi non ſunt, *l. 1. in princip. ff. de feriis.* Et hæ feriæ pro conſuetudine cuiuſque loci moderandæ ſunt, cùm non vbique vna ſit meſſis vindemiarúmque ratio, *l. præſides prouinciarum ff. eod. tit.*

Feriarum publicarum apud antiquos quatuor erant genera, I. Statæ, omnibus populis certæ, *Varroni lib. 5. de ling. Lat.* vel *vt inquit Feſtus,* quòd certo, ſtatutóque die obſeruarentur: ſicut nunc feſta immobilia dicimus. II. Conceptiuæ, quæ quotannis à magiſtratib. vel ſacerdotibus concipiebantur, in dies vel certos, vel etiam incertos: vt ſunt Latinæ, Paganalia, Sementiuæ, Compitalia. III. Imperatiuæ, quas Conſules vel Prætores pro arbitrio poteſtatis, & pro re nata indicebant. IIII. Nundinæ, in quibus pagani & ruſtici ad negotia & merces conueniebant. Sunt præterea propriæ feriæ familiarum, vt Claudiæ, vel Æmiliæ, ſeu Iuliæ, ſiue Corneliæ, & ſi quas ferias proprias quæque familia ex vſu domeſticæ celebritatis obſeruat, *Vide Macrob. lib. 1. Saturn. c. 16.*

Feriarum aliæ ſolennes, aliæ repentinæ, & quæ extra ordinem indicebantur, quæ eſſe videntur, quas ſuprà Imperatiuas vocauit Macrob. *quarum fit mentio l. 26. §. ſi feria. ff. ex quibus cauſ. maior. l. 3. C. de dilat. & vide l. 1. C. eod.*

Feriarum Latinarum à Latinis Populis dictarum, quæ nundinis expediri ſolebant, celebritatibúſque maximis, tanta erat cura, vt præfectus crearetur perpetuus. Idque in memoriam eius temporis, quo Latini in ſocietatem Romanorum perſuaſi eſſent, Tarquinio Superbo regnante. *Hac de re vide Halycarnaſ. li. 4. l. 1. §. deinde cùm Cornelius ff. de orig. iur.*

FERIATICI dies, id eſt, feriati, vel feſti, *Vlp. l. 2. ff. de feriis*: Diuus Marcus effecit, de aliis ſpeciebus Prætorem adiri etiam dieb. feriaticis, Alij eo in loco Feriatis legunt.

FERRI propriè dicuntur, quæ quis proprio corpore baiulat: portari verò ea, quæ quis iumento ſecum ducit: agi ea quæ animalia ſunt, *l. 235. ff. de verb. ſign.*

FERRE ad populum, Ferre in concionem, quaſi in medium adferre. Vnde ferre legem, vel rogare, Legiſlator dicitur, & populus dicitur iubere. Plebs autem ſciſcere legem, hoc eſt, ſtatuere, decernere, verbo ſcilicet: ſubmiſſiore, quàm ſit iuſſio, denotans imperium. Vnde lex aliquanto pluris æſtimabatur, quàm plebis ſcitum.

Ferre pro accipere. Inde ferre puncta, & tribum, pro eo, quod eſt, accipere ſuffragia: & Ferre fructum, id eſt, accipere, vel percipere, apud Ciceronem: vt Græcis φέρειν. Pro auferre vſurpatur, *in l. 1. D. de fur.*

Ferre quæſtionem, eſt vindicandum facinus iudicibus præbere, & mãdare, vel potius ad ſenatum referre, vt de vindicando ſcelere extra ordinem SC. fiat, & in iudicium res reducatur.

Ferre iudicem, antiqua iudiciaria locutio *Ciceroni lib. 2. de Orat. & in oratione pro Q. Roſcio*, ſignificat iudicio aliquem laceſſere, & iudicem offerre. Quem ego ait, ſi ferrem iudicem, &c. Eo dicendi genere vſus eſt. *Liuius lib. 3.* Proinde vt ille iterum ac ſæpiùs prouocet, ſic ſe iterum ac ſæpiùs iudicem illi ferre.

FERENTARII, milites leuis armaturæ, auxiliarij: ſic dicti à ferendo auxilio, vt quicquid opus eſſet, auxilio ferrent, excurſu leues, armis grauibus non impediti, ſed enſe & telis tantùm inſtructi. Vel dicti ſunt Ferentarij, *teſte Varrone*, quòd fundis lapidibúſque pugnabant: quæ tela feruntur, non tenentur. *Saluſt. in Catil.* Poſtquam eò ventum eſt, vnde à ferentariis prælium committi poſſet. Cato eos ferentarios dixit, qui tela ac potiones militibus pugnantibus ferebant.

FERRO damnati, vel ad Ferrum, *in l. 8. ff. de teſtam. & apud Vlpia. in Epito. tit. 2.* dicebantur, qui vt cum gladiatoribus pugnarent, damnabantur. *Sueton. in Nerone.* Exhibuit, ait, ad ferrum etiam 400 Senatores. Dicitur hæc pœna, & Ad gladium, *l. ſi quis filio §. irritum ff. de iniuſt. rup. l. ſi quis mihi. §. ſi quis plane. ff. de acq. hære.* Hoc ſupplicij genus à Conſtantino abrogatum eſt.

Ferrum indicum, *l. ſi § ſpecies ff. de publican.* de quo Plin. lib. 34. c. 14.

FERRARII, *in l. fin. C. de excuſ. artif. & apud Vegetium lib. 2. c. 11.* qui in legionibus habebantur fabricæ ferrariæ cauſſa.

FERRVMINARE, conglutinare, quando conglutinatio ſcilicet fit ex ipſa materia quæ conglutinatur, *Pomp. l. 27. de acq. rer. dom.* Si tuum ſcyphum alieno plumbo plumbaueris, alienóve argento ferruminaueris.

FERRVMINATIO eſt eiſdem generis materiarum ſolidatio & coniunctio, vt ſi ſcypho argenteo fundus ferreus apponatur. *De hoc nota. in l. in rem ff. de rei vindicatione.* Ferruminatio autē hoc differt à plumbatura, quòd hæc, plumbo maſſa maſſę iungitur, ita vt iunctura plũbea cohæreat. Illa verò, per eandem materiam maſſa maſſæ confunditur. *Vide l. in rem action. §. item. quæcunque. ff. de rei vind. & Baiſium in l. vxori quis legauit. ff. de aur. & arg. leg.*

FERRVMEN, *d. l. 27.* pro ferruminatione. Propriè autem ferrumen eſt iunctura ſeu ligatura, quæ ex ferri excrementis vel ramentis, vel quauis alia materia fieri ſolet, *Plin. lib. 36. c. 23.* Ruinarum vrbis ea maxima cauſſa, quòd furto calcis ſine ferrumine ſuo cæcamenta componuntur. Ferrumen in auro, chryſocolla vocatur agglutinando auro, *inquit Plin. lib. 33.*

FESTA conuiuia, *l. 4. ff. de ſacriſ. pag.* ſolemniter læta.

FESTINATIONEM præcipitem & ſubitam, *§. 1. de oblig. ex quaſi contra.* opponit Iuriſconſ. moratoriæ cunctationi, *in l. tutor qui repertorium §. 1. in fi. de adminiſtrat. tuto.* Secundum Catonem: Qui vnum quid maturè tranſigit, is properat: qui multa ſimul incipit, neque perficit, is feſtinat. Verùm vtrorumque verborum ratio ſub hac ſignificantia proxima eſt veritati, vt ſit ſæpè animi properare ſtudioſè ad res aliquas contendentis: Feſtinare, corpore neceſſitatibus obſequendi.

FESTV-

FESTVCA, virga Prætoria, qua quis fiebat liber: alias vindicta dicebatur. *Vide Plutarch. in lib. de iis qui ſerò puniuntur à Deo*

Φεύγων in l. properandum. C. de iud. & aliis plurimis conſtituitonibus ſignificat eũ à quo petitur, *G. Budæo interpr. apud Ant. Aug. lib. 2. Emend. cap. 1.* Sic pars fugiens, pro reo.

FEVDVM vocabulum eſt Gotthicum & Langobardicum: deductum fortaſſe ab illa notatione Germanicæ vocis FIED, quod bellum ſignificant: vnde in Conſtitutionibus Caroli Magni *F*œdoſus dicitur qui hoſtis eſt publicus Prædia igitur bello occupata quæ victor ea lege colenda & fruenda militibus ſuis tradebat, vt eum perpetuo dominum agnoſcerent, ſéque illius homines, hoc eſt quaſi clientes profiterentur, *F*euda dicebantur, Qui verò accipiebat, Vaſſus & Vaſſallus (quaſi dicas *F*amulus) appellabatur. quanquam qui latiniſſare voluerunt, nomine paulò honeſtiore, quàm famuli aut ſerui, homines appellarunt. Vnde illa ſolemnis in feudis accipiendis formula. VT FIDES & hominum præſtetur quod etiam poſtea barbatius, Homagium dictum eſt Ac feuda quidem ab initio, quaſi præcariò tantum dabantur, vt ea dominus, quoties ei commodum eſſet, repeteret: poſtea verò inſtitutum eſt, vt etiam in perpetuum tempus ſub fidei & homini conditione traderentur. Annotat. Hotom. *Obſer. lib. 2.* feudorum originem ad pop. Rom. mores referri non debere, tum *F*eudum è fide non deduci, vt voluerunt quidam, his Gerardi verbis adducti: Antiquiſſimo tempore ſic erat in dominorum poteſtate connexum, vt quando vellent poſſent auferre: poſtea verò eò ventum eſt, vt per annum tantum firmitatem haberent: deinde ſtatutum eſt, vt vſque ad viam, &c. Nec enim verbum illud antiquiſſimum ad ea tempora eſt, referendũ cum nihil ſit abſurdi antiquiſſima tempora numerare illa, quibus primùm Gotthi Italiam occuparunt, prout ea ſunt, quibus Gerardus & Obertus ſcripſere *F*ranciſcus Connanus tamen & à fide deductum vult, quàm hi qui vaſſalli appellantur, hoc eſt, quaſi coloni, ei à quo prædium accipiunt, dant: tum ab antiquis Gallis deductam hanc conſuetudinem exiſtimat, de quibus Cæſar lib. 3. ſcribens dici, eos qui opibus valerent, multos habuiſſe deuotos, quos ſecum in bellum ducerent, Soldurios ſua lingua nuncupatos: quorum hæc erat conditio vt omnibus in vita commodis vnà cum his fruerentur, quorum ſe amicitiæ dedidiſſent. Quod ſi quid his per vim accidiſſet, aut eundem caſum ferrent ipſi, aut mortem ſibi conſciſcerent. Gregorius verò Haloander in Nouellarũ præfatione admonet *F*eudorum conſuetudines à veteribus appellatas fuiſſe Iura militiarum, quæ Iuſtin. ϛρατείας vocat. Feudum ergo genus eſt clientelæ. quo vel dignitas, vel vectigal, vel prædium aliquod ea lege alicui datur, vt & ipſe, & ipſius poſteri atque hæredes beneficij auctorem perpetuo agnoſcant, & quaſi pro patrono colant, eiuſque caput, exiſtimationem & fortunas tueantur. Illius enim cauſſa & origo hæc fuit, vt victores cùm gratiam ſuis ducibus, præfectis ac militibus, pro opera in bellis ac præliis egregiè nauata, referrent, honoribus & fortunis Italorum in illos transferendis tum etiam certos ſibi deuinctos, & tanquam deuotos clientes haberent, quorum opera bello partam regionem, in poſterum, ſi opus eſſet, tueri poſſent. quos ſua lingua modo Valuaſores, modò Vaſſallos appellarunt. Vnde tres Feudorum gradus facti ſunt, ſummus, medius, infimus, regalis ſcilicet, nobilis, & ignobilis, quos paulò pòſt exponemus vnà cum aliis aliquot feudi gradibus. Angli verò vt refertur ab Hotom. ex Anglica hiſtoria de iure Anglicano, Feudum aliud appellant Simplex, aliud Talicum. Simplex quidem, id eſt, legitimum vel purum, vt nihil illis ſit Feudum ſimplex, quàm hæreditas pura & legitima. Hinc Feudatarius ſimplex, qui prædia perpetuario iure poſſidet. Talicum verò, cùm prædia donata ſunt alicui viro, & ipſius hæredibus ab ipſo naſcituris. At Feudum quotuplex ſit, Iuriſpereti feudiſtæ inconſtanter tractant. Nam ex ſingulis qualitatibus ſicubi paulò maiores aut minores videantur, proprias ſtatim diuiſiones conſtituunt quaſi verò circunſtantiæ faciant nouam ſpeciem, *contra. leg fi. D. de fund. inſtruct.* & ſic pergunt, adeò vt arborem faciant non minus ridiculè, quã ſi ex ſingulis pactionibus nouas contra-

ctuum ſpecies reducas in arborem. Nos aliquot ad vſum fori delineabimus feudorum diuiſiones.

Feudum, aut propriè, aut impropriè cenſetur. Feudum propriè eſt, quod ſimpliciter, purè, directò conceditur, nulla temporis aut ſeruitiorũ determinatione. § *pen. & vlt. Quid ſit inueſtitura. Et de conceſ. rect. feud. Item c.1. quibus mod. feud. conſtitui poteſt.* Feudum impropriè cenſetur, quod conditionibus, vel obſequiis nominatim definitis eſt alligatum, *c. 1. D. not. feud. & § final. De capita. qui curi. vendi.*

Feudum aliud eſt regale, aliud non regale. Feudum regale eſt, quod ab Imperatore, vel à Rege conceditur, habens præter ſimplicem iuriſdictionem, dignitatis titulum, vt Ducatus, Marchionatus, Comitatus, & cætera id genus honoris beneficia, *ca. 1. quis dicat dux.* Feudum non Regale, quòd nihil dignitatis vel eminentiæ adfert, ſiue à Principe ipſo, ſiue ab inferioribus (vt communiter) concedatur, *c. vnic. qui feud. dar. poſſunt.*

Feudum aut nobile eſt, aut ignobile. Feudum nobile cenſetur, quod accipientis perſonam nobilitat, vel ſi prius fuit, nobilem oſtendit. Vt cùm ab Imperatore, vel rege conceditur, *c. 1. quis dicat dux.* Feudum ignobile eſt, quòd à plebe vel priuatis perſonis dari ſolet: nonnulli Burgenſe vocant. Item, conceſſum à minoribus, & minimis valuaſoribus, hoc eſt, plebeis, quaſi ad valuas ſtantibus: vt interim cognoſcas vmbram iſtius vocis, *c. 1. de his qui feud. dar. poſſ.*

Feudum, aut Eccleſiaſticum eſt, aut ſeculare. Feudum Eccleſiaſticum dicitur, quod vel Eccleſia dat alij, vel ipſa accipit ab alio: vel quod clerico conceditur, *ca. 1 de cler. qui iniuſt. accep. c. 1. de his qui feud. dar. poſſ. & § fin. de capi. Conradi.* Feudum ſeculare, quod à principe, vel ab alio quouis ciuili homine accipitur, *c. 1. §. Marchio. de his qui feud. dar. poſſ.*

Feudum, vel reale eſt, vel perſonale. Feudum reale ad hæredes regulariter eſt tranſitorium, tam reſpectu domini, quàm beneficiarij *vt in cap. 1. §. cùm verò Conradus de iis qui feud. dar. poſſ. c. 1. de duobus fratri. à capita. inueſtit. & c. 1. § fin. quibus mod. feud. amitt.* Nam quilibet cenſetur ſuis hæredibus proſpicere, *l. pactum D. de probat.* Feudum perſonale æſtimatur bifariam: vno modo, quia non porrigitur ad hæredes accipientis, quanquã dantis ſucceſſores teneantur: vt eſt feudum Guardiæ, quod arcis tuendæ, aut territorij cuſtodiendi gratia conceſſum fuerit, ſicut initiò haud dubiè feuda concedi ſolebãt. Eſt enim Italica vox *Guarda la gamba.* Item tale eſt feudum habitationis, *ca. feud. habita. de c. Conra. c. vnic. de feud. guar.* Altero modo cenſetur feudum perſonale, quod neque ad dantis, neque ad accipientis hæredes porrigitur, vt ſolpata, *c. 1. quis dicat dux.*

Feudum plerunque eſt maſculinum, quod ad maſculos tantùm pertinet. Quandoque tamen fœmininum eſt ex pacto, § *filia de ſucceßio. feud. & §. hoc quoque de iis qui feud. dar. poſt c. 1. de feud. fæmin. § quin etiam Epiſc. vel Abbat.*

Feudum aut eſt antiquum, aut paternum, aut nouum. Feudum antiquum eſt, quod maiores adgnationis alicuius ſupra quartum gradum habuerunt. Paternum, quod parentes vſque ad quartum gradum tenuerunt: veluti auus, proauus, abauus, atauus. Nouum verò, quod cœpit in perſona beneficiarii, nec peruenit ad eum ex ſucceſſione, *ca. 1. de ſucceßio feud. c. 1. de ſucceſſ. fratr. & grad. ſucceden. in feud. cap. 1. de natu ſucceſſ. feud. c. 1. § nouam. Quot teſtes ſint neceſſar. & c. 1. de fratr. de nou. benefic. inueſti.* Eſt prætereà feudum maternum, quod à fœmina cognationis capite deſcendit, *vt in tit. de benef. fæm.*

Feudum aliàs diuidi poteſt, vt regulariter: aliàs diuidi non poteſt. Feudi, quod diuiſionem non admittit (nam ſic ſimul etiam intelligemus exempla reliquorum beneficiorũ, quæ diuidi poſſunt) exempla ſunt: Regnum, Marchia, Ducatus, Comitatus, & cætera, quæ dignitatem habent, *c. 1 §. omnes. Si de feud. defunct. controu. fuerint domi. & adgna Vaſal. Conſt, Imperia § præterea ducatus.* De *probibit. feud. alienat. per Frider. Bart in l. inter tutores. D. de adminiſt. tut. l. & ideo. D. de cond furt. Panorm. in c. prudentiam de offi. de legat.*

Feuda domino aperta, item bona mobilia in feudis apertis, quæ non debebantur hæredibus, quoniam dominus olim ſemper recipiebat. Cuius iuris ſunt iam nunc veſtigia in pleriſque locis. Feudum quod domino aperietur, & ſic

in diem

in diem mortis eius, qui nunc habet, fuerit alii conceſſum, vt poſt mortem poſſeſſoris habeat.

Feudum Epiſcopale, quod Cæſar concedit Eccleſiaſticis principibus.

Feudum emptum. In feudo empto filia non ſuccedit, præſertim exſtantibus adgnatis, ſecundum communem doctorum ſententiam, *vt probat Andreas de Iſernia cap. vnic. §. hoc autem. qui feud. dat. poſſ.* Niſi ſit nominatim actum, *cap vnic. §. fi ita de ſucceſſion feud & cap. 1. de gradibus ſucceſſ. in Feud. Franciſc. Curtius conſil. 49. incipien. Recolendæ memoriæ. Quid ſequitur Albertus Brunus conſil 16. incipien. Omnipotentis. Dei. &c.* Et quanquam in hoc ſint opiniones variæ: tamen nemo diſſentit, quin feudum emptum vt omnia præſtentur quæ præſtari ſolebant, pro eodem feudo nondum empto, ſicut in præſenti caſu, non tranſeat in fœmineam ſucceſſionem. Quia ibi inueſtitura præponderat emptione & ſemper attendenda, *vt tractat Bald. in præfation. feudor.* Vbicunque enim ſit mentio feudorum ſimpliciter, vel hæredis: ibi intelligitur feudum rectum, & vetum, hoc eſt, maſculinum, cuius fœminæ non ſunt capaces. Quinimo in feudis hæreditariis, hoc eſt, conceſſis alicui, & hæredi bus ſuis, non ſuccedunt fœminæ, *vt Bald. & alii notant in c. vnic. in princip. An adgnat vel fili defunct. Bartol. in l vt inſiu rand. §. ſi liberi ff de oper. liberto.* Sicut enim nulla mentio teſtamenti valet in beneficiis militaribus, ſeu feudis, *vt eſt textus in c. vnic. in princip de ſucceſſio feud. & in cap. 1 in princip. de p ohibit. feud. alien per Frideric. cap 1. §. donare Qualit. olim feud. dote. alienar Et vtrobique Bal. etiam conſenſu domini Alexand conſil. 15. libr. 5. incipi. Viſis narratis in themate.* ita dominus feudi non poteſt confirmare feudum in filiam, præiudicio adgnatorum non conſentientium *iuxta text in c. j. de aliena feud. patern c. 1. § hoc quoque de ſucceſſio. feud* & Bald. *ſecundum Aluarottum* vtrobique notat, quod dominus nullam gratiam poſſit facere fœminis de ſucceſſione, per quam adgnati excludantur. Adeo quod Imperator non vult habere poteſtatem infringendi iuris beneficiarij. Adducunt interpretes, *ſecundum Bald.* duas potiſſimum rationes. Altera, quoniam bonæ & naturales conſuetudines, quales ſunt beneficiariæ, ligant Principem, *cap vnic. in fi qui feud. dar. poſſ. & ibi gl. l. fin C. ſi cont. ius vel vtili publ.* Altera, quia feudum eſt contractus nominatus, *auctore Bartol. in l. iuriſgentium. §. quinimo D. de pact. Ang. Nouell. vt ſponſali. largi. in princip.* Sed contractus non vult Princeps in ſua poteſtate eſſe, *l. fin D. de conſt Princip. l. fin. C ſi contra ius vel vtil. public. capit. quæ in Eccleſiarum. de conſtitutio.* Ergo Princeps nec feudi conſuetudines vult poſſe infringere.

Feudum conditionale, quod ſub pacto aliquo conceditur, *c. 1. §. fin. de inueſtit. feud. in vſib feud.*

FORMVLÆ.

FEVDVM dare, concedere feudum vaſſallo, noſtri nunc dicunt. Romani, Dare mancipio fundum, in fidem ſuam accipere clientem.

Feudum auferre, Aperiri feudum Noſtri. Romani, Iniicere manus prædio clientelario.

Feudum accipere, inueſtire de feudo Noſtri. Romani, Mancipio accipere, Fidem patroni ſequi, in fidem ſe conferre.

Feudum vendere. Noſtri. Romani Obſequium vel clientelam exuere, alienato prædio.

Feudum paternum, Feudum antiquum, Noſtri. Romani, Ius gentilitium, quaſi ad gentiles adgnatoſque tranſiens, *Cicero in Verrem actio. 5.* Itaque nunc, ait Siculorum Marcelli non ſunt patroni? Verres in eorum locum ſubſtituitur eſt. Quam in te tantam virtutem aut dignitatem arbitratus es, vt conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ abducere, & auferre à certiſſimis antiquiſſimiſque patronis?

Feudum improprium, & feudum temporale vocant noſtri, quod ad annum vel quinquennium conceditur. Romani, precarium clientelare dixerunt.

Feudum à Gallis *Fief.* dicitur: & is, qui feudum conceſſit, vocatur *le Seigneur Feodal.* Eſt & in Gallia aliud feudi genus quod vocāt, *rierefief.*, quale eſt quod à feudatario alicui conceditur aut emitur.

FEVDATARIVS, qui feudū à patro-

no ſibi commiſſum accepit, Latina conſuetudine, vt Beneficiarius. *lib. Feud. 3. ti. 2. §. 3.* Feudatarius Parium laudatione damnum reſarciat. Aliàs Feudalis dicitur & Vaſallus.

FIBVLAM imponere dixit Seneca in moralibus, *vt citat Lactantius lib. 1. capit.* 16. de ſalaciſſimo Ioue loquens, pro eo quod eſt coercere & reprimere: atque id ex lege Pappia Poppæa, qua ſcilicet minor annis ſexaginta ſexagenario nubere non poterat, vt hoc pacto Senatores docerentur continenter viuere. Huius contrarium eſt Laxare fibulam, id eſt, anſam miniſtrare, aut feneſtram apetire. *Tertullian de Corona militis*: Vt etiam voluntariis delictis fibulam laxet. Natũ autem videtur vtrumque à fibula cinguli qua veſtis adſtringitur ſi fluxior ſit, aut remittitur ſi fuerit adſtrictior. Niſi etiam ad fibulæ adſtrigmentũ maius referre, qua adoleſcentulorum prurientium genitalia traiiciebant, tum valetudinis, tum conſeruandæ vocis gratia quod Infibulare vocabant: *cuius rationem deſcribit* Corn. *Celſ. lib.* 7. de qua Martialis lib. 7.

Menophili penem tam grandis fibula nectit. & lib. 14.

Dic mihi ſimpliciter Comœdis & Citharœdis

Fibula quid præſtas? vt carius futuant.

FICTVS, *apud Bald. tit. de pac. Conſtant. verb. perſoluere.* Barbaro vocabulo pro emphyteutica penſione, mercedéque meliorationis accipitur: videtúrque Alciato Latinè dici poſſe, Colonarium.

Fictum, fragile, *cap. charitas. de pœnis diſt.* 3.

FICTIO, eſt legis aduerſus veritatem in re poſſibili ex iuſta cauſſa diſpoſitio: etenim conſtat, nunquam extendi fictionem ad ea, quæ impoſſibilia ſint, *gloſſ. l. talis. de leg.* 1. §. *minorem. Inſtitut. de adopt* ſiue de iure, ſiue de facto id fieri, nequeat. imitatur enim fictio naturam nec facilè lex fictionem aduerſus fictionem inducit, *l. 3. § è contrario. D. de acquir. poſſeſſ.* Hæc ex primo c. lib. 6. Parerg. Alciati. Bartol. verò *in l. ſi iis qui pro emptore verſic quare ergo. D. de vſucap* ſic fictionẽ definit, Eſt in re certum, eius quod eſt poſſibile contra veritatem pro veritate à iure facta abſumptio. Eſt autem magna differentia inter fictionem & præſumptionem. Quia fictio iuris tantum operatur, quantum veritas: vnde nunquam dicitur ei eſſe contraria. ſiquidem ius facit ens de non ente. Præſumptio autem in dubio ſtat: tametſi eatenus veritatis habetur comes, quatenus in contrarium nulla adparet probatio. *Vide glo. Bartol. & Iaſonem in l. ſi is qui pro emptore* D. *de vſucap* Itaque fictio ad ſolam legẽ pertinet. Nec enim contrahentes fingere poſſunt, niſi lege permittente: vt in Aquiliana ſtipulatione, & in quibuſdam aliis item caſibus, in quibus lex ſtipulationem fingit, vel hypothecam. Eſtque iure ciuili inuenta. Sic Iuriſconſultus *in l.* 2. *pro ſocio*: Dominium ſocietate omnium bonorum acquiri, ſine traditione, per quandam fictionem affirmat: cùm textus dicat, creditur. Non autem ob aliud inducitur, niſi vt ſuppleat id, in quo deſideratur facti veritas, ad hoc vt ex ea veri producantur iuris effectus: *vt declarat Bart. in l ſi is qui pro emptore. D. de vſuc.* Imitatur autem fictio legis, naturam ipſam, *l. adoptio D. de adopt.* Vnde ſicut naturaliter quis filium ad tempus habere non poteſt, nec ſub conditione: ita nec emancipare eum, nec adoptare in diem vel ſub conditione licet *l. ſi tibi, eo tit.* Fictio autem priuata in perniciem alterius, nihil diſtat à fraudulenta ſimulatione *Vlpian. in l. cum hi § ſi cùm lis. D. de tranſact.* Fingi enim, inquit, lites poterũt, vt tranſactio etiam citra prætoris fiat auctoritatem. Fictio habet locum in omnibus prædicamentis, vt refert Albericus in Dictionario in hac ipſa dictione, qui dicit etiam pro compoſitione accipi.

Fictio de iis qui apud hoſtes ſunt, duplex eſt: altera Poſtliminij, altera legis Corneliæ. Poſtliminij fictioni locus eſt, cùm captiuus ab hoſtibus in ciuitatem reuertitur. tum enim nunquã à ciuitate abfuiſſe fingitur. *l. retro l. in bello* § 1. *& l. bona. D. de captiuis* §. 4. *Inſt. Quib. mod. ius pat.* Corneliæ autẽ fictionis locus eſt, cùm captiuus apud hoſtes moritur, vt in ciuitate deceſſiſſe fingatur. *Vide l. lege Cornelia D. de teſta. l. lex Cornelia ff. de vulg ſubſt.*

de Fictione canonis, ponit Archidiaconus *ca ferrum.* 50. *diſtinct.*

FICTILIA, vaſa ex terra facta, *l. 3. §. vitrea ff de ſuppellect. legat.* Et Fictilis ſupellex. *l. 7. D. eod.*

FIDES propriè diffinitur, vt ſit dictorum,

ctorum,conuentorúmve conſtantia, & veritas.dicta,quod fiat quod dictum eſt, *vt Cicero tradidit.Et in lib.de Repub.vt ci tat Nonius:*Fides nomen ipſum mihi videtur habere,cum fit quod dicitur. Hinc Vlp.*in l exempto* 11 *ff.de act.empt.* Nihil magis,inquit,bonæ fidei congruit,quàm id præſtari, quod inter contrahentes actum eſt. Ergo

Fides bona eſt,cùm id quod dictum ac promiſſum eſt,bene ac rectè fit, *l.cùm venditorem.C.locat.* vnde illud Auguſti apud Sueton.qui populo promiſſum cōgiarium repoſcenti, Bonæ fidei ſe eſſe reſpondit. Vnde fidem appellarunt veteres Chriſtiani, quod ea,quæ de Chriſto commentariis Euangeliſtarum prodita erant, veriſſima ducerent. Inde Rubric.de ſum.Trin.& fid.cath. Fides etiam quandoque accipitur pro fidei ſacramento,quandoque pro habitu mentis,*c.nihil. de conſecrat. diſtinctio* 4. Fides tuitionem etiam,auxilium, tutelam ſignificat:vnde in fide alicuius eſſe dicebant olim,quod nunc vocant feudum ab aliquo tenere.

quod non eſt ex Fide, peccatum eſt, *apud Apoſtolum & in c.omnes. §. illud* 28. *qu* 1 *& cap ſi de præſcr.in antiq.* ita accipias, quicquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam.

Fides quandoque ſumitur pro promiſſione. Fides ſyncera quid,*vide gloſſ c.* 1.*de elect.* Fides teſtium ex quibus colligatur,*Iuriſconſ docet l.*2 *ff.de teſtib.*

FORMVLÆ.

FIDEM ſuam aſtringere,eſt vinculum obligatione ſuſcipere,*l procurator. qui pro.ff de euict.*Fidem bonam præſtare,eſt ſine dolo,& fraude verſari,*l.*3.D. *pro ſocio.*

Fides pro cautione, *in.l.ſacris C.de prox ſac. ſcrin lib.*12.Sic. dicimus, fide alicuius ſumere,id eſt,non ſua ſed aliena cautione.Hinc etiam dixit Cicer.fide alterius pecuniam ſumere,id eſt, dato fideiuſſore.Fide ſua iubere,id eſt ſponſorem ſe conſtituere, & periculum in ſe recipere.*Paul.*Si filius familias ita ſtipulatus fuerit: Quandam pecuniam Titio credideris,fide tua eſſe iube? *Vlpia l.vbi autem de verb.oblig.*

Fides,*in tit.de ſumma Trinit.& fid.catholic. & in Decret.* eſt(vt definit Paulus Apoſt.c.11.epiſt.ad Hebræos) ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, καὶ ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.Fides publica,*in l.*24 § *in bonis.*D.*de reb auct.iudic poſſi.*à Gallis *Credit* appellatur.*C.pro.leg.Manil.*Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum,quæ Romæ. &c *& alibi,*Scimus Romæ,ſolutione impedita,fidem concidiſſe.

Fides tacita,clàm & tacitè in fraudem legis,fiſci ve accommodata *l.*13.§.*cum ante*.D.*de iur fiſci l.*15 § *penul* D.*ad municip. Vlpia.Epito.tit.*25.Et dicitur.

Fides accommodari & interponi.*l* 42. §.*vlt.D.de vulg.l.*10.*de iis quæ vt indig.& commodari, l.penul ff ſi quid in fraud.patr.*

Fides emptori haberi dicitur etiam ſine ſatiſfactione,§.*vendita. Inſtitut. de rerum diuiſione.l.*19.*ff.de contrahe.emptione.*

Fide dominica agros colunt,qui non penſiones certa quantitate,neque mercede,ſed arbitrio domini rationes redditurі colunt,*l.*18. §. *cùm de villico.l.*20.§. 1 *ff de.inſtr inſtrumentóque leg.*

FIDELES interdum generaliter dicuntur,qui in Principis alicuius poteſtate ac ditione ſunt,qui vulgo,ſubiecti appellantur *Greg. Turon.libr.* 10.*cap* 3. Nos piiſſime Rex,ſubiecti atque fideles vobis gentiſque veſtræ eſſe deſideramus.Interdum verò ſpecialiter dicuntur iidem qui Vaſſalli,qui feudo accepto in patroni fide & clientela ſunt:vicíſſimque ſua ei certi obſequij nomine fidem adſtrinxerunt.*Cic in Orat.pro ſexto.Roſcio.*Quære in cuius fide ſint & clientela *Lib feud* 1 *tit.*14.§.1.Si ergo domino & fideli placuit,vt pacificantur de filia ,&c. *Et lib.*1. *tit.*4.§ 6.Tunc oportebit fidelem incrementi inueſtituram probare.

FIDELITAS generaliter interdū pro fide & obedientia omnium ſubiectorum. Duplex enim fidelitas eſt:vna quæ à Vaſſallis, & quaſi vaſſallis: altera, quæ à ciuibus præſtatur,*vt in leg.Friderie.de pace Conſt libr. Feud.*2.*titul.*62.Vaſſalli noſtri à nobis inueſtituram recipiant,& fidelitatem faciant,ſicuti vaſſalli cæteri omnes ſicut ciues à 19.annis vſque ad 70. Item *apud Radau. lib.*2.*c.* 30. Epiſcopos Italiæ ſolum ſacramentum fidelitatis ſine hominio facere debere domino Imperatori. Hinc Iuſiurandum fidelitatis vaſſalitiæ,quod ab Imperatore Papa Clemens contendit

in c. de iureiurand. in Clem. Fidelitatem dicitur (*inquit Obertus*) iuſiurandum quod Vaſſallus præſtat domino, *lib. 2. tit. 3. §. 4. titu 26. §. 9.* vbi quod hæredes ſunt, tot fidelitatem debent hoc eſt tot debent ſe domino exhibere, vt ei ſuam fidem & obſequium interpoſito iureiurando adſtringant. Iuſiurandum fidelitatis videtur Latinè non incommodè dici Execratio poſſe. *Cicer Verr. 7.* Vbi fides, vbi execrationes, vbi dextræ complexuſque? Vide Vaſſallitium.

FIDEICOMMISSVM eſt liberalitas, qua verbis precariis, vel alio quocunque indicio precatoriæ voluntatis teſtamento vel codicillis, vel epiſtola, vel quo alio genere vltimi iudicii confertur in aliquem. Ideo autem ſic appellant, quia nullo vinculo, ſed tantum pudore eorum, qui rogabantur continebatur: *vt Inſtitut. de fideicomm. hæred. in princip.* Vlpianus autem ſic definit.

Fideicommiſſum eſt, quod non ciuilibus verbis, ſed precatiuè relinquitur, nec ex rigore iuris Ciuilis proficiſcitur, ſed ex voluntate datur relinquentis, *Epitom. titul. 25.*

Fideicommiſſa dicebantur olim, quæ fidei hæredi alteri reſtituenda demandabantur, quæ ab fide duntaxat hæredum licet penderent, vnde & nomen acceperet. D. tamen Auguſtus (*vide Duar. in titul. de pact.*) ne perfidei humanæ locus eſſet, primus ad neceſſitatem iuris ea retraxit. *Vide in princip. Inſtit. de fideicommiſſ. hære. & Theophil. item in princip. tit. de codic. ibidem.* vbi & ex Lucij Lent perſona fideicommiſſa cœpiſſe referuntur. *Vide etiam l. 1. & 2. commun. de legat.* Nec ignorandum, fideicommiſſa non eſſe (vt vulgo putant) legatis exæquata. Nam licet *Vlpi. l. 1 de legat.* 1. ſcribat quod per omnia exæquata ſint legata fideicommiſſis, non tamen è conuerſo dicit, fideicommiſſa legatis exæquari. Vnde Zaſius colligebat, quod & ab Alciato poſt legimus probatum, minimè ſequi neceſſariò, vt vtraque eodem iure petantur. Fiunt autem fideicommiſſa verbis precariis erga grauatum: qualia ſunt, rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, iniungo deſidero, impero. Vnde & nomen illud ſumſerunt, quòd in ſola fide, pudoréque hæredis conſiſterent. *§. Inſtitu. de ſingulis rebus per fideicommiſſ. relict.* Accedit Vlpianus, inquit: Etiam hoc modo, cupio vt des: credo te daturum: fideicommiſſum eſt, *de leg. at. 3. l. etiam.*

Fideicommiſſorum alia ſunt vniuerſalia, hoc eſt, quæ hæreditatem ſpectantia, quibus totum patrimonium, hæres alij reſtituere rogatur: veluti, Peto à te vt illi hæreditatem meam reſtituas. Alia ſingularia, quæ rerum ſingularum ſunt: veluti, Rogo te hæres, vt Sempronio fundum illum reddas, reſtituas.

Fideicommiſſi appellatione & ſingulare, & vniuerſale continetur, *l. 1. D. ad S.C. Treb.*

Fideicommiſſum generale, vniuerſale, & particulare, quid diſtent, docet Alexand. *l. grege. D. de leg. 1.*

Fideicommiſſaria hæreditas, quam alii reſtituere hæres rogatus eſt: & Fideicommiſſarius is, cui ea hæreditas reſtituitur, qui Trebellianus fideicommiſſarius appellatur, *l. 15 § 1 D. vt leg. ſeu fideicomm. nomi. c.* Quo nomine interdum hæres quoque fideicommiſſo oneratus appellatur. *l 51 D de iud. vt & Nouell. 107.* Et quidem fideicommiſſis Romæ ius dicere conſtituto, prætor, Fideicommiſſarius dicebatur. *l 4. ad fina. D qui & à quib. l 78. § penul D. de leg 3. & l. 91. D. de condit & demonſtr.*

Fideicommiſſaria verba, *l. 29. D. ad S.C. Trebell.* quæ & fideicommiſſi verba dicuntur, *l. 69. § fin D. de leg 2. l. 11. § fin ff. de iniuſt. rupt D leg. 2.* & Precaria, vide infrà Precaria.

FIDEIVBERE, eſt ſuo periculo fore id, de quo agitur recipere, quòd per ſtipulationem fit: vel fidem ſuam pro alio obligare, in fidem ſuam recipere, quod idem valet, *l. 27. in fine D ad S.C. Velleia. l. 29. § legatum. ff. de lib. leg.* Quod & fide promittere dixit Paulus l. 1. Sent. tit. 9.

FIDEIVBERE pro condemnato nihil aliud eſt, quàm promittere iudicatum condemnationis ſolui, *l. ſi verò in princip. D. qui ſatiſda. cog.* Nam ſi non condemnatus, ſed abſolutus fuerit, & victor litis, non eſt opus aliquid ſoluere ex cautione iudicatum ſolui.

Fideiuſſor ob euictionem rei alienatæ, Auctor ſecundus tempore Iuſtiniani appellabatur. *Nouel. Vt creditor. primum*

*mùm aggredian §.neque hoc tãtùm.Conſt.*4.

FIDEIVSSOR, eſt qui fide ac periculo ſuo ſuadet, vt id de quo agitur fiat: quoniam eius euentum præſtat: vel qui alieno nomine obligatur. *l* 1.§. *verbis* D.*de oblig. & actio.* Eorum autem, qui pro alio obligantur genera & differentias recenſet *Accurſius in Authen. de fideiuſſo. Bart in rub de fideiuſſo* Mandatoris autem ratio longè alia eſt, quàm creditoris, Mandator enim conuentus à creditore nullam habet actioné propriam contra debitorem, niſi cedatur. Cedat ergo ei creditor ſuas actiones, & eas quidem non inanes oportet. proinde ſi non habeat efficaces quas cedat, ſi non poſſit à reo petere, non poterit etiam à mãdatore. Fideiuſſor ſine ceſſione propriam actionem habet aduerſus debitorem mandati, vel negot. geſt. nec vſquam legitur cogi creditorem fideiuſſori cedere actionibus certis, licet ſi hypothecarias cedat, id fideiuſſori inutile futurum non ſit Itaque rectè petet creditor à fideiuſſore, quamuis à reo petere non poſſit.

Fideiuſſor, pro expromiſſore, quod fortaſſe alibi nuſquam, *l. in perſona ff. de pact.*

Fideiuſſor, ſiue intercesſor non eſt conueniendus, niſi priùs debitore principali conuento, *Nouell. Vt creditor. primùm aggredian.*§.1.*Conſtit.*4. Abſente tamen debitore, poteſt primùm fideiuſſor conueniri. *Ibid.* §. *cæterum ſi fideiuſſ.* Aduerſus poſſeſſores bonorum debitoris non eſt antea agendum hypothecaria, quàm appareuerit, bona debitoris ac fideiuſſorum non ſufficere, *ibi.*§. *enimuerò neque.* Cui non poteſt ex venditione bonorum debitoris ſatisfieri, quia nemo velit eas emere: ei debent bona in ſolutum (æſtimatione diligenter facta) auctoritate iudicis addici, *ibid.*§ *certè ſi nemo* Cæterùm lex apud veteres erat, prohibens fideiuſſorem conueniri priùs, quàm debitor principalis eſſet conuentus, *vt colligitur Nouel. Vt creditores prim. in princip.* Eam legem vſus aboleuit, ad tempora vſque Iuſtin.*ib l.non rectè C. de fideiuſſ. & manda.* Iuſtinianus reduxit, adauxitque legem antiquam.*ib.*

Fideiuſſor exercitationis litis à fideiuſſore iudicati actionis ſeparatur, *l.*8.§. *& poſt litẽ.ff.de fideiuſſ.* Illi ſũt qui fideiuſſores ad litẽ, & pro lite dari appellantur, *l.*4.1.D.*de pet.hæred.l.*10.*D.iudicat.ſol* qui ſcilicet, vel iudicio ſiſti, vel rem defendi, & iudicatum ſolui promittunt.

Fideiuſſor ob euictionem datus, *in l.*4.*D.de euicti.* vulgò auctor ſecundus. *d. l* 4.

Fideiuſſor in omnem cauſſam accipi dicitur, qui in id omne, quod ex ea obligatione, cui accedit, naſci poteſt, ſe obligat, *l.*56.D.*de adil.edict.l.*54. D. *loca. l.*36. §.*pen D de fideiuſſ.*

FIDEIVBENDI FORMVLAE.

Centum, quæ mihi L.Titius debet, eadem mihi dare ſpondes? ſpondeo.

Stichum aut centum fide tua iubes? fideiubeo.

Quantam pecuniam credidero, fide tua iubes? iubeo.

Mille modios tritici fide tua iubes? iubeo.

Si reus 100.aureos, quos mihi debet, non ſoluerit, fide tua iubes? iubeo. *ex ti. D.de fideiuſſorib.*

FIDICVLÆ, *in l.*1.*& 2.C. Th. de quæſtionibus* tormenti genus ab eo dictum, *Iſidorus lib* 5. *Etymol.ca.* 27. *tradit*, quòd eo rei in eculeo ad fidem inueniendam, & eruendam torquentur.

FIDVCIA, præter vulgatam ſignificationem pro pignore accipitur propriè, quòd creditori mancipatur, aut in iure ceditur, ea lege, vt ſoluta ad diem pecunia remancipetur, non ſoluta, creditori pleno iure committatur, id eſt, lege commiſſoria, aliàs verò pignoris dominium in creditorem non transfertur, *l.cum ſortis.* §. *vlti. D de pign act.* ſicque ſumitur apud I.Paulum, *lib.*1.*Sent.ti.*9.*& lib.*2.*tit.*13 *& lib.*3.*tit.*8.Vnde & Fiduciarius ſeruus, id eſt, pignori obligatus, *apud eundem lib.*2.*Sent.tit.*12.& res fiduciaria, quæ loco pignoris apud creditorem, vt poteſpe redimendi, depoſita ſit, & ita non rarò vtitur Paul.tit. de depoſ.Cicero pro Flacco: Pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta occupaſti. Hanc fiduciam commiſſam tibi tenes hodie, ac poſſides. Pecuniam (inquit) fœneratitiam à te ſumpſit adoleſcens, ob eámque fundum fiduciarium dedit, id eſt, fiduciaria mancipatione. *Hoc Budæus.* Inter Fiduciam

verò & pignus hoc interfuiſſe, *Iſidorus lib.5. Etymolog ca. 21.* ſignificat, quod pignus,manente apud debitorem dominio, nudam poſſeſſionem transferret: per Fiduciam verò res aliqua mutuæ pecuniæ gratia vel mancipabatur,vel in iure cedebatur: Cùm tamen, vt verbum conueniat,ſub ea lege factum fuiſſe mancipationem neceſſe ſit,vt ſoluta pecunia redderetur,& reſtitueretur:eáque ratione pignus à fiducia ſeparatur, *apud Ciceronem libro 3 Offic.& alias Tertullianus in libro. de Idololatr.* pignoribus fiduciari dixit.

FIDVCIA item, eſt redhibendi, ſeu reuendendi lex venditioni appoſita.Vt in emancipatione,cùm interpoſita reuendendi aut remancipandi fide,pater filium vendere:atque ea re quidem is,qui ea conditione emebat,pater dicebatur fiduciarius. Hanc verò legem pater naturalis interponit,vt ſibi ex ea filius reuendatur, atque ita à ſe manumittatur,& per manumiſſionem, vt ſibi iura legitimæ ſucceſſionis acquirantur,*auctore Gaio lib.1. Inſtitut* Vide Emancipatio. Fiduciam tamen non pactum eſſe, ſed verum principalémque contractum contendit Hoto.tum illud ſi admittatur, emancipationes non contracta fiducia fieri non poſſe:quas tamen Iuſtin apertè ſtatur,in Inſtitu.fieri poſſe, § *vlt de legit.agnat.ſucceſ.*

Fiduciam accipere,*apud Cicer.in Topic.* Si tutor fidem præſtare debet, ſi ſocius, ſi cui mandaris,ſi qui fiduciam acceperit,debet etiam procurator.*Boetius in 4. Comment. Topic.* Fiduciam (inquit)accepiſſe dicitur cuicunque res aliqua ea lege mancipatur vt mancipanti aliquando remancipet. Veluti ſi quis dubium tempus timens, amico potentiori fundum mancipet, redditurо cum tempus illud dubium prætererierit.

Fiduciam interponere,& fiduciam cōtrahere, differre quidam volunt.Fiducia enim(aiunt)interponitur, cùm ſemel tantùm,atque ab vno accipitur,vt in exemplo illo Boetii: & cùm pater filium ſuum emptori adumbrato vendit,confiſus ab eo continuò filium ſuum manumiſſum iri:vel cùm teſtator ſuam hæreditatem alicui ad tempus credit, confiſus illam ab eo alteri nominato reſtitutum iri.At contrahi fiducia dicitur,cùm viciſſim ac mutuò interponitur: veluti cùm poſt tertiam venditionem adumbrans emptor ita pacti ſuum filium reuendit,vt eum pater cōtinuò manumittat,*vt l 2. § obiicitur ff ad Tertullianum. Hotom.in Comment.iuris.*

FIDVCIARIA hæreditas, id eſt, fideicommiſſaria, quæ fidei alicuius cōmittitur,vt eam alteri reſtituat,*apud Vlpian.in l.certi condict Si cert.pet.* & fideicommiſſaria poſſeſſio,quaſi fide data acceptaa,à fiducia tamen dicta.

Fiduciarius hæres propriè dicitur,qui inſtitutus eſt contemplatione non verè præteriti, ſed quod ammodo inſtituti,*l. 46.& 67.ff. ad S C. Trebellian* Et dicitur fiduciarius, tanquam fideicommiſſarius, de quo teſtator ſpem concipit reſtituendæ hæreditatis, poſt mortem ſuam.Quia non ſui contemplatione inſtituitur, ſed vt alii reſtituat,*l ſeius Saturni. ad Trebel lia.l.dotem dedit de colla bonorum.*

Fiduciarius pater,antiquo iure nominabatur, qui præter naturalem patrem alius adhibebatur,qui ſcilicet emptum filium,patri naturali reuendebat emancipandum. Quibus id fiebat ſolennitatibus, antiquitatis ſtudioſus(nam illæ ſublatæ nunc ſunt)petere poteſt ex primo Gaii Inſti.lib.

Fiduciaria tutela, fiducia tutel. Fiduciarij tutores appellantur fratres,aut alii quibus poſt mortem parentis ſingular. fidei defertur auctoritate iuris,fratrum & ſororum in pupillari ætate administratio atque tuitio.*Inſtitu.de fiduciaria tutela,in prin. & vide l 4.ff.de legit tut & Vlpi tit 11.in Epitome.*

Fiduciaria opera dicitur eſſe legati Imp *apud Caſa lib.2 de bello ciuili*, quia eius fidei abſente Imperatore prouinciæ adminiſtratio committitur.

FIERI,id eſt,eſſe & manere,*l ſi rem D.de acquirend. poſſeſſio & alibi ſæpiſſimè.* Quandoque ſignificat eligi, *in Authen. de adop. in princ.* Interdum morari, §. *ſancimus in Authent de lenonibus.* Aliquando colligi, *l. partis. D. de præſcrip. verb. ſignifi.* Fieri dicitur extra iudicium agere in iudicio.*l 1 § quibus ff quod cuiuſque vniuer.*Fieri quid per aliquem qui dicatur, *l quod te. D. ſi certum peta.l ſi cum dies ff.de arbitr.* Fieri incontinenti dicitur quando quid fit vno contextu, non diuertendo ad extraneos actus, contrarium.

tiúmve actum interponendo. *Vide cap. quia propter extrà de elect.* & hoc iudicis arbitrio committi poteſt. *gloſſ in capit. an ſit. de appel. & l. continuus. D. de verb. obligat.* Fieri non videtur; quod iure non ſit, *l. 3. §. ſi liber homo. D. de condi. cauſ. data.*

FIGLINA, & Figulina, figuli officina, *l. 6. D. de ſeru ruſt.*

FIGLINVM opus, arte figuli perfectum, *l. 19. D. de ſerui vrba. præd.*

FIGVRA, pro ſpecie, & forma accipitur, *l. 1. D de obliga. & act l 69. D. de hæred. inſti. l. 31. D. de mor. cau. dolo. l. 30. §. tametſi. D. ad l. Falc. & Inſtit. de leg. in princ.* Aliter planè Figura verborum, *l. 116. D de verb ſigni.* & figura literarum, *l. 38. D. oblig. & act.* & Figuratio, *l. 124. D. de verbo. ſign. quæ verba per ſe patent.*

FILII appellatione omnes liberos intelligimus, *ait Paul. in l. 84. D. de verborum ſignifi.* nec ex proprietate ſermonis, nepos continetur, *l. 6 ff. de teſta. tutel. §. fin. l. Inſtitu. qui teſta. tuto. dar.* ſed ex interpretatione *qua. de re Bartolus & Baldus in l. Gallus. §. inſtituens. D. de liberis & poſthumis. præconio. Salomonij vtiliter diſſerunt. Attingit item aliquot locis Alciatus, in elegantiſſ. Comment. ſuis de verborum ſignifi.* Et Zaſius in tractatu ſubſtitutionum indicat, conſueſſe ætatem noſtram, cùm nominat filios, vel liberos, addere nepotes, ad tollendas cauillationes. Benigna tamen interpretatione, & cùm voluntas aliud ſuadet, filiorum appellatione, & nepotes continentur, *l 84. 201. & 220. D. de verbor. ſign. l. 59. D. de ritu. nupt. l. 4. §. concubina. D. de leg. 3.* Filiorum autem nomine etiam filiæ continentur, *l. 16. D. de teſtam. tut. l. 122. D. de verbor. ſignifi.* Sed non è contrario, veniúntque propriè primi gradus. *text. eſt in l. quod ſi nepotes. in fin. de teſtam. tut* diſcrimen inter filios & liberos, ſecundum communem vſum & intellectum in idiotam & laicum illiteratum & indoctum venire & cadere non poteſt. Quod gloſſæ dictum *in d. l. quòd ſi nepotes.* Bar. ibidem agnoſcit, *& in l. liberorum circa fi. D. de ver. ſignifi.* Tametſi in ordinationibus, in quibus mens & volũtas ordinatoris euidenter & manifeſtè deprehendi, aut declarari non poteſt, filiorum appellatione veniant etiam nepotes: *vt ſentit, Bart. in d. l. liberorum. & expreſſius Alexander in additio. ad Barto. in l. Lucius Titius, qui fratrem habebat teſtamento. de hæred. inſtitut.* Filiorum tamen nomen in poſthumos, poſthumáſque cadit, *l. 16. D. de teſta. tuto. l. 15. & 17. de leg. 1. l. 164. D. de verbo ſigni.* Filius autem is definitur, qui ex viro & vxore naſcitur, *l filium. D. de ijs, qui ſunt ſui, vel alien. iur.*

Filium cùm dicimus, non conditionem eius oſtendimus, qui in alterius ſit poteſtate, vt cùm filium familiâs dicimus, ſed alicuius filium eſſe ſignificamus, *A. Auguſt. ad l. 1. D. de excuſa. tut. ad finem.*

Filij ideò liberi dicti ſunt, vt parentes meminerint, ſe illis non perpetuò imperaturos. Itaque cùm pater filiam natam 25. annos, negligit date nuptui, abſque graui cauſſa, poteſt ipſa liberè, hoc eſt, ſine conſenſu paterno, matrimoniũ contrahere: & oportet nihilominùs patrem ſuppeditare pro facultatibus dotem. *Authen. Sed ſi poſt. C. de inoffic. teſtam.*

Filiorum hæ ſunt differentiæ, iuſti, legitimi, naturales, adoptiui.

Filij naturales, *ſecundum Azo. in Sum. C. eodem titul.* ſunt multiplices. Aliqui ſunt naturales & legitimi, vt qui naſcuntur per legitimum torum. Alij ſunt legitimi tantùm, vt adoptiui. Alij naturales tantùm, vt nati ex concubina vnica, & in domo indubitato effectu coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito & damnato coitu nati ſunt. *De his omnibus eſt gloſſ Inſtitu. de adop. in princip. & gloſſ. in cap. per venerabilem. qui fil. ſint legit.* Et quot modis naturales de ſoluto cum ſoluta efficiantur legitimi, patet *in ca. tanta. qui fil. ſint legi.* Vbi etiam dicitur, quòd filij vulgò nati vel concepti ſunt, qui non habent patrem determinatum. Sed (*vt Azo dicit*) hæc diſtinctio ſecundum iura ciuilia Imperatorum datur, & non ſecundum iura naturalia: quia fortè ſecundũ Theologos non eſt vſquequaque verùm, ſecundum quos matrimonia, ſeu indiuidua maris & fœminæ coniunctio, eſt de lege naturæ, quia ſecundum Ariſtot. & Philoſophos 1. Politicorum, Naturalis videtur coniunctio vnius ad vnam, & vagus concubitus contra naturam.

Filius regis poteſt dici Rex viuente patre. *argumen § cum quidam Caliu.l.cum verò u, D. de fideicommiſſ. libr. adiuncto textu in l. in ſuu. & ibi. Bald. D.de libe & poſthum.*

Filium ſpurium, reſcripto Principis legitimum effectum, verè legitimum cenſuerunt Socinus, Decius, Curtiúſque, *vt atteſtatur Alciatus.* Nam & aliquem mihi aio, iuſtum filium cenſeri, agnatis verò meis non cenſeri, haudquaquam naturæ repugnat: cùm ſatis ſit mihi integrè cenſeri filium, nihilque obſtat, reſpectu aliorum, qui non conſenſerūt, fictionem legis nihil operari: huiuſmodi enim varietas magis aliorum perſonas, quàm ipſius filij reſpicit, *l. in ſtipulationibus, §.1. de verbo.oblig.* Filij ſpurij ex ingenua muliere nati vtique ſunt ingenui, *l.3. in fi.C. ſolu.matri.* Filij ſpurij vel ſacerdotum, poſſunt tantum de bonis parentum accipere, quantum eis ſufficit ad alimenta iure naturali debita: etiam iure Canonico, *c.cùm haberet. De eo, qui duxit in vxorem, quam polli.per adult. Et tibi tractatur. Angelus, in l fin. §.ſi à ſocero.* D.*quæ in frau. credit. & l ignoti C.eod.tit. Bald in Auth. ex complexu. C. de inceſt. nupt. Vide conſi. Barto.*119.*incip.Dominus Dominus.Et Conſil.* 194.*incip.Cechus de Spoleto.*

FILIFAMILIAS filiæque familiàs dicuntur, qui quæve ex iuſto matrimonio procreati ſunt, & in patris poteſtate ſunt, *l. 4 .ff.de iis qui ſunt ſui, vel alie.* Alij enim s. p. id eſt, ſine patre, vel Spurij dicuntur, & in eum locū adoptantur.

Filium Senatoris accipere debemus, non tantùm eum, qui naturalis eſt, verùm adoptiuum quoque, neque intererit à quo, vel qualiter adoptatus fuerit, an in ſenatoria dignitate cōſtitutus eum ſuſceperit, an ante dignitatem ſenatoriam, *l.5 & 6.ff.de ſenator.*

FILIASTER, Filiaſtra, eſt filius vel filia, ex alio coniuge genitus, vel genita, non ex eo, quem modò habet mulier, 30.*q.1.ſi quis filiaſtrum.*

FILIATIO. *vt per Docto. in l.1. D. de condi. & demonſtra* per communem nominationem parentum, & quòd natus eſt in domo mariti commorantis vxori, *l.filium. D. de ijs qui ſunt ſui. c. Michael.de fil.preſb.*

FINIS tam maſculino genere, quàm fœminino dicitur: Aliàs item fini, aliàs fine. *Nouel. de teſtibus. §. ſi verò ignoti Conſtit.*90. Vt hac ſaltem fini (ait Iuſti.) nihil de veritate occultent. Sæpè verò finem accipiunt Iuriſcon. pro modo, *vt eſt F. Duareno, li.1.diſputat. Anniuerſ.obſeruatum. Vide locum c.11.* Itaque Fini, pro vſque ad finem: ad finem verò, pro ad modum & quantitatem ſignificat, *l. 19. D. de compenſa l.1 §. pacto ff. de vſur. l. 5. ff. de collat. dot. l 1. ff ad le. Falc l. 75. ff. de adi.leg.l.4. § ſi. de naut.fœn. l. 4 & 41. §. 1. ff ſolu.matrim. l. 17. de caſtrenſ. pecu.l. 26. ff. quando dies lega ced. Sic. & in l 66 in fi ff. de euict. 1.53. § ſi inter. ſi.de donat.inter virum.*

Finis pro definitione quandoque accipitur, eóque redditur verbum Græcum ὅρος. *Sic.in l.*123.*D.de verbo ſign.* Præterea Fines appellant Iuriſcon. quos Dialectici terminos, *l* 124 *ff.de verbo ſignif.*

Fines agrorum termini, & limites appellantur, *l.*16. *§.1.* D. *de vſu & habi. l.*18. *§.pen & fina. ff. de acquir. poſſeſ. l. 2. §.cum Stichum. D pro empto.l. 21. D. quæ in frau. credit.* Sic apud Terentium in Heautontimorem.

Vicini noſtri hic arbigunt de finibus.

Eadem eſt & huius verbi vis in finium regundorum actione, quæ inter eos agitur, qui confines agros habent, *§ quadā. Inſtit. de act. Iſidorus lib 5. Etymol c.25.* Regi enim *Boetio interprete in Topic.* fines dicuntur, quoties vnuſquiſque ager propriis finibus terminatur. Ergo Actio

FINIVM REGVNDORVM, id eſt, diſcriminandorum, ſeu ſtatuendorum. Regere enim antiqua, & decemuirali ſignificatione, eſt ſuis finibus terminatum habere. Ad agros enim pertinet, non ad ædificia vrbana, *iuxta § fi.l.4 ff fi. regund.* Nec inconcinne dicitur finalis quæſtio, *in l. 11 ff.fin. regun.* In finalibus quæſtionibus, vetera monumenta, cenſus auctoritas ſequenda eſt. *vide Ferra. in § ſi finium regund. Inſti de offic. iud.*

FINITOR, qui fines determinat: ſic vtitur Plautus in Prologo Pœnuli.

FINITIMVS, vicinus, *c.per tuas.de ſenten excom.*

FIRMVM, & ratum differunt: Firmum de facto, ratum de iure, *Bart in l. id quod pauperibus. iuncta gloſſ. C de epiſcopis & clericis.*

FISCI, fiſcinæ, fiſcellæ, ſpartea ſunt vtenſilia ad maioris ſummæ pecuniæ

nias capiendas: vnde quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ, quàm priuatæ, vt pro cenſu priuato loculos & arcam, & faſcellos dicimus, ſic pro publico theſauro ærarij, dicitur Fiſcus. Hæc Aſconius: quæ Cicer. hic locus ex Verrina 5 confirmat: Quatuor H. S. quos mihi Senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. *Idem tradunt Feſtus lib. 15. & Iſidor. lib. Etymo. vlti cap. 9* Propriè autem.

FISCVS dicitur Principis, vt ærarium populi. *Plin in Panegyr.* At fortaſſe non eadem ſeueritate fiſcum qua ærarium cohibes? imò tantò maiore, quantò plus tibi licere de tuo, quàm de publico credis. *Vlpian. l. 2. §. 2. D. ne quid in loc. publ.* Hoc interdictum ad ea loca, quæ ſunt in fiſci patrimonio, non pertinet. Res enim Fiſcales quaſi propriæ & priuatæ principis ſunt. Poſterioribus autem temporibus. Ærarium principis dictum eſt propriè, pro priuatis rebus Auguſti, vel Auguſtæ. Fiſcus autem generaliter pro ſacris theſauris, *vt in l. 2. & 3. C. de quadri. præſcript.* Fiſcus autem his verbis à Græcis definitur: φίσκος κόφινος ἦν ἐν ᾧ τὰ τῶν δημευομένων ἐτίθετο χρήματα. μετὰ ταῦτα δὲ ταμεῖον γέγονε καίσαρος, ἐν ᾧ παραφυλάττετο τὰ φισκάλια χρήματα, καὶ ἐγίνετο ταμειακὰ, ἅτινα τὸ παλαιὸν ὄντα τοῦ δήμου μετηνέχθησαν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως οὐσίᾳ. Continetur etiam fiſci appellatione arca præfectoria, *l. 6. C. de exact. trib.* Eodem nomine & pleraque alia ſignificantur, veluti princeps, procurator fiſcalis, officium fiſcale, ſtatio fiſcalis. Differentia eſt autem inter fiſcum & remp. ſicut inter ſpeciem & genus. Fiſcus enim eſt burſa ſolùm de commodo pecuniario: ſed reſpublica pecunias, honores, præmia, alia conſiderat. *not. in l. mancipia. C. de ſer. fug. & colligitur ex rubr. C. ne fiſcus vel reſpub. patroci. Alberic. in l. reſpublica C. ex quibus cauſ. ma.*

Fiſci etiam nomine Eccleſiam intelligi notat Innocent. in *cap. cùm pro cauſa. de ſenten. excommu.* vnde & ipſa fiſcum habet, *ca. quia diuerſitatem. de conceſ. præb. & ibi gloſſ.*

FISCI etiam dicuntur, fiſcellæ iunceæ, quibus olea premitur, *l. 19. §. 1 D. locati.*

FISCALES res, quæ fiſci patrimonio ſunt quaſi propriæ, & priuatæ principis eſſe dicuntur, *l. 2. §. hoc interdictum D. ne quid in loc. pub.* His autem tuendis, conſtituebantur procuratores qui & fiſci procuratores, & aduocati fiſci dicebantur, in variis iuris Ciuilis articulis. Quæ nomina paſſim Gallia noſtra retinuit, *Adnotat, & procureur fiſcal.* de Procuratore fiſci accipienda eſt *Antonini Imp. conſtitutio. l. 1. C. de fiſca vſur.*

FISTVLÆ, tubuli, vel canales, per quos aqua ducitur, *l. 47. & 49 D de contrahen. empt. l. 38. §. fi.* D. *act. empt. l. 17. D. de ſer. vrb.* Dictas autem inde ſcribit *Iſidorus lib. 19. c. 10.* quòd aquas emitterent, ἀπὸ τοῦ στέλλειν quod mittere eſt: additque earum formas pro magnitudine aquæ, & capacitate fieri, per quas aquæ modulis certis diuiduntur. Fiſtularum differentias conſtituit Frontinus, *libro 1. de Aquæ ductibus.* Fiſtulæ interdum fictiles, vt plurimùm verò plumbeæ fiebant, *l. 15. ff. de ſeruit. ruſti l. 6. de aqua duct. lib. 11 C. Vitruui lib. 8 c. 7 Pallad. lib. 9. c. 11.* Collocabantur in riuis, *l. 3. § fi. ff. de aqua quotid. l. 3. §. ſi quis nouum. D. de riuis.* Et ſalientibus aquis iungebantur, *l. 15. D. de actio emp.* Vel caſtellis, *l. 78. D. de contra. empt. l. 17. § epitonia. de act. empt.*

FLAGELLARE annonam, *l. 6 ff. de extraord. crim.* horreis fruges clauſas tenere: atque hoc in annona qui faciunt, eam duriorem reddunt, & onerant vndique coemptis frugibus, & in horreis reconditis: atque hi Dardanij vocantur. *Cicero Epiſt. ad Atticum lib. 5 epiſt. 21* Comprimere frumentum dixit. Eadem forma flagellare diuitias dicuntur, qui magnas arcis clauſulas opes tenent. Papinius ſtrāgulare dixit, nempe quod, occluſæ cùm reſpirare nequeant, ſtrangulentur. *Non tibi ſuppoſitas,* inquit, *infelix ſtrangulat arca. Diuitias.*

FLAGITARE, propriè eſt vehementer, & veluti quadam inflammatione animi petere. Significat etiam de ſtupro vehementius inſtantiúſque appellare. *Vlpian in l. nunquam. de priu. del.* Si quis, inquit, alienam ancillam ſurripuerit, & flagitauerit, vtraque actione tenebitur. *Sic apud Cice. reperitur. annotante hîc Bud.*

FLAGRANS crimen dicitur, veterum Iuriſcōſultorum verbo, in quo quis deprehenditur. *adnotauit Hegendor. in l. ictus fuſtium. D. de his, qui not. infam.* quo

verbo vſus eſt etiam Iuſtinianus, *l. vnic. C. de raptu virg.*

FLAGRVM, flagellum, *l. Padius. D. de incend. ruin & naufrag.*

FLAMINES ex eo dicti ſunt, quòd filo laneo caput cinctum haberent, quaſi Filamines. Hinc à Dionyſio στεφανοφόροι vocantur: Flaminéſque dictos vult ἀπὸ τῆς φορήσεως τῶν πίλων τε καὶ στεμμάτων, id eſt, quòd geſtarent galeros & infulas. στέμματα enim dicit, filum quod apici circundabatur. Hinc Lanigeros apices Virgilius ſcripſit. Seruius dicit eos habuiſſe pileum, quem cùm per æſtum ferre non poſſent, nec capite intecto eos eſſe liceret, capita filo religare ſoliti ſint. Nec verò tantùm apex dicebatur flaminis pileus, verùm etiam oleagina in eo virgula. Cognominabantur autem à diis, quibus ſacra faciebant, vt Flamen Martialis, id eſt, Martis: Flamen Dialis, hoc eſt, Iouialis: qualis Iulius Cæſar adoleſcens adhuc fuit. Eſt & flamen deorum omnium, vt in hac antiqua inſcriptione: Patro. Col. Flamini Diuor. omnium. & in iſta, ii. Vir Quinq. Flam. diuor. omn. Erant Flamines in magna veneratione, primúmque locum poſt Regem ſacrificulum in conuiuiis tenebant. Flaminis item matrimonium ſola morte ſoluebatur, non alio diuortii genere. *de Flaminibus* 21. *diſtinctio. capit cleros.*

FLATOR, fabricator, *l. 2. D. de orig. iur.*

FLAVIANVM ius ciuile: liber eſt, qui actiones continet. Nec verò Cneus Flauius de ſuo quidquam adiecit illi libro: ſed cùm Appius Claudius propoſuiſſet, & ad formam redegiſſet has actiones, Cneus Flauius eius ſcriba, libertini filius, ſubreptum librũ populo tradidit. *Pomp l. neceſſarium. §. 3. de orig iur.*

FLAVISSÆ ab antiquis Latinis dicebantur, quos theſauros Græco nomine appellamus, quòd in eos non rude æs, argentúmque, ſed flata ſignatáque pecunia condereretur, *Gellio lib. 2. cap.* 10.

FLVMEN, *Varr. li. 4 ling. Lat.* quòd fluat: à quo lege prædiorum vrbanorum, ita ſcribitur: STILLICIDIA, FLVMINAQVE VT ITA FLVANT, CADANTQVE. Inter hæc autem hoc intereſt, quòd ſtillicidium dicitur eò, quòd ſtillatim cadat: flumen, quòd fluat continuè. *Flumina* autem à riuis magnitud ne diſcernenda ſunt, aut æſtimatione circumuolentium. At *Flumina* quadã ſunt perennia, quædam torrentia. Perenne eſt, quod ſemper fluit, ἀέναος. Torrens eſt, quod tantùm hyeme fluit, χειμάῤῥους. Si tamen aliquo tempore ex ſpeciali cauſſa ſuperueniente exaruit, quod alioqui perennè fluebat, non ideò minus perenne eſt. Eſt contrà, ſi vna fortè aut altera æſtate fluit, quod alioqui non niſi hyeme fluere ſolebat: vtique torrens cenſebitur, *l. 1. D de fluminibus.*

Flumen publicum, *inquit Caſſius*, eſt quod perenne eſt, *d. l.* 1.

Flumen priuatum, cui opponitur ſtillicidium, accipiendum eſt pro curſu vel fluxu aquæ, quicquid Accurſius comminiſcatur. nam vtrunque, tam ſtillicidiũ, quàm flumen, pro re priuata accipitur, *vt in vltima. D. de ſeruitutibus.*

FLOCCI nomine intelligitur habitus, habens manicas longas & amplas: Cucullæ verò nomine habitus longus & amplus ſine manicis, *vt in clem. ne in agro §. verùm. de ſtatu monaſt.*

FLVCTVARE, id eſt, dubitare, 12. *diſt. ca. illa autem nauicula.* 1. *q.* 4. *§. hu ita.*

Φλυαρίας nomine, quidam tumultuoſam petulantiam, alij ſeditionem, & turbulentas ineptias ſignificari aiunt: I. Cuiacius, *lib. 6. c. 6. Obſeruat* carmen famoſum interpretatur.

FOCARII, *l. 1. §. caupones.* D. *nauta caup. ſtabu.* mediaſtini, qui focum curant.

FOCARIA, quæ focum colit, & culinaria eſt, *l.* 112 *§. Trebatius cum §. ſequ. & l.* 15. D. *de inſtruct. inſtrum. lega. & l. 2. C. de condi in ſer.* certè μαγειρίσσας, Diuus Hier. Latinè *Focarias* reddidit. *Focariæ* etiam dicuntur concubinæ militum, quaſi fuco adſidentes, *l. 2. C. de dona. inter vir. & vxor.*

FODINÆ dicuntur loca, in quibus quid effoditur, *capit. cleros* 21. *diſtinct.* Argenti fodinæ, aurifodinæ, cretifodinæ, paſſim in libris iuris Ciuilis.

FODRVM, Germanica vox eſt, quæ paſſim hodiéque in cauponis Germaniæ pro pabulo equorum vſurpatur. *In legibus Franc.* Tempore hyemis, quando mareſchalcos illarum ad fodrum dirigunt. Paſſim verò vſurpatur pro annona militari, *vt li. Feud.* 3. *tit.* 1. Fodrum autem

& caſtellis, quod noſtri Anteceſſores habuerunt, habere volumus. *Item lib. 2. tit. 56.* Extraordinaria collatio ad feliciſſimam regalis numinis expeditionem. *Et tit. 62.* Nobis intrantibus Lombardiam, Fodrum conſuetum, & regale præſtabunt. *Otto Friſing. lib. Frid. 2. c. 13.* Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum eſt, ad noſtra vſq; deductus eſt tēpora, vt quotieſcunque Reges Italiam ingredi deſtinauerint, gnaros quoſlibet de familiarib. ſuis præmittant, qui ſingulas ciuitates, ſeu oppida peragrādo, ea quę ad fiſcum regalem ſpectant, quæ ab accolis fodrū dicuntur, exquirant. Huius collationis quæ ob tranſitum exercitus imponitur, mentio fit *in l. ſi pendentes. 12. §. ſi quid. D. de vſufruct. & apud Petrum de Vineis, Epiſt. lib. 2. cap. 29.* vbi Fodrum interpretatur frumentum, hordeum, & res alias victui opportunas, ad exercitum Imperatorium. *Sicul. Flaccus de cond. agror.* Nam & quoties militi prætereunti, aliíve, cui cōmitatui annona publica præſtanda eſt: ſi ligna aut ſtramenta deportanda, quærendum, quæ ciuitates, quibus pagis huiuſmodi munera præbere ſolitæ ſint. *Appendix. Aymoini lib. 5. cap. 3.* Inhibent à plebeiis vlterius annonas militares (quas vulgò, Fodrum vocant) dari. Fuit autem hoc antiquioris quoque conſuetudinis. *Ammianus Marc. in fin. lib. 21.* Eique vehiculo inſidenti (de Iouiano Imperatore loquitur) vt Principibus ſolet, annonæ militaris offerebantur indicia, vt ipſi nominant proba. Quod ſanè cuiuſmodi ſit, non intelligo. Illud conſtat annonas illas militares plerunque æſtimari, & pecuniam pro iis pēdi ſolere quod inſtitutū ex antiquis magiſtratuum Romanorum moribus fluxit: qui cùm frumentum in cellam ab aratoribus exigendi ius haberent, ſæpè pro frumento pecuniam, quanti frumentum erat, accipiebant. Qua de cauſſa genus illud frumenti Æſtimatum appellabant, *vt in Verrinas Ciceronis Orationes multis locis docet Hot.* Seruius Honoratus, in 1. Aeneid. Cellarium (inquit) dicitur paucorum dierum. vnde & in cellam dicitur imperatum frumentum. Penus verò dicitur longi temporis. *Otto Friſing. lib. Friderici 11. cap. 23.* Peractis ibi aliquot diebus, cùm Fodrū à vicinis ciuitatibus, & caſtellis, & oppidis exquireretur, Spoletani indignationem Principis incurrunt. Dupliciter enim peccauerant, cùm octingentarum librarum facti eſſent obnoxij, partim defraudando, partim falſam monetam dando. Præclarum eſt autem, quod Cicero de ſuo Fodro & annonis ſcribit, *in Epiſtol. ad Atticum*: Nos Aſia excepit mirabiliter. Aduentus noſter ne minimo quidem ſumptui fuit. Scito non modò nos fœnum, aut quod lege Iulia dari ſolet, non accipere: ſed ne ligna quidem: nec præter quatuor lectos, & tectum quicquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerunque. Sic prouincia nos gerimus, quod ab abſtinentiam attinet, vt nullus terror inſumatur in quēquam. Id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & præfectorū diligentia. Vide Mareſchalcus.

FOECIALES, vide Feciales.

FOEDVS Grammatici ex eo dictū putant, quia paciſcendo victimæ fœdè & crudeliter necabantur, eiúſque mors optabatur ei, qui à pace reſiliſſet. Hinc Virgil. 9. Aeneid.

Et cæſa iungebant fœdera porca. Eſt autem

Fœdus pactio quædam ſocietatis pop. Roma. iuſſu ritè per Fœcialem certis legibus facta, & iureiurando firmata. Duo fœderis genera not. *Procu. l. 7. ff. de capt. & poſtl. vt & Liu. lib. 34.* cùm ſcilicet pares bello æquo fœdere in pacē atq; amicitiam venerunt, & quibus bello victis data eſt lex, vt alterius populi maieſtatē comiter conſernarent. Tertium genus fœderum eſt, cùm qui hoſtes nunquam fuerint, ad amicitiam ſociali fœdere inter ſe iungendam coierunt.

Fœdus, pro fœditas, *l. 3. ff. de ritu nupt.* Nec enim honos ei ſeruatur, quæ ſe in tantum fœdus deduxit. vulgati Codices SCELVS, ſed hoc modo ſcripſiſſe Paulum, facilè crederem. *Hæc F. Hotom. in Commen. verb. iuris.* Tu rem, & textum expende.

FOEDERATI populi qui dicātur, exponitur *in l. 7. ff. de captiuis & poſtlim.* Fœderati militum genus ex fœderatis populis conſcriptorum, *in l. ſi. C. de locat. Iuſtin. Noue. 117.*

FOEMINÆ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ ſunt. Et ideò

nec iudices eſſe poſſunt, nec magiſtratum gerere, nec poſtulare, nec pro alio interuenire, nec curatores exiſtere *l. fœminæ. ff. de reg. iur.* adeò autem fœminæ non admittuntur in republica ad functionem virilium officiorum: vt Deus in pœnam reputet, ſi quando det effœminatos dominatores. *Eſaiæ* 3. *& Vlpia. l. obſeruare. ff. de offi. Proconſ.* Proficiſci autem, inquit, proconſulem melius eſt quidem ſine vxore. Plerunque etiam ipſius fœminæ aduerſus commoda propria inuenitur laborare cõſilium, *l. ſi pater C. de ſponſalibus.*

FOEMININO vocabulo maſculos continere, exemplo turpiſſimum eſt, *inquit Iuriſc. in l. ſi ita ſcriptum. de leg.* 2. Veteres enim, cùm aliquem tanquam mollem & effœminatam carpere vellet, fœminino eum vocabulo, irriſionis cauſſa appellabant. Quod iam nunc quoque fieri videmus.

FOENVM, herbæ appellatione non continetur.

FOENISECÆ, qui fœnerariis falcib. fœnum in pratis ſecant. Fœnũ autem à fœtu dictum ſcribit Feſtus.

FOENVS, Fœnerare, & Feneratior. vide Feſtus.

FOLLIS, *in l. 82. ff. de condit. & demonſtr & l. 1. C. Th. ſi quis pecu conflan.* eſt crumena, marſupium, ſeu ſacculus pecuniæ, *vt & Vegetius lib. 2. c. 20. probat.* Denique, ait, decem folles, hoc eſt, decẽ ſacculi per cohortes ſingulas ponebantur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus, in quem tota legio particulã aliquam conferebat, ſepulturæ ſcilicet cauſſa. Hinc, In folle reliqua offerre, *dict. l.* 82. id eſt, *vt exponit Eraſmus Chil. 4. Cent. 9. Prouerb.* 37. inexploratè, inexplicatè, & confusè: ſicut qui ſyngraphas & pecuniam ſacculo incluſas offert. Opponit enim Calliſtratus, In folle reliqua offerre, ei quod eſt, Rationes reddere, id eſt, legendas offerre rationes primùm, deinde computandas, vt explorari poſſit, imputationes probè an improbè referantur, accepta rectè relata an non rectè: ita à facto res incipiat, perueniat autem ad pecuniam.

Follis nummi aurei genus eſt, *l. 2. & 3. C. Thé. quo appella. non recip. & l. 2. C. de prato. lib.* 12. ſic accipitur apud C. Harmenopulum, vel potiùs Iuſtinianum, in libr. περὶ νόμων γεωργικ. *titul.* 2. ἀφ' ἧς τὸ κλέμμα ἐγχύετο καθ' ἑκάστην ἡμέραν ιβ φόλλας. vbi legendum φόλλεις. vbi etiam, ait, ſingulos facere ſiliquæ partem 12. Sicque Folles accipiendos cenſet *in l. 3. C. Th. de ſuar.* B. Briſſonius. φόλλεις verbo vſus eſt Euſebius lib. 10. Eccleſ. hiſt. φόλλεις planè ὀβόλους interpretatur Suidas & Moſchopulus. Inter glebã autem ſenatoriam, & follem, nihil intereſſe putat Cuiac. *ad l. 2. C. de prat. lib.* 2. Vide Gleba.

FOLLERALES dicti ſunt Græcis, qui Romanis Terentiani. iiſunt auctore Marcellino in Chronico, quibus ſuo nomine figuratis, placabilem plebi commutationem Anaſtaſius diſtraxit. *I. Cuiacius ad l. 2. C. de prato. & hono. prat lib.* 12.

FOLIVM PENTASPHÆRVM, Folium Barbaricum & Malabathrum, *l. ſi. §. ſpecies. ff. de publ. & vectig.* p eodem ſumi debere vidétur, diſtinguiq; hac ratione, cognomine à regionibus, in quibus prouenit folium, aut à foliorum latitudine, anguſtiáve ſibi comparato. Barbaricum enim à folio Indico, exiſtimo cognomine tantùm differre: vt & Pentaſphærum (pro quo tamen Hadroſphærum malim) à Meſoſphæro & Microſphæro, quod (vt iam dictum eſt) à foliorum latitudine hoc ſibi nomen comparauit. Arrianus enim in Periplo ſic inquit, de Malabathri differentiis loquens: Hinc tria genera efficiuntur. E maiore enim folio, quod Hadroſphærum Malabathrum dicitur: è minore Meſoſphærũ, ex minimo verò Microſphærum. Horum ſanè Plin. meminit lib. & cap. 12. vbi de Nardi foliis loquitur, amplitudine tantùm & anguſtia foliorum, quæ in vna & eadem planta: alia maiora, alia minora, alia minima habeantur. differre ſcribẽs: ſed videtur perperam eo in loco, vt & alibi, confudiſſe Malabathrum cum Nardi folio, falſus odoris cognatione, quod & quibuſdam ſuo tempore cõtigiſſe annotauit Dioſco. Nec tamen caret mendo d. Pand. locus.

FOLIIS, *in l. plenum ff. de vſu & habit.* videtur pro oleis ſumptum, *vt Obſeru. lib. 10. c. 37. ſcribit Cuiac.* cùm ait Vlp. Vſuarium neque foliis, neque oleo, neque frumento, &c. vſurum.

FOMES carnis, eſt languor naturæ, qui

qui appellatur concupiſcentia carnis, 15. *q.1.§.itaque.* & non eſt peccatum, ſed pec catipœna, & dicitur animæ infirmitas, quia accidit animæ ex coniunctione carni *d.§.itaque.*

FOMITEM frumentarij tituli dicunt Impp. *l.final. C. de frum. vrb. Conſtan.* tametſi in corruptis exemplaribus paſſim legatur, firmiter, pro fomitem, *ex C Thec.*

FONS à fundendo dicitur, quòd inde aqua fundatur, quam *Vlpian. l.1. ff de fonte,* viuam vocat, ex perpetua quadam cauſſa. Quare primùm à ciſterna in hoc differt, quæ aquam imbribus collectam continet. Deinde à puteo diſtat, quòd cùm aqua de terra manat, & vſui ſeſe haurientibus præbet, fons dicitur: Vbi verò in alto & profundo eſt, ibi puteus appellatur. Vt tamen fontis nomen non amittat: Nam omnis puteus fons eſt: non autem omnis fons puteus. Vnde Columella, fontem putealem dixit, *lib. De re ruſt.* 11 *cap.*3.

FORBANVM, pro relegatione, vel certarum regionum interdictione Et Forbanniti, interdicti. *Legis Franc. cap.* 50. Vt Comes, qui latronem in Forbannum miſerit, vicinis ſuis, & aliis Comitibus notum faciat, eundem latronem à ſe forbannitum, vt illi eum non recipiant.

FORESTA, eſt locus, vbi feræ inhabitant, vel includuntur, *gl in c. cùm dilecti. ff de donat* aliàs dicitur latum nemus, *de hoc ponit Fel in c Rodulphus. verſ. Quid autem ſit Foreſta de reſcript* Et vbi quis habet vſum venandi, *ſecundum Ber. de donat. cùm dilectus in glo.*1.

FORINSECVS, id eſt, foris, *§.fin. in Aut de eccle. rer immob. alien* vtitur & hoc verbo Plinius maior.

FORISFACTA, *c. ad audientiam. extr de reſcrip* ſunt pecuniariæ pœnæ delinquentium, *vt exponit gloſſ. vide c preſbyteri extra de pœnis*.

FORMA dicitur, quæ eſſentiam rei præſtat, *vt eſt in l. Iulianus. §. ſi quis rem. ad exhiben.* quod & de ſubſtantia dicimus, vt ſi in teſtamento deſit voluntas, vt quia furioſus aut impubes teſtatus eſt, *l gene rali. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* aut in contractibus deficiat conſenſus, *l cùm Aquiliana. de tranſact.* Quod & ad materiam protrahendum eſt. Nam & ea contractui perficiendo neceſſaria eſt, vt res ex venditoris, pretium ex emptoris parte, *l. in venditionibus. de contrahen. empt. §. pretium. Inſtitut de empt.* Alioqui actus ipſi, ſi horum aliquid deficiat, omninò pereunt. Formæ, pro ordinibus, & decuriis quibuſdam intelliguntur, *l ſcrinii. de palat.* 12.

Forma modus, lex, conditio, *l.* 10 *ff de pollicit.* Quo caſu certaminis editio licita eſt, forma pollicitationi data ſeruanda eſt. *Sic. Vlp. l.2. § ff ad munic* Quo ſenſu accipitur Forma iuriſdictionis, pro modo ſiue poteſtate, qua ius alicui dicere permittitur *l* 31 *ff. de falſis.*

Forma iuris, legis, edict. *SC l.7.§.ſi paciſcar. l* 42. *ff. de pact l* 22 *ff. de minor. l* 1 *de vend rer. fiſc. l* 1. *in ſi l* 15. *C ſi cert. pet l.*14. *ff ſi cer. pet l* 1. *C de rei vend.* Forma cōtractus, *l* 7. *§. ex contrario ff ſolut. matr. l.*52. *ff. de verb ſign* Forma prouinciæ, id eſt, fines, & contributa loca, *Vlp. in l.7.§.1 ff. de interd. & releg.*

Forma cenſualis, regula qua cauebatur, vt agri in cenſum referrentur, *l.* 4. *ff. de cenſibus.*

Forma agrorum, *l.*8 *ff. ad leg. Iul pecul. apud Sicu. Flac & Hygen ſapè.* Formæ aquæ ductus, id eſt, conceptacula quælibet, quibus diſtinguitur aquęductus, quę Græci δοχεῖα. *l.* 27 *ſi quid cloacarij.* D *de vſufructu. Sic l.*39. *§ hæres ff. de leg* 1. *& l.*3 *&* 6 *C. de aquæd. lib.* 11. *& apud Iulium Frontinum, lib. de aquæductibus.*

Formarum aqua apud Caſſio *libr.* 3. *Vari. epiſt ad Senat vrb. Rom* Formarum cura, *apud eundem lib* 5. Formarum Comes in Notitia Imperij: vbi de præfecto vrbi Romæ agit, *& apud Caſſiod. lib.* 7 *Variarum.*

Formarum meatus, non forinarum, *l.* 1. *C de aquæductib* Nam & Formas per agros tranſeuntes *Vlpian. dicit. d.§. ſi quid cloacarij.* & tam ſulcum publicarum aquarum per agros meantium materiis quibuſdam incluſum, quàm ipſam fabricam aquæductus formam veteres appellant. Forma calcei, *in l.*5 *in ſi ff. ad legem Aqui. l.*13. *§. item Iulianus. ff. loca.* Formas, in quibus æra fundantur, *dixit Plin. lib ca* 22.

FORMALE pretium, *l.*63. *in ſi ff. ad leg Falcid.* alij formatum, & præſcriptum à contrahentibus interpretantur: alij forma cenſuali definitum, in qua exa-

ſtiſſima rerum æſtimatio inibatur.

FORMALIA iuſtificari dicuntur, quando examinatur, an ſit ritè appellatum *de quo ff. de appell. reip. & C. eod. titul.* Hodie, *Zaſius ait*, in bonis conſiſtoriis primò iuſtificantur formalia, antequam audiatur cauſa appellationis, *in l. Præſes prouinciæ. ff. de re iud.*

FORMARE actionem dicit Iuriſc. *l. 7. §. quinimò ff. de pact. & l. 15. ff. de neg. geſt.* Formari dicitur contractus pacto, quod ineſt, formámque ac legem, & modum dat, *l. 10. C. de iure dot. ſic & l. iuriſgentium. §. quinimò. ff. de pact.* formari dicitur actio, Græcis τυπῶσθαι καὶ μετατυπῶσθαι.

Formare inſtrumẽtum, eſt concipere, *l. 9. § ſolent ff. de pœn.*

Formare punctum vocat Bart. cùm in concluſione ſcopum iuris in vnam aut paucas theſes reducerent, vel conſenſu partium, vel auctoritate iudicis, vt ad principem referretur, ſi magna & dubia admodum eſſet cauſſa: ſi leuior, ad aliquem Iuriſperitum. Inde eſt titulus, C. de relaxationibus, Ex quo multa præclara vetuſtatis veſtigia relucent, ad colligendam æquitatem.

FORMVLA, à Forma diminutum eſt, prorſus tamen à corpore abhorret, & accipitur pro præſcripto, norma, vel nota: Item pro actione apud Paulum, de fur. l. ſi ſeruus nauem exerceat, non voluntate domini, de eo, quod ibi periit, vulgaris formula in dominum dãda eſt: hoc eſt, actio in factum. Ex edicto, naut. caup. ſtab. quæ oritur ex recepto, vt hîc monuit Glo. Hinc

Formulam intendere, pro dictare actionem, ſeu dictare iudicium. & formula excidere, pro cadere cauſſa, *apud Suetonium.* Vide cadere.

Formulæ iuris, id eſt, ſolennitates antiquæ circa actiones, ſublatæ ſunt tãtùm ab Impp. Conſtantio, Theodoſio, & Valentiniano, non ipſa actionis formula, vt quidam exiſtimarunt, & magno quidem ſuo errore, & litigantium incommodo. Nam ſi ex facti ſerie, quantumuis bene narrata, aut nullam, aut ineptam colligas concluſionem, quæ haud rectè, quàm à ſpeciali actionis inueſtigatione proficiſcitur, totus libellus corruit, vt probat Iaſon multorũ teſtimoniis, *in l. 1. ff de eden.* Formulas Latini auctores pro actionibus accipiunt: quas, ne populus, prout vellet, inſtitueret, certas ſolennéſque eſſe Romani prudentes voluerunt. *l. 2. § his legibus. ff. de orig. iur. & Cicero pro Roſc. Comœd.* Vulgus hodie ſtylum, formulariúmve appellat. Formulæ Familiæ erciſc. commu. diuid. fini. regund. dicuntur Vlpiano in Inſtitut. tit. 19. Formula vulgaris, pro actione de peculio, *l. 42. ff. de furtis.* Eodem ſenſu Formula damni infecti. *Plin lib. 19. c 59.* Formula Fabiana, *Paul. lib 3. Sent tit. 3.* Formula iniuriarum *Sueto in Vitell. c. 7 & Seneca. de controuerſ. li. 6.* Formula ad exhibẽdum, *Plin. lib. 5. Epiſt. ad Traian.* Et Formula hypothecaria, ad quam Marcianus librum ſingularem ſcripſit, vt legum inſcriptiones teſtantur. Et Formula de dolo malo: *Ciceroni lib. 3. Offic* Sic Formulæ apud Quintilianum, *lib. 7 cap. 4.* accipiuntur, & Tacit. lib. de Orato. Dicuntur & ſtipulationum & teſtamentorum formulæ. Sub Formula iudicare dicebantur iudices à Prætore dati, qui formulæ cancellis adſtringebãtur. Formularum cautores, *M. Ciceroni li. 1. de Orator.*

FORMVLARII, qui formulas prætorias concipiebant, *M. Fabio. lib. 11. c. 3* vt Leguleij.

FORMITER iuratur, quando cum cauſſa adiecta, vel cum expreſſione contractus iuratur. Informiter verò, cùm cauſſa iuramenti non exprimitur. *Zaſio de act. § item ſi quis poſtulat. Inſtitut. de act.*

FORMIDOLOSVS, qui formidat, & qui formidatur, § *ſi quis. Inſt. de pup. ſubſtit. l. ſin C. de iur. delib.*

FORNACARIVS ſeruus eſt, qui fornacem balnei, caminúmque ſuccẽdit. dicitur & fornacator. *Nonius:* Fornum & fornaces dicuntur à forno, quod eſt calido. vnde Forcipes, quòd candentes teneant ferrum. *Varro de vita popul. Rom.* Cocula, quæ coquebat panem primum ſub cinere, poſtea in forno: cuius vtriuſque vocabulum à forno ductum, id eſt, calore. *Vlpian. 27. §. 5. ff. ad legem Aquil.* Si fornacarius ſeruus coloni ad fornacem obdormiſſet, & villa fuerit exuſta. *Paul. l. 13. & 14. ff. de inſtr.* Inſtrumento balneario legato continetur & fornacator. Vtrobique tamen Fornicarius & Fornicator legitur, non rectè: cùm à Fornice Fornicator: à fornace Fornaca-

uocatur formetur.

FORNICATIO eſt cuiuſlibet illiciti coitus genus,qui fit extra vxorem legitimam, ſpecialiter in vſu viduatum, meretricium vel concubinatum. Fornicatio cum meretrice vel concubina, eſt mortale peccatum, & à iure diuino prohibita:licèt quidem vulgare & ignorantes credant oppoſitum:quod & falſum,*vt not. Panor. in c. opera. ad fi. de ſponſa.*

FORNICARII, *l.* 17. §. *fiſcus.ff.de vſuris.* dicuntur opifices,& propolæ, ſiue inſtitores, qui tabernas à fiſco conducunt ſub fornicibus, & ibi merces ſuas venales habent. Florentini libri habent, Foricarij: quod ſi rectum eſt, D. Briſſonius putat eos ſignificari, qui foricarum vectigal à fiſco conducebant: de quibus Iuuenalis Satyra 3.commeminit:

& verſo pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter.Inde reuerſi
Conducunt foricas -

Conſtat autem vrinæ vectigal à Veſpaſiano Romæ impoſitum fuiſſe.

FORPICEM, cuius meminit *c. vnic.* §. *ſi quis quinque de pac ten & eius viola.in vſib feud* qui accipias docet Archid *c.in ſcriptis* 8.*q.*1.

FORTVNA, vocabulum medium eſt:ſed cùm fortunam ſolam dicimus,intelligendum eſt inopinatus proſperæ cuiuſpiam rei euentus.Sic theſaurum, fortunæ donum appellamus,*l.ſi is,quin in aliena* § *communis.* §. *de acqu.rer dom &* §. *quod ſi ſeruus ibidem.* Fortuna aliud dedit, quàm cui operam dabat.

Fortuna ſingulari numero pro facultatibus & opibus, *l.* 40. §. 1. *de ſtatu libert.* Argentarius coactor, cùm penè totam fortunam in nominibus haberet, ſeruis actoribus libertatem ita dedit.

FORTVITVS caſus,vide ſuprà Caſus,& vide P.Fabrum,*in l.contractus.ff.de diuerſ reg iur antiq.*

FORTIVS, pro multo magis, *l.2.in fin.ff.ne quis eum. l pen ff. ſi quis caut & alibi ſæpe.*

FORVM dictũ eſſe à ferendo,Varro tradit,quòd in eum locum controuerſiæ deferantur, ſicut negotiatores exponunt res ſuas venales ibidem. Baſilica olim dictum Græca imitatione. Sic enim Baſilica ſolebat ædificari, vt in ſuperiore parte iudicia in inferiore negotio exercerentur, *teſte Vitruuio.*Et hodie quoque hæc forma fori ſeruatur multis in locis. Forum autem appellat Quintilianus, in quo iudicia publica exercebantur: idque Iſidorus probat in libris Etymolo. cuius tranſcribere verba Pontifices,*in c. forus.de verborum ſignif.in antiq.*Vide Forius, *l.* 8. *qui ſatiſda. cogan.* Et fori præſcriptiones, quibus iudicis tribunal declinatur.hæ principio litis apponi debet, *l.ſi.C.de exceptionibus.* Forum ſex modis intelligitur. Primo negotiationis locus. vt forum Flaminium, forum Iulium,ab eorum nominibus, qui ea fora conſtituenda curarunt. quod etiam locis priuatis,& in agris & in viis fieri ſolet. Alio in quo iudicia fieri, cum populo agi, conciones haberi ſolent. Tertio,cum is, qui prouinciæ præeſt,forum agere dicitur,cum ciuitates vocat, & de controuerſiis eorum cognoſcit. Quarto, cùm id forum antiqui appellabant, quod nunc veſtibulum ſepulchri dici ſolet. Quinto, locus in naui,ſed tunc maſculini generis eſt, & plura. Sexto, fori ſignificant circenſia ſpectacula,ex quibus etiam minores forulos dicimus.Inde & forare,& foras dare,& fores, & foras, & forecula, id eſt,oſtiola dicuntur.*Hæc Feſtus.*

Forum agere,dicebatur, *inquit Feſtus,* qui prouinciæ præerat cùm ciuitatis vocabant, & de controuerſiis eorũ cognoſcebat.*Cic.lib. famil.Epiſt.*3.Maleuoli homines,qui te forum Tarſi agere. ſtatuere,multa decernere, iudicare dicerent. Vide Indicere forum.

Fori appellatione interdum ſubſellia intelliguntur. hoc eſt, iudicia,quæ exercebantur ſub dio, aut certè ex eo loco, vnde cœlum facilè perſpici poſſit: quod vel Cicero ſatis indicat pro rege Deiotato. Id obſeruant etiamnum apud Germanos pleraque municipia, præcipuè quæ imperialis iuris cenſemur, dum in criminoſis cauſis cognoſcendum eſt. Apud meos Marchianos in pagis,& municipiolis iudicia exercentur ſub dio.

Fori diſputationem Pomponius in nobili illa *l.2.de orig.iur.* accipit, pro applicatione legum ad commoditatem Reipubl.cuius negotia in foro tractari ſolet. Dicimus enim, in foro diſputare, ſicut

vti foro, deſeruire foro.

Foro interdicere, plus eſt quàm aduocationibus, *vt ait Iuriſconſ. l. moris eſt. §. 1. D. de pœn.*

Forum competens, cui parere neceſſe habemus, eóque cogi poſſumus, *toto titul. extra de foro compet. vbi vide Fel. & Panorm.*

Forum diadematicũ apud Varronem videtur eſſe appellatum illud Piſæum iudicium, quo victoribus diademata & coronæ tribuebantur: Piſis, inquit, diadematico foro præſtatur virtuti laus.

Foro cedere argentarij, & menſularij dicuntur, qui actum ſuum deſerebant, Galli *faire banqueroute*; ab eo, quòd circa forum eorum tabernæ depoſitæ eſſent, *l. 7. §. quoties. D. depoſit l. fin. D. de cura. bon. dand. Seneca lib. 4. de benefi c. 25.*

FORENSES, cauſſidici, qui ſe in foro exercent.

FORENSES actiones, quæ alibi ciuiles, ſiue rei familiaris, priuatæ, aut pecuniariæ, *l. 1. D. de incend. rui. & naufrag.*

Forenſes diſceptationes, *l. repetita C. de Epiſc. & cler.*

Forenſia inſtrumenta, quæ dicantur, & quanta eis fides adhibenda, *not. l. pen. C. de fid. inſt. & per Azo. in Summa. C. eod.* ἔγγραφα Iuſtiniano in Nouel. de Tabel. dicuntur.

Forenſis iudex, ſecularis, *c. ſi cler. cum l. laicum. de for. compet lib. 6.* inde forum fori, pro foro ſeculari paſſim apud interpretes Iuris ciuilis, & pontificij reperias.

FORANEVS, forenſis ſubſtantiuè, pro extraneo, & peregrino.

Foraneus, qui forum tenet, vel de foro venit, *3. q. 6. c. peregrina.* & vide infrà, Officialis foraneus.

FOSSA, eſt receptaculum aquæ manufacta, *l. vnic. D. vt in flum. publ. & alibi ſæpiſsimè.* Foſſæ agrorum ſiccandorum cauſſa factæ, *l. 1. § ſed & foſſas. & §. fin. l. 2. § 1. l. 24. D. de aqua & aqua plu.*

FOSSATVM, pro foſſa & vallo, quo caſtra cingebantur: vel (vt alij volunt) pro ipſis caſtris: quia foſſa cingi ſolebant, *l. 3. § is qui in exploratione. D. de re milit. Vegetius lib. 4. c. 16.* Suidas φόσσατον τὸ φοσσάτον. *C. Harmenop. lib. 6. tit. 5.* τοὺς ἐν τῷ φοσσάτῳ κλέπτοντας, εἰ μὲν ὅπλα, σφοδρῶς προστάττομεν τύπτεσθαι. In libello etiam variorum auctorum de limitibus ita ſcriptum eſt, Foſſatum deciſum paruum in fine pro termino poſuimus.

FOTINIANI, *l. 5. C. de hæret.* à Fotino Gallogræcæ Smyrnæ epiſcopo, de quibus in catalogo hæreſeωn, & Iſod. lib. 8. etym. c. 5.

FRACTVM, interdum diſſolutum ſignificat, continetúrque ſub verbo, Rupiſſe *l. Marcel. de verb ſig l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex ad l. Aquil.*

FRAGMENTVM, pars rei fractæ, *l. ſi autem § Ariſtot. D. ſi ſeruit. vindic.*

FRAMEA, pen. correpta, accipitur pro rhomphæa, lancea ſeu haſta: de qua meminit Iuuenal. ſaty 13. dum dicit:

Et Martis frameam, & Tyrtæi ſpicula vatis.

Atque in lectione Zachariæ Prophetæ, cap. 13. Framea, inquit, ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper virum cohærentem mihi. Et ita debet intelligi locus Vlpiani *in l. 3. §. armis D. de vi & vi armata*, licet aliqui aliter intelligant.

FRANCISCVS ACCVRSIVS nobilis Iuriſconſultus Florentiæ natus, ius Ciuile Bononiæ, anno à Chriſto nato M. CCXXV. magna cum ingenij atque induſtriæ laude profeſſus eſt. Gloſſas in omnes Iuris ciuilis libros ſcripſit, magnopere adiutus iis, quas ſuperiores Iuriſperiti Irnerius, Bulgarus, Martinus, Placentinus, Ioannes Azo multifariam adſcripſerant. Præceptoribus vſus eſt Ioanne, qui Gloſſator vulgò nominatur, & Azone. Filium reliquit Franc. Accurſium, qui eodem in loco Ius ciuile interpretatus eſt, patríſque gloſſas locupletauit.

FRATER & ſoror in tranſuerſali linea ſunt in ſecundo gradù, iuxta leges Cæſareas: ſecundum Pontificias Conſtitutiones in primo. Quæ ſit huius differentiæ cauſſa exponunt interpretes. Iuris Cæſarei ſupputatio valet adhuc in hæreditatibus ac tutelis: Pōtificij iuris in matrimonio.

Frater per vtrunque parentem accipitur, id eſt, aut per matrem tantùm, aut per patrem, aut per vtrumque, id eſt, ex vtroque eodem parente. Sed hic numerum non auget. *Paulus in l. Iuriſconſultus. D. de gradibus & adfinibus.* At Fratres germani dicuntur, ex vtroque parente: conſanguinei, ex eodem tantùm patre

non

non etiam eadem matre: vterini contrà, ex eadem matre,& duobus patribus.

Fratres ARVALES dicebantur,qui de finibus & terminis motis cognoſcebant. Sic enim vetus gloſſa. Atuales ſodales, οἱ περὶ ὅρων διαγνώσκοντες δικαςαί. ſancti enim habebantur & inuiolati termini. Seneca in Hippol.

nullus in campo ſacer,

Diuiſit agros arbiter populis lapis.

De his Plin l. 18.c. 3. M.autem Varro lib.1.de re ruſtica appellat tantùm pinos, cupreſſos, vlmos,quibus notis,vt docet, multi tunc vti ſolerent, ne confunderentur prædia,& lites orirentur de finibus agrorum. reliquit autem oleas. veteres enim illi Græci & Latini ordinibus quoque oleatum idem præſtare ſoliti erant.*Cic pro A.Cæcinna:* Eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. *& paulò poſt*: Et clara voce imperat, vt eum, qui illum olearum ordinem intraſſet,occideret.Nec inſulſe adhibetur quiſpiam Ariſtophanem in Batrachis huc reſpexiſſe, cùm inducit chorum mouentem Æſchylum poetam qui erat acer & vehemens, μῆνιν ὁ ποιὰς μὴ σ' ὁ θυμὸς ἀρπάσας, ὑπὸς οἴσει τῶν ἐλαιῶν. *Vide Fenest.c. 3. Varro lib. 4. ling. Lat.* Fratres aruales dictos aiunt,qui ſacra publica facerent propterea,vt fruges ferrent arua: à ferendo & aruis.

Frater patruelis,filius patrui.Fratres patrueles, ſororéſque patrueles dicuntur,qui quæve duobus ex fratribus progenerantur: *vt apud Paulum traditum eſt in l.iuriſconſultus §. eod gradu.D. de grad.*

Fratris appellatione, Iuriſconſ.complectitur ſororem. *l. Lucius & Titia. D. famil.erciſ. l.Luci.Tit § quæſitum.de legat.* 3.Sed obſeruatu dignum, quod Iacob. Burrigarius inoruit, communem loquendi vſum aduerſari. Quanquam fratrum nomen interpretatione extenſiua ne pores complectitur: *vt annotatum eſt ab Ioanne Andrea ad Speculat. de ſucceſſio ab inteſtat.* refragatur tamen cõmunis vſus laicorum, ſecundum quem diſponentes regulantur,*l.omnibus.de verb ſign.& l. fundi.cod.tit.l. Labeo.de ſupel.leg.cum concordibus legibus* Sic apud Modeſtinum de pact.Tres, inquit,fratres,Titius, Mæuius, & Seia, communem hæreditatem inter ſe diuiſerunt. & *paulò poſt:* Sed poſtea duo de fratribus,id eſt, Mæuius & Seia

FRATRIÆ,duorum inter ſe fratrum vxores dicuntur. Græcè εἰνατέρες.*l. non facilè.* D. *de grad. Alc. in l ſi ſuper.C.de tranſact.* Feſtus lib 6. Fratri etiam apud Athenienſ. tertia pars tribus erat. Aliàs etiam ſodalitium eſt.

FRATRVELIS, matertetæ filius, Iſidoro. Fratrueles etiam conſobrini, I. *Cuiacio lib.6.Obſer.c.17.*

FRAVS, à ferendo, deceptio,quæ alicui infertur. Apud veteres pro pœna ſumebatur, *vt ſcribit Seruius in 11.Æn.& Vlpi l.23.§ 2. D de edil.edict. at in l.aliud.* 131. *D. de verb.ſign.* differre à pœna vult, quòd fraus ſine pœna eſſe poſſit: Pœna non ſine fraude. Pœna enim eſt noxæ vindicta: Fraus & ipſa noxa dicitur,& quaſi pœnæ quædam præparatio, id eſt, *vt exponit Hotom.* noxæ imputatio, & pœnæ periculum. Itaque ſumitur, *l.1.D. ad le. Falc.* Eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto. & *l.25.* D.*de adult.* Viro adulterum in vxore ſua deprehenſum retinere horas viginti teſtandæ eius rei cauſſa, ſiue fraude ſuo iure liceto.*Sic.l.* 3.D.*de accuſ.*Quando & per quæ fieri fraus dicatur, diſſerit fuſius *Zaſi. in §.item ſi quis.Inſtit.de act.*

Fraudis interpretatio. *vt Papinianus ait.*ſemper in iure ciuili, non ex euentu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur. Obſerua autẽ Papinianum eodem reſpexiſſe, quò reſpexit naturalis lex, dum dicit, NON CONCVPISCES, NON DESIDERABIS ALIENA.

Fraudi opponitur Fides, *apud Cicer. in Catilin & l aliud eſt fraus in princi.* D. *de verb.ſign.* Fraus pro fruſtratione malitioſa *l.fraudi.*D *de orig.iur.*

Fraus dolum ſignificat,*l 25.D.de inoff.teſta.l.* 63. *D. rei vind.* idcóque hæc duo coniungi ſolent,*l.3 in ſi. D.pro ſocio l 10. C.de procur.* Fraudis(*vt ait Tertullianus in lib. de idololat.*) conditio ea eſt,ſi alienum rapiat,aut debitum deneget.

Fraus capitalis,pro crimine ſumitur à Iuriſcoſ.*in l.23 § excipitur.D de adi. edict.* propter quam quis puniendus ſit.Sicque vſurpatur à M.Cicerone lib.1. de Oratore,& in Rabiriana.

Fraudem pro damno accipi quidam putant, *in l.33.D ex quib. cauſ.maio.l* 1 D. *de alien.iud.mut.l.* 18 *in ſi D.de iud.* Fraus pro incommodo & periculo, In Fœdere antiquo apud Liuium lib 1. Rex, facíſne

dd 4

metu Regium nuncium Pop.Rom. Qui ritum? Quod ſine fraude mea, Populíque Rom. Q.V. fiat, facio. Sic paſſim, Ne ei res fraudi ſit. Hinc ſine fraude, id eſt ſine pœna,& periculo, vel impunè, *l. 1.§. .D ad leg Falc l.26.§ hac clauſula.D. ex quibus cauſ.maior.*

Fraus ſit legi,Senatuſconſulto, edicto, conſtitutioni. Fraudem autem legi facit qui ſaluis legis verbis, ſententiam eius circumuenit: id eſt, vbi quod fieri noluit,fieri autem non vetuit,id ſit:nam quod diſtat ῥητὸν ἀπὸ τῆς διανοίας, hoc fraus ab eo quod contra legem fit, *l.29. & 30.D.de legi'us.* Exempla ſunt. *l.7. D. qui & à quibus. & alibi ſæpiſſimè in libris Iuris ciuilis.* Hinc in fraudem legis, iuriſque accommodaſſe quis dicitur, *l.10 D. de iis quibus vt indign. l.103.C de leg.3.l.3 D de iur ſiſc.* Hinc etiam fraudis cauſſa adſcripta conditio, *l.27.D.ad leg.Falcid.* quæ fraudádæ legis Falcid.gratia adſcribitur.Sic in fraudem leg. *Miſcella l. 64. D de cond. & demonſt.*

in Fraudem fiſci alienat, qui iam eo crimine damnatus, ex quo publicatio bonorum ſequitur, vel futurum proſpiciens vt damnetur,alienat.*l.4. 5.D.de iure ſiſc.* contrà in ſpecie,*l.26. D.eod.* In fraude fiſci adoptio quando fiat, *l.fi.D. de bon damna.*

Fraus fit conſentioni *l.fi. C.ſi manc ita vanior.*

Fraus in alienationibus, manumiſſionibúſve,quæ in creditorum, patronive fraudem fiunt, in damno pecuniario accipitur, *l.1.§. & alias. D. ſi quid in fraud. patro.* eámque,quod ad libertatem præſtitarum cauſſam attinet, & conſilio, & euentu ſimul æſtimamus, *l.15. D.quæ in fraud.credit.* Vtrobique verò in fraudem Theophilus *inſtitution. quibus manumit. licet. & in §.item ſi quis in fraud. Inſtitution de actio* interpretatur, περὶ βλάβης καὶ ἀπάτης, καὶ περιγραφῆς τῶν χρεωστῶν.

Fraudem facit,ſi quis quod facere debet,non facit,*l infraudem facere. & l ſeq D.quæ in fraudem credit.*

FRAVDATIONIS cauſſa latitat,qui hoc animo latitat,vt fraudet creditores,*l.50.D de pec.& alibi ſæpiſſimè.*

FRAVDATOR, tam qui fraude alienat, quàm qui fraude accipit,*l.ait prætor §.pen l.vlt.§.ſi D.quæ in fraud. creditorum.*Variè hanc vocem accipi, Gloſſematarius declarat,*in l. imperatores. de curator.bonor.dand.*

Fraudator *l.vl.C.de reis his quæ in fraud.* is eſt,qui fraudandorum ſuorum creditorum cauſſa debitorem ſuum acceptilatione liberauit donandi animo, non debitor qui liberatus eſt, qui etiam ſine fraudem ſcilicet teneretur creditoribus in ſolidum,ſiue neſciſſet, non inquantum facere poſſet, ſed inquantum locupletior factus eſſet. *l.6.§.in hoc. D.quæ in fraud.cred.*

FRAVDARE hæreditate, proprivare,excludere ab hæreditate,*ſemel ſcriptum l.2.D de his quæ in teſtam.*

Fraudare nemo videtur eos,qui ſciūt, & cōſentiunt,*l 188 ff.de reg iur.*Nec fraudantur creditores, cùm quid non acquiritur à debitoribus, ſed cùm deminuitur de bonis,*l 177 de diuerſ.reg iur.l. 6.D quæ in fraud credit.*

Fraudat vectigal,qui merces non profitetur & Fraudati vectigalis crimen,*l 8. D.de public.* Hinc & Fraudare annonam, *l.1.D.ad leg Iul.de anno.* Fraudati cenſus crimen,*l.1.C.de quæſtio.*

FRAVDVLENTVS vſurpator,idem qui malæ fidei poſſeſſor, nihil repetit impenſarum,nihil retinet, imputaturus ſibi quare non abſtinuerit ab alieno,*l.adeò quidem. §. ex diuerſo. l. qua ratione.§ ſed non vt litera. D.de acqui. rer. domin.*

FRAVDATORIVM interdictum, quo in fraudem creditorum geſta reuocantur,*l.67.in princi.D ad S.C.Treb. & alibi ſæpè cuius verba quædam referri videntur in l.60 pro ſocio.*

FREQVENTES ire in alia omnia, pro frequentes diſſentire.Neque ſolùm ire in alia omnia, ſed & diſcedere, & tranſire,eodem ſenſu veteres dicebant.

FREQVENTER fieri dicitur quod aſſiduè fit,*D de inoff. teſt.l.nam & his de minis l.& ſi ſine.* Quandoque dicitur fieri frequēter,quod bis fit, *in Auth. de defen ciuit ad fi.& ibi not* Quandoque multoties exponitur,*in proœm.decretaliū. §.ſanè* Quandoque voluntariè. *C.de vſur. pupil.l.1.*Quandoque ſæpiùs,18.q.2. non ſemel habetur hæc dictio extr.vt lit.non, conteſtar.quoniam frequenter.

FRIGIDARIVM. vide ſuprà Caldarium.

FRIBVSCVLVM,*in l.32 §.ſi diuortium.*

tium D. de don. inter vir & vxo. à diuortio ſeparatur: & leue iurgium ſignificat, *l.* 31, D. *de iur. dot. l.* 27. *D. de pact. d. t.* Iſidor. Friuolum legiſſe videtur. Sic enim *lib. 9. Etym. c. fin.* Friuolum eſt, ait, cùm eo animo ſeparantur coniuges, vt ad ſe inuicem reuertantur. Nam friuolum eſt velut quaſſæ mentis, & fluxæ, nec ſtabilis. Fieri autem poteſt, vt à Friuoluſculum deducto à Friuolum, per contractionem factum ſit Friuſculum, inde u, in b mutatione, Fribuſculũ. Propriè autem FRIVOLA vocantur fictilia vaſa minimi pretii: vnde pro leuis pretii ſupellectile hoc verbum vſurpatur, *l.* 11. §. *pe* D. *de pig. actio* Seneca lib. 3. Controuerſ. Ego illos in friuola inuitaui noſtra, &c. *Pet. Faber in l.* 48. *de reg. iur* Fribuſculum apud Iſidorum vbi ſuprà, legiſſe videtur.

FRONS agri, *in l.* 30. *de acq. rer. dom.* μεταφορικῶς dicitur. Quod verò antiquitus monumentis inſcribi ſolebat, In Frontem pedes tot, in latitudinem pedes tot ſepulchrum parere ſignificabat, *interprete Acro in Horatium.*

FRVI, plus eſt quàm vti. nam vti eſt ad vſum & neceſſitatem vti. Frui eſt omnem rei fructum, commoditatémque & vtilitatem percipere Itaque qui fruitur, non ad vſum modò quotidianum, ſed & ad abuſum, & ad compendium & quæſtum vti poteſt. Dicimus autem locum fruendum locari, & conduci, *l.* 1. D. *de loc. publ. fruend. l.* 1 *in fi* D. *ſi ag. vect. l.* 7. §. *Papinianus.* D. *ſolut. matr. Vitruuius lib.* 7. *c.* 8. *Feſtus lib.* 6.

FRVCTVS à ferendo dicitur, & generis nomen eſt, quo ea omnia, quæ terra gignuntur, propriè comprehendimus: atque eius duæ ſunt ſpecies, quarum altera Frugum nomine appellatur: nimirum quæ minutæ fruges dicuntur, hoc eſt, quæ ariſta & ſiliqua continentur, *l. frugem* 77. *ff. de verb ſignific.* Altera verò generis ſui nomen obtinet, & quicquid præterea ex terra natum ad hominum alimentum pertinet, complectitur, vt vinum, oleum, & arborum baccæ, itẽ fœnum, arundo, cædua ſylua, *l.* 48. D. *de vſufru l.* 40. *ff. de contrahend. empt.* Poſtea verò fructuum appellatio generaliter ad omnem rei corporalis & incorporalis prouentum relata eſt. Vnde mercedes rerum, quæ locari ſolent, & omnes res ex quibus commodum vel emolumentum aliquod percipitur, fructuum vocem obtinent. *l. videamus. ff. de vſur. Iauolenus in l. ſi ff. eo tit* Fructus rei eſt, inquit vel pignori dare licere. Et amicitiæ fructum dicimus. Cicero eleganter. Et amicos, ait tanquam pecudes, eos potiſſimùm diligunt, ex quibus ſperãt ſe maximum fructum eſſe capturos.

Fructus communiter eſſe naturales, & induſtriales ſiue elaborati diſtinguũtur Naturales fructus ſunt, qui vi, & beneficio naturæ principaliter, non diligentia & opera hominis proueniunt: vt arbores, poma, lac, pilus, lana, agni, hœdi, vituli, equuli, ſuculi, *l. fructus. ff. de vſur.* §. *is vero ad quem Inſtit. de rer. diuiſ.* Fructus induſtriales ſunt, qui principaliter requirunt diligentiam, culturámque hominis, quæ niſi continuò interueniat, natura nihil operatur, *l. bonæ fidei. in princ. ff. de acq. rer. domi.* Quando igitur nulli fructus contingant. ſine aliqua hominis cura, & ſine aliquibus impenſis, iuxta illud, Labores manuum tuarum manducabis: ſemper meminiſſe oportet, omnes fructus in hæreditatis petitione definiendos eſſe, deductis impenſis, quæ quærendorum, cogendorum, conſeruandorum eorum gratia hunt, *l. ſi à parte.* §. *fina ff. de petit. hæred. l. fructus. ff. ſolut. matr.*

Fructus adpellatione intereſſe quoque continetur. *ff. ſi ſeruit. vendi. l. loci, corpus.* §. *in confeſſoria & l. ſi forte* § *ſi eod. t itu.* Obſeruandum etiam, cùm agitur in rem fructum nomine contineri vtilitatem, tam ex fructu, quàm vſu prouenientem, *l. cùm in rem. ff. de rei vind.*

Fructus fructuum qui ſint, *vide l. cùm autem redhibitio.* §. *cum redhibetur mancipium. de ædil. edict.*

Fructus hominis in operis eſſe, & operæ in fructu ſunt, *l. fructus & l. praceden. ff. de oper. ſer.*

Fructus verbum interdum ius interdum corpus ſignificat *l.* 43. D. *de euictio.* Ad ius cùm refertur, ius vtendi fruendi ſignificat. Vſusfructus itaque an fructus legetur nihil intereſt. Nam & fructui vſus ineſt at vſui fructus deeſt *l.* 14. § 1. *ff. de vſu & habit. l.* 41. *ff. de vſufru. legat.* Fructus quandoque ſine vſu conſtituitur, *l.* 5 § *ſed & ſi. vſus. ff. vſufr. quemadm. cau.* Cùm autem ad corpus refertur, eos

propriè qui ex re ipſa naturaliter enaſcuntur, fructus complectitur: & ab vſuris, penſionibus, cæteriſque obuentionibus ſeparantur *l. 19 D. de hæredita. petit. l. 34 ff. de vſu. l. 39. § fructus ff. de leg 3. l. 11. ff. de donat.* Hæc enim omnia non fructus eſſe, ſed fructuum vicem obtinere dicuntur, *d l. 34. & l. 83 ff de leg. 3.* cùm non natura proueniant, neque ex ipſo corpore, ſed iure percipiantur, & ex obligatione, *l. 34 D. de rei vind.*

Fructus & vſus hoc differunt, quod fructui & vſus ineſt vſui fructus deeſt: & fructus quidem ſine vſu eſſe non poteſt: vſus ſine fructu poteſt. vt ſi tibi fructus deducto vſu legatus ſit, inutile ſit legatum: & ſi vſufructus legato fructus adimatur, totum ademptum ſit. ſed ſi fructus ſine vſu videatur conſtitutu, qui & ab initio conſtitui poteſt, ſed ſi fructu legato vſu adimatur, nulla ſit ademptio, *l 24. §. 1 ff. de vſu & habi.* Vide vſus à fructu.

Fructus fundi venatio non eſt, niſi fructus fundi ex venatione conſtet, *l. 26. ff de vſur.*

in pecudum Fructu fœtus eſt, & lac, & pilus, & lana, *l. 28. ff de vſuris §. in pecudum Inſtit. de rer diuiſ.*

Fructuum alij pendentes, alij percepti. Pendentes, adhuc terra continentur & terræ cohærent, *l 44. D de rei vind. & alibi ſæpè.* qui & pars fundi cenſentur, *l. fructus. ff. de rei vind.* & res mobiles propter futuram mox perceptionem: *de quo Bartol. in. l. vlt. de requi. reis* Appellantur & ſtantes, *l. 7. §. interdum. ff ſol. matr l. 26. D de fur.* His opponuntur percepti, qui à ſolo ſeparati ſunt, *§. is vero Inſtit. de rer. diuiſ.* At fructus percipiendi ſunt quos tam petitor percipere potuiſſet, quàm poſſeſſor, *l ſi nauis § fin. ff. de rei vend.* Duobus autem modis dicuntur fructus tam percepti, quàm percipiendi. *D. quibus latè Speculat. tit. de Fruct. & intereſſe. §. 1 per tot. adde Bart. in d l & ex diuerſo. §. ſi petitor. ff. de rei vendic.*

Fructus aridi ſunt, qui ad inuicem commixti non confunduntur, vt meſſes, *l. vlt. § vlt ff. de iur. fiſci. l. 11. C. Th. de ſuſcept. l. C. Th. de vſur.* Liquidi verò qui confunduntur, vt vinum, mel, & ſimilia, *inſtit. de rer. diuiſ. §. ſi duorum & §. quod ſi frumentum. vide authen. nullum creden. agricol tenere illius terram.*

Fructum percipi ſpica, aut fœno cæſo, aut vua adempta, aut excuſſa olea, quamuis nondum tritum frumentum, aut oleum factum, vel vindemia coacta ſit, Labeo ait, *teſte Paul. in l ſi vſusfructuarius. ff. quib mod. vſusfructus amit.*

Fructuum vſque habenda ratio, quouſque habetur, ſi res petita non perficitur id eſt, ad rei iudicandæ tempus. *Vide l fructus. ff. de rei vendic.*

Fructuum autem Fundo cohærentium, alij maturi, alij immaturi dicuntur: tametſi vni ſint, non diuerſi, hoc eſt, eadem res, *l ſi. § pen. D. quæ in fraud. cred. adde gloſ in l fructus. ff. de rei vend.*

FRVCTVARIVS, & Vſufructuarius, quibuſdam iidem videntur. Nam vtroque ſignificatur is, qui ius vtendi fruendi habet. *vide l vti frui. & l. fructuario ff. ſi vſufru. penul.* Fructuarius fundus, ſeruúſve, in quibus vſumfructum habemus.

Fructurius ager, idem qui vectigalis intelligi poteſt, Inſulano teſte. Barbari vnà cum Italis vulgò vocant cenſalem agrum, veluti ſi diceres cenſualem. Niſi fortè quis velit fructuarium haberi pro agro culto, & fertili. Videtur tamen priori interpretationi citiùs accedendum.

Fructuarius, cuius eſt fructus. *Vide Florentinum in l. ſi alii vſus. ff. de vſufruct.* qui vſuarium, à fructuario ſeparat.

FRVGES, *inquit Varro, Donatus, & Seruius,* inde dictæ quòd his fruamur. Harum verò duo genera prima facit Plin. *lib. 18 cap. 7.* Frumenta, vt triticum, hordeum: & legumina, vt faba, & cicer. Itaque Paulus *lib. Senten. 3.* Frugibus legatis, inquit, tam legumina, quàm triticum & hordeum continentur. Atque ab alijs rebus omnibus, quæ terra gignuntur, diſtinguebantur, veluti, vinum, oleũ, & baccæ, glandéſque arborum quæ propriè Fructus appellata ſunt: ſíque videtur Cicer. diſtinxiſſe *Verrina* 8. Senatus Conſulibus permiſit, vt vini & olei decumas, & frugum minutarum Romæ venderent: legémque his rebus quæ ipſis videretur, edicerent. Poſtea tamen conſuetudo loquendi eo progreſſa eſt, vt etiam ad omnes fructus terræ, quos in alimoniam vertimus, hoc nomen pertineret: vnde Frugiferæ arbores dictæ, vt Priſcianus ſcribit: vnde Frugum copia, &

pla, & Frugum inopia, pro iis omnibus, quæ terra gignuntur. At Paulus pro reditu Frugem accipiat non ſolùm qui ex frumentis, aut leguminibus, verùm etiam, qui ex vino, vel ex ſyluis cæduis, vel cretifodinis, lapidicinis, capitur, *l.* 77. *ff. de verb ſigni.* ſed cur id dixerit, parum, conſtat.

FRVMENTA in herbis eſſe cenſentur, cùm ſpicis adhuc carent, quæ niues poſſint corrumpere. *Labeo in leg ſiſtulas. § fin. ff.* D. *de contrahen. empt. Vlp. in l. frugem. ff. de verb ſignifi.* Frumentum id eſſe, quod ariſta in ſe teneat, rectè Gallum definiſſe ait. Frumenti autem nomen generale eſt, *l. frugem. ff. de verb. ſignific.* non tritici, *vt ſcribit Accurſius.* Interdum tamen pro tritico tantum per eminentiam. *vt in l. ſi is qui negotia.* §. *vlt. ff. mand.* quo modo frumentum Galli accipiunt vulgò, non generaliter.

FRVMENTARIA teſſera, ſignũ frumentariorum, quo exhibito, frumentum dabatur. *Vide l. mortuo. ff. de leg.* 2.

FRVMENTATORES Latinè dicuntur, quos Græci σιτώνας, hoc eſt, coemendo frumento curatores præpoſitos. Hæc enim munera erant apud Athenienſes, aliáſque ciuitates, quæ frumento importato vtebantur, *l. munerum ciuilium.* §. 1. *ff. de muneribus & honoribus.* Hinc Sitonia, munus dicitur publicæ frumentationis, *l.* 2. *in princip.* D. *de vacatio & excuſa mune.* Et Sitonæ adminiſtratores ipſi frumentarij, *in l. fina ff. de adminiſtrat. rer. ad ciui. pertin.* Debitorum ex huiuſmodi publicis contractibus fit mentio *in l.* 3. *C. de compenſat.*

FRVMENTATIO labor militum in frumento intra caſtra præſidiáve congerendo, *Macer l.* 12. §. 2. D. *de re milit.* Officium Tribunorum eſt, vel eorum qui exercitu præſunt, frumentationibus commilitonum intereſſe.

FRVMENTARII apud Spartianum in ſunt, qui frumentum portabant in horrea publica, & qui inde etiam, cum viritim dabatur, in ædes ciuium portabant. Scribit enim Spartianus exploraſſe. Adrianum Imp. omnia domorum arcana per frumentarios: idque eò exiſtimo, quòd in eas domos crebrò ventitare ſolebant, in quas frumentum portabant.

FRVSTRARI ſignificat morari, tergiuerſari, cunctari, *l.* 24. *&* 25. *ff. ex quibus cauſſ maio. l.* 2. §. *quod ſi pater.* D. *ad Tertyllianum.* Fruſtratores ergo dicuntur, qui qualibet tergiuerſatione, & ſolertia efficiunt, ne ſecum agi, vel ad exitum controuerſia deduci poſſit, *l fin. D. de procur. l.* 3. *D. de iudiciis.* Fruſtrari tempus, *l* 26. §. *actio. ex quib. cauſ. maior.* Hinc

FRVSTRATIO, pro mora, *l.* 89. *D. ad leg. Falcid.* § *ſi ad exhibendum. inſtit. de offic. iudicis.* Et

FRVSTRATOR, qui in iudicio deeſt *l.* 31. § *litem ff. de neg geſt.* itẽ qui tergiuerſationibus executionem rei iudicatæ remoratur, *l.* 7 *C. de execu. rei. iud.*

Fruſtrator, moroſus debitor, *l fin. D. de vi & vi arma.*

FVCI appellatione *l ſi.* §. *ſpecies. D. de publica.* non ſatis ſcio, an frutex in Creta naſcens ſignificetur, quem Græci φῦκον θαλάσσιον, Latini Fucum marinum appellant: *cuius meminere Dioſcorid. lib.* 4. *Plin. lib.* 13. *ca.* 25. *& lib.* 26. *ca.* 10.

FVCINVM, vide Buccinum.

FVCVS color additus arte. Hinc Fucus muliebris, *cap. fucare, de conſec. diſt.* 5.

Fucum facere, impoſturam facere, & artificioſa diſſimulatione illudere.

FVCARE, eſt colorem arte addere, & tingere, *l.* 1. *C. quæ res vend. non poſ.* quo ſenſu accipitur *d. c. fucare l ſi C. Th. de murileg. l.* 3. *C. de veſtib holo.*

FVERIT. Hoc verbum ſcriptum in teſtamentis (cùm & præteritum & futurum tempus reſpiciat, *l. ſi fuerit. D. de reb. dub. l. ſi non fuerint.* D. *pro ſocio*) quomodo accipiendum ſit, declarat Barto. *in l. hoc. artic.* D. *de hæred. inſtit*

FVGA, eſt abſceſſus cum celeritate. Eam Bald. (vt noſtri dicunt interpretes) magiſtraliter diuidit in voluntariam, cauſſatiam, & ignominioſam. Prior grauat fugientem ſuſpicione magna, non tamen quæ iuſtam fidem mereatur, nondum cognita re ipſa *Authen ſi verò. C. vt omn. iud. tam ciuil. quàm milit.* Altera excuſationem habet. Non enim omnis qui de loco recedit, pro fugiente habetur. Siquidem cauſſa faciendi, non factũ. inſpicitur. *l. verum in princip.* D. *de furt.* huic contraria, quòd cauſſam non habeat, quæ excuſet, Ignominioſa dicitur.

Fuga quandoq. pro exilio, *l.* 4 §. *ad tempus. D. de re mili. l.* 5. *D. de interd. & releg.*

Scribit autem Seruius veteres properantium iter *fugam appellaſſe. Inde fugitiuus.

FVGAM VENDERE dicebantur, qui fugitiuos vendebant, quod S. conſulto vetitum erat,ne ſerui ad fugam incitarentur. *vide l.2. D. ad leg. Fab. l.6. C eo. l.35. § ſi quis amico.* D. *de contrah. emp.*

Fugam facere, fugere, *l.* 4. *D. de re milit.*

FVGIENTES ad Græcorum exemplum, qui eos φεύγοντας vocant, in iure noſtro dicuntur rei, tametſi non ſe in per fugiunt. *l. properan. nm. C. de iudic l ſi. C. de bon. mat. l.2. C. de iur calum.* quemadmodum litigantes, ſcilicet habitu & qualitate. Natus eſt modus, quo Grammatici tradunt, Participia abſolui à tempore, qui confert pro teſtium dictis ſuſtinendis: *vt Zaſius monuit, in admodum vtili illa ad practicam l ſi ſe non obtulit. § ſi ex conuentione.* D. *de re iud.*

FVGITIVI appellatione Labeoni ex fugitiua natus non continetur, *teſte Vlpia in l.1 in ſi de fug.*

Fugitiuus non eſt, qui ad amicum domini confugit *l. bouem. §. qui ad amicum. §. qui p rſuadet. § ſi ſeruus eod. tit.* Obſeruandum, quòd Fugitiuus ſeruus etiam dicitur, qui à domino ea mente recedit, ne ad eum redeat, etiam ſi mutato conſilio ad eum reuertatur *Vide Vlpianum in elegantiſſima. l. quis ſit fugitiuus. D. de adil. edict. & vide l.225. D. de verb ſig* Diuiditur autem Fugitiuus, *vt ex ead. l patet*, in Erronem & Fugitiuum. rurſus Error in fugitiuum & Erronem. Sanè Tryphoninus offendit ſolam mentem propoſitúmque fugiendi non ſufficere, vt fugitiuus quis dicatur, niſi & aliquis actus fugæ acceſſerit, fugitiuus de verb. ſign.

Fugitiuus pro perfuga, *ſaturnius in l. aut facta. 16. ff. de pœn.* Tempus diſcernit emanſorem à fugitiuo, & effractorem vel furem diurnum à nocturno.

FVGITIVVS quis ſit, *definit Ofilius* Fugitiuus eſt, qui extra domini domum fugæ cauſſa, quo ſe à domino celaret, mãſit, *Caſſius ſcribit*, fugitiuum eſt, qui certo propoſito dominum relinquat. Item *apud Viuia* relatum eſt, fugitiuum ferè ab effectu animi intelligendum eſſe, nõ vtique à fuga *Vl. in l quis ſit de adil edi.*

FVGITIVARII, qui fugitiuos mercede reducunt, *l.18. D. de præſcrip. verb.* vel qui dominis indicant, vbi fugitiui celantur, *l.13. D. eo.* vel (vt quidam ex Floro admonuit) qui fugitiuos perſequuntur.

FVLCIRE, eſt veteri operi reſtituendo remedium adhibere, *l.1. § ſi quis ædificium ff. de ope. nou. nunt. l. ſicuti. ff ſi ſeruit. vend.*

FVLCIMENTVM, & fultura, ſuſtentaculum, *l. quæſitum.* D. *de fund. inſtruct.*

FVLCRA ſunt (*vt docet Seruius*) lectorum ſponde, quæ legato lecto continet ait Vlpianus *in ſi. l. librorum. de leg.3.*

FVLLO, qui veſtimenta polienda, curanda, lauanda, mercede accipit, *l 2. D. de cond ſine cauſ l.13. §. ſi. fullo. D loca. l.12. & l.82. D. de fur l. vnic. D. loca. de via. pub.* Theoph. dicitur κναφεὺς, λευκαντὴς ſiue πλύντης, *in § vlt. mand. & §. item ſi fullo de oblig. quæ ex delict naſc.*

FVLLONICA meritoria, *l.13. § ſi. D de vſufru.*

Fullonicas inſtituere, *l.3. D. de aqua & aqua plu.* pro officinis.

FVNDVS integrum aliquid eſt, agrum cum villa & ædificio ſignificans. Sed in vſu, vrbana ædificia, ædes: ruſtica, villæ dicuntur. Locus verò ſine ædificio in vrbe, area: rure autem ager appellatur, *l. 60 & l.* 111. D *de ver ſign.* Fundus autem dictus eſt ager, *vt ſcribit Varro lib.* 4. *de ling. Latin.* quòd pecudum & pecuniæ, videbatur fuandamentum: aut quòd quotannis fundat multa, *At vt vult Feſtus li.6.* quòd planus ſit ad ſimilitudinem fundi vaſorum. Villa ergo fundi eſt pars, atque acceſſio *l. 6. D. quibus mod. vſus fruct. amitta.* Porrò vel modicus locus Fundus appellari poteſt. Conſtitutione enim & deſtinatione noſtra fundi efficiuntur, *l 60. D de verb. ſig. l.24. § ſi. D. de leg* 1. Fundi etiam pars fundus appellari poteſt, *l.34. ff de legat.1.* Ac Fundi diuiduntur regionibus ac locis, *l. 13. § ſin. de ſeruit. ruſti.* Latifundia & poſſeſſiones Græci appellant, συγκτήσεις, *l. 34. §.1. de leg.2 ff.*

FVNDVS eſt omne, quicquid ſolo tenetur, *l. q.* D. *eod. tit.*

Fundi appellatione etiam populus, ciuitas, communitas, monaſterium, vicus, caſtrum: villa, & alia continentur, *Zaſio in § æqui. Inſtit. de actio.*

Fundi

Fundi agonothetici, qui deputati erant ſumptibus certaminum ſacrorum, *l.iubemus,C.de fund.patr.*

Fundi vectigales ſunt, qui ciuitatum ſunt, & mancipibus ita locantur, vt certum vectigal reip. pendant. *Alciato de verb.ſign.& in diſpunct.lib 3 c.3.*

Fundorum Principis,de quibus tractatur ſub rubr. *C.de fund.patrim lib.* 11. alij dicuntur patrimoniales, alij diuinæ domus. Patrimoniales ſunt, qui locati tantùm, & in principis patrimonio conſeruari ſolent,vnde & rei priuatæ appellantur. Diuinæ domus ſunt, qui ſacrarum largitionum ſunt,hoc eſt,in quibus Princeps ſuas largitiones exercet.

Fundi Saltuenſes,vide Saltus.

Fundi Limitanei, & Limitrophi, vide Limitanei.

Fundus fieri vel eſſe dicitur (*auctore Feſto*)populus eius rei quam alienat,hoc eſt, auctor.quod genus dicendi frequenter vſurpat *Cicero in Orat pro Cornel Balbo.* Nec verò ad populos duntaxat, verùm etiam ad quemuis auctorem referri ſolere, argumento eſt illud Lyſitelis adoleſcentis apud Plautum: Nunc mihi is properè conueniendus eſt,vt quæ cum eius filio egi, ei rei fundus pater ſit, potior eo:*vide Hotom.Obſer.lib.2 c.5.& Turneb.lib 4 Aduerſ.c.12.*

FVNGI eſt id, quod debetur dare. nam propriè fungi ſtipendiarij aut vectigales dicuntur, qui quod debebant, pendebant. *Cic.Verrina.5.* Quis non maximo ſe affectum beneficio putauit, cùm tribus decumis pro vna defungeretur. *Et eod.libr.*Tamen hoc vobis eſt ſtatuendum,quid aratorē ipſum arationis nomine numeris in Remp. fungi ac ſuſtinere velitis. Hinc fungi officio ſuo eſt, vt vulgus loquitur,facere ſuum debitū, *l.iudex de re iud.ff.* Sic & Fungi res dicuntur,quæ officium ſuum præſtant. Vlpian.*in Inſti. tit. 6.* dotem Fungi dicit, quæ in matrimonium, datur.& fungi monumentum. *l. 43.ff. de rei vind.* in quod corpus infertur.Hinc Defungi pretio, æſtimationéque pro æſtimationem præſtare, & exoluere, Iuriſconſulti dixere, *l. 11.ff. de act. empt. l.1. ff.ſi famil.furt. feciſ.dic.l.37.in fi. D.ad leg. Aquil.*& dotis collatione, noxæ deditione, litis æſtimatione, tributione fungi, pro eo quod eſt noxæ dedere, litis æſtimationem ſoluere, & dotem, tributáve conferre. *l.3.D.collat.dot.l.22.ff. ad mun.*Ex quo fit, vt in tributiones. collationéſque & penſitationes, publicæ, functiones vocentur, *l. 4. C de dona.l.3. C de apoch publ l.2. C. de iure empt.l.9.& l. 13.C de act.em.l.vnic in quib cauſſ.*

Fungi pignoribus in vicem ſatiſdationis, eſt loco fideiuſſorum pignora præſtare, *l.7. D.de prætor.ſtip.*Fungi muneribus legatorum, eſt legata præſtare, *l. 33. de leg. 2.l.2. D. ad SC. Trebell.* Et Fungi munere Falcidiæ, dicitur fideicommiſſum quod Falcidiam patitur, *l. 77.de leg. 2.*hic fungi pœna dicitur,qui pœnam patitur, *l in metallum.ff. de pœn.* Et pretia rerum communiter funguntur. *l 63. D. ad leg. Falcid. & l.33 ff. ad leg. Aquil.* id eſt, tanti res æſtimantur, ſtatuuntur, quanti ſunt apud omnes defunctoriè, *l. 2 §. non ſolùm. D. ad SC. Tertulian. 21. §. fin. D ad Sillan.*

FVNCTIO noſtris eſt vſus, vtilitatiſve ipſius effectus & æſtimatio, quæ pro alia re fit,vt creditori ſatis fiat. *Paul. in l.2.§. mutui datio.de reb cred.* Quia, inquit, in genere ſuo functionem recipiunt. Idem *in l.pretia. ad legem Falcidiam.* Pretia rerum non ex affectu, nec vtilitate ſingulorum, ſed communiter funguntur, id eſt, mutua vtilitate penſantur. Sic *idem in l. ſi ſeruum meum. Ad legem Aquiliam, & in l. certum. ſi cert.pet.* Quatenus mutua vice res funguntur,quę tantundem præſtent.

Functio publica,quòd ratione ſoli præſtetur, *l.1. §.hic tit. D de public. & vectig.* Perſonalis, quæ ob munus ſoluitur, *l. 1. C.de excuſ mun.*

FVNGIBILES res dicimus, quæ conſiſtunt in numero, pondere, & menſura: vt pecunia, frumentum, vinum oleum. Cæterùm corpora in vniuerſum omnia omnéſque aliæ ſpecies, dicuntur res non fungibiles. *Zaſ. in §. in perſonam. Inſtit.de act.*

FVNVS aliquantò generalius eſt, quàm exequiæ. Nam funus tota pompa eſt ſepeliendi: exequiæ tantùm viarum eſt ſolennitas, dum funus procedit. Funus publicum erat, cùm quis propter ſua in rempublicam beneficia, publicis ſumptibus ſepeliebatur. Ceremonias illius Plutarch.oſtendit in Publicola.

FVNERIS ſumptus, pro facultatibus vel dignitate defuncti, arbitramur.

Vlpianus ait in l ſi quis ſepulchrum, de relig. & ſumpt. funer. Funeris impenſam accipimus, quicquid corporis cauſſa erogatum eſt: veluti vnguentum, & pretium loci, in quo defunctus humatus eſt, & ſi qua vectigalia (ſic enim legendum oſtẽdunt Florent. Pand. & Baſilica, quæ τέλος habent (ſúntque ea, quæ in itinere præſtantur, dum corpus ex vno loco in alium præfeitur) ſunt, vel ſarcophagi, & vectura (vbi tamen Græci veſtiaria legiſſe videntur: ςολὼ enim exponunt) & quicquid corporis cauſſa, antè quam ſepeliatur, conſumptum eſt, *l. funeris. D. de relig. & ſump. fun.*

Funeris cauſſa ſumptus factus, qui accipiendus, *docet tex. l. 14. § funeris. & l. 37. D eod.*

FVNERARIA actio dicitur quæ de impenſis funeris cauſſa factis datur, *l. 14. §. hæc actio l. 16. l. 20. D. de religi. & ſumpt. fun.* Dicitur & Funeraria actio, *l. 30. in fin. D. eod*

Funerarium priuilegium, *l. fi. D. eod.*

FVNERARE, pro ſepelire, frequens apud Vlpianum.

FVNESTA familia, *l ſi ex. § illud quæſitum. D. de ſtip ſeru.* hæredis dicebatur ex mortis teſtatoris tempore: qui locus ex veteri iure Pontificio eſt, quo familia non deſinebat eſſe funeſta, niſi certo ſacrificio, certíſque piaculis expletis. nam his confectis pura dicebatur. Scribit autem Varro *libro 4. ling Lat.* quãdiu in ſepulchrum defuncti gleba abiecta non eſſet, aut os mortui ad familiam expurgandam exceptum eſſet, tandiu funeſtam eam manſiſſe. Hinc M. Cicero li. 2. de legibus: Neque neceſſe eſt ediſſeri à nobis qui finis ſit funeſtæ familiæ, &c. Eæque erant feriæ denicales, *de quibus idem M. Cicero & Feſtus li. 4.* Notandum ante nouendiale ſacrum dici eſſe ſuper terram: vbi vrerentur, locus ille, Vſtrina: cum conditum eſſet, funus: poſt denicale ſacrum, humata, vbi humata, locus ille ſepulchrum, & τύμβος.

FVR ex eo dictus, quòd futurum atrum veteres Romani appellarunt, & fures per atras & obſcuras noctes facilius furentur. Homerus.

---Κλέπτην δέ τε νυκτὸς ἀμείνω.

Hæc Nonius Marcellus ex Varrone libro rerum diuin. 14. Hoc tamen Gellius reprehendit libr. 1. c. 10. nam quod à Græcis, inquit, nũc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua φὼρ eſt dictum. hinc per affinitatem literarum, quæ φὼρ Græcè eſt, Latinè Fur. Furem autem ſic diffinit *Sabinus apud Gellium lib. 11. cap. 19.* Qui alienam rem attrectauit, cùm id ſe inuito domino facere iudicare deberet, furti tenetur. *Et paulò poſt.* Qui alienum tacens lucri faciundi cauſſa ſuſtulit, facti obſtringitur: ſiue ſcit cuius ſit, ſiue neſcit. Meminiſſe debemus tamen, inquit Gellius loco ſuprà citato, furtum ſine vlla quoque rei attrectatione fieri poſſe, ſola mente atque animo, vt furtum fiat, annitente.

Furem ab abigeo quantitas diſcernit. Nam qui vnum ſuem ſubripuerit, vt fur coercebitur: qui gregem, vt abigeus, *l. aut facta. ff. de pœn.*

Fur manifeſtus, quem Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ appellant, hoc eſt, qui deprehenditur, priuſquàm eò loci peruenerit, vbi deſtinauerat manere eo die cum furto. Nec refert à quo deprehendatur, vtrum ab eo, cuius res fuit, an ab alio, *l. 2. & 3 & l. ſi quis in ſeruitute. D. de furt.*

Fur improbior, qui vi rapuit, *l. prætor. D. vi bonorum raptor. & Inſtitut. eodem titulo.*

Fures balnearij, vide Balnearij fures.

Furem non eſſe qui dicit, quod in venditionibus ſeruorum ſæpè dicitur, de animo hominis, propoſitóque loquitur: at qui furto, noxáque ſolutum dicit, nemini furti obligatum promittit. *l. 174. ff. de verb. ſignif.* Furem, ait Tryphoninus, quis poſſit dicere etiam eum, qui nunquam rem alienam, inuito domino, ſubtraxerit, ſi modo eius mentis ſit, vt occaſione data, id cõmiſſurus ſit. *l. 2. 25. D. de verb. ſign.*

FVRTVM (vt iam dictum) eſt contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipſius rei, vel etiam vſus eius, poſſeſſioníſve, *ait Paul. l. 1. de furtis, & Imp. §. 1. de oblig. quæ ex delict.* Vnde ducatur, docent Iuriſconſ. *l. 1. D. de furt. Gell. lib. 11. c. 18.* Furta autem apud veteres Ægyptios omnia fuiſſe licita & impunita: Apud Lacedæmonios laudata, *refert Gellius lib. 11. c. 18.* Atque

Furtorum genera quatuor recenſet Paulus *lib. 2. Sentent. tit. 31.* manifeſtum, nec manifeſtum, conceptum & oblatum.

tum.quæ ad duo Iuſtinianus Imp.redu-xit. § 1.*Inſtitu.de oblig. quæ ex malef.naſc.* manifeſtum,& nec manifeſtum.

Furtum manifeſtum,*ut ait Maſſurius, apud Gell.lib.*11.c.18. eſt quod deprehenditur dum fit. faciendi autem finis eſt, cùm perlatum eſt, quo ferri cœperat. Furtum nec manifeſtum eſt, quod poſtea quandocunque deprehenditur,id eſt, cùm fur in faciendo quidem deprehenſus non eſt, ſed eum furtum feciſſe negari non poteſt. Nam quod manifeſtum nõ eſt,hoc ſcilicet nec manifeſtum eſt, *auctore Gaio in l. nec manifeſtum. D de furt.* Dicitur autem nec manifeſtum ad imitationem legis duodecim tabularum. Olim enim nec, pro non, dicebant. *Vide §.Furtorum. Inſtit.de obli.quæ ex delict.*

Furta domeſtica vocantur, quæ ſerui dominis,vel liberti patronis,vel mercenarij apud quos degunt, ſurripiunt, *vt ſcribit Martian l.*11.§.1.D *de pœn.*

Furto abeſſe rem dicunt Iuriſconſ. quæ ſubrepta eſt & furto periit, *l* 35. *D.*de contrah.empt.l.*14 D. *de pericu. & com.rei vend.*

Furta per LANCEM LICIVMQ. concepta,quæ dicantur, variè ab XII. Tabul.interpretibus traditur. *Feſtus*:Lance & licio dicebatur apud antiquos: quia qui furtum ibat quærere in domum alienam,licio cinctus intrabat, lancémq. ante oculos tenebat propter matrum familiæ,aut virginum præſentiam.Omiſſis igitur quæ ab aliis adferuntur, Furtum conceptum dicemus tunc,cùm quis conqueſtus rem ſibi à quopiam furto ablatam,& in alicuius ædes deportatam,ſi in greſſu non prohibitus, eam ibi fortè repererit & comprehenderit. Si verò eam in atrio non repererit, & in interioribus ædibus collocatam eſſe diceret:vt in gynæconitide, vbi mulieres manebant, quò non admitteretur,aut poſtremò ingreſſu etiam atrij prohiberetur: Lex cõcedebat ei qui furtiuam rem quærebat, vt ſe accingeret licio, quo expeditior ad quærendum eſſet:& lancem oculis opponeret. Atque tum ſi rem furtiuam conciperet,& comprehenderet, furtum illud conceptum & comprehenſum pro manifeſto vindicari ſanxerunt, paremque ac manifeſto ei pœnam irrogari voluerunt,*vt ſcribit Gellius libr.*11.*cap.* *vlt.* Atque hinc manarunt illæ actiones, furti concepti,oblati,prohibiti, non exhibiti, *quarum meminit Imper.* §. *conceptum.de oblig.quæ ex delict.* Conſtat autem hoc ab vltimo Athenienſium iure petitum,nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cinticulo amicti,quod vocatur hîc licium, ædes ſuſpectas ingrediebantur. Ariſtophanes νεφέλαις.

Κατάθου θοἰμάτιον. ἠδίκηκά τι,
Οὐκ, ἀλλὰ γυμνοὺς εἰσιέναι νομίζεται.
Ἀλλ' οὐχὶ φωράσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι.

Plato etiam de legibus lib.12. φωρᾶν δ' ἂν ἐθέλῃ τις τι παρ' ὁτῳοῦν, γυμνὸς ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἄζωστος, προομόσας τοὺς νομίμους θεοὺς, ἦ μὴν ἐλπίζειν εὑρήσειν, οὕτω φωρᾶν. Ac χιτωνίσκον quidē liciũ, interpretamur, quo conquiſitor pudenda tegeret. Propter matremfamiliàs autem & virgines opponebat lancem ante oculos,quia etiam, vt diximus, in γυναικωνίτιδα intrabat, quod non licebat apud Græcos viro externo, ne corrumpendi fœminas potius, quàm furti concipiendi cauſſa ingreſſus videretur, *vt colligi poteſt ex loco Gellij ſuprà citato. & vide Ioſ.Scalig.in locum illum Feſti.*

FVRTIM arbores cædit, qui clàm cædit,licet earum arborum furtum non fecerit,*l.furtim.ff.de arbo.furtim caſa.*

FVRCA, patibulum ex eo dictum putat Iſid.lib.5.c.18. quod ferat caput, ſuſpenſúmque & ſtrangulatum ſtatim exanimet.

Furcam illam,quam circunferre ſerui pro pœna cogebantur, bellè depingunt Plutarchus in Coriola. & Halicar. lib.7.

Furcæ ſupplicij fit mentio *in l.* 28.§. *famoſos* D.*de pœnu.l.* 38.§. *auctores. in Pand.Flor.actores ff eod. l* 6.*ff. ad leg. Iul. pecul.l.*3.*de re milit.*

FVROREM definit *M. Cicero libr.* 3.*Tuſculan.* mentis ad omnia cæcitatem & maius quid eſſe quàm inſaniam:ideóque in XII. Tabulis non eſſe ſcriptum, SI SANVS,ſed, SI FVRIOSVS, itaque

FVRIOSVM Iuriſconſulti appellant, qui mentis ad omnia lumine, id eſt,ſenſu communi caret, quales fabulæ memorant Athamantem,Alcmeonem,Aiacem, Oreſtem, &c. Dementem verò,qui non vſquequaque, ſed ex

parte tantum mentis errore ducitur, vt is de quo D. Pius loquitur *in l. ii qui. D. de tut. & curat. dat.* Furioſorum autem alij continua mentis ab alienatione omni intellectu carent, *l.* 14. *D. de offi. præſid.* & hi ſunt, quos perpetuò furioſus, vel perpetuò mente captos vocat, *l.* 12. *§. natura. D. de tut. l.* 9. *C. de impub.* quorum morbus perpetuus eſt, *l.* 22. *§. ſi maritus. D. ſol. mat.* Alij interualis quibuſdam ſenſu meliore ſunt, eorúmque furor interuallum habere dicitur, *d. § ſi maritus.* Huiuſmodi ſunt quos Vlpianus intermiſſionem, Gaius interualla habere inſaniæ dicunt, *l.* 20. *D. de teſta. Gaius lib.* 2. *Inſt. tit.* 2. *l.* 6. *C. de cura. furio.* & ita furioſi inducias & interualla accipimus, *l.* 9. *C. qui teſt. fac.*

Furioſus, vt interpretes docent, *ff.* 1. *Inſtitut. de curat.* hoc diſtat à mente capto, quòd ille rabie quadam animi agitur: at mente captus magis in quiete eſt, nuláque extrinſecus ſigna oſtendit: idémque eſt qui & demens: ideóque ſeparantur in iure ciuili, *l.* 2. *D. de in offi. & alibi ſæpiſſimè.*

Furioſus in conſpectu inumbratæ quietis conſtitutus, *l.* 18. *ff de acq. poſ.*

Furioſi, cùm mentis compotes non ſint, nihil velle, ſciréve intelliguntur: ac neque conſentire videntur. ideóque abſentibus, ignorantibúſque comparantur, *l.* 17. *§. filio. D. de iniur. l.* 2. *§ fi. D. de iur. codic.*

F V R N A R I V S, qui furno exercendo, & coquendo quæſtum facit. *Vlpia. l.* 24. *§.* 6. *ff. de damn infect.* Si furni nomine damni infecti fuerit cautum, deinde furnarij culpa damnum datum fuerit.

F V S I A C A N I N I A lex, quæ vulgò dicitur Furia Caninia, appellanda videtur, idque ex inſcriptionibus *l.* 37. *C. de conditio & demonſtra. & l.* 215. *ff. de verborum ſignificat.* Furiam tamen vocat Vlpian. *lib.* 1. *Inſtitu.* Eſt autem r, & s, mutua enallage. Huius legis capita recenſet Paulus, *lib.* 4. *Sent. tit. vlt.* Hæc lex ſublata fuit. *C. & Inſtit. de leg. Fu. Can. toll.*

F V S I O N E S, *l.* 27. *ff. de vſufruct.* Functiones publicæ, & illationes, quæ ſignificatio indicatur ex Lexico B. Germani ad Vrbem Lutetiam. Fuſio, ὑλισμὸς, εἰσφορὰ ἐνμοσίων. Fuſiones, ὑλισμοὶ συντελείας. εἰσφοραί. *Et vide l. vltim. de indulgent. debit C. Th.*

F V S T E S, *Iſidorus lib.* 5. *Etymol. cap.* 27. dictos vult ab eo, quod præfixi in foſſis ſtent, quos palos ruſtici vocant: & conſtat ligneos baculos fuiſſe: cùm inter arma & tela numerentur, *l.* 54. *§. furem. D. de furt. l.* 3. *§. armis. D. de vi & vi arm.* Eutropius *lib.* 11. *de Geſt Roman.* Tarquinium ſuperbum fuſtes excogitaſſe ſcribit, quod & Suidas ait, in verbo, Σκῆπτρος. Fuſtibus & lignis equos publico curſui deputatos agitari vetant Imp. *l.* 1. *C. de curſ. pub lib.* 11. Fuſtium autem ictus à flagellorum, quæ atrociora ſunt verbera, caſtigatione ſeparatur, *l.* 7. *ff. de pœn.* pleróque multò eſt fuſtium, quàm flagellorum pœna, *l. fin. D. de iniur.* Itaque liberorum hæc hominum pœna poſteriorum Imperatorum tempore fuit, cùm ſerui flagellis cæderentur. *Macer. l.* 10. *D. de pœn.* Ex quib. cauſſis liber fuſtibus cæditur, ex his ſeruus flagellis cædi, & domino reddi iubetur. *Calliſtr. l.* 28. *§.* 1. *ff. eod.* Non omnes fuſtibus cædi ſolent, ſed hi duntaxat, qui liberi ſunt.

Fuſte percuti, occidi: animaduerti. *l.* 7. *§.* 1. *D. ad l. Aquil. l.* 1. *ff ad Syllan.* Fuſtibus caſtigari, cædi, admoneri iuriſcon. dicunt, *l.* 1. *D. de offic. præfect. vrb. l.* 3. *D de offic. præf. vig. l.* 5. *C. de his, qui not. infam.*

G

G A B E L L A, apud vulgus interpretum, tibi genus.

G A L E O T Æ, in Sicilia dicebantur portentorum interpretes, *teſte Cicerone, li.* 1. *de diuinat. Rubr. C. de mendicant. valid. lib.* 11. indicat, tales Spanaldos & Galiotas vulgò ab Italis appellari.

G A L L I C A N A M linguam accipere debemus, *l.* 11 *fideicommiſſo. ff. de leg.* 3. antiquum Gallorum idioma.

G A L L I C I N I V M, ſecundum diei ciuilis diuiſionẽ, poſt mediã noctẽ à galli cantu dictum eſt, quem tamen interpres *in l. non minorem. C. de tranſact.* ſecundam noctis horam intelligit.

G A L L I N A R V M Iuſtinia. duo facit

cit genera vt aliæ manſuetæ ſint,aliç autem natura feræ. §.*gallinarum*. 1:. *Inſt.de rer.diuiſ.& l*. 5. *in fi.ff. de acqu. rer. dom.* Varro autem tria,*lib*.3.*c*.9.*conſtituit*.villaticas, ruſticas, & Africanas Colum. lib. 7.c.2.cohortales, ruſticas, & Africanas. Villaticas vterq; & cohortales appellat, quas ali tùm vbique, tùm in villa videmus. Ruſticas autem & ſyluestres eas vocant, quas Iuſtinia. feras nominat: quæ ab aucupibus capiuntur, & in ſeruitute non ferant. Atque huius generis fortaſſe erunt aquaticæ, quæ plurimis in locis vi ſuntur.

GARYOPHYLLVM, haud ſcio, an Iuriſconſ ult.*in l.fi.de publ.*numeret inter ſpecies ad v ctigal pertinentes: vt etiam quidam dubitant. Nam Volaterranus ſcribit, quem nunc Garyophyllon vocat, poſt Plinij tempora à Damaſco in Italiam veniſſe: cùm nec ipſe, nec alij mentionem eius faciant. Vnde apparet Haloandri lectionem eſſe veriorem, qui pro Garyophyllo, Folium Barbaricum habet, ſed Cariophyllum legi debet.

GARVM, *l*.3.*ff.de pen.leg.*liquor piſcium ſalſus, quo olim piſces coquebant, *Iſid.lib*.10.*c*.3.

GAZOPHYLACIVM, locus vbi chartæ reponuntur, *ca*. 1. *& ibi glo.extr. de probat.*

GEMMA, vocabulum generale, comprehendit propriè quæcunque nec oblonga, nec perforata ſunt. Gemmas Pomponius *in l. & fi non. de aur. & arg.legat.* à lapillis margaritis diſtinguit: pariter Curtius: ſic vterque Plinius. Apud Seniorem multa de gemmis diſſeruntur, & *vide l*.1 *de acq.poſſeſſ.& l*.3.*ff.de rer.diuiſ.* Hæc autem differentia intercedit ex locis ſuprà citatis: Gemmæ perlucidæ ſunt materiæ, veluti ſmaragdi, chryſolithi, amethyſti Lapilli verò ſuperioribus naturæ cõtrariæ ſunt, vt obſiani, venientani (fortaſſis Veietani) Margaritæ, conchæ ſunt, quæ in rubro mari creſcunt, & coaleſcunt, *l*.19.§.*pen.ff.de aur.&arg.leg.*

GEMMATOS lectos, id eſt, gemmis diſtinctos, & ornatos, dixit Paulus, *in l*.3.*de ſupel.leg.*

GENEARCHICA prędia, γενεαρχικὰ, & γενεαρχικὰ χωρία dicuntur *in Nouell*.21. quæ princeps atque auctor generis familiæ ſuæ reliquerat, ea lege, vt in ea perpetuò manerent, neque ad alios transferri poſſent: vſque eò, vt etiam fœminæ ab iis excluderentur. quod Armeniorum inſtitutum à Feudorum ratione non omninò alienum Iuſtinianus ea Nouella ſuſtulit.

GENER, Gens, Gentilitas, vide Genus.

GENO, genis, genui: idem quod gignere, generare. *Varro in Adabata, vt citat Priſcianus*: Sed quòd hæc loca aliquid genunt. *Idem lib.de re ruſt*.1.*cap*.40. Quędam enim ad genendum, &c. *Sic Vlpian.l*.17.§.*vlt.ff.de reb.dub.* Si quis mihi genitur, ei hæres meus centum dato. *Idem l*.13.§.*vlt.ff.de reb.dub.* Si quis mihi filius, aut filia genitur, hæres mihi eſto.

GENICVLVS, in quibuſdam Feudor. libris dicitur, pro generatio, ſiue gradus generationis: *vt l*.1.*tit*.1.§.3. Licèt moderno tẽpore vſq; ad ſeptimum geniculum ſit vſurpatum. *Item in Lombard. lib*.2.*tit*.14. Omnis parentela vſque in ſeptimum geniculum numeretur.

GENITALIS feritas, id eſt genuina, natiua. *Iuſtinia. Inſtitu.ſi quadr.paup.* Cæterùm, inquit, ſi genitalis ſit feritas, ceſſat actio.

GENITIVOS pro ablatiuis non rarò Iuriſc. ponunt, *vt l*.4.§.1.*ff.de adopt.* plenæ pubertatis pro plena. *l*. 11. §. *fi.ff. de euic.* noxæ ſolutum, pro noxa Pœnæ adficere, pro pœna, *l*.13.*ff.de ſicar.* Contentus partis, pro parte, *l*.37.§.*nuptura. de leg*.3. Tutelæ liberari, *l*.50.*ff.eod.* Plus quartæ, *l*.11.*quod vulgò.in fi.ff.ad l.Falcid.* Mortis cauſſę tacitam, *l*.15.*ff.de manumiſ.* Bonæ fidei, pro bona, *l*.95. §. *quod vulgò.ff. de ſolut.* Super pecuniæ, *l*.53.*ff.de verb.ſign.*

Genitiuo dominium & proprietatem ſignificari liquet, *l.locum.ff.de religioſ.ca. quia Gu.de iud.extr.vide Bart. & alios.in rubr.ff.de oper.no.nun.* Aliquando tamen nudam detentionem ſonat, *gloſſ.in l.2.de orig.iur.*

GENIVM principis iurare, *l*.13. §. *fin.ff. de iureiuran.* cuius iuriſiurandi meminit Tertullianus, *in lib. ad Scap. & in Apologet. cap*. 28. & 35. Cæterùm quod *in dict*. §.*fin.* per genium principis, hoc per principis, Græco dicendi genere effertur, *in l*.2.*C.eod.* vbi ſuppleri oportet Genium vel ſalutem, *vt in l*.41.*in fin.C de tranſactio.vide Feſtū lib*.7.*in dict.Genium.* Genij verò non ſolùm erant hominum,

ſed & vrbium:hinc Virgil.

Incerti geniúmne loci,famulúmne parentis Eſſe putent.

GENVINA pietas(quamuis corruptè legatur in vulgatis codicibus gemina) pro inſita, ſiue ingenita patris in filium affectione, viquc amoris,vſurpatur ab Vlp.*in l.3.de li.hom.exhib.*Vnde ſcholium interpretis, alioquin ineptum, huc minimè pertinet. Nam ex eo liquet, ipſum non intellexiſſe, quid verè pietas, quid item officium ſignificent.Certè affectum nullum, paternum vincere iure noſtro euidentiſſimum eſt. Hanc lectionem etiam probat Alciatus in Parergis, vt & Norica, & Pand. Flor. indicátque Alciatus hanc vocem genuinam apud Ciceronem in duobus locis hoc ſenſu legi, vt in oratione in L.Piſon.& in Partitionibus Orator.

GENVS appellatū eſſe vniuſcuiuſque generationis principiū, conſtat:vt ſi dicamus,Titium à Sempronio genus habere.Ad huius itaque ſimilitudinem dictum eſt Genus, quod de pluribus ſpecie differentibus in eo, quod quid eſt, prædicatur : vt animal,corpus, actio,poſſeſſio.Sicut enim vnus eſt principium multis procreatis, qui continētur vno nomine : ita genus eſt principium ſuis ſpeciebus, quas vno verbo comprehendit, & addita differentia,ſic conſtituit,quomodo æs accepta forma tranſit in ſtatuam, vel in aliam rē. Vt ecce,ſi dicas,animal, eſt non intelligitur, an hominem,vel equum aſſerere volueris. genus enim eſt, & vtrunque cum pluribus aliis ſpeciebus complectitur.Verùm ſi differentiam addas,putà rationem, facies ſpeciem:veluti animal rationale. Ad dignoſcendum autem, vtrū id quod proponitur,genus, an verò ſpecies ſit:ſemper reſpice, an de pluribus dici poſſit:deinde an horū plurium ſingula rurſus de multis aliis rectè prædicentur,vel non.Tūc enim,ſi plures ſunt gradus, genus eſt : ſi duntaxat vnus,ſpecies, quæ de multis indiuiduis,& numero diſcretis prædicatur. Porrò indiuiduā vnam tātum, neque vlteriorem ſui partitionem admittūt. Sic actio perſonalis,habet ſub ſe actionem ex contractu. Et quoniam hæc actio ex contractu rurſus de multis aliis dici poteſt: agnoſcis actionem perſonalem eſſe genus. Verùm actio ex contractu, indiuidua ſub ſe continet, quæ amplius de nullo prædicari poſſunt : vt eſt actio ex contractu Gaij,actio ex contractu Titij,& cætera. Quam naturam generis & ſpeciei oſtendit Iuriſconſult. *in l.2.in princip.ff.ſi cert. peta.* Genus ergo id Iuriſconſulti appellant, quod Dialectici ſecundam ſubſtantiam,id eſt(vt ait Ariſtoteles)id quod de ſubiecto dicitur, nec tamen in eo ineſt: veluti equus, homo. hinc ſtipulatio vel legatum generis.Singulas verò res intelligimus, quas Dialectici indiuiduas, Iuriſconſulti ſpecies vocant, *l.cùm res.ff.de lega.*1.ſpecies enim ſenſu, genus notione percipitur:ſpecies cerni, tangiq; poteſt, genus non poteſt. Species ſunt, de quibus res contrahi dicuntur, quæ abalienantur, quæ præſtantur : genera autem ſolui & præſtari non poſſunt. Inutiliter itaque fundus generaliter legatur, *l.cùm poſt. §.gener. ff.de iure dot.l.ita ſtipulatus.* 115. *ff. de verborum obligatio.* Quod cùm ita ſit, videri poſſit Paulus *in l.2.ff.ſi cert. pet.* impropriè & audaci locutione dixiſſe, eas res, quibus mutuum conſtat, functionem, id eſt,ſolutionem recipere in genere, potius quàm in ſpecie. genus enim, quod ſola intelligentia conſtat, ſolui non poteſt, vt diximus.

Generis voce abutitur Tribonianus, *& collige in §.plebs. Inſtit. de iur. natu. & gent.* appellans illud totum, & ſpeciem partem:id quod teſte Apello,primus deprehendit Alciatus. Idem accidit paſſim Ciceroni, præſertim verò lib.1.de Oratore.

Genera pro frugibus ſumi vult Hotoman.*apud Vlpia.l.8.16. ff.de tranſact.* Si cui non nummus ad alimenta, ſed frumentum atque oleum,& cætera, quæ ad victum neceſſaria ſunt,fuerint relicta. *Et paulòpoſt*: Et neque diem neque modum permutauit, ſed tantùm genus:vel ex cōtrario,ſi pactus fuerit, vt in generibus alimenta reciperet, quæ in nummis ei relicta fuiſſent.

GENERE QVONDAM,pro ratione, & ſpecie,vel quodā modo, *l.36. ff.de ſtip.ſer.* Nā & hæc genere quodam donatio eſt. *Et l 29.§.qui quæſtū.ff.de adult.l.51.de acq.poſ.*Vtrobique animi quodam genere poſſeſſio erit æſtimanda. *Sic l 44.ff.de acq.rer.domin. Et l.10 ff.pro empt.* Eo genere, eo modo, ea ratione

l.13.ff.de vſucap. Et quaſi genus locati,*l.1.* *§.ſi quis ſeruum ff.depoſiti.*

GENERALE omne obſcurum eſt: vt omne multiplex dubium. *Bald.in l.C. de ſeru fugit.*

Generale delictum, inepte accipiunt pro delicto nominato Nam generale dicitur:quia plura eiuſdem naturæ crimina poteſt complecti, cùm ſignificatio variis modis expenditur: vt furtum, homicidium,falſum.

Generalis confirmatio, non confirmat niſi iuſta, *Bald. in l 3. C. de precib. imper. offer.idem c.vnic per quos fiat inueſtig. in vſi.feud.*

Generalis LEX appellatur, quæ omnes eiuſdem qualitatis ſpecies facti, ſeu caſus comprehendit: exceptis ſemper illicitis, & iniuſtis. Etenim nihil abſurdius eſt,quàm legem iuſtam ad interpretationem iniuſtam trahere, *l. penu. ff.ad exhib. l. ſi poſſeſſor ex hæreditate ff. de petit. hæred.l.cum hi ff.de tranſact.*

Generalia iudicia, veluti tutelæ, negotiorum geſtorum, pro ſocio, *l.38.ff. pro ſocio.*

Generalem locutionem generaliter accipi,regulariter definitur,*l.præſes.ff de offic.præſid.* Diuerſum tamen eſt in variis ſpeciebus, *de quib per An. Alciat.in tra-cta.de verbor ſigni. & vide c. ad noſtram.& ibi gl. de iureiur.* Generali autem locutione loquentis perſonam exceptam intelligi,regulare eſt, *c petitio extr.de iureiur.*Hæc tamen regula reſtringitur variè, *vide in ca.de forma 22.q.5.* Quandoque loquentis familia continetur.

Generalis allegatio, quando, an non, ſufficiat, *not. in cap. veſtra. de cohabi. cler.*

GENERALITER, dicitur quod etiam definitè intelligendus eſt, *gloſſ. in verb generali c. quoniam. de coniugat. leproſ c.ſi Romanorum. 19. diſtinct. vulga l.de pretio.ff.de public.in rem act.*

GENER, maritus eſt filiæ meæ, *l. non facile. ff. de gradib. affini.* continetúrque eius appellatione ſpôſus, *l in legib.ff. de teſtib.& l ſi ſeruus de gradi.* Porrigi ûtque Generi appellatio, ad progenerum, *§. Gallus.§. forſan.de liber & poſth.* Præterea habetur filij loco, *l.3 in fin.C.de nat. liber. Iuſtinus lib.* 18. generum pro ſororis marito ponit, Pygmalionem ſcribens, Didus maritum Sichæum, generum appellaſſe. Generi quoque nomine & neptis, & proneptis, tam ex filio, quàm filia editarum, cæterarúmque mariti continentur, *l.136. ff de verb. ſign.* & hanc in edicto de poſtulando interpretationem faciendam admonuit. *Vlpian. l 3. ff.de poſtbu.*In edicto verò de infam. notatis,de ſolo filiæ viro accipi debet, *l. 1. & 8 ff. de iis, qui not. infam.*

GENS & genus quibuſdam idem videtur eſſe, cùm vtrumque ab antiquo verbo, genu, deductum videatur. Itaque *l. 1.ff de probatio.* cùm ita legitur: Cùm quæritur,gentem vel genus quis haberet, necne. Vel volunt poſitum eſſe pro Siue. Sunt tamen qui diſtinguât, vt gens quidem ad patricios: genus verò generaliter quidé & ad illos, & plebeios, ſpeciatim verò ad hos duntaxat pertineat:atque hac ratione dictos patres maiorum & minorum gentium, quià Romulo & Tarquinio Priſco è patriciorum numero lecti in ſenatum fuerât, *vt Liu lib.1 teſtatur.* Atque mihi genus hoc non ſolùm videtur ſignificare, ſed etiam ipſius gentis initium & originem. Virgilius: *& mi genus ab Ioue ſummo.* quod paulò poſt plenius patebit. Inter gentem autem & familiam illud intereſt, quòd gens ad nomen, familia ad cognomen refertur itaque illa tanquam totum continere videtur, hæc quodammodo partem. Exempli gratia:Valerij omnes vnius eſſe genti dicuntur, quia vno nomine continentur omnes. at verò partes gentis huius ſunt plures, quæ ex cognominû varietate diſtinctæ ſunt, eæque familiæ nominantur,vt in gente Valeria Maximi. Meſſallæ,Flacci,Leuini, Faltones.at verò Valerij omnes vnius ſunt gentis: itaque rectè Feſtus gentem definit eam, quæ ex multis familiis conficeretur.Quod autem intereſt inter gentem & familiam, idem intereſt inter genus & ſtirpem. Atque hæc ita eſſe ex his veterum hiſtoriarum locis intelligitur. *Suetonius in Galba*: Imagines vniuerſi generis exequi longum eſt, familiæ breuiter attingam. *Liuius lib.*38. Scipio Naſica orationem habuit plenam veteris decoribus, non communiter Corneliæ gentis, ſed propriè familiæ ſuæ. *Cic lib 1 de Orat.* Quid, qua de re inter Marcellos,& Claudios patricios Centumuiri iudica-

runt? Cùm Marcelli à liberi filio ſtirpe, Claudij patricij eiuſdem hominis hæreditatem gente ad ſe rediſſe dicerent: nónne in ea cauſſa fuit de toto ſtirpis & gentilitatis iure dicendum? Quæ autem eſt ratio inter gentem & familiam, eadem eſt inter gentiles & agnatos. Vt enim familia aut ſtirps non proprius attingit, quàm gens, aut genus: ſic agnati, quàm gentilis. Siquidem.

GENTILIS, *auctore Feſto*, dicitur, qui eodem ex genere natus: & is, qui ſimili nomine appellatur, rectè qua tenus enim ait, Ex eodem genere natus, eos intelligit, qui eiuſdem gentis eundem principem habent: quatenus ſimili nomine, eos, qui quanquam vno gentis nomine omnes vtuntur, tamen alium atque alium ſui generis auctorem nuncupabant. quo modo Cic. in 1. Tuſculana, ſe gentilem eſſe ait Seru. Tullij regis, quòd vterque ſimili gentilitio nomine vteretur, cùm tamen è diuerſo vterque fonte manaret. Cùm autem ad Herennium ſcriptum ſit: Si furioſus exiſtat, agnatorum gentiliúmque in eo, pecuniáque eius ius eſto. Item: Si paterfamiliàs inteſtatò moritur, familia, pecuniáque eius agnatorum gentiliúmque eſto. agnati profectò videntur eſſe, qui ex eadem familia ſint: quibus deficientibus gentiles ſubeant. nam *Cic. dixit* 1. *de Orat.* Iura gentilitatum & agnationum item ius gentilitatis & ſtirpis, *&* *de legib.* 1. Homines deorum agnatione & gente tenentur: cùm vtranque coniunctionem complecti vellet. Nec audiendi, qui familiam & gentem, gentiles & agnatos eadem eſſe cenſent: falsò moti Cic. auctoritate in Topicis, qui gentiles eos definit, qui inter ſe eodem nomine ſunt, id eſt, ex eadem gente: familiæ verò, aut agnatorum non meminit. Eſt præterea intelligendum, Plinium gentiles nouo quodam modo appellare ſiquidem ſeruos gẽtiles eſſe dominorum ait, quia eodem prænomine appellarentur, quo dominus. vt Marcipor, Quinti tipor, id eſt, Marci & Quinti puer. *Hæc ferè ex Carol. Sigonij libro, de nominibus Romanis.*

Gens & Natio, *inquit Cornel. Fronto*, ſic differunt: Natio ſolùm patriam quærit: Gens ſeriem maiorum. Hinc Cicero in Orat. pro Sextio: Vnus me abſente deflexit, qui cognomen ſibi ex Æliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, quàm generis videretur. Loquitur de L. Ælio Trib. pleb. qui cùm videret Ælios Ligurum cognomen habere, Ligus dici voluit: quo cognomento magis vilus eſt Liguria patria natus, quàm ex Æliorum familia prognatus.

GENTILES cœperunt dici pro barbaris, qui Romano imperio non erant ſubditi, viuentes inculto iure gentium, *l. 1. Th tit. de nupt. gentil.*

GENTILITAS dictum ius, quod patricij inter ſe habebant, quod ab agnationum iure diuerſum fuit: & à Centum viris diſceptari ſolitum, *Cicer. lib. 1. de Orato. & in Topi. ait.*

Gentilitas nobilium fuit, ſcilicet eorum, qui ſui generis imagines proferre poterant. Imaginib. enim ob inſignem virtutem, ac rerum præclarè geſtarum decora, donari ſolebant. Qua ratione antiquiſſimum generis ſtemma, fumoſis imagines vocat Cicero in Piſonem. Contrà, qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, hi Terræ filij, à ſeſe orti, ac noui homines nuncupabantur: quemadmodum Cicero de Lege Agraria loquẽs, ſeipſum appellat nouum hominem. Id quod magna laude contingebat, ſi quis virtute faceret ſe nobilem, ac imaginibus donandis dignum. Quare *Tranquil. in Veſpa.* Flauia gens, inquit, obſcura illa quidem, ac ſine vllis maiorum imaginibus: ſed tamen Reipublicæ nequaquam pœnitenda. Accedebat & hoc cùm primis ad nobilitatis commendationem, quòd gentiles ab ingenuis (*vt ait M. Cicer. in Topicis*) oriundi erant, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit, qui capite non fuerunt deminuti vt à libertis, vel adſcriptitiis, vel alia conditione obnoxiis, diſtinguerentur. Hæc non ſunt contemnenda, quoniam & noſtri temporis gentiles ſeu nobiles (vt vulgò dicimus) cùm agnationis iure de feudis controuertunt inter ſe, vel cum domino, non habent ferè digniora probandi argumenta ad oſtendendam gentem ſuam, quàm ea, quæ ex imaginibus ac cognomine mutuantur. Nunc enim pro imaginibus, inſignia gentilia habemus, eadem tamen ſignificatione qua olim. Verùm nonnulli fumoſis imaginibus maio-

maiorum ſuorum diſſimiles planè ſunt. Gentilitas autem non pertinebat ad vinculum ſanguinis, ſed ad ius quoddam patriciis proprium Reliqua promiſcuè de patriciis & plebeiis dicebantur *Cicero*, Erat enim, inquit, duplex Claudiorum familia: Altera patricia, altera plebeia, nec potentia minor, nec dignitate.

GETILITIVM ius erat, quod Patriciis competebat: vt liceret eis vindicare hæreditatem cuiuſlibet, qui habuiſſet idem cognomen, quocunque gradu conſanguinitatis, excluſo fiſco. Quemadmodum nunc dicimus, habere aliquos idem ius nobilitatis, & ſuccedendi in beneficiis militaribus, quia habent idem nomen, eadémque inſignia.

GERERE polyſemum eſt: primùm facere ſignificat. Inter Geſtum, & factum, ſubtilis quædam differentia ſtatuitur, *l. 19. D. de verborum ſignificatio. l. 1. D. de cura. bon. dan.* qua tamen neglecta, Geſtum, & factum pro eodem ponimus, *l. 58 D. de verbo. ſignif.* & ita Geſtum latiſſimè accipitur, *l. 2. § geſtum. D. ad muner.* in dicto de MINORIBVS, Geſtum accipitur qualiter *l. 7. D. de minor.* & quid ſignificet in Edicto fraud. Cred. vide *l. 1. D. quæ in fraud. cred.* Geſtum tamen ad teſtandi ius non pertinet, *l. 1. D. de verborum ſignificatio.* Gerere, pro adferere, exiſtimare. Gerit ſe pro ciue, hoc eſt, iure ciuitatis vtitur, & talem ſe exhibet. Gerit ſe pro hærede, adſerit ſe hæredem, etiam ſi non ſit, *l. pro hærede. D. de adquirend. hæredita. § pro hærede autem. Inſtitu. de hæredum qualita. & differend.* Eleganter ſcribit Iulianus, Pro hærede gerere, non tam facti, quàm animi eſſe: nam vt quis pro hærede gerere dicatur, non hoc exigimus, vt attingat quid hæreditarium: ſed tamen hoc animo eſſe debet, vt velit hæres eſſe. Veluti ſi quis res hæreditarias vendiderit, creditoribus pecuniam diſſoluerit, prædia coluerit, vel inhabitarit, vel locarit, & dubium ſit, vtrum fecerit tanquam hæres, an vt extraneus, vel inquilinus, vel animo gerendi negotium alterius hæredis. nam hæc omnia argumenta ſunt, gerere ſe aliquem pro hærede, niſi contrarium probetur, *l. Iulianus. § ſi ſeruus. D. de acquir. hæred. l. 2. C. de poſtulat. hæred. inſtitut.* Sunt & alia exempla, *in l. ſi ergo. l. ſeruus. l. ſi eo ſuo.* *Digeſt. eodem & l. ſi is, qui bonis eod.* Cæterè non pro hærede dicitur, qui ea geſſit, quæ propria hæredis non ſunt: veluti ſi egit ſepulchri violati, vel pecuniam à ſtatu libero implendæ conditionis cauſſa accepit, cùm haberet cohæredem etenim ſi hæredem haberet pro hærede geſſiſſe videretur: quoniam aliter hæreditas valere non poſſet, pro cuius implenda conditione pecuniam accepit. Cùm enim pecuniam acceperit, videtur hæres eſſe voluiſſe, *l. pro hærede. § Papinianus. & §. vlt. D. de acqui. hærede.* Gerere patrimonium *l. 6 C. ad Velleian.* Gerere negotia, id eſt, res abſentis curare, D. *de in neg. geſt. tot. tit.* Itaque negotia geſſiſſe, pro codicem accepti & expenſi conſcripſiſſe, dixit Paulus *l. quædam.* D. *de edend.* Geſſiſſe tutelam videtur tutor, qui negotia attigit, licet modicum, *l. 5. ſ. geſſiſſe. D. de admin. tut.* Geſſit & qui per alium adminiſtrauit, *l. 5. §. quod ſi quis. & l. 56.* D. *eod.*

GESTORIA, bella à gerendo dicta cuius in iure fit mentio. Geſtamen militare geſtamen prætorium: quod milites, vel prætores gererent. Reliquæ tam forenſes, quàm extra iudiciales complectitur: *vt patet toto titu de negoc geſt. & l vel ei § geſtis* D. *quæ in fraud cred. & l geſta. de re iudi.*

GESTVM, inquit Labeo, ſignificat rem ſine verbis factam, *l. 19.* D. *de verbo. ſigni.* Itaque quicquid priuatus agit ad rem familiarem pertinens, nec agere, nec contrahere dicitur, ſed gerere: vt cùm pro hærede aliquid facit, aut pro tutore, aut pro domino. *Varro libr. de ling. Lat. 5.* Imperator dicitur res gerere id eſt, ſuſtinere, *gloſſ. in l.* D. *de cura bon. dando ſentit* Acta eſſe iudicij, hoc eſt, quæ quoquo modo in iudicio fiunt: facta, verbales reſpicere contractus factos extra iudicium: geſta verò quæ ſine verbis fiunt, eſſe cenſenda. Sed hæc Alciatus non recipit, ex ſubiecto argumento geſtum etiam accipi contendens ſiue ex contractu, ſiue aliter quid factum ſit. *D. de mino. tam & id Tart. adnotauit, l. 1. de ofic. Procurator. Cæſar.*

Geſtum in republ. municipium, *l. 2.* D. *ad municip.* accipit Hotom. pro pecuniam publicam tractare, ſiue erogandam decernere.

Geſta fraudationis cauſſa quæ dicuntur

tur

tur ,*indicat Vlpia. l.& ſeqq. quæ in fraud. cred.*

GESTORES negotiorum triplicis ſunt differentiæ , videlicet , voluntarii qui vltro abſentis res gerunt: Neceſſarii qui obligatione officii adminiſtrant,ſic ut Curatores: Et quaſi neceſſarii(vt ſic dicam)qui ſuſpicione obligationis inani ad gerendum accedunt: quales ſunt liberi homines bona fide ſeruientes, quibus aliquid agendum mandatur,*l.at qui natura.§.ſi libero. D. de neg.goc geſt.*item tutores à patre in teſtamento dati poſthumo,qui interim adminiſtrant,& tandem naſcitur poſthumus , *l.cùm pater.* D. *eod. tit.*item hi, qui ſe procuratores opinantur falſo,aut curatores , cùm non ſint, eorúmque ſucceſſores, *l.*3. §. *etſi furioſi. D.de nego.geſt.l.curatores. C.eod. tit l.quicquid.C.arbit.tutel.*

GESTARI dicebantur veteres,cùm ſuccolantibus ſeruis valetudinis , voluptatíſve cauſſa ferebantur, *l.*11.*D.de vſu.& habi.l.*7. *D. de manu.vindict.* Inde

GESTATIO,*l.* 16. §. 1. D. *quod vi , aut clàm Vlpia l.*13 §. 4. *D. de vſufr.*Et ſi fortè voluptate (vel voluptati , vel voluptatium)fuit prædium, viridaria,vel geſtationes,vel deambulationes arboribus infructuoſis opacas atque amœnos habens , *Plin.lib.* 26 *cap.*3. Quinque res maximè communium auxiliorum , profeſſus:abſtinentiam cibi , fricationem corporis,ambulationem ,geſtationem. Ipſa etiam loca arboribus denſis opaca,per quæ geſtari ſolebant, geſtationes appellabantur. *Sic apud Plin.lib.*1. *Epiſt ad Caninium Ruf.& lib.*2.*ad* Gallum.

GESTIRE , pro cupere , *in l.*1.*C.de in offic. donat.* Eſt tamen propriè,lætitiam animi promere , cum quodam corporis motu

GIBBEROSVS,pro gibbere,& gibboſo,*l* 3.*D. de ædilit.edict.*

GIEZI lepra , cuius eſt mentio,ceu ſpeciei diræ imprecationis,*in Nouell.iuſ iurand quod præſta. ſol.*denotat auaritiam Parentum inficere prolem , & malè acquiſita à maioribus , non ſine culpa poſſideri à ſucceſſoribus. *vide D. Ambroſium in cap.* 4. *Euangel. ſecundum Lucam.* Fuit autem ſeruus Eliſæi Prophetæ de quo lege cap.5.Reg.4.

GILDONIS meminit *l* 19. *C. The. de pœnis. & Claudianus, in lib.de bello Gildonico.Oroſius lib.vlt.l.* 16.*C.&* 19.*C.de bonu proſcript. C. Th. & vide in Notit. ſub diſpoſitione Comit.rer. priu. per Occidentem.*

GLADII pœna , *l.*1. *C. de a lege.* cùm gladio & enſe in aliquem animaduertitur. quanquam alii Gladii pœnam exponunt,damnationem ludi,*vt Cuiac Obſer.*lib. 13. *c.*10. Aliud eſt gladio, aliud ſecuri vel telo animaduertere , vel fuſte,*l.* 7. §.1. *D. de pœn.* Itaque gladii poteſtas ab aliis coercitionibus ſeparatur, *l.*6.D. *de offi. Procon. l.* 70. *D. de regu.iur.*Gladii poteſtas ius animaduertendi gladio in facinoroſos homines, *l.*3. D.*de iuriſd.* Sic accipi debet ius gladii ,*l.*6. §.*qui vniuerſas. D. de offi. præſid.* in qua ius gladii omnes prouinciarum rectores habere ſcribitur,quos deportandi ius non habuiſſe conſtat , *l.*6.*D.de interd.& releg.l.* 1 C.*Th.ne ſine iuſſu. princip. Firmic. lib.*3. *Matthes.cap.*5.

ad Gladium damnati dicuntur,qui ad ludum gladiatorium damnantur , *l.*25.§. *ſi quis planè.* D. *de acqui. hæred.l.* 6.§.*irritum.*D *de iniuſt. rupt.* Paul *lib.*5 *Senten.tit.* 17.*Capitol.in Macrino.* Seruos,qui à dominis fugiſſent,repertos ad gladium ludi deputabat. Idem quod ſuperius ad ferrum.

GLADIATOR, *vt Quintil.Declamat.*302 *definit,* eſt , qui in arena,populo ſpectante , pugnat. Cuiuſmodi ſpectacula ſublata ſunt, *l vnic.C de glad lib.*10.*Niceph.lib* 7.*cap.*46.

GLANDIS appellatione,*inquit Iuriſco.in tit.qui eſt de Gland.legend.*1.omnes fructus continentur, exemplo Græci ſermonis apud quos omnes arborum ſpecies ἀκρόδρυα appellantur. *Item de verbor ſignifi l. qui venenum. Item l. ſylua* Pli. tamen li.17.cap.5. videtur diſſentire à Iuriſconſultorum opinione, de hac Voce ſic ſcribens: Cautum eſt , inquit præterea lege xii.Tab. vt glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere, Ac forſan hæc mens fuerit legis xii.quã poſtea iuris periti longius extendere voluerint , & cùm glandis lex tantùm meminiſſet in omnibus aliis fructibus eandem valere auctoritatem.

Glandem caducam, quæ ex arbore cecidit,*in l ſylua de verbor ſignifi.* Gaius finit:ſed non , vt adnotauit Alciatus , ex ſermonis proprietate,quoniam caducus, non qui cecidit , ſed qui facilè caſurus

eſt,

eſt, ruinámque minatur, ſignificat. Vnde & paries caducus.

GLAVCINA, *l. 13. ff. de aur. & ar.* inter vnguenta numerantur. Plane Gleucini Olei factitij meminit *Plinius lib. 15. cap. 7. & lib. 23. cap. 4. Dioſcorid. lib. 1.* Gleucinum conſtare ex omphacino oleo, iũco odorato, calamo, Celtica nardo, ſertula Campana, coſto, & muſto ſcribit. Huius etiam conficiendi rationem docet *Columella lib. 12. cap. 51.* Itaque ſuperius pro Glaucina, Gleucinum legendũ exiſtimarem.

GLAREA, terra eſt lapillis permixta. *Paul. de aqua plu. arcen. l. ſupra inter glarea iniecta.* Item *de via publ. l. 1.* in viam terream glaream immittere.

GLEBAM accipimus ceſpitem terræ, ſic dictam, quòd ſit quaſi globus, *l. certo generi. D. de ſeruit. ruſt. præd.*

GLEBA, & Gleba ſenatoria, & Glebale aurum in Codice Iuſtiniani, appellatur genus penſitationis, quod Senatores poſſeſſionum ſuarum cauſa principi præſtabant. *l. 1. C. de prætorib. & honorib. prælat.* Dicitur & aurum oblatitium, quòd non canonis vel indictionis, ſed oblationis genere quodam à ſenatoribus exigatur: ſicut aurum coronarium à decurionibus, aut argentum à negotiatoribus. Follis ſenatorius etiam appellatur. *Martianus in no de indul reliq.* Quidquid ex titulo ſenatorij follis debetur. Sed tamen etiam illi ſenatores, quibus nulla erat poſſeſſio, duo ſ folles in ærarium inferebantur: *vt conſtat ex conſtit. quadam Gratiani ad Hypatium, in C. Th. li. 6.* Inter ſenatores autem, qui illuſtres recenſentur, onus glebale non agnoſcũt cùm proprium ſit ſenatorum tantùm.

Glebæ, adſcriptitij dicuntur à Iuriſconſultis ii, qui cum agro vnà ſeruiebant domino, & cum fundis mancipabantur, alienabantúrque. Eorum conditio facilè ex auctore Græco Zozumeno intelligi poteſt, ſcribente, ἐπιτρόπευε δὲ ταύτην καλήμερός τις ὁ μόδουλος τοῦ ἀγροῦ: illius, inquit, curam gerebat Calemerus quidam vnà cum agro ſeruus.

Glebæ profeſſio, *l. 12. C. Th. de anno & trib.*

Glebæ Canon apud Sidon. Appollinarem, *lib 5. Epiſt. ad Cenſorium Pap* Gleba, id eſt, glebalis functio.

GLEBALIS penſio, *lib. 4. C. de indulg. debit.*

GLICIA lex vna inſcriptione, *l. 4. D. de inoff. teſtam.* nota eſt. *Vide Mancium.*

GLORIA viuere dicitur, qui pro rep. cecidit. *l. Inſtit de excuſ. tut. § ſi in bello. D. eod l. bello amiſſi. & ad l. Aquil l. qua actione. § ſi quis.*

GLOS viri ſoror dicitur, à Græco γάλως, *l. 4. § gradus. D. de grad. & ad fin. Feſtus lib 7. N Marcellus lib. de propriet. ſermo. cap. vlt.* Sed & in Lexico B. Germani ad Lutetiam ita eſt, referente B Briſſonios, Glos, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφὴ, γάλως παρὰ Παύλῳ Vnde ab Auſonio in Monoſyllab. Polyxena, quæ ad Achillis tumulum mactata fuit, Andromachæ glos περιφραστικῶς appellatur quòd ſoror eſſet Hectoris, cui Andromacha nupſerat.

Γλῶσσα, lingua, interpretatio. Hinc Gloſſema expoſitio, ſiue interpretatio, M. tamen Fabius pro vocibus, quæ interpretatione indigent, accepiſſe videtur.

GLOSSÆ auctoritatem eam eſſe ſcribunt *Iacob. Butrig & Bal l. hæreditas. C. de acq poſſeſſ.* vt communi opinioni præferenda ſit: quod recipiendum eſt, ſi legibus, & ratione confirmetur. Nam neceſſitatem non imponit, ſed probabilis tantùm eſt, *auctore Bartol. l. 1. ff ſi cert. p ta.* Cæterùm, ſi textus definit, gloſſæ auctoritas contemnenda non eſt.

GONATICI ſaltus. *l. vlt. C. de præd. tam.* meminit, quæ verba interpretatur Cuiac. de cuiuſdam ſaltus dominici proprio nomine Alii aliter legunt gunathetici, vel Agonethetici ſaltus, vide Alc. Græci tamen *vt idem refert* Cuiac. ibidẽ habent γυνατικοῦ δρυμῶνος

GRABATVS, vide ſuprà Crabatus.

GRADVS menſuræ genus, pedes duos, & ſemis continens, *vt & Iſidorus ſcribit, & vetus quidam auctor ita cenſuit, cuius libellus auctorib. de limitibus agrorum ſubiectus eſt.* At apud C. Harmenop. lib. 2. Epitom. βῆμα traditur habere πήχεις β. ἤτοι πόδας γ. παλαιστὰς ιβ.

extra Gradum moti fines dicuntur, qui loco ſuo moti ſunt. *l. ſi. D. de termin. mot.*

Gradus ætatum, iuxta ſententiam Iuriſcoſs. explicat Alciatus, *l. pueri. D. de verb ſign.*

GRADVS, *vt ait Hoſtienſ. in Summa,*

eſt vnius perſonæ diſtantis ad aliam in linea conſanguinitatis, vel affinitatis facta collatio ad communem parentem, *l.1.cum ſeq.§.vſque ad §. affinitatis. D. de grad.conciſius ſic*. Gradus eſt interuallum, quo cognoſcitur, quæ perſona ſtipiti propior ſit. *vel breuius*, Sunt ordines cognationum. Sic autem ſunt dicti ad ſimilitudinem ſcalarum, locorúmve procliuium, quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum, id eſt, in eum, qui quaſi ex eo naſcitur, tranſeamus, vt *ait Paul.l.ſi.§.gradus*.D *de grad. & affinib*. Atque horum alij ſunt ſuperiores, alij inferiores, alii collaterales. Hinc Ouid. Metamorph. 13.

Noſtri quoque ſanguinis auctor Iupiter eſt,
Totidemque gradus diſtamus ab illo.

Gradus arctiſſimi dicuntur eſſe, primus,& ſecundus,& tertius. Námque in primo ſunt ſuprà,pater & mater: infrà, filius & filia.Secundo ſunt gradu ſuprà, auus,auia:infrà nepos & neptis:ex tranſuerſo,frater & ſoror. Tertio gradu ſunt ſuprà,proauus,proauia:infrà, pronepos, proneptis:ex tranſuerſo,fratris, ſororíſque filius & filia, & conuenienter patruus & amita,auunculus & matertera.

Gradus etiã ordinem ſucceſſionis ſignificat,*l* 5.D.*vnd.cog.l.1 ſi tab.teſta.l.15* D.*de SC.Syllan* Gradus quoq. in teſtamẽtis inſtitutorum & ſubſtitutorum dicuntur, *l.* 3 §.*filius & §.ſed & D. de lib. & poſthu.l.* 37.D *de hære inſtit*. Sic primo, ſecundo, tertióque gradu inſtitutos hæredes ſcriptos legimus, qui & primo loco hæredes ſcripti ſunt,vel aliis ſubſtituti, *l.*3.§. *fina l.*4.*&* 5 .*D.de iniuſt. rup.l.*2.§.*defert*, D.*de ſecund.tabu* Hæredes enim inſtituti dicuntur,aut ſubſtituti. Inſtituti, primo gradu:ſubſtituti,ſecundo vel tertio. Gradus autem ex ordine ſucceſſionis:locus ex ordine ſcripturæ numeratur, *l ſi is qui*.55.*D de hæred. inſtit*.

Gradum conſanguinitatis computatio diſſimiliter numeratur Iure ciuili & canonico, *Inſtitut.de gradibus cognatio.& 35.quæſtio.5.cap. ad apoſtolicam. cap. quod dilectio.& cap.vltim.de conſangui. & affinit in eam rem libellum edidit B. Fernandus*

Gradum pro exiſtimatione, & honoris loco vſurpatur. Hinc in gradum reponere,eſt deiectum reſtituere.

GRADILIS panis,vide Panis gradilis.

GRÆGA RELIGIO,paganiſmus: & Græci, pagani quando dici cœperint, docet Alciat.*ἐν παρέργ*.declarans loca aliquot.*Nouel*.13 .*de Eccleſ.titul*.

GRÆCITAS *in l vnic.C.de ſtud. lib. vrb.Rom.& Conſtant.l.* 11. pro Græcarum literarum, & facundiæ ſtudio ponitur. vbi falsò antea legebatur grauitas.

GRÆCVM VINVM inter dulcia numerat Iuriſcõs *l.vlt.*D.*de trit. & vin. l g.*de iis vide poſt Plin.lib.11. Steph.Nigrum multa & varia vni genera referentem in opere, quod de nimio vitæ luxu inſcripſit. *Alex. Neapol.cap.*11 *lib.*5. adnotauit, quòd veteres vinum Græcum ſemel tantùm etiam in lautiſſimis conuiuiis apponere ſolebant:primúſque diuus Cæſar triumphalibus cœnis, quatuor vini genera propter inſtituta maiorum dicitur appoſuiſſe,Falernũ, Chium, Lesbium,& Mamertinum.

GRAMMATICI,hoc eſt,qui Grãmaticam docent, an à muneribus excuſentur.*vide l.ſi duas.§ Grammatici.* D. *de excuſ.tut & l ſextus. decimum. §. fin. de vac mun.*

GRAMMATOPHYLACIVM, vbi tabulæ & inſtrumenta publica, monumentáque rerum geſtarum, actarúmque aſſeruantur, quod Tabularium Latinè appellatur. *Vlpianus in l. moris de pœnis.*

GRANARIA, *l.*93.§*penult. D. de lega.*3.quæ ex tabulis fieri oſtendit, *l.*18. D.*de actio empt.*ſtipitibus vel in terra defixis,vel ſupra terram poſitis & collocatis: hoc eſt, quod horreum frumentarium mobile ex tabulis ligneis factum dicit,*l.60.de acq.rer.domi.*

GRANDÆVVM accepit Albericus qui annum 29 vel 30 attigit, *not.c. quicunque* 77.*diſtinct.per cap Epiſcopus.ead. diſtinct.*

GRANDE beneficium, pro incomparabili,*apud Vlpian.in l.1. de bon. libert.* Scilicet ad remunerandum tam grande beneficium,quod in libertos confertur, cùm ex ſeruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Iudicat vulgatus verſiculus:

Non bene pro magno libertas venditur auro.

libertatem pretio nummario non æſtiman-

mandam.Grandis commodi *l.* 4. D. *ex quib cauſ.maio.*

GRANDIS NATV, quinquagenario paulò minor eſt, *Pompo. in l.* 2. *de orig.iur.* ergo Sabino conceſſum eſt à Tiberio Cæſare, vt populo reſponderet, qui in equeſtri ordine iam grandis natu, & ferè quinquaginta annorum receptus eſt.

GRANDICVLI pueri, Canoniſtis ſunt doli capaces, *c.* 1.*ext.de delict. puer* Plaut. Grandiculi voce in Pœnulo vſus eſt.

Infundas infundebam grandiculos globos.

GRASSARI dicuntur, qui ex inſidiis viatores impetu gradiendi adoriuntur. Item qui gerendo negotia ſenſim ſub aliquo prætextu contrectant res alienas, *vt in l* 3.*de ſuſpect.tut.& Inſtit.eo. tit.*§. *nouiſſimè autem.* Sed diutius graſſandi in re familiari facultatem præſtat.

GRASSATORES, *vt ait Calliſt.de pæ.in l capitaliu.*§ *omnia admiſſa.* ſunt, qui prædæ cauſſa id faciunt, proximi latronib. habentur: & ſi cum ferro aggredi & ſpoliare inſtituerunt, capite puniuntur, vtique ſi ſæpius, atque in itineribus hoc admiſerunt, cæteri in metallum damnātur, vel in inſulas relegātur. Porrò graſſaturam Iuuen.Satyr. 3. deſcribit dilucidè. Saturnius *in l.aut facta de pœnis.in* § *qualitate,* Cùm factum vel atrocius, vel leuius eſt: vt rixæ à graſſatutis, explicationes à furtis. *Vide annotata in hunc* §. *per Bud.*

GRATIA pro fauore accipitur, *in l.*7 §.*quæſitum.*D. *de mino.l.*3.*C de iur fiſc. & alibi ſæpius.* Gratia, id eſt, ius patronatus.c.quia.de iure patro Gratia, beneficium gratis conceſſum Gratia pro cauſſa, vt gratia decipiendi, *l.quod ſi.D.quod met.cauſ.*

Gratiam iuriſiurandi facere, *l.*6 31 & 41 D.*de iureiuran* eſt ſoluere iuriſiurandi neceſſitate, & (*vt Paulus lib.*2.*Sent. tit.* 1 *loquitur*) remittere neceſſitatem iuriſiurandi At *in l ſi.D.ad municip.* ſignificat ſoluere religione iuriſiurandi, & (vt vulgò loquimur) diſpenſare. Et Gratiam facere edicti *apud Sueton. in Domitian.cap.* 14 id eſt, cùm permittitur id, quod eo edicto erat vetitum. & Gratiam coniurādi, *in Auguſt c.*16. Sicque gratiam canonis, legiſque facere, pro diſpenſare dici poſſe, Budæus monuit *in adnot. prior.* quod & ſoluere legibus dicitur Vlpianus tamen, ſolutum eſſe legibus, accepit pro eo, quod eſt, non teneri, *l. Princeps. de legibus & Iulianus l.ſequ.* Quomodo & antiqui ſæpè vſi ſunt, vt Budæus ibidem citatis oſtendit exemplis.

GRATIOSI dicuntur Latinis, quibus fauetur propenſo quodam animi ſtudio. *Vlp.in l* 1.*de cenſib.* Sed & Berytienſis, inquit, colonia eſt in eadem prouincia. Auguſti beneficiis, gratioſa. Hebræis Iochanam, vel (vt nos loquimur Ioannes, gratioſum ſignificat. Gratioſus item, qui apud multos valet gratia. Cui tenues opes ſunt, gratioſus non eſt. Nam amor & gratia, mouetur opinione & fama liberalitatis: *auctor Cicero, lib. de Off.* 2.

Gratioſa ſententia, *l.*5.*C.de calumnia.* Gratioſa emptio *l.* 2.*C. de fid.inſtrum. & iur haſt.libr.*10 Gratioſa auctio, *l.* 16. *c.de reſcind.vendit.*

GRATIOSE, per gratiā, & fauorē, *l.*9.*D de admin.rer.ad ciuita. pertin.* Hinc Gratioſè expunctæ rationes dicuntur. *in l.*9.D.*de admi.rer ad ciuit.* quæ bona vtriuſque partis gratia, & ſine vlla contentione expunctæ ſunt.

GRATIS, & pretio contraria indicat M Cicero pro Roſcio Comœd.

GRATITVDO naturalis, eadem quæ & obligatio, Græcè ἀντίδωρον. Quo verbo Vlpianus vtitur, *in l.ſed & ſi.*§.*con ſuluit.de pet hæred.* vide Alex. Neapolit. à principio lib. 5. pulchrè differentem, de naturaliter inſita homini gratitudine: pro quo faciunt hæc verba Iuriſconſ. *in d* §. Quamuis ad remunerandum ſibi aliquem naturaliter obligauerunt.

GRATVS, qui gratiam pro beneficio refert. Gratum eum eſſe M. Cicero indicat, ſi omnia, quæ facit, grata ſint. Gratus quilibet cenſendus, niſi ingratus probetur, *l.ſeruus.l.Centurio. D.de manu. teſtam.*

GRATVITA libertas, quæ gratis & ſine præmio datur, *l.*1.*C.de libe.& eor. libe.*

Gratuitum officium in Auth. Iuſiurand.quod præſta.ab iis.

GRAVES perſonæ ſunt noſtris, quibus adeſt firmitas ac conſtantia animi, & in vultu, moribus, verbis, rebus agendis quædam ſeueritas. Hoſtienſis generaliter finit, quæ nō ſunt infames. *l.cū*

pater. § *rogo. & l.cùm quidam. D.de leg* 1. *c.vnic. extr. de ſcrutin. vide Panor. in ca licet.de teſtibus.*

Graues controuerſiæ cenſentur præiudiciales, reſpectu minorum, *Paul.l. per minorem.D.de iudiciis.* Per minorem cauſſam, ait, maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet, &c. Sic vniuerſalis actio præcedit particularem, criminalis ciuilem, *l.vl.C.de peti.hæredit. & l.vlt.de ordi.cognit.*

Grauia delicta quæ ſint, *not. in c.at ſi clerici.de iudic in vel Gregor.* quid diſtent ab enormibus.*notat. in Authen.ſed nouo. C.de cuſtod.reor.*

GRAVIO, vel GRAPHIO, apud auctores barbaricos, iudicem ſignificat: & inde Landgrauij id eſt prouinciæ comites, ſiue iudices & Marchgrau ij, limitis comites: & Pfaltzgrauii, palatii comites, qui & maiores domus, & præfecti, rectoréſque palatij dicuntur, vt: Eginhartus, Iornandes, Annonius ſcribunt Burggrauij, arcis præſidiive comites: & Centgrauij, qui in antiquis Germanorũ legib. Centenarii dicuntur: & Gograuij, & Diuggrauij, iudices pedanei.

GREMIA, & Gremiales arbores, vide Cremia.

GREX, *inquit Feſtus lib.* 7. ex Græco dicitur, quem illi ἀγέλην vocant. Eſt autem quorumlibet animalium congregatio. *Cicero in Phili.* Fudit apothecas, cæcidit greges armentorum, quod & ſignificantiſſimè expreſſit Iuriſc. *l.* 2. *D. ad leg. Aquil.* qui ait, oues, capras, boues, equos, mulos, aſinos gregatim paſci. Vlp. tamen gregem armenta, & equitia ſeparat, *l* 1. §. *per hanc. D.de rei vindi.* Per hanc, inquit, actionem non ſolùm ſingulæ res vindicabuntur, ſed & grex vindicari poteſt: idem de armento, & de equitio, cæteríſque quæ gregatim habentur, dicendum eſt.

Grex μεταφορικῶς, pro populo Chriſtiano, *ca.quamuis.7.queſt.*1.

Grex cohortalium, *l.* §. *ſi quis ex grege.C.de cohor lib* 12. idque propter vtilitatem, *vt Albe. ſcribit.* Hinc

Gregarij milites, *l ſi.C. de milit.veſte,* id eſt, viliores.

GVADIA, eſt pignus. vnde Inguadiare, verbum, de quo poſterius ſuo loco dicemus. *In Lombarda lib.* 1. *titu.*15. Si non habuerit vnde ſummam perſoluat, ſemetipſum per guadiam in ſeruitio Principis tradat. *Item lib.*2 *titu.*21. Si quis alii guadiam & fideiuſſorem dederit omne quod per guadiam & fideiuſſorem obligau t, adim pleat. *Item*: Si quis alii guadiam dederit, & eam recipere neglexerit, &c.

GVARDIA, pro cuſtodia, vetus vox Germanica, VVarden. qua ſermo quoque Gallicus hodie vtitur: vnde feudum Guardiæ, cùm quis prædio cuſtos imponitur. Hinc tenere pro feudo, & tenere per Guardiam opponuntur. *lib. Feud* 1.*tit.*7.*& tit* 11.

GVARENTARE, vel (*vt eſt in a liis libris*) Guarentiſare, pro cauſſam alterius ſuſcipere, defenſorem ſe profiteri. Priſcum Francorum verbum, quod in Francogalliam inuectum eſt, *Guarent:* quo ſignificatur is, qui Latinis Auctor dicitur, & euictionem præſtat. *libr. Feud.* 2.*tit.*34.§.2. In Lombard. tamen *lib.* 2. *tit.* 36.*de euict.* appellatur Auctor. At *in Speculo Saxon.* dicitur VVarandator, *art.*9. Quiſquis alteri ante reſignationem & infeudationem, bonorum poſſeſſionem tradiderit, ipſe eiuſdem debebit eſſe vvarandator, quotieſcunque emptorem ipſius vvarandatione indigere contigerit. *Item art* 15. Aut vvarandam emptionis ſuæ producere potuerit, &c. *Item*: Niſi per defectum in teſtibus aut vvaranda ſuccubuerit. Aliis autem locis vvaranda pro ſatiſdatione paſſim vſurpatur.

GVASTALDVS, præfectus ſiue cuſtos curtis, qui & Actor dicitur. *Lombard.lib.*2.*tit.*17. Si guaſtaldus, aut quilibet actor Regis, poſt ſuſceptas & commiſſas ſibi ad gubernandum curtes, aut caſas Regis, aliquid per donationẽ conquiſierit. *Et mox*: Concedimus etiam guaſtaldis noſtris curtes noſtras prouidentibus. *Item Lombard.lib* 1.*tit.*32. *Et Langobard.leg.tit.*39 §.3. Si quis guaſtaldus, vel actor Regis, curtem regiam habens ad gubernandum, ex ipſa curte alicui ſine iuſſione caſam tributariam, vel terram, ſyluam, vites, vel prata auſus fuerit donare. *Sic li. Feud.*1.*tit.*10. Niſi vaſſallus ſit guaſtaldus, vel actor Domini. *Item leg Langobard.tit.*101.§.17. Si mancipium cuiuſcunque in curte Regis confugium fecerit, & Guaſtaldus, aut actor Regis poſt ſecundã & tertiam conteſtationem redde-

teddere dilatauerit. Guaſtaldorum quoque munus aliquod erat in re militari: *vti patet ex Lombarb.li* 1.*ti*.15. Si Dux exercitalem ſuum moleſtauerit iniuſtè, guaſtaldus cum ſolaciet, vſquedum ad præſentiam Regis eum perducat. *Item*: Si guaſtaldus exercitalem ſuum contra rationem moleſtauerit, Dux eum ſolaciet quouſque veritatem ſuam inueniat, *Paulus diaconus de geſt*. *Langobar.li*.5. *c*.11. Ipſumque Alzeconem mutato dignitatis nomine, pro Duce guaſtaldum vocitari præcepit. De guaſtaldo Vitus Amerbaccius *in Capit Caro.Mag*.ſic ſcribit: Guaſtaldus ſignificat œconomum. id eſt procuratorem domus & rei familiaris. Puto factum nomen à *Guaſt*, id eſt, hoſpitium, veteri Germanica & Gallica lingua, & *Halden*. id eſt, tenere Sic enim in quibuſdam Germaniæ locis adhuc verbum pronunciatur. Feudi guaſtaldiæ exemplum extat apud Petrum de Vin. *lib.Epiſt*.6.*c*.25. Ita tamen (inquit Fridericus) quòd caſtrum ipſum à nobis & hæredibus noſtris in capitaniam teneat, & immediatè à noſtra curia recognoſcat: viuens iure Francorum, in eo videlicet, quòd maior natu in ipſo ſuccedat.

GVERRA, ſiue VVerra, non tantùm dicitur bellum, quod Imperatoris nomine publicè geritur: verùm etiam quod priuatus aliquis ſuſcepit cùm ſuas inimicitias perſequitur. *vt li Feud*.2.*tit*. 28.§.1. *&*.§. 2. Et apud Vrſpergenſ. Abbatem *in leg Friderici Imper* Si liber homo, ingenuus, miniſterialis, incendium commiſerit, pro vverra propria, pro amico pro parente.

GVIDAGIA, quaſi pedagia, *c.ſuper quibuſdam.de ver ſig*.10. *And.c.quanquam. de cenſib lib*.6.

Guidagium eſt, quod datur alicui pro ſecuto conducto tranſeundi per terram alicuius, *c.de raptoribus*.36.*q*.3.

GVNDVLÆ nauigii genus, *vide G. Harm n li*.2.*Epit* 5.10.*& libell.legum Naualium l*.14 *in adnotat*.

GVMMI *in l.fin* D.*de publican.vide Plin lib* 13 *cap* 21.

GVTTVRNIVM *Feſto lib*. 7. vas ex quo aqua in manu datur: ab eo quod propter oris anguſtiam fluat.

GVTTVROSVS, cuius guttur intumeſcit, *l.qui clauum*. D. *de ædil.edict*.

GYMNASIA, *Antonio Auguſt. ad l.ἐὰν δύο.§.ὁμοίως δὲ D. de excuſ* ſpatia quædam exempla quibus Græci aut palæſtra, aut cæteris corporis exercitationibus ſe exercebant.

Γυμνασιαρχίας, *in d. l* ὁμοίως Gymnaſiorum præfecturas rectè ibidem vertit A. Auguſt.

Γυμνασιάρχης, Heſychio, ἄρχων τῦ ξυςῦ.

Γυμνασιάρχον, definiiſſe viſus eſt M. Cicero qui gymnaſiis præerat. Vlpian. tamen Demoſthenis interpres ita ait: Γυμνασίαρχος ἐςὶ ὁ παρέχων ἔλαιον τοῖς γυμναζομένοις. Hæc in oratione contra Leptinem: quo loco Gymnaſion ita definit, Γυμνάσιον γὰρ παλαίςραν ἐκάλουν.

GYNÆCIVM, ſiue Gynecæum *vt in* C. *Theod. & in Notitia Imp. Rom*. eſt textrinum an veſtes principis conficiendas conſtitutum, *l* 3. C.*ad leg.Iul repetun. l.S.C.de murileg lib* 11. non quod in d.l. 5. dicitur, gynecii, hoc in l.ſequen. dicitur textrini. Sic *in l*.1. C. *de veſtib. holo*. vbi vulgò gynæcariis, pro gynæciis legitur, *vt patet ex l*.1 C.*Theo.eod*.

Gynæciorum procuratores, *d.l*.1.*& in Notitia imperii*. Iidem procuratores textrinorum vocantur, *l penul de murilegul. li*.11. *C*. Et Gyneacciariorum procuratores, *in l*.3.*C.de indulgent.debito*.

GYNÆCIARII, *l*.3. *&* 13.*de murileg. lib*.11. *C & l fin. C.de mil veſte. lib*.12. ii ſunt, qui addicebantur contexendis conficiendíſque veſtibus imperialibus & miniſteriorum imperialium, atque horum nulla eſt adminiſtratio, ſed ſeruitus publica, vel conditio, *vt exponit I. Cuiacius in l*.2.*C.de murileg*.

GYPSVS, *in Nouell*.142. §. κἀκείνους. Ægypti inſula, de qua vide Stephanum.

H.

HABE, & Haue, cum aſpiratione, pro Aue, frequentiſſimi verbum in inſcriptionibus conſtitutionum C. Th. & Iuſtinianei, ſalutandi verbum: Habe Marcelline K. N. B. Huius generis ſaluta-

tionis meminere Euſebius, & Nicephorus Χαῖρε Αὐρηλιανὲ τιμιώτατε ἡμῖν. Sic veteres Habe, aut Haue, pro Aue dicebant. *Seneca libr. 6 de Beneſic. c.* 34. Huic peruenire vſque ad diſtringendam libertatem licet, cuius vulgare, & publicum verbum promiſcuum ignotis, Habe, non, niſi ſuo ordine emittitur. Hanc ſcribendi rationem probat *M. Fabius li.* 1. *c.* 10. Multùm eſt, ait, literatus, qui ſine aſpiratione & producta ſyllaba ſalutauit, Auete. Recta eſt hæc via: quis negat? ſed alia eſt melior, & magis trita in ἐπιγραφῇ, *l. dominus. C. de appell.* Habe Heraclida cariſſima nobis. *& in inſcriptione l. ſi quis.* 11. *C. de accuſat.* Habe Criſpine cariſſime nobis: vbi pro Habe, falſò legitur liberis. *& l. ſin. C. Theod. ne quid publ. latit.* vbi pro Habetatiano, legendum, Habe Tatiane.

HABENAM ſcitum eſt pro loro accipi, Ea ſeruos impuberes cædi ſolitos liquet *ex l.* § *impuberi. ff de S C. Silan. & Hora lib.* 2. *Epiſt.* In ſchalis, *inquit*, latuit, metuens pendentis habenæ.

HABERE, *inquit Paulus*, duobus modis dicitur. Altero, iure dominij: altero, obtinere ſine interpellatione Id quod quis emerit *l.* 118. D *de verb. ſignif.* Eum etiam habere dicimus, *inquit Vlpia.* qui rei dominus eſt: & eum, quid dominus quidem non eſt, ſed tenet, Denique habere rem apud nos depoſitam ſolemus dicere. *Vlpia. in l. ſtipulatio iſta.* § *habere. D. de verb. oblig* Habere item eum dicimus, qui vtitur, & iure poſſeſſionis fruitur, ſiue ipſe opus fecit, ſiue ex cauſſa conductionis, vel emptionis, vel legato, vel hæreditate, vel quo alio modo adquiſiuit, *Vlpia. in l. Prætor ait.* D. *ne quid in loco.*

Habere & poſſidere, *inquit Cor. Fronto*, ſic differunt: Habere poteſt etiam fur nequam. Poſſidet nemo, niſi qui aut relictæ, aut donatæ rei, aut emptæ dominus eſt. Ita in habente onus, in poſſidente vſus eſt. Habere autem & poſſidere ciuilis poſſeſſionis ſunt: tenere naturalis, vnde, Si habere poſſidere, ſæpè con. iunctè legimus: *vt l. patet.* 38. § *quindecim* D. *de legat.* 3. Hinc Habere ad res incorporales refertur: Tenere ad corporales: Poſſidere, ad vtraque.

Habere pro continere, *l. ait lex.* D. *ad leg. Aquil. & l. ex duobus. de neg. geſt.*

Habere pro derelicto, eſt ea mente abiicere, quæ in numero quis rerum ſuarum eſſe nolit, § *qua ratione. Inſtitu. de rer. diuiſ.*

Habere intentionem dicitur in præiudiciis qui ius habet præferendum in iudicando, modò probauerit id, quod intendit & allegat, ſiue ſit actor, ſiue reus conuentus. *Vnde Vlpia. in l. ſed & ha.* § *non ſolum autem. de Prætur* videtur diſtinguere Præiudicium ab actione:

Habere rem aliquis, eleganti figura loquendi dicitur, ad quam recuperandam habet actionem: vt cùm dicimus, iſte habet centum ex hæreditate, & adhuc ne obulam quidem accepi, *vt tradit Zaſius in l. ait Prætor.* § *ſi iudex.* D. *de re iud. Vide item l.* 15. D. *de diuerſ. reg. iur.* Et contra habere actionem non videtur, cui propter debitoris inopiam inanis eſt, *l. nam* 15. D. *de dolo malo.*

Habere in ſinu meo, *iuriſconſ. in l. qui teſtamentum de probat.* dixit, pro, in occulto, & penitus apud me, & in poteſtate mea.

Habet quis per alium, quod per ſe habere non poteſt. *gl. l. Imperator* D. *de ſtat. hom. & gl. ſi. in l. petenda. C. de tempor. in integr. reſtit.* Habetur & id quod peti poteſt, *l.* 143. *D. de verb. ſign.*

Habere filium mortis tempore creditur, quæ exciſo vtero edere poſſit, *l.* 141. *D. de verb ſign.*

Habere contractum, conuentionem, & obligationem frequentiſſimè pro contrahere, *l.* 1. *C. ne vxor pro mari. l.* 19. *C. ſi cer. pet. l.* 21. D. *de do. int vir. & vxo. l.* 4. *C de re permuta. l.* 2. *C ſine cenſu. vel relig l.* 6 *&* 7. *C ſi quis alteri vel ſibi. l. ſin. C. de inſtit. l* 8. *de pact. inter empt.* Eodem ſenſu Habere tractatum, *l.* 32. *D pro ſocio* Et habita ſententia. pro lata, & dicta, *l.* 21. D. *de iis qui not. infa.*

Habeat, habere poſſit, *l. ſi quis ſub cond.* D. *de teſtament. tut.* quandoque habere poterat, *l. ſi quis filium. C. de inoffic. teſtam.*

Habere in matrimonio, eſt habere vxorem, Ciceroni, & Pontificis iuris interpretibus. Hinc Habeo te ꝓ legitima vxore, an his verbis ſit contractum matrimonium, *not. in cap. ex literis de matri, contra interd. eccleſ. cap. neque illud.* § *ſed obiicitur in gl.* 30. *q.* 5.

Habetur & intelligitur, verba fictionē

ſignī

ſignificant, *l. vnic. in princ. C. de rei vxoria act. l. Prator. §. ſiue autem. de oper. nou. nun-num.*

HABVIT, quandoque pro habitutus erat, *Inſt. de act. §. ſi quis argent.* Quomodo hoc verbum ad futurum referatur, diſſerit *Bart. in l. exterarum. C. de teſta. tut.*

HABERE LICERE ſtipulatio eſt, qua ſignificatur facultatem ſemper fore poſſidendi rem quietè, neminémque ſuperuenturum, qui impediat poſſidétem, vel moleſtia adficiat. Quorſum enim pertinerent inter mortales vniuerſæ omnium contractuum tranſlationes, in rebus ipſis, niſi accipiens poſſet eas retinere, atque ſine moleſtia in commodum ſuum conuertere? Cùm igitur quis futuram ſibi moleſtiam timet de re promiſſa, conſultum atque frequens eſt in vſu forenſi, vt caueat ſibi per hanc ſtipulationem *l. 11. § ſi D. de act. empt.*

HABETO RES TVAS. Verba hæc diuortium ac repudium notant. *Vi de titulum* D. *de diuort. & repud.* quæ formula ex Plauto in Amphitruo ſumpta videtur.

HABILITER, id eſt, aptè, commodè, *l. 10.* D. *de aur. & arg. leg.* Si vt habiliter gemmæ geri poſſint, incluſæ auro fuerint, tum aurum dicimus gemmis cedere.

HABILITATE, perpetuum: commorari, ad tempus eſſe, quidã volunt. *M. quoque Cicero has ſeparat in libr. de Senect.* Commorandi enim, *ait*, natura diuerſorium nobis, non habitandi dedit. Habitare autem dicimus quempiam vel in ſuo, vel in conducto, vel gratuito. Vnde habitaſſe non dicitur, qui obiter manſit: hoſpes verò paulisper hoſpitari dicitur. Dubium tamen non eſt, eum quoque habitari dici, qui ad tempus habitat, *l. lex Cornelia. §. domum. de iniur. Vide Bart. in l. 1 & in l. cùm delationis. §. Sabinus ff de fund. inſtr.*

HABITATIO eſt ius in ædibus alienis commorandi, cùm perſonis & rebus quoquo modo ad ſe pertinentibus, ſalua ædium ſubſtantia. Probatur hæc definitio *in leg. 2. §. domus. cum ſequentib.* D. *de vſu & habi.* Neque verò Habitatio vſus fructus eſt, neque vſus, ſed quaſi proprium aliquod ius, § *ſed ſi cui habitatio. Inſtit. de vſu. & habi.* Nam in facto potius, quàm in iure habitationis legatum conſiſtit, *l. penult. ff de cap. min.* Effectu tamen idem pene eſt legatum vſus & habitationis, *l. 10.* D. *de vſu & habit.* Habitationis itaque exceptione, ſiue temporalis, ſiue vſque ad mortem, vſum videri exceptum Pomponius ſcribit, *l. 31. D. de ſuſfr.* Habitatio pro ædificio, *l. 10. §. Caio.* D. *de inſtr. inſt. le.*

Habitationis feudum degener dicitur, quia perſonale eſt, & ad hæredes non tranſit regulariter. Nec mirum, cùm & habitationis legatum ad hæredes non tranſeat, *l. ſi habitatio §. ad hæredem. de vſu & habit.*

HABITATOR ab hoſpite tantum differt, quantum intereſt inter domicilium habentem & peregrinantem, *l. 1. §. 7. ff. de his qui deiecer.* Habitatorum nomine intelliguntur quandoque inquilini, *l. habitatores ff. de loca.*

HACTENVS (vel *vt in Pand. Flor.* actenus, ſine aſpiratione) antecedens relatiui quatenus. *Vlpian. in l. ſi quis.* D. *de pact.* Nec enim improbum, ait: & ſi quis hactenus deſideret conueneri, quatenus facultates patiuntur. & de in rem verſ. L. ſi pro patre: Si domini debitor ſit ſeruus, & ab alio mutuatus ei ſoluerit, hactenus non verterit, quatenus domino debet.

HÆRES, HÆREDITAS, vide infrà Heres.

HÆRESIS, quanquam ferè in malam partem accipi ſoleat, pro ſingulari quadam obſtinacia contra verbum Chriſti & Apoſtolorum eius, tamẽ in bonam quoque partem accipi Eraſmus rectè annotauit, *Act. 26.* Hæreſis autem quid à ſchiſmate diſtet, docet *Hieronymus in Epiſtol. ad Tit. c. 3. & c inter. 24. q 3.* Hæreſis vnde ducatur, docet idem *in epiſtola ad Gala. cap. 5. & c. hæreſis. eadem cauſſa & quaſt.*

HÆRETICVS eſt (*definitore D. Aug. li. de vtilitate cred. c hæreticus. 24. q. 3.*) qui alicuius temporalis commodi, & maximè vanæ gloriæ, principatúſque ſui gratia, falſas vel nouas opiniones, vel gignit, vel ſequitur. Ille autem, qui huiuſmodi hominibus credit, imagine quadam veritatis illuſus eſt. Hæreticorum ſectas varias recenſet Iſidorus *li. 8. Etym. 1. 5. c. quidam autem. 24. q. 3.*

Hæreticus eſt priuatus omnibus iuri-

bus & bonis, & eſt excommunicatus, *vt in c. excommunicamus de hæret. Panorm. in c. cùm non liceat in 2. col. verſic. & hæc eſt ratio de præſcript.*

Hæreticorum libri omnino comburendi ſunt, quoniam blaſphemia contra Deum non debet ad alia proſerpere ſecula. *Nouell. vt Antoninus, Seuerus, Petrus. §. vnde in vniuerſum. Conſt.* 42.

Hæreticos melius eſt latitare, quàm in publica luce ante omnium oculos verſari. Nam ſi latitent ſibi ipſis tantummodo erunt incommodi: ſi verò dogmata ſua publicent, & in vulgus proferant, multis ſimplicioribus occaſionem præbebunt ad interitum. *Ibidem §. ac neque illis permittimus.*

HAMA, alij Ama, à veteribus Gloſſis δρεπάνη, id eſt, falx, exponitur, grandior illa quidem, & qua diſturbantur ædificia, incendij compeſcendi aut extinguendi cauſſa: confixa autem erat longiſſimis contis, id eſt, longuriis. Paulus *l. 3. §. 3. ff. de offi. præf. vigil.* Sciendum eſt autem, præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrare calciatum cum hamis & dolabris. Vlp. quoque *in l. 12. ff. de fund. inſtrum.* hamas inter incendiorum remedia bis annumerat Turneb. *Aduerſ. lib. 19. c. 23.* hamam his locis ſumi vult pro vaſis aquariis rotundioris formæ, & ventris globoſioris, quibus ad extinguenda incendia vti ſolerent. Hama quidem apud Plautum *in Milite glorioſo* pro vaſe aquario: *Bacchabatur hama*, inquit, *caſſabant cadi*, vbi corruptè *auta* legitur. Et de hoc illud Iuuenalis intelligi vult: *Diſpoſitis prædiues hamis.*

HARENA, ea pars theatri, in qua beſtiarum, gladiatorúmque pugnæ exhibebantur, edebantúrque, *l. 36. §. fi. ff. de rei vindic. l. 1 §. ad beſtias. D. de poſtulat. l. 1. ff. de ædil. edict. l. 4 ff. de leg.* Sic apud Tryphoninum *l. fin. D. de fugit.* Quoniam interdum, inquit, aut pecunia interuerſa aut commiſſo aliquo maiore maleficio, ad fugiendam inquiſitionem, vel iuſtitiam animaduerſionis, in harenam ſe dare mallent.

Harena aliquando metaphoricè forum dicitur: quoniam illic hodie nihilo modeſtius depugnant actores cauſſarum quàm in harena olim ſolebant ſeſe dilaniare gladiatores. *Seneca*: Hoc ita, inquit, habitum eſt, ſcholam quaſi ludum eſſe, forum, harenam. Et Plinius, harenam ſuam adpellat, centumuirale iudicium: & profectò rectiſſimè.

HARENARII, in harenam deſcendentes, vt cùm beſtiis gladiatoribúſve pugnent Calliſtratus *in l. hæ demum. ff. de oper. liberto. & l. 21. §. fina. ff. de teſtibus. l. 5. ff. ad Trebel. Firmic. lib. 8. Matheſ. ca. 10.* Vocantur etiam Beſtiarij, & à Græcis θηριομάχοι. Sic Harena miſſum accipe *l. 4 ff. de legat.*

HARENOSVS locus, *l. 14. §. adijcitur. ff. de dam. infect.*

HARENIFODINÆ, *l. 13. § inde eſt quæſitũ de vſuf.* ex quibus harena effoditur *l. 7. § ſi vir ff ſol. ma.* Harenias vocát Varro *lib. 1. de re Ruſt. c. 2. Gaius l. 13. ff. de publica M. Cicero in Oratione pro Cluent.* Harenæ fodiendæ ius, *l. 6. §. 1 ff. de ſeruit. ruſtic.*

HARIOLVS quis, *not. gl. in l. nemo. C. de mal. & math.*

HARPAGONES, adunca ferramenta, quibus quid extrahitur, vt ſi quid in puteum deciderit, *l. 12. §. D. de inſtr. inſtr. leg*

HARVNDO cædua, *l. 59. §. fi. ff. de vſufr. l. 7. quod vi aut clàm. l. 3. D. arb. fur. cæſ.* ſcribitur ſine H, *l. 40. D. de cont. empt.* Harundine autem Ægyptios pro ligno vti, & illic arundines comburi traditur *in l. 55. § lignorum. D. de leg. 3.*

HARVNDINETVM, vnde harundo viribus fulciendis ſumitur, *l. 9. §. 6. D. de vſufru.* nam aliorum pedamentorum inopia, ſubſidio arundo capitur, vt ait Varro. *lib. 1 de re Ruſt. c. 8.*

Haſta dicta, inquit Varro *libro 4.* quòd aſtans ſoleat ferri: nam ſine aſpiratione olim ſcribebatur. Haſtæ autem lignum præcipuum eſt: nam & Carthaginenſes, cùm bellum Romanis indicerent, haſtã mittebant: & Romani viros ſtrenuos ſæpe haſta donabant. Notandum etiam, ab origine rerum pro diis immortalibus veteres haſtas coluiſſe. Hinc & reges Ro. pro diademate haſtas habuere, quas Græci σκῆπτρα dixere, vt teſtatur Iuſtinus *lib. 43.* Itaque vt has ob cauſſas, vel in vnius Romuli honorem, qui ab haſta Quirinus vocatus eſt, vt nulli non notum, haſtis ſubiiciebant veteres ea, quæ publicè vænundabant, vt Feſtus *lib. 8.* ſcribit, & indicat *Cic. libr. 2. Offic.* Sic par eſt agere

cum

cum ciuibus, non (vt iam bis videmus) haſtam in foro ponere, & bona ciuium voci ſubiicere præconis. Ita ſub haſta diſtracta prædia, *l. fi. C. ſi propter publ. penſita.* *Subhaſtata res in l. 3. C. de execu rei iud.* Item ſubhaſtatio, *l. 16. C. de reſcind. vend.* Et Haſta fiſcalis, *l. 8. C. de remiſ. pig. & rubr. C. de fide & iur. haſt. fiſc. libr.* 10. de hac Tertullian. *in Apologetico.* Haſtarũ enim ſolennitate à fiſco res diſtrahebantur, *l. 1. & 2. C. Th. de admi. rer. pupil.*

Haſtam, pro auctione poſuiſſe videntur Impp. *l. ſi tempora C. de fid. & iu haſt.* Quæ enim ſub haſta vænibant res, præconibus proclamantibus vænibant. quod & Acron *in Satyr 6. lib. 1. Sermo.* Hor. ſcribit. & Haſta etiamnum in quibuſdã Galliæ partibus vti ſolent præcones, & oblata pretia nunciare.

Haſtæ præeſſe, hoc eſt, forenſibus ac priuatis diſceptationibus, quod eſt, centumuirali iudicio, apud Pomp. *l. 2. §. deinde cum placuiſſet D. de orig. iuris.* Hinc

Haſta centumuiralis, idcirco dicta, quòd Centumuiri haſta in foro poſita, iudicabant.

HAVBERTICVM feudum Gallica lingua vulgò dicitur, pro Loricatum: id eſt, datum vaſallo ea conditione, vt ad edictum, loricatus, ſiue cataphractus præſtò ſit. Nam vt Lorica Latinis propriè & minus vſitatè eſt tegmen de loro factum, quo maiores in bellis vtebantur: quemadmodum Seruius ſcribit *in 11. Æneid.* frequentiſſimè autem pro ærea armatura integra vſurpatur: ſic apud Gallos *Haubert* propriè loricam annulis cõtextam ſignificat, quam vulgus *Cotte de maille* appellat. vnde vetus prouerbium Gallicum, *De maille à maille on fait le haubergeon.* Pòſt verò integra equitis armatura eo nomine appellata eſt: videturq. Normannicum verbum fuiſſe, cùm in ea Galliæ parte frequentius illud verbum vſurpetur: vnde *Fiefs de haubert*, Feuda loricæ. Sigebertus in Chron. ann. 1160. In Nortmannia de feudo vniuſcuiuſque loricæ, & de reliquis omnibus, iam in Nortmannia, quàm in Anglia, & reliquis ſuis terris. Helmodus *in hiſto. Sclauor. lib. 1 c. 88.* In hunc modum rebus compoſitis, profectus eſt dux in Longobardiam, cum mille (vt aiunt) loricis, habens in comitatu ſuo Adolphum Comitem, &c. Feudum igitur Loricæ, eſt quod militi aſſignatur, ea lege, vt ad edictum præſtò in armis ſit. Landulphus *lib. hiſt. Miſcell.* 20. Miſit tria millia loricatorum ad circundandum eum, ne fugeret. Antonius Florentinus *tit. 17. ca.* 8. §. 3. In ſolo domini Imperatoris comitatu equitum lorica totum erant ad LXX. millia, abſque pedi tum copiis. Helmodus *in hiſt. Sclauor. ca.* 52. Elegit de exercitu mille loricatos, abiitque in occurſum exercitu. Sic Liuius *lib.* 37. Latinè loricatos interpretatur, quos Græci κατάφρακτες appellant. His, inquit, tria millia peditum loricatorum (cataphractos ipſi appellant) adiunxit.

HAVSTVM, eſſe ius hauriendi aquam è puteo vicini, Iuriſconſ. indicat *in l. 1. de ſeruit. ruſt. præd.* Porrò hauriendi ius, non hominis, ſed prædij eſt, auctore Pomponio *in l. ſi mihi in fi. de ſeruit. ruſt. præd.* adſtipulatur Paulus *in l. cùm fundus. D. commu prædior.*

HEBDOMADÆ, quas Latini ſeptimanas adpellant, ſeptem dierum intelliguntur, ſecundum communem vſum. Aliàs tamen de ſeptenario numero quarumcunque rerum dicuntur. Hinc libri M. Varronis, qui inſcribuntur Hebdomades, vel de imaginibus ſeptenarij numeri, vt eſt apud Gell. *lib. 3 c.* 10. Et *Leuit.* 25. Numerabis quoque tibi, inquit Dominus ad Moſen, ſeptem hebdomadas annorum, id eſt, ſepties ſeptem annos. Quòd autem Iuſtinianus in *l. 2. §. quod cœleſti C. de vet. iur. enucleand.* de numero ſeptenario ſcribit, quaſi naturam, & artem numerorum in ſe contineat, nihil moror, multò minus quod Accurſius ibi adiicit de S. Trinitate, & numero quaternario. Vnde credo ſumptã diſtinctionem inter naturalem & artificialem diē: quam cùm anxiè tractent plerique, nihil planè ad vſum forenſem reſpiciūt, quorſum pertineat, nec admodum probari poteſt.

HELIOCAMINVS, ſolis euaporatio: ſeu æſtuarium dicitur ἀπὸ τῦ ἡλίυ καὶ καμίνυ, id eſt, *ſole & camino*, quaſi dicat ſolaris caminus. Locus, ad quem ſol hibernus accedens, ipſum euaporat & calefacit: quo veteres ſolis excipiendi cauſa vtebantur. Extat dictio apud Vlpia. *in l arborem. D de ſeruit. vrbanor. præd.* & vide. Alex Neap. *lib 5. Gen. c 5.*

HEPATICVS, qui in hepatis mor-

bo laborat. is inter moroſos recenſetur, *l. qui clauum.* D. *de ædil. edict.*

HÆRES maſc. & fœminini gen. contrà quàm Soſi pater credat, eſt. nam in gener. fœminino vſurpauit Tryph. *l. vlt. de collat. dot.* Ab hæreditate dicitur, quaſi herus, hoc eſt, dominus bonorum defuncti. Vnde hæredem inſtituere, nihil aliud eſt, quàm deſignare aliquem bonorum ſuorum poſt mortem futurum dominum. §. *item extraneus. Inſtit. de hære. qualit. & diffe.* Veteres enim hæredes pro dominis adpellabant. Plau. Menæc. *Abſtuli hanc, cuius hæres nunquam erit poſt hunc diem.* Sic Triphonin. *l. hæreditate. §. pater. ff. de caſtr. pec.* Si pater vt hæres viuo filio vindictam ſeruo caſtrenſi impoſuit. Quidam autem hoc nomen deduci volunt ab hero, quos tamen prioris ſyllabæ ratio refellit: alij ab hæreo, & ſcribi debere per æ, quia proprium hoc nomen non extraneorum, ſed ſuorum. Hotom. ab Era, quod terram ſignificat: hinc Heredium apud Varronem *lib. 1. ff. de ruſt.* agellus qui heredem ſequebatur. Non abſurdum etiam fuerit ab eriſco deducere, quod eſt diuido: nam & ſæpiſſimè in Pand. Flor. eres & ereditas ſcribitur. Addam Iſidor. *lib. 9. Etym. c. 5.* ab ære deducere. Hæres verò in omne ius mortui, non tantùm ſingularum rerum dominium ſuccedit: cum & ea quæ in nominibus ſunt ad hæredem trâſeant, *paſſ. D. de adqui. hæred.*

Hæres in iure Feudiſtico, propriè filius intelligitur. Itaque ſine hærede deceſſiſſe dicitur, qui ſine filio deceſſit, *lib. 1. tit. 13. & lib. 2. tit. 34.* Hæredis autem appellatio etiam vltra proximum hęredem extenditur, *l. fin. C. de hæred. inſtit.* vnde ſolemus dicere hæredis hæredem, teſtatoris hæredem eſſe, *l. fin. C. de hæred. inſtit.* Itaque Hæredis appellatione, omnes ſignificari ſucceſſores, credendum eſt, *l. hæredis. De verb. ſign.* nam & hæres ſingulariter nominatus, ad pôſt natos porrigitur hæredes, *l. talo. §. vlt. D. de pact.*

HÆREDIS INSTITVENDI FORMVLÆ.

Titius hæres. Titius hæres ſit. Titium hæredem eſſe iubeo. illa autem inſtitutio, *hæredem inſtituo, hæredem facio*, pleriſque improbatur ex Epitome Vlpian. *tit. 21.* Has formulas te docebunt Iuriſcoſſ. & Impp. D. & C. & *Inſtit. de hæredib. inſtitu.* Hæredis ſubſtituendi formulas ſubminiſtrat *l. 1. & tot. tit. D. de vulg. & pupil.*

Hæredes, alij neceſſarij dicuntur, alij ſui & neceſſarij, alij extranei. Neceſſarius hæres eſt ſeruus hæres inſtitutus: ſicque appellantur, quia ſiue velit, ſiue nolit, omnino poſt mortem teſtatoris protinus liber & neceſſarius hæres fit. Sui autem & neceſſarij hæredes ſunt, qui in poteſtate teſtatoris morientis modò fuerint: veluti filius, filia, nepos, neptíſve ex filio, & deinceps cæteri liberi. Sed ſui quidem dicuntur, quia domeſtici hæredes ſunt, & viuo quoque patrè quodammodo domini exiſtimantur: neceſſarij verò, quia omnino, ſiue velint, ſiue nolint, tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento, ex lege XII. Tabul. hæredes fiunt. At extranei ij ſunt, qui teſtatoris iuri ſubiecti non ſunt. Vide *Inſtit. de hæred. qualit. & diffe.* Alij etiam teſtamentarij dicuntur, & legitimi. Prætoris verò ſucceſſores, hæredes non appellantur, quia non facit hæredes, §. quos autem. Inſtitu. de bon. poſſeſſ. Itaque fideicommiſſarij & bonorum poſſeſſores ab hæredibus ſeparantur, ſed velut hæredes, & hæredibus ſimiles appellantur paſſim in iure, *l. 1. D. de bon. poſſ. Vlp. tit. 28. Theo. Inſtitut. de perpet. & temp. acti. ad fin. princ.*

Hæres anomalus, ſiue ſucceſſor is dicitur, qui inuenitur ſine certa qualitate. *Zaſ. in intell. citat. gl. in verbo ſucceſſor. §. pen. Inſt. de eo cui libert. cauſ.*

Hæres omnino ab adita hæreditate intra annum, & legata ſoluere, & à teſtatore relicta pro cuiuſque rei natura præſtare debet. Alioquin ſi poſt admonitionem iudiciario decreto factam, culpa hæredis annus prætereat, relictis excidet. *Nouel. de hæred. & Falcid.*

Hęredum multi gradus in teſtamento fieri poſſunt, inſtituendo & ſubſtituendo, *l. ſi poſthumus. D. de liber. & poſthu.* Hæredes enim primi dicuntur, hæredes ſecundi, pro hæredib. primùm nuncupatis, ſecundò pronunciatis, *l. ſi quis cùm teſtamentum. ff. qui teſta. face. poſſ.* Sic hæredes aut inſtituti dicuntur, aut ſubſtituti, Inſtituti primo gradu: ſubſtituti, ſecundo vel tertio, *l. 1. ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

Hæredis

Hæredis nomen ſi quis non dixerit quidem, ſed indubitabili ſigno eum demonſtrauerit, quod penè nihil à nomine diſtat (non tamen eo, quod con tum hæc cauſſa ſolet addi) valet inſtitutio, *l. quoties volens. § ſi quis. ff. de hæredib. inſtit.*

Hæres Orcinus, vide *Orcinus*.

Hæres ſi quis ex parte dimidia inſtitutus ſit, nec præterea quiſquam alius, ipſe ex aſſe hæres inſtitutus eſſe videtur, *l. ſi quis ita ſcripſerit. ff. de hæred. inſtit.*

Hæredi adiectus non poteſt efficere, vt qui ſemel hæres extitit, deſinat eſſe hæres, *l. & qui ſoluendo. ff. de hær. inſtit.*

Hæredis inſtitutio aut duplex eſt, aut ſimplex. Simplex, veluti, *Lucius Titius hæres eſto. Si mihi Lucius Titius hæres non erit, ſiue erit, tunc Gaius Seius hæres eſto.* Duplex veluti, *Filius mihi hæres eſto. Si hæres non erit, ſiue erit, & intra pubertatem deceſſerit, tunc Gaius Seius hæres eſto, ibi. l. 1. de vulg. & pup. ſubſt.*

Hæres laudandus eſt magis, quàm accuſandus, qui reliquias teſtatoris non in mare, ſecundum ipſius voluntatem, abiecit, ſed memor humanæ conditionis, ſepulturæ tradidit, *l. pen. ff. de condit. inſtitut.*

Hæres eius, qui Titio hæres fuit, Titio quoque hæres videtur eſſe, nec poteſt Titij omittere hæreditatē, *l. ſi quis filiusfamiliàs. in fi. ff. de acq. hæred.*

Hęres volens vti beneficio legis Falcidiæ, debet inuētarium conficere in præſentia tabellionis, teſtium, creditorum (ſi æs alienum metuit) & legatariorum. *Nouel. de hæred. & Falcid. §. ſancimus igitur. & §. ſeq.*

pro Hærede gerere, vide *Gerere ſe pro hærede.*

pro Hærede geritionem dixit *Iuriſc. l. 14 ff. de religioſ.* Et pro Hærede geſtio, *l. 19. C. de iur. delib. & Iuſtin. Nouel. 1.* aditionem adpellat, pro hærede geſtionem.

Hæredes ACCELERANTES, Gahnerben in Specul. Saxo. *art. 17.* appellari videntur, quos Francogallica lingua nominamus, *Habiles à ſucceder.* Quãdo, inquit, hæreditatē neque ſoror, neque frater adeat, omnes qui ſe in pari gradu cognationis exiſtere probauerint, æquam hæreditatis percipiant portionem. Et cùm in his ſexum non diſcernamus, hæredes accelerantes eos appellamus.

HÆREDITAS nihil aliud eſt, quàm ſucceſſio in vniuerſum ius, quod defunctus habuit, *l. nihil aliud. ff. de verb. ſignificat.* Hæreditas enim vniuerſitatem quandam, ac ius ſucceſſionis demonſtrat, *l. 208. de verb. ſig.* Iuris quoque nomen eſt, *l. 3. ff. de bon. poſſ. l. 17. §. 1. de verb. ſign. ff.* & in iure conſiſtere dicitur, *l. 1. ff. de rer. diuiſ.* Proinde abſque vllo tempore iuris intellectum habet, *l. 30. ff. de hæred. pet.* Hæreditatis itaque appellatione etiam damnoſa continetur. Hæreditatis verbum interdum pro rebus ipſis & corporibus hæreditariis vſurpatur. Sic Hæreditatem explere, & hæreditati furtum fieri dicimus, Inde *M. Cicero in Topic.* Hæreditas, *inquit,* pecunia eſt, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, ne ea aut legata teſtamento, aut poſſeſſione retenta. Aliud verò (*inquit Iuſti. ſub tit. de rer. corporal.*) eſt hæreditas, aliud res quæ per eam acquiruntur. Hæ corpora ſunt, illa verò ius: hæ certa ſunt, illa incerta eſt: hæ per ſe ſemper vtiles ſunt, illa nonnunquam damnoſa. Quod haud animaduertens *Seneca lib. de Benefi. 6 c. 5.* Iuriſconſultorum, *inquit,* iſtæ argutæ ineptiæ ſunt, qui hæreditatem negāt vſucapi poſſe, ſed ea quæ in hæreditate ſunt: tanquam quicquam aliud ſit hæreditas, quàm ea quæ in hæreditate ſunt.

Hæreditatis adpellatione, neque legata, neque fideicommiſſa continentur, *l. ſi Titius. ff. de leg. 3.*

Hæreditatis adpellatio ſine dubio continet etiam damnoſam hæreditatem. Iuris enim nomen eſt, ſicuti bonorum poſſeſſio, quæ ipſa quoque hæreditati adpellatone continetur, *l. hæreditatis. de verb. ſig.*

Hæreditas plerūque diuiditur in duodecim vncias, quæ aſſis adpellatione continentur, *l. ſeruum meum. §. fin. de hæred. inſti.*

Hæreditas defuncti locum obtinet, *l. non minus in fi. ff. de hære. inſtit.* Quia creditum eſt, inquit, hæreditatē dominam eſſe, & defuncti locum obtinere.

Hæreditas ex die, vel ad diem non rectè datur: ſed vitio tēporis ſublato, manet inſtitutio. *ff. de hæred. inſtit.*

Hęreditas legitima dicitur, cùm fit ſucceſſio ab inteſtato lege XII. Tab. Honoraria prętoria, cùm bonorū poſſeſſionem

accipimus. Teſtamẽtaria verò, ex ſe nota, *Zaſ. in tit. Inſt. de act. §. item ſi quis.* Hæc nonnunquam etiam lege deferri dicitur, *vt l. 1. ff. de hæred. pet. l. lege. 130. ff. de verb. ſign.*

Hæreditas obligat nos æri alieno, etiam ſi non ſit ſoluendo. De ea autem hæreditate loquimur, in qua non ſuccedunt huiuſmodi perſonæ, quaſi neceſſariæ. *Vlpian. in l. ex more. ff. de acq. vel amit. hæred.*

Hæreditas dicitur iacere, deferri, adimi, adiri, agnoſci, repudiari, omitti. Iacet non adita, *l. 13. §. quæſitum. ff. quod vi, aut clàm.* Defertur, quando adire poſſumus, *l. 131. ff. de verb. ſign.* Defertur autem ex teſtamento, vel ab inteſtato, 12. aliis legib. & Senatuſconſultis, *l. 23. ff. de pet. hæred. l. 1. ff. ad Tertull. l. 8. ff. de capit. minu.* Adimitur, cùm hæres inſtitutus, exhæres poſtea ſcribitur, quod non modò in alio, ſed eodem in teſtamento fieri poteſt, *l. 1. §. pen. ff. de his quæ in teſt.* veluti Titius hæres eſto, Titius quem ſuprà ſcripſi exhæres eſto, *l. paterf. ff. de hæred. inſti.* Aditur hæreditas, cùm quis hæredem ſe eſſe dicto, factóque demonſtrat. Repudiatur, cùm repellitur. Omittitur, cùm quis ab ea tempore excludi ſe putat. Hæreditas verò codicillis, neque dari, neque adimi poteſt, *l. penul. de condit. inſtit.*

Hæreditatem paternã filius poteſt recuſare, fraternam autem retinere, *l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. & pupill. ſub.* etenim ius dicenti propoſitum eſt, liberos oneribus hæreditariis non ſponte ſuſceptis liberare, non inuitos ab hæreditate remouere. *ibi.*

Hæreditatem repudiando nihil agit, qui dubitat, viuat teſtator, necne, *l. qui hæres. ff. de acquiren. hæred.* Is autem qui putat ſe neceſſarium, cùm ſit voluntarius, nõ poterit repudiare. Nam plus eſt in opinione, quàm in veritate, *ff. eod. tit.* Ei qui ſe non immiſcuit hæreditati paternæ, ſiue maior ſit, ſiue minor, non eſt neceſſe prætorem adire, ſed ſufficit ſe non immiſcuiſſe hæreditati, ibi, Qui hæreditatem adire, vel bonorum poſſeſſionem petere volet, certus eſſe debet defunctum eſſe teſtatorem. *ff. de acq. hæred.*

Hæreditati nemo alligatur, neque exhæredari poteſt ex alterius facto, *l. paterfamiliàs. ff. de hæredibus inſti.*

Hæreditas defuncti non adita, caduca fit, *Nouel. de hæred. & Falci. §. ſi verò inſtitutio.* Quandiu verò poteſt ex teſtamento adiri, ab inteſtato non defertur, *vt paſſim. ff. de acq. hæred.*

Hæreditatem ad nos pertinere: hæredem effici, *l. 1. & l. 2. ff. de pet. hæred.* Ad hæreditatem vocari, hæredem fieri, *l. 3. in fi. ibid.*

Hæreditas plerũque allodia ſignificat, *vt in ſpecul. Saxo. art. 5.* Quæcunque bona defunctus poſt ſe relinquit, vocabulo vniuerſali hæreditatis complectimur, niſi feudum fuerit.

HÆREDITARIÆ actiones, *in titu. de hæred. actio. C.* accipiendæ ſunt, quæ ex negotiis cum defuncto geſtis, vel ex delictis in hæredes dantur: quo in numero & legatorum actiones haberi placet, quamuis ab hærede cœperint, *l. 39. D. de oblig. & actio.* Hæreditariæ quoque actiones appellantur, quæ in hæreditate & in bonis ſunt defuncti, *l. 1. §. hæc actio. D. ſi quid in fraud. patr. l. 59. D. ad SC. Treb.* Quæ etiam ex defuncti perſona, etiam ſi defuncto nunquam cõpetierint, *l. 48. D. de leg. Falc.* Planè quæ patrono ad reuocanda ea, quæ in fraudẽ eius alienata ſunt, datur actio hæreditaria non eſt, id eſt, ex bonis liberti, ſed patroni propria, *l. 1. §. hæc actio. D. ſi quid in fraud. pat.*

Hæreditarius creditor, aut debitor dicitur, cui hæreditas obſtricta eſt, & qui hæreditati, non defuncto obſtringitur, *l. 14. l. 15. l. 16. D. de pet. hæred. pet.*

Hæreditaria ſepulchra, quæ quis ſibi hęredibúſque ſuis conſtituit, vel quę paterfamiliàs iure hæreditario adquiſiuit, *l. 5. & 6. D. de relig.*

Hæreditario iure capi dicuntur, *l. 91. D. ad leg. Falc.* quæ quis eo ipſo, quod eſt hæres, capit.

Hæreditaria onera ſunt funeris, æris alieni, & legatorum ſumptus, *l. 20. §. 1. D. de acq. hæred. l. 2. §. illud tenendum. & § ſi quid publici. D. de hæred. vend.*

Hæreditarium æs alienum intelligitur (*inquit Caius*) etiam id de quo cum defuncto agi non potuit: veluti quod is cùm moreretur, daturum ſe promiſiſſet: item quod is qui pro defuncto fideiuſſit, poſt mortem eius ſoluit, *l. 1. D. de reb. auct. iud.*

Hæreditarium feudum, quod à pa-

tre & auo procedit.

HÆREDIVM, *vt Feſtus lib.8.ſcribit* eſt prædium paruulum. In XII. Tab. ortû ſignificare ſcribit *Pli.lib.19.c.4.* vnde Hærediolum ὑποκοριστικῶς à Latinis quoque auctoribus dicitur. *Varro 1.de re Ruſt.ſcribit*, Romulum bina iugera viritim diuiſiſſe, quæ quod hæredem ſequerentur, Hæredium appellarunt.

HEREMITA, ἀπὸ τοῦ ἐρήμου, qui in deſertis locis ſeruiendi Deo cauſſa inhabitat, dicitúrque religioſa perſona, *glo. & Doct.in l.2.ff de in ius voc. glo & Doct.in c.qui vere.16. q.1.* ſed legendum eſt Eremita.

HERI ſeruus, hodie liber, vicem habere prouerbij volunt interpr. in eo liberto qui aduerſus patronum arrogantius & inſolentius ſe gerit. *Vlpia.l.7.§.2.ff.de iniur.* Nec enim ferre prætor debet heri ſeruum, hodie liberum conquirentem, quod dominus ei conuicium dixerit, vel quòd leuiter pulſauerit. Sic Cedrenus, χθὲς δοῦλος ἐπίορκος, σήμερον δὲ τύραννος. Eadem loquendi figura vſus Ariſtophanes, cùm ait, O νῦν μὲν οὐδεὶς αὔριον δὲ ὑπερμέγας. *Et Nouel 137.* χθὲς ἱερόσυλοι, καὶ σήμερον ἱερεῖς. χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. Itaque Hieronymus ad Oceanum. Heri, inquit, catechumenus, hodie Pontifex: heri in amphitheatro, hodie in eccleſia: veſpere in circo, mane in altari: dudum fautor hiſtrionum, nunc virginum conſecrator.

HERIBANNVM edictum, quo feudatarij ad militiam in diem certum euocantur: vt in voce Bannus expoſuimus. Hinc Reſpondere ad edictum *apud Liuium lib.1.* Qui vbi ad edictum Romani regis ex omnibus populis conuenere, &c. *Idem lib.10.* Vt qui iuniorum non conueniſſent ab Imperatorum edictum, quíque iniuſſu abiiſſet, caput Ioui ſacratum erat.

HERISLITIVM, pœna deſertæ, ſiue detrectatæ militiæ. *Leg.Franc lib.4.c.71.* Quicunque abſque licentia vel permiſſione principis de hoſte reuerſus fuerit: quod factum Franci & Alemanni *Herislitz* dicunt, volumus vt antiqua cõſtitutio, id eſt, capitalis ſententia erga illum cuſtodiatur. *Item in capit. Carol & in Lombarda lib.1.tit.15.* Si quis dimiſſo exercitu abſque licentia regis, domum euertatur, & quod nos Theudiſca lingua dicimus, *Herislitz* fecerit. Item ex ea die ſit bannum refciſſum, quod Theudiſca lingua *Herislitz*, id eſt, armorum depoſitio vocatur. vbi depoſitio pro deſertio poſitum videtur. B tamé Rhenanus. Ger. lib.3. Deſeruiſſe inquit exercitum inter capitalia numerabatur. Id flagitium Franci vocant *Herislitz*, quaſi dicãt exercitus ſciſſionem. Aliàs oſtenditiæ vocantur.

HERMAPHRODITVS vtriuſq. ſexus homo, *l. 10 ff.de ſtat.hom.l. 15.ff.de teſtib. Plin.lib 11.c.49. Tertul. lib. aduerſ. Valent. & Firmic.lib 3.Mathe.c.6.* Androgynus rectè Græcis dictus eſt. Propriè autem Mercurii & Veneris filius fuit: de quo ſic Auſonius:

Mercurio genitore ſatus, genitrice Cythere,
Nominis vt mixti, ſic corporis Hermaphroditus
Concretus ſexu, ſed non perfectus vtroque.

HERMOGENIANI equi, *l vnic. C.de grege dom.* ab agitatore ſic dicti, vt vult Alciatus ex Græco interprete, vel quaſi Hermogeni, id eſt, ſub Mercurio geniti.

HERONIBVS, vide Ero.

HETRVRIA Italiæ prouincia eſt, ad alteram ripam Tiberis, cùm Roma in altera ſit, *Plinio teſte.* Huius populi cæteris omnibus obſeruantiores erant ſyderum, & quid quæque prodigia vel portenta ſignificarent, interpretari diligenter ſolebant. Proinde Aruſpices ex illis periciſſimi reputabantur, hoc eſt, qui aues ſeu victimas in ara diligenter inſpicientes, vaticinari ſolebant, & futura prę dicere, à quibus Romani fatidici diſcere ſolebant.

HI

HIACYNTHVS, & flos eſt, & gẽma: *huius fit mentio in l.vnic. C. non lic.in fre equ.lib.11.* in ea fulgor violaceus dilutus eſt, *auctor.Plin.*

HIEROPHYLAX, ἱεροφύλαξ, ſacrorum cuſtos, *l. annua.ff.de annu. leg.* ab ἱερὸς ſacer, & φυλάττω cuſtodio.

HIERAPOLIS, *l.1.§.idem Labeo.ff. de aqua quotid.& æſtiua.*

HINC, pro ex hac parte, *l. Fulcinius. ff.quib.ex cauſ in poſ. eat.* Hinc, ex hac cauſſa, Terentio in And.

Hinc illæ lacrymæ.

Hinc inde, pro vndecunque, circunquaque, vox Canoniſtis familiaris, *c. cum*

tempor.de arbit.c.cum dilecta. de reſcript. & alibi ſæpè

HIPPAGIVS, idem quod armiger Alciato, vel potius qui equos agit, & educi, ab ἵππος & ἄγω.

HIPPO, cuius meminit Iuriſcoſſ. *l.nauis aduerſa.ff.ad leg. Rhod.de iac.* Locrorum eſt colonia, quam Plinius libr. 3. c.5. ſub fin. ait ſuis temporibus Vibonem Valentiam adpellatam. vrbs etiam hodie extat.

HIPPOCOMI, ſtabularij ſunt, qui equos curant ἵππος enim equum ſignificat, κομίω nutrio, curo, *Alciat. in l quoniã. C.de curſu pub.lib.11.*

HIPPODROMVS, vbi equi ad curſum incitantur.

HIRCOSVS is eſt, cui os ex fœda & de teſtabili libidine olet. Martialis lib.11.

Hircoſo premit oſculo.

& Plautus in Mercatore: (*hircoſus.*

Iam plenus ætatis, animaque fœtida ſenex

Vlpian. *l qui clauum.ff.de ædil.edict.* Is cui os oleat, an ſanus ſit, quæſitum eſt. Trebatius ait non eſſe morboſum, os alicui olere, veluti hircoſum, ſcabronem. hoc enim ex illuuie oris accidere. Sunt qui eo in loco, pro hircoſum, lucroſum legi velint: ſed ex ſola voracitate oris gra uis odor nõ gignitur: quam etiam in leone Ariſtoteles non ex voracitate manare, ſed ἐκ τ̃ ἔσω. Budæus hunc locum non aliter explicare conatur, ſed perperam.

HISTORIA propria earum rerum, quibus gerendis interfuit is, qui enarrat. Tradunt Iuris Ciuilis interpretes, libros & ſcripturas in publicam cuſtodiam rerum geſtarum gratia repoſitos, & integram fidem habere, *l cenſus ff de probat. Vide doctores in l. 1.ff. ſi cer. pet.* Hiſtorias autem rerum geſtarum ab initio mundi, Deus optimus Maximus eam ob rem deſcribi voluit, vt exemplis tãdem omnium ſeculorum ob oculos nobis formam exponeret, ſecundum quam delabaſcente Reipublicæ ſtatu feliciter reparando deliberaremus.

HO

HOC AMPLIVS, locutio eſt etiam ea, quæ ſuperius dicta ſunt complectens, aut potius repetens, *l. 54. de leg. & ſideicom 3.*

HOC ſimilititudinis nota, *l.qui legatorum.§ ſi ſibium.ff.pro hæred.* Hoc, hoc modo, *l.qui ſeruum.ff.de inter.act.*

HODIE, id eſt, poſt eam legem S.ve Conſ. *l ſi hæres. ff.ad SC. Treb. l.1.§. hodie. ff.ſi cui plus, quam per leg.Falci.* Iuris igitur noui ſignificatiua eſt. & vide B. Briſſonium lib.1. Select. antiquit.

HOLOBERÆ, ſeu HOLOVERÆ veſtes, *in l.4. C.de veſtib. holober.libr. 11 ſic enim ibi legendum Turneb. Aduerſ.lib. 1.c.17. Cuacius ad illum C locum, & Zonaras & Balſamon docuerunt in 12. can. Conc.Gang.* ſunt veſtes totæ ſericeæ. ſerica enim veteres dixere βῆρα Hinc Zonaras & Balſamon βῆρας interpretantur σηρικά ἱμάτια Vide Berus.

HOLOGRAPHVM, *apud Feſtum,* appellatur teſtamentum totum manu teſtatoris ſcriptum.

HOLOPHANTA, eadem forma dictum qua ſycophanta. nam vt hic propriè is dicebatur, qui ob ficus calumniam faceret: ſic ille, qui ob omnia homines deferet. Poſtea tamen immutata ſycophantæ ſignificatione, vbi pro calumniatore vel impoſtore vſurpari cœpit: Holophanta pro omni in re impoſtore, vel (vt ait Feſtus) pro eo, qui omnia mentitur. Plautus:

Ho ophantam an ſyncophantam hunc magis dicam neſcio.

Alij Halophanta legunt, alij Halopanta leui coniectura moti, cum ea etiam in Holophanta ſit.

HOMAGIVM ſeu HOMINIVM (vox enim communior eſt) veneratio eſt (ſi vim verbi propriè ſtrictéque conſiderabimus) quam vaſallus patrono propter beneficium accep tum tribuit, cùm ſe eo nomine hominem, id eſt, clientem ipſius fore profitetur: quæ veneratio planè ſeruilis fuit. Itaque quod in libr. *Feud 2.tit 5 ſic concipitur:* Ego iuro quòd ero fidelis ei, vt vaſallus domino. *Apud Aimoinum libr. 5.ca. 24. ita concipitur,* Ego Hirmannus à modo & deinceps domino ſeniori meo Carolo Regi ſic fidelis & obediens ero, ſicut homo ſuo ſeniori. Admonendi autem ſumus, hominium plerunque generaliter accipi pro fœdere: triſque ipſius ſpecies conſtituit, Obſequiale, Feudale, & Sociale: quod pragmatici veteres Galli dicere ſolebant, *Hommage de ſeruice, hommage de fief ſimple hommage de paix:* quemadmodum ſcribit

bit auctor ſummæ Ruralis & Conſuet. Nortman. obſequiale eſt, veneratio cum promiſſione obſequii & operæ militaris Feudale eſt veneratio, cum promiſſione fidelis & grati animi ob beneficiũ acceptum, ſine vllius operæ obligatione: cuiuſmodi pleraque ſunt quæ Francogalliæ moribus præſtantur. Sociale verò non veneratio eſt, ſed fœdus, quo quis ſe alterius beneuolentiam comiter obſeruaturum promittit. Itaque improprie & abuſiuè hominium appellatur: cũ is, qui neceſſitudinem illam contrahit, non ſe hominem & clientem, ſed amicum ſimpliciter fore profiteatur. Ex quibus intelligi poteſt, primùm duas illas ſuperiores ſpecies commodius ita nominari poſſe, vt aliud dicatur militare, quoniam operæ militaris obligationem continet: aliud priuatum, quoniam à cuiuſuis ordinis & conditionis hominibus præſtatur: tertiam autem illam hominij ſpeciem, iuſiurandum dicemus eſſe fidelitatis, quod ſine hominio fit. Horum hæc ſunt exempla: *Radeuicus libro ſecundo, in cap. Adriani Papæ, de concordia inter ipſum & Imperatorem Fridericum.* 1. Epiſcopos Italiæ, *inquit*, ſolum ſacramentum fidelitatis ſiue hominio facere debere domino Imperatori, id eſt, ſine perſonarum ſubiectione *Sigeber. in Chron ann.* 1176. Rex Scotiæ pacificatus eſt cum Rege Angliæ hoc modo: Fecit homagium ei de omni terra ſua. *Et mox*, Et conceſſit ei, vt oẽs Epiſcopi & Abbates hoc idẽ facerent. Epiſcopi verò & Abbates homagium nõ fecerunt, ſed ſacramento ſe conſtrinxerunt hoc obſeruaturos, &c. Hominij autem vel iuriſiurandi fidelitatis formulam habes quidem *lib. Feud.* 2. *titul.* 5. ſed ita ſtolidè atque barbaricè à Feudiſtis concepta eſt, vt eius lectores pudeat. Iurat enim Vaſallus ſe domino ita fidelem fore, vt vaſalli ſui dominis eſſe ſolent. Quid igitur, ſi iura clientelæ Vaſallus ignoret? quæ tam multa ſunt, vt amplius viginti admittendi feudi cauſſæ numerentur. Itaque quam Carolus Magnus Imperio ſuo ſubiectis formulam impoſuit, *vide lib. Franc. legis* 4 *tit* 46. Item aliam Imperatoris Frederici 1. quam Italiæ ciuitatibus, cùm Romam infeſtis ſignis proficiſceretur, præſcripſit. Nota autem hæc erat hominij, vt dextras tanquam in ſederibus iungerent: plerunque etiam, vt dextris auerſis oſculum præberent: interdum, vt ambas manus vinctas patrono contrectandas præberent, ſupplicium & deditiorum more qui velatas manus porrigebant, *ex Hotom. cap* 24. *Diſput. feud.* Sunt qui triplici illi diuiſioni, quartum aliquod hominium Vadicum addant: Gallis, *Hommage de pleiure*, cùm quis Patrono ab hoſtibus capto tenetur ſe vadem & obſidem ipſius præſtare: velut (inquit Butelerius) cùm Rege Iohanne ab Anglis capto, Barones Franciæ cõplures coacti ſunt vades ſe pro eo præbere. *Cicer. tamen Philipp.* 12. Quòd ſi in bello (*inquit*) dari vicarij ſolerent libenter me, vt Domitius Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Verum autem, propriúmque feudum eſt, cuius cauſſa fidelitas iuratur & militaris opera obligatur, *vt idem Hot. obſeruauit in tra de verb. feudal.* Addam autem ex Specul. de homagio quædam, etſi ad feudum referri poſſint.

Homagium, *ſecundum Specul. in titul. de homag.* quoddam eſt ligium, quoddam eſt non ligium, quoddam edictale, quoddam decretale, &c. quanquam hæc ad feudum potius referri debeant.

Homagium DECRETALE eſt, cùm hæres hominis mei, qui illo feudo ex conſuetudine poſſet infeudari, & per conſequens in homagio ſuccedere, debet intra certum tempus me in dominum agnoſcere, & fidelitatem mihi præſtare: & ego teneor eum ratione talis feudi in hominem recipere: & in recipiendo videor ſibi ius feudi decernere: propter quod dici poteſt Homagium decretale ſicut etiam bonorum poſſeſſio decretalis: & quod ius mihi tribuit, ſicut talis bonorum poſſeſſio, id eſt: Si nullus ſit proximior, & ideò in Curia Franciæ ſemper recipiuntur fidelitates, & homagia alterius ſaluo iure. Quod autem in Italia & alibi vocatur Vaſſallitium, in Francia vocatur Homagium, &c. etiam dicitur Homagium. *c Veritatis. de iureiur.* Differunt tamen, quia homagium eſt, quando iuratur alicui fidelitas, nemine excepto: ſed Vaſſallitium ſuperiore excepto ſcilicet Imperatore, vel Rege Galliarum potentiſſimo, & inuictiſſimo De hoc opt. *gloſſ. in verbo homóque ligius. Cle. paſtoralu. de re iud.* vbi e-

tiam dicitur,quòd quis non poteſt eſſe ligius duorum , ſed bene ligius vnius & vaſſallus alterius,vel vaſſallus plurium. & ſic homagium dici poteſt hominis ligium.

Homagium Edictale eſt , ſicut poſſeſſio bonorum edictalis. Vnde,*ſecundum Spec.ibi.* homagium edictale. ſiue hæreditarium eſt, quod quis habet eo ipſo, quòd adit hæreditatem hominis mei , perſonam eius repræſentat, & videtur hominis homagium ſubiiſſe:& tale homagium poteſt finiri tempore,ſi domino placebit. quia ſi domino non placeret ,non finiretur,etiam ſi vaſſallus vellet bonis feudalib. cedere:imò agere contra ipſum, vt eum in dominum agnoſceret : & hoc ex contumelia ſua, vnde puniri debet ne inuitus conſequatur immunitatem , quod eſſe non debet. *pro quo D de neg. geſt. l.fine hæreditaria.*Et ideò poſſum eum cogere , vt ſubeat homagium decretale , & etiam quòd plus tribuat ei in effectu, quàm edictale.

Homagium Ligium , & non Ligium, vide Ligius homo.

HOMERVS , omnis doctrinæ parens appellatur,*Iuſtin in.§ fin.in proœm.*D. Vnde non immeritò ſententias ſuas cōfirmant Iuriſconſulti eius auctoritate in variis Digeſtorum locis,*l.*1. *D. de contrah. empt.l.*65.§.*pecoribus.*D *de lega.*3.*l.*4. § *gradus.ff de gradib. & affi.l* 16.§ *vl.*D *de pœ.l.* 236 D.*de verbor ſignific.l.* 9.§ 1.*de ſupellect. lega.*

HOMO cenſetur , ſi non integrum animal editum ſit ,cum ſpiritu tamen, *l.quod dicitur.*D *de lib & poſthu.*

Hominis legatum , orationis compēdio ſingulos homines complectitur , *l. Mauium.§.duorum.de leg* 2.

Hominum noſtrorum appellatione in Pand. & Cod. continentur procuratores prædiorum ,actores,clientes,cuſtodes,coloni,emphyteuticarij,chartularij, à Græcis προσήκοντες & διαφέροντες ,*l.*4. C *de dign. l* 12. *l.* 2.*C. de condu & pro ca. præd.fiſc l.* 2. *C de Epiſco. &* Cler. *l.*1. *C de comm* Sed & vaſſalli continentur : quo ſignificatu eam vocem accipe apud conſuetudinum Galliæ ſcriptores , in rub. *Des hommes ſerfz & mortaillables.*

Homo leugius,vel homo ligius,*ſecundum ſpecu.*dicitur, quaſi domino ſuo ligatus, vel quaſi legalitatem continens.

Vnde rex Siciliæ eſt homo ligius Romani iudicis , *vt in Cle. Paſtoralis.de re iud. præall.poſt medium.in §.rurſus.* Vide Ligius homo.

HOMOLOGVS colonus , *l. vltim,* C. T*heo. de pa troc. vic.* id eſt,dedititius. Hinc Homologum quidam eſſe volunt, quem & vaſſallum ligium.ineptè autem, quià dictione homo compoſitum volunt.neque enim dubium , quin ὁμολογίᾳ χρῆσθαι & ὁμολογίᾳ προσχωρεῖν , pro deditionem facere vſurpetur. Alij volunt Homologos pro dedititiis poni, qui apud Romanos non modò in fide, verùm etiam in ditione ac poteſtate populi Romani eſſent.

HOMOLOGARE , hoc eſt , confiteri,adſentire. Homologia , confeſſio, adſenſus,*l.ne in arbitris.D. de arbitr.*corruptè enim emologare legitur , pro eo, quod eſt ſubſcribere arbitri ſententiæ, ſcilicet eam placere ſubſcribenti.

HOMICIDIVM propriè , cùm homo cæditur , id eſt,occiditur, à cæde, vt Albericus indicat, tria homicidiorum genera conſtituens , *ca.homicidiorum.de pœnit diſtinct.* 1. At Pontifices duo conſtituiſſe videntur,Voluntarium,& caſuale,*extra de homicid*

HOMOVSIOS , Ὁμοούσιος , id eſt, conſubſtantialis,*l.*2.C.*de ſum.Trini & fid. cathol.*

HONESTVS, qui nihil turpitudinis habet , Iſidor. Honeſtus quandoque pro diuite accipi obſeruatur , *vt teſtatur Aſconius in Verrina tertia commentariu,* V*lp l* 52.§.15. *D.de furt.* Cum Titio honeſto viro pecuniam credere vellem,ſubieciſti alium Titium egenum , &c.*Sic l. cùm hi.§. ſi in annos de tranſact. & l.*38.§. *qui nondum.* D *de pœn* His inferiores vocantur humiliores,*d.l.*38. *& l.*1.*C.de diſſert.mediocris loci.*

Honeſta ea interpretatur *Bart. l.* 1.*C. de dignit. lib.* 12. quæ ab honeſtis perſonis geruntur.Hinc Honeſtæ matrisf.matronæve intelliguntur,quæ nullo vnquā probro ſe commacularunt ,*l.*41. D.*de ritu nupt l.* 1 §. *& notandum D. de vent.inſpic* Honeſtum à licito ſeparatur, *l.*1.*D. de iuſt & iur. l.*42. D.*de ritu nupt.*non enim omne quod licet honeſtum eſt , *l.* 144.D *de reg.iur.*

HONESTAS iuſtitiæ publicæ , id eſt, conſtitutiones Eccleſiæ factæ propter

pter honeſtatem publicam, *c. ad audientiam. &c. ſponſam de ſponſa. & matrimon.*

HONOS, *inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.* ab honeſto onere. Itaque honeſtus dicitur, quòd oneratus, & dictum onus eſt honos, qui ſuſtinet remp. *Hæc ille.* Honos igitur magiſtratus eſt: *quod idem Iuſtin. in §. 7. de iure nat. demonſtrat.* Hoc etiam ius honorarium ſolemus appellare, inquit: quòd qui honores gerunt (id eſt, magiſtratus) auctoritatem huic iuri dederunt. *Cicer. Verrin. 6.* Vt iſta præclara nobilitas deſinat quæri, popul. Roman. hominibus nouis, atque induſtriis honores mandare, ſempérque mandaſſe. Sunt tamen, qui deducunt à priſco ὄνη, vnde ὀνίνημι, vt ab ὄνη factum ὀνεῖσθαι, & veteres Onor ſcripſiſſe teſtantur. Onus autem ab ὄνος Græcorum tractum, qui ab aliqua ratione ærumnoſum illud animal ita vocarunt.

Honor municipalis, eſt adminiſtratio Reip. cum dignitatis gradu, ſiue cum ſumptu, ſiue ſine erogatione contingens, *l. 14. D. de mun. & hon.* Erant in hoc genere Decurionatus, Duumuiratus, Ædilitas, & cæteræ dignitates, *l. 17. §. is qui D. de decurio. l. 12. D. de mu & hon l. 5. de vacat. mune. l. 12. C. de iu, qui ſponte mun. pub. lib. 10.*

Honor aliquando ſumitur pro dignitate, *l. nuper. D. de donat. inter vir. & vxor.* Interdum pro honorario dono, & remuneratione, *l. ſi remunerand. D. mand.* Si re munerandi gratia honor interuenerit, erit mandati actio. Id eſt, & ſi honorarium aliquod datum fuerit. Hinc apud Ciceronem, Honos alit artes. & Virg. lib. 5.

Ipſis præcipuè ductoribus addit honores.

HONORARI, eſt præmio aliquo adfici: honos enim plerunque præmium eſt. *Apud Vlpianum l. 1. §. 5. D. de poſtulando.* Niſi in arena paſſi ſunt ſe honorari. Nec audiendus, Accurſius, hæſitans hîc, an onerari legendum ſit.

HONORARIA ſunt mercedes, quæ aduocatis, Iuriſconſultis, medicis, liberalium artium profeſſoribus, menſoribus, & cæteris, qui operam beneficij loco præſtabant, dabantur. Mercedes eas dicere diſplicuit, cùm non crederent inter huiuſmodi perſonas locationem & conductionem contrahi, *l. 1. D. ſi menſ. fal. mo. l. 1. D. de extraor. cog. l. 38. loc. l. 3. C. de poſtul. l. 2. D. de lega. l. 13. C. de iudic.* Honorarium autem, quod patrocinij nomine datur, συνηγορικὸν ab Ariſtophane in Veſpis dicitur. Honorarium etiam dicitur id quod olim Conſulibus in prouincias aduenientibus, honoris loco dabatur, non tanquam debitum. *Cic. in Piſon.* Qui modus tibi fuit frumenti æſtimandi? qui honorarij? ſi quidem poteſt vi & metu extortum honorarium nominari. Inde Honorarium dictum id, quod à Decurionibus pro curiæ introitu dari ſolitum. *Plin. l. 10. epiſt. 116.* Supereſt ergo, vt ipſe deſpicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. *Ad quam epiſt. reſcribens Traianus:* Honorarium, *inquit*, Decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Decuriones fiunt, inferre debeant nécne, in vniuerſum à me non poteſt ſtatui. Huius etiam fit mentio, *l. æſtimationem. D. de muner. & honor.*

Honorarium ius antiqui appellarunt, quod ex edictis prætorum deſcendit: ſícque, vt Papinianus ſcribit, ad honorem Prætorum nominatum: Pomponius, quod ab honore prætoris venerat, *l. 7. in fi. D. de iuſt. & iur. l. 2. §. eodem tempore. D. de orig. iur.* Vel, *vt inquit Iuſt.* quòd qui honores gerunt, id eſt, magiſtratus, honorem huic iuri dederunt, *§. prætorius. de iur nat.* Inde

Honoraria iudicia, honorariæque actiones prætoris edicto conſtitutæ, *l. 28. D. de legat. 1. l. 25. ad S C. Velleian. l. 39. D. de noxal. actio.* Honorariæ obligationes quas Prætor edicto ſuo inſtituit, *l. obligamur 52. D. de obligatio.* vbi Modeſtinus ait, iure honorario nos obligari ex his, quæ edicto perpetuo, vel magiſtratu fieri præcipiuntur, vel vetantur.

Honorarij ſucceſſores dicuntur, qui & bonorum poſſeſſores, *Inſtit §. 1. de bon. poſſeſſ.* Per legem enim tantùm, vel ſimilem iuris conſtitutionem, hæredes fiunt, veluti per Senatuſconſ. & conſtit. Principum: ſed cùm eis Prætor dat bonorũ poſſeſſionem, loco hæredum conſtituuntur, & vocantur bonorum poſſeſſores. *Vlpian. l. 9. § 5. D. inter. actio.* Quæ obtinere debent non ſolùm in hæredibus, ſed etiam in honorariis ſucceſſoribus. *Sic in l. 1. §. non ſolùm. D. vt legat. nom. l.*

10.D. *ad SC. Velleian. l.7. D. de publ. iud.*

Honorari tutor curatórve quem teſtator adminiſtratione pupilli bonorũ aliis data, tutorem tamen, curatorémve eſſe vult. *Vlpian.3. §. 1. D.de adminiſt. tut.* ille ſolus adminiſtret, cæteri igitur tutores non adminiſtrabunt, ſed erunt hi quos vulgò honorarios appellamus. Nec quiſquam putet ad hos periculum nullum redundare. conſtat enim, hos quoque excuſſis prius facultatibus eius, qui geſſerit, conueniri oportet. Dati ſunt enim, quaſi obſeruatores actus eius, & cuſtodes: imputabitur eis quandoque, cur ſi malè eum conuerſari videbant, ſuſpectum non fecerunt. *Papin l. 26. §.1.de teſtamen.tuto.* Honoris cauſſa tutor datus non videtur, quem pater à cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandauit, rationes accipere voluit. *Horum etiam meminit Vlpian. l.14. §. 1.D. de ſolut.* Honorarius curator alio ſenſu ſumitur, *tit.12. Inſtit. Vlpian.* pro eo ſcilicet, qui à prætore conſtituitur libertinis, prodigis, itémque ingenuis, qui ex teſtamento partis hæredes facti, malè diſſipant bona. Honorarius etiam arbiter dicitur, qui à Prætore datur: *cuius videtur meminiſſe Proculus, l. 76. D. pro ſocio.* is ſcilicet, cui ſiue æquum, ſiue iniquum ſit, parere debeamus. Sic Honoraria pœna, *§ 6. Inſtit.de iniur.* ea eſt, quam Prætor introduxit, atque inſtituit.

HONORARII ij erant (*inquit Nonell.* 70.)quibus ſolis à maieſtate Imperatoria præbebantur codicilli: ſic vocati: quòd qui hac præfecturæ ſpecie digni exiſtimarentur, his præter nudum honorem ac titulum nihil conferretur, qui ſanè ipſos curiali fortuna non liberaret, niſi aliquis ipſo actu hanc adminiſtraſſet. Hi nullum cingulum geſtabant, *l.1.C.de dignita.ord. ſeruet lib.12.* quòd nullo merito antè geſtæ adminiſtrationis hunc honorem conſequerentur, ſed ſolo codicillorum principalium beneficio, *l 3. C. vbi ſenat. vel cla. l* 1. *C. Theo. qui à præb. tyr.* ideóque Græcis ἀζωστοι dicebantur vt Vacantes ζωστοὶ. Hos & Honoratos appellatos putem, *in Rub. de honorato vehicul lib.* 11 *& C. l* 1. *C. de Offic. ciui. iud. l* 18. *C. de epiſcop. & cleric. l.* 1 *C. Theo. quib. equo. vſus.* Horum hoc hemiſtichio commeminit & Auſonius: *Muneris exortes nomine participet.*

HOPIA, *in l fina § ſpecies. D. de public.* quid hoc verbo ſignificetur, planè ignoro. Pharmaci quidem genus Opij nomine inuenitur, quod ex inciſis papauerum capitibus ſucco expreſſo conficitur, de quo Dioſcorid. lib.4. Plin. *lib.* 20. *cap.* 18 *& lib.*25. *cap.*10. ſed an illud ſit, addubito.

HORÆ, vocantur patres, in quas diſtinguitur dies, Hæ principiò duodecim inſtitutæ ſunt, qui numerus longo tempore cuſtoditus eſt, donec in viginti-quatuor horas dies apud Romanos diuidetur. C. Scipio Naſica à Senatu optimus appellatus, diem in horas primus diſcreuiſſe dicitur Sabellico. At horas pro diebus dixit Cicer. Verr. 3. Vt cùm horis noſtris nos eſſemus vſi, tu binis ludis interpoſitis, quadrageſimo pòſt die reſponderes. Horas ſuas vocat (inquit Aſconius) 10. dies qui accuſatori dabantur ad accuſandum legitimi, totidémque defenſori. Idem tu fortaſſis eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Horis, inquit, idem Aſconius mirè dixit, cùm ſint dies plurimi, vt oſtenderet nimiam diligentiam. Legitimi autem hodie dies dici debent, quas dilationes ordinarias vocant. Nec mirum, horas pro diebus ſumi cùm dies vſurpentur pro tempore, vt alias annotauimus.

HORREVM, Varro *lib.* 4. *ling. Latin.* non improbabiliter exiſtimat ab hordeo tractum, quòd hordeum in eo ſeruari ſoleret. quanquam in aliis excepl. ad horrendo legatur, quòd ſcilicet priſci fruges in ſuis ſpicis, cum ariſtis in granaria conderent. Galenus mauult à dictione ὡραῖα deduci, quo omnes fructus, atque adeò prouentus omnes denotabant Græci. Accipitur tamen etiam in iure pro repoſitorio mercium, rationum, & rerum pretioſarum *l* 3. *D. ex quibus cauſſis pign.* vel hypoth. *tacit. contrah. & l.3 D. de offic. præfect. vigi. & l.6 D.de edendo l.* 10. *D. de iudic.* Horreum frumentarium, *l.* 60. *D de acquirend. rerum domin.* Horreum vinarium *l.* 7 *D. de fund inſtrum.* Horreum pennarium, *l.*3. *D. de pen. leg.*

HORREARIVS, horrei conductor, *l.5 §. ſi horrearius. D. de iu qui deiecer. vel effuder. l. 5. D. ad exhi. l.* 60 *§. fin.*

fin. D. loca.

HORTVS in XII. Tab. idem valebat quod villa, vt Plin. lib 19. cap 4. eſt auctor. vide Feſtum *l.* 8.

Horti Salluſtiani Romæ Auguſti erant, *l.* 39. § *fin D. de leg.* 1. & in Panegyrico Conſtantino, Conſtantij filio dicato, cuius incertus eſt auctor. Nam in Salluſtianos hortos ire, peregrinatio, & expeditio putabatur. Vopiſcus in Aureliano: Diſplicebat ei, cùm eſſet Romæ, habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Salluſtii, vel Domitiæ viuere.

Horti amœni, vrbani prædii appellatione continentur, auctore Vlp. *l. vrbana prædia. de verb. ſign.* niſi plurimùm in reditu ſint, id eſt, principaliter propter ruſticos reditus conſtituti.

Horti olitorii, ab olere, non ab oliuis dicti, vt Accurſius exiſtimauit, *l.* 13. *D. de vſufr & vide l.* 198 *D. de verb ſignific. Vlpian in l. ſi cuius. § fructuar. D. de vſufruct.* Vt fortè, ait, hortos olitorios faciat, vel aliud quid, quod ad reditum ſpectat.

HOSPITII neceſſitudo olim non ſolùm inter priuatos, ſed etiam inter populos contrahebatur: neque id quidem modò, ſed etiam inter ſingulos priuatóſque homines & ciuitates: quod genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hoſpitium publicum vocauerunt: nam quod hoſpitium inter priuatos contrahebatur, Græcè ἰδιοξενία, Latinè priuatum hoſpitium dicebatur, cuius erat nota pignúſque teſſera hoſpitalis: vt ille apud Plautum ait, in Pœnulo.

deum hoſpitalem & teſſeram
Mecum fero.

Cicer. in Verrem. act vltim de Senatu Syracuſano loquens: Decernunt ſtatim, vt fratri meo hoſpitium publicè fieret. Sic Demoſthenes in illa nobili orat. pro Cteſiphonte, obiicit Æſchini, quòd legatos quoſdam Philippi hoſpitio exceperit, & quòd hoſpitii ius cum eis contraxerit, καὶ συμπροξενεῖς αὐτῷ. Itaque ſumitur hoc verbum *l. poſtliminij D. de capt. & poſtlim.* & apud auctores claſſicos ſæpiſſimè. Arctum autem fuit neceſſitudinis huius vinculum, atque etiam diuini numinis reuerentia ſanctum, quod iuris huius diſceptationi præfecit antiquitas Iouem, hoſpitalem appellans & inuocans, quaſi hoſpitii præſidem & vindicem. Ab hac hoſpitii ſignificatione, frequenter pro amicitia ſumitur, Hinc

HOSPITIOLA, *l.* 5 § 1. *D. de iis qui deiec.* loca ea quib. excipiebantur hoſpites. Habebant autem veteres (vt Vitruu. *lib.* 6 *c.* 10. indicat) propria quædam triclinia, & cubicula, quibus aduenientes hoſpites recipiebant: quæ & hoſpitalia dicebantur, *d. l.* 5.

HOSPITIA etiam priſcis temporibus publicè dari ſolebant, erántque quibus hoc munus hoſpitum recipiendorum à Republ. imponebatur. Eſt autem patrimonii onus non perſonæ, *l.* 3. §. *eos l fina. § penultim. & fin. D. de muner. & honoribus l.* 16. § *angariarum. D. de vaca. mune. l.* 1. *C. de Epiſcop. & Cleric. Modeſtinus l.* 6. *de excuſat.* ἐπισταθμείαν hoc munus vocat, deducto vocabulo ἀπὸ τοῦ ἐπισταθμεύειν, id eſt, diuerſari: vt & Cicer. *li.* 13. *ad Attic. Epiſt. vltim.* Habes hoſpitium, ſiue ἐπισταθμείαν, quam odioſam mihi duxi, non moleſtam. Quin & id in prouinciis fiebat, in militibus & præſidum officialibus per municipia itantibus hoſpitio excipiendis, vt colligere eſt ex *d. l.* 3. § *eos milites. & l.* 5. § *ne tenues. D. de offic. præſid.*

HOSTIA, in *l. nauis.* 2. *D. ad legem Rhodiam, de iact.* vrbs eſt Latii, ab Anco Martio extructa, teſte Liuio: militiæ, omniúmque munerum vacationem habuit, præter dies 20. in aduentu Hannibalis, quò Reip. ſubueniretur.

HOSTIENSIS, Iuriſconſultus nobilis, nomen habuit Henrici Seguſiani: ſed cùm iuris ſcientia floreret, & Bononiæ circiter annum M.CCLV. profeſſus, complures ea de re libros ſcripſiſſet, tandem Cardinalis Hoſtienſis factus, nomē hoc retinuit.

HOSTIARII, ſerui, *in l.* 12. §. *idem reſpōdit. D. de inſtr. inſtr. quele.* quos more vetere in catena fuiſſe Suet. in lib. de claris Grammat. ſcribit.

HOSTIARII, Eccleſiaſticum officium, *l* 6. *C. de Epiſco. & cler. quod & B. Ignatius, in Epiſtola ad Antiochenſes* oſtendit, ſic ſcribēs: ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, &c. Dicti ab eo, vt Iſiodor. *l* 8. *c.* 12. ſcribit, quòd hoſtiis templi præeſſent. Tenent claues tēpli, omnia intus extráque cuſtodiunt, atque inter bonos & malos habētes iu-

diciũ, fideles recipiũt, infideles reſpuunt.

Hoſtlianas actiones dixit *M. Cic. lib.* 1. *de Orat.* ab Hoſtilia lege, quam vide in Indice legum.

HOSTES hi ſunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decernimus, cæteri latrones, aut prædones ſunt, *l. hoſtes* D. *de verb ſigni.* Hoſtis autem ab hoſtiendo, id eſt, æquando: quoniam æquali cauſſa ad bellum procedit, & par nobis videtur.

Hoſtis, pro aduerſario, in XII. Tabul. accipitur. Si ſtatus dies ſit cum hoſte, venito. At, vt ſcribit Feſtus, Hoſtis apud antiquos Peregrinus dicebatur, & qui nunc hoſtis, perduellis. Hinc Cicero, libro Offic. 1. Equidem illud etiam, inquit, animaduerto, quòd qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, lenitate verbi triſtitiam rei mitigante. Hoſtis enim apud maiores noſtros dicebantur, quem nunc peregrinum dicimus. Appellatus eſt autem hoſtis, ab hoſtio, quod eſt æquo, quoniam peregrini ſuis, vt nos noſtris vtentes legibus, pares nobis videntur. Et quia in conflictu, ex æqua cauſſa pugnam adire ſolent, ideò concinna eſt tranſlatio ad litigatores, qui pari iure de eadem contendunt cauſſa, vt victoriá conſequantur: ideóque *victos & victores* nuncupamus.

Hoſtium potius, vide *Potitus hoſtium.*

in Hoſtico abſolutè, pro Hoſtico loco dixit Vlpia. *l ſi ff. de re milit. teſtam.* Sícque *in l. vnic.* D. *de bono poſſ. ex teſt. mili.* legendum. Itaque hanc phraſim Liui. vſurpat lib. 6. Romano contrà etiam in hoſtico morandi erat cauſſa, vt hoſtes alliceret. Sic lib. 8. Sine commeatu milites vagi in hoſtico errent. Et alibi apud eundem & alios ſæpiſſimè. Eadem autem forma dictum, qua apud alios, In barbarico, & paganico. Sic Latini auctores loquuntur Græcorum exemplo, qui *πολεμίαν* ſimpliciter, *γῆν* ſupplentes, dicunt. Herodo. l. 1. *ἀπαλλαγεῖεν ὑπὸ τῆς ἐν τῇ πολεμίᾳ διατριβῆς.*

HOSTIS in libris Feudiſticis pro exercitu, caſtris & militia ſumitur. Vnde vox Francogallica L'ihoſt. *lib. Feud.* 1. *tit.* 7. Si ſimul ſteterint, vel in hoſtem Regis acquiſierint. Item *lib.* 1. *tit.* 7. Tunc enim poſſunt deueſtiri, niſi fecerint hoſté Romæ: id eſt, in exercitu & comitatu Imperatoris Romam profecti ſint. Hinc

HOSTENDITIÆ dicuntur (vt Feudiſta ſcribit, *lib.* 2. *tit.* 40. §. 2) adiutorium, quod faciunt dominus vaſalli Romam cum Rege in hoſtem pergentibus: verbi gratia: in Lombardia de modio, XII. denarios: in Teuthonica terra, tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum ſolummodò eius anni, quo hoſtem faciunt. Fictum vocabulum ab hoſte, quod exercitum & caſtra, vt iam diximus, ſignificat. Quidam corruptum vocabulum eſſe ſcribunt, & pro Haſtelitię vſurpatum, dictúmque eadem forma, qua Heriſlitium effertur: diſtinguunt tamen ab Heriſlitium, quòd Heriſlitium capite plectatur: Hoſtelitiæ verò pecuniaria multa ſit. etiam Friderici conſt. *lib. Feud.* 2. *titu.* 55. quia edictum non belli, ſed honorarij comitatus cauſſa factum ſit: cum Impe. Romam ad petendam coronam proficiſcente, euocantur Itali feuda imperij tenentes, vt in faucibus Italicæ Imperatori præſtò ſint, cum equitis & armis.

HVGOLINVS Iuriſconſultus nobilis, homo Italicus, inter antiquiſſimos iuris interpretes, floruit circiter annum M. CXC. gloſſuláſque ad librorum iuris marginem adiecit: quibus magnoperè Accurſius, qui plerunque eius honorificam facit mentionem, adiutus fuiſſe creditur.

HVMANA lex, pro ciuili, *in c. pen. de hæret. lib.* 6. Humanum eſt, hoc eſt, benignum, ſecundum æquitatem deſeruiens humanæ ſocietati, *l humanum. C. de legibus.*

Humaniores domini, pro lenioribus, §. *Eodémque. Inſtitu. ex quibus cauſ. manu. lic.*

HVMANITAS propriè naturam humanam ſignificat: ſic accipitur in *l. non tantùm. D de appell.*

Humanitas eſt epitheton æquitatis egregium. Æquitas enim nuncupantur humanum ius: quia nihil eſt, quod in humanam ſocietatem plus vtilitatis conferat, quàm vſus boni & æqui. Et contrà, iniquitas dicitur ius in humanum, auctore Vlp. *in l. furti. § pactúſne. D. de his, qui notan. infam. Nouel. nullum credent. agrico. in princ.* Inde ſunt iſtæ appellationes paſſim in iure: Humanius eſt: Benignius eſt, & cætere ę id genus. Iuſti. *Nouel. de releuatio. tributo. Conſtit.* 163. Præſtantiſ-

ſima,

ſima, inquit, inter homines bona, ſunt iuſtitia & benignitas: quarum altera æquabiliter ſuum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad miſericordiam decurrit. *Vlpian. in l.1.§.qui operas. D.ad SC.Tertull.* Sed humana, ait, interpretatione placuit eum admitti. Aliàs humanum ius appellant, ad differentiam naturalis iuris. Illi valde aberrant, qui humanas leges apponunt Canonibus Pôtificiis, quaſi hi nihil debeát humanitatis.

HYACINTHVS gemma, *l.6 D. de aur.& arg leg.l fin.§ ſpecies. D. de publi. l.vnic.C.nulli lice.infre.*

HYDRAVLOS, nomen eſt nobiliſſimi inſtrumenti muſici, cuius Cteſibius Alexandrinus repertor fuiſſe traditur: ita appellati, quòd eius fibulæ ab aqua flatum acciperent. nam in aquam ima parte verſæ erant: qua commota & perturbata ab adoleſcentulo quopiam, in illa ſpiritus effundebatur, qui ſuauiſſimum ſonum reddebat. Deſcribitur hoc accuratiſſimè à Vitruuio: & omninò valde ſimile fuiſſe perſpicitur ei, quod nunc nos cómuni omnium muſicorum inſtrumentorum genere, Organum appellant: niſi quòd in noſtro nullus aquæ eſt vſus. Huius etiam meminit Athenæus lib. 4. δειπνοσοφιστῶν. Plinius lib.7.c.37.& Hero quidam. Hinc

HYDRAVLÆ, *l.4.C. de excuſat. muner.* organarii, qui eiuſmodi inſtrumenta tractabant: quos ita Græci definierunt: Ὑδραύλαι εἰσὶν οἱ αὐλοῦντες ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῖς οὐκ ἀπὸ ἀσκῶν, ἀλλ' ἀπὸ ὕδατος κατά τινα μηχανὴν τὸ πνεῦμα δεχομένοις.

HYDROMELI *l 9. D. de tritic. vino.* aqua eſt mellita, id eſt, potio ex aqua & melle confecta, Plin li.14 c.17. Dioſcorid. *lib* 5. *cap* 13.

HYPÆTHRIVM, locus eſt ſic dictus, quòd ſub dio eſſet, id eſt, cœlo & aeri expoſitus. Latinè Subdialia, vel Subdiualia: vnde Subdiuales deambulationes dicuntur, *l.* 142. *D. de verb ſign. Vitruu. lib* 5. *cap.*1. horum meminit.

HYPASPISTÆ, Græcis ſunt Corniculariii, vide *Cornicularii*.

HYPEROCHA, ὑπεροχή. *l. quæretatur. D. qui potiores in pigno. hab.* eſt id, quod poſt venditionem fundi, verbi gratia LX quod erat LXXX. plus in eius pretio relinquitur, ſcilicet XX. Hoc enim eſt, quod in eo loco ſignificatur, quendã duobus creditoribus non quidem eundem fundum, ſed priori fundum, poſteriori ὑπεροχὴν eiuſdem fundi (id eſt, quòd plus erat in pretio fundi, quàm in prioris credito) pignori obligaſſe. Non inſulsè fortaſſe quis Superfluum vocarit, *vel fœnerator. D. de nautico fœnore.* Galli dicunt, *plus value.* Hunc locum ita reſtituit ex Pandect. Florent. Iacob. Cuiac. *Obſeruatio lib.4.cap* 25. cùm perperam antea hypotheca legeretur. Idem tamen prius Alciatus notarat. *lib.*11.*Parerg.cap.*1.

HYPOBOLON, Dotis eſt incrementum, vel quod mortuo marito vxori ſuperſtiti redditur ſupra dotem, quod inſtar aut vicem habet donationis propter nuptias: ſic dictum ἀπὸ τοῦ ὑποβάλλειν, quod eſt maiori rei, vel ſummæ minorem adiicere. Græci aliàs reddidere dimidiam, aliàs tertiam, niſi aliud conuentum eſſet: Langobard. autem iure quartam partem redditam videre eſt, *l.1. Langob. de iu. quæ à viro in mul. dan.* quam & *Morgengabe* vocabant. Latinorum verò tertiam, *lib. 2. feud. titu.19.§.* quamuis Conſtantin. Harmenopul. *libro* 14 *titu.*10. ὑπόβολον ſcribit eſſe, τὸ ἐπὶ τῇ προικὶ τῇ προικὸς, ὅταν ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται τῆς γυναικός: ταύτῃ ὑποβαλλόμενον, ἤγουν ὑποτιθέμενον. Sic enim legendum eſt, non vt in vulg. corruptè legitur: ὅταν ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρός. non enim mortua vxore, ſed mortuo marito hypobulo locus eſt. Dotalitium dicitur *capit. plerunque. de donatio. inter vir & vxor.* Noſtro idiomate vocamus *accroiſt.* Nec verò datur ὑπόβολον vxori, niſi in cubiculum mariti venerit: & hoc eſt quod dicitur, *Au coucher gaigne la femme ſon douaire.* Virgini autem θεώρετρον dabatur, quod erat pars duodecima: de quo vide ſuo loco: Hinc

HYPOBOLICA inſtrumenta, apud Sidon. Apoll *lib.* 7. *Epiſtol.* quanquam ſunt, qui legant *Hyperbolica*: alii qu dam Paraphernica, omninò malè.

HYPOCAVSTON, ὑπόκαυστον, locus eſt qui ſuccenſo ſub pauimento igni calefieri ſolet, *l.* 16. *ff. mand l.*55.*§.*1 *D. de leg* 3 Deducitur ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν id eſt, ſuccendere, Hinc conclauia & cellæ, in quibus ſunt opera fornicata, vbi

frigoris vitandi cauſſa ignis accenditur.

HYPODIA, *apud Paulum lib. Sent. 3. tit. 6.* ſunt quæ ſub pedem ſedentibus ponuntur, quæ interdum etiam ſcamna vocantur, *l. 3. D. de ſup. lega.* ab ὑπὸ, id eſt, ſub, & πὸς ποδὸς, pes.

HYPOMNEMATOGRAPHIS, *in l. ſi quos. 59. C. de decurio.* Alciat. & Cuiac. commentarienſes exponit, id eſt, eos, qui commentaria ſcribunt.

HYPOTHECA, eſt pactio nuda, qua iure honorario à debitore obligatur aliquid in crediti vicem: deducto nomine à verbo ὑποτίθεσθαι, quaſi dicas res ſuppoſita, ſubiecta obligationi, & obſtricta: & idem videtur eſſe quod pignus: niſi quòd huius appellatio ad res mobiles, hypothecæ ad immobiles refertur, *vt l. 1. & l. ſi rem. 9. §. 2. D. de pignor. action § item Seruiana. Inſtitut. de actio. l. 4. D. de pignoribus.* vbi traditur, Hypothecam propriè eius rei dici, quæ conuentione ſola obligatur: pignus traditione. In actione tamen hypothecaria his nominibus abutimur: & ideò Marcianus de hypothecaria formula tractans *l. 5. in fi. D. de pignorib.* dixit pignus ac hypotheca ſono tantùm differre quod eſt, ac ſi diceret ſignificatione non differre: Hotomanus teſtatur aliam ſe etiam inter hypothecam & pignus obſeruaſſe differentiam, vt hoc pro rebus obligatis, & ipſo obligationis contractu vſurpetur: illa verò pro rebus ſuppoſitis tantùm *Cice. li. 13. ad Memmiũ, epiſtola ad Thermum Proprat.* Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ commiſſæ ſunt: velim cures, vt aut de hypothecis decedat, eáſque procuratoribus Cluuij tradat, aut pecuniam ſoluat.

Hypotheca diuiditur in tacitam, & expreſſam. Tacita conſtituitur à lege, *l. 1. § & vt plenius. C. de rei vxor. action.* Expreſſa ab homine, *toto titu. D. & C. de pignor. & hypothec.*

HYPOTHECARIA actio, quæ & quaſi Seruiana dicitur, in rem actio eſt, quæ creditori pignoris perſequendi cauſſa datur. Vnde & pignoris vindicatio, petitio, perſecutióq. appellatur, *l. 9. in fi. C. de pign. actio l. 2. C. ſi vnus ex plurib. l. 50. ff. ad SC. Trebell.*

Hypothecaria formula, formula eius pacti, quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur, *l. 3. 4. 11. & alibi perſæpe D. de pignoribus.*

HYPOTHECARII, creditores qui ſub hypotheca pecuniam crediderunt, *l. 1. §. ſciendum. D. de ſepara. bon. l. 1. C. de iis, qui in priorum cred.*

HYPOTHESIS eſt, quod priſci Iuriſconſ. Speciem appellant: recentiores, legis Caſum. *Vlpia. in l. ſed interim. de donat. inter vir. & vxor.* Quando igitur retrò non agitur, emergunt vitia, vt Marcell. animaduertit, in ſpecie huiuſmodi. *Paul. in l. Latinus Largus. de lega. 1.* proximè ex facto incidit ſpecies talis. *Alcia. in l. edita. C. de eden.* Hypotheſis, ait, determinata facti aſſertio eſt, quæſtionis, ſeu cauſſæ modum complectens. *Vide eundem cap. 8. lib. 1. Parerg.*

Hypotheſin ad theſin transferre, eſt cauſſam ad communem locum, & ſpeciem ad genus tranſferre, *l. pen. ff. de iuriſdict.*

HYSGINVM, color, vt volunt quidam, ſimilis eſt coccineo: vnde Græci veſtes ὑσγινοβαφεῖς appellant, hoc eſt, hyſgino tinctas. Hermolaus Barbarus exiſtimat idem eſſe quod vacinium, id eſt, rubi humilis morũ: vide Ruellium Maſurium, & Bayfium. *Turnebus Aduerſ. lib. 19. c. 15.* hoc nomine & tincturam & herbam notari putat, cùm ex ea herba color purpureus fuceretur, atque tingatur, Heſychius ſcribit, ὕσγινον βάμματι. neque aliud quicquam. Interp. Nicand. τὸ ὕσγινον, inquit, φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, ὅθεν καὶ ὑσγινοβαφῆ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ βεβαμμένα. nec enim quid vetat eſſe plantā & tincturam cognomines. Suidas hyſgen herbā eſſe dicit, vnde & hyſginum tingatur. Fiunt, *inquit Vitruuius,* etiam purpurei colores, infecta creata rubiæ radice, & hyſgino, non minus, vt ex floribus alii colores. Apud *Pauſaniam in Phocicis,* videtur eſſe coccus: *vt apud Plin. li. 21. ca. 26.* hyacinthus, vnde factitius color fucabatur, hyſginum dictum. Hyacinthus, inquit, in Gallia eximiè prouenit. hoc ibi hyſginum tingunt. Vtitur hoc verbo Paulus, *l. 78. §. 5. ff. de lega. li. 3.* (quanquam in Pand. Flor. Iſginum legitur) à cocco illud ſeparans: Quin minus porrò coracinum, aut ſyſginum, aut melinum ſuo nomine, quàm coccum purpuráve deſignatur?

I, &

I

I, & V, literæ, medium quendam eſſe ſonum, M. Fabius *lib.1. Inſtit. Orat cap.* 4.admonuit, vt non immeritò, nec fortè ineptè in Pand. Flor. V, pro I, ſcriptum reperias. Vt duploma, pro diploma: maritumo, pro maritimo: decumo, pro decimo: adſimulatur, pro adſimilatur. & planè adſimulare antiquos dixiſſe, ex Diomede admonet Briſſonius. E diuerſo I, pro V, poſitum, reciperare pro recuperare, paſſim in illis libris, & antiquorum monumentis. Sic I, pro E, vt petitioni, pro petitione, *l.8. D.de rei vindicat.* & Ferruminationi, pro Ferruminatione, *l.23.§.item quacunque ff. eodem titul.* & Affinitati, pro affinitate, *l.39.ff. de iniur.* E contrario, E, pro I, defenſione, pro defenſioni, *l.39.§.primo*, D.*de noxalibus.* & Exceptione, pro exceptioni, *dict. l. 39. §. penulti.* Literarum enim affinitas huic commutationi locum dedit: *qua de re vide Fabinm, libro* 1.*cap.*4.

I A C E R E dicitur hæreditas, quandiu ſine domino eſt, *l. 5.§ ſatisfactionis.ff. vt in poſſeſ.lega.l.13.§.quæſitum. D. quod vi, aut clàm.* Eodem ſenſu iacere bona hæreditaria dixere Vlpianus & Papinianus, *l.3.ff de bon.poſſeſſ.l.1 ff. de ſucceſ. edi.* Sic Iacens ea res dicitur, cuius dominus ignoratur, *Vlpia.l.43.§.4.ff.de furt.* Qui alienum quid iacens, lucri faciendi cauſſa ſuſtulit, furti obſtringitur. Iacere pretia prædiorum, quæ vili veneunt, dicuntur Ciceroni, *in Orat.pro Roſcio Comœdo*: Accepit enim agrum temporibus ijs, cùm iacerent pretia prædiorum.

Iacere proſtratus dicitur, qui ad dignitatem eligi iure non poteſt, veluti infamis, *Clem. in pleriſque.§.quòd ſi licentiatus. de elect.in Clement.*

I A C T A S res accipimus nonnunquam, quæ tempeſtate maris nauis leuandæ cauſſa eiiciuntur, *l. 21. § 1. D. de acquir.poſſ l.pen.ff. pro derelict.l. 9.§ fi.ff.de acq. rer. domi.* & ita Iactus *in tit. ad leg. Rhod.de iactu. l.4.§ ſi iactu* D.*de fur Seneca lib 4. Declam.* Neceſſitas eſt, quæ nauigia iactu exonerat. Dicitur &

I A C T V R A eodem ſenſu, *l.2. & 4.* D.*de lega. Rhod de iact. & apud Cice. lib. Offic.* vnde μεταφορικῶς, pro damno, *c.locupletari, de reg. iur.lib.6.* Hinc & pro amiſſione accipitur, *vt c.ex parte. de aliena.mutan.iud.cauſ fact.* ibi, pro amiſſione cauſſæ. Et

Iacturam debiti, pro amiſſione, dixere Impp.*l.2.C ne liceat potentio.* Et

I A C T A R E, pro concutere, fatigare, vexare. *Vlpian. l.1.de ædil. edict.§.apud Iulianum.* Si ſeruus inter fanaticos non ſemper caput iactaret.

I A C T V M retis dicimus, *l. 12.* D. *de act.empt* & iactum, ſimpliciter, eodem ſenſu. *Valerius li. 4.c.1. Suetonius in libr. declar. Rhetoribus* βόλον appellat, vbi pro bolou, bolum falsò legitur. Donatus Bolonas. Hinc Bolonas exercere dicuntur cetarij.

I A C V L V M rete quoddam piſcatorium eſt appellatum, *Iſidoro teſte, lib.*18. *Etymol.c.21.*

I A C H I N V M, vide Ianthinus.

I A M quandoque ſignificat perfectionem actus, & continuationem, *Bar. l. Celſus D. de vſucap. & in* 1. *C conſtitut.* aliquando retro tempus, & continuum ſonat, *l.nunquam.* D.*de acq.rer.domi.* Sumitur interdum pro futuro & præterito. pro re, id eſt, ſecundum materiam ſubiectam, *l.quamuis. D.de furt. & ibi nota.* Iam, pro præterea, & pro, poſthac, ſæpè ponitur.

I A M N V N C, *l. ſi mortis.* D.*de dona. cauſ.mort.* præſens tempus indicat.

I A M T V M vna voce, *l pater.* D.*de cap. & poſtlim.* vbi Zaſius temperamentum tractus facit. & vide M. Ciceronem pro A.Cluentio.

I A N I T R I C E S, Latinis duorum fratrum vxores, Græci εἰνατέρας vocant, *l.* 4.*§ adfines in fin.ff de gradibus.* in Lexico B. Germani, Ianitrices, δύο ἀδελφῶν γυναῖκες, αἱ σύνυμφοι. quæ etiam εἰνατέρων interpretatio apud Heſychium eſt.

I A N T H I N V S, violaceus: nam ἴον violam, ἄνθος florem ſignificat: ſicque accipitur apud Plinium *lib.* 20.*cap.*6 *apud Perſ. Satyra* 1. Ianthina lena. *& l. ſi cui lana.*70.*§ fin. D. de legat lib.*3. Purpuræ, inquit Vlpian. appellatione omnis generis purpuram contineri puto, ſed coccum non continebitur: fucinum

& ianthinum continebitur. Itaque legẽdum *l.1. C. quæ res venal non poſſ.* vbi perperam hyacinthina legitur.

IANVAM in publico aperire, *in l. vlt. ff. de ſeru. vrb.* quidam dici volunt, pro ianuam in publicum reiicere, ita vt fores in viam publicam aperiantur, vt mos erat Græciæ: vnde illud apud Comicos, Crepuere fores. Sed hic mos nunquam Romæ inualuit, & præter Plinium, Plutarchum, Aſconium, etiam Dionyſius è publicis vel priuatis ædibus ſolas. M. Valerij Publicolæ fratris ædes Romæ ſcribit habuiſſe ianuam reiectam in publicum, his verbis: Ταύτης τῆς οἰκίας αἱ κλισιάδες θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται. Igitur hæc eſt huius loci ſententia & ſpecies, L. Titius aperto pariete domus ſuæ, ianuam in publico aperuit, quatenus ſtillicidij rigor, & tignorum proiectus cõpetebat, quatenus ambitum ædium Scæuola definiebat, auctore Cicerone. non eſt igitur egreſſus ambitum ædium in aperiunda ianua: neque verò potuit. & aduerſum ſe tamen aperiri ianuam, quæ non fuit ante, vicinus æquo animo non fert motus inuidentia quadam, qua etiam moti quidam ſæpè non ferunt è regione ædium ſuarum cõſtrui ædes nouas, è quibus ſit conſpectus in ſuas. *Ex Cuiacij Obſeruationum lib. 13. cap. vigeſimo ſeptimo.*

IASON Maynus, Iuriſconſultus nobilis, Mediolani natus, Catonis Sacci papienſis auditor fuit. Papiæ ius ciuile annos amplius viginti interpretatus eſt: magnóſque in eo iure ſcriptis ſuis illuſtrando, labores ſuſtulit. Obiit ibidem anno. M.D.XIX. menſe Aprili.

IBI, *Feſto. lib. 9.* dicitur, cùm locus ſemet demonſtratur. Ibidem, cùm ſæpius. Ibi, in interdicto de vi, quemadmodum accipiendum ſit, exponitur *in l. 1. § ibi autem.* D. *de vi, & vi arma.* Appellatione eorum quæ ibi ſunt, neque ea, quæ ad tempus, vel caſu eo in loco ſunt, neque nummi & nomina continentur, ſed ea demum, quæ, vt perpetuò ibi ſint, poſita ſunt, quæ quanquam ad tempus vel caſu abſint, non eò tamen minus continentur. *l.* 44. 67. *&* 89. *D. de leg.* 3.

Ibi, pro illic, & opponitur particulæ hîc, *l. 4. § ſi quis aduentu. D. vi bon rapt.*

ICTVS, percuſſio ipſa. *Vlpianus ad legem Aqu.* Et ſi quidem apparet, cuius ictu perierit. Item, ictu vno occidit vtrunque. *l quod ait. § fin de adulter. Addi, l.1 de ijs. qui deiec.*

ID EST, non definiendi gratia, ſed exempli loco, & παραδειγματικῶς ponitur, id eſt, pro veluti, vel ſcilicet, *l. 7. §. pactorum.* D. *de pact. l.* 8. D. *de vulg. & apud Gaium, libr. 2. tit. 8. verſi. agnati. Sic l. 4.* D. *de vſucap.* Nec de via quis, id eſt, mero iure denuditur. Aliàs hoc verbum διασαφητικὸν eſt, & explicatiuum, *l* 9. D. *de minoribus l. 3. §. ſaltus. D de acqu. poſſ. l.* 43. *D de iniur.*

IDEM non eſt, quod ab alio ſeparari poteſt, *l. ſi dominus. D. de ſeruit. vrb.* pro ſimili ponitur, *l ſi non ſortem. §. libertis.* D *de condict. indeb.* Idem dicitur etiam priſtina qualitate, vel quantitate non ſeruata, *l & an eadem* D. *de except. rei iud. l. proponebatur. D de iudic. l ſeruitutes.* D. *de ſerui vrba.*

Ἰδιόχειρα Græcè appellantur (*inquit Imper. Leo*) ſcripturæ, quæ ſolent à quibuſdam ſecretò fieri, interuenientibus amicis, rerum contrahendarum cauſſa, *l. ſcripturas.* 11. *C. qui pot. in pign. hab.* Et (vt opinor) ἰδιόχειρα, ἄγραφα opponuntur, quæ tabellionum publica inſtrumenta ſunt, *Nouel.* 49. 73 *&* 142. quæ etiam Forenſia appellantur, *l. comparationes.* 19. *C. de fide inſtrum.* qua de cauſſa, *in d. l. ſcripturas* ἰδιόχειρα ijs, quæ publicè à tabulariis ſcripta ſunt, opponuntur.

Ἰδιοκτητάριοι, *vt aiunt Græci interpretes, in l. 4. de agricol. & cenſit. lib.* 11. ſunt propriorum bonorum poſſeſſores, ab ἴδιος, id eſt, proprius, & κτάω, poſſideo. *vide in Baſilicis eodem titulo.*

IDIOTA, non tantùm indoctus & illiteratus, ſed etiam priuatus, & plebeius dicitur, *Auth. quomo. oport. Epiſc. §. quandoque.*

IDONEVS accipitur pro locuplete, & qui ſoluendo eſt. Ita idoneum debitorem, tutorem, hæredem, fideiuſſorem interpretamur, *l.* 14. 27. *ff de minor. l. 2. manda. D. l. 2.* D. *de fund. dot. l.* 9. D. *de tutel. l.* 9. 14. 39. 45. D. *de adminiſtrat. tuto. l* 46. *&* 47. *D. de iur. fiſc. l. 5.* D. *de ſepara. l. antepen. D. de condit. & demonſtra l.* 14. D. *de in diem addict. l. 3 D. de fideiuſſo.* Itaque apud Cicer. lib. 3. Offic. Idoneus pro diuite & locuplete. Et ſæpè idoneis, inquit,

Inquit, hominibus, indigentibus de re familiari impertiendum, ſed diligenter & moderatè. Quod & in eo obſeruauit Lactantius. Eodem ſenſu Idonea hæreditas, *l.51.§.1.D.de acquirend.hæredita.* Et Idonea nomina, *l.13.§1.& l.35.& 45.ff. de adminiſtratio tut* Non diſſimiliter Idoneum, vel non idoneum pignus dicimus, *l.28 ff ſi cert.peta.*Et Idonea cautio, & ſatiſdatio, *l.4.§.1.D.de adminiſtrat.rerum l.1.§.ſi pecunia.*D.*depoſiti.*Idonea cautio non intelligitur, ſi neque fideiuſſor, neque pignora interceſſerint, *l 59.in fin.* D.*manda.* Ita Idoneè cauere, *l.41 D.de petit hæredita.* Et Idoneè ſatiſdare, *l.3.C. de poſtlimi.reuerſ.*

Idoneus largè dicitur, aptus ad omnia, & bona, & mala, Donato auctore. Cui adſtipulatur Vlpianus, *in l.2.§. idoneos autem.ad SC. Tertullianum.* Quilibet autem præſumitur idoneus, ſicut & quælibet res bona, niſi diuerſum doceatur. *Idem in l. cùm quidam ita fideicommiſſum. Papinianus in l. cùm pater. § rogo. de legat 2. l. vlti. de liberis agnoſcendis. l ſi creditores. in fin de priuil.credit.*Idonior, aptior, accommodatior, *Calliſtrat l.18. D de teſtam.tut.* Quòd ſi plures ſatiſdare parati ſint, tunc idonior præferendus erit. *Paul.l.2.* D.*de popul.act.* Si plures ſimul agant populari actione, Prætor eliget idoniorem.

Idoneus alienæ litis defenſor, nemo ſine ſatiſdatione habètur, *l.46.§.qui alium.* D.*de procurat.* Porrò neque fœmina, neque miles, abſénsve Reipu.cauſſa, aut morbo impeditus perpetuo, aut magiſtratum initurus, aut qui inuitus iudicium pati non poteſt, idoneus eſt defenſor, *l.54. D.de procura.* Sic idoneè defendere, *l.1.*D.*de diuer temp.*

Idonei promiſſores, non tam ex patrimonio, quàm ex fide plerunque accipiuntur, *l.112.*D *de verb.oblig.*

Idonei tutores, facultatibus non moribus dicuntur, *l. 2. §. idoneis. D. ad Tertyllia.*

Idoneus homo, integræ exiſtimationis, miniméque probroſus, *l.fi.D de tab. exhib.*

Idoneus paries, oneri ferendo aptus, *l.7.D ſi ſer.vind.* & integer & minimè vitiatus, *l.45.*D.*ad leg Aquil.*

IDONEE, aptè, commodè. *Pomponius l in reficiendo.* D.*de dam infect.* In reficiendo communi pariete ei potius facultas ædificandi præſtatur, qui magis idoneè reficere parietem velit. *Sic & alibi per ſæpè reperies: vt & apud Ciceronem.* In iure autem idoneè cauere dicitur, ſi quis pigneratitia, vel fideiuſſoria cautione, aut (ſi illas proſtare nequeat), ſaltem iuratoria caret, *c. 1. de dolo & contumelia l.6. iuncta gl. ſuper verbo, Sufficienter.*

IDVARE, diuidere. Hinc

IDVS Macrobio, *& vide Alciat.l. malum.§. viduam. D. de verb. ſign.* Idus dicuntur diuiſiones. diuidunt enim mẽſem, præcipuè Nonas à Kalendis. *vide Ioannem And. in fin. libr.6. ſuper verb.* D*ata.*

IDVARIVM, vide Kalendarium.

IEIVNIVM, cuiuſlibet cibi priuationem, ſiue abſtenſionem definit Archid.*c. ſolent pro quo vide extrà de obſeruat.ieiunio & de pœnit.diſt.3.*

IESVS Seruator & Redemptor noſter: ſacroſanctiſſimi huius nominis ἐτυμολογίαν, vim, poteſtatem, & acceptiones explicant Theologi.

IGITVR, illatione ſuprà dicta colligit, hoc eſt, ratione confirmat, *l.ſi procuratores ſi ignorantes.* D. *mand. l diuus.* D.*de cuſto reo.* Interdum pro deinde accipitur, *Inſtit de tutel.in princ.* ideóque continuationis notam eſſe rectè cenſet Albericus.

IGNAVIAM Iuriſcoſſ. quæ non eſt ſtultitia, vt interpretes putarunt, diligentiæ opponunt: ſi quidem naui homines, impigri, & diligentes appellantur. Scio tamen ignauiam vulgò pro puſillanimitate accipi. Porrò ignauiæ culpam contrahunt, qui ex qualibet leui, vana, iniuſtáve cauſſa ad res improuidas, temerariáſve, aut noxias mouentur, dum dolus abſit: *exempla ſunt in l.2 § ſi publicanus.D.vi bon rap.l.1 in fi iunct. gl.D.de abig.& fortè in l.qui rei.§ 1 § ſi quis* D. *de bonis eor qui mort.ſibi conſcitu.cum ſimul ex Zaſio.*

IGNAVITER, ſegniter, *l.fi.C. de epiſcop. & cleri. M. Tullio in 2. Tuſculanarum.*

IGNI & AQVA accipere, id eſt, nuptias celebrare, *l.pe.* D. *de don. inter vir. & vxo.* Aqua & ignis *(inquit Feſtus)* interdici ſolet damnatis: quam accipiunt nouæ nuptæ: videlicet, quia hæ duæ res humanam maximè vitam continent,

itaque funus proſecuti,redeuntes ignem ſupergrediebantur, aqua aſperſi: quod purgationis genus vocabat ſuffitionem. De aqua & igni *Lactantius lib.2. inſtit.ita inquit:* Alterum enim quaſi maſculinum elementum eſt, alterum quaſi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideóque à veteribus inſtitutum eſt, vt ſacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera ſanciantur, quòd fœtus animantium calore & humore corporentur & animentur ad vitam. Cùm enim conſtet omne animal ex anima & corpore, materia corporis in humore eſt, animæ in calore.quod ex auium fœtibus datur ſcire, quos craſſi humoris plenos, niſi opifex calor fouerit, nec humor poteſt corporare, nec corpus animare. Plutarchus ἐν ῥωμαϊκοῖς de aquæ & ignis in nuptiis Roma.more, hoc etiam addit, fortè ad inſtitutum, vt iubeatur ſponſa aquam & ignem tangere, quòd ignis luſtret, aqua purget: debeat autem quæ nubit, puritatem & caſtimoniam conſeruare. Aut etiam ſignificatum, alterum ab altero deſeri non debere, ſed eas in ſocietate qualiſcunque fortunæ perſiſtere, etiam, ita rebus ferentibus, vt præter ignem & aquam nihil boni vnà frui detur.

IGNOMINIA, nominis nota eſt Ciceroni *lib.* 4. *de Republ. apud Nonium*: Cenſoris iudicium, *inquit*, nihil ferè damno adfert niſi ruborem. Itaque quòd omnis ea iudicatio verſatur tantummodò in nomine, animaduerſo illa, Ignominia dicta eſt. *Iſidorus lib.5.cap.25.* Ignominiam etiam dictam vult, quaſi ſine nomine, eò quòd deſinat habere honeſtatis nomen is, qui in aliquo crimine deprehenditur. Vide infamia. Feſtus Ignominiam inter militares animaduerſiones recenſet lib.quarto.

IGNOMINIOSA miſſio, Vlpiano dicitur, quoties is,qui militem è caſtris mittit,addit nominatim,ſe ignominiæ cauſſa mittere, *leg.2. D. qui not.infa.* Vide Miſſio.

IGNORANTIA iuris naturalis, quod ad prima religionis erga Deum, & charitatis erga proximum,principia pertinet: neminem prorſus excuſat, ætatis, & mentis compotem *: qualia ſunt in l.1.l. 2. & l. Iuſtitia eſt. §. 1* D. *de iuſt. & iur.l.1. in princ. D. quod quiſque iur. l. iure natura.* D. *de reg.iur.*

Ignorantia, *vt Paulus inquit*, vel iuris vel facti eſt, *l.* 1. *item in l. regula eſt de iur.& fact.ignor* Idem tradidit, Iuris quidem ignorantiam cuique nocere, facti verò ignorantiam non nocere. *Exemplum pete ex iam citata l.* 1. *& vide Philippum li. 2. Philoſoph. Moral.tit. quando excuſat erratum ignorantia*, *l.* 55. D. *de adil.edict.* Vide Error.

IGNORARE dicimur, quod ſcire debemus, *l* 2. *C per quas perſ. nob.acq.item l.vni.§.1.C.de rei vxo.actio.*

IGNOTVS, hoc eſt incognitus, non viſus. Iuſtinianus, Non eſſe autem admittendam excuſationem eius, qui hoc ſolo vtitur, quòd ignotus patri pupillorum ſit, diui fratres reſcripſerunt, §. *item propter inimicitias*, *Inſtitutionibus de excuſ tut.* Sic ignoti domini, *in l.vnic. C. de theſaur. lib.*10.

ILICET per ſyncopen dicitur. Sic iudices de conſilio dimittebantur, ſuprema dicta cùm præco pronunciaſſet, Ilicet: quod ſignificat, Ire licet. *Hæc Donat. in Adelph.Terent.* Dicebatur etiam in funerib.conſumpto cadauere, & collectis cineribus: vnde Virgil.lib.6.Æneid.

---*dixitq; nouiſſima verba:* id eſt, ilicet, *inquit Seruius*. nam Vale dicebatur poſt tumuli quoque peracta ſolemnia, *Idem*: Varro dicit pyras ideo cupreſſo circundari, propter grauem vſtrinæ odorē: ne offendatur pop. circunſtantis corona, quæ tandiu ſtabat reſpondens fletibus, præficæ,id eſt,principi planctuum,quandiu conſumpto cadauere, & collectis cineribus, diceretur nouiſſimum verbum Ilicet, quod Ire licet ſignificat.

ILIENSIS Mineruа in fragmentis Vlpiani, (pro quo perperam in v.c. Melienſis legitur) ab Ilio ciuitate ſic dicta, *cuius meminit Plin. lib.* 5.*c* 30. immunem eam fuiſſe dicens, & ab ea omnium rerū effulſiſſe claritatem. Cum enim Romani originem ſuam Troianam eſſe cenſerent, & ab illis ſe oriundos agnoſcerent, maximam illi ciuitati immunitatem cōceſſerunt, *vt videre eſt l. non ſolum.* D. *de excuſ.* Hinc & Ilienſi Mineruæ hoc quoque ius tribuerunt,vt ei legari poſſet.

ILLACRYMARI *Calliſtratus l. ob ſeruandum de offi praſ.* Neque precibus calamitoſorum illacrymari oportet: id enim non eſt conſtantis, & recti iudicis.

ILLECEBRA, omne blanditiarum genus

genuê, *leg. quidam ignauia de decur. lib. 10. C.*

ILLEGITIMORVM (vt vtamur verbo apud noſtros doctores recepto) alij inceſtuoſi vocantur: putà ex cognatis procreati: alij nefarij, ex deſcendentibus ſuſcepti: alij ſpurij, qui & adulterini, ex adulterio nati. Hi niſi à Principe, aut huius auctoritate legitimationis (vt vulgò dicitur) beneficiũ impetrauerint: à ſucceſſione parentum non tantùm excluduntur, *l. ſi adulterium in prin. ff. ad leg. Iul. de adult. l. quinetiam. ff. de rit. nupt. & §. ergo omnes. Inſtitu. eod. tit.* ſed alimentis etiam non cenſentur digni iure ciuili, *Auth. quibus mod. nat. effic. ſui §. vlt.* At hęc Romani Pontific. iniquum cenſentes infantem à Deo creatum fame necari prӕſtanda conſtituerunt, *c. cùm haberet. de eo, qui dux. in matri. quam per adulterium pollu.*

ILLEXIT, in ſententiam pertraxit, & perſuaſit, *l. 1. §. ſi omnes ff. de ventr. inſpic.*

ILLIBATVS, *apud Vlp. in l. ſi filia. §. Papin. ait. ff. fam. erc.* id eſt, integer. Interpres, illibata ab intactis, *in l. ſi qua per calumniam. C. de epiſc. & cleric.* hoc putat diſtare: vt illibata partem, intacta rem totam reſpiciant: Apparet tamẽ pro eodem poni, *l. fi. C in quibus cauſis reſtitutio in integrum non eſt neceſſaria.*

ILLICITE ӕdificare, id eſt, hoc quod dirui conſtitutiones iubeat, *auctore Vlpiano.*

ILLICO, vel (*vt quidam ſcribunt*) Ilico fieri dicitur, quod fit antè, quàm diuertatur ad alia facienda, *l. litigatoribus. C. de appella* quod nomen retinuit forenſis Gallorum vſus, quod Pragmaticis Gallis notiſſimum eſt. *Sic in l. 1. §. cùm adiicitur. ff. de verb. oblig.*

ILLOTIS manibus prouerbiali figura dicitur, pro imparatè, & non ſatis inſtructò quid aggredi: tractum ex Deorum ſacris, ad quę ſine pręparatione (cuius pars erat manuũ ablutio) nefas fuiſſet accedere. Heſiod. ἐκ ἔργ. καὶ ἡμέρ. Μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς δεῖ λείβειν αἴθοπα οἶνον Χερσὶν ἀνίπτοισιν, &c. *Sic l. 1. ff. de origine iur.* illotis manibus, ſine prӕparatione.

ILLVSTRIS, dignitatis titulus, *l. 61. de decu. lib. 10. C. l. fi. C. de iniur.* Tribuitur hic titulus prӕfectis prӕtorio, prӕfectis vrbi, quӕſtoribus, magiſtris officiorum, & militum, comitibus rerum priuatarum, vt domeſticorum & principibus agentium in rebus vt patet ex variis Codicis Iuſtiniani & Theodoſiani articulis. Illuſtris dignitas, & adminiſtratio, *l. 32. 36. C. de appell.* Illuſtratus gradũ ponit, *l. 11. §. ſi autem vtraque. C. de iudiciis.* Illuſtres perſonę, *l. 26. §. 1. C. de vſur.* & Illuſtris mulier, *l. 5. C. ad Orfit.* Illuſtriũ dignitas omnibus anteceſſit, *Nou. de appel. & intra quӕ temp. vlt. de ſportul. c. 1. vbi ſenat. C.* Vide dignitatum gradus.

ILLVVIES, propriè ſordium eſt, à lauando ducto vocabulo: Itaque Illuuie legendum, *apud Vlpia. l. 12. §. vlt. ff. de ӕdil. edict.* non ingluuie, vt volunt quidam: hoc enim ventris eſt, dictum (vt vult Agrӕtius) àb ingluuiendo. *Cuiac. Obſ. lib. 11. c. 10.*

IMAGO, iuris, *Liuio lib. 10.* Emãcipatio, quӕ venditionis inſtar obtinet.

IMAGINARIA dicũtur in iure, quӕ non verè, ſed ſimulatò & dicis cauſſa fiunt. *Vlpia. in l. 16. de reg. iur.* Imaginaria, *inquit*, venditio non eſt pretio accedente. Et ſi enim in hanc nummorum aliquid pretij ſpecie numeretur, re vera tamen aliud agitur, quàm vt emptio cõtrahatur, vt in emancipationibus, εἰκονικῶ παρέχουσιν. Harmenop. lib. 3. vocat. eam ſic definiens, εἰκονικὴ ἐστὶ πρᾶξις ἡ ἐσχηματισμένη, καὶ οὐ καλῶς γινομένη. Nec diſſimili ratione, *l. 46 ff. loca.* imaginarias locationes vocauit: & *l. 2. C. Th. de anno. & tribut.* imaginariam apocham, quӕ ſpeciem veri habeat. Sic imaginarius emptor, *l. 4. §. ſi ab ignoto ff. de act. empt.* qui nomen alienӕ emptioni accommodat, nihil de ſuo impendens. Hinc & imaginaria coemptio, apud Nonium, quę fiebat, cùm mulier ad maritum veniens, aſſes tres, & vnum, quem manutenebat ei dabat, veluti emendi cauſſa. Et Imaginaria ſolutio, id eſt, acceptilatio, *§. Inſtit. quib. mod. toll. oblig.* Imaginarij contractus, *l. contractus. 54. de oblig. & act. ff.* in quibus fides facti ſimulatur, veritate non intercedente, ideóque iuris vinculum non obtinent, *vt dicit ibi Iuriſc. & vide Gaium lib. 1. Inſt. tit. 6. & l. fi. C. de adoptio.* Imaginarius colonus, qui ſubditititius eſt, & non verus colonus, *l. 49 D. de act. empti.* Imaginarius nuntius, repudium non verè, ſed fictè & ſimulatè miſſum, *l. 3. C. de repud.* Imaginarium repudium, *ibidem.* Sic

Diuortium imaginarium, quod interueniebat olim, quando mulier marito ad inopiam redacto, ſuis rebus proſpiciebat, apochâſq; exercebat ſuas, quod con ſtante matrimonio fieri non licebat, *l. in rebus. in fi. C. de iur. dot.*

IMAGINARII, in Lexico antiquo εἰκονικοί, exponuntur, id eſt, imaginum artifices.

IMBVERE, Nonio initiare. Hinc Imbuti, initiati, *l. 25. ff. de pign. act. Cic. pro Milo.* Imbutos inſtitutis opponit.

IMITARI, hoc eſt, effingere, adulterare: Cicero Adſimilare vocat, *l. quid ſit falſum. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* Si quis alienum chirographum imitetur.

IMMATVRA virgo, *l. 25. ff. de iniuris, & alibi Paul lib. 1. Sent. tit. 14. Sueto. in Tibe. c. 61.* quæ nondum viri potens eſt, ſcilicet ante annum 12. Acerbam vocat Varro Agathone, *apud Nonium:* Maiores noſtri, inquit, aures virginis acerbæ venereis vocabulis imbui noluerunt. Huic opponitur Matura, viripotens. Virgil.

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Horatius in 3. Odar.

Motus doceri gaudet Ionios
Matura virgo.

Hanc ἀώρίαν Græci vocant, Gellius vertit tempeſtiuam, *lib. 6. c. 8.*

Immaturam quoq; ſyluam, & oleam dicimus, quæ intempeſtiuè cæditur, *l. 18. ff. quod vi, aut clam. l. 17. §. ſi oliuam. ff. ad leg. Aquil. l. 48. in fi. ff. de vſufru.*

IMMINERE litibus, *l. 12. C. de prox. ſacr. ſcript.* dicuntur viatores, quibus iniungebatur à magiſtratibus ſolicitudo in ius vocandi, & iudicata exigendi. Vel executores, quibus imminendi litibus ſolicitudo iniūcta eſt. Malè autem quidam minuendi legunt.

IMMISCERE ſe hæreditati propriè ſui heredes dicuntur, vel neceſſarij, quemadmodum extranei adire. Cùm enim non aliunde accedāt, ſed in familia ſint, adire nō poſſunt dici, ſed ſe immiſcere, *§. extraneis. Inſtit. de hæred. qual. l. 3. §. ſuo. l. 7. §. non ſolum. ff. de minoribus* Id eóque miſcere & adire ſeparantur, *l. 7. §. reſtiturus ff. de minorib. leg. 6. §. ſi filius. ff. de bonis liber.*

IMMITTI dicitur, quod ita prouehitur, vt in aliquo loco requieſcat, velut ligna, trabes, quę immittuntur, *l. 242. §. 1. ff. de verb. ſign. l. 3. ff. de preca.* Hinc Immittendi ligni ſeruitus, vel immittendi ſimpliciter, *l. 1. & 2. ff de ſeruit. vrb. l. 8. §. fi. ff. ſi ſeruit. vindic.* Item Immiſſa & Immittere accipimus, *l. 5. §. meminiſſe. ff. de noui oper. nun. l. 15. §. precario. ff. de precariis.*

Immittere etiā dicimus cloacam, ſtillicidium, flumen, lumina, fumum, & aquam in varijs Iuris partibus.

IMMISSVM, vide Proiectum.

Immo ſeu Imò quot modis accipiatur, *docet Bartol. §. quibus. in 1. Conſtit. de no. Co. fac.* Notandum tamen, *l. 47. ff. de hæred. inſt.* Immo pro ademptione vel emendatione accipi. Si ita ſcriptum fuerit, inquit Africanus, Titius, immo Seius hæres eſto, Seium ſolum hæredem fore reſpondit.

IMMODICA, ſeu (vt vocant) immenſa donatio viſa eſt olim vltra ducentos aureos, deinde vſque ad trecentos permiſſa: tandem ad quingentorum aureorum quantitatem extenditur, *l. ſancimus in princ. l. data. l. ſecundum. & l. ſi quis. in fi. C. de donation.*

IMMOLITVS, inædificatus. Verbum hoc vſurpatur *in lege Peducea de limitibus:* Ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quid in eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto *Item apud Liuium lib. 39.* Aquam publicam omnem in priuatum ædificium, aut agrum fluentem ademerunt, & in loca publica inædificata immolitáve priuati habebant, intra dies triginta demoliti ſunt.

IMMVNITAS, munerū vacatio, eſt priuilegium quoddam, vel remiſſio, à iure ad non ſubeunda munera vel honores conceſſa, qualia enumerantur *in tit. ff. de iure immun.*

IMMVNIS, qui nullo fungitur officio. Munus enim, vt Feſtus ſcribit, ſignificat certum & officioſum. Vide Munus.

Immunes, qui nullum vectigal pendunt, quíque muneribus vacant, *l. 3. ff. de cenſib.*

IMPAR matrimonium Vlpiano *Inſtit. tit. 16.* cùm maior quinquagenario minori quinquagenario nubit. Eo alludens Apuleius *lib. 6. Aſini aur.* Iam fixo, ait, nuptias non impares, ſed legi ſimul, & Iuri ciuili congruas. At Boetius, in Topicis impar matrimonium vocat,

rat; cùm ciuis Romana peregrino vel ſeruo nubit.

IMPENDIVM, *Varroni lib.*4. vſura eſt, ſic dicta, quòd in ſortem accedebat. *Et lib.*5. Impendium pecunia eſt, quæ in fenore ſors eſt: ſic dicta, quòd inter ſe iungat. *Cic. de Clar. Orat.* Seremus igitur aliquid tanquam in inculto & derelicto ſolo, quod ita diligenter colemus, vt impendiis etiam augere poſſimus largitatem tui muneris. Id eſt, vt munus tuum vſura maius efficere, & ita tibi reddere poſſimus. *Idem ad Attic. lib. 6. epiſt.* 1. Nihil illo regno ſpoliatius, nihil rege egentius. Itaque aut tutela cogito me abdicare, aut (vt pro Glabrione Sceuola) fenus & impendium recuſare. Hinc non malè *ad l. Titium. § altero ff de adminiſtr. tut.* cùm vſura non compendium dicitur pupillo præſtandum, dixerit quis, Impēdium igitur præſtandum, non compendium. Significatur etiam eo nomine munus, licet perſonale ſit, non patrimoniale, id eſt, ſine vlla gerentis impenſa, *l* 6. *ff. de legatio.* In impendiis legationum, quæ ſolo miniſterio obeuntur. Martialis:

Impenſis vitam Principis adnumeres.

Impendium etiam pro impenſis ſumitur. Vnde Impendia litis, ſumptus in litem facti, *l.*46. *§. litis ff. de procur. ſic l. inter cohæredes. § fi. ff. fam. erc.* Impendia valetudinis, cibariorum in curationem ægri exhibitionemve ſerui factæ expenſæ, *l* 45. *ff. de vſuf. l.* 18. *ff. commod.*

IMPENSÆ neceſſariæ ſunt, *inquit Paulus*, quæ ſi factæ non ſint, res aut peritura, aut deteriora futura ſit. Impenſas vtiles eſſe Fulcinius ait, quæ meliorem dotem faciant, deteriorem eſſe non ſinant, ex quibus reditus mulieri adquiratur: ſicuti arbuſti paſtinationem vltrà quàm neceſſe fuerat, item doctrinam puerorum: quorum nomine onerari mulierem ignorantem vel inuitam non oportet: ne cogatur fundo aut mancipiis carere. In his impenſis & piſtrinum, & horreum inſulæ dotali adiectum plerunque dicimus. Impenſæ voluptariæ ſunt, quæ ſpeciem duntaxat ornant, etiam fructum augent, vt ſunt viridaria, aquæ ſalientes, incruſtationes, loricationes, picturæ. *l. impenſa. ff. de verb. ſig.* De impenſis vide etiam *tit. ff de impen. in res dot fact.*

Impenſæ neceſſariæ ſunt, *inquit Vlpian. c. Inſtit.* 6. quibus non factis dos deterior futura eſt: veluti ſi quis ruinoſas ædes refecerit. Vtiles ſunt, quibus non factis quidem, deterior dos non fuerit: factis autem, fructuoſior dos effecta eſt: veluti ſi vineta & oliueta fecerit. Voluptuoſæ ſunt, quibus neque omiſſis deterior dos fieret, neque factis fructuoſior effecta eſt. quod euenit in viridariis, & pictoriis, ſimilibúſque rebus.

Impenſæ funebres, omne æs alienum excedunt, *l. penult. ff. de relig. cum ſimili*

IMPERARE medicis etiam ægroti dici poſſunt, quòd ipſa merces, cuius gratia medici circūambulant, & ægrotos inuiſunt, auctoramentum quoddam ſeruitutis eſt, *vt ait Cicero.* Hinc illud Alfeni *l.* 26. *ff. de oper. libert.* Medicus patronus, quod putaret ſi liberti ſui medicinam non facerent, multò plures imperantes ſibi habiturum, poſtulabat vt ſequerentur ſe, neque opus facerent. Sicque Seneca *lib. 6. de beneſic. c.* 16. Medico nihil amplius debeo: quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam imperatorem. Alij illud Facere medicinam ad pharmacopolas referunt, quorum proprium hoc ſit, quorum etiam tabernæ Romæ medicinæ (vt ex Plauto conſtat) appellabantur. Nec audiendus Alciatus *lib. Parerg. c.*14. qui imperare hoc in loco pro parere ſumi vult, genere loquendi prorſus inuſitato.

IMPERATORIS nomen, ſtante Repub. iis ſolis tribui ſolebat, qui cùm ſuis auſpiciis exercitum ducerēt, aliquot hoſtium millia in acie ceciderant. tum enim repentè acclamatione militum eo nomine decorabantur, lauteámque tum in faſcibus, tum in literis, quas Romam mittebant, vſurpabant. Vt autem perpetuum imperatoris nomen alicui tribueretur, primum Iulij Cæſaris exemplo factum eſt, quem Suetonius ſcribit Imperatoris prænomen perpetuum, & cognomen patris patriæ à Senatu accepiſſe. Ex quo intelligi poteſt, veterum conſuetudinem eo immutatam fuiſſe, quòd cùm illi cognominis loco imperat. titulum adſcriberent, veluti Gn. Pōpeius Imp. C. Cæſar primo loco, tanquam prænomē illud ſic vſurpauit, IMP. C. IVLIVS CAESAR. *Qua de re vide Hot. initio Inſt. & vide Alcia. in lib. de Magiſtrat. Romanu.*

Imperatorem non pudet ſuam ipſius legem corrigere, nec expectare dum ab aliis corrigatur, *Nou de iis qui de nup.iter. §. vetuſtas planè. Conſt.* 22. *& Nouell. vt frat.fil.ſuccedant.in princ. Conſt.*117. Imperatoris non eſt liberorum conditionem in ſeruilem commutare ſtatum, *ibi §.illud etiam quod.* Imperatorem, nemo tantæ eſt auctoritatis, vt nolentem poſſit ad conuocandos Patres cæteroſque proceres coarctare, *Nouell.de app.§. ad hæc ſancimus. Conſt.* 23. moueri tamen poteſt, *ibid.*

Imperator patrum loco eſt iis, qui ſibiipſis opem ferre nequeunt, *Nouell. vt qui ſe res minor obl.§ ſi conſtit.*62. Imperatorem Deus propterea inſtituit, vt difficilibus ſe rebus interponeret, & poſſet omnia, quæ nouiter contingunt, & emendare & componere, tum leges ad naturæ varietatem adtemperaret, modis ac regulis competentibus. 3.*Conſt. proœm. ff.§. ſed quia diuina. & Nou.*73. *§. quoniam vero.* Imperatorem litis cauſſa hæredem inſtitui, inuidioſum eſt. nec enim calumniæ facultatem ex principali maieſtate capi oportet. Imperatorem noſtrum cùm dicit Vlpianus, Antoninum Caracallam intellige, *vt ex collatione l.* 1.*& vlt ff. de cenſib. liquet: ſic in l.* 4 *ff.de iur.fiſc. & aliis plurimis locis.* Aliàs verò vbi Vlpianus ait, Imperator noſter cum patre ſuo, Seuerum & Caracallam ſemper accipe.

IMPERIA iuſta vetus lex ſtatuit, hoc eſt, ſecundum naturalem rationem vera, & in omnibus Reipub.partibus abſoluta, receptáque à ſapientiſſimis hominibus communi conſenſu: quibus proinde velut bonorum morum ac inſtituendæ vitæ parentibus, ciues libenter pareant, non tam metu pœnarum, quàm honeſtatis amore. Hæc omnia enim ſub appellatione huius verbi, Iuſta comprehendit Lex. Interim reficiens plenè tyrannidem, quæ neque diuturna eſt, neq. felicem habet exitum. veteris illius legis verba hæc ſunt apud Ciceronem: IMPERIA IVSTA SVNTO. Hæc lex ad varios articulos porrigi poteſt.

Imperium populare eſt, cùm ſumma poteſtas penes populum ſeu plebem cēſetur, nihilque niſi eorum ſcitu & nomine fieri poteſt: qualis ſæpè fuit Romæ, abdicata prorſus omni patrum auctoritate. Et eo tempore facta fuerunt plebiſcita. Hæc ſpecies politiæ ferè ſemper degenerare ſolet, vt vulgus auctoritatem ſuam conferat ad augendam potentiam tenuiorum ciuium contra optimates ſub prætextu defendendi: vnde tandem ſeditiones naſcuntur, & multa mala. Non ita pridem in ruſticis horribili vidimus exemplum. Ariſtoteles appellat talem ambitionem imperandi, & corruptum ſtatum, δημοκρατίαν.

Imperij fines nullo modo commodius poſſunt propagari, quàm ſi defendantur ſubditi in libertate iuris ſui, ſi non grauentur contra moderatam politiæ ordinationem. Contrà quoque nulla eſt amittendi imperij pernicioſior occaſio, quàm premere ſubditos, eripere fortunas, eorum commentitio prætextu, miſcere fas, & nefas. Exemplum nobis ob oculos poſuit Deus Romanam rempub. Illa enim principatum orbis liberalitate magis, quàm armorum vi partum, tantiſper obtinuit, donec à ſubditis armari, quàm metui maluit. Cùm autem libertatem eorum nouis expilationibus grauare cœpiſſet, conſilijs Senatus extra iuris formam ad priuatas ambitiones diſtractis, ſublata eſt maieſtas decúſque eius imperij.

IMPERIVM eſt poteſtas à populo, ſtante Rep. pòſt verò ab imperatore nominatim alicui ſic data, vt ipſe pro ſuo iure, ſi commiſſum quid ſit, animaduertat. Itaque Imperium magiſtratus habere dicuntur, qui & coercere aliquem poſſunt, & iubere in carcerem duci: quales ſunt Conſules, Præfecti, Prætores, Proconſules, *l.* 2.*ff. de in ius voc.* minores enim magiſtratus dicuntur, qui nec imperium, nec poteſtatem habent, *l.nec magiſtratib.* 32.*ff.de iniur.* Vide Priuatus.

IMPERIVM autem aut merum eſt, aut mixtum. Merum eſt imperium, habere gladij poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos homines: quod etiam Poteſtas appellatur. Mixtum eſt imperium, cui etiam Iuriſdictio ineſt. quod in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit. Iuriſdictio eſt etiam iudicis dandi licētia, *l.*3.*ff.de iuriſd.* quem locum ſic interpretatur Hotomanus: Imperium aliud merum dicitur, aliud mixtum. Merum Vlpian. appellat, quod ad publica iudicia pertinet, ac proinde propriè eorum

eſt,

eſt, qui ea iudicia exercere poſſunt, ſiue in vrbe, ſiue in prouincia: vt Quæſitorũ, in vrbe, & præfecti vrbi, ac præfecti prę-torio, in prouinciis, Præſidum, Proconſulum, Proprætorum. Merum autem idcirco nominatur, quod à iuriſdictione ſecretum, purum, & vacuum ſit: non quòd nemo, qui merum imperium habeat, iuris etiam dicendi poteſtatem habere poſſit. nam in prouinciis quicunq; merum habet imperium, is etiam iuriſdictionem habet. In vrbe verò Quęſitores rerum capitalium merum habent duntaxat, omníſque iuriſdictionis expers. Sed cùm de imperio diſputatur, ſiue de vno aliquo magiſtratu agitur, ſiue de diuerſis, id quod ad capitalium rerum adminiſtrationem pertinet, ab ea quod rerum priuatarum proprium eſt, ſecernendum eſt. Mixtum autem dicitur, quod ad vtraſque res & capitales ſcilicet, & priuatas pertinet. hinc Vlpia. Mixtum eſt, inquit, cui etiam iuriſdictio ineſt, quæ, *vt in l.1.dixerat*, ad bonorum poſſeſſiones dandas, tutores pupillis, iudices litigatoribus conſtituendos pertinet. Quapropter intelligitur vſque adeò aliud eſſe Imperium, aliud iuriſdictionẽ, vt neque quicunque imperium habet, iuriſdictionem habeat, neque rurſus quicunque iuriſdictionem habet, imperium habet. nam Quæſitores qui merum in vrbe imperium habent, id eſt, rerum capitalium quæſtiones exercent, ius de priuatis rebus non dicunt. Quæſtores autem, Magiſtratuum in prouinciis comites (*de quorum officio Vlpianus in l im perium diſputat, vt ex inſcriptione licet intelligere*) item legati Proconſulum, iuriſdictionem rerum priuatarum habent, imperium autem propriè non habent: cùm enim quid imperant, veluti cùm poſſideri iubent, aut pignora capi, alieni potius, quam ſui imperij vi ac poteſtate hoc faciunt: nimirum eius, cui ſummum imperium in prouincia tributum eſt. Atque hæc quidem ita ſe habet. Verum illud ſimul intelligendum eſt, Iuriſdictionis verbum *ab Vlpiano in d. l. imperium*, ſtrictè & anguſtè vſurpari, pro ea, quæ ad priuatas res duntaxat pertinet: cùm ſatis conſtet, etiam ad rerum capitalium iudicia, & omnia denique Magiſtratuũ acta ac decreta pertinere. quod ex vno Aſconij loco licebit intelligi. nã vbi de Scauri iudicio repetundarum loquitur, ita ſcribit Cato Prætor iudiciũ quia æſtate agebatur, ſine tunica exercuit, campeſtri ſub toga cinctus, in forũ quoque ſic deſcenderat, iúſque dicebat. *Item Columel. lib.* 12. Quod nunc ſcilicet faciunt magiſtratus, aſſidua iuriſdictione vim legum cuſtodientes.

IMPERIA totalia, *l.* 3. *D. ſupellect. leg.* Vide Toralia imperia.

IMPERFECTVM pro nullo, inualido, & inutili, *l.* 9 *l.* 35. *§.* 1. *D. de contrah. emp.* & alibi ſæpiſſimè. Planè Imperfecta res dicitur, ſi ſtipulationem numeratio ſecuta non ſit, *l.* 9. *§. ſed quod prætor. D. quod met. cauſ.*

IMPERITOS appellat M. Cicer. eos, quos vulgus ſimplices, noſtri doli expertes, *l ſi quis id quod. D. de iuriſ.*

IMPERITIA, ruſticitas, caſus inopinatus, ferè ſolent æquiparari, *Vlpian. in l. ſi quis id. §. doli mali. D. de iuriſd.*

IMPERTINENTES poſitiones (aliàs Articuli, aliàs Aſſertiones, aliàs Capitula, aliàs denique Poſitionales articuli. ſic enim id genus ſcriptũ dicitur) *cap. vltim. in princ. c. præſentium. § teſtes. de teſtibus lib. 6. cap. cauſſam. qu.* 2. *c. ex parte de teſtibus*: dicũtur, quorum probatio nihil adiutura ſit intentionem actoris Dominicus *in d. c. vltim.* Impertinentes articulos definit eos eſſe qui ad cauſſam prorſus nihil faciunt: aut ſi prima fronte vtcunque aliquid facere videantur, ad ius tamen relati, nullum habent probationis effectum, *l. ampliorem. C. de appell.*

IMPETIGINES, puſtulæ pruritu corpus infeſtantes. quarum genera quatuor recenſet Celſus libro quinto. Hinc

IMPETIGINOSVS, impetigine adfectus, *l.* 6. *§.* 1. *D. de ædil. edict.* Trebatius ait, impetiginoſum morbum non eſſe, ſi eo membro vbi impetigo eſſet, æquè rectè vtatur.

IMPILIA veſtis loco eſſe *ſcribit Vlpian. l. argumento. D. de aur. & arg. leg.* In Baſilicis *vt refert Cuiacius Obſer. lib.* 10. *c.* 13. Impilia πρεσσακάπαλια, id eſt, puluini, ſunt, adeóque etiam impelia legi poſſe cenſet. Non tantùm igitur Impilia πόδια ſunt, id eſt, ſocculi pedibus calceandis, inuolendíſque apti, ſic dicti, quaſi ſine pilis ex lana coacta fierẽt: ſed

& περσεκεφαλῶα. *Plin.lib.* 19. *cap* 2. ſcribit eſſe laneam naturam, ex qua impilia, veſtéſque quædam conficiuntur. ſed perperam in impreſſis mapalia. Impilia enim vocat, quæ Theophraſtus 8. περὶ φυτῶν, vnde illa ſumpſit, πόδια, vel πόδεια potius. Heſychius, νακτὰ eſſe refert τοὺς πίλους, καὶ τὰ ἐμπίλια. Vide Podia.

IMPLERE intentionem, petitionem, exceptionem. Iuriſconſ. eſt probare quod intendimus, petimus, excipimus, *l.* 21. *C.de rei vindicat. l penultim.* §. 1. D. *de except. rei iud. l.* 19. *in princip. D. de exceptio.* & Implere probationes, *d.l.* 19. Quinetiam præciſè plerunque, & immiſnutè Implere dicitur pro quod poſitum eſt probare *l.* 1. *&* 23 *C.de probat. l.* 3. *C. de non nu. pecun* Sic implere cautionem, *l.* 24. D *de vſufr leg.* Impleri quoque vſucapio dicitur, quæ perficitur, *l.* 12. § *facta.* D. *de captiuis. l.* 7 *D.de vſucap.*

IMPLICITVM libertatis cauſum, *l.fin. D ſi ex nox. cauſ. aga.* adnexum interpretatur ille Accurſ. vide ibi reliquos interpretes.

IMPLORARI iudicium, & cognitio dicitur, id eſt, deſiderari, *l* 7. *verſ. planè. D.de hæred. pet.* Implorari edictum, id eſt, beneficium edicti, *l.* 1. § *fi. D. vt in poſſ. lega.*

IMPORTARE, irrogare, infligere, *l ictus fuſtium.* D. *de iis qui not. infa.* Ictus fuſtium infamiam non importat.

IMPORTATA, inuecta, illata, *l.* 1. D *de migrando.*

IMPOSSIBILIS, verbum Labeo & Iulianus vitaſſe videntur, cùm Græci vſurparunt, hi quidem *in l.* 104. §. 1 D. *de leg & fideic. lib* 30. ἀδύνατος conditio pro non ſcripta habetur. ille *in l.* 20. D. *de cond Inſtit.* ἀδύνατος conditio, inquit, pro non ſcripta accipienda eſt.

IMPOSSIBILIS conditio, *inquit Imp.* §. 14. *de inut ſtip.* eſt, cui natura impedimento eſt, quo minus exiſtat. Itaque Paulus *lib.* 3. *Sentent. tit.* 3. § *ſi impoſſibilis. Inſtit. de milit. ſtip.* Interdum Græco verbo ἀδύνατος dicitur, *vt l* 20. D. *de condit. Inſtit.* cui contraria Poſſibilis, *l.* 16. D. *de iniuſt rup.* pro Impoſſibilibus habentur, quæ factu diffi ilia ſunt. *Cicer. in Partition. & probatur. l.* 4. §. *puto.* D. *de hæred. inſtit.*

Impoſſibile præceptum, cui natura parere non ſinit, *l. fin D. qua ſent ſine appel.*

IMPOSSIBILITAS duplex eſt, altera naturæ, altera verò legis *l ſi ſtipuler, vt id fiat.* D. *de ver. oblig.*

IMPOSTORES, in antiquo Lexico ἀπατεῶνες: itaque pro deceptoribus, *l. ob quæ. D. de adil edict.*

IMPOSTVRA fallacia eſt, ab eo dicta, quod adulterinas merces pro veris ſupponat, *Vlpian l.* 3. §. *item ſi quis.* D. *de crim ſtell.* Si quis impoſturam fecerit, aut colluſionem in necem alterius, ſtellionatus poteſt appellari.

IMPOTENS plerunque in malam partem ſumitur, vt non ſit idem quod debilis, & imbecillis, ſed non potens ſui, nec ſuæ poteſtatis, impos ſui apud priſcos dictus. Sic impotens poſtulatum, pro improbo & violento. Et Impotentiſſimus apud Ciceronem Philip. 5. Aduolabat ad vrbem à Brundiſio homo impotentiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omnes bonos Antonius.

Impotens, *in § per occaſionem. Nouell. conſtit.* 22 pro eo, qui ad res Venereas aptus non eſt.

IMPRÆSENTIARVM Aduerbium, ἐν τῷ παρόντι, de tempore quod fuit, quod eſt quod erit, dicitur. Rarius tamen de præſenti. *Vlpian. l.* 1, *de tabul. exhib.* Si quis fortè confiteatur penes ſe eſſe teſtamentum, iubendus eſt exhibere: & tempus ei dãdum eſt, vt exhibeat, ſi non poteſt impræſentiarum exhibere.

IMPRESSIONEM facere, id eſt, impetum & incurſionem *l ſi per impreſſionem. C. de iu qua vi vel metu.*

IMPROBVS, qui bonam fidem non agnoſcit, vt is, qui bis idem petit, *l.* 51. D. *de re iud.*

Improbabilis, *l.* 10. D. *de iudic.* & Improbus litigator. § *hæc autem. Inſtit. de pæ. temere litig.*

Improbus eſt, & qui de viui hæreditate ſolicitus eſt *l.* 2. § *interdum.* D. *de vulg.* At Improbus non eſt, qui ignorat quantum ſoluere debeat, *l.* 100. D. *de diuerſ. reg. iur.*

IMPROBE, contra bonam fidem, *l.* 12. *de tranſact. D & alibi ſæpè* Improbè, mala mente, *l.* 6. §. *ſed ſi quis.* D. *de neg. geſt.*

IMPROLES, veteribus gloſſis, ἄφηλιξ, μήπω πολιτευόμενος. Id eſt, vt ait Theoph. ὁ τὴν ἥβην μὲν ὑπερβὰς, ἥττων δὲ τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν, ὁ περιεστῶτα

ταυτα ὁ κυνηγέτης.

IMPRVDENS etiam emit, qui bona fide emit, l.14 D. de act. Imprudens, ignorans, l. pen. D. ad Velleian. Imprudentibus, id eſt, nihil opinantibus & præter ſpem. l.52. §. damna. D. pro ſocio.

IMPRVDENTIA, id eſt, ignorantia, & impertinentia, l.51. D. de evict.

IMPRVDENTER, minus conſiderate, l.21. in fi. D. de neg. geſt.

IMPVBES dicitur mas minor annis XIIII. fœmina verò minor XII. l. ultim. C. quand. tut. eſſe deſin. § 1. Quibus mod. tut. fi. Macrob. lib. Saturn. 1. c. 6 Poſt annos bis ſeptem, ipſa ætas neceſſitate pubeſcit. tunc enim moueri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. Tertul. lib. De virgin. veland. Tempus etiam Ethnici obſeruant, vt ex lege naturæ iura ſua ætatibus reddant. nam fœminas quidem à XII annis: maſculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt: pubertatem in annis, non ſponſalibus aut nuptiis decernentes. Maſculus impubes S. C. Sillaniano torqueri non debet, ſed terreri tantùm. Verùm tamē impuberes ab anno ſeptimo, vſque ad annum vndecimum, proximi cenſentur infantiæ, ſimiles planè furioſo & infanti, quantum ad delinquendi affectum attinet. Quia huius ætatis pueri, bonum & malum non adhuc poſſunt diſcernere, adeóque intellectu carent, § pupil. Inſtit. de inutil. ſtip. Ab anno duodecimo vſque ad annum 14. impuberes cenſentur proximi pubertati, & doli capaces: ideó que & furtum iniuriam admittere poſſunt, l. pupillum. in princ. D. de reg. iur. l. impuberem. D. de furt. cum ſimil. Et hæc ita ſe habent in maſculis. Nam fœminæ minores duodecim annis cenſentur impuberes, vt iam diximus nec matrimonium rectè contrahere poſſunt, Inſtit. de nuptiis in princ. nec teſtamentum rectè facere, § præterea. Inſtit. quibus non eſt per miſſ. fact. teſt. attamen impuberis eſt miniſterium, ſi fortè vel librarius, vel nomenclator vel calculator ſit, vel hiſtrio, vel alterius voluptatis artifex. l. vt iuſiurandi § dabitur. D. de oper. libert.

IMPVTANDI verbum duobus modis accipitur in tit. ad leg. Falcid. Imputari enim primum eſt, in quadrantis computationem venire: & ita in Falcidiam imputari id dicimus, quod hæredi ad quartam explendam computatur, l. 19. & l. 91. & aliis leg. D. ad leg. Falcid. Imputatur interdum in Falcidiam, quod Falcidiam patitur, l.1 §. Item ſi ita legatum. D eod. Imputare, pro ſupputare, numerare & ſubducere rationem. Vlpian. in l.1. §. de ſeruis quoque. D. de tut. & rat. diſtrahendi & vtil. cur. cauſſ. act. Præterea, ſi matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo imputare eum poſſe: ſed eſt verius, non, niſi perquam egenti dedit, imputare eum oportere de largis facultatib. pupilli. Hoc eſt, quod vulgò dicitur, deducere in ſuis rationibus. Sicque vſurpauit Seneca ep. ſtol. 8. Hoc non imputo in ſolutum de tuo tibi. Aliàs Imputare attribuere eſt, tribuere & aſſignare. Vlpian. l.1. §. item quæritur. de ſeparat. Sibi imputent cur minus idoneum fideiuſſorem acceperint.

IN

IN dictione vti ſolent Iuriſconſulti, cùm nihil in ſpeciem determinant, vt iurare in litem: agere in factum: vertere in rem. Sicut ex diuerſo, cum determinatam ſignificare volunt formam, vt ſolent dictione EX, vt: Ex eo facto actionem naſci, l 1. D. de actio. & obli. Ex lite aliquid probare, vel iuramento adferere. Hæc omnia euidenter adparent, ſi benè perpendas, ex l. videmus. in fin. & l. ſeq. item ex l. tutorem. D. de in lit. iurand.

In annos ſingulos quid ſit, explanat Iuſtinianus. l. ambiguitatem. C. de vſufr. Iuriſconſ. l. Iulianus. §. eum quoque. D. ex quibus cauſ. maio. Differt autem, in decem annos liber eſſe iubeatur, & intra annos decem: hoc enim ſignificatur, vt liber eſſe ſtatim iubeatur: ſuperiore verò, nouiſſimus decenni dies ſpectatur.

IN ANTEA, pro deinceps, poſthac, in poſterum: quaſi futurum tempus non à tergo ſequatur, ſed ante nos cedat, lib. Feud. 2. titul. 5. Iuro quòd à modo in antea ero fidelis ei. Et titul 7. Honorem quem nunc habes, vel in antea habebis: id eſt, deinceps.

IN acceptum ferre opus publicum faciendum, l. 7. D. ad legem Iul. repetund. eſt perſcribere in codice operum locatorum opus illud eſſe ex lege, id eſt, pactione redemptionis, locationiſque perfectum. Id quod lex Iulia fieri prius

vetabat,quàm opus perfectum ac probatum eſſet.

IN aſſem vendere, idem quod in ſolidum vendere. *Modeſt.l.9.D. quibus mod. pig.* Titius Sépronio fundum pignori dedit,& eundé fundũ poſtea C.Seio pignori dedit. atque ita idem Titius Sempronio & Seio fundum eundem in aſſem vendidit, quibus pignori antè dederat in ſolidum ſingulis. Sic rem ſoli ex aſſe poſſidere,cui opponitur pro parte, *apud Macrum in l.pen.D qui ſatiſd.cog.* Et in aſſem creditoribus ſatisfacere, cui opponitur In aliquid *l.1.D de ſeparat.*

IN bello admiſſum dicimus, quod propter belli cauſſam admittitur, *l.1 §. ex incendio.D.de incen.rui naufr.*

IN bonis eſſe dicebantur ea propriè, quæ Quiritium iure aliquo quæſita non erant. Itaque inter ſe illa duo opponebantur,*vti docet Iuſtin.in l.vni.*C. *de nudo iur.Quir.toll.& Vlpianus c. Inſt 1.his verbis.* In bonis tantùm alicuius ſeruus eſt, velut hoc modo, Si ciuis Romanus à ciue R.ſeruum emerit, iſque traditus ei ſit,neque tamen mancipatus ei, neque in iure ceſſus, neque ab ipſo anno poſſeſſus ſit. nam quandiu horum quid fiat,is ſeruus in bonis quidem emptoris eſt,ex iure Quiritium autem venditoris eſt.

IN bonis eſt, quod ſupereſt deducto ære alieno,*l.1.D.de ceſſ.bon.*

IN bonis meis eſſe dicuntur, etiam iam raptæ res,*text in l.2.§.2.l. in hac actione. verſ.ſi fugitiuus* D.*vi bon.rapt.* & ex hac l. colligitur diſcrimen inter Ex bonis,&,In bonis.de quo vide Ex bonis.

IN capillo puella dicitur, quæ nupta non eſt: quia comatæ ſine vllo capitis tegmine incedebant: nuptæ capite velato erant.*lib.Feudor.2.tit.*24.§.3.Rurſus ſi dominæ vel filiæ, aut ſorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, ſeſe immiſcuerit,&c. *In Lombard. lib.2. cap.*29.Qui filiam in caſa habuerit in capillo & filium non reliquerit, &c. *Et Neap conſtit.lib 3.titul.*27. Et ſorores in capillo ſuccedunt. Coniugatæ autem & dotatæ à fratrum ſucceſſionibus excluduntur. Obiter etiam notandum, apud antiquos fuiſſe hanc conſuetudinem, vt nouæ nuptæ crines ſoluerent: quod in ſecundis nuptiis non fiebat. Optatus Afer contra Donatiſtas ſcribens: Inueniſtis (ait) huiuſmodi virgines, quæ iam ſpiritualiter nupſerant: quaſi ſecundò coegiſtis ad nuptias: vt crines iterum ſoluerent imperaſtis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt: ex quibus ſi alicui maritum mutare contigerit, non reperitur illa temporalis feſtiuitas.Hæc ille.Fuit hoc quoque luctus & mœroris argumentum, vt multis ex locis conſtat. Ouid.Triſt.1.

Illa etiam ante lares ſparſis proſtrata capillis
Contigit extructos ore tremente focos.

Liuius lib.1. Soluit crines, & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat. Notatu etiam dignum eſt, moris fuiſſe Francorum regibus, vt filios exephebos Principi alicui vicino tondendos mitterent, qui eorum poſtea quaſi patronus eſſet. Seruos enim Romano more cum libertatem acciperet, tonderi ſolitos,nemini non notum. *Paulus* Diaconus *de geſtis Langob lib.6.cap.*37.Circa hęc tempora,Carolus Francorum Princeps, filium ſuum ad Luitprandum miſit, vt eius(iuxta morem) capillum ſuſciperet: qui eius cæſariem incidens, ei pater effectus eſt: multíſque regiis muneribus donatum genitori remiſit.

IN Capitolium aſcendere, formula eſt conditionis apud Iuriſconſultos peruulgata,quæ vel ex triumphantium more traducta eſt:quaſi quis dicat,Si triumphans in Capitolium aſcenderit.Vel etiam ex quotidiana Capitolij aſcẽſione.

IN Capita, aut In ſtirpes diuiſionem fieri plerunque in iure legimus,*vt in l.2. & l.3.C.de ſuis & legit l* P*apinia.8. D. de inoffi.teſt.& §.6.Inſt. de hær. quæ ab inteſt.* In capita autem diuidi dicitur hæreditas, quæ tot in partes quot ſuccedentium capita ſunt(id eſt,perſonæ) diuiditur: vt ſingulis perſonis ſingulæ partes attribuãtur. In ſtirpes verò,cùm tot in partes diuiditur, quot ſuorum naturalium, ex quibus ſuccedanei extant, capita fuere. Id eſt,in cognationis latera & partes.

IN caput alterius torqueri, eſt in alterius diſcrimen, vel alterius periculo torqueri *Vlpian in l.1.D de quæſtionibus.* Neque ſerui in dominorum, neque liberti in patronorum caput torqueri debent,*quod idem ſcribit l.2 l.3 & l.10.§ poteſt.* Cicero autem plane In dominum dixit & in Miloniana, & Cœliana, & in

Par-

pariit De noſtrorum, inquit, maiorum inſtitutis: qui cùm de ſeruis in dominos quæri noluiſſent,&c.

IN continenti, locutio eſt Iuriſconſultis familiaris, idem ſignificans quod ſine vlla temporis intermiſſione, è veſtigio, extemplo, continuò. *Vlpian l.* 3 §.2. Quod ait lex, In continenti filiam occidat, ſic erit accipiendum, &c. *Scæuola l.* 135.§.2. *De verb. oblig.* Deinde in continenti inter vtrumque conuenit, vt intra Calend. &c. Aliquando tamen in continenti, cum aliquo moderato ſpatio interpretamur, *l* 1.§. *in rem ſi ita legatum. D. ad leg. Aquil.* At in leg. Iulia de adulteriis, In continenti filiam dicitur occidiſſe pater, dum eam αὐτοφώρῳ deprehenſam vnà cum adultero, vno ictu atque impetu occidit: & ſi profugerit filia, dum adulterum occidit, interpoſitis tum horis apprehenſam, in continenti occidiſſe etiam dicetur, *l.* 23.§ *fin D eod.* Incontinenti quod ad pacta quæ inſunt exponunt Iureconſulti & Impp. In ingreſſu contractus, vel ante contractum, aut ſtatim poſt, *l.* 7. §. *quin imo D. de pact. l* 3. C. *de ædil. act. l.* 21. *C. de vſur. l.* 27. *C. de pact.* Cui opponitur Poſtea, & ex interuallo, *l.* 72 *D. de contrahend. empt.*

IN DIEM, pro ex die, *l.* 9. *D. de her. ed. inſt. ſic l. teſtamento manumiſſ.* § *vltim.* D *de man. teſt.* Aliàs pro ad diem.

IN DIEBVS illud facito, ita conditione data, ſi nihil præterea ſit adiectum, in biduo conditionem impleri oportet, *l.* 217 *D. de verb ſign.*

IN duplum ire, Cicero in ea pro Flacco dixit, vt opinatur Hotom. pro ſponſionem facere alterius tanti, quanti lis eſſet. Frater meus, inquit, decreuit, vt, ſi iudicatum negaret, in duplum iret.

In ea cauſſa eſt, hoc eſt, ſi cum eo habet, *l.* 1. *D. de iniur.* In ea cauſſa eſt, id eſt, in ea ratione iuris verſatur, *l.* 1 § *ſi quis ita. D de verb obli.* In ea cauſſa eſt, hoc eſt, in ea conditione negotiorum verſatur, *l. de ætate § qui tacuit. D de interrogat.*

IN facili, & In difficili eſſe pro facile vel diffi ile cognitu atque explicatu. *Tryphonin. l. in confirmando.* 8. *D de conf. tut.* Quod in facili eſt, ſi pater proximo mortis tempore non iure tutores ſcripſerit. *Scæuola l. Gallus.* 29.§. *vlt.* D. *de lib. & poſthu.* Ille caſus in difficili eſt, ſi filium habeas & nepotem, &c.

IN familiam nubere dicebatur mulier, *vt ſcribit Hotom.* cùm id matrimonij genus contrahebat, quo materfamilias fiebat, hoc eſt, quo in viri manum conueniebat, *l cui ſu rit.* 15. D *de cond & demonſt. & l. ſi dies.* 21 D. *quando dies legat. l. qui filium.* 4. D *vbi pupil educ. deb. l. vxorem* 41.§ *teſtamento. D. de legat. tert.* Cicero in ea pro Cœlio: Cui cùm ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit?

IN familia retentus, qui in poteſtate manſit, *l. ventre.* D. *de acquir. vel omit. hæred.*

IN factum agere ferè dicimus eum, qui in totam facti ſeriem experitur, nulla ſpecialiter introducta ex facto perſequendi formula. Hinc Actiones, In factum, dicuntur generales perſequendi formulæ, quaſi conceptæ in totam ſeriem facti, quod ſpecialem non habet nuncupationem.

IN facto poſitam eſſe quæſtionem iuris, id eſt, ius definiendum eſſe ſecundum circumſtantias facti. *l. ex plagis.* §. *in cliuo. D. ad legem Aqu.*

IN fide alicuius eſſe, idem eſt, quod feudum tenere, ab aliqua. Fides enim auxilium, & tuitionem ſignificat, *Bud. in l. Herennius. de euict.*

IN folle offerri pecunia dicitur, quæ ſine numeratione & vlla ratiocinatione, tanquam in marſupio incluſa offertur. *Calliſtr. l.* 82. *D. de condit. & demonſtr.* Qui ſi reliqua reddiderit, liber eſſe iuſſus eſt, non vtique ſi in folle reliqua obtulerit, liber erit. non enim teſtator hoc ſenſit: ſed illud, vt rationes reddat, quomodo ſeruus reddere ſolet. *Eraſ. in Adag. Cent* 9 *Chil.* 4. In folle, exponi, implorate, inexplicatè, & cōfuſè: ſicut qui ſyngraphas & pecunias ſacculo incluſas offert.

IN fraudem legis facit, qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circumuenit, *l.* 28 *D. de leg. ſenat.*

IN gradu eſſe, vox eſt ad dignitatem pertinens *l. ſacroſancta. C. de Epiſc & Cler.*

IN hypothecis vendicare, eſt per hypothecariam actionem petere, *l. fideiuſſ.* § *Lucius Titius.* D *de rebus dub.*

IN Iulij, pro In ædib. Iulij: figura è Græci ſermonis conſuetudine deriuata. *Vlp. l.* 8. *in fi.* D. *ſi ſeru. vind.* cum Quintilia cuniculum per gentē in Vrſi Iulij inſtru-

xiſſet,id eſt,in hortos Iulij: vt aliis in libris legitur.

IN libertate fuiſſe, ſic eſt accipiendum, vt non ſe libertum doceat is, qui liberale iudicium patitur, ſed in poſſeſſione libertatis ſine dolo malo fuiſſe, *l. quod autem D.de liberali cauſſa.* Porrò in libertate eſſe, & liberum eſſe, diuerſa ſunt: item,vt In ſeruitute, & ſeruum eſſe. In libertate enim ſunt,aut ſeruitute, qui liberos ſeruóſve eſſe putant, ſéque pro liberis ſeruiſve gerunt, cùm tamen aliter ſe res habeat, *l.* 7. 10. *&* 11. *D. de lib.cauſ.* quod explicat Quint. Declam. 340. & 342. Sicut diuerſa ſunt, in poſſeſſione eſſe, & poſſidere. In poſſeſſione enim ſunt vſuſfructuarius, colonus: & tamen non poſſident.

IN litē iurare, ad litigatores refertur, & reſpondet æſtimationi litis. Nam iurat actor in litem, quando per iuramentum declarat & adserit, quanta pecunia non tantùm ſumptus litis, ſed etiam totam cauſſam æſtimet, cum omnibus damnis, *l. videamus. §. iura e autem. & l.ſequ. D.de in lit iuran.*

IN locum ſucceſſiſſe accipimus, ſiue per vniuerſitatem, ſiue in rem ſit ſucceſſum *l.*1.*ff.quod bonorum.*

IN metallum, & in miniſterium metallorum damnati, ſerui efficiuntur, ſcilicet pœnæ, *l in metallum.D.de pœnis.*

IN obligatione eſſe aliquid dicitur, cùm vinculo obligationis innecti ur. In ſolutione eſſe dici ur, quod poteſt pro re obligata ſolui, licèt iudicialiter non poſſit peti.

IN poteſtate habere, & Alienare, tanquam Aduerſa opponuntur, *Liuius libr.* 8. Minuta Veſtalis cùm decreto Pontificium iuſſa eſſet facris abſtinere, familiámque in poteſtate habere: facto iudicio viua defoſſa eſt.

IN poteſtate, manu, mancipióve. *Vl. t. Inſtit.*16. Et qui in poteſtate, manu, mancipióve eſt ſcripti hæredis, ſub conditione legari poteſt. *Item*: Ei, cuius in poteſtate, manu, mancipióve eſt hæres ſcriptus, legari non poteſt. Poteſtatem de filiofa. manum de matrefam. quæ in manum conuenit: mancipium de ſeruo intelligit.

IN poteſtate conſiſtere exiſtimatur, quod in actu non eſt, ſed eſſe poteſt, *l. aduerſus ſententiam.ff de arb.*

IN procinctu, vide Procinctum.

IN publicum deduci intelliguntur, & qui in magiſtratibus municipal. traditi ſunt, vel public.miniſteriis, *l.*1.*ff.de fugit.*

IN re diſceptare, pro iuſtè iudicare, *c fraus.§ iudex extr.de verb.ſignif.*

IN re præſenti, in eo ipſo opere, hoc eſt, in re ipſa, *l. de pupillo ff. de nou.oper. nunc.* Aliàs pro in præſentia vſurpatur ab Vlpia. *l.*1.*ff. de ſolut.* Sed conſtituere in re præſenti,hoc eſt,ſtatim atq; ſolutum eſt.

IN rem, & in perſonam, locutiones ſunt Iuriſconſultis familiares, quarum illa tum vtuntur, cùm indefinitè,ac ſine perſonæ vllius notatione aliquid factum eſſe ſignificant: hac verò,cum certa perſona definita: *veluti in l.*5. §.2 *ff.de conſtitu.pecu.* Quod exigimus, vt ſit debitum quod conſtituitur, in rem exactum eſt: non vtique vt is, cui conſtituitur, creditor ſit. Item cùm Vlpianus ait, actionem metus cauſſa in rem eſſe ſcriptam, nec perſonam vim facientis coercere, ſed aduerſus omnes reſtitui, *l.*9 *in fin.* §.*quod metus cauſſa & alibi, hoc eſt in l.* 7. § 5. *D. de pact.* Pactorum quædam in rem eſſe, quædam in perſonam: illa, quoties quis generaliter paciſcitur, ne petat hæc, quoties ne à perſona petat *Item in l.* 10. *D.de operis noui nunciat.* Operis noui nunciationem in rem fieri,non in perſonam. *Cic.in lib de Inuentione* 2. Sin autem non in hominem certum,ſed in rem aliquam cauſſa dimouebitur, vt in eadem re, &c. *Item apud Vlp. in l.* 4.§.19 *ff de dol. except. l* 1.§.*vlt.ff.de interdict Seneca in Ludo*: Ne videar in perſonam, non in rem dicere ſententiam.

In re verſum, vide VERSVM in rem.

IN ſolutum dare, pro ſoluere, *apud Paulum,in l* 60.*D.de ſolut.*

IN ſortio eſſe, id eſt, in incerto & ambiguæ, vt inueniri non poſſit. Iure noſtro ratum eſt, vt iudicium per ſortes admittatur, niſi cùm res adeò perplexa, incertáque eſt, vt alium exitum non habeat, *l ſi duobus. C. communia de legat. vide Alciat.lib.*5.*Parerg.ca.*12.

IN vtero qui eſt, non eſt pupillus, *l. non eſt.ff. de verb. ſig.* tametſi animal eſſe videatur, *l.*1.§ *proximus.D.vnde cognati.l. negat. de mort. infa.* Attamen qui in vtero eſt, perinde ac ſi in rebus humanis eſſet, cuſtoditur, quoties de commodis ipſius partus quæritur, *l. qui in vtero. ff.de*

ff de ſtatu hominum.

IN ſtirpes, vide In capita.

INTVTELAM ſuam venire mas dicitur, qui ephebus, id eſt, pubes eſſe incipit, anno ſcilicet ætatis decimoquarto: fœmina verò viri potens appellatur, hoc enim in fœmina, illud in mare ponitur *ab Vlpia in l. 5. § 1. ff. quib. ex cau. in poſſeſſ.* A prætore, Si is pupillus in ſuam tutelam venerit, eáve pupilla viripotens fuerit, & rectè defendetur, &c. *Idem l 50. D. de leg. & fid. lib. 31. C. filioſa. ita legatur:* CVM IS IN tutelam ſuam peruenerit, pubertatis tempus ſignificatur. *Cic. li. de Orat. 1.* Negatóque niſi poſthumus & natus, & antequam in ſuam tutelam veniſſet, mortuus eſſet, hæredem eum eſſe poſſe. *Idem in Bruto:* Cùm is hoc probare vellet M. Curium, cùm ita hæres inſtitutus eſſet, ſi pupillus antè mortuus eſſet, quàm in ſuam tutelam veniſſet, pupillo non nato hæredem eſſe non poſſe.

INÆDIFICATA, *l cum fundus. ff. de inſtr vel. inſtru lega.* vide Ruta Cæſa.

INANE vacuum propriè ſignificat, μεταφορικῶς ſine vi, ſine effectu, *l. 19 ff. de cent tab.* Inanis actio, quam inopia debitoris excludit, *l. 6. D. de dolo.* vel quæ exceptione eluditur, *l 24. ff. de lib. cauſ l. 12 ff. mand.* Inanis reus, qui ſoluen do non eſt, *Paul. lib. 2 Sent titu. 15.* Inanis ſtipulatio inefficax, *l penul. D. de cond ob. turp cauſ.* Inanis ſtipulatio nullius momenti, *l 39. ff. de donat inter vir & vxor.* Eodem ſenſu Inanis obligatio, *l. 8. §. Marcellus ff ad SC Vell.*

INANES tabulæ, quarum iam pecunia in illis perſcripta diſſoluta eſt. *Vlpi. l. 27. ff. de furt.* Quod ſi iam erant inanes, quia ſolutum proponebatur: nunquid ipſarum tantùm tabularum pretij videatur eſſe æſtimatio facienda? *Sic in l. vlt ff ad exhib.*

Inane nomen hæredis, nudum & ſine re, *l 3 ff. de inoff. ... ion*

INAVDITVS, ἄκριτος, non auditus, qui cauſſam non dixit: cuius audita non eſt defenſio. *Vlp. l. 2. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* Inauditum filium pater occidere non poteſt. *Suet in Galba*: Quoſdam claros ex vtroque ordine viros ſuſpicione criminis inauditos condemnauit.

INAVGERI cauſſam, *in l. diui. ad finem. ff de libe. cauſſ.* qui accipiendum ſit, nullus interpretum (quod ſciam) explicauit. Accurſius id intactum reliquit. qui hoc non intellexerunt, lectionem immutarunt, & agi cauſſam, repoſuerunt *Iac. Cuiac lib Obſer 6. c. 27.* inauditi cenſet legendum. Florentina lectio, quæ temerè immutanda non eſt, mihi non inepta videtur: vt ſit ſenſus, Differendam eſſe cauſſam, & ſententiam ob abſentiam eius, qui de libertate ſua litigabat: & vox, Enim, aduerſatiuæ non erit, vt & alibi paſſim.

INAVRES, *lib. 25 §. 4. & Paulus l. 32. § vlti ff de arg. leg.* ab aurium foraminibus ſic nuncupatæ, ex quib. lapilli pretioſi pendebant. *Iſidor lib 19. Etym c. 30 de quibus vide Tertull lib de habit mul & in li. de pallio & Plin. lib. 9.* Antiquum Lexicon, Inaures, ἐνώτια, & hæc Pollux in mundo muliebri recenſet.

INCAPAX ab indigno ita à quibuſdam diſtinguitur, vt Incapax is ſit, cui capiendi ius non ſit, ideóque ei relicta ab initio inutilia ſint, & apud hæredem remaneant ſine onere, velut: ſpurius. Indignus autem, cui quæ relinquuntur, ipſo iure valent, ſed ad fiſcum plerunque transferuntur, vel ad hæredē vel ad aliam perſonam cum onere, *tot tit ff. de his, qui vt indign. Vide Bart ad l fin ff. eo.*

INCANTATIONES an ſint prohibitæ & punibiles, *Bartol. in l 1. Cod. de mal. & mathe.*

INCAVSTO, hoc eſt, atramento, falſum deprehenditur, *Auth. de fid. inſtru. §. 1.*

INCENDIARIVS, *l. 10. ff. ad leg. Corn. de ſica.* Galli, *Boute feu*, qui ignem immittit incendij cauſſa.

INCERTA in iure appellantur, in quibus non apparet, quid, quale, quantum, *l. vbi autem. 75. ff. de ver. obli.* item Incerta dicuntur, quæ non in ſpecie, ſed in genere proferuntur: veluti, Fundus, Homo, Triticum, *l. hæredes 12. § ſi incert ff. fam. erciſ. l. cùm incertus. 15. ff de leg. 1 l in ratione 30. § incerta ff ad l. Falcid.*

Incerta actio, ſiue (quod vſitatius eſt) incerti actio dicitur, per quam nulla certa ſumma petitur. veluti ex ſtipulatione incerta: Quod mihi ex ſtipulatu dari fieri oportet. *l 4 ff. de vſur l. 3. C de inutil. ſtip. l. diem proferre 27. inſi ff. de arbit* Ex omnibus bonæ fidei actionibus, Quod te mihi ex bona fide dare facere oportet. *Sic*

l.1.D.de vſufru.leg.l 3. D.de condi ſin.cauſ. l 2.§.aliud. D. de donat. vlt.D.ſi quis in ius voca.

Incerti actio dicitur, quæ & Præſcriptis verbis actio,l.6.& l.16. D.de præſcr. verb l.6.C.de re perm.l.7.D.pact

Incertus contractus, qui certum ac proprium nomen non habet.,l.9. D.ſi cert.pet.l 1.§.debitum D.de conſti.pecun.

Incerta perſona videtur, quam incerta opinione animo ſuo teſtator ſubiicit veluti ſi quis ita dicit: Quicunque filio meo filiam ſuam in matrimonium dederit,ei hæres meus illum fundum dato,ait Imp.§.27.De legat.

Incerta pars, quæ quota ſit,non appareret,veluti quicquid mei iuris in eo fundo eſt,l. 3.incertum.ff.de acqu poſ. Incertus poſſeſſor, quem ignoramus,l.38.§ ſi D de verbor.ſignif.

INCERTVM confitetur ,qui ſe illud aut illud debere confitetur,l.6.§.1. D.de confeſſis.

Incertum abſolute à Iuriſconſ. vſurpatur pro ipſa incertitudine. Sic incertum conditionis, l 11.de ſecun.tab l.1.C.de pact. Incertum cautionis, l.16. D ad SC. Treb.pro incerto euentu, vt l.6. D. quod falſ.tut auct. Incertum rei, l 11. D.de hæred vend. Incertum ſucceſſionis, l.14.D. de tranſact Incertum litis, l 10. C man. Incertum ætatis, l 49.ff. de fideiuſ. incertum antiquitatis,l.1.C.Th.de reſp.prud.Incertum contentionis,l 1.C.The.de equis curulib Incertum maris,& belli,apud C.Tacitum.lib.3.& 4.

INCERTITVDO legiſlatoribus nunquam placet, ſed reprobatur. Primum in contractib. l. inter ſtipulantem,§. ſi Stichum. D. de verbor.obli.l.cum duo ff de in diem addict. Deinde in vltimis voluntatibus,l. duo ſunt Titii.D. de teſtam tute.l. quæſitum. § ſi quis eo.D.de fund. inſtr. l. ſi quis de pluribus & l ſi fuerit.D.de reb dub. Denique in iudiciis nullo modo admittenda eſt, l.3. C de ſenten. quæ ſine cert. quantita.profe.l. quid tamen. §. Pomponius, ait D.de recept. l. idem Pomponius ſcribit. D.de rei vend.

INCESTVM committit, qui eam, quam leges, moréſque vetant, vxorem accipit: puta priuignam nurum nouercam, l ſi adulterium. 38. in princip. D de adult.nec enim inter parentes & liberos tantùm ſunt inceſtæ nuptiæ.Inceſti iudicium in virgines ſacratas,vel ſanguine propinquas conſtitutum ait Iſidor. lib. 5. Etymol.c.26.ad fin. ſubiiciens, Qui enim cum talibus miſcentur, inceſti,id eſt incaſti habentur & vide l ſeruus 39.D. de ritu nupt.l.ſina.D.de condict.ſine cauſ.

INCESTVM iure gentium committit,qui ex gradu aſcendentium vel deſcendentium vxorem duxerit: iure ciuili, qui ex latere eam duxerit, quam vetatur: vel affinem, quam impeditur, l.vlt.D.de rit.nupt.& d.l ſi adulterium.38, l vlt.ff.de condi ſin. cauſ Vide Nouell 12.& Iac.Cuiac.expoſitionem.

INCIENTES, apud Varr.lib.2.de re Ruſt. c. 2. de ouibus loquens pro ouibus partui propinquis,vt exponit Feſt.

INCILE,& Incilia,inquit Feſtus.ſunt foſſæ, quæ fiunt in viis, ad deducendam aquam: ſiue deriuationes, de riuo communi factæ. Sic Vlpia Incile, eſt locus depreſſus ad latus fluminis: ex eo dictus,quòd incidatur. Inciditur enim vel lapis, vel terra vnde primùm aqua ex flumine agi poſſit, l.1. ff. de riuis. Incile ducere.l.1. §.2.ne quid in flum.pub. Et incilia prima foſſarum,l. 1.§.caput.D.de aqua quot.& æſti.

INCIVILE, iniquum,inuſitatum, inconueniens, contra ius mores, & Inſtituta ciuitatis, l ſina.§.penu.ff.quod met. cauſ & alibi ſæpe in lib Digeſt & Cod.

Inciuiles pœnæ,l.9. §.ſunt autem. D de pœnis.

INCOLA eſt, qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit, quem Græci πάροικον appellant.Nec tamen hi,qui in oppido morantur incolæ ſunt: ſed etiam,qui in alicuius oppidi finibus ita agrum habent,vt intra eum ſe quaſi in aliquam ſedem recipiant, l pupillus. §.incola. ff. de verb ſign Incolam autem non domus aut poſſeſſio facit,ſed domicilium,l. 7 & paſſ. de incol lib.10.C. Cic.in. Offic.Peregrini autem inquit & incolæ officium eſt, nihil præter ſuum negocium agere,nihil de alieno inquirere,minimeque in aliena Rep.curioſum eſſe.& vide l.15.D.ad municip.

INCOLATVS vrbs, cuius quis, non ciuis,ſed incola eſt l.34.de muner. & hon. D. Incola iam muneribus publicis deſtinatus niſi perfecto munere,incolatui renunciare non poteſt.

Inco-

Incolatus ius facit, vt muneribus ciuitatis obligemur, *l.*5.*D.de incolis.*

INCOLORATE, id eſt ſine cauſſa ſine iuſta occaſione, aut prætextu, ſine colore, *l minor.*18 *De minoribus.* Glabrionem Acilium diuus Seuerus, & Imp. Anto. non audierunt, incolorate reſtitui deſiderantem aduerſus fratrem.

INCONDITVS, a, um, abſurdus, abſonus, *Pap l. Stichum. §.aditio. ff.de ſol.* Etenim inconditum eſt, ſubuenire ſexui mulieris, quæ ſuo nomine non periclitetur.

INCONSVLTVS, & eum, à quo conſilium non eſt peritum, & eum, qui cùm quæreret conſilium, non accepit tamen, ſed quaſi pro indigno habitus eſt, ſignificat. Hinc inconſultus fecit. Oppo. Optimo conſilio vſus eſt, *l.pen. § ſi ff.de rit. nupt. Sic Vlp. l. verum. §. ſciendum de minoribus.* Inconſulta facilitas damni reſtitutionem indulget, non euentum damni.

Inconſultus calor, temerarius & præceps. *D ad Turpil. l.*1.*in fin.*

INCONSVLTO hæredis nomen deletum, *l.* 1. *D ſi tab. teſt. extr. l.* 1. *de his quæ in teſta. del. l. ſi vnus. §.* 1. *C. de teſt.* Alber. exponit, Inconſultò, id eſt, non ſtudio.

INCONCVSSA, inuiolata. Inconcuſſè, quietè, & ſine interpellatione. *c. illud. & ca. auditis. de præſcr.* & pacificè, *c. cùm veniſſent. ext. de in integ. reſti.*

INCORPORALES res ſunt, quę tangi demonſtratiuè non poſſunt, cerni tamen animo, atque intelligi poſſunt: quarum rerum nullum ſubeſt quaſi corpus: eſt quædam tamen conformatio inſignita & impreſſa in intelligentia, quam notionem voco, *inquit Cic. in Topic* Et in eandem ſententiam Caius, *l.*1. *D. de rer. diuiſ.* Eiuſmodi ſunt, Hæreditas, vſusfructus, vſus, obligationes, &c.

INCORPORATIO, *in Rubr. C. de bon. vac. & incorporat.* vſurpatur, pro confiſcatione, ſiue in fiſcum relatione: cùm damnati alicuius bona in fiſcum rediguntur: quod quemadmodum fiat, *declarat l ſi quis.*7.*C. de bo. damna.*

INCRVSTARE, cruſtam, illinimentum, & quaſi pauimentum quoddam inducere, ſiue ex lapide, ſiue ex calce, ſiue ex argilla id fiat. Hinc Incruſtatio, uectorium, & pauimentum illud. *Proculus l.* 13. *§.* 1. *D. de ſeru. vrb. præd.* Parietem communem incruſtare licet, ſicut licet mihi pretioſiſſimas picturas habere in pariete communi. *Et paulò poſt:* Quod obſeruari & in incruſtatione oportet. *Item apud Vlpian l.* 79. *de verb. ſing.* Varro *de re ruſti. lib.*3.*cap.*14. de cocleis loquens: Has quoque ſaginare ſolent, ita, vt ollam cum foraminibus incruſtent ſapa & farre.

INCVBARE poſſeſſionis eſt tam naturalis quàm ciuilis, vt & habere: ſed in malam partem Incubare ſumitur, pro mala fide poſſidere. Hinc

INCVBATIO, *l. vlt. C. ne rei dom. vel templ.* pro poſſeſſione malæ fidei, Et

INCVBATOR imperij, Seruio, pro tyranno, qui aliàs Subſeſſor dicitur. Hinc illud Acroteleucion Virgilij:

deuiſta Aſia ſubſedit adulter.

INCVLPATVS, pro culpatus, accuſatus, *lib. Feud.*1.*tit.*19.*§.*1. Si vnus inculpatus fuerit vna de his nominatis culpis. *Sic leg. Sali. tit.*43. Si cuius ſeruus in futurum fuerit inculpatus. &c. *Item leg. Burg. tit.*8. de ingenuis inculpatis.

INCVMBERE, pro incubare, id eſt, obtinere, poſſidere, conſeruare, ſolidè (vt ij, qui rei alicui incubant) tenere. Hinc creditor dicitur Incumbere ſuo pignori, qui acriter illud conſeruat: *vt apud Vlp. l.*55. *D de furt.* Hinc Incumbere poſſeſſioni *apud impp. l.* 8. *C. quomodo & quan. iud.*

INCVNABVLA, ſeu cunabula: initia, primordia diſciplinæ tradendæ quo verbo vſus eſt Tertul. lib. de patientia, his verbis: Per hæc impatientiæ tunc infantis quodam modo incunabula. Cunabula legitur in procemio *Inſti. §. cùmq; hoc.* quod exponit Theop. τὸ πρῶτα τῶν νόμων πρ[illegible]οίμια, Hoc verbo vſus etiam eſt Cice. li.1. de Diuin. Qui cùm eſſet incunabilis, inquit, de Roſcio loquens, educaretúrque in Solonio, &c.

INDAGARE Ant. Lex, eſt ἐξιχνιάζειν. Hinc metaphoricῶς Indagare crimen, eſt patefacere: cuiuſmodi eſt illud *Cice. pro Milone:* Cùm illa indicia communis exitij indagaui & patefeci, protuli, extinxi. &c. Hinc fortaſſis

INDAGABILIS ex ambitu *apud Varro. lib.* 4. *de ling. Lat.* ἐξιταςτὸς, ἐπιθυμιστὸς. Qui aliter faxit, indagabi-

lis ex ambitu cauſſam dicit huiuſmodi illud eſt in legibus ſcribendis familiare : Qui aliter faxit,capitale eſto. *Item illud in Numæ Regis legib.* Si qui aliuta faxit, ipſus Ioui ſacer eſt.Niſi mendum ſit in verbo Indagabili, quod eſt apud Varronem.

INDAGO, venatio, quæ fit plagis circum ſaltum extenſis. *Vlp.l.*11.§.1 *de act. emp.* Veluti cum futurum iactum retis a piſcatore emimus : aut indaginem plagis poſitis à venatore, vel pantheram ab aucupe.

INDEBITVM trifariam accipimus I.Quod neque naturali, neque ciuili iure debetur, hoc eſt, quod planè non eſt debitum : aut fuit quandoque vtroque iure debitum, ſed nunc ſolutione, vel acceptilatione ſublata eſt omnis obligatio : *vt tractatur in tit. Inſtit. quibus mod. tol obligat.* Ad hoc genus indebiti pertinet id, quod pendet ſub conditione, quæ an impleatur, incertum eſt:vt,ſi nauis ex Aſia venerit.Secus eſt,ſi talis fuerit conditio quæ omni modo exitura ſit, *vt in l. ſub conditione, & l. ſequenti.* D. *de condi.indeb.* Ratio eſt, quia priore caſu, propter incertitudinem, ante conditionis euentum nullo modo debetur,*l.grege.§.vltim.* D.*de pignoribus.l ſi quis reum. §.huic* D. *de liber.lega. Accedit. l. ſufficit.* D.*de cond.indeb.* In poſteriore vero ſpecie certitudo euentus efficit obligationem puram cenſeri, *l ſi pupillus.§.qui ſub conditione.ff. de nouat* Sic & in diem debitor, ſi ante diem ſoluat,non poteſt repetere, quia certum eſt diem futurum quo debebitur,*l. in diem. ff de cond.indeb.* Huc item pertinet indebitum quod pupillus, furioſus, vel is,cui bonis interdictum eſt,ſine tutoris vel curatoris auctoritate ſoluerit, cùm non ſit factus locupletior euidenter. Nam his perſonis iudicio planè carent bus,regulariter qui dé locus eſt repetitioni cùm nec natura debeant, *l.interdum. l. quod pupillus.ff.eod. tit.l.pupillus.ff de oblig.& act l.more noſtro ff.de acquir.hæred.§.nunc admonendi. Inſti. quib.alien lic. vel non.* Verum ſi locupletiores acti ſint, & in pubertate ſoluant, non repetunt, quoniam tunc naturaliter obligantur, *l. naturaliter. §. vlti. & l. ſeq.ff.de condi. indeb.* ſecundum iſtam diſtinctionem, vt non obſtet,quod Vlpianus dicit, Pupillum ſine tutoris auctoritate promittentem, naturaliter obligari *l.1.in fin. D. de nouat.* II. Indebitum eſt quod ciuiliter quidem debetur,ſed non naturaliter : veluti, cùm quis ſcribit ſe debere, ſcilicet ſpe futuræ numeratio-nis,quæ ſecuta non eſt : aut ſi quis pacto vel iureiurando ſe liberet, *iuxta tit.de liter oblig & l.vlti.in princ. ff. de iureiur.l. Stichum.§ naturaliter. ff de ſolutio.* Et huc referendæ ſunt omnes ſpecies exceptionum, quæ ad elidẽdas ſummi iuris actiones perpetuò obſtant ex naturali æquitate. *Vlpian.in l. non ſortem.ff. de cond. indeb.* indebitum autem, inquit, ſolutum accipitur, non ſolùm ſi omninò non debetur,ſed & ſi per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat. III. Indebitum accipitur, quod naturaliter quidẽ ſed iure ciuili non debetur : vt inter patrem, & filium, ac inter fratres ſub eadẽ patern poteſtate, *in l.frater à fratre.ff. de condict.indeb.* Item inter dominium, & ſeruum *l.naturaliter. & l.ſi id quod.ff eod. tit.* Eodem modo verus debitor in iudicio abſolutus, obligatur adhuc, *l. Iulianus ff.eodem tit.* Licèt enim abſolutus ſit, *inquit Paulus*, natura tamen debitor permanet. Item legatum minus ſolenne,aut ſolenne quidem, ſed quod per legem Falcidiam minuendum eſt, naturaliter debetur. *Martianus.ff de cond indeb.* Fideicommiſſum, inquit. in ſtipulatione deductum, tametſi non dubium fuiſſet, quia tamen à ſciente fidei explẽdæ cauſſa promiſſum eſſet,debetur. Vel ſic:

INDEBITVM aliud eſt natura, aliud iure gentium, aliud iure ciuili, aliud iure honorario, *l.1.& 3 ff.de conſtit. pec.l.47.de condict indeb.*

Indebitum accipimus,non ſolùm ſi omnino non debeatur, ſed etſi per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat,*l.26 §.3 ff.de cond.indeb.*

Indebitum eſt, non tantùm quod omninò non debetur, ſed & quod alij debetur, ſi alij ſoluatur : aut ſi id quod alius ſoluebat, alius quaſi ipſe debeat, ſoluat, *l in ſumma.65.ff.de cond.indeb.*

INDEMNITATEM alicui repromittere, & de indemnitate cauere dicunt Iuriſcoſ. pro eo, quod eſt ſatiſdato, vel ſimplici & nuda promiſſione cauere alicui indemnem eum futurum ex eo negotio, quo de agitur, *l. 16. §. idem quæri.ff.ad SC. Treb.* Inde Indemnitatis

cautio,

cautio, *l.*14. *D. ad Trebell.* Et indemnitatem præſtare, *l. penultim. D. de mag. conuent.*

INDICARE, eſt pretium rei vendendæ ſtatuere, *l. Iulianus. ff. de actio. emp.* Mercari verò, & liceri, eſt aliquid minus offerre, quàm indicatum ſit, donec in precium conſentiant emptor & venditor. Itaque indicare, venditoris eſt: Liceri & mercari, emptoris. *Cicero lib.* 3. *Offic.* Scæuola cùm poſtulaſſet, vt ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indicaretur.

INDICATIO, verboſa illa, ac ſcurrilis propemodum venalium rerum commendatio, qua venditores vti ſolent emptoribus alliciendis, *apud Vlpianum. l.*13. *de act. empt.* vbi de emptore loquitur: Hic non debuit facilis eſſe ad temerariam indicationem.

INDEX, eſt breuis quædam ſubnotatio ex latiori ſcriptura, nec idem quod exemplum. exemplum enim ex integro deſcribitur totum. Hinc *l.* 2. *D. de fide inſt.* Quicunque à fiſco conuenitur, non ex indice & exemplo alicuius ſcripturæ, ſed ex Authentico conueniendus eſt. Cice. *Philip.* 1. de lege loquens, quam tulit Antonius de tertia Decuria indicum. Hic enim eſt legis index, vt ij res in tertia Decuria iudicent, qui liberè iudicare non audeant. Hinc per indicem exponere, prouerbiali ſermone vſurpatur, pro ſummatim, & παχυμερῶς. *Aſconius in* 3. *Verr.* Antequam, inquit, cauſſa ageretur, quaſi per indicem rem exponebant. *& Iuſtin. in l.* 1. §. *noſtram. C. de vet. iur. enucle. &* §. *vltim. de publ. iud.* Vt vobis, inquit, poſſibile ſit, quaſi per indicem ea tetigiſſe. quod ita Græcè Theophil. interpretatus eſt, διὰ συντόμου παραδόσεως. Dicitur etiam periculum, vt Græcis στήλη. ita enim Plutarch. in Apophtheg. ἐπιγράψαι τῇ στήλῃ τῶν καταδίκων, de iudicibus loquens: quod Æmilius Probus in Epaminonda periculum vocat.

INDEX, ab iudicio, olim dicebatur, qui crimen aliquod indicaſſet, detuliſſet, vt Pædianus ait: & ita ſæpiſsimè à T. Liuio, Salluſtio, Cicerone, Tranquillo, & aliis claſſicis accipitur. Indicaſſe enim, interprete Vlpiano, eſt, detuliſſe, arguiſſe, accuſaſſe, & conuiciſſe, *l.*197. *D. de verb. ſigni. quæ referenda eſt ad l.*3. *& ſi ex ſtipulatu. &* §. *vtrum id D. ad SC. Sylla.* Græci in eundem ſenſum ἐνδείκνυσθαι dicunt, *vt patet ex l.* 3. *D. de via publ.* Hinc

INDICI res dicuntur, à quibus crimina nunciantur, & ad magiſtratus deferuntur, *l.*1. *&* 3. §. *item qui. D. de ſica. & l.* 3. §. *nunciatores. D. ad Turpil.* Atque vt de indicum officio aliquid dicamus, Charondas ille Catanæus, cuius Ariſtoteles & Cicero plurib. locis mentionem fecerunt, ſtatuit ne indicare homines etiam ſanguine maximè coniunctos affines alicui culpæ, haberet in ſe dedecus ac turpitudinem vllam. Cicero in eos, qui cum accuſarentur, quòd peſsimum ciuem, & inutilem Reip. defenderent, ita ſe purgabat: Meus cognatus eſt. An poteſt, inquit Cicero, cognatio propior vlla eſſe, quàm patriæ?

INDICIVM, ipſe delationis actus: atque hoc ſenſu *Pompon. l.* 2. §. *initiu. D. de origin. iur. ait*, Vindicem Vitelliorum ſeruum coniurationem iudicio ſuo detexiſſe. Sic indicium profiteri. *l.*1. *D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Quive cùm magiſtratus eſſet, publicóve iudicio præeſſet, operam dediſſet, quo quis falſum indicium profiteretur, vt quis innocens conueniretur, condemnaretur. Et aliis locis quàmplurimis. Indicia etiam ſunt indicis præmia, Græcè μήνυτρα, cuius verbi fit mentio *in l. falſus.* §. 4. *D. de furt. & ab Vlpian. in l. idem ſi ob ſtuprum.* §. 3. *D. de condict. ob turp. cauſ.* Si tibi, inquit, indicium dedero, vt fugitiuum meum indices, vel furem rerum mearum, non poterit repeti quod datum eſt. *Et paulò poſt:* Sed ſi ipſe fur indicium à me accepit, &c. *Apuleius libro ſeptimo, Aſin. aur.* Indicinæ præmia vocat. Indicia pro argumentis, *lege prima, C. de teſtib. l.* 19. *C. de rei vind.*

INDICERE forum dicitur Magiſtratus in prouinciis, cùm & locum & tempus deſignat, quo cauſſæ in conuentu agantur. Virgil. Æneid.

Indicitque forum, & patribus dat iura vocatis.

vbi Seruius, id eſt, tempus & locum deſignat agẽdorum negociorum, qui Conuentus vocatur. Indicit autem verbum iuris eſt, & per hoc potentem vult ſignificare ciuitatem. vide ſuprà, Forum agere, item ſuprà Conuentus. Aliàs Indicere iubere eſt. Hinc

Indicere operas, *l.* 13. §. *indicium. l.* 23. §. 1. *& l.* 14. *ff. de oper. li. conſenſu.* Inducere munus, *l.* 5. *ff. de iur immu.* Et indictæ collationes, *l.* 8. *cui muneris ff. de va. mun.*

INDICTIONES, nihil aliud ſunt, quàm annonæ vel tributa, id eſt, annonaria & tributaria functio, rebus, non perſonis indictæ, id eſt, impoſitæ, *l.* 3. *C. de annon. & tribu.* qui titulus à titu de indict. hoc tantùm differt, quòd ille eſt de iis quæ indicuntur, hic verò de indictionum ratione & forma. *Plinius ad Traianum*: Nec nouis indictionibus preſſi, ad vetera tributa deficiunt. Indictiones extraordinariæ, *l.* 10. *C. de mun. patrim.* ſunt, quæ ad tempus præter morem indicuntur: veluti augariæ belli tempore, aut equi, muli, veredi. Porrò Indictiones cùm eſſent anniuerſariæ, inde cœperunt anni per indictiones numerari, quas vocant ἐπινεμήσεις, ita, vt earum numerus non excederet xv. Sed idem ſemper reuoluerunt. Cœpit hic mos Theodoſij magni temporibus, vt Cedre. ſcribit, vel Conſtant. potiùs, vt ex Faſtis quibuſdam Græcis Onuphrius, vir doctus & diligens prodidit, in quibus ſub Conſtantini II & Licinii II. ita eſt: Ινδικτιόνων Κωνσταντινιανῶν ἐντεῦθεν ἀρχή. Eas verò incipere menſe Septembri indicat. *l. vlti. C. de ann. & tribu. & l.* 1. *de mil. veſt. & Nou.* 128. & ſpecies, quam Græci ponunt *ad l.* 13. *ff. de iuriſdi. om. iud.* de Gaio magno Drungario, cui Princeps Titium ſucceſſorem dedit, vt ab initio menſis Septemb. ſexta indictione magiſtratum inchoaret: Non poſſe Gaium Sempronium iubere iudicare poſt menſem Auguſtum quintæ indictionis: ſi tamen iuſſus iudicare menſe Aprili quintæ indictionis cœperit, necdum veniente Septembri pronunciauerit, iudicium non ſolui. Hæc tria ſunt paria, anno quinto, indictione quinta, fuſione quinta *l.* 6. *C. The. de indul. debi.* ex quo apparet ratio nominis. Onuphrii etymologia non mihi probatur, vt nec ea, quam adfert Cedrenus in Theodoſio, cuius verba hæc ſunt: ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἤρξαντο ἀριθμεῖσθαι αἱ ἰνδικταὶ, ἀρξάμεναι ἀπὸ Αὐγούστου κατ' αὐτὸν ἐν ἔτει ἰ' τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, καλεῖται δὲ ἰνδικτιῶν, τουτέστιν ἱκανοτιῶν, περὶ τὸ ἀκηον νίκη. Sciendum potiùs ab eo die, quo victus eſt Maxentius, ſcilicet anno Chriſti cccxiii. ante diem viii. Calend. Octob. quòd tunc demum religio Chriſtiana, in libertatê vindicata ſit, quaſi ab ipſius primordiis libertatis, Nicæni conuentus auctoritate inſtitutum eſſe, vt ſublatis Olympiadibus annorum ratio ab eo tempore iniretur.

INDIGNVS quis in iure dicatur, vide incapax.

INDIPISCI, pro adipiſci, vel gerere, *l. vlt. C. de profeſſ. & med.* indepta adminiſtratione, id eſt, geſta adminiſtratione. Perperàm enim quidam eo in loco inde inepta legunt, ſeu adempta. *ſic l. vlt. C. de fund. patrim.* indepto canone, id eſt, adepto.

INDIVIDVVM quod Dialectici appellant, id eſt, quod nec de ſubiecto vllo dicitur, nec in ſubiecto vllo ineſt, velut Stichus aut Pamphilus: id Iuriſconſulti vitandæ ambiguitatis cauſſa, ſpeciem appellant. quo nomine ferè ſpeciem infimam intelligunt. nam indiuiduũ nomẽ in iis rebus ponunt, quæ neque naturales, neque intellectas partes recipiunt, velut ſeruitutes: *vt conſtat ex l.* 4. *&* 72. *ff. de verb. obli.* Stichum igitur indiuidui nomine nõ intelligemus: quia diuidi in partes intellectas poteſt: at viam, iter, aquæductum, nauem, equum, indiuidua dicimus. ex quo illud Caſcelianum: Nauem ſi diuidis, nec tu, nec ſocius habebitis: *apud Macrob lib Sat.* 2.

INDVCIÆ ſunt, *inquit Varro*, pax caſtrẽſis paucorum dierum. Item, induciæ ſunt belli feriæ. *Hæc Gellius lib* 1. *c.* 25. Vbi etiam has Varronis definitiones tanquã haud plenas, & probas reprehendit. nec enim paucorum dierum ſunt induciæ, & teſtatur C. Pontium Sannitem, à dictatore Ro. ſex horarum inducias poſtulaſſe. Græci, vt idem inquit, ceſſationem iſtam pugnæ pactitiã ἐκεχειρίαν dixerunt, quaſi dicat, manus cohibitionem, Inibi hoc quoque adſcribi, Inducias ſic dictas arbitramur, quaſi tu dicas, inde vti iam. Pactũ induciarum eiuſmodi eſt, vt in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: ſed ex eo die poſtea vti iam omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactũque fit, vt ante eum diem ne pugnetur, atque is dies vbi venit, inde vti iam pugnetur: id circò ex iis, quibus dixi vocibus, quaſi per quędam coitum & copulam, nomen Induciarum connexum eſt. Aurelius autẽ

Opilius

Opilius, in 1.lib.quos Muſarũ inſcripſit, Induciæ, inquit, dicũtur, cum hoſtes inter ſeſe vtrinque alteri ad alteros impunè, & ſine pugna ineunt. Inde ab eo, inquit, nomen eſſe factum videtur, quaſi initus atque introitus.

Induciæ ſunt, *inquit Paulus*, cùm in breue & in præſens tempus conuenit, nè inuicem ſe laceſſant, *l.19.§.1.ff.de capt.& poſtlimi.*

Induciæ *ſecundum glo.ſum.3. q.1.* ſunt quintuplices, ſcilicet reſtitutoriæ præparatoriæ, citatoriæ, deliberatoriæ, indicatoriæ, ſiue executoriæ. Et ibi ponitur tempus omnium.

INDVCERE præter alia ſignificata, eſt etiam delere, & cãcellare calamo tranſuerſo. *Vlpia.de iis, quæ in teſt.delentur, l.1.* Cancellauerat autem qui teſtamentum, vel induxerat. Item ſi nomina omnia induxerat, vt proponitur. Item, Quæ in teſtamento legi poſſunt, ea inconſultò deleta, vel nihilominùs valent: conſultò inducta non valent. Hinc Inductio pro abolitione, & litura ponitur. Et inducere ſententiam, aut decretum, vulgò eſt ad nihilum ponere. Eſt enim Inducere propriè, ducto per ceras ſtylo tegere, interlinire, & memoriam ſcriptorum obliterare. *Bud.in l.vlt.de ſenatoribus.* Induci cognitio dicitur, quæ ex actis tollitur & aboletur, *l.9.ff.de iur.fiſc.* Dicitur & circũduci eodem ſenſu, *l. 27. ff.de lib.cauſ.l.73. ff.de iudic.* Vtuntur & Iuriſcoſ. perducendi verbo eodem ſignificatu. *l.18.ff.de iis, quæ in teſt.delen.l. 8.§.ſed & cum.ff.de ſecund. tab.l.20.§.vlt. ff.de teſta.milit.*

INESSE dicuntur pacta, quæ contractu continentur, *§.quinimò.l. 7.ff. de pact.* Sic pacti & doli exceptiones bonæ fidei iudiciis ineſſe, id eſt, contineri dicuntur, *l.3. ff.de reſcind. vend.per l.74.§. qui ſeruum.ff.de leg.1.* Sic doli præſtatio. & bona fides ineſt contractibus, *l.152.ff. de regul iur.*

INFAMIS generaliter is dicitur, quem lex, vel SC. vel decretum principis, vel edictum prætoris, ex cauſſa aliqua turpi notauit, vt ignominioſum: quam pœnam Varro ita deſcribit elegãter: Tertia pœnarũ infamia, ſtans nexa in vulgi pectore, fluctuãti intõſa coma, ſordido veſtitu, ore ſeuero. *Vide Iulian.l.1. ff.de iis qui not.infa.& Iuriſc.tot.tit.ff.eo.*

INFAMIA & ignominia, *inquit Corn.Front.* ſic differũt: Ignominia, imponitur ab eo, qui poteſt animaduerſione notare: Infamia ex multorum ſermone naſcitur. Quid autem infamia differat à Nota, vide Notati.

Infamia duplex eſt, Iuris & facti, Infamia iuris, ſola auctoritate legis nominatim infligitur. Vnde ex famoſis actionib. condemnatus, iuſtam cõtrahit nominis maculam. Infamia facti, ex ipſa rei indignitate ſecundum cenſuram bonorum virorum eſt, *l.2.ff. de obſeq.à liber. & libert.parent & patr.præſtan.* Licet enim (*inquit Paulus*) verbis edicti non habeantur infames ita condemnati, te tamen ipſa, & opinione hominum, non effugiunt infamiæ notam.

Infamia notari, Nota laborare, Notari, Exiſtimationem lædere, Famoſum eſſe. *Vlpianus in l. 1. ff. de his qui not. infam.*

INFANS dicitur quaſi fundi impos, qui ſeptem non compleuit annos. *Impp.l.18.C.de iur.delib.* Si infanti, id eſt, minori ſeptem annis, in poteſtate patris conſtituto, &c. *Vlp.l.1.§.2.ff.de adminiſt. tut.* Licẽtia igitur erit, vtrùm malint ipſi ſuſcipere iudicium an pupillum exhiberc, vt ipſis auctoribus iudicium ſuſcipiatur; ita tamen, vt pro his, qui fari non poſſunt, vel abſint, ipſi tutores iudicium ſuſcipiant, pro his autem, qui ſupra ſeptimum annum ætatis ſunt, & præſto fuerint, auctoritatem præſtent. Hunc ἀφῆλικα interpretatur Harmenopulus, *lib. 6. tit.6.* Infantiæ proximos exponit Theophylus, *Inſtitu.de inut.ſtipula.*

Infantilis veſtis, *l.25. §.mulicbri.ff. de aur.& arg.leg.*

INFECTA, corrupta, *l.2.C.de condit.in publ.horreis lib.10.*

INFECTVM, id eſt, nòn factum. Hinc

INFECTI argẽti appellatio rudem materiam continet, id eſt, nòn factam, *l.cùm autem.de auro argento, mundo.l.6.ff. de rei vindicat.* Græci ἄσημον dicitur. Eodem ſenſu Infectum æs, quod ſignato opponit Feſtus, in voce Raudus. Sic Infecta lana, infectùmque linum dicitur, *l. 20.ff.de legat.3.* & Infecta purpura, *l.1.§. quis argentum.ff.depoſiti.*

Infectum damnum, nondum factum, ſed quod futurum veremur, *l. 2. ff. de*

damn.infect.l.3.§.penult. ff. de riuis. Aliàs Infectum apud Salluſtium in Iugurth, quod fieri non poteſt. Sed Rex nihil iam infectum Metello credens. Id eſt, nihil eſſe putans, quod non efficere Metellus poſſet.

INFERRE pœnam, *l.12.ff.de manumiſ.* Reliqua, *l.4.C.de ma.teſt.* Penſiones, *l.37.ff de vſufr.* Pecuniam rationibus, *l.38. D.de neg.geſt.* Portionem virilem, *l.101. D.de ſolut.* Vectigal, *l.7.D.de publ.*

Inferre mortuum, pro ſepelire, vulgò notum eſt. Quod fit, cùm terra conditur corpus. *l.diui fratres.D.de rel.& ſump.fu.*

INFINITVM, pro indefinitum, nullo certo termino circumſcriptum. *Cicero in Partit.* Quid quæſtio, quáſnam habet partes: Infinitam, quam Conſultationem appello: & definitam, quam Controuerſiam nomino. Item alibi locis innumeris. *Celſus. l. 9. D. de ſerui.* Si cui ſimplicius via per fundum cuiuſpiam cedatur, vel relinquatur, in infinito, videlicet per quamlibet eius partem ire agere licebit. *Vlpia. l.13 in fi.D. de dam.infect.* Neque enim in infinitum obligatus eſſe debet ſtipulatione. *Macianus l. 91. D. de condi. & demonſt.* Tempus autem vel certum, vel infinitum comprehendatur.

Infinitum, immenſum, immodicum, *l.61.D.ad l.Fal.in* Infinitum iurare, id eſt, in immenſum, *l.68.ff.de rei vin.*

INFICIARI, *l.2.ff.de except.* & alibi creditum & depoſitum abnegare. Hinc Inficiatio, *l.16.ff.iud.ſol.* Feſtus Inficiari, creditum fraudare.

INFICIATIO, *Iſidor.lib. 5.Etymolo.c.26.* rei debitæ negatio cùm poſcitur. Inficiatione cauſſa creſcit, ſcilicet in duplum, *l.7.ff.de ſolut.iuncta l.26.§.fin.ff. ad leg. Aquil.*

INFIXA, *l.cùm fundus ff.de inſtru. leg.* ſunt ea, quæ adfixa, inædificata, & alligata ſunt ædibus, quæ & aliàs fixa, iunctaque dicuntur, *l.38. §.vlt.ff.de act. emp.ſecundum vulg.ſcript.* Vide ſuprà Adfixa. Obiter tamen notandum, pro infixa poſſe etiam inficta legi, cùm & Varro 3.*de Re ruſti.* dixerit, Ficta, Afficta, Deficta, & Diomedes Scauruſque probarint, & *in l. nequid. ff. de incend. ruin. naufr. Pandect. Florent.* eodem ſenſu legant, Nauis inficta. Caper, Grammaticus, Fictum, inquit, rationis; fixum voluntatis. Vide RVTA CAESA.

INFLIGERE alicui precium rei, hoc eſt, auferre. Iulianus, *l.30.ff.de nego. geſt.* Ex facto quærebatur, inquit, quendam ad ſiliginem emendam curatorem decreto ordinis conſtitutum: eidémque alium ſubcuratorem conſtitutum, ſiliginem miſcendo corrupiſſe, atque ita precium ſiliginis, quæ in publicum empta erat curatori inflictum eſſe.

INGENIVM naturam ſignificat, & ad ea, quæ anima & ſenſu carent, transfertur, *l.6. C. de bono.proſcript.* Ingenium aruorum *apud Virgilium* 1. *Georg.* Nunc locus aruorum ingeniis. *Sic Plin.lib.14.c.1.* Ingenium ſoli, ſiue terræ. *Tacit.lib.5.* Locorúmque ingenio ſeſe contra imbelles regias copias tutabantur. *Salluſt.lib.3.Hiſt.* Caſtríſque collatis, pugna tamē ingenio loci prohibebantur.

INGENVI ſunt, qui ex matre libera nati ſunt, *l. 5. §. ff. de ſtatu hom.* Verùm.

Ingenui dicebantur antiquitùs, qui patrem ciere poſſent, hoc eſt, ex legitimo matrimonio ſuſcepti, qui iidem & Patricij dicebantur. *Liuius libr.* 10. An Romæ vnquam fando audiſtis, Patricios primò eſſe factos, non de cœlo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent, id eſt, nihil vltrà quàm ingenuos. Hæc Liuius, qui non obſcurè ingenuos iis opponit, quos poſterior ætas Spurios, recentior vulgò conceptos appellauit, *l. vulgò.24.ff de ſtatu hom.* Liberi ergo non ingenui dicebantur. *Cic.lib.de natu.Deorum.*IIII. Vt enim in iure ciuili, qui eſt de matre libera, liber eſt: item iure naturæ, qui de Dea matre eſt, Deus ſit neceſſe eſt. Feſtus autem ſub voce Patricios, locum illum Liuij dilucidè confirmat: Patricios, inquit, Cincius ait, in li. De comitiis, eos appellari ſolitos, qui nunc ingenui vocantur.

Ingenuus eſt is, *ait Imp.* qui ſtatim vt natus eſt, liber eſt: ſiue ex duobus liberis matrimonio editus eſt, ſiue ex libertinis duobus, ſiue ex altero libertino, & altero ingenuo. *De ingen.in prin.* Vel ſic, ingenui ſunt, qui ex matre aliquo grauiditatis tempore libera, ſiue illa ex marito, ſiue ex alio cōceperit, procreati ſunt. nam libertas vno tantùm iſtorum trium temporum ſufficit.

INGLVVIES, vide illuuies.

INGRATVS libertus eſt, qui patronio obſequium non præſtat, vel res eius filiorúmve tutelam adminiſtrare detrectat, *l.19.ff de iur.patr.l.6.§. vlt.ff. de li. agno.* Moris autem erat, vt domini ſeruos manumittentes, iis gratiæ alicuius exigendæ cauſſa imponerent donum, munus, operas, *l.pen.ff.de obſeq. par.præſ.& alibi perſæpè.*

Ingrata non eſt liberta, quæ arte ſua contra patronæ voluntatem vtitur, *l.ſi.ff. de obſeq.alib.præſt.*

Ingrata teſtamenta ſunt ea, in quibus de nobis benè meritis nihil relinquimus, ſiue liberi ſint, ſiue extranei. *Suetonius in Caligula*: Teſtamenta primipilarium vt ingrata reſcidit.

INGRATI actio, vide Actio ingrati.

INGRATITVDINEM vitium cenſeri longè peſſimum, vulgò quidem, ſed veriſimile dici ſolet. Nam cætera delicta aduerſus proximum quidem malè committuntur, ſed fortaſſis nec bene nec malè meritum. Ingratus autem contemnit eum, à quo beneficiis adfectum eſt. Quid hoc facto committi poteſt fœdius? Si quæ igitur actio iure propoſita eſt vnquam, certè actionem ingrati iuſtiſſima ratione introductam eſſe, fateri oportet. Vide Actio Ingrati.

INGREDI conſulatum, pro inire, *l. 36.ff.de cond.& demonſtra.*

INGRESSVS contractus, apud Vlpianum, in lege, iuris gent. de pactis, non ex vulgari ſententia, pro principio intelligendus eſt: ſed, vt Alciatus admonuit in Parerg. propoſita ipſius contractus materia. *Vide cum libro.* 1. *cap.*14.

INIICERE manum, propriè fit verbo antiqui iuris, quoties nulla iudicis expectata auctoritate, rem nobis debitam, aut etiam noſtram vindicamus, *l. ſed ſi hac ff. de in ius voc. l. penu.de ſeru.expor.* Iniicitur etiam manus in aliquem, vel in eius bona, vel merces aliquas, quando ille inde abire, vel res inde moueri, auctoritate aliqua vetantur, quod nos Arreſtare dicimus. *Budæus in l. vlt.ff.de Senat.* Hinc illud Virgilij, Iniecere manum Parcæ. Sermone, inquit Seruius, vſus eſt iuris, pro traxerunt debitum ſibi.

INIECTIO manus, ius prehendendi, abducendíque: verbum ex XII.Tabul. Aeris cōfeſſis, rebúſque iudicatis 30.dies iuſti ſunto: poſt deinde manus iniectio, eſto, *Vlpia.l.*10.§ 1 *ff.de in ius voca.* At ſi venditor, qui manus iniectionem excepit, ipſe proſtituit.

INIRE verbum non iungitur ferè, niſi rebus aliquid momenti habentibus, grauibus & non minutis: vt, Inire rationem, fœdus pacem, ſocietatem, bellum, conſilium, *vt apud Iuriſcoſſ.* Inire conſilium diuortij, *l.ſi conc.bina.* § 1.*ff. rer. amot.* Inire furti cōſilium, *l.meritò D. pro ſoc.* Inire cubile alicuius, pro cum eius vxore dormire, *apud Ciceronem legitur.*

INIVRIA ex eo dicta eſt, quòd non iure fiat. Nam generaliter iniuria dicitur omne, quod non iure fit, *l.1 ff.de iniur.* Specialiter autem iniuria, aliàs contumelia dicta eſt, Græcis ὕβρις aliàs damnum culpa datum, *vt in l.Aquil.* dicimus damnum iniuria datum: Græco verbo ἀδίκημα *l.* 1. *& l.5.ff.ad leg Aquil.* Vt ſi quis iniuria, id eſt, culpa occiderit. Aliàs iniquitatem iniuriam vocamus, & iniuſtitiam. Nam cùm iudex iniquè vel iniuſtè dixerit ſententiam: ex eo dicimus iniuriam, quòd iure & iuſtitia caret, quaſi non iuriam, *l.1 in prin. D.de iniur. & famoſ libel.l.45.§.procurator. D.de procurat. & alibi ſæpè.*

Iniuria minus eſt quàm contumelia, *inquit Nonius, Pacuuius Periboea* Patior facilè iniuriam, ſi eſt vacua à contumelia. Iniuriæ ſunt, quæ aut pulſatione corpus, aut conuicio aures, aut aliqua turpitudine vitam cuiuſpiam violant. *ait auctor Rhet.ad Heren.lib.*4.

Iniuria ex affectu fit, damnum ex culpa, *l.qui ſeruum.D.de act.& oblig.*

Iniuria & ius aduerſa ſunt. Vnde & iniuriam facere bruta negantur, quia nec iure quicquam facere poſſunt, *l* 1.§.1.D. *ſi quadr.paup fec.dic.*

Iniuria atrox, vide ſuprà Atrox iniuria.

Iniuria ſecundum Labeonem, aut re fit, aut verbis. Re, quoties manus inferuntur, verbis verò, quoties non inferuntur manus, vt cùm conuicium fit, *l.* 1.§.1.*de iniu.* ad infamiam fit iniuria, cùm pudicitia attentatur, ibid.

Iniurias actione exequi, hoc eſt, actio-

nem iniuriarum dictare, vt ſequatur executio, *l. non ſolùm. §. ego autem.* D.*de iniur.*

Iniuriæ ſcriptæ, vel pictæ, dicuntur perpetuæ: quia in eis annis non tranſit. *Zaſius in l.cùm lex.* D.*de legibus.*

INIVRIOSVS, qui infert iniuriam apud Iuriſcoſ. *in l.vlt. D.de offic.procurat. Caſ.* Si tamen, inquit, quaſi tumultuoſum, vel iniurioſum aduerſus colonos Cæſaris prohibuerunt.

INIVSTVM teſtamentum, non iure factum, puta in quo ſolemnia defuerunt, *l.*1. D.*de iniuſt.rupt l.*6.D.*de falſ.* Appellatur & non iuſtum, *l.*1.*D.de except.rei iud.l.*3.*D.de confir.tut.l.*22.*de acq hare.* Iniuſtum teſtamẽtum dicitur & illud, quod inutile, & nullus momenti eſt, puta ob præteritionem eius qui in poteſtate eſt, *l.*3.*§.ex his.l.*6.*§ ſi pater.* D.*de iniuſt.rupt. teſtam.*

Iniuſtum matrimonium, contra leges contractum, *l.*1. D.*vnde vir & vxor.* Et Iniuſta vxor.*l.*13.§ 1.D.*de adult.*

INLEX in Lexico antiquo, ἀφῆλιξ παράνομος, ἄνομος.

INLICERE, *apud Varr.lib.*5.*de ling. Lat.* pro vocare. Quare non dubium eſt, inquit, cùm hoc inlicitum ſit, cùm circũ muros itur, vt populus inliciatur ad magiſtratus conſpectum.

INLICIVM, cùm populus per accenſos vocabatur, apud eundem ab alliciendo dictum Dicitur & Illicium: hinc Pompeius: Illicium dicitur, cùm populus ad concionem elicitur, id eſt, vocatur. Et alio loco: Illicium vocare antiqui dicebant, ad concionem vocare. Huius autem hæc erat formula: Quod bonum, fortunatum, felíxque ſiet Pop.Rom.Quiritium, reíque publ. Pop. Rom. Quiritium, mihíque collegæque meo, fidei, magiſtratuíque noſtro: omnes Quirites, pedites, armatos, priuatóſque curatores omnium tribuum, ſi quis pro ſe ſiue pro altero dari rationem volet, voca inlicium huc ad me. *Ex Var.li.de ling Lat.*5. *& Liuio lib* 40.

INOFFICIOSVM hominem cõſtat eum dici, qui quod alteri officium debebat, prætermittit. quare

INOFFICIOSVM teſtamentum eſſe illud oportet, in quo teſtator contra officium ſuum, quod alteri debebat, fecit. Sed quanquam hoc modo multa inofficioſa teſtamenta fatura ſunt, veluti quib. amicis & benemerentibus nihil relinquitur, quod olim inhoneſtum putabatur: (vt ex Philippicis & Suetonio conſtat) tamen per excellentiam ea demum inofficioſa dicta ſunt, quib. officium in liberos, parentes, & fratres neglectum eſt. nam qui erga eos inofficioſus eſt, in ſemetipſum quodammodo inofficioſus & inhumanus videtur. quapropter iis ſolis poteſtas permiſſa eſt, petendi à Centumuiris, vt ſi officium violatum cognoſcant, illud reſciſſum & irritum factum velint quod cùm impetrant, tum illud ſimul impetrant, vt ſibi hæreditas adiudicetur: cum huius iudicij exitus hic ſit, vt ab inſtituto in exhæredatum hæreditas transferatur: qua de cauſſa hæreditatis petitio appellatur *in l. ſi quis.*34. *C. de inoffic. teſta. l. qui repudiantu.* 17. *l. mater.* 19. D. *eod. l pen. §. ſed quomadmodum* D *de bon.poſſ.cont.tab.* Vel ſic: Inofficioſum dicitur teſtamentum, quod liberis fruſtra exhæredatis, non ex officio pietatis videtur eſſe conſcriptum. *Paul. lib. Sent.*4 *c.*5. Itaque *Iſidorus lib.*5. *ca* 24. verbis aliquot additis: Inofficioſum teſtamentum eſt, inquit, quod fruſtra liberis exhæredatis ſine officio naturalis pietatis in extraneas perſonas redactum eſt. *Vel ſic*, Inofficioſum teſtamentum dicitur, in quo officij religio violata eſt: veluti pietas erga parentes, aut caritas erga liberos. non enim liberis, tantum permiſſum eſt teſtamentum parentum inofficioſum accuſare, verùm etiam liberorum parentibus, *ait Iuſtin. tit.de inoffic teſta.in prin.* Vel ſic, Inofficioſum teſtamentum dicere, hoc eſt, allegare, quare exhæredari vel præteriti quis non debuerit, *l.*3. D. *de inoffic.teſta.* item docere immerentem ſe & ideo indigne præteritum, vel etiam exhæredatione ſummotum *l.*5.*eo.tit.*

Inofficioſa donatio ad exemplum inofficioſi teſtamenti dicta eſt, quæ contra rationem officij facta eſt: cùm ſcilicet liberi debito bonorum ſubſidio, id eſt, legitima ſua excluduntur, *l.*1. *& paſſ. C. de inoffic. donat.* Itaque actio aduerſus eam inſtituta eſt, quæ quærela inofficioſæ donationis appellatur: quæ à Querela teſtamenti inofficioſi hoc differt, quòd hæc non niſi aduerſus teſtamentũ factũ, & iure factũ cõceditur, illa

vero

vero & ex teſtati & ex inteſtati cauſſa ſe permittitur, *l. precibus.3.C.eod.*

Inofficioſa dos dicitur cùm mater in fraudem liberorum, id eſt, vt eos debitis emolumentis ſpoliet omnia ſua bona, vel magnam eorum partem, ſecundo marito dono dat: pactum cum eo de dote lucranda faciens, *l. C. de inoff. dotibus.*

Inofficioſus libertus, irreuerens, *l.1.D. de iur. pa. & alibi.*

INOPS dicitur is qui ſolus eſt, qui nec amicos nec propinquos habet, quorum ope, id eſt auxilio tutari ſe poſſit Cic. inopiam & ſolitudinē ferè in eandē rē dicit. Reus inopia, hoc eſt, egeſtate, laborās in corpore puniendus eſt, *l. ſi quis id quod. §. in ſeruos.* D. *de iuriſd.* Portò quo diſtet à penuria, *docet gl. in Auth. vt iud. ſin quoquo ſuffr.*

INQVILINVS eſt, qui in conductis ædibus ſolus habitat: & propriè vrbani prædij conductionem ſignificat, *l.37.* D. *de acquir. poſſeſſ. l. fi.* D. *de migrand & alibi ſæpius, quam quod referri debeat.* Labeonem igitur rectè notauit Proculus, qui inquilinum ab ædium vſuario, qui modò ipſe habitaret, poſſe recipi dixerat, *l.2 l.4.* D. *de vſu & habi.* Appianus lib ἐμφυλ β. ἐγκοιλιτῖον, ait, ὃ ῥήματι καλοῦσι τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις Colonus autem is eſt qui rure prædium alienum incolit.

INQVISITIO eſt merum officium iudicis, quod exercere debet ad inueſtiganda delicta, vt boni mores conſeruentur. Putant autem nonnulli regulariter inquiſitionem prohiberi, *per l. vlt. C. de accuſat.* Ego nihil dubito eam regulariter permitti, *iuxta l. congruit.* D. *de off. præſid.* Nam quod ipſi diſtinguunt inter generalem inquiſitionem, ſomnium eſt. Quomodo enim ingenere aliquid peruestigabit magiſtratus, quod fructum adferat Reipublicæ, niſi tandem perueniat ad ſpecialem inquiſitionem aduerſus hunc vel illum? Quod item dicunt, ſine legitimis indiciis ſpecialem inquiſitionem non procedere, id obſeruandum eſt etiam in illa, quam ipſi vocant generalem. Nam nullus omnino poteſt in ſuſpicionem adduci, niſi ex cauſſa ſecundum iuris definitionem veriſimili: quæ cùm adeſt quilibet iudex poteſt, ſiue dicas generaliter ſiue ſpecialiter, inquirere veritatem. Solum id observa, quid requiratur ad legitimam inquirendi cauſſam, ne credas aniles rumores ſufficere ad lædendam hominis famam, conditionem, vel vitam. Multò minus ſatis eſt illa, quam nunc videmus frequentari, malorum hominum diffamatio, qui vel inuidia, vel quauis fraude proximum necare conantur falſis delationibus.

Inquiſitione dari, confirmarive tutor curatórve dicitur, qui cauſſa cognita, & moribus fide, facultatibus eius æſtimatis, magiſtratus decreto datur & confirmatur, *l.1. l.7. § fi* D. *confir. tutor.*

INSCIENS pro ſciente, *l ſi ſeruus. 34.*D. *de vſucap.* Si ſeruus inſciente domino rem peculiarem vendidiſſet, emptorem vſucapere poſſe. Eſt enim hic In articulus προσθετικός. nam ignorante domino ſi vendiderit ſeruus vſucaptioni obſtat lex XII Tabul. & lex Atinia. Sic & in capitulo legis Maniliæ in condit. agr. Qui termini hac lege ſtatuti erunt, ne quis quem eorum eiicito, néve loco moueto inſciens dolo malo: ſi quis aduerſus ea fecerit, is in terminos, quos eiecerit, locóve mouerit, inſciens dolo malo. ſic enim Heruetii liber habet.

INSCIENTIA, *leg. 28.*D. *de iud.* alio ſenſu.

INSCRIBERE, pro ſubſcribere accuſationi, id eſt, ſuum nomen accuſationis libello adſcribere: quæ res ſimilitudine ſupplicij accuſatores obligabat, *l. vlt. C. de inin.* Vnde libelli inſcriptionum, *l.3.§.1.*D. *de accu. l.2. §. vltim.* D. *eo l.3.C. qui accuſ. poſſ.*

Inſcriptio libellus eſt accuſatorius, ſuper crimine ab aliquo commiſſo. quod vbi accuſans non probauerit, ad talionem tenebitur, *l. pen.* C. *de accuſ l.2.§ fin.* D. *de adul.* Inſcriptionum Pagina, *leg.3.C. qui accuſ poſſ.*

INSCRIPTI maleficij actio apud Declamatores vſitata, vt apud Senecam lib.5 Declamationum. Inſcripti maleficij ſit actio. Ea autem (*vt opinatur Turneb. Aduerſ. lib. 10.c. 6. & iam ſupra annotauimus*) maleficij erat legibus nominatim, diſertéque non comprehenſi, neque cauti, cuius tamen actio dabatur. Quæ quidem moribus Græcorum videtur cōparata fuiſſe, non Romanorum: apud quos ſcholaſticum hoc & declamatoriam erat, non in Rep. vſitatum. Huius

rei mentio eſt apud Heſychium & Suidam. ſic enim ſcribunt ἄγραφα ἀδικήματα, περὶ ὧν νόμος οὐκ ἐγγέγραπται. Hinc ille Senecæ iocus, Ceſtum declamatorum itridentis: Deinde libuit inquit, Ciceroni de Ceſtio in foro ſatisfacere: ſubinde nactus eum in ius ad prætorem voco, & cum quantum volebam iocorum conuitiorúmque effudiſſem, poſtulaui, vt Prætor nomen eius recipere lege inſcripti maleficij. Tanta illi perturbatio fuit, vt aduocationem peteret. Deinde adultum Prætori dixit, & ingrati poſtulaui. Sed ecce apud Ciceronem in Oratio. pro domo: vbi Inſcriptum contrariam habere ſententiam videtur. L. Cotta dixit, nihil de meo capite potuiſſe ferri, nihil eſſe inſcriptum, aut poſſe valere. omnia contra leges, morémque maiorum temerè, turbulentè, per vim, per furorem eſſe geſta. Locus difficilis videtur, & fortaſſe mendoſus eſt: vt IVRE SCRIPTVM potius legendum ſit, inquit Hot. de quo tamen nihil affirmat.

INSIDIARE pro inſidiari *Calliſtratus. l.* 28. §. 9. D. *de pœn.* Igni cremantur plerunque ſerui, qui ſaluti dominorum ſuorum inſidiauerint.

INSITÆ picturæ, quas *Vlpian. in l.* 23 §. 1. D. *de aur. & argen.* veſtis legato contineri ait, effigies eſſe videntur certarum rerum, vt florum, veſtibus intertextæ. Vnde pictæ togæ, quibus triumphantes amicti vrbem inibant. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideóque Phrygiones appellati ſunt: ait *Plinius lib.* 8 *cap.* 48. Cuiacius Inſtitæ legit, pro Inſitæ. Vide Inſtitæ.

INSIGNIA magiſtratuum, *l.* 1. §. *eaſum.* D. *de poſtul.* Inſignia Proconſularia, *l.* 1. D. *de offic. Proconſ.* Inſignia militaria, *l.* 2. 1. *ſed ſi* D. *de iis qui not. infa.* vide in ſingulis locis interpretes.

INSISTERE rei. Secundum naturam, quæ ſemper eſt ſimpliciſſima, nô eſt niſi vnus poſſidendi modus, puta inſiſtere rei: ſicut ſedibus ad hoc vtimur, vt nos in aliquo loco ponamus. Quemadmodum ſolent multis in locis hæredes, quo magis ius ſuum ſuccedendi declarent, ſedem ponere in domum hæreditariam.

INSOLIDVM, alias eſt in integrũ vulgò *vn ſeul & pour le tout.* Aliàs Inſolidum opponitur ei, quod ad hæredem peruenit, *l.* 157. *D. de reg. iur.* In contractibus ſucceſſores ex dolo eorum quibus ſucceſſerunt, non tantùm in id quod peruenit, verum etiam inſolidum tenentur: hoc eſt, vnuſquiſque pro ea parte qua hæres eſt.

INSPICERE eſt penitus rem cõſiderare. Vnde Inſpicere hominem penitus, *Plinius l.* 10. *epiſt.* 99. id eſt, pernoſcere. Et inſpicere agrum quem velis mercari. *Cicero ad Var.* Illud enim adhuc prædium ſuum non inſpexit. Sic vſurpauit Gaius, *leg.* 9. *de peric. & com. rei vend.* Si poſt inſpectum prædium, antequam emptio contraheretur, arbores ventorum vi deiectæ ſunt. Hinc

INSPECTIO, *apud Cicer.* Philip. 2. Nos enim augures ob nuntiationem ſolùm habemus: conſules & reliqui magiſtratus etiam inſpectionem. Id eſt ἐπισκοπὴν. Aliàs inſpectio etiam lectione indicat, *l.* 2. § *ſi dubitetur. D. quemad. teſta. aper.* Eſt etiam inſpectio, diſputatio, diſquiſitio, conſideratio, viſio, vt alibi appellatur. *Paulus l.* 91. §. 3. D. *de verb. oblig.* Nunc videamus in quibus perſonis hæc conſtitutio locum habeat, quæ inſpectio duplex eſt, *Idem l.* 44. D. *de oblig. & act.* Circa diem duplex inſpectio eſt. Sic *in l.* 63. § *quod ſi.* D. *de acquir. rer. dom. l.* 3. §. 1. D. *de poſ.*

INSPECTOR, cui res inſpicienda datur antequam ematur. *l.* 17. §. *Pap.* D. *de præſc. verb.* Inſpectores alio ſenſu *in Rub. de cenſibus. & per æqu. & inſpe. lib.* 11. *C.* qui ad inſpicienda prouincialium prædia releuandáque mittebantur. Sic inſpectio, *l.* 6 *C. de aduo. diuer. iudic.*

INSTANTIAM aſſiduam flagitationem ſignificare liquet, *l.* 32. & 33. D. *de vſur.* Quandoque litem pendentem ſignificat, *l.* 73. *D. de iud.* Inſtanter & ſæpius, *l vnic* D. *de lib. dimiſſ.*

Inſtantia eſt exercitatio iudicij, à litis conteſtatione ad ſententiam vſque, vel ad vltimum diem triennij, ſi diutius differatur ſententia. *Vlpianus in l. & poſt edictum.* §. *pen.* D. *de iud.* Circunducto, inquit, edicto, videamus an amplius reus conueniri poſſit: an verò ſalua quidem lis ſit, verùm inſtantia tantum edicti perierit. Hoc eſt, tempus illud circumducti, ſeu deleti edicti, quo iudex peremptoriè citauit reum.

INSTIPVLARI, pro ſtipulari, e.

additis.

ditio § *vlt*.D.*de aqu.hæred.* Sicut,inquit Iulianus,in ſtipulando, & per traditionem accipiendo.

INSTITÆ ſegmenta ſunt & limbi,id eſt,oræ vel ornaturæ, vt Iſidorus ait,ſiue ſint veſtibus aſſuti: vt fortè *in l. veſtis* §.1.D.*de aur.& arg.leg.*ſcribendum, Quæ veſtibus acceſſionis vice cedunt inſtitæ,picturæ, clauíque, qui veſtibus inſuuntur. *Vt Paulus* Diaconus.Veſtimenta ornata inſtitis latioribus. Siue nõ ſint aſſuti veſtibus, vt *Scribonius Largus* dixit ventrem conſtringendum inſtita longa. *Et Petronius arbiter*: Duas inſtitas ancilla protulit de ſinu, alteráque pedes noſtros alligauit,altera manus.Acro inſtitam περιπόδιον interpretatur,quòd extrema ea parte veſtis inſuatur, quæ pertingit pedes.

INSTITOR(Antiq.Lex.ἐργαστηριάρχης)eſt ille qui tabernis, vinis vendendis,vel alicui alteri negotio eſt præpoſitus.*l. inſtitor.*1.*D.de inſtit act.*vbi dicitur, Inſtitor adpellatus eſt ex eo,quòd negotio gerendo inſtat,ſiue tabernæ, ſiue alij negociationi ſit præpoſitus.Diſpenſator calendario præpoſitus dicitur etiam inſtitor.*l*.5.1.*l.in eum.*§.*vltim. D. de inſtit.act.l.*57.*D.de admi.tut* Differt autem à Procuratore,nam illæ quæſtuariæ negotiationi præfectus eſt: hic verò negocio cuipiam non quæſtuario, *leg* 5. §.3. D.*inſtit.actio*.Item *in eo titul.in l. Inſtitor.* 2.dicitur is,qui tabernæ locóve ad emendum, vendendúmve præponitur, quíque ſine loco ad eundem actum præponitur,*& vide toto tit D & C.eod.*

INSTITORIA actio, vide ſuprà Actio inſtitoria.

INSTITVERE,eſt quaſi hæredes domini ſiuus ſtatu re,ac defuncti locum ſubintrare, ſucced réque. *Vigl. in titul. inſtit de hær inſtit* Ita tamen vt id non cõtinuò ſit,in hoc enim inſtituere differt à ponere,ſcilicet,quòd in illo iter eſt, in hoc meta. nec enim cùm aliquem nobis hæredem inſtituimus, eum in ſede noſtra con inuò collocamus. nam non ſemper, olim certè perrarò, teſtamenta à moribundis fiebant. paramus ergo & reſeruamus,vt cum vſus venerit, ſucceſſor nobis ne deſit. Eſt etiam Budæo inſtituere aliquid, auctorem quaſique conditorem alicuius rei fieri, exemplúmque poſteritati relinquere. Porrò inſtituere & inueſtire, iuxta traditionẽ Feudiſtarum, idem ſonant, niſi quòd quis inſtitui dicitur præſentialiter,inueſtiri autem etiam abſens, hoc eſt, in poſſeſſionem ſtatui vel poni.Vnde inſtitui dicuntur hæredes, ab aliquo in hæreditatem ducti, & hoc in primo gradu. D.*de vulg ſubſt.l* 1.*in princ.* Subſtitui verò,qui in locum inſtitutorum deficientium,id eſt, morientium, ad hæreditatem inſtituuntur:vt in ſubſtitutione pupillari *Inſtit.de pupil ſubſt.in princ.*Obſeruandum quòd non tantùm inſtituere hæredem, ſed etiam creare & facere dicimus.Nihil enim refert, quibus verbis deſignetur inſtitutio, vtrum dicatur, Hæredem facio, vel volo, vel mando, vel cupio,an,Hæres eſto,vel erit, *l quoniam indignum C.de teſt.* Quinimo & parentes ſi dicant, Relinquo liberis meis omnia bona mea: ſatis eſſe videtur ad inſtitutionem: qui niſi hoc titulo relinquant liberis legitimam, adeò corruit teſtamentum,vt non ſit opus expugnare per querelam inofficioſi,§. *ad hæc aliud quoque capitulum.*Nouell. *Vt cum de appel.cog.* nam hoc titulo & honeſtius & commodius tribui ſolent hæreditates: quippe quòd magis honorati cenſentur inſtitui,quàm legatarij,*l.ſi portio. D.de leg.præſtan.*Inſtituere & ſubſtituere hoc differunt. Hæredes enim aut inſtitui,aut ſubſtitui dicuntur,inſtituitur primo gradu, ſubſtituitur ſecundo vel tertio ſcriptus. *Paul.l.Sent.*3.*C.* 6. *& l.*1. D *vulg.& pup.*Vide Subſtituere.

Inſtituere, aliàs eſt incipere. *Cicero pro Cluentio* : Quæſo,inquit,vt me, iudices,ſicut facere inſtituiſtis, benignè attentéque audiatis. Aliàs,& propriè,Inſtituere eſt aliquid grauiter decernere: vt Inſtituta maiorum. Aliàs denique accipitur pro docere: vnde Inſtitutiones iuris appellantur.

Inſtituere vineas,in fundo ponere, & plantare ſignificat *l.pen D.loc l.*2.*C. de rei vind.Sic Cicer.in Rullum* : Vtrum hæc lex eſt, an tabula Neratianæ auctionis? in qua ſcriptum fuiſſe aiunt: Iugera cl. in quibus oliuetum fieri poteſt. Iugera ccc.vbi inſtitui vineæ poſſunt. Aliàs abſolutè ponitur, vt hoc loco: In conducto fundo ſi conductor ſua opera aliquid neceſſariò, vel vtiliter auxerit,vel ædificarit,vel inſtituerit.

kh 4

INSTITVTIONES,in omnibus ſtudiis primum ſibi vendicare locum dubio procul neceſſe eſt, vt pote prima veſtigia cuiuſque ſcientiæ mediocriter tradentes.*Conſtitut*.D.2. §. *itaque enim dubio*. Loquitur autem de inſtitutionibus non tantùm iuris,verùm etiam aliarum diſciplinarum.Inſtitutiones iuris ſimpliciter proponendæ ſunt tyronibus,*Conſt*.D.1.

Inſtitutiones hæ, quæ vocantur (*inquit Politianus capit*.84.*Miſc*.) in iure Ciuili, Iuſtiniani principis nomine editæ, ſed à Triboniano tamen, doctiſque aliis viris compoſitæ, etiam Græcè ſcriptæ ſub eodem prorſus intellectu repeŕiuntur: niſi quia ritus quidam,conſuetudineſque Rom. veteres vberius aliquanto & latius in Græco ipſo, quàm in Latino Codice referuntur: vt peregrinis hominibus,atque à Rom.more conſuetudineque alienis res tota penitus innoteſceret.

INSTITVTVS dicitur, qui in ipſo ſuccedendi gradu & capite conſtitutum eſt.Subſtitutus verò, qui ſubiungitur,& ſubtus,hoc eſt,in ima certa ſcribitur.*Vigl in inſtitut.de vulg.ſubſt*. Hinc ab inſtitutis exhæredatus, à ſubſtitutis prætetitus. item per contrarium, Ab inſtitutis præteritus, A ſubſtitutis exhæredatus,legitimus,Vt ſi teſtator ſcripſit, Titius & Seius hæredes ſunto, Sempronius autem filius meus exhæres eſto, hoc eſt, exhæredatus ab inſtitutis, id eſt, à patre, quatenus ad inſtitutos attinet Si verò dixerit: Titius & Seius ſi hæredes non fuerint, Gaius hæres eſto. vel Gaium ſubſtituo: hic nulla ſit mentio Sempronij filij. Ergo à ſubſtitutis, hoc eſt,quantum pertinet ad ſecundum gradum ſubſtitutionis, prætentus eſt à patre,*leg*.1 §.*ſi venter*.*D de ventr.in poſſeſſ. mittēn*. Inſtitutum hæredem eum quoque dicimus, qui ſcriptus non eſt, ſed ſolummodò nuncupatur, *l*.1.§.D.*de hæred.inſtit*.

INSTRVERE accuſationem, vel actionem, vel litem, eſt literis, ac teſtibus, cæteriſque ad probandum neceſſariis eam adornare. Vnde inſtrumentum litis vocat Quintilianus, quicquid ad inſtruendam litem, id eſt, cauſſam pertinet: quod nos Productionem dicimus.

INSTRVCTVM ab inſtrumento ſic differt,*vt ſcribit Hotoman*. vt totum à parte. nam inſtructi nomine non modò quæ fundo neceſſaria ſunt,continentur: verùm etiam quæ præterea teſtator habuit,quibus ſuum fundum inſtruxit. inſtrumenti verò, ea duntaxat ſine quibus fundus dici inſtructus non poteſt. *Vlpian l*.12.§.15.D.*de inſtr.vel inſtr*. Sed ſi fundus non ſit cum inſtrumento legatus, ſed ita vt inſtructus ſit: quæſitum eſt an plus contineatur: quàm ſi cum inſtrumento legatus eſſet. & Sabinus ſcribit faciendum eſſe plus eſſe cùm inſtructus fundus legetur:quàm ſi cum inſtrumento. *Item*:Omnia quæ eo colloca-ta ſunt, vt inſtructior eſſet paterfamiliàs inſtructo continebuntur,id eſt, quæ ibi habuit,vt inſtructor eſſet. Hoc ergo legato non agri inſtrumentum, ſed proprium ſuum inſtrumentum reliquiſſe videtur.*Vide cætera & ſimul coniunge l*. 1. *& l*.2.C.*de verb.ſig*.

Inſtructam tabernam ſic accipiemus, *inquit Vlpianus*, quæ & rebus & nominibus ad negociationem paratis conſtat,*l*.185. D.*de verb ſign*.*l* 13. D.*de conſt. vel inſt*.

INSTRVMENTORVM nomine ea omnia accipienda ſunt, quibus cauſſa inſtitui poteſt: & ideo tam teſtimonia quàm perſonæ inſtrumentorum loco habentur,*l*.1.D.*de fid.inſtr*.

INSTRVMENTA Iuſtinianus à literis ſeparat *in leg* 1.*C.de iuram.propt. cal*.in omnibus cauſſis, ſiue propter literas fuerit certatum, ſiue propter inſtrumenta, ſiue propter quicquam aliud, &c. Inſtrumenta ergo ſunt quas Cicero literas publicas appellat: hoc eſt, quæ vel à perſona publica, veluti ſcriba magiſtratus, vel tabellioni ſcripta ſunt. Literæ verò hîc appellantur, priuatæ: veluti Rationes,breuiaria,codex accepti & expenſi,ſyngraphæ,& cautiones à patreſa.conſcriptæ.

Inſtrumenti cauponij nomine ſerui & ancillæ continentur. *Vlpian l*. 43.§.3. D.*de rit.nupt*.Multæ adſolent ſub prætextu inſtrumēti cauponij proſtitutas mulieres habere.

Inſtrumentum eſt apparatus rerum diutius manſurarum,ſine quibus exerceri poſſeſſio nequiret. Caſſius dicebat inſtrumenti ea eſſe, quæ ad tutelam do-mus

mus pertinerent, *l quæſitum D. de inſtruc. vel inſtrum.leg.*

INSVLÆ (Antiqua Lex συνοικίαι) appellatæ ſunt, *vt Feſtus ait*, quæ communibus parietibus non iunguntur cum vicinis, ſed circuitu publico aut priuato cinguntur, à ſimilitudine videlicet earum terrarum quæ vndique aquis circundantur. *Vel ſic*: inſulæ erant ædificia, quæ proprio ambitu conſtabāt. Harum fit mentio in innumeris D geſtorum locis, cui adde quod *Tacitus libro* 15. refert: Neronem conſtituiſſe, vt ne communione parietum, ſed propriis quæque domus muris ambirentur. Hinc

INSVLARII, Inſularum cuſtodes, *leg.fin.D.de inoff.præfect.vig.l.*203.*de verb ſignific.* D.*l.*16.§.1.D. *de vſu & hab.* Dominus proprietatis etiam inuito vſufructuario vel vſuario, fundum vel ædes per ſaltuarium vel inſularium cuſtodire poteſt.

INSVLARVM in mari, vel flumine enatarum meminere, *l.*17.D. *de leg.* 3.*l.*16.D *de except.rei iud. Plinius libro* 2. *cap.*86 Inſulas *in l.*33.*C.de appell.* in mari Ægeo & Ionio & circa Aſianum tractum intelligi oportet, veluti Cycladas, Rhodum, Cyprum. eodem modo præſidem Inſularum intellige, *l.pen C. vbi de cauſſ.ſtat.& Nouel.*8.& *l.*4. D.*de nauicul. lib.*11.*C.*

INSVPER HABERE, eſt omittere, aut ſuſque deque habere, *Pap in l. ſunt perſonæ. D. de relig. & ſumpt. fun.* Nam propter publicam vtilitatem, ne inſepulta cadauera iacerent, ſtrictam rationem inſuper habemus, quæ nonnunquam in ambiguis religionum quæſtionibus omitti ſolet. *Idem Papinian in l. hæredem.* D. *de his quæ vt indig.* Hæredem, inquit, qui ſciens defuncti vindictam inſuper habuit, fructus omnes reſtituere cogendum exiſtimauit. Sic que *l.* 2. *C ſi omiſſ. cauſſ.teſt* legendum, Quod ſi cum neque adiri ex teſtamento hæreditas, neque bonorum poſſeſſio peti poſſet, iudicium defuncti non inſuperhabitum, ſed ad irritum iuris ratione vocatum eſt. *Apuleius lib.*4. *de aſino aur.* Quod ſi pergas vlterius, iam faxo lacrymis iſtis, quas paruipendere latrones conſueuere, inſuperhabitis, viua exurare.

INTEGRI reſtitutio eſt, redintegrandæ rei: vel cauſſæ actio, *inquit Paul. lib.Senten.*1.*c.*7. vel ſic, Integri reſtitutio eſt actio Prætoria, qua rem certam, aut ius, aliámve quamlibet cauſſam redintegrari poſtulamus: cùm quid per metū, vel dolum, vel ſtatus permutationem, vel iuſtum errorem, vel abſentiam neceſſariam, vel ætati infirmitatem geſtum eſſe dicitur, *l.*1 & *l.*2. D.*de integrum reſtitut.* Vide Reſtituere in integrum.

INTENDERE hi dicuntur, qui rei diligenter incumbunt. Vnde cùm actor multa opera intendere & incumbere ſuæ petitioni debeat. Intentio pro Actione vſurpata eſt, *l.ſi quis intentione ambigua D de iud.item l.*2.*in princ.vbi eſt text elegans.l.generaliter.D.de except. cum ſimil.per Zaſ citatis in l.qui ſe debere.de con dit.cauſ.data.cauſ.non ſecuta.* Sic Cicer. docet, ſtatum cauſſæ, & controuerſiam conſiſtere in intentione, & reſponſione, id eſt, in actione & defenſione.

Intendere præciſè, pro actionem intendere, id eſt, agere, & vt vulgò loquimur concludere, *l* 8.D *ſi ſerui.vind.l* 5.D. *ſi vſufr.pet.l.*139.D. *de ver.obl.* Sic Cicero in Quintiana: Sibi eum nuper edidit ſocium, quem, quomodo nunc intendit, ne in viuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe, Hinc

INTENTIO paſſim pro Actione, quæ in iudicio intenditur, inſtituitúrve: aut certè pro libello actionis, *vt leg.*9.§. *proinde.*D *ad exhib.l.*66. D. *de iudiciis.* §.*ſi quis agens,Inſtit.de actionib.*

Intentio, eſt prima pars, cùm ſcilicet actor proponit, & facit litem: formatúrque hæc actio ex αἰτία, id eſt, ex cauſſa. Depulſio eſt reſponſio rei, quæ ex continenti ad refutandam cauſſam accipitur, iuxta Rhetorum doctrinam: à quibus, Alciato indicante, accepta videri poteſt continentia cauſſæ. Nulli, inquit lex, audientia præbeatur, qui cauſſæ continentiam diuidit, *C.de iudic.l.nulli.* Doctores intentionem quandoque pro Exceptione, aduerſus ſermonis proprietatem accipiunt, quamuis etiam alia ſignificet. Sciendum etiam quod intentio vel actio edita potius eſt iuriſconſultis veteribus, (qui non ſecundum Pōtificum, aut Iuſtiniani in Authenticis idioma, ſed ex ea lingua intelligendi ſunt, quæ apud doctos tempore ſuo

in vſu erat) qui libellus Conuentionalis, vulgò dicitur. *Rubrica extra de libel oblatio. Authen. offeratur. C. de lit. conteſt.*

Intentio pro voluntate, & mente, *l.* 10. *D. de ali lega.* Intentio voluntatis, *l.* 77. §. *donationis D. de leg.* 3.

INTER cæteros exhæredare, & Nominatim exhæredare, de quo ſuo loco dicemus, contraria ſunt. Cæterorum appellatio in hac formula inde fluxit, quòd iure antiquo filij præteritio teſtamentum faciebat nullum: filia autem cæteriſque liber. id eſt, nepotibus, neptibus, &c. præteritis, teſtamentum valebat. Item filij ſi non inſtituebantur nominatim exhæredandi erant: filiæ, cæteríque liberi etiam inter cæteros exhæredari poterant, his verbis: CAETERI exhæredes ſunto. qua vulgari formula non tantùm liberi, ſed & parentes, conſanguinei, agnati, cognati, affines, amici exhæredari poterant. *l. Luc.* 53. *D de hæred. inſt. Hæc ex Vlpia. c.* 22 *& l. vlt. C de lib præt.* § *nominatim.* §. *poſthumorum. Inſt. de exhær. lib.*

Inter ſicarios vſitata loquendi formula apud auctores Latinos, pro de ſicariis. *Cic ro lib.* 1. *de finib.* Inter ſicarios quęſtionem exercere. *Idem in Cluentiana*, In Q. Sergij Senatoris eius qui inter ſicarios damnatus eſt, manus incidit.

INTERCALARE, interferere. Hinc dies Intercalaris, quę quarto quoque anno C. Cæſar, vt anni ratio cum Solis curſu congrueret, inſtituit intercalari ad VI. Kal. Mart. qui & inde Biſſextus dictus eſt, quòd bis ſextus dies ante Kalend. Martias numeraretur. *Vlpian l.* 3 §. *minorem. D. de minorib.* Proinde & ſi biſſexto natus eſt, ſiue priore, ſiue poſteriore die, Celſus ſcripſit nihil referre: nam id biduum pro vno die habetur. & poſterior dies Kalendarum intercalatur. *vide Macrob. lib.* 1. *c* 13. *&* 14. *& l.* 98. *D. de verb. ſign. & Plin. lib.* 11. *cap.* VIII. vide ſuprà BISSEXTVS.

Intercalaris Menſis is erat, qui ante Iulium Cæſarem interponebatur, vt annus ad curſum ſolis quadraret, vt refert Suetonius. Conſtabat autem XXVIII. rebus, nec ex XXIX. vt alij volunt, aut XXII. aut XXIII. eiúſque erat initium pridie Kal. Mart. *vt ex Q. Mutio Celſus refert l. cum biſſextum. D. de verb. ſign.*

INTERCEDERE, eſt interponi & interferi. *l.* 3. §. *minorem. D. de minorib.* aliàs pro interuenire, *l. fructus eſſe.* § *diuortio facto. D. ſol. matr.* Sumitur & pro contradicere, impedire. *Papinianus in l. fin. D. famil. erciſc.* Si non intercedat, inquit, ætatis auxilium.

INTERCEDERE, fideiubere, id eſt, fidem ſuam pro alio obligare, *vt in S. C. Velleiano. l.* 2. *D. ad S. C. Vel.* De ea re ita cenſuerunt, Quod ad fideiuſſiones & mutuationes pro aliis quibus interceſſerint fœminæ, pertinet. Sic enim legendum eſſe, non autè CONSVLVERVNT, & MVTVI DATIONES, *ut Obſeruatio. ſuis oſtendit Hotom. ann.* Cicer. quoq. hoc verbo in hac re vſus eſt, *Epiſt.* 14. *lib. Ad Att.* 1. Accerſiuit ad ſe promiſit, interceſſit, dedi: *& in Philipp.* 2. Orabat, vt te contra ſuum patrem, ſi ſeſtertium ſexagies peteret, defenderem. tantum enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat. Hinc

INTERCESSORES, pro fideiuſſoribus *l.* 3. § *ſi filius D. de pecul. l.* 23. *D. de hæred. vend.*

INTERCEDERE propriè fuerat Tribunorum plebis, quibus ius intercedendi concedebatur. Nam in hoc creatos dicit Gellius, non vt ius dicerent, ſed vt intercederent opponerentque ſeſe iniuriis ac violentiis. Intercedere enim poſt alia ſignificata, accipitur pro inhibere, coercere, vetare. Vnde interceſſionem vulgò oppoſitionem dicimus, *Cæſar bel. ciuil.* 1. Refertur ſtatim (ait) interceſſione Tribunorum.

INTERCIDERE ædes, aquæductus, *l.* 7 *ff quod vi aut clã.* Rationes, codicillos, *l.* 1. § *ſi ff de ſer. cor. l.* 4. *l.* 23. *ff de falſ.*

INTERCIPERE lucri faciendi cauſſa, id eſt, ea mente vt lucretur interuertere, & contrectare, *l.* 1. *l.* 44. *D. de furt l pe. D. lib cauſ.* Hinc: Interceptorum pecuniarum reus, apud Suetonium in Domitiano. vtuntur & in eadem ſignificatione & ſenſu, Iuriſconſulti verbo Interuertendi, *l.* 20. *l.* 29. *ff de furt l* 18. *ff. de ſolut.*

INTERDICERE, antiquè dicitur pro vehementius & imperioſius decernere. nam vox Inter nonnunquam vim augendi obtinet, vt in verbis interficere, interimere, interturbare, & aliis huiuſmodi. Prætor enim his in rebus vel maximè ac diligentiſſimè decernebat *Cic. in Ora pro Cecinna:* Prætor interdixit, vt vn-

ut unde deiectus eſſet reſtitueretur. Id eſt, edixit. Aliàs prohibere ſonat. Hinc Interdici bonorum adminiſtratio à Prætore dicitur iis qui malè rem gerunt. *Cice. de Senect.* Vt quemadmodum noſtro more malè rem gerentibus patribus bonis interdici ſolet. Hinc illa interdictionis formula *apud* Paul. *libr.* 3. *Sent. ti.*4. Quando tua bona paterna auitáque nequitia tua diſperdis, liberóſque tuos ad egeſtatem perducis ob eam rem tibi ea re, commercióque interdico.

Interdicere aqua & igni, formula legitimi exilij priſcis temporibus vſitata. Quoties enim quis exilij pœna dignus videbatur, ei nulla facta exilij mentione, tecto, aqua, igni interdicebatur. ita earum rerum, quæ maximè ſunt ad vitam ſubſtentandam neceſſariæ, vſu priuatus, cùm vno aeris alimento contentus eſſe non poſſet, abire cogebatur. Ex quo exulare ciues Romani dicebantur. patet hoc *in Orat. Cic. pro Domo ſua*, vbi ita ſcriptum eſt: Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quo vertendi hoc eſt, mutandi ſoli cauſſa, venerant. Id autem vt eſſet faciundum, non ademtionis ciuitatis, ſed tecti, & aquæ & ignis interdictione faciebant. Ac ne ciues quidem omnium improbiſſimi atque audaciſſimi, cùm in ſuos inimicos acerrimo incitati odio, non leges, ſed priuilegia ferrent, exilium nominabant, ſed iis aqua & igni interdicebant. Huc adiunge quod ſcribit *Lactantius lib.* 2. *Inſtitutionum diuinarum c.*10. & illud Serui *in lib.*12. *Aen.* Ad facienda fœdera, inquit, aqua & ignis adhibentur. vnde è contrà, quos arcere volumus à noſtro conſortio, eis aqua & igni interdicimus, id eſt, rebus quibus conſortia copulantur. Sic de ipſo Cicerone, quod in iam citata Oratio, legimus: P. Clodius trib. pleb. cui nihil in tota vita modeſtiæ fuit, qui in tribunatu pro ſua libidine, neglecto more maiorum, abiectis legibus cuncta geſſit, ita populũ rogauit, Velitis, iubeatis. vt M. Tullio aqua & igni interdicatur. Neque ſolùm Clodius, ſed antea quotquot homines maximè ſeditioſi, C. Grachus, & L. Apuleius Saturninus, de ſuis inimicis eodem modo tulerunt, vt eadem Oratione colligi poteſt. Et minorem ſiue mediam capitis deminutionem, cùm ciuitas etſi non verbo, re tamen adimebatur, ita fieri ſolitam, trahit *Iuſtin Inſt. de capit. demin.* §. 1. Minor ſiue media capitis deminutio eſt, cùm ciuitas quidem amittitur, libertas verò retinetur: quod accidit, ei cui aqua & igni interdictum fuerit, vel ei qui in inſulam deportatus eſt. Erat autem, vt neque flagitia ſunt paria, ſic hoc pœnæ genus, neque loci ſpatio, neque temporis æquale. quibuſdam enim tantùm intra vrbem, hoc eſt, intra pomœrij fines, alijs longius, aqua & igni interdicebatur: quod vt exemplis non indiget, ita per ſe ſatis notum eſt. *Vide Manut. lib. de legia. Rom.*

Interdicere præciſa locutione dicimus, pro Per Prætorem interdicere, vel interdicto agere, *Iulianus l.* 6. *D. nequid in loc. pub.* Et qui hoc interdicto experitur, ne quid in loco publico interdicat, nihilominus procuratoris dandi facultas eſt, *Vlpia. l.* 3. §. 5. D. *vti poſſidetis*. Labeo quoque ſcribit, Ex ædibus meis in ædes tuas proiectum habeo. interdicis mecum, ſi eum locum poſſideamus, qui proiecto tegetur an quo facilius poſſim retinere poſſeſſionem, eius poſſeſſionis interdico tecum, ſicuti nunc poſſidetis ædes eas, &c. *Item in l.* 1. §. 22. D. *de aqu. quot. & aſti. Item l.* 3. §. 4. D. *quod vi aut clàm & aliis locis innumeris. Fab lib.* 3. *c.* 6. Non debuiſti interdicere, ſed petere: an rectè interdictum ſit, ambigitur. id eſt, Non debuiſti interdicto vti, ſed actione: an rectè actum ſit interdicto, ambigitur.

INTERDICTI, *in titu. D de interd. & releg.* ſunt, quibus vrbis, patriæ, religionísve alicuius interdictum eſt aditu: veluti ſi quis Roma abeſſe iubeatur à Conſule: vt L. Lamia eques Romanus, quem P. Gabinius Conſul iuſſerat ab vrbe abeſſe millia paſſuum ducenta. Item ſi cui à Præſide Prouinciæ, veluti Siciliæ aditu ſuæ prouinciæ interdicatur. Cuius rei exempla ſuppeditant *l.* 7. §. 4. *l.* 5. *l.* 6 D. *eod. & l.* 8. *de teſtam.*

INTERDICTVM pro prohibitione dixit Paulus *lib.* 2. *Sent. tit.* 10. *Qui filiofamil.* contra interdictum ampliſſimi ordinis pecuniam mutuam crediderit Sic *apud Horatium in Sermonibus*: Interdicto huic adimat ius Prætor, id eſt, interdictione bonorum.

INTERDICTA formulæ ſunt, quibus Prætor iubet aut vetat aliquid fieri quæ dantur illi ad quem ea res pertinet, aduerſus eum cum quo illi de poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, vel iure aliquo ſuo aut publico contendit. Eadem dicta rectè dixeris, *vt l.*81. D. *de verb ſign.* Cum prætor dicat vt opus factum reſtituatur, id eſt, interdicat, interdictio puta, De operis noui nuntiatione, vel Quod vi aut clam, & Quod in loco ſacro, ſancto, religioſóve, & Quod in flumine ne publico ripáve publica, &c. *Et in l. videmus ff de vſuris*, Verbum reſtituas, quod in hac re Prætor dixit, ideſt, interdixit, interdicto fraudatario ſcilicet, *& l. vlt.* D. *de precario*. Rectéque dici Quod precario habes. *Iuſtin.* § *ſunt tamen de interdict.* interdictũ dici vult, quod inter duos dicatur. At illud ſcitè magis quàm verè: verius enim, vt interlocutiones. quod interim rogentur, *vt loquitur l.* 3. § *vlt.* D. *de hom. lib. exhib.* vbi Græci etiam ipſi verbo ἐξαιτεῖν vtuntur, quódque dicantur interim à Prætore, quaſi momento valitura, niſi ſecundum eum iudicetur qui vtitur interdicto. qui ordo in actionibus non obſeruatur nihil antè actionem interim quod obtineat dicitur, decernitúrve. *Idem videtur Iſid. ſenſiſſe lib.* 5 *c.* 24. Alij interdictum à prohibitione deduci volunt, quæ Prætorum edictis plerunque inerat. Porrò interdicta dicuntur ferè omnia à primis verbis vnde incipiunt, vt Vti poſſidetis, *de quo l.*1. D. *eo. & Feſtus Pompeius lib.* 10. Vnde vi, *de quo item l.*1. D. *eod. & Cicero in Orat. pro Cæcina.* Sic quorum bonorum, Quod legatorum, Vtrubi, Quod vi aut clam, Quod precario &c. Sunt & interdicta quæ ab inuentoribus nomen ſortiantur, vt Saluianum: alia etiam quæ à materia de qua in iis tractatur, vt, Ne quid in loco publico fiat. De locis & itineribus publicis, &c.

Interdictum inter & Decretum tantundem intereſt quantum inter ſpeciem & genus. nam decreta alia perpetuæ, alia temporalis iuriſdictionis cauſſa interponuntur. illa ſuum nomen retinet, hæc interdicta nominantur: quia inter illa duo tempora interiiciuntur. Niſi etiam dicamus ſic, illa decreta eo magis interdicta nominata eſſe, quia magna ex parte prohibitoria ſunt: ſi minus verbis & formulæ: vti quidem ipſa & effectu ac facultate. Tribus autem de cauſſis inſtituta ſcribit Hotomanus. Prima eſt, ad vim vlciſcendam & coercendam. nam qui vi quid fecerit, vſque eo coercetur vt quamuis id iure fecerit tamen interdictum aduerſus eum detur: *vt l.*1 §.2. D. *de iti. actúque pri l.* 1. *ff. de fonte. l.* 1. *de cloac. & alibi perſæpe.* item qui vi de ſuo deiectus eſt, vel prohibitus ad ſuum accedere, ſi in rem actionem inſtituerit, tametſi ea ratione aduerſarium poſſeſſorem conſtituat tamen interdicto vti, & per illud poſſeſſionem perſequi non prohibetur. quod ſanè ius quoddam ſingulare eſſe conſtat, in odium vis illatæ comparatum, *l. cum fundum.* 18. §. *vlt. ff. vnde vi & de vi arm. & l. naturaliter.* §. 1. § *de acquir p poſſ.* vbi is qui egit in rem poteſt tamen interdicto Vti poſſidetis vti, quia non videtur VTI POSSID. renuntiaſſe, qui in rem egit. quomodo eo in loco legi vult idem Hotom. Altera cauſſa eſt propter commodum poſſeſſionis: veluti vt is cui colonus res ſuas obligauit, poſſeſſionem adipiſcatur: quamuis Seruiana, vel certi conditione agere poſſet. ſic ſuperficiarius ciuiles habet actiones, ſed quia melius eſt poſſidere potiùs, quàm in perſonam experiri, propterea interdictum proponitur. *l.*1.§.1. *ff. de ſuperfi.* Tertia cauſſa eſt, propter proprietatem, *vt docet Paulus in l.*2. § *quædam. ff. de interd.* vbi ait, ea interdicta quæ rei perſecutionem continent, proprietatis cauſſam continere, & ea, quæ ad rem familiarem pertineat, proprietatis, non poſſeſſionis, cauſſam habere.

Interdictum eſt decretum Prætoris, quo quid, præſertim in poſſeſſionum controuerſiis, fieri iubet aut vetat. Alia autem exhibitoria ſunt per quæ Prætor iubet exhiberi. *ait. Imper.* §. 1 *ff. de interd.* alia noxalia ſunt quibus noxæ ſeruum dedere permittitur, *l.* 5. D. *de interd.* alia prohibitoria ſunt, quibus prætor vetat aliquid fieri, *ait Imper.* §. 1. D. *de interd.* alia reſtitutoria ſunt, quibus Prætor reſtitui aliquid iubet: *ait Imper.* § 1. *ff de interd.* alia ſimplicia ſunt in quibus vter actor aut reus ſit, conſtat: duplicia verò, vbi non conſtat, *l.*2. *de interdict.*

Interdictum FRAVDATORIVM dicitur. quo Prætor ea, quæ in frau-

dem

dem cuiuſpiam geſta erant, reſcindi, veluti pupilli aut creditorum. *Papinia.l.96. D.de ſol.* Sed & interdicto fraudatorio tutoris creditor pupillo tenebitur. *Valens l.67.D.ad SC.Treb.* Etiam eo tempore, quo creditorum fraudandorũ conſilium inibis, citra periculum interdicti fraudatorij hæreditatem ſuſpectã adibis. *Item,* Vix fraudatorio interdicto locus erat.

Interdictum DE AQVA quotidiana & æſtiua ei datur, qui aquam, quam anno proximo duxit, ducere prohibetur: dummodo iure vti ſe putet, aut ſine vitio eodem anno duxerit. Et prohibitorium, & reſtitutorium, pertinétque ad aquam non modò quæ agris, verùm quæ nobis, vrbaníſque prædiis vſui ſit, *l.1 & paſſ.D.de aqua quoti. & æſtiu.* Sed adiungitur his aliud hoc titulo interdictum prohibitorium, de aqua publica, quæ ex caſtello, id eſt, diuidiculo aquarum publico ducitur permiſſu Principis: quod tamen non ad poſſeſſionem, ſed ad tuendum ius aquæ pertinet magis, quam Princeps adſignauit, atque de iure, non de facto eſt.

Interdictum DE ARBORIBVS CÆDENDIS, prohibitorium eſt, & de arboribus vicini, ſiue is in ſolidum, aut ex parte dominus, ſiue fructuarius ſit, per quas ſit, ne prædium meum, qualiter velim, poſſideam, conlucandis, vel ſublucandis, vt dicebant veteres, vt dicunt recentes, de adimendis, ſi ex ædibus tuis in ædes meas impendeant, vel coercendis, ſi ex agro tuo in agrum meum. quo nomine etiam eſt actio ciuilis. *Vide l.j.ff.de arb.cædend.*

Interdictum DE CLOACIS, ad vrbanis referri debet, nec ad retinendam poſſeſſionem datur, qua de re Prætor interdicere dedignatur, *l.1. D. vti poſſeſſ.* ſed quod maximè pertinet ad publicam ſalutem, ſecuritatémque, ad reficiendas & purgandas cloacas: in quo hoc proprium eſt, vt detur etiam ei, qui ab aduerſario vitioſè poſſidet. Eſt autẽ prohibitorium, & de cloaca priuata. Sed eſt & aliud prohibitorium, & reſtitutorium de publica, Ne quid fiat in cloaca publica: & ſi quid in ea te factum erit, quo vſus eius deterior ſit, fiat, vt reſtituatur. *Vide l.1.de Cloacis.*

Interdum DE FLVMINIBVS prohibitorium & reſtitutorium eſt, & aduerſus eum competit, qui quid in flumine publico, ripáve eius facit, aut immittit, quo ſtatio, itérue nauigio deterior ſit, *l.1.D.de fluminib.* Quod & de mari intelligendum eſt, ſi quid in eo fiat, vel litore, quo portus, ſtatio nauigatióque deterior ſit, fiat, & in flumine non nauigabili, ſi quid fiat, quo exareſcat, vel aquæ curſus impediatur: non ſi in torrente, id eſt, quod flumen hibernum dixit Horatius.

Interdictum DE FONTE, eſt quo is, qui fonte, alióve loco vnde aqua viua naſcitur, quo anno proximo ſine vitio vſus eſt, vti prohibetur, adiuuatur, *L 1.D.de fonte.*

Interdictum DE GLANDE LEGENDA, prohibitorium eſt, & competit ei, cuius ex agro glans, id eſt, fructus cuiuſuis arboris, in alienum decidit, vt ei tertio quoque die legere auferre glandem ſuam liceat, *l.1. D.de gland. leg.* Frontinus maluit fructum quàm glandem dicere.

Interdictum DE IN POSSESSIONEM MISSO, datur ei qui dolo malo fecerit, quo minus quis permiſſu Prætoris, eiúſve cuius ea iuriſdictio fuit, in poſſeſſionem bonorum ſit, *l.1. D. ne vis fiat ei.*

Interdictum DE ITINERE ACTVQVE PRIVATO ei redditur, qui proximo anno itinere, actúve, ſiue iure, ſiue iniuria, dies non minus triginta, nec vi, nec clàm, nec precariò eſt vſus, ſi eo vſu nunc prohibeatur: item ei qui iter, actúmve, quo anno proximo eſt vſus, reficere prohibetur: ſi ſe vſum hoc anno, & iure ſeruitutem illam habere doceat, *l.1.& l.3. D.de itin.act.* Cæterùm in vtroque interdicto, & in hoc titul. oratio coniuncta pro disiuncta accipitur, nam ſufficit alterutrum probare, vel iter vel actum hoc anno in vſu habuiſſe.

Interdictum DE HOMINE LIBERO exhibendo, populare & pœnale eſt, quod in eum datur, qui ſupprimit liberum hominem, id eſt, eum, qui pro certo liber eſt. nam ſi de libertate agatur, ceſſat hoc interdictum: ſed inſtitutiones dant aliud quaſi præparatorium adſertionis, ſicut & ad exhibendum actionem eo nomine dari conſtat, *l. de*

co. ad exhib. Vide l. 1. D. de hominib. lib. exhib.

Interdictum DE LIBERIS EXHIBENDIS & ducendis exhibitorium, aliud ſimul ac prohibitorium, vt filium vel nepotem exhibeas, qui eſt in poteſtate mea, etiam ſi bona fide eum retineas: & ne vim mihi facias quominus exhibitum eum ducere poſſim. quo reddito, non vtique ſtatim ius ductionis eſt. nec, vt cætera, hoc interdictum momenti beneficium appellari poteſt nam redditur ſub conditione, ſi in poteſtate eſt: quod actorem hoc interdicto prius quam ducat implere oportet: ideóque interim fœminam & prætextatum prætor apud matremfamilias deponi iubet. & ex eo apparet, hoc interdictum quaſi proprietatis cauſſam continere. Vt eſt quaſi poſſeſſio, ita quaſi proprietas: & quaſi proprietas, veluti ius patriæ poteſtatis, *l.* 1. §. 1 *De rei vind.* & ius patronatus, *l. talem.* §. 1. *de hær. inſt.* propter quod etiam dabitur interdictum de liberto exhibendo & ducendo, *l.* 2. *de interd.* nam & propter ius mariti eſt interdictum de vxore exhibenda & ducenda, *l.* 2. *hoc tit.* etiam aduerſus ſocerum, non etiam aduerſus generum. De filiafa. exhibenda & ducenda, ne benè concordantia matrimonia turbentur iure patriæ poteſtatis, vt eleganter ait l. 1. & ſimiliter Afranius Diuortio, qui tamen locus apud Nonium nondum emendatus eſt.

O dignum facinus adoleſcentis, optimas,
Bene conuenientes concordes cum viris,
Repentè viduas faciat ſpurcitia patris?

Interdictum DE LOCO PVBLICO, prohibitorium eſt, ne publicanis, puta qui conduxerunt areas, inſulas, aut balneas publicas, aut porticus, lacus, aut ſtagna, vel his, quos in ea conductione ſocios ſibi adiunxerunt, vis fiat, quominus ex lege locationis publicis locis fruantur: extra quam ſi quis, cui id conceſſum eſt, ſtatuam, vel imagines in publico loco ponere velit. hoc enim poteſt inuitis conductoribus, ſi Senatus aut princeps permiſerit. Permiſſu opus eſt ex edicto Claudij, quod refert Dio LVIII. niſi quis publicum opus ædificet, vel reficiat.

Interdictum DE LOCO SACRO aduerſum eum datur, qui in ſacro loco aliquid fecit, immiſit, vt id reſtituat, *l.* 1. *D. ne quid in loci ſacr.*

Interdictum DE MIGRANDO competit inquilino, qui rem ſuam domino prædij pro mercede non obligatam, auferre vult: vel obligatam quidem, ſed cùm aut mercedem ſoluiſſet, aut eo nomine ſatisfactum eſſet, aut per dominum ſtaret, quominus ſolueretur, *l.* 1. *D. de migr.*

Interdictum DE MORTVO INFERENDO habet locum, vt quis non prohibeatur mortuum inferre, & ſepelire, quò licet ei inferre & ſepelire, *vt D. eo. tit. l. in prin.* vt ſi in via prohibeatur vel ſepulchrum ædificare, vel lapides ad ædificandum per fundum ducere, *vt* D. *eo tit l.* 1. §. *Prætor ait. & § ſi iter. mihi § vim habere. & §. fi. &c.*

Interdictum NE QVID in loco publico vel itinere fiat, aduerſus eum redditur, qui quid in loco publico fecit, ſiue eum locum immiſit, qua ex re quid illi damni detur, præterquam quod lege, ſenatuſconſulto, edicto, decretóve principum ei conceſſum erit, *l.* 1. D. *ne quid in loco publ.*

Interdictum DE NOVI OPERIS nunciatione, datur ei, qui prohibetur ædificare, poſtquam ſatiſdederit: *vt* D. *eo tit l. Prætor ait.* § *hoc autem interdictum.* Nam hoc interdictum competit, ſi in ſolo ſuo ædificat, aut locum habet remiſſio, *vt D. eo. tit. l. non ſolùm.* §. *ſciendum.* Et tunc non poteſt vltrà ædificare, niſi conſtet eum habere ius ædificandi, *vt in* §. *præalleg.* Hoc interdictum etiam datur in eum, qui non ſatiſdedit vt ædificet, *vt D. eodem titu l. de pupillo.* § *plurium. & 6. meminiſſe.* & tenetur & denunciare, etiamſi ius ædificandi habet, *vt ea l.* §. 1. *&* §. *ſi is cui.* Et ſi pòſt ædificauit, totum ſuis ſumptibus tenetur demoliri, *vt* D. *eod. tit. l. ſtipulatio.* §. *ſiue autem.* Et interdictum de noui oper. nunc imperator nominat edictum, *l.* 1. D. *eod. tit. vbi dicit*: Hoc edictum, remediúmque operis noui nunciationis aduerſus futura opera inductum eſt, nó aduerſus præterita, hoc eſt, aduerſus ea quæ nondum ſunt facta. Nam ſi quid operis factum fuerit, quod fieri non debuit, ceſſat edictú de noui ope. nunc. & erit tranſeundum ad interdictum. Quod vi aut clàm factú erit, vt reſtituatur. Et hæc nuntiatio non habet neceſſariam aditionem prætoris, poteſt

poteſt enim quis nunciare nouum opus, etſi prætorem non adierit. Item poteſt fieri proprio & alieno nomine,& omnibus diebus, etiam aduerſus abſentes, inuitos & ignorantes, vt hæc clarè ponit tex. *l.* 1 *poſt princ.* D. *eod. tit. vbi ſubditur:* Opus nouum facere videtur, propter quod locum habet nunciatio, qui aut ædificando de nouo, aut detrahendo aliquid, priſtinam faciem operis nunciat. Et hæc interdictum non omnia opera complectitur,ſed ea ſola, quæ ſolo coniuncta ſunt, quorum ædificatio vel demolitio videtur opus nouum continere. Ergo non pertinet ad hoc edictum, ſi quis in fundo alterius mereret,vel arborem ſuccideret, vel vineam putaret,licèt opus faceret: quia ſolùm ad ea opera, quæ in ſolo fiunt, pertinet. nec locum habet, ſi quis vetus ædificium fulciat. quia non opus nouum facit, ſed veteri ſubſtinendo remedium adhibet, *vt l.* 1. *præalleg.* §. *opus nouum. cum ſeq. Subdit.* Nunc videamus, quibus ex cauſis fiat hæc nunciatio,& quæ perſonæ nuncient, & quibus nuncietur, & ſic quibus locis nunciatio fiat, & quis ſit effectus nunciationis, *quæ per ordinem vide ibidem in d.l.*1.

Interdictum NE QVID IN FLVMINE PVBLICO FIAT, quo aliter, &c.aduerſus eum datur, qui in flumine publico, inve ripa eius facere, aut in id flumen, ripámve eius immittere, quo aliter fluat, quàm priore æſtate fluxerit,inſtituit,*l.*1.D.*ne quid in flumin.*

Interdictum DE PRECARIO datur ei,qui quod precariò conceſſit, reuocare vult, aduerſus eum, qui precariò quid impetrauit: ſiue ipſe ſibi impetrauit, ſiue procurator, aut negociorum geſtor, aut ſeruus,dominus autem rogationem ratam habuerit. veniúntque in hoc interdictum res, partus, dolus, lata culpa:& poſt litem conteſtatam,leuis:quanti actoris intereſt,rem interdicti tempore non reſtitui, *l.* 1.*& paſſ.* D. *& Cod. de precario.*

Interdictum QVOD VI AVT CLAM, aduerſus eum datur,qui vi aut clàm opus in alieno, ſiue iure, ſiue iniuria fecerit, cuiúſve iuſſu aut nomine, cauſſáque factum erit. Vi autem facit, qui prohibitus fecit, ſiue à domino, ſiue ab alio ipſius nomine prohibeatur. Clàm verò facere id dicimur, quod eo inſciẽte facimus, quem id prohibiturum eſſe ſuſpicamur, *l.*1.*& paſſ.D.quod vi, aut clàm.* Concurrit autem hoc interdictum cum interdicto de noui ope. nunci. inter quæ tamen hæc intercedit differentia, quòd hoc latius pertineat quàm illud De oper. noui nun. nam & poſſeſſori hoc datur, & non poſſeſſori: illud non poſſeſſori, & de arbore ſuccıſa,vel de fracto ſurculo,non etiam illud.

Interdictum QVORVM BONORVM datur ei, qui bonorum poſſeſſor eſt, aduerſus eum, qui pro hærede, vel pro poſſeſſore poſſidet: cauſſa adipiſcendæ vel apprehendendæ poſſeſſionis omnium corporalium rerum, *l.*1. *& paſſ.*D.*quor. bon.* Differtque à petitione hæreditatis, quòd hæc de iure eſt, illud de poſſeſſionem: tamen & hoc non datur in creditorem hæreditarium, illa datur.

Interdictum QVOD LEGATORVM competit hæredi, aut bonorum poſſeſſori, qui paratus eſt ſatiſdare legatorum non[illegible], aduerſus legatarium vel fideicommiſſarium, quid occupauit vacuam poſſeſſionem rei legatæ ſine voluntate hæredis,vt ſcilicet adepta poſſeſſione ſibi Falcidiam ſeruet per retentionem. nec enim hæredi erat Falcidię vindicatio,ſed retentio tantùm.Et ex eo intelligitur ceſſante Falcidia huic interdicto locum non eſſe. *Vide l.*1. D. *quid legat.*

Interdictum DE REMISSIONIBVS tunc valet, cum operis noui nunc. ius nullum fuit. nam operis nunciatio eatenus duntaxat valet, quatenus nunciandi ius fuit. Prætor enim vbi ius non fuit, nunciationem ipſo iure miſſam facit. Remiſſio enim eſt abolitio nunciationis operis noui à prætore facta, *l.*1.D. *de remiſſ.*

Interdictum DE RIPA MVNIENDA, datur ei, qui in flumine publico, ripáve eius opus facere vult, ripæ agríve, qui circa ripam eſt, tuendi cauſſa: dum ne ob id nauigatio deterior fiat ſiquidem damni infecti in annos decem, viri boni arbitratu, vel cautum vel ſatiſdatum eſt: aut per illum non ſtat, quò minus hoc fiat,*l.*1.*D.de rip.mun.*

Interdictum DE RIVIS, eis conceditur, qui ea, quibus aquarum ducti-

nes continentur, reficere purgaréve prohibetur, ſi modò eodem anno ſine vitio aquam, etiam ſine ſeruitute, duxerit, *l.*1. *D.de riui*.

Interdictum SALVIANVM ſuſpicatur Cuiac. à Iuliano inuentum conditore edicti perpetui, eſtque quod domino fundi aduerſus colonum, redditur, vt rerum ſibi mercedis nomine oppigneratarum poſſeſſionem adipiſcatur, his verbis: Quod tu illi mercedis cauſſa oppigneraſti, qua de re agitur, id illi reſtituas. Differt autem ab interdicto de migrando, quod etiamſi eſt de pignoribus, quòd hoc debitori detur ad retinendam poſſeſſionem: Saluianum verò creditori ad adipiſcendam: illud exhibitorium & prohibitorium, hoc reſtitutorium: illud de rebus inquilini pignoris homine illatis inhabitationem, hoc de rebus coloni natis in agro conducto, vel nominatim pignori obligatis, imò vtiliter. & de rebus cuiuſcunque debitoris pignori obligatis, *l.*1.D.*de Saluia l.*1.*C.de precar.*

Interdictum de SVPERFICIIS ei redditur, qui ſuperficiu[m in al]ieno in ſolo poſſidet, ſi frui ſuo iure prohibeatur: quamuis enim ciuiles habeat actiones, tamen propter poſſeſſionis commodum hoc interdictum vtile eſt, *l.prima.* D.*de ſuperfic.* Dixi autem de ſuperficiis ex Cuiacio, cui ea indicis ſcriptura placet, & ſuperficium, vt ædificium efferetur. Vide Superficies.

Interdictum DE TABVLIS EXHIBENDIS his datur, quibus aliquid in tabulis teſtamenti adſcriptū eſt, vel purè, vel in diem, vel ſub conditione, ſiue hæredes ſint, ſiue legatarij, ſiue fideicommiſſarij: aduerſus eum qui tabulas habet, vel ſupprimit, dolóve fecit, quò minùs haberent: ſiquidem neget ſe poſſe, vel oportere exhibere. *l.*1.*& paſſ.D. & C.de tab.exhiben.*

Interdictum DE VIA PVBLICA, & itinere publico, prohibitorium, & populare eſt, ne vis fiat ei, qui viam publicam, itérve publicum aperire & reficere velit, dum tamen ne ea via, idve iter deterius fiat, *l.*1. D. *de via publ. & itin.*

Interdictum DE VI, duplex eſt, vnū, De vi armata, aliud Vnde vi, quotidianū dictum, quod & vi ſimpliciter, dicitur à Græcis ſæpè, & ab Vlpiano, *in l.ſi quis vi. de acqui.poſſeſſ. & in tit.* D *vi & vi arma.* niſi mauis legere, Vnde vi, & de vi armata, ſicut, vi bonorum raptorum, & de turba. In genere autem competunt hęc duo interdicta ei, qui vi deiectus eſt: ſed hoc differunt, quòd quotidiano tunc locus eſt, cùm quis ſine coactis armatíſve hominibus poſſeſſione deiectus eſt, nulliq. datur, niſi ei, qui tunc cùm deiiceretur, poſſidebat, vel vſum, aut vſumfruct quaſi poſſidebat, *l.*1. D.*vnde vi.* eáque exceptio nominatim interdicto addi ſolet, auctore M. Cicerone. At interdicto de vi armata, cùm quis oppreſſu & vi multitudinis, id eſt, coactis hominibus, & armatis deiicitur. Hæc enim ſunt verba interdicti, hominibus coactis, armatíſve, auctore M.Tullio. Addit. *Paulus libr.*5 *ſent.titu.* 6. huic etiam interdicto locum eſſe, ſi quis violentiæ opinione comparata, poſſeſſione ceſſerit, ſi tamen aduerſarius eam ingreſſus ſit. Datur autem ſine vlla exceptione, ideóque & creditori datur in poſſeſſionem miſſo & colono. Item Quotidianum datur ei, qui ab eo, qui deiecit nec vi, nec clàm, nec precariò poſſidebat: hoc etiam ei, qui ab eo his rationibus poſſidebat: illud intra annum, hoc verò perpetuò: ac prætere illo patronis & parentibus parcimus, non iſto. *Vide Ciceronis Orat. pro Cæcinna, & lib.* 15. *Epiſtolar. in ea quæ incipit: Puto te iam, &c. & l.*1. *& l.ſed ſi vi. D. eodem.* Græci pro his interdictis habebant actionem ἐξούλης, ſic dictam, auctore Libanio, quòd ἐξέλλειν ſit, ἐξωθεῖν καὶ ἐκβάλλειν βίᾳ. *Vide Cuiacum in libr.* 5. *de Sentent. Pauli titu.*6.

Interdictum VT IN FLVMINE PVBLICO nauigare liceat, eſt populare, ſed prohibitorium, non reſtitutorium, Ne vis fiat ei, qui nauigat in flumine, lacu, foſſa, ſtagno publico, vel qui in flumine publico piſcatur, vel qui aliàs quàm eo vti oportet, vt itur, ripáve fluminis: quod exemplo tituli de fluminibus, produceret quis etiam ad eū, qui in mari vel in littore nauigate, piſcari aut ædificare prohibetur. Iure enim gentium cuilibet in mari & in littore ædificare licet, dum ne nauigationem, portum, aut ſtationem deteriorem faciat, non in flumine publico, ripáue eius. Et quòd ſcribitur, interdictum non dari ei, qui in mari piſcari aut nauigare prohi-

prohibetur, forſitan acciperet non malè de directo interdicto, non etiam de vtili, idem ſi in mari vel littore ædificare prohibeatur.

Interdictum VTI POSSIDETIS eſt prohibitorium, ad poſſeſſionem vindicandam ſeu retinendam. namque eo poſſeſſores, quam ſibi nulla actione vindicare poſſunt, poſſeſſionem ſuam eſſe adſerunt, vindicántque, & ne eis vis fiat, quominus vt nunc poſſident, ita poſſideant, interdicunt; vincítque hoc interdicto is, qui redditi interdicti tempore, nec vi, nec clàm, nec precariò ab aduerſario poſſidet rem ſoli. eſt enim de poſſeſſione rerum ſoli. Et belliſſimè Vlpianus poſt interdictum Vnde vi, cõſequenter proponit interdictum Vti poſſidetis. illud enim reſtituere vi amiſſam poſſeſſionem hoc interdictum tueri ne amittatur.

Interdictum VTRVBI prohibitorium eſt, & de ſeruo exhibendo & ducendo fuiſſe crediderim: nec de ſeruo tantùm ſed de rebus omnibus mobilibus olim ad retinendam, aut vindicandã poſſeſſionem, quam poſſedit actor maiore parte animi: hodie, ſicut vti poſſidetis, de poſſeſſione rerum immobilium, ad retinendam poſſeſſionem, quam habuit redditi interdicti tempore. vt propterea meritò videatur omiſſa pars exhibitoria. nã & ea ratione hodie interdicturus Vtrubi fruſtrà agit ad exhibendũ, qui agebat tamen olim. *l.3.§.ſed & ſi quis interdicturus. D.ad exhib.* Vtrubi Gloſſæ *παραπότερον*, Theoph. παρ' ὁποτέρῳ Hoc interdictum, celerem reformationem vocant. *Impp l.13.C.de agricol.cenſ.* Bonæ fidei poſſeſſori primùm oportet celeri reformatione ſuccurri.

Interdictum DE VXORE DVCENDA à marito, datur marito aduerſus eum, qui dolo eam obtinet, ſine voluntate mariti, licèt ipſa volente. D. *eod.tit.l.* 1. Alia interdicta parent, & exponuntur ſuis verbis incluſis.

Ad interdictum venire, eſt venire in ius ad Prætorem. Petronius: vt ſi nollet rem alienam domino reddere, ad interdictum veniret.

*I*nterdictum, & Ceſſatio quomodo differant, patet: quia per interdicta prohibetur adminiſtratio ſacramentorum, paucis exceptis: quod tamen non fit per ceſſationem, in qua ſolùm ceſſatur à diuinorum ſolemnitate.

Interdictum eccleſiaſticum quid ſit, & quid ab excommunicatione diſtet, vide cap. ex parte. de verborum ſignificatio. & vide extra, de ſenten. excommunicatio *in antiq. & 6.*

INTERDIV, *in die, l.ſi communem. §.is qui not.* D.*quemad ſer. amit.* quandoquidem in diem, *l. ſi interdiu. D de furt. balnea.* Hinc

INTERDIARIVS in XII.Tab. pro fure diurno. Antiquo enim Gloſſematorum ſcriptori, Interdiarius eſt ἡμεροκλέπτης, cui contrarius ἡμερόκοιτος, dormitator, fur nocturnus.

INTERDVM oſtendit regulam eſſe in contrarium. nam quod interdum fit, non ſemper fit, *l.ſeruitutes. §.ſi ſtillicidium. D.de ſeruitut. vrban.* quandoque ſignificat accidentiam facti non miniſterium iuris, *Accurſius in l.metum.§.ſed quod prætor. D.quod metus cauſ.*

INTERESSE tam priuatim, quàm publicè dicitur. Publicè intereſt. quod in commune expedit, & ad totius Reipublicæ vtilitatem pertinet, veluti auctoritatem rerum iudicatarum ſeruari, partus non ſubijci, dotes mulieribus ſaluas eſſe, & alia id genus, quæ publicè vtilia ſunt, *l.65.§ cùm prætor D.ad Trebellia.l.1. §.ſed & ſi.D.de ventre inſpicien.l.1. D.ſolut. matrimon.l.18.D.de rebus auctor. iud. cum poſſid.l.16.D.de appellatio. & alibi ſæpiſſimè.* Priuatim verò intereſt quod ad ſingulorum vtilitatem ſpectat, *l. 71,* D. *de euict l.8.§.mandati, l. penultima. D. ad exhibend.l.penultim.§ final. D.ne quis eum, qui in ius voca. & alibi.* In his omnibus pecuniariter intereſſe accipimus; & ita in eo iure, quo dicitur in rem pacta omnibus prodeſſe, quorum obligationem diſſolutam eſſe, eius qui paciſcebatur, interfuit, *l. 21. §.fin.D. de pact.* non quoquo modo cuiuſcunque intereſt, ſed ita, ſi alioqui pecuniarum damnum immineat, *l.23 D.de pact.* Sed nec quòd dicitur, furti actionem dare ei, cuius intereſt, ita accipiendum eſt, vt cuiuſcunque interſit, rem non perire, ei actio detur: ſed qui ob eam rem teneatur, quòd eius culpa perierit, *l. decima quarta. §. an pater D.de furt.* niſi mala fide eam rem poſſideat *l.12. D.de furt.*

Intereſſe definiri poteſt id, quod alicui

debetur vel quia damno adfectus eſt, vel quia lucrum aliquod impeditum eſt. *l ſi commiſſa: D. ratam rem haberi.* In tantum *(inquit Paulus)* competit, in quantū mea interfuit, id eſt, quantum mihi abeſt, quantúmque lucrari potui. Obſeruabis igitur diligēter, quòd cùm quæritur, quid interſit actoris, duplex eſt conſideratio. Altera de damnis & diſpendiis rerum, quas amiſit: altera de lucris & vtilitatibus non adquiſitis. Qua ratione interdum vtilitas amiſſa maioris erit, quàm res ipſa, *l. Iulianus ſcribit, §. vlt. D ad exhi.* Sabinus autem, *l ſi ii. D. de furtis.* Intereſſe, *inquit*, eius videtur, qui damnum paſſurus eſt, non eius, qui lucrum facturus eſt, Vel ſic.

Intereſſe, ſiue id quod intereſt, genere ſummo ſic definiri poteſt: Æſtimatio eius damni, quod in re alicuius familiari per alterius culpam contigit. Eius duæ ſunt ſpecies, quarum vna in generis ſui nomine conſiſtit, quæ ſcilicet omnibus in rebus, præterquam ſpeciebus ſine frugibus verſatur: altera verò in pecunia numerata, quæ propriè Vſura dicitur. Intereſſe igitur ſpecialiter ſumptum, eſt diſcrimen, quod inter eam conditionem, quæ in re familiari alicuius, vel antea fuit, vel omnino futura erat, & eam quæ nunc eſt, per alterius culpam contigit. Huius autem intereſſe duæ ſunt partes: nam interdum in ſola re principali conſiſtit: interdum & multò frequentius in eius acceſſione, *leg.* 1, D. *de act. empt.*

Id quod Intereſt, à re, reíque æſtimatione ſeparatur, *l.* 1. § *conſiderandum, D de tuto. & cur. da. ab l.* 1. *de act. empt.* & proinde id quod intereſt, & quanti ea res eſt, diuerſa faciunt auctores iuris. *l. vnic. in fin.* D *ſi quis ius dic. non obtemp. l* 4. § *in eū* D. *de dam infect. l* 55 D. *ad l. Aqui.* His enim verbis verum rei pretium, illis omnis vtilitas continetur, *l.* 193. D *de verbor. ſignificat.* Inquantum interfuit, ſic accipit *Paulus l.* 13. D. *rem rat. hab.* quantum mihi abeſt, & quantum lucrari potui. Exempla eius quod intereſt, pete ex *l.* 21. §. *fin. & l. ſequen.* D. *ad leg. Aquil. l.* 3. D. *de con di. furt. & alibi ſæpius, quàm vt referri ferè poſſit.*

quorum Intereſt, pro, ad quorum officium ſpectat, *l.* 56. D. *local.* 3. C. *de confirm. tut. l.* 7. C *de aduoc. diuerſ. iud. l.* 2. *C. Theo. ad leg. Iul. de amb.* Sic Iuſtinianus in μαγιςρείας τῶ σᾶ ὑπεροχῆ, id eſt, ſpectabit ad Celſitudinis tuæ officium.

INTEREVNT homines morte, vel capitis minutione, cùm res nullæ relinquuntur, aut conditionem mutant *l.* 63. § *fi.* D. *pro ſoc. Sic in l.* 10. D. *de peric. & com. rei vend. vt & perire, l.* 47. § *fin.* D. *de leg.* 1. Intetiiſſe tabulæ dicuntur, quæ interciderunt *l.* 1. D. *ſi tabulæ null. extab.*

INTERGERINVS paries, idem qui Papiniano *(in § item ſi communem. in l ſi fratres pro ſocio)* Concratitius eſt, *De quo latius in poſter. annot. Bapt. Pius. c.* 83. *Alciat. item qui ſic oſtendit, interpretans l. maiore parte de verbo ſignific.* vbi varia exponit parietum genera. Vulgus medianum appellat: cùm Medianus Latinè aliter accipiatur, quod & Budæus monuit. Intergeriẽs vocatur in Ant. Lex. & exponitur, τοῖχος ὁ δύο κτήσεις διορίζων.

INTERIM, *l.* 37. D. *de nox act.* eſt, quandiu res apud eos manet. Interim pro donec, *l.* 12. D. *de diſtr. pign.* Interim, id eſt, pendente die vel conditione, *l.* 46. D. *famil. erciſcund.* Sic interim, *l.* 91. § *vlt.* D. *de lega.* 3. id eſt, pendente iudicio.

INTERLOQVI dicitur Prætor vel Iudex, cum quid interea, dum principalis cauſſa plenè diſceptetur, pronunciat, *leg.* 1. §. *huic conſequenter* D. *de appellatio. leg* 15. §. *in venditione.* D. *de re iudicata, l* 1. §. *quæro.* D. *ad Turpillia.* Hinc.

INTERLOCVTORIA ſentētia, quæ non principalem cauſſam definit, ſed intermedium aliquod negocium dirimit. Vide infrà, Sententia.

Interlocutorias varias recenſet, *Bartol. l. quod iuſſit.* D. *de re iudic.*

INTERLEVERIT, id eſt, deleuerit. *l.* 11. §. 1. D. *de ſeru. corrupt.* Sic, interleuiſſe rationes, *l* 67. D. *de leg* 1.

INTERNECIO, *inquit Feſt.* vitæ priuatio appellatur.

INTERNECINVM teſtamentum eſt falſum teſtamentum, propter quod, vt ſcilicet ex eo acquiri hæreditas poſſit, dominus occiditur. Hinc eſt accuſatio internecini, *de qua in l. qui vel internecini. C. Th. de accuſa.* cuius præmium eſt bonorum poſſeſſio: vt apertè Iſidorus ex aliquo auctore bono ſignificat his

verbis, *lib.* 5. *Etym* Internecini (ſic legit Cuiac. non Internecici) iudicium in eum dabatur, qui falſum teſtamentum fecerat, & ob id hominem occiderat, & accuſatorem eius bonorum poſſeſſio ſequebatur. Sextus quoque Pompeius lib. 9. internecinum, inquit, teſtamentum, propter quod dominus interemptus eſt. Sic Internecina certamina, apud Ammianum, *lib.* 23. *in princ.* in quibus multi homines occiſi ſunt.

INTERNECIDA, *inquit Iſido. li.* 10. qui falſum teſtamentum fecit, & ob id hominem occidit.

INTERNVNDINIVM, *inquit Victorinus Afer*, ſcribendum, vt interluniū & Trinoctium. Ita internundinum, quòd nouem dies inter ſe continuos habeat, non quòd nono die fit. *Hæc ille in l.b. de Orthographo.* Alij tamen internundinum malunt. Eſt autem ſpacium quod inter nundinas eſt: vt intermenſtruum, quod inter menſes.

INTERPELLARE, ponitur aliàs pro poſtulare iuſtitiam, & inuocare officium iudicis, & extra iudicium petere. Interpellare aliàs ſignificat rogare quadam inſtantia. *Valerius lib.* 3. Cato rogatus, vt focios apud auunculum iuuaret: conſtanti vultu, non facturum ſe reſpondit. Iterum deinde ac ſæpius interpellatus, in propoſito perſtitit. Interpellare eſt interrumpere, vt poſſeſſionem, & vſucapionem, *l.* 14. D. *deſeruit.* Interpellare aliàs, eſt loquentem, vel aliquid agentem interrumpere, *vide in capit. potuit. de local.* 14. D. *de ſeruit. l.* 31. D. *de ſeru. vrba.* Vnde INTERPELLATORES dicti ſunt, *Paul. in l.* 1. D. *de extraord. crimin.* Sollicitatores, inquit, alienarum nuptiarum, itémque matrimoniorum interpellatores, etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt: propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur.

INTERPELLATIO, eſt iudicialis conuentio vel admonitio, quæ fit teſtatò, ſoluendi vel accipiendi eius quod debetur. Mora autem conſumptio huius admonitionis, *l.* 23. D. *de iudic.*

INTERPOLVM, poliendo propemodùm renouatum, in alteram formam è vetere mutatum. *Marcian. l.* 45. D. *de contrah. empt.* Si veſtimenta interpola quis pro nouis emerit, Trebatio placere, ita emptori præſtandum quod intereſt, ſi ignorans interpola emerit. Sic Interpola veſtis, *Iſid. lib.* 9. *c.* 17.

INTERPOLARE, eſt in aliam formam mutare. *Vlp. de ædil. edict. l. pracipiunt.* Interpolant, inquit, veteratores, & pro nouitiis vendunt, id eſt, in habitum nouitiorum mutant.

INTERPRES, cuius miniſterio ad alienam & extraneam linguam intelligendam vtimur, vulgò *Truchement* appellatus *l.* 1. §. *fin.* D. *de verb. obl. l.* 5. *in fin.* D. *de captiuu. Liuius lib.* 7 Prouocabat per interpretem vnum ex Romanis. *Plinius lib.* 25. *cap* 2. *de Mithridate loquens*: Illum ſolum mortalium viginti duabus linguis locutum certum eſt, nec de ſubiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellaſſe.

Interpres is etiam eſt, qui inter aliquos, vel conditionis, vel amicitiæ, vel adſeſſuræ, vel cuius alterius huiuſmodi proxeneta eſt, cuius premium ἑρμηνευτικόν Græci appellant, quaſi æs interpretitium & parातitium dicas, *l.* D. *de proxenet.*

INTERPRETARI, eſt rem obſcuram vel ambiguam explanare.

Interpretatio legum ab initiis repetenda eſt. Quia cuiuſque rei potiſſima pars principium eſt. *Gaius in l.* 1. D. *de orig. iur.* repetit autem ille ius ab incunabulis Romanæ vrbis. Sed nos, qui verum iuris fontem Deum ipſum cognoſcimus, exordium iuris longè altiùs oportet repetere, hoc eſt, à prima inſtitutione.

Interpretatio deſiderat prudentiam, & auctoritatem: Prudentiam, hoc eſt, multarum rerum memoriam, & vſum plurium negociorum, *teſte Cicerone.* Auctoritatem, id eſt, venerationem, per quā à maioribus declaretur in aliquo prudētia, ne ambitione quadam, & φιλαυτίᾳ vindicetur priuatim.

Interpretatio omnis in iure, niſi deſeruiat foro, hoc eſt, vſui rerum quotidianarum, inutilis eſt, & perniciosa. Vnde *Pomponius* interpretationem Decemuirorum eleganter vocat diſputationem fori, *in l.* 2. §. *his legibus latis.* D *de orig. iur.* Interpretatio autem nimiùm ſubtilis, & à facti conſideratione prorſus recedens fugienda eſt. Sic Nerua Iuriſconſultus olim deriſus eſt, qui per feneſtram

monſtrauerat, ſeruos detentos ob penſionem liberari poſſe,quaſi tunc ſcilicet non viderentur alienati ex ædibus, quia non eſſent egreſſi ianuam. *Vlpian in l. eſt differentia. D. in quibus cauſ. pignus vel hypothec tacit.contrah.*

Interpretationem benigniorem in re dubia ſequi,nō minus iuſtum eſt, quàm tutum, *l. proximè. D. de iis, quæ in teſtam. delen.*

Interpretatio ſemper ex lege & æquitate producenda eſt. Quocirca quòd dicunt,communem opin. in iudicio ſemper eſſe pręferendam:id ego ſimpliciter intellectum (ſicuti ipſi certè non diſtingunt) non modò falſum, verùm etiam perniciosum in Republica iudico. Nam ſi conſentanea fuerit legib. aut rationi naturali, iam non quia communis eſt, ſed magis quia iuris eſt,obtinebit,quanquam certè aliquid ſit, cum multis ſentire.Sin autem repugnet iuri & æquitati,omnibus modis repudianda eſt: *vt rectiſſimè ſentit Zaſius,in l.1.D. de origin iur. probatur pulchrè in l.1.§ cùmque hæc materia.C.de vetere iure enuclean.* Sed neque (*inquit Imp.*) ex multitudine auctorum, quod melius & æquius eſt, iudicatore: cùm poſſit vnius forſan,&deterioris ſententia & multos & maiores in aliqua parte ſuperare. Accedit *l.ob carmen.in fin. D. de teſtibus.* vnde ſcriptum eſt, Turbam ne ſequaris.Falſū igitur & hoc eſt, quòd iudex recedens à communi opinione,faciat litem ſuam, niſi prædicto condimēto accipias, *vt in l.vltim. C. de pœn. iudic. qui mal.iud.* Itaque interpretando neque lex torquenda eſt, vt facto deſeruiat,neque factum variare oportet, vt legi reſpondeat. Nam in torquendo iure,committes fraudem:in variando facto, mendacium. Vtrobique ergo ſeruanda eſt ſimplex veritas. Reſponſa enim & traditiones Iuriſconſultorum ſic oportet interpretari, vt potiùs conueniant, quàm diſcrepent, *l. ſi quis cum teſtament. D. qui teſtam.fac.poſſ.*

Interpretatio benigna, *l.1.D.liber. & poſthum.* humanitas, opponitur ſubtilis iuris regula, *l. ſi ita ſcriptum.D.lib & poſth.*

INTERREX, magiſtratus Romæ quia à defuncto Rege vſque ad creationē ſequentis, cum regia poteſtate, & inſignibus præerat. Hinc

INTERREGNVM, quod primū inſtitutum eſt mortuo Romulo:vt *Liu.& Dionyſius,& Plutarch ſcribunt.*Patres enim inter ſe decem decuriis factis, ſinguliſque in ſingulas decurias creatis,qui ſummæ rerum præeſſent, conſociatunt: decem imperitabant, vnus cum inſignibus imperij,& lictoribus erat: quinque dierum ſpatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat: annuúmque interuallum regni fuit.Id ab re,quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. *Hæc ille.* Inde autem mos fluxit,vt cùm ſine ſummo imperio ciuitas eſſet,tum & Patricius, & à Patriciis interrex proderetur, qui dies duntaxat quinque imperium obtineret, à quo alius deinde creabatur, in dies alteros quinq., itémq. alius atque alius eodem modo:dum conſules creati poſſent. *vt ex Ciceronis Orat.pro domo, Aſconio in Milon. & Liuij locis innumer.is intelligitur:* qui etiam libro 7.ſcribit ad vndecimum peruentum eſſe, dum per dies 55. ſine ſummo imperio ciuitas eſſet. Infeſtam, inquit, Patribus plebem interreges cùm accepiſſent, ad vndecimum interregem ſeditionibus certatum eſt.

INTERROGARE,ex inter,& rogo,eſt petere aliquid ab aliquo, noſcendæ veritatis gratia. Hinc

Interrogare legibus, eſt legis alicuius auctoritate aliquem interrogare, nunquid facinus aliquod admiſerit. *Aſconius,*Quid eſt,*inquit,*eum fieri, niſi apud Prætorem legibus interrogari? Cùm enim in ius ventum eſſet,dicebat accuſator apud Prætorem reo, Aio te Siculos ſpoliaſſe. ſi tacuiſſet,lis ei æſtimabatur vt victo:ſi negaſſet,petebatur à magiſtratu dies inquirendorum eius criminum, & inſtituebatur accuſatio. *Cicero pro domo ſua,*Eſto: non fuit in me pœna vlla peccati:at fuit iudicij.cuius? quis me vnquā vlla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? *Liuius lib.8.b.lli Macedonici.* Neminem vnum tantùm eminere ciuem debere, vt legibus interrogari non poſſit.

INTERROGATIONES, ſeu interrogatoriæ actiones,in iure(*de quibus tractatus eſt lib.Pand* 11.)ad rei pecuniarię cauſſas pertinebant:eiúmque olim inſtitutæ,vt ne malè agendo cauſſa perderetur,liceret apud eum qui ius dicebat,aduerſarium certis de rebus, antequam act.o

actio inſtitueretur, interrogare. Sed hoc tempore (inquit lex) interrogatoriis actionibus non vtimur: quia nemo cogitur ante iudicium de ſuo iure aliquid reſpondere, *l.*1 *D. interroga. & inter. actionibus.*

Interrogationes, cùm explorandæ veritatis gratia fiant, duplicem habent effectum: alterum, quia ſuccedunt loco probationum ipſis litigatoribus deſeruientes: alterum, quia inſtruunt animum iudicis de qualitate rerum, perſonarum, vel temporis ſæpe dubitantem, vt non poſſit dicere ſententiam ante, quàm certior reddatur.

Interrogatio iudicis vna plus confert ad cognoſcendam in iudicio cauſſam, quàm 20. poſitiones (vt vocant) & articuli litigatorum. Nam iudex interrogando, ſcopum intentionis, vel defenſionis ſtatim poteſt attingere. At partes euitant rerum, cauſſæ ſcopum, & ſolum id nituntur, quomodo digreſſionibus, mendaciis, & multitudine articulorum imponant iudici. Quocirca errant noſtri iudices, qui putant loco interrogationũ ſucceſſiſſe poſitiones & articulos partium: ipſi enim ſedentariam exercentes functionem, prorſus obmuteſcunt, tantùm recipientes ſcripta, & decernentes (ſicut formularij dicunt) copias productorum.

INTERROGATORIA ſunt, quæ pars facit teſtibus productis & dantur ſuper articulis, de quibus præmiſſum eſt: & formantur per circunſtantias cauſarum & perſonarum, *gloſſa in c. præſentiũ. de teſtib. l. 6.*

INTERROGANDI FORMVLA CENSORIA.

ET TV EX ANIMI SENTENTIA VXOREM HABES? Hanc ex Cenſoris ſeueritatibus recenſet *Gell lib.* 4. c. 20 quem in hanc rem tibi videndum relinquo. Hoc commemorat & *M. Cic lib.* 2. *de rat.*

INTERRVMPITVR aduerſus omnes, hoc eſt, omnes vti poſſunt beneficio interruptionis, *l. naturaliter. D. de vſucap.*

INTERRVPTIO vſucapionis, eſt vſurpatio, *l.* 2. *D. de vſucap. vide Bartol. in l. vt perfectius C de ann. except.* Eſt autem duplex interruptio, naturalis, & ciuilis. Naturalis contingit, exſtinctis his, quæ ad ſubſtantiam vſucapionis naturalem requiruntur: vt ſunt, poſſeſſio, titulus, bona fides, & res ipſa nõ vitioſa. Hæc tam latè patet, vt exinde nulla præſcriptio, ſiue aduerſus interrumpentem, ſiue aduerſus quemcunque alium procedat, niſi denuò cœpta, & continuata, *l. natur. D de vſucap.* Ciuilis interruptio eſt, quæ per auctoritatem iuris impedit vſucapionem, etiamſi prædicta ad naturam eius requiſita non deficiunt. Veluti per vocationẽ in ius, per litis conteſtationem: vel ſi facto aliquo interpelletur præſcriptio, vt ſi debitor præſcripturus iamiam actioni tradat pignus, vel etiam cautionem, vel ſoluat vſuras creditori. Ipſe enim aduerſus ſe vſurpat præſcriptionem ciuiliter, *l. cum notiſſimi. §. imò & illud. C. de præſcript.* 30. *ann.* Hæc autem ſoli interpellanti prodeſt aduerſus alios, interim nihilominus procedente præſcriptione, *l. intra quatuor. D. de diuerſis & tem. præſc.*

INTERTRIMENTVM, vet. gloſſa ἀπουσία. *Varro*, ſic explicat: Detrimentum, *inquit*, à detritu: quòd ea, quæ trita, minoris ſunt pretij. ab eadem mente Intertrimẽtum, ab eo, quòd duo, quæ inter ſe trita, etiam deminuta ſunt. Aſconius autem ſic Detrimentum, inquit, vel vnius partis eſſe poteſt. Intertrimentum verò dantis & accipientis. Dicitur etiam intertritura. Eſt itaque Intertrimentum, deminutio, ſiue detrimentum, quæ ex duorum corporum vſu & attritu accidit. *Scæuola l. vltima.* §. 11. *D. de pignor. action.* Quæro intertrituram, quæ ex operis culleorum facta eſt, vtrum Titius debitor, an Seius creditor agnoſcere debeat. reſpondit, ſecundùm ea, quæ proponerentur, ob id, quod eo nomine intertrimenti accidiſſet, non teneri. Intertrimentum aliàs ſumitur pro euanida argenti parte, quæ in excoctione deperit. *Liuius lib.* 42. Carthaginenſes eo anno argumentum in ſtipendium primùm impoſitum aduexerunt: id, quia probum non eſſe Quæſtores renunciauerunt, experientibúſque pars quarta decocta erat, pecunia Romæ mutuò ſumpta intertrimentum argenti ſuppleuerunt. *Sic lib* 44. In auro verò, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt?

INTERVALLA honorum, *l.* 16.

D.de legat.& alibi, ſunt vacationum conceſſa tempora iis, qui ad eoſdem, vel alios honores, eadémque vel alia munera denuò vocantur, *leg.* 1. *C. de muner. lib.* 10. C. eáque eſt temporum præſcriptio, de qua *leg.*17.*§.præſcriptio. D.de municip.*

INTERVENIRE, intercedere, & acceſſionis nomine promittere, vel etiam nouandi animo alienam obligationem ſuſcipere. *leg.fin. ff.de mino. l.6.§. ſi paſſus. D. mandati.* Hinc interuentiones, eodem ſenſu, *l.7.§ non ſolùm*, 1. *D.de minor.* Interuenire etiam dicuntur, qui pro aliis in iudicio conſiſtunt, *leg.*11.*§.agere. D.de iudic.* Interuenire & ij dicuntur, qui litibus, cauſiſve ſeſe immiſcent, cùm ſua intereſſe putant: quo ſenſu vtuntur & Pragmatici Galli, retento eo verbo. Interuenire auctoritatem perperam, vel non interuenire, paria ſunt, *leg.* 2. *D.de auct.tut.*

INTERVENTOR propriè, qui interuenit, & impedit agentem aliquid. *Vlpian.* pro fideiuſſore, id eſt, eo, qui alieno nomine obligatur, *in l. licèt. de obſeq. à liber & libert. præſtan. Vtitur & Lampridius in Commodo. Sic l.§.3. ſed ſi. D. de peculio.*

INTERVERTERE, modò callidè eſt ſurripere: quod plerumque fit, cũ rem commodatam, aut creditam, dolo, ne reſtituatur domino, efficimus. *Vide Vallam lib.* 5. *Tryphon. l fin. de ſeru.fugit.* Quoniam interdum aut pecunia interuerſa eſt. Modò ſubuertere & euertere. *Paul.l.5.de cap domin.* Et primò de ea capitis diminutione, quæ ſalua ciuitate accidit. per quam publica iura non interuerti conſtat. *Idem l 7.* Legitimæ tutelæ interuertuntur eadem ratione, qua & hæreditates *Scæuola*: Cui per fundum aquæductus debetur, quacunque vult, in eo riuum facere licet, dum ne aquæductum interuerterit. *Vtitur & Imp. de Iuſtinia. Cod.confirm. & l.2. de iudic.* Hinc colonus poſſeſſionem interuertere dicitur, *vt refert Cyn. ad l.1. C. commu.de ſucceſſ.* qui dominum ad fundum reuertentem non admittat: vt & cenſuarius, ex quo domino petenti ſolutionem denegat.

INTERVERSORES, *leg.* 8. *Cod. de iu.fiſci.* ſunt adminiſtrantes, qui dolo malo dilapidant rem pecuniámve fiſcalem, Euerſores *in leg.* 2. *Cod. de palat. ſacr.larg.l.*1.*C.Th.de ſuſcept.* eadem ratione, qua & in ſchola thelorum quidam olim Euerſores dicebantur, *auctore Auguſtino.*3.*Confeſſ.cap* 3. *& lib.*5.*cap* 12. Decoctores *in l.quilibet. C de decu.l.ſi aliquid.C. de ſuſcept.*

INTERVSVRIVM, vſus medij temporis. *Paulus l. debitor* 82. *D. de lega.* 2. Alioquin ſecundum illam ſententiam ſi interuſurium tantùm eſt in legato, quid dicemus ſi fundus legatus ſit ex die debitus? *Vlpianus l. circa* 66. *D. ad leg. Falcid.* Interuallum temporis, & interuſurium *huius* ſpacij minorem facit quantitatem decem: id eſt, vſus & emolumentum eius pecuniæ, quod interea percipit hæres, legatarius autem amittit. *Vlpianus l.*9. *§.*7. *D.de pecul.* Vt medij temporis interuſurium magis creditor conſequatur.

INTESTABILIS, Vet.gloſſ. *μὴ προσδεκτέος εἰς μαρτυρίαν, ἀμάρτυρος, ἀπηγορευμένος, ἄτιμος.* Propriè autem dicitur, cui ius teſtimonij dicendi non eſt. nam Teſtabilis eſt, cui ius hoc datum eſt: *vt ex lege Horatia Gellius libr.6.cap* 7. *demonſtrat.* Eſt autem XII. Tabul. verbum, *vt idem eod.capit.teſtatur.& l.*15.*cap.* 13. IMPROBVS INTESTABILISQVE ESTO. Poſtea autem inteſtabiles etiam in patiendi ſignificatione dicti ſunt, quibus teſtimonium dicitur. *Caius l* 26. *D. de teſtament.* Cùm lege quis inteſtabilis iubetur eſſe, eò pertinet, ne eius teſtimonium recipiatur, & eò amplius, vt quidam putant, néve ipſi dicatur teſtimonium. Hinc *Plautus in Curcul.* Inteſtabilem dixit, pro eo, cui teſtes non adſunt.

Semper curato ne ſis inteſtabilis.

Quod amas ama teſtibus præſentibus.

Vlpianus, *l. is cui* 18.*§* 1. *D.de teſtamentis*: Si quis ob carmen famoſum damnetur, Senatuſconſulto expreſſum eſt, vt inteſtabilis ſit. ergo nec teſtamentum facere poterit, nec ad teſtamentum adhiberi. *Sic l.* 5. *§.penult.D de iniur. l ob carmen.*21. *D. de teſtibus.* Hinc & Inteſtabilis, pro inuiſo ſcelerato, flagitioſo, & execrabili ſumitur, *ἄτιμος* Græcis, hoc eſt, præſidij legum exſors. Horatius libro ſecundo. Satyr.3. *inteſtabilis & ſacer eſto.* Et ſic fortaſſe Plautus in Milite Glorioſo, PE. *Quid ſi id non facis?* PY. *vt viuam ſem-*

ſemper inteſtabilis. Tacitus *lib.* 15. Inteſtabilis & conſceleratus. *Idem lib.* 10. Cùm interim inteſtabilior & ſæuior exortus eſt. *Plin. de magica arte loquens libro* 30. *capite* 1. Proinde ea perſuaſum ſit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis vmbras.

INTESTATVS quatuor modis dicitur, teſtamento non facto, non iure facto, rupto irritóve facto, & ab hærede deſtituto, *l.* 1. *D. de ſuis & legit.* INTESTATVS decedit, qui aut omninò teſtamentum non fecit, aut non iure fecit, aut id quod fecerat, ruptum irritúmve factum eſt: aut ſi ex eo nemo hæres extiterit. *ait Imp tit. de hæred. quæ ab inteſtato in princ.* INTESTATVS eſt, *ait Paulus*, non tantùm qui teſtamentum non fecit, ſed etiam, cuius ex teſtamento hæreditas adita non eſt, *l.* 64. *D. de verb. ſignif.*

Inteſtati (*inquit Vlpianus*) propriè appellatur, qui cùm poſſent teſtamentum facere, teſtati non ſunt: ſed & is, qui teſtamentum fecit, ſi eius hæreditas adita non eſt, vel ruptum vel irruptum eſt teſtamentum: inteſtatus non propriè dicetur deceſſiſſe, *vide cætera. l* 1. *D. de ſuis & legitim.*

Inteſtatus quantum ad tutelam atti net, deceſſiſſe dicitur, qui teſtamento liberis ſuis tutores non dedit, *leg.* 6. *D de leg. tutor.*

Inteſtatus is quoque dicitur, cuius verbis non adhibetur fides, quíve teſtis eſſe non poteſt. *Pompon. P. Floribus*: Ipſius cum vno ſeruo ſen x inteſtatò proficiſcitur. Nonius. Eſt & Inteſtatus teſtato non conuenitus. cui opponitur Anteſtatus Plautus in Curcul.

Hoccine pacto indemnatum atque inteſtatum me arripi.

Alij aliter exponunt, ſed perperam.

INTIMARE: denunciare, *in l.* 2. *C. de iud.* Infulandus obſeruauit, hoc verbo vſum eſſe Plinium, ante Apulei. & Gellium *& vide Clem. cauſſam de elect.*

INTOLERABILIA ſeruitia, §. *ſed & maior. Inſtitu. de iis, qui ſunt ſui vel alien.*

INTRA, incluſionis nota, *l. ſi quis ſic. D. de verb. ſignific.* variè tamen pro re propoſita accipitur. Quandoque ſignificat citra, *l. fin. vbi Accurſ. C. de poſtula. hæred.* Aliquando per, *vt in Legib. Longobar. l. ſi quis caballum de furt.* Quandoque ſonat iuxta, *l. vxorem §. legauerat D. de leg.* 3. Intra excludere videtur in caſu, *l. qui Romæ. §. Callimachus. D. de verb. oblig.* Quandoque accipitur pro coram §. ex his. *in Authent. de hæredit. ab inteſtato venien.*

Intra Calendas quid ſit, dubitat *Gellius lib.* 3. *cap.* 13. Id tamen declarant Iuriſcoſs. *l.* 1. *§ ſi intra D. de ſucc. ſſ. edict.* Quod dicimus, inquit, intra dies centum bonorum poſſeſſionem peti poſſe, ita intelligendum eſt, vt & ipſo die centeſimo peti poſſit: quemadmodum intra Kalendas etiam ipſæ Kalendæ ſunt. Alter eſt locus, *l.* 133. *D de verb ſignific.*

INTRIBVERE, contribuere, *leg.* 9 §. 1. *D. de tribut.* Traianus Imp. Plinio, Nequid ait, ideò intribuant.

INTRIBVTIO, collatio, contributio *leg.* 6. *§ fin. D de mun. & hon. Vlpian. de verb ſign. l. ager.* Tributum ſanè appellatur ab intributione, *& in l.* 4. *D. de vete.* Nam nec ab intributionibus, quæ in poſſeſſionibus fiunt, veteranos eſſe excuſatos, palàm eſt.

INTRICARE peculium dicitur ſeruus, qui ære alieno eſt, & res quaſdam pignori oppoſuit. *Vlpianus l.* 1. *§* 4. *de ſer. corrupt.* Is quoque deteriorem fecit, qui perſuadet, vt peculium intricaret. *Idem l.* 21. *D de publ.* Sed & ſi eum intricare peculium in necem creditorum paſſus eſt, &c. Intricationem eiuſmodi Cicero in Sextiana implicationem appellat: Magna, *inquit* multitudo eſt eorum, qui aut propter metum pœnæ, &c. aut qui propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, quàm ſuo deflagrare.

INTRVSVS eſt, qui obtinuit dignitatem à non habente poteſtatē conferendi, *c. cùm veniſſent de in inte. reſti.* Vel ſic Intruſi dicuntur, qui non per electionem canonicam, ſed per violentiam occupant honores, officia, vel Eccleſiaſtica beneficia *c. venient.*

INTVERI, attendere, *l. promittendo in prin. D. de iur do.*

INVADIARE pecuniam, eſt, vel ex commiſſo, vel ex condemnatione debere *lib. Feud.* 2. *tit.* 27. § 4 Quicunque iudici ſuo pro exceſſu viginti libras inuadiauerit, prædium ſuum pro pignore illi tradat: & intra 14. ſeptimanas inua-

diatam pecuniam perſoluat. Sumitur etiam pro oppignerare. *Sigeb. in Chron anno* 110. VVilhelmus Comes Pictauienſis inuadiauit eandem ciuitatem Raymondo Comiti propter pecuniam, quam idem VVilhelmus in expeditione expoſuit. Hinc

Inuadiare hominem, pro obſidem dare. *in Lombard. lib. 1. titulo 15. l. ſi quis liber.* Semetipſum inuadiare ſtudeat, vſquedum plenam compoſitionem adimpleat.

INVALIDITAS inter remedia iuris numeratur, quæ aduerſus iniquitatem iudicum introducta ſunt: de quo latè *Bartolus, in l. ſi expreſſim.* D. *de appellationibus. & in l. cùm quærebatur.* D. *de re iudic. l. 1. Cod. quando prouocare non eſt neceſſe.*

Inuecta illata coniunctim appellantur, quæ ab inquilinis in ædes conductas inducuntur, vt ea ſecum habeant, importantúrve, *leg.* 4. D. *de pact. l. 2.* § 4. *& 7. in quibus cauſ. pign.*

INVENTARIVM, pro repertorio & deſcriptione bonorum, *l.* 7. D. *de admit. tut.* vbi de pœna eius, qui inuentarium non fecit, agitur. *Sic l. 1. § officio.* D. *de tut. & rat. diſt.* Aliàs Synopſis vocatur, *l. magis puto. § inprimis.* D. *de reb. eor.* aliàs etiam ἀναγραφή.

INVENTARII beneficium hæredibus à Iuſtiniano datum eſt in locum ſpatij ad deliberandum petendi, *l. vltim. C. de iur. delib.* Eſt autem huiuſmodi: vt hæres inſtitutus intra nonaginta dies, quibus ſe inſtitutum ſcierit, ſi res propinquæ ſunt, vel intra annum, ſi longè abſint, inuentarium omnium hæreditariarum rerum, tabellariis teſtibúſque præſentibus conficiat: ipſe manu ſua id ſubſcribat: vel à certo tabellario adhibitis teſtibus ſubſcribendum curet: atque hoc modo pro earum rerum ratione tantùm creditoribus teneatur, quartámque Falcidiam retinere poſſit.

INVENTARIVM inſtrumentorum debitoris faciunt creditores in poſſeſſionem miſſi, *l. cùm plures.* 15. D. *de reb. auct. iudi. poſſid.* Ne corrumpantur, inquit, rationes, vni hoc negotium à creditoribus dandum eſt, quem maior pars creditorum elegerit: vt inſtrumẽtorum ἀναγραφὴν faciat.

Inuentarium rerum pupilli, quod tutor: rerum adulti, quod curator facit: vt adminiſtrationis ratio conſtet, *l. tutor qui repertorium.* D. *adminiſtrat. tuto. l. tutores. C. eodem.*

Inuentarium confiſcationis, quod in bonis proſcriptorum fieri ſolet, vt fiſco ſua ratio conſtet, *leg. ſi quis poſthac. l. ſi quis intra. Cod. de bon. proſcript. l. vlt. Cod. de bon. vacan.*

Inuentarium rerum, quarum in poſſeſſionem venter miſſus eſt, quod à ventris curatore fieri ſolet, *l. 1. § penult.* D. *de ven. in poſſ. mitt. l. 1. de cur. bon. dand.*

INVENTIO theſauri eſt accipienda: quæ fortuitò contingat, non data opera, *de quo tractatur in l. 3. § vlt.* D. *de iur. fiſc. l. 1. C. de theſaur. l.* 10.

Inueſtigare rationem non ſolùm dicimus, verumetiam inueſtigare eum, qui ſe celare tentauerit, *leg. non diſtinguemus. § ſi arbiter. ff. de recept.*

INVESTITVRA, vt quidam volunt, à veſtimento & veſtitura dicitur, vel inueſtimento: qua dictione vſus eſt, *Liuius lib.* 4. Legendum promulgat, *inquit*, ne cui album inueſtimentum addere petitionis liceret cauſſa. Alij barbaricum nomen eſſe volunt, tum barbaricã quoque notationẽ habere. Itaque in Legibus Barbaricis Veſtitura, & veſtitus ſæpe legitur pro poſſeſſione & poſſeſſus: *vt Leg. Franc. lib. 4. c. 4. & 21.* Hincque in Francogallia, *Veſt & Deueſt*, ficta vocabula, & *veſten* apud Germanos pro confirmare & ſtabilire. Dicitur autem propriè Inueſtitura (*inquit Feudiſta lib. 2 tit.* 2.) poſſeſſio: abuſiuo autem modo dicitur, quando haſta, vel aliud corporeum traditur à domino: id eſt, ceſſio feudi, quæ fit à domino porrecta haſta, aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ, vel aliis teſtibus. Quemadmodum enim Romani iuris inſtituto, nullæ alienationes ſola conuentione fiebant, ſed vel ſolenni mancipatione: vel naturali traditione: nihilominus tamen, vt iidem certam verborum formulam (quam ſtipulationem appellabant) firmandi & ſtabiliendi cauſa inſuper adhibebãt, *l.* 1. *D. de præter ſtipul.* ſic Longobardi ritum aliquem vexilli, gladij, præter conuentionem adhiberi voluerunt, præcipuè autẽ haſtæ: cuius inſtituti originem quidam ad illud Iuſtini lib. 43. referunt. Per ea, *inquit*, tempora, reges haſtas pro diade-

mate habebant, quas Græci σκῆπτρα dixere. nam & ab origine rerum pro diis immortalibus veteres haſtas celuere: ob cuius religionis memoriam adhuc deorum ſimulachris haſtæ adduntur. tum ad illud Dionyſ. Halic. Liuij, Appiani, & Taciti, vbi teſtantur populi Romani inſtitutum hoc fuiſſe, vt Regibus appellatis Senatus auream coronam, auream pateram, ſellam eburneam, ſcipionem eburneum, togam pictam, & palmatam tunicam mitteret. Igitur vt varia erant feudorum genera, ſic etiam varij infeudationis ritus fuerunt. Nam alia in imperatoribus deſignandis, alia in Regibus, alia in Epiſcopis, alia in Ducibus, Comitibus, Marchionibus, alia item in minoribus vaſſallis adhiberi inſignia ſolebant. Imperatori quidem Germanico primùm gladius accingitur, tum armillæ humeris imponuntur, pòſt ſceptrum in manus datur, ad extremum capiti corona imponitur: quemadmodum *Iohann. Tritemius in Othonis* I. *hiſt.* commemorat. *cap. Chron.* 6. qui alio loco cap. 10. in Regis Romanorum inauguratione globum & annulum adiungit. *Helmoldus in hiſt. Sclauorum, lib.* I. c. 12. Fac nobis reddi coronã, annulum & purpuram, cæteráque ad inueſtituram Imperialem pertinentia. Iam verò in cæteris regnis interdum haſta tantùm adhibetur, interdum gladius tantùm, nonnunquam vtrunque. *Gregorius Turonenſis lib.* 7 *ca.* 33 Poſt hæc Rex Guntchrannus data in manus Regis Childeberti haſta, ait, Hoc eſt indicium, quòd tibi omne Regnum meum tradidi, *Aimonius li* 3. *c.* 68. Tunc demum, inquit, Guntchrannus Rex haſtam quam manu gerebat, nepoti tradidit, inquiens: Hoc, amantiſſime nepos, indicio noueris te mihi ſucceſſurum. Et l. 5. c 17. Vbi Dominus Imperator filium ſuum Carolum armis virilibus, id eſt, enſe cinxit, corona regali caput inſigniuit. Gladij quidem traditione ius vitæ & necis permiſſum intelligi, ſcribunt Tacitus & Suetonius in Vitellio. Addam ex *Qu. Curtij lib.* 10. *& Sueton. in Caligula.* annulum à iam morituro Imper. cuipiam traditum, imperium illi portendiſſe. Epiſcopatuũ autem infeudatorum inſigne, fuit ſceptrum: Ducatus autem & Comitatus, & Marchiæ, vexillum. *Specul. Saxon l.* 3. *artic.* 60. Imperator cum ſceptro confert feuda ſpiritualibus: cum vexillo autẽ ſecularib. confert omnia feuda illuſtris dignitatis, &c. *Hoc etiam Otho Friſing. lib. Frid.* 2. *c* 5. *& plurimi alij authores teſtantur.* In Ducali tamen inueſtitura ſceptrum adhiberi ſolitum oſtendit *Sigeb. in Chron. ſub ann.* 1180. Filia Henrici Regis Anglorum peperit ei filium: quem pater inueſtiuit Ducatu Apuliæ per aureum ſceptrum, quod in manu gerebat De Papalis autem inueſtituræ ornamentis atque inſignibus operæpretium eſt volumen Pontificalium ceremoniarum legere. Mantum quidem, quod eſt togæ Papalis genus, earum caput fuiſſe, intelligitur ex Alexandri Papæ verbis in epiſtola contra Octauianum, Antipapam, *apud Radeuc. lib.* 2. *c.* 51. & 66. In Epiſtola Canonicorum pro parte Victoriæ Papæ: Accepto manto voluerunt immantare Dominum Rolandum. Cætera inueſtituræ Papalis inſignia Platina Cremonenſis in Paſchali II. his deſcribit verbis: Indutus deinde coccineam chlamydem, tiaráque capiti eius impoſita, comitante populo & clero, equo albo ad Lateranum perducitur: vbi cùm in ſede ad eam rem more parata aliquandiu quieuiſſet balteo ſuccingitur, vnde ſeptem claues, ſeptémque ſigilla pendebant: deinde atrium Lateranenſe inuiſit, ſceptrum Pontificiũ manibus gerens. *Hæc ille.* De reliquis autẽ regalibus ſacerdotiis illud ſcire oportet interdum ſceptrũ aureum notæ cauſſa, interdum verò annulum & virgã adhiberi ſolitam, quemadmodum intelligi poteſt *ex c. de feud. eccleſ. item ex Sigebert. in Chron ann.* 1111, *& ann.* 1097. Atque hæc quidem de vaſſallorum maiorum inueſtituris. Minores autem, ſiue vaſſalli, modò haſta, modò anulo, modò fuſte inueſtiuntur, *vt lib. Feud.* 2. *titul.* 2. Quando haſta, vel aliud corporeum quiddam porrigitur à domino, ſe inueſtituram facere dicente. Id autem domini inueſtitura appellatur, quod vaſſallus cùm ei de inueſtitura controuerſia mouetur, proferre atque oſtentare ſolet, *libro ſecundo, tit.* 27. §. 7. Hinc illud apud Gallos, *Par rain & par baſton.* Rain pro anulo, vt hodie Germanis *Reing*, tum hoc: *Le vaſſal ſe peut iouer de ſon fief, iuſques à mettre la main au baſton.* id eſt, modò ſe non in alterius domini fidem clientelámque

conferat. Non diſſimilis autem fuit iuris Romani ratio, cùm claues, aut anulus ſignatorius dabatur, quaſi alienationis teſtificandę cauſſa, *l. cum pater.* 77. §. *pater.* D. *de legat.* 2. Nam vt in feudis poſt inſigne traditionis, inductio in poſſeſſioné neceſſaria eſt: ita poſt claues aut annulum tradenda erat poſſeſſio: niſi forte ad ipſum horreum, aut cellam, & in re præſenti traderentur: vt nominatim ſcribit Papinianus, *in l. clauibus* 74. D. *de contrah. empt & Paulus in l.* 1. §. *penult.* D. *acq. poſſ.* Plurima ſiue pertinentia qui legere volet, conſulat *Iac. Cuiacij Comment. in tit.* 3. *lib.* 2 *Feud. & Hotom. cap.* 23. *Diſput. Feud.* Oldendorpius inueſtituram duplicem facit, impropriam vel ceremonialem, & propriam ſeu naturalem. Ac impropriam quidem quæ his verbis ſolebat fieri: inueſtio te hoc annulo, enſe, vel haſta, aut alia re pro conſuetudine loci porrecta: idque præſentibus ſaltem duobus curialibus, quos Pares curiæ vocant, vt iam ſuperiùs diximus. Aut ſi pares non habeat, coram duobus bonis vicis, vt breue teſtatum ſcribatur, *c.* 1. *in princip. quid ſit inueſt.* Neque verò in re tanti momenti otioſæ ſunt huiuſmodi externæ ceremoniæ, *quarum fit mentio in c. ex ore. De iis quæ fiunt à maio. part. cap. & in cap. ex literis de conſuetud.* Hac autem ceremoniali inueſtitura, non traditur vera beneficij poſſeſſio, ſicut nec per præparatoria cuiuſlibet rei fit res ipſo, ſed præparatur Veruntamen hunc habet effectum, ne dominus pœnitentia forte ductus, poſſit mutare voluntatem: ſed omnibus modis teneatur poſſeſſionem rei corporalem & vacuam tradere: non audiendus etiam ſi velit ſoluere beneficiario id, quod eius intereſt, *c. vni* §. *ſi facta. Si de feud. defunct. contr. ſit inter dom. & adgnat. vaſſal.* ſiquidem impropria inueſtitura, aliquo modo, inſtar bonorum poſſeſſionis per iudicem decreta (ſi perpendas) obtinet, quæ & ipſa non dat poſſeſſionem corporalem. At (vt idem vult) inueſtitura vera eſt, cùm traditur poſſeſſio rei beneficiariæ, idque multis modis. 1. Si præcedens ceremonialis inueſtitura fiat in ipſo feudo, vel oculis ſubiecto *Arg. l. clauibus.* D. *de contrahend. empt. & l. quod meo,* §. *ſi per venditor.* D. *de acquirend. poſſeſſ.* 2. Si dominus propriè inueſtiendo vtatur verbo tradendi: poſt Vaſſallus propria auctoritate ingredi poſſeſſionem vacuam, vt tradit Aluarottus in ca. 1. quid ſit inueſti. *Argum. l. prædia* D. *de adquirend. poſſeſſ.* III. Si dominus coram Paribus curiæ, aut aliis honeſtis viris iuberet beneficiarium ingredi poſſeſſionem feudi: alioquin non ſolennis iuſſus nihil efficeret. Sic conciliabis *cap.* 1. *in princip. de conſuetud. rect. feud & c.* 1. *quibus mod feud conſtit. rect. feud. c.* 1. §. *de natu. feud. ca.* 1. §. *fin quid ſit inueſtitu.* IIII. Si beneficiarius per dominum ipſum, aut iuſſu eius per alium introducatur in poſſeſſionem feudi.

INVESTITA res dicitur, de qua inueſtitura facta eſt, ſiue in feudationis tit. ſiue alio quouis, *lib. feud.* 2. *titu.* 8. Rei per beneficium inueſtitæ *Et titul.* 35. Rei pro beneficio inueſtitæ Sic INVESTITVS dicitur, cui quid ſolemniter traditum, & quaſi mancipatum eſt, quamuis id feudum non ſit: vt in formula conuentionis in Lugdunenſis *apud Guid. Paradinum in Annal. Burg. lib.* 2 *ſub anno* 1215. E clauibus vniuerſarum munitionum, & portarum, *d. Archiepiſcopus fuit inueſtitus.* Sic REVESTITVS, cui res aliqua reddita, cuiuſcunque generis illa ſit: vt in Concilio Carolomanni Imperio coacto, *apud Naucl. Gener.* 25. Eccleſia cum propria pecunia reueſtita ſit: & iterum ſi Princeps iubeat, precarium remouetur.

INVETERARE, id eſt, ad vetuſtatem ſeruare, *inquit Budæus.*

INVITARE, prouocare ad bonorum poſſeſſionem, *apud Vlpianum, in l.* 1. *vnde cognati.*

INVITATORES erant in officio ſacri palatij, qui eos, qui vocati iubebantur, vocabant, *l. fin. C. de diuerſ. off. li.* 12.

INVITVS, non tantùm qui contradicit, ſed & qui conſenſiſſe non probatur, *l.* 8. D. *de proc* Inuitus & qui ignorat, *l.* 40. D. *de ritu nupt.* Inuitus *l.* 6. §. *ſi paſſus. ſſ manda.* qui vetat & prohibet. Inuita, quæ contradicit, *l. dotalem.* D. *ſol. matrim.* Si ſeruos dotales inuita vxore maritus manumiſerit.

INVOCATIO brachij ſecularis dicitur, cùm iudex eccleſiaſticus inuocat gladium ciuilis magiſtratus, vt ſententiam eius exequatur, *l. Epiſcopale. C. de Epiſc. audien c.* 1. *de inoffic. ord. vide Bart. in l. vnic. ſſ. ſi quis ius dicen non obtemp.*

INVOLARE, eripere, & ſecum auferre,

ferre *l.* 6. D. *de incend. rui. & naufr.* Aut vela conſcinduntur, aut anchoræ inuolantur de mari, *& vide C. Theo. de iis qui pueros immolant.*

INVMBRATA quies falſa, opinata tantùm, ſed falſò credita. *Celſus l.*18.§.1 D *de acquir poſſeſſ.* Si furioſo, quem ſuæ mentis eſſe exiſtimas, eo quòd fortè in conſpectu inumbratæ quietis fuit conſtitutus, rem tradideris, id eſt, quia tum erat eo ſtatu & figura, vt mente conſtare videretur, ſed falsò.

INVNDARI dicitur prędium, cùm vno eodémque impetu aqua cooperitur. *l.*7 § *aliud l* 7.§ *aliud.l* 30 §.*alluuio.* D. *de acquir rer dom.*

INVTILE, pro pernicioſum, & ab vtilitate communi alienum. *Vlp. l.* 1. §.3. D. *de poſſ.* Eſt enim inutile in cauſſis huiuſmodi fidem frangere. Loquitur de iis quæ incendij & ruinæ cauſſa deponuntur. *Paulus l.* 12 §.1. D. *de admin.tut.* Nam & inutile eſt pupillis, ſi adminiſtratio eorum non ſeruatur: nemine ſcilicet eméte. *Cicero in Part. orat.* Quærenda etiam ratio, ſi qua poterit inueniri, quare non ſit exceptum: aut iniqua lex, aut inutilis futura dicetur. Itaque hoc nomen vſurparunt veteres auctores, qui de medicina ſcripſerunt.

IOANNES Andreas Iuriſconſultus nobilis, Bononiæ natus, ibidem ius ciuile publicè docuit, gloſſáſque ad Iuris Pôtificij libros, multóſque prætereà de iure commentarios conſcripſit: tandem peſte oppreſſus anno M. CCCXLVIII. vita exceſſit.

IOANNES Blenaſcus Iuriſconſultus nobilis, Burgundus, Bononiæ circiter annum CCL. ius ciuile profeſſus eſt: ſcripsítque De actionibus, & alia nonnulla, quæ ad ius Ciuile omnia pertinent.

IOANNES Imolenſis Iuriſconſultus nobilis Patauij iura publicè interpretatus eſt: compluribúſque de ea diſciplina editis, commentariis, anno M. CCCC. XXXV. vita eſt functus.

IOANNES Odofredus Iuriſconſultus nobilis, Azonis & Accurſij præceptor, circiter ann. M. CIX. in Italia docuit, ſummámque Pandectarum ſcripſit. Eius perſæpe Accurſius in gloſſis mentionem facit.

IOCVM vocamus, quod eſt contrarium ſerio. Hinc ioci gratia facta obligatio, non valet, *l obligationum ſubſtantia.* D. *de act. & oblig.* differt autem iocus à ludo, quòd ludus factis, iocus præcipuè verbis fieri dicatur.

IOCVLATOR. *c. cum decorem de vita & hon. cleric. c.* 1. *eod. tit in* 6. pro luſore vox parum Latina.

Ioculator, *c. cùm decorem. de vit. & hono. cleric. in antiq. c. vnic. eod tit. lib.*6. Ioci in publicum lator. *vt exponit glo. in dict. cap. vnic.*

IPSI, pro integri, antiqua conſuetudine. *Paulus l* 66. D *de verb. oblig.* Sed ſi ipſorum viginti annorum erit, non impedietur manumiſſio. *Cicero ad Attic. lib.* 3. *Epiſtol.* 21. Triginta dies erant ipſi, cùm has dabam literas, per quos nullas à vobis acceperam.

IPSO iure cōſiſtere dicitur id, quod ex ſola legū poteſtate & auctoritate ſine magiſtratus opera conſiſtit. *Vlpia. l.*9.§.1. D. *de vſuf. quem cau.* Illud ſciendum eſt, ſiue iure ipſo quis vſumfructum habet, ſiue etiam per tuitionem Prætoris, per *Paulus l.* 8. §. *de diſtract. pign.* Quod in pignoribus dandis adiici ſolet, vt quo minus pignus veniſſet, reliquum debitor redderet, ſuperuacuum eſt: quia ipſo iure ita ſe res habet, etiam non adiecto eo. *Caius l.* 29. *D de vſu. & vſufr.* Licet iure ciuili morte, & capitis deminutione ex perſona legatarii pereat vſusfructus, quòd huic ipſo iure acquiſitus eſt: tamen Prætor iuriſdictione ſua id agere debet, &c. *Vlp. l.* 1. §. *fina.* D. *quod falſ. tut. auct.* Tunc enim valebit per Prętoris tuitionem, non ipſo iure. Item apud eundem *in l* 1 *in fi.* D. *de exercit. & l.*17. *in fin.* D. *pro ſocio, l* 1. § *vlt.* D *de ſuperfi. Papinianus l.* 49 §.1 D. *de fideiuſſ.* Habeat quidem decem, quæ ipſo iure non debuit, condictionem. Opponuntur igitur hæc ipſo iure, & iure Prætorio, vel per tuitionem Prætoris, *l* 1. D. *quib mod. vſufr amit. l.* 1 *in fi.* D *de ſuperficiu. & alibi.* Item hæc, Ipſo iure, & Per exceptionem, *l* 4. D *de ſeruit. l* 34. §. *is cui.* D. *de oblig & act. c.* 38. §.1. D. *de ſol.* Sed & Ipſo iure, & per fideicōmiſſum oppoſuit *Vlp l.*19 *ff de mil. teſt.* Ipſo enim iure directò & imperatiuè valent inſtitutiones & legata, quæ lege XII. Tabul. confirmantur: cū fideicōmiſſa ſola Prætoris fideicōmiſſarij tuitione conſiſtant, ſic etiam legitimè & ex cauſa fidei-

commiſſi opponuntur *l. 3. § ſi vſufr. pet.* Itaque in eo quod ipſo iure fit, partes Prætoris ceſſant *l. 4, & l. vlt. C. in quibus cauſſ. in int. gr. l. 3. C. ſi aduerſ. libert.*

*I*pſa te, *l. fi. D. de edendo & in fraudem. Inſt. §. quib. ex cauſſ. man. lic.*

*I*pſo facto, id eſt, abſque ſententia, *l. ſi C. loca vide Bart. l. 1. D. de iis. qui not. in fam.*

I P S V M, pro te ipſa, quo de agitur. apud Cic. plerunque emphaſin habet demonſtratiuam. *Sic. l. 2. deinde quia. D. de origitur.*

I R A M de cauſſa, *I*racundiam de vitio eſſe Donatus ait. de *I*ra. *l. in ipſius. C. famil. ercisc.* & de *I*racundia, *l. 1. §. D. de ædil. edict.*

I R E agere, coniunctim in libris noſtris crebrò legimus, pro diſiunctim. aliud enim eſt *I*re, aliud agere. *I*re, hominis eſt: Agere iumenti. Qui actum habet, iter habet: at non contrà. Ergo *I*re Agere, paſſim coniunguntur, vt tres ſeruitutes compendio ſermonis comprehendantur, Iter, Via, & Actus nam ſub verbo AGERE, tacitè quoque VEHERE comprehenditur, cuius rei ratio hæc eſt: quia qui vehiculum ducit, iumentum, id eſt, vel equum, vel bouem in vehem trahit, agit. vnde lex XII. Si via ſit imminuta, qua volet iumentum agito. Quare cui agendi ius abſolutè conceſſum eſt, ei non modò armentum aut gregem, verùm etiam vehiculum agendi facultas permiſſa intelligitur vide Actus & Iter. Ire etiam & Ambulare ſeiunguntur, *l. 1. de ſer ruſt. & vide l. 7. D. eodem. I*ter eſt ius eundi, ambulandi hominis, *l. 1. D. eod. l. 12. C. eod.*

*I*re in bona alterius dicitur, qui à Prætore in eius bonorum poſſeſſionem miſſus eſt, *l. 3. §. vltim. & l. vlt. D. de lib. hom. exhib.*

Ire ad iudicem, ob reuerentiam dicitur is, qui adminiſtrationem iuſtitiæ deſiderat humiliter à iudice, tanquam à viua lege & ſacroſancta iuſtitia. *Sic accipe tit. de quibus reb. ad eundem iud. eatur.*

I T E R, vide infrà.

I R E N A R C H Æ olim erant, qui diſciplinæ publicæ, & corrigendis moribus, prę̨ſertim verò vt itinerantibus pax & ſecuritas conſeruaretur, inuigilabant. *Martianus in l. Diuus. Hadrianus. D. de cuſtod. & exhib. reor. & l. munerum. D. de muneribus & honoribus. & vide Cod. Theod in rubr. de Irenarchis. l. 1.* Ad prouinciarum tutelam quietis & pacis per ſingula territoria ſtare faciebant concordiam. Hinc *B. Auguſtinus Epiſt* 159. *I*llorum ait, notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat. quare nomen εἰρηνάρχαι ſortiti ſunt. Paci tuendæ præerant. A Græcis definiuntur *I*renarchæ, οἱ τῆς τοῦ δήμου εὐταξίας ἐπιστατοῦντες. Vocabantur & φύλακες τῆς εἰρήνης. Leges Gothorum Pacis adſertores vocant. Dicuntur autem *I*renarchæ, ἀπὸ τοῦ ἄρχειν τῆς εἰρήνης.

I R N E R I V S iuriſconſultus nobilis Bononiæ, anno à Chriſto nato milleſimo octogeſimo floruit. Cùm ibi primùm bonas artes publicè profiteretur, & ex eo tempore Pandectarum libri ex Malfitanæ vrbis direptione à Piſanis victoribus Piſas deportati eſſent: captus eorum lectione, iuris ſtudio nauare operam, tandémque illos libros publicè interpretari cœpit. Gloſſas etiam multis in locis eorum librorum adſcripſit: & ex Nouellis Iuſtiniani, quæ ad Codicis conſtitutionum quarundam argumentum pertinerent, decerpſit, ſuóque loco appendiculam quanque attexuit. *De eo Abbas Vrſpergenſis ita ſcribit:* Eiſdē quoque temporibus dominus Vuernerius libros legum, qui dudum neglecti fuerant, nec quiſquam in eis ſtuduerat, ad petitionem Mathildæ Comitiſſæ renouauit, & ſecundum quod olim à diuæ recordationis imperatore Iuſtiniano cōpilati fuerant, paucis fortè verbis interpoſitis eos diſiunxit, in quibus continētur inſtituta præfati imperatoris, quaſi principium & introductio iuris ciuilis. Edicta quoque prætorum & ædilium curulium, videlicet in Digeſtis continētur. Additur quoque his liber Codicis, in quo Imperatorum ſtatuta deſcribūtur. Quartus quoque liber eſt Authenticorum, quem præfatus Iuſtinianus ad ſuppletionem & correctionem legum imperialium ſuperaddidit. Hæc Vrſpergenſis. *Auentinus autem lib. 6. Annal. Boiorum:* Vvernherus quoque, inquit, iurecōſult. rogantę atq; iubēte hoc Mathilda, Vvelphonis ſecūdi ducis Boiorū vxore, leges populi Romani, à Iuſtiniano imperatore inuulgatas, hactenúſque neglectas, ſitu & carie obſoletas, cum tineis & blat-

blatis depugnantes, recognouit, atque publicauit, continenti ſcriptura expoſitas, in libros capitáque diuiſit, ſententiam paucis ſummatim præſcripſit, legendo, commentando, interpretando, eaſdem etiam cæteras notas fecit, parum adhuc diuulgatas diligentius retractauit.

IRRITARE, non ratum eſſe velle, vel oſtendere, vel facere, *l.1. C. de ſeruis.* Ab irruo frequentatiuum, incitare, prouocaréque ſignificat: vt irritare ea nem, *in l. item Mela. §. item cum eod. ff. ad l. Aquil.*

IRRITVM fieri teſtamentum dicitur, quoties ſtatu teſtatoris mutato ipſo iure teſtamentum concidit, *l ſi quis 6. D. de iniuſt. rupt.* veluti ſi capite deminutus fuerit. *Iſidorum lib.5. Etym c.14.* Irritum fit teſtamentum quoties teſtatori quid teſtamento facto accidit: vel quando ex eo adita non eſt hæreditas *l. 1. D. eod.* Vel eorum qui ſibi mortem conſciuerunt, *d. l.6 § eius qui.* Itaque Rumpi & irritum fieri ſic differunt, quòd irritum ſtatus teſtatoris immuratus facit: rumpit autem caſus extrinſecus contingens, vt agnationis, adoptionis, teſtamenti noui. Rurſus inter irritum eſſe & irritum fieri hoc intereſt, quòd irrita fieri ea demum dicuntur, quæ cùm antea iure conſtarent: euerſa ſunt. Irrita verò vel iniuſta eſſe dicuntur, quæ nunquam conſtiterunt, ſed infirma ſemper ſua ſponte fuerunt, *l.1. D. eod.*

IRRITVM fieri teſtamentum dicitur, cùm id quod iure factum erat, infirmatur, *ait Imp. §. 3 Quibus mod. teſt. infam.*

IRROGARE, pro infligere. *Vlpia. in ſi l. pen de calum.* Pro modo, ait, delicti pœnam irrogaret. Sic dicitur irrogata deportatio, *in l. ſi debitori* D. *de fideiuſſ.* Irrogare mulctam, idem quod dicere mulctam, *auctore Budæo. C. de vſur. fiſcal libr. 10. Inſt. de pub iud. & pen*

IS

ISAVRI, *l fin. C. de feriis. l fin. C. de vi pub.* famoſi & inſignes latrones, quod Dio lib 55. indicat his verbis, Ἰσαυροί τε γὰρ ἐκ λῃστείας ἀρξάμενοι &c. Græci βιαστικῶν interpretes exponunt illis locis Iſauros, ἁρπαγὰς φονεῖς, καὶ τοὺς κακούργους φασίν. De his Marcellinus lib. 14. Zonaras ἔθνος κακοῦργον vocat.

ISAZON, puritas, par vtriſque ratio, Vlpian. *l.13. D. de ſtipu. ſer.* At hîc τὸ ἰσάζον corrumpit ſtipulationem. Loquitur de duobus dominis, quorum ſeruus ſub diſiunctione iis ſtipulatus erat: quos pares eſſe ait inter ſe, quia vterque capax erat obligationis: cum vnus dominus & extraneus adiectus pares non ſint.

ISGINVS, vide Hyginus.

ISIVM farciminis genus eſt, quod vulgus ſalſitiam vocat, *vt docet Iulius Scal. in Comm. in Hippocratis libro de inſomniis.* Hanc vocem quidam Latinam eſſe volunt, putántque dici Iſitium, quaſi Inſitium, quod fiat inſitis in inteſtinum minutis ſuillæ fruſtulis, ſed minus hoc mihi probabile videtur, quòd id Alexáder in Problematis ἰσικὸν Athenæus ἰσίκιον nominat, vt vel Iſicum, vel Iſicium ſcribi debeat. Item tamen Scaliger fieri poſſe dixit vt hyſicum ſcribatur, vt à ſuilla nomen ductum putetur.

ISTHMVS, ἰσθμός, terra anguſta inter duo maria, oblonga, ceruicis inſtar obtinens. *Paulus l.37. D. de ſeruit. ruſt. εἰς τὴν οἰκίαν σου ἐν τῷ ἰσθμῷ.* In domum tuam quæ eſt in Iſthmo. Gallis DESTROIT.

ITALICVM ius, vide Ius Italicum.

ITER, eſt ius eundi, ambulandi, homini, non etiam iumentum agendi, *l 1. D. de ſeruit prad. ruſt.* Iter, eſt ius eundi, ambulandi, non etiam iumentum agendi vel vehiculum: *ait Imperator, tit. D. ſeruit prad. in princ.*

Iter & actus quid differant, vide actus & iter.

Iter agentes, viatoris, *l. vnic in fin D. de furt aduert. naut.* Iter aquæ, *l pen. D ſi. ſer. vind.*

Itineri vnus diei 20. millia paſſuum computantur, ex edicto Prætoris, in cautionibus in iudicio ſiſtendi cauſſa factis, *l.1 D. ſi quis caut.*

Item, nota adiectionis, coniunctionis, ſeu repetitionis, *Bart. l. 1.* D. *de publica.* Repetitionis, *l. cùm de lanionis. §. aſinam. verſ.* Item. *De de inſtru. inſtr leg. l. aſon. in §. item ſi quis in fraudem. Inſtit. de actio.*

ITERVM duas res ſignificat: alteram, qua demonſtretur tempus ſecundum, quod Græci δεύτερον dicunt: alterá, quæ ad inſequentia quoque tempora pertinet, quæ Græcè dicitur πάλιν: quod

ita accipitur, quoties opus erit: itaque Iterum pro ſæpius accipitur. *l. 7. D. de edend.* Iterum conſul, pro ſecundò Conſul, ſæpe apud optimos auctores.

ITERATIONE, *inquit Vlp. Inſtit. tit.* 3. fit ciuis Romanus, qui poſt Latinitatem, quam acceperat maior triginta annorum, iterum iuſtè manumiſſus eſt ab eo, cuius ex iure Quiritium ſeruus fuit. Sed huic conceſſum eſt ex ſenatuſ conſulto etiam liberis ius Quiritium conſequi. iterationum harum meminit Inſt. Nou. 78. *καὶ τὰς λατινικὰς*, inquit; *ὡς ἀτελεῖς ἐξεβάλλομεν, καὶ τὰς ἰτεραττίονας περιττὰς ἀπεφήναμεν.*

ITERATO quid ſignificet, *docet Archidiaconus, c ſiquis verò* 11 *q* 3.

IVBERE, nonnunquã decernere, *inquit Feſtus.* hinc illud *apud Imper.* §. 2. D. *de teſtam.* Neque ij quos leges iubent improbos inteſtabiléſque eſſe, poſſunt in numerum teſtium adhiberi: id eſt, quos ſtatuunt ac decernunt. *Caius l.* 26. D. *de teſtam.* Cùm lege quis inteſtabilis iubetur eſſe, eò pertinet, &c.

IVBERI poſſidere, vide Poſſidere iuberi.

IVDEX appellatur, qui de re aliqua vel iure ſuo, vel magiſtratus, qui iubendi poteſtatem habet, auctoritate cognoſcit & iudicat. Prætor olim iudex appellari cœptus eſt, vel Liuio auctore. Et ita magiſtratus, qui tribunali, & iuriſdictioni præſunt, iudices appellantur, *rub.* D. *de iuriſdict. & de reb. auct. iud. poſſid. l.* 1. D. *de iudic. l.* 22. §. *eo autem tempore.* D. *ſol. mat.* Separantur tamen iudices à magiſtratibus, *l.* 2. D. *de diuerſ. reg. iur.* Iudicúmque nomine accipiuntur, qui & iudices dati, & ſpeciales iudices, & pedanei. & delegati adpellantur. *l.* 46. D. *de iud l pen. iud. ſolui.* D. *l. fin. de offic. præſid. l.* 4. D. *de tut. ab ijs. l.* 3. D. *ne quis eum.* & ita iudiciales ſtipulationes à prætoriis ſeparantur D. de verb. oblig. Iudicialéſque eas accipimus, quæ ex mero iudicis, qui actioni addictus eſt, officio proficiſcuntur: quanquam & prætoriatum ſtipulationum quædam iudiciales eſſe dicantur, quæ ſcilicet propter iudicium interponuntur, veluti de rato, & iudicatum ſolui, *l.* 1. §. 1. D. *de præt. ſtip. Varr. l.b.* 4. *de ling. Lati.* iudicem à dico ducit, quòd ius dicat accepta poteſtate, id eſt quibuſdam verbis dicendo finiat. itaque definitur. *l. in princ* D. *de iuriſd.* Iudex igitur in priuatis cauſſis, dicitur ciuis aliquis priuatus, cui Prætor ex reorum conſenſu de lite cognoſcendi, ſententiámque ex formulæ præſcripto pronunciandi poteſtatem dedit. *Cicero in orat pro Cluentio*: Neminem voluerunt maiores noſtri non modò de exiſtimatione cuiuſquam ſed ne pecuniaria quidem de re minima eſſe iudicem, niſi qui inter aduerſarios conueniſſet. *Hæc plenius vide explicata apud Hotom. in verb. iuris.*

Iudex compromiſſarius, id eſt arbiter, *l.* 41. D. *de recep. arb.*

Iudices locorum, *l.* 2. *C. de exhib. reis*, quos *τοποκρίτας* Iuſtinianus adpellauit, *conſtit.* 134.

Iudex, animatum ius eſt, *μεσόδικος* Græcè dictus à quibuſdam, inquit Ariſt. quaſi Mediiurius Latinè quis dicat, à Medio & Iure, compoſito vocabulo: quoniam inter vtramque partem medius, Iuſtitiæ miniſter eſt, cuius etiam Antiſtes ſolet dici. Ideo etiam (inquit idem) *δίκαιον* dicitur, quaſi *δίχαιον*, hoc eſt, bipertitum, & iudex, *δικαστὴς*, quaſi *διχαστὴς*, hoc eſt, bipertiens. Iudices autem non temerè olim legebantur. Primùm enim in iis cenſus ſpectabatur. *Hinc Cice. in Antonium.* In iudice expectari debet & fortuna & dignitas. Item lege Pompeia, vt ampliſſimo ex cenſu legerentur iudices, ſancitum, *vt teſtatur Aſconius.* Hinc illud *Plin. lib.* 14. *in Proœm.* Poſteris, *inquit*, laxitas mundi, & rerum amplitudo damno fuit, poſtquam ſenator cenſu legi cœptus, iudex fieri cenſu. *Seneca:* Cenſu ex foro iudex legitur. Deinde verò ætas. nam viginti quinque annos natum iudicem oportuit. Auguſtus tamen, *teſte Suetonio*, à triceſimo ætatis anno iudices allegit.

Iudex LIMITANEVS eſt, qui iuriſdictionem habet vſque ad certam pecuniarum ſummam, puta ducentorum florenorum limitatam.

Iudex, aliàs Iuriſdictione per legem vel longam conſuetudinem, vel per indultum principale propria vtitur: qui Ordinarius eſt. Aliàs exercet Iuriſdictionem alterius, delegatam ſibi vel commiſſam, qui extraordinarius vocatur, *l.* 1. *C. vt in poſſeſſ. legator.* Iudex etiam Ordinarius, aliquando incompetens cenſetur, cùm alibi ſit competens rei conuenti,

vt in tit. C ſi à non compet. iud. iudica. eſſe dicat.

Iudex boni, & innocentis viri officio fungi debet, cuius primæ partes ſunt curare, vt lites ſine calumnia procedant. *Vlpianus in l. cætera. D. famil. erciſc. & in l. ſi extraneus*, D. *de iur. dot.*

Iudicis officium varij variè definiebant. *F. Martinus Accurſii coætaneus ita definiebat*, vt ſit poteſtas iudicis adſumpta. *Bartol. ſic*, Eſt, inquit, ius faciendi quæ iudici facienda incumbunt. *Alciatus in c. quod ſedem. de offic. ord. num.* 3. *hoc modo:* Eſt, inquit, quid extraordinarium, & non datur, niſi vbi non eſt aliquod nomen ſpeciale petitionis. Bartoli definitio cæteris verior, perfecta tamen non eſt. Tentabam igitur ſic definire, Vt ſit id, quod iudex cognoſcens, definiens, & exequens facere debet. Iudicis officium doctores variè diuidunt. Bart. putat triplex eſſe officium iudicis: videlicet, nobile mercenarium, & aduerſarium. Alij communiter ſtatuunt duplex genus officij iudicialis: ſcilicet, nobile & mercenarium. Et quoniam hæ voces ſunt vulgò notæ, docendi gratia ſequemur eas. Iudicis officium nobile (quod tamen rectiùs dixeris merum officium) dicit Barto. id eſſe, quod per ſe ſtat. Explica ſic apertius: Officium nobile eſt, quod iudex ſua, hoc eſt, iuriſdictionis auctoritate exercet, etiamſi nulla proponatur actio, & interdum motu proprio, nemine petente. Siquidem iudex ſeu magiſtratus eſt animata lex. Ius enim cùm mortua litera deſcriptum ſit, producitur in forum viua quadam iudicis exercitatione, cùm iuſtitiam adminiſtrat, cùm diſtribuit vni cuique ſuum. Quare Iuſtinianus exemplo Iuriſconſultorum, tractans de officio iudicis *lib. 4. Inſtit. pen.* rectiſſimè ſic incipit: Et quidem in primis illud obſeruare debet iudex, ne aliter iudicet, quàm quod legibus, aut conſtitutionibus, moribúſve proditum eſt. Quæ verba Accurſius frigidiſſimè diſputat: quaſi iudex non etiam cognoſcendo cauſſam, adhibere debeat iuris ſanctiones eò pertinentes. Iudicis officium mercenarium eſt, quod actioni deſeruit, metaphora ab obſequio famulitio dicta. Quemadmodum enim is, qui operam ſuam locat, bona fide, & libens eam præſtat, nec alio modo quàm dominus præſcribit: ita iudex actionibus in iudicium perductis, aut perducendis, impertit officium ſuum vltrò quidem, ſed nonniſi ad normam actionis: eáque ceſſante, ceſſat, *l. Ædil. § item ſciendum.* D. *de ædilit. edict.* In quibus autem verſetur officium iudicis, vtrunque doctiſſimè & latiſſimè tractat (*vt ait Oldendorpius*) D. præceptor noſter in Præfationibus Claſſium ſuarum, De officio iudicis. Cæteroquin hæc Doctorum diuiſio nullo iure probatur. Equidē ita diſtinguendum putem (quod & docui ad Iuſtinianum Imp. lib. 4. Inſtit. tit. pen.) in duo ſumma genera. Vnum eſt generale & latè patens, quod Vlp. latiſſimum adpellauit, *l.* 1. D. *de iuriſdict.* Alterum ſpeciale, cum nulla obligatio, actióve data eſt, nec oritur ex negotio, quod tamen dari fieri æquum eſt: de quo accipiendus eſt Pomponius *l. Quintus. D. de ann. lega.* Idque Bernardus gloſſematarius rectè ſenſit *in ca. 1. de offic. ord.* Quod ad primum articulum diuiſionis attinet, *Vlp. l.* 1. *D. de iuriſdict.* ita ſcribit, Iudicis officium latiſſimum eſt. Nam & bonorum poſſeſſionem dare poteſt, & in poſſeſſionem mittere, pupillis non habentibus tutores conſtituere, & iudices litigantibus dare. Quod ait bonorum poſſeſſionem dare, hoc iuriſdictionis eſt. *6. Harmenopulus lib. 1. tit.* 4. credidit. Sic enim apud eum ſcriptum eſt, τὸ γὰρ διδόναι διακατοχὴν δικαιοδοσίας ἐστίν. quod ex nouiſſimis quidam probauerunt, cùm tamen miſti imperij eſſe Vlpian. dixerit, *l. 3. & l. 4. D. de iuriſd. omn. iud.*

Iudex conſcientiam ſuam, ex manifeſta rei veritate natam, ſequi debet: imò non habet, quod tutiùs ſeruatur in omni re. Et medius fidius, qui tradunt duplicem in Iudice conſcientiam, nihil aliud docent, quàm ipſam fallendi artem, & æquitatis euerſionem. Sic autem eam Accurſius cum ſuis diſtinguit: Alteram, quam velut iudex habet hoc eſt, eorum quæ videt, aut intelligit tempore iudicij. Alteram, quam habet de iis, quæ priuatim ſcit: ſed hoc eſt contra naturam, ius, & æquitatem. Nam conſcientia eſt tacitum animi iudicium, per quod aut accuſatur falſitas, turpitudo: aut defenditur veritas, honeſtáſque, ſecundum infallibilem iuſtitiæ à Deo nobis inſculptæ formulam. Vnde dici rectè ſolet: Conſcientia mille teſtes. Si quidem res eſt ſimpli-

ciſſima, nec diuidi poteſt in vno eodemque homine. Quicquid enim fit contra conſcientiam, contra veritatem fit, & ædificat ad gehennam, *vt rectiſſimè dicit Innocentius poſt Apoſtolum, in cap. Literas de reſtitu. ſpoliato.* Veriſſimum igitur eſt ſecundum ſententiam Martini gloſſatoris, quòd iudex velut vnus homo, non habet niſi vnam conſcientiam, quam ſemper debet ſequi, adhibitis legum formulis. Nam primarium officium iudicis eſt, in iudiciis amplecti veritatem facti, eámque ad æquitatem exigere. Non poteſt autem id fieri, niſi conſcientiæ iudicio. Hæc eleganter, & latè probantur in libello, De iure & æquitate Oldendorpij. Et de formula inueſtigādæ actionis. Huc adde illud *Cicero lib.* 3. *Offic.* Cùm iudici dicenda eſt ſententia, meminerit ſe Deũ habere teſtem. Itémque illud Agapeti ad Iuſtin. Imp. ν.λωεχῶς ἀκριβᾶσθαι δεῖ τοὺς τῶν πραγμάτων κρατοῦς.

Iudicis religio & diligentia, *cuius fit mentio in l. eum quem temerè. & in l.* 3. §. *idē Diuus. D. de teſtib.* eſt ſollicita & anxia conſcientiæ cura, quæ propter iuſtam muneris functionem ſuſcipitur: quam grauiter depingit Papinianus *in l. quaſitum eſt. D. de teſtib.* Vt vel hinc appareat ſole clarius, quàm longè commentatores abſint à veritate, & quantam attulerint humanæ ſocietati peſtem, tradentes Iudicem debere ſemper ſecundum acta, & probata, non autem ſecundum conſcientiam pronunciare. Nam ſi actionum ſeries aduerſus cognitam veritatem eſt obſeruanda, quid aliunde poteſt iudex rimari, aut quid interrogare?

Iudicis præſentis iuſta cognitio, cum primis eſt de ſubſtantia iudicij: quam tamen formularij non dignantur inter partes iudicij adnumerare. Siquidē meminiſſe oportet, omnem iudiciorũ vim & poteſtatem, ſtatim atque lis eſt conteſtata, iudicum humeris incumbere corā Deo & hominibus. Iuſtæ autem cognitionis duæ ſunt partes. Altera, vt perſpectam habeat iudex cauſſam circunſtantiis. Altera, vt celeriter eam diffiniat: quia ad officium eius pertinet lites dirimere, *vt dicit Iulian. in l. quidam exiſtimauerunt.* D. *ſi cert. pet. & cert. cond.* Priorem autem cognitionis partem feliciter abſoluet, ſi vtatur ſæpè interrogationibus de his, quæ neſcit. Cognoſcere enim id dicimur, quod anteà non ſciuimus. Proinde alieni facti circunſtantias, neque citiùs, neque commodius inueſtigare licet, quam interrogando. Quamobrem ſapientiſſimi legiſlatores interrogationes adeò frequentes eſſe voluerunt, vt apud omnes æquè magiſtratus fierent, *l. voluit* P*rætor. l. vbicunque D. de interrogatio.* Poſteriorem verò partem officij ſui iudex rectè expediet tribus modis: videlicet, iureiurando, tranſactione, ſententia.

Iudicis officium apud Romanos tribus verbis in tria iuris capita digeſtum fuit eleganter: ſcilicet, DO, DICO, ADDICO. Aliàs enim iudex actionem, dat alium iudicem *l.* 3. §. *mixtum ff. de iuriſdict.* Aliàs cognoſcit de controuerſiis, & dicit ius. Aliàs denique addicit & tranſfert poſſeſſionem rerum ab vno ad alium.

Iudicem, arbitrúmve, qui ob rem dicendam accepiſſe pecuniam conuictus eſt, Lex XII. Tab. capite punit. Peſſimum enim delictum eſt venalem habere iuſtitiam, fóntque omnium malorum rectè vocatur à Iuſtiniano Nouel. vt iud. ſine quo ſuffr. Igitur lex tam ſeueram cōſtituit pœnam, nempè capitis. Vult enim iudicem & arbitrum puras habere manus, ne quid ob rem dicendam, hoc eſt, ob adminiſtrandam iuſtitiam, & veritatem tuendam, pecuniæ accipiat. Nam qui ius dicit, nihil magis curare debet, quàm vt rem ipſam dicat ſine vllo fuco iniquitatis, aut calumniæ. *Inſtit. de offic. iudic. in princ.*

Iudicis quale arbitrium ſit, hoc eſt, quid oporteat iudicem ex iure arbitrari ac pronunciare, videamus. *Vlpian. in l.* 1. §. *ſi quis in fraudem. D. ſi quid in fraud. patro.* Iudicis arbitrium, boni viri arbitriũ cenſetur. Vnde Religionem iudicantis, Papin. dixit *in l. quæſitum.* D. *de teſtib.* Iudicis arbitrio reſtituere (vnde actiones arbitrariæ vocantur) eſt tantum reſtituere, quanti iudex ſecundum conſcientiam boni viri, quicquid partes allegauerint ſua intereſſe, duxerit condemnandum. *Paulus in l. arbitrio.* §. *dolo cuius.* D. *de dol. mal.* Trebatius ait: De dolo dandum iudicium, non vt arbitrio iudicis res reſtituatur, ſed vt tantum actor conſequatur, quanti eius interfuit, id non eſſe factum.

Iudex

Iudex & arbiter inter ſe multis in rebus & ſimiles, & diſſimiles ſunt. nam vt ex vtriuſque conſenſu iudex dandus eſt, ſic etiam arbiter, *l.litigatores.*11.§.3.*D.de arbit.* Vterque minor annis xx. eſſe non poteſt, *l.cum leg.*4.*eodem.* Vterque præterea de re ſola, de qua lis conteſtata erat, cognoſcebat, *l.vt fundus.*18.*Comm.diuid.l.non diſtinguemus.* 32. *in fi.l.de his rebus.*46.*De arbit.* vterque ſententia dicta vel iudex, vel arbiter eſſe deſinebat, *l.qualem.*9. *D. de arbit.* vtriuſque ſententiam Prætores exequebãtur, *l.à diuo Pio.* 15.*D.de re iudic.* ſi tres dati ſint, duorum conſenſus abſente tertio non valet, *l.item ſi.*17.*in fi.& l.ſeq.D.de arbit.* Vterque incertam ſententiam inutiliter pronunciat, *l.quid tamen.*21.*eod.* Vtriuſque ſentẽtiæ quamuis iniuſtæ parendũ eſt, *l.diem.* 27.*eod.* Differunt autem in eo quòd is, qui propriè iudex appellatur, ad certam Prętoris formulam aſtrictus eſt: in eaque ipſa verba quibus Prętor vſus eſt, proferre ſententiam debet. Arbiter autem eſt, qui totius rei habet arbitrium & facultatem: vt Feſtus & Donatus ſcribunt. itaque qualem ſententiam ferat, Prætoris nihil intereſt, *d.l.qualem.De arbit.* Iudex, ſi conuenerit inter litigatores quid pronuncietur, eiuſmodi ſentẽtiam proferre poteſt, *l.ſi conuenerit.*26.*De re iud.* at ſi ſic fuit in arbitrium compromiſſum vt certam ſententiam dicat, nullum eſt arbitrium, *d.l.qualem.De arbi.* Iudex (vt antea dicebamus) priuatus eſſe debet: arbiter autem etiam qui cum imperio eſt, dari poteſt, *l.*2.*&* 3.*De arbi.* Ignominioſus iudex eſſe non poteſt, *l.cum Prætor.*12.*D.de iudic.* Arbiter poteſt, *l.Pedius* 7.*De arbit.* Iudicis ſententiæ propter Prætoris imperium parendum eſt: arbitri verò propter compromiſſum, *l.*1.*& paſſ.eo.*

IVDEX QVÆSTIONIS is erat, qui quæſtionibus præerat, id eſt, publicis iudiciis, iudiciúmq; decurias cogebat. Præcone namq; Iudices teſtéſve citante, ipſe reſpondentes obſeruabat, eorúmq; quaſi cuſtos erat iuratus ſententiã vnà cũ aliis ferebat: &, vt ex eo cõiicere libet, quòd iudicium princeps ab Aſconio vocatur, primus omniũ ferebat. *Vide Cic.in Prætura vrbana, & in Ora.pro Cluẽto.* Quintil. eũ à Prætore diſtinguit, húncq; dicit impeditum fuiſſe in iis rebus, quæ imperij erant: illum in iis, quæ ad cauſſæ cognitionẽ pertinebant. Quęri autem poſſet, cùm Prętor vrbanus iudices rerũ capitaliũ ſortiretur, *quemadmodũ Cic.in Cluen.& Pedian.Ver.*III.*teſtãtur* quid ſit, quod idẽ Aſconius ſcribit iudicem quęſtionis Iuniũ ſubſortitum fuiſſe in locum non reiectorum. ſic enim apud Aſconium legendum Cluentiana oratio demonſtrat. Huic obiectioni reſpondet Hot. Aſconiũ ſubſortiri dixiſſe, pro ſubſortitorum citationi & reſponſioni præeſſe. nã paulo ſuperius ſic loquitur: Princeps illorum iudicum damnatus eſt. Iunius, quòd diceretur alios ſuppoſuiſſe, qui reum damnarent, non eos quos Prætor fuerat ſubſortitus. Cùm autem iudex quæſtionis alius à Quæſitore qui capitali iudicio præerat, ſit, *vt ex Ver.*3.*conſtat, & alibi dicemus*, legimus tamen & Quæſitorem ipſum Iudicem quæſtionis dici, & viciſſim Iudicem quæſtionis, Quæſitorem. nam *Cic.in Cluent.* de Prętore Q. Voconio Naſone loquens: Iubet, *inquit*, ea lex, qua lege hæc quæſtio conſtituta eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt, Q. Voconiũ, cum iis iudicibus, qui ei obuenerãt, quęrere de veneno. Pedianus autem Verrina II. Iunius, inquit, Quęſitor, fuit in Cluẽtiæ cauſſa Verre Prętore. *Marcianus l.*1.§.1.*D.ad l.Cornel.de ſicar.* Quíve magiſtratus, iudéxve quęſtionis ob capitalẽ cauſſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. Nã paulò antè dixerat: Quíve cùm magiſtratus eſſet, publicóve iudicio præeſſet.

Iudex compromiſſarius, id eſt, arbiter, *in l.*41.*D. de recept.qui arb.* Græcis δικαστὴς αἱρετός.

Iudicem collocare, *apud Feſtum*, eſt inter iudices ponere. Sic apud diuum Virgilium, Arbitrum collocare. Iudicem autem ſumere & accipere dicuntur litigatores, *l.*1.*C.de in lit.iur.l.*1.*D.de quib.reb.ad eun.iud.l.penul.D.de iudic.& alibi ſæpiſſimè.*

IVDICARE à verbo Dico, dicas, deductũ putat *Varro lib.*5.*ling.Lat.* quòd tunc ius dicatur. Indicare apud veteres accipiebatur pro conſulere. Vnde Conſultum dicebant iudicium, quòd ex animi conſilio prodiiſſet. Eámque ob rem Senatuſconſulta, verbo ſcilicet maieſtatis pleno, adpellata ſunt, quaſi iudicia, ſeu ſtatuta. Quid enim inter iudicium & conſilium animi refert?

Iudicare aliàs in Feudiſticis libris, pro teſtamento legare. *In leg. Aſtulphi regis Langob. tit.* 4. Si quis Langobardus decedens, voluerit vxori ſuę vſumfructum de rebus ſuis iudicare, non amplius iudicare poſſit. Iudicare feudum pro anima, id eſt, Eccleſiæ addicere, vel legare ſub cõditione precationum, quæ pro domini cõſtituẽtis anima fieri debeant, *lib. Feu. 2. tit. 9. §. 2. & tit. 55. §. Langob.*

Iudicãdi munus graue olim, detrectãdúmque fuiſſe probat Cicero in prætura vrbana. Hoc ſi vobis (inquit ad iudices) id o leuius videtur, quòd putatis onus eſſe graue & incommodũ, iudicare: intelligere debetis, primum intereſſe, vtrum id onus voſmetipſi reieceritis, an, quòd probare populo Romano fidẽ veſtram, & religionem nõ potueritis, ideò vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. Auguſtus decurias iudicũ nonnihil immutatas, reducta Tribunitia poteſtate, diſtinxit, vt ſinguli Senatores, Tribuni, & Equites, ex ſingulis decuriis iudicarẽt, rurſúſq; immunitate potirẽtur, ſuccedẽtib. ordinibus ſeu decuriis in orbem. Neque enim vniuerſæ decuriæ ſigillatim ad iudicandũ ſedebant, ſed ex ea decuria, cuius vices tum erant, iudicandi certus ac conſtitutus numerus aſſumebatur, ſortibus ex vrna ductis, ſcilicet cùm res aliqua nata iudicium poſcebat. Idque officio Prætoris expediebatur. Prętor enim ſummam poteſtatem habebat iudiciorum, præerátque ſortitioni, & reiectioni, ſeu (vt nũc dicimus) recuſationi ſuſpectorũ iudicum, rurſúſque ſubſortitioni in locum reiectorum, per actorem ſcilicet, vel reum. Proinde ipſe Prætor pro tribunali ſedebat, cùm interim Iudices in ſubſelliis eſſent. Ab hac conſuetudine retinemus vocabulum iudiciale, Sortiri forũ, ſortiri iuriſdictionem, adeóque rem quamlibet ſortiri effectum. Cùm verò ante Auguſti tempora equeſtres propriè dicerentur, qui equo publico merebant: poſteà dici cœperunt omnes quibus vti anulo aureo liceret: vt Senatores dicebantur, qui lato clauo vterentur. Ex ſuperioribus apparet quid ſit quod Arcadius *in l. vlt. §. iudicandi. D. de muneribus & honoribus,* dicit, Iudicandi neceſſitatem publicum munus eſſe: non quaſi iudex cogi poſſit iudicare (vnde ducunt Iuriſperiti multa argumenta) ſed quod Senatores, Equites, ac alij in quatuor decurias diſtributi, quorum nomina in albo Decuriarum ſcripta, & ad ærarium delata erant, parere prætori concilium agenti ad iudicium publicum exercendum, adſtringerentur, ſicut ad alia munera publica. *Vide pleniſsimè Budæum ad d. §.*

IVDICATVM, ſeu res iudicata, dicitur, quæ finem cõtrouerſiarum pronunciatione iudicis accepit. Quod vel condẽnatione, vel abſolutione contingit, videlicet iuſta ac valida. Alioqui ſi nullius momenti ſit, non poteſt tenere condemnatio vel abſolutio, *l. 1. & l. 3. §. condemnatum. D. de re iud.* Inde nuncupatur actio iudicati, ſeu rei iudicatæ, non in factum, *vt Accurſius putat.* Non enim quia factum, agitur: ſed quia iudicatum eſt. Eadem ratione adpellatur exceptio rei iudicatæ. *De qua eſt tit. D. de except. rei iud.* Rem iudicatam, nũc vulgò dicimus ſententiam diffinitiuam. *Cic. lib. 2. de Inuentione,* Iudicatum diffinit, de quo iam ante ſententia alicuius, vel aliquorum conſtitutum eſt.

Iudicatum facere, hoc eſt, ſoluere id, quod ſententia continet, obtemperando ei, *l. 5. De feriis.* inter alia enim Facere, ſignificat Soluere, *vt & in l. vlt. C. de reb. credi. & in l. ſunt qui. D. de re iud. vide Gellium lib.* 19. Formula autem IVDICATVM FACERE, ex XII. Tab. dimanauit: in quibus ita ſcriptum erat, NI IVDICATVM FAXIT, SECVM DVCITO. *Qua vſus eſt M. Cic. in Ora. pro Flacco.* Differt autem Iudicatum facere, à Iudiciũ facere, nam Iudicium facere, idem eſt, quod iudicare, *in tit. de fer. & ſi cert. pet.* Iudicatis autem ſatisfacere Papinianus dicit, pro, Iudicatum facere, *in l. tale pactum. § 1. D. de pact.*

Iudicatum ſolui, pro ſatiſdatione, quæ de ſoluendo per reum præſtabatur olim, *l. iudicatum. D. iudicatum ſolui.* Iudicatum autẽ ſolui ſtipulatio tres clauſulas in vnum collatas habet, *l. 6. D. de iudic. ſolui,* puta de re iudicata, de re defendenda, de dolo malo.

Iudicati actio, quæ ex ſentẽtia deſcendit, *l. 28. §. igitur. D. de iureiuran.* Et alibi, Iudicari agere. *l. 28 D. de procurat.*

IVDICATIO, *l. 51. D. de furtis. l. 4. §. nõ omnis. D. de re mil. & alibi ſæpè At l. aliud fraus eſt. 131. D. de verb. ſign.* Iudicatio

tio

tio ſumitur pro propria iuriſdictione. Mulctam is dicere poteſt ; *inquit Vlp.* cui iudicatio data eſt magiſtratus ſolos & præſides prouinciarum poſſe mulctam dicere mandatis permiſſum eſt. *Similiter in l. 2. in fin D. de iud.* His datur mulctæ dicendæ ius , quibus publicè iudicium eſt, id eſt, qui magiſtratus ſui iure, quem à populo vel à principe acceperunt, iudicium exercent.

I V D I C A T V S , addictus. Plautus Menæch.

Nam ego ad Menæchmum non eo quo iamdiu
Sum iudicatus: vltro eo vt me vinciat.

I V D I C I V M, decretum eſt eorum, qui pro poteſtate , quam à lege acceperũt, cauſſa cognita de re ad ſe delata, ſententiam pronunciarũt. Vel (*vt inquit Aſconius*) Iudicium dicitur res, quæ cauſſam litémque determinat. Atque ita huc pertinent tria illa verba, DO, DICO, ADDICO. Do iudicium poſtulantibus : Dico ſententiam poſt litem conteſtatam & cognitam: Addico rē victori, & exequor ſententiam transferendo rerum dominia. Alij ſic: Iudicium eſt actus legitimus quo mediante , iudex de cauſſa propoſita cognoſcit , & ſecundum æquitatem pronunciat. In iis enim verſatur omnium iudiciorum , inquiſitionum, adeóque conſiliorum vis , atque poteſtas. Et ceſſabunt omnes diſputationes , ſi rectè intelligas. Si quidem in nullo controuerſiarum genere prodeſt cauſſam deferri ad iudicem , niſi cognoſcatur de ea. Sic nihil profuerit eſſe cognitum , niſi pronuntietur. Denique pronuntiatum quoque inutile erit , niſi ex bono & æquo procedat.

I V D I C I V M priuatum, pro iudicio ex contractu & obligatione pecuniaria nato, *apud Vlp. l. 3 D. de crimi. ſtellio.* Quod enim, ait , in priuatis iudiciis eſt de dolo actio, hoc in criminibus ſtellionatus perſecutio. Crimen à priuato iudicio ſeparat : cùm tamen hoc publicum non ſit iudicium.

Iudicia aut ordinaria ſunt, aut extraordinaria: de extraordinariis prius dictum in voce Extraordinaria. Ordinaria vocamus ab ordine procedendi : & hæc aut publica ſunt, aut priuata, aut centumuiralia. Publicorum cognitio eſt principis, vel ſenatus, vel prætoris, aut præſidis, qui legibus quęrit, eiuſque iniuriæ cauſſa ſuſcipitur , quam Reſpub. lege aliqua ad ſe pertinere ſtatuit , & ſemper in crimine aliquo cognoſcendo verſatur, *Plato lib. 6. de leg.* Publicum iudicium exponit , cùm Rempub. à quopiam ciuium læſam eſſe, aliquis exiſtimat, & vult Reip. perſequi iniuriam, ideóque hæc Cic. Reip. appellat. Priuatorum autem cognitio eſt iudicum datorum , & hæc rei priuatæ cauſſa inſtituuntur, neque ad Rempub. directò pertinent , veluti cùm de re pecuniaria, aut priuati hominis iniuria quæritur. Plato loco præcitato ſcribit iudicium priuatum eſſe , cùm quis priuatus à priuato quopiam iniuria ſe affectũ queritur, eúmque in ius educens , de ea diſceptari poſtulat: ideóque rei priuatæ à Cicerone appellatur. *Sic pro Cæcinna rectè :* Omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum , aut puniendorum maleficiorum cauſſa reperta ſunt. Quæ verò ſint iniuriæ, quibus Reſpub. ſiue populus vniuerſus lædatur, in ipſius arbitrio ac voluntate poſitum eſt, quod ex lege Lætoria planiſſimè intelligitur. *Hinc tit. D. de iud & de iud. pub.* Falſa igitur eſt Iuſtiniani ſententia, qui Iudicia publica ex eo dicta putauit, quòd cuiuis de populo agere liceat. non enim quò cuiuis de populo agere liceat, publica dicuntur , ſed contrà , quia cauſſæ publicæ ſunt, id eſt, quia quiuis de populo læſus eſt. De centumuiralibus dictum eſt ſuo loco.

Iudicia contraria quæ ſint , *vide apud Cuia. Obſerua. lib. 9 c. 2.*

Iudicia populi, & iudicia publica differunt: nam illa dicuntur , quæ populus in foro per tribus, in Campo per Centurias diſtruibutus exercebat: hæc verò, quibus Prætores, qui & Quęſitores dicuntur, ſella in foro poſita cum conſilio iudicium præerant. Illiuſmodi fuerunt illa, quibus quis ius ciuitatis ac libertatis imminuiſſe dicebatur, *vt ex Verrina tertia cognoſcitur.* Erant autem hæc vehementiſſima grauiſſimáque iudicia. Solus enim populus in ciuem Rom. verberibus & ſecuri animaduertēdi poteſtatem habebat. Repetundarum verò, & aliorum criminum quæſtionem ad populum non pertinuiſſe, idem *Verrina* 5. demonſtrat. Præter hæc autem populi iudicia lege lata cõſtituta illud ſcire oportet, licuiſſe Tribunis pleb. ædilib. Quæſtoribus iudi-

cium populi omnibus de rebus conſti-tuere,& cuiuis ciui diem ad populum dicere,vt de eo quæſtio exerceretur: cuius rei cùm alibi pleraque exempla ſuppeditant, tum verò *apud Valer. Max. lib.* 4. *c. De pudicit. & apud Cicer. in Verrinis*, vbi ſæpè populi iudicium Verri minitatur. Quæ ſanè populi iudicia, ſi quis publica quoque nominanda contendat, duntaxat ob eam cauſſam, quia non intra domeſticos parietes, ſed palàm ac ſub dio(item vt alia) exercerentur, non magnoperè luctabor: præſertim cùm ita *Liuius quoque lib.* 11. ea nominet. Horum autem populi iudiciorum quadriparti tam orationem fuiſſe *Cicero in Orat pro domo*, demonſtrat: primùm, vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: deinde, ne niſi producta die quis accuſetur: tertiò, vt ter ante magiſtratus accuſet, intermiſſa die, quam mulctam irroget: quartò, vt ſi accuſatio trinum nundinum,producta die, qua die iudicium ſit futurum: hoc eſt, vt ea iudicia tribus actionibus conſtet, & per trinundini ſpacium producantur. Has, vt exiſtimo, populares actiones Paul. vocat, *l.* 32. *D. de arbit.*

IVDICIORVM publicorum quædam, inquit Paulus, capitalia ſunt, quædam nō capitalia. Capitalia ſunt, in quib. pœna mors, aut exilium eſt, hoc eſt, aquę & ignis interdictio. per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. nam cætera non exilia, ſed relegationes propriè dicuntur: nunc enim ciuitas retinetur. Nō capitalia ſunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio pœna eſt, *l.* 2. *D. de pub. iud.*

Iudiciorum alia criminalia dicuntur, alia ciuilia. Criminalia ſunt, quibus iniuriam Reip. factam vlciſcimur. Ciuilia quibus ſuam quiſque ciuis priuatam ac propriam iniuriam perſequitur. nam ex eo Ciuilia dicuntur, quòd ciuibus priuatiſque hominibus vlciſcendis datur, *l.* 9. *D. de pub & vect.* Itaque cùm hæc, Dę re familiari appellentur à Paulo, *l.* 4. *D. de pub. iud.* illa fortaſſe non male De re publica nominarentur. Vnde criminaliter & pecuniariter agere opponuntur, *l. vlt. D. de priuat. deli & l.* 1. *D. de teſtibus* quod ciuiliter alioi dicitur *in l. vnic C. quand. ciuil. act. crim. præ & l. vlt. D. de fur.* Criminalia autem iudicia generaliter dicūtur, tum quæ lege lata exercentur (quæ publica Macer nominat *l.* 1. *D. de public. iud.*) tum quæ nulla lege, ſed extra ordinem dicuntur: qualia furti, rapinæ, & ſimilia, *l. vlt. D. de furt. & l.* 9. §. 5. *D. de publ. & vectig.* Hinc Imp. *in l. vni C. quando ciu. act.* iudicia publica legibus conſtituta, manifeſtò criminalium appellatione complectuntur. Ex quibus omnibus illud cōſtat, Criminalia, ſpecialiter, ac propriè ea dici, quę non lege aliqua publicorum iudiciorum, ſed extra ordinem magiſtratus imperio ac poteſtate exercentur.

Iudicia omnia ſunt abſolutoria: id eſt, Iudici à Prætore dato tacitè permittitur reum, qui ante ſententiam actori ſatisfacere paratus eſt, liberatum ab actione dimittere: ne in infamiam, quæ ex quibuſdam iudiciis contrahitur, incurrat: vti docet, *Imp. §. vlt. De perpet. & temp & pa-tet ex l.* 73. *D. de procurat.*

Iudicium duplex, vide Quadruplex.

Iudicium DE MORIBVS dicebatur, quod diuortio facto inter coniuges exercebatur, vt cuius culpa factum diuortium iudicaretur, is legitimam mulctam ſubiret. nam Mores honeſtiore vocabulo coniugum vitia nominabant: *vt teſtatur Vlpi. cap. Inſtit.* 6. vbi adſcribit maritum, propter maiores mores, præſentem dotem reddere: propter minores, ſenum menſium die. Eæque pœnæ diſſidij appellantur à Paulo, *in l. non vt à patre.* 8. *D. de capti.* De hoc Papinianus, *in l. viro* 39. *D. ſolut. matr. Conſtant. l.* 4. *C. The. de inceſt. nupt. Paul l.* 5. *D de pact. dota* Hoc autem de moribus iudicium à Iuſtiniano ſublatum eſt, *titul. C de repub. & iudic. de minorib. ſubl. & l. vnic. §. taceat. C. de rei vxor. act.*

Iudicij ſubſtantialia (vt appellant) tractant Doctores, argutè quidem, ac ſummo iure, ſed inutiliter: quia non ſecundum æquitatem, nempe quòd optimam iuris partem prætermittant circa perſonam iudicis, vnde tamen tota vis dependet. *Pomponius in l* 2. § *poſt. originem D. de orig. iur.* Per eos, inquit, qui iuri dicundo præſunt, effectus rei accipitur. Parum eſt enim, ius in ciuitate eſſe, niſi ſint, qui iura reddere poſſint. Itaque exiſtimo, ad iudicij formam ſubſtantialem pertinere perpetuò, & [illegible] hæc, quaſi principia naturæ: 1. Vt in ius vocetur ille, q. iudicari debet in ius enim voca-

vocare eſt, iuris experiundi cauſſa vocare, *l.8.D.de in ius voc* II. Editio actionis. hoc eſt, talis intentio actoris ad iudiciũ exigitur, quæ ſi vera ſit, conſequatur iure, condemnandum eſſe reum, ſiue ex ſcripto, ſiue ex non ſcripto tractetur cauſſa. III. Litis conteſtatio neceſſaria eſt in iudicio. Nam ratio naturalis dictat, vt nemo violenter aut tumultuariè obruatur iuriſdictione, quæ ordinatio Dei eſt, Romanorum 13. IIII. Iuſta præſentis iudicis cognitio, cum primis eſt de ſubſtantia iudicij, ſiquidem meminiſſe oportet, omnem iudiciorum vim, & poteſtatem, ſtatim atque lis eſt conteſtata, iudicum humeris incumbere coram Deo & hominibus. V. Concluſio in cauſſa pertinet ſemper ad formam iudicij, nec poteſt omitti: non ea ratione, quam formularij comminiſcuntur, ſed ideò, quia humanus adfectus ex natura corrupta, procliuis eſt ad controuertendum, *l. item ſi vnus. §. vltim.* D. *de recept. arbi vi.* Sententia ad iudicij conſtitutionem haud dubiè pertinet neceſſariò, vbi cauſſa non poteſt aliter tranſigi: quandoquidem tota iudicis cognitio manca eſt, niſi ſequatur res iudicata, quæ finem controuerſiis imponat. Pulchrè itaque cohærent iſtæ partes. Citatio enim vocat iudicandum: Editio actionis inſtruit: Litis conteſtatio confirmat iudicium: Cognitio aperit negocium: Concluſio interrumpit diſceptationem: Sententia finit totam litem. Hæc omnia latius tractantur in lib. De iure & æquitate Io. Oldendorpij, qua ratione Iudicium in ſex partes diuidit. Bartol. in tractatu iudiciorum in decem tempora diſtribuit. Equidem Iudicij tres partes verius putẽ. *vt docuit Prateus*, qui Forenſis diſpoſitio inſcribitur, *cap* I *per Nouell. illud*, quod probat *Alex. conſil.* 182. nempe has, litis conteſtatio, cognitio cauſſæ, ſententia.

Iudicium proluſorium, quod præiudiciale dicitur, Græcis *προαγωνιστικόν*.

Iudicium reſcindens, cùm læſus, ob legitimam cauſſam reſtituitur in integrũ. Tollit enim & reſcindit obſtacula, quæ impediebant læſum. Sic Iudicium reſciſſorium, quod ſublato iam obſtaculo permititur, perinde ac ſi nunquam aliquid impediuiſſet læſum ad perſequendum ius ſuum.

Iudicium ſuum, vocant vltimam voluntatem, *leg. 3. D. de teſtam. milit.* vnde & pro noſtræ voluntatis ſententia ponitur, *in l. 22. in fin.* D. *de adop. l. 8 in fin.* D. *de vulga.*

Iudicium turpe, quo damnatus infamia notatur, *M. Cicer. in Orat. pro Flac.* Iratus Flacco dixit M. Lurco, quòd (vt ipſe aiebat) libertus erat eius turpi iudicio condemnatus, Huius etiam meminit *in Orat. pro* S. *Roſcio, & pro Cæcin.*

Iudicium Centumuirale, vide Centumuirale iudicium.

Iudicium Contradictum, vide Contradictum iudicium.

FORMVLA IVDICII RECVPERATORII.

Si paret eam ſe, & ſua. *Cicero in Diuinat.*

Si paret iugera huius fundi eſſe, &c.

Si paret aduerſus edictum feciſſe. *Ex Verrina* 3.

Si paret HS I ↄↄↄ dari oportere, *Cic. pro Roſcio.*

Si paret eum dare oportere, *§. ſic itaq. Inſtit. de act.*

IVDICIS BONAE FIDEI.

Quantum ex bona fide illud dare oportet, *Cicero in ſecundo Offic. & in Topic.*

EX PRAXI.

Viſis actitatis, & probationibus, & conſiderandis, adhibito prudentum conſilio, definitiuè pronunciauimus & pronunciamus, &c.

Iudicium profiteri, eſt vltrò ſeſe, conſortéſque criminis deferre, *Bud ad l. Cornel. de ſicar l. 1.*

Iudicio ſiſti, In iudicium exhibere, idem ſignificant, *l. ſi eum iudicio.* D. *ſi quis cautioni.* Aliud autem eſt Stare in iudicio, aliud ſiſtere. *Vlpian. in l. ſi quis. in fin.* D. *ſi quis cautioni.*

Iudicium dare, reddere, conſtituere, Prætor dicebatur, cùm certum litigatoribus diem attribuebat, apud quem ſua iuſta exponerẽt, quíque cauſſa cognita, réque vtrinque perorata, ſententiam, pronuntiaret. Hinc

Iudicium accipere, ſumere, ſuſcipere dicebantur litigatores, cùm poteſtatem

cauſſæ ſuæ apud illum diſceptatorem agendæ à Prætore impetrarant, *l.3.& pen. D.de iudic.l.1 §.1.D.de vſur.*

IVDICIALE forum, locus in quo iudicatur, *leg.vltim.D.de iuſt.& iur.* eleganter appellatur ius, quod in eo redditur.

IVGATIO agrorum, poſſeſſionúmque menſuram ſignificat, pro cuius modo certa Cæſaribus penſitatio præſtabatur, *l.1.C.de quibus mune.vel præſta.lib.10. l.10.de ſuſcep.C.eod.l.4. C.Th.de indul.debit.* à iugis animalium, quibus poſſeſsiones exercebantur, quæ & Capita vocabantur, pro quorum numero ea præſtatio inferebatur, *leg. 6. C.Th.de extraord. mune. & l.1.de imp.luc.deſcript.eod.lib.* Ita iuga & iugationem, & iugorum capitationem accipe *in l.3.C.de Epiſc.& Cler. in l.1. & 2.de immunit. conceſſ. C.Th.l.1.2. & 3.ne conlatio tranſla. poſtul.l.1.de prote-ſta.l.1.de priuil.dom.Auguſt.C.Th.& alibi ſæpiſsimè in eod.C. Sic l.1.de impon. lucrat. deſcript.lib.10.Cod.l.9.de agricol.& cenſit. l.11.C.Iuſtinia.Nou.17.* Ἀναγκάσεις δὲ τοὺς δημοσίους πράκτορας, ἤτοι τοὺς ἀπαιτητὰς ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀποχαῖς φανερὰ ποιεῖν ἅπαντα ἐφ᾽ οἷς αὐτὰς διδόασιν, τουτέστιν τότε τὸ ποσὸν τῶν ζυγοκεφαλῶν, ἢ ἰούγων, ἢ ἰουγαλίων, ἢ ὅπως δήποτε ἐν αὐτᾷ τῷ χώρᾳ καλεῖν, &c. Iugatio autem eadem ratione dicitur, quà veteres id agri ſpacium, quod iuncti boues vno die exarare poterant, Iugum appellaſſe accepimus, *ex Varrone lib.1.de re Ruſtic. cap.10. Cicer.5.Verrina*: Quid qui in ſingulis iugis arant, qui ab opere ipſi non recedunt. Vtitur & hoc verbo *Caſſiod.lib.4. Varia. Epiſt.ad Gebe-richum.*

IVGERVM dictum, *inquit Varro*, iunctis duobus actibus quadratis. Eſt autem menſura agreſtis, quæ eſt in longitudinem pedum 240. in latitudinem 120. Galli Arpennium vocant: deducta, vt credo, voce ab Aruipennium, funeſc. quo Romani agros metiebantur, qui etiam ab antiquo Gloſſario σχοῖνος γεωμετρικὸς vocatur. Teſtatur etiam Ioſ.Scal. in peroptimo Gloſſario, Arpendium legi, non Arpennium, & exponi πλέθρον, vt & aliæ Gloſſæ, Aruipendium, πλέθρον interpretantur.

IVLIÆ leges referuntur à Iuliis, id eſt, C.I.Cæſare, & Octau.Auguſto, quas recenſent Zaſius in catalogo Legum antiquarum, & Hotomanus in tractat. de legibus.

IVLIÆ Kalendæ, vide Kalendæ Iuliæ.

IVMENTA à iungendo appellari Nonius putat, quòd currui iungeretur, vt equi & muli, & cætera dorſuaria animalia, quæ Græci νωτοφόρα vocant. Boues verò armenta potiùs dicebantur, ab arando, quòd is ſit principalis eorum vſus. Vnde Iumentis legatis non debentur boues, *l.legatis ſeruis. §.iumentis.D.de legat.3. Vlpian.in l.Aediles aiunt. D.de ædil.edict.* oſtendit, quæ iumentorum appellatione contineantur. Quidam à iuuando ducunt Iumentorum nomen.

IVNCTA fixáque, *l.38. §.vlt.D.de actio.empt.* vide RVTA cæſa.

IVNCTORES, *in l.in lege Ceſoria. 203.D.de verborum ſignific.* ij erant, (*vt teſtatur Cuiac.Obſeru.lib.14.cap.3.*) qui iungebant mulas ad redam, vel carrucam, qua vehebatur paterfamil. quos eſſe de vrbano miniſterio conſtat *ex l.ſeruis. §. muliones. D.de legat.3.* & quos carrucam cum iunctura legatam non ſequi prodidit *Paulus 3.Sent.* Itaque vet. Gloſſæ Iunctorem ζευκτὴν exponunt. Alij *d.l.203.* Vnctores legunt, alij Actores, Alciatus Vectores Vide Vnctores.

IVRARE quoties iubetur hæres, daturum ſe aliquid vel facturum, quod non improbum eſt: actiones hærditarias non aliàs habebit, quàm ſi dederit, vel fecerit id, quod erat iuſſus iurare, *l. quæ ſub conditione. §. quoties. D. de condit. inſtit.*

Iurare corporaliter, vide Corporaliter.

Iurare in litem, eſt religionem iuriſiurandi declarare, quanti æſtimetur tota res controuerſa ab actore. Cùm enim iudex in hoc iuramento adfectum actoris, & fidem ſequatur in litis æſtimatione, propter contumaciam non obtemperantis, meritò dicitur iuſiurãdum in litem, quaſi in vniuerſam æſtimationem litis, nulla certa conſideratione in vnam aut alteram rem facta. Quemadmodum ferè in factum agere dicimus eum, qui in totam facti ſeriem experitur, nulla ſpecialiter introducta ex facto perſequendi formula. Quare alias in litem, aliàs adfectionis iuramentum dicitur, *Vlpian.in l.ſi per alium. §.1. D.ne quis* eum

eum qui in ius voca l.1. & l.ſecun D.de in litem iuran. & vide l.videamus. D.eod.vbi Bart Bald.& F. Duarenus

Iurare per Genium principis,*in l.13.in fin.D.de iureiur.* Accurſius interpretatur, Deum principis: Bartolus Genium,principem ipſum exponit. Accurſius fortè ineptè interpretatus non eſt.Nam & ridicula antiquitas deos ſibi quos volebat fingebat, eó que geniales, idque ex Alex.ab Alex.lib.6.cap.4.liquet.Huiuſmodi iuſiurandum commemorat Tertullianus,lib.ad Scapulam.Sed ait,iidem ipſi qui per genios eorum in pridie vſque iurauerant. Alij eum genium volunt intelligi qui eius ſaluti præeſſe credebatur.

Iurare per ſalutem ſuam,*leg.qui per ſalutem.33.D.de iureiur.*Et Iurare per Salutem principis.

IVRAMENTVM in litem, vide Iuſiurandum in litem.

Iuramentum aliquando non tam ab ſolutionem, quàm interpretationem requirit,c. quantò perſonam.De iureiur.Iuramentum non eſt inſtitutum, vt ſit vinculum iniquitatis, dicto iam capite.

Iuramentum calumniæ dicebatur olim,quod litigatoribus ita deferebatur, vt actores quidem iurarent, ſe non calumniæ cauſſa litem intendere: rei verò,non calumniæ cauſſa ad infitias ire, *l.inter 44.§.4. D fam.erciſ.*idque Cicero Iurare in litem dixit in ea pro Q. Roſcio: Proh dii immortales,eſſéne quemquam tanti audaciæ præditum qui quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? Iuſtiniani autem inſtitutio & rei,&,actores,& aduocati iurare coguntur,ſe non calumniandi animo, ſed bona fide, & ex animi ſui ſententia litigare *leg.2.Cod.de iureiur. propt.cal. dand §.2. de pœn.temp.litig l.rem non nouam.12.§.patroni C.de iudic.*

Iuramentum ſolenne vocatur, quod Barbari iuramentum corporale dicunt.

Iuramentum ſemper habet hanc in ſe clauſulam iuris: Salua ſuperioris Magiſtratus iuriſdictione. Ideò qui iurarunt ſeruare ſtatuta ſua, & conſuetudines: hi poſſunt nihilominùs, & debent admittere cognitionem ſuperioris iudicis. Item qui iuramenta promiſit itaſe iuri apud aliquem, is vtique non renunciat iudicio maioris magiſtratus, *c. veniens.D.de iureiu l.ii,cui bonis D de ver. obli g & De pac.iuram.firm. §. ſacramenta. ca.conſtitutus. De reſcrip. l Imperatores. D. ad municip.Et Fridericus in ſua Conſtit.de feud.§ vlt.adde c.cùm te. De iureiuran.l.6.*

IVRATORES,*inquit Turneb.Adu. lib 19.cap.12.* propriè Cenſores erant, qui eum,quem cenſebant iureiurando adigebant: vt ex ea intelligi poteſt formula,Et tu ex animi tui ſententia vxorem habes.Nam qui iurauit, iuratus dicitur: qui ad iurandum adigit, iurator dici videtur.Hinc per tranſlationem iuratores dicti, veluti arbitri & cenſores fabulæ. Plaut.in Prologo Pœnuli

Vos iuratores eſtis quaſo operam date.

Item in Trinummo:

Cenſus cùm iuratori,ſi rectè rationem dedi, Les bonicum hic adoleſcentem quæro.

IVRGARE,quaſi de iure agere,& contendere. Iurgare enim,*inquit Varro lib.6.de ling.Lat.*ab iure dictum eſt, cùm quis iure litigaret à quo Obiurgat, qui id facit iniuſtè. Hinc

IVRGIVM,quaſi iuris agium,*c.Forus.§.iurgium.de verb.ſignif.* quò pertinet, quod ait Feſtus lib.9. Iurgium,iuris actio.*Cicer.de Repub.4.* Admiror nec rerú ſolùm,ſed verborum elegantiam.Si iurgant, *inquit*,Beneuolorum concertatio non lis, ſed iurgium: Inimicorum lis dicitur.Et, in ſequenti: Iurgare igitur lex putat inter ſe vicinos,non litigare.

IVRGIVM à diuortio ſeparat *Iuriſconſ. l quod ſi non diuortium.* D. *de iur.dot.* pro iracundia non diuortii.

IVS idem eſt quod lex à iuſſu per apocopen dictum, quoniam propriè nihil aliud eſt, quàm quod natura iubet ſequi aut vitari. Quanquam vulgò, ſicut & Lex,Ius etiam appelletur,quicquid vel gens,vel populus, vel conſuetudo iubet. tametſi non ſit negandum iuris nomen generale, legis ſpeciale: tum etiam ius ad non ſcripta pertinere, legem ad ius ſcriptum.Alij Ius à iubendo dici volút, quia iubet in foro exequitur id, quod iuſtitia dictat in animo ſeu voluntate. Iuri operam daturum prius noſſe oportet, vnde nomen iuris deſcendat: videlicet reſpectat ciuiliter rei ſignificatio-

ne, non autem grammaticè verborum ſtructura. *Vlpian.in l.1.in princ.* D. *de iuſti. & iur.l* 3.*in fin.* D.*de iur dot.*Ius autem à iuſtitia appellatum,*d. l.1.* ſicut effectus à ſua efficiente cauſſa dicitur.Nam(*vt eleganter Celſ.definit.*)Ius eſt ars boni & æqui

Ius pluribus modis dicitur, hoc eſt, multa ſignificat. I. Id,quod ſemper bonum & æquum eſt: vt eſt ius naturale immutabile II. Quod omnibus aut pluribus in quaque ciuitate vtile eſt: vt eſt ius ciuile. III. Prætorum edicta dicuntur ius honorarium. IIII. Prætoris & cuiuſlibet iudicis ſententia ius vocatur, etiam cùm ius reddens iniquè decernit: relatione ſcilicet facta, non ad id, quod Prætor ita fecit, ſed ad illud,quod Prætorem facere conuenit. Accipe autem iniquitatem,quæ nominatim in decreto vel ſententia non apparet. V.Ius dicitur *in tit.inter in iure fac.* locus vbi magiſtratus,vel alius iudex conſiſtit iuris dicendi,aut iudicandi gratia, etiam ſi domi, aut in itinere ſiue de plano hoc agat, vt iudex pedaneus, vt magiſtratus ſæpè etiã de plano ius dicit data bonorum poſſeſſione,vel quo alio iure, & in alijs cauſſis innumeris, quæ è ſolo expediuntur, & plano pede. appellatione collata ab eo quod fit,in eo vbi fit. VI. Ius pro neceſſitudine dicimus: veluti eſt ius cognationis,vel affinitatis.*Vlp in l.pen.& vlt.*D.*de iuſtit.& iur.*

Ius eſt auctoritas ſeu facultas agendi ſecundum legem.

Ius eſt ars boni & æqui. *Vlp in l.*1.D. *de iuſtit. & iur.*Si ars: ergo conſtat ex præceptis.Sed præcepta oportet eſſe certa: igitur non ex opinione hominum vaga, quæ neque bonum neque malum facere poteſt eum, qui non eſt: ſed ex præſcripta diuinitus ratione naturalis colligenda ſunt. Nam vbi id factum fuerit,tunc per ſe conſequitur bonum, & æquum. Natura enim non poteſt non eſſe bona lex, quæ ad honeſtatem accedit:nec poteſt non eſſe iniqua,quæ cum honeſtate pugnat.

Iuris origo duplex eſt: naturalis & ciuilis.Ergo cauſſa efficiens iuris, Natura & magiſtratus. Iuris cauſſa materialis verſatur in tribus: in perſonis, rebus,& actionibus,*l* 1. D. *de ſtat homi.*§ *omne autem.Inſti.de iur. natu. gent. & ciuil.* Iuris cauſſa formalis, perquam cognoſcimus quid vnaquæque lex in vnoquoque negotio, de quo loquimur, ordinet. Iuris finis eſt,vt pacificè tranſigamus hanc vitam vmbratilem & perducamur ad Chriſtum,& æternam vitam,

Iuris præcepta tria ſunt,ſcilicet honeſtè viuere, alterum non lædere, & ius ſuum vnicuiuſque tribuere.*Inſt de iuſt.& iure* §.*iuris præcepta & l.Iuſtitia eſt.*§.1.D. *eod tit.*

Ius nihil reſpicit,niſi vtilitatem hominum honeſtam in primis publicè, deinde priuatim.Hinc duæ ſunt iuris poſitiones, hoc eſt, duæ ſunt ponendæ partes circa quas totius ſtudij ſeu diſciplinæ ciuilis tractatio verſatur: videlicet,Publicum & Priuatum,*l.*1. D *de iuſtit & iur.*

Ius PVBLICVM conſiſtit in Sacerdotibus.Magiſtratibus in ſacris,& toto Rei publicæ ſtatu, *l.*1.§.*ius publicum.* D.*de iuſtit.& iur.* Publicum:quia ad ſalutem non vnius vel alterius, ſed totius populi,omniúmque gentium pertinet. Quantò igitur maior eſt omnium hominum æſtimatio,aliis rebus, tantò diligentius publici iuris habenda eſt ratio, cùm in ſcholis, tum in foro. Hoc tempore rem planè inuenimus. De iure priuato, de ſtillicidiis (vt Cicero ſuos illos deriſit, lib.1.de legib.)& cæteris obulatib.commodis curioſè diſputamus: de iure publico,hoc eſt,de magiſtratibus, nemo curat quales ſint. Ius PRIVATVM eſt, quod ad ſingulorum vtilitatem pertinet generaliter *l.*1.§.*huius ſtudij.* D. *de iuſt.& iur.*hoc trifariam diſtinguitur,videlicet, in Naturale,Gentium,& Ciuile.

IVS NATVRALE eſt(*inquit Vlp in l.*1. D. *de iuſt & iur.*) quod natura omnia animalia docuit. Nam ius iſtud non ſolùm humani generis proprium eſt,ſed omnium animalium quæ in terra, quæ in cœlo,quæ in mari naſcuntur.Hunc ſequitur Iuſtinianus.*Inſt.de iur.nat.gent.& ciuil* Sed valde abutuntur ibi vocabulo Iuris: Cùm in brutis nulla ſit ratio,igitur nullum ius.Magis autem diffiniuntur adfectus,& inclinatio naturalis quam Ius aut Lex. Ius igitur naturale definitio eſſe prima illa præcepta & formulas honeſtatis,quas natura omnes homines docuit. Deus enim à natura non diſtat. Itaq.ex tot generibus, *inquit Cic.*1.*de legibus,*nullum eſt animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. *Et Paulò ſupe-*

ſuperius. Solum eſt enim, ait ex tot animantium generib. atque naturis particeps rationis & cogitationis, cùm cætera ſint omnia expertia. Proinde niſi hãc diffinitionem ſic accipias, tota via errabis, & nunquam iuris cognitionem rectè adſequeris. Neq. verò ratum eſt, vt verba aliquantò craſſius accipiantur in Iure Ciuili *l. cùm vnus in prin.* D. *de aliment. & cib. legat.* Cæterùm Ius vel Lex naturæ *ſecundum* Cic. *l. 1. de legib.* propriè ſic rectè diffinitur: Eſt ratio ſumma inſita in natura. quæ iubet ea, quæ facienda ſunt, prohibétque contraria. Huc accedit, & veram affert iuris naturalis deſcriptionem, id quod Iuſtinianus dicit, *in §. pen. Inſtit. de iur. natur. gent. & ciuil.* Sed naturalia quidem iura, inquiens quæ apud omnes Gentes peræquè obſeruantur, diuina quadam prouidentia conſtituta, ſemper firma atq. immutabilia permanent. Vbinam ſunt talia iura per diuinã prouidentiam conſtituta? Certe in corde, & mente hominis, velut in quibuſdam viuis tabulis ad imaginem Dei creatis. Prouidebat enim clementiſſimus pater, nihil æquè in hoc mundo homini opus eſſe, quàm regulis atque principiis quibuſdam rectè viuendi, quæ præter eũ nemo dare poſſet. Hinc *Vlp. l. 6.* D. *de iuſt. & iur.* Hoc igitur ius noſtrũ cõſtat aut ex ſcripto, aut ſine ſcripto vt apud Græcos, τῶν νόμων, οἱ μὲν ἔγγραφοι. οἱ δὲ ἄγραφοι. Ex ſuperioribus apparet euidenter, Iuriſconſultos appellatione iuris naturalis multum abuſos fuiſſe. Alioqui. ſi brutis animalibus legem aut ius tribuas, neceſſariò tribuitur etiam ratio: ac per conſequens ex brutis homines, ex hominibus bruta facies animalia. Et hoc quidem Doctores noſtri non diiudicant, cùm ineptiſſimè diſtinguunt inter ius naturale primarium, & ſecundarium: volentes vtique, vt aliquod ius habeamus cum brutis commune: ſcilicet, vt egregiè obbruteſcamus. Adeò cæcus eſt per omnia captus humanus, niſi diuino præſcripto tenaciter adhæreat. Semper igitur memento, cùm audis hæc verba, Lex Ius, Iuſtitia, Iuriſprudentiæ: erigendam eſſe cogitationem ad excelſam quandam ſoli homini à Deo donatam virtutem: cætera vero animalia hominis cauſſa eſſe creata: in quibus tametſi inclinationes quædam ſunt, & ſenſus cum hominibus communes: nulla tamen ratione prædita ſunt, nulla honeſtatis formula, nihil denique iuris habent. *Cic. eleganter:* Quibus enim, *inquit*, ratio à natura data eſt, iiſdem etiam recta ratio data eſt. Ergo & lex, quæ eſt recta ratio in iubendo & vetando. Si lex, ius quoque. At omnibus ratio: ius igitur datam eſt omnibus. Iuriſconſultis verò, quod aliquantò in hac materia licentiùs ſint locuti: fortè vt deſeruirent teneris ſtudioſorum ingeniis, & populariter rem explicarent, facilè condonandum eſt: præſertim, quòd hãc ſermonis inconcinnitatem & abuſum aliis reſponſis grauiter reſarciunt, & ad verum ſenſum reformant. Sicut ipſe Paulus longè aliter ſentit de iure naturali. *in l. ſi vnus. §. pactus* D. *de pact.* qua in re, cùm ſuperioris temporis interpretes nullam phraſis certam rationem obſeruarent, infinitis erroribus inuoluti ſunt, ſicut ferè ex ignoratione principij tota ſeries materiæ ſolet obſcurari.

Ius GENTIVM (*inquit Vlp. in l. 1. §. vlt.* D. *de iuſt. & iur.*) eſt: quo gentes humanæ vtuntur: quod à naturali recedere, facilè intelligere licet: quia omnibus illud animalibus, hoc ſolis hominibus inter ſe cõmunem ſit. Pomponius *in l. 2.* D. *de iuſt. & iur.* adiicit exempla: veluti erga Deũ religio: vt parentib. & patriæ pareamus. Iuſtinianus *Inſt. eod. tit.* rectiſſimè ſentit, Ius gentium eadem ratione generaliter dici, qua ius Ciuile in ſpeciem nuncupatur. Nam ſicut à populo alicuius ciuitatis tractum eſt nomen iuris Ciuilis: ita ius gentium ab omnibus populis vocatur. Quod verò naturalis ratio, ait, inter omnes Gentes conſtituit, id apud omnes populos peræquè cuſtoditur: vocatúrque ius Gentium: quaſi quo iure omnes gentes vtuntur. Illud diligentiſſimè obſeruandum eſt, quod multis errandi cauſſam dedit, ius gentium aliàs accipi apud Iuriſconſultos pro vero naturæ iure: aliàs pro eo iure, quod plurimo hominum pars vbique recepit. Quod niſi rectè diſcernas, nunquam peruenies ad veram iuris cognitionem. Veteres enim rati ſunt, quicquid ab omnibus Gentibus pro iure ſeruaretur, id quoque ex naturali ratione productum fuiſſe: cùm non crederent, omnes homines in diligendo iure prorſus erraſſe.

Hoc modo loquitur de iure gentiũ *Vlp. in loco citato, iuxta exempla Pomponii. & quidem rectè, in l. veluti. l. vt vim. & l hoc iure. D. de iuſti. & iur. Iuſtin. in §. venditæ. Inſtitut. de rer. diuiſ.* Religio enim erga Deum, pietas in parentes, cognatio inter omnes homines, verè ſunt iuris naturalis, quod quia ſolis hominibus commune eſt, ius Gentium vocat. Cæterum *in l. manumiſsiones. ff. eod.* quatenus loquitur de effectibus, & prædura ſeruitutis forma: ſi accipias ius Gentium naturali ratione conſtitutum eſſe, errabis tota via. Nam ea ſeruitus pugnat cum iure naturali, rectéque fuit emendata. Quanquam tolerabilis ſeruitus, quali nunc vtimur, ſecundum naturam eſt: vt grauiter probat Ariſtot. in Politicis: nec id negat *Vlpianus in eadem l. manumiſsion s.* ſi ex æquo & bono intelligatur, collatis aliunde ſententiis ſuis. Neque enim ex vno ſtatim dicto, totus Vlpia. iudicari poteſt, quid ſentiat de iure Naturali: videndum enim etiam eſt, quid alio in loco dicat. Accipitur ergo ibi ius Gentium, pro iure, quod omnium gentium auctoritate paſſim receptum fuit. Quare cùm audis hanc vocem, Ius Gentium, non ſemper exaudiendum eſt ius Naturale, ſed plerunque ius humanum, vt Liuius rectè appellat. Neque enim ſequitur: Gentes id conſtituerunt, aut in vſum admiſerunt: Ergo eſt ius Naturale aut æquum imò ſæpè iniquiſſimũ eſt. Ego ſanè multum tribuo humanæ auctoritati, ſed non præfero eam naturæ.

Ius PROPRIVM, quod quiſq. populus ipſe ſibi ius conſtituit, quoniam ipſius ciuitatis proprium eſt: vocatúrque Ius Ciuile, quaſi ius proprium ipſius ciuitatis, *Gaius l. omnes populi. D. de iuſtit. & iur.*

Ius CIVILE quid ſit, & quatenus valeat, nemo grauius deſcripſit, quàm Vlpia D. *de iuſti & iur.* Ius Ciuile, inquiés, eſt, quod neque in totum à naturali iure, vel gentium recedit, neque per omnia ei ſeruit. Itaque cùm aliquid addimus vel detrahimus iuri communi: ius proprium id eſt, Ciuile efficimus. Rectè quidem ille. Nam ius Ciuile nihil aliud eſt, quàm determinatio iuris Naturalis. Si igitur recedat in totum à naturali ratione, non determinat, ſed magis adfingit aliquid incognitum natura, hoc eſt (*vt Ariſtotelis verbo vtar*) quod nullam cauſſam in natura habet. Ergo non lex, verum tyrannis eſt cenſenda. Ex diuerſo ſi per omnia deſeruiat naturæ, ſi idem dictet, quod communis ſenſus & formula, iam non Ciuilis, ſed naturalis lex eſt. Hoc modo ſi omnes titulos iuris, & ſub titulis leges (loquendum enim nunc populariter eſt de legibus) expendas diligenter, comperies nullam propemodum ſanctionem eſſe, quæ non aliquo modo ad naturæ perpendiculum reſpondeat, quæ non aliquam radicem ex naturalibus notitiis trahat. Et hæc eſt vis, & poteſtas legis ciuilis, de qua admonet nos Celſus, *in l. ſcire leges. D. de legibus* Ius Ciuile, æquitatem conſtitutam iis, qui eiuſdem ſunt ciuitatis ad res ſuas obtinendas, M. Cicer. in Topicis definit. Ius autem Ciuile, *inquit Papinianus, l. ius autem. D. de iuſt. & iur.* ex legibus plebis ſcitis, Senatuſconſultis, decretis principum, auctoritate prudentium venit.

Ius ciuile tres habet communiſſimos locos. Omne enim ius, ſcriptum & non ſcriptum, quo vtimur, vel ad perſonas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. *§. vlt. Inſtitu. de iur. natu. gent. & ciuil. l. 1. D. de ſtatut. homi.* In perſonis conſiderantur ſtatus ordines, officia. *inſti. de iure perſon. & D. de ſtat. ho. & toto lib. 1.* Hic locus oritur ex quarto præcepto Diuinarum tabularium. In rebus verſatur acquiſitio conſeruatio, alienatio, *l. vltima. D. de legibus.* Colligitur hic locus ſecundus ex ſeptimo præcepto, & ſequent. In actionibus perpenduntur auctoritas, materia, forma, exitus. Harum fons eſt octauum præceptum. Vt interim intelligas ius Naturale eôdem pertinere, quò pertinet Ius Ciuile, ſcilicet aut ad perſonas aut ad res, aut ad actiones. Pauci autem id animaduerterunt: quia relegatę prorſus erant à ſcholis Iuriſperitorum tabulæ diuinæ decem præceptorum, admiſſis potiùs immenſis Baldi & aliorum commentariis. Videbatur enim ad Theologos pertinere, nec quicquam conferre ad Iuriſprudentiam Decalogus. Verùm ſi præcepta Decalogi diligenter excutias, ex his ius noſtrum Ciuile dimanaſſe perpendes. Qui igitur libros iuris Ciuilis tollere volunt iura quoque diuina eos tollere voluiſſe neceſſariò fatendum eſt.

Ius

Ius Ciuile diuiditur in quatuor libros, principales,ſcilicet Digeſta , Codicem Inſtitutiones, & Nouellas conſtitutiones,quas vulgus vocat Authenticas: quibus adduntur libri Feudorum. Digeſta continent leges:& ſtatuta Romanorum, libris quinquaginta diuiſa. Diſtinguuntur autem in ſeptem partes, *vt docet Iuſtinianus Imperator. l. 2.C. de veter. iur. enuclea. quæ inſcribitur de confirmatione Digeſtorum.* Codex continet ſtatuta, ſanctiones & præcepta Imperatorum. Fuere autem tempore Iuſtiniani tres Codices, Gregorianus , Hermogenianus , & Theodoſianus , qui etiam hodie extant, ex quibus diuus Iuſtinianus vnum fecit,vt ex rubric.procemij Codicis conſtat.Hic in duodecim libros diuiditur. Tertius liber principalis dicitur Nouellarum conſtitutionum , qui diuiſus eſt à veteri interprete in nouē Collationes , quarum quælibet ſubdiuiditur in titulos,& tituli non in leges, ſed in paragraphos.Et differunt(*vt more interpretum Bart.& ſequacium loquar)* Authenticum & Authentica : quia Authenticum volumen eſt per ſe, ſed Authentica eſt lex vna , vel paragraphus incorporatus libro codicis, & antiquo iuri ſuperadditus,& allegatur ſic: *C.de Epiſcop.& Cleric. Authent.multò magis.* Sed in Authentico ſimpliciter allegatur titulus & θεμάτιον (vulgus vocat paragraphum)vt in Auth. Vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. tali,vel tali,& ſufficit,Item,decima Collatio intitulatur liber feudorum , & habet duos libros partiales ,quorum quilibet ſubdiuiditur in titulos, & iſti in capitula & paragraphos. Hic interpretum vulgatiorum citandi modus eſt, quem propemodùm Baſilicorum interpr. ſecuti ſunt Veter.Iuriſcoſs. qui citarentur & præciderentur eorum capita , ex eorū libris diſces. Quartus liber principalis legum,dicitur Inſtitutiones , non Inſtituta.Et iſte diuiditur in quatuor libros partiales,& eſt introductorius in ius ciuile : maximè quòd ad declarationem terminorum , qui tanquam oſtium in domum præbet introitum in ſapientiam iuris.Porrò libros IIII. Inſtit. *μεθοδικῶς* ſcripſit Imperator:quorum fideliſſimos interpretes habet Theophilum, Ioan.Fabrum, Angelum , & Viglium.De libris Feudorum, vide Iacob. Cuiaci.& Franc.Hotomanum : aliam enim,quàm ſuperiores eos citandi rationem docuerunt.

Ius omne (quantum ad mores hominum formandos attinet)diuiditur in ius naturale ſeu diuinum : & ius poſitiuum, ſiue humanum. Ius naturæ , quod aliàs ius gentium vocant , conſiſtit in notitiis illis à natura , hoc eſt , à Deo mentibus hominum inditis,§.*ſed naturalia.Inſtitut. de iur.nat.gent.& ciu.* Eſt enim proditum cum ipſo humano genere ,*l.1.D.de acqui. rer.dom.& §.ſingulorum Inſtit eod.titu.*hoc autem ius Naturale , cùm eſſet ſimplex, & paucis præceptionibus contentum (quas tamen vt rectè perciperemus, Deus ipſe viua voce renouauit in Decalogo)certè non videbatur omnibus humanis negociis, propter corruptos adfectus , quos ex Adæ lapſu contraximus, ſufficere, niſi latius determinaretur, & per ſingulorum circumſtantias diſtribueretur. Ius itaque POSITIVVM huiuſmodi naturales notitias latiùs extendit,format,diſtribuit,applicat ad humanas functiones : obſeruans ſemper eas veluti Theſej filum in maximo Labyrintho. Poſitiuum quippe ius dicitur, quaſi ab hominibus poſitum,ciuili quadam & politica argumentatione , ad extendendum ius naturæ : *vt eſt pulcherrimum exemplum in l.bona fides. D. depoſiti.* & in omnibus humanorum negociorum,aut formis, aut pœnis obſeruare licet. Quid igitur dicemus de iure Gentium?Eſt ne tertia ſpecies?Reſpondeo,Si propriè loquamur, aliàs refertur ad ius Naturale, aliàs ad ius humanum : per ſe autem ſpeciem non facit. Verùm craſſius & populariter loquētes, nihil obſtat quò minus docendi gratia, quaſi tertiam ſpeciem eam proponamus ſtudioſis, ſicut Iuriſconſulti faciunt.

IVS à iudicio diſtinguitur à Paulo maniſeſtiſſimè , *in l. amplius* 15. *D. rat rem hab.* illud enim ad Prætorem, hoc ad iudicem ab ipſo datum pertinet. Amplius, inquit , non peti verbum Labeo ita accipiebat,ſi iudicio petitum eſſet:ſi autem in ius eum vocauerit , & ſatis iudicio ſiſtendi cauſſa acceperit. iudicium tamen cœptum non fuerit , ego puto non committi ſtipulationem amplius non peti. hic enim non petit, ſed petere vult. *Cicero, libro de*

Inuent. 2. Tranſlationes, inquit, in iure plerunque verſantur. ibi enim & exceptiones poſtulantur, & quodammodò agendi poteſtas datur. In ipſis autem iudiciis rarius incidunt.

Ius ACCRESCENDI, eſt ius, quo portio deficiens, vel quæ repudiata eſt, alij qui partem agnouit, acquiritur, de quo apud Iuriſconſultos frequens eſt mentio: Vel eſt augmentum partis vacantis, per repudiationem, vel mortem vnius coniuncti, quod alteri coniuncto aduoluitur: quod locum habet, quando pars vacat, antequam ſit alteri quæſita: vt pote cùm coniunctus ſuam partem repudiat, vel illa deficit: tunc enim alteri coniuncto accreſcit: *de quo* §. *hu ita definitis*, *l. vnic. C. de caduc. toll.* Hoc ius Theophilus *in Inſtit. tit. de exhæred. liber.* προσαύξησιν vocat, ait eſſe μέρος ἀφαίρεσιν. Hoc autem ius inter coniunctos verbis, & re, & verbis locum habet: in quibus præfertur, qui re & verbis coniunctus eſt, *l. re coniuncti.* 89. D. *de leg.* 3 *l. triplici.* 142. D. *de verb. ſignif.* niſi ſine parte ſit inſtitutus, alij verò partes habeant ex verbis teſtatoris, *l. item quod Sabinus.* §. 1. D. *de hæred. inſtit.* Eſt &

Ius NON DECRESCENDI, eſt ius, quo duobus re aliqua legata, non petente vno ſolida res apud alterũ remanet, non quaſi accreſcens ei, vt legatum augeri videatur, ſed quaſi nullius concurſu diminuta, *d. l. vnic.* § *vbi autem legatarii. verſ. ſin verò nemo. C. de caduc. tollen.* Quod quidem ius inter coniunctos re locum tantùm habet, ex diſtinctione Iuſtiniani, dict. verſ. ſin verò nemo. quanquam & veteres hîc etiam dicunt partem deficientem accreſcere, magis quàm non decreſcere, nec tam ſubtiliter hæc diſtinguunt, quàm à Iuſtiniano factum eſt, *l. 1* §. *interdum.* D. *de vſufru. accreſ. l. hæc ſcriptura. l. ſi ſeparatim.* D. *de condi. & demonſt.*

Ius ÆLIANVM, liber erat, in quo Sext. Ælius noua quædam actionum genera præter legis actiones perſcripſerat: quam librum populo tradidit, *l. 2.* §. 3. D. *de orig. iur.*

IVS AVREORVM ANVLORVM erat, quod libertis hominibus concedebatur à Principe, vt ſcilicet eodem iure eſſent, quo equites ij, quibus aureum anulum geſtare licebat. Nam etſi aureus anulus inſigne ordinis equeſtris erat (*vt teſtatur Plin. lib.* 33. *cap.* 1. *vbi de anulorum origine fuſiſſimè ſcribit*) non omnibus tamen equitibus, ſed iis tantùm, qui quingenta ſeſtertium in cenſu habebant, eum licuiſſe geſtare, vel ex eo intelligi poteſt, *quod Sueton. in Cæſa. cap.* 39. *& Macrobius lib.* 11 *Sat. c.* 7. *de Laberio ſcripſerunt*: qui cùm Cæſaris poſtulatu nimium egiſſet, ab eo aureo anulo, & H.S. quingentis donatus, ſeſſum in quatuordecim ſcena per ſolium orcheſtram tranſiit. Porrò notandũ, aliud eſſe ius anulorum, aliud anulos habere: item vt ius liberorum, & liberos. nec enim qui ius anulorum obtinebant, ſtatim equites fiebant: cùm ſcribat *Vlpian. l. 4. D. de iur. aur. anul.* etiam fœminas ius illud impetrare potuiſſe. At quibus anulus dabatur, ij continuò equites fiebant, & in quatuordecim conſidebant: vt de Q. Roſcio Comœdo memoriæ proditum eſt, qui anulo aureo, & quingentis ſeſtertiis à victore Sylla donatus, eques factus eſt. In eo igitur poſitum hoc ius eſt, vt idem liceat ei, qui hoc impetrauit, quod ei licet, qui reuera aureo anulo donatus eſt, id eſt, vt pro ingenuo habeatur, neque patrono vllum officium (excepta reuerentia) obſequium, operámve debeat, duntaxat quandiu in vita manebit. Nam (*vt ait Vlpia.*) quaſi ingenuus viuit, tanquam libertus moritur, *l. 3. D. de bon. lib. l. 4. de iur. aur. anul.* id eſt, aduerſus eius tabulas patronus præteritus bonorum poſſeſſionem obtinet. Item *Vlpian l. 10.* §. 2. D. *de in ius voc.* Sed ſi ius anulorum accepit, puto eum reuerentiam patrono exhibere debere, quamuis omnia ingenuitatis munia habeat. De Mena id tradit Trunquillus, vt de Muſa Zonaras. videtur itaque, vt refert Bud. ius aureorum anulorum dare, apud antiquos fermè aliud nihil fuiſſe, quàm equitem facere dicimus: accipere verò, equitem fieri.

IVS ANTIQVVM, quid ſit, iam explicauimus in voce Antiquum. Hoc tamen *ex Cuiac. in Paratit.* addam ius antiquum *in tit.* D. *de diuerſ. reg. iur. antiq.* vocatur ius, quo iamdiu populus vſus eſt, minimè abrogatum Co[illegible]niani: item illud, quod nec leges nec cõſtitutiones induxerunt, ſed antiqua prudentia iuris auctorum, *vt eſt in l.* 21.

C. de

C. de fu t & conſona Iuriſconſultorum definitio, *in l. vlt. C. Th. de diu. reſ.* qualis eſt regula Catoniana, & quæ certiſſima iuris regula. *§. non autem. Inſtit. de per. & temp. act.* Ex delicto pœnalibus actionibus hæredes non teneri, & aliæ, quæ à Cuiacio ibidem recitantur.

Ius CANONICVM diuiditur in Decretum, & Decretales. Decretales autem in quinque libris, maximè reſpectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas ſiue titulos. Sub qualibet autem rubrica ſunt vnum aut plura capitula, & canones, quæ dicuntur Decretales epiſtolæ, vel conſtitutiones, & aliquando in capitalis ſunt duo §. Quando igitur ex decretalibus aliquid allegabis, non librum, ſed titulum & capitulum allegabis: & ſi caput ſit longum, dices ca. tali, circa principium, medium, vel finè, vel ſi ſint Ϛιχάτια, vel (vt nunc loquimur) *Paragraphi, §. 1. vel. 2.* Atque hi quidem quinque libri compoſiti ſunt à Raymundo Capellano Gregorij IX. Papæ, circa annum Domini M CC. XXXI. ipſius Papæ iuſſu, ídque ex quinque compilationibus prioribus Bernardi, ſcilicet, Ioannis Gallenſis, Petri Beneuentani ſubdiaconi, & notarij Innocentij III. Tancredi, & Honorij. His poſtea anno M. CC XCVIII. Pontificatus Bonifacij VIII. anno quarto, acceſſit liber ſextus, continens etiam 5. partes, ſupplens defectus caſuum emergentium, in libris Decretalium non comprehenſorum. Clementis conſtit. à Clemente V. Papa, anno M. CCCXI. in Concilio Viennenſi conceptæ ſunt, & à Ioanne Papa XXII. promulgatæ, anno M. CCC. XXIX. Vide gl. in Prœm. Clem. ſuper verbo Nouembris, & verbo Pontificatus. Hic liber non dicitur ſeptimus, ſed Clementinæ conſtitutiones vocantur. Decretum autem à Gratiano circa annum M. CXIX. compilatum, diuiditur in tres partes: Prima dicitur Diſtinctiones: diſtincta enim eſt per CI. partes, quæ in canones, qui in paragraphos & verſiculos ſubdiuiduntur. Secunda pars vocatur Cauſſæ, quia continet 36. cauſſas: eæ in quæſtiones, hæ in canones, qui in themata, & paragraphos, & verſiculos ſubdiuiduntur. Tractatus autem de pœnitentia inſeritur cauſſæ 33. q. 3. Et habet ſeptem diſtinctiones, quæ item in canones cum paragraphis & verſiculis diuiduntur. Tertia pars decreti, de conſecratione, habet ſub ſe quinque diſtinctiones, cum canonibus vel capitulis, cum paragraphis vel verſiculis. Hactenus de libris Canoniſtarum ex I. Oldendorpio. Eſt autem Ius canonicum eccleſiaſtica conſtitutio; diſtinct. in ſumma.

Ius ciuile FLAVIANVM, liber erat, in quo Appius Claudius legis actiones compoſuerat, & ad formam redegerat, inde dictum, quòd Cn. Flauius eius ſcriba ſurreptum librum populo tradidit, *l. 2. §. 3. D. de orig. iur.*

Ius ciuile PAPIRIANVM, liber erat, in quo Sext. Papirius leges omnes curiatas à Regibus latas conſcripſerat: non quia Papirius de ſuo quicquam ibi adiecit: ſed quòd leges ſine ordine latas in vnum compoſuit, *l. 2. D. de origine iuris.*

Ius ciuile, pro iuriſdictione prætoris. *Cice Verrina. 3.* Petere auxilium à Chelidone, quæ iſto Prætore non modò in iure ciuili, priuatorúmque omnium controuerſiis populo Romano præfuit, &c.

Ius commune vocat Paulus ad differentiam Senatuſconſulti, quod in ſpeciem factum eſt de ſcripturis famoſis, ſcilicet editis nullo nomine adiecto. Cæterùm (inquit) ſi nomen adiectum: & iure communi iniuriarum agi poteſt. *l. quod Senatuſconſultum. D. de iniu.*

Ius commune, pro iure naturali. *Vlp. in l. ius ciuile eſt. D. de iuſtit. & iur.* Vide Merum ius.

Ius COMMENTITIVM dicitur id, quod nouè & recens excogitatum eſt, quaſi fictitium: vt pote, non aliunde tranſlatum, ſed ſine vllo prorſus exemplo introductum, *Paul. l. ſi pœna alicui. ff. de pœn.* Si pœna alicui irrogatur, receptum eſt commentitio iure, ne ad hæredes tranſeat.

Ius CONSTITVTVM, pro ſingulari accipit Iuriſcoſ. *in l. ſi peculium. D. de ſtatu lib.* Ius enim conſtitutum eſt, quod placito quodam, & conſenſus recipitur communiter, *Paulus l. 1 in fin. D. rer. amot l. 1. §. item cum contra. D. quæ ſent. ſine adpel. reſcind.*

Ius CONSVETVDINIS eſſe putatur id, quod voluntate omnium ſine lege vetuſtas comprobarit, quod i a

genere & alia ſunt multa,& eorum multò maxima pars, quæ Prætores edicere conſueuerunt, *ait Cic. lib de Inuent.* II. quibus verbis edicta tranſlatitia ſignificat.

Ius dicere tranſlatè, pro Prætoris imperium ſibi vſurpare. *Vlp. l.* 1. D. *Quod legator.* Æquiſſimum Prætori viſum eſt, vnumquemque non ſibi ipſum ius dicere occupatis legatis, ſed ab hærede petere. *Calliſt. l. pen. D. de vi priu.* Quiſquis probatus fuerit, rem vllam debitoris temere poſſidere, ſibique ius in eam rem dixiſſe, ius crediti non habebit. Aliàs propriè ius cuipiam dicitur, cùm ei per ſententiam quid adiudicatur, aduerſum eum cui quid adiudicatur: quod vulgò dicunt, Cauſſam obtinere, & ſuccumbere in cauſſa. *Vlpia.* Eſt, inquit, receptum, vt poſſit ei & aduerſus eum ius dici, *De iuriſd. omn. iud.*

Ius docendi leuis & ſimplex via, cuius meminit Iuſtinianus, *Inſt. de iuſt. & iur.* hæc eſt: Primùm incipere à naturalib. & diuinis præceptis. Deinde progredi ad capita humanarum legum, & demum ad propagatas Gentium, & Magiſtratuum conſtitutiones.

Ius F I S C A L E, *l. inter debitorem.* D. *de pact.* ius non commune, ſed principis proprium.

Ius G L A D I I, poteſtas eſt animaduertendi in facinoroſos, quæ meri imperij eſt. Tractum autem illud videtur ex ea conſuetudine, quòd Principes Romani præſidibus & Præfectis Prætorio, iiſque quibus hoc imperium eſſe volebant, gladium dabant. Id facile coniicitur ex verbis Papinij ſic ſcribentis:

Felix, qui magno iam nunc ſub præſide iuras,
Cuique ſacer primum tribuit Germanicus enſem.

Sed & Imperatoris gladius vnius erat curæ commiſſus, præfecti ſcilicet prætorio, cùm Imperator multò magis etiam merum imperium teneret, quàm quibus eam poteſtatem in prouinciam euntibus mandabat.

Ius H O N O R A R I V M, id eſt, prætorium, ait Iuſtin. idcirco quòd qui honores gerunt: id eſt, magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt, §. 6. D. *de iur. nat.* Ius honorarium, idem quod Prætorium: ab honore Prætorum ſic nominatum, *l.* 7. D. *de iuſtit. & iur.* vel quod ab honore Prætoris veniat, *l.* 2. §. 5. D. *de orig. iur.*

Ius I T A L I C V M, quidam nihil aliud eſſe volunt, quàm à tributis immunitatem: tributorum duo genera conſtituentes, vnum agris impoſitum, alterum capitibus, Cuiacius *Obſer. lib.* 11. *cap.* 35. id falſiſſimum opinatur. Nam inquit, & quæ ius Italicum non habent quædam coloniæ prouinciales, immunes ſunt: vt Cæſarienſis colonia prima Flauia, quam Veſpaſianus deduxit, *auctore Plinio.* 5. *c.* 13. *& Nouell.* 103. immunis eſt. *l. vlt.* D. *de cenſib.* remiſit enim ei Veſpaſianus tributum capitis primum: & quia non ideo etiam remiſſum videbatur tributum ſoli, poſtea Titus etiam ſolum Cæſarienſis coloniæ immune factum interpretatus eſt. Nec ideo tamen Cæſarienſis colonia ius Italicum habet: *l.* 1. D. *eod.* Et ita rectè Plin. *lib.* 3. *cap.* 3. *&* 21. ciuitates aut colonias immunes ſeparat ab iis, quæ ius Italicum habent: Poſſit quidem vna eademque ius Italicum habere, & eſſe immunis: ſed non quòd immunis ſit, veluti Barcino, *d. l. vlt.* aut Ilium, ideo & iuris Italici: idémque ex diuerſo dicendum eſt. Plus eſt eſſe immunem ciuitatem vel coloniam, quàm habere ius Italicum. Nam ius Italicum leuatio tantùm cenſitionis eſt, puta vt idem in cenſitione ius experiantur quod Italicæ coloniæ. nec id tantum, ſi colonia non ſit immunis, ſed etſi ſit immunis, facit vt in reliquis eodem iure ſit eius coloniæ reſpub quo ipſa Italia, puta in traditionibus nexi, in vſucapionibus, in annali exceptione, itémque in iure capiendi. Nam hac de cauſſa cùm tractaret Celſus de fideicommiſſo relicto coloniæ Philppenſium. *l. Balliſta. D. ad Trebell.* adieciſſe eum opinor coloniam Philippenſem eſſe iuris Italici, *l.* 6. *de cenſib.* cuius inſcriptio emendanda eſt ex d. l. *Balliſta.* Atque ita multò plura conferebat ius Italicum, quàm immunitas: ſed in cauſſa tributorum (vt diximus) plus certè erat immunem eſſe, quàm habere ius Italiæ.

Ius M E R V M pro communi & vſitato, ſiue quod nullo ſingulari ac præcipuo iure mixtum eſt. *Vlp. l.* 16. *D. de minorib.* Nam ſi minor communi auxilio & mero iure munitus ſit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium.

Ius

Ius MEVM, quod mihi competit ex iure communi pactóve, vel conſuetudine, *cap. conſtitutus. de religio.* ius tuum quid ſit docent doctores *in l. inſtrumenta. C. de exhib.*

Ius MILITARE, quo milites ſoli adſtricti ſunt, *tit. de teſta mil. C. & D. de re milit. C. & D.*

Ius PATRONATVS, ius omne & commodum quod patronis competit: *de quo vide tit. de iure patron.* D. & C. & *Cuiac. Obſ. lib.* 11. 33. & in iure Cano. *ex tit. eodem, extr. in antiq.* Ius patronatus eſt, quod alicui in eccleſia acquiritur, eo quod ipſe, vel eius auctores eccleſiam poſuerint, vel ædificauerint, vel ſuis opibus auxerint, conſentiente Epiſcopo: ex quo iure cum vtilitate honor & onus reſultant.

Ius PRÆDII, eſt poteſtas in alieno prædio aliquid agendi, quod alteri agere non licet, ab ipſius domino data & permiſſa. hinc Iura prædiorum vrbanorum & ruſticorum, quæ etiam ſeruitutes appellantur: *inquit Imp. §. vlt. D. de reb. corpor.*

Ius PRÆTORIVM eſt, quod Prętores introduxerunt, adiuuandi, vel ſupplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam: quod & honorarium dicitur, ad honorem Prætorum ſic nominatum, *l. 7. D. de iuſt. & iur.*

Ius προτιμήσεως, vide Προτίμησις.

Ius QVIRITIVM, vide Quiritium, ius, infrà.

Ius SACRATVM, *apud Virgil. & alios* eſt ſacramentum militare, cuius religione olim tenebantur. nam ſacrabatur iureiurando, id eſt, fide.

Inter Ius IN RE, & ius AD REM, hoc intereſt: Ius in re non poteſt quæri conceſſione beneficij, vt res collatario quæſita dici queat, c. ſi tibi abſenti. de præb. in 6. fallit (vt ibi dicit Romanus Pontifex) ſi collatarius ratam conceſſionem habuerit. Ius in re is habere intelligendus, qui ius proprietatis habet. Ius ad rem habet is, cui pignori oppoſita eſt, vſufructuarius, colonus, & cæteri huiuſmodi.

Ius SINGVLARE eſt, quod contra tenorem rationis, propter aliquam vtilitatem, auctoritate conſtituentium introductum eſt, *leg. ius ſingulare. D. de legibus.* Vel ſic: Ius ſingulare appoſitiſſimè dicitur, quod conſtitutum eſt ſeorſum & ſigillatim. Et contradicit quidem in ſpeciem rationi communis iuris: cæterùm generaliter conſideratum, vniuerſo iuri non contradicit, ſed conuenientiſſimum eſt. Alio autem & antiquiore verbo Priuilegium dicitur, quaſi priuata lex: quæ cùm diuerſos habeat effectus benefaciendi, eximendi, iuuandi, relaxandi; diuerſis quidem appellationibus eam nuncupare potes, res tamen eadem eſt: nec aliter differt priuilegium à priuilegio, quàm lex generalior à lege ſpecialiore.

Ius SOLENNE, ius legum populi Rom. *Pomp. l. 27. D. de reg. iur.* Nec ex prætorio nec ex ſolenni iure priuatorum conuentione quicquam immutandum eſt.

Ius SCRIPTVM, id eſt, ius ſummum. *Paulus l. 30. D. de pecun. conſtit.* Si quis duob. pecuniam conſtituerit, Tibi aut Titio, etſi ſtricto iure propria actione pecuniæ conſtitutæ manet obligatus, etiamſi Titio ſoluerit, tamen per exceptionem adiuuabitur.

Iuris ſui vel alieni eſſe, quaſi ſuæ poteſtatis, facultatis, liberi arbitrij in perſona & rebus externis. Sic ſui mancipij eſſe, id eſt, non alieni mancipij vel dominij. Hinc Brutus *in epiſt. ad Cic.* de liberta Reip. dixit, An vt eſſet ſui iuris & mancipij Reſpubl. Homo ergo ſui iuris eſt, qui alteri non paret, nec morem gerit, nec ſeruit, nec in alterius poteſtate eſt, ſed ſuus eſt, & ſententiam ſequitur ſuam, non alienam, nec precibus flecti poteſt. *Cice. in Verrin. Act. 3.* Quod, inquit, eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiæque cognoſceret.

Ius SVI, pro eo, quod vulgus Suitatem adpellat. *Vlp. l. 1. §. vlt. D. de libe. agnoſ.* Nihil præiudicet filio, non tantùm in iure ſui, verùm ne in alimentis quidem. *Idem in l. 9. §. ſi filium. D. de lib. & poſthu.* Rumpit enim his caſibus nepos teſtamentum, quod moriente auo ſui ius pependerit. vbi tamen FILII IVS legitur, ſed mendoſè, *vt in Commen. docet Hotom.*

Ius SVMMVM, vulgò ſtrictum ius. Ius ſummum vocatur id, quod ſupra ſe nullum habet: quia in ſuo genere conſideratum abſolutè, non eſt vllis cauſſarum

circumſtantiis attemperatum, deflexúmque, vt foro deſeruiat. Errant ergo, qui ſummum ius intelligunt paſſim pro iniquo iure. Nam omnes regulæ, omnes leges, omnes denique hominum traditiones de moribus, poſſunt dici ſummum ius, aliquo reſpectu, quæ ſi eſſent ſumma iniuria, quid haberemus pro iure? Multis autem modis appellatur. Aliàs ius ſimpliciter dicitur: aliàs apex iuris: ius inflexibile: generalis definitio, ſubtilitas verborum: prædurum ius: ſtrictum ius: nonnunquam ſumma iniuria, ſed impropriè, & reſpectu alieno, *Budæol*.1. D. *de iniuſt. & iur.*

Ius ſummum bifariam accipitur, propriè & impropriè.

Ius ſummum propriè dicitur, certa honeſtatis ſententia, quæ ſuo generaliter officio in republica fungi poteſt, ſiue à naturali, ſiue à ciuili ratione petatur. Exempla eſſe poſſunt omnes regulæ & theſes iuris Nam hæ in ſuo genere rem, de qua tractant, ſuprema atque ſtrictiſſima ratione diffiniunt quidem, ſed ſimpliciter, ac ſine vlla circumſtantiarum conſideratione futuri facti.

Ius ſummum impropriè appellatur, quod prædura interpretatione trahitur ad ſpecies factorum inconuenientes, vel quod ſimulatis quibuſdam argumentis colligitur ſophiſticῶς in fraudem legis, *l. inciuile. Et l. ſeq.* D. *de legib* Reliqua quæ ad hanc rem pertinent, vide apud Bud. *in Prior. adnot in l.*1 *D. de iuſt. & iur.*

Ius TOGÆ dicebatur, quod Principes peregrinis dabant, vt iis veſtitu ciuium Rom. proprio vti liceret. *Plin. lib. Epiſtol.* 3. Idem cùm Græco pallio amictus intraſſet (carent enim iure togæ quibus aqua & igni interdictum eſt) poſt quam ſe compoſuit, &c. *Marcianus l. diuus.* 31. D. *de iur fiſc.* Obſidum bona in fiſcum cogenda ſunt. ſed ſi accepto vſu togæ Romanæ vt ciues Romani ſemper egerint, &c. vide infrà. TOGA.

Ius TRIVM LIBERORVM inſtitutum eſt, vt qui quæve veteres liberos ex iuſto matrimonio ſuſcepiſſent, ijs plurima præcipuo quodam & ſingulari iure præter cæteros concederentur. veluti, vt mulieres viuo patre teſtamentum condere, & rem ſuam ſine tutorum auctoritate adminiſtrare poſſent: quod Plutarchus in vita Numæ teſtatur. Vt viri excuſarentur ab omnibus ciuilibus muneribus, quæ patrimonij non eſſent, *l.*2. D. *de vacat. mun.* Vt qui Romæ tres liberos ſuperſtites haberet, à tutelis & curationibus excuſaretur, §.1. *Inſtit. de excuſat. tut.* Id autem ius etiam iis, qui tres liberos non habebant, concedicur. aliud enim eſt Tres liberos habere: aliud Ius trium liberorum. Extátque Plinij Iun. ad Traianum epiſtola, qua Suetonio ſuo ius illud petens: Huic, inquit, ius trium liberorum neceſſarium faciunt duę cauſſæ. nam & iudicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus eſt: impetrandúmque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegauit. *De hoc iure Imp. tit. De S.C. Tertyl. incip. & l.*1. *C. de legat.*

IVRE, pro ipſo iure, *Pap. l.*95 §1 D. *de ſolu.* Aditio hæreditatis nonnunquam iure confundit obligationem.

Ius VETVS appellatur, quod ab vrbe Roma condita, & à Romuli tempore, ad ſeculum vſque Iuſtiniani, fermè per M. CCCC. annos confuſiſſimè ſparſum erat. Alij aliter exponunt. Vide Vetus ius, & Hegend. in titul. C. de vet. iur. enucl. Ius NOVVM autem, *eod. teſte in l.* D. *quod quiſque iuris.* appellatur, quod nec in ſcripta redactum eſt, nec corroboratum conſuetudine. Videtur tamen *in iam citata l.*1. ius nouum accipi pro Iure iniquo, & ab vſu forenſi abhorrente.

IVRIDICVS, qui ius in aliquo loco reddit. *l. Thais* §. *Lucia. ff. de fideicom. lib. & vide C. &* D. *de officio Iuridi. Firmi. lib.*3. *Matheſeos. ca* 11. talis erat, qui Alexandriæ præficiebatur. Hunc δικαιοδότην Strabo appellat. Iuridicos Italiæ à M. Antonino philoſopho datos tradit I. Capitolinus. Hinc

IVRIDICINÆ, quo verbo vſus eſt Tertul. lib. de Pall.

IVRISCONSVLTVS, ſic enim ſcribi debet, non Iureconſultus: licet Cicero pro Muræna ita dixerit, & Lucilius ſecundo, & iure peritus. vt not. Chariſius libr. 1. Eſt (*inquit Antonius apud Ciceronem libr. de Orat.* 1.) qui legum & conſuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vtuntur, & ad reſpondendum, & ad agendum, & ad cauendum peritus eſt. Imperfecta tamen hæc eſt definitio, cùm pragmaticis hęc eadem quadrare poſſint. Iuriſcon-

Iuriſconſulti enim ius in ciuitate conſtituunt, de iis negociis, de quibus ius certum eſt nullum, conſulti. Itaque eorum reſponſa, iuris ciuilis in parte numerantur. Conſulebantur autem (*vt Fab. ait*) aut de verborum proprietate, veluti ſi de teſtamenti ſtipulationíſve verbis eſſet controuerſia, vel de æqui diſputatione, vt in Sergij & Cratæ cauſſa illa nobili: aut de voluntatis cōiectura, vt cum teſtatorem aliquid amplius voluiſſe, quàm dixiſſe contenditur. *Cice. pro Plancio*: Quæris num Iuriſconſultus? quaſi quiſquam ſit, qui ſibi hunc falſum de iure reſpondiſſe dicat. Omnes enim iſtiuſmodi artes in iis reprehenduntur, qui cùm profeſſi fuerint, ſatisfacere nō poſſunt: nō in iis, qui abfuiſſe ab iſtis ſtudiis confitentur. Verior itaque hæc fuerit Hotom. definitio: Iuriſconſultus eſt, qui tum iuris ciuilis, tum æqui bonique peritus, populo ſe ad reſpondendum, interpretandum, cauendum, atque agendū dedit. his enim omnibus in rebus Iuriſconſulti officium verſari, in Iuriſconſulto ſuo copioſè oſtendit.

Iuriſconſultorum vel prudentium triplex eſt differentia, quam obſcurè confundit Tribonianus Inſtitut. de iur. nat. gent. & ciuil. I. Fuerunt prudentes, qui leges XII. Tab. interpretabantur, quorum diſputationes fori, dicuntur ius Ciuile, *leg. 2. §. his legibus latis. D. de origine iur.* II. Fuerunt prudentes, qui priuatim reſpondebant conſulentibus auctoritate probabili, non autem neceſſaria, III. Cœperunt publicè Imperatoris auctoritate ſignatis ſcriptus reſpondere ſub Auguſto, à quorum reſponſis non licebat, recedere, *d. leg. 2. §. Primus Diuus Auguſtus.*

DESCRIPTIO IVRISCONſultorum, qui à Pomponio ſub titulo De orig. iur. enumerantur, ex Hotomano.

S. PAPYRIVS Iuriſconſultus, Tarquinio Superbo regnante floruit. Is leges omnes à Regibus latas in ordinem redegit, vnúmque in librum coegit, qui liber idcirco Ius ciuile Papyrianum appellatus eſt. *Pomp. l. 2. § 1. & § 18. De orig. iur.* Videtur is fuiſſe Papyrius, quē Dionyſ. Halicar. ſcribit primum Regem ſacrificulum creatum fuiſſe; quem Manium adpellat. Superbum autem non Demarati filium, vt Pomponius: ſed nepotem, Liuius: pronepotem Dionyſius appellant.

AP. CLAVDIVS, Decemuir Iuriſconſultus, anno CCCIII. quo leges XII. Tabularum conſcriptæ & conſtitutæ fuerunt. Eius maximum in iis legibus conſcribendis conſilium extitiſſe Pomponius tradit *l. 2. §. 18. de orig. iur.*

HERMODORVS Epheſius Iuriſconſultus, legum, quæ à legatis Romanis ex Græciæ ciuitatibus allatæ ſunt, cùm in Italia tum fortè exularet, interpres fuit: ob eámque cauſſam ſtatua ei in Comitio dicata eſt. *Plinius lib. 34. cap. 5. & Pompon. l. 2. § 1. D. de orig. iur.* vbi tamen Auctorem ſcribit, pro Adiutorem, ſocium, interpretem. Strabo libr. 14. de Epheſiis commemorans, In ea viri fuere memorabiles, è veteribus quidem Heraclitus cognomento Obſcurus, & Hermodorus. de quo ille ipſe loquens, Digni ſunt, inquit, omnes ad vnum Epheſij, quibus laqueo gula frangatur: qui Hermodorum virum inter ipſos vtilem exilio multarunt, dicentes, Nemo de nobis vnus excellat: ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit. Fertur etiam is leges quaſdam Romanis conſcripſiſſe. *Hoc idem extat apud Diogenem Laertium.*

AP. CLAVDIVS Cæcus Iuriſconſultus, Cenſor fuit Sulpitio, Sempronio Coſſ. anno ab V. condita CDXLIX. primus actiones, id eſt, formulas de vſucapionibus ſcripſit: ſcribæ ſuo Cn. Flauio ſuaſit, vt faſtorum tabulam exſcriberet, eámque promulgaret. *Plin. libr. 33. cap. 1. & Pompon. l. 2. §. 18 de orig. iur.* Tribonianus autem in eadem *l.* §. 3. ſcribit eum legis actiones propoſuiſſe, & ad formam redegiſſe, quarum librum ſurreptum poſtea Cn. Flau. populo tradiderit.

CN. FLAVIVS, Cn. F. ſcriba Iuriſconſultus, Sulpitio, Sempronio Coſſ. anno ab Vrbe condita CDXLIX. Is patre libertino, humili fortuna ortus, cæterùm callidus vir & facundus. Ædilis curulis fuit. Ciuile ius repoſitum in penetralibus Pontificum euulgauit, faſtóſque circa forum in albo propoſuit: vt

quando lege agi poſſet, ſciretur. Ob id munus Ædilis curulis, & Tribunus plebis creatus eſt. *Liuius libr. 9. extremo, Cicero pro Murena, Gellius lib. 6. capit. 9. Plinius lib. 33. cap. 5. Pompon. l. 2. §. 3. de orig. iur.*

P. SEMPRONIVS Sophus Iuriſconſultus Coſ. cum P. Sulpitio Sauerrione, anno ab Vrbe condita CDXLIX. Pomponius ſcribit *in l. §. 18.* hunc à populo Roma. Sophum eſſe appellatum, nec quenquam ante hunc, aut poſt hunc hoc nomine cognominatum eſſe: cùm tamen plures in Conſulum tabulis hoc cognomine afficiantur, & conſtet Atilium, Lælium & Catonem Sapientes cognominatos fuiſſe.

TI. CORVNCANIVS Iuriſconſultus, Conſul cum P. Valerio, anno ab Vrbe condita CDLXXIV. Primus ius ciuile docere ac profiteri cœpit, cùm priores id in latenti retinere cogitarent, ſolùmque conſultatoribus vacare. *Pompon. l. 2. 18. de orig. iur.* Cicer. in Bruto ſcribit, ex Pontificum commentariis intelligi eum longè plurimum ingenio valuiſſe. *Idem in lib. de Orat. 3.* Pontificem Maximum eum fuiſſe tradit, ad eum, eiúſque ſimiles de omnibus diuinis atque humanis rebus referri ſolitum: eundem & in ſenatu, & apud populum, & in cauſſis amicorum, & domi & militiæ conſilium ſuum fidémque probaſſe. Eadem ferè in Epitome Liuiana XVIII.

Q. FABIVS Iuriſconſultus, cuius ad Carthaginenſes legatio celebratur: Cornelio, Sempronio Coſſ. an. DXXXII. nam cùm eſſent duæ teſſeræ poſitæ vna pacis, altera bili, arbitrio ſibi dato, vtram mallet referre Romam, vtranque ſuſtulit, & ait: Carthaginenſes petere debere vtram mallent accipere. *Hæc Pompon. Aliter tamen Gellius lib. 10. capit. 27. aliter etiam Polyb. lib. 3. Liuius libr. 21. & Appianus lib. de bello Hiſpan.*

SEX. ÆLIVS Pætus Catus Iuriſconſultus, Conſul fuit cum T. Quinctio Flaminio, anno DLII. qui propter Iuris ciuilis ſcientiam ſic appellatus ab Ennio eſt, Egregiè cordatus homo Catus Ælius Sextus: *vt ait Cic. lib. de Orat. 1.* qui in Bruto hunc quoque ait iuris quidem ciuilis peritiſſimum, ſed etiam ad dicẽdum paratum: & Tuſc. prima, hunc eundem verſum profert. Varro autem *in lib. de lin. 6.* Cata, inquit, acuta. Hoc enim verbo Sabini dicũt. quare Catus Ælius Sextus, nõ (vt aiunt) ſapiens: ſed acutus. Pomp. autẽ his verbis, Sextum Ælium etiam Ennius laudauit, & extat illius liber, qui inſcribitur Tripartita: qui liber veluti cunabula iuris continet. Tripartita autem dicitur, quoniã lege XII. Tab. præpoſita, iungitur interpretatio, dein ſubtexetur legis actio. eiuſdem eſſe tres alij libri referuntur: quos tamen quidam negant eiuſdem eſſe. Plin. verò *lib. 33. c. 2.* L. Pauli qui Perſeum deuicit, generum ait fuiſſe: & cùm legati Ætolorum in Conſulatu prandentem in fictilibus adiſſent, miſſa ab his vaſa argẽtea non accepiſſe: neque aliud habuiſſe argenti ad ſupremum vitæ diem, quàm duo pocula, quæ L. Paulus ſocer ei ob virtutem donaſſet.

P. ÆLIVS PÆTVS Iuriſc. Cõſul fuit cum Cn. Cornelio anno DXLIX. *apud Liuium libr. 32. & Pomponium. Plinium libr. 18. ca. 18. Plutarchum in Africano.*

P. ACILIVS Iuriſconſultus. *Cicero in Lælio*: Scimus L. Acilium apud patres noſtros appellatum eſſe Sapientem, quia prudens eſſe in iure ciuili putabatur. Hunc quoque primùm à populo ſapientem appellatum fuiſſe, Pomponius ſcribit. *Meminit Cicero in Catone, lib. de offic. 2. De diuin. 1. Epitome Liuiana 49. Nonnullis tamen in libris Attilius nominatur.*

P. CORNELIVS Scipio Naſica Iuriſconſultus, Conſul fuit cum M. Glabrione, anno DLIX. adoleſcens nondum Quæſtorius optimus in ciuitate iudicatus eſt, eidémque publicè domus in ſacra via data, quo faciliùs conſuli poſſet. *Liuius lib. 29. & Pomp. l. 2. §. 18. de orig iur.*

M. PORCIVS Cato, Iuriſconſult. Conſul fuit cum L. Valerio, anno DLV. Iuris ciuilis peritiſſimus fuit, vt Cicero ait lib. De oratore primo: libros etiam de iure reliquit, *vt ſcribit Pomponius d. l. 2.* Eius res geſtas Plutarchus in Vitis exponit, & Liuius libr. 33. & 34. ſed maximè libr. 39. ex quo elogium hoc Catonis noſtri quin deſcribam, [illegible] non poſſum In hoc viro tanta vis animi ingeniíque fuit, vt quocunque loco natus eſſet:

eſſet, fortunam ſibi ipſe facturus fuiſſe videretur. nulla ars neque priuatæ, neque publicæ rei gerendæ ei defuit. Vrbanas ruſticáſque res pariter callebat. ad ſummos honores alios ſcietia iuris, alios eloquentia, alios gloria militaris proue-xit: huic verſatile ingenium ſic pariter ad omnia fuit, vt natum ad id vnum diceres, quodcunque ageret. in bello manu fortiſſimus, multiſque inſignibus clarus pugnis: idem poſteaquam ad magnos hono.es peruenit, ſummus imperator: idem in pace, ſi ius conſuleres, peritiſſimus: ſi cauſſa oranda eſſet: eloquentiſſimus. nec is tantùm, cuius lingua viuo eo viguerit, monumentum eloquentiæ nullum extet. viuit imò vigétque eloquentia eius, ſacrata ſcriptis omnis generis. Orationes & pro ſe multæ, & pro alijs, & in alios. nam non ſolùm accuſando, ſed etiam cauſſa dicendo fatigauit inimicos, ſimultates nimios plures & exercuerunt eum, & ipſe exercuit eas, nec facilè dixeris, vtrum magis preſſerit eum nobilitas, an ille agitauerit nobilitatem. Aſperi procul dubio animi, & linguæ acerbæ, & immodicè liberæ fuit: ſed inuicti cupiditatibus animi, & rigidæ innocentiæ: contemptor gratiæ, diuitiarum: in parſimonia, in patientia laboris, periculíque ferrei propè corporis animíque, quem ne ſenectus quidem, quæ ſoluit omnia, fregerit: qui ſextum & octogeſimum annũ agens, cauſſam dixerit, ipſe pro ſe orauerit, ſcripſerítque LXXX anno Ser. Galbam adduxerit in iudicium.

M. PORCIVS Cato Iuriſconſ. Marci ſuperioris filius. Is prætor deſignatus patre viuo mortuus eſt. Plurimos in iure ciuili libros reliquit. *Gell. li.* 13. *c.* 18 *Pomp. De orig. iur. Cicer. de Orat* 2. Huius ea creditur fuiſſe regula, quæ Catoniana in noſtris libris appellatur, quam ſupra lib. 3. expoſuimus. Celebratur etiam eius de diuiduis & indiuiduis ſtipulationibus diſputatio, *in l.* 4. *D. de verb. oblig. Citatur & Inſtin. lib.* 1. *Inſtit. tit. de adopt. Paulo l* 44. *ſol. mat. Vlp. l.* 10. *De ædil. Celſo l.* 38. *D. de verb. ſig.*

P. MVTIVS Scęuola Iuriſconſultus, Conſul fuit cũ L. Calpurnio, an. DCXVII. & Pontifex Maximus fuit, quo anno Tib. Gracchus Interfectus eſt. Decem de iure libellos reliquit. *Pomp d. l.* 2. *Cice. de Orat.* 2. *& pro Cæcinna, De legib.* 1. *De nat. deor.* 3.

Pompo l. vlt. De iur. immun. Aſco. Verrin. 2. Interiit eo morbo quem phthiriaſin appellant. *Plutarch. in Sylla.*

M. IVNIVS Brutus Iuriſc. vir Prætorius fuit, ſeptemque, vt ait Pomponius, reliquit libros. Cæſar tamen apud Ciceronem *lib. de Orat.* 2. audiſſe ſe ait ex Scæuola, cùm diceret, tres duntaxat veros Bruti libros fuiſſe. In eodem libro Bruti in iure deſcribendo ratio improbatur, quòd hypotheſes non theſes exponeret. *Eius meminit Cicer. in Cluent. lib. Epiſt. fam.* 7. *Gell. lib.* 18. *c* 7.

M. MANILIVS Iuriſconſultus, Conſul fuit cum C. Marcio Cenſorino, ann. DCI. Tres in iure reliquit libros, extabant etiam Pomponij ætate volumina inſcripta Manilij monumenta. Hunc Craſſus *lib. de Orat* 3 ſcribit ſe vidiſſe trãſuerſo ambulantem foro: quod erat inſigne eum qui id faceret, facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam. Conſulatus etiam in Bruto meminit. Gell. etiam Doctrinæ, *lib.* 18. *c.* 17. Cic. eius librorum de mancipijs vendendis, *de Orat.* 1. *Varrò de re ruſt. per ſæpè.*

P. RVTILIVS Rufus Iuriſconſultus, Conſul fuit cum M. Manilio, ann. DCXLV. M. Manilij, de quo diximus, diſcipulus, *vt Pomponius teſtatur. Cic. in Bruto*, ſcribit eum magnum de iure reſpondendi munus ſuſtinuiſſe, eiuſque operam atque induſtriam propterea grauiorem fuiſſe. Memoratur eius iniuſta damnatio, quòd cùm ambitus à Scauro accuſatus eſſet, noluerit ſuam cauſſam ornatius dici quàm ſimplex veritatis ratio poſtularet. *qua de re lib. de Orat.* 1. *Bruto, de nat. deor.* 3. *de finib.* 2. *Tuſc.* 4. *offic* 2. *pro Plancio, pro Balbo, in Piſonem, pro Fonteio, pro Poſthumo, pro Cluentio. Valerius lib.* 2.

PAVLVS VERGINIVS Iuriſconſ. Hic apud Pomp. numeratur: cotruptè, mea ſententia, cùm iſto modo nominetur nemo. Paulus præterea Æmiliorum eſt cognomen. Cùm autem *Cicer. in Brut.* Scaurum Rutilio adiungat, Panætij diſcipulum & conuictorem in 3. de Oratore appellet, & Pomponius hoc loco Panætij auditores enumeret, haud ſcio an pro SCAVRVS VIGELLIVS, repoſuerit aliquis PAVLVS VERGINIVS.

Q. ÆLIVS Tubero L. Pauli nepos,

P. Africani ſororis filius, Iuriſconſultus, Triumuir agris, opinor, ex lege Sempronia diuidundis fuit. Hunc in Brut. Cicer. Stoicum & doctiſſimum in diſputando fuiſſe ſcribit. Craſſus autem *in lib. de Ora.* 3, Dies, *inquit*, & noctes virum ſumma virtute & prudentia videbamus philoſopho cùm operam daret, Qu. Tuberonem, Pomp. autem Panætij auditorem adpellat, vbi tamen PANSAE deprauatè legitur: vt quod ſequitur QVI ET IPSE CONSVL. nam in Conſulum recenſione Tubero non nominatur hoc tempore. videntúrque hæc verba potius ad Scaurum pertinere, Cicer. *in lib. qui inſcriptus eſt, De iure ciuili in artem redigendo.* verba hæc poſuit: Ne verò ſcientia iuris maioribus ſuis Q. Ælius Tubero defuit, doctrina etiam ſuperfuit. *Hoc ex Gell. lib* 1. *ca* 22. Hiſtoria de eo inſignis refertur à Cic. *in ea pro Murana.*

SEX. POMPEIVS Iuriſconſultus, Cn. Pompeij Magni patruus fuit. Hic (*vt ait in Bruto Cicero*) præſtantiſſimum ingenium contulit ad ſummam iuris ciuilis, & ad perfectam Geometriæ & rerum Stoicarũ ſcientiam Hunc eundem *in lib. de Orat.* 3. Stoicum appellat & *libr.* 1. eruditam hominem in philoſophia.

L. CÆLIVS Antipater Iuriſconſultus, ſcriptor, *vt air in Bruto Cic.* vt temporibus illis luculentus, fuit iuris valde peritus, multorum etiam, vt L. Craſſi, magiſter. Pomponius eum ſcribit maiorem eloquentiæ, quàm ſcientiæ iuris operam dediſſe. nam ad hiſtoriam ſcribendam animum appulit, cui maiorem quàm ſuperiores ſonum vocis addidit, *vt ait Cic. lib. de Orat.* 2 *& de leg.* 1.

P. LICINIVS Craſſus Muſſianus Iuriſconſultus, Conſul fuit cum L. Valerio, an. DCXIX. cognomento Diues, P. Mutij filius, & P. Mutij Scæuolæ Iuriſconſultorum frater germanus, à P. Licinio Craſſo adoptatus, domi à patre & fratre ius ciuile didicit: in eo induſtriam conſtat ſummam fuiſſe, maximámque gratiam, cùm & conſuleretur plurimum & diceret. Eloquens etiam fuit. *Hac ex Cic. Brut. & primo de Orat* Gell. autem *lib.* 1. *c.* 13. autor eſt, Hiſtoricos pleroſque ſcripſiſſe, habuiſſe illum quinque rerum bonarum maxima & præcipua, quòd eſſet ditiſſimus, quòd nobiliſſimus, quòd eloquentiſſimus, quòd Iuriſconſultiſſimus, quòd Pontifex Maximus. Pomponius autem hunc ſcribit à Cicerone dici Iuriſconſuitorum diſertiſſimum falſò. nam de L. Craſſo M. Antonij æquali loquitur in Bruto his verbis: Vt eloquentium iuriſperitiſſimus Craſſus, iuriſperitorum eloquentiſſimus Scæuola putaretur. *Meminit Velleius lib* 2. *Cic. in Catone, ad Attic. lib.* 5. *Plin.* 11. *Val lib.* 8. *c* 8.6. *Epitome Liu.* 59 *Strabo lib.* 13. *Eutrop. lib.* 4. *Florus lib.* 2 *c.* 22.

Q. MVTIVS Scæuola Iuriſconſultus Conſul fuit cũ L. Cęcilio, an DCXXIII. Scæuolæ filius, Pontifex Maximus, item vt pater: iuriſconſultiſſimus, vt idem. Sic enim Cic. *in lib de Legib.* 2. ſcribit. Pomponius autem hunc ait primùm ius ciuile conſtituiſſe, generatim in lib. 18. redigendo. Cicer. *in Lælio.* tradit eum primùm Augurem, deinde Ædilem cum L. Craſſo fuiſſe: item *lib. Offic ſecundo & de Conſulatu libr. de Orat* 1. *meminit.* Appianus autem libr. ἐμφυλ. α. ſcribit eum C. Marij iuſſu occiſum in Tiberim proiectum eſſe, itémque *Lucanus libr.* 2. *Velleius lib.* 2. *Florus libr* 3. *cap.* 23. *Valerius lib* 9 *& lib.* 8. *Cice de Natura Deor.* 3.

C. AQVILIVS GALLVS Iuriſconſultus Prætor, de ambitu quæſtionem exercuit, cùm eius collega Cicero eſſet: *vt ipſe in Cluentiana teſtatur.* Hunc Qu. Mutij Pont. Max. auditorem fuiſſe Pomponius tradit, Cicero autem *in Bruto*, Ser. Sulpitij præceptorem in iure, hominem acutum & exercitatum, promptum in agendo & in reſpondendo celeritate præditum fuiſſe. ab eo ipſo prolata eſt de dolo malo formula, quá idem *lib. de Natura* Deor. 3 *& de Offi.* 3 euerriculum malitiarum omnium appellat. Eius extat laudatio *in Orat. pro Cæcinna*, his verbis: Hoc modo per commodè accidit, quòd non adeſtis qui pauiò antea affuit, & adeſſe nobis frequenter in hac cauſſa ſolet vir ornatiſſimus C. Aquilius. Nam ipſo præſente, de virtute eius & prudentia timidius dicerem, quòd ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude, & me ſimilis ratio pudoris à præſentis laude tardaret, cuius auctoritati dictum eſt ab illa cauſſa concedi ni[illegible] oportere. Vereor de tali viro ne plus dicam, quàm vos aut ſentiatis, aut apud vos cómemorari velitis. Quapropter hoc dicã, nun-

nunquam eius auctoritatem nimiam valere, cuius prudentiam pop. Roman. in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquã ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingentum, laborem, fidem ſuam popul. Roman. promptam expoſitámque præbuerit: qui ita iuſtus & bonus vir eſt, vt natura non diſciplina conſultus eſſe videatur: ita peritus ac prudens vt ex iure ciuili, non ſcientia ſolùm quædam, verùm etiam bonitas nata videatur: cuius tantum eſt ingenium, ita prompta fides, vt quicquid inde haurias purum, liquidúmque te haurire ſentias. Eiuſdem iudicium ſingulare *Valerius lib.* 8 *cap* 2. commemorat fuiſſe, rem tamen non aperit. Is eſt de quo *Cicer. in Topic.* memoriæ prodidit, ſi quis ad eum qui id tale retulerat, vt de facto quæreretur, ad Ciceronem, inquiebat, ſignificans Iuriſconſultos non de facto, ſed de iure conſuli oportere.

L. LVCILIVS Balbus Iuriſc. L. Mutij auditor à Pomponio nominatur: à Cicer. autem *in Brut.* Ser. Sulpitij cum C. Aquilio in iure præceptor. vbi hunc doctum & eruditum hominem appellat, & tum in agendo, tum in reſponden do conſiderata tarditate præditum. *Meminit idem lib. ad Attic.* 8. Sed qui in libris de Natur. Deor. diſputat Qu. Balb. eſt huiuſce, vt videtur frater.

SEX. PAPYRIVS Iuriſconſultus, inter Seruij Sulpitij præceptoris à Pomponio eorum numeratur.

C. IVVENTIVS Iuriſconſ. à Pomponio inter Ser. Sulpitij præceptores numeratur. Cicero autem *in Bruto* T. Iuuentium Iuriſc. nominat: quem alium ab hoc fuiſſe ratio temporum declarat. Multis enim poſt hanc Seruij iuuentutẽ annis numeratur. In eodem genere, inquit, cauſſarum multum erat T. Iuuentius, nimis ille quidem lentus in dicendo, & penè frigidus, ſed & callidus, & in capiendo aduerſario verſutus, & præterea nec indoctus, & magna cum iuris ciuilis intelligentia.

SER. SVLPITIVS Iuriſconſ. Conſul fuit cum M. Marcello, anno DCCI[illegible] præceptores adoleſcens habuit in iure, Aquiliam, Balbum, Papyrium, & Iuuentium: vt Pomponius teſtatur, cuius hæc verba ſubſcribemus: Seruius cùm in cauſſis orandis primum locum aut pro certo poſt M. Tullium, obtineret, traditur ad conſulendum Quintum Mutium de re amici ſui perueniſſe, cúmque eum ſibi reſpondentem de iure, Seruius parum intellexiſſet, iterum Quintũ interrogaſſe, & à Quinto Mutio reſponſum eſſe, nec tamen percepiſſe: & ita obiurgatum eſſe à Quinto Mutio. Namque eum dixiſſe, turpe eſſe Patricio, & nobili, & cauſſas oranti, ius in quo verſaretur, ignorare. ea velut contumelia Seruius tractatus operam dedit iuri ciuili: & plurimum eos de quibus locuti ſumus, audiit. Inſtitutus à Balbo Lucilio, inſtructus autem maximè à Gallo Aquilio, qui fuit Cercinæ. Itaque libri complures eius extant Cercinæ confecti. Hic cùm in legatione periſſet, ſtatuam ei popul. Rom. pro Roſtris poſuit, hodiéque extat pro Roſtris Auguſt. huius volumina complura extant. reliquit autem propè centum & octoginta libros. Cicer. autem *in Brut.* eum ſcribit eloquentiæ tantum aſſumpſiſſe, vt ius ciuile facile tueri poſſet. Nec facilè, inquit, quem dixerim plus ſtudij quàm illum & ad dicendum, & ad omnes bonarum artium diſciplinas adhibuiſſe. *Item*, Atque haud ſcio an par principibus eſſe potuiſſet, ſed fortaſſe maluit id quod eſt adeptus longè omnium non eiuſdem modò ætatis, ſed eorum etiam qui fuiſſent, in iure ciuili eſſe princeps. Sic enim exiſtimo, iuris ciuilis magnum vſum & apud Scæuolam & apud multos fuiſſe artem in hoc vno quod nunquam effeciſſet ipſius iuris ſcientia niſi eam præterea didiciſſet artem, quæ doceret rem vniuerſam tribuere in partes, latentem explicare definiendo obſcuram explanare interpretando, ambiguam primum videre deinde diſtinguere, poſtremò habere regulam qua vera & falſa iudicarentur, & quæ quibus propoſitis eſſent, quæque non eſſent conſequentia. Hic enim attulit hanc artem, artium omnium maximam quaſi lucem ad ea, quæ confuse ab aliis aut reſpondebantur aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Rectè inquam intelligis, ſed adiunxit etiam & litterarum ſcientiam, & loquendi elegantiam, quæ ex ſcriptis eius quorum ſimilia nulla ſunt, facillimè perſpici poteſt. Cúmque dicendi cauſſa

duobus peritiſſimis operam dediſſet,L. Lucilio Balbo , C.Aquilio Gallo , Galli hominis acuti & exercitati promptam & paratam in agendo & in reſponden- do celeritatem ſubtilitate diligentiáq, ſuperauit.Balbi docti & eruditi homi- nis in vtraque inconſideratam tardita- tem vicit expediendis conficiendiſque rebus.ſic & habet quod vterque eorum habuit,& expleuit quod vtrique defuit. *Hæc Cicer.* Idem præterea in Muræniana oſtendit,Sulpitium Quæſturam,Præ- turámque geſſiſſe:quæſtionémque pecu- latus ei in Prætura obtigiſſe. Aſconius autem in argumento Milonianæ ſcri- biteum anno DCCI.V.Cal Martias,men- ſe intercalario Interregem factum , vt Cn. Pompeium ſolum conſulem crea- ret:anno vero inſequenti ipſe cum M. Marcello Conſul(vt diximus)factus eſt. Cúmque oppreſſa à Iulio Cæſare ciui- tate Athenas ſe contuliſſet , tandémque ab illo reſtitutus , Græciæque præfectus fuiſſet, Romam reuerſus eſt , legatúſque à Senatu an M.Antonium Triumuirum. qui Mutinæ D.Brutum obſidebat , miſ- ſus:vt eum à perditis conſiliis ad ſanita- tem pacémque reuocaret. Qua in lega tione interiit , vt ex eius legatione apud Ciceronem intelligitur , quæ Philippica IX.legitur. *Meminit ibidem lib.Epiſt.fam. 7.ad Attic.5 Gell.lib.2.c.19.& l.6.c.8.*

P. ALFENVS Varus Iuriſconſul- tus , Conſul fuitcum P. Vinutio anno DCCLIIII. vt Pomponius ſignificat, qui Seruij Sulpitij diſcipulum hunc fuiſ ſe adſcribit, plurimúmque ex ipſius au ditoribus auctoritatis habuiſſe, Gellius quoque *li. 6. c.5.* eiuſdem diſcipulum ap pellat, eiúſque librum Digeſtorum 34. & Collectaneorum ſecundum citat.Et eodem pertinet *l.cum ſcriptum. 6.* D. *de dot.releg.*Horatius Sermonum I.

Vt Alfenus Vafer omni.
Abiecto inſtrumento artis,clauſáque ta- berna Sutor erat.

Vbi Acron : Vrbanè, inquit , Alfenum Vafrum Cremonenſem deridet , qui ab- iecta ſutrina , quam in municipio ſuo exercuerat,Romam venit : magiſtróque vſus Sulpitio iuriſconſulto , ad tantam peruenit ſcientiam , vt & conſulatum gereret , & publico funere efferretur. *Aliter.* Alfenus ſutoris filius,qui ita iu- ris ſtudio intendit:vt beneficio artis hu- ius latum clauum ſumeret,& ad conſu- latem conſurgeret , dignitatem.ſunt qui dicant hunc Cremonenſem fuiſſe. Va- fer autem, aſtutus,cordatus. Antiqui e- tiam pro bono hoc dicebant. Alfenum item alterum ab hoc Lampridius inter Alexandri Imp. conſiliarios numerat, Vlpiani,Pauli,Pomponij,aliorum multo- rum æqualem.

A. OFILIVS Iuriſconſultus Ser. Sulpitij auditor numeratur à Pompon. qui eundem In equeſtri ordine perman- ſiſſe tradit : Cæſarique familiariſſimum fuiſſe , & libros de iure ciuili plurimos, & qui omnem partem operis fundarent, reliquiſſe primúmque de legibus vice- ſimæ conſcripſiſſe , item de iuriſdictio- ne, eundem edictum prætoris diligen- ter compoſuiſſe. Huius Ofilij vox ea fuiſſe videtur Clodia, quam *Plin. lib.7, cap.48.*centum & XV.annos vixiſſe quin- decies autem enixam eſſe tradit.*Memi- nit Cic.Epiſt.fam.7.& 16.ad Att.3.*

T. CÆCIVS Iuriſconſ. Serui Sul- pitij auditor numeratur à Pomp. apud Cic.Marcum & Sextum Cæſium repe- rio,ſed nihil ad noſtrum.

AVFIDIVS Tucca Iuriſc. Seruij Sulpitij auditor numeratur à Pompon. Cicer.T.Aufidij in Bruto meminit, qui vixit ad ſummam ſenectutem , erátque & bonus vir& innocens.ſed dicebat pa- rum.Fuit & T.Aufidius Aſiæ prætor, in Orat.pro Flacco.

AVFIDIVS Namuſa iuriſc. Ser. Sulpitij auditor numeratur à Pompo- nio , traditúrque condiſcipulorum ſuo- rum ſcripta in centum quadraginta libros digeſſiſſe.

FLAVIVS Priſcus Iuriſconſultus, Serui Sulpitij auditor numeratur à Pom ponio.

C. ATEIVS Pacuuius Iuriſcon- ſultus,Serui j Sulpitij auditor à Pompo- nio numeratur.

LABEO Antiſtius Cinna Iuriſcon- ſult.Ser.Sulpitij auditor à Pompon. nu- meratur.Tribunus plebis fuit , Sylla & Pompeio Coll.*De quo Cic in Bruto,*Rabu la,*inquit*, ſanè probabilis: qui multos cū tacuiſſet annos, neque contemni ſolùm , ſed irrideri etiam ſolitus [illegible] natu primùm contra C Iulij illam Con- ſulatus petitionem extraordinariam ve- ram cauſſam agens eſt probatus. Itaque

poſt

poſt Tribunatum primò multæ ad eum cauſſæ, deinde omnes, maximæque quæcunque erāt, deferebantur, *Hæc Cic.* Plutar. autem & Oroſius, Appianus itē & Velleius tradunt hunc cùm Pomponij ſocer eſſet, vt Syllanū à Marianis interfectum fuiſſe. Appian autem lib. bel. ciuil. quarti extremo factum eius memorabile prodit, quod ſubiiciam: Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνύμου, βόθρον ἐν τῇ σκηνῇ τὸ μέγεθος αὐτάρκη σώματι ὀρυξάμενος, καὶ τὰ λοιπὰ τοῖς θεράπουσιν ἐντειλάμενος ἐπέσκηψε τῇ γυναικὶ, καὶ τοῖς παισὶ περὶ ὧν ἐβούλετο, καὶ τὰ γράμματα φέρειν ἔδωκε τοῖς οἰκέταις, τοῦ δὲ πιστοτάτου τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέψας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν, ἐπιστρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὴν σφαγὴν ὑπέσχε. καὶ τῷδε μὲν ἡ σκηνὴ τάφος ἐγένετο.

PVBLICIVS Gell. Iuriſc. Ser. Sulpitij auditor à Pomp. numeratur in lib. Florent. corruptè. duarum namque familarum hæc nomina ſunt. In vulgaris lib. Publ. Cæcilius. Legendum opinor Publicola Gellius, pro Pomp. & ipſius ætatis conſuetudine, vt ſit L. Gell. Publicola, de quo Cic. *in Bruto.* Non tam vendibilis orator, quàm vt neſcires quid ei deeſſet. nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec Romanarum rerum immemor, & verbis ſolutus ſatis, ſed in magnos oratores inciderat eius ætas. multam tamen operam amicis & vtilem præbuit: atque ita diu vixit, vt multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in cauſſis verſaretur. Hunc *Val. Max. lib. 5. c. 9.* omnibus honoribus ad Cenſuram vſque functum fuiſſe tradit.

C. TREBATIVS Iuriſc. eques R. Ciceronis familiariſſimus, ad quem extant ſcripta ab eodem Topica, & epiſtolæ complures, omnes propè feſtiuæ & iucundæ. Hunc Pomponius Cornelij Maximi auditorem fuiſſe tradit, compluréſque reliquiſſe libros, ſed qui parum frequententur. Eiuſdem autem tantam apud Auguſtum auctoritatem fuiſſe *Iuſtin. ſub tit. de codicil.* tradit, vt eius ſuaſu atque cōſilio codicillorum vſum receperit. Extant etiam Horati. Satyra *lib Sermonum* II. ad Trebatium Iuriſconſultum, quem niſi Porphyrionis memoueret auctoritas, vix hunc eundem fuiſſe putarem: cùm etiam Acron eum iuriſperitum quendam nominet. Porphyrio verò ſcribit, eum locum obtinuiſſe inter Poetas, & aliquot libros de iure ciuili compoſuiſſe, & de religione nouem. Citantur autem de religione libri eius à Macrob. *lib. 3. c. 4.*

A. CASCELIVS Iuriſconſultus, Quæſtorius fuit, nec vltrà, *inquit Pomp.* proficere voluit, cùm illi etiam Auguſtus Conſulatum offerret. Quod autem apud eundem ſic legitur, Fuit Aulus Caſcelius, Quintus Mutius, Voluſij auditor, denique in illius honorem teſtamento Publium Mutium nepotem eius reliquerit hæredem: corruptū videtur. Primùm enim Quintij Mutij in ſecundo caſu poſtulat, quod ſtatim de P. Mutio eius nepote infert. At verò Voluſius nō cognomen, ſed nomen familiæ fuit. Plin. autem Volcatium nominat huiuſce pręceptorem, *lib* 8.40. Remedium igitur aut ab antiquo libro, aut ab eruditiore aliquo exſpectemus. nunc illud quod Macrob. refert *lib* 2. *c.* 16. adiiciemus: Caſcelius Iuriſconſultus vrbanitatis, Quod autem de Furio & Caſcelio prædiatoribus, *Cic. pro Balbo, & Val. Max. lib.* 8 *c.* 13. commemorant, quos Q. Scæuolæ æquales faciunt, nihil ad hunc noſtrum pertinere conſtat. Huius autem noſtri ſcripta præter vnum librum Benedictorum, Pōponius ſuo tempore non extitiſſe affirmat. Benedicta autem facetas & acutas reſponſiones, quales ſuperius protulimus, interpretamur.

Q. ÆLIVS Tubero Iuriſc. patricius *vt ait Pomp.* fuit, & à cauſſis agendis ad ius ciuile tranſiit. maximè poſtquam Q. Ligariū accuſauit, nec obtinuit apud Caium Cæſarem. Is eſt Q. Ligarius, qui cùm Africæ oram teneret, infirmū Tuberonē applicare nō permiſit, nec aquā haurire: quo nomine eum accuſauit, & Cic. defendit. Tuberonem autem cū dicit, patrem intelligit. Nā vt ex huius Oratore intelligitur, Q. Ligarius à C. Conſidio proconſule prouinciæ præfectus fuerat. Cùm autem Actius Varus in eam, pulſus à C. Cæſare, veniſſet. Q. Tuberonē huiuſce patrem, cui ea prouincia obuenerat, portu prohibuit. De filio igitur illa Pomp. quib hæc addit. Tubero doctiſſimus quidē habitus eſt iuris publici & priuati, & complures vtriuſq. operis

libros reliquit. ſermone etiam antiquo vſus affectauit ſcribere,& ideo parum libri eius grati habentur. *Meminit Cæſar lib. De bel ciuil.* 1.

FVFIDIVS Iuriſconſultus de quo fit mentio *leg. Fufidius. D. de bon auct. iud. poſſ. & apud Africanum. l. 5. de auro & arg. leg.* videtur ille eſſe L. Fufidius, quem M. Tullius in Bruto, in aliquo patronorum numero fuiſſe ſcribit: ad quem etiã M. Scaurus tres libros de vita ſua ſcripſit, *vt & Plin. teſtatur lib. 33. c. 1.* cuius & memoriam videtur primus renouaſſe. *Cuia. obſ. lib. 1. cap 9.*

CARTILIVS Iuriſconſultus etiã fuit, *cuius fit mentio l. 5. D. commod & l. Cornel de hæred. inſt & eius meminit Ant August. l. 3. Emend. c. 6.*

ATEIVS Capito Iuriſc. quem Põp. & Tacitus Conſulem fuiſſe produnt, vt valde mirer, Caſſiodorum, & Dionẽ ſcriptum habere anno DCCLIIII. C. Fonteium cum Germanico Cæſare. Hunc Tacitus principẽ in ciuitate locum ſtudijs ciuilibus aſſecutum tradit *lib. 3. extremo,* principiſq. ac dominantib. obſequẽtiorem fuiſſe. Pompon. autem Ofilio præceptori operam dediſſe, inq. iis, quæ ab eo acceperat, perſeueraſſe. In eundẽ M. Põponij Grammatici memorabile dictum celebratur ab auctore libelli de Grãmaticis illuſtribus. Nam cùm Pomponium ex oratione reprehendiſſet, affirmante Ateio Capitone, & eſſe illud Latinũ, & ſi non eſſe: futurum certè iam inde: Mentitur, inquit, Capito. Tu enim Cæſar ciuitatem dare potes hominibus, verba nõ potes. *Meminit Gel. l. 13. c 12 l 4. c. 14. l. 10. c. 20. Macrob l. 6. Satur. 7. c. 13.*

ANTISTIVS Labeo Iuriſc. ſuperioris filius à Pomp. Trebatij diſcipulus fuiſſe traditur, cõſulatũmque ſibi ab Auguſto delatum recuſaſſe: ſed plurimam ſtudijs operam dediſſe, totũmque annũ ita diuiſiſſe, vt Romæ ſex menſibus cũ ſtudioſis eſſet, ſex menſibus ſecederet, & conſcribendis libris operam daret. itaque quadraginta volumina reliquiſſe, ex quibus plurima inter manus ſuo tempore verſabantur Eundem prætereà ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, qui & cæteris operis ſapientiæ operam dederat, plurima innouare inſtituiſſe. Hũc Tacitus, *lib. 3. extremo,* iuris ciuilis ſcientia Capitonem Ateiũ antecelluiſſe ſcribit, & incorrupta libertate, atque ideircò fama celebratiorem fuiſſe, Præturámque eum geſſiſſe tantùm: aditum enim ad Conſulatum iniuria illi præcluſum fuiſſe, Luber etiam locum Gellij *ex lib. 3. cap. 12.* de hoc noſtro ſubſcribere. In quadam Epiſtola Ateij Capitonis ſcriptum legimus, Labeonem Antiſtiũ, legum atque morum populi Rom. iuriſque ciuilis doctum apprimè fuiſſe. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atque vecors: vſque eò, vt D. Auguſto iam principe, & Rempubl. obtinente, ratum tamen, penſũmque haberet, niſi quod iuſtum, ſanctũmque eſſe, in Rom. Antiquitatibus legiſſet. Ac deinde narrat, quid idem Labeo per viatorem à Trib. plebis vocatus reſponderit: Cùm à muliere, inquit, quadam Tribuni plebis aduerſum eũ aditi, Gellianum ad eum miſiſſent, vt veniret, & mulieri reſponderet: iuſſit eum qui miſſus erat, redire, & Tribunis dicere, ius eos non habere, neque ſe, neque alium quenquam vocandi: cùm moribus maiorũ Trib. pleb. prehenſionem haberẽt, vocationem non haberent poſſe igitur eos venire, & prehendi iubere, ſed vocandi abſentem ius non habere. *Meminit idem lib. 20. c. 1. De eodem Suetonius in Auguſto his verbis* Antiſtius Labeo, Senatus lectione, cùm Triumuirum legeret Marcum Lepidum, hoſtem olim eius, & tunc exulantem, interrogatus ab eo, an nõ eſſent alij digniores, ſuũ quenq. iudicium habere reſpondit. Nec ideò libertas aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

MASVRIVS Sabinus Iuriſc. Ateio Capitoni ſucceſſiſſe traditur à Pompon. equeſtrémque in ordinem iam natu grandem, ac propè quinquagenarium receptum fuiſſe, & publicè primum de iure reſpondendo ſcripſiſſe. poſt eum enim hoc beneficium à Tib. Cæſare cœpit. Huic, inquit idem, nec amplæ facultates fuerunt, ſed plurimùm à ſuis auditoribus ſuſtentatus eſt. *Citantur autem eius libri à Gellio & Macrobio multis locis.*

COCCEIVS Nerua Iuriſconſ. Antiſtio Labeoni ſucceſſiſſe traditur à Põpon. Cæſaríque Tiberio familiariſſimus fuiſſe: *quod idem Tacitus lib. 5. confirmat.* Cùm enim *lib. 4.* ſcripſiſſet, Cocceium Neruam ſenatorem Cõſulatu functum

cui

cui legum peritia, à Tiberio in Campaniam proficiſcente deductum eſſe. *tum lib.*5. Nerua, inquit, continuus principis, omnis diuini humaníque iuri ſciens, integro ſtatu, corpore in læſo, moriendi conſilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum adſidere, cauſſas requirere, addere preces, fateri poſtremò graue conſcientiæ, graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus viam fugeret, aduerſatus ſermonem Nerua, abſtinentiam ciui coniunxit, ferebant gnati cogitationum eius quantò propius Reipub. viſeret, ira & metu, dum integer, dum intentatus, honeſtum voluiſſe.

Cocceius Nerua Iuriſconſ. ſuperioris filius, traditur ab Vlpiano anno ætatis 17. aut paulò grandior publicè de iure reſpondiſſe, *l.*1. *D. de poſtul.*

C. CASSIVS Longinus Iuriſcon fultus, Maſurio Sabino ſucceſſiſſe traditur à Pomponio, natúſque ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Ser. Sulpitij: & ideò proauum ſuum Ser. Sulpitium appellaſſe, Conſúlque fuiſſe cum Quartino, temporibus Tiberij: ſed plurimum in ciuitate auctoritatis habuiſſe, eò vſque, donec eum Cæſar ciuitate pelleret. expulſus ab eo in Sardiniam, reuocatus à Veſpaſiano diem ſuum obiit. *Hæc Pomponius.* Tacitus autem *lib.*12. ſcribit, hunc imperante Claudio Syriæ præfuiſſe, eáque tempeſtate cæteris præcelluiſſe, peritia legum. nam militares artes per otium ignotæ, induſtrióſque ac ignauos pax in æquo tenet. attamen quantum ſine bello dabatur, reuocare priſcum morem, exercere legiones, cura prouiſum, agere perinde ac ſi hoſtis ingrueret ita dignum maioribus ſuis, & familia Caſſia ratus, per illas quoque gentes celebrata. *Et lib.*14. orationem eius commemorat in Senatu habitam, cùm quæreretur, an vetere ex more familiam omnem Pedanij Secundi præfecti vrbis, quæ ſub eodem tecto fuerat, cùm ille à ſeruo vno interfectus fuiſſet, ad ſupplicium agi oporteret. qua ratione maiorum morem retinendum imitandúmque diſſeruit. *At lib.*16. Neronem miſſa ad Senatum oratione remouendum à Repub. Caſſium diſſeruiſſe, obieciſſéque Caſſio, quòd inter imaginem maiorum etiam C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam: DVCI PARTIVM. quod idem Sueton. in Nerone ſcriptum relinquit, adiicitque eundem Caſſium tunc luminibus orbatum fuiſſe, nec ita multò poſt, Idē Nero appoſuit, qui quaſi indices lepidam Caſſij vxorem, Syllani amitam, inceſtum cum fratris filio, & diros ſacrorum ritus facere denunciarent, túmque Senatuſconſulo Caſſio exilia decernuntur, deportatúſque in Inſulam Sardiniam.

CASSIVS Longinus Iuriſconſ. aliter à ſuperiore, numeratur à Pomp. qui ex equeſtri ordine ad Præturam peruenit.

PROCVLVS Iuriſconſ. à Pompon. traditur, Neruæ patri ſucceſſiſſe, tantáque auctoritate fuiſſe, vt cùm acceptam à Labeone & Nerua, quaſi ſectam acerrimè tueretur, qui in eam partem ſtudioſi ſe dabant, Proculeiani vocitati ſint. Quo tempore autem, quóque vitæ genere fuerit, non conſtat. Tacitus *libro* 18. ſub Othone Proculum Prætorij præfectum nominat. Vlpian. autem *in l. diui, D. de iure patrona.* non leuem iuris auctorem hunc appellat. Duos autem patrem, ſcilicet, & filium fuiſſe, confirmari *ex leg. & Proculo.*39. *D. de legat. & fid.*1. non poteſt: nam de patre ſuo Celſus, nō Proculi perſpicuè loquitur.

CÆLIVS Sabinus Iuriſc. Caſſio Lōgino in iuris diſciplina ſucceſſiſſe traditur à Pomponio, plurimúmque Veſpaſiani temporibus potuiſſe. Cornelius autem Tacitus, *lib.*17. ab Othone deſtinatum, ei bimeſtrem Conſulatum cum Flauio Sabino ſcribit, à Calend. Maij ad Cal. Iulias. Eiuſdem *Gell. libro ſeptimo, capit.*4. meminit, quem ait ſcriptum reliquiſſe, pileatos ſeruos venum ſolitos ire, quorum nomine venditor nihil præſtaret.

PEGASVS Iuriſconſ. Proculo in iuris ciuilis diſſenſione ſucceſſiſſe traditur à Pompon. præfectúſque vrbis Veſpaſiani temporibus fuiſſe. Creditur is eſſe Pegaſius, quo Conſulatum cum Pruſione gerente s. c. factum eſt, quod vulgò Pegaſianum vocatur, vt ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ex lege Falcid. ex legatis retinere conceditur, *vt Iuſtin. lib.*3. *Inſt.* 3. *ſub tit. de fideic. hæred. teſtatur.* De hoc illud eſt Iuuenalis Satyra 4.

Pegaſus attonitæ poſitus modò villicus vrbi.
An ne aliud tunc præfecti? quorum optimus, atque
Interpres legum ſanctiſſimus.

PRISCVS Iauolenus Iuriſconſ. Cælio Sabino in iuris ciuilis diſſenſione ſucceſſiſſe traditur à Pompon. vixit autem Adriani & Antonini Pij temporibus. Capitolinus enim in huius vita ſcribit Iauolenum in iure conſtituendo magno huic Imperatori vſui fuiſſe. Hunc Iulianus præceptorem ſuum fuiſſe ſcribit, *in l. an apud ſe.5. de manumiſſ. vind.* & Africa & Syria cum imperio fuiſſe, iuriſdictionémque exercuiſſe teſtatur. Plinius putem ſecundus, *Epiſtolarum libro ſexto*, hiſtoriam de eo commemorat, quam propter iucunditatem adſcribere eſt melius: Mirificæ rei non interfuiſti, ne ego quidem, ſed me recens fabula excedit. Paſſienus Paulus, ſplendidus eques Romanus, & imprimis eruditus, ſcripſit elegos: gentilitium hoc illi. eſt enim municeps Propertij, atque etiam inter maiores ſuos Propertium numerat. Is cùm recitaret, ita cœpit dicere: Priſce iubes? Ad hoc Iauolenus Priſcus: Ego verò non iubeo. Cogita qui riſus hominum, qui ioci, quod eſt omnino Priſcus dubiæ ſanitatis. Intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam ius ciuile publicè reſpondet: quò magis, quod tunc fecit, & ridiculum, & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantulum frigoris attulit. Tam ſolicitè recitaturis prouidendum eſt, non ſolùm vt ſint ipſi ſani, verùm etiam vt ſanos adhibeant.

CELSI duo Iuriſc. pater & filius, à Pomp. memorantur, Pegaſianámque ſectam ſecuti traduntur. Spartianus autem in Adriano de altero ſcribit his verbis: Cùm iudicaret, in conſilio habuit nõ amicos ſuos, aut comites ſolùm, ſed Iuriſconſultos, ac præcipuè Iulium Celſum, Sabinum, Iulianum, &c. Filium autem bis conſulem fuiſſe, Põponius teſtatur. Eius autem reſponſum extat *in l. pater 29. D. de leg. 2.* in quo patrem ſuum in conſilio Diui Veri Conſulis, qui de fideicõmiſſo ius dicebat, fuiſſe teſtatur. Hunc Iuuentiũ Celſum fuiſſe, lex proxima declarat.

PRISCVS Neratius Iuriſcon. à Pomp. numeratur, traditúrque Pegaſianam ſectam, cum Iulio Celſo filio tenuiſſe, & cum eo Conſulatum geſſiſſe. Spartianus autem in Adriano de eo ſic ſcribit: Frequens ſanè opinio fuit Traiano id animi fuiſſe, vt Neratiũ Priſcum, non Adrianum ſucceſſorem relinqueret, multis amicis in hoc conſentientibus, vſque eò, vt Priſco aliquando dixerit: Commendo tibi prouincias, ſi quid mihi fatale contigerit. *Item aliquanto poſt*: Cùm Adrianus iudicaret, in conſilio ſuo habuit non amicos ſuos, aut comites ſolùm, ſed Iuriſconſultos, & præcipuè Iulium Celſum, Neratium Priſcũ, alióſque, quos tamen Senatus omnis probaſſet.

ABVRNIVS Valens Iuriſconſultus, nominatur à Pomponio, & Iauoleno Priſco, in Iuris ciuilis diſciplina ſucceſſiſſe traditur. Capitolinus autem in Antonino Pio Saluium Valentem inter eos Iuriſconſultos numerat, quibus Antoninum Pium vſum tradit: vt hunc noſtrum Saluium Valentem Aburnium appellatum fuiſſe veriſimile ſit. Aburnius enim, non Aburnus, in Florentinis libris ſcriptum reperio.

TVSCIANVS Iuriſconſultus nominatur à Pomponio, & Iauoleno Priſco, in Iuris ciuilis diſciplina ſucceſſiſſe traditur. Eius tamen nuſquam mentionem reperio, vereórque ne pro T. Metiano ſcriptum ſit Tuſciano Nam T. Voluſium Metianum vnà cum Valente Capitolinus in Antonino coniungit: cui Valenti Tuſcianum Pomponius ſocium attribuit.

SALVIVS Iulianus Iuriſc. nominatur à Pompon. traditúrque Pegaſianorum ſectam ſecutus fuiſſe. Hunc Didij Iuliani, qui poſt Pertinacem Imperium Rom. adeptus eſt, proauum fuiſſe Spartianus ſcribit: quem aſcribit bis Conſulem, præfectum Vrbi, & Iuriſconſultum fuiſſe: quod magis, inquit, eum nobilem fecit. In Adriano verò idem ſcribit, Iulianum hunc ſemper ab eodem Imperatore in conſilio adhibitum fuiſſe, cùm res iudicaret. Eutropius autẽ *lib. 9.* hunc ipſum ſub eodem Imperatore Adriano perpetuum edictum cõpoſuiſſe ſcribit. quod ipſum Iuſt. confirmauit *in l. 2. C de vet. iur. enuc.* vbi Iulianum legum & edicti perpetui ſublimiſſimum conditorem appellat. Itémque *in l. penul. C. de cond. in-deb.* vbi

deb. vbi Saluium Iulianum ſublimiſsimū teſtem, ſummæque auctoritatis hominem, & Prætoriani edicti ordinatorem fuiſſe ſcribit, & *in l. antequam. C. de vſufr.* ſummum iuris & ſcientiæ auctorem nominat. Ipſe autem *in l. an apud ſe.* 5. *D. de manum. vindi.* teſtatur ſe Iauoleni auditore ac diſcipulum fuiſſe. *Hactenus Pomp.*

VOLVSIVS Metianus Iuriſc. in Pandectarum libris celebratur, interque iuris auctores præcipuos numeratur. Eo conſiliario Antoninum Pium, magiſtro Antoninum Philoſophum vſos eſſe, Iulius Capito. tradit. Metianum item alterum, huius fortaſſe filium Lampridius Alexandri Imper. in conſilio cum Africano, Floretino, Pomponio, Paulo commemorat.

MARTIANVM Iuriſconſultum Lampridius inter Alexandri Imp. conſiliarios numerat, & Vlpiani, Pauli, Pōponiique, aliorúmque complurium æqualem facit.

L. CERVIDIVS Scæuola Iuriſc. M. Antonini Philoſophi Conſiliarius fuiſſe traditur à Iulio Capitolino, maximóque vſui ſuo Imperatori fuiſſe. Hunc inter principes & coryphæos Iuriſconſultorum numerat Modeſtinus, *in lib. de excuſatio.* Quin & Theodoſius Imp. *lib. Theodoſiani Codicis* 4. *ſub tit. de teſtamen. l.* 3. prudentiſsimum Iuriſconſultorum appellat.

ÆMILIVS Papinianus Iuriſconſultus, Præfectus Prætorio, Septimio Seuero imperante fuiſſe traditur à Spartiano, in Ant. Caracalla, qui eum iuris aſylum, & doctrinæ legalis theſaurum appellat. Item aliquātò poſt, Papinianum, amiciſsimum fuiſſe Imperatori Seuero &, vt aliqui loquuntur, affinem etiā per ſecūdam vxorem, memoriæ traditur: & huic præcipuè vtrumque filium à Seuero commendatum, eúmque cum Seuero profeſſum, ſub Scæuola & Seuero in aduocatione fiſci ſucceſsiſſe, atque ad hoc concordiam fratrum Antoninorū Baſſiani & Getæ fouiſſe: egiſſe quinetiam ne occideretur, cùm iam de inſidiis eius Baſsianus quereretur: atq; ideò vnà cum his, qui fautores fuerunt Getæ, à militibus, non ſolùm permittente, ſed etiam ſuadēte Caracalla occiſum. Multi dicūt, Baſsianum, occiſo fratre, illi mādaſſe, vt & in ſenatu per ſe, & apud populum, facinus dilueret: illum autem reſpondiſſe, Non tam facilè parricidiū excuſari poſſe, quàm fieri. Fertur etiam Papinianum, cùm raptus à militibus ad Palatium traheretur occidendus, prædiuinaſſe dicentem, ſtultiſsimum fore, qui in ſuum ſubrogaretur locū, niſi appetitam crudeliter præfecturam vindicaret. Eius diſcipulos Lampridius in Alexandro numerat, Pomponium, Alfenum, Africanum, Florentinum, Marcianum, Calliſtratum, Hermogenē, Venuleium, Tryphoninū, Medianum, Celſum, Proculum, Modeſtinum. Aſſeſſores autem eiuſdem Paulum & Vlpianum. Tryphoninus *in l. reſcriptum.* 12. *D. de diſtra. pignor.* de eo ita ſcribit, Reſcriptum eſt ab Imperatore, libellos agēte Papiniano, id eſt, cùm libellorum magiſter eſſet. Eundem *Spartianus* ab Antonino Caracalla, qui fratrē interfecerat, quòd ab illo factū hoc improbaretur, necari iuſſum ſcribit. Papinianus, *inquit*, ſecuri percuſſus eſt, & à militibus occiſus quo facto Imperator percuſſori dixit Gladio te exequi oportuit meum iuſſum. Eius hoc Epitaphium in libro Antiquorum Epigrammatum reperi. D. M. Æmylio Paulo Papiniano præfecto prætor. Iuriſconſulto, qui vixit annis XXXVI. diebus decem, M. IIII. Papinianus Hoſtilius Eugenia Gracilis turbato ordine in ſenio heu parentes fecerunt filio opt.

FABII Sabini Iuriſconſulti pater & filius memorantur. Filius à Lampridio Cato ſui temporis appellatur, & inter Alexandri Seueri conſiliarios cum Vlpiano, Paulo, aliiſque compluribus numeratur.

DOMITIVS Vlpianus Iuriſconſultus, Phœnice Syriæ vrbe natus, *quemadmodum ipſe in l.* 1. *D. de cenſibus teſtatur*, Conſiliarius Alexandri Seueri, & magiſter ſcrinij, Papinianíque præfecti Prætorio aſſeſſor cum Paulo fuiſſe traditur à Lampridio, magnóque in honore apud ſuum Imperatorem, & primum doctiſsimorum Iuriſperitorum & principi fideliſsimū fuiſſe. neque vnquam Alexandrum ſolum, niſi Vlp. præfectum ſuum vidiſſe, ex aſſeſſore ſemper ſuo, cauſſa iuſtitiæ ſingularis. cùm autem alterum adhibuit, & Vlpianum rogari iuſsiſſe. *Et aliquantò poſt*: Vlpianum,

inquit,Alexander pro tutore habuit,primum repugnante matre, deinde gratias agente,quem ſæpe à militum ira obiectû purpuræ ſummæ defendit: atque ideò ſummus Imperator fuit,quòd eius conſiliis præcipuè Rempub.rexit.Itaque; idē Imperator *in l.4. C.a loc.* præfectum prætorio,& parentem ſuum appellat & *in l. 4.C. de contrah. ſtipu.* reſcriptum ſuum ſic exorditur:Secundum reſponſum Domitij Vlpiani præfecti annonæ, Iuriſconſulti amici mei,ea quæ ſtipulata eſt &c. Xiphilinus è Dione ſcribit, ei ab Alexandro Impe. præfecturam Prætorianorum datam, cæteraque quæ ad Imperij adminiſtrationem pertinent, ei permiſiſſe.Cùm autem Vlpi.multa quæ non rectè à Sardanapalo facta erant,emendaſſet,ipſum non multò pòſt à Prætorianis, qui de nocte cum inuaſerunt,interfectû eſſet,quanquam in Palatium ad Imperatorem eiúſque matrem confugiſſet. Hūc eundem Modeſtinus in libr. de excuſationibus, præſtantiſſimum,& cum Paulo ac Scæuola Iuriſconſultorum coryphæum ac principem appellat. Diocletianus autem *in l. Diuo Marco. C. de quæſt.* prudentiſſimum. *Iuſti.in l.vlti. C. de inſt. & ſubſti.* diſertiſſimum: *in l. vnic.§. ne autem. C.de cad.toll.* ſummi ingenij virum.

IVLIVS Paulus Iuriſconſultus,Conſiliarius Alexandri Seueri,& Papiniani præfecti Prætorio adſeſſor vnà cum Vlpiano fuiſſe traditur à Lampridio: qui eundem præfectum vel ab Heliogabalo, vel ab eodē Alexandro fuiſſe adſcribit. Etiam de aſſeſſione ſua mentionem facit,*in l.lecta.D. de rebus cred.*Libros in iure ciuili tam multos ſcripſit, vt facilè in eo genere ſuperioris omnes vicerit.

HERENNIVS Modeſtinus, Vlpiani fuiſſe diſcipulus videtur.Hic enim ſic ſcribit *in l ſi quis. 52. D.de furt.*Si quis ſignum meum coegiſſet, furti non tenetur,niſi furandi animum habuit,quòd & Herennio Modeſtino,ſtudioſo meo de Dalmatia conſulenti reſcripſi,&c. Gordiano Imperatore floruit,*vt conſtat ex l. 5.C.ad exhib.* vbi Imperator eum non contemnendæ auctoritatis Iuriſconſultum vocat Arcadius Chariſius,*in l.vlti. D de muner. & honor.*ſcribit eum & notando & diſputando benè, & optima ratione quædam decreuiſſe,

ATQVE HACTENVS quidem de veteribus Iuriſconſultis.

IVRISDICTIO, nomen generis ac ſpeciei eſt,ſicut adoptio.*l.1.D.de ado.* Generaliter accipitur pro omni notione quæ magiſtratus iure cōpetit,vel cognitione, pronunciatione decreto in qua cunque cauſſa,ſiue ea ſit ciuilis ſiue criminalis: quo ſenſu non diſtinguitur ab imperio: quinimò imperio vtens magiſtratus, iuriſdictionem exercere dicitur,*l.1. D de offic.eius* Nec item à cognitione,nam cognoſcens etiam Prætor dicitur ius dicere,aut iuriſdictionē exercere,*Pompo.l.2.de orig.iur* Decem,inquit,& octo Prætores in ciuitate ius dicunt. Sic *Vlpi.l. 1. de extraor.cogn.* Sed & Suetonius in Claudio, cognitionem extraordinariam de fideicommiſſis iuriſdictionem vocat,cùm tamen Prætor fideicommiſſarius iudices non daret.Quoties igitur quis auctoritate publica aliquid ſtatuit,quod ad ius & iuſtitiam pertineat, ius dicit:Nec refert,iuſtè an ſecus,quandoquidem hæc cōſuetudo loquēdi ad id refertur, quod magiſtratum facere conuenit,*l.penul. D de iuſt. & iur.*Hinc actus legitimi manumiſſio, emancipatio,adoptio ad iuriſdictionem pertinere dicuntur, *l.2. D. de offic. proc. & leg.* Altera ſignificatio huius vocabuli ſpecialis eſt, ſecundum quam iuriſdictio diſtinguitur ab imperio,*l imperium l.iubere.D.de iuriſd.*nam poteſtas animaduertendi in facinoroſos homines, imperium dicitur,non iuriſdictio,*l imperium.* Ex quo apparet,iuriſdictionem tantùm in cauſſis priuatis & pecuniariis verſari.

Iuriſdictio itaque ſolorum magiſtratuum eſt, non iudicum datorum. *l.5. & 57. D.de re iud. & alibi.* Iuriſdictionem, Vlipan. *l.3. in fin.D. de iuriſdict.omn.iud.* in bonorum poſſeſſione danda conſiſtere ſcribit:quod ſequitur C.Harmenopulus *lib.1.tit 4.* τῷ γὰρ, ait, δίδοναι διακατοχὴν δικαιοδοσίας ἐστὶν.

Iuriſdictio,pro iuris ratio,æquitas,recta ſententiæ ratio. *Vlpianus l.10. D.familiæ erciſcun.* Nam imperitia,*inquit*, cohæredum iuriſdictionis formam mutare non potuit. Aliàs Iuriſdictionis forma, pro iudiciorum ordine, *apud imper. l. 1. vbi in rem actio. ex.* Nec enim

nem iuriſdictionis forma in eadem prouincia conſtitutis, tam petitore, quàm poſſeſſore, ob auctoris perſonam, quem in alia prouincia dicis conſiſtere, debet commutari.

Iuriſdictio, pro iudiciali cognitione, ſed quam exercet magiſtratus. *Scæuo. l.* 88. D. *de ſolut.* Claudius, Subeſt enim illa ex iuriſdictione pendens quæſtio, an pretia rerum, quæ ſciebant eſſe pupillæ, bona fide matri ſoluerint. Sumitur & pro ſimplici notione, *l.* 5. D. *de re iud. l.* 8. §. *ſed nec* D. *de tranſact.*

Iuriſdictio, pro vniuerſo prætoris officio & munere. *Gell.* Verba Prætoris ex edicto perpetuo adſcripſi, Sacerdotem Veſtalem, & Flaminem Dialem in omni mea iuriſdictione iurare non cogam. *Hac lib.* 10. *c.* 15.

Iuriſdictio libera, quæ maiori poteſtate impediri non poteſt, quin exerceatur, *Budæo.*

Iuriſdictio reſtitui, vel abrogari vnde dicatur, *docet Alcia lib.* 3. *Parerg. c.* 3.

Iuriſdictio quædam eſt contentioſa, quædam voluntaria. hæc inter volentes locum habet, eáque explicantur emancipationes, adoptiones, manumiſſiones. Illa vel in nolentes imperij vi exercetur. *Vide l.* 2. D. *de offic. Procon. & ibi* Doctores.

Iuriſdictionem Accurſius definit, *l.* 1. D. *de iuriſdict. om. iud.* poteſtatem de publico introductam, cum neceſſitate iuris dicendi, & æquitatis ſtatuendæ. Quæ definitio ſatis eſt bona, ſi quis eam rectè intelligat. Diuiditur autem Iuriſdictio à Zaſio in tres ſpecies: imperium merum, mixtum, & ſimplicem iuriſdictionem, quæ eſt iuris dicendi poteſtas, ad vtilitatem priuatam, officio ſuo actioni deferuiens. Hanc in ſex gradus ſecat Bar. quos Zaſius doctè contrahit in tres, *in l. cui iuriſdictio data ſit. eod. tit.*

Iuriſdictio Anomala, quæ & Extraordinaria dici poteſt, quæ conſuetudine, non iure ſubſiſtit: cuiuſmodi eſt iudicum curiarum dominicalium, qui circa Feuda tantùm, Emphyteuſes, & pacta curialia cognoſcunt.

IVRISPRVDENTIA eſt diuinarum & humanarum rerum notitia, iuſti atque iniuſti ſcientia vel: Eſt ars boni & æqui. A partibus ſumpta definitio. *Inſtit. de iuſt. & iur. in prin. l.* 1. *ff. eod.*

IVRISIVRANDI religio expediendarum litium maximum remedium in vſum venit, qua vel ex pactione ipſorum litigatorum, vel ex auctoritate iudicis, deciduntur controuerſiæ, *vt dicit Gaius, in l.* 1. D. *de iureiur.* Et profectò his verbis magnam vtilitatem iuramentorum explicat. Nam ad dirimendas lites, quarum alioquin nullus inueniri poſſet finis, deſeruiunt. Et ſanè prodeſt Reipublicæ, ſi controuerſiæ hominum celeriter expediantur, ad retinendam ſalutarem concordiam. Quamobrem non ſolùm vtilis, verumetiam neceſſarius eſt iuriſiurandi vſus, velut vltimum inter mortales præſidium tuendæ veritatis, quoties omnia probationum genera deficiunt. Credendum enim eſt, homines, qui aliquid frontis habent, diuini numinis teſtimonium non falsò inuocaturos.

Iuſiurandum autem, & iuramentum dicitur à iuro: quod propriè ſignificat, promitto me, adhibitis etiam teſtibus, ita ſeruaturum: ac ſi ius eſſet. Iam cùm nullum ſit præſentius teſtimoniū, quàm diuini numinis, fit, vt tum iurare dicamur, cùm Deum inuocamus teſtem.

Iuſiurandum eſt, *vt definit Ariſtoteles*, μετὰ θείας παραλήψεως φάσις ἀναπόδεικτος. vt Clemens Alexandrinus, ὁμολογία κατὰ θρησκείαν μετὰ προσπαραλήψεως θείας. Vel, *vt Cic. li.* 3. *Offic.* adfirmatio religioſa, quoties quid quaſi Deo teſte adſeritur. Vnde & ſacramentum dici ſolet, quaſi ſacræ rei arctiſſimum vinculum, quod nullo modo ſit ludendum, *teſte Cic. ibidem*, *ſic dicente*: Nullum etiam vinculum ad adſtringendam fidem iureiurando maiores arctius eſſe voluerunt: vt indicant leges in XII. Tab. indicant ſacra, indicant fœdera, quib. etiam cum hoſte deuincitur fides: indicant notationes, animaduerſionéſque Cenſorum, qui nulla de re diligentius, quàm de iureiurando iudicabant. Ideóque etiam tanta erat apud priſcos iuriſiurandi religio, vt ſi quis quem re aut verbo læſiſſet, interpoſitione iuriſiurandi, quo eum, qui læſus erat, adiurabat indignum ea iniuria eſſe, & ei nolle factam ſatisfaciebat. atque purgabat. Plaut. Amphitruone:

Aut ſatisfaciat mihi, atq. adiuret inſuper
Nolle eſſe dicta, quæ in me inſonti protulit

Itaque apud Terentium in Adelph.

Ego veſtra hæc noui, nollem factum:
Iuſiurandum dabitur, eſſe te indignum iniuria hac.

Iuriſiurandi autem per Iouem, quod maximum erat, talis apud Romanos olim adhibebatúr ſolemnitas: Lapidem ſilicem tenebat iurans, ſic dicens. Si ſciens fallo, me Dieſpiter) ſalua vrbe atcéque) bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem. Hoc autem ſeculo, ſicut iuramenta temerè in cauſſis obularibus, ac nullius momenti deferuntur: ita penè non habetur vlla ſolennitatis ratio, quæ vtique malorum hominum læſam conſciẽtiam terrere poſſet à periuriis faciliter admittendis.

Iuriſiurandi vſus triplex eſt, ex quo tria iuramentorum genera. Aliàs enim iuratur extra iudicium ad confirmãdum contractus, & quæcunque negotia: videlicet, vt promiſſa ſeruentur: & hoc iuſiurandum dicitur Extra iudiciale & Voluntarium, quia dependet planè ex arbitrio inuicem negotiantium, quatenus ſit dandum & concipiendum. De quo tamen non loquitur Paul. *in l. iuſiurandum, quod ex conuentione. in princ.* D. *de iureiur. vt quidam falsò putant*, ſed *l.* 1. *& Conſtit. Fride. Imp.* Aliàs exiguntur iuramenta ad præparationem, vel etiam cognitionem iudiciorum rectè exercendam, ne quid per fraudem eorum, qui in iudicio verſentur, incidat, quod euertat veritatem: vt ſunt ea quæ dantur, vel calumniæ vel teſtimonij dicendi, vel cautionis, vel æſtimandæ rei gratia, *iuxta l. ſi tutor.* D. *de in lit. iur.* item iuſiurandum iudicis vel aduocati, *l. rem non nouam. C. de iud.* & quæ ſunt his ſimilia. Hoc autem iuramentorum genus Iudiciale & Neceſſarium rectè poteſt appellari: quoniam non vt præcedens relinquitur prorſus priuatorum arbitrio, quatenus dandum ſit, vel non ſit, cùm ex iure certam formam habeat, ac plerunque neceſſariò ſuſcipiatur in iudicijs. Aliàs denique iuramentis vtimur deferente Iudice: vel etiam litigatoribus ipſis conſentientibus in iurandi conditionem (ſemper tamen approbante iudice) ad explicandam ſemel totam litem. Vnde nũcupantur deciſoria, quòd finem imponunt controuerſiæ, vt actori decernatur, quod intendit, aut reo, quod excipit. Paul. eleganter dicit, eo modo propter rem iurari, *in l. quoties.* D. *de iureiu.* Propter rem autem (inquiens) iuſiurandum exigitur (veluti de pecunia credita) cùm iurat actor ſibi dari oportere, vel reus ſe dare non oportere. Idem eſt, cùm de pecunia conſtituta iuſiurandum exigitur. *Hæc Oldendorp.* Hotomanus Iuſiurandum duplex tantùm eſſe vult, Cõuentionale ſcilicet, & Iudiciale: illúdque ex pactione aduerſariorum, ſiue extra iuidcium, ſiue in iudicio interponi: hoc ex iudicis vſu & auctoritate, *arg. l.* 1. *D. de iureiur.* Alij, & id melius, eius hæc tria genera conſtituunt: Iudiciale ſcilicet quod à iudice defertur: Voluntarium, quod à parte defertur in iudicio, vel extra iudicium, *l.* 2. *&* 27. *D. de iureiur. l.* 1. *C. eo. tit.* Neceſſarium, quod pars, cui delatum eſt, refert delatori.

Iuſiurandum turpe, vel illicitum, non eſt ſeruandum. *Nouell. ne à mulieribus, quæ ſe proſti-* §. 1. *Conſti.* 51. Euidentiſſimum peccatum eſt, id iuſiurandum inferre, quod ſtatim atque præſtitum eſt, violandum ſit. *Nouel. Vt ſine vllo impedimento.* §. *quia verò magna verſamur.* Conſtitut. 94.

Iuriſiurandi illiciti abſolutionem petere vanum eſt. *Vlpian.* De hoc iureiurando, *ait*, remittendo, nec eſt neceſſe adire Prætorem. Semel enim in perpetuum à Prætore remiſſum eſt, nec per ſingulos remittendum.

Iuſiurandum calumniæ, vide Iuramẽtum calumniæ.

Iuſiurandum in litem eſt, quod à iudice defertur actori eius rei, quæ in iudicium deducta eſt æſtimandæ cauſſa. Et defertur plerunque ob dolum vel contumaciam aduerſarij, ne in poteſtate eius ſit, per fraudem ab inuito domino rem iuſto precio comparare, *l.* 2. *&* 7. D. *de in lit iur.* Actori enim licet pretium facere iniuſtum: nec in omnibus iudiciis paſſim, ſed vt lex, prætórve aut Princeps permiſerit, *l. videamus.* §. *iurare.* D. *eod. & l. in actionibus eod.*

Iuſiurandum defert, qui aduerſario ſuo iurandi conditionem fert. Delatum verò iuſiurandum dari, præſtari, ſuſcipi, remitti, recuſari, referri dicitur. Iuſiurãdum autem remittit, qui cùm paratus eſſet aduerſarius iurare, gratiam ei facit, contentus voluntate ſuſcepti iuriſiu-

randi

randi, *l.6. D. de iureiur. l.1. C. eod.* Refert, quia delatam ſibi iuriſiurandi conditionem in aduerſarium transfert.

Iuſiurandum in libris Feudiſticis aliud eſt ſimplex, ſiue ſolitarium, quod ſolus litigator, ſiue dominus, ſiue vaſſallus præſtat: aliud coniunctum, ſiue commune, quod, quidam ſacramentalitium diſtinguendi cauſſa nominant, propterea, quòd coniuratores certo numero id præſtant, qui Sacramentales (vt ſuo loco dicemus) appellantur, *lib. Feud. 1. tit. 4. §. 2. & tit. 26. & lib. 2. tit. 33. §. 2.* Rurſus aliud eſt liquidum, quod Feudalitij ſcriptores appellant, ſine mentione conſcientiæ: cùm quis liquidò factum, aut non factum iurat: de ſuo videlicet facto affirmans. Aliud fortaſſis Arbitrarium dici poteſt, quia per verbum antiquæ Romanorum formulæ, ARBITROR, concipitur: cùm quis iurat ſe arbitrari non factum. quod ijdem ſcriptores, Iuramento conſcientiam ſolam apponere, *lib. Feud. 2. tit. 33. §. 2. & titu. 58. §. 6.* Ex Hotomano.

IVRISIVRANDI FORMVLÆ.

Iuriſiurandi formulas varias concepit antiquitas. Ex animi ſententia. *Cicero 2. Acade. & 3. Offic. & Leui lib. 22. & 23.* Per Iouem lapidem, *Feſtus libro 10. Cicero lib. 7. Epiſto. ad Famil. & hoc explicat. Polyb. lib. 3. hiſtor.* Formulam iuſiurandi militaris doctiſſimè explicat A. Gell. *Noct. Atti. libr. 16. cap. 4.* quem perpendas. Sed hæc ad ius, quo vtimur, non pertinent: ſecundum quod quî concipi debeat, ex iis, quos in dicabimus, locis, diſces: quos notaſſe ſat erit.

IVDICIS.

l. rem non nouam. in princ. C. de iudic. & Nouell. 8. in fin. Ορκος διδόμενος παρὰ τῶν τας ἀρχὰς λαμβανόντων

ADVOCATORVM.

d. l. rem non nouam. §. patroni.

TESTIVM.

c. præſentiam. ibi, veritate dicenda, de teſtibus in 6.

FIDELIS, SIVE FEVDATARII.

cap. 1. de forma fidel. in vſib. feud. Ego iuro ad hæc ſancta Dei Euangelia, quòd à modo in antea ero fidelis ei, vt Vaſſallus Domino: nec id, quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, pandam alij ad eius detrimentum, me ſciente, *& ca. de forma. 22. q. 5.* Vide Cuiac. ſuper his titu. tum & quæ diximus ex Hotoma. ſuper hac formula, in voce Homagium. Sed audi, quid de improborum iuramento dicat ſenarius Græcorum:

Ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε.

Attamen audiat falsò iurans:

Θεὸν ἐπιορκῶν μὴ δόκει λεληθέναι.

IVSSVS, vel iuſſum, in quibuſdã ab auctoritate diſtat.

Iuſſus enim negotium præcedere debet. Auctoritas verò etiam perfecto negotio interponi poteſt, *l. 25. §. iuſſum. D. de acquiren. hæred. §. tutor. Inſti. de auct. tut. l. 25. de legat. 1.*

Iuſſus ſolo nutu ſine verbo vel ſcriptura fieri poteſt, *l. 92. §. 1. de acquirend. hæred.*

Iuſſus pro permiſſu & voluntate accipitur, *in l. ſi ſuſpecta. § quoniam. de inoffi. teſtam. & Iuſti. de nupt. in prin.*

Iuſſum in rubr. quod iuſſu, accipiendum eſt, ſiue teſtato quis, ſiue per epiſtolam, ſiue verbis, aut per nuntium, ſiue ſpecialiter in vno contractu iuſſerit, ſiue generaliter: ſed & ſi mandauerit, pater dominóſve, item ſi ſerui chirographo ſubſcripſerit dominus, ratúmve habuerit quod geſſerit, vel aliàs eius voluntate contractum ſit, tenetur quod iuſſu, *l. 1. D. quod iuſſ. l. 5. D. de in rem verſo.*

IVSTA quæ neque legibus, boniſve moribus repugnant, nec ab æquitate abhorrent, *vt l. 95. §. naturalis. D. de ſolu. l. 7. §. ait. D. de pact.* Eodem ſenſu, Iuſtæ exceptiones, *l. 67. de reg. iur.* Iuſta cauſſa conuentionis, *l. 56. D. de pact.* Iuſta obligatio, *l. 1. C. ſi in cauſſa iud. pig.*

Iuſta hæreditas ea propriè dicitur, quæ iure legitimo, id eſt, agnato proximo obuenit: *ait Paul. l. 3. § 2. D. pro ſocio.* Varro autem *lib. 2. De re Ruſt.* latius accepit pro ea, quæ iure, & quouis modo alicui obuenit. Iuſta ætas dicitur, pro cuiuſque quæſtionis ratione, ea quam leges in ea cauſſa exquiruntur: veluti, in nuptiis duodecim & quatuordecim annorum: *vt eſt apud Neratium. in l. quod Seruius. 8. D. de cond. cauſ. dat.* Sic iuſta ætas, cui pupillaris opponitur: pro pubertate, *apud Vlpian. l. 16. D. de iur. fiſ.* Nec non illud

æquè non intererit, cuius ætatis ſit is, qui ſe defert, vtrùm iuſtæ an pupillaris: nam pupillis etiam permittitur deferre. Iuſta poſſeſſio, poſſeſſio bonæ fidei, *Iauolen. l. quod ſeruus* 24. *D. de acquir poſſeſſ.* Is, qui in tua poteſtate eſt, ignoranti tibi non corporalem poſſeſſionem, ſed iuſtam poteſt acquirere. *Iuſtin.* §. *penultimo. per quas perſo. cuique acqu.* Item per alienos ſeruos, in quibus neque vſumfructum habetis, neque poſſeſſionem iuſtâ. Sic iuſtus poſſeſſor, *l.* 13. § *iuſtus. ff. de hæred. pet.* Hinc iuſtè poſſident, qui ex cauſſa titulóve poſſident, *l.* 3 *& ll. ſeqq. D. de public. & vide l.* 11 *ff. de acquir. hæred. & l.* 22. §. 1. *ff. de noxal.* Iniuſtè poſſidet, qui vi, aut clàm, *l.* 3. D *vti poſſid.*

Iuſtus error probabilis & excuſabilis, *l.* 2. *de minor. l.* 4. *de vſuc.* Iuſta ignorantia, *l.* 76. *in fi ff. de rei vind.*

Iuſtum pretium, æquum, & verum, *l.* 3. §. *diui.* D. *de iur. fiſc. l.* 2. C. *de reſcind. vendi.* Huic contrarium Iniuſtum.

Iuſtum teſtamentum, iure factum, & in quo ſolennia interuenerunt, *l.* 22. *D. de acquir. hæred.* Iuſtus tutor, iure datus, *l.* 27. *ff. de teſtam. tutel.*

Iuſta ſepultura dicitur, cùm terra corpus eſt conditum, *l.* 39. *D de relig.* At *l.* 43. D. *eod.* iuſtum ſepulchrum eſt, quod religione tenetur. Sic Lucanus lib. 9.

Iuſto date tura ſepulchro.

Iuſta ſeruitus, pro, ſeruitus bona fide vſurpata, id eſt, iure gentium, vel ciuili. *Africanus, l & generaliter.* 28. *de nox. actio.* Et generaliter ſi alieni ſerui nomine, qui tibi iuſtam ſeruitutem ſeruiret, noxali tecum egerim. Aliàs iuſta ſeruitus, *apud Teren. in Andr ſcen* 1. *act.* 1. clemens & benigna.

Iuſta libertas, plena, abſoluta, perfecta. *Cice. in Topic. Vlpian. in Epito. titul.* 1. *Theoph.* §. *fin. Inſtit. de libert ſic in l.* 29. *D qui & à quibus.*

Iuſta vxor, legitima. *Vlpia. in l. ſi ſenatori.* 31. D. *de rit. nupt.* Si ſenatori indulgentia principis fuerit permiſſum, libertinam iuſtam vxorem habere, poteſt iuſta vxor eſſe. *Sueto. in Calig.* Mox L. Caſſio Longino Conſulari collocatam abduxit, & in modum iuſtæ vxoris pro palàm habuit. *Et in Veſpa.* Antoniam libertam quondam dilectam reuocauit in contubernicum, habuítque etiam Imperator penè iuſtæ vxoris loco. Vide, Vxor aliâ iuſta, infrà.

Iuſtum matrimonium eſt, ſi inter eos, qui nuptias contrahunt, connubium ſit, & tam maſculus pubes, quàm fœmina potens: ſit & vtrinque conſentiant, ſi ſui iuris ſunt: aut etiam parentes eorum, ſi in poteſtate ſunt. *Vlpian. capit Inſtitut.* 5. Sic iuſti liberi, legitimi ex iuſto matrimonio, *l.* 25 *D de capti.* Iuſtus pater, & iuſtus filius dicitur, qui ex legitimis nuptiis pater filiúſve eſt, *l.* 25. D *de captiu. l.* 44. D. *de ritu nuptia. l.* 11. *&* 12. D. *de ſtatu hominum.*

Iuſtus hæres dicitur, qui pleniſſimo titulo, & legitimo, hoc eſt, cognationis nomine accepit hæreditatem in eſſa'ò, quaſi omnibus iuris partibus plenè hæres, *l* 3. §. *de illo. D. pro ſocio.* Iuſta perſonâ in litibus dicitur idonea, legitima ad agendum cauſam, *l. in vniuerſis. C. qui dat. tut. poſſ.*

Iuſti dies, Vide DIES iuſti.

Iuſtus dolor, qui ex magna cauſſa ortus eſt, & excuſationem meretur, *l ſi adulterium* §. *Imperatores.* D. *de adulter.*

Iuſtum & honeſtum ſicut non ſeparâtur: ita nec vtile & honeſtum, aut vtile & iuſtum, *l. quamuis mulier. D ſolut. matrimon l. ſemper in coniunctionibus.* D. *de ritu nupt.*

Iuſtum vadem, idoneum ſponſorem interpretatur *Feſtus lib.* 9.

IVSTA, operæ debitæ. *Cicer. Offic.* 1. Eſt autem infima conditio & fortuna ſeruorum, quibus non malè præcipiunt, qui ita iubent vti, vt mercenariis ad operam exigendam, & iuſta præbenda.

IVSTA, ſacra & ceremoniæ, quæ placandis manibus ſiebant, id eſt, operationes denicales. *Vlpian l* 2. D. *de in ius voca.* Iuſtáve mortuo facientem in ius vocare non oportet. *Vlpi. l* 20. D *de acq. vel amit.* Vt putà patrem ſepeliuit, vel iuſta ei fecit. Fictum inde vocabulum quaſi manibus debeantur. itaque νομιζόμενα Græci appellat. *Cicer. pro Sext. Roſcio.* Hunc miſerum luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet, nudum eiicit domo. *Feſtus*: Membrum abſcindi, inquit, mortuo dicebatur, cùm digitus eius decidebatur. ad quod ſeruatum iuſta fierent, reliquo corpore combuſto. *Idem.* Porca quæ Cereri mactabatur, ab eo, qui mortuo iuſta non feciſſet,

ſer, id eſt, glebam non obieciſſet, quia mos erat eis id facere, prius quàm nouas fruges guſtarent. Dicitur & Iuſta ferre. Ouid.

Illa quæ poſitis iuſta feruntur auis.

IVSTINIANVS Imperator. Vide illius vitam initio Hotom. *Comment. in Inſtit.*

Iuſtiniani noui, primum nomen fuit iuris ciuilis ſtudioſorum, quo anno ſuorū ſtudiorum primò decorabantur.

IVSTITIA eſt habitus animi, cōmuni vtilitate conſeruata, ſuam cuique tribuēs dignitatem: *ait Cic. lib. De inuent.* 2. Quo ſanè pertinet illa Tryphonini diſputatio nobilis, *in l.* 31. *D. depoſ.* Et probo, *inquit*, hanc eſſe iuſtitiam, quæ ſuū cuique ita tribuit, vt non diſtrahatur ab vllius perſonæ iuſtiore repetitione. Vel ſic:

Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi, *l.* 10. *D. de iuſt. & iur. & Inſtitut. in princ.* Hanc veram eſſe virtutis definitionem, ipſa verbi notatio declarat. Iuſtitia enim ex eo dicta eſt, quòd cuique ius ſiſtat. Itaque negat Cotta, *lib. De natur. deor.* 1. ibi Iuſtitiam eſſe, vbi ius eſt nullum. Eſt enim, *inquit*, pietas, iuſtitia aduerſus deos: cum quibus quid poteſt nobis eſſe iuris, cùm homini nulla cum Deo ſit communitas? Vlpianum autem illo in loco cenſet Hotom. non virtutem habitúmq; humanum, ſed eam, quam veteres Deam, Iouiſque filiam faciebant, definiſſe primùm, quoniam eodem in loco ſcribit, Iuriſconſultos eſſe ſacerdotes Iuſtitiæ. ſic enim locū illum interpretatur idem Hotom. vt verba hæc (nam vt eleganter Celſus definit, Ius eſt ars æqui & boni) ſi parentheſi concludantur, & relatiuum CVIVS, nō ad ius, ſed ad Iuſtitiam referatur. non enim artis iuris, quæ illic definitur, vlli ſūt ſacerdotes, ſed illius Deę, Iouis filiæ. Quare cùm Iuriſconſulti Iuſtitiæ ſint ſacerdotes. ſacerdores autem non virium humanarum dicantur, ſed deorum: eo loco Deam illam deſcribi eſt veriſimile. Præterea Ius, quod cōſtat æqui & boni præceptionibus, à Iuſtitia deſcendere, atque appellari ſcribit ibidem Vlpian. de iuris diſciplina, libriſq; his noſtris intelligens. Sicuti Scipio quoque apud Ciceronem, in lib. de Republ. diſputauit, *auctore Auguſt. lib. de Ciui. Dei* 19. *cap.* 21. Cū illud etiam, inquit, ius eſſe dicant, quod de iuſtitiæ fonte manauerit quod ſi ita eſt, aut ab humana, aut à diuina iuſtitia deſcendat, neceſſe eſt: ab humana autem non poteſt, quia nunquam in hac vita perfecta eſt. Voluntas enim illa, quæ ſi perficeretur, habitus, ac proinde virtus appellaretur, ſemper manet in ſua, vt ita dicam, adoleſcētia, neque vnquam perficitur. Regula autem iuſti & iniuſti tradit ab illa imperfecta & imbecilla natura non poteſt. quod etiam Horatius his verſibus ſignificat:

Nec natura poteſt iuſto ſecernere iniquum,
Diuidat vt bona diuerſis, fugienda petendis.

Sequitur ergo, vt à diuina iuſtitia, quæ perfecta & abſoluta eſt, ius hoc noſtrum deſcendat, quo præceptiones ſuum cuique tribuendi, & regulæ iuſti atque iniuſti continentur. Eò accedit, quòd iuſtitia, quæ humana virtus eſt, non præceptio, ſed obſeruatio iuris eſt: *vt Cicer. lib. De legib.* 1. *declarat*: vbi ait, Iuſtitiam eſſe obtemperationem ſcriptis legibus, inſtitutiſque populorum: qua de cauſſa Fabricius & Ariſtides iuſti nominati ſunt.

Iuſtitia eſt duplex: Diſtributiua, quæ vnicuique ſuum tribuit meritum, & pœnam, habita perſonarum ratione. Commutatiua, quæ rerum communicationem per formas conſtituit, æqualiter ab omnibus ſeruandas, non diſtinguens perſonas. Quod tyro iuris diligenter obſeruabit.

IVSTITIARII hodie ſunt vmbra quædam illorum, qui olim νομοφύλακες apud Græcos dicebantur, deſignati ad cuſtodiam iuris & æquitatis, *capit. ex literis De pignoribus.*

IVSTITIVM, iuriſdictionis intermiſsio, vulgò *Vacations de Cour.* Cicer. ad Attic. *lib.* 4. *epiſt* 86. Fauere iuſtitio, & omnium rerum licentiæ. *Gellius lib.* 20. *c.* 1. Velut quoddam iuſtitium, id eſt, iuris inter eos quaſi interſtitionem quandam, & ceſſationem. *Tertull libr. de reſurrect. carnis* Vbique, ait, iuſtitium eſt, quies rerum.

IVVENES, vide Ætas

K

K, QVORVNDAM nominũ notam eſſe, *M. Fabius ſcribit, libr. 1. cap.* inter redundãtes collocans. *Eodem lib. ca. 7.* idem in hęc verba, K, quidem, ait, in nullis verbis vtendum puto, niſi quæ ſignifica , etiam vt ſola ponatur. Hoc eò non omiſi, quòd quidam eam, quoties A ſequatur, neceſſariam credũt. cùm ſit C. litera, quæ ad omnes vocales vim ſuam perferat. Verum orthographia quoque cõſuetudini ſeruit: ideoque ſæpè mutata eſt. *Hæc ille.* Priſcianus li. 1. K, inquit, & q, quãuis figura & nomine aliquam videantur habere differentiam cum c, tamen eandem tam in ſono vocum, quàm in metro cõtinent poteſtatem: & K quidem ſuperuacua eſt.

K, ſola litera, in ſuſcriptionib. Cõſtit. Cod. Theod. & Iuſtiniani, ſignificat Kalendas, vt refert Magno in Notis iuris. Significat etiam cariſſime, in earundem inſcriptionibus geminata, KK, cariſſimi, eodem interprete.

Κακοξενίας, apud Lucanos tenebatur, qui occaſo ſole, diuertentes homines notos, ignotóſque domo non exciperet (*vt ſcribit Alex. Neapol. lib. 4. c. 11.*) mulctámque eo nomine pendere cogebatur.

Καδδίσκος, vrna ſuffragiorum. Iulius Pollux, lib. 8. cap. 1. *περὶ σκευῶν δικαστικῶν: καδδίσκος ὑφ᾽ οὗ*, ait, *ἐστιν ἀγγεῖον ᾧ τὰς ψήφους ἐγκαθίεσαν.*

KALENDÆ, *inquit Varr. lib. 5. de ling. Lat.* primi dies menſium nominati, ab eo, quòd his diebus Kalentur eius menſis Nonæ à Pontificibus, quintanæ, an ſeptimanę ſint futurę in Capitolio, in curia Kalabra, ſic, Dies te 5. Kalo Iuno Nouella. Septem dies te Kalo Iuno Nouella, *Hæc ille.* Macrob. autem in 1. Sa tur. ſic: Priſcis temporibus, antequam faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis patrib. in omnium notitiam proderentur, Pontifici minori hæc prouincia delegabatur, vt nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum: viſúmque Regi ſacrificulo nunciaret. Itaque ſacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex, Kalata, id eſt, vocata in Capitolium plebe, quot numero dies à Kalendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat: & quintanas quidem, quinquies dicto verbo Kalo: ſeptimanas, repetito ſepties prædicebat. Et hunc diem, qui ex his diebus qui Kalarentur primus eſſet, placuit Kalendas vocari.

Kalendæ primæ, ſecundæ, tertiæ, quintæ, dici putantur à Iuriſconſultis pro vno, duobus, tribus, & quinque menſibus. *Celſus, l. liber.* 79. §. *ſi ita. De hære. inſti.* Titius, ſi intra tertias Kalen. nauis ex Aſia venerit, hæres eſto. *Vlpi. l. 1. § ſi quis. D. de verb. oblig.* Si ita interrogatus, intra Kalend. quintas, reſponderit, Dabo idibus: non obligatur. Martia. lib. 1.

Atque intra puto, ſeptimanas Kalendas
Mortes hæc tibi quatuor dederunt.

Video tamen Catonem in re Ruſtica primas Kal dicere, pro primo die cuiuſque menſis.

Kalend. Ianuar. primum anni diem factum Plutarchus ſcribit *in Problem.* quòd eo die primi Conſules Regibus exacti creati ſint. Vnde etiam inſtitutum conſtat, vt Conſules deinceps omnes eo die magiſtratum inirent. Eundem Kal. diem feſtum ac religioſum fuiſſe, ſolennémque ſtrenis dandis, *Sueton. in Auguſto* his verbis ſignificat: Item Kalen. Ianuar. ſtrenam in Capitolio etiam abſenti mittebant, *Et in Tiberio*: Item ſtrenarum commercium prohibuit edicto, ne vltra Kalen. Ianu. exerceretur. Conſueuerat quadruplam ſtrenam, & de manu reddere: ſed offenſus interpellari ſe toto menſe ab iis, qui poteſtatem ſui die feſto non habuiſſent, vltrà non reddidit. *Item*, Nullus à pœna hominum ceſſauit dies, ne religioſus quidem ac ſacer: animaduerſũ in quoſdã ineunte anno nouo, *Zonaras lib. 11. de Auguſto loquẽs.* Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοῦ ἐκείνῳ προσιόντες, οἱ ὑπὲρ πλεῖον, οἱ δ᾽ ἔλαττον ἐδίδοσαν· καὶ ὃς προστιθεὶς ἕτερον τοσοῦτον καὶ πλέον αὐτεδίδου, οὐ μόνοις τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις Scribit etiam *Dio lib. 57.* moris fuiſſe inde ab Auguſti tẽporib. vt Kal. Ia. in acta Imperato. iuraretur. Poſt Kal. autẽ Ian. die tertio, pro ſalute Principis vota ſuſcipi ſolita ſcribit *Caius in l. ſi caluitur. 233. D. de ver. ſig. & Plut.* qui Cicer. ſcribit natum eſſe, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλενδῶν. ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν

θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος

KALENDÆ, Martij primas olim dies fuit. Itaque ignem nouum Veſtæ aris incendebant, vt incipiente anno cura denuò ſeruandi nouati ignis occiperet. Eodem menſe mercedes exoluebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit. Comitia auſpicabantur, vectigalia locabant. *Hæc Macrobius primo Saturnal. ca. 12.* Conſtat etiam munera, quæ ſtrenæ dicebantur, olim eo die mitti ſolita. Vnde illud apud Pompo. *l. ſed ſi 13. § ſi vir. D. de donat. inter virum & vxorem.* Si vir vxori munus immodicum, Kalendis Martiis, ut natali die dediſſet, donatio eſt. Tibul. lib. 3.

Martis Romani feſtæ venêre Kalendæ,
Exoriens noſtris hic fuit annus auis.
Et vaga tunc certa diſcurrunt vndique pompa.
Perque vias vrbis munera, perque domos

Plaut. in Milit. glorioſ.

Da mihi vir Kalendis quæ mittam cùm Martiæ venerint.

Martias Kalendas, inquit Feſtus, celebrãt, quòd eo die Iunonis Lucinæ ædes coli cœpta eſt. Vnde Tibull. lib. 4.

Sulpitia eſt tibi culta tuis Mars magne Kalendis.
Spectatum è cœlo, ſi ſapis, ipſe veni.

Seruius autem in 8. Æneid. Martiæ, inquit, Kalendæ, fœminis dicatæ ſunt. Horat.

Martiis cœlebs quid agam Kalendis? Iuuenal.

Munera fœmineis tractat ſecreta Kalendis.

Hæc Seruius. Iiſdem etiam Kalendis penſiones agrorum præſtari ſolitas, *patet ex l. defuncta. 58. D. de vſufru. & l. tertiam 19. C. Th. de actionib.* quippe cùm anni initiũ apud antiquos fuiſſet.

KALENDÆ Quintiles, ſiue Iuliæ olim dies erat ſolemnis migrandi, id eſt, ex habitatione cum ſuis rebus diſcedendi, tum etiam conductionibus prædiorum, *l. qui balneum. 9. D. qui pot. in pig. hab.* Qui balneum ex Kal. proximis conduxerat, pactus erat, vt homo Eros pignori locatori eſſet, donec mercedes ſoluerentur. Idem ante Kal. Iulias eundem Erotem alij ob pecuniam creditam pignori dedit. & paulò poſt: Licet eo tempore homo pignori datus eſſet, quo nondum quicquam pro conductione deberetur. Id eſt, ante proximas Kal. Iulias. *Item in l. cùm in plures. 60. D. locati & l. cum ab eo. 4. de cont. empt. l. cum precario 12. D. de prec.* Martia 12. epigr.

O Iuliarum dedecus Kalendarum,
Vidi Vacerra, ſarcinas tuas vidi,
Quas non retentas penſione pro bina
Portabat vxor.

Cicer. 11. epiſt. ad Qu. Frat. Domus tibi ad lucum Piſonis Luciniana conducta eſt: ſed, vt ſpero, paucis menſibus poſt Kal. Quintiles in tuam commigrabis *Sueton. in Tiberio* Senatori latum clauum ademit, quem cognouiſſet ſub Kal. Iulij demigraſſe in hortos, quò vilius poſt diem ædes in vrbe conducere.

KALENDARIVM, dictus codex pecuniarum occupatarum, id eſt, fœnori collocatarum: quia Kalendis fenori dabantur: & patresfa. Kalendarum nomine præſcripto, debitorum nomina perſcribebant. *Seneca lib 13 epiſt.* Diuitem illum putas, quia in omnibus prouinciis erat, quia magnus ei Kalendarij liber voluitur. Horat. Epo. 11.

Omnem relegit Idibus pecuniam:
Quærit Kalendis ponere. Mar. VIII. Epig.

Superbia denſis arca palleat nummis,
Centum explicetur pagina Kalendarum.

Quemadmodum autem collocabantur Kalendis pecuniæ, ſic etiam exigebantur. qua de cauſſa triſtes & celeres appellantur. Horat. Sat. 3. lib. 1.

Qui niſi cum triſtes miſero venêre Kalendæ

Ouid. lib. 11. De remed. amor.

Qui puteal, Ianũmque timent, celeréſque Kalendas.
Torqueat hunc æris mutua ſumma ſui.

Plutarch in lib. περὶ τοῦ μὴ δανείζεσθαι. Οὐδ' ἀναμένετε τὰς Καλάνδας ὧν, καὶ τὰς νεομηνίας ἱερωτάτην ἡμέραν οὖσαν, ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταί, καὶ στυγνήν. Hinc

Kalendario præpoſitus ſeruus, *in l. pen. D. de reb. cred* pro fenerandis exigẽdiſque pecuniis. Et

Kalendarium exercere, *l. vxorem. 41. §. legauerat D. de legat. 3. Hinc*

Kalendario deſtinatæ pecuniæ, id eſt, fenerationi, *l. 62. D. de de leg. tertio.* In Kalendarium conuerſa pecunia, id eſt, fenerationi, *l. 39. § negligentia. D. de admin.*

tut. Sic accipitur Kalendarij nomen *in l.vlt.*D.*de pecul.l.6.D.de inſt.vel inſt.l.C.*3. *de compenſat.l vlt.D.de munerib & honorib. & alibi perſæpè.*

Κατὰ πόδας,*l.2.C.de vet.iur.enucleand* id eſt, ad pedes, iiſdémq. veſtigiis. Vide li.3.

Κηδεμὼν, & tutorem, & curatorem ſignificat *quo verbo vſus eſt.Iuriſcoſ.l.2.D. qui petant tuto.*

Κύκλος annorum xv.reuolutio, *Nouell.* 142.*Euagrius lib* 4 τ̃ κύκλων τ̃ ἐπινεμήσεων.

L

LABES in agris hiatum, & diſceſſionem terræ ac χάσμα ſonat, *l.* 15. §. *Seruius. & l. fi.* D.*locat.* Cicero lib. 1. de Diuinat. Delata etiã ad Senatum labes agri Priuernatis, cùm ad infinitã altitudinẽ terra deſediſſet, &c. Item in alio eiuſdem libri loco: Tantóque terræ motus in Liguribus, Gallia, compluribúſq. inſulis totáq. in Italia factos eſſe, vt multa oppida corruerint, multis locis labes facta ſit, terræq. deſederit, Sic *apud Liuiũ.li.*42. Dextra pars labe terrę in aliquãtum altitudinis diruta erat. *Quintil* Non enim vulgaris illa labes frumenti fuit, nec qualis aliàs accuſari ab agricolis ſolet perfidia terrarum.

LABI dicuntur facultatibus, qui ad inopiam rediguntur, ſiue caſu id acciderit, ſiue bona prodegerit, ſic vt ſoluendo non ſint, *l* 2.§. *eod.* D. *de admi. rer.ad ciuit perti.l.6* §.1. *D.de admi.tuto.& vide l.* 4.*D vt in poſſeſſ.leg.*

LABORVM, ſeu Labarũ, magnũ erat vexillũ, vulgò etiam laborum ſolutio, ſiue καμάτων λυτήριοι dictum, *vt Nazianzenus ſcribit in* 1 *Stelitentica*: & Sozomenus li.1.c. 4. λαβωρον vocat. Vnde *in Actis Nicena* 11. *vt teſtatur. Iac.Cuia.* ſignum quod Sozomenus hiſtoriographus Conſtantinũ in crucis vſum conuertiſſe memorat, dicẽs: Iuſſit viros eruditos ex auro & lapidibus pretioſis in vexillũ crucis trãsformare, quod laborum vocatur. *Hermias huius verbi meminit his verbis*, Θάτερον δὲ τ̃ σκήπτρων, ὃ ῥωμαῖοι λάβωρον καλοῦσιν. Quidam volunt Laborũ fuiſſe exercitus ſummũ vexillũ, quod Imperatori præferri, & à militibus adorari ſolebat, & circiter Adriani tẽpora vſurpari cœptum. Labara in plurali nominat *Tertull.in Apolog.* Sipara illa vexillorum & candes labarorum ſtolæ crucium ſunt ita enim legẽdũ vult *Ioſ.Scal.in Feſt.* in voce Stipatores. Vet cod. Labarorum, cantabrorum, quod & extulit. *Arnobius* his verbis, Nam & ſigna ipſa & cantabra & vexilla caſtrorum quid aliud, quàm inauratæ cruces ſunt & ornatæ? Prudentius in carmine, de Conſtantino, qui crucis ſigno Labarum ornaui:

Chriſtus purpureũ gẽmanti textus in auro Signabat Labarum. Hinc tamẽ Grçcorũ illorum opinio refutari videtur, qui Laborũ præcise dici putant, pro ſoltio Laborum, καμάτων λυτήριον, vt ſuprà oſtendimus, Formam eius copioſè deſcribit *Euſebius lib.* 1. *de vita Conſtant.* vim autem & effectus, eiúſque cuſtodes lib.11. Hinc

Laborum præpoſiti, *rub.C.de prapoſ.labor.lib* 12. qui laborum, vt quæque pars in acie laborabat, in eam quaſi auxilij & liberationis vice inferebant: huícque rei, Euſebio teſte, iam olim à Conſtantino præpoſiti erant milites L. qui vt ex C. Th. liquet, ex protectoribus & domeſticis erant: & ob id poſt tit. de domeſt.& protect. datur tit. de præpoſ.labor.

LABRA ſunt crateres lapidei, quibus aqua ſaliens ex ſiphunculis concipitur. D.*de actio.empt.& vend.*

LABRATVM, oſculum appellatur principis, ab antiquo Gloſſematorũ ſcriptore, his verbis: Labratũ: φίλημα βασιλικὸν, ἀσπαστικὸν βασιλέως, ſed patiẽdi ſenſu accipiendũ eſt, vt id accipiat princeps, nõ det. Dicitur autem à labris, vt oſculũ ab ore. Id in cõſtitutionibus Codicis appellatur adoratio, & veneratio principis, purpuræ & imperij, *l.*3.*de conſulib. l.*1. *C.de app.præſ præ.l* 1. *C.de app.præſ vrb.l.*1. *C.de præp ſacr.cub & aliis pleriſque locis.*

LABORARE, pro angi, ſolicitũ eſſe. *Vlpi.in l.*1. § *idẽ Pomponius. D.de dol.mal.* Veluti (inquit) ſi ſtipulatio tam turpis dolo malo facta ſit, vt nemo daturus ſit ex ea actionem: non debere laborare me vt habeam de dolo malo actionem.

LAC dicitur fructus induſtrialis, *Bar. l.*1 *& ex diuerſo.* D.*de rei vindic.* éſtque in pecoris fructu, §. *in pecudum. Inſti.de rerum diuiſ l in pecudum.*D *de vſuris.*

LACCARII, *in l.*1.*C.de excuſ.artif.* qui foſſas, vel puteos effodiunt, οἱ τὰ λακκία ποιοῦντες, *vt interpretantur Baſilici inter-*

interprete lib. 54 *titul.6.*

L A I C V S, popularis, vulgò ſecularis, *s.1.de procur.l 6.c duo ſunt.* 12.*q.2.*

L A C V M à ſtagno in edicti prætorij interpretatione Vlpianus eo ſeparat, quòd lacus perpetuam habeat aquam, ſtagnum temporalem ibidem ſtagnantem, *l.vnica.D.vt in flu.public.l vnic.D.de ripa.muni.* Vnde Lacum perpetuum meritò dixit Iuriſcoſ *l.23.§.1. D.de ſeru.ruſt.* Planè lacus dicitur etſi aquam perpetuã non habeat, ſed quæ aliquando areſcat, *l.12. D.de acq rer.dominio l.14 de aqua & aqua plu.l.28.D.de ſerui.vrb.*

Lacus piſcatorij, *l.4.§.lacus.D.de cenſibus* Huiuſmodi erat lacus Lucrinus, qui publicè fruendus dabatur, *auctore Feſto l.* 10.*ad fin.*

L A C C V S, pro vaſe torculario, *vt exiſtimat Bud.ad l.*17.*§. vlt. D.ad leg. Aquil.* Item ſi rectori, *inquit Vlpianus*, locaueris laccum vino plenum curandum, & ille eum pertudit, vt vinum ſit effuſum. Iac.Cuiacius Obſer.lib.10.c.9.labitur eò vt exiſtimet Laccum eo in loco aliud nihil eſſe, quàm quæ vini ciſterna dicitur, *l.vulgaris §.ſed ſi de naui.D de furtis* quam in terra defoſſam tectorio inducere & incruſtare intus foriſque ſolebant: quod his Suidæ verbis confirmat : Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι τῶν ἑλλήνων ὀρύγματα ὑπὸ τὴν γῆν ποιοῦντες διέρχονται, καὶ στρογγύλα καὶ τετράγωνα, καὶ ταῦτα κονιῶντες, οἶνον ὑποδέχοντο καὶ ἔλαιον εἰς αὐτά. καὶ ταῦτα λάκκους ἐκάλουν.

L A C E R T V S, piſcis. Meminit eius Iuriſconſultus in *l. qui penum.D.pen. lega.* Lacertos (Pand.Flor lacertios) inquit cum iniuria ſua contineri.

L A M P A D A R I I, *in l.fin.C.de diuer. offic.lib.* 12. deputabantur ſacris ſcrinijs vt in eis faces ſiue lampadas accendi curarent. Alij fuerunt Lampadarij in officio præfecti Prætorio, & quæſtoris exercitus, *vt refert Iulianus Patritius in Epitome Nouell.* 38. *& vide Iuſtinianum in Edictis*

L A N A à Græco λῆνος deducitur, *vt vult Ioſ Scal in Var.* ſeu λᾶνος, vt Doribus, quod & lanam ſignificat, *vt ex Polybio & Callimacho probat Var ling Lat.l.* 4. Addam & ex Æſchylo in Eumenidib. his verbis : λῆνει μεγίστῳ σωφρόνως ἐστεμμένον, Ἀργῆτι μαλλῷ, τῇδε γὰρ τρανῶς ἐρῶ. Hinc & λανισταὶ, οἱ κτενισταὶ apud veteres dicebantur, qui carebant, id eſt, carmina-bant lanam. Lanæ autem appellatione (*inquit Vlpian.l.*70.*D.de leg.*3.) id continetur quod tinctum non eſt, ſed αὐτοφυὲς, ſiue ea facta ſit, ſiue infecta: ſed & ea quæ neta eſt, hoc nomine comprehenditur. Itaque lanæ appellationem eatenus extendi idem Vlpianus vult, quod ad telam perueniſſet, ſiue ſuccida ſit, ſiue lota, modò tincta non ſit. *Vide etiam Paul.lib* 3.*Sent tit.*6.

Lana legata, veſtis ex ea facta non debetur, *l.*88.*D.de leg.*3.

Lana de ligno, Græcis ἐριόξυλον, *vt ſcribit Vlpianus l* 70.*§.*2.*de legat.*3. aliàs βαμβάκιον & βάμβαξ, ſeu πάμπαξ. Eſt autem lanugo, quæ ex fructu interiore bombyce goſſipij ſeu xyli, fruticis cuiuſdam apud Arabas, & eos qui ſub cynoſura ſunt, netur, qui inſtar barbatæ nucis, aut cotonei mali eſt: vnde & nonnulli Cotoneum vocant. *Huius meminit Plinius lib.* 19.*cap.*1. *& Pollux lib.* 7 *cap.* 17. Theophraſtus quoque apud Indos & in Arabia arbores ἐριοφόρους, id eſt, laniferas eſſe ſcribit, *lib.*4.*c* 9.*hiſt.*

Lana tingendæ purpuræ deſtinata, puræ appellatione non continentur, *auctore Vlpiano in fin.l ſi cui lana.§.vltim. de legat.*3.

L A N E A veſtimenta, *leg.* 23.*§.* 1.*D. de aur.& arg leg.* Laneum corpus.*l.26. D. de acq.rer.dom.*

L A N I F I C Æ mulieres, quæ lanæ artem exercent, *l.* 12. *§. ſed an de fund. inſtr l velle.* Conſul us, ait, de mulierib. lanificis, an inſtrumento continerentur.

L A N I P E N D I A mulier, *Paulo in l.ſed ſi vir. ex lana. D. de don.inter vir. & vx.* non eſt, quæ lanam pectit, aut carpit, ſed quæ lanificis lanam præbet, totiúſque lanificij curam gerit. Sic enim in veteribus gloſſis legitur, Lanipédius, σταθμοῦχος ἐρίων. Ob ídque adiecit Paulus, tanquam eſt enim non niſi impropriè lanipendia, quæ non de ſua, ſed de viri lana veſtimenta curat fieri.

L A N I S T Æ, magiſtri atque inſtitores gladiatorum dicebantur, *teſte Budæo.* Horum genera, cùm in Iure ciuili fiat eorum mentio haud infrequens, idem diligentiſſimè explicauit in prioribus Anno.*ad l.athletas de iis qui not.infam.*

L A N D G R A V I I, vide Grauio.

L A N X, in XII. Tabul. vas eſcarium,

ducitúrque à latitudine. Hanc legem ampliſſimè interpretatur Pratæus lib. vel ter Iuriſprudent.4.

LANCE & LICIO, vide Furta per lancem, liciúmque.

LAPIS, præter vulgatam ſignificationem ſumitur etiam pro loco eminenti & tanquam ſuggeſto, vnde præco prædicabat atque vendebat. Pollux. ὁ δὲ τόπος πρατὴρ λίθος, καὶ πωλητήριον. Inde emptos de lapide Tribunos, vt ſeruos vænales dixit contumelioſiſſimè Cicer. & Plaut.

In eo ipſo aſtas lapide vbi præco prædicat. Sic Columella lib.3. ſeruū de lapide noxium appellat, id eſt, nō frugi bona, ſed qui noxæ deditus ſit. Vel de lapide noxium, inquit, poſſe comparari putat. Athenienſes ſic interdum ſuggeſtum vocabant, vt apud Ariſtoph. τῷ λίθῳ προσέσταμεν.

Lapis ſtratus, quadratus, ſtructilis, *l.6. §.modus.* D.*ſi ſeruit.vind & alibi ſæpè.*

Lapis, pro miliario, hoc eſt, mille paſſibus, aliquando accipitur. *Martianus de excuſ l propter litem.* Ne vltra centeſimum lapidem tutelam gerat *Sic §.qui excuſare. Inſtit eo.* Huius cauſſam explicat Briſſonius *lib 3. Antiq.*

Lapilli, quo diſtent à gemmis, & quo ab his margaritæ, *Paulus oſtendit in l.& ſi non ſunt § perueniamus.verſ.Gemma autem dicatur & arg legat Vide Vallam ad finem lib Elegant ſexti.* Bart. annotauit. *in l fi § ſpecies D de publ.* lapillos non venire lapidum appellatione. Vide Gemmæ.

Lapilli actus prohibendi gratia, inhibendíque operis cauſſa fiebat, *l.5. §.meminiſſe D de op.no.nunt*

LAPIDARII *in l.5.§. ſi interdum.* D.*commo.l.fi.* D *de iur.immu l.2 de excuſ. artif C.Th.* qui lapidibus excidendis operam ſuam locant.

LAPIDICINÆ, aut lapicædinæ, loca cæſis lapidibus execta Græci λατομίας, & λιθοτομίας appellant: vnde vocabulum fictum apparet. vt corruptè legi vulgò videatur Lapidicinæ, cum apud alios auctores, tum apud Iuriſconſultos *in l.9.§.2.& l.13.§.5.* D.*de vſuf.l.32.* D.*de iur dot.*

Lapidicinæ marmoreæ, *l fi* D.*de pact. dot.l.7.§.fi vir.* D.*ſol mat.* Nam & marmorum lapides dicuntur, *l fi.§ fin.* D *qui pot. in pign.*

LAPSA hæreditas quæ ſit, interpretatur *Vlp.in §.ſi locupleti.& in l verum.de mino.*

LARDVM appellatione carnis an veniat, *docet.Bart l.1.C.de erogat.milit.anno.per illum textum.*

LARES à Lare Nympha, reputabantur apud cæcas Gentes, gemini dij familiares, alter bonus, alter malus, vnicuique homini deſignati, vt curam eius peculiarem haberent: ideò Genij & Penates appellati. Hos enim domi quiſque paterf. colebat, quaſi peculiares Deos in Lartario, hoc eſt, loco & ſacrario domeſtico. His ara & focus conſecratus erat. ex quo illud, pro aris & focis pugnare. item illud Celſi.*l.38* D.*de rei vind.* Finge pauperem, qui ſi reddere id cogatur, laribus, ſepulchris auitis carēdum habeat. Refert autem Lampridius, Alexandrum Seuerum Imperatorem, primùm in Lartario ſuo coluiſſe Abrahamū & Chriſtū,

LARGIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Largianum.

LARGIRI, pro ſufficere, *l.11 §.ſi filio.* D.*ad leg.Falcid.* Alter autem qui non eſt oneratus, vt ſubſtitutus, licet portio largiatur eius, non in ſolidum conueniatur propter calculi confuſionem. *Sic l. 14.§.poſt annum* D. *quod metus cauſſa l.3.* D *de minorib.l 35* D.*de adult. l. 2.* C.*de in integ.reſtit.l.1.C ſi aduerſ rem.iud.*

Largiri annuam præſtationem dicitur reditus. *l.25.in fi.* D.*ad leg.Falc.l.21.§.2.de annu.lega.* ex quo annua præſtatio redigi poteſt.

LARGITIONES ſacræ, pro theſauris munerationum, &(vt vulgò loquitur) financiis, *l.fin.C.de iis qui ex public.ratiocin.l.1.C de canon.larg.tit.* hæc interpretatio probatur *ex l.10. C. de palat.ſacra larg* Nam qui in ea rubr. palatini ſacrarū largitionū vocātur, hi in d.l. 10. palatini ſacrarū munerationū rationē tractantes appellātur, vt man.cod.habent. *Symmac. lib 1.epiſt.29.* Palatini ſacrarum munerationum Amicus & Caſtor quæſtus publicos ementes, &c. Sed & munerationum ſacrarum comites *in l.2.C. de commeatu. lib.12.* appellantur, qui aliàs Comites largitionum vocantur.

LARGITIONALES tituli, *l. 12. C de vectig.* Et Largitionale aurum, *l.3.de ſuſcept.l.10.C.*

Largitiones principis, *l.21. C.de adpel. l.11.*

l.11 §.*ſin autem vtraque.C.de iudic.* Hinc

LARGITIONALES, Comitũ apparitores, *Cuiacio in Rubr.de palatii ſac. largitio.lib.*12.C Hi etiam Priuatiani dicuntur, vt idem refert.

LASCIVIA, incontinentia, petulantia quædam hominis alacritate nimia intemperantis. *Vlp. l.*4. §.1. *D.ad l. Cornel.de ſicar.* Cùm quidam per laſciuiã cauſam mortis præbuiſſet: quod Cuiac. *tract.de Afric.*8.*c.& hæc diſtinctio.* refert ad id quod de Othone ſcribit Sueton.c. 2. eum vagari ſolitum noctibus, atque inualidum quenque obuiorum, vel potulentum corripere atque diſtento ſago impoſitum in ſublime iactare, quod Italis eſt *Sbalzar*, Gallis *Berner.* de quo illud Mart.lib.1.

Ibis ait extenſo miſſus in aſtra ſago.

De hácque ſpecie laſciuiæ diuum Hadrianum intellexiſſe illo reſcripto, quod d.l.4.continetur. Alij ita exponunt, veluti ſi quis cantharidas alicui Veneris excitandæ cauſſa dederit. *Idem Vlp l.*15.§.1. *D.locati.* Idémque dicendum, ſi exercitus præteriens per laſciuiam aliquid abſtulit.

LASER, cui Paulus meminit *in l.*5. *D.de pen.legat.* ſuccus eſt caudicis, vel radicum virgulti eius, quod Latini laſerpitium Græci *σιλφιον* vocant: magnificus in vſu medicamentíſque, & ad pondus argentei denarij penſum: *vt Plin. ſcribit lib.*19.*c.*3. *Laſeris meminit etiam Marcian. in l.*16.§.6.*D.de publica & Colum.l.*6.*c.*17. *Iſidor.lib.*17. *C.*9. Quidam Laſer ad nos afferri contendunt, & in primis Guarchias ab Ortho, Indiæ Proregis medicus, in libell. quem de aromatibus in India naſcentibus ſcripſit, inibi etiã aſſerens nihil à laſerpitio Aſam fœtidam noſtram differre, imò prorſus hæc eadem eſſe. Sed de his amplius eſſe pronuntiandum cenſeo, præſertim cum *apud Strabonem lib.vltim.Georg.& Plin.lib.*19.*cap.* 3. legamus, illorum iam temporibus hoc aromatis genus rariſſimum fuiſſe, nec omnibus tritum, imô Romæ penes vnum Neronem fuiſſe.

LATA culpa eſt, quæ minimæ diligentiæ eſt (vt Latini Dialectici loquuntur) repugnans: vt Grçci *μαχουμένη*: quippe quæ ſummæ diligentiæ, cui minima diligẽtia opponitur, ſit conſequens. Itaque qui minimam diligentiam debebat, eam ſi non adhibuit, non culpa lata eſſe dicitur: quæ doli finitima eſt: quod & Celſus *l.quod Nerua. D.depoſi.* demonſtrat: vbi ait, eum qui minimam diligentiam non adhibet, fraude non carere. Atque hoc nimirum illud eſt, quod ait Paulus *in l.*226. *D.de ver.ſig.* Magna negligentia, culpa eſt: magna culpa, dolus eſt. Quod ſic accipiendum, vt minima negligẽtia pro nulla numeratur: ſed magna negligentia dũtaxat, quæ ſiue ſumma, ſiue mediocris, ſiue minima diligentia prætermiſſa ſit, culpa eſt: magna autem culpa doli ſpeciem habeat: *vt l.*1.*D. ſi menſ.falſ.& l.ſi fideiuſſor.* 29. *D.mandati*: vbi Vlpian.ait, diſſolutã negligentiam prope dolũ eſſe. *Itemq.l.*1.§.*§ quoque*.3.*de obli.& act.& l.quæſiũ.* 8. §. 3.*ff.de precar.* vbi idẽ ſcribit, eũ, qui precariò rogauit, nullius culpæ nomine teneri, niſi eius quæ dolo proxima eſt: quod nemo non videt ad latiſſimã culpam & minimam diligentiam pertinere, *& item in l.*213. *& l.*223.*D.de verb.ſig.* Lata culpa eſt, nõ intelligere id, quod omnes intelligunt. veluti, meum frumentum aut vinum apud te depoſitum, corrumpi: niſi illud interdum moueatur, hoc repleatur. Si tamen ne hanc quidem diligentiam in tuo adhiberes, extra culpam eſſes. quoniam (*vt Iuſtinianus ait*) qui negligenti amico rem cuſtodiendam tradit, non ei, ſed ſuæ facilitati id imputare debet, §. *pen.eod. infrà eod.* Item, ſi cùm tibi mandaſſem, vt mihi certum hominem emeres, & tu gratia ductus, paſſus ſis alium emere. *Vlpian.in l.ſi procurator.*8.*in fi.D. mand.* ſcribit hanc latam eſſe culpam: aut cùm fideiuſſor pro debitore ſoluiſſet, neque eum, cùm poſſet, certiorem redderet, *l.ſi fideiuſſor.*29.*D.eod.*

LATA FVGA, ſpecies eſt exilij, cuius meminit Marcianus *in l. exilium. D. de interdict. & releg.* Qui autem exilio damnabantur, aut certus iis locus à iudicibus deſtinabatur, quo exularent: quod eſt relegatio. In eum locum cùm veniebant, fiebant eius ciuitatis ciues, & tum demum Romanam ciuitatem amittebant. Aut locorum omnium, præter certum quendam, aditus permittebatur: quod erat aquæ & ignis interdictio. *Ammianus Marcellinus*: In corpore, inquit, immaculato, lata fuga damnatus eſt. Quod relegationi diuer-

ſum videtur:quam intelligunt Iuriſconſulti,cùm in inſulam aliquis,vel locum alium mittitur ad tempus,ſicut in quinquennium.*Vide Vlpian.in l.relegatorum. eod.tit.*

LATERES,ſimpliciter non ſignificant lapides, vt interpres exponit, in leg. ſi venditio hominis.§. *firmius.de a ction. empt.* Nam hi ex terra albida & cretoſa fiebant,ſiue etiam rubrica, aut maſculo ſabulone. *Vide poſt. itr.lib.2. c. 3.quod eſt de lateribus, Budæum in l.ſi fra tres pro ſocio.*

LATERE hoc, & Latere contratio Iuriſconſulti vſurpant,cùm duæ contrariæ ſunt certi generis ſpecies, quarum cōtraria ratio eſt:*veluti in l.*118.D *de ver. oblig.& l.*11.D.*de damn. inf. & l.*49. §. 2. D *.de fideiuſſ.& mand.*

ex LATERE,ſiue ex tranſuerſo cōiungi venitéque nobis dicuntur fratres, ſorores,liberíque eorum,nec non & patrui,amitæ,auunculi & matertera,& qui ex his procreatur. *l.*1.D.*de gradib Inſtit. de gradib.cogn l.*1.D.*de rit nupt.*§. *inter eas Inſtit.de nupt.*Hos ex lateribus cognatos vocat Paulus,*l.vlt.*§.*ſunt & ex later. D. de gradib.* & ex tranſuerſa linea venientes,*Imp in l.*21 *C.de inoffic.*Hinc & tranſuerſos gradus idem Paul.vocat *in d l.vl. §.idem in tranſuerſis.* Conſt. Harmenop. lib.4,τοὺς ἐκ πλαγίου vocat,hóſque ita definit:οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες. μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι,τῆς δὲ αὐτῆς γενῆς καὶ ῥίζης ἡμῶν κεκοινωνηκότες· οἷον ἀδελφὸς ἀδελφὴ, θεῖος θεία, ἀνεψιὸς ἀνεψιὰ, ἐξάδελφος ἐξαδέλφη,καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι.quod videtur ſumpſiſſe ex Nouel. 89. & 118. Theophilus eos etiam τοὺς ἀπολοξότητος. ἐρχομένους vocat.

LATERALIA(non Lateraria)viatoria,capſulæ videntur eſſe,in quibus ad ephippium vtrinque loro ſuſpenſis, ea quæ nobis in itinere neceſſaria ſunt, recondimus. *Scæuola l.*102. D *de lega.& fid.* 52. Vxori meæ lateralia mea viatoria, & quicquid in his conditum erit, quæ mébranulis mea manu ſcriptis continebantur.*Item,* Hic chirographa debitorum & pecuniam cum eſſet profecturus in vrbem,in lateribus cōdidit.*Item:*Alia chirographa prædiorum & pecuniam in lateralia condidit.

LATERCVLVM, codex in quo ciuilium & militarium dignitatum adminiſtrationúmque ratio, item mandatorum principalium, & promotionum, & conſuetudinum notitia perſcripta eſt: ſic dictum, quòd in eo lateent arcana, vt volunt quidam. Hinc etiam Græci *ad l.*5.*C qui mil. poſſeſſ.& l.vlt. C.de offi.mag. off.*οἰκειακὸν videntur interpretari. Alij tamen dictum volunt quaſi πλινθίον, id eſt,quadrum, quod ſacri laterculi fuerint ſcrinia quatuor,*vt conſtat ex Nouel.*8. Huc adde hæc Cedreni verba ἡ παρὰ ἐλλησιν ἐπλὶ ἡ πλίνθος. laterculum παρὰ ῥωμαίοις λέγεται. ἦν δὲ πλίνθις δημοσία, ἐφ' ᾗ τότε τῶν βουλευτῶν καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων ὀνόματα ἀπεγράφετο. Duplex autem memoratur laterculū. Maius quod apud Principem ſeruabatur ſub cura primicerij notariorum, *leg.*1.*C.de offic. præf. prat. Afric.* Minus quod ſub cura & ſollicitudine Quæſtoris erat, *leg.*1 *& l.*2. *C.de off. quæſt.*vbi Theodoſius: Totius minoris laterculi dignitates,hoc eſt, inquit,præfecturæ, tribunatus omnes, & præpoſituræ caſtrorum, Laterculi ſcrinium factum memoratur *in l. vlt. C. de off. magiſt.offic.* Et hoc ſenſu Tertull.aduerſus Valent.Ex eorum laterculo, id eſt, ex eorum albo, & in reges & in ſacerdotes allegere conſueuerunt. Teſtatur etiam Iac. Cuiacius habere ſe librum Victurij de ratione Paſchali, in cuius extremo per iudicem conſulum diem Paſchalis ſubnotatur, iſque Index Laterculus Paſchalis inſcribitur, quem Sigibertus Theophilo Alexandrino tribuit. Laterculū autem vet. Gloſſ.eſt ζυγοκλοπὴ,καὶ στρατιά.

LATERCVLENSES, qui præerant eis codicibus edendis & ſeruandis, *l.*3.*C.de præpoſ.ſacro. ſcrin.lib.*12.

LATICLAVIVS,is eſt,qui πλατύσημον, id eſt, latum clauum gerit, ad diſtinctionem Anguſticlauij: ſicque vſurpatur à Gaio *in l.nuper* 42. *D. de donatio. inter virum & vxorem & Imp. Alexand in l.ſi Rufinus.C.de teſtam mil.* Quid autem ſit latum clauum gerere, vide in dictione Clauus.

LATINÆ feriæ. Pompon *l.*2. §. 17. D *de orig iur* Quoties autem (magiſtratus extra vrbem)proficiſcuntur,vnus relinquitur,qui ius dicat,is vocatur Præfectus vrbi. qui præfectus olim conſtituebatur: poſtea ferè Latinarum feriarum cauſſa introduct⁹ eſt, & quotannis obſeruatur. hæc ille. Celebrabantur hæ feriæ

à Latinis

à Latinis ciuitatibus ſeptem & quadraginta,quæ cum populo Rom.in Albanũ montem quotannis conueniebant ad tantum Ioui Latiali ſacrificandum : ex Tarquinij Superbi inſtituto ,*vt Dionyſ Halic. tradit lib.* 4.

LATINI Iuniani liberti dicebantur olim,qui medium libertatis gradum erant adepti : *vt ait Iuſtin.ſub tit.de libert.* Quod vt intelligamus, illud ſcire oportet,olim in Latium deduci ſolitas colonias partim eorum qui nomina dabant, partim eorum quibus aqua & igni interdicebatur :*auctore Cicer.in ea pro Cæcina & pro domo ſua* :vbi hoc adſcribit,eos qui deducebantur ,cùm eſſent in eas ciuitates recepti , Romanam ciuitatem amiſiſſe. Et hoc eſt, quod ait Boëtius in Topica Ciceronis , iſta in Latinas colonias profectione, mediam capitis diminutionem contingere. Quæ cùm ita ſint, apparet eos,neque connubij, aut teſtamenti,aut mancipij,aut nexas aut patriæ poteſtatis ius , quod proprium erat ciuium R.habuiſſe.Cùm enim Romana ciuitas eis adimeretur , ea quæ ciuitatis illius erant propria(vt hæc quæ diximus) amittebant. Hi dicebantur Latini colonarij,itàque ab Vlpiano c. 19. appellantur.Auguſtus autem cùm ciuitatem Romanam ſeruis contaminari videre(quod etiam Dionyſ. Halicarnaſſæus lib.4.con queritur)eos multis difficultatibus à libertate iuſta remouit.nam & de numero,& de conditione , & differentia eorum qui manumitterentur, curioſe cauit :vt Suetonius in eius vita teſtatur. Hinc nata lex Ælia Sentia , hinc Furia Caninia de quibus ſuo loco diximus. hinc Iunia Norbana quatuor poſt eius mortem annis, imperante Tiberio , à Marco Iunio Silano, Luc.Norbano Balbo coſs. lata : quos æuo ſuo Conſules fuiſſe *Plin.lib.* 11.*c.* 87. teſtatur,qua lege conſtitutum eſt,vt ij ſerui , qui neque cenſu,neque vindicta , neque teſtamento,ſed aut per epiſtolam ,aut inter amicos,aut conuiuij adhibitione liberi fierent,non ciues Romani , ſed eorum iure quo Latini coloni eſſent. Vlpianus autem in Inſtitutionibus diſperſè variis in locis declarat eos,neque teſtamenti faciendi , neque connubij, neque patriæ poteſtatis, neque tutelæ recipiendæ ius habuiſſe : eóſque Latinos Iunianos ad Colonorũ ſimilitudinẽ appellat.nã & Iuſtin.*in l.C.de Lat.li.* Latinos libertos ad ſimilitudinem antiquæ Latinitatis ,quæ in Colonias miſſa eſt, inductos ſcribit. *De his etiam vide Iſidorum lib.9 cap.5.*

Latinam libertatem ſuſtulit Iuſtinianus,*l.vnic.C.de Latin.lib. toll.*vbi de eius origine.

LATIA duo in iure legi ſcribit Seruius in illud Virgilij:

Qui Latio antiquo fuerit ſtatus.

Vetus & nouum,ſic ſane vt duo ciuium genera,& veteres & noui.Et noui ſũt qui per Latium , aut beneficio principis in ciuitatem venerunt ,*vt Plinius definit in Panegy.* Hi cognationum iura non habebant , illi habebant : & hac ratione illis quidem hæreditatum viceſima remittebatur,his irrogabatur quaſi extraneis hæredibus, ante conſtitutionem Traiani,quæ onere viceſimæ etiam nouos ciues liberari voluit ,quib.beneficia Principis,aut per Latium ciuitas obueniſſet. Latium antiquum definit *Plin.lib.* 3. *cap.* 5. Latium antiquum à Tibet : Circeios ſeruatum eſt mille paſſuum quinquaginta longitudine.

LATITARE eſt,*ait Vlpianus, non vt Cicero definit*. turpis occultatio ſui.poteſt enim quis latitare non turpi de cauſſa : veluti qui tyranni crudelitatem timet, aut vim hoſtium , aut domeſticas ſeditiones,*l.*7.§.*D. Quib.ex cauſ.in poſſ.&* §.4.Latitare autem eſt,cum tractu aliquo latere:quemadmodum factitare,frequenter facere.Pro latitante etiam habitus eſt,qui ſe in Romano foro circa columnas occultaſſet , euitandi creditoris cauſſa,*l eum qui.*D.*de rebus auct. iud. poſſ.* quod & notauit D. *Ambroſius in lib.de Tobia. cap.* 7. his verbis:ille ,inquit greſſus debitoris ſingulos enumerat , aucupat deflexus. Iſte continuo poſt columnas caput obumbrat, Sícque Baſilius in Pſal.14.Ὁ δανεισάμενος τοῦ χρήστου τὰς συντυχίας. ἀποφεύγει πρὸς κίονας καὶ τοίχους. ἀποσκιάζων τὴν κεφαλήν. Et Lucianus Lapithis:Πρὸς κίονά τινα, ἢ πρὸς ἀνδριάντα ἡδέως ἂν προσελθών, Sic *d.l.*7. §.*illud ſciendum* dicitur is latitare qui in eodem foro agit,ſi circa ſtationes ſe occultet. vbi tamen ſtatuas legerim, ex ſuperioribus. Notandũ etiã ex d.l.eum qui eũ latitare dicit,qui vrbe profugit, fraudãdi cauſſa, qui honeſtus eſt ſeceſſus & honeſta la-

titatio. *Hinc Afranius Diuortio:* Qui coneris noctu clanculum ius ire, dotem ne repromittas vafer,honeſtè vt latites, & nos eludas diutius. Quidam duas latitationis ſpecies eſſe ſcribunt: vnam quidem,quæ fraudationis cauſſa fiat,quæ edicto,quib.ex cauſ. in poſſ. eat.continetur,quæ eo animo fit vt fraudentur creditores, *d.l.* 7. §. quid ſit latitare,& §.*ſeq. D.ex quib.cauſ.in poſſ.eat.l.*50. D.*de pecul.* Alia fruſtrandæ actionis cauſſa,*l.* 3. D.*de iud.& alibi.* cùm quis ne ſecum aliqua actio moueatur,vel vt actio eximatur, latet.

LATOMIÆ, *inquit Aſconius*, lingua Siculorum Lapidicinæ dicuntur, id eſt, loca cæſis lapidibus execta, in quæ malefici damnari ſolebant.Id etiã verbi notatio demonſtrat: vnde & Latomi vocabulũ.In Pandectis tamen Florentinis, & compluribus vetuſtis libris legitur LAVTVMIAE. Erat autem Carcer Romæ ſic dictus,*cuius meminit Liuius libr.*26. *Calliſtratus l.*9.D.*ex quibus cau.maior.*Nam etiam incluſos veluti Latomiis vinctorum numero haberi placet: quia nihil interſit,parietibus an compedibus teneatur. *Vlpia. l.* 1 *D.de aleator.*Hæc clauſula pertinet ad animaduerſionem eius qui compulit ludere, vt aut mulcta mulctetur,aut in latomias vel in vincula publica ducatur. De Latomiis autem Syracuſanorum, Cicero in prætura vrbana hæc ſcribit Latomias Syracuſanas, ait omnes audiſtis:plerique noſtis Opus eſt ingens, magnificum regum ac tyrannorum: totum eſt ex ſaxo in miram altitudinem depreſſo, & multorum operis penitus exciſo.Nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum vndique, nihil tam tutum ad cuſtodiam,nec fieri, nec cogitari poteſt.Hunc carcerem à Dionyſio tyrãno factum ibidem ſcribit Cicero.

LATRONES, ſiue Latrunculi dicebantur, inuidioſo verbo, quibus publicè decretum indictũmque bellũ non fuerat,cùm tamen hoſtiliter graſſarentur.Hoſtes enim dicebantur quibus bellum indictũ fuerat,*l.*118.*D.de verb ſign.l.* 6.& *l.*24.*D.de capitu.l.*3.§.2. D.*de incend. naufra.*qua de cauſſa qui ciues Ro. ab iis capiebantur,neque in hoſtium poteſtatem veniſſe, neque libertatem amiſiſſe dicebantur,*l.* 19.§.*à piratis.*D.*de cap.l.*13. D.*qui teſt.fac.poſſ. Cic.lib.de Offic.*3.Si prædonibus captum pro capite pretium nõ attuleris, nulla fraus eſt:niſi iuratus quidem id non feceris.nam pirata non eſt ex perduellium numero definitus, ſed communis hoſtis omnium. cum hoc non fides eſſe debet, nec iuſiurandum commune. Dicuntur etiam Latrones qui ex inſidiis viatores aggrediuntur ac ſpoliant, *l.capitalium* 28. §.*graſſatores D. de pœn.* quo in numero ſunt,qui ædes alienas aut villas expilauerunt, effregerunt expugnauerunt, *l. pen.*D. *de vi publ.*

LATRVNCVLATOR, qui latronibus conquirendis & ſupplicio afficiendis præeſt. *Vlpianus. l* 61. D.*de iudic.* Latrunculator de re pecuniaria iudicare non poteſt.Quos enim Iuſtinianus λῃστοδιώκτας appellat *Nouell.* 8. eos Iulianus Latinè Latrunculatores dixit,Gallis,*Preuoſt des mareſchaux.*

LATROCINIVM à furto ſeparatur, *l.*52.§.*damna* D *pro ſocio.*

Latus clauus, ſenatorij ordinis inſigne erat:& calceus lunatus,qui tũ communis etiam nobilitati fuiſſe putatur.Aliàs Laticlauium dictum. *Budæus in l.vlt.de Senat.*Vocatur & alio nomine Clauus,*vide l.*43.D.*de don.int.vir.l.*9.*C.de teſtam.milit.* Vide clauus.

LAVATIO Vlpiano *in l.*25.§.4.*D. de aur.arg.*recenſetur inter ea,quæ mundi ſunt muliebris, quibúſque mulieres mundiores fiunt: veluti inquit,lauatio, riſus. Arculam fuiſſe ſuſpicatur Hotom. lauandæ faciei aut alteri corporis parti paratam: in qua ſpongia, aut tale quippiam immergeretur, quam λουτρίδα non diſſimili ratione Græci nonnunquam appellant. Alciatus autem,Bayfius,& alij aut Alabaſter, aut Alabaſtriſcus, aut Alabaſtrites reponunt.

LAVDARE, antiquo verbo iuris, citare ſignificat, & nominatim appellare,& nominare, hoc eſt,iudicio dictato interpellare, *Gel.lib.*2.*c.*6.& *Feſto lib.*10. *Pomponius in l.tenetur.de act.empt.*Si tibi, inquit,iter vendidero,ita demum auctorem me laudare poteris, ſi tuus fuerit fundus,cui acquirere ſeruitutem volueris *ſic l.Hermius.* §.1.& quæſtione mota fiſci nomine auctorem laudauerat,& euictione ſecuta fundus ablatus, &c. *Budæ.in Anno. prior. Alcia.quoque in Parerg.* ſcribit, pro nominatim approbare, in iure vſurpari: & ſimul adnotat, ab hoc verbo

verbo commentatores dixiſſe Laudum, pro arb tri ſententia: cuius ſubſtantiuæ vocis exemplum apud Latinos nullum eſt: *de quo vide Barto.l.quod ſi Ephtſi.* D.*de eo quod certo loco* & an veniat ſententiæ appellatione, *Bart.in authentica ſi vero.C. de iudiciis.*

Laudare teſtem, in Nouellis Marciani, pro, vocare teſtem vt rei veritatem dicat. quod inde ductum credit. *Turnebus Aduerſ.lib.*2.*c* 11.quòd quem quis teſtem nominabat, vnà & laudem quoque eius commemorabat, ne indignus cuius audiretur teſtimonium videretur. Hinc *Fabius in Declamationibus.* Si ab vnuierſis ad ſingulos vocamur,& tyrannum teſtem dabo: illum quidem neque ego laudo, ſed ipſa vitia, ipſa ſcelera facient huic rei auctoritatem.

Laudare auctoritatem, eſt in iudicio dicere titulum ſuæ poſſeſſionis: & eſt antiquus ſermo Iuriſcoſſ.

LAVDIMIVM, quidam accipiunt præmium illud, nempe quinquageſimã, quod præſtatur iuxta ſanctionem Iuſtiniani *in l.*3. *C.de iur.emphyt.* pro renouatione emphyteutica. A verbo Laudo deducentes: cùm Latinius eſſet Laudatiuum, ſicut Donatiuum.

LAVDVM pro arbitrorum definitione, barbara vox eſt,& inepta: qui cùm ius cognoſcendi habeant, propriè dici poſſunt pronuntiaſſe vel ſtatuiſſe: quod & in arbitratoribus. *Alciatus* admittendum putat. Tametſi negent Doctores, *in l.*1. *de re iud.* ſententiam propriè dici, quod ab arbitro pronunciatum eſt: quod tamen ipſi Alciato non ſit veriſimile, cùm id, quod vnuſquiſque etiam priuatus ſentit, Latinè & eleganter Sententia dicatur: nec aliter ſoleant Iuriſcoſſ. arbitrorum definitiones quàm ſententias appellare *l.litigatores.l qualem de arb. Adde quæ idem adnotauit capit.* 45. *libr.* 1. *Pareig.*

Laudum, *Bart d.l.quòd ſi Ephtſi.* eſt propriè tranſacto.

LAVTIA, lautiorum, & lautia etiã fœmininè, munera dicebantur, quæ Romani per quæſtores legatis exterarum nationum mittebant. Itaque Lautiæ appellatione, *teſte Budæo*, continetur ea pecunia, quæ in legationes ſuſcipiendas quouis modo conſumitur. *ſicque vſurpauit Liuius libr* 35. Et ædes, *inquit*, libera Attalo ac lautia decreta.

Lautica, *Iuriſcoſ.de aur.& argent legat.l. argumento*, vide Calautica.

LAVTVMIÆ, vide Latomiæ.

LAXAMENTVM vocat lex inducias duorum menſium, qui dantur tutoribus ad pecunias collocandas, *in Authen. vt hi qui obliga. ſe ha. perhi res min.*§.*quoniam autem videmus.* Laxamentum temporis ſpatium & temperamentum, *l.*7.§.*vſuræ.De admi.tut.* Laxamentum itineris, *l* 4.*ff.de vaca.mun.*

LECTICA lectulus erat ſtratus ſeu puluinar, in qua ditiores ferebantur extra vrbem, ſex ſeruis deferentibus, qui inde Lecticarij vocabantur, *l.item.D.de leg.* Vtuntur & hodie principes rhedis,& vectabulis admodum commodis.

Lectica conſularis, Cor.Tacito. Græcis δίφρον κατάστεγον, ſella opertum,& eruditè obſeruat P. Faber *ad l.* 2. *D.de origine iur.*

LECTICARII ſerui, qui lecticam geſtabanr, eam humeris ſubeuntes, *l.* 8. §.*fin.* D.*de leg.*1.*l.*65 *D de leg.*2. *Senec.lib.* 4 *epiſt.*29.Non turba ſeruorum lect cam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium, *& vide Tertull.in lib.ad vxorem.*

LECTARII, qui fabricant lectos, *l.* 1.*C.de excuſat.artif.*κραββατοποιοί.

LEGARE, aliàs ſignificat relinquere aliquid in teſtamento ex hæreditate ſua. Aliàs legatum mittere eſt

LEGARE ab aliquo, vide Ab.

LEGATI, *inquit Varro lib.*4 *de ling. Lat.* qui lecti publicè, quorum opera conſiliòve vteretur peregrè magiſtratus, qui ve nuntij ſenatus, aut populi eſſent. *Et l.* 5. Legati quòd vt publicè mittantur, leguntur. *De hu ſic Cicero in Vatiniana* A... cone tibi ſordidum conſilium pub... viſum eſt, adeò afflictus Senatus, v... nuntios pacis ac belli, non cu... non interpretes, non bellici con... ctores, non miniſtros conſilij pro... lis Senatus more maiorum deleg... ſet? Quis legatos vnquam aud... Senatuſconſulto?

LEGATORVM tria gene... bris noſtris reperiuntur. Leg... plerunque dicuntur ij, qui à ... cti in prouinciam vnà ... le negociorum publico... ſtri mittuntur: qui tamen iuriſdicti...

niſi à Proconſul mandatam, non habent. Iis autem proconſul etiam criminum cognitionem, non tamen gladij poteſtatem mandare poteſt. denique Legati qui mandatã iuriſdictionem ſuſceperunt, proprium nihil habent, ſed eius qui mandauit iuriſdictione vtuntur, *l.4.& l.6.* D. *de offi. Proconſ. l.1.* D. *de offic. eius cui.* Legati verò etiam alij dicuntur, quià municipio vel prouincia ad Principem cum mandatis publicè mittuntur, *l. 2. §. 1. 8. & l. 24. D. de iudi. l. 8. ex quibus cau. maio.* Poſtremo Legati Cæſaris dicuntur ipſi præſides vel correctores prouinciæ, qui à Cæſare cum imperio & poteſtate miſſi ſunt, *l. pen.* D. *de offic. præſid. d. l. 4. D. de offic. aſſeſſ. l. 12.* D. *de accuſat.* Sicque Aquitaniæ legatum accipio, *l. 12. D. de cuſtod. reor. & apud Plinium lib. 26. c. 1.* Et legatum Numidiæ ac Ciliciæ, *l. 7. ff. de lega. præſtan. l. 3. D. de teſtibus. l. 2. in fin.* D. *de iure imm.* Et Galliæ Lyciæque legatum *apud Plin. libr. 9. c. 5. & c. 12. c. 1.* Et legatum Lygdonenſem *in l. 15. §. vlti.* D. *de excuſat. tutor.*

Legatus, *in tit. de offic. legat. ext.* eſt iudex miſſus, datúſue à Romano Pontifice. *patet ex ca. 1. iunct. gl. extrà eod.* Legatorum genera recenſet *spec. tit. de offi. de leg. tit. 6. §. 3. & vide nota in c. excommunicantis de offic. de leg.*

LEGATIO, legatorũ munus. Hinc Legatio libera, qua quis ſui commodi, non Reipub. cauſſa abeſt. Hoc ita Vlpianus rectè *in l. qui libera.* D. *de legatio.* Donabantur enim à ſenatu vel imperatore clariſſimi viri honorario titulo liberæ legationis, etiam ſi ſuorum, non publicorum negotiorum cauſſa in prouinciã aliquam proficiſcerentur, veluti delatarum ſibi hæreditatem adeundarũ cauſſa, *vt Cicero ait in Rullum*: vel ſub ſpecie delatarum: & *idem 3. de legibus.* Legatione, *inquit*, hæreditates aut ſyngraphas ſuas perſequuntur. Libera autem dicitur, quod nullo ſit finita tempore, ſed redire & abire ei qui impetrauerit, quãdocunque liceat: qua forma & cretionem liberam dixit *Cicero* 13. ad *Atticum epiſt.* 45. Hotomanus tribus de cauſſis liberas legationes poſtulari ſcribit. Voti ſoluendi, *cuius meminit Cicero libr. 2 & 3. epiſt. ad Atticum*, vnde etiam votiuæ plerunque appellantur: periculi vitandi, cuius exemplum Plutarchus in Gracchis prodit: alterius ſupra meminimus, Memorabile eſt autem quod ex Ciceronis ad Cornificium *epiſt. 21. lib. 12.* obſeruatur, eos qui cum libera legatione ſenatores mittebantur, lectores à prouincialibus magiſtratibus, & cæterorum legatorum inſignia accepiſſe.

LEGATIVVM, eſt viaticum, quod legatis attribuebatur à Decurionibus. qui legati ad Imperatorem mittebantur. *Arcadius l. 18. §. 1.* D. *de muner. & honor.* Legati quoque qui ad ſacrarium principis mittuntur, quia viaticum quod legatiuum dicitur, interdum ſolent accipere. *Vlpian. l. 2. D. de legat.* His qui non gratuitam legationem ſuſceperunt, legatiuum ex forma reſtituatur. De hoc ipſo viatico Modeſtinus loquitur *in l. 36.* D. *ad municip.*

Legatum generale verbum in XII. Tabul. quo hæredum inſtitutiones, legatorum, libertatum, & tutelarum dationes ſignificabantur, *l. verbis.* 120. D. *de verb. ſign.* Sed hoc interpretatione coanguſtatum eſt, vel legum vel iura conſtituentium auctoritate.

LEGATVM, eſt donatio teſtamento relicta, *inquit Modeſt. l. 36. D. de leg. & fid. lib.* 31. cui definitioni addebant veteres, ab hærede præſtanda. Vel ſic Legatum, eſt delibatio hæreditatis, qua teſtator ex eo quod vniuerſum hæredis foret alicui quid collatum velit, *l. 116.* D. *de leg. & fid. lib* 30. Qui locus ſignificare videtur, Florentinum hoc legati nomen à legendo, id eſt diligendo ductum putaſſe: quemadmodum Varro Legatos appellatos tradit, quòd publicè lecti mitterentur. nam quæ delibantur & decerpuntur, leguntur. *Vlpia. autem Inſtit. c. 26.* ex eo deducere videtur, quod legis modo id eſt, imperatiuè & verbis ciuilibus relinquatur. Legatũ eſt, *inquit*, quod legis modo, id eſt, imperatiuè, teſtamento relinquitur. nam ea quæ precatiuo modo relinquuntur. fideicommiſſa vocantur. Iuſtin. autem legatum definit. Donationem à defuncto relictam ab hærede præſtandam. *Inſtit. de leg. in princ.*

Legatum CADVCVM variè dicitur: primò ſi defuncto ſit relictum, quẽ tamen teſtator in viuis eſſe credebat: aut ei, qui priùſquam teſtator deceſſerit. Secundò, quando res, quæ relicta eſt atque legata, non inuenitur.

Ter-

Tertiò, ſi graues inimicitiæ inter vtrunque oboriantur. Quartò, ſi legatarius legatum reſpuat. Quartò, ſi conditio ſub qua ſit relictum, deſit. *vide l. vnic. C. de caduc. tol. & Vlpiani Epitomen*, *titu. de caduc.* Vide Caducum.

Legatum INVTILE in ſex caſibus locum obtinet. Primò, cùm deficit legatum ex perſona legantis, puta, ſi eſt ſeruus. Secundò, propter rem quæ legatur, qualis eſt ſacra, vel ædibus iuncta. Tertiò, ob perſonam, cui legatur, præſertim ſi proprius eſt ſeruus. Quartò, quando vterque, & qui legat, & cui legatur, inhabilis cognoſcitur. Quintò, inutile eſt legatum in re propria eius, cui relinquitur, cùm æſtimatio rei potuiſſet legari. Sextò, ſi cui legatur, qui eius minus eſt capax, cuiuſmodi eſt deportatus, pœnæ ſeruus, & id genus homines, quibus neque teſtamenti actio relicta eſt.

Legatum præceptionis, non niſi vni ex hæredib. dari poteſt, vt aliquid ex hæreditate præcipuum habeat: quod ſi coniunctim multis, aut diſiunctim ſingulis relinquatur, omnibus vna tantùm res quæ nominata eſt, ſicut & in legato vendicationis, debetur. *l ſi pluribus de leg.* 1. non vni res, & alij æſtimatio. *Lege cap.* 1. *lib.* 1. *Parer. Alc.*

Legatorum genera recenſet *Paulus*, *li.* 3. *Sent. tit.* 6. *& Vlpian. in Epit. tit.* 23. Legamus (ait hic) quatuor modis, per vindicationem, damnationem, ſinendi modo, per præceptionem. Horum formulas refert Vlpia. quæ non refero, quia Iuſtinianus vnam legatorum naturam eſſe voluerit. §. *ſed olim.* 2. *Inſtitu. de leg.* & eo iure vtimur. Ob ídque Legatorum formulas, quas quidam recitant, prudens prætereo: quæ tamen iure noſtro receptæ ſunt, extant *in tit.* 1. 2. 3. *& aliquot ſeq. & C. de legat.*

LEGIO à legendo, hoc eſt, eligendo dicta eſt, vario ſemper numero. Nam talis exercitus delectiſſimis conſtabat militibus. Vnde miles legionarius, qui ad legionem pertinebat: vt miles auxiliarius, qui ex auxiliis erat. *& vide gloſſ. l.* 2. D. *de iis, qui notantur infamia.* Legio autem diuidebatur in decẽ cohortes, cohors in quinquaginta maniplos: maniplus vigintiquinque milites continebat. Totum quoque exercitũ in cohortes diuidebant, vt ſingulis centuriis ſinguli præficerentur centuriones. Primam autem centuriam, quæ & numero militum, & dignitate præcedebat, Primipilum vocabant: vnde Centurio primipilaris appellari cœpit. Gubernabat autem quatuor centurias, hoc eſt, quadringentos milites in prima acie habebátque præcipuum Romani imperij ſignum, Aquilam. *Plura de his vide apud Vegetium.*

LEGVLEIVS, in legibus verſatus. *Cicero*: Ita & tibi Iuriſconſultus per ſe nil niſi leguleius quidam cautus, & acutus, præco actionum, cautus formularum, auceps ſyllabarum. Leguleios retulit Quintilianus ad leges XII. Tab. vt formularios, ad prætorias formulas: Quorum alij, inquit, ſe ad album ac rubricas tranſtulerunt, & formularij, ac (*vt Cicero ait*) Leguleij quidam eſſe maluerunt. Leguleius autem diminutionis formam habet, vt equuleus, & hinnuleus.

LEGVLVS Varro *lib* 4. *de ling. Lat.* propriè olearum colllector, vt vindemiator vuarum. Idem etiam ſentit Cato. Sunt tamen, qui vindemiator illo Varronis loco non legant, legulum in vna etiam probent, ex veteri lege: *itaque videtur vſurpaſſe Vlpian. l. ſi cuius.* § *ſi tamen.* D. *de vſufr. & quem.* Si tamen, *inquit*, quæ inſtituit vſufructuarius, magnum apparatum ſit deſideratura, opificum fortè, vel legulorum (corruptè autem quidam, figulorum legunt) quæ non poteſt ſuſtinere proprietarius, non videbitur boni viri arbitratu vti frui. Propriè autem legulus eſt, qui manu legit caducam, & verberando decuſſam, vt & olea legi debet, quam Cato ſtringi vetat, id eſt, ex arbore nuda manu detrahi, vel cum digitabulis preſſam detrahi, quia læditur: hinc, Strictores, qui propterea à legulis ſeparantur.

Λειπομαρτύριον Athenienſibus actio eſt aduerſus eos, qui teſtimonij dictionem defugiunt: qualem in teſtamentorum cauſſa à XII. Tab. introductam, oſtendit. *Iac. Cuiacius*, his verbis, Qui ſe ſierit teſtarier: vel potiùs, Qui ſe ſirit teſtarier, in teſtimonium fatiatur, improbus inteſtabiliſque eſto. Sirit, autem, pro ſiuerit, vt alibi ſæpe apud veteres.

LENES, vaſis eſt genus, relatum ab Alfeno, *l.* 17. §. 1 *ff. ſi ſeruit. vind.* Et Seius

in eo ſyluam ſeuiſſet, in qua labra & lenes, cucumellas poſitas haberet. quanquam in Pandectis Florent. pro lenes, tenes legatur, nec enim ſunt, quas Tinas Nonius nominat. Illius meminit Martialis lib. 1.

Tepida natabis lene Congedi vada.

Vlpianus *l. 15. D. de act. empt.* Lines, & labra, ſalientes, fiſtulæ, quæ ſalientibus iunguntur, &c. Sunt qui indifferenter ſcribi debere, lenes, lines, aut lenis, exiſtiment: illam tamen ſuperiorem ſcripturam potiorem exiſtimo, vt deducatur à Græco ληνὸς, quod torcular & lacum ſignificat, ſiue vas, quo aqua recipitur.

LENITVDO, *l. vnic. C. de mend. val.* inertia eſt, & ignauia. Quiſquis huiuſmodi lenitudinem prodiderit & probauerit. *Sic l. hi, quos C. Th de accuſ.* Huius autem fuit olim propria actio quædam, quæ dicitur τῆς ἀργίας γραφή. *Nouel. 80. Pollux lib 8.* τῆς ἀργίας ἐπὶ μὲν Δράκοντος ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα, ἐπὶ δὲ Σόλωνος, εἰ τρεῖς τις ἁλῶν ἠτιμοῦτο. *Nicolaus apud Stobæum*: Ἀθήνησι τῆς ἀργίας εἰσὶ δίκαι. *Plutarchus de Dracone*: Μία ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὥριστο τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία θάνατος: ὥστε καὶ τοὺς ἀργίας ἁλόντας ἀποθνήσκειν.

LENO eſt, qui mancipia proſtituta habet quæſtuaria. *Senec. lib. 6. de benefic.* Lenas veró dicimus, quæ mulieres quæſtuarias proſtituunt. Lenam accipimus & eam quæ, alterius nomine hoc vitæ genus exercet, *l. 43. §. 3. D. de ritu nupt.*

LENOCINIVM facit, qui quæſtuarias mulieres habet, aliíſque proſtituit: ſiue principaliter hoc negotium exerceat, ſiue alterius negotiationis acceſſione vtatur: vt putà ſi caupo fuerit, vel ſtabularius, & tales admittat mulieres. *Vlpianus in l athletas §. 1. de his, qui not. infam.*

LENTVM debitorem *Cicero* vocat eum, qui libenter ſubterfugit, & tergiuerſatur, & diem ex die ducit, neque prõptus eſt ad diſſoluendum quod debet: Teucris, *inquit*, illa lentum ſanè negotium. At contrà *Lucilius* lentum ſoluere accepit pro eo, qui facilè ſolueret, bonúmque nomen eſſet. Credo quòd lenta quæ ſunt, facilè ſequuntur quò velis: lentum quoque vocauit eum, qui facilè ad ſoluendum adducerentur. Eius hæc ſunt verba *Satyrar. lib. 9. apud Nonium*, ex Mureti caſtigatione:

Luciu Cotta ſenex Craßi pater huius peracer
Magnu fuit trico nummariu', ſoluere nulli
Lentus. id eſt facilis,

LEVAMENTVM, *l. quoties. inſ. D. ſi fami. furt fec.* pro auxilio. Huius edicti leuamentum, non tantùm ei, qui ſeruos poſſidens, condemnatus præſtiſtit tantùm, &c. Sic & pro beneficio, vel excuſatione, *l. 1. C. qui morbo ſe exc. libr. 10. Atque ita, l. cum duobus. §. ſi incoeunda. ff. pro ſocio* Alij tamen Velamentum legunt Vide Velamentum.

LEVIDENSE munus, prouerbialiter, vile, & minimi precij vocat Cicero, *vt Eraſ. in Chilia tradidit*: cuiuſmodi magiſtratibus accipere licet. Nam illis vt admonet adagium vetus ab Vlpiano Græcè citatum, de offic. Proconſ. *in l ſolet etiam § non verò*, nec omnia, nec paſſim, nec ab omnibus niſi verecundè, atque quodam cum delectu accipere non licet.

Leuir, *in l. non facilè. D. de gradib.* eſt viri frater, apud Græcos δαὴρ appellatus, vt eſt apud Homerum relatum. Sic enim Helena ad Hectorem dicit:

Δᾶερ ἐμεῖο κυνὸς, κακομηχάνου, ὀκρυοέσσης. Hoc eſt:

Leuir mei canis, omnis mali cauſatricis, horrida.

LEVEM culpam præſtat, qui rebus ſuis conſuetam diligentiam non præſtat, *l. 20. C. de negot. geſt.* Vide Culpa.

Leuis caſtigatio, duntaxat conceſſa eſt docenti, *l ſed & ſi quacunque. § fin D. ad l. Aqu.*

Leuiſſimma libertatis conditio intelligenda eſt, quæ ad libertatem perducit, quamuis natura grauior, & durior, *l. 35. D. de condit & demon*

LEX NATVRÆ, *inquit Cicero de Leg. 1.* ratio eſt ſumma inſita in natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt, prohibétque contraria: à legendo ducto vocabulo, quoniam delectus vis in lege eſt. iubet enim rectè facere, vetat delinquere. Græcis νόμος vocatur ἀπὸ τοῦ νέμειν, à ſuum cuique tribuendo. *Et eod. lib.* Ea mens ratióque prudentis, ea iuris, atque iniuriæ regula. Apoſt. Ro. 2. hoc modo

colligit:

colligit: Eſt in Gentib. bonſcientia, factum accuſans vel defendens: eſt igitur Lex. Quaſi dicat: Conſcientia cuilibet indicat, num bene, an malè fecerit, etiā homini planè agreſti, & indocto. Sed tale iudicium non poteſt fieri in conſcientia, ſine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis eſſe iuſtum aut iniquum, quod fecit. Ergo eſt in homine Lex, quam etſi nuſquam ex ſcripto legit, habet tamen à Deo inſculptam ad formandos mores.

Lex eſt creatura & ordinatio Dei, id eſt, conſeruatio ciuilis iuſtitiæ. Nam politicus ſtatus eſt Dei opus, etiamſi perſonæ ſint impiæ, & abutantur tali ordinatione. *Roman.*13. Non eſt poteſtas, niſi à Deo. *Et Pſal.*81. Ego dixi, Dij eſtis, hoc eſt, gerentes officia diuina, quæ ſunt: conſeruare iuſtitiam & iudicia, defendere innocentes, punire delicta, militiam legitimam exercere ad defendendum bonos.

Legum tabulas Moſen à Deo accepiſſe, nemo eſt qui neſciat, à quo tota iuris ſcripti ſeges proferitur. Quicquid enim poſteri legum ſcriptores in monumentis reliquêre, id totam tanquam ſimiæ à Moſe, primùm Græci, deinde à Græcis Romani mutuati ſunt, Ficino & Euſebio adſtipulantibus. Ex Legibus Moſis multas in ſuas leges tranſtulit Solon: quod & Diodorus Siculus ſcribit.

Leges XII.Tab.à quibus petitæ tranſlatæque, & quo loco præſcriptæ fuerint, *docet Pompo.l.*2. D.*de orig.iur. Liuius lib.*3. Vide Tabulæ duodecim.

Lex *βασιλικὴ*, id eſt, Regia, vel Imperialis, Xenophonti in Oeconomico, quæ iniuſtos punit, & iuſtos adiuuat. Sic enim ait: οἱ δὲ βασιλικοὶ νόμοι ὐ μόνον ζημιῦσι τῆς ἀδικῦντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελῦσι τὺς δικαίυς.

Lege antiqua, quæ Regia nuncupabatur, omne ius, omnîſque poteſtas populi Romani in Imperatoriam tranſlata eſt poteſtatem. *l.*1. D*e conſtit.princ.* Certè dici id ſolet potius modeſtiæ cauſſa, quàm quòd vlla vnquam lex liberè fuerit lata de conſtituendo imperio, quod diuina potiùs voluntate proceſſit, ſub natiuitatem Chriſti Saluatoris noſtri.

LEX eſt generale iuſſum populi, aut plebis, rogante magiſtratu, *ait Capito apud Gel.lib.*10.*c.*20. Vel ſic, Lex eſt, quod populus Rom. ſenatorio magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat: *ait Iuſtinia.*§ 4.*De iur.natu.* Vel ſic, Lex eſt ius, quod populus Ro. comitiis, vel centuriatis, vel tributis, vel curiatis, vno aliquo è magiſtratib. maioribus, vel minoribus rogante: nimirum Prætore, Conſule, Dictatore, Interrege, trib. pleb. conſtituebat. Vel ſic, Lex eſt commune præceptum, virorum prudentium conſultum, delictorum, quæ ſpontè vel ignorantia contrahuntur, coercitio, communis Reip. ſponſio, *Papin.l.*1.*ff. de legib.ſenat.* quod vt dilucidius intelligatur, colligamus ex hac definitione ſub iecta ἀξιώματα, quę priuatam iura repetens collegi.

1 Lex communis eſſe debet.
2 Ergo de vno ferenda non eſt.
3 Lex præceptum eſt.
4 Virorum prudentium decretum.
5 Ergo à mulieribus ferenda non eſt.
6 Sed nec ſine Iuriſconſultis.
7 Delicta legibus coercenda ſunt.
8 Ergo non aliter iudicanda, expiandáve ſunt, quàm legibus.
9 Delicta conſultò, ſponteque admiſſa puniuntur.
10 Sed & ſi quid ignorantia admiſſum ſit, plectitur. Igitur ignorātia punibilis.
11 Rogante magiſtratu, populus ſpondebat ſe ratam legem habere, túmque conſtituebat.
12 Ergo à populo ſciſcebatur lex.

Primi axiomatis ea poteſtas eſt, vt lex ab omnibus obſeruanda ſit, *l.*3. *C.de legi.* Nam lex (*vt ait Chryſippus apud Marcianum, l.*2.*D. eod.* πάντων ἐςὶ βασιλεύς.) Igitur omnes tenet, vt Iuſtinianus paſſim in Nouellis conſtituit. Hinc à contrario ſenſu, axiomate ſecundo colligimus, Legem de vno homine ferendam non eſſe, quod & antè lege cauerat Solon apud Demoſth. κατὰ τιμοκράτ. μηδὲ νόμον ἐπ' ἀνδρὶ ἐξεῖναι θεῖναι. *Ait Papinianus*, Legem eſſe præceptum. Strictior & anguſtior videtur definitio, re definita, contra definitionum regulas, *de quo Barto l* 1. D. *de dolo* Nam legis virtus eſt imperare, vetare, permittere, & punire, *l* 7. D. *de legibus.* ſed & tribuere, & adimere, *M.Fabio.lib.*6.*cap.*6. Verbo, PRAECEPTVM, omnes legis virtutes contineri rectè animaduertit *Accurſius*, *in d. l.*1. D.*de le-*

gibus, & Bartolus eum ſequutus. Hinc elicitur pronunciatum diſputabile: Legis vnicam vim eſſe, purà præceptum. Lex eſt decretum, hoc enim ſignificat verbū, Conſultum, quo vſus eſt Papinianus hoc loco, quo ſenſu & *Horatius lib.1. Epiſtol. ad Quintium* 1.vſurpauit:

Vir bonus quis eſt?
Qui conſulta patrum, qui leges iuráque ſeruat.

Conſultum igitur ſignificat decretum & ſtatutum. Ait VIRORVM. Hinc colligimus mulieres in ferendis legibus adeſſe non debere, *quod & rectè Bart. adnotauit d.l.1.D.de legib.* ad leges municipales producens, *quod & V. Decius probat, d.l.2.D. de diuerſ. regul. iur.* Cur igitur Theodoram vxorem ſuam conſilio ferendæ conſtitutionis, *Nouel.8.adhibuit Iuſtin.* Conciliet hæc pugnantia qui volet. Quod ait Papin. PRVDENTVM, hoc probari poteſt. *ex l.8 C.de legibus.* Delicta Legibus expianda eſſe, ex legis definitione conſtat. Huc videtur reſpexiſſe Horat. lib. 2. Epiſt.ad Octauium:

Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes.

meritò. Nam, *vt lege iuſsit Solon apud Æſchinem,* κατὰ Κτησιφ. δικαστὰς ὅρκῳ ψηφίσασθαι κατὰ τοὺς νόμους. Delicta conſultò admiſſa, puniri vult Papinianus hoc loco. quod & Marcianus probat, *l.11.§. pen.* D. *de pœnis.* Rectè autem adiecit Papinianus, Contrahuntur: qui enim delinquit, obligatur, *quod Bartolus tradidit l. ex hoc iure. de iuſti. & iur. Accurſium ſecutus, qui & in ea eſt ſententia, l omnem.* D. *de iudic.* Non ſolùm autem conſultò delinquentes puniri vult Papinianus, ſed & qui ignorantia deliquerunt. Ignorantia igitur punibilis. Quod mirum videri poſſet, cùm ignorans deliquiſſe intelligi nō poſſet, *vt ſcribit Gaius, l 5.§. longè magis.* D *de obligat & actio.* non eſt igitur ignorantia punibilis. Hîc varias ἀντινομίαν adferunt Accurſius & Bartolus, quas conciliare nituntur. Sed de ignorantia inexcuſabili, quod dicit Papinianus, accipiendum eſt, idque Baldus rectè exiſtimat, *in dict. l.1. verſ. vlterius noto.* D.*de legibus.* Cum Papiniano ignorātiam puniendam aiente pugnat *l.* 53. D. *de furt. & l.* 7. D. *de iuriſdict. omn. iud. & l.*18 D. *de ijs, qui not. infam.* Horum contrariorum conciliatio latiſſimam exigit tractationem. Tu in illis locis interpretes conſule.

Legem Græci olim, *Demoſthene teſte,* ſic ferebant ad populum: in primis à Legiſlatore palàm recitabatur: deinde in loco maximè conſpicuo proſcribebatur ad tertiam concionem vſque. Tum à ſcriba legebatur, vt quiſque, ſi quid non è Republica exiſtimaret, liberè proferret. Poſtremò nomothetis, qui ex iudicibus iurati deligebantur, dabatur, vt eam denuò perpendentes, vel exequerentur, vel antiquarent. At apud Romanos ſic: Primùm, deliberabatur à ſenatu conſultante, num vtilis eſſet Lex tum ferenda: deinde ſi è Republica videbatur, proponi ſolebat populo tribus nundinis: tertio autem nundinarum foro rogabatur populus à conſule, hoc eſt, interrogabatur, an id placeret, quod patres ſtatuiſſent? *Cicero pro Flacco:* O morem, inquit, præclarum diſciplinámque, quam à maioribus accepimus, ſiquidem teneremus ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur. Nullam illi noſtri ſapientiſſimi, & ſanctiſſimi viri, vim concionis eſſe voluerunt. Quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus iuberet: ſummota concione, diſtributis partibus, tributim & centuriatim deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata & cognita, iuberi vetaríque voluerunt. Hæc ille. Atque hinc apparet differentia inter promulgationem, & rogationem. Promulgatio fiebat binis nundinis: rogatio in tertiis nundinis. Promulgationi item intercedere licebat: rogationi nullo modo. Inde Rogatio pro lege accipitur. *Cicero Philip.*1. Hodie vocem hanc, PROMVLGARE, tenemus quidem, quanquam nō ſatis intellectam: rei verò ipſius ne vmbram quidem ſequimur. *Vide* D. *Fab.li.* 1.*c.*4.*in fi.* De his autem, quoniam doctiſſimè & fuſiſſimè tradidit Manutius, lib. de legib. Rom. non pluribus agemus, de Locris hoc tantùm addentes ex Demoſthene, lege apud eos ſancitum fuiſſe, vt ſi quis nouam legem laturus eſſet, exponeret eam prius populo, inſerto collo in laqueum: qui, ſi lex diſpliceuiſſet, ſtatim conſtrictus auctorem nouæ Legis ſtrangularet.

Legum vſus ad formandos hominum mores pertinet, non ad oſtentationem aut quæſtum, vt quidam abutuntur, non

non aliter quàm Anacharſis dixit: Athenienſes ad nihil vti nummis, niſi ad numerandum. Proinde cùm Hebræos Deus inter ſe quàm coniunctiſsimos, rectiſsiméque conſentire vellet, certas leges tulit, vt ex præſcripto res iudicarent, ne quando ius controuerſum diſſidium pareret.

Leges aranearum telis non oportet eſſe ſimiles, vt potétioribus facilè cedant, tenuiores autem retineant.

Leges cancellos elegantes Iſocrates appellat, flagitiis hominum circũdatos, ne tranſiliant mali, quibus ſolis lex eſt poſita. *Roma* 13.

Legum correctio magnoperè fugienda eſt, quia mutationem iuris ſequitur mutatio morum: mutationem morum comitatur nouitas quædam ſubita: hæc autem ſolet mouere & conquaſſare Rempublicam. Quare *Ariſtoteles. lib. Politic.* 2. dicit: Receptas leges non eſſe mutandas, etiamſi quid incommodi habeant. Thucydides lib. 3. *χείροσι νόμοις ἀκινήτοις χρωμένη πόλις κρείσσων ἐστὶν, ἢ καλῶς ἔχουσιν, ἀκύροις. ἀμαθία τε μετὰ σωφροσύνης ὠφελιμότερον, ἢ δεξιότης μετὰ ἀκολασίας.* Et *Vlpian. in l. 2. D. de conſtit. princ.* In rebus, inquit, nouis conſtituendis, euidens eſſe vtilitas debet. Euidentem autem vtilitatem ſic intellige: vt ſi lex, aut conſuetudo, niſi corrigeretur, paulatim eſſet corruptura ius naturæ, quod immutabiliter retinere oportet.

Legem dominari vult Ariſtoteles, non hominem. Qui legem, ait, volũt ciuitati dominari, hi videtur Deum ac leges dominari velle. Qui verò hominem dominari volunt, hi beluam præficiunt. Legem accipi vult, pro naturali ratione diuinitùs indita, ex qua ducatur certa viuendi forma. Per hominem intelligi ſolam auctoritatem humanã, quia ſic placeat, ſic receptũ ſit. Non verò, quòd Magiſtratum damnare velit, quem mirum in modum extollit vbique.

Leges explicantem ſemper rationem dubitandi (ſic enim vocant) & decidendi oſtẽdere oportet, nedum ponere ſimpliciter caſum, vt vulgò faciũt. Hoc eſt, oportet primùm regulam ſummi iuris vnam aut plures indicare, quarum ductu diuerſum videretur dicendum. Deinde demonſtranda eſt æquitas ex qualitatibus facti, quæ talem diffinitionem poſtulauerint. Sic enim totum apparebit legiſlatoris conſilium, quod Celſus vim & poteſtatem legis appellat, *in l. ſcire leges. D. de legib.*

Leges neceſſariæ in Republica: quia impoſſibile eſt, ciuitatẽ ſine legibus diu conſtare: nec magis, quàm ædificium ſine fundamento. Et populus Roma 20. vix annis potuit ſine certo iure viuere, quin leges à Græcis peterentur. Videbãt enim futurum, niſi certis vterentur legibus, extremam Reip. calamitatem, *l. 2. §. exactis deinde legibus. D. de orig. iur.*

Legum obſeruatio, & compoſita bene viuendi ratio in Republica, ſolet augere populum: & frequẽtia populi ſolet amplificare imperia. Incipiendum ergo eſt in omni Republica conſilium à recta traditione iuris.

Legis virtus eſt imperare, vetare, permittere, punire. *Modeſtinus in l. legis. D. de leg.*

Legis officium & natura eſt, vt generaliter ſtatuat de negotiis hominum, & in commune. *Quod eleganter probat Ariſtoteles in Polit. Celſus. D. de legibus.* Nam ad ea, inquit, potiùs debet aptari ius, quę & frequenter & facilè, quàm ad ea, quæ perrarò eueniunt. *Vnde Papinianus in l. 1. ibidem*, Lex eſt, ait, commune præceptum, virorum prudentum conſultum.

Leges ſcriptæ ſunt propterea, ne quis ab eis diſcedens, arbitrio ſuo figat atque refigat æquitatẽ, *vt Virgilius dixit.* Quãobrem Athenienſes, qui certas habebant intra mediocritatem deſcriptas legum formulas, ad quas exigerent æquitatem incidentium negotiorum, præferendi ſunt Lacedæmoniis, qui committebant omnia non ſcriptis moribus: quibus ſæpenumerò gliſcentibus, perniciosè admodum errabant.

Leges ſcriptas habere neceſſariũ, quia non poſſet politia feliciter conſeruari, niſi ſcriptæ eſſent. Idque conſtat multis rationibus. 1. Homo eſt fragilis, poteſt falli, & propter corruptam Adæ lapſu naturam, omnes (vt David dixit) ſumus mendaces. Igitur non eſſet tutum, Magiſtratui committere omnia pro arbitrio ſtatuere ſine ſcripto. Quò pertinet, quod *Ariſtoteles lib. Ethic.* 5. dixit: Nõ homo imperet, ſed ratio. in Exemplum nobis edidit Deus in veteri teſtamento, nam cùm vellet Hebræos rectiſſimè in-

na

ter ſe conſentire, certas leges tulit, vt ex præſcripto res iudicarent. Qua de re Moſes gloriatur coram toto populo, Deuter. 4. III. Tam magiſtratuum, quàm ſubditorum intereſt, vt habeant ſcriptas leges. Magiſtratuũ, quò ſciant, quid imperandum: Subditorum, vt intelligant, quatenus obtemperandum ſit, cùm ſciant, eum iuxta legem imperare. Nam & ipſum ius honorarium, viua vox eſt iuris ciuilis ſcripti, *inquit Martianus. D. de iuſtit. & iur. loquens de iure Prætoris Romani magiſtratus.*

LEX pro forma contractus frequenter vſurpatur, hoc eſt, pro pactionibus, & conditionibus, quæ contractui formam dant. Vnde illud vſitatum, Ea lege & conditione. Hinc, lex contractus dicitur *in l. ſi dominus.* 8. *D. de præſcriptio. verb.* Hinc, legem Locationis Paulus dicit, *in l. ſi in lege.* 24. *D. locat.* Vlpianus autem formam locationis, *in l. fructus.* 8. §. *item ſi. D. ſolut. matrimo. & Varro, lib. De re ruſti. 2. cap.* III. Ob hoc in lege locationis fundi excipi ſolet, &c. Et *capit.* II. in emptionibus iure vtimur eo, quod lex præſcripſit, in ea enim alij plura, alij pauciora excipiunt. Hinc apud Catonem, Lex oleæ legendæ, Lex oleæ faciendæ, Lex vini pendentis, &c. Et ſic *in edicto De ſuperficiis, l.* I. Vti ex lege locationis ſiue conductionis ſuperficie, de qua agitur, &c. Hinc lex venditionis, *paſſ. ſub titul. de contrah. emptio. l.* 29. *de ſeruit. ruſticor. l.* 6. *commun. præd. Iuſtin.* §. *vltim. De locat. & conditio.* Conductor, inquit, omnia ſecundum legem conductionis facere debet: & ſi quid in lege prætermiſſum fuerit, id ex bono & æquo præſtare. Propterea autem Legis nomine Conuentiones appellantur, quoniam ad legum exemplum imperandi modo concipiebantur: *vt Verrina* III. Operæ pretium eſt, ipſam legem cognoſcere. Qui de Cenſoribus redemerit, cum ſocium ne admittito, néve ei partem dato, néve ei redimito. *Et in marmore antiquo*: Qui redemerit, prædes dato, prædiáque ſubſignato, &c. Hinc

LEX commiſſoria, vide Commiſſoria lex.

LEX Cẽſoria, eſt cõditio illa pactúmque, quo Cenſores agros publicos, vel vectigalia fruenda locabant. *Huius meminit l.* 203. *D. de verb. ſignif. atque etiam M. Cicero,* 5. *Verrina Varro lib.* 2. *rei ruſtic. ca.* I. *Feſt. Pompeius lib.* 17. hæc & vectigalis dicitur, *l.* 2. §. *ſi publicanus. D. vi bonor. rapt.* Et lex mancipij, *apud Tullium libr. de Orat.* I. *&* 3. *Offic. & Verr. lib* 5. *Ling.* Et lex Ædium, *l.* 33. *D. de ſeruit. vrb. Vitruuius. lib.* I. *c.* I. Lex vrbanorum prædiorum, *Varro. lib.* 4. *Ling.* Lex ſaltui dicta, *l.* 2. *c. de noxal.* Et leges Colonicæ, *Varro li.* I. *Rei ruſt. c.* 2. Lex familiarum, *l.* 195. *D. de verb. ſign.* Leges agris dicuntur de eorum conditionibus, *l.* I. §. *ſi. D. de aqua quot.* ab iis, qui agros conſtituerunt, & finierunt, *vt Hygenus, libr. de limitib. agro. ſignificat.*

LEX publica, vide Publica lex.

Lex aut rogatur, id eſt, fertur: aut abrogatur, id eſt, tollitur: aut derogatur, id eſt, pars prima tollitur: aut ſubrogatur, id eſt, adiicitur aliquid primæ legi: aut abrogatur, id eſt, mutatur aliquid ex prima lege. *Vlp. c. Inſtit.* I. Vel ſic: Lex rogatur, cùm populus rogatur, vt nouam legem accipiat: derogatur legi, cùm rogatur, vt capita quædam à lege vetere detrahat: abrogatur, cùm rogatur, vt legẽ veterem omninò tollat: prorogatur, cùm differtur: irrogatur, cùm in aliquem propriè fertur: vt cùm mulcta alicui à magiſtratu dicebatur.

Legem dici, dari, conſcribi, inſeri, conſignari, iuris auctores dixerunt, *l.* 15. §. *ſi. D. de ſtat. lib. l.* 14. *D. de comm. præd. l.* 13. §. *idem Iulianus. D. de actio. empt. l.* 40. *de pactis. l.* 16. *D. de manum. vindic. l.* 15. §. *ſi quid. de damn. infect. l.* 42. *D. de mort. cauſ. dona.*

Legibus ſolutum eſſe, Legibus non teneri. Oppo. Legibus alligatũ eſſe, Legibus teneri, Submittere legib. *l. princeps. & l. ſeq. D. de legibus. l. digna vox. C. eodem titul.*

Legis actio, formula perſequendi, quæ ex lege Ciuili componitur, *l.* 2. §. *deinde ex his legibus. D. de origin. iur.* Et appellabatur, *inquit Pomponius*, hæc pars iuris, Legis actiones.

LEGE agere, eſt, quod lege aliqua inſtitutum eſt, ritè & ſolenniter peragere. Itaque legis actiones ſunt formulæ agendi in iure, apud eum, qui iure dicundo præeſt, veluti: Emancipatio, adoptio, manumiſsio per vindictam, in iure ceſsio, tutoris in iure datio, poſtulatio

latio iudicij recuperatori, poſtulatio bonorum ex edicto, ſtipulationes & ſatiſdationes, quæ in iure fiunt. *Vopiſcus in Aureliano*: Iube igitur, vt lege agitur, ſitque Aurelianus hæres ſacrorum, nominis, & bonorum, totiúſque iuris. LEGE agatur, dixit, pro, Adoptio ex lege celebretur. *Cicer. lib. de Orat.* 1. Agerent enim tecum lege, primùm Pythagorei omnes, atque Democritici, &c. vindicarentque ornati homines, &c. Hinc, Magiſtratus; apud quem legis actio eſt, dicitur is, apud quem aliquid eorum agere ius eſt. *Modeſt. l.* 4. D. *de adopt.* Magiſtratus, apud quem legis actio eſt, & in adoptionem dare poteſt. *Marcia. l.* 2. D. *de offic. proconſ.* Apud legatum verò proconſulis nemo manumittere poteſt, quia non habent iuriſdictionem talem. *Vlpia.* Nec adoptare poteſt: omninò enim non eſt apud eum legis actio. *Idem l.* 1. D. *de offic. iurid.* Adoptare quis apud iuridicum poteſt, quia data eſt ei legis actio. *Paulus Sent. lib.* 2. Apud magiſtratus municipales, ſi habent legis actionem, emancipari & manumitti poteſt. Sed de legato quæſitum eſt: propter *l. apud proconſulem.* D. *de manu. vin.* Ego rem ſic diſtinguerem, vt ciuis Rom. ciuem Romanum facere apud legatum non poſſet: peregrinus verò liberum è ſeruo facere, etiam apud Proconſulis legatum poſſet. Legati enim proconſulum ius dicebant, *vt ex Pandectis patet &c. ex Epiſt. Ciceronis, lib.* 13 *& Oratione pro Flacco.* Legis autem actionem ciuium Romanorum propriam fuiſſe, locus ex eadem Oratione, quem ſubiiciam, demonſtrat: Q. Naſo iudex ſumitur, qui cum ſententiam ſecundum Plotium ſe dicturum oſtenderet, & ab eo iudice abiit, & quòd iudicium lege non erat, cauſſam totam reliquit. Sic enim vetus codex legit, cùm in vulgatis ABIRET, nullo ſenſu ſcriptum ſit. loquitur autem de Heraclide peregrino, qui cum ciue, ſenatore, C Plotio agebat. Pater etiam *ex Fabij libr. 3. capit. 6.* infames lege agere non potuiſſe. Non habes ius abdicandi, quia ignominioſo non eſt actio. habeo ius, quia abdicato actio non eſt. quæritur quid ſit actio, id eſt, quid ſit legis actio.

LEGITIMA generaliter dicuntur omnia, quæ ex lege aliqua inſtituta ſunt: plerunque tamen de lege XII. Tab. intelliguntur. Hinc

LEGITIMI hæredes paſſim appellantur, quos lex XII. Tabul. inteſtatis attribuit, hoc eſt, proximos agnatos. quanquam eius legis exemplo etiam nouæ leges & Senatuſconſulta ſignificentur, *l.* 2. § *vlt.* D. *vnd. legit.* Sic

LEGITIMA hæreditas eodem modo, *in l.* 1. 2. *&* 3. D. *de hæred. petit. l.* 7. *D. de cap. minut.* Item LEGITIMA tutela dicitur, quæ lege defertur. Legem autem excellentiæ cauſſa legem XII. Tabul. intelligimus. *Vlpian l.* 1. D. *de legi. tut.* Legitimæ tutelæ, lege XII. Tabul. agnatis delatæ ſunt, & conſanguineis: item patronis, id eſt, his, qui ad legitimam hæreditatem admitti poſſunt. hoc ſumma prouidentia, vt qui ſepararent hanc ſucceſſionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur. *Hæc ille.* Legitimam tamen Patronorum tutelam dici tradit *in l.* 3. non quòd nominatim id lex cauerit, ſed quòd legis id ratio flagitare viſa eſt: vt vbi hæreditas, ibi tutela eſſet. Item legitima tutela dicitur parentum, qui filiorum quos impuberes emanciparunt, tutores fiunt: qui verè legitimi non ſunt, ſed legitimorum vicem obtinent: *vt ait Vlpian. d. l.* 3. § *vltim.* D. *eo.* legitimæ, inquam, illæ tutelæ præſtantia quadam legis veteris dicuntur: quod hinc licèt intelligatur, quia tutelæ, quæ lege Attilia, Iulia & Titia mandantur, legitimarum nomine non intelliguntur, *vt apparet ex l.* 7. D. *de cap. minut.*

Legitima vxor, quæ ritè ex præſcripto legum in matrimonium conuenit. *l.* 4. D. *de rit. nupt.* LEGITIMÆ nuptiæ, quæ ſecundum Romanæ ciuitatis iura contractæ ſunt, §. 1. *Inſtitut. de nupt.*

Legitima crimina, de quibus lege aliqua quæſtio conſtituta eſt, *l* 3. § *pœna.* D. *de crimin ſtellion.*

Legitima ætas, quæ lege aliqua præſcripta & præſtituta eſt: veluti in maribus annorum XIIII. in fœminis XIII. nuptiarum cauſſa item ad res adminiſtrandas 25. *l. vlti.* §. *Diuus.* D. *de public. l. vlt. in fi. D. de appellat. l.* 1. *C. de cur. fur. l.* 4. *C. de tranſact.*

Legitima verba dicuntur, quæ formularum ſunt, quæ concepta, & directa, & ciuilia & ſolennia quoque

nn 2

appellantur. *Cicero Philip.* 1. Cedo illa legitima. CONSVLES populum iure rogauerunt, populúſque iure ſciuit. Legitima verba dicuntur Latina, *in l. fi. C. de teſtamen. tutel. vide Vlpian. Inſtitu. tit.* 25.

Legitimum tempus, legibus præfinitum, *l.* 5. *D. de vſufr. l.* 3. D *de vſucap. l* 19. D. *de minor l.* 8. *&* 10. D. *de infamib. l.* 1. *C. ſi minor. ſe maio.* Sic Legitimæ actiones, legibus inſtitutæ. *§. ſed iſta. Inſtit. de act.* Legitimi tutores, qui ad legitimam hæreditatem admitti poſſunt. *Vlpian. in l.* 1. *D. de legit. tut.*

Legitimi dies, vide Dies legitimi.

Legitimi actus qui ſint, *docet text. in actu. vbi gloſſ. Bartol. Albericus. P. Decius.* D. *de regul. iur.* Opponitur, Illegitimè natus.

Legitimum ſpatium, *l.* 14. D. *de ſer. vrb.* Legitima latitudo *l.* 3. *D. de ſer. ruſt.* quæ leg. XII. Tabul. comprehenſa eſt. Legitimus modus, *l.* 3. §. 1. *D. de mor. infer.* quo abeſſe ab ædificiis buſta monumentáque lex XII. Tab. conſtituit. *Cic lib.* 3. *de Legib. At l.* 21. D. *de donat.* Legitimus modus eſt, qui donationibus lege præſtitutus eſt, cuius meminêre *l.* 24. *D. eod.*

Legitimus honorarij modus 100 aurei in ſingulis cauſſis, *l.* 1. D. *de extraord. cognit.* quem SC. conſtitutum *Tacit. lib.* 10. *auctor eſt.*

Legitimus numerus. *Paul. lib.* 4. *Senten. tit.* 1. *l.* lege Caninia præſcriptus.

Legitimè ornati libelli, ſecundum legis præſcriptum concepti, *l.* 3. §. 1. *D de accuſat.*

Legitimi teſtes, qui ex legib. teſtamento adhibendi ſunt, *l.* 16. D. *de vulg.*

Legitimæ cognationes, quæ agnatorũ ius habent, quod iure ciuili, & lege XII. Tab. introductum eſt, *l.* 12. §. *fi.* D. *de ritu nupt.* § *fi. Inſti. de cap. minu. & vide l.* 4. §. *cognationis D. de gradibus.*

Legitima quantitas, *in l* 25. *C. de don inter. vir.* quæ legibus conſtitutionibúſve definita eſt, *l.* 34 *C. de donat.*

Legitimæ vſuræ, centeſimæ, *l. tutor qui repertorium.* §. *pecunia. &* §. *ſeq.* D. *de admit. tut.*

LEGITIMA liberorum dicebatur olim pars hæreditatis quarta: quam conſuetudinem ex legis Falcidiæ ratione manaſſe, *Paulus lib Sent.* 4. *c.* 5. non obſcurè demonſtrat. Cùm enim inſtituti partem nunquam minorem quarta iuſſiſſet eſſe, ſi filius minus ex partis teſtamẽto conſecutus erat, quod ei deerat ſupplebatur. Hinc pars illa, quia nõ eſt teſtamento, ſed ex lege manabat, Legitima dicta eſt: quomodo Legitima hæreditas dicitur, quam lex, non teſtamentum, defert. Atque hæc quidem olim: pòſt verò Iuſtinianus duas Conſtitutiones edidit, quarum priore ſtatuit, vt Idem in exhæredatis iuris eſſet, quod in inſtitutis: nimirum vt ſi exhæredato filio vel minima res, veluti ſolidus vnus legatus eſſet, inofficioſi agere non poſſet. ſed quod legitimæ parti, hoc eſt, quartæ deeſſet, ſuppleretur. Idque etiamſi teſtamento cautum non eſſe, *l. omnimodo.* 30. *C de inoffic. teſtam.* ex quo intelligi poteſt, quàm falſa ſit eorum opinio, qui ius hoc ſuppletionis tam in inſtitutis, quàm in exhæredatis à Iuſtiniano inductum exiſtimant. Poſteriore autem Conſtitutione, quæ Nouellarum eſt XVIII. modum hunc legitimæ adauxit, vt ſi vnus, duo, tres, quatuórve liberi eſſent, triens illis relinqueretur: ſin plures quatuor, ſemis *Hotom.* Vel ſic,

Legitima liberorum olim erat quarta pars bonorum, quæ pater tempore mortis reliquiſſet, deducto ære alieno, & impenſa funeris, *l. Papinianus* § *quarta autem. D de inoffic. teſtam. l cùm quæritur. C. eodem titul.* Hodie verò, cùm quatuor ſunt filij, vel pauciores, tertia pars eſt: cùm plures extant, dimidia pars paternæ ſubſtantiæ legitima cenſetur, §. *frequenter igitur. Nouell. de trien. ſemiſ. & §. porrò hanc particulam. Nouell. Conſtitutio.* 22.

Legitima nepotum ſic colligenda eſt. Aliàs enim ſoli ſunt, non cum mortuorum fratrum filiis, ſuccedúntque in capita. Eodem modo ex numero eorum colligenda eſt triens, hoc eſt, tertia, ſi quatuor, vel pauciores fuerint: aut ſemis, id eſt, dimidia pars bonorũ auitorum, ſi plures ſint. *Nouell. de trien. & ſemiſ. in princ.* Cùm dicit: Hoc obſeruando in omnibus, in quibus ab initio antiquæ quartæ ratio de inofficioſo, lege decreta eſt. Aliàs, cùm permixti ſunt mortuorũ nepotũ filij, & ſic pronepotes, aut deinceps: hi in ſtirpes ſuccedunt, & tantam partem accipiunt pro legitima, quantam pater eorum fuiſſet accepturus, quotquot fuerint. *Nouell.*

Nouel. de trien. & ſemiſſ. §. *neque illa Conſtit* 18. Aliàs denique nepotibus ſupereſt ſi ius vnus, vel plures defuncti. Quo caſu omnes nepotes in ſtirpes ſuccedũt: ideóque perſonam patris ſui repræſentant omnes in percipienda legitima. *Nouel. de hæred. ab inteſt.* § *ſi tamen*

Legitima aſcendentium ſeu parentum, hoc eſt, quam liberi debent parentibus, eodem modo aucta eſt hodie ſicut de legitima liberorum diximus, vt communiter probant Doctores, *per l. nam etſi* D. *de inoffic. teſtamen* Nam etſi, inquit Imperator, parentibus non debeatur filiorum hæreditas, propter votum parentũ, & naturalem erga filios caritatem: turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus, quàm liberis piè relinqui debet.

Legitima tranſuerſalium, hoc eſt, fratrum ab inteſtato ſuccedentium, & olim & nunc eſt quarta bonorum pars. *argu. l. Papinian.* § *quarta* D. *de inof. teſta* Et quanquam huius quartæ non fiat expreſſa mentio in Iure ciuili, non tamen fuerit abſonum, per naturalem æquitatem interpretando, ſic colligere: quoniam frater debet fratri alimenta, *per leg. non omni & l. cùm plures* § *in ſoluendu Cod. de admi. tut.* arguendo ab alimentis ad quartam. Sed & quæ ex teſtamento defertur, legitima quoque, non impropriè latiore tamen ſenſu, dicetur: ea enim à lege XII. Tab. confirmatur, dum in illa conſtitutum eſt: Vti quis rei ſuæ legaſſet, ita ius eſto, *leg. verbis. De verb ſignif.*

Ληξίαρχοι. Magiſtratus quidam Athenis, qui tum alios, tum eos, quia iam ſuæ tutelæ facti erant, & iam poterant ἄρχειν τῆς λήξεως, id eſt, hæreditatis paternæ, in album ciuitatis inſcribebant. Vide Poll. Hinc, Ληξιαρχικὸν γραμματεῖον, quod & γραμματεῖον ſimpliciter, & ληξιαρχικὸν, liber, in quem puerorum nomina referebantur, qui iam tutelæ ſuæ facti erant. παρὰ τὸ λήξεων ἄρχειν, hoc eſt, τῶν κλήρων τῶν ἰδίων. erant enim tum αὐτεξούσιοι, hoc eſt, ſui iuris, & ſtatuere de facultatibus ſuis poterant.

• LIBARE, eſt ſacrificare. *Lactant lib.* 1. Nihil enim ſancta & ſingularis illa maieſtatis aliud ab homine deſiderat, quàm ſolam innocentiam, quàm ſi quis obtulerit Deo, ſatis piè, ſatis religioſè libabit.

LIBELLA, *in l iudices* 9. *C. de Epiſco. aud.* dimidia eſt chœnicis pars, *vt exponit Alciat. lib. Parerg. cap* 17. Eſt autem Chœnix demenſum & cibus diurnus, vt apud Homer. Odyſſ. τ, Οὐ γὰρ ἀεργὸν ἀνέξομαι, ὅς κεν ἐμῆς γε Χοίνικος ἅπτηται. Et illud Pythagoræ ſymbolum Chœnici ne inſideas, Iubet igitur lex duas libellas, id eſt, chœnicem victualis ſubſtantiæ cuſtoditis præſtari. *Aulus Gellius lib.* 20. *cap.* 1. legis XII. Tabul. verba de addictis hæc refert: Si volet, ſuo viuito: ni ſuo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato. Aliàs Libella eſt fabrile inſtrumentum: aliàs etiam nummi minuti Romani genus.

LIBER. Hinc libri librorum, quotũ appellatione cõtinentur omnia volumina, ſiue in charta, ſiue in mẽbrana ſint, ſiue in quauis alia materia, *l* 52. D *de l.* 3.

LIBELLVS pro tabella fideicommiſſoria, hoc eſt, in qua fideicommiſſum ſcribit teſtator, accipitur in *l.* 1. *in prin. D. de tabul exhib.* Item ſi libellus, inquit, aliúdve relictum eſſe dicetur, decreto comprehendam. *Et in l. & in Epiſtola.* C. *de fideicom.* Et in Epiſtola (dicit Imperator) vel breui libello, vel ſine ſcriptura, imò etiam nutu, fideicommiſſum relinqui poſſe, adhibitis teſtibus, nulla dubitatio eſt.

Libellus, appellatur commentarius in ſacris literis, *cap* 2. *in prin. D de ſum. trini. & fid catho.* Damnamus ergo (*inquit Innocentius*) & reprobamus libellum ſeu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit.

Libellus appellatur ſcheda ſupplex, quam vulgò ſupplicationem dicimus, qua populares poſtulata ſua principibus exponere ſolent, *in titul.* C. *quan. lib. l. prin. ci. dat. litis conteſt. fa. & in l. non diſtinguemus* § *cùm quidam.* D. *de arbitr.* Libello, *inquit*, cuiuſdam id quærentis Antoninus ſubſcripſit. Hac ſignificatione Iuriſconſultus *in l. nec quicquam.* § *vbi decretum. D. de offi. procon. & lega. & in l. omnia.* D. *de reg. iur.* ſic tradit: Quòd omnia, quæcũque cauſſæ cognitionẽ deſiderant, per libellũ expediri non poſſunt, hoc eſt, per ſolam ſupplicationem præſtari nequeũt, non audita parte aduerſa. Quas leges alioqui non obſcuras, Accurſius inuoluit ignorantia huius ſignificationis. *Adde l. ſemper.* §. *demonſtratur.* D. *de iur. immun.* Sicque vſurpauit Sueton. in Auguſto.

Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, vt quendam corripuit, quòd ſic ſibi libellum porrigere dubitaret, quaſi elephanto ſtirpem. Hinc: Libellorum magiſtri, de quibus vide in voce Magiſtri.

Libellus rerum, *l. ſi ego Seia. § plani D. de iur. dot.* in quem conferebat mulier ea quæ præter dotem in domum mariti inferebat: quem & ideò marito offerebat, vt is eum ſubſcriberet, vt certum eſſet, in domum eius ea fuiſſe illata, & ne ſi quando ſeparatio fieret, negaret.

Libellus familiæ, *l. 9. D. de legat.* 3. *l. 8. C. Theod. de cuſtod. reorum.*

Libellus, pro aſſertoria epiſtola accipitur, quam vulgò credentiam vel certificationem vocamus: cùm ſuperior Magiſtratus fidem facit pro ſubdito, vel etiá pro alio, *l. ſi publicanus §. de rebus. D. de public. & vectiga.* Hanc aſſertoriam epiſtolam ab Epiſcopo clerici habere ſolent, *l. ſi qua per calumniam. §. præterea iubemus C. de Epiſc. & Cler. & in l. C. de mandat. in princ.* Omnes, *inquit*, ſciant, nemini quicquam, niſi quod ſcriptis probauerit eſſe credendum.

Libellus dicitur, qui iudicis recuſandi cauſſa porrigitur à litigatoribus, *l. apertiſſimi. C. de iudic.* Liceat, inquit, ei, qui ſuſpectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recuſare, vt ad alium recurratur, libello recuſationis ei porrecto.

Libelli appellatorij vocantur porrecti ab eo, qui appellat ei, à quo appellabat, *in l. e §. vlt.* D. *de appell.* Libelli, *inquit*, qui dantur appellatorij, ita ſunt concipiendi, vt habeant ſcriptum, & à quo dati ſunt, hoc eſt, qui appellet, & aduerſus quem, & à qua ſententia. *Et alibi ſæpè in eod. tit.* ſic dicuntur libelli. Vel ſic Libelli vocantur literæ dimiſſoriæ ſiue Apoſtoli, *in tit. de libell. dimiſſ.* Poſt appellationem enim interpoſitam, literæ dandæ ſunt ab eo, à quo appellatum eſt, ad eum, qui de appellatione cogniturus eſt, quarum ſenſus talis eſt: appellaſſe puta Lucium Titium à ſenten. illius, quæ inter illos dicta eſt *l. 1. D. d. tit.*

Libellus appellatur, quem maritus vxori, aut contrà vxor marito repudij cauſſa mittit, *cuius fit mentio in l. ſi pœnituit. D. de diuort.* his verbis: Si pœnituit eum, qui libellum tradendum diuortij dedit. & Chriſtus *Matthæi* 5. Quicunque, inquit, repudiauerit vxorem ſuam, det illi libellum diuortij.

Libelli famoſi dicuntur ſcripturæ famoſæ, hoc eſt, in contumeliam alterius editæ, *in titul.* D. *& Cod. de fam. libellis.*

Libellus appellatur ſcheda intimatoria, videlicet quæ in foro aut valuis Eccleſiarum proponitur: inueniſſe puta Sempronium anulum aureum, eique cuius eſt redditurum, *vt dicit l. falſus. §. pleriſque.* D. *de furt.*

Libellus dicitur oratio conſultoria, qua boni Imperatores olim complecti ſolebant ea, quæ de rebus arduis ad Senatum Romanum cenſenda referebant, *vt in l. item veniunt §. præterhæc.* D. *de pet. hæred.* Pridie Idus Mart. inquit, Q. Iulius Balbus, & Publius Iubentius Celſus, Titius Aufidius, Onerius Seuerianus Conſules, verba fecêre de his, quæ Imperator Cæſar, Traiani Parthici filius, Diui Neruæ nepos, Adrianus Auguſtus Imperator, maximúſque princeps, propoſuit 5. Non. Martij, quæ proximæ fuerunt, libello complexus eſt, quid fieri placeat. De qua re ita cenſuerunt. Huius orationis in eod. tit. fit mentio, *l. illud quoque in prin.* Illud quoque, ait, quod in oratione Diui Adriani eſt.

Libellus dicitur ſcriptum continent intentionem actoris aduerſus reum conuentum in iudicio, *l. 16. § fin. & l ſeq.* D. *de inoffi. teſtam. l. 1. §. 1.* D. *de eden tot tit. de li. oblat.* qui & libellus conuentionis appellatur, §. *tripli. Inſtitut de action.* Et Libellum hoc modo rectè diffinias: Eſt formula ſcripti, complectens actionem, & futuræ litis ſpeciem in iudicio, *l. 1. Cod. de edend.* neque verò tam curioſè laborandum hîc eſt, vt pleríque faciunt. Nam libellus nihil aliud facit, quàm quòd ius illud perſequendi exhibet iudici cogniture de cauſſa. Siquidem non poteſt cognoſcere, niſi intelligat actionem. Et intelligere non poteſt, niſi aut dicatur, aut ſcribatur. Ex ſcripto conſtat libellus: ex non ſcripto, cauſſæ nudis verbis controuertentium tractantur. *Vide Specul. de libel. conceptione.*

Libellus eſt duplex: Conuentionalis, & accuſationis ſeu inſcriptionis. De libello conuentionis loquitur, *l. 1. D. de eden. &*

l. 1. &

l.1.C.eod.tit. De inſcriptione verò tractatur *in libellorum.D.de accuſatio.*

Libellum hunc nihil aliud eſſe, quàm Syllogiſmum, optima ratione Doctores iuris tradunt. Vt ecce, cùm ita dicimus: Iure ſtatutum eſt, poſſeſſorem iniuſtum rei alienæ teneri ad reſtitutionem eius, domino rectè vindicanti. Sed Titius poſſidet me inuito & iniuſtè rem meam, nec vult reſtituere. Quare peto Titium condemnari, & compelli, vt mihi eandem rem reſtituat. Hìc vides maiorem propoſitionem, minorem, & concluſionem. Vides item nomen rei vindicationis ſatis expreſſum.

Libellus abſolutus eſt, quando caſum ſeu factum ſummatim, vno orationis contextu complectimur.

Libellus articulatus ſeu poſitionalis dicitur, cùm ſingulis articulis ſingulas cauſſæ circumſtantias in ſpeciem deſcribimus.

Libellus cenſetur ineptus, ſiue inutilis duobus modis: altero propter defectum formæ, cuius maxima pars eſt petitio ſeu concluſio: altero, ob materiam vel cauſſam petendi, quæ in narratione verſatur, nec eſt talis, vt producat ius agendi. Et hoc eſt, quòd excipientes aduerſus tenorem libelli, dicunt eum peccare in materia & forma. his quippe verbis vtuntur ex vſu magis, quàm quòd res ita habeat plerunque.

Libellos agere, id eſt, libellis principi datis, ſubſignandis aut recitandis præeſſe, *l. 12 D.de diſtra.pigno.* Libellos agente Papiniano.

Libellos deiicere, *apud Senecam*, is dicebatur, qui creditoribus ſe obligare paratus erat, vel ſoluere parabat: vel denique eum, cuius bona proſcribebantur, defendere parabat. Et ſuſpenſis, inquit, amici bonis, libellum deiicio, creditoribus eius me obligaturus. Sic *Cic pro Quintio*: Libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij familiaris & propinquus, Sex. Neuij deiicit.

L I B E L L E N S E S, ſunt qui libellis aut ſuſcipiendis aut recitandis præſtant. *leg.32.Cod de appell.* Noſtri verò libellenſes (inquit) quæ apud arbitros geſta ſunt ſuſcipiant, cognitiones inducant, & ea quæ geruntur excipiant, ſcribant, ſcriptáque litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illuſtres ſint) ex delegatione noſtra cognoſcentes, excipiunt, ſi in ſacratiſſimo noſtri numinis comitatu cauſſæ dicantur. His etiam vocantur libellenſes ſacri ſcrinij, *leg.fin.Cod.vbi nato.*

Libellus pro breui, vt loquūtur Impp. *l.6.§.dotis.D.de iu.dot.l.4.§.1.D.de public. l.44.§.ſolent D.de furtis.*

L I B E L L A R I V S, à libello, id eſt, breui ſcriptura deductum. Hinc

L I B E L L A R I V S contractus, id eſt, venditio (alij tamen conuentionem eſſe volunt) quæ fit ſcriptura interueniéte certo pretio, & hoc amplius certa penſione, conſtituta in annos ſingulos: & hac plerunque lege, vt ſtato, condictóque tempore contractus renouetur, rurſus numerato pretio certo, vel arbitrario. Venditionem autem dicimus, *vt titul.9.§.2.lib.* 2 Alij Locationem eſſe exiſtimant: alij etiam emphyteuſim *ex Nouell.Leonis* 13. tum & Lombardos pro emphyteuſi libellarium contractum dixiſſe. Sed in hoc eſt differentia (*ait Cuiac.*) quòd non ſoleat emphyteuſis renouari non mutato poſſeſſore. Libellaria renouatur ſtatis certíſque téporibus, etiam non mutato poſſeſſore, data certa pecunia, vel quam bonus vir arbitratus fuerit, ſecundum qualitatem rei in libellam datæ: quod quidem renouationis pretium Leo εἰσδεκτικὸν vocat. Et emphyteuſis contrahitur ſub lege meliorandæ rei, puta ædificij in area ponendi, vel reficiendi, vel agri excolendi & recreandi: libellaria hanc legem non habet. Et libellaria in perpetuum fit ſemper, *vt infrà titul 8.lib.1.Feud.C.* Emphyteuſis nonnunquam ad tempus. Et ſi credamus antiquis Feudorum conditoribus, in libellaria eſt commiſſo locus poſt biennium, ſicut in locatione, cū in emphyteuſi triennij ceſſatio exigatur: & iis qui per libellū à domino poſſidet, védere poteſt ſine cōſenſu domini: emphyteuticarius nō i.e. Fit libelli huius, ſiue libellariæ mentio ſæpè his libris, *vt Feud.1 titul 8. & 2.titul. 9. & 4. titul 3.5.57.C & in Conſtit. de pace Conſtantia, & in Langobardis. & in aliis etiam auctoribus Caſſiodorus 5.Variar.* Comperimus patrimonij noſtri prædia te Thomati libellario titulo commiſiſſe. *Gregorius 8.Epiſt.cap.61* Voluerat poſſeſſiones ſub ſpecie libellorum tenere,

Hinc etiam Libellum facere, id eſt, leui libellarum ſiue denariorum annuorum pretio vendere, *Feud.lib.1 tit.39.§.1. H.* Si libellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, non eſt libellus, ſed quaſi refutatio.

LIBELLARIA, pro allode, ſiue allodio vſurpatur: verùm (vt opinantur quidam) pro eo tantum quod ſub illa leuicula penſione annua locatum eſt. *vt lib Feud.2.titul.26.§.3.H.* vbi feudum & libellaria opponuntur. Agnatis feudum, filia verò allodium, ſiue libellariam eſſe aſſerentibus. Item Domino feudum, filia allodium, ſiue libellariam eſſe allegante. *Et lib 1.titul 5.§.1 H.* Si fidelis feudum libellario nomine dederit. Item, Poſtquam ad libellariam dederit.

LIBELLARIVM. *apud Ciceronem in Orat pro M Milone*, ciſta, in qua conditi ſeruantur libelli. Exhibe, inquit, libellarium illud legum veſtrarum.

LIBER is dicitur, in poteſtate cuius eſt arbitrio ſuo viuere, eatenus tamen vt lege & inſtituto permiſſum fuerit. Idcirco enim (*inquit Cicero in Orat. pro Cluentio*) omnes legum ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. At pro ingenuo liber dicitur *ab Imp. in l. diui. & l eum qui. C. de nat.lib.* Cùm quis à muliere libera, & cuius matrimonium non eſt legibus interdictum, &c. Hinc

Liberi populi, qui ſuis legibus erant relicti, quales Ætoli apud Liuium: populi tamen Romani maieſtatem comiter obſeruare tenebantur. Hinc illud Proculi *l.7.D.de capt.& poſtlim.* Liber populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubiectus, ſiue is fœderatus eſt: item ſiue æquo fœdere in amicitiam venit: ſiue fœdere comprehenſum eſt, vt is populus alterius populi maieſtatem comiter conſeruaret. Aliàs liberi populi & liberæ ciuitates *Cicer. de legib Agrar, contra Rullum*, qui nec tributa, nec vectigalia ſoluunt.

Libera legatio, vide Legatio libera.

LIBERTAS (ex qua etiam liberi vocantur) eſt naturalis facultas eius quod cuique facere libet: niſi ſi quid vi aut iure prohibetur. *Florentinus in l. libertas D.de ſtat.hom. & §.1. Inſt. de iure perſ.* Libertatem definit Cicero in Paradox. poteſtatem viuendi, vt velis: quod expreſſit ita Perſius:

Vindicta poſtquā meus à Prætore receſſi,
Cur mihi non liceat iuſſit quodcunque voluntas?

Aliàs libertas de rebus etiam dicitur. Hinc liberæ ædes, *l.ſi quis ædes. D.de ſeru uit.vrb* eadem forma qua libera ruſtica prædia dicuntur, quæ ſeruitutem non debent, & nulli ſunt obligata. Libera prædia, nexu pignoris liberata, quòd nō ſint obligata, *l.8.l.51.§.1.D.de act empt.l.6.D.com.præd.*

Libertas opponitur Seruituti. Vnde conuenire non poſſunt, *Cod.de Latin.lib. tollend.l.ergo.D.de fideicomm libert.* Porò ſub appellatione libertatis non ſolùm accipienda eſt, quæ ſeruili conditioni opponitur, ſed omnis conditio alieno iuri non ſubiecta. Contra quoque ſub ſeruitutis appellatione omnes omnino ſpecies ſubiectionis ſunt intelligendæ, quæ iuris ac poteſtatis, aliquid in perſonam producunt.

Libertas, pro ingenuitas, *Hermog.l cū pacto.40.D.de liber.cauſſ.* Cum pacto partitionis pretij maior viginti annis venalem ſe præbuit, nec poſt manumiſſionē ad libertatem proclamare poteſt. nam *vt ait Modeſt l.21.D.de ſtat.homin.* Homo liber qui ſe vendidérit, manumiſſus, non ad ſuum ſtatum reuertitur, ſed efficitur libertinæ conditionis.

Libertas directa, vide Directum.

Libertas non priuata, ſed publica res eſt *Martianus in l.ſi quis.D. de fideicom libert.*

Libertas pleniſſima, ex qua ciuitas Romana competit *l.1.§ ſin autem. C. de cōm. ſer.manu.*

Libertatem naturalem recipiunt aues, & feræ, cùm in naturalem laxitatem peruenerint, *l.44.l.55. D.de acqu. rerum dom.*

de Libertate iudicium, vide Iudicium de libertate.

in Libertatem eripi, *l.vltim ad fin.C.de pet.hæredit.* ſerui dicuntur, quibus lex libertatem quæ præſtari debuit, repræſentat.

LIBERALIS cauſa dicitur, quæ in ſe actionem continet libertas, ait Donatus in illud Terentij in Adelph.2.1.

Neque vendendam cenſeo quæ libera eſt
Nā ego illam liberali aſſero cauſſa manu:

Sic Plautus in Curculione.

Si quiſquã hanc liberali aſſeruiſſet manu. Id autem fiebat quoties quis liberum hominem iniuſta ſeruitute oppreſſum in libertatem vendicabat, id eſt, liberum eſſe decernebat, vel (*vt Liuius lib.* 3.) dabat vindicias ab ſeruitute ſecundum libertatem. Hinc rub. De liberali cauſſa. D. *&* C. & paſſim, Liberalis cauſſa, & Liberale iudicium, *l.* 3. § *ſi ſeruus* D. *de acq. poſſ. l.* 13 § *de liberali.* D *de arbit. l* 42. §. 1. C. *ſolut ma. l.* 7. §. 1. D. *de pet. hæred.* Cauſſa autem hic pro iudicio ponitur.

LIBERORVM appellatione nepotes & pronepotes, cæteríque ex his deſcendentes, continentur: primùm quod Lex XII. Tabularum hos omnes appellat liberos: deinde, quòd natura nos hanc interpretationem docet: cùm videamur pios parentes liberorum procreandorum animo & voto vxores ducere, vt non filios ſolùm, ſed etiam nepotes, & deinceps alios concipientes atque edentes, ex prole vtriuſque ſexus, diuturnitatis memoriam in æuum relinquant. Et inde in communem vſum receptum eſſe, quod filiorum appellatione omnes, qui ex nobis deſcendunt, comprehendantur. Neque enim dulciori nomine poſſumus nepotes noſtros, quàm filij appellare. Interim tamen non fruſtrà ſunt inuenta ſingularum cognationum nomina vt aliter filij, aliter nepotes, pronepotes, & cæteri ex his deſcendentes appellentur. Nam totis his vtendum eſt neceſſariò, quoties lex non omnibus deſcendentibus præſtitum aliquid voluerit, ſed ſolis his qui nominatim enumerantur. At vbi non perſonis certis, ſed omnibus, qui ex eodem genere orti ſunt, præſtatur: conueniet liberorum appellatione generaliter intelligi nepotes, pronepotes, & cæteros qui ex his deſcendunt. *Calliſtratus in l. liberorum. Vlpianus in l. cognoſcere.* §. *vltim. Paulus in l filij.* D. *de verb ſignific.* § *vltim. Inſtit qui teſtamen. tuto da. poſſ.* Eadem iuris Naturalis ratione receptum eſt, vt patris nomine auus quoque demonſtrari intelligatur, *leg. iuſta de verb. ſignificat.* Nec refert an virilis an fœminei ſexus ſint, *leg.* 56. *D. de verb. ſignific. Paulus l.* 10. §. 2. D. *de grad. & adfin.* Liberi, *inquit*, vſque ad trinepotes dicuntur: vltrà autem poſteriores vocantur.

Liberi non ſunt qui contra formam humani generis procreati ſunt, *leg.* 14. D. *de ſtatu hom. Paul. lib.* 4. *Sentent. tit.* 9. hos partus monſtruoſos appellat Romulus primus Romanorum rex lege lata, cuius hæc verba ſunt: Monſtroſos partus ſine frau e necanto.

LIBER ſingulari numero pro nato, *apud Iuſtinianum in l. ſi quis ſui.* 33. *Cod. de inoffic. teſtament.* Si quis ſuo teſtamento, inquit, maximam quidem portionem libero relinquat: minuſculam autem alij, vel aliis de ſtirpe ſua progenitis. Aliàs Liberos in multitudinis numero etiam vnum filium, filiámve veteres dixiſſe docet Gellius libr. 2. capit. 13. ex Sempronij Aſellionis rerum geſtarum libris, vbi de Tiberio Graccho loquitur. Orare, inquit, cœpit vt ſe defenderent, liberóſque ſuos, eum quem virilis ſexus tum in eo tempore habebat, produci iuſſit populóque commendauit propè flens. Hinc non eſſe ſine liberis dicunt Iuriſconſ. eum cui vel vnus filius, vel vna filia eſt. liberorum enim nomen multitudinis numero tantùm ponitur, *leg.* 148. *D. de verb. ſign.* ſicut pugillares & codicilli.

LIBERTI ſunt qui deſierunt eſſe ſerui, *leg.* 4 *de iuſtitia & iure.* Vel ſic: Liberti ſunt quos domini ex iuſta ſeruitute ſoluerunt, ac manumiſerunt, vnde etiam illorum patroni, quaſi patres, quià morte in vitam illos reuocarunt, appellabantur. Eorum autem tria genera fuere, *vt refert Vlpianus inſtitut titul* 1. nam alij ciues Romani, alij Latini Iuniani, alij Dedititiorum numero erant. Et ciues Romani quidem ſunt (vt idem ſcribit) liberti, qui vindicta, cenſu, aut teſtamento, nullo iure impediente manumiſſi ſunt. Latini Iuniani, qui ex lege Iunia inter amicos manumiſſi ſunt. Dedititiorum numero ſunt, qui pœnæ cauſſa vincti ſunt à domino: quibus veſtigia (al. quibúſve ſtigmata ſcripta fuerunt: qui propter noxã torti, nocẽtéſque inuenti ſunt: quíve traditi ſunt vt ferro, aut cum beſtiis depugnarent: vel in cuſtodiam coniecti fuerunt: deinde quoquo modo manumiſſi ſunt. Vide Manumiſſi. Notandum autem in patronorũ libertis (*vt obſeruat Turn. Aduer. lib.* 18. *c* 3.) ordinem quendam fuiſſe, & quoſdam primos, quoſdã

ſecundos vocatos fuiſſe quod alteri apud patronum priorem locum obtinerent, alteri proximum Martialis:

Libertum docti Lucenſis qua re ſecundum.

Ergo primi & ſecundi dicebantur, vt aliis omnibus potiores. Ac fortaſſè inde factum eſt, vt apud Iuriconſultos tam ſæpè nomen primi & ſecundi legatur. Teſtantur id veteres inſcriptiones, quarum in vna ſic repetitur *Sofronia* Ↄ L. *tertia ſibi & P. Sextilio primo aruſpici.* & in illa: *Seuius fecit ſibi & Petiæ* C L *prima vxori.*

Liberti admiſſionum, *apud Plinium li. 33. cap. 33.* gratioſi ſunt liberti, qui homines ad Principem admittebant, admiſſionibúſque præerant. Fuit, inquit, & alia Claudij principatu differentia inſolens his, quibus admiſſionum liberti ius dediſſent imaginem principis in anulo ex auro gerendi. ſic enim legi vult Turneb. Aduerſ. lib. 13 *cap.* 12. quanquam ſenſus aliquis ex vulgata lectione elici poſſit.

LIBERTINVS eſt, qui ex manumiſſione libertatem conſecutus eſt. Ingenuus verò, qui ſtatim, vt natus eſt, liber eſt. Vel ſic: Libertini ſunt, qui ex iuſta ſeruitute manumiſſi ſunt. *Inſtit, de libert. in princip.* Eſtque libertinus relatiuum ingenui: ſicut libertus Patroni. Olim autem, id eſt, Appij Cæci cenſoris temporibus, & deinceps aliquandiu, libertini dicebantur, non ipſi qui manumittebantur, ſed ingenui ex his procreati: *vt ſcribit Suetonius in Claudio c. 24.* quã differentiam obſeruare Modeſtinus videtur *in l. 1. D. de excu.* inter ἀπελευθέρους, & ἀπελευθερικοὺς, hoc modo: ἀπελευθερικοῖς ῥᾳθύμοις οὐ χρεὶς ὃ δώσουσιν οἱ ἄρχοντες ἐπιτρόπους. Et paulò poſt: ἀπελευθερικοῖς γὰρ ἀπελευθέρους μόνους δεῖν δίδοσθαι, ſci. ἐπιτρόπους. Libertus autem idem quod libertinus: hoc tantum differentes, quòd libertus ſemper refertur ad eum, cuius eſt libertus puta patroni. Libertinus vero, nomen eſt abſolutum, denotans conditionem eius qui nec ſeruus, nec libertus eſt. Notus eſt tamen Iuſtiniani *in 1. lib. Inſtit. tit. de ingen. & liber.* vbi nihil agitur niſi de conditione, nullo reſpectu habito ad patronos.

Liberare, libertate donare: liberari, libertatem conſequi, *l. 12. §. manumittendo D. de captiuis. l. pen. D. in quib. cau.* Liberare eſt luere, & nexum pignoris diſſoluere, *l. 57. ff. de leg. 1.* Liberare prædia, ſeruitutem debitam remittere, *l. 1. ff. de vſufru pet.*

Liberationis verbum eandem vim habet, quam ſolutionis, *l. 47 ff. de verb. ſign.* Planè in Rubr. D. & C. de ſolution. Liberatio & ſolutio ſeparantur. Nam ſolutio naturalem obligationem tollit, & pecuniaria eſt: Liberatio cæteros omnes modos, quibus obligationes nexu quis dimittitur continet: vt confuſionem, & compenſationem. Liberatio igitur ad obligationem pertinet: ſolutio ad obligationem vel ad nummos.

LIBITINARII, qui funerum curam mercede pacta recipiebant: à Libitina Dea, cuius in æde (vt ſcribit Acron) conſtituti, qui efferenda corpora conducebant, & funeribus neceſſaria præbenda. *Vlpianus l. 5. § 1. D. de inſtit. act.* Idem: Si Libitinarius quos Græcè νεκροθάπτας vocant ſeruum pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit. De libitina Dea vide Plutar. in Probl. Hinc Libitinenſis porta apud Lamprid. in Commodo, amphitheatri porta, per quam cadauere interfectorum gladiatorum efferebantur.

LIBONIANVM ſenatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Libonianũ.

LIBRA, quæ & pondo dicitur, in duodecim vncias diuiditur. Eius partes ſunt, Vncia 1. Sextans 2. Quadrans 3. Triens 4. Quincunx 5. Semis quæ & ſelibra 6. Septunx 7. Bes 8. Dodrans 9. Dextrans 10. Deunx 11 As 12. vide ſuprà As.

LIBRAM argenti conſtituunt quinque ſolidi ſiue aurei: dicente Imperatore, Iubemus, vt pro argenti ſumma, quam quis theſauris fuerat illaturus inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro ſingulis libris argenti, qui nos ſolidos inferat, *l vni. C. de argent. pretio quod theſaur. in fert. li.* 10. Argentei verò LX. eam conſtituunt, *l. 1. C. Theod. de exp. lud.*

Libram auri, ſeptuaginta duo aurei conſtituunt, *l. quotieſcunque. C. de ſuſcept. præpoſit. & arch. lib.* 10. *Vide* Iaſonem *in l. fi. D. de in ius. voc.*

LIBRARIVS, Vet. Gl. Liberarius, γραφεύς, ſubſtantiuum qui libros, contractus, pactiones, inſtrumentáque conſcribebat, *l. 93. ff. de regul. iur. l. 29. ff. de rei vind.*

viud. Hieronymus ad Niciam: Nam & rudes illi Italiæ homines, quos Caſcos Ennius appellat, qui ſibi ritu ferino victum requirebant, ante chartæ & membranarum vſum aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutuò epiſtolarum alloquia miſſitabant. Vnde & in portitores earum tabellarios & ſcriptores à libris, arborum librarios vocauere. *Vlpianus l. vt iuriſiurandi §. dabitur. Gaius in l duorum libertus.* D. *de oper. liberto.* Veluti, ait, ſi librarius ſit, & alij patrono librorum ſcribendorum operas edat. *Adde leg. ſed etſi. §.1. D de vſufruct.*

LIBRARII in caſtris fuere *Vegetio lib 2. cap* 7. qui rationes ad milites pertinentes in libros referebant. Hinc Librarij depoſitorum apud Tarruntenum *in l. vlt. D. de iur immun.* ij erant, *inquit Budæus*, qui perſcribebant, quid quiſque apud ſigna depoſuiſſet; cuius inſtituti morem & rationem docet item *Vegetius li. 2 cap. 20.* Antiquitus enim (*inquit Vegetius*) inſtitutum eſt, vt ex donatiuo quod milites conſequuntur, dimidia pars ſequeſtraretur apud ſigna, ibidémque militibus ſeruaretur ne à contubernalibus per luxum aſſumi poſſet, inaniúmque rerum comparationem. Sepoſitio autem ipſa pecuniæ primùm ipſis contubernalibus docebatur accomoda. nam cùm publica ſuſtententur annona, ex omnibus donatiuis augetur eorum pro medietate caſtrenſe peculium. Miles dein de qui ſumptus ſuos ſcit apud ſigna depoſitos, de deſerendo nihil cogitat: magis diligit ſigna: pro illis in acie fortius dimicat, more humani ingenij, vt pro illis habeat maximam curam, in quibus ſuam videt eſſe poſitam ſubſtantiam. Denique decem folles, hoc eſt, decem ſacci per cohortes ſingulas exponebantur in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus, in quo tota legio particulam aliquā conferebat, ſepulturæ ſcilicet cauſſa. Hæc ratio apud ſignifèros (vt nūc dicūt) in cophino ſeruabatur. Et ideò ſigniferi non ſolùm fideles, ſed etiam literati homines eligebantur, qui & ſeruarent depoſita, & ſciren ſingulis reddere rationem. Huius etiā meminit *Tranquillus in Domitiano, cap.* 7. Geminari legionum caſtra prohibuit nec plus quam mille nummos à quoquam ad ſigna deponi paſſus eſt. Sed & *d. l. vltim.* ſunt librarij horreorum, & librarij caducorum.

LIBRARIVS, librorum & contractuum, pactionúmque ſcriptor. *Scæuola l. 92. D. de reg. iur* Si librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis errâſſet, &c. *Vlp. l. 6. §. 2. ff. de oper. lib.* Nam huius quoque eſt miniſterium, ſi fortè vel librarius, vel nomenculator, vel calculator ſit. vide Notarius.

LIBRATORES aquæ, *in l. 1. C de excuſ. artific.* qui aquarum inuentos ductus, & modos docili libratione oſtendunt, vel qui peritiam habent librandi aquam ad libellam. vocantur à Græcis ζυγοςάται. d. l. 1. quāquam alio ſenſu. *Plinius lib.* 10. *ad Traianum*: Supereſt vt tu libratorem, vel architectum ſi tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, ſítne lacus altior mari *Frontinus libro* 1. *de aquæductibus*: Procuratorem, ait, oportet calicem eius moduli, qui fuerit impetratus, adhibitis libratoribus ſignare. Sunt & Libratores, *apud Tacitum libr.* 13. qui (inquit Turneb.) ex tormentis miſſilia excutiunt. Alij volunt ſignificari eos, qui lapides in bello emittebant. *Hæc ſunt verba Taciti*: Remotiſque paulatim legionibus, funditores, libratoréſque excutere tela, & proturbare hoſtem iubet: miſſæ è tormentis haſtæ.

LIBRIPENS Glo. vet. ζυγοςάτης, qui in mancipationibus ſtateram tenebat, *Caio lib* 1. *Inſtit. tit. 6.* apud quem de eſt vox, æneam. *Priſcianus libro 6.* ducit à pendendo. Propriè autem dicitur militum ſtipendiorum, hoc eſt, ſtipis ponderandæ penſator. Qua conſuetudine in his emptionibus, quæ mancipi ſunt, etiam nunc libra interponitur, *inquit Plinius libr.* 33. *cap.* 3. *&* *Boet. libr.* 3. *in Topic. Ciceronis. Vtitur hoc verbo Iuſtinianus in §. acceſſit. vide Vigl. Inſt. de teſta. & Tertullianum libr.* 2. *aduerſus Marcionem.*

LICENTIATI vulgò in ſcholis dicuntur, qui annis quatuor in legum ſtudio conſumptis, ab illa præſcripta & definita ſtudiorum lege quam Iuſtinianus ſtatuit, ſoluuntur: quaſi qui licentiam ac miſſionem à magiſtrorum caſtris impetrarunt. Vide Prolytæ.

LICERE id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutíſque

conceditur. neque enim quod quiſque poteſt, id ei licet: nec, ſi non obſtatur, propterea etiam permittitur: *ait Cicero Philip.*13. In eámque ſententiam Vlpianus clauſulam illam edicti, QVOD eius licebit, ſic interpretatur: Quæ clauſula non illud pollicetur, reſtitutum ſi leges permittant: ſed ſi leges non prohibeant, *l.necnon.* 28.*D.ex quib. cauſ.maio. Et ita in l.*7.§.*ſi paciſcar. D. quod met.cauſ.* Licere dicitur, quod lex XII. Tabularum & lex Iulia permittunt.

LICITVM eſt, quod per leges permittitur, cui opponitur illicitum, *l.* 1.D.*de iuſt. & iur.* nam illicitè fit, quod contra leges, conſtitutiones, decreta, edicta principum fit, *vt in l.vlt.in fi.ff. de his qua vt indig. l.* 11. *§. ſi quis illicitè.* D. *de legatis lib.*3 *& aliis locis*.

LICERE, IRE, AGERE, ex natura & origine non eſſe ita perſonale, quod ad hæredes non tranſeat, ſed iuris præſumptione non eſſe tranſitorium, niſi hæres exprimatur. Quod obſeruatu dignum eſt, vt licere ire, agere per viam publ. *vide l.*11 §.*vlt. D. ne quid fiat in loc.public.* Eſt autem hæc formula loquendi frequens apud Iuriſc. in conſtituendis ſeruitutibus prædiorum.

LICITANI colodi, *l.vlt.*D.*de cenſib.* Sed vide num legendum ſit, Illicitani, ab Illicitano ſinu, colonia immunis *Plinio libr.*1.*c.*3. an Acitani, eidem eodem in loco colonia iuris Italici. Acitania enim in Plinio legendum ex vet. lib. non Accitana. Acitani autem, *inquit Macrob. Saturn.*1. Hiſpana gens.

LICEOR, ceris, citus ſignificat precium defero in auctione, hoc eſt, venditione publica, quæ ſic fit, vt plus offerenti detur res Gallicè, *mettre à l'enchere.* Licitari, eſt, ſæpè augere precium. Inde

LICITATIO, precij auctio: ſicut ſolent emptores oblato precio aliquid addere. Licitatio de aliis quoque rebus intelligi poteſt, quàm pecuniariis emptionum preciis: vt ſi alius cohæres alio maiorem offerat cautionem, ob cuſtodiam inſtrumentorum. *Vlpia.l.*6.*ff.fam. erciſcund.* Nam ad licitationem, inquit, rem deducere, vt qui licitatione vicerit, hic habeat inſtrumenta hæreditaria: non placet neque mihi, neque Pomponio.

LICTOR, ῥαβδοῦχος, ſeruus erat publicus ex collegio viatorum, officium ligandi habens, vnde etiam dictus eſt. Cùm enim magiſtratus populi Romani virgis quempiam verberari iuſſiſſent, crura eius & manus ligari ab hoc, vincirique ſolebant. Hinc illud Ciceronis in Orat. pro C Rabirio perduellionis reo: I LICTOR COLLIGA MANVS, CAPVT OBNVBILA ARBORI INFELICI RESTE SVSPENDITO. Tiro autem Tullius M.Ciceronis libertus, Lictorem, *vt refert Gellius lib.* 12. *cap.* 3. vel à limo, vel à licio dictum ſcripſit. Licio enim tranſuerſo, quod limum appellatur (de quo vide infrà) qui magiſtratibus præminiſtrabant cincti erant. In officio autem magiſtratuū lictores quidam dicebantur proximi, qui quàm alij cariores magiſtratui erant, eique ſemper præſto erant, & apparebant ante alios ſui ordinis: vt in inſcriptione peruetuſta, *L. Valerius Achilleus lictor proximus laurens.* Cicero etiam lictorem primum ad Quin. Fratrem ſcribens vocauit, de Octauio loquens: Apud quem, inquit, primus lictor quieuit, tacuit accenſus, niſi ſi quis proximum primo adiunctum putet, & ſecundum, *quod non probatur Turnebo Aduerſ.*11.*cap.*9. Salluſtius eodem quoque locutus eſt modo in bel. Iugurthino: Sed Hiempſal in oppido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui proximus lictor Iugurthæ, carus acceptúſque ei ſemper fuerat. Eſt & in veteribus Gloſſis, Lictor ſummus, Græcis ἀρχιραβδοῦχος dictus. Notandum etiam eſt, poſterioribus temporibus manumiſſionem per lictorem ſolitam fieri, *vt videre eſt l.* 8.*&* 23.*D. de manumiſſ vind.*

LIGATI videntur, qui domi ſemper manere coguntur. *Auth. Quo oport. epiſc.*§.*Si verò nemo.*

LIGA, fœdus, ſocietas. *Alber. Argent. in Chron.* inter Principem & Francum interpoſitis iuramentis, & confectis literis, Liga perpetuò eſt confirmata, Marchio cum Maſtino Veronenſi ligam contraxit, eiúſque filio ſuam filiam deſponſauit. Hinc

LIGIVS homo, ſeu Vaſallus, is dicitur in ſcholis, qui contra omnes ne Rege quidem excepto vel antiquiori domino, fidem & operam omnem ſuam promiſit. non Ligius, qui nominatim aliquem excipit: ſic vt vnus duorum Va-

ſallus

ſallus ligius eſſe non poſſit, deorum Vaſallus non ligius eſſe poſſit: aut verò vnius ligius, al erius non ligius, *glo. in c. paſtoralis. de ſentent. & re iud. in Clement.* Hinc nomen, Homoleugius. *Hotom. in ſuis Feud. Diſp.* hoc totum commentitium eſſe arbitratur: neque alium eſſ' ligium, niſi qui idem vetere Germanica lingua Vaſſius, aut Vaſallus, aut Valuaſor dicebatur, dummodo vetus ac proprius Vaſallus ſit: hoc eſt, qui beneficio alicuius feudum verum, rectum ac proprium ſit adeptus. Ac primum omnium, inquit, Albert. Krant. libr. Nortman 4. c. 7. Italicum eſſe hoc vocabulum ſignificat, quaſi à Liga, & quaſi obligatum dicamus. Et Guiſcardus (inquit) ſeſe conſtituens Romanæ Eccleſiæ Vaſallum, vel (quod eius regionis verbum eſt) ligium, Romano Pontifici quæcunque peterentur præſidia mitere, ac quando opus videretur, cum omnibus copiis afferre præſidium ſpopondit. *Item c. 9.* Quo in conuentu Robertus ligium ſe (quod eius regionis verbum totalem ſignat ſubiectionem) Pontifici & Eccleſiæ iterum fecit, & B. Petri vexillo à Pontifice donatus eſt. *Albert. Argent in Chron.* Quamuis etiam Principes ipſum Francum ipſis grauem & exoſum haberent: cuius cauſſa omnes quaſi eius eſſent Vaſalli, non ab imperatore mouerentur, cuius eſſent Ligij, inuadendi eum occaſionem aliquam non habebant. Quo in loco Ligium & Vaſallum pro eodem vſurpari perſpicuum eſt. Hinc pro homo Ligius, fictum nomen, Homoleugius, coniunctè: vel ſeparatim homo & Leugius. *Ant. Florent. hiſtor part. 2. tit. 17. cap. 6. §. 1.* Factus eſt autem ibidem Comes Bertrandus Regis Heroſolymitani Homoleugius. *Item cap. 9.* Eadem anno Rex Philippus cum Rege Angliæ colloquium habuit, ſubmouens illum tanquam ſuum hominem leugium, vt pro comitatu, &c. *Et mox*, Hi tres erant ipſius Regis Angliȩ Leugij homines. Hinc factum nomen Homoleugia, *vt apud eundem cap. 8. §. 3.* Tunc viſum eſt arbitris, quod dominus princeps ab Imper. accederet, atque cum debita ſolemnitate debitam homoleugiam exhiberet, & fidelitatem. Et alio loco Fidelitas ligia, *part. 3. tit. 19. cap 1. §. 2.* Ex his concedi poſſet Homoleugij nomen ab ὁμολόγος Græco deduci præſertim cùm Coloni homologi mentio fiat *in l. vlt. C. Th. de patroc. vic.* & ὁμολογία χρῆσθαι, & ὁμολογίᾳ παραχωρεῖν, pro deditionem facere, apud Græcos vſurpetur: niſi etiam multis in locis ab Hotoman. vbi ſuprà adductis, Ligij nomen in patroni perſona ſumeretur. Itaque à Liga verbum hoc ab Italis hominibus confictum eſt: quaſi ligius ſit idem qui ligatus, id eſt, proximè, & (vt vulgò loquimur) immediatè iunctus.

LIGNVM & materia hoc differunt: quòd materia eſt, quæ ad ædificandum, fulciendum neceſſaria eſt: lignum quicquid comburendi cauſſa paratum eſt, quamuis nondum conciſum, *l. 55. D. de legat 3.* Itaque *l. 12. de excuſat. mun. lib. 10. C.* ſic diſiunctim legendum eſt, Materiā, lignum, tabulata, *vt & l. 15. C. Theod. de extraord. mun.*

Ligna cocta dicuntur, quibus ignis vim humiditas exempta eſt, vt fumare nequeant. *Vlpianus l. 55. §. 4. D. de legat. 3.* Sed & titiones, inquit, & alia ligna cocta, ne fumum faciant, vtrum ligno, an carboni an ſuo generi adnumerabimus? *Item in l. 167. D. de verb. ſignificat.* vbi hæc ipſa verba inculcantur. Martialis epigramma quod inſcribitur Ligna acapna, in Xeniis ad hæc ipſa ligna pertinens, hoc eſt:

Si vicina tibi momento rura coluntur,
Ad villam moneo, ruſtice, ligna feras.

Lignum, tabulæ ligneæ. *Tryphon. l. 19. D. de bon poſſeſſ cont. tab.* Quod vulgò dicitur, liberis datam bonorum poſſeſſionem contra lignum eſſe, ſic intelligendum eſt, &c. Id enim ſignificat contra teſtamentum, quod ligneis tabulis deſcribi ſolebat, *vt teſtatur Vlpianus l. 1. de bon poſſeſſ ſec. tab* Paulò poſt *d. l 19. idem Tryphon.* dixit, Contra tabulas. In eadem ſignificatione vſurpatur ab Apuleio.

LIGNARII fabri, *l 235. D. de verb. ſignifi. Paul lib. 3. Sentent. tit. 6. Iſid lib. 19. c. 19.* Lignarius, ligni opifex. *Veget lib. 2. cap 11.*

LIGVSTICVM, *l. 5. D. de penu. lega.* olus eſſe ait *Iſidor. lib. 17. c fin.* odore aromatico, guſtu acre: à regione nomen accepit. Naſcitur enim in Liguriæ montibus, *Plinio lib. 19 c. 7. teſte, & Dioſcor. li. 3 cap. 51.*

LIMEN. Adnotarunt quidam ab Vlpiano hanc vocem, pro interiore do-

mus parte, vt etiam à Marone vſurpatam, *in L. Illicitas. §. nec potentiores. de offi, præſid.* cùm ait, Ne tenuis vitæ homines ſub prætextu aduentus officiorum vel militum, limine vnico, vel breui ſupellectili ad aliorum vſus tranſlatis, iniuriis vexentur. Malim tamen ſumi συνοικίδιος, pro domo, aut exiguo cubiculo potius. Vide Lumen.

LIMENARCHÆ, λιμενάρχαι, qui portuum præſidiis præſunt, vel portus cuſtodiæ cauſſa creati, *l. 3. D. de ſer. fugi.* Limenarchæ & ſtationarij fugitiuos deprehenſo, rectè in cuſtodia retinent. *Sic l. 38. C. de lib. cauſſ. & l. vlt. §. 1. D. de mu. & ho.* Dictio eſt merè Græca. λιμὴν enim portus eſt. Hos *Ariſtot libr. 6. Politic. circa finem*, Limenophylacas vocat, quaſi portuum cuſtodes.

LIMITES, *Sicul. Flac. lib. de condit. agr.* à liminibus. quemadmodum enim limina introitus exitúſque locis præſtant, ſimiliter introitus exitúſque qui in agris diuiſis & adſignatis perui ſemper eſſe debent, tam itineribus, quàm menſuris agendis, limites appellantur. Hygenus à Limo, verbo antiquo, quod tranſuerſum, & obliquum ſignificat. Limites dici vult. Vnde *Feſtus libr. 10. ait*, Limites nunc terminos, nunc vias tranſuerſas ſignificare. Denique quicquid ad obſeruationé finium in agro opera manuú factum eſt, Limes, *auctore Aggeno Vrbico*, appellatur. Horum autem duo maximi dicuntur, Cardo, & Decumanus, *vt Pli. lib. 18. c. 35. Feſtus libr. 4. Iſidor lib. 15. Etymol. c. 14. Sicul. Flaccus, & Hyginus tradunt.* Et Cardo quidem eſt, qui à Septentrione in Meridiem dirigitur, ab eo quòd à cardine cæli ſit. Nam in ſeptentrionali axe nobis cælum vertitur. Decumanus verò, qui ab Oriente in Occidentem per tranſuerſum dirigitur, qui ex eo quòd formam denarij numeri faciat, Decumanus eſt appellatus. Limites autem, ſeu termini territoriorum, qui vocantur à Iuriſcoſſ. *in l. 5. de iuſtit. & iure*, teſte Zaſio originem acceperunt à iure Gétium: nam quo tempore diſtincta ſunt dominia, cœpit eſſe Meum & Tuum. Obſeruandum verò, quòd limites faciunt res certas in genere, tribus modis: aut natura, aut hominis facto, aut adiectione qualitatum fungibilium. A natura res propè omnes natæ accipiunt limitationem. Homo limitatur per ſuam naturam, equus pariter, & ſic de aliis. Quicquid manu hominis fabricatur, erigitur, perficitur, hoc dicitur limites accipere facto hominis. Sic domus limites accipit, ſecundum quod ædificata eſt. Sic fundus, ſic nauis limites accipiunt ex opere. Quòd fundus eſt latus, vel arctus, modicus, vel ingens, hoc eſt facto hominis, *l. quod in rerum. de leg. 1.* Tertiò aliquæ res accipiunt limites per numerum, pondus, & menſuram, vt ſunt omnes res fungibiles. *Vide Zaſium in l. mutuum. § mutui. D. ſi cert. pet.*

LIMITATI agri appellabantur, qui propriis limitibus & finibus circumſcripti, & in centurias diuiſi erant, *vt Feſtus eodem libro ait.* Limitatus enim ager Decumanis, & cardinibus continetur, *vt Frontinus ait.* Sic accipe Limitatum agrum *in l. 6. 16. D. de acqui. rer. domin. & lege prima § ſi inſula. ff. de fluminibus.* Hunc metatum vocat. *Horatius Satyr. 2.* Hotomanus Limitatum agrum definit, qui ab hoſtibus captus, vel coloniæ alicui totus, vel ciuibus ipſis ac militibus per partes aſſignatus eſt. *Iulius Frontinus*: Agrorum qualitates ſunt tres: vna agri diuiſi & aſſignati: altera menſura per extremitates comprehenſi: tertia Arcifinij, qui nulla menſura continetur. Ager ergo diuiſus aſſignatus, eſt coloniarum: hic habet conditiones duas: vnam, qua plerunque limitibus continetur: alteram, qua per proximos poſſeſſionum rigores aſſignatus eſt. Ager eſt menſura comprehenſus, cuius modus vniuerſus ciuitati eſt aſſignatus. Tributarius ſolus per vniuerſitatem populis eſt definitus. eadem ratione & priuatorum agrorum menſuræ aguntur. Hunc agrum multis modis menſores, quamuis extremum menſura comprehenderint, in formam, in modum limitum condiderunt.

LIMITES etiam Rom. Imperij fines dicuntur, *l. 5. C. de anno lib. 10.* Vnde Illyricianum Ægyptiacú, Rheticum limitem legitimus, *l. 1. C. quibus mu. l. 13. C. de aduoc. diuerſ. iud. l. 13. C. de excu. mu.* Hinc

LIMITANEI & LIMITROPHI fundi *ſub. Rub. C. de fund. limit. libr. 11.* ſic diſtinguendi ſunt: vt illi dicantur ad milites limitaneos pertinere, id eſt, eorum domini & proprietarij eſſe:

eſſe,vt paludes & paſcua, *l. 3. eodem titul.* & fundi caſtellorum,ad milites caſtellanos,*l.2.eodem.* Limitotrophi verò ,quòd ex eorum fructibus Limitanei milites alantur , non quòd ad limitaneos milites pertineat. Limitotrophi enim verbum ἀπὸ τοῦ τρέφειν deducitur, quod alere ſignificat Nec aliter hoc verbum vſurpatur, *l.nulli C. de fund. patr.* Limitanei autem milites erant,qui in imperij finibus excubabant, eorúmque defenſioni operam nauabant , *l.vltim. C. de officio præfect prætorio. Afric.l fin de offic. milit. iudic quorum etiam meminit Spartianus in Peſcennino Nigro & Lampridius in Alexandro, itémque Suidas his verbis ,* οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις πανταχόσε τῶν τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολυ κατεστήσαντο στρατιωτῶν πλῆθος ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὁρίων τῆς τῶν ῥωμαίων ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν. ταύτῃ τὰς ἐφόδους τῶν περσῶν καὶ σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὕσπερ λιμιτανέους ἐκάλουν.

LIMITARE iter , *apud Varronem lib 4. ling Lat.* eſt ſemita modica,quæ relinquitur inter duo confinia, lata pedes 5. ex duodecim Tab. præſcripto. Perperà verò eo in loco Vertranius putat legendum militare iter.

LIMITOTROPHI, vide Limitanei.

LIMVS *apud Gellium libro duodecimo c 3. ex Tirone Tull. M. Ciceronis liberto,* veſtis eſt*(vt ſcribit Iſidorus)* quæ ab vmbilico vſque ad pedes producitur.*Item:*Limus,cingulum eſt,quo ſerui publici cingebantur,obliqua purpura. Item: Limus eſt cinctus, quem publici habent ſerui, dictus quòd tranſuerſas habet purpuras. *Item* : Hæc autem veſtis habet in extremo ſui purpuram limam,id eſt, flexuoſam.Hinc vet.Gl. Limis , flexuoſis oculis.

LINEA, funiculus. *Vlpianus l. 17. § 19. D ad legem Aquiliam.* Si cùm maritus vxori margaritas extricatas dediſſet in vſu,eáque inuito vel inſcito viro perforaſſet,vt pertuſis in linea vteretur.*Plinius libro 31.ca.2.* Murenæ amplius deuorant quàm humanum , admouéntque dentibus lineas,atque ita erodunt. *Columella lib.3.cap 15.* Hæc in quincuncem vinearum metatio expeditiſſima ratione conficitur : quippe linea per totidem pedes infuitur.*Et libr.8 c.11.* Et emiſſa ligato pede longa linea gallina cuſtoditur. *Sic & Scæuola l.26. D. ad legem Falc.* Et Vlpianus de linea margaritarum,*l.32. §.18.de fuit.* Hoc eſt, funiculo, qui per margaritas pertuſas traiiciebatur : quod mulierum ornamentum eſt,& τραχηλικὸν κόσμον appellant.

LINEA ſanguinis dicitur,qua cognati inter ſe cohærent.*Paulus l. ſtemmata. 9.D. de gradib.* Stemmata cognationum directo limite in duas lineas ſeparantur, *Item in l Iuriſconſultus. §.ſed & ex lateribus.eod l vacantia C.de bon.vacāt l.ſi quis §.in illo. C. de ſecund. nupt.* Statius libr. Syl.111.

Non tibi clara quidem , ſenior placidiſſime,gentis
Linea nec proauis demiſſum ſtemma, &c.

LINES,vide Lenes.

LINELLVS differt à Feudo , primò,quia in feudo iuratur ſecus quàm in linello. Item feudum datur amore , linellus verò pro mercede. Item in feudo non ſuccedunt fœminæ , in linello ſecus. Et de multis aliis differentiis vide *Felinum in cap cæterum colum.5. & ſequent.in verſic.9 fall. de iud* forte legendum Libellus,vel potius libellus.

LINO legato, factum infectúmque continetur , quódque netum, quódque in tela eſt, quódque nondum eſt detextum. Tinctum planè non continetur,*l. 70.§.lino D.de leg.3.* Meminere autem *l. 3.§.ſi quis tabulas D de S.C Silan.l.1.§.ſi linum & §.vlt* D. *de ſecund. tabul.l.* 10. *C. de teſtamen l.28.§. teſtamento. D.de liber. legat.* lini quo teſtamentorum tabulæ traiici ſolebant:*vt & Tranquillus in Nerone,& Quintil.li.12.c.8* Denique ruptum linum , aut turbata cera , aut ſine agnitione ſigna frequenter inuenies.

LINIFICIA,textrina lineæ veſtis, *l.16 C.Th.de murileg.* qualia multa in partibus orientis , & occidentis, Impp. habebant , *vt ex Notitia Imp. Rom. liquet.*

LINTEONES,*l.8.C.Theo.de murileg.*ſunt qui opifices linteæ , id eſt, lino contextæ veſtis appellantur ,*l. 6. C. de murileg.* quo modo & in C. Th. Linteæ (ſic enim legendum) veſtis magiſtros interpretatur B. Briſſonius *l. pen. C.de murileg.li.11.*& Lintearum, *apud Sedonium Apolli.8. ad Leonem* , linea veſte

indutum. Inuenitur autem Linteonum nomen *apud Lampridium in Alexand. & apud Firmicum lib 2. Matheſ.* Seruius quoque *ſeptimo Æneid.* Aut quia, ait, maiores ſtantes texebant, vt hodie linteones videmus. Hi etiam appellantur LINTEARII, *l. 5. D. de inſtito actio & l. 16. C. de murileg.*

LINTEARII, linifices, *l. 13. C. de murileg.* vbi tamen ſubò limphariorum legitur. Græci enim, *vt teſtatur Cuiacius ad leg. 4. C. eod.* τ̃ βαφείων καὶ λινυφαρίων habent, pro baphiorum & textrinorum procuratore. Eſt autem ἀπὸ τοῦ ὑφαίνειν id eſt, texere.

LIQVAMEN *in l. 1. C. quæ res exp. non deb.* Græci interpretantur Garum, & id rectè. Cælius enim Aurelianus 11. Chronicῶν: Garum, *inquit*, quod appellamus liquamen ex piſce ſiluro confectum. *Et paulò poſt*: Ex garo, quod vulgò liquamen appellant. Hinc Cælius Apitius, Oxygarum, liquamen acetoſum interpretatur. Acro teſtatur muriam antiquos dixiſſe liquamen, & Syrorum lingua ſic dici.

ad LIQVIDVM rem exigere, id eſt, exactè, *l ſecunda. §. idem Labeo. 8. D. de aqu. & aq. plu.* Idem Labeo ait, cùm quæritur an memoria extet facto opere, non diem & conſulem ad liquidum exquirendum, ſed ſufficere, ſi quis ſciat factum. *vide legem* 18. D. *de probationibus. Velleius Paterc. li. 1* Nequeo mihi temperare, qui rem ſæpè agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam ſignem ſtylo.

LIQVIDO iurare, eſt de re liquida & perſpicua iurare. Hinc Liquidò iurare *apud Vlpianum in l* 18 D. *de iureiurand.* pro verè iurare, opponitúrque verbo peierare. Siue enim dominus petat, inquit, cogetur docere reus liquidò ſe iuraſſe, poſita ſcilicet exceptione: ſiue ex ſtipulatione de raro agat, neceſſe habebit ipſe de periurio ſuo doceri. Sic apud Terent in Andria: D.

Quia ſi fortè opus ſit ad herum iurandum mihi,
Non appoſuiſſe, vt liquidò poſſim.

Vbi Donatus: Liquidò, inquit, id eſt, purè & manifeſtè. Sic Ouid. lib. 3. de Ponto epiſt. 3. ad Maximum:

Seu tamen, & liquidò iuratus dicere poſces,
Non me legitimos ſolicitaſſe toros.

Demoſthenes Orat. 2. in Aphobum σαφῶς dixit, ἐὰν μηδεὶς, inquit, ὑμῶν νομιζέτω καθ' ὑμῶν ποτ' ἂν ὀμνύναι ταῦτ' ἐθέλειν, εἰ μὴ σαφῶς.

LIQVERE impersonale dicitur quod conſtat, manifeſtum ac certum eſt. Terent. in Eunuch 2. 3.

Illum liquet mihi deierare his menſibus, &c.

Sícque vſurpatur *l. 5. §. 1. D quibus ex cau. in poſſeſſ eat.* Non defendi pupillum conſtare debet, liquereque prætori, vt ſic permittat bonorum poſſeſſionem. *Et l. 7. D. de ſuppel. leg. l 2. § ſi dubitetur. D. quemadmodum teſtam. ape. & aliis multis locis.* At, Non liquere de cauſſa dicebant veteres, quando probationes, & argumenta non ſatis erant idonea ad diiudicandā cauſſam. *Cicero in Cluentiana*, Deinde homines ſapientes ex vetere illa diſciplina iudiciorum, qui neque abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent, neque eum de quo eſſet orta ſuſpicio, pecunia oppugnatum, re illa incognita, primò condemnare vellent, non liquere dixerunt. Hinc Vlpianus *l. idem Pomponius. de arbi.* Proinde ſi fortè vrgeatur à Prætore ad ſententiam: æquiſſimum erit, ſi inter ſibi de cauſſa non liquere, ſpatium ei ad pronunciandum dari. *Sic Paul. in l. Pomponius. de iudic.*

Λείψανα, reliquiæ, ſuperamenta, *vt loquitur Vlpianus*: Si animal legatum occiderit, puto teneri, non vt carnem præſtet, vel cætera λείψανα: id eſt, cornua, corium, &c. *Locus eſt apud Vlpianum l. 53. §. 2. D. de leg & fideic. lib* 30.

LIS, eſt iurgium de re quapiam inter aliquos apud iudicem inſtitutum: nō enim omne iurgium lis eſt, ſed illud demum, quod apud iudicem exercetur, quo verbo & magiſtratus & arbitros pin guiore Minerua complectimur. Vel ſic, *ex Varrone lib 9. lingua Latin.* Quibus res erat in controuerſia, ea vocabatur Lis. Ideo in actionibus videmus dici, Quam rem ſiue litem dicere oporteret. *Hæc Varro.* quibus ex verbis intelligi poteſt quod ait *Cicer. in Orat pro Murena*: Tot homines tam ingenioſos, ſtatuere non potuiſſe, vtrum diem tertium an perendinum: iudicem, an arbitrum: rem an litem dici oporteret. Hinc coniunctim legimus *in l. ſi defunctus. 9. C. de ſuis & legit.*

Agit Res vel Lis. Et quæ lis inofficioſi vocatur *in l. pater. D. de collat. dot.* eadem dicitur res inofficioſi *in l. Papinianus. 8. §. 1 D. de inoffic.* Si quis, inquit, poſt rem inofficioſi ordinatam, litem dereliquerit, poſtea non audietur. Hinc & LITEM petere, pro rem, apud Plautum in Rudent.

Qui falſas lites falſis teſtimoniis petunt,
Quique in iure abiurant pecuniam. Et mox:
Qui hic limitē adipiſci poſtulant periurio.
Mali res falſas qui impetrant apud iudicem. iterum:
Ille eam rem iudicatam iudicat.
Maiore mulcta mulctat, quàm litem auferunt. Hinc:

LITIS æſtimatio, propriè rei æſtimatio, ſiue quanti quæque res eſt, quæ In controuerſiam deducta eſt. Itaque Lis æſtimationem ſoluere, eſt tantum ſoluere, quanti controuerſa res eſt. *Caius l. vltim. D. de cond. tritic.* Si merx aliqua, quæ certo die dari debebat, petita ſit: veluti vinū, oleum, frumentum, tanti litem æſtimandam Caſſius ait, quanti fuiſſet eo die, quo dari debuit. *Vlpian. l. 21. D. de euict.* Si emptor hominis mota ſibi controuerſia venditorem dederit procuratorem, íſque victus litis æſtimationem ſuſtulerit, ſtipulationem duplæ non committi. *Paulus. l. 2. §. vltim. D. pro empt.* Si rem alienam emero, & cum vſucaperem, eandem rem dominus à me petierit: non interpellari vſucapionem meam litis conteſtatione: ſed ſi litis æſtimationem ſufferre maluerim, *ait Iulianus*, cauſſam poſſeſsionis mutari ei qui litis æſtimationem ſuſtulerit. Vel ſic: Litis æſtimatio, eſt rei quæ in controuerſiam adducta eſt, vnà cū eo quod propter eam actoris interfuit, in certam pecuniæ ſummam redactio. Eius autem duæ ſunt partes: æſtimatur enim primum, quanti res eſt, deinde quanti actoris intereſt, *l. vltim. D. de condict. tritic.* Quanti autem res eſt, ſic æſtimatur, vt verum rei precium exquiratur, *l. inter. 179. D. de verb. ſignif. l. 4. §. hæc autem. D. vi bon. rapt. l. arbitro. D. de dol. mal.* Id autem quod intereſt, duabus conſtat rebus: nam & damni propter rei culpam, dolúmve accepti, & lucri amiſſi ratio ducitur, *l. C. de ſentent. quæ pro eod. l. ſi commiſſa. 13. D. rem rat. hab. l. ſi fundus. 33. D. locat.* Litis autem æſtimatio ad iudicem pertinet, qui de damnis & intereſſe actoris taxatione facta pronuntiat.

Lis, eſt grauior quædam controuerſia & diſſenſio, quam iurgium, quod inter beneuolos quoque contingit.

Litis verbo actio in rem vel in perſonam ſignificatur, *inquit Vlpian. l. 36 D. de verb. ſig.* Huic verbo S. literā à veteribus præpoſitam ſcribit *lib. 17. Feſtus.* Inde in inſcriptionibus antiquis ſcriptum reperias, DECEM VIRIS SLITIBVS IVDICANDIS.

Lis, *inquit Corn. Front.* naſcitur: Controuerſiam pertinacia efficit: & litigant homines. Res in controuerſiam deducitur. ita Controuerſia partis eſt, Lis ſummæ.

Lis conteſtata dicitur, cùm accepto à Prætore iudicio vtraque pars teſtibus præſentib. pronūciant, TESTES ESTOTE, Gallus Ælius, Reos tum demum dici putauit, cū lis conteſtata eſt. *Hæc Feſtus.* Sed poſtea Lis conteſtata, formulis ordinariiſq; iudiciis ſublatis, dicta eſt, quæ apud iudicem agi cœpta erat. *Impp. Seuerus & Anto. l. 1. C. de lit. cont.* Res in iudicium deducta non videtur, ſi tantum poſtulatio ſimplex celebrata ſit, vel actionis ſpecies ante iudicium reo cognita. Inter litem enim cōteſtatam, & editam actionem permultum intereſt. Lis enim tunc conteſtata videtur, cùm iudex per narrationem negocij cauſſam audire cœperit. hoc eſt, nec flagitatio, nec actionis editio, niſi cauſſa in iure agi cœperit, litis conteſtationem efficit. Lites conteſtatæ, vt eſt in veter. gloſſ. *αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικαθεστώτων.* Videtur autem litis cōteſtatio originem traxiſſe à libertate Romana, videlicet ne quid per iudicia volentum introduci videretur in ciuilibus negotiis (crimina autem nullam habent libertatem) ſed omnia volentibus partibus fierent, & ſolenniter ſecundum ius.

in Litem iuſiurandum, vide ſuprà Iuſiurandum.

Lis in iudicium deduci dicitur, *l. 32. §. litem. D. de nego. geſt. l. 2. C. de petit. hæred.* Et res in litem. *l. 31. §. ſi duo. D. de nouat.*

Lis moritur, cum legitimis tranſactis temporibus petit, *l. 3. §. 1. quæ in fraud. cred. & alibi.* E contrario Lis viuit, *l. ſi. C. de fid. inſtrum.* Lis petit, amit-

titur.*l.1.qui autem.D.de calumnia.*

Litem præparaſſe dicitur, in quæſtione inoffìcioſi teſtamenti, qui vſque ad denunciationem, vel libelli dationem proceſsit,*l.7.& 15. D.de inoffi.teſt.l.7.D. de lib.cauſſa.*

Litem addicere, pro ſecundum aliquē iudicare, ex XII Tabulis interpretatur, *Gellius lib.7.c.2.*

Litem facere lex dicitur, qua iudiciū conſtitutum eſt, *M.Fabius lib.7.c* 1.

Litem in rem ſuam vertere, id eſt, rem inter duos controuerſam, quodammodò adiudicare ſibi: quod fit, cùm iudex ita cum litigantibus agit, vt ei iure ſuo cedant.

Litem ſuam facere, hoc eſt, litis alienæ cauſſam ita ſuſcipere, vt propriam defendere videatur. Vnde iudex dicitur litem ſuam facere (vt iā diximus) qui plus ęquo in alterum litigatorum propenſus, malè iudicat. *Inſtit. De oblig.quæ quaſi ex delict.naſcun l.fin.C.de pœn.iudic.qui mal. iudic.* Græcis ποιεῖν ἑαυτοῦ ἰδίαν τὴν δίκην. Vide Facere litem.

Lite cecidiſſe dicitur, qui eius rei, de qua agebat, cauſſam amiſit. *Feſtus.* Vide Cauſſa cadere.

LITIGIOSA res intelligitur, ſiue mobilis, ſiue immobilis, ſiue ſeipſam mouens, de qua lis conteſtata, iudiciúmque acceptum eſt, ſiue citatione ad magiſtratus facta, ſiue precibus Imperatori oblatis, & iudici inſinuatis, & per ipſum aduerſario eius qui principem adiit, cognitis. *Nouell.de litig.& de caut.§.1.conſti. 112.vide D.& C.de litig.* Litigioſam autē rem non facit, *inquit Vlp.l.1. D. eod.*denunciatio, quæ impediendæ venditionis cauſſa fit.

LITANIA, λιτανεία, *in l.3.C.de hæret.* ſolennis precatio, ſupplicatio, litatio, *vt eſt in vete.glo.* Prohibentur enim hæretici conuentus & litanias facere. Vnde λιτανεύω, εὔχομαι, ſupplicio, precationem adhibeo. Iuſtinianus etiam λιτὰς appellat *Nouell. de Eccleſ.diu.capit.* §.πᾶσι δὲ τοῖς, vbi vetat litanias fieri ſine Epiſcopo & cleric. & ſine ſacris crucibus: quas dum in pompa inceditur, deferri iubet.

LITERÆ elemēta ſignificant, à notiſque ſeparantur, *l.5.§.ludi.D.de ext.cog. l.6.§.fi.D.de bon.poſſ.*

Literarum ſtudia quantis laudibus & præmiis apud Romanos honorata ſint, inter innumerabilia ferè exempla, hoc mihi præclarum in mentem venit, quòd in laudem Taciti Imperatoris olim acclamare ſolebant: Quis melius, quàm literatus imperat? quaſi verò hanc omnium maximam eius virtute (ſicut certè erat) exiſtimarent. Et profectò habent bonæ literæ naturalem quandam, & præpotentem in rebus mortalibus vim atque energiam, vt Cicero eas rectiſſimè conſueuerit appellare, Diuinæ virtutis ſempiternas teſtes. Literæ autem & humanitas apud veteres idem erat. quippe qui παιδείαν ſemper ſint humanitatē interpretati. *Varro de re Ruſt.lib.1. c.17.* Qui pręſint, eſſe oportet, qui ſint aliqua immunitate imbuti. nam illud literis, quod eſt in vulgar.cod. gloſſema eſt *Cicero de finib.5.* Sed animi cultus ille erat ei quaſi quidam humanitatis cibus. *Sic Varro apud Gellium:* Praxiteles, qui propter egregium artificium nemini eſt paulùm modò humaniori incognitus. Humaniori, πεπαιδευμένῳ.

Literæ pro inſtrumentis, documentis, monumentiſque accipiuntur, *vt not. in l. ſi procurator abſentem.D.de procur.* Literis ꝑ ſcriptis ſimpliciter Papinianus accepit, *in l.qui mutuam. D. mandati.* Vnde iterū diuinat interpres, literis, id eſt, pacto intelligens. Sic *Cicero ad Attic.* Quòd meis omnibus literis in Pompeiana laude eſſet perſtrictus. Quanquam & pro epiſtolio, & mandato non abſurdè accipi poteſt.

Literas neſcire dicuntur, qui neque legere, neque ſcribere queunt, *l.3.D.de accuſ.l.10.& penult. D.de teſta.§.ſimiliter.D. de excuſ.tut.Inſtit.* Literarum autem imperitum eſſe aliud eſt, vt ex locis ſuperioribus liquet. Sic

Literarum ignorantia, *l. 92.§.1. D.de acq.hæred. l.fin. §. ſin autem dubius. C. de iure delib.*

LITERATI, periti ſcribēdi, & legēdi, *l.fi.C.de teſta.* Literatus tamen plerunque literis inuſtum ſignificat Et Literatum ſeruum pro ſtimagtico dixit Plautus, & Literarum Cilicem *Seneca in lib.de mort.* Claud.

LITVS ſolebat Aquil. Gallus per tranſlationem definire, quà fluctus eluderet, *vt ait Cic.in Top.& Quintil.lib.3.c. vlt.* Etiam ipſi Iuriſconſultorum ſummus circa

circa proprietatem verborum labor, l-tus audent dicere, quà fluctus alludit. Celſus litus eſſe ſcribit, quouſque maximus fluctus à mari peruenit, ídque M. Tull. aiunt, cùm arbiter eſſet primò, conſtituiſſe, *l.96 D.de verb.ſign.* Vlpian. litus publicum eſſe catenus, quatenus maximus fluctus æſtuat & effluit *l.112.D.eo.tit.Inſt. §.2.de rer.diuiſ.* quatenus hibernus fluctus maximus excurrit.

Λιθοθῆκται in *βασιλικοῖς*, ſunt qui lapides poliunt, pro quo in *l.1. C.de excuſ artif.lib* 10. eſt quadratarij, *οἱ τοὺς διαφανεῖς λίθους ἀκονοῦντες*.

LOCARE ſe vt ad beſtias depugnet, *l.3 §.lege. D de teſtibus.* Locare operas, vt cum beſtiis pugnet, *l.1.§. qui operas. D.ad S.C.Tertull.*

LOCARIVM, *apud Varronem lib.4. ling.Latin* dicitur merces: quæ datur ab eo, qui locum quo conſiſteret, conduxit in taberna vel in ſtabulo: adde vel in naui, *vt l.2.§.1.ad leg Rhod.* Græci *τοπιάτικον* vocant *ad Nouell.56. Leonis*, interpretantes *προσθύριον κέρδος*. *Vide Cuia. Obſ.libr.* 41.c.1. Hinc

LOCARII, apud Martialem ſunt, qui in ſpectaculis loca populo locant, *Hermes*, inquit, *diuitia locariorum.*

LOCATIO & conductio eſt contractus bonæ fidei, de re aliqua certa mercede vel facienda, vel ad tempus vtenda, inter quos iure ciuili licet, factus. Emptioni autem, & venditioni iis in rebus eſt ſimilis. nam vt venditor & emptor rei commercium habere debet, ſic locator & cōductor: vt res certa, certúmque precium, ſic res, opúſve certum; item, certa merces hic exquiritur. quemadmodum conſenſum vtriuſque in emendo, ſic in conducendo certam vtriuſque voluntatem interueuire oportet: vt illic, ſimiliter etiam hic, ex bona fide omnia exiguntur, denique tanta inter vtrunque contractum ſimilitudo eſt, vt interdum internoſci alter ab altero non poſſit. *l.2. D.locati.*

Locationis & conductionis verba bifariam vſurpantur: in rebus vtendis; & operibus faciundis. Locare namque eſt, vtendum vel faciundum aliquid dare: Conducere, rem vtendam, opúſve faciendum mercede accipere. Sic inquilinus, qui domum vtendam accepit, conductor dicitur: dominus qui dedit, Locator. Sed in opere faciendo commun is vtriuſque huius verbi vis & ſignificatio eſt. nam quatenus ſuam operam quis vēdit, Locator dicitur: (vnde Locare operas vulgò dicimus) quantenus opus faciundum ſuſcipit, Conductor; *l.22.§. 1.& §.cùm Inſulam. l.26.& l 51. D.locat.37. D de aur.& argen.l 2. C. loca l.27. in fi.D.ad legem. Aquiliam.* Hinc Vlpianus *in l.1. D.de æſtimatio.* ſcribit, dubitatum fuiſſe, cùm res æſtimata vendenda daretur, vtrùm ex locato eſſet actio, quaſi rem vendendam locaſſe videar: an ex conducto, quaſi operas conduxiſſe: Hinc *Paulus in l.2. D:ad legem Rhod.* ita Locati & conducti actionum appellationes permiſcet, vt nullam ſtatuere inter eas differentiam videatur. Sícque multis aliis in locis videas veteres Locationis & conductionis nominibus promiſcuè vſos, *l.20. D. de actione empt.l 1. D. de ſuperfic.* Hinc illud *l.5.§.nunc.videndum.* 9. *D.commod.* locato conducto agere, *vt apud Varronem, lib.2.cap. 2.de re ruſtic.* Nec non emptor poteſt ex empto vendito illum damnare.

LOCATOR regulariter dicitur, qui mercedem accipit: conductor; qui dat. Nonnunquam tamen hæc figura loquendi conuertitur apud Latinos, quatenus ad opus aliquod parandum attinet, vt iam diximus in Locationis & Conductionis verbis. Nam qui operatur, is dicitur conduxiſſe opus. Et contra dominus, qui dat mercedem, cenſetur id faciendum locaſſe, *vt in l.2 C.loca.* Vbi Bartolus, alioqui iuris peritiſſimus, ſi in meliora tempora incidiſſet, hallucinatus eſt, ſicut & Accurſius, *in l. 2.§ ſi conſeruatio. D. ad legem Rhod. de iact. & l.1. D. de æſtimat.*

LOCVS eſt, *ait Varro. libr. 4. ling. Latin.* vbi quid locatum eſſe poteſt. *Et paulò poſt*: Vbi quicquam conſiſtit locus ab eo præteo dicitur locare, quoadusque id emitur, quoad in aliquo conſiſtit precium. Loquitur de redemptionibus. Locus *in l. aut facta. D. de pœn.* pro ſua cuiuſque rei quam obtinet, ſede accipitur.

Locus eſt non fundus, *ait Vlpianus*, ſed portio aliqua fundi: fundus autem integrum aliquid eſt. & plerunque ſine villa locum accipimus. cæterùm adeò opinio noſtra, & conſtitutio locum à fundo ſe-

patat, vt & modicus locus poſſit fundus dici, ſi fundi animo eum habeamus. non etiam magnitudo locum à fundo ſeparat, ſed noſtra affectio: & quælibet portio fundi poterit fundus dici ſi iam hoc conſtituerimus: nec non & fundus loci conſtitui poteſt, nam ſi eum alij adiunxerimus fundo, locus fundi efficietur. Loci appellationem non ſolùm ad ruſtica, verùm ad vrbana quoque prædia pertinere. Labeo ſcribit. Sed fundus quidé ſuos habet fines, locus verò latere poteſt, quatenus determinetur & definiatur. *l.* 60. D. *de verborum ſignificatio. l.* 26. & 4. D. *de acquiren. poſſeſſio.* Atque ita fundus loco ſeparatur, *lege* 64 *in fin.* D. *de euictio l.* 38 *in fin.* D. *de vſucap.*

Locus, vide Fundus.

Locus, pro prouincia, *l. omnes.* §.1. *C. de Epiſc. & Cleri.*

Loci adiectio ſignificat diuerſimodè diſponi, *l. quidam teſtamento.* D. *de legat.* 1. *l. Lucius* D. *de aliment & cibar. legat.*

LOCVS, eſt argumenti ſedes, vnde ducitur argumentum. M. Tul. in Topic. Nam locus nihil aliud eſt, quàm cõmunis quædam rei nota, cuius admonitu, quid, & quomodo in quaque re probabile ſit, poteſt inueniri, vel in ipſa cauſa, vel extra cauſſam, de qua quæritur. Locus autem eſt duplex: Intraneus, ſeu artificialis: in ipſa hærens cauſſa, & artificio quodam excutiendus: vt apud Papinianum, *in l.* 1 *D. de officio eius, cui manda. eſt iuriſdictio.* Huius rei, *inquit*, fortiſſimum argumentum eſt, quòd lege Iulia de vi nominatim cauetur. Extraneus, qui ex alijs rerum adminiculis, ſine vlla arte ſuggerit probationem: vt ſunt, rumor, ſeu fama, Tormentum, Tabulæ ſiue inſtrumenta ſcriptorum, Iuſiurandum, Teſtes. vide Ciceronem in Topic.

LOCVPLES Gaio interprete habetur is, qui ſatis, & idoneè habet pro magnitudine rei, quam actor reſtituendam perit eſſe, *l.* 234 § 1 *de verb. ſig. l. fi.* D *ſi cer. pet l.* 3. *de manum.* Aliàs pro eo ſumitur, qui multas habet poſſeſſiones, & à Loco deducitur, quaſi dicas locorum (id eſt, agri ſeu poſſeſſionum) plenum, *vt ſcribit Cic. in Catone maiore & Plin. lib.* 18. *c* 3. & *Gallius lib* 10. *c* 5 & *Quintil. lib.* 5. *ca* 10. nam in locorum poſſeſſionibus (*ait Nonius*) veterum diuitiæ erant.

Locuples fideiuſſor iudicio ſiſtẽdi cauſſa, pro rei, quæ petitur, qualitate accipiẽdus eſt: nec ex facultatibus modò, ſed & ex conueniendi facilitate locuples æſtimatur, *l.* 1. *in ius vocati vt eant. & l.* 2. & 5. §.1. D. *qui ſatiſda coga.* præterquàm in neceſſariis perſonis, in quibus quilibet fideiuſſor pro locuplete habetur *l.* 3. *D. in ius voca. vt eant.* Pro locupletibus certè habentur ab arbitrio, ad eos probandos dato, approbati fideiuſſores, *l.* 10. *D. qui ſatiſda. coga.*

Locuples reus intelligitur, qui ſoluendo eſt, *l fin § fin.* D. *ſi certum petatur, l.* 3 D. *de manumiſſion. & alibi.* Nec vnquam rei alienæ defenſor locuples videtur, quia ſemper neceſſe habet ſatiſdare, *l.* 127. D. *de diuerſis regulis iuris.*

Locupletior factus videtur, tam qui penes ſe rem habet, quàm qui in corpus patrimonij quoquo modo conuertit, aut cuius in rem verſum eſt, licèt malo euentu perierit, *l.* 18 *D. quod met cauſ. l.* 47. D. *de ſol.* Locupletior vtique factus intelligitur, qui debito liberatus eſt, *l* 50 *D. de donat. inter vir. & vxor. l.* 66. *D. de ſolut.* Locupletior non eſt, qui liberum hominem acquiſiuit, vel rem quandam donauit, nec ἀντίδωρα accepit, *l* 25 § *conſuluit.* D. *de petit. hæred l.* 169. D. *de diuerſ. regul. iur.* atque hæc interpretatio locum habet in pupillis, bonæ fidei poſſeſſoribus, maritis hæredibus, qui inquantum locupletes facti ſunt, tenentur. quod tunc diſpicitur, cùm iudicium accipitur, id eſt, lis conteſtatur, *l.* 47. D. *de ſolut. l.* 34. D. *de min. l.* 39. C. *de nego. geſt.* Planè in bona fide poſſeſſore tempus rei iudicatæ ſpectatur, *l.* 36. §. *quo tempore D de hæred pet.*

Locuples hæreditas, quæ opes adfert, vel oneri, vel incommoditati, ſeu, vt vulgò dicunt, vexationibus coniuncta. Opulenta verò dicitur, quæ his caret, *l. ſi quis mihi bona.* §. 2. *D. de acquir. hæred.* Azo locupletem hæreditatem accipit, quæ maior eſt centum aureis, *in Rubric. C de bon liber.*

Locupletem lex Papia definiit, qui centum millia ſeſtertium poſſideret, §. 2. *D. de ſucceſ libert.*

LOCVLI, *in l.* 53. *in fin. D. de lega.* 3. *l.* 23. §. 1. *de pecu. leg.* Sacculum pecuniæ, & crumenam ſignificat.

LOGARIVM, λογάριον, diminutum verbum à λόγος, quod rationẽ ſignificat, quare

quare

quare rationes eæ videntur ſignificari, quas Scæuola *in lege vltim.* D.*de pecu.lega.* breuiarias appellat. *Vlp. l.3. §.6.* D.*de penu.leg.* Sed chartas, inquit, ad ratiunculam, vel ad logarium paratas continerii.

Λόγος ἀσυλίας, Nouel.17. & 128. ius aſyli, Gallis *Franchiſe.*

Λογιστής, Reipub. curator, *l. Boethos C. de tabul. ſcribis, & logograph. lib.10.* qui adiuuas habebant, *dict. l. Boethos. & vide ibid. Alciat* Hinc λογιστεία, rationes, *l.15.* D.*de excuſa.tut.*

LOGOGRAPHI, rationarij, qui rationes publicas, hoc eſt, tributorum, perſcribunt. *Arcad l.1. vltim. §.1.* D *de mune. & hono.* Hi quoque, qui cuſtodes ædium vel archeiotæ, vel legographi, vel tabularij. *Sic in Rub. Cod. l.10.* De tabulariis, ſcribis, logographis. *Vide etiam Nouellam.128.*

LONGVM tempus eſt decennij inter præſentes, vicennij inter abſentes, *ait Paulus lib. Sent 5.c.2. & 5.* Atque ita in omnibus propè iuris articulis longum tempus accipiendum eſt. *Vide tit. D. de long. temp. præſcr. & Inſti. de vſucap. in prin.* Nec verò mirum cuipiam videatur, paſſim in Pandectis huius longi temporis fieri mentionem, *vt l 2. § cùm Stichum. & l 4. pro ſocio. l.76. in fi* D. *de cont. empt. l.3. & 11. in fin.* D. *de diuerſ. & temp. praſc. & alibi*, cùm dicat Iuſtin. in prin. de vſucap. olim iure ciuili in rebus mobilibus anno vbique vno vſucapere licuiſſe, in immobilibus biennio tantùm in Italico ſolo. Hoc enim fuit à Triboniano correctum, vt Pandectis cum conſti. Iuſtiniani conueniret, vbi id emendauit *l.1 C de vſuca transfor.*

LONGISSIMVM autem tempus eſt 30. vel 40. ann. *Cod. de long. temp. præſcr.*

Longa manu, vide Manu longa.

LONGE, quandoque in infinitum. *l à diuo. § ſi pòſt.* D *re iud.* quandoque longiſſimè, *l. apparet* D *de itin actúque priua.* quandoque magis, aut valde, *l.1 §. qui ſuperficiem.* D. *de ſuperfic.*

Longum ſilentium, id eſt, quinquennij, *l. non tenetur. § præſcripto.* D *de ſta. de fun poſt. prin.*

LORICÆ Feudum, vide Haubercticum feudum.

LORICATIO, tectorium eſt, parieti in modum loricæ inductum: idem ferè quod incruſtatio. *Paulus de verb ſignif l. impenſæ.* Incruſtatio, *inquit*, loricationes, & picturæ. Hanc explicans legem Alciat. Loricationes, ait, ſunt ſuperficies integendi cauſſa, quæ ad pauimenta maximè pertinent, fiúntque ex calce & arena. *Var lib.1. de re ruſt. cap.57.* Parietes & ſolum opere tectorio marmoreo loricandi, ſi minus ex argilla, &c. id eſt, tegendi, incruſtandi.

LVBRICVM ætatis, id eſt, leuitas, mobilitas, inconſiderata ratio, temeritas. *Vlp in l.11. §.4.* D. *de minorib.* Neque enim ætatis lubrico captus eſt adeundo locupletem hæreditatem.

LVCRVM ab luendo, *inquit Varro lib.4. de ling. Lat* ſi amplius ex eo luerit, quàm quanti eſſe cœptum. Eſt autem Lucrum nomen generale, *l. coiri & l. ſequenti.* D. *pro ſocio.* Nam generaliter lucrũ accipitur pro omni acceſſione gratuita, vel oneroſa, *l. actionum genera. §. actionum autem.* D. *de obligationib. & actionibus. l ſi cùm dotem. § ſi pater.* D. *ſolu matrimo.* Lucrum ex circumſtantiis variè accipi conſtat ex iis, *quæ refert Alc l. concinnis. §. cum ita. num. 17. & 18.* D. *de verb. oblig.* primò ſi ad tempus præſens referatur probatio, cum variatione temporum varietur rerum conditio. Secundò, cùm non de communi æſtimatione tractaretur, ſed de eo caſu, in quo, ad id quod particulariter intereſt, haberetur reſpectus.

Lucrum ceſſans, appellatione damni venire, Alciatus putat: quod tamen ſubſiſtere non poteſt, niſi latiſſimè acceperis damni ſignificationem. Siquidem in damni definitione lucrum ceſſans non comprehenditur. *Sic enim Vlpianus in l. Proculus.* D. *de damno infecto.* Longè, intereſt, inquit, an quis ex alieno facto damnum patiatur, an lucro, quod adhuc faciebat, vti prohibeatur. Sed lucrum ceſſans poſt moram, hoc eſt, cùm debitor non ſoluit conſtituto die, cadit in rationem damni emergentis poſt moram, nam & hoc eſt, non ſoluere conſtituto die. Vide Philippum lib.2. Philoſophiæ Moralis.

LVCRATIVA cauſſa, ex qua accipienti nihil abeſt, *leg. 82. § fundus* D. *de leg.1 Paul lib.4. Sentent titul.1. Iuſtinia l. vnic. Cod. de impo lucra deſcript. lib.10.* Ex promiſſione planè dotis lucratiua cauſ.

ſa non eſt, ſed quodammodò creditor aut emptor intelligitur qui dotem petit. *leg.19. de obliga. & act.* Vide Cauſſa lucratiua.

Lucratiua poſſeſsio, quam ex lucratiua cauſſa quis adeptus eſt, *l.2. D. ſi quis omiſſ. cauſſ. teſta.*

LVCROSVM, fructuoſum, quæſtuoſum, vtile. *Caius in l. obligatio.* 9. §. 2. *D. de aucto. tutorum.* Hæreditatem adire pupillus ſine tutoris auctoritate non poteſt, quamuis lucroſa ſit, *Idem l. ſi quis.* 17. *D. ſi quis omiſſa.* Liberum cuique eſſe debet, etiam lucroſam hæreditatem omittere.

LVDOVICVS Romanus Iuriſconſultus nobilis, nomen habuit Pontani: ſed quia Senis ius ciuile profeſſus, Romam commigrarat, cognomen ex eo deportauit. Baſileæ mortuus eſt, cùm eò publicè ad comica Eccleſiaſtica veniſſet, anno M. CCC. XXXIX. Æneas Syluius eum tanta memoria fuiſſe tradit, vt nulli veterum ceſsiſſe putetur: quippe qui memor eſſet omnium qui ipſe vnquam aut legiſſet, aut odiſſet: nec oblitus eſſet eorum aliquid, quæ vnquam vidiſſet.

LVDVS pœnæ mediocris genus, *Paul. lib.5. Sent. tit.* 17. *cuius meminit l.2. C. Theo. de pœn. Tertullian. in lib. de ſpectac.* Atque is ludus duplex intelligi debet. Venatorius, & Gladiatorius. In vtrunq; autem damnati ſerui pœnæ efficiuntur, Et Paulus loco præcitato, damnatos in gladiatorium ait eſſe intra annum conſumendos. Huius etiam meminit *leg.1. C. Theod. ad l. Falcid. Iſidor. lib.18. Etymol. cap.52.* vt & ludi Venatorij, *l.8. § pen. & vlt. D. de pœn.*

LVDI Circenſes (*de quibus mentio fit in l.12. §. equitij. D. de vſu & habit. l.1. D. de mun. & hon. l.122. D. de leg.1.*) iidem erant, qui & Magni dicebantur: quod (*vt ſcribit Pedianus*) magis impenſis dati ſunt. Inſtituti autem ſunt à Tarquinio Priſco & propterea Circenſes dicti ſunt, quòd primi in circo, qui Maximus dictus eſt, dati ſunt ſolennes deinde annui manſerunt, & Ioui, Iunoni, ac Mineruæ ab Ædilibus curabantur, *vti patet ex l.1. Liuij, & Verrina 7.*

Ludi PALATINI, *apud Suetonium in Caligula.* Cùm placuiſſet Palatinis ludis ſpectaculo egreſſum meridie aggredi. Sunt autem ludi, qui in Palatio fiebant in honorem Cæſaris, qui primus Romæ imperauit, *vt à Ioſepho ſcribitur lib.19.* tum tamen, vt idem ſcribit, cùm occiſus eſt Caligula, in honorem Auguſti celebrabantur.

LVDIFICATIO, *apud Imperatores in l. cùm te. C. de pactis inter emptorem & venditorem.* pro friuola dilatione. Et ideò (inquientes) addictus competens iudex, fundum, cuius mentionem facis, reſtitui tibi cum fructibus ſuis, ſine vlla ludificatione, ſua auctoritate perficiet.

LVERE, ſoluta pecunia liberare. *Imper §.6. de lega.* Sed et ſi rem obligatā creditori aliquis legauerit, neceſſe habet hæres eam luere. Si tamen defunctus voluerit legatarium luere, & hoc expreſſerit, non debet hæres eam luere. *Sic l.6. C. de fideic. l.25 D. de pigno. act. l.7. §. inter. D. commu. diuid. l.52. §.1. D. de actio. empt.* Eſt & Luere, pretium redemptionis redemptori offerre. *Vlpian. in l. qui ſtatu. D. de re mili.* Qui ſtatus controuerſiam patiuntur, licet reuera liberi ſunt, non debent per id tempus militiæ dare, &c. ſed nec qui ab hoſtibus redempti ſunt, prius quàm ſe luant.

Luere, aliàs punire ſignificat. Hinc Luere pœnas, quod & dare pœnas dicitur, ferre ſupplicium eſt. Hinc illud, Ære luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras. *Seruius autem in lib. Aeneid.* 10. Lui pœna, inquit, ſed melius lui peccatum dicitur. nam peccatum ſoluitur pœna: qui enim crimine tenetur obnoxius, pœna eum liberat à priſtina obligatione. Contrà, Luo pœnam, ſi dixeris, non procedit, quare pœna ſoluatur: tamen auctoritas iſta libenter confunditur more, quod ſolet poni, vel à ſequenti quod præcedit, vel à præcedenti quod ſequitur.

Luere etiam purgare eſt, & abluere. *Cicero Verrin.3.* Verréſne tibi tanti fuit, vt eius libidinem hominum innocentum ſanguine lui velles? Hinc, Lua dea apud veteres, quę præerat luſtrationib. & luſtris. *Liu. lib.8.* Armorum vis magna, tum inter cæſa corpora hoſtium, tū in caſtris inuenta eſt. Ea Luæ matri dare ſe Conſul dixit.

LVITIO, nexus ſolutio, *leg.1. §. ſi filius. D. de ſuis. & leg. Sic l. ſi patre. D. de captiu.*

ptiu. & poſtlim. Si patre redempto, & ante luitionem defuncto, filius poſt mortem eius redemtionis quantitatem offerat, dicendum eſt, ſuum ei poſſe hæredem exiſtere. *Sic & Paulus lib. 4. Sent. titul. 6.* Si res obligata creditori, cuius cauſſam teſtatori non ignorat, per damnationem legata ſit. Luitio ad hæredis ſolicitudinem ſpectat. In quibuſdam tamen exemplaribus ſolutio legitur. Hinc *lib. 8. eod. tit* de luitione pignoris, id eſt, liberatione.

LVGVBRIA, *in leg. 8. D. de iis, qui not. infam.* pro veſte lugubri, & cæteris luctus inſignibus. *Sic leg. 15. C. ex qui. cauſ. infa. irrog. leg. 5. §. generaliter. D. de iniur. Paul. l. 1. Sent. tit. vlt.*

Lugubria ſumere, & deponere lugubria opponuntur. Exempla patent. Eodem modo in luctu eſſe, Lugere. Oppo. Luctum ponere, Elugere Romanæ matronæ Brutum tempus annuum luxere *Cicero*: Patriam eluxi iam, id eſt, luctum, quem pro patria ſumpſeram, depoſui. *Vlpian. in l. genero D. de his qui not. infam.* Sed cùm tempus luctus, inquit, continuum eſt, meritò & ignoranti cedit ex die mortis mariti. Et ideò, ſi poſt legitimum tempus cognouit: Labeo ait, & ſumere ipſam lugubria, & deponere.

LVMEN, id eſt, vt cœlum videretur. Et intereſt inter lumen & proſpectum: nam proſpectus etiam ex inferioribus locis eſt, lumen ex inferiore loco eſſe non poteſt, *leg. 16. D. de ſeruit. præd. vrb.* Hinc.

Lumina immittere *leg. 13. D. de vſufruct. & vſu. leg. penultim. D. de ſer. vrba.* Luminibus officere, obſtruere obſcurare, *leg. 15. D. loca leg. 23. D. de ſeruit. vrb.*

LVMINVM ſeruitute conſtituta, id acquiſitum videtur, vt vicinus lumina noſtra excipiat. Cùm autem ſeruitus imponitur, ne luminibus officiatur, hoc maximè adepti videmur, ne ius ſit vicino inuitis nobis altius ædificare, atque ita minuere lumina noſtrorum ædificiorum, *l. 4. D de ſer. vrb.*

LVMEN vnicum συνεκδοχικῶς, pro exiguo cubiculo, quod vnica feneſtra tenuiter illuſtratur, quale tenues & inopes homines habere conſueuerunt. *Vlpian. l. 6. §. 5. D. de offi. præſ.* Ne tenuis vitæ homines ſub prætextu aduentus officiorum vel militum, lumine vnico, vel breui ſupellectili ad aliorum vſum tranſlatis, iniuriis vexentur. Præſes prouinciæ prouidebit. Haud ſcio tamen an Limine vnico verius legeretur vt ſuprà annotauimus. Alij Homine vnico magis probant. Malim tamen aut Lumine, aut limine & vtrunque συνεκδοχικῶς.

LVPANARIA dicuntur loca, vbi meretrices corpore quæſtum faciunt. *Lactant. lib. Inſtit. 1* Fuit inquit, Acca Laurentia Fauſtuli vxor, & propter vulgati corporis vtilitatem, lupa inter paſtores, id eſt, meretrix nuncupata eſt: vnde etiam Lupanar dicitur, *Et Hieron. in Chronic Euſeb.* Paruulos propè ripam Tiberis expoſitos, Fauſtulus regij paſtor armenti, ad Accam Laurentiam vxorem ſuam detulit, quæ propter pulchritudinem, & rapacitatem corporis quæſtuoſi, Lupa à vicinis appellatur. Vnde ad noſtram vſque memoriam meretricum cellulæ, Lupanaria dicuntur. *Vlpian. l. palam. 43. D. de rit. nuptia.* Palàm quæſtum facere dicemus, non tantum eam, quæ in lupanario ſe proſtituit, verùm etiam ſi qua, vt adſolet, in taberna cauponij pudori ſuo non parcit.

LVPINVM inter fruges numeratur, *l frugem D. de verb. ſignif.*

LVSCITIO dicitur, *inquit Vlpian.* vbi lumine adhibito, homo nihil videt, *l. 10. § pen. D. de adil. edict.* Græcis νυκταλωπία. Hunc *Nonius* conſentit Luſcitioſos ſeu Luſcioſos dictos notans, qui ad lucem non vident, Græci μύωπας vocant: citans hoc Varronis lib. 7. Diſciplin. Veſperi non videre quos appellant Luſcioſos. Feſtus Luſcionem definit vitium oculorum, cùm quis clarius veſpertino tempore, quàm meridie cernit: quo morbo laboraſſe Tiberium Cæſarem, *Tranquillus ſcribit. & Dio lib. 57.* his verbis: καὶ δι᾽ αὐτὴν ἀμβλυωπίαν πλεῖστον γὰρ τοῦ σκότους βλέπων, ἐλάχιστα τῆς ἡμέρας ἑώρα. *Plautus in Mercatore* hoc ferè ſignificat videtur vſurpaſſe. Mirum *inquit* lolio victitare te tam vili tritico, quia luſcitioſus. Ferunt enim lolio victitantibus oculos obſcurari.

LVSORIVM edictum, inane ludibrio habitum omnium irriſione deluſum, *leg. 75. D. de iud.* Alioquin luſorij erunt huiuſmodi edicta & decreta Præ

rorum *Sic l.vlt. D. ne quid in loc.publ. & l.* 50.§.1.D.*de leg.*1.

Luſoriè agit,qui cum aduerſario colludit,*l.*50.D.*de legatis* 1.

Luſoriæ *naues*, vide infrà Nauis Luſoria.

LVSTRVM tempus quinquennale *Feſtus.* Dicitur autem à luendo,*vt ſcribit Varro lib.* 5. *ling. Lat.* quòd quinto quoque anno vectigalia, & vltra tributa,per Cenſores perſoluebantur. Hinc etiam factum ,cum veteres ferè ſolerent locare prædia tum vrbana ,tum ruſtica, in quinquennium ,*vt apparet ex l.ſi in lege locationis.* §. *ſi domus vel fundus. & § ſequen D. loca.aliiſque locis : & apud Hygen. lib.de limit.* vt hoc tempus locationis vocauerint luſtrum : *cuius ſit mentio à Iuriſconſult in l.*4.§ *res pignori ſi cert.petat.*Nam & ſi colonus, inquit, poſt luſtrum completum fructus perceperit , condici eos conſtat.*Idem l.*30. D.*de legat.*3.Qui hortos publicos à Republ. conductos habebant,eorum hortorum fructus vſque ad luſtrum , quò conducti eſſent , Auſidio legauerat.*Et l* 67. §. *vltim.* D.*de furt.* Nunc autem inter ternos, id eſt , nouenos,in Emphyteuticis. Prædia autem vrbana ferè nunc ſolemus locare in annũ: Ruſtica verò in triennium. Notandum autem cùm luſtrum quinquennale tempus eſſe dicimus de quinquennio integro non intelligere , vt nec.ij.qui ita definierunt, ſed de quadrienno exacto,& quinto an ineunte: quod & in Olympiadibus intelligi volumus, quas nihilominus πενταετηρίδας Græci,à quinquennij ſpatio vocitarunt, cùm ſatis conſtet, quinto quoque anno non exacto ,ſed ineunte celebrari ſolitas. *Plin.lib.* 2. *cap.* 47 Omnium quidem(ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire eaſdem vices quadriennio exacto,Eudoxus putat, non ventorum modò verùm & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculæ ortu. Hinc & Olympiada refert Suidas eſſe certamen, quod quinto quoque anno ineunte celebraretur,διὰ τὴν κατὰ τετραετίαν, inquit, τὴν τοῦ ἡλίου δρόμων ἐκ τῶν κατ' ἔτος ὡρῶν τεσσάρων συμπληρουμένην ἡμέραν

Luſtrum igitur à Latinis vocatur,quod Olympias apud Græcos dicitur. *Vide Bud. in priorib. Annot.ad d. l.ſi cer pet.*

LVSTRALE aurum,*de quo titul.de luſtr.auri collat.lib.*11 C.*de.*χρυσάργυρον dicebatur.Id Euagrius & Zonaras deſcribunt eleganter, & quarto quoque anno pendi ſolitum narrant, id eſt,ſingulo luſtro.Onus erat negotiatorum & mercatorum(ob idque aurum negotiatorum à Lamprid o dicitur in Alexandro)quorum appellatione etiam tenuiores continebantur, qui quid corrogata ſtipe ſibi comparabant, meritoriæ puellæ,& feneratores : non tamen qui vernacula diſtrahebant , vel qui manu ſibi victum adquirebant , veluti figuli & fabri, non veterani, clerici, copiatæ intra certum pecuniarum numerum. Erant & res quædam huic muneri obnoxiæ,ex lege teſtatoris vel fiſci ,*vt conſtat.ex l. vltim. C. Th.de luſtrat. conlat.* Erat & propria quædam eius penſitationis ſcrinia *De ea accipienda eſt l.*3.C.*de epiſcop.& cleric. & l.*1.*Cod de comm. & mercat.quæ ſumpta eſt ex l.*5.*C.Th.de luſtrat.conlat.ſicut & l.*1. *C.de epiſco audien.* quæ tamen ita à Triboniano compoſita & concinnata eſt, vt ad auratiam penſionem referri nullo modo poſſit. Hanc auratiam collationem ſuſtulit Anaſtaſius Imperator ,*vt ſcribunt Euagrius & Zonaras , & multi alij auctores*

Luſtralis cenſus,*Vlpian Epit.tit.*1.quòd vnoquoque luſtro fieret dictus.

LVSTRAMENTVM,*Hotoman.* intemperans & effrenata rei Venereæ cupiditas Luſtrari enim ,*apud Plautum in Pſeudolo* 20 *& Caſina* 6.ſcortari ſignificat & in luſtris meretricum , ac lupanaribus verſari. *Marcian l.* 3.§.1.D. *ad leg.Cornel.de ſicar.* Pigmentarij,ſi cui temerè cicutam , ſalamandram, aconitum, pytiocampas, bupreſtim, mandragoram, & id , quod luſtramenti cauſſa dederint cantharidas, pœna teneantur huius legis. Cantharidum quidem hæc vis eſt, vt ad rem veneream incendant. Sunt tamen,qui Luſtramentum hoc in loco ſumi velint pro purgatione facta per veneficium , maleficij ſcilicet gratia,cùm luſtrare nonnunquam ſumatur , pro carmine malefico afficere. Alij eo in loco Vlceramenti legunt.

LVXVRIA propriè profuſio ſumptuum.*Impe.*§.*Quod cum eo.&c.*Quia ſæpè onerati ære alieno creditarum pecuniarum , quas in luxuriam conſumebãt,

vitæ

vitæ parentum inſidiabantur. Hinc

LVXVRIOSVS, *apud Iul.* idem qui & Nepos dicitur, *in l* 8. *D. pro empt.* Quomodo enim mala fide emiſſe videtur, qui à domino emit: niſi fortè & iis, qui à luxurioſo, & protinus ſcorto daturo pecuniam, ſeruos emit, non vſucapiet.

Luxuria, pro petulantia, incontinentia, effuſa quadam & intemperanti inſolentia. *Vlp. l.1.in fin.D. de ædil.edict.* Cæterum ſi nihilominus permaneret in eo vitio, vt circa fana bacchari ſoleret, & quaſi demens reſponſa daret, etiamſi per luxuriam id factum eſt, vitium tamen eſſe, ſed vitium animi, non corporis. *Marcian.l pen.D. de incend.nauf.* Si fortuitò incendium factum ſit, venia indiget: niſi tam lata culpa fuit: vt luxuria aut dolo ſit proxima. Vbi tamen VT, pro AVT, legendum videtur.

LVCIARCHIÆ, *in l.vnic.C.de offic.Comit Orientis.* *Vide* Ἀλυτάρχης.

LYCHNVS, *in l. ſtatua.* 245. *D.de ver ſignif.* (ſic enim ibi legendum videtur, non lignis) ſignificat Lucernam. Alij Tignis legi malunt.

LYCIA, eius Papini.meminit *id* §. *dulciſſimis. l cùm pater filios.* Quæcunque, inquiens, mihi ſuperſunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunque.de lega.2.clariſſima quondam Aſiæ minoris regionum, & ſexaginta oppida complexa: è quibus tamen, *Vadiano teſte* Pauli Apoſtoli ætate 36.tantùm extiterunt: reliquis partim bello, partim terræ motu diſiectis.

LYTÆ dicebantur, qui triennium in legum ſtudio verſati, quartum etiam adiungebant. *Imper.ad Anteceſſores.*§.5. Sed quia ſolitum eſt, anni quarti ſtudioſos Græco & conſueto quodam vocabulo λύτας appellari: habeant quidem, ſi maluerint, hoc cognomen, &c. λύται autem dicti videntur, vt λυτοὶ, id eſt, ſolubiles, quaſi iamiam à certa illa & præſcripta ſtudiorum ratione ſoluendi, & legẽdi libertate, ac licentia donandi: quaſiq. miſſionem à magiſtrorum ſuorum caſtris, id eſt, ſcolis impetraturi. nam cum ad finem libri Pandectarum 37. peruentum eſſet, qui poſtremus anni quarti liber erat, ſtatuit Imperator, vt reliquos 14.libros ſtudioſè per ſe domi legerent, neque ex præceptoribus interpretantibus eos audirent. Ex libris autem quinquaginta, inquit, noſtrorũ Digeſtorum ſex & triginta tantum modò ſufficere tam ad veſtram expoſitionem (Anteceſſores alloquitur) quàm ad iuuentutis eruditionem iudicamus. *Et* §.5. Vt ex 36. librorum recitatione fiant, iuuenes perfecti & ad omne opus legitimum inſtructi. Duabus aliis partibus, id eſt, ſexta & ſeptima noſtrorum Digeſtorum, quæ in quatuordecim libros compoſitæ ſunt eiſdem poſitis, vt poſſint poſtea eos & legere, & in iudiciis oſtendere. *Turnebus* λύτας interpretari mauult, quaſi Solutores, & interpretes quæſtionum iuris de quibus Iuuenalis dixerit:

Qui iuris nodos, legúmque ænigmata ſoluat.

Sed id parum attentè cùm eiuſdem honoris nomen tyronibus præberi non poſſit, qui ſummis Iuriſconſultis.

M

M, LITERA, ex duobus ΛΛ conſtare, B. Irenæus iam olim Lugdunenſis Epiſcopus ſcriptum reliquit: id quod verum animaduerti ex vetuſtiſſimo C. Theo. manu ſcripto, ante annos 1130. quem aliquando penes me habui.

M.M. P.NOTÆ ſunt *apud Paulum Diaconum*, pro manu, mancipio, poteſtate. *Vlp. c. Inſti.*24. Ei, cuius in poteſtate, manu, mancipióve eſt hæres ſcriptus, legari non poteſt. *Idem autem c.9.&* 10. oſtenderat in manu eſſe vxores matreſfam. in poteſtate liberos filiosfa. in mancipio ſeruos. Ergo *apud Paul. Diaconum* Malo, mancipio, poteſtate corruptè legitur.

MACEDONIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Macedonianum.

MACERIAM, M, M. Varro docet in fundo eſſe facile fabrile ſepimentum, cuius ſpecies ſunt quatuor: quod fit è lapide, quod è lateribus coctilibus, quod è lateribus crudis, quod ex terra & lapillis compoſitis informe. *lib. De re ruſt.capit* 14. Hinc Maceriam ducere, *apud Caium, l.17.D.comm.præd.* Si precariò vicinus in tuo maceriam duxerit, &c. id eſt, impo-

ſuerit,vt paulò pòſt loquitur Virgil.Æneid.lib.1.

-pars ducere muros,
Molirique arcem.

Μάκελλα autem interpretantur τὰ δρύφακτα καὶ φραγμοὺς hincque Maceriæ nomen deductum. *quod videtur ſubindicare idem Varro li.4.ling.*Lat Macellumque,in quem contracta eſſent quæ ad victum pertinent, ſic eſſe vocatum caſu, quòd ibi fuerit domus,cui cognomen fuit Macellus,quæ ibi publicè diruta.

MACHINA *Vlpiano* dicitur, vbi non tam materiæ ratio,quàm manuum,atque ingenij ducitur. Hinc *in l.ſi vt certo. §.ſed interdum. D. commod* in machina operari eleganter opponit, de plano opus facere: inibíque pro inſtrumento, quò commodius moles impellitur, aut in altitudinem attollitur, machinam accipit.*Sic.l.1.D. de mort infer.* Videntur & machinæ quædam fuiſſe,quibus ſerui in ergaſtulo,aut alibi continerentur,& coercerentur, etiam liberi interdum.*Plinius*: Paucis diei horis pingebat id quoque cũ grauitate, quòd ſemper togatus, quanquam in machinis.Carcer eius artis domus aurea fuit.

Machina frumentaria, *apud Vlpia.in l. quæſitum.§.2 de fun.inſtru.* mola eſt,qua in piſtrino frumenta teruntur: ſic dicta, quòd machina quadam includeretur.

MACHINARIVS faber, qui tractoria machina onera in altitudinem ſublata collocat. *Paul.l.* 31. *ad leg.Aquil.* Si putator ex arbore ramum cùm deiiceret, vel machinarius hominem prætereuntem occidit.

Machinarius aſinus,*Alfeno l.*60.§.3.D. *de leg.*3.*& Vlpi.l.* 12 §.7. *D. de fund.inſtr* eſt,*vt vult Turneb Aduerſ. li.*8.*c.*9. molendarius, qui molit, id eſt,qui molam machina quadã incluſam voluit & torquet. Hincque machinam frumentariam molam ipſam vocari ab eodem Vlpi.vbi ſuprà,& ab Auſonio,machinalia pondera piſtrinalia, *Qui*,inquit, *machinali ſaxa voluunt pondere.* Alij tamen Machinarium aſinum in duobus ſuperioribus Iuriſc. locis intelligi volunt,cùm quo ad omnis generis machinas vti poſſumus,ſiue tractorias vt molæ frumentariæ: ſiue vectorias,vt plauſtrorum & ſarracorum.

Machinarius menſor, qui norma in metiendo vtitur, vt ij, qui probant opera à fabris materiariis facta.*Vlpi l.*7.D.*ſi menſ.falſ. mod.*Et ſi menſor machinarius fefellerit, hæc actio dabitur.nam μηχανῆς verbo,hanc normam expreſſit,vt artificioſam à decempedali diſtingueret. Illius formam cognoſce ex Vitruuij lib.9.c.2.

MACHINATIO ,dolus, techna. *Vlpi l.*36.D. *de verbor.obli.*Si quis,cùm aliter cum conueniſſet obligari,aliter per machinationem obligatus &c.*Nam paulò pòſt infert.* Quia enim per dolum obligatus eſt,&c.

MÆNIANA,vide Meniana.

MACVLA propriè eſt ſordes,& turpitudo,qua pannus infici poſſit,*vt apud Plin.*Fullones, inquit,ea maculas è veſtibus tollunt. Tranſlata autem ſignificatione,ponitur pro turpitudine, infamia ignominia, & dedecore.Hinc *apud Ciceronem*,aſpergere maculis, & afficere macula & ſimilia legimus. Et macula infamiæ pro nota *in l.1.C.de nat lib.* Modeſtinus per tranſlationem dixit, Maculam ſeruitutis ſuſtinere,*in l.ſi. de nat.reſtit.* Libertinus,qui natalibus reſtitutus eſt,perinde habetur, atque ſi ingenuus natus, medio tempore maculam ſeruitutis non ſuſtinuiſſet.

MAGIA quædam improbatur,Græcis γοητία dicta, quædam philoſophica ſeu naturalis eſt,quæ ab antiquis ſanctiſſimã,ſummáque ſcientia habita eſt.Vnde apud Perſas Magus dicitur, quem Græci Philoſophum appellant:ſicut in Euangelio Magi illi quoque accipiuntur. Sed de altera Magia quæ dæmonum inuocatione fit,loquitur *Vlp.in l.cætera.* §. 1.D. *fam.erciſcun.* Tantundem,inquiens,debebit facere in libris improbatis, magicis forte, vel ſimilibus. Hæc enim omnia protinus corrumpenda ſunt.*De his duab. Magiæ ſpeciebus, vide Cælium Rhodiginum. lib.*9.*c.*23.

Magicam ſuperſtitionem,hoc eſt,eas præſtigias, quæ extra publicum ritum, certis quibuſdam incantationibus,& neſcio quibus ineptiis fiebant, damnandas eſſe, Gentes tametſi veram religionem ignorarent, ac in idololatria prorſus eſſent demerſi, attamen lumine quodam naturali intelligebant. Vnde *Auguſtinus de ciuitate Dei* ſcribit in XII. Tabul.fuiſſe legem, quæ magicas impoſturas prohibebat: cùm & Ciceroni vehementer

ter

ter diſpliceant. Et Dido apud Virgil. *Æneid*.4. ſic dicit.

Teſtor cara deos, & te germana tuúmque
Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.

De his hæc intelligi vult *Vlpian. in l.*1.§. *medicor. D. de var. & extra. cogn.* Non tamen, inquiens, ſi incantauerit, ſi imprecatus eſt, ſi (vt vulgari verbo in poſterum vtar) exorciſauit. Non ſunt enim iſta Medicinæ genera, tametſi ſint, qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione adfirment.

MAGIS, μαγὶς. *Iul. Pollux lib.6. cap.* 12. hoc verbum ex Sophocle ſic exponit: Αἱ δὲ ἐπιτιθέμεναι καὶ αἰρόμεναι τράπεζαι, ἃς νῦν μαγίδας καλοῦσιν. Id eſt, Menſæ autem, quæ imponuntur, & tolluntur, quas nunc magidas vocant. Hoc verbo etiam vſus eſt Epicharm. κύλικα, μαγίδα, λύχνον. *At lib.6. capit.*10 μαγίδα eſſe ſcribit Feſt. ἀγγεῖον ἐν ᾧ τὰ ἄλφιτα μάττεται, id eſt, vas ſeu alueus, in quo farinæ ſubiguntur: quod & μάκτρα appellatur. In eo etiam, quæ ad ſacrificium pertinebant, portabantur. Magide autem *Paul. l* 36. *D. de condict. indebi* Seruus cuiuſdam inſciente domino magidem commodauit, &c. *Plin lib.*33. *cap* 11. pro lance eiuſdem formæ vſurpaſſe videtur. Feneſtella, inquit, tradit tympana ſe iuuene appellata ſtateras, & lances, quas antiqui magidas appellauerunt, *Varro lib.*4. *ling. Lati.* Magida, æ inflectens, vas eſcarium eſſe vult, cui aſſa imponebantur, & à magnitudine deduci *Budæus* hac voce ſignificari poſſe ait orbiculatum inſtrumentum, quo panifices, & dulciarij piſtores, ſubigendis farinis opificij ſui gratia vtuntur, quam Rondelam vulgò vocant. *Rondeau de patiſſier.*

MAGIS, aduerbium interdum ſubauditur *Vlpian. l.*7. *D de poſſeſſ.* Cùm poſſet non ſuſcipere talem cauſſam, quàm decipere *Idem in l.*2.§.6. *D. de iudic.* Alioquin compelletur iudicium accipere, quàm inuenire eos, qui ſatis pro eo det. *Paul. in l.*2.§.1. *D. de rebus credi.* Quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem, quàm ſpecie. Et hocquidem Hebræorum more, qui ſæpè hanc particulam ſubaudiunt. *Vide Anto. Auguſt. lib. Emend* 4. *cap.*8.

Magis, & electiuè (*vt in l. iubere cauere. D. de iuriſdict. omn. iud. & alibi ſæpiſſimè in iure noſtro occurrit*) & comparatiuè ponitur, *vt in l.*2 § *mutui datio. D. ſi cer. pet.* ſecundum vulgatam lectionem: Haloandri namque variat. Zaſius oſtendit in comment Feud. Magis, & Minus, diuerſas ſpecies non facere.

MAGIS EST, *apud Paulum ſæpè in Sententiis*, pro præſtat, vel receptius eſt. Vxores eorum qui operantur, magis eſt, vt inſtrumento cedant.

MAGISTER populi, Dictator. Hinc Magiſtratus à Magiſtro dictus, vt ab albo, albatus. Magiſter autem populi Dictator appellatus, quòd ſumma eius poteſtas in populum: vnde reliqui quidem minores, quàm hi magiſtri dicti magiſtratus. *Hæc Varro lib.*4. *linguæ Latin.* Sic Paulus, Magiſtratus, inquit, per deriuationem à magiſtris cognominatur, *l.* 57 *D. de verb. ſign.*

Magiſter equitum dicebatur, *inquit Varro, lib.*4. *linguæ Latin.* quòd ſumma poteſtas huius in equites, & accenſos, vt eſt ſumma in popul. Roma. Dictatoris: vnde is quoque Magiſter populi appellatus eſt. Moris autem erat, vt à Dictatore diceretur noctu, ſimulátque creatus Dictator fuerat. *Liuius lib* 4. Dictator à Conſule dicitur: ipſe deinde C. Seruilium Ahalam, magiſtrum Equitum dicit. *Item*, Et Senatus Dictatorem dici Mamercum Æmilium iuſſit. Is magiſtrum Equitum L. Quintium Cincinnatum dixit. *Item*, Virginus dum collegam conſuleret, moratus, permittente eo, nocte Dictatorem dixit. is ſibi magiſtrum equitum Poſthumium dixit. *Pomponius l.* 2. *de orig. iur.* Et his Dictatoribus Magiſtri equitum iungebantur, ſic quomodo Regibus Tribuni celerum, quod officium ferè tale erat, quale hodie Præfectorum prætorio. *Aurelius l.*1. *D. de offi. præfect. prætor.* Cùm apud veteres Dictatoribus ad tempus ſumma poteſtas crederetur, & magiſtros equitum ſibi eligerent, qui aſſociati participes curæ militiæ gratia, ſecundam poſt eos poteſtatem gererent.

MAGISTRI CENSVS ij erant, apud quos profeſſiones, teſtamenta, & tabellionum inſtrumenta edi ac publicari ſolebant. *Nouell. de tabel.*44. *l. teſtamenta.*18. *l conſulta.*23. *C. de teſtamen. l. orphanotrophos.* 30. *C. de epiſc. & cleric. l. ſecundum.*32. *C. de donatio. l. vltim. C. de*

Iure emphyteu. Hic magiſtratus erat in vrbe, quem poſterior ætas γζυμικὸν appellauit, *auctore Leone Nou.* 44. *& Suida in Artennio*, & locum etiam ipſum, quo acta & inſinuationes fiebant, quod & Cedreno eſt ταξείδιον. In prouinciis partes eius ſuſtinebant defenſores ciuitatum.

Magiſter in auctionibus dicebatur vnus aliquis è creditoribus, qui debitoris bonis auctione diuendendis ita præeſſet, vt ei qui plurimo liceretur, rem addiceret. *Cicero epiſt. ad Attic.* 1. Vnà, inquit, agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabant magiſtrum fore, ſi bona venirent, L. Pontius. Hunc Magiſtrum exiſtimat Hotom. in libris noſtris Curatorem bonorum appellari: *vt in l. cuius*. 9. *D. de curat. fur.* vbi Neratius ita ſcribit: Cuius bonis diſtrahendis curatores facere Senatus permiſit, eius bona creditoribus vendere non permiſit: quamuis creditores poſt id beneficium bona vendere mallent. *Et in l. fin. D. de curato bo. dan.* Si debitor foro ceſſerit, & creditores elegerint vnum per quem bona diſtrahantur, mox extiterit alius qui ſe creditorē dicat, bona debitoris vnà cum curatore vendere poterit. *Cicero in Orat. pro Quintio*: Cui magiſtri fiunt, & domini conſtituuntur, qui qua lege, & qua conditione pereat, pronuncient, &c. Magiſtrum enim auctionis ſignificat, qui cùm bona proſcripta eſſent, rerum omnium vendendarum curationum ſuſciperet. Solebat autem is in compitis celebribus, & frequentibus vrbis locis tabulam proponere, ſe debitoris bona vendíturum, his ferè verbis: Titius debitor noſter incidit in cauſſam venditionis bonorum: nos creditores eius bona vendimus: qui volet emptor accedat. Hancque proſcriptionem opinatur *Turneb. Aduerſ. lib.* 23. *cap. vlt.* Carmen à Cicerone vocari *lib.* 1. *de Orat.* his verbis: Vt totum illud, vt lingua runcupaſſet, non in XII. Tab. quas tu omnibus bibliothecis anteponis, ſed in magiſtri (ſic enim legi vult) carmine ſcriptum videretur.

Magiſtri EPISTOLARVM, qui ciuitatum legationibus & poſtulatis, & precibus audiendis, & ad principem referendis, præerant. *Horum meminit Spartianus in Hadriano, & Sidonius Appol. lib.* 9. *Epiſt.* Erant etiam Magiſtri Epiſtolarum Græcarum, qui, *vt eſt in Notitia*, eas epiſtolas, quæ Græcè ſolebant emitti, aut ipſi dictabant, aut Latinè dictatas transferebant in Græcum.

Magiſtri LIBELLORVM, qui ſupplices libellos à priuatis oblatos tractabant: quo in honore fuiſſe Papinianum apud Imper. Seuerum Pertinacem licet cognoſcere ex *l reſcriptum* 12. D. *de diſtr. pign.* Libellos, *inquit Tryphoninus*, agente Papiniano. Vocantur etiam Chartophylace, & Gallis, Magiſtri requeſtarum. Præter hos reperiuntur &

Magiſtri MEMORIÆ, qui reſcripta quæ ad preces dabantur, concipiebant, id eſt, perſcribebant, vel, *vt eſt in Notitia*, qui adnotationes omnes dictabant & emittebant, *l. vlt. C. de diuerſ. reſcript. vnde l. vlt. C. de petit bon.* Memoriales verò, inquit, qui excipienda reſcripta vel implenda curauerint, &c.

Magiſtri MILITVM, ςρατηλάται in Nouellis dicti ſæpè in Conſtit. nominatur. hiſque bonorum titulis inſigniuntur eminentiſſimi, magnifici, illuſtres, excelſi, *l.* 8. *C. de modo mult. l* 2 *de offic præf. prat.* Erant autem Magiſtri & equitum & peditum, numero quatuor in re præſenti, duo in Occidente, totidem in Oriente: quibus etiam Impp. Honorius & Theodoſ. inter militares viros, vel priuatum actorem, vel reum militarem, atque etiam ciuilium actionum audiendi facultatem conceſſerunt, *l.* 6. *C de iuriſdict. Vegetius libr.* 2. *cap.* 9. in locum imperatoris legatorum, qui ex conſularibus ad exercitus mittebantur, hos ſubſtitutos fuiſſe ſcribit. Vide Notitiam.

Magiſter NAVIS accipitur, cui totius nauis cura mandata eſt, *l.* 1. D *de exercit. act. Item* §. 3. Magiſtrum accipimus, non ſolùm quem exercitor præpoſuit, ſed & eum quem magiſter.

Magiſtri OFFICIORVM, qui aulicorum officialium cauſſas diſceptabant, & inter eos dicebant, *l.* 4. *C. de ſilent. l.* 3. *C. de præpoſ. ſacr. cubic l. vlt. C. de caſtr. & miniſt. l in ſacris* 12. *de prox. ſacr. ſcrin. l.* 2. *& l.* 3. C. *vbi ſenat. Horum etiam meminere Ammian lib.* 20. *Ambroſ epiſt.* 53 *lib.* 7. *Notitia, & Niceph. lib.* 7. *Eccleſ. hiſt. c.* 10. Itaque ſub horum diſpoſitione erant fabricæ, ideóque iudex eſt fabricenſium, *l ſi. C. de fabricenſ.* item ſcriniæ

mo-

memoriæ, ſcilicet libellorum, epiſtolarum, & depoſitionum. Scholæ item ſcutariorum, armaturarum, ſeniorum, agentium in rebus, & deputatorum eiuſdem ſcholæ: admiſſionales item & cancellarij: item curſus publici poteſtas, *vt apparet ex l 9. de curſu public. lib. 11. C.* Denique totius palatij diſciplina ad eos ſpectabat. Theodoritus lib 5. c. 10. ἡγέμονα τῶν βασιλείων vocat. Non diſſimilis huic videtur eſſe, qui in Gallia dicitur, *Le Prauoſt de l'hoſtel.*

Magiſter SOCIETATIS, vnus aliquis è ſociis dicebatur, qui Romæ ſocietati alicui, id eſt, aut ſcripturæ, aut portorij, aut vectigalium, ita præerat, vt & decumanos quaſi ſenatum cogendi, & ad eos de ſocietatis negociis referendi poteſtatem haberet, curámque omnem gereret tabularum, & rationum, quæ vndique ab iis qui operas dabant, Romam mitterentur: denique is eſt, cui earum rerum quæ ad ſocietatem pertinent præcipua cura incumbit. Hic Promagiſtrum in prouincia habebat, ſui quaſi muneris vicarium, & ſocietati præfectum, qui etiam Magiſter interdum appellatur. *Vlpianus l.* 14. D. *de pact.* Item magiſtri ſocietatum pactum & prodeſſe & obeſſe conſtat. *M. Tullius ad Craſſipedem*: P. Rupilius qui eſt magiſter in ea ſocietate *&* in 4. *Verrin. ſæpè.* Hinc *Paulus l.* 57. D. *de verb. ſign.* Cui præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri diligentiam & ſolicitudinem, rebus quibus præſunt, debent, hi Magiſtri appellantur: quin etiam ipſi Magiſtratus per deriuationem à magiſtris cognominantur. vnde etiam cuiuſlibet diſciplinæ præceptores magiſtros appellari à monendo, vel monſtrando.

Magiſtri SCRINIORVM dicebãtur, qui capſulis in quibus Principum reſcripta conſeruabantur, præfecti erant: quo in honore Vlpianum Iuriſconſ. apud Imp. Alexandrum fuiſſe, Lampridius teſtatur. Vt autem Scriniorum (quẽadmodum ſuo loco dictum eſt) ſic magiſtrorum varia genera fuerunt: comitúmque & ſpectabilium nomine dignabantur: Imperatoriæ maieſtatis aſſeſſores erant: eóque honore defuncti, ciuilium munerum omnium vacationem obtinebant, *l. vni. C. de magiſt. ſacr. ſcrin. l eos qui.* 11. *C. de excuſat. mun.* qua in l. item vt alibi perſæpè tres hi memorantur. Hos ſimiles quidam eſſe dicant Protonotariis: alij verò magiſtris computorum.

Magiſter VNIVERSITATIS ab Vlpiano dicitur *in l. D. rat. rem hab.* pro eo quem magiſtrum ſocietatis *in l.* 14. *D. de pact.* idem appellat.

Magiſter CVRIÆ apud Plautum in Aulularia videtur eſſe, qui Græcis Φρατρίαρχος dicitur. Vt enim Curia pars eſt tribus Romanis, ſic Φρατρία Græca ad cõſuetudinem Romanam traducta ſunt: & vt pagorum erant magiſtri, ſic curiarum. Vide Φρατρίας. Sumitur & Magiſter Curiæ in libris Feudiſticis pro eo qui in domo & familia principis, aut nobilis, ſecundum dominum primas tenet: qua in re differt à paribus Curiæ, qui parem & æquabilem conuaſſalorum dignitatem obtinent, vt ſuo loco diximus. *Albert. Krantz. libr. Daniæ 9. c.* 1. Grauis ſimultas inter militem quendam Regis proximum, qui magiſter Curiæ illius dicebatur, & alium quendam militem, &c. Idem appellatur ab aliis Maior domus: quemadmodum & Pares domus dicuntur. Vide Francogalliam Hotom.

Magiſtri inter agentes, *§. ad iſtum. C. de Iuſtin. C. confir.* Magiſtri rei priuatæ, *l.* 5. *C. vbi cauſſa ſiat.* Magiſtri æris, *l. vnic. C. de anno* &c.

Magiſtri veſtium. *l, penul. C. de murilegulis.*

Magiſtri admiſſionum, *l. vnic. C. Theodo. qui à præbitio Tiron.*

MAGISTERIANI, ſunt agentes in rebus, *vt eſt in vet. Lexico.* Sic autem videntur dicti, quò ex eorum ſchola executores litis magiſtro officiorum attribuerentur, *vt Martianus Scotus teſtatur.* Sic vocantur *Nouell.* 17 *&* 124. Itaque *Iulianus Nouel. 86.* Magiſterianum doctè agentem in rebus vertit.

MAGISTERIA poteſtas, *l. 6. C. de iuriſdict. l. 3. C. vbi ſenat. l. vlt. C. de fid. inſtrum.* Suidas μαγιστερίαν ἀρχὴν vocat. Eſt autem magiſtrorum dignitas. Magiſteriæ autem dignitatis formulam vide *apud Caſſiodor lib. 6.*

Magiſterium militare, *l.* 25. *C. de procurat.*

MAGISTRATVS, *inquit Varro libr.* 4. *ling Lat.* à magiſtro dicitur: ſicut Albatus ab albo. Idémque ſentit *Feſtus*

lib. 11. Dicebatur autem olim Magiſtratus is, qui iudicium auſpiciúmque haberet: quemadmodum *Cicero in legibus* ſcribit: Magiſtratus omnes iudicium auſpiciúmque habento. Poſtea verò dicti ſunt Magiſtratus, quibus Reſpub. vel omnino, vel ex parte à Populo vel Principe commiſſa eſſet. Omnino, vt Dictatores: item primis temporibus Conſules, qui regio imperio erant, aut cum S. C. extremæ neceſſitatis factum eſſet. Ex parte verò, vt Conſules, poſteaquam alij magiſtratus creati ſunt, qui partem iis ſuæ poteſtatis ademerunt: item Prætores, aliíque inferiores omnes.

Magiſtratus qui maiores, item qui minores dicerentur, Gellius (exponens hæc verba, Ne quis magiſtratus minor de cælo ſeruaſſe velit) ex his M. Maſſalæ verbis docuit, *libr.* 13. *c.* 14. Patriciorum auſpicia in duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxima ſunt conſulum, Prætorum, Cenſorum. Neque tamen eorum omnium inter ſe eadem, aut eiuſdem poteſtatis, ideò quòd collegæ non ſunt Cenſores Conſulum, aut Prætorum: Prætores Conſulum ſunt. Ideo neque Conſules aut Prætores Cenſoribus, neque Cenſores Conſulibus, aut Prætoribus turbat, aut retinent auſpicia. At Cenſores inter ſe, rurſus Prætores Conſuléſque inter ſe & vitiant, & obtinent. Prætor etſi collega Conſulis eſt, neque Prætorem neque Conſulem iure rogare poteſt, vt quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſeruatum eſt. Et, *vt in commentario* 13. *C. Tuditani patet*, quia imperium minus Prætor, maius habet Conſul: & à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure non poteſt. Nos his temporibus Prætores Prætore creante veterum auctoritatem ſumus ſecuti: neque his comitiis in auſpicio fuimus. Cenſores æquè non eodem rogantur auſpicio atque Conſules & Prætores. Reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus, Tributis comitiis magiſtratus, ſed iuſtius curiata datur lege: Maiores Centuriatis comitiis fiunt. Quod autem collega Conſulis Prætor dicitur, id eò dictum eſt, quòd eodem auſpicio crearentur, *vt ibidem ſcribit Gellius.*

Magiſtratuum multiplex diuiſio eſt. Alij erant maiores, alij minores. Maiores dicebantur, qui imperium poteſtatémque habebant: id eſt, qui nec obedientes & noxios ciues mulcta & vinculis coercendi poteſtatem habebant: *vt Cic. lib. de legib.* 3. *declarat. & intelligitur ex l.* 2. *D. de in ius vocand. l.* 32. *D. de iniur. l.* 131. *D. de verb. ſignific.* quales ſunt in vrbe Conſul, & Prætor, & Præfectus vrbi: in prouinciis Proconſules, aut Proprætores, item Præſides. Minores dicebantur, quibus neque imperium, neque poteſtas data erat, ſed minor aliqua Reip. procuratio. ita apertè deſcribuntur *in d. l.* 32. *D. de iniur.* qua de cauſſa de ſe Cicero Ædile (qui minor magiſtratus eſt) *Verrina* 11. loquens: Erit, *inquit*, tum Conſul Hortenſius cum ſummo imperio ac poteſtate: ego autem Ædilis, hoc eſt, paulò amplius, quàm priuatus. Itaque in ius Ædiles vocari potuiſſe conſtat ex *Gell. lib. & c.* 13. *& l. cùmque.* 13. *D. de peric. & commod.* In his numerantur à Cicerone Tribuni ærarij, Quæſtores: Triumuiri capitales item Procurator Cæſaris, *ex l. non licet.* 46. *D. de cont. empt.* Rurſus.

Magiſtratus alij vrbani ſunt, alij prouinciales, alij municipales. Prouinciales propriè poteſtates dicuntur, *l. eum qui.* 13. *de iuriſd.* vbi pro PRAETOR legendum putat Hotom. vel PRAESES, vel Proprætor. Itaque ſæpè imperium à poteſtate diſtinguitur, *vt l.* 3. *D. de arbit. l.* 1. *D. quod quiſq. iur. l.* 8 *D. de accuſat. & in voce Iuriſdictio, annotauimus.* Municipales autem ſunt veluti Duumuiri, magiſtratuúmque nomine ſæpè municipales intelliguntur: *vt Rubr. De magiſtrat. conueniend. & l.* 17. *l.* 3 *D. de negot. geſt. l.* 11. *& l.* 13. *D. ad municip.* Municipalium autem nomine Coloniarum quoque magiſtratus intelligo. De ſummis autem magiſtratibus duntaxat diſſeremus: quorum varia nomina fuerunt. nam in pleriſque, vt diximus, fuerunt Duumuiri: in aliis, veluti Frexellis, Quatuoruiri, *vt apud Cic. lib. Fam.* 13. CICERO. S. D. QVATVOR VIRIS, & Decurionibus, item Latini, *vt apud eundem in Cluentiana.* aliis etiam in locis, *vt patet ex l.* 1. *de ſolut. & lib. deb. lib. C.* 11. In aliis, vt Arpini Ædiles erant. *Cicero libr. Fam.* 13. Ædilem filium meum fieri volui, & M. Cæſium is enim magiſtratus in noſtro municipio, nec alius vllus creari ſolet. *Et in*

l. qui

l. qui inſulam. 30. §. *adilis D. locat.* In aliis, veluti Lanuuij, Dictator, *Cicero in Milon.* Cùm ſciret Clodius iter ſolemne Miloni eſſe Lanuuium, ad Flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuuij Milo, &c. *Pedianus quoque*: Milo Lanuuium, ex quo erat municipio, & ibi tum Dictator profectus eſt ad Flaminem prodendum. Capuæ autem quo primùm tempore colonia facta eſt, Prætores vocari ſunt. *Cicero 2. in Rullum*: Nam primùm cùm cæteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi ſe Prætores appellari volebant Pòſt autem cùm C. Cæſar in conſulatu ſuo iterum eam coloniam feciſſet, Duumuiri dicti ſunt. itaque L. Piſo, & Cn. Pompeius, quibus Cæſar Capuæ magiſtratum illum mandauit, ſæpè & in Sextiana, in Piſoniana, & in ea poſt red. in ſenatu appellantur. De hiſce autem ſummis coloniarum municipiorúmque magiſtratibus illud ſingulare ac notandum eſt, prætextis eis vti ius fuiſſe quemadmodum multis ex Liuij locis intelligitur. Item:

Magiſtratuum alij ordinarij ſunt, alij extraordinarij. Ordinarij dicuntur, qui ordine legibus inſtituto ſolemni more creantur, & perpetuò vſurpantur: vt, Conſul, Prætor, Ædilis, Quæſtor. Extraordinarij verò, qui, cùm vſus Reipubl. poſtulat, præter vſitatum ordinem conſtituuntur: quales erant Dictatores, item Præfecti annonæ, & Præfecti vigilum: *vt ait Pompon. l. 2.* D. *de orig. iur.* Item qui in prouincias Proconſulari aut Proprætorio imperio, aut antequam Conſules Proprætoréſve fuiſſent, aut non ſtatim poſtquã vrbanum illum magiſtratum in vrbe geſſiſſent, mittebãtur. Prouinciarum autem adminiſtrationes omnes extraordinariæ ne fuerint an ſecus, *vide Hotom. in Commentariis Manilianæ orationis.*

Magiſtratus populi Rom. poſt prouinciarum diuiſionem ab Auguſto factam, dicti ſunt, qui tum in vrbe, tum in populi prouinciis, quò proconſules mittebantur, ius dicebant. ob eámque cauſſam à Præſidibus prouinciarum diſtinguuntur in Pandectis. nam hoc nomen ad prouinciarum Cæſaris rectores conſtringitur. *Vlpia. l.* 4. §. 1. D. *de inter. iniur.* Quod ait Prætor IN IVRE, ſic accipiendum eſt apud magiſtratus populi Rom. vel præſides prouinciarum, vel alios iudices. Niſi forte populum R. qui in vrbe Romana eſt ſignificet.

Magiſtratum & ciuilem ordinationem Deus inſtituit ſub ipſum ſtatim creationis tempus, quando poteſtatem tradidit Adæ in ea omnia, quæ in terra & mari ſunt.

Magiſtratuum gradus omnes & publica imperia ex fonte quarti præcepti, HONORA PATREM ET MATREM, promanarunt, & Deo placent.

Magiſtratus honeſta ſemper debent præcipere: omnes ſubditi obtemperare debent magiſtratibus. Sicut enim magiſtratuum eſt, rectè imperare ita ſubditorum eſt, humiliter obſequi. Parentum & liberorum exempla vtrique verſare debent ob oculos.

Magiſtratus imperiáque approbat Deus, ſine quibus nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt, *vt Cicero dicit.* Porrò non magis ſine magiſtratu ciuitas, quàm nauis ſine gubernatore, ſalua eſſe poteſt. Magiſtratuum itaque hæc eſt vis, vt præſint, & præſcribant, quæ ſunt recta, & vtilia, & coniuncta legibus. Vt enim (*ait Cicero*) Magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus: veréque dici poteſt, magiſtratum legem eſſe loquẽtem: Legem autem, mutuum magiſtratũ. Et profectò quid profuerit multas habere leges, niſi ſint qui moderentur ac rectè diſtribuant? Quocirca *Pomponius in l. 2. § poſt originem.* D *de origin. iur.* loquens de magiſtratibus: Quia, *inquit*, vt expoſuimus, per eos, qui iuri dicundo præſunt, effectus rei accipitur. Parum eſt enim ius in ciuitate eſſe, niſi ſint qui iura addere poſſint. Vide quàm pulchrè accedant hæc ſententiæ Apoſtoli *Roma.* 13. qui tradit: Poteſtatem, ordinationem Dei eſſe. Quis igitur non obtemperet ius dicenti, auctoritate omnipotentis Dei? Nec verò ſolùm vt obtemperent, obediántque magiſtratibus, ſed etiam vt eos colant diligántque, requiritur, *teſte Cicerone.* Nam, ait, & qui imperat, parüerit aliquando neceſſe eſt: & qui modeſtè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus eſſe. Vetus autem inter ſapientes quæſtio fuit, vtrum magiſtratus præeſſe legibus, an leges magiſtratibus deberent? quam totam ſedat Stoicæ ſum-

mæ ſapientiæ Chryſippus, cuius verba recitat Martianus in l.2. de legibus, Ὁ νόμος, inquit, πάντων ἐστὶ βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. δεῖ δὲ αὐτὸν προστάτην τε εἶναι τῶν καλῶν καὶ τῶν αἰσχρῶν, καὶ ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα., &c Ex illis autem manifeſtum fit, magiſtratus ciuitatis ſubeſſe legibus oportere. Nec mirum, quia legum miniſtri ſunt, *vt docet Cicero*. Nec aliud ſenſit *Pomponius in l.2. de orig. iur.* dum dixit: Parum eſt in ciuitate ius eſſe, niſi ſint, qui iura reddere poſſint.

Magiſtratus in adeundo ſe exhibere debet facilem, in reſpondendo grauem, *Calliſtratus in l. obſeruandum. D. de offic. praſ.* Magiſtratus audientiam præbere debet, & rectè ſecundum leges, & abſque omni adfectu iudicare. *Nou. de pra tore Thracia. §. oportet inſuper. Conſtitut. 26.* Magiſtratum iudicando debere conſcientiam ſuam ſequi, *tradit Bald. in l. vbi ceptum. D. de iud.*

Magiſtratus qui ciuilia adminiſtrant officia, puris ſci manibus, & omni præda abſtinere debent, contenti ordinario tributo. *Nouell. vt præſid. abſque vlla datio. §. ſubiit igitur Conſtitut. 8.* Si enim magiſtratus lucro intenti ſint, multos reos ſontes, accepta pro delicto pecunia, abſoluunt, multos rurſus inſontes condemnant. Nam omnium flagitiorum principium & finis eſt, pecunias ex officiis conquirere. Auaritia quippe omniū malorum mater exiſtit: & maximè cùm in animis magiſtratuum innaſcitur. Siquidem magiſtratus, omnia auro habens venalia, delinquendi anſam præbet. ibidem. Magiſtratui nulli licet habere loci ſeruatorem, per quem officium ſuum expediat, *ibidem §. Nulli quoque iudici.* Magiſtratus vtens malis aſſeſſoribus officialibúſque, per illos delinquere, & maleficiorum ſibi ſocios adſciſcere videtur, *Ibid. §. neque vt ipſi.* Magiſtratus non debet velle videri humanior, quàm lex, vbi aliquid conſtitutum eſt. *Nouell. de iudicibus. §. vt autem omni modo. Conſtitu. 82.* Omnis enim iudex, ſiue magiſtratum gerat, ſiue aliter iudicet, leges obſeruare, & ſecundum illas proferre ſententias debet. Et quamuis in medio litis Imperatoriam accipias iuſſionem, aut ſacram formam, licèt pragmaticam: lex tamen præferenda eſt, *ibi. §. fi.*

Magiſtratus plurimum debet proſpicere fœminis, pupillis, vel aliàs debilibus perſonis, etiam ſi nemo petat. *Vlpianus in l. nec quicquam. §. obſeruare. D. de offic. procenſ.*

Magiſtratum probandum eſſe ex adminiſtratione domeſtica, Apoſtolus eleganter oſtendens, Quòd ſi quis, inquit, propriæ domui præeſſe non nouit: quomodo eccleſiam Dei curabit? *1. Timoth. 3.*

Magiſtratus virum oſtendit, vt veriſſimè dicit Ariſtoteles. Et profectò, quemadmodum vas integrum ſit, nec ne, niſi infuſa aqua cognoſcere non poſſis: ita qualis quiſque ſit, ſine magiſtratu nullo modo perſpicitur. Exemplum eſt Appius Claudius. Is primùm & eruditione & moribus vir inſignis erat: ideóque inter Decemuiros princeps reputabatur, ſed cùm ad ſummum peruenisset magiſtratum, altero ſtatim anno libidine imperandi corruptus fuit, *l.2. §. & cùm placuiſſet. D. de orig. iur.*

MAGNA cauſſa, quæ ſit apud Iuriſconſultos, neo Gloſſ. nec interpretes certò tradidiſſe, Zaſ. ex eo docet, quòd exempla ab eis poſita, ſint improba. Vnde ipſe dici vult ſua periculo, & quidem nouè, quòd magna cauſſa poteſt verti in eo, *qui* eſt condemnatus, vt pecuniam ſoluat: cæterùm, quia confeſtim cogitur proficiſci in neceſſitatem Reip. hic ceſſare ordinem executionis contra eum, modò paratus ſit dare fideiuſſores, vel pignora, ne neceſſitas reipub. impediatur. Cæterùm, inter magni ponderis, ſiue grauiores cauſſas, in iure ciuili referuntur ab idoneis interpretibus, cauſſa matrimonij, item ſtatus atque famæ, & quales ſunt omnes cauſſæ criminales: *vide Bart. l. admonendi. D. de iureiurand. Specul. tit de aduoc. verſi. cum autem.*

Magna dos, ſecundum quantitatem perſonæ intelligitur, *C. de collat. Authent. quod locum. & ibi not.*

Magnæ facultates, recipiunt æſtimationem, partim ab arbitrio iudicis, partim à vulgi opinione, partim à qualitate perſonæ. *Vide quæ not. in §. ſed hoc iure vtimur. Inſtit. de Attil. tut.*

Magna mora, ſex menſium dicitur, *l. vlt. C. de cenſibus.*

Magna negligentia, culpa eſt: magna culpa, dolus eſt. *Paul. in l. magna, D. de*

D.de verb.ſign. Vide Lata culpa.

Magn um tempus, quadriennium accipitur, *l.vxor.C.de repub.*

M G N I, id eſt, Imperatores, *apud Martianum in l.1.D.de requir.reis.*

MAGNIFACERE, nō eſt, *vt Interpres exponit apud Vlpianum in l.1. §.fin.* quod vi aut clam. valde diligere, ſed in pretio habere, vulgò dicunt, reputare. *Idem in l. obſeruare.§.ingreſſus. de offic.Proconſ.* Magni enim faciunt, ait, Prouinciales, ſeruari ſibi conſuetudinem iſtam.

MAGNIFICVS quis ſit, docet *gloſſ.in capit.nouit. de offic.deleg.* Magnificorum titulus tribuitur Præfectis prætorio, magiſtris militum, magiſtris officiorum, magiſtris inter agentes, quæſtoribus, comitibus domeſticorum, *l. 16.C.de teſtament. milit.l.33. C. de appell.l. 8.C.de mod. mult. l.fin. C.de aduoc.diuerſ. iudic.* Hinc Magnifici iudices, *l.32. C. appellat.* & Magnifici viri, *l.32. in fin. C. eod.*

MAIESTAS à magnitudine dicta eſt, *inquit Feſtus.* Eſt autem amplitudo ac dignitas ciuitatis, *inquit Cic.lib.de Ora.*II. *Item in Partition.* Maieſtas eſt in imperij atque in omni Populi Rom. dignitate, quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad ſeditionem vocauit.

MAIESTATEM minuere, eſt de dignitate, aut amplitudine, aut poteſtate populi, aut eorum quibus populus poteſtatem dedit, aliquid derogare: *inquit idem libr. de Inuent.* II. Maieſtatis crimen illud eſt, quod aduerſus populum Ro. eiúſve ſecuritatem committitur, *l.1.D.ad leg.Iul.maieſt.* Quid autem à Perduellionatu differat, vide infrà ſub voce Perduellis.

MAIOR patruus, aui & auiæ patruus. Maior amita, aui & auiæ amita. Maior auunculus, aui & auiæ auunculus. *Hæc Feſtus: cui adſtipulatur l.vlt.D. de gradib.*

Maior ſocer, vxoris meæ proauus, Maior ſocrus, vxoris meæ proauia. *Idem Feſtus.*

MAIORES generaliter appellantur omnes, ex quibus orti ſumus: propriè autem ij, quibus ſuprà Tritauum, neque aliud nomen habent. Minores verò qui ab illis deſcenderunt, *l.D.de in ius voc.& l.vl.§.parentes D.de grad.Cic.* in 1.de Off. propriè eſt vſus: Quorum parentes aut maiores in aliqua gloria præſtiterunt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere.

Maiores aliàs generaliter appellantur omnes, qui ante nos fuerunt. & contrà Poſteriores vel poſteri, qui ſequuntur. *Vt in titulo. D. de iure immunitat.* Semper in ciuitate noſtra (*ait Calliſtratus*) ſenectus venerabilis fuit. Namque maiores noſtri pene eundem honorem ſenibus, quem magiſtratibus tribuebant. Maiores aliàs cenſentur, qui annum ſeptuageſimum egreſsi ſunt: *vt in l.maiores.D. de iur.immunitat.* Maiores aliàs denique cùm nihil additur, ſolet ſignificari extra minores, hoc eſt, legitimæ ætatis, id eſt, 25.ann.homines, qui annum vigeſimumquintum ſunt egreſsi. *Vt in ti.D.ex quib. cau.ma.in integ.reſtit.*

Maior cauſſa, criminalis: Minor, ciuilis dicitur. *Imperator in Authen. vt omnes obedien. iudici. prouincial. §.ſi igitur ambo.*

Maiore anni parte poſſediſſe dicitur, qui duobus tantùm menſibus poſſederit, modo aduerſarius paucioribus, aut nullis poſſederit, *l. 156. D. de verb.ſign.quod pertinet ad declarationem l.1. D. vtrubi. & §.quorum ius.Inſtit.de interdict.*

Maiorem cauſſam facit infamia, non ſumma pecuniæ, *l.ſi in duabus.D.de regul.iur.*

Maior pars, quando potior habenda ſit, *Bar.declarat in l.quod maior.D.ad municip.* item quando minori obſit, *in l.rem ſcriptum. D. de pact.* quæ verò maior pars iudicum dicatur, *notat.in l.Pomponius. D. de re iud.iud.*

à Maiore parte curiæ factum intelligitur, cùm duæ partes adfuerunt, aut amplius. *l.19.D.ad municip.*

Maior pars non hæredum, ſed portionum intelligitur in depoſiti repetitione, *l.14.D.depoſit.*

Maior pars explicatur à Quintil.declamat. 365. in qua plures idem cenſent.

Maior quæſtio minorem cauſſam ad ſe trahit, *Paul. l.per minorem.D.de iudic.*

Maior ſumma, propriè minorē continet, *l.3.§.ſi plus. D.de ſtatu liber l.1.§.ſi ſtipulandi de verb.oblig.*

MAIORITAS vox à pontificibus

PP

& interpretibus vſu recepta, à maiore mor. Græco ducta. *extrà de maiorib. & obed.* quam in pluribus conſiſtere ſcribit Ioan. And. *c. ſi pluribus. de præbend. lib. 6. & vide not. in cap. ſuper eo. 2. de præben.* In quibus ſpectetur, indicat latius Albericus, in Alphabeto.

MAIVMAM Ludi genus fuiſſe quoddam, ſatis patet *ex l. 1 D. de Maiuma.* Suidas ſcribit à Maio menſe fictum vocabulum, quòd ciues Rom. certo eius menſis die, Hoſtiam maritimam vrbem ludibundi oppugnarent, ſeſéq; in aquas marinas deiicerēt. Eius enim hæc ſunt verba: Πανήγυρις ἐγίνετο ἐν τῇ ῥώμῃ κατὰ τὸν μάϊον μῆνα, τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην ὀστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν ἀλλήλους ἐμβάλλοντες ὅθεν καὶ Μαϊουμᾶς ὁ τῆς τοιαύτης ἑορτῆς καιρὸς ὠνομάζετο. Mirum autē, hoc ſi verum ſit, nullam eius ludi in Ouidij Faſtis mētionem fieri: vt omittam quod Arcadius & Honorius Impp. non ſe ciuibus Rom. ſed prouincialibus eius ludi licentiam reddere ſcripſerunt. Maiumā verò nobilem Gazæorum portum dici *apud Nicephorum, lib. 8. c. 33. lib. 10. c. 4. lib. 12. c. 47.* obſeruauit Hoto. ſed cùm Chriſtianam religionem recepiſſet, Conſtantiam ab Imp. Conſtantino ex filij ipſius nomine appellatum eſſe. Enimūdus Bonæfidius Maimam Syriacum vocabulum eſſe credidit, à Maijm, quod aquam nobis ſignificat. Gazeos enim in Syria collocatur, & portus ille Maimam *apud Sozomen. 2. lib. c.* 5. appellatur.

MALABATHRVM, *l. ſi. §. ſpecies. D. de publicanis.* quod & folium Indum vocatur. *Dioſcorides lib. 1. c. 11.* folium id eſſe ſui generis ſcribit, quod Indicæ gignunt paludes, &c. *vide Plinium lib. 12. c. 26. lib. 14. c. 16.* Guarinus ab orto hoc negat, & in procera arbore procul à b aquis Malabathrum naſci ſcribit mali Medicæ folio ſimile, auguſtus tamen, per extremum colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus coſtis (qua nota facilè dignoſcitur) odoratum, garyophyllos redolens quodammodo, non tam vehementis odoris vt nardus & macis, neque tam ſubtilis aut acuti vt eſt Canella.

MALA manſio, genus videtur fuiſſe tormenti. *Vlpianus. l. 7. D. depoſ.* Si hominem apud ſe depoſitum, vt quæſtio de eo haberetur, ac propterea vinctum, vel ad malam manſionem extenſum, ſequeſter ſoluerit. *Idem in l. 15. §. 3. D. de iniur.* Quæſtionis verbo etiam ea, quam malam manſionem dicunt, continebitur. Quidam eculeum hac periphraſi ſignificari volunt. Alij tamen metaphoricè in telligi volunt arcas, in quas, cōiciebantur ſerui & alij malefici, de quibus erat quæſtio habenda: *quarum meminit Cicero in Miloniana*: Subitò, inquit, arrepti in quæſtionem, tamen ſeparantur à cæteris, & in arcas coniiciuntur, ne quis cum his colloqui poſſit. Robur has videntur Valerius & Feſtus appellaſſe, quoniam erant ex robore. Robur, inquit hic, in carcere dicitur locus is in quo præcipitatur maleficorum genus, quod ante robuſteis arcis includebatur. *Valerius*: Quin etiam familiares eorum, nequis Reipub. inimicis amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt.

Mala fide quis emiſſe dicatur, *collige ex tex. & glo. l. ſi quis cùm ſciret. D. pro empt.* Mala autē fides, eſt leſa conſcientia, quæ accuſat & conuincit aliquem non ignorare rem alienam eſſe, quā per fraudem vel tradit, vel accipit.

Malum, delictum, *l. 3. D. de offici. præſ.*

MALI homines, quo nomine vulgò appellantur, & Paulus *in l. 3. de offic. præd.* accepiſſe videtur, pro improbis, perditis, ſceleratis, rarò dicuntur.

Malum venenum, vide Venenum.

MALVS, arbor nauis, & eius pars eſt, *l. malum. 242. D. de verb. ſignif.* In l. 3. legum Naualium appellatur κατάρτια, παρὰ τὸ καταίρειν.

Malè mereri, pro nocere & incommodare, *Tryphonius in l. bona fides. D. depoſiti.* Malè meritus publicè etiam egeſtate laborare debet.

MALEDICTVM, hoc à contumelia diſtat, quòd hæc hæredis inſtitutionem vitiat, circumſcribítque: *idque Vlpianus indicat in §. ſi quis nomen. l quoties. de hæredibus inſtitution.* Illud verò nihil impedit, quò minus eadem recipiatur, conſtétque, *vt etiam diſertè ponit Marcianus in l. his verbis. §. 1. eodem.*

MALEFICI, ob magnitudinē facinorum dicti ſunt, qui magicis artibus vteban-

vtebantur, *l. 5. & l. 7. C. de maleſi. Hieronym. in Dan. c.2.* Maleficos ait eſſe, qui ſanguine vtuntur & victimis, & corpora ſæpè contingunt mortuorum. A magis diſtinguuntur *ab Imp. Conſt. & Iul. l. 5. & 7. Vide etiam Auguſt. lib. de Ciuit. Dei, cuius verba referuntur ca. nec mirum 26. q. 5.*

MALEFICIVM propriè vocari ſolet delictum, quod ex dolo malo ad lædendum proximum proficiſcitur, id eſt, priuata noxia, qua priuatim quiſque læditur, veluti furtum, iniuria, &c. *Vide l. dolum. C. de dolo.* Quid autem à crimine differat, vide Crimen.

MALEFICIATVS quid ſit, *diſces ex tit de frig. & maleficiatus. extra, & ex ſum. Hoſtienſ eo. tit.*

MALITATIS verbum legitur *apud Vlpian. in l. 5. D. quod met. cauſ.* eodem modo vt Bonitatis dicimus. Metű, inquit, accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, ſed maioris malitatis, quod Græci ſic exponunt, μεγάλης κακοθελείας. In vulgatis legitur Mali: & cenſent quidam eo in loco legendum, Calamitatis: In vulgatis tamen, Mali. Legimus tamen Sceleritatis verbum *in l. 3. D. de bon. eorum qui ant. ſent.*

MALLEATVS, malleis contuſus. *Vlp. 52. § 5. D. de leg. & fid lib. 32.* Sed perſcripti libri nondum malleati vel ornati continebuntur.

MAMBVRGVS, Feudiſtis idem ferè qui iiſdem Aduocatus, videlicet procuratore alicuius negotij. Itaque qui curator Reipublicæ in libris Pandect. dicitur. Mamburgus Feudiſticis temporibus appellatus eſt. Hinc

MAMBVRGIVM, curatio In formula regni accepti à Boſone, *apud Gulielmum Paradinum Annal. Burg. lib. 1.* Omnibus, vt monuiſtis, legem iuſtitiam, & rectū mamburgium, auxiliante Deo, conſeruabo. Dicebatur & Mandiburgium: vt paulò ſuprà, in formula regni delati: Defenſionem & mandiburgum ſingulis exhibentes. *Et apud Ioannem Tritem. pag. 88.* Vnus aureus Romæ perſoluatur quotannis, & cœnobium ſub Romanæ Eccleſiæ mandiburgio & maieſtate ſecurum ſemper ſtabiliatur & defendatur.

MANCEPS, *inquit Feſtus*, dicitur qui manu capit: qui quid à populo emit conducitve, quia manu ſublata ſignificat ſe auctorem emptionis eſſe: qui idē præs dicitur, qui tam debet præſtare populo quod promiſit, quam qui pro eo præs factus eſt. At, *vt inquit Aſconius*, Mancipes ſunt publicanorum principes, Romani homines, qui quæſtus ſui cauſſa, ſi decumas redimunt, Decumani appellantur: ſi portum, aut paſcua publica, Portitores, aut Pecuarij, quorum ratio Scriptura dicitur. Dicuntur & hi qui quinto quoque anno à Cenſoribus publica, id eſt, populi vectigalia redimebant: hi verò ſi vectigales agros, vt Decumani, redimebant, eos poſtea colonis & aratoribus elocabant. *Papinianus l. 53. D. locati*: Qui fideiuſſor extiterit apud mancipem pro colono publicorum prædiorum, quæ manceps ei colono locauit Reipub. non tenetur.

Mancipes ſalinarum, harum conductores, *l. 11. C. de vect. & vide l. 3. C. Th de collat. bon poſſeſſ.*

Mancipes thermarum, qui earum exhibitionem curabant, *l. 1. C. Th. de mancep therm.*

Mancipes etiam Romanis adpellatos, τὰς περιςαμένας τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ὁ τῇ πόλει χορηγούμενος ἄρτος ἐγίγνετο. *Socrates libr. 5. hiſt. eccle ſcribit: quo ſenſu in l. vnic. C. de piſtorib. libr. 11. l. 1. & 2. C. de fru. vrb. Conſtantinop.*

Mancipes mutationum *apud Caßiodor. lib. 4. Var. ad Godiſcal.* qui equorum ad celeritatem commutari ſolitorum curam gerebant, *de quibus etiam tractat Zeno l. 19. D. de curſ. publ.*

MANCIPARE, à manu & capio, pro vendere, adpropriare. Idem eſt emācipare. Nam omnis alienatio ſic fit, vt aliquid per manum capiatur vel adquiratur. Item mancipio dare, *Ciceroni in Topi.* & mancipio accipere, *Tacito libr. 3.* Mancipium, cuiuſlibet rei dominium, quod per nexum adquiſitum eſſet, adpellabatur. Item poſſeſſio libera. Hinc Mancipatus venditus, *apud Paulum libr. 1. Sen. §. ſeruus per metum. de integ. reſt.* Seruus per metum mancipatus, quicquid adquiſierit, vel ſtipulatus ſit, ei adquiri, qui vim paſſus eſt.

MANCIPATIO, *inquit Vlpianus Inſtit. c. 19.* propria eſt ſpecies alienationis, & rerum mancipi: eáque fit certis verbis, libripende & quinque teſtibus,

præſentibus. *Boetius ex Caio ita ſcribit:* Mancipatio eſt imaginaria quędam venditio, quod ipſum ius Romanorum eſt ciuium: eáque res ita agitur: Adhibitis non minus quinque teſtibus, ciuibus Roma. puberibus, & prætereà alio eiuſdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur Libripens. Is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex iure. Quiritium meum eſſe aio. iſque mihi emptus eſt hoc ære atque ænea libra: ídque æs dat ei, à quo mancipium accipit, quaſi pretij loco *Cuiacius Obſer lib.*11.*c.*37. ſeſtertium vnum fuiſſe dicit. Hæc autem imaginaria venditio locum tantùm habebat, *vt annotat Turnebus Adu lib.*20.*c.*19.inter ciues Romanos, Latinos colonario, & Latinos Iunianos, eóſque peregrinos, quibus datum erat commercium.

MANCIPIVM, *inquit, Iſidorus*, eſt quidquid manu capi, ſubdíque poteſt, vt homo: equus, ouis. hæc enim animal a ſtatim vt nata ſunt, mancipium eſſe putantur nam & ea, quæ in beſtiarum numero ſunt, tunc videntur mancipium eſſe, quando domari ſiue capi cœperint. *Sic Florentinus,* Mancipia dicta ſunt, quòd ab hoſtibus manu capiuntur, *in l. libertas D. de ſtatu hom.* Mancipia autem veteres appellabant, quæ poſteriores mobilia, prædia verò, quæ iidem immobilia. *Modeſtinus l.*3. *D.de diuerſ.temp.præſcr.* Longæ poſſeſſionis præſcriptionem tam in prædiis, quàm in mancipiis locum habere, manifeſtum eſt. *Cic.lib* 3.*Offi.* Nec verò in prædiis ſolùm ius ciuile ductum à natura, malitiam fraudémve vindicat: ſed & in mancipiorum venditione venditorum fraus omnis excluditur.

MANCIPI res ſunt, *inquit Vlpianus t.Inſtit.*19.prædia in Italico ſolo, quæ adquirebantur mancipatione traditione, vſucapione, in iure ceſſione, adiudicatione, lege (prouincialia enim, quæ ſtipendiaria & tributaria erant nec mancipi habebantur, quia propria non erant eorum, qui ea poſſidebant, propter ſtipem & tributum quod pendebant principi & populo, quaſi non mancipaarentur eorum dominio, & traditione alienabantur) tam ruſtica, qualis eſt fundus: quàm vrbana qualis eſt domus. Item iura prædiorum ruſticorum velut via, iter, actus, & aquæductus. Item ſerui & quadrupedes, quæ dorſo collóve domantur, velut boues, muli, equi, aſini: cæteræ res nec mancipi ſunt. Elephanti, & cameli, quamuis collo dorſóve domentur, nec mancipi ſunt: quoniam beſtiarum numero ſunt. *vide rubr.C.de vſuc. transfor* vbi hæc rerum differentia tollitur: *& Theod. §. per traditionem Inſtit de rer diuiſ.*

Mancipio vendere, eſt eas res, quæ mancipi ſunt, ita vendere libra & ære adhibitis, vt euictionis periculum præſtetur: Auctor id eſt, venditor ſe obligat nexu dicis cauſſa ad rem mancipi perpetuò præſtandam. *Cic.pro Murana:* Quod ſi in iis rebus repetendis, quę mancipi ſunt, is periculum iudicij præſtare debet, qui ſe nexu obligauit, profectò etiam rectius, &c. Hoc etiam ex Plauto intelligi poteſt in Perſa:

Ac ſuo periculo is emat, qui eam mercabitur
Mancipio, neque promittet, neque quiſquã dabit.
Et paulò poſt.
Nihil mihi opus eſt litibus
Niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus
Mercimonio? mox: *nihil periculi videtur, ne metuas*
Ne quis vero ex Arabia penitiſſima perſequatur eam.
Item. Dorpalus,
Age, iudica propugnaniter.
Segar. *Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit, iam ſcis*
Item.
Tuo periculo ſexaginta hac datur argenti minis
Item,
Ille quidem iam ſcit quid negotij geſſerit,
Qui mihi furtiuam meo periculo vendidit,
Argentum accepit: adijt: qui nunc ego ſcio.
An iam aſferatur hæc manu? quo illum ſequar?
In Perſas? nugas.

His ex locis facilè perſpicitur, cùm res mancipio non dabatur, periculo emptoris eam fuiſſe, neque euictionem à venditore præſtari ſolitã. Quòd mancipatio adhiberetur, & res poſtea euinceretur, *Paulus lib Sent.*2.*t.*16.ſcribit, venditorem auctoritatis nomine duplo tenus obligari. Ex quo conſuetudo illa fluxit, iure poſteà cõfirmata, vt etiam in aliis emptionibus

nibus ſtipulatio duplæ interponerentur, ſiquidem pretij alicuius res eſſet. Sin minus, ſimplæ, *l exempto* 37. D. *de euict.* Quæ conſuetudo ita quotidiana & vſitata fuit, atq; (*vt Vlp. ait*) aſſidua, vt etiam ſi forte amiſſa fuiſſet, nihilominus in actionem exempto, propter bonæ fidei naturam, tacitè veniret. Ea enim, inquit, quæ ſunt moris & conſuetudinis, in bonæ fidei iudiciis debent venire, *l. quod ſi* 31. § *quia aſſidua*. D. *de ædil edict l.* 2. D. *de euict. l. ex empto*. 11. §. *Caſſius*. D. *de actio. empt.* Mancipationis igitur & vulgaris Emptionis illa fuit differentia: quòd in illa euictionis periculum præſtabatur, in hac non præſtabatur. in illa dupla ipſo iure auctoritatis nomine debebatur: in hac primùm non niſi ſtipulata fuiſſe: poſtea tamen propter conſuetudinis aſſiduitatem, in empti venditi iudicium etiam tacitè & vi bonæ fidei actionis veniebat. Dicitur autem & Mancipio accipere, & Mancipio promittere.

Mancipij ſui eſt. Oppoſi. mancipij ſui non eſt: pro ſui iuris, ſuæ poteſtatis: non ſui iuris.

MANCVS, propriè ſignificat eum, qui ſine manu eſt. Iuriſc. tamen eſt *in l. qui clauum.* §. *p nult. & l. item Ofilius. & l. quæritur.* § *ſi quis digitis. de ædil. edict.* qui imbecillitate dextræ ſiniſtra vtitur.

MANDARE, à manu danda compoſitum eſt: quòd in mandatis dandis accipiendiſque, manus ſibi inuicem dari mos erat, quem iam nunc in mutuis promiſſionibus vulgò videmus obſeruari. Sunt autem pleraque verba ſimili modo ab vſu porrigendæ manus produ-cta. Mandare itaque generaliter ſignificat, alicui per ſe ſuæ gerendum aliquid, exequendúmque committere, *l.* 1. D. *man dat ſicut verbis Quintiliani refert Lauren tius Vallenſis lib.* 5. Hoc autem aliàs fit publicè, aliàs priuatim. Publica mandata vocantur propriè præcepta magiſtratuum, quæ ſunt neceſſitatis. Inde dici mus, mandare, *ſic accipiendum eſt in tit. C. & Nouell de mandat. Princip. Conſtit* 17. Priuata verò mandata vulgò dicuntur commiſſiones: quæ cùm latè pateant, multa comprehendunt. Mandare igitur ſolemus ei, cui negotium aliquod in iudicio, vel extra iudicium, noſtro nomine conficiendum amicè & bona fide commendamus. Nam & commendare à mando fit. Vnde mandatarius dicitur Procurator, à Pro & Curo. Non enim eſt otioſum iſtud, Pro, ſed diligentiam quandam, & prudens amici officium ſignificat.

Mandare eſt præſtare, & exhibere actiones, *leg.* 25. D *de admin. & peric. tut. l.* 1. § *plane D. de tut & rat. diſtrah.* Hinc Mandatum actionum, *leg* 76. D. *de ſolut.* Mandare tamen actiones, & cedere differunt, *l data. Co. de obligat. & actio & vide ſup. lib.* 3 *in dict.* Cedere.

Mandare, eſt delegare, *vt in Rub. D. de officio eius cui mand. eſt iuriſdict. l* 8 §. *ſed nec. D de tranſact.* Et Mādata iuriſdictione, totum iuris dicundi officium tranſit, *l.* 1. § *damus D. de ſuſpect. tuto.*

Mandare, pro iubere accipit *Vlpianus in l.* 1. D. *quod iuſ.* ſolet tamen differentia quædam colligi *in l. ſæpè. D. de off. præſ. poſt gloſſ.*

Mandare & ille intelligendus eſt, qui patitur pro ſe fideiuberi, vel ratum habet, *l. qui patitur. D. mandati.*

Mandare magiſtratū, pro decernere, *M. Tul. Cicer. lib de legib.* 2.

Mandare cædem, vel aliud delictum, *Paulus D. de SC. Silan.* Etſi (inquit) certus ſit percuſſor: tamen habenda eſt quæſtio, vt cædis mandator inueniatur.

Mandare delationem, pro impellere aliquem vt deferat, *lex ex quibuſdam D. de iur. fiſc.* & delator mandatorem edere debet.

Mandare inſuper de rebus inanimatis eleganter dicimus. Mandare literis pro ſcribere. Mandare terræ, pro ſeminare. Mandare fugæ, pro fugere.

MANDATAM rem, adiectiuè nonnunquam dicimus: ſicut rem commiſſam, rem depoſitam, *vt apud Ciceronem.* Quia locat one generaliter ſignificatur, quicquid vllo modo mandatum fuerit. Quod non percipiens Accurſ. malè torquet ad ſpeciem empti, *l. vlt. §. vlt. D. de cond. ob turp.*

MANDATOR is dicitur, qui alicui auctor eſt, vt ſuam pecuniam alteri credat, quod & mandare dicitur: hi ſimiles ſunt fideiuſſoribus: niſi quod illud præcedit obligationem debitoris: hoc eſt, mandator nihil tale cogitantem ſua fide mouet, inducit ad contrahendum cum alio: fideiuſſor verò ſequitur obli-

gationem,& accedit ei,quæ iam contracta eſt:*vti intelligitur ex l.fideiuſſores, & paſſ.D.de fideiuſſ.& mand.*

Mandator cauſſæ, qui mandat alicui, & inſtruit cũ ad accuſationem, dando probationes, allegando accuſationes, *l.* §.*diuus l.*22.23.24.D *de iure fiſc. & Tranquil.in Tito.* Huius commeminit Harmenopulus *lib.*1.*tit.*5. Μανδάτωρ λέγεται ὁ τῷ μηνυτῇ ὑπουργήσας εἰς τὴν τοῦ πράγματος καταμήνυσιν.

Mandatorum differentiam vt exactius ſignificarent veteres, ſolebant dicere,Mandatu, in ablatiuo,cùm mandatum priuatum intelligi vellent: mandatum verò publicum,per ablatiuum,Mãdato, denotabant frequenter. Inde eſt illa locutio,quam D.Haloander,de nobis optimè meritus, diligenter obſeruauit in Pandectis vbique, MANDATV MEO MANDATV TITII. vt& Pand. Floren.ſæpè legimus.

MANDATA appellabantur præcepta principum,quæ præſidibus in prouincias proficiſcentibus dabantur, quibus omnis eorum poteſtas, omnéque munus continebatur.*l.*3.*& l.*16.D.*de offic præſid.L.*27.*l.*33.*D de pœn.l.*7. §.1. D *de iur patro l.*131.D.*de verb.ſign. Plin. lib.*10. *ad Traianum & Iuſtinianus Nouell.*17.*ver ſic.*οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς.Hæc plerunque à præſidibus in prouinciis ſub edicto proponebantur.*l.*6.§.1.D.*de cuſto.reor.*Sic eodẽ ſenſu mandata eccleſiaſtica.*c.manda. extra.de præſumpt.*Aliàs.

MANDATVM definit *Accurſius inſtit de mandat.* officium gratuitum ab eo,qui ſuſcepit exhibendum. Vel eſt(vt *definit Hotom.*)contractus bonæ fidei, de eo quod fieri ſine mercede vlla conuenit, periculo mandatoris exequendo, inter quos iure ciuili licet, factus, cuius definitionis rationem *vide apud eundem in Com.verb.iuris.*Mandati verò iudicium quàm turpe olim fuerit conſtitutum,Cicero elegantiſſimè declarat *in orat. pro Roſcio Amerino*: In priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modò malitioſius geſſiſſet,ſui quæſtus aut commodi cauſſa,verùm etiam negligentius: eum maiores ſummum admiſiſſe dedecus exiſtimabant. Itaque mandati conſtitutum eſt iudicium non minus quàm furti Cre do propterea,quòd quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus,in iis operæ noſtræ vicaria fides amicorum ſupponitur:quam qui lædit, oppugnat omnium commune præſidium: & quantum in ipſo eſt, diſturbat vitæ ſocietatem, non enim poſſumus omnia per nos agere: alius in alia eſt re magis vtilis. Idcircò amicitiæ comparantur, vt commune cõmodum mutuis officiis gubernetur.*Paulo poſt*: Ergo ideircò turpis hæc culpa eſt,quòd duas res ſanctiſſimas violat, amicitiam & fidem, nam neque mandat quiſquam ferè niſi amico: neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. Item aliquantò pòſt idem tractat. De forma autem mandati ſeruanda, *vide Cuiac.Obſer. l.*11 *c.*34. Hinc

Mandator dicitur ille,qui aliquid mandat alicui, vt ſibi vel alij aliquid faciat. At verò.

MANDATARIVS eſt,qui mandatum ſuſcipit adimplendum. Et quando mandatarius accuſatus de crimine conueniri poſſit ex ſua perſona,*vide l nã ideò minus.C.de accuſ & inſcript. & not in ca mulieres.&c.vt famæ. de ſenten excom.* Et inter iſtos oriuntur actiones hinc inde:quia illi qui ſic mandat alteri,contra illum, qui mandatum ſuſcipit adimplendum, cùm prius cogi non poſſet, quòd reciperet mandatum, competit actio mandati directa, in quantum eius interfuit factum fuiſſe, quod mandabatur. Rurſus ipſi mandatario, qui mandatum ſuſcipit,competit actio mandati contraria,ſi quas expenſas fecit, vel impenſas ratione mandati ſuſcepti, in quantum non exceſſit fines mandati. Si verò mandatum exceſſit in impenſis factis,ipſas non repetet per actionem mãdati contrariam. Sed in quantum vtiliter expendit,per actionem negotiorum geſtorum repetet. Placet igitur, quæ mãdatario datur lex in Tragœdia Sophoclis: Ἕρπε καὶ φύλασσε προσταχθέντα μόνον τὸ μὴ πλεῖον ἐπιθυμεῖν πορευτὸς ὢν προσταχθὲν δρᾶν.

Mandatum etiam quandoque dicitur in vltima voluntate.*c fi.extr.de teſtam.*

Mandata res,mandato empta. *le.fi.*§.1. *D.de condict.ob turp.cauſ.*

MANDRAGORA,herba ſoporifera,& venenata, *Plin.lib.*25.*c.*13. Itaque hanc inter venena adnumerat,*Marcian. l.*3 §.1.D.*de ſicar.*

MANEBANT TVI NVMMI, elegans dicendi formula. quid ſignificet,

cet, *ipſo diſplice in l.1.D.de ſtip.ſeruo.*

Manere promiſſis, illis ſtare.

Manere rem apud aliquem, eſt ſibi ſolui, *l tale.§.fin.D de pact.*

Manet, tenet, vel adſtringit, *c.cum laicis.de reb.Eccleſ.alie.vel non.*

MANES olim hoc eſt, animas è corpore volantes, quod vbique manerent, quaſi Deos colebant. Ideò iura eorum voluerunt eſſe ſancta, id eſt, ab iniuria hominum defenſa atque munita. Hinc eſt in lege vetere: DEORVM MANIVM IVRA SANCTA SVNTO.

MANGONES appellatione væna-litiariorum veniunt quoniã vænalitia, id eſt ſeruos vænales expoſitos, ipſi emere præoccupant, vt carius vendant. Cum enim mercis nomen in huiuſmodi ſeruis locum non habeat, *l. ſeruos.in fin de leg 3.* conſequens eſt, vt ſaltem vænalitij appellatione cenſeantur, *teſte Alcia.* tametſi magno non modò ſeruorum venditor ſit, ſed aliarum quoque rerum. *Seneca in Epiſtolis*: Mangones ſi quid eſt quod diſpliceat aliquo lenocinio abſcondunt. *Sic Plinius libro* 37. gemmarum politores, Mangones vocantur.

MANGONIZARE, componere rem aliquam ad alliciendos emptores, quemadmodum videmus equos vænire mangonizatos.

MANGONIVM, artificium quod ad res facilius vendendas adhibetur.

MANIFESTVM, eſt publica, vel clamoſa proclamatio ex certa ſcientia, & certis auctoribus pronuntiens. *vide Spe. in titul.de no:o crimin.§.ſequitur de manifeſto.vbi quid à notario diſtet. & vide Bart.l. hæredes palàm.D.de teſtam.*

Manifeſtus fur, cum facto deprehenſus, *l.* 3. 4. 5. *& ſeq. D.de fur.* vide ſup à Fur.

Manifeſtos rerum capitalium dixit Salluſt. in Catilina.

Manifeſtum crimen, in quo quis deprehenditur, *Bartol. l. hæredes palàm.D. de teſtam.*

MANIFESTE conſtare dicitur, quod etiam ex coniecturis probabilius conſtat, *l.1 C.de teſtam vbi Iaſon.*

MANIFESTARIVM pignus. pro manifeſtò & diſerte obligatum. *Paulus.9. D.in quibus cauſ pign.* Eſt differentia obligatorum propter penſionem, & eorum, quæ ex conuentione manifeſtarij pignoris nomine tenentur.

MANIPVLVS leuis, ex 20. militibus & turbis ſcutatorum fit. Huic Centurio præerat, qui Manipularis vocabatur. Dictus autem leuis, quòd haſtis miles, gæſiſque, non armis grauioribus muniretur. *Alex.Genial.dier.l.1.c.5.*

MANSER, eſt illegitimus, propriè de ſcorto natus, *ſecundum Hoſtien.* quaſi vulgò quæſitus. Vnde ſecundum Abbat.

Manſeribus ſcortum, ſed mœcha nothis
dedit ortum.
Vt ſeges à ſpica, ſic ſpurius eſt ab amica.
Dant naturales, quæ nobis ſunt ſpeciales.

c Niſi cùm pridem.de remun.in §.perſonæ.in fi.vbi glo.

MANSIO, & in plur. Manſiones, Græcis *ἀλλαγαὶ* ſunt diuerſoria, in quæ ſe recipiebant milites expeditionis tempore, vel ſacer comitatus, quæ annonis & pabulis inſtruebantur, ex collatione vicinorum: à manendo ſic dictæ. Vſurpatur autem hoc verbum, *l fi.§. hi quoq. D.de mune & hono l. 7. C.de annonis li.10. l 9.C.Th eod.Sueton.in Tito Veſpaſ.* Spectaculis abſolutis, Sabinos petit: deinde ad primam ſtatim manſionem febrim nactis, &c. *Lamprid.in Alex.* Ita, vt edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: Illa die, illa hora, ab vrbe ſum exiturus: & ſi dii voluerint, in prima manſione manſurus. deinde per ordinem manſiones, per ordinem ſtatiuæ Villæ ſic poſſunt appellari, & *σταθμοὶ*, vt à Clemente in Petro: *προοδεύειν κατὰ δύο σταθμοὺς*. Hinc manentes in hiſtoria Helmoldi, & Gallis, *Maiſons.* Hinc & Manſio pro domo & ædibus ſumitur. *in lib.Feud. Greg Turon.lib.3* At ille ingreſſus manſionem domini ſui, apprehendit ſcutum eius & frameam. *Helmoldus in hiſt Slauorn.c 50.* Occupauit montem, qui antiquitus Alberg dicitur, impoſuítque illic manſiunculas, intendens ibidem communire caſtellum.

MANSIONATICI, ſunt manſiones, apud Scriptores barbaricos: cuius verbi duplicem vſum oſtendit. *Hotom. in Commen.ver.feud.* pro manſione hoſpitali, ſiue diuerſorio, & pro munere ac ſumptu recipiendorũ hoſpitũ. Illius ſignificationis exemplum eſt *apud Aymoinum lib. 5.cap* 31. Indéque (de Carolo Caluo Francorum rege loquitur (per At-

riniacum, & conſuetos manſionaticos Compendium adiit. *Et apud Carolum in Conſtitutionibus*: Cæteri per ſingula territoria habitantes, & diſcurrentes manſionatico. *Et apud alios paſſim.* Huius autem, *apud eundem lib* 5. *cap.*34. in priuilegio Abbatiæ S. Germani Pratenſis: Sed neque ſeruitia ex iis exactis, vel paraueredos, aut expenſas ad ſuas, vel ad hoſpitum ſuſceptiones recipiat, ſiue manſionaticos inde exigat: ſicut nec conſuetudinis vnquam fuit. Id eſt, ſumptus pro diuerſorio & hoſpitibus recipiendis.

MANSVS, vel Manſum, ſeu Maſſa, *Caſſiodoro, & Gregorio*, neque domus eſt, neque area, neque hortus: ſed ager certi modi ac menſuræ: qui propterea Metatus ab antiquis dicebatur, quoniam in agrorum diuiſionibus & aſſignationibus menſores adhibebantur, qui & Finitores *à Cicerone, in Agrar orat.* appellantur: quanquam in ſecunda mendum eſt in illo loco Ianitores ex illo ordine ducentos conſtituit. legendum enim eſt Finitores. Val. Cato in Diris: *Pertica quæ noſtros metata eſt impia agellos.* Metabantur enim antiquitus in Italia agros perticis: vt apud Barbaros funibus, *vt eſt apud Herodotum lib* 1 *Siculus Flaccus lib.*1. *de cond. agror.* Nominibus (ait) agrorum diuiſorum qui inſtitutis limitibus diuiſi ſunt, & formæ varias appellationes accipiunt, quidam arbores finales, alij in venis, alij in membris ſcripſerunt: & quamuis vna res ſit forma, alij dicunt perticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij typon, quod (vt ſupra diximus) vna res eſt forma. Dicebantur etiam agri limitati, de quibus mentio eſt, *leg in agris.* 16 *D. de acquirendis rerum domi & l.*1. §. *ſi inſula. D. de fluminibus.* Manſus autem vel in priuati hominis patrimonio eſt, vel Eccleſiæ ad clerici victum cultumque attributus, *leg. Franc. lib.* 1. *cap.*85. Sancitum eſt, vt vnicuique Eccleſiæ vnus manſus integer, abſque alio ſeruitio attribuatur & presbyteri in iis conſtituti, non de domibus, neque de areis, vel hortis iuxta Eccleſiam poſitis neque de præſcripto manſo aliquod ſeruitium faciant, præter Eccleſiaſticum. *Albertus Krantzius in VVandalia. lib.* 4. *cap.*15 Aſſignauitq. trecentos manſos Eccleſiæ in perpetuum ſeruituros. Item: Adolphus trecentos quoque manſos permiſit duci, vt per manum eius aſſignentur in dotem Eccleſiæ. Et capitulo vigeſimoquinto: Eat Epiſcopus in Vagriam: adhibitis viris induſtriis, æſtimari faciat prædia: quod defuerit de trecentis manſis, ego ſupplebo. Veniens Epiſcopus, deprehendit prædia vix centum implere manſos. Quamobrem Comes volens redarguere agrimenſores, adhibuit menſuram ſuam funiculo breui, & hominibus incomperto. *Helmoldus in hiſtor. Slau cap.*.o. Pauperibus ortus natalibus, primo ſeptem manſis, totidémque manentibus ex hæreditate patrum fuit contentus. *Et mox.* Dicitur manentes ſuos pro furto delatos, damnaſſe ad mortem. nec enim eo in loco Manſum pro villa poni, quod docti quidam Germani ad marginem annotauerunt, ſed pro iugero, cenſet *Hotoman. in Comm. verb. Feud.* à quo hæc ferè ſunt omnia deſumpta: qui etiam addit placere ſibi eorum ſententiam, qui manſum à menſura duci volunt: quia ſi ager, inquit, eſt certo modo præſcriptus (vt illa lex oſtendit) neceſſe eſt certæ menſuræ fuiſſe. *Libr. Feud.*1. *titul.* 4. §. 4. Si quis de manſo vno feudi nomine inueſtiturum acceperit. Nam cùm manſum vnum, duo, tria numerantur, certi agrorum modi perſpicuè ſignificantur. Manſum Baldus definit prædium, in quo manent homines. Aluerottus, fundum, qui duobus bobus ad laborandum ſufficit. Hinc fortaſſe oritur (*inquit Zoſius*) quòd nos Germani prata dimenſa nominamus *Manſmatt.* Iacob. Cuiac. Manſus eſt, inquit, fundus vnde quis ſe & familiam ſuam tueri ſatis commodè poteſt, ac præterea vectigal, ſiue cenſum domino referre, & quod veteres dixere hæredium. nam hæc dictates Carolus magnus interpretatur manſa, in ſuis Conſtitut. à manendo ſcilicet. *Childebertus in quodam Pragmatica apud Annonium*: Cum manſis & cum manentibus meis. De his iudicent lectores.

Manſum aliud eſt Dominicatum, ſeu Indominicatum, quod in Principis, aut Eccleſiæ, aut nobilis alicuius dominio eſt: neque vel in feudum, vel in precariam, vel alio titulo alteri conceſſum: aliud Ingenuum, quod eſt nobilium, & colono alicui locatum eſt, qui Manſarius vocatur: aliud Seruile, quod in feudum

dum datum eſt,ſub certi ſeruitij conditi ne. *Apud Ammonium*, vbi ſcribit , Carolum Caluum in Francia & Burgundia tributum exegiſſe ad hunc modum : E manſis dominicatis , ſolidus vnus : de vnoquoque manſo ingenuo,denarij quatuor : de cenſu dominico , de facult. te manſuarij , totidem : è manſo ſeruili d. a ios duos de cenſu dominico de facultate manſuar j totidem. Quæ diſtinctio manſorum inuenitur etiam 12. *Epiſtol. Greg. ad finem.*

MANSVARII, iidem qui manentes,ſeu commanentes,vel villici : Græci παραμονάριους vocant, *vt Synodi Chalcedonenſis c. 2. à μονῇ* villa. Alij Maſſarios: nam & manſum dixere maſſam Caſſiodorus,Gregorius,& alij : pro quo Gloſſ. vet. συγκτῆσιν reddunt.

MANSVETÆ feræ, quatenus intelligndæ , *Iuſtin. de clar. Inſtitut. de rerum diuiſ. §. pauonum quoque.* Vide Feræ.

Manſuetum dictum putat *Paulus apud Feſtum. lib.* 11. quaſi ad manum Venire ſuetum , vel (*vt aliis placet*) neque ex miſericordia mœſtum , neque ex crudelitate ſæuum, ſed modeſtia temperatum.

Mantellum à tegendis manibus dictum quidam putant.vide inf. Reuoluto mantello.

MANVBIÆ, pro ſpoliis.Hinc manubias facere, ſpoliare,*leg. eos Cod. de modo mulctarum Gell. libro* 13. *capit* 23. hanc inter Manubias & prædam & differentiam ponit , vt prædam dicat eſſe corpora ipſa rerum , quæ capta ſunt : Manubias verò , pecuniam à Quæſtore ex venditione prædæ redactam. quanquam tropica quadam figura alterum pro altero nonnunquam ſumptum à quibuſdam annotat. Manubiæ in veter. Gloſſ. σκῦλα ἀπὸ ζώντων ἀφαιρούμενα

MANVS , pro multitudine & turba : vt manus militum. *Vlpian in l. metum autem præſentem. in princip. D. quod metus cauſſa.* Idem ait , etſi fortè adhibita manu in meo ſolo per vim ædifices.Et pro coactis hominibus , *leg. 9. §. idem ait. quod met. cauſ. & fortè in l. 3 D. de offic. præſid.* Sic Manu facta,id eſt collecta *l. 6. D. ad l. Iul. pecul. Paul. l. 5. Sent. tit. 19. & 20.*

Manus,pro arte. Vnde & Caio manus precium , *in l mulieris de verb. ſign* ſignificat autem mercedem , quæ non tam materiæ , quàm manus & artis nomine debetur architecto, *leg* 30. *§. qui ædem. D. loca.* Dicitur & Manupretium Alfeno *leg.* 30. § 3. D. *loca.* Qui ædem faciendam locauerat, in lege dixerat : Quod in opus lapidis opus erit,pro lapide & manupretio dominus redemptori in pedes ſingulos ſeptem dabit.

Manus , eſt poteſtas , non tyrannis,vt nonnulli comminiſcuntur. Inde manumiſſio , à poteſtate liberatio. *Pompo. in l. 2. in princip. D. de origin iur.* Et quidem inquit,initio ciuitatis noſtræ populus ſine certa lege,ſine certo iure primùm agere inſtituit , omniáque manu Regia gubernabantur. Manu , hoc eſt , poteſtate, arbitrio, iure tantùm naturali inſtructo. Erant enim boni viri pleriqne reges. Manum igitur ibi oportet intelligere , non tyrannicam violentiam , cùm plerique Reges inter optimos principes numerentur : ſed ſupremam Regis poteſtatem , ſeu auctoritatem , qua iubebat, aut vetabat aliquid, ſecutus tantùm naturalem conditionem. Hinc.

IN MANV eſſe dicebantur vxores , & in manum conuenire , cùm per coemptionem ma resfamiliàs factæ eſſent: *quemadmodum Vlp. ſcribit. cap. Inſtitutio* 6. *&* 22.

Manus nonnunquam pro violenta actione accipitur , quoniam manu ſolet expediri, quicquid fit ab homine. Inde manu committere , pro delinquere violenter, *Paulus dicit in leg. 3. D. de off. præſid.*

Manus pro cautione, chirographo & ſcriptura manu ſubſignata, *l.* 15. *D. de prob.* An cùm eo poſſint,propter emiſſam manum ab eis quaſi filio,agere. *Sic l. 1. C. de metat. & epide. l.* 12.

Manus armata, *l.* 3. *§ aduerſus. D. de ſepul. viola.*

MANV BREVI pro directo & per compendium , & vitata circuitione : quoties , ſcilicet celeritate coniungendarum inter ſe actionum vna actio occultatur , *vt loquitur Vlpian. leg. 3. § ſed ſi debitorem. de donat inter. vir. & vxor.* Hac phraſi vſus eſt idem Vlpian. *leg.* 43 *§. 1. de iur dot.* Quoties inquit, extraneus accepto fert debitori dotis

conſtituendæ cauſſa, ſiquidem nuptiæ inſecutæ non fuerint, liberatio non ſequetur: niſi fortè ſic accepto tulit, vt velit mulieri in totum donatum. tūc enim credendum eſt, breui manu acceptum à muliere, & marito datum. Nec inconcinnè id quod Iuriſconſulti, Directò libertatem dare dicunt, non per fideicommiſſum: dixerit quis, Manu breui libertatem dare. Huic opponitur

Manu LONGA, quod Iauolenus, *l. 76. de ſolut.* accepit pro obliquè, & quaſi per alium: Pecuniam, inquit, quam mihi debes, aut aliam rem, ſi in conſpectu meo ponere te iubeam: efficitur, vt & tu ſtatim libereris, & mea eſſe incipiat. nam tum, quòd à nullo corporaliter eius rei poſſeſſio detineretur, adquiſita mihi, & quodammodò manu longa tradita exiſtimanda ſunt. *Sic Cicero Verrina* 4. Cùm ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum, cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erãt tuæ, præfecti ſcribæ, medici, accenſi, aruſpices, præcones, manus erant tuæ, &c.

Manus communes, non lotas interpretatur Albericus.

Manum conſerere dicimus cum hoſte: inde tracta eſt appellatio iudicialis, Manu conſertum: quoniam & in iudiciis digladiari videmur. Vide Conſerere.

Manum iniicere, vide Iniicere manum.

Manum mittere, manum porrigere, μεταφορικῶς *l.* 15. *§. ſed ſi emptor.* D. *de re iudic. l* 14. §. 1. D. *de religio.* Galli efferunt *mettre la main deſſus.*

Manus militaris, *l.* 68. D. *de rei vind. & l. penul.* D. *ne vis fiat ei, qui in poſſeſſ.* id eſt, manus viatorum, vel ſeruientium, *main de Sergens.*

MANVS MORTVA, locutio eſt Gallis vſitata de iis, quorum poſſeſſio (vt ita dicam) immortalis eſt, quia nunquam hæredem habere deſinunt: vt de Eccleſia dicitur *lib. Feud.* 1. *tit.* 13. Qua de cauſſa res nunquam ad priorem dominum reuertitur. nam Manus pro poſſeſſione dicitur, & Mortua, pro immortali. Sic municipium dicitur non mori, *l. an vſusfructus.* 56. *D. de vſufruct. l. ſi vſufruct.* 8. *de vſufruct. legat.* quoniam hominibus aliis ſuccreſcentibus idem populi corpus videtur, *l. proponebatur.* 76. D. *de iudic.* Ciuitas autem mori dicitur, vrbe diruta, & inducto aratro, *l. ſi vſusfructus.* 21 D. *quibus modis vſufruct. amitta.* nam quæ prius fuit ſpecies, interit: alia autem exorta eſt: vt de domo dicitur, *l. qui vſumfruct.* 39. D. *de vſufruct. l. quid tamen.* 10. §. *penulti. D. quibus mod. vſusfruct. am itta. Theod. Nebem. in Nemore vnion. tract.* 6. *capit.* 33. Et ſic ad manum mortuam regnum, & principatus huiuſmodi deuenerunt, quia ipſi Reges Francorum dicti Auguſti, conſanguinei & propinqui fuerunt. *Et in capit. Caroli Magni, & leg. Frãnc. lib.* 4. Vbi verò mortua manus interiacet, aut alia quælibet cauſſa irrationabilis inuenta fuerit, &c. Vſurpatur autẽ hæc locutio primùm in corporibus & collegiis, quæ immortalia ſunt, vt ciuitates, cœnobia, *l. ſicut.* §. *in decurionibus.* D. *quod cuiuſque vniuerſ. l. proponebatur* D. *de iudic. Polyd. Virgilius lib. hiſt.* 17. Legibus magnæ chartæ ſancitum eſt, vt nemini liceret dare prædia collegiis monachorum: & legem hãc Ad manum mortuam vocarunt quòd res ſemel datæ collegiis ſacerdotum, non vtique rurſus venderentur, velut mortuæ, hoc eſt, vſui aliorum mortuorum in perpetuum ademptæ eſſent. *Et aliquantò pòſt*: Epiſcopi capto inter ſe conſilio poſtularunt, vt legem Ad manum mortuam, quam ordini ſuo valde nocere perſpexerunt, antiquaret. Vſurpatur quoque locutio hæc in Gallia, cùm reuera manus, id eſt poſſeſſio, mortua eſt: vt cum quibuſdam Galliæ locis conſuetudo, eſt, vt poſſeſſores ſine liberis mortuo, poſſeſſio ad territorij dominum reuertatur.

Manum prohibere, *in l.* 5. *meminiſſe. ff. de ope. no nunc. & l.* 6. § 1. *D. ſi ſeruit. vind.* id eſt, lapilli iactum.

Manu ſata excipi intelliguntur, *l.* 80. *D. de contr. emp.* non quæ in perpetuum ſata ſunt, ſed quæ ſingulis annis ſeri ſolent, ita, vt fructus eorum tollatur.

ad Manus venire, *l.* 11. § *penultim.* D. *de pœnis.*

MANIBVS PEDIBVS, prouerbio, extremum conatum ſignificamus: *Sic. vſurpauit Terentius in Andr. Act.* 1. 1.

MANVMITI Feſto dicebatur ſeruus, cùm dominus eius, aut caput eiuſdem ſerui, aut aliud membrũ tenẽs dice

dicebat: HVNC HOMINEM LIBERVM ESSE VOLO, & emittebat eum è manu. Alij ex eo dictū putāt, quòd qui emancipabantur, manu dicis cauſſa cædebātur ab emptoribus, quę ῥαπίσματα vocat Iuſtin. *l. vltim. C. de emancip. lib.* 8. Manumitti tamen etiam dicuntur filij, filiæque familiâs, pro emancipari: proptereà quòd dicis cauſſa ter à patre venduntur, & in imaginariam quandam ſeruitutis conditionem rediguntur, vt in verbo Emancipatio docuimus.

MANVMISSI ciues Romani dicebantur, qui teſtamento, vindicta, aut cenſu (ſic enim *apud Gaium, lib. priore, tit.* 1. non Eccleſia legendum, *ex Vlpia. Inſti. tit.* 1. animaduerti poteſt) vel ante conſulem, aut prætorem erant manumiſsi. Latini autem Iuniani, qui aut per epiſtolā, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione, ex lege Iunia Norbana, quæ cōditionem eorum prima reperit, manumittebantur: Dedititij, qui poſt admiſſa crimina, ſuppliciis ſubditi, & publicè pro criminibus cæſi eſſent: aut in quorum facie, vel corpore, quæcunque notæ, ſeu ſtigmata, igne, aut ferro impreſſæ erant, ita vt deleri non poſſent: hi, poſtquam à dominis ſuis manumittebantur, Dedititij vocabantur, ex lege Ælia Sentia, vt quorum turpitudo communis erat, eorum & nomen commune eſſet. *Vide Vlpian. Epitomen. tit.* 1.

MANVMISSIO eſt de manu miſsio, id eſt, datio libertatis, *l. manumiſſiones. D. de iuſt. & iur.* Nā quàm diu quis in ſeruitute eſt, manui & poteſtati ſuppoſitus eſt, & manumiſſus liberatur poteſtate. *Vlp. l.* 1. *D. eod.* Atq; in manumiſſionibus hoc nominatim adſcribi moris erat, vt ex antiquo manumiſsionis exemplo citat *Cuiac. Obſeru. lib.* 14. *c.* 27. Ille ciuis Romanus eſto, ita, vt ab hodierna die ingenuus, atque ab omni ſeruitutis vinculo ſecurus permaneat, tanquam ſi ab ingenuis fuiſſet parentibus procreatus. Eam denique pergat partem, quamcunque elegerit, vt deinceps nec nobis, nec ſucceſſoribus noſtris vllum debeat noxiæ conditionis ſeruitium: ſed omnibus diebus vitæ ſuæ, ſub certa, pleniſsimaq; ingenuitate, ſicut alij ciues Romani, per hunc manumiſsionis atque ingenuitatis titulum, ſemper ingenuus, & ſecurus exiſtat. Hinc à Suida ἐλεύθερος, id eſt, liber, definitur ἐλεύθερον ὅπου ἐρᾷ.

Manumiſſionis inſignia recenſet *Tertull. lib. de reſurrect. carn.* putà albam veſtem, aureum anulum, patroni nomen, tribum, menſam.

Manumiſsionis verbum etiam in libris legimus, *l.* 2. *D. de offi. procoſ. l.* 28. *D. de adopt. l.* 107. *D. de verb. obl. & D. ſi à parent. quis manum fu.*

MAPPA eſt ornamentum equi, & ſunt linteamina alba, quibus cooperiuntur equi Cardinalium, cùm faciunt proceſſionem. *no. in Authen. de conſu.* §. *quantumcunque. & vide cap. nonnulli.* 103. *diſtinct.*

MARCHIA, ſeu Marcha, Gallis *Marche*, apud barbaricos ſcriptores limitē ſignificat: deducto vocabulo à March, Germanico verbo, quod & limes eſt: *vt l. Frāc. li.* 4. *ti.* De vaſis dominicis ad marcham cuſtodiendam conſtitutis. *Sic Rhegin. lib. Chro.* 2. *ſub anno* 788. Poſt hæc Carolus Ratisbonam venit, ibíque marchas & fines Baioariorum diſpoſuit. *Aymoinus. lib.* 5. Ludouicus Neuſtriam cum marchiis ſuis haberet: & Carolomannus Burgundiam & Aquitaniam cum marchiis ſuis obtineret. *Albertus Krantzius in VVandalia. lib.* 3. *cap.* 16. hoc vocabulum deduci exiſtimat èvulgari Saxonum lingua, apud quos Marchia diſtrictū vnius villicationis aut ditionis ſignificat. Inde Veltmarke nomen duxere: vt tum marchiam dicerent Saxones, eam prouinciam, quam, cùm ſui iuris eſſet, per arma ſunt conſecuti. Baioarium lingua, & Alemānorum, & antiqua Gallorum, (*quod obſeruauit Pet. Rhenanus, & Ioan. Budæus Miſcellan. libr.* 2. *capit.* 23.) March equum militarem ſignificabat. Scribit enim *Pauſanias lib.* 10. ita Gallos equeſtrem pugnam inſtituiſſe, vt ſingulos equites ſelectos, equis ſequeretur alij duo, qui domini equo occiſo ſuum ſubmitterent, quíque domino, & ſibi inuicem auxilio vel ſupplemento eſſent (quo modo, aut ſimili etiam hodie lanceas componimus) & hanc quidem equeſtris pugnæ inſtitutionem eos vernacula lingua vocaſſe *Trimarchiſiam*, quòd ſinguli equites conſtarent ex tribus. equum enim eos marchiam appellaſſe. Et ita hodieq; vocant Britones, quos priſcam linguā Gallicam retinuiſſe, ſimul & Britannos, ſiue Anglos montanos, quos Vvalos appel-

lant, idem Rhenanus comprobauit, nec enim fuit eadem prorſus cum Germanica, cùm Ariouiſtum Germanum *Cæſar ſub fin. lib. 1. de bell. Gal.* ſcribit longinqua in Galliis conſuetudine, Gallicam linguam didiciſſe. Et *Tacitus lib. ſingulari de moribus Germanorum*, Gothinos non eſſe Germanos Gallicam linguam coarguere. Commune tamen illud fuit March pro equo, vt in lege Baioariorum: Si equus eſt, quem March dicimus. *Et alio capite*: Si quis aliquem de equo ſuo depoſuerit, quod March ſalli vocant. *Et in lege Alemannorum*: Si talem æquum inuolauerit, quem Alemanni March dicunt.

MARCHIO, *inquit Obertus lib. 2. Feud. tit.* 10. eſt is, qui limiti certo regni cum imperio præeſt. Inepte autem vocabulum à mari deducit, quòd plerique limites ſint maritimi. nota eſt Francorum, vel Germanorum vox *March*, ſiue *Marche*, pro limite, vt diximus. *Annonius* 5. *ca.* 11. Reliquit marchiones, qui fines regni tuerentur, & hoſtium arcerent incurſus. *Aymoinus lib.* 5. Robertus Comes Pariſiorum, frater Odonis regis, Marchio Francorum vocabatur. A Germanis etiam Marchgraph dicũtur, quaſi limiti comites, ſiue Limiti præfecti. Et Comites Marchiæ *ab Aymoino lib.* 4. Cuſtodes limitis ab eodem ibidem. Et Comites & Præfecti limitis, ibidem. *Albertus Krantzius in VVādalia* vbi ſuprà plenisſimè de origine huius vocabuli diſputans, Saxonum eſſe vocabulũ exiſtimat, atque pro præſide apud eos vſurpari, qui prouinciæ, quam cùm ſui iuris eſſet, per arma eſſent conſecuti, præeſſet, quíque illi ius diceret. Sic in Dania (*inquit*) ad Sleuicum Marchionem conſtitutum per Henricum regem: ita in Vvandalia per eundem Marchiam illam ſuo Marchioni deputatam: indéque fluxiſſe nomen, vt deinceps aliæ quoque prouinciæ hoc vocabulo in ſimili principatu vterentur: diceretúrque Marchio Miſnẽſis, Badenſis, Styriæ, Morauiæ, in Germania & in Italia Teruiſina, Anconitana, Mantuana, Ferrarienſi, & ſi quæ ſint aliæ ibi Marchiæ. Hinc verò intelligi poteſt, quàm diſsimilis huius dignitatis ratio fuerit apud Italos, *de qua Nicephor. Greg. libr. ſeptimo ita ſcribit*: ἡ δὲ τοῦ μαρχεσίου τάξις οὐ τῶν ἐπισήμων ἐστὶ παρὰ Λατίνοις, ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς Ῥωμαίων στρατεύμασιν, ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημείαν, τοῦτο παρὰ λατίνοις μαρχέσιος. vt is ſcilicet eſſet, qui vexillum Imperatoris præferret. Brodæus vbi ſuprà, & Alciatus Marchionem interpretantur Præfectum equitum, deducto vocabulo ab antiqua verbi March, apud Gallos ſignificatione: quod viris doctisſimis non probatur.

MARCHGRAVII, vide GRAVIO.

MARCHOMANNI, *apud Helmoldum in hiſto. Slau. cap.* 68. ſunt gentes vndecunque collectæ, quæ marcham incolunt.

MARSCHALCVS, vetus vox Germanica, pro equitum magiſtro. March enim vetere illorum lingua, equum ſignificat, & Schalc potentem, *vt Beatus Rhenan. Obſeruat. rer. Ger. lib.* 2. *Leg. Alemann. tit.* 80. Si Marſchalcus, qui ſuper 12. caballos eſt, occidit, 40. ſol. componat. vbi de ſeneſchalco etiam fit mentio: quæ vox in Francogallia vſurpata eſt. *Albertus Krantzius libr. Sue.* 5. *capit.* 41. Gubernatorem appellauere, ex optimis militem, qui conuocandis regni cœtibus, & omnia vice Principis gerendi habeat poteſtatem: Marſchalcum noſtri vocant, Galli Conneſtabulum, Magiſtrum equitum dixere Romani, armorum ductorem interpretantes, qui & equeſtris militiæ Princeps arbitrium habeat educendi armatum regni exercitum. Latini autem eum, qui ſub regis imperio exercitui præeſt, Magiſtrum rei militaris appellant. *Liuius libr.* 24. de Syphace Numidarum rege loquens: Orauit, *inquit*, vt duo legationem referrent ad Imperatores ſuos: vnus apud ſe magiſter rei militaris remaneret.

MARGARITAS & margaritæ promiſcuè Latini auctores dicunt: ſed eas à geminis & lapillis ſeparant (nam alij auctores refragantur) Iuriſconſulti, *vt Vlpian. l.* 19. *§. penultim. & l.* 25. *§ penultim. D. de aur. & argen. lega.* Quia concha, inquit, apud rubrum mare & creſcit & coaleſcit. quod ſic accipit Cuiacius, quia margarita conchæ pars eſt, potiùs quàm gemmæ aut lapilli, vel conchæ partus, *vt Plinius voluit libro* 9. *capite* 35. De eorum ortu *A. Marcellinus, libro* 23. *Plin. lib. & capit. præcitatis. Athenæus libro* 4. *Iſidor. lib.* 16. *cap.* 10. *Etymolog.* De his etiam ſic Tertullianus,

libro

libro de habitu muliebri, cùm antea de lapillis egiſſet: ſed ſi quid de mari Britannico aut Indico ambitio piſcatur, cõchæ genus eſt, non dico conchylio, aut oſtreo, ſed nec peloride gratius de ſapore. ad hoc enim conchas nouerim maris poma. Quod ſi concha illa aliquid intrinſecus poſtulat, vitium eius magis eſſe debet, quàm gloria: & licèt margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum, quàm conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca. *Hieronym.* rubri maris grana vocat. *Martialis* verò, Erythræos lapillos, & gemma Erythræis ecutas vadis. De his *Solinus* hæc ſcripſit: Conchæ ſunt, inquit, in quibus hoc genus lapidum requiritur, quæ certo anni tempore luxuriante conceptu,ſitiunt rorem velut maritum, cuius deſiderio hiant: & cùm lunares maximè liquuntur aſpergines, oſcitatione quadam hauriunt humorem concupitum. Sic concipiunt, grauidæque fiunt: & de ſaginæ qualitate reddunt halitus vnionum.

Margaritæ extricatæ, pro mundatis & purgatis, *in l. ſi ſeruus ſeruum. D. ad legem Aquil.*

MARITIMÆ vſuræ,nauticæ, *l. fenerator D. de nautico fenore.*

Maritimi mores, pro variis & inconſtantibus. Quemadmodum enim mare, vt inquit Eraſmus, nunquam conquieſcit, & ſubinde mutat faciem: ita ferunt homines maritimos nonnihil ex maris ingenio referre.

MARITVS, contractis nuptiis dicitur. Eo tamen nomine & ſponſus continetur, *l. 3. D. de fund. dot.* Sed hoc ex cauſſa,non perpetuò verum eſt.

Mariti, pro coniuges, *l. 52. in fin. D. de donatio. inter vir. & vxor.*

Maritus & vxor vnum corpus cenſentur, *l. 1. §. ſeruum mariti D. de quæſtio.* Domeſtici vocantur, & ſocij vitæ,diuini atque humani iuri conſortes, *lege prima, D. ad S. C. Syllan l. 1. D. de rit nupt. l. aduerſus de crimin. expil. hæredit.*

Marito incumbit onus alendi vxorem cum liberis, & tota familia. *l. dotis fructus D. de iur. dot. l. pro oneribus. C. eod. tit. l. ſi filia. D. famil. erciſc.*

Maritis,ad exemplum propinquorum, conceditur quidem ius emendandæ vxoris: ſed certè non adeò eſt extendendum, vt domeſticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur, *lege prima, C. de emendat. propinquo.* Neque verò bonus, vir, aut vlli homini in foro profuturus exiſtimari poteſt, qui domi tam moroſus eſt, vt nec vitæ ſociam ferre poſſit fortè per imprudentiam leuiter peccantem. Leuiorum autem vitiorum, propter quæ fuerit vxor emendanda, non poteſt certa tradi definitio. Caritas multa condonabit, quatenus fieri poteſt, ſexus fragilitati. cætera iudicabit ſobrium mariti ingenium.

Mariti affectio dicitur in vxorem,vxoris verò in maritum animus, *teſte Vlp. in l. 5. D. de bon. damnat.*

Mariti lenocinium ipſum onerat, non vxorem excuſat, *l. 1. §. ſi publico. D. de adult.*

MARMORIS appellatione rudem tantum materiam contineri, docet Iuriſcon *in l. quæſitum § illud. de leg. 3.* Hinc Marmoreum, quod ex marmore eſt: & Marmoratum, quod ſuperficiem tantùm ex marmore habet: & Marmorariæ laudes, *apud Ciceronem pro Archia*, pro ſtatuis marmoreis, in alicuius honorem decretis. Marmoroſum autem, quod marmoream formam vel duritiem habet.

MARMOREVM metallum, *l. 13. C. Th. de metal.*

Marmoreæ lapidicinæ, *l. 7. § ſi. vir. D. ſolu. mat.*

MARMORARII,qui marmorum incruſtas ſecandorum artem tenent, *l. 1. C de excuſ. art l. 2. C. The. eo. Caſſio. lib. 1. Varia. ad Agapet.*

MARTE ſuo litem decurrere, Tribon. dicit, pro ad exitum ſine vllo impedimento perduci. Si neque per alterutram litigantium partem, nec per iudicem ſteterit, quò minus lis ſuo Marte decurrat, &c. *in l. properandum. 2. §. illud procul dubio 5. C. de iudic.*

MARTINVS Iuriſconſultus nobilis, Italus, æqualis eorum ætatis, qui primi gloſſulas ad ius ciuile ſcripſerunt, circiter annum M. C XC. vixit, iuriſque diſciplinam magna cum laude exercuit. Eius perſæpè Accurſius mentionem in gloſſis interpoſuit.

MARTYREIVM, templum martyribus dicatum, *apud Impp. l. generali. 13. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & l. decernimus. 15. eod.*

MASCVLINVM an concipiat fœmininum, hoc eſt, verbo maſculini generis contineatur fœmina, *vide l.1.& ibi glo. Barto. Alberic. Capol. And. Alciat. ff. de verb. ſignifi.*

MASSA rudem materiam auri, argenti, æriſve ſignificat, *l 10. §. ſi maſſa. ff. quibus mod. vſusfr. amit. l.52 §. ſi quis maſſam.* D. *de furt.*

Maſſa, id eſt, pila argenti legata, ſcyphi ex ea facti debentur. *Eius cauſſam habes in l. lana. in fi. & l. quæſitum. §. illud. de leg.3.*

MASSA, *apud Caßiodorum*, *Gregorium*, & *alios*, idem quod manſus: hinc maſſarij, vt manſuarij. gloſ. vet. maſſam exponunt συγκτῆσιν Vide Manſus.

MASSARITIÆ verbum ex vulgi triuio ſumptum, dicuntur Bartolo ſupellectilia ad domum pertinentia, quo verbo in eundem ſenſum paſſim vtitur vulgus interpretum: hoc & aliquando Zaſius indicauit.

MASTI, fiſtulæ ſunt *Vitruuio, lib.12. Varro in lib. de re Ruſt.* papillas vertit. *Caßiod.* vbera *vide Alcia. l. eos, qui aquæ. C. de aquæduct.*

MASTIGOPHORI, lictores, qui virgas in ſacris certaminibus ferebant, quibus inſolentiam certatorum ſpectatorúmque coercerent: *de quibus Arcadius, l. vlt. § 1. D de muner. & hon.* Maſtigophori quoque, qui Agonothetas in certaminibus comitantur, & ſcribæ magiſtratus perſonali muneri ſeruiunt. *Iulius Pollux ad fi. lib.3.* μαστιγονόμους ferè, à Xenophonte quondam loco μαστιγοφόρους appellari tradit. Horum etiam meminit Xiphili. in Nerone. Sed & Suidas ſcribit fuiſſe, ἐπὶ τῆς θυμέλης ῥαβδοφόρους τινὰς πρὸς εὐταξίαν τῶν θεατῶν.

MATER, quæ quoduis animal partu edit, *auctor Nonius* Noſtri interdum hoc nomine etiam auiam accipiunt, licèt impropriè. *Vide Bartol. in l. liberorum. D. de verb. ſignif.*

Mater matrima dicitur illa, quæ cùm mater ſit, adhuc habet matrem viuentem: ſicut patrimi, & patrimes, quorum patres viuunt. Vide Matrimus.

MATERFAMILIAS apud Iuriſconſultos quamlibet mulierem honeſtam ſignificat, *l. 3. in fi.* D. *de lib. exhib. l. pronunciatum. 46. D. de verb. ſign. l. probrũ.* D. *de rit. nupt. l. quæ adulterium. C. ad leg. Iul. de adult.* ídque generaliter tradunt, honeſtatem, non aut nuptias, aut natales facere matremfamiliàs: viduam, non etiam virginem eſſe matremfamiliàs: eá quæ obſcuriore loco nata eſt, ſi honeſtè viuat, eſſe matremf. Concubina autem materfamil. non eſt, niſi patroni concubina ſit, *d. l. probrum l. item legato. §. patrui.* D. *de legat.3.* Meretrix quoque materfa. non eſt, licèt vxor ſit, & adulterij accuſari poſſit, exemplo Veſtiliæ vxoris Titidij Labeonis, *de qua Corn. Tacit libr. 2. l. ſi vxor. §. ſed & in ea. D. ad l. Iul. de adul.* Nihil autem differt à matrona materfamiliàs, *l. 1. §. omnem l. item apud. § ſi quis virgines.* D. *de iniur. l. 1. §. & notandum.* D. *de ventr. inſp. & quæ materfam. in l probrum.* dicitur matrona *in d. l. ſi vxor.* Cicero pro Cœlio: Petulanter facimus, ſi matrem familiàs ſecus, quàm matronarum dignitas poſtulat, nominemus. Propriè autem Materfamiliàs ea dicitur, quæ in familiam mariti, & ſui hæredis locum venit, & à Matrona differt: & ſic ex iure antiquo accipienda eſt, *l. pronunciatio. §. familiæ* D. *de verb. ſignifi.* dum in familia mariti numerat matremfamiliàs. Hinc etiam Feſtus materfamiliàs, inquit, non antè dicebatur, quàm vir eius paterfamiliàs dictus eſſet, nec poſſunt hoc nomine plures in vna familia præter vnam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ ſine filiis eſt, appellari poteſt. Huc accedit quod ſcribit *Gellius li. 18. c. 6.* Matremfamiliàs appellatam eſſe eam ſolam, quæ eſſet in mariti manu, mancipióque: aut in eius, in cuius maritus manu mancipióque eſſet, quoniam non in matrimonium tantùm, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui hæredis locum veniſſet. *Seruius in lib. Æneid. 11.* Materfamiliàs, inquit, illa dicitur, quæ in matrimonium conuenit per conuentionem. nam per quandam iuris ſolennitatem in familiam migrat mariti. Quod autem ſcribit *Vlpian. l. 4.* D. *de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur.* matresfamiliarum eodem modo dici, quo patresfa. hoc eſt, quæ ſuæ poteſtatis ſunt, ſiue ſint puberes, ſiue impuberes, hoc ad inſtituti ſermonis, & rubricæ rationem reuocandũ eſt: vt qui alterius in familia non ſunt, patres & matresfamiliarum appellentur. Plura etiam de his vide in voce, VXOR.

MATERIÆ infectæ, pondus: ſignatæ, numerus: factæ, ſpecies appellatur, *l.6.D de rei vind.*

Materia ſic à ligno diſtinguitur, vt hoc ad ea, quæ comburendi cauſſa parata ſunt, pertineat: illa verò, quæ ædificandi fulciendíve cauſſa. *l 12. D.de vſufru.l.47. D.de act.empt.l.55. D.de lega.1.l.167. D.de verb.ſigni.*

MATERTERA eſt matris ſoror, *ait Paulus,l.10.§.7.de gradibus.*

Matertera magna eſt auiæ ſoror, *ait Paul l.10.§.8.D.eod.*

Matertera maior, ait Paulus, eſt ſoror proauiæ, patris, vel matris matertera magna *l.10.§ 9.D.de gradib.*

Matertera maxima eſt, ait Paulus, abauiæ ſoror, patris vel matris matertera maior, *l.10.§.10.D.de gradib.*

MATRIMVS ac patrimus dicuntur, quib. patres & matres adhuc viuunt: *ait Feſtus.*

MATRIX Eccleſia dicitur cathedralis, *c. cùm venerabilis.de verb ſigni.* eadem forma, qua Metropolim vocamus vrbem, quæ caput eſt prouinciæ, vnde ſunt deductæ coloniæ, quæ & dicitur vrbis matrix, & mater vrbium à Solino & Marcellino. Inde Ortygometra, coturni cum matrix, & Tettigometra, cicadarum, & ſimilia nomina, *apud Plinium, & alios.*

MATRICES aquarum pro fiſtulis pronuntur, *in l.eos. C.de aquæduct. libr. 12.* Maſtos appellat *Vitruuius lib. 12. Caſſiodorus* vbera. *Varro in lib. de re Ruſti.* papillas. Erant etiam Matrices libelli, in quib. Cæſareo fiſco penſitantes deſcripti continebantur. Habebant & nomina militum inſcripta matrices. Hinc

MATRICVLA, catalogus, deſcriptio, index, *l. 3. C de agen.in reb. lib.12. l. pen.& fin.C.de commeatu.* Matriculæ militares, numeri, *l.16.C.de teſta mili.* Notæ publicæ vocantur, *l. 5. C qui milit. poſſ.* Patriculæ *l 5.C.The.de domeſt.& prot.* Carthaginienſes concilij, c. 120. μὴ προχειρισθῆ τῇ μάτρικι, Zonaras ita interpretatur: οὐ βλαβήσεται ἐκ τοῦ καταγραφῆναι ἐν τῇ ἀπογραφῇ τῶν διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ.

MATRICARII *in Nouell. 13.* quæ eſt de Prætore plebis, in notis quibuſdam vetuſtis ad Iuliani Patritij Epitomé, ſic inueniuntur exponi: Matricarij dicuntur illi, quorum opera ſpongijs, hamis, dolabris, ſifonibus & aliis ferramentis incendia extinguuntur, perfodiuntur parietes, diruuntur ædificia. Sic dicti, quòd in matriculum, ſiue commentarium prętoris plebis relati erant.

MATRICVLARII Eccleſiarum œconomi, nũc *Marguilliers* dicti, *Aymoino in lib.4. de geſtis, Franc. ca.33.* Et in lib. veteri formularum: Nos in Dei nomine matricularij S. Martini, dum manè ad oſtia ipſius Eccleſiæ obſeruanda conueniſſemus, &c.

MATRIMONIVM eſt diuini & humani iuris communicatio, *l.1.D.de ritu nupt.* Per diuinum ius accipiuntur ſacra, quæ cuiuſlibet familiæ propria olim fuerant. Nos autem veram pietatem, & ius naturæ, per ſacra intelligere poſſumus in foro Chriſtiano.

MATRIMONIVM, eſt maris atque fœminæ coniunctio, *l. 1. §. 2. D.de iuſti.& iur.* Matrimonium à matris nomine, non adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi. *Gellius libr. 18. cap.6.*

MATRIMONIVM & Nuptiæ ſæpè promiſcue vſurpantur, propriè tamen differentia reperitur, *vt in l. pen. D.de donat. inter vir & vxor.* vbi Scæuola Matrimonium eſſe oſtendit, conuentionem inter virum & vxorem: eámque conuentionem ſolo conſenſu contrahi: hoc eſt, neque rei interuentum, neque certa & concepta verba, neque literas, *l.licet. 8. C. de inceſt.nupt l. nuptias. de reg. iur. l. 3. D. de ſponſa l. neque ſine 13. C.de nupt.* Nuptias autem ibidem Scæuola eſſe oſtendit, ritum illum, qui pro cuiuſque gentis inſtitutis palàm & publicè adhiberi ſolet. veluti apud Romanos, deductione in mariti domum: Item aquæ & ignis interuentu. Similiter Paulus Matrimonium à nuptiis diſtinguit, *in l ſi ita 10. & l Iulianus.in l.ſeq. D.de ritu nuptia. & Iuſtinianus in §.ſi aduerſus ca. De nupt. & in l.inter eos.27. D.de donation. inter virum & vxor l 13. C.de nuptiis.* Sumitur etiam Matrimonium pro bonis maternis. *Seneca libro 1. de beneficiis capite 3.* Quia latè parentis matrimonij ſit. itaque apud Tranquilium, & Valerium Maximum, Matrimonij nomen vſurpari quidam obſeruarunt.

FORMVLÆ MATRIMONII CONTRAhendi.

Ex Plauto in Curculione 5. 2. PH. *Spondéſne miles mihi hanc vxorem?* M. *Spondeo.* At in Decretal.

Vir, Ego accipio te in meam.

Et

Mulier. Ego te accipio in meum.

Sic in Pœnulo Agoraſtocles: *Audin' tu Patrue, dico, ne dictum neges: Tuam mihi maiorem filiam deſpondeas. P. Factam rem habeto. A. Spondéſne igitur? P. Spondeo.* Hanc contrahendi formulam docet tex. ca. ſi inter virum. de ſponſal. & matri. in antiq.

TESTIFICANDI matrimonij.

COS. AVGV. PVBL. CLAVD. QVAEST. AERAR. ANTONINAM. VOLVMNIAM, VIRG. VOLENT. AVSPIC. E PARENTIB. SV. COEMIT, ET IIII FAC. IN DOM. DVX. id eſt, Conſule Auguſto Publius Claudius Quæſtor ærarius Antoninam Volumniam virginem volentem auſpicato è parentibus ſuis coëmit, & quatuor facibus in domum duxit. Ex lapide Patauino.

Matrimonia ſecundum naturam eſſe, oſtendit Lex, NON MOECHABERIS, vt vnuſquiſque habeat ſuam, re ineatúrque in voluptatibus modeſtia quædam, & certitudo. Vagi enim concubitus, incertam facerent de ſobole opinionem, eleuaréntque curam alendi patrus.

Matrimonium inuito patre vel matre, neque iure naturali & diuino, neque ciuili, neque Pontificio valet, quanquam Doctores communiter diuerſum tradant. *Iuſtinianus, Inſtitu. de nupt. in principio. Paulus in l. 2.* D. *de rit. nupt. Romanus Pontifex Euariſtus,* 30. *q* 5. *c.* 1. *Apoſtolus ad Corinth.*

Matrimonium, Deos, & dotis actio, poteſt eſſe ſine copula carnali, vt vxor virgo ſit, *l. denique Cinna. & l. ſequ.* D. *de rit nupt.* Accedit hoc ad religionem noſtram.

MATRONA, *in Clementis libro, de actis diui Petri,* exponitur τῶν εὐγενῶν γυναικῶν ἡ περιφανεστέρη Id eſt, nobilium mulierum magis inſignis. Et hæc quidem videtur eſſe huius verbi propria ſignificatio: augetur tamen hæc ſignificatio ab Iuriſconſultis, vt ſuprà oſtendimus in voce Materfamiliàs, & infrà in voce, Vxor. *Gellius tamen libro* 18. *cap.* 6. Matronam propriè dictam vult, quæ in matrimonium cum viro conueniſſet, quoad in matrimonio maneret, etiamſi ſibi liberi nondum nati forent: dictámque eſſe ita à matris nomine, non adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi. Porrò Matronæ dicuntur etiam dominæ, non reſpectu maritorum duntaxat, quomodo ipſi quoque mariti ab vxoribus domini appellantur, ſed etiam per ſe, *vt in l pater* §. *Iulius. D. de legat. libro* 2. Iuliam dominam: niſi dicas Dominam ſupereſſe, *ex l. Lucius Titius, eodem titulo.*

MATRVELIS, ex matris meæ fratre natus. *Marcianus, l.* 1. D. *de leg Pomp. de parrici.* Si quis patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patruelem, matruelem, occiderit, &c.

MATVRARE, non eſt abbreuiare, ſed accelerare, ita vt adhibeatur induſtriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. Cætera apud Ferrarium *in* §. *his igit. Inſt de iuſt. & iur.*

MATVRVS quis tripliciter oſtenditur, vultu, geſtu, voce. *Spe. in tit. de adu. §.* 5. *ver. cùm autem.*

MATVRE fit quod non citiùs, aut ſerius fit, *Bald. l.* 2 *§. ſi quis tamen. C. ſi quis cant.*

MAXIME idem ſignificat, quod vti que *l.* 9. *D. de vſucap.* Vſucapiuntur res maximè corporales. Id eſt, quaſi corporales ſolæ. Maximè, pro demum, *l.* 5 *ff. de concubi.* Ingenuam in concubinatu eſſe poſſe traditur, maximè eam, quæ obſcuro loco nata eſt, vel corpore quæſtum fecerit. *Sic. l.* 2. *C an ſeruus ex ſuo fac & l.* 12. *D. de fund. inſt. Paul. lib.* 3. *Sentit tit.* 5. Maximè dict o implicatiua caſus etiam non expreſſi, *vt in l ſunt qui. & l cum ex cauſſa.* D *de re iud.* De eius efficacia cum Aliorum interpretes multa, quæ Grammaticos latent: vt vocum magis, quàm rerum ſignificationis peritos. Porrò Gl. in l. mox citanda, indicat hoc verbum Maximè, aliquando abundare in Iure: allegátque bonum text. *in l. fi.* § *fi. C. de manu. teſta.*

ſta.cùm dicit, Maximè propter liberta tes, quoniam propter nullum alium caſum quàm libertatis ea Imperatoris proviſio inuenta eſt. *Vide Zaſium in l.1.§.quæ ſitum eſt.D.quod legator.*

M E

MECHANICVS, μηχανικὸς, is eſt cuius ingenio & inſtitutione fiunt organa mechanica, pneumatica, automatopoetica, *l.2.C.de excuſat.artific.* Mechanicos, & geometras & architectos, &c. *Sueton.in Veſpaſiano, ca.*18. vtitur etiam hoc verbo: Mechanico quoque, inquit, grandes columnas exigua impenſa perducturum in Capitolium pollicenti, &c.

MEDIANVS, *in l.ſi verò. D.de his, qui deiecerunt*, accipitur pro medio, éſtq; architectonicum verbum. nam apud Vitruuium medianæ columnæ ab angularibus diſtinguũtur, & medianæ teſtitudines. Mediarum autem cœnaculum, pro mediano cœnaculi cubiculo. Cœnaculũ quid ſit, diximus ſuo loco.

MEDIASTINVS, mancipium vilisſimũ quod mediis in ædibus ſtat, vt ad cuiuſuis iuſſa atque imperata præſto ſit. *Vlp.l.15.§.31.D.de iniur.* Etenim multum intereſt, qualis ſeruus ſit, bonæ frugi, ordinarius, diſpenſator: an verò vulgaris, vel mediaſtinus, aut qualis. *Idem l.1.§.4.D.de naut. caupo.ſtab.* Si qui opera mediaſtini fungitur, non continetur: vt puta atriarij, & focarij, & his ſimiles. *itẽ l.6.D.de op.ſer. Columel. lib.1. c.9.* Mediaſtinus qualiſcunque ſtatus poteſt eſſe, dummodo percipiendo laboris ſit idoneus. Nonnulli per mediaſtinum ſeruum balneatoris ſignificari putant, *Cato*, Ille imperator: tu illi ac cæteris mediaſtinus. *Nonius*, Mediaſtinos, non ſolùm balnearum, ſed ædium quoque miniſtros & curatores legimus *Lucil.17.* Villicum Ariſtocratem mediaſtinum atque bubulcum. Commanducatus corrupit, ad incita adegit. Eſt autem hæc vox compoſita à medio & ſtando, non à Græco ἄϛυ, vt nonnulli vaticinantur: quanquam alij in hoc verbo, vocem medium tantùm notandam volunt, reliqua productionem eſſe verbi.

MEDIVM dicitur, quicquid inter duo extrema eſt, etiam ſi non æqualiter diſtet, *§.adiectio in l.3.D.ad leg.Cornel.de ſic. Seneca Epiſtol.118.* Id medium atque indifferẽs, ait, vocamus, quod tam malo contingere, quàm bono poteſt: tanquam pecunia, forma, nobilitas: Medium quoque vſurpatur pro manifeſto & certo. Vnde dicimus rem in medio relictam, ſuper qua pondum conſtitutum eſt. Sed & medium pro tertio, quod quædã contraria habet, etiam in iure noſtro intelligitur: vt inter eſſe meum, & eſſe tuum, eſſe Gaij, vel Titij, *l.ſed & ſi poſſeſſori.in princ.de iureiuran.l.ſi inter me & te.de except.rei iud.* inter aſſenſum, & contradictionem, patientia. *l.1.§.ſcientiam.de tribut.act.* Inter delicatè progredi, & diplomate vti, eſt maturare, *l.continuus.§.2.de verb.obligat.* inter donatum & commodatum precarium, *arg.l.1.de prec.* inter ſacrum & prophanum, ſanctum. *l.ſacra.D.de re diuiſ.* inter liberum ſiue ingenuum, & ſeruum, libertinus, *l.manumiſsiones.de iuſtit. & iur.* Inter venenum bonum, & venenum malum, amatorium, *l.eiuſdem.§.1.vbi Bart.de ſicar.* Inter negligentiam craſſam, ſiue nimiam ſecuritatem, & delatoriam curioſitatem, ſcientia, *l.nec ſupina.de iur.& fact.ignor.* Inter bonam fidem, & malam fidem, dubietas, *gl.§.genera.l.3.de acquir.poſſeſſ.*

Medium tempus interpretatur Iuſtinianus, *§.ſi ad exhibendum.Inſtitut.de offi.iud.* tempus illud quod eſt inter litẽ conteſtatam & ſententiam, Vlpianus ſequutus, qui medium tempus appellat quod eſt inter initium, & finem actus, *l.ſi libertinus.D.de colluſ.deteg.*

Medij actus homo, appellatur ab Imper. *in §. 6.de iniur.* ſeruus neque magnæ alicui curationi præpoſitus, qualis eſt diſpẽſator, vel atrienſis, neque viliſsimo muneri deputatus, qualis eſt mediaſtinus, aut ſcoparius, ſed mediæ inter illas functionis.

MEDIÆ iuriſprudentiæ appellatione Viglio videntur potius ſignificari prudentium interpretationes, quas cõmuni nomine ius Ciuile nominamus. Accurſius autem mediam Iuriſprudentiam id ius intellexiſſe arbitratur quodcũque fuit, poſt XII.Tab. & ante Principũ conſtitutiones eſt editum, *§. & hæc quidem. Inſt.de leg.ag.ſucc.*

MEDIOCRITAS, tenue patrimonium, *l.6 in fin.D.de excuſ.tutor.*

MEDICINÆ tres ſunt partes, *inquit Corn.Celſus in præfat. primi libri.* nam vna

eſt, quæ victu, altera quæ medicamẽtis, tertia quæ manu medetur. primam διαιτητικὴν, ſecundam φαρμακευτικὴν, tertiã χειρουργικὴν Græci nominarunt. Itaque Medici nomen apud Iuriſconſultos ſumitur pro iis, qui medicamenta conficiunt, vulnera curant, cucurbitas admouent, item qui circũcidunt, aut caſtrant, Pro chirurgis *apud Paul. libr. 3. ſentent. & 5. tit. 23. Item apud Vlpian. in l. 4. in fi. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Medico, *inquit,* qui virilia exciderit, capitale erit. *Idem in l. qua actione. 7. §. vlt. D. ad leg. Aquil.* Si medicus ſeruum imperitè ſecuerit. φαρμακευτικὴ verò ſignificatur *in l. inſequẽti.* vbi Caius de medico loquens, Idem iuris eſt, inquit, ſi medicamento peperam vſus fuerit. *Vlpianus in l 3. D. de extraord. cognit.* Si medicus cui curandos ſuos oculos commiſerat.

MEDOGRAMMATEI, *l. 4. C. de tab. ſcrib. & log. lib. 10.* corruptè pro Demogrammatei. Sunt autem δημογραμματεῖς plebis ſcribæ.

MELANCHOLICI ſunt, qui morbis Melancholiæ, id eſt, atrę bilis vexantur. Melãcholici item dicuntur manici & maniaci: quem enim nos furorem dicimus, Græci melancholiam vocant. *Cic. Tuſc. 3.* Græci autem maniam vnde appellent, non facilè dixerim: eam tamen ipſam diſtinguimus non melius, quàm illi. Hanc enim inſaniam, quę iuncta ſtultitiæ patet latius, à furore diſtinguimus.

MELIENSIS Minerua, vide Ilienſis Minerua.

MELINVM, genus coloris cãdidi. *Plinius lib. 35. c. 6.* Melinum candidum & ipſum eſt, optimum in Melo inſula, *Paulus l. 78. §. 5. D. de legat. 3.* Quin minus porrò coracinum, aut hyſginũ, aut melinum, ſuo nomine quàm coccum, purpurá ve deſignatur.

Melior conditio, quod ad pactum additionis in diẽ attinet, dicitur ſi pretio quid addatur, vel facilior pretij, vel maturior ſolutio, *l. 4. § fi. D. de in diem addic.* & omninò quidquid ad vtilitatem venditoris pertinet pro meliori conditione haberi debet.

MELIVS æquius, formula erat iudicij rei vxoriæ, quæ ſoluto matrimonio repetebatur. *Cicero lib. de offic.* III. Reliquorum autem iudiciorum hæc verba maximè excellunt: in arbitrio rei vxoris, melius æquius. *In Top.* In primiſque in arbitrio rei vxoriæ, in quo eſt quod æquius melius. *Iauolenus l pen. §. vlt. ſolut. matr.* Quia nec melius, nec æquius eſſet, quod exigere vir ab vxore nõ potuiſſet, &c. *Procul. l. 82. D. de ſolutionibus.* Nec melius nec æquius eſſe exiſtimarem eum fundum Seiæ reddi.

MELIORES, pro Proceribus ſiue primariis eadem ratione qua Seniores, *Tacitus libr. 13.* Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. *Otto, Friſing. lib. 1. ca. 20.* Gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Rauennatenſium manum miſit. *Apud Radeuicum lib. 2. ca. 30.* Dominus imperator magna eſt in gloria. quoſdam de melioribus ex Mediolano, & Brixia in vinculis retinet. *Et alibi ſæpiſſimè apud auctores barbaricos.*

MELIORARE, pro meliorem & fructuoſiorem efficere. *Vlpia. l. 13. §. 5. D. de vſuf.* Si quidem vſufructuario permittitur meliorare proprietatem.

MELIORAMENTA & meliorationes dicuntur ea, quæ emphyteuta in re ipſa habet, & percipit pro ſuo iure emphyteutico, *vt in l. vl. C. de iure emphyteut.* Inde, quòd agri vectigales ſolebant ſumptu ac opera conductorum ad meliorem frugem reduci, ea ſpe, quòd ad vtilitatem ſuam & ſuorum ſemper eſſent illis vſuri.

MELOPROXIMVS, in poſterio. Iuſtiniani libris eſt, inquit Alcia. qui ſe cum proximo ſcrinij ſacri exercebat, curámque cũ eo gerebat, velut ſubadiuua. *Huius fit mentio in l. peculiari. & l. vnicuique. C. de prox. ſac. ſcr. li. 12.* deducit autem à verbo μελετάω quod exercere ſignificat: vel à μέλει, quod curæ eſſe denotat. Sic dicitur primarius à ſecretis. hoc eſt, ſummo Cancellario proximus. Cuiacius verius putat Mello proximum dici, qui ſequenti anno futurus eſt proximus, ἀπὸ τοῦ μέλλειν. Sic Mellephebum puberrati proximum Cenſorinus vocat.

MEMBRVM in XII. Tabul. pro corporis parte accipitur, pro manu, pede, & verba legis hæc ſunt, MEMBRVM SI RAPSERIT, (aliàs rupit) NI PACIT, TALIO ESTO. *vide Gel. lib. 20. c. 1.*

MEMBRVM, pro cubiculo, ſiue pars ædificij, *apud Vlpian. de manumiſſ. teſtam. l ſi ita fuerit.* §. Idem quæri poteſt, inquit, & ſi fabris duobus, vel pictoribus, ſi membrum depinxiſſet, vel fabricaſſent nauem. Vulgati codices corrupti, non membrum, ſed templum habent, Græci κοιτῶνα exponunt. Vtranque vocem retinuit lingua Gallica. Quin & partem domus Columella, cum Plinio Iuniore, & Apuleio membrum nominant.

MEMORIA mortuorū damnata, qui maieſtatis & perduellionis criminibus poſt mortem damnantur, *l. 32. D de dona. inter vir. l 6. D. de iniuſt. rup. l. 78. in fi. D. de leg. 2 l. 2. C. de teſtam.*

Memoriam retractare, *l. 2. D ne de ſtat. defun.* de ſtatu defuncti quærere.

Memoria Principis, genus eſt procurationis eorum, qui annotationes omnes dictabant, & emittebant, ſed & precibus reſpondebant: *vt eſt in Notitia Rom. Imp.*

MEMORIALES adiutores, erant quæſtores ex diuerſis ſcriniis aſſumpti, qui leges & reſcripta excipiebant, & implenda curabant, id eſt, perſcribebant, aut perſcribi curabant, *vide l. vlt. C. de prox. ſacr. ſcrin.* Græci *ad l. 2. C. de pet. bon. ſubl.* hos interpretātur τοὺς ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. & *ad l eos. C. de excu. mun.* τοὺς τῶν ὑπομνημάτων πάντων & *ad l. 5. C. qui mil. poſſ.* τοὺς τῶν κελευστῶν φύλακας. *Vide Nouell. Valent tit. 3.*

MENDACIVM tribus modis ſolet ab interrogato committi, diſſimulata veritate: non aliter ferè atque temeritas accuſatorum trifariam detegitur, *l. 1. in princ. & §. 1. D. ad S C. Turpillia.* Aliàs enim imprudenter negatur veritas fallaci quadam fiducia non probandi contrarium ab aduerſario. Aliàs tacetur, callido ſcilicet conſilio, vt liberum ſit poſtea effugere ignominiam, detecta veritate. Sunt & qui tam reſpondendo mendacium, quàm tacendo contumaciam puniri verentur: hi deligunt mediam obſcuritatis viam: vt ſub verborum inuolucro ſaluam habeant interpretandi libertatem, ſi opus fuerit. l de ætate. §. *nihil intereſt D. de interrogat.* Qua igitur impoſtura celetur veritas ad detrimentum proximi, nihil prorſus intereſt: quod diligētiſſimè nota.

MENDICANTES validi qui accipiendi ſint *in rubr. C. de mendican. valid.* 11. res ipſa docet. Porrò mendicos eos intelligimus, qui vt (Ariſtophanica Penia in Pluto ait) viuendo nihil habent:

Πτωχοῦ μὲν γὰρ βίος, ὃν σὺ λέγεις, ζῆν ἐστὶ μηδὲν ἔχοντα.

atque à pauperibus ſeparantur ab eadem. Validos autē interpretari videtur *Nouell.* 80. robuſtos, ex interpretatione Iuliani Patricij.

Mendicitas incerta *in l. vni. de mendi. valid.* quia inquit Accurſ. ibi. ignoratur, an verè egeant.

MENIANA, *inquit Feſtus*, appellata ſunt à Menio Cenſore, qui primus in foro vltra columnas tigna proiecit, quo ampliarentur ſuperiora ſpectacula. *Idem tradidit Iſidorus lib. 15. Etym. cap. 3.* Menium illum Craſſi fuiſſe collegam addens: tum & Solatia, vocari poſſe, quòd ſoli pateant: quod confirmari poteſt Zenonis conſtitutione περὶ καινοτομιῶν, in qua hoc nomine bis vtitur: μηδὲ ἐξεῖναι, ait, ἐκ μηδενὸς ἔτι μὴ ἔργου μέρους σολαρίαν ἐκτεῖναι ἐξώστας κατασκευάζειν. *Et alio loco.* Θεσπίζομεν τὰ καλούμενα σολάρια μὴ ἐκ ξύλων ἢ καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἢ ἄλλων τῶν λεγομένων ῥωμανισίων οἰκοδομεῖσθαι σχημάτων. Hinc

Menianum opus, pergulis extra ædificium proiectis factum. Aſconius vetbi originem ſic explicat: Menius cùm domum ſuam venderet Catoni & Flacco Cenſoribus, vt ibi Baſilica ædificaretur, exceperat ius ſibi vnius columnæ, ſuper quam tectum proiiceret ex prouolantibus tabulatis, vnde ipſe & poſteri eius ſpectare munus gladiatorium poſſent. Ex illo Menia columna vocitata eſt. *Idem tradunt Feſtus, & Porphyrius. Paulus l. 20. D. de ſeruit. vrb.* Idem eueniet: & ſi Menianum in tuum emiſſum habuero, aut ſtillicidium in tuum proiecero. *Item Iauole. l. 242. D. de verbor. ſign. Vlpian. l. 2. §. 3. D. de ne quid in loc. public. Impp l. pen. C. de adi priu.* Meniana, quę Græci ἐξέδρας appellant. Nonnulli tamen κρύπτας, alij σκιστὰς legunt Cuiacius ἐξώστας legi vult, vt & vocantur in iam citata Zenonis cōſtitutio. Vide Ἐξώσται.

MENS, voluntas, ſententia, & quam vulgus intentionem vocat. Quando verò mens legis certa dicatur, exactè tradidit

Alciatus *in Comment. de verb ſignific.* Cæterùm, eadem videtur eſſe mens, ſeu ſententia, & ratio legis: aliqua tamen eſt differentia. Sententia enim legis eſt, quam verba oſtendunt, *l. proſpexit*, D. *qui & à quibus.* Ratio autem eius per coniecturas conſtat. *Bald. in l. ſi quis ſeruo C. de fur.* mentem, rationémque legis haud abſurdè animam legis appellat: atque ob id cenſuit eam magis attendendam, quàm verba quæ illi corpus ſint. Maximè verò in Iuriſperitorum ore verſatur, Cvm mens patet, de verbis curandum non eſt, *Gl. l. ſi in venditione. ſub ſi.* D. *comm. præd. Bald. d. l. quamuis. C. de fideic. l. 1. C. plus val. fac. l. 3. §. conditio. D. de adim. leg. c. intelligẽtia. de verb. ſign. text. in l. ſi vno. in princip.* D. *loca l. inſulam.* D. *de præſcriptio. verb. cum vul.*

Mente capti dicuntur, qui quomodocunque mente carent. Videtur tamen aliquando dubitaſſe Vlpianus, an quod de mente capto ſtatutum eſſet, in furioſo obtineret. *Poſt Bart. in l. ſi furioſi.* C. *de nupt. vide Viglium in §. item furioſi. Inſtitution. quibus non eſt permiſſ. face. teſta.* Mente autem captus dicitur (*autore Feſto*) cùm mens ex hominum poteſtate ab it. Hinc quibus non deeſt omnino mens, ſed qui tamen ſunt ſubſtupidi, non minus poſſe facere teſtamenta creduntur, quàm fœminæ poſt duodecimum annum, in qua ætate ſcimus nondum eſſe plenum animi robur. Alciat. arbitratur mente captum dici, qui morbo oppreſſus eſt, quod vitium Græci μώρωσιν dicunt: cui λογιστικὸν, id eſt, rationalis animæ pars labefactata eſt: prouenítque vt Gal. definit, ex ſolo humenti, malóque temperamento in capite hærente.

MENSARVM genera diſces ex *l. 12. D. de fund. inſtru. l. 11. D. de acti. empt. l. 4. D. de edend. l. 47. D. de pact. l. 27. D. de fur. obſerua in d. l. 27.* locum videri deprauatum ibi, menſæque ſcripturam: quem Baſilici ita verterunt, καὶ τῷ τραπεζίτου δὲ ἐν δανειστικῷ γραμματείῳ.

MENSA, pro tabula qua argentarij vtuntur, *apud Pap. l. pater filius. §. menſæ negotium de leg. 2.*

MENSARII, qui nummariam negociationem exercent. *Liuius lib. 17.* Solutiones æris alieni in publicam curam verterunt, quinque viris creatis, quos Menſarios ab diſpenſatione pecuniæ appellarunt. *Cicer. pro Flacco*: Cùm ciuitate mihi res eſt acerrima & conficientiſſima literarum, in qua nummus moueri nullus poteſt, ſine quinque Prætoribus, tribus Quæſtoribus, quatuor Menſariis, qui apud illos à populo creantur. *Sic & apud Sueton. in Auguſto*: Nerulonenſis menſarius. *& apud Capitolinum in M. Ant. Philoſ.* Leges de menſariis & auctoribus tulit. Vocantur & hi Menſarum præpoſiti *à Iulio Firm. lib. 3. Mathe. c. 8.* Hinc

MENSVLARII, iidem qui nummularij, *vt patet ex l. 47.* D. *de pact.* vbi Gaius Seius modò menſularius, modò nummularius appellatur. alios autem nummularios fuiſſe ab Argentariis patet *ex l. 9. §. 2. D. de edend.* cùm tamen Græcè τραπεζῖται, id eſt, menſarij, iidem ſint qui Latinè Argentarij, *vt conſtat ex Plaut. locis innumeris.* De menſulariis quoque mentio fit apud Vlpian. *in l. 24. §. D. de reb. auct. iud.* Menſularij autem & Argentarij propriè ij eſſe videntur, qui non tam pecuniarum permutationem, quàm maiorem negociationem exercent, quibus olim moris fuit pecunias cuſtodiendas dari feneratò interdum, interdum gratuitò. Nummularij verò, campſores vulgò dicti. quos Græci ἀργυραμοιβοὺς vocant. Donat. Tunc, inquit, in foro & de menſæ ſcriptura, magis quàm ex arca domóque vel ciſta pecunia numerabatur.

MENSIA lex quid iubeat docet Vlpian. *titul. de iis, qui ſui ſunt alien. poteſtate.*

MENSIVM duo ſunt genera: nam alij naturales ſunt, alij ciuiles naturalium ſpecies duæ, quòd partim ſolis, partim lunæ eſſe dicuntur. ſecundum ſolem fit menſis dum ſol vnum quodque in zodiaco orbe ſignum percurrit. Lunatis autem, eſt temporis quoddam ſpacium à noua luna. Ciuiles menſes ſunt numeri quidam dierum, quas vnaquæque ciuitas ſuo inſtituto obſeruat: vt nunc Romæ à Calendis in Calendas. Naturales & antiquiores, & omnium gentium communes ſunt: Ciuiles & poſterius inſtituti, ad vnamquamque pertinent ciuitatem. *Hæc Cenſorinus lib.* D. *die nat. c. 17.*

Menſem *in l. 12.* D. *de ſtatu hom. vt & paſſ. apud Iuriſc.* accipe 30. dies.

MEN-

MENSOR machinarius dicitur, qui machinula vtitur, ad deſignandum agrum quadratum aut trigonum: ſicut menſor decẽpedator nuncupatur, quòd decempeda ad hoc vti ſoleat ſeu pertica. Nam geometræ, & geodætæ, hoc eſt, terræ diuerſores & agri menſores aliàs pertica & decempeda, aliàs machina ſiue norma (quam vulgò quadram vocant) vtuntur. Menſor autem non ſolum is eſt, qui agros metitur, ſed & qui pronunciat: & non de menſuris tantùm, ſed etiam de ſeruitutibus. *Vide Aggen. Vrbic. lib de Conſt. agrorum. & Cuiac. Obſ. lib. 10. c. 2.* Menſor etiam ſignificat agrimenſorem, *tot. tit. D. ſi menſ. fal. mo* Menſores operum. *Plin. lib. 10. epiſt. ad Traia.* Menſores frumenti, *l. 10. D. de iur. immu.* quorum Romæ erat certum corpus. *Sic l. menſores. D. de excuſat.* menſores frumentarij. Hi verò ſunt qui annonam publicam admetiuntur. *In l. 1. C. de cond. in pub. horr.* Menſor *(inquit)* qui frumenta modio metiatur. *Lucilius apud Nonium*: Frumentarius eſt modium hic ſecum ac rutellum vnum habet.

MENSORES ſunt *Veget. lib. 11. ca. 7. & Modeſt.* qui in caſtris ad podiſmum dimetiuntur loca in quibus tentoria milites figant. De his ſic. *Leo Imp. de bel. app* Μενσῶρες δὲ λέγονται τὰ φοσσάτα μετρῶντες, καὶ καθεστηκῶντες, οὓς μινσωρεάτωρας νῦν καλοῦσι. Hinc Menſores vocantur, qui hoſpita in ciuitatibus præſtant & notant, & qui metatores vocantur *Alciat in tit. C. de menſor. lib. 12. Vide l. 1. & l. 2. & l. 5. de metatis.*

MENSVRARVM nomina apud veteres hæc ſunt ferè: Digitus minima menſuratum eſt, quorum 4. palmum efficiunt, 16: pedem. Pes autem tanquam as in numeris: atque ideò dimidius pes, Semis vulgò adpellatur, quantum ſcilicet pugno, extẽſóque pollice metimur, Sicut & Spithama, vox Græca, quæ & ipſa vulgò ſeruat nomen, quantum extenſis articulis, à minimo ad pollicem amplecti poſſumus: Latine Dodrans dicitur, & Palmus maior quibuſdam. At cubitus ſeſquipedalis eſt. Greſſus verò 2. pedes & ſemiſſem continet Paſſus 5 pedes, ſic dictus quod paſſis, id eſt, dilatatis brachiis & manibus, hanc dimenſionem conficiamus. Vlna ſex pedibus conſtat. Pertica duos paſſus in ſe habet, hoc eſt, pedes decem: vnde & decempeda dicitur: Plethrum pedes centum. Iugerum longitudine pedibus 240. In latitudinem dimidio minus conficitur, duóſque in ſe actus continet. Stadium, paſſus 125. habet: qui ſunt plus paulò pedes DC. Diaulus, duo ſunt ſtadia. Milliarium, ſunt mille paſſus, hoc eſt, ſtadia 8. Dolichus ſtadiorum eſt 12. Leuca dictio eſt Gallica, mille & quingentos etiam ipſa paſſus habet: licet alibi amplior ſit. Paraſanga, vocabulum Perſicum, 30. cenſetur ſtadiis, quæ menſura paulò minor eſt milliario Germanico. Schœnus apud Ægyptios 60 eſt ſtadiorum. Stathmus, id eſt, manſio, milliaria habet viginti duo ſemi. *Huius mentio habetur in Nou. l. vt om. obed. iudicibus. §. ſi igitur.* Eſt & vulgaris vox Manſum, qua tantum agri ſignificatur, quantum ſingulis annis par boum arare coleréque poteſt. *Vide Alciatum in l. mille paſſus. D. de ver. ſig. Bud. in l. vlt. ſi menſ. fal. mod. dix. & Olden. Action. 2. Claſſ. 3.*

MENTIRI hoc eſt, mendacium dicere: & non dicere verum differunt, *c. cũ contingat. extra de iureiurand.* Porrò mentitur non ſolum qui falſum dici, verùm etiam qui ſimulat: vt, *Faciem mentita Creuſæ, & Aes mentitur aurum.*

MERCATORES, non, vt quidam volunt à merce, ſed à verbo mercari, quod eſt emere, deducitur. ſunt enim hi, qui res emunt, quas in eadem ſpecie carius vendant *vt ait Alciatus.* qui etiam inter ſordidos, mercatores tenues cenſet: contra, copioſi mercatores non viles habentur. Fenerator mercatoris nomine non venit, *per l. quæſitum. § ſed & ipſe Papinian. Paulò ante fin. D. de fund. inſtru.* Propriè enim Mercatores dicebantur, qui cùm Romæ domicillium haberent, interdum tamen exportandarum vel importandarum mercium cauſſa in prouincias ad aliquod tempus excurrebant. Sabinus autem *in l. 4. D. de penu. leg.* tempus illud vt longiſſimum definit eſſe non plus annum. Negociatores verò ciues quidam erant Romani, ſed in prouinciis ſedem fortunarum ſuarum conſtituerant, ſic, vt rarò in vrbem, nec fere niſi cenſendi cauſſa redirent: quales erant aratores, pecuarij, argentarij, &c. *Cicero in Verrina 3.* Ciues, inquit, habent propinquam fructuoſámque prouinciæ

quò facilè excurrant, vbi libenter negocium gerant: quos illa partim mercibus ſuppeditandis, cum quæſtu compendióque dimittit: partim retinet, vt arare, vt paſcere, vt negociari libeat, vt deniquè ſedes ac domicilium collocare. Quid etiam mercatores à negociatoribus differant, vide infrà ſub voce Negociatores.

MERCES, ferè dicitur pecunia, quæ ex prædiorum ruſticorum locatione percipitur: quæ verò ex vrbanorum, Penſio, *vide l* 27. *& l.*29. *D. de hæred.pet. & l.*2.§ 1. *D.locat.* Mercis appellatio, *inquit Vlpian.* ad res mobiles tantùm pertinet, *l.*66. *D.de verb.ſign.*

Mercis appellatione, *inquit Africanus,* homines non contineri Mela ait, & ob eam rem mangones non mercatores, ſed venalitiarios appellari ait, & rectè, *l.*207. *D.de verbor ſignific.* Mercis autem nomen etiam de operis intelligitur, vt & Pretium. Mercedem habitationis Græci proprio nomine ἐνοίκιον appellant, mercedem operæ μισθὸν. *Clemens Alexand.lib.*1. *Strom.* τῷ μὲν ναυκλήρῳ δοθείσης λέγεσθαι ναῦλον· τῷ δὲ τελάνῃ τέλος· καὶ ἐνοίκιον μὲν τῷ σαθμούχῳ· μισθὸν δὲ τῷ διδασκάλῳ καὶ τῷ παρέχοντι ἀῤῥαβῶνα. Sed & στεγονόμιον mercedé habitationis quæ ab inquilino datur, *appellat Iuſtinianus Nouell.* 43. *&* 80. *&* 120. *Harmenop. lib* 3. Ἐνοίκιον autem in eadem ſignificatione apud Theoph. & Plutarch. obſeruauit *Victorius lib.*16. *cap.*11. Merces autem quæ doctori datur, Mineruali etiam dicitur.

Merces eximij laboris à Iuriſconſulto eleganter interpretatur, quæ pro ſalute alicuius datur, *l.g.l.ſi pater.§ ſi quis de donat.* veruntamen & pro defenſione accipi ſolet, atque annuo reditu, apud Ciceronem, ſicut & in iure accipitur.

MERX peculiaris dicitur res, in qua dominus permittit ſeruum ſuo proprio nomine negotiari, etiam ſi nihil ſit in peculio. Merx dominica autem in qua nomine alieno, hoc eſt, domini vice gerit negotia:

MERCALEM vxorem, id eſt, Meretricem Albericus exponit.

MERCENARII, qui operas ſuas mercede locabant, *l.*1.§ *ſi filiusfam.* D.*de vi & vi ar.* Pleriqueeo nomine ſeruos alienos, quorum conductis operis vtebantur, vocabant. *Valer.lib.*5.*cap* 4. Villicum, ait, in agello, quem ſeptem iugerum in Papiniana habebat, mortuum eſſe, occaſionémque nactū mercenarium, amoto inde ruſtico inſtrumento diſceſſiſſe. Liberi quoque qui operas ſuas locabant eo nomine appellabantur, *Varroni lib.* 1 *de re Ruſtic.c.* 17. Mercenarius opponitur gratuito. Eſtque is, qui alicui operas ſuas locat. *l.reſpiciendum § penult.* D.*de pœn.* vbi Marcellus tradit, domeſtica furta vocari, quæ ſerui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij his, apud quos degunt, ſurripiunt.

MERERE, ſtipendia merere, *l.*16. *§.ſi.*D.*de caſt.pecu.* At merere quid ex iudicio patris dicuntur, qui quid ex teſtamento eius acceperunt, *leg.*13.D.*de don. except.* Merere legatum dicitur, cui id relinquitur, *l.*11 C.*ad leg.Falcid.* Meruit deportationis ſententiam, qui eam excepit, *l.*3.*C.de iniſtit.*

MERITA militiæ, commoda præmiorum, quæ emeritis & impletis ſtipendiis, veteranis dantur, *l.*18 §.*veterani* D.*de iure fiſc.*

MERITORIVM, ſiue meritoria taberna, ſtabulum eſt, vel fullonica ſiue caupona, vel quæ alia loca quæ mercede locantur, à merendo dicta. *Vlp. de iniur l.lex Cornelia.* Ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit. *Idem l.ſi cuius.*§.*ſi.*D.*de vſuſr.* Quòd autem dicitur, inquit, meritoria non facturum, accipe quæ diuerſoria, vel fullonica vulgò appellantur. *Vopiſc.in Tacit.* Meritoria intra vrbem ſtare vetuit.

MERITORIA cœnacula adiectiuè dixit. *Suetonius in Vitellio cap.*4 Et Meritoria balnea. *Plinius lib.*2. *Epiſt ad Gallum.* vt Meritorium puerum *Cicero Philipp.*2.

MERETRIX à merendo dicta eſt, quod mercede ſuam exerceat militiam, *vt Valla ait.* Cum hac etiam ſtupro cognita adulterium non committi ſcribunt *Impp l ſi ea quæ.* C. *ad leg.Iul. de adul.* At ei minimè ignoſcendum, quæ paupertatis obtentu turpiſſimam vitam elegit, *l.palam.* D.*de ritu nupt.* Porrò elegantem meretricum deteſtationem habes apud Salomonem *c.* 5. *Prouer. & de earum natura Camertes in Comm.in tab.Cebetis.* Obſeruandum tamen, quòd meretrix non eſt, quæ cum vno, aut altero, etiam

tiam pecunia accepta, ſe commiſceret, ſed ea quæ palàm, & pluribus ſe proſtituit, c. *viduam*. 33. *Diſtin.c.meretrices*. 32.*q*. 4. Quis verò primus meretrices publicitus inſtituerit, *Vide apud Cælium Rhodiginum libro octauo, cap*.4. *& Alc.in Comm. de verb.ſig*.

M E R V M, *inquit Feſtus*, antiqui dicebant ſolum, at nunc Merum purum appellamus. Hinc Merum factum, quod ab omni datione ſeiunctum eſt, *in leg*. 98.§. *mihi*. D.*de ſolut*. Merum officium Prætoris, quod à iudicis officio ſecretum eſt, *leg* 5. *D.de verb oblig*. Theophilus Inſtitut. de diuiſ. ſtipul. interpretatur τὸ ἐκ μόνης δικαιοδοσίας τῦ πραίτωρος. Mera pœna, quæ à rei perſecutione ſeiuncta eſt, *leg*.1. *D.de eo per quem fact*. *l* 1.D. *ſi quis ius dic*. Merum imperium, quod in rerum capitalium quæſtionibus verſatur, & à priuatarum rerum iuri dictione purum eſt, *leg* 3. D. *de iuriſd. leg*. 1.§.*vltim. D.de offic. eius cui mand*. Merum ius gentium, quod à ciuilibus inſtitutis ſeiunctum eſt, *leg* 31. D *de poſ*. Merum ius, ſtricta iuris ratio, *leg*.16. *D. de minorib.leg.penultim*. §.*vltim* D. *de contr tab. leg*.4.§ *ſi viam*.D.*de vſuc.l*.37.D.*de adminiſt tut*.

Meram actionem negociorum geſtorum ſequi, *in leg et ſi*. 14. §. *idem Labeo*. D.*de relig*.poſt ſtrictam eius actionis naturam & conditionem,

Mera voluntas, nuda, ſoluta, libera, *l*. 75.D.*de leg* 1.

Merum mixto opponitur, *l*.82.D.*de cond.& demonſt*.Martialis:

Cum peterem mixtum, mendidit ille merum.

Merum principium, *l* 12.D.*de capt*.Mera æſtimatio, *l*.63.D.*de iur dot* Mera donatio, *l*.28 *D.de pact dot*.

Mero iure munito, non debet tribui extraordinarium auxilium, *in l.in cauſſa cognitionem* D *de minor*.

M E S O N A V T A, qui medium inter nautas locum obtinet, id eſt inter ſummos & imos: ſummos, vt gubernatores & proretas: imos, vt remiges: & reliquis remigandi ſignum præbet: eodem, opinor, modo dictus, vt μεσόχορος. *Vlp. l*.1.§.1.D.*naut caup ſtab*. Sed de exercitore ſolummodò Prætor ſentit, nec enim debet *inquit Pomponius*, per remigem aut meſonautam obligari: ſed per ſe, vel per nauis magiſtrum.

M E S S I S à metendo. Aliàs pro tempore accipitur, quo frumenta ſcinduntur: ſicut vindemia, pro tempore, quo colliguntur vuæ, *vt in leg* 1. *in princ. & l. Præſides. D.de feriis*. Alias pro re, hoc eſt, pro ſegete ipſa iam matura, idque dupliciter: aliquando ſolùm pro frugibus, nonnunquam verò laxius tam pro fruge, quàm pro vua, *leg fructus eſſe*.§. *item ſi meſſes*. D.*ſol.mat*.

M E T A, eſt inferior pars molæ: *ait Pau lus in l*. 18.§.3 D.*de inſtruct.& inſt*.

M E T A L L V M, genus pœnæ mediocris numeratur *à Paulo lib. Senten* 5. *cap*. 17. cùm nocentes ad eruendas metallorum venas damnabantur: vel, *vt eſt in Baſil.lib*.60.*tit*.1.περὶ μεταλλαξουμένων, eſt τὸ κατα δικασθῆναι τινα ἀσβεστον ποιεῖν, ἢ θεῖον ὀρύττειν. Huius etiam pœnæ mentio *ſit l*. 24.§. *quid ergo* D. *de fideicom.lib.l*. 46. D.*de manu teſta*. quam à Tarquinio Superbo excogitatam *Eutropius lib*. 1.*cap*. 10.*& Suidas in verbo* Σούπερβος *ſcribunt*. Idem tamen Suidas in voce Semiramis, & Diodorus Siculus, teſtantur, Semiramin metalla inueniſſe, eáque per captiuos exercuiſſe. Habebant autem Romani metalla multa, *leg*.6.§.*vltim.ad leg Iul. pecul*.vt in Macedonia, Epheſi, in Hiſpania, *vt Liuius & Vitruuius lib*.7.*cap*.9.*teſtantur*. Alia etiam refert *Iuſt Nouell* 22. Inter eos autem qui in metallum, & eos qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantùm eſt: quòd qui in metallum damnantur, grauioribus vinculis premuntur: qui in opus metalli, leuioribus, quódque refugæ ex opere metalli in metallum dantur, ex metallo grauius coërcentur, *leg*. 8. § 4. D. *de pœn*.

M E T A L L I C I, qui ea pœna damnati ſunt apud Macrum, *l.in ſeruorum* 10. §.1.*& l.in metallum* 36.*D.de pœn*.

M E T A L L A R I I, qui metallum effodiunt: quorum tamen alij fronte ſua, alij conditione tales ſunt: *vt ſub Rubr.C. de metallar.& metal*.

M E T A T A, diuerſoria, quę prouinciales præbere ſolebant militibus ſuperuenientibus, vel aliis perſonis. *ſub rubr*. D.*de metatis & epidemet. & l.vl..in fin*.D. *de mun.& ho l*.6 *C de profeſſ & medic*.

M E T A T O R E S, deſignatores hoſpitiorum, qui præparandi & enotandi

diuerſorij cauſſa præcurrunt. Μετάτωρ, inquit Suidas ὁ προπορευόμενος ἄγγελος πρὸς τῶ ἄρχοντος. Appellantur & menſores in *l.1.C.de metat.* Si quis menſorum noſtrorum manum , qua deputatas ſingulis quibuſque domus enotant , & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt: *&c.* Galli *Mareſchaux des logis.* Videtur etiam hoc nomen pro hoſpitibus ſumi, *l.9 C.eod.* Omnes , inquit , qui metata in ſuis domibus præſtant,ſiue hoſpitia præbuerint metatoribus ,ſeu quolibet pacto ſatis ei fecerint.

METAXA ,non eſt ſericum quod uis, ſed rude & αὐτοφυὲς, nondum neque tinctum , neque in fila deductum : & ideò ſeparatur à nemate ſerico, *l. vlt.* D. *de public. & l.10.Cod.de murileg.* à ſerico blatta ,id eſt,à ſerico in purpureum colorem conuerſo. Huius verbi meminit Moſchopulus , ἀνὴρ ὁ σχολάζων, τὴν μετάξαν ἐργαζόμενος, ἀπὸ τῆς σηρικῆς ἐσθῆτα τὰ μεταξωτά. *Zonaras in Nice.2.* ἐκ μετάξης ἐσθῆτας πεποικιλμένας, αὕτη γὰρ ἡ σηρική. *Suidas,* Σῆρες ἔθνος ἔνθα ἡ μετάξα γίνεται , ἐξ ἧς σηρικὰ τὰ ἐκ μετάξης ὑφασμένα λέγονται. *Iſid.lib.20.Etym. c. 29.* Metaxam dici vult à circuitu filiorum,aut quòd transferatur,ἀπὸ τοῦ μετάγεσθαι.L ini metaxam dixit Lucillius apud Nonium ,quomodo etiam Vaſcones Pyrenæi loquuntur : ſed de ſerico dicitur frequentius. Hinc

METAXARII ,*leg. vltim. Cod. de pign.* Super hypothecis , quas argenti diſtractores vel metaxarij , vel aliquarumcunque ſpecierum negotiatores, &c.

METICVLOSVS eſt ,qui fruſtra aliquid timet, *leg.nec timorem.*§.1.D.*de eo quod metus cauſ.*

Μέτοικοι,*leg.4.C.de iur.fiſc.lib.10,* coloni ſunt qui ex vna ciuitatem in aliam migrant : quod non fit,niſi iuſſus principis, *leg.idem Vlpian.*§ *vltim. D.de excuſ tu.* Auctor Panegyrici Flauienſium ad Conſtantin.Imper. Diuus pater tuus Flauiam ciuitatem Heduorum voluit erigere metœcis vndique transferendis. Apollonius Tyaneus in Epiſtol. ἅπαντες ἀστυκοὶ καὶ οἱ μέτοικοι,alij enim ſunt in eadem ciuitate originarij,alij μέτοικοι , qui & incolæ dicuntur. Poſterior ætas Aduenas quoque eos appellaſſe videtur : vnde vox Gallica orta eſt, *Aubanois,* & in Baſilicis Gallicis, *Auenage.* Sed non ita Latini, quibus Aduena is eſt,qui in aliena ciuitate moratur ad tempus,*l.heres* §.*proinde.* D.*de iud.l pupil. D.de verb ſign.*

METRETES , ὁ μετρητὴς , vaſis genus,quod cadus Latinè dicitur : decem congiorum capax.*Caius l.35.D.de contrah. empt.* Quòd ſi vinum ita venierit , vt in ſingulas amphoras : item oleum, vt in ſingulos metretas.*Item* : Quia venditio quaſi ſub hac conditione videtur fieri, vt in ſingulos metretas, &c.Et Scæuola *l.pen.*§.1.*D.locati.* de naue loquitur , in quam olei metretum tria millia frumenti mod um octo millia imponebantur. Eſt & Metretes menſuræ genus, *Agric. l.1.de menſuru.*

METROCOMIA,*l.8. C.de exact. tribu.* vicorum caput, aut mater : eadem forma qua caput matérve prouinciæ Metropolis dicitur.

METROPOLIS μητρόπολις ex μήτηρ & πόλις,id eſt,matrix & vrbs iúſto nomine, dicitur ea ciuitas vnde colonia deducta eſt.*Thucyd.lib 4.* ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα,τιμᾷ τὴν μητρόπολιν. ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται. Itaque *Vlpian.l.4.* §.4. D.*de offic.proconſ.* Epheſum metropolim appellat:Proconſuli, inquit, neceſſitatem impoſitam per mare Aſiam applicare, καὶ τῶν μητροπόλεων Ἔφεσον primam attingere, id eſt, Epheſum prius quàm alias metropoles accedere.*Modeſtin.l. 6. D.de excuſat. tut.* εἰκὸς δὲ τῶν μὲν μεγίστων ἀριθμὸν χρήσασθαι τὰς μητροπόλεις τῶν ἐθνῶν τῶν δευτέρων τὰς ἐχούσας ἀγορὰς δικῶν, τῶν δὲ τρίτων τὰς λοιπάς: id eſt, Decet maximo quidem numero vti nationum metropoles, ſecundò eas,quæ forum iudiciorum habent : tertiò verò cæteras. Iſidorus ἐκ τοῦ μέτρου,id eſt,ex menſura , fictũ vocabulum tradit *quod & 21.Diſtinct aſſeritur.* ſed falſò. Denique Metropoles ad extremum dictæ ſunt, matres vrbium ſiue capita prouinciæ,*vt l.1.C.de metrop. Bery & apud Solin. & Marcellinum.* propter multas iuſtáſque cauſſas metropolitano nomine ac dignitate Berytum decernimus exornandam , iam ſuis virtutibus coronatam.Igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Hinc

METROPOLITANI Epiſcopi,qui in illis ciuitatibus Epiſcopatum gerebant : quorum hæc fuit ratio ,vt vnus illorum aliquis de collegarum ſententia , quaſi Magiſter collegij conſti-

tue-

tueretur. qui quo ies res poſtularet, collegas, quaſi ſenatum cogendi, & alios de Eccleſiarum negociis referendi poteſtatē haberet, ita planè, vt neq. ii illis ſine huius neq. hic ſine illorū cōſenſu atque auctoritate grauius quicquā gereret. item: vt ſi creandus eſſet aliquis epiſcopus, eo præſente atq. auctore crearetur: ſin ipſe creandus, ab ipſa Synodo duntaxat: ſin abdicandus de communi totius ſenatus ſententia remoueretur, vide Antiocheni Concilij κεφαλ. ϑ κεφ ιϛ. Niceni κεφ. ζ. Conſtantinopolitani β. Epheſienſis vltimum: quibus in locis Metropolitani modò ἀρχιεπίσκοποι appellantur, modò πρῶτοι, modò προεστεύοντες, modò προεστῶτες, modò πατριάρχαι. Vide infrà Patriarchæ.

METVIRI, pro metui, ſcribitur *in Pand. Flor l.26.§.pater. D.de pigno.*

METVS, eſt inſtantis vel futuri periculi cauſſa mentis trepidatio. *l.1.§. D. quod met.cauſ.* Vel ſic: Demiſſio animi propter expectationem futuri mali. *Ariſtot. lib. 3. Ethic.* κακοῦ προσδοκίαν definit. Et paulò pòſt: φοβούμενοι μέλλοντος προσδοκίαν & tam actiuè, quàm paſſiuè ſumitur. Nam metus hoſtium rectè dicitur, & cùm timent hoſtes, & cùm timentur. Eſt autem quintuplex. Primus minarum, qui non parit actionem: quòd minæ non incutiunt terrorem. Secundus facti, quando præuerſatur periculum ſalutis, vel cruciatus corporis: & is cadit in conſtantem virum. Tertius potentiæ, qui ſcilicet incutitur à principe, magiſtratu, ſuperiore, &c ſubditis. Quartus reuerentiæ, vt libertus habet ergà patronum, filius erga patrem, vxor erga maritum &c. Quintus eſt perfidiæ, vt cùm aliquis promouetur ab alio, quia timet eius perfidiam. *Zaſius in titul. Inſtitut. de actio.§. quadrupli.* Rectè igitur Iulius Scaliger Metum παρὰ τὸ μὴ μένειν deduxit, quòd ex eo amittatur conſtantia, & omne conſilium abiiciatur.

Metus cauſſa abeſſe videtur, qui iuſto timore mortis, vel cruciatus corporis conterritus abeſt. *Auctor. Vlp. l.3. D. ex quib. cauſ maio.*

MEVM rectè nomino, in quo ius habeo: ſicuti ruſtici agrum quem colunt, ſuum eſſe dicunt, *l. cùm aliquis. C. de iure deliberan.* Meus ager accipitur, etſi in eo vſumfructum, vel partem alienauero, *l.* 2. D. *de conditionibus inſtit.* Meum etiam rectè dicitur, quod commune mihi cum alio eſt, *l. illud dubitationis D. de rit. nupt l. ſeruus electione* §1. D. *de leg.1. & ibi Bartol.* interdum refert inter meum & commune, *l. legatis vxoris.* D. *de legatis* 2. Meum eſſe quod ex re mea ſupereſt, cuius vindicandi ius habeo, *Celſus ait l. ſolum. D de rei vind.* Meum id dicere poſſum in quo mea vtilitas conſiſtit. *Vide glo. in l. prætor. D. de edend.* Meum quandoque demonſtrat, quandoque taxat, quandoque conditionem facit, *l nuper de leg.*3 Meum & Tuum, duo pronomina, ſi è medio tollerentur, homines quietiſſimè viuerent, iuxta Senecam. Denique Meum, Tuum, Suum, regulariter denotant non ſolum directum dominium, ſed etiam quaſi dominium, *l. Aſeruos autem ſuos.* D. *de leg.3. l. Q. Mutius. §. argenteo.* D. *de aur. & arg. leg.* Itaque Meorum, Tuorum, Suorum, appellatione non ſolum intelliguntur, quæ noſtra ſunt, ſed etiam ea, in quibus ius aliquod habemus.

Meorum & tuorum appellatione continentur actiones: quia & hæ in bonis ſunt, *l* 50. §.1. D. *ad Treb. l.* 49. *in fin. l.*91. D. *de verb ſig.*

Mea veſtis intelligenda eſt, quam in vſus meos habui, *l.*27. §. *ſi quis addiderit.* D *de aur. & arg leg.*

MIGRARE inquilini dicuntur, cū exacto locationis tempore & habitatione cum ſuis rebus illatis inductis, diſcedunt. vnde *Rubrica* D. *de migrando.* Notat tamen *in Comment. Verrinæ* 4. Hotom Ciceronis & Plauti locos, in quibus Migrare vſurpatur pro vaſis relictis ad tempus diſcedere. Exire verò pro vaſa efferre. Itaque (*ait Cicero*) iſte hoſpiti infenſus, hoſpitium ei renuntiat, domo eius emigrat, atque adeo exit. nam iam ante migrarat. Quando autem migrare ſolerent inquilini, vide ſuprà Kalendæ Iuliæ.

MILES appellatur vel à militia, id eſt, duritia quam pro nobis ſuſtinent: aut à multitudine: aut à malo quod arcere milites ſolent: aut à numero mille hominum: ductum à Græco verbo, tractum à tagmate. nam Græci mille hominum multitudinem τάγμα appellant: quaſi milleſimum quemque dictum: vnde ipſum ducem χιλίαρχον appellant

teſtam.mil. Hinc Milites dicebantur, qui ſacramento militiæ obſtricti, cincti, & in numeros relati eſſent, *l milites §. miſſionū & l vlt.* D *de re militari.l. miles.*D.*de adul. l.2.de vet.l filius fam.l.Titius.D.de milit.te ſtam.*Sed quod *in l. vnic. in fin.de bon poſſ. ex teſtam. milit.* ſcribitur, Militem eſſe quamuis in numeris non ſit, ad eum pertinet, qui ex vno numero vt in aliam reponeretur exemptus, eò nondum peruenerit, interim enim miles eſt, quamuis non ſit in aliquo numero.

Militum appellatio poſtremis tempo ribus quaſi pro ſingulari Imperatorum beneficio ad eos tranſlata eſt, qui in pace & ocio, procuratione aliqua Reipub.tan-gerentur. quod tamen non omnibus, ſed certis duntaxat honoribus tribuebatur. vnde *Iuſt.l 3. de numerariis libro Codicis* 12. Numerarios, *inquit*, amplissime tuæ ſedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere iubemus. *Idem eod tit* Nemini licere deinceps iubemus in quacunque militia connumerato, ſolicitudinem actuarij ſubigere, vel poſt depoſitam eandem curam ad militiam aſpirare: quatenus inter priuatos agens, omníque militari priuilegio denudatus, nihil nundinationis vel fraudis circa commendata ratiocinia, quibus obnoxius eſt, attentare valeat, Harum autem militiarum aliæ Palatinæ dicuntur, eorum ſcilicet qui in Principis palatio muneri alicui præfecti erant: aliæ Comitatenſis, eorum qui in eiuſdem erant comitatu: aliæ Prouinciales, eorum qui prouinciarum magiſtratibus apparebant, quibus omnibus aditus etiam mercatoribus atque negotiatoribus patebat: duntaxat, qui ſordidorum opificum numero non eſſent: quales ſunt fabri, & alij omnes qui in ergaſteriis, id eſt, officinis operariis exercentur, aut merces venales quotidiani quæſtus cauſſa proſtituunt *vti patet ex l antepenul C.de cohortal.*Hinc Milites, *inquit Iuſtinianus*, appellamus tam eos, qui ſub excelſis magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quàm qui in vndecim deuotiſſimis ſcholis taxata ſunt, nec non eos, qui ſub diuerſis optionibus fœderatorum nomine ſunt decorati. *l. vltima. D. de locat. & conducto.* Itaque

MILITIA duplex in libris noſtris reperitur: vna Armata, quæ belli cauſſa ſuſcipitur: *de qua mentio fit in l.1.C.de iuris & facti ignorantia l* 18. D. *de re iud.l.*4.C. *qui dar.tut.* altera verò Ciuilis, quam ſic deſcribere poſſumus. Miniſterium in obeundis Principis negociis, cuius cauſſa ſalaria & commoda ab ipſo tribuuntur.

Militiam vrbanam Cicero patronorū, qui poſt Aduocati dicti ſunt, labores & aſſiduitatem appellat: non affirmans, vt quidam putant, ſed eos eludens potius, cùm ita res & tempus poſtularet. In Murænaiana enim ſic loquitur: Seruius hic, inquit, nobiſcum hanc vrbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi, plenam ſolicitudinis & ſtomachi ſecutus eſt, ius ciuile didicit, multum laborauit, præſtò multis fuit. ſed imperatores quidam poſtea nihil ſimulantes, *in l.14.C.de aduocatis diuerſorum iudic.* ſic locuti ſunt: Nec enim ſolos noſtro imperio militare credimus illos, qui gladiis clypeis & thoracibus nituntur, ſed etiam aduocatos. militant nanque cauſſarum patroni, qui glorioſæ vocis confiſi munimine laborantium ſpem, vitam & poſteros defendunt.

Militiæ caſus, cum alicuius militia, hoc eſt, munus alicuius eorum, qui publica Principis negocia gerunt, per eius mortem cecidit: quaſi dicas caducam militiam. Conſtitutum igitur fuit, vt milite aliquo mortuo, liberi vel vxor, vel hæredes eius, de commilitonum ſententia (vel vt vſitatis verbis vtamur, ex communi eorum, qui in eadem ſchola, id eſt, ordine, ſtatuti ſunt, placito) beneficium aliquod à principe impetrarēt: vel eis à ſubrogato aliqua numeraretur pecunia: Hoc beneficium ſeu commodum Caſus militiæ dicebatur præciſè, pro Commodum caducæ militiæ: quod non hæreditatis iure, ſed priuilegio & beneficio Principis tribuebatur. *Vide l.ſi quis. 11.C.de prox.ſac.ſcrin.cæteriſque qui in ſacris ſcri.militant.libro 12 l vlt C.de pignor.l.omnimodo.*30.§.*vlt.*C.*de inoffi.teſt.*

MILES in libris Feudiſticis & Vaſſallus ſynonyma ſunt Itaque miles & ſenio tanquam relata opponuntur: *vt libr.3. tit.1.§.1.*Ad reconciliandos animos ſeniorum & militum. *Et §. 2.* Si contentio emerſerit inter ſeniorem & militem Feudum quippe clientela militaris eſt: qua de cauſſa beneficia feudalia propriè dicuntur ea, quæ militibus attri-

attribuuntur. *Albertus Krantz. libr. Dan. 6 capit.* 19. Omnis inter regem Daniæ, & Adulphum Hol. atiæ comitem controuerſia ſuſtollitur: & primùm amicus, deinde miles etiam Regis conſcribitur. Porrò qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo,cæteríſque qui euincti non eſſent à militia prohibendis, eundem à Barbaricis retentum atque vſurpatum fuiſſe docet Hotom. *diſp. Feud. capit.* 23. Tantùm in cinguli iure Romani poſuere, vt ſi quis in caſtris diſcinctus verſaretur, aut vallum ſubiret, piaculi inſtar haberetur: cuius rei exemplum extat *apud. Cornel. Tacit. lib.*11. qua de cauſſa qui ſub iugum mittebantur, diſcincti erant, *vt Feſtus lib.* 9. *demonſtrat. Amm. Marcellinus lib.* 22. Proſequere, *ait*, mulier, ſi quid te læſam æſtimas. hic enim ſic cinctus eſt,vt expeditius per lutum incedat. Neque illud prætermittendum eſt, quod *Frideric.* 11. *conſtit.*ſancitum eſt,ne cui militare liceat, niſi quis vel de militari genere ſit,vel militarem ordinem ab Imperatore impetrarit, *Neapol.conſtit.lib.*3.*tit.*59. *&* 60. Itaque *Petrus de vin. libr. Epiſtol. 6.cap.*17. Quanquam (*inquit*) pater ſuus miles non fuerit, & noſtris conſtitutionibus caueatur, quòd milites fieri nequeant,qui de genere militum non naſcuntur: ipſe tamen de culminis noſtri licentia decorari valeat,cingulo militari mandamus. *Vide & Neapol conſtit.lib.*2.*tit.*32.

Miles caligatus, à caliga,hoc eſt,tibiarum tegumento, quo crura ſolebant armare milites infimę conditionis,*l.*8.D.*de cuſtod & exh.reor.* Sunt qui Caligatorum nomine omne militum genus, à militari caliga accipi contendant: ſed eò potius crediderim cenſeri eos, qui promotionem in exercitu nullam haberent. Caliga verò fuit calceamentum, quod ferreis clauis multiplicibus muniebatur.

MILITIÆ nomen videtur etiam pro annonis ſalariíſque ſumi, quæ armatam vel inermem militiam exercentibus publicè præſtabantur, *vt l.* 22. D. *de l.* 2. Lucius Titius in teſtamento ſuo Publio Mæuio militiam ſuam reliquit,ſiue pecuniam eius quæcunque redigi ex venditione eius potuerit. *Sic l.*49.§.1.D. *eod.l.*11. §. *ſi ſeruo. l. penultim.& vlt.* D. *de lega.*3 *& aliis multis locis.*

Militiæ genera tria,videlicet ſacramentum, coniurationem & euocationem, *Seruius in octauo Aeneid. declarat. & Bud. in annot.ad l.*1 *depoſiti.*

Militia armata ad differentiam palatinæ, *l.*6. *&* 18. *D.de re iudi.l.*1. C.*de iur. & facti ignor.*

MILITARE ius, *Iſidoro lib.*5 *cap.*7. belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendi nexus, ſigno dato congreſſio in hoſtem, vel commiſſio, item ſigno dato receptio, flagitij militaris diſciplina, & id genus alia, quæ ad rem diſciplinámque militarem pertinent. At militare ius in titu de milit. teſtament. ius eſt militum proprium, quo eis teſtari prout libuerit, Impp. conſtitutionibus conceſſum eſt.

Militare delictum, quòd quis vt miles admittit, *l.*6. D.*de iniuſt. rupt. & alibi ſæpe, & in legibus militaribus, quas Iuſtinianus Græcè edidit, qui libellus etiamnum extat.*

Militares viæ,id eſt,publicæ,*apud Paulum declarantur, in l. vltim.de loc. & itin. publ.*

MILITARITER, id eſt, militari modo, *l.*4.§.*qui poſt.D. de re iudic.* Et militariter ornatum dixit Tacitus, *lib* 16. *Annal.*

MILIARENSES, nummorum genus,qui militibus erogari ſolebant, *l ſi. C.de palat.ſacr.larg.& Nouel* 105. Epiphanius τὸ ἀργύρεον τοῦτο ἐστὶν, ὃ οἱ ῥωμαῖοι μιλιαρήσιον καλοῦσιν, ὃ ἑρμηνεύεται στρατιωτικὸν δόμα.

MILIARIVM, columna aurea in capite Romani fori ſtatuta, *de qua Plinius libr.*3.*capit.*5.*ſic ſcribit:* Roma diuiditur in regiones quatuordecim, compita larium 265. paſſ. eiuſdem ſpacij menſura currente à miliario, in capite Romani fori ſtatuto ad ſingula portas quæ ſunt hodie, numer. 37. *Cornel. Tacit lib.* 17.Otho innixus liberto per Tiberianam domum in velabrum, inde ad miliariũ aureum ſub ædem Saturni pergit. Huius meminit Macer *l.*154. D.*de verbor ſignific.* Mille paſſus non à miliario vrbis, ſed à continentibus ædificiis numerandi ſunt. Hanc columnam Dio libro quinquageſimo quarto,ab Auguſto primùm erectam tradit. Ab hac autem omnes Italiæ viæ initium & finem capiebant.

MILIARIVM,vas aquæ calfaciendæ paratum, *vti docet Athenæus, libr.* 3.

τὸ μιλιάριον, inquit, καλούμενον ἀπὸ φαμάλων τὸ εἰς θερμοῦ ὕδατος κατεργασίαν κατασκευαζόμενον. Hinc miliarium concinnatorium, quod nihil eſt aliud quàm aenum, in quo aqua ad potādum calefit, *l. cum de lanionis.§.item cacabos.* D. *de inſtr. vel inſtru.leg.* Sed in balneario inſtrumento Paulus miliaria etiam numerat, in quibus ad lauandum aqua calefit, *li.3. Senten.titu.9.* Aenum etiam id, in quo aqua calida lauatur olea, *l.ſed addes.§.item aenum.* D.*loc.* miliarium appellari poteſt De miliario argenteo meminit *Vlpia.l. 19 §.5.ff.de aur.arg.& mund.* Perperam autem, & ſine vllo auctore Beroaldus, N briſſenſis & Accurſius, Miliarium vas eſſe tradunt, ad milium coquendum.

MILLIARIVM, vel millare, à mille paſsibus, dicitur ſpacium itineris: quod quia lapidibus diſtingui ſolet, ſæpe dicimus ad vigeſimum lapidem, hoc eſt, ad vigeſimum milliare, *l.154.* D.*de verb. ſignif.*

MINÆ, id eſt, comminationes, & metus incuſsiones per verba, aut ſigna, non rarò iuſtum metum faciunt. *De quo vide Bart.in l...§.quæ onerandæ.in fin.quar. rer. act.non dat.*

MINERA. Hæc maiore conſenſu, ſiue communi, vt aiunt, opinione interpretum, in regalibus, terræque fructibus numeratur, *c.1.in verbo, Argentariæ, in viſib.Feud.l.diuortio.§.ſi via.ſolu.matr. l.3.§. ſi cum ſequ.de rebus eorum, qui ſub tui. non alien.*

MINARE, verbum frequens apud D.Hieron.& in legibus antiquis Lāgob. Burgundi. Alamannorum, & in lege Salica, agere, & ante ſe pellere ſignificat. *Hinc Anianus:* Actus, qua pecora minare conſueuimus. *Apuleius, lib.3.* Nos duos aſinos minantes, baculis exigunt. Sic Auſonius de Myronis bucula: *Ageret iuuencas cum domum paſtor ſuas, Suam relinquēs me minabat vt ſuam.* Ita enim legendum. Dicitur & Prominare, *li.5.apud Apul.& lib.7.* Comminare. Hinc Gallis, *Mener & Proumener.* Hæc adſcripſi, quoniam in Lexicis non reperias.

MINICVLATOR, vel miniculatius, Corporiſta vulgò eſt, qui capitales literas, id eſt, maiuſculas ſcriptis libris minio aut rubrica præponit, minioque inficit. *Vlpia.de oper.lib.l vt iuriſiurādi.* ſi fortè, inquit, librarius, vel miniculator, vel calculator, &c. ita enim in eo loco legendum eſt. *& vide l.3.C.Th.de indulg. debit.*

MINISTER nudus, merus executor eſt, *vt Bartol.docet, in l.ſi quis Titio. de leg.2.* Quamuis Iuriſc. ſimpliciter miniſtrū legatario oppoſuiſſe videtur. Quod minimè interpres animaduertit, quíve ſecuti ſunt eum.

MINISTERIA municipalia, militaria, publica, prætoria, dicimus pro ipſis miniſtris, *l.7.D.de offic.Procenſ.l.6.§. illicita.D.de offic.præſi.& paſſim in Digeſt. & ſæpe apud Tertull.* Miniſteria etiam pro mancipiis & ſeruis. *l. 6. & 8. D.de pign.l.21.D.de don.& alibi.*

MINISTERIALES interdum dicuntur ſerui domeſtici, qui ſuas operas & miniſteria dominis præbent: *vt in Spec. Saxon.lib.9.articul.18.* Miniſteriales hæreditant, & hæreditatem accipiunt, ſicut liberi, ſecundum ius prouinciale: excepto, quòd extra dominium ſuorum dominorum nemini ſuccedunt, nec habent ſucceſſorem: *vt in Lombard.lib.1.tit.8.* De aldis & ſeruis miniſterialibus dicimus, qui docti, domi, & nutriti, aut probati ſunt. *Item lib.1.tit.12.* Si quis ſeruum miniſterialem probatum (vt ſuprà) & doctum domi occiderit, componat ſolid. 50. de alio verò ſeruo miniſteriali, quòd ſecundus eius inuenitur eſſe, tantùm nomen miniſteriale habet, ſi quis occiderit, componat ſolid.25. Interdum dicuntur homines liberi, qui in potentiorum familia, munere & procuratione aliqua funguntur: *vt lib.Feud.2.tit.27.§ penul.* Si miniſteriales alicuius domini inter ſe guerram habuerint, comes ſiue iudex, in cuius regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex ordine proſequatur. *Item lib. Feud.3.l.Fridericus:* Si liber homo, ingenuus, miniſterialis, vel cuiuſcunque conditionis fuerit, &c. *Otto Friſing.lib.Chron. 7.cap.8.* Orta ſeditione Sigehardus comes à familia principum, qui Miniſteriales dicuntur, eo, quòd iuſtitiam eorum confringere diceretur, occiſus eſt.

MINIMA cauſſa, quæ duum aureorum tantùm eſt, quæve iudiciales ſumptus ferre non poteſt, *l.1.de dolo. 2.q.7. Anteriorum.§.illud.* Sed & quæ decem libras auri nō excedit, hoc nomine venit: de qua in nouiſsimis iuribus tractatur, quæ etiam duos aureos non excedit Albericus.

berico. *& vide Spec. tit. de dolo* §. 1.

MINOR Latinè loquentib. res dicitur, quæ mediæ magnitudinis eſt. Hinc minore lance legata, *in l. qui lancem. D. de aur. & arg lega.* rectè reſpondetur, hæredis electionem non eſſe, cùm conſtet de lance legata. Sic minorem libertatem dicimus, quæ eſt inter iuſtam & dedititiam. Eodem quoque ſenſu minorem capitis deminutionem appellamus mediam, minorem ordinem equeſtrem. Martia. lib. 4.

Cùm plebs minor ordo, maximúſque.

Th. Hermopolites, *in l.* 150. D. *de verb. ſignif.* Minus tria ſignificat ait, τὸ βραδέως τὸ μὴ παντελῶς, τὸ μηδὲν ὅλως. Si à te, inquit Gaius ſtipulatus fuero, QVANTO MINVS A TITIO CONSECVTVS FVERO, TANTVM DARE SPONDES?

Minor Langobardico iure dicitur is demum, qui decem & octo annis minor eſt: nam poſt eum annum ætas legitima dicitur. *In Lombard. de prohib. alien. min. l.* 1. §. 1. *& l. ſi in fratru. & l. de puero.*

Minores annorum, vetus locutio, ſæpè Iuriſcon. vſurpata. *Var. lib. D. de re ruſt.* 1. c. 17. Operarios parandos eſſe, qui laborem ferre poſſint, nec minores annorum 22.

Minor annis 25. dicitur *in lege Iulia de adulte. & in edicto de minorib.* is, qui agit annum ætatis vigeſimum quintum, vel eius anni extremum diem, momentis quoque temporum ſubductis, *l. ſi maritus.* 15. § 3. *D de adult l.* 3. § *minorem.* D. *de minorib.* At in honoribus fauoris cauſſa inductum eſt, vt minor non ſit 25. annis, qui 25. annum agit. *l. ad Remp.* 8. D. *de mun. & hon. l. non tantùm. D de decur.* Minor 25. annis in lege Ælia Sentia non dicitur, qui ſupremum diem anni vigeſimi agit, *l.* 1. *D. de manum.*

Minores & pupilli damno adfecti, duplex habent remedium, videlicet, aut reſtitutionem petant, aut curatores, tutoréſque negligentiæ accuſent. *Nouel. de hæred. & Falcid. §. pupillus ſanè Conſtitut.*

Minores magiſtratus dicuntur, *l. nec magiſtratibus. D. de iniur.* qui ſine imperio aut poteſtate ſunt. vide ſuprà Magiſtratus.

MINVS, vim comparatiui non ſemper retinet: vnde quod non recepi, rectè dixero minus recepiſſe: & minus tribuere videtur, qui nihil tribuit, *l. illud.* §. 1. D. *de trib.*

MINTVRNENSES. Ariſto. *apud Vlpia.* D. *ſi ſeru. vind.* dicit eum, qui tabernam caſeariam à Minturnenſibus conduxit, ad ſuperiora prohiberi poſſe fumum immittere. Minturnæ oppidum in Campania, habens propinquas paludes, in quibus Marius delituit, fugiens perſecutionem Syllæ: nunc Taietum caſtellum eſſe dicunt.

MINVERE, pro commutare dicitur. ſunt enim gradus quidam commutandi ſtatim, per quos aliquid de conditione hominis minuitur. *Inſtit. de cap. demin.* Minus legata *l. in quantitate.* §. *vlt.* D. *ad l. Falcid.* dicuntur detrahi, quod eſt retineri, deduci, recidi: quod aliud nihil eſt, quàm ex lege Falcidia quartæ retentionem eſſe, *l. ſeruus quem.* D. *de actio empt.*

MINVSCVLARII aquæductus, *l. decernimus.* 10. *C. de aquæduct.* id eſt, minuti & tenuiores, *vt in l.* 1. *C. de defenſ. ciuit. l.* 3. *C. Th. de inde. deb.* Auguſt. 7. *de ciuit.* Dei, *c.* 8. Tanquam minuſcularios vectigalium conductores. Paulò pòſt *in d. l.* 10. hi minuſcularij aquæductus, Paragogi vocantur, id eſt, traductiui. Alciatus Muſcularios legit. ſed perperam.

MINVTA alimenta Vlpian. interpretatur eſſe 10. aureorum annuorum, *in l.* 3. §. *quamuis.* Si cui plus quàm per l. Falc.

MINVTATIM, id eſt, per minutas partes non ſunt alimenta legata præſtanda, *l.* 3. D. *de ali. & cib. leg. cum ſim*

MIRABILEM partum Impe. appellat, qui à maiore 50 annorum editur, *l ſi maior C. de leg. hæred.*

MISCERE contractum, pro facere contractum, & contractu cum aliquo implicari. *Paul. l.* 9. D. *de confir. tut.* Vel cum fiſco aliquem contractum damnoſum miſcuiſſent.

MISERABILIVM perſonarum nomine, etiamſi opulenti ſint, propter fortunæ iniuriam, veniunt perpetuo morbo detenti, ſenes, valetudinarij, furioſi, mente capti, viduæ, pupilli, orphani, & quæ perſonæ his debent cenſeri ſi-

miles : quod relinquitur arbitrio iudicis, *in ſentent. Bart. in l. 1. C. quan. Imp. int. pupil. & vid. cap. ex tenor de for. comp.* Ægioti autem, quorum hic fit mentio, accipiuntur, quo morbo graui ſunt adfecti, propter quem cuilibet rei agendæ ſunt impares, *l. 2. § ſi quis in iudicio. D. ſi quis caut. l. morbus. de verb ſign*

MISSA, pro ἱερὰ μυσταγωγία dicitur Iuliano Anteceſſore, *Nouel.* 8. & 58. & Miſſam ſacrã facere, vel agere, non canere, quod Iuſtinianus dixerat, τὰ ἱερώτατα πράττειν & τὴν ἱερὰν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν. Notatu autem dignum eſt, quod Iuſtinianus ſcribit *Nouel 7. ne res Eccleſ. alien. vt ab eruditis viris obſeruatum eſt*, §. ἐπειδὴ δέ. cultum Dei in Eccleſiis Chriſtianorum duabus rebus conſtituiſſe: recitatione ſacrarum literarum, & communicatione cœnæ dominicæ : ἐν οἷς, inquit, μόναις σχεδὸν τῇ καθαρσίῳ, καὶ περὶ γίγνε λειτουργία ἐπείπερ ἐν οὐ ἐστὶν ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις γίνεσθαι τῶν τε θείων ἀναγνωσμάτων, τῆς τε ἱερᾶς καὶ ἀρρήτου μεταδιδομένης κοινωνίας, μοναχικῇ τε ἐκείσε γεγονὸς οἰκήσεις. Miſſa autem dicebatur ab antiquis Latinis Theologis promiſſione: vt remiſſa, pro remiſſione, *apud Cyp. epiſt. 14. lib. 3.* Qui blaſphemat in Spiritum ſanctum, remiſſam peccatorum non habet. *Item apud Tertullianum, lib. cont. Marcionem* : Diximus de remiſſa peccatorum. Námque veteris Eccleſiæ Chriſtianæ inſtitutum hoc fuit, vt cùm in populi conuentu, peractis precibus, habitáque concione, Epulatio ſacra hoc eſt, Cœna corporis dominici celebranda eſſet, quoniam prophani ad eam non admittebantur, Diaconus quaſi præconis officio fungens, pronunciaret: Si quis non communicat, det locum, vel ſic: Catechumeni exeunto. *quod ex Gregorij dialog. libr. 2. c. 2. obſeruatum eſt & ex Cyril in Io. lib. 12. c. 50.* erant autem Catechumeni, qui ante baptiſmum, religionis myſteriis initiabantur : vt recte inſtituti eandem die ſolemni Paſchæ ad baptiſmum admitterentur. Excludebantur etiam Reiecti, ſiue interdicti, quos excommunicatos appellabant, cùm diris, hoc eſt, diabolo ad tempus dediti eſſent, itémque pœnitentes. Itaque cùm illi omnes tanquam profani è ſacro conuentu remoti eſſent, cæteris Dominica cœna diſtribuebatur. Cæterùm de huiuſmodi catechumenis multa paſſim apud veteres Theologos, Auguſtinum, Cyprianum, Tertullianum & alios, quos omnes videre cuilibet licet. Hoc autem vocabulum, Miſſa, apud Auguſt. duobus præſertim locis repertum eſt : *nimirum in Serm. de temp.* 237. Accedendum eſt ad miſſam cathecum. vbi orabitur. Remittas nobis debita noſtra, &c. Item *altero eiuſdem arg* 91 In hiſtoria, quæ ad miſſas legenda eſt. Item *apud Ambroſium aliquot locis.* Quibus ex locis intelligitur, veteres cum hoc Cœnæ myſterium occultiſſimum, & ab oculis profanorum hominum remotiſſimum eſſe vellent (quod etiam ex illo μυσταγωγίας vocabulo, & ex Theodoreto, aliiſque veteribus intelligitur) inſtitutum hoc tenuiſſe, vt conſequentem actionem ex anteced. nti deſignarent: vt qui recté inſtituti eſſent, hoc quaſi ſymbolo intelligerent, ſi quando miſſam factum iri diceretur, fore, vt eo die μυσταγωγία, id eſt, Cœna celebraretur. vnde vetus illa formula, *Ite miſſa, eſt* : hoc eſt, Exite, qui cõmunicaturi nõ eſtis. Hodie miſſio vobis inducta eſt. Hinc in Loadicena ſynodo, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν verbis, Miſſa auditorum ſignificatur : & his καὶ τούτων προελθόντων καὶ ὑποχωρησάντων, miſſa pœnitentium, quam ſequebatur fidelium admiſſo atque dimiſſio Non abſimilem porrò miſſionis formulam paſſim tota Græcia vſurpari ſolitam, in iis ſacris, quæ Eleuſina vocabantur, *Suet. in Nerone* teſtatur, vbi ſcribit: Præconis voce impios & ſceleratos ſummoueri ſolitos fuiſſe: eáque territum Neronem, intereſſe iis ſactis auſum non eſſe. *Apul lib. vlt.* Vnus quem cuncti Grammatea dicebant, renunciat ſermone ritúque Græcienſi, λαοῖς ἄφεσις quam vocem feliciter cunctis euenire, ſignauit populi clamor inſecutus.

ΜΙΣΘΩΤΗΣ, qui aliquid conductum habet. *Modeſt in l. 49 D. locat.* οἱ ἐπίτροποι γενόμενοι μισθωταὶ καὶ πράγματος γίνεσθαι κωλύονται: id eſt, Curatores creati prohibentur aliquid à Cæſare conductum habere. Et paulò pòſt, εἰσὶν κεκωλυμένοι μισθοῦσθαι καὶ παρὰ τῆς ταμιεῖ χωρία. Sunt prohibiti fiſci poſſeſſiones conducere.

MITRA, muliebre capitis tegumẽtum nam Vlpi. mitras magis capitis tegendi, quàm ornandi cauſſa comparatas

tas ſcribit, *l.23.§.1.D.de aur.arg.* ſed eiuſmodi tamen tegmen erat, vt ornatum quoque afferret: nam idem Vlpian. *in l. 25.§ 4. eiuſdem tit.* inter ornamenta muliebria mittam, & ſemimitram recenſet.

MITTENDARII, *l.3.7.& 8.C. de palat. ſacr largit. & apud Caſſiod. libr. 11. Variar.* dicebantur, qui iuſſu Comitum ſoli vſu exigente in prouincias mittebantur.

MITTERE in poſſeſſionem Prætor dicitur, cùm ſeruandi crediti cauſſa, vel dotis, legatorúmve, nomine, damníve infecti cauſſa rerum cuſtodiam alicui mandat: non vt poſſideat, ſed vt in poſſeſſione ſit, *l. 1. D. quib. ex cauſ. in poſſ. l. 3. §. vlt. & l. 10. D. de acq. hær. l. 26. & 27. D. de iud l. 1. D. de fund. dota.* Verbi gratia, contendiſti mecum, fundum Caſtellanum eſſe tuum, & probaſti. Iudex per executorem mittit te in poſſeſſionem, id eſt, facit te poſſeſſorem. Item, volui agere cum Titio, qui citatus noluit venire ad iudicium: Iudex me mittere debet in poſſeſſionem fundi, quem petebam, non vt poſſideam, ſed vt cuſtodiam rem, & maneam in fundo: vt ipſe Titius tandem tædio affectus veniat, & litem ſuſcipiat, donec probauero illam rem eſſe meam. *Vide gl. ſi in c. contingit, de dol. & cont.* quod operatur miſſio in poſſeſſionem, in actione reali & perſonali, *ex 1. & 2 decreto.* Et nota, quod Prætor miſſionem in poſſeſſionem ex ſecundo decreto ſibi ſpecialiter reſeruauit, & ſic legatis aut ſubdelegatis non eſt conceſſum dare vel confirmare miſſionem in poſſeſſionem, *vt no. in gl. fi. c. quod tranſlationem de offi. deleg.* de hac materia vide *in c. quoniam frequenter. vt lit. non cont. circa med. vel poſt. & gl. in c. contingit præal. vide tit. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eatur.* Sic Mittere in poſſeſſionem nomine ventris, eſt mittere in poſſeſſionem nomine eius, qui eſt in ventre: vt cùm mulier prægnans mittitur in poſſeſſionem nomine filij, vel filiæ hæredis: quem vel quam habet in vtero, ex marito præmortuo Et nota, ad hoc, quòd iudex actorem mittat in poſſeſſionem, vel bona vendat, vel eum ſoluat, requiruntur quatuor neceſſaria. Primò, quòd citet reum abſentem trina citatione, vel vna peremptoria ad demum. Si non reperitur, citentur amici vel affines generali interdicto. Et ſi non comparet aliquis procurator vel defenſor, ex primo decreto, ſeu mandato, mittitur actor in poſſeſſionem cauſſa rei ſeruandæ: quæ miſſio non tribuit ius, ſed ſolùm detentionem, vt reus tædio affectus veniat reſponſurus. Quare dicitur poſſeſſio tædialis ex primo decreto. Secundò requiritur congruum tempus inter primam & ſecundam miſſionem, quod eſt arbitrarium, poſtquàm in iure non inuenitur determinatum, vel annale, &c. Tertiò, quòd abſens maliciosè noluit comparere, & animo fraudandi creditores. Secus ſi maliciosè tantùm, videlicet propter maleficium aliquod, non tamen animo fraudandi. Quartò, quòd conſtet de debito legitimè per veras & plures probationes. Nec ſufficit iuramentum calumniæ, cùm agitur de magno præiudicio rei abſentis. quibus omnib. habitis, mittitur actor in poſſeſſionem verè ex ſecundo decreto. Et ſic miſſus in poſſeſſionem, habebit omne ius dominij vel quaſi, quod habuit reus: imò reus poſtea non eſt audiendus, niſi non fuiſſet per contumaciam abſens, *vt in c. conſultationib. de offic. deleg cuius eſt hac materia. & ibi gl. bona.*

Mitti ad iudicem, *l. 8. & 9. D. de lib. cauſ. l. 2. D. de quib. reb. ad eund. iud.* Mitti ad arbitrum, *l. 1. §. cùm dicitur. D. ſi cui plus.* Mitti ad actionem, *l. 26. D. de ædil. edict.* & remitti ad interdictum, *l. 1. § ſed ſi. D. vti poſſid.* & remitti ad ius ordinarium, *l. 1. §. 1. D. ſimul. vent nomi.*

MISSI qui ſunt ad gratulandum principi, reip. cauſſa abeſſe dicuntur, *teſte Paulo, in l. qui mittuntur. D. ex quib. cauſ. maio.* Miſſos pro vocatis *in l. vlt. D. de mun.* Accur. intellexit, cùm Bud. teſte, ſignificet tranſmiſſos & præteritos.

MISSIONIS pro dimiſſione, tria reperiuntur genera apud Iuriſc. Honeſta, quæ emeritis ſtipendiis, legitimóque militiæ impleto tempore indulgetur ab Imperatore, quam alij auctores iuſtam appellant. Cauſſaria, cùm quis animi vitio, vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur, & militiæ laboribus ſoluitur. Hinc Cauſſarij milites. Ignominioſa, cùm quis propter delictum ſacramento ſoluitur, & in qua qui mittit,

addit nominatim ſe ignominiæ cauſſa mittere, *vide l.13.§.2. D.de re mil. & l.2.§.2.D.de his qui mitt.*

MISSILIA, munera, quæ in vulgus iactantur à magiſtratibus, principibúſve ludos edentibus, vtputà bellaria, linea, odores, vnguenta, *l.9. §. pen. D.de acq.rer dom.l.8. D.de contra emp.§.pen. Inſti. de rer.diuiſ.* de quibus ſic Martialis, lib. Epigram.8.

Omnis habet ſua dona dies, nec linea diues
Ceſſat, & in populum multa rapina cadit.

Notandum autem hæc olim à Conſulib. ſolita ſpargi, ob idque quamcunque ſparſionem, poſteriores ὑπατείαν dixerunt. *Vide Nouel.*

MISSIBILIA, *Iuſt.in Nouel.* de armis, quæ manu mittuntur, & procul iaciuntur. Sic apud Vegetium legendum variis locis.

MIXTÆ actiones, duorum ſunt generum, quædam enim tam in rem, quàm in perſonam ſunt, vt familiæ erciſcundæ, &c. §. *quædam. Inſtitu de act.* Item quæ partim rem, partim pœnam perſequuntur. § *ſequens Inſt.eod.*

Mixtum impetium, vide ſup. Imperium.

Mixta interdicta, quæ & prohibitoria & exhibitoria, *l.1.D.de interd.*

Mixta conditio, vide Conditio.

MIXTVRA, *l.82.D. de cond.& demon.l.*10.*D.de vſucap.*

Μνηςὴρ, ſponſus, qui matrimonio vinctus eſt, *l* 1.*D.de excuſ.artif.*

MOBILES res, propriè ac præcipuè appellantur, quæ anima carent, vt vaſa, teſtes, & alia id genus: Mouentes verò, quæ per ſe mouentur, nimirum animalia, feræ, quadrupedes, pecudes: & ita hæc duo ſeparantur, *l.1. D.de ædil. edict.l.*4. *C. famil. erciſ.l pen.C de iure dot, l.2.& 3. C. de quadr. præſcript.* Interdum tamen promiſcuè vſurpantur, & Mobilium nomine animalia intelliguntur, *l.2. D.de rei vindic. l.3.§. Neruæ. D.de acquir.poſſeſſ.*

Mouentium verò idem quod mobilium appellatione continetur, ſi non appareat teſtatorem animalia duntaxat, quæ per ſeipſa mouentur, mouentia vocaſſe. *l 93. D. de verb.ſig. l.15. §. venditione ff. de re iud. l.22. §.vlt. ff de vſufruct. leg.& alibi.*

MODERAMEN inculpatæ tutelæ, *l.1 C.vnde vi.* vt vulgò dicitur, tunc fieri intelligitur, quando quis illatam vim ita propulſare cogitur, vt periculum rerum ſuarum aliter effugere non poſſit. Quæ defenſio vſque adeò permiſſa eſt, vt is, qui vim inferre non veretur, etiam impunè occidi poterit, ſi nulla alia ratione fugæ ſit locus.

MODERATA caſtigatio, hoc eſt, correctio, emendatio, extra ſæuitiam, conceſſa eſt patrifamiliâs, *l.reſpiciendum. §.furta.D de pœn.* Docenti leuis caſtigatio permittitur, *l.ſed & ſi quemcunque in fi. & l.ſeq D. ad leg. Aquil. Adde l.3. C.de patr. poteſt.l.cùm oportet.§.non autem. C.de bonis quæ liberis. l. 3. C. de emendat. propinq.*

MODERATOR, prouinciæ rector, quem Græci ἁρμοστὴν vocant, *de quo in C.& vide Nouel.*28 *&* 102.

MODIATIO tritici menſuram ſignificat, *l.cùm non frumentum. C.de vſur. & l.emptionem. C. de rer. permut. & l.11.C. de naufr. & l. 1. C. de annon. & aliis multis locis.* eadem forma, qua ponderatio *in l. ſi olei C.loc. Caſſiodorus lib.*4. Modiationem tritici, quam ſub hac forte periiſſe probauerint, proſecutoribus ſine aliqua faciat cunctatione reputari. Malè autem quidam Modiationem penſitationé eſſe frumenti: rurſus malè hanc penſitationem eſſe quinquageſimam, *ex l. 9. C. de ſuſcept.* hæc enim quinquageſima ἐπίμετρον eſt. Malè etiam modiationem alij ad æſtimationem numerariam referunt in lege Rhodia, ἄνα τὴν χιλιάδα τῶ μοδισμῶ χρυσίνων πεντήκοντα, quæ manifeſtò nauem capacem modiorum mille æſtimat aureis L.

MODICA coërcitio leuis caſtigatio, *l fina.D.de offic eius,cui mand.* velut fuſtium admonitio. Flagellorum certè atrox animaduerſio caſtigatióque habetur, *l. 24 §. vlt ff.de vſufruct l 15.§.ſi commun. D. de iniur. l 11. D.de officio proconſulis.*

Modica ſumma in iure, quandocunque duo aurei accipiuntur, *l idem.* 10. *ff. de dolo.* Quandoque quarta pars eius, de quo agitur, *l ſi quis in ſuo* 1 *D.de inoffic. teſta.* quandoque quod intra ſextam eſt, *l. ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio.* Quandoque quod minus centum aureis eſt. Quandoque quod 10. libras non excedit,

excedit,*l.ſed & ſic.*§.1.*de iudic.*Modicam ſummam .tem a .cipimus, quam ex qualitate perſonarum ius dicentis religio conſtituit. Nam & pauperi viro maximū erit, quod locupleti & aſſiduo modicū, *l.legitimos.D.de legit.tut.vide Bart.in l.ſed & ſi ſuſcepertu.§. .in ſi.D.de iud.*

Modicum tempus quandoque 10.die-rum eſt, *vt l. promiſſor. D. de conſtit. pec.* quandoque 30.*l.*1.§.*hoc interdicto D. de itin. act.pr.*quandoque 4.menſiū, *l.ſi debitori. D.de iud.*quandoque trium, aut quinque dierum, *l.& ſi plures.D.ſi quis caut.*quandoque quinquennium, *l.*1.*D.de ſepar.*quādoque duorū menſium, *l.ſancimus.C de fideiuſ.* quandoque trium, *l.de operis.C.de oper. priua.* quandoque relinquitur arbitrio iudicis, *l.ab hoſtib.§.ſed quod ſimpliciter.D ex quib.cauſ.maior.*

MODVS, aliàs certam menſuram, & ſpacium agri ſignificat, *vt in titul. ſi menſ.falſ.mod dixer.l.*40. *D.de contr.empt.*

Modus, aliàs denotat formam quandam certa ratione determinatā. Vt modus legati:modus vſurarum: modus manumittendi, *l.demonſtratio.§.ſi.D.de condit & demonſtr. l.*1. & 2. *C.de iis, quæ ſub mo.l.placuit. D.de vſur.& §. cum ergo.Inſtitut. quibus ex cauſ. manumit. non lic.* & hac ſignificatione modus propriè eſt ratio,quæ iubet,Ne quid nimis. Item, Feſtina lentè.

Modus olei & aquæ,*l.*52.*de act.emp.l.*1. *D.de aqua quot.*

Modus lege Falcidia conſtitutus legatis, *l* 1.& 81.*D.ad leg. Falc.*quæ ita cuique legare permiſit,dum ne minus quarta parte hæreditatis apud hæredem remaneat.*& vide Paul.in lib.recep.Sent.*

Modus *l.*4.§.1.*D.de ſeru.* adiici dicitur ſeruitutibus,cùm definitur, quo genere vehiculi, per quam partem eatur, fundi agatur,qua hora,quibus temporibus, qua parte aqua ducatur,*l.*13.§.1.*D.de ſeruit. ruſtic. l.*11.*D quemadmo. ſeruit.amit.* Itaque apud Iuſtin. *Inſtit.de vſufr.* §.*finitur.* non vtendo per modum, id eſt, ſecundum legem, quæ dicta eſt in conſtitutione vſusfructus.

Modus,pro fine. Hinc ad modum exilij, pro ad finem dixit *Papin. l.cui neceſſitas.de liber.cauſ.*

MODVLI, menſuræ operis ad metiendi cauſſa paratæ,quibus ſolet vti architecti, *Paul.l.non ſolùm*, 8. §.*penultim. D.de oper.nun.*Sed vt probari poſſit,quid poſtea ædificatum ſit, modulos ſumere debet is qui nuntiat. *Vide Vitruu. libr.*1.*ca.*2.*lib.*3.*ca.*2. & *lib.*4.*cap.* Modulos lingua vernacula poſſumus exponere,*Toiſes.*

Moduli aquarij, menſuræ, ad quas aquæ deducebantur: *apud Vlpia l.damni.* 30.§.1.*D.de damn. infect.Frontinus lib.*1.*de aquæduct.* Aquarum moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum menſuram inſtituti ſunt.

MOLÆ multiplices ſunt, putà manuariæ, ſeu manual s, quæ manu verſantur, Truſatiles etiam dictæ:ſunt & iumentariæ, aſinariæ, & aquariæ, *Iauol.de fund.inſtrum.l.dolia.* Molas, *inquit*, manuarias ſupellectilis, iumentarias autem inſtrumenti eſſe,Ofilius ait,Molas aquarias, hoc eſt, aqua verſatiles, ante Iuſtiniani tempora fuiſſe nondum legi Is autem *in tit. de aquæduct. decernimus.* molæ aquariæ meminit. Quod molis caret, non eſt molendinum, *Bald. ait in cap.* 1.§.*ſi quid. de contrah. inter domin. & vaſal.de inueſt.* De molis, *Cato cap.* 11. *res Ruſtic.*

Molæ ſuperior pars,catillus: inferior, meta dicitur, *l.*18. §. *idem conſultus. D.de fund.inſtru.*

MOLES dicūtur ſtructuræ in mare vel in flumen proiectæ, *l.*1. *D.de impenſ. in rebus dotalib. l.*52. §. *ante. D. de action. empt.* Molem ſingulari numero dixit Vlpian.*l.*1.§.*aduerſus. D.ne quid in loc.publ.* Idem *in l.de impenſ. in re dot.fact.* Inter neceſſarias impenſas eſſe,Labeo ait,moles in mare, vel flumen proiectas. *Velleius Paterculus.lib.*2.*de Lucullo.*Quem ob iniectas moles mari. & receptum ſuffoſſis montibus in terras mare, haud infacetè Pompeius Xerxem togatum vocare conſueuerat.

MOLIRI,propriè eſt,quid cum difficultate conari, operari, & vel facere, ſiue ingenio, ſiue corpore. Macer tamen *in l.Diuus. D.de offi.præfect.*pro perpetrare vſurpaſſe videtur. Item moliri, eſt moles ad ædificium aliquod coaptare.*Vlpian.l.*1. *de noui.oper.nunciatio.* Qui fortè in publico, vel in priuato quid molitur. Inde Molitio, ipſe apparatus ædificandi, *vt infra eodem titul l.ſtipulatio.* Molitio, inquit, non impeditur. His contraria ſunt, Demoliri, id eſt, di-

ruere: & Demolitio, Dirutio.

MOMENTVM propriè eſt punctum, ſiue indiuidua pars temporis: vt cùm dicimus, hæreditatem ne momento quidem ſubſiſtere in perſona eius, per quẽ acquiritur, *l.placet.79.D.de acquir.hæred.* Obſeruatum eſt autem plerunque apud auctores noſtros, Momentum pro hora vſurpari, *l.3.§.minorem.D. de minoribus. Vide Cuiac.lib.de diuer.temp. præſcr.c.1.*

MOMENTI beneficium, ſeu actio apud Iuriſc. eſt celeris reformatio & reſtitutio poſſeſſionis per vim, aut alio iniquo modo ablatæ aut interpellatæ, quia confeſtim, & ipſo momento facienda eſt, dilata dominij quæſtione, *l.vnic.C.ſi de mom.poſſ.l.1.C.ſi per vim, vel al.mod.l. momentaneæ C.vnde vi.* Itaque Celerem reformationem appellant Impp. *l.ſi coloni.C.de agrico.& cenſ.* Rectè igitur momentaria poſſeſſio dicta eſt. Hinc *Iſidorus libr.5.* Momentum, *inquit*, dictum eſt à temporis breuitate, vt tam citò, quàm ſtatim ſaluo negocio reformetur, nec in vllam partem produci debeat, quod reperitur. Hoc autem momenti beneficium per quamcunque perſonam poſtulari poteſt, etiam per ſeruum, *l.vltim.C.qui legit.perſon.in iud.hab. l.1. C.ſi per vim, vel alio mod.abſ. poſſ.l.4. C.Theod.* Vnde vi, & poſtulatur ab eius loci iudice, in quo ſtatus poſſeſſionis perturbatus eſt, *l.1.C.vbi de poſſ agi oport.* Eſt verò vſque adeò celeris hæc reformatio (*ſic enim appellatur in l.ſi coloni.* C. *de agric. & cenſ.*) vt nec eam appellatio remorari poſſit, *d.l.vnic.C.ſi de mom.poſſ.* Symmach.lib.1.Epiſt. In cauſſis, inquit, quibus momenti reformatio poſtulatur, appellationes recipi non oportet. Sed nec compenſationes, *l.vlt.C.de compenſ.* Huius autem actionis alia eſt principalis, alia momenti cauſſa. In hac de erepta poſſeſſione agitur: in illa de proprietate. Vtraque autem ab vno eodémque iudice definienda eſt, *vt eſt conſtitutum in l.nulli.C.de iud.* Gregorius lib.7.c. 100. ſic exponit: Legali prouiſione decretum eſt, tam momenti, quàm proprietatis cauſſa in vno eodémque iudicio debere cognoſci. Cæterùm prius de momento, quàm de proprietate cognoſcendum eſt, *l.ſi de vi C.de iud.* & an hæ duæ quæſtiones à iudice ſimul diſceptari & definiri poſſint, *vide Sym.lib.1.Epiſt.*

MOMENTARIA poſſeſſio, *l.1. C.ſi per vim*, quæ deiecto ſtatim reddenda eſt. Momentariæ poſſeſſionis interdictum, pro interdicto vnde vi, *l.fin.C.qui legi.perſo.l 8.C.vnde vi.*

Μονάζοντες, *l.quidam ignauia. 26.C.de decur. libr. 10.* qui vitam ducunt ſolitariam.

MONACHVS (cui feudum adimi propter monacharum dicitur in libr. Feud. frequentiſſimè) Latinè ſingularis, vel ſolitarius dici poteſt, *c.placuit. 6.q.1.* Monachorum, inquit, conuerſatio & vita ſecundum etymologiam nominis ab omnibus diſcrepat. Μόναχος enim Græcè, Latinè ſingularis dicitur. vnde monachum per omnia ſingulariter agere oportet, *Hieron. ad Paulinum*: Si cupis eſſe, quòd diceris monachus, id eſt, ſolus, quid facies in vrbibus, quæ vtique non ſunt ſolorum habitacula, ſed multorum? Itaq; memorabile eſt quod ſcribit Theodoritus, *Eccleſ.Hiſtor.lib.4.c 28.* Monachum fuiſſe, qui totos ſexaginta annos neque à quoquam viſus ſit, neque cum quodam collocutus Monachum Etymo, deducit παρὰ τῷ μόνῳ θεῷ προσεύχεσθαι, quaſi dicat, μόνευχος: vel παρὰ τὸ μόνον ἀχνῖ ἔχειν. ſed ἐκ παραγωγῆς crediderim illam eſſe terminationẽ, vt μοναχικὸς, μοναχῆ, μοναχόθεν, &c. Monachorũ autem initia, qui verè ſint, & ſtatus eorum quis ſit, *vide Nou.3.115. & 133.c.ſi clericus.16.q. 1.Monachum. 20. 4.tit.ext. de ſtat.monach. Hoſtienſem ſumma, & Hieronymum in vita Pauli eremitæ.*

Μοναχεῖον, Monacheion, monachorum conuentus, *l. 13. C. de ſacr. ſanct. Eccl.*

MONARCHIA eſt principatus vnius, adminiſtrantis Rempublicam ad vtilitatem communem. Hac politia vſi ſunt Romani primo, & poſtremo tẽpore. Inde factæ ſunt conſtitutiones, decreta, ſeu placita principũ, *quæ ſunt in C.& in lib.Nouel* Hæc politia cùm degenerat, hoc eſt, cùm ad propriam vtilitatẽ tendit, nihílque adminiſtrans quærit aliud, quàm ſuis adfectibus deſeruire, tunc conuertitur in tyrãnidem, non tã regni, quàm regis vitio, vt dixit Cic. Tales aliquando Deus orbi dedit, vt interim re ipſa agnoſcerentur boni principes. Quid enim animaduertiſſent Romani, & quid

poſteritas

poſteritas recordaretur, Octauium Auguſtum fuiſſe optimum moderatorem, niſi Neronem quoque peſſimum experti fuiſſent?

MONETA (*vt C.Harmenopolus lib.5. tit 13.definit*) καλεῖται τὸ ἀρχέτυπον σφραγιζόμενον, ἢ βολλωτήριον μεθ' οὗ ὁ τύπος διαχαράττεται. Suidas Iunonem Monetam cultam à Romanis ſcribit, quaſi σύμβουλον, quòd in bello aduerſus Pyrrhum & Tarentinos de pecunia laborantes, ope conſilióque iuuiſſet. In cuius templo nummum cudi inſtitutum fuit.

Moneta vſualis, *ca.2 de maledic.* Galli vocant Monetam currentem.

MONETARII, qui in moneta publica operantur, *l.6.§.1.D.de ad l.Iul.pec. l.2. C.quibus ex cauſ. ſer. pro præmio, lib.l. 6. C.de digni. lib. 12 & apud Vopiſcum in Aure.* Suid. Μονιτάριοι, ait, οἱ περὶ τὸ νόμισμα τεχνῖται. vbi etiam ait, eos duce Feliciſſimo bellum Imperatore Aureliano excitaſſe: quos tandem ſubiugans, inauditis affecit ſuppliciis. Græci χαράκτας vocant, & falſos monetarios παραχαράκτας

MONETALES triumuiri dicti ſunt, æris, argenti, atque auri conflatores, *vt ait Pomp. in l.2.de orig.iur.* Obſeruatu dignum eſt, quòd Zaſ. hæc Pomponij verba explanans, indicat, cur æs pro auro dari non erat inſuetum, *vt intelligas l. quid tamen. D. de contrah. emptio & l.ſi id, quod aurum. de verb. oblig. cum ſim.* Viue Triumuiri auro, argento, ære.

MONITIO fit ante commiſſum, & eſt neceſſaria, *apud Iuriſc. in l. 1.§ magiſtratibus. D.de magiſtra conuent.* obiurgatio verò poſt turpe factum. *Cicer. in lib. de Amicitia.* Primùm, vt monitio acerbitate, deinde vt obiurgatio contumelia careat.

MONITORES, ſerui à colono præfecti, vt operariorum, veluti vinitorum, & aratorum turbam obeuntes, vnumquemque moneant, & ſegniores caſtigent. *Vlpia. l.8. D. de inſt. & inſtr.leg.* Quærendi veluti homines, qui agrú colunt, & qui eos exercent, præpoſitíve ſunt his, quorum in numero ſunt villici, & monitores *Colum.lib.1 c.vlt.* Et in turba, inquit, & ſub monitore vinitor opus facere debet. *Item,* Decurias appellauerunt antiqui, & maximè probauerunt, quòd is numeri modus in opere commodiſſimè cuſtodiretur, nec præeuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet. Erant etiam Monitores in ſcena, qui, *vt inquit Feſtus,* actoribus ſuggerebant, quæ dicturi eſſent. Itémque Monitores *Quint. lib. 6 c.5.* ſunt, quos Græci Pragmaticos vocant, qui iura ac fori conſuetudines oratoribus ſummiſſa voce ſuppeditant. *Cic. Verr.1.* Video mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet.

Μονομερὴς codictio dicitur, *l.ſi duo. §.idem Iulianus. D.de iureiur.* quòd ex hac ſolùm parte reo condicatur, qua furis hæres eſt, non & ex illa, qua & fur eſt ipſe, rémque dolo malo contractauit, Cùm enim ita dixiſſet Vlpianus, Et quaſi μονομερὴς condictio dari debet aduerſus furis hæredem adiecit hæc verba: Nec pati eum iudex debet, ſi cœperit tentare probare furem. non alia de cauſſa, quàm vt cur dixiſſet, quaſi μονομερὴ condictionem furtiuam dari, nobis explicaret.

MONOMEΡΩΣ agere dicitur is, cuius aduerſarius in iudicio non adfuit, id eſt, abſente altera parte: ex quo eremodicium contingit. nam (vt ait Heſychius, ἐρήμη, μονομερὴς δίκη. *Paul l.vlt. D. ad SC.Trebellian.* Polycrates fideicommiſſum petierat, & obtinuerat apud Aurelium Proculum, Proconſulem Achaiæ, appellatione facta: cùm ſolùm Phœbus egiſſet μονομερὴς, victus eſt. ſubaudi Polycrat. Alio tamen ſenſu Μονομερὴς interdum à Rhetoribus vſurpatur, *vt cum Fortunac. lib.1. ſic loquitur:* Materia μονομερὴς quæ non conſiſtit, eſt eiuſmodi: veluti, cùm ex prima tantùm parte conſtat. nec quicquam ex ſecunda afferri poteſt: vt ſunt loci communes. verbi gratia: Leno qua parte venturos ad ſe adoleſcentes ſciebat, nocte foueam fecit occultam, ea iuuenes perierunt: accuſatur, quòd cauſſam mortis præſtiterit, hic enim lenoni nulla defenſio eſt. μονομερὴς autem etiã appellatur ἑτερομερὴς, & καθ' ἑτερομερείαν.

MONOMACHIÆ genus ſanguinolentum omni modo canonica ſanctio vetat, *c. monomachiam. 2. q 4.* vbi in fine dicitur, quòd hanc ſectantes, Deum ſolummodò tentare videantur, & *in cap. 1.extr.de purg.* aliquatenus duella tolerati

non debere, diffinitur. Monomachiæ: Meminit Nicol. Papa, *in c. monomachiam. 2 q.4.* quā in lege non aſſumendā ſuadet.

MONOPOLIORVM negociatio nem naturæ contrariam & damnandam eſſe, optimi legiſlatores probarunt, quòd ſecundum naturam ſemper conati ſunt, vt eſſet facilis rerum communicatio. Eſt enim monopolium, (quod ἀπὸ τοῦ μόνος καὶ πωλεῖσθαι ducitur) quando penes vnū eſt vendendi poteſtas, hoc eſt, cùm vnus, vel (vt fieri ſolet) cum paucis ſecum ad miſſis, exercet ac emit aliquod mercaturæ genus, vt ſolus pro arbitrio pretium ſtatuat & vendat. Is enim augens pretia rerum ſuæ deſeruit auaritiæ, ac aliis nocet omnibus: tollit verum permutationis, & ſuccedentis contractus emptionis & venditionis vſum. Idcircò recte prohibentur monopolia, *in tit. C. de monop.* Hoc verbo etiam Plinius vtitur, *lib.8 c.37.* de echini cute loquens Magnū fraus, & ibi lucrum monopolio inuenit, &c. Erat & Menopolium oneris vel Penſionis genus, quod ab eo exigebatur, qui menopolium beneficio principis exercebat. *Caſsiodorus libr. 2.* Qui ita commercium negociationis exerceat, quatenus nec monopolij, nec ſiliquatici, nec aurariæ aliquid penſionis impendat.

MONS SACER, *in l.2.D. de origin. iur.* via Tiburtina vltra Anienem, dictus ſacer, quòd Ioui conſecratus eſſet.

MONSTRARE, probare, *l. actor. C. de probat.*

MONSTRVM. eſt aliquid præter naturam editum, aut procreatum, *apud Iuſtin. vt Catiuncula venuſtè explicat, Inſtit. de adopt. §. minorem natu.* inſtar monſtri eſſe cenſuit, qui natu maiores à minoribus adoptantur, cùm adoptio naturam imitari debeat.

MONSTRVOSI partus qui ſint in Romuli lege, *diſces ex l quæret. D. de verb. ſig. & l.3. C. de poſthu. hær. & G. Bened rep. c. Raynntius par.3. verb. qui cum ad num.20. & 21. & c. de teſtamen.*

MONVMENTVM (*vt l. 2. §. prætor. & l. 42. D. de reliq*) generaliter eſt res memoriæ cauſſa prodita: in qua ſi corpus, vel reliquæ inferantur, fiet ſepulchrum: ſi verò nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriæ cauſſa factum, quod κενοτάφιον appellatur. Poteſt ergo monumētum purum eſſe: *quod probatur. l.5. § conceſſam. D. de don inter vir. l. 6. in fi. D. de relig.* Hinc Feſt. lib.11, Quāuis, ait, monumentum mortui cauſſa factum ſit, non tamen ſignificat ibi ſepultum. *Ci. ca ad Attt.* Sed ego, ait, quæ monumenti ratio ſit nomine, ipſo admoneor. Ad memoriam magis ſpectare debet poſteritatis, quàm ad præſentis temporis gratiam *quod & probatur l. 2. §. monumentum. D. de religio.*

MORA, eſt culpa prætermittendi officij, in ſoluendo recipiendóve debito, quæ alteri damnoſa eſt. Vel ſic Mora eſt fruſtratio debitoris non ſoluentis, vel creditoris non accipientis. Eius enim duæ ſunt ſpecies: quarum vna in debito non præſtando, altera in non recipiendo quod oblatum eſt, verſatur. Mora non præſtandi debiti, eſt culpa debitoris prætermittentis ſoluere, quòd ſoluere & debuit, & potuit, cum aliquo creditoris incommodo coniuncta. Mora non recipiendi debiti, eſt culpa creditoris non recipientis ſolutionem, quæ à debitore idoneè oblata eſt, vnde aliquid incommodi ad debitorem peruenit.

Moram videri fieri definit Paulus, *lib. 3 Sentent. tit fin.* cùm poſtulanti non datur. Itaque vbi nulla petitio eſt, ibi mora committi non intelligitur, *l.89. D. de diuerſ. regu. iur.* Quod ſic accipiendum videtur, vt à quo exceptione aliqua pecunia peti non poteſt, is moram facere non videatur, *vt Paulus tradit, in l. 40. in fin. D. ſi cert. peta.* quanquam id alij aliter exponant. Sed planè moram feciſſe videtur, qui litigare maluit, quàm reſtituere, *l 82. in fin. D. de verbor obligat* niſi ſi ſine dolo malo, fruſtrationéque ad iudicium prouocauit, *l. 64. D. de diuerſ. reg. iur.*

Mora dupliciter fit: Ex re, & ex perſona. Et perſona æſtimari dicitur, cùm debitor opportuno loco ac tempore à creditore appellatur, ſoluere tamen prætermiſit, *l. mora 32 D. de vſur.* Ex re verò, cùm ipſo iure, ac ſolo temporis decurſu, ſine vlla creditoris appellatione, prætermiſſio illius officij reprehenditur quaſi res ipſa interpellet, *l ſed et ſi. 23. D eod. & l. ſi tamen D. de mino. & l. cùm viro §. apparet D. de fideic. lib.*

Moram purgare, eſt re integra cōtractā ex mora culpam ſic eluere, vt eius omnis pœna

pœna vitietur: nam oblatione ſolutionis omne periculum futurorum caſuum à debitore in creditorem transfertur, *l. interdum.* 75 §.1. *D. de verbor. obl. cùm decem.*72.§.1. *D.de ſolut.* Quod idem etiam creditori conceſſum eſt, vt ei moræ purgandæ facultas, vt agere poſſit, permittatur, *l ſi ita quis.* 135.§.1.*D.de ver.oblig.*

Mora abuſiua quæ ſit, *tradunt Doctores. in leg. minorum Cod quib cauſ.* Porrò, quomodo mora debitoris, & creditoris, emptoris item, & venditoris conſideretur, *tradit Zaſius, in l vnum.D ſi cert.pet.*

Moræ litis, *l.*26 *C.de rei vindi.*

MORATORIA præſcriptio, *interprete Auiano, in* 1.*li.C.Th.tit.*2. eſt quæ cauſſam prolongat, hoc eſt, quando inducias litigatores petunt à iudice. *Sic in l.*2.*C.de precib impe offe.*

Moratoria cautio. *Paulus*: Quò minus prædium iure pignoris diſtrahatur oblata moratoria cautio non admittitur: hoc eſt, cautio quæ datur, vt quis differat & expectet.

MORARI, pro retardare, differre, *in leg ſi ea. Cod. de accuſat.* item pro habitare inuenitur, & pro expectare: tamen magis Poeticè, quàm oratoriè.

MORBVM Sabinus ſic diffiniit: Habitum cuiuſque corporis contra naturam, qui vſum eius ad id facit deteriorem, cuius cauſſa natura nobis eius corporis ſanitatem dedit. *hæc Vlpianus l.* 1. §.4.D *de ædil. edict.* vbi vitium à morbo multum differre ait *quod ex Ciceronis verbis conſtabit. lib. Tuſcul.quæſt* 4. Morbum, inquit, appellant totius corporis corruptionem: Ægrotationem, morbum cum imbecillitate: Vitium, cùm partes corporis inter ſe diſſident. ex quo prauitas membrorum diſtortio, deformitas. Itaque illa duo: morbus & ægrotatio, ex totius valetudinis corporis conquaſſatione & perturbatione gignuntur: vitium autem integra valetudine ipſum ex ſe cernitur. ſed in animo tantummodò cogitatione poſſumus morbum ab ægrotatione ſeiungere. *Hactenus Cicero Gell quoque lib.*4.*cap.*2. locum Sabini, ſed non integrum retulit. Morbum, *inquit Modeſtin.* verum eſt, eſſe temporalem corporis imbecillitatem: vitium verò, perpetuum corporis impedimentum: veluti ſi talem excuſſit, nam & luſcus vtique vitioſus eſt, *leg.*101.§.2. D.*de verb ſignific.* vbi tamen oculum excuſsit, legendum fortaſsis. Furor morbus dicitur, *leg.*14. D *de offic præſid. leg* 22. §.*ſi maritus.* D *ſolu.matrim. leg* 2. § *ſi non propter.* D. *ſi quis caut.*

MORBVS SONTICVS, *ait Feſtus, lib* 9 ex Ælio Stilone, in XII. Tabul. ſignificabat certum, cum iuſta cauſſa: quem nonnulli putant eſſe qui noceat, quòd Sontes ſignificat nocentes. *Næuius ait*: Sonticam eſſe oportet cauſſam, quãobrem perdas mulierem. *Venuleius leg. vltim. D de ædil. edict.* Quoties morbus ſonticus, inquit, nominauit, eum ſignificari Caſſius ait, qui noceat (*quod & à Iauoleno citatur ex eod.l.*3 *de verb ſig.*) nocere autem intelligi, qui perpetuus, non qui tempore finiatur. ſed & morbum Sonticum eum videri, qui inciderit in hominem poſtquam is natus ſit, ſontes enim nocentes dici. *Gell. lib.* 20 *cap.* 1. Sonticum morbum vocat, qui vim grauiter nocendi habeat, & ita vſurpatum à ſcriptoribus XII. Tabul. *Vlpian. leg.* 2. §.*ſi quis iudicio ſi quis caut. in iud.* ſonticum morbum, aduerſam valetudinem ſimpliciter exponit, hæc citans XII. Tabul. verba: SI IVDEX VEL LITIGATOR MORBO SONTICO IMPEDIATOR, DIES IVDICII DIFFISVS ESTO. *Iulian. l.*60 *de re iudic.* Sonticum morbũ exponit, qui cuiuſque rei agendæ impedimento eſt. nec de leuiſsima febri, aut quartana inueterata, in qua omnibus negotiis ſupereſſe ſoleat intelligi vult. Plinius tamen *lib.*36.*cap.*19. de Gagate lapide loquẽs eo nomine intelligit comitialem, cùm ita ſcripſit, Deprehendit ſonticum morbum. nam Dioſcorides ſcripſit ἔλεγχος ἐπιληπτικῶν.

MORBOSI qui dicantur, *cognoſce ex tractatu de ædilit edicto*

MORES Vlpianus definit *in Epitome titul. de legibus & moribus*, tacitum conſenſum populi longa conſuetudine inueteratum. *Idem Varronem ſenſiſſe teſtatur Seruius in* 6 *Æneid.*

Mores bonos cùm dicimus, non vnius hominis, ſed totius ciuitatis intelligimus, *leg.*15.§.*item ait.*D.*de iniur.Paul.lib.*5.*Sent titul* 4.*leg.*1.§.1. D.*de extraord.crimin.* Sic iniuria facta contra bonos mores, *d.§.item.* Conditio contra bonos mo-

res, *leg*. 9. *&* 14. D. *de cond. & demonſt* & Stipulatio contra bonos mores, *l*. 5. *Cod. de condi. ob turp. cauſ*. Pacta contra bonos mores, *leg*. 6. *Cod. de pact*. vt pactum de futura ſucceſſione, *leg. fin*. C. *de pact*. Stipulatio quæ obſtringit libertatem matrimonij ſecundum mores interpoſita non videtur, *l* 134. D. *de verb. obl*.

More malo & improbato, ſignificat aſtutè, callidè, malitioſè, dolo malo, improbè & inciuiliter, *leg*. 19 *§*. 1 D. *de neg. geſt. leg*. 8 *D. quod met. cauſ. l*. 1 *§. litis*. D. *de extraord cog* aliàs ſonat mala ratione, *leg*. 40 *de ſtatu lib*.

Moribus. Hæc dictio & ad rationem naturalem, iúſque gentium, & ad ius Ciuile etiam referri plerúmque poteſt, quod poſt l. XII. Tabul. prudentum conſuetudine introductum eſt, *leg* §. *in legibus*, *D. de origin. iur*. vnde pupillaris ſubſtitutio moribus inducta dicitur, *leg*. 2. D *de vulg. & pup*. more noſtræ ciuitatis pupillus abſque tutoris auctoritate obligare ſe non poteſt, *leg. more. D. de acquir. hæred*.

Moribus, pro more & conſuetudine, vt apud Ciceronem. Iuriſconſ. etiam familiare eſt, *vt in leg. moribus introductum eſt de vulg & pup*. Item, Moribus inter virum & vxorem donationes prohibitæ, *leg* 1. *D. de donat. inter vir. & vxor*. Moribus prodigo bonorum adminiſtratione interdicitur *leg* 1. *D. de curat. fur*. Moribus ciuilia officia fœminis ademta, *l. g*. 1. *D. ad Velleia l* 12. *ad fin* D. *de iud*. Moribus quoque tutor datur mulieri pupillóve, qui aduerſus tutores ſuos aliquam actionem habent. *Vlpianus in Inſtitut. titul*. 11. Sunt & alia multa. Hinc in mores, pro, in conſuetudinem inducere accipimus.

Moribus inductum cùm qui iuriſconſ. dicunt, eos ſignificare velle arbitratur Vigl. id ius ante XII. Tabul. fuiſſe, vnà cum primis primordiis obſeruatum, vel poſtea vſu & conſuetudine receptum: cuius interpretationis teſtè citat Theophilum, ſeu è refellens veterem interpretationem, id ſcilicet quod moribus dicatur eſſe introductum, illico Lacedæmoniis acceptum ferendum, quòd ſolis moribus Lacones, vt Athenienſes ſolis legibus rempubl. gubernarint. §. *& non ineleganter. Inſtitut. de iure natur. gent. & ciuil* adſtipulatur in Parerg. Alc. indicans, & Accurſium quædam in iure noſtro prodita referre ad Spartanorum conſuetudines, quæ tamen minimè ad ius noſtrum pertinent. Nam ſi aliquid, vt idem ait, ab eis Decemuiri acceperunt: id in XII. Tabul. relatum iuris ſcripti pars apud nos eſſe cœperit, *lib*. 4. *c*. 21.

Moribus pleraque non legibus conſtare ſcribit *M. Fabius lib* 5. *cap*. 10. Hinc: Moribus conſtitutum ius, *l*. 31. *& l*. 32. D. *de legib*. § *ex non ſcripto*. *Inſtitut. de iur. not. gent & ciuil*. Vide Conſuetudo.

More MAIORVM quod fit, rectè ac decenter fit. nam populus Roman. maiorum inſtituta atque exempla pro legibus ducebat *Cicero de legib*. II. Ergo adeò expectatæ leges, quæ genus illud optimum Reipubl. contineant, & ſi quæ forte à me hodie, rogabuntur, quæ non ſint in noſtra Republ. nec fuerint, tamen erant ferè in more maiorum, qui tum vt lex valebat. *Paulus leg*. 11. D. *de iuſt & iur*. Vbicunque prætor ſalua maieſtate imperij ſui, ſaluóque more maiorum ius dicere conſtituit, is locus rectè ius appellatur. *Iulian. leg*. 5. D. *de iuriſd*. More maiorum ita comparatum eſt, vt is demum iuriſdictionem mandare poſſit, qui eam ſuo iure, non alieno beneficio haberet. *Vlpianus leg*. 11. *D. de his qui not. infam*. Si talis ſit maritus, quem more maiorum lugeri non oportet, &c.

More maiorum puniri, quid ſit explicat *Sueton. in Nerone*. his verbis Legítque ſe hoſtem à Senatu iudicatum, & quæri vt puniatur more maiorum interrogauítque quale eſſet id genus pœnæ, & cùm comperiſſet, nudi hominis ceruicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conterritus, duos pugiones quos ſecum extulerat, arripuit.

MORES honeſto vocabulo Iuriſc. coniugû vitia, & minus honeſtas actiones appellant. *Vlpianus cap. Inſtitut* 6. Mores grauiores ſunt, adulteria tantùm: leuiores, omnes reliqui. Maritus propter maiores mores, præſentem dotem reddit: propter minores, ſenum menſium die. Hinc morum nomine vel ob mores fieri retentio dicebatur, cum propter malos, & improbatos vxoris ſuæ mores, qui diſſidij cauſſam præſtitiſſent, maritus ex dote quid retinebat, *leg*.

*leg.vnica §.taceat.*C *de rei vxor.act.*Vnde & de moribus actio. *l vnica. Cod.quan.l. crimen. actio. leg.fin. Cod. de inceſt. nupt. leg.*5.D.*de pact. dot.*Vide Iudicium de moribus.

MORGANATICA vulgò corruptè (*inquit Hotoman. in dictione verb. Feud.*)pro Morgengabe, quod Germanica vulgari lingua matutinum munus ſignificat: à Morgen, quod eſt mane,& Gab,donum. Munus autem erat, quod ſponſus die nuptiarum manè ſponſam ſalutans, ei coram propinquis & amicis, ante nuptiale conuiuium donabat. *de quo mentio fit in lib. Feud. 2. titul.*39 Latini munus nuptiale illud appellant. *Liuius libro.* 30. Hunc nuntium ac ſimul venenum ferens miniſter, cum ad Sophoniſbam veniſſet: Accipio, inquit, nuptiale munus, nec ingratum: ſi nihil maius vir vxori præſtare potuit. Hoc tamen nuntia, melius me morituram fuiſſe, ſi non in funere meo nupſiſſem. *Tacitus in lib. de morib. Germ.* videtur dotem appellare, dum ſic ſcribit: Dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offert. Interſunt parentes & propinqui, ac munera probant. Morgengabe vocabulo vtitur Gregor.Turon.lib.9 Tā in dote, quā in morgengabe hoc eſt, matutinali dono, certum eſt acquiſiſſe. *Leg. Lango. titul.*4. *& in Lomb. lib* 2. *titul* 4. Si quis Langobardus morgincap vxori ſuæ dari voluerit, quando eam ſibi in coniugio ſociauerit, ita decernimus: vt alia die ante parentes & amicos ſuos oſtendat per ſcriptum cum teſtibus roboratum, & dicit: Quia ecce quod coniugi meo morgincap dedi Morgengabe itaque idem eſt, quod Dotalitium quidam vocant alij Vitalia, alij Doarium, Græci ὑπόβολον, hoc eſt, vnde ſe tueri mulier mortuo marito poſſit: & quicquid nuptiali conuentione conceditur vxori, vel liberis naſcituris ex eo matrimonio.

MORGANATICVM ius, *apud Albertum Argentin. in Chron.*Ioannes autem aſſerens dominium ad ſe ſpectare, tanquam matri ſuæ per Rodolphum regem olim morganatico iure donatum. Hoc etiam ius lex Salica comprobabat.

MORIONES ſunt fatui, quos in delitiis Principum eſſe videmus, *l.* 4 §. *idem Pomponius.* D.*de ædil.edict.*

MORS propriè eſt σώματος καὶ ψυχῆς διάλυσις, *vt Gellius lib* 2. *cap* 8 *tradidit*, id eſt, *vt M.Cic.*1.*Tuſc.exponit*, diſceſſus animæ à corpore.

Mors alia naturalis, dicitur, animæ ſcilicet à corpore diſceſſus: alia ciuilis, hoc eſt, cùm iuris ciuilis ratione aliquis pro mortuo numeratur. Intereunt enim homines media & maxima capitis deminutione, æquè vt morte, *leg.*64. §. *vltim.* D.*pro ſoc.* qua de cauſſa & aqua & igni interdicti, & Deportati mortuorum loco habentur, *leg.*4. *D. de bon.libert. l.*1. §. *vltim* D.*de cont. tab.* MORTIS tamen nomine, in re dubia, ſola naturalis intelligitur, *leg.* 48. §. *vltim.*D.*de iur. fiſc.l.*121. §.*vlt.D.de verb.oblig.l.* 77. § *hæreditatem. D de leg.*2.

Mortis cauſſa capio generis nomen eſt, quod omnes ſpecies complectitur, quibus quid propter alicuius mortem capitur: veluti hæreditatis, legati, fideicommiſſi, mortis cauſſa donationis. ſed cum illarum quæque proprium nomen haberet, factum eſt, vt quæ ſpeciale nomen non habet, ea ſcilicet, de qua nunc dicemus, communi nomine appellata ſit *leg.mortis cauſſa.* 31. *D.de mor.cauſſ. donat.*Eſt autem mortis cauſſa capio, acquiſitio propter alterius mortem obueniens: vel cùm quid propter mortis alicuius cauſſam, ſed non ex patrimonio ipſius accipitur: vt ſi moriens legauerit Titio fundum ſub conditione, ſi dederit Gaio decem, eam pecuniam capit Gaius mortis cauſſa, non iure legati, vel fideicommiſſi, vel donationes mortis cauſſa: hæc enim peti poſſunt, mortis cauſſa captionis petitio non eſt. Vel cùm quid inſtituto hæredi vt adeat, aut non adeat, datur, quod à ſtatulibero conditionis implendæ cauſſa capitur, vel à legatario, *l qui pretio* 8.*l.ſi mulier*.12. *l.mortis cauſſa.*18.*l mortis cauſſa.* 31.*in princ. &* § 2 *l.inter. mortu.* 38. D.*eod.* quibus locis ſpecies enumeratæ omnes aliunde, quàm ex defuncti patrimonio proficiſcuntur, hoc eſt extra donationis cauſſa mortis, & teſtamenti cauſſam: *vt l.Meuius.*55. D. *de cond. & demonſtr. l.ſi quis.* 8. D *ſi quis omiſſ cauſſ. teſt. & l.id autem.*76. *D ad l.Falc.*vbi Mortis cauſſa capere, & Hereditario iure capere opponuntur. Mortis autem cauſſa donatio à Capio,

ne hoc differt, quod illa ſemper à defuncto proficiſcitur, hæc ab aliis: illa ſemper de patrimonio defuncti, hæc ſemper aliunde. Azonis autem definitio eſt hæc: Quod à defuncti liberalitate proficiſcitur, nec vt debitum peti poteſt. ſic enim legitur in eius ſumma *in tit. Cod. ad leg. Falc.* cùm apud Accurſ. *l. ſi mortis.* 5. *C. ad leg. Falcid.* legatur cum negatione: Nõ proficiſcitur. Neutra autem ſatis idonea videtur: quia neque ſemper neque nunquam ex eius liberalitate proficiſcitur: cùm interdum alter ſine ipſius voluntate det: interdum autem ipſe dari iubeat, & dandi conditionem imponat.

Mortis cauſſa ſtipulatio exiſtimatur fieri, *vt Feſtus lib.* 11. *& Antiſtius Labeo tradit*, quæ ita fit, vt morte promiſſoris confirmetur, *vt in l.* 34. *D. de donat. cauſ. mor.* aut (*vt quidam dixerunt*) cui ſtipulationi mors fuit cauſſa.

Mortis aut verberum terrore pecuniam alicui extorquere, *in fin l.* 2. *quod met. cauſſ.*

Mors ſignificatur etiam per illa verba, Si quid accidit filio meo, *l in vulgari. D. de verb ſig. l.* Publica. *D. depoſ.*

Mortem exequi, pro inſtituere actionem de parricidio perpetrato, *apud Pompon in l.* 1. *de accuſat.*

MORI, eſt actus inſtantaneus, quia mox explicatur, vſque adeò vt nec moriendi tempus conſideretur. Vnde cum teſtator dicit: Eſto liber, cum moriar: intelligitur poſt mortem, *l. qui duos.* §. 1. *D. de manumiſſ. teſt.*

Moritur viuens, & viuit moriens, *l. qui duos* § 1 *de manumiſſ. teſt. l peculium* § *fi. de leg.* 1. Ratio, nondum mortuus eſt qui moritur, ergo viuit, *arg. l. hæc verba ille, aut ille. de verb ſig.*

Mortua res dicitur, qua quis locupletior non eſt, vel quæ amiſſa reſtitui non poteſt, eadem forma qua mortualis *leg. quod autem ſpectatur tempus l. ſi maritus. D. de donat. int. vir & vxor l. properandum. C de iud l.* 1 *D. iudic ſol. l.* 3. *D. quæ in fraud. cred.* Plautus, & rem mortuam & rem occiſam dixit pro fracta & perdita. Idem vocat Mortuaria, res inanes & nugatorias quæ Græci eodem ſenſu σκαλεθρα.

Mortui qui naſcuntur non videri vnquam natos. Pauli ſententia receptum eſt: & idcò teſtamentum eorũ prætertione non rumpi certum eſt. Sed magis dubium de iis, qui tametſi viui naſcuntur, ſecundum naturam tamen viuere non poſſunt: cuiuſmodi habentur ante ſeptimum menſem nati *per l. quod dicitur. D. de lib. & poſthu.* & crebrius receptum eſt, non rumpere, quia abortiuorum nomine continentur, *l. vxoris. C. de poſt hæred.*

Morticinum, pro exangui, corrupto & per ſe mortuo: vocabulum ſacræ ſcripturæ familiare. Vnde morticinam carnem dicimus animalium, quæ non ſunt mactata, ſed per ſe mortua. *Haloander in l penultim. ad ſe tranſlata. D. de via. pub. in fi* Sed neque rixari in itineribus, neque ſtercora proiicere, neque morticina aut pelles iactare permittant.

MORTIFERVM vulnus, Celſus ſcribit: Si alius mortifero vulnere percuſſerit, alius poſtea exanimauerit priorem quidem non teneri, quaſi occiderit, ſed quaſi vulnerauerit, quia ex alio vulnere periit, &c.

MORTALITAS, pro morte & naturali fato, *apud Iuſtin. Inſtit. quib. mod. teſta. infir.* mortalitate præuentus. Sic *apud Suetonium in Claudio* reperitur: *& Tryphoninus in l. pen. D. de vi & vi armat.* ſubtractos mortalitate ſeruos, dixit.

MOVERE, id eſt, agere, *leg.* 4. *C. de præp. ſacr. cub.* Vt ſi medio tempore mouere diſtulerint. *Sic l.* 3. *C. de præſcript.* 30. Nulli mouendi vlterius facultatem patere. *& in l.* 3. *C. de quadr. præſcr.* Omnis motus, id eſt, omnis actio, πᾶσα κίνησις.

MOVEMVS controuerſiam & agendo & reſiſtendo, *l non ſolùm.* §. *ſi ſtatus. D. de procur. iuncta gl.*

MOVENTIA, Vide Mobiles.

MOTVS *in l.* 20. *D. comm. diuid.* pro indignatione ſumitur. Si is, *inquit Pompon.* cum quo fundum communem habes, ad delectum non reſpondit, & ob id motu iudicis villa diruta eſt, aut arbuſta ſucciſa ſunt, &c. Alij pro motu iudicis, reponunt Magiſtratus imperio: ſed perperam, *vt vult Cuiac. Obſeru l.* 13. *C.* 29. Motus aliter ſumitur. *l. ob carnem,* 21. *D. de teſtib.* Si teſtes, *inquit Arcadius*, eiuſdẽ honeſtatis, & exiſtimationis ſint, & negotii qualitas ac iudicis motus cum his concurrit, ſequenda ſunt omnia teſtimonia. *Et paulò poſt:* Confirmabítque iudex motum animi ſui ex argumentis & teſtimoniis, &c.

MOTV

MOTV PROPRIO ex certa ſcientia de plenitudine poteſtatis. Lege, prægnantes clauſulæ. Porrò docent interpretes, tantam vim habere Motus proprij clauſulam, vt in contrarium nemo audiatur. Bal. nihil vnquam rectius dixit, quam hoc, quod hæ voces (motu proprio ex certa ſcientia) omnibus modis relegandæ eſſent ex curiis principũ. Quanquam motus proprius principis aliquo modo colligi poteſt ex repetita eius conceſſione. *Arg. Nouell. vt nul. iud. lic. hab. loc ſeru. §. præterea hoc quoque & vide c. ſi motu proprio de præbend. in 6. & ibidem Archid. Geminianum, & alios pontificios.*

MOX ſignificat paululum temporis, cuius diffinitionem non ex certis regulis, ſed ex ſubiecta materia oportet metiri. *leg. ſi tibi habitationem. D. locat. & condu. l. fructus eſſe conſtat. in princ. D. ſolut. mat.*

MVCOR, *l. 4. §. pen. D. de pet. & com. rei vend.* lanuginem ſignificat, quæ ex nimia vetuſtate vino accedit, aut quæ alio vitio contrahitur. *Collumel. lib. 12. cap.* 43. Ne ſitu penora mucorem contrahant.

MVLCTAM (*ait Feſtus lib. 11.*) Oſcè dici putant pœnam quandam. M. Varro ait pœnam eſſe, ſed pecuniariam. Mulcta *Varroni lib. 4 ling. Latinæ* pecunia à magiſtratu dicta, vt exigi poſſit ob peccatum. Addit deinde, quo ſingulę dicuntur appellatæ eſſe multæ, quod olim vnum dicebant multa. Itaque cùm in dolium, aut culeum vinum addunt ruſtici, prima vt ne addita, dicant etiam nunc multa. At idem 19. rerum humanarum, apud Gellium lib. 11. c. 1. Vocabulum ipſum mulctæ non Latinum, ſed Sabinũ eſſe dicit: idque ad ſuam memoriam mãſiſſe ait in lingua Samnitium, qui ſunt à Sabinis orti. Sed turba Grammaticorum nouitia (addit ibidem Gellius) κατ' ἀντίφρασιν, vt quædam alia, ea hoc quoque dici tradiderunt. Sed vereor ne hoc ſuperioribus Varronis dictis repugnet, nimis enim tenuis & λεπτολόγος eſt in illa etymologia Varro. Illud enim multa, quod veteres vſurparunt, cum plures culeos in vnum dolium indituri eſſent, ſignificat numera ἐξηριθμημένα. Sic Plautus in Sticho: *Cum quo multas vna multaui miſerias.* Pro eo Galli dicunt, *Emprun.* Mulcta eſt ſpecialis peccati, cuius animaduerſio hodie pecuniaria eſt, *ſic Vlpianus l. aliud. 131. §. 1. D. de verb. ſig.* quamuis & Varroni & Feſto conſentit: qui & alibi de ratione mulctandi antiquis vſurpata: Ouibus duabus, inquit, mulctabantur apud antiquos in minoribus criminibus: in maioribus autem triginta bubus, nec vltra hunc numerum excedebat mulctatio. quæ, poſteaquam ære ſignato vti ciuitas cœpit, pecoraque mulctatitia in curia corrumpebantur (vnde etiam Peculatus nomen vſurpari cœptum eſt) facta eſt æſtimatio pecoralis mulctæ, & boues centenis aſſibus, oues denis æſtimatæ, Inde ſuprema mulcta, id eſt, maxima, appellata tria millia æris. item viceſſis minoribus delictis. *Idem ferè A. Gellius lib. 11. c. 1.* Veterem pecudibus mulctandi morem attigit M. Tullius in libris de Re pub. his verbis: Mulctæque dictione, ouium & boum, ſic legendum, non multa ditione.

Mulcta differt à pœna, quòd pœna quælibet coërcitio eſt, mulcta ſolius pecuniæ: quòd pœna à quocunque iudice infligi poteſt, cui criminis executio demandata ſit: mulcta ab ordinariis tantummodò, iiſque, qui pro tribunali ſedent: quòd mulcta fiſco datur, pœna etiam parti applicari poteſt: quòd mulcta infamiam non irrogat, pœna quandoq. irrogat. *Et Alciat. in l. aliud eſt fraus. de verb. ſig.* quibus iunge quæ refert ipſe *in l. pen. eod.* Labeonis ſententiam, qui ſcripſerat pœnam & mulctam idem eſſe, Paulus refellit, tres differentias adducens, quas tute in ead. *l.* videre poteris. Mulcta autem non antè debetur, quàm ſi aut non eſt prouocatum, aut prouocator victus eſt: nec aliter quam ſi is dixit, cui dicere licet, *l. aliud. 12. & l. ſi qua. 244. D. de ver. ſig.*

Mulcta modica, quæ eſt ſex ſolidorum aureorum, minorum eſt iudicum. *leg. 2. C. de ſport. & l. eos. C. de modo mulct.*

Mulctam dicere, antiqui tum dicebãt, cum ad populum, & in comitio mulcta diſceptanda irrogabatur: quod ipſi mulctam certare dicebant. *Liuius lib. 25.* Sp. & L. Caruilij, cùm rem inuiam infamemque cernerent, ducẽtũ millium ęris mulctam Marco Poſthumo dixerunt. Cuius certandæ cùm dies aduenisset, conciliúmque frequens plebis adeſſet, &c.

Cato lib. 4. *Originum, vt refert Gellius libr.* 11. *ca.* 1. Mulctam facere dixit: Imperator, inquit noſter, ſi quis extra ordinem depugnatum iuit, ei mulctam facit. Poteſt autem videri conſulta elegantia vitaſſe verbum, cùm in caſtris & in exercitu mulcta fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur.

Mulctam grauiſſimam, pro morte accipi, Alberic. indicauit: ſed, id minimè ex lege quam citat colligi poteſt. Præterea mulcta damnum famæ non irrogat, *vt Impp. cenſuerunt, C. de modo mulct. l.* 1. hæc autem iam planè petiit vltimo ſupplicio plectendis.

Mulctã irrogare, *Budæus inquit*, hodie forenſi noſtrorum vocabulo dicitur, concludere ad mulctam, & concluſiones mulctatitias aſſumere, quod & pœnaliter intendere dici poteſt Latinè loquentibus.

Mulctam iudicare, dici poſſe ſcribit *Iac. Cuiac. Obſer. lib.* 11. *cap.* 9. Solùm enim ei mulctæ dictio eſt, qui iudicare poteſt, cuive iudicatio data eſt, id eſt, qui publicè iudicium exercet, *l.* 2. §. *vlt.* D. *de iud. l. aliud eſt § vltim. D. de verb. ſig. & ita leg. Sillana de ponderibus.* Eum quis volet magiſtratus mulctare, tantùm minore, patrisfamilias taxat liceto: Siue quis in ſacrum iudicare voluerit, liceto. Iudicari enim mulctam minorem, etiam in ſacrum poſſe ſignificat, id eſt, vt ſacro applicetur non ærario. Atque in hoc M. Tullij de legibus loco: Cùm magiſtratus iudicaſſit, irrogaſsitve, per populum mulctæ, pœnæ certatio eſto. iudicandi verbum ad mulctam, irrogandi ad pœnam, *idem Cuiac. referre vult.*

MVLIERES dicuntur omnes quæcunque ſexus fœminini ſunt, cuiuſcunque ſint ætatis, *l. argumento.* 25. §. 2. D. *de aur. & arg.* itaque mulieris appellatione virgo viripotens continetur, *l. mulieris.* 13. D. *de verb. ſign.* & mulieribus legatis etiam virgines debentur, *l. ſeruis.* 81. D. *de leg.* 3. Conſuetudo tamen tulit, vt nuptæ mulieres: innuptæ virgines appellentur. Itaque *Cicer. Verrin.* 3. Negocium, inquit, dat illis ſuis comitibus, vt videant & inueſtigent, quæ virgo ſit, aut mulier digna, quamobrem iſte Lampſaci diutius commoretur. *Et paulò poſt*: Eius eſſe filiam, quæ cũ patre habitaret, propterea quòd virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine. Significat enim illam à viro ſuo diuertiſſe. Item aliquantò poſt: Qui lege ſua hæreditatem ademit nulli neque virgini, neque mulieri. Sanxit in poſterum, ne quis hæredem virginem, néve mulierem faceret. Hinc & mulier pro, vxor, *apud Scæuolam in l.* 83. §. 1. D. *de legat. & fid. li.* 32. Semproniæ mulieri meæ ced. li iubeo ab hæredibus, &c. De Græcis fõtibus deriuata locutio videtur.

Mulier iteratis nuptiis poteſt res donationis propter nuptias mariti immobiles poſſidere, illíſque vti, frui. Si vero mobiles ſint, aut mixtæ, habet electionem, vtrum reditus ex bonis, an ipſas res cum cautione de reſtituendo poſt mortem accipere maluerit. *Nouell.* N*e mulier. qua nupt. ite. § aliud verò Conſt* 2.

Mulier, quæ ſecundum pactum non adfert dotem per ſe, vel per alium ea ſoluto matrimonio nihil lucratur ex donatione propter nuptias. Si autem aliquid attulerit, tunc quatenus dedit, eatenus accipiet lucrum, *ibid. § illud quoque dudum Conſt.* 2. *& Nouell. vt in princ. & ſecund. dot. exactio. § ſed & illud quod. Conſt* 91.

Mulier ſubintroducto (*cuius ſit mentio diſt in* 32. *capi. Interdixit per omnia.*) quid ſit, diligenter explicat Rhenan. inſigni ſcholio, quod adiectum eſt *c.* 26. *lib.* 7 *Hiſto. Eccle.* quòd & Gloſſematarius ſileat, & Lexicon Suidæ vocabulum tantùm annotet.

Mulierum genus auariſſimum, *gl ſuper verbo donat. in l. ſed ſi ego.* D. *ad* SC. *Velleia.*

Mulieres ſuæ pudicitiæ memores, & operum quæ eis natura permiſit, arbitrium ſuſcipere, vel alio modo iudicium exercere non poſſunt, *l. ſi.* C *de recept. arb.* Et hoc iuſtius eſt, quicquid diſtinguat *c. dilecti filij de arbit.*

Mulieres lanificæ an villæ iuſtrumẽto contineantur, *vide Alphenum in l. villa inſtrumento.* D. *de fund. inſtr.*

MVLIERCVLA, & pro impudica & libidinoſa, & pro muliere deſtituta auxilio, inope ſcilicet, & imbecilli accipitur. Exemplum prioris ſignificatus habes *in l. penult. D. de ſeru corr.* Poſterioris *apud Cicer.*

MVLIEBRIA paſſum Prætor remouet à poſtulando, *l.* 1. D. *de poſt.* Huic ſceleri, quòd non proficit ſcire, *Impp. in l. cùm vir. C. de adult.* gladium vltorem conſtituunt. Huius infandæ rei inuentum quidam in Orpheum referunt. Sũt tamen

tamen qui exiſtiment, ad liberalem magis honorem referendum, quo etiam Socrates adoleſcentes ingenioſos complexus eſt.

MVLIEBRIA veſtimenta ſunt quæ matrisfamilias cauſſa præparata ſunt, quibus vir non facilè vti poteſt ſine vituperatione:v luti ſtolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mixtæ, plagulæ, penulæ, *ait Vlpianus in l. veſtis. D. de auro. arg. mundi ornament.*

MVLORVM appellatione, etiam mulæ: quemadmodum appellatione ſeruorum, & ſeruæ plerunque continentur. Id autem eò venit, quòd ſemper ſexus maſculinus fœmininum continet, *ait Iulian. in l. qui duos mulos. de leg. 3 l. 38. D. de ædil. edict.*

Mulæ carruchariæ, *l. 38. §. quæſitum. D. de ædil. edict.*

Mulus clitellarius, qui fert onera. Clitellæ enim ſunt, quibus onera imponuntur, ſicut in equis ſellæ.

MVLIO, qui & mulius dicitur, qui mulos curabat, & agebat. *Bartol. in l. cum quæritur. §. ſeruus. de leg. 3.* hunc ſeruorum appellatione rectè comprehēdit. Siquidem veteres ſolebant vel lecticis deuehi, vel curribus: inde ferui iunctores dicti: quo genere lecticarij, agaſones, muliones, queſunt: *vide l. idem iuris. D. ad leg. Aqu.*

MVLSVM, potio eſt ex vino & mel le concinnata. *Vlpia. de trit. & vin. leg. l. ſi quis.* Si mulſum, inquit, ſit factum, vini appellatione non continebitur. *Idem de rei vindic. l. idem.* Si ex melle meo, & vino tuum mulſum factum ſit. Græcis οἰνόμελι & μελίκρατον, *vt Pollux lib. 6. tradit.* Legimus autem, multos ſenectam longam mulſi tantùm intinctu toleraſſe, nec pręterea cibo aliquo celebri. Pollionis Romuli exemplo, quem centeſimum annum excedentem, cùm interrogaret Auguſtus, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet, reſpondit: Intus mulſo, foris oleo.

MVLTI qui d cantur, *docet Bar. in l. prætor. D. vi bo. rapt.* An duo multi dici poſsint, *differit Abb. in cap. ad nos de reb. eccle. non alien. vide §. fin. Inſti. de iur. perſ. iunct. gl.*

MVLTO POST, triennio alij, quinquennio alij claudunt. *Vide quæ not. in §. ſi multò. in l. ſi vnus. D. de arbit.*

MVLTITVDINEM cōſtituunt mille viri, *per l. 3 §. 1. D. de excuſ. tut. l. 1. §. fi. de teſta. milit.* Interdū quòd turbationi plerunque obnoxia ſit, nec ſerena tranquillàque mente polleat, quaſi ad contemptum turba ſoleat appellari: rem ſignificatam nomine ipſo, *vt pulchrè dicit Inſulanicus Hunenus*, veriſsimè tuente, comprobante que.

MVNDVS muliebris, eſt quo mulier mundior fit: *inquit Vlpian. l. 25. §. 4. D. de aur. argent.* Cato apud Liuium: Mūditiæ, ornatus & cultus fœminarum indicia ſunt: his gaudent & gloriantur. Hinc Mundum muliebrem appellarunt noſtri maiores. Sic *Varr. lib. lin. Lat. 4.* Mundus muliebris, dictus à munditia. Hinc enim maximè ſumitur, quòd eam deceat. Poſtea Ornatū à Mundo diſtinguit. quod idē Iuriſconſulti faciunt. nam in mundo muliebri hæc numerāt, ſpeculum, vnguenta, vaſa vnguentaria, argentum balneare: non etiam ornamenta, veſtes, monilia, anulos, *l. 27. §. mundus. & l. 34. §. Titia. D. de aur. & argent.* Sic Paulus *lib. Sent. 3. c. 6.* Mūdo, inquit, muliebri legato ea cedūt, per quę mundior mulier, lautiórque efficitur velut ſpeculū, conchæ, ſituli, item buxides, vnguenta, & vaſa in quibus ea ſunt. Ornamentis legatis ea cedūt, per quæ ornatior efficitur mulier: veluti anuli, catenę, reticuli, & cętera quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur. *Sic Tertul. in li. De habitu muliebr* Habitus, inquit, fœmineę duplicē ſpeciem circūfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundū muliebrem vocāt. Ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Iſte in auro, & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur. ille in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quę oculos trahunt. Mundum neutro genere dixit Lucillius *apud Gell. lib. 4. c. 1.*

MVNDVM, in quod contractus ex ſcheda redigitur, *l. 16. C. de fid. inſtr.* χαρτίον καθαρὸν Iuſtin. appellat *Nouel. 44.*

MVNEM ſignificare certum eſt officioſum. vnde è contrario Immunis dicitur, qui nullo fungitur officio: *inquit Feſtus.*

MVNEM rem, *l. fraudati. D. de publ. & vect.* exponunt quidam, rem obligatam fiſco, contra Baſilicorum interpretationem. nam Munem rem vertunt τὸ

κυνὸν πρᾶγμα, *vt teſtatur Cuiacius Obſeruation. libr* 9 *cap.* 14. Hinc & Municare dixere Latini, pro Communicare, *auctore Feſto*, & Mentum pro Commento.

MVNIMENTA probationes & inſtrumenta, quæ cauſſam muniunt *gloſ. ſi.in cap. quamuis de elect.* 6.

Munimentum, omne quo quis inſtruitur & munitur, *cap eum qui de probat. Archid. in d. cap. quamuis.*

MVNVS tribus modis dicitur: vno donum, & inde munera dici dati, mitti-ve: altero onus, quod cùm remittatur, vacationem militiæ muneríſque præſtat, inde immunitatem appellari. tertiò officium, vnde munera militaria, & quoſdam milites munificos vocari: igitur municipes dici, quòd munera ciuilia capiât. *Paulus l.* 18. *de verb. ſignific.*

Munus, *inquit Vlpianus*, propriè eſt, quod neceſſariò obimus, lege, more, imperióve eius qui iubendi habet poteſtatem. Dona autem propriè ſunt, quæ nulla neceſſitate iuris, officij, ſed ſponte præſtantur. quæ ſi non præſtentur, nulla reprehenſio eſt: & ſi præſtentur, plerumque laus ineſt. ſed in ſumma in hoc ventum eſt, vt non quodcunque munus, id & donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur, *l.* 214. *D. de verb.* Sic Munus à dono ſeparatur *l.* 6. *ff. de offic. Proconſ. l* 18 *de offic. præſi.*

Munus, ſpectaculum gladiatorum *Cicero Varroni*: Et ſi munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus. *Paul. l.* 122. *ff. de leg. & fid. lib.* 30. Ciuitatibus ad honorem legari poteſt, puta, quod ad munus edendum, venationémve, ludos ſcenicos, ludos Circenſes relictum fuerit. Quibus verbis Paulus ludorũ genera manifeſtò diſtinguit *Marcellus l.* 36. *D. de cond & demonſtr.* Viuo Mæuio Seius Conſul deſignatus eſt, & munus edidit. *Paul. l.* 49. *in fi. ff. de leg & fid.* Si teſtator dari quid iuſſiſſet, aut opus fieri, aut munus dari: pro portione ſua, &c. Quibus omnibus ex locis apparet, Munus generale nomẽ eſſe, quo genera omnia ludorum complectuntur, tametſi Lactantius *lib de vero cultu* 6. *capit.* 20. ſcribat Muneris nomine propriè venationes intelligi. nam *Cicero de offic.* 2. ita ſcribit: Craſſus functus eſt Ædilitio maximo munere. non enim ſolum, vt opinor venationem Craſſus præbuit. Quinetiam *Paul. in d. l* 22. apertiſſimè munus à venatione diſtinguit. Seneca autem *lib. De benefic.* 1. & gladiatores & venationes eo verbo comprehendit. Nemo, *inquit*, tam ſtultus eſt, vt monendus ſit, ne cui gladiatores aut venatione iam munere edito mittat. Suetonius autem *in Nerone Veſpaſiano, Domitiano & alibi perſæpe*, munus perſpicuè dixit, cùm de gladiatorib. ſentiret. Hinc MVNERARII *apud Senecam lib. Declam.* 4. qui eiuſmodi munera populo exhibebant. Quod, *inquit*, Munerarij ſolent facere ad expectationem populi detinendam, noua paria per omnes dies diſpẽſant, vt ſit quod populum & delectet, & reuocet: hoc ego facio, &c.

Munus perſonale, *inquit Hermogenianus*, illud eſt, quod corporibus, labore, cum ſolicitudine animi ac vigilantia ſolemniter extitit: patrimonij verò, in quo ſumptus maximè poſtulatur, *l.* 1. D. *de mun. & honor.*

Munus, *inquit Calliſtratus*, aut publicũ, aut priuatum eſt. publicum munus dicitur, quod in adminiſtranda republica cum ſumptu ſine titulo dignitatis ſubimus, *l.* 14. D. *de munerib.*

Munus & Donum, *inquit Cornelius Fronto*, ſic differunt. Munus eſt, quod amicus vel cliens vel libertus officij cauſſa mittunt, vel munus gladiatorium. Donum, quod diis datur. Inde vbi dona ponuntur, Donarium appellatur. Poſſunt & illa nihilominus Dona dici, quæ donant pauperibus diuites vel potentes. Illud quoque Donum putandum eſt, quod militibus donatur in caſtris.

Munus in officium priuati hominis, ex quo commodum ad ſingulos vniuerſóſque ciues, rémque eorum imperio magiſtratus extraordinario peruenit, *Pomp. l.* 239. *de verb. ſignifi.* Priuati hominis dixit, quòd munus obeatur ſine vllo honoris dignitatíſve gradu, nec honorem gerenti indicatur, *l. honorem.* D. *de mun. & hono.* Imperio autem magiſtratus extraordinario, quod extra ordinem iure ſuæ poteſtatis id magiſtratus iniungat, aliàs ex lege aut more, aliàs præter morem: id eſt, aliàs ordinarium, aliàs extraordinarium: rurſúſque aliàs patrimonio cũ ſumptu vel periculo, aliàs perſonæ ſolo miniſterio ſine ſumptu. Ad hæc patrimoniale vel poſſeſſionibus, vel perſo-

perſonis, hoc ſolis municipibus vel incolis: illud etiam poſſeſſoribus, qui nec ciues ſunt, nec incolæ. eſt & miſtum tam patrimonij quàm perſonæ. *Hermogen. in l.1. D de muneribus & honor.*

Munera, ſunt præcurationes quædam Reip. quæ ſine imperio poteſtatéve alicui mandantur: quarum aliæ induſtria & opera, aliæ ſumptibus faciendis ad miniſtrantur, aliæ communiter. *vide l.1. & vlt. D. de muner. & honor.*

Munera ciuilia, *inquit Arcadius*, aut perſonalia ſunt, quædam patrimoniorum dicuntur, alia mixta. Perſonalia ſunt, quæ animi prouiſione & corporalis laboris intentione ſine aliquo gerentis detrimento perpetrantur, veluti tutela, vel cura. Patrimoniorum ſunt munera, quæ ſumptibus patrimonij, & damnis adminiſtrantis expediuntur, *l. 18. D. mun. & honor.*

Munera SOLEMNIA, *in l. cùm plures. §. cum tutor. D. de admin. tutor.* videntur eſſe, *ſecundum Varronis, Feſti & Seruij interpretationem* anniuerſaria, eaque munera quæ quotannis more recepto ſibi inuicem cognati natali cuiuſque die miſſitabant. De quib. Mart. lib. 9. Epigram. *Chara claret ſolemne tibi cognatio munus.* Et alio loco: *Luce propinquorum qua plurima mittitur ales, Dum ſtella turdos dum tibi Flacco paro.* Tertul. *in libr. de Idolo-lat.* Etiam ſtrenæ captandæ, & ſeptimontium, & bruma, & charæ cognationis honoraria exigenda omnia. Atque hoc nomine à Martiale Clytus quidam notatur, qui ſæpius vno in anno natalem ſuũ munera à cognatis, amicíſque captans, celebrabat. Sed & notum eſt Saturnaliũ feriis muneribus ſeſe Romanos inuitaſſe, *ex Macrobio lib. 1. c. 7. & Martiale lib. 4. 7. & 10. Epigram. Vide Briſſon. Antiq. lib. 4. c. 3.*

Munus dari, *apud Paulum in l. mortuo. §. fi. de leg. 2.* non ſimpliciter de qualibet largitione, ſed de gladiatorio intelligi debere, pulchrè declarat *Alciat. in Parerg.*

Munera pro oneribus hæreditariis, *l. 33. D. de leg.* Sic munus collationis, *l. 54 ad SC. Treb. D.* Munus Falcidiæ, *l. 77 § ſi pars de leg. 2.*

MVNERARII, pro munus gerere ac ſuſtinere *Vlpia. l. 1. §. D. de vocat. & excuſ.* Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cùm inter eos, ad primos honores creari poſſint, qui in ciuitate munerabantur, euitandorum maiorum onerum gratia, &c.

MVNERARII, vide Munus, ſpectaculum gladiat.

MVNICEPS, *vt ait Ælius Gallus*, qui in municipio liber natus eſt. Item municipes erant, qui ex alijs ciuitatibus Romam veniſſent, quibus non licebat magiſtratum capere, ſed tantùm muneris partem. At Seruij filius aiebat initio fuiſſe qui ea conditione ciues Ro. fuiſſent, vt ſemper Remp. ſeparatim à pop. Rom. haberent, Comanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æquè ciues Ro. erant, & in legione merebant, ſed dignitates non capiebant. *Hac Feſtus.*

Municeps, *inquit Gell. lib. 16. c. 13.* ciues ſunt Romani ex municipiis, ſuo iure & legibus ſuis vtentes, muneris tantùm cum pop. Ro. honorarij participes: à quo munere capeſſendo appellati videntur, nullis aliis neceſſitatibus, neque vlla pop. Rom. lege aſtricti: cùm nunquam pop. Ro. eorum fundus factus eſſet. Primos autem municeps ſine ſuffragij iure, Cærites eſſe factos dicit. Apellus autem annotauit, municeps olim dictos muneris participes, qui recepti in ciuitatem, cum aliis munera facerent. Sed nunc abuſiuè municipes, ſuos cuiuſque ciuitatis ciues appellari, vtpote Campano, Puteolanos, *l. 1. ad municipal.* Municipem autem, *vt ait Vlpian. ibid.* aut natiuitas facit, aut manumiſſio, aut adoptio ſeu allectio. Patris autem, non matris municipium liberi ſequuntur: niſi fortè priuilegio aliquo materna origo cenſeatur.

Municipes intelligendi ſunt & hi, qui in eodem municipio nati ſunt *l. municipes D. ad municipal.*

MVNICIPIVM, *vt ſcribit Feſtus*, genus hominum, qui cùm Romam veniſſent, participes tamen erant omnium rerum ad munus fungendum vnà cum Romanis ciuibus, præter quàm de ſuffragio ferendo, aut magiſtratu capiendo, ſicut fuerunt quondam Fondani, Formiani, Cumani, Acerrani, Lanuuini, Tuſculani, qui poſt aliquot annos ciues Rom. effecti ſunt. Alio modo, cùm id genus hominum definitur, quorum ciuitas vniuerſa in ciuitatem Roman. venerunt:

vt Arecini, Cæretes, Anagulni. Tertiò definitur, cùm id genus hominum, qui ad ciuitatem Rom. ita venerunt, ſic vt municipia eſſent ſua cuiuſque ciuitatis & coloniæ: vt Tiburtes, Præneſtini, Piſani, Arpinates, Nolani, Bononienſes, Placentini, Nepeſini, Sutrini, Lucrenſes. Quod autem ſuprà ait, magiſtratu capiẽdo, ad magiſtratuum deſignationem produici, vt ex ciuibus deligantur ex ſua cuiuſque ciuitate. A coloniis autem hoc differunt, *vt ſcribit Gell. lib.16.c.13.* quòd coloniæ non veniant extrinſecus in ciuitatem, nec ſuis radicibus innitantur: ſed ex ciuitate quaſi propagatæ ſint, & iura inſtitutáque pop. Ro. non ſui arbitrij habent.

MVNICIPALE ius, dicitur priuatum ius vniuſcuiuſque ciuitatis. Municipalia magiſtratia vocantur adminiſtrationes officia ſui municipij.

Municipalis lex propria cuiuſque municipij, *l.3. §.planè. D.quod vt aut clam l. 3.§.diuus.D.de ſepulc.violat.*

ad Municipalem, *tit.* 1. D *lib.50.de municip.l.vt vult Cuiac. Obſer.libr.9.c.37.* intelligi non debet, vt ferè omnes exiſtimant. eſt enim is tit.de municip.& de incolis: & rectè ſcripſit Iuſtin. *in l.2. C de vet. iur. enucl.* Ad municipales, non Ad municipalem. Baſil ca

Municipales magiſtratus ciuitatum Decuriones dicuntur, qui vnum ordinem referentes ſic adminiſtrant, vt vnius hominis vicem ſuſtineant, *l.magiſtratus. D. ad municipal. Et C. de magiſtra. municip.* Sunt autem adminiſtrationes Reipublicæ cum dignitatis gradu, ſine ſumptu, hoc eſt, ſine erogatione ſeu collatione in publicum contingentes, *l.honor.* D *de muneribus.& honor.* Ideóque honores quoque dicuntur.

MVNIFICES dicuntur, qui munera faciunt, *Feſto.* Vnde milites dicebantur munifices, qui non vacabant, ſed munus Principi faciebant. *vide l.18.D.de verb.ſign.* Contrà beneficiarij nuncupabantur, qui vacabant muneris officio. Sicut ergo municeps in Repub.ita munifex in militia nominari ſolebat. Hinc Munificium, vel Munificum, quod muneribus obnoxium eſt, *l 4.§.1. D.de publica.l.31. C. Th.de annon.& trib l.9.l.11.de indul.deb.in eod.*

MVSCVLARII aquæ ductus, *in l. decernimus. de aquaduct. C. lib. 11.* vide Minuſcularij.

MVRA, pro myrrha, *apud Pomponium in l.21.§.1. D.de aur.& arg.* item vt μύρα Ionicè pro μύῤῥα. Pomponius recenſet inter ea vnguenta, quæ valetudinis cauſa parata ſunt. Ergo ſignificat vnguentum ex eo liquore confectum, qui ex myrrhæ arboris cortice inciſo defluit, qui etiam Myrrha vocatur, *vt auctor eſt Plin. libr.12 c.15.& 16.*

MVRRHA, lapillus ſplendidus, & in pretio habitus. Hinc

MVRRINA vaſa, *l 3.D.de ſup.lega.* quæ in gemmis eſſe negantur, licet pellucida ſint: rectè, quia nec cryſtallina, vtraque, ſicut vitrea, fragilia. *Plinius lib.* 33. Murrhina & cryſtallina ex eadem tellure effodimus, quibus pretium faceret ipſa fragilitas. At Propertius videtur exiſtimaſſe Murrhina fuiſſe fictilia. cùm in Parthorum caminis coqui ea ſcribat, lib. 4.eleg.5.

Seu quæ palmifera mittunt venalia Thebæ:
Murrheáque in Partis pocula cocta focis.

De his Seneca *lib. 7. de Benefic.c.* 9. Capitol. *in M. Antonini.Philoſopho.* Dicuntur Murrhea vaſa, *l.11.D.de ſupel.leg.*

MVREX, *l.3. C.de veſtib.holober.libr. 11.l.9 C.Th.de murileg.* conchæ genus, ex cuius cruore infici, ac tingi veſtes ſolebant, *Plinio l.9.c.25.*

MVRILEGVLI, *in rub.C.de murileg: li.* 11. dicuntur, qui legunt murices, piſces, qui in mediis faucibus habent purpuræ florem, tingendis expeditum veſtibus. Alio nomine appellantur in iure Conchylio leguli, ſiue conchyliorum piſcatores. Huic autem muneri originis & conditionis iure addicebantur, adeò vt non poſſent ad dignitatem vllam vel militiam aſpirare: vel, ſi ad eam aſpirauiſſent, reuocabantur, redditis bonis, ſi qua eiuſdem originis & conditionis homines aliquo titulo poſſiderent. Quod ſi ea exteri poſſediſſent, maluiſſéntque eidem conditioni ſe ſubiicere, quàm ea bona reſtituere, audiebantur, ita vt in futurum eſſent murileguli, & in præteritum reliqua publico canonis fiſco perſoluerent.

MYSSARII, *l.1. C.de excuſ.artif.li.* 10.qui & Muſiuarij, Græcis μουσῶται καὶ μουσαῖνες

μυσσωνες, ſunt ij, qui muſea ſen ἐμβλήματα conficiunt, id eſt, ea, *inquit Sipontinus* quæ in ædificiis ex paucibus dependentia fiunt, ad imaginem ſpecus arte reddendam, vulgò Muſeaca dicta: quorum meminit Plin. *libr*.36.*c*.21. Spartianus *in Peſcennio Nigro* Muſiua vocat: Hunc, inquit, in Commodianis hortis in porticu curua, pictum de muſiuo inter Commodi amiciſſimos videmus ſacra Iſidis ferentem. Cuiacius teſtatur in vet. libris Muſinarij legi, & ita ſcribendum contendit apud Firmicum *in fin c*.4 *lib*. 2. Aut inauratores, aut muſinarios.

MVTARE cauſſam poſſeſſionis tunc dicitur quis, quando id, quod poſſidet precario, vult iam poſſidere pro donato. Iſta mutatio non eſt recepta, *teſte Zaſio in l. quod meo*. D. *de acq. poſſ.*

Mutare ſtatum, pro perdere, amittere, *in* §. *Pomponius ait l ſi ex cauſſa*. D.*de minor.*

Mutari actio propriè dicitur, cùm vetere omiſſa, alia proponitur. Regulariter autem permittitur ante litis conteſtationem, exceptis caſibus, qui ab interpretibus recenſentur, *qua de re vide l. edita*. C *de edend.& ibi Bar. Bald.Paul. Caſt. Salic. Alciatum.*

MVTATIO modica, vel verbi, vel particulæ, ſtatum & veritatem orationis demutat, *l.ea tamen. de leg*. 3 *l.ſi in emptionem*. §. *pen. ſub.fi. l. cùm ab eo. de contrah. empt. l*. 3. *de in diem addict. l. ſi quis à filio. verſ. Sed ſi ita.de leg*.1. *eum ſimil*. Itaque quod non mutatur, ſtare permittendum eſt, *l.ſancimus. C. de teſtam l.præcipimus. ſub fi. & ibi gl.in verb intelligant*. C.*de appel.& conſult.*

Mutatio ciuitatis fit tribus modis, *vt ex Ciceronis oratione pro Balbo intelligitur*: Dicatione, id eſt, deſtinatione, cùm quis in aliam ciuitatem voluntate aſcitus eſt. Calamitate, hoc eſt, damnatione, qua in ſignificatione ſæpè idem vtitur, ſicut & incolumes appellat eos, qui nondum damnati aut abſoluti ſunt. Prætereà poſtliminio, vt ſcilicet ciuis permaneret, qui animum redeundi habuiſſet. *Vide Sylueum interpretem, & Budæum in adnot.*

MVTABILE quid ſit, & quomodo accipitur, *Bart. differit in l. naturaliter*. §. *Apium*.D *de acquir.rer.dom.*

MVTITARE, in vetere decreto Senatus, *quod refert Gell. lib*.2.*c*.24. ſignificat mutua inter ſe conuiuia agitare. Quo verbo idem auctor vſus eſt *lib*.8 *c*.2.

MVTIANA cautio, vide Cautio Mutiana.

MVTVATIO, ſumptio mutuæ pecuniæ, *Cicero pro Flacco*: Cùm multos minutis mutationibus fraudauiſſet. Et ſic in S.C. Vell. *apud Vlpianum l*.1. *D. ad S.C.Vell.* Quod ad fideiuſſiones & mutuationes pro aliis, quibus interceſſerint fœminæ, pertinet. Sic enim legendum eſſe in Obſeruationibus ſuis iam pridem docuit Hotom. non autem MVTVIDONATIONES. Prohibet enim S.C. ne mulieres pro aliis mutuam pecuniam accipiant: non autem vt ne dent.

MVTVVM appellatum eſt, vt volunt Iuriſconſulti, ab eo, quod de meo tuum ſit, *l*.2.§.2 D.*de rebus cred.* quod & Nonius Marcellus ſequi videtur: Honeſtius, inquit, mutuum eſt, quod ſub amico affectu fiat meum tuum, vſu temporis neceſſarij. Mutuum autem, vt volunt quidam, vel mutui datio dicitur quaſi viciſſitudinaria commutatio & functio rerum in eodem genere. Mutuum enim propriè dicitur, quaſi viciſſitudinarium: ideóque adiicitur, DATIO. At mutuum definit *Cuiacius Obſerua.lib*.11.*c*.36. Creditum quantitatis datæ ea lege, vt eadem ipſa quantitatis reddatur in genere, non in ſpecie eadem. Huius definitionis rationem & explicationem vide pleniſſimè loco præcitato. *Addit ibidem* Mutui nomen à mutatione formam habere, quòd mutetur hoc genere pecunia cum pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quódque conſiſtat in his rebus, quæ facilè mutationem & promiſcuum vſum recipiunt: nec exiſtimat à nomine Siculo μοῖτον deductum, *vt vult Varro lib* 4. *ling. Lat.* quod Siculi Roma oriundi, mutui nomen inde potius tulerint, quàm ab illis Latini. Cicero *in quadam epiſto. ad Q. Metellum*, ad hanc Cuiacij definitionem alludit his verbis: Quod autem ita ſcribis, Pro mutuo inter nos animo: quid tu exiſtimes eſſe in anima mutuum, neſcio. equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur & redditur.

Mutui datio conſiſtit in his rebus, quæ pondere, menſura, numeróve conſiſtũt,

quòd earum datione, in creditum poſſumus ire. Eiúſque forma in eo reſidet, vt numeri ad numerum, menſuræ ad menſuram, ponderis ad pondus ſolutio explicetur: quæ & formalis in mutuo qualitas nominari poteſt, *teſte Zaſio in Intellectibus*. In creditum autem ire, dixit, pro mutuum contrahere, ſicut & in debitũ ire, *l. quòd ſi ab initio. D. de rebus credit.* Quanquam & ex alio contractu in creditum abire dicit, *in l. procuratoris. §. ſed etſi. D. de tribus. actio.*

Mutuum damus, recepturi non eandem ſpeciem, quam dedimus (alioquin commodatum erit, aut depoſitum) ſed idem genus. Nam ſi aliud genus, veluti ſi pro tritico vinum recipiamus, non erit mutuum *Paulus in l. mutuum. ſi cert. pet. & alibi. & Gaius lib. 2. tit. 9.*

Mutuum facere, & proprium facere, apud Plautum in Curculione opponuntur. *Ego autem cum illa facere nolo mutuum.* PA. *Quid ita?* PH. *Quia proprium facio.* Parum illi videtur mutuum facere, quòd in mutuo ius noſtrum remanet: proprium facit, vt iam alieni iuris id ſit, & totum ad alium tranſeat dominium. Mutuum etiam accipitur pro mutuo, *in l. fin. C. de fru. vrb. Conſtantin. lib.* 11. quod interpretes *βασιλικῶν*, vertunt *προχρείαν συνωνῆς*. & vide infrà Promutuum.

Mutuam pecuniam, per anticipationẽ ſeu prolepſin dicimus, quæ adhuc mutuo data non eſt, ſed ea deſtinatione habetur, vt mutuetur, *l. malum nauis. §. vidua. D. de verbor ſigni.*

Mutuæ petitiones, *l.* 38. D. *manda. l.* 1. *C. rerum amo. Tertul. lib. 2. aduerſ. Marcionem.* Sic Mutuæ actiones, *Quintilianus Declamat.* 355.

MVTVS propriè qui eloqui nihil poteſt, non qui tardè loquitur. *Inſt quibus non eſt permiſ. fac teſt. §. item ſurdus l. diſcretis. C qui teſtam. fac. poſ.* Interpretes obſeruarunt, quòd mutus, infans, abſens quandoque æquiparantur, *l. ſeruo inuito. §. ſi pupillo* D. *ad Trebel.*

MYA, genus conchæ circa Boſphorum Thracium, vt ait Maſſarius.

MYOPS, *μύωψ*, Luſcitioſus: *vt ait Gellius, lib. 4. c. 2. Vlpian. l.* 10. §. 3. D. *de ædil edict.* De myope quæritur, an ſanus eſſet. & puro eum redhiberi poſſe. Ariſtot. in Proble. ſect. 31. *μυωπάζειν δὲ λέγονται, οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες· τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως οὐχ ὁρῶντες. ἐναντία δὲ πάσχουσιν οἱ γέροντες τοῖς μυωπάζουσιν. τὰ γὰρ ἐγγὺς μὴ ὁρῶντες, τὰ πόῤῥωθεν βλέπουσι.* Luſcitioſi, inquit, appellantur, qui natura quæ propé ſunt cernunt: quæ verò procul non vident. Senes verò contrà ac luſcitioſi affecti ſunt: nam quæ proxima ſunt, non videntes, quæ procul ſunt, perſpiciunt.

MYROBRECARII, vnguentorũ venditores. Alciat. *l. 1. C. de excuſ artif* eo nomine appellari ſcribit eos, qui capillos delibutos gerunt.

MYROPOLÆ Græcis, qui nobis Vnguentarij dicuntur, effœminãdorum animorum artifices, quos vrbe expulſos à Lacedæmoniis, auctor eſt Seneca, *Natu. quæſt. libr* 4.

MYSTERIA, ſacra, initia, *in l. nullus. C. de ſum trin.* Hinc

MYSTÆ initiati ſacris, *vide A. Alciatum, d. l. nullus.*

MYRIADES, *l.* 2. C. *de veter. iur. enucle.* quod vulgò *vn million.*

N

N. L. his notulis ſignificabatur probationes, & argumenta ſatis apta non eſſe ad condemnandum, id eſt, non liquere: quod pluribus in Prioribus Annot. indicat G. Budæus ex Gellio, *li.* 14. *cap. 2. ad fi* cuiuſmodi inter locutionis adhuc veſtigia ſuperſunt, *in l. Pomponius.* D. *de re iud. & l.* 12. §. *fi.* D. *de arbi. & apud Senecam, lib* 8. *Epiſt.*

N. Literam inter F & S, ponebant veteres, vt mollius proferrent: *auctor eſt Ant. Auguſt. lib. 2. cap. 6 Emend.* vt in dictione quotiens, & vicenſimus, trigenſimus, & quadragenſimus perpetuò in Pand Flor.

Νάκος Suidæ, *ἔντριχον δέρμα*, ſeu *δέρμα προβάτου*.

NAM, & *αἰτιολογική*, & inceptiua, idẽ ſignificans quod planè *l. 1. § fi.* D. *de rerum diuiſ. l.* 85. §. *ſacram* D. *de verbor. obligat l. l.* 10. *C. ſi cert.* Nam *in l. omnes.* 4. *C. de anno. & tribut.* accipitur *παρασυναπτικῶς*, id eſt, ſub continuatè In *l. inter ſtipulantem.*

85. §. *ſa-*

5.§.ſacram.D.de verb.obliga. & in l.Stichum.95.§.vſumfructum.D.de ſolu. accipitur pro ſed.

NANCISCI, non eſt ſimpliciter acquirere, ſed (*vt Donatus Hecyram Terentianam adnotauit*) nanciſci propriè dicitur, qui paratus ad tenendum, antequã poſsit reperire quod teneat, ſtatim quod occurrerit, prehendit. In iure noſtro pro conſequi ponitur. *Vide Alex. Neapol. c.21.Gen.dier.lib.1.*

NARBONENSIS prouinciæ, quæ etiamnũ Prouinciæ nomen retinet, & olim Germanici iuris fuit, meminit, *Iuriſconſ.in l.2.de ori.iur.* Vadianus *in Epitome orbis*, illuſtres recenſet eius vrbes. Quo titulo nunc à Gallis teneatur, ex ſcriptoribus patet.

NARDVM, *Pomponius in l.21.§.1.D. de aur.argent.* numerat inter ea vnguenta, quę valetudinis cauſſa parata ſunt. Ex nardo igitur confectum vnguentum ſignificat, quod *Plinius lib.13 c.1.* Nardinũ appellat: ſed PVRVM addidit, vt ab illo Pliniano diſtingueret, quod aliis per mixtis cõſtat, & voluptatis ac ſuauitatis cauſſa tãtummodò paratur. tametſi hoc quoque puro elegantiores vngi mulieres ſuauitatis tantùm cauſſa ſubiungat: quod etiam Tibullus libro ſecundo, Eleg.2. perſpicuè ſignificat, *Illius puro diſtillent tempora nardo.* Purum autem nardum Græci πιστικὸν mea quidem ſententia, vocant, id eſt, ἄδολον καὶ μετὰ πίστεως κατασκευασθεῖσαν, *vt Marcellus lib.de medicamentis, & Theophylactus exponunt.* Gloſſæ vet. Nardum piſticum, ſiue balſamum, ſine impoſtura. Nec dubitandum, quin nardum piſticum in Euangelio ſic oporteat interpretari. πιστικὸς enim verbum, ἀπὸ τῆς πίστεως deriuatur: vnde & pro eo ſumitur, cuius fidei committitur nauis cura: vel etiam gregis, *apud Alex. Angelum.* Vide Πιστικός.

NARDOSTACHYS, *in l.fina.§. ſpecies.D.de pub.* id eſt, ſpica nardi.

NATALIBVS reſtitui dicebãtur liberti, qui beneficio Principis ingenuitatis ius, ac dignitatem adipiſcebantur. Natalia enim ſunt, ius libertatis, quod natura principiò generi humano æquabiliter tribuit, vt alter alterius ne pareret imperio: *quemadmodũ docet Marcian. l.2. D. de natal.reſtit.* Plin.ad Traianum: Poſtulãtibus quibuſdã, vt de agnoſcẽdis liberis reſtituendiſque natalibus, ſecundum epiſtolam Domitiani, ſcriptam Minutio Ruffo, & ſecundum exempla Proconſulum ipſa cognoſcerem, reſpexi ad S C. pertinens ad genera cauſſarum. Qui ergo natalibus reſtituti erãt, eo loco habebantur, quaſi ſerui nunquam fuiſſent, *l.3.D.de bon.lib.l.4. D.de iur.aur.anul.* Ideóque iuris plus habent, quàm quibus ius aureorum anulorum datur: quia ab horũ ſucceſsione patroni non excluduntur, *l.§.de iur.aur.an.* ab illorum verò excluduntur, *l.2.de nat.reſtit.*

NATORVM appellatio, *inquit Modeſtinus*, ad nepotes extenditur, Bulgaro, vt veriſimile eſt interprete, *teſte Alciat.* Sed an quod de natorum appellatione Modeſtinus dixit, *in l.ii τῶν τέκνων. de verb.ſign.* locũ ſibi vẽdicet, etiam cùm de prognatis, ſeu progenitis fit mentio. Et horum appellatione propriè nepotes cõtineri, Alciatus magis credit. Præpoſitio enim hoc inducere videtur. Sicut etiam pronurum, pronepotem, proſocerum dicimus. Nam & progenitores pro quibuſcunque aſcendentibus accipiuntur.

Natum dicitur de rebus repentinis, *auctor Donatus.* Id autem occupantis fit, vt de nata Inſula cenſuit *Imper. Inſtit.de rer.diuiſ.§.inſula.*

NATI accipiuntur etiam ij, qui execto ventre editi ſunt: quin etſi non integrum animal editum ſit, cum ſpiritu tamen, natum dicimus, *l.quod dicitur 12. D.de liber.& poſthumis.* præterea qui ſtatim, poſteaquam editi fuerunt, mortui ſunt, nati dicuntur, *l.3.C.de poſthum. hæredi.* at qui mortui, aut monſtroſi aut prodigioſi editi ſunt, pro natis non habentur, *d.l.3. & l. qui morrui. 129. D.de verbo.ſignifi.* Natum tamen ab eo, qui ex ſecto matris ventre extractus eſt diſtingui videmus *in l. 6. §.ſecundo. D. de inoffic.teſtament.l.23.§.ex omnibus. D.de publician.*

NATI, liberi: vt apud Terẽtium per ſæpè, Iuriſc. tamen ad eos, qui ex ancillis naſcuntur, vocem hanc cũtraxerunt. *Imp.§.17.De leg* Si quis ancillas cum ſuis natis legauerit, etiamſi ancillæ mortuæ fuerint, &c.

NATVRAM definit B.Aug.lib.2. de moribus Manic. nihil aliud eſſe quàm id, quo in vnoquoque gener intelligi-

tur aliquid eſſe. Vnde natura vim, conditionem, qualitatem cuique rei inditam, innatam, attributam ſignificat. Sic Natura agrorum, *l.1.§.fin. D.de aqu.plu. arc.* Natura rerum, qua quæque res conſiſtunt, *l.38.D.ſi cert.pet.l.15. D.de ſtat.ho.* Natura φύσις dicta eſt ab eo, quòd aliquid naſci faciat, cuius proprietatem cauſſamque non inuenimus, præterquàm quòd ita natura comparatum ſit.

Natura prima eſt cauſſa, à qua omnes omnium cauſſæ producũtur. Vnde ſumma naturæ ſignificatio accipitur pro Deo ipſo creditore cœli & terræ. *§.in pecudum. Inſtitu. de rerum diuiſio. Et de iur. natu.gent.& ciuil.* Inde Florentinus dixit grauiter: Naturam conſtituiſſe inter nos cognationem quandam, *in l.3.D.de iuſti. & iur.* *Paulus in l. ſed etſi reſtituitur. §.fin. D.de iudic.* Nec rerum naturam, ait, intuendam, in qua omnia certa eſſent, cùm futura vtique fierent: ſed noſtram inſcientiam aſpici debere.

Naturæ autem inferiores ſignificationes, ſubiectæ materiæ accommodantur. Nam alias denotat rationem honeſti, à Deo hominibus inditam ad imaginem ſui vnde dicitur naturalis æquitas, quam ſecundum conſtãtem ac perpetuam voluntatem ſequitur Magiſtratus, *l.1.D.de minor.Inſtit.de r er.diuiſ.§.ſingulorum.* Aliàs inclinationem affectuum humanorum vitioſam, & Adæ lapſu corruptam, *l. item ſi vnus.§.principaliter. D.de recept arbit.ibi*: Propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem. Et Iuſtini *in l.2.in princip. C. quando & quibus quar. pars debet.* veriſsimè dicit: Naturale quippe vitium eſt negligi, quod communiter poſsidetur. Aliàs vim genuinam omnibus animantibus inditam, *vt tractatur in §. Apium quoque & ſequ. Inſtitut.de rer diuiſio.* Aliàs denique natura ſignificat conditionem ſeu qualitatem omnium rerum corporalium & incorporalium, ex primordiis inhærentem. Vnde naturaliter loci vitium dicitur, *in l.fluminum.in princ. D.de damn.infect.* Ex natura rerum, *in l. 4. D. de præſcript.verb.*

Natura hominis ex Adæ lapſu adeo corrupta fuit, vt vix igniculi remanerẽt, ex quibus tam magnifica diuini & naturalis iuris bonitas agnoſci poſſet. Obſcurata enim fuit ratio naturalis, & extenuata per inobedientiam primi illius parentis, & impoſturam Satanæ. Et cùm ratio dominari debeat, ac ſecũdum formam honeſtatis voluntatem manuducere: contrarium euenit, vincítque frequenter carnalis voluntas prona ad malum. Vnde fit, quòd Iuriſconſulti ſæpè Naturam hominum pro corruptela tali accipiunt, vt paulò antè diximus.

Naturæ ſui apertæ dicuntur tabulæ, *in l.10.§.1.D.quemad.teſt.aper.* id eſt, *de ſoymeſmes.* Sic natura ſua res intercidere, *in l.14.§.1.D.depoſ.* id eſt naturali morte.

Natura ponit fundamenta in toto iure: Ciuilis verò auctoritas latius porrigit naturę axiomata, accõmodat negociis, & diſpenſat ſecundum immenſam varietatem vnicuique.

Naturæ quatuor ſunt Senecæ: arboris, animalis, hominis, Dei: de quibus grauiter diſſerit epiſt.125.

NATVRALIA quemadmodum à ciuilibus paſsim in libris noſtris diſtinguantur, operæprecium arbitror exponere: & quoniam id accuratè traditum eſt ab Hotomano, nec ferè ab alio quouis, quod viderim, eius hîc ſubiiciam verba: Tribus modis, inquit, de naturali & ciuili iure diſſeritur. Primus modus hic eſt, Res omnes, de quibus Iuriſconſulti diſputant, aut naturales eſſe dicũtur, aut ciuiles, aut mixtæ. Naturales dicuntur, quæ cùm verè ſint, & extent, tamẽ populi Romani legibus & forma Reipub. qua populus Romanus vſus eſt, receptæ non ſunt: veluti cognatio ex eo concubitu contracta, qui à legibus Romanis prohibitus eſt, *l.4.§.2.de gradib.* Nam ſiue liber ex ſerua, ſiue tutor ex pupilla, ſiue ſeruus ex ancilla, ſiue ſenator ex liberta liberos ſuſcipiat, ij naturæ iure atque ordine, & verè liberi ſunt illorum, & viciſsim illi eorum parentes: ſed quia contra populi Romani leges id factum eſt, propterea ſimpliciter naturales liberi & parentes appellantur, *l.adoptiuus.De ritu. nupt. & perpetuo tractatu Cod. de naturalibus libr.* Naturaliter enim fieri dicitur à noſtris, id quod reuera factum eſt: & (vt vulgus loquitur) de facto. vnde Naturaliter apertæ, & naturaliter clauſæ tabellæ dicuntur ab Vlpiano, *in l.3. §.12.D.de ſen.Syllan.* Naturaliter interrumpi poſſeſſio dicitur, cùm non ſurculus dicis cauſſa, vt moris erat, defringitur:

gitur: ſed ſi de poſſeſſione quis deiicia-tur, vel ab cui res rapiatur, l.5.D.de vſurpa. Vnde paſſim ea, quę Naturaliter fiunt, in iure dicuntur eſſe facti, veluti traditio, *l.ſi rem* 28. & *l. in conuentionalibus.* 32.§.1.*D.de verborum obligation.* item poſſeſſio, *l.* 19.§.*itémque D. ex quibus cauſis maior. l.* 1. §.*ſi vir. l. cùm hæredes* 23. & *l. poſſeſſionem.* 29. *D. de acquirend. poſſeſſio* item ſolutio, venditio, traditio, *l.*7 *D. de curat.furt.* item legatum in annos vel menſes ſingulos, *lege decima, D. de capit. minut.* Ciuiles dicuntur eae res, quae cùm reuera non ſint, in iis tamen quae ſunt, iure Quiritium habentur atque numerantur: veluti cognatio ex adoptione contracta, *dict.l* 4 *D gradibus.* Et hoc exemplum ita perſpicuum eſt, vt explicatione non egeat, Conſtat enim Æſchinum Mitionis filium non eſſe verè, ſed iure factum, & fictione. Item vſusfructus pecuniae, *l.*2.*D.de vſufruct.earum rerum.* Mixtae dicuntur, quae cùm reuera ſint, tum etiam à iure Quiritium comprobatae ſunt: veluti cognatio ex legitimis nuptiis contracta, puta ex Cicerone & Terentia; *dict.l.*4.*eod.* Iſtc Matrimonium naturale dici poteſt, quòd cùm reuera contractum ſit, à iure tamen Quiritium approbatum non eſt, ac propterea iniuſtum vulgò appellatur, *l.ſi vxor.* 13. §.1. *D. de adulter. l.ſi quis.* 27. *l.ſi Senator.* 13. *De rit. nupt.* veluti ſi ſenator libertinam duxerit: aut tutor pupillam, curatórve adoleſcentem. Item ſi liberta, quae patrono nupſerit, diuortio facto alteri nubat, *l.vltim.C.de diuort.* Ciuile eſt, quod etſi reuera, id eſt, eo modo, quem natura inſtituit, contractum non eſt, tamen pro contracto habetur: veluti cùm in abſentis & volentis domum vxor deducta eſt, adeò, vt ſi rediens moriatur, ab vxore lugendus ſit, *l.*5.& 6.*De rit. nuptia.* Item cùm apud hoſtes eſt maritus, *l.*6.*De diuort.*vbi Iauolenus ait, vxores eorum, qui in hoſtium poteſtatem peruenerunt, poſſe videri nuptarum locum retinere eo ſolo, quòd alij temerè nubere non poſſunt. Exemplum de poſſeſſione: Poſſeſſio naturalis dicitur, cùm quis corporaliter quidem, hoc eſt, manibus ac pedibus, ſed tamen aut iniuſtè, aut non accommodatè ad iuris ciuilis rationem rem aliquam obtinet. Iniuſtè, vt qui liberum hominem vinxit, *l.cùm hæredes.*23 §.2. *D. de acquiren.poſſeſſio.* qui vi poſſeſſionem inuaſit, aut vxor, cui conſtante matrimonio maritus (quod prohibitum eſt) donauit, *l.* 1.§. 5.D.*de vi & vi arma. l.ſi eum.* 26. D. *de donat.inter vir. & vxor l.* 1.§ 1. *l vxor.* D.*de acquiren. poſſeſſ. l. nec vllam.* D. *de petit. hæredit.* Non accommodatè ad iuris ciuilis rationem, id eſt, vtiliter ad vſucapionem: vt coloni, inquilini, fructuarij, depoſitarij, commodatarij, emphyteutae, conductores, *l communi.* 7.§.*ſexto.* D.*communi diuidun. lege* 1. D.*pro hærede* Nam hi omnes vſque adeò ciuiliter non poſſident, vt plerunque dicantur non poſſidere (quod tamen ita intelligendum eſt, non poſſidere ciuiliter.) Vide *l.ſciendum eſt.* §. *creditor.* D.*qui ſatiſd cog. l.ſi ſeruus depoſitu.* §. 1. *D.de nox act.l.*6 §.1. D.*precar. l.* 1. C *commun. de vſu* magis quippe tenere dicuntur, *l.* 1 § 4. *D quod.legator.* Hinc poſſeſſio naturalis dicitur eſſe facti, *l.* 1. §.*ſi vir.l.cùm hæredes* 23. *l.poſſeſſionem.* 29. *D. de acquiren. poſſeſſ.* Ciuilis poſſeſſio dicitur, cùm quis non corporaliter quidem, ſed tamen & animo & accommodatè ad vſucapiendi finem poſſidet, veluti debitor, qui pignus creditori dedit. *l.ſeruit* 16. D.*de vſurpa. l. qui pignoris. l.* 1. D. *de acquirend. poſſeſſ.* Item qui ab hoſtibus captus eſt, *l.in libello* 12.§ *facti.* D. *de capt. & poſtlim.* Item qui ad nundinas profectus eſt, *l.clam poſſidere.*6. §. 1. D. *de acquiren. poſſeſſ.* Mixta autem poſſeſſio eſt, quam quis & corpore & animo, iuſtè & congruenter iuri ciuili poſſidet. Naturalis obligatio. Exemplum de naturali obligatione. Naturalis obligatio eſt, quae cùm verè contracta ſit, à iure tamen Quiritium non approbatur: veluti ſeruus aliquis ciui Romano mutuo centum aureos dedit: ſi naturam ſpectemus (quae parem omnium hominum conditionem ſtatuit, *l.*32. D.*de regul.iur.*) nemini dubium eſt, quin ciuis ille ſeruo illi ſit obligatus. Id quod ex pręſenti rerum ſtatu, qui nunc in Europa eſt, clariſſimè quiuis poteſt intelligere. At ius populi Romani (quod ſeruos nullo numero habebat, *l.quod attinet.* D.*de regul.iur l.ſeruitutem, eodem*) nunquam actionem & iudiciũ dediſſe ſeruo aduerſus illum debitorem. Prætor enim vrbanus, non ſeruis, ſed ciuibus Romanis ius reddebat. Hinc

ergo dicuntur ſerui in contractibus naturaliter & obligari, & obligare, *l. ſeruit.* 14. D. *de obligation. & actio. l. ſi quod dominus.* 64. *de conduct. indeb. l. nec ſeruus.* 41. *de pecul.* Hinc debitum, quod dominus ſeruo deberi in tabulis ſcripſerat, non ciuile, ſed naturale eſſe dicitur, *in l. quibus.* 40. §. *dominus. de conditio. & demonſtratio.* Hinc Vlpianus *in l fideiuſſor.* 16. §. *ſecundo.* D. *de fideiuſſ.* ſcribit abuſionem eſſe vocabuli, cùm dicimus ſeruum debere, vel ſeruo deberi: nimirùm quia deberi propriè id demum intelligitur, quod apud Prætorem peti poteſt. ſeruus autem nec agere apud Prætorem, nec conueniri poteſt eadem eſt ratio, ſi qui eiuſdem familiæ ſunt, inter ſe contrahant: veluti duo fratres, qui in eiuſdem patris poteſtate ſunt: vel pater cum filio, vel filius cum patre, ſeruus cum herili filio, vel hic cum illo, *l frater à fratre. & alibi ſæpè.* D. *de condi. indeb.* Meminiſſe autem oportet, in iſta diſputatione, regulæ cuiuſdam ab Vlpiano nobis traditæ, *in l. Stichum.* 95. §. *naturalis. D de ſolut.* vbi ait: Firmamentum, quo ſolo nititur naturalis obligatio, eſſe vnicam æquitatem. *facit l. eas obligationes.* 8. D. *de capit. minut.* vbi Gaius ſcribit, actionem de dote in bonum & æquum conceptam eſſe, eiúſque obligationem habere naturalem præſtationem *facit l. ſi noxali.* 11. D. *de peculi. l. nam hoc.* D. *conditio indebit.* quapropter vbicunque æquum eſt, ibi naturalis obligatio eſt: tanquam eius obligationis cauſſa efficiens, aut certè cauſſa, ſine qua non ſola fit æquitas. Hinc illud *apud Salluſt. in Catil.* Ius bonúmque apud maiores noſtros, non legibus magis, quàm natura valebat. Quo ex præcepto triplex effectus naturalis obligationis naſcitur: primùm, vt ſolutum ab imprudente, non repetatur, *d. l. fideiuſſor.* adde vt fideiuſſor teneatur, §. 1. *Inſtitut. de fideiuſſ.* vbi vide Theoph. qui has obligationes neque actionem parere, neque ad condemnationem proficere, *ait d l. ſi quod dominus. item l. naturales. De obligat. & act.* Secundum, vt compenſandi ius præbeat, *l. etiam* D. *compenſatio.* Tertium, vt ad conſtitutum valeat, *l.* 1. D. *de conſt. pecul.* Ciuilis autem obligatio eſt, quæ vel nunquam reuera contracta eſt, vel cùm reuera contracta eſſet, facto tamen aliquo, ſed ad iuris ciuilis rationem non accommodato, diſſoluta eſt. Quæ nunquam contracta eſt, velut ex inani chirographo: nam ſi ſcripſi, me centum abs te mutuo accepiſſe, quæ tamen nunquam credideris, tamen chirographum atque cautionem meam habeas, re quidem vera tibi obligatus non ſum: at ciuiliter obligatus ſum. §. *idem iuris eſt. de except. lib. Inſtit.* 4. Item obligatio vi, metu, dolóve malo contracta propterea naturalis non eſt, quia æquitati contraria eſt. Dicebamus autem paulò antè obligationis naturalis robur & firmamentum eſſe ſolam æquitatem, *l. Stichum De ſolut.* attamen obligatio hæc ciuilis contracta eſt, *vt* §. 3. *&* 4. *D de exceptio. l.* 1. *& paſſ.* D. *de doli except.* vnde conſtat, propter iſtas obligationes actionem dari. Pacto verò aliquo naturaliter quidem diſſoluta obligatio, ciuiliter autem manere dicitur, veluti cùm pactum eſt, ne peteretur. nam pactum nudum, id eſt, ſine ſtipulatione factum, ciues Roma. neque obligabat, neque ab obligatione diſſoluebat, *l. iuriſgentium. D. de pact.* & tamen propter iſtud factum, naturaliter & ex æqua & bono diſſoluta erat. Nihil enim magis aquam & naturale eſt, quàm pacta ſeruari, *l.* 1. *De pact. l.* 1. *D. de conſtitu pecun.* Item ſi iudicatum eſt, & verè quidem iudicatum, pecuniam non deberi. nam etſi æquum eſt, omnem obligationem diſſolui, manet tamen ciuilis, *l.* 3 D. *de except. l.* 1. *& paſſ.* D. *de except. rei iudic.* Mixta autem obligatio eſt, quæ cùm reuera & æquiſſimè contracta ſit, tùm etiam à iure Ciuili comprobatur, & confirmatur. Poſtremum exemplum ſequitur de ſolutionibus: Naturalis ſolutio eſt, quæ cùm reuera facta ſit, rata tamen à iure ciuili non habetur: veluti cùm pactum de non petendo factum eſt, aut iuſtum iuſiurandum datum, *l. Stichum.* 95 § *naturalis. De ſolution.* Solutio ciuilis eſt, quæ cùm reuera facta non ſit tamen pro facta numeratur: veluti cùm dies actionis præteriit, *l.* 1. *& paſſim.* D. *de diuerſ. & tempo actio.* item cùm falſo iudicatum eſt non deberi, *l. iudex l. Iulianus.* D. *de condi. indebit.* item cùm falſò iuratum eſt, rem petitoris non eſſe, vel nihil ei deberi, *l. vltim. De iureiur.* Item cùm debitori maxima & media capitis diminutio cōtigit, *l ſi debitori.*

47.*D de fideiuſſ. l.ſeruus.* 50. *de obligat. & actio.l.vltim.D.de duobus reu.*Mixta ſolutio eſt, quæ cùm verè facta ſit, tum à iure ciuili rata habetur: veluti ſolutio pecuniæ, vel acceptilatio, quæ ideò iuriſgentium appellatur,*l.an inutilis.*8.*in fi ne D.de acceptila* cùm tamen per ſtipulationem,(quæ ciuilis eſt)fiat: & à C. Aquilio Iuriſconſ. primum excogitata ſit. Secundus modus,quo Iuriſconſulti de naturali & ciuili iure diſputant,non ad res omnes,ſed ad paucas,& certas duntaxat pertinet: eas nimirum,quæ vtriuſque iuris ſunt participes In iis igitur duo conſiderantur,ortus & materia ,quæ naturæ attribuuntur: deinde incrementum & forma, quæ à iure ciuili profecta ſunt. Cuius rei aliquod exempla ſubiiciemus: Matrimonium dicitur eſſe iuris naturalis.*in l.*1. D. *de iuſtit.& iur.* conſtat enim viri & vxoris ſocietatem à natura inſtitutam,& à gentibus omnibus comprobatam atque vſurpatam fuiſſe itaque naturale ius & pudor in matrimoniis contrahendis dominari dicitur, *in l.adoptiuus* 14. *§.de rit. nuptia.* verùm vt matrimonia fierent per confarreationem,coemptionem,vſum:& aliæ matresfam.eſſent, aliæ matronæ tantum: vt per coemtionem, contractum matrimonium ius ſui & viro & vxori tribueret,per vſum contractum non tribueret, vt nuptiæ ſint conſortium omnis vitæ diuini & humani iuris communicatio, *ſicut ait Modeſt.l.*1. *D de rit. nupt.* vt ſenatores eorúmque liberi, libertinam vxorem ne ducant: *l.*23.*eodem.*hæc, in quam,omnia, quæ formam quandam matrimoniis afferunt,nequaquam à natura ſunt aut gentium plurimarum communia, ſed ab iis,qui Reipub. Romanæ formam inſtituerunt, excogitata, & ſuorum ciuium cauſſa propriè introducta ſunt. Sequitur alterum exemplum. Patria poteſtas à natura ſine dubio inſtituta eſt,& ab omnibus gentibus vſurpata: cuius rei præclara diſputatio eſt *apud Ariſtot.lib.*Poli*tic.c.*1.*cap.*; Iuſtinianus tamen,*ſub titul.de patria pot.*& Dionyſius Halicarn *lib.* 2.& Caius *ſub titul de his, qui ſunt ſui vel alie.* nominatim affirmant, eam eſſe Iuris ciuilis. etenim vt pater in filium vitæ neciſque poteſtatem haberet, *leg.vltim. C. de patr. poteſt l.in ſuis.*11. D. *de lib & poſt.* vt pater poſſet filium vendere, eundem poſſet noxæ dedere, emancipare, nunquam à natura inſtitutum, ſed à Romulo(vt ait Dionyſ.)excogitatum & in ſuæ ciuitatis vſum introductum eſt. Eôdem pertinet patris conſenſus in filiifam. nuptiis,quæ poteſtatis illius pars eſt. Iuſtinianus autem ait eum & naturalis & ciuilis iuris eſſe. § 1.*de nupt.* Nam hoc fieri debere, inquit, & ciuilis & naturalis ratio ſuadet. At de naturali quidem & gentium iure inter omnes conſtat. Verùm vt in filiifam. nuptiis conſenſus ille deſideretur, in emancipati verò nequaquam,*l.filius.* D. *de rit nuptia.* vt patris captiui,aut in peregrinitatem redacti conſenſus non ſit neceſſarius.*l.in bello.*1.*§.medio. D. de captiu. & poſtlim.* hæc, inquam, omnia ex iure Quiritium manaſſe,nemo non videt. Sequitur exemplum de tutela. Tutelam naturæ maximè conſentaneam eſſe, & ab omnibus gentibus vſurpatam, nemo ignorat.itaque iuris naturalis dicitur à Iuſtinian.§. *vltim.*D.*de legit.agnat.tut.*Quid igitur eſt, quod *in l.*1.D. *de tut.* dicimus ,tutelã eſſe iure ciuili datã ac permiſſã?Reſpondetur, hoc ad formã à Rom.Iuriſc excogitatam referendũ eſſe: veluti, ne quis peregrinus ciuis Romani tutor ſit:vt certæ tutelæ ſint, legitimæ fiduciariæ quaſi legitimæ.Atilianæ,tutor ſuam pupillam vxorem ducere, aut filio vxorem accipere non poſſit,*l. tutor.*15. *de ſponſal.* tutoris vnius auctoritas vel ſatis ſit, vel non ſatis ſit,*l.vltim.C.de aucto. tut.* vt capitis diminutione nonnullæ pereant nonnullæ verò amittantur: hæc inquam,omnia aliáque innumera Iuriſconſ. Romanorum inuenta eſſe conſtat. Iam verò agnatio iuris ciuilis dicitur eſſe *ab Imp.§.vltim. de legit.agnat.tut.*At qui dubium nemini eſt,quin communio ſanguinis, quæ verbo ipſo ſignificatur,à Iuriſcon.Rom.excogitata non ſit. quinetiam certum eſt, ante fundamenta vrbis Romæ iacta,nomen illud agnationis in Latio vſurpatũ fuiſſe pro ſanguinis communione: verũ vt agnatus remotioribus potiùs, quàm cognatis propinquioribus hæreditates & tutelæ deferantur, vt agnationes per omnem capitis diminutionem intercidant,non à gentium aut naturæ iure,ſed à popul. Roman. inſtitutis profectum eſt.Eiuſdem generis eſt Suidas,hoc eſt, ius illud,quod habent filiifam.in paren-

tum ſuorum inteſtatorum hæreditatibus.hoc enim ita naturæ congruit, vt nihil magis.*patet ex leg. vltim.*D *de bon.damnat. & Ariſtot.in Eth.* verùm vt ea per adoptionem, & per coemptionem ac quiratur, vt per emancipationem & peregrinitatem amittatur, ab ingenuis Iuriſconſ. Roman. excogitatum eſt. Cognatio quoque, cùm ſanguinis communionem ſignificat, naturalis eſt. §. *vltim. de leg. agnat. tut* Itaque naturale eſt, vt filius inteſtatus matri ſuccedat.quoniam tamen per leges XII. Tabul.neque mater filio, neque filius matri ſuccedebat, idque poſtremis temporibus per SC. Orfi.ianum, & Tertyllianum introductum eſt: propterea dicimus, cognationem iſtam materiam & ortum à natura, incrementum autem à iure ciuili accepiſſe.Nemo enim hæc quæ ſcribit Vlpian.initio legis 2. D. de SC.Tertyllian. dicet ex naturæ inſtituto fluxiſſe.Si filius,inquit, vel filia libertini ſint effecti, mater legitimam hæreditatem vindicare non poterit:quoniam mater eſſe huiuſmodi filiorum deſiit. Item illud *ex eadem l.§ ſi mater.* Si mater non petierit tutores idoneos filiis ſuis, vel prioribus excuſatis,reiectíſve, non confeſtim altera nomina ediderit: ius non habet vindicandorum ſibi bonorum inteſtatorum filiorum. Tertius modus, quo Iuriſconſulti de naturali, & ciuili Iure diſputant eò pertinet, vt Naturalia dicantur ea, quæ gentium omnium communia ſunt: Ciuilia verò, quæ ciuium Roman. propria. Commúnia gentium omnium in libris noſtris commemorantur hæc.Legatorum ſanctitas, *leg vltim.* D. *de legation.* Et apud Cicer. multis locis emptio, venditio,*leg ex hoc iure D. inſtit. & iur.* locatio & conductio, *ibid. Precarium,leg.* I.D.*de precar.* ſocietas mandatum, mutuum, commodatum, depoſitum, pignus, traditio nuda, poſſeſſio naturalis, donatio,pactum,*leg. iuriſgentium.leg ſi vnus.*D. *de pact.* tranſactio dominium in bonis,cognatio. Ciuilium autem trii genera reperio: Legis actiones priuatas ſiue extraiudiciales ciuium actiones & iura ciuilia: veluti emancipatio,*leg 4 de adopt. leg. & 3 De offic. proconſul. adoptio, leg.4.de adopt leg. 2. & 3* D*e offic.proconſ.* Manumiſſio per vindictam, *leg.4.Cod.de indic.lib.* In iure ceſſio, *apud Vlpianum in Inſtitut.cap 26. Boetium in Topic. Cicer.* vbi nominatim ait, hanc fuiſſe legis actionem. Tutoris in iure datio:nam primum magiſtratuum maiorum fuit propria:pòſt in pupillorum fauorem etiam omnibus magiſtratibus municipalibus permiſſa eſt,*leg 1 & 3.de tuto.dand.* Poſtulatio iudicij recuperatorij quæ propterea legis actio ſæpe nominatur propriè, *vt Verr. 3. & apud Valerium, Plinium, & Ciceronem pro Cæcinna* item poſtulatio bonorum ex edicto,ſtipulationes & ſatiſdationes tum prætoriæ,tum etiam iudiciales: quoniam quod apud iudicem fit,fieri apud Prætorem videtur: cuius imperio & auctoritate iudex ſedet.nam de Prætoriis quidē Vlpian.ſic loquitur,*in l.actionis* 37. D. *de oblig. & actio.* Actionis verbo,inquit,continentur etiam ſtipulationem, quæ Prætoriæ ſunt, quia actionem inſtar obtinent. Priuatæ autem ciuium actiones à nobis dicuntur, quæ extra iudicium fiunt, veluti ſtipulatio vulgatis, id eſt, neque prætoria, neque iudicialis: nam in ſolos ciues Roman. conuenit ea obligatio, *leg vltim.de duobus reis,leg ſi debitori,* 47. *De fideiuſſ* Item mancipatio & nexus, *auctore Cicer.in Topic.in Oratio.pro Cæcin. Varr.lib. De re ruſtic.*2. In manum conuentio, teſtamenti factio, vſurpatio,id eſt, vſucapionis interruptio, cum ſurculus defringeretur. Teſtamenti factio per æs & libram,cretio.accept latio Aquiliana, manumiſſio per cenſum,& teſtamentum *leg.* 2 *D. de interdict & relega* acquiſitio per legem *auctore Vlpian. in Inſtitut.* Operis noui nuntiatio,& remiſſio bonorum omniū emptio,& ſectio: *Varr.auct.re, libro De re ruſtic.*II. Iura autem ciuilia nunc dicimus,non actiones, ſed vim quandam ciuium Romanorum propriam, cuius peregrini omnes expertes ſunt. huius generis ſunt agnatio & gentilitas, patria poteſtas,ſuitas ſiue ius ſui,vſucap.id eſt, ius per vſum capiendi, dominium iure Quiritium, teſtamenti factio, id eſt,capiendi ex teſt. ius acquiſiti o lege,*de qua Vlpian in Inſtitut.loquitur*, Poſtliminium. Atque hæc quidem hactenus. Nunc illud animaduertendum eſt, eorum quæ ciuilia ſunt, quædam magis, quædam verò minus ciuilia dici poſſe. Minus ciuilia ſunt,quæ per ſolam ciuitatis amiſſionem intereunt, quæ media capitis

diminutio appellatur : veluti cognatio quatenus ciuilis eſt,hoc eſt, ex nouis legibus ſiue Senatuſcónſ. inſtituta : mater enim filij in peregrinitatem redacti,mater eſſe deſinit,l.2.& l.1.§.c.D *ad Tertyl. l.7.D.de cap.min.*: é Teſtamenti factio,*l. 8.D.de teſtament.* Tutela pretoria & teſtamentaria,*leg.7 de cap min.* Vſucapio, *auctore in Offic. Cicer* Obligationes ciuile *leg.vlti.de duobus reis,leg.ſi debitor* 47. *de fideiuſſ.*Item ſocietas.*leg verum eſt.* 63. *in fine, D.pro ſocio* : nam illi emancipatione non tollitur, *leg. actione* 65.§. *ſocietas.* D.*eodem.* Item Matrimonium , quatenus eſt Iuris ciuilis,*leg in bello.* 12.§. 3. *leg.* 13 *&* 14.*D. de capti. & poſtlim.leg.ſi quis.* 56.*D ſolut.matrim.* nam quatenus naturale eſt , per ciuitatis amiſſionem non tollitur.*leg* 1 *Cod de repudi. leg. res vxoru.* 24.*Cod.de don.inter vir leg* 5 . D. *de bon. dam.* Atque hoc eſt quod ait Paulus, *in leg ſunt quidam.*15. *D. de pœn.* Ciuitate ſpoliatos ea,quæ iuris gentium ſunt, retinere : quæ verò Ciuilis iuris ſunt , amittere. Magis verò ciuilia dicuntur, quæ non tantùm ciuitatis, verùm etiam familiæ amiſſione,id eſt , emancipatione (quæ minima capitis diminutio vocatur)intereunt : cuiuſmodi ſunt agnati l.§.*vltim.D.de legi agnat.tut* patr.poteſtas,*leg.*11.*D. de capt & poſtlim.§ cùm autem,quibus mod ius.* ſoluitur. *leg ſed eum* 6 §.1.D.*de bonorum poſſeſſ.* teſtandi facultas,§.1 *quibus non eſt permiſſ.* ut lex legitimæ & hæreditariæ , vſusfructus olim auctore Paulo, *lib.Sentent.*3 *cap.6.* Poſtremò quaſi corollarij nomine illud adijciemus : In hoc diſputationis genere contraria contrarijs tolli , quæ modò eiuſdem generis ſunt. Nam , exempli cauſa , contractus iuriſgentium per diſtractum , id eſt , per ſolam contrariá conuentionem extinguitur, *l ab emptione* 58.*D.de pact* Item pactum per pactum contrarium: *leg ſi vnus § pactus.*D. *de pact.l.Stichum.*95 §. *naturalis.* D. *de ſolut.* Item obligatio naturalis per iuſtum iuſiurandum,*d l Stichum & leg.vltim.D. de iureiur.*Item quæ per acceptilationem, quatenus non formulam, ſed materiam ſpectamus,id eſt,remiſſionem , *leg.8. in fin.de acceptilat* Eodem modo etiam Nuptiæ per diuortium , quod verbis certis, & ſeptem teſtibus adhibitis fiat,dirimútur,*leg.*1 *&* 7.*D.de diuort. & apud Cicero-nem,lib.de Oratore* 1.Item ciuilia per contraria ciuilia diſſoluuntur: veluti obligationes ciuiles per acceptilationem & nouationem,*leg.*1 *& paſſ.* D. *de acceptil. & de nouat.* At neque ciuilia naturalibus,neque naturalia ciuilibus extinguũtur,§.*vl.De legit.agna tut l* 8.D. *de cap.minut.*Ex Hotomano.

Naturalis iuſtitia pro æquitate , *apud Modeſtin in l.ſcire oportet.* §.*ſufficit.* D.*de excuſat.tut.*

Naturali vitio parcendum. *per leg.fluminum.*§.*vitio.*D. *de damn. infect.* Cæterùm naturæ vitia an ſint accuſanda , vel an ſit accuſandum, quod natura produxit, tractat eleganter,vt omnia , doctiſſimus *Baro à Tautenberg , in luculentiſſima interpretatione Vſu. Feud. libro primo.*

Naturalis ætas eſt , quæ minor eſt triginta annis : legitima verò , quæ maior eſt anno trigeſimo , non quod ætatem maiorem triginta annis natura non agnoſcat,quoniam omnis ætas naturalis eſt,ſed quòd ſpecialiter lex ætatis, quæ annos triginta excedit, meminerit : ideò dicitur hæc eſſe legitima. *Vide Theophil.Inſtit.de libertin.*

Naturalis filius ,à vulgo barbarorum dicitur , vt Inſulanus atteſtatur ,qui ſit ex illegitimo toro ſuſcitatus : ſed parum aptè. Eſt enim propriè filius naturalis, qui ſanguine & natura ſit tuus , non adoptione factus. Hanc diſtinctionem idem firmat ex verbis Tranquilli in Tiberio. Iuriſperitis tamen naturales filij dicuntur, qui ex concubina ea, quæ matrimonio duci poterit, naſcuntur, *vt §. aliquando Inſtit de nuptiis* Vulgò concepti qui ex vago concubitu ſunt , neque patrem oſtendere poſſunt, vt quem nuptiæ ſolùm oſtendunt:ſpurij Latinè Græcè ἀπάτορες dicti,quaſi ſine patre. Nothi verò vulgata voce illegitimi vocantur, ex adulterino concubitu progeniti, iidē qui Naturales. Manſeres , qui ex ſcorto vulgò concipiuntur. Spurij ex his, qui ſacris initiati , aut religionem profeſſi ſunt.

Naturales liberi qui ſint, *diſces ex l.*1.§. *ſuis* Dige*ſt. de ſuis & legitim. leg.* 1. D. *de concub. & toto titul. Cod. de natur. lib*

Naturaliter , id eſt,ratione naturali *l.*5 §.*conſuluit.* D. *de pet. hæred.* quando

que ſignificat corporaliter, & realiter, *l.* 53. *D. de acq. rer. do.* quandoque, facto naturali. *l.* 5. *D. de vſucap.*

Naturaliter ad mortuum videtur pertinere locus, in quem infertur, *l.* 4. *D. de religioſ.*

Naturaliter poſsidere dicitur, cũ quis corpore poſsidet, vſúmque rei apprehenſæ percipit. Quòd ſi quis verè rei nõ inſiſtit, neque vſum percipit, is per interpretationem legis ciuiliter poſſidere dicitur, *l. Pompon. D. famil. erciſc. l. naturaliter. D. de acquir. poſſ.*

NAVIS in edicto de exercitoria actione accipi debet, ſiue fluuialis, ſiue marina. Marinarum autem nauium (quæ & maritimæ vocantur, *l.* 5. *§. diuus. D. de iure immu.*) quædam actuariæ dicuntur, quædam onerariæ, quædam ἐπιβατηγοί. Naues actuariæ dicuntur, quæ præter vela remis etiam aguntur: ſed propriè ſic dicũtur, quæ voluptatis cauſſa paratæ ſunt. *Marcel. leg.* 2. *D. de capt. & poſtlimin.* Nauibus longis atque onerariis propter belli vſum poſtliminium eſt: non piſcatoris, aut ſi quas actuarias voluptatis cauſſa parauerunt. Nauis oneraria, quæ oneri ferendo parata eſt, quæ non remis, ſed velis vtebatur. *Vlpianus leg.* 1. *§.* 5. *D. de exerc. act.* Quædam enim naues onerariæ, quædam, vt ipſi dicunt, ἐπιβατηγοί. *Marcel. leg.* 2. *D. de capt. & poſtlim.* Nauibus longis atque onerariis propter belli vſum poſtliminium eſt. Ἐπιβατηγοί autem, naues ſunt idoneæ ad vectores traiiciendos, *leg.* 1. *§. ſed & ſi vt certis. D. de exercit. act.* ἐπιβάται enim vectores appellantur. Vide Ἐπιβατηγοί. Inter fluuiales naues ſunt rates, quas nauigij appellatione etiam contineri Vlpianus ſcribit, *leg.* 1. *§. nauigij. D. de flum.* quanquam à nauibus ſeparantur, *in leg.* 1. *§. de exercitoribus. D. nautæ cau po.* Vnde Ratiarius, qui rates ducit, *leg.* 30. *D. de pigno. act.* vt lintrarij, qui lintres, *in d. §. de exercitoribus.* Eiuſdem generis ſunt Pontones, *de quibus Paulus leg. vltim. D. de ſeruit. ruſt. & alij multi auctores.*

Naues luſoriæ, *apud Veget. lib.* 2. *cap.* 1. *& lib.* 4. *cap. vltim.* eæ erant, quibus in Danubio quotidianis vtebantur excubiis: quarum etiam titulus eſt *lib.* 7. *C. Th.* Huiuſmodi nauigiorum meminit etiam A. Marcellinus, *l.* 17. *&* 18. *& Senec. lib.* 7. *de Benef. cap.* 20.

Naues piſcatoriæ, naues piſcibus capiendis accommodatæ. *Marcellus l.* 2. *D. de capt. & poſtlim. reuerſ.* Nauibus longis atq; onerariis, propter belli vſum poſtliminium eſt, non piſcatoris *Liuius lib.* 33. Ni mare propinquum, & haud procul litore naues piſcatoriæ pleræque conſpectæ peritis nandi dediſſent effugium.

Naues vinariæ, in quas vinum effundebatur, *l.* 21. *§. ſed & ſi. D. de furt.* de quibus hæc Varronis libr. 2. de re ruſtic. capit. 1. accipi vult Briſſonius: Nauibus vindemiam condimus ex inſula Coa & Chia.

Naues captiuæ, ipſæ quæ ab hoſtibus dicebantur captæ, & meritò poſtliminium habebant, *vt docet Marcell. l.* 2. *de capt. & poſtlim.* Tullius in Top. Poſtliminio redeunt hæc: homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ frena accipere ſolet.

Naues triremes, quæ tres remorum ordines habent: ſicut biremes duorum, quadriremes quatuor ſunt ordinũ. Triremium Princeps à *Senec. lib.* 7. *de Benef.* Trierarchus vocatur.

Nauis ſi adeò ſæpè refecta eſſet, vt nulla eſſet tabula eadem permaneret, quæ non noua fuiſſet, nihilominùs eandem nauem eſſe exiſtimari, *auctor Alfenus, l. proponebatur. D. de iudiciis.*

Nauis membra hæc recenſet Alfenus, *l. ſcapham.* 44. *D. de euict.* gubernacula, malus, antennæ, velum.

NAVICELLA, diminutiuum à naui. *Marce leg.* 17 *§.* 1. *D. de inſt. vel inſt.* Inſtrumento piſcatorio contineri Ariſto ait nauicellas, quæ piſcium capiendorũ cauſſa comparatæ ſunt.

NAVALIA vaſa, in quibus onera recondita in naues imponuntur. *Vlpianus l.* 19. *§.* 5. *D. de aur. arg.* Vaſorum appellatio generalis eſt: dicimus vaſa vinaria, & naualia. Sic legendum cenſet Hotom. non NIVALIA, pro colo niuario, quod & Vlpiani ſententia repudiat, & loquendi conſuetudo. NIVARIA enim per R, legendum eſſet.

NAVARCHVS, nauis princeps, qui in naui nautis imperat. *Cicer in Ver.* Sumptum omnem in claſſem, frumento, ſtipendio, cęteriſque rebus nauarcho ſuo quæq; ciuitas ſemper dare ſolebat.

NAVFRAGIVM, inter fortuitos caſus quando ſit numerandum, *docet Bartol.l.1.& 2.C de naufrag.* Frider.Imper.*in Auth.Nauigia.C.de furt.*damnat eos, qui bona naufragorum ſibi approprians, prætextu conſuetudinis, quæ certè crudelis eſt, & impia.

NAVICVLARII, *Cod.de nauicul. lib.*11. ſunt naucleri, qui naues habent proprias, vel conductas, quarum obuentiones & reditus omnes accipiunt. Vnde nauiculariam dicuntur exercere, qui talem agunt functionem: & exercitores vocantur *in l.1.§. exercitorem. D. de exercit.act.*Ex his autem in vrbe certum corpus erat, quorum alij annonæ vrbis ſeruiebant, alij lignis ad lauacra, alij aliis neceſſitatibus publicis. De lignariis eſt text. *l.10.C.Th.eo.& apud Symmach.lib.1. Epiſt.*

NAVCLERI, *in l.1. & 2.C.de nauicul.lib.*11. & Nauicularij, *in Rub.Cod.eod.* eadem ferè ſignificatione ſunt. Alius tamen Græcis ναύκληρος eſt, alius κυβερνήτης ſic enim eos *Plutarchus in Polit.* diſtinguit: ναύτας μὲν ἐκλέγεται κυβερνήτης, κυβερνήτην ναύκληρος. Et *Athen.li.*51. τῶν μὲν κατὰ ναῦν ἀδικημάτων δικαστήριον καθεῖς ἦν καὶ ναύκληρος, κυβερνήτης πρωρεύς Ammonio Naucleri non ſolùm ſunt qui naues poſsident, ſed & ædium locatores: Heſychio verò Nauclerus eſt ὁ συνοικίας προεστώς, ſiue σταθμοῦχος. is ſcilicet, qui ita hoſpitibus domum ſuam quaſi locat, vt nauicularius vectoribus. Demarchi item Athenis ναύκληροι dicebantur, vt ex Hyperide obſeruat Harpocrates.

NAVLVM merces quam vector pro nauigatione nautæ diſſoluit. *Vlp. l.6.D. qui pot.in pign.* Si quis in merces ſibi obligatas crediderit, vel vt ſaluæ fiant, vel vt naulum exſoluatur. *Vlp.l.39.D.de leg. fid.l.*30 Et id in operis ſeruorum, vel vecturis iumentorum, vel naulis nauium dicendum. Vecturarum verbo pro naulo Vlpianus vtitur, *l.mercedes.29.de petit. hæred.* Item vecturæ nauium & iumentorum.

NAVIGIVM, ponitur tam pro nauigatione ipſa, quàm pro naui quacunque. hoc nomine continentur rates, *l.1. §.nauigij. D. de fluminibus.* Nauigium enim genus eſt, continens naues, rates, & cæteras ſpecies, quibus ad nauigationem vtimur. *Columel.* Iamque qui ædificare velint, fabros & architectos aduocent, qui nauigia mari concredere, gubernandi peritos. Probantur hæc *in l.1.D.de fluminibus.*

NAVPEGI, *in l.ſi.D.de iure immun. & apud Firmic.lib.4.Matheſ.c.7.* dicuntur, qui naues compingunt & fabricant. Ναυπηγὸς hodie apud Venetos vulgò appellatur *Calafatte*, voce à recentioribus Græcis mutuata, qui nauium artifices καλαφάτας appellant. teſtatur Michaëlis Imp. nomen, qui Calefates vocatus fuit, quòd parentes ipſius naues ad Paphlagonas conſtruxiſſent.

Ναυφύλακας, *l. 1. §. & ſunt quidam.D. naut.caup.ſtab.*qui cuſtodiæ gratia nauib. ab exercitoribus, præponebantur.

NAVTA, vel per epentheſin Nauita, propriè is eſt, *inquit Vlp.*qui nauis nauigandæ cauſſa in naui eſt: at in edicto naut.caup.ſtab.is dicitur, qui nauem exercet, *l.1.§.1. D.eod.* qui & Nauicularius dicitur, *l.9.D.de decur.l.5.D.de mu.& ho.*

NAVTEPIBATÆ, *in leg.debet.§. hæc actio. D.naut.caup.ſtab.*ſunt, *Alciato teſte*, qui naue inſcendunt, & pro precio vecturæ, ſeu naulo, ipſi nautarum officio funguntur. Quòd autem μισθωσάντας & ναυτεπιβάτας eadē eſſe vult, *li.1.Parerg.c.* 48. perperā. Nautobatas, hoc eſt, eos qui funes nauium inſcendunt à Iuriſc. ſenſu alienos eſſe. *idem tradit in ſi.l.3.Diſpunct.*

NAVTICA pecunia, quæ aliàs Traiectitia dicitur, eſt, quam creditor negotiatori trans mare nauigaturo, vſque ad certum locum, vel in omne itionis & reditionis tempus ſuo periculo præſtat. quia de cauſſa permiſſum eſt, vt eius nomine, & ex pacto vſuram petat, & vſurā grauiſſimam petat, *l.1. & paſſ D.de nau. fen.* Dicitur & Nauticum fenus, & vſura maritima, *l.6.D illo tit.*

NE

NE, plerunque non vetat, ſed negat, & pro non ſumitur, *vt in l.13. §.idem Iulianus. D. de iureiur.* Iurauerit ſe furtum ne feciſſe. *& in l.62.§.vlt. D de con.& demonſt.* Si à liberis ne nupſerit. *Sic in l.21. §.1. D rer.amot.* Pedius putat ne furtum eum facere. *Adde l.pen.§.danda.C.de erog.an.l.11.*Hoc & Donat.*in Terent.And. & Eunuch.* notat, & in hoc Næuij verſiculo: Vtinam ne in nemore Pelio. Ne, pro an, non rarò apud Iuriſcoſ.occurrit, *l.in perſona.D.de pact.l.3.§.ſi.D.de don.in-*

ſervir & vxo. Quando verò N :,cauſſam, modum conditionem in iure noſtro in uocat *vide Bart.in l.ſi quis poſſeſſ.* D*.de ac quir poſſeſſ.*

Ne, pro vt non, *l.videamus* §.1.D*.loca.*

Ne paſſim, id eſt, indiſtinctè, *l fin C de iur.& fact.igno.*

Ne facias f rem, vel fugitiuum ſeruum meum, hoc eſt, exponente Vlpiano, ne ſolicites, vt fur fiat, vel fugitiuus fiat: ne ita negligas ſeruum, vt fur efficiatur, *l.non impoſſibile* D*.de pact.*

Ne luminibus officiatur, hoc maximè adeptum videbitur, ne ius ſit vicino inuitis nobis, altius ædificare, atque ita minuere lumina noſtrorum ædificiorum, *teſte Paulo, l.*3.D *de ſeruit.vrb.præd.*

NE NON Sub hac particula aſſertione m eſſe, Zaſius exemplis è Iuriſc.peritis planum facit, *in ſcholiis ad* §. *Cato.l. eadem dicemus.D de verb obl.*

NEAKIΣ eſt terra p ǽe ſa, quæ anno ceſſauit, quam Latini Noualem vocant: qua dictione v us eſt Ga us, *l.ſylua*.30.D. *de verb ſignif.* Alij eo in loco pro νέακιν, legunt νέατον. *Vide Bud.in ver.* Νέατον & *Alc.lib* 1.*Prætermiſſ.*

NEBVLO. Antiq.Lex ὁ τὰ ἴδια λά-θρα κατα φαγών. Hæc addo, quoniam parum ſunt viitata.

NEC, pro non, in XII. Tab. poſitum ſcribit Feſtus, & ex earum capitibus quæ hodie extant, apparet. *Sic l.*3.§.*ſi duo impuberes.* D*.de carbo.edict.l.*1.§. *ſi ad fiſcum. D.vt lega.nom caue.*

NEC RARO pro Et raro, poſitum videtur à Celſo geminata negatione ex Græcorum conſuetudine, pro ſimplici. Si tibi nupſero, inquit, decem dari ſpondes? cauſſa cognita denegandam actionem puto. nec raro probabilis cauſſa huiuſmodi ſtipulationis eſt, *l.*87.§ 2.D*.de verb.obliga.* vbi optimus Accurſius inſolentia locutionis offenſus. Nec raro, inquit, id eſt, nunquam: ſed & NEC RARA legi quibuſdam in libris teſtatur: quod abſurdius multò eſt, Hotom.

NEC, *in l.vnica.*§.*& cum lex.C. de rei vxor.actio.* pro nec quidem poſitum ſcribit A. Aug.*lib.*1 *Emend.c.*1.

NEC EIVS REI DOMINVS effectus eſt, cùm lex dicit, aliquem non eſſe dominum, vel accepiſſe à non domino. Item non eſſe factum dominum, & cætera id genus verba accipienda ſunt (quatenus ad ipſam legem loquentem attinet) de caſibus, qui ſic euenire ſolent frequenter: & cùm eueniunt, apud naturam ſunt certa, nō autem referenda ſunt ad opinionem actoris, qui ignorare poteſt, vtrùm tradens fuerit dominus, an non fuerit.

NECARE videtur non tantùm is, qui partum præfocat, ſed & is qui abiicit, & qui alimoniam denegat, & is, qui publicis locis miſericordiæ cauſſa exponit, quam ipſe non habet, *auctor Paulus D.de lib.agnoſ.l.necare.*

in NECEM, Iuriſconſ. in perniciem, fraudem, damnum, *l* 1 § *ſi fideiuſſerit.* D. *ſi quid in fraud.pat.l.*11.§ *verſum.* D*.de in rem verſo & alibi*

NECESSE, Neceſſum, à Ceſſo deductum eſt, quia non ſit in eo ceſſandum, *inquit Donatus in Teren.* Id ergo eſt, quod vi aliqua cogente fieri opus eſt.

NECESSARII ſunt, *vt Gallus Aelius ait*, qui aut cognati, aut affines ſunt, in quos neceſſaria officia conferuntur, præter cæteros. *Hæc Feſtus* Atque in hac ſignificatione paſſim in libris noſtris vſurpantur, *vt l.congruit.*D*.de off.præſid.l. benignius* D*.de lib.cauſ.l.*1 §*.vltim.* D*.de eo qui pro tut. l.affectiones.* D. *de donat.* Neceſſariæ perſonæ, *l.*1.*&* 2.D. *in ius vocati vt eant*, intelliguntur parens, patronus, item patrona, liberi, vxor, maritus. Dicuntur & neceſſariæ perſonæ, conſanguinei, *in l.imperator Anton* D*.de pact. Inſt de hæred. diff.*§ *ſui.*

NECESSARIVS hæres, vide Hæres neceſſarius.

Neceſſariæ impenſæ. vide Impenſæ.

NECESSITVDO, pro Cognitorum propinquitate, ſeu iure & vinculo coniunctionis, vel ſanguinis, vel affinitatis, vel amicitiæ, *l.vltim.* D*.de iuſtit & iur.l ſi tutor.D.de ſuſp.tut. l.in fideicommiſſi.* §*.cum polidius.*D *de vſur.* Sumitur etiam pro neceſſitate *in l.non omnes.D. de re milit & alibi.*

NECESSITAS contradictionem non admittit. Solet enim multa nos, vel inuitos docere neceſſitas. ſicut eſt exitus ſtultorum magiſter.

Neceſſitas legem ſæpè obtulit inuitis: quemadmodum olim curam Reipublicæ magna hominum turba, vt euitaretur confuſio, ad Senatū deduxit, *l.*2 §. *deinde quia difficile.* D*.de orig.iur.l.illicitas.* §*.vlt.*

§.*vlt. D de offic. præſid.*

Neceſſitas non habet ferias: *vt ſunt exempla in l.ſolet etiam.* D. *de feriis.* Eodem modo dicitur, Neceſſitas non habet legem.

Neceſſitas iudicandi apud Iuriſconſul. *in l.vlt. D. de muneribus.* §.*iudicand.quoque neceſſitas* ex quo ſanè non rectè percceptum commentatores & parum firmum, vel potius falſum ducunt argumentum in tabularios atque ſyngrapharios, vt id quod ſuæ functionis eſt, conficere ipſi cogantur: cùm meliore interprete Budæo, reuera Arcadius Iuriſconſ. hoc ſignificare voluerit, hominem politicum, ac ciuili more viuentem, vt cætera munera ciuilia, ita iudicandi quoque munus agnoſcere, obireque debere, & ad id cogi poſſe.

Νεκροθάπτης, ὁ τοὺς νεκροὺς θάπτων. id eſt, qui mortuos ſepelit, *l.*5. D. *de inſtit.* Latinè Libitinarij dicuntur, *vt teſtatur Vlpi. d. l.*5. Vide Libitinarij

NECTERE artibus moras, eleganter Imperatores dixerunt *in l. vnica. C. de ſuffragi.* pro Solutionem differre dolis.

NEGANTIS nulla eſt probatio, *l. adſeueratio. & l. actor. C. de probat.* per rerum enim naturam fieri non poteſt, vt non entium vllæ ſint qualitates. Quoties verò vel tempore vel loco coarctatur negatiua, probationem recipit, *l. Pauto-ninus* §. *perduellionis.* D. *de acqui. hæred. l.*2. *C. de error. aduo.*

NEGO NARRATA PROVT NARRANTVR, animo litem conteſtandi. Cautela eſt calumnioſorum aduocatorum prorſus impia, nata in Iuriſ. perditorum ſcholis, non ſacroſancti iuris officina.

non Nego, medium quiddam eſt inter negantem & verè affirmantem. *C. ii qui tacet. de reg. iur. l ſi putas C. de pot. hær.*

NEGATIONES duæ, affirmantes negant. *Paul. l.*24. D. *de recept* Sed ſi poſtea ille paratus ſit accipere, non impunè me non daturum. Videre licet tamen multis in locis apud Iuriſc negationes duas repetitas more Græco, pro vna. *Vlpia. l. fluminum. in princip. de dam. infect.* Cum nemine nihil faciente locus ipſe publicus damnum inferat ſui natura *Sic l neminem. C de re mili. lib* 12. Neminem in nullo numero equitum, vel peditum &c. ſociari concedimus. *Item l. deuotum. C de metatis, & epidem.* Ad nullam prædium publicum vel priuatum domus noſtræ, vel cuiuſcunque iuris nullus metator accedat *Sic apud Varronem lib.*1 *de re ruſtica cap* 69. Nec ſi eum ſeruare non potuiſſet, quin non multò poſt animam efflaret. *Item apud Plautum ſæpè.* Apud Terentium, *Faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant.* Ita enim locus ille legendus eſt, nec ne in næ mutandum, vt quibuſdam placet.

Negatio pura, vel ſimplex appellatur, quæ neque expreſſè, neque tacitè quicquam aſſeritur, ſed intentio tantùm actoris in iudicio fit dubia, *l. vlt.* C. *quib. ad libert. procl. non lic. cùm multis ſimilibus ll.*

NEGATORIA, ſeu negatiua actio à negando dicitur, ſicut confeſſoria, à confitendo. Eſt autem illa in rem actio negantibus verbis concepta, per quam aut libertatem, aut ſeruitutem vindicamus: & propterea ab Vlpiano contraria actio vocatur *in l ſicuti. in princ.* D *ſi ſeruit. vindicet & §. æquè. Inſtit. de actio.* Huiuſque hæc eſt formula: Nego tibi ius eſſe vti frui, inuito me: Ni ius tibi non ſit, vti frui. Si paterer Titio ius non eſſe vtendi fruendi: Nego tibi ius eſſe altius tuas ædes tollendi. At Confeſſoria petimus ſeruitutes ruſticanas, vel vrbanas, adſerendo vel appropriando nobis ius in re aliena. Et vtraque rectè appellatur vindicatio.

NEGATIVA regulariter dicitur improbabilis, *l. actor. C. de probationibus.* Eſt autem multiplex, facti, iuris, qualitatis: de quibus copioſius. Speculator ſcribit *titul. de probat.* §.1. de verb. Negatiua.

Negatiua vniuerſalis, omnia poſt ſe deſtruit, hoc eſt, actum & potentiam vt dicunt Logici. Quod verum eſt in iure noſtro, ſi omnia principalia ſecundum materiam ſubiectam deſtrui intelligimus: quippe quæ per accidens veniunt, & ſuppoſititiè iſta non deſtruuntur, *vt docet Iaſ. in intell.* quo loco tractat propoſitiones vniuerſales quomodo intelligantur.

NEGLIGERE videtur, qui ſæpè conuentus ſui præſentiam non facit, *per l. de vnoquoque.* §. *qui apud*: D. *de re. iud.*

NEGLIGENS, qui in rebus ſuis diligetior non eſt, § *fi. Inſt. pro ſoc.* Negligen-

tem,quaſi non negligentem,Iſidorus interpretatur.Iuriſperitus negligens etiam plerunque dicitur,eo ipſo,quòd quid nõ facit,quando agendum eſt certo ſcilicet tempore & loco: niſi de impedimento doceat,vt per Fel.traditur in verb.Negligentia de reſcript.

Negligentia ſimplex eſt,quam culpam leuiſſimam vulgò vocant. Negligentia magna,culpa eſt,quæ modo leuis,modò magna,pro ſubiecta materia accipienda eſt:magna autem culpa dolus eſt,*l.226. D.de verb.ſigni.*& dolo æquiparatur,*Specul tit.de reſtit in integr.§.1.verſ vt autem.* Negligentia noſtra ad alienam iniuriam referri non debet. *Scæuola in.l.3.D. de tranſact.* Negligentia quanto tempore inducatur.*docet Bartol.in l.1.De his quibus vt indig. & in l.cognitiones. D. Ad Silanian.*

NEGOTIVM, aliàs accipitur pro cura ſeu occupatione. Hinc negotium dare pro mandare, committere, *Paul.in l.item eorum qui §.1.D quod cuiuſc.vniu.* Aliàs pro lite .*vt in l error.facti. C.de iur.& fact.ign.l ſententiis. C.de error.aduo.* Aliàs pro contractu,& obligatione, quo ſenſu appellatur τὸ συνάλλαγμα, aliàs pro moleſtia,& vexatione, *vt in l.1. in princi.D. de calumn* Hinc facere negotium,exhibere negotium faceſſere negotium, *Vlp.in l.1.de calumniat.*

Negotium ad omnem cauſſam pertinet,hoc eſt,ciuilem,criminalem, priuatam & publicam.*Barto.in.l.1.§.1.D de calumniat.*

Negotium propriè eſt,cùm quid rerum contrahendarum cauſſa vltrò citròque geritur:hoc eſt,cùm quid datur, viciſsimque accipitur. cùm enim ſuum tantùm accipitur,non dicitur negotium, *l ſi in area.33.ff.de condict. indeb. Sic in l. 25. l.19 l. 22.D.de præſcript.verb*

Negotium meum dicitur,cùm lucrum & damnum ad me pertinet. *Vlpia.in l.1. § in propria.D.quan.appel.ſit.* Negotium autem alienum quatuor modis dicitur: cura ſiue ſolicitudine,reipſa,ratihabitione & ipſo geſtu. *Vide gloſ in l.ſi pupilli tui in fin.§.penul.*

Negotium autem generaliter pro eo omni,quod ad rem alicuius familiarem attinet,vſurpatur,*l.1.& paſſ.D.de neg.geſt.* Hinc.

NEGOTIATIO dicitur in mercaturis faciendis,veluti Negotiatio Sagaria, *l.52.§ quidam D.pro ſocio.*Hinc

NEGOTIATORES ſerui, qui negotij exercendi cauſſa, veluti ad emendum,locandum,conducẽdum,præpoſiti eſſent,*l.legatis.65. D.de legat.3.& l.ſi hoc. 49 D pro ſoc.*

Negotiator veſtiarius, *Scæuola in l.libertus negotiatoris.D.de oper.libert.*

NEGOTIATORES non iidem ſunt qui Mercatores: vt vulgò creditur Negotiatores enim dicuntur ciues Ro. qui in prouinciis ſedem ac domicilium fortunarum ſuarum habent: neque Romam ferè,niſi cenſus tempore, hoc eſt, quinto quoque anno veniebant. At Mercatores ſunt,qui cùm Romæ domicilium familiámque ſuam habeant, interdum ad aliquod menſes in prouincias excurrunt,mercium exportandarum aut importandarum cauſſa.Ex negotiatoribus autem in prouinciis conuentus conſtabant,hoc eſt,Proprætores ac Proconſules,cùm forum haberent,ac ius dicebant in priuatis quidem cauſſis,Recuperatoris ex eo numero dare ſolebant in capitalium verò rerum quæſtionibus, eos in concilium adhibebant ſi cui patronus dandus eſſet,ex eodem numero togatum aliquem dabant. Hæc ex longa obſeruatione Hotomani in Verrinam quartam,in qua rerum iſtarum vſus perſpicitur.Nunc quærendum eſt Negotiatorum nomine an etiam Publicani & Argentarij,qui in prouinciis domicilium habeant, contineantur. Sed de publicanis facilis & expedita ratio eſt. nam & *in epiſtola.1 ad Quint. Fratrem* apertiſſimè diſtinguuntur,vbi ſic ſcribit: Conſtat Aſia ex eo genere ciuium, qui, aut quod publicani ſunt,nos ſumma neceſſitudine attingunt: aut quòd ita negotiantur,vt locupletes ſint, &c. *Item in Maniliana* : Nam & publicani ſuas rationes & copias in illam prouinciam contulerunt : deinde cæteris ex ordinibus homines naui & induſtrij partim in Aſia negotiantur, partim ſuas & ſuorum in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. Denique tum ex illa oratione, tum ex ea pro Fonteio planè conſtat, Negotiatores dici Aratores præſertim, & pecuarios: Publicanos verò eos fuiſſe, qui ab Aratoribus decimas, à pecuariis ſcripturam,

ram, à mercatoribus autem porto-rium exigebant. Nunc de Argentariis & Feneratoribus videamus. nam hic ſanè locus, quem modò ex Maniliana protulimus, Argentarios à Negotiatoribus diſtinguere videtur. Sed hoc reſtricta & anguſta ratione intelligendum eſt. nam in ea pro Fonteio Feneratores & Argentarij perſpicuè Negotiatorum nomine ſignificantur. A quibus verſuras tantarū pecuniarum factas eſſe dicunt? *Et paulò poſt*: Referta Gallia negotiatorum eſt, plena ciuium Rom. nemo Gallorum ſine ciue Rom. quicquam negotij gerit. nummus in Gallia nullus ſine ciuium Rom. tabulis commouetur. vnæ tabulæ præferantur, in quibus veſtigium ſit aliquod, quod ſignificet pecuniam Fonteio datam. vnum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant.

NEMA SERICVM, *D. de publ. vlt. §. ſpecies.* id eſt, filum, ſeu ſtamen, quod apud Seras conficitur, cuius meminit Suidas in verbo σηρικὸν, vt indicat Alciat. in prætermiſſis. Νῆμα autem deducitur ἀπὸ τῦ νέω, quod eſt filum è colo duco, ſeu torqueo.

NEMO, vox vniuerſalis, reſtringitur ad pauculas admodum perſonas, *in l. ſtipulatio iſta. §. ſed ſi quis. D. de ver. oblig.* quippe propter rationem æquitatis ita exigentem.

Νεώνητος, nuper emptus, nouitius.

NEOPHYTVS, nouellus, nuper baptizatus, *Paulus ad Timoth. 4. c. Neophytus, diſt. 58. & alibi.*

NEPOS, qui ex filio filiáve natus eſt: quòd natus ſit pòſt patri quàm filius, *vt ait Feſtus.* qui etiam deduci ſubindicat à voce πὸς, quod fundamentum ſignificat, & à Græcis dici νέποδες, quod πὸς ipſe, id eſt, fundamentum generis non eſſent, ſed ἀπόγονοι. citátque hoc Callimachi de Simonide: οὐδ' ἐρχάτην γράψω τὴν μᾶσαν ὅς ὁ Κεῖος Τλλίχένέπας. Sic enim legendum docuit I. Scalig. itémque Theocritum & Apolonium, qui id nominis hoc ſenſu vſurpant. Nepos autem ex fratre idem prorſus eſt, qui nepos fratris. vulgata tamen opinio eſt, Nepotem ex fratre aut ſorore eſſe, qui filius fratris aut ſororis ſemper ab antiquis appellatur, *Paulus in l. vlt. D. de gradib.* Illud notandum eſt, non quemadmodum patris matríſque fratres & ſorores, patrui, amitæ, auunculi, materteræ dicuntur, ita fratris ſororíſque filios filias nomen ſpeciale cognationis habere: ſed ita demonſtrari, fratris ſororíſque filios filias. Nepotem autem ex fratre poſt fratris filium conſtitui, docet apertè Caius *in l. 7. D. de leg tu.* Veluti, inquit, frater eodem patre natus, patris filius, nepóſve ex eo. *item Imp. §. 1. De legitima agnatorum tutel. tutidem verbis. Item in l. nemini. 17. C. de nuptiis.* Nemini liceat contrahere matrimonium cum ſorore, ſororis filia, & ex ea nepte: præterea fratris tui filia, & ex eo nepte. vt facile appareat Nepotem ex fratre eundem omnino eſſe, qui Nepos fratris dicitur. Atque ideo, cum in teſtamento C. Cæſaris ita ſcribitur apud Suetonium: Sororum nepotes hæredes inſtituit C. Octauium, &c. nepotum nomine ſororum filij intelligendi non ſunt, vt & obſeruauit Hotomanus, ſed earum nepotes: cùm apertè conſtet ex Suetonio Octauium ex Accia M. Accij Balbi & Iulia C. Cæſaris ſorore filia natum eſſe. Hinc etiam Octauia apud eundem ſororis eius neptis vocatur.

Nepos pro fratris filio, *Feud. lib. 1. tit. 5. §. 1. & tit. 23. in fin.*

Neptis ex filio, *in l. auus. ff. de pact. id eſt, filia filij.*

NEQVITIA, *inquit Donatus*, propriè libidinoſa inertia dicta eſt, quòd nihil queat, nulliúque rei apta ſit. *Gellius li. 7. ca. 11.* luxum vitæ prodigum vocat & effuſum. Hinc formula Prætoris: Quando tu bona patria auitáque nequitia tua diſperdis, &c. *Cicer. Tuſcul. III.* frugalitatis videtur eſſe proprium, motus animi appetentis regere, & ſedare: ſempérque aduerſantem libidini, moderatam in omni re ſeruare conſtantiam: cui contrarium vitium Nequitia dicitur. frugalitas, vt opinor, à fruge: quia nihil melius è terra oritur. Nequitia ab eo, quòd nequidquam eſt in tali homine: ex quo idem nihil dicitur.

Nepotes, omnes poſteros vocari notius eſt, quam vt exemplis probari debeat. Sed hoc nomine appellantur etiam conſumptores, à Scorpione ſeu Nepa, quæ (*vt ait Plin. lib. 11. c. 25.*) deuorat omnes fœtus ſuos, vno ſolùm ſaluo. Siue dicuntur luxurioſæ vitæ homines, quibus nō aliter rei ſuæ familiaris cura ſit, quam

ijs, quibus pater;& auus viuunt *Paulus in epitome Feſti.*

NERONIANA Senatuſconſ. citantur duo, vnum ab Vlp. *Inſtit.tit.*24. alterum à Paul.*lib.*3.*Sent.tit.*7.

NESCIVS, & qui neſcit, & qui ignoratur, id eſt, qui incognitus eſt, dicitur, *l. fin.* §. *ſin autem neſcius.* C. *de furt.* Poſterioris ſignificationis exemplum habes apud Plautum & Gellium.

NESCIRE & ignorare differunt. *C.per quas perſon. nob.acq.l.*2. *C.de rei vxo. act.l.*1. § 1. Qui neſcit, experiundi poteſtatem non habet, teſte Caio, *in l annus. de calumnia.*

NEX, à Græco νεκρὸν, *vt vult Feſtus.* Eſt autem mors, ſiue cædes, quæ ferro fit, aut alia vi. Quamuis neci datus, auctore eodem, propriè dicitur, qui ſine vulnere interfectus eſt, vt veneno, aut fame. Vlp. in necem alterius dixit Budæo adnotante, pro in damnum & fortunarum euerſionem, *in l.*3.§.*ſed & ſi quis. de crim.ſtell.*

NEXVS propriè quis dicitur ob æs alienum, eidem à quo contraxit, donec reſoluerit, oppigneratus: ſic dictus quòd necteretur, id eſt, in compedibus aut neruo vinctus & clauſus teneretur, *vt ſcribit Liuius lib.*8. Hinc

NEXVM, *vt ait Varro lib.* 6. *de ling. Lat* Manilius (ſeu Mamilius) ſcribit omne quod per libram & æs geritur, in quo ſunt mancipi. Mucius Scæuola, quæ per æs & libram fiant, vt obligentur, præterquàm ſi mancipio dentur. Hoc verius eſſe ipſum verbum oſtendit, de quo quæritur. Nam idem quod obligatur per libram, neque ſuum ſit, inde Nexum dictum. Liber qui ſuas operas in ſeruitute pro pecunia, quam debeat, dum ſolueret, Nexus vocatur: vt ab ære Obæratus. *Hæc Varro.* Manilij ſententiæ in Topicis adſtipulatus eſt Cicero, cùm ab alienationem ita definit: Abalienatio eſt eius rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Nexu enim traditione mancipia complexus eſt: cùm tamen in ea pro domo ius nexi à iure mãcipij ſeparauerit. At Scæuola à nexu remouit mancipia: reliqua quibus ad obligandum interponeretur æs & libra, eo nomine comprehendit. Cuius hæc videtur fuiſſe ratio: In iure mancipationis, teſtibus quinque præſentibus & libripende, certiſque prolatis verbis, rerum dominia transferri acquirique potuerunt. ſemel autem tranſlato dominio, etſi quædam reliquiæ obligationis inito contractui ſuperſtites remanſerunt, nexus tamen ideo dici minimè poſſunt, cùm ad dominium rei quæ mancipi erat transferendum, non ad ſe inuicem nectendum partes animum adiecerint. Et quidem *apud Feſtum lib.* 12. hoc probat L. Ælius Gallus, cùm ait, in eorum, quæ necti dicuntur, genere ſunt hæc, teſtamenti factio, nexi datio, nexi liberatio. Teſtamenti factio, quòd ſcilicet hæres familiam per æs & libram emeret. Nexi datio, quòd ſcilicet ſe quis necteret creditori, ob æs alienum bona fide ſeruiturus, quo ad ſolidum perſoluiſſet. Nexi liberatio dubitatur quid ſit: niſi eadem verba in diſſoluendo nexu, quæ in contrahendo neceſſaria fuerũt: & de eo nihil Feſtus, qui tamen notat, nexum etiam dici ipſam pecuniam, quæ per nexum obligatur. Notandum autem obiter, magnam fuiſſe in nexos poteſtatem creditorum, nec ſanè diſſimilem ei, qua in ſeruos vtuntur domini. inducit enim Liuius lib.2. eorum quendam, qui queritur ſe in ergaſtulum & carnificinam pro ſeruitio ductum: atque ideo in hunc & alios aliquot feneratorum crudelitatem, Tribunorum plebis creationi occaſionẽ dediſſe. Libro etiam 8. ſcribit, ob vnius fenetatoris L. Papyrij libidinem, ſimul crudelitatem inſignem, ſancitum, nequis ampljus (niſi qui noxam meruiſſet, donec pœnam lueret) in compedibus aut neruo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſet.

Nexa res, & nexa pignori dicitur, quæ pignoris nomine eſt obligata, *l.*1.§ *ſi quis ff. ne vis fiat ei, l.* 22 §.1. *D. de iure fiſ.l.*7.*C. de edict.act.pign.*

Nexum facere, pignori obligare, *l. pen. C ſi alie res pig.*

Nexus venditi, pro vinculo obligationis; *l.*26.§.*adeo.* D.*de cond.inde.* Si emptor fundi damnauerit hæredem ſuum, vt venditorem nexu venditi liberaret.

NICENSES, quorum meminerunt Imperatores in poſterioribus libris, dicti ſunt à Nicia ſeu Nicea (vtroque enim modo dicitur) nomine duarum

rum vrbium:quarum vna eſt Galliæ,quā vulgus eius vocat *Nice*, nos Niſſam, alia Aſiæ & Bithyniæ metropolis,quæ& Antigonia nominatur.In hac vrbe ſynodus Nicena, imperante Conſtantino, anno à nato Chriſto 324. prima videlicet ab eo conuentu,quem Apoſtoli Hieroſolymis egerant, celebrata eſt. Quid in fide noſtra ſit obſeruandum, ex Nicenæ ſynodi auctoritate, ſtatuit Imper. *in l.nullus.C.de ſumm.trin.& fide cathol.* Vide Vadianum in Bithynia.

NICETERIA, *Budæo in prioribus adno.ad Pand.* victoris præmium vel ſacrificium & epulum victoriæ gratia factum. Iuuen. ſat.3.

Et ceromatico fert niceteria collo.

NICOSTRATEGI, vide Nyctoſtrategi.

NIHIL, & inutile,paria ſunt,per iura vulg *l.quoties D.qui ſatiſd cog.*

Nihil habet,qui libertum habet, *l ſer. num. D.quibus ad liber.procla non licet.* Vide quæ Gl. ſuper hac voce dixerit, *in l. ſacrileg.§ ſi.ad ſi.D.ad l.Iul pecul.*

Nihil agri Iuriſc.dicunt, cum fruſtra quid fieri, inutiliter & in caſſum ſentiūt, *l.1. & 5. D.de reſcind vendi l.51.ff.locat.l. 74.ff.pro ſoc l.9.§.1.D.de auct.tut.*

Nihil quod eſt, nullum operatur effectum, *arg.l ſi.§ ſi de aur & arg.leg.* Ex nihilo enim nihil efficitur, *l.item videndum in princ.ff. de pet. hæred. l. contractus imaginary ff.de actio & oblig.* Hinc quod firmum eſt, non poteſt per id quod eſt nullum, vel limitari. *Vide Bart.ibidem.* Item nihil quod eſt, dicitur eſſe minus etiam, *l.illud. § minus.de tribut. l minus.de reg.iur.*

NIHIL COACTIO,prouerbia lis ſententia, qua ſignificantur qui in futurum pollicentur & nihil præſtant.

NIHIL VALERE, Iuriſconſultis eſt,quod interpretes dicunt, nullum operari effectum *ſic in l ſi ad ſi.de manumi. teſt apud Pomp tum alibi reperies.*

Nihilo magis, id eſt, non ideo magis, *l ſi rem ff.de vſuris.& alibi ſæpiſſimè.*

NIHILOMINVS, id eſt, nullo modo,*l.qui fundum D pro empt.l properandum §.ſi.ff.de iud l.,Alexandrinus.C de decurionibus.* Quandoque ſignificat hoc non obſtante.Nihilominus etiam in ſe adfirmatiuam habet.*Inſtit.quibus non eſt permiſ. fac.teſt.§ præterea.*

NILI fluuij fit mentio, *l.1.§ ripa.ff.de flumin.& C.de Nil.agg.non rump* Nilum autem Græcam eſſe di ionem.Latinè Mellonem vocari à Seneca & Seruio lib. 4. Geor.relatum eſt.

NISI, exceptionis nota eſt, & quandoque refertur ad omnia præcedentia, *l.poſtquam de pact.* D. aliquando non ad omnia, ſed ad partem tantùm, *l.1.§.idem Pomp D.de dot.*

Niſi quando ponat,affirmétue,aut neget,excipiátque, *no.in l ſi eum.§. qui iniuriarum.* D.*ſi quis caut & vide Dyn in c peccatum. de reg. iur. lib.6. vide Bar.in l.fundum.de adim.legat*

Niſi dictio exceptiua,regulariter ceteris partibus ponit contrarium ſui, *per l. 2. D.de cuſtod reo.§ ſi & ſimilibus.* Alberic. exemplis demonſtrat, quibus refertur modò ad omnia præcedentia, modò ad eorum partem tantùm, item quibus in loci in Si non reſoluatur.

NIVARIVM colum, vide Columniuarium.

NOBILES, ingenui,& gentiles homines propterea nuncupantur, vt nunc quoque in Italia: quoniam maiores eorum illibatam ſeruarint natiuitatem, & nunquam ſeruitutem ſeruierint,itémque immaculato ac legitimo quoque nati ſint thoro. Nec certè iſta ſunt ſomnia, vt quidam phanatici putant, confundentes iura perſonarum. Verùm ſi his dotibus omnibus addāt bonarum literarum ſtudia, & optimum vitæ ſpecimen: bone Deus, quàm verè tum dici poſſunt bis nobiles: quales ego multos hoc ſeculo adeóque Principes eſſe, Reipublicæ noſtræ congratulor. Vide Andr.Tiraquelli tractatum de nobilitate.

Nobilem fieri quemuis poſſe, docet *Seneca epiſt.* 44. Nobilem autem ſe dicens & fingens,cùm non ſit, crimen falſi ſubit, *Fac l eos § vltim. ad legem Corneliam de falſ. Vide Bald. in l.qui ſub prætextu C.de ſacroſanct.eccleſ.*

Nobiles Romæ dicebantur, quorum patres aut maiores magiſtrum curulem geſſerant: & Nouis hominibus opponebantur.*Cicero in Ver.7.* Videmus quanta ſit in inuidia apud quoſdā homines nobiles, nouorum hominū virtus & induſtria.*Item* Vt iſta præclara nobilitas deſinat queri populum R. hominibus nouis atque induſtris honores mādare,Et Fa.5.

Adeptus es, quod non multi homines noui: amiſiſti, quæ plurimi homines nobiliſſimi. Fuit autem nomen hoc generale, & commune omnium, quorum maiores magiſtratum (vt diximus) curulem geſſerant: ſiue ij patritij eſſent, ſiue plebeij. Poſtea tamen accidit, vt illi generis ſui nomen retinerent: & ſpeciali ac proprio nomine nobiles dicerentur, qui plebeiæ gentis cùm eſſent, maiores tamen curulibus magiſtratibus honoratos habuerant. Itaque Pedianus perſpicuè ac dilucidè Patritios à Nobilibus diſtinguit. Sex, inquit, competitores Cicero habuit: duos patritios, Galbam & Catilinam: quatuor plebeios, ex quibus duo nobiles, &c. Non quò Patritij nobiles non ſint: ſed quia è generali Nobilium nomine, alij Patritiorum honorabile nomen ſibi retinebant, factum vt alij generis nomen ſibi attribuerent. *Sic Liuius lib.* 39. Omnes patritios plebeióſque nobiliſſimarum familiarum M. Porcius longè anteibat. Sic Fuluiorum familia, quam plebeiam fuiſſe conſtat, Nobilioris cognomentum ſumpſit. *Sic in Sextiana:* Vóſque adoleſcentes, & qui nobiles eſtis, ad maiorum veſtrorum imitationem excitabo: & qui ingenio & virtute nobilitatem poteſtis conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerunt, cohortabor. Nemo enim patritius vi eſſet, ſua virtute conſequi poterat. *Huc pertinet l. mortis cauſſa capimus.* 31. D. *de mortis cauſſ don.* Ex Hotom.

NOBILE officium iudicis, quod Iuriſconſulti appellant perſecutionem, eſt extraordinarium remedium, quod aduerſus eos datur, quibuſcum nobis de ſtricto iure nulla actio eſt, ſed qui interim ex ſola æquitate, & quod dicitur, de bono & æquo nobis obnoxij ſunt. *Vide Alc. enarrantem l. actionis. de verb ſign.* aliter: Nobile officium eſt, quod à ſolo iudicis executiuo officio pendet, *l. iubere* D. *de iuriſdict.* Hoc iudex nunquam defugi poteſt. Nam quod dici ſolet, Iudex ſemel pronunciando, functus eſt officio ſuo: ad mercenarium referendum eſt officium, quod actioni ſubſeruit. *vide Bart. l.* 3. D. *de iuriſ. omn. iud.*

NOCERE dicitur qui iniuriam aut maleficium in aliquem commiſit, eáque nocuit, & damnum intulit. Refertur enim ad perſonas, non ad res, *l.* 1. §. *huius autem verba.* D. *de his qui deiecer. vel. effu.*

Nocere morbus intelligitur, qui perpetuus eſt, non qui tempore finitur, *l. fi.* §. 1. D. *de ædil. edict.*

Nocere noxam dixit Paulus *l.* 93 *ad leg. Falc.* Eadem cauſſa eſt eius ſerui, qui noxam nocuit. nec enim delinquendo quiſquam pretioſior fit.

NOLLE & Velle, duo illa verba, vt Ferrar. admonuit in comment. ad reg. iur. quodammodo relatiuorum more ſe habent, quorum alterum ſine altero non ſtatim exiſtit. Ex eo ſiquidem non velle aliquid exiſtimamur, quia hoc & velle poteramus: & ſic ad arbitrium, licet diuerſi effectus liberum tamen vltrò citróque referuntur. Vnde fruſtra dicitur noluiſſe id, quod non potuit quis velle: cùm relatiuorum natura ſit, vt inuicem conſiſtant, pariáque habeantur. Verùm quod interpretes nolle & velle inter contraria referunt, intelligendum eſt, quòd actu ſint contraria, aut diuerſa: quemadmodum & Boethius relatiua contraria appellat in 2. Topic. Comment. Nam habitu magis relatiuorum naturam ſapiunt: quando nemo dicitur, nolle, qui non poſſit & velle. Siquidem vulgatum illud, Eius eſt nolle, qui poteſt & velle: parum conſiſteret, quòd vtrumuis ſimul ponit. id quod contra naturam eſt contrariorum, quorum vno conſiſtẽte, reliquum ceſſet opus eſt.

NOLO adire, & non volo adire. Super his verbis doctores plura effundunt *in l. qui ſe patris. C. vnde libe.* Decius *vt teſtatur Nicolaus Bellonus*, putat faciendam differentiam, an quis dicat, Nolo adire: & inducatur repudiatio, aut dicat, Non volo adire: & non inducatur. Ea ratione, quòd verbum Nolo, indicat præciſam voluntatem, ſecus verbum Non volo: cùm ſit medium inter velle & nolle. Hæc differentia doctor. licet communis habeatur, non ſatisfacit Bellono. Pendet enim ex eo, *vt idem refert libr.* 4. *Supput. cap.* 14. quòd crediderint Doct. eſſe differentiam inter velle, & non velle, & non velle eſſe medium inter velle & nolle. quo ſentit ipſe nihil à veritate magis alienum. At in contrarium facit ſignificatio ipſorum verborum: & Grammatici nullo modo admitterent hoc, qui dicunt, & verum eſt,

eſt, Nolo eſſe compoſitum ex non & volo,& ſic idem eſſe. Quod probatur *in §. filius. l. filij mater. D. ad Tertul.* Licet in contrarium adducatur, quòd quàm doctè, tam verè ipſe Bellonus loco modo citato refellit. Porrò Nolo adire, hæc verba ſuſpenſiua, & inferunt tantùm ad primū motum voluntatis,ſecundum doctrinam Bar.*in l gerit. D.de acquir.hæred. & in l.ſerui lectione.D de leg.*1.

NOLLE FACERE videtur qui poteſt facere,& non facit,§.*ſi quis fugitiuus §.idem ait.D.de ædil.edict.*

NOMEN generis appellatio eſt, quæ & prænomen & nomen familiæ, & cognomen complectitur *Seneca libr. de benefic.*4. Si quod à Seneca accepiſſes, Annæo te diceres debere,vel Lucio,non creditorem mutares, ſed nomen. Quoniam ſiue prænomen eius, ſiue nomen dixiſſes, ſiue cognomen, idem tamen ille eſſet. Propriè tamen nomen à prænomine, cognomine, agnomine diſtinguitur: *vti patet ex l.* 4. *C.de teſtam.& §. ſiquidem.*27.*Inſtitut.de legat.itemque ex his Chariſii verbis:* Propria nomina, inquit, in quatuor ſpecies diuiduntur: prænomen nomen,cognomen,agnomen.Vt Publius,Cornelius, Scipio Africanus. Prænomen eſt quod nomini præponitur, vt Publius:Nomen,quod familiæ originem declarat, vt Cornelius:Cognomen,quod homini ſubiungitur, vt Scipio: Agnomen,quod extrinſecus adiici ſolet,vt Africanus.

Nomen gentilitium erat & commune totius generis & familiæ agnationiſve. vnde ab Halicarnaſſæo συγγενικὸν & πατρωνυμικὸν appellatur. Hoc prænomini ſubiungebatur, cognomen verò ferè ſemper antecedebat. *Tu latius vide Theo. §.ſi quis in nomine Inſtit.de lega.& A.Auguſt.lib.Emendat.* Tribus autem Romanos vſos nominibus fuiſſe, notius eſt, quàm vt à me confirmari debeat.

Nomen plerunque accipitur pro appellatione perſonarum & rerum, *l. nomen filiarum. l.pecuniæ nomine. D. de verbor.ſignifi. & Caius in l.nominis. eod.* Nominis, inquit appellatione rem ſignificari, Proculus ait: Nomen quandoque intelligitur pro ſimplici cauſſa,nullo obligationis reſpectu. *Arrianus Menander in l. qui cum vno. D. de re milit.* Exauctoratus, inquit, eo nomine, non vtique infamis erit. Itaque

Nomina vel rerum,vel hominum ſunt, *l.*4.*D.de leg.*1.illa à Grammaticis appellatiua vel communia vocantur, quæ deſignandæ indicandæve rerum naturæ & ſubſtantiæ cauſſa inuenta ſunt.Hęc propria vulgò dicūtur, quæ ad ſingulas ſpecies eiuſdem generis ambitu comprehenſas diſcernendas pertinēt, velut Lucius,Titius,Seius, Gaia:quæ nomina Iuriſcōſultis familiaria & vſitata fuiſſe Plutarchus ἐν ῥωμαϊκοῖς, & Cic.pro Murena oſtendūt.hinc colligi poteſt,cur his Prætores in edictis ſuis vſi ſint, *l.*10.*D.quæ in fraud.credit.l.*1. *D. de tab.exhib.l.*2.*§.cum quidam. D.ne quid in loc.pub.l.*1.*D.de lib. exhib.* Hæc autem nomina ingenuis tribuuntur, vt ſeruis hæc, Stichus, Dama, Pamphus,Erotis,Areſcuſa.

NOMENCVLATOR,à nomine calando,qui ciuium nomina omnium tenebat, & cùm opus eſſet pronūciabat. Iis veteres dum ambitioni ſeruiebant, vtebantur. Cicero *in Murenianam* Monitores eos appellat. *Vlpia.l.*7.*§.*2.*D.de op. lib.* Nam huius quoque eſt miniſterium, ſi fortè vel librarius, vel nomenculator, vel calculator ſit, *Venuleius l.vlt.in fi.de lib.cauſ.*Poteſt tamen & impubes operas dare, veluti ſi nomenculator ſit, vel hiſtrio. Cicero in illa quam antè nominaui: Quid? quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, & decipis: nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo, quàm tibi: ſi etiam noris,tamen per monitorem appellandi ſunt? cur non antè petis, quàm inſuſurrauit, aut quid, cùm admoneris, tamen quaſi tute noris,ita ſalutas? Idem *ad Attic.lib.* 4. Ad vrbem ita veni,vt nemo vllius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non venerit. Vtitur hoc verbo *Quintilianus lib.6.c.*4. Plutarchus, ὀνοματολόγον vocat in Catone.

Nomen eſſe capitis, pro delatum eſſe. & receptum in reos capitis. Plaut. Aſinat.

Nam iam ex hoc loco
Ibo ego ad Treſuiros, veſtraque ibi nomina
Faxo erunt capitis.

Nomen edere,*l.*1.*D.de offi.Conſul.*

Nomen dare militiæ, *l.*43. *D. de oper. liber.*

NOMINIBVS olim obligatio, ſcriptura fiebat, *vt ait Iuſtin ſub tit.de li ter.oblig.in princi.* Quod vt intelligamus, illud ſcire oportet, Romæ moris fuiſſe, vt vnuſquiſque paterfam. tabulas domi haberet, in quibus quicquid per ſingulos dies aut acciperet, aut expenderet, perſcribebat: *vt Cicero in ea pro Cluentio demonſtrat.* De earum tabularum fide Cenſores quinto quoque anno ciues ad iuſiurandum adigebant: *vti Dionyſ. Halic.lib.* 4. *teſtatur.* Hinc fidem in Iudiciis facere ſolebant: *vt in Orat. pro Qu. Roſcio demonſtrat. Hotoman Vlpian.in l.*4. *D. de pecul.* Si verò nomina ita fecerit dominus, vt quaſi debitorem ſe ſeruo faceret, cùm reuera debitor non eſſet, non obligatur. re enim, non verbis peculium augendum eſt. *Pomponius l.*1. *D. de annuis legat.* Cùm in annos ſingulos quid legatum ſit, neque adſcriptum, quo loco detur, quocunque loco petetur, dari debet: ſicuti ſi ex ſtipulatu, aut nomine facto petatur. Extat etiam apud Scæuolam faciendi nominis mentio, *in l. Thais.*41.*in fi. D.de fideicommiſſ.libert. & alibi nonnullis locis.* In quibus Tribonianũ hallucinatum veriſimile eſt: nam aliis in locis eam vocem expunxit, *vt in l.*1.*D.de nouat.l.Græcè.D.de fideiuſſ.l.* 1. *D. de oblig. & actio.* cùm ſuis temporibus in vſu non eſſet, vt ſatis conſtat *ex tit.Inſtitut.de lit. oblig.in princip.* Nomina autem in tabulis dicebantur tituli debitorum (*vt ait Aſconius*) prę ſertim in iis debitis, in qui bus hominum nomina ſcripta ſunt, quibus pecuniæ commodatæ ſunt. Plautus in Curculion.

Noui ædepol nomen: nam mihi iſtoc nomine
Dum ſcribo, expleui totas ceras quatuor.

Ergo nominibus obligatio contrahebatur, cùm expenſum quid alicui in tabulas referebatur. Referri autem ſolebat, vel ab reis ipſis, vel ab argentariis, vel ab amicis. De reis, exemplum oratio pro Comœdo ſuppeditat: & loci ex Pomponio & Vlpiano ſuperius adſcripti. De argentariis, patet ex his Donati verbis in Terentium: Tunc, inquit, in foro, & de menſæ ſcriptura magis, quàm ex arca, domóque vel ciſta pecunia numerabatur. Veteres enim ferè ſuam pecuniam apud argentarios habebant: eiúſque rei veſtigium ſupereſt *in l.*7.*§.quoties.D.de poſ. & aliis multis ex locis.* De amicis exemplum habemus *initio eiuſdem Orationis pro Comœdo, & in epiſtola vltim.lib.ad Attic* 4. *item apud Senecam lib. de benefic.* 3. Ille, inquit, per plurium tabulas nomina interpoſitis parariis facit. Ex hac autem nominum obligatione nata ſunt hæc loquendi genera: quæ deinceps ſubiicicmus.

Nomina diſſoluere. *Cicero pro Plancio,* Hóc nomen, quod vrget, nunc cum petitur, diſſoluere. Catilina apud Salluſt. Non quia æs alienum meis nominibus ex poſſeſſionibus ſoluere non poſſem; cùm & alienis nominibus liberalitas Aureliæ Oreſtillæ, ſuis filiæque copiis perſolueret.

Nomina exigere: *Cicero Verrin.*3. Cum per eos ipſos dies, per quos cauſſam Dio diceret, reperiretur pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe. Nominibus certis grandem pecuniam debere. Nominibus certis pecuniam Romæ curari oportere. Nominis eius quod quis inficiatus eſt diem petere. *in Orat.pro Quintio.* Nominibus multis eos homines pecuniam à Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. *Verrina* 4. In nominibus pecuniam nobis eſſe, numeratã in præſentiam non habere.ibi. Sic

Nomen incertũ, *l.*1.*D.ad Maced.cùm mutuationis cauſſa non eſt aſcripta.*

in Nominibus eſſe dicuntur, quæ ſunt in obligationibus, petitionibus, perſecutionibúſque, *l.*37 *D.de acq.hæred.l.*36.*D. ad S.C.Trebell.*

Nomina facere, & contrahere pro eodem dicuntur, *l.* 17. *D. de admin. tut. l.* 39. *D. de nego. geſt. l.* 9. *de pact. Seneca lib.*1.*de benefic.* Nomina, ait, facturi, inquirimus, in vaſa debitoris. Vide Facere nomen.

Nomen ſequi, *l.* 19. *§. cum haberet.D. ad S.C. Velle. l.* 41.*§.ſi à debitore. & l.*71. *D.de iur.do.*

Nomine legato, id quod debetur, inque actionibus eſt, debetur, *l.*46.*§.eum qui.D.de leg.*1.*l.*59.*D.de leg.*3.

Nomen bonum, debitor bonæ fidei potius, quàm qui ſoluendo eſt. *Cicer. Seſtio.epiſt.*6.*lib.*5. Ego autem meis rebus geſtis hoc ſum aſſecutus, vt bonum nomen exiſtimet. Interdum tamen ſumitur pro debitore bono & idoneo. *Paulus l.inter*

l. inter cauſſas. 16. §. 2. *D. mandat.* Abeſſe intelligitur pecunia fideiuſſori, etiam ſi debitor ab eo delegatus ſit creditori: licet is ſoluendo non fuerit: quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum. *Vt l.* 19. *D. ad S. C. Velleian l.* 101. *D. de ſolut l.* 13. § 1 *& l.* 35. *& l* 43. *de adm tut. l.* 51. §. *Lu tu ff d amnu. le. l.* 89. *D ad leg. Fal.* vbi quidam codices, idoneis hominibus ſcriptum habent, eodem errore, quo in Pand. Flor. hominibus ſub fideiuſſore factis, pro nominibus, *in l.* 2. *in fi. de cuſt. reor.* Secundum hoc loquendi genus in S. C. Macedoniano ſcriptum eſt, bonum nomen filijfa. fieri non poſſe, *l.* 1. *D ad S. C. Macedo.* Contrà, Nomina deteriora pcioráve dicuntur, quorum difficilior eſt exactio; propter debitorum inopiam, qui bonis facultatibúſque lapſi non ſoluendo facti ſunt, *l.* 37. *D. ſi cert. pet l.* 30 *D. ad leg. Falc. l. fi. §. pen. D. de admin rer. ad ciui pert.* Columella, Alphius fenerator optima nomina nõ appellando fieri mala dixit. Vide Bonum nomen.

Nomine, ſubauditur apud Iuriſconſultos plerunque, vt in conſuetudine ſermonis Græci: veluti cùm dicimus, Noxæ dedere: Damnari repetundarum, &c. *Pompon. l.* 2. *D. de naut. fen.* Si nemo ſit, qui à parte promiſſoris interpellari traiectitiæ pecuniæ poſſit. *Alphenus l.* 60. §. 3 *de leg. & fid. libr.* 30. Topiarium enim ornandi, ſaltuarium autem tuendi & cuſtodiendi fundi magis, quàm colendi paratum eſſe. *Item l.* 2. *D. de proxenet. & l.* 30. §. 2. *D. de iureiura l.* 28. *D. de pignorib. in fi. l.* 73. *D. quib. modis pignus, vel hypotheca ſoluitur.* Ex quo genere ſunt & hæ locutiones, Satiſdari certæ pecuniæ, *l.* 6 *In fi D. quib. mod. pign.* Fideicommiſſi ſatis petere, *l.* 71. § 1. *D. de condi. & demonſt.*

NOMINARE, eſt præſentem ſiſtere, & vt iuris Pontificij ſcriptores dicunt, ius patronatus habere, hoc eſt, nominare deſignandum, *Budæo teſte.* Cæterùm nominare, fideiubere, & in ſe periculum recipere, non diſtare indicat *Alberic. per § fin. in l. cum oſtendimus. D. de fideiuſſor tut.*

Nominari dicuntur magiſtratus, tutores, & alij, qui ad munera publica, aliquo ſuggerente vocantur, *l.* 2. § *ſi eo. D de adm. tu. ad ciuit.* 13. *D. ad municip. l.* 14. *C. de excuſ. tut.* Nominare: eſt indicare, *l. libertus. D. de quæſtio.*

NOMINATI, *inquit Hotomanus*, in criminibus non dicuntur ij, quorum nomen delatum eſt, quíque rei facti ſunt, ſed ij, quorum nomen ab altero reo appellatum eſt. *Sic Papia. l.* 17. §. 10. *D. ad municip.* In quæſtionibus nominatos capitalium criminum, &c. *& l.* 2 *D. de bon. eor. qui ant. ſentent.* Cicero *pro Poſthumo*: Neminem vnquam, quo ea pecunia perueniſſet, cauſſam dixiſſe, qui in æſtimandis litib. appellatus non eſſet, in litib. autem nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. Itaque in ferendis litibus adeſſe ſolebant, qui aliquid de ſe verebantur: &, cùm erant appellati, ſi videbatur, ſtatim contradicere ſolebant. *Tranquil. in Calig.* Quæſtorem ſuũ in coniuratione nominatum flagellauit, veſte detracta: id eſt, ab vno ex coniuratis indicatum. Briſſonius his omnibus in locis Nominatos ſumi vult pro iis, qui rei criminum facti poſtularíque ſunt.

NOMINATORES, apud Iuriſconſ. dicuntur, qui cùm aliqui ad munus quoddam eligendi ſunt, certorum hominum tanquam idoneorum nomen edũt, & quaſi eorum creandorum auctores ſunt. Hinc Nominatores tutorũ, *ſub. Rub. D. de fideiuſſorib. & nominat. tut. vbi in l.* 4. *ad fin.* Affirmatores appellari videntur; Qui cùm idoneos, inquit, eſſe tutores affirmauerint, fideiuſſorum vicem ſuſtinent. De nominatione tutorum extat mentio *in l.* 1. §. 3. *&* § 5. *D de magiſt. conuen.* Hinc

Nominatores dicuntur, *ſub. Rubr. C. de peric. nominat.* qui cùm Duumuiri eſſent, ſucceſſores ſibi deſignabant, quorum fidem Reipublicæ ſuo periculo præſtabant. Et ſic accipienda eſt *l* 1. *in prin. D. de magiſtr. conuen. l.* 3. *C de conuen. fiſc. debit. l. vbi. C. de ſumpt recup.* Hi etiam Creatores dicuntur *in l.* 1 §. *ſi eo tempore. D. de admi. rer ad ciuit pertin.*

NOMINATIO dicitur de magiſtratibus, tutoribus, & aliis, cùm ad munera publica aliquo ſuggerente vocantur, *l.* 2. §. 1. *D. ad municip. & l.* 1. *D. de fi. iuſfam. libr* 10 *l. vltim.* C. *qui at. ſi excuſ. eod. lib.* Aliquando ſignificat publicationem quandam, vt quando excommunicatus nominatur in eccleſia, *gl. in*

ca.1.de except.libr.6. Aliàs autem Nominationum acceptiones fuſius recenſet. *Pet. Rebuffius in tractatu nominationum, quæſt.* 1. vbi nominationum genera recenſet, & acutiſſimè & diligentiſſimè explicat.

NOMINATIM exhæredari dicitur, cuius vel nomen, vel prænomen exprimitur: dum tamen conſtet, de quo teſtator ſenſerit. Itaque nominatim exhæredatus filius & ita videtur, FILIVS meus exhæres eſto. ſi nec nomen eius expreſſum ſit, ſi modò vnicus ſit, *l.1.& l.2.D.de lib.& poſthu.* Qui etſi plures filios habeat, ac ita loquatur, CAETERI omnes filij exhæredes ſunto, omnes nominatim exhæredati videntur, *l.Titius.25.D.illo tit.* Sic Poſthumus Nominatim exhæredatus videtur, ſiue ita dictũ ſit, QVICVNQVE MIHI NASCETVR ſiue ita, QVICVNQVE EX SEIA: ſiue ita, VENTER EXHAERES ESTO, *l.3.§.3.D.de iniuſt. rupt.* Huic opponitur, INTER cæteros exhæredare, de quo ſub voce INTER, ſuperius dictum eſt.

Nominatim alicui legetur ita, Lucio Titio, an per demonſtrationem corporis, vel artificij, vel officij, vel neceſſitudinis, vel affinitatis, aut alio modo nihil intereſt. nam demonſtratio plerunque vice nominis fungitur, *l.nominatim.* 34.D.*de cond.& demonſtr.* niſi fortè plures ſint, qui eo nomine deſignentur. *Vide l.* 2.D.*de leg.*2.

Nominatim ab aliquo hærede legatum intelligitur, cùm à quo legatum ſit, conſtat: quanuis nomen pronunciatum non ſit, *l.nominatim* 90.*de lega* 3. Sic Nominatim manumitti ſeruus ex leg. Fuſia Caninia ſic videtur: STICHVS LIBER ESTO: vel ſic, Cocum, vel Obſonatorem, ſi vnus tantùm cocus vel obſonator ſit: vel qui ex ancilla illa naſcetur (ſi vnus tantùm ſit) liberum eſſe volo. *Paul. lib Sent.*4.*c.*14.Ꝙ *l.nominatim.*24.*& l.*37.*D. de manum.teſt.*

NOMINATIVVS pro genitiuo, elegantiſſima eſt figura loquẽdi, qua frequentiſſimè vtuntur Iuriſconſulti *in l. quæſitum.* §.*idem Celſus*, D.*de fide inſtrum.* vbi dicitur, Hoc genus ſeruos, id eſt, eius conditionis ſeruos. *ſic & in l. & ita.* §.1. D.*de naut.caup.ſtab.* vbi dicitur Iuriſconſ. Prætorem curam agere reprimendæ improbitatis hoc genus hominum, id eſt, eius generis, eius conditionis.

Νόμος, lex, ἀπὸ τοῦ νέμειν, à diſtribuendo Græcis appellatur: quòd ritè omnibus ius ſuum diſtribuit. Hinc νομοφύλακες, legum cuſtodes dicebantur. Qui non ſolùm literas, ſed etiam facta hominum obſeruabant, ad legéſque reuocabant, *teſte Cicerone.*

NOMOTHETÆ, non ſimpliciter legum auctores ſunt, ſed & ipſi, qui principaliter leges promulgabant, quales apud Græcos Solon, Draco, Minos, Lycurgus: apud nos Pompeius, qui tulit legem Pom. Iulius legem Iuliam. Corn. Sylla, legem Corneliam, & ſimiles. Ipſi verò Iuriſconſulti, Vlpianus, Paulus, Scæuola, & cæteri non ſunt νομοθέται, ſed legum interpretes. *Alciat.libr.* 2.*Diſp.c.*8. Hi νομοθέται ex iudicibus deligebantur, quorum munus erat, leges rogationéſve tribus cõcionibus à populo probatas diligentius examinare: atque vt hi eas vel probarent, vel improbarent, ita proferebant. Budæus in l.1. de iuſtitia & iure.

NON, pro Non ſolùm, vel Non tantùm, *l* 9. D *de vi publi.l* 4.*l.*96.*D.de verb. ſig & alibi.vide A. Auguſt lib* 2. *Emend.* Cicero *cum aliàs ſæpè, tum lib.* 4. *ad Attic. epiſt vlt.* ſic vſurpauit: Hæc pactio non verbis, ſed & nominibus & præſcriptionibus multorum, cum eſſe facta diceretur.

Non, pro non tam, *l.*12. *D.de offic.præſid l.*20 *in prin.*D *de acquir.hæred.*

NON VTILITER negotia gerere dicitur, qui non neceſſariam rem, vel quæ oneratura eſt patremfam. adgreditur, *ſed an vltiò.*§ *fi.*D.*de neg.geſt.*

NON VTIQVE, non reſtrictè, *non præcisè.l.*21. D.*de mand.* Sed ſi non vtique vnius, ſed vtriuſque mandatum intuitus id fecerim. *Sic l.*43 D.*ad leg.Aquil.*

Non neſcire, eſt ſcire, *ca.*3.*de iura.calumniæ.*

NON NOLLE, eſt pati, & permittere, *l.*3. D. *de reg iur.&* D.*de tributo. actio.l.*1.§.*ſciendum. & vide A. Auguſt. lib.*1.*c.*2.

Non conſentire, non eſt diſſentire, *l. alioquin.*D.*de contr.empt.* Eſt enim mediũ inter conſentire & diſſentire, *l.in libello. de ca.& poſtl.reuer.*

Non eſſe, & non apparere, paria ſunt, *l. in lege.D.de contrah.empt.* Hinc, Non eſſe

acto-

actorem rei ſyndicum, tunc intelligimus, ait Gaius, cùm is abſit aut valetudine impediatur, aut inhabilis ſit ad agendum, *leg* 1. D. *quod cuiuſcun. vniuer. nom.*

Non ideò, pro non continuò. *Iuriſco.* Cùm decem tu dari ſtipulatus ſis, non ideò poſſe te decem dari oportere intédere, quia & cætera.

Non iuſtum & iniuſtum, qui negant idem eſſe, falluntur. Qua de re *Valla, lib. Dialect* 2.*c.*32. rectè diſſerit, & verè, *& Alc. in fin. c* 17. *lib* 3. *Parerg.*

NON MINVS, *leg. ſolidum* 85. D. *de ſolu.* poſitum videtur, pro non magis, aut non tam. Solidum, *inquit Iuriſc.* nam ſoluitur, non minus quantitate, quàm die. *Sic in l* 7. *§. pactorum.* D. *de pact. §. iniuria. ad l. Aqui l.*3. *§. Labeo.* D. *de incend. naufr. l. ab hoſtibus.*15. *§. non minus.* D. *ex quib. cauſ. maio.* quanquam in quibuſdam Haloander repoſuit, Non minus: quod & magis conuenire videtur.

NON NIMIS, pro non tam, *apud Vlpianum in l. iure Gentium. §. vtrum autem.* D. *de pact.* more Græcorum, qui οὐ λίαν dicunt, vt Haloander monuit, & obſeruauit Hegendorphin.

Non nominatim, id eſt, in genere, *leg. hæres ſeruum.* D. *de euictio.*

Non pluris quàm res eſt, id eſt, quanti aduerſarij interfuit. *Vide Vlp. in l. qui reſtituere.* D *de rei vind.*

Non poſſe dimitti in ſolidum creditorem, eſt, non poſſe creditorem totam ſolutionem conſequi.

Non reddita res propriè, dicitur, quæ deterior facta redditur, *l* 3. *§ ſi reddita.* D. *commod.*

NON VELLE. Hæc verbo falsò traditum eſt, iuxta ſententiam doctiſſimi Belloni, inter Nolle & Velle media eſſe, cùm mediū ſit non nolle, *l.*15. *§ ſcientiam* vbi caſus & glo. in verbo Velle D. *de tribut actio.* Quin & ratio accedit. Nā inter affirmatiuum & negatiuum medium non ſumitur ex affirmatiuo, ſed ex negatiuo. Exemplum Inter proprium & improprium datur medium, non improprium non autem datur, non proprium quoniam non proprium idem eſt, quod improprium, *leg.* 1. *in princ.* D. *de ſuis & legit.* Sic inter doctum, & indoctum datur non indoctum. Idem in verbo, placere, & diſplicere: quorum mediū eſt, non diſplicere, *l.* 1. *§. is, qui nauem.* D. *de exercit.*

NONÆ, dicuntur in Martio, Maio, Iunio, & Octobri, ſex illi dies, qui primum ſequuntur: in reliquis verò menſibus quatuor tantùm dies primum ſequentes. *Vide l. item venit §. pridie.* D. *de hæred. pet. Varro lib* 5. *de ling. Latin.* Nonæ appellatæ, aut quòd ante diem nonum idus ſemper, aut quòd vt nouus annus Kalendæ Ianuariæ ab nouo ſole appellatæ, nouus menſis, noua luna Nonis. Eodem die enim in vrbem ab agris ad regem conueniebat populus. Harum rerum veſtigia apparent in ſacris Nonalibus in arce: quòd tunc ferias primas menſtruas, quæ futuræ ſint, eo menſe rex prædicit populo.

NORMA, pro formula præſcripta, *vt in §. pen. Inſtitut de Atil. tut.* Normalē tamen pro recto poſitum, qualem norma, hoc eſt, ſubrotum regula efficit, alicubi Bud. obſeruauit.

NOSOCOMIVM νοσοκομεῖον, locus vbi ægroti curantur, quem Valetudinarium Latinè dici poſſe docet Hotoman. *Vtitur Iuſtinian. l illud.* 16. *& l. ſancimus.* 18. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* νόσος autem morbū, κομεῖν verò curare ſignificat: vnde vocabulum confictum.

NOSTRVM propriè dici non poteſt, quod ex caſu nobis auferri poteſt.

NOTA, infamia, ignominia, propriū *l.* 1. *& §.* 1. D. *de iis qui not. infam.* Sic Notæ cauſſa facta exhæredatio, id eſt, iniuriæ inferendæ cauſſa, & notæ inurendæ, *l.* 18. D. *de lib. & poſthum.* Hinc Notæ Cenſoriæ. Notæ ſignificant: etiam cicatrices, *apud Vlpianum in fin. l.* 1. D. *de ſeru fugit.* Sūt & Notæ ſtigmata, & puncta ſeruis inuſta, *l.* 2. D *de ſeru fug. Cic. Offic. lib.* 2. Thracem compunctum notis Threiciis dixit. *Et Plin. in Paneg.* Exanguem & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis & notas ſuas rideant. Hinc Stigmatum notas dixit Tranquil. *in Calig. c.* 27. Notæ pro Iuriſ. annotationibus addiditis ad veterem ſcripta reprehendendi vel explicandi cauſſa, *l.* 2. *C. de vet. iur. enucl l.* 10. *D. de caſtr. pecu. l. vni. Cod. de reſpon prud.* Hinc ſæpe legimus in Pand. libris, Ex notis Pauli ad Neratium, Marcelli ad Iulianum, &c. Dicuntur & Notæ compendia quædam dictionum, ſiue vt Plutarchi verbis vtar in

Catone, σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. Vel etiam vt alij, σημεῖα γραμμάτων πρὸς τάχος ἐξευρεθέντα. quas ſuo tempore ſiglas vocatas fuiſſe ſcribit Iuſtinianus, in Græca Pandectarum authoritate Sic accipiuntur Notæ, *l.* 3. *D. ex quib cauſ maio l.* 9. §. 1. *de hæred inſti l* 41. D. *de milit. teſt. & alibi.* Quæ de cauſſa à literis ſeparantur, *l.* 1. § *ludi. D. de var. & extraor. cogn. & d. l.* 41. *Seneca lib.* 14 *Epiſt.* Quid verborum notas quibus quamuis citata excipitur oratio & celeritatem linguæ manus ſequitur. Huiuſmodi verò notis olim pleni erant Iuriſconſultorum libri. Sed Iuſtinianus quicquam in libris ſuis notis ſcribi vetuit, *l.* 2. § *pen. C. de vet. iur. enucl.* Quia de re Iſidor. lib 1. tractat. Harum autem inuentionum alij Tullio Tironi tribuunt: alij, & in his Dio, Mecænati.

NOTARII, Veter. gloſ. σημειογράφοι, propriè dicuntur, qui excipientes verba dictantis per notas & compendia ſcribunt, *Paulus in l. Lucius Titius. D de milit. teſta.* vt Singularij, qui ſingulis ſcribunt. De Notariis eleganter Baſilius in epiſtolis: οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτεροι ἔχουσι. διὰ τοῦτο σημείων χρήζουσιν, ἵνα ἱπταμένων αὐτῶν καταλάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Græcis Notarij ταχυγράφοι. Hos ita exprimit Auſonius,

Puer notarum præpetum. Et Martialis:

Nondum lingua ſuum dextra peregit opus.

Alias, *lib.* 12. *Cod. titul de primicerio & notar.* verbum hoc pro ſecretariis Principis vſurpatur. *Lampridius in Alexandro*: Eum notarium, qui falſum cauſſæ breuem in conſilio Imperatorio retuliſſet, inciſis digitorum neruis, ita, vt nunquam poſſet ſcribere deportauit. *Spartianus in Diadum.* Iſtæ literæ per notarium proditæ, illi puero multorum obfuiſſe dicuntur. *Plin. in epiſt.* Ad latus notarius cũ libro & pugillaribus.

NOTARIA, vide Notoria.

NOTABILE, concluſio, quæ à deciſis, aut decidendi ratione colligitur, M. Salomonio, *in l. Gallus. D. de libe. & poſthum.*

NOTARE, animaduertere, ac determinare aliquid, quatenus ſit noſcendũ. Eſt enim Noto, frequentatiuum à Noſco: quamobrem ſæpè auctores Digeſtorum adiungunt, Vlpianus notat, *l. liberto vel amico* D. *nego. geſt.* *Marcel. notat l. ſi qui ſeruum.* D. *de act empt. Sic. l.* 39. D. *de hæred inſti l vlt.* D *de his, qui in teſta. & leg.* 1. §. *Paulus notat. D. de offic. eius, cui.* Et &

NOTARE notis quibuſdam, & compendiis literarum aliquid breuiter perſtringere, non omnibus literis integrum perſcribere, *vt apud Suetonium in Galba. cap.* 15. H-S, namque quingenties cum præcipuum inter legatarios habuiſſet, qui verò notata, non præſcripta erat ſumma, hærede Tiberio legatum ad quinquaginta reuocante, ne hæc quidem accepit. *Sic Fabius*: Quantum notando conſequi poteram. Hinc Notæ, & Notarius.

Notare, pro reprehendere. *Vlpia in l. metum autem præſentem.* §. *fin.* D. *quod met. cauſ.* Non immeritò, inquit, Iulianus à Marcello notatus eſt.

Notare apud aliquem is dicitur, qui declarat vel diſtinguit dictum eius *Vlp. apud Marcel notauit, l. non ſolum.* §. *ego autem* D. *de iniur.*

Notare, infamare, infamiæ notam inurere, *toto titul.* D. *de iis, qui notantur infamia.*

NOTATI *l.* 2 *C. de dignit. lib.* 12. differunt ab infamibus. Infames enim ſunt, quibus lex infamiam irrogat. Notati verò non ſunt ipſo iure infames, hæret tamen in eis macula quædam, vt qui iudicio publico rei in vinculis ſunt, vel qui ob teſtimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepiſſe conuicti nec damnati ſunt, vel qui inter requirendos adnotati ſunt. Sic nota ab infamia diſtinguitur, *l.* 3. §. *lege.* D. *de teſtib.*

NOTITIA, breuis, vel libellus, quo deſcriptio ſtatus, adminiſtrationis & diœceſeos continentur. *l.* 1. *C. de offic. præf. præto. l. vni. C de excuſ. artif.* & vide lib. Notitia vtriuſque Imperij Notorium eodem ſenſu dixit *B. Auguſt. Apul. l.* 7. *Aſini aurei.*

NOTHI, νόθοι, à Græcis dicuntur, qui à Latinis naturales liberi, id eſt, qui ex concubina domi ſine nuptiis vxoris loco retenta, quam Græci παλλακὴν vocant, naſcuntur. Vnde quæ rubrica eſt in Cod. de natural. lib. eadem in Nouel. 89. περὶ νόθων. Differunt autem à Spuriis, & vulgò quæſitis. Sunt enim ſpu-

ſpurij, qui & σκότιοι, & terræ filij, patre incerto geniti, quaſi σποράδην (ſic enim legendum apud Valerium. ſiue Iulium Paridem, lib 10. obſeruauit Cuiac.) ex ſcortatione, ſtupro, adulterio, inceſto: quæ vitia in concubinam non cadunt. Sunt tamen qui aliter ſentiant, producentes §. quoniam. l. cum tabulis. D. de iis, quæ vt indign. ſed quoniam corruptus eſt: & illud vulgo quæſitam, commutari debet in vulgo quæſtum feciſſe, eorum ſententiam parum moror De Nothis Quintin. lib. 3. cap. 6. Nothum, inquit, qui non eſt legitimus, Græci vocant. Latinam rei nomen, vt Cato quoque in oratione quadam teſtatus eſt, non habemus: ideóque vtimur peregrino. Nothi igitur ex Iuſtiniani conſtit. hi ſoli appellantur, qui ex concubina nati ſunt, hoc eſt, ex muliere libera, innupta, quam vir cœlebs domi concubinatus nomine ſolam habuit, d. Nouell. 89. item Nou. 74. item Nou. 18. Hi autem ex conſtitutionibus ab inteſtato aliquid iuris in bonis parentum habent, non extantibus filiis legitimis: quin & ex teſtamento extantibus legitimis vnciæ, nō extantibus etiam ſolidi, ex Nouel. περὶ νόθων, capacitatem habent. Spurij ex vtraque cauſſa incapaces ſunt, ac ne alimentis quidem digni, quæ tamen nothi habent, etiam ab inteſtato extantibus filiis legitimis. Dicebantur etiam hi obliqui. Hinc Statius: Obliquúmque à patre genus. vbi Lactantius: Quia fuerat, inquit, patris mei nothus. Baſtardi vulgò, à Germanico bœs art, id eſt, degeneris ingenij.

MOTHIA, numero multitudinis neutro genere ſignificant eam partem, quæ ex bonis paternis nothis dabatur ex lege Athenienſium. vide Bud. l. vulgò D. de ſtat. homi.

NOTIONIS verbum latiſſimum eſt: nam & in ciuilibus & in criminalib. cauſſis vſurpatur. itaque Notio dicitur Prætoris, qui vtrùm actio danda, aut deneganda ſit, cognoſcit, l. vltim in fi. D. de oblig. & actio Sic in l. 8. D. de tranſact. Prætoris dicitur eſſe notio, cum de habitatione aut veſtiario, aut alimento relicto tranſigendum eſt. & in l. 6. C. quom. & quando iud. At in l. 1. §. 1. D. de offic. præf. vrb. Notio ad cauſſas & animaduerſiones capitales refertur. vbi Vlpian. ſcribit, ea quæ vltra centeſimum lapidem fiunt, egreſſa eſſe Præfecti vbi notionem, itemque in l. penult. D. de calum. Propriè tamen Notio videtur eſſe rerum, quæ neque criminales ſunt, & in facto, non in iure conſiſtunt: veluti cùm Cicer in Orat. pro domo ſcribit, omnem eſſe notionem Pontificum, cùm quis adoptatur, quæ cauſſa cuique ſit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ ſacrorum. Item cùm diſceptatur apud Prætorem, vtrùm qui filius eſſe dicitur, in poteſtate ſit, an non ſit: Prætoris notio eſſe debebit, inquit Vlpian l. 3. §. 1. D. de lib. exhib. aut cùm de illius ætate, qui manumitti, vel de manumittendi cauſſa quæritur. Atque hæc quidem ita ſe habent, cùm propria verbi cuiuſque ſignificatio exquiritur. Vlpian. autem in l. notionem 99. D de verb. ſign. Notionem ſic poſſe accipi ſcribit, vt & iuriſdictio & cognitio intelligatur. Itaque idem in l. ait Prætor. 5. D. de re iud. cùm Prætor dixiſſet, CVIVS de ea re iuriſdictio eſt. Melius, inquit, dixiſſet, CVIVS de ea re notio eſt. etenim notionis nomen etiam ad eos pertinet, qui iuriſdictionem non habent, ſed habent de quauis alia cauſſa notionem. Quare aſſeſſores, ſiue amici, qui in conſilium Proconſulum adhibentur. cùm etiam ipſi cognoſcant, dicuntur habere notionem. Arbitri quoque, quos ex compromiſſo alimus, habent notionem.

NOTORIA, breuis & compendiaria ſcriptio. Hinc pro indiciis, & relationibus, & elogiis ſumuntur, ab apparitoribus ſeu Irenarchis factis, vel quibus crimina deferuntur ad magiſtratus, l. ab accuſatione. §. nunciatores. D. ad Turp. Nunciatores, inquit Paul. qui notoria indicia produnt, notoriis ſuis adſiſtere iubentur. Sic l. ea quidem C. de accuſ l. 31. C. Th. de Epiſc. & Cler. l. diuus. D. de cuſt. reor. D. Aug. en Epiſt 160. Notoria in ſing. & Notariæ dicuntur: Circumcelliones, inquit, quoſdam & Clericos Donatiſtas, cura eorum, qui publicæ diſciplinæ inſeruiunt, præmiſſa notoria ad iudicia legéſque perduxit. Et in epiſt. 159 Qui non accuſantibus noſtris, ſeu illorum notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat, præſentari videantur examini. Dicitur & Notaria ab eodem Auguſt. & Apuleio, libro 7. de Aſino aureo.

NOTORIVM eſt, quod omnibus conſtare poteſt,& colore nullo obfuſcatur, nec probatione indiget: vt palatium in vrbe eſſe. Manifeſtum, quod allegari probaríque oportet, vt Titium coram populo occiſum, Seium publicè fœnus reprobum exercere. Liquidum, quod iudici ex actis liquet. *l. ciues C. de appell.* & quod ſine moroſa difficultate iudici probatur. Clarum verò generaliter accipi poteſt, vt ſupradicta comprehendat, *leg. poſtrema de tranſact. Alciat. de verb. ſign.*

Notorium eſt triplex: *Præſumptionis*, Iuris, & Facti. Notorium Præſumptionis, quod eſt de euidentia iuris vehementis præſumptum, vt paternitas, filiatio, vbi non requiritur alia probatio, niſi probationes & coniecturæ, *cap. quoniam. de fil. presb* Nam hoc, quòd quis ſit alicuius filius, non poteſt verè probari, *l. Lucius. D. de cond & demonſt.* Vnde filius eſt, quem nuptiæ demonſtrant. D. *de in ius voc. l. quia ſemper. in fin.* Nam ſi vir & vxor aliquem infantẽ nutriunt, & dicunt eum filium eorum eſſe, tunc præſumitur eorum filius. Eſt ergo notorium præſumptionis euidentia rei euidenter à iure præſumpta. Notorium iuris eſt clara iudicialis confeſſio inconuincibilis, inconuincibilis probatio, & irretractabilis definitio, de quo ſcilicet notorio quis damnatus eſt, vel in iure confeſſus. Et ſic illud eſt duplex, videlicet per confeſſionem factam in iure, & per ſententiam iudicis, *vt in c. veſtra. de coha. cler. & mul. c. nos in quenquam. 2. qu. 1.* Notorium facti, ſcilicet quod commiſſum vel factum non dubitatur à populo, vel maiori populi parte, & per euidentiam rei nulla poteſt tergiuerſatione celari, nec oportet omnes circumſtantias facti eſſe notas, *vt c. vltim. de coha. cler. & mu. c. cùm dilectus. de purga. cano. in fi. qu. 1. de manifeſta. & cap ſeq.* Et illud notorium eſt triplex, ſecundum triplicem diſtinctionem facti: quoddam eſt facti permanentis & continui, vt quòd palatium eſt in vrbe, id non eget probatione. Aliud eſt facti tranſeuntis, vt, quòd quidam in publico occiditur coram populo. Tertiũ eſt facti interpolati, vt quia vſurarius vna die tenet menſam paratam, alia non. *Vide plenè Abba. ad c. veſtra. num. 14. ext. de cohab. cler. & mul.*

NOTVM, quod cuique vel coram, vel ad domum nuntiatur, *glo. l. quinquaginta. C. de excuſ. tut.*

NOVALIS eſt terra præciſa, vel (*vt eſt apud Iſidorum*) proſciſſa, quæ anno ceſſat, quam Græci νέαν (alij νέατον, vel νέακον) vocant. Integra autem eſt, in qua nondum dominus paſcendi gratia pecus immiſit. *Paul in l. ſylua. D. de ver. ſig. Sic Varro lib. 4. ling. Lat.* Ager reſtibilis, qui reſtituitur, ac reſeritur quotquot annis: contrà qui intermittitur, à nouando, Noualis ager. *In lib. Var. aucto. de limit.* ita etiam ſcribitur: Noualis, ager eſt primùm proſciſſus, ſiue qui alternis annis vacat, nouandarum ſibi virium cauſſa. *Et apud Seruium, Georg* 1 Propriè Nouales ſunt primùm arua proſciſſa, & primum ſegetem ferentia. Plin. autem, *lib. 18. cap. 19* nouale appellat, quod alternis annis ſeritur, in hoc proſcindẽdum vt interim requieſcat. Nam proſcindere, eſt primùm terram vertere, grandioribus glebis relictis. Contra, reſtibilis ager dicitur, qui quotannis ſeruitur, *Cic. de Orat.* Nouatum agrum appellat non ſemel aratum, ſed iteratum, diúque ante ſementem cultum & fermentatum, quod meliores fetus poſſit, & grandiores edere. Duæ itaque vocis Niualis ſignificationes ſunt, quarum altera notatur in *d. l. ſylua. altera in l. fin. de ter. mot. l.* 8 D. *de fund. dot. l. vtiles. 39. D. de petit. hæred.*

NOVELLARVM (ſubaudi, Conſtitutionum) nomen nouum non eſſe, nemo eſt qui neſciat, vel mediocriter in iure ciuili verſatus: cùm ipſe etiam Imper. *in 3. Conſtit.* quæ præfationis loco repetitæ codicis prælectioni præmittitur, hoc nomine in futurum id operis confirmet. Et Azo teſtetur, ex Nouellis in collationes collectas conſtitutiones, quæ hodie in ſcholis & iudiciis circumferuntur: & ante trecentos adhuc annos nouellæ in vſu ſint habitæ, ſi non omnes, attamen pleræque. quæ hodie non extant. Et vt de Accurſio taceam, qui ſæpè collationarias illas, in multis perobſcuras ex Nouellarum contextu illuſtrare ſolet, paſſim in Doctoribus adducuntur in teſtimonium, de adiutorib. quæſtoris, de appellationibus ex Sicilia, de priuilegiis Archiepiſcoporum, & infinitis aliis. Ex quibus tametſi pleræque generales

nerales non ſunt, tamen eas propter cognitionem rerum, & exemplum, omiſſas non oportuit. Sunt qui *in l. non plures. & l. qui ſub prætextu C. de ſacroſanct. Eccle.* interpretantur, Decanos, pro Clericis: quod neutiquam feciſſent, ſi copiam nouellarum habuiſſent conſtitutionum. Idem poſſumus dicere de ſexcentis aliis. Hæc ex Haloandro. Cur autem Nouellæ dictæ ſunt, diuerſi diuerſa tradũt. Cedrenus ſic dictas cenſet, quòd noua eis, atque à veteribus diſſidentia iura cõſtituantur. Hæc enim ſunt eius verba in Iuſtiniano: τοὺς παλαιοὺς νόμους πάντας ἀνενέωσε ποιήσας μονόβιβλον, ἃ καὶ νεαρὰς διατάξεις ἐκάλεσε Sed in omnibus, exempli gratia 91. & 92. Verior itaque altera ratio, quam profert Cuiacius, quòd nouiſſimæ promulgatæ ſint poſt Codicem Iuſtiniani repetitæ prælectionis: nam & ſæpiſſimè à Græcis interpretibus vocantur νεαραὶ μετὰ τὸν κώδικα. & ab ipſo Iuſtin. *Nouell 66 & in Conſtitut de nouo Codice faciendo* & pariter Theodoſij, Valentiniani, Martiani, Leonis, Maioriani, Seueri conſtitutiones non alia ratione Nouellæ appellatæ ſunt, quàm quòd poſt Codicem Theodoſij, & aliæ quædã Leonis Philoſophi, Nicephori, Michaelis Romani, Alexij, quòd poſt βασιλικῶν libras promulgatæ eſſent. Quin & Iuſtin. quæ *in l. 1. §. ſed cum Nouellæ. C. de emend. Cod Iuſt l ſi quis filium in fi.* C. *de inoffi. teſtam.* vocantur Nouellæ, nondum retractato Codice hanc appellationẽ meruerant, editæ cùm eſſent poſt primam Codicis editionem, retractata, repetitáve iã Codicis editione, eam amiſerunt. Nec enim Nouellæ ſunt, quæ in corpus vnum coire Codicis repetitæ prælectionis, iuſtum Conſtitutionum corpus, ſed quæ poſt Codicem illum emerſerunt nouæ, vel Iuſtiniani ipſius, vel Iuſtini, vel Tiberij, non quaſi errones in corpus illud retrahendæ, è quo nunquam exierunt, ſed quaſi poſthumæ Codicem certè rupturæ illum, quo ſunt omiſſæ, maxima ex parte.

NOVELLARVM
METHODVS.

Porrò Nouellas confuſaneè editas eſſe, omnes conſentiunt: eas igitur μεθοδικῶς, & in artem, hac via redigi poſſe putem. Primùm omne Ius in publicum & priuatum diſtribui debet: ad publicum pertinent ſacra, ſacerdotes, magiſtratus. In primo genere collocanda erit Conſtit. 146 περὶ Ἑβραίων. de interpretatione librorũ ſacrorum: cui ſubiicietur Nouella 131. cap 1. de canonibus Eccleſiaſticis. Subſequenter Epiſcopi, & Clericorum ordines reliqui, Nou. 131. & 56. & 6. 133. & 2. 165. Subnectendæ ſunt orationis domus & templa Nouella 58. quibus adiicias Res Eccleſiaſticas, Nouel. 7. 120. & 46. Earum priuilegia, Nouell. 135. §. πρὸς τούτους. & Nouell. 131. Sacra, ſacerdotéſque ſequuntur Magiſtratus, eorum ordines, officia. Nouel. 105. 80. 35. 11 & 13. poſt hos iudices. Nouel. 82. Præſides, Nouel. 8. mandata, 17. & ciuitatum defenſores. Nouel. 15. Magiſtratus exequuntur crimina: ideóque ponatur hic Nouella 70. puniunt hæreticos, Nouella 42. Ad milites & eorum tranſitum perueniendum, ideóque ad Nouellam 116. Hi arma tractant, atque ideò Nouel. 85. ſubiicienda eſt. Subſequitur Decuriones. Nouel. 101 & 70. Tabelliones ſunt: perſonæ publicæ, §. item cùm. Inſtit. lib. 1. titul. 11. Igitur hic ponatur Nouel. 44. Hi ſcribunt teſtamenta, quæ & ipſa publici iuris ſunt, l. 3. D. de teſtamen. Idcircò huc referatur Nouella 1. in princip. Quantum liberis teſtamento relinqui debeat, conſtituit Nouel. 8. Teſtamenta inter liberos, Nouel. 107. Hi inſtituendi, non prætereundi: ſed nec parentes, Nouell. 115. Tutores teſtamentarij Nouell. 117. Fideicommiſſa, Nouell. 108. & 159. Ius deliberandi. Nouell. 158. poſt teſtatos, collocauit Prætor inteſtatos. Sic Imperator, Nouel. 118. 84. 127. & 68. Hactenus de iure publico. Tranſgrediamur ad priuatum, Porrò omne ius, quo vtimur, vel ad perſonas, vel ad res, vel actiones pertinet, l. 1. D. de ſtatu homi. Primùm de iure perſonarum, quarum cauſſa ius eſt conſtitutum, l. 2. D. eod A nuptiis incipiemus, ex quibus vita noſtra initium ducit. De nuptiis, Nouell. 22. Nefariæ, inceſtæ damnatæque nuptiæ, Nouel. 12. & 154. De ea, quæ raptori nubit. Nouel. 150. Nuptiarum comes, dos: de hac Nouel. 90. huic adiicias 2. §. fin. & 100. 91. 119. & 39. Ex nuptiis liberi, de quibus Nouel 89. & 74. nati ex libero & adſcriptitio Nouella 54. Explicatur per Nouell

156. Infantes abiecti, Nouel. 153. Liberis dantur tutores, & ſic tutelæ, Nouel. 94. 72.& 155. Claricatio, Nouella 52. Perueniamus ad res, ideóque ad contractus obligationes, & actiones. Nouel. 52 98. 88. 136. & 119. Solutiones, Nouel. 4. Actiones in iudicio proponendæ, §.1. Inſtit. de act. de hoc Nouella 96. quis prius conueniatur, reus, an fideiuſſor, Nouella 4. Per procuratores agi poſſe, Nouel. 71. Initio litis iurandum, Nouella 124. Quid, ſi actor abſit, Nouel. 53. atque ibi qui explicentur iudicia. Monachi apud quos conueniendi, Nouel. 79. Iudex competens, præſes, Nouel 69. De præſide ſuſpecto, & negligente, Nouella 89. Litigioſa res, Nouella 112. Teſtes, Nouel. 90. Sententia, Nouel. 82. Apellatio, Nouel. 82. 22. & 1 5 Executio. Nouel. 134. Hæc Pardulp.

N O V E L L E T V M (Vet. Gloſ. νεόφυτον) ſumitur pro vinea, ex nouellis vitibus conſita: *vt apud Paulum. de impenſ in reb dot fact. & Alphenum de fund. dot*

N O V E R C A, dicitur, *auctore Feſto,* quam quis ſublatis liberis nouam vxorem ducit, accerſendæ familiæ gratia. *In ſtit. de nupt §. ſocrum.* & dicitur vxor patris naturalis, vel adoptiui. *C. ad l. Falci. l. licèt Modeſtinus l 4. D. de grad. & affin* Nouerca, inquit, dicitur vxor, liberis ex alia vxore natis.

N O V I V S Quæſtor, vide Quæſtor Nouius.

N O V V M non facit, qui detegit quod verus eſt, *l. adeo. §. cùm quis D. de acqui. rer. domin.*

Nouum interdum dicitur, tametſi quid de veteri exter, ... *l pretor. § fina D. de damn. infect. Inſtit quibus mod. tol. oblig. §. ſed ſi eadem*

Nouum riuum parietibus vſufructuarius non po eſt imponere, *Neratio auctore l. vſufructuarius D. de vſufr*

Nouum temporis eſt, inauditum & inuſum, id eſt, non antè viſum, ignorationis, & rei, quæ non venit in ſenſum. Ita quædam priſca poſſunt eſſe noua. Tamen aliquando confunduntur, *vt in l. 1. in prin. D. de vent. inſpic nouum pro audito.*

Noua tigna dicuntur, quæ immittuntur contra priorem formam: ſicuti ius nouum dicimus, & opus nouum. *Pomponius in l. ſi cùm meus D. ſi ſeru. vindic.*

Nouæ leges interdum intelliguntur, quæ poſt leges XII. Tabul. latæ ſunt, *l. 7. D. de cap. min l 11. D. de ſuis, & legit* Sic eodem ſenſu Nouum ius, *l. 1. D. de hæred. pet.* Et Nouæ hæreditates, quæ ex huiuſmodi legibus, Senatúſve conſultis poſt XII. Tab. factis deferuntur, *l. 1 §. capitu. D. ad SC. Tertul.* Denique ad quaſcunque recens latas ea appellatio pertinet, *l. vnic. C. de condict. ex lege.* Interdum Nouæ leges Papias ſignificant, *vt l. fina. D. de reg. Cat.*

Nouum ius pro iniquo, *D. quod quiſque iur. l. 1. § 1.* veluti ſi quis impetrauerit, ne debitor aduerſus eum exceptione vtatur. *l. 3. D eod.*

Nouæ tabulæ appellabantur, quibus publicè propoſitis æs obæratis remittebatur, ac condonabatur. *Harum meminit Cicer. 2. Offic. & 2 inuect. in Catilin. Epiſt. vltim. lib. 5. ad Attic. Cæſar in princip lib. 3. de bell. ciuil Suetonius in Iul. cap 42. & alibi paſſim.*

Nouum ius, dixit Irnerius, *in Epito Nouell.* quæ Authenticas vulgus appellat, patet *in Authen ſed nouo iure C. de ſeru. fugit & aliis plurimis.*

Noui operis nunciatio, eſt ędificanti in alterius præiudicium facta prohibitio. *de qua fuſius Iuriſc tit. de no op nun & vide ſuperius Interdictum de noui operis nunciatione.*

Nouiſſima ſententia, pro diffinitiua, *in Authen. vt defuncti ſeu fun. eor §. ſancimus igitur.*

Nouiſſimum ſupplicium, pro morte, *in Authen. de Lenonibus.*

N O V I H O M I N E S, apud Roma. dicebantur, qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, adi túmque ad amplitudinem & nobilitatem poſteris ſuis perfecerant: vt M. Cato Cenſorius, qui patre ignobili natus, ipſe nouus poſteritati ſuæ nobilitatem reliquit: quemadmodum & Cicer. de lege Agraria loquens, ſeipſum appellat nouum hominem. Nouitas itaque media erat inter nobilitatem & ignobilitatem. Plutarchus *in Cicero Maiore* nouos homines appellatos ſcribit, qui non ex genere commendationem haberent, ſed ex ſe primùm cognoſci inciperent.

Nouus homo dicitur ſeruus manumiſſus, poſtea in ſeruitutem redactus, *l. ſi ſeruus in ſi D de adimend. legat.*

N O V V M feudum eſt, quod ei primùm quo de agitur, attributum eſt: cui oppo-

opponitur Paternum, quod eius vel parentibus, vel maioribus conceſſum fuit, *lib.1.tit.14.§ 3.& lib.1 tit.50.p*aternum, in quit, voco, quicunque ex ſuperioribus id acquiſierit. Nos Profectitium appellauimus: nomine, vt videtur, non incommodo.

NOVO Inueſtitura eſt: quando feudum primò quæritur *lib.2.tit 32.*

NOVARE, & nouum, ſiue recens facere, & immutare ſignificat, *l.cùm Aquiliano.D.de tranſact ſic l. vlt.D de minor vig.* Minor vigintiquinque annis nouandi animo interceſſit, pro eo, qui temporali actione tenebatur. *Et l. ex chirographis.D.de adminiſt.tut.*

NOVATIO eſt, *vt ait Vlpia.* prioris debiti in aliam obligationem, vel ciuilem, vel naturalem transfuſio atque tráſlatio: hoc eſt, cùm ex præcedenti cauſſa ita noua conſtituitur, vt prior perimatur. Nouatio enim à Nouo nomen accepit, & à noua obligatione, *l.1. D. de nouat.* Triplex autem nouatio eſt: prima, cùm vnius perſonæ obligatio, in alterius perſonæ obligationem nouatur: altera cùm alterius generis obligatio in verborum obligationem nouatur: tertia cùm verborum obligatio in alteram formam commutatur, id eſt, cùm ei vel adiicitur, vel detrahitur. *l.1 & 2. D.illo titulo.*

NOVITAS (quæ nutrit diſcordiam *l in rebus nouu. D.de conſtit.Princ.*) tunc fieri dicitur, cum quæ ſunt, ſtatu ſuo mouentur, *l.peritiam. C.de in integ. reſtit.*

NOVITII ſerui propriè dicuntur, noui & recentes: Veteratores verò, ſiue veterani, ueterati. *Vlpian,l 37. D.de ædilit.edicto* Præcipiunt Ædiles, veteratores pro nouitio veneat, *Item* Quia venalitiarij ſciunt facilè decipi ad nouitiorum emptionem, idcircò interpolant veteratores, & pro nouitiis vendũt. Sed *Venuleius in l vlt.* ſubtilius rem explicat: nam veteratorem ait, non ſpacio ſeruiendi, ſed genere & cauſſa æſtimandum eſſe. Eſt itaque veterator ſeruus turpi alicui, ac ſordido miniſterio, quamuis recens addictus: vel quicunque ex venalicio nouitiorum emptus alicui miniſterio præpoſitus ſit *vt ibidem dicit Venuleius.* Nouitius verò, qui vel nulli adhuc, vel nobili alicui, & liberali homine dignæ arti, quamuis multò antè, deditus fuit: veluti picturæ, medicinæ, muſicæ: quod Vlpiano addidit. In profeſſionibus autem, quæ apud publicanos fiunt, nouitij intelliguntur, qui minus anno ſeruierunt, vt veteratores, qui anno, *l.fin.§.quoties D.de public.* la non viderat, cum *d.l.37.* huic contrarium eſſe dicebat. Hæc enim Venuleius

NOXA *inquit Iuſtinianus*, eſt ipſum corpus quod nocuit, id eſt ſeruus: Noxia ipſum maleficium, velut furtum, damnum, rapina, iniuria, *titul.de nox.act.in princ.* Hoc ſine dubio Tribonianus eſt ſuſpicatus, ex eo, quod Caius ſcribit, *l.1. D.hoc tit.* Liceat nobis deditione ipſius corporis quod deliquerit, euitare litis æſtimationem. Et cùm alibi dicitur: Noxæ deditio, interpretatus eſt argutè homo ſagax, id eſt, corporis deditio. Noxa apud Poetas & Oratores, *inquit Feſtus*, ponitur pro culpa. at noxia peccatum, aut pro peccato pœna. vt *Accius Menalippe*: Te eſſe huic noxæ obnoxium. Item cùm lex iubet noxæ dedere, pro peccato dedi iubet. Confunditur tamen hoc diſcrimen.

Noxa, damnum, vitium ex re aliqua contractum. Hinc Capere noxam & concipere, & contrahere, apud Columellam dicuntur ſerui ex nimio labore. Hinc Noxam nocere apud Liuium, in antiqua formula: & Noxius ſeruus qui noxam nocuit, id eſt, damnum intulit & ob eam cauſſam obnoxius eſt. *Columella libro.3.* Operam vinitoris, quem vulgus quidem parui æris, vel de lapide noxium poſſe comparari putat. Hinc eundem ſeruum Noxæ dedere, præciſa locutione dicimur, pro Noxæ nomine dedere, id eſt, ob damnum & noxam, quam intulit. Sic *Verrina* 5. Lucri & acceſſionis dare frequentiſſimè, pro lucri & acceſſionis nomine. *Et in Topicis:* At ſi quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiſerit. Et Liuius eleganter hoc tranſtulit, Obrui Ætnæ ignibus, aut mergi freto ſatius illi inſulæ eſſe, quàm velut dedi noxæ inimico Conſuli. Hinc magis adeò conciſa locutione, Noxis ſolutus dicitur ſeruus, Noxio contrarius, ob cuius noxam nihil debetur, vel qui nemini eſt obnoxius (nam hinc quoque fictum obnoxij vocabulum videtur) quaſi liber ac ſolutus omni obligatione, quæ ex noxa contrahitur: ſiue quod

nullam admiſerit, ſiue quòd eo nomine ſatisfactum ſit. Vlpianus *ex Aedilium edi cto, in l.* 1. Certiores faciant emptores qui fugitiuus errove ſit, noxáve ſolutus non ſit. Et in ſtipulationibus *apud Varronem, libro de Re ruſtic. ſecundo.* Illoſce boues ſanos eſſe, noxíſque ſ. præſtari, id eſt, ſolutos & ſuprà: Illaſce ſues ſanas eſſe, habe réque rectè licere noxíſque ſ. præſtare ſpondes? Vbi tamen S, litera deſideratur: hæc enim ſtipulationis erat formula, *vt conſtat. ex l.* 3. *&* 30. *D. de euictio.* Hot. Hinc

NOXA CAPVT SEQVITVR: id eſt, obligatio ex noxa contracta facti autorem ſequitur: nam ſiue alienetur ſeruus, in nouum dominum transfertur actio: ſiue ipſe manumittatur, in ipſum demigrat. *vti docet Impera.* §. 3. *de nox. act. & Vlpianus l.* 1 §. 6 D. *ſi quad. paup. & l.* 1. §. 14. *D. depoſit. item Caius, l.* 20 *& vlti. D. de nox. act. & alibi perſæpè.* Noxia autem à noxa hoc differt, quo ſpecies à genere. Nam cùm vtraque pro ipſo peccato, ſeu potiùs actione peccandi ponatur, tum verò noxa pro effectu, qui ex peccato redundat, id eſt, obligatione & culpa plerunque vſurpatur. Vnde noxæ eximere, & noxalis actio, & noxis ſolutus, & noxa caput ſequitur non autem noxia, aut noxialis dicitur. vide, Caput noxa ſequitur.

NOXÆ verbum in hac ſtipulatione, Noxis ſolutum præſtari, non exiſtimatur *(inquit Iulianus)* ad eas noxas pertinere, quæ publicam exercitionem, & coercitionem capitalem habent, *l.* 200. *D. de verb. ſign.*

Noxæ dedere, eſt animal pro peccato tradere viuum, *l* 1. §. 6. D. *ſi quad paup.* Dicitur & ad noxam dedere, *l.* 10. § 19. D. *de noxal.* Et in noxam dedere, *d. l.* 1.

Noxa ſolutus dicitur, non qui nullam noxiam commiſit, ſed qui noxali iudicio ſubiectus nõ eſt, *l* 17. §. 16. D. *de adil. edict.*

Noxam Vlpianus, & fraudem ita diſtinguit, vt illam ad priuatum delictum, hanc ad crimen publicum referre videatur. Noxas, inquit accipere debemus priuatas, hoc eſt, eas, quæcunque committuntur ex delictis, non publicis criminibus: ex quibus agitur iudiciis noxalibus denique ſpecialiter cauetur infrà de capitalibus fraudibus. hæc ille, *l.* 17. §. 16. D. *de adil. edict.*

NOXALES actiones appellantur, quæ nõ ex contractu, ſed ex noxia, atque maleficio ſeruorum, quod pœnam vltimi ſupplicij non habet, aduerſus dominos inſtituuntur. Veluti, ſi furtum fecerint, aut bona rapuerint, aut iniuriam commiſerint, vel damnum dederint. Quarum actionum vis & poteſtas hæc eſt, vt ſi damnati fuerint, liceat eis deditione ipſius corporis quod deliquerit, euitare litis æſtimationem. Niſi forte iuſſu dominorum, aut, cùm poſſent, non prohibentibus eis, ſerui deliquerint, quo caſu in ſolidum tenentur. Inſti. de noxal. act. in princ. *Gaius in l.* 1. *Vlp. in l.* 3. D. *eo. ti.*

NOXIA, eſt delictum, à nocendo dicta, vnde noxiæ æſtimatio, cùm quadrupes pauperiem fecit, *l* 1. D. *ſi quadr. paup.* Noxiæ appellatione omne delictũ continetur, ait Caius, *l.* 238. *§.* 2. D. *de verb ſignif.* Noxa autem is eſt, qui deliquit. Inde verſus: *Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.* qui ab Accurſio citatur, *ad l.* 1. *C. ſi aduerſ. delictum.*

NVBERE in familiam. vide ſuprà, In familiam nubere.

NVCES, cæteróſque fructus, nõ minus propriè pomi nomine comprehendi, quàm mala, indicat Alciat. interpretans *l qui fundum de verb ſignif.* licèt hodie in vulgari vſu loquentium aliud ſit.

NVCLEI ligni appellatione continentur, vt Ofilius ſcripſit, *teſte Vlpia.* Cui ligna legata ſunt, ad eum omnia ligna pertinere, quæ alio nomine non appellantur: veluti virgæ carbones, nuclei oliuarum, quibus ad nullam aliam rem, niſi ad comburendum poſſit vti: ſed & balani, vel ſi qui alij nuclei, *l nuclei appella. tione. de leg.* 3.

NVDVM dicitur in iure, quod ſimplex & purum eſt, neque id, quo de agitur, adiunctum habet: veluti, Nuda proprietas dicitur, cui vſusfructus deeſt, *l.* 19. D. *de vſufru. l* 8. D. *de vſufru. lega. l.* 34. *D. de rei vind.*

Nuda poſſeſſio, quæ ſine proprietate obtinetur, *l.* 66. D. *de euict. l.* 21. §. 1. D. *quod met. cauſ.*

Nuda conuentio, quæ ſine traditione eſt, *l.* 1. *D. de pign. act. l.* 4. D *de pigno.* Nuda pacta, quibus cauſſa nulla ſubeſt, præter conuentionem, *l.* 7. D. *de pact. l.* 5. *C. de contr ſtipul.* Nuda conuentio, quæ in ſe negocium, id eſt, συνάλλαγμα non habet, *l.* 1. D. *de præſcrip. verb.*

Nudus cõſenſus, ſine rei traditione, aut

literis,

literis,aut ſtipulatione,*l.*52.D.*de oblig. & act.l.*14.D.*locat.*Itaque

Nudo conſenſu contrahi dicuntur,emptio,venditio,locatio,conductio, mandatum,& ſi qui ſunt contractu, qui nomen ſuum habent, cùm nulla rei datio interuenit, vt expreſſiſſimè declarat Paul.l.1. ibi, nudo, conſenſu. de rerum permut. Vnde ἀξίωμα colligitur: Omnis contractus nominatus eſt pactum nudum, Ergo emptio, venditio, contractus nudus eſt,*d.l.*1 Falſum igitur eſt, quod Accurſius conſenſu veſtiri pactum dixit, *titul. de oblig.ex conſen.Inſtit.*nam innuit veſtitos eſſe hos contractus, cùm tamen nudi ſint,vt Paul.dixit.& verum eſt. Nam cõſenſu ſimul cum ipſo contractu, & conuentione naſcitur. Accurſij tamen errorem ſequuntur omnes ferè interpretes. Mirum tamen eſt,eos ita hac in re cæcutiiſſe, cùm ſatis apertum, explicitúmque ſit Pauli Iuriſc.reſponſum.

Nudæ res, abſque fructibus & cauſſa, *l.*1 *§.hanc.D.depoſi.*

Nudum factum, *l* 52. D. *de verb.obli.* Nuda cautio,quę ſolam repromiſſionem habet,*l.*2.*§.ſed vtrum.ff.de iud.*Nuda pollicitatio, ſine ſcriptura, *l.*10.*ff.de iis, qua vt indig.*

Nudus ſermo,qui dicto finitur,ſimpliciique adfirmatione conſtat, ſine aliqua promiſſione, *l.* 19. *§. dictum.* D. *de adil. edict.*

Nuda vacatio muneris,*l.*13.*§.duo.*D.*de vac.mun.* Nuda & ſola ſcientia, *l.*1.D.*de adil.edict.* Nuda debiti ſolutio, *l.6. D.de eden.*

Nuda verba, inerta, ſine certa & ſolenni conceptione *Paul lib.*1.*Sent.tit.*4. Nudum teſtimonium, ſine iuramento, *c. tua de cohab.cler.& mu.*

Nudum, fictitium, & ſimulatum. Alberico.

Nudum ius, C. *de nud.iur. Quirit l.* 1.

Nuda promiſſio, quæ ſine vllo fideiuſſore, aut iureiurando præſtita eſt *apud Imper.* §.1. *de ſatiſd. l.*2.*§. ſed vtrum. D.de iudi.*

Nuda ratio, dicitur à Pomponio nomen æris alieni, in codicem accepti ſic relatum, vt qua de cauſſa debeatur, adſcriptum non ſit. Si dominus, inquit, rationes ſuas referat, ſe debere ſer uo ſuo, cùm omninò neque mutuum ac ceperit, neque vlla cauſſa præceſſerat debendi, nuda ratio non facit eum debitorem, *l.*49.*ff.de pecul. Idem in l.*26.*ff.de don.* Nuda ratio non facit aliquem debitorem: vtpote quod donare libero homini volumus, licèt, referamus in rationes noſtras,debere nos: tamen nulla donatio intelligitur.

Nuda pactio, hoc eſt, tenuis,deſtituta, tam nomine proprio, quàm commutatione rerum & factorum,maneat in ſimplici paciſcentium colloquio. Sic enim nudum Metaphoricὼς,ſeu tranſlatitiè accipi oportet *in l iuriſgentium. §. ſed cùm nulla.* D.*de pactis.*

Nuda venditio, pro fictitia & ſimulata, *l nuda.*D.*de contrahen.empt.*

Nuda voluntas tunc intelligitur, cùm quid fit citra exteriorem interuenientem formulam, quæ interdum ſufficit: *vt apud Iuſtin.in §.interdum. Inſtit.de rerum diuiſ.Vide Cantiunculam ibid.*

Nudum præceptum, quod ſine cauſſa fit.Eius exemplum extat apud Scæuolam, *in l. pater.filium. §. Iulius Agrippa. de lega.*3.

Nudus vſus, qui ſine fructu eſt, *l.*1.D. *de vſu & habit.* Iiſdem autem modis & conſtitui & finiri ſolet, quibus modis vſusfructus conſtituitur, teſte Gaio, *l.*3 *in fin.ff.de vſufruct.*

NVLLIVS eſſe res dicuntur, quæ in nullius priuatim bonis ſunt, ſed iure gentium omnibus vacant, & occupanti conceduntur,*l.*55. D.*de contr.empt.* Aliàs etiam Nullius eſſe dicuntur, quæ in patrimonio hominum, aut commercio nõ ſunt, *§. nullius. Inſtit. de rerum diuiſ.* veluti res ſacræ,ſanctæ,religioſæ.

Nullo numero homo, pro nullius precij,eſt apud Ciceronem 3.Philip.

Nullum, pro nullius momenti & vtilitatis, ſiue pro irrito, & inani.Vnde Interpretibus Nullum Inutili æquipollet. *D quod cuiuſ.vniuerſ. l.*1. *§. ei quidem.* D. *qui ſatiſda.cog.l quoties.*

NVLLI ALII, QVAM MIHI. Hæc verba non innuunt actum perfectum, *l. ſterilis.§.ſed ſi.* D.*de action. empt.*

NVMERI pro albo,in quo lecti milites conſcribuntur quem Græci κατάλογον appellant, & recentiores matriculam. *Vlp.l.ex.eo.*42.*D.de teſt.milit.* Ex eo tempore quis iure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeros relatus

eſt, antè non : proinde qui nondum in numeris ſunt, licèt etiam lecti tyrones ſint, & in publicis expenſis iter faciant, nondum milites ſunt, debent enim in numeros referri. *Sic in l.4. & 39.§.1. D.eo. l.16.C.illo tit. & l. vrbana familia.166. D. de verb ſign* pro libellis, veluti matricula familiæ *Lampri.in Alex.* Milites ſuos vbique ſciuit, vt haberet in cubiculo, & breues, & numerum, & dignitates. *Plin. lib.4, Epiſt.* Neque enim adhuc nomen in numeros relatum eſt. Quo factum eſt, vt numeri pro ſocietatibus, ordinibus, turmíſque militum acciperentur, quæ Græci τάγματα. *l.2.§.exercitum. D.de ijs, qui not.infa.l.8.§. veterani. D. de procur.l.4.D.de re mili l.31.C.loc.Plin.lib.10.Epiſt.* Vt iam ſacramento dixerant, ita nondû diſtributi in numeros erant. *Lamprid.in Macrino*: Quod ſi vnius numeri conſenſus acceſſiſſet.

Numero plurali pro ſingulari, *l. non eſt ſine liberis.* & contrà ſingulari pro plurali, *l.in vſu iuris. D de verb.ſign.* figuratè Iuriſc.vtuntur: quod & Apellus annotauit.

NVMEROSÆ prouinciæ, *in Conſt. Iuſtin de confirm.Inſtit.*tot ſcilicet, vt vix adnumerari queant *vt in l.1.C. in quibus cauſ in integr.reſtit.* numeroſis reſcriptis. ſic námque vtrobique legendum, & in hac ſignificatione multi vſurparunt auctores.

NVMERARII *lib.Cod.12.tit. de numer.*dicuntur, qui in officio magiſtratuû ſcilicet præfect.prætorio, præf.vrbi, præſidum, ducum, eodem prorſus munere funguntur, quo & tabularij in ciuitatibus & curiis. Chartas enim publicas adminiſtrare dicuntur. *l.6. C.Th.de num* iû & rationes ſupputare: quod nomê ipſum notat. à numerando enim ſic dicti ſunt. Hinc *Auguſt.lib.2.de lib arb.*Multos noui numeratores, aut numeratores, vel ſi quo alio nomine vocandi ſunt, qui ſummè atque mirabiliter computant. Nec verò conditionales ſunt (quod quid ſit, diximus in voce Tabularij) exceptis numerariis præſidum & conſulariû, quibus & ob eam rem conditionales tabulariorû nomen imponitur, *l.2.C. de numer.* Notandum etiam Numerariorum nomen de tabulariis rectorum prouinciarum olim vſurpatum, vt colligitur *ex l.13.C. de ſuſcep.præp.& l.4.C.de num.*

NVMERANDI verbum ad rem ipſam præſentem refertur, *l ſi ex cautione.C.de non num. pecu.* Elegans eſt Alex. dictum, & à magni nominis interpretibus receptum, Numerare eſſe naturæ potiùs, quam iuris verbum; *conſi.179 in 2.volu* quod & Alcia. probat, niſi cùm conſtare, nullam numerationem factam tunc fuiſſe, ſed delegationem.

NVMERATA pecunia duobus modis dicitur: Vno modo reſpectu creditoris, qui propriè dicitur numerare pecunias debitori, vt ſibi reddantur. Alio modo reſpectu debitoris, qui propriè dicitur ſoluere creditori: & impropriè dicitur debitor numerare, cùm ſoluit quod debet. Datur autem exceptio non numeratæ pecuniæ à creditore, principali debitori, vel ſi ſeiuſſori. Sed numeratio pecuniæ largè ponitur hîc pro omni re, quam quis numerauit vel ſoluit.

NVMMVS antiquitus duas valebat drachmas. *Plaut.in Trinummo*: Domina vna deminui modò quinque nummos, mihi detraxi partem herculanam. Cùm enim Grammatici Græci tradunt minam centum eſſe drachmarum, partem autê herculanam conſtet decimam fuiſſe, nûmus erat quinquageſima pars minæ, vt drachma centeſima: ſic in nummo iuerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet, cuius æſtimatione & pretio inferiot multò eſt nummus: igitur hic nummus eſt didrachmum, aliter quàm vulgò loquentibus ſoleat vſurpari: nam vulgò ſeſtertius eſt. Nummi autem vocabulum Siculum eſſe vult Varro libro 4.de ling. Lati.vt & Pollux lib. 9 his verbis: ὁ δὲ νοῦμμος δοκεῖ μὲν ῥωμαίων εἶναι τοὔνομα τοῦ νομίσματος, ἐστὶ δὲ ἑλληνικὸν τῶν ἐν ἰταλίᾳ καὶ σικελίᾳ δωριέων, quod Epicharmi exemplo probat. καὶ Ἀριστοτέλης, inquit, ἐν τῇ ταραντίνων πολιτείᾳ φησὶ καλεῖσθαι νόμισμα παρ' αὐτοῖς νοῦμμον, ἐφ' οὗ ἐντετυπῶσθαι τάραντα τὸν Ποσειδῶνος δελφῖνι ἐποχούμενον. Ergo vt ab ἀναβολὴ, & Doricè ἀμβολά, ἀβόλλα fecerunt, ſic à νόμος vnde νόμισμα, νοῦμμος poſſet videri deductus. Quod tamen improbant aliqui, cùm à Romanis Siculi potius ſint oriundi. Atque hoc vtvt ſe habeat, per m geminum ſcribi debet: etſi Tranquilos à Numa deducti velit, vt refert Suidas his verbis: Ἀσσάριον Νουμᾶς ὁ πρῶτος βασιλεὺς μετὰ Ῥωμύλον, ῥωμαίων γεγονὼς, ἀπὸ

σιδηροῦ

σιδήρου καὶ χαλκοῦ πεποιημένα. ἐχαρίσατο ῥωμαίοις, τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων διὰ σκυτίνων καὶ ὀστρακίνων τὴν χρείαν πληρουμένων, ἅπερ ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νουμμία, ὥς φησι Τραγκύλλιος quod ineptum prorſus cenſetur.

N V M M O S aureos æs dici, *Vlp. au-ctor eſt, de verbo ſign. l.*159. *& ibi Alc. in Comment.* Nummus autem aureus, cuius hic eſt mentio, ſeſtertios æris centum valebat, hoc eſt, denarios argenteos 25. quod idem in Diſpunctionibus annotauit.

Nummos inueterales, vide Ventralis.

Nummo addicere, aut mancipio dare, eſt ita dare, aut attribuere, vt quamuis vendita res non ſit, vendita tamen eſſe videatur: nam dicis cauſſa, & (vt vulgò loquimur) pro forma nummus vnus dabatur. *Vitruuius lib.*2. *ca* 4 *in fin.* Secundū mare mercatus eſt poſſeſſionem loco ſalubri. (de M.Hoſtilio loquitur) ab Senatu populóque Rom.petiit, vt liceret transferre oppidum, conſtituitque mœnia, & areas diuiſit, nummóque ſeſtertio ſingulis municip. mancipio dedit, *Cicer. pro Poſthumo*: Ecquis eſt ex tanto populo, qui bona C. Rabitij Poſthumi nummo ſeſtertio ſibi addici velit: *Vlp l.*46.*D.lo cat.* Si quis conduxerit nummo vno, conductio nulla eſt: quia & hoc donationis inſtar inducit, deſt, quia non eſt vera conductio: quippe quæ mercedem duntaxat dicis cauſſa conſtitutam habet. *Pomp l* 66.*ff de iure dot.* Quidam ergo remedij loco rectè putauerunt introducēdum, vt vel locet hunc vſumfructum mulieri maritus, vel vēdat nummo vno.

Nummus aſper à veteribus dicebatur, recens nouus, benéque percuſſus, nō vſu attritus, ſed qui formam haberet expreſſam, & notas claras, minimé que fugientes.

Nummis colere dicitur, qui ad pecuniam numeratam conduxit, *l.*26.*D de furt.*

Nummus Decargyrus, *l.fi.C.Th.ſi quis pec.conſta.*

N V M M A R I A quæſtio pro pecuniaria, *l.fi.D.de ſta.defunct.*

Nummarij iudices, *l.*1.*C.publ.latit. vel conſul.nunciat.vel inſinuat. lib* 12. lucri auidi, id eſt, quorum iudicia venalia ſunt pecunia. *Sic Hieron.ad Onaſum*: Volo in nummarios inuehi ſacerdotes. *Et Sueto. in Domitiano*: Nummarios iudices notauit.

N V M M V L A R I I, à nummulis dicti, collybiſtæ, permutatores nummorum: qui maioris pretij nūmis acceptis, nummulos, id eſt, minuſculam monetā, per partes reddebant, aut certæ regionis acceptam pecuniam regionis alterius pecunia permutabant: item vt Collybiſtæ. *Paulus l* 9.§.2.D *de edend.* Nummularios quoque non eſſe iniquum cogitationes edere, Pomponius ſcribit: quia & hi nummularij ſicut argentarij rationes conficiunt: quia & accipiunt pecuniam, & erogant per partes, quarum probatio ſcriptura codicibúsque eorum maximè continetur: & frequentiſſimè ad fidem eorum decurritur. Horum conditio aliquāto inferior fuit argentariorum, vt patet ex dicta l. 9. nec enim publica auctoritate pecuniam tractabant: ideóque eorum rationes minoris erant & fidei & auctoritatis. Vlpianus tamen *in l.* 7.§.2.nummularios pro argentariis ponere videtur. Nummularios præterea pecuniam ſpectaſſe ac probaſſe patet *ex l.*39.*D.de ſolut.*

N V N C, particula eſt dilationis excluſiua, *l ſcimus.*§ *cum autem, C. de inoffic. teſt.* Propriè nanque præſens reſpicit tēpus, l.vrbe.D.de ſtatu hom.& ſim. Eſt tamen reperire, vbi in futurum protenditur, vt in Decretis Pontif. exempla citat Albericus. Aliquando nullum tempus denotat, & pro Sed, accipitur. Lege Vallam *in Elegant libr.*2. Nunc Feſto, id eſt, Edicti tempore, in Interdicto vti poſſid.

N V N C I A R E cauſſam, deferre, *l.* 39.*D.de iure fiſc.*

N V N C I A T I O noui operis in Pandectis, ſic accipienda eſt. Prætor edixit, vt ſi quis putet vicinum nouum aliquod opus molientem, non habere ius id faciendi, liceat ei denunciare vicino, ne id faciat, itáque eum prohibere: vetátque ei, cui denunciatum eſt, ſiue ius habeat, ſiue non, tamen ne quid inſtituat: quod ſi edictum neglexerit, Prætor aditus interdicit, vt opus factum reſtituat, id eſt, interim id decernit, dum apud iudicem à Prætore datum planum faciat ſibi ius eſſe ſic ædificare, omnino autem diruere id cogitur, propter edictum Prætoris, ſiue iure, ſiue iniuria ædificarit, quod ſi nunciator velit remittere

nunciationem, licebit ædificare, licebit etiam nouatori ſatiſdare ſe opus demoliturum, ſi nunciator actione ſua negotiatoria (quam contimuò poſt nunciationem debet intendere) probarit apud iudicem id illi non licuiſſe. *Hæc ex tract. D de noui oper.nunciat ſummatim.*

Nunciatio (in materia maleficiorum) quam commentatores Denunciationem vocant, magnam habet differentiam in iure Pontificio, & in iure Ciuili. Nam Romani Pontifices admittunt quemlibet ad nunciandum iudici crimen alterius, modò illum prius admonuerit emendationis, ca.qualiter & quando. de accuſation. *Et c licet Heli. de ſimoni.* Et tunc poteſt iudex procedere per inquiſitionem, ſi voluerit, nulla mentione facta nunciatoris. Poteſt item procedere ſuper nunciatione inquirendo crimen, hoc eſt, vt nominatim exprimat nunciatorem, ſicut conſuetudo obſeruat. Iure autem ciuili nemo idoneus cenſetur ad nunciandum, niſi ſpecialiter deſignatus fuerit ad id munus. Olim enim inſtitui ſolebat hominum genus, arcanis ſceleribus inquirendis & efferendis operam impendens: vt crimina publicè innoteſcerent. Per hoc enim antiqui bonos mores mirum in modum tuebantur. Et tales nunc quibuſdam in locis videmus deſignari. Cæterùm ne talis delatio in adulationem degeneraret, ſicut tyranni quoque huiuſmodi indicibus abutebantur, quaſi emiſſariis duntaxat & auſcultatoribus: ideò ſancitum fuit, primùm vt nunciatores quodam teſtificati genere vterentur ad inueſtiganda commiſſi criminis indicia, priuſquam aliquid efficerent, ne errantes ipſi magiſtratum quoque ſeducerent. Deinde, vt notoriis ſuis (ſic enim tota illa criminis per teſtificationem inquiſitio vocabatur) nunciatores adſiſterent. Nam falſis nec ne notoriis inſimulatus quis eſſet, perpenſo iudicio diſpiciebatur, *l. ea quidem*, C. *de accuſ.* quamobrem Romanæ leges per nunciationem non admittunt aliter inquiſitionem fieri aduerſus criminoſum, niſi facta mentione nunciantis: vt reo copia fiat defendēdi legitimis exceptionibus: quemadmodum etiam de Irenarchis, ſeu publicæ pacis cuſtodibus traditur *in l.diuus Hadrianus.* D.*de cuſt.& exhib. reor. l.ab accuſatione, §. nunciatores.* *ad S.C.Turpilianum.*

NVNCIATORES dicuntur delatores criminum: ex quo eorum indicia notoria dicuntur, ſeu notaria, vt diximus ſuo loco *Paul. l.6.*D. *ad S.* C.*Turpil.* Nunciatores qui per notoria indicia produnt, notoriis ſuis adſiſtere iubentur. Iidem ab Impp. denunciatores dicuntur, *in l.7.C.de accuſat.*

NVNCIVS, qui ſpecialiter certi negotij gratia ad aliquem deſtinatur, & abſenti miniſterium præbet, *l.2.*D.*de pact.& alibi ſæpiſſimè.* Hinc

Nuncium mittere & remittere coniuges dicuntur, qui, libello repudij miſſo, à ſe inuicem diuertunt, *l. 6 & l* 10. D.*de ſponſ. l.5.& l.7. D.de iure dot.*Cic.*in Topic.* Si mulier, cùm fuiſſet nupta cum eo, qui connubij ius non eſſet, nuncium remiſit. Inde Nuncios repudia interpretantur Impp.*l.3.C.de repud.*

Nuncij etiam ſunt, quos Ius Ciuile viatores, & adparitores, Pragmatici Galli *Sergents* vocant, *c. prudentiam. de offic.& pot iud.delega.*

NVNCVPARE, eſt voluntatem circa hæredis inſtitutionem, legatorum donationem, cæteráſque teſtamenti partes, lingua & voce exprimere nominaréque. Hinc teſtamentum nuncupatorium, quod fit ſine ſcriptis, coram ſeptem teſtibus, viua voce: & eſt iuris ciuilis, *teſte Viglio Iulian in l§i ita de bo.poſſ ſec.Tab* Quidam teſtamentum in tabulis ſibi fecit: filio autem impuberi per nuncupationem ſubſtituit. *Item:* Nam quemadmodum ſcripto filio hæredi, ſeparatim ab hæredibus patris, ita nuncupato poteſt videri ſeparatim à ſcriptis patris hæredibus bonorum poſſeſſio dari. Nuncupatum hæredem à ſcripto diſtinguit: vt ſit is modus, cuius meminit Iuſtinianus *inſti. de teſtam.§.ſi* Budæus inquit: Nuncupare, eſt non ſcripto, ſed verbo cauere, vel dicere. Vnde teſtamentum nuncupare, *apud Plin.lib.*14.*de ebrietate.* Nuncupatur autem teſtamentum in hunc modum: tabulas teſtamenti teſtator tenens, ita dicit: Hæc vti in his tabulis ceriſve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor. itaque vos Quirites teſtimonium perhibetote quæ nuncupatio & teſtatio vocatur. *Vlp.c In-ſtit.*20 *Vide Iſidor.lib.*5.*c.*24.*Etym.* Vt autem ſecundum tabulas, ita & ſecundum nūcupationem bonorum poſſeſſio datur.

Nun-

Nuncupare hæredem, eſt pronunciare, & verbis exprimere, & palàm nominare, opponitúrque ſcriptura nuncupatoria, *l. 21. 25. D. de teſtam. l.* 20. *D. de vulg.*

Nuncupata pecunia dicitur (*ait Cincius libr. 2. de offic. Iuriſconſulti apud Feſtum*) nominata, certa, & propriis nominibus pronunciata. At Santra *lib. 2. de verborum antiquitate, vt refert idem*, ſatis multis colligit, nuncupata eſſe non de recto nominata, ſed promiſſa, & quaſi teſtificata, circumſcripta, recepta: etiam in votis nuncupandis eſſe conuenientius.

NVNCVPATIVVM teſtamētū, vide infra Teſtamentum.

NVNDINÆ à nono die dictæ ſunt, quaſi nouendinæ. Hæ autem, *inquit Macrobius lib. Sat. 1. c.* 16. primùm à populo R. reſtitutæ ſunt, *inquit Rutilius*, vt octo quidem diebus ruſtici opus facerēt, nono autem die intermiſſo, rure, ad mercatum legéſque accipiendas Romam venirent. *Columella autem libro de re ruſt.* 1. Nundinarum, inquit, conuentus, manifeſtum eſt propterea vſurpatos, vt nouis tantummodò diebus vrbanæ res agerentur, reliquis adminiſtrarentur ruſticæ. illis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur: &, cùm conſilium publicum deſiderabatur, à villis arceſſebantur in Senatum ex quo qui eos euocabant, Viatores nominati ſunt.

NVNDINÆ verò, id eſt, vacationes (vulgò à nobis feriæ dictę) de quibus Rubrica extat *lib. Pandect.* 1. *& c.* VII. & quas Græci *πανήγυριν, καὶ τὴν λεγομένην ἀτέλειαν* vocant, *l. 1. C. de nund.* abuſiuè dictę ſunt mutata re, nomine autem retento, cùm propriè Mercatus appellandæ ſunt. Vnde Rub. Codicis, De nundinis & mercatibus: non, vt vulgò, Mercationibus. id quod vel ex legis vnicæ lectione poteſt intelligi, nam à poſterioribus Cæſaribus inſtitutum fuit, vt ex certo eorū beneficio ac munere, certis in oppidis, ſtatus temporibus, mercatus celebrarentur, cum omnium portoriorum & vectigalium immunitate: quinetiam Impp. Valens & Valent. *in l. 1. C. de nund.* immunitates illas vſque eò amplificarunt, vt etiam eos, quibus Nundinarum ius conceſſum eſſet, vetuerint mercatus, tempore nundinatoribus vilis aut propter merces, aut propter portorium, aut propter priuatum aliquod debitum negotiū faceſſere. Obſeruatum eſt etiam, Nundinarum ius à Senatu impetrari ſolitum. *Plin. lib. Epiſt. 5.* Solers, inquit, vir Prætorius à Senatu petiit, vt ſibi inſtituere in agris ſuis nundinas permitteretur.

NVPER, non longo tempore. Neque verò ad horas refertur, ſed vel ad paucos dies, vel ad paucos menſes, *l. nuper conſtitutum. D. de leg. 3. Inſtit. de vſucap. §. fin.*

NVPTA Labeoni non videtur, quę virum pati non poteſt, *l. penult. D. quan. dies leg. ced.* Item nec ſponſa intelligitur, *l. in eo iure. §. hoc caput. D. de ritu nupt.*

Nuptam à Græcò duci *ait Feſtus libr.* 12. Illi enim nuptam appellant *νύμφην*, quo verbo vſus eſt Solon in legibus. Sic enim apud Plutarchū in eo: *τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλινομένην μήλου κυδωνίου κατατρώγειν.*

NVPTVI collocare, eſt cōtrahere nuptias, matrimonium. *Vlpi. in l. liberorum. D. de iis qui not. infam.* quod & nuptiis collocare, idem paulò pòſt dixit.

Nupta, inquit Feſtus, verba dicebātur ab antiquis, quæ virginem dicere nō licebat. *Plaut. in Diſcolo*: Virgo ſum, non didici verba nupta dicere.

NVPTIÆ dicūtur propriè ceremoniæ & hilaritates in ducendis vxoribus, à nubendo: quia ſolebant olim puellæ, pudoris gratia, caput obnubere: ſignificātes, verecundiam nuptiis præire debere, *Hinc Cicero pro Cluentio dicit*: Nuptias plenas dignitatis, plenas concordiæ, ac pudoris. Hinc etiam Nubere propriè de mulieribus dicitur.

Nuptiæ, ſiue matrimonium, eſt viri & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ cōſuetudinem continens: ait Imper. *De nupt. in princip.* vide ſuprà MATRIMONIVM. *Modeſt.* Nuptiæ ſunt coniunctio maris & fœminæ, & conſortium omnis vitæ: diuini & humani iuris communicatio, *l. 1. D. de ritu nupt.* Coniunctio, *vt l. 1. D. de iuſt. & iur.* Coniunctio maris & fœminæ, quam nos matrimonium appellamus. Duplex enim habet nomen, matrimonij & nuptiarum, *l.* 10. *D. de ritu nupt. & Inſt. de pat. poteſt.* ex quo loco etiam cōſortium omnis vitæ, inter-

uu

pretari licet, indiuiduam vitæ conſuetudinem, quod vitæ ſocietatem, *l. ſi rerũ. D. de re iud. l* 1. D. *de rer. amot.* quod Halycarnaſ. ὅτι πολλὴ συνειδεῖν τύχη, vbi etiam vxorem facit κοινωνὸν ἀπάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. Imp. Gordianus ſimiliter ſociam rei humanæ atque diuinæ. Obſeruandum autem, Modeſtinum in nuptiarum definitione vt Ethnicum loqui, apud quos quæuis familia habebat ſpecifica ſua ſacra. Et Iuſtæ nuptiæ, hoc eſt, legitimæ, dicuntur, ſi Romanus Romanam, hoc eſt, liberæ conditionis maſculus liberam ducat vxorem. Præterea oporteret vt conſentiant, non ſolùm qui iunguntur, ſed etiam parentes, ſub quorum ſunt poteſtate, *l. nuptiæ. D. de ritu nupt. l. nec filium. C. de nupt.* Cùm autem nuptiæ celebritas ipſa coniugij ſit, cùm mulier obnubitur, id eſt, vela faciem ad maritum deducitur, propriè non dicimus ſolùm nuptias ſed ipſum matrimonium, *rub. D. ſol. matr.*

Nuptiæ nefariæ propriè dicuntur, quæ inter aſcendentes & deſcendentes liberæ homines cõmittuntur. Eæ verò nuptiæ inceſtæ habẽtur, quarũ collaterales in vetitis gradibus auctores ſunt, atque item affines. Reliquæ verò modò illicitæ, modò inutiles vocantur. Quamuis promiſcuus huiuſmodi vſus eſt apud Iuriſconſultos, *vide C. de inceſt. & nefa. nupt.*

Nuptiæ ſeruiles. Iure ciuili conſtat, matrimonium inter ciues Romanos & liberos duntaxat eſſe. *Inſtit. de nupt. in princ.* Seruos verò haudquaquam poſſe in matrimonium conuenire, *l. cùm ancillis. C. de inceſt. nupt.* Sanè iure Pontificum, *cap. 1. de coniug. ſeruor.* adprobatæ ſunt ſeruiles nuptiæ, citra tamen domini fraudem.

Nuptiarum mentio ad primas nuptias referenda eſt, quod & Alber. indicat. *Pompon. in l. boues. de verb. ſig* Hoc, inquit, ſermone, dum nupta erit, prima nuptiæ ſignificantur. Cuius rei rationem pete ex commentariis Alciati in eand.

Nuptiarum tempus, eſt ipſa nuptiarũ feſtiuitas, *l. ſancimus. C. de nupt.* Itaq. pro ſpe nuptiarum impropriè accipitur, *l. 2. in fi. D. de priuil. delict.*

Nuptias conſenſus præſens principaliter facit, non concubitus, *l. nuptias. D. de reg. iur.*

NVPTALITIVS, nuptialis, *l. Vlpian. l. 194. C. de verb. ſig.* nam Munus eſſe donum cum cauſſa, vt puta natalitium, nuptalitium.

NVRVS, vxor eſt filij, *l. 4. §. adfines. D. de gradibus.* ſponſa nurus appellatione continetur, *l. 6. & l 8. D. de grad. & adfi* Atque eius adpellatione pronurus, & deinceps cæteræ continentur. *D. de verb. ſign. l. nurus. l. 2. §. nurum.* D. *qui ſatiſd. cog.*

NVTRIRI, infantium, Alii adultorum eſſe interpres monuit *in l. penult.* D. *de his qui ſunt ſui vel al. l. 2. C de inf expoſ.* iubet nutrire ſobolem ſuam vnumquenque.

NVTRITIA, Græcè τροφεῖα dicuntur nutricis merces. Eo vocabulo vtitur *Vlp. ad fi. l. 1. de var. & extraord. cogn.* Ad nutritia quoque, inquiens, officium Præſidis vel Prætoris deuenit. Namque nutrices, ob alimoniam infantium, apud præſides, quod ſibi debetur, petunt. Sed nutritia eouſque producemus, quoad infantes vberibus aluntur.

NVTVS, voluntas, quæ ſigno declaratur: quod fit vel oculis, vel capite, vel manibus. Nutu relinqui poteſt fideicommiſſum, *l. nutu. D. de legat. 3.* Verùm hæres nutu inſtitui nequit, *l. iubemus. C. de teſtament.* Plin. docet libr. 1. Epiſt. nutum dici, cùm quis annuit: & renutum, cùm recuſat. Namque ego, inquit, ſimili nutu ac renutu reſpondere voto tuo poſſum. Porrò cui ſummam potentiam adſcribimus, eius nutu ac renutu cuncta geri dicimus. Multum eſt, verbo efficere, quod velis: at plus eſt, idem efficere nutu ac renutu, *inquit Eraſmus.*

NYCTALOPS, νυκτάλωψ, qui occaſo ſole oculis eſt hebetioribus. *Plin. lib. 8 c. 15.* Caprinum iecur veſcentibus reſtituit veſpertinam aciem his quos Nyctalopas vocant. *Vlpian. l. 10. § 3. D de ædil. edict.* Sed & νυκτάλωπα morboſum eſſe conſtat: id eſt, vbi homo neque matutino tempore videt, neque veſpertino: quod genus morbi Græci vocant νυκτάλωπα. *Ariſtot. problem. ſect. 31.* Νυκτάλωπας λέγουσιν, ὅταν μὲν συμβῇ τὴν ἡμέραν βλέπειν. δυομένου δὲ ἡλίου ἀμαυρότερον ὁρᾶν, νυκτὸς δὲ γινομένης οὐδ᾽ ὅλως. Nyctalopas appellant, cùm accidit, vt interdiu quidem cernant: occidente verò ſole, hebetius: nocte verò neu-

neutiquam. His etiam verbis νυκτάλωπα deſinit *Aetius lib.* 7. morbúmque hunc ait contingere propter capitis imbecillitatem,& organi viſus craſſitiem,tunicáſque & humiditates, quæ circum oculum ſunt.*Vide Cuiac.in Nou.* 13.

NYCTOSTRATEGI, nocturni magiſtratus in prouinciis, qui armati noctu vrbem perluſtrant publicæ quietis gratia, qui Venetiis *Signori di note* appellatur. Pariſiis, *Les cheualiers du guet. Arcadius l vlt* §.1. *.de mu & hon.* huius verbi meminit: Nyctoſtrategi & priſtinorum curatores perſonale minus ob eunt. In aliis exemplaribus, Nycoſtrategi habetur corruptè. Nyctoſtrategus enim eſt idem, qui præfectus vigilum in vrbe dicitur: vt in Ægypto Straboni νυκτερινὸς στρατηγὸς, & Conſtantinopoli νυκτέπαρχος: qui poſtea Prætor plebis dictus eſt,*c.l.ex Nouel.*13.

NYMPHÆA, *in l.* 5. *C de aquæductib.lib.* 11. ſunt ædes publicæ, in quibus nuptias celebrabant, qui ædibus carebãt ad choreas capacibus,vt Zonaras explicat in leone magno. Græci in hanc legem Nymphæa vocant ὕδρεια, & *Socrates lib.*4. *c.* 8. quæ refert in oraculo quodam chorearum nomine fuiſſe deſignata. Inde

Νυμφικὰ λοῦτρα,*et Suidas interpretatur*, τὰ εἰς γάμους ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ κρήνης λαμβανόμενα.

O

OCVM *an* commercium eſt: Itaque apud veteres, plodo, cloſtra, coda, pro plaudo,clauſtra,cauda. Ex Diomede Grammatices libro 1.

OB, in XII. Tabul.ſignificat Ad.Verba Legis hæc ſunt: CVI TESTIMONIVM DEFVERIT, IS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM OBVAGVLATVM ITO. At in Obuagulatum pro circum ponitur. Vide quæ dicemus in voce Vagulatio.

Ob, propter ſignificat. Alberic.ex Iuriſconſultis exempla ponit. Verùm ob abſoluendum, ob tacendum, & ſimilia, pro ad obſoluendum, vel vt abſoluat: & pro ad tacendum, vel vt taceat, accipienda ſunt. Sic *Sueton. in Veſpaſiano:* Ob ſubterfugiendum ius fiſci,id eſt, vt ſubterfugeret.An verò conditionem faciat,cauſſámque proximam denotet,*Bart.docet in l.*1. C. *de legatio.lib.*10.*in l.*1. C.*de Sent.quæ pro eo,quod intereſt.*

Ob rem datur,vt aliquid in futurum ſequatur:quo non ſequente,repetitio dati competit. Ob cauſſam verò damus,quæ præterita eſt: veluti cùm ideò do, quòd aliquid à te conſecutus ſum, vel quia aliquid à te factum eſt,*l.*1. D.*de cond ob turp. cauſ.l.damus.*D.*de condict.indeb.*

O. C.Id eſt,Ope Conſilio,quam locutionem exponit *Paulus in l.ſæpè.*53. D.*de verb.ſign Et vide* §.*interdum quoque Inſt.de obli.quæ ex delict.* vbi hæc locutio tei repetitur cum coniunctione & : corruptè, mea quidem ſententia, & reclamantibus libris ſcriptis probatioribus, itaque *Vlp. l.*6.*de condict.furt.* Ope conſilio dixit.Nõ dubium autem, quin apud Paulum Diaconum mendum ſit, vbi O.C.ore conſilio, vel ore conſilij, interpretatur. *Vide Cuiac.ad d.*§.*interdum.*

O.D.M.Operæ donum, munus.nam apud Paulum Diaconũ corruptè legitur Domus,Hæc tria(*vt ait Paulus noſter in l. ſæpè.* 53. D.*de ſign.*) ſine diſiunctione ita pronunciabantur. Erant autem ea quæ patroni ſuis libertis, cùm eos libertate donabant,imponere conſueuerant: vt ex tractatu De operis libertorum, facilè intellectu eſt: in quo mendum haũ notatum ignoratione natum eſt *apud Paul. in l. qui libertinus.* 37. vbi legem Papiam edit,NE QVIS EORVM operas,doni, muneris,aliúdve: pro operas,donum,munus,aliúdve Hotom.

O.L.O.CON.Opere locato,opere cõducto. Adſcribi autem ſolebat EFFECTO PROBATOQVE, cùm perfectum eſſet.Et hoc eſt,quod Paul.ſignificat *in l.* 5.*De verb.ſig.*Opere locato conducto.his verbis ἀποτέλεσμα ſignificatur.Nam conciſè Paulus loquitur, pro Opere locato effecto, opere conducto effecto. Quare apud Val. Probum pro Operas conduxit, Operas locauit, reponerem, Opere conducto, Opere locuto.In lapide autem vetuſto quem legi, Operis faciundi adſcriptum eſt: Altera pecuniæ pars dimidia ſoluetur opere effecto probatóque,*vt apud Macrũ in l.*7.§.1.D.*de Repet:*

Illud quoque cauetur, ne in acceptum ferat opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, approbandum, ſacra tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præſtita, lege erunt. Hotom. Al j tamen pro Approbandum. Appendendum legendum cenſent.

Obæratus, ære alieno obligatus, & obſtrictus *Vide Bud in Prioribus.*

OBAVDIRE, eſt de mente deducere, *Io. And. in cap. fundamento. de elect. in 6.*

OBAMBVLARE, aduerſus alios ambulare, *Feſto.*

OBCÆCARE foſſas, obtegere, & deſuper claudere.

OBDORMIRE, non vita defungi eſt, quod nullo idoneo auctore Eccleſiaſtici receperere: ſed dormire ſignificat *Vlpia. ad leg. Aquil ſi ſeruus ſeruum.* Si fornacarius, inquit, ſeruus coloni ad fornacem obdormiuiſſet, & villa fuiſſet exuſta: Neratius ſcribit, ex locato conuentum præſtare debere, ſi negligens in eligendis miniſtris fuit.

OBEX ſignificat cuiuſcunque rei obiectionem, ſiue obſtaculum, *l. adulterij accuſatione. C. de adult.*

OBIRE munus, eo fungi. Obire hæreditatem, pro acquirere poſſeſſionem hæreditatis, *apud Ciceronem pro lege Agrar.*

Obiit diem, pro mortuus eſt, *l. 1. D. de condit inſert.*

OBIVRGATIO, poſt turpe factũ caſtigatio.

OBLATVM furtũ dicitur, ait Imper, cùm res furtiua ab aliquo tibi oblata ſit, eáque apud te concepta ſit: vtique ſi ea tamen tibi data fuerit, vt apud te potius, quàm apud eum qui dedit, conciperetur. nam tibi apud quem concepta ſit, propria aduerſus eum qui obtulit, quamuis fur non ſit, conſtituta eſt actio, quæ appellatur oblati. *§. conceptum. De oblig. quæ ex delict.*

OBLATIO quid ſit *in l. acceptum. C. de vſuris*, docet ibi Albericus. Oblationum appellatione apud Canoniſtas quid contineatur, *vide ca. cum inter. extra de verb ſign.*

OBLIGATVR lege, qui in legem committit, *l. 30. D. de fal. l. 51 de verb. obligat.* Vel obligamur lege, cùm obtemperantes legibus aliquid ſecundum præceptum vel contra facimus.

Obligare ſe furti, eſt furtum facere, *Gell. lib. 7. c. 15.*

Obligari iudicio, id eſt, teneri, *l 45. D. de oblig. & actio.*

Obligari apud aliquem, *l 7. D. de fideiuſſ.* id eſt, alicui. Sic apud al quem debere, *l 34. § quidam. D de ſolutionibus.*

OBLIGATVS fundus, pignori oppoſitus, *l. 47. D. de leg 1.*

Obligatus dicitur, qui exceptione tueri ſe non poteſt, *l. vel obligatus §. 1 D. de libera. cauſſ.*

OBLIGATO durare, *l. item quaritur. D. de loca.*

OBLIGATIO (*vt definit Iuſtinianus Inſtit de oblig at in princip.*) eſt iuris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicuius ſoluendæ rei, ſecundum noſtræ ciuitatis iura.

Obligationis verbum generale eſt, & diuiditur in eam quæ ex contractu eſt, vel quaſi, & ex delicto, vel quaſi. Obligatio oritur ex contractu. Cùm enim introductæ iam eſſent multæ commerciorum formæ, naturalis ratio, ac imminens rerum neceſſitas dictabat, æquum & bonum eſſe, vt conſtitueretur, ne quis in huiuſmodi mutuis negotiationibus, ſecundum humani affectus inconſtantiam detrimẽto alterius temerè variaret: imò magis vt adſtringeretur vnuſquiſque ad id quod ſemel placuiſſet ſeruandum. Vnde generaliter introductum eſt naturæ vinculum, id eſt, naturalis obligatio. Vt rectiſſimè videatur dixiſſe *Vlp. in l 1. in princip. D. de pact.* Quid enim tam congruum eſt fidei humanæ, quàm ea quæ placuerũt inter eos, ſeruare? Verùm naturalis ratio, omnium rerum optima moderatrix, cùm tam immenſa, & varij diſcriminis eſſent hominum negotia & facta, facilè ſuaſit, adeóque propter neceſſitatem exegit, ne eodem modo omnes ex omnibus negotiis paſſim obligarentur. Eſt enim inconuincibile axioma, diſſimilia non rectè ſimili iure cenſeri. Quare legiſlatores medium quoddam, ac temperamẽtum in rebus obſeruantes, delectum adhibuerunt introducendæ obligationis, hoc ordine: Primum, in conuentionibus ſecundum prędictas formas cõſummatis, tam efficax vinculum admiſerũt, vt executionem quoque decernerent

ſi in inuitos & recuſantes. Et hæc obligatio, ſecundum naturæ rationem, & hominum auctoritatem producta, meritò eſt dicta naturalis & ciuilis. Exequendi verò adminiculum, actio. Deinde in illis articulis, in quibus naturæ ratio non palàm accederet, apparēte tamē aliqua cauſa ad vſum humanum neceſſaria, conſtituerūt auctoritate ſua, legiſque præſcripto obligationem quādam, ac inde ciuilem ſeu legitimam nūcuparūt, vtique tā efficacem, vt exigi poſſet per actionem. Sic Paulus accipi vult in l. legitima conuictio. *Vlp. in l. iuriſgentium.* D *de pact.* Denique in illis ſpeciebus, quæ nō tam prægnātem cauſſam in ſe cōtinere videbantur, vt ad neceſſitatem exequendi trahendæ eſſent, ne nimis rigida omniū dictorum introduceretur actio, cùm nec illas nominatas ſeruemus, vt oportet, optimo temperamento reliquæ omnes conuentiones ſub naturali obligatione propter conſenſum, ſine executione tamen actionis, relictæ ſunt, ſolùm vt exceptionem parerēt. *Vlp. in d. l. iuriſgentiũ.* §. ſed cùm nulla, inquit, ſubeſt cauſſa præter cōuentionem, hic conſtat non poſſe conſtitui obligationē. Igitur nuda pactio obligationē nō parit, ſed parit exceptionem, hoc eſt, naturalem defenſionē. Ex his apparet, quomodo ex facto colligatur ius obligationis, & etiam ius perſequendi quod debetur per obligationem Sicut dici ſolet: Contractus eſt remotior actionis ac mediata cauſſa: Obligatio autem proximior & immediata Item, contractus eſt cauſſa ſpecifica, quia diuerſi contractus producunt diuerſas actiones: ſed obligatio generalis cauſſa eſt, quia omnes actiones eodē modo naſcuntur ex obligatione, *iuxta l. licet.* §. *obligatio.* D. *de procurat.*

Obligatio naturalis ſola regulariter nō producit actionem, niſi magna cauſſa ſubſit: quia ſi paſſim extra ſolēnes, & certas commerciorum formas, ex omni cōuentione & pacto nudo fuiſſet conceſſum ius perſequendi in iudicio, res prodiiſſet in infinitum, & ad pernicioſſimam confuſionem, cùm ſingulis planè horis oportuiſſet variare, ac multiplicare actionum formulas, ſecundum immēſam pactorum circumſtantiam: quod, abſurdiſſimum & impoſſibile fuiſſet *argument. in Authen. vt determi. ſit numer. cleric. in prin* *Et de referend. ſacr. pala.* §. *vl. Ex Oldendorp* At Hotom.

OBLIGATIONVM autem aliæ naturales dicuntur, aliæ ciuiles, aliæ mixtæ. Naturales ſunt, quæ cùm reuera contractæ ſint, à iure tamen Quiritium non approbantur: veluti ſi ſeruus ciui Rom. pecuniam crediderit: iure quidem naturæ, quæ parem omnium hominum conditionem eſſe voluit, obligatio nata eſt: ſed Prætor de ea ius non dicit. Ciuiles ſunt, quæ vel nunquam reuera contractæ ſunt, vel cùm reuera contractæ eſſent, facto tamen aliquo, ſed ad iuris ciuilis rationem non accōmodato, diſſolutæ ſunt. Mixtæ ſunt, quæ cùm reuera & æquiſſimè contractæ ſint, tum etiam à iure ciuili comprobatæ & confirmatæ ſunt: cuiuſmodi ſunt, ex mutuo, commodato, depoſito, empto, conducto, & cæteris ſimilibus. Obligatio autem naturalis duplex eſt, Naturalis ciuilis, quæ actionem parit, & naturalis, quæ inhibet repetitionem, *l. naturales.* D. *de obl. & act.* Nec non ciuilis duplex eſt, naturalis ciuilis, & ciuilis tantū. Et ciuilis tolli per ſe ſola poteſt, manēte naturali, *l. Iulian.* D. *de condict. indeb.* & naturalis manente ſola ciuili, veluti pacto de non petendo.

Obligationis naturalis effectus ſunt, primùm parere exceptionem. *l. iuris gentium.* §. *ſed cum nulla de pact.* Quod intelligendum eſt, vt Apellus declarat, *προχ-τατικῶς*, c. 4. de effectu. Deinde, vt ſi ſatis ad nouandum, *l. 1. in fin. de nouat.* Tum ad conſtituendum *leg.* 1. §. *debitum. de conſtit. pec.* Præterea vt accedat fideiuſſor, *l. ſtipulatus ſum. cum l. ſeq. de fideiuſſ. l. naturaliter. de condition. indeb.* Rurſum vt accipiatur pignus, *ead. l. naturaliter.* Poſtremò ad compenſandum, *l. etiam de compenſat.*

Obligationum rurſus aliæ ſunt ciuiles, aliæ honorariæ. Ciuiles ſunt, quæ (vt *Iuſtin. ſcribit*) aut legibus conſtitutæ, aut certo iure ciuili comprobatæ ſunt. Prætoriæ ſunt, quas Prætor ex ſua Iuriſdictione conſtituit, quæ etiam honorariæ vocantur: *ait Imp.* §. 1. *De oblig.*

OBLIGATIO inanis, inefficax, quæ exceptione ſubmoueri poteſt. *Papin. l. 95.* §. 1. D. *de ſolut.* Aliquando euenit, vt inanis obligatio aditione hæreditatis confirmetur.

Obligatio pro actione ponitur in l. *naturalis.* §. *& ſiquidem.* D. *de præſcript. verb.*

Obligationē diminui, *in l libertus qui operarum* D.*de ope.libert.*

OBLIQVA libertas opponitur directæ. Obliquè opponitur aduerbio Rectè.

OBLITERABITVR, pro abolebitur, & quaſi è literarum monumentis delebitur *l.* 1 *qui ſanctam. Cod de Apoſtat.*

OBLIVIO, memoriæ defectus. Præſumitur autem ex longa abſentia naſci, *vt no.in l.furtum.* §. *fundi.* D. *de vi ſuca Lege Bar.in.in l. ex conſenſu.*§ *eum qui D de appel.*

OBLOQVI, eſt contra aliquem loqui, & quodammodo expoſtulare ſecum.

OBNOXII dicuntur commodè pro Vaſſallis. *Albertus Krantz.libr. Dan.* 6.*cap.* 42. Splendidos equites nuper à ſe ſuis ſactamentis dimiſſos Abſaloni mittit, iuſiurandum præſtituros: ille nihil motus, non ſe eſſe ait, cui debeant tanti viri obnoxij fieri.

OBNVBERE mulierem, Alciato eſt eam velatam ad maritum deducere.

OBNVNTIAT, qui malam rem nuntiat: qui bonam, annuntiat, Donato auctore. Hinc obnuntiatio augurum, cùm aliquid fieri prohibebat, quoniam auſpicia non addixiſſent. *Alciat.in comment.*ſcribit, denuntiationem, quæ prohibitoria erat, obnuntiationem propriè dictam.

OBOLVS, facit ſex ſiliquas, *Alex. ab Alex l b.*2.*Gen.dier.c.* 20.*& vide Cal. Rhod.lib.* 10.*c.*2.

OBREPERE, eſt falſis dictis & mendaciis, aliquem circumuenire. *Vlp. l.*3.§ *puberi quamuis de Carbon.edict.* Sed ſi cùm eſſet pubes, quaſi impubes obrepſerit, dicendum erit nihil eum egiſſe. Sicque ſumitur multis aliis in locis. Accurſ. *in l ſi quis obrepſerit præſidij prouinciæ ad legem Cornel.de falſis*, vim ſignificationémque huius verbi parum percepit, vt Budæus luculenter oſtendit in poſter annot. Obrepere iudici per acta, vel libelli interpellationem: pro eo quod eſt, falſò ſe inſinuare, & prætextum facere. *Modeſtinus in l ſi quis obrepſerit.D.ad leg.Cornel de falſ.*Vbi talem ob repentem vocat temeratorem.

OBREPTIO, id eſt, mendacium *l. ſin autem* §.*ad. D de neg geſt.*& eſt mendacium fraudulo ſum, *l. ſed ſin* §.*patronum. D.de in ius voc.*& propriè conſiſtit in facti narratione, non iuris *l.cùm v ro.*§ *ſubuentum D. de fideic liber.* Obreptiones reſcriptorum, *apud Amb. libro.quinto,Epiſtol.*14.

Obreptionis autem pœnam Bar.exequitur *in d.l ſi quis obrepſerit.* Quòd autem à principe obreptio non ſit inſolita, *fac.l. præd C.de loc præd.lib.*11.*l ſi Cod.de diuerſ. præ.l ſi C.de fund. & ſalt.rei dom.eo.lib cum ſimil.*Quin & Imp.ipſe queritur *in l.*1 *C. de pet.bon ſubl.lib.*10. ſeſe inuerecunda petentium inhiatione adeò conſtringi, vt etiam non concedenda tribuat. Et alibi, precationes huiuſmod furtiuas nominat, *l.*1 *C.de fund.limit.lib.*11.

OBROGARE, eſt legem legi contrariam rogare, Græcè ἀντινομοθετεῖν dicitur.*Tuſan Anno lib.Budæ.Epiſt* 4.

OBRYZVM aurum Hermolaus Barbarus dici putat quaſi ἀβρυζον: quod ſcilicet purum, merum & puriſſimè coctum ſit. Itaque cùm libra ballucæ, quæ modò ex aurifodina effoſſa eſt, quatuordecim ſit vnciarum: obryza duodecim eſt duntaxat, *l* 5.*C.de ſuſceptorib l.*2.*Cod.de metalla.* Hinc *Plin.lib* 33. *cap.* 3. Auriq*ue* experimento ignis eſt, vt ſimili colore rubeat quo ignis: atque ipſum obryzum vocant. *Suetonius in Nerone cap.*44. Aurum ad orbyzam dixit, vt eſt in veter.libris *Imp. in l. vltim.* C.*Th. De ponderat.* Diu mul ùmque flammæ edacis examine in ea obryza detinetur: quemadmodum puta videatur. Hieronymus in Hieremiam dici putat, quaſi Ophyriſum. nam ex Ophir inſula laudatiſſimum aurum aduehebatur. *Iſidorus libr.* 16. *Etymolog. cap.* 17. ab eo quòd obradi & ſplendere eſt, quòd coloris ſit optimi: ſicque Obrizum ſcribi debere. Hinc

OBRYZATI ſolidi, qui ex auro cocto & puro conſtati ſunt, *leg. vltim. Cod.de vet. numiſm.poteſt.leg* 2 *Cod. vt nem lic.in coempt.* qui & Obryziaci dicuntur *in leg.* 1. *Cod.de obla. vol* Extat etiam Iuſtiniani edictum, ne Monetarij quicquam Obryzæ nomine capiant. *In edict lib c.*11.

OBSCOENITATIS vocabulum, *in l* 1. *de offic præf.* ſpecificè à Iuriſconſ. accipitur, non genericè, vt putauit interpres nimirum pro non nominando ſcelere. Feſtus ab Oſcis deriuat, apud quos frequentiſſimus fuit vſus libidi

bidinum ſpurcarum.

OBSCVRVM, difficile, quod ſtatim intelligi non poteſt. Vnde obſcuritas in iure noſtro improbatur, *l. ſi legata rio.* § *fi. de fideicom liber.*

Obſcuri viri, hoc eſt, ignobiles, obſcuro loco & genere orti, *in Auth. de defenſ. ciuit.* §. 1. *& quibus mod. nat. effic. legit.* §. *quiſquis autem.* Obſcuræ autem perſonæ claris opponuntur, *apud Cic. & Iuſtin. in Nouell. de teſta.* § *ſancimus.*

Obſcuro loco natu, id eſt, humili, *l. con cubinam.* D *de concubinis.*

OBSCVRARE, præſtringere oculos hoc eſt, obtenebrare, caliginem offundere.

Obſcurare, præter notum & ſignificatum, etiam pro non curare, ſupprimere, tegere, obumbrare, Budæ. obſeruauit. Paulus, obſcurare luminibus altius tollendo dixit, *l. ſi u qui binas. Digeſt. de vſufruct. corruptè, vt exiſtimat Hotoman* pro obſtruere.

OBSEQVIVM reuerentiam videtur interpretari Iuſtinianus *Nouell.* 78. quam liberi & liberti parentibus & patronis debent.

Obſequia non eſſe operas, & tituli diſtincti, & ſeparata ab operis obſequiorum cond tio arguit, *l. libertus qui operarum.* D. *de operib. lib. l. libertos. Cod. de obſeq.* Quapropter Accurſius nulla ratione excuſari poteſt, qui § *libertus. in princ. l. ſi non ſortem.* D. *de cond indeb.* de obſequialibus operis intellexit. Sed & Bartol. cùm obſequia ab operis rectè diſtinxiſſet, obſequiales tamen operas non rectè nominauit: vt quibus vtriſque inter ſeſe nihil prorſus conueniat. Nam obſequia in honoris exhibitione, & in reuerentia verecundia conſiſtunt: Operæ verò, de quibus infrà latius, ipſum operarij laboris tractum ſignificat. *arg. l. operæ in princ.* D. *de oper. libert. & l. 1. in fi. eod. tit.*

Obſequium metaphoricῶς & eleganter ſumitur à Iuriſconſ. *in l. qui pro tribunali.* D *de re iud.* Zaſ. annotante, cùm dicit: Pro perſonarum obſequio, id eſt, placabilitate, modeſtia, comitate, obedientia: & eſt verbum elegans. quamuis Cicer. dicat eſſe Terentianum, Donatus tamen ibidem arguit Cicer. erroris, cùm & Plautus vſus ſit eo verbo. Verbum obſequij pulchrè etiam vſurpauit Sueton. In vita Galbæ Imp. cùm dicit, Germanos imprimis obſequium rupiſſe, id eſt, ceſſiſſe ab obedientia Galbæ. Item Iuriſc. *in l. cùm hi.* § *ſed & perſonarum.* D. *de tranſact.* hac voce vtitur elegantiſſimè, tum & comparatiuo obſequior, cùm dicit: Si fortè obſequiorem vitam habent, id eſt, indulgentiorem, delicatiorem, qui plus ex alimentis pendant Nemo autem dicit Obſequius, niſi fortaſſe à nomine Obſequioſus formetur, *vt Zaſi. meminit* Duobus autem modis præſtari obſequium traditur *in d. l. qui pro tribunali.* D. *de re iud.* Porrò nemo Latinè loquentium, obſequium pro numinis cultu vſurpauit. Obſequium enim dicitur morem gerentis alienæ voluntati, quod frequenter ſonat in malam partem. *quod etiam obſeruauit Eraſm. in cap.* 9. *Epiſt ad Rom.*

OBSERVARE iudicium, eſt cauſæ adeſſe apud Iuriſperitos, *inquit Tuſa.*

OBSES, & Ob ſides ſunt, *inquit Feſtus*, dicti, quaſi ob fides, qui ob fidem patriæ præſtandam dantur. Dicuntur itaque Obſides, qui traduntur imperio alicuius, ea conditione, vt ſi dator obſidis à fide recedat, recipienti ſit poteſtas in corpus & vitam eorum ſæuiendi, qui dati erunt obſides. *Bartol. in l. Diuus* D. *de iur. fiſc.* tractat, an à priuatis ciuitatibus obſides dari poſſint. Lud Roman. improbat doctrinam, qua traditur, Epiſcopo, & Abbati, de ſibi ſubiectis vnum aliquem dari licere obſidem.

OBSIDIANI lapilli ab Vlpiano commemorantur *in leg* 19. § 6. *D. de aur. & argent.* vbi tamen OBSIANI legitur. *Plin. lib.* 36 *cap* 26. In genere vitri & obſidiana numerantur, ad ſimilitudinem lapidis, quem in Æthiopia inuenit Obſidius, nigerrimi coloris, aliquando tranſlucidi, craſſiore viſu, atque in ſpeculis parietum pro imagine vmbras reddente *Vide Iſidor. lib.* 16 *Etym. cap.* 4. *& cap* 15.

OBSIGNARE, eſt ſigni impreſſione ſignare. *Martianus in l. Diuus Hadrianus* D. *de cuſto. & exhib. reo.* Vt Irenarchæ, inquit, cùm apprehenderint latrones, interrogent eos de ſociis & receptoribus, & interrogationes literis incluſas atque obſignatas, ad cognitionem Magiſtratus mittant. Hinc & decreta magiſtratuum obſignari ſolita recentum

ſtatur.*Cic.l.*16. *Epiſt.ad Att* nominatos, inquit cùm Cæſar decreto ſuo, quod ego obſignati cum multis ampliſſimis viris, liberauiſſet, &c. Sanè Principes Romanos anulum habuiſſe conſtat, quo epiſtolæ reſcriptáque eorum obſignarentur. Huius curam habuiſſe patrem ſuum ſub C. Cæſare teſtatur *Trogus Pompeius lib.*43.*apud Iuſtin.* vt & Mecænatem ſub Auguſto, *Horat.lib.* 1.*ſatyr.* 2. Eſt & obſignare idem quod teſtari id eſt, de quocunque negotio, tabulas, quæ ad probationem valeant conficere. *Cicero in Quintiana:* Eius rei conditioníſque tabellas obſignauerunt viri boni complures, res in dubium venire non poteſt. *Idem act.* 7.*in Verrem*: ipſe in tabellas refecit, obſignat ſignis amicorum, prouidens homo: vt contra hoc crimen (ſi quando opus eſſet) hac videlicet teſtificatione vteretur. Obſignata epiſtola occluſa, & ſigillata, *in l ſi.* D. *de legat.* 2. Obſignari teſtamento. *apud Iul. Cæſarem lib.*5 *de bell. Gallico.* Obſignare bona, & obſignare dominia, *l. ſi de req reis l.*1.§ *pe D.de vent. in poſſ.mitt.* Obſignare pecuniam, conſignare, *in l.tutor pro pupillo.* D. *de adminiſt. tut.* Notandum, obſignatione totius aut partis ſecundum conuentionem debitæ pecuniæ ſolenniter facta, liberationem debitori contingere, *l.tutor.*§.*Lucius* D.*de vſufr l.*9.*C.de ſolut.*

OBSIGNATIO conſignationem pecuniæ ſignificat *l.* 9. *C. de ſolution.l.*7.*C. de pact.int.empt.*

Obſignatio tabularum, *apud Gell.lib.* 14.*cap.*2.

OBSONATORES ſerui, qui coëmendis obſoniis ſunt præfecti. *Martial.* 65. *l. de legat. & fid.lib.* 32. Cubicularios autem vel obſonatores, vel eos qui piſcatoribus præpoſiti ſunt, non videri negotiationis appellatione contineri. Eſt autem Obſonium ὀψώνιον quicquid præter panem & vinum cibi cauſa in menſam infertur. *Senic.lib* 6.*Epiſt.* 47. Adde, inquit, obſonatores, quibus dominici palati notitia ſubtilis eſt, qui ſciunt cuius rei illum ſapor excitet.

OBSOLETA, vetuſta, antiqua, Cicero.

OBSTETRICES Vlpian. vult eſſe probatiſſima & artis, & fidei, *leg.* 1.*in princ de vent.inſpec. & Paul lib.*5. *Sent titul.*24. hæ patienti opem ferunt, *Donat. in Adrian. Terent.*

OBSTINATVS eſt, qui poſt inſpirationem & reuelationem ſibi factam in eo quod errauerat, perſeuerat. 8. *diſtinctio. cap conſuetudo in fin.* Obſtinatio ad malum ingenio nihil, eſt peſtilentius: quippe quòd ſola obſtinatio producit hæreſin, & quicquid eſt malorum. Et ferè omnium æmulatorum vna eſt ſordes, vt cùm ſemel inſanire cœperint, nō reſipiſcant, niſi Deus aut Magiſtratus eos perdat.

Obſtinatior animus pertinacior, *l.*1. *C.de ſum.Trinitate, & fid.Cath.* Et Obſtinata voluntas, *apud Cicer.*

OBSTRVERE, propriè eſt, quaſi ſtruere quadam alicui loco impoſita obſiſtere, ne quid effluat. Luminibus obſtruere, verbo antiquo Iuriſconſultorum, Cicer. quoque vſus eſt pro domo ſua, & in Bruto per metaphoram. *Accurſ.in l.æquiſſimum.* § *ſi ædium.* D. *de vſufructu.* Obſtruere, inquit id eſt, claudere lumina. Proprietatis dominus, obſtruere luminibus vſufructuarij non poteſt. Itaque *l.ii qui binas. eod. tit.* non obſcurare luminibus, vt vbique legitur, ſed obſtruere legendum eſt, Haloander à veteri lectione non recedit.

OBSTRINGERE res ſuas, eſt pro pignore obligare, *l ſi pater.*C.*de crim ſtel.* hic Obſtrictus tutor, id eſt, obligatus *in l.*1.C.*de tut. vel curat. vestig.*& obſtricta mater *in l ſi mater. C ſi mat.indem. prom.* eodem ſenſu intelligitur.

OBTEMPERARE, eſt decretis parere. *Rubr ſi quis ius dicendi non obtemperauerit.* Hinc Obtemperatio. *Cicer. lib.* 1 *de legibus*: Quòd ſi iuſtitia eſt obtemperatio ſcriptis legibus inſtitutiſque populorum &c. Porro non obtemperare ius dicenti eſt non facere, quod extremum in iuriſdictione eſt, hoc eſt, ſententiæ diffinitiuæ non parere. *Vide Zaſ.in l.*1. D.*ſi quis ius dicen.non obtem & lib.*1 *ſingular intellectuum.*

OBTERERE ius *apud Liuium.* Iura populi obterere, pro lædere vſurpatur generice *Impp.in l.nullus.Cod.de iud. & cœli.* Poteſt enim & non cæſus verberibus Iudæus ſubuerti.

OBTESTATIO, precatio cum adiuratione, *& vide ca.*1.24.*q* 1. Obteſtatio Feſto, cùm Deus in meliorem partē vocatur.

OBTI-

OBTINERE & repelli, contraria eſſe patet ex Cicer. 1. *Epiſt. ad Lentul* Neque ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe videamur. Eſt autem Obtinere, iudicio vincere, *l.* 5. §. 5. *D iudic. ſol.* Pandect. tamen Flor. lectio Optinere non Obtinere habet, atque ita ſcribendum quidam cenſent, ex eo, quòd qui optinet, ex opinione id eſt, ſententia teneat.

Obtinendæ, retinendæ, *l. clam. D. de acq. poſſ.*

OBVAGVLO, verbum XII. Tab. Vide Vagulatio.

OBVENIT hæreditas, vel ex hæreditate, vel hæreditate, hoc eſt, quod vulgò dicimus, per ſucceſſionem. Vlp. Eximuntur autem arma, quæ quis commercij cauſſa habuerit, hæreditatéve ei obuenerint *l. obuenire. D. de ver. ſig.* vide Deferri hæreditas.

OBVENTIONES dicuntur emolumenta omnia, quæ tum ex corpore ipſo rei, tum ex hominum opera & induſtria obueniunt: veluti penſiones vrbanorum prædiorum, vecturæ iumentorum, &c. *l.* 1. §. *exercitorum. D. de exercet. l.* 34 *D. de vſur. l.* 7. *D. de vſuſr.*

OBVIARE, tranſlatè pro reſiſtere, *in l.* 1. *C. quan. lic. ſe vind* Eſt autem obuiã itum eſt auaritiæ, & non obuiamentum, legendum, *apud Vlp. in l. annonam. de extraord. crim.* hoc eſt, vulgò dicitur, præuentum.

OCCASIO, tempus actionis opportunum, quod in aggrediendo conficiendóque negotio præcipuum habet momentum: vt non ſine cauſſa veteres videantur Occaſionem diuinitate donaſſe: tametſi apud Græcos mas eſt hic Deus, appellatúrque καιρός. Porrò occaſionem damni præſtans, damnum feciſſe videtur: atque vt hoc Pauli verbum *in l. qui occidit.* §. *in hac actione. ad leg. Aquil.* intelligendum ſit, explicat *Speculator tit. de iud* Quo verò diſtet à cauſſa occaſio, indicat *Gl in l. riuu.* D *de riuis. & in l. ſi debit. de leg.* 2. *c.* 1. *de iureiur. in* 6.

OCCIDERE propriè gladio eſt, *vt l.* 10 §. *ſi ipſe ſeruus.* D. *de pec.* vel latius qualibet vi adhibita in S. C. Silaniano, & lege Aquilia, non fato. Aliàs enim Occiſum, pro mortuo dixit Plautus in Pſeudolo, vt & Cicero, quod notauit Aſconius.

Occidiſſe incontinenti videbitur, qui interpoſitis horis, apprehenſam filiam adulterij ream occidit pater. *Hæc Vlpiani verba ſub fi. l. quod ait lex de adulter Bartol magni facit.*

Occidiſſe dicitur vulgò is, qui mortis cauſſam quolibet modo præbuit: ſed lege Aquilia is demum teneri viſus eſt, qui adhibita vi & quaſi manu cauſſam mortis præbuiſſet: tracta videlicet interpretatione vocis à cædendo, & à cæde, *l.* 51. D. *ad legem Aquil. Itaque Vlpian. in l.* 7 §. 1. *eo. tit.* Occiſum, *inquit*, recipere debemus, ſiue gladio, ſiue etiam fuſte, vel alio telo, vel manibus, ſi fortè ſtrangulauit eum, vel calce petiit, vel capite, vel qualiter qualiter.

OCCISORVM adpellatione eos contineri Labeo ſcribit, qui per vim aut cædem ſunt interfecti: vt puta iugulati, ſtrangulati, præcipitati, vel ſaxo, vel fuſte, vel lapide percuſſi, vel quo alio telo: *auctor Vlpian in l.* 1. *ad Silan. Idem in l* 3. *ad leg. Aquil.* Non enim ſufficit, ait, occiſum, ſed oportet iniuria id eſſe factum.

OCCIPERE magiſtratum, inire. *Liuius lib.* 23. Creatur Marcellus qui extemplò magiſtratum occiperet. *Item lib.* 41. Collegam qui exemplò magiſtratum occiperet creauit.

OCCVLTVM, quod probari non poteſt, *c. Chriſtiana.* 35 *quæſtion.* 2.

OCCVLTARE, *in Rubr. Cod. de iis qui latro occul.* pro abſcondere.

Occultare teſtamentum an falſi ſpeciem adtingat, *Barto. de cet l.* D. *de tabul. exhib.*

OCCVLTATOR ad hominem, Receptator ad locum refertur. Ipſe hominum (*ait Cicero*) occultator & receptator locus. De occultatore eſt *l. vnic. C. de iis, qui ſe defer. lib.* 10.

OCCVPARE, ſignificat propriè, *vt ait Valla*, quod in commune, ſiue in medium poſitum erat, ante alios capere, vnde ius Occupandi dicitur. Eſt etiam locum tenere, aut capere, & vi accipere. Nec non lege præuenire, vt qui prior litem conteſtatur, *l. pluribus D. de procur. l ſi pluribus. de leg.* 1. *l. ſi Titius. de verb obl. & ſimil.* Vt Iulianus *ibidem in l. Stipulationes commodiſſimum.* Occupari eleganter pro præueniri vſurpauit: ita Interpres pro denominari, vel dici, non ſatis ſcitè expoſuiſſe videtur. Notiu eſt,

occupaſſe dici, qui prior ad ſententiam venit, inter eiuſdem conditionis creditores, *vt traditur in l. eos.* D. *de re iud. & inibi.* quod vulgò dici ſolet, Melior occupantis eſt conditio, explicatur. Sic occupare locũ, *apud Cic. 3 de finib.* accipimus, & *apud Cælium*, Occupare primos mẽſes.

Occupare aliàs eſt detinere. Et inde Occupatus, qui ante negotiis detentus, non poteſt alteri operam dare. Occupato opponitur otioſus. *Cicero Tuſc.* 1. Vt ſi occupati, inquit, aliquid profuimus ciuibus noſtris: proſimus etiam, ſi poſſumus, otioſi.

Occupare aliàs, pro præoccupare, præuenire dicendo ea, quæ poſſent in futurum obiici. Vnde Occupatio ſchema Rhetoricum, cùm diluitur id, quod ex aduerſo poſtea forte torqueri contingere. Huc pertinet quod dicit *Vlp in l. ſtipulationes commodiſſimum.* D. *de verb. obli.* Doli autem clauſula, inquit, ad ea pertineat, quæ in præſentia occupari non poſſunt, & ad incertos caſus Occupantur mobilia: Inuaduntur immobilia, *§. pen. ver. quod non ſolum. Inſti. vi bon. rapt.* licèt quandoque & rei immobilis dicatur occupatio, *vt l. domum. C. de rei vindi. in glo.* 1.

Occupare pecuniam, exercere, otioſam non relinquere. *Columella lib. 2. c. 8.* de villico loquens: Néve negocietur ſibi, pecuniámque domini, aut animalibus, aut rebus aliis promercalibus occupare. Quæ eadem verba ipſe idem iterat, *lib. 11. c. 1.* Hinc occupare pecuniam, pro locare fœnori. *Cice. pro Flacco*: Pecuniam adoleſcentulo grandi fenore, fiducia tamen accepta, occupauiſti. *Idem Verri.* 3. Præterea pecunias occuparat apud populos, & ſyngraphas fecerat.

OCCVPATORII agri, vide Agri occupatorij.

OCCVRRERE pro obſiſtere: vt occurratur fallaciis venditorum, *l. 1. § 2. de ædil. edict. l. ſi patronus in fi. D. de donat.* propriè tamen eſt, aduerſum tendere, *vt Alciat. monuit & ſic l. Marcellus.* D. *de dona. inter vir. & vxor.* Marcellus ſcribit eum detrahere ſine mulieris damno, & citra metum S C. quod detrahentibus negociationis cauſſa occurrit, quam legem vt intelligas, *l. Senatus. D de legat* 1.

Ὀχλαγώγιον, Cùm turba popularis cõcitata in vnum locum confluit: In Pãdectis dicitur eſſe, πολλῶν τινῶν σύνοδος, ὅταν πολλῶν φωναὶ παρὰ τοῖς ἀγαθοὺς τῆς πόλεως τρόπους εἰς ταὐτὸ συντρέχουσι εἰς φθόνον καὶ ἀτιμίαν τινός. Dicitur Conuicium *l. 15.* D *de iniur.*

OCIOSVM, vide Otioſum.

Ocioſa pecunia, vide Otioſa pecunia.

OCTAVARII, exactores dicti ſub octaua parte, quæ portorij nomine exigebatur, tempore Gratiani, Valentin. & Theodoſij Impp. *à legatis. C. de vecti.* à Gallis nunc, *Huictenie rs* dicti.

OCTONI ſcrupuli, pro octo ſcrupuli, *in l. 1. C. de metallar & metall. lib. 11.* vt octoni menſes, pro octo menſibus, apud Plinium de ceruis loquentem, Octonis menſibus ferunt partus.

OCVLIS rem ſubiici, *in l. ſi irruptione. D fin. regund.* eſt quod vulgò dicitur, facere veutam, *faire veue de lieu.* quod petendum ſuadet M. Fabius, *lib 11. Inſti. Orato. & Ioan. Imbertus, lib. 1. Inſt. Forenſ.* idque initio litis, & ante cœptum iudiciũ, litémque conteſtatam.

ODIVM, fauori ab interpretibus paſſim opponitur.

ODIOSA, à iure exorbitantia, *Pet. Phil. Cornæo.*

ODOFREDVS, vide Ioannes Odofredus.

ODONES, *apud Vlpi. in l. 27. §. 17.* D. *de aur. & argent. leg.* Alia, *inquit*, cauſſa eſt odonum, quia vſum calciamentorum præſtant. Sunt autẽ lanei calcei à Græco ὀθόναι dicti, *vt vult Cuiacius*, citans hanc Conſtantini donationẽ, σανδάλια λευκὰ διὰ ὀθονίων. Turnebus Vdones dici debere contendit *Aduerſ lib* 1. *cap.* 7. & exponit eſſe calceamenta ex hircinis pilis texta, citans hoc Martialis lib. 14. Epigr.

Nõ hos lana dedit, ſed olentis barba mariti
Cinyphio poterit planta latere ſinu.

Ad quos etiã reſpexit lib. 12 his verbis:

Hædina tibi pelle contegenti
Nuda tempora verticémque caluæ,
Feſtiue tibi Phœbe dixit ille,
Qui dixit caput eſſe calciatum.

Sed nihil impedit, quominùs & lanei ſeu linei fuerint.

ODORES, id eſt, aromata *apud Vlpia. in l. ideò* D. *de in rem verſ* Si odores & vnguenta ſeruus emerit, & ad funus erogauerit.

OECONOMI dicuntur actores ſeu diſpenſatores Eccleſiæ, quib. ſcilicet re-

rum

rum Eccleſiaſticarum guberna'io & diſpenſatio conſenſu Epiſcopi conceditur, *l. iubemus. in princip. C. de ſacroſan. Eccle. & l. omnes qui vbicunque. § hoc nihilominus ob ſeruando. C. de Epiſ. & Cler.*

OENOMELI, οἰνόμελι, mellitum vinum, vt origo vetibi declarat. Latinè mulſum. *Vlpian. in l. 9. de trit. vin. ol.* Oenomeli planè, id eſt, dulciſſimum vinū, vini leg. to continetur. *Vide* Dioſcor. *d. lib. 5. c. 11. & Iſidorum lib. 2. Etymol. c. 3.*

OFFENDERE in legem Senatuſconſultum, & legi &c. in libris noſtris inuenitur *l.* 40. D. *de iud. l.* 3. D. *ad Macedo.* Sic Offenſa edict. *l. 6.* D. *de poſtu. la.* Offendere quis dicatur, exponit *Bar. l. qui Romæ. § Callimachus. D. de verb. obl.*

OFFENSA ferè actiuè ſumitur, eſtque eius qui offendit, auctore Valla. Quæ verò vel dicenda, vel iure intelligenda ſit offenſa. *Bart. tradit in l. quidam cum. D. de her. inſt.* Offenſio, vt plurimùm paſſiuè accipit: aliquando tamen actiuè, *teſte Bud.* Vt verò & hæc accipienda ſit, idem docet *in l. licitatio.* D. *de publ.* Præterea quo ſenſu in lege municipali, ſiue, vt vulgò loquuntur, ſtatuto veniat, *Bar. quoque oſtendit, in l. cum te C. de inoffi. teſta.* Offenſa autem quot modis dicatur, *not. in c. cum illorum de ſent. excom.*

OFFENSATOR, qui in re quacunque ſæpè excidit ab eo quod ſuſcepit, & quod efficere contendit. Quintiliano eſt, qui in regendo identidem reſiſtit, aut potiùs, qui perperam legit.

OFFERRE crimen, criminari, ἐγκλήματα προφέρειν, *vt dicunt Baſilici, l. 1. de quæſtio.* Offerre ſe opponere, *l. pen.* D. *de dolo.*

OFFERRE SE LITI dicitur qui vltrò nihil ad ſe pertinentis cauſſæ actionem excipit. *l.* 49. D. *de pet. hæred.* Obtuliſſe liti videtur ſe procurator, qui ſine mandato in aliena lite iudicium excepit, & ſe obtulit, *l* 4. *D. de re ind.* Duplici ter autem ſe liti offerre dicitur, vel vltrò ſuſcipiens defendendam cauſſam abſentis, cum ſatiſdatione iudicatum ſolui quo caſu nec actio ex ſtipulatu, nec actio iudicati in dominum datur, *l. ſi procurator in fin.* D. *de procur.* vel vltrò ſuſcipiens defenſionem præſentis, qui propriè cognitor dicitur. quo caſu non ipſe cogitur ſatiſdare iudicatum ſolui, ſed dominus litis. *l. ſi ad defendendum.* D. *iudic. ſolu.* Dicitur & ſimpliciter offerre ſe alicui. *l. pen. D. de dolo* Si te Titio obtuleris de ea re, quam non poſſidebas, &c.

Offerre pecuniam, *l. tutor. pro pupillo.* D. *de adminiſt. tut.* vulgò dicitur præſentare, quo ſenſu vtuntur Galli noſtri.

OFFICERE luminibus, & altius tollere, quandoque pro eodē ſumuntur, *Albericus ait citans l. 1. ff de ſerui. vrb. præd.*

OFFICINA, ab officio dicta eſt, in qua artifices opera exercent. Per tranſlationem tamen Cic. dixit, Officina nequitiæ, & Bud. Officina æquitatis. *Vlp. in l. 4. § ait prætor de iis qui not. infam.*

Officina iniquitati, iudicum iniquorū conuentus.

OFFICIVM vel ab efficiendo, vel ab officiendo dicitur: eſtque, id, quod vnuſquiſque efficere debet, vt nulli officiat: ſeruata ſcilicet honeſtate, quid loco, quid tempori, quid perſonis conueniat. Sic, quomodo debeamus omnes eſſe in officio, tractat eleganter Cicero tribus libris Officiorum: quo ſenſu ſumitur verbum Græcum καθῆκον tametſi Latina vox plenior eſt, *vt docet* M. *Cicero, in Epiſt. ad Attic.* Hinc Deſerere officium, & inofficioſum cenſeri, cum quis contra publicam honeſtatem aliquid facit, ſicut & inofficioſus dicitur parens, qui ſanguinis ex ſeſe procreati, & pietatis obliuiſcitur, *vt in tit. D. de inoffic. teſtam. l. 2.* Oppoſitum, Officio fungi officium implere, officio perfungi, partibus ſuis fungi. Quiſquéne poteſt negare æquiſſimum fore, Prætorem interponere ſe, vt officium, quod in ſe recepit, impleat? *Vlp. in l. 3. § 1. D. de recept.*

Officium legiſlatoris boni in his duobus potiſſimùm verſatur: Primùm, vt ſtatuta ſuo loco, tempori, perſonis & rebus accommodet: deinde, vt apertæ ſint, & ſi dubitatio incidat, ab ipſo auctore interpretentur, non ab aliis pro ſuo affectu.

Officium publicum non id ſolùm accipiendum eſt, quod in adminiſtratione Reipublicæ tantùm conſiſtit, & *iuxta. § munus publ. l. honor. municipalis* D. *de muneribus & honor. l. 2.* D. *de iis qui vt indig.* in priuatum vſum non cadit, vti eſt magiſtratus, & id genus aliæ functiones: verumetiam quod propter publicā vtilitatem eſt introductum. *Vnde Pompo. in l. pupillum § munus de verb. ſign. ſcribit,* Mu-

nus publicum, eſſe officium priuati hominis, ex quo commodum ad ſingulos, vniuerſóſque ciues pertineat. Itaque qui officium publicum à ciuili diſtare putant, non meminiſſe videntur verborum Aur. Arcadij, qui *in l. fin. d. tit. de mun. er. & hono.* Hæc, omnia, *inquit*, munera, quæ trifariam diuiſimus, vna ſignificatione comprehenduntur. Nam & perſonalia, & patrimoniorum, & mixta munera, ciuilia ſeu publica appellantur. Vnde apparet *Vlpia. l. 1. de reg. iur.* non diſcriminis, ſed magis declarandi cauſſa dixiſſe. Fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ ſunt.

Officium procuratoris eſt voluntarium, *l. ſi filiusfam. §. inuitus. D. de procur.* ſed tutoris & curatoris officium eſt neceſſarium *l. 1. & ibi glo. D. de tut.*

Officium aduocationis. *Vlpianus*: Inter officium aduocationis, & rei ſuæ defenſionem, multum intereſt, inquit nec propterea quis, ſi poſtea cognouerit rem ad ſe pertinere, quòd alij eam vindicanti, tunc ignorans ſuam eſſe adſiſtebat, dominium ſuum amiſit, *l. inter D. de rei vindi.*

Officio iudicis contineri dicitur, quod ei tacitè pro ſuo iure permiſſum eſt, quamuis nullam Prætor in formula mentionem eius fecerit. *Imp. § vltim. De perpet. & temp.* Si ante rem iudicatam is, cum quo actum eſt, ſatisfaciat actori: officio iudicis conuenit eam abſoluere. *Pompo. l. 9. D de furt.* Sed ſi eam à fure vindicaſſem, condictio mihi manebit. ſed poteſt dici officio iudicis, qui de proprietate cognoſcit, contineri, vt non aliter iubeat reſtitui, quàm ſi conditionem petitor remitteret. *Sic in l. planè. 38. D. de petit. hæred.* vbi quæ perſpicuam æquitatem habent, officio iudicis contineri dicuntur. *Sic in l. cùm is. 44. D. eod. l. qui per colluſionem, 42. §. vltim. D. de actio. empt. l. ſi vulnerauerit. 43. D. locat. Sic in l. 7. D. de negoc. geſt.* Tantundem, *ait Paulus*, in bonæ fidei iudiciis officium iudicis valet, quantum in ſtipulatione nominatim eius rei facta interrogatio. *Et in l. Lucius. 17. D. depoſit.* Eſt conſtitutum in bonæ fidei iudiciis, vt tantundem poſſit officium arbitri, quantum ſtipulatio. Et *l. ſi reus paratus. 73. D. de procurat.* Si reus paratus ſit pecuniam ſoluere, procuratore agente quid fieri oportet? Si lis conteſtata eſt hoc omne officio iudicis dirimendum eſt.

Officium præſtant, qui ad tuendum patremfam. præpoſiti ſunt, *l. 61. 65. D. de leg. 3.*

Officium pro ipſis officialibus, *l. 6. D. de offic.*

Officium, pro ordine apparitorum, *l. 1. de appar. Proconſ. libr. 12. C.*

Officium pro miniſtris magiſtratuū, ac præſidum, *l. 6. §. ne tenuis. D. de offic. præſid. l. 74. D. de euictio.* Sic Officium Præſidum, Comitum, Præfectorum, procuratoris fiſci accipimus, *l. 3. C. quando fiſcus vel priuat. l. 2. & 3. C de cano. largit. titu & alibi ſæpiſſimè. & apud Tertullian. lib. de fuga in perſecut.* Sic Officium præſidale, *l. 1. C. de præſcript. 30. annor.* Et Officium cenſuale, *l. 18 D. de teſta. & apud Symmach. lib. 1. Epiſt. 46.* Et Officium cohortale, *l. 33. C. de appel.* Officium Comitianum, *l. 2. C. de offic. mil. iud.* Officium prouinciæ, *Donato in Phormione.*

Officium, pro Irenarchis. *Imp. l. 7. C. de accuſatio.* Ea quidem, quæ per officium præſidibus denonciantur, & citra ſolennia accuſationum poſſe perpendi, incognitum non eſt.

Officium pro cuſtodia liberiore, *Paulus l. 4. D. de fugi.* Magiſtratus municipales ad officium præſidis prouinciæ, vel pro conſulis comprehenſos fugitiuos rectè tranſmittunt.

Officium Prætoris, pro eius imperio & poteſtate in iure dicundo, *vt in l. veluti 17. D. de verb. obl.* Officio Prætoris continetur, ex huiuſmodi obligationibus actionem denegari. Id autem Imperium appellatur, *in l. obligationes. 27. D. de oblig. & act.*

Officium Prætoris, cellula (*vt opinatur Hot.*) erat, in qua ſcripta quædam ad ea, quæ pro tribunali agenda erant, pertinentia reponebantur. *Aſcon. in Verri. 11.* Moris erat, celebrata iudicum reiectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum ſelectorū. *Modeſt. l. 71. ff. de furt.* Sempronia libellos compoſuit, quaſi datura centurioni, vt ad officium tranſmitterentur, ſed non dedit. Lucius pro tribunali eos recitauit, quaſi officio traditos: quæro, nō ſunt inuenti in officio, neque cēturioni traditi. *Paulus l. 17 ff de in ius voca.* Eum, pro quo quis apud officium cauit, exhibere cogitur.

gitur. Item eum, qui apud acta exhibiturum ſe eſſe quem promiſit, & ſi officio non caueat, ad exhibendum tamen cogitur. Sunt tamen, qui ſuperioribus in locis officium ſumant pro loco, in quo cōſiſtebant officiales.

Officium, pro perſona iudicis vel magiſtratus, id eſt, pro eo, qui gerit officiū ſiue magiſtratum, ſiue quam aliam poteſtatem. Vnde deponere apud officium, *l. ſi iuſſ.* 7. §. *vlt.* D *qui ſatiſda. cog.* Sic cauere officio, & apud officium cauere, id eſt, apud eum, qui poteſtatem exercet. Differunt autem promittere apud acta, & officio cauere. Qui promittit apud acta, is obligatur quidem: ſed non tam ſolemniter atque is, qui apud officium cauet. *Hac differentia notatur in l. eum pro quo* 17. *ſi quis in ius voc. non. iuerit.*

OFFICIVM & Artificium in ſeruis diſtinguuntur apud Martianum, *in l. legatis.* 65. D. *de legat.* 3.

OFFICIVM eorum dicitur, qui ad corporis dominici cultum deſtinati ſunt: quales ſunt tonſores, vnctores, cubicularij, miniſtratores: *de quibus in l.* 103. D. *de verb. ſign.* Artificium autem eorum, qui artem aliquam exercent, quales ſunt textores, fullones, lecticarij, pictores, medici, *d l.* 65. *& l. pen.* D. *de reb dub.*

Officium, ſeruile miniſterium, *l.* 46. §. *actores* D. *de iu. fiſci.*

OFFICIALES, miniſtri ſeu apparitores magiſtratuum.. *Paulus lib. Sent.* 5. *t. de fiſci. aduoc.* Quoties ſine auctoritate iudicati officiales alicuius bona occupāt, vel deſcribunt, vel ſub obſeruatione eſſe faciunt, adito procuratore iniuria ſub mouetur. *Vlpi l.* 1. §. *ſi quis vltro* 19. *D. de quaſt.* Potes itaque decreti gratiam facere, & eam per officium diſtrahi iubere. *Sicque ſumitur hoc verbum titu. Cod. de ſilijs officialium.*

Officialis foraneus, qui in certa parte Diœceſis ad tempus vices Epiſcopi gerit, *glo. clem.* 2 *de reſcript.*

Officialem à vicario ſeparat Albericus, *cap. cùm nullus. de temp. ord. in* 6. de Officialibus late per Barto. *l de pupillo.* §. *ſi quis ipſi* D. *de oper no nuncia.*

Officiale operæ, *l. opera. ff. de oper. liber.* ſunt cuiuſcunque artificij operæ, quas patrono libertus officij cauſſa præſtat.

OLEAM immaturam plus reditus habere, quàm maturam, *tradit Iuriſcoſ. l. penult.* D. *de vſufruct. lega.*

Olearum nuclei ligni appellatione cōtinentur, *l.* 55. D. *de leg.* 3. *l.* 167. D. *de verb. ſign.*

OLEARIVM FVNDVM, hoc eſt, oleas, arbores producentem, Alber. citat *in l. ſi cuius.* §. *fructuarius. D de vſufruct.* ſed perperam. Nunquam enim olearij fundi, ſed horti ſolùm olitorij meminit, vt & interpretes legit. In eo tamen labitur, quòd vel de oliuis accipi poſſe indicauit. Siquidem olitorium ad olera tantùm pertinet.

OLEARIA vaſa numerantur *in l.* 19. §. *illud.* D. *loca.* Oliuariæ molæ & præli fit mentio *l.* 21. *D. de fun. inſt.*

OLEAGINEA pocula, *l.* 30. D. *de leg.* 3. vel (vt eſt in Pan. Flo.) Oleagina.

OLIVETVM, locus oliuis conſitus, *l.* 58. D. *de contr. empt.* in vulgatis codicibus, non item in Flor. *& l.* 7. *C. de bon. praſcript. & l.* 1. *C. de manc. & colo.*

OLFECIT equus mulam, honeſtè dixit Alph. pro coitum appetiuit, *in l vlt. ſi quadrup paup fecif dic.*

OLIM ad tempus præteritum pertinet, *l nec emptio.* D. *de cont. empt.* Aliquando ſignificat dudum, retro, *l ſed* §. *quaſitum. D. de excuſ. tut.* & quot tempora ſignificat, tradit *Bar. l. & ibi Alex. D. de op nou. nunc.*

OLVS, dicitur omnis herba ſatiua, quæ eſt in vſu cibario, ab alendo: quòd oleribus alerentur homines, antequam fruges, vel carnes eſſent. *Iuſtin. Inſt. in prin. de vſu & habit.* Nam is, inquit, qui fundi nudum habet vſum, nihil vlterius habere intelligitur, quàm vt oleribus, pomis, floribus, fœno, ſtramentis, & lignis, ad vſum quotidianum vtatur.

OLITOR, ab oleribus, hortulanus eſt. *Vlpian de verb. ſignif. l ſi vrbana.* Horti vinearij forte, vel olitorij. Fit autem Olitor ab olere, non ab oliuis, vt Accurſius exiſtimauit.

O M

OMITTERE hæreditatem & legatum, & prætermittere pro eodem, *l.* 7. *&* 59. D. *de acqui. hære l.* 33. D. *de milit. teſtam.*

Omittere & repudiare ſeparantur, *l.* 14. §. *Scæuola. ff de minor.*

Omittere, ſilentio exhæredare, vel

potiùs prætetire, *l. ſi patronus.* D. *de bon. liber. & §. fi. Inſti. de exhær liber.* illud enim ſilentio gloſſema eſt, nec eſt in vet. libr.

OMISSA actio, *in l. ſi eum.* D. *ſi quis caut* non remiſſa, vt barbarè glo. indicauit, (Remiſſum enim Latinis lingua dudum ſignificat) ſed relicta ac prætermiſſa accipienda eſt. Eſt enim omittere rem quapiam penitùs dimittere. Vnde omiſſo eorum, quæ geri debent, latæ culpæ datur, *l. ei qui §. fi.* D. *de pet. hæred. c. ſæpè. 11. q. 1.*

OMNIS, nihil, quilibet, & aliæ huiuſmodi voces vniuerſales in iure ciuili reſtringuntur ad normam æquitatis.

Omne, nihil excipit, *l. à procuratore. C. manda.* An verò ſit vox collectiua, *docet. Bar. Moſchu.* D. *de iur. fiſc.* & an à toto ſeparetur.

Omne iux habet annexam gratiam: quod nemo vnquam grauius tractauit, quàm Marcellus, *in l. reſpiciendum. D. de pæn.*

Omnia, pro vtriſque, *apud Papinianum, in l in ratione. §. quid tamen dicemus. ad l. Falc. item apud Gaium, exemplo Cicer.* dictum legimus de duobus, *in l liberum arbitr. D. de adopt.* coniunctim plerunque apud idoneos auctores occurrunt: vt omnes tres, omnes quatuor, omnes, quinque, &c.

Omnis debiti nomine, vſuræ veniunt accipiendæ, *vt patet ex reſponſo Scæuolæ, in l. nomen de lega. 3.* Item qui omnia ſua, vel omnes res ſuas donat, & nomina debitorum donaſſe intelligitur. Idē enim eſt, ſiue omnia mea dixerim, ſiue addito vniuerſali ſubſtantiuo, omnes res meas, ſeu bona mea dicam.

Omnis homo, de duobus dictum, *in l. 1. C. de liber præter.*

Omnis periculi appellatione, non videntur caſus fortuiti contineri, *l. non ſimi liter de magiſter. conuen.* vbi dicitur, Magiſtratus ſuccedit in omne periculum, & tamen non tenetur de caſu, *l. 2. §. eo tempore D de admin. rer. ad ciuit pert.*

OMNINO, & omni modo præciſam neceſſitatem plerunque ſignificant, *l. 10. §. in adrogato.* D. *de vulga.* idémque valent quod indiſtinctè, *l pen. D. pro ſuo. l 49. D de iure dot l. 11. in fin. l. 26. D de le. lib. 1. l. 14. §. ſed & ſi.* D. *quod met. cauſ. & aliis multis in locis.*

Omni modo, ſine metu exceptionis, *l. 39. §. pen. ff. de dam infect.* Omni modo eſt etiam, ſine interpellatione, *vt l. 38. §. pen.* D. *de vſur.* Significat etiam in omne euentum, & vt iuriſco. loquuntur, quicunque caſus inciderit, *l. 18.* D. *quod met. cauſ.*

Omninò fieri intelligitur eo modo, quo poteſt fieri, ne impoſſibile iuberi videatur facit *l. ſi iure militari. de milit. teſt. cum ſimi. per Salomo. citatis.* Cæterùm, Omninò, nunc, ſemper, & ſimilia verba prægnantia, vel ideò vulgò feruntur, quòd iuxta interpretum traditiones nullam modificationem, aut limitationem recipiant, *vt ait Zaſ.*

Omninò, ad omnem ſui partem *Albe- ric. ea ſi relig oſus. de elect. lib. 6.*

Ὁμολογῶ, *in l. 4. C. de recept. arb.* ſpondeo & adſentio.

Ὁμοπάτριοι, ex eodem patre geniti, Ὠνητικὸν, in Baſilicis, inſtrumentum emptionis: vt δωρεαστικὸν inſtrumentum donationis.

ONVS, munus, puta tutelæ, vel curæ, *l. munus. 18 §. 2. D de verb ſigni.*

Oneris ferendi ſeruitus dicitur, quę vt vicini onera ſuſtinere quis cogatur, imponitur, *l. 1. & 33. D. de ſeruitu. vrb* Alia autem eſt ſeruitus Oneris ferendi, alia Tigni immittendi: nam cui prior debetur, agere cum vicino poteſt, vt ruinoſum parietem reficiat, eúmque oneri ferendo idoneum præſtet: atqui tigni immittendi ius habet, cogere vicinum, vt parietem reficiat, non poteſt, *l. etſi fortè. 6. §. 2. l. 8. §. competit.* D. *ſi ſeru. vindi. l. eum debe. e. 33.* D. *de ſeruit. vrb.*

Oneris nomine, quæcunque in nauem vehendi cauſſa imponuntur, intelliguntur, *l. 6.* D. *ad leg. Rhod. l 31. & l pen §. pen.* D. *locati.*

Onera hæreditatis, æs alienum, *l. vnic. § penulti. D ſimul. vent. no.*

Onus auertere, vide ſup. Auertere.

Oneris auerſi actio, vide ſuprà, Actio.

ONERANDÆ libertatis cauſſa facta, ita definiuntur, quæ ita imponuntur, vt ſi patronum libertus offenderit, petantur ab eo, ſempérque ſit metu exactionis ei ſubiectus, propter quem metum qui duis ſuſtineat, patrono præcipiente, *l. 1. §. 5.* D. *quar. rer. actio non det.*

ONYX Arabicus, *l. fi. §. ſpecies.* D. *de publi*

de public. ad differentiam Indici, à quo colore diſtat. Ille niger eſt cum zonis candidis, hic igniculos habet albis zonis cingentibus. Inde autem nomen habet, quòd habeat in ſe permixtum candorem in ſimilitudinem vnguis humanæ, *vt Iſidorus lib.* 16.*c.* 8.*& Plin. lib.*36 *c.*7.*tradunt.*

OPE CONSILIO,*l.*17.§.*ſi quis de manu.* D.*ad l. Aqui.* quemadmodum accipiendum ſint, ac coniunctim,an ſeparatim, antiquorum variauit ſententia. *Paul. in l. ſæpè ita compertum. de verb. ſign.* Labeoni ſubſcribit, ſeparatim accipienti illa verba: Eum, cuius ope, conſilio, furtum factum ſit, furti teneri lex ait. Quamuis Alciat. coniunctim quoque accipi poſſe tradit: quoniam non ſat ſit, opem præſtare, niſi eo conſilio, id eſt, animo præſtetur, vt furtum fiat. Si ergo conſilium pro ſuaſione accipiamus, ſoluta illa oratio disiunctiuè: ſi pro doloſa adiuuantis intentione, coniunctim intelligetur, atque, Et hic verus eſt huius reſponſi ſenſus, quem nec Accurſius, nec cæteri ſatis percepêre. Certè ex ſententia coniungentium potiùs, quàm ſeparantium intelligenda ſunt, & ita videtur Vlpianus vſurpaſſe, *l.6 de condict. furt.* Ope & conſilio dix t *Iuſtin. Inſtit de obligat. quæ ex delict.* cùm tamen in libris ſcriptis probat omnibus, Ope conſilio legatur, ſine copula. *Vide Cuiac. ad § interdum. de oblig. quæ ex delict.*

Opem fert, qui miniſterium atque ad iutorium ad ſurripiendas res præbet, *l. in furti.*50.D.*de furt.*

Opera eſt labor, qui in opere faciendo præſtatur circa rem, ſiue corporalem, ſiue incorporalem. Et quia humanæ conditionis ratio poſtulat, vt per diem duntaxat laboretur, ideò Paul. Operæ, inquit diurnum officium ſunt, *l.*1.D.*de oper. lib.* 2 *ff. de annu legat.*

Operam dare de iudicibus dictum, *in l ſi longius. ff. de iudic. l penult. ff. de varat. mun.* nouum non eſt. ſic enim *Cicero* 4. *Verr.* M.Petilium, equitem Roma.qui m habet in conſilio, iubet operam dare, quòd rei priuatæ iudex eſſet.

Operæ libertorum, officia ſunt, quæ liberti patronis in gratiæ & remunerationis loco præſtant. nam (*vt ait Caius, in l. cùm patronus.* 22. D.*de oper. libert.*) operarum editio nihil aliud eſt, quàm officij præſtatio. Earum autem duo genera ſunt ſumma, officialium, & Artificialium. Officiales dicuntur, quæ non in arte vlla certa, ſed in patrono quibuſcunque officiis adiuuando verſantur: & perſonam eius potiſſimùm attingunt, victum, curationem, ocium, quietem, voluptatē, veluti etiam, cùm nullo ſuo detrimento negocia eius gerendi, peregrè cum eo proficiſcendi, *l. hæ demum.*38.D.*de oper. libert.* Atque hoc eſt quod Vlpianus ait, *in l.operæ.*9. *D.eod.* proprietatem officialium, & in dantis, & in accipientis perſona conſiſtere. Artificiales autem appello generaliter omnes, quæ artis alicuius propriæ ſunt, neque ſine illa præſtari poſſunt: veluti ſi libertus pictor, medicus, faber, architectúſve ſit, & patroni ſui iuſſu pingat, medeatur, fabricet, architectétúve: hoc officium non tanquam libertus patrono, ſed vt quiuis alius cuiuis alij præſtabit. Quid enim illum libertum, aut hunc patronum eſſe neceſſe eſt, vt ille nauim domúmve huic ædificet. Hinc Vlp. eas operas, quæ hoc in genere ſunt, ſcribit quaſi in pecuniæ præſtatione cōſiſtere, *l.fabriles.6.D.eo* nam fabriles, pictorias, cęteráſque generis eiuſdem artificialium nomine continentur. Hinc idem Vlpianus *in l.operæ* 9.*eod.*ſcribit fabriles, aliáſve generis eiuſdem, vt à quocunque, & cuicunque ſolui poſſe: & iubente patrono etiam aliis edi poſſe. Hinc idem *in l.6.*D.*eod.* illam inter vtraſque differentiam exponit, quòd fabriles, cæteręque ad hęredem tranſeunt: officiales verò nequaquam. Cuius rei non obſcura cauſa eſt: nam he (vt antè diximus) perſonales ſunt, nec ab altero facilè præſtari poſſunt: illæ verò, & à quouis, & cui uis. Zaſius in intellectibus ſuis dicit, non errare eum, qui & medias, ſeu communes operas conſtituat, vtputà, quæ & officium & artificium reſpiciant. Addit & tertiam ſpeciem, ſcilicet Operas ſeruiles.

Operas edere, exhibere frequens loquendi formula, *tot. tit.* D.*de oper. lib. l.*54. *§ ſi ff. de verb. oblig.*

Operarum editio, officij præſtatio, *l.* 10 *ff. de operis libertorum.*

OPHITÆ, ſeu ſerpentini hæreticorum genus, *l.*8 *& pen.C de hære* ſic dicti quòd colubrum colerent: ὄφις enim coluber eſt Græcis. *Ide tradit Iſid. l.*8.*Etym.c.*5.

& tranſlatitiâ cap. quidam. 24. *quæſtione* 3. Dicebant autem ſcientiam boni & mali à ſerpente in paradyſum inductam.

OPILIO, *in l. cùm quærebatur. de leg.* 3. ouium cuſtos.

OPINIO communis, eſt aliud quam fama. Nam opinio communis facit ius, *C. de rei iud. l.* 1. fama verò non facit ius. Item opinio communis probat, fama verò non. Item opinio communis differt à notorio, quia opinio communis eſt de longè præteritis, quæ probari non poſſunt de facili, ſcilicet per teſtimonium viſus, &c. ſed notoriũ eſt de præſentibus, vel proximè præteritis, quæ de facili probari poſſunt per teſtes diuiſim. Et quòd opinio veritati præfertatur, eſt gloſſ. cum concord. pro, & contrà abundans in iuribus, in cap. nuper. de biga. ſuper verbo, videntur. Concludit tamen ibi, quòd caſuale eſt, vt opinioni potiùs ſtetur, quàm veritati, in fauorem contrahentium, teſtamentorum, ſententiarum vel prolis. Aliàs regulariter veritas præfertur opinioni, *ſecundum Bern. in gloſſ.* 3. *in cap. ad audientiam. de ſponſa.* Et iam veritas præfertur auctoritati, *l. nemo iudex. C. de ſent. & interlo. om. iud.* item conſuetudini, *cap. ſi conſuetudinem. cum ſex capitu ſeq. diſt.* 8. vbi dicitur: Veritas valet, & inualeſcit in æternum, & viuit, & obtinet in ſecula ſeculorum.

Opinio communis, vtrùm circa eas quæſtiones verſetur, quæ lege, vel ratione finiuntur, an quæ auctoritate, an quæ ratione ſimul, & auctoritate: rurſus vtrũ ab numero auctorum, an ab dignitate pẽſanda, non ſatis liquet. Et magis eſt vtique ex his, quæ auctoritatis ſunt, conſiſtere. Lex & ratio concludenter apud nos demonſtrant. Ratio enim, & veritas conueniuntur, *c. fruſtrà.* 8. *diſtin. Bald. in l. omnium. D. de leg.*

Opinio ſeu putatio falſa non excuſat iniuriam, quæ mihi fit. Nam certus ſum ego, licèt ille me putet alium eſſe, quàm ſim. *Paul in l. eum, qui nocentem.* §. *ſi iniuriâ mihi ff. de iniur.*

Opinio dicitur id, quod incertum eſt: *vide Salomonium l. reſponſa. de iur. nat. gen. & ciuil.*

Opinio plena, *l.* 6. §. *Præſides de interdi. D.* pro exiſtimatione præſidis, ſiue ſententia nondum pronunciata, cui adiunguntur acta, & refutatoriæ preces, ſeu libellus rei, *vt eſt l.* 16. *D. de iniuſt. rup.* §. *quid tamen. l.* 1. *C. de relat. l. ſciendum. D. de appel. recip. & alibi.*

OPINIO in poſter. libris Codicis, pro prædij cuiuſque cenſu & profeſſione vſurpatur, *l. vl.* 1. *C. de præd. nauicul. l. vltim. C. de collat. fund. fiſcal.* Vulgò taxa dicitur. Hinc

OPINATORES, *l.* 7. *C. de exact. tribut. lib.* 10. ſunt milites, qui in prouincias mittuntur, petendæ militaris annonæ cauſſa, *l.* 11. *&* 14. *C. de erog. milit. anno. cauſ.* ſic dicti, *vt exiſtimat Iacob. Cuiacius,* quòd exigant opinionem, id eſt, cenſum agri. maléque eo in loco Optiones Haloander legit. Hi autem miſſi in prouincias non fungebantur exactorum officio, ſed inſtabant præſidibus, & officiis eorum, & curialibus tantùm, quibus titulorum fiſcalium exactio competit, vt intra anni ſpacium annonas accipiant, *d. l.* 11. *C. de erog. mil. an.*

OPISTHOGRAPHVM, ὀπισθόγραφον, Hermolaus appellari dixit, quod ex vtraque pagina ſcriptum eſſet, aduerſa & auerſa minutis literis, & lituris plenum. Hotomanus Opiſthographũ exiſtimat eſſe chartam, non vtraque ex parte ſcriptam, ſed quæ vna ex parte dele ta, ὄπισθεν, id eſt, ponè, & in tergo ſcripta: eſt his Vlpiani verbis motus *ex l.* 4. *ff. de bon. poſſ. ſecun. tab.* Chartæ appellatio, inquit, & ad nouam chartam refertur, & ad deletitiam: proinde & ſi in opiſthographo quis teſtatus ſit, hinc peti poteſt bonorum poſſeſſio. Atque huc fortaſſis pertinet illud Iuuenalis Satyr. 1. *ſummi plena iam imagine libri, Scriptus & in tergo, nec dum finitus. Oreſtes* Veteres plerunque vna tantùm in parte ſcribebant, quia ſcriptas chartas poſtea inuoluebant, vnde volumina dicta ſunt.

OPITER nepos à veteribus dicebatur, *inquit Feſtus*, cuius pater auo viuo mortuus eſt ſic dictus, quòd obitu patris genitus ſit, aut quòd auum poſt patrem habeat, id eſt, pro parte.

OPITVLATIO propriè in rebus dubiis & malis dicitur. Vnde prætor eam pollicetur minoribus annis 25. aduerſus captiones, hoc eſt, dolum aduerſarij: auxilium verò, ſi facilitate decepti ſunt, *l.* 1. *in princip. D. de minoribus.*

OPoR-

OPORTET, vel Debet, vel his ſimile verbum, in ordinationibus publicis Iuris, ſignificat neceſſitatem adeóque immutabilitatem: quia ferè ſolent accōmodari præceptis naturæ, ab omni humana poteſtate exemptis: vt in materia rectè iudicandi. Quippe, iudicare munus publicum eſt, *l. quippe. D. de iudic.* quinimò & in contractibus vtrunque verbum importat neceſſitatem, *l. ut natura. D. de reg. iur.* Is natura debet, *inquit Paulus*, quem iure gentium dare oportet. Errat igitur admodum pernicioſè *Bart. in l. vbicunque. D. de interroga.* Quòd oportere, hoc eſt, debere interpretatur, vt excludat neceſſitatem. Nam tali doctrina in forum producta, ſegniores fecit iudices ad interrogandum, contentos tātùm apud ſe actis & actitatis. Rurſus interrogandi neglectus corruptiora paulatim fecit iudicia, & prorſus immortalia, nemine id animaduertēte. Vt ſemper magis ſolet nocere malum, & diutius hærere quod irrepſerit, quàm quod inciderit. Similis error eſt *in l. 1. D. de origin. iur.* dum Accurſius interpretatur, OPORTET, hoc eſt, Decet, excludens neceſſitatem. Quaſi verò Iuri rectè dat operam, qui iuris cauſſas ignoret: non aliter de eo iudicaturus, quàm Magiſtratus de cauſſa, cuius circumſtantias neſcit.

Oportere, verbum, non ad facultatem iudicis pertinet, qui poteſt vel pluris, vel minoris condemnare, ſed ad veritatem refertur. *Paulus l. 37. D. de verb. ſign.* Oportebit tam præſens, quàm futurum tempus ſonat, *l. 8. D. eod.*

Oportet, in ſtipulatione, Quod te mihi dare facere oportet, quod præſenti die duntaxat debetur, complectitur: & ideò adiicitur verbum, Oportebit, vel ita, Præſens in diémve, *l. ſi ſtipulatus 76. l. cum ſtipulamur. 125. D. de verbor. obligat.*

OPIDVM, *inquit Pomp.* ab ope dicitur, quòd eius rei cauſſa mœnia ſint cōſtituta, *l. 239. §. 1. D. de verb. ſign.* adeóque per vnicū p, ſcribi deberet, atque ita in optimis exempl. ſcribitur. Huc accedit quod ſcribit Varro, *lib. 4. de ling. Lat.* Maximum ædificium eſt opidum, ab ope dictum, quod munitus opiſ cauſſa vbi ſint, & quod opus eſt ad vitam gerendā, vbi habitet tutò, vel opida, quòd opere muniant mœnia, quò munitius eſſent.

OPPIGNERARE, eſt pignus dare fœneratori: Repignerare pignus recipere eſt, reſoluta cum fenore pecunia. *Hoc verbo vti Iuriſc. teſtatur Beroal. Com. in Aſinum, tertio.*

OPPRESSVM ante ſententiam: Damnatum verò poſt latam eam dici, quidam obſeruarunt.

OPPRESSIO mobilium eſt, vt inuaſio immobilium *verſicu. homicida. in §. deinde competens eſt. Auth. de mand. princip.*

OPTARE, propriè eſt eligere, *l. 3. §. item ſi optare. D. ad exhib.* Itē ſi optare velim ſeruum, vel quam aliam rem, cuius optio mihi relicta eſt, &c. Sic Virgil. lib. 5. Æneid.

Muneráque in naues ternos optare iuuencos.

Ducitur autem ab ὀπτῶ Græco, quod eſt video, conſidero.

OPTIONIS legatum, quo electio ſeruorum, vel aliarum rerum in familia relictarum datur: vnde tit. de optione legata. Eius autem hæc vis eſt, vt cui optio legata eſt, etiam eius hæredibus, ſi viuus ipſe non optarit, optio debeatur, *l. vlt. C. commun. de legat. §. optionis. Inſtit. de legat.*

OPTIO, *in l. vlt. D. de iur. immu.* cuiuſuis muneris adminiſter dicitur. Menſores, *inquit Paternus*, optio, valetudinarij. Optiones autem, *vt ſcribit Vegetius, lib. 2. c. 7.* ab optādo appellati ſunt: quòd antecedentibus ægritudine præpeditis, ij, tanquam adoptari eorum, atque vicarij ſolent vniuerſa curare. *Varro l. de ling. Lat.* Primi, inquit, ſingularum decuriarum decuriones dicti, quos ij primos adminiſtros ſibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitiones tribuni faciunt. *Feſtus:* Optio, inquit, eſt optatio: ſed in re militari is appellatur, quem decurio aut centurio optat ſibi rerū priuatarū miniſtrum, quò facilius obeat miniſteria publica. *Idem:* Optio, inquit, qui nunc appellatur, antea appellabatur accenſus. Is adiutor dabatur Centurioni à Tribuno militum, qui, quia cooptare quem velint, Centurionibus permiſſum eſt, ex facto nomen ſortitus eſt. Nonius: Optiones, inquit, in cohortibus dicuntur, qui ſunt honeſti gradus, vt optatos, hoc eſt, electos: & ado-

ptatos, hoc eſt, aſcitos. *Varro de vita patrum lib.2.* exiſtimat appellatos, qui referentibus Centurionibus adoptati in cohortes ſubibant, vt ſemper plenæ eſſent legiones: à quo optiones Decurionum in turmis, & in cohortibus Centurionum appellati. Plutarchus in Optionis ὀπ-τῆρας videtur vocare, his verbis: ἐν δὲ τούτοις ἐστάθησαν καὶ βαρβίους, ὁ μὲν ὀπτίωνα, ὁ δὲ τεσσεράριον. οὕτω γὰρ καλοῦνται οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. Hinc apud Tacitum ſic legendum eſt: A quo Barbium Proculum teſſerarium ſpeculatorem, & Veturium optionem eodē perductos.

Optio FABRICÆ, *d.l.vlt.* videtur eſſe, qui Imperatoriæ fabricæ, à qua Fabricenſes vocātur, aut fabricis legionum ſcutariis & loricariis cuſtos præeſt: vt & cuſtos carceris à Prudētio, Manceps carceris, & à Diuo Ambroſio, Optio carceris appellatur. ſic enim ſcribit: Neque Paulus & Silas tempus diſtulerunt, quin optionem carceris baptizarent cum omnibus eius.

OPTIONES etiā dicuntur *in lib. Cod.* qui annonam militibus diuidunt, *l. 9. C. de iure fiſc. l. 9. C. de exact. tribut. l. 3. C. de apoch. public. & Nouell. Martiani de indul. rel Nouel. Iuſtiniani 129. & ideò ad l. 1. D. de mune. & hono.* Græci lib. 54. βασιλικῶν, annonæ diuiſionem, interpretantur optionem militum. Procopius 3. de bel. Vand. ὃς ἐπεμέλετο τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι. Nominis autem ratio hæc eſt, quòd duces eos ſibi optent diuidendæ annonæ cauſſa, quaſi adiutores, quòd facilius cætera munia militaria obeant. qua ratione auxilia fœderatorum Optiones etiam dicuntur, *l. vlt. C. de loc.* quorum duces Phylarchi dicuntur, *Nouel. 116 & 117.* Sūt autem quidam, qui *lege ſexta, D. de bon. damn.* Optiones ſumi velint pro apparitoribus eius magiſtratus qui damnatū ad ſupplicium deducit: mihi tamen priori ſenſu hoc nomen non incommodè videtur vſurpari poſſe, cùm poſterioribus temporibus, imò etiam ſub ipſo Tiberio (vt teſtantur ſacra Euāgelia) præſidis, & eius, qui ſontes ad ſupplicium deduceret, ſatellitum officio milites functos legamus: tum verò maximè, quòd & id ſubiicet d. l. 6.

OPTIMA lex cùm nominabatur in magiſtro populi faciēdo, qui vulgò Dictator appellatur, quàm pleniſſimū poſſet, ius eſſe ſignificabatur: vt fuit M. Valerij Marci filij Voluſi nepotis, qui primus magiſter populi creatus eſt. poſtquam verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populum data eſt, quæ antea nō erat, deſitum eſt dici, vt optima lege, vtpotè imminuto iure poſteriorū magiſtratuū. *Hæc Feſtus,* Verba etiam, quibus Pōtifex Max. virginem Veſtalem capiebat, hæc Gellius libro primo. cap. 12. recenſet ſacerdotem Veſtalē, quæ ſacra faciat, quæ ius ſiet ſacerdotem Veſtalem facere pro populo Quirit.bus, vti quòd optima lege fiat, ita te Amata capio.

OPTIMVS maximúſque fundus dicitur, qui ſeruitute omni, & obligatione pignoris, ac tributo immunis eſt. *Paul. l. 169. De verb. ſig.* Non tantùm in traditionibus, ſed & emptionibus, & ſtipulationibus, & teſtamentis adiectio hæc, Vti optimus maximúſque eſt, hoc ſignificat, vt liberum præſtetur prædium, non vt etiam ſeruitutes ei debeantur. *Quod idē tradit Vlpianus l. 90. & 126. eiuſdem tit. & l. pen. D. de euict. & l. 59 De contr. empt. Cic. de lege Agr.* Optimo enim iure ea ſunt profectò prędia, quæ optima conditione ſunt: libera meliore ſunt quàm ſerua. Capite hoc omnia quæ ſeruiebant: non ſeruient: ſoluta meliore in cauſſa ſunt, quàm obligata. Eodem capite legis tuæ ſubſignata omnia, ſi modò Syllana ſunt, liberantur, immunia meliore conditione ſunt, quàm illa quæ penſitant.

Optimo iure poſſeſſa domus, quę nulli obligata eſt, vel pignerata, neque vllo nexu pignoris tenetur, *l 26 §. 1. D. de pig.* Optimum ius legati, quod commodius, & facilius eſt, *Vlpi. Inſtit. tit. 24.* Optimo iure libertatem conſequuti, *l. 31. D. de min.* qui ex fideicommiſſo rectè manumiſſi ſunt Optimo iure quarta bonorum curialium defunctorū, quibus alieni ab eorum conſortio hæredes extiterunt, à curia petitur, *l. 1. quādo & quib. quar. pars.* Optimo iuri & iure admiſſos codicillos dixit Imp. *Inſtitut. de codicil in fi. princip.* Theoph. νόμιμον αἴτησιν vertit. Optimo iure debentur vſuræ, quæ interrogatione præcedente promiſſæ ſunt, *l. 1. C. de vſurpat.* hodie tamen prohibitæ ſunt, *vt no. eod. titu. Auth. ad hæc.* Optimo iure

mo inter prædia antiquis dicebantur, quæ immunia prorſus erant, id eſt, vt nunc loquimur, Alaudialia.

Optimum, melius, bonum, ius dicitur in comparatione, *Glo. in l ſi mulier. D. de minor ſuper ver Optimo attigit item gloſſ. in l. exigendi. C. de procu. ſuper verbo*, Non iuſte.

OPTINERE vide Obtinere.

OPVLENTA hæreditas *ait Gloſſ in l ſi quis mihi. D. de aeq. hære.* dicitur, quæ affert opes ſine vexatione. Locuples verò eſt, quæ etiam vexationem habet.

OPVS idem & perfectum, & imperfectum dici colligitur, D. *loc l. qui inſulam. § qui autem.* Opere legato tamen, vel conducto ſignificari Labeo ait id opus, quod Græci ἀποτέλεσμα, non ἔργον vocant, id eſt, ex opere facto corpus aliquod perfectum *l 5. D. de verb. ſign.*

Opus probari vel approbari tum dicitur, cùm magiſtri artificiorum euocati, inſpectum opus referunt eſſe: idoneum, & rectè factum, vel etiam (ſi hoc conuenerit) ab ipſo locatore, *l. opus, quod cum l. ſeq. & l. ſi in leg. in princ. D. locat.*

Opus reſtitui, pro deſtrui, auferríque in interdictis intelligitur, *l. cùm prætor. eo. & ſimil. quæ Alberic. indicat. Alcia. l. impenſæ. D. de verb. ſign.*

Opus ſtructile dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis, calcéque conſtructum eſt. Eáque propriè pars ædificij eſt, vnde & auferri non poteſt. Tectorium verò incruſtatio eſt, ſiue expolitio parietum: *quæ de re Vitruui. legendus eſt libr. 7. vt ab Alciat. citatur, tum & ipſe in Commun. ad l. in rutis & cæſ. de verbor. ſignif.* Opus ruteſtre *apud Paul. de leg. 3.*

OPVS, *in edicto de oper. no. nun.* quod in ſolo fit, & ſolo coniunctum opus ſignificat, *l. 1. §. hoc autem. D. de oper. no. nunc.* Vnde qui meſſem facit, arborem ſuccidit, vineam putat, licèt opus faciat, ad illud edictum non pertinet: ſed ad interdictum, quod vi, aut clàm, *l. 1. §. hoc autem. & l 7. § notauimus. D. quod vi, aut clàm.*

ad Opus damnari, darive, & in Opus tradi, idem valent, *l. 6. D. de extraor. crimi. cum l. 1. §. 11. & l fin. D. de effracto* Et Operæ multari, pro eodem, *l. 10. § fina. D. de pœn.* in Opus ſalinarum mulierem damnatam legimus, *l. 6. D. de captiuis.*

OPERARI, ſimpliciter pro laborare, negant apud idoneos reperiri auctores, ferè autem refertur ad ſacra. Quamuis Operarij propriè ſunt; qui non iudicium ſed tantùm operam adhibent ad architecti ex arte rationem operis præſcriptam. Operariorum ſeruorum meminit Alphenus, *in §. quid autem eſſet. l in leg. cenſoria. de verb. ſignifi.* Alciat. eos interpretatur, qui ruri operabantur. Vnde & antiquis auctoribus ſimpliciter operæ appellabantur.

ORACVLVM Imperatores in Codice appellant, iuſſum principis ipſius, ſine vllo reſcripto & adnotatione pronunciatum, *l. iubemus. 10. de ſacroſ. Eccleſ. l. vlti. C. de diuin. reſcript.* Adnotatio autem eſt; quæ ſcriptis tantùm, vt Pragmatica, quæ adhibita cauſſæ cognitione in modum ſententiæ, vel ad alicuius vniuerſitatis preces. *Vide Alcia. in d. l. 10.*

ORATIONES principium in iure dicuntur; quibus illi Senatum, aut coram oratione, aut abſétes per epiſtolam conſulebant, *l. 3 C. de leg. & conſtit.* Huiuſmodi pleræque extant D. Marci, vt de tranſactione alimentorum, de bonis maternis, de fugitiuorum requiſitione, de confeſſis, *l. cùm hi de tranſact. l 6. §. 1. de confeſ. l. 56. de re iudic.* Item Marci & Commodi, de prohibitione nuptiarum inter tutores & pupillas ſuas, *l. 60. & 67. §. ſed & ſi filiuſfam. D. de rit. nupt.* Item eorundem de ſeruatorum & libertinarum nuptiis, *l. 16. de ſponſa l. 16 de rit. nup.* D. Antonini, de dona. inter vir. & vxor, *l. 32. de donat inter vir. & vxor.* Seueri, de rebus eorum, qui ſub tutela ſunt non alienandis, *l. 1. D. de reb. eor. l. 9. C. de præ. min.* quam ſingulari libro Paulus expoſuit, vt ex Florentino indice & inſcriptionibus aliquot conſtat. Adriani, de petitione hæreditatis, quæ ob eam cauſſam Senatuſconſultum appellatur, *l item veniunt. 20. §. 6 in fin D. de hæred. pet.* Tacitus lib. 51. Orationem Principis ſecuto patrũ conſulto, primi Ædui ſeruatorum in vrbe ius adepti ſunt.

ORATORES, pro legatis vſurpat Iuriſc. *in lege Iulia. D. de vi publ.* Accurſius Doctores artium intelligit, qui à Græcis Rhetorici vocantur.

Oratores ex Cannenſi caterua, apud Fortunatianum videntur dici ignobiles

qui ſcilicet eo tẽpore multis cæſis & iracundioribus interfectis, aut mortuis, repente extiterunt, & ad cauſſas ac iudicia acceſſunt.

ORBI dicuntur in iure, qui cœlibes quidem non ſunt, ſed ſine liberis ſunt: *de quibus apud Vlpianum, capit. Inſtitutio.* 13. de cœlibe, orbo, & ſolitario patre. vbi Hotoman. legendum putat, Id eſt, ſolitario patre. *Quintil. lib. 7. ca. 5.* In paupere gratior, quàm in diuite: dante beneficium, quàm reddente: patre, quàm orbo. *Cicero in Paradox.* Quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? Ob ſeruandum eſt autem, cùm Lex Iulia Papia veniſſet, ne orbi plus quàm dimidiam eorum, quæ ſibi legata eſſent, caperent acciperent, duo extare de orbis capita ſub Rubr. de verb. ſign. quorũ vtriuſque inſcriptio demonſtrat, ea ad legem illam pertinere. nam illic ita eſt, *ca.* 148. *Caius libr.* 8. *ad legem Iuliam & Papiam:* Non eſt ſine liberis, cui vel vnus filius, vnáve filia eſt. *Idem lib.* 10. *ad eandem:* Nam quem ſine liberis eſſe, dicere non poſſumus: hunc neceſſe eſt dicamus liberos habere. Aliàs autem Orbus dicitur, quicunque aliqua re cara priuatus eſt, vt vxore, liberis, parentibus. Sic plebs dicitur orba in XII. Tab amiſſis tribunis, quaſi defenſoribus.

ORBIS Romanus, pro ditione Romanæ ciuitatis accipitur, *l. in orbe. D. de ſtat hom.*

ORCINVS libertus dicitur, qui directam ex teſtamento libertatem accepit: nec vnquam patronum viuum habuit. Orcum enim Latini Ditem patrem appellarunt quare cum libertus ille nullius libertus ſit, *vt ſcribit Paulus l. 4. D. de bon. libert.* Ditis, Plutonis ſiue Orci libertus nominatur. *Vlpian. l* 4. §. 7. *D. de fideicom. libert.* Hi qui ad libertatem peruenerunt, quorum liberti fiant, inſtitutio oſtendit: vt qui directam libertatem, Orcini erunt liberti. quod & tradidit *Inſtitut. tit.* 2. *§. is qui.* Is qui directò liber eſſe iuſſus eſt, orcinus fit libertus. *Idémque Iuſti. ſub tit.* D. *de ſing. reb. per fideic. rel af firmat. Impp. l. directis.* 10. *C. de teſtam. manum.* Directis verbis iure data libertate, non ſolùm impoſitione pilei, ſed & adita hæreditate, ſi nulla iuris impediat conſtitutio, liberti conſtituuntur Orcini, *Marcianus l.* 5. *D. qui ſine man. ad lib.* Qui ob necem domini detectam præmium libertatis conſequitur Orcinus fit libertus. Sic apud Gellium *lib.* 1. *ca.* 24. *in epigrammate Neuij poetæ.* Orceius theſaurus, pro ſepulchro

Itaque poſtquam eſt Orcio traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ lingua Latina loqui.

Theophil. autem Orcinum Græce χαρωνιτικὸν appellat eadem forma, qua Orcini Senatores (quorum meminit Suet. Tranquillus) à Plutarcho in M Antonio Charonitæ dicuntur, & Charoneæ ſtrobes, quaſi Orcinæ. A Iuliano Orcinus hæres appellatur *in l. duo ſecũ* 8. *D. de hæred. inſtitut.* ſeruus qui ex dominorum ſuorum ruina ſimul oppreſſorum teſtamento hæres, & liber eſſe iuſſus erat. De Orcino liberto mentio quoque *apud Vlpi. l.* 3. *de legit. tuto. & l* 1. §. *per contrarium.* D. *de dote præleg. apud. Labeonem in l. dominus.* 22. D. *de pecul. legat.* Nec malè quis Horcinus dixerit: nam ὅρκον dixere quidam παρὰ τὸ ὅρκος. Appellatur autem etiam libertus familiæ, *l ſi ſocius D de manumiſſ teſtam.* quod etſi alium quàm orcum patronum non agnoſcat, ad familiam tamen defuncti pertinet, *l* 3. §. *planè D. de legit. tutor. l.* §. *ſi autem fuerit.* C. *de Latin liber. toll.*

ORDO, eſt cuiuſlibet rei ſuo loco cõcinna digeſtio & apta compoſitio. Sic & in perſonis omnium maximè per iuſtitium diſtributiuam apta quædam collocatio exigitur. Quare in republica ordines dicimus, ſicut & in acie diſtributiones hominum, pro vniuſcuiuſque ſtatu & qualitate: vt ſingulæ functiones eò commodius intelligantur expediantúrque. Romæ fuerunt tres ordines, ſcilicet, Senatorius, Equeſter, & Plebeius. Quorum etiam nunc in orbe Romano veſtigia quædam retinemus. Ordo Senatorius erat, qui patritios tantùm, ex quibus Senatus legebatur, continebat. Apud hos cenſebatur imperij eſſe maieſtas. Nos in hunc ordinem referre poſſumus omnes imperij ſtatus, qui iuſtis principum comitiis interſunt, atq. ius dicendæ ſententiæ habẽt. Is & ampliſſimus ordo dicebatur, *l.* 22. §. 2. *de leg.* 3. *& vide ſup.* Ampliſſimus. Ordo Equeſter medius dicebatur, à quo ad ſenatoriam dignitatem aſcenſus fuit: interim tamen iudiciis præficiebantur. Equitum inſigne fuerunt

anuli

annuli aurei,quibus à plebe diſtinguebantur.Tales hodie ſunt equites aurati,cum aliis imperii beneficiariis qui ad publicam comitiis auctoritatem interponendam non ſolent vocari. Ordo plebeius & infimus fuit, in quem referebantur omnes Romani ciues tribuarii,hoc eſt, ad tribus pertinentes. Nam ſerui & libertini(præterquā vindicta manumiſſi) non erant tribuum capaces niſi ſpecialiter eis concederetur.Ex quibus intelligi poteſt *l.patronus in princ.* D. *de leg*.3. vbi Accurſius ridicula commemorat de ſeruorum progenie.Ad hos ordines reſpexit Vlpian.*in l*.1.§.*ſed & ſi ſeruus*.D.*de inſpicien.vent*.Publicè enim, inquiens, intereſt partus non ſubi cit vt ordinum dignitas familiarúmque ſaluo ſit.

Ordo,pro ſtatu,*in l. Diuus Marcus*.D. *de offic. præſid*. Græci τάξιν appellant.Status bifariam accipitur : alias pro iure perſonarum,quod & caput dicitur. Vnde Capite minui, *vt in titul. D. de ſtat. hom. Inſtit de iur. perſon*.aliàs pro ordine perſonarum. reſpectu politico dignitatis,vt ordo decurionum, pro collegio,*l*. 15.D.*ad municip*.

Ordo decurionum ciuitatiſve,collegium ipſum decurionum & curiam ſignificat,*leg*.15.D *ad municip l.16 § 1.D.de alim.legat.l*.1. C. *de omni agr. deſer. libr*.11. Appellatur & ſimpliciter ac abſolutè ordo *in l*.3.*l*.6.§.1. D. *quod cuiuſque vniu.l*.5. §.*vltim* D.*de donat. inter vir.l vltim.D ad municip.l*.1 §.*ſed & ſi præſes*. D *quand appel ſit l.vnica*.D.*nihil nou.appel.l*. 1. D. *de magiſt.cen.l. vltim*. D. *de vet* Sic & in inſcriptionibus antiquis hoc verbum accipiendum eſt.Itaque in ordinem allegi,nihil aliud eſt,quàm decurionem fieri,*l*.4.§.1. *l penult. D de decur l vlt*.D.*de veter*.

Ordo iuris,& legum,*l*.1.*D.de lib.cauſ. l*.31.§.*ſi ciuile*. D.*depoſ. Valer. Maximus li*. 3.*cap*.2. Quoniam Conſul dum iuris ordinem ſequitur,id agit,vt Imperium R. corruat.Vtitur hoc verbo ſæpe Caſſiodorus in lib.Variar.

Ordo cognitio,C de ord.cogn.

Ordo militaris olim fuit,vt in exercitu,quodam gradu, milites centurioni, Centurio tribuno,Tribunus legato, Legatus conſuli obediret. Sed iſti gradus & nomina rei militaris, cœperunt cum tempore(vt ferè omnia)variari.

Ordo ſcripturæ non impedit cauſſam iuris ac voluntatis, *auctor Papin.l.cum pater filio*. §. *fidei tua committo vxor. de leg*.2.

Ordinem politicum, vt euitetur confuſio magiſtratuum, ſeruandum eſſe,vel apes naturali quadam inclinatione nobis oſtendunt : quarum vnumquodque examen ſuum ſequitur regem.

Ordinem in deferendis magiſtratibus,Romani certè viri prudentes optima ratione obſeruabant, ab inferiore ad ampliorem.Omnibus enim in rebus ordo ſecundum naturam neceſſarius eſt:ſed tamen in magiſtratu deferendo maximam ac peculiarem quandam vim habet. Primùm, vt hominis ingenium rectè cognoſcatur cū magiſtratus,qualiſ quiſque ſit,ſtatim indicare ſoleat.Deinde,vt expolientur ciues negotiis vulgaribus ad arduas res agendas, quoniam pulchrius parari, quàm creari nobilem. O venerandam antiquitatem,vt Iuſtinianus rectè vocat,à qua & eruditum ſe fatetur in §.vltim.Inſtitut.de adoptio. Nā variis & grauibus omnium rerum exemplis ſcatet.Quid Rogo ſalubrius Reipublicæ fuerit, quàm hunc ordinem in omnibus ciuitatibus imitari, vt non ſtatim rudes ac nullo geſti officij argumento probati, rapiantur ad ſummum adminiſtrandæ Reipublicæ gradum & ordinem?Non poſſum me hoc loco continere, quin expoſtulem cum criticis quibuſdam, qui tam ſunt amentes, vt vtilem illum longéque pulcherrimum in omnibus Academiis receptum ordinem titulóſque aut contemnere aut etiam improbare non erubeſcant.Quaſi verò vani ſint omnium literatorum ordines. Quid inquiunt eſt Doctoris titulus,quid Licentiati,quid Baccalaurei,niſi pecuniarum nundinationes? & reliqua id genus ineptiarum multo effutiūt. Verùm legant inſulſi homines quid ſcribant eruditi omnium ſeculorum in bonis artibus anteſignani. Quomodo præparandi ſint per ordinem ſtudioſi, ab incunabulis literarum, ad grauiores diſciplinas:in quas ne tanquam ſus in roſas irruerent, quàm diligenter ſint à præceptoribus vires ingenij perpendendæ:& quàm tale in bonis artibus iudicium nullo poſſit fieri modo,niſi in claſſes diuidantur ſtudia,& ſingulis claſſibus

tituli accomodentur quibus alij ab aliis in ſcholaſtica ratione diſcernantur. Quales ſunt à lauri bacca, Baccalaureatus, Magiſterij, Licentiæ, & Doctoratus. Hæc, inquam, perpendant, ſi voluerint, iniqui cenſores, & facilè videbunt errorem ſuum vel conſcientia dictante.

In Ordinē redigere hoc eſt, inter vulgares & gregarios numerare, vt ſua conditione ſit contentus. Opponitur Eximere numero, tanquam præcipuum habere, non inter circulares, id eſt, vilioris farinæ homines.

ORDINARIA dicuntur quæ lege: plebiſcito, Senatuſconſultis, prætorum edictis, principum generalibus conſtitutionibus & omnino quicquid iure ſcripto eatenus iuſſum eſt, vt ſit certa generalis, vniformis lex, actus humanos generaliter, ſine ſpeciali perſonarum reſpectu ordinans, & quodam ordinato procurſus dirigens: *fac. l. nullo modo.* D. *ad leg. Corneliam, de falſ.* Horum numero ſunt, contractus, obligationes, actiones ordinariæ appellationes, ſucceſſiones, teſtamenta, ſeruitutes ordinariæ. Interdum (*qua etiam Zaſius Ordinariis connumerat, text. apertum allegans in l. §. neceſſario.* D. *ſimul. vent. nom. in poſſeſſ.*) vſucapiones, præſcriptiones, pignora, & ſi qua ſunt ſimilia, quæ non ineleganter per *Cicer. in lib. 1. de Oratore* deducuntur. Extraordinaria ad certa perſonarum, rerū, negotiorúmve genera, extra ordinum reſpiciunt: quibus pro conditione euentu, neceſſitate, commoditatéve aliqua præſenti aliquo remedio ſubuenitur. Quorum tria genera facit Zaſius. Quædam enim ſunt facti, vt cùm proprio ſeſe facto ab iniuria lex adſerere permittere, *l. quemadmodum.* D. *ad l. Aquil. cum vulg in quo genere non parum multa docuit in §. nunciatio. l. 1. de oper. nou. nunc.* Quædam ex priuilegio principis naſcuntur: quæ plerunque ſunt contra ius commune *de quibus Inſtit. de iure nat. gent. & ciuit. § planè ex hu. l. 1. §. fin. D. de Conſtit. princ. cum ſimil.* Tertium genus eorum eſt, quæ licet extra ordinem tamen iure recepta ſunt, vt non ſine ratione iuris communis nominari poſſint, licet non ſint iuris ordinarij: veluti cùm remedio aliquo his ſubuenitur, quibus iure ordinario vel non eſt conſultum, vel nō ita facilè, ita commodè conſultum. Et iſthæc extraordinaria tertij generis quadruplicem habent effectum, quos idem Zaſ. diſtinctius explicauit ſingulari tractariuncula, inſerta Intellect ſuis ſingularibus. Vel ſic

Ordinarium eſt, quod rectè, atque iuris ordine ciuilitérque & communi iure fit, *l. 33. § publicè* D. *de procurat.* Ordinarium ius ergo eſt, quod per actiones & interdicta, per iudices datos, ſine prætoria cognitione, ſine ſubſcriptione in crimen, ciuiliter exercetur *l. 1. §. 1.* D. *ſimul. vent. nom. l. vltim. D. de priuat. delict. l. 15. §. ſi ſuper.* D. *de re iud. l. 32. §. item ſi qui.* D. *de recept. arb. Sueton in Claud. cap. 15.* Negantem cognitionis rem ſed iuris ordinarij eſſe, agere cauſſam confeſtim apud ſe coegit. Hinc.

Ordinaria iudicia dicuntur, in quibus eo ordine, qui ab antiquis inſtitutus eſt, lis exercetur. *Front de limit. agror.* De poſſeſſione controuerſia eſt, de qua ad interdictum, hoc eſt, iure ordinario litigatur. Et Aggenus aliquantó poſt: De poſſeſſione fit controuerſia, quoties de totius fundi ſtatu per interdictum, id eſt, iure ordinario litigatur. Item Ordinaria iudicia, quæ ex ſorte in ordinem certum digeſta erant. Virgil. Æn. 6.

Nec verò hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes.

Vbi Seruius: Sine ſorte, inquit, ſine iudicio: traxit autem hoc ex more Roman. non enim audiebantur cauſſæ niſi per ſortem ordinatæ. nam tempore quo cauſſæ agebantur, conueniebant omnes (vnde & Concilium ait) & ex ſorte dierum ordinem accipiebant, quo poſt diem trigeſimum ſuas cauſſas exequerentur. vnde eſt,

Quæſitor Minos vrnam mouet.

Iuuenalis,

Gratia fallaci, qui Prætoris viceris vrnam.

Ordinaria iudicia priuata quæ ſint, diximus ſub voce EXTRAORDINARIA: cùm ſcilicet vſitatus & legitimus ordo, formulæque agendi & litigandi obſeruantur: veluti cùm ordine prius ad Magiſtratum in ius adibatur, ac formula ab eo, conceptióque actionis poſtulabatur: deinde ad iudicem diſceptabatur. Exrtaordinaria verò cùm apud magiſtratum res diſceptabatur, nec iudices Recuperatoréſve dabantur. *Vlpianus l. 1. §.*

1.§.8.D.*de exercit act.* Solent, inquit, in prouinciis Præſides prouinciarum ex-tra ordinem exercitores iuuare ex con-tractu magiſtrorum:id eſt,ipſim et Præ-ſides rem cognoſcunt,neque ad iudice reiiciunt. Itaque Vlpianus *l.pecunia.*178 §.2.D. *de verb ſignific.* actionis nomine & formulas intelligi ſcribit,quæ in ordina-riis iudiciis in vſu erant: Perſecutionis autem verbo, extraordinarias perſecu-tiones:vt puta fideicommiſſorum, & ſi quæ ſunt aliæ, quæ non habent iuris or-dinarii executionem. Quem locum hæc eiuſdem verba in Inſtitut.cap.25.expli-cabunt: Fideicommiſſa non per formu-lam petuntur,vt legata:ſed cognitio Ro-mæ quidem Conſulum,aut Prætoris qui Fideicommiſſarius vocatur: in prouin-ciis verò,Præſidum prouinciarum. *Pau-lus in l.actio.*47.D *de neg geſt.* Nec refert, ait,directa quis,an vtili actione agat, vel conueniatur: planè in extraordinariis iudiciis vbi conceptio formularum non obſeruatur, hæc ſubtilitas ſuperuacua eſt.Hinc:ORDINARIVM hominem Feſtus dici tradit, ſolutum ſcurram & improbum, qui aſſiduè in litibus mora-retur, ob eam cauſſam, quòd in ordine ſtaret adeuntium Prætorem.

Ordinaria iudicia ad differentiam ar-bitralium,*l.*5.*C.de arbit.*

Ordinaria bonorum poſſeſſio, *in l.* 5. § *ſi quis contra.* D *de leg præſt.l* 3.§. *vlt.D. de Carb ed.* Huic opponitur Carboniana, quæ extraordinaria eſt.

Ordinarij apparitores, *l.*7.*C.de cohorta. l.b.*12.

Ordinarij conſules, vide Conſulatus ordinarius.

Ordinarij iudices, ſunt præſides viri clariſſimi, non viri ſpectabiles vel illu-ſtres.*l* 2.*C.de prox.ſacr ſcrin.l vlt.C. de mo do mult.l omnes C de epiſcop.& cler* Græci ἐμβαθμοὺς vocant *Nouell.* 20. *&* 112.ſic dicti quaſi infimi ordinis In horum of-ficio ſunt principes,cornicularij,commē tarienſes,numerarij,ſiue tabularij, adiu-tores,ſubadiuuæ,ab actis,à libellis,exce-ptores.Et à Martiano in officio ducis A-rabiæ ponuntur ordinarij. Ordinarij iu-dices,qui ſint in Decretalium Epiſtola-rum libris,*vide extrà de offic iud.ordin.vbi gloſſ.Panorm & alij.* Vel

Ordinarius eſt,qui ſuo iure,vel prin-cipis beneficio vniuerſalitèr iuriſdictio-nem exercere poteſt:cui ſcilicet vniuer-ſitas cauſſarum commiſſa eſt.

Ordinarij milites, gregales & manipu-lares:vel etiam in prima acie dimican-tes principes.

Ordinarij ſerui,*l.*15.§.*prætor.*D. *de in-iur.* qui certum aliquod miniſterium, vel officium in familia exercent. Hi Vi-cariis opponuntur,*l.* 17.18.16.*D. de pec.* Vide VICARIVS.

ORDINARI lis,iudicium, cauſſa, res dicitur,*l.*24.25.§.1. *D. de lib cauſ.l.*8. D.*de inoff.teſtam.l.*26.D.*de teſt.tute.* Vnde Ordinator litis. *Seneca libro* 19. *Epiſtol.* Et Ordinati libelli,concepti, compoſiti, *leg.*3.D.*de accuſ.* Idem Ordinata criminis cauſſa,*leg.*1.*Cod.de accuſ.*id eſt,inſcriptio-ne depoſita,fideiuſſore præſtito de lite exercenda, eòque qui accuſatur ſub cu-ſtodia officij facto.

Ordinari teſtamenta dicuntur,*leg.*30. D.*de liber & poſthum. & Inſtitut. de te-ſtam.ordin.* Ordinare ſuprema ſua, pro eodem. *leg.*25.*D. de libe.& poſthum. leg.* 39.D.*de pig act leg.*36.§. *miles in ſupremis.* D.*de milit.l.*1.D.*de bon.poſſeſſ. ex teſtam. mil.* & Ordinare poſtrema vel ſuprema iudicia,*leg.*15.*Cod.de teſtam.Et apud Quin-tilianum libro* 6.*cap de riſu.* Ordinare co-dicillos *in leg* 3.*C.de codicill.* & Ordina-tio nouiſſimi iudicij *in leg.*2.*Cod. eod. ti-tul.* Et ſuperordinare *apud Tertullianum libro quinto,aduerſus Marcionem*, pro teſta mento facto aliquid addere, aut immu-tare. Ordinatum etiam edictum legi-mus *in leg.*13. *Digeſt.de rer.amo.* non de-ſunt tamen qui pro edictum, edicto le-gant.

Ὀργυιὰ,*leg.fin.* D *fin. reg.* de qua Cod. Harmenopul.lib.2.titul. 4. ἡ ὀργυιὰ, ait ἔχει βήματα β. ἤτοι πήχεις δʹ. ἤτοι πόδας ϛ. ἤγουν σπιθαμὰς θ. δακτύλους δʹ. Heſy-chius verò ὀργυιὰν eſſe ait, τὴν τῶν ἀμ-φοτέρων χειρῶν ἔκτασιν, καὶ τὸ μέτρον, ἀπὸ τοῦ τὰ γυῖα μετρεῖν.

ORIENS modò pro ea orbis parte, cui proprius præfectus Prætorio attri-butus erat:modò pro diœceſi, quæ pro-uincias xv. continebat, Palæſtinam, Phœnicem,Syriam, Cyprum, Ciliciam, Palæſtinam ſecundam, Palæſtinam ſalu-tarem,Phœnicem Libani, Euphraten-ſem,Syriam ſalutarem,Oſrœnam,Meſo potamiam,Ciliciam ſecundam, Iſauriā, Arabiam.quanquam Guil. Tyrius Orie-

tem ex vet. auctoritate Antiochiã d.cæceſſim appellare ſe ſcribat lib, 1. de bello ſacr.cap.18 Atque hæ omnes prouinciæ ſub diſpoſitione erant viri ſpectabilis comitis Orientis,vt ex notitia Imp. Rom. apparet.

ORIGO,& progreſſus iuris ſcripti ſic habet:Lex XII. Tabul. II. Diſputatione decemuirorũ & prudentium forenſes.I I I.Legis actiones , quæ omnia communi appellatione Ius ciuile dicuntur.IIII Plebiſcita V.Senatuſconſulta.

Origo,principium, initium, cauſſam, ortum,ſtirpem,ſemen,fontémque ſignificat,Pro ortu,hoc eſt , natiuitate origo mutari non poteſt,*leg.fin.§ pen.ad municip.*ſequimúrque patris, non matris originem.*De quo Bartol.latius in l. aſſumptio. § filius.*D.*ad municip & l.*1.C.*de munic.& orig lib.*10.

ORIGINALIS ciuitas , prouinciáve dicitur ea , ex qua quis oriundus eſt.

ORIGINALES ſiue Originarij, tit, C.de mun.& orig. municipes dicuntur origine: ſub quo tamen manumiſſio, allectio & adoptio continentur. hæc enim tria municipes faciunt, *l. ciues* 7.*C. de incolis.* Opponuntur autem incolis *in l.*4 *& l.*6. *C. de incolis.* Hinc Originaria mulier,*l.*7.*C.de muril[e]g.lib.*11.& originarij coloni paſſim ſub tit.de agricol. cenſ. & col.qui ex iis qui colonariæ conditioni adſtricti erant, naſcebantur ,quod & ſpecialiter declarat,*l.cum ſatis.§ cum autem Anaſtaſiana.*C.*eod.*

ORNAMENTA muliebria ſunt, quibus mulier ornatur : veluti in aures, armillæ , viriolæ,anuli, præter ſignatorios,& omnia quæ ad aliam rem nullam parantur, niſi corporis ornandi cauſſa. *vide l.argumento.*25.§.3. D.*de aur. & arg. leg* & ſupra ſub voce Mundus muliebris. Ita nec veſtes ornamentorum appellatione continentur. Itaque Tertullianus, Ornatum in cura comandi capitis, poliendæque & exornandæ cutis ponit. Sic enim ille *in lib.de habitu mulieb.* ſcribit:Habitus,ait fœminæ duplicem ſpeciem circumfert , cultum & ornatum. Cultum dicimus , quem mundum muliebrem vocant.Ornatum ,quem immũdum muliebrem conuenit dici. Ille in auro,& argento, gemmis & veſtibus deputatur:iſte in cura capillorum & cutis, earúmque partium corporis, quæ oculos trahunt. Huic obſequio deſeruientes ancillas olim mulieres alebant , quas Ornatrices vocabant , de quibus paulò poſt dicemus.

ORNAMENTVM ſacrum , *l.*4. C.*de fideiuſſorib l.*10.ſacrum ærarium vocat.Et ſi inuentas apud aliquos pecunias fiſcales exegerit,& ſacro ornamento intulerit , licito iure ſibi in ſingulas libras ſex ſolidos pro ſolatio retineat. Veſtiarium Græci appellant,*ad l.*1.*C.ne fiſc. vel reſp.*

ORNATA iumenta *l.*8 *D. de ædil. edict.*inſtrata & frænis,ephippiis , faleris inſtructa. Sic Ornati aſini,apud Catonẽ in lib.de re ruſtic.

ORNATRICES (Vet. Gl. κοσμήτρια)*legatis* 65.§.*ornatricibus.* D.*de legat.* 3.eæ ſunt queis ſibi mulieres comas exornant,*vt dicitur in l item legato.*49.D.*eo.* ſic enim eo loco legi vult Iac. Cuiac. Feſtus. Acus qua ornatrix vtitur. Martialis :

Vnus de toto peccauerit orbe comarum
Anulus,incerta non bene fixus acu.
Deſine iam Lalage triſtes ornare capillos,
Tangat & inſanum nulla puella caput.

Harum etiam fit mentio in illo monumento Rom.

CINERIBVS CAMILLAE ARPIONIAE
QVIRITAE ORNATRICI
FESTVS M. SEPTIMI GALLI
DISPENSAT.

De his item ſic Galenus in lib. de Theriaca ad Piſonem : Αὗται δὲ ἦσαν αἱ περὶ τὸ κάλλος αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον τῶν σωμάτων ἰατρικῇ τινι ἡρμοσμέναι, ἢ ὑφ᾽ ἃ διαπλέκουσι τὰς τρίχας ἐμπειρῶς. Hæ Cinifl ones etiam dicuntur.

ORPHANOTROPHOS,ὀρφανοτρόφος , cui pueros parentibus orbatos alendi procuratio commiſſa eſt.Hinc *apud Imp l.*30 *C.de epiſc & cler.* Orphanotrophi appellantur pupillorum quaſi nutrores , adoleſcentium verò quaſi tutores.

Ὀρφανοτροφεῖον , locus alendis pueris paratus,*l.*16 *& l* 18. C.*de ſacroſanct. eccle.* ab ὀρφανὸς & τρέφω.

ORPHITIANVM Senatuſconſultum. Vide Senatuſconſultum Orphitianum.

Ὁσίως χάριν,dicis cauſſa,perfunctoriè, *Modeſtin.*

Modeſti l. 2. qui pet. tut. καὶ οὐ μόνον ἐὰν μὴ αἰτήσῃ ἀλλὰ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ, ὅπως χρείαν αἰτήσῃ. Id eſt, Et non ſolùm ſi non petierit, ſed & ſi quem petierit, dicis cauſſa petierit. *Et Dio lib. hiſt.* 37. vbi morem illũ habendi exercitus in Ianiculo, dum comitia in Campo Martio haberentur, expoſuiſſet (*de quo Gel. lib.* 15. *c.* 27.) καὶ ἔτι τε καὶ νῦν ὁσίας ἕνεκα ποιεῖται, inquit: hoc eſt, idque etiam nunc dicis cauſſa, & moris veteris vſurpandi fieri ſolet.

OSPRATVRA, minutarum frugum publicè coemendarum cura: vocabulum fictum ex Græco ὄσπρια, quod varias fruges minutas, & legumina ſignificat, vt auctor eſt Heſyc. & Galen. alim. lib. 1. his verbis: ὄσπρια καλοῦσιν ἐκεῖνα τῶν δημητρίων σπερμάτων, ἐξ ὧν ἄρτος οὐ γίνεται, κυάμους, πισοὺς, ἐρεβίνθους, φακοὺς, θέρμους. Antiq. Lex ὄσπριον, legumen interpretatur: & ὀσπριοπώλην, leguminarium. *Arcad. l. vl. §. 2. D. de mun. & hon.* Elepotia & Oſpratura apud Alexandrinos patrimonij munus exiſtimatur.

OSROENA, prouincia Orientis, *leg.* 10. C. *de ædif. pri. l.* 5. *C. de cohortal.* quæ regebatur per Ducem, vt patet ex Notitia Imperij Rom.

OSSA non veniunt cadaueris appellatione. *l. locum. § Prætor. D. de relig. & ſumpt fun. vide Bart ibid.*

OSSVARIA, Græcis σορὸς, ciſtæ, in quibus oſſa defunctorum recondebantur. *Vlp l.* 2. *D. de ſepulch. viol.* Celſus ſcribit ſic eſſe monumenti, vt oſſuarium. Dicitur & Oſſuarium Caſtellano in Prouincia veteri inſcriptiõe, vt refert Cuia. Iulia Fuſſinia oſſuarium viua ſibi fecit.

OSTENDITIÆ, vide Hoſtéditię,

OSTENSIONALES milites *apud Lamprid.* videntur dici, qui oſtentui modo habentur in vrbibus, non bellicæ rei cauſſa.

OSTENTVM, *ait Vlp* Labeo definit, omne contra naturam cuiuſq. rei genitum, factùmque. Duo genera aũt ſunt oſtentorũ: vnum, quoties quid cõtra naturã naſcitur, trib. manib. fortè, aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quæ naturæ contraria eſt: alterum, cũ quid prodigioſum videtur, quæ Græci φαντάσματα vocant, *l.* 38. D. *de ver ſig.* Oſtentum autem ab Oſtendendo dicitur, *teſte Cic. l.* 2. *de Nat deor. his verbis*: Prædictiones verò & præſenſiones rerum futurarum quid aliud declarant, niſi hominibus ea, quæ ſint, oſtendi, monſtrari, portendi, prædici: ex quo illa oſtenta, monſtra, portenta, prodigia dicuntur. *Vide Iſid. lib.* 11. *Etym c.* 3. *& Nonium.*

OSTRACISMVS, relegationis erat genus apud Athenienſes, cũ populus teſſulis in vrnã miſſis aliquẽ relegabat. dicitur enim ἀπὸ τῶν ὀστράκων, id eſt, teſtulis, (quæ figulinæ aut oſtrorum fuerint, dubium eſt) quib. in comitiis populus nomina eorum inſcribebat, quos ob potẽtiam & gloriam ferre non poterat. De quibus ſic Plutar. in Ariſti. non ita procul ab initio: Ὄστρακον λαβὼν ἕκαστος, καὶ γράψας ὃν ἐβούλετο μεταστῆσαι τῶν πολιτῶν, ἔφερεν εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφάκτοις. οἱ δ' ἄρχοντες πρῶτον μὲν διηρίθμουν τὸ σύμπαν ἐν ταὐτῷ τῶν ὀστράκων πλῆθος (εἰ γὰρ ἑξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ φέροντες εἶεν, ἀτελὴς ἦν ὁ ἐξοστρακισμὸς) ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ τιθέντες, τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον, ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα, καρπούμενον τὰ αὑτοῦ. Hunc eundem morem obſeruaſſe & Argiui & Mileſij & Megarenſes legũtur. Eandem autem legem ab Athenienſib. tranſumentes Syracuſani, priuati cã iuris ſibi fecerunt, non teſtis, ſed oliuæ foliis nomen rei inſcribentes, & πεταλισμὸν inde, velut foliationẽ quandam, ἀπὸ τῶν πετάλων, id eſt, à frondibus, nominantes. Similis eſt ἐκφυλλοφόρησις, per folia exactio, apud Lexin, nomine diſcrepãs, ſed in re conſentiens, cuius apud Dinarchum oratorem fit mentio aduerſus Polyeuctum, quem ἐκφυλλοφορηθέντα, hoc eſt, foliorum ſuffragio ab aris ſocíſquę exturbatum dicit.

OTIOSA pecunia dicitur à Iuriſcõſultis, quæ in arca iacet nec exercetur, nullũ ſuo domino fructũ afferẽs, id eſt, quæ neq. in nomina, vel emptionẽ prædiorum collocatur *Scæuola l.* 13 § 1. D. *de vſur.* Quæſitum eſt, an iudicio negociorũ geſtorũ, vel mandati pro pecunia otioſa vſuras præſtare debeat. Idem vacuam vocauit, *l. quintus.* 28. D. *depoſ. Vlp. in l.* 3. §. *vſuras. Dig. ſt. de cont tut.* Sterilem pecuniam appellat *Plin. lib. epiſt.* 10. Pecuniæ publicæ & exactæ ſunt, & exigũtur: quæ vereor ne otioſæ iaceant. Eodẽ autẽ ſenſu Græci ἀργὰ χρήματα dicunt. *Demoſt. contra Aphobum Orat.* 1. δεῖ τὸ καὶ καθ' ἕκαστον ὑμᾶς ἀκοῦσαι τάτε ἔργα αὐτῶν καὶ ὅσα

ὑπ' ἀργίᾳ. Huic opponitur Occupata pecunia. Vide Occupare.

OTIOSVS apud Cic. in Bruto ἀπαθῆ ſignificat, & ſedatum animum habentem. Vt ipſi Galbæ, quem fortaſſè vis non ingenij ſolùm, ſed etiam animi, & naturalis quidam dolor dicentem incendebat: efficiebátque vt & incitata & grauis & vehemens eſſet oratio: deinde cùm otioſus ſtilum prehenderat, motúſque omnis animi, tanquam ventus, hominem defecerat, flacceſcebat oratio.

OTOFREDVS Iuriſconſultus nobilis Bercenonti natus, ius ciuile Bononiæ publicè magna cum laude interpretatus eſt: ibidémque relictis compluribus de iure ciuili commentariis, diem ſuum obiit an. M.CC.LXV.

OVASIS, ſeu Oaſis, tam parua, quàm magna, locus deſertus eſt in Africa, in quem nocentes olim relegari ſolebant, nam vtriuſque meminit Ptolemæus in tertia tabula Africæ: & *Plin lib.5.c.9.* Arſinoitæ, *inquit*, duo ſunt: hi & Memphites vſque ad ſummum delta perueniunt, cui ſunt contermini ex Africa duo Oeaſitæ. Mentio etiam eſt vtriuſque apud Q. Curtium. Et *Strabo li* 17. ſcribit, Ouaſes loca habitata eſſe in magnis deſerti, quaſi inſulas quaſdam in mari. Οὐάσεις, inquit, αἱ Αἰγύπτιοι καλοῦσι τὰς οἰκουμένας χώρας περιεχομένας κύκλῳ μεγάλαις ἐρημίαις, ὡς ἂν νήσους πελαγίας. *Socr in Hiſt. Eccl. lib.2.c.28.* de Georgio quodam Ariano loquens, ait eum quoſdam catholicos interfeciſſe, alios verò ſuperſtites in exilium ad magnam Oaſin relegaſſe. Euagrius *lib.1. Ecleſ hiſtor. c. 7.* refert Neſtorium hæreticum, edicto Imper. Theodoſij, in Oaſim relegatum fuiſſe, quam & Ibim vocari ſcribit: *vt & teſtatur Plin lib 5.c 4.* ſic enim apud eum legendum, Ibis ciuitas Ocenſis, &c. Sunt & alij auctores, qui huius vocis mentionē faciant: vt iam dubitandum non ſit, quin *apud Vlpianum l 7.§. eſt quoddam. D. de interd & releg* ſic legi debeat: Eſt quoddam genus quaſi in inſulam relegationis, in prouincia Ægypto, in Ouaſim relegare. Hinc Oaſena deportatio, *l.1. C. Th. de Nili agger. Vide Duaren. lib.2. Diſput.ann.c.39.*

OVIBVS legatis, agni, arietéſque non continentur. Ouium verè grege legato, vtrunque contineri, *l.63 inſi. l.79.* *D de leg.3. Paul lib.3 Sent tit.6.*

Οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, Neque omnia, neque quouis tempore, neque ab omnibus, *Vlpianus in l.6.§.3. D. de offic. proconſ ex Imper. epiſtola.* Quantum ad xenia pertinet, inquit, audi quid ſentimus. vetus prouerbium eſt οὔτε πάντα, &c. nam valde inhumanum eſt, à nemine accipere, ſed paſſim viliſſimum eſt, & omnium auariſſimum.

P

P. Nota in ſubſcriptionibus Conſtitutionum C. Iuſtiniani, & Theod. ſignificat, Propoſita, eo ſenſu, quo Data, in eiſdem libris, *vt in l.1.C. de pact. conuentu.*

P P. AVG. Perpetuò Auguſtus: in fin. procem'j Inſtitut. vbi ſic legendum eſſe docet vetus inſcriptio, quam in Iuſti. vita ponit Hotom.

PABVLA ſunt animalium ſumptus, vt annonæ familiæ dominicæ, *in l.9.C. de iur. fiſci, libr.* 10. quæ vulgò Capita dici ſcribit *Marcellinus libr.22. & vide l. animalia.C. de curſu publi. lib.12.* Hoc verbo vſus eſt & Scæuola, *l. Lucius. ff de leg.* Variè autem accipi conſtat, *c. 1. extra de ſepul.* quandoque pro verbo DEI, *c.* inter cætera. de offic. ordin. Hinc

PABVLARE illo ſenſu, *§ fi. de pa. ten in vſib feud.*

PACEM rumpere non dicitur, qui furtum facit ei, cum quo pax eſt, *Bart. l. verum. D. de furt.*

Παχυμερῶς, ἁδρῶς παχέως, inquit Heſychius, id eſt, craſsè, pinguiter. Hinc Παχυμερέστερον, in comparatiuo, pinguius per maiores partes. *Vlpianus l.7. D. de pecul* Scire autem non vtique ſingulas res debet, ſed παχυμερέστερον. Paulus *in l.14. D. de except. rei iud.* pinguius Latinè dixit: Idem corpus in hac exceptione non vtique omni priſtina qualitate vel quantitate ſeruata, nulla adiectione deminutionéve facta: ſed pinguius pro communi vtilitate accipitur. *Item in l. 49. D. de re iud.* Pinguius enim donatori ſuccurrere debemus, quàm ei, qui verū debi-

debitum perſoluere compellitur. *Gellius lib.* 14 *c.*1. Sed conſectari pauca quædam, vt verbo ipſius vtar παχυμερέστερον, nullo ſcientiarum fundo concepta.

PACISCI & tranſigere hoc differunt, quod is, qui tranſigit, quaſi de re dubia & lite incerta neque finita tranſigit: qui verò paciſcitur, donationis cauſa rem certam & indubitatam liberalitate remittit, *l.*1. D. *de tranſact.* In edicto Prætoris, quo furti iniuriarúmque pacti infamia notantur, pactum eum accipimus, qui cum pretio quantocunque pactus ſit. Cæterùm ſi precibus impetrauerit ne ſecum ageretur, ad delictum non pertinet, *l.*1. *l.*6. §. *pactus. D. de iis qui not. infam l.*18. *C. illo titu.* eodem modo *in l.*18 *D. de tranſact. & l.*10. *C. de adult. l* 4. D. *de iur fiſc.*

PACTVM, *inquit, Vlpianus l.*1. D. *de pact.* à pactione dicitur. inde etiam pacis nomen appellatum eſt. Et eſt pactio duorum pluriúmve in idem placitum conſenſu, id eſt, nihil niſi conſenſus; vt in definitione legati, donatio teſtamento relicta, id eſt, non niſi teſtamento. Vel, Conuentio quæ placiti fine ſtetit, id eſt, quæ neque traditione, neque ſtipulatione, ſumpſit effectum. Vel, Conuentio, quæ vacat nomine & cauſſa. Vel Conuentio quæ in nudo pacti nomine ſtetit, nec aſſumpſit aliud proprium. Alio loco idem Vlpianus pactum ita definit, vt ſit duorum conſenſus atque conuentio, *l* 3. *de pollicit.* Nec verò audiendi, qui pactionis nomen latius pertinere quam pacti dicunt, ſuperioremque definitionem pactionis eſſe, non pacti ob idque in illum contractum cadere, cùm nunquam pacti appellatione contractus ſignificetur. Eadem enim pactio & pactũ ſunt: Vlpianúmque poſt nominis pacti definitionem, alteram, quæ pacti naturam exponeret, ex arte adiunxiſſe credi par eſt. Contractus autem amplius quiddam eſt, duorum nempe pluriúmve in id conſenſus, ex quo contrahatur obligatio: vt & συνάλλαγμα Theophilus definit in extremo tit. de oblig. cæteríque Græci Iuriſc. pactum, quod σύμφωνον vocant, fieri dicunt ἐπὶ τῷ συστῆναι, ἢ διαλυθῆναι, id eſt, ad agendum aliquid vel tranſigendum: nam & tranſactio pacto fit. Contractum verò, ἐπὶ τῷ συνίστασθαι ἐνοχὴν, καὶ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ποιῆσαι ὑπεύθυνον. Conuentio autem, quam συμβολὴν vocant, genus eſt: nam & pacta & contractus conuentiones ſunt. Itaque idem hæc omnia poſſunt, pactum, depectio, pactio & conuentum, pactum nutum, pactum & conuentum, pactum nudum, pactum & conſenſus, pactum & conditum. In *l. iuriſgentium.* §. *ſed cum nulla.* D. *eodem.* nuda pactio dicitur, quod alibi nudũ pactum. Et quemadmodum nullibi pacta, ita nec pactiones contractus appellantur. Cic. *l.*2. *de Inuen.* pactum definit eſſe, quod inter aliquos conuenit.

PACTA, quæ modò nuda, modò conuenta, modò pacta ſimpliciter in iure ciuili appellantur, ea ſunt, quæ neque nomen certum, neque præſentẽ & ſubiectam negotij gerendi cauſſam habent: id eſt, quæ ſola conuentione, ſolóque placito conſtant, nihilque præter nudam conuentionem habent, *l ſi tibi C. loc. l. ſi diuiſione. C. fami. ercif.* Nec verò quoq. nuda dicantur pacta, contrariæ appellationis aliam pactorũ ſpeciem comminiſci oportet: ſicut quia dicuntur morbi quidam acuti non ideo alij dicentur obtuſi. quinimo aſſerimus nullum omnino pactum eſſe, quod nudum non ſit, Legitimum pactum, pactum nudum eſt: lex contractus, pactum nudum eſt. Itaque quod additur, nudum conuentum, epithetum pacti perpetuum eſt, nõ διαστολή, quaſi ſit aliud veſtitum, vel non nudum vel non conuentum, vel vt nihilo felicius tradidit Alciatus, iuſtum, qui in libris noſtris iuſtum pactum non animaduertit nihil aliud eſſe, quam nudum, quod neque dolo, &c. *l. iuriſgentium.* § *ait Prætor. l. epiſtola* §. *pactum. l. tale.* §.1. *D. de pact. l Stichum* §. *naturalis. D. de ſolu. l. cum emptor.* D *de reſcin. vend.*

PACTA CONVENTA, Elegans coniunctio eſt horum verborum, vt ſcilicet alterum alterius ſignificatione ſuppleatur, & omnia tandem hominum placita comprehendantur. Sic dicimus, Dicta facta, ſignificantes omnem prorſus rem geſtam inter aliquos, *l. iuriſgentium.* § *Prætor ait. D. de pact.* Pacta conuenta, quæ ex ſolo conuento, vt ait M. Ci. in lib. Rhetoricorum valent: vel quæ nihil præter conuentionem habent, *l.*72. *D. de contrahen. empt l.* 71. D *pro ſoc.* Et Pactũ propriè ex parte ſtipulantium: conuentum, cum quæ pepigerunt promiſſa

ſunt, de hiſque eſt conuentum. *Seneca.* Nec pacta conuentaque impreſſis ſignis cuſtodirentur. Dicitur etiam pacta & conuenta. *Paul libr.* 1. *Sent. tit. de pact. & conuent. & M. Tull. pro Cæcin.* Quæ *inquit*, iudicia, aut ſtipulationis, & pacti & conuenti formula.

Pactum à contractu ſic ſeparatur: Pactum neque nomen, neque cauſſam habet, Contractu aut nomen habet aut ſi nomine vacat, certè cauſſã habet. Cauſſam autem habet conuentio, quæ datione vel facto ſumpſit effectum: ideóque Do vt des, contractus eſt: Dabo vt des, pactum. Ex contractu datur actio: ex pacto in ciues Romanos non datur actio. conſtituitur enim ex eo naturalis, non ciuilis obligatio. Sed tamen ex pacto datur exceptio, & hoc eſt, quod ait Prætor, Pacta iuſta ſeruabo, Seruat Prætor, id eſt, tuetur pacta datis exceptionibus. At pacta contractibus adiiciuntur, vel non adiiciuntur. Hæc procul dubio nunquam actionem pariunt ſemper exceptionem pariunt: illa, quæ ſcilicet proprio nomine leges appellantur, aut ex continenti, id eſt, initio contractus adiiciuntur, aut ex interuallo. Quæ adiiciuntur ex continenti, non pariunt actionem, ſed formant contractum, *l. cum dotem. C. de iure dot.* id eſt, formam & legem dant contractu: formant ipſam actionem, *l. iuriſgentium §. quinimo. D. de pact.* id eſt, actionem ex ipſo contractu. Itaque ſi conuenerit ab initio, vt venditor ſatiſdaret de euictione, qui ex natura contractus non cogitur niſi repromittere, aget emptor ex empto cum venditore vt ſatiſdet: atque ita pactum emptionem format, & , vt Latini Græcíque interpretes locuti ſunt, transformat, *τυποῖ καὶ μετατυποῖ* Quod ſi ab initio conuenerit, ne venditor teneretur ob euictionem, quod etiam alienum eſt à natura & qualitate contractus, proderit pactum venditori ad exceptionem, vel etiam ipſo iure ſe tutum eſſe contendet: quandoquidem pacti exceptio ineſt bonæ fidei iudicio, *l. nec ex prætorio. D. de diuerſ. reg. iur.* Quæ ex interuallo fiunt de ſatiſdatione præſtanda ob euictionem, actionem emptori non dant: ſed ſi agat cum eo venditor ex aliqua cauſſa rectè excipiet emptor, Si non te mihi quoque ob euictionem fideiuſſores dare oporteat. Quæ fiunt ex interuallo de non præſtanda euictione, hæc ſtultum eſt quærere, an actionem pariant: nec enim venditori aliter vtilia eſſe poſſunt, quàm excipiendo, & eatenus quidem ea emptione contineri, vel ineſſe emptioni verum eſt. His verò pactis detrahitur emptioni, illis additur: his leuior, illis grauior emptionis conditio. Sed vtraque fiunt de adminiculis, euictiones enim non perficiunt emptionem, ſed iam perfectæ emptioni ſubſidio & auxilio ſunt. At verò ſi ex interuallo pacta fiant de his, quæ ſunt ex ſubſtantia contractus, vt puta re, pretio, conſenſu, quibus ſcilicet emptio perficitur, ſi res non ſit integra, nulla naſcitur actio: ſi res ſit integra, emptio tollitur mutuo diſſenſu, vel etiam reformatur, renouatur, repetitur: & hoc poſteriore caſu datur actio, non quidem ex pactio, ſed ex noua emptione. *Et hæc eſt ſententia l. pacta conuenta.* D. *de contrahen. empt. item l. iuriſgen.* §. *item reſponſum. &* §. *adeo.* D. *de pact. ex* Cuiacij *Obſeruat. lib.* 2. *c.* 15.

Pactorum quædam in rem ſunt, quædam in perſonam: In rem ſunt, quoties generaliter paciſcor, ne petam. In perſonam, quoties, ne à perſona, id eſt, ne à Lucio Titio petam, *l. iuriſgentium.* §. *pactorum.* D. *de pact.*

Pacta legitima, *l. legitima.* C. *de pact.*

Pactum iuſtum, ſine dolo, nec aduerſus leges, *l.* 7. §. *prætor. & l. epiſtola. l. tale.* D. *eodem.* nec tamen aliud eſt quàm nudum pactum. Pactum tacitum, *l.* 2. *D. eod.*

Pacta curialia, *Zaſius in intellect. iur. ſingul. in l. ſi non ſortem. l. libertus.* D. *de condict. indeb.*

Pactum retrouendendi quod vocant, & inter cætera pacta vulgatiſſimum eſt, dicitur, cum venditori ex conuentione conceditur ab emptore: quòd ſi ipſe vel hæredes eius voluerint quandocunque: aut intra certum tempus reſtituere pretium vt tum rem ſuam, quam vendidit, quaſi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & venditione redituum quotidie vtimur, *l.* 2. *C. de pact. inter empt. & vend.*

Pactum vulgare, *l. Babius.* D. *de pact. dot.* quod inter ſe ſolerent ſocer & gener paciſci, Si in matrimonio ſine liberis filia deceſſiſſet, dos profectitia ad partem rediret. Eadem ratione Impet-

ſmper. Alex vulgare paſtum dixit, *l pactum.C.de pign.act.* vt ſi intra certum tempus pecunia ſoluta non ſit, prædia pignori vel hypothecæ data, vendere liceat. Pacti ſolatium, vide Puncti ſolatium.

PÆDAGOGIA, pro ſeruitiis pue rilis ætatis accipit Vlpianus *in l quæſitum eſt.§.16.ff.de inſtruct.vel.inſtru leg.* Si inſtructum fundum, inquit, legaſſet, ea pædagogia, quæ ibi habebat, vt cùm eò venisset, præſto eſſent in triclinio, legato continentur.

PÆDAGOGIANI pueri, vide Caſtrenſiani.

PÆNE eſt prope eſt, parum eſt, modeſtiæ notæ *A. Anguſt. lib 3 c.9.*

PAGORVM præpoſiti, *l.49 C Th. de decuri.l.1.C. Th.de pignorib.* πάγαρχοι in Nouel.

PAGANVS dicitur, qui miles non eſt: hoc eſt non tantùm qui in caſtris & militia non eſt, ſed qui omnino militiæ ſacramento non tenetur. *Modeſt.tit.locat. l.* ſi ignorans, inquit militi quaſi pagano locauerit. Verius tamē eſſe putat Zaſius, quòd priſcis Romanis paganus ille erat, qui militiæ cupiens erat, & illi cingi ſeu aſcribi volebat. Eo enim interuallo, quo id quærebat, & ad militiam aſpirare tentabat, Paganus: mox militiam adeptus, miles dicebatur. Vnde Scæuola *ad leg. Falc* ſi dum paganus erat, fecerit teſtamentum, militi r tempore codicillos: Lex Falcidia in codicillis locum non habet, in teſtamento locum habebit. Sed receptius eſſe paganum dici omnem, qui non eſt miles, & qui eſt priuatus. A pago vel illa vocatus, quaſi homo ruſticus villaticus Pagum autem, ait Seruius, ἀπὸ τῶν πηγῶν deduci, id eſt, à fontibus, circa quos villæ condi ſolent; ſicque Paganos dictos, quaſi ex eodem fonte bibentes. Itaque pagani propriè militibus opponuntur, vt togati ſagatis, cinctiſque. Sunt autem propriè ruſtici à pagis appellati: quòd domi relinquebantur, ad ruris culturam. *Vigl.in tit. Iuſti.de milit.teſt.* Pagani item eccleſiaſticis ſcriptoribus ſunt, qui Chriſti pietatem non colunt: & ita ſumuntur *in rubr.C.de pag.* Ea nempe ratione, teſte Alciato, quia Chriſti non ſint milites. Hinc Paganum peculium caſtrenſi opponitur, *l. vlt. C. de inoffic. teſt.*

PAGENSES, ciuitatis aut pagi eiuſdem incolæ, *libr. Feud. 2.tit.68. §.1.* Adhibeat ſibi de pagenſibus ſuis, & qui per eandem legem viuant, duos teſtes idoneos. *Sic Greg.Turo.libr.8 c.18.* Nam Vvintrio Dux à pagenſibus ſuis depulſus, ducatu caruit. Et *lib.10 ca.9.* Regalis Epi copus cum clericis & pagenſibus viſis ſuæ ſimilia ſacramenta dedit. *Sic le- gu Franc lib 3.cap.43.* Cancellarius tamen talis eſſe debet, qui pagenſibus loci illius notus fuiſſet. Et *in cap.Conſtit.vlt.* Comites autem reddant rationem de eorum pagenſibus.

παγάρχοι, *apud Iuſtinianum Edicto 15. & in Nouellis aliquoties* ſunt qui *l. 49. C.Th. de decurio. l. 1. C. Th. de pignor.* propoſiti pagis vocantur. Hinc *l.2.de ſuſcep.* Præpoſitura pagorum.

PAGERE, pro paſci. Nam *teſte Quintiliano,* pepigi, non à pango, ſed antiquo verbo Pago, pagis, ſine N. ducitur, vt in l. xxii. Tab. Ni ita pagunt, ſicut in ea re teſtis eſt idem M. Fabius lib.1. cap.10.

PALAM, eſt coram pluribus: Item in loco euidenti claris literis, *l palàm ff. de verb.ſign. & in l ſed & ſi pupillus. §.praeſcribere.ff.de inſtit. action. vide l.43. D. de rit.nupt.* Aliàs etiam alio ſenſu ſumitur, pro loci materia, vt in quæſtione taciti fideicommiſſi palam relictum intelligitur, quod teſtamento, vel codicillis quis rogatur eſt reſtituere, non domeſtica cautione, vel chirographo, *l.3. D.de iure ſiſci.*

PALATINI, largitionales ſeu priuatiani erant: atque in genere hoc nomine omnia officia eorum qui in ſacro palatio mi'i ant, id eſt, memoriales, agentes, in rebus, apparitores diuerſorum Comitum, larg tionum, vel ſacrarum, vel priuatarum rerum, continentur. *De quibus in tit. de Palatin ſacra largit.* Sed & miniſteriani, *de quibus tit. de caſtrenſi & miniſt.* Generalem hanc ſignificationem comprobat, *l.1. C. de priuil. eo.qui in ſacr. pala mil.* A palatinis, inquit, tam his qui obſequuis noſtris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in ſcriniis noſtris, id eſt, memoriæ, epiſtolarum libellorúmque verſati ſunt, procul calumnias iubemus eſſe remotas *Ambr. Epiſt. 5.* Palatina, inquit, officia omnia, id eſt, memoriales, agentes in rebus, apparito-

res diuerſorum Comitum, Palatium pro palatinis ſæpè accipi Am. Marcell. teſtis eſt lib.4. Tuas ait, & palatij tui auferre iubeo propediem annonas. Et eodem libro. Relicto palatio omni. Palatini tamen nomē & de iis ſpeciatim videtur dictum, qui in aula Imperatoris libellos petitionum vel aliarum rerum, quæ Imperatori offerebantur, inſtruebant, vel geſta admiſſi alicuius libelli edebant, *l.2. C. de pet.bon.ſubl.*

Palatini panes ſeu ciuiles, *l.7. C.Th.de anno.ciuil.* quibuſdam dicuntur, quòd è palatio erogarentur: alij tamen malunt ſic dictos, quòd palatinis præberentur. Largitione autem annua diſtribui ſolebant. cuius inſtituti Conſtantinus auctor nominatur *in l.1. C.de frum. Vrb.Conſtan.& in l.1. C de annon. ciuil & apud Socratem libr. 2. cap.* 13. qui ei largitioni LXXX propè modiorum millia attributa teſtatur. Eorum mentio fit *in l. vlt. C. de quadr. præſtr. & d. l.* 1. *de frum.* vbi iubentur panes cocti dari, non autem frumentum. *item in l. vltim. §. C. de iure dot.*

PALÆSTRA dictione vtimur nō tantùm pro ludo ipſo, ſed etiam pro loco vbi exercetur. *Vlp. in l. ſed & ſi quid. D.de vſufru.* eleganter mancipium de palæſtra, ſeruum accipit, qui palæſtræ dat operam.

Παλαιςρατικῶται, *l. ſed & milites. D.de excuſ.tut.veterani.*

PALI, ligna ſunt acuta, quæ in claudendis hortis, aut fulciendis vineis ſolent in terram defigi. Perticæ verò biculi ſunt oblongi, quibus item ad vineas plerunque vtimur, *de iis l.* 17. *§.fin. D. de actio. empt. l.*59. *D.de vſufr. l.*56. *D.de legat.*3 alia pedamenta & ridicæ vocantur, *l.* 10. *D.de vſufruct.* Nec verò pali lignorum appellatione continentur, ſed in numerum materiæ redigendi ſunt, *l.pali.*168. *ff.de verb ſing.l pali. D.de leg.*3.*l inſtrumenta.de fund. inſtr.* Idem & de pertica dici debere ibidem obſeruatur.

PALARIS ſylua, ex qua pali ſumuntur, *l.9.D.de vſufru.*

PALEA ſine diphthongo, ſeu titulus præponitur quibuſdam capitibus Decretorum Gratiani, quòd ſcilicet hæc additia ſint, nec à Gratiano primitus illi libro inſerta, ſed ab interpretibus prout cuique commodum videbatur, ad marginem Gratiani adſcripta, & plerunque in emendatioribus & antiquioribus exemplaribus omiſſa. Cui rei fidem facit quod refert Ant. Cont.in emendat.Decret. Gratiani, qui ſe antiquum Gratiani exempla habuiſſe teſtatur, in quo plerǽque eiuſdem paleæ deſunt. Sunt qui hanc dictionem per diphthongum ſcribendam cenſeant, & deduci velint à voce πάλαις hæcque quaſi παλαιὰ, id eſt, antiqua nuncupata.

Paleæ verbo follicula granorum continentur, *l. fin. §. fi. D. de ſeruit.& aqua.*

Πάλιν, *in l. veluti. D.de eden.* ſignificat iterum, ſed ita, vt ad inſequentia quoque tempora pertineat.

PALLIVM, *ait Iſidorus lib.* 19. *cap.* 24 eſt, quo miniſtrantium ſcapulæ conteguntur, vt dum miniſtrant, expediti diſcurrant Plaut.

Si quid facturus es, appende in humeris pallium

Dictum autem pallium idem ſcribit à pellibus, quia prius ſuper indumento pelliceo veteres induebantur: ſiue à Palla per deriuationem Græcorum autem hoc proprium erat: vnde & Palliatæ comœdiæ. Quoniam autem in humeris appendebatur & adiiciebatur, ἐπίβλητον dictum, & dicti olim Chriſtiani Græci ἐπίβλητοι ab hæreticis, quòd eo veſtimenti genere vterentur, & quòd omnibus dicerentur, vt fingebant, imponere. Palliū autem apud Pontificios ſumitur pro inſigni ornamento Archiepiſcopi, vel Epiſcopi, *capitis* 1. *de auctor.& vſu pallij.*

PALLIARE, μεταφορικῶς ductum verbum ſignificat tegere turpe factum, *ſic ſumitur in cap. niſi ſpecialis.extr.illo titulo de vſu pallij,& vide ibi bonam gloſ.in verbo,* Palliare.

PALMA, non finis eſt laboris, ſed victoriæ ſignum & victoria ipſa, *vt in l.* 1. *C.de princip.argent in rebus.lib.*12. vnde palmata toga, à palma in ea intexta, inquit Budæus, propriè triumphantium fuit: quam merebantur hi, qui de hoſtibus palmam reportaſſent. Aliàs pro dactylo ſumitur, & inter dulcia numerantur à Iuriſconſ. cùm ait: Item vuas, ficus, palmas, caricas, *l.vlti.de trit. & vino legat.*

PALMATI equi, *in l.1 C.de grege dominic.* ſiue Palatij, ſunt quos vulgò

Baios

Baios vocamus, Alciato ibidem teſte. poſſe etiam intelligi equos Palmatos idem ſcribit, quibus vtebantur aurigæ in Circo, à palma.

P A L M A R I V M, victoria. *Vlp. ex Imper. reſcripto, in l. 1. §. 5. D. de extra. cognit.* Si verò poſt cauſſam actum ſit, honoraria ſumma peti poterit, vſque ad probabilem quantitatem, etſi nomine palmarij cautum ſit.

P A L M A T I equi, *l. vnic. C. de grege domin.* ab agitatore ſic dici, *vt vult Alciat. ex Græco interprete*: vel quòd eſſent triumphantium & victorum, *vt Cuiac.* ſicut palmatæ tunicæ.

P A L M V S, menſuræ genus. Eſt autem duplex, *inquit Budæus*, Maior 12. digitorum, Græcè Spithame vocatur, & Latinis etiam Dodrans: Minor digitorum quatuor. Palæſtes Græcè dicitur. *Frontinus lib. de limitibus agrorum ſcribit*, Palmum habere digitos quatuor, vncias tres: quod Theodoſius & Neuterius probant.

P A N C A R P V M, ſpectaculi genus, quaſi omnium arborum fructibus concinnata ſylua, *apud Imp. in Nouel. de conſu. lib. §. ac primus quidem.* Vetus interpres ſyluam exponit: qua ratione & chamæleo niger dictus forſitan ſit παγκάρπον, vt ad Dioſcor. Græci quidam adnotaruut, ex varietate colorum, & oraculo quodã. cùm Dianæ iuberetur Neleus ſtatuam erigere, ἀπὸ παγκάρπου ξύλου, erexit è quercu, in qua oſtenderat multos varióſque ſuſpenſos fructus, vt interpres Callimachi ſcribit. Appellatur à Sophocle in Oedipo Tyran. laurus πάγκαρπος.

P A N C R A T I V M, παγκράτιον, Plutarchus *in Sympoſio, lib. 2. ca. 4.* certamen eſſe mixtum ſcribit ex pugilatu & lucta, ὅτι γὰρ, inquit, μέμικται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς καὶ πάλης, δῆλον. *Ariſt. lib. 1. Rhet.* Qui poteſt premere, ac fortiter tenere, ad luctam eſt idoneus: qui ictu longè à ſe repellere, ad pugilatum: qui vtrunque ad pancratium. Sic *Plato libr. 1. de legib.* παγκράτιον ἀσκήσας, ἢ πυγμὴν πάλην. Qui in pugili certamine, aut lucta, aut vtroque ſimul ſe exercuit. Pancratium itaque ludus erat, qui in puluere fiebat, recto ſtatio inuicem percutientium. Budæus in priori annot. ſic dici vult, quòd aduocatis omnibus corporis viribus, omniúmque neruorum contentione tranſigitur. De Pancratio & Pancratiaſtis *Gellius lib. 12. ca. 26. ex Panæty libro.* Oportet animo ſemper eſſe prompto, atque intento, vt ſunt athletarum, qui Pancratiaſtæ vocantur. nam ſicuti illi ad certandum vocati, proiectis altè brachiis conſiſtunt, capútque & os ſuum manibus oppoſitis, quaſi vallo præmuniunt: membráque eorum omnia priuſquàm pugna mota eſt, aut ad vitãdos ictus cauta ſunt, aut ad faciendos parata: ita animus, &c. Item *Vlpi. l. 7. §. 3. D. ad legem Aquil.* Si quis in colluctatione, vel in pancratio, vel pugiles dum inter ſe exercentur, alius alium occiderit, &c. Iulius Pollux videtur intellexiſſe dici Παμμάχου quoque de Pancratiaſtis: nam poſtquam de iis loquens, eorum deſcripſit ἔργα addit: Ἐπὶ δὲ τούτων εἴποις ἄν, ὡς εἰσὶ πάμμαχοι, καθάπερ ὁ Πλάτων τοὺς περὶ τὸν Εὐθύδημον τοῦτο ἀγωνισαμένους παμμάχους, κατὰ τοὺς ἀκαρνᾶνας τοὺς παγκρατιαστάς. Hos, inquit, omni certaminis genere vtentes poſſis dicere, ſicuti Plato Eutydemum: Hoc admodum placet omni certamine vtenti, ſecundum Acarnenſes pancratiaſtas.

P A N D E C T Æ dicuntur ἐκ τοῦ τὸ πᾶν εἰς ἓν ἀθροισθὲν ὑποδέξασθαι: & Digeſta: vt Græcè σπουδασθεῖ, vel potiùs vt Ipſe Iuſtinianus ait, vt iuris antiqui διωρισμένης καὶ διατυπωθείσης. Πανδέκτης autem maſculini formam habet, omnes tamen in fœminino efferunt genere: corruptè, Et in titul. Indicis Iuriſconſultorum, qui Pandectis Florentinis præponitur, in maſculino genere effertur, τῶν πανδέκτων.

P A N I S G R A D I L I S, *in rub. C. Theod.* de anno ciuili & pane gradili, dicitur qui è gradibus, qui in vnaquaque regione vrbis erant ad priſtina, vt conſtat ex deſcriptione antiqua vrbis, præbebantur populo. Prudentius aduerſus Symmachum:

Et quem panis alit gradibus diſpenſus ab altis.

Sic Gradile templi, dixit opinor *Am. Marcell. lib. 23.* pro gradibus. *Vide Turneb. Aduer. lib. 26. c. 34.*

Panes Palatini, vide Palatini panes.

Panes militares, ſeu ciuiles, & populares, *l. 7. C. Theod. de anno. ciuil.* ex quibus locis diſces, qui ſint panes ciuiles.

P A N N A R I O S dicunt Iuriſcon-

ſulti pannorum venditores. *Vide Rhodic. c* 11. *lib* 6.

PANNICVLARIA bona, *inquit Vlp. l* 6. D. *de bo. dan.* ſunt ea, quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit ſpolia, vt & ipſa appellatio oſtendit: nõ omnia tamen, ſed veſtis, qua is fuerit indutus, & nummulli in ventralem, (ſic enim legi debet) quos victus ſui cauſſa in promptu habuerit, aut leues anuli, id eſt, qui rem non excedunt aureorum quinque.

PANORMITANVS Iuriſconſ. nobilis, nomen habuit Nicolai, natione Siculus fuit, vir acutus & ſagax, vt Siculus: ſed cùm Senis iura perdiu profeſſus eſſet, tandem Archiep. Panormitanus factus, circiter annum M.CCCC.L. è vita migrauit.

PANTHERA, πάνθηρα, pro vniuerſo aucupio, & eo, quicquid auceps capit. *Vlpian l.* 11 § 11 *ff actio emptio.* Veluti cùm futurum iactum retis à piſcatore emimus, aut indaginem plagis poſitis à venatore, vel pantheram ab aucupe, Quidam pro Pantheram, Panthera in accuſatiuo ſingulari legi malunt, à nominatiuo Panther, cuius meminit Varro, *lib.* 4. *ling. Lat.* retis genus eſſe ſcribens. Aliàs autem Panthera, animal eſt ferum & maculoſum, *de quo l* 3. *D. ad leg. Aquil.*

PANTOMINVS, παντόμιμος, hiſtrio, qui quamuis perſonam effingit atque imitatur. *Iulian. l.* 27 D. *de ope. lib.* Si libertus autem pantomimi exerceat, verum eſt debere eum, non ſolùm ipſi patrono, ſed etiam amicorum ludis gratuitam operam præbere. *Item in l* 25. *ff. eo. Item Vlpia l* 43 *in fi. de act. empt.* Planè ſi in tantum precium exceſſiſſe propoſnas, veluti ſi ponas agitatorem poſtea factum, vel pantomimum. Pantomimus itaque aliud nihil erat, quàm hiſtrio. Mneſterem enim illum in hac arte ludicra nobilem, pantomimum & hiſtrionẽ promiſcuè appellari videmus *à Seneca in* ἀποθεώσει *Claudij: & à Suetonio in Caligula, cap.* 36 *& à Tacito lib* 11. *Caſſiodorus li.* 4. *Var. Epiſto. vlt.* Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen eſt, cùm primum in ſcenam plauſibus inuitatus aduenerit, aſſiſtunt conſoni chori diuerſis organis eruditi: tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit & per ſigna compoſita, quaſi quibuſdam literis edocet intuentis aſpectum: in illaque leguntur apices rerum, & non ſcribendo facit, quod ſcriptum declarauit. Idem corpus Herculem deſignat & Venerem fœminam præſentat & marem, Regem facit, & militem, ſenem reddit & iuuenem: vt in vno credas eſſe multos tam varia imitatione diſcretos. Suidas, hanc mollem & effœminatam pantomimorum geſticulationem Tiberij temporibus prodiiſſe teſtatur: ipſi tamen Tiberio totam hanc artem tandem ita diſplicuiſſe, vt Roma pantomimos eiecerit, ſcribit Dio libro 57. Nobiles in hac arte numeratur Mneſter, Pylades, Batylus, & Hylas & Paris, *de quo l* 3. § *Neratius. D. de condict. cauſ. dat.*

Πάππας Græcis, Latinis pater.

PAPIA Poppea lex quid iubeat, à quo lata, & quib. Coſs. vide in Catalogo legum antiq.

PAPINIANISTÆ dicebantur, qui biennium in legum ſtudio verſati, tertium etiam adiungebant. Imp. ad Anteceſſ. Ne autem tertij anni auditores, quos Papinianiſtas vocant, nomen & feſtiuitatem eius amittere videantur, &c. Hic autem dicebantur, quòd eis Papiniani librorum lectio proponeretur.

PAPYRVS (auctore Plinio) naſcitur in paludibus Ægypti. Eſt frutex, ex quo chartam faciebant. Vnde iam nunc Papyrum dicimus fœminino genere, qua nunc vtimur, *& vide l. ligni.* D. *de leg.* 3.

PAR, eſt quod inter omnes æquabile eſt: *ait Cic. lib. de Inuent.* 2. ſimiles cauſſas ſignificans, de quibus agitur in *l.* 12 *&* 13. D. *de legib & ſen.*

Par, pro æquo, *l. ſeruo.* C. *de rei vindic.* pro ſimili & æquali, *in l. ſi ſtipulatus. de verb. obli.* Et quomodo accipiendum ſit, latius declarat *Bart. in l. qui concubinam.* §. *qui quatuor.* D *de leg* 3. quid verò iunctum genitiuo ſignet. *Bald. explicat ibidem.* Quamuis par, & ſimilis differre videntur. *Quintil. c* 10. *lib.* 1. Mihi, *inquit*, egregiè dixiſſe videtur Seruius Nouianus pares eſſe magis quàm ſimiles. de Salluſtio & Liuio loquens.

Par imperium non habet collega, ſed idem *no. de manumiſſ. l apud eum.* Nec par in parem habet imperium, *l. ille à quo.* §. *tempeſtiuum ff. ad Treb. l. nam magiſtratus. de arbitr.*

Parem rationem facere, *l.fi. D.de dol. & repr.*

Pares tempore, ſunt & iure pares, *l.a-liena.§.1.D.de pign.act.*

P A R I A facere eſt, tantundem in ex-penſi paginam referre, quãtum in illam accepti relatum erat, quod cùm ſit, qua-drare rationes Ciceroni dicuntur, *Verri-na* 3. Quomodo, inquit, D.C. eodem mo-do quadrarint, vt illa Cn. Carbonis ſex-centa facta, &c. Q V A D R A R I N T, inquit Aſconius, ſolida facta ſint, vt neque plus quicquam, neque minus inueniatur in ſumma. *Scæuola. l.*40. §.5. *D. de ſtatu lib.* Si Dama ſeruus meus actus ſui ratio-nes reddiderit, pariáque fecerit, *&c. Item apud Calliſt.l.*5.§.10.*D de iud.immun.* Ni-ſi ſi paria fiſco feciſſe dicantur. *Columel. lib.*1.*c.*8.*de villico loquens*: Néve negocie-tur ſibi, pecuniámque domini aut ani-malibus, aut rebus aliis promercalibus occupet. hæc enim negociatio curam villici auocat, nec vnquam patitur eum cum rationibus domini paria facere. Sed vbi numeratio exigetur, rem pro num-mis oſtendit.

P A R I A R E, paria facere, quod tum fit, cùm expenſi rationes cum accepti rationibus quadrant, paréſque ſunt. *Vlp. l.*4.§. *D. de manum.* Proinde etſi ei num-mos prorogauit emptor, cùm ei paria-uerit, poterit ad libertatem peruenire. Hinc

P A R I A T I O, ſcriptura, qua ra-tionibus redditis ſatisfactum eſſe cre-ditori aut domino appareat, & qua qua-drare rationes cauetur. *Scæuola. l.vlti.§.* 3.*D.de condi. indeb.* Idem quæſiit, an pa-ctum, quod in pariationibus adſcribi ſo-let in hunc modum. Ex hoc contractu, &c. Hinc

Pariator, qui ſic rationes retulit, vt expenſa paria ſint acceptis: nam ei Re-liquator opponitur. *Pand.l.*81.*D.de con-dit. & demonſtrat.* An Sticho mortuo, antequam rationes redderet, vel paria-tore, vel reliqua habente libera eſſet mulier.

P A R A B O L A N I, qui ad curanda debilium corpora deputantur, *l.* 42. & 43 *C.Th.de epiſcop.& cler.l.*18. *C.Iuſt.eod. illinc ſumpta.* Verbum autem ipſum vi-detur effictum à voce Græca παράβολος, qua denotatur homo proiectæ audaciæ, & ad pericula adeunda præceps & teme-rarius. Vnde Plutarchus de Cæſare, τῶν τολμημάτων τὰ παράβολα καὶ μεγάλα πράττειν ἔφη δεῖν ἀλλὰ μὴ βουλεύσασθαι. id eſt, dicebat in rebus dubiis, magnis, & proiectis accelerandum, nec deliberan-dum. Hi enim parabolani contempta vi-ta id muneris ſuſceperãt, vt qui ægrotos publicè in Alexandrina ciuitate cura-rent in noſocomiis, nulli non periculo ſe exponendo: adeò, vt graſſante (vt non rarò aſſolet) peſte, & ipſi raperentur. Pa-raboli autem nomine vſus eſt Caſsiodo-rus, lib.11.trip. Dum aliquo, inquit, tem-pore in amphiteatro Conſtantinopo-leos ſpectaret, cœpit clamare populus: Crudeli beſtię artifex parabolus pugnet. Quod Græcè ſcriptum eſt à Socrate, his verbis: κυνήγια δέ ποτε ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐπιτελοῦντος αὐτοῦ, ὁ δῆμος κατεβόα δεῖν ἵνα τῶν θηριῶν παραβόλων μάχεσθαι.

Παραχαράκται, *l.8.C.Theo.de falſ.mo-net.* ſunt falſi monetarij. de quibus Sui-das, καὶ νῦν εἰώθασι λέγειν παραχαράκτας, &c.

P A R A C H L A M Y S, veſtimẽti ge-nus, non modò militare, *vt apud Plau.in Perſa*, ſed etiã puerile, *Vlpia.in l.veſtis.de aur.& argent.leg. Alcia. de veſt holob.in l.* 1.*lib.*11.

Παραδιάζευξις, *l.pen. C. de verb.ſignif.* dicitur, quoties quid ita disiungitur, vt tamen coniunctim intelligatur: qua lo-quendi forma etiam παρασιώπησις dici-tur, cùm quid ita reticemus, vt tamen ta-citis nobis intelligatur. *Alciat.d.l.penult.* συνάφεια, legit. ſed corruptè.

P A R A D O G V M, barbarũ, & Lã-gobarticum vocabulum, feudi nobilita-tem ſignificat: quemadmodum ignobile feudum pædagogum vocitabatur, *iuxta Bal. & Aluar. teſte Barone Tautembergio, lib.*2.*feud.*

P A R A G A V D Æ faſciæ dicuntur fuiſſe, vel aureæ, vel ſericę auro ornatæ, quæ veſtibus intexerentur, non vt inſti-tæ adſuerentur, *l.*2.*C.de veſt.holob.* Nemo auratas habeat aut in tunicis, aut in li-neis paragaudas. At *l.*1.*eod titu.* videntur genus veſtimẽti eſſe virilis, vt plurimùm linei, quod ſub alia veſte gerebatur, vin-ctum nunc vnico nexu, nunc pluribus lo-ris, auratis fortaſſe. Hinc Vopiſcus in Au-reliano, alias monolores, alias dilores, a-lias trilores & pentelores facit pro nu-

mero intextorum filorum aureorum, quæ videntur lora appellaſſe, vel in texturam ipſam potius. Auratas tamen etiã fuiſſe & ſericas, auro intextas phrygio ſiue barbarico opere, *d.ll.docent.* Nec verò hæ pluris erant, quàm holoberæ, libra enim auri tunc libra ſerici erat, vt Vopiſcus ſcribit in Aureliano, & in le. Rhodia *ὁλοσηρικῶν μετὰ τοῦ χρυσίου*, Paragaudarũ meminit Pollio in Claud. Albam ſub ſericam paragaudem triuncem vnã. Flau. Vopiſcus in Aurel. Cùm darentur tunicæ ſubſericeæ lineæ paragaudæ. *Item in eodem:* Paragaudas veſtes ipſe primus militibus dedit, cùm antea non niſi rectas purpureas accepiſſent, &c. *Idem in Probo:* Huic dari iubebis interulas paragaudes duas. Paragauda autem verbum volunt quidam deduci à verbo γαυδᾶν, quod Heſychius λάμπειν interpretatur, quòd qui iis veſtibus vterentur παραγαυδᾶν, & ſplendidè ſeſe oſtentare ſolerent, n, in u, corruptè mutato. Alij è Græco & Latino compoſitum, vt quoddam ornamentum & gaudium veſtis intelligatur. Alij denique quòd limbo paragauda & margini veſtis eſſet vicina, velut paracauda n, id eſt, iuxta caudam & oram veſtis interpretantur. *Vide Turne. Aduerſ.libr.9. cap.*11.

PARAGIVM in his duobus Feudorum libris nuſquã nominatur: ſed tamen feudale verbum & notatione dignum eſt. Paragium igitur barbaricè dictum arbitratur Hoto. pro pariatione, & ea, quam Feudiſtæ Adæquationem hæreditatum appellant: vt ſuperius ſuo loco dictum eſt. Etſi autem propter ætatis prærogatiuam ſenſim moribus quibuſdam inſtitutum eſt, ne partes æquales fratribus diuiderentur, ſed natu minoribus minores attribuerentur, tamen vt aliis quibuſdam in rebus re ſublata nomẽ retentum eſt, *l.inſula* 59. *in fin. D.de acquir.rer.dom.* Vide Summam Ruralem, & Conſue. Norman. Paragij iure ac titulo feudum poſsidere dicitur, qui eiuſdem gentis ſiue ſtirpis eſt, cuius is, à quo feudum poſsidet, quippe cùm feudum à communi ipſorum generis auctore, ac parente profectum ſit: velut in Normãnia, vbi in paternorum feudorum ſucceſſionibus filius natu maximus præcipui iure magnam ſibi partem aufert, nimirùm beſſem: cæteris omnibus triens relinquitur, iſq; paragij iure poſsideri dicitur. Nam in feudi ſucceſsione pares ſunt, quamuis natu maximus maiorẽ partem auferat, ſed alij pari cum ipſo iure, & titulo æquè nobili poſsident: & ſtirpe ac genere pares ſunt. Iure tamen conſtitutum eſt, vt natu minor paragij nomine feudum ſuum à iure poſſideat, vſque ad gradum ſextum. Nam poſteriores tenentur fidelitatem & hominium ei, qui beſſem obtinet, iurare, ac tum non paragij, ſed homagij nomine poſſidetur. Quibus ex verbis perſpicuum eſt, Paragium eſſe titulum, quo feudi pars minor à fratribus natu minoribus, eorúmve poſteris ita poſsidetur, vt maiori fratri maiorem partem obtinenti, eo nomine neque fidelitatem, neque hominium debeant: quippe qui pari iure ſtirpis, & pari titulo paternæ auitæue hæreditatis id obtineant: dummodò intra ſextum genealogiæ gradum contineantur.

PARAGRAPHVS id propriè dicitur, quicquid ſub vna ſententia clauditur: ait Marcianus Coſsias, antiquus Pandectarum interpres in illum locum, verſuum tricies centena millia: Verſuũ, inquit, id eſt, paragraphorum: Paragraphus, id eſt, &c. Obiter autem notãdum eſt, à Græcis hoc nomen in fœminino genere efferri, contrà quam ab omnibus Iuriſconſultis vſurpetur. παράγραφος quidem vtrunque genus admittit, quoties eo nomine Græci ſine adiectione vtebantur, non dubium quin τὴν παράγραφον dicerent, ſubaudientes γραμμὴν.

PARANGARIÆ, ſumptus, aut labores, agendi ferendive alicuius cauſſa à principe impoſiti, cùm non per viam, curſúmve publicum, ſed alio verſum iter ſuſcipitur. *ſub Rub.C.de curſu public.anga. & parangar.* Vide, Agariæ.

Παραπέτευμα, id eſt, teſſera, quæ & & πέτος & πέτευμα dicitur, *l.*2.*C.de anno. ciuil.* ſic enim ibi legendum, non peritteumatis.

PARAPHERNA, παράφερνα, iũctò ex παρὰ & φερνὴ nomine, dicuntur ea, quæ præter dotis cauſsã ad viros deferuntur, id eſt, res vxoris extra dotem conſtitutæ, vel res, quas vxor in domo mariti in vſu habet. *Vlp.l.9.§.2.D.de iure dot.* Dotis autem cauſſa accipere debemus ea, quæ in dotem dãtur. Cæterùm ſi res

res detur in eâ,quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant, videamus an ſtatim efficiantur mariti. *Sic l.donationes.§ ſpecies D de donatio.* Exemplum apud Liuium extat, in libro vigeſimo ſexto,de Scipione Africano, qui capta Carthagine, virginem nobilem Allucio adoleſcenti, Celtiberorum principi deſponſatam, ita reddidit, vt pecuniam ad illam redimẽdam à parentibus allatam adijceret: Super dotem,inquiens quam accepturus à ſocero es, hæc tibi à me dotalia dona accedant,auſúmque tol lere, ac ſibi habere iuſſit. *Cicero Philipp.* 12. His quaſi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperunt, agrum Campanum eſt largitus Antonius.Conſtantinus Harmenopul.ἐξώπροικα vocat.

Παραπλεῖν, *l.16 § 2. ff.de iudic.*eſt nauigio prætervehi, & diſtinguitur is, qui παραπλεῖ, à Viatore, qui ſuis pedibus iter facit: item ab eo, qui tranſuehitur, equo ſcilicet.

Παραπομπικά, *Nouel.* 128. *& l.*14. *C.de diſcuſ.* quæ Græca eſt. ſumptus dicuntur prouincialium in ſpeciebus tranſmittendis ad arcam præfecti Prætorio, quæ & ἀγωγικά dicuntur. hoc nomen retinuit Iulianus Patricius *eadem Noue.§.καὶ τοῦτο.* Haloander vertit tranſmiſſoria.

PARAPSIDES,acetabulum,quod ad apſides accedebat, id eſt, vaſculum in fundendo aceto, in quo intingerent cibum fumentes paratum. Heſychio ὀξυβάφιον: eſt, & τρύβλιον: & τρυβλίον Moſchopulo ὀξύβαφον ἀγγεῖον. Latinorum Gloſſæ: Parapſis inquiunt, acetabulum maius & ſuffuſorium. Horum fit mentio *l.*19.§ *tertio,D de auro & argen.leg.* Et Iſidorus forſitan malè, Parapſis, quadrangulum,& quadrilaterum vias,id eſt,paribus apſidibus.

PARARIVS προξενήτης,qui nominibus faciendis interuenit, conciliator interceſſórque inter emptorem & venditorem. *Senec lib* 2.*c.*22 *de Beneſi.*Quidã nolunt nomina ſecum fieri,nec interponi pararios, nec ſignatores aduocari, nec chirographum dare.Budæus.

Pararium æs appellabatur id, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur.*Feſtus.*

Parariis interpoſitis nomina facere. *Seneca de Beneſic.lib.*3.*c.*15.

PARASANGA,paraſangæ,παρασάγγης. Paraſangæ, *inquit Feſtus*, apud Perſas, viarum menſuræ ſunt. Budæus triginta ſtadia continere dicit, *Plinius libro 6 capit.* 26. Inconſtantiam menſuræ diuerſitas auctorum facit, cùm Perſæ quoque ſchœnos & paraſangas alij alia menſura determinent. Herodotus libro ſecundo,de Ægyptiis loquens:Quotquot enim inopes ſoli ſunt, ij terram ſuam orgyjs metiuntur. Qui verò minus inopes ſoli ſunt,ſtadiis. Qui autem latifundia habent paraſangis metiuntur. Conſtat autẽ Paraſanga triginta ſtadiis.Schœnus autem, quod ipſum verbum eſt Ægyptiacum,ſexaginta.

PARASCENIA,ſunt ab vtroque latere ſpacia in ſcena: nam ſcenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam: Proſcenium locus erat ante ſcenam parapetalmáque ſiue velum, aut item pulpitum: vnde per adagium dicimus proſcenia, quæ ſpecioſa extrinſecus videntur, cum mira intus lateat fœditas, ſicut meretricula: Nannium nomine apud Athenæum proſcenium dicta eſt, quòd veſtium & auri cultu plurimo ſpecioſa videbantur, cùm exuta foret, vel turpiſſima.*Calius lib.*8.*c.*8.

PARASCEVE, paraſceues, pen. prod. fœm.gen. παρασκευή. Apparatus à verbo Græco παρασκευάζω, quod eſt præparo, deducitur. Vnde & dies,quo Dominus noſter Ieſus Chriſtus, pro humani generis ſalute cruci affixus fuit, paraſceue dicitur: quoniam in eo Iudæi ſibi neceſſaria ad victum ſequentis diei præparabant, vt Paſchæ dies abſque operatione aliqua tranſigeretur.

PARASITVS,paraſiti,pen.prod, παράσιτος, ἐπιτραπεζίδιος. Qui aliorum menſas & cibaria ſequitur, quíque ad voluntatem eius, in cuius contubernio ſit, omnia loquitur, & facit, nihil repugnans, cibi & ventris gratia, à quo nomen habet: nam παρὰ apud Græcos ad ſignificat: σιτίον cibus, σῖτα ſagina. Qualis ſit paraſitus, declarat Terentius Eunucho,2.2. Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt,&c.

Paraſiti,ſcorta vocati:cuius rei ea cauſa eſt, quia in conuiuiis cùm more Græco ſolerent talis ſortiri vices bibendi, talos mittentes ſcorta inuocabant ſua, ſuáſque amicas fauſti ominis cauſa.

Quia igitur paraſiti inuocati, id eſt, non vocati venire in conuiuium ſolebãt, cùm eſſent patinarum affectatores, ab illa inuocatione ſcorta appellari cœperunt. Itaque *apud Plautum in Truculento*, cùm dixiſſet Truculentus adoleſcens: *Vel amare poſſum, vel etiam ſcortum ducere.* Reſpõdet Aſtaphium, *Lepidè meccaſtor nuntias : ſed dic mihi, Ain paraſitum te poſſe ducere?* Qui verſus ſatis indicat paraſitos ſcorta vocatos fuiſſe. *Turneb.*

Paraſiti verbum apud vetuſtiſſimos honeſtum fuit : paraſitique vocabantur comites, ſodaléſque Pontificum & magiſtratuum, *vt docet Athenæus libr.* 6. Solon ſic eos appellauit, qui in Prytaneo publico victu epulabantur, auctore Plutarcho.

Παρασυνάξεις, conuentus, coitiones, conuenticula hæreticorum, *l.* 8. *C. de hæreticis & Manich.*

PARATITLA, argumenta, & quaſi ſummæ tractatuum, ad quemque titulum ſeu rubricã appoſitæ, vnde fieri de toto tractatu coniectura poſſit: quaſi cauſſæ quædam coniectio. *Imp. de concep. Dig.* §. 9. Sed ſufficiat per indices tantummodò & titulorum ſubtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur, quædã admonitoria eius facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo.

PARATVS ſoluere dicitur, qui numeratam ferri pecuniam. *argu.* § *ſi quis paratus l. Prætor. de operis noui nunt.* Paratum autem ab empto quid differat, vide Emptum & paratum.

Παρεκτατικῶς, ἐκτεταμένως, vt ait Heſychius, id eſt, extenſiuè, vt ita loquar, non preſſè, non anguſtè, ſed laxè, & ſolutè: denique id ipſum, quod alibi Iuriſconſulti dicunt ἐν πλάτει. *Iulia. l.* 1. *D. vnde legit.* Hæc verba edicti: Tum quẽ ei hæredem eſſe oporteret, ſi inteſtatus mortuus eſſet. παρεκτατικῶς, & cum quodam temporis ſpacio accipiuntur *Vlpian. l.* 2. *D. de quib. ex cauſ. in poſſ.* Hæc verba, defenderetur, παρεκτατικῶς ſcripta ſunt, vt neque ſufficiat vnquam defendiſſe, ſi non duret defenſio: neque obſit, ſi nunc offeratur.

PARAVEREDI, *l.* 2. & 11. *C. de curſ. public. Caſſiod. libro* 8. *Varia.* ſunt maiores agminales equi: quos poſteriores Paraſredos vocarunt, vt in lege Baiuuariorum: Paraſredos donent, aut ipſi vadant, vbi eis iniunctum fuerit. Gallis vn *Palefroy*, vt & Italis & Hiſpanis. Parhippi vocantur à Græcis, *ad l. vltim. C. de curſu publ. lib.* 12. & *à Caſſiodoro* 4. & 5. *Variarum, & à Iuliano in epiſtol. ad Aetium.*

Παρεγχείρησις, apud Quintilianum, eſt (*vt ſcribit Turn. Aduerſ. libr.* 12. *cap.* 11.) cùm vel præter orationem, vel declamationem, huius tantùm, vel illius cauſſa, vel orator, vel rhetor de ordine capitum, diuiſione cauſæ, collocatione & diſpoſitione apud ſe exigit & perueſtigiat, aut diſcipulos inſtituendo quæſtiones & capita docet, & vltra eos, qui idem argumentum tractarunt, excogitare aliquid conatur. Quòd enim id præter, vel orandi, vel declamandi officium & munus ſit, & aliquid præter alios excogitandi labor ſuſcipiatur, παρεγχείρησις vocatur, velut conatus quidã, & aggreſſio præter legitimum opus. Atque in ea capitum & quæſtionum perueſtigatione & ordinatione, 7. Quintiliani lib. cõſumitur. Eſt & Parenchireſis, cùm argumentum & negotium ab alio tractatum, alius, ſibi ſcribendum aſſumit, *vt apud Cic. li.* 15. *ad Atti. epiſt.* 4. De oratione Bruti prorſus contendis, mecumque iterum tam multis verbis agis. Egóne vt eã cauſſam, quam is ſcripſit, ego ſcribam nõ rogatus ab eo? Nulla παρεγχείρησις fieri poteſt contumelioſior. Eodem modo & Themiſthius Parechireſes appellat, cùm quid ſecus quàm alij dicimus, aut prætermiſſum ſcribimus, τό, τε σμικρῶν ἕνεκα παρεγχειρήσεων, ὁλοκλήρους καταβάλλεσθαι πραγματείας, ὅμοιον τῷ τὴν Ἀθηνᾶν βουλομένῳ μετακινεῖν τὴν φειδίου, ἤ τι τὰ δεσμὰ τῆς κυπρίδος ὡς τὸ ἄμεινον ποιήσειν.

PARHIPPVS, *l.* 4. *C. de curſ. public.* qui ſupra numerum euectionis equos publicos vſurpat. Parhippum eum videri & habendum eſſe, ſi quis vſurpato vno vel duobus veredis, quos ſolo euectio continebit, alterum tertiumve extra ordinem commoueat. Aliàs Paraueredum denotat, vt iam diximus.

Πάρεδροι Præſidum, hoc eſt, qui magiſtratus in publicum prodeuntes, apud Græcos quoque præcedebant, falſo intelligunt: verbo Anteceſſoris. *Haloander in Epiſtola Pandectar.*

PARET, pro apparet, in formulis vſitatum, *Feſto lib.* 15. *vide l.* 179. *D. de verb ſign.* §. 5. D.

l.5.D.de rei vindica.& alibi ſæpiſſimè.

PARENTIA, vide Parientia.

PARENTIS appellatione non tãtùm pater, ſed etiam auus, & proauus, & deinceps omnes ſuperiores continentur, ſed & mater, & auia & proauia. *Caius in l.appellatione.D.de verb.ſignif.* Parentes autem apud Romanos vſque ad tritauum proprio vocabulo nominantur: vlteriores, qui non habent ſpeciale nomen, Maiores appellãtur, *l.4 de in ius voca.l.fi. D.de gradibus.* Nec malè in *l.15.C. de nego.geſt.* ponitur vitricus aluiſſe priuignas affectu patrono, cùm priuigni, priuignæque, nec non filij eorum ſint liberorum loco, vitricus & nouerca parentum, *§.affinitatis.§ ſocrum. Inſtitut.de nupt. l.Ariſto. D.de rit.nuptia.* Socer quoque, & ſocrus, proſocer proſocrus, abſocer abſocrus, & deorſum verſum, nurus gener, pronurus, progener, abnurus abgener, parentum & liberorum loco ſunt, *d.§.affinitatis. & §.ſocrum, & l.quia paren tis. D.ſolu.matri.* Conſtat quoque patruum, auunculum, amitam, ſiue paterteram & materteram eſſe parentum loco: fratris aut ſororis filium, filiam, nepotem, neptem, pronepotem pronepτem, liberorum, *§.item amitam.Inſtitu. de nupt.d.l ſororis D.de ritu.nupt.*

PARENTES, pro cognatis: quod Linguæ noſtræ vernaculę commune eſt, *libro Feudorum 1.titulo 24.* Non reuocetur ab vllo ex parentibus ſuis. *Et libro 2.titulo.33.* Vaſallus cum ſex parentibus, cæteros ſi vult, habeat extraneos. *Et libro.3 titul.2.§.1.* Cum duodecim propinquioribus parentibus ſe defendat. *Hieronymus in Apologia ſecunda contra Rufinum*: Niſi fortè parentes militari vulgatíque ſermone cognatos & affines nominat. *Sic Iulius Firmicus Matheſeos 3.cap.13.* Pigros faciet, humiléſque in omnibus actibus, & in omni fortuna: & qui cum parẽtibus vel affinibus aſſiduas inimicitias exerceãt.

PARES CVRIÆ, ſiue curtis, ſiue domus, dicuntur conuaſalli, ſiue compares, qui ab eodem patrono feudum receperunt, quaſi eiuſdem patroni concluentes. *lib. Feud 1.titul.11.& titul.18.& 26.* Sic Pares exponuntur, qui ab eodem domino feudum tenent, *lib.1.titul.26.* vbi etiam Pares de domo appellantur. Dicuntur etiam Compares, *lib.2.tit.53.* Item Pares de domo domini, *li.1.ti.26.§.3.* Interdum etiam Pares dicuntur, qui neque collegæ, neque ſocij, neque conſortes, aut eiuſdem dignitatis particeps ſunt: ſed qui in pari tamen, ac ſimili iure, & Imperio ſunt: vt cùm duo Reges, Regúmve filij Pares dicuntur: vt in fœdere inter Ludouicum filium Caroli Imper. & Ludouicum filium Ludouici Regis, *apud Aymoinum, lib 3.cap.38.* Vt nemo ſuo pari vitam, regnum, aut fideles ſuos diſcupiat, aut forſconciliet: hoc eſt, ſubducat, ſubtrahat. *Item*: Vterque veraciter ſuum parem, vbicunque neceſſitas fuerit, adiuuet. *Item*: Et ſi hoc acciderit, ad tempus vterque pari ſuo hoc reſcire faciat, id eſt, alter alteri. Parium autem Curiæ tria munera fuiſſe ſcribit Hotoma.cùm paragium facerent, hoc eſt, dum collegium obirent. Primùm, vt nouorum vaſallorum cooptationi ſiue inueſtituræ arbitri adeſſent. eorum enim neceſſaria præſentia eſt, *lib 2. titul. 2.& titul. 32. & 33. §. 1.* Alterum, vt rogati de inueſtitura, teſtimonium dicerent: quamuis controuerſiæ tempore pares eſſe deſiiſſent, *libro ſecundo, titulo 19.* Tertium, vt feudalium cauſſarum iudicia exercerent, *lib. 2.titul.52. & 54.§.3.& lib 1.titul.10.§.1.& tit 22.§.3.*

PARICIDA olim, non vtique qui parentem occidiſſet, ſed qui qualemcunque hominem, dicebatur. Paricida enim tam à pari, quàm à patre deduci poteſt, *auctore Priſciano*, quaſi parentem ſeu proximum occidens.

PARIENTIAM accommodare, id eſt, obtemperare, *apud Caſſiod. l.7. Variarũ*: Cui, inquit, ſaluberrimã patiẽtiam commodare. Atque ita apud eundem libro tertio legendum. Atque ideò patientiam veſtram ſæpius approbatam, nunc quoque eodem præſente monſtrate. *Sícque l 1.Cod.qui pro ſua iuriſdictio iud. dar. poſſ. legi vult.Cuiac Obſeruationum lib. 1.cap 6.ex veteribus. libris*: Nec præcepto cognitorem datum parientiam accommodare cenſemus. Alij tamen Parentiam legunt.

Parietum varia ſunt genera, Lateritij, ex lateribus duriſſimæ ſoliditatis fiebãt: vtpote qui crudi ſub ſole diutius permanebant, vt exiccarentur. Teſtacei ex latere cocto, qui etiam nunc ſunt in vſu. Cæmentarij, fiunt ex temerè coniectis lapidibus, calcéque commixtis, & im-

bricum modo hærentibus. Craticij, vt lignis contexti, l. 52 D. *pro ſocio Vitruu. lib. 2. cap 8.* Intergerinus paries Feſto lib. 9. inter confines ſtructus, *in Lexic. B. Germani*, τοῖχος ὑδ' ὑπὸ κτήσεις διορίζων, de quo vide *Plin. lib. 35. cap 11.* Solidus & fornicatus opponuntur apud Ciceronem in Topic.

Paries cæcus (*ſic enim quidam legunt, in l. eos qui ius* D. *de ſer. vrb.*) qui feneſtras non habet, τυφλὸν τοῖχον vocat Harmenop. vt apud Virgil. Æneid. lib. 5.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuiſſe dolum.

Hinc *Varro lib 2. de Analog.* ſcribit: Cubiculum, ſi feneſtram non habeat, cæcum dici.

Paries communis eſt, quem communiter ædificant vicini: ad eum autem ius habet vicinus adiungere ædificium. *Vide l. fluminum. & l. inter quos.* D. *de damn. infect.*

Paries directus dicitur, cuius extremitas parietem alterum attingit. *Cicer. in Topic.* Omnibus eſt ius parietem directum ad parietem communem adiungere, vel ſolidum, vel fornicatum. Cuius loci ſenſus eſt apertiſſimus: ſi directum parietem eum eſſe intelligamus, qui exempli cauſſa ſic attingit communem, vt in litera T, pendens in imum linea tranſuerſam ſuperiorem attingat: quare ſi vicinus fornicatum parietem ad communem adiunxerit, alter qui in pariete communi demoliendo damni infecti promiſerit, non debebit præſtare, quod fornix vitij fecerit. *Vide Obſeru. Hotom. lib. 1. cap. 24.*

Parietes rudes *in leg. 50. D. de vſufruc.* appellantur nondum inducti tectorio lapide.

Parietem ventrem facere dixit μεταφορικῶς *Alfen. in l. 18.* D. *ſi ſeru. vind.* vt & inclinare *Pomp. in l. 14. in fi. eod. tit.*

PAROECOS, incola eſt, habitator in loco. *Pomp. de verb ſign. l. pupillus.* Incola, ait, eſt, qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit, quem Græci Paroecon vocant. *Vide Bud. in poſter. Anno. ad l. vlt. de mun.*

PARTHICARII, & Parthiarij, *in lege 7. C. de excuſat. muner. lib. 10.* ſunt, qui pellium Parthicarum negociatores ſunt: ex quibus fiebant Zauchæ, *de quibus l. 2. & 3. Cod. Theod. de hab. qui int. vrb.* Trebellius in Claudio Zauchas de noſtris Parthicis. Græci ita verterunt: οἱ πραγματευόμενοι τὴν ἐσθῆτα, ἢ τὴν ὀθόνην, ἢ τὴν πορφύραν, ἢ τὰ παρθικὰ δέρματα.

PARTIARIVS colonus. Vide, Colonus partiarius.

Partiaria pecora, *leg. 8. C. de pactis*, id eſt, vt fœtus eorum certis portionibus inter dominum & paſtorē diuidātur, *inquit Imp.*

Partiarius legatarius, cui pars bonorum ſub nomine hæreditario legebatur: quæ legati ſpecies partitio dicebatur, quia cum hærede legatarius partiebatur hæreditatem. ita tamen, vt lucrum & damnum hæreditarium pro rata parte inter eos commune eſſet. §. *ſed quia Inſtitut. de fideicommiſſ hæred. Vlpianus Epito. tit. 24 l. 164. §. partitionis.* D. *de verb. ſignif. l. 19. §. 1. D. ad S. C. Trebel.* Vide Partitio.

PARTICVLONES Nonio à veteribus cohæredes inter ſe dicebantur, quòd partes inuicem ſibi facerent.

PARTICIPIA futuri temporis præteriti vim plerunque habent: veluti rei iudicandæ tempore rei iudicatæ eſt, *l. 5. §. idem Iulianus. D. de libe. leg. l. 7. §. ſi quis.* D. *quibus ex cauſ. in poſſ. ea.* Sic Iudicij accipiendi tempus pro accepti iudicij & litis conteſtatæ tempore, *l. 2.* §. 1. D. *de priuat. de lict.* & teſtamenti faciendi tempus, pro facti teſtamenti tempore, *l. 104.* §. 1. D. *de legat. 1.* Stipulationis interponendæ, id eſt, interpoſitæ, *l. 7. D. de iudi. ſolu.* Et tempus dandi, pro dati, *leg. 89. §. ſi ita ſcriptum* D. *de hæred. inſtit.*

PARTIVM Iuriſconſulti duo genera conſtituunt: aliæ namque naturales ſunt, aliæ intellectæ. Naturales quidē, quæ pondere, numero, menſura conſtant, quæ oculis cerni tangique poſſunt: veluti ſi quis corpus aliquod ſecare velit, duas partes conſtitueret, quas nemo ſenſus communis compos, non facile cognoſcet. Intellectæ verò, quæ tangi demonſtrarive non poſſunt, cerni tamen animo, atque intelligi poſſunt, veluti ſi ſeruum aut nauem duo communem habeant, partem quiſq. ſuam in his rebus obtinet, quam oculis cernere non poteſt, animo & intelligentia poteſt. Quod ſignificans Caſſilius noſter apud Macrobium, mercatori, quemadmodum

cum

cum ſocio nauem diuideret,interrogan ti reſpondet: Nauem ſi diuidis, nec tu, nec ſocius habebitis.*Vlpian.l.5.* D. *de ſti-pul ſeruo*. Seruus communis ſic omnium eſt,non quaſi ſingulorum totus: ſed pro partibus vtrique indiuiſis, vt intellectu magis partes habeant, quàm corpore, Ergo parte intellectu Vlpianus eas ap-pellat,quæ animo & intelligentia tãtùm cernuntur, & earum rerum ſunt, quas Pomponius naturaliter indiuiſas appel-lat *in l.non amplius.16.§.vltim.D.de legat.* 1.Alias autem partes idem alibi nume-ro fieri dicit:hoc eſt *in l.29.* D. *de ſolut.* Cùm Stichus,ait,& Pamphilus commu-ni ſeruo promiſſi ſunt, non alteri Sti-chus,alteri Pamphilus ſolui poteſt: ſed dimidiæ ſingulorum partes debentur: atque vtriuſque rei dominium duobus modis intelligi poteſt. Sed in nummis, & oleo frumento, & ſimilibus, quæ communi ſpecie continentur, apparet hoc actum,vt numero diuidatur obliga-tio. Eandem diuiſionem duplicem Pa-pin.notat,*in l.94.eiuſdem titul.* & *l 67.§.* 1 D.*de legat.*3.vbi ait,plures in vno fun-do d ominium iuris intellectu,non diui-ſione corporis obtinere. Notat & Paul. *in l.25 §.1.* D. *de verb ſig.* vbi Seruio aſ-ſentitur,qui partes aliàs eſſe dixit pro di-uiſo,aliàs pro indiuiſo: cùm Mutius pu-taret partis appellatione rem pro indi-uiſo ſignificari.nam quod pro diuiſo no-ſtrum ſit,id non partem,ſed totum eſſe: cui conſentit Vlpian. *in l.6.§.1.D.comm. præd.* Ariſtoteles autem in libro de ſen-ſu, hanc quoque diuiſionem attingit, ſed in Categoriis plenius rem omnem exponit. ait enim, Quantitatem aliam continuam,aliam ſeiunctam eſſe. Con-tinuam, cuius partium terminus aliquis communis eſt:veluti corporis,cuius par-tes communem habent terminum li-neam:aut lineæ,in qua partes finem,quo inter ſe cohæreant,communem habent, punctum ſcilicet. Itaque poculum cum anſa quantitatis eſt continuæ: *vti conſtat ex l 21.§.4* D.*de furt.* & pars lancis priuſ-quàm eraſa ſit,*l.22.eod.titul.* Ex quibus intelligitur, fundum,qui inter duos di-uiſus eſt,quia terminum habet commu-nem, quo inter ſe partes adaptantur,in quantitate continua numerandum eſſe. qua de cauſſa non tam in partes diuidi fundus à Iuriſconſultis dicitur, quàm in regiones,*vt in tractat.D fin.regund* Seiun ctam verò Ariſtoteles eã appellat quan-titatem,cuius partes communem termi-num non habent,vt in numero. Nam ſi bis quinque,inquit, ſunt partes decem, quinque & quinque nullo communi termino coniuncta ſunt, ſed ſecreta & ſeparata: cui ea omnia adiungamus li-cèt, quæ communi ſpecie contineri di-cuntur ab Vlpian. *d l.29. de ſolut.* veluti vinum,oleum,frumentum. Nam ſi duo-bus amphora vini legata eſt,ſeiuncta v-trique quantitas legata eſt. Nam vrnæ duæ finem in amphora,quo inter ſe co-hæreant,communem non habent, ne-que duo ſemimodij in modio, neque bis quinquaginta in centum: quod eo-dem modo de ponderibus quoque iudi candum eſt. Nam in vncia duæ ſemun-ciæ communem terminum non habent. Quantum hoc deiunctum in teſſeris & nummis quoque intelligitur,quæ ſi plu-ribus legata ſint,tot habebunt deiunctas & ſecretas inter ſe partes, quot erunt legatarij. Qua ex diſputatione intelligi poteſt, quamobrem Vlpian. ab Offilio & Trebatio diſſentiens, neget eum, qui ex frumenti aceruo modium,aut ex vi-ni dolio ſextarium abſtulerit,totius no-mine furti teneri *l.21.* D.*de furt.* nec ma-gis intereſſe affirmet inter hanc ſpeciẽ, quàm ſi quis ex armario rem vnam a-uexerit:vtranque enim quantitatem ſe-iunctam eſſe.Quòd verò Trebatius dice-bat, ſi quis aurem attingat, eum totum corpus attingere,Vlpianum non mouit: perſpicientem ſine dubio, quantitatem illam eſſe continuam,hanc verò deiun-ctam.*Ex Hotom.*

Partium aliam quoque tradit Hotom. diuiſionem,vt aliæ principales dicantur, quibus ſublatis totum interit: aliæ mi-nùs principales,quibus ademptis totum tamen manet: vt caput in corpore hu-mano,& pectus,& brachia, partes ſunt, principales:crines autem, & vngues, & ſupercilia minus principales. Atque ita intelligendum eſſe quod ait *Vlpian.l 15. §.2.* D.*de acceptilat.*vbi ait, Nec cementa, nec feneſtras,nec parietem, nec diætam domus eſſe partes:cùm tamen Ariſtote-les tam frequenter domum ex partibus ſic definiat, operculum quod ex lapidi-bus,lateribus,cemento,trabibúſque con ſtat.Sed Vlpian.illam partium diuiſionẽ

ſpectans, ita diſputat, quaſi eæ demum veræ partes eſſent, quibus ſublatis totū interit: vt in fundo vſusfructus perpetuus, & via perpetua. *d.l.13. & l.58. D.de verbor.obligatio.* vbi & in via iter aut actus: in fructu, fructus & vſus: in decem, bis quinque numerantur. Eas verò, quibus ademptis totum nihilominùs manet integrum, non eſſe partes: vt in ſcypho, emblemata: & in domo, columnę marmoreæ: in fundo, vſusfructus non perpetuus, *l.25.D.de verb ſignif.* in vſufructu, vſus: cùm poſſit vſus ſine vſufructu conſtitui, *inquit Vlpian. d.l.13 §3.de acceptil.* in Grege, aliquot capita, quibus ſublatis & grex manet, & poteſt vſucapi, cùm illa nec poſſideantur, nec vſucapiantur, *ait Pompon l.30.D.de vſurpat.& vſucap.*

Partis nomen dimidiam ſignificat, ſi non ſpecialiter facta ſit partis mentio, *l.49.D.de vſufr. l.164.D.de verb.ſignific. Vlpian.in Inſtitut.titul.24.* Proinde ſi interrogatus qui in iure, hæredem ſe eſſe ex parte reſponderit, ſi ex dimidia hæres ſit, nihil ei nocet reſponſum alioquin nocet, *l. 12. §.ſi interrogatus. Cod.de interr.in iur.fac.*

Pars virilis ea habetur, quæ pro numero perſonarum conſtituitur, cùm tot partes fiunt, quot ſunt perſonæ. Vide Virilis pars.

Partem facere dicitur, cuius perſona numeratur in partium diuiſione facienda, *l.8.§.quoniam. l.17. D.de inoffi. teſta.l.34.§.ſi coniunctim.l.85.§.ſi Titio.D.de lega.1.& alibi ſæpiſſimè.*

PARTITIO, ſpecies legati erat, *cuius meminit Vlpian. tit. de lega. & Iuſtin. §.ſed quia de fideicom.hæred.* quo pars bonorum ſub nomine hæreditario legabatur: hoc modo: Titius mihi hæres eſto, & hæreditatem meam cum Seio in dimidia portione diuidito. Poteſt tamen & alia pars, veluti tertia vel quarta legari, *vt Vlpia. loco ſuprà citato docet.* De hac partitione accipienda eſt *l.nomen.§ partitionis.D. de ver.ſignifi. vt & illud Cicer. 2. de Legib.* Hoc ſenſu, Legatarium partiarium alligari ſacris, cū quo ſcriptus hæres hæreditatem partiri & diuidere iuſſus eſt, niſi adiectum ſit, deductis C.nummis. At deductione in teſtamento non ſcripta, eum etiam ſacris liberari, ſi minus ceperit, quàm hæredi relinquatur.

PARTVS, & ipſe actus pariendi eſt, & ipſa proles: vt partus dotalium ancillarū, eſt portio dotis, *l.ſi poſt diuortiū. §.fi. D de iur.dot.* itaque partus continetur reditus appellatione, nō autem fructus, *l.deducta.§.hæreditatem.D.ad Treb.l. Paul ad leg.Falc.*

Partus ſequitur ventrem, id eſt, liberi, quo ad ſtatum matris conditionem ſequuntur, *l.partum.C.de rei vind.l.placuit. C.de liber.cauſ.l.idem Pompo. §. ſi equam. D.de rei vind.& in c.dilectus.extr.de ſeruis non ordin.cum Gloſſ.* Quod verò ad honores & dignitates attinet, patrem liberi ſequuntur, *l.filiam. & l liberos. Digeſt.de ſenat. l.exemplo. & l. eos. Cod. de decurio. lib.10.*

PARVVLI, *leg.1. Cod.de fugit.col. & l.2.Cod.de fund.patr.* dicūtur intra annum 25.

PARVM eſt vt non, locutio eſt idem ſignificans, quod parum abeſt quin. *Iauolenus l.202.De regul.iur.* Omnis definitio in iure ciuili periculoſa eſt: parum eſt enim, vt non ſubuerti poſſit. Quod Harmenop. ſic expreſſit: πᾶς νομικὸς κανὼν σφαλερός ἐστιν. ὀλιγερῶς γὰρ ἀνατρέπεται. Similiter Demoſth. περὶ στεφάνου: τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν. Sua verò commemorare beneficia, propè exprobrare eſt. quam ſententiam vſurpat & Terentius.

PASSVM, vinum eſt, quod ex vuis paſſis conficitur. Paſſum, *inquit Varro apud Nonium,* nominabant, ſi in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque paſſi eſſent in ſole aduri. *Vlpian. l. 9. de tritic.vin.& oleo legat.* Vino legato paſſum quoque, niſi mens alia teſtatoris fuit, contineri ſcribit. *Huius meminit & Procul l.x.ult.eo.*

PASTINA inſtituere, *leg.7.§.fi.ſol. mat.* quæ & Paſtinationes, *l.79.D.de ver. ſignif.* Paſtina fieri tribus generibus docet *Palladius l.2.tit.10.* aut terra in totum foſſa, aut ſulcis, aut ſcrobibus.

PASTINARE, eſt agrum fodere, à Paſtino ferramenti bifurcati genere, quo ſemina panguntur. *Vlp.quod vi aut clam l.ſemper.* Is cui fundum paſtinandum locaueras, *Paulus.de verb.ſign.l.impenſæ.* Sicut arbuſti paſtinatione vltra quàm neceſſe fuit.

PATEFACTVM exemplar teſta-

men-

menti, & patefactæ tabulæ, quando dicantur, *l. ſi in duob.* 10. *quemad. teſtament. aperi.*

PATRIS nomine, auus continetur, *teſte Iuliano in fin. l. iuſta interpretatione. de verb. ſig.* quod generaliter verum eſt, niſi cùm materia odioſa eſt, & non omnino tantum rationis eſt in auo, quantum in patre, *l.* 44. §. 1. *D. de ritu nupt. l.* 10. *D. de adult.*

Pater inter filios poteſt diuidere bona, & eam diuiſionem teſtamento confirmare: & cauere vt æs alienum, quod vnuſquiſque eorum habet, ſiue habebit, ſolus ſuſtineat, *Scæuola in l. ex parte hæres. §. ſi D. famil. ercisc.*

Pater quæ filio emancipato ſtudiorũ cauſſa peregrè agenti ſubminiſtrauit: ſi non credendi animo miſiſſe fuerit cōprobatus, ſed pietate debita ductus: in rationem portionis, quæ ex defuncti bonis ad eundem filium pertinuit, computari æquitas non patitur.

Patris appellatione, adoptiuum non contineri, *docuit Bald. in l. ſi non ſpeciali. C. de teſtam.*

PATRES appellati ſunt Senatores apud Romanos, ab ætate, vel curæ ſimilitudine, quòd ita reipubl. vtilitati inuigilarent, vt patres liberis. *Salluſtius in Coniurat. Catil.* Delecti *inquit*, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validũ erat, reipub. conſultabant, hi vel ætate, vel curæ ſimilitudine Patres appellabantur. *Feſtus:* Patres dicti ſunt, ait, qui ſunt patricij generis: Conſcripti, qui in Senatu ex equeſtri ordine ſunt ſcriptis patribus adnotati.

Pater ciuitatis, *l.* 3. *C de iis qui ſpōt. mun. erat.* quaſi pater patriæ, diſcuſſor pecuniæ publicæ, operúmque publicorum, & armamentariorum. *Sic l.* 1. *Cod. de rat. ob pub. l. vltim. C. de inf. exp. l.* 1. *C. de aleat. l.* 1. *C. quib. mun. exc. l.* 2. *C. de debit. ciu. Nou.* 17. 85. 128. 160. Græci *ad l. curatores. D. de dam. inf.* curatorem Reipub. patrem ciuitatis interpretantur: ὁ πατὴρ τῆς πόλεως αἰτιολογίαν τῆς δαπάνης τῶν κατασκευῶν οἰκιῶν, ἀνανεοῦν αὐτούς. Cuiacius.

Patrem cum filio his verbis, *Seuerus & Antoninus*, ſignificari, *I. Cuiac. l.* 6. *D. de excuſ. annotat.*

PATRIA poteſtas, & Sui iuris eſſe, ſunt contraria immediata, *l. fin. C de ſenten. paſſ.* Eſt autem patria poteſtas, ius illud, quod pater, vel auus in perſonas liberorum, qui ex iuſtis nuptiis procreati ſunt, habet, *leg. ſi poteſtatis. D. de verb. ſig.* Hoc autem ius, proprium ciuium Romanorum eſt: quoniam à lege XII. Tabul. introductum. Sed cum conſtitutione Antonini, *in l. qui in orbe de ſtat.* Qui in orbe Romano ſunt, ciues Romani effecti ſint: ſequitur, ad omnes Chriſtianos hodie illud pertinere. Rom. veteres adeò ſemper magni in liberos paternum ius fecere, vt Regum temporibus, patri filios bis vendere permiſſum ſit: niſi pater ei vxorem dediſſet, aut vltrò ducere volenti, aſſenſum præſtitiſſet.

PATERFAMILIAS, *inquit Vl. l.* 195. *D. de verb. ſignif.* appellatur, qui in domo dominium habet: rectéque hoc nomine appellatur, quamuis filium non habeat. non enim ſolam perſonam eius, ſed & ius demonſtramus. denique & puberem vel impuberem pupillum patremfamiliàs appellamus, *l.* 4. *D. de iis qui ſunt ſui.* cùm paterfam. moritur, quotquot capita ei ſubiecta fuerint, ſingulas familias incipiunt habere. ſinguli enim patrumfamiliarum nomen ſubeunt. idémque eueniet & in eo qui emancipatus eſt: nam & ſic ſui iuris effectus, propriam familiam habet. Dicitur etiam paterfamiliàs is, qui in domo aliena, in vxorem, liberos & libertos ſuos veluti dominationem exercet, licet nullius rei proprietatem habeat, ne ſui ipſius quidem. nam nec ſui proprietarius eſt, qui ſui iuris, ſuæque poteſtatis eſt. At retrò etiam, qui neque liberos, neque vxorem, neque libertos, neque mercenarios vllos, ſed ſeruos tantùm in dominio ſuo habet, is ſeruis non dominus tantùm dicitur, ſed etiam paterfamiliàs, leniore poteſtatis verbo. *Vide Lactantium* 4. *Inſtit.*

PATIENTIA, *inquit Cicero* eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſſa rerum arduarum ac difficilium, volũtaria ac diuturna perpeſſio. in iure tamen patientiæ verbo tacitus conſenſus intelligitur, *l.* 6. *§. ſi paſſus. D. manda.*

PATRIA complectitur in ſe, quicquid ad eam gubernandam eſt neceſſarium, id eſt, totam politiæ ordinationem: ſcilicet, Magiſtratus, poteſtates, dominia, & cætera huiuſmodi,

Duplex autem conſtituitur patria, vna originis, altera domicilij: vel triplex originis, quam Germanam M. Tullius vocat, alia domicilij, alia communis, vt Roma in orbe Romano.

PATRIARCHÆ primis temporibus, hoc eſt, per annos circiter quadringentos, dicebantur idem, qui & Metropolitæ, & Archiepiſcopi & primates: vt ex primis ſex veteris Eccleſiæ conciliis intelligitur. Sed cùm Epiſcopus Conſtantinopolitanus propter vrbis ſuæ dignitatem (in qua ſcilicet imperij ſedes erat) obtinuiſſet, vt Aſiæ Ponto & Thraciæ præeſſet (ſicut ex Conſtantinopolitano ſecundo & Calchedonenſi apparet) Triumuiratus in Eccleſiam inuectus eſt: vt Alexandrinus Africam, Romanus occidentem, Conſtantinopolitanus partem Europæ & Aſiam prope vniuerſam obtineret: præter perpaucas Eccleſias, quæ dicti cauſa Hieroſolymitano relictæ ſunt propter vrbis auctoritatē & dignitatem. Qua de cauſſa ipſe quoque paulò poſt in hunc ordinem eſt cooptatus. Itaque quatuoruiri tum primùm regendæ Eccleſiæ conſtituti ſunt, qui ſenſim Patriachatum & Archiepiſcoporum nomen, quod omnibus (vt dixi) Metropolitis antea commune fuerat, ſibi proprium ac peculiare fecerunt. Id quod ex hoc ſecundi Conſtantinopolitani Concilij can. XXXVI. facilè intelligi poteſt: quem ita vertit Hotom. Renouantes quæ à centum quinquaginta ſanctis patribus, qui in hac à Deo ſeruata & regia vrbe conuentum egerunt, & ſexcentorum triginta qui Calchedone congregati fuerunt, inſtituta ſunt: definimus, vt Conſtantinopolis ſedes parem habeat dignitatem ſedi antiquioris Romæ, & in Eccleſiaſticis negociis, æquè atque illa magnificetur: cùm ſit poſt ipſam ſecunda: poſtquam Alexandrinorum magnæ vrbis, & poſt hanc, Hieroſolymarum Epiſcopus ſuccedit. Quem locum perfidioſiſſimè conuerſum Gratianus in decretum ſuum retulit, *diſtinct.* 22. *cap. renouantes.* Iuſtinianus qui fuit æqualis temporum illorum, cuiúſque imperio concilium illud coactum eſt, Nouella conſtitutione 123. paulò apertius id declarat. Κελεύομεν, inquit, τοὺς μὲν μακαριωτάτους ἀρχιεπισκόπους καὶ πατριάρχας, τουτέστι τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης, καὶ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀλεξανδρείας, καὶ θεουπόλεως, ἢ ἱεροσολύμων, εἰ μὲν ἡ συνήθεια ἔχει & quæ ſequuntur, Id eſt: Iubemus beatiſſimos Archiepiſcopos & Patriarchas, hoc eſt, antiquioris Romæ, Conſtantinopolis, Alexandriæ & diuinæ vrbis, ſiue Hieroſolymarum Epiſcopi, Siquidem conſuetudo eſt, &c. In Calchedonenſis quoque Concilij capite XXVIII. ſcriptum eſt hoc modo, vt idem vertit: Vbique leges ſanctorum Patrum noſtrorum ſequentes, eadem & nos definimus ac ſtatuimus de dignitate & amplitudine ſanctiſſimæ huius Eccleſiæ Conſtantinopolis, Nouæ Romæ. Etenim ſedi antiquioris Romæ, quia tunc ciuitas illa regnabat, Patres noſtri meritò primum honoris gradum tribuerunt. Atque eadem conſideratione moti C. L. Deo amantiſſimi Epiſcopi parem honoris gradum tribuerunt nouæ Romæ, ſedi ſanctiſſimæ: meritò decernentes, vt ea ciuitas, quæ tantum honorem adepta eſt, vt & ſedes eſſet imperij, & ſenatum habere, & parem dignitatis gradum obtineret, atque antiqua ſedes Imperij Roma obtinet: etiam in Eccleſiaſticis negotiis parem atque illa honorem ac dignitatem obtineat: cum poſt illam ſecunda ſit. Iuſtinianus autem *nouella.* 123. Si qui, inquit, eiuſdem ſynodi religioſiſſimi Epiſcopi aliquam inter ſe controuerſiam habeant, ſiue de iure Eccleſiaſtico, ſiue de quibuſdam aliis rebus: prius Metropolitanus ipſorum cum aliis duobus de ſancta ſynodo Epiſcopis, rem diiudicato. Et niſi vtraque pars iudicatis requieſcat, ſed appellandum putet, tum beatiſſimus Patriacha illius diœceſeos audientiam ipſis accomodato: & illa definitio quæ eccleſiaſticis canonibus & legibus concordant, neutra parte contra ipſius ſententiam contradicere queunte. Et multa paſſim in hanc ſententiam. Ex quibus manifeſtò conſtat, Patriarchas (vt diximus) in ſuis Patriarchiis atque præfecturis ſummum ius habuiſſe, neque alterum altero ſuperiorem fuiſſe: ſed cùm ſummam ſinguli poteſtatem haberent, appellationum fines patriarchiæ terminis circunſcriptos concluſos fuiſſe. Illud quoque apertè conſtat, Patriarchas quatuor conſtitutos fuiſſe, ni-

mirum

mirũ Romanum, Conſtantinopolitanũ, Alexandrinum, & Hieroſolymitanum.

PATRICA apud Plautum in Truculęto, mulier patricia. *Tum patricā,* inquit, *clementer nõ poteſt hinc quin muneré.* Alij tamẽ Patriciam legi malũt. Loquitur autem ibi de bonis, quæ plebeiæ mulieres ad patricias certis diebus miſsitare ſolebant, vt plebeij viri patritiis. Hinc apud eundẽ in Caſina, Patricè, pro magnificè & ſplendidè *Atat, ceſſo magnificè, patriceq́;. amiteq́; ita hero meo ire aduorſum.*

PATRICIOS ait *Cincius apud Feſtum* eos appellari ſolitos, qui nunc ingenui vocentur. Eorum nomen vnde fluxerit, *Velleius Paterculus lib. oſtendit.* Romulus centũ homines electos, appellatóſque patres, inſtar habuit cõſilij publici. Hanc originem nomen patriciorum habet. Dicti autem ſunt Patricij, quòd patres ciere poſſent. Vide Plutarch. ἐν Ῥωμαϊκοῖς. Patricij autem non iidem ſunt qui nobiles, vt vulgò crediṫur. Nobiles enim ſpeciatim ſumpto nomine, omnes ſunt ex plebeis: vt ſuprà in voce Nobilis demonſtrauimus. Nam populus Romanus ita diſtinguebatur, vt alij patricij eſſent, alij plebeij. Patricij, qui eorum Senatorum progenies erant, quos Romulus crearat. hac tamen ætate, inquit Liuius, antiquiſsimæ cuiuſque ſenatoriæ familiæ liberi, patricij appellantur. tales erant Clodius, Piſo, Catilina. Plebeij verò, qui ex populo à Romuleis Senatoribus reliquo dimanarant: vt C. Antonius, C. Caſſius, M Cicero, T. Pomp. Atticus. Horum plebeiorum Nobiles, alij verò Noui homines dicebantur. Nobiles, quorum parentes curuli aliquo magiſtratu erant functi. Noui, qui primi ex ſua ſtirpe magiſtratum curulem erant adepti. Quod Aſconij auctoritate verum eſſe docebimus. Is enim in argumento Orat. in toga cand. Sex, inquit, competitores in Conſulatus petitione Cicero habuit: duos patricios, P. Sulpitium Galbam, L. Sergium Catilinam: quatuor plebeios, ex quibus duos nobiles, C. Antonium Marci Oratoris filium, L. Caſſium Longinum: duos qui tantum non primi ex familiis ſuis magiſtratum adepti erant, Q. Cornificium, & C Licinium Sacerdotẽ. Solus Cicero ex competitoribus equeſtri erat loco natus, atque in petitione patrem amiſit. Apertè Aſconius nobiles in plebeiis numerat: & nobiles à nouis hominibus diſtinguit, qualis erat Cicero, vt illi perſæpe obiectum eſt. Itaque Verrem & Hortenſium ſignificans Verrina ſexta, ſic loquitur: Ne iſta præclara nobilitas deſinat quæri populum Rom. hominibus nouis atque induſtriis honores mandare, ſempérque mandaſſe. Neque, vt opinor reperietur, quenquam è patricia familia hominem Nouum appellari. Itaque nec M. Scaurum, cuius parentes ignoti Romæ & contempti iacuerant, Aſconius Nouum appellat, ſed ei non minus quàm nouo homini laborandum fuiſſe Scaurus, inquit, ita fuit patricius, vt tribus ſupra eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna. nam neque pater, neque auus, neque etiam proauus, vt puto, propter tenues opes, & nullius vitæ induſtriam honores adepti ſunt: itaque Scauro æquè ac nouo homini laborandũ fuit Hot. Vide ſuprà Nobiles.

PATRICII longè aliter in principũ Conſtitutionibus accipiendi ſunt, In his enim Patricij imperatorum conſiliarij, quaſi eorum patres, vocantur. *Sic d. Iuſtiniano l. fi. C. de conſul. & §. ſed filiusfa. Inſtit. quibus mod. ius patr. pot. ſol. & à Niceph. libr. 13. hiſt. Eccleſ. c. 1. & 4* Suidas *πατρίκιος,* ait, *πατὴρ τῦ κοινοῦ. Luitprandus lib. 3. de reb. per Europam geſt. c* 8. Patriciũ πατῆρα τῦ βασιλέως vocat. *Sic l. 46 & l. fi. C. de decurio. l. 3. C. vbi Senat. & in Epi.* Iuſtinianeis patriciorũ nomen, & patriciatus dignitatem accipe. Hinc elegãter Claudianus ad Eutropium patriciũ poſt damnationẽ & publicationẽ bonorum:

Direptas quid plangis opes, quas notus habebit?

Non aliter poteras principis eſſe pater.

Itẽ alio in loco: *Genitórque vocatur Principis. & famulum dignatur regia patrem.* Et 4. libro Epigram.

ςῆσεν ἑοῖς χαμάτοις ἀμμάνιος, ὃς βασιλῆος

Ἐςὶ πατήρ.

PATRICIATVS vis à Suida dicitur fuiſſe, quod legationes ex Senatu mittere conſueuerant. Caſſiodorus autem *libr. Variarum 6.* perpetuum eum fuiſſe honorem ſignificat, & cingulo ornatum, cùm iuriſdictionem tamen exerceret nullam. Quod à Zenone ſignificari arbitratur *Hotom. in l. 3. C. de conſul.* vbi Patriciarum honorarium Con-

ſulatum appellat: tum & à Caſſiodoro hunc epiſcopis honorem tribui ſolitum ſignificari: iis ſcilicet qui Conſtantinopolitanæ eccleſiæ præfecti, Patriarchæ dicebantur. Cuius ſententiam hanc eſſe aſſerit, vt quando in pop. Rom. religione Patricij ſoli ſacrorum procurationem Romuli inſtituto gerebant, & rex quidam ſacrorum eſſet: non incommodum videatur, ſi in Religione Chriſtiana, qui ſactis præeſt, idem etiam magiſtratus ſummi ornamentis atque inſignibus decoretur. Obſeruat etiam hoc ex eodem auctore, Patriciatum non magiſtratus, ſed ordinis nomen fuiſſe: neque enim vnus erat patricius, ſed complures, quaſi Senatus principes, qui certis antea magiſtratibus perfuncti erãt: denique quales Romæ florente Repub. Conſulares, Prætorij & Ædilitij fuerunt: quibus in Senatu curuli ſella vti, primiſque ſententias dicere ius erat. Quare quod *in l.* 3. C *de conſul.* legimus, Patriciatus honorem cæteris omnibus anteponi, non ita accipi vult, quaſi ſummus eſſet aliquis magiſtratus: primùm quia magiſtratus (vt diximus) non erat: deinde quia Caſſiodor. in formula Patriciatus ſcribit, Conſulatum patriciatu ſuperiorem fuiſſe. Præfectorios, inquit & aliarum dignitatum viros præcedit, vni tantum cedẽs fulgori, quem interdum etiam à nobis conſtat aſſumi, hoc eſt, vt ipſe interpretatur, Conſulatui. Præterea præfectum vrbis ſummum omnium magiſtratum geſſiſſe, conſtat *ex l* 1. *& l.* 3. *C. de inoffi. præf. ꝑ. vrb.* Et quod Caſſiodorus de præfectoriis ſcribit, conſtat de iis qui iam præfectura functi ſunt, intelligendum eſſe. Nomen autem à Rom. patriciorum ſplẽdore ductum eſſe, ſi res indicat. nam cùm ij propter familiæ antiquitatẽ cæteris antecellerent, & plerunque iis honores mandarentur: tranſlato Conſtantinopolim imperio, eos ſenatores, qui curulibus magiſtratibus erant functi, patricios dici placuit. Quibus ius patrum conceſſum fuiſſe, Caſſiodorus quoque eodem loco teſtatur.

PATRIMONIVM propriè eſt pecunia, quam liberi ex paterna hæredi tate accipiunt. *Cic. pro Poſthum.* Qui verò duo lauta & copioſa patrimonia accepiſſet, remque præterea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet, duo patrimonia Poſthumus acceperat, alterum à naturali, alterum ab adoptiuo patre. Hoc enim ab hæreditate differt, quòd illo verbo, res ipſæ: hoc ius à patre relictum intelligitur. *Cicer. lib. de Offi.* 1. Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis, omníque patrimonio præſtantior gloria virtutis, rerúmque geſtarum: cui dedecori eſſe, nefas & vitium iudicandum eſt. Sed conſuetudine loquendi res eo deducta eſt, vt iam plerunque cuiuſu s generis bona, ſiue à patre relicta, & aduentitia, ſiue patrisfam. opera ac diligentia parta, eo nomine intelligantur. *Sic Vlpian. l. bona, de bon. poſſ.* Bonorum poſſeſſio, inquit, eſt ius perſequendi, retinendíque patrimonij Iuuenalis:

Non propter vitam faciunt patrimonia quidam:
Sed vitio cæci propter patrimonia viuunt.

Pomp. *l* 112. §. 1. D. *de verb. oblig.* Plerunque idonei non tam patrimonio, quàm fide æſtimantur. Ita generaliter etiam pro partis & quæſitis bonis vſurpatur *in l. cogi. & l Titius.* D. *ad* Treb. *l.* 1. D. *de vſuf. ear. rer l* 1. §. *item ſolent.* D. *de offi. præf vrb. l.* 3. §. *ſed vtrum.* D. *de minorib l ſed & ſi.* §. 1. D. *de pet. hæred.* Cæterùm eorum duntaxat, qui ſui iuris ſuæq. poteſtatis ſunt, patrimonium eſt: peculium reliquorũ, *l.* 33 §. 1. *l.* 48. *in fin. D. de pecul.* ea autem quæ in patrimonio ſunt, ab his quæ in nominibus ſunt, ſeparantur, *l.* 9. D *rem pup. ſal. for.*

in Patrimonio eſſe, & in bonis eſſe idem valent. *l.* 1. D. *de vſufruct.*

PATRIMONIALES fundi, ad patrimonium principis pertinentes, qui vel conductionis titulo, vel perpetuo iure tenebantur, *l.* 10. C. *Th. de extraor. mun. Rubr.* C. *de fund. patrimo.*

Patrimoniales coloni, qui eos fundos colunt, *l.* 7. C. *vbi cau. fiſc.* Sic Patrimonialem poſſeſſorem accipe, *l.* 4. *C. The. de ann. & tribu.*

PATRONOS primùm vocarunt Romani, qui aliorum cauſſam & defenſionem ſuſcipiebant: & vt ſcribit Heſychius in verbo Πάτρωνες, τοὺς κηδεμονικοὺς, καὶ βοηθικοὺς, qui & προστάται, à Græcis appellantur. Patronus autem quaſi pater dictus: eodẽ modo quo Matrona. Seruius in illud Virgilij, *Et fraus innexa clienti.* Ex lege, inquit, duodecim tabularum venit in quibus ſcriptum eſt, Patronus,

nus ſi clienti fraudem fecerit, facer eſto. Si enim clientes,quaſi colentes ſunt,Patroni quaſi partes: tantundem eſt clientem, quantum filium fallere.Hoc autem ex Romuli inſtituto, qui ex patrum numero plebi quos ei commodum eſſet, deligendi poteſtatem fecit, qui ipſius cauſſas ſuſciperent: ex illo illi quidem Patroni, hi verò Clientes dicebantur. Hinc & Patroni erant more maiorum, *inquit Cicero Offi.*1. qui ciuitates,aut natio nes deuictas bello in fidem recepiſſent. Sic Marcellus Siculorum patronus dicitur in Verrinis: & Allobrogum Fabius. Quæ autem inter patronum & clientem neceſſitudo fuerit, & quod cuiuſque inter ipſos officium docet *Cicero Verr.* 1. his verbis: Ad meam fidem cònfugiunt (de Siculis loquitur) auxilium ſibi per me à vobis petunt, me defenſorem calamitatum ſuarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui,me actorem cauſſæ totius eſſe voluerunt. vide Clientes. At in iure ciuili Patronorum nomen variè accipitur: nam in edicto De in ius vocan.& adfinibus titulis, Patronos intelligemus eos,qui ex ſeruitute manumiſerunt, ſiue ſponte, ſiue ex neceſſitate, quoniam rogari fuerant manu mittere, vel hac lege emerant,vt manumitterent. Item qui ad libertatem perduxerunt, *l* 3.D *de ſuis & legit.*Vel etiam qui ex cauſſa fideicommiſſi manumiſerunt *l.libertus.§. ex cauſſa. D. ad municip.* Vtique verò Patroni appellatione etiam patrona continetur, *l.* 52.D. *de verb.ſig.*

Patronis FISCI, primùm ab Adriano Imp. inſtitutus eſt, vt Ælius Spartianus in eius vita teſtatur. Eius autem munus præcipuè in iis bonis,quæ fiſco com miſſa eſſent,exhibito delatore perſequẽdis, verſabatur, *l.vlt C de aduoca.fiſc.l.*5. *C de delatorib.*adeò vt delatoris quodam modo patronus eſſet, *l.*5.§ *aduocatum.ff. de his qua vt indig.* Solebat autem vnus aut alter è numero aduocatorum cuiuſq. fori ad id munus deligi, quod annum vnum aut alterum gerebatur: *quemadmodum ex c.Co. intelligitur.quod eſt de aduoca. diuerſ iud.*

Patronus in prædiis Eccleſiaſticis dicitur is, qui cùm in Eccleſiam inſigne beneficium contulit (veluti templum ædificauit, aut magno aliquo prouentu illam locupletauit) ius ſibi beneficiarij nominandi retinuit, hoc eſt, clericos arbitratu ſuo diligendi, nominandi, & apud Epiſcopum producendi: vt ſine illa productione conferendi beneficij ius nullum Epiſcopus habeat. Iuſtinianus tamen *Nouella* CXXIII.§.εἴτις ἐυκτήριον, iubet, ſi Patronus minus idoneum producat, Epiſcopi poteſtatem eſſe alterum idoneum eligere. Iure Canonico præſtitutum eſt, Patrono laico nominandi beneficiarium tempus quatuor menſium: Eccleſiaſticos ſex: quibus exactis integra Epiſcopo poteſtas relinquitur. *De iur. patro.in* 6. Iura quoque patronatus hæc ſunt: vt clericum in officio peccantem apud Epiſcopum deferat, *c. filiis*. 16. *q.*7. vt in egeſtatem lapſus ex eo prouentu alatur, *c. quinque.* 16. *q.*7.*c. nobis. De iur. patron.* vt id donare permutaréve poſſit: vendere tamen non poſſit, *c. nemini* 16. *q.*7.*c.ex inſinuatione.c. ex.literis.c.cum ſeculum.extrà de iur. patron.* vt ius nominandi in hæredes ita tranſeat, vt & in ſolidum Patroni ſint,& vniuerſi tamen nominandi ius habeant, *c.*1.*extra de iur.patron.Clement.* 2.*eod. Albertus Krantzius li. Dan* 6. c.2. vbi de Valdemaro Daniæ Rege, & Epiſcopo Roſchildienſi creando loquitur: Equidem,inquit,& ſi videretur maiorum ſuorum opibus fundatam Eccleſiam in Patronatu tenere, iuriſque plurimum in deligendo Pontifice ſibi poſſe præſumere,&c.

Patronus item pro eo qui feudi auctor eſt: qui modò Dominus,modò Senior appellatur: à quo is qui Vaſſallus nominatur, feudi beneficium accepit: qui propterea Cliens, interdum etiam Clientulus appellatur. Idque ex antiqua ferè conſuetudine, quam ſuperius attigimus.

PATROCINIA, auxilia & defenſiones, *l non plures.C.de ſacr ſanct. eccleſ.*

PATRONATVS ius, quod patroni in libertorum perſonas & bona habent, operarum ſcilicet exactionem, inteſtati ſucceſſionem, bonorum poſſeſſionem contra tab. *D. de iure patron. tot.tit.*

PATRVVS adpellatur patris frater, *l.* 10.§.7. *D.de grad.& adfi.* Patruus magnus, frater aui, *d.l.*10. Patruus maior, frater proaui, patris vel matris pa-

truus magnus: & tamen *l.1.§.vltim* D.*de coniug.cum emancipat.lib.* ſumitur pro patruo magno. Patruus maximus, abaui frater, ataui & atauiæ filius, patris vel matris patruus maior. Vlp. poſt conſanguineos, de ſuis & legitimis hæredibus.

Patruum Plautus appellat patrui magni filium, id eſt, propiorem ſobrino. nam in Pœnulo, cùm Pœnus Agoraſtocli dixiſſet, patrem eius ſibi patruelem fuiſſe, continuò reſpondens Agoraſtocles:

Mi Patrue ſalue. & ſcena inſequenti, *Patruo aduenienti cœna curetur volo.* itémque deinceps.

PATRVELES à patruo dicti, fratres, vel ſorores ſunt, ait Caius, qui, quæve ex duobus fratribus progenerantur, *l.1.§.1. D.de grad. & adfi.* A conſobrinis autem hoc differunt, quòd conſobrini propriè dicuntur ex auunculo aut matertera prognati: Patrueles verò ex patruo Titij prognati: Amitini ex amita. vnde Cic. in Ligariana filium Titi Bocchi auunculi Ligarij conſobrinum appellat. Indéque intelligi facilè poteſt illuſtris differentia: Patrueles quippe pauciores quàm duo eſſe non poſſunt, ex fratribus ſcilicet duobus nati: amitini autem inter ſe duos eſſe nequeunt: quem enim amitinum Titius appellat, ab eo conſobrinus nominatur, §.4. *De grad.* Ita ergo poterit Titius appellari conſobrinus, patruelis debebit, amitinus non poterit. quanquam confundi plerunque ſoleat diſcrimen: ac generaliter Conſobrini pro quibuſlibet fratrum ac ſororum liberis, ſicut apud Græcos *ἀνέψιοι.* vſurpari *l.19.C de nupt.*

PAVCI dies, menſes duo, *l.ſi debitor.* D.*de iudic.*

PAVLIANA actio, vide Actio Pauliana.

PAVLVS Caſtrenſis Iuriſc. nobilis Patauij, Florentiæ, & Bononiæ iura interpretatus eſt: editíſque libris quàm plurimis, Patauij tandem anno M. CCCCXXXVII. prid. Calend. Mart. vitæ ſupremum diem confecit.

PAVPER eſt Bart. qui in bonis non habet quinquaginta aureos: *l.qui accuſare.D.de accuſ.* quod & C. Harmenopulus lib.1. Epit.tit.9. probat. πένης δὲ ἐστιν ὁ μὴ ἔχων πεντήκοντα νομίσματα οὐσίαν. Eſt tamen pauper accipiendus, qui pro qualitate rei de qua agitur, ſatis non habet.

Pauperior non eſt, qui non acquirit, ſed qui de patrimonio ſuo depoſuit, *l ſi ſponſus §.ſi maritus ff. de don.int vi.& vxo. Vide item ſi vir vxori* D.*pro don.*

PAVPERIES damnum eſt ſine iniuria facientis datum: vt cùm animal quod ſenſu & ratione caret, damnum intulerit, *l.1. ſi quadrup. paup. feciſſ. dicat. vide* Paul. *lib.1 Sen. tit.15. Feſtus lib.14.* Pauperiem damnum definit eſſe quod quadrupes facit. Caper in lib. de Orthographia, Paupertatem à pauperie ita ſeparat, vt paupertas ipſa conditio ſit, pauperies damnum.

PAVPERTAS, eſt ipſa pauperis conditio. Quotuplex illa ſit, Bar explicat in Minoricis lib.1. An verò, & quibus, caſibus proſit, tractat *in l.illicitas § fi. de offi. præſ.* ea quæ ſit relinquitur arbitrio ius dicentis.

PAX, id eſt, humanarum rerum tranquillitas, à pactione appellatur, *l.1.in princip.* D. *de pact. diſcordatiuis cap 1. de treug. & pac.* éſtque vinculum caritatis, *no.c.nouit.de iudic extra.*

Παξαμάδιον apud Leonem de re militari, ὁ δίπυρος, καὶ ξηρὸς ἄρτος, id eſt, buccellatum, vel expeditionis annona. Hanc vocem Latinam eſſe Suidas ſcribit.

PECCARE, dictum quaſi pellicare, id eſt, cum pellice coire. Vnde propriè èſt adulterium committere. Sed vſus effecit, vt pro quomodocunque lab. & offendere, & delinquere ſumatur. Hoc omnium eſſe, Deo excepto, refertur *in Canonicis* Decretis *de Pœnit.diſt. 2. cui ſine. in fin. Vide* Bart. *ſub fin. l. 1.* D. *de iuſtit. & iur.*

PECCATORES, pro adulteris Iuſtinianum vſurpaſſe, *in Inſt. tit.fi.* eruditiores quidam contendunt, indicantes, Baptiſt. Pium parum rectè, pro peccatoribus, pedicatoribus legendum cenſere. Quo loco Stupratoribus, habet editio Norimbergen.

PECTEN, piſcis genus, cuius meminit *l. vnic.* C.*de monopolis, in princ. & Pli. lib.9.c.33.* Pectines in mari ex genere cochlearum habentur, reconditi & ipſi in magnis frigoribus ac magnis æſtibus: vnguéſque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. *Et paulò pòſt*: Saliunt pectines, & extra volitant, ſéque & ipſi carinant.

PECVS,

PECVS, *vt vult Varro lib.4.ling. Lat.* à pede dicitur, quòd in pecore olim pecunia conſiſtebat paſtoribus, & ſtandi fundamentum pes. Hæc Varronis λεπτολογία doctis non placet: & Pecudes à Græco πολοκάδας dici volunt, quæ ſic dicebantur, quòd tonderentur. Vnde πόκος apud Græcos, Vellus apud nos remanſit. Latini verò pecudes potius, quàm pocudes dixerunt, more ſuo: cùm & Apellinem pro Apolline dicerent: item temperis, & pigneris, & clera pro olera: & hemonem, pro hominem. Pecudum autem, ſeu Pecorum numero ſunt omnes quadrupedes, quæ gregatim habentur. veluti oues, capræ, boues, equi, muli, aſini, ſues. Canis inter pecudes non eſt. *Sic in l.* 29. D. *ad leg. Aquil.* 79. D. *de leg.* 3. pecudem accipimus. Vallæ pecus eſt omne animal quod ſub imperio pabulo terræ paſcitur, vt ſunt boues, aſini, equi, cameli, oues, capræ. Plinius elephantes vocat pecudes, cùm ait: Qui cum elephanto congreſſus, gemino ictu pecudem exanimauit. Modeſtinus *de leg.* 3. Pecudibus legatis, ait, & boues, & cætera iumenta cõtinentur.

PECVARIA, numero multitudinis dicebantur omnia, ex quibus pop. Rom. habere reditus: quia diu hoc ſolum vectigal Romanis fuit. Nunc ea dictione fœminine, & locum in quo pecorum greges conſiſtunt, & ſcientiam parandi ac paſcendi pecores, accipimus. Hinc etiam

PECVARII dicti mancipes, qui paſcua publica redimebant. Vide Manceps.

PECVLATVS, *inquit Feſtus*, furtum publicum dici cœptum eſt, à pecore, quia ab eo initium eius fraudis eſſe cœpit: ſiquidem ante æs aut argentum ſignatum, ob delicta, pœna grauiſſima erat duarum ouium, & triginta boum. Propriè autem Peculatus pecuniæ publicę vel fiſcalis furtum eſt August. in Ioannem: Crimina diſcernuntur in foro qualicunque furti & peculatus: peculatus enim dicitur furtum de re publica: & non ſic iudicatur furtum rei priuatæ, quomodo publicæ. Peculatus definitur *in l.* 9. §. 1. D. *ad l. Iul. de pecul.* pecuniæ publicæ aut ſacræ furtum, non ab eo factum, cuius periculo fuit. & ideo ædituum peculatum non admittere. Qui ergo ex pecunia ſacra, religioſa, publicáve quid abſtulerit, aut interceperit, aut in rem ſuam verterit, quíve in aurum, argentum, æs publicum quid indiderit, aut immiſerit, peculatus tenetur, *l.* 1. *D. eo. Vide item Iſidorum lib.* 5. *c.* 26.

PECVLATOR eſt, qui furtum facit pecuniæ publicę, hoc eſt, qui de principis aut populi ærario furatur. *Tacit. li.* 17. Mox compertum pecuniam publicam auertiſſe, vt peculatorem flagitari iuſſit. Pœna eius eſt deportatio, *l.* 1. *& duab. ſeq.* C. *ad leg. Iul pec.*

PECVLIVM eſt, quod ſeruus vel filiusfamiliàs domini aut patris permiſſu ſeparatum à rationibus dominicis vel paternis habet, deducto inde ſi quid domino aut parenti debetur, *l. depoſiti.* §. *fin l. ſed ſi dominum.* §. *præterea id etiam.* D. *de pecul.* rectè igitur in Lexico B. Germani ad vrbem Lutet. peculium definitur, κτῆσις τοῦ ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐξουσίᾳ ὄντος, τουτέστι τοῦ υἱοῦ ἢ δούλου. Et Græci alibi ſic definiunt: τὸ ὀφεῖλον πατρὶ προσπορισθῆναι, μένον δὲ παρὰ τοῖς ὑπεξουσίοις. id eſt, quod debuit acquiri patri, ſed manet apud filiũ. Nam graui humanitatis ratione apud Romanos eſt receptum, vt ſerui ac filij familiarum, quamuis omnino ſub poteſtate eſſent, nihílque proprium poſſidentes: haberent tamen aliquid bonorum, permittentibus dominis vel parentibus, expreſsè vel tacitè: in quibus adminiſtrãdis ſpecimen ederent induſtriæ, ac quales eſſent quandoque ſui iuris Reipublicæ futuri probarentur. Idque Peculium dicebatur, quaſi puſilla pecunia, ſiue puſillum patrimonium, *d. l. depoſiti,* §. *fin. l. quam Tuberonis* § *ſunt quidam. l. peculium & ex eo. & l. ſequent* D. *de pecul.* Priſcis tamen temporibus, Peculium particula quædam erat gregis (vnde & nomen inuenit) quam patres ſuis filiis, domini ſuis ſeruis induſtriæ ſuæ exercendę cauſſa concedebant. Sed & Peculium erat non tantùm quod dominus ſeruo, & pater filio concedebat: ſed quod ipſe ſua parſimonia parabat. *l* 39. D. *de pecul. & in Phormione,* Quod ille vnciatim vix de demenſo ſuum defraudans genium, comparſit miſer. Vel etiam id, quod ignorante quidem eo acquirebat: tamẽ ſic reſciſſet, paſſurus erat eſſe in peculio, *l.* 49. D. *de pecul.* Notandum etiam eſt, quod ex Plauto obſeruat Hotomanus, filiosfam,

quibus patres vendendas merces tradebant, peculium ex iis pluris venditis, quam quanti pater eas æſtimaſſet, locupletaſſe; ſic enim in Mercat. loquitur,

Lucrum ingens facio, præterquam mihi
meus pater
Dedit æſtimatas merces, ita peculium
Conficio grande.

Peculium item pro vniuerſis bonis & toto patrimonio quandoque ſumitur, *l.* 16. D. *ad SC. Trebell.* Significabat & Veteribus pecuniam peculij cauſſa repoſitam, *l.* 77. §. 1. *D ad leg.* 1. Peculium apud Gallos ſignificare Vlpianus ait res extra dotem conſtitutas, *l.* 9. §. *dotis. D. de iur. dot.* & hoc nomen adhuc retinent etiamnum Matchiani, vocantes *peguliere*, quaſi *peculiere*. Nam G. & C. mutua eſt enallage.

Peculium etiam pro ea pecunia ponitur, quam vti ſpecialem & præcipuam paterfamiliàs ſeponit, vt ea ad extremũ vtatur. *Proculus l ſi chorus.* 79. §. 1. D *de leg.* 3. *ait* audiſſe ruſticos ſenes ita dicentes, Pecuniam ſine peculio fragilem eſſe: peculium appellantes, quod prædij cauſſa ſeponeretur. Hinc plerique patrimonium ſuum peculium vocant, *l. cogi. in prin. ad Trebell. Vide Coraſium lib.* 1. *Miſcel. c.* 13.

Peculij autem quatuor ſunt ſpecies. eſt enim aliud caſtrenſe, aliud quaſi caſtrenſe, aliud profectitium, aliud aduentitium: Caſtrenſe eſt (Græcis ἰδιόκτητον dictum) quod militans in caſtris, aut per militiæ occaſionem tum in caſtris, tum etiam alibi adeptus filiusfamiliàs eſt, *l. caſtrenſe.* 2. D. *de caſtr. pecul. l.* 1. C. *eod. libr.* 12. ſtipendia enim Romani adoleſcentes omnes faciebant. Quaſi caſtrenſe eſt, quod in rogata & palatina militia parauit: veluti in forenſi opera & officio publico, vel profeſſione artium, *l. vlt. C. de inoffic. teſta.* In his bonis nullum habent ius parentes, & ne quidem collatio cum fratribus locum habet, *l.* 4. D. *de caſtr. pecul. l. vlt. C. de collat. bon. l. certum. C. fam. erciſc.* Profectitium, quod à patre accepit, & ab eo conceſſum eſt, vt in poteſtate adhuc filius exerceret induſtriam ad miniſtrandorum bonorum, & negotiandi: neque opera ſua parauit, *l.* 5. *D. de iur. dot.* Aduentitiũ verò quod ab extraneis cognatíſve accepit: quo in genere ſunt maternæ maternı́ve generis hæreditates, amicorum item & legata, & hæreditates: item lucra nuptialia: ſed & quæ liberalitate fortunæ vel laboribus ſuis filiusfa. adeptus eſt: *ait Iuſtin. l. cum oportet.* 6. *C. de bon. quæ lib.* Atque in his ſpeciebus duabus olim nulla erat differentia. Hodie in profectitio peculio pater habet dominium, filius vſumfructum. In aduétitio contrà filius dominium, & pater vſumfructum, §. 1. *Inſtitu. per quas perſ.* Sciendum eſt autem, iure quidem antiquo & florente Rep. nullũ peculium non ipſius patris pleno iure fuiſſe. Nam (vt ait Diony. li. 8.) Ῥωμαίοις οὐδὲν ἴδιόν ἐστι κτῆμα, ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων, ὅ, τι ἂν βούλωνται τοῖς πατράσιν ἀποδέδονται. Romani proprium nihil poſſident, quandiu patres eorum in vita manent: ſed & pecuniæ & corpora filiorum, parentum poteſtati arbitrióque promiſſa ſunt. Verùm Imperatores vt præmio aliquo adoleſcentes ad militiæ labores inuitarent, Caſtrenſe peculium iis pleno iure conceſſerunt. quod Iuuenalis 16. Sat. vbi militiæ præmia enumerat, his verſibus declarat:

Solis præterea teſtandi militibus ius
Viuo patre datur: nam quæ ſunt parta labore
Militiæ, placuit non eſſe in corpore cenſus,
Omne tenet, cuius regimen pater. ergo Coranum
Signorum comitem, caſtrorúmque æra merentem
Quamuis iam tremulus captat pater.

Itaque *Vlpianus in l.* 2. D *de S.C. Maced.* ſcribit filiosfamiliàs in Caſtrenſi peculio ius ac vicem patrumf. obtinere.

Peculium caſtrenſe eſt, *ait Macer.* quod à parentibus vel cognatis in militia agenti donatum eſt: vel quod ipſe filiusf. in militia acquiſiuit, quod niſi militaret, acquiſiturus non fuiſſet, *l.* 11. *D. de caſt. pecul.* Peculium caſtrenſe eſt, quod in caſtris acquiritur, & quod proficiſcenti ad militiam datur. *Paulus lib. ſent.* 3. *c.* 4.

Peculium NVPTÆ, Iuriſcõſulti appellant, quæ præter dotem ei dantur, & marito traduntur. *Papin. l.* 31. § 1. D. *de don.* Species extra doté à matre, filiæ nomine viro traditas, filiæ quæ præſens fuit, donatas, & ab eo viuo traditas videri reſpondi, & paulò poſt, Sed peculium

à dote

à dote puellæ diſtingueretur. *Item Vlpi. l.9.§.2.D.de iur.dot.* Dotis autem cauſſa data accipere debemus ea,quæ in dotem dantur. Cæterùm ſi res dentur in ea,quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant, videamus an ſtatim efficiantur mariti.

PECVLIATVS ſeruus, qui peculium habet. *Caius l.18.in fin. D.de ædil.edict.* Æquè ſi quis ſimpliciter dixerit,peculiatum eſſe ſeruum, ſufficit ſi vel minimum habeat peculium. *Apuleius lib.10.aſini aurei*: Liberto acceptiſſimo ac benè peculiato. *Plautus in Rud.* Peculioſum vocat. In Perſa etiam verbo peculiandi eſt vſus:

Atque iſthanc ob rem, ego aliquid te peculiabo.

Huic contrarius eſt Expeculiatus, quo verbo vtitur idem Plautus.

PECVLIARE dicitur, quod ex peculio eſt, vt Peculiaris ſeruus, *l.3.§.miles.D.de ſuis, & legit. Plaut.in prologo Captiu.* Hic poſtquā hunc emit, dedit eum huic gnato ſuo peculiarē. Et Peculiaria mancipia, *l.4.D.de iis, qui no.infam.* Et Peculiaris merx, *l.1.D. de tributo.* Et Peculiaris debitor, *l.26. D.de condict.indeb.* Et Peculiare nomen, ex peculio factum, *l.28.D.de pign.* & Peculiare vinum, quod ſerui habent, ſiue quod in vſu ſeruorum eſt, *l.9.§.vlt.D.de tritico,vino.*

PECVLIARIÆ res, *apud Vlp.l.4. in fin.D.de dol.except.* pro peculiares.

PECVLIARITER, eſt ex nomine peculiari & cauſſa, *l.1.D.de except.rei vend.& alibi.*

PECVNIA, à pecu: à paſtoribus enim horum vocabulorum origo, quòd in pecore pecunia tum conſiſtebat paſtoribus. *Varro.* Pecuniæ autem verbum, *inquit Vlp.* non ſolùm numeratam pecuniam cōplectitur, verùm omnē omnino pecuniā, hoc eſt, omnia corpora. nā corpora quoque pecuniæ appellatione contineri, nemo eſt qui ambiget, *l.178 de verb.ſign.* Pecuniæ nomine, inquit Hermogenianus, non ſolùm numerata pecunia: ſed omnes res, tam ſoli quàm mobiles, & tam corpora quàm iura continentur, *l.222.D de verb.ſig.* Auguſt.in lib. de diſciplina Chriſtianorum: Tertium, ait, quidquid homines poſsidēt in terra, omnia quorum domini ſunt, pecunia vocatur: ſeruus ſit, vas, ager, arbor, pecus, quidquid horum eſt, pecunia dicitur. Et ideo pecunia, quia antiqui totum quod habebant, in pecoribus ponebant. Ita in XII. Tab. non vno loco hoc nomine omnis ſubſtantia comprehendebatur. Quod & Iuſtin.in l.pen.C.de con.pecun.ſignificat. In ſtipulatione quoque emptæ hæreditatis hæc verba, QVANTA PECVNIA AD TE EX HAEREDITATE L.TITII PERVENERIT, omnia hæreditaria iura cōplectūtur, *l.50.D.de ver. obl.l.36.D.de pecul.l.20.§.1. D.de ſtip.ſeruorum.* At cùm in anguſtum reuocatur pecuniæ nomen, ea tātùm continet, quæ pondere, numero, & menſura conſtant: veluti in hac ſcriptura qua legatorū dies profertur: Quas pecunias legaui, quibus dies appoſitus nō eſt, *l.19.& l.30.D.de l.1.*

PECVNIARIS damnatio, pro Pecuniaria, *apud Macrum in l.10. in fi.D. de pœn.*

Pecuniarum fideicommiſſum, fideicōmiſſariæ hæreditati opponitur, & ſingularum rerum fideicommiſſum ſignificat, *l.14.§.vlt.D.ad Treb. l.24.in princ.D. de fideicomm.libert.* Opponitur & fideicommiſſariæ libertati *in l.45.§.ſi rem. D. de fideicommiſſ.libert.*

PECVNIARITER, agere, pro ciuiliter & priuato iudicio, cuius pœna pecuniaria ſit, *Vlp.l.vlt.D.de priu delict.* Si quis actionem quæ ex maleficiis oritur, velit exequi: ſiquidem pecuniariter agere velit, &c.

PEDAGIA dicuntur, quæ dantur à tranſeuntibus in locum conſtitutum à principe, *ca.ſuper quibuſdā. D. de verb.ſign.& vide Abb.c.innouamus.de cenſib.extra.* Et capiens pedagium debet dare ſaluum conductum, & territorium eius tenere ſecurum, adeò quòd ſi aliquis ſpolietur, tenetur ei dominus terræ rapinā reſarcire, *ſecundum Bald.in vſib.feud. de pa.iura.fir.in §.Conuenticula.facit l.ne quid. D.de incend.ruin.naufra. & not.Archi.33. q.5.ſi quis peregrinorum.*

PEDAMENTVM, palus quo vinea innitens recta conſiſtit. *Pompon.l.10. D de vſufru.* Ex ſilua cædua pedamenta & ramos ex arbore vſufructuarium ſumpturum.

Pedamentorum, quæ vitium adminicula ſunt, tria genera: Ridica vnum, robuſtum, ſeu ſiſſile, ex quercu, vel iunipero. Alterum è pertica, & eſt palus di-

ctus, atque hic teres eſt. Tertium ob inopiam ex harundineto ſumitur. Tria hæc, Pedamenta & Statumina appellantur. *Alciat.de verb.ſign.* Idem in Parergis admonet pro radices. ridicas legendum, *in l.ſi qui in puteum. §. ſi quis. Quod vi aut clam. Tu vide Pand.Florent.*

PEDANEI iudices, qui prætori in conſilio erant, & ad pedes tribunalis, id eſt, ab inferiorib. ſubſelliis, aſſidebant: ſi ex eius delegatione leuiores cauſſas cognoſcere iuberentur, *l.3. §.1. D. ne quis eum. qui in ius voc. l.1. §. item ſcribit. D. de poſtul.* Quandoque Conſiliarij appellati, *Alciat. in l. ſi quis. §. omnes. C. de pact.* hi non vehebantur curru, ſed pedibus ibāt. De Pedaneis iudicibus *vide Anianum in Comm. in lib 5. Sent. 1. Pauli tit. 30 qui ex delegatione cauſſas audiunt. vide l.3. §.1. D. ne quis eum, qui.* Pedaneos iudices χαμαιδικαστὰς appellauit Theophilus Inſtit. de interdict. Alij etiā διαιτητὰς κληρωτοὺς vocant. Ego potius Pedaneos iudices crediderim dictos eos, qui de leuibus & minutis cauſſis cognoſcebant, & humiliora negotia diſceptabant, *vt videre eſt ex l.4. & fin. C. de peda. iudic. l. fi. C. vbi & apud quos.* Qui vel quales eſſe debeant, *vide Nouel.82.* Nomen enim Pedanei iudices deductum videtur, item vt Pedarij ſenatores, à pedibus: quòd magiſtratus cùm iudicaret in tribunali, edito & ſuperiore loco, conſidebant: hi verò in imo loco, vbi magiſtratus ſubſellia pedum habebant: vel potius ſic dici, quòd pede plano iudicarent, non pro tribunali, *vt placet Cuiac. in d. Nou.82.*

PEDARII ſenatores, auctore C. Baſſo dicebantur, qui quia magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus in curiam itabant. nam Senatores qui curulem magiſtratum geſſerant, veterum ætate curru ſolebant honoris gratia in curiam vehi: in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, quę ob eam cauſſam curulis appellaretur. *Gell. libr. 3. c.18.* Pedarium ſenatorem Feſtus appellatum ſcribit, quia tacitus tranſeundo ad eum cuius ſententiam probat, quid ſentiat indicat.

PEDESTRE iter, quod vulgò Terreſtre: *Vlp. l.1. § 9. D. de fluminib.* Si pedeſtre iter impediatur, non ideo minus iter nauigio deterius fit. *Similiter Cicer. ad Attic. lib.4.*

PEDICVLOS *Paul. in l. 32. D. de aur. & arg.* vocat, quibus ſigna ſuſtinentur, baſes, ſed tenues. Et ſic plerunque Pediculi à Columella dicuntur, quibus arborum rami baccis onuſti ſuſtinentur: quaſi parui pedes.

PEDVLES *Vlp. in tit. de aur. & arg. leg. l. argumento.* faſcias curules appellat. Sunt autem pedum aut calciamentorum faſciæ. Græci πέδιλα vel πόδια vocant, Latini Pedula, *Feſto lib.14.*

PEGASIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Pegaſianum.

PEGMATA, πήγματα, *apud Vlp. l. quæſitum. §.14. de inſtr. vel inſtru. leg.* antepagmenta quidam exponunt, quę valuarum ſunt ornamenta affixa auris. Alij ornamenta eſſe volunt quædam, quibus ſtatuæ & ſigna voluptatis cauſſa imponuntur. Hæc ſunt Vlpiani verba: Nam in emptione domus & ſpecularia & pegmata cædere, ſiue in ędificio ſint poſita, ſiue ad tempus detracta. Quod verò quidam à πήγνυμι hoc in loco deduci volunt, ita parum veriſimile eſt, vt refutatione non indigeat. Feſtus autem ſcribit pegmata eſſe ex ære aut marmore armamēta, quæ vt plurimum in atriis, quādoque in porticibus, auliſque affigebātur, maiorū, aliorúmque fortium virorum geſta certius quàm pictura oſtendētia. Hinc Martialis in Amphitheatro:

Et creſcunt media pegmata celſa via.

PEIERARE, non eſt falſum iurare, ſed quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicut verbis concipitur, id non facere. *Cic. lib. Offic.2.* Iurare autem oportet, *inquit Vlpia.* vt delatum eſt iuſiurandum, *l.3. § vlt. de iureiur.*

PEIORARE eſt deteriorem reddere. *Paul. libr.2. Senten. titul.19.* Homo liber, qui ſtatum ſuum in poteſtate habet, & peiorare eum & meliorem facere poteſt.

PELLES Babylonicæ, *l. fin C. de publica.* Pelles lanatæ, *l.70. §.1. D. de leg.3.* Pelles indutoriæ, *Paul. lib.3. Sent tit.60. de quibus & in l.25. §. fi. & l. ſeq. D. de aur. & arg. leg.* Pelles tentoriæ, ad tentoria & tabernacula paratæ, *apud Vopiſcum in Aureliano, de quibus l.7. D. de ſupel. leg.* Solebant enim antiquitus milites ſub pellibus degere. Hinc

PELLIONES, à pellibus cōficiendis

dis dicti, ſub quibus milites hiemabant, apud Paternum *in l. vlt. D. de iur. immunit.* vbi tamen POLLIONES legitur. *Cic. in Acade.* In quo magna rei militaris eſſe occupatio ſolet, vt non multum Imperatori ſub ipſis pellibus ocij relinquatur: id eſt, in ſtatiuis. *Ammian. lib.* 19. Sub pellibúſque exercitu diffuſo, per Iſtri fluminis margines Barbaros obſeruabat.

PELLEX appellata eſt, *inquit Gell. lib.* 4. *c.* 3. quæ iuncta conſuetáque eſſet cum eo, in cuius manus mancipióque alia matrimonij cauſſa foret: quam probroſam habitam fuiſſe hac antiquiſſima lege oſtendit, quam Numæ regis fuiſſe ait: PELLEX AEDEM IVNONIS NE TANGITO: SI TANGIT, IVNONI CRINIBVS DIMISSIS AGNAM FOEMINAM CAEDITO. Pellex autem quaſi πάλλαξ, id eſt, quaſi παλλακὶς, vt pleráque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum eſt. Hinc Paulus *ex Maſſurio l. 144. de verb. ſign.* Pellicem apud antiquos eam ſcribit habitam, quæ cùm vxor non eſſet, cum aliquo tamen viuebat, quã nunc vero nomine Amicam, paulò honeſtiore Concubinam appellant. Sed & Pellicem vocari, quæ cum eo cui vxor ſit, corpus miſcet: vel quæ vxoris loco ſine nuptiis in domo ſit: quam Græci παλλακὴν vocant, De ea autem ſic Feſtus. Pellicem eam antiqui propriè nominabant, quæ vxorem habenti nubebat: cui generi mulierem etiam pœna conſtituta eſt à Numa Pompilio.

PENDERE pœnas propriè dicitur, qui ob delictum pecuniã ſoluit, quia penſo ære vtebantur. Vel Pendere pœnas, ſoluere ſignificat ab eo quòd ære graui cum vterentur Romani, penſo eo non numerato debitum ſoluebant. vnde & penſiones dictæ Feſtus.

Pendere conditio, diéſve dicitur, cuius adhuc euentus expectatur. Pendere etiã ſeu in pendenti eſt, quicquid in ſuſpenſo eſt. Pendent fructus, quandiu ſolo cohærent, & terra continentur. Hinc Pendentes fructus fundo cohærentes, *l.* 44. D. *de rei vindicat. l.* 15. D. *de pignorib. l.* 13. D. *de vſufru. l. vl. §. fructus.* D. *quæ in fraud. cred.* Quo ſenſu & prudens vindemia dicitur, id eſt nondum lecta, *l.* 26. D. *de act. empt.* Et prudens oliua, *l.* 39. D. *de contrah. empt.*

Pendere edicta dicebantur, *Lamprid. in Alex.* Ita, inquit, vt edictum penderet ante menſes duos & apud Auſon. in gratiarum actione.

PENSIO ferè dicitur pecunia, quæ ex prædiorum vrbanorum locatione percipitur: Græcis ἐνοίκιον dicitur: quæ verò ex ruſticorum, Merces. *vide l.* 27. *&* 29. D. *de hæred. pet.* Penſio, ſolutio. *Varro,* Ab ære impendendo, Diſpenſator: & in tabulis ſcribimus Expenſum: & prima penſio, & ſic aut ſecunda, aut quæ alia. *Paulus l.* 40. *D. de rebus cred.* Igitur finito primo menſe primæ penſionis vſuras currere, *Item*: Et ideò non ſoluta pecunia ſtatutis penſionibus, ex die ſtipulationis vſuras deberi. *Cicero pro Qu. Roſcio*: Falſum ſubornauit teſtem Roſcius Clunium: cur tam ſerò? cur cùm altera penſio ſoluenda eſſet, non tum cum prima?

Penſiones trientes, pro trientario fenore dixit *Lamprid. in Alexan.* Penſio etiam præſtationem temporib. & terminis, vt nunc loquimur, diuiſam ſignificat, *l.* 3. D. *de an. leg.* Penſiones vectigalium, *l.* 10. *§. fi.* D. *de public.*

PENES, & Apud, in hoc differunt: quoniam Apud perſonam tantùm cum loco ſignificat: Penes verò non tantùm locum & perſonam deſignat, ſed etiam dominium. *Vlpian. de verb. ſignif. l. penes te.* Penes te, *inquit*, amplius eſt, quàm apud te eſt. Prius etenim ſignificat poſſeſſionem, poſterius ſolam detentionem. Plerunque tamen non ſeruatur ea proprietas, ſed alterum pro altero promiſcuè vſurpatur, *vt l.* 1. *&* 3. *§. ſi penes* D. *de tab. exh. l.* 23. *de vſucap.* D. *l.* 15. *§. eum, qui.* D. *de precar.*

PENE DIXERIM, moderationis clauſula hæc eſt, Iuriſconſultis admodum familiaris. *Pompon. in l. ſtipulationum aliæ. §.* Conuentionales ſunt, inquit, quæ ex conuentione reorum fiunt: quare totidem genera ſunt. quot penè dixerim rerum contrahendarum. Cùm enim plura ſunt negotia, quàm vocabula, quomodo etiã nõ plura eſſent rerum, quàm ſtipulationum genera? *l. Natura. enim.* D. *de præſcript verb.*

PENSATVS, a, um, participium à penſo, as, pro compenſatus. *Vlpia. l. in exceptionibus. de probatio.* idem erit dicendum, & ſi ea pecunia petatur, quæ penſata dicitur. Hinc

PENSATIO, pro compenſatione, *apud Iulia in l. Mauius. §. arbiter. de arbit.* Quæſitum eſt, ait Iulianus, an poſſit penſatione vltrò citróque condemnationis facta eum ſolum, cuius ſumma excederet, damnare?

PENSITATIO verbum, Papiniano ſemper in ore eſt, *l. 18. ad ſi D. comm. l. 67. §. ſed ſi vno. & §. ſi duos. D. de lega. 2. l. 39. D. ſol. mat.*

PENSVM, quantitas, *capit. denique. diſtinct. 4.*

PENTAPROTIAS, Græca vox eſt, & ſignificat quinque primorum munus: quos alibi ſacræ conſtitutiones, quinque Summates vocant. Ipſe Quintumuiros appellari puto, *in l. de cubiculis noſtris. C. de priuil. cor. qui in ſac. palat. milit. lib. 12.*

Πενθερὸς vide Soceri.

PENVLA, itinerarium, aut frigoris & pluuiæ veſtimentum eſt, quo *l. 1 C. Th. de hab. quo vti opor intra vrb.* Senatoribus intra vrbem vti permittit pluuiæ tātùm, aut frigoris cauſſa, vt arbitror, ſuperiectum etiam interiori veſtimento. *Tertul. in Apolo.* Ne vel hyeme voluptas impudica frigeret, Lacedæmonij penulam ludis excogitarunt. Imperatores verò his ne pluuiæ quidem tempore vtebantur. *Spartianus in Adriano:* Penulis, inquit, vti tribuni plebis pluuiæ tempore ſolebant, Imperatores autem nunquam. *Idem in eodem refert*, Senatores & equites R. Hadrianum iuſſiſſe ſemper in publico eſſe togatos, ipſum cùm in Italia eſſet, ſemper togatum proceſſiſſe. Sed d. l. 1. ſatis habet, ſi ſenator in Senatu, & in fungendo munere Senatorio, togatus fuerit. *Cuiac.*

PENVS *auctore Q. Mutio*, eſt quod eſculentum aut poculentum eſt: quod enim ipſius patriſfa. aut liberorum patriſf. eiúſque familiæ, quæ circum eos, aut liberos eius eſt, & opus non facit, cauſſa paratum eſt, *vt Mutius ait*, penus videri debet. nam quæ ad edendum bibendúmque in dies ſingulos prandij aut cœnæ cauſſa parantur, penus non ſunt: ſed ea potiùs, quæ huiuſce generis longæ vſionis gratia contrahuntur, & reconduntur, ex eo, quòd non in promptu ſint, ſed intus & penitùs habeantur, Penus dicta ſunt. *Gell. lib. 4 c. 1* Itaque Vlpia, *l. 3. de penu legata* Penus, *inquit*, ea omnia cōtinet, quæ eſui potuíque ſunt, quæ tamen paterf. vſus ſui cauſſa, eiúſque familiæ, quam circa ſe &, ſuos habet, parauit, *Cicero lib. de Natu. deo 1.* Penum eſſe definit omne, quo homines veſcuntur. Veteres Gloſſæ penum definiunt ὅσα εἰς πόσιν καὶ βρῶσιν συναθροίζεται.

PEPLVM, eximij candoris veſtis, ſine manicis. *vide Alexa. ab Alexan. lib. 1. c. 22.*

PER, aliquando ſignificat iuxta, vel inter, *l. ſi. D. de ſeru. verb.* Per quandoque ſupprimitur per ἔκλειψιν, *in l. 30. in fi. ibi, principem. D. de reb. auct. iud. poſſid.* De hac dictione Per, vide *Bart. l. Celſus. D. de vſucap.*

Per, perfectionem ſignificat, *l. vrbana §. pernotat. D. de verbor. ſigni.* Aliquando ſignificat propter, *c. vt conſtitueretur. 50. diſtin.*

Per aliquem ſtetiſſe, vel factum quò minus daret, videtur, ſi interpellatus non dederit, aut ſi rem debitam occiderit, *l. 23. D. de verb obl. l. 5. D. ſi cert. pet.* Diuerſum, *l. 49. D. de verb. oblig.*

Per ætatem, dum ætas adeſt.

Per alluuionem, *vt ait Iuſtin. in §. præterea. Inſtit. de rerum diuiſ.* id videtur adiici, quod ita paulatim adiicitur, vt intelligi non poſſit, quantum quoque temporis momento adiiciatur.

Per annos certos, quo modo ſit intelligendum, *l. ſi certis. C. de pact. l. aduerſus. C. de vſucap.*

Per calumniam, *l. vnic. D. ſi mul. vent. not.*

Per chartam vel chartę beneficio poſſidere, eſt teſtamenti iure, & ſecundum tabulas poſſidere. *Greg. Turon. lib. 4. c. 12.* Erat enim tunc tēporis Anaſtaſius Presbyter, qui per chartas glorioſæ memoriæ Chlothildis Reginæ, proprietatem aliquam poſſidebat, *Albertus Krantz. libr. Dan. 2. c 3.* Equidem ædes, agros, vineas, & his ſimilia teſtamēto dari audiuimus. Regnum autem præſtare chartæ beneficio prodigij loco habitum eſt.

Per conſequentias, *l fin. autem. D. de rei vindic.*

Per contrarium, ex aduerſo, *l. Iulianus. D. de act. empt.*

Per fideicommiſſum, prouerbiali ſermone vſurpari ſolitum, pro Per obliquum, per anfractum, & non directò: ſignifi-

ſignificare videtur Arnobius, *lib. cont. gent.6.* Deos inquit, per ſimulachra veneramur. Per tramites ergo quoſdam, & per quædam fideicommiſſa (vt dicitur) veſtras ſumunt atque accipiunt cultiones. *Iuſtin.* § 1. *De fideicommiſſ.* Imprimis opus eſt, vt aliquis recto iure, teſtamento hæres inſtituatur, eiúſque fidei committatur, vt eam hæreditatem alij reſtituat. Hinc directo, & Perfideicommiſſum paſſim à noſtris opponuntur, *vt l 16. D. de fideic. lib. l. 2. Cod. quand. & quibus quart. l. 2. § 1. D. de iur codicil.*

Per genium principis iurare vide Genius.

Per indicem, prouerbium eſt apud Iuſtinianum, in extremo Inſtitut. pro ſummatim, ſtrictim curſimque, obiter & quaſi per tranſennam: Vt vobis, inquit, poſſibile ſit, ſummo digito, & quaſi per indicem ea tetigiſſe, quaſi libros Inſtitutionum pro παράτιτλοις, (quæ appellat) id eſt, argumentis Pandectarum eſſe velit. nam Indicem pro eo quòd Titulum vulgò appellamus, Latini vſurpant: quinetiam idem *Imper l.* 1 §. *penultim. Cod. de veter. iur. enulc.* hoc in παρατίτλων mentione ſignificat. Sed ſufficiat, inquit, per indices tantummodò & titulorum ſubtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur, quædam admonitoria eius facere. *Aſconius in Verri.* 3. Quò cùm eſſet ventum, antequam cauſſa ageretur quaſi per indicem rem exponebant: quod ipſum dicebatur Cauſſæ coniectio, quaſi cauſſæ ſuæ in breue coactio. Vide Index.

Per iudicem peti, exigi, auferri dicitur, quod iudicio petitur, aufertur, indicíſve iuſſu ſoluitur. *l* 21. D *ſi cert. peta. l.* 22. D. *re rat. hab.* Per iudicem aliquid fieri, hoc eſt, officio iudicis. *leg. vltim.* D. *de rei vindic.*

Per lancem & licium furtum quærere, vide Furtum per lancem liciúmque.

Per magiſtratum factum videtur, in edicto, ex quibus cauſ. maio. in integ. reſtit. ſi magiſtratus ius non dixit, aut per ſordes dixit, aut gratiam, *l.* 26. § *per magiſtratus.* D. *eod.*

Per manus tradi dicitur, quod ſucceſſione quadam ab aliis ad alios deuenit. Vſum parœmiæ Eraſm. indicat. *Extat & apud Papin. de iure codicil. l. quid.* Quod per manus traditum eſt: codicillis hæreditatem dari non poſſe. Per manus, id eſt, vulgò, interpres exponit.

Per partes euenire dicit Pomponius, *in leg.* 2. D. *de orig. iur.* hoc eſt per ſuccedaneam rerum conſequentiam: vt exemplis paulatim Romani diſcerent, quid facto eſſet opus. Nos hodie nulla rerum dictamina ſed noſtros planè cæcos adfectus ſequimur.

Per principis iurare, Græca deiectione dicitur, pro, Per principis genium iurare, *l.* 2 *C. de reb. cred. l.* 13. §. *vlt. D. de iure iur.* vide Genius.

Per Satyram, vide Satyra, & Satyra lex.

Per ſolutionem, quàm ſpecie. Hanc phraſin ceu elegantem apud Paulum, *in leg.* 2. § 2. D. *ſi cert. pet.* indicauit Dom. Haloander, vt negationem potiùs, quàm collationem inſinuet, *ſicut & in l. ſi hominem.* D. *depoſiti & in l.* 2. *in fin. Digeſt. de iud.*

Per te non fieri ſtipulatio, non hoc ſignificat, nihil te facturum, quo minus facere poſſit, ſed curaturum vt facere poſſis, *leg. in illa* 50. D. *de verb oblig.*

PERÆQVATORES, *tit. C. de cenſ & cenſit peræquat.* ij ſunt, qui cenſu acto emendant, prædiis inſpectis & ad æquatis inuicem vt releuentur, quibus grauius eſt onus adſcriptum, grauentur quæ ſunt cenſita leuius, *l.* 10. *Cod. de fund. patr. l penultim. & vltim.* C. *de anno & trib. l.* 11. *&* 14. C. *The. de cenſit. l vltim. C. Th. de locat fund iur emph.* Græci ἐξισωτὰς vocãt. Euſebius 4. de vita Conſtantini αὐδρας ἐξισωτὰς κατέπεμπε. Græci interpretes iuris: Ἐπόπτης λέγεται ὁ ἐξισωτής. itaque Inſpectoris munus penè idem eſt quod peræquatoris. Hinc Caſſiodorus lib. 10. Vt ad prædium, de quo querela eſt, diligens inſpector accedat, & reb. moderata inquiſitione trutinatis, quicquid grauaminis poteſt habere poſſeſſio, rationabiliter abrogetur.

PERAGIT, qui obtinet vnde peregiſſe reum dicitur, qui vſque ad damnationem eum perſecutus eſt, & vt condemnaretur effecit, *l.* 2. D. *de adult.* Agit, qui in iudicio perſequitur id quod ſibi debetur. Exigit, qui quod iudicio profecutus eſt recipit. Tranſigit, qui actionem ſibi competentem, ſiue inſtituta, ſiue inſtituenda ſit, aliquo recepto, cauſſa concordiæ omittit, *l.* 1. D. *de tranſact.*

Peragere adulterium, *leg* 5. *D. de adult.* eſt accuſationem adimplere. Sic Peragere litem, *leg.* 22. *D. de inoffic. teſta.* ad exitum perducere. Peracto teſtamento, id eſt, perfecto, *l.* 12. *D. de iis, quæ vt indignis.*

PERCEPTIONEM fructus (*vt Labeo tradit*) accipere debemus non tantum ſi perfectè ſint collecti, ſed etiam cœpti ita percipi, vt terra ſe continere fructus deſierint: veluti ſi oliuæ, vel vuæ collectæ ſint, nondum autem vinum vel oleum ab aliquo factum eſt: ſtatim enim ipſe accepiſſe fructum exiſtimandus eſt: *leg. ſi eius fundi. D. de rei vindicat.*

Perceptio pro ſolutione, & præſtatione, *l.* 4. *D. de iis qui deic. vel effud.*

PERCVSSOR, qui percutit & occidit, & ad id faciendum conducitur, *C. de ſicar. l. ſi quis percuſſor & D. de Sil. l. & ſi percuſſor.*

PERDERE feudum, pro amittere *§. item qui titu. Quæ fuit prima cauſſa.* Item pro exceptione repelli, *leg. ſi filius. in princ. D. ad Macedo.* Cæterùm haud perdidiſſe rem cenſetur, qui eius reſtitutionem petere poteſt *l. nemo. & ibidem Bart. D. de integ. reſtit.*

Perdidiſſe creditor videtur, qui exceptione repelli poteſt, *l. ſi filius. in prin. ad Maced.*

PERDITVM, à diminuto diſtat, *l. perditum. D. de petit. hæred.* & à derelicto, *l. interdum. §. ex naufragio. D. de acquir. poſſeſſ.*

PERDVCTA, pro perinducta ſiue, omnino inducta ac deleta. *Vlpian. l.* 1. *D. de his, quæ in teſt. del.* Sed nolentibus inducta accipiendum eſt, & ſi perducta ſint.

PERDVELLES appellabant veteres: eos quos nos hoſtes appellamus, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum eſſet *Gaius l.* 234. *D. de ver. ſign.* Duellum enim pro bello dicebant: & duellare, bellare. Hoſtes autem illi tũ peregrinos dicebant, qui ſuis vterentur legibus, & bellum pulchrum haud dubie ſignificabat. *Varro lib. de Ling.* 6. *apud Ennium eſt* Quin inde inuictei ſumpſerunt per duellibus. Perduelles ſunt hoſtes. vt perficit, ſic Perduellum Duellũ: id poſtea bellum, ab eadem cauſſa facta Duellona: Bellona. Hinc factum vt qui hoſtili animo in Rempublicam, aut Imperatorem eſſet, Perduellionis iudicio teneretur, *vt ait Vlpian. in l. vltim. D. ad leg. Iul maieſt.* Aliud eſt enim maieſtatis, aliud perduellionis crimen: hoc enim ſub illo, tanquam ſpecies ſub genere ita comprehenditur, vt crimen ſit imminutæ maieſtatis, & grauiſſimum & atrociſſimum quippe quod ad vniuerſæ Reipublicæ ſtatum labefactandum pertineat: veluti ſi quis aut regnum affectaſſet, vt Spurius Caſſius Viſcellinus: aut magiſtratum populi Romani ſacroſanctum violaſſet, vt C. Rabirius, pro quo extat Ciceronis oratio: ac proinde qui poſtremis temporibus hoſtile aliquid in perſonam Imperatoris molitus eſſet, vti iuriſconſulti ſignificant. Tribunitiam enim poteſtatem Imperatores totam in ſe tranſtuliſſe, nemo neſcit. Item qui ciuis Romani libertatem violaſſet, veluti qui eum ſecuri percuſſiſſet. aut in crucem ſubſtuliſſet: qua de re *Cicero Verrina* 5. ſic ſcribit: Hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. Ex hoc quoque euaſerit: proficiſcat eò, quò me iampridem vocat populus Romanus de iure enim libertatis & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium: & rectè putat. Confringat iſte ſane vi ſua conſilia ſenatoria, quæſtiones omnium perrumpat, euolet ex veſtra ſeueritate. mihi credite, actioribus apud popul. Roman. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus R. populus Romam. qui ad vos antea producti teſtes ipſis inſpectantibus, ab iſto ciuem Rom. qui cognitores homines honeſtos daret: ſublatum eſſe in crucem dixerunt. Credent omnes quinque & triginta tribus, homini grauiſſimo atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe præſente ciuem Rom. ſecuri percuſſum eſſe dixit. Audietur à pop. Roman. vir primarius, eques Rom. L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negociatorem ex Affrica, cùm eum Syracuſis am plius centum ciues Rom. cognoſcerent lacrymantéſque defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. Probabit fidem, & auctoritatem & religionem ſuam L. Suetius, homo omnibus ornamentis præditus: qui iuratus apud vos dixit, multos ciues Roman. in latumiis iſtius imperio crudeliſſimo per vim morte eſſe mulctatos. Hãc ego cauſſam cùm agam beneficio populi Roman. de

loco

loco ſuperiore,non vereor,ne aut iſtum vis vlla ex populi Roman. ſuffragiis eripere,aut à me vllum munus ædilitatis amplius aut gratius populo Romano eſſe poſſit. Quadruplicem igitur inter maieſtatis & perduellionis crimina differentiam notat Hotomanus: prima eſt, quod maieſtatis crimine tenentur ij,qui vel partem aliquam Reipubl. læſerunt: veluti ſi quis duces hoſtium accepta pecunia liberauit, aut priuatus domi ſuæ hoſtium duces tenuit:(quod Verres feciſſe dicitur, in illa eadem Oratione) aut ſi Magiſtratui quippiam pro ſua poteſtate agenti aliquis officiat: veluti C. Cornelius,quem Cicero defendit. Perduellionis autem crimen in eos cadit, qui ſummam Reipubl. labefactare conati ſunt,vti ſuperius docuimus. Altera differentia eſt, quòd maieſtatis crimen in foro apud ſuum Prætorem,pro tribunali,iudicio certa lege conſtituto, agebatur:vt ex Verrina 3. & 7. cognoſcitur. Perduellio verò primis quidem temporibus à Duumuiris data opera creatis, poſt autem à populo Roman. comitiis centuriatis in campo Martio cognoſcebatur: *quemadmodum ex Oratione Ciceronis pro C. Rabirio perduellionis reo, in eam pro Martio habita, itémque ex Valerij libro ſexto,capit.5 ſatis planè conſtat.* Tertia differentia eſt,quòd maieſtatis crimen non morte, ſed exilio mulctabatur: Perduellionis verò damnatum carnifex in vrbem euocatus ,in crucem Martio in campo fixam tollebat, *quod ex eadem Oratione cognoſcitur, in qua crucis mentio fit, & ex Dionis lib.37. vbi de hoc iudicio commemorat.* Quartam differentiam Vlpian. oſtendit *in d.vlt.De crim.maieſt.* vbi ait, maieſtatis imminutæ crimen rei morte obliteratis: perduellionis autem memoriam etiam poſt mortem damnari.quomodo intelligendus eſt Imperator, *in* §. 2. *De publ.iudi.* Is,qui in reatu deceſſit(*inquit Vlpian.*)integri ſtatus deceſſit.extinguitur enim crimen mortalitate. niſi forte quis maieſtatis reus fuit: nam hoc crimine niſi à ſucceſſorib.purgetur, hæreditas fiſco vindicatur.Planè non quiſq. leg.Iuliæ maieſtatis reus eſt,in eadē conditione eſt: ſed qui perduellionis reus eſt,hoſtili animo aduerſus Rēp.vel principem animatus.Cæterùm ſi quis ex alia cauſſa legis Iuliæ maieſtatis reus ſit, morte crimine liberatur,

PEREGRI dicitur,cùm quis in loco eſt:Peregrè cùm it in locum,*vt Fl.Soſipater ſcribit.* Hinc Cuiacius

PEREGRINATOS, non peregrinantes legendum cenſet,*in* § *fi. Inſtit. de hæred.inſtit.*

PEREGRINVS dicitur, qui ciuis Roman.non eſt,ad quem ius Quiritium non pertinet, ſiue nunquam fuerit ciuis, ſiue amiſerit ciuitatem per deportationem, *Imper.l.1. Cod.de hæred.inſt.* Qui deportantur,ſi hæredes ſcribantur, tanquam Peregrini capere non poſſunt, *quod idem traditur in l.ſed etſi. §. ſolemus, D.de hæred inſt.* Peregrini etiam ſunt, qui deditiorum numero ſunt, *Vlpian.in Epito.tit* 20. Dicuntur & Peregrini ἀπόλιδες,quod ciuitate careant, *in l.1.§.2.D. de lega.3.* Hinc

PEREGRINITAS, peregrinorum conditio & ſtatus, *Vlpian.l.* 10.§.4. D.*de in ius vocan.* Sed ſi per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus ſit patronus, putat Pompon. eum amiſiſſe honorem.*Suetonius in Claudio*:Splendidum virum, Græciæque prouinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarum, non modò albo iudicum eraſit, ſed etiam in peregrinitatem redegit.

PEREGRINVS autem in peruulgata illa Federici conſtitutione, cuius initium eſt, Omnes peregrini, non ſumitur eo ſenſu, qui ſuprà dictus eſt, ſed καταχρηστικῶς, pro eo ſcilicet, qui peregrinatur, & peregrè abeſt à domo ſua.

PERENDINVS dies hodie dici poteſt,cū iudex ſtatuit, aut inter partes conuenit, vt omne inſtrumentum litis apud acta vtrinque proferatur intra triduum. Atque tunc lis & res comperendinata dicitur,*Bud.in l.2.de orig. iur.*

PERENNE flumen deſcribitur à Iuriſc.*l.1.§.2.D.de fluminibus.*

PERFECISSE ædificium is videtur,*inquit Vlpian.* qui ita conſummauit,vt iam in vſu eſſe poſſit, *leg.*139.*D.de verb ſignif.*

PERFECTVM,quod omnibus ſuis partibus conſtat,*l.1.D.de orig.iur.*Et propriè cui nihil addi, vel minui ſalua integritate poteſt,*l.iuriſperitos.D.de excuſat. tutor* Quamuis Vlpian. Perfectum ædi-

ficium interpretatur, quod tali vſu eſſe poteſt, qualem paterfamiliâs deſtinauit, *l.*139. D.*de verborum ſignificat.* In pactis conuentionibúſque perfectum intelligemus, cùm factum eſt illud, quod fieri inter partes conuenit. Antè enim quàm res conſummationem acceperit, factam non dicitur: quæ ſi acceſſerit, nō ſolùm factum, ſed etiam perfectum dicetur.

Perfectum & completum pro eodem, *l.*2.§.*omnes autem.*D.*de iudic.*

Perfecta ætas tametſi multiplicem habet intellectum, *vt colligitur in l.fin.*Cod. *de his qui ven ætat.impetr.* Propriè tamen accipienda eſt, quæ 25. annorum curriculo completur, *l. ad Rempubl.D.de hon. & mun.*

PERFECTISSIMI dicebantur, tit.Cod.de perfectiſs.dign. qui à conditione ſeruili abhorrerent, vel fiſco, aut curiæ obnoxij non eſſent, vel qui piſtores non fuiſſent, vel in aliquo negotio non conſtitiſſent, nec ſibi honorem venali ſuffragio emiſſent, nec rem alicuius adminiſtraſſent. Perfectiſſimi dicuntur Præſes Arabiæ, *l.*4.C.*Th.de pœn.* & Dalmatiæ à Mariano, & magiſter cenſus, *l.* 30.C.*de epiſc.& cler.*& primicerij ſcriniorum, *leg.*7.*C de palat.ſac.larg. l.*7.*C.Th. de priuileg eorum, qui in ſacr pala mili.*& olim duces auctore Marcellino *lib.* 21. *Lactant.lib.*5.*cap.*15. Nemo egregius, niſi qui bonus & innocens fuerit: nemo clariſſimus, niſi qui opera miſericordiæ largiter fecerit: nemo perfectiſſimus, niſi qui omnes gradus virtutis impleuerit. *vide etiam Alciat.lib.*3.*Diſpunct.c.*4.

PERFECTISSIMATVS, *in ti.C.de perfectiſſ.dignitat.* quid ſit, vide Dignitatum gradus: Alciatus docet ex vetuſtiſſimis monumentis, Tarraconenſis Hiſpaniæ, ac Norici fuiſſe perfectiſſimos tantùm, quod duabus literis deſignabant, v. p. ſicut clariſſimos viros v. c.

PERFERRE inofficioſi querelam, litem, cauſſam exequi, & ad initium perducere, *l* 16. D.*de inoffic.teſta.l* 6.D.*de colla.l.*6.*D.de vſufr.*

PERFIDE agere circa rem pupilli, tutor dicitur potiùs quàm contrectare, *l tres tutores* D.*de admin.tuto.*

PERFVNCTORIE, *Vlpian.in l. aut qui aliter. Quod vi aut clàm.* Neque quidem perfunctoriè, aut obſcurè dicere, aut denunciare, id eſt, *vt Bud.interpretatur*, non bona fide, nec ex animo, nec iuſta denuntiatione Papinia. Qui non perfunctorié debitum officium impleuerant. In his tamen locis Perfuſoriè habent Pand. Florent. & vide Perfuſoriè. Alciat. autem hanc dictionem in claſſe earum ponit, quæ aliis in auctoribus nuſquam eo ſenſu reperiuntur: aitque, Perfunctoriè eſſe, leui cura, & aliud agendo: vnde perfungi, & defungi, quod eſt vtcunque explicare. At Budæo perfungi, eſt ad extremum obire munus, & ſtrenuè operam nauare.

PERFVSORIE, ſubobſcurè, diſſimulanter, non diſertè, planéque aliquid dicere *Vlpian.l.*5.§.1.*D. quod vi aut clam.* Debebit enim & diem & horam denunciatione complecti, & vbi, & quod opus futurum ſit: neque perfuſoriè aut obſcurè dicere, aut denunciare, id eſt, non ab aliis ſermonibus diſcretè, vt notari & exaudiri poſſit, ſed fusè per alios ſermones & permiſtè. *Scæuola l.*69.§.2. *D. de euictio.* Sed etſi quis in venditione ſtatuliberum perfuſoriè dixerit, conditionem autem libertatis celauerit. *Item:* Sicuti qui fundum tradit, & cùm ſciat certam ciuitatem deberi, perfuſoriè dixerit, Itinera, actus, &c.

PERGVLA *apud Vlpianum in l.heres.*§.2 *de iudic.* eſt exedra anguſta, in ſuperficie aliqua ædium, vt Gloſſæ antiquorum explicant, *ὑπερῷον, ἰκρία, μεσόδμη, ὀροφή, στενὸν οἴκημα. Tertullian. aduerſus Valentin.* Cœnacula in ædicularum diſpoſita forma, aliis atque aliis pergulis ſuperſtructis. Propertius in lenam: *Horruit algenti pergula curta foco.* In ea plerunque merces venales diſpendebant, & inde *l.*1.§.*penult.D.de his qui deiec. vel effud.* Cùm pictor in pergula clypeum vel tabulam expoſitam habuiſſet: vbi etiam pergulã Baſilica *ὑπερῷον* exponunt. *Et in leg.vltim.Cod.Th.de excuſ.artif.* priuilegium hoc pictoribus dari, vt pergulas & officinas in locis publicis ſine penſione obtineant. Hinc illuc Lucilij Satyrici apud Lactantium: *Pergula pictorum, veri nihil omnia ficta.* Cuiac. At Budæus, Pergula, inquit, pars eſt domus exporrecta, & propendens, eius generis, quas Salientes artifices noſtri appellant.

PERICVLVM nonnunquam ſigni-

gnifi-

gnificat id, quod fit ab artifice tantùm experiendi & periclitandi ingenij gratia, ſeu quod primò ab artifice excogitatur & efficitur, vt poſtea expoliatur, & accuratius abſoluatur. Græci πεῖραν vocat. Hinc *Cicer. lib. 1. de legib.* de Poetis differens: Sed tamen, inquit, nonnulli iſti Tite faciunt imperitè, qui in iſto periculo, non vt à Poeta, ſed vt à teſte veritatem exigant. Hinc *titul lib. 7. Cod.* De ſententiis ex periculis recitandis, (*ſic enim legendum prorſus videtur, quod & confirmat Cuiac.*) id eſt, ex libello, in quo ſententiæ ſcriptæ ſunt. Atque huc pertinere videtur illud Cicer. inſtrumenta. Ordo ſcribarum eſt honeſtus, quis negat? Eſt verò honeſtus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculáque magiſtratuum committuntur. *Item illud Valer. Probi in Epaminonda.* Sed vnum à iudicibus petiit, vt in periculo ſuo inſcriberent, &c. Sunt qui malint eo Cod. loco, legi breuiculo: breuiculum explicantes, paruum breue, & quod Gallis dicitur *breuet* vel *dicton*.

Periculum etiam experimentum ſignificat, quòd rarò aliquid ſine periculo tentetur. Hinc facere periculum, pro experiri. Propriè autem ſalutis diſcrimen denotat. An periculi appellatione veniat fortuitus caſus. *Bart. explicat in l qui mercedem* D. *locati.* Dicitur autem periculo alicuius eſſe res plurifariam, *l. damni infecti ſtipulatio. in prin.* D. *de dam. infect.* Sed periculum propriè de homine accipitur, *l interpoſitas. C. de tranſact.* Vnde ſe periculo ſubiiciens, renunciare vitæ exiſtimatur, *per text. iunct gloſ. Princeps. Cod. de prine agent. in reb. lib. 12.* Notum, & rerum eſſe periculum, *per tot. tit. Digeſt. de peric. & comm. rei vendi.* Cæterùm periculum mortis quomodo intelligendum ſit, eleganter exponunt Iuriſcoſ. *per aliquot ll. de mor. tuſ. donat.*

PERIMERE diſceptationem, hoc eſt, interpretante Vlpian. vltrà non pati aduerſarium tergiuerſari, *leg. & tertium.* Digeſt *de iudic.* Pertinere legatum, non eſt prorſus tollere, ſed extenuare, *leg. qui hominum.* Digeſt. *de adim. legat.* Propriè tamen perimere, eſt tollere, & interficere. Hinc *apud Vlpianum leg. & tertium. de iudi.* Peremptorium edictum dicitur eò, quòd perimat diſceptationem inter litigatores, hoc eſt, vltrà non patiatur aduerſarium tergiuerſari. *Idem in fin leg. cum hi. Digeſt. de tranſactio.* Iniquum eſt enim, ait, perimi pacto id, de quo cogitatum non docetur.

PEREMPTORIVM, vide Perimere.

Peremptorium edictum inde hoc nomen ſumpſit, quòd perimeret diſceptationem, hoc eſt, vltrà non pateretur aduerſarium tergiuerſari. Ad illud autem hoc ordine venitur, vt primò quis petat per abſentiam aduerſarij edictum primum, mox alterum, per interuallum non minus 10. dierum, & tertium. quibus propoſitis, cum peremptorium interpretatur, *leg. 68. 69. & 70. Digeſt. de iudi.* vide Contumax.

PEREMPTORIÆ exceptiones, vide Perimere.

PEREMPTORIÆ exceptiones vocantur, à perimenda cauſſa in iudicem deducta. adferunt enim totius litis finem, ſi probatæ fuerint. Aliàs perpetuæ, quia ſemper locum habent, nec euitari poſſunt, *l. 3. D. de excep. §. appellantur Inſtit. eod tit.*

PEREMPTIO, *l. qui hominem. D. de adim. legat.*

Περιοδευταὶ, *in l. 6. Digeſt. de excuſat. tutor.* vetus interpres vertit circuitores. Zonaras ſic exponit capit. 57. Concilij Laodiceni: περιοδευταὶ λέγονται διὰ τὸ περιέρχεσθαι, καὶ καταρτίζειν τοὺς πιστούς.

PERISSOCHOREGIA, *leg. 1. Digeſt. de frum. Alexand.* id eſt, ſuperegogatio. Et periſſochoregiæ nomen penitùs amputetur. Eſt autem deductum à voce περισσὸς, id eſt, abundans, & χορηγία, erogatio Eadem loquendi forma ſuper exactionem, περισσοπραξίαν vocant.

PERIISSE verbo ſciſſum & fractum, & vi raptum continetur, *ait Vlp. l. 9 D de verb. ſig.*

PERISSEVMA dici poteſt, quod abundantiam rerum ſuppetit. Hinc περισσεύω, copia rerum ſuperare ſignificat. Et eſt congiarum propriè, quod plebi datur, ſicut quod militibus donatiuum. *Al. Spart. in Aelio Vero. & Iul. Capitol. in Pio.* Solebat autem vltra ſtipendium dari liberalitatis cauſſa, vt milites magis addicti Imperatoribus

eſſent. *Alciat.C.de annon.ciuil.l.* Centum periſſeumaticis.*li.*11. Alij legunt eo in loco Parapeteumatis & rectè vide Parapeteuma.

PERISTROMATA & ſtragula, cùm in aulis Regum expanderentur, aulæa & Attalica nuncupabantur, ab Attalo Rege, qui aurum intexere in Aſia primus inueniſſe dicitur. Videmus & nunc lectas tapetis ſtratos.

PERITIA propriè iuris eſt, *Inſti.de iur.nat.in princ.* Huius autem mater, experientia eſt. Nec Philoſophus precipitiosè, vt fides ei maxima adhibeatur in ea arte, in qua diutiſſimè ac diligentiſſimè verſatus fuerit, plurimáque expertus. Sed & apud noſtros regulare eſt, vt peritis credatur de qualibet re, *l. 1. in princip.* D. *de inſpic.vent.l ſeptimo menſe,* D. *de ſtat.hom.*

PERITI habentur, qui multa experti ſunt, vocati ab antiquis iuriſprudentes, quib. ſcilicet ab experto noti eſſent, atque ab obſeruatione ritus patrij, leges, mores, conſuetudines: quíque memoria tenerent, quáque in cauſſa, quóque in negotio, vel ancipiti, ac maximè dubio, vel oppidò quàm difficili, quid à maioribus vel iudicatum eſſet, vel conſtitutum, vel publicè etiam ſancitum: vnde qui huiuſmodi facultati dant operam, Legum periti, ac iuris dicuntur: eáque cognitio appellatur à doctis pariter, atque indoctis Peritia. Ad eiuſmodi peritos Legum, & minimè ad leguleios, aut tabulas forenſes arbitror pertinere, *l.iuriſperitos.*D.*de excuſa.* Doctum, & Peritum, cùm ſimile videatur à Cicerone diſcretum eſt, vt ſit, Peritum plus, quàm quod Doctum.

PERIVRARE, quoties in lib. Digeſt. legitur, eſt vitium ſcriptoris, quoniam in Pand. Floren. ſemper pro eo legitur peierare. Huic accedit emendatior Haloan. editio.

PERIVRVS, qui iuſiurandum violat, vel qui iurando ius peruertit. Porrò ſemel periurus, ad præſtandum iuramen tum admittendus non eſt. *Vide Bart.in l. ſi quis maior.C.de tranſact.*

PERIVRII, hoc eſt, falſi iuramenti pœna extra ordinem eſt, *l ſid. iunct.glo.* D. *de crim. ſtellio.*

PERMITTO. Cùm Imp. vel Lex hoc verbo, ſimilíve vtitur, quia præſentis eſt temporis, ipſam legum indulgentiam ſignificat, quæ perpetua eſt non item iudicis opem plerunque temporariam, *vt docet Bart.in l.iubemus.2.§.ſanè ſi hac noſtra C.de ſacroſanct.Eccleſ.*

Permitti variè dicitur, primùm quod nullo iure prohibetur, vt ſecundas nuptias contrahere *c.contrahere.*31 *q.*1. Permitti quoque id dicitur, quod contra conſtitutiones humanas indulgetur, vt contrahere matrimonium in quinto gradu, *c.quidam* 35 *q.*3. Permitti dicitur & illud, quòd & illicitum eſt, vt magis illicitum vitetur. *Hos ſignificatus recenſet gloſ.in c omnis autem.*3.*diſtin.*

Permittere etiam ſignificat præcipere, *not in c.accedens.*50.*diſtinct.*

Permittere item remittere ſignificat, *l.Imperatores* 37.D.*de pact.Imper.* Antoninus & Verus reſcripſerunt, debitori Reip. à curatore permitti pecunias non poſſe. Sunt tamen, qui eo in loco Remitti legi velint.

PERMVTATIO. eſt conuentio iuriſgentium, à Populo Rom. ita recepta & comprobata, vt ei tamen neque ſuum nomen dederit (ſunt enim emptio & locatio quædam permutationis formæ) neque certam actionis formulam conſtituerit adeò, vt ſeſe inter ſe contrahentes cogerent in mutuò prǫſtare non poſſint. ſed cùm alter rei acceptione obligatus eſt, vel quanti alterius intereſt, præſcriptis verbis actione præſtare cogitur: vel rem acceptam, quaſi cauſſa non ſecuta, reddere: aut ſi eam dederit, quæ euincatur, in factum actione quanti interfuerit, exoluere. *vti conſtat ex l.*1.D.*de rer.permu.* Itaque.

Permutationis ſignificatio eſt duplex: Generalis, & Specialis. Generalis appellatio comprehendit omnes contractus, nominatos, & innominatos. Nihil enim aliud ſunt contrahendi formulæ, nec aliò pertinent, quàm vt permutãdo communicentur res mundanæ alteri ab altero, ordine quodam politico, ac conſenſu interueniente: vt ceſſet confuſio abſolutæ communionis, paritura diſſenſiones, rixas, homicidia, ac ſummã perniciem Reip. Vt ecce ſi tu habeas rem, quam ego deſidero: certè non eſt rapiẽda quaſi communis: quia ſi id ſiat, tu vel eam defendes, & perueniemus ad arma. Quid ergo? vtar permutandi medio hoc eſt, com

eſt commutabo tecum dominia,& tranſferam aliquid viciſſim ad te, vt vltrò & non grauatè dimittas mihi tuam rem, quoniam cauſſari non potes vllam læſionem. Effectus enim permutationis, eſt ipſa æqualitas vtilitatis inter contrahentes,quæ conſeruat pacem.

Permutationis ſpecialis appellatio refertur ad res,quæ pro rebus dantur diuerſi generis. Nam olim in priſca ſimplicitate, homines ſibi ſpecies rerum comparabant aliis ſpeciebus, perinde vt nunc pecunia numerata facimus:quippe quòd tunc pecuniæ vſus nondum eſſet. Vtranque hanc ſignificationem tractat Paulus,*in l.naturalis.* D. *de præſcript. verbor.*In hac quæſtione,ait, totius ob rem dati tractatus inſpici poteſt Quaſi dicat: Repetamus originem omnium contractuum, quæ conſiſtit in cauſſis, ob quas alter dat alteri, Nam communicatio rerum exigit datione datio cauſſam,cauſſa mutuam permutationem, permutatio diſtinguitur in ſpecies & formulas nominatas & innominatas.Hinc habes rationem, quare permutatio dicatur contractus innominatus,cùm vtique ſolenne ac elegans nomen ſit Permutatio. Nam eſt quidem nomen, ſed quod ſimplicem illam,ac naturalem duntaxat rationem ſignificat. Cæterum alij contractus habent nomen proprium,quod exprimit ciuilem quandam formulam. Eorum igitur contractuum reſpectu, permutatio cenſetur innominata.

Permutationis Glauci & Diomedis commeminit Iuſtinianus Imperat. in procem. Digeſtorum :quo loco verſum Homeri refert ex 6.Iliad.

Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

PERNICIES,non deſtructionem, ſed propriè exitium ſignat, *apud Iuſtin. Inſtit.quib. alien.licet* §.1 *in fi.*

PERNOCTARE intra vrbem intelligendus eſt,inquit Pomponius, qui nulla parte noctis in vrbe eſt. PER enim totam noctem ſignificat,*l.*166.§.1.D.*de verb ſign.*

PERO,propriè ruſticum calciamentum:vt Seruius Gram. teſtatur.hinc capſæ ex vlua paluſtri,aut alia ſimili materia confectæ, quòd peronis ad formam accedant,Perones dictæ. *Alfenus l.*31.C. *loca* Quòd ſi ſeparatim tabulis aut peronibus,aut in alia cupa cluſum vniuſcuiuſque triticum fuiſſet,&c. Locum Budæus reſtituit. cum antea HERONIBVS legeretur,Peronis verbo vſus eſt Plinius hac in re,*lib.*36.*cap.*14.*& Vitruuius*.1.5.*c.*12.Adrianus autem Turnebus, *lib. Aduerſ.*24.veterem lectionem defendit.Vide Ero.

PERPETRARE, perfectionem actus,& plerunque in mala re ſignificat, *l.ſi.§.ſi quis autem. D. de bo.eorum qui mortem ſibi conſciuerunt. Iuſtin. Inſtit. de publ. iud.*Sin autem per vim raptus virginis fuerit perpetratus.

PERPERAM, non iure,iniuria,*l.*11.§.*cùm autem. D. rem ratam hab.* quandoque ſignificat imprudenter,& per errorem *l.*16.§.1. D. *de pact.dota.Paul.lib.*3. *Sent.tit.*6.*ad fi. Vlpi.in Inſtit.tit.*24.

PERPETVVM variè pro adiuncto ſignificat Perpetuum edictum, quod in omnes cauſſas propoſitum: & iuris perpetui ſtatuendi cauſſa ſcriptum eſt. Perpetuo autem edicta in ordinem à S. Iuliano ex auctoritate Had. Imp. digeſta atque compoſita fuere,*l.pen* C.*de condict.*

Perpetuum ius, certum, & in omnia tempora ſcriptum,*l.*8.C.*de pign act.*

Perpetua cauſſa in ſeruitutibus, vt res ſemper ſit idonea ad ſeruitutis vſum.& *vide l.*1.§.*hoc interdictum.*D.*de fonte.*

Perpetuus lacus, qui perpetuam & perennem, nec areſcentem aquam habet,*l.*23.§ 1.D.*de ſeruit.ruſt.l.* 1.§.*lacus* D. *vt in flum.publ.*

Perpetuus morbus, qui cuique rei agendæ impedimento eſt,& cuius ſanitatis ſpes nulla eſt,*l.*22.§.*ſi maritus.* D. *ſolu. mat.l.penul.*D.*de vac.mun.*

Perpetua conſuetudo,ſemper ſeruata, *l.*6.D.*quod cuiuſque vniuerſ.*

Perpetui appellatio nonnunquam vitę tempus amplectitur,*l.*8.§.*ſiue igitur.*D.*de tranſact.*

Perpetui vſus cauſſa poſita in ædibus dicuntur, quæ non temporis cauſſa accommodata, neque ad tempus poſita, ſed vt ibi permaneat, collocata ſunt,*l.*17.§.*Labeo.*D.*de actio.empt.*

in Perpetuum locati agri, quid ſit,docet Paulus,*l.*1.D.*ſi ag.vectig.*

PERPETVÆ actiones erant olim ciuiles omnes, quia nullo temporis ſpatio terminabantur. cùm enim perpetua & legum, & SC. & conſtitutionum vis eſſet, conſentaneum erat,

vt natæ ex iis actiones, ius quoque perpetuum obtinerent. at Imper. conſtitutiones tam in rem, quam in perſonam actiones certo temporis ſpatio terminarunt: ſcilicet amplius 30. aut 40. annis durent, *l. 3. C. de præſcript. 30. ann. l. 5. C. ad Macedo. l. 6. § vlt. D. de re iudi.*

Perpetua locatio. Tametſi olim Iuriſc. veteres tractarint de ea, alij tamen ad venditionem, alij ad locationem referendam exiſtimarunt. Quare primus Leno Impe. conſtituit proprium cenſeri contractum, qui Emphyteuticus dicatur, habeatque ſuas pactiones contrahentium, vel (iis deficientibus) interpretationes à iure, ſicut alij contractus, *teſte Iuſtin. Inſtit. de locat. l. 1. C. de iur. Emphyteutico.* Veteribus tamen ſimplici forma cognitus fuit.

Perpetuæ exceptiones atque peremptoriæ ſunt, quæ ſemper locum habent, nec euitari poſſunt, nec vllo temporis ſpatio, vel rei vllius mutatione amittuntur: id eſt, quarum vis certo tempore adſtricta concluſaque non eſt: & ſemel obiectæ ita extergunt obligationem, vt ea repeti poſtea non poſſit: qualis eſt de dolo malo, de metu, de re iudicata, de pacto perpetuo de iureiurando *Gaius in l. exceptiones. De excep. præſcript. & præiud. l. 34. §. vlt. D. de ſolu. l. 24. & 40. D. de condict. indeb. l. 14. de lic. leg. l. 10. de verb. ſigni.*

Perpetuum, pro centum annis, *teſte Bart. in l. ſi vſufructus. D. de vſufr. leg.* Quandoque pro decennio, *l. nam. Imp ff. de legat. 3.*

Perpetuum veſtimentum, quatenus durat, accipitur *l. id veſtimentum. D. de pecul.*

PERPETVO, pro generaliter *in l. Neſennius. §. tractatum D. de neg. geſt.* Aliquando pro incommutabiliter *in Auth.* Hoc ius porrectum. *C. de ſacroſan. Eccleſ.*

Perpetuo iuductæ res in prælium dicuntur, quandiu inibi ſunt neceſſariæ, *l. debitor. D. de pignor.*

Perpetuo durare, id eſt, 30. annis, vt de actione ciuili dicitur, *Inſti. de perpet. & temp. act.*

PERPETVARE, ſine intermiſſione continuare: quod fit per ſucceſſionem & ſurrogationem. *Vide Bart. in l. tum de bere. D. de ſeruit. vrba. præd.*

Perpetuari obligationes dicuntur quæ tempore caſuve aliquo perituræ, perpetuæ fiunt, *l. 91. §. nunc videamus. D. de verb. obli. l. 9 §. ſi is qui. D. de iureiur.*

Perpetuatur pœna, quæ ex temporali perpetua fit, *l. 8. D. de pœn. l. 24. & 40. D de cond. indeb. l. 10. D. de verb. ſig. Vide Molin. in Conſ. Pariſ. tit. 1. in primum* 24.

PERPETVARII dicuntur conductores, qui fundum à quouis conductum, certo canone in vitam ſuam habent: vel etiam hac lege vt ad alios tráſferre poſſint, *l. ſi. C. de loc. præd. ciu lib.* 11. Francis hoc eſt, *tenir à taſche.* Hinc

PERPETVARIVM ius, *l. 1. C. de off. com. ſac. pal.* quod differt ab emphyteuticatio, vt d. l. 1. ſignificat, ſi legatur, vt eſt in vet. Cod. & emendatioribus, vel, pro id eſt: ſic, perpetuarij, vel emphyteuticarij. Etenim ſi non ſunt domini, neque mancipia manumittere poſſunt, iuris tamen ſui abalienationem habent: Emphyteuticarij domini ſunt, & manumittere poſſunt, *l. 12. C. de fund. patr.* Sic verò *& Nouell. Val. de præſcr.* 30. *ann.* ius perpetuum diſtinguitur ab emphyteuticario Conductio igitur alia eſt perpetua alia temporalis, *l. 10. C. de loca. ſicut & emphyteuſis.*

PERQVAM, nimis, *l. proſpexit. §. 1. in ſi. D. qui, & à quibus.*

PERSCRIBERE, Græcis ἀναγράφειν, eſt in tabulas publicas, actáque referre: quod in regiſtro ſcribere vulgò dicunt vocabulo à regeſtis ducto. *Cicero in Ver. act. 5.* Primùm mihi literas publicas, quas in ærario ſanctiore conditas habebant, proferunt, in quibus oſtendunt omnia quæ dixi ablata, eſſe perſcripta. *Idem:* Vt quiſque in rebus tuendis conſeruandiſque perfuerat, ita perſcriptum erat. *Et lib. 10. Fam. epiſt. 13.* Id ex ipſo Senatuſconſulto poteris cognoſcere: ita eſt enim perſcriptum, vt à me de ſcripto dicto ſententia eſt. Hinc Perſcribere pecuniam eſt, inquit Donatus, multis per ſcripturam reddere vel dare, in illud Terentij ex Phormione:

Quid? mina ego perſcripſi porro illis quibus debui.

Sic *Cice. lib. 16. ad Attic. epiſt. 2.* De Publio autem quod perſcribi oportet, motam non puto eſſe faciendam. *Et paulò poſt:* Sed cùm videas, quantum de iure noſtro decoeſſerimus, qui de reſiduis cccc. HS. cc. præſentia ſoluemus,

timus, reliqua perſcribamus. Id eſt, non repræſentemus, ſed per menſæ ſcripturam ad ſoluendum certo die conſtituamus, nóſque obligemus, & creditori caueamus. Vide Scribere.

PERSCRIPTIO, Græcis *ἀναγραφὴ*, eſt ea in tabulas publicas relatio. *Modeſt. l. 10. D. de decur.* Herennius Modeſtinus reſpondit, ſola albi perſcriptione (ſic enim legendum) minimè decurionem factum, qui ſecundum legem decurio creatus non ſit. hoc eſt, Non ſatis eſt, in album eſſe relatum, niſi recta allectio præceſſerit perſcriptionem. *Cicero Phili. 5.* Illa verò diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt, per quam ſeptíes millies falſis perſcriptionibus, donationibúſque auertit. *Idem pro C. Flacco*, perſcriptiones pro ſyngraphis accepit: Perſcriptiones cum mulieribus aperta circumſcriptione feciſti.

PERSCRIPTOR, cautor, qui formulas concipit, tabellio. *Cicero Verrin.* Scribam tuum, dicit Verres, huius perſcriptorem fœnerationis fuiſſe.

PERSCRVTARI, diligenter inquirere, *l. mercatores. C. de commu. & mercato.*

PERSEQVI, petere, *Inſti. de act. in prin.* Perſequi videtur, & qui ſatis accepit, *l 57. D. de verb. ſign.* Perſequendi verbum, in definitione actionis, omnes in vniuerſum apud iudicem poſtulationes complectitur, tam ordinarias, quàm extraordinarias, etiam eas, quæ inſtar Actionum obtinent: veluti cautiones Damni infecti, Legatorum, Euictionis, &c. Item interdicta, & vniuerſæ officij iudicialis expeditiones continentur ſub appellatione perſequendi. Id enim quod petimus, vel poſtulamus, vel imploramus, noſtro, aut alieno nomine, rectè dicimur perſequi. Vlp. *in l pecuniæ. § perſecutionis.* Paulus *in l. quibus. §. vlt. de verb. ſign.* Accurſius *in fi. l. cui præcipua. de verb. ſign.* perſequi pro conſequi exponit. quod Alc. non probat, quia propriè illud perſequimur, quod nondum ſumus conſecuti.

PERSECVTIONIS verbum longè ab actione ſeparatur: eſt enim Perſecutio genus, cuius altera ſpecies Actio, altera generis ſui nomine Perſecutio appellatur. Actio eſt, in qua legitima formularum conceptio obſeruatur: qua de cauſſa iuris ordinarij eſſe dicitur. Perſecutio verò eſt, cùm prætermiſſo legitimo agendi ordine ac formularum ritu, apud magiſtratum experimur: qua de cauſſa Extraordinaria nominatur, *in l. pecunia.* 178. D. *de verbor. ſignificat.* vbi Vlpianus exemplum fideicommiſſorum profert. Et ſi quæ, *inquit*, aliæ ſunt, quæ non habent iuris ordinarij executionem. Quem locum idem Vlpianus, *cap. Inſtit.* 25. ſic explicat: Fideicommiſſa non per formulam petuntur, vt legata, ſed cognitio eſt Romæ quidem conſulum, aut Prætoris, qui fideicommiſſarius vocatur: in prouinciis verò Præſidum prouinciarum.

Perſecutio parit actionem, hoc eſt, perſecutio obligatæ rei aduerſus poſſeſſorem eius, facit actionem hypothecariam cenſeri in rem: accipitur enim, Parit, ſcilicet, quantum ad cauſam formalem pertinet. nam materia, eſt poſſeſſio obligati pignoris. Pignoris perſecutio in rem parit actionem creditori, Vlpianus ait, D. *de pign. & hypoth.*

PERSEVERARE, *apud Cic. pro Quintio*, dona quadam, miniméque vulgari ratione vſurpatum videtur, pro perficere ſcilicet, & conſtanter ad finem deducere: Vt neceſſariò, inquit, conficeare, neque eorum tam temerarium quenquam fuiſſe, neque teipſum id, quod turpiſſimè ſuſcepiſſes, perſeuerare & tranſigere potuiſſe. *Sic Siſenna*: Iidémque perſeuerarunt, vti lex perueniret ad quæſitorem.

PERSONA tam hominem, quàm qualitatem hominis, & conditionem ſignificat. Hinc Perſonalis actio, quæ in perſonam fit, qua cum eo agimus, qui nobis eſt obligatus ad dandum vel faciendum, *l.* 24. §. 1. D. *de oblig. & action.* & perſonale pactum, *l. 7. §. pactorum.* D. *de pact.* Perſonæ item appellatione, ciuitas, municipium, caſtrum, collegium, vniuerſitas, & quodlibet corpus continetur.

Perſona eadem, cenſentur pater & filius. *C. de impub & aliis ſubſtitut. l. fin.* Sicut perſona teſtatoris & hæredis. *Authen de iureiur. quod mor. de modo ſui patrimon. præſtit.*

Perſonæ atrocior fit iniuria, cùm magiſtratui, cum parenti, patronóve fit, *Vlpia. l. Prætor edixit.* D. *de iniur. & famoſ. libel.*

Perſonæ coniunctæ, quorum pertinGant gradum, *Bar. docet. in l. ſed & hac in princip. D. de procurat. & ibid tractat,* An nothi, ſpuriíque nomine veniant coniunctæ perſonæ.

Perſonæ neceſſariæ quæ ſint, *Gl. in l. Antoninus. D. de pact. indicat.*

Perſona publica, hoc eſt, tabularius, *§. cum autem Inſtitut. de adopt. in l. orphanotrophos C. de epiſcop. & cler.* Aliàs publica perſona, hoc eſt, magiſtratus, *§ pen. Inſtit. de Attil. tut.*

Perſonarum ſeruitutes ſunt vſus & vſusfructus, *l. 1. D. de ſeruit. l. 14. §. 1. D. de alim. & cib. leg.* quæ & hominum ſeruitutes appellantur, *l. 15. D. eod* ad diſcrimẽ earum quæ prædiis debentur: & perſona les ſeruitutes, *l 8 §. 1. D. de lib. leg.*

PERSONAS haud ineleganter ſumit Vlpianus, *l. 17. §. vlt. D. action. empt.* pro ſalientibus & ſiluanis. Vide Salientes.

PERSONALES conſtitutiones, quæ in certæ perſonæ gratiam, vel in certam cauſſam factæ ſunt, *l. 1. D. de conſtitu. princip.* Perſonalia beneficia, certis perſonis conceſſa, & cum his extinguuntur nec ad hæredes tranſeunt, *l. 15. D. ſol. matr.* Perſonalia munera, quæ cum corporis labore, & animi ſolicitudine ac vigilantia, principaliter ſine damno rei familiaris & ſumptu pertractantur, *l. ſi. D. de mun. & hon.* & vide ſupra Munus. Perſonalia interdicta, quæ perſonam magis, quàm rem ſequuntur, *l. 1. § fin. D. de interdict.*

Perſonale pactum eſt, cùm perſona adiicitur, à qua non petatur, veluti ne à Lucio Titio petatur, *l. 7. §. pactorum. D. de pact.* Appellant aliàs Iuriſconſulti pactum in perſonam conceptum, *l. 21. §. 1. l. 57. §. vlt. D. eod.* & pactum, quod in perſonam dirigitur, *l. 40. eod.*

Perſonales, *in c. 1. ne cleric. vel monach. libr 6.* eſt prærogatiua in eccleſia omni carens iuriſdictione.

PERSVADERE τ̃ μεταπείθειν. nam & bonum conſilium quis dando poteſt ſuadere, & malum, *l. 1. §. 2. D. de ſer. corr.* Eſt igitur plus quàm impellere.

PERTINERE verbum & eis rebus petendis aptum eſt, quæ dominij noſtri ſunt: & eis quas iure aliquo poſſidemus, quamuis non ſint noſtri dominij. Pertinere ad nos etiam ea dicimus, quæ in nulla eorum cauſſa ſint, ſed eſſe poſſint, *l. verbum. 181. D. de verborum ſignificat.*

IS AD QVEM EA RES PERTINET: Hæc verba in prætoriis edictis, & in ſtipulationibus variam habent interpretationem. Quandoque ſic intelliguntur, vt qui in vniuerſum dominium iure ciuili vel prætorio ſucceſſerint, contineantur. *l. 70. de verb ſignifi.* Atque ita in ædilium edicto verba hæc, Emptori, aliíſque ad quos ea res pertinet, accipimus, *l. 1. §. 1. l. 19. §. inde l. 37. qui mancipia D. de ædilit. edict.* Vnde *in l. 53. D. de oblig. & act.* cùm adiicitur, Eíve ad quem ea res pertinebit, & arrogatos, & eorum qui iure nobis ſuccedunt, perſonas comprehendimus. Iiſdem verbis demonſtrantur hæredes, & bonorum poſſeſſores, *l. 1. in variis §§. D. quod lega.* Eodémque modo *& in l. 40. D. ſi cert. pet. & l. 33. §. pater emancipato. D. de legat. libr. 3.* hæc verba accipimus: ſed & in edicto de iureiurando, & in cautione de rato, non eos tantùm, qui in ius vniuerſum, ſed & qui in rem ſuccederint, ea verba complectuntur, *l. 7. l. 8. D. de iureiur. l. 3. l. 22. § in ſtipulatione. l. 23. D. rem rat. hab.* in edicto verò de ventre inſpiciendo, eos continent, quorum intereſt partum non edi, vel totam habituros hæreditatem, vel partem eius, ſiue ab inteſtato, ſiue ex teſtamento. denique quos proxima ſpes ſucceſſionis contingit, *l. 1. §. de inſpiciendo & §. quamuis & §. d nunciari. D. de vent. inſpic.* His edicti de procuratoribus verbis, Ratum habere eum ad quem ea res pertinet, dominus tantum continetur, non etiam creditores, *l 33 §. ait prætor. D. de procur. l. 39. § alieno. D eod.* In edicto de bon. auctor. iud. poſſid. iiſdem verbis continetur curator bonis diſtrahendis datus, & ipſemet debitor ſi contigerit, vt eius bona veneant continebitur, *l. 9. in princ. D. de reb. auct poſſid.* In lege Iulia de adulteriis, bonæ fidei emptores, fructuarij, & qui pignori acceperunt, & omnes, quorum intereſt, his verbis comprehenduntur, *l. 27. D. ad l. Iul. de adult.* In ſatiſdatione quæ ab adrogatore præſtari debet, non hæredes duntaxat legitimi, ſed & ſubſtituti, & quibus liber tates datæ, vel legata relicta ſunt, comprehenduntur, *l. 18. l. 19. D. de adoptione.*

Pertinere rationes videntur, quod ad verba edicti de edendo attinet, ſi eas argentarius, actore vel procuratore eius mandante, tractauerit. Pertinere quoque ad procuratorem videtur ratio, quam cum domino habet. Ad nos quoque pertinet non tantùm cum ipſi contraximus, vel ſucceſſimus ei qui contraxit, ſed etiã ſi is, qui in noſtra poteſtate eſt, contraxit. *l. 4. in princ. l. 6. §. ex hoc edicto. l. 9 inſ. D. de edend.*

Pertinere ad teſtamentum codicilli dicuntur, qui ex eo pendent, & eius ius ſequuntur, viréſque ex eo capiunt, *l. 16. l. 18. D. de iur. codicil. l. 1. § hoc interdictum. D. de tab. exhib. l. 1. C. de codicil.*

PERTINENTIA, acceſſiones, vel acceſſoria, eandem habent ſignificationem. Complectuntur autem omnia illa, quæ vel ſcripta lege, vel conſuetudine, vel ſpeciali ſtatuto deſignata, receptáve in hoc ſunt, vt alicui rei extrinſecus accedant. *c. 1. de cenſibus. c. dum contingat. De decimis.* Sicut enim fructus ex re ipſa proueniunt: ſic pertinentia adiiciuntur rei.

Pertinentia in materia teſtium, dicuntur, ſiue declarationem reſpiciant, ſiue connexa articuli ſint, *arg. l. 2. D. de iuriſdict. om. iud.* Idem, ſi eorum appendices ſint, *l. ſi quis hæres. de act. hæred.* & qualitercunque pertineant, etiam ſi leuiter, ſatis eſt, *c. quoniam. vbi Bald. de teſtib.* vt quia modicè adminiculentur, *l. ad probationem. vbi Bald. C. de probat.*

PERVENISSE, propriè dicitur quod eſt remanſurum, *l. 71. D. de verb. ſign.* & quod deductis oneribus ad aliquem peruenit, *l. 16. §. 1. D. ad Trebellia.* Verbum enim peruenire cum effectu accipiendum eſt, *l. 16. §. vlt. D. de verb. ſign.* proinde in Senatuſconſulto circa petitionem hæreditatis facto perueniſſe ea intelliguntur, quibus poſſeſſor locupletior factus eſt, quæque in ea cauſſa manent, nec ſunt reſtituta. Quòd ſi pretium rerum hæreditariarum acceptum vel perdiderit, vel conſumpſerit, vel donauerit, perueniſſe non videbitur, *l. 21. §. item placere. & §. bona fidei ff. de pet. hære.* In ſtipulatione quoque emptæ hæreditatis (quæ ita concipitur, QVANTA PECVNIA AD TE EX HAEREDITATE PERVENERIT, *l. 50. ff. de verb. obl.*) quod legatorum, vel æris alieni, vel cuius alterius oneris hæreditarij nomine erogatum eſt, perueniſſe non videtur. Perueniſſe vtique antequam corpora rerum hæreditariarum venditor nactus ſit, ea tenus videtur, quatenus mandare poteſt earum rerum perſecutionem actionéſque præſtare. At vbi corpora nactus eſt, plenius perueniſſe videtur. Nec tantùm ſi nactus ſit, ſed & ſi dolo malo id egerit, ne ad eum perueniret, perueniſſe exiſtimabitur: veluti ſi alienauerit, aut accepto quem liberauerit, aut dolo malo id egerit, ne quid hæreditati adquireretur. Quæ omnia fuſiſſimè explicantur *in l. 2. c. cum ſuis §§. ff. de hæred. vend.* In eo legis Iuliæ capite, quo maritus, quidquid ad eum ex bonis liberti peruenerit, reſtituere iubetur, perueniſſe accipimus, ſiue iam exegerit, ſiue exigere poſſit, quia actio ei delata eſt, *l. 4. 6. 1. ff ſol. mat.* Quæ interpretatio etiam in ſpecie, *l. 23 ff. de act. empt.* facienda eſt.

Hoc legato, QVANTA PECVNIA AD ME EX HAEREDITATE TITII PERVENIT, TANTVM DATO, id eſt continetur, quod ex ea hæreditate acceptũ in tabulas ſuas teſtator retulit, cautione à legatario præſtanda, ſi quid forte poſtea eius hæreditatis nomine hæres damnetur. Nec enim poteſt videri ad eum perueniſſe, quod eius hæreditatis nomine præſtaturus eſt, *l. 25. §. cum. ita legatus ff. de lega. 3.* Planè cùm Prætor actionem in aliquem dat de eo quod ad eum peruenit, veluti in hæredes ex defuncti delicto dolóve, in municipes ex dolo eorum, qui res ciuitatis adminiſtrant, in dominum ex dolo procuratoris: ſufficit, ſi vel momento ad eum peruenerit ex dolo defuncti, *l. 170. ff. de diuerſ. reg. l. 5 ff. de calumniator. l. 1. §. vlt. l. 3 & l. 9. ff. de vi & vi arm. l. 16. §. 1. & § pen l. 18. in fi l. 27. ff. de dolo. & l. 17. l. 19. ff. quod met. cau.* In his enim cauſſis ſatis eſt ſemel perueniſſe, vt de eo perpetuò in hæredes actio competat: & ſi conſumpto eo quod peruenerit, hæres deceſſerit, in hæredem eius omnimodo actio datur. Re etiam ſemel in pecuniam aliámve rem conuerſa, vltrà non quærimus, quis exitus ſit, *l. 17. l. 18. ff quod met. cau.* Perueniſſe autem intelligitur id quo locupletior facta eſt hæreditas, vel quod in corpus patrimonij ſit verſum, vt

certum ſit ad hæredem peruenturum. Idem eſt & ſi d bitor liberatus, vel pecunia accepto lata ſit, vel dolo malo hæredis factum, quominus eo hæreditas augeretur, *l.7.& l.18.l.19.ff. de dolo & l. 10.ff.quod met.cau.* Quantum autem peruenerit litis conteſtatæ tempus ſpectabitur. Cæterùm qui rogatus eſt, quod ad ſe ex hæreditate boniſve peruenerit cùm morietur reſtituere, fructus, quos viuus perceperit, item quæ ſtructuum vice ſunt, niſi alia teſtatoris mens appareat, non reſtituet, *l 81.ff.de leg.lib.3.l.3.§. cum Pollidius.ff de vſur.*

Peruenit, verbum cum effectu accipiendum eſt, & continet, id quod durat, *l.vtrum.ff de pet hæred.*

Peruenisset ad nos rectè dicitur, quod per nos ad alium peruenit, vt in ſpecie, *l.171 ff de verb ſign.*

PERVERSI iudices, qui vel corruptela, vel ira, vel alio affectu ab officio differunt, *apud Imp Conſtantinum.C.de ex actoribus tributo.l.2.* vel à peruerſis, vel iniquis iudicibus.

PES, non eſt vltima tantùm pars corporis., *vt dicit Glo. in rubr de pedan iud C. lib.3.* ſed dicitur id totum, quod eſt à femore ad calcem. Pedis etiam appellatione continetur menſuræ genus habentis quatuor palmos, vncias 12. digitos 16. I. Frontino lib. de agro. qualitate.

PESTIBILIS, ſeu Peſtilis fundus apud Impp. Dioclet.& Maximum, id eſt, vt ipſi exponunt, peſtibiles herbas, vel letiferas habens, *l pen C. de ædil.action l. 48.ff.de ædil.edict l.pen.D.de reb.eo.*

ΠΕΤΑΛΙΣΜΟΣ, vide Oſtraciſmus.

Πεταλουργοὶ, ſunt bractearij, ſeu bracteatores, πέταλον enim ſignificat bracteam ſeu folium. Horum fit mentio *l.1. C de excuſ art.* Vide Bractearij.

PETERE verbum, quoties agitur de obligatione inducenda, pro ſimplici interpellatione accipitur, *l. ſi decem. de verb. oblig. l. item.§.petitam.de pet hæred.* ita cum ad iudicium particulare refertur, poſt litem conteſtatam intelligitur, *l.amplius.ff rem rat.hab.*

Petere autem, vt plurimum, in libris noſtris per iudicem petere ſignificat, *vt & libr.3.de Solution.* Briſſonius admonuit. Et ideò Amplius petitum non eſſe ita Labeo rectè accipiebat, ſi iudicio petitum non eſſet: nec autè committi putabat cautionem amplius non peti, quàm iudicium acceptum eſſet, *l 15. ff.rem rat.hab.*

Petere & in ſeruitutem & in libertatem dicimus, *l.12. D.de inior l.30 ff.de bo. libert.l.29.& l 30 ff.de liber.cau.* In eo autem quod ſeruitus à bonorum poſſeſſione contra tabulas libertorum repellit eos, qui in ſeruitutem eos petierint. In ſeruitutem petiiſſe videntur, non qui ei, in poſſeſſione erat ſeruitutis, petenti ſe in libertatem contradixerunt, ſed qui ex libertate petierunt in ſeruitutem, vel quid aliud petierint, quod in eo habere, niſi ſeruus ſit, non poſſint, *l. 14.& l. 16.ff. de bo.l ber l.33.§ pen.ff de fideic. libert.*

Peti, agi, vindicari, ad officium iudicis referuntur, *Alcia.l.1 παρεργ. c.10.*

Petere videtur, qui & compenſat, *l amplius.ff rem.rat haberi.*

Petere pro repetere, *gl.& Bar.* Alioquin eſt verbum latiſſimum, *l. actio. in perſonam D de oblig & actio.* Reſtringitur tamen perſequentia, *l.amplius.ff.rem ratam hab.*

PETITA, in rub. C. de petitis (*ſic enim ibidem legendum ſuadent veteres libri*) bono, ſublat. pro petitionibus: quod & Albericus indicat. Suidas, πέτιτα, ait, Ῥωμαϊκὴ λέξις, σημαίνει δὲ γνωρίσματα αἰτήσεως.

PETITIONIS verbo in rem actiones ſignificantur, *l.178.§. actionis. D de verb.ſign.l.27. D de oblig & actio.* Eáque ratione interdum ab actione ſeparatur, quæ plerunque perſonalem actionem ſignificat, *l.1.ff ad Macedonia.l.18 ff.de acceptilatio.l 24.ff.rem rat.hab.l 49 ff de verb. ſig.* Hinc petitio hæreditatis, quæ in rem actio eſt, qua hæreditatem vel totam, vel pro parte, vel corpore hæreditario ab eo vindicamus, qui vel pro hærede, vel pro poſſeſſore tenet, *l. 13.§ petitio.ff. de pet. hæred. l. 28. §.ſed & ii qui.ff de rei vindic.* Et petere hæreditatem, id eſt, ſuam eſſe intendere, *l.3. l.10. ff de pet.hære.* Et petere pro vindicare, *l vni.§.pe ff.de remi.* Et petere rem noſtrā eſſe *l 6.ff. de rei vindic l.42 ff.de liber. cauſ.l.11.§ ſi quis autem. l. 21.§. ſi Stichum. & §. ſi fundum. C. de except.rei iud.§.certè Inſtit.de rer.diuiſ.* Vide Actio.

Petitio pro actione priuata, *apud Quintil.libr.4.cap.4.* & pro impetitione, & aggreſſu

aggreſſu gladiatorum, à *Cic. vſurpatur in Oratore perfecto.*

Petitio hæreditatis, quo iure, quibúſ ve competat, declarant Iuriſconſ. titu. de petit. hæredit. Compendioſè, ſed exactè, quæ huc ſpectant, Placentinus pertractat titul. 3. libr. de rei vindi. Obſeruandum autem, quòd pet. hæredit. tam in actione de pet. hæred. quàm de bon. poſſeſſoria hæred. pet. aliquantò laxius, non propriè pro hæreditate, ſed pro declaratione hæreditarij iuris, quo auctor intendit ſuas eſſe res à teſtatore relictas, *l. licet minimam. D. de pet. hæred.* Quod & Bart. animaduertit *in l. 3. de bon. poſſ.*

PETITORIVM iudicium eſt, quo res vindicatur. *Gaius l. 36. D. de rei vindica.* Qui petitorio iudicio vtitur, ne fruſtra experiatur requirere debet, an is, cum quo inſtituat actionem, poſſeſſor ſit. Itaque

Petitorio iudicio dominiū rei perpetuum vindicamus, Poſſeſſorio intendimus de poſſeſſione vel adipiſcenda, vel retinenda, vel recuperanda, *gl. in l. fin. C. qui legit. perſon.* Satius tamen eſt poſſeſſorio, quàm petitorio agere, *l. is qui deſtinauit. & ibi Bar. D. de rei vindic.* De petitorio & poſſeſſorio, plenè tractat *Spec. de pet. & poſſ.*

PETITOR Paulo *lib. 1. tit. 3. Sent. recept.* ab auctore ſeparatur: vt ille in rē, hic in perſonam agere dicatur. Petitorem definit M. Cicero *in lib. de Inuent.* qui petit, & litem intendit.

Petitoris partes ſuſtinere, & petitoris partibus fungi dicitur, cui probatio incumbit, quíſque de ſuo iure probare neceſſe habet, *l. 7. §. vltim. D. de libert. cau. l. 15. D. de oper no. nunt. l. vlt. D ſi liber. ingen. l. 35. D. de adquir. poſſ. l. 8. §. ſed ſi quæratur. D. de ſeruit. vendic l. 8. l. 19. D de probatio.* & hæc ſunt onera petitoris, *l. 62. D. de iudic. l. 25. D. de rei vindicat. l. 1. §. inter. D. vti poſſid.*

PETRAM eſſe Ælius Gallus definiebat, qui locus dextra & ſiniſtra fornicem expleturus aquæ ad libramentum ſuum fornicis. Quæ ſignificatio rara eſt.

PETRONIA lex, vide Catalogū leg. Antiq. Zaſij.

PETRVS Ancharanus Iuriſconſultus nobilis, Bononiæ natus, Baldi diſcipulus, patria in vrbe ius ciuile profeſſus eſt circiter annū M. CCCCLXX X. quo tempore Bartholomæus Salicetus eodem in gymnaſio florebat.

PETRVS Belliperticus Iuriſconſultus nobilis, patria Burgundus, Bononiæ ius ciuile profeſſus eſt circiter annum M. C C C. cúmque non pauca de iure volumina reliquiſſet, ibidem eſt mortuus.

PETVLANTIA, improbius factum, in contumacia, vt Accurſius cenſuit, *l. aut facta. §. qualitate. D. de pœnis.*

PFALTZGRAVII, vide Grauio.

Phanaticus, vide Fanaticus.

PHARMACON, *l. qui de verbor. ſign.* verbum medium in bonum & malū accipitur.

PHILANTROPHON, *l. 2. D. de proxen.* præmiū quod liberalitatis ſeu munificentiæ ergo patariis ſeu proxenetis conſtituitur. Hinc veteres Gloſſæ, Salialium, ſeu ſalarium, στρατιωτικὸν φιλάνθρωπον interpretatur. Nec verò Philanthropi, quod d. l. 2. ſcriptum eſt, pro Philanthropij exiſtimandum eſt dictum, vt nec pro Philanthropiæ, vt alij volunt: ſed quaſi deductum à nomine Philanthopum.

ΦΙΛΙΚΟΝ, id eſt, amicale, & quod datur amicè. Hac dictione vtuntur Impp. Honorius & Theodoſ. *l. 4. C. de nauicu. ſeu naucl. public.* Solatiis pro mercedula præſtitis ex tributariæ penſitationis immunitate, & eo quod vocatur φιλικόν.

PHILIPPVS Corneus Iuriſconſultus nobilis, Peruſij natus, Peruſij, Ferrariæ, & Piſis publicè iura annos propè quinquaginta profeſſus eſt: nonnulliſque confectis de iure commentariis, ferè octogenarius, an. M. C C C C L X in vrbe patria vita ceſsit.

PHILIPPVS Decius Iuriſconſultus nobilis, Mediolani natus, cùm annos triginta iura in Italia publicè interpretatus eſſet, certis de cauſis in Galliam profugit: & Valentiæ Cauarum, quæ in Delphinatu eſt aliquādiu docuit. vnde à Florentinis reuocatos, iterum Piſis, deinde Senis docuit: accepto mille quingentorum aureorum ſtipendio annuo. mortuus Senis anno M. D. XXXV. quam plurima de iure volumina reliquit.

PHILOSOPHIA vera, eſt iuſti-

tiam colere, boni & æqui notitiam profiteri *l.1.de iuſt.& iur.* Plato lib. 10. Epiſt. ad Ariſtodorum, firmitatem, fidem, & ſynceritatem, Philoſophiam vocat.

PHILOSOPHIS, qui ſe frequentes, atque viles per eandem ſtudiorum ſectam contendentibus præbent, tutelas, item munera ſordida corporalia remitti placuit, non ea quæ ſumptibus expediuntur, etenim vere philoſophantes pecuniam contemnunt, cuius retinendæ cupidine fictam adſeuerationem detegunt, *l.8.D.de vacat.& excuſ.mun.*

PHILOSOPHANTVR verè, qui pecuniis rempublicam iuuant, *l. ἐπεὶ δὲ ὑπὸ.§.περὶ δὲ τ.C.de excuſ.tut.*

PHILYRA, inquit Suidas, εἶδος δένδρου χλωρὸν ᾧ χρῶνται εἰς στεφάνους. Id eſt, fruticis ſpecies, quæ corticem habet papyri libro non abſimilem. Philyra tamen apud Plinium videtur eſſe tenuiſſima & ſubtiliſſima membrana, inter lignum & corticem interiecta, non tiliæ tantùm) vt volunt quidam) ſed & papyri. De papyro enim lib.13.c.11. loquens, ſic ſcribit. Præparantur ex eo chartæ, diuiſo acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philuras. De tilia libr 16.c.14. inter corticem ac lignum tenues tunicas multiplici membrana, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorúmque honore. Hinc Horatius Carm. lib.1.ode 38. *Diſplicent nexæ philyra coronæ* Vlp.*l.librorum.52.* hoc verbo vtitur: Librorum appellatione, inquit, continentur omnia volumina, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint, ſiue in quauis alia materia: ſed & ſi in philyra, aut in tilia, vt nonnulli conficiunt, &c. Crediderim autè, hæc verba, aut in tilia gloſſema eſſe, à ſciolo quodam interpoſitum, qui nomen Græcum interpretari voluerit: (philyra enim pro tilia ſumitur, & ita eam vocat Theophraſt.) niſi etiam quis dicat ſuperiori ſignificatu ſumi.

PHONASCI formandæ vocis magiſtri, *G.Budæo l.athletas.D.de his,qui not. infam.*

PHORMIONES, φορμιοὶ, καὶ φιμοὶ, tegetes ex iūcis aut ſtraminibus contextæ, *apud Vlpian. l.12.§.12.D.de inſt.vel inſt.* Legitur tamen Fortniones, errore peruulgato. Interpres Terentianus: Phormio, inquit, non à formula, ſed à phormione dicitur ſparteo, quē nos Erone dicimus, triuialiter & pro conſuetudine.

PHRENESIS, cerebri paſſio, principales eius actiones lædens, mentémq; commouens, & inſanire faciens, à pallida, ſeu flauabile proficiſcens, Græcis φρενῖτις, mentis delirium, cerebri inflammatio. *vide Dioſcoridem lib. 2.c.155. Galenum lib.2 ad Glaucum.* Hinc

PHRENETICVS, φρενιτικός, *l.1. §. apud Vivianum. D.de adil. edict.* qui eo morbo laborat.

PHILACTERIA, chartæ, in quibus ſcribuntur incantationes, *26 q.5. in princip. vide lib.6 βασιλ.tit.39.c.27. in interpretatione S. Baſilij ex canon. 36. Synodi Laodicenæ.*

PHILARCHI. *Nouell.*102. duces ſunt Sarracenorum, quos ex fœderatis pop. Rom. fuiſſe conſtat, vt interpretatur Iulianus. Hinc Procopius 1. de bell. Perſ. Οὐδεὶς δὲ ἐπὶ ῥωμαίων στρατιωτῶν ἀρχῶν, οὐδὲ καὶ τῶν ἄλλων, οὔτε συμμαχῶν τῶν ῥωμαίοις ἐνσπόνδων, οὓς δὴ φυλάρχους καλοῦσι, Sex. Ruffus: Phylarchi Sarracenorum in Oſrœne ceſſere ſuperati.

PICARIÆ ſunt picis fodinæ, quales populus Rom. olim in reditu habuit, *l.17.in fin D.de verbor.ſign. vt in Pandect. Florent.* bene legitur Cicer. in Bruto, Quæ, ait, picarias de P. Cornelio & L. Mummio Cenſoribus redemiſſet.

PITTATIA, *l.5.& pen.C.de erog.militar.anno.lib.12.l.fin.C.de Theod.pct.& vlti. da.* ſunt rationes & commentarij annonarum militarium, ſic dicta, quòd è fuſili pice ad exarandum conflarentur. *Lam prid.in Alexand.* De promouendis etiam militibus ſibi adnotabat, & perlegebat cuncta pittatia. *Caſiod lib.1.Var.* Si Romani prædium ſine delegatoris cuiuſquam pittatio præſumptor Barbarus occupauit, &c. Moſchopulus, περὶ χειδῶν, πιττάκια, δερμάτων πλατέα περὶ γράμματα τῶν δεσματίων, ἀφ' οὗ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν. Vtitur hoc vocabulo Iuſtinia. edict. 7. ταῖς ἀπογραφαῖς παρ' αὐτῶν τ' συναλλακτῶν μακρολογίαις, ἢ πιττακίοις, ἢ λογοθεσίαις τῆ ἐκείνων χαταχρήσει χειρί. Euſt. p. 633. annotat hoc vocabulū eſſe ἰδιωτικώτερον, & ſicut δέλτος dicitur διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι πλινθωδῶν ὁμοίως πῶς τὸ τῆς χύτης πιττης σχηματισμένον.

PICENVM, *cuius meminit Scæuola. D.de*

*D de lega.*3 Italiæ regio, nunc Marchia Anchonitana.

PIA cauſſa eſt, dum xenotropheio, prochotropheio vel miſerabilib. perſonis, puta viduis, pupillis, relinquitur, &c. *vide Bart. & alios in l.1. C. de ſac. ſanct. eccleſ.* Pia cauſſa, domus refectio, *l. ſi quis pro redemptione. §. fi. C de donat.* Pia cauſſa, dotis cauſſa eſt, *l.15.§. ſi mulier. D. de cond cauſſ. dat.*

PIVM legatum, quod virginibus relinquitur, *argum. l. cum hu. § fin. D. de cond. indeb.*

PIETATEM diffinit Cicero de natura deorum libr. 1. eſſe iuſtitiam erga deos, quam religionem dicimus, qua ſublata, non poſſit conſtare fides humaníque generis ſocietas. Rectè quidem ſi verum Deum per fidem cognouiſſe, ſicut nobis reuelatus eſt à Chriſto ſeruatore noſtro. Auguſtinus: Pietas vera, inquit, eſt verax Dei cultus, non cultus falſorum tot deorum, quot dæmoniorum.

Pietas quoque eſt ſubiectorum erga maiores & cognatos obſeruatio, quędam, naturæ conſentanea. Et contrà, maiorum erga ſubiectos clementia ſeu benignitas, *vt in l pen.* D. *de ope. libert. l. imperialis. in prin & §.1. C. de nupt. Vlpia in l. & eleganter § idem Labeo quærit.* D. *de dol. mal. & in l. ſi hominem, & in princ.* D. *depoſit.* Pietatem accipi vult pro miſericordia, quam alter exercet erga alterum, qui ſe iuuare non poteſt. Nam & Chriſtus auctor naturæ, vult nos eſſe miſericordes,

Pietatis cauſſas, ſicut pauci tractant, ita nemo prorſus explicat veritate. Sunt enim piæ cauſſæ, quibus iuuatur prædicatio verbi in Eccleſia, ſcholæ bonarum literarum, & ſuſtentatio pauperum. Extra has ſpecies, nullæ ſunt pietatis exercendæ rationes, quas improbi nobis obtruſerunt.

PIGER & tardus hoc differunt, quòd piger eſt incipiendo, tardus in perficiendo, *l. ſi quid venditor. in princip.* D. *de ædil. edict.*

PIGMENTARIVS quibuſdam eſt venditor pigmentorum, id eſt, fuci & linimenti, quo cutis fucatur & inungitur, venuſtatis gratia. Sunt tamen qui pro pharmacopola ſumant, id eſt, medicamentorum venditore. *Martianus l. 3. §. 1. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Alio S.C. effectum eſt, vt pigmentarij, ſi cui temerè cicutam, ſalamandram, &c.

PIGNVS eſt conuentio, qua quid ſupponitur vel deponitur propter alterius obligationis fidem, & adimplendæ rei debitæ vinculum. Pignus autem, *inquit Caius*, appellatum eſt à pugno: quia res quæ pignori dantur, manu traduntur. vnde etiam videri poteſt verum eſſe, quod quidem putant, pignus propriè rei mobilis conſtitui, *l. 238. §. 2. D. de verb ſignif.* Eóque pertinere videtur illud Ciceronis Philipp. 14. Et enim Mars ipſe ex acie fortiſſimum quenque pignerari ſolet. Atque Pignus propriè dicimus, quod ad creditorem tranſit: hypothecam, cùm non tranſit nec poſſeſſio ad creditorem, *l 9 §. 2. D. de pign act.* vide Hypotheca. *Iuſtin. §. 8. de actio.* Pignoris appellatione eam propriè rē contineri dicit, quæ ſimul etiam traditur creditori, maximè ſi nobilis ſit: at eam quæ ſine traditione, nuda conuentione tenetur, propriè hypothecæ appellatione contineri dicit.

Pignus aliud eſt priuatum, aliud publicum Priuatum dicitur, cum ius pignoris priuato, & rei priuatæ cauſſa quæſitum eſt, id autem eſt triplex, Conuentionale, Prætorium, & Legitimum.

Pignus CONVENTIONALE eſt, in quod Ius ex contrahentium conuentione vel expreſſa, vel tacita quæſitum eſt, *l. 2. C. de præt, pign. l. 1.* D. *de pigner. action.* nam hypotheca tacita propterea inducta eſt, quoniam id inter partes tacitè conueniſſe videtur: veluti cum inducta illata in prædium vrbanum pignori ſunt locatori, *l. 14. D in quibus cauſſ. pign.* Item vt ſecundi conductoris res tacitè domino obligatæ ſint, *l. 11. §. ſolutam. D. de pign. action.* quo in genere etiam ea numero pignora, quæ teſtamento conſtitui poſſe, traditur *in l. non eſt. 26. D. de pign. actio.* quippe cùm vbi de debitoris volũtate cõſtet, de creditoris animo & conſenſu dubitari nõ poſſit

Pignus PRÆTORIVM eſt, quod miſſio in poſſeſſionem conſtituit. Vel, in quod ius ex miſſione in poſſeſſionem, quæ ex Prætoris edicto fit, ei qui miſſus eſt acquiritur, *d. l. 2.* C. *de præt. pig. l miſsio. 12.* D. *pro empt. l. 3. § 1.* D. *de reb eorum & c. d. l. 26 D de pign act.* Tum enim miſſus pignus occupat, *l. 2. & l. cum*

tempu. C. *qui pot in pig.* qua de cauſſa Priuatum appellamus: quod ſcilicet & priuato traditur, & rei priuatæ cauſſa conſtituitur. Prætorium autem appellatur, non quòd conſtituatur Prætoris iuſſu (alioqui quod rei iudicatæ exequędę cauſſa fit prætorium diceremus) ſed quia iure Prætorio, id eſt, edicto conſtituitur, *l.* 3. *C. vt in poſſ. leg. at. Cice.* 6. *ad Atticum.* Sine edicto, inquit, commodè tranſigi non poteſt.

Pignus LEGITIMVM eſt, quod neque ex pacto conuento, neque ex Prętoris edicto, ſed legibus & ipſo iure conſtitutum eſt: veluti dotis cauſſa, vel dandæ, ſi promiſſa eſt: vel reſtituendæ, ſi matrimonium ſolutum eſt, *l. ni* §. *& vt plenius.* C. *de rei vxo act.* tem in tutorum bonis, *l. pro officio.* C. *de admin tut.*

Pignus PVBLICVM eſt, quod non priuatim, ſed publicè conſtituitur, id eſt, vt non à priuato & publicè occupetur: quamuis & priuatæ & publicæ rei cauſſa conſtituatur. Eius duæ ſunt ſpecies: aut enim rei iudicatæ, aut coercendæ contumaciæ cauſſa conſtituitur.

Pignus REI IVDICATÆ cauſſa eſt, quod rei iudicatæ exequendæ cauſſa in priuatorum quidem gratiam, ſed tamen publicè & ex officio capitur, atque diſtrahitur, *l.* 3. *D. de rebus eorum, &c. l.* 1. *& paſſ. C. ſi in cauſſ. iudic l.* 9. *D. de minorib. l.* 40. D. *de iudic* Publicum enim idcirco Pignus hoc appellemus, quia quamuis rei priuatæ cauſſa, id eſt, vt priuatis ſatisfiat, conſtituitur, tamen neque priuato, id eſt, ei qui iudicio vicit, quæritur: neque ab illo occupatur: ſed (vt dixit) Prætoris officio capitur ac diſtrahitur, *l.* 2. *C. ſi in cauſſ iud.*

Pignus CONTVMACIÆ coercendæ cauſſa, per ſe intelligitur, & ab eo cuius de ea re poteſtas eſt, conſtitui ſolet. veluti cùm is, qui in ius venire & reſpondere contemnit, pignoribus captis coercetur, *l.* 1. § *poſt editum. D. de vent. inſp.* aut tutores, curatoréſve qui iuſſi non cauent, § *pen. Inſti. de ſatiſ. tut.* aut ij, qui miſſos in poſſeſſionem damni infecti nomine non admittunt, *l.* 4. § 1. D *de damno. infect.* De hoc eodem intelligendum eſt, quod Philipp. 11. Cicero ſcribit. Senatores qui ſine cauſſa à Senatu abeſſant, pignoribus & mulcta coerceri. *Et lib. de Orat* 3. Non tulit ille & grauiter exarſit, pignoribúſque ablatis, Craſſum incipit coercere. Item *apud Suet. in Iulio:* Vectium pignoribus captis, & direpta ſupellectile malè mulctatum coniecit in carcerem.

Pignora INIVRIÆ, vitam & fortunas *Cicero in Philipp.* vocat obnoxias iniuriæ. Valla cùm filios ſignificat, non pignera, ſed pignora dici vult: eò quòd ſint pignora coniugij, aut caritatis inter maritum & vxorem: tametſi Pontanus libr. 1. de aſpirat. indicat teſtimonio antiquiſſimi epigrammatis, apud vetuſtiſſimos Latino Pignus, emiſiſſe genitiuum pigneris, per e, non pignoris per o.

Pignoribus captis coerceri tutores curatoréſque qui non cauent, *legitimum* §. *penultim, Inſtitut. de ſatiſdat. tutor.* Item eos, qui miſſos in poſſeſſionem damni infecti nomine non admittunt, *l.* 4. §. 1. D. *de damno infect.* Et eos quoque, qui in ius venire & reſpondere contemnunt, *l.* 1. §. *poſt editum.* D. *de vent. inſpic.* Pignorum item captione exigi pecuniam fiſco, debitam legimus *in l.* 10. *D. ad leg Iul. pecul. Sueton. in Iulio capit.* 17. Vectium pignoribus captis, & direpta ſuppellectile male mulctatum coniecit in carcerem. *Cicero libr.* 3. *de Orat.* Non tulit ille & grauiter exarſit, pignoribúſque ablatis Craſſum incipit coercere. Et in ea lege quæ à Frontino libr. 1. de Aquæductibus refertur, Tum is Prætor, qui inter ciues & peregrinos ius dicit, mulcta, pignoribus cogito, coerceto, eíque curatori, aut ſi curator non erit. tum ei Prętori eo nomine cogere & coercere, mulctæque dicendæ, ſiue pignoris capiendi ius poteſtáſque eſt. *Et paulò poſt.* Eóque nomine his pignoris capio mulctæque dictio vtique eſto. Sic enim eius loci lacuna replenda eſt. Sic pignorum, capio *in l.* 7. *de exactionibus in* C. *Th. l. vlt. de diſtrah. pignoribus in eod.* C. Pignoris capio, Gallis *ſaiſie de biens.*

PIGNERATICIA actio, in perſonam actio eſt, quę debitori ad pignus repetendum ſoluto debito, vel ſi eo nomine ſatisfecerit, datur, §. *vlt. Inſtit. quibus modis re contrah. tit. de pigner. action.* Appellatur à Papinia. iudicium quod de pignore dato proponitur, vel redditur. *in l.* 1. *D. de pignoribus. l.* 34. D. *de negotiis. geſt.*

ſeſt.l.42.de pigne.action. Atque hæc directa pigneratitia eſt. Contraria verò dicitur quæ creditori aduerſus debitorem, qui eum in pignore fefellerit & rem alienam pignori dederit, vel aliàs improbato more verſatus ſit, vel ſumptuum in rem pigneratam factorum nomine competit, *leg.1.leg.3.leg.16.§.l.25.D.de pig. act.*

Pigneratitiam etiam interdum Iuriſconſulti vocant hypothecariam, quæ creditori pignoris perſequendi cauſſa tribuitur, actionem, *leg.3. §. eſt autem D. ad exhiben.l. 9. D quibus modis pign.leg. 7.§.inter.D.comm.diuid. l. 11. in fin.l.19.& l.pen.§ 1.D.de exceptio. rei iud.l. 41. D.de pigner.action l.5.Cod.ſi res aliena pign leg 13.D.de cond.indeb.* Vt autem Pigneratitia actio, ita & pigneratitia exceptio appellatur, *leg.6.§. idem Iulianus. D. commun. diuid.*

PIGNERATICIVS creditor is dicitur, cui pignus datum eſt, qui ſub pignore credidit. *Vlpian. leg. 1. de damn. infe.* Quæ ſpecies eſt in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pigneraticio damni infecti caueri debeat, *& leg.15.§ item quæritur. eod titul.* Item quæritur in Pigneratitio creditore an pignoris perſecutio denegetur aduerſum eum, &c.

Pigneraticius fundus id eſt, pignori oppoſitus, pignori obligatus, & oppignoratus, *l.26.de ſolut.* D. ſi creditor fundum pigneraticium vendiderit, & quantum ei debeatur, receperit, &c.

PIGNERATIONES, *ſtitul.de iniur.in 6.& auth. ſed omnino. Cod. ne vxor. pro mar.* Græcis dicuntur ἐνεχυρασμοὶ, Nouel 52. & ἁρπαγαὶ, & ὅμηροι, & Barbaris interpretibus Repreſſaliæ. Vide Clarigatio.

PILÆ, *l.30.§.fin. D. de acquir. rerum dom.* grandiora ſaxa aceruatim congeſta, ad contignationem aliquam ſuſtinendam *Plinius lib.6.epiſt.* Saxis, ait, deinde pilæ adiiciuntur. *Dionyſ. Halicarnaſſ. libr.3.* Horatiam pilam, γωνιαίαν στήλην interpretatur.

PILEATI ſerui venum ire ſolebant, *inquit Gell lib.7.cap.4.* & eorum nomine venditor nihil præſtabat, vt ſcriptum reliquit Cælius Sabinus Iuriſperitus. Cuius rei cauſſam eſſe ait, quòd huiuſmodi conditionis mancipia inſignia eſſe in vendendo deberent, vt emptores errare & capi non poſſent, neque lex vẽdundi opperienda eſſet, ſed oculis iam perciperent, quodnam eſſet mancipiorum genus: ſicuti mancipia iure belli capta antiquitus coronis induta veniebant & idcirco dicebantur ſub coronis venire. Erant & pileati ſerui, qui domini funus ante cedebant, quibus libertas ob id ipſum dabatur, *vt ſcribit. Iuſtinian. leg. vnic.§.ſed & qui. & ſeq.de Latin. lib. tol.* Notandum autem obiter, Romanos olim nudo capite fuiſſe, & caput veſte velaſſe, præter quàm Saturnalibus in quib. pileum gerebant. Hinc Martialis lib. 11. epig.7.

Permittis puto pileata Roma.

Hinc etiam apud veteres nullæ Romanorum ſtatuæ cum pileo viſuntur. Euſtathius lib.1.Odyſſ. de Latinis, ἴσως καὶ τὸ τὰς κεφαλὰς ἀκατακαλύπτους ἔχειν differit enim fortaſſe eos nudi capitis conſuetudinem à priſca Græcia duxiſſe, cùm apud Homerum nec pilei nec cauſſæ vlla mentio ſit, & heroico ſeculo videantur ea capitis operimenta hominibus vſitata non fuiſſe.

PILVS, nomen generale eſt, in animaliúmque fructu exiſtit. *§. in pecudum. Inſtit. de rerum diuiſ.* PILI NON FACIO. Eſt Latinis familiaris hæc hyperbole, Non facio pili. Ne pilo quidem melior: cùm minimum quiddam momenti ſignificant.

PINACOTHECA, tablinum. In pinacothecis tabulæ pictæ, argentum cælatum, ſtragula veſtis, ſigna & ornamenta reponebantur. Huius vocabuli meminit *Varro lib.1.c.2.& 59.de re Ruſt.*

PINGVIVS Iuriſconſ. plenius, latius, craſſius eſt, *l.14.§.1.D.de exceptio.rei iudic.* Græcis παχυμερέστερον, *vt leg.7.§. ſcire.D. de pecul.l.12.§. Iulianus. D.de rem. rat.hab.*

PIPERIS planta ad radicem alterius arboris ſeritur (& fere iuxta Faufel. aut palmam) ad cuius vſque faſtigiũ ſcãdendo aſcendere ſolet: foliis raris mali Aſſyrij effigie, ſed minoribus, & per extremum acutis, virentbus, guſtu calidis aliquantum, & folium ſapientibus: Huius fructus racematim cohæret, & eſt condimentis aptus, cuius tria genera celebrantur, nigrum, album & longum. Plantæ nigri & albi adeò exiguam ha

bent inter ſe differentiam, vt ab incolis tantùm dignoſci queat Longi verò piperis planta ab illis eſt diuerſiſſima. De pipere *Paul. in l. 5. de penu. leg.* De longo & albo *Martianus in l. vlt. de Publican. vide Dioſc. l. 1. & Plin. l. 12. c. 7. Galen. lib. 7 ſimplicium, & Guaiciam ab orto l. 1.*

PISCINA, *in l. 1 in prin. D. de fonte*, ab initio lacus & ſtagnum dicta eſt, à piſcibus coercendis in ea, etiam ſi nihil piſcium ibi ſit. Et quoniam Romani in piſcinis natare ſolebant, factum eſt, vt omnis aqua ad natandi delicias collecta, ſiue frigida, ſiue calida, piſcina diceretur. *Cicero*, Latiorem, inquit, piſcinam voluiſſem, vbi iactata brachia non offenderentur.

Πιστικοὶ, *l. 3. Cod. de nauf.* gubernatores vel magiſtri, quorum fidei cura totius nauis committitur. Sed & πιστικοὶ dicũtur, quorum fidei cura gregis committitur apud Alexium, Angelum ἀπὸ τῆς πίστεως deducto vocabulo: vt iam non ſit dubitandum, quin nardum piſticam in Euangelio interpretari oporteat, quod nardũ purum, *l. in argento. D. de aur. & arg. leg. & Marcell. lib. de medicam. dixit* & Theophylactus, ἄδολον καὶ μετὰ πίστεως κατασκευασθεῖσαν: & Gloſſ. vet. Nardum piſticum, ſeu balſamum, impoſtura.

PITYOCAMPÆ, vermiculi è pinu arbore naſcentes, venenato ac peſtifero morſu, quos Plinius *lib. 23 c. 1. & lib. 29. cap. 4.* pinorum erucas vocat & in picea naſcentes erucas. Itaque inter venena connumerantur à Martiano *in l. 3. §. 1. D. ad leg. Corn. de ſicar. Vide Dioſcor. lib. 2. & 6.*

PLACENTINVS Iuriſconſultus nobilis, Italus, Monſpeſſuli ius ciuile publicè profeſſus eſt, circiter annum M. C C. argumentáque in ſingulos tum Inſtitutionum, tum Codicis tractatus ſcripſit, quibus Azo poſtea in ſuis componendis magnopere eſt vſus, librorum collatio demonſtrat.

PLACVISSE ſenatui olim dicebantur, quæ Senatus cenſuerat, *l. 1. § item placere. D. de petitione hæreditatis.* Placere & in libris noſtris dicuntur quæ prudentum auctoritate recepta inductáque conſtitutáve ſunt, *l. 4. D. de pact. l. 4. D. de iur. codicill.* Itaque Placere principi dicuntur quæ princeps conſtituit *l. 1. D. de conſtit. princ.* vnde Placita principum, pro conſtitutionib. *l. 1. §. ait Prætor. D. de poſtul.*

Placere etiam ea dicuntur, quæ inter aliquos conuenere, *leg. 33. D. de tranſact.*

PLACITVM, ipſa conuentio, *l. 1. D. de pact. l. 53. D. de iud. l. 4. D. de ſeruit. l. 74. D. de euiction. l. 20. §. ſi pater. D. famil. erciſc.* Sic placitum permutationis, *l. 3. & 4. D. de rer. permut.* Placitum diuiſionis, *l. 40. D. de pact. l. 15. C. fam. erciſc.*

PLACITVM interdum conuentus procerum Regni, vel Imperij, quod & Curia dicitur, *Gregor. Turon. lib. 7. cap. 13.* Petimus vt vſque in placito, quod inter ſe Cuntchrannus & Childebertus Reges habent, ſuſtineatis. *Et mox* Igitur adueniente placito, directi ſunt à Childeberto Rege, &c. *Aymoin li. 4. cap. 109.* Medio menſe conuentus generalis apud Theodonis villam magna populi Francorum frequentia celebratur. *Et mox*: Eminuit in hoc placito piiſſimi Imperatoris miſericordia ſingularis. Interdum pro foro, & iudicio. Vt in capitulari Caroli: Vt nullus ebrius ſuam cauſſam in malleo (id eſt, in iudicio) poſſit conquirere, nec teſtimonium dicere: nec placitum Comes habeat niſi ieiunus. Quod igitur veteres Conuentum aut forum agere dicebant, id Feudiſtæ Placitum tenere dixerunt: *Leg. Friſion. tit. 14.* Dicat ille, qui homicidam illum interpellauit, ſe in placito publico eum interpellare velle: & ita faciat. Interpellet eum in placito, coram iudicibus. Hinc Francogallicum nomen *Les plaitz*. Placet autem Germanorum notatio, à voce *platz*, quæ plateam ſignificat. *Radeuicus lib. 1. cap. 46.* Deinde generalem curiam omnibus Italicis ciuitatibus & primoribus apud Roncalias in feſto Beati Martini celebrandam indicit. At in lib. ſeq. ab exordio: Iam dies placiti aſtuit, quæ Romanũ Principem ad campeſtria Roncaliæ, ſicut condictum, inuitabat. *Sic in Lombarda li. 2 tit. de feriis. 49. l. 1.* Etiam dominicus dies honoretur: & eum colere omnes ſtudeant, vt hoc liberius poſſint fieri omnia mercata & placita à comitibus. Conſiderandum autem, cùm Imperatorum leges non niſi in Comitiis fierent, vt eas populus ſciſceret, an formula vſitata: *Car tel eſt noſtre plaiſir.* inde nata ſit, pro Quia tale eſt noſtrum placitum: Id eſt, Comitiorum decretum. *Carolus in Capitul.*

ol. art 11. Quæ bonæ memoriæ genitor noſter placita conſtituit, & nos conſeruare volumus. *Sed multò plenius aliquantò* § *18* Vt populus interrogetur de capitulis, quæ in lege nouiter addita ſunt, & poſtquam omnes conſenſerint ſubſcriptiones & manufirmationes ſuas in ipſis capitulis faciãt. *Et in ſi. l. Alema* Hoc decretum eſt apud Regem & Principes eius, & apud cunctum populum Chriſtianum, qui infra Regnum Meruuingorum conſiſtunt *Hotoman*.

PLACITA, lites. In formula fœderis cum Mediolanenſibus apud Otenem *lib. Frid. 1. c.* 41. Legati Imperatoris in palatio ſedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperij definiant. Hinc

PLACITARE, pro litigare & cauſas agere: vnde Gallicum verbum: *Plaider* Carolus Magnus in donatione Monaſterij Vlmenſis, apud Naucleru m: Si Aduocatus in prædicta villa placitare voluerit, vt non pluribus, quã triginta equis ad placitandum veniat, & tale ſeruitium quale tunc requiritur, eidem aduocato Abbas decenter & honeſtè exhibeat. *Et mox*: Quicquid placitando ibidẽ acquirat, tertia parte retenta, duas Abbati reddat.

PLAGA, priore producta, percuſſio. Plagarum aliæ ſunt apertæ, vt vulnera recentia: quædam veteres, vt vlcera putrida, ſanieque purulenta fluentia: aliæ verò ſunt clauſæ, quæ & cæcæ dicuntur. Quarum etiam quædam ſunt notæ tantum, collectæ ex verbere ſanguinis, & citra tumorem etiam, quæ Liuores dicuntur: quædam verò cum tumore, & tumentia vlcera, & tumores, qui ex verbere collecto in vnum ſanguine fiunt quàuis & citra verbera in corpore tumores naſcantur.

PLAGÆ grande lineum tegmen. Varro: Chlamydes: plagæ, vela aurea. Huius diminutiuum eſt Plagula, quod *l. ſp. § 13. de aur. & arg.* inter muliebres veſtes recenſet.

PLAGIVM, eſt ſuppreſſio liberi hominis, vel ſerui alieni, id eſt, cum quis hominem ingenuum, vel libertinum inuitum celat, vinctúmque habet, emítve ſciens dolo malo, quíve in ea re ſocius eſt, aut cùm ſeruo alieno ſeruæve perſuaſit, vt à domino dominâve fugiat, vel eum eámve inuito vel inſciente domino dominâve celauit, vinctum habuit, emit ſciens dolo malo, quíve in ea re ſocius fuit, *l. pen D. de plagiar.* Deductum autem nomen eſt fortaſſe à πλαγίως, quod Suidas δολίως interpretatur, aut, *vt vult Iſidorus lib.* 10. *Etymol.* ἀπὸ τῶ πλαγίου, id eſt, ab obliquo, quia obliquis quibuſdam artibus, & dolis plagiũ committebatur.

PLAGIARIVS, qui plagij crimen commiſit, id eſt, liberos ſeu mãcipia ſupprimit, *in Rub. D. & C. ad leg. Fab. de plagiariis.* Plagiatorem appellat Tertullian. lib. 1. aduerſus Marcionem. Auctor Etymologici: ἀνδραποδιστὴς δ' οὐ μόνον ὁ τοὺς ἐλευθέρους ἀπάγων εἰς δουλείαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλους ἀπὸ τῶν δεσποτῶν ἀποσπῶν:

PLANA & Cliuoſa via opponuntur, *l. 2. §. deteriorem. D. ne quid in loco publ.* Plano quoque ſublime & editum aduerſatur. Vnde de plano opus facere, & in machina operari contrariè relata inuenimus *in l. 5. § planè ſi ſic commodaui. D. commodati.* Itaque.

de PLANO cognoſcere, interloqui, diſcutere, (*quo genere loquendi vtuntur Iuriſconſ. in l. 1. D. de conſtitut. prin l. 9. §. de plano D. de officio proconſ. l. 6. D. de accuſationibus. l. 11. §. ſexaginta. D de adul.*) ſignificat ex plano, & æquo loco cognoſcere, *vt Cicer pro Cæcinna, & lib. 3. Epiſt. ad Appium, & lib. 3 de orato. loquitur*: id eſt, non pro tribunali, ſed in via, in tranſitu, cùm vel lauandi, aut geſtandi, aut ludorum gratia, magiſtratus prodierit, *l. 7. D. de manumiſſ. vindic. §. ſerui autẽ. Inſtit. de libertin.* Nam pro tribunali cognoſcere, non eſt ex plano, ſed ex ſuperiori loco cognoſcere. Et idcirco pro tribunali, & de plano aduerſa iidem faciunt, *vt in l. 1. §. abolitio. D. ad Turpillian.* Abolitio priuatim à præſidibus poſtulari & impetrari ſolet. Item pro tribunali, non de plano. *Et in l. 18. D de quæſtion.* Cuſtodiæ non ſolum pro tribunali, ſed de plano audiri poſſunt. *Idem ex l. 3. §. ſi cauſa. D bonor poſſeſſ. & l. 2. §. dies. D. quis ordo in poſſeſſ. confirmari putet.* Seneca lib. 1. de clemen. Hæc tamen magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliúſque in tribunali, quàm in plano conſpicitur. *Sueton. in Tiber.* Et ſi quem reorum elabi gratia tumor eſſet, ſubitus aderat: iudiceſque aut è plano, aut è Quæſitoris tribunali legum & religionis

& noxæ de qua cognoſcerent, admonebat. Vnde de plano rectè legi poſſint. Quæ verba his olim notis ſcripta V. D. P. R. L. P. Valer.Prob. teſtis eſt. Auſonius in Gratiarum actio. Has ego literas, quas in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi poſſint, inſtar edicti pendere mandauero.

PLANARIA cognitio,quæ de plano ſuſcipitur, citra tribunalis aſcenſum. Pro quo *in l.4.C.de dilationibus.* plenaria vulgò vitioſè legitur. Sicut plenaria interpellatione,pro planaria, *in l penultim. Cod. de naufrag. lib.*11. quemadmodum ſcripti codices arguunt.Ita planarij conflictus *apud Marcellum in lib.* 29. qui ex plano ſolo fiunt,non ex mœnibus.*& in l.*1.§ 1.*D.de inſtitor.* Hinc

PLANCIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Plancianum.

PLANTA de arboribus dicitur ea, quæ transferēdi gratia, vel de arboribus rupta,*vt ait Seruius*,vel ex feminibus orta,& de herbis quoque dicitur,§ *ſi Titius. Inſtit de rerum diuiſ.*

PLANTARIVM, plantarum locus Seruio, & ipſa planta in terra nata, quæ cum radicibus transfertur.

PLATEA,via latior, feréque militaris,prætoria,conſultatiſque dicitur.*Vi de Bar in l.qui ſellam.*D.*de ſerui.ruſt.præd.* & an eius appellatione veniat ſella ibi exiſtens,*vide Bart.ibid.*

Ἐν πλατείᾳ,uide in dictione Ev.

PLAVSTRA,Valerius Probus ait ab imperitis dici, & ploſtra eſſe dicendum,tametſi vſus plauſtra obtinuit.Suetonius narrat,admonitum Veſpaſianum à Floro,vt diceret Plauſtra,non ploſtra, Imperatorem poſtridie Flaurum illum ſalutaſſe,non Florum.*Vlpian* Si ex plauſtro lapis ceciderit, & quid ruperit, vel fregerit,Aquilia plauſtrarium teneri placet,*leg ſi ſeruus ſeruum.* §. *ſi ex plauſtro.* D. *ad legem Aquiliam.* Cuiuſmodi autem munera plauſtrorum nomine veniant *non in l.neminem. Cod.de ſacroſanct. Eccleſ.*Traditum item eſt, licere magiſtratui retinere plauſtra, & equos priuatorum, pro deuehendo commeatu ad exercitum:itémque licere iudici capere à viatore aſinum, ſuper quem deridendum aliquem reum traducat.

PLEBS,*ait Iuſtin* à populo eo differt,quo ſpecies à genere nam appellatione populi, vniuerſi ciues ſignificantur,connumeratis etiam patriciis & ſenatoribus. Plebis autem appellatione, ſine patriciis & ſenatoribus cæteri ciues ſic ſignificantur.§.4.*de iure nat.*

Plebs à populo eo differt,quòd in populo omnis pars ciuitatis, omnéſque eius ordines contineantur: plebs verò ea dicitur, in qua gentes ciuium patriciæ non inſunt,*vt ſcribit Atteius Capito apud Gellium libro decimo capit.*10. Plebs cæteri ciues ſine Senatoribus, *ll.*237.D.*de ver ſign.*

PLEBISCITVM, eſt eius,quod plebs Roman. Tribuno plebis rogante, tributis tantùm comitiis conſtituebat. Triplex autem inter legem & Plebiſcitum differentia eſt.Lex à maioribus magiſtratibus ferebatur: Plebiſcitum à minore & ſolo Tribuno pleb. illa ab vniuerſo populo:hoc à plebe tantùm iubebatur.illa comitiis omnibus ſiue centuriatis,ſiue curiatis,ſiue tributis: hoc verò tributis tantùm.

Plebiſcitum (*vt ſcribit Attius Capito apud Gellium,lib* 10.*cap* 20.)eſt lex,quam plebs, non populus accipit, ſed totius huius rei,iuriſque,ſiue cum populus,ſiue cùm plebs rogatur, ſiue quod ad vniuerſos pertinet,caput ipſum & origo,& quaſi fons Rogatio eſt. Iſta enim omnia vocabula cenſentur continentúrque rogationis principali genere ac nomine. nam niſi populus aut plebs rogetur, nullum plebis aut populi iuſſum fieri poteſt.

Plebiſcita primùm Pomponius appellata ait iura, quæ ſibi plebs tum conſtituit, cùm in diſcordiam cum patrib. deducta,feceſſit,*l* 2.§.*deinde cùm eſſet. D.de origine iur Feſtus lib* 11 *&* 17.Sciſcere ait eſſe ſententiam dicere, ſuffragium ferre Eóque ſcita plebis dici,quæ plebs ſuo ſuffragio ſine patribus iuſſit,plebeio magiſtratu rogante.

PLEBEII magiſtratus, dicti Tribuni ſecundum Pomponium, *in leg.*2.*D.de orig.iur.* Plebeij quidem, quòd plebem in libertate ſua defenderent aduerſus potentiorum iniuriam: quorum ædes die noctúque patebant, dicti Tribuni, Non eſt enim nouum, vnius vocabuli multas referri rationes, à diuerſis cauſ-

cauſſis ductas.

Plebeius, & Decurio quandoque in libris noſtris opponuntur.*l.*3.D. *de teſtib. l.*9.§.*pen l.*10.§ *ſi D.de pœnis*

PLEBANI, *in c.*1.*ne cleric. vel monac. lib.*6.qui aie ius habeant,docet Innocent. *in c.dilectus de capel.monach.* habent perſonatum in eccleſia.

PLENA dicuntur in libris noſtris ſolida & integra, & à quibus nihil deeſt: ſed pro cuiuſque partis relatione, alio atque alio modo.

Plena actio legis. *vide leg.*1. *Cod.de adopt.*

Plena auctoritas, *l.*1.*Cod.de colonis Palaeſt.lib.*11.

Plenum compromiſſum, *in l.litigator.* 11.§.1. *D.de recept.* in quo pecunia vice pœnæ, vel alia rei promiſſa eſt. at in *leg. Pompe.*13.§ 1. in quo ab vtroque compromiſſa eſt. Rurſus in *l.quid tamen.*21. §.6. plenum compromiſſum definitur, quod de rebus omnibus, ſed præſentibus tantùm, non etiam futuris, factum eſt.

Plena cuſtodia, quæ & diligentiam exigit, *leg.*2. *Digeſt. de pericul. & comm. rei vend.*

Plena defenſio accipitur, ſi & iudicium non detrectetur, & iudicatum ſolui ſatiſdetur, *l.*21.§.*ſi.*D.*ex quibus cauſ.ma. io.l.*34.§.*pupillo.*D.*de iureiur.*

Plenum dominium interdum dicitur, item vt plena proprietas, à quo vſuſfructus non abeſt, *leg.*2.D *quibus modis vſuſfruct. l.qui vſumfructum* 36.D. *de vſufruct.* Interdum autem à quo proprietas non abeſt, *vt l.*4.D *de ali.legat.*

Plena falcidia, id eſt, integra, *leg.*16.D. *ad leg. Falcid.* Vt Plena ſumma, id eſt, ſolida, & integra, *leg.*110.§ *qui quinque.*D. *de legat.*1.

Plenam fidem teſtatori exhibere, eſt ei, cui voluit ſolidum & minimè delibatum fideicommiſſum præſtare, *leg.* 10 *in fin.* Digeſt *de donat.l.* 19. D. *quæ in fraud cred.l.*5,§.*ſi quis rogatus.* D. *de donat. inter vir. & vxor.* Hoc Iuſtin. Nouell. Conſtitut.1 dicit, καταβαλεῖν ὁλόκληρα. πρεσβεῖα, καὶ πλήρη τὴν γνώμην τοῦ διατεθειμένου τηρῆσαι.

Plenus fundus, *in leg. Sempronius.* 26. *Digeſt de vſufr. legat.* à quo vſuſfructus non abeſt.

Plenum ius rei interdum quæ oppignerata non eſt, *vt l.ſuos autem* 37. *D.de legat.*3.*l.qui generaliter.*29. *qui, & à quibus*: interdum autem à qua vſuſfructus non abeſt, *vt l.ſi ita ſtip.*126.§.1.D.*de verborum obligation.* interdum etiam quæ vendita quidem, nondum tamen tradita eſt *leg ſi ancillam.*11.D. *de action empt.* Itaque Pleno iure is dominus dicitur, qui rem non tantùm in bonis, ſed etiam ex iure Quiritium habet, *vti docet Theophil.*§.*vlt.de liber.*

Plenum ius patroni, *leg.*29. D.*de bon. lib.*

Plenum legatum ſeruitutis, quod non perſonæ, ſed rei datum, ſic, vt ad hæredes tranſmittatur, *l.*6.*de ſeruit.leg.*

Plena libertas, *c. veniens.de verbor.ſignific.*

Plena negotiorum geſtorum actio, *in leg.*37.*Digeſt de neg.geſt.* quæ in ſolidum, non quatenus facere maritus poſſe datur.

Plena proprietas nudæ aduerſatur, eoque nomine ſolida & non ſeparata vſuſfructu proprietas demonſtratur, *l.*43. §.1 D.*de vſufr.*

Plena pubertas, id eſt, integra & abſoluta. *Imp.*§.5 *de adop.* Debet itaque is, qui ſibi filium per adoptionem vel adrogationem facit, plena pubertate, id eſt, decem & octo annis præcedere, *leg.*40.§.1. D.*de adopt.*

Plenus vterus, qui & grauis, vacuo opponitur, *l.*83. D. *de acquir.hær.l.*11. *D.de iure codicil.*

Plenum alicui adiunctum quid ſignificet, *explicat Bartol.l.*1. *C. de ſacroſan. Eccleſ.*

Plenum, vbi nulla eſt exceptio, *c.re vera de conſec diſt.*1 *c.ieiunium* 76.*diſtin.*

PLENE, *l.*7.D.*de alim. & cib.leg.* pro omninò: & in totum. Quo ſenſu, in Plenum dicunt Papinia.*leg. penultim.* D.*de ſuis & legit.& Neratius l.*63. D. *de cond. indeb.*

PLENIVS, id eſt, latius, largius, pinguius, *l.*1.§.*hæc actio.D.ſi quis teſt. lib. l.*1. §.*perueniſſe.*D.*de hær.vend l.*4.D.*de fund. dot.* Plenius & exiguius opponuntur, *l.pen.*D *de vac.mun.*

PLERIQVE, plures interdum, id eſt, nonnulli.

Plerique omnes, ſiue pleræque, Donato in Terentium.

PLERVNQVE pro interdum fu-

mitur, *l.* 15. *infi.cum l ſequ.* D. *de pact.l.*43 §.*ſi iactum.D.de furt* ne pugnet cum *l.*21. §.1.D.*de acq.poſſ. & l.pen.* D.*pro derelict. & l.*8.D.*de leg.Rhod.*

Plerunque an faciat regulam, *vide Bar. l.*1.*D.de tut & ratio.diſtrah.*

PLVMARII, ſunt qui veſtimenta ex plumis auium conficiunt: quo genere priſca luxuria delectata eſt. Prudentius in Harmatigenia:

—auium quoque verſicolorum.
Indumenta nouis texentem plumea telis.

Vel qui acu pingentes, exprimunt animalium vel hominum figuras. *Hier.in Chronicis*: Macedonius artis plumariæ. *Et in verſione Exodi ſæpè.* Firmicus 3.cap. 13. Facient Linteones, aut tunicarum textores, plumarios. *Et cap* 10. Qui erunt etiam linteones, aut plumarij. Itaque pro Plumbarij, quod eſt *l.*1.C.*de excuſ. artific.* legendum cenſet Iaco. Cuiacius Plumarij atque ita in vet. libris reperiri teſtatur, & Græcos legere.

PLVMBVM quod pro tegulis poneretur, ædificij eſſe ait Labeo: ſed id quod hypæthri legendi cauſſa ponere tur, contrà eſſe, *l.*242.§. *plumbum.* D. *de verb ſign.vbi Alciat.Bud.& alij.*

PLVMBARII, artifices qui ex plumbo quid faciunt, *l fina.*D.*de iur.im munit.* Vitruu. l.8.cap. 7. de opere plumbario loquens. Exemplar autem, ait, ab artificibus plumbariis poſſumus accipere, quòd palloribus occupatos habent cor poris colores.

PLVMBATÆ, verberum ex plumbo factorum genus, quo certis criminibus damnati cædebantur Hinc Plumbatarum verbera, *in l.* 2. *de exactoribus tribut.lib.*10.C.& enim illic legendum docet *l.*3.*de exactionibus in* C.*Th.* & *l.*2. *de quæſt & l.*80 *de decurionibus in eod. Cod.* Ambroſ. in libr. de paſſione Geruaſij & Protaſij: Tunc indignatus Comes Aſtacius, iuſſit eum tandiu de plumbatis cōtundi, quandiu exhalaret ſpiritum. In libello quoque paſſionis Valeriani, Tiburtij, & Maximi martyrum ita ſcriptum ſe reperiſſe teſtatur Briſſon. Igitur cùm perueniſſet ad Almachum, quòd Maximus cornicularius cum ſuis omnibus eſſet factus Chriſtianus, iuſſit eum tandiu plumbatis tundi, quandiu ſpiritum redderet. Et in paſſione quatuor Coronatorum martyrum: illis autem reluctantibus, renunciatum eſt Diocletiano Auguſto, qui eos iuſſit ante ipſum ſimulacrum ictu plumbatarum deficere. Nemo autem melius hoc genus verberum expreſſit, quàm Prudentius περὶ στεφάνων:

Tundatur tergum crebris ictibus,
Plumboque ceruix verberata extuberet.
Pulſatus ergo martyr illa grandine,
Poſtquam inter ictus dixit hymnum plumbeos.

Appellantur & plumbi verbera, *in l.*7. *de exactionibus in* C.*Theodoſ.* Ex quibus minus obſcurum videbitur, quod *in l.* vnic.C.*de his, qui potentiorum nomine.* præcipiunt Impp. eos, qui in potentiores litem tranſtulerint, plumbo affectos relegari: vt & illud, quod Ambroſ. lib. 5. Epiſt. ita ſcribit: Si compertum fuerit, data auctoritate aliquos Chriſtianorum, aut gladio, aut fuſtibus, aut plumbis necatos.

PLVMBATA etiam eſt iaculi genus, in modum ſagittæ pennis inſtructū. Cuius duo genera facit auctor libelli de rebus bellicis, qui nouitiæ Imperij Romani ſubiungitur. vnum, cuius ligno ferrum ad formam venabuli aptatum infigebatur, fiſtula eiuſdem ferri parumper extenſa, ſupra quam modico interiecto ſpacio plumbo adhærentes aculei velut tribuli emergebant, quæ plumbata tribulata appellabatur. Altera verò erat mammillata, quæ benè extenſa & directa virga accipiebat in extremitate ſui rotundum, & in acumen deductum ferrum, ſimilibus locis quibus ſuperior, in tribulata plumbo, & pennis adhærentibus. Huiuſmodi, plumbatarum meminit Vegetius *lib.*1 *c.*17.*& lib.*11 *c* 15.

PLVMBATVRA eſt conglutinatio quarumuis materiarum, quæ ſolo fit plumbo. *Paul.l* 23.§.4.D.*de rei vind.* Si ſtatuæ ſuæ ferruminatione iunctum brachium ſit, vnitate maioris partis conſumi. Non idem in eo, quod ad plumbatum ſit: quia ferruminatio per eandem materiam facit confuſionem: plumbatura non idem efficit. *Pompo.l* 27.*D. de acqu.rer domi.* Quicquid in facto argento alieni argenti addideris, non eſſe tuum totum argentum fatendum eſt: at contrà ſi tuum ſcyphū alieno plumbo plūbaueris, alienóve argento ferruminaueris, non dubitatur ſcyphum tuum eſſe.

PLVRALIS locutio duorum numero contenta eſt. *Vlpia.de teſt.l.vbi numerus* Pluralem locutionem de vno accipi cōſtat, *l.non eſt ſine liberis D.de verb. ſign.* Aliquando de tribus, idque fauore voluntatis vltimæ, *l.1. D.de adopt.legat.* Pluralis locutio, quandoq; reſoluitur in ſingularitates, *l.falſa. D.de condit. & demonſtr.* & quando verificari poſſit in ſingulari, *vide Felyn. in c.omnes leges.1.diſt.*

PLVS quot modis dicatur, *declarat Bart.in l.ſi creditori.D.de leg.*

Pluri minus continetur, *l.nec in ea. §. ius occidendi.D.de adult.vide Dyn.ca.plus. de reg.iur.in 6.*

PLVRISVE, hæc adiectio, quæ ſolet numero certo adiici, ad modicam ſummam refertur, *auctore Paul.l 192. D. de verb. ſignif.* Quod & dicendum eſt, cùm quis plus minus dicit, *l.Publia.in fi. D.depoſiti,* Clauſulam eam duabus notis, P. M. antiqui ſcribere ſolebant, *Gaius ait*: Hæc enunciatio, quæ fuit pluris triginta aureorum, ſimul & quantitatis, & æſtimationis eſt ſignificatiua. Quoties ita loquimur, quod in cenſum detulit Titius, pluris eſt aureorum triginta, id ſignificare poteſt, non ſolùm quantitatem triginta aureorum in cenſum relatam, ſed etiam tantum rerum, ſeu corporum detuliſſe, quantum æſtimatio triginta aureorum efficere poteſt.

Plus & minus, non mutant ſpeciem, *l. fin.de fund.inſtr.leg.* Neque enim minus eſt ſcapha nauis, quàm oneraria, tametſi minor: neque oneraria magis, tametſi maior. Sic locuples non eſt magis ingenuus, quàm pauper, *l.humilem. C. de inceſt.& inutil.nupt.*

PLVS MINVS, ſine cōiunctione, pro circiter, *l.Publia.§.fi.D.depoſiti.*

PLVS PETERE dicimus loco, ſumma, ſiue re, tempore, qualitate Loco, ſi alibi ſumma, ſiue re, ſi plus, quàm debemus, petamus: tempore, ſi ante tempus: qualitate, ſi eiuſdē ſpeciei rem meliorem poſtulamus. *Paulus lib.1. Sent.tit.* 10. Hos eoſdem modos recenſet *Iuſtin. §.plus.& §.huic autem. Inſtit.de actio.* Olim plus petens cauſſa cadebat, paulo vbi ſuprà, rem amittebat, ex lege XII. Tab. hodie autem ex Zenonis conſtitutione, *cuius fit mentio. §. ſed hæc quidem. Inſtitut. de actio. §. hodie. Inſtitu.de except.* & qui plus tempore peti, alterum tantum temporis ſine vllo interuſurio expectar, quanto ſtatutum tempus anteuertere conatus eſt, & ſumptus prioris litis refundit. Qui verò plus loco, vel ſumma, vel qualitate petit, ex conſtitutione Iuſtiniani omne damnum præſtat in triplum: & qui reo debita quantitate ampliorem cautionem dolo malo exprimit, etiam ius omne crediti amittit, *l. vnic.C.de plus petit.* Plautus in Querulo, plus petiti periculum dixit: Si paraſitus, inquit, ampliusquàm præfinitū eſt, poſtularit, plus petiti periculo ſtrāgul tur.

PLVRES, de tribus dici poſſe, *Gloſſ. docet, vt aiunt, ſingularis, in §.& quod ſæpe. in Auth.de orient. & ſem. de qua Barto in l.ſeruo.D.de opt.leg.*

Plura legata ſunt, quoties nominatim plures in legato exprimuntur, *auctor Paulus, l.2.de leg 2.*

Pluribus creditoribus teneri videtur, ſi vni aliorum nomine caueatur, *l ergo.§. creditoribus.D.de fideic.libert.*

PLVTEI, quæ tabulæ affixæ & parietibus adiunctæ dicuntur, *in l.41.§.7. de lego.1.Vlp.l.17.§.de act.empt.* Reticuli circa columnas: plutei circa parietes, itē cilicia vela ædium non ſunt.

PLVVIA aqua, vide ſuprà Aqua.

PLINTHIDES, ſunt laterculi, *Hygeno lib.2.de liminibus conſtit.*

POCVLVM, & pro vaſe in quo bibitur, *vt in l.Seia, D.aur. & arg.leg.* & pro eo quod potatur accipitur, contento ſcilicet pro continente, *vt in l.ſi quis aliquid.§.qui abortionis. D.de pæn.* quemadmodum amatorium poculum dicimus potionem, quæ ad amoris inſaniam impellit.

POCVLENTVM, quicquid potari poteſt. Quidam exiſtimant potulentum ſcribi debere. Hoc iudicibus licet recipere, vt & eſculentum, *l.plebiſcito.D.de offic.Præſidis.*

PODAGRA, *in l.à muneribus.C.de decurionib.lib.* 10 morbus eſt articularis, pedes præcipuè infeſtans, aliis cum ardore, aliis cum algore. ποδάγρα vſum pedum impedit. *Ouid.3.de Ponto:*

Soluere nodoſum neſcio medicina podagram.

Vide Plin.lib.26.c.10.

PODIVM, *apud Vlp.in l.quæſitum. §.canales.D.de fund.inſtr.* locus extra ædificiū porrectus, vnde ſpectamus, ſi quid

foris fiat. Item ſpongiæ,inquit, quibus columnæ,pauimenta,podia extergantur. Eſt & præcipuus locus in theatro,cui inhærebat Imperator, vel Senatores ludos ſpectantes. Hinc illa inſcriptio: Theatrum ſtrauit pauimento, podio circumſcripſit. *Lege Vitruuium li.5.ca.7.Catanæum in 5.Comment in Plinian.epiſt.Cuiac.Obſer.lib. & ca.13.*addubitat, num & Podia illo Vlpiani loco,poſſint ſignificare menſas, quæ monopodia vocat Liuius,lib.39. Aliàs Podia impilia ſunt, de quibus ſuperius in voce Impilia. & Pollux,ποδεῖα, inquit, τὰς περὶ ποσὶ πίλους. At podio fœminini generis funis eſt, quo tenditur velum:*Seruius Comment.5.paulò ante finem.*

POENA.*inquit Varro lib.4.lin.Latin.*à puniendo, vel à pœnitendo, quod poſt peccatum ſequitur.

Pœna noxiæ vindicta eſt, *inquit Vlpi.* & à mulcta multum differt, ait idem, cùm pœna generale ſit nomen, omnium delictorum coercitio: mulcta ſpecialis peccati: cuius animaduerſio hodie pecuniaria eſt. pœna autem non tantum pecuniaria, verùm capitis & exiſtimationis irrogari ſolet. Et mulcta quidem ex arbitrio eius venit qui mulctam dicit: pœna non irrogatur,niſi quæ quaque lege, vel quo alio iure ſpecialiter huic delicto impoſita eſt.quinimo mulcta ibi dicitur, vbi ſpecialis pœna non eſt impoſita. Item mulctam is dicere poteſt,cui iudicatio data eſt, magiſtratus ſolos & præſides prouinciarum poſſe mulctam dicere, mandatis permiſſum eſt. pœnam autem vnuſquiſque irrogare poteſt,cui huius criminis ſiue delicti executio competit,*l.131.§.1.ff.de verb.ſig. Vide item l.244.D.eodem.*

Pœna,ſupplicium: à pendendo, quo quis ob delictum afficitur.*Vlpia l.ſi quis. de pœn.*Pœnæ ſunt, quæ vitam adimant, aut ſeruitutem adiungant, aut ciuitatem auferant,aut exilium,aut carcerem corporis contineant.

Pœna appellatur, quicquid extra rei perſecutionem eſt, *l.2.in fi. D. de tut.& rat.diſtrah l 12.§.1.* D.*ſi quis omiſ. cauſ.teſta.l.5.§ fin.* D.*de publ.* 25. §.1. *D. quæ in fraud.cred.l.11. §. ſed ſi plures.* D.*ad le A-qu.*Inde Pœnales actiones opponuntur rei perſecutoriis actionibus,*l.5.§.ſi D de alic.man.iudic.cauſ.fact.§. ſequens diuiſio.* *Inſtit.de act.l.32.*D.*ad leg.Falc.*

Pœna pro eo quod intereſt.*Paul.l vlt.* D.*de eo,quod cert.* Centum ſolutis ex vniuerſitate,tam ex ſorte, quam ex pœna ſolutum videri. *Item apud Venu.l.29.*D.*de iudic.ſol.*vide Damnum.

Pœna,pro vſura, *Paul.l.40.D. de rebus credit.*Si die ſuprà ſcripta, ſumma data non erit,tunc eo amplius, quo pòſt ſoluam pœnæ nomine in dies triginta, inque denarios centenos, denarios ſingulos dari ſtipulatus eſt, &c. Idem l.11.de vſuris: Fuit conſuetudo, vt intra certa tempora non illatis vſuris, grauiores infligerentur.*Et paulò pòſt:* Quæſitum eſt, an illud, quod amplius ex conſuetudine pœnæ nomine à quibuſdam exactum eſt,&c. *Item Pom.l.23.§ 2 ff. de hæred.inſti.*Pœna tamen ſic differt ab vſura,quòd cum vſura ex vſu pendeat, ſiue vt planius loquamur vſus diuturnitas eam pariat: pœnam contra ſucceſſus temporis non parit, ſed contumacia debitoris ſolo.Itaque vſura quidem pro rata temporis exigitur,& ſimul cum eo creſcit,atque augetur,*l.75.§.6.de verb.obl.*at pœna non creſcit ex temporis productione, ſi quidem vti conuenta eſt,ita ſoluitur,neque adaugetur,*l.68.* D.*eod.* Meritò ergo inter ſe tanquam diuerſa diſtinguuntur: *vt in l.44.*D.*de vſur.l.13.D.de pignor.*

Pœnæ nomine legari videtur, quod coercendi hæredis cauſſa relinquitur, quò magis aliquit faciat, aut non faciat, *ait Imper.§. 41. de legat. & Vlpian in Inſtitutio.titul. de legat.* vt cùm ita legatur: HAERES MEVS SI FILIAM SVAM IN MATRIMONIVM TITIO COLLOCAVERIT, VEL EX DIVERSO, SI NON COLLOCAVARIT, DECEM AVREOS DATO.

Pœnam à conditione ſeparat voluntas teſtatoris,*l.ſi.D.de iis,quæ pæn.nom.*

Pœnæ ſeruitus & Roma. ciuitatis & agnationis ius extinguit, *l.qui vltimo.*29. D.*de pœn.* pœnæ autem ſeruus ideò dicitur is, qui ad beſtias vel metallum damnatus eſt, quia nullius planè, niſi ſupplicij ſui ſeruus eſt quippe cui in perpetuum eſt addictus, adeò vt ſi quid ei legatum fuerit, pro non ſcripto habeatur: quaſi, ait Marcianus, non Cæſaris ſeruo datum, ſed pœnæ,*l.ſunt quidam.17.*D.*de pœn.*Et vt rem paucis abſoluam, Serui pœnæ olim dicebantur,

tur, qui ſummo ſupplicio ſic addicebantur, vt ſi liberi eſſent, libertatem: ſi ſerui, domini familiam quaſi ab alienati amitterent: adeò, vt ne à pœna quidem liberati, in veteris domini poteſtatem redirent, *l.*8.§.3.*& l.*10 *&* 29. D.*de pœn. l.*8. *C. de ſent.paſſ. l.*24. §.5. D. *de fideicom. libert.*

Pœnæ ſummæ, mediocres, minimæ, vide Supplicia.

Pœna capitalis diuiditur in ſummum ſupplicium, Pœnæ metalli coërcitionem & in inſulam deportationem, *l. capitalium.de pœn.* Cæterùm inter varias pœnarum ſpecies, nulla ad naturam propius accedit pœna talionis, vt Ariſtoteles quoque probat. *Extat valde elegans locus. ff quod quiſque iur.in al ſtat.*

Pœnarum conuentionalium duplex genus: Vnum, quod damni, vel lucri ceſſantis æſtimationem præſtat. Aliud, quod pro contemptu, contumaciâve infligitur: atque hæ propriè pœnæ vocantur, illæ non æquè.

Pœna exacta, inter fructus numeratur, quod de futuris pœnis nuſquam relatum eſt. *fac. l. conuenire.* D. *de pact. dot. & l. ſi vnus.§ illud.de pact cum ſimil.* Proin de rectè improbatur, quòd quidam pœnas futuras in venditionibus tanquam fructus vendunt.

Pœnarum interdictarum hæc tria refert genera *Iac. Cuiac. Obſeruatio. libr.*14. *cap.* 34. Primum eſt inedia necari, *vt Marcianum retuliſſe, l* 10. *D.de interd.& releg ex Baſilicis colligi poteſt.* qua de cauſa & quos ablegabant tyranni in ſpecus, aut loca ſola, his ſolebant cibi aliquid apponere, vt apud Sophoclem Creon iubet defoſſæ Antigonæ φορβῆς, τοσοῦτον, ὡς ἄγος μόνον προστεθῆναι. Aliud cùm quis carcere perpetuo pro pœna continetur, *argu. l.*8. *§.ſolent. ff. de pœn.* hic enim improprius eſt carceris vſus, qui non pœnæ, ſed diligentioris cuſtodiæ cauſſa haberi debet, *vt ait l.*6. *§.eius.ff.de iniuſt.rupt.* Tertium, ne quis pœnæ cauſſa tormentis ſubiiciatur *l.pen.* D.*de quæſtio.* quod pœnæ genus tyrannicum & inciuile Tertullianus conteſtatur in Apologetico.

Pœnę ob corruptam ex Adę lapſu hominis naturam, introductæ ſunt, quibus mali coërceantur, ne peccent ſeu delinquant faciliter. Qui enim iuſtè agere pro pter naturalem legem, ſummámque bonitatem non experit, quíſque obtemperare non vult rationi, in qua ſunt honeſtatis formulæ, quas intelligi quidem dictante conſcientia: ſed contemnit: is rogo, quid ſpectabit, quid timebit, ſi pœnas adimamus? Certè nihil: ſed irruet in omnia flagitia. Nam qui faciet, *ait Cicero libro* 3 *Offic.* is homo in tenebris, qui nihil timet, niſi teſtem vel Iudicem: Quid in deſerto loco, nactus quem multo auro ſpoliare poſſit, imbecillem atque ſolum? Alioqui vir bonus, qui iuri naturali obtemperat, & voluntatem ſuam illi cõformem facit, eámque ſequitur, vnde & iuſtitia virtus dictatis omnibus pœnis exemptus eſt, nec timet, ſed amat Magiſtratum, velut honeſtatis conſeruatorem, *ad Romam.*13. Ideóque nullas bonorum vtilitates, æquitati naturæ præfert, neminem ſciens lædit, & verè iuſtus eſt, quatenus ad politicam vitam attinet. Rectéque Socrates execrari eum ſolebat, qui primus vtilitatem à natura ſeiunxiſſet. Id enim querebatur caput eſſe exitiorum omnium, *vt Cicero refert.* Hinc intelligis pœnas, defenſiones legitimas, ex natura eſſe, ſicut & Magiſtratus.

POENALES actiones ſunt, quibus duntaxat exigitur, vt aduerſarius puniatur, quæ & Odioſæ, quia reo conuento damnum adferunt, dicuntur: vnde & per interpretationem molliēdæ ſunt potiùs, quàm exaſperandæ, *l.interpretatione ff.de pœnis.*

POENITENTIA ſuprema quæ ſit, *vide ff.de donat. inter vir.& vxo.l.cum hic ſtatus.§ pœnitentiam.*

Pœnitentia apud Pontificios quid ſit, *diſces ex tit. de pœn.& remiſſ. & de pœnit. diſt.*1.2 *&* 3.

POETÆ nulla immunitatis prærogatiua iuuantur, *l. Poeta.* C. *de profeſſ. lib.*10.

POLIA, πωλεία, armentum equorū. *Vlp.in ſi.l Ædiles aiunt.de ædilit.edict.* Ni & ſi polia venierit, dicemus vnum equū qui vitioſus eſt, nō omnem poliam redhiberi oportere. Equarias Varro appellat, *libro* 2 *de re Ruſt.c.*1.

POLIPTICI, non ſunt chirographa, vel apochæ, *vt Alciatus tradit Pater. lib.*3. ſed rationes, ſiue ἀπογεγραμμένα publica, *l.* 1./*C. Theo. de diſcuſſ.l.*13. C. *Th. de ind.debi & idem in l.*1. *C. de diſcuſſ.* ratiocini-

niis publicis, id eſt, polipticis. Sic autem pleruṅque ſcribi ſolet: quanquam ſi origo ſpectetur, Polyptychis ſcribendum ſit. námque ex eo tractum eſt nomen, quod ex chartæ publicæ πολλὰς ἀποκλείσεις, οἷον πτύχας habeant: qua formâ & dyptycha dicuntur, *in l.*1*.C. Th.de expe.iud. & in actione* 14. *Chalced.conſilij, & in quinta ſynodi act.* 4. *Suidas*, διπτύχια, δύο περιβόλαια ἔχοντα, ὡς τὸ μὲν ὑπερῷσθαι, τὸ δὲ ἕτερον ὑποβεβλῆσθαι. Adnotari verò in Polipticis omnia, quæ ad rationes publicas ſpectant, Vegetius indicat his verbis, lib 2. Totius legionis ratio, ſiue obſequiorum, ſiue militarium numerorum, ſiue pecuniæ quotidie aſcribitur actus, maiore propè diligentia, quàm res annonaria vel ciuilis, polipticis annotatur. ſic enim locum caſtigauit Cuiac. pro eo, quod in vulg. li. politicis libris legebatur. Vtitur & hoc verbo *Caſſiodorus*, *lib.*5. *Variarum*: Vt omnibus, inquit, à te ſollicita, atque æquabili indagatione compertis, polyptici iubeantur adſcribi.

POLIRE veſtimenta fullonici artificij eſt, *l.*9. *§.pen. l.*13.*§.ſi fullo. ff.loca.l.* 12. *&* 48. *§ ſi ego.l.* 52 *§ ſi ſeruus.l.*82 *ff.de furt. l.* 22 *ff. de præſcr. verb. §.item ſi fullo. Inſt.de oblig quæ ex delict.* Theo. πλύνειν vertit. Nonius Marcel. in verbo, Interpolare, tractum id ait ab arte fullonica, qui poliendo diligenter vetera quæque quaſi in nouam ſpeciem mutant. *Plin. lib.* 8. c.48. de laneis loquens, Quippe, ait, ahenis polientium extracta in tométi vſum veniunt. *Idem li.*19.*c.*1. Hiſpania citerior habet ſplendorem lini præcipuum, torrentis in quo politur natura. Vnde politura *apud eundem lib.* 11.*ca.*24. *Idem lib.*35. Vmbrica creta non niſi poliendis veſtibus adſumitur.

POLITOR, *l.*52. *§. venit ff pro ſocio*, is eſt, qui agrum expolire atque colere conſueuit. Velut, inquit Vlpianus, cùm pecus in commune paſcendum, aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus. ſic enim legendum eſt, non licitatori, aut Budæus voluit. Nonius Marcellus: Politores, agrorum cultus diligentes, vt polita omnia dicimus exulta, & ad nitorem deducta. Ennius Satyr. lib.3. *Teſtes ſunt lati campi, quos gerit Africa terra politos.* Et annal.9. *Raſtros dente fabreſcarpſis cauſſa poliendi agri.* Hinc

POLITIO apud Catonem dicitur illa cultura, pro cuius mercede certam frugis partem capiebat politor, vt nonam aut quintam, aut octauam, pro conditione agri, atque bonitate ſoli. Verba hæc ſunt Catonis: Politionem quo pacto dari oporteat? in agro Caſinate, & Venuſio, in loco bono parte octaua corbi diuidat: ſatis bono, ſeptima: tertio loco, ſexta, &c.

POLIO, qui arma polit, *l. quibuſdam. ff de iure immu*

POLITIA eſt legitima ordinatio Reipublicæ, ſecundum quam alij præſunt, alij parent. Quæ ab Ariſtotele definitur, principatus & rerum conſuetudo, ſecundum quam viuere vnumquenque, & conuerſari docet. Huius tres ſunt ſpecies: Monarchia, regnum, ſeu principatus vnus, ad communem vtilitatem reſpiciens.

Politiæ emendandæ formam, cum ex ſcriptis legibus, tum ex probatis maiorum exemplis oportet mutuari: qualia *in l.*2.*ff.de orig iur.* Pomponius exhibet: eleganter, ac compendioſo quodam artificio deſcribens totum Imperij ſtatum, eiúſque mutationes Primùm, quæ infantia Romanæ Reip. fuerit: deinde qui auctus: quibus legum ſtudiis conſtiterit: quo item iuris neglectu labefacta ſit. His enim exemplis inſtructos eſſe oportet eos, qui rerum publicarum ad emendandam politiæ formam functionem ſuſcipiunt.

Politiæ melioris certiſſima ſpes erit, ſi primum omnium iuris traditio vindicata fuerit à deſultoriis commentatorum opinionibus. Nam tunc conſtantia, mox iudiciorum, & proinde beata (quoad per humanam fragilitatem licet) rerum omnium tranquillitas, auctore Chriſto, ſequetur.

POLLICITATIO eſt ſolius offerẽtis promiſſio, *l.*3.*ff. de pollicita.* Plerunque etiam Pollicitatio eſt, qua quis Reipublic. vel ciuitati opus aliquod publicum, ludóſve promittit, *l.*5.*ff ad leg. Falcid. l.*3. *§.debitores ff.de mun. & hon.l. vnic. C. de ratiocin. oper publ. Plin.lib.*10. *Epiſt.* Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur.

POLLINCTOR, qui mortui corpus pollincit, id eſt, vngit. Erat ex libi-

tinarij familia. *Vlpian l.5. §.1.ff.de inſtit. act.* Idem ait, Si libitinarius, quos Græcè νεκροθάπτας vocant, ſeruum pollinctorē habuerit, iſque mortuum ſepelierit, &c. Inuenitur & hoc verbum apud Tertull. in lib. aduerſus Gnoſticos, & Iulium Firmicum, in libro Mattheſeos perſæpè.

POLYPTYCHI, vide Poliptici.

POLYPVS, πολύπους eſt caruncula, modò alba, modò ſubrubra, quę narium oſſi inhæret, & modò ad labia pendens, narem implet, modò retrò per id foramen, quo ſpiritus à narib. ad fauces deſcendit. *ait Corn. Celſus libro 6. capite 8. vnde*

POLYPOSVS, qui eo vitio affectus eſt, *apud Vlpian. l.12. ff de ædil edict.*

POMOERIVM, locus poſt mœnia. Plura cognoſce ex Liuio, *lib.1. Gell lib. 13. Papi. l.5. De ſeru export.* Cui pacto venditionis pomœrio cuiuslibet ciuitatis interdictum eſt, vrbe etiam interdictum eſſe videtur.

POMORVM appellatione nuces, & ficus, & vuæ duracinæ, & purpureæ, & quæ eiuſdem generis ſunt, quas non vini cauſſa habemus, quas Græci τρωξίμους vocāt, continentur, *l. qui fundum. 205. D. de verb. ſignificatio. vide Macrobium, li. 2. capit. 6. & 3. cap. 19. & Alciatum libr. 6. Parerg c 2.*

PONDVS, infectæ materiæ. Numerus ſignatæ: Species, factæ dicitur, *l. 6. D. de rei vindic.*

PONTIFEX Max. quòd maximus rerum, quæ ad ſacra & religiones pertinent, iudex ſit, vindéxque contumaciæ priuatorum, magiſtratuúmque Minorū Pontificum maximus dicitur, qui primus in id collegium venit: itē Minimus, qui nouiſſimus. Feſtus.

Pontifices (vt Q. Scæuola Pontifex Max. dicebat) à poſſe & facere. Pontifices ego à ponte arbitror: nam ab ijs Sublicius eſt factus primùm, & reſtitutus ſæpè, cùm ideò ſacra & vls & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. *Hæc Varro lib. 4. ling. Lat.* Facere autem Scæuola dixit, pro ſacrificare. Pontificē in ius vocare dum ſacra facit, non licet, *ait Vlpia. l. 2. ff de in ius voc.* Sine decreto Pontificum oſſa, quæ ab alio illata ſunt, vel corpus, domino loci effodere vel eruere non licet, *ait idem Vlpianus l 8. ff. de religione & ſumpt.*

Pontificem vnum duntaxat à Numa inſtitutum legimus apud T. Liuium, Marcum ſcilicet, M. F. cui ſacra omnia exſcripta, exſignatáq. attribuit. quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fierent: atque vnde in eos ſumptus pecunia erogaretur. cætera quoque omnia publica, priuatáque ſacra Pontificis ſcitis ſubiecit. nec cœleſtes modò cærimonias, ſed iuſta quoque funebria placandóſque manes, vt idem Pontifex edoceret. *Hæc Liuius.* Hunc autem ſolum à Numa Pontificem creatum Liuius teſtatur, quem Maximum etiamnum nomināt, quòd alij ſcilicet Minores nō eſſent, & initio libr. 2. cùm de Rege ſacrificulo commemorat, nōn dicit eum Pontificibus, aut Pontifici Maximo ſubiectum eſſe, ſed tantùm Pontifici, qui tamen Maximus (vt dixi) ſacerdotem omnium habebatur. Non multò pòſt tamen quatuor ſunt creati Pontifices, qui numerus ad M. Valerium, Q. Apuleium Coſs. id eſt, annos amplius quadringentos permanſit, quo tempore octo primum lege Ogulnia Pontifices creari ſunt: de quibus cùm poſtea Liuius loquitur, alios minores Pontifices appellat, vnum maximum *Cicero etiam in Orat. de Haruſp.* Reſpu. tres minores nominauit. Pontificis verò Maximi tanta poteſtas in reliquos ſacerdotes fuiſſe dicitur, vt L. Metellus eum honorem adeptus, Poſthumium Conſulem, eundémque flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petētem, ne à ſacris diſcederet, mulcta indicta, vrbem ingredi vetuerit. quemadmodum Cicero & Valerius teſtantur. Idem Pontifex de violatis ſacris cum collegio cognoſcebat. Liuius narrat L. Cantilium ſcribam Pontificum, qui cum Veſtali virgine ſtuprum fecerat, à Pontifice Max. eò vſque virgis in comitio cæſum fuiſſe, vt inter verbera expiraret. Idem res omnes ſingulorum annorum mandabat literis, efferebátque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi: *vt Cicero lib de Orat. 2. commemorat.* Creati autem pòſtea plures ſunt victore Sylla, eorúmque numerus ampliatus, vt eſſent quindecim.

Pontifex priuatus, *cuius meminit Pompo. in l. 2. §. Omnium tamen horum. D. de*

orig.iur. Ideò dictus eſt, quòd non poterant toties conuenire omnes Pontifices ſacris addicti, quoties impetranda erat actio, ſingulis haud dubiè momentis. Itaque vni delegabant priuatum hoc negotium, dandæ aut denegandæ actionis. Et is, quia magiſtratum nullum gerebat, ideò ne quis falleretur in hoc, Priuatus dicebatur.

PONTIFICALIS auctoritas, *l.* 52. *ff. de petit hæredi.* Pontificiale iuſſum, *l.* 8. *ff. de religio.*

PONTIFICIVM, apud veteres pro iure, & poteſtate faciendi dictum, colligit Alciat. ex Conſtantini ſanctione, quæ extat in Theodoſiano Codice: vbi de maternis bonis loquens: Sint, inquit, in parentum poteſtate, atque dominio, vt fruendi pontificium habeant: alienandi eis licentia denegetur. Apud *A. Gellium lib.* 1. *c.* 13. hoc verbum eodem ſenſu legitur, in quibuſdam codicibus, *Et in legib. Burgund cap.* 40. vbi ita ſcribitur: Huius autem actionis pontificium circa manumiſſores tantùm de libertis ſuis præcipimus cuſtodiri.

PONTONES, naues, quibus in traijciendis amnib. loco pontium vtimur. *Paulus in l. fi. de ſeru. ruſt. præd.* Flumine interueniente via conſtitui poteſt, ſi aut vado tranſiri poteſt, aut pontem habeat diuerſum, ſi pontonib. traijciatur, & infrà: Qui à via conſummari ſolet, vel ciuitate tenus, vel vſque ad viam publicam, vel vſque ad flumen, in quo pontonibus traiiciatur.

POPVLVM Cicer. *in lib. de Repub. teſte Auguſt. lib.* 19 *de ciuitate Dei, c.* 21. definiebat cœtum multitudinis iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociatū. Itaque populi appellatione aliter, atque plebis Romæ omnes ordines continebantur. *§. plebiſcitum. Inſtit de iur. na. gen. & ciuili.* Vide Plebs.

POPVLVS FVNDVS FACTVS, vide FVNDVS.

Populus tributus apud Horatium, *li.* 1. *Saty.* 1. eſt plebs infima, & (vt M. Tullius ſæpè nominat) vrbana. erant enim tribus vrbanæ omnium infimæ, & longè minus honeſtæ, quàm ruſticæ. Itaque in eas coniecti fuerunt à Gracchorum patre libertini, *vt ſcribit M. Tull. lib.* 1. *de Orato. ad Q. Fratrem.* Quem autem hìc Flaccus Tributum populum, *in epiſt.* 7. *lib.* 1. tunicatum popellum vocat. Alij tamen loco ſuprà citato tributim legunt: quæ ſcriptura ferri poteſt.

POPVLARES actiones (eædem publicæ dicuntur) referuntur *in Rubri. ff. de popular. act. & in l. eum, qui in popularibus ff. de iureiur.* & non niſi integris perſonis permittuntur, hoc eſt, quibus poſtulare licet ex edicto prætorio: quod diſcernit ætatem, ſexum, caſum, putà ſurditatis, vel cæcitatis, & famam poſtulantium. Dicitur autem actio popularis, quæ cuilibet de populo competit, quam poteſt mouere quilibet de populo. Ea namque principaliter iniuriam publicã, vel ius populi perſequimur. Sic popularia iudicia, & interdicta.

POPVLITARI, pro populari, diripi, Papin. poſuit *in l.* 21. *in fi. de appell.* Tamen, inquit, cùm fructus populitarentur ab aduerſario, æquum ſibi videri fructus apud ſequeſtres deponi. Sic apud Symmachum: Interea conſtitutionis memor ſequeſtraui mobilia, fructúſque percepi, ne temporis vſurpatio abutatur indebitis. Petitore condemnato, huic fructuum ſequeſtrationi locus eſſe non poteſt, niſi populitentur ab aduerſario.

PORCÆ, *in l.* 24. *ff. de aqu. & aqu. plu.* ſulci ſunt aquarij, quos traditur Græcè ἕλικας appellari, *l.* 1. *§. item Sabinus. C. de abu & aqu. plu.* Ideóque & porcas Feſtus libro 14. definit raros ſulcos eſſe, qui ducuntur deriuandæ aquæ gratia, ab eo, quòd porceant, id eſt, prohibeant aquam frumentis nocere. Quo ferè modo idem auctor Elices definit lib. 5 At Varro, *vt idem Feſtus admonet*, Porcam aliter accipit, inter duos enim ſulcos elatam terram, quòd ea ſeges frumentum porricit, porcam appellatam idem *lib.* 1. *de re Ruſt. c.* 29 tradit. Idémque lib. 4. de ling. Latin. confirmat his verbis: At eo, quòd atatri vomer ſuſtollit, ſulcus: quò ea terra iacta, id eſt, proiecta, porca. Quem & idem *Feſtus lib.* 9. ſecutus, Imporcitor, ait, eſt, qui porcas in agro facit, in arando. Porca igitur eſt inter duos ſulcos terra eminens. Eodémque modo *Iſidorus li.* 15. *Etymol. c.* 9. Porcam, qui in arando extat, quod verò defoſſum eſt, liram dici tradit. In Lexico etiam, cuius iam ſæpius mentionem feci, porca definitur, τὸ μεταξὺ τῶν αὐλάκων ὕψος. Nonius planè aliud de huius verbi ſignificatione ſentiens,

ſentiens, porcas interpretatur ſigna ſulcorũ,quę vltrà ſe iaci fœmina prohibent, à porcendo,id eſt,prohibendo dicta.

PORCINARII vrbis Romæ,pro ſuariis, *in l.1.C.de ſuar.& ſuſceptor.lib.*10. quos ſuillæ carnis tenet ſ nctio, *vt Symmach.ait,lib.*1.*Epiſt.*13. Solebat autẽ porcina caro populo Roma. ex Aureliano inſtituto diuidi quemadmodum Vopiſcus in Claudio indicat his verbis: Nam & porcinam carnem populo Roma. diſtribuit,quæ hodiéque diuiditur. Erat & Romæ tribunus fori ſuarij, vt ex notitia Imperij Rom. conſtat.

PORNÆ Iuſtiniano, *titul.de Conſulibus, in Nouell.§.ac primus quidem.* iuxta interpretationem Haloandri, ſunt ludi ſcenici, ſic dicti à productione meretricum in ſcenam, commemorantur inter ſpectacula,quaſi Floralia,quæ per meretrices, & perditiſſimorum hominum genera, celebrantur. Certè vel hic locus indicat turpiſsima illa ſpectacula tardè ſublata.

PORRIGERE, obſcœnum verbũ eſt & proprium mulierum, vt arrigere virorum, *quo vtitur Conſtan. l.cùm vir.C. de adult.* Cùm vir nubit in fœminam viris porrecturam,&c.

PORRINA,genus oleris porracei, vel idem quod portus: *extat vox apud Scæuolam, in l.defuncta.§.Sempronio.D.de vſufruct.*

PORRECTVM, Varro interpretatur directum,vide Anfractus.

PORTARI ea dicuntur, quæ quis iumento ſecum ducit: ferri quæ quis ſuo corpore baiulat: agi ea, quæ animalia ſunt, *l.ferri.*235.*D.de verb.ſign.*

PORTENTA, à portendẽdo, hoc eſt, præoſtendendo dicuntur, cùm præter morem incidentia, oſtendant aliquid futurum eſſe. Vlpian. eleganter duo genera oſtentorum explicat *in l.oſtentum. D.de verb.ſign.* vbi Andræas Alciatus.

PORTVS, eſt concluſus locus, quò merces importantur, & vnde exportantur, eáque nihilominùs ſtatio eſt concluſa, atque imminuta,inde angiportum dictum eſt, *l.* 59. *D.de verb.ſignific.* Portus vectigal, *l.*17. *D.de verbor. ſignif.*

PORTICVS non venit ædium nomine, *l.cætera.§.hoc Senatus.D.de leg.*1. An porticus ſit, vt domus, totum refugium differit *Bart.in l.meminiſſe. D.de off.Procon.* Interim nota Porticum *apud Cic.Tuſcul.*2. ſumi pro tabernaculo ſeu tentorio: Námque Æſculapi liberorũ,inquit, faucij opplent porticus.

PORTICATIO,pro porticu, *l.funeris.*36.*§.*1.*D.de religioſ.* quidã exponunt pro ſeptis,quę circa ſepulchrum fiebant. Itaque ſi amplum quid, inquit, Macer, ædificari teſtator iuſſerit, veluti in circuitum porticationes,&c.

PORTORIVM, non tãtùm quod in portu, ſed & quod pro exportandis mercibus in tranſitu pontis vectigal ſoluitur, *l.*60.*§.vehiculum.D.loca.l.*203.*D.de verb.ſign.l.*3.*C.de vectiga.* Vnde qui hoc vectigal publicani redemerunt, Portitores dicuntur. Portorium rerum venalium Cicero in Piſonem dixit.

POSCIMVS imperiosè, Poſtulamus iure, Petimus precariò, Rogamus per amicitiam, obſecramus per ſacra, Flagitamus multo verborum ſtrepitu.

POSITVM HABEAT, exponit Vlp.dicens, Accipere debemus Poſitum habeat, ſiue in habitationibus, vel cœnaculis, ſiue etiam in horreis, vel cuius alterius ædificij. Poſitum habere etiam is rectè videtur, qui ipſe quidem non poſuit, verùm ab alio poſitum patitur, *l. ſi verò plures. §. prætor ait. D. de iis qui deiec.*

POSITIO à ponendo, quæ Græcis dicitur theſis, eſt alicuius particularis rei ad cauſſam pertinens aſſertio, *auctore Bart. in l.*2. *§.quod obſeruari. C.de iureiur. propter calum.dan.* Vbi præterea rectè dicit, huius vocabuli vſum adeóque rem ipſam, cõſuetudine magis quàm ſcripto iure receptam eſſe in iudiciis, *Vide ca.*1. *de confeſſ.in* 6.*& ibi gloſſ.*

Poſitiones, ſitus, regiones, *Vlp.l.*1.*§.*1. *D.de iud. & iure.* Huius ſtudij duæ ſunt poſitiones: quaſi diceret partes, ſiue regiones: hoc eſt, Hoc ſtudium, ſiue hæc diſciplina poſita eſt duabus in rebus: nempe in ediſcendo iure publico & priuato. minus enim planè & explicatè hoc dictũ eſt: neque verò de iure loquitur Vlpian. ſed de ſtudio ac diſciplina.

Poſitio, fundus, ſors. *Vlpia.l.*3.*D.de annu.lega.* Hoc ſequemur, vt propoſitione patrimonij ſine vexatione & incommodo hæredis fiat: id eſt, pro viribus, pro

facultatibus. *Idem l.2.§.1.D.de pecu.* Si verò eandem poſitionem peculij reliquit, debere eum deducere.

POSSE, verbũ ſignificat ſimplicem potentiam, nulli neceſsitati ſubiectam, idque ex ſermonis proprietate: à qua tamen ex coniectura mentis quandoque receditur. *exempla ponit Alc. in l. Nepos Proculo. D. de verb. ſign.* Igitur & neceſsitatis nota interdum eſt, *vt l. ſæpè. De offic. præſid. l. non poteſt. D. de indi.* atque adeò ponitur pro debet, *l. ſi mandauero. §. fin. D. manda.* An autem trahatur ad futurũ *vide Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres. D. de verb. ſign.*

POSSIBILE, *δυνατὸν* dicitur quod commodè fieri poteſt, *l. nepos Proculo. D. de verb. ſig. vbi vide Bart.*

POSSIDERE verbum, à ſedibus videri deductum, ipſius compoſitio denotat, & coniugata verba, Aſſidere, Obſidere, Deſidere. Sedes autem appello, in quibus quis habitat. Hinc Virg. li. Æneid. 1.

Sedes vbi fata quietas Oſtendunt.

Varr. lib. 4. de Ling. Latin. initio, Pos vetus verbum eſſe ſcribit, quod potentem ſignificat, vnde impos, & poſſum, & verbũ poſsidere, quaſi qui poteſt ſedere, id eſt, habitationem & ſedem ſuam aliquo in loco conſtituere. Poſſidere autem eſt, vti re aliqua pro domino, vt definit Hot. id eſt, pro imperio ac poteſtate domini: cuius definitionis explicationem vide fuſiſsimè apud eundem. At differt à Tenere. Is enim dicitur Tenere, qui corporaliter quidem obtinet, ſed non animo ac poteſtate domini: veluti ſeruus, in quẽ domini vocabulum non cadit, ne peculium quidem ſuum poſſidere dicitur, ſed tenere. Sed tamen fructuarius quandoque poſſidere dicitur: fateor: ſed ille ſuo iure, hic pro alieno. Hinc illud *Celſi l. 18. D. de acquir. poſſ.* Quod meo nomine poſſideo, poſſum alieno nomine poſsidere. nec enim muto mihi cauſam poſſeſſionis, ſed deſino poſsidere, & alium poſſeſſorem miniſterio meo facio. Nec idẽ eſt poſsidere, & alieno nomine poſſidere, nam poſsidet, cuius nomine poſſidetur: procurator alienæ poſſeſſioni præſtat miniſterium. Sic poſſidere dicitur, qui per colonũ & inquilinum poſſidet, *l. 1. C. comm. de vſucap.* Poſsidentur autem propriè res corporales, non iura, niſi id fiat abuſiuè, *l. 3. D. de acq. poſſ.* Vnde Theophilus, tit. de interd. *νομὴν* definit, *σωματικοῦ πράγματος κατοχήν.* nam iure poſſidere ſic definit, *ψυχῇ τοῦ δεσπόζοντος κατέχειν.* An verò duo eiuſdem rei poſſeſſores in ſolidum eſſe poſsint, quæſitum fuit, *vt annotat Cuiacius,* inter Proculianos & Sabinianos. hi duos poſſeſſores admittebant, illi non item, *l. 3. §. ex contrario. D. de acquir. poſſ.* Proculianorum ſententia obtinuit, & quidem generaliter, vt nec poſsint duo in ſolidum poſſidere ciuiliter, nec duo naturaliter: nec vnus ciuiliter, alter naturaliter: nec vnus iuſtè, alter iniuſtè, *l. ſi vt certò. §. ſi duobus. D. commo. l. duo. D. de prec.* Nec mouetur *l. & habet. §. eum qui. D. eo.* quæ & poſſidere eum ſtatuit qui precario rogauit, vt ſibi poſſidere liceret, & eum qui rogatus eſt. Sumpta enim eſt ea lex ex libris ad Sabinum, qui duos poſſeſſores admittebat.

Poſſidere iubere, & in poſſeſſionem mitti differunt: nam Prætor in poſſeſsionem mittit primo decreto, poſsidere autem iubet ſecundo, *l. 7. D. de damn. infect.*

POSSESSIO, *inquit Paulus,* appellata eſt a ſedibus, quaſi poſitio: quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei inſiſtit, quàm Græci *κατοχὴν* dicunt, *l. 1. D. de acquir. poſſ.* Definitur autem ab Ælio Gallo apud Feſtum, Vſus poſſidendi agri aut, ædificij: non ipſe fundus aut ager. non enim poſſeſsio è rebus quę tangi poſſunt, &c. Alij ſic: Ius vtendi re corporea pro domino. Poſſeſsio autem duplex eſt, vna quæ iure conſiſtit, altera quæ corpore, *l. nemo. C. de acquir. poſſ.* Auguſt. in ſer. de vita clericorum: Quod videtur (inquit) poſsidere, ſicut iuriſperiti loquuntur, iure non corpore. Hæc naturalis ſiue corporalis dicitur, illa ciuilis: nulla eſt tertia, quæ dicatur naturalis & ciuilis. Et hãc verò & illam *ad d. l. nemo.* ſic Baſilica definiũt, *Νομὴ ἐστὶ φυσικῶς, ἡ τοῦ πράγματος κατοχή· κατὰ δὲ τοὺς νόμους νομὴ, ἐστὶ ψυχῇ δεσπόζοντος κατοχή.* Animo domini, inquiunt, quòd opinione domini, *l. ſi ſeruus D. de noxal. actio.* cogitatione domini, *l. pen. C. de furt.* & rectè adiiciunt *κατοχή*, id eſt detentio. nam & poſſeſsio ciuilis plurimum facti habet. Vtraque igitur corpore conſtat, & vtraque animo ſibi habendi, non vtraque animo domini, vtraque etiam animo retinetur: id eſt, etiam ſi

poſſeſ-

poſſeſſor nec ſuo nec alieno corpore rei inſideat, quo ad alius ſubſederit, ſibíque rem tenere cœperit. Vtramque ſupradicta *l. nemo.* ait eſſe legitimam, quia defenditur legibus & interdictis poſſeſſoris. Ciuilis eſt, quæ apprehenditur & poſſidetur ex iuſta cauſſa acquirendi dominij ab eo, qui ſe dominum credit. Naturalis eſt, quæ corpore ſolo conſiſtit, non iure dominij, Vt ecce, Naturaliter poſſidet, qui vi aut clam poſſidet, & incumbat rei meæ, cíque aduerſus alios competit interdictum Vti poſſidetis, & Vnde vi, *l. 1. §. vlt. D. vti poßid. l. 1. §. qui à me. D. vnde vi.* Ego violenti aut clandeſtini ingreſſus opinione comparata, poſſeſſione ceſſi, ſed eam tamen vel interdicto vndi vi, aut de clandeſtina poſſeſſione recuperare poſſum, aut meam eſſe vocare interdicto vti poſſidetis. Eum quoque naturaliter poſſidere conſtat, qui contra leges donatum accepit: vt, ſi quid vxor vero donauer t, r poſſidet non iure dominij, cùm ſci i ignorare nõ debeat, inutilem don onem eſſe: ſed naturaliter, volente domino, qui ei poſſeſſione ceſſit: & competunt ei interdicta poſſeſſoria, *l. 1. § ſi vir. D. de acquir. poſſ. l. 1. § deÿcitur. D vnde vi.* Is etiam qui precariò rogauit, vt ſibi poſſidere liceret, naturaliter poſſidet, *l & habet. §. eum qui. D de precar.* non ciuiliter, quia neque dominium, neque dominij opinionem habet: & quidem ſolus ſecundum ſententiam Labeonis, quæ verior eſt, cùm poſſeſſor ei poſſeſſione ſua ceſſerit. Et omnino quicunque poſſidet, ſiue naturaliter, ſiue ciuiliter poſſidet, ſiue iuſtè ſiue iniuſtè, aut non poſſidet, aut ſolus poſſidet. His conſequens eſt interdicta poſſeſſorio aduerſus alios dari ei qui precario rogauit, *l 1. §. vlti. D. vti poſſ. l. qui precario. D. de preca.* non etiam aduerſus eum quem rogauit: ſicut nec ei qui vi aut clam poſſidet, aduerſus eum à quo poſſidet: quia etſi is à quo poſſidet, vi vel clam vel precario non poſſideat, in controuerſia poſſeſſionis tamen perinde habetur ac ſi poſſideret, cum habeat interdictum de vi, vel de clandeſtina poſſeſſione, vel de precario. His tribus modis mala fide poſſidemus, vi, clam, precariò: rhetores Græci malunt dicere, *βία, ἢ λάθρα, ἢ ἀπάτη.* & inde tria illa interdicto. Id quoque non dubitandum, quin creditor pignus quod ei debitor tradiderit, naturaliter poſſideat, cùm debitor poſſeſſionem in eum tranſtulerit, *l. cum & ſortis. §. vlt. D. de pig. act. l. per ſeruum. in princi. D. de acquir. rer. dom.* & ideo huic etiam non dubitarem dare interdicta poſſeſſoria: quod & Accurſio placet *in l. pen. §. creditores. D. de vti. poßid.* His adiungatur ſequeſter, cui partes poſſeſſione ceſſerunt, *l. intereſſe. D. de acqui. poſſeſſ. l. licet. §. rei. D. depoſ.* nam & hic naturaliter poſſidet. *Hæc & Cuiac. obſer. lib. 9. c. 33.*

Poſſeſſionum genera varia, cauſſæ variæ, tituli varij, pro hærede, pro emptore, pro legato, pro agnato, noxæ dedito, ſoluto ſuo, *l. 3. §. genera. D. de acq. poſſ. l. 13. §. 1. D. de poſſeſſ hæred.*

Poſſidet PRO HÆREDE, qui putat ſe hæredem eſſe, vel bonorum poſſeſſorem, *l 11. D de pet hæred. §. adipiſcendæ Inſtitut. de interdict.* Item qui rem alienam tenens à domino hæres inſtitutus eſt, vel bonorum poſſeſſionem accepit, aut iuſtam aliquam cauſſam habet exiſtimandi ſe hæredem, vel bonorum poſſeſſorem domino extitiſſe, *l. 33 §. 1. D. de vſuca.* Sed & quod hæredi inſtituto legatur, id ipſe pro hærede poſſidet, cùm pro ipſius parte legatum non conſiſtat, *l. 18. in fin. D. de his, quæ vt indig.* Eodem loco habentur & quæ à ſtatu libero conditionis implendæ gratia accipiuntur, *l. 15. §. ſed & ſi retenta. D. de pet. hæredit.* A que hæc exempla optimè accommodantur *ad tit. pro hærede. D. & l. 44. § ſi tu me vi. l. 21. D. de vſucapionibus. l. 1. D. quorum bonor l. 1. §. quia autem. D. quod legator.*

Poſſidet PRO EMPTORE, qui à non domino emit, cùm eum dominum eſſe exiſtimaret, *l. 33 §. 1. D. de vſucapionibus. l. 8. D. de pecul. & commod. l. 6. §. Iulianus. D. de precar. l 11. in fin D. de inſtitor. l. 13. §. 1. D. de pet hæredit. titu pro empto.*

Poſſidet PRO DOTE, qui rem alienam ignorans doti accepit, *l. 13. l. 15. §. apud Marcellum D. de pet. hæred. l. 8. D. de peric. & commod. l. 1 & toto tit. pro dote.* Similiter pro DONATO poſſidet cui res donationis cauſſa tradita eſt, *l. 1. D. pro dona.* Pro LEGATO verò, cui res aliena legata eſt, aut teſtatoris quidem ſed adempta codicillis ignoratur, *l. 1. l. 4.*

bbb 2

D.pro legato. Pro SOLVTO, qui rem debitam vel aliud quid in ſolutum eius loco accepit, *l.1.D.pro empto.* Pro SVO poſſeſſio ad omnes poſſeſſionum ſpecies porrigi poteſt, quas quis ex iuſta cauſſa nactus eſt. Sed huic propriè locus eſt, in his quæ proprium & ſpeciale adquiſitionis nomen non habent, vtputa in his quę cælo, terra, mari, vel ab hoſtibus capta poſſidemus: item quæ vt in rerum natura eſſent, fecimus, & quæ quaſi donata, legata, vel empta, vel ex ſtipulatu, aut ex cauſſa dotis debita, cùm veritas non ſubeſſet, accipimus, *l.1. & l.2.l pen in fin. D.pro ſuo.l.3.§ vl. D.de adq.poſſ.l.67. D.de iur.dot l.5.l.27 l.32.de vſuc.* Vide in præpoſitione Pro.

in Poſſeſſione eſſe, & Poſſeſſorem eſſe differunt: ficut aliud eſt eſſe in ſeruitute vel libertate, aliud ſeruum vel liberum eſſe. In poſſeſſione eſt depoſitarius commodatarius, colonus, inquilinus, is qui precariò rogauit vt morari liceat, non etiam poſſidere, vel ſequeſter cui partes cuſtodiam tantùm, non poſſeſſionem conceſſerunt: ſimilis hic depoſitario, ille commodatario. Item is qui ex primo decreto miſſus eſt in poſſeſſionem crediti ſeruandi cauſſa, vel dotis, ventris, legatorum, damni infecti cauſſa, *l.certè.§.is.qui.D.de precar.l.ſi quis ante. D.de adq.poſſeſſ.* & quibus ij locis dicuntur naturaliter poſſidere, impropria & confuſa locutio eſt, cùm ſint in poſſeſſione naturali potiùs quàm poſſideát. qua de cauſſa eis interdicta poſſeſſoria non dantur, *l. officium. D. de rei vindic.* ſed dantur dominis, apud quos poſſeſſio remanſit, veluti depoſitori, commodatori, locatori, ei qui precariò rogatus eſt, debitori, & ſimilibus. Hi enim per illos poſſidét. illi ergo his, nó ſibi. Fructuarius etiam tantúmodò eſt in naturali poſſeſſione. nihilominus tamé quia rei emolumentum ad eum pertinet, quæ res efficit, vt in pleriſque partibus iuris pro domino habeatur, interdicta ei poſſeſſoria accommodantur, quæ cæteris qui ſunt in poſſeſſione non accommodantur. Cuiacius.

Poſſeſſio CONTINVA dicitur, non ſolùm, quæ penes vnum atque eundem ſemper eſt, verùm etiam quæ ab vno ad alium legitimè tranſlata fuerit. Etenim tempora poſſeſſionis, quib. auctores bona fide poſſederunt, meritò debét prodeſſe & reputari ad complendam vſucapionem iis, qui in locum eorum ſuccedunt, ſiue ex contracta, ſiue ex vltima voluntate. Puta hæredibus accedit poſſeſſio teſtatoris, & emptor vtitur tempore venditoris, nec ſolùm immediati, ſed etiam vlterioris. Niſi fortè medius aliquis ex auctoribus non poſſediſſet, quia tunc non poſſet per rerum naturam cenſeri coniuncta ſeu continua poſſeſſio. *Scæuola in l. de acceſſionibus in prin. Venuleius in l.in vſuc.§.1.D.de diuerſ. tempor præſcript.*

Poſſeſſio defuncti quaſi iuncta deſcendit, ad hæredem, & plerunque nondum hæreditate adita completur. *Paul. l.cum miles.Ex quibus cauſſ maior.*

Poſſeſſio vera & propria dicitur, etiam quæ legis commento transfertur, *l. quod meo. vbi Alexan. de acqu poſſeſſ.l ſi is cui.§.Flauius.de ſolut.* Quemadmodum vt creditor quis dicitur, ſatis eſt, quòd fidem alterius ſecutus ſit, vel verè, vel legis interpretatione, *l.1. C.qui manum.non poſſ. l. qui in fraud. §. ex omni. D. qui & à quib.manumit.*

Poſſeſſionis verbo interdum proprietas ſignificatur, *l.78.D.de verb ſign.*

Poſſeſſio quandoque ſumitur pro detentatione, *l. qui locatore. § filium. D.pro hærede.*

Poſſeſſio fiduciaria, *Budæo l.1. D. de origin. iur. quam ſub manu regia poſſidere dicunt.*

Poſſeſſio quandoque quaſi poſſeſſionem ſignificat, *c.2.de in integr.reſti.* Quaſi enim poſſeſſio eſt, cùm corporalibus rebus vtimur, quæ naturaliter teneri non poſſunt, vt ſeruitutibus.

Poſſeſſio ſimpliciter prolata, ſcriptáve de naturali accipienda eſt, *l ſtipulatio iſta.§ hi quoque. D.de verb obli.*

Poſſeſſio tradita dicitur etiam præcario rogata, *l.Iulia.§.veniunt D.de actio. empt.*

Poſſeſſionem *in l.æquam. C. de ſeruitut.* interpretatur Albericus rem poſſeſſam.

Poſſeſſionem bonorum agnoſcere apud iudicem, eſt declarare apud Magiſtratum ſe talem eſſe, qui poſſet ac vellet iure prætorio amplecti hæreditatem defuncti.

Poſſeſſione capere, pro vſucapere. *Iulianus l.*

nus l non ſolum 33.§.*ſi docuimus*.D.*de vſur*. Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa poſſeſſione capi,&c. *Iauolenus leg. emptor* 4. *Digeſt. pro empt*. Nihil eum ex eo fundo longa poſſeſſione capturum.

Poſſeſſionis nomen Feudalium agrorum maximè proprium eſt : primùm quia Feudiſtæ ſcribunt ſolam poſſeſſionem ad vaſallum pertinere : proprietatem verò manere domini, *lib*.2.*titul*.8 §. *vltim*. deinde quia vetuſtiſſimis morib. poſſeſſiones à Romanis dicebantur,prędia, quæ non proprietatis iure,ſed tamen diuturnæ aut perpetuæ poſſeſſionis iure tenebantur : de quibus Iauolenus ita ſcribit *in leg.quæſt*.115. *D.de verb. ſign*. poſſeſſionem dici cuius proprietas ad nos non pertinet,aut nec poteſt pertinere.Et hoc ab agro differre,quòd poſſeſſio eſt vſus : ager, proprietas loci eſt. Quod Feſtus planius ſic exponit : Poſſeſſiones appellantur agri latè patentes publici priuatique : quia non mancipatione,ſed vſu tenentur : quò pertinet *l. etiam*.11.§.*agri*.D.*de publ. & vectigal. & item prædia*.10. D.*fam.ercisc*. vbi vectigalia prædia dicuntur non eſſe noſtri patrimonij. At in libro Variorum Auctorum de limitibus,poſſeſſiones definiuntur agri latè patentes publici, priuatique,quos initio non mancipatione, ſed quiſque vt potuit occupauit, atque poſſedit:vnde & nuncupati. Agros igitur Iauolenus eſſe vult, qui nexu & mancipio,aliòve iure ciuili, veluti ceſſione vel vſucapione alicuius proprij facti ſunt: quod veteres Dominium iuris Quiritiū appellabant. Poſſeſſiones autem quæ vel ad tempus, vel in perpetuum alicui vtendæ fruendæ datæ ſunt : pro quibus vectigal aliquod teſtandæ auctoritatis cauſſa penditur.Sicul.Flac. Horum ergo agrorum nullum æs, nulla forma, quæ publicæ fidei poſſoribus teſtimonium reddat. Quòd ſi culturæ & melioratio- nis lex adhiberetur,Imp. Zeno Emphyteuſim appellauit,*leg*.1. *Cod.de iure emph*. Hotomanóque placet,vt eo poſſeſſionū nomine feudalia prædia vocitentur, *Cic. Agr* 1. Venit mihi in mentem, Tib. & C. Gracchos plebem in agris publicis conſtituiſſe, qui agri à priuatis antea poſſidebantur. *Et Orat*.11. Qui agrum Recentoricum poſſident, vetuſtatis poſſeſſionis ſe, non iure : miſericordia Senatus, non agri conditione defendunt. nā illum agrum publicum eſſe fatentur: ſed moueri poſſeſſionibus negant oportere. *Item*:Anteà cùm erat à Tribuno pl. mentio legis Agrariæ facta, continuò qui agros publicos, aut qui poſſeſſiones inuidioſas tenebant,pertimeſcebant. *Item Orat*.111.Si iſti agri partem aliquam iuris, aliquam ſimilitudinem propriæ poſſeſſionis,aliquam ſpem diuturnitatis attingunt:nemo eſt,&c. *Item*, Immunis commodiore conditione ſunt, quàm illa quæ penſitant. Ego Tuſculanis pro aqua Crabra vectigal pendam: quia à municipio fundum accepi. Sed hæc omnium optimè legis ipſius Agrariæ verba oſtendunt : Quæ publicè data, donata, conceſſa, vendita. Patior,audio, quid deinde ? POSSESSA. Hoc Tribnus pl. promulgare auſus eſt : vt quod quiſque poſt Marium & Carbonem Conſules poſſederit, id eo iure teneret, quo qui optimo priuatum. Nam in lege ita erat: Ea omnia eo iure ſint, vt quæ optimo iure priuata ſunt. Priuata enim appellat,quos Iauolenus agros propriè nominat. Poſſeſſiones,vt ille idem,quæ non proprio & Quiritium iure, ſed vſus cauſa tenebantur : qualia ſunt Feudalia & Emphyteuticaria prædia. Similiter ergo Feudatarius & Emphyteutes poſſeſſionem ſuam propriè appellabunt, *leg.Moſchus*.47.§.1.D.*de iur.fiſc. & qui iis fruitur, poſſeſſor,l.item ſi*.15.§.1.*D. de rei. vind*. vel (vt eſt apud Sicu. Flaccum)publicæ fidei poſſeſſor. Itemque ſuperficiarius:cū ſuperficiei.proprietas & ciuili & naturali iure eius ſit, cuius eſt ſolum,*leg*.2.D.*de ſuperficiebus*. Inter eum tamen abuſiuè poſſeſſionis verbūm proprietatem quoque ſignificat,*leg.interdum*.78.D.*de verb. ſignific*.

POSSESSOR quis dicatur, ſecundum ſubiectam materiam æſtimandum eſt,vt deſcribit eum Macer,tractans iudiciariam cautionem,*in l. ſciendum eſt*. D. *qui ſatiſd. cog*. & obſerua ibi, quomodo materia variet ſignificationem verborum.

POSSESSORIAS actiones Tryphoninus *l*.50.D.*de bon. lib*. ipſam bon. poſſeſſ. vocat. At *in l*.4.§ *fi*. D. *ad Carbon*. hoc verbo hæ actiones ſignificātur, quæ bonorum poſſeſſoribus rerum hæredi-

tariarum perſequendarum gratia datur. *Bald.de bon poſſeſſ.hæred.D.*

P O S T, qui accipi debeat, docet *Bartol. l.* 2. D *ſi cert. pet.* & ad finem referri conſtat, vt autem ad initium.

Poſt hominum memoriam, id eſt, à memoria hominum.

P O S T E R O R V M appellatione liberos tantùm, non etiam libertos eorũ, quibus fideicommiſſum relictum eſt, Fideicommiſſum contineri, nequaquam incertum eſt, *ait Modeſtinus in fin. l. quod his verbis D. de leg.* 3. Vnde

P O S T E R I O R E S dicuntur, qui vltra trinepotes ſunt vſque in infinitum deſcendentes, *l. fin. § parentes. D. de grad.* Maligna igitur fuit illa Caligulæ interpretatio, qua poſterorum nomen ad filios coarctabat, negans vltra hũc caſum debere poſteros intelligi, quemadmodũ Suetonius in C. Caligula cap. 38. ſcribit. Cæterùm vacatio, & immunitas, liberis, & poſteris alicuius data, ad eos duntaxat pertinet, qui eiuſdem familiæ & nominis ſunt, *l.* 13. *D. de mun. & hon.*

P O S T E R I O R E S, pro Poſthumis, vide Poſthumi.

P O S T I C A M, lineam in agris diuidundis, S. Sulpitius *apud Feſtum libr.* 14. appellauit.

P O S T I C V M, Varroni Poſtica, oſtium in poſteriori parte ædium, *l. ſi cui. § cum ædium. D. de vſufruct. leg. Feſto lib.* 14. Vlp. in *l.* 13. *§ ſed ſi ædium. D. de vſufru.* etiam Poſticas dixit. Vel aditos, inquit, poſticáſve vertere.

P O S T L I M I N I V M eſt, *ait Paulus*, ius amiſſæ rei recipiendæ ab extraneo, & in priſtinum ſtatum reſtituendæ, inter nos, ac liberos populos, Regéſque, moribus legibus conſtitutum, *leg. Poſtliminium. D. de captiu. & poſtlim. reuerſ.* Dictum eſt autem Poſtliminium, *vt vult. Imper. § dictum eſt. Inſtit. quibus mod. ius patr. pot.* à limine & poſt. Vnde eum qui ab hoſtibus captus eſt, & in fines noſtros poſtea peruenit, poſtliminio reuerſum rectè dicimus, nam limina, ſicut in domo finem quendam faciunt: ſic & imperij finem eſſe limen veteres eſſe voluerunt. Hinc & limen dictum eſt, quaſi finis quidam & terminus. ab eo poſtliminium dictum eſt, quia ad idem limen reuertebatur, quod amiſerat. Cicero *in Topic.* de hoc vocabulo ſic ſcribit: Seruius in verbo Poſtliminium nihil putat eſſe notandum, niſi P o s t: & Liminium illud, productionem eſſe verbi vult: vt in Finitimo, Legitimo, æditimo, non plus eſſe timum, quàm in Meditullio, tullium. Scæuola autem iunctum eſſe putabat verbum, vt ſit in eo & Poſt, & Limen: vt quæ à nobis alienata ſunt, cùm ad hoſtem peruenerint, & ex ſuo tanquam limine exierint, dein, cùm redierint poſt ad idem limen, poſtliminio videantur rediiſſe. Ælius Gallus lib. 1 ſignificationum quæ ad ius pertinent, vt ſcribit Feſt. Poſtliminio receptum ait eſſe eum, qui liber ex qua ciuitate in aliam ciuitatem abierat, in eadẽ ciuitate redit eo iure, quod conſtitutum eſt de poſtliminiis, Item qui ſeruus à nobis in hoſtium poteſtatem peruenit poſtea ad nos redit, in eius poteſtatem, cuius antea fuit, redit. Equi, inquit, & muli, & nauis eadẽ ratio quæ ſerui. ſic enim legi vult *Cuiac. Obſeruat. lib.* 11. *cap.* 23. vbi etiam de iure poſtliminij diſſerit. Cicero loco ſuprà citato: Poſtliminio redeunt hæc, homo, nauis mulus clitellarius, equus, equa, quæ frena recipere ſolet. *Apud Pompon in l.* 36. *D. de relig.* Poſtliminium in rebus inanimatis & immobilibus ſumitur. Loca capta, inquit, ab hoſtibus deſinunt eſſe religioſa, quod ſi liberata ſint, quaſi quodam poſtliminio reuerſa priſtino ſtatui reſtituuntur.

P O S T V L A R E, eſt ſuum vel alterius deſiderium pro tribunali, id eſt, apud eum qui præeſt iuriſdictioni allegare & exponere, non alibi, *leg.* 1. *§* 1. *D. de poſtul. leg.* 4. *§. hæc autem. D. de damno infect. leg.* 9. *D. de pæn.* Gellius lib. 11. cap. 22. vtitur etiam hoc verbo in hoc ſignificatu. Hinc pro aduocationem præſtare, & apud iudicem al cui adeſſe ſumitur *ab Vlpian. in l. puto autem. D. de poſtuland.* Cauſſam agere pro poſtulare, *Paul. in l. in quibuſci. D. eod. tit.*

Poſtulare præterea is dicitur, qui rem per ſe iuſtam admodum exigit, aliquantò inſtantius, quàm petens. Vnde Curtius, Poſtulabat, inquit magis, quàm petebat.

Poſtulare, cùm ad publica iudicia refertur, propriè ſignificat petere à Prætore, vt ſibi liceat lege aliqua publicorũ iudiciorum quempiam interrogare, vtrum in eam legem commiſerit, necne: vt

vt ſi fateatur ei lis æſtimetur: ſi neget, eius nomen in reos referatur. *Cicero ad Qu. Fratrem lib.* 1. Quòd cùm de ambitu Gabinium vellet poſtulare, neque Prætores diebus aliquot adiri poſſent, vel poteſtatem ſui facerent, in concionem aſcendit. *Cælius Ciceroni.* Inſolentiſſimi homines Circenſibus ludis poſtulandum me lege Scantinia curarunt. Idem: Illud mihi occurrit, quòd inter poſtulationẽ & nominis delationem vxor à Dolabella diſceſſit.

POSTVLATIO, quæ *inquit Donatus*, propriè eſt querela de eo qui peccauit, apud alterum: Expoſtulatio apud illum ipſum qui peccauit. *Terent. Hecyra*: Neque lites vllæ inter eas, poſtulatio nũquam. *Item in And.* Expoſtulatio eſt aduerſus eum quem incuſamus. nam Expoſtulare eſt querelam apud eum ipſum deponere, de eo ipſo qui fecit iniuriam. Poſtulare autem, querelam dicere de altero apud alterum. Aliàs Poſtulatio pro deſideriis ſumitur. Hinc

Poſtulationibus vacare, id eſt, expedire ſupplicantium deſideria. Nam poſtulationes, vt diximus, pro deſideriis, & interpellationibus iudicialibus, *l.* 2. *§ in bonorum.* D. *quis ord. in bon poſſ.*

Poſtulationes item vocantur, cum ob monſtrum, oſtentum, prodigium, errorem in ceremonia, ſacrificium, vel expiationem poſtulare dij videntur: hoc verbo vtitur M. Tullius: ſed & Arnobius ita ſcribens, In ceremoniis veſtris, rebúſque diuinis poſtulationibus locus eſt, & piaculi dicitur eſſe contracta commiſſio.

POSTHVMVS, vt ait Ceſellius Vindex, explicans *apud Gel. l.* 2. *c.* 17. locũ Virg. Æneid. 6.

Syluius Albanum nomen, tua poſtuma proles,
Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniux
Educet ſyluis.

non eum ſignificat qui patre mortuo, (vel poſt humatum patrem, vt alij) ſed qui poſtremo loco natus eſt. Itaque *Tertul.* poſtumum pro poſtremo vſurpauit *in lib. contra Gnoſt.* Quæ cauda erit quodcunque de poſtumo corporis propagatur. *item Apuleius in Apolog* 1. Igitur per aſpirationem ſcribendum hoc vocabulum non eſt, vt nec in Pand. Flor. ſcribitur, nec in veteribus Liuij cod. vt obſeruat Sigonius: nec à Græcis πόσθυμος, ſed πόςυμος effertur: atque nihil in eo aliud notandum, niſi Poſt, & Vmus productionem eſſe verbi, vt in Poſtliminio, Liminium, ex ſententia Seruij quam ſuprà retulimus: vel ea forma à Poſt, deductum, qua ab Extra Extumus, & à Citra Citumus. Hinc illud Plauti:

Poſt mediam ætatem, mediam qui duxit vxorem,
Si eam fortè ſenex anum grauidam fecit:
Quid dubitas quin puero ſit nomen Poſtumus?

At negare nolim, Poſtumos etiam vocari eos qui poſt mortem patris naſcuntur (κυοφορουμένους à Græcis interpretibus dictos, quòd moriente parente in vtero fuerint) cùm præſentibus ſcribat Plutarchus in Coriolano & Sylla, πόςυμον appellari, ἐπὶ τεθνηκότος πατρὸς γένηται: idémque Vlpian. *l.* 3. §. 1. D. *de iniuſt. rupt.* item Caius, Sextus Pompeius lib. 14. & Varro tradant: ita tamen vt poſtremo (mortui enim non procreant amplius) non vt poſt humatum patrem, Poſtumus natus dicatur: quod & confirmat Vlp à. *d. l.* 3. *§. ex hu.* vbi poſtumos poſteriores vocat ſic enim in Pandect. Flor. legitur, & libri quoque Labeonis poſt mortem eius editi, Poſteriores dicti ſũt, quaſi poſtumi.

Poſtumus etiam dicitur in legis Velleæ cap. 1. qui poſt teſtamentum viuo parente naſcitur: & ex eiuſdem legis c. 2. poſtumorum loco ſunt, qui ante teſtamentum nati ſunt, ſi poſtea mortuo parente in ſui hæredis locum ſuccedant: hinc verò etiam apparet, aptari nomen poſtumi non his tantummodò qui poſt mortem parentis nati ſunt, ſed etiam his qui poſteriores parenti editi ſunt. *Vide in Pandect. titul. de lib. & poſt. & præcipuè l. Gallus.* 29. *cuius expoſitionem vide apud* Duarenum *lib. Diſput.* 2. *c.* 38.

Poſtumus alius dicitur ſuus, alius verò alienus. Poſtumus ſuus dicitur, qui ſi viuo patrefam. natus fuiſſet, in ipſius poteſtate fuiſſet, proximúmque ab eo locum in familia tenuiſſet, §. 3. *Inſt. de hæred. quæ ab inteſt.* veluti filius: aut filio de familia ſublato, nepos, & qui deinceps Poſtumus alienus dicitur, qui ſi teſtamẽti tempore natus fuiſſet, ſuus hæres non fuiſſet. Horum autem alij ſunt Agnati,

vt frater,qui in matris vtero eſt,fratriſve poſtumus, §. 1. *D. de legit. agn.ſucceſſ. l.fratres.Cod de inoffic.teſt.leg.pen. Digeſt. de leg.*1.alij Cognati *de quibus in l. poſtumus 6.Dig.ſt.de inoffic.teſtam.*vt is qui ex emancipato filio conceptus & natus eſt, *leg.ſi emancipatus.* 6. *Digeſt de contr. tab.*item ſororis vel naturalis, vel adoptiuæ filius: *de quo in leg. ſi quis.* 9. *in fin. D.de lib.& poſt.*item qui ex filio in adoptionem dato conceptus eſt, *l.*1. §. *ſi filius in adopt. Digeſt.de vent in poſſ. mitt.* item qui cæſo vtero extrahitur matri cognatus eſt poſtumus, *d.l poſtumus. Digeſt. de inoffic.teſtam.* aut qui eſt in vtero neptis ex filia,*de quo in leg.Titius.§. Lucius. Digeſt.de lib. & poſtu.* alij quoque ſunt poſtumi planè extranei: *de quib.in l.extraneo* 6.D. *de vent. in poſſeſſ mitt. & aliis nonnullis locis.* Ex Hotom.

POTENTATVS, *in leg.*13. *Digeſt. de rit.nup.leg.* 1. *Cod. de gen abo.l.* 4.*Cod.de teſtib.* vtuntur hoc verbo Cæſar & Liuius.

POTESTATIS verbo plura ſignificantur: in perſona magiſtratus imperium, *leg* 215. *Digeſt. de verb. ſign. leg.* 13.D.*de iuriſdict. leg.*3. *Digeſt.ne vis fiat ei, qui in poſſ.leg* 1 *Digeſt ad leg. Iul. maieſt.*& quidem abſolute poteſtatem appellari merum imperium, quo in facinoroſos animaduertimus,*Vlpian ſcribit in leg.*3. *Digeſt.de iuriſdict. om.iud.* in perſona verò liberorum patria poteſtas in perſona ſerui dominium. *d l.*215. Poteſtatis enim verbum non ad liberos modò trahimus, verum etiam ad ſeruos, & ad eos qui nobis bona fide ſeruiunt,ſiue liberi ſint,ſiue alieni,ſiue proprij ſint,ſiue fructuarij. Nec refert cuius ſexus ſint,*l.* 1.§.*in pet'ſtate* D.*de exercitor. leg.*1. §.*vltim. Digeſt. de tributor. leg.*3. §. *qui in eiuſdem Digeſt.de donat int.viri.* Quinimo & in eo quod dicitur,eos qui in poteſtate teſtatoris ſunt,ad teſtamentum adhiberi teſtes non poſſe, Poteſtatis verbum ad eum quoque,qui ab hoſtibus redemptus eſt,referimus,*leg.* 20. *Digeſt. qui teſtam. fac.* Atcùm agimus de noxæ deditione cum eo qui ſeruum non defendit,poteſtatis appellatione copiam facultatémque ſignificamus, *d l.*215.In poteſtate enim habere ſeruum,quod ad noxalem actionem attinet, accipimus cum, qui facultatem & poteſtatem exhibendi eius habet. Quòd ſi in fuga ſit, vel peregrè, non videbitur eſſe in poteſtate, *l.*21. § *Prætor.ait.* D.*de noxalibus.* In lege Attinia, in poteſtatem domini res furtiua veniſſe videtur ſecundum Sabini & Caſſij interpretationem,ſi eius vindicandæ poteſtatem habuerit. Alij ita interpretantur,ſi eius rei velut ſuæ poſſeſſionem ita nactus ſit,vt iuſte auelli ei non poſſit,*l* 4.§.*tunc in poteſtatem.Digeſt. de vſuc* Poteſtatem ſui non facit, quod ad miſſionem in bonorum poſſeſſionem attinet, qui id agit,ne aduerſarius eius ſui copiam habeat, *leg.*2.§.1. *D. quibus ex cauſ.in poſſ.l.*7.§ *præterea. D. de ſuſp.tutorib.* Enimuerò magiſtratum quoque ipſum poteſtate prædictum, poteſtatem appellamus,*l* 7.D.*de reb cor l.*26.D.*de pignorib l.*17.§.*pen.* D.*de ædil.edict.* vt & apud Iuuenal.cùm ait,

An Fidenarum Gabiorúmque eſſe poteſtas.

Sueton.*in Claud. c.* 23 Iuriſdictionem de fideicommiſſis quotannis & tantùm in Vrbe delegari magiſtratibus ſolitam,in perpetuum atque etiam per prouincias poteſtatibus delegauit. Quem locum torquere poſſumus ad interpretationem illorum verborum, quæ ſunt *in leg.*1.D. *quod quiſque iur.* QVI MAGISTRATVM POTESTATEMVE HABEBIT: vt eos, qui in vrbem magiſtratum gerunt,vel in prouinciis imperium aliquod poteſtatémque obtinet, ſignificari dicamus. Sed & *in l.*3 *in fin.*D.*ad leg.Iuliam maieſt.* poteſtas à magiſtratu ſeparatur,& *l.*5.D. *de arbitr.*

POTIORES id muneribus iniungendis accipiuntur non ſolùm gradu generis,ſed & ſubſtantia rei familiaris, *interprete Paulo lib.*2. *Sent* 28. *Et ita in l.*7. D.*de decurionib.l.*1.*C.de potiorib. ad mun. nominan.l.*10.potiorum nomen accipiendum eſt.

POTITVS hoſtium dicitur, qui in hoſtium poteſtatem redactus eſt, *à Papin.l.*11.D. *de capt. & poſtlim.* Exinde ſui iuris videtur fuiſſe, ex quo patet hoſtium potitus eſt. Plautus in Epidico, MVL.*Tum filiam quam ex te ſuſcepi.* PER. *Quid eam?* M. *Eductam perdidi: atque hoſtium eſt potita.* Sic enim paulò pòſt. *Nã poſtquam audiui illicò ex meo ſeruo illam eſſe captam: continuo argentum dedi vt emeret* Sic.*Vlpi.in l.*15. D. *ex quib cauſ.maior.*

tit. l. 10.D.*de mil.teſt.l.* 11 *& l.*21.D.*de capt*

POTIVS nonnunquam apud Iuriſconſultos ſubauditur,pro conſuetudine Hebraici ſermonis. *Paul.l.*2.*D. de reb. cred.*Eorum datione poſſumus in creditum ire,quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem , quam ſpecie, *Vlp.l.* 2.§.6.*in fi.D.de iud.*Alioquin compelletur iudicium accipere, quàm inuenire eos,qui ſatis pro eo dent.*Idem l.*7. *depoſ.* cùm poſſet non ſuſcipere talem cauſſam, quàm decipere. *Item in l.* 22.*in fin* D.*de acq.vel omit & l.*49.§.3. *D.de legat.lib.*13.

PR.nota eſt,non interiecto puncto Prætorem ſignificans : puncto interiecto Populum Romanum. *qua de re Victorinus Afer.in lib.de Orthograph.* PR.inquit, quoties Prætorem ſignificare vultis,nolite interpungere : ne fiat populus Romanus.

Πράκτορες in Nouellis dicuntur exactores tributorum.Hinc Suidas, Φορολόγος, ὁ τὰς εἰσφορὰς συλλέγων, ὃς πράκτορας καλεῖν ἔθος τοῖς πολλοῖς.

PRÆ,præpoſitio, exponitur ante , *l.ſi fideiuſſor.D.qui ſatiſd. cog.*

Præmanus,ad manum , in promptu,*l.* 27.*D.de pig.actio*

PRÆBENDA , veteri loquendi modo.*in l.inuiti* 2.*Vlp.* protulit neutro genere,vbi Accurſius Præbendam legit, & ſubaudit,annonam. Exempla veteris lectionis adducit *Alciat. cap* 43.2. *Parer.* qui obiter admonet , quas Sacerdotum præbendas vulgò vocamus , μεταφορικῶς poſſe nos Latinius in neutro genere præbenda dicere.

PRÆBENDA *in tit.extra de præbendis & dignit.*eſt ius percipiendi prouentus in eccleſia collegiata , ex actione prouenięns competens alicui tanquam vni de collegio. quod ius ex canonica deſcendit,non enim eſſe debet canonicus ſine præbenda , *cap.relatum.extra illo titul.*

Præbenda eſt nomen iuris, quia non tantùm ex poſſeſſionibus & reditibus conſtituitur , ſed & ordine canonicatus, cui adnectitur, & iungitur.

PRÆCENTORES,dicuntur cantores,qui in choro incipiunt in eccleſia collegiata,*c.cum olim.de conſuetud.*

PRÆCIDERE,*Bud.l.*2 *de orig.iur.* Græcis ἀφορίζειν ,Gallis cottare , ac quorum quem articulum deſignare.

PRÆCIPERE , ante alios capere, & id præcipuum ſibi habere præter hæreditariam portionem , & vt Græcè dicitur,ἐξαιρέτως λαβεῖν *l.ſi filia nupta.*§.1. *D. famil erciſcun.*Si filiusfam. ait, iuſſu patris obligatus ſit, debebit hoc debitum præcipere. *Sic.l.*35.§.1. D. *de legat.*2.*l.*90. D.*ad leg. Falcid.l.*10.D *de alim. lega* Hinc genus illud legati ,HAERES MI ILLAM REM PRAECIPITO , TIBI Q. HABETO,*de quo Vlp.Inſtit.titul* 23.*& Inſt. in* §.*ſed olim.eod.tit l.* 90.*de leg.*3.quod legatum,*vt ſcribit Gaius l.*2.*Inſt.*non niſi vni ex hæredibus relinqui poteſt , cui aliquid ſupra hæreditatis partes præcipui titulo relinquitur.

Præcipere aliàs eſt iubere, vt faciant qui aliis præſunt. Vnde præcepta Magiſtratuum dicuntur,& præcepta Iuris, Præcipere,pro inſtruere, docere Qua ratione præceptores appellantur,quaſi inſtitutores *Cic.de finib.*Sapientia præceptrice.in tranquillitate viui poteſt.

PRÆCEPTIO pro præſumptione vel potius vt ſic dicam , antecaptione,*apud Papin.in l* 1.*de fund.inſtr.* Cum pater, inquit duob.præceptionem bonorum auiæ dediſſet.Per Præceptionem dare, legere relinquere , id eſt præter hæreditatis partem dare , *l.* 48. D. *de iur.fiſc.l.*25 §.*vl.C fam.erc l.*10.*D. de inſtr.vel inſt leg,* Sic Ex cauſſa Præceptionis poſſidere,*l.*1. D.*quod leg.*

PRÆCEPTVM , ſiue Præceptio. pro ſcriptura,vel inſtrumento. *In Lomb, lib* 2.*tit.*17.Si guaſtaldus aliquid per donationē acquiſierit, ſit illi ſtabile , ſi per præceptionem indulgentiæ Regis hoc illi fuerit confirmatum. *Item tit.ſeq.*Reddāt omni tempore , ſecundum domini ſui præceptionem.*Aymo.lib* 5.*tit* 36.Richildis Compendium ad Ludouicū veniens attulit ei præceptum,per quod pater ſuus illi regnū ante mortem ſuam tradiderat.

PRÆCEPTORIS optimi adfectus erga auditorē ſuū eſt honeſtiſſimus.Non eſt enim vulgatis amor,quē bonæ literæ inter præceptorem & diſcipulū cōciliāt.

Præceptorem omnibus beneficiis venerari,magna laus eſt auditorū. Socrati, cum diſcipuli multa pro ſuis quiſq.facultatib.offerrēt , Æſchines pauper auditor ſeipſum donabat.Certè Deo,parentibus,

& præceptori bono nunquam pares reddi poſſunt gratiæ.

PRÆCIPVA dicuntur *inquit*, *Donatus in 5. Aeneid.* quæ præter communionem ſingulis proprio nomine deputantur, vt fit ſæpe in teſtamentis, cùm aliqua per præceptionem ſingulorum eſſe hæredum conſcribit teſtator. Vel ſic: Præcipuũ dicitur, quod hæredibus per præceptionem legatum eſt: id eſt, quod iiſdem quibus hæreditas relicta eſt, ita eſt legatum, vt in iudicio familiæ erciſcundæ id ante quam partes diſtribuantur, capiant, *l.* 90. D. *ad leg. Falcid. l.* 35. §. 1. *l. vlt.* D. *de legat.* 2. *l.* 17. § *ſi præcept.* D. *ad leg. Trebell.* Gallicè, *Preciput aduantaige.* Eius autem legati hanc formulam *Vlp. e. Inſtit.* 24 *prodit*: L. TITIVS ILLAM REM PRAECIPITO. *Item*, TITI fili, hoc amplius de medio ſumito, &c. *l. vxorem.* 41. §. *tertio.* D. *de leg. tertio* Hinc Præcipui titulus *apud Sido. Apollin lib. 6. Epiſtol. ad Patientem:* Illud autem deberi tibi quodam (vt dicunt Iuriſc.) præcipui titulo, nec tuus ire poterit pudor inficias. Denique, Per præceptionem legare, & Prælegare idem ſunt, *l. Sextiam.* 32. D. *de leg. tertio.* vide Prælegatum.

PRÆCONES in comitiis legum, ſubiiciente ſcriba leges pronunciabant. in comitiis magiſtratuum, tribus citabant, qui deſignati eſſent, renunciabant: in iudiciis, iudices, reos, & teſtes citabãt, audientiam faciebant, Oratores dixiſſe pronunciabant: in auctionibus rei precium indicabant, addictam à Magiſtro rem venditam pollicebantur.

PRÆDA. Si quid bello captum in præda eſt, *ait Labeo. l. antepen. de cap. & poſt.* Gell. autem, Præda, inquit propriè dicitur, corpora ipſa rerum, quæ capta ſunt. Bartol. pulchrè tractat de præda *in l. hoſtes. & in l ſi quid in bello. eod. tit.*

Prædæ occaſionem præbere, hoc eſt, inuaſionis, occupationis iniquæ. *Vlpian. l.* 1. *in princ. Si vent. nom. in poſſ.*

Præda, pro prædis cautione, Vide Prædes.

PRÆDES generaliter dicebantur ſponſores, id eſt, qui pro aliis fideiubebant. Plerunque autem ij, qui pro mancipibus ſpondebant: hoc eſt, pro iis publicanorum principibus, qui vectigalia à Cenſoribus conſtituta auctione redimebãt. Hinc Varro *li. de ling. Lat.* 5. Præs, inquit, dicitur, qui à magiſtratu interrogatus, in publicum vt præſtet: à quo & cùm reſpondet dicitur Præs. Id autem quo cauebatur, Prædam dictam idem teſtatur li. 4. Prædia dicta, item vt Prædes, à præſtando: quod ea pignori data publicè mancupi fidem præſtent. ſic enim legendum docuit Ioſeph. Scaliger. Hinc illud Ciceronis in Orat. pro domo: Poſtremo ne in prædæ quidem ſocietate mancipem, aut prædem ſocium reperire potuiſti. nam alludit ad publicanorum ſocietates, quorum alij mancipes, alij eorum prædes erant: cæteri communi nomine Publicani dicebantur. Veteribus Gloſſis Prædes ſunt. οἱ ὑπὲρ φόρου δημοσίου ἐνδεδωκότες.

Prædes quoque, *vt Aſconius ſcribit*, dicebantur, ſatiſdatores locupletes pro re, de qua apud iudicem lis eſt: interea qui tenet, diffidens cauſſæ, poſſeſſionem deteriorem faciat.

PRÆDIVM, à præſtando dici ſecundum Varronem rectius multò poteſt, quàm quaſi hæredium, vt quidam putant. Nam prædia poſſunt quotannis aliquid præſtare: ſicut & prædes dicuntur ſatiſdatores, qui præſtare poſſunt damna data ab iis, pro quibus fidem interponunt. Prædium autem aliud eſt vrbanum, aliud ruſticum, quæ non tã loco diſtinguuntur, *vt vult Neratius l.* 2. D. *de ſeruit. ruſtic præd. & l. eo iure. in quibus. cauſ. pign.* quam qualitate, *vt ex l. vrbana familia.* 168. D. *de verb. ſign. & l. ſi prædium. C de præd. min. colligi poteſt. Vide tit.* D. *de ſeruit. ruſt.* Vide Fundus.

Prædium ſeruiens, ſeu fundus ſeruiens dicitur, quod, vel qui debet ſeruitutem. At fundus cui debetur ſeruitus, prædium dicitur dominans. *Vide Zaſium* §. *aquæ Inſtit. de act.*

PRÆDIATORES, de quibus Caium ſcripſiſſe conſtat ex indice *l.* 54. D. *de iur. dot.* dici putantur, qui iuris ad prædia & prædes pertinentes periti ſunt. *Cicero pro Balbo*: Etenim Q. Scæuola Augur cum de iure prædiatorio conſuleretur, homo iuriſperitiſſimus conſultores ſuos nonnunquam ad Furium & Caſſelium prædiatores reiiciebat Quod idem ſcribit etiam Valer. Maxim. apud quem tamen PRAETORIO corruptè legitur, pro PRAEDIATORIO, vt annotauit Hoto. *Turnebus Aduerſ. lib.* 10. *c.* 30. ſecu-

tus

tus veteres Gloſſas, quæ Prædiatores interpretantur, ὠνητὰς ὑπαρχόντων, hoc vocabulo ſignificari vult eos, qui bona & fortunas eorum emunt, qui pro vectigalibus populi obligabantur. Quibus adde quod ſcribit in Topicis Boetius: Vindex eſt, qui alterius cauſſam ſuſcipit vindicandam, veluti quos nunc Prædiatores vocamus. Ita enim legi vult Cuiac. non Procuratores.

PRÆDICARE, pro apertè dicere, *apud Vlp. in fine. l. ſi quis. D. de pet. hær.* Prædicare item præco dicitur, dum aliquid palam promulgat & pronunciat ex Senatuſconſulto.

PRÆDONES propriè ſunt, qui cùm bellum non indixerint, hoſtiliter tamē graſſantur, qui & latrones, ſiue latrunculi appellantur, *l. hoſtes.* 24. *D. de captiu.* Eiuſmodi ſunt quos *Cic.* 2. *de Inuentione* deſcribit: Craſſus Conſul, inquit, quoſdam in citeriore Gallia nullo illuſtri, neque certo duce, neque eo nomine, neque numero præditos, vt digni eſſent, qui hoſtes populi Ro. dicerentur, quòd tamen excurſionibus & latrociniis infeſtā prouinciam redderent, cōſectatus eſt, &c. Trāſlatè autem & abuſiuè.

PRÆDONES poſtea dicti ſunt, iniuſti & malæ fidei poſſeſſores, id eſt, qui cùm ſcirent ad ſe hæreditatem non pertinere, bona ſine aliqua iuſta poſſidendi cauſſa inuaſerunt. *l.* 22. §. *ſi prædo ff. de pignor. action. l.* 5. *l* 13 § *ex facto. D. de acquir. poſſeſſ. l.* 55. *D. de cond indeb.* itaque omnes etiam bonæ fidei poſſeſſores poſt litem conteſt. prędonum loco ac numero habentur, *l* 27. §. *ſi ante. & l.* 33. §. *ſicut. D. de hær. pet.*

PRÆDONIVS, a, um, qui prædonis eſt, *Vlp l.* 25. §. 3. *D. de hær. pet.* Si verò poſtea conſcius hæreditatē nihil ad ſe pertinere, prædonio more verſari cœpit.

PRÆESSE, verbum eſt proprium Iuriſconſultorum, cùm litigatori auctores erāt vt iure ageret. Hinc illud P. Mutij Scæuolæ, *in lib. de Orat.* 1. Idem ſi hic in tuo regno eſſemus, non tuliſſem, multiſque præeſſem, qui aut interdicto tecū contenderent, aut te ex iure manu conſertum vocarēt. Hinc illud Cic. de Chelidone, amica Verris: Statuunt petere auxilium à Chelidone, quę iſto Prętore nō modò in iure ciuili, priuatorúmque omnium cōtrouerſiis populo Rom. præfuit, verùm etiam in his ſartis tectiſque dominata eſt. Superius enim ſic dixerat: Redite in memoriam quàm inanes domus eorum qui conſulebantur, quàm plena atque referta Chelidonis. *Sic Pomponius in l.* 2. *D. de orig. iur.* Augeſcente ciuitate, & qui præerant agendi genera compoſuerunt.

PRÆFATIO id erat in pactorum formulis, quod præſcriptio in ſenatuſconſultis. Hinc Paulus *l. Titio quæ.* § 1. *D. de rer. obligat.* Ea quæ in præfationibus conueniſſe concipiuntur, etiam in ſtipulationibus repetita creduntur: ſic tamen, vt non ex ea repetitione inutilis efficiatur ſtipulatio. Id eſt, quæ in ingreſſu contractus facta ſunt, ſtipulationi ineſſe dicūtur, licet purè facta ſit. *Confer. l. item quia.* §. *idem Iuliano. D. de pact. & l. lecta D. ſi cer. pet.*

PRÆFECTVRA, generica vox eſt, vrbica, militaris, caſtrorum, operum, fabrorum, laborum, atque id genus aliæ. Vlpia. Viribus, inquit, præfecturæ compulſus eſt. *l.* 2. *Vbi quis agere.*

PRÆFECTVRÆ Feſto lib. 14. eæ appellabantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinæ agebantur, & erat quædam earum reſpublica (neque tamen magiſtratus ſuos habebant) in quas legibus pręfecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent: quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas ſolebant ire præfecti quatuor XXVI. virum (al. è XXVI. viris) qui populi ſuffragio creati ibant in hæc oppida. Capuam, Cumas, &c. Alterum in quas prætor vrb. quotannis mittere ſolebat, qui ius dicent. vt Fundos, Formias, &c. Græci νομοὺς ac ϛρατηγίας vocant. *Liuius lib.* 26. Feſti definitionem confirmat his verbis: Habitari tantùm tanquam vrbem Capuā, frequentariſque placuit: corpus nullum ciuitatis, nec ſenatus, nec plebis concilium, nec magiſtratus eſſe: præfectum ad iura reddenda quotannis miſſuros. Pręfecturæ itaque dicebantur oppida quædam Italiæ, quorum incolę ciues Rom. erant: hoc tamen à municipiis differebant, quòd non ſuis legibus vtebantur, nec vllos è ſuo corpore magiſtratus, vt coloni, creare poterant: ſed à magiſtratibus qui Roma quotannis mittebantur, Romanis legibus regebantur. ij magiſtratus Præfecti dicebantur: hic Præfecturæ.

PRÆFECTORVM in libris Iuris Ciuilis hæc potiſſimum quæ ſubieci nomina recenſentur, Præfectus Prætorio, Præfectus vrbi, Præfectus vigilum, Præfectus annonæ, Præfectus ærario, Præfectus Auguſtalis.

Præfectus PRÆTORIO, tranſlata in vnius dominatum Republ. exemplo Magiſtrorum equitum ab Imperatore creari ſolebat: eique dati plenior (*vt Pom. & Arcadius ſcribunt l. 2. §. populi deinde. D. de orig. iur. l. 1. D. de offic. præf. prat.*) licentia ad diſciplinæ publicæ emendationem, quibus initiis adeò is magiſtratus creuit, vt appellari à Præfectis prætorio nô poſſit. credidit enim princeps, eos qui ob ſingularem induſtriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij magnitudinem adhiberentur, non aliter iudicaturos eſſe, pro ſapientia ac luce dignitatis ſuæ, quàm ipſe foret iudicaturus, *l. 1. ff. de offi. Præf. prat.* Vnde autem dictus ſit, Aſconij extat autoritas. Veteres, inquit, omnem magiſtratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellauerunt. Vnde & Prætorium tabernaculum eius dicitur, & in caſtris porta Prætoria, & hodie quoque Præfectus prætorio. Quibus ex verbis perſpicuum eſt. Præfectum prætorio dici eum qui militibus iis præerat, quos Imperatores in ſui cuſtodiam allegerant. quod inſtitutum primùm ab Auguſto fluxiſſe Suetonius in eius vita, & Dio lib. 55. teſtantur. Dio quidem, vbi ſcribit eorum decem millia fuiſſe, legionémque illam ſuos habuiſſe faſces. Conſtat autem ex pleriſque omnibus ſolitum ab Imperatore cingulum vnà cũ gladio dari Præfecto prætorio. & memorabilis vox Traiani literis mãdata eſt, qui cùm præfectum ſuum cingulo donaret, ita dixiſſe traditur, Accipe hunc enſem, & ſi quidem rectè, atque è Republica imperauero, pro me: ſin ſecus, in me vtere. Quam vocem ſuã in Panegerico Plinij ſignificans, ita loquitur: Ego quidem in me, ſi omnium vtilitas ita poſceret, etiam Præfecti manum armaui. Suetonius & Plinius hãc præfecturam equitibus Romanis mandari ſolitam ſcribunt. Ille his verbis: Veſpaſianus, inquit, præfecturam quoque prætorij ſuſcipit nunquam ad id tempus, niſi ab equite Roma. admiſtratam. Plinius autem Titum alloquẽs, Et quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas, Præfectus prætorio eius. Hæc autem poteſtas vſque eò poſteriorum Cæſarum beneficiis creuit, vt etiã poſtremis temporibus ad prouincias regendas cum ſummo imperio miſſi ſint. Itaque quatuor eorum genera Conſtantinopolitani Imperij tempore memorantur in lib. C. Præfectus prætorio per Oriẽtem, per Illyricum, per Italiam, per Gallias, de quibus licet cognoſcere ex libro qui inſcribitur Notitia Roma. Imperij Caſſiodorus etiam epiſt. lib. 6. Poteſtati Præfecti prætorio, inquit, nulla dignitas eſt æqualis, vice ſacra iudicat. nullus ei miles fori auctoritate præſcribit, excepto Officiali magiſtri militum. Curiales enim etiam verberat. in officio ſuo ius retinet ſingulare, & talibus tantíſque noſcitur iubere, quos etiam prouinciarum non auderent iudices in qualibet parte contemnere. Militia perfunctis, Tribunorum & notariorum honorem tribuit, & milites ſuos illis exæquat, gratanter implet Imperator, quæ ille conſtituit. Cæterùm Præfecti prætorio, quatuor (vt iam diximus) ſub Imper. Conſtantinopol. fuere. Duo in partibus Orientis, videlicet præfectus prætorio per Orientem, Præfectus prætorio per Illyricum: totidem in partibus Occidentis, videlicet Præfectus prætorio per Italiam, & præfectus prætorio per Gallias. Reliqua vide in Notitia imperij. Iuſtinianus autem exactis VVandalis, Africam à præfectura Italiæ prætoriana, ſub cuius erat diſpoſitione, exemit, eíque propriam præfecturam dedit, *l. 1. & 2. C. de offic. præfec. prætor. Afric.* ita additus eſt quatuor ſuperioribus quintus præfectus prætorio Africæ.

Præfecti VRBIS triplicem rationem tradit Hotomanus. aliam enim Regum, aliam Imperatorum, aliam mediis temporibus eius magiſtratus procurationem fuiſſe ſcribit. nam primis temporibus præfectus vrbi à Regibus creabatur. *Liuius libr. 1.* L. Brutus imperium in vrbe Lucretio Præfecto vrbis iam antè à Rege inſtituto, reliquit. *Et paulò poſt*, Duo Conſules inde comitiis centuriatis à Præfecto Vrbis ex commentariis Ser. Tullij creati ſunt. *Tacitus lib. 5.* Sed præcipua ex eo gloria, quòd Præfectus vrbi

vrbi recens, continuam poteſtatem, & inſolentia pari grauiorem, mitè temperauit. namque antea profectis domo Regibus, ac mox magiſtratibus, ne vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubditis mederetur. ferúntque à Romulo Dentrem Romulium, pòſt à Tullo Hoſtilio. Numam Martium, & à Tarquinio Superbo Sp. Lucretium impoſitos. Dein conſules mandabant. Duràtque ſimulacrum, quoties ob ferias Latinas præficitur, qui conſulare munus vſurpet.. Hæc Tacitus, ex quibus ſecunda huiuſce magiſtratus forma intelligitur, *de qua loquitur Gellius, libro* 14. *capit. vltim.* Præfectum vrbi, inquit, Latinarum cauſſa relictum Senatú habere poſſe negat Mutius: quoniam ne Senator quidem ſit, neque ius habeat ſententiæ dicendæ, cùm ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non ſit ſenatoria. M. autem Varro, & Atteius Capito ius eſſe Præfecto Senatus habendi dicunt. Déque eo aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni, contra ſententiam Mutij, *refert Pompon. l.* 2. §. 17. D. *de origi. iur.* Quoties, inquit, proficiſcuntur extra Rempub. magiſtratus, vnus relinquitur qui ius dicat: is vocatur Præfectus vrbi, qui Præfectus olim conſtituebatur: poſtea verò Latinarum feriarum cauſſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur. Latinæ autem feriæ dicebantur, quæ quotannis in Albano monte à quinquaginta Latinis ciuitatibus, Romaníſque magiſtratibus quatriduano ſacrificio Ioui Latiali celebrabantur. vnde ſacrificium Latiar dicebatur: in eóque Latini à Romanis carnem petebant. *Macrobius libro* 1. Conceptiuæ feriæ ſunt, quæ quotannis à magiſtratibus, vel ſacerdotibus concipiuntur in dies certos, vel incertos, vt ſunt Latinæ, Sementinæ. *Item,* Quare nec Latinarum tempore, quo publicæ quōdam induciæ inter Romanum populum, Latinóſque firmatæ ſunt, inchoari bellum dicebat. Dionyſius autem libro ſexto tradit has per vnum diem celebratas à Superbo Rege fuiſſe. exactis autem Regibus, per biduum; tandémque poſt ſeceſſionem in ſacrum montem, per triduum, Plutarchus autem in Camillo propter patrum & plebis concordiam, diem quartum additum fuiſſe teſtatur. Verùm hæc quidem hactenus de Præfectura vrbis, quæ ſtante Repub. vſurpata eſt. Poſtremis verò temporibus immutata eius ratio eſt multis in rebus, videtúrque Magiſtratus hic ab Auguſto primùm renouatus. Suetonius enim ſic ſcribit: Quóque plures partem adminiſtrandæ Reipubl. caperent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, viarum & aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, Præfecturam vrbis. Has ferè ab Vlpiano partes ipſius procurationi attributas, eſſe, idem Hotomanus refert, Vt ſeruorum de dominis querelas, viciſsímque horum in illos criminationes audiret. Vt patronis de libertis ingratis querentibus ius diceret. Vt de tutorum curatorúmve criminibus cognoſceret. Vt nummulariorum argentariorúmque fraudes coerceret. Vt carnis curam gereret. Vt quietem in populo procuraret, illicitáque collegia coerceret. Vt ſpectaculorum diſciplinæ præeſſet. denique quicquid non modò intra vrbem, verùmetiam intra centeſimum ab vrbe lapidem commiſſum eſſet, animaduerteret: ſic vt & vrbe, & Italia interdicendi poteſtatem haberet, itémque in Inſulam deportandi, *l.* 6. D. *de interdi. & relega. l. rei capitalis. §. conſtat.* D. *de pæn.* Quod autem Vlpianus de carnis cura ſcribit, teſtatur in Epigrammatis vrbis Romæ confirmatum, in edicto Aproniani Præf. vrbi, de carne occiſi pecoris appendenda & vendenda. Quod de criminibus, etiam ad publica pertinet, *lege* 1. §. *generaliter. ff. de pæn.* vt ſcilicet eas pœnas, quæ legibus conſtitutæ ſunt, imponat: tametſi extra ordinem cognoſcit, *l. ordo ff de public. iudic.* De extraordinariis autem arbitratu ſuo ſtatuebat, *lege prima,* D. *de effractoribus.* Itaque & Prætores & Præfecti vigilum, ſi quis grauiore ſupplicio plectēdus eſſet, eum ad illum remittebant, *l. nam ſalutem. & l. vltim. ff. de offic. præf. vigil.* Dio verò libro 52. πολίαρχον eum appellat, & Mecœnatem ſuadentem Auguſto facit, vt eum è primariis viris deligat, qui omnes magiſtratus priores geſſerit, vt eas cauſſas, in quibus prouocatio fuerit, & nonnullas etiam publicas & capitales diſceptet, non modò in vrbe, verumetiam μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων ςαδίων: quod ille pro centum paſſuum millibus poſuit: *vt patet ex lege prima,* D. *de offic.*

præſ. vrb. Sub diſpoſitione præfecti vr-
bis Romæ declinantis Imperij tempori-
bus erant Præfecti annonę, Vigilium, Co
mites riparum, aluei Tiberis, cloacarum,
portuum, magiſter cenſus, Rationalis vi-
norum, Tribunus fori ſuarij, Conſula-
ris aquarum, Curatores operum, maxi-
morum & publicorum, ſtatuarum, hor-
reorum.

Præfectus VIGILVM inſtitutus eſt
ab Auguſto, nam cùm ſeptem cohortes
opportunis loci conſtituiſſet, vt binas
regiones vrbis vnaquæque cohors tue-
retur: præpoſuit eis Tribunos, & ſuper
omnes ſpectabilem virum, qui Præfe-
ctus vigilium appellaretur. Is cognoſce-
bat de incendiariis, effractoribus, furi-
bus, raptoribus, receptatoribus: niſi ſi
qua tam atrox, támque famoſa perſona
ſit, vt Præfecto vrbi remittatur. & quia
plerunque incendia culpa fiunt in habi-
tantium, aut fuſtibus caſtigat eos, qui
negligentius ignem habuerunt, aut ſeue-
ra inter locutione comminatus, fuſtium
caſtigationem remittit. Idem per totam
noctem vigilare debebat, & coerrare
calciatus, cum hamis, & dolabris, & cu-
rare omnes inquilinos admonendos, ne
negligentia aliqua incendij caſus oria-
tur: præterea, vt aquam vnuſquiſque in-
quilinus in cœnaculo habeat. *Hæc ex
lege tertia.* D. *de offic. præfe. vigil.* Dio li-
bro quinquageſimo quinto, *vt vertit
Hotomanus*, Cùm per id tempus multa
in vrbe incendio periſſent, libertini ge-
neris homines ſeptem in locis, incendiis
procurandis delegit: eíſque Equitem
vnum præfecit, eo conſilio, vt perexi-
guo tempore illorum opera vteretur.
Verùm cùm experiendo cognouiſſet
præſidium illud & vtiliſſimum, & maxi-
mè neceſſarium eſſe, retinuit, ſúntque
vſque adhuc nocturnæ quodammodò
excubiæ militares, non ex libertinis
tantùm, verùm etiam ex aliis conſtitu-
tæ: quæ muris in vrbe præſunt, merce-
démque de publico accipiunt. In eādem
ſententiam *Suetonius in Auguſto*, Aduer-
ſus incendia excubias nocturnas, vigiléſ-
que commentus eſt. Item, Libertino mi-
litare, præterquàm Romæ incendiorum
cauſſa, & ſi tumultus in grauiore anno-
na metueretur, bis vſus eſt.

Præfectus ANNONÆ magiſtratus
fuit extraordinarius, vtilitatis cauſſa
conſtitutus, *vti ſcribit Pomponius*, *l.* 2. §.
17. *De origi. iur.* Liuius lib. 4. Minutium
nominat, quem Præfectum vrbi à plebe
creatum fuiſſe ſcribit. Conſtat eius mu-
nus fuiſſe, vt videre, ne plebs annonæ
inopia, & caritate laboraret, vbique pa-
nis copia redundaret, ponderéque iu-
ſto, ac mundicia debita panis veniret.
Itaque ſi quid ad annonam pertinens
commiſſum erat, ipſe cognoſcebat, *Mar-
cianus l.* 13 *ff. de accuſat.* Mulierem, *inquit*,
propter publicam vtilitatem ad annonā
pertinentem audiri à Præfecto annonæ
deferentem, diuus Seuerus & Antoni-
nus reſcripſerunt. *Vide Caſſiodorum lib.*
6. *Varia in formula præfecturæ anno-
nariæ.*

Præfecti ÆRARII primum ab Au-
guſtino inſtituti ſunt: *vt ſcribit* Dio, *libro*
55. Cùm enim ærarium conficiendi ra-
tio excogitari non poſſet, ipſe certum
ac proprium ære ſuo conſtituit, quod
Militare appellauit eiúſque adminiſtra-
tionem tribus Prætoriis ſorte lectis ad
triennium mandauit: qui binis lictori-
bus, aliíſque miniſtris vterentur. pòſt
cùm neque ipſius pecunia, neque ea,
quæ à Regibus & populis mittebatur, ſa-
tis locupletari ærarium poſſet, cōſtituit,
vt pars hæreditatum ac legatorum vice-
ſima eò referretur: præterquàm quæ
proximis cognatis, aut pauperibus relin-
querentur. Poſtremis autem tempori-
bus eoſdem Præfectos à Principe deli-
gi, & ſine lictoribus creari ſolitos, eodem
loco ſcribit quorum officium quale fue-
rit, colligi poteſt ex *l. cùm quidam ff. de
his, quæ vt indig auf l.* 2. §. *res. D. ne quid in
loc. pub. l edicto. l. Adrianus.* D. *de iure fiſc.
l.* 4. §. *planè ff. de fideic. lib. l.* 1. §. *tutores.* D.
de falſis. Vlpianus *l.* 8. § 2. D. *de tranſact.*

Apud Procuratorem Cæſaris tranſigi
de alimentis poteſt: ſcilicet: ſi à fiſco pe-
tantur alimenta. Secundum quæ & apud
Præfectos ærarij tranſigi poterit. *Sueton.
in Auguſto*: Vtque perpetuò, ac ſine dif-
ficultate ſumptus ad tuendos eos, proſe-
quendóſque ſuppeteret, ærarium milita-
re cum vectigalibus nouis conſtituit.
Quòd autem hoc ærarium Dio ad Præ-
torios refert, id Suetonius alteri attri-
buere videtur. Auctor fuit Senatui, in-
quit vt cura ærarij à Quæſtoribus Vrba-
nis ad Prætorios Prætoréſve tranſiret, ni
fortè introque hoc factum ſit, cùm idem

lib.43. ſcribat, publicæ pecuniæ adminiſtrationem, quæ Fabio Caninio Coſſ. ad Ædiles tranſlata fuerat, poſtea Quæſtoribus redditam non eſſe, ſed Prætoriis viris commiſſam. quod ipſum etiam ex Gellij lib.13.c.23. intelleximus. Quod autem, inquit, per Quæſtorem dixi, pecuniam ex prædæ venditione contrahi, intelligi nunc oportet, Præfectum ærario ſignificari: nam cura ærarij à Quæſtore ad Præfectum tranſlata eſt.

Præfectus AVGVSTALIS, ſiue Præfectus prætorio Auguſtalis, dicebatur is, cui Princeps ſummum imperium, & proconſulari par in Ægyptum dedit: quemadmodum Vlpianus ſcribit, *l.1. D. de offic. præfect. Auguſt.* Tacitus *lib* 1. Nam D. Auguſtus apud equeſtres, qui Ægypto præſiderent, lege agi, decretáque eorum perinde haberi iuſſerat, ac ſi Romani magiſtratus conſtituiſſent. Idem *lib.* 2. M. Silano, L. Norbano Coſſ. Germanicus in Ægyptum proficiſcitur cognoſcendæ antiquitatis cauſſa: ſed cura prouinciæ prætendebatur: leuauítque apertis horreis precia frugum, multáque in vulgus grata, vſurpauit, ſine milite incedere pedibus intectis, & pari cùm Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu habitúque eius lenibus verbis perſtricto, acerrimè increpuit, quòd contra inſtituta Auguſti, non ſponte principis, Alexandriam introiſſet: nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, vetitis niſi permiſſu ingredi ſenatoribus, aut equitibus Rom. illuſtribus, ſepoſuit Ægyptum, ne fame vrgeret Italiam quiſquis eam prouinciam, clauſtráque terræ ac maris, quamuis leni præſidio aduerſus ingentes exercitus inſediſſet. Strabo lib.17. de Ægypto loquens: ἐπαρχία νῦν ἐστι, φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη τῶν πεμπομένων ἐπάρχων ἀεί. ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει τάξιν. id eſt, Ægyptus autem nunc prouincia eſt, vectigalis popul. R. regitúrque à viris ſapientibus, qui eò cum imperio mittuntur. Qui mittitur, principis loco eſt. Dio præterea lib.51. in eandem ſententiam cum Suetonio & Tacito loquitur, vbi, ait Auguſtum propter gentis leuitatem, & regionis frugúmque omnium vbertatem & copiam non eſſe auſum eam prouinciam vlli Senatori cõmittere, quin & proficiſcendi in Ægyptum poteſtatem, niſi ipſe nominatim alicui conceſſiſſet, nemini fuiſſe.

PRÆFECTIANI ab Imp. dicebantur poſtremis temporibus, qui præfecti prætorio apparitores erant, *l.2. & 3. C. de apparit. præfe. præto. l.8. C. de offic. rect. prouinc.* Atque hoc vocabulo vtitur Tribonianus, *libro* 12. *Cod. rubr. de caſtrenſi peculio militum.* nam pro Præfectis annonæ reſtituendum, Præfectianorum ex lib. veter. *vt teſtatur Iaco. Cuiacius, in no. Inſtit. titu de milit. teſt.* Marcellinus libr. 17. Vt nec præfectianus, nec præſidialis apparitor ad ſoluendum quemquam vrgeret.

PRÆFECTORIVS vir, *l.1 D. de Senat. & in Epiſt. Iuſtiniani Pandectis præfixa.*

PRÆFERRE diem, *l.1.§. editiones. D. de edendo*, id eſt, proponere: Ne quid excogitetur è die & conſule, & prælato die fiat. Alij legunt, prolato. vide Proferre.

PRÆFIXVM, præcluſum, *Caius l. 6. ff de ſeruitu. vrb præd.* Si ergo per ſtatutum tempus feneſtras meas præfixas habuero, vel obſtruxero. *In Floren libris* Perfixas legitur: corruptè, vt vult Hoto. virg. Georg.3.

Multi iam excretos prohibent à matribus hœdos,
Primáque ferratis præfigunt ora capiſtris.

PRÆGNANTES clauſulæ ſunt Iuriſperitis, vt nunc cenſentur, Plenitudo poteſtatis, Motus proprius, Certa ſcientia. Eámque illis virtutem eſſe aſſerunt, vt in contrarium nemo audiatur, quòd ſemper præſumatur iuſtitia, excludatur omnis ignorantia & error, & item, defectus ſolennitatum in reſponſis, reſcriptis, diplomatiſque eorum. Obſeruandum tamen, iam dictas clauſulas ſententiis Principum non eſſe inſerendas: quòd hîc iuſtitia nulli cedat, quæ in principum ſententiis prælucere debet, *lege fina. C. de leg. l. omnium De teſtamentorum ſimilibus.*

PRÆGNATIO eſt tempus, quo mulier prægnans eſt.

PRÆGRAVARI verbo eleganter vſus eſt Iuſtinianus, *§. quadam. Inſtit.*

de act. ſumpta à libra metaphora, *&c. non debet de reg.iur.lib.6.*

PRÆIVDICARE Iuriſconſulti dicunt,pro obſtare,nocere,viam præcludere ſimpliciter,ſine verò iuris præiudicio. *Macer l.penult. D.de re iudic.* Sæpè, *inquit*,conſtitutum eſt, res inter alios iudicata, aliis non præiudicare. *Impp. in l.1.C.* res inter alios acta vel iudicata, aliis ne noceat. Ecce non nocere vocant, quod Macer Præiudicare dixit.

PRÆIVDICIVM, *inquit Aſconius*, dicitur res, quæ cum ſtatuta fuerit, affert iudicaturis exemplum quod ſequantur. Vel ſic: Præiudicium propriè eſt ſuperius iudicium, quo ſequens aliqua cõtrouerſia iam tum quodammodo iudicata & terminata ſit, *l.pen. D. de re iudic. l.5. §.meminiſſe. D. de libe. agnoſc.l. pen.D.qui ſunt ſui vel alien.* Hinc Præiudicium in controuerſiis de ſtatu hominum dictum eſt, iudicium cuius ex euentu plerunque altera quædam cognitio, quæ tantiſper interea ſuſtinenda eſt, diſceptari debeat. vel (*vt exponit Theoph § praiudiciales.Inſti.de actionibus*) *τύπος ἐςὶ δίκης ἐν τῷ ζητοῦνος μόνης συγχείμενος.* Vel, vt alij, Præiudicium eſt iudicium, quod præcedit alia iudicia,quibus agimus ad aliquid vel dandum,vel faciẽdum.Vnde etiam Præiudiciales actiones nomen inuenerunt, cuius tria duntaxat agnoſcuntur genera, cùm quæritur an quis liber ſit, an libertus, & de partu agnoſcendo, *d.§.præiudicales.* nam illud, an ſeruus, falsò ab interpretibus additũ eſt. Quoties ergo de hoc contenditur, an libertus quis ſit, ſiue operæ, ſiue alimenta quaſi à liberto petantur, ſiue obſequium deſideretur, ſiue in ius vocetur: qui ſe patronum dicit, præiudicium redditur, id eſt,ſtatus quæſtio deciditur, *l. vltim.* D. *ſi lib. ingen.eſſe dicat. l.3. D.de agnoſc.lib l.circa.14.l quoties* 18. *D.de prob at. l.* 1. *D.de rei vindic l.adoptiuum.8. D. de in ius voc.*

Præiudicium populariter dicendum eſt, quoties inter actiones, exceptiones, vel replicationes vna eſt, quam ante omnes alias definire oportet, *l.generaliter.D de excep.* Generaliter, *inquit Vlpia.* in præiudiciis actoris partem ſuſtinet, qui habet intentionem, ſecundum id quod intendit: hoc eſt, qui habet quaſi actionem fundatam reſpectu eo, quod afferit eſſe verum, & in definienda liſe omnibus aliis præferendum: is cenſetur actor praiudicialis, ſiue agat, ſiue excipiat reus, ſiue replicet rurſus actor. De exceptione & replicatione probatur eleganter *in l. Imperatores. D. de priuileg. creditor l. quoniam Alexandrum. C. ad leg. Iul. de adulter l.præſes.* C. *ad leg. Fabi.de plagiar.* Præiudiciorum exempla ſunt *Clauſſ.* 3 *Actio.9.in princip.l.Oldendorpij.* Referri huc, quæ tractantur in Diuiſione actionum de præiudicialibus actionibus.

PRÆIVRARE, & PRÆIVRATIO dicebatur antiquis, tùm quis antè conceptis verbis iurabat,poſt quem alter in eadem verba iurans, tantummodò dicebat, Idem in me. Atque hinc patet in iureiurando, execrationem additam.*Turn.Aduerſ.3.c.*10.

PRÆLATVS dies dicitur à Modeſtino, *in l.ſi à debitore.18. D.de falſis*, pro anticipato, & cùm nondum veniſſet, tamen quaſi iam veniſſet, ſcripto, quod vulgus dicit, Antidato. Contrarium eſt Repetitus,*in l.*3 *D.de fid.inſtrum.*

PRÆLATI qui dicantur, *vide c. qua in Eccleſiarum. de offic. ordin.c.decernimus. extr.de iudi.* & an omnis habens curam animarum, dicatur Prælatus, *notat Abbas,in c.2.de iudi.*

Prælati nomine intelligitur eccleſia, & miniſterium prælati, *vide gloſ. in c.eduœri.de reſcript.*

PRÆLATVRA eſt prioratus, guardianatus, &c. ſecundum diuerſitatem ordinum,*ca.nullus.de elect.in* 6.Eſt & Prælatura omnis, qui propter adminiſtrationem eſt honor. *c. qua Epiſcopatum.7. q.1.*

PRÆLEGARE, eſt vni alicui ex hæredibus præter partem hæreditariam legare, vt id ſibi præcipuum haberet,vnde illa prælegati verba ſolennia fuerunt: HAERES meus præcipito, præcipuum habeto. Differt autem Prælegatum à Legato: primùm quòd illud ſolis hæredibus, hoc verò iis tantum, qui hæredes non ſunt, attribuitur. deinde,quòd illius in hæreditatis reſtitutione nulla portio reſtituitur:huius reſtituitur. *l inſideicommiſſaria.* 18. *D. ad Trebell.* Denique Prælegare fere eſt, alicui rem, quæ iam quodammodò ipſius erat, legare: vnde Prælegari filiæ dos dicitur. *in l. Babius.*30. *D.de pact.dotal.* & peculium filio

filio ſeruove, *in l.1.§.ſi ſeruus. D.de excep-tio.rei ven.l.10. & l.vltim.D.de pecu.leg l.3.§.cum igitur.D.de ſtatu lib.* Et obligatio debitori,*l.non ſolum.§.penul. D.de lib. lega.* Eſt tamen intelligẽdum,non quic quid hæredi legatur,prælegatum appellari: quoniam hæredi legari aliter quàm per præceptionem poteſt: veluti, Titio hæredi fundum lego, *l.1. §.ſi quis ex. D. quod legat.*

Prælegare dotem maritus dicitur,cùm eam purè legat,propterea,quòd eam ante ſolui iubet, quàm ab hærede debeatur. dos enim olim annua, bima, trima die debebatur tantùm,*l.1.& paſſim.D.de dot.prælег.* Hodie tamen poſt annum mobilia,ſed immobilia ſtatim, *vt l.1. §.cum autem.C.de rei vxor.act.* Prælegare etiam dotem dicitur pater filiæ,*l.Babius Marc. D.de pact.dot.*id eſt, dotẽ iam quodammodò filiæ effectam legare.

PRÆLEGATA priore ſenſu & per præceptiones data eadem ſunt, *l.31. D.de leg.3.*

PRÆLEGATIONES,pro prælegatis, *l.1.verſi.verum & adeò.D.de dot. prælеg.l.31.§.matri. D.de adimend.leg.l.93. D.de legat.3.*

PRÆLVM, *in l.19.§.illud D.loca.l. 28. D.de fund.inſtru.* trabem ſignificat, qua olea,vel vua calcata premitur, quẽadmodum etiam *Iſidorus, libro vltimo Etymol c.14.ſcribit.*

PRÆPOSITI dicuntur *Sub Rub. C.de ſuſcep.& præpo.* qui horreis pagiſve præfecti ſunt, *l.2.eod.* horreis ſcilicet,in quæ ſpecies fiſco debitæ importãtur: pagis autem vnde exportantur.

Præpoſiti laborum, Vide Laborum præpoſiti.

PRÆPOSITI in Romana militia dicebantur, qui ſub tribunis certo militum numero præfecti erant. *Sueton.in Othone*: Auſus etiam eſt in Illyrico milites quoſdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpoſitos ſuos quaſi defectionis aduerſus Claudium auctores occiderant,capite punire. *Modeſti.l.§.2.D.de re mil.it.*Si præſidis, vel cuiuſuis præpoſiti ab excubatione quis deſiſtat, peccatum deſertionis ſubibit.*Et §.vlt.* Qui præpoſitum ſuum protegere noluerunt,vel deſeruerunt, occiſo eo capite puniuntur. *Sic l.6.§ 1.* Qui manus intul t præpoſito, capite puniendus eſt.*Et §.vl.*Qui præpoſitum ſuum non poterit. *Hotmannus Diſput. de feud. cap.3.* Patronum feudalitium, Latinè Præpoſitum dici poſſe contendit. A Græcis autem προστάτης dicitur, *vt apud Xenophontem in Lacedæm. Repub.*

Præpoſitus ECCLESIASTICVS Latinè dicitur,qui àGręcis Oeconomus: hoc eſt, qui prouentus Eccleſiaſticos adminiſtrat, & ſecundum Epiſcopum plebi præeſt. *lib. Feud. tit.1.§.1.* Abbas, præpoſitus,ſi antiquitus conſuetudo eorum fuerit, feudum dare poſſunt. *Lombar. lib.1. titu.32.* Si quis præpoſitus aut miniſterialis aliquas res eccleſiæ, quas prouidere debet, aliquo inſcriptionis titulo cuique conceſſerit, quo ad damnum alicuius Eccleſiæ pertineat, pro ſacrilegio computetur. Sæpè autem Abbas,Cuſtos,Prępoſitus coniunguntur,*vt in Lombar.lib.2.tit.54.c.18. & 19. & libr. 3.tit.10.l.1.* Canoniſtæ,*in c.ſaluator.1.q.3.* proferunt locum Anguſtini in Ioannem, vbi hæc Eccleſiaſtica procuratio tanquã profana damnatur. Meminit Iuſtinian. *in Nouell.67.§.2.* vbi ſi Epiſcopus diutius Eccleſiam deſeruerit, vetat Oeconomũ quicquam ei prouentum ſuppeditare: ac iubet eos potiùs in pios vſus conferri.

PRÆPOSITIO diei & conſulis communis omnis rationis eſt,*ait Vlpian. in §.ſi initium tabularum. l.ſi quis ex argentariis.D.de eden.*Rationes enim, vt idem ſcribit *l.1.eo.tit.* cum die & Conſule edi debent, quoniam accepta & data non aliàs poſſunt apparere,niſi dies & Conſul fuerit editus.

PRÆPOSITVRA appellatur Præpoſitorum munus, *l.2. C. de ſuſcept. præp & arc.*

Præpoſituram autem ciuile, & perſonale eſſe munus, Imp. Diocletianus dixit,*l 1.C.de excuſa munerum.*

PRÆPOSTERÆ ſtipulationes dicuntur, quæ obligationem ante conditionis euentum conſtituunt: veluti, Si cras nauis venerit, hodie dare ſpondes? nam poſteriore parte obligationem & præſentem & certam eſſe vult: priore verò incertam, & in futurum tempus collatam. itaque qui ex hac formula naſci obligationem vellet, filiam ante ſuam matrem naſci poſtularet. Præpoſtera ſtipulatio in dotibus eſt: veluti, Si ſine liberis deceſſero, dotem mihi cùm

moriar dare ſpondes? *l.præpoſteri.25.C.de teſtam.§.item ſi.2. Inſtitut. De inuti.ſtipul.* Inde Præpoſtera petitio, *l.vt debitum.C. de hær.actio.*

PRÆROGARE, ſicut & Erogare, idem ſignificare propriè loquendo videtur, quod gratis, & quaſi rogatu, non autem ex debito, diſtribuere: iuxta Alciati declarationem, *in l.ſi tibi.27.C.de locat.& cond.* quæ extat in Parerg. licèt ibidem vulgò, Prorogaſti legatur. Idem eodem loco ait: Eſt igitur Prærogare, ante tempus ſoluere: & idcircò quod ad ſolutionis diem attinet, donare, *§.plus autem.Inſtitut.de act.* Videtur tamen & alicubi apud Iuriſconſultum, Prærogauit, ſumi pro præerogauit: Qui penſionem integram, inquit, prærogauit.

PRÆS, vide Prædes.

PRÆSCRIBERE olim nihil aliud erat, quam excipere, *l.qui agnitis. de except. & præſcript.* Hodie ferè idem eſt quod vſucapere. Accuſatori præſcribere, *l.3. D.de præuaric.* eſt oppoſita exceptione accuſatorem ſummouere, & repellere.

PRÆSCRIPTIO, apud Iuriſcóſ. pro exceptione accipitur, *l.9.D.de tranſact.l.50 §.1.& ſi.D.de iudic.rubr.D.de except.& præiud.* Nam præſcribere ſignificat ſtatuere aliquid, & certo ordine cócipere. Vnde actiones præſcriptis verbis appellatæ ſunt, quòd generali quadam verborum ſerie, vt variis cauſarum ſiguris pro re nata commodè deſeruirent, concipiebantur: cùm interim aliæ actiones ſpecialem & nominatam formulam haberent. Cæterùm exceptiones quoque reorum, ne pro arbitrio paſſim extra rem proponerentur (vt nunc ſæpè fit) olim, ad inſtar actionum, certis formulis conſtitutæ fuerant. Igitur meritò præſcriptiones nuncupatæ ſunt, ſiue ex longa poſſeſſione, ſiue ex aliis diuerſis temporũ diffinitionibus eſſent productæ, *vt eſt tit.D.de diuerſ.temp.præſcrip.* Modeſtinus *in l.nihil in prin.D de inoffic. teſt.* Vtrobique enim, *inquit*, præſcriptione ſubmouebitur. & *in l qui agnitu. D. de except.ſeu præſcript.* non ſemel exceptionem rei iudicatæ vocat præſcriptionem. Qua ratione iũgebatur datiuo caſui: vt, præſcribo tibi, præſcribo illi, *Macer.in l.3 in princ.D.de præuaricato.* Nã ſi reus, ait, accuſatori publico iudicio ideò præſcribat, quòd dicat, ſe eodem crimine ab alio accuſatũ, & abſolutũ, &c. *Papin.in l.intra quatuor annos in princip.D.de diuerſ.tempo.præſcript.* Poſt quatuor annos, inquit, ſecundo delatori venienti, prior nunciatio, quò minus præſcriptione temporis ſubmoueatur, non proderit. *Fortunatianus Rhetoric.lib.2.* Quid intereſt, inquit, inter præſcriptionem & tráſlationem, quòd præſcriptio excludit actioné, tranſlatio autẽ differt. Expreſsũ autẽ eſt hoc vocabulũ ad ſimilitudinem Græci ſermonis: quo exceptio παραγραφὴ vocatur: & excipere παραγράφειν. itaque fori præſcriptionem φόρου παραγραφὴν appellat *Iuſtinia.Nouel.8.*

PRÆSCRIPTIO paſsim in libris noſtris vſucapione. Cùm enim vindicanti rem ſuam domino poſſeſſio lõgi temporis obiicitur, præſcribi ei dicitur: eáque præſcriptio longi temporis appellatur: præciſa & imperfecta locutione, pro præſcriptio ex poſſeſsione longi tẽporis. Sed Iuſtin.Rom.imperij, L utrique dominus vſucapionis verbum ferè ad res mobiles, præſcriptionis ad immobiles reuocare atque contrahere conſueuit. Obſeruatum eſt etiam præſcriptionis verbum ferè ad longi temporis acquiſitionem, vſucapionis autem ad alteram referri, *l.quinque. C ſi.regund.l.ei.ã quo D.de vſurp.leg.qui alienam.D.de euic.* Vel ſic:

Præſcriptio, eſt legitima diffinitio tẽporis, ideò conſtituta, vt in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Nec ſanè opus eſt his ſuperuacanea declaratione. Nemo enim non videt, omnes præſcriptionum ſpecies eò pertinere, ne quid in Republica, vel tardius, vel præmaturius fieret, quàm æquũ & bonum videretur. Porrò in rebus tractandis, aliàs ad diligentiam excercendam, aliàs ad præcipitationẽ euitandam, vrgendi ſumus præfixis temporum metis. Vt ecce, præſcriptione 30. & 40 annorum, primario reſpectu ad acquirendum dominium non ſunt introductæ, cùm 10. & 20. annorum ſufficerent: nec igitur ad hoc principaliter ſpectant. Verùm tamen ſi quis tanto tempore poſſederit, ex iuſta cauſſa, & bona fide, haud dubiè vſucapiet. Quia ſi 20. anni ſufficiunt, multò magis ſufficient 30. & 40. *Iuſtinianus in l. ſi quis emptionis.*

in

in princip. Cod. de præſcriptiõn. 30. annor.

Præſcriptiones, qui diſtinxere in fauorabiles, odioſas, rigoroſas, & mixtas, *ex quorum numero Gratianus quoque eſt, 16. q. 3. §. præſcriptionum.* tota errarunt via. Reſpexerunt enim duntaxat ad priuatorum vtilitatem; cùm omnes vſucapiones & præſcriptiones, à breuiſſima vſque ad longiſſimam, ex eadem cauſſa ſint; videlicet publicæ ſalutis & tranquillitatis.

Præſcriptio 30. annorum, apud Sidonium, Præſcriptio tricennij dicitur, non triennij, vt perperam legitur.

PRÆSCRIPTIS verbis actiones quæ dicantur, ſic intelligemus. Olim Iuriſconſultorum opera certæ communium litium & cauſſarum actiones ac formulæ conſtitutæ fuerant, quas proponere Prætores in edictis ſuis conſueuerant: veluti empti, locati, pro ſocio: quòd ſi qua fortè naſceretur inuſitata controuerſia, tum litigatores vel ſuo marte, vel Iuriſconſulti alicuius opera ſuæ actionis formulam certis verbis cõcipiebant: in eáque verba & ſponſionem faciebant, & iudicium à Prætore poſtulabant. Prætor in ea ipſa verba iudicem Recuperatoréſve dabat. Exempli gratia: SI PARET MAEVIVM fulloni polienda ſua veſtimenta ea mercede, de qua inter ipſos poſtea conueniret, dediſſe: neque Mæuius fulloni, à quo effectum opus accepit, ſatisfaciat, tum Mæuius damnetur: Hæc actio adeò, præſcriptis verbis appellatur, quia Prætor hanc formulam non ex edicto ſuo ſumebat: ſed litigatores verba ei præſcripſerant, ſecundum quæ iudicium dari poſtulabant. Itaque Celſus *in l. 2. De præſcriptio. verbor.* Cùm deficiunt, *inquit*, vulgaria atque vſitata actionum nomina, præſcriptis verbis agendum eſt. *Imper. l. 6. C. de tranſanctio.* Aut enim, inquit, ſtipulatio conuentioni ſubdita eſt, & ex ſtipulatu actio competit; aut ſi omiſſa verborum obligatio eſt. vtilis actio, quæ præſcriptis verbis rem geſtam demonſtret, danda eſt. Huic igitur actioni nomen eſt ex eo, quòd detur ex præſcripto conuentionũ, vel proinde vti conuenerit, ſi conuentio ſcripta non ſit, *l. 1. § ſi quis ſeruum D. depoſ. l. ſi dominus. D. de præſcr. verb.* Cõſtantinus. lib. 1. Epito. titu 3. τῶν προγεγραμμένων συμφώνων actionem vocat. Hoto. lib. ſingulari. Perſcriptis verbis actiones vocat, multíſque rationibus ita vocandas cenſet. Diiudicet lector.

Præſcriptis verbis, & in factum, & incerti agere, ſignificat ferè idem: nec ſunt propria actionum nomina; ſed actiones quædam generales & innominatæ, propter multitudinem negotiorum tolerabiles, *l. 2. & 3. D. de præſcr. verb.* Præſcriptis verbis actio ciuilis eſt incerta, rémque geſtam demonſtrat. *tit. D de præſcri. verb. l. 6. de tranſactio.*

PRÆSENS dicitur, cùm de iudiciis agitur, qui intra verbis continentia eſt, *l. abſentem 199. D. de verbor ſign fi.* Itaque Vlpianus: Præſens, *inquit*, habetur, & qui in hortis eſt, & qui in foro, & qui in vrbe, & qui in continentibus ædificiis, *l. 5. 6. & 7. D. de procura* At cùm de præſcriptionibus agitur, Præſentes habentur, qui in eadem prouincia domicilium habent, *l. vltim. C. de præſcript. long. temp.*

Præſens, & in diem opponuntur, *l. 47. D. de lega. 2. l. 4. D. de vſuf.*

Præſens obligatio, puta, quæ neque in diem, neque ſub conditione eſt, *l. 9. D. de cert. peta.* Sic Præſentia legata, *l. 12. 30. & 50. D. de legat. 1. l. 88 D. de conditio. & demonſtratio.* quæ neque diei, neque conditionis adiectione ſuſpenſa ſunt. Sic & Præſenti die delegata, *l. 5. D. de conditio. & demonſtratio.* Et Præſens res, quæ eſt in præſentia, & oculis contrahentium conſtat. Ita Præſentem pecuniam ſoluere, *l. 17. §. fi. D. quæ in frand. cred.* Et creditorem in re præſenti, id eſt, in ipſa pecuniæ numeratione, conſtituere, in quam cauſſam ſoluturum velit, quod qui ex pluribus cauſſis debet, ſoluit, *l. 1. ad fin. D. de ſolutio* Eodem ſenſu in re Præſenti faciendam nuntiationem dicit Vlpianus, id eſt, in ipſa re, in ipſo loco, vbi nouum opus fit, *l. 5. D. de oper. noui. nuntiat.* Sic in re Præſenti conſentire, *l. 1. § ſi iuſſerim. D. de acquiren. poſſeſſion.* cognoſcere *l. penultim. D. ad legem Fab. de plag.* Et in rem Præſentem venire, *Buda. l ſecunda. D. de origin. iuris.*

Præſentem variè accipi Bartolus refert, *l. diem. § coram D. de arbitr.*

PRÆSENTIA an habeatur pro cõſenſu, ponit *Bart. l. Gaius D. de pig act.*

Præſentia, elegantem habet phraſin, *in l. de ætate. §. Celſus itaque ſcribit. D. de interrogat.* quia intelligitur de præſenti pœnitentis reſponſione mutata. Sic enim appellatio transfertur à perſona ad rem, ſicut alibi à re ad locum. Id genus tranſlationes in iure valde frequentes ſunt, & lectori ſæpè imponunt, *vt in l. pen.* D. *de iuſti. & iure.*

Præſentia, propriè ad corpus refertur. Vnde non ſimpliciter verum eſt, Furioſi, infantis, muti, præſentiam nullam eſſe, ſed pro abſentibus haberi. Lex enim plerunque propter ſenſus imbecillitatem, abeſſe eos interpretatur.

Præſentia eſt legitima definitio temporis, ideò conſtituta, vt in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Rectè igitur cenſuit Pomponius: Si inter plures familiæ erciſcundæ agatur, & inter eoſdem communi diuidundo, aut finium regundorum: eundem iudicem ſumi: quò facilius coire cohæredes, vel ſocij poſſint, in eundem locum omnium præſentiam fieri oportet, *l. 1. D. de quib. rebus ad eundem iud. eat. & vide Nouel. Iuſtinian.* 8. *& in Notit. imperij Romani.*

PRÆSENTALES magiſtri militum, qui in præſenti erant, hoc eſt, comitatui principis iuncti, *l. fin. §.* D. *de re milit. l.* 4. C. *de appar. mag. milit & in Notit. Imp. Romæ.*

Præſentales domeſtici, *l. 6. C. de aduo. diuer. iud.* qui ſcilicet præſentes diurno obſeruio principis deputati erant, *l.* 13 C. *de re milit lib.* 12.

Præſentales milites, Præſentales numeri, *l.* 18. *& l. ſi eod. titul.* & Præſentium ordines, *apud Nicephorum lib.* 17. *Hiſtor. Eccleſ. c.* 1.

Præſentalis curioſus curſu publici, *in Notit. Imper. Rom.* & στρατηγὸς πραισεντάλιων, *in edicto Iuſtiniani* 14.

PRÆSIDES prouinciarum dici cœperunt, poſt diuiſionem prouinciarum ab Auguſto factam. Sic enim prouincias diuiſit, vt aliæ Cæſaris: aliæ populi dicerentur. Cæſaris, quæ validiores erant, & quas annuis (*vt Suetonius ſcribit*) Magiſtratuum edictis regi, nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipſe ſuſcepit, in eáſque Rectores mittere inſtituit, viros (*vt ait Strabo*) tum Conſulares, tum prætorios, tum etiam equites. Quos & ille generali nomine ἡγεμόνας & Iuriſconſulti in Pandectis præſides appellant. Nomen (*inquit Macer l.* 1. *de offic. præſid.*) præſidis generale eſt, eò quòd & proconſules, & legati Cæſaris, & omnes prouincias regentes, licèt Senatores ſint, Præſides appellantur. Vbi tamen SENATORES NON SINT, cum negatione legendum cenſet Hoto. vt equites ſignificaret, de quibus hoc ipſum Strabo teſtatur. Populi autem prouinciis qui præerant. Proconſules (*vt ait Suetonius*) dicebantur. Vnde caput eſt *in libro Pandectarum* 1. De officio proconſulis: quod ad populi prouinciarum ſolos rectores pertinet. Nam etſi populus in ſuas prouincias στρατηγοὺς καὶ ὑπάτους (*vt Strabo appellat*) id eſt, Prætores & Conſules mitteret, (quibus nominibus abuſus eſt, pro, Proprætores & Proconſules, vt continuò poſt demonſtrat) tamen vtroſque Proconſulum nomine appellat ſolitos, & Suetonius teſtatur, & ex Pandectarum libris facile intellectu eſt: cùm ſcilicet extraordinarium eſſet eo tempore propè omnium in prouinciis imperium: eóque generali nomine, Rectores omnes appellarentur. Nam vt in eiuſdem Imperatoris vita *Suetonius* ſcribit, Auguſtus auctor ſenatui fuit, ne magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterentur. Præſides autem maius imperium in ſua prouincia habebant omnibus poſt principem, *l.* 4. *de offic. præſid.* & omnia prouincialia deſideria, quæ Romæ varios iudices habebant, ad officium Præſidum pertinebant, *l.* 1. *eod.* denique omnium Romæ magiſtratuum vice & officio fungebantur, *l.* 11. *eodem.* Plura de iis vide ſub verbo, Proconſules.

PRÆSTARE, eſt ſatisfacere, vel exitum alicuius rei in ſe recipere. *Vlpia. in l. item Labeo ſcribit.* D. *fam. erciſc.* Familiæ erciſcundæ, *inquit*, iudicium ex duob. conſtat: id eſt, ex rebus atque præſtationibus, quæ ſunt perſonales actiones, Præſtare, dicta promiſſave implere, *l.* 17. 18. *&* 19. D. *de ædil. edict.*

Præſtare aliquem, eſt prædem eſſe pro aliquo, id eſt, periculum, quod ab eo timetur, in ſe recipere.

Præſtare quoque actiones, cedere, & mãdare ſignificat, *l. 6. § fi.* D. *nau. cau. ſta. l.* 31. D. *de*

31.D.*de actio.empt. & l. Titio. fundus*.73. D.*de cond & demonſt*.

Præſtare culpam,caſum , dolum,periculum,bonam fidem,diligentiam,cuſtodiam,factum , tritæ ſunt librorum noſtrorum locutiones ,pro euentum culpæ, doli,caſus in ſe recipere.

Præſtatuiri,& Præſtituiri,vetuſtè pro Præſtitum iri.*Pomponius l. 66. D.de contrahend.empt.* Viam ,iter,actum,aquæ ductum præſtatuiri.*Iauolenus.l.*10.*D. de hæred.vel act* Quòd ſi in venditione hæreditatis id actum eſt , ſi quid iuris eſſet venditoris,venire,nec poſtea quicquam præſtituiri.

PRÆSTATIO,*Paul.l ſi plures.D. de leg*.3.pro ſolutione.

PRÆSTITVERE , hoc eſt , præſcribere,*l* 1. D.*de iure delib.*

PRÆSVMERE, quaſi antè ſumere : aliàs vſurpatur pro audere,vel tentare aliquid contra ius : vt ferè Pontifices Romani eo verbo vtuntur. Alexander 3.ex concilio Lateranenſi , loquens de clericis & monachis : Sed nec procuratores,inquit , villarum , aut iuriſdictiones etiam ſeculares ſub aliquibus principibus & ſecularibus viris , vt iuſtitiarius eorum fiat , clericorum quiſque exercere præſumat,hoc eſt,tentet , audeat, *c.ſeq.nec.Ne cleric.vel monach.ſecular.nego. ſe immiſc.*2. T*im*.2.

Præſumere , aliàs accipitur pro nudo facto prius aliquid ſumere. Vnde *Plin. lib.*36.tradit de farina cuiuſdam lapidis, in certamine bibendi aduerſus ebrietatem à potatoribus præſumenda:allegans Theophraſtum auctorem.

Præſumere aliàs ſignificat præoccupare apud Rhetores , qui præſumptionem vocant,cùm id,quod in aduerſarij cauſſa,vel in iudicis opinione contrarium nobis eſſe,aut fore arbitramur , præoccupamus dicendo , ac bonis rationibus diſſoluendo.*Quintil. lib.* 8. Mirè verò in cauſſis valet præſumptio , quæ πρόληψις dicitur : cùm id,quod obiici poteſt,occupamus , quæ præcipuè procemio conuenit.

Præſumere aliàs pro putare ponitur. *vt in l.vulgò.D.de in lit.iuran.* Vulgò præſumitur , *inquit Vlpianus*, alium in litem non debere iurare , quàm dominũ litis.

Præſumere aliàs denique accipitur pro præſagire, coniicere , cogitare , ſeu diuinare aliquid in dubio. *Valerius lib.*1.*cap*.5.Eque fortuito dicto quaſi certam ſpem clariſſimi triumphi animo præſumpſit. *Et cap.*6. Præſumpſit animo,ea re ſignificati exitum ſuum,hoc eſt,coniecit,vaticinatus eſt.

PRÆSVMTIO , dicitur exiſtimatio,quæ ex veriſſimilibus argumentis & coniecturis ducitur. Vel Præſumptio dicitur veluti anticipatio quædam de eo , quod in re eſt communi cenſu percepta,ex eo , quod plerunque intelligitur,quódque plerunque fit , quæ probationum onus in eum transfert contra quem facit,*in Rubric.* D. *de probat.& præſumptio.veluti in l.*24.D *illo tit.* Si chirographum cancellatum fuerit , præſumptione debitor liberatus eſſe dicitur. *Et in l.ſequens.*Is,cui ſoluta pecunia eſt,præſumitur debitam accepiſſe : quia veriſimile eſt eum qui ſoluit,non temere ſuã pecuniam iactare. Itaque in eum,contra quem præſumptio eſt, ſemper probationis onus tranſit,*d.l.*25.*& l. vltim.* D.*quod met. cauſ.* Cicero videtur Exiſtimationem appellare *Verr.*3. In hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quàm reprehenſio:ideò quòd eum ,qui hoc facit , auarũ poſſumus exiſtimare , crimen in eo conſtituere non tam facilè poſſumus. Illius definitionis inſigne exemplum eſt iudicium Salomonis ſapientiſſimi Regis , 3. Regum 3.quod refertur *in c.*2.*de præſum. vide Spec.tit. de præſum.* §. 1. & an à fictione diſſideat , *ponit Abb. in c.ii ,qui.de ſponſal.& mat.& apud And.Alc.elegantem Præſumptionum tractatum.*

Præſumptio alia maior,alia minor eſt, iuxta coniecturas , quæ non æquè ad naturæ dictamen accedunt.

Præſumptio alia iuris eſt,alia iuris & à iure.Iuris præſumptio , quæ à lege introducitur,Iuris verò , & de iure,eſt diſpoſitio legis aliquid præſumentis , & ſuper præſumpto tanquam ſibi comperto ſtatuentis,*vt colligitur ex cap.ii , qui fidem. cum ibi not. ext. de ſponſal. per gl. in l.ſiue poſſidetis.Cod.de probat.per Abb.in c.quando ext.de præſumpt.vbi Fel.de quibus Alci. in parte* 2 *præſumpt.* Sunt tamen qui Præſumptionum cognitionem cenſura magis,quàm curioſis præceptionibus, & variis diuiſionibus cognoſci ſcribunt , ſicque diſtingui , cauſſas præſumptionum

ſatis eſſe: Aut enim (animo) tam propè accedunt ad neceſſarium varietatis rationem, vt plenam mereantur fidem, & Probent id, quod ſecundum eas aſſerimus, & tunc ſiue legitimas, ſiue iuris, & de iure, ſiue neceſſarias præſumptiones appellaueris, parum refert. Aut verò proficiſcuntur ex cauſſis, quæ veræ quidem eſſe poſſunt, ſed interim in diuerſum collectis rerum argumentis facilitèr cedunt: itaque mouere nonnihil ſolent animum: tamen ad credendum planè non perducere. Has probabiles, vel non neceſſarias præſumptiones, aut ſuſpiciones rectè dixeris, vel etiam argumenta, ſicut Arrius Menander, *in l. non omnes. § à Barbaris D. de re in l.* Sed licèt, inquit, hoc liquido conſtare non poſſit: argumentis tamen agnoſcendum eſt.

PRÆTER, dictio, quandoque excludit, *l. equitij § præter. D. de vſu & habit. l. Titio teſtamento D. de lega.* 1. quandoque includit, & auget, *l. Seio amico. § vxor. D. de annu leg.* quandoque ſignificat pòſt, *l. cum procu D. de op. no. nuncia.*

PRÆTERIRE, eſt ſilentio prætermittere. Hinc

PRÆTERIRI liberi dicuntur, qui à teſtatore neque hæredes instituti, neque, vt oportet, exhæredati ſunt, *§. eo. 2. Inſti. De hæred.* quæ ab inteſt. itaque etiam, ſi qua eis legata vel fideicommiſſa relicta ſint, non ideò minus præteriti dicuntur, *l. 4 C. de lib. præter.*

Præteriti ſenatores quondam in opprobrio non erant, quòd vt Reges ſibi legebant, ſublegebántque quos in conſilio publico haberent: ita poſt exactos eos, Conſules quoque & Tribuni militum conſulari poteſtate coniunctiſſimos ſibi quoſque patriciorum, & deinde plebeiorum legebant: donec poteſtas Tribunitia interuenit, qua ſancitum eſt, vt Cenſores ex omni ordine optimum quemque curiatim in ſenatu legerent: quo factum eſt, vt qui præteriti eſſent, & loco moti haberentur ignominioſi. *Hæc Feſtus.*

PRÆTERITO futurum contineri conſtat, vt inducta pro inducenda *l. potior §. 2. D. qui pot. in pign* & actum pro agendum, *l. poſt venditionem. verſ. ſpecies D. de aqua & aqua plu.*

PRÆTERMITTERE cauſſam teſtamenti quid ſit, docet Iuriſc. 1. *§. prætermittere. D. ſi quis omiſ. cauſ. teſtamenti.*

PRÆTEXTA eſt genus veſtis, qua nobiliores ciues Romani vti ſolebant. *§. iniuria Inſti. de iniur. & vide l. 3. §. fin. & ibi glo. D. de libe exhiben.*

PRÆTEXTATVS, qui prætexta, & bulla adhuc vtebatur, *Budæo l fin. D. de ſenat.*

PRÆTEXTVS vulgò color quæſitus, vt rectè expoſuit G. Budæus, *l. illicitas. D. de offi præſid. l. ſub prætextu. Cod. de tranſact.*

PRÆTOR dictus, *inquit Varro libro 5 de ling Latin.* qui præiret iure, & exercitu. à quo id Lucilius: Ergo Prætorum eſt ante præire. Hinc Feſtus, Prætorem maiorem, (inquit) L. Cæſar putat dici, Vrbanum: cæteros, minores. Maximum Prætorem dici putant alij eum, qui maximi imperij ſit: alij, qui ætatis maximæ pro collegio: quia Augurum decretum eſt, quod in ſalutis augurio Prætores maiores & minores appellantur, non ad ætatem ſed ad vim imperij pertinere. Hinc *apud Liuium lib.* 7. Lex vetuſtis ſcripta verbis, vt qui Prætor maximus eſſet, Idibus Septemb. clauum pangeret: id eſt, qui ſummum imperium & poteſtatem haberet, veluti Conſul, aut Dictator. Iuſtin. autem *Nouell.* 25. de prætore Lycaon. ſcribit nomen prætoris proprium Imperij Roman. fuiſſe, ante ipſos etiam Coſſ. in Republic. vſurpatum. quippe cũ veteres Romani ſuos Imperatores prætores appellarent, iiſque rei militaris ſummam poteſtatem attribuerent, legibúſque ab iis ſcriptis parerent. Quibus ex verbis Iuſtiniani ſumma antiquitatum cognitione licet exiſtimare. Vtcunque ſit, commune hoc, Prætoris verbum tandem eius proprium factum eſt. quin in vrbe iuri dicundo præeſſet. *de quo Pomponi. in l. 2. De orig. iur.* Cúmque Conſules auocarentur bellis finitimis, neque eſſet qui in ciuitate ius reddere poſſet, factum eſt, vt Prætor quoque crearetur, qui Vrbanus appellatus eſt, quòd in vrbe ius rederet. Liuius *lib. 6. & 7.* ſcribit anno ab V. C. CCC. LXXXVIII. conceſſum à plebe nobilitati de Prætore vno, qui ius in vrbe diceret, ex patritiis creando. eúmque ſibi honorem Patritios quæſiuiſſe, pro conceſſo plebi altero Conſulatu. *Hæc ille.* Moris autem erat, vt is creatus comitiis centuriatis, priuſquàm ius di-

ius diceret, vt cuique notum eſſet, quemadmodum anno ſuo ius dictarus eſſet, in albo edictum conſtitueret atque proponeret, quod ab edicendo, id eſt, antè denunciando ac prædicendo, dictum eſt, quaſi tanto antè populo denunciaret, quæ eſſet in iure dicendo obſeruaturus. Hoc autem initio Magiſtratu, habita concione, & iuratus in leges, faciebat. *Cicero* De *finibus* 2. Quid enim mereri velis iam, cùm Magiſtratum inieris, & in concionem aſcenderis. (eſt enim tibi edicendum, quæ ſis obſeruaturus in iure dicendo: & fortaſſe etiam, ſi tibi erit viſum, aliquid de maioribus tuis, & de teipſo dices more maiorum) quid merearis igitur, vt te dicas in eo magiſtratu omnia voluptatis cauſſa facturum eſſe Iuris dicundi autem munus tribus hiſce continebatur verbis: Do, Dico, Addico. Dabat bonorum poſſeſſionem ex legibus, ex edicto ſuo, ex ſenatuſconſultis. Dabat iudicium Recuperatorium, itémque arbitros cùm priuati poſtulabant. Dicebat viam in formulis, Iſtam viam dico. Dicebat tutorem ex lege Atilia, dicebat ſententiam quibuſdam in cauſſis maioribus, vt in liberalibus, in popularibus, in executionibus ſententiarum, in appellationibus, & aliis prætereà nonnullis. Dicebat etiam interdicendo, cùm de poſſeſſione, interdum etiam cum de proprietate ageretur: quod ex libr. Pandect. 43. cuiuis facile eſt intelligere. Dicebat prætereà in dicendo, veluti cum ferias indicebat, vt *Gell. lib.* 10. *cap.* 24. & item Macrobius *lib. Satur.* 1 demonſtrāt, *Suetonius in Claudio*: Obſeruauitque ſedulò, vt quoties terra in vrbe mouiſſet, Ferias aduocata concione Prætor indiceret. Addicebat autem cùm in iure ceſſio fiebat. *Cicero lib.* De *legibus* 3. Iuris diſceptator qui priuata iudicet, iudicaríve iubeat, Prætor eſto, Is iuris ciuilis cuſtos eſto. *Polybius* autem, & *Plutarchus* ei ex Lictores datos tradunt. Vnde ἀρχὴν ἑξαπέλεκυν appellant, id eſt, ſex ſecurium. Notandum etiam quod *Cicero ſcribit lib. Fam. Epiſt.* 12. Placuit nobis, inquit, vt ſtatim ad Cornutum prætorem vrbis has literas deferrem, qui, quòd Cōſules aberant, Conſulare munus ſuſtinebat more maiorum. *Gellius lib.* 12. *cap.* 14. Prætor etſi collega Conſulis eſt, neque Prætorem, neque collegam iure rogare poteſt, quia imperium minus Prætor, maius habet Conſul: & à minore imperio maius, aut à minore collega rogari iure non poteſt. Sed & collegam eſſe Prætorem Conſulum, Meſſala docet: quòd eodem auſpicio creantur. Hunc Centumuiralibus iudiciis poſtremis temporibus præfuiſſe, *Plinius lib. Epiſt.* 5. his demonſtrat verbis: Hoc facto Nepotis commotus Prætor, qui Centumuiralibus præſidet, deliberaturus an ſequeretur exemplum, inopinatum nobis ocium dedit. *Seneca lib. de tranquil. vita* 1. An ille plus præſtat, qui inter peregrinos & ciues, aut vrbanus Prætor adeuntibus aſſeſſoribus, verba pronunciat, quàm qui docent quid ſit iuſtitia, &c.

Prætorem Iuriſconſulti proconſulem ſæpè vocant, *Gaius in l.* 1. *&* 3. D. *de alienatio. iudic. mutan. cauſſ. fact. l patri pro filio.* §. 1. D. *de mino. l. in hæredem. D. de dol. mal.* reſpiciunt enim ad id, quod Pomponius *in l.* 2. § *deinde cùm placuiſſet. D. de orig. iur* Cúmque conſules, ait, auocarentur bellis finitimis, neque eſſe qui in ciuitate ius reddere poſſet, factum eſt, vt Prætor quoque crearetur. Is ergo Conſulis fungebatur officio (quatenus ad iudicandum attinet:) proconſul erat Prætereà Prætores in prouinciis vicem gerebant conſulum.

Prætor *apud Paulum* Sent. *lib.* 1. *titul.* 15. pro ædili ſumitur. Feram beſtiam, inquit, in ea parte quo populi iter eſt, colligari Prætor prohibet. Ædilitio enim edicto prohibemur feram beſtiam ibi habere qua vulgo iter fit.

Prætor PEREGRINVS, *vt Pomponius ſcribit lib* 2. *de orig. iur.* creatus eſt propter magnam peregrinorum turbam, vt inter eos ius diceret: cùm Vrbanus prætor ſatisfacere vtriſque non poſſet. Eum autem repetio *in epitome Liuij lib.* 19. ann. DX. primùm creatum fuiſſe, & Peregrinum dictum, quòd inter ciues & peregrinos ius diceret. Itaque video apud Liuium ſemper vrbanam iuriſdictionem ei quæ inter ciues & peregrinos eſt, opponi. *Vt lib.* 22. Romæ iuris dicendi vrbana ſors Pomponio: inter ciues Rom. & peregrinos, P. Fuxio Philo euenit. *Et lib.* 33. Prætores deinde prouincias ſortiti, L. Apuſtius Fullo vrbanam iuriſdictionem, M. Acilius Glabrio inter ciues & peregrinos. *Et lib.* 40. Iuriſdictio vrbana

M.Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio euenit. *Et lib.* 41 Prætores L.Papyrius Maſo vrbanam, M.Aburius inter peregrinos ſortiti ſunt. *Et lib.*42. Prætores deinde prouincias ſortiti ſunt, A. Atilius Serranus vrbanam, C.Cluuius Saxula inter ciues & peregrinos. Honoratiorem autem vrbanam peregrina fuiſſe, Appianus & Dio non obſcurè ſignificant: ille lib. De bellis ciuilib.2. vbi ſcribit, Brutum & Caſſium Prætores deſignatos inter ſe contendiſſe, vter iuris inter ciues dicundi prouinciam obtineret. hinc autem lib. 42. vbi narrat Prætorem Cæcilium indignè tuliſſe, quòd Cæſar eam prouinciam collegæ Trebonio dediſſet. Omnibus autem Præturis præſtantiorem & gratioſiorem fuiſſe, in orat. pro Muræna perſpicuè demonſtrat: Sed quæri ſolet, quid inter Vrbanam & Peregrinam Præturam interfuerit. Hotoman. tres ferè differentias tradit. Prima hæc eſt, quòd (vt modò diximus) ſoli ciues Roman. agere apud Vrbanum poterant, peregrini non poterant. Altera, quod apud illum lege agebatur, apud hunc autem nequaquam. Itaque (*vt eſt in orat. pro Flacco*) cùm Græcus homo Heraclides à C. Plotio ſenatore mancipia quædam petiiſſet, & fore videret, vt iudex ſumptus ſententiam ſecundum reũ diceret, & ab eo iudice abiit, & quòd iudicium lege non erat, cauſſam totam reliquit. Quod cùm ita ſit, ſequitur ciues Roman. neque ſuos liberos emancipare, neque alienos adoptare, neque ſuos ſeruos manumittere, neque in iure cedere, neque bonorum poſſeſſionem, tutorémve ciui Roman. impuberi poſtulare apud eum potuiſſe: denique, vt rem vno verbo complectar, legis actionem eum Prætorem non habuiſſe. Falſum eſt autem (*vt idem obſeruat*) quod quidam ſcribunt, eum de pecuniis repetundis quæſiſſe. nam Aſconij locus in orat. Ciceronis, contra Competitores, quo ſolo argumento nituntur, longè aliò pertinet. Scribit enim Antonium cùm magiſtratum adhuc nullum obtinuiſſet, ſed equitum turmas de Syllano exercitu nactus eſſet, Græcos ſpoliaſſe: ideóque ad M. Lucullum Prætorem, qui ius inter peregrinos dicebat, à Græcis in ius eductum eſſe, non igitur Repetundarum iudiciũ illud erat, ſed iniuriarũ potius: quæ cùm atrociores eſſent, dignæ viſæ ſunt, de quibus Prætor ipſe inter ciuem & peregrinos Græcos homines cognoſceret. Tertia differentia eſt, quòd Prætor vrbanus edictum in albo proponebat, quibus de rebus ius anno ſuo dicturus eſſet: cùm alter nuſquam, quod ſciam, legatur propoſuiſſe, ſed (vt opinor) ex Vrbano edicto ius dicebat.

Prætores PROVINCIALES creati ſunt circa annum DXIX. Sicilia & Sardinia captis, atque in prouinciarum formam redactis: *quemadmodum Solinus cap.* 11. *& Liuius Epit.*20. *prodiderunt.* Pomponius autem *in l.*1. *De orig. iur.* Capta Sardinia, inquit, mox Sicilia, item Hiſpania, deinde Narbonenſi prouincia, totidem Prætores, quot prouinciæ in ditionem venerant, creati ſunt. Pòſt autem moris fuit, vt cùm armis tutandæ prouinciæ viderentur, eò ſtatim & Conſules & Prætores inito magiſtratu mitterentur. Tandem etiam inſtitutum eſt, vt qui Conſulatu aut prætura abiiſſent, eò cum ſummo Imperio proficiſcerentur: illíque Proconſules, ſiue Proprætores (tametſi verbis hiſce nonnunquam veteres abutantur) appellarentur. Demonſtrat etiam in Verrinarum commentariis Hotom. moris fuiſſe, vt cùm à Senatu decretæ & Conſulares, & Prætoriæ prouinciæ fuiſſent, tum Conſules inter ſe, itémque Prætores prouinciæ ſortirentur, aut verò inter ſe compararent. Conſules autẽ id adhuc deſignati, & antequam magiſtratum inirent, facere ſolebant: *quemadmodum ex Orat. De prouinc. Conſul. Saluſtio in Iugurth. & innumeris Liuij locis intelligitur.* Prætores verò, quo tempore magiſtratu abibant, id factitaſſe ſignificat locus ille Verrin.4. Qui ſimulatq. ei forte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romæ, & ad vrbem, antequam proficiſceretur, quærere ipſe ſecum, & cogitare cum ſuis cœpit, quibúſnam rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere poſſet.

Prætor FIDEICOMMISSARIVS qui de fideicommiſſis ius diceret: duóſque à Claudio Cæſare inſtitutos eſſe ſcribit *Pomponius libro ſecundo*, § 17. *Digeſt. de orig. iur.* ex iiſque vnum à Tito Cæſare detractum eſſe. *Suetonius autem in Claudio:* Iuriſdictionem de fideicommiſſis, inquit, quotannis & tan-

ſum in vrbe delegati magiſtratibus ſo-lum, in perpetuum, atque etiam per prouincias, poteſtatibus demandauit. Sed hæc facilè eſt ex Fabij verbis explicare, qui *lib.* 3. *cap.* 6. ſic ſcribit, Non debes apud Prætorem petere fideicommiſſum, ſed apud Conſules, maior enim Prætoria cognitione ſumma eſt. quæritur an maior ſumma ſit, &c. Quo ex loco intelligitur, fideicommiſſorum iuriſdictionem ita partitam fuiſſe, vt Prætor vſque ad certam ſummam cognoſceret, de maiore Conſul ius diceret Vlpian. perſpicuè id quod diximus: confirmat, *cap. Inſt.* 25. Fideicommiſſa, inquit, non per formulam petuntur, vt legata: ſed cognitio eſt Romæ quidem Conſulum, aut Prætoris, qui fideicommiſſarius vocatur: in prouinciis verò, Præſidum prouinciarum. De Prætore fideicommiſſario *Imper. leg.* 2. *Cod. qui pot. in pigno. habeant. Paulus l. quæſitum.* 78 §. *penultim. Digeſt de leg.* 3. *& leg.* 4. *in fid.* D. *quib. ad lib. Vlp. l. ſicuti legatum.* 91. D. *de cond. & demonſt.*

Prætor FISCALIS ab Imperatore Nerua creatus eſt, qui inter fiſcum & priuatos ius diceret *vt Pomponius ſcribit in l.* 2. §. 18 *De orig. iur.*

Prætor TVTELARIS primus à M. Antonio philoſopho creatus eſt, quemadmodum Iulius Capitolinus ſcribit: cùm antea tutores à Conſulibus poſcerentur, vt diligentius de Tutoribus tractaretur. Quantum autem ex Iuſtiniano intelligimus, officium eius erat, vt cogerent tutores, & ſatiſdare tem pupilli ſaluam fore, & delatam tutelam recipere. Erant & Prætores de liberalibus cauſis cognoſcentes, *leg.* 1. *Cod. ſi mancip. ita veni leg.* 3. §. 1 *l.* 5 *D. de liber. cauſ. Iuſtin. Nouell.* 13. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν παρ᾽ αὐτῇ τῇ συγκλήτῳ βουλῇ τῶν ἐλευθερίων καὶ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ τῶν τούτων προκαθημένοι.

Prætores RERVM CAPITALIVM, Vide infrà QVAESITORES.

PRAETORES, *de quibus agitur tit. C. de prætorib. lib.* 12.

PRAETORIVS is dicebatur, qui præturâ functus eſſet.

PRAETORIA cohors dicta fuit, quæ à prætore, hoc eſt, à Conſule nunquam diſcederet in bello, ob cuſtodiam corporis, *teſte Feſto.* Africanum autem inter omnes primùm delegiſſe ſibi aliquot fortiſſimos, qui lateri eius adhærentes, omnibus aliis muneribus vacarent, ſtipendióque maiore honorarentur, literis proditum eſt, quanquam apud alios multi id antea quoque feciſſent. Quam morem ſecuti ſunt omnes, tum in bello, tum domi præſertim ortis ciuilibus diſcordiis. Iulius Cæſar propter inimicos aliquandiu vſus eſt cuſtodia corporis, & prætoria cohorte Hiſpanorum. Tandem nimia quadam confidentia, maluit ſemel inſidias vndique imminentes ſubire, quàm cauere ſemper: ideóque cuſtodiam remouit, & haud dubiè inimicis maximam inſidiandi anſam præſtitit: vt euentus tanti viri nos admonere debeat, ne vitioſa ſecuritate periculum ſubeamus, quod euitare licet.

Prætoria porta in caſtris erat, qua exercitus ad prælium educebatur.

Prætoriæ ſtipulationes dicuntur *in titul. De prat ſtipul. lib. Digeſt.* 49. non quæ à mero Prætoris officio proficiſcuntur, *vt leg.* 5. *Digeſt. de verb. obligat.* ſed quæ Prætoris imperio ac iuſſu interponuntur. Venuleius enim *in leg.* 9. *eiuſd. titul.* ſcribit in Prætoriis ſtipulationibus, ſi ambiguus ſermo acciderit, ipſius Prætoris interpretationem fore, eius enim mentem æſtimandam eſſe. Harum autem tres videntur conſtitui ſpecies iudiciales, cautionales, & communes.

Prætorius tutor dicitur, qui pupillo cum tutore ſuo litigaturo à Prætore vrbis dabatur. *auctor Iuſtinian. ſub titul. D. de auctoritat. tut. & Vlpian. in Inſtit. c.* 2.

Prætorium pignus, vide ſuprà Pignus.

Prætorium ius, vide ſuprà Ius.

PRAETORIA in conſtitutionibus Impp. domus magnificæ, intelliguntur præſidum, iudicúmve cauſa in vrbibus extructæ, *leg.* 31. *Cod. de epiſcop. & cler. leg. penultim. Cod. de offic. recto. prouinc.*

PRAETORIVM, villa vrbana: id eſt, ædificium quod dominus qui in vrbe habitat, ſibi parauit à villici habitatione diſiunctum. *Vlpian. leg.* 198. D. *de verb. ſig.* Vel ſi prætoria voluptati tantùm deſeruientia. *Neratius leg.* 2. *Dig. ſi de ſeruit. ruſt.* Ruſticorum præ-

diorum ſeruitutes ſunt, licere altius tollere, & officere prætorio vicini. *Sic in l.* 11. *§. vltim.* D. *de iniur l* 12. D. *de vſu & hab. leg l.* 91. *§ pater.* D *de leg.* 3 *Tertullian. lib. de Idololatria, Palladius lib.* 1. *c.* 8 *Suet. in Caligula c.* 38.

PRÆVALENTIA, præſtantia, pretij ac valoris exuperantia. *Paul. l.* 23. D. *de rei vin l* In omnibus igitur iſtis, in quibus mea res per præualentiam alienam rem trahit, meámque efficit, ſi eam rem vendicem, per exceptionem doli mali cogar precium eius quod acceſſerit dare.

PRÆVARICARI, *inquit Marcianus*, eſt vera crimina abſcondere, & falſas excuſationes recipere *l.* 1. *C. ad SC. Turpill.* Vel, ut inquiunt Critici, eſt παραβαίνειν, id eſt, Patere & alludere alteri. Item Præuaricat, diuaricat, varicat, ὑπερβαίνει, διασκελίζει Hinc Præuaricari reo, Græcis καθυφίεσθαι τῷ ὑπευθύνῳ, id eſt ſubmittere ſe reo. Præuaricatur etiam qui ex vtraque parte conſilii, *vt ait l* 1 D. *de præuaricat.* Præuaricatus *in ead. Baſilica* exponunt παμπαλάφορος. Hinc

PRÆVARICATIO, *inquit Plinius*, eſt tranſire dicenda, vel curſim & breuiter attingere, quę ſunt inculcanda, infigenda, repetenda, Critici, Præuaricatio παράβασις, λοξότης.

PRÆVARICATOR *inquit Vlp. l.* 1. *D. de præuaric* eſt quaſi varicator, qui diuerſam partem adiuuat, prodita cauſſa ſua. *Marcianus l.* 1. *ad ſenat. Turp* Præuaricatorem eum eſſe dicit, qui colludit cum reo, & tranſlatitiè munere accuſandi defungitur, cùm ſcilicet proprias quidem probationes diſſimulat, falſas verò rei excuſationes admittit. Hoc nomen Labeo à varia certatione tractum ait. *Cicero in Partit* dici vult, quòd in contrariis cauſſis quaſi variè poſitus eſſe videatur. Feſtus à præter gradiendo, cui Critici conueniunt. Et ita Obuaricator Feſto, ab occurrendo, qui cum palam occurrit, quominus rectum iter conficiat. Cuiacius plenius Præuaricatorem ſic definit: Præuaricator eſt accuſator, qui in iudicio publico abſolutioni incumbit, non damnationi, quaſi varicator. Propriè enim de accuſatore dicitur: nec aduocatus: qui ſuſcepti ſui cauſſam aduerſario prodit, propriè præuaricator dicitur, quia non propriè accuſator, *l qui cum natu. § pen.* D. *de bon liber.* vt nec reus ſi cauſſam ſuam perfunctoriè egerit. Huius verbi originem hanc docet *Plinius lib.* 18. *cap.* 19. Arator, inquit, niſi incuruus præuaricatio: inde tranſlatum hoc crimen in forum, *l. ſcripto. D. vnde li.*

PRÆVENTIO dicitur, cum eiuſdem rei perſonæve iuriſdictio penes duos iudices eſt, & alter cognoſcere prius cœpit. Præuenitur quandoque per in ius vocationem, quia prior in ius vocauit: quandoque litis conteſtatione, quandoque libello, quandoque ſententia. *Bartolus ponit in l. ſi plures.* D. *de leg* 1. *Specu. tit. de reſcript. præſentatione §.* 5. *verſ. item quod minus. vide Felin in ca cum M. Ferrarienſis. de conſtit. in antiq. & vide doct. in l. ſi quis poſtea quàm* D. *de iudic. & c p n. extra de for. compet.*

PRAGMATICÆ ſanctiones dicuntur Principum reſcripta, non de priuatorum negotiis, ſed corporum, ordinum, & collegiorum cauſſis de conſilij ſententia emiſſa: vnde, *vt vult Hotoman.* deducto verbo, quod pragmaticis & peritis viris in conſilium adhibitis interponuntur *Zeno in l. vltim. C. de diuerſ. reſcript. & pragmat. ſanct.* Pragmaticas prætetea ſanctiones non ad ſingulorum preces ſuper priuatis negotiis proferri: ſed ſi quando corpus, aut ſchola: vel officium, vel curia, vel ciuitas, vel prouincia, vel quædam vniuerſitas hominum ob cauſſam publicam fuderit preces, manare decernimus: vt in his etiam veritatis quæſtio referuetur.

Pragmatica ſanctio & Annotatio tanquam aduerſæ opponuntur, *in l iubemus.* 10. *C. de ſacroſan. eccleſ l. vltim. C. de diuerſ. reſcript.* Illa dicitur, cùm Imperator re cum conſilio cognita & agitata quippiā decernit: hæc cùm ad oblatas preces nomen ſuum ſimpliciter adnotat atque adſcribit *Inſt l. vltim. C. de prox. ſacr ſcrin.* Certæ ſunt diſpoſitiones noſtri numinis: quarum prima quidem ad ſupplicationem adiutorum emiſſa eſt: altera verò per ſacram pragmaticam facta eſt, &c.

PRAGMATICI à Iuriſconſultis hoc differunt, quos ſpecies à genere. Itaque Pragmaticos Græci iuris interpretes appellant: *vt ait Fab. lib.* 3. *cap.* 6 vt Pragmaticus ſit iuris eius quod in ordine iudiciorum, cautionibus, & formulis vet-

verſatur petitus: cum Iuriſconſultus etiam de negotiis, de quibus certum ius erat nullum conſuleretur: veluti (vt ſcribit Quintilianus) de verborum proprietate, aut æqui diſceptat ope, aut voluntatis coniectura. *Vlpia l* 9.§.1. D. *de pa-nis.* Solet autem ita vel iuris ſtudioſis interdici, vel aduocatis, vel tabellionibus, ſiue pragmaticis. *Cicero libr.* *de Orat.* 1. Itaque non vt apud Græcos, infimi homines mercedula adducti miniſtros ſe præbent in iudiciis Oratoribus: ij qui ab illis Pragmatici vocantur. *Fabius liber.* 12.*c tertio.* Neque ego ſum noſtri moris ignarus, oblitúſve eorum qui velut ad arculas ſedent, & tela agentibus ſubminiſtrant: neque idem Græcos quoque neſcio factitaſſe: vnde nomen his pragmaticorum datum eſt.

PRAGMATICARII *in trib.lib. C.poſterioribus.*

PRATA, *inquit Varro*, ab eo quòd ſine opere parata. Et ſic. Vlp. Pratum, ait in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus eſt: ex eo dictum, quòd paratum ſit ad fructum capiendum, *l.* 31. D. *de verb.ſign.*

PRECES paſſim in Conſtitutionibus Impp. pro libellis ſupplicibus, ſiue poſtulati. *l* 2. *C de vſufru l.*5.*C.de impub. l* 9. *C.de lib. cauſſ l.* 10 *&* 17. *de rei vind.* Hinc *tit.De precib imper. offer C.*& formula illa, Si preces veritati nitantur.

PRECARIVM eſt, *ait Vlp.* quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui conceſſit, patitur, *l.*1. D. *de precario.* Vel ſic Precarium conceſſio rei eſt, vel poſſeſſionis, quam precibus ita impetrauimus, vt vteremur quamdiu liberet concedenti. Vel creditum vtendi re, aut iure alieno, vſque dú licuerit nobis per eum qui credidit. Inter precarium autem & commodatum has notat differentias Hoto. Precarium primùm rerum immobilium ac iurium cauſſa inſtitutum videtur, *l.* 1 *&* *l.* 3. D. *eod.* Commodatum autem ad res mobiles propriè pertinet. Qui precariò conceſſit, dare ad tempus videtur itaque donationis & liberalitatis genus appellatur, *in l.*1.*& l. quæſitum* 8. §. 3.*l. interdictum*.14.*D.eo.* eóque cùm quis de ſibi reſtituenda cautum habet, precarium interdictum ei non competit, *l.* *& habet.* 15.§.3.*eod.* Qui verò commodat, longè ab omni donationis ſpecie abeſt, ſibíque cauere de reſtituendo conſueuit. Cui precario côceſſum eſt, poſſeſſionem habet, *l* 4.§.1 *d.l.* *& habet.*§.4.*eod* Commodatarius verò non poſſidet. Precariò vtens, dolum tâ ùm & latam culpam præſtat, *l.quæſitum*.8.§. 3.*eo.* Commodatarius etiam leuiſſimam. Precarium magis ad donationis & beneficij, quàm ad negotij contracti cauſſam ſpectat, eóque nulla eo nomine iuris ciuilis actio eſt, *d. l. interdictum* Commodatum autem contractus eſt, ſuámque iuri ciuili actionem habet. Ex precariò, tum interdictum, tú incerti condictio præſcriptis verbis, quæ bonæ fidei eſt, conceditur, *l.* 1. *& l. duo.* 19.*eod.* ex commodato verò ciuilis actio tantùm. Cômodatum vſus certi cauſſa ſit, nec niſi eo expleto reuocatur. Precariú nec vſus certi cauſſa ſit, & quouis tempore reuocatur. *Hæc ex tit.De precario ſummatim.*

Precaria, ſiue Precatiua verba dicuntur in teſtamentis, non directa, nec imperatiua, ſed inflexa, & rogatiuè concepta, cùm ſcilicet teſtator non pro ſuo iure ac legum auctoritate quid hæredibus ſuis mandat. ſed aliquid ab iis precariò poſtulat: veluti peto, rogo, volo mando. § *vlt Inſt.* *De ſing reb fideic. relict. l.* 2. C. *commu.de legat.* Deprecor, cupio, iniungo, cupio des, opto des, credo te daturum, exigo deſidero vti des, *l etiam.* 115. *l & eo modo.*118. D *de leg.*1.*l.peto.*69.*De lega.*2. Hæc verba fideicommiſſi dicuntur, *d.l.* 69.*§.fin & l.*11. §.1.*D de leg.*3.*& apud Paulum lib.Senten.*4.*c.*1.*l.*2. *&* 4. C. *de codicil. l.*25. *C. fam. erſc.* Fideicommiſſa enim precatiuo modo relinquuntur. *Vlpian. in Inſtit.tit.*24. d eſt, vt Iſidorus tradit, lib.5.ca.24.non directis verbis, ſed precatiuis. Sic precariam ſubſtitutionem, fideicommiſſariam accipimus, *l* 19. *C. de pact* Et precariam voluntatem, *l.* 66.D. *de legat.*2.

Precario autem habere, poſſidereve intelligitur, non tantùm qui per epiſtolam, vel quacunque alia ratione conceſſi ſibi poſtulauit poſſeſſionem vel corporis, vel iuris rei alicuius, id eſt, vt ſibi poſſidere vtíve liceret, ſed & is qui finito precarij tempore patiente tamen domino poſſidet, *l.*2.§ *fin.& l.ſeq.*D. *de precar. Paul.lib* 5. *Sent.tit.*6.

PRECARIA. genus eſt côtractus

ad precarij ſimilitudinem inſtitutum: quem contractum appellat *l.contractus.* D.*de regul.iur.* Eſt autem conuentio de re alterius vtenda fruenda, ea lege, vt certis temporibus renouetur. Magna autem inter Precarium & Precariam differentia eſt. Nam precarium ſine precibus non conſtat, *l.1. & l.2.in fin.* D. *de precar.& apud Paulum libr. Senten. 5. tit. 6.§. hæres.* Precaria interdum ſola concedentis ſponte & voluntate contrahitur. Illud tam mobilium, quàm immobilium rerum eſt, *l.4. D.eo.* precaria prædiorum interdum etiam pecuniæ. Illud ex mera concedentis voluntate pendet, neque certi temporis obligationem recipit, *l.1 & cum de precario* 12. D. *eod.* hæc certum plerunque ad tempus datur: veluti ad vitæ tempus: neque prius renouari poteſt. Illud merè gratuitum eſt, *l.1.D.eod.* hæc plerunque mercedem recipit. Illud renouandum non eſt: hoc certis temporibus renouatur, veluti quinto quoque anno: vt in cōcilio apud Beluacenſ s, *de quo in c.1. extra de prec. Et in legib Franc l.4.titu* 39. De precariis, vt vbi modò ſunt, renouentur. Quemadmodum autem Precarium interdum conuentio eſt de re, quam quis oppigenerauit, precario recipienda, & ad tempus vtenda, *l certi. 6. in fi.& l ſi debitor.* 10. D. *de preca. & apud Iſidorum lib. Etymolog.l.5. c.25.* Precarium eſt (inquit) dum prece creditor rogatus, permittit debitorem in poſſeſſione fundi ſibi obligati demorari, & ex eo fructus capere. Sic, Precaria interdum dicebatur de re, quam donator ipſe ab eo cui eam dederat, fruendam recipiebat. *Vt in Capit. Caroli, & in Lombard.li.2.tit* 18.*de vlt.volunt. li.4.* Noſcat ſibi interdictum eſſe duas de eadem re facere traditiones: ſed poſtquam vnam de rebus ſuis traditionem (in Capitulari legitur ORDINATIONEM) fecerit, aliam de ipſis rebus faciendi nullam habeat poteſtatem, ita tamen ſi vſumfructū voluerit habere, per precariam res traditas vſque in tempus definitum poſſidendi ſit conceſſa facultas. Patet igitur eum qui rei alienatæ vſumfructum retinet, *vt in l.quiſquis*, 28. *C.de donat.* titulum hunc vſurpaſſe, vt per precariam eam rem poſſideret. Et hoc nimirum eſt, quod ſcribit B. Rhenanus Rer.German.lib.2. Quidam inquit, in illo recenti Chriſtianiſmo res ſuas Eccleſiæ donabant, & rurſum agros aut domum in beneficij modum recipiebant, ad vitæ ſuæ tempus: non citra tamen penſitationem: nec filius poſt mortem patris, aut hæres vindicare ſic donata poterat. Item in legibus Alemann.tit.2. Si quis liber res ſuas ad Eccleſiam dederit, & per chartam firmitatem fecerit, & poſthæc à paſtore Eccleſiæ per beneficium ſuſceperit ad victualem neceſſitatem conquirendam diebus vitæ ſuæ, & quæ deſpondit, perſoluat ad Eccleſiam, cenſum de illa terra poſt illius deceſſum nullus de hæredibus contradicat. Alterum Precariæ exemplum extat apud Naucl.Generat. 25. ex Concilio Carolomanni: Statuimus, vt ſub precario cenſu aliquam partem Eccleſiaſticæ pecuniæ in adiutorium exercitus noſtri aliquanto tempore retineamus: ea conditione vt annis ſingulis de vnaquaque caſata, ſolidus, id eſt, duodecim denarij, ad Eccleſiam reddantur: eo modo, vt ſi moriatur, ille cui pecunia accommodata fuit, Eccleſia cum propria pecunia reueſtita ſit: & iterum ſi princeps iubeat, precarium renouetur.

Precariam etiam dixere Feudiſtæ, pro cuiuſuis rei vſu precibus impetratæ, etiam pecuniæ. *Petrus de Vin.li.Epiſt.3.c.11. in priuilegio Academiæ Neapolitanæ*: Mutuum fiet ſcholaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati: datis libris in pignore, & precario reſtitutis: receptis à ſcholaribus fideiuſſoribus pro eiſdem. Scholaris verò, qui mutuum recipiet, iurabit, quòd de terra aliquatenus non recedet, donec precaria reſtituet, vel mutuum ab eo fuerit exſolutum: vel aliàs ſatisfactum fuerit creditori. Senſus eſt igitur: Studioſos daturos libros pignori: ſed creditores eis libros precario conceſſuros. Idem Fridericus in Priuileg. ciuitati Viennenſi conceſſo, in Vienna Lazij lib. 2.c.5. Vt iudex nullus taliam, ſeu precariam in prædictos ciues facere audeat.

PRETIVM propriè eſt, quod pro re empta dicitur, & in Lexico iam ſæpius citato definitur, τίμημα τοῦ ὠνίου καταβαλλόμενον *l. 1. de rerum permuta.§.pretium autem. Inſti.de emptio. & venditio.* Sed tamen & pretium conductionis *in l.28. §.1. D. locati.* Et pretium pro mercede, *in l. 10. in fine* D. *de ac.*

de acquir. poſſ. l. vlt. §. vlt. D. *d. l. Rhod. l. 51. § locaui. l. 58.* D. *loca* poſitum inuenitur. Sic pretium operæ *in l. 52. § fi. in coeunda.* D. *pro ſoc.* Et manupretium, quaſi manus & artis merces, de quo ſuprà. Pretium tamen depoſitionis à mercede ſeparat. *Vlp. in l. 2. §. & generaliter.* D. *vi bon. rapt.* Vbi pretium pro præmio accipi poteſt, *quemadmodum & in l. 5. § vlt.* D. *de iniur. accipitur. Et apud Liuium libr. 32. his verbis.* Haud ſatis dignum tanti laboris periculique pretium erat. *Et apud Vopiſc. in Aurelia.* Debet enim quid præter dignitatem pretium eſſe meritorum. Pretium autem, *inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.* eſt quod æſtimationis emptioniſve cauſſa conſtituitur: dictum à periteis, quod hi ſolùm poſſunt facere rectè id.

PRIDEM de longiori tempore: quandoque pro materiæ conditione accipitur, *l. 1. C. de munic. & orig. l. 1. C. ſi aduer. tranſact. l. 1.* C. *de ædil. act. cap. niſi cum pridem. de renun.*

PRIMAS propriè Patriarcha, *c. 1. & 2. 99. diſtinct.* quandoque eo nomine ſignificatur Archiepiſcopus, *ca. ſanè. de for. comp.* Nam, quantum ad effectum, nulla eſt differentia inter primatem & Archiepiſcopum, *cap. duo. de offic. ord.* Qui ſint primates, *in l. 1. & in rubr. de Alexan. primat. 1. docet ibidem Bartol. & vide ibi Pyrrhum Anglebermaum.*

PRIMVS hæres, qui primo gradu ſcriptus eſt, *l. 23. D. quæ in frau. credit. l. 14.* D. *de liber. & poſth. Quintil declam. 388.* Nam neque diu de primo hærede cogitandum fuit habenti filium, neque de ſecundo habenti potiorem. Primo autem gradu ſcriptos accipere debemus, omnes qui primo loco ſcripti ſunt, *l. 1. § defertur.* D. *de bon. poſ. ſecun. tabu.* quos principali loco inſtitutos vocant Impp. *in l. 13.* C. *de fideicom.* quibus qui ſubſtituuntur, Secundi hæredes vocantur, id eſt, ſecundò gradu ſcripti.

Primæ tabulæ paternæ accipiendæ ſunt, in quibus pater ſibi hæredem inſtituit: idque actione ſecundarum tabul. in quibus impuberibus liberis hæredes ſubſtituuntur, *l. 41. §. cohæres. ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

PRIMVS curiæ dicebatur in curiis ciuitatum, quæ cæteris omnibus perfunctus officiis, primum in curia ſua locum obtinebat: qua de cauſſa comitiuæ tertij ordinis obtinebat dignitatem, *l. quicunque. 127. C. de decur.* at biennio exacto comitiua primi ordinis dignitate ornatus, primatu illo abibat, *l. Alexandrinis. 56.* C. *eod.* Primo curiæ ſimilis eſt, qui à Gregorio maior populi appellatur, Germanis *Meyer*, Gallis *Mere*, & *Vimere* dicunt, pro vi maiore, & *Mermonſtier*, pro maiori monaſterio.

PRIMICERIVS non eſt, vt quibuſdam videtur, iunctum verbum, non enim aliud in eo verbo notandum eſt, quàm primus: nam cerius pronunctio verbi eſt. Itaque benè Suidas πριμικήριον interpretatur τὸν πρῶτον τῆς τάξεως. Nam qui in quocunque ordine primum locũ obtinet, Primicerius vocatur. Proinde non notariorum tantùm primicerius dicitur, quod nomen in Nouell. conſtitu. 8. ſæpius repetitum eſt, ſed & Primicerius fabricæ, *in l. 2. de fabricenſib. libr. 11.* C. Primicerius domeſticorum, protectorũ, equitum, *l. 2. & l. vltim. C. de domeſtic. & protectorib.* Primicerius menſorum, *l. 1. de menſorib. lib. 12.* Et Primicerius in officio præfectorum prætorio, *apud Vegetiũ lib. 2. c. 21.* Et Primicerius protectorum, *apud Ammianum Marcell. libr. 18.* Et Primicerius adiutor, *in l. vlt. C. de offic. præfect. vrb.* Et primicerius exceptorum, Primicerius ſingulariorum, Primicerius auguſtalium. Primicerius ſcriniorum, Primicerius deputatorum, Primicerius ſacri cubiculi, *l. 1. qui à præbitio. tyro in C. Theodoſ. & apud Caſſiodorum lib. 11. Variar. & in Notitia.* Sic Primicerius legionum, *apud Guliel. Tyrenſem. Pontif. lib. 2. de bello ſac. cap. 19. & aliàs ſæpè.* Sic & Primicerius defenſorum, & Primicerius ſcholæ cantorum, & Cardinalis Primicerius, *apud Liuitprandum lib. 6. de rebus per Europam geſtis.* Hac eadem forma Auguſtinus D. Stephanum Primicerium martyrum vocat *in ſermone 21.* & Baldricus Dolenſium Archiepiſcopus *in hiſtoria Hieruſalem*, D. Petrum, Primicerium Apoſtolorum. Primicerium qui ſequebatur, eadem figura Secundicerius dicebatur: & qui poſt hunc erat, Tertiocerius, *Rubr. de primicerio & Secundicerio, libr. 12.* C. *& in leg. 1. de præpoſi. agen. in reb. & in Notitia aliquoties.* Sic apud Luitprandum *in libro ſuprà citato* Cardinalis Secundicerius.

PRIMIPILVS, olim primus cen-

turio, ſiue primi ordinis centurio dicebatur, qui & Aquilæ, & quadringentis in prima acie militibus præerat Halicar. li. 9. ἑνὸς, ait, τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένους ἣ τὰς ἑξήκοντα ἔχεται ταξιαρχίας ἕπεσθαί τε, καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος, τούτους ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμιπίλους καλοῦσιν, Liuius lib. 7. Id propter Publium Salonium poſtulatum eſt à coniuratis, qui alternis prope annis Tribunus militum & primus centurio fuit, quem nūc primipilum appellant. Primipilus itaq; primipili ductorem ſignificat, *l.* 23. D. *de adim leg. & in C. Iuſtinianeo ſæpè.* Centurionem autem primipili non ſolùm aquilæ præfuiſſe, verùm etiam quadringētos milites in prima acie gubernaſſe, & tanquam caput totius legionis merita conſecutum & commoda, quinimò & curam habuiſſe annonæ inter milites diuidendæ, *Vegetius lib.* 2 *c* 8. *& c.* 21 *ſcribit.* Hinc

PRIMIPILARIS, qui primipili honorem geſſit, *l.* 36. §. *Iulius.* D. *de legat.* 3. *l.* 31. §. *quadam.* D *de aur. & arg. l* 10. §. *vlt ff de excuſ. tut l. vlt.* §. *patrimoniorum.* D *de munerib. & honorib. l.* 27. *C. de epiſc. & cleric.* Et Primipilarius, *in c. vlt. C. de filiis officiali. lib.* 12. *& l.* 5. 5 *de cohortalib. li.* 12. C. Suidas, πριμιπιλάριος ὁ τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις

PRIMIPILVS poſtea & PRIMIPILVM in libris noſtris vſurpari cœpit, pro adminiſtratione militaris annonæ, quæ primipili centurionibus mandabatur, vt eam annonam ſuis militibus præberent, eóſque bene curatos Reipublicæ, cùm vſus foret, præſtarent, *l* 3. *l.* 7. *& l.* 8. *C. de cohort. princip.* quā de cauſſa tam multa ſingula i & præter iuris ordinarij rationem in Primipilari cauſſa paſſim conſtituta legimus, *vt l.* 3 *& l.* 4. *C. de primipil. l.* 4. *C. in quibus cauſſ. pign.* Primipilum, inquit Theodorus, Hermopolites libr. 9 tit. 9 ἐστὶ τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον, ἵνα διανείμῃ τοῦτο αὐτοῖς. Et ideò *ad l.* 1. C. *de cond. ex leg.* debitor ex primipilo, à Græcis dicitur, ὁ διατρέφας στρατιωτικὰς τῷ δημοσίῳ χρεώστων.

PRIMISCRINIVS, qui & Primicerius, in officio erat præfecti prætorio, & is dabat apparitores, *l.* 1. *C. de ſportul l. fi. C. de nume. l. fi. C. de apparit præfec. Præt. Symmach. lib.* 1. *Epiſt & in Notit. Imperij ſæpiſſimè.*

PRIMOGENITVM vocat ſacra ſcriptura, non quem fratres ſequuntur, ſed qui primò natus fuit, *c. Ioſeph de ver. ſignif.*

Primogenitus regis, poſt regnum ſuſceptum natus, ſuccedet patri in regno, non primogenitus ante illud: *vt Baro à Tautemberg venuſtè declarat tit.* 14. *circa finem libr.* 1. *Feud.*

PRIMOGENITVRA, ius qualitas, ſeu prærogatiua primogeniti, *de qua Alberi ſingulariter tractat in l. pen.* C. *de donat. inter virum & vx. & in* 9. *Diſcipuli. in Procem. Pandect.*

PRIMITIAE in conciliis appellantur ἀπαρχαὶ τῶν ὡρίων καρπῶν à diuo Paulo ἀκροθίνια. & in aurea bulla Nicephori, ὡς ἀνάθημα, ἢ πρεσβεῖον, ἢ καρπὸν ἀκροθίνιον. quod ita Græci explicant, ἀκροθίνια λέγονται αἱ ἀπαρχαὶ τῶν θινῶν ἤτοι τῶν σωρῶν. λέγονται δὲ καταχρηστικῶς καὶ πᾶσαι ἀπαρχή.

Primitiæ in Rubrica de decimis & primitiis explicant ibid. Pontificij, & nouiſſimè *P. Rebuffius in* 1 *q. tract. de decimis.*

PRIMORES, id eſt, optimates principes cuiuſque reip. *l legatum, D. de vſufru. lega.*

PRINCEPS, lex animata in terris, *authen. de Conſu. ſub finem.* Princeps, id eſt, Imperator. D. *de conſtitut. princip.*

Princeps à Deo ipſo conſtitutus eſt. Nam hiſtoriæ veritas ſic habet: Cùm Cn. Pompeius, & Iulius Cæſar bellis feliciter geſtis, magnum haberent exercitum, ac de occupanda tunc Republica meditarentur: ciuile inter eos bellum dominandi cupiditate cœpit. Tandem Pompeius repudians omnes à Cæſare oblatas pacis conditiones, in Græcia victus, & fugiens in AEgypto occiſus eſt. Cæſar autem Romam rediens, rerum omnium potitus, noluit Auguſtus aut princeps ſalutari, ſed dictatorem ſe fecit, vt in initiis adhuc ſanguinolentis mitigaret regnandi ſuſpicionem. Tandem à Caſſio Bruto, & aliis aliquot in curia Pompeij 23. vulneribus eſt confoſſus, idibus Martiis, ab vrbe condita DCCX. ab eiectis regib. CCCCLXVI. Poſt mortem Iulij Cæſaris Reſpublica Romana, per 11. annos

ſub

ſub triumuiris mirum in modum conquaſſata eſt: donec ſolus iterum potiretur C. Cæſar Octauianus, poſtea Auguſtus, & pater patriæ à Senatu ſalutatus. Is Romanam ditionem tranquillitati reſtituit, vt aurea tum ſecula dici reuiuere: & meritò. Nam poſt conſulatum eius duodecimū natus eſt DEI FILIVS, IESVS CHRISTVS, ſalutis noſtræ princeps & auctor, de VIRGINE MARIA, C. Lentulo Getulico, & M. Mutalino Coſſ. anno ab vrb. DCCLI. à regibus DVII. Deinde, cum ſtatus Rom. Reipub. ad Monarchiam eſſet perductus, euenit vt electi Cæſares aliàs ex auctoritate Senatus, ſicut iure debuit, procederet: aliàs ab exercitu, vel inuito Senatu Imperator ſalutabatur, & aliquando magna clade. Ideóque tandem agente exercitu in Græcia, & Imperatore ſine conſenſu Senatus acclamato, cœpit Imperij ſedes Conſtantinopolim transferri multum infeliciter, tempore Conſtantini magni: Romana interim vrbe, atque tota propemodum Italia, propter abſentiam principis, incurſu barbarorum deuaſtata. Nouiſſimè tempore Leonis IIII. Pontificis, imperium Conſtantinopolitanum ad Francos translatum eſt, ac Carolus Magnus tum Auguſtus deſignabatur. Ne autem de electione in poſterum naſceretur diſcordia, vice Senatus Romani ſeptemuiri, hoc eſt, ſeptem electores perpetui ſunt conſtituti: videlicet, rex Bohemorum, Archiepiſcopi tres: Moguntinenſis, Treuirenſis, & Colonienſis. Principes item tres: Comes Palatinus Rheni, Dux Saxoniæ, Marchio Brandeburgenſis. Quo ſtatu (Deo ita volente) nos hodie viuimus.

Princeps eſt ſolutus legibus, & interim digna eſt vox fateri ſe alligatum legibus, *vt eleganter probant l. Princeps. D. de legib. l. digna vox. C. eod. tit.* Nam oportet eſſe capita terrenæ poteſtatis, quæ ſint reliquorum hominum cenſuris exempta. Principi igitur (*inquit Plutarchus*) princeps qui erit? Nempe Lex, quæ omnium regina eſt mortalium & immortalium, *vt inquit Pindarus.*

Principes noſtri inter ſubditos, & magiſtratus municipales, inter ciues ſuos eadem funguntur poteſtate, qua Romanus princeps circa priuata generaliter præpollet. Quoniam poteſtatem ſuam ab imperatore habent, mediatè vel immediatè. Vnde vox iſta, qua ſæpè vti ſolent, Ego tibi ſum Imperator in meo territorio: non ita multùm eſt abſurda, ſi modò rectè intelligatur.

Principes peccare (*inquit Cicero*) non tantum mali eſt, quanquam eſt magnum hoc per ſeipſum malum: quantum illud, quòd permulti etiam imitatores principum exiſtunt. Nam licet videre, ſi velis replicare memoriam temporum, qualeſcunque ſummi ciuitatis viri fuerint, talem ciuitatem fuiſſe. Quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo ſecuturam. *Et rurſus:* Quò pernicioſius, ait, de Republica merentur vitioſi principes: quòd non ſolùm vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in ciuitatem: neque ſolùm obſunt, quòd illi ipſi corrumpuntur, ſed etiam quòd corrumpūt, pluſq. exemplo quàm peccato nocent.

Principes & Magiſtratus diligenter inquirere decet, quid de bonis ſtudiis ſtatuatur vbique in orbe Romano: quam fidem quiſque in ſua functione adhibeat: vt promeritis accipiat præmium. Sic egregia nec vnquam ſatis laudanda fuit illa inquirendi ratio Friderici primi, qua habita duplex priuilegium bonarum literarum ſtudioſis conceſſit, *Conſti. habita. C. ne fil pro patr.* Nulla profectò maior gloria ſequitur perpetuò principem, quàm quòd ea ſtudia curauerit, quibus humana ſocietas iuuatur maximè.

Princeps DELICTI, id eſt, inuentor, auctor, excogitator. *Paul. l. 10. D. de ſeruu. corr.* Iuſtius eſt enim teneri qui princeps fuit delicti, quàm eum quæri ad quem res perlatæ ſunt. Loquitur de eo qui ſeruum corruperat, cùm ad alium perlatæ res eſſent.

PRINCIPALES conſtitutiones dicuntur, quæcunque princeps conſtituit, pro lege ſeruentur, *l. 1. §. ita in ciuitate. D. de origine iur. l. 35. D. ſi cert. petat.* Principalis prouidentia, *l. 31. D. de adopt.* conſtitutionem diui Pij ſignificat, quæ quartam impuberi arrogato relinqui præcipit, *l. 8. §. ſi quis impubes ff. de inoffic. teſtam. l. 1. §. impuberi. ff. de c. llat. bon.* Si & principale decretum, *l. 1. D. de offic. aſſeſſor.* Et Principalis ſententia, *l. 1. ff. de offic. præfect. prætor.* Et Principale auxilium, *l. 13. §. penult. ff. ad Trebellia.* Principales

libri, *l.1.D.de offic.quaeſtor.* Principalis actio, id eſt, directa, *l.17.§.1. D.commod.* Principalis obligatio, ad differentiam fideiuſſoriae quae acceſſoria eſt *l.3.D.de ſeparat.* Quemadmodum Principalis reus dicitur, pro quo fideiuſſor interceſſit, *leg.66.D.de fideiuſſoribus.* Principale teſtamentum paternum dicitur, quod tabulas pupillares habet, quae ſecundae ſunt, & minus principales tabulae, *l.2. D. de vulg. & pupil. l.16. §. qui principale. D. de his quae vt indig.* Eodem modo Principales tabulae accipiendae ſunt *in l. 2. §. 1. & l penult. D.quemadm.teſt.aper.*

PRINCIPALES ciuitatum vel curiarum dicuntur, decurionum principes, hoc eſt, quorum in curiis ſumma dignitas atque auctoritas eſt, & à quibus diſtributionum omnium forma procedebat, *vt eſt in C.Theod.tit. de iis qua adm. vel. off.pub ger.* non tamen extra ordinariarum ex *l. 4. C. Theo. de ext. mun.* eſſe autem ſolebant in aliis decem, in aliis quinque, in aliis viginti. vnde decem primi in municipio Amerino: de quibus vide Hot. in Comm. Orat. pro Sex. Roſc. qui à noſtris ſaepè δεκάπρωτοι, & εἰκοσάπρωτοι appellantur; quorum adminiſtratio non tam in Reipub. gubernatione, quàm in ſumptibus eius cauſſa faciendis verſabatur: qua de cauſſa ante annum aetatis XXV. munus illud mandari poterat: quippe patrimonij, non perſonae munus, *l.2.§ decaprotos, & in l.vlt.* dicuntur tributa exigere, corporale miniſterium gerere, & pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta reſarcire. Principalium mentio fit *in l. diui. 27.§.1. & 2. D. de poen. l. omnis iudices 33. & l.40. C. de decurionibus. & paſſ lib. 10. l. 4. C. Theod. de extraord. mun. Firmicus libr. 5. Matheſ c.2.* Curatores vel principales ciuitatum publicis rationibus praepoſitos. Hos intellexit Tertullianus de corona militis, dum ait, Coronatur & vulgus nunc ex principalium proprietatum exultatione. *Iſidorus lib 9.Etymo.c.4.* Principales & Magiſtratus & Duumuirales Curialium officiorum ordines ſunt. Principales dicti, quòd praeſint magiſtratibus. Ita Antiochenſium ciuitatis principales *in l.2.de excuſ.mun.lib.10.C.* & Alexandri. principales *in l.56. de decurionibus. lib.10. C.* Et vir principalis *apud Apul. libr. 8. de Aſino aur.* Saluia. Maſſilienſ. *lib.5. de vero Dei iudicio.* Quis verò, vt dixi, locus eſt, vbi principalibus ciuitatum viduarum & pupillorum viſcera deuorentur? Principales etiam in exercitu & legionibus quidam vocabantur *in l 12. §. reuerens. D. de re milit l pen.§ ſuper his eadem tit. lib. 12. C. & apud Veget. lib.2 c.15. & c.19.*

PRINCIPALITER, valet directo *in § vltim.Inſtitut.quod cum eo.* Vnde principaliter & per ſucceſſionem opponuntur *in l vltim. D. de legat. 3 & l.194. D.de diuerſ.reg.*

PRINCIPIA in caſtris dicebantur, in quibus principes caſtra metabantur, hoc eſt, vbi in acie milites principes ſtabant. *Marcianus de re mil.l.officii.* Officium, *inquit*, tribunorum eſt principiis frequenter intereſſe: *ſic in l.1. C. de veteranis.*

PRIVATVS, verbum eſt κατ' ἀρχὴν ſempérque rationem habet cum altero. itaque generaliter is priuatus à Latinis dicitur, qui munus illud non gerit, quo alter fungitur. Hinc vetus iudicij vocandi formula, *ex lib. Varronis de ling. Lat.5.* Omnes Quirites, pedites, armatos, priuatóſque, curatores omnium tribuū, &c. Vbi Priuatos apparet dici, quos nunc Iuriſconſulti Paganos vocant. Priuati ergo militibus eo loco opponuntur. Opponuntur etiam iis qui cum poteſtate ſunt. *Cicero de arte Rhet.1.* In fortuna quaeritur, ſeruus ſit an liber, pecunioſus, an tenuis, priuatus, an cum poteſtate. Quinetiam Caeſar *lib. de bello ciuili. 6* ſic locutus eſt: Si quis aut priuatus, inquit, aut publicus eorum decreto non ſteterit, ſacrificiis interdicunt. Loquitur de Druidum decretis. Hinc etiam Magiſtratus à Graecis, πολιτικοὶ & πολιτεύται, quaſi dicas publici, appellantur.

Priuatus eſt hoc eſt, iuriſdictione caret, *l.3. D.de officio praeſid.* & ſic opponitur magiſtratibus, ſed & militi. *apud Cice.1. de arte Rhetor.*

PRIVATÆ dicuntur res, quae ſunt ſingulorum. *l. 1. D. de rer. diuiſ.* à verbo antiquo Priuus, quod ſingulos ſignificat, quo & Cato in libr. de re ruſt. vtitur. Vnde Priuatum ius id eſſe definitur, quod ad ſingulorum vtilitatem pertinet, *l.1.§. vlt. D.de iuſtitia & iur.* Et Priuata iudicia à Latinis dicuntur, quae ad rem familiarem cuiuſque pertinentia per arbitros

tros iudiceſque datos expediuntur: quibus modò ciuilia, modo pecuniaria accipimus, *l & in priuatu. C de iudic. l. de fide. C. de falſis. Cic. 1. de Orat.* Nam volitare in foro, hærere in Prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire. *Idem in Topic.* Priuata iudicia maximarum quidem rerum in Iuriſconſultorum mihi videntur eſſe prudentia. *Plinius lib. 6. Epiſt. ad Roman.* Interuenit a-cribus illis & erectis frequens neceſsitas iudicandi, ac pænè calculos tabulámque poſcendi, vt repente in priuati iudicij formam Centumuirale verteretur. Priuata delicta ſunt, quæ ad rem familiarem & priuatā pertinent, nec cuiuis ex populo, ei duntaxat, cui damnum datum iniuriáve factа eſt, cōpetunt. Qualia ſunt furtū rapina, iniuria, damnum iniuria datū, *tit. de priuat. delict. l. 1. §. vlt. D. de pœn. l. 7. D. de public. iudi.* Actio certè ex lege Cornelia de iniuriis etſi pro publica vtilitate exerceatur, priuata eſt tamen, *l. 42. §. 1. D. de procurator. l. vlt. C. de iniur. l. vlt C. vbi ſenator.* Priuatam etiam furti actionem vocat *Quintil Declam. 341. ad finem.*

Priuati contractus, qui non reſpicit vtilitatem publicam, *l. omnes profugi. C. de agricol & cenſit. lib. 11.*

Priuata crimina quæ ſint, vide Crimina priuata.

Priuatus locus quis ſit, *exponit Iuriſcoſ. l. 2. §. prætor. D. de religio.*

Priuatum ius, vide ſuprà Ius priuatum.

PRIVATVM *in l. 13. C. Th. de metatis*, balneum eſt *in l. 6. C. eod. tit.* ſicque vſurpauit Iulianus Aſcalonita.

PRIVATIM, id eſt (vt vulgò dicitur) particulariter, vel in particulari, vel ſpecialiter.

PRIVATIANI *in tribus lib. C. poſterioribus* iidē ſunt qui & largitionales, & apparitores comitum dicuntur.

PRIVIGNOS priuignáſque aliunde natos vitricus & nouerca vocant: *ait Modeſtin. l. 4. §. 4. D. de gradib. & affi. & paulo poſt:* Priuignus eſt vxoris meæ filius ex alio viro natus, ego illorum vitricus. Eſt autem Priuignus dictus, quòd antè quàm mater ſecundo nuberet, eſt progenitus. Pri enim antiqui dixerunt pro Præ, Feſtus.

Priuigna (quod ad cauſſam prohibitarum nuptiarum attinet) non ſolum ea mihi intelligitur, quæ vxoris meæ filia eſt, ſed & neptis & proneptis, *l. adeptiuus. 14. §. vlt. D. de ritu nupt.*

PRIVILEGIA, iuſſa populi aut plebis rogante magiſtratu, non generalia, neque de vniuerſis ciuibus, ſed de ſingulis concepta: vt de imperio Cn. Pompeij, de reditu Ciceronis. nam veteres Priua dixerunt, quæ nos ſingula dicimus. *Hæ Gellius lib. 10. c. 20.* Interdum tamen veteres illi priuilegia leges appellarunt, vt idem ſcribit. Priuilegium alij ſic definiunt: Ius ſingulare, & incertæ perſonæ, vel cauſſæ gratiam, fauorémve, & lex de vno homine lata, *vide Iſidor. lib. 5. c. 18. & c. priuilegia. 3. diſt.* Hoc ſenſu apud Cice. 3. *de leg. & in Paradox.* hoc verbum ſumitur.

Priuilegium quoque prælationem & prærogatiuam quandam ſignificat, quæ inter actiones perſonales vertitur, qua in debiti repetitione chirographarij creditores aliis conchirographariis præferuntur. Sic hoc verbum accipitur in titul. de priuil. credit. qui in vulgaris codicibus diſtinctus eſt ab aliis: in Pandectis verò Piſanis continenter hæret cum titul. de bon. auctoritat. iudic. poſſid. *Sic & l. 74. D. de iure dotium. l. 53. §. 1. & §. vltim. D. de pecu. l. 52. §. idem reſpondit. D. pro ſoc. l. 6. l. 33. l. 37. D. de iure fiſc. l. 10. D. ad municip. l. 23. § vltim. D. de ſol. matr. l. 2. C. de ſeru. pigno. dat. l. 10. §. quod ſi dies. D. de adminiſtr. tut. l. 1. D. de ceßio. bon. l. 25. D ſi certum petat. l. 58. § vltim. D. mandat. l. 15. §. 1. D. de curat. furio. l. 1. §. ſed & ſi ſatis. D. de adminiſtra. rerum ad ciui.* Priuilegia etiam pro ipſis creditoribus, qui priuilegia habent, ponuntur, *in l. 7. §. quotiens. D. depoſ. l. 24. §. in bonis. D. de rebus au-ctorita. iudic. l. 17. § penultim. D. de excuſat. tutorum.* Sumitur & Priuilegium pro extraordinario quodam auxilio, quod eſt cauſſæ, non perſonæ, *l. D. ex quibus cauſ. maior.*

Priuilegium eſt, ius quod contra communem ciuilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa conſtituentium auctoritate introductum eſt. Vnde apparet primùm, quòd priuilegia contra ius naturæ, vel vtilitatem publicam, non magis ſunt priuilegia, quàm tyrannis lex eſt, vt Cicero probat de legibus diſſerens. Et hic eſt verus ſenſus, *l. vltim. C.*

ſi contra ius, vel vtilitatem public. Nam quid iniquum priuilegium efficit aliud, quàm quòd legem & ordinationem Dei ſoluat ſine cauſſa? Deinde ex prædictis conſtat, quòd vera & iuſta priuilegia, non priuant legem, vt Accurſius putat, imò ſupplent magis in ea parte, ad quam communis regula porrigi non poteſt, ſalua iuſtitia & ęquitate. Id quod idem Accurſius per exempla, quæ allegat ipſe, faciliter iudicare potuiſſet, niſi vera principia iuris illi fuiſſent incognita. Eſt enim ius commune, vt vnuſquiſque ſeruet pacta, ſatisfaciat promiſſionibus, liberet fidem ſuam pro ſe, vel pro aliis datam. Súnne hæc in commune iuſta? Quid ni? *l.1.D.de pact. Inſtitut. de fideiuſſo. in principio.* Quid igitur, ſi mulier fideiubeat, aut minor: eſt ne iuſtum, vt comprehendatur ſub hac regula? Minimè gentium. Quare non? Quia mulieres ſexu minores ætate imbecilles ſunt, & multis captionibus ſubiiciuntur. Iam cùm inter mulieres, & pueros, ac viros legitimæ ætatis, longa ſit inæqualitas: quomodo communis regula ad eas perſonas pertinere poteſt æqualiter? Ergo exemptæ ſunt alia lege ſpeciali: ea autem vocatur priuilegium ſeu ius ſingulare, *de quo in tit. ad SC. Velleian.*

Priuilegia propter aliquam vtilitatem concedenda ſunt. Quotieſcunque igitur de priuilegio alicui priuato, vel corpori, collegio, ſeu vniuerſitati concedendo tractatur: tunc ante omnia perpendendum eſt, an operæpretium fuerit indulgeri: hoc eſt, num vtilitas verſetur, non dico eius tantùm, cui conceditur, ſed quæ in publicum inde reditura ſit: quemadmodum verè accipienda eſt lex, Ius ſingulare. *ff. De legibus.* Dum dicit Paulus Propter aliquam vtilitatem.

Priuilegij cauſſa ceſſante, ceſſat quoque priuilegium, *c. Abbate. in fi. de verb. ſign. Inſtit. de aucto. tutorum. §. vltim. Et de pupillari ſubſtitutione. §. qua ratione. capit. ſuggeſtum de deci. 16 quæſtio. 1 generaliter. l. fin. C. de milit. teſtament. 63. Diſt. capit. quia ſancta. §. verum. 61. Diſtinct. cap. ſtatuimus. § his omnibus. & c. fi. de vita & honeſt. Cleri. cap. cùm ex iniuncto. de oper. nunc. quo in genere videndus. A. Tiraquellus, Cauſſa ceſſante parte 1. in verb. Priuilegij.*

Priuilegium neque nimis ſtrictè, neque nimis largè oportet interpretari, ſcilicet, ne grauem alij iacturam adferat. *ca. ex tuarum. de vſu pallij. capi. ad audientiam. 2. de Eccleſ. ædific. lege ſecunda, §. ſi quis à principe. D. ne quis in loc. public. l. impuberi. D. de adminiſtrat. tut. l. nec auus. C. de emancip. liber. l. quoties C. de precib. Imper. eſſe.* Quando igitur ſine quouis grauamine alterius non poſſunt concedi priuilegia, proximum eſt, vt ceſſent, cùm nimium lædunt.

PRIVILEGIARIVS, cui priuilegium, id eſt, ius quoddã præcipuum ac ſingulare conceſſum eſt *Vlpianus l. 10 D. de pact.* Sed an & priuilegiariis abſentibus hæc pactio noceat? *Idem l. 24 D. de reb. auct. iud.* Eorum ratio potior eſt creditorum, quorum pecunia ad creditores priuilegiarios peruenit.

PRO, quandoque ſignificat cum, *l. ſi pro fure. D. de condi. furt.* quandoque modi ſignificatiua vox eſt, *l penu. in princip. C. de noua.* Pro, diſtat à voce, propter. illa cauſſam finalem, hæc impulſiuam denotat, *l. ſi dominus. D. de pecu. lega.* Itaque etiam

Pro, cum ablatiuo Iuriſconſulti coniungunt, cùm ſignificant, non eſſe verè id, de quo agitur, ſed haberi pro eo, ac ſi eſſet: veluti, Pro hærede, Pro bonorum poſſeſſore, Pro emptore, ac tum propriè ſic loquuntur, cùm de vſucapione diſputant: hæ namque ſpecies ſunt poſſeſſionis, quæ ad vſucapionem valet.

Pro ADIVDICATO poſſidet is, cui per errorem, accepto communi diuidundo iudicio, res adiudicata eſt, *l. ſi per errorem 17. D. de vſurpat.* quinetiam eod. tit. ad vſucapionis finem poſſidet is, cui rectè adiudicata res eſt, vt ius Quiritium adipiſcatur.

Pro CESSO poſſidet is, cui dominus, à quo ſuam rem non mala fide, ſed iuſto errore iudicio petebat, rem illam ceſsit, *l. non ſolùm. 33. §. ſi mihi. D. de vſur.*

Pro RELICTO poſsidet, qui rem à domino vel poſſeſſore ea mente abiectam, vt eam in numero rerum ſuarum eſſe nolit, poſsidet, *l. 2. D eod. & l. nemo:* vbi Iulianus ait, neminem poſſe pro derelicto vſucapere, qui falſò exiſtimauerit, rem pro derelicto habitam eſſe. vnde aliorum titulorum cum hoc apparet differentia, cùm in aliis vſucapio

pio interdum ex opinione valeat, in hac non valeat.

Pro DIVISO, diuiſione facta: pro indiuiſo, infecta. *Paulus l.* 25. §. 1. D. *de verbo ſignifi.* Partis appellatione rem pro indiuiſo ſignificari: nam quod pro diuiſo noſtrum ſit, id non partem, ſed totum eſſe. *Vlpianus l.*6.§.1.D.*commu.præd.* Planè ſi diuiſit fundum regionibus, & ſic partem tradidit pro diuiſo, poteſt alterutri ſeruitutem imponere.

Pro DOMINO, iure domini, pro eo, ac ſi dominus qui eſſet. *Marcellus l.Titia* 48. D.*de ſolu.* Titia cùm propter dotem bona mariti poſſideret, omnia pro domina egit. *Liuius lib.* 24. Palàm primò, cùm clauſis Andronodorus inſulæ portis, hæreditatem regni creuerit: quæque procurator tenuerat, pro domino poſſederit. De tutore loquitur.

Pro DONATO poſſidet is, cui cauſſa poſſidendi donatio eſt: id eſt, cui re vera donationis cauſſa res tradita eſt, nec enim ſufficit opinari, ſed verè donatum eſſe oportet, *l.*1. D. *pro donat.* & *l.*1. D. *pro donat. l.*1. & 2 *C.eod.*

Pro DOTE poſſidet, qui ex cauſſa dotis rem ſibi habet, id eſt, cui res aliena inæſtimata, dotis nomine poſt iuſtas nuptias tradita eſt, *l.*1.& *paſſ.D.eo.* Inæſtimata autem dicimus, quoniam æſtimata res pro emptore vſucapitur, *l.plerunque.* §.*ſi ante.* & *l.quoties.* D.*de iure dot.* & *l.*1.C.*pro dote.*

Pro EMPTORE, id eſt, quaſi emptor poſſidere dicitur, qui ex cauſſa emptionis, vel ex negotio emptioni proximo rem nactus eſt. *Paulus l.*1.D.*eod.* Pro emptore poſſidet, qui reuera emit, nec ſufficit tantùm in ea opinione eſſe eum, vt putet ſe pro emptore poſſidere: ſed debet etiam ſubeſſe cauſſa emptionis. Dicitur & pro emptore poſſidere, qui à non domino emit. Vide Poſſidere.

Pro HÆREDE bifariam accipitur in iure. Primùm, quoties tractatur materia petendæ hæreditatis, quam falſa opinione aliquis putans ſe hæredem, poſſidet: toties oportet ea verba, Pro hærede, non accipi pro vero titulo, ſed pro quadam erronea æſtimatione. Nam ſi reuera eſſet hæres, nunquam haberet aduerſus eum effectum ſuum petitio hæreditatis. Et ſi rectè perpendamus verba Pro hærede, ſunt ſolennia in eo iudicio. Nam cùm lex non ad reuocandum defuncti voluntatem introduxerit petitionem hæreditatis, non poteſt ad alium caſum pertinere, quam ad eum, ſi quis falſo commento occupat hæreditatem. Quare pro hærede poſſidere dicitur, ſicut procurator, falſus tutor, *l.pro hærede. D. de peti. hæred.* Deinde vbi non tractatur controuerſia vniuerſi hæreditarij iuris inter duos, ſed diſceptatur, de re aliqua, cuius dominium prætendit poſſeſſor, quia dicat ſe per hæreditariã ſucceſſionem acquiſiuiſſe: iſta verba, Pro hærede intelligenda ſunt pro vero & iuſto titulo propter quem nõ minus competit vſucapio, quàm ob alios contractuum titulos. Et cùm, Pro legato, ſit titulus, cur non multò magis pro hærede? Probari hæc poſſunt *ex l. cogi. C. de pet hær. & l.*1. *C ſi quis igno.rem minor eſſe, ſin.decret. in princip.* Vbi titulus vocatur hæreditarius, & *Inſtit.de hære.qual. & differ.* Hæc ſi animaduertiſſent Doctores, non fuiſſet opus tantis difficultatibus rem planam inuoluere, & inutiliter rixari: num Publiciana competat aduerſus poſſidentem pro hærede. Vel ſic:

PRO HEREDE gerere, eſt deſtinatione futuri dominij aliquid ex hæreditariis rebus vſurpare. Et ideò pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas, rationeſque diſponit, & qui ſeruis hæreditariis, iumentis, rebuſve aliis vtitur. *Paulus lib.Sent.*4. c.8. Pro hærede gerere qui videtur, ſi rebus hæreditariis tanquam hæres vtatur, vel vendendo res hæreditarias, vel prædia colendo locandóve, & quoquo modo voluntatem ſuam declarat, vel re, vel verbo, de abeunda hæreditate: dummodò ſciat eum in cuius bonis pro hærede gerit, teſtatum inteſtatúmve obiiſſe, & ſe ei hæredem eſſe: Pro hęrede enim gerere eſt, pro domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant, *ait Imper.* §. 1 *de hæred.qualit. & different.* Pro hærede gerit, qui rebus hæreditariis tanquam dominus vtitur: velut, qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut ſeruis hæreditariis cibaria mandat. *Vlpianus cap. Inſtitut.* 22. Pro hærede gerere videtur is, qui aliquid facit quaſi hæres: & generaliter Iulianus ſcribit eum

demum pro hærede gerere, qui aliquid quaſi hęres gerit. *l.* 20. *D. de acq. vel amitt.*

Pro hærede poſſidet, qui ex cauſſa hęreditatis rei incumbit: id eſt, quid verè hæres non ſit, iuſtam tamen & probabilem cauſſam habuit, exiſtimandi ſe hæredem eſſe: ſi modò teſtamenti factionem habuerit, *l. pro hærede.* 11. *D. de hæredit. petit. l. non ſolùm.* 33. *§.* 1. *D. de vſurpat. l.* 4. *& paſſ. D. pro hæred. l.* 1. *& paſſ. C. eodem.* Vide Poſſidere.

Pro FIDEICOMMISSO poſſidet, qui fideicommiſſi nomine poſſidet: hoc eſt, cui fideicōmiſſum relictum eſt, ſed vſucapiendo ius Quiritium adipiſci conatur, *l. Pomponius.* 13. *§. ſedet. de acquir. poſſeſſ.* non enim per fideicommiſſum dominium, ſed ſola poſſeſſio tráſfertur, *l.* 3. *D. ſi vſufru. petat.*

Pro INDIVISO, promiſcuè, ſine vlla diuiſione. *Cic. in Rulliana*, dixit promiſcuè. Equidem exiſtimo, ſi iam campus Martinus diuidatur, vnicuique veſtrum vbi conſtat, bini pedes aſſignentur: tamen promiſcuè toto, quàm propriè parua frui parte malletis. Hinc, Pro indiuiſo & Certa pars opponuntur, *l. placet.* 25. *D. quib. mod. vſuſf. amit. l.* 1. *D. de euict. l.* 1. *§. hoc interd. D. vti poſſi. l. ſeruus.* 5. *D. de ſtip. ſeru. l.* 5. *§. vlt. D. commod.*

Pro LEGATO poſſidet, qui ex legati cauſſa, vel legati nomine rem habet: id eſt, cui verè aliquid legatum eſt, ſiue teſtatoris res eſſet, ſiue non eſſet: aut teſtatoris quidem eſſet, ſed adempta codicillis ignoraretur, *l.* 1. *& paſ. D. pro legato.*

Pro NOXÆ DEDITO poſſidet, qui cùm ſeruus ei noxæ deditus ſit, iuſtam vſucapiendi cauſſam ex ea poſſeſſione nactus eſt, *l.* 3. *§. genera. D. de acquir. poſſeſ. l.* 5. *D. de public.*

Pro POSSESSORE bona fide, ac iuſto titulo poſſidet, qui pro bonorum poſſeſſore poſſidet: id eſt, qui vel iuſtam cauſſam habuit, exiſtimandi ſe bonorum poſſeſſorem eſſe, vel cum reuera bonorum poſſeſſor eſſet, exiſtimauit res quaſdam ex iis bonis eſſe quæ alienæ tamen erant, *l. non ſolùm* 33. *§.* 1. *D. de vſurpat. & ſub titul. Pro hærede. & l. pro hærede.* 11. *D de hæred. petit.* vbi tamen bonorum poſſeſſor etiam pro hærede poſſidere dicitur.

Pro poſſeſſore mala fide poſſidet prædo, qui interrogatus cur poſſideat, reſponſurus ſit, quia poſſideo: nec vllam afferre cauſſam poſſeſſionis poteſt, *l. pro hærede.* 11. *cum ſeq. D. de peti. hæred.*

Pro POSSESSORE is poſſidet, qui ex cauſſa bonorum poſſeſſionis rei incumbit, id eſt, qui nullo iure rem hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem, ſciens ad ſe non pertinere, poſſidet, ait Imp *§.* 5. *de interd.*

Pro SOLVTO poſſidet, qui rem vel debitam vel indebitam, quaſi debitam, ab eo qui ſoluit, bona fide accepit, *l. non ſolum.* 33. *§ ſi mihi l. pro ſoluto.* 46. *& l. penul. D. de vſurp.*

Pro SVO, titulus eſt generalis: Primum ideò, quia comprehendit omnes titulos, tam nominatos, quàm innominatos: item tam lucratiuos, quàm onerosos: deinde quoniam pro ſuo poſſidere cenſetur etiam ille, qui exiſtimat ſe habere titulum, cùm non habeat, *l.* 1. *& vltim. D. pro ſuo.* Vlpi. eleganter, Pro ſuo, inquit, poſſeſſio talis eſt, vt cùm dominium nobis adquiri putamus, & ex cauſſa poſſideamus, ex qua adquiritur. quaſi dicat: hoc vnum ſufficit ad titulum iuſtum vel legitimum, vnde & poſſeſſio cenſetur iuſta & legitima: quod bona fide, ſalua conſcientia, ſine vlla fraude habeamus rem quaſi noſtram. Quò reſpexit Paulus *in l.* 3. *§ genera D. acquir. poſſeſſ.* diuidens quippe poſſeſſionem, quæ ex titulo iuſtificatur, in duas ſpecies. Aut enim quis bona fide, aut non bona fide, poſſidet. Vel ſic:

Pro SVO poſſidere propriè dicitur is, qui falsò, ſed probabili tamen harum cauſſarum errore poſſidet: nimirum occupationis, alluuionis, partus emptæ vel hæreditariæ ancillæ, fructus rei emptæ, aut donatæ, aut in hæreditate repertæ, *l.* 2. 3. *&* 4. *§. vlt & l. vlt. D. eod.* At hic quidem propriè, vt dixi, Pro ſuo, titulus appellatur: quippe qui ad vſucapionem valet. alioqui pro ſuo etiam poſſidet is, qui per emptionem, aliámve iuſtam cauſſam poſſidet: verùm is non vſucapit.

Pro TRANSACTO poſſidet is, cui iudicio per errorem accepto, res aliqua per tranſactionem conceſſa eſt, vt eam vſucapere, & iure Quiritium facere ſuam poſſit, *l. cùm ſolus.* 29. *D. de vſurpa. l. ex cauſſa. D pro empt.*

Pro RATA PARTE, vel, Pro rata por-

Portione ,vel præciſè , Pro rata : vetus locutio eſt , idem ſignificans,quod Pro cuiuſque partis ratione & modo : vel, Secundum cuiuſque portionis modum & quantitatem. *Cicero Tuſcul.*1.Sed quia vltra nihil habemus , hoc longum dicimus. nam iſta perinde vt cuique data ſunt,pro rata parte , aut longa aut breuio dicuntur. Idem propè duobus modis extulit:Vitam videri cuique animanti aut longam aut breuem , prout cuique aut longum aut breue vitæ tempus datum eſt. Vocis origo obſcura eſt: niſi fortè ratam cuiuſque partem intelligamus , quæ certa & explorata , & extra dubitationem omnem poſita eſt. Propriè autem Pro rata ,& Æqualiter tanquam aduerſa opponuntur , *vt in leg. in his* 5.§. *Imperator* D. *de ſolut.*Si ſumma vſurarum non eadem ſit , æqualiter ad vtranque cauſſam proficit quod ſolutum eſt,non pro rata,*Sic in leg interdum.*13.§. 1.*Digeſt de hær.inſtit.leg. vltim.*§.*& in tali.Cod.de dot promiſſ. leg.ſi verò* 18.*Digeſt de teſtamen.milit.*Abuſiuè tamen interdū Pro rata vſurpatur pro æqualiter, & pro virili parte , *vt in leg.* 1. *Cod. vnde lib l ſi pro parte.*10. 8.*idem quærit.D. de in rem verſ.*

Pro rata patrimonij,præciſè, eùm ſubaudiendum ſit,Pro rata portionem patrimonij *in leg ,ſed etſi.* 25. §. *quòd autem quis.D. de hæred. pet.& l.Titius.* 54. *D. ad Trebellia.*Pro rata pecuniæ , *in d.l.Titius.* Pro rata regionis,*in leg.ex mille.* 64. §. *quæſitum.Digeſt.de euict.*Pro rata ponderis,*in leg.*3.§.*vltim Cod.de rei vindic.* Pro rata debiti:*leg procuratoris.*§.*in tributum.& §.vltim.D.de trib. act* Pro rata quantitatis, *leg.in imponenda. Cod. ad leg Falcid.* Pro rata temporis, *leg ſi quis domum.*9.§. 1.D.*locat.l cùm in fundo.*78. §. *diuortio.D. de iure dotium.*

PROROSTRIS , ſchema eſt ,ſeu figura loquendi,à iprotrito ſermone, ornatus gratia nonnihil mutata : ſicut dicimus procurio,proſcenium. Nam Pro, ſignificat ante,vel in. Vt,pro roſtris,hoc eſt,ante roſtra,vel in roſtris : ſcilicet appellatione ducta ab eo,quod eſt in loco ad ipſum locum, *leg.penultim.* D *de iuſt. & iur.*Si quidem roſtra nauium , Antiatibus inſigni quadam victoria erepta cum ,ante curiam Hoſtiliam exponebantur:vt aliud nihil ſit pro roſtris, quā in loco roſtrorum ,ſeu ante curiam Hoſtiliam,quæ ſenatorum erat.

PRO TVTORE negotia gerit, inquit Vlpian.qui munere tutoris fungitur,in re impuberis , ſiue ſe putet tutorem,ſiue ſcit non eſſe , fingit tamen eſſe, *l.*1.§.1.D.*de eo qui pro tut.*Hinc Protutela actio,*d.l.*1.§.3.*& vlt.*quæ aduerſus eum de rationibus reddendi datur.

Pro,præpoſitio accedens cognationū affinitatúmque nominibus , gradus profert atque promouet. Veluti Proauus, Proauia aui noſtri pater, mater : Pronepos,Proneptis,nepotis filius, filia: Proauunculus, Promatertera. id eſt,proauiæ frater & ſoror : Propatruus,Proamita,id eſt,Proaui frater & ſoror,*l.* 1.§. *vltim.D. de gradibus & affinib.* Quos etiam auunculos,patruos,amitas materteras, maiores vocant:*l.vlt.*§.*patruus maior. eod.titul.* Atque hæc ex cognatione petita ſunt nomina.Ex affinitate verò eiuſdem generis ſunt hæc : Proſocer,progener Pronurus,*l.*3.§.*vltim.*D. *de poſtul.l.*15.§. *vltim.*D. *rerum amot.*Proſocer,(quo nomine Plinius in Epiſt. Fabatum paſſim appellat) is eſt,qui ab aliis ſocer magnus dicitur nimirū vxoris meæ auus,cuius ego ſum progener : Proſocrus mihi vxoris meæ auia eſt,ego ſum illius progener,*l.*4.§.*affines.*D.*de gradibus* Rurſus auus meus vxoris meæ Proſocer,auia proſocrus eſt. Ipſa vtrique pronurus eſt, *d.* §. *affines.* Proſocrus enim vxoris noſtræ auia Pronurus verò nepotis vel pronepotis noſtri vxor nobis appellatur,*l.* 14.§. *vltim. Digeſt.de ritu nupt. l.*15.§. *vltim. Digeſt. rer amot.leg.*14.§. *gradus. Digeſt. de gradibus & affin.leg.*8.§. *vltim. Digeſt. de legat.præſt.*

Pro iunctum verbo fugere , ſignificat procul ex aliquo loco fugere,niſi malis, pro,ex,accipi,ſiue in,*l.metum.* 9. *D. quod met.cauſ.*& apud Virgil. eodem ſenſu 1. Æneid.Profugus.

Arma virúmque cano , Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus , Lauináque venit
Litora.

Προαστεία(ſic enim ſcribendum,& non Proauſtia) *apud Iuſtin.in auth. de alien. & emphy.*§.1.*de reſtit.fideic.conſtit.* 120.*col.* 9.Græcis dicuntur ſuburbana , quæ pulcherrimè conſita à domino ,non tam vtilitatis quàm voluptatis cauſſa haben-

tur, *lege Alciat c.4. lib.2. Parerg.* Hoc nomen in verſione conſtitutionis Græcæ retinuerunt Iulianus & vetus interpres.

PROBARE, *laudare, l.1. D qui potio. in pign.* Probare rem, experiri, & tentare vt probare amicos.

Probari fideiuſſores dicuntur, in quorum facultates inquiritur, vt idonei, néc ne ſint, *pateat, l.10. D. qui ſatiſdar. cogant. l.7 §. non ſolum. D. de mino.* Inde ad fideiuſſores probandos dati arbitri accipiuntur, qui ad æſtimandas fideiuſſorum vires dantur, *leg.9. D. qui ſatiſda. cog. l.2. D. à quib. appel. non lic.*

Probari opus dicitur, quod tanquam è lege dicta factum approbatur, *l.16. & 38. l. fi. D. loca. l.7. §.5. illud quoque. D. ad l. Iul. repet.* Front. lib.2 de Aquæd. Eorúmque operum probandorum curam fuiſſe conſtat per Cenſores aliquando, & Ædiles. In vetere monumento Neapolitano ſex parieti faciundo dicta ita habet: QVOD EORVM VIGINTI IVRATI PROBAVERINT: PROBVM ESTO: QVOD IMPROBAVERINT IMPROBVM ESTO.

PROBATÆ caſtitatis dicitur, qui non manifeſtè apparet incontinens, c. à multis. de ætat. & qual.

PROBATI ſunt, qui benè poſſunt docere, *cap. vlt. 24. quæſt. 2.*

Probata ſarta tecta dicuntur, cùm ex lege, id eſt, pactionis redemptione facta eſſe iudicata ſunt *Macer. l. 7. §.1. D. ad legem. Iul. repe.* Ne in acceptum ferantur ſarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præſtita, lege fuerint. Lege, id eſt, ex lege, ſiue ſecundum legem, ac pactionem. *Cicer. Verrina* 3. Locatur opus id, quod ex mea pecunia reficeatur. ego me refecturum eſſe dico probatio futura eſt tua, qui locas. *Sic in l opus 36. l. vlt. D. locat* vide ſuprà Opere probata.

PROBARE, aliàs eſt, *vt vult Bud.* efficere, vt probum, rectúmque iudicetur id, quod quis facit, vel dicit. Vel, *vt definit* Duarenus, Probare eſt rei controuerſæ teſtibus, aut tabulis iudici fidem facere. Hinc

PROBATIO apud Iuriſconſultos dicitur, quod ex teſtium dictis, aut inſtrumentorum ſcriptura ſumitur ad finé neceſſariò faciendam: *vti patet. ex titul. de probat. lib. Dig.* 22. Hinc Heliodor. lib.10. πᾶσα δίκη καὶ κρίσις δ' ὑπὸ τὰς μεγίστας ἀποδεί-ξεις οἶδε, τάς τε ἐγγράφους πίστεις, καὶ τὰς ἐκ τῶν μαρτυρῶν βεβαιώσεις. Itaque neque præſumptio, probationis nomine intelligitur, neque iuſiurandum eo nomine propriè continetur. neutrum enim probat neceſſariò, tametſi vim vtrunque probationis interdum obtineat, *vt leg. 16. C. de probat. & l.12. §. 2. & l. 30. D. de iureiur.* Inſtrumentorum aut nomine cenſus & monumenta publica complectimur, *ex l. 10. D. de probat.* Vel ſic:

Probatio eſt demonſtratio quædam dictorum factorúmve, iudici facienda, de cauſſis apud eum controuerſis cognoſcenti. Vel breuius, Rei dubiæ per argumenta oſtenſio. *Accurſius Rubr. Cod. de probationibus.* Nam cùm aduerſario aſſertionibus actoris contradicente res fiat dubia, opus eſt externis rerum adminiculis, per quæ varias apprehendatur. Vnde probationem facti vocamus.

Probatio probata, quæ ſcriptis probatur, *Bal. l. 1. C. quando fiſc. vel. priuat.*

Probatio eſt dublex: altera plena ac iuſta, altera verò ſemiplena, nec ſatis demonſtrans. Probatio plena eſt, quæ tantam fidem facit, quanta ad diffiniendam controuerſiam ſufficit. Probatio ſemiplena eſt, per quam rerum geſtarum fides aliqua fit iudici: non tamen tanta, vt iure eam debeat ſequi in ſententia dicenda: quia caret plena fide, conſtans ex leuioribus argumentis.

Probationis plenæ ſex conſtituit ſpecies Oldendorpius: ſemiplenæ quatuor. Quæ copiosè tractantur apud ipſum auctorem, in tit. de probationibus dictorum & factorum.

Probatio manifeſta, eſt confeſſio, *l. non intelligitur. §. tacita. D. de iure fiſc.*

Probatio ſeu fides iudici eſt facienda, non aduerſario, *l. inter ſtipulantem. §. 1. D. de verborum obligatio l quinquaginta. D de probatio l. 1. C. de condictio. ob turpem cauſſ. l. 1. C de rebus alien. non alienan.* Si præſidi prouinciæ, inquit, probatum fuerit. Probatio enim nunquam ſatiſfaceret aduerſario, etiam ſi omnia probationum adminicula in vnum conferres, adeóque ſi ſolem ipſum pro oſtendenda veritate in manibus gereres. Probationis igitur vſum propter cauſſas in iudicio controuerſas inſtitutum eſſe apparet, vt veritas certo conſtet rerum adminiculo, quod iudex aut condemnando, aut ab-

ſoluen-

ſoluendo ſequatur. Itaque non alia ſunt litigatoribus probanda, quàm quæ neceſſariò ad cauſſam pertinent, *iuxta l. ad probationem C. de probatio.* Qua in parte grauiter nonnunquam errant iudices incauti. Probatio autem meritò non eſt requirenda in his, quæ ſunt manifeſta ſatis, & iudici nota, *leg. ſi verò. §. qui pro rei. D. qui ſatiſda cogant.* Nam quorſum attinet rei ſatis demonſtratæ fruſtrà aliquid adijcere, ac interim litigatores temporis ac ſumptuum iactura grauare? *arg. l. 1. in fi. D. de dot. prælег.*

PROBABILE quod omnibus videtur, vel plurimis, vel ſapientibus.

PROBATORIA, δοκιμαστικὴ, vel συμβολὰ, in Impp. conſtitutionibus, atteſtationem illam, vt cum vulgo loquar, ſignificat qua qui in ordinem aliquem adſciſcitur, idoneus & probatus renunciatur, *leg. 3. Cod. de agen. in rebus, l. 17. Cod. de re milit leg. 2. C. de cohortal. l. 6. 9. & 10. C. de diuerſ. offic. & appar.* vſurpatur hoc verbum in Nouel. Iuſtinia. in edicto XIII. eiuſdem principis. Extat autem Probatoriæ Chartariorum formula apud Caſſiod. lib. 7.

PROBI, & reprobi nummi aduerſantur, *l. 24. D. de conſti pecu. l. 40. D. ſi cert. peta.* vt apud Cicer. lib. 3. Offic. bonis nummis adulterini opponuntur.

PROBITAS, multitudini inuiſa. Itaque bonum virum Hermodorum Ephesij vitiis corruptiſſimi ferre non poterant, & in exilium egiſſe traduntur, dicentes: Nemo noſtrum frugi eſto, *teſte Strabone.* Heliogabalus peſſimus Romanorum Imperator, ideò infenſus fuiſſe Alexandro adoptato legitur, quòd impudicus non eſſet. Idem Tyrannus Vlpianum officio ſuo mouit, quia vir bonus erat, *auctore Lampridio.* Cicero *in Orat. pro Cornelio Balbo*: Seculi ſui labem eſſe deflet, & maculam virtuti inuidere, ipſúmque florem dignitatis infringere. Adeò omnis excellentia multitudini eſt infenſa.

PROBRVM ſtus propriè dici putat de ſtupris & flagitiis, cùm Attius in Helenibus ſic ſcribat: Qui niſi probrum, omnia alia in delicta æſtimant. Iuriſconſulti pro omni infamia vſurpant. *Vlpianus in l probrum. 42. D de ver ſign* Probra quædam natura turpia ſunt, vt furtum, adulterium, quædam ciuiliter & more ciuitatis, vt tutelæ damnari. *Marcellus l. probrum 41. D. de ritu. nupt.* Probrum intelligitur etiam in his mulieribus eſſe, quæ turpiter viuerent, vulgóque quæſtû facerent, etiam ſi non palàm.

PROCEDIT, verbum eſt Iuriſcõſultis vſitatum, pro valet, locum habet. *Vlpian. l. 7. §. 3. D. ad leg. Aquil.* Hoc autẽ in ſeruo non procedit, in filioſa. vulnerato procedit.

Procedere in cauſſam ſummariè & de plano quid ſit, *declarant Spec tit. de inquiſi. §. tertio, verſicul. quid ergo & Bartolus in extrauag. ad reprimendum.*

Procedente tempore, ſucceſſu temporis, *l. 2. D de orig. iur.*

PROCESSVS, pro ingreſſu *l. nam & Imp. D. de donat inter vir. & vxo.* Vide, Donare ad proceſſus.

Proceſſus, tranſuectiones equitum, *de quibus in l. 2. D. de in ius voca. Licinius l. 43. de donat. inter vir.* Nam & Imperator Antoninus conſtituit, vt ad proceſſus viri vxor ei donare poſſit. Vide TRANSVECTIO.

Proceſſus iudicij, eſt ordo quidam legitimus ſecundum quem controuerſiæ cauſſarum cognitæ, ex bono & æquo ſe leriter diffiniantur. Proinde talis ordo deſeruire debet iudici, vt is teneat cognitionis ſuæ rationem: non verò vt litigatorum adfectibus obſequatur, ad differendam cauſſam prætextu iudiciariæ obſeruationis. Quocirca Innocentius Pontifex rectiſſimè dicit: Vnde videbitur ſubtiliter intuenti, de ordine iudiciorum procedere, vt in præmiſſis nõ per omnia ordo iudiciarius obſeruetur. Hoc eſt, Veriſſimus aliquando cenſetur ordo, non obſeruare plenum ordinem in iudiciis, cap. ad noſtram. de iureiur. Iudex enim innocentis viri officio fungi debet. Ideóque incorrupto animi iudicio diſcernere, quonam ordine, quo progreſſu credat ſe cogniturum celeriter de cauſſa controuerſa, ſecundum ius & æquum, *l. cætera. D. de famil erciſcun. & Venuleius, in l. continuus. § cùm ita. D. de verborum obliga.* Hinc eſt, quòd Hadrianus optimus maximúſque princeps, *in l. 3. Digeſt. de teſtib.* ſemper vtitur his verbis: Tu magis ſcire potes. Item, Sed ex ſententia animi tui æſtimare oportere. Item, Tecum ergo delibera. Et pleni ſunt omnes iuris Codices huiuſmodi

vocibus, Iuſtinianus Nouel. Præcept. præſid. conſtitut. 17. Ἔςω σοι καὶ τρίτων ἀπόδασμα τὸ τῶν δικῶν μετὰ πάσης ἰσότητος ἀκροᾶσθαι, καὶ τὰς ὑπὸ βραχυτέρας, καὶ ὅσαι μάλιστα τῶν εὐτελεςέρων εἰσὶν ἀγράφως τέμνειν, καὶ κρίνειν. Forma igitur iudiciorum qua nunc vtimur, neque ordo eſt, neque proceſſus, ſed magis confuſio. Et nullum eſt in toto iure exemplum, quo probari poſſit. Nam quid eſt aliud, quàm calumnioſa cæremoniarum atque ſcriptorum altercatio extra omnem cauſſæ cognitionem? adeò, vt iudex ipſe non habeat ſæpè in manu officium ſuum exercere in litibus? imò cognoſcitur ad ſedentariam audiendi operam, donec omnes iſtæ cæremoniarū præſtigiæ peragantur.

PROCHEIRI, ſcribæ, qui manu expediti ſunt, *leg. peculiari. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12. C.*

PROCITVM dicebatur teſtamentum, quaſi velut procatum, id eſt, prouocatum, id eſt, irritum ac ruptum, *Feſtus.*

PROCINCTVM teſtamentum appellatur à Iuſtiniano, *in §. 1. Inſtitut. de teſtam.* quod fiebat in ipſa militum expeditione, dum præcincti iam erant, & expediti ad bellum, cuius dubiam ſciebant aleam: quod veteres In, vel Endo procinctu nominabant, *vt apud Ciceronem in 1. de natur. deor & 1. de Orat. item apud Vlpianum cap. Inſtitut. 20. & Gell. lib. 15. cap. 25.* Id ergo militiæ tantùm fiebat, cùm viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur. *auctore Gell. lib. 15. cap. 27.* Plutarchus autem in Coriolani vita rem ſic explicat ἦν τότε ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι, τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων, ὀνομάζοντες τὸν κληρονόμον. Eo tempore, inquit, mos erat Romanis prælium inituris, ſcutáq. ſumpturis, togam præcingere, ſimulque teſtamenta ſine ſcripto facere, hæredémque tribus aut quatuor audientibus, nuncupare. Veteres Gloſſæ, in Procinctu, ſic exponunt: ἐν προτομῇ πολέμου ςῆναι μετὰ ἐσθῆτος ὑπαστικῆς, ἤτοι διαθέσθαι ἐν παρατάξει πολέμου ἀγράφως. Feſtus autem ſic: Endo procinctu, in procinctu: ſignificat autem, cùm ex caſtris in prælium exitum eſt. Procinctos, quaſi præcinctos atque expeditos. nam apud antiquos togis incincti pugnaſſe dicuntur. Idem: Procincta claſſis dicebatur, cùm exercitus cinctus erat Gabino cinctu confeſtim pugnaturus vetuſtius enim fuit multitudinem hominum, quā nauium Claſſem vocari.

in Procinctu verſari dicuntur milites, qui in expeditione belli ſunt: vel qui pro patria in hoſtico ſunt, quamuis milites non ſunt, *leg vnic. Digeſt. de bon. poſſeſſ. ex teſtam mil.* Hoc ζώννυσθαι dixit Homer. Iliad. λ.

PROCLAMERE in libertatem, vel ad libertatem dicuntur, qui ex ſeruitute ſe in libertatem vindicant, & adſerunt, *toto titul. quibus ad libertat. procl. non liceat, leg 7. §. proinde. cum ſeq. Digeſt. de lib. cauſ. leg. 40. §. libertatem. Digeſt. de fideicommmiſſ liber. l 3. §. ſi ſeruus. D. de acqu. poſſ. l. 8. D. de probat. l. 3 §. diuus. D. de iure fiſc.*

PROCLAMATOR qui cauſſam agit, qui litem intendit, *lib. Feud. 2. titul. 27. §. 4.* Proclamatori etiam damnum reſtituat. *Sic. lib. leg. Franc 4. capit. 7.* Declamatoribus vel cauſidicis, qui iudicio Scabinorum acquieſcere nolunt, &c. *Cicero de Orat.* 1. Non enim cauſidicum neſcio quem, neque proclamatorem, aut rabulam hoc ſermone conquirimus. *Sic in capitulo. Caroli*: Si autem de poſſeſſionibus ſuis ſuper eos clamor ad Iudicem venerit, mittat Iudex clamantem cum miſſo ſuo ad Epiſcopum.

PROCONSVLE, poſterioribus temporibus dictum pro Procóſul. Hinc illud D. Auguſt. Ab e, litera vocali nullum Latinum, niſi iuncta præpoſitione maſculinum inuenitur: vt Proconſule Proprætore. ergo iuncta præpoſitione fiunt Latina, vt dixi, proprætore, proquæſtore. Nam veteres nominatiuo caſu Proconſul dicebant, attendentes nullum nomen Latinum exire in e literam, nominatiuo caſu generis maſculini. Apud Cicer. autem de leg. 1. cùm Gellius Proconſule vocatur, hoc de iis videtur intellexiſſe, qui extra ordinem velut Conſulis loco mitterentur, cùm interdum nec ex conſulatu mitterentur, nec vnquam conſules fuiſſent: quādo, quod nunquam antea factum fuerat (vt ait Dio) & conſulatibus Ciceronis ætate prouinciæ conſulares mandatæ

ta ſunt, proconſuléſque vocati ſunt. Pro conſule contra Sertorium ſcribit miſſum eſſe Pompeium, pro lege Manilia Cicero: quod Plutarchus vertit. εἰ πομπήιον οἴεται δεῖν αὐτ' ὑπάτου ἐκπεμφθῆναι φιλιππος, οὐκ ἔγωγε φαίη τὸν φίλιππον, ἀλλ' ἀνθυπάτων. Vide Proprætores.

PROCVBITORES, qui noctu cuſtodiæ cauſſa, ante caſtra excubabant, cùm caſtra hoſtium in propinquo eſſent.

PROCVRATOR eſt, qui aliena negotia mandatu domini adminiſtrat, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, *l.1.D. de procurat.* Propriè autem ex parte actoris dicitur, vt defenſor ex rei parte, *l. ſi mater. §. hoc iure. D. de excep. rei iud.*

Procuratorum autem varia ſunt genera. Quidam enim ſunt litis procuratores, qui ad mouendas inſtituendáſque actiones vel lites exequendas dantur, *l. 86. D. de ſolutio.* Huiuſmodi procuratorem ad actionem factum procuratorem vocat *Paul. in l.* 14. *Digeſt. de pactis.* Alij ſunt negotiorum procuratores, quibus vel certa vna res, vel generaliter vniuerſa negotia adminiſtranda mandantur, qui omnium rerum procuratores, *leg.* 13 *Digeſt. de pact. leg.* 6. *Digeſt. de inſtitor. leg.* 8. *Digeſt. de calumniatoribus*, & totorum ſeu vniuerſorum bonorum procuratores vocantur, *leg.* 63. *Digeſt. de procuratorib. leg.* 17. §. *vltim. Digeſt. de iniuriis.* In illis dicti de iniuriis verbis, NEQVE PROCVRATOR, QVI EO NOMINE AGAT, procuratorem accipimus non vtique eum ſolum, cui ſpecialiter procuratio data eſt actionis, ſed ſufficit eſſe eum cui omnium rerum adminiſtratio mandata eſt, *l.g.* 17. §. *ait prætor. & §. procuratorem. Digeſt. de iniuriis.* Similiter in eo quod dicitur, procuratorem iudicatum ſolui ſtipulari poſſe, non eum tantùm, cui ea res ſpecialiter mandata fuerit, intelligimus, ſed & eum, qui vniuerſorum bonorum mandatum ſuſceperit. Sed & ſi gratum fuerit habitum, procurator videbitur, *lege* 3. §. *primo. Digeſt iudic. ſolu.* Eodem modo in Ædilitio edicto procurator accipitur, *leg.* 1. *& leg.* 25 §. *procuratoris. Digeſt. de adilitio edicto.* In interdicto quoque vnde vi, ex ſententia magis quàm ex verbis procuratorem non eum tantùm, qui legitimè procurator dicitur, omnium rerum eius, qui abſit, quaſi penè quidam dominus, hoc eſt, alieni iuris vicarius, ſed & quemlibet, qui aliquid noſtri negotij gerat, clientem videlicet, colonum, aut libertum, aut qui illam vim, deiectionémque, rogatu aut nomine noſtro fecerit, intelligi, eleganter *Cicero pro Cæcinna* tradit. Atque adeò in pleriſque librorum noſtrorum locis is, qui ſine mandato negotiis ſe alienis offert, & qui aliquid noſtro nomine negotij noſtri gerit, procurator vocatur, qui verus negotiorum geſtor eſt, *leg.* 34. §. *ſi generaliter l.* 21. §. *vltimo, l.* 38. *D. de ſolutionibus, & leg.* 15. §. *ſi quis abſentis. Cod. de petition. hæred. leg.* 9. §. *ſi hæres. D. de liber. lega. leg.* 22. §. *quod ſi leg. vltim. D. rem ratam hab.*

PROCVRATOR in rem ſuam datus dicitur, cui in rem vtilitatémque ſuam mandatæ ſunt actiones *leg.* 8. §. *vltim. D. mandati l.* 2. *in fin. D. famil. erciſc. leg.* 3. § *idem Labeo ait. D. de in rem verſ. l.* 24. *D. de minor. l.* 23. §. *idem aduerſus. Digeſt. quod quiſque iur l.* 8. *Cod. de hæred. vindicat.* Nam hic cùm mandatas ſibi, & ceſſas ab alio actiones exerceat, procurator eſt: ſed quia non in alienam, ſeu ſuam rem, id eſt, commodum ſuum, propriúmque lucrum actiones præſtitæ ſunt, lucrúmque omne, & compendium eum reſpicit. idcircò in rem ſuam factus datúſve procurator dicitur, *l.* 4. *Cod. de procuratorib. l* 25. §. *vltimo. eodem. l.* 4. *D. de re iudica. l.* 1. §. *in propria. D. quando appel ſit. l* 20. *D. de appellationibus, l.* 14. *D. de pact. l.* 18. *D. de compenſatio. l.* 6. *Cod. de obligat. & actio.* Hunc nos vocamus ceſſionariũ. Is qui nomen emit, in rem ſuam fit procurator, *l.* 1. *C de contra iud tut.* Venditor quoque ab emptore datus ad litem procurator, in rem ſuam datus videtur, *leg.* 66. § *ſi ſecundum. D. de euict.* Erant & Procuratores hæreditarium, *leg.* 32. *Digeſt. de iure fiſc.* & in inſcriptionibus Procuratores viceſimæ hæreditarium. Item Procuratores rei dominicæ, *l. penultim. de conuent fiſc. deb libro* 10 *Cod.* Et Procuratores domus dominicæ, *leg.* 8. *Cod. vbi cauſſæ fiſc.* Et Procuratores ſummæ rei, *l. vl C ſi propt penſit.* qui & Rationales ſunt mæ rei, vt in inſcriptione, *leg.* 7. *Cod. vbi cauſſa. fiſc.* Metallorum item, & ba-

phiorum, & textrinorum,ſeu gynæceorum,& linificiorum, & baſtagarum, & ſaltuum erant Procuratores,*quorum in l. 4.* C *de metallor.libro* 11 *C.l penult.l. de murilegul.eodem. Et in Notitia Impp. Roma.fit mentio.* Procurator Reipubl.*l.* 3.§. *planè. & l.*5.§ *idem ait.*D.*quod vi. aut clàm. l.*2. §.*ad frumentum.*D.*de adminiſtr. rerum ad ciuit.pert.l.*7.*C.ne de ſtatu def l.*30.*de decurionibus,lib.*10. C.

Procuratorum quatuor genera Paulus facit,*lib.Sentent.*1.*cap.*3.aut ad litem, aut ad omne negocium, aut ad partem negocij,aut ad res adminiſtrandas. Procurator ad litem,ſiue litis dicitur,cui inſtituendæ ſuſtinendæve litis negocium datum eſt.§.1. *Inſtitut. de iis per quos cog. poſſ.* Procurator ad omne negocium is eſt,quem Cicero in Orat. pro Cæcinna ſic deſcribit: Vtrùm me tuus procurator deiecerit is,qui legitimè procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non ſit,abſitve Reipublicæ cauſſa, quaſi quidam penè dominus, hoc eſt, alieni iuris vicarius.*Sic.l* 12.D.*de ſolutio.l.*13.*D. de pact.l* 7.D.*de calumn.lege* 63 D. *de procuratoribus.*vbi eiuſmodi procurator rerum omnium & totorum atque vniuerſorum bonorum procurator appellatur. Procurator ad partem negocij eſt, cui propriè ac ſpecialiter certa res mandata eſt,*l.*3.§.1 D *iud ſolu l.*17.§.*vltim* D.*de iniur.*Procurator ad res adminiſtrandas is dicitur,quem propriè Negociorum geſtorem appellamus, hoc eſt, qui non quæſtuario negocio præficitur: ſiue autem eius rei mandatum habeat, ſiue non habeat,procurator dicitur, *l ſi quis* 28.D.*de ſolution l* 9.§ *ſi hæres* D. *de liber. legat l.vltim* D *rem ratam hab.lege* 15. § *ſi quis.* D.*de hæred petit.* Et hoc ab Inſtitore differt,quòd hic quæſtuariæ negociationi præfectus eſt.*l.*5.§.3.D.*de inſtit.act.*

Procurator verus dicitur,qui vel eius rei quam gerit,mandatum,vel omnium negociorum adminiſtrationem habet, *l.*1.*in fi.*D.*quod iuſſ l.*12.D.*de ſolu. l.*40. §.1. D.*de procurat.*Hinc opponitur

Procurator falſus, is ſcilicet,qui mala mente,& intercipiendi animo procuratorem ſe ſimulat, & procuratoris perſonam induit,*l.*44.§.1.D *de furt.l.*18.D. *de ſolut.*quemadmodum & falſus creditor, qui ſe dolo ſimulat creditorem. Etſi Procurator falſus intelligi nonnunquam debet non verus, *l.*3. §.*fi.* D. *rem ratam hab.*Vel denique is, qui procurator non eſt,ſed vltrò ſe negotiis alienis ſine mandato ſe offert,*l.*1. D.*quod iuſ.*

Procurator Cæſaris ab Auguſto primùm inſtitutus eſt,vt ex Dionis lib. 53. intelligimus: vbi ait, Auguſtum in omnes prouincias, præterquàm vbi Proconſules eſſent,mittere inſtituiſſe Curatores,qui vectigalia conquirerent, impendiáque,ſi quæ opus eſſent, facerent. Hoc autem potiùs officium quàm magiſtratus appellatur,*in l.non licet.* 46. *D.de contr.empt.* Itaque Rationales paſſim in libris noſtris appellantur, eóſque deportandi ius non habere,ſed petulantibus aditu prædiorum Cæſaris interdicere poſſe,Calliſtratus auctor eſt, *in l.vlti. D.de offic.procur.* Præterea iuriſdictionem inter priuatos extra fiſcales cauſſas non habebat,*l.*1.*C. de iuriſd omn. iud.l.*1. *& paſſim.C.vbi fiſc. cauſſæ.* Inter fiſcum autem & priuatos ius dicebat. *Vlpia.l.*5. *C.eod.l.*1. D.*de offic pro.* Cæſar ſcribit, ea, quæ ab illo acta geſtáque ſunt, ſic à Cæſare comprobari, atque ſi à ſeipſo geſta eſſent.Hinc illud Taciti lib. 12. de Claudio Cæſare: Eodem anno,inquit, ſæpiùs audita vox principis, parem vim rerum habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuitò prolapſus videretur, Senatuſconſulto quoque cautũ plenius & vberius, quàm antea.Suetonius tamẽ id illum precibus impetraſſe ſcribit: Vt ſibi in curiam, inquit, Præfectum prætorij ſecum inducere liceret,vtque rata eſſent, quæ procuratores ſui in iudicando ſtatuerent, precariò exegit.Ad eundem illud quoque pertinet,quod idem in Veſpaſiano ſcribit,cap.16.Creditur etiam procuratorum rapaciſſimum quemque ad ampliora officia ex induſtria ſolitus promouere,quò locupletiores mox condemnaret,quibus quidem vulgò pro ſpongiis dicebatur vti, quòd quaſi & ſiccos madefaceret, & exprimeret humentes. Interdum autem Procurator Cæſaris Præſidis prouinciæ partib. fungebatur: actum de rebus omnibus, quaſi Præſes ipſe cognoſcebat,*l* 4.C.*ad le.Fab.de plag. l.*3.*C.vbi cauſ fiſc.l.ex conſenſu* 23. §.1. D. *de appell.*

Procurator voluntarius, vide Voluntarius Procurator.

PRO-

PROCVRATIO, adminiſtratio, *Cicero Acad.* 1. Dum me ambitio, dum honores: dum cauſæ, dum Reipub. non ſolùm cura, ſed etiam procuratio multis officiis implicatum & conſtrictum tenebat. *Idem libr.* 3 *de Legibus*: Sed quæſo, quid reapſe ſit turpius, quam ſine procuratione Senator? Loquitur de Legationibus liberis, quæ ſine vlla publici negocij, aut Reipublic. adminiſtratione obibantur.

Procuratio etiam eſt, quod præſtatur Archiepiſcopo luſtranti & (vt vulgus loquitur) viſitanti prouincias, *c.1 de cenſi.in 6.& c.cauendum.* 10.q.3.

PROCVRATORIVM & mandatum differunt: *vide l.cum dilectus. de relig.dot.& c.coram.de offic.deleg.*

PROCVRATORIÆ exceptiones vocantur, quæ procuratorio nomine agentibus opponuntur, ſiue quòd non eſſe hoc eis mandatum dicatur quod perſequuntur, ſiue quòd omninò procuratores eſſe, vel fieri potuiſſe negentur, vel ab eo dati dicantur, qui procuratoris dandi ius non habuit, *l.* 57. & 62. D. *de procuratoribus. l.* 2. & 3. D. *de except.l.*29.§ *quadam.* D. *manda.l.* 19.§.1.D. *de probatio l.*39.§ *penult.* D. *de dam.infect.* § *penul.inſtitu.de ſatiſdatio.* Quia de re incidere crebrò in iudiciis quæſtionem, Quintil.li. 7. c. admonet. Procurator, ait, alicuius pecuniam petit ex fœnore hæreditario: poteſt incidere quæſtio, an huic eſſe procuratorem liceat. Fingi nos poſtquam tractauimus remittere, vel etiam conuincit: quæretur, an ei, cuius nomine litigatur, procuratorem habendi ſit ius *Idem lib.*4.*cap penultim.* Vt contra petitionem pecuniæ malè petis. Procurator enim tibi eſſe non licuit. Sed nec illi, cuius nomine litigas habere procuratorem.

PRODERE, pro remittere, dimittere: *Modeſt.l.*14.*D.de cuſtod. & exhib. rei.* Non eſt facile tyroni cuſtodia credenda: nam ea prodita, is culpæ reus eſt, qui eam ei commiſit. *Item.* Quod ſi fugitiuum domino reddendum prodiderit.

Prodere legem dicitur qui præuaricatur, & accuſatione inſtituta deſiſtit *Vlp. l.*2.§.1. D. *de adulte.* Marito iure mariti accuſanti illa præſcriptio obiicitur, ſi legem prodidiſſe dicatur, ob hoc, quòd aggreſſus accuſationem adulteri deſtitit.

PRODICTATOR, propter Cōſulum abſentiam nonnunquā creatus eſt. *Liuius lib.*22. Itaque ad remedium iam diu deſideratum, nec adhibitum, Dictatorem dicendum, ciuitas confugit. Et quia Conſul aberat, à quo vno dici poſſe videbatur: nec per occupatā armis Punicis Italiam facilè erat aut nuncium, aut literas mitti: nec Dictatorem populus creare poterat: quod nunquam ante eam diem factum erat, Prodictatorem populus creauit Q. Fabium Maximum, & Magiſtrum equitum, M. Rufum Minutium.

PRODIGERE, pro conſumere, *apud Modeſt.l. plebiſcit. de offic.præſid.* Plebiſcito continetur, ne quis præſidum munus, donúmve caperet, niſi eſculentum, potulentúmve, quod intra dies proximos prodigatur.

PRODIGVS eſt, *inquit Vlpi.* qui neque modum, neque finem expenſarū habet, ſed bona ſua dilacerando & diſſipādo profundit, *l.*1. D. *de cur.furio.* Prodigi, *inquit Cic.lib.* 2. *Offic.* qui epulis & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationúmque apparatu pecunias profundunt, in eas res, quarum memoriam aut nullam, aut breuem ſunt relicturi. Prodigum, Euerſorem appellat Caius, *lib.*1. *Inſtitut.tit.de tutel.* Solet & in libris noſtris Prodigi verbum circuitu deſignari, is, cui bonis interdictum eſt, *l.*18. D. *qui teſtamen.fac.l.*6. *de verb.oblig.l.*3.D. *de nouationibus.l.*18.§.1. & *ſequ.* D. *de caſtr.pecul.l.* 10. D. *de cura. furio.l.*9.§.*idem quæri.* D. *ſi cert.pet.* Ex eo autem Prodigus dictus eſt, quòd ſua prodigat, quod eſt, foràs agat, propellat, & protrudat. Formula autem, qua bonis ei interdici ſolebat, hæc extat apud Paulum, lib.3. Sententi.ti 4. QVANDO TVA BONA PATERNA, AVITAQ. NEQVITIA TVA DISPERDIS, LIBEROSQVE TVOS AD EGESTATEM PERDVCIS, OB EAM REM TIBI EA RE, COMMERCIOQ. INTERDICO.

Prodigi à furioſis hoc diſtant: quòd furioſis ſimul atque inceperint furere, mox ipſo iure agnati ſint curatores: Prodigis autem non ſint prius curatores, quàm ipſis à iudice bonis ſit interdictum.

Prodigus famæ ſuæ, qui eam negligit,

a nolo.11.q.Panor.c.prælatorum. not. 2. de accuſ.

PRODIGA neutra genere numero multitudinis,in l.quacunque. 5. C.de fide.& iur.haſt.fiſca. lib. 10. ſunt annonæ, Græcis τὰ τρώξιμα, quæ in cibariis & eduliis conſiſtunt: ſic dicta, quòd intra proximos dies prodigantur, id eſt,conſumantur,vel ipſis prodigis, cùm eis bonorum adminiſtratio interdicitur, plerunque à fiſco præſtantur. Meritò igitur Accurſius noſter.in d. l.quacunque.prodiga cibaria interpretatus eſt: quam Accurſij interpretationē probant Barto. & Ioãnes à Platea.His opponũtur corpora.

PRODIGIA, auctore Feſto,dicuntur,quaſi prodicia,& porrò dicentia aliquid futurum eſſe. Nam litera, quæ nunc C,vocatur, apud veteres G, dicta eſt.Quod & nunc multi pronunciando ſequuntur in Italia, vide l.non ſunt liberi. D.de ſtat hom.l.3.C.de poſtu. hæred.l.oſtentum.de verb.ſig.

PRODVCI in ius, eſt ad Prætorem duci,l.3.§.docere. D.ne quis eum, qui in ius voc.l.4. D.de Iul.de vi.priuat. Produci etiam teſtis dicitur, l.23. & l.24.D. de teſtib. l.penult.& vlt. C.eod. Produci quoque olim dicebantur, qui in ſcena populo ſpectandi præbebantur, atque exhibebantur,Sueton. in Neron.cap. 4.Equites Roman. matronáſque ad agendum mimum produxit in ſcenam Quintil libri.3. cap 6. Qui ſe Prætori in hortis oſtenderat,nec erat productus, ſedit 14. ordinibus.Plinius.lib.6. Epiſtol. ad Geminium: Proximis ſacerdotalibus ludis, productus in commiſſione pãtomimus cum ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur. Macrobius libr. 2.c.7.de Publio Mimo.Cùm mimos componeret,ingentíque aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet: productus Romæ per Cæſaris ludos,omnes qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locauerant, prouocauit. Et in inſcriptione Lanuuina, M. AVREL. AVG. LIB. AGELLIO SEPTEMTRIONI PANTOMIMO SVI TEMPORIS PRIMO SACERDOTI SYNHODI APOLLINIS PARASITO ALVMNO FAVSTINAE AVGVSTAE PRODVCTO AB IMPE. M. AVREL. COMMOD.

PRODVCERE aduerſarium ad album,Vlpianus dixit l.1. de edendo, Pro deducere eum cum quo lis inſtituitur ad Prætoris album, & formulam actionis demonſtrare, qua vti velit quis ex earum numero, quas Prætor ſe daturum in albo edictoque ſuo denunciauit. Eum quoque,inquit, edere Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album, & demonſtret quod dictaturus eſt,vel id dicendo quo vti velit: id eſt, qua edicti parte.

Producere obligationem, diuturniorem reddere,Paul l.91.§. 3. D. de verb. oblig.Primò quæramus quæ perſonæ efficiant perpetuam obligationem: deinde quibus eam producant Item: An filiusfam.qui iuſſu patris promiſit occidendo ſeruo producat patris obligationem.

PROFARI propriè dicuntur fatidici,qui futura prædiuinando ſolent fari: qui iidem & Vaticinari dicuntur, quod veſana mente faciunt: inquit Varro libr 5. ling.Latin.Itaque cùm Vlpianus l.1.§.60. D.de ædilit. edict. ſic ſcripſiſſet: Si ſeruus inter fanaticos non ſemper caput iactaret, & aliqua profatus eſſet: ſic infert, Quamuis aliquando quis circa fana bacchatus ſit,& reſponſa reddiderit. Item: Cæterùm ſi nihilominus permaneret in eo vitio,vt circa fana bacchari ſoleret,& quaſi demens reſponſa daret.

PROFANVM, Varroni libro 5.de ling Latin quod ante fanum. id eſt,coniunctum fano. Hinc Profanatum, quod in ſacratio pollutum. Et paulo poſt: Et cùm Profanum dicitur, id eſt, proinde vt ſit fani factum.Macrobius. lib.3. cap.3. Profanum omnes penè conſentiunt id eſſe,quod extra fanaticam cauſſam ſit, quaſi porrò à fano,& religione ſecretum. Trebatius verò apud eundem, Profanum propriè id eſſe ait,quod ex religioſo,vel ſacro in vſum hominum proprietatémve conuerſum eſt: quod probare videtur Aggenus Vrbi.in Commen ad Iulium Front.vbi Profanum eſſe dicit,quod cùm ſanctum eſſet, poſtea in vſum hominum,& extra fanum venit. Profana ergo res ſacræ & religioſæ opponitur, l. 83.§.ſacramen. D. de verbo obligat. Profanum id etiam eſſe,quod quis ſibi priuatum ſacrum conſtituit, ait Marcian.l.6. §.ſacra. D. de rer. diuiſ. Agrum quoque purum monumento cohærentem profani iuris eſſe Impp. reſcripſerunt, l.9.C. de releg.

PRO-

PROFERRE, Iuriſconſultis eſt, quod vulgò producere dicitur, id eſt, apud acta deponere. Producere autem de teſtibus, non de litis inſtrumentis, dici debet, *auctor Budaus in Annotationibus prioribus ad Pandect.* Hinc Prolato die, *l. 1. § aditiones. D. de eden.* id eſt, producto, quanquam alij Prelato legant: quod non eſt abſonum.

Proferre etiam eſt diem productam protogare. *l. vnius. §. pen. D. de quaſtionib. & in rub. de recept. arb.*

PROFESTI dies, Vide Dies.

Profeſtum facere, *referente, Feſto*, dicebatur qui ferias vitiabat, & profanabat, inauſpicatáſque reddebat, & profanas.

PROFICISCITVR pecunia, *Paul. in l. 2. de reb. cred.* Item mutuum, ait, non poteſt eſſe, niſi proficiſcatur pecunia: hoc eſt, transferatur ad accipiendum.

PROFECTA res à me ad te etiam tunc videtur, ſi vel à debitore meo acceperis, vel pecuniam meam apud te habeas, & conuenerit vtroque caſu vt mutuum eſſet, *l. ſingularia. D. ſi cert. pet.*

PROFECTITIVM peculium, vide ſuprà Peculium.

PROFECTITIA dos, quæ à patre, vel à parente profecta eſt, de bonis eius, vel facto eius. *Vlp. l. profectitia. D. de iure dot. Vide Decto. l. 2. D. ſol. matr.*

PROFITERI, eſt publicè & apud acta aliquid vltro denunciare: quod vulgò inſinuare dicimus. Hinc Profiteri cenſum dicebantur, qui apud Cenſores Romæ precium ſuarum omnium fortunarum edebant: aut apud Cenſitores in prouinciis, qui agros ea ratione declarabant, quæ præſcripta eſt in *l 4. D. de cenſib.* vnde Cenſuales profeſſiones dicuntur ab Arcadio, *l. vlt. §. 1. in fin. D. de mun & hon l. cenſualis. C. de donat. de quibus etiam vide Briſſonium lib. 1. Selest. Antiq.*

Profiteri natales dicebantur parentes, qui diem quo ſibi nati eſſent liberi, apud Præfectos ærarij edebant. *Terentius. l. etiam. : 6. D. de probat.* Etiam matris profeſſio liberorum recipitur. *Scauola l. Imperatores. 29. §. 1. D eo.* Mulier grauida repudiata, filium enixa abſente marito vt ſpurium in actis profeſſa eſt. *Iul. Capitolinus* harum profeſſionum primum auctorem fuiſſe M. Antonium Pium, auctor eſt, intra diem trigeſimum nomine impoſito per prouincias autem tabulariorum vſum inſtituiſſe, apud quos de originibus idem fieret, quod Romæ apud Præfectos ærarij: vt ſi fortè aliquis in prouincia natus cauſſam liberalem diceret, teſtationes intus ferret. *Celſus l. cum de ætate. 13. ff. eo.* Iniquum eſt, cum de ſtatu ætatis alicuius quæreretur, & diuerſæ profeſſiones proferentur, ea potiſſimùm ſtare quæ nocet. Eiuſdem profeſſionis mentio fit *in l. nec omiſſa. 15. l. parentes 21. C. de lib. con.*

Profiteri merces eſt, apud publicanos eas inſinuare, tributi pro his debiti exſoluendi cauſſa, *l. vlt. §. diuus. & §. ſi quis profeſſus. D. de publica. l. 3. C. de vectig. & commiſ. Quintilian. Declamatio. 341.* Quod quis profeſſus non eſt apud publicanos, pro commiſſo tenetur. *Idem etiam Declamatio. 359.* talem legem fingit, Publicano ſcrutari liceat, quod quis profeſſus non fuerit, perdat.

Profiteri etiam *in l. 3. § pen. D. vbi pupil. educ.* eſt pupilli pecuniam prætori e-decre[?]vt profeſſionem edere peculij, *in l. 16. D. de pecul. legat.*

Profiteri indicium *in l. 1. D ad l. Corne. de ſicar. & l. 24. D. de falſ.* Salluſt in bello Iugurth. Sed ipſe deprehenſus multis hortantibus, & in primis Albiano Conſule indicium profitetur. *Suet. in Domitia. ca. 17.* Profeſſúſque conſpirationis indicium, & ob hoc admiſſus, legenti traditum à ſe libellum & attonito ſuffodit inguina. *Plinius libr. 3. Epiſt. ad Nepot.* Eadem apud Claudium vxori Scriboniani, cum illa profiteretur indicium, Ego, inquit, te audiam, cuius in gremio Scribonianus occiſus eſt? Vnde fit, vt pro confiteri indicia, profiteri legendum videatur *in l. 3. §. item is cuius. D. ad leg. Corn. de ſicar.*

PROFESSVS, id eſt, confeſſus, *l. ſi. § quoties. D. de iudic.*

PROFESSIO argentariorum dicitur, ſed & aliorum omnium vitæ generum, *l. 6. §. Prætor. D. de edendo. l. 26. in fi. C. de epiſc & cleric.*

Profeſſio, ad interrogata reſponſio, *l non nudis. C de probationibus.*

Profeſſio, ſponſio, *cap. 1. de ſumm. Trinitat in 6.* & hoc ſenſu eſt duplex, quæ-

dam regularis, quæ ſit ſcriptura, *c.fin.*20. *q.fi.* ſed rectè probatio dicitur : probantur enim qui cœnobiticum viuendi genus diligunt, idque anno exacto.

PROFESSORES optimi iuſtitiæ, & rei publicæ miniſtri eſſe debent, *Conſtit.*D.1.§.*vlt.* Nunc ſunt pernicioſiſſimi altercationum auctores. Profeſſoris boni officium eſt, curare vt ius ciuile in melius, hoc eſt, in maiorem ſemper vtilitatem hominum honeſtam producatur: *vt eleganter dicit Pomponius l.2.§.poſt originem.D.de orig iur.*

Profeſſorum nomine, neque medicos, neque Philoſophos, neque Iuriſperitos contineri traditur *l.* 1. *cum ſequen.* D. *de var. & extraord cognitio. rub.de profeſſ. & medic.lib.*10.

PROFLIGARE tributa Græci *ἀπαιτεῖν* vertunt, *l.iudices.C.de annonis & trib.* id eſt, exigere, imponere iudices, inquiunt Impp. quos circa profliganda ærarij noſtri compendia negligentes ac deſides fuiſſe conſtiterit. Eodem ſenſu *l.vlt.C.* vectigalia noua inſtitui non poſſe, ſi prouincialium noſtrorum querela, *inquit Conſt.C.de conductorum auiditate*, extiterit, & probatum fuerit vltra antiquam conſuetudinem, & noſtræ terminos iuſſionis aliquid eos profligaſſe.

PROFVGIVM, actus ipſe transfugiendi ab hoſtes : itaque accipitur *l. omnes.§. qui captus.D.de re mil* Pro transfuga haberi eum qui in profugio captus eſt. ita enim legendum oſtendunt Græci, qui habent ἐν τῷ προσφύγιον γῇ, id eſt, in hoſtico.*Cuiacius Obſer.lib.6 c.*17.

PROFLVENS aqua, vide Aqua profluens.

PROGENERVM appellat anus neptis ſuæ virum: ait Feſtus.

PROGENER vide Socer magnus & Proſocerus.

PROGNATVS, natus, *apud Iuſt* §.1. *Inſtit.de hæred. quæ ab inteſt.def.*

PROGRAMMA, πρόγραμμα, proſcriptio, ſcriptura publico in loco, vt ab omnibus legi poſſit, propoſita. quemadmodum edicta proponebantur, aut principum reſcripta : *vt l.* 3. C. *de leg. & conſtit princ.* Itaque propriè quæ Græci προγράμματα, eadē Latini Edicta appellant. ſic ſumitur hæc dictio *tit. C Commun. epiſt.* programmata, ſubſcriptiones, &c.

PROHEDRI, dicebantur, quaſi Præſides, Magiſtratus quidam primi ſub Iellij, quibus cæteri omnes ſedendi loco cedebant. *G. Budæus in Annotat. ad tit.de offi præfe.prætor.*

PROHIBET vti frui, qui vi deiicit vtentem & fruentem, aut non admittit eum, cùm, de fundo exiiſſet non vſusfructus deferendi cauſſa, *l.*3.§.*vti frui.D. de vi & vi arm.* Prohibet ædificare, qui prohibet eam materiam conuehi, qui ædificationi neceſſaria ſit: aut qui operi neceſſarios venire prohibet, *l.* 1. §. *pen. D.de mort.infer.*

Prohibetur poſſidere, qui & in ſolo ædificare prohibetur, *l.pe.*§.1.*ff.de acq poſſ.*

Prohiberi quis intelligitur, quo minus faciat, ſi quolibet actu prohibentis, id eſt, dicentis ſe prohibere, vel manum opponentis, lapillúmve iactantis prohibendi gratia faciat, *l.*19 §.1.*D quod vi, aut clam.*

contra PROHIBITIONEM iuris, quot modis dicatur, ponit Diuus *in c.qui contra de reg.iur.lib.*16.

PROHIBITORIA interdicta ſunt, quibus Prætor vetat quid fieri, *l* 1. *& l.*2. D.*de interdict.* §. *prohibitoria. de interdict.Inſtit.*

PROIICIENDI ſeruitus, ius eſt, extra tectum meniana proiiciendi, &, *vt Theophilus* §.*aquæ. Inſti. de actionibus*, interpretatur, δίκαιον τοῦ ὑπερτείνειν ἔξωθεν κατὰ τοῦ μετώπου *l.* 1. *& l.* 2. D. *de ſerui. vrb. l penult.* D *ſi menſ.fal.mod. Sic l.*80. D. *de contrahen. empt.* Quæ ex meis ædibus in tuas ædes proiecta ſunt, vt ea mihi ita habere liceat. Aliud autem eſt Immittere, aliud Proiicere, vt conſtat *ex l* 5. § *meminiſſe.ff de no.oper.nun.& paulò poſt dicemus.*

PROIECTVM, & protectum, partes ſunt domus propenſiores, vnde nobis aſpectus patet in vicos & plateas, à proiiciendo & protegendo dictæ. Nam protegere, eſt tectum proiicere : quod fit, quando tigna extra columnas ſeu parietes extenduntur, vt meniana vel podia penſilia faciamus : quo genere ſtructuræ, ædificia in ſuperioribus partibus ampliora reddi ſolent. Huius rei inuentor Menius traditur, vt alibi diximus, à quo meniana, omnes ædificiorum proiecturæ generaliter dicuntur, *l.ſeruitutes.* §.1.*D.de ſeruitut.*vrbanorum prædiorum. Itaque Lexicon Latino græcum Proiecta interpretatur, tecta *ὑπερτεταμένα, καὶ ἀπαντῶντα*

τασιν ἔχοντα ἐπ' οἰκείοις. Proiectum tectum etiam dixit Cicero in Topic. Proiectum autem & immiſſum hoc differunt, ait Iauolenus, quod proiectum eſt id, quod ita prouehеretur, vt nuſquam requieſceret: qualia meniana & ſuggrundæ ſunt. Immiſſum autem, quod ita fieret, vt aliquo loco requieſceret: veluti tigna & trabes quæ immitterentur, *l.* 242. § 1. D.*de verb ſign.Græci l.*1.D.*de ſeruit vrb præd.* Proiecta ſunt meniana ſolaria interpretantur.

PROLETARIVS in duodecim tabulis pro inope & nullis facultatibus prædito ſumitur. Aſſiduo, inquit lex, vindex aſſiduus eſto. proletario ciui quiuis volet, vindex eſto. nam qui in plebe Roman. tenuiſſimi pauperrimíque erant, neque amplius, quàm mille quingentum æris in cenſum deferebant, Proletarij appellati ſunt. qui verò nullo aut perquàm paruo ære cenſebãtur, Capite cenſi vocabantur. *Gellius libr.* 16.*cap.* 10. qui etiam Proletarios dictos ſcribit à munere officióque prolis edendæ: quòd cum re familiari parua minus poſſent Rempub. iuuare, ſobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent.

PROLYTÆ, προλύται dicebantur, qui quatuor annorum ſpacio in legum ſtudiis decurſo, quintum & poſtremum adiiciebant. *Imperator in præfat. ad Anteceſſ* §.6. Quibus *inquit*, ſi bene ſeſe imbuerint, & in quinti anni, quo prolytæ nuncupantur, metas conſtitutionem, &c. Heſychius προλυθέντας interpretatur, παρειμένους, παραλελυμένους, vt ij ſint, qui ab illa præſcripta & præfinita ſtudiorum lege ſunt ſoluti, & tanquam emeritis ſtipendiis honeſtam à magiſtrorum ſcholis emiſſionem impetrarunt, vnde hodie quoque Licentiati appellantur. vide Lytæ.

PROMATERTERA, proauiæ ſoror, l.1. de grad. & adfi.

PROMERCIVM dicitur ea ratione qua commercium, éſtque mercimonium, quodcunque vendundi cauſſa ſeponitur. *Paul. l.*4.§.1. *D.de pen.lega.* Si quis ſolitus fructus ſuos vendere, enum legauerit: non omnia quæ & promercij cauſſa habuit, legaſſe videtur. *Sic apud Vlp l.l* 41.§.4.*D.de legat.*

PROMERCALES res dicuntur, quæ vt diuendantur pluris, fiunt: emptæ, vel quas præter vſus ſuos paterfamiliàs habet venales. *Paulus l.quod ſi de impenſ in res dot.* Quod ſi res, ait, in quibus impenſæ factæ ſunt, fuerint promercales: tales impenſæ non voluptariæ, ſed vtiles ſunt. Igitur vocabulum dictio vniuerſalis non eſt, cùm illa tantùm Promercalia nuncupentur, quæ reſeruatis his, quæ ad vſum annum & proprium pertinent, tanquam ſuperantia, ex mobilibus paterfamiliàs vendit. *Rhodig. in ſi. c.*10.*libr.*18 *ait.* Promercale in vænalium ratione dici, quod extra domeſticum vſum redundans vænui proponitur.

PROMISCVÆ conditiones, & non promiſcuæ, vide Conditio.

PROMITTERE facere ſecurum ad ſenſum prudentis, quid ſignificet hæc formula, *not. in l ſi mandato Titij* § *fin.* D. *de mand* Promittere rem habere licere, & promittere non mouere, vel facere controuerſiam, paria ſunt, *per l.ſtipulatio iſta. in princ. & §. ſi quis fortè.* D. *de verb. oblig.*

PROMISSVM à dicto quid differat, vide Dictum.

PROMISSIONIS verbum, & ad nudam promiſſionem ſiue pollicitationem, & ad ſponſionem refertur, *l.*19 §. 1. D. *de ædil. edict. l.* 123. D. *de verb. oblig.* Planè ſi ſcriptum in inſtrumento fuerit aliquem promiſiſſe, perinde habetur atque ſi interrogatione præcedente reſponſum ſit, *§. ſi ſcriptum. Inſtit de inutilib. ſtipul. l. ſciendum.* D.*de verb.oblig.* vt meritò quærat Barto. an verbum Promittere ſit commune ad ſtipulationem. *vide apud eundem d. l ſciendum. & illic Alex. Imol.*

Promiſſionem deſertam appellat Vlpia. cui non ſit ſatisfactum, puta iudicio ſiſti cauſſa, *l ſed & ſi quis. §. quæſitum eſt. D ſi quis cautionibus.* Vnde Paul. *in l ſi duo.§.* pœna deſertionis vocat.

PROMPTVARIVM, cella eſt, in quâ reponuntur edulia, quæ ad vſus quotidianos comparata ſunt: in hoc à penu diſtans, in quod quæ longioris vſus ſunt conduntur. *Paul. de pen. l. nam quod.* Si cui quæ in promptuario ſunt, legata ſunt. Hinc Promus, diſpenſator.

PROMVLGATÆ leges rectè olim in ærarium agebantur, ac diligenter cuſtodiebantur. Primùm, ne periret exemplar: deinde ne quis fortè fraudem

corrumpendo admittere poſſet. Qua ratione moti Romani, leges duodecim Tabularum in æs inciſas, repoſuerunt in ærarium, vt Tranquil. ſcribit in vita Iulij. Hinc ſumitur mos in ciuitatibus, nec certè repudiandus, quòd ſtatuta ſua in publicam cuſtodiam reponant. Veruntamen meminiſſe oportet: ne cuſtodiantur ſolùm Leges, ſed vt obſeruentur etiam. Ipſa literarum monumenta recludi debent in ærarium: at obſeruatio palàm circumferri debet per totam Rempublicam.

PROMVLSIDARIA vaſa, dicuntur. Vlp. in quibus promulſis, id eſt, condimentum ex mulſo confectum ponitur, *l.* 19. §. 3. *D. de aur. arg.* Et ideo, *inquit*, ſcutellas & promulſidaria contineri.

PROMVTVVM dicitur à noſtris, pro Repræſentata pecunia, & prærogata ſiue prænumerata, & quæ in anteceſſum datur: quod Gallicè dicimus, *Auancé. Vlp. l. ex conducto.* 15. §. *item. D. de loca* Cùm quidam naue amiſſa, pecuniam quam promutuam acceperat, repoſceretur, reſponſum eſt meritò vecturam ab eo repeti, cum munere vehendi functus non ſit. *Scæuola l. Sticho.* 40. §. 3. *de ſtatu lib.* Quòd neque à conductoribus prædiorum, neque à villicis penſiones exegerit, & in ſuper etiam promutuum eis dederit. Græci Promutuum exponunt προχρέιαν hoc in loco: *vt in l. ex conducto §. item cum quidam D. loca promutua* ἐν προχρεία. nam in Harmenopulo corruptè ἐν προχειρία. Theod. Hermopolites ad l. 1. C. de locat. quæ pro eo quod int καὶ ἐν προχρεία τὸ μίσθωμα τῶν τούτων χρόνων συλλαβὼν τοῦ τε. Cæſar lib 3. de bello ciuili: Publicanis, vti in ſorte fecerant inſequentis anni vectigal promutuo.

PRONVBVS annulus dicitur, quo ſponſæ digitum vir oppignerare conſueuit.

PRONVRVS, nepotis vxor, *l. non facile. § nomina verò D. de gradibus.*

PRONVNCIARE propriè dicimur, quod viua voce, & memoriter proferimus: ſicut Recitare, quod ex ſcripto. Statuere verò dicitur etiam, qui generaliter aliquid conſtituit, vt cùm Lex in vniuerſum ſancitur. Hincque eſt, quòd leges municipales vulgò ſtatuta appellentur. *Vide Alcia. in Commen. de ver. ſig.* Pronunciare, quod eſt in XII. Tab. idem eſt, quòd lingua nuncupare, id eſt, nominatim, palàm, apertè ac diſertè profetere. *Vlpia. ex edicto in l.* 1. *D. de ædil. edict.* Eademque omnia, cum ea mancipia venibunt, palàm rectè pronuncianto. *Item* Ea omnia in venditione pronúncianto. *Idem in leg.* 31 *eiuſdem titul.* Si venditor pronunciauerit, vel promiſerit furem non eſſe, tenetur ex ſua promiſſione, &c. *Cicer lib. de offic.* III. Itaque Cato ita pronuntiauit: Cùm in vendendo eam rem ſciſſet: & non pronuntiaſſet, emptori damnum præſtari oportere. Eodem in ſignificatu Latini auctores pronuntiandi verbo vtuntur pro palàm aliquid pollicitum & promiſſum ſignificantes. Sic Pronuntiare nummos *apud Sueton in Iulio, cap* 19. Pronunciare epulum, *in eiuſdem vita cap.* 25. & Pronuntiare donatiuum militibus *in Galba, cap.* 16. Et Pronuntiare teſſeras, *in Domitiano, c.* 4. *in fin.* Pronunciare præmia militibus, *apud Liuium lib.* 2.

PRONVNCIARE præterea ſententiam ferre ſignificat, *l.* 59. §. 1. 60. *D. de re iu l.* 37. *ff. de aur. & arg* Inde Pronunciatus hęres, patronus, libertus, filius, qui talis iudicatus, & per ſententiam declaratus eſt, *l.* 9 § 1. *D. de in iu voc. l.* 8. *D. de his quæ vt indig l.* 8. *C. de ſent. & inte. loc. l.* 11. *D. de adminiſtrat. tutor. l.* 29 *in fin. D. de lib. caut.* Hinc

PRONVNCIATVM, *inquit Vl. l.* 49. *de verb ſignif.* & ſtatutum idem poteſt. Promiſcuè enim & pronunciaſſe & ſtatuiſſe eos dicimus, qui ius habent cognoſcendi.

PRONVNCIARE etiam in ſcena actores dicuntur, *l.* 1. *D. de his qui not. in fam. Plin lib.* 7. *c.* 40. Luceia mima centum annis in ſcena pronunciauit. *Suet. in Calig c.* 54. Vt ne publicis quidem ſpectaculis temperaret, quominus & tragœdo pronunciandi concineret.

PROPAGARI arbitria hoc eſt, in alios transferri, prohibetur rectiſſimè, *l. non diſtinguemus. ff. de recept arbitr.* Propagari, extendit, *l. præſes. C. de ſeruit.*

PROPATRVVS, proamita, id eſt, proaui frater & ſoror: *ait Gaius l.* 1. §. 1. *ff. de grad & adfin.*

PROPE EST VT, genus eſt loquendi pudorem affirmatis, & modeſtiā ſignificans: & licet dubitationis ſpeciem habeat,

habeat, adfirmat tamen & definit, *Papin. l.95.§.9.D.de ſol.* Si creditor à debitore petens culpa ſua cauſſa ceciderit, propè, eſt vt actione mandati nihil à mandatore conſequi poſsit. *Idem l 43.D.de mor. cauſſ. donat.* Et quod ab alio nomine ipſius eo præſente datur, propè eſt vt ab ipſo datum intelligatur. *Arrius l.5.§. 6. D.de re milit.* Si bonus miles antea æſtimatus fuit prope eſt vt affirmationi eius credatur. *Idem.* Propè affirmarem ei credi oportere. Dicunt etiam Iuriſconſulti Propius eſt, pro magis eſt, *l.2.140. D.de verb.obl.l.18.D.de in rem verſ.* Vtuntur & in eodem ſenſu voce propemodum, *l.6. D.vt in poſſ.leg.l.113.D.de verb.oblig.l.88. D.de verb ſig.*

Prope an denotet temporis interuallum, & quantum, *ponit N.Neapolita.non tantùm.* aliàs *ὀ μόνον.D. de excuſat. tut.*

Prope dicitur locus, qui miliari diſtat, *l.ſuus quoque.§.puto. D.de hæredit.Inſtitut.*

Prope finem triennij, formula quî intelligenda, *not, l.properandum. §. & hæc quidem.C.de iudic.*

PROPIVS ſobrino vel propior, ſeu propior ſobrinus, vel propior ſobrino, mihi eſt conſobrini mei filius, & conſobrinæ meæ filia, & patris mei conſobrinus, & matris meæ conſobrinus. *Feſtus.*

Propior ſobrino, propior ſobrina ſunt, *inquit Caius,* patrui magni, amitæ magnę, auúculi magni, materteræ magnæ filius, filia, *l.1.D.de grad.& adfin.* hoc eſt, infert Vlpian. patris eius cuius de cognatione quæritur, conſobrinus conſobrina, ſiue frater patruelis.

Propius ſobrinis, *Paul. l. 10. §.9.D.de gradibus.* Perſonæ quas enumerauimus à patrui magni filio, ei de cuius cognatione quæritur, propius ſobrinis vocantur. nam vt Maſſurius ait, quē quis appellat propiorem ſobrino, qui eſt patris matríſve conſobrinus aut conſobrina, ab eo conſobrini conſobrinæve filius filia nominatur. *Et paulo poſt.* His omnibus quod à patrui nepote propoſuimus, is de cuius cognatione quæritur, propius ſobrino eſt: nam patris vel matris eorum conſobrinus eſt.

PROPINQVI, pro cognatis, præcisè dicuntur, pro, Sanguine vel genere propinqui. Vnde

PROPINQVITAS, pro cognatione, *in l.1. C.de imp.lucr.deſcript. & l.2. C.quand.& quib.quart.*

ΠΡΟΠΗΛΑΚΙΣΕΣΘΑΙ, *apud Demoſthenem in l.16. §.4. D.de pœn.* affici contumelia. *ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους αὐτῶν ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι.* Hæc mouent, inquit, hæc de ſtatu mentis homines deiiciunt contumeliæ non aſſuetos.

Προπετῶς, *l. 3.D.de iureiur.* hoc eſt, incōſulto calore. Sunt qui interpretentur, perperam.

PROPOLA prima correpta, *προπώλης* Græcis eſt, ait Pollux, idem qui infrà Proxeneta, venditioníſque conciliator, Senecæ Pararius dictus. Aliàs propola prima producta, dicitur is qui primus merces vendit, quas in portu primus anticipat: &, *vt ait Perſius,* primus tollit piper à ſitiente camelo, vt prior vendat: quod manifeſtò innuit Lucillius:

Sicuti cùm ficus primus propola recentes
Attulit, & pretio ingenti dat primitu' paucos.

Hinc *apud Cicero. in Piſonem:* Vinum de propola, & de cupa. Vbi tamē *Turn. Aduerſ.lib.1.c.1.* Propala legi vult. Propalā exponens, qui merces propalam, velut ante palum, aut de palo pendentes habet, & vendit. Quod ſuperius dixi magis probatur Ioſ. Scaligero in ſuis annot. in Culicem Virgilianam & veteres Glo. videntur aſſentiri, qui Propulā exponunt *πωλέα*, corruptè enim legitur *πολις.*

PROPONI dicebātur, quæ vt oculis ciuium adparerent, proponebantur. Hinc Proponi actiones quoniam in albo ſcriptas, & in edicto Prætor in publicum edebat, *l.1 C.de interdict.*

PROPORTIO geometrica, cuius ſummus in iure ciuili vſus eſt, ita deſcribi poteſt, vt ſit variarum quantitatum inter ſe comparatio: quæ (*vt Ariſtot. libr. Ethic. 5. ſcribit*) minimum in quatuor poſita eſt. veluti, Ponatur in a. gemma pretioſiſſima: in b. ſilex tum ducatur altera linea: & in c. ponantur mille aurei, in d. obolus. pòſt ſumatur illa ratio, vt eſt a, ad b. ſic c, ad d. Tū enim illa comparatio ſequetur. Si vt a eſt ad b. ita c, ad d. neceſſariò a. eſt ad c. ſicut b. ad d, poſtremò vt eſt totum ad totum, ita altera pars totius ad alterā alterius: ve-

luti vt eſt a.c.ad b.d.ita & a.ad b.& c.ad d. *Plura vide in Hotom.comment.in l.ſi ita ſcriptum.13.D de lib.& poſthum.*

PROPRÆTORES & PROCONSVLES qui fuerint,ſic exponit Hotomanus in Verrinarũ commentariis: Cùm antiquitùs auctis imperij finibus Prætores crearentur, qui in prouincias ſummo cum imperio mitterentur (de quibus apud Liuium frequens eſt mentio) inſtitutum tantùm fuit, vt qui Romæ Conſulatum aut Præturam geſſiſſent, ij anno inſequenti in prouincias eodem cum ſummo imperio mitterentur, quæ idcircò conſulares, & prætoriæ vocabantur: quarum illæ biennium obtinebantur, hæ annum vnum: *vt teſtis eſt Cicero in prima Philippica.* Qui verò ex Conſulatu prouinciam obtinebant, Proconſules ſiue proconſule: qui ex Prætura, Proprætores ſiue proprætore dicebantur. De proconſulibus quidem nemini dubium id eſſe arbitramur: de proprætoribus verò quoniam dubitare nõnullos animaduertimus: teſtimoniis cõfirmandum videtur. *Cic.lib.de Diuinat.2.* Bellicam rem adminiſtrari maiores noſtri niſi auſpicatò noluerunt quàm multi ſunt anni, cùm bella à proprætoribus & proconſulibus adminiſtrãtur, qui auſpicia non habent? Quin igitur Gabinius, qui ex conſulatu Syriam obtinuit, proconſul: quin Verres, qui ex prætura Siciliam, proprætor dici poſſet, dubitaturum neminem exiſtimamus. At enim prætor hic perpetuò nominatur. Ita eſt, ſed aut præturam magiſtratum eſſe annuum negemus, aut per abuſionem id dici fateamur neceſſe eſt. Repugnat enim præturam Verris eſſe annuam, & Verrem prætorio imperio, tum Romæ, tũ in Sicilia, quadriennium præfuiſſe. Ac ne cui mirum videatur, verbum prætoris pro prætoris vſurpari, locum ex Verri.4.ſubſcribemus, in quo & Conſul pro proconſul, & prætor pro proprætore, perſpicuè vſurpatur. Cùm id quod omnes intelligebãt, diceret Heraclitus, legem eſſe Rupiliam, quam prętor Rupilius ex S.C. decem legatorum ſententia dediſſet, hoc omnes ſemper in Sicilia conſules prætoréſque ſeruaſſe, &c. Sententiam noſtram nunc ita perſpicuè confirmabimus, vt quod amplius dubitetur nihil futurum ſit Cælius *ad Ciceronem ſcribens lib. Epiſt. 8.* ſic ait, Itémque ſenatui placere, in Ciliciam prouinciã, in quę 8. reliquas prouincias, quas prætorij proprætore obtinerẽt, eos qui prætores fuerũt neque in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex Senatuſconſulto cum imperio in prouincias pro prætore mitti oporteret, eos ſortitò in prouincias mitti placere: & quæ ſequuntur. Videmus, opinor, apertè nunc, eos ipſos qui prætorij erãt, prętorio imperio in prouincias mitti moris fuiſſe. In quo tamen illud intelligendum eſt, tametſi more id, inſtitutóque fieret, vt qui ex prætura conſulatúve exirent, in prouincias proprætorio proconſularíve imperio mitterentur, eóque hi magiſtratus eſſent ordinarij: non nunquam tamen extra ordinem, tum proprætores, tum proconſules mitti cõſueuiſſe quorum imperium extraordinarium appellabatur. Velut in his duobus, de quibus modò commemoratum eſt, Cneo Pompeio, & Lucio Gellio: quorum vterque cùm conſul antea nunquam fuiſſet, pro Conſule tamen in prouinciam eſt miſſus. Nam de Pompeio quidem apertè id Cicero vndecima Philippica teſtatur, cuius verba paulò antea deſcripſimus, quod eodem modo intelligendum eſt in iis, qui cùm Conſules quidem fuiſſent, non tamen ſtatim ex Conſulatu in prouinciam proficiſcebantur: quemadmodum Ciceroni vſu uenit, qui quia nouem poſt conſulatum annis in Ciliciam procõſul profectus eſt, propterea extraordinarium ſuum imperium appellat in Epiſtola nona libri ad Atticũ quinti: Faciam, inquit, vt ſumma modeſtia & ſumma abſtinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Atque hæc quidem de Proconſulum imperio extraordinario. A quo proprætorum extraordinarium imperium nihil omnino differre, hinc intelligi poteſt, quod Cicero Philippica ſecunda, imperium à ſenatu in ſuam ſententiam C.Cæſari adoleſcenti, neque vllo vnquã magiſtratu functo, delatum, vt proprætor eſſet, extraordinariũ appellat. At enim, ait, Caio Cæſari adoleſcenti imperium extraordinarium mea ſententia dedi. Significat autem Senatuſconſultum quod in oratione quinta perſcriptũ eſt. Eiuſdem modi fuit Cnei Piſonis imperium, de quo Salluſtius in coniuratione Ca-

ne Ca-

ac Catilinæ ſic ſcribit: Poſtea Piſo in citeriorem Hiſpaniam Quæſtor pro prætore miſſus eſt, adnitente Craſſo, & cætera. Non igitur aut Proconſulum aut Proprætorum perpetuò extraordinariū imperium fuit, quemadmodum placere quibuſdam video: ſed tum demum, cùm in prouinciam aut ante Conſulatum, Præturámve, aut non ſtatim ex Conſulatu Præturáve cum imperio mitterentur. Hæc cùm ita ſe haberent, illud tamē minimè ſilentio prætermittendum videtur: quoniam prætoris vocabulo veteres pro eo qui exercitui præeſſet vtebantur (quemadmodum ex Aſconio notum eſt) eos qui duces exercitus Vicarij relicti eſſent (quos Locumtenentes generales vulgò nominamus) Proprætore etiam appellari conſueuiſſe: quod vel ex eo intelligi licebit, quia Salluſtius in bello Iugurthino ſcribit, Albinum Conſulem ad Comitia profectum, Aulum fratrem in caſtris pro prætore reliquiſſe: quem paucis pòſt verſibus legatum appellat. & in eodem, Caium Mariū in expeditionem profectum, Lucium Syllam Quæſtorem ſuum in caſtris proprætore reliquiſſe. Valerius autem Maximus *lib. 2. ca. De diſciplina militari* Lucius, inquit, Marius, Tribunus militū cum reliquias duorum exercituum Publij & Cnei Scipionum, quos arma Punica in Hiſpania abſumpſerant, diſperſas mira virtute cōllegiſſet, earúmque ſuffragiis dux eſſet creatus, ſenatui de rebus actis à ſe ſcribens, in hunc modum orſus eſt: L. MARTIVS Proprætor, cuius honoris vſurpatione vti eum Patribus conſcriptis non placuit, quia duces à populo, non à militibus ſolerent creari. *Hæc Valerius.* De proconſulum autem & proprætorum ordinario imperio lubet Apiani verba ex libro Syriaco ſubſcribere: *καὶ στρατηγοὺς*, inquit, *ἐπὶ τὴν στρατιὰν περιέπεμπον: οὓς αὐτοὶ καλοῦσιν ἑξαπελέκεας, ὅτι τῶν ὑπάτων δυώδεκα πελέκεσι καὶ δυώδεκα ῥάβδοις, ὥσπερ οἱ πάλαι βασιλεῖς, χρωμένων. τὸ ἥμισυ τῆς ἀξιώσεως ἐστὶ τοῖς δὲ στρατηγοῖς, καὶ τὰ ἡμίσεα παράσημα.* Quæ nos cùm Appianum Latinum faceremus, ſic conuertimus: Imperatores cū exercitu miſerunt, quos ipſi ſex ſecuriū magiſtratus (id eſt, Proconſules aut Prætores) vocant. Nam cùm vtantur Conſules duodecim ſecuribus, totidémque faſcibus, quemadmodum priſci Reges: dimidium autem poteſtatis illorum magiſtratus iſti habeant, inſignium etiam partem duntaxat habent dimidiam. Atque hæc quidem vſque ad Auguſti imperium ita ſe, quemadmodum diximus, habuerunt. Hic verò prouincias ita diuiſit, vt aliæ Cæſaris, aliæ Populi dicerentur. Cæſaris quæ validiores erant, & quas annuis (vt Suetonius ſcribit) magiſtratuum imperiis regi nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipſe ſuſcepit, in eáſque Rectores mittere inſtituit, viros (*vt ait Strabo*) tum Conſulares, tum prætorios, tum etiam equites, quos & illi generali nomine *διοικητὰς*, & Iuriſconſulti in Pandectis Præſides appellant. Nomen (*inquit Macer*) Præſidis generale eſt, eò quòd & Proconſules, & legati Cæſaris, & omnes prouincias regentes, licet Senatores ſint Præſides appellantur. Vbi tamen, SENATORES NON SINT, cum negatione legendum videtur: vt Equites ſignificet, de quibus hoc ipſum Strabo teſtatur. Populi autem qui prouinciis præerant, Proconſules (*vt ait Suetonius*) dicebantur. Vnde caput in lib. Pandectarum primo, De officio proconſulis: quòd ad populi prouinciarum ſolos rectores pertinet. Nam etſi populus in ſuas prouincias *στρατηγοὺς ἢ ὑπάτους* (*vt Strabo appellat*) id eſt, Prætores & Conſules (quibus nominibus abuſus eſt,) pro Proprætores & Proconſules (vt continuò pòſt demonſtrat) tamen vtroſque Proconſulum nomine appellari ſolitos, & Suetonius teſtatur, & ex Pandectarum libris facile intellectu eſt: cùm ſcilicet extraordinarium eſſet eo tempore propè omnium in prouinciis imperium, eóque generali nomine (vt paulò antè noris fuiſſe oſtendimus) rectores omnes appellarentur. Nam vt in eiuſdem imperatoris vita Suetonius ſcribit, Auguſtus auctor ſenatui fuit, ne magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterentur: & vt cura ærarij à Quæſtoribus vrbanis ad Prætorios Prætoréſve tranſiret. Atque hæc quidem de primis temporibus dicta ſint. De poſtremi verò temporis ratione pauca hæc ex Dionis libro quinquageſimotertio à nobis conuerſa, hunc in locum adſcribemus. Cæſar cùm appetendi regni ſuſpicionem omnem ab ſe ſe remouere cōſtituiſſet, decem ſibi an-

norum imperium ſuas prouincias ſumpſit. hoc enim temporis ſpatio pacatas ſe illas reddit urum recepit. Simúlque iuueniliter exultans, hoc addidit, quo celerius ſedatæ & quietæ eſſe poſſent, eo ſe maturiùs illas depoſiturum. Atque eo primùm tempore ſenatores & in ſuas & in ſenatus prouincias cum imperio miſit: præter Ægyptum, quam ſolam equiti Romano, iis de cauſis, quas ſuperius expoſuimus, attribuit. Poſt deinde hæc conſtituit: Vt eorum præfecturæ eſſent annuæ, ſortéque legerentur, niſi ſi quis vel propter liberorum multitudinem, vel propter vxorem ductã ius aliiquod præcipuũ ac ſingulare haberet: Vt ex s. c. mitterentur, & neque gladiis accincti, neque habitu militari eſſent: Vt proconſules dicerentur, non modò illi duo, qui Conſulatu eſſent functi, ſed etiã cæteri viri prætorij, quíve pro prætore mitterentur: Vt tot lictores vtriſque darentur, quod habere in vrbe legibus licebat: Vt imperij inſignia quãprimùm pomœrio egreſſi eſſent, acciperent: eáque vſque dũ ex prouincia decederent perpetuò retinerent. Reliquos verò à ſe deligit, ſuóſque legatos, etſi Conſulatũ geſſiſſent, tamen Proprętores nominari voluit. duo nanque hæc nomina valde floruerũt, tum, cùm penes populum imperiũ eſſet. Is enim iam inde à primis temporibus Prætoris nomen, tanquã rei militari maximè conueniens, attribuit iis quos delegiſſet, & Proprætores eos appellauit: reliquos autẽ quaſi vocabulo ad pacẽ magis accõmodato, è nomine Conſulum Proconſules appellauit. Hęc enim nomina Prętoris & Conſulis in Italia retinuit, qui verò extra Italiam erant, quaſi horum locum obtinerent, prętectos omnes appellauit. Effecit igitur, vt quos ipſe deligeret, non Proprætores ſolùm dicerẽtur, verùm etiam & plures annos cũ imperio eſſent, & habitu militari vterentur, & gladium, animaduertẽdíque in milites poteſtatẽ haberent. Siquidẽ nulli, neque proconſuli, neque proprætori, neque præfecto ius gladij geſtandi permittebatur, quin ſimul eadem animaduertẽdi in milites poteſtas legibus concederetur, neque verò ſenatoribus tantùm, verùm etiam equitibus Romanis, qui eam poteſtatem habẽt ius illud permittitur. Atque hæc quidem ita ſe habent. Iam verò lictoribus ſex omnes vtuntur proprætores, & quicunque Conſulares non ſunt: ex eóque lictorum numero nomen inuenerunt, vt ἑξαπέλεκεις dicerentur. Imperij etiam inſignia, poſtquam in prouincias ſuas peruenerunt, vtrique accipiunt: eáque vnà cùm imperio deponunt. Hoc eodem modo leges etiam iubent, ex Prætoris & Conſularibus viris præſides in Senatus Imperatoríſque prouincias mitti: quos imperator & quæ in loca volebat, & quo tempore volebat, mittere conſueuerat: ita multi non modò Prætores, verùm etiam Conſules prouinciis præfuerunt. id quod hodiéque nonnunquam fieri conſueuit. Senatus autem & ſeorſum quidem Conſularibus Africam atque Aſiam conceſſit: & Prætoriis reliquas omnes diſtribuit. Omnibus autem æquabiliter interdixit, ne quis quinquennio antè, quàm magiſtratũ in vrbe geſſiſſet, prouincias ſortiretur. Sic temporis progreſſu, licet maior eorum qui ſortiebantur, quàm prouinciarum numerus eſſet, tamen ad imperium omnes perueniebant. Poſteà cùm malè nonnulli magiſtratus geſſiſſent, illæ quoque prouinciæ Imperatori adiectæ ſunt, ſic vt eas ipſe quodammodo diſtribueret: cùm tot ſortiri iuberet, quot eſſent prouinciæ. Alij tamen Imperatores etiam à ſe delectos in prouincias miſerunt, iiſque annos complures imperium prorogarũt. Alij verò equitibus ſenatorum loco prouincias mandarunt. quo ferè tempore hæc legibus conſtituta ſunt de ſenatoribus, qui ius necis in eos qui imperio ſuo ſubiecti eſſent, haberent. Mittuntur enim etiam quibus ius illud non permittitur in eas prouincias, quæ populi & Senatus eſſe dicuntur, & proquæſtores quos ſors dederit, & aſſeſſores eorum, qui cum imperio ſunt. Hoc enim nomine rectè illos, ſi officium illorum ſpectemus, appellabimus: cùm alij legatos etiam illos appellent. Sed de nomine ſuperius ſatis dictum eſt. Hos igitur aſſeſſores ſibi quique deligunt, vnum quidem prætorij ex ſui aut inferioris ordinis hominibus: tres verò Conſulares, ex eiuſdem dignitatis viris, quos ipſe Imperator probauerit. Quãquã hæc ratio innouata eſt. Sed quia breui interiit, ſatis erit ſuo loco indicare. De prouinciis igitur populi hæc

ita

ita ſe habent. Mittuntur verò & in alias prouincias, quæ Imperatoriis dicuntur, ab eo ipſo præſides pluribus regionibus inſtructi: plurimum ex prætoriis, interdum ex iis qui quæſturam, aut alium magiſtratum intermedium geſſerunt. *Hæc ex Dione.*

PROPRIVM, ſuum cuiuſque dicitur (*vt N. Marcellus exemplis confirmat*) quod nòn eſt cum aliis commune: & quamuis quod commune eſt, noſtrum dicere vſurpemus, non tamen quod commune eſt, dicere valemus proprium. Plus quidem eſt proprium, quàm meũ, vel noſtrum. Illud excludit communionem, hoc admittit. *Cicero libro. 7. epiſt. ad Curtium*: Cuius quando te eſſe proprium ſcribis mancipio & nexu, meum autem vſufructu, contentus iſto ſum. Id enim cuiuſque eſt proprium, quo quiſq. fruitur ac vtitur Horatius.

Si proprium eſt quod quis libra mercatur & are.

Proprium & ſuum æquipollere, Albericos refert in dictione Suum.

Propria cauſſa quæ ſit, quæri ſolet in tempore appellationum, quod in propria cauſſa anguſtiùs & breuius, in aliena laxiùs datur. Et placuit propriam eſſe cauſſam, cuius emolumentum vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertinet, *leg.1.§.in propria. D. quando app.ſit.* Itaque ſi procurator quis in rem ſuam datus ſit, eius propria cauſſa dicetur. Sed & quicunque ſua intereſſe dicit, propriam cauſſam defendere intelligitur, *leg.1.§ primo & §. vltim. D. quando appell ſit.*

PROPRIVM, ſiue PROPRIETAS dicitur, quod aliis locis paſſim Allodium: propterea quòd eius proprietas ſolida penes dominum eſt, neque alteri eius vſusfructus eſt conſtitutus, *lib. Feudor. 2. titul. 17. & titul. 29. & tit. 43.* Iuriſconſulti modò Proprietatem ſolidam, modò Proprietatem cum vſufructu, modò vſumfructum proprietati mixtum appellant, *l. 4. D. ſi vſufr. pet. l. 4 D. de vſufr. accreſc.* Sic leg. Franc. lib. 1. cap. 126. Vt vnuſquiſque de ſuo beneficio ſuam familiam nutricare faciat, & de ſua proprietate propriam familiam nutriat: & ſi, Deo dante, ſuper ſe, & ſuper familiam ſuam, aut in beneficio aut in alode annonam habuerit, &c. *Et lib. 4. cap. 51. Itemque in Capitular. Carol.* Audiuimus quòd aliqui reddant beneficium noſtrum ad alios homines in proprietatem, & in ipſo placito dato pretio comparant ipſas res iterum ſibi in Alode, &c.

PROPRIE, pro ſpecialiter, *leg. 1. in princ. D. vaca mu. l. 2. D. de admi. rer. ad ciui. perti. Cicer. l. 5. Epiſt. ad Atticum*: Cum ait, depaſcenti mea mandata cætera vniuerſa mandauit. Illud propriè, ne pateretur, quantum in ipſo eſſet, prorogari nobis prouincias, &c. Et Propriã pro ſpeciali dixit Paulus *leg. 11. in fin. D. ad munic.*

PROPRIETAS vocabulum eſt, à Iuriſconſultis diſtinguendorum definiendorúmque dominiorum cauſſa confictum. nam dominij nomine ſolidum dominium, ferè intelligitur: id eſt, in quo vſusfructus ineſt, vnde vſusfructus pars dominij appellatur. *leg. 4. D. de vſufr.* cùm igitur dominium vſufructu deminutum ſignificare vellent, Proprietatem dixerunt. *vt patet ex c. de vſufruct.* locis innumeris, in quibus vſusfructus proprietati opponitur. Itaque Neratius *in l. 13. D. de acquir. rer. domin.* cùm dominium dixiſſet, & illud quod vſusfructus expers eſt ſignificaret, continuò proprietatis nomine hoc interpretatus eſt. Si procurator rem mihi emerit ex mandato meo, eique ſi tradita meo nomine, dominum mihi, id eſt, proprietas acquiritur, etiam ignoranti. poſtea tamen cùm ſuo more ſubtiliter omnia perſequerentur, vti Proprietatis vocabulo non contenti, Proprietatem nudam dixerunt, quæ vſufructu deminuta eſt: plenam verò, quæ vſumfructum in ſe haberet. *Papinianus l. 2. D. quibus mod. vſusfruct. amitt.* Si duobus ſeparatim alternis annis vſusfructus relinquatur, continuis annis proprietas nuda eſt: cùm ſi legatarium vnum ſubſtituas cui alternis annis legatus ſit vſusfructus, plena ſit apud hæredem proprietas eo tempore quo ius fruendi legatario non eſt.

Proprietatem Caſus appellat id, quod eſt dominium directum. *in l. ſi. de ſuperſi.* Habet nanque ſuperficiarius & vſumfructum, & proprietatem, ſubaudi iure dominij vtilis: Directum verò dominium non habet. & vide Albericum

eee 3

in hac dictione.

PROPRIETARIVS, proprietatis dominus, *Vlpian. de dolo. in l & eleganter. §. ſi ſeruum.* Si ſeruum vſuarium ait, proprietarius occiderit, legis Aquiliæ actioni, & ad exhibendum id accedit, ſi poſſidens proprietarius occidit.

PROQVIRITATA verbum antiquum XII. Tabul. quo ſignificabatur promulgata: quo vſus Sid. Apollinaris lib. 8. Epiſt. ad Nammatium: Per ipſum ferè tempus vt decemuitaliter loquar, lex de præſcriptione tricennis (ſic enim legendum) fuerat pro quiritata. Quiritare porrò in veterum libris eſt fidem Quiritium inuocare.

PRORETA, πρωρέτης, πρωρεὺς, qui prorã regit; vt Gubernator puppim. Plautus in Rud.

Si tu proreta iſti naui es, ego gubernator ero.

Paulus *l. 11. §. 2. D. de public.* Quod ſi abſente domino id à magiſtro, vel gubernatores aut proreta, nautáve aliquod factum ſit, &c. Xenoph. οἰκονομ. 5. χαλεπαίνει μὲν πρωρεὺς τοῖς ἐν πρώρᾳ, χαλεπαίνει δὲ κυβερνήτης τοῖς ἐν πρύμνῃ. Id eſt, Succenſet proreta iis qui in prora ſunt: ſuccenſet gubernator iis qui in puppi.

PROROGARE, propriè eſt populi rogati lege ac iuſſu proferre atque producere, vt Prorogare magiſtratum, aut prouinciam. Hinc

Prorogari vulgò dicitur, quod producitur. *Vlpian. l. 2. §. 3. D. de iudic.* Si & iudex ad tempus datus, & omnes litigatores conſentiant, niſi ſpecialiter principali iuſſione prorogatio fuerit inhibita, poſſunt tempora intra quæ iuſſus eſt litem dirimere, prorogari. *Sic. l. 24. D. locat. l. 19. & l. 20. D. legat. 1.*

Prorogare, ante diem erogare, repræſentare, vel poſtulare, *Vlpian. leg. 53. De pact.* Sumptus quidem prorogare, litiganti honeſtum eſt: paſciſci autem vt non quantitas eo nomine expenſa cum vſuris licitis reſtituatur, ſed pars dimidia eius quod ex ea lite datum erit, non licet: id aſt, Honeſtum eſt litigatori, pecuniam ad futuros ſumptus litis neceſſariã procuratori vel aduocato ſuo numerare. Hinc, *apud Vlpianum in leg 4. D. de manu.* pro præſentem pecuniam ſoluere. Proinde, inquit, ſiue ex peculio, quod ad venditorem pertinet, ſiue ex aduentitio lucros, ſiue etiam amici beneficio, vel liberalitate, vel prorogante eo, vel repromittentem, &c. *Vlpiã. l. ſed addes. 16. § ſi quis 6. D. locat.* nam inter eum, qui per errorem ſoluit, & eum, qui penſionem integram prorogauit, multum intereſt.

PROROGATIO apud interpretes fori mutatio. hæc fit de tempore, loco ad tempus, locum: alios modos recenſuit Coraſius, *leg. 1. Digeſt. de iudi. ex laſo.*

ΠΡΟΣ ἔπος, ad propoſitum. *Vlpian. 11. §. 4. D. de interro.* Quòd autem ait Prætor, Omninò non reſpondiſſe: poſteriores ſic exceperunt, vt omninò non reſpondiſſe videatur, qui ad interrogatum non reſpondit, id eſt, πρὸς ἔπος. Hæc ille. Hinc, οὐδὲν πρὸς ἔπος. nihil ad propoſitum; nam, vt ait Heſychius, ἔπος ῥῆμα, λόγος, φωνή, Lucian. in Philopſeude, οὐδὲν πρὸς ἔπος τὰ δ' ἀεί φασιν, οὐδὲ περὶ τούτων εἰρόμην. Hæc nihil ad propoſitum, vt aiunt, neque de his percontabar. Sunt tamen, qui Nihil aduerſum interpretentur, & originem locutionis longius exquirant. *Cicero pro Flacco ſic extulit.*: Nunquam nobis ad rogatum reſpondet, ſemper accuſatori plus quàm ad rogatum.

PROSCENIVM, locus ante ſcenam: *vt ſcribit Diomedes.* in eo pulpitum erat, quo hiſtriones prodibant. *Paulus leg. 8. Digeſt. de pollicit.* Probè faciet Statius Rufinus, ſi opus proſcenij, quod ſe Gabinis extructurum promiſit, perficiat. Vide Paraſcenium.

PROSCRIBERE, eſt publicè fixo libello aliquid edicere, & denunciare, *leg. 11 §. 1 Digeſt. de inſtit. leg. 4. Cod. de diſt. pig. l. 34. §. vltim D. de ſtatu. lib.* nam, vt ait Vlpian. Proſcribere palàm ſic accipimus claris literis, vnde de plano rectè elgi poſſit *leg. 11. §. ſecundo. Digeſt. de inſtit. act.* Hinc

Proſcribi bona dicuntur, cùm fixis publicè libellis, venditio eorum, bonorum in diem certam edicitur, ac ſignificatur. Hinc

PROSCRIPTI quorum nomina palàm in foro ſcripta extabant, vt ad necem quærerentur: & præmio percuſſori, & ſupplicio occultatori propoſito. Appian. ſcribit, L. Syllam harum proſcriptionum principem atque inuentorem fuiſſe.

ſuiſſe. indéque eſt Lex Cornelia, quæ proſcriptum iuuari vetabat: Verin. 3. ſeu potiùs Valeria, vt in libello legum R. docet Hotom. Hinc, Proſcriptorum, bona, *ſub Rub. C. de bonis proſcript. ſeu damnat.* Et Proſcriptionis ſtylum incurrere, *l. 7. & 9. eod.*

Proſcribere venale inter ſenes coemptionales, *apud Ciceronem libro 7. Fam. epiſt. 29.* quid ſit, *vide apud Turneb. lib. 1. c. 32.*

PROSCRIPTIO dicitur damnatio, à ſcribendi cæremonia, quam Vlp. explicat, de priuata interdictione loquens, *in l. ſed & ſi pupillus. § proſcribere. D. de inſtito. actio.* Dicimus enim latinè. Proſcribere in exilium, pro relegare: proſcribere ad cenſuram, pro publicare perſonam, & bona: quoniam nomina condemnatorum claris literis ante locum frequentiorum ſolent ſcribi, & declarari in eam pœnam. Eſt & proſcriptio de futura auctione, quæ propoſitis libellis, in celeberrimis locis fiebat, vt ait Cicer. pro Quint. Theophilus, ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς πόλεως μέρεσι

Proſcriptio, quæ ſucceſſit deportationi, bannum ſeu excommunicatio imperialis dicitur: *cuius meminit Frideric. 1. in Conſti. de ſtatu. & conſuet. §. item nulla poteſtas.*

PROSECVTOR is dicitur, qui quæ tranſmittuntur, publico nomine ac mandato proſequitur. Vnde Proſecutores reorum, *l. ſolent. D. de cuſto. reor.* qui reos tranſmiſſos deducunt. Et Proſecutores auri publici, *ſub rubr. C. de auri pub. proſecut.* qui aurum fiſci rationibus illatum, dum tranſmittitur, proſequuntur. Item Proſecutores publicarum functionum, *leg. 9 C. de curſ. publ.* qui non ſine perſecutoria, id eſt, præcepto comitis largitionum conſtituebantur. Proſecutores equorum, *l. 1. Cod. de tractor. & ſtat.* Denique Proſecutores frumentorum, *apud Caſſiod. l. 4.*

PROSECVTORIA, *l. 1. C de auri pub. proſeq.*

PROSOCRVS mihi vxoris meæ auia eſt, ego illius ſum progener, *ait Modeſt. in l. 4. §. 4. D. de grad. & affi.*

PROSPECTVS & luminis ſeruitus ſic differunt, quòd in proſpectu plus quis habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem proſpectum, & liberum. In luminibus autem, ne lumina cuiuſquam obſcuriora fiant. Item Proſpectus etiam ex inferioribus locis eſt: lumen ex inferiore loco eſſe non poteſt, *l. 15. & 16. D. de ſeruit. vrb.*

PROSTATES, modò præſidem, adiutorémve in bello, aut vicarium, aut defenſorem ſignificat, *in lib. poſte. Cod.* modò, *vt ait Suid.* ſacrificulum altaribus præſidentem.

PROSTASIA, vide Protoſtaſiæ.

PROSTITVTÆ vicem ſuſtinere, Vlp. eleganter dixit, pro ea, quæ palàm ſui corporis poteſtatem facit, in l. palàm. de ritu nup.

ΠΡΩΤΑ, τὰ πρῶτα, Iuſtin. appellat primam Pandect. partem, à principio adusque tractatum, De iudiciis. Ipſe ad Anteceſſ. In reliquam verò, inquit, anni partem, primam legum partem eis tradi ſancimus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, quia nihil eſt anterius: quia quod Primum eſt, aliud ante ſe habere non poteſt. *Idem de confir. digeſt. §. 2.* Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nũcupatur, in 4. libros ſepoſita eſt.

PROTEGERE, *l. 1. & 2. D. de ſeruit. vrb. præd.* Hinc

PROTECTVM. *Iuriſcoſ. l. 29. in prin. D. ad leg. Aqu.* Si protectum meum, inquit, quod ſupra domum tuam, & nullo iure habebam, reſcidiſſes, poſſe me tecũ damni iniuria agere, Proculus ſcribit. Eſt autem protectum, locus in domibus ſurrectus, vnde ſpectare licet: à protegendo, id eſt, porrò tegendo, ſiue tectum proiiciendo: id enim *Cicer. in Topic.* Protegere eſt, vel ſic: Protecta ſunt, quæ habentur in ædibus, tranſeundi vel ſpatiandi gratia. πάροδοι vocantur, vel διαβάσεις, & baſternæ, vt exponunt Græci *ad l. 1. D. de ſeru. vrb. præd.*

PROTECTORES, *titul. Cod. de domeſt. & protect. lib. 12.* ij erant, qui armatam militiam ſubeuntes, non ſolùm defendendi corporis ſui, verumetiam protegendi lateris noſtri ſolicitudinem patiuntur, vnde etiam Protectores dicti ſunt, *vt ait l. 9. C. The. eod.* Hi ſunt igitur in acie, Domeſtici autem familiariùs militabant, & ideò ſunt domeſtici protectores, *l. 8. C. The. eod.* Ex iis autem fuere alij equites, alij pedites, *l. vlt. C. eod. l. reſtituenda. Cod. de adu. diuer. iud. Caſſiod. 1.*

Var. Domeſtici partis equitum & peditum, qui noſtræ aulæ, videntur iugiter excubare, ideóque erant alij comites domeſticorum equitum, alij comites domeſticorum peditum, viri illuſtres, à quibus hi regebantur.

PROTELARE litem, pro protrahere, *leg properandum. §. fin autem, Cod. de iudiciis.*

PROTESTATIO, eſt animi noſtri declaratio, iuris acquirendi, vel conſeruandi, vel damnum depellendi cauſſa facta: ſiue animi agentis expreſſio, capitu. conſulti. *de regul l ſi duo. §. cùm inquilinus. D. vti poſſid.* Teſtatio nomen generale eſt, quoquo modo animi ſui ſententiam quis declaret. Specialiter verò eo nomine dicitur, quæ coram teſtibus facta eſt. Deteſtatio eſt, quæ ad abſentem mittitur: id, quod præpoſitio, de, oſtendit, cuius natura eſt augere, efficacioremque actum demonſtrare. Conteſtatio verò, propriè, plurium eſt: vt in iudiciis, cùm actor, quid mentis ſuæ ſit, petendo explicat, contrà reus diffitetur. Vnde & Litis conteſtatio dicitur. Denunciatio eſt, quæ ad alium mittitur Renunciatio cùm quis ius ſuum repudiat. *Alciat. in l. deteſtatio. de verb ſig.*

Proteſtationum materiam ſi quis videre velit, *videat Bartol. in l. non ſolùm. §. morte. D. de nou. oper. nun.*

Πρόθυρον, *in Nouella Leonis* 56. pars & ſequela eſt ædium *l. arbor. § de veſtibulo commu. diuid.* veſtibulum antè ianuas, vel quidquid eſt antè in ianuis ædium. At *in l. pen D de ver. ſig. vel. l. quæſitum. §. Pap. D. de inſtr. vel inſt. leg.* Idem eſt quod Græcis diathyrum, vt puta velamen, quod aditus ædium obtenditur, quod inſtrumento ædium continetur. *Cuia. in Obſer. Vitruuius autem lib. 6. cap* 10. Prothyra, *inquit*, Græcè dicuntur, quæ ſunt ante in ianuis veſtibula. nos autem appellemus. πρόθυρα, quæ Græcè dicuntur διάθυρα. Significare videtur ea repagula, quæ curribus ab ædium aditu arcendis ante fores tranſuerſaria duobus arrectariis imponuntur.

Προθύρων κέρδος. vide Locarium.

Προτίμησις, id eſt Prælatio, ſeu prærogatiua: Hinc Ius προτιμήσεως, Friderici conſtitutione inſtitutum, quo ab alienatos fundos, certis perſonis redimere permittunt, Atque ſic definitur ab Hotom. in Diſput. de feudis: Ius prælationis, quæ agnato propter eiuſdem ſtirpis, atque adeò fibræ rationem defertur: nã in prærogatiua non tãtùm ſtirpium verumetiam fibrarum ratio dicitur. Alias Feudiſtæ prioritatem graduum appellant, cùm in feudi ſucceſſione agnatus propinquior remotiori antefertur: ſed id falsò, vt ibidem oſtendit Hotom. non enim agnationis, ſed genealogiæ figura feudalitiæ diſputationis propria eſt: in qua genealogia non tres limites deſcribendi ſunt, inferior, ſuperior, & obliquus: ſed (vt apud Canoniſtas, qui Feudi ſtatum conſanguinei fuerunt) inferior duntaxat: modò ſit multiplex, ab illo vno pendens, qui primus feudi, de cuius hæreditate quæritur, poſſeſſor fuit, *arg li. 2. tit.* 13. idem dicendum eſt de lib. 2. tit. 50 vbi ſpecies hæc proponitur: Sempronius de feudo nouo inueſtitus eſt. Is quatuor ſuſcepit filios: primum, ſecundum, tertium, & quartum. Horum ſinguli filios & nepotes procreant. Cùm prius ex hæreditatis diuiſione feudum ad primum perueniſſet, curſus ac ſucceſſio erit huiuſmodi, vt à primi perſona in ipſius filium ac nepotem, ac deinceps deuoluatur. vbi verò ea ſtirps virilis deficiet, tum ad cæteros tres filios, eorúmve nepotes aut pronepotes ex æquis partibus in ſtirpes, non in capita diuiſis transferetur: ac demum omnibus virilis ſexus deficientibus, ad patronum eiúſve liberos reuertetur. Vide Retractus.

PROTOCOLLVM, πρωτόκολλον, *Nouell* 44. dicitur codex, quem tabelliones ſuo nomine inſignitũ domi habere atque aſſeruare iubentur, vt in eum priuatorum hominum teſtationes, hoc eſt, contractus, teſtamenta, cæteráque inſtrumenta referant, quæ poſtea diligentius exſcripta iis, ad quos ea pertinebunt, tradunt. Compoſitum nomen ex prima colla, qua glutinari codices ſolebant. Cuiac. tamen eo in loco Protocolla appellari dicit, breuem adnotationem, quæ declarabat, ſub quo Comite largitionum (ſub eius cura erant chartariæ) & quo tempore, & à quo præparatæ fuiſſent chartæ: vt hodie chartæ habent notam aliquam, ex qua dignoſcitur qui eas præparauerit. Atque ita malè à noſtris hæc dictio vſurpatur.

Πρωτοπραξία, *Vide Pli. Ep l.* 10. *ep.* 109.

PROTOSTASIÆ. πρωτοστασίαι, *l.8.C de mun.patrim & l.3. C. de filiuſ & quemad pa.* id eſt,principalitates, quas & πρωτο[illegible]λυτίας vocant , *l.3.C. Th.de priuil. eor qui in ſacr.pal.mil.l.2.C Theo de protoſtaſ.* inde Principales πεντάπρωτοι, δεκάπρωτοι, εἰκοσάπρωτοι , quæ ſunt munera patrimonialia , quoniam eorum periculo exactiones & diſtributiones cenſuum fiunt,*leg* 1.*&* 3.§ *decapratos.D.de mune.& hon.l.7.C.Th.de tyron.*

PROTOSPATARIVS,officium fuit in Conſtantinopolitana aula , cui qui præerant, iudicandi munere fungebantu: *Huius meminit Conſtanti. Harmenop.lib.1.non ſemel & Luitprandus lib. 3 de reb.per Europ geſt c. 7.* & Notitia *Græca & Paulus Vuarnefridus appendicis ad Eutropium.lib.vlt.& Zonar.Tom 3. Annal. in Romani Argyropyli imperio.*

PRO TRIBVNALI,hoc eſt,iudice ſedente cognoſcit ordinarius , non autem delegatus iudex. not.in l. qui tribunali.D.de re iud. Item pro tribunali cognoſcere, eſt ſeruato iuris ordine, & non de plano ius dicere,*vt ſatis Marcelli verba indicant in l.1.§.abolitio.ad SC.Turpilia.*

PROVENTVS,reditus,*l.vſufruct.* §.1.*D de vſufr.*

PROVERBIVM, probatum verbum, ſed eſt commune omnium verbũ. Prouerbia iuris inſtar habent,*l.ſolent* D. *de offi Proconſ.* Prout leges præcipiunt, *l. presbyteri C.de epiſc.& cler.* id eſt,ſecundum legis praceptum.

PROVIDERE legibus, cauere ſignificat.

Prouidentia, id eſt, prudentia futura prouidendi , propriè ad iudicem pertinet,*vt not.in l.cùm ſatis.§.caueat.C.de agr. & conſ.lib.*11.ſed & ad legiſlatorem,*arg. l.1.inprin* D *de legit.tut.*

PROVISIO latè patet : continere enim poteſt nominationem , poſtulationem, & collationem *gloſ. in Clem. fin. de elect.* quam diligenter perluſtres velim ocellis : quia citat textus qui hoc probant.

PROVINCIÆ quaſi procul victę, in duas mittebantur Proconſules ius dicturi. Prouinciæ autem nomen tribus modis popul.Roman.accepit : vno, pro regione,quam aut armis deuictam , aut quocunque modo in poteſtatem adductam,ipſe magiſtratui ſuo adminiſtrandam ſubiecit:altero , pro quacunque regione , in quo publico nomine bellum Romanus Imperat. adminiſtrarit : tertio,pro quacunque publici muneris procuratione. Nos autem de prouinciis locuturi,prouinciam prima, & quidem propria ſignificatione ſumemus. Quocirca , ſi certam prouinciæ, breuémque definitionem quæramus,ſanè, vt Latium regionem iure Latij donatam, & Italiam regionem iure Italico affectam dicebamus : ſic prouinciam definiemus, regionem , quæ ius prouinciale conſecuta ſit. Etenim ius ipſum ſingulis regionibus à populo Romano conceſſum, illud eſt potiſſimum , quo regio à regione diſtinguitur. ius autem prouinciale , quod alio nomine Formula prouinciæ nuncupatur , vt etiam ius Latij atque Italicum, ex legibus percuſſi cum populo Romano fœderis emanauit. Itaque,vt fœderis leges æquiores , iniquioréſque fuerunt,ſic diuerſa, quemadmodum alibi diximus, fœderum genera intulerunt. Quoniam autem leges , quæ prouinciis datæ ſunt , iniquiores fuerunt,quàm quæ Latio,atque Italiæ,propterea prouinciæ ius etiam deterius, quàm Latium , atque Italia , ſunt adeptæ. Nam Italia vectigalis facta eſt illa quidem,ſed tamen in vniuerſum libertate donata prouinciæ , verò non ſolùm vectigalibus , ſed etiam ſeruitute mulctatæ ſunt. quippe quæ legibus ſuis, ac magiſtratibus ius dicentibus ſpoliatæ ſint. Id verò argumento eſt, quòd prouincia nulla fuit , quæ non Romanum prætorem , ac quæſtorem habuerit : illum , qui ius diceret : hunc,qui vectigalia procuraret. Vnde ſcitè ſcriptum illud eſt apud Strabonem, vniuerſæ regionis, quæ Romanis pateret , vnam regibus ſubiectam fuiſſe ,alteram ab ipſis poſſeſſam , in eámque prouinciam dictam, prætores cum quæſtoribus miſſos. Ex quo intelligi poteſt , vniuerſam prouinciæ rationem fuiſſe,vt vectigalis eſſet ac populo Romano magiſtratui obediret. Quoniam autem vnius regionis populi,ac ciuitates non eodem modo ſe aduerſus populum Romanum geſſerant omnes , propterea neque eodem omnes pacto tractatæ ſunt , verum pro ſuis cuiuſque meritis leges acce-

petunt. Quo factum eſt,vt aliæ ciuitates vectigales, aliæ immunes relictæ, aliæ ſeruitute,aliæ libertate affectæ ſint. Vectigales dictæ, quibus vectigal aliquod impoſitum eſt: immunes, quibus nullum. Seruitute affectæ, quæ magiſtratui Romano parere voluerunt: libertate: quas magiſtratus Romani iuriſdictione ſoluerunt. Vectigal porrò ipſum aut certum fuit, aut incertum. certum, definita ferè ſtipendij ſumma: & hoc tributum, ſiue ſtipendium: & qui hoc perpenderunt, tributarij, ſiue ſtipendiarij nominati ſunt: incertum, quod portubus, rebúſque venalibus, paſcuis, agríſque conſtitutum eſt, quod portorium, ſcriptura, & decuma dictum eſt. Tributum autem duplex fuit: vnum pecuniæ ordinarium, quod in caput, atque in ſolum impoſitum quotannis exigebatur: alterum extraordinarium, quod aut ex lege, aut ex ſenatuſconſulto pro vſu prouinciæ aliquando imperabatur: veluti cùm naues, nautas, milites, ac ſumptum in eos dare prouinciæ iubebantur. Portorium autem fuit vectigal, quod ex importatione, & exportatione rerum venalium capiebatur: ſcriptura, quod ex paſtione paſcuorum publicorum: decuma, quod ex agris, qui frumenti decumam, ſiue quãuis aliam partem, darent. Frumenti verò, quod ex prouinciis extrahebatur, tria genera extiterunt: decumanum, emptum, & æſtimatum. decumanum erat decuma, quam quiſque arator ſine pretio dare cogebatur. quæ ſumma pro copia, inopiáve frumenti in ſingulos annos erat incerta, eáque aut Romę à Cenſoribus, aut in prouincia à magiſtratu Romano vendebatur publicanis, qui ex eo decumani dicebantur, vt pro ea certam pecuniam populo Romano repræſentarent. Emptum ſumma altera, quam aratores vendere accepto ex ſenatuſconſulto pretio cogebantur. quod frumentum Romam ad alendum populum à magiſtratu Romano mittebatur. Æſtimatum ſumma alia, quam æſtimabat magiſtratus in cellam ſuam, in vſum familiæ ſuæ, cùm interdum pro frumento pecuniam acciperet. Quin etiam emptum duplex fuit: vnum decumanum, quod ex alteris item decumis pretio perſoluto aliquando accipiebatur: alterum imperatum, quod præter duas decumas æqualiter omnibus ciuitatibus pretio item ſoluto imperabatur. quemadmodum perſpicuè ex Frumentaria Ciceronis, & Aſconiana Diuinationis expoſitione cognoſcitur. Nam fuiſſe etiam quoddam, quod honorarium diceretur, Cic. in Piſonem oſtendit, cùm dixit; *Qui modus tibi fuit frumenti æſtimati, qui honorarij ſiquidem poteſt vt, & metu extortum honorarium nominari.* Seruitus autem, quam diximus, ciuitatum, tota in ea poſita fuit, vt legibus & magiſtratibus Romanis obtemperarent. Qua de cauſſa in ſingulis prouinciis diuerſæ diœceſes, ſiue diuerſi conuentus, ac diuerſa fora conſtituebantur, eíſque ſuæ cuique ciuitates attribuebantur, quæ eò iuris à magiſtratu Roma. poſcendi cauſſa conuenirent. Vt autem earum ciuitatum, quæ ſeruitute oppreſſæ ſunt, ſtipendiariæ propriè dictæ, quæ aliquid populo R. pependerunt: immunes, quæ nihil: ſic earum, quæ libertate donatæ ſunt, fœderatæ præcipuè appellatæ, quæ aliquid ex fœdere debuerunt: liberæ, quæ omninò nihil. Quorum nominum, quarúmque conditionum omnium, quæ ratio, quæque formula fuerit, ex ſingulis, quæ cuique ciuitati datæ ſunt, legibus, conſtat. Huius autem totius beneficij, atque honoris arbitrium ab initio penes ſenatum fuit vniuerſum. Is enim acceptis ab Imperatore de ſuperatis hoſtibus, & regione in poteſtatem adducta, literis, ſecum de mulcta, ac præmiis eorum, qui victi eſſent, conſultauit, ac quid ſibi fieri placeret, imperatorem admonuit, decem, aut quinque legatis ſenatoribus ad eum miſſis, vt ex eorum ſententia de hoſtibus, & eorum regione ſtatueret. Quibus mandatis acceptis, imperator aut ex certa ſenatus, ſi ita præſcriptum fuerat, voluntate, aut de communi decem legatorum ſententia, victis gentibus aut ignouit, aut in prouinciæ formam redegit. Ignouiſſe dictus eſt, cùm liberas reliquit, ac ſuis vti legibus, ſuóſque create more patrio magiſtratus permiſit: in prouinciæ formam redegiſſe, cùm ademptis, aut immutatis legibus, eos omninò magiſtratui Romano quotannis ab vrbe mittendo ſubiecit, ac vectigalia, conuentúſque conſtituit. Quo in genere illud humanitatis adhibuit, vt non omnes eiuſdem prouinciæ

ciæ

ciæ ciuitates eodem modo tractaret, verùm pro cuiuſque meritis, aut maioribus aut minoribus, vt diximus, commodis, ac detrimentis afficeret. Quæ verò cùm de vniuerſa ratione, tum de ſingulis ciuitatibus, populiſque conſtituta erant, ea in concione ſilentio antè per præconem Pacto Imperator ferè præconi pronuncianda mandabat, ac poſtremò Romam relicto aliquo præfecto prouinciæ decedebat. Atque hæc quidem omnia ita deeſſe, ex iis, quæ de ſingulis prouinciis dicit Sigonius, lib. de antiq. iure Prouinc. intelligetur. Ex his autem perſpicuum illud eſt, prouinciam, vt propoſui, regionem fuiſſe, quæ tum vectigalia populo Romano pependit, tum magiſtratui populi Roman. ex fœderis lege obtemperauit: exceptis ciuitatibus iis, quæ propter merita ſua, aut immunitate, aut libertate donatæ eſſent, ac propterea ius prouinciale, quo magiſtratui Roman. parere coacti ſunt, multò, quàm aut Italicum, aut Latinum, incommodius, ac deterius fuiſſe.

Prouinciarum duplex diuiſio eſt: nam ſtante Republica aliæ Conſulares, aliæ Prætoriæ fuerunt: Imperio conſtituto aliæ populi Roman. aliæ Cæſaris factæ ſunt. Prouinciæ Conſulares erant, quæ ab iis, qui in vrbe Conſulatum geſſerant, Conſulari imperio obtinebantur, vnde etiam Proconſule, & Proconſules dicebantur. Prouinciæ Prætoriæ, quas qui Prætores in vrbe proximo anno fuerant, prætorio imperio obtinebant: vnde Proprætore, & Proprætores appellabantur. Neque enim certæ erant prouinciæ, in quas ſemper viri Conſulares, & aliæ, in quas ſemper Prætorij mitterentur: ſed ex magiſtratuum, qui eas obtinebant nomine, nomen ſumebant. Atque hæc quidem nota propè omnibus, atque à multis tradita ſunt. Illud verò, quod ex Orat. Ciceronis, De prouinciis Conſul. animaduertit Hotoman. haud ſcio, an ab vllo adhuc traditum ſit. Vtraſque prouincias in Senatus quidem poteſtate fuiſſe, ſed longè diſſimilem illius poteſtatis rationem in illis decernẽdis fuiſſe: nam lege Sempronia vtræque à Senatu decernebantur: ſed Conſulares Cõſulibus anno proximo futuris ante comitia mandabantur, vt eas poſt menſes demum ſeptemdecim obtinerent: & in Senatus poteſtate ſic erant, vt Tribuni pl. intercedere decretis, quæ de iis Senatus fecerat, non poſſent: & in incertum tempus, quandiu ſcilicet Senatus non alios ſummitteret, obtinerentur. Prætoriæ verò Prætoribus anni præſentis mãdabantur, vt eas proximis Kalendis Ianuarij, depoſita Prætura ſtatim obtinerent, in populi autem poteſtate idcircò erant, quia Tribuni ple. decreto à Senatu de iis facto intercedere poterant: & annuo tãtùm imperio obtinebãtur. Quin etiam de Senatus poteſtate hoc animaduertit. ius fuiſſe Senatui, quæ prouinciæ Conſulares erant, eas Prætorias facere: hoc eſt anni præſentis Prætoribus mandare: qua mutatione ſimul eæ prouinciæ è poteſtate Senatus in populi poteſtatẽ tranſibant. Prouinciarum altera diuiſio, Republica (vt ſuperius diximus) ad vnum tranſlata, facta eſt, de qua Strabonis verba in calce operis ſui hæc ſunt: Prouinciæ ſæpenumerò aliter atque aliter diuiſæ ſunt nunc autem ex Auguſti Cæſaris inſtituto ita ſunt partitæ. Nam cùm ei patria totius imperij ſummam permiſerit, pacíſque ac belli poteſtatem habeat, vniuerſum imperium bipartitò ſic diuiſit, vt partem ſibi ſumeret, eam ſcilicet, quæ militũ præſidio indigeret: partem verò populo attribueret, eam quæ pacata eſt, & ſine armis facilè retinetur. Complures igitur prouincias fecit, quarum aliæ Cæſaris, aliæ Populi appellantur. Ipſe in ſuas Præſides cum imperio mittit: Populus in ſuas Proconſules & Proprætores. *Hæc Strabo.* cui Suetonius in eius vita conſentiens, ita ſcribit: Prouincias validiores, & quas annuis magiſtratuum imperiis regi, nec facile, nec tutum erat, ipſe ſuſcepit: cæteras Proconſulibus ſortitò permiſit: & tamẽ nonnullas commutauit interdum, atque ex vtroque genere pleraſque ſæpius adiit. *Hæc ille.* quibus conſentanea ſunt, quæ tum apud Dionem, lib. 53. tum in Pandectarum lib. 1. de Prouinciarum Rectoribus legimus, quorum qui Cæſaris erant, Præſides: qui populi, Proconſules appellantur *l. 1. & paſſ. D. de offic. præſ. & ſub. Rubric. de offic. Proconſulis.*

in Prouinciæ formam redigere aliud olim nihil erat, niſi leges domeſti-

eas adimere, & Romanos dare, ac Prætorem, qui quotannis prouinciam ex legibus datis adminiſtraret, inſtituere. Ex quo illud Suetonij de Gallia citeriore: Cæſarem Galliam omnem præter ſocios: ac bene merita ciuitates in prouinciæ formam redegiſſe, eique in ſingulos annos ſtipendij nomen impoſuiſſe. Item illud *Cæſaris lib. 7. de bello Gall. in Oration. Critognati*: Reſpicite finitimam Galliam, quæ in prouinciam redacta, iure & legibus commutatis, ſecuribus ſubiecta, perpetua premitur ſeruitute. Et paulò antè, de Commij ciuitate loquens: Pro quibus (Commij) meritis ciuitatem eius immunem eſſe iuſſerat: iura legéſque reddiderat.

Prouinciæ liberari dicebantur, cùm ſtatuebatur, vt ſuo iuri, ſuiſque legibus relinquerentur, neque Romani magiſtratus amplius in ius dicerent.

Prouinciæ hodie æquiparatur quælibet ciuitas quæ merum imperium habet ſuóſque ſibi magiſtratus conſtituit. Adi *Bart. in l. cùm in longi. C. de long temp. præſcri.* Verùm in iure Pontificio Prouincia pro diœceſi accipitur. 1. *q.* 2. *c. ſcitote.* in qua 10. vel 11. ſunt ciuitates, quibus is, qui dominatur, Rex dici poteſt.

PROVINCIALES eos accipere debemus. *Vlpia. inquit,* qui in prouincia domicilium habent: non eos duntaxat, qui ex prouincia oriundi ſunt. Similiter Italicos, qui in Italia domicilium habent, non ſolùm inde trahentes originem, *l. prouinciales, C. de verb. ſigni.*

Prouinciales légati, qui à prouinciis mittuntur. *l. 35. in fi. D. de iureiur.*

PROVOCARE, vt plurimum ab inferiore iudice ad ſuperiorem prouocare. Interdum verò ad iudicem vocare ſignificat, *l.* 13. *&* 14. *D. de in ius voc. l.* 11. *in fi. D. Commu. diuid.*

PROVT iuris eſt, eodem ferè ſenſu *l.* 2. *C. de iis, qui latro.* & ſignificat Alberico tempus vel qualitatem, *l. edita. & ibidem Baldus. C. de eden.*

PROXENETA Græcum verbum propriè interpretem ſignificat, aut pararium, cuius ſcilicet beneficio aut interuentione inter duos negocia contrahuntur, vel nomina, vel nuptiæ, vel amicitiæ, vel iudici conſiliarius adiungitur. qua in opera dolum malum duntaxat debent præſtare: alioquin nulli rei obligantur, etiamſi proxeneticum, ſeu philanthropum acceperint, *l. 2. ff. de Proxen.* Plato *lib. 11. de legib.* vide tur velle, vt nô minus quàm venditor euictionis nomine proxeneta teneatur, ſed hoc iure non vtimur. Proxeneta etiam Græcis προπώλης dicitur. Vide Propola.

PROXENETICVM, præmium eſt, quod proxenetis debetur. Proxeneticis autem nullus certus modus datus eſt, niſi nuptialibus, ne ſcilicet proxeneta nuptiarum plus viceſima parte dotis & donationis propter nuptias ſibi cauere poſſit. ita tamen, vt ſi viceſima excedat 10. libras auri. 10. tantùm libras ſibi caueat. Atque id quidem conſtitutione Græca, quam ex Baſilicis refert *Iac. Cuiac. Obſ. lib.* 11. *c.* 18. *De his eſt rub. Cod lib.* 5. *De* ſponſalibus, & arris ſponſalitiis, & Proxeneticis. Id præmium Græcos proprio nomine ἑρμηνευτικὸν appellaſſe teſtatur *Vlpia. l. vlt. D. de proxen.* quaſi interpretitium & pararium æs.

Proxeneticæ arte, dona ſunt, quæ ſponſum & ſponſam inter ſe conciliant & iungunt *vide Rub. lib.* 5. *C.* De ſponſalibus, & arris ſponſalitiis & proxeneticis.

PROXENETRIA dicitur conciliatrix nuptiarum, *inquit Alc. lib.* 1 *Diſp. cap.* 22. quæ & προμνήστρια, Ariſtoph. in Nubibus. quoniam id munus ſoleret per fœminas fieri, quando ſcilicet arræ ſponſalitiæ deponuntur apud proxenetrias, Idémque hoc vocabulum reſtituendum exiſtimat tit. C. de ſponſal. & arris ſponſalitiis, & proxeneticis. vt pro, proxeneticis legatur proxenetriis: ſed quam rectè viderint doctiores.

Πρόξενοι erant in oppidis Græciæ, quorum erat hoſpitio recipere ſenatores, legatos, magiſtratus, quique hoſpitio publico cum ciuitate coniungebantur. Hinc munus illorum προξενία dictum eſt: quod ſignificauit Cicero, cùm dixit; Oſtendit munus illud ſuum non eſſe, ſe, cùm ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tum ipſos tamen prætores & conſules, non legatorum aſſeclas recipere ſolere.

PROXIMVS, verbum eſt ex iis, quæ cùm aliquo conferuntur, & is dicitur, quem nemo antecedit, etiamſi ſolus ſit: quamuis propriè proximus ex pluribus dicatur.

Proximus agnatus dicitur, qui teſtatori ſic con-

ſic coniunctus eſt, vt eū nemo antecedat, *l.92 ff. de verb. ſig. l. 2. §. 3. ff. de ſuis & legit. l.1 § proximus ff. vnde cognat.* Et ſi nullum teſtamentum factum eſt, proximus intelligitur, qui morienti eſt proximus: ſi factum eſt, tum demum cùm deſtitutum eſſe teſtamentum conſtiterit, *l.2. §.4. & 5. D. de ſuis & legit.* Quamuis autem proximus propriè de pluribus dicatur, tamē quò magis valeat id, quod actum eſt, Proximus accipitur non ſolùm, qui ante aliquem eſt, ſed etiam is, ante quem nemo eſt, quanuis ipſe ſolus ſit, *l. ex duobus.34. ff. de vulg. & pup. l proximus.92. l. in vulgari.162. l. proximi.155. ff. de verb. ſign.*

Proximus pubertati dicitur, qui rei intellectum capere poteſt, *l. excipiuntur. 14. in fin. D de ſen Silan. §. in ſumma. Inſti. de oblig. ex delict.* Itaque capax dicitur, & fraudi, & iniuriæ faciendæ, *l pupillum. 3. ff. de reg. iur. l. 23. & 24. ff. de furt.* Proximus autem pubertati videtur eſſe is, qui à pubertate ſex menſium interuallo abeſt. *Calliſtrat. l. non tantum.17. D. de excuſat.* Nam ſi pupillorum ætas prope pubertatem ſit, ita, vt tantummodò ſemeſtre tempus reliquum fuerit, &c. Quod cùm ita ſit, videndum eſt, an Proximus infantiæ dici poſſit, qui ſex menſibus infantiam ſuperarit. ſed cùm Proximus infantiæ, vbi de illius agitur commodo, proximo pubertati comparetur, nulla ratio eſt, ita rem ad viuum reſecare. Itaque commodius, vt exiſtimat Hoto. eſſet, ſeptem annos, qui inter infantiam & pubertatem interſunt, ſic diuidere, vt tres proximos, & dimidiatum, Infantiæ proximitati: reliquos pubertati attribueremus: & qui intra 10. annum, ac 6. menſes viueret, is proximus infantiæ: qui ſuperaſſet pubertati vicinus iudicaretur. *Sic accipit l. 1. ff. de oblig. & act. §. pupillus. 7. Inſt. de inutil. ſtip.*

PROXIMI dicuntur iidem qui Propinqui: hoc eſt, qui cognatione inter ſe coniuncti ſunt, *in l. diuus ff. de offi praeſ. l. quamuis. C. de adul. l. 1. C. de mul. qua prop. ſer.* Hinc

PROXIMITAS, verbum eſt, quo propriè cognatio, id eſt, communio ſanguinis, per muliebrem ſexum contracta, ſignificatur: *vti patet ex tit. de ſucceſ. cogna. multis locis. ſed præſertim in fine, vbi Iuſtinia. ait*, agnationis iure admitti aliquem etiam ex decimo gradu: proximitatis verò nomine, vſque ad ſextum gradum. Ratio autem eſt, quia in agnatorum ſucceſſionibus non proximitas, ſed agnatio ſpectatur: itaque qui agnatus erit gradu decimo, ei, qui multò proximiore gradu cognatus erit, anteponetur, *§. repetitu. & §. vlt. ff. de ſeru. cognat. Vlp. l. 4. D. vnde cogn.* Si ſpurius deceſſerit, iure conſanguinitatis aut agnationis hæreditas eius ad nullum pertinet: proximitatis autem nomine mater eius, aut frater eadem matre natus bonorum poſſeſſionem petere poteſt. *Sic in l. 5. C. de legit. hæred.* Interdum tamen Proximitatis verbum generaliter pro cognatione & propinquitate ſanguinis vſurpatur *vt l 1. & l. item frater. D. de ſuis & legit. l. 1. D. de iur. & fact. igno. l. capitis. l. ſpurius. D. vnde cogn. l. 1. C. ſecund. tabul.*

PROXIMVM, vicinum, affine, & ſimile ſignificat: *vt in l. 2 ff. loca. & Inſti. eod tit. in prin.* Locatio & conductio, aiunt Caius & Iuſtinia. proxima eſt venditioni, id eſt, vt interpretatur Theophilus, ἔοικε τῇ πράσει. Sic proximum ſacrilegio eſſe maieſtatis & ſepulchorum violatorum crimen, *Vlp. & Iulia dicunt, in l. 1. D. ad l. Iul. maieſt. l. 5. C. de ſepulch. viola.* Sic furioſo proximum eſſe, Caius ait, eū qui eius ætatis eſt, vt nondum intelligat quid agatur. Sic enim non multum à furioſo abeſt. Sic in proximam empti in factum actionem dari *ait Paul. in l. 6. ff. de reſcind vend.* id eſt, ſimilem, *vt in l. 5. §. pen. ff. de præſcrip. verb* Et Proximam morti pœnam metalli, *l. 28. ff. de pæn.* quæ ad eam proximè accedit, eique ſimilis eſt, cùm ſeruitutem infligat.

PROXIMI ſacrorum ſcriniorum, *in libr. Cod. 12. titu. 19.* dici putantur, quaſi magiſtris ſcriniorum proximi, & æquè ſpectabiles, ac magiſtri: hoc eſt, qui ſecūdum ab iis locum ac dignitatem in principis ſcriniis obtinent: ſicut & Mello proximi, qui ſecundum gradum tenent. In ſcrinio diſpoſitionum non proximi, ſed comites diſpoſitionum appellari videntur, *l. 4. C. eodem. l. 1. C. Th. qui à præb. tyr. & inde eodem Codice*, De proximis, Comitibus diſpoſitionum ἀσωδῆτως. Et ratio hæc eſt, quia in ſcrinio diſpoſitionum nulli ſunt magiſtri: hæc autem duo, magiſter & proximus, ſunt συναφῆ. Sunt & extra rationem ſcriniorum, admiſſio-

num Proximi, *de quib. Ammianus, lib.* 21. Inductis, inquit, per admiſſionum proximum, quoniam ſunt & admiſſionum magiſtri, *l.* 1. *C.* 45. *qui à præb. tyr.* Hinc

PROXIMATVS ſæpè ſub illa C. Rubr. dignitas proximorum, quam annuam fuiſſe *ex l.6. intelligitur.*

PRVDENTES, id eſt, iuriſconſulti, *l.7. ff. de iuſt. & iur l.2. D. de origine iuris.*

PRVDENTVM reſponſa, ſunt Iuriſconſultorum placita. *Vide §. reſponſa. Inſti. de iur. nat & Salomo. ibi.*

PSALTERIVM pro cantico, non organo, *apud l. Paulum, lib.5. Sent. tit.*4. Pſalterium, inquit, quod vulgò dicitur canticum, in alterius infamiam compoſitum quod notandum.

PSEVDOMENOS, ψευδόμενος, captionis ſophiſtarum genus, à multis auctoribus notum, Latinè mentiens à Cicerone dicitur, *lib.* De *diuin.*1. & eſt, cùm quicquid conſtituitur verum eſſe, ſtatim reperitur falſum: vel ſic ψευδόμενος λόγος eſt, cui vtrumuis reſpondeas, id eſt, ſiue aias ſiue neges, id ſtatim falſum reperitur, vti docet Africanus, *in l.*88. D. *ad legem Falcid.* vbi huius rei hoc exemplum affert: Si is, qui CCCC. habet in bonis, CCC. legauerit, deinde Titio centum ſub conditione, Si legi Falcidiæ locus nō eſſet, & quæratur, debeatur néc ne legatum. quod Titio relictum eſt, ſiue dixeris deberi, ſequetur non deberi, quòd legi Falcidiæ locus ſit: ſiue non deberi, ſequetur deberi, quòd legi Falcidiæ locus non ſit, id eſt, quòd conditio legati extiterit. Pompon. quoque *in l. 9. ff. de verb. obl.* eiuſdem modi ſponſionis formulam hanc profert, Tibi fundum dabo, niſi illi dedero, & Illi dabo, niſi tibi dedero. Alia ſuppeditat exempla *Gell. lib.*5. *c.*10. *& lib.9. c.16. Cuiac. in d.l.* 88. Pſeudomenon cenſet eſſe nomen à mentiente primum in interrogationem adſumpto in hunc modum: An mentitur qui mentiri ſe dicit? cui ſi reſpondeas, mentiri, colligam ſtatim non mentiri, quòd verè dixerit, ſe mentiri. Rurſus ſi reſpondeas non mentiri, colligam ſtatim mentiri, quod falsò dixerit ſe mentiri. Vſurpatur autem à multis hoc vocabulum. *Cicero in Hortenſio:* Tum Pſeudomenon & ſoritam, & totam dialecticam, aut illudis, aut increpas. *Et in Lucullo:* De ſorite aut Pſeudomeno, quas plagas ipſi contra ſe Stoici texuerunt. *Auguſt. contra Acad.* Inde Pſeudomeni & ſoritæ in illius cauſſæ patrocinio viguerunt. *Hieronym. in Ruffinum:* Soritarum gradus, Pſeudomeni argutias.

PTOCHIA, πτωχεῖα, domus alendis pauperibus deſtinata, idem quod πτωχοδοχεῖον, *l. vltim. C. de ſacr. eccleſ.*

PTOCHOTROPHIVM, πτωχοτροφεῖον, locus alendis pauperibus paratu, πτωχὸς, enim pauper, & τρέφω alo ſignificat. *Memoratur in l. illud.* 16. *l. ſanciſmus.*18. *C. de ſacroſanctis eccleſ.*

PVBEREM Caſſiani quidem eum eſſe dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id eſt, qui generare poteſt: Proculeij autem eum, qui quatuordecim annos expleuit. verùm Priſcus eum puberem eſſe, in quem vtrunque concurrit, & habitus corporis, & numerus annorum *Vlpianus c. Inſtit.*2.

Puberes fœminæ quidem à 12. anno intelliguntur, maſculi 14. *l. fi. C. quando tut. eſſe deſi. & Inſtit. quibus mod. tut fin. Conſtan. lib.*1. *Epito. tit.* 2. Secundúmque hanc differentiam pubes ætas accipienda eſt, *l.*41. *§. pen. ff. de vulga. l.*14. *ff. ad Sila.* Planè in cauſſa alimentorum, quæ pueris, puelliſque præſtari vſque ad pubertatem quis cauit, pietatis intuitu laxiora tempora præſtituunt, & puberes maſculos 18. anno. fœminas 14. intelligimus. *l.*14. D. *de alimentis leg.*

PVBERTATEM, *inquit Iuſtin.* veteres quidem non ſolùm ex annis, ſed etiam ex habitu corporis in maſculis æſtimari volebant. noſtra autem conſtitutione permulgata, pubertatem in maſculis decimum quartum annum completū illicò initium accipere diſpoſuimus, antiquitatis normam in fœminis benè poſitam in ſuo ordine relinquentes, vt poſt 12. annos completos viri potentes eſſe credantur. *hac ille tit. Quib mod. in patr. in princ. Sic in d. l. vlt.* C. *quand. tit. eſſe de fin. l.*5. *D. de teſta l.*2. D *de vulg. & pup.* §. 1. *Inſt. de nupt. Macro. lib. in Somnium* 2. *c.*6. Poſt annos bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit: tunc enim moueri incipit vis generationis in maſculis, & purga io fœminarum. *Tertul. lib. De virginib. vel.* Tempus, *inquit*, etiam Ethnici obſeruāt, vt ex

vt ex lege naturæ iura ſua ætatibus reddant: nam fœminas quidem à duodecim annis, maſculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt: pubertatem in annis, non ſponſalibus aut nuptiis decernentes.

Pubertas plena in maſculis anno ætatis 18. in fœminis anno 14. *l. arrogater.* 49.§.1. D *de adop* §.4. *Inſti eod.*§ *vlt. Inſt. Quib. manumit. lic. l. Mela.*14 D.*de alim. & cibar. l. quidam D. de re iud. l.*1.§.*pueritiam.* D. *de poſtul.*

Pubertati proximus, qui non multum à pubertate abeſt, *l.*112. D. *de reg iur.*§.*pupillus. de inutil ſtip. Inſti. vbi Theo. vertit,* ἀπαλλακτιάζων τῆ ἥβῃ. Cuiuſmodi ætatis qui ſunt, rerum intellectum iam capiunt, & doli capaces ſunt, *l.*23.& 24. D *de furt.*

Pubertatem ingreſſi ſunt, qui proximè prætextati ætatem accedunt, *l.* 3. §.*fi.* D. *de lib. exhib.*

PVBESCERE, adoleſcere, eſt lanuginem emittere, ac pubertatis vel adoleſcentis attingere ætatem, à Pubeo, pubui. *Vlp. in l.* 3.§.*ibidem Iulia.* C *de Carbon. edict*

PVBLICA ea ſola propriè dicuntur, quæ ſunt populi R. *l.* 15. *D. de verb. ſignifi* Hinc, publicum ius id definitur eſſe, quod ad ſtatum rei Romanæ ſpectat, *l.*1.§ 1. D. *de iuſt. & iur.* Nec verò Reipublicæ cauſſa abeſſa eos intelligimus, qui pro ciuitate legatione funguntur, *l.* 26. §. *Item inquit Prætor. D ex quibus cauſ. maio.* Ciuitates enim loco priuatorum habentur. Publicíque appellatio in compluribus cauſſis ad populum Roman. reſpicit, *l.*16. D. *de verb ſignif.* Hinc

Publica propriè ſunt vectigalia, *l.*34.*ff. ex quibus cauſ. maio Cicero ad Quintum fratrem Epiſtol.*1. Vt & publicatis ſatisfacias, præſertim publicis malè redemptis: *& Idem de Prouinc. Conſul.* An qui frui publico non potuit, hic legitur ipſa lege cenſoria? Hinc publicani dicuntur populi Romani, qui coloni priuatis, nimirum qui publica, id eſt, populi Rom. vectigalia conducunt, quæ etiam abſolutè publica vocantur, *l.* 1.§.1. *de publica & in locis ſuprà allegatis, quibus adde Quintil. declamat.* 340. Ego non ea voluntate feci, vt hic liber eſſet, ſed vt publica non ſolueret. *Idem Declamat.*341. Ante omnia nulla lege comprehēſum eſt, vt alienam rem non profiteri liceret, alioquin publicum euerſum eſt. *Tacitus libro* 13. Edixit, vt leges cuiuſque, publicè occultæ ad id proſcriberentur. *Sueton. in Calig. c.* 30. *de vectigalibus à Caligula inſtitutis agens*, Additúmque, ait, ad caput legis, vt tenerentur publico, & qui meretricium feciſſent. Ita publicum quadrageſimæ, *apud eundem accipio in Veſpaſian. c* 3. & publicorum conductiones, *in l.*33. *D. pro ſoc.* Horat. 1. Epiſto.

Pars hominum geſtit conducere publica.

Publica item appellantur, quorum vſus in commune expoſitus eſt, & omnibus patet, quaſi publica: proprietas verò non æquè, *l.*5. D. *de rer diuiſio* § *flumina &* §. *riparum. Inſtit. eod. titu. l.*30.§.1.*ff. de acquir. rer. dom.* veluti forum, campus Martius, theatrum, baſilicæ, ſtadium, viæ, itinera publica. Quæ hac ratione à communibus diſcernuntur, quorum vt vſus communis eſt, ita & proprietas occupanti cedit. Ac publica quidem ea iure gentium dicuntur, *l.*7 §.*inſula. & l. penulti.* §.1. D. *de acqui. rer. domi. l. vlt.* D. *de vſucapio.* 6. *fluminum &* §. *littorum. Inſtit. de rer. diuiſ.* Alia enim ſunt publica popu. Roma. quæ in patrimonio & pecunia populi ſunt, quæ tam eorum quæ iure gentium, quàm quæ ciuitatum publica ſunt ratione, ita appellari ſolent, *l.*9. D. *de vſucapionibus & apud Vlp. in Inſtit. tit.*20. *l.*14.*ff. de acquir. rer domi.* Quod ne abſurdum propter nouitatem videatur, etiam aliorum auctorum teſtimoniis cōfirmabo. *Cice.* 5. *in Verrem*: Perpaucæ ciuitates bello à maioribus noſtris ſubactæ, quarum cùm eſſet ager publicus populi Ro. factus. *Liuius libr.* 3. *ad fin.* Agrum de quo ambigitur, finium Coriolanorū fuiſſe, captíſque Coriolis publicum populi Rom. eſſe factum. *Hygen. lib.* 2. *de limit.* Vectigales autem quidam ſunt obligati Reip. populi Roma quidam coloniarum aut municipiorum, aut ciuitatum aliquarum. Quæ in fiſci patrimonio ſunt, quoniam quaſi propria & priuata ſunt principis, Publicorum appellatione non continentur, *l.*6. *&* 72.§. *vltim ff. de contrahen. empt. l.* 2. §. *publici. cum ſeq. ff. ne quid in loco pub.* §. *vltim. Inſt. de empt. & vend. l.*14. §. *vltim ff de ſeruitutib.*§ *res fiſci. Inſtit. de vſucap.* Sed & publicæ cauſſæ à fiſcalibus ſeiunguntur, *l.*1.§.1. D. *de calumniatorib.* quanquam fiſci cauſſam publicam vocat Vlpian. *in l.* 21. §. *in*

priuatorum.D.de pet.hæred. Cæterùm

Publicum ius interdū id intelligitur, quod ad ſtatum rei Rom pertinet, in ſacris, ſacerdotibus, ac magiſtratibus conſiſtens, l 1.§.huius ſtudij D.de iuſti.& iur. Cuius partem eſſe ius Senatorum, Plin. libr.8. Epiſt.ad Ariſt. ſcribit. Interdum verò generaliter publicum ius commune, & quo omnes eiuſdem ciuitatis ciues vtuntur, ſignificat, l.33.in fi.l.39 §.vlt. ff. de excuſat. tut. l.8 ff. de tutel. l. 29.ff de teſt.tut l.7. § ſi vxor ff.de donat.inter vir.l. 6.ff. de adm.tut. l.76. in fi ff. de cond.& de monſt l 46 & 117.§.1.ff. de diuerſ.reg.iur.l. 42.ff de oper.lib l.1 in prin. D.l.15.§.1.ff ad l. Falc.communi&a.l. 56. ff de legat.1.l.2. C.ne vxor pro marito Vnde quod in l. 38.& de pactis ſcriptum eſt: Ius publicum pactis priuatorum mutari non poſſe, id à Conſtantino ſic redditur: ἀπὸ ἰδιωτικῆς συμφώνης τὸ κοινὸν νόμιμον οὐκ ἀναλλάττεται. Sic & apud Terent.Phorm.

-Num iniquum poſtulo?

Anne hoc quidem adipiſcar ego quod ius publicum eſt?

Publici iuris eſſe dicitur teſtamenti factio, l.3.ff de teſtam. Vſucapio item publico iure contingere, & bono publico introducta dicitur, l 18.§.1.ff.de damn.infect.l.1.ff.de vſucapionibus.

Publica etiam eſſe nuptiarum vtilitas traditur, l.12.§.media.ff.de captiu.& poſtli.

Publicam quoque habere cauſſam officium & miniſterium argentariorum, traditur in. 10.§.1.ff.de eden. Et publicam fidem ſecutus eos, qui apud eos pecunia depoſuerunt, l 7 § quoties ff.depoſiti.

Publica actio eſt, qua cuiuis experiri licet: ad quam exercendam cuiuis aditus patet. Vlpian.l.1.§. 4. ff.de ſuſpect tut. Conſequens eſt, vt videamus qui poſſint ſuſpectos poſtulare.& ſciēdum eſt, quaſi publicam eſſe hanc actionem, hoc eſt, omnibus patere. Ergo vt publicus locus dicitur, ad quem cuiuis licet accedere: ſic actio ſuſpecti, eſt tanquam publicæ illæ actiones, ſiue iudicia, quorum aditus vnicuique patet. Hinc popularis actio, Publica nominatur, in l.30.§.tertio ff. de iureiuran. In popularibus actionibus, inquit Paulus, iuſiurandum exactum ita demum aduerſus alios prodeſſit, ſi bona fide exactum fuerit: nam etſi quis egerit, ita demum conſumit publicam actionem, ſi non per colluſionem actum ſit.

Publica lex, conciſa locutione dicitur, lex publici iudicij: vt cùm dicimus, Iudicia bonæ fidei, in quibus iudici poteſtas eſt ex bona fide iudicādi. Marcian. l.1.§.1.ff.ad leg.Cornel.de ſicar. Quíve magiſtratus, iudex ve quæſtionis ob capitalum cauſſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. Imper. l.1 ff vbi ſenat.vel clar. Inter prouinciam, in qua facinus perpetrauit, publicis legibus ſubiugetur.

Publicum crimen, Impp in l.4.C.de hæretic. id interpretantur, quod ad omnium pertinet iniuriam. Ac primum quidem inquiunt, hæreſin volumus eſſe publicum crimen: quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Vide Iudicium publicum.

Publica iura officiáque, in l 5.§.vlt & l.6. ff. de cap min. & in l.14 ff. ad Trebell l. 2.ff.de diuerſ.reg.iur. magiſtratuum, honorum, & ciuilium numerum in Republica gerendorum iura ſignificant. Ideóque in l.9.ff.de his.qui ſunt ſui vel.alie. in publicis cauſis filiumfam haberi loco patrisf. his exemplis demonſtratur, veluti ſi magiſtratum gerat ſi tutor detur. Inde publicum munus officium priuati hominis vocatur, ex quo commodum ad ſingulos vniuerſóſque ciues témque eorum peruenit, l. 239.§.minus ff. de verb ſign. Proinde publico munere legatus fungi dicitur, l.27 ff de iudic.

Publicæ quæſtiones, publica item crimina ſunt, de quibus publicum iudicium eſt conſtitutum, lege 32. §. Iulianus ff.de arbitr. lege ſecunda, §. deinde Cornelius.ff. de origi iur. Nec enim publica iudicia idcircò dicta ſunt: quòd vt Iuſtinian. tradit, eorum executio cuiuis ex populo, qui modò idoneus ſit accuſator, detur. Hac enim ratione popularia iudicia publica eſſent, quod eſt inconſequens: ſed quòd ex legibus publicorum iudiciorum veniant atque deſcendant, lege 1 ff.de publi. iud. Verū eſt tamen, & id ex eodē Vlpiano Iuſtinianus hauſit, publico iudicio cuilibet ex populo experiri licere, niſi ſi cui lege aliqua publico iudicio accuſandi nō eſt poteſtas, l.43.§ ſenatus ff.de rit.nupt. Publicorum verò iudiciorū hæ ſunt leges, Iulia maieſtatis, Iulia de adulteriis, Cornelia de ſicariis, & veneficis, Pōpeia de par-

de par-

parricidiis, Iulia peculatus, Cornelia de teſtamentis, Iulia de vi publica, Iulia de vi priuata, Iulia ambitus, Iulia, repetundarum, *l.1.D.de publ.iudic. Inſtit.eod.tit.* Quæſtiones autem publicas de falſo ſicariis & parricidiis Cornelius Sylla dictator cõſtituit, *l.1.§.deinde Cornelius.D. de origin.iur.* Antea L. Piſo Tribunus plebis de pecuniis repetundis quæſtionem conſtituerat, vt Cicero in Bruto ſcribit. De iniuriis verò quemadmodum vitioſè in omnibus codicibus (Florentinos excipio) ſcriptum eſt, quæſtio publica ab eodem non eſt conſtituta. Actio enim ex lege Cornelia de iniuriis priuata eſt, non publici iudicij, *l.14.§.1. D. de procuratoribus.vlt. de iniur.* Natum fuiſſe hunc errorem, qui libros omnes antehac occupauit, ex eorum imperitia puto, qui apud Vlpianum eam actionem pro publica vtilitate exerceri legerant: quaſi verò non & priuata iudicia pro publica vtilitate exerceantur, cùm & ſuũ ius cuique tribui & qualiacunque nocentiũ peccata puniri Reipublicæ interſit. Raptus porrò crimen publicum eſſe dicitur in l. penult. C. de noxalibus, quoniam ad l. Iuliam de vi pertinet, *l.5.§.vltim. D.ad leg.Iuliam de vi publica.*

Publici autem iudicij cauſſam habere crimẽ dicitur *in l.7. D.de public.iud.quod publici iudicij eſt.*

Publica cõuentio eſt, quę fit per principem, aut quoties inter ſe duces belli paciſcũntur, *l.5.D.de pact.*

Publica abolitio eſt, quæ publicè fit, publicèque indulgetur ex Senatuſconſulto, *l.8.l.12.l.17.D.ad Turpill. Et apud Paul.lib.5.Sent.tit.17.*

Publica vis, quæ armis committitur, *tit.ad l.Iul.de vi pub.*

Publica accuſatio, quæ omnibus patet, *§.Conſequens. Inſtit. de ſuſpect.tut.* eodem ſenſu quo publica actio: qua cuiuis experiri licet, *l.1.§.4.D.de ſuſpect.tut.* Sic Publicæ turbæ, quæ omnibus patent, non quòd publica auctoritate fiant, *in Auth.§.fugiat.vt iudi. ſine quoquo ſuffrag.*

Publica fide venire, id eſt, ſaluo conductu, vt vulgaris habet locutio. Violare fidem publicam, eſt contra illam aliquid committere.

Publica monumenta interpretantur, Doctores, quòd manu publica, hoc eſt, tabellionis ſint deſcripta, *l. geſta. D. de re iudic.*

Publica perſona, pro tabellario, *l.orphanotrophos.C de epiſc.&cleric.l.tutor.D. de adminiſtr.tut.§.cùm autem.Inſt.de adop.* Item magiſtratus. *Inſtit. de Attil. tut. & pen.*Vide perſona publica.

Publica vtilitas quatuor modis conſideratur. Prima, cùm in vniuerſum & particulariter commodum affertur, quod in ſacerdotibus, magiſtratibúſque conſiſtit, *l.1.§.huius.D.de iuſt.& iur.* Secunda, quæ in vniuerſum conducit, non autem ſingulis, vt quoties de locupletando fiſco agitur, *l.pen.C.de primipil.lib.12.* Tertia eſt vtilitas, quæ priuata propriè eſt, licet ex ea conſequatur etiam publica. vt cùm dicimus, publicè intereſſe dotes mulieribus conſeruari, liberiſque hominibus ciuitatem repleri: id enim quod cõſequitur, in vniuerſum prodeſt. Quarta eſt, quoties id quod conſequitur, ſingulis prodeſt, nec in vniuerſum quemlibet particulariter iuuat: vt cum generalit r dicimus, Reipublicæ intereſſe, ne quis re ſua abutatur, *§.pen.Inſti.de his qui ſunt ſui iur. Ex Commen.Alci.ad l.pupillus eſt.de verb.ſig.*

Publicæ honeſtatis iuſtitia eſt propinquitas ex ſponſalibus proueniens, robur trahens ab eccleſiæ inſtitutione. Non enim honeſtum eſt, vt quis ducat eam, quam conſanguineus deſponſauerat, *c. ad audientiam. & c. ſponſam. extra de ſponſa.*

Publica via, canalis dicitur, *l. vlt.C. Theod. de curioſ. & vide l.ſeruitus. D. de ſeruit.*

Publicum, quod non eſt priuatum alicuius, ſed populo commune. Hoc autem plurifariam dici, *Bart.indicat in l.1.D.de publ.iudic.* Quo verò è communi differt, *Ferrar.docet §.1.Inſtit.de rer.diuiſ.*

Publicum certamen, *Vlpian. in l.qua actione. §.ſi in colluctatione. ad leg. Aquil. interpretatur*, quod fit gloriæ cauſſa & virtutis.

Publicum munus, nec ad magiſtratum (quia ille honor eſt, *l. cùm muneris.D.de muneribus & honor.*) nec ad onera refertur, quæ poſſeſſionibus aut patrimonio indicũtur, *l.his omnibus in princ. D.de vacat mun.* Ergo ea tantummodò, quæ extra ordinem ſunt reſpicit. *l.hi.eo. tit.vide item Inſtit.de excuſ.tut. in prin.*

in Publicum deduci intelliguntur fugitiui ſerui, qui magiſtratibus municipalibus vel publicis miniſteriis traduntur, *l.*1.*§.pen.l.*2. *D.de ſeruit.fugit.* Et ſic quoque in publico ſeruari dicuntur, qui ſub publica cuſtodia aſſeruantur, *l.*48. *D.de verb.ſign.l.*9.*D.ex quibus cau.maior.*vel etiam qui in carcere ſunt. Nam & Plaut. Publicitus excipi, pro carcere excipi in Amphitruo dixit, imitatione Græci ſermonis, quo δημία carcer appellatur.

Publicè variè accipitur. interdum eſt in publico loco, veluti apud acta, vel in æde ſacra publica, *l.*56. *D. mandat. coniuncta*, *l.*7. *in fin. D. qui ſatiſd.cog.l.*7.*D. de minoribus.l.*4.*D.de ſtatu lib.* Interdum publicè, eſt publico nomine, & publica auctoritate, *l.*4.*§.in eum.D.de adminiſtr. tut.l.*24. *D. de cap.*3 *l.*121.*§.*1. *D.de diuerſ. reg.l.*12. *D de fideicomm. libert.l.* 15. *§.ſi publicus.D.de damn. infect.* Plane *in l.*6. *§.ſacræ*.D.*de rer.diuiſi.*publicè eſt, principali vel pontificali auctoritate, *l.vltim. D. vt in poſſ leg.* Aliàs publicè in commune ſignificat, veluti cùm dicimus, publicè intereſſe.

PVBLICANI dicũtur popul.Ro. qui Coloni priuatis: nimirum qui publica, id eſt, populi Rom.vectigalia conducunt. vnde Vlpian. Publicani ſunt, ait, qui publico fruuntur. nam inde nomen habent, ſiue fiſco vectigal pendant, vel tributum conſequantur. & omnes qui quid à fiſco conducunt, rectè appellãtur Publicani, *l.*1.*D.de pub.& vectig.* Caius *l.*16.*D.de verbor.ſignific.* Eum qui vectigal.popu.Rom.conductum habet, Publicanũ appellamus. Publica autem vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiſcus capit, quale eſt vectigal portus, venalium rerũ, item ſalinarum, & metallorum, & picariarum, *l.* 17.*D.de verb.ſign.* Nam & qui arenarias & cretifodinas & ſalinas & metalla conducta habent, publicanorum loco ſunt, *l.*13. *D.de publica.* Etiam qui paſcua conducebant, publicani dicebantur. *Plinius lib.*19.*c.*3. Multis iam annis in ea terra nõ inuenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes, depopulantur pecorum pabulo. Erat verò maxima Romæ & potentiſſima publicanorum ſocietas, iſque ordo in prouinciis plurimum auctoritate & potẽtia valebat, *vt Ci.in Epiſt.ad Lentul. & Appium, & Q.Fratrem, & pro Plancio, & Liu.lib.*35.*ſignificant.* Etiam ciuitatum bona vectigaliaque, abuſiuè, publica dicuntur, *l.*15.D.*de verb.ſig.l.*40.D.*de neg. geſt.l.*36.§ 1. *D.ad municipa.l.*5.*§.idem ait. D.quod vi aut clàm.*

PVBLICARE bona, idem quod confiſcare. *Marcianus l.*3 *in fin.* D.*de bon. eor. qui ant.* An non prius bona in fiſcum cogenda ſint, quàm ſi de crimine fuerit probatum: an verò omnimodò publicanda ſunt. ſed D. Pius reſcripſit: ſi parati ſint hæredes defenſiones ſuſcipere, non bona publicanda. *Sic l.*23 *ſi fundus.* D.*de ſeruit.ruſtic.l.*27.D.*de adulter.*

PVBLICIANA actio eſt vtilis, ſiue prætoria vindicatio, quę amiſſa caſu aliquo poſſeſsione, datur ei quia nõ domino rem traditam ex iuſta acquirendi dominij bona fide accepit, nec dum vſucepit, *l.*1.*cum ſeq.& per tot.tit* D.*de publiciana in edicto* Hæc autem actio e Prætoris nomine, à quo primùm propoſita fuit, Publiciana appellata eſt: quem modum & Fabiana, & Caluiſiana, & Pauliana, & Seruiana, *§.namque ſi cui.Inſtit.de action. Conſtantin lib.*2.*Epit.tit.*1 Publiciana ait, ἐξὸν ἡ ἀνακαλουμένη τὴν νομὴν τοῦ μήπω διὰ κυριότητα καλῆ πίστει νομεῖ.

PVBLICIARIA bona, ob ſcelus confiſcata. Sic PVBLICIARII, qui ob facinus aliquod in ærarium deferuntur.

PVDOR, pro exiſtimatione, dignitate: & vt vulgò loquimur, reputatione, *in l.*20. D.*de his qui not.inf.l.*25.D. *de procuratorib.l.* 1.*§. item aut per ſemetipſum. Coniunctis vicinis.* §§. *& l.*15.*§.generaliter.* D.*de iniur.* Verecundiam etiam dixit Papinianus *in l.* 15. D.*de con.& demonſtr.*

PVERI appellatio tres ſignificationes habet: vnam, cùm omnes ſeruos pueros appellaremus: alteram, cùm puerum contrario nomine puellæ diceremus: tertiam, cùm puerilem & impuberem ætatem ſignificaremus, inquit *Paulus.l.*204.D.*de verb.ſig.* Pueri vtiq; appellatione etiam puella ſignificatur, non imitatione modò Græci ſermonis, ſed & quòd maſculino ſexu fœmininum aliàs quoque ſemper comprehenditur: & ſic Græcè παιδίον communiter dicitur, *inquit Paulus l.*163.*in fi.ff.de verb.ſignif.* Argumentum etiam huius ſignificationis illud

illud adfert Paulus, quod & recentes ex partu fœminas puerperas Latini vocant. Terent. Andria,

Non imperaſti coràm quid opus eſſet facto puerperæ.

Vbi vide Donatum. *Seneca lib. 3. de Beneſi. c.35.* Sed æger filius, ſed vxor puerpera tenet. *Suet. in Calig. c.8.* Qualiſcunque partus, ait, ſine ſexus diſcrimine puerperium vocatur, quod antiqui etiã puellas pueras, ſicut & pueros puellos dictitarent Iuuent. Satyra 6.

Sed iacet aurato vix vlla puerpera lecto.

Auſon. in Eidylliis:

Hinc illud quod legitimos Lucina labores
Prauenit, & grauidos ſentit ſubrepere nixus
Ante expectatum feſtina puerpera votum.

Gellius quoque *lib. 11.c.1.* puerperam ait dici, quæ recẽs enixa eſt. Priſcianus quoque lib. 6. Puer pueri, cuius fœmininum dicebant Antiquiſſimi: vnde & puerpera dicitur, quæ puerum vel pueram parit, id eſt, puellam, quod eſt, diminutiuum pueræ. Ita puerperã accipe, *in l.14.§.puerperam.D.de ædil.edicto* Puer impuberem filium ſignificat, *in l.36.D.de ſtatulib.*

Pueri prætoris edicto poſtulare prohibentur, *l.1.§.pueritiam.de poſtul.* vbi puer ex materia ſubiecta cenſebitur, qui decẽ & ſeptem annos nondum compleuit.

Puero vel puellæ ſi alimẽta legata ſint, ad pubertatem ſcilicet plenam ali debet, *l. Mela. D. de aliment. legat.*

PVELLA, pro muliere quæ iam duobus nupſerat, & tertio nuptura erat, *in l. vxorem. 41. § teſtamento. D. de legat.3.* nimirum quia in poteſtate patris tandiu erat: pòſt verò ſui iuris facta fuerat. Quæſitum eſt, inquit, cùm puella non ex cauſſa legati pecuniam in dotem ab hæredibus patris acceperat, ſed mortuo ſecundo marito materfam. facta, dotem recuperarat, &c.

PVERITIAM Vlpianus vocat minorem annis decem & ſeptem. Quam ætatem ad procedendum in publicũ moderatam nuncupat, *l.1.D.de poſtul.*

PVGILES, à pugna vel pugno, certator certatrixve. Eſt enim communis generis. Pugillatio: ipſa exercitatio. Et pugilicè, fortiter.

PVGILLARES tabulæ cereæ, vel ligneæ, vel alterius materiæ, in quibus ſtylo ſcribitur. *Paulus l.17.D.commod.* Si pugillares mihi commodaſti, vt debitor mihi caueres non rectè facies importunè repetendo. *Alfenus l. 6. de ſupel. legat.* Sed nec pugillares & codices in ſupellectili ſunt. Dictæ autem videntur, vel quòd pugno comprehendi poſſint: vel à pungendo, quòd ſtylo in his pungendo ſcriberetur. Dicuntur & Pugillaria, & Pugillar ſingulariter apud Auſonium. Pugillarium vſum ante Troiana tempora fuiſſe ex Homero teſtatur, *Plinius lib.13 c.11.*

PVGNANS cum beſtiis, ceu notatus infamia, poſtulare non poteſt, *l. 1.§. beſtias.D.de poſtul.*

PVLMENTARIVM, à pulmẽto dicitur. Eſt autem cibus ſolidior, pultis inſtar factus, ſiue ex aquatilibus, ſiue terreſtribus fiat. Paulus de fund.inſtrum.l. cum delanionis. Sine his, ſcilicet patinis & cacabis, pulmentarium coqui non poteſt. *Apud Vlpianum in l. quæſitum. §. Trebatius. de fund. inſtr.* Accurſius pulmentaria, farinam ordei interpretatur, cùm cibaria intelligat Vlpian. ad modum pultis facta. Culte autem, non pane, longo tempore vixiſſe Romanos, manifeſtum: quoniam inde & pulmentaria hodiéque dicuntur: vt ſcribit Plinius c. 8. lib.18.

PVLSARE & Verberare Ofilius ſic diſtinguit, vt hoc ſit cum dolore cædere, illud verò ſine dolore: l.5.§.1.D.de iniur. Quod cur dixerit in hac lege Iuriſconſultus, exponit Alciatus. Hoc tamen non frequenter obſeruatur. *Cic. Verrin.7.* Videtis pendere alios ex arbore, pulſari autem alios & verberari. Et in ead. Sex lictores circunſiſtunt valentiſſimi, & ad pulſandos verberandóſque homines exercitatiſſimi. Itaque videndum ne hæc verior ſit differentia Vallæ, vt Verberare propriè ſit cum verbere, aut flagello cædere. Pulſare cum graui & vehementi ictu, vt hoc generalius ſit, & ad quoduis teli genus pertineat, ſiue gladiis, ſiue lapidibus quis vſus eſſe dicetur, ſiue ſcipionibus, & baculis, ſiue etiam pugnis.

Pulſari, pro conueniri, in iudicium vocari. *Vlp.l.11.§.10.D.de inter.in iur.* Qui interrogatus reſponderit, ſic tenetur quaſi ex contractu obligatus, pro quo pulſabitur. *Cicer. Verrin. 5.* Pro decuma cùm pulſatus à Venereio eſſet, dedit H. S. ſexdecim millia, *Sic l.2.§.itẽ ſi D.de iud. Aut.*

erit in poteſtate cuiuſque pulſando eos, ſubiicere ipſos iuriſdictioni dum ſe vindicāt. Hinc ad ſolutionem pulſari, *l. vnic. C. de prohibita pecun. ſequeſtr.*

PVLVERATICVM, & pulueratica, *in conſtitut. Theodoſij & Valentiniani, qua apud Frontinum extat.* honorarium, quod quaſi pro labore & puluere agrimenſoribus datur. Quo nomine etiam à præſidibus ſingulas prouincias ciuitates obeuntibus prouinciales exigebantur: ſed abolitum eſt Nou. Leonis, & Maioriani, de Curialibus, de qua intellexit *Caſſiodorus lib. 12. Var.* dum ait, puluerati ca quoque iudicis funditus amputantes, trium tantùm etiam dierum præſulibus annonas præberi, ſecundum vetera inſtituta decernimus. Sic puluerati ci nomine bini ſolidi dantur ſeruis, qui ſe militiæ offerunt, *in l. 16. C. Th. de tyronibus.*

PVNCTI ſolatium, *l. laudabile C. de aduoc diu. iud.* quid ſit, varie quæritur à Iuriſconſultis. Alij enim puncta conſequi ſolatia: alij, punctos conſequi ſolatia habent: alij, & ij quidem frequentiores, & (*vt arbitratur Cuiac*) veriores, puncti ſolatium. Vult igitur imperator patronos, qui fiſci cauſſas defendunt in foro præf. prætorio, Kalend. Ianuariis inter comites conſiſtorianos de manu ſua puncti conſequi ſolatium. Baſilica (*vt idem refert Obſ. lib. 13. cap. 2.*) conſequi τὸ pactum. Ao igitur potius pacti ſolatium, id eſt, *vt ait l. iubemus pro tempore. & l. petitiones. C. eod. tit.* quod communi conſenſu, ſiue communi placito & conuentione totius collegij aduocatorum patronis fiſci conſtitutum eſt: aut ſi mauis, pacta ſolatia.

PVPILLVS eſt, ait Pomponius, qui cùm impubes eſt, deſiit in patris poteſtate eſſe, aut morte aut emancipatione, *l. 239. D. de verb. ſignificat.* Pupillus, pro impubere, qui in patris poteſtate eſt: nam à Pupus deminutum nomen eſt. *Caius l. 141. §. 1. D. de verb. oblig.* Pupillus licet ex quo fari cœperit, rectè ſtipulari poteſt: tamen ſi in parentis poteſtate eſt, ne auctore quidem patre obligatur. Indidē etiam ſubſtitutio Pupillaris nomen ſumpſit. *Cic. de inuent. 2.* Quidam pupillum hæredem fecit: pupillus autem antè mortuus eſt, quàm in ſuam tutelam veniret. *Item:* Patet enim & ſibi & filio dum is pupillus eſſet, teſtamentum ſcripſit, & multa deinceps. *Vlpian. in l. 1. D. ne vis fiat ei, qui in poſſ. miſſ.* Pupillum, inquit, eum debemus accipere, qui doli capax non eſt. *Idem in l. mero. D. de acquir. vel omit hared.* Pupillus, inquit, qui in alterius poteſtate eſt. *Paulus in l. Pupillus. D. eo. tit.* Pupillus, ait, eſt, cuius neque ſcire, neque decernere talis ætas poteſt, non magis quàm furioſus. A pupillo pupillaris deſcendit, quod verbum ætati & tabulis applicatur.

PVPILLARIS ætas decimoquarto anno terminatur, *l. 16. D. de iure fiſc. l. 7. C. de impuberibus l. 3. C. de praſcriptio. 30. ann.* Eius tres gradus facit Theophil. *in §. pupillus. Inſtitut. de inutil. ſtipul.* Infantiam, id eſt, nec dum fandi potentem ætatem: proximam infantiæ, quæ iam fandi poteſtatem conſecuta eſt: & proximam pubertati, quæ proximè pubertatem accedit.

Pupillaris ſubſtitutio, quæ fit liberis impuberibus in poteſtate poſitis, in eum caſum, quo ante pubertatis annos deceſſerint, *l. 1. D. de vulg. Inſtitut. de pupil. ſubſtitut in princip.* Sic

Pupillaris tabulæ, pupillare teſtamentum, id eſt, impuberis filij teſtamentum, *l. 34. § ſi coniunctim. D. de leg. 1. l. 8. §. ſed nec impuberis. D. de inoffic. teſtam. l. 1. §. interdum l. 10. §. ex l. 20. l. 38. in fi. l. 43. D. de vulg. ſubſtit.*

PVRGARE multa ſignificat. Purgare moram, *l. 8. l. 14. D. de nouat.* eſt re integra culpam ex mora contractam ſic eluere, vt omnis eius pœna vitetur. Sic Purgare exiſtimationem, *l. 1 § quoties. D. de iniuriis.* Purgare innocentiam, *l. 22. D. de iur. fiſc.* Purgare pudorem, *l. 23. D. de procur.* Purgare riuum, fontem, *l. 1. § deinde. D de fonte.*

Purgare in edicto prætoriis de via publica, eſt ad libramentum proprium redigere, ſublato eo, quod ſuper viam eſſet, *l. 1.* Aliàs immundum tollere ſignificat, *l. 1. D. de riuis.* In iudiciis pro diluere crimē & ſe excuſare vſurpatur, *l. 15. qui rem. D. de publ iudic. cum ſimilib.*

Purgare fructus, interpretatur Cuiacius putare, *apud Papinianum in l. liberto. §. qui aliena. D. de neg. geſt.* Qui aliena, inquit, negotia gerit, vſuras præſtare cogitur, eius ſcilicet pecuniæ, quæ purgatis neceſſariis ſumptibus ſupereſt. Eodē ſenſu

ſenſu purgata ratiocinia, id eſt, putata legimus, *l. per. in fin.* C. *de bon. proſ.* Suetonius in Caligula: Decimo quoque die numerum puniendorum ex cuſtodia ſubſcribens, rationem ſe purgare dicebat. id Græcis eſt, ἐκκαθαίρειν λογισμόν.

Purgare ſe ſolebant olim ſuſpecti de crimine: alias duella, *cap. 1. de purgatio. vulga.* Aliàs aqua frigida vel feruente, in quam nudi mittebantur, *cap. ex tuarum. de purgatio. Canoni.* Aliàs ferro candenti, vt vocat, *c. fin. de purgat. vulga.* vel tonito, *vt rectius in c. Mennem. 2. qu. 5.* Et quanquã exemplũ duelli legatur de Dauide & Goliath 1. *Reg.* 17. nõ admittitur tamẽ hodie talis monomachia, *l. 1. C. de gladiat. c. 1. de purgat. vulga.* Cum enim iſtis crucia tuum afflictionibus Deus tentaretur, meritò fuerunt abrogatæ: & introducta eſt purgandi formula talis, vt delatus apud Magiſtratum adhibeat ſeptem, vel, pro qualitate rei, pauciores, qui teſtimonium innocentiæ illius ideò præſtare poſſint, quia & fide ſint digni, & propter vicinitatem compertam habere poſſint veritatem, c. ex tuarum. *Et c. cùm dilectus. De purgat. canon.* Tum ipſe ſuſpectus iurabit ſe tale crimen non admiſiſſe. quod obiicitur. Cum purgatores autem iurabant ſe credere, quòd principalis iurans dicat veritatem, *c. de teſtibus. & c. vl. De purgat. Canoni.*

PVRPVRÆ appellatione, omnis generis purpuram contineri puto, *inquit Vlpian. de leg.* 3. Idem ait, Purpuræ appellatione coccum non continebitur. Quod ſi verum eſt, non prorſus eadem ſentire videbitur Matthæus, de veſte qua induerunt perfide Iudæi Seruatorem noſtrum, cum Marco & Ioanne. *de quo latius diſſerit Bayfius cap. 3 in lib. de re veſtiar.* Item purpura. pro magiſtratibus interdum ponitur: quorum olim inſigne erat apud Romanos, vt & poſt amiſſam libertatem, cum Imperatorum tum Regum permanſit, *leg. 1. Cod. nulli lic. in fren lib. 11. in verbo, Chlamydibus, & l. 1. C. quæ rei vendi non poſſ. l. penult. Cod. de conſ. lib.* 12. Purpurati autem hi, qui apud Principes dignitate antecellebant, dicebantur. Nam illis purpuræ vſus concedebatur. *Vide Bart in l. ſi quis nauiculam. C. de mur leg. l.* 12.

Purpura Tyria, rubea eſt, quam Tyrus inſula procreat: *vt Vitruuius lib. 7. cap.* 13. *& Plinius lib. 5. cap.* 19. *declarant*: quocum hic quoque nobiliſſimam Tyriam appellat. Vnde *Imp.* § 34. *De actio.* Si quis ait, generaliter purpuram ſtipulatus ſit, deinde ſpecialiter Tyriam petat, plus petere intelligitur.

PVRPVRARII *in l. 7. C. de excuſ. mun* negotiatores purpuræ, οἱ πραγματευόμενοι τὴν πορφύραν.

PVRVS locus interdum inædificato opponitur, *l. vlti. D. de pignor. act.* Quo ſenſu & pura loca *Varro lib. 4. de lingua Lat.* areas in vrbe appellare ſcripſit. Interdum religioſo, id eſt, ei loco, in quem mortuus illatus eſt: Itaque purus locus definitur, qui neque ſacer, neque ſanctus, neque religioſus eſt, ſed ob omnibus huiuſmodi nominibus vacat, & profani iuris eſt, *l. 2. § prætor. D. de religioſ. l. 2. & l 6. l. 9. C. eod. titul. l. 1. § hoc autem. D. de mort. inf. l. 6. § ſi quis in commune D. comm. diuid.* 73 *Digeſt de contrah. empt. § religioſum. Inſtit. de rer. diuiſ.* Ita purum monumentum accipi debet *in l. 5. in fin. D. de religioſ. l. 5. § conceſſa. D. de donat. inter vir.*

Pura lanx cælatæ opponitur, *in l. 6. D. de rei vind.* vt & argentum purum, id eſt, ſiue emblematis, cælato aduerſ. facit *Cicer. 6 in Verr.* Cœnabat, ait apud eum: Argentum illi cæterum purum adpoſuerat, & pòſt in ei negotium dedit, vt quicquid Halunti eſſet argenti cælati, aut ſi quid eſſet Corinthiorum, vt omne ſtatim ad mare ex oppido deportaretur. *Et alio loco*, Ne quem putetis ſine maximo dolore argentum cælatum domo quod alter eriperet, protuliſſe, omnia deferuntur Cybaritæ fratres vocantur, pauca improbant, quæ probarunt: his cruſtæ aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini excuſſis delitiis, cum argento puro domum reuerterunt. *Plin. lib. 21. cap. 3. de lemniſcis*, Puri diu fuere: cælare primus eos inſtituit P. Claudius. atque ita magis eſt, vt purum argentum *apud Plinium lib. 3. Epiſt. 1.* interpretemur, quàm quo Cataneus vir doctiſſimus expoſuit modo. Sed pura vaſa *apud Columellam li. 12. c. 4. & c. 28. ad fin.* ea accipienda ſunt, in quæ nondũ quicquam ſit infuſum. Hinc

Pura libertas, quæ purè data eſt, *l. 59. § 1. D. de man. teſt.*

Pura obligatio, *in l. 5. D. de ſolutio.* eſt, quæ ſine ſatiſdatione eſt, cui fideiuſſor

vel pignus non acceſſit. Et purè ſtipulatus, *in l. 138. §. vltim. D. de verb. oblig* dicitur qui illud aut illud ſimpliter ſtipulatus eſt, non adiecto eo, vtrum voluerit. Sic

Pura ſtipulatio dicitur, cui neque dies neque conditio adiecta eſt; eóque confeſtim ex ea & debetur, & peti poteſt, *vt docet Imperator.* l. 2. *Digeſt. verb. oblig.*

Purum iudicium, cui adiecta non eſt exceptio. *Cicer. De Inuent. lib.* 2. Agit is cui manus præciſa eſt, iniuriarum. Poſtulatis, qui cum agitur, à Prætore exceptionem, EXTRA quàm in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit, iudicium purum poſtulat; ille qui cum agitur exceptionem addi ait oportere.

Puræ chartæ ſcriptis opponuntur, *l.* 32. §. *quod tamen. de legat.* 3.

Puræ haſtæ quibus iuuenes præmij ergo plerunque donabantur. Seruius in 6. Æneid. interpretatur ſine ferro, vnde à Zonara *δόρατα ἀσίδηρα* vocantur. Ita apud Liuium ſæpè, & apud Vopiſcum in Aureliano hoc verbum accipiendum eſt.

Pura ſubſtantia dicitur, deducto ære alieno. *l. iubemus* C. *de repud. Nouell.* 1. *&* 2. Item quæ eſt ſoluta tributis, *l. litibus. C. de agric. & cenſ.*

Purum putum, vide Argentum purum putum.

Purus honor, qui extra adminiſtrationem eſt, *Auth. vt ordin. præfectura. in principio. Collat.* 5.

PVRE adiudicare, Opponitur ſeruitutem adiudicando imponere. *Vlp. in l. item Labeo ſcribit. §. ſed & regionibus.* D. *famil. erciſc.*

PVSVLA, ſeu Puſtula, *inquit Columella* ignis ſacer eſt, qui puſtulas paſſim qua depaſcitur attollit; nomenque ex eo habet, quia pus continet. Hinc

PVSVLATVM argento ſeu Puſtulatum, quod purum putum eſt, & puſula ac igne excoctum, quódque puſtulas & tumores habet: ſed tamen adhuc infectum & in maſſa, vt noſtri loquuntur. *Alfenus in l.* 31. D. *locati.* Veluti cum argentum puſulatum fabro daretur, vt vaſa fierent: aut aurum, vt anuli. *Tranquillus in Nerone*: Exegit ingenti faſtidio & acerbitate nummum aſperum argentum puſtulatum, aurum ad obruzam. Sunt tamen qui hoc in loco poſtulatum legi velint, u, in o, mutando, quod ſæpè fit. Hinc etiam nos in vernaculo ſermone, quaſi poſula ſcriberetur, boſula dicimus, p, in b, inſuper mutato. Alij Poſtulatum à poſtulando dici volunt, Iuuenalis auctoritate freti:

Accipe victori populus quod poſtulat aurum.

ſed id quamplurimis non probatur.

PVTARI propriè arbores, vitéſque dicuntur, *leg.* 1. §. *Labeo.* D. *de aqua cotidiana. leg.* 1. §. *ſiue autem. D. de noui oper. nunt.* Vnde putator, qui arbores putas facit, id eſt, earum ramos ſtringit & amputat, *leg.* 31. *D ad l. Aquil. l.* 18. §. *de putatoribus. D. de fund inſtruct. Et apud Paul. lib.* 3. *Sent. tit.* 6. *& lib.* 5. *tit.* 23. *& apud Plinium lib.* 27. *c.* 8. Putare, *inquit Varro lib.* 4. *ling. Lat.* valet purum facere: ideo antiqui purum putum appellarunt. *Feſtus Pompeius libro* 9. Imputatum, ait, nondum purgatũ: putum enim eſt purũ. Vnde putare vites dicimus, hoc eſt, detrahere, quæ impedimento ſunt ad fructum *Gel. l* 6. *c.* 5. Putare veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non neceſſaria, aut etiam obſtantia & aliena auferre, & excidere & quod eſſe vtile ac ſine vitio videretur, relinquere. Sic námque arbores & vites, & ſic etiam rationes dictæ putari. Putare autem arbores Græci *καθαίρειν* vocant. Leontinus apud Caſſia. li. 10. *γεωπονικῶν, μετὰ τὴν καρπολογίαν εὐθέως, καὶ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ δένδρα καθαίρειν.*

Putare lex XII. Tab. à Modeſtino *l.* 25. *D. de ſtatu. lib.* quod ita ſenſiſſe eam ex verbis colligitur.

Putare transfertur etiam ad incorporalia: Vt, putare rem dicimus eleganter, pro cogitare de re, & diſputando declarare, quid res ipſa velit. Terentius in Adelph.

Mitto maledicta omnia: rem ipſam putemus.

Putare, vulgò ſignificat æſtimare, opinari. *Paul in l. Neſennius Apollinaris.* D. *de neg. geſt.* Igitur, *inquit*, in re facti faciliùs putabo, auiam vel hæredes eius audiendos.

Putare, pro conferre, rationem ſubducere Plaut. in Aulula.

Putatur ratio cum argentario.

Papinianus in l. liberto vel amico. D. *neg. geſt.*

geſt. Qui aliena negotia, inquit, gerit, vſuras præſtare cogitur, eius ſcilicet pecuniæ, quæ putatis neceſſariis ſumptibus ſupereſt. Sic Putari rationes dicuntur, in quibus ſumma pura ſit: quod ἐκκαθάρσει λογισμὸν dixit Plutarch. in Commentar. Quomodo diſtinguas adulatorem ab amico.

PVTATORIÆ falces, quæ putandis arborum ramis deſeruiunt, *apud Paulum lib.* 4. *Sent. tit.* 6. 6.

PVTEAL, id eſt, quo puteus operitur, *ait Pomp id eſt de act emp.* Gloſ. περιστόμιον interpretátur. Id interim etiá ſigillis veteres exornare ſolebant, vt ille Ciceronis locus indicat: Tibi mando putealia ſigillata duo.

PVTEVS, Omnis puteus fons, non omnis fons puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & vſui præbetur haurientibus, fons dicitur: ſed ſi in promptu & ſuperficie ſit, fons tantùm dicitur: ſi autem in alto & profundo ſit, ita puteus vocatur, vt fontis nomen non amittat, auctor D. *Aug tract* 15 *Euan. Ioan. Vide Vlpi in l. vni de fonte.*

PVTEOS aperire, poſitum eleganter apud Iuriſcoſſ. pro excauare, *in* § *fin. l. Fluminum & inibi*, Puteus apertus. *D. de dam. infect.*

PYRRHICA, eſt ſimulachrum pugnæ equeſtris, quæ & Troia dicitur, πρύλις & ἐνόπλια Dioni: idque ex Suetonij lib. de luſibus puerorum. Seruius & Donatus ſcribunt in 5. Æn. Sed tranſiit etiá vſus pyrrhicæ in pedeſtris pugnæ ſimulachrum, adhibitis numeris & concentu muſico. Marius Plotius lib. de metris. Pyrrhichius pes à pyrrhica luſus genere nomen accepit: quia hoc ſono milites vſi ſub armis (vt ait ille) per ludum ciunt ſimulachra pugnæ. Ipſa tamen Pyrrhica dicta eſt à Pyrrho Cydoneo, quia primus Cretenſe ſub armis ſaltare ad huius pedis ſonum inſtituit. Alii à Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris ſui armatú honoris gratia ſaltauiſſe dicũt. Ariſtot. aũt Achillem ait huius luſus fuiſſe inuentorem, &c. Ei autem quòd ſuprà à Plotio de Pyrrho Cydoneo dictum eſt, conſentit Nicolaus apud Stobæum his verbis: Οἱ δὲ καὶ τῶν παῖδες ἀγελάζονται κοινῇ, καὶ τὴν ἐνόπλιον πυῤῥίχην ἐκπονοῦντες ἥν τινα πρῶτος εὗρε Πύῤῥος κυδωνιάτης κρῆς τὸ γένος. Apud Athenæum tamen lib. 14. cap. 12. Pyrrhica propriè ſaltatio eſt: Troia verò ludus puerorum: qui turmatim ſe inuicem ex equis peterent: vnde volunt quidam formatum vulgare Tormamentum, quaſi Troiamentum. Hinc

PYRRHICARII, qui pyrrhicá exercent, *vide Platonem lib.* 7. περὶ νόμων. Pyrrhicarios memorat *Vlpian. lib.* 9. § 9. *D. de pœn.*

Q

QVA, pro qua ratione, *Celſus leg. cui ſeruus.* 25. *D ſi quis omiſ. cauſ. teſt.* Cui ſeruus ipſius ſubſtitutus eſt, ſeruum ſuum adire iuſſit, ſi idcirco fecit, ne legata præſtaret, vtraque præſtabit, & qua hæres eſt, & qua omiſſa cauſa teſtamenti poſſidet ex ſubſtitutione hæreditatem. *Paul. l. precia rerum.* 63. *D. ad leg. Falc.* Sed nec ille qui filium alienum poſſidet, tantum habet, quáti eum patri vendere poteſt: nec expectandum eſt dum vendat, ſed in præſentia nõ qua filius alicuius, ſed qua homo æſtimatur. *Cicero* pro partim *vſurpat, ad Atticum:* Quàm expedita conſilia tua? quam euigilata tuis cogitationibus, qua itineris, qua nauigationis, qua congreſſus ſermoniſque cum Cæſare. Noſtri etiam pro Qua ex parte vſurpant. *Vlpian l.* 1. § *ſi pater. D. ad Silanian* Attamen vbi deceſſit. qua extinctum legatum & libertas eſt, ſenatuſconſulto fore locum dicit. *Idem l. falſus creditor* 44. *in fin. Digeſt. de furt.* Planè ſi vſusfructus meus in eo ſeruo eſſe cœperit, dicendum eſt, furti actionem non extingui, qua fructuarius dominus non eſt Videtur etiam pro Quatenus poſitum *à Iauoleno in leg. litus.* 112. *Digeſt de verb. ſignific.* Litus publicum eſt eatenus, qua maximè fluctus exæſtuat.

QVADRAGESIMA vectigalis ſpecies, quæ non rerum venalium, ſed litium, ſiue ſummarum, de quibus litigaretur, fuit, *vt Suetonius in Gabio ſcribit.*

QVADRANS. § *. hæreditas. Inſtitut. de hæred. inſtituen. & leg.* 50. §. *fin.*

Digeſt. eſt pars aſſis quarta, id eſt, tres vnciæ, Volufi Metiano interprete in diſtributione aſſis, in princip. cuius hanc notam fuiſſe ait ☰ — & vide G. Bud. in lib. de Aſſe.

QVADRANGVLVS homo, pro perfecto: qualem Plato inquit eſſe difficile reperire. *Vide Bap. Pium in 4. Lucretij & Eraſm. in parœmia*, Quadratus homo.

QVADRANTAL quid ſit, docet Alciatus *l. vinaria. D. de verb ſign.* idem ſcilicet quod amphora, quod pedem quadratum recipiat.

QVADRATARII, *in leg. vnic. de excuſ. artifi. lib.* 10. *Cod. qui ſint*, ex libello paſſionis Beator Claudij, Caſtorij, Nicoſtrati & Symphoriani, qui arte quadrataria excelluiſſe feruntur, didici. Hic autem vno loco ſcriptum eſt, Et cœperunt artifices quadratarij incidere lapidem ad collyrium columnæ. *Et alio loco*, Tunc cœperunt in nomine Chriſti canare conchas & pegas, & lacus cum ſigillis & cantharis, cum magna tenuitate artis. *Et alias*, Ab eadem hora cœpit Simplicius omnem artem quadratariam cum ferramento ſuo, ſicut Symphorianus benè & rectè operari. Ex quibus & aliis eiuſdem libelli, quos hic omitto, locis, eorum artificum induſtriam in lapidibus expoliendis, columnis ex marmoreis lapidicinis incidendis, marmoribúſque in tenues cruſtas ſecandis, & ſigillis, conchis, canthariſque canandis, & omnibus argumentis ex marmore aliíſque lapidibus exprimendis verſatam liquet. Quod etiam Sidonij Apollinaris à me ſubiecta verba comprobant, quæ lib. 3. Epiſtol. ad Secundum leguntur: Sed vide, ait, vt vitium non faciat in marmore lapicida. Quod factum ſiue ab induſtria, ſeu per incuriam mihi magis quàm quadratario liuidus lector adſcribit. Quadratarij Græcis λιθοξόοι id eſt, lapidum expolitores, exponuntur *leg. 1. Cod. de excuſ. artific. & in Baſilicis.* οἱ τοῖς διαφανέσι λίθοις ἀκονῶντες.

QVADRATVM lapidem, *in leg. 6. §. penultim. D. ſi ſeruit. vindice.* interpretor quadrangularem, & in ſpeciem quadratam cæſum: quo modo & zonam quadratam Feſt. lib. 15. interpretatur. *Liuius lib. 6.* Capitolium quoque quadrata ſubſtructum eſt. *Plinius lib. 10. Epiſtol.* Manent adhuc pauciſſimi arcus: poſſunt erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiori lapide detractus eſt.

QVADRIGA, aliàs pro curru accipitur, quatuor equis trahi ſolito. Aliàs pro numero quatuor equorum, qui niſi ſimul iungantur, vehiculum non commodè poteſt agi ad vſum deſtinatum, *l. ſcire debemus D de ver. oblig.*

Quadriga etiam pro eo, qui quadriga agit συνεχόδοχικῶς, *l. penultim §. quadriga. D. de leg 2. vide Zaſium l. ſcire debemus. D. de verb. oblig.*

QVADRIGARII, qui quadrigas agunt, aut conficiunt.

QVADRVPLARI pretium alicuius rei dicitur, *l 2. §. in hac actione* D. *vbi bonor. rapt.* cum eius petitio in quadruplum eſt. In hac actione, *inquit Vlpianus*, intra annum vtilem verum pretium rei quadruplatur.

QVADRVPLATORES dicebantur, *inquit Feſtus*, qui eo quæſtu ſe tuebantur, vt eas res perſequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio, apud Feſtum Vel ſic; Quadruplatores dicti ſunt criminum publicorum delatores, qui pro delationis præmio, quartam partem in bonis delatorum conſequebantur. Delatores verò, ſycophantæ, hoc eſt, criminatores ſunt. *Bud. in l. plurimum. de iur. & facti ignor.* Hinc *Tacitus lib.* 4. Contrà M. Lepidus quartam accuſatoribus ſecundum neceſſitudinem legis, cætera liberis conceſſit. *Aſconius in Diuinat.* addit, Quadruplatores eſſe eorum reorum accuſatores, qui conuicti quadrupli damnari ſoleant: vt aleæ, aut pecuniæ grauioribus vſuris fœneratæ, quam pro conſuetudine; aut aliorũ eiuſmodi criminum *Idem Verr. 3. ſcribit*, Lege item, Simplariæ venditiones *Zaſ.* Quadruplatores alicubi nominat, qui lucra ex ludis ſumunt.

QVADRVPLEX iudicium apud Plinium epiſt. centumuirale eſt, quod ſcilicet coactum eſt è quatuor iudicum conſiliis & decuriis, quæ in baſilica Iulia ſedebant. nam in ea quatuor erant tribunalia. Hinc *Fabius lib* 12. Certè cùm in baſilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris eſt, cogerentur, atque omnia clamatoribus fremerent, & auditum eum & intelle-

ctum,

ctum, & quod agentibus cæteris contumelioſum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. Vide Cẽtouiri. Sunt & apud Fabium iudicia duplicia, in quibus duo conſilia ad vnam cogebantur haſtam, vnúmque tribunal. Si apud alios iudices, inquit, agatur vt in ſecunda aſſertione, aut in centumuiralibus iudiciis duplicibus parte victa.

QVADRVPEDI ſeruus æquiparabatur in princ. *leg.* 2. D. *ad leg. Aquil.* Sunt paſſim multa in libris Pandectarum de inhumaniſſima ſeruitutis forma. Certè ratio naturalis, & ius diuinũ præcipiunt, relinqui ſeruis victum, ſicut ait Eccleſiaſticus, cap. 32. Aſino onus, pabulum, & virgam, ita ſeruo laborem, victum & diſciplinam. Cæterùm quadrupedem pro pecude accipi, adnotauit in Comm. Alciat. Hic ego quadrupedis voce maiora, pecudis minora quadrupedia puto intelligendo, propriéque diſiunctiuam particulam à Gaio poſitam.

QVATERNIONES à quatuor militum, quibus præerant numero dicti. *Act. Apoſtol.* 12. Tradens eum quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum.

QVÆCVNQVE & quantacunque, maioris ſunt ſignificantiæ, quò ad vniuerſalia quàm verbum Omnis, quia iſta propoſitio vniuerſalis, Omnes ſciũt, patitur exceptionem ſecundum materiam ſubiectum *l. omnes. iuncta Gloſſ. Cod. ſine cenſ. vel reliq.* ſed quicunque, quantuſcunque, ſine delectu ſingularia complectuntur, *leg. baliſta.* D. *ad Trebell.* vbi ſub verbo Quantacunque pecunia, fructus fundorum intelliguntur. Poſſunt tamen exceptionem quandoque pati, ſed rarò. Quia *vt Zaſius ait.* nihil in iure noſtro ad punctum redigitur.

QVERERE: à Quæ, & Res, compoſitum eſt. Quæſtio enim id inquirit, & inueſtigat, quænam res ſi, cuius naturá libenter velimus ſcire. Aliàs

Quærere verbum, eſt proprium rerum capitalium, procognoſcere: quòd qui accuſatur, nocens ſit, an innocens cùm conſilio diſquiritur. Veteres Anquirere dicebant Galli, Informationem facere. *Cicer. ad Attic. in* 1. Senatus cenſuit, vt de iis qui ob iudicandum pecuniam acceperint, quæreretur. Hinc Quærere legibus dicebantur, qui criminum quæſtiones exercebant. *Cicero in Miloniana*: Decernebat enim, vt veteribus legibus extra ordinem quæreretur. *Plinius Epiſtol. vltim. libro* 5. Cauſſa dilationis Nepos Prætor qui legibus quærit.

Quæri liberi vel vulgò: vel iure dicuntur, qui vel ex legitimis nuptiis, vel *συνοικεσίου* ſuſcepti ſunt. *l.* 18. *D. de bon. lib. l.* 4. C. *de ſuis & leg.*

QVÆSITAM hæreditatem dicimus, quæ vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, vel ciuili, vel honorario iure eſt acquiſita, *leg* 9. *Cod de petit. hæred. l* 14. C. *de teſta. milit. leg.* 14. *C de fideic.*

QVÆSITI in ſeruitute dicuntur filij, qui ex ſeruis parentibus nati ſunt, *leg.* 1. *§ primo. Digeſt. ad Tertul leg vltim. Digeſt. de adopt. leg.* 3. *Digeſt. de liber. cauſ.* Sic & Quæſitos per adoptionem dicimus filios. *leg. § parui. Digeſt. de ſuis & legit.*

QVÆSTIO, eſt appetitio cognitionis: quæſtioníſque finis: inuentio: eſt aliquando dubitatio & diſceptatio.

Quæſtionum genera, de omnibus planè rebus mundanis, cum in iudicio, tum extra iudicium, tria ſunt: Scilicet, An ſit? Quid ſit? Quale ſit? Prima quæſtio facti eſt, & probationibus vel coniecturis expeditur, vt veritas appareat. Inde ſunt tituli: de probationibus, de inſtrumentis, de teſtibus: & alij id genus. Reliquæ duæ quæſtiones iuris ſunt: quæ per artem boni & æqui explicantur: *cuius ſit mentio in leg.* 1. *in princ.* Digeſt. *de iuſtit. & iur.* Quamobrem lex, inter quæſtionem facti, & quæſtionem Iuris, obſeruari vult diſcrimen, *leg idem erit. Digeſt de ſtat homin. leg mora fieri in princ. Digeſt de vſur.* Elegantiſſimè Vlpianus *in l. cum quem temerè. D. de iudic.* Iudicibus inquit, de iure dubitantibus, præſides reſpondere ſolent: ſed de facto conſulentibus, non debent præſides conſiliũ impertire, &c. Alij ſic:

Quæſtio alia facti dicitur, alia iuris. Quæſtio facti eſt, in qua factum nécne ſit, quæritur. Iuris autem, in qua de iure ambigitur: veluti cùm dicimus, quatenus cuiuſq. interſit, in facto non in iure cõſiſtere, *l. quatenus.* 21. *D. de reg. iur.* Similes diſtinctiones reperiuntur *in l.* D. *quæ res ignor. l. vltim.* D. *de iureiurand. l.* 61.

D.*de ſtat.hom.l.2. vltim.* D *de donat.* & paſſim in iure noſtro :vt intelligatur ſolas iuris quæſtiones ad Iuriſconſultos pertinere:alteras verò quæ totæ in coniecturali ſtatu poſitæ ſunt ab iis remotas eſſe : *vnde illud Cicer in Topic.*Nihil hoc ad ius. Ad Ciceronem inquibat Gallus noſter : ſi quis ad eum tale quid retulerat,vt de facto quæreretur. Neque verò prætermittendum eſt , ad facti quæſtiones eas referri , quæ voluntatis ſunt , id eſt,in quibus de voluntate ,puta teſtatoris,ambigitur,*l*.3. D.*de aur.& arg.leg. l*.41.*l*.94. D. *de verb. obligati l.* 122. D.*de verbor.ſignif. l.* 8.§.*ſi debitori*, D. *quibus mod.pign.*

QVÆSTIONES , publica ſunt iudicia,inde ducto nomine , quòd in iis reus in iudicium vocatus,nocens ſit ,an innocens , conſtituto iudicio quæritur, *vt l.2. de orig. iur.* vbi Pompon. ſcribit quæſtiones publicas conſtitutas à Sylla, de falſis de ſicariis,de veneficiis , de parricidiis. Hinc

Quæſtionem conſtituere,eſt decernere,vt ſcelus vindicetur.Quæſtionem ferre , eſt vindicandum facinus iudicibus præbere,& mandare , vel potius ad Senatum referre,vt de vindicando ſcelere extra ordinem fiat Senatuſconſ.& in iudicium res deducatur. *Budæus in l.1.ad leg.Cornel.de ſicar.*

Quæſtio nummaria pro iudicio priuato,in quo non de capite, ſed de pecunia diſceptatur.*Calliſtratus l.vlt.*D *ne de ſtat. def.*D.Claudius reſcripſit,ſi per quæſtionem nummariam præiudicium ſtatui videbitur fieri,ceſſare quæſtionem.

Quæſtionis iudex , vide Iudex Quæſtionis.

QVÆSTIO *in Rubric. de Quæſtionib.*eſt tormentum quod reo ad ſcelerum & ſociorum ſuorum veritatem eruendam adhibetur , *l.item apud* §. *quæſtionem.*D.*de iniur.l.1. D. de quæſtionib l. inde Neratius.* §. *ſed etſi D.ad leg. Aquil.* Huius autem hæc genera refert Syneſius in epiſtolis , δακτυλήθραν , ποδοστράβην, πεστήριον, ῥινολαβίδα, ὠτάγραν, χειλοστρόφιον.

QVÆSITORES dicti, qui quæſtionum iudicia exercent.Horum autem creandorum ratio olim apud Romanos fuit talis:Cùm vſus poſtulabat,ex SC.vel dictator, vel conſulum alter , ambóve, vel prætorum aliquis de crimine publico quærere iubebatur. qui iuſſus erat,is quæſitor dicebatur: quos Quæſitores ante XII. Tab. leges creari cœptos ſubindicat Pomponius , *l.2. de origine iur.* Dictatorem ſanè quæſtionibus exercendis creatum, legimus *apud Liuium lib.9.* Senatus verò modò conſulibus , modò prætoribus quæſtiones decernebat. De coss. qui de Bacchanalib. quærerent, *auctor eſt Liuius lib.*39.Sic Iugurthinæ coniurationis quæſtionem conſuli mandatam *Cic in Bruto* ſcribit.De prætorib.qui de veneficiis & peculatu quærerent,*ſcribit Liuius lib.*38.*&* 39. Talis fuit quæſtio de vi,Cn.Domitij prætoris:*de qua Cicero. & Aſcon.in Milonianam.* Et hoc quidem pacto publicæ quæſtiones tractatæ ſunt vſque ad annum V.C.604. Anno autem ipſo 604. perpetuæ ſunt quæſtiones inſtitutæ. quod ex verbis his Ciceronis, quæ ſunt in Bruto colligitur : Carbone forum tenente plura fieri iudicia cœperunt. nam & quæſtiones perpetuæ hoc adoleſcente conſtitutæ ſunt , quæ ante nullæ fuerant. Hæ autem quæſtiones perpetuæ hanc vim habuerunt , vt cùm eo tẽpore ſeni quotãnis prætores crearentur,duo,qui ius de priuatorum controuerſiis dicerent,quatuor,qui in prouincias iuris dicundi cauſſa cum imperio mitterentur : poſthac ratio conuerteretur atque quatuor illi , qui ſortiri prouincias ſolerent,Romæ ſuas quiſque quæſtiones ſortirentur , vt maieſtatis, peculatus,inter ſicarios , ambitus, repetundarum : adeò vt ſi de aliquo horum criminum eſſet quærendum , non nouo quæſitore,qui extra ordinem quæreret, opus eſſet, ſed prætor ille , qui ei quæſtioni præeſſet,adiretur,iſque , vt ante, cum conſilio de eo crimine cognoſceret.Prætor itaque ipſe dicebatur quærere,& quæſtionem ac iudicium exercere, & quæſtioni præeſſe , & quæſitor eſſe. Teſtis eſt *Cicero pro Rabirio Poſthumo*, cùm ait, Accuſaui de pecuniis repetũdis, iudex ſedi, Prætor quæſiui. *Et Aſconius:* Iudicium C.Cornelij de maieſtate exercuit Q.Gallus prætor. Iterum *Cicero in 1. in Verrem actione* : Duo igitur conſules & quæſitor erunt ex illius voluntate. *Item,* Subſortiemur in M.Metelli locum, quoniam is huic quæſtioni præfuturus eſt. *Et iterum Aſconius* : Scaurus poſtulatus

eſt apud M. Catone prætore repeundarum.*& poſt* M. Caio id iudicium exercebat.*Et rurſus Cic.de finibus.* L. Tubulus prætor quæſtionem inter ſicarios exercuit.Quæſitoris autem quæ eſſent partes, docuit Aſconius, qui exponens hos Virgilianos verſus l b. 6.Æneid.

Quæſitor Minos vrnam mouet , ille ſilentum
Conciliúmque vocat, vitaſque & crimina diſcit.

ait Virgilium , Minoem iudicem apud inferos,tanquam ſi Prætor ſit rerum capitalium quæſitorem appellaſſe , dediſſe ſortitionem , cùm vrnam nomina : electionem iudicum,cùm ait , *Conciliúmque vocat* : cognitionem facinorum cùm dicit,*vitáſque & crimina diſcit.* Quod idem ex verbis etiam Ciceronis *in Vatinium* colligi poteſt his : Quæro ex te,edixerítne C.Memmius prætor , vt ex lege Licinia & Iunia adeſſes die tregeſimo?quæro ex te num quis in hac ciuitate poſt vrbem conditam tribunos appellarit,ne cauſſam diceret ? num quis reus in tribunal ſui quæſitoris aſcenderit, eúmque vi deturbari ,ſubſellia diſſiparet, vrnas deleuerit,&c.*Et in Brut.* Intelligens dicendi exiſtimator videt oſcitantem iudicem loquentem cum altero , nonnunquam etiam circulantem mittentem ad horas quæſitorem vt dimittat, rogantem. *Et Philipp.* 5. Quæro ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit , accipiétne excuſationem is, qui quæſtioni præerit? *Et in Rhetoricis ad Herennium:* Accuſatoris officium eſt,inferre crimina , defenſoris diluere & propulſare , teſtis eſt dicere quæ ſciuerit aut audierit, quæſitoris eſt, vnumquemque eorum in officio ſuo continere.Quibus ex locis intelligitur,quæſitoris fuiſſe, ſortiri iudices, cogere, dimittere,& crimen cognoſcere : vel denique (*vt ait Cornificius*) accuſatorem , defenſorem, teſtem in officio continere: vim ac poteſtatem iudicum coercendorum,hoc eſt,ſub pignoribus cogendorū, habere : in ſella curuli eburnea pro tribunali ſedere. Ipſe autem nec iuratus erat,nec ſententiam ferebat : ſed vrnæ , in quam & cauſſarum ſortes coniiciebantur,& iudices ſententiam ferebant,præerat:iudices in conſilium vocabat : videri feciſſe reum, vel non feciſſe pronunciebat. Quanquam autem iudicia ferè omnia hoc modo poſtea ſunt facta, non eſt tamen antiqua illa conſuetudo intermiſſa : quin & multi extra ordinem ad populum rei facti,& multi ad quæſitores extra ordinem à ſenatu decretos, ſiue à populo iuſſos , ſunt adducti. Hæc qui plenius audire volet , legat Sigonium *capit.* 18. *libro ſecundo , de antiquo iure ciuium Rom.*

Quæſtores P A R I C I D I I (*quemadmodum ſcribit Pomponius in l.* 2. *de origi.iur.*)creari à populo ſolebant , qui capitalibus rebus præeſſent. nam Conſulibus de capite ciuis Romani , iniuſſu populi ius dicere non licebat.*Feſtus libr.* 14 Paricidij quæſtores appellabantur, qui ſolebant creari cauſſa rerum capitalium quærendarum. Nam paricida non vtique is , qui parentem occidiſſet, dicebatur : ſed qui qualemcunque hominem idem autem fuiſſe indicat lex Numæ Pompilij Regis , his compoſita verbis:Si quis hominem liberum dolo ſciens neci duit.Paricida eſto.

Quæſtor N O V I V S apud Tranquillum non is eſt,*inquit Turneb. Aduerſ. lib.* 1.*cap.* 17. qui pecuniam publicam tractat,ſed qui iudicium publicum exercet , & quæſitor ſæpius dicitur , apud quem nominari maiorem poteſtatem , vt prætorem (id enim eſt compellari maiorem poteſtatem) non opotuit.

Q V Æ S T O R E S (*inquit Varro*) à quærendo : qui conquirerent pecunias publicas. *Cornelius Tacitus, libro vndecimo Annalium.* Apud maiores virtutis id præmiū fuerat,cunctíſque ciuium , ſi bonis artibus fiderent licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur. quin prima iuuenta conſulatum ac dictaturas inirent. Sed Quæſtores regibus etiam tum imperantibus inſtituti ſunt: quod Lex Curiata oſtendit , ab L. Bruto repetita. manſítque Conſulibus poteſtas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret : creatíque primùm , Valerius Poſthumius , Æmylius Mamercus,63.anno poſt Tarquinios exactos,vt rem militarem comitaretur. Dein gliſcentibus negociis , duo additi, qui Romæ curarent.Mox duplicatus numerus ſtipendiaria iam Italia , & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Poſt lege Syllæ viginti creati ſupplen-

do ſenatui, cui iudicia tradiderat. Et quanquam equites iudicia recuperauiſſent, quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec ſententia Dolabellæ venundaretur. *Aſconius Verrina.I.* Quæſtores vrbani ærarium quærebant, eiuſque pecunias ex penſas & acceptas in tabulas publicas referre conſueuerant. Liuius autem Libro ſeptimo teſtis eſt, eoſdem Quæſtores ſigna ex ærario prompſiſſe Imperatoribus ad bellum exeuntibus. *Pomponius l.2. § 22.D.de originetiur.* Deinde cùm ærarium populi auctius eſſe cœpiſſet, vt eſſent qui illi præeſſent, conſtituti ſunt Quæſtores, qui pecuniæ præeſſent, dicti ab eo quòd inquirendæ & conſeruandæ pecuniæ cauſa creati erant *Vlpi in l* 1. D. *de offic.quæſtor.* Origo Quæſtoribus creandis antiquiſſima eſt, & penè ante omnes magiſtratus, Graecchanus denique Iunius, libro ſeptimo de Poteſtatibus, etiam ipſum Romulum & Numam Pompilium, binos Quæſtores habuiſſe, quos ipſi non ſua voce, ſed populi ſuffragio crearent, refert. Sed ſicuti dubium eſt, an Romulo & Numa regnãtibus Quæſtor fuerit, ita Tullo Hoſtilio rege Quæſtores fuiſſe certum eſt. Sanè crebrior apud veteres opinio eſt, Tullum Hoſtilium primum in Rempublicam induxiſſe Quæſtores. Et à genere quærendi Quæſtores initiò dictos, & Iunius, & Trebatius, & Feneſtella ſcribunt. T*acitus libro* 13.*de Nerone loquens*: Deinceps curam tabularum publicarum à Quæſtorib.ad Præfectus tranſtulit, variè habita, ac ſæpè immutata eius rei forma. Nam Auguſtus permiſit Senatui deligere Præfectos. Deinde ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præeſſent: neque id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quæſtores rurſus impoſuit: iſque ne metu offenſionum ſegnius conſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed deerat robur ætatis cum primum magiſtratum capeſſentibus. Igitur Nero Præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Eorundem etiam munus erat, prædam ex hoſtibus captam vendere, pecuniám que ipſ redactam, in ærarium referret: *quemadmodum Gellius libro* 13 *cap*.19. *declarat.* Item mulctas irrogatas exequi & in publicas tabulas referre: *vt patet ex Liuii libr.*40. *Tacitus libro*.13. Cenſuit Piſo deſignatus Conſul, ne mulctam à Tribunis dictam Quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menſes referrent. Dio præ erea in libros 55. extremo ſcribit, Tuberone, Fabio coss. ad Quæſtores tranſlatam eſſe curam Senatuſconſultorum aſſeruandorum, cùm antea Tribunorum pleb. & Ædilium id munus fuiſſe. Denique (vt paucis horum munus complectar) vectigalia popul.Roman.in prouincia exigebant, dipendia præbebant militibus, ſingulaque accepta, expenſaque rationibus inferebant, multas quoque pecunias tam Romæ, quam in prouinciis exigebant, & in publicas tabulas notabant, omniúmque pecuniarum, rerúmque notas, & illuſtres rationes dabant: illáque confectas & conſolidatas, abſolutáſque, per ſcribas ſuos in ærarium deponebant. *Vide Alexand.ab Alexandr. Genial. dier. libri ſecundi, capite ſecundo, vbi & alia quæſtorum munera commemorat.*

Quæſtores PROVINCIALES erant, qui vna cũ Proconſulibus, aut Proprætoribus in prouinciis exibant, cùm pecuniam ſibi ex ærario à Senatu attributam, & à Tribunis ærarij adnumeratam accepiſſent, vnde ſtipendio, frumento, legatis, proquæſtoribus, cohorti prætoriæ ſuppeditarent: quemadmodũ ex Verrina tertia intelligitur. *Aſconius* Prima Senatoris adminiſtratio eſt, Quæſtorem fieri, & in prouincia curam gerere pecuniæ publicæ in vſus diuerſos erogandæ. Inter vrbanos autem & prouinciales Quæſtores hanc differentiam notat Hotomanus. Primùm, quòd illi neque lictores, neque viatores habebat: cùm neque vocationem, neque prehenſionem haberent: *vti ſcribit Gellius, lib.*13. *cap*.12. Hi verò & lectores, & togam prætextam habebant. *vt in Verrinam* 4. *idem docet.* Idque conſtat *ex Oratio.pro Plancio* his verbis: Nã ſimul ac me Dyrrachium attigiſſe audiuit (de Plancio loquitur, Quæſtore tũ Macedoniæ) ſtatim ad me lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, veſte mutata profectus eſt. Altera differentia eſt, quòd Vrbani ius non dicebant: Prouinciales autem iure dicunt do conſentus circumibant, vt ſcribit

bit Suetonius in Cæſare, & quæcunque commiſſa populo Romã. eſſent, exquirebant: déque iis iudices ac recuperatores dabant: quemadmodum videmus in Diuinatione, Q. Cæcilium Verris Quæſtorem in Agonidem iudicium dediſſe, Si pateret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe.

Quæſtores CANDIDATI dicebãtur, qui libris, hoc eſt, epiſtolis, ſiue orationibus Principis in Senatu legendis præerant: *quemadmodum docet Vlpianus, in leg. 1. D. de offic. quæſt. Lampridus in Alexand.* Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſſit munera populo dare: ſed vt poſt quæſturam præturas acciperent, & inde prouincias regerent. Quibus ex verbis candidatos ſuſpicator ea re dictos eſſe, quòd hic ingreſſus erat, & quaſi primordium gerendorum honorum, & ſententiæ in Senatu dicendæ: quemadmodum Vlpian. eo loco ſcribit. Dio libro quinquageſimo quarto: συναγαγὼν δὲ ἐκ τούτου τὸ βουλευτήριον, αὐτὸς μὲν οὐδὲν εἶπεν ὑπὸ βράγχου. τὸ δὲ δὴ βιβλίον τῷ ταμίᾳ ἀναγνῶναι δοὺς, τότε τὰ πεπραγμένα οἱ κατηριθμήσατο. Tacitus libro 16. Inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam Senatores, & ratio Principis per quæſtorem eius audita eſt. Suetonius in Tito: Recepta ad ſe propriè omnium officiorum cura, cùm patris nomine, & ipſe epiſtolas dictaret, & edicta conſcriberet, orationéſque in Senatu recitaret etiam quæſtoris vice.

QVESTOR ſacri palatij, ſub Impp. Conſtantinopolitanis, iis erat, qui petitionib. ſubſcribebat, vel etiam reſponſa reddebat, & (vt paucis complectar) qui leges dictabat, preceſque ac reſponſa ſub notabat, *vt conſtat ex Notitia Imperat. Romæ & Nouell. 53. & 114. lege vltim C. de diuerſ. reſcript.* Sub eorum etiam diſpoſitione laterculum minus erat, *vt ex l. 32. C. de appellation l. 1. C. de offic. quæſt. Nouell. Valentin. 3. & l. vltim. C. de petition. bon leg. 64. & 65. C de decur patet.* Symmachus ad Auſonium: Quæſtores, memini: conſilij regalis particeps, ſcio: precum conditor, recognoſco. Et alio loco: Te magis quæſturæ honos, & condendarum ſanctionum vſus exercuit. Procopius 1. de bello Perſ. εἰ μὴ Πρόκλος ἐκώλυσεν, ὃς βασιλεῖ τότε παρήδρευε, τὴν τε καλουμένην κοιαίστωρος ἀρχὴν ἔχων, ἀνὴρ δίκαιος, δηλοῦ ἢ οὔτε νόμον τινὰ εὐπετῶς ἐγράφεν. Et alio loco: Τριβουνιανὸς βασιλεῖ παρήδρευε, κοιαίστωρ ἀρχὴν τοῦτον καλοῦσι ῥωμαῖοι. His verò de cauſſis quæſtor iuſtitiç, & legum cuſtos appellatur, & theſaurus famæ publicæ, & armarium legum *in Nouell. Valentiniani, de homicid. caſ. fac. & à Caſſiodoro duobus, aut tribus locis.* Denique is planè eſt quæſtor, quem in aula Cancellarium nos & Latini enim appellarunt. Niceta 7. τὸ οἰκεῖον, ὡς ἡ λατίνων βούλεται φωνὴ, καγκελλάριον, ὡς δ' ἂν ἕλληνες εἴποιεν, λογοθέτην. Nam & ſic legitur in Notitia officiorum Conſtantinopoleos: Μέγας λογοθέτης διατάττει, τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματά τε, καὶ χρυσόβουλλα, προσόρισμα ἔγγραφα, λιτανείας καὶ τὰ παράχους. καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου ὑπηρέτημα. His porrò verbis quęſtor reſcriptis & conſtitutionib. ſubſcribebat: QVAESTOR LEGI, addita die: vt in cõſtitutionibus Iuſtini & Tiberij de adſcriptitiis. Præcedebat ſubſcriptio principis, addita etiam de, quod iis verbis ſignificatur in Nouel. Valentiniani, de hom. caſ. fac. ET MANV DIVINA. DIVINITAS TE SERVET PER MVLTOS ANNOS. & Nou. de ind. reliq. quod tamen in impreſſis deeſt: ET MANV DIVINA. OPTAMVS VOS FELICISSIMOS, &c. Addebatur etiam dies, quo is, ad quem dirigeretur conſtitutio, eam accepiſſet, & quo fuiſſet antelata, id eſt, programmate propoſita, *l. 22. C. Theodoſ. de iis, qui ſuper rel. cont.* ideóque in vna nonnunquam. & eadem conſtitutione, quatuor dies iis verbis ſubnotatos inuenias, Dato Subſcripta, Accepta, Antelata, vel Lecta, vel Allegata. Etiam hoc adiiciemus, eundem morem poſteriores Impp. retinuiſſe, vt & ipſi ſubſcriberent conſtitutionibus, & chartularius cubiculi, quem vocarunt τὸν ἐπὶ κανικλείου vt ex quadam Manuelis conſtitutione teſtatur Cuiacius, *ad l. 2. Cod. de petitio. bon ſubl. libro duodecimo.* Ad quæſtorem autem pertinebãt memoriales, id eſt (vt Græci interpretantur) dicta lege ſecunda, οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι: *& ad leg. tot. C. de excuſ. mune.* οἱ τῶν ὑπομνημάτων πραίτων &c.

Quæſtor EXERCITVS, *in Nouellis à Procopio* definitur χορηγὸς τῆς τοῦ στρατοπέδου δαπάνης; rectiſſimè: nam Nouella quadrageſima prima, στρατιωτικὰς δα-

πάντας, & Iulianus *Nouella* 50. annonas militum, tam Comitatenſium, qui per caſtra ſunt quàm limitaneorum eum diſtribuiſſe. Sed habuit etiam iuriſdictionem & auditorium: & apparitionem inſtar præfecti prætorio, & vicarium in vrbe. nam ſub eo erant prouinciæ quinque Scythia, Myſia, Caria, Cyprus, & Cyclades inſulæ, quarum caput Rhodus: & inde Rhodi appellatione *d. Nouel.* 41. Cyclades ſignificantur. Habuit harum prouinciarum vnaquæque ſuum præſidem, & de præſide Cycladum eſt, *l.* 4. C. *de nauicul. Nouel.* 163. & ab his præſidibus appellabatur, non ad præfc. prætorio, ſed ad quæſtorem exercitus, ex Nouella quinquageſima, cui Nouella quadrageſimaprima ita derogat, vt ex Myſia quidem, & Scythia, appellationes apud eum inducantur, quòd is ſedem ſuam in iis prouinciis habeat: ex cæteris autem prouinciis, vt appellationes in vrbem inducantur apud eundem ipſum, ſi fortè in vrbe fuerit, vel apud vicarium eius adhibito quæſtore ſacri palatij. Item à iudice, quem ipſe dederit in eis prouinciis, putà Caria, Cypro, Rhodo, vt appelletur ad vicarium eius, & vt lis apud eum in vrbe cœpta, apud vicarium eius peragi poſſit: ſi fortè eum exercitus cauſa, & neceſſitas auocauerit à munere iudicandi. Vulgò dicitur, A iudice dato eũ appellari, qui iudicem dedit: id ſic eſt accipiendum, vt & ſucceſſor eius appellari poſſit, *l.* 1. D. *quis à quo appel.* vel vicarius ex Nouella quadrageſimaprima. Vulgò dicitur, Apud quẽ cœptũ eſt iudiciũ, & finem accipere debere. Et hîc quoque addatur, vel apud ſucceſſorem eius, aut vicarium.

QVÆSTOR, cuius meminit Nouella 80. creatus conſtitutúſque à Iuſtiniano eſt Conſtantinopoli quærendis coërcendíſque mendicis, inertibus, otioſis, peregrinis, errantibus & vagis, cuiuſcunque conditionis eſſent, ſiue clerici, ſiue monachi, ſiue aduocati aliarum ciuitatum, quos συνηγόρους dict. Nouel. vocat, & Iulianus ſcholaſticos, *vt l.* 2. C. *de lucr. aduoca.* Nos enim qui in foro, vetíſque litibus terimur, multum malitiæ quamuis nolimus, addiſcimus. Schola & auditorium, & ficta cauſſa innoxia eſt: at ſi fortè exteri litis cauſſa in vrbem venerint, vult Iuſtinianus quæſtore imminente, inſtante, vrgente, & ad extremum audiente & cognoſcente, morantibus iudicibus celerrimè eorum lites finiri. Eidem in mendicos validos coërcitionem dat mitiorem, quàm definiatur *l.* 1. C. *de mend. val.* & conſtituit quandam veluti ἀργίας actionem, vt ipſe ait, id eſt, inertiæ & lenitudinis, qualis fuit olim apud Græcos. Datur etiam huic quæſtori poteſtas cognoſcendi de crimine falſi, & de ſuper exactionibus executorum, id eſt, ſi ſupra modum ſportulas exegerint. Videtur & ius habuiſſe imbecillis dandi tutoris, *vt ex* H*armenopulo conſtat* 5. *titulo* 11. qui & in fine ſexti de eius officio tractat.

QVÆSTORIVM, dicebatur quæſtoris tabernaculum in caſtris, quemadmodum Prætorium, Prætoris. Habebatur enim magno in honore quæſtor. Vnde Inſignia quæſtoria nomen traxerunt.

QVÆSTORIVS ager dictus eſt, qui ex hoſtibus captus per quæſtores populo Romano limitibus actis diuiſus, eſt venditus. *Hæc Flaccus*, Quæſtorij agri dicuntur, quos populus Rom. deuictis pulſiſque hoſtibus poſſedit, mandauítque Quæſtoribus, vt eos venundarent. *Hæc Hyginus.*

QVÆSTVS intelligitur, qui ex opera cuiuſque deſcendit, *leg.* 7. *&* *l.* 8. D. *pro ſocio.* hoc eſt, ſi quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, conductione deſcendit. denique quod non per ſe natum, vt hæreditas, legatum, donatio: ſed labore & opera cuiuſque quæſitum eſt. Minus tamen eſſe lucrum quàm quæſtum, patet ex his Ciceronis verbis, *in Orat. in Piſon.* Quo quidem in ſpectaculo mira Reip. æquitas erat, vtet eorum petiiſſet, tanquam lauiſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem verò quæſtum, ſi vterque cecidiſſet.

Quæſtus fundi, reditus eſt *l.* 22. *de fun. inſtr. vt apparet ex coniunctione l.* 12. *§ ſi agro.* D. *eod.* Vallæ quæſtus eſt actio ipſa, atque artificium lucrandæ pecuniæ. Verum quæſtus nomine, nec hæreditas, nec legatum, nec donatio continetur, vt iam diximus.

Quæſtus illicitus comprehenditur nomine lucri. Vnde luſor etiamſi multa perdiderit, non poterit prætendere titulum

tulum onerofum. Baldi celebratur verbum illud: Quicquid & maleficio quæritur, dicitur eſſe lucrum, ſed illicitum, *l. ſi poſſeſſor. D. de pet hæred.* iubet reſtituendos quæſtus inhoneſtos, ne vel colore aliquo poſſeſſor lucrum faciat.

QVÆSTVARIVS, qui quæſtus gratia ludicram artem exercet, *l. athletas §. 1. & l. 2. in fine. D. de his, qui not. infam.*

Quæſtuaria corpora, quæ quæſtum corpore faciunt, *l.* 4. §. 1. D. *de ijs, qui not. infam.*

QVALIS QVALIS ſeruus, *in l.* 5. §. *vltim.* D. *de conſtit. pecun.* dum dicitur, qualem qualem ſeruum domino acquirere obligationem conſtitutæ pecuniæ, eſt ſeruus qualiſcunque, ſiue ordinarius, qui & actor dicitur, & diſpenſator, ſiue vicarius, vt rectè Græci interpretantur. Sic & Qualis qualis ſumitur *apud Vlpian. in l.* 2. D. *de bono. poſſeſſ. ſecund. tab.*

Qualem ſententiam dicat arbiter, non refert, dummodò dicat, quod ipſi videtur. Certiſſima enim ductrix conſcientia eſt, *Paulus in l. qualem* D. *de recept.*

QVALECVNQVE dominium, *in l. ſi mater.* §. *eandem.* D. *de excuſa. tut.* hoc eſt, ſiue dominium id bonis, ſiue dominium ex iure Quiritium: vel, vt non malè Ioannes loquitur, ſiue dominium ciuile, ſiue naturale, qui enim, *in quit Cuiac.* dominium aliud directum, aliud vtile faciunt, magno errore labuntur.

QVALISCVNQVE poſſeſſor, *l.* 12. §. *pen. quibus modis pignus vel hypo. ſoluat.* hoc eſt, ſiue iuſtus, ſiue iniuſtus poſſeſſor.

QVALITAS, aliàs accipitur pro conditione rerum, quatenus ad commercium humanum poſſunt, vel non poſſunt accommodari: *vt in titul. de diuiſion. rerum & qualita.* Aliàs accipitur pro bonitate vel æſtimatione rerum, §. 1. *Inſtit quibus mod. re contra. obligat. l.* 1. D. *de actio. & oblig.*

Qualitas in iure noſtro accipitur etiā, pro differentiis facientibus rem certam ac determinatam, & contrahentibus rem ad indiuiduum. textus eſt ſecundem Zaſium, *in l. ſtipulationum quædam.* D *de verbor oblig.* Itaque Qualitas eſt, quæ ſpeciem ex differentibus declarat Ideóque quam Vlpianus, *in l. hæredes.* 21 §. *ſed etſi.* D. *de teſtamen.* nummorum qualitatem appellat, eam Papinia. *in l. qui non.* 78. §. 1. D. *de hæred inſtit. ſpeciem vocat.* Similiter Caius, *in leg.* 74. *D. de verborum obligationib.* qualitatem demonſtrari ait, cùm certam ſpeciem nominamus: veluti fundus Tuſculanus, homo Stichus. *& lege ſequenti*: Cùm vinum Campanum optimum dicimus, ea res, inquit, efficit, vt ea appellatio certi ſignificatiua ſit.

Qualitatum genera duo ſunt: neceſſariæ, non neceſſariæ. Neceſſariæ in actione exprimi debent, vt peto à pupillo, quæ ei auctore tutore mutuaui. Hæc plerunque à iure præſumitur, *l. non. putauit.* §. *non quæuis.* D. *de bon. poſſeſſio. contra tabul.* Non neceſſariæ non exprimenti, expreſſæ tamen probandæ ſunt, *l. habebat.* D. *de inſtito.*

Qualitas, adiecta verbo, ſecundum tēpus verbis intelligenda eſt. *l. in delictis.* §. *ſi extraneus.* D. *de noxalibus.*

Qualitas prædij, bonitas, ſalubritas, amplitudo, *l ſi quid alius. de verb. ſignifi.*

Qualitatem & materiam, pro eodem poſuit *Vlp. l.* 14. D *de contrah empt.*

Qualitas frumenti, pro genere & ſpecie, *l.* 21. §. *ſed & ſi dotem.* D. *de teſtam.*

QVALITER QVALITER, pro qualitercunque, *l.* 7. *D. de minoribus, leg.* 7. §. *primo.* D. *ad legem Aquil. l* 1. D. *de bonis eorum qui ante ſentent. ſibi mort. conſci.*

QVALITER ſe habere, id eſt, qualitatibus quibuſdam affectum & præditum eſſe, *Celſus l.* 76. *de verb. ſign.* Quid aliud ſunt iura prædiorum, quàm prædia qualiter ſe habentia? vt bonitas, ſalubritas, amplitudo. Idem eodem ſenſu vſurpauit, *l. qui fundum.* 12. *quemadm. ſeru. amit.* Fundus, inquit, qualiter ſe habens, ita cùm in ſuo habitu poſſeſſus eſt, ius non deperit. Atque ita habent Floren. Pandect. alij codices qualiter qualiter in hoc poſteriore loco, & in ſuperiore æqualiter.

QVALITERCVNQVE, pro vtcunque, Alberico, id eſt, ſiue bene, ſiue malè.

QVALVS, *apud Vlpianum in princip. l. ſed etſi quid.* §. 1. *D. de vſufruct.* Nam ſi librarium, ait, rus mittit, & qualum & calcem portare cogat. eſt ciſtæ genus, quo calx defertur, quod & Ca-

num dicebatur, auctore Feſto. Gloſſis, Qualus, διϋλιστὴρ σώρχκος κόφινος. *Apud. Virgilium Georgic* 2. qualus pro vimineo vaſculo, per quod vinum guttatim defluit, cùm calcatur vua. *Apud Apuleium* accipitur pro caniſtro, in quo panis ſeruatur. *Prudentius in hymnis* pro ſponda accipit. *vide Columellam libro* 1 *cap* 15.

QVAM, pro Magis, vel potius quàm video à Iuriſconſultis vſurpari locis quàm plurimis. *Paulus l* 2. *D. de rebus credit.* Mutui datio conſiſtit in his rebus, quæ pondere, numero, menſura conſiſtunt: quoniam earum datione poſſumus in creditum ire, quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem, quàm ſpecie. *Vlpi. l.* 2. D. *de iud.* Alioquin compelletur iudicium accipere, quàm inuenire eos, qui ſatis pro eodem. *Idem l. pro hærede. in fin.* D. *de acqui. hæred.* Si ſepulchri violati filius aget, quamuis hæreditarij, quia nihil ex bonis patris capit, non videtur bonis immiſcere. hæc enim actio pœnam, quàm rei perſecutionem continet. *Idem l. ſi hominem. in princip. D. depoſit.* Quia cùm ſciret, cui rei pararetur, intempeſtiuè miſericordiam exercuit, cùm poſſet non ſuſcipere talem cauſſam, quàm decipere. *Idem l. ſuſpectus.* D. *de ſuſpe. tut.* Expedit enim pupillo rem ſuam ſaluam fore, quàm tabulas rem ſaluam fore cautionis habere. *Idem l. ſi cui.* § *ſi Titio.* D. *de leg.* 1. Intereſt enim eius ſolui mihi, quàm ipſum conuentum mandati actionem intendere. *Idem l. prætor.* § *hoc interdictum. D. de operis noui nunciatione.* Nonnulli putant in factum eſſe dandam, quã interdictum, quod verum eſt. *Tertullianus libr.* 2. *aduerſus Marcionem*: Quia bonum ſcilicet fidere in Deum, quam fidere in hominem. *Et in Apologetic. capit.* 8. Sed beſtiarum, inquit, opinor hoc munus, quàm hominis. *& Liuius lib.* 2. Oratio fuit precibus, quàm iurgio ſimilis. *Tacitus lib.* 1. Verùm quia Romanis, Germaniſque idem conducere, & pacem quàm bellum probabant. *Idem lib.* 3. ad Druſum pergit, quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. *Et alibi ſæpè.* Sic Claudianus de bello Gildon.

Phalarim tormentáque flamma
Profuit, & Siculi mugitus ferre iuuenci,
Quàm tales audire choros.

Videtur autem hoc genus loquendi ab Hebræis manaſſe, qui particulam, Magis, ſæpiſſimè ſubaudiunt. *Vide Ant. Auguſt. lib.* 4. *c.* 8.

QVAM, pro antequam, *l.* 1. *C. vbi cauſ. fiſcal.*

QVANDIV, pro quo ad, *Paulus in l. illis libertis. de conditionibus & demonſtrationibus.* Quandiu adoleſcens ad militiam promoueretur. *Sic l.* 15. D. *quibus mod. vſusfr. amit. l.* 1. §. *habebit.* D. *de pen. legat.* An hæc dictio faciat conditionem, *Bart. differit, in l.* 1. *C. de leg. & in l.* 1. D. *de cond. & demonſt.*

QVAMLIBET, Alber. indicat, pro aliquam, accipi *in leg.* 3. *in princip ff. de acquir poſſeſſ.* Sed ſufficit, *inquit Paulus,* quamlibet partem eius fundi introire.

QVAMVIS, pro quantumuis, *l.* 43. D. *de damn. infect.* Sed ſi tanta vis venti fuiſſet, vt quamuis firma ædificia conuelleret. Sic apud Virgilium:

Vt quamuis auidæ parerent arua colono.

QVANDOQVE, pro quandocunque, non rarò in libris noſtris vſurpatur. Sic quandoque venerit, id eſt, quãdocunque, *in l.* 2. D. *de condit. & demonſt.* Et quandoque liberos habuerit, *l.* 18. D. *quando dies leg. ced* & Quandoque nupſerit, *in l.* 30. *eo. tit.* & Quandoque conditio extiterit, *in l.* 28. *D. ad Trebel.* & Quandoque apparuerint, *in l.* 15. D. *de legat.* 3. Quandoque inciderint, *l.* 9. *D. de legibus. Sic & in lege* 35. D. *de iureiurand. l.* 54. D. *ad Trebell. & lege* 7. D. *de pactis dotalibus, l.* 1. §. *hac pœna.* D. *quod quiſque iur. l.* 104. § *penult.* D. *de legatis, lib.* 1. *lege* 6. D. *de tribut lege* 7. *D. de vulg. lege* 9. *C. de capit. dim.* Sic vbique, pro vbicunque, aliàs dicitur.

Quandoque aliàs valet aliquando, *vt* 22. D. *de adoptionibus. l.* 8. §. *manumiſſionis.* D. *de donatio. inter virum.* At *in titulo quibus modis re contrah. obligat.* quod ait Iuſtinianus: Vt quandoque non eadem, ſed alia eiuſdem generis reſtituantur, id Caius eandem rem tractans, *lib* 2 *Inſtitut* dixit, ſtatuto tempore.

QVANDOQVE RESTITVAS, hoc eſt, cùm primum potueris, *lege* 29. *D. quando dies legat. ced.*

Quandoque, id eſt, poſt aliquod interuallum. *Caius lege* 42. *D. de iure do-*

ſium,

ſtum. Res in dotem datæ, quæ pondere, numero, menſura conſtant, vt quandoque ſoluto matrimonio alias maritus reſtituat. *Vlpianus lege 22. D. de adoptioni bus.* Cæterum ſi fieri eius committat, vt quandoque reſtituat, non oportet admitti fideicommiſſum.

QVANTI & Tanti relatiua ſunt inter ſe, vt tot, quot. *Gaius l. 65. de legat. 2.* Quod ſi minus ſunt, in tantos quanti inueniuntur: id eſt, in tot, quot inueniuntur.

QVANTÆ ſummæ, *in l. quiſquis. D. de legat. 3.* teſtator dixit: Quiſquis mihi hæres erit, damnas eſto dare quantas ſummas legauero, Ibi, *teſte Zaſio*, intelliguntur ſub nomine Summarum, corpora: & licèt verbum, Quanti, referatur ad pecuniam propriè, tamen ibi refertur ad corpora.

QVANTVM MEA INTERFVIT, *Paulus in l. 2. D. rem ratam hab.* hæc verba declarans ſic dicit: Quantum mea interfuit, id eſt, quantum mihi abeſt, quantúmque lucrari potui. *Pomponius in l. ſi procurator, idem probat, dict. titul.*

QVANTI EA RES EST, vel quanti eam rem paret eſſe, idem valet. in vtraque enim clauſula placet veram rei æſtimationem fieri, *inquit Vlpian. l. 179. D. de verb ſignific. l. 8. D. de in lit. iur.* Quandoque ei, quod intereſt, opponitur, *l. vnic. §. fi. D. ſi quis ius dic. non obtemp.* Hoc iudicium, inquit, eo loci Vlpianus non ad id quod intereſt, ſed quanti ea res eſt, concluditur. Verùm pro re ſubiecta varia ſit eorum verborum interpretatio. interdum enim verita-tem, id eſt, veram quantitatem: vt in edicto, qui ſatiſdare cogan. & de falſo tuto. quandoque pœnam, vt in edicto quos aduerſus eum, qui vocat. m in ius vi eximit, continent. *l. penult. D ne quis eum, qui in ius voc.* In eum autem, *inquit Vlpianus*, qui vi exemit, in factum iudicium datur: quo non id continetur, quod in veritate eſt, ſed quanti ea res eſt ab auctore æſtimata, de qua controuerſia eſt.

Quanti ea res eſt, non tantùm corporis, ſed & iuris æſtimationem denotat, vt in edicto, quod metus cauſa. Quanti enim, id eſt, quod metu, dolo ve extortum à nobis abeſt, & quod reſtitui oportet: vt ſi proprietas abſit, proprietas: ſi poſſeſſio, ſola poſſeſſio æſtimetur, *l. 14. §. Labeo. l. 21. D. quod met. cauſſ.*

QVANTI EA RES EST, in edicto de ſeruo corrupto ſic accipitur, quanto, ſeruus ob id, quod corruptus eſt, minoris exiſtat, *l. 9. in fine. D. de ſeruo corrupt.*

QVANTI EA RES EST, interdum vtilitatē ſignificat, & ad id quod intereſt, agentis pertinet: vt in ſtipulatione, RATAM REM HABERI, nō rei ſtipulandi, vel promittendi compēdium ſpectandum eſt, ſed quod intereſt eius, qui ſtipulatus eſt, ratum haberi quod geſtum eſt, *l. 2. & 3. §. vltim. l. 19. D. rem ratam haberi.* Quanti intereſt vniuſcuiuſque poſſeſſionem retinere, *l. 2. §. vltimo, D. vti poſſid.* Similiter in interdicto, De itinere actúque priuato, ex his verbis æſtimatur. Quanti actoris interſit via, ſiue itinere non prohiberi, *c. 1. & 3. §. in hoc interdicto. D. de itinere actúque priuato.* At in interdicto, Ne vis fiat ei, qui non in poſſeſſionem miſſ. cùm ad perſonam domini hæc verba referantur, veram vtilitatem continent, vt quanti verè interſit, poſſeſſionem eius rei habere, in cuius poſſeſſionem miſſus eſt, tanti *is*, qui prohibuit, condemnetur, *& l. 1. in principio. §. hæc verba. & l. 2. Digeſt. ne vis fiat ei, qui in poſſeſſio.* Hinc illæ notæ apud Valerium: Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q. D. D. P. F. Quanti ea rēs erit, tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo: teſtibúſque duntaxat decem denuntiandi poteſtatem faciam.

QVANTI, pro Quot, vide Tanti.

QVANTVS quanta, quantum, multitudinis numero non tantùm ad pecuniam numeratam, ſed & ad corpora refertur, *l. 29 D. quando dies legat. ced. l. 95. D. de legatis & fideicommiſſis, libro trigeſimoſecundo, l. 50. D. de verbor. obligatio.*

QVANTO minoris actiones in iure ciuili duæ reperiuntur, quarum altera ciuilis, altera ædilitia eſt. Ciuilis eſt, Quanto minoris empturus erat emptor, ſi vitium ſciſſet, *l. Iulianus. Digeſt. de actione empti.* Ædilitia eſt, Quanto minoris res fuit contractus tempore, quàm quanti empta eſt,

ggg

l.quod ſi nolit. 31. *§.ſi plures D. de ædilitia. edict.* Per ciuilem actionem emptor ſi nihil daturus fuiſſet, omne quod dedit, recuperat:at per Ædilitiam ſi res nullius pretij eſt, redhibetur, *l.bouem.*43.*§. aliquando, eod.* Illa perpetua eſt: hæc verò annua, *l.ædiles* 38.*eodem.*

QVANTO MINVS A TITIO CONSECVTVS FVERO, TANTVM DARE SPONDES? ſi ita ſtipulatus fuero, non ſolet dubitari, quin ſi nihil à Titio fuero conſecutus, totū debeas, quod Titius debuerit, *inquit Gaius, l.*150. *D.de verb.ſignif.*

QVANTITATES appellantur, quæ numero, pondere, & menſura conſtant: quæ longè à ſpeciebus differunt. nam Quantitates ſingulæ propriam ſpeciem non habent, ſed communi ſpecie continentur: *ait Vlpianus l. cùm Stichus.* 29. *D. de ſolutionibus.* Itaque ſi nummus pro nummo reddatur, & oleum pro oleo, & vinum pro vino: non aliud pro alio, ſed eadem ſpecies reddi videtur. nam quod in eiuſmodi rebus genere idem eſt, etiam ſpecie idem videtur, *l.2. D ſi certum petat.* Species vero ſingulæ propriam ſpeciem habent, & communi omnes genere continentur: vt Pamphilus & Dauus communi hominis genere comprehenduntur:ſed alius eſt Pamphilus, alius Dauus. Itaque qui illum pro hoc, vel hunc pro illo ſolueret, aliud pro alio ſoluere diceretur. Quantitates numero diuiduntur, *d.l.cùm Stichus.* 29. quippe in quibus non corpus, ſed vis ac momentum ſpectetur. *l. ſi is, cui nona.* D. *de ſolutionibus* 87 D.*de legatis, & fideicommiſſis, libro trigeſimoprimo.* Species autem à partibus diuiduntur. Rationem autem inter corpus & quantitatem quæ dicitur eſſe, *in l. planè.* §.1.*& ſequen.* D *de legatis & fideicommiſſis, libro trigeſimonono, l.Mæuius.* D.*de legat. & fideicomm. libro trigeſimoprimo.* ſic exponit Cuiac. *Obſeruationum libri decimiquarti capite* 19. Res eadem ne volente quidem teſtatore ſæpius dari aut præſtari poteſt: quia res mea facta ſemel, amplius mea fieri, aut mihi legari non poteſt, *l.ſi ſeruus. §. Stichum.*D.*de legatis & fideicommiſſis, libro trigeſimo*, ac ne æſtimatio quidem ex repetitione debetur, quia res legata eſt, non æſtimatio: & ſecundum regulam iuris, duæ cauſſæ lucratiuæ in eandem rem concurrere non poſſunt: niſi appareat teſtatorem voluiſſe, & rem præſtari, & æſtimationem, quod etiam legatarium probare conuenit, *lege ſi alij. in fin.* D.*de vſufruc. l.nutu.* §. 1. D. *de legatis tertio.* Res ipſa ne volente quidem teſtatore ſæpius præſtari poteſt. At quantitas eadem volente teſtatore ſæpius præſtari poteſt:quia etſi quantitas ſit eadem, nō tamen eſt ſpecies eadem, non eadem corpora nummorum. Quantitas eadem facilè multiplicatur. Corpus idem non recipit multiplicationem. Denique duæ cauſſæ lucratiuæ in eandem rem concurrere non poſſunt, in eandem quantitatem poſſunt.

Quantitas, quandoque pecuniæ ſummam ſignificat, *lege* 11.D.*de compen.l.*47. § 1.D.*de iure fiſci.*

Quantitas etiam modum ſignificat, *l.* 94. D. *de verborum obligationibus.* Sic Quantitatem patrimonij, operis, tranſactionis, legatorum dicimus, *l.* 21. *in fine.*D*igeſt. de operis noui nunciatione*, *l.* 19.D.*de militari teſtamento*, *l.*72. *&* 73. D. *ad legem Falcidiam.* Sic pro pretio & valore, *apud Paulum, libr. Sentent.* 2. *cap* Seruus qui furtum fecerit, damnúmve dederit, niſi id pro ſui quantitate dominus ſarcire paratus ſit, noxæ dedi poteſt.

QVARTA, quæ in iure noſtro frequentiſſimè appellatur, multiplex eſt: & quadrantem eius aſſis, de quo agitur, ſignificat. Præciſè namque Quarta, pro quarta pars ferè nominatur. Quartas igitur literarum ordine deſcribemus.

Quarta AGNATORVM erat quadrans hæreditatis inteſtato mortui, quam agnati, ſi filij non extabant, nepotibus ex filia auferebant, *leg ſi defunctus.* 4. *de leg hæredibus, libro Codicis Theodoſ. quinto*: at ex lege Iuſtiniani quandiu poſteri vlli ſunt, quamuis ex fœmina prognati ſint, agnati non admittuntur, *l.vltima. Cod. de ſuis & legit.* qua lege Quartam illam agnatorum abrogauit.

Quarta ABROGATI dicitur, quę à D. Pio introducta eſt: cum impubes cauſſa cognita arrogatus, ſine cauſſa tamen emancipatur: tum enim quartam bonorū arrogatoris cum ſuis bonis obtinet.

hæc. paſſim appellatur quarta D. Pij, *l. Papinianus.* 8. *§. ſi quis impubes.* D. *de inoff. teſtam.* *& l.* 1. *§. ſi impubes.* D. *de collation l. ſi arrogator.* 22. D. *de adoptionib.* Hoc autē periculi quod vitæ pupillorum ab arrogatoribus impendebat, euitandi cauſſa, inſtitutum eſt. Duo quippe cauenda fuerunt in iſtis adoptionibus, quia duplex ad deprædandum arrogati patrimonium aditus patebat. primùm, ſi puer è medio tolleretur: deinde, ſi emanciparetur nam vtroque modo illius bona arrogatori quærebantur. conſtitutum ergo eſt, primum, vt ne arrogator impuberis eius ante pubertatem mortui hæres eſſet: deinde, vt impubes minimum quartam arrogatoris ſui bonorum partem lucraretur.

Quarta CENTESIMÆ quid ſit, *l. finali*, C. *de petitione hæredit.* docet *Auguſtinus lib.* 2. *Emendationum, ca.* 10.

Quarta CVRIÆ dicitur, quadrans eius hæreditatis, quam alienus aliquis (hoc eſt, non ex numero decurionum) qui curiali ſucceſſit, ſiue ex aſſe, ſiue ex parte ſucceſſit, obtinuit. tum enim conſtitutū eſt, vt quadrantem curia poſtulare poſſit, non tamen de ſingulis rebus, ſed ita, vt hæres vniuerſum patrimonium in partes quatuor diuidat: & ſors ducatur, vt vel curia quadrantem, vel hæres dodrantem obtineat, *l.* 1. *&* 2. C. *quando, & quibus quarta pars. lib* 10.

Quarta DIVI PII, Vide Quarta arrogati.

Quarta EPISCOPORVM, inſtituta eſt à Iuſtiniano, ſed mira varietate: nam *in Nouella ſexta. Quomodo oport. epiſcop.* ſtatuit, vt qui è curialibus aut cohortalibus Epiſcopus creabitur, quadrantem omnium ſuorum bonorum curiæ largiatur. At *Nouella* 123. *de eccleſ. diuerſ. cap.* ſtatuit, vt bonorum ſuorum quartam duntaxat retineat, reliquum curiæ attribuatur.

Quarta EX TRIBVS MARIBVS eſt, quæ per SC. Sabinianum inducta eſt: vt, qui ex tribus maribus in adoptionem datus fuerit, ei quarta pars bonorum adoptiui patris relinquatur, *l. penultim.* C. *de adoption.* *& §. ſed ea omnia.* 13. *vbi Theophil. de hæred. ab inteſt.* hoc enim iuris ei, qui tres liberos mares haberet, tributum eſt.

Quarta FALCIDIÆ dicitur in iure, quam hæredes beneficio legis Falcidiæ retinent ex legatis, ſi fortè amplius dodrante in iis conſumptum eſt à teſtatore. Lex autem id ſtatuit non de ſingulis legatariis, ſed de vniuerſis: vt ſcilicet legare ita liceret, dummodò pars quarta patrimonij penes hæredem remaneret. Itaque tametſi plures legatarij ſint, non tamen amplius eis, quàm dodrantem licet attribuere. Viciſſim autem non vniuerſi hæredes, ſed ſinguli quartam ex ſua cuiuſque parte retinere poſſunt: moduſque patrimonij, non qui hæreditatis adeundæ, ſed qui tempore mortis fuit: ſpectatur: & antequam ea quarta detrahatur, æs alienum, funeris ſumptus: & precia manumiſſorum ſeruorum detrahenda ſunt, *l.* 1. *& paſſim.* D. *& Cod. de lege Falcidia.*

Quarta FIDEICOMMISSARII dicitur, cùm hæres poſt mortem ſuam rogatus eſt hæreditatis ſuæ partem quatam reſtituere. Valet enim fideicommiſſum, perinde ac ſi de hæreditate ſua reſtituenda rogatus eſſet: & eatenus reſtituenda eſt, quatenus hæreditas teſtatoris patitur. ſecundum vulgatam formam iuris, *l ſilius familias,* 114. *§. vt quis.* D. *de legatis & fideicommiſſis, libro trigeſimo.* Exemplum etiam extat *in l. ita tamen* 27. *§. Trebellianum.* *& l epiſtolam* 75. *§.* 1 *D ad Trebell.*

Quarta FILIÆ MAIESTATIS DAMNATI, ab imperatorib. Arcadio & Honorio inſtituta eſt. nam cùm olim ad liberos damnati maieſtatis bona pertinerent, *l. eorum* D. *ad legem Iuliam maieſtatis,* conſtituit, vt filiis nihil omninò relinqueretur: filiabus autē quolibet numero eſſent, quarta tantùm ex bonis matris, ſiue teſtatò, ſiue inteſtatò deceſſiſſent, attribueretur: vt haberētmediocrē potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum ac nomen hæredis, *l. quiſquis.* 5. C. *eod. titulo.*

Quarta FISCI quæ ſit, *docet Paulus in l. pen.* D. *de iure fiſci.* Qui tacitam fidem accommodauit, vt non capienti reſtitueret hæreditatem: ſi deducta parte quarta reſtituit, nihil retinere debet: quadrans autem, qui hæredi imponitur ipſius, eripiatur, & ad fiſcum transferatur. vnde dodrantis ſemiſſem ſolum capit qui ſe detulit.

Quarta LIBERORVM appellatur

quadrans eius partis hæreditariæ, quæ ſi paterfamil. inteſtatò deceſſiſſet, ad eos peruentura erat: qui quadrans liberis, vel inofficiosè exhæredatis, vel minorem in partem inſtitutus, quàm quantus ille eſt, attribuitur: veluti ſi duo ſint filij, quia legitima cuiuſque pars ab inteſtato eſt ſemis, idcircò ſeſcuncia illis attribuetur: quæ ſemiſſis pars quarta eſt, *l. Papinianus* 8. § *ſi quis* & *l ſi non mortis*. D. *de inoff. teſtamen.* Quarta autem hæc Legitima vulgò appellatur: opinor, quoniam ad Falcidiæ legis inſtar induċta eſt: *vt Iulianus apertè oſtendit Nouella* 34. & *aliis locis innumeris*. Poſtea autem Iuſtinianus Legitimæ iſtius rationem immutauit, *Nouella* 18. qua ſtatuit, vt ſi plures filij non ſint, quàm quatuor, legitima portio cenſeatur triens: ſi vltra quatuor, ſemis. vide ſuprà, Legitima liberorum.

Quarta MATRIS VEL AVIÆ curialis à Iuſtiniano inſtituta eſt, vt ſi mater mortui, vel auia, tempore quo filius, nepóſve moritur, in collegio eiuſdem ciuitatis curialis inuenta fuerit, quartam partem ipſorum hæreditatis obtineant, *l.* 2. *in fin. C. quando & quibus.*

Quarta MONACHI inſtituta eſt à Iuſtiniano, *Nouell.* 5. *de monaſteriis*, §. σκοπεῖν vbi ſtatuit, vt ſi quis liberos habens in monaſterium ſe aſcribi velit, tantum ex eius bonis attribuatur liberis ipſis, quantum quarta pars bonorum eius, ſi inteſtatus deceſſiſſet, efficeret: quòd ſi quid iam ante, aut donationis propter nuptias, aut dotis cauſſa: ſed tamen minus quadrante ipſis erogaſſet, quod ad quadrantem deeſſet, ſuppleretur, reliqua in monaſterij dominiũ tranſirent. quod idem inculcatur *Noue.* 123. *de eccleſ. diuer. cap.* §. εἰ δὲ γυνὴ ἢ ἀνήρ.

Quarta SVPERSTITIS FILII dicitur, cùm paterfamil. vxorem grauidam reliquit: & dubitatur, quot liberos paritura ſit. nam auċtores iuris conſtituerunt, vt pars pro tribus in ſuſpenſo maneat, vſque dum mulier pepererit, & quarta pars ſuperſtiti filio attribuatur. quod enim fieri non rarò admodum poteſt, ſpeċtarunt: id eſt, quia fieri poterat, vt tergemini naſcerentur, quartam partem ſuperſtiti filio aſſignauerunt, *lege* 3. *D. ſi. pars hæredit. petat.*

Quarta TREBELLIANICA, quæ nunc vocatur, Pegaſiana olim fuit. nam Pegaſiano SC. inſtitutum eſt, vt qui fideicommiſſum, ſiue vniuerſale, ſiue particulare reſtitueret, quadrantem ſibi retinere poſſet, §. *ſed quia. de fideicommiſſ. hæred.* vnde intelligi poteſt, quod lex Falcidia eſt in legatis, id Pegaſianum in fideicommiſſis. eſſe nam quemadmodum hæres, à quo plus dodrante legatum eſt, vſque ad quadrantem integrum itinere poteſt: eodem modo is, qui plus dodrante reſtituere eſt rogatus, ſiue vni, ſiue multis plus dodrante reddere ſit rogatus, quartam ſibi retinere poterit. Veluti ſi domum, quæ ſemiſſem valeat, Titio: ſeruos qui trientem valeant, Seio. tum enim vnam vnciam retinebit: non quo ab vtroque ſemunciam vnam detrahat, ſed vt hæc vncia excedens in partes duodecim diuidatur, quarum ſex Titius, quatuor Seius auferet, duæ reliquæ apud hæredem remanebunt. Atque hæc quidem inter quartam Falcidiam, & Pegaſianam ſimilitudo eſt: differentia autem illa, quòd in Falcidiam legata non imputantur, in Pegaſianam imputantur. Itaque ſi teſtator quadringenta in bonis habens, hæredi centum Mæuio ducenta, Valerio centum leget: hæres vltra centum, quæ prælegati nomine retinebit, Mæuio quinquaginta. Valerio vigintiquinque quartæ nomine detrahet. at ſi hæredem, cui centũ legarit, roget hæreditatem reſtituere, cẽtum quidẽ illa ſibi legata retinebit hæres: quartam autẽ eo amplius non detrahet, Cuius differentiæ rationẽ animaduerti hanc eſſe, quòd lex Falcidia voluntati præſumptæ teſtatoris ſubſeruiat, eíque conſentanea ſit. exiſtimatur enim teſtator, legatis hęreditatem exhauriens, errore id facere, & putare plus in hæreditate eſſe, quàm reuera ſit: creditúrque voluntas eius ea fuiſſe, vt hęres aliquid obtineret. At SC. Pegaſianum directò voluntas teſtatoris aduerſatur. conſtat enim teſtatoris hanc fuiſſe voluntatem, vt nihil apud hæredem, niſi nomen ac titulus maneret: reuera alius hæres eſſet. Cùm igitur aliquo præmio Senatuſconſultum hæredes voluerit aduerſus teſtatorum voluntatem, ad hæreditates adeundas allicere, credibile eſt ſatis habuiſſe, ſi quadrans iſte quoquo titulo

titulo ad hæredem perueniret. Itaque Marcianus *in leg. in quartam. 91. Digeſt. ad leg. Falcid.* ſiue legatum, ſiue fidei-commiſſum datum ſit hæredi, ſiue præcipere, vel deducere, vel retinere iuſſus eſt, vel accepta pecunia hæreditatem reſtituere rogatus ſit, vel conditionis implendæ cauſſa fideicommiſſum ei ſit, ea omnia in quartam ei imputari ſcribit: in Falcidiam autem, nequaquam. Atque hæc quidem de quarta Pegaſiana. Iuſtiniani verò conſtitutione Pegaſiani vis in Trebellianum ita transfuſa eſt, vt iam quarta Trebelliánica vocitetur: quoniam hæres vel quartam, vel quod ei deeſt, retinere ſolutúmve repetere poteſt: actiones autem pro rata communicantur, at ſi totam ſponte coactúſve reſtituit, omnium tum commodorum, tum incommodorum fit expers, *§. ſed quia. de fideicomm. libertatibus.* Hotoman,

QVASI verbum differentiæ, diuerſitatiſque, & decidendi rationem ſignificat, *leg. 63. §. ſi cùm tres. D. pro ſocio. & leg. 33. Digeſt. de obligatio & actio. leg. 5. § quippe. Digeſt de his qui deiecer. vel effud. leg. 47. D. de fideiuſſ. leg. 6. D. de exceptionibus.*

Quaſi *in l. id tempus. D. de vſucapio.* deminutionem, ſiue improprietatem ſignificat. Interdum pro quando accipitur, *leg certis. D. de accuſatio.* Quaſi aliàs, veritatem denotat, *l. ſi ante nupt. D. ſolut matri l. 34. D. de damno infect. leg. dedi. D. de condictio cauſſ. data.* Quaſi aliàs ſimilitudinem indicat, Pomponius. Si aliénam rem, inquit, ſciens mulier, in dotem dederit, reddenda ei eſt, quaſi ſuam dediſſet. D. *ſoluto matrimonio.* Quaſi, dixit, pro, ac ſi.

Quaſi vox improprietatis & fictionis, abuſionîſque ſignificatiua eſt. Sic peculium quaſi patrimonium dicitur, cùm eorum duntaxat. qui ſui iuris ſunt, patrimonium intelligatur, *l. nona, §. praterea. l. 47. in fin D. de peculio.* Et mulierum dos quaſi patrimonium dicitur, *l. 37. D. de religioſ.* Et quaſi pignus, quod pignoris loco retinetur, *leg 13. §. offer. D. de actio. empt.* Quaſi vſusfructus earum rerum, quæ vtendo conſumuntur & pereunt. proprietario enim ſatiſdatur: ſatiſdatio verò in corporum locum apud illum ſuccedit, *l 2. & 7. D. de vſufruct earum rerum. §. conſtituitur. in fin. Inſtitutio. de vſufruct.* Et quaſi poſſeſſoris loco conſtitutus dicitur is, qui vſum cœnaculi ac cepit, *l. 17. in fin. D. de donatio.* Quaſi dos, quæ à ſeruo ancillæ datur, *leg. 39. D. de iure dot.* cùm enim matrimonium inter eos non conſiſtat, nec dos eſſe intelligitur, *l. 3. D. eodem titu.* Quaſi maritus eſt, qui minorem 12. annis domum deduxit, antequam ea iuſtam ætatem impleuerit, *l. 32. §. ſi quis ſponſam D. de don. inter vir.* Quaſi acceſſio intelligitur patet, qui iubet cum filio contrahi, l. 91. *§. an filius fam. D. de verb. obligat.* Quaſi hæredes ſunt, qui vtilibus actionibus à Prætore datis in hæreditatem reſtituuntur, *l. 21. § vlt. D quod met cauſ.* Et omnes omnino prætorij ſucceſſores quaſi hæredes ſunt, *§. quos autem Inſtitut. de bon. poſſ.* Quaſi caſtrenſe peculium, quod ad inſtar caſtrenſis peculij introductum eſt, *l. 1. §. nec caſtrenſe. D. de col. bon. l. 7. in fin. D. de don. l. 6. C. de bon. mat. l. vlt. C. de inoffic. teſtam.* Quaſi poſſeſſio incorporaliũ veluti iuriũ appellatur. Propriè enim corporales demum res poſſidentur, *l. 3. §. qui vſuſfructus D de vi & vi arma. & Inſtit. de interdi in princ.* vbi Theod. quaſi poſſeſſionem definit, δεσπόζοντος πράγματος κατοχήν. Solent autem hac voce actiones vtiles deſignari. Ecce enim hypothecaria actio, quæ creditoribus ad hypothecarum perſecutionem datur, cum ad exemplum Seruianæ, quæ de rebus coloni pignori pro mercedibus obligatis competit, introducta ſit, quaſi Seruiana, & vtilis Seruiana dicitur, *l. 13. §. 1. D. ad Velleian §. item Seruiana. Inſtitut. de actionibus l. 1 C. commun. de leg. l. 1. §. cum prædium D. de pigno.* Eodem modo quaſi Publiciana, pro vtili Publiciana *in l. 70. D. de vin dica.* Sic quaſi Fabiana vel Caluiſiana, *leg. vltim. D ſi quid in fraud. patron.* Sic vtilem actionem quaſi inſtitoriam dandam dixit Papinianus, *l. 10. §. idem Papinianus. D. manda* quòd aliàs dicitur, vtili actione ad exemplum inſtitoriæ actionis agi, *l. 13. § ſi procurator. D de acti n. empt.* Sic quaſi damni iniuria actionem, pro vtili Aquiliæ actione dixit idem Papinian. *in l. 27. D. de procuratoribus.* Et aliàs, vtilem actionem damni iniuria, quaſi ex lege Aquilia, *leg 51. Digeſt de furtis.* Sic & vtilem actionem quaſi tutelæ, *in leg 52. §. 1. de pecul.* dicimus. Et vtilem actionem

quaſi domino dari, *leg.* 11. *Digeſt.de aq. & aq.plu.*

Quaſi dominus dicitur, qui diu poſſidendo dominus effici poteſt. *Zaſius in leg.ſtipulatio.§. hac quoque.* D. *de verb. oblig.*

Quaſi dominium propriè appellatur, cùm res alicui tradita eſt, à non domino, iuſto tamen mediante titulo. Impropriè quaſi dominium appellatur vtile. Quaſi dominium autem duplex: Verum,& Putatiuum. Verum, cùm eſt verè ſolutum, tranſactum, &c. Putatiuum,cùm non verè, accedente tamen iuſta erroris cauſa; vt ſi erraui in facto proprio putans me ſoluiſſe, vel tranſegiſſe, per ſuas forſtaſſe perſuaſionibus veriſimilibus.

Quaſi dominium non eſſe tertiam ſpeciem dominij, à directo & vtili diſtinctam non vna tantùm ratione probat *Apellus.* §. *de adſin.*

Quaſi nulla actio eſt,quæ exceptione repellitur,§.*Pom.ſcribit. leg. eleganter.*D. *quod met.cauſ.*

Quaſi prædo habendus eſt, qui per litis conteſtationem vel denunciationem aduerſarij cœperit intelligere hæreditatem occupatam ad ſe non pertinere:quia fit malæ fidei poſſeſſor,*l.ſed & ſi lege.§. de eo autem. & §.etiam ſi ante litem de pet. hæred.*

Quaſi ſui hæredes dici videntur aſcendentes,patrui,& fratres, *not.in Authentic.de hæred. & Falcid. §. ſi vero expreſſim.*

Quaſi vſucapere accipitur is,qui dicit ſe in ſtatu vſucapiendi fuiſſe,& quaſi habitu,id eſt, aptitudine rem vſucepiſſe,ſi à poſſeſſione non cecidiſſet, petens reduci ſe & reponi ad rei poſſeſſionem: vt vſcapio perficiatur re ad vſucapionis commodum eſt reſtituta. *Zaſ. in §.ſed iſta.Inſtit.de act.*

Quaſi contractus in iure appellantur, qui non propriè contractus ſunt,ſed tantùm ad contractuum ſimilitudinem accedunt.nam vt in contractibus,ſic etiam in hiſce actionibus rei priuatæ negotium geritur.verùm hoc intereſt, quod in contractibus conuentio interuenit, & voluntas vtriuſque non modò concurrit, verùm etiam declaratur: in his vnius ſolius actione tum ipſe, tum etiam alter tacitè obligatur:vt facilè appareat, eos ſi minus re ac veritate,ac certè tacitè ac præſumptè, id eſt,ipſo iure contraxiſſe. Præſumitur enim ac iudicatur negotiorum geſtor eo animo negotium gerere,vt ex dolo & culpa obligetur: viciſſimque etiam dominus eo animo eſſe iudicatur,vt lubenter ſe negotiorum geſtori obligatum velit, ſi quid ſuo nomine impenderit. quare naſci dicitur hæc obligatio, quaſi ex contractu: id eſt,non ex verò & geſto (vt ſic dicam) contractu,ſed ex tacito & præſumpto, *leg.*5.*Digeſt de oblig.& actio. l.*2 *l.* 6. D. *de neg.geſt.*

Quaſi delictum dicitur,cum culpa punitur ita, quaſi reuera delictum eſſet. Culpa enim propriè à Delicto ſic diſtinguitur,quòd in hoc dolus eſt, in illa nō eſt:veluti cùm iudex malè per imprudentiam iudicando litem ſuam.Imprudentia enim pars culpæ eſt: culpa autem pars quædam delicti. pœna igitur damnato ſic imponitur, ac ſi deliquiſſet:cùm tamen eius factum propriè delictum dici non poſſit,*l.* 5. §. *ſi iudex.*D.*de oblig & act.§.*1. *Inſtit. de oblig.quæ quaſi ex delict.*

QVATENVS aliquando aduerbium eſt,*l.ſi cum dotem.§ Nec non illud.*D. *ſol.mat.* Aliquando accipitur pro coniunctione quòd,*vt ibidem.§ ſi autem ſæuiſſimo.*

QVATENVS FACERE POSSIT,*l.maritum.* D. *ſol. matr.l.in condemnatione.*D.*de diuerſ.regul.iur. & alibi ſæpè.* Hæc verba innuunt debere ita fieri deductionem, ne quis egeat: relinquendúmque ei eſſe, vnde ſecundum dignitatem ſuam honeſtè cum familia ſua viuere poſſit.

Quatenus ad hæreditatem peruenit, id eſt,in quantum locupletior facta fuit, *l.in hæredem D.de dolo.* Quòd ſi adiicitur diſpoſitioni in futurum tempus concepta conditionem ſignificat, *leg. cùm via. D.de cond & demonſt.*

Quatenus quo modo ponatur, *exponit Bart.l.*1 *verſi.quare de aduerbij.* D.*de cond. & demonſt.& Bal.in l.antiquitas.*1. *not.C. de vſufruct.*

Quatenus,pro quoniam, quia, *in leg.* 26.*§ ſi is qui.Digeſt. mandati. leg.*15 *item ſi natus.Digeſt.de falſis & leg.* 53. D.*de ſidei-comm.libert.Leg.*2.*Digeſt.ſi quid in fraud.patron leg.*4. D. *de gradib. & ad fin.*49. D.

de

de verb. oblig leg.6.in fin. D *ſi cert. petat.l.* 3.§. 1. D *de in rem ve ſ. l.6*o.§.1. D.*de ritu nupt. l.* 35. *in ſi princ ff.de aur. & ar. lega.l.* 14.D *de aqu & aq plu.* Feſtus lib. 11. in hac ſignificatione veteres quatenus dixiſſe ſcribit, vſitata illis quantum exiſtimo literarum E, & I, commutatione Inuenio etiam ſic Quintilianum locutum *lib.4. Inſtit.cap.1.* Sed quatenus, ait, forte quadam peruenimus ad difficilius narrationum genus, iam de his loquamur. *Et Plinium lib* 3 *Epiſtol.ad Caminium.* Et quatinus nobis denegatur diu viuere, relinquamus aliquid, quo nos vixiſſe teſtemur. *Et Sueton.in Claudio.cap.*26. Confirmauitque quatinus matrimoni ſibi malè cederent, manſurum ſe in cœlibatu.

QVATERNATVM feudum in Neapolit. conſtit. quod in quaternionibus doanæ inſcriptum eſt.

QVATVORVIRI, magiſtratus erant, qui à Romanis in coloniis ac municipiis creabantur. Hinc Cicero epiſtolam ſcribit, Quatuoruiris & Decurionibus Fregellanis. Et in epiſtol. ad Atticum de M. Antonio inquit: Euocauit literis è municipiis denos, & IIII. viri venerunt ad villam eius. Extat tamen *in lib.*32. *Var. Lect.Victor cap.*17. inſcriptio antiqua municipij, in qua quatuoruiri non numerantur.

SECVRITAT. AVG.
SACRVM.
DECVRION. POPVLVSQ.
COLONIAE. PRAENESTIN.

QVERELÆ nomine tres in iure ciuili actiones appellantur: vna Inofficioſi teſtamenti: altera quæ ad illius ſimilitudinem introducta eſt, Inofficioſæ donationis: tertia Inofficioſæ dotis.

Querela INOFFICIOSI TESTAMENTI eſt, qua poſtulatur, vt ſi iudices violatum à teſtatore officium cognoſcant, reſciſſo teſtamento, hæreditatem iis quibus naturæ iure debetur, adiudicent, quaſi non ſanæ mentis teſtator fuiſſet: quia vel in ſuos liberos iniurius, vel in ſuos parentes impius fuerit, *l.1.& paſſ* D.*de inoffic.teſtam.* Eadémque interdum Actio, interdum etiam Accuſatio nominatur, *l.3.l.8.l.11.l.25.l 27.C.de inoffi.teſt.l.6.l 22.l 27.*D.*eod.*

Querela INOFFICIOSÆ DONATIONIS eſt, qua poſtulatur, vt quod contra officij rationem donatum eſt, reuocetur, *l.1.& paſſ* C *de inoffic. donat.* Vtriuſque autem hoc commune eſt, tum vt demum concedantur, cum vel alia ratione nulla liberi ius ſuum recuperare poſſunt, vel quadrans hæreditatis eis relictus non eſt: quæ pars legitima dicitur. nam ſi minus eis relictum eſt, quod deerit ſupplebitur, *l ſi tota.*5.*& l ſi mater.*7.*C.eod.*

Quærela INOFFICIOSÆ DOTIS eſt, per quam liberi quorum mater ſecundo ſuo marito, vel omnia bona ſua, vel magnam eorum partem dedit, poſtulant vt debita ſibi emolumenta præſtentur, *leg.1.Cod.de inoffi.dot.* Hoc autẽ duæ priores, inter ſe differũt, quod prima non niſi & iure facto teſtamẽto, & adita ex eo hæreditate & aduerſus hæredẽ ſcriptũ cõceditur, *l.Papi.§.ſi conditione* D.*de inoff.l ſcimus §.illud.* C.*eod.* Secunda verò plerunque & ab inteſtato, & ei qui ab inteſtato hæres eſt, competit, *leg.* 3. *Cod. de inoffi.dona.* Illa reſcindit teſtamentum, & planè ad inteſtati cauſſam reuocat, vt nihil ex eo valeat, *d l.Papin. & l.cum mater. D.eod.* hæc nunquam reuocat, niſi vſque ad legitimam tantum, *l.* 1.*& paſſ C.illo tit.*

Querela PRÆPARATA (quæ nõ niſi extraneis datur, *l.ſi quis filium. l.ſcimus in ſi.*C *de inoff.teſt.*) dicitur, quæ in cõtrouerſiam aliquo modo perducta eſt. Præparaſſe autem querelam videtur is, qui ad denunciationem vel actionis editionem proceſſit: multò magis qui litem conteſtatus eſt, *l quemadmodum* D. *inoff teſt.* Vide ſuprà Inofficioſum.

QVI, quæ, quod, de iis dictionibus vide *l.nuper.§. fin. D.de legat* 3.*l. Quintus.* D *de aur & argent.l.*1.*Cod.de ſum Trinit.*

Qui omnino non reſpondet, contumax eſt. Contumaciæ autem pœnam hanc ferre debet, vt in ſolidum conueniatur. *Vlp.ait,in l.de ætate.* §.1. *D. de interrogat.actio.*

Qui, pro Qualis, M.Cic.in Antonium,

Qui vir.ex Bud.

Qui, vox iuncta verbo futuri temporis, facit conditionem, *l Stichum qui.* D. *de l.*1. *Bar. Alex & Aret in l.ſi decem cum reliquero.ff.de verb.oblig.*

Qui, aduerbium, pro quemadmodum.

Qui, relatiuum, ſi qualitas omnibus

competat, *l. omnes populi. D. de iuſtit. & iur.* non reſtringi, ſed declarat. *Sic in l. 1. C. de ſumm. Trinit.*

QVIBVSIPSIS Pomponius: Regula iuris ciuilis eſt, ait, quæ efficit, vt quibus ipſis legare poſſumus, eorum quoque ſeruis legare poſſimus.

QVICQVID infinitè capitur, nunquam refert, *leg. quod ſi ſic. D. de hered. vel act. vend.*

Quid, infinitè captum, *vt docet Bart. l. ſeruum. D. de acqu. her.* verificatur in qualibet particula, quandoque ponitur pro aliquid. *leg. 1. §. hic titul. Digeſt. de publican.*

QVICVNQVE, dictio diſtributiua, idem ſignificat quod, Quiſquis: quia vox hæc, Cunque, naturam geminationis habet: vnde & Qualiſqualis, à Iuriſc. ſcribitur, cum alij, qualiſcunque dicant: ſic & Taliſcunque, & vtercunque, pro vteruter, & ſi qua ſimilia. Huius autem diſtributiui duplicis natura eſt, vt rem in ſolidum cuilibet attribuat, & vel in vno poſſit effectum conſequi, nedum in omnibus. Quod rectè Bartol. declarat, *vt Alc. teſtatur. c. 11. lib. 11. Parerg. 3.* Continet autem tam maſculos, quàm fœminas, *l. ait diuus. D. de iur. fiſci. cum ſimil.* Item complectitur ciuitatem, municipium, corpus, collegium & vniuerſitatem, *leg. metum §. animaduertendum. & ſeq. D quod met. cauſſ. Vide Bartol in d. l. ait diuus. & in l. neceſſarias. §. ſi annua. D. de pign. act.* vbi excutit, idémne fit quòd Omnis. Et quamuis, Quicunque, Cuiuſcunque, maximè extendantur in iure noſtro, tamen nihilominus intelligitur, cuiuſcunque ſexus, de perſonis aptis. *per not gl. in l. præmittendo. in princ. D. de iur. dot.* Adſtipulatur gl. *in l. vt gradatim. §. 1. D. de mun. & hon.* vbi etiam vniuerſalitas ad aptas perſonas reſtringitur. Memorabilis eſt illa Zaſij doctrina, quam tradit, enarrans §. *de conſtituta. Inſtit de actio.* Quod quamuis ius ciuile loquatur, & decidat ſub vniuerſali, tamen iſta effuſa vniuerſalitas reſtringitur ad aptas perſonas: *& vide Alciat. lib. 3. ff de ver. ſig.* nunquam in iure noſtro tanta vniuerſalis eſt propoſitio, quæ vniuerſaliter omnino non elligatur, quin accipiat reſtrictionem ad homines aptos. *per gl. in iam. d. §. in verbo Cum omnibus.*

QVIDNI? cur non? *leg. 1. §. 1. D. de verborum obligat.*

QVIDNAM perſonam certam dicit, & ſingulare potius ſignum eſt, quàm particulare. Nec ſubſtituit, quod aliqui volunt Quidam, pro Quis, eſſe dictionem vniuerſalem. Indiuiduum náque vbique, ſed non demonſtratiuum indicat, ſi rectè textus excuſſeris.

Quidam filij, duos tantùm etiam complectitur: quod ceu obſeruatu dignum traditum eſt *in gl. l. 1. C. de inoff. donat.* Pontificij iuris interpretes verb. Quidam al. j, ad tres vel quatuor referunt, *c. 1. extrà de reſcript & eod. tit. c. 2. l. 6.*

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. Quid de ea re fieri placeret, de ea re ita cenſuerunt. Notæ quibus veteres in Senatuſconſultis proſcribendis vtebantur. Vide D. E. R. I. C.

QVIES pro laxamento & otio, *l. 1. §. cura carnis. D. de offic. Prætor.*

QVIETE, ſine interpellatione, vel interruptione aliqua, *cap. ſanctorum. de præſcript.*

QVILIBET verbum rem, qua de agitur, cuilibet appropriare ſolet, *l. ſi pluribus vbi Bartol. & Zaſius Digeſt. de leg. 2.* & quid diſtet à verbo Omnis, not in d. l. ſi pluribus.

Quibuſlibet vocem, de inhabilibus accipiendum non eſſet reſpondit *An. Alc. reſp. 370 numer. 9. ex Bald. cap. 1. §. donari quibus mod. alie. olim feud. ali. in vſib. feud.*

QVIN pro quòd, *in l. quiſquis. D. de verb. ſig.*

QVINCVNX, aſſis pars, *leg. ſeruum. 50. §. ſi D de hered. inſti.* conſtat quinque vnciis, hoc eſt, quinque duodecimis, vt ſcribit Voluſ. in lib. diſtributionis. Eius hæc nota erat: ⊏ — ⊐.

QVINA dena, vulgò quindena. *D. ad leg. Falc. l. qui quadraginta. § qui ducenta.*

Quin ſoldi quid ſignificent, *in l. vnic. C. de arg pretio lib. 10. Auguſt. lib. 2 cap. 9. exponit.*

QVINARIVS, dimidium denarij, id eſt, aſſes quinque, *Auguſt. l. 2. Emend. cap. 7.*

QVINQVE pedum vſucapionem Cic. nominat in lib. De legibus 1. eo loco quem ſubiiciam, &, ſi poſſum, explanabo. Ex hac, inquit, non rerum, ſed verborum diſcordia controuerſia nata eſt de finibus,

finibus, in qua, (quoniam vſucapionem XII. tabulæ intra quinque pedes eſſe noluerunt) depaſci veterem poſſeſſionem Academiæ ab hoc acuto homine non ſinemus, nec Mamilia leue ſinguli, ſed ex his tres arbitri fines regemus. Depaſci Academiæ poſſeſſionem, refert ad vſucapionem ipſius quinquepedalis. Senſus eſt: Vt in controuerſia vicinorum de finibus, termini requiruntur, quib. reperti, quinque quaqua verſus pedes definiuntur, qui quamuis longo tempore ab alterutro poſſeſſi ſint, finibus tamen dirimendis reſeruantur: ſic in controuerſia de finibus bonorum & malorum, quę philoſophos exercet, termini Academicæ diſciplinæ à Socrate poſiti peruestigandi ſunt: & Antiochi arrogantiæ illius gloriam depaſcentis regenda & coercenda eſt. Lex autem Mamilia vnicum adigi arbitrum volebat finibus agrorum regundis: ſed cùm tres tum eſſent, facetè intulit: Nec Mamilia lege ſinguli, ſed ex his tres arbitri fines regemus. De hac lege Aggenus Vrbicus his verbis: De fine enim lex Mamilia quinque aut ſex pedum latitudinem præſcribit, quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat, vel circumactus aratri, quod vſucapi non poteſt. Hot. qui & de hac re dixit quædam in Comm. de leg. duodecim tabularum. Hinc

Quinque pedum præſcriptio, *l.*4. *& l.* 5. *C fi. reg.* de qua vide Alciatum in libello, cui titulus eſt de quinque pedũ præſcriptione.

QVINQVEPRIMI in Verrinis ſunt quinque viri, qui principem in ſenatu locum habebant; hi autem, vt & decemprimi, muneribus quibuſdam & functionibus obnoxij erant, vt à Iuriſconſultis traditur.

QVINQVEVIR apud Horat.l.4. ſat.5. hoc verſu: *plerunque recoctus Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem.* quibuſdam dicitur ſignator, quòd quinque ſignatores adhiberi ſolerent. *Turn. Aduerſ.l.*21.*c* 26. putat nomen eſſe magiſtratus, vt in colonis deducendis, & agris aſſignandis. nam triumuiri, quinqueuiri, decemuiri, vigintiuiri leguntur aſſignatores agrorum fuiſſe. Cicer. Quinqueuiri meminit in Lucullo: Neminem eſſe prætorem imperatorem, neſcio annę quinqueuirum quidem quenquam, niſi ſapientem. Sed & quinqueuiri de exilio iudicabant, *vt idem Turneb. refert ex Pithoeo.* Erant & quinqueuiri menſarij, & quinqueuiri muris turribuſque reficiendis, quod paruum erat & exiguum munus. Erant & quinqueuiri cis & vls Tiberim, quorum non admodum magnum munus erat, cùm quidam magiſtratuum vicarij forent, de quibus Horatium potiſſimùm locutum eſſe idem Turn. vult. Scriba autem recoctus id eſt, qui ſæpe factus & refectus eſt: ſic recoxiſſe Peleam dicitur Medea, id eſt, reformaſſe atque renouaſſe.

QVINQVENNIVM dicitur multum temporis, *in leg.*1.§. *quod dictum eſt. D. de ſeparat.*

QVINQVENNALIS, *in leg.* 1. *de medi. & profeſſoribus in Cod. The.* hoc erat in municipiis quibuſdam magiſtratus nomen. *Spartia.in Hadria.* Per Latina oppida Dictator, & Ædilis & Duũuir fuit, apud Neapolim Demarchus, in patria ſua Quinquennalis. *Apul.*10.*de Aſino aur.* Gradatim permenſis honoribus Quinquennali magiſtratui fuerat deſtinatus.

QVIRINVS velut conditor vrbis Romæ conſecratus, cùm antea Romulus diceretur, à quo Romani Quirites. Hinc

QVIRITIVM ius dicebatur, quod ciuium Romanorum cauſſa propriè inſtitutum ita erat, vt peregrini omnes eius planè expertes eſſent. Itaque cùm Cicero Licinium Archiam ciuem Romanum probare vellet: Iis temporibus, inquit quæ tu criminaris, ne ipſius quidem iudicio in ciuium Romanorum iure eſſe verſatum, & teſtamentum ſæpè fecit noſtris legibus, & adiit hæreditates ciuium Romanorum, &c. Hoc autem ius quantum ad dominium acquirendum attinet (*de quo ſolo titulo, Codicis intelligendus eſt*) ab Vlpiano quidem in Inſtitutionibus tribus in rebus ponitur, mancipatione, vſucapione, & in iure ceſſione: à Varrone autem *libro de re ruſtic.* 2. ſex. nam præter ſuperiores addit iuſtam hæreditatem, emptionem è præda ſub corona, & emptionem in bonis ſectioneve alicuius. Verba eius hæc ſunt: In emptionib. Emptionẽ aut omnem acquirendi modũ intellige, vt ſuo loco docuimus) domi-

num legitimum ſex ferè res perficiunt: ſi hæreditatem iuſtam adiit, ſi, vt debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit (mancipationem ſignificat, de qua ſuo loco diximus, & quam Quiritium eſſe propriam Cicero & Boetius in Topic. demonſtrat) aut ſi in iure ceſſit qui potuit cedere (ſic reſtituit Hotoman. vbi legebatur CVI.) & id vbi oportuit (id eſt, apud eum, apud quem legis actio eſt. hoc ſignificari cognoſces ex formula ceſſionis in iure) aut ſi vſucepit (vſucapionem enim Quiritium eſſe propriam indicat Cic. ex XII. Tabul. in lib. Officior. 1.) aut ſi è præda ſub corona emit (quo de more Gellius libr. 7. cap. 4.) tùm vero cum in bonis ſectionéſve cuius publicè venit. qua de re ſuis locis explicabimus. Ius ergo Quiritium hoc erat, vt ſi al quo illius generis modo acquiſita res eſſet, nihil eſſet periculi à litibus: quemadmodum *in Orat. pro Cæcina.* Cicero declarat: Vt perueniat ad me fundus, inquit, teſtamento alicuius fieri poteſt: vt retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt, id eſt, ſine iure Quiritium, quia hæredis inſtitutio ius Quiritium non transfert, ſed iuſta & legitima hæreditas, vt ſuperius dictum eſt. Item: Fundus à patre relinqui poteſt: at vſucapio fundi, hoc eſt, finis ſolicitudinis ac periculi litium, non à patre relinquitur, ſed à legibus aquæductus, hauſtus, iter, actus, à patre: ſed rata auctoritas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur Hinc ius euictionis, de quo ſuo loco commemorauimus. Huic autem iuri Quiritium opponebatur ius in bonis: de quo ſub verbo IN BONIS diſſeruimus. *idque apparet ex l. vnic. C. de nud. iur. Quirit. tollen itémque ex Vlpian. Inſtitut. capit.* 1. Quiritium ius, *inquit Iuſtinianus*, id dicitur, quo Quirites vtuntur. Romani enim à Romulo, Quirites à Quirino appellantur, §. 3. *de iur. natur.* Ouidius lib. 2. Faſt.

Proxima lux vacua eſt, at tertia dicta Quirino:
Qui tenet hoc nomen, Romulus antè fuit.
Siue quòd haſta Quiris priſcis eſt dicta Latinis:
Bellicus à telo venit in aſtra Deus.
Siue ſuo regi nomen poſuere Quirites:
Seu quia Romanis iunxerat ille Cures.

QVIS, verbum, tam maſculos, quàm fœminas complectitur, l. 1. D. de verb. ſignifi. Itaque his verbis, SI QVIS ID QVOD PERPETVAE IVRISDICTIONIS CAVSA PROPOSITVM, &c. Prætorem vtrumque ſexum complexum, *Vlpianus ait l. 7. D de iuriſdictio.* Idémque ad illa verba, SI QVIS NEGOTIA ALTERIVS, &c. Hæc verba, ait, SI QVIS, accipienda ſic ſunt, Siue quæ, *l. 3 D de neg. geſt.* Item de verbo Qui, traditur *in l. 1. D. de conſtit pec.* & de verbo, Quicunque, *in l. 16. D. de iur. fiſc.*

Quis, aut interrogatiuè, aut infinitè ponitur, nunquam relatiuè. Verùm vniuerſaliſne an particularis vox ſit, Bartolus oſtendit, *in l ſi ita D. de leg.* 2. Aliquando ponitur pro Aliquis: ita & quocunque die, pro aliquocunque. Vnde, qui prom ttit ſiſtere quocunque die, perinde eſt, ac ſi aliquo die ſiſtere promiſiſſet, eiúſque in arbitrio promiſſoris, quo die velit, poteriſque vel vſque ad mortem differre. Diei enim electio ad eum ex regula pertinet, *l. qui ex pluribus. de verbo. obliga.* quòd ſi antequam ſiſtat moriatur, verum erit aliqua eum die non ſtetiſſe: commiſſáque ſtipulatione pœnali aduerſus hæredem agetur: quo fit, vt ſubauditione Aecurſiana, aliorúmque tricis, *vt Alciatus*, nihil ſit opus.

QVISQVIS voce, omnes ſignificantur, *l. 29. D. de hæred. inſtit.* atque ita hæc clauſula, QVISQVIS MIHI HAERES erit, accipienda eſt, *l. 3. D. de iure codicill. l. 3. l. 103. l. 123. D. de leg.* 1. Nam & ſi plures gradus ſunt hæredum, & ſcriptum ſit, Quicunque mihi hæres erit, dato, ad omnes gradus hic ſermo pertinebit, *l 96. D. de legat.* 3.

Quo BONVM EST? locutio Iuriſconſultis vſurpata, pro, Quam ad rem vtile eſt? *Caius l. aliquando.* 13. *in fin. D. ad Velleian.* Quo enim bonum eſt, expectare conditionem vel diem, cum in ea cauſſa ſi prior iſte debitor, &c. *Vlp. l. 3. §. ſi quis ex liberis D. de bon poſſ. contra tab.* Cùm enim poſſit contra tabulas habere poſſeſſionem, quo bonum eſt ei contra tabulas dari? *Idem l. ſi poſt mortem.* 10. §. *liberi. eodem.* Quo enim bonum eſt eis fauere, vt patrem faciant, nihil habituris? *Scæuola. l. ſi*

la l. ſi duo. 93. D. *de ſolutionibus.* Si duo rei ſint ſtipulandi, & alter alterum hæredem ſcripſit, videndum an confundatur obligatio, placet non confundi quo bonum eſt hoc dicere.

QVO magis pro Quo minus. *Imp. l. 3. C. de iud.* Nihil prohibet, quo magis apud eum quoque diſceptatio terminetur. *Item l. 1. C. qui dare tut.* Non ideo oportuit impediri, quo magis liberali cauſſa ordinata, curator tibi daretur.

Quo iure, quáve iniuria, prouerbiale eſt, quaſi per fas ac nefas, velis nolis. *Terentius in Andria*: Quo iure, quáve iniuria præcipitem me in priſtinum dabit.

Quod iuſſu, nomen eſt obligationis & actionis commune. *l. ſi tutoris. §. 1. l ſi iuſſu eius. D. quod iuſſu.* Vide Actio quod iuſſu.

Quod legatorum Interdictum; vide Interdictum quo legatorum, & ſic de Quorum bonorum, &c.

Quod alium facientem prohibere ex officio neceſſe habuit, id ipſe committere non debuit, *Vlpia. ait. in l. altius. D. ſeruit. vend.*

Quod ademptum eſt, nec datum videtur, ſecundum Celſi & Marcelli ſententiam quæ vera eſt *vt ait Vlpianus in l. ſi ita adſcriptum. de leg.* 1.

Quod quis ſciat, vel quod ſcire debeat, paria cenſentur, *Bald. in Authen. ad hac. C. de vſur.* Sicut & idem iudicatur, quód quis rem aliquam habeat, vel habere debeat. *l. penult. §. cum ita. vbi Bart. de aur. & arg leg.*

Quod ſine fraude ſua aliorúmque fiat, Budæus intelligit, ſuo ſuo, alienóque iure. Huius perquàm elegantis clauſulæ ſenſum Cæſares noſtri in diplomatibus, & quidem, vt omnia craſſiore ſtylo, ſic exprimere ſolent: Noſtris tamen, ſacríque imperij, ac alterius cuiuſcunque iuribus ſemper ſaluis.

Quod turpiter, vel ſcelere quæſitum eſt, ad compendium hæredis non debet pertinere, *in fin. l. quod diximus. D. Quod met. cauſſ.*

QVO aduerbium, *in. l. 1. §. 3. D de ſuis, & legit.* id eſt, id quid, *l. 26. §. 4. D. ex quibus cauſ. maio.*

Quò, aduerbium eſt loci, Quò pro Quantò, Quò minus homo poteſt, eò magis cupit Quò pro vt, *Plinius Iunior*: Neque id feci, quò tibi moleſtus eſſem.

QVOAD VIVAM, & quoad moriar, idem ſignificant; tametſi contraria eſſe videantur. Rationem habes apud Sipontinum. *Vlpian. in l. epiſtola. §. fin. de pact. docet his verbis.* Vt ei certa quantitas, quoad viueret hæres, præſtaretur, non produci perpetuam præſtationem. Eſt tamen vbi aliquando rerum quantitatem denotat, & pro quantum, ferè cum verbo Poſſum, accipitur, *Cic. de Senect.* Quoad potuit, reſtitit. Quoad eius fieri poteſt, hic EIVS parelcon eſt, hoc eſt, ſuperflua vocis additio. Sed apud Iuriſconſultos frequentior eſt, quæ παρεργία dici poteſt, id eſt, *vt Alciat. interpretatur*, ocioſitas: cùm aliqua dictio, vel etiam clauſula additur, quæ minimè ad rem, de qua agitur, neceſſaria ſit, ita vt etiamſi ea deſit, nihilominus idem iuris fuerit conſtituendum, *l. qui Romæ. § Callimachus.* D. *de verb. oblig.*

QVOCVNQVE tempore, verbum vniuerſale eſt, & omne tempus ſine reſtrictione complectitur. *Vide gl. in l. cum pœnam.* D. *de arb. Bart in l. balliſta.* D. *ad Trebellia. cum ſimilibus.*

QVOT menſibus, & Quot diebus eodem modo, vt Quotannis, pro ſingulis menſibus, ſingulis diebus. *Vlpianus in l. nec ſemel. 12. §. 2.* D. *quando dies legat.* Nihil intereſt, vtrum in annos ſingulos, vel quotannis, an in ſingulos menſes, vel quot menſibus, an in ſingulos dies, vel quot diebus legetur. *idem in l. 8. §. 16.* D. *de tranſ.* Si tamen ita tranſegerit, vt in vicem eorum nummũ quot annis, vel quot menſibus acciperet, &c. Sic apud Catonem, Varronem, & Vitruuium perſæpè. Ideóque Quotidie ſcribendum, non cottidie.

QVOTIDIANVM, quod ſingulis diebus accidit, *Felin. cap. accedens. de reſtit ſpol.*

QVOTIES quot vices requirat (vices enim hæc vox ſignificat) *Bartol. tradit in l. eum qui certarum. § fi.* D. *de verb. oblig.* Veteres quotiens ſcripſiſſe A. Aug. in lib. Emendatio. admonuit, & aliàs annotauimus.

QVOVSQVE an conditionem ſignificet, *docet Bartolus l. centeſimus. § final.* D. *de verbor. obliga. l. fin.* D. *ad Tert.*

R

R LITERAM ab Appio Claudio inuentam. Pomponius ſcribit *in l. 2. §. iuris ciuilis. de orig. iuris*: eóque factum, vt qui antea Valeſij Fuſij, Papiſij, Auſelij dicebantur: pòſt Valerij, Furij, Papirij, Aurelij vocitati ſint. *Cuius rei teſtes ſunt Cice. lib. Epiſtol. 9. Macrobius lib. 3. c. 2. Varro lib. de ling. Lat. 6. Liuius lib. 3. Feſtus* 1.

RABIES *Feſto lib.* 16. morbus caninus: transfertur & ad homines, & ſumitur pro furore impotente in eo, qui more canum furit, *l. 2. C. qui teſt. fac. poſſ.*

RABVLA, *inquit Feſtus*, dicitur multis intentus negotiis, paratúſque ad radendum auferendúmque: vel eſt in negotiis agendis acrior, quaſi rabioſus: quales ſunt clamoſi aduocati pecuniæ æruſcatores.

RABVLARII, *apud Vlpian. in libris de officio Proconſulis*, veteribus Gloſſis quæ à Cuiacio adferuntur ſunt *ἀντεπίτροποι*: ij ſcilicet, qui in foro vicem procuratorum obtinent: quos forſitan *l. moris. D. de pœnis* iunxerat Vlpianus aduocatis, tabellionibus, pragmaticis, his ominibus perſonis foro interdici ſolere demonſtrans. Alij Ramularij legunt.

RADERE, in XII. Tab. eſt, vnguib. dilaniare, dilacerare, verba legis hæc MVLIERES GENAS NE RADVNTO. Radere barbam *l. item Mela. D. ad le. Aquil.* tondere ſignificat.

RADICITVS, id eſt, ab imis radicibus, *l. furti. § 1. D. arb. furt. cæſarum.* *μεταφορικῶς* pro omnino.

RADIIS maritorum coruſcare, in libris noſtris dicuntur mulieres, in quibus honor mariti fulget, velut quodam radio ſolari, qui eas conſpicuas facit.

RACHA, Hebræis interiectio indignantis, qua vtitur Matth. 5. c.

RAMENTVM, tenuis cuiuſque rei particula. Ramenta fluminum, minutiſſimæ arenæ partes.

RAPERE verbum, & ſciſſum & fractum, adeóque vi raptum continet. *Vlp. D. de verb. ſign. l. 9.* aliter Florentiæ legitur.

Rabi *Feſto lib.* 16. ſimulatur virgo ex gremio matris, aut ſi ea non eſt, ex proxima neceſſitudine, cùm ad virum trahitur: quòd videlicet ea res Romulo ceſſerit.

RAPAX nomen apud Ciceronem in Lælio non ſonat iniuſtum, aut πλεονέκτην ſed quod ſtudio & arte, ſiue vi quadam ſua & natura alliciat ad ſe quippiam, cuius deſiderio teneatur. Nihil eſt enim, inquit, appetentius ſimilium ſui: nihil rapacius quam natura. ſicque Rapere ſumitur in carmine quodam inſerto inter luſus Priapi:

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneida pomis.

Valet enim illic, conciliauit ipſam ſibi ac beneuolam reddidit, vel potius inuitam ad ſe vocauit.

RAPTVM dicitur, vi ablatum.

Raptus, violentum ſtuprum, *l. raptores C. de rap. virg.* Et raptus crimen, *l. 5. §. vlt. D. de vi public.*

RAPTOR generaliter, qui vi res alienas rapit, aufert. Eſtque improbior fure, quamuis manifeſto, licet leuius puniatur. Raptor omnimodò furtum facit: ideò manifeſtus fur exiſtimandus eſt: & furti actione tenebitur, *l. ſi vendidero §. cum raptor. D. de furt.* Specialiter autem raptor dicitur, qui virginem rapit, *l. raptores. C. de rapt. virg.*

RAPINA, ad rem: Raptio ad perſonam refertur. *Bart. in l. ſi quis ex domo. D. de fur.* diſputat non inutiliter, an rapina ſit priuatum delictum. Item, ſit ne ſpecies furti, inueſtigat, *in l. duobus. §. ſi quis iurauerit. D. de iureiu.* Receptum eſt, Rapinam maius furto eſſe delictum, *l. ſi cum exceptione. §. qui vim D. quod metus cauſſa.*

Rapina eſt violentia rei ademptio. Rapinam facere, rapere, *l. 1. § 1. D de aleato.* Differt autem in multis à furto. I. Furtum latenter & clanculum fit, Rapina impudenter, & vi II. Furtum aliud eſt manifeſtum, aliud nec manifeſtum. Rapina non niſi manifeſta III. Furti pœna quandoque dupli eſt, quandoque quadrupli: Rapinæ tantùm tripli IIII. Furti actio ſolâ pœnam ſine re ipſa perſequitur, Rapinæ verò & rem & pœnam ſimul V. Furti actio manifeſti prætoria eſt, nec manifeſti, ciuilis: Rapinæ actio tota honoraria eſt, vt Furti actio perpetua eſt: Rapinæ verò annua. §. 1. *Inſtitut. vi bon. rapt. § ex maleficiis. Inſtitut. de action.*

Rapina

Rapina fortuitis caſibus adſcribitur, *l.30. D. ad leg. Falcid.* Rapina an ſit crimen priuatum, *Bart. l. ſi quis ex domo. D. de furt.*

Rapinam facere, *l. Lucius Titius* 88. §. *matre & vxore.16. D. de leg.* 2. quidam exponunt, bona alicuius rapere: alij verò, *vt Puluæus in lib. de rerum alienatione*, pro rapos ſerere, vel locum illis ferendis parare: quod multis probatur. Sic enim ſcribit Iuriſc. Scis vnum fratrem tuum filium noſtrum occidiſſe, dum ei rapinam facit, &c. Ita enim augetur facinus interfectoris, qui etiam de ſe benè merentem interfecit.

RAPHAELES Iuriſconſulti duo celebrantur, alter Fulgoſius, Comenſis alter: quorum vterque Pataui) ius ciuile profeſſus circiter annum M. CC. CCXX.

Ῥαπίσματα Iuſtinianus appellat colaphos, quibus frons cædi libertorum, cùm manumitterentur, ſolebat, *l. vlt. C. de emancip. & Nouel.81. vbi Imp. ſic loquitur:* εἰ γὰρ ἡ τῆς emancipationos πρᾶξις πάλαι μὲν ὑπὸ τὰς καλουμένας legis actionas γινομένη, μεθ' ὕβρεων καὶ ῥαπισμάτων ἀπάλλαττεν αὐτοὺς τῶν τοιούτων δεσμῶν, &c. Hunc autem cedendi morem etiam in ſeruorum manumiſſionibus ſeruari ſolitum, *Iſidor. teſtatur lib. Etym. 9. c. 4.* Cornutus in Perſium: Quoties, inquit, manumittebant, eos alapa percuſſos circumagebant, & liberos confirmabant. Vnde manumiſſio dicta eſt, eo quòd manus eis immitteretur. Claudianus in lib. 4. C. de Conſul. Honorij:

---famulúſque iugo laxatus herili
Ducitur, & grato remeat ſecurior ictu:
Triſtis conditio pulſata fronte recedit
In ciuem, rubuere genæ, tergóque remouit
Verbera, promiſſi felix iniuria voti.

Quibus ex locis exiſtimare licet, colaphos, & alapas illas in libertorum emancipationibus propterea inſtitutas, quòd cùm pro ſeruis mancipati & venditi fuiſſent, etiam pro ſeruis eiecti & de poteſtate ac familia dimiſſi fingerentur. D. *Baſilius in oratione de baptiſmate:* ἤπου καὶ ῥάπισμα τὴν τελευταίαν τῆς δούλων πληγὴν ὑπὲρ τῆς μετὰ ταῦτα τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῆς κατεδέχου. Symbolum igitur manumiſſionis erat alapa, vt cretionis digitorum crepitus, & mancipationis æs & libra.

RARVM pro præſtanti, & præclaro, *Cicero in Topic.*

RARO, non ſæpè, inſolenter Iuriſcoſ. *titulo de leg. l. diſcretis. qui teſta. fac.*

RATAM rem habere. D. *rem rat. hab.* eſt comprobare, adgnoſcere, quod à non vero procuratore nomine noſtro actum eſt, *l.12. D. rem rat. hab.* idque non verbis tantùm, ſed & facto explicari poteſt, *l.5. D. eod.* Et ita in ſtipulatione qua procurator cauet rem ratam dominum habiturum, hoc verbum accipimus. Quæ & de rato cautio, & ſatiſdatio de rato vocatur, *l.23. D. de admin. tuto. l.22. § ſi pater. ff ſol. matr.* & ſtipulatio de rato habendo *id l.2. D. rem rat. hab.* qua promittitur, *vt Theophilus in tit. de ſatiſdatio. loquitur*, ὡς κύρια καὶ βέβαια τὰ παρ' αὐτοῦ πραττόμενα ὁ δεσπότης δίκαια ἡγήσεται.

Rata parte, quod vulgus ad æquipollentiam ſiue contingentem portionem, & etiam pro rata dicit: Latina vocem vſurpans *Vlpian in l. ſi ſeruus. in ſi. D. ſi quis caut.* Verùm ſi pro rata, inquit, vnius offeratur pœna. *Sic idem in l. in his verò. de ſolut. & ſimilibus locis.* Interpretantur autem pro portione, quæ quandoque eſt virilis, quandoque hæreditaria. *de quo Bal. in l ſi. C. de impu. & aliis ſubſti.* Vide pro rata parte.

Ratæ preces, exauditæ, Budæo.

RATIFICARE, actum approbare.

RATIHABITIO, approbatio eius, quod cum eo geſtum eſt, qui egit procuratorio nomine, *l fin. C. ad Maced. Bart. l. Pomponius D. de neg geſt.* cui contraria eſt Retractatio.

RATEM inter naues ponit *Vlp. l.1. §. magiſtrum. 2. de exercit. D. vide L. Baifium in lib de re Nauali.*

RATIARIVS, qui ratem exercet, vt nauicularius, qui nauem, nec opifex, ſed negotiator eſt. *Paulus in l. qui ratiario. de pig. act.* Qui ratiario crediderat, cùm ad diem pecunia non ſolueretur, ratem in flumine ſua auctoritate detinuit, &c. *Bud. in l.1. §. nauem. de exercit. act.*

RATIO, eſt certa veritatis demonſtratio. Vnde rationem quærere in his, quæ ad ſenſum probantur, infirmitas rationis eſt, *vt pulchrè dixit Bald. in l.2. C.*

*deſert.fugit.*Lex verò, omne quod ratione conſiſtit. *Salom. in §. reſponſa. Inſtit.de iure nat.gent. & ciuil.*

Ratio non minus mouere debet iudicem, quàm lex. Siquidem vbi lex non eſt: ratio naturalis tacita quædam lex eſt,*inquit Paulus in l.cùm ratio. D. de bonis damnat.*

Ratio diſputandi in iure,& rigor iuris,idem ſignificare videntur. *Vide Iulianum in memorabili ſi ita vulneratus.ad legem Aquil.* in ea enim diſertè ponit Multa iure ciuili contra ſtrictam rationem diſputandi,pro vtilitate communi recepta eſſe.

Rationem pro ſermone dixit textus, *§ ſic itaque. de nupt.conſtit.22.*

RATIO,*inquit, Labeo*, eſt, vltrò citróque dandi,accipiendi, credendi,obligandi,ſoluendi ſui cauſſa negotiatio,*l.ſi quis ex argentariis §.rationum. D. de edendo.*Itaque non dicitur ratio, ſi quis ſcribat priuatim, Petrum (puta) ſoluiſſe decem tali die.

Rationum appellatione, non inſtrumenta tantùm,aut codices rationarij,*vt l.cum ſeruus de cond. & demonſt. l prætor.§. 1.D. de edend.* ſed & calendaria, & diaria,ſeu ephemerides, & aduerſaria continentur: itémque ſi qua in palimpſeſto, ſeu deletitia charta,aut opiſthographo ſcripta ſunt,*l. charta. de bon.poſſ.contr.tab. Indicat.Alc.l.1.C.de edend.*

Rationes reddere,eſt legendas offerre primum,deinde computandas, vt explorari poſſit,imputationes probè an improbè referantur: accepta rectè relata, an non rectè. ita enim incipit quidem res à facto, peruenit autem ad pecuniã reliqua enim reddi oportet,*l.82.& ſimi. D.de cond.& demonſt.* At rationem reddere longè aliud eſt,quam edere. Nam edere iuſtus inſpiciendi tantùm poteſtatem facere debet, reliquum reddere nõ debet.Reddere verò iuſſus hoc amplius eam pecuniam, quæ ex reliquis colligitur reddere cogitur *l 89. D.de verb.ſignific l.69.§ ſeruus.D.de euict.* Etenim Rationes reddere effectu nihil aliud eſt, quàm reliqua ſoluere,*l. 32. D. de cond.& demonſt.l.4.C.de teſta.man.* Quamobrem reddendarum rationum conditioni ſeruus ita demum ſatisfacit atque paret, ſi libros rationum edat, ſi legendas, examinandas,diſpungendas, computandáſque rationes offerat, ſi cautiones & inſtrumenta omnia auctus ſui exhibeat, & hæredes notitia rationum inſtruat,& fidem conſtare omnium quæ ab eo geſta ſunt,doceat, ac denique cum fide actus ſui quod reliquam eſt ſoluat & reddat, *l 81 l.110.D.de cond & demonſtr.l.9.§ is qui reddere.D.de liber. lega.6. §. vlt.ff.de ſtatu liber.*Nec verò ſcriptam duntaxat rationem,ſed & eam, quæ ſine ſcriptura ad eo adminiſtrata ſit,reddere debet, *l.26. D.de ſtatu liber.* Sufficit planè ſi ex æquo & bono rationem reddat, nec ea vtique quæ ſine culpa ſua perierint, reddere debet,*l.22.§ vlt. D.de manumi. teſt.* Sed nec ad reliquorum onus pertinent damna,quæ ita contigerint,vt nihil imputari poſſit, *l 41.§.Titius. D.de fideic.libert.* Quæ tota ferè lex de conditione rationum reddendarum tractat. Rationum autem redditione remiſſa, ſcrupuloſa tantùm exactio rationum remitti videtur,non etiam reliquorum retentio, vel dolus in acta gerendo commiſſus, *l.71. §.Titius.D.de cond. & demonſt l 10.l. 29. §.filias.l.vlt.§.inter. & §.Titia. D.de lib. leg l.122.D.de leg.lib.1.* Et ita de eo, qui tutores ἀνεκλογίςυς eſſe, id eſt, rationibus reddendis minimè obnoxios voluerat,Iulian. reſpondit, niſi bonam fidem in adminiſtratione præſtiterint, damnari eos debere, *l.5.§.Iul. D.de admin tut.*

Rationem conſtare alicui dicitur,*in l. pen. D. de re mili.* quando acceptorum ratio non ſuperat impenſorum rationẽ, ac reliquorum. Eodem modo per tranſlationem ratio conſtat in Republica, cùm officio quiſque ſuo præclarè fungitur,benéque collocantur operæ, & in ſumma, cum nihil temporis hominibus deperit.

Rationis habendæ cauſſa, hoc eſt, vt curam haberent,propoſuit Prætor, *Vlp. in l.1.in princ.D.de poſtul.*

Ratio æraria, *apud Ciceronem in Quintiana*,eſt,*vt ſcribit Turneb. Aduerſ.lib.7. c.14.*cùm in aſſium numerum ſumma ſe digitur:vt verbi gratia, ſi centum millia æris deberi dicantur.Hoc eo per te agebatur,*inquit Cicero*, quod propter ærariã rationem non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe quantum deberetur,niſi ad Caſtoris quæſiſſet,quantum ſolueretur. decidis, ſtatuiſque tu propter neceſſitudinẽ, quæ

quæ tibi cum Scapulis eſt,quid iis ad denarium ſolueretur? *Hæc Cicero.* Fac igitur centum millia æris debita fuiſſe Scapulis ex æraria ratione:eam ſummam ſibi in ære numerari nolebant, in argento optabant nemo eſt enim qui non magnam ſummam in argento,quàm in minuto ære habere malit. non recuſabant debitores, ſed aliquid deduci volebant, ſi ad denarium ſoluerent. Erat enim denarius argenteus,& in argento ratio,vel ad denarium fiebat , vel ad ſeſtertium. *Voluſius:* Quare ſi ad denarium rationem conficies. *Et*,Si prius inſpexeris ad quem modum ſeſtertiaria ratio conficiatur. Aliter illum Cicer. locum legit Hoto. nam pro his verbis , Niſi ad Caſtoris quæſiſſet, legit, niſi à quæſtoribus quæſiſſes: tum & ærariam rationem exponit, diſſimilitudinem pecuniæ Ro. à Gallicana. Et illud ad denarium, id eſt, ad rationem pecuniæ Rom.

Ratio implicita , cuius accepta atque expenſa nondum ſunt computata. *Scæuola in l. emptor prædij* §.1. D. *de pactis.*

Rationes agere, gerere , adminiſtrare, pro eodem Iuriſcoſ. dicunt, *l.42.§ libertatem ff de fide. lib. l* 40. *§. ſeruus. ff. de ſtat. lib. l.*34. D. *de lib. cau.* Rationes dare, reddere eſt *l.33. §. Lucius.* D. *de admin. tut. & alibi ſæpiſſimè.*

Ratio poni dicitur, id eſt, iniri & computari, *l* 1. *§. ſi ſeruus.* D. *ſi quis teſta. lib. eſſe iuſſ & alibi ſæpè.*

Ratio putatur ,in qua ſumma ſit pura, *vt Varro lib.* 5. *ling. Latin. ſcribit.* vel *vt N. Marcellus*, in qua fraudis, aut falſi, aut mendacij ,aut iniqui aliquid ſeparatur, & expungitur. *Sic in l.* 7. *ff. de contrahent. empt.* Si rationes domini arbitrio putet. Rationem putare dicunt Græci ἐκκαθᾶραι λογισμόν.

Rationes relatæ olim dicebantur, *quemadmodum Cicero lib.*5. *Epiſt. ad Rufum oſtendit* , quæ ad ærarium referebantur. *Feſt Pom lib.*16. R. R. duobus in compluribus orationibus, cùm de actis diſſeritur, id eſt, rationum relatarum : quòd iis tabulis docentur iudices, quæ publicè data atque accepta ſunt. Ratio conſtare dicitur, *l.1. ff de obſeq. parenti. l pen.* D. *de re milit.*

Rationibus diſtrahendis actio appellatur, quæ aduerſus tutores , qui in pecunia pupilli malè & fraudulenter verſati ſunt, in duplum datur , *l.1. §. rationibus. l* 2 *in princip ff. de tutel. & ratio diſtrah.* Rationibus autem eadem ratione dictũ videtur, vt Communi diuidundo , Finibus regundis, Familiæ erciſcundæ: pro ad diſtrahendas rationes, hoc eſt, ad ineundam ſubducendámque acceptorum expenſorúmque rationem: & quia quod alteri ab altero debetur, id quaſi coniunctum & contractum eſt, ad coniunctionem illam diſtrahendam & dirimendã. *Fabius li* 7. *c* 4. In tutelæ iudicio, inquit, ſolet quæri an alia de re quàm de calculis cognoſci oporteat : an fides præſtari debeat tantùm , non etiam conſilium & euentus.

Rationibus inferre , Referre rationibus, vel referre ad rationes, hoc eſt, rationibus adſcribere , quid receptum, quídque expenſum ſit, *l. qui ſine vſuris. ff. neg g ſt.*

Ratio ſeſtertiaria , vide Ratio æraria.

Rationes ſubſcribere, *l.*82 *ff. de cond. & demonſt.* Hinc Rationes ſubſcriptæ & expunctæ, *l.*13. *de diuer & temp. præſcript.* Galli vocant *compte clos & adfiné.*

RATIONALES in libris noſtris dicuntur ijdem, qui Procuratores Cæſaris , de quibus ſuo loco explicauimus. *vide Rub. lib. Pandect.*1. De *offic. procur. cæſ. vel rational.* Lamprid. in Alexandro: Vbi aliquos voluiſſet , vel rectores prouinciis dare, vel præpoſitos facere , vel procuratores, id eſt, rationales ordinare nomina eorum proponebat , &c. *Item:* Rationales citò mutabat, ita vt nemo niſi annum completet : eóſque ſi boni eſſent, oderat, malum neceſſarium vocans, *Imper. Conſtant. l* 5. *C. vbi cauſſ fiſc.* Ad fiſcum, *inquit* pertinentes cauſſas Rationalis decidat. *Sic in l. vlt.* C. *de aduoc. fiſc. l. vlt. C. ſi aduerſ fiſc. l.* 3 *C. de bon. vac.*

RATIONALES ſummarum in Notitia Roma Imperij ponuntur per prouincias conſtituti , quos puto rationales ſummæ rei vocari , *veluti in inſcriptione l* 7. C *vbi cauſſa fiſca.* Idem Aug. ad Buleforum rationalem ſummæ rei. Ac *in inſcriptione l.7. de iur. fiſc. in* C. *Theo.* Verecundo rationali ſummarum ſcriptum eſt. Alij etiam ſtatuuntur rationales priuatarum, vt & procurator priuatæ rationis, *in l.7. C. de edend.* & rationalis priuatæ rationis, *l. vnic. C. de anno. &c.* Et ra-

tionalis priuatæ rei, *l.* 7. C. *de bon. proſc.* Rationalem, inter infimos iudices con ſtituit Speculator, §. *infimi. de iuriſd. om. iud.*

RATIONALIA ſubſtantiuè *apud Vlpianum*, ſi modò ſyncera manet le- ctio, *in l.* 1. § *de ſeruis quoque. de tut. & rat. diſtrah* interpretatur Alber. rationum in ſtrumenta, Noricus textus indicat & a- liàs legi poſſe Auctionalia, nimirum pro tabulis auctionariis, in quibus annota- batur precium rerum publicè diſtracta- rum: quod ſub haſta ferè ſolebat fieri Auctionariarum tabularum mentionẽ facit *Cicero in* Catilin.

RATIOCINATOR, qui taberne rationes tractat, *l.* 7. C. *de bonis pro- ſcriptorum.*

RAVCA, vermis radices arrodens, *Plin. lib.* 17. *cap.* 18. Olea vbi quercus effoſ- ſa ſit, malè ponitur: quoniam, vermes qui Raucæ vocantur, in radice quercus naſcuntur & tranſeunt. *Vlpianus l* 15. §. *primo*, D. *Locati*: Si qua tamen vitia ex ipſa re oriantur, hæc damno coloni eſſe: veluti ſi vinum coacuerit, ſi raucis aut herbis ſegetes corruptæ ſint.

RAVDVS, ſiue, vt in mancipatio- num formulis, radduſculus, aſſem ſignifi- cat. Apud veteres Raudum æs, imperfe- ctum, RAVDVSCVLO LIBRAM PE- RITO.

RE, præpoſitio, non niſi compoſita reperitur, ſignificat reſolutionem actus rei, cui adiicitur. *l.* 1. §. *eleganter.* D. *depoſ.*

REALIA vitia dicuntur quæ rebus, id eſt, poſſeſſionibus ipſis inhærent, rém- que omnimodò à quouis poſſeſſoris vſu capi prohibent, vt res furtiuæ, vi, clam, aut precariò poſſeſſæ, &c. *l. virinm* C. *de acqui. poſſeſſ.* §. *furtiua. Inſtit. de vſucap.* ad differentiam perſonalium, quæ perſonæ certæ inſunt, & eius tantummodò vſu- capionem impediunt, vt mala fides.

REALE vitium obiicere, hoc eſt, rem eſſe talem, quæ alienari, aut tradi non potuerit.

REALIA ſunt, quæ ob rem conce- duntur, nec perſonam reſpiciunt. *le- ge cùm vnus.* D. *de bonis auctorita. iudic. poſſid.*

REATVS, ſtatus & conditio reo- rum, hoc eſt, *vt Budæus ait*, habitus de- miſſus, pannoſus, ſqualidus, & miſeri- cordiæ aucupator. Vnde legimus, ſub tit. de iniuriis, Veſtem ſordidam rei no- mine in publico habere, capillúmve ſub mittere, nulli licet. *Modeſtinus de pœnis:* Si diutino, inquit, tempore aliquis in rea tu fuerit, aliquatenus eius pœna ſuble- uanda erit. Pars enim pœnæ eſſe viſa eſt, longa temporis intercapedo in con- ſpicua calamitate, & miſeranda. Errore autem mito hæc opinio inter Iuriſperi tos, alióſque inualuit, vt reatus pro cri- mine exaudiatur, cùm clara ſit huius vo- cabuli ſignificatio, *l. vltim. in fi. de bonis dam. vbi Paul.* Fraudis autem cauſſa, *ai* adoptio facta videtur, etiam non in reatu, ſed in deſperatione rerum, per cõ- ſcientiam, metu imminentis accuſatio- nis quis adoptet. *Et itidem in tit. de bonis eorum, qui ante ſent. mortem ſibi conſc. l. vlt.* ita demum bona eius, qui in reatu mor- tem ſibi conſciuerit, fiſco vindicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit: vt ſi dã- naretur, morte, aut deportatione affi- ciendus eſſet. Hodie in reatu ſunt Bu- dæo, qui vel carcere detenti, ſquallore & illuuie conficiuntur, aut qui honoris cauſſa, cuſtodiæ ſuæ, aut apparitorum commiſſi: aut vadimonio, aut vadibus obſtricti ſunt, aut ex promiſſorib. Rea- tus pro pœna: *in Auth de inceſt. nupt. in prin.* ac etiam, *adnotante Alciato*, pro fa- cto ipſo rei dicitur. Vnde Lex ait, Om- nem honorem reatus excludit: eo ſci- licet exemplo, quo & abigeatus, fa- ctum ipſum abigei, Marcello, Calliſtrató- que Quod aduerſum videtur Budæi ſen tentiæ.

REBELLES in extrauaganti, qui principi non obtemperant circa ea, quæ ad imperij maieſtatem ſpectant.

RECAVTVM, *Nouel* 130. *de tranſ. mil.* apochæ ſpecies, quam faciebant de- legatores (id eſt, hi, qui prouidebant cõ- piis militaribus) collatoribus annonæ militaris, de ſuſcepta, vt loquitur vetus interpres, *Nou* 71. id eſt, ſecuritas de ſu- ſcepta pecunia, *vt vult Cuiac. ex l.* 1. C. *de col. fund. pat. lib.* 11. Auguſtinus de cura pro mortuis: Vbi eſſet recautum, quo il- la cautio vacuata fuerat. *Suidas* Recautũ ſpecies apochæ apud Romanos. Et ſic di cemus Recauere, pro cautionem ſolue- re: vt Repignerare, pignus diſſoluere, Cautio eſt obligatio: Recautio, obliga- tionis diſſolutio. Recentiores Euacuata- riam

riam vocarunt. Vide Euacuatoria.

RECEDO,is,ere. Receſſiſſe non vi detur, qui ſtatim redit, ex ſententia, *l. nihil. D. de captiuis.*

RECENSITIO, pro recognitione. *Vlpian. in l* 3. §. *ſi quis noxali. ad exhib.* Nonne æquum eſt, ei familiam exhiberi, vt noxium ſeruum agnoſcat? quod ex cauſa debet fieri, ad deſignandum, eum cuius nomine noxali quis agit, recenſione ſeruorum facta. Accurſ. id eſt, nominatione, interpretatur.

RECEPTATOR, qui latrones, eorúmque ſurrepta, nocentéſve recipit, occultáque. *Martianus l.* 1. *de recep.* Peſſimum, *inquit,* genus eſt receptatorum, ſine quibus latere nemo diu poteſt. Quamuis receptator, qui cognatum, vel affinem conſeruauerit, non eſt ſeuerè puniendus, *l.* 2. *eod. tit.* Hinc receptaculum dicitur locus, in quem ſe improbi homines recipiunt, *Vlp. l. congruit. de offic. præſ.* Receptorem appellat, itémque Paulus, *lib.* 5. *Senten. tit.* 3. & *l.* 3. §. *non tantùm. D. de incend. ruin.*

RECIDERE, eſt ſui iuris fieri non poſſe, hoc eſt, de poteſtate in poteſtatē deſcendere, vt eleganter ſenſum reddēs Catiuncula dixit, *Inſti. quib. mod. ius patr. pot. ſolu. in pr. Vlp. in l. ſiue cont. de li. agnoſ.* In cuius poteſtatem recaſurus eſt. & inferiùs: In cuius poteſtatem recaſuri non ſunt. *& rurſum ſub fine eiuſdem l. idem de his, qui ſui vel alie. iur.* Nepotes, inquit, ex filio, mortuo auo, recidere ſolent in filij poteſtatem.

RECIPERE, præter notas ſignificationes, in tradēdo, promittendóve excipere, & ſibi reſeruare ſignificat. *Iauol. l.* 5. *D. commun. præd.* Seruitutem recipere, niſi ſibi, nemo poteſt adiectio itaque vicini pro ſuperuacuo habenda eſt: ita, vt tota ſeruitus ad eum, qui receperit, pertineat. *Alfen. l.* 205. Qui fundum vendidit, pomum recepit, nuces, & ficos, & vuas duntaxat duracinas receptas videri. *Labeo. l.* 30. §. 3. *D. de legat. & fid. lib.* 32. Si fundum mihi vendere certo prætio damnatus es, nullum fructum eius rei ea venditione excipere tibi liberum erit. Plaut. in Trinummo:

Poſticulum hoc recepit, cùm ædes venderet.

Cicer. de Orat. II. Sed dicis te, cùm ædes venderes, ne in rutis quidem, & cæſis, ſolium tibi paternum recepiſſe. Eodē modo *Gell. lib.* 17. *ca.* 6. hunc Catonis locum interpretatur: Principio nobis mulier magnam dotem attulit, tum magnā recepit, quam in viri poteſtate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam: poſtea vbi ita facta eſt, ſeruum recepticium ſectari atque flagitare virum iubet. Recipit, inquit Gel. id eſt, retinet. Item, Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex ſuis bonis retinebat, neque ad virum tranſmittebat, ea recipere dicebatur.

Recipere in edicto De ſer. corrup. pro Priè eſt, refugium abſcōdendi cauſſa ſeruo pręſtare, vel in ſuo agro, vel in alieno loco, ædificióue, *l.* 1. §. 1. *D. de ſer. corrupt.*

Recipere ſaluum fore, de furto, & damno intelligi debet, *l.* 5. *D. naut. caup. ſtab.*

Recipere cuſtodiam, *l.* 14. §. *ſi. D. de furt.*

Recipi in carcerem, *l.* 1 & 13. *D. de cuſt. reo. l.* 1. *D. quādo appellandum ſit.* Et Recipi in cuſtodiam. *l. vlt. D. de quæſt.*

Recipitur nomen eius, qui inter reos refertur, *Cic.* 4. *Verrina.*

Recipi inter reos dicuntur, qui in numero ſunt reorum, *l.* 12. §. 1. *D. de accuſ.* Hinc Recepti rei, *l.* 2. *D. de cuſto. reor. Tacit. lib.* 4. Recepturus eſt, neque tamen peractus.

Recipiendum intelligendum, *l. ex parte. D. de hære. inſtit.*

RECEPTVM dicitur, quod à pleriſque prudentium approbatum eſt. Recipere enim quandoque pro approbare. Inde ius moribus receptum, *l. non debet. D de dolo mal.* Et ius receptum, *l. in minorum. C. in quib. cauſ. inſtit. in integr. non eſt neceſſ.*

Receptum non videtur, quod receptū non durat. *Glo. c. nam & extr. de verb. ſign.* quod vtique verum eſt, cùm recipientis ius extinctum eſt: alioquin ſi non extinctum, ſed tranſlatum proponatur, receptum videtur, ex reſponſo Pauli, qui ait, *ſub tit. de verb. ſign.* Cepiſſe quis intelligitur, quamuis aliis acquiſiuit.

RECEPTI in libris noſtris appellātur, iudices cōpromiſſarij, ex eo, quòd à Prætore ad arbitrandum delecti, recepti atque admiſſi ſunt: ſiue qui ex recepto, id eſt, & ex compromiſſo pecuniæ certæ cauſſas dirimendas recipiunt, *l.* 1.

& paſſ.D de recept.& l.12.C.de iudic.

Recepti in reos, vide Reum facere. *Venul.l.12.§ 1.D.de accuſa.* Hoc beneficio etiam in reos recepti vti poſſunt. item in fine, Cornelia iniuriarum ſeruum non debere recipi reum, Cornelius Sylla auctor fuit.

RECEPTICIA actio olim vocabatur, quæ aduerſus argentarios, qui pecuniam, aut aliud quidpiam mobile, vel immobile etiam nō debitum, alieno nomine conſtituerant, dabatur. *Theophil.in §.in perſonam Inſt de act.* à verbo opinor, Recipere, quod nonnunquam promittere eſt. Vnde & ex recepto, id eſt, compromiſſo, Iuſtin. interpretatur. Huius vi detur mentio fieri, *l.ſi quis.§.rationem.D. de edendo.* Hæc actio abolctur, *l.2. ca.de conſtit.pecun.*

Receptitia DOS eſt, quam is, qui dedit, ſoluto matrimonio ſibi reddi ſtipulatus eſt: *ait Vlp.c.Inſt.6. & l.mortis cauſa,31.§.2 D.de mort cauſ.donat.*

Receptitius SERVVS *Nonio*, is dici traditur, quē in danda dote, aut donatione quis exceperit, quod eſt receperit. *Cato*, Mulier & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet. ex ea igitur re familiari, ex qua ſibi dare retinuit pecuniam, viro forte irata repetere inſtituit, apponit ei flagitatorem receptitium: hoc eſt, proprium ſeruum ſuum, quem cum reliqua pecunia receperat, nec dederat doti, & exceperat.

RECIPERARE, pro Recuperare, paſſim in Pandectis Florentinis. Hinc

RECIPERATIO, vide Recuperatio.

RECIPERE, *l.2.§.mulier dotem.D. de dote præle.* pro excipere ſumitur. Dotem, *inquit Vlpian.* recepiſſe mulierem magis, quàm accepiſſe, ſaluo eo, quod ex commodo repræſentationis ab ea fideicommitti potuit. Sic apud Plautum in Trinumo: Poſticulum hoc recepit, cùm ædes vendidit, *& Cicero lib. 2.de Orat.* Sed dicis te cùm ædes venderes, ne in rutis quidem & cæſis, ſolum tibi paternum recepiſſe.

RECISVM, conciſum, breue. *Calliſtrat. l.2. D. de term.mot.* Et poſſunt in tempus vt cuiuſque patiatur ætas, relegari id eſt, ſi iuuenior, in longius, ſi ſenior, reciſius.

RECITARI teſtamentū dicitur, cum in publicum prolatum, & apertum, teſtibus præſentibus publicè recitatur, *l.1.C.quemad.teſt.aper.l.41.D.ſi cert.pet.l.11. §.1.de leg.2.l.6 in fin.* D. *de extraord.crim. l.40. D.de iur.fiſc.l.29.* D *de manumiſ.teſta.& apud Paul lib.4.Sent.tit 6 Pli.7.ca.* 52. Aperióque teſtamento recitatú hæredem minorem funeri inſtituiſſe. Recitare etiam teſtator hæredē dicitur, quia cum palàm, id eſt, ſic vt à teſtib. ſeptem exaudiri poſſit, nuncupat, *vt in l.1.D.de his,quæ pro non ſcript.habent.* Qua ex parte me Titius hæredem ſcriptum in tabulis ſuis recitauerit, ex ea parte hæres eſto. *Et in l.18.§.vlt. D. de hæred.inſtitut.* Qua ex parte à me Titium hæredem inſtitutum recitaſſem, ex ea parte mihi Sempronius hæres eſto. *Cicer.pro Cæcinna*: Teſtamento ſi recitatus eſſet hæres pupillus Cornelius.

RECOGNITIO & diſpunctio, in *l.15.D.de reb.auct.iud.poſſid.* ad quam referenda eſt *l.56. D.de verb.ſign.* vt inſcriptionum ſimilitudo admonet, *vbi ait Vlpia.* Cognoſcere inſtrumenta, eſt relegere & recognoſcere: Diſpungere verò, conferre data & accepta. Sic Deſcriptum & Recognitum faciant, *accipe in l. 5. D. famil.erciſ.* Recognoſcere etiam dicitur, qui quod ſe dictante ab alio ſcriptum eſt, agnoſcat, *l. 15. §. item Senatus. D.de falſ.*

Recognoſcere Feudum, eſt beneficij ſui auctorem agnoſcere, eíſque illud acceptum referre, eóque nomine fide illi, & obſequium deferre, *lib.Feud.2.tit.17. & tit.34. §.3.* Dicebant & Recognoſcere de manu. *Albert.Krantz.lib. Dan.6 c.17.* Ibi tum Cæſar cauſſari cœpit, quod rex tardius adueniſſet. Imperio Roma. deuinctus obſequio quòd regnum illius de manu recognoſceret. *Idem lib 7.c.41.* Ita tamen, vt iuxta regni iura feudū à corona recognoſcat, & inde prꝯſtet obſequia.

RECOMMENDARI, Bartoliſticis, eſt detineri, & carcerari ad implorationem aliorum, *de quo vide Bar.in l.2. ad fi. D.de cuſto.reo.* vbi docet: Si carceratio nulla eſſet, nec recommendationem valere. Itaque Recommendari reus interpretibus dicitur, quādo aliquis in carceribus eſt propter vnum crimen, & duo actores veniunt implorātes officium iudicis, quòd iſte incarceratus detineatur

etiam

etiam propter eorum intereſſe.

RECONVENTIO, Caio eſt mutua actio, *in l ſi idem cum eodem. §. ſed & ſi mutuæ.* D. *de iuriſdict.*

Reconuentio, quæ rei : & conuentio, quæ actoris eſt : dicitur mutua petitio. Sunt enim quaſi connexa, *l pen. C. de Iudiciis. Vide Abbatem Rubr. de mut. pet.* Negant reconuentionem (quæ nihil aliud eſt in effectu, quàm retorſio, *l. cùm Papin. cum Auth. ſequ. C. de ſent. & interloc. omn. iud.*) habere locum in appellationis cauſſa, tum coram arbitrio. *Vide Lafran. Balb. Deciſ.* 65 *Cent* 1. Poteſt autem conuentio & reconuentio fieri, vel coram iudice ordinario, vel delegata. *in Nouell. de executoribus. §. illud. & in Authent. Et conſequenter. C. de ſentent. vbi gloſſ. pulchra.*

RECTVM iudicium, id eſt, directũ, & principale, *l.* 18. *D. commod.*

Rectum feudum, idem quod iuſtum: id eſt, quod recto iure, quod iuſto & legitimo modo conſtitutum, quod iuſta inueſtitura quæſitum eſt. *lib. Feud.* 2. *tit.* 2. §. 2. *& tit.* 3. §. 1. *& tit.* 20. *& tit.* 46. *Obertus lib.* 2. *tit.* 8. § 2. pro recto feudo dixit, Rem per beneficium rectè inueſtitam. Sic

Rectum ius dixit *Iuſtinia.* §. 1. *de fideicomm hæred.* Imprimis, inquit, ſciendum eſt, opus eſſe, vt aliquis recto iure teſtamento hæres inſtituatur. Id eſt, ſecundum iuris ciuilis præſcripta, & regulas, atque adeò verbis directis ac ſolemnibus.

RECTE, verbum, ad iuſtitiam cauſſæ refertur : ſicut Ritè, ad ritum, id eſt, ſolemnitatem, *vt indicat Alciat.* Sed tamen videtur Rectè generalius accipi. quod enim ſecundum ritus fit, hoc & rectè fieri dicitur. Quamuis eodem admonente, Iuriſconſulti differentia hac nimis ſubtili abutantur, & doctiſſimi Grammaticorũ aliter tradiderint. *Varro:* Ritè, à ritu: nam quod ſecundũ ritus fit, id ratũ & rectũ eſt. Priſcianus Ritè, pro rectè: quia nihil traditur ritibus, niſi quod rectum eſſe credatur. *Donatus.* Rectè dicitur, quod nullo vitio verborum dicitur. Verè, ad rei ſeu ſententiæ veritatem refertur. Hinc *Teren. in Adel* Rectè & verè dicis.

Rectè, atque ordine, id eſt, rectè, ac ſapienter : quippe ex ſapientia conſideratio, ordo autem ex conſideration e naſcitur. *in l.* 2. D. *ad SC Vell.* Arbitrari Senatum, rectè atque ordine facturos, ad quos de ea re in iura aditum erit. *Ci. Phi. l.* 3. Rectè, atque ordine, éque Repu. feciſſe & facere. *Vlpian. l. diui.* 27. §. 1. *D. de lib. cauſ.* Rectè atque ordine iudices puto facturos, ſi hanc formam fuerint conſecuti.

Rectè, in ſtipulationib. tantundem valet. vt Arbitratu boni viri, *inquit Vlpia l. hæc verba.* 73. De *verb. ſign.*

Hinc Rectè defendere, arbitratu boni viri defendere : *apud eundem in l. iam tamen.* 5. §. 3. D. *de iudic. ſol.* Hinc illa formula cautionum *apud Paulum, in l. lecta.* 40. D. *Si cert pet.* Et hæc quindecim proba rectè dari Kalendis futuris ſtipulatus eſt Mæuius. *Cato De re ruſt. cap.* 144. Oleam cogi rectè, ſatiſdato arbitratu L. Manlij. *Idem c* 146. Rectè hæc dari, fieríque, ſatíſque dari domino, promittito. *Varro lib.* De *re ruſt.* 2. *c.* 4. Illaſce ſues ſanas eſſe, haberéque rectè licere, ſpondéſne? *Scæuola l. qui Romæ.* §. 15. D. *de verb. obl.* Eáque ſic rectè dari fieri promiſit Callimachus. *Vlp. l. aliud eſt.* 71. De *verb ſign.* His rebus rectè præſtari.

Rectè defendi, hoc eſt, iudicium accipere, vel per ſe, vel per alium; ſed cùm ſatisfactione : nec ille videtur rectè defendi, qui quod iudicatum eſt, non ſoluit, *l rectè.* 63. *D. de iudic. & l.* 10. D. *de adminiſt. tut.*

Recte aliàs eſt idoneè, & vtiliter, & vt oportet, *l.* 2. D. *vſufru. quemadm. cau l.* 20. §. *vlti* D. *de ſeru vrb l.* 24. D. *de ſeruit. ruſtic.* item legitimè, & ſecundum iuris ordinem, *l.* 2. §. 1. D. *ad Velleian. l.* 27. §. *rectè.* D. *de libr. cauſ. l.* 31. D. *de mino. l.* 2. *D. de inoffi teſt. l* 6. *in fin.* D. *de iure patro. l.* 3. *in prin. D. de lib & poſth.*

Rectè etiam eſt ſine vitio, id eſt, non vi, non clàm, nó precariò, *l. pen* D. *de itin. act. que.* His enim modis rectè rem non geri, *Donat in Eunuch. Terent notat.* Rectum iudicium pro directo, & principali, *in l.* 18 §. *vltim.* D. *commod. coniuncta l.* 17. §. 1. D. *eod tit.* vt & Recta actio, pro directa. *in l.* 9. §. *ſed non vt litera. D. de acq. rer dom.*

RECTOR propriè dicitur, qui prouinciam ſiue præfecti Præt. titulo, ſiue comitis, ſiue proconſulis, ſiue legati, ſiue Cæſaris, ſiue correctoris nomine regit. *Vide Bart. in l.* 1. C. *de excuſ. mune. lib.*

11. *Alciat.in l.principalibus.D.ſi cert.petat.* Cæterùm Rectorem ſcholaſticorum nomine contineri,vt & Epiſcopum,qui ſtudiorum cauſſa in Academia ſit, *Bald.docuit in proœm.Decret.* Sic appellatione militum Imperator, *l.1.D.de mili.teſt.* Appellatione populi, ſenatus continebitur. *§.Plebs 5.Inſt.de iur.nat.* Qua ratione cùm curiam dicimus, etiam de Cardinalibus: cùm Monachos,de Abbate:cùm Capitulum,de Decano quoque intelligemus.*c.quia.§.1.de conceſ præb.in Sexto.*

RECVPERATIO,ſiue Reciperatio,*vt ait Ælius apud Feſtum*,eſt,cùm inter populum, & Reges, & nationes,& equites conuenit peregrina lex, quomodo per recuperatores (quorum erat id munus) reddantur res, reciperentúrque, réſque priuatas inter ſe perſequantur. σύμβολα, *ſi credimus Suidæ*, appellat Demoſthenes Philip.7.quæ pacta conuenta ſunt ciuitatum inter ſe, quibus iura ciuibus vltrò citróque redduntur.

RECVPERATORES dicebantur, quibus Prætor iuriſdictionem mandabat priuatarum cauſſarum,quæcunque de re ageretur: à recuperãdo,ſeu iterum acquirendo quod amiſſum erat , dicti, quos nunc iudices delegatos appellamus. *Theo.§.eadem Inſti.quib.ex cauſ.ma.licet.* Recuperatorib. ſimiles erant apud Græcos, qui διαιτηταὶ vocabantur, non αἱρετοὶ,ſed κληρωτοὶ

RECVPERATORIVM iudicium, quod per iudices datos exercebatur, *Cic.lib.1.de Inuen.Plin.lib.5.Epiſt pen.* Huius autem exemplum habes apud Ciceronem *,in Orat.pro Cæcinna*, quam orationem ipſe apud Recuperatores perorauit,ſponſione facta in interdicto vnde vi.

RECVSARE, pro accuſationem depellere, *apud Cicer. Buda. obſeruauit*, Recuſamus re ipſa , & tacitè , *l. recuſare. D.de acq hære.l.recuſare. Ad Trebel.* Item recuſat, hoc eſt, refutat , reiicit impropriè,quod ſibi delatum non eſt,*l.filia.D. de aur.& argen.lega.*Præterea recuſat,qui debitè requiſitus, abſque cauſſa protendit executionem,*vt not.in Authen.de exact. inſtru.dot §.illud. Adſtipulatur l.tutor, qui repertorium. §.ſi deponi. D.de admini. tuto.* Obſeruandum, executorum recuſari non poſſe ſuſpecti nomine , nec ab eo appellari,niſi in exequendo modũ excedat, *ſecundum gl.in l. apertiſſimi.C. de iudic.*

RECVSARE & Repudiare hæreditatem differunt.Recuſare non modò hæres poteſt , verùmetiam fideicommiſſarius,*l.cogi.16.§.3.& §.ſi ſeruo. D.ad Trebel.* Repudiare autem ſolus hæres poteſt: quippe cum alij nulli hæreditas deferatur. rurſus, Repudiatio in iure tantùm fieri poteſt,*l.3.& 4.C.de repud.hære.l.*Recuſatio verò quouis loco & modo rectè fit.Itaque recuſare, *inquit.Vlpi.* non tantùm præſentes, ſed etiam abſentes , vel per epiſtolam poſſunt, *l.recuſare.6.D.ad Trebellia.& l.recuſari,95.D.de acquir hæred.*Recuſari hæreditas non tantùm verbis , ſed etiam re poteſt, & alio quouis indicio voluntatis.

RECVSATIO veteribus Gloſſis ἀποβολὴ,καὶ ἀπόλεξις κριτῶν. Ergo eſt iuriſdictioni ,vel audientiæ, cauſſa ſuſpicionis propoſita declinatio , *l.apertiſſimi, C de iudic. Specul.titu.de recuſ.* Id autem fiebat aut his verbis,Hunc nolo : *vt ſcribit Plinius in Panegyrico* : Sors , inquit, & vrna iudicem adſignat , licet reiicere,licet, exclamare, Hunc nolo , timidus eſt. Vel interpoſito iureiurando , his verbis : Eiero , iniquus eſt *(vt Aſconius Pædianus docet)* alio nullo allato ſuſpicionis argumento. Iudex autem ante litem conteſtatam recuſandus eſt, dict. l. apertiſſimi. Si lite conteſtata , emerget legitima recuſandi cauſſa , recuſari poterit, *glo. l. pen. C.de cenſori.eiuſdem lit.glo.in ca. cùm ſpeciali de appel. in antiq.* Recuſandi iudicis cauſſas recenſet Angelus , *in §. præterea num. 9. Inſtit. de except. Alciat. reſpon.569 nu. 13. Vide item Cuiac.Obſer. l. 9.cap.23.*

Recuſatio,exceptio.*Cic.de Inuent.lib* 1. Iudiciale eſt, quod poſitum in iudicio, habet in ſe accuſationem & defenſionẽ. aut petitionem & recuſationem. Hinc illud Celſi *in l.48. D.manda.* Si quis ſub vſuris creditam pecuniam fideiuſſiſſet, & reus in iudicio conuentus , cùm recuſare vellet ſub vſuris creditam eſſe pecuniam, fideiuſſor ſoluendo vſuras , poteſtatem recuſandi eas res ſuſtuliſſet , eam pecuniam à reo non petiturum.

REDDERE, rem pro re dare. *Seneca lib.de Benefic 6.* Cùm dicimus, Beneficium illud reddidi, nõ hoc dicimus, illud nos quod acceperamus reddidiſſe: ſed aliud pro illo reddere. Eſt enim rem pro

pro

pro re dare. Quidni; cùm omnis ſolutio non idem reddat, ſed tantundem. nam & pecuniam dicimur reddidiſſe, quamuis numerauimus pro argento aureos, quamuis non interuenerint nummi, ſed de legatione & verbi perfecta ſolutio ſit. *item l.7.* Reddere, eſt id quod debeas volenti dare.

Reddendi verbum, *ait Celſus*, quanquam ſignificatum habet retrò dandi, recipit tamen & per ſe dandi ſignificationem, *l.* 94. D. *de verbor. ſignific. l.* 21. *D. legat* 2. Itaque reddere iuſſum, ſimul & dare iſſum, Caſcellius & Labeo probant, *l.*97. *de legat.* 3. Et ideò ſi quis alicui pecuniam reddi iuſſerit, etſi debitam non appareat ex fideicommiſſo tamen ea rectè petetur, *l.*91. §. 1. D. *de legat. & fideicomm.* 3.

Reddi actiones à Prætore dicuntur, id eſt, dari, *leg.* 11. *de praſcri. verb* 52. D. *de rei vindic §. rei perſequendæ. in fin. Inſtit. de actio. leg.* 35. *Digeſt. de obligat. & actio. leg.* 9. §. 1. *Digeſt. quod falſ tut. leg. vltim. Digeſt ſi ventris nom. leg.* 23. *in fin. D. comm. diuid.*

Reddi iudicium, id eſt, iudicium conſtitui: *leg.* 12 *D. de praſcr. verb l* 4. *D. de aqua quotid l. penultim.* D. *quod cuiuſque vniuerſ.* Et

Reddi interdictum, id eſt, interdicto agendi poteſtatem permitti. *l.* 4. *de vi & vi arma. l.* 1. §. *eſt igitur. & l. vltim D. vti poßid leg.* 1. §. *hoc interdicto & § praterea. D. de itin. actúque priu. Paulus lib.* 4. *Sent. tit.* 7. Et

Reddi præiudicium, *leg. vltim.* D. *ſi lib. ing eſſe dic.*

Reddi pœnæ dicuntur, qui ad pœnam ſuam, quam euaſerant, vel ad metallum, vel aliam aliquam reuocantur. *Plin. lib.* 10. *Epiſt.* Traianum conſulens de ſeruis, qui ex damnatione in ſeruorum publicorum numerum irrepſerant: Nam & reddere, ait, pœnæ poſt longum tempus, pleroſque iam ſenes, & quantum adfirmatur, frugaliter, modeſtéque viuentes, nimis ſeuerum arbitrabar. Cui Traianus ſic reſcribit: Qui intra hoc decem annos damnati, nec vllo idoneo auctore liberati ſunt, hos oportebit operæ ſuæ reddi. *Apul. lib.* 7. *de Aſino aureo:* Quoad renaſcenti die ſequenti deductus ad magiſtratus, vt aiebant, pœnæ redderetur.

Reddere ius dicitur magiſtratus, cum aliquid decernit: quaſi quod ei à populo commiſſum fuit, vnicuique diſtribuens, *l. pen.* D. *de iuſt. & iur.*

Reddere rationes. vide Rationes reddere.

REDDITI agri, *vt Hygen. in li. de limitibus, & alij id genus auctores ſcribunt*, olim dicebantur, qui veteribus poſſeſſoribus redditi erant.

Redditi apoſtoli, *l.* 9. D. *de iure fiſc.* Et Redditæ vſuræ, *l.*17. D. *de vſur.*

REDDITVIRI, vetuſtè pro Redditum iri. *Proclus l.*48. *in fin* Sed qui petent cauere debebunt, ſi hæreditas euicta fuerit, quod legatorum nomine datum ſit, reddituiri. *Iulianus. l.* 27. D. *ad SC. Treb.* Et cauit, quod amplius per legem Falcidiam liceret. cepiſſet, reddituiri.

REDHIBERE, eſt facere, vt rurſus habeat venditor, quod habuerit: & qua reddendo id fiebat, idcircò Redhibitio eſt appellata quaſi redditio, *l.* 21. *D. de ædil. edict. vide l. facta.* 60. Vel ſic Redhibere dicitur venditor, qui rem venditam ſibi ab emptore redditam recepit. Plautus Mercatore.

C. *Quid ſi igitur reddatur illi vnde empta eſt?*

D *Minimè gentiam. C. dixit ſe redhibere ſi non placeat.*

nam (vt ait Feſtus) Redhibitur tum propriè dicitur, quod redditum eſt, improbatúmque, & qui dedit, idémque rurſus coactus eſt habere id, quod antè habuit. Igitur.

REDHIBITIO venditionis reſolutio eſt, *l.* 11. §. *redhibitionem cum § ſeq.* D. *de act. empt. Quint. l.* 8. *c.* 3. Annon pudeat certá pecuniam creditam periodis poſtulare, aut circa ſtillicidia affici, aut mancipij redhibitionem ſuadere. Hanc Græci *ἀναγωγὴν* vocant Heſychius ſic eam definit: *Ἀναγωγὴ ἡ τῶν πραθέντων ἀνδραπόδων ἀπόδοσις ἐχόντων αἰτίαν τινά.* Noſtri *ἀναστροφήν*.

REDHIBITORIA, actio ædilitia, quæ in hoc datur vt venditor, quod vendidit propter vitium eius, morbúmque recipiat, *l.* 1. *& tot. titul.* D. *de redhib. act.*

REDIGERE, eſt induſtria reducere ad aliquid, *Papinian. in leg.* 2 *Digeſt. qui pot. in pign. hab.* Quamuis, inquit, ex cæteris pecuniam ſuam redigere poſſit.

REDACTA pecunia. Vlpia.interpretans verba S C. quod relatum eſt *in l.item veniunt.D.de peti.hæred.*Redactam, *inquit*,ſic accipiemus ,non ſolùm iam exactam ,verùm & ſi exigi potuit,nec exacta eſt.

REDACTVS,tus , tui : pecunia ex frugibus venditis redacta. *Scæuol. leg.*58. *§.*1.*D.de vſufr.*Sempronio do lego ex redactu fructuum holeris & pomonæ,partem ſextam.

REDIMERE, multis modis etiam in iure noſtro ſolet accipi. I. Emere,licitari *Cicero*:Qui merces, inquit, redimũt, vt ſtatim vendant. Inde redemptores cauſſarum , qui alienas lites mercantur pecunia.Quadruplatores alias dicti. Redemptor idem vectigalium ,emptor appellatur, *in l.Cæſar.in prin.* D. *de publ.*11. Redimere quaſi re emere,cùm res vendita eodem pretio recipitur. Ita quotidie vtimur in contractibus annuorum redituum:quibus pactum redimendi ſolet adiici.III.Pro liberare , vel recuperare illos,qui capti ſunt, Terent. Vt redimas te captum quam queas minimo. IIII.Redimere accipitur,pro certo precio aliquid faciendum ſuſcipere ,vt totũ quis perficiat ſuo ſumptu,quod & conducere dicimus. *Celſus in l. redemptores,* D.*de rei vindi.* Cicer.Et redemptor,inquit,qui columnam illam de Torquato conduxerat faciendam. *Sic l.*12. *§. vltim.* D *de vſu.& habit.*Si veſtimenta texenda redemerit. Et redempturis faciendis præpoſiti dicuntur,*in l.*5.D. *de inſtit.* qui ad operum rerúmque aliarum conductiones præponuntur.

Redimere pro corrumpere: vt redimere delatorem , pecunia eum à delatione deducere. *Vlpian. l.* 29. *D.de iur. fiſci.*Sed enim hæc pœnis magis eſt,vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit *Item* : Nec enim exinde perit cauſſa,ex que redempta eſt.

Redimere ſententiam , Redimere iudices.*Macer.l.*34.*eod* Tu qui defenſione omiſſa redimere ſententiam maluiſti, *Item*. Ad defenſiones cauſſæ bona fide veniant,non aduerſarios aut iudices redimere tentent.

Redimere litem,futuri emolumenti litis ſocietatē paciſci eſt,*l.*7. *D. mandati. l.*10.*C.eod.l.*1.*§.ſi cui cautum.*D.*de extraor. cog l.*15.*C.de procur.l.*53.D.*de pactis.*

REDEMPTOR dicitur,qui certo precio opus aliquod faciendum ſuo periculo conduxit : & qui locat , vetuſtè Venditor:opus verò ipſum ,Redemptoris bona : *vt in Verrin* 3.*docet Hotoman.* Vel ſic : Redemptor eſt , qui opus certo precio faciendum ſuo periculo conduxit.*Vlpian l.*39.D.*de rei vend.*Redemptores qui ſuis cementis ædificant , ſtatim cementa fiunt eorum, in quorum ſolo ædificant.*Cic. Phil.* 9. Vt eam ſtatuam faciendam locent , quantúque locarint tantum pecuniam redemptori ſoluendam attribuendámque curent. Redemptores,*inquit Feſtus* ,propriè atque antiqua conſuetudine dicebantur , qui cùm ad faciendum aut præbendum quid cõduxerant,tum demum pecunias accipiebant. nam antiquitùs Emere pro accipere ponebant.At ij nunc dicuntur Redemptores,qui quid conduxere præbẽt dum,vtendúmque.

Redemptor pontis dicitur , qui pontem factum tectum pecunia , quæ pro mercium exportatione ſoluatur , tuendum conduxit *Labeol.*60.§.8 . *D.locat.*Vehiculum conduxiſti:ad cùm pontem trãſiret,redemptor eius pontis portorium ab eo exigebat.

Redemptores vectigalium *leg.* 8 *§.non alios.D.de vac.mun.* Redemptor cotoriarum,*in l.*15. *de public.* Redemptor ſyluæ, qui ſyluam conduxit, *l.* 29. D. *loca.* Sed & quemcunque operis faciendi conductorem hoc nomine appellant,*l.*51.*§.vltim.l.*60.*§.l.dicta. D. locati l.*17 *§.pen.*D. *de vſur.l.*40.*D.de rei vend.l.*23.*§.*1.D.*de reb.auct.iud. l.*1.D *in quib cauſ pign.l.*33. *§.qui adim.*D *loco.leg.*38 *.in fin.* D. *de ver. oblig.*

Redemptor litis dicitur, qui certa mercede pacta litis periculum in ſe recepit, eiúſque periculum præſtat. *Vlpian l.*6. *§.*6.D.*manda.* Videbatur autem mihi iudicatum ſolui fideiuſſiſſe, & quaſi redemptor litis extitiſſet , velle à Daphnide mandati iudicio conſequi , quòd erat condemnatus.Prius autem dixerat : Ex euentu litis cauerat ſibi certam quantitatem dari.*Item l.ſequ.* An euentum litium maioris pecuniæ præmio redemerit.*Quintilian lib.*12.*cap* 7 *in fin.*de patronis,eorúmque honorario diſputans:Paciſcendi quidem ille piraticus mos, & imponentium periculis precia , procul abo-

abominanda negociatio etiam à medio-criter improbis aberit. *Imp. l.* 15. *Cod. de procur* Litem te redemiſſe contra bonos mores,precibus manifeſtè profeſſus es. *Sic l.*22.*C.manda.l.*9.§.1.*D.de offic procunſ.* quanquam hic Redemptor cauſſam videtur ferè is dici,qui lites quotidianas pecunia mercari ,illáſque pactionib.mu neribúſque pellicere conatur,haud ſecus quàm qui domo , ædificiúmque faciendum, vendúmve precio conducit. *Alex.ab Alex.l.* 4.c.15.

REDEMPTVRA, redemptio, conductio publicorum. *Vlpian l.*5. *Digeſt.de inſtit.actio.*Si quis pecuniis fenerandis, agris colendis, mercaturis, redempturiſque faciendis præpoſuerit, &c.*Liuius libro* 23. Exhortandos qui redempturis auxiſſent, patrimonia, vt Reipub. ex qua creuiſſent, ad tempus commodarent.

REDINTEGRARI matrimonium dicitur, quotiens poſt repudium miſſum iterum coëunt, & conueniunt ac reconciliantur coniuges, *l.*23.*& vltim. D.rer.amot.l* 64. *D.de iure dot.l.*19.D *ſolu matrim.* Matrimonium eodem ſenſu inſtaurari dicitur.*l.*62.§.1. *D.de donat. inter vir* Sic & Redintegrari dos *in l.*6. *D.de iur. dot.* Et Redintegrari ſeruitus, quæ confuſa reſtituitur, *l.* 7.*ff.de fundo dot.* Redintegrari etiam matrimonium dicitur, quod captiuitate ab hoſtibus diſſutum quodammodo erat,*l.* 14.*in fin. ff.de captiu.* Redintegratur & ſtipulatio, quæ accepta facta reſtituitur,& ex integro interponitur, *leg.* 10 *ff quod met.cauſ.* Quo cenſu Reſtaurari obligatio dicitur, *l.*9.*ff.de præſc.verb.*

REDIRE hæreditas dicitur, quæ lege & ab inteſtato obuenit. *Papin.in l.* 69.*in fin.princ ff.de leg.*2. Peto pro hæreditate, quam tibi reliqui, quæque ad fratrem meum iure legimo rediret, contentus ſis 100. aureis. *Pompon.in leg.* 1 *ff ſi quis omiſ. cauſ. teſt.* Si ipſe quoque prætermiſerit, & quod lege ad ſe rediret,poſſidebit hæreditatem. Terentius in Andr.Act. 4.ſcen.6.

Eius morte ea ad me lege redierunt bona.

Idem in Hecyra,act. 1.ſcen.6.

Interea in Imbro moritur cognatus ſenex:
Horum ad hos redibat lege hæreditas.

REDITVS dicitur, quicquid ex re aliqua obuenit,& redit, *l.* 5. §.*non paſſim.* *D.de rebus eor.*Sic Reditus prædij, id eſt, prouentus, qui quotannis redit, *leg penultim.ff.de vſu & vſufruct. leg. l.ſi reditus.ff de fund.inſtru.leg. Titia. D.de ſolu. l.æquiſſimam.*§.1.D *de vſuf.*vt apud Ouid. Eleg.3.

At reditus iam quiſque ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile,ſollicitis computat articulis.

Reditus annui inter immobilia computantur *Nouella* 7.*& lege,Iubemus.*2.*de ſacroſanct.Eccleſ* Reditus autem prædij legatur,cùm vindemia, vel meſſes leguntur,*leg.*6.*D.de vſufruct quemadmod.cauſ. l.*7.*&* 17.§.*etſi fortè.ff. de vſufruct.* Multum verò legatum Reditus prædij ab vſusfructus legato differt. Nam cui vſuſfruct. legatus eſt, prædium ipſum quo vtatur fruatur liberum relinqui debet. Ei verò,cui reditus legatur, ſatis eſt offerri annuam quantitatem, quam fundus largitur, nec ad habitationem præſtandam hæres obſtringitur,*leg.*38.*D.de vſufr leg.* Hæreditatem autem exceptis reditibus reſtituere rogatus, partus ancillarum non retinebit, nec fœtus pecorum,qui ſubmiſſi, & in locum demortuorum capitum ſubſtituti gregem retinent,*leg.* 38. §.*hæreditatem. Digeſt. ad Trebell.*

Reditus pecuniæ, id eſt, vſura, *inquit Scæuola,leg* 30.*D.de adim. vel transf. leg.*87.§.*vltim.ad leg.Falcid.l.*6. *De præſcrip.verb.*

REDIVIVA ſaxa, *l.*19.*C.Th.de oper.publ.*appellantur, quæ ex vetere in nouum ædificium tranſlata deintegro poliuntur,& quaſi in vitam, noua adſumpta forma,denuò reuocantur.

REDVCERE, eſt in formam priſtinam inſtaurare,*leg.*3.*D.de itin. actúque priuat.*Interdum ſignificat referre ad arbitrium alicuius. Hinc illa diſputatio, An,qui petit reductionem ad arbitrium boni viri, iniquitatem probare debeat, *Panor conſil* 2.

REDVCES dicuntur à periculo imminenti ſeruari.

REFERENDARII,*in Conſtitut. Iuſtin.Nouel.*10.113.124. *& l.*2.*C.de offic. eius,qui vic.alic.iud.*ij erant, qui recitabãt principi ſupplicium deſideria, & mandata principis iudicibus inſinuabant. *Caſſiod.lib.Var.6.* ex eorum formula demonſtrat eos cauſſarum ordines princi-

p. expoſuiſſe, interp. llantium vota cognouiſſe, & iis reſponſa reddidiſſe. Non nunquam etiam, vt Sigibertus ſcribit in Chronico, publicas conſcriptiones anulo ſeu ſigillo regis confirmabant. Quidam magiſtros requeſtatum hodie dici putant. Nominat autem eos ipſe Iuſtinianus Spectabiles, qui mox ſuum poſt illuſtres obtinebant locum. *Vide Auth. de referen. ſacri Palat. Alciat. lib. Diſpunct. 3 & Bart. in l. eos. Cod. de excuſ mun. lib. 10. P.* P ῥεφερενδάριος *inquit Suidas,* ἀξίωμα ῥωμαϊκὸν ἤγουν ὁ ἀναφορεύς. Ex horum autem numero ſunt, qui referendarij dicuntur maioris Eccleſiæ, *Nouell. 6.* qui ſpecialiter deſtinati erant ad maioris eccleſiæ negotia principi referenda. At ij, qui Referendi curiæ nominantur à *Caſſiod. libro 3. Var.* iidem non ſunt, qui referendarij, vt eiuſdem Caſſiodori formula de referendis in Senatu docet. Coclæus hanc vocem in barbarum dictionum claſſem reiecit.

REFERRE de re aliqua, pro eo, quod eſt, proponere rem agitandam.

Referre crimen eſt accuſatori crimen obiicere, vnde Relatio criminum, *l. 5. ff. de publ. iud.*

Referre iuſiurandum, eſt delatum ſibi ab aduerſario iuſiurandum in eum tráſferre. *Paulus l. 38. Digeſt. de iureiur* Manifeſtæ, inquit, turpitudinis & confeſſionis eſt, nolle nec iurare, nec iuſiurandum referre. *Et ſæpè in l. iuſiurandum. 34. eod.*

Referre rem iudicatam, tractare. *Cice. pro Domo ſua*: Si Decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtum iudicaſſent, tamen quotieſcunque vellet quis, hoc in genere ſe rem iudicatam referre poſſe voluerunt. Sic Referre myſteria dixit *libro De Orat.* 3. pro Iterare: *& Teren. in prol. Hecyr.* Referre comœdiam, pro denuò agere.

Referre in reos, *Vlpian. l. 15. § 1 ff ad l. Iul. de adult.* Legis Iuliæ de adulteriis capit. 7. ita cauetur, ne quis inter eos referat eum, qui tum ſine detractione Reipub. cauſſa aberit: neque enim æquum viſum eſt, abſentem Reip. cauſſa inter reos referri, dum Reip. operatur. Vide Reum facere.

RELATIONES dicuntur *in Rub. De relat. li. C. 7.* Cùm iudex in diſceptanda lite dubitandi cauſſam habens, ad Principem negotium refert, eumquid ſta uſ vel ii conſulens: vnde etiam Conſultatio appellatur *in l. 1. eo* Quoties, inquit, ad noſtram ſcientiam iudex ſe pollicetur relaturum conſultationis exemplum litigatoribus illicò edi apud acta iubeat: vt ſi cui fortè relatio minus plena vel contraria videatur, is refutatorias preces ſimiliter apud acta offerat. Relationes verò *in l. 14. C. de accuſ.* elogia ſunt, quæ ab irenarchis & officialibus ad præſides referebantur. nā referendi verbo hac in re vtitur Marcian. *l. 6. ff. de cuſtod. reor.*

REFICERE, eſt ad priſtinam formam, & modum, iter & actum reducere: ſic vt ne dilatet quis, vel producat aut deprimat, aut exaggeret: idque in Interdicto de via reficienda. Reficit viā & qui aperit, & qui purgat, & omnes omninò, qui in priſtinum ſtatum reducunt, *leg. 1. ff. de via publ.* & ſic Refectionem accipimus, *l. 4. § ſi quis mihi itineris. ff. ſi ſer. vindi.* Similiter in Interdicto de riuis, Reficere eſt, quod corruptum eſt, in priſtinum ſtatum inſtaurare. Itaque tegere, ſubſtruere, ſarcire, ædificare, aduehere, apportaréque, quæ ad eam rem vtilia ſunt, reficiendi verbo continentur, *l. 1 in prin. & § reficere ff de riuis. l. 11. ff. comm. præd.*

Reficere, etiam redigere eſt, *l. 81. ff. ad leg. Fal.* Hinc

REFECTA pecunia, redacta ex re quapiam, *l. 1. § ſi frater. ff. de collat. bonorum. l. 3 § vlt. ff. de vſur.*

REFECTVS, reditus, prouentus *Scæuola leg 7. §. 10 ff. ad Senatuſconſultum Trebell.* Interim ex refectu paupertatis, qui ad vos peruenerit, ablatis eum vſuris pro quantitate nummorum redactis: id eſt, ex reditu partis tertiæ hæreditatis. nam paupertatem appellat exiguæ hæreditatis partem tertiam. Verbum fructibus agrorum & prouentibus accommodatum. *Cicero in Paradox.* Nunquam eris diuis, antequam tibi ex tuis poſſeſſionibus tantum reficiatur, vt ex eo tueri ſex legiones póſſis.

REFIGERE, quod fixum eſt labefactare, atque conuellere. *Venul. ff. quod vi aut clàm, l. ſi vitem*: Si fixeris, inquit, & ego refixero *Paul. tit. de verb. obl. l. inter.* Tabulæ, inquit, refixæ ſunt. *Venul. titul.*

tit. ad l. Iul pecu. l. qui tabul. Qui tabulam, ait, enim r fixerit. *l. ip. l. ſed & ſi quid. de vſufructu* Sed & ſi quid, ait, inædificauerit: poſtea eum neque tollere hoc, neque refigere poſſe: planè refixa poſſe eum vindicare.

REFORMARE pactum, *l. interpoſitas, C. de tranſact.* id eſt; reſcindere. Si verò ſunt, quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. Aliàs Reformari pactum dicitur, *l. iuriſgentium. §. adeò ff. de pact.* id eſt, corrigi, in meliorem formam reduci: etiamſi poteſt, *inquit l. ip.* tota res tolli, cui non & reformari, vt quodammodò quaſi renouatus contractus videatur.

REFVGÆ dicuntur, qui metallo vel alij cui operi, & pœnæ, cui addicti erant, fuga ſe ſubducunt, & ſubtrahunt, & *l. 8 § inter eos ff. de pœn.* Refugæ operis metalli, *l. pen in fin. ff de extraor. cog.* Refuga cuſtodiæ, *l. 13. § pen. ff. de re milit.* Tertul. in lib. de cultu fœm. de auro agens, quod per damnatos & noxios effoſſum, in honorem ornamentorum venit: Et de pœna, ait, in honorem metalli refuga mutatur. Defugas, & confugas, eodem ſenſu *in Cod. Theod.* legimus

REFVGIA, abſceſſus ſunt ædium, & interiora loca, *l. 13. § ſed ſi ædium. ff. de vſufruct.* Sed neque diætas. *inquit Iuriſco.* tràſformare vel coniungere, aut ſeparare ei permittetur, vel aditus, poſticáſve vertere, vel refugia aperire, vel atrium mutare, &c. *Sic leg. 11. § quod autem. ff. de ſeru. cor.* Vlpian. alio loco κρυπτάς vocat. Vide κρυπτάς.

REFVTARE iudicem, idem quod reiicere, recuſare, & remouere. Hinc Refutatio.

Refutare, renuntiare, cedere: vt Refutare feudum vaſſallus dicitur, cùm aut patrono id cedit, quaſi vſufructuarius domino vſumfructum, *lib. 2. titul. 9 § 1. & tit. 38.* Aut agnato proximiori, ſiue id de iam quæſito feudo fiat, *vt libro 2. titulo 16. § 27 & titul. 49.* ſiue deſperato tantùm *vt libro 2 titul. 46.* De refutatione Papatus, extat inſignis hiſtoria in Chronic. Alberti Argent. quam in gratiam Canoniſtarum deſcribemus. Hic eſt Bonifacius Octauus Papa Romanus, de quo dicitur, quod Cæleſtino prædeceſſori ſuo, viro vtique ſancto per longam cannam loquebatur: Cæleſtine cede, Cæleſtine cede; quo etiam cedente, & Bonifacio tanquam certiſſimo creato, eum populus venerabatur, vt Papam. Bonifacius hoc ſub excommunicatione prohibens, conſtitutionem edidit, quo Papam poſſe renuntiare Papatui declarauit: quia multi aſſerentes contrarium, eum Papam negabant. Hic condidit Sextum Decretalium: in quo claritate & venuſtate dictionis, omnes qui vnquam iura ſcripſerunt, anteceſſit: edidit Conſtit. Super Cathedram, grauem Minoribus & Prædicatoribus. Quo mortuo: Benedicti, ix. ſucceſſor, qui fuit prædicator, fecit conſtitutionem, Inter cunctas, per quam reuocauit aliam. *Hæc Alber.*

REFVTATVM feudum à patre, & filio, retinet appellationem feudi paterni, *leg. vnic. in fin. de vaſalli decrepitæ ætatis.*

REFVTATORIÆ preces, *l. 1. C. de relat. l. 18. C. de appellat.* & Refutatorij libelli, *l. 37. C. eod. l. 8. C. Theo. eod.* Iudex à quo prouocatum erat, opinionis ſuæ exemplum litigatoribus dare debebat, & acta edere. Quod ſi cui minus plena, vel contraria viderentur, is refutatorias preces offerebat, quæ ſimul mittebantur, *l. 18. C. de appell. Symmach lib. 1. Epiſtol 31* Cuius meritum perennitas veſtra lectis geſtis, ac refutatoriis cohærentibus æſtimabit.

REGERERE, pro iterum inijcere *l. 24 ad fin. D. quibus mod. vſuf* Nec ſi ſumma terra ſublata ex fundo meo, & alia regeſta eſſet. Sumitur & pro, perſcribere, id eſt in tabulas referre. *Quint. l. 2. c. 12.* Vnde fit, vt diſſoluta, & ex diuerſis congeſta oratio cohærere non poſſit: ſimiliſque ſit commentariis puerorum, in quos ea, quæ aliis declamantibus laudata ſunt, regerunt (alij tamen redigunt habent) *Et in 3. c. 8.* Sunt enim velut res regeſtæ in hos commentarios, quos adoleſcens deduxerat ſchola. Hinc

REGESTA, quæ corrupto vocabulo Regiſtra, quaſi regeſtaria dicunt, ſunt acta tabulæque publicæ, quæ Græci ὑπομνήματα, & ὑπομνηματισμοὺς vocant. Illo tamen corrupto vocabulo vſus eſt *Vopiſc. in Probo*: Vſus, inquit, etiam ex regiſtris ſcribarum porticus porphyreticæ.

REGERENDARII dicuntur ij, qui erāt à regiſtris ſiue libellis, de quib.

Caſſiodor.lib.11.Variar. apud quem tamen corrupte regendarij legitur, pro, regerendarij.

REGERE, eſt gubernare, dirigere, quaſi rem agere: ſcilicet populi. Inde metaphoricè fines dicuntur regi multùm eleganter: quia non vno modò de finibus iudicatur, ſed aut diſcernuntur qui iam ſunt, aut ſtatuuntur vbi non apparent, adiudicatione, condemnatione: quorum omnium ſignificationem non aliud ferè verbum comprehendere poterat commodius.

Regi igitur fines, *interprete Boethio*, dicuntur, cum propriis ager quiſque finibus terminatur. Inde quod ad terminos conſtituendos, vel fines dirigendos inter eos, qui confines agros poſſident, datur iudicium, finium regundorum dicitur, & finibus regundis, *vt C. & D. fin. reg.* Græci περὶ ὅρων ἰθυντικῶν. *Cicer. in Topic.* Si in vrbe de finibus controuerſia eſt, quia fines agrorum magis eſſe videntur quàm vrbis, finibus regundis arbitrum adigere non poſſis. & aliàs: Si in vrbe fines non regun'ur, neque in vrbe aqua arceatur. *Idem libro primo de legibus*: Nec Manilia lege ſinguli, ſed ex XII. Tabul. tres arbitri fines regemus. Regundorum autem, pro regendorum dicitur imitatione vetuſtatis *in tit. 1. D. finium regundor.* nec inconcinnè dicitur finalis quæſtio, *in l. ſi conſtiterit. C. fin. regund.* Et limitis actio, *in cap. inter memoratos 16. quæſt.* 3.

Regentes, gubernantes, adminiſtrantes, *l. illicitas. D. de offic. præſid.*

REGVLA, κανὼν, γνώμων propriè dicitur norma, qua lineæ diriguntur, quaſi regens menſuram. Per tranſlationem autem.

REGVLA eſt, *inquit Paulus*, quæ rem quæ eſt, breuiter enarrat: non vt ex regula ius ſumatur, ſed ex iure quod eſt, regula fiat. Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & (vt ait Sabinus) quaſi cauſſæ coniectio eſt, quæ ſimul cùm in aliquo vitiata eſt, perdit officium ſuum, l. 1. D. de reg. iur. Sunt tamen, qui pro, Cauſſæ couiectio, Cauſſæ coniunctio legant: quod & Harmen. probare videtur lib. 6. his verbis: κανὼν ἐστι σύντομος τῶν πραγμάτος ἀφήγησις καὶ σύνθεσμος. Alij ſic definiunt: Regula eſt ſententia quædam generalis, quæ ex plurium legum mente à Iuriſconſultis notata atque animaduerſa, paucis verbis ſummam earum confenſionem, & tanquam harmoniam complectitur. Differt autem Lex à Regula, quòd illa dicitur, quam populus certo & cognito omnibus iure conſtituit: Regula verò, quam Iuriſconſulti ex pluribus legum capitibus notatis, inter ſeque comparatis elicuerunt: vt non omninò incommodè dicere poſſimus, leges eſſe tanquam voces, & ſonos ſingulo: Regulam verò eſſe tanquam harmoniam & concentum. *Vide plura lib. Obſeruat. 11. c. 4. Hotomani.*

Regulæ officium eſt, exhibere nobis generaliter definitionem iuris, quod alioquin per ſingulas negociorum circumſtantias latiſſimè patet. Qua in re plurimum commodatur humanæ fragilitati: Quæ in numeroſa legum multitudine, quaſi in labyrintho quodam periclitari ſolet, niſi ſummas earum ſententias, & primaria (vt ſic dicam) conſilia præ oculis habeat.

Regulæ iuris ſunt notitiæ quædam ſemper firmæ & immutabiles: vt quæ non ſolùm lapideis olim tabulis, ſed etiam cordibus hominum indelebili charactere à Deo ipſo ſunt inſculptæ, veram videndi honeſtatem exprimentes. Vnde quicquid in hominum commerciis huiuſmodi axiomatibus conueniens eſt, id cenſetur ab arbitratu boni viri, à conſtante atque perpetua voluntate, denique ab ipſa iuſtitia dependere. *Inſtitut. de iure nat. gent. & ciuili. §. ſed naturalia. l. Meuia. D. de annu legat. l. 1. in princ. D. de iuſtit. & iur.*

Regularum iuris antiqui duplex eſt vſus. Alter, quòd vniuerſam legum cognitionem & penitiſſima earum conſilia, breui quadam, & veluti in faſcem contracta præceptione nobis ob oculos ponunt. Alter, vt in variis quotidie occurrentibus cùm publicis, tum priuatis negotiis ac cõſultationibus, hiſce regulis vtamur ad ſeparandũ æquum ab iniquo. Quæ ſalutaris ars, ſine notitia huiuſmodi præceptionum exerceri non magis poteſt, quàm fabrilis ſine norma.

Regula Catoniana, vide Catoniana regula.

REGVLA eſt capſa iuncea, vel ſcortea, in qua incluſæ oleæ torcularis prælo ſubiiciuntur, *apud Vlpia. l. 19. §. 1. D. loca.*

D loca.& Columel lib.12.cap.52.

REGVLARITER, ſecundum regulam, *l. regulariter. D. de hæred.petit.*

REGES principiò quomodo aſſumpti ſint, *poſt Alcia. in Comment. ad l. bona ciuitatis.* D. *de verb ſig vide Iuſtinum lib.*1. Cæterùm regis filium, tametſi regnum non habeat, regem vocari poſſe, *cenſuit Scholiaſtes in c.vlt.24 q.1.* An verò appellandus Rex ſit, natus, patre nondum Rege ſalutato, DD. tractant. & mirum eſt, in dubium reuocari: nam à Iuriſconſ. apertiſſimè deciſum eſt, *l. ſenatoris 1. de ſena* Regis *officium qualenam ſit, vide c. Regum officium. 22 q.5.*

Regis filius, dicitur etiam natus poſt mortem regis, *arg. l. emancipatum. D. de ſenat.*

Regem Feudiſtæ plerunque pro Imperatore nominant: vnde regalia pro Imperatoris iura: ex quo quantum à Romana conſuetudine abhorreant, intelligi poteſt. *Liuius lib.27*, Circunfuſa inde multitudo Hiſpanorum, & antè deditorum, & pridie captorum, Regem cum ingenti conſenſu appellauit. Tum Scipio ſilentio per præconem facto, ſibi maximum nomen Imperatoris eſſe dixit, quo ſe milites ſui appellaſſent: Regium nomen alibi magnum, Romæ intolerandum eſſe: regalem animum in ſe eſſe: ſi id in hominis ingenio ampliſſimum ducerent tacitè iudicarent: vocis vſurpatione abſtinerent. Interdum tamen Regis nomine Langobardus Rex intelligitur. nam Italiæ Regum nomen Langobardi vſurparunt. cuius rei monumentum inſigne ſubſcribemus, quod extat in vrbe Viterbio: vnde Adriani Papæ & Deſiderij Regis nobilitatæ multorum ſcriptis inimicitiæ intelligentur.

Decretum *Deſiderij Regis* I*taliæ.*

REVOCAMVS. Statuta. Regis Aſtulfi. contra. Vetulonos edita. vt. lacus. non. Tirenſium ſed. Vetulonum. ſit. quia. lacus. magnus. ideò. Italiæ. quia. eorum. ager. prius. eſt. Italia. dicta. ab ibi. ſede. Itali. &. vt. ſuam. Longulam. non. Longubardulam. ſed. cognomine. ſui. ampliatoris Tirreni. Terbum vocent. &. vt. ſub. vno. muro. cingant. tria. oppida. Longulam. Vetuloniam. Tirreniã. Volturnam. dictam. Etruriam. totámque. vrbem. noſtra. adieczone. Viterbum. pronunciét. vt. de. Roda. &. ciuita. Balneore gium. dici. iuſſimus. permittimus. pecuniis. imprimi. F. A. V. L. ſed amoueri. Herculem. & poni. Sanctum. Laurentium. eorum. Patronum. vt. facit. Roma. &. Bononia. Iubemus. quoque. reparari. Cortauientam. Dardanum. Aſſium. Foranum. Cornietum. Tuſcanellum. Nos. enim. non. ſumus. Tuſciæ. deſtructores. vt. Nos. apud. Gallos. accuſat. Adrianus. Papa. nam. in. Tuſcia. ædificauimus. à. fundamentis. vobis. quidem. Volturrenis. Caluellum. vicum. Oreſianum. Balneariam. Barbaranum. &. Gariofilum. Sentinatibus. autem. Auſidonias. &. Rodacofanum. Volaterræ. Rodacomalum. Lune. Sergianum. Petram. Sanctam. olim. Fanum. Feroniæ. Focenſibus. Sancto. Germinianum. &. Miniatem. Feſulanis. oppidum. Munionis. in. quod. vagos. ſparſos. Arinianos. &. palantes. Fluétinos. collegimus. Rurſus. plures. antiquas. nobiles. vrbes. ampliauimus. &. murii. cinximus. Et. nunc. idem. agimus. circa. Lucam. Piſtorium. Aretium. Orbitum. &. Erruriam. nunc. Viterbum. cuius. nomen. aut. à. nobis. conſtituta. decreta. ſiquis. violauerit. aut. capite. apuniatur. aut. laqueo. ſtranguletur. Hoc. itaque. non. eſt. Etruriam. deſtruere. vt. Nos. arguit. Adrianus. qui. pacem. vltrò. à. Nobis. oblatam. reſpuit. Quare. tibi. Grimoalde. Præfecte. Viterbienſis. præcipimus. vt. quandiu. dubia. pax. perſeuerat. iubeas. omnes. Tuſciæ. milites. paratos. eſſe. in. armis. &. commeatus. ac. ſtipendia. ſine. auaritia. in. promptu. habeas. vt. non ſolùm. occurrere. hoſtibus. ſed. etiam. illos. inuadere. ..... .ciues. non. grauabis. nouis. exac. onibus. ...... .ex. Papia. venient... Viterbienſes. . Atque hæc quidem hactenus, Illud autem prætermittendum non videtur, cùm inuiſum Romæ Regis nomen eſſet, qui euerſa Republ. dominatum arripuerunt, Imperatoris aut Principis nomen ſibi ſumpſiſſe. De Imperatore, Tranquillius auctor eſt: itémque *Dio* lib.43. De Principe, Tacitus lib.1. Lepidi, inquit, atque Antonij arma in Auguſtum ceſſere, qui cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa, nomine Principis ſub imperium accepit. Et aliquantò pòſt: Non regno tamen. neque dictatura, ſed principis nomine conſtitutam rempubl. Sed vbi de re conuenit, minus de verbo laborandum eſt: cùm

verè propriéque omnes reges & ſint & appellentur:ſiue dictatores,vt Cæſar: ſiue principes ,vt Auguſtus: ſiue Imperatores,vt ipſius ſucceſſores : ſiue Pontifices ,ſiue etiam Tribuni nominentur. cuius nominis ac poteſtatis ſuauis ad ridendum hiſtoria extat apud Nauclerum Gener.45. ſub anno M.CCCXLVI. de Nicolao quodam ciue Roman. qui Papa auctore totius orbis dominatum ſibi arrogauit:próque eo iure regibus & imperatoribus omnibus diem dixit. cuius rei formulam ex eiuſdem Naucleri commentariis exſcribemus. Nos Candidus Spiritus ſancti miles Nicolaus ſeuerus & clemens liberator vrbis,zelator Italiæ,tribunis Auguſtus , volentes & deſiderantes donum Spiritus ſancti, & liberatores antiquos Rom. principes quantum nobis permittitur , imitari. Notum facimus vniuerſis ,quòd quidem à nobis poſt aſſumptum tribunatus officium,Roma.populus de conſilio omniũ & ſingulorum iudicium , ſapientum & aduocatorum vrbis recognouit , ſe adhuc illam habere auctoritatem poteſtatémque,atque iuriſdictionẽ in toto orbe terrarum ,quam habuit in principio & ſummo augmento vrbis præfatæ. Et omnia priuilegia facta in præiudicium auctoritatis & poteſtatis & iuriſdictionis huiuſmodi ad ſe reuocauit expreſsè. Nos igitur auctoritatem,poteſtatem , & iuriſdictionem antiquam nobis conceſſam,à populo Roman.in publico parlamento,& nuper à Domino noſtro ſummo Pontifice, vt patet per Apoſtolicas bullas eius ne videamur de dono & Spiritus ſancti gratia , & ſacri Ro.populi fauoribus ingrati , iure & forma quibus meliùs poſſumus & debemus , decernimus & declaramus , & pronuntiamus, Romanam vrbem , caput orbis,& fundamentum totius fidei Chriſtianæ ac omnes & ſingulas ciuitates Italiæ liberas eſſe cenſemus.Et ex nunc omnes præfatos populos ac ciues ciuitatum Italiæ facimus , declaramus , & ponunciamus, ciues eſſe Romanos,quos & Romana libertate volumus gaudere. Eadem auctoritate & gratia Dei & Spiritus ſancti,ac Rom. populi dicimus,profitemur,ac etiam declaramus Rom. imperium,iuriſdictionem,ac etiam monarchiam totius ſacri Imperij ad ipſam almam vrbem ac eius populum,nec non ad vniuerſam Italiam pertinere, & eaſdem fore legitimè deuolutas multis rationibus & cauſis ,quas ſuo loco declarari faciemus, dantes & præfigentes in his ſcriptis omnibus & ſingulis prælatis,imperatoribus,electis electoribus , regibus ,ducibus,principibus,comitibus , marchionibus,populis, vniuerſitatibus , & quibuſcunque aliis in genere & in ſpecie,cuiuſcunque prouinciæ,ſtatus & conditionis exiſtant & contradicere volentibus, ſeu in electione præfata ac ipſo imperio iuriſdictionem,poteſtatem & auctoritatem prætendentibus quoquomodo,terminum hinc ad feſtum Pentecoſtes proximè futurum,ita quòd infra prædictum terminum in ipſa alma vrbe & ſacroſancta Laterana Eccleſia coram nobis & aliis officialibus domini noſtri Papæ & R. populi,debeant cum eorum iuribus comparere : alioquin à dicto termino in antea procedetur , prout de iure fuerit procedendum : & nihilominus ad prædicta omnia in ſpecie citari facimus illuſtres principes , Ludouicum ducem Bauariæ,& Carolum regem Bohemiæ , qui ſe aſſeruntq́; imperatores ad imperium electos , ducem Saxoniæ marchionem Brandeburg. Archiepiſcopos Moguntinenſem , Treueren. & Colonien. qui in dictis termino & loco comparere debent coram nobis & aliis R.populi officialibus perſonaliter , alioquin in eorum contumaciam procedemus , eorum abſentia non obſtante, Dat,&c.

REGALIA, nomen eſt multiplex nam eo plerunque feuda omnia Regis beneficio conceſſa intelliguntur : interdum Eccleſiaſtica duntaxat maiora & primaria ,qualia ſunt Archiepiſcopatus Epiſcopatus , Abbatiæ , qui ſolius Regis conceſſu & munere conferebantur.Interdum,ius ipſum atque auctoritas regalia feuda & beneficia conferendi:cæteráque iura fiſcalia. Interdum inſignia honoris , quæ vaſſis regalibus ſolemni more tribuuntur. quorum omnium exempla ſubſcribemus.

Regalia , pro feudis regalibus,qualia ſunt ducatus,comitatus , marchiæ,*vt lib. Feu.1.ti.14.§.1.& li 2.ti.34 §.1. Radeuicus li.2.c.5.*vbi de Friderico imp.pro Tribunali in Rõchaliis ſedente loquitur:Dein de(in-

de (inquit) ſuper iuſtitia regni: & de regalibus,quæ longo iam tēpore ſeu temeritate peruadentium, ſeu neglectu regum imperio deperierant, ſtudioſè differens cùm nullam poſſent inuenire defenſionem excuſationis, tam Epiſcopi, quàm primates,& ciuitates,vno ore,vno aſſenſu, in manum Principis regalia reddidere, primíque reſignantium Mediolanenſes extitere Requiſitíque de hoc ipſo iure quid eſſet, adiudicauerunt, ducatus, marchias, comitatus, conſulatus, monetas,telonia,fodrum, vectigalia, portus, pedatica,molendina,piſcarias,pontus,omnémque vtilitatem ex decurſu fluminum prouenientem:nec de terra tātùm, verùm etiam de ſuis propriis capitibus cenſus annui redditionem. Híſque omnibus in fiſcum adnumeratis, tanta circa priſtinos poſſeſſores vſus eſt liberalitate, vt quicunque donatione Regum aliquid horum ſe poſſidere inſtrumentis legitimis edocere poterat, is etiam nunc imperiali beneficio,& regni nomine idipſum perpetuò poſſideret, &c. His tamen qui nullo iure, ſed ſola præſumptione de regalibus ſe intromiſerant, xxx. millia talentorum, plus minúſve reditibus publicis per ſingulos annos acceſſere.

Regalia, pro maioribus & opulentis ſacerdotiis: cuius rei exempla multa ca. Diſput.Feud.8.exponit Hotoman.*Radeuicus.libr* 2.*cap*.15. Cùm Adrianus Papa audiſſet, quòd regalia Principi tam ab Epiſcopis & Abbatibus, quàm à ciuitatibus & proceribus recognita fuere, literas ſuper hoc negotio dirigit. Et in Epiſtol. Imp. Friderici ad illum Papam, apud Nauclerum: Ab Epiſcopis qui regalia noſtra tenent,cur homagium & regalia ſacramenta non exigamus? Aut igitur regalia noſtra nobis dimittant: aut quæ Dei, Deo, quæ Cæſaris, Cæſari, perſoluant.

Regalia pro iure & poteſtate conferēdi feuda & beneficia regalia: quod per ſceptrum fiebat. *Otto Friſing. libr. Chron.* 7.*cap*.14. Occaſio autem ſceleris huius hæc fuit, quòd rege Romam tendente, Inter ipſum & Papam conuentio facta, ab obſidibus firmata narratur, vt ſcilicet rex Epiſcoporum inueſtituras remitteret, & Papa ipſi regalia eorum reſignaret. Itaque dum Romam veniſſet, ac à Pontifice promiſſa ſibi perſolui exegiſſet, Papa, eò quòd clamantibus Epiſcopis, ea quæ petebantur, adimplere non poſſet, tanquam nocens,cùm per omnia eſſet innocens, cuſtodiæ mancipatur, Videns hoc,&c *Et mox*:Ad poſtremum pacem ſic facere coactus eſt: Epiſcoporum ſcilicet inueſtituras per anulum & baculum Imperatori concedere. Quibus ex locis apparet, inueſtituram per anulum & virgam, ſiue baculum fieri ſolere,cùm regalia per ſceptrum dari mos eſſet: vt alio loco docuimus. *Otto Friſing. libr. Frid* 2 *ca*.6. Tradit enim curia,& ab Eccleſia eo tempore,quo ſub Henrico vnde inueſtitura Epiſcoporum deciſa fuit inter regnum & ſacerdotium controuerſia, ſibi conceſſum autumat, quod obeuntibus Epiſcopis, ſi fortè in eligendo partes fiant, Principis arbitrij eſſe, Epiſcopum quem voluerit, ex primatum ſuorum conſilio ponere, nec electum aliquem antè conſecrandum, quàm ab ipſius manu regalia per ſceptrum ſuſcipiat. Atque hinc factum eſt, vt Gallica conſuetudine regaliarum nomine paſſim apud Pragmaticos intelligantur iura regis Galliæ in maioribus ſacerdotiis conferendis, aut eorum fructus parte aliqua ſibi retinenda. Qua de re extat libellus Ægidij Magiſtri Prætoris Pariſienſis ad eiuſdem ius Regis aſſerendum accommodatiſſimus. Nam cùm hac de re controuerſia illis à Pontificibus Romanis fieret,tandem Philippi Valeſij edictum in hanc ſententiam promulgatum eſt: Philippus Dei gratia Francorum Rex: Quoniam diſputatum eſt à nonnullis, an penes nos ius poteſtáſque eſſet mandandi ſacerdotia,beneficia,& honores eccleſiaſticos, denunciamus ac profitemur, re diligenter quæſita, & deliberata,compertum nobis eſſe, ſuperiores Reges Franciæ, anteceſſores noſtros, ius illud perpetuò tenuiſſe, eóſque pro noſtro iure ſemper antehac ſacerdotia mandaſſe, atque in poſterum mandaturos eſſe. Vincentius menſe Octob. M. CCCXXXIIII. Hæc ex lib. Ægidij Magiſtri, ad verbum Licet autem Regalia vno nomine generali appellentur. habet tamen vnumquodque regale diuerſam originem, & cauſſam ab vno. Quod ex actibus regalibus clarè perſpicitur: qui non omnes ad vnam cauſſam,

ſeu ſpeciem reſpiciunt, ſed origine cauſſa, & ſpecie ſeparantur: imò & regalia in ipſo genere, à diuerſo fonte procedunt, quia aliqua à ſuprema principis poteſtate procedunt, vt creare tabelliones, & legitimare ſpurios, Mineræ, &c. quæ Paris à Puteo merè regalia nominat. Alia procedunt ab vniuerſali dominio Imperatoris, vt flumina, viæ publicæ, vectigalia, &c. *Pro quo Andr. Iſernia ta ponderat. §. Sed quod principi Inſtit. de iure nat. gent.*

Regalia an venditione includantur, *tradit Romanus conſil.* 271. *incip. vis tota præſentiu.*

Regalia, pro inſignibus & ornamentis regiæ inaugurationis. *Luitprandus* Ticinenſis *lib.* 2. *cap.* 7. Chunradus Imperator coronam, ſceptrum & cuncta, quæ regalia ſunt indumenta, in medium venire præcepit, & hæc verba effudit: Hæredem regiæque dignitatis vicarium regalibus meis ornamentis Henricum conſtituo. Et mox: Ipſo mortuo, Principes coronam cunctáque regalia indumenta Henrico duci contulerunt. *VVitichind. lib.* 1. Super altare regalia inſignia poſita erant, gladius cum balteo, chlamys cum armillis, baculus cum ſceptro ac diademate. Video etiam Imperialia eadem dici: *vt apud Abbatem Vſperg. in Chron. anni* 1106. Ipſa partis vtriuſque conſiliis annuens, regalia vel imperialia inſignia, crucem ſcilicet, & lanceam, ſceptrum, globum, atque coronam filij poteſtati tradidit. *Otto Friſing. lib.* 7. *c.* 40. Reuerſi ad filium optimates, imperialia deferunt, eúmque regem creant. *Idem in Chron. anni* 1153. Volebat enim temere imperium, cùm in poteſtate ſua haberet inſignia imperialia, vtpote coronam, & crucem, & alia quæ attinebant. *Otto Friſing. lib.* 7. *c.* 23. Itaque Chûradus Rex curiam in prędicta ciuitate maximo conuentu principum habuit: vt omnes Saxones vltrò ſe ſuæ ditioni ſubdidere. Solus ex principibus dux Henricus regalia ſeruans aberat, ad quæ reddenda dies ei præfigitur. Quo veniens, regalia quidem multis illectus promiſſis reddidit, ſed tamen ea minimè conſecutus (id eſt, recuperâs) infecto pacis negotio, ſine gratia ius diſceſſit, tandem ducatus ei adiudicatur. Quibus ipſis totidem verbis Abbas Vſperg vtitur in Chron. anni 1138.

REGINA, regis vxor. An verò id nominis retineat viro defuncto, *vide c. ex parte. extra de foro compet. & 24. q.* 1. *Eos.*

REGIMENTVM, *l. vnic. D. de offi. præfe. prætor.* pro regimine & adminiſtratione.

REGNVM, monarchia, ſeu vnius principatus adminiſtratio, *c. hinc. eſt* 15. *q.* 1. *c. ad hoc* 89. *diſt.*

REGIO dicta eſt à rego, quòd initio regiones ſub regibus erant, & ab his regebantur, donec in prouincias redigerentur ſub imperio Romano. Inde poſtea regiones, plurali numero, cœperunt dici fines ſeu termini, *vt Cic. pro Archia dicit*: Vitæ ſpacium exiguis regionibus circumſcriptum eſſet. Regiones etiam in fundis ſtatuuntur, fundíque regionibus diuiduntur. Et regionibus agros diuidere, hoc eſt, certis finibus & limitibus perpetuis diſtinguere, vt quiſque ſuam partem ſemper habeat, *l.* 7. *D. comm. diui. & l.* 3. *C. eo* Regiones ergo partes fundorum ſunt, certis menſuris diſpartitæ, *l.* 8. *l.* 19. *D. de acq. rer. dom.* Vtimur Regione loco aduerbij: vt, è regione, quaſi ex aduerſo rectis lineis.

Regiones vrbis Romæ 14. fuiſſe *ex l.* 3. *D. de offic. præfecti vigil. & Tacito li.* 14. *& ex libello P. Victor de regio vrb. Rom. conſt.* Auguſtus Romam in regiones diuiſit, *vt ſcribit Tranquillus c.* 30.

REIICERE calcem, retroiacere, *l. fi. D. ſi quad. paup. fec.*

Reiicere cauſſam referre.

Reiicere iudicem, id eſt, recuſare. Hinc

REIECTIO iudicum, veteribus Gloſſis, ἀπόβολη καὶ ἀπόκλησις κριτῶν, quam Aſconius ſic exponit: Moris erat celebrata iudicum reiectione, & haberi in officio Prætoris, & in arca reponi nomina ſelectorum iudicum. Reiectio autem idcirco dicitur, quia cùm multi iudices in conſilio cum Prætore ſuo iudicaturi eſſent, qui Quæſitor fuiſſet in cauſſa publica, verbi gratia repetundarum, ambitus, maieſtatis, neceſſe fuerat eos primùm de decuria ſenatoria conſcribi, cùm ſenatus iudicaret: deinde in vrnam ſortitò mitti, vt de pluribus neceſſarius numerus confici poſſet: tertiò, id eſt, poſt vrnam, permitti accuſatori ac reo, vt ex illo numero reiiciant, quos putauerint

uerint ſibi aut iniquos, aut ex aliqua re incommodos fore. Reiectione celebrata, in eorum locum qui reiecti fuerant, ſubſortiebatur Prætor alios, quibus ille iudicum legitimus numerus compleretur: prima enim Sortitio dicebatur his perfectis, iurabant in leges iudices, vt ob ſtricti religione iudicarent.

RELATIO, vide Referre.

RELATIVVM, quod ad aliud refertur, ob idque à Græcis πρός τι dicitur, vt libertas ad ſeruitutem refertur.

Relatiua itaque, ſiue potius relata, ſunt, quæ ſecundum hoc ipſum quod ſunt, alterum notant: vt ſi dicas Filium, vel Seruum, intelligitur habere patrem, vel dominum.

RELATORIÆ, *l.8. C.Theo.de nauicul.* ſunt apochæ, & ſecuritates.

RELEGARE dotem maritus dicitur, qui quam accepit, præſenti die reddi ac reſtitui iubet: quo caſu recepiſſe magis quàm accepiſſe dotem mulier dicitur: *vt ait Vlp. l.2. in fi. D. de dot. præleg.* quoniam reddi potius, quàm dari dos videtur, *ait Papinian. l. cum pater. 77. §. fidei. 12. De leg.2. Sic l.8. D. de fund. dot. l.41. §. vlt. l.48. D. de leg 2.* Hinc Relegatio dotis *l.95. D. de leg.3.* ex qua & eius hæc formula colligitur: Quanta pecunia dotis nomine ad me peruenit, tantum hæres meus dato. Relegati etiam vſusfructus dicitur, *in l.32. D. de vſufruct. leg.*

Relegare, ſignificat in exilium mittere, & ſeparare ab aliis. Quare Martianus triplex exilium diſtinguit, *in l. exilium. D. de interdict. & releg.*

RELEGATOS definit Ælius Gallus apud Feſtum, quibus ignominiæ aut pœnæ cauſſa, neceſſe ab vrbe Roma, aliove quo loco abeſſe, lege, Senatuſconſulto, aut magiſtratuum edicto. Relegatorum enim duo eſſe genera Vlp. ſcribit. Quidam enim in inſulam relegantur *l. 4. l. 28 in princ. & §. in exulib. § graſſatores. & l. 30 ff. de pœnis.* Sunt qui ſimpliciter relegantur, cùm prouinciis quibuſdam eis interdicitur, non etiam inſula adſignatur, *l 7. D. de interd.*

RELEGATIO dicitur extermina-tio, cùm quis exire fines patriæ iubetur: quod Cicero ſedibus expellere dicit. De portatio verò, cùm ei qui damnatus eſt, certo ſpacio circumſcribitur pœnæ pendendæ locus. *Bud. in l. capitalium. §. in exulibus. de pæn.* Alij inter Deportationem & Relegationem hanc differentiam ſtatuunt, quòd illa perpetuum, hæc temporarium exilium contineat. Sed & in perpetuum fit relegatio, *l. 4. 28 in princ. l. 38. §. ſi quis inſtrumentum. ff. de pæn l.3. C. qui pet. tutor. & apud Plin. lib 3. Epiſt. ad Minutia.* Alij, in quibus eſt Iſid lib. 5. c.27. Inter relegatum & deportatum hanc differentiam ſtatuunt, quòd relegatum bona ſequantur, deportatum bona non ſequantur. Sed hæc differentia perpetua non eſt. Nam & ademptis bonis, aut parte aliqua eorum relegatos legimus, *l. 1. ſi penden appella. l. 11. §. cum quidam. ff ad le. Falc. l. 38. §. qui abortionis. & §. ſi quis inſtrumentum. D. de pæn.* Quod in his duntaxat, qui in perpetuum releganter, iure licito factum, & Paul. & Vlp. teſtes ſunt, tametſi aliter plerunque ſeruabatur, *l. 5. l. 7. §. ad tempus. D. de interdict.* Illa certiſſima differentia, quòd ſiue in perpetuū, ſiue ad tempus quis relegaretur, & ciuitatem Roma. & patriam in liberos poteſtatem, & teſtamenti factionem, & omnia omnino iura ſua, & bona, præterquā ſi qua ei adempta erant, retinebat. Tantùm inſula ei ingredi non licebat, cuius vinculo quodammodo retinebatur, *l. 4. & l. 7. § hæc eſt differentia. cum ſeq. D. de interdict. & releg.* Deportati autem id nō retinebant. Eaque ex ipſis condemnationis verbis diuerſitas intelligebatur. Moris autem erat ita pronunciari in relegationibus: PROVINCIA ILLA INSVLISQVE ILLIS RELEGO, EXCEDEREQVE DEBEBIT INTRA ILLAM DIEM, *d. l. 7. §. hi qui.* Vide Deportatio.

RELEVATA iugera dicuntur, quæ cùm eſſent paluſtria, facta ſunt terrena, *l. 1 de fund. patrim lib. 11.*

RELEVIVM dicitur honorarium, quod nouus vaſſallus Patrono introitus cauſſa largitur, quaſi morte alterius vaſſalli, vel alio quo caſu feudum ceciderit, quod iam à nouo ſubleuetur. Leo Nou. 13. εἰσιτητικὸν nominat. Veteres Introitum appellabant, *vt in l. pen. § alumno. ff. de leg. 2. Plinius libr. Epiſt. 10. ad Traianum,* De adiectione buleutarum. Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni & Pontici vtuntur, eos qui in bulen à Cenſoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: ſed

iis quos indulgentia tua à quibuſdam ciuitatibus ſuper legitimum numerum ad licere permiſit, & ſingula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde maximus Proconſul,eos etiam qui à Cenſoribus legerentur, duntaxat in pauciſſimis ciuitatibus aliud aliis iuſſit inferre. Supereſt ergo, vt ipſe diſpicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde Buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manſurum eſt, à te conſtitui decet,cuius factis dictiſque debetur æternitas. *Traianus Plinio.* Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Bithyniæ decuriones fiunt, Inferre debeant, necne, in vniuerſum à me non poteſt ſtatui Id ergo quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendam cuiuſque ciuitatis legem puto, ſcilicet aduerſus eos qui inuiti fiunt decuriones,exiſtimo id acturos, vt erogatio cæteris præferatur. De hoc quoque Releuio mentio fit *in Conſtit. Neapo. li.3.tit.*25. Recepto veruntamen aliquo releuio, vt eſt moris, quod quantitatem decem vnciarum auri non excedat, pro aſſignanda poſſeſſione terræ conceſſa. Sic in emphyteuſi, cùm fundus alienatus eſt, domino quinquageſima pretij pars erogatur, *l.*3. C.*de iure emphyteu.* Sed acerbiora eleuia illa fuit,quibus Scoti veterum Regum inſtitutis olim vtebantur. Nam cùm ab vno Rege feuda omnia recognoſcerent, vaſſallo mortuo,prædiorum fructus omnes vſque dum filius vnum & viceſimum impleſſet annum,Regibus releuij cauſſa tribuebant. *Hector.Boeth libr.* 17. VVerdas autem vocat, vt cùm parentes antequam liberi ad iuſtam peruenirent ætatem, id eſt, viceſimum primum annum,vita decedunt, tum Rex omnes reditus,omnéſque fructus, qui ad eam vſque hæredis ætatem proueniunt, pro ſuis habet, occupátque, hæredíſque interea curam ſuſcipit. *Item lib.*11.Et quicquid per id tempus ex eo agro emolumenti proueniret, VVardiam eum vſumfructum noſtri vocant, vnúſque inde anni eiuſdem agri cenſus, quem Releuiam vulgò, aut Releuium dicunt, vniuerſa cum hæredis dote, ſi nullam eius deſponſationem viuens pater fecerit, cum in hæreditatem admittitur fiſco penderetur regio.

RELIGIO apud omnes ab origine mundi gentes, primum æquitatis ordinem ſibi vindicauit:vt,quoties de negotio incidente plures concurrerent ſententiæ, ſemper præferretur illa,quæ religioni propiùs accederet, hoc eſt, pietati & iuſtæ erga Deum functioni pro noſtro munere. Sic enim religio, à religendo, quaſi debitum officium dicitur. *Cicero li Offic.*1. In ipſa autem communitate, ait, ſunt gradus officiorum, ex quibus quid cuique præſtet, intelligi poteſt vt prima dijs immortalibus, ſecunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua reliquis debeatur. Idem ſentit Auguſtinus. *Pomponius in l.* 2. D.*de iuſti.& iur.* Religio erga Deum eſt *Marcianus in l.*4. *D. ad leg Iul peculat.Papinianus in l ſunt perſona.ff.de religio. & ſumpt.fun.* Itaque nos multò magis vbique Chriſtianæ religionis oportet obſeruantiſſimos eſſe, cùm de cenſura æquitatis tractatur in iudicio, vel extra iudicium. Siquidem diuinitus edocti ſumus, quò lex velut pædagogus nos ducat, nempe ad Chriſtū, Galat. 3. admonemurítem, Deo magis, quàm hominibus obediendum eſſe. Actorum 5.Et quotidie oramus:Fiat volūtas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra,Lucæ 11.

Religionis ſeu pietatis cauſſæ, quanquam ineptè tractantur, ad tria tamen capita omnes pertinent:Videlicet ad diuinum verbum: ad bonas literas: & ad paupertatem. In his conſiſtit vniuerſa pietatis exercitatio, quæ firmum in nobis fidei argumentum eſt. Vnde in externis actionibus euitanda ſunt, quæ religioni obſtant. Sunt enim ſemper iniqua.

Religionis acceptationes varias recenſet *Bart.l.* 1. *oppoſ.* 4. *C. de ſumma Trinitate.*

Religio tenuis quæ ſit, diſces *ex cap.ſi quæſtiones extra de ſimon.*

Religio propriè erga Deum eſt, *l.*2.D. *de iuſtit.& iur.* Religio etiam ſepulchre eſt *l.*30 *ff famil erciſ.*

RELIGIOSA, *de quibus ſub rubrica.* D. *de religioſ. & ſumptibus fun.* quæ fuerint, ſic licebit intelligere. Relioſus locus non conſecratione & verbis ſolemnibus, ſed illatione mortuorum efficiebatur, *l.6.* D.*de rer.diuiſio.& l.*2.§.2 *ff.de relig.* vbi Celſus ait,non totum locū qui ſepulturæ deſtinatus eſt, religioſū fieri, ſed quatenus corpus humatum eſt. Patet autem

autem ex Ciceronis 2.de legibus, ea loca,in quæ mortuus illatus fuerat. neque arari,neque coli ius fuiſſe. vnde Religio à relinquẽdo dicta putabãtur à Ser.Sulpitio,& Maſ.Sabino, nam in arando locus ille ſepulturæ relinquebatur. Itaque ſi Pontifices purum eſſe locum aliquem decernebant,exarari iubebant.*Cice 2.De legibus* : Sed cùm multa in eo loco ſepulcra fuiſſent, exarata ſunt. ſtatuit enim collegium,locum publicum non potuiſſe priuata religione obligari. Sic Ælius Gallus apud Feſtum ait,Religioſum ſepulchrum dici,vbi mortuus ſepultus,aut humatus ſit.

Religioſæ domus,vt extra de religioſis domibus, ſunt monaſteria, templa, hoſpitalia, c.de xenodochiis. & Oratoria quælibet,& etiam illa, quæ quis ſibi auctore Epiſcopo,conſtituit,*c oratorium. 42.diſt.*

RELIGIOSI, qui vitam regularẽ profeſſi ſunt generali verbo,qui religioſè in ſuis domibus viuunt, quamuis non ſint profeſſi. *& vide ca. non dicatis.* 12. *quæſtio.*1.

RELINQVO verbum ad vltimas voluntates pertinet *l.*1.§.*fi. D.de tab. exhib.* Itaque adiectum vniuerſitati bonorum,denotat inſtitutionem,*l.diuus Traian.D.de milit.teſt.*cùm dicit: Ego te hæredem facio, aut, Tibi bona mea relinquo. dummodò id dicatur,præſente numero legitimo teſtium ad id inuocatorum. Si verò certæ rei vel quantitati adiiciatur iſtud verbum, Legatum ſignificat,*Nouella, Vt cùm de appellat.cognoſc.§. aliud quoque*, De huius vocabuli effectu, *vide latius Bart.in l.illa inſtitutio. D.de hæred.inſtit.*

Relinquere item, eſt aliquid pro ſuo alicui legare. *Paul.in l.hæredes eius. D.de fam.erciſc.*

Relinquere per præceptionem, id eſt, antecaptionem, *apud Paulum ad fi.hæredes.& Gaium. in l.rem pign. D.fam.erciſc. tum etiam alios.*

Relinquere domi pecuniam, Pecuniam domi inueniri. Oppo. Pecuniam domi non relinquere, nec vſquam inueniri. *Paulus in l.hæredes eius.* §.*fi. D.famil.erciſ.*

RELICTI nomine, mortis cauſſa donatio continetur, *l.ſed & ſi quid donetur. D.de vſufru. leg. l.Marcellus.de leg.*1. Sed quid relictum ſit ciuitatibus, omne valet: ſiue in diſtributionem relinquatur,ſiue in alimenta,ſiue in eruditionem puerorum,ſiue quid aliud.

Relictum quod teſtamento datum, legatúmve eſt. Si relictum ſit cuilibet ex familia, de his accipiendum, qui intra decimum gradum ſunt. Alciat. refert Paulum Caſtrenſem ſic reſpondiſſe.

RELIQVVM dicitur,quod ſupereſt, maiore ſumma detracta. *l.reſcriptum.* D.*de iis,quibus vt indig.* Reliquum quandoque totum admittit. *l.*2.*C.de hæred.inſtit.*

Reliquum ſignificat,id quod ſupereſt. *Cicero:* Reliquũ eſt,vt certemus officiis. Inde reliquum facere dicitur eleganter, pro dimittere vt ſuperſit. *Cicero in Verrem*: Quos belli calamitas reliquos fecerat.

Reliqui,de tribus etiam dici,*colligitur in Authent.vt determi.ſit num.cler.in prin.* Sed & de duobus accipi traditum eſt, *c. fi.§.*1.*extra de officio delegati.*Reliquorum tamen appellatione,etiam omnes interdum accipi,Vlpianus docet,*de verb.ſign. Vide l.cùm optio.D.de opt.legat.*

Reliquum,trãsfertur ad debiti quantitatem,quæ ſupereſt ſoluenda. *Cicero ad Atticum*:Maximè autem me tangit ratio reliquorum meorum. Hinc

RELIQVA ſunt,quæ rationibus ſubductis, acceptíſque & expenſis computatis debita remanent, & ſuperſunt,*l.*32. *l.*80.*l.*81.*l.*110.*D.de cond. & demonſt.* Reliqua etiam ſunt debitæ præteriti temporis penſiones, quas Arreragias vocant Galli Hinc Reliqua colonorũ,ſunt penſiones à colonis debitæ, *l.*79. §.*peto.& l.* 97 *l.*101.*in fi.de leg.*3.*l.*32. *de vſufr.lega.& apud Plin.lib.* 3. *Epiſt.ad Caluiſium* : Reliquis autem actorum vel colonorum legatis,ea legata videntur, quæ de reditu prædiorum in eadem cauſſa manſerunt, non etiam quæ in aliam cauſſam verſa ſunt. Sic reliqua conductionis accipe, *l.* 10.*C.ad SC.Velleian.* Et reliqua vectigalis,*in l.*47.D.*de iure fiſci.* Et Reliqua,pro reliquis cenſuum debitorum,in rub.ſine cenſu vel reliquis fundum comparari nõ poſſe,*C.lib.*4. Reliqua collegarum,*l.*21. *D.ad municip.*Hæc & Reliquationes vocantur,*l.*44.§.1. *D.de admin.tut.l.*53.*D.de man.teſt.*

RELIQVARI is dicitur, apud quem ſuperſunt pecuniæ, initis ſubductiſque accepti & expenſi rationibus: quique æs alienum ex reliquis rationum contrahit. *Vlpianus in l. reſcripto.* D. *de mune.& hon.& in l.ſi filia nupta.* D. *famil. ercisſc. Sic apud Scæuolam. l.*24. D. *ad munic.* Humanum eſt reliquorum vſuras neque ab ipſo, qui ex adminiſtratione honoris reliquatus eſt, exigi *Paul.l.*46. D. *de adminiſtr.tut.* Debitum quod ex conductione reliquatus eſt, agnouiſſe cum videri.

RELIQVATORES, qui reliqua traxerunt, *l.*102. §. *Valerius.* D. *de ſolut.* Quæ an hæc ſumma in proximum annū accepto ei ferri debeat, cum ſuperioris anni ſit reliquator. *Sic l.*9.§.*reliquatores.* *D.de publican.*

RELIQVATIO, reliquorū debitio. *Paul.l.*44.D.*de adminiſt.tut.* Si pupillus poſt pubertatem rationibus à tutore acceptis, reliquationem eius ſecutus vſuras acceptauerit, &c.

RELIQVÆ, pro Cineribus defunctorum, ſicut in autographo Florentinarum Pandectarum ſcribitur, *l.*42.*l.*44 *in fin.* D. *de religioſ.* quæ Græci λείψανα vocant, *l.*52.§.*ſi hæres. de leg.*1. quæ tamen ſcriptura immutata eſt ab iis, qui Pandectas excuderunt, *in l.*27.D.*de cond.Inſtit. l.*30.*ff.fa.ercis* & vide extra, de Reliquiis & veneratione ſanctorum.

RELOCARE, eſt opus ad diē conſtitutum non perfectum, alij artifici denuò idem opus faciendum locare, *l.item quæritur.*§.*ſi in lege.*D *Locat.*

REMANCIPARE, rem mancipatam tradere & iterū mancipare, *Boeth. in comm. ad Topic. Cicer.* Remancipatam Gallus Ælius eſſe ait apud Feſtum, quæ mancipata ſit ab eo, cui in manum conuenerit.

REMANERE venditionē, pro nō factā eſſe interpretantur, *in l. cùm autem.* §.*ſi.*D.*de ædil.edict.*

REMANSOR, pro Emanſor, *l.*4. §.13. D. *de re mil.* E dicta faciebant, qui diu abfuiſſet, vt is inter remanſores habe retur. *Sic & l.*5. §. 6. D. *eodem.* Si remanſor aut negligens ſuorum, aut ſenis, &c.

REMEDIVM, non ſolùm de morbis, ſed & de rebus, quas cū cura operáq; noſtra explicamus, *l.*1.D.*de iureiu.*Remedium litium.iuſiurandum, *l.*1.D.*eod.*

Remedium imponere, pro adhibere, *Inſtitut. quibus alien.licet, paulò poſt princ.*

REMIGES ſunt, qui ſcalmis hærent, id eſt, ipſi labro nauis, vbi remi adnexi ſunt: à quo interſcalmia, ſpacia inter remiges dicta ſunt, *Accurſ. in l.* §. 2. D. *naut. caup. ſtabul.* ridiculè interpretatur remigem, id eſt, qui ſcit meliùs nauigare.

REMITTIT iuſiurandum, qui deferente ſe, cùm paratus eſſet aduerſarius iurare, gratiam ei facit, contentus voluntate ſuſcepti iuriſiurandi, *l.*6.D.*de iureiur.*

Remittere, quandoque concedere, *l. Marcellus.*D *de donat.cauſ.mort.*

Remittere an ſit ſpecies donationis, *Bart.l.ſi quis delegauerit.D de donat.* Remittere eſt dare, *Bart.l.peculium.*D.*de peculio.*

Remittere, & Dimittere diffident. Nam remittit, qui ad aliam iudicem litigandi cauſa mittit, dimittit, qui omnino abſoluit. Hinc

REMISSIO, refutatio, & renunciatio, quo diſtent, *tradit Speculator in tit.de pact. & tranſact.* quibus modis fiat in contractibus, *docet Bart. l hæres abſens.* D.*iudic. & l.*1. D.*de oper.nou.nunc.*de remiſſionibus, quæ fiunt in iudiciis, idem tractat.

Remiſſio, *ſub rubr.* D.*de remiſſionibus*, eſt abolitio nunciationis noui operis à Prætore facta. Nunciatio enim catenus duntaxat valet, quatenus nunciandi ius fuit. Prætor enim vbi nunciandi ius nullum fuit, ibi eam ipſo iure remittit. vnde illa edicti verba *in l.*1.D.*de illo titu-* Quod ius ſit illi prohibere, ne ſe inuito fiat, in eo nunciatio teneat:cæterùm nūciationem miſſam facio. *Sic l.* 1. *& paſſ.* D.*de oper.nou.nunc.*

Remiſſio quibuſdam in locis dicitur mercedis, penſioniſve detractio, ſiue emptio de mercede, *l.*16.*& l.*17. D *loca. Sic apud Suetonium in Iulio,c.*38. Publicanos remiſſionem petentes, tertia mercedum parte releuant. *Plin.lib.*10.*Epiſt.*

Præterea continuæ ſterilitates cogunt me de remiſſionibus cogitare quarum niſi præſens rationem inire non poſſum. *Colum.lib.*1.*c.*7. Si ſedulò colitur ager, plerunque compendium, nunquam niſi

niſi cæli maior vis, aut prædonis inceſſit, detrimentum adſtrictóque remiſſionem petere colonis non audet.

Remiſſio, *in tit. de pœnit. & remiſſionibus*, ſignificat indulgentiam.

REMOVERE iudicem, idem eſt, quod recuſare, reiicere, & refutare.

REMOTVM à iure, magis accipiendum ab eo alienum, quàm quod illi contrarium ſonat Remotus, ac motus Senatu, eleganter pro dimiſſo à Senatu, eleganter pro dimiſſo Senatu, Marcellus, & Modeſt. de Senatoribus vſurpant. Obſeruandum autem, quod ibidem dicitur, ob turpitudinem motum, ceu infamem, nec iudicare, nec teſtimonium dicere poſſe, niſi per principem ſit reſtitutus, *l. 1. C. de ſen. paſ. & l. 1. §. de quâ. D. de poſtulan.*

Remoto appellationis obſtaculo quid ſit, *vide ea ex conqueſtione de reſt. ſpo.*

RENITI, contradicere, *l. renitentem. C. de iniur.*

RENOVARE, *l. 4. D. de damn. infect.* Renouare gregem, *l. grege. D. de pigno.* Renouare contractum, *l. iuriſgentium. §. adeo. D. de pact.* quod qualiter & ex quibus cauſſis fiat, *docet Spec. §. 4. verſi. breuiter, tit. de inſtru. edit.*

RENOVATA dos, qualiter, *docet l. diuus Seuerus. D. de iure dot.*

RENVNCIARE dicebantur magiſtratus, qui voce præconis in campo declarabantur ſuffragió populi deſignati, *vt Cic. 7. Verrin. & 2. in Rullum, & pro Milone & Gellius lib. 12. cap. 8. oſtendunt.* Sed & ipſe Conſul ſucceſſorem ſuum populo renunciabat, *vt Cic. pro Murana, & lib. 7. Epiſt. indicat.*

Renunciare nuptiis, & renunciare conditionem, pro, Sponſalia repudiare, *l. 17. §. vlt. D. de reb. auct. iud. l. 1. C. de ſponſalib.* Sic Renunciatam adfinitatem ſponſalibus contractam accipimus, *in l. 38. in princ. D. de vſur.* Et ita Aſconius, Renunciare conductionem, inquit, eſt irritam nunciare.

Renunciare quoque modum menſores dicuntur, *l. 1. in princip. & l. 6. § 1. & §. item Pomponius. & l. 8. D. ſi menſ. falſ. mod. Hygen. libr. 2. de Limitib. conſtitut.* Longitudinem autem quotiens egeram, ego ita renunciabam, Iugera tot, vel verſus tot. *Et mox:* Sic vt videbitur, ita renunciabimus iugera tot, verſus tot, &c.

RENVNCIATIO, *inquit Aſconius*, dicitur recuſatio eius rei, qui in pactum & promiſſionem venerat. Hinc Renunciatio ſponſaliorum & nuptiarum, cùm ſponſalia, nuptiæve dirimuntur, *l. 2. D. de diuort. l. 1. C. de ſponſa. l. quæſitum. 17. § vlt. D. de reb. auct. iud.*

Renunciatio, eſt iuris proprij legitima refutatio; *Cardi. in rubr. de cenſibus, lib. 6.*

Renunciatio generalis ad ea reſtingitur, de quibus ſolum intelligitur cogitatum, *l. iubemus. C. ad SC. Velleia.*

Renunciatio eſt genus teſtimonij, quale ſolent edere, qui ſacramento ſunt ad exequendam aliquid deſtinati, *l. qui fund. in princip. D. de contrah. empt.* Viatorum & apparitorum hodie dici debet Renunciatio, quam vulgò Relationem appellant, de executionibus ſuis.

REPARARE merces, *Scæuola l. 122. § Callimachus. de verb. oblig.* is dicitur, qui earum loco, quas in aliquem locum importatas vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat, quaſi iterum parare ſeu comparare. *Duarenus lib. 1. Diſput. ann. c.* 10. qui & Horatij locum *Carm. lib. 1. od. 31.* eodem accipit ſenſu:

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem diues & aurea
Mercator exſiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

Alfenus *l. 16 de in rem verſ.* Quidam fundum colendum ſeruo ſuo locauerat, & boues ei dederat. Cùm hi boues non eſſent idonei, iuſſerat eos venire, & de his nummis qui recepti eſſent, alios reparari. *Sicque Vlpia. l. 48 de pactis.* Prima actio ſublata eſt, & poſterius pactum ad actionem reparandam inefficax eſt. *Seneca ad Lucill. Epiſt 64. lib 8.* Satius eſt amicum reparare quàm flere. Sic ferè ſumitur *conſti 2. Pand. propoſita. §.* omnibus minimo pretio magna prudentia reparanda. Itaque Parare pro emere ſumitur *apud Ciceron cum alibi tum in Orat pro Flacco*: Si tam te Craſſi agri delectabant, hic alicubi in Cruſtumio, aut in Capenati parauiſſes & Horat. Satyr. 3 lib. 2.

Seruóſve tuos: quos ære pararis.

Reputare, recuperare quod amiſeris, *ſi l. fin. D. de pact. pig.*

Reparare reficere: hinc Reparatio aggeris, *leg.* 1. *de immun.ne conced.lib.*10. *C.* Reparari vires obligationis dicuntur, *l.* 4. *C.de ſolut.* id eſt, ſuſcitari, & reſtitui. Sicut Octauius Minutia. lib. 8. Arnobij: Ergo homo nouus naſcitur, non prior ille reparatur.

Reparari libertatē non poſſe,*dixit Vlpia.l.*9.§ *illud.*D.*de ſtatu lib.*

REPARATIO appellationis dicitur, cùm poſt legitimi temporis lapſum ius peragendæ appellationis reſtituitur. Eſt igitur inſtauratio, ſeu redintegratio temporis lapſi ſeu litis, *ſub rubric. C.de temp.& reparat.appellat.C.Theod.* Sicque ſumitur apud Symmachum lib. 1. Epiſt. 37.& 38.Græci ἀνανέωσιν & ἀναχάνησιν vocant. Quomodo autem ſeu iure veteri ſeu nouo interpretaretur,*vide apud Cuia. Obſer.lib.*12.*c.*4. *& tract.de diuerſ præſcriptionibus c.*16.

REPARIASSARE dicuntur,quos inſtituti pœnitet, & à conuentis diſcedunt.

REPEDARE, pro reuerti, vel recedere. *Cicer. de leg.* 3. Domum cum laude repedandum. *Imp.l.ſi quis ex grege. C.de cohortalib.*Aut ſi ad priſtina faciamēta precum miſeratione maluerit repedare, *Sic Lucius lib.*16. Rediiſſe ac repedaſſe,vt Roma viret gladiatoribus.

REPELLERE,pro propulſare.Vt conuitium cōuitio repellitur,*iuxta l.quæ omnia.* D.*de procur.* Hoc verbum non eſt vbiq.accipiendū, de vi ſemper perniciosa publicæ tranquillitati (quoniam non additur ſubinde : Vim vi repellere licet) ſed magis ad iuris intellectum referri ſuadet æquitas : vt ſit repellere, videlicet per legitimum remedium.

REPENTE fit, quod ſecunda die ſit, *no.per Compoſtel. capit. quam ſit de elect.*

REPENTINVM mediato opponitur:ſignificātque ſubitum,& feſtinum, *Alber.l.*1.*C.de paſc publ.*

REPERIRE *Feſto lib.*16.quod amiſſum eſt recipere. Reperio autem à re & pario, vt repertum ſit quaſi repartum,& in lucem proditum.

REPERTORIVM, quod vulgò Inuentarium appellatur,*Vlp l.tutor.*D.*de adminiſt. & peric.tut.* aliàs appellant veteres Iuriſcōſt.ſynopſin,aliàs ἀναγραφὴν. Repertorium non facienti tutori pœna-le eſſe, *d l.tutor.*§.*de admini.tut.ait.vide ibidem Bart.*

REPETERE, pro memoria repetere, *l.*10. D.*de pact.l.*14. D.*de iure codic.*

Repeti vſusfructus dicitur, qui qualicunque ratione amiſſus iterum legatur, & fructuario cōſeruatur, *l.*2.§.*ſi non mors. l.*3. *in princ. quib mod.vſuſfr. amitt.l.*3.§.1. D.*vſufr quemad.cau. ea.*

Repeti etiam dicuntur legata, quæ ab inſtituto data à ſubſtituto iterum relinquuntur, vel ab vno ex primis hæredibus relicta,à cohærede eius rurſum legātur,in hunc modum, Quæ à filio meo legaui, quæque eum date iuſſi,hæres meus iiſdem diebus dato, *l.*32.*l.*54. D.*de leg.*1.*l.* 75.*D.de leg* 380.D.*de verb.ſig.*

Repetere reum,eſt iterato reum facere, abolitionéque exemptum reū denuò eiuſdem criminis poſtulare, *l.* 10.§.1.*l.*12, *l.*17. *ad Turpil. l* 3.§.1. *& l.*11.§. *vltim.D. de accuſat l.* 14.§.1. D. *de bon. libert. Sueto. in Auguſto c.* 32. Diuturnorum reorum, & ex quorum ſordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit : conditione propoſita,vt ſi quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ ſubire. *Idem in Domitia. ca.* 9. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependiſſet, vniuerſos diſcrimine liberauit, nec repeti niſi intra annum, eáque conditione permiſit,vt accuſatori,qui cauſſam non teneret,exilium pœna eſſet.Sic

Repetere crimen eſt,indulgentia abolitum crimen ex integro iterum perſequi,*l.*7.D *ad Turpill.*

Repeti in quæſtionem eſt,in quæſtionem iterum peti,*l* 18.§.1.D.*de quæſtio.*Repeti quæſtio, id eſt, iterari dicitur in *l.* 16.*de quæſtionib.*

REPETITA die,Antelata ſeu prælata die, id eſt,die, quæ præterierat falſò reuocata, *l.*3.D.*de fide inſtrum.* Repetita quidem die cautionem interponi.non debuiſſe, ſed falſi crimen contractum non videri: id eſt,die quæ iam præterierat falſò pro præſenti nominata : vulgò Antidata dicitur. *Item l.*9.§.5.*D de exhib.* Abſolui eum oportet, niſi paratus ſit repetita die intentionem ſuſcipere. *Et l.* 5. §. *quis ipſi. D. de operis noui nunciat.* Et ſi nunciauit poſtea, & quod retro ædificatum erit, deſtruendū erit : quaſi repetito die

die nunciatione facta. *Sic l.15. §.item videamus.de damn. infect. l. 1. §.præterea & §.ſi tibi.D.de itin.actúque priui.* Sic Repetitis diebus *in l.51. ad leg. Aquil.* pro retrorſum computatis. Repetitio triginta dierum, *in l.33. in fi.de oblig. & act.* eodem ſenſu accipitur.

Repetitio emptione, *leg.7.§.adeò,D.de pact.l.1.D.de reſcind. vend.*

REPETITIO in legatis appellatur per hanc ſcripturam: Hoc amplius ei hæres dato, *leg.legata* 19.D.*de legat.*1. item, QVAE à filio meo legaui, hæres meus dato, *l.ſi quis.*32.*ff.eod.* Item, QVOTIES cunque fructuarius capite minutus erit, vel QVOTIES vſusfructus amiſſus erit, ei lego, *leg.* 3 *ff. quibus modis vſusfr.*

REPETVNDARVM, vel de repetundis iudicium inde dictam fuit, *vt annotat. Hotom. in Verrin.* quòd eo iudicio ſocij pecunias ſibi contra leges ereptas repetebant, quas ex condemnatorum litibus æſtimatis domum reportabant. *Cicer. Verrin.*7. Itaque res ſuas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt. *Et paulò poſt:* Non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam domum, ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filij ſui ſolatium vult aliquod reportare. Itaque olim hoc iudicium in eos ſolos magiſtratus, qui in prouincias mitterentur, inſtitutum fuit, quemadmodum Cicero in Diuinatione demonſtrat: poſt verò generaliter eo crimine cœperunt teneri, *vt notat. Marcianus,l.*1.D.*ad leg.Iul.repetundarum*, qui pecunias in magiſtratu, poteſtatíſve curatione, legatione ve, vel quo alio officio, munere miniſterióve publico ob iudicandum cepiſſent, quíve magiſtratus vrbani à ſorde ſe non abſtinuiſſent. Addam & ex Cornelio Tacito lib. 11. Coſſutianum & aliquos alios perfidos aduocatus, fuiſſe repetundarum reos, eò, quòd pecunia accepta à Suillio accuſatore, præuaricati eſſent. inibíque refert ſancitum, vt qui aduocati ob cauſſã orandam denũm ſeſterium modum egrederentur, repetundarum tenerentur. Quod non reperias ſcriptum in leg. de repetundis. Porrò Repetundarum, Repetundis, hos duos tantùm caſus habet, & Valla teſte dubitari poteſt, participiúmne ſit, ſiue nomen, an gerundium.

Cùm dicitur Repetundarum, ſub intelligendum, pecuniarum: quo nomine pecunias, & omnia, quibus diuitiæ conſtant continet dicimus. Cauſſam verò repetundarum multiplicem eſſe, Quintilianus tradit. ea enim multa crimina continet, quæ cauſſæ propria ſint, *vt videre eſt d.titul.* Accuſare quempiam Repetundarum, Plutar. ita effert: κρίνειν τινὰ κακώσεως ἐπαρχίας. Et ἁλῶναι δίκην, repetundarum pecuniarum iudicio ſubiici, At ἁλῶναι ὀφλεῖν, & ὀφλισκάνειν, eſt damnatum eſſe pecuniarum repetundarũ, *Vide Manutij librum de legibus Romanis.*

REPIGNERARE, eſt luere & liberare pignus, aduerſatúrque verbo pignerare, *l.5.§.rem tibi dedi. D. commoda.* Rem tibi dedi, vt creditori tuo pignori dares: dediſti, non repigneras vt mihi reddas. *Item*, Si à me culpa abſit repignerandi, creditor autem nolit reddere pignus, &c. *Feſt lib. decimoſexto*, Reluere, ſoluere, repignerare. *Cæcilius in carmine*, Vt aurum & veſtem quod matris fuit, reluat, quod viua ipſi oppoſuit pignori. Eadem autem forma dictum eſt, quæ Replumbare, & Reſignare, Retractare, de quibus ſuis locis dictum eſt, in his enim articulis, RE, vel contrariam ſimplici verbo tribuit ſignificationem, vel etiam iterationem & geminationem.

REPLICATIO vocatur ex eo, quòd per eam replicatur atque reſoluitur ius exceptionis, *ait Imp.tit.de replic. in prin.* Ἀντιπαραγραφὴ à Græcis nominatur. Eiúſque formula erat, AVT SI quemadmodum intelligitur *ex l.* 48. D.*de procur.Iulianus l.*7.§.1. *de curat.furioſ.* Si hæredes dementis eaſdem res vindicent, quas curator alienauit & exceptio opponetur, SI NON curator vendiderit: replicatio dari debet, AVT SI ſatiſdatione interpoſita ſecundum decretum vendiderit *Iulian.l.*24. D. *de excep.rei iudic.* Aduerſus exceptione. Si non eius ſit res, replicatione hac adiuuabitur, Aut ſi res iudicata non ſit *leg.Caius.l.*48. D.*de procur.* Tunc excipiente eo, cum quo agitur, ſi non mihi mandatum ſit, vt à debitoribus peterem, actorem ita debere replicare. Aut ſi mihi mandatum eſt, vt à te peterem. Replicatio itaque dicta videtur, vel quòd implicatam, & quaſi tectam exceptionis iniquitatem replicet ac patefaciat: vel potiùs quòd æquitatem

actionis ab excipiente reo tectam, & quaſi complicatam, explicet atque aperiat. Replicationes, *ait Vlpian.* nihil aliud ſunt quàm exceptiones, & à parte actoris veniunt: qui quidem ideò neceſſariæ ſunt, vt exceptiones excludant. ſemper enim Replicatio idcirco obijcitur, vt exceptionem oppugnet, *l.2.§.1.ff. de exceptionibus.*

REPLVMBARE, eſt ad plumbata diſſoluere, plumbum auferre de argento. *Vlpian. de aur. & argent. leg. l. cum aurum.* An replumbari debeant, vt ſic appendantur?

REPONERE alicui, pro vicißim obiicere, quaſi replicare recriminari.

Reponere, reficere, *leg. omnino. Digeſt. de impenſ. in rebus dot. fact. in leg. ſumma. § item verus. Digeſt. de acqu plu. arcen.*

REPOSCIMVS, quod nobis debetur, vel quod à nobis acceptum eſt. Proinde repoſcenti rem ſuam non reddens, furti tenetur, *leg. Pompon. ſub fin. de acquir. rerum domi.*

REPRÆSALIÆ, vel Repreſſaliæ vide Clarigatio.

REPRÆSENTARE, locum alterius, ac numerum obtinere, vel tantundem velere, *leg.1 §. 1. Digeſt. ſi is, qui teſtam.* Culpa dolo proxima dolum repræſentat.

Repræſentare, eſt ante diem ſoluere, *Vlpian. in leg. 8. § 3. Digeſt. de tranſact.* loquens de iis, qui de pecunia alimentorum nomine legata tranſigunt: Eam, inquit, tranſactionem ærario improbat, quæ idcirco fit, vt quis repræſentatam pecuniam conſumat: id eſt, antequam debeatur ſolutam *Cicer. ad Attic. lib. 12.* Reliquæ pecuniæ vel vſuram Silio pendemus, dum à Faberio, vel aliquo qui Faberio debet, repræſentabimus, *Idem Philip. 2.* Ego corpus libenter obtulerim, ſi repræſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt: id eſt, accelerari. *Seneca lib. epiſt. 15. epiſt. l* 1. Petis à me, vt id, quod in diem ſuum dixeram debere differri, repræſentem, & ſcribam tibi, an hæc pars Philoſophiæ, &c. Hoc quoque ex Marcelli verbis apertè intelligitur *in l. 36. §. 1. Digeſt. de condit. & de monſtr.* vbi iuſſerat teſtatrix, vt prædia, ſi filius ſexdecim annos non impleret, alteri redderentur. Quæro, inquit, cùm Seia deceſſerit, deinde filius quintumdecimum annum agens, defunctus ſit, in repræſentetur fideicommiſſum quintodecimo anno impleto? id eſt, ante tempus, quo decimumſextum implere potuiſſet, præſtandum ſit. Item: Contra voluntatem teſtatoris repræſentationem fideicommiſſi deſiderari *Sic. l. 34. §. quoties. D. ſol. mat. l. 1. & 2 D. de dot prælig.* Hinc &

Repræſentare, eſt exhibere vi quadam iuris præſentiam eius, quod reuera præſens non eſt. Sic filius fratris ſuccedendo cum patruis repræſentat patrem ſuum. *Nouell. Quæ iura adgnatio & cognatio. §. reſtat vt & tertium. Conſtitut. 158.*

Repræſentare, aliquando compoſitionem ſuam à Re, & Præſento, propriè exprimit, hoc eſt, denuò præſentem exhibere eum, qui ſemel præſens fuit: vt ſi quis promiſerit aliquem in iudicio repræſentare. Nam liberatur, ſimul atque reum denuò iudici repræſentauerit. Et in hoc diſtat talis promiſſor ab eo, qui iudicio ſiſti promiſit. Is enim vſque ad ſententiam ſiſtere tenetur, *leg. fin. Digeſt. ſi quis in ius voca. non ier.*

Repræſentari etiam cognitio dicitur, *leg. 3. §. cauſſa cognitio. Digeſt. de Carbon. edict. leg. 3. §. Iulianus. Digeſt. de liber. homin exhibend.* quæ pupilli cauſſa non expectato pubertatis tempore ſtatim ſuſcipitur, & maturè iudicatur: cui opponitur Differri.

REPRÆSTARE in duobus locis in Pandect. Florentin. inuenitur, *leg. 47. D. de act. empt. l. 12. §. 1. Digeſt. ad SC. Trebell.* pro quo rem præſtare, *leg. 6. Digeſt. quod cum eo.* vt Plauto & Catoni & Iuriſconſ. reſoluere eſt, quod aliter rem ſoluere.

REPREHENDI fugitiui dicuntur, id eſt, à fuga retrahi. *Cæſar lib. 1. de bell. ciuil.* Reducitur ad eum reprehenſus ex itinere Cn. Magius Cremona, &c. Vnde Reprehenſores, qui fugitiuos recipiebant. *Vide Bud. l. ſi apud. D. de præſcrip verb.*

REPREHENSA, emendata, correcta, *l. illicitas D. de offic. præſid.*

REPROBARE *in l. Pompon. 1. D. de neg. geſt.* opponitur probare, id eſt, non approbare.

Reprobare teſtes, eſt eorum fidem imminue-

minuere,& refellere, *ca. præſentium de teſtib in 6.* Ex quibus autem cauſſis refellantur, *docent Spec. in titul. de teſt. & Nepos Montabalnenſis in tractat. rei fugiens.* Quo in genere communi factum te velim iure Ciuili & Pontificio teſtes reprobatorios (vt vulgò loquar) reprobatoriorum, vel (vt Latinius rem exprimam) refutatorios refutatoriorum admittendos, ex ſententia Iuſtiniani Imp *vt ſcribit Ang. Aret § ſi verò dicatur de teſtib. Nouell. conſtit. 90.* Verba eius conſtitutionis hæc ſunt: καὶ ἄχρι μὲν τετάρτης μαρτύρων παραγωγῆς ἀδείαν εἶναι ταῖς μαρτυρίαις χρῆσθαι. quod ad quartam teſtium refutationem, reiectionémque produxit Angelus. Refutatorios etiam refutatoriorum teſtium admittendos decreuerunt Pontifices maximi, cap. licèt dilectus. *vbi gloſſ. & interpretes, de teſtib. in antiq. &c. præſentium. eod tit in 6.* In ea quoque ſententia eſt Speculator, *tit. de teſtib. § ſæpè, verſic. item actor.* Eandem ſententiam tenet *Bald leg. ſi quis teſtibus Cod. de teſtibus, verſic. quæro quot.* quæ ſententia habet æquitatem, quod conſtitutum eſt, veritas elucеſcat. Quo fit, vt ſatis mirari nō poſſim, pragmaticos quoſdam Gallos diuerſum ius admiſiſſe: nam hac via falſandi anſa præbetur. Nam ſi refutatorij refutatoriorum non admittuntur, qui refutatorios proferri, inſtructos teſtes, fidéque indignos, falſáque teſtimonia proferret, niſi Quæſtor veritatem negotij acutiſſimè extorqueat. *Vide lib. 2. Rerum Quotid. c. 12. Pardulphi.*

REPROBOS nummos, *in l. eleganter. § qui reprobat. D. de dig. act.* accipi putem non tantùm adulterinos, ſed & quos princeps improbat.

REPROBATA, *in c. poſt electionē. de conc. præb.* id eſt, non aduerſa.

REPROMITTERE, eſt ei, qui nobis ſtipulantibus antea promiſit, nūc iam viciſſim à nobis ſtipulanti promittere, *Cic. pro Comœd.* Repromittis tu ab hinc triennium Roſcio. Quod à Flauio abſtulero, partem dimidiam inde Roſcio me ſoluturum ſpondeo. *Idem*: Repromiſiſſe Fannium Roſcio, ſi quid à Flauio exegiſſet, eius partem dimidiam, ſed omninò exegiſſe nihil, quid? tu non exactum exactionis, ſed initium repromiſſionis ſpectare debes. Roſcius Fannio ſtipulanti pecuniam certam ſpopondit, pro opera & labore, quem in communi iudicio perſequenda ſumpſerat: ſed viciſſim Roſcius ſtipulatus ab eo eſt dimidium eius quod exigeret partem. Promiſſor igitur fuit Roſcius priore loco: repromiſſor Fannius, poſteriore: ſicuti ſtipulator priore loco Fannius, reſtipulator poſteriore Roſc.

Repromittere porrò, & ſatiſdare opponuntur: nam ſatiſdatur adhibito fideiuſſore: repromittitur nuda cautione, ac ſine fideiuſſore: *vti patet ex l. 1. § 1. D. de ſtipu. Prætor.* Sed hi quidem, qui ſuo nomine cauent, repromittunt: qui alieno ſatiſdant. *ſic leg. vltim. §. ſi legat. Digeſt. quod legat. l. 6. vt leg. nom. l. 23. D. de vſufr. legat.*

REPVDIARE, eſt ius nobis delatum repellere. Repudiantur enim ea tantùm, quæ iam delata ſunt, *l. 1. §. decretalis D. de ſucceſſ. edict. Inſtitut. de hæred. qualita. & diffe. § extraneus* Item *Vlp. regula eſt, l. 135 ff. de diuerſ reg. iur.* Quod quis ſi velit, habere non poteſt, id repudiare non poteſt.

Repudiare eſt hæredis alieni: abſtinere neceſſarij. *§. 6. inſti. de hæred. qual & diffe.* Vide Recuſare.

REPVDIVM generale nomen eſt, nec nuptiarum tantum diremptionem, renunciationémve, ſed & ſponſaliorum ſignificat, *l. 2. D de diuort.* Nam inter Diuertere & Repudiare hoc intereſſe Paulus ſcribit, quòd repudiari etiam futurū matrimonium poteſt: non rectè autem ſponſa diuertere dicitur, *l. 191. D. de verb. ſign.*

REPVDII & Diuortij hanc Differentiam ſtatuunt Paulus & Modeſtinus, vt repudium ſponſæ dicatur remitti, Diuortium vxori. Itaque diuerſæ quoque fuerunt excogitatæ. Nam repudij formula fuit, Conditione tua non vtor: Diuortij, Res tuas tibi habeto, vel res tuas tibi agito. Hinc

Repudium renuntiare, *apud Plautum Aulularia & Terent. Phormion. Act. 4. ſcen. 4.* Et Repudium mittere, *leg. 38. Digeſt. ſolut. matrim. l. 3. & 4. & l. 8. D. de diuort.*

REPVDIATVS, is, cui repudium miſſum eſt, *d. l. 38 & 4 D. de diuor.*

REPVRGIVM, pro emundatione & repurgatione, *apud Imp. Conſtant. l 1. C. de aquaduct. l. 11.*

REPVTARE, in computatione ineunda aliquid imputare ſignificat, *leg.* 36. D. *de neg. geſt. l.* 40 *in fin.* D. *de min. l.* 1. *§. præterea.* D. *de tut & rat. diſt. l.* 21. D. *ſolut. matr. l.* 5. *Cod de iud. l.* 90. §. *teſtator.* D. *de legat.* 2

REPVTATIONES, *ſub Rubric. Cod. de reputationibus*: dicuntur compenſationes, quæ contra minores in integrum reſtitutos emptori fiunt. vt enim illis aduerſus venditionem reſtitutis, fundus cum fructibus reſtituuntur, ſic illi precium cum vſuris reddunt, *l. minor.* 40. *§.* 1. *l. tutor.* 47. *§ vltim.* D. *de minorib.* Sic enim ſumitur hoc verbum *l. idémque. §. idem Labeo.* D. *mand.* Reputationes enim eo in loco exponit Vlpian. cùm fructus rei rèſtituendæ reputantur cum ſumptu facto in fructibus recipiendis. Similis compenſatio reſtituto minore aduerſus ſolutionem, *d. l.* 46. *§. vltim.* & aduerſus emptionem *l. patri. § prædium.* D *eod.* hoc nomine etiam continentur ἐμπονήματα, id eſt, meliorationes prædij, *arg. l. ſi prædium Cod. de præd. min.* Vlpian. *l.* 2. *vbi pupil. educ. deb.* Officio iudicis, qui tutelam cognoſcit, congruit reputationes tutoris non improbas admittere.

REQVIRERE, deſiderare, vt cum in teſte requirimus quod eſſe debet, & non eſt. Requirendos, id eſt, exquirendos, *l.* 1. D. *de requi. reis.*

RES, rei: huius vocis appellatio generalis eſt: continet enim omnia, quæ in patrimonio, vel extrá patrimonium ſunt, & ad omnem contractum, cauſsáſque & iura pertinet, *l* 5 *&* 23. D. *de verb. ſignif.* Atque ita rei perſecutionem continent actiones omnes, quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt, *l.* 36. D. *de oblig. & act.* Rei ſignificationes varias hoc hexametro Auſonius comprehendit:

Imperium litem, venerem, cur vna notet, res?

Res quatuor in libris noſtris ſignificare ſcribit Hot. primùm id, quòd planè ac Latinè Rem dicimus, quæ appellatio infinita eſt: deinde bona omnia, tertiò litem, poſtremò vtilitatem.

RES propria ſignificatione dicitur, veluti cùm re contrahi obligationes dicimus, quæ neque nudo conſenſu, neque verbis, neque literis, ſed tantum rei traditione contrahuntur, *l.* 1. D. *de oblig. & act.* Et re factum contrarium, id eſt, numeratione, dixit *Vlpia. in l.* 9. *§. quoniam.* D. *ſi cert. pet.* Hinc in rem ſcriptæ actiones, & Pacta in rem: denique quoties indefinitè ſine certæ perſonæ notatione aliquid fit: quo de genere dicendi ſcripſimus ſub litera I. Sub eodem genere ſunt *Rub. de reb. cre rer. amo. de rer. diui. &c.*

RES pro iis omnibus, quæ bona nominantur. vnde in rem actiones dictæ, quibus ea omnia, quæ bonorum appellatione continentur, petimus. Item ſocietas re contrahi, id eſt, communicatione bonorum, *dicitur l.* 4. D. *pro ſoc.* Item Rem pupilli ſaluam fore ſatiſdatio eſt, cùm tutores cauent, bona pupilli finita tutela ſalua & integra redditum iri, *l.* 1. *& paſſ.* D. *rem pup. ſal.* Item Rei vxoriæ actio, id eſt, actio dotis ſoluto matrimonio repetendæ, *l vnic. Cod. de rei vxor. actio. § fuerat Inſt. de actionibus.* Eius meminere Cicero libro tertio Officiorum. *Quintilian lib.* 7 *cap.* 3. *& Gell lib.* 4. *cap.* 4. Eius autem in Pandectis nullibi fit mentio, quòd à Iuſtinia in actionem ex ſtipulatu tranſlatá & transfuſa eſſet. Sic Rem ſeruare, pro debitum ſuum ab aliquo conſequi, & vt aliàs dicitur, ad ſuum peruenire, *l.* 2. *&* 4. *D. de dolo l.* 19. D. *ad Velleian. l.* 2. *§. ſi Titius.* D. *de hæred. vend. l.* 11. *in fin & l.* 12 D. *ad municip.* l. 2. D. *de inſtitor l.* 35. *§. vltim* D. *de locat. l.* 4. *in fin.* D *de adminiſtra. rer. ad ciuit leg. vltim.* D. *rem pupil. l.* 38. D. *de excuſ. tut leg.* 10. D. *de doli except.* Inde Rei ſeruandæ cauſſa in poſſeſſionem mitti dicuntur creditores *leg.* 1. *&* 7. D. *quibus ex cauſſ in poſſ. l.* 3. *§. vltim.* D. *de acqui. poſſeſſ. l.* 13. D. *quæ in fraud. cred. leg.* 51. *§.* 1. *D. de re iud. l.* 5. *§. ſi plures. & §. poſtquam.* D. *vt in poſſeſſ. legator. l.* 3. *§ creditores. D. vti poſſid. l. §. Iulianus* D. *ad exhibendum, leg.* 26. D *ad municipalem, leg.* 50. *D de pecul l penultim. §. item danda.* D *de diuerſ. & tempor. leg.* 2. *Digeſt. de feriis, leg* 9. D. *de rei vendica.* Etiam rei ſeruandę cauſſa in poſſeſſionem bonorum tutoris, qui ne alimenta decernantur, latitat, pupillus mittitur, *l.* 7. *§. præterea.* D. *de ſuſpect. tutor.* Sed & rei ſeruandæ gratia, fideicommiſſi ſeruandi gratia ſignificat, *in l.* 9. D. *de annu. legat.* quanquam aliàs hæ duæ miſſionum in poſſeſſionem cauſſæ, vt diuerſæ, ſeparentur, *leg.* 1. *Digeſt. ex quibus cauſis in poſſ* Rei

autem

autem ſeruandæ cauſſa non poſſidet, qui ſuo iure vt pignus tenet, *leg.* 13. D. *quæ in fraudem credo.* Rei perſecutionē continent actiones, quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt, *l.* 25. D. *de obligatio. & actio.* § *rei perſequenda. Inſtitutio de actionib.* Res pro hæreditate, vt cùm dicimus, bonorum poſſeſſionem aliam eſſe cum re, ſi is qui accepit, cum effectu bona retineat: ſine re, cùm alius iure ciuili euincere hæreditatem poteſt: veluti ſi ſuus hæres inteſtatò ſit, vt ait *Vlpian. capit. Inſtitut.* 23. *&* 28. *& ſic accipienda leg.* 1. § *penultim. Digeſt ſi tabul. teſtam. nul. l. poſthumus.* 12. *Digeſt. de iniuſt. teſtam.* Ita rem habere, ſucceſſionem obtinere eſt *leg.* 15. *&* 16. *Digeſt. de legat. præſt. l.* 12. *Digeſt de iniuſt. rupt. leg.* 2. § *ſed ſi ſint ſui.* D. *ad Tertullian. l.* 5. D. *de ſecund. tab. leg.* 1. § *penult. Digeſt ſi tabul. teſtam. leg.* 5. *in fin.* D. *de fideicomm liber. l.* 83. *D. de acqu hær. l. penul.* D. *vnde lib.*

R E S, pro lite, vt cùm dicimus, Res comperendinata: id eſt, inquit Feſtus, iudicium in tertium diem conſtitutum. vnde illud Ciceronis contra Iuriſconſ. in Orat. Murænianа: Tot homines, tam ingenioſos ſtatuere non potuiſſe, vtrùm rem an litem dici oporteat. Et in formulis: *vt Varro in* 6. *de lingua ſcribit:* QVAM rem ſiue litem dicere oportet. Hinc illud Vlpiani, *in leg.* 8. §. 1. *Digeſt. de inoffic. teſtament.* Si quis poſt rem inofficioſi ordinatam litem dereliquerit, poſtea non audietur. Coniunctim autem protulit Imper. *in leg.* 9. *Cod. de ſuis & legitim.* vt & in ſolemni formula rerum à feciali repetendarum, quæ à Liuio libro primo ponitur: Quarum rerum, litium, cauſſarum, condixit pater patratus. Hinc Rem amittere, litem amittere eſt, *leg.* 8. *Digeſt. de reſtitut. in integ. leg.* 22. § *penultim. Digeſt. ratam rem hab.* Hinc res iudicata dicitur, quæ finem controuerſiarum pronunciatione iudicis accipit; quod vel cōdemnatione, vel abſolutione contingit, *l.* 1. D. *de re iud.*

R E S pro vtilitate & emolumento, vnde Actio de in rem verſo, *libr.* 15. *Digeſt. titul.* 3. Item: In rem ſuam procurator, qui alienas actiones ſuo commodo exercet, *leg.* 41. *Digeſt. de re iudic.* Item, In rem ſuam fideiuſſor, ad quem emolumentum negocij peruenturum eſt, *leg* 8. § 1. *Digeſt. qui ſatiſda. cogant.* Sic in rem ſuam obligatur, qui pro ſuo negocio, & in ſuam vtilitatem id facit, *l.* 13. *&* 22. D. *ad Vellæian. l.* 25. D. *de pact. l.* 5. D. *de lib. leg.*

Rei appellatione & tota res, & pars eius continetur, *leg.* 7. *Digeſt. de iureiur. leg.* 4. §. 1 *Digeſt. de damn infect. leg.* 13. §. 1. *Digeſt. de fund. dot.* Eadémque res peti intelligitur, etiamſi pars petatur eius, quod totum petitum eſt, *l.* 7. D. *de except rei iud.*

Rebus legatis quæ in fundo ſunt, Paulus ait, accèdunt etiam ea, quæ tunc non ſunt, ſi eſſe ſolebant: nec quæ caſu ibi fuerunt, legata exiſtimantur, *in fi. l. quæſitum de lega.* 3.

ex Re fructuarij item bonæ fidei poſſeſſoris eſſe videtur, quòd hi ſeruo donauerint, vel conceſſerint, vel adminiſtratione rerum, quæ ad eos pertinet, compendij fecerint, *l.* 38. D. *de vſufr.* Sed & ſi bona fide poſſeſſori vel fructuario ſeruus acceptum roget, vel paciſcatur, ne ab iis petatur, ex re eorum acquirere videntur, cùm eos liberent, *leg.* 63. D. *de ſolut. d. l.* 11. D *de acceptilationibus.* Sed & ſi hæreditatem poſſeſſorum fructuariorúmve intuitu & contemplationi ſibi relictam iuſſu eorum adeant, non opera ſua, ſed ex re eorum acquiſiſſe intelliguntur, *l.* 45. *in fin. D. de acqui. hæred. l.* 32. *de liber. cauſ.* Atque hæc interpretatio pertinet ad id, quod dicitur fructuario bonæve fidei poſſeſſori, ſeruū, quod ex operis ſuis, vel ex re eorum ſtipulatur, aut per traditionem accipit, acquirere.

è Re eſt, *l.* 1. *ff ſi cert. pet l.* 1. *D. ſi is, qui teſta. lib. l.* 1 § *dixerit.* D. *de public.*

R E excluſus non videtur, quem Prætor ſe in integrum reſtituturum pollicetur, *l.* 1. *ff de reſtit. in integrum.*

R E M ipſam habere videtur, qui actionem ad eam recuperandam habet, *l.* 15. D. *de diuerſ. reg. l.* 143. D. *de verborum ſignific.*

Rerum Italicarum appellatione quid contineatur, *exponitur in l.* 35. § *rerum autem ff. de hæred. inſtit.*

Res peribit, id eſt, obligatio ſoluetur, *in l.* 91 *ff. de ſolutionibus.*

Res mulieris, dos eſt *l. quod dicitur.* §. 1. *de impenſis in res dot. facti.*

Rerum vocabula ſunt immutabilia, hominum mutabilia, *l 3. de legat. 1.*

Res abeſſe videntur etiam eæ (*vt Sabinus ait, & Pedianus probat*) quorum corpus manet, ſed forma mutata eſt: & ideò ſi corruptæ redditæ ſint, vel transfiguratæ, videri abeſſe, quoniam plerunque plus eſt in manus pretio, quàm in re, *l 13. de verb. ſign.* Abeſt ea res, quæ in rebus humanis non eſt, *ead l. 13*

Rerùm ſumma diuiſio in duos articulos deducitur, nam aliæ ſunt diuini iuris, aliæ humani. Hæ autem res, quæ humani iuris ſunt, aut publicæ ſunt, aut priuatæ. Quæ publicæ ſunt, nullius in bonis eſſe creduntur: quæ autem priuatæ ſunt, ſingulorum exiſtunt. *l.* 1. D. *de diuiſione rerum.*

Res aliæ corporales ſunt, aliæ incorporales, Inſt. de rebus corpor. & incorpor. illæ tangi & videri, hæ non item poſſunt.

Res pro vi & effectu, *in l. pen.* D *de ſtatuliberis.*

Res ſumitur pro veritate, *l. quoties.* D. *de iureiur. l. 1. §. qui in rationibus.* D. *de falſ.*

Res capitalis damnatus intelligitur is, cui pœna mortis, aut aquæ & ignis interdictio fit, *l. edict.* D. *de bon. poſſeſſ.*

Rem integram variè dici adnotat, *obſeruátque Azo in Summa. C. quando liceat ab empt. diſcedere & vide Barbatium conſilio 47. & Alexand. conſilio* 118. *volum.* 1. Propriè tamen intelligimus, donec quid geri cœptum eſt. *l. 1. §. cœpiſſe. D. de pollicitationib.* Re integta *Ioanni And. cap. vbi maius de elect. lib. 6. Alber. l. mandatum. C. mandat. & alibi*, quando lis non eſt conteſtata: quandoque etiam ad ſententiam definitiuam vſque, *l. errore. C. de iur. & fact ignor.* aliquando rebus in eodem ſtatu manentibus. *l. quòd ſi minor ff. de minoribus.* quandoque re nondum tradita, vel pretio nondum ſoluto, *§. fi. Inſtit. quibus modis tollitur obligatio.* quandoque electionem celebratam, *cap. vbi periculũ. de elect. li. 6* Res integra eſt, donec in negotio aliquid eſt cœptum, *l. 1. D de pollici.*

Re ipſa, ipſo facto, *l. 2. C. de rerũ permu.*

Rem gerere, pro pugnare, familiaris Iuriſconſ. locutio.

Rem tanti valere, quanti vendi poteſt, intelligendum eſt de communi, & publica æſtimatione, non de cuiuſque propria & priuata: quia precia rerum ex communi æſtimatione finguntur, *l ſi ſeruum tuum.* D. *ad l Aqu. Bald. in l. pretia rerum.* D *ad leg. Falcid.*

Res præſens, vide Præſens.

Res datur, cùm transfertur dominium, ſed traditur puro facto, vt cùm equo traditur ſella, quod purum factum eſt. Reſtituitur autem res commodata, depoſita, impignorata, &c. *Vide Zaſ. inſti de act § Sic itaque diſcretiu.*

Res fiſcales, quaſi propriæ & priuatæ Principis ſunt *l. Prætor ait.* D. *ne quid in loco vel itinere.*

Res geri dicitur, lite iam conteſtata, cùm iudex reiici non poteſt. *l nemo.* C. *de iuriſdictione omnium iudicum. Iulianus in l. & quia. eod titu.* Antequam, *inquit*, res geri cœperit.

Res in nullius bonis dicitur multipliciter. Primò per naturam, vt feræ ſylueſtres. § *feræ. Inſtitutio de rerum diuiſ.* Item facto hominis, vt res pro derelicto habita. *Inſtitu. eod. §. pen* Item propter reuerentiam, vt res ſacræ. *Inſti. eod. §. nullius,* Item caſu, hoc eſt, euentu, vt hæreditas iacens, *l. vacantium.* C. *de bon. vac. lib.* 10. Item, tempore, vel temporis diuturnitate, vt theſauri, qui inuenienti conceduntur, cum ſuo tamen modo, *de quo Inſtit. eod. §. theſauros.*

Res mortua, vide Mortua res.

RESCINDERE, μεταφορικῶς, pro abrogare. *D. de reſcin. vend. &* C. *eod*, Reſcindi iudicium quid, *vide l. quoties §. ſi creditor.* D. *de pecul.*

RESCISSIO, præcisè pro Reſciſſi matrimonij, cùm ſcilicet Prætor matrimonium in danda poſſeſſione pro nihilo ducens, tacitè illud reſcindit, & quantum ad ius impetrandæ poſſeſſionis pertinet, extinguit. *Vlp. l. 3. § 5.* D. *de bon. poſſeſſ. cont.* Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta, filium fuerit ſortitus, dein nepos patre iam mortuo ad bonorum poſſeſſionem aui velit venire: admittendus eſt ad eam. non enim per reſciſſionem is, qui filius iuſtus eſt, efficietur non filius: cùm reſciſſio, quo magis admittantur, non quo minus, adhibeatur. Senſus eſt, Non ſi filius à patre exhæredari potuit, idcircò nepos aduerſus aui tabulas petere bonorum poſſeſſionem non poteſt: nam Prætor cauſſam, propter quam exhære-

dari

dati filius potuit, nimirum turpe illud matrimonium reſcindit, & quantum in ſe eſt, extinguit. nec enim minus in hoc nepote merita nepotis, quàm patris eius delicta perpendit, vti continuò Vlpianus ſubiecit. *Hac Hotomanus*. Alij tamen locum illum Vlpiani aliter intelligi volũt, & Reſciſſionem emancipationis exponunt. Prætor enim, inquiunt, vt emancipatos, qui iure ciuili deiiciuntur, propterea, quòd per capitis deminutionem ius legitimum amiſerint, ad ſucceſſionem cum cæteris liberis, qui in poteſtate manſerunt, admittat eorum emancipationem reſcindit, *l. 6.* §. *1.* D. *de bon. poſſeſ.* Accurſius hæc non videns, valde ſe torſis in interpretatione *d.* §. *ſi emancipatus*. Hi etiam ſic accipienda volunt illa, *l. 9. de bon. proſcrip. in* C. *Theo.* verba, Qui ab inteſtato ſucceſſuri defuncto, vel ex XII. Tab. vel per reſciſſionem capitis prætorio vocabuntur edicto. *Vide Alciat. lib. 3. Parerg. c. 22.*

Reſciſſionis iudiciũ eſt, quod prætor aduerſus ſtricti iuris regulas quadam ex æquitate concedit. vt cùm vſucapionem reſcindit §. *rurſus. Inſtit. de act.* vt cùm rei traditionem in frudem creditorum factam, pro irrita habet. §. *item ſi quis in fraudem. eod. tit.*

RESCISSORIA actio, *in l. 28.* §. *exemplo &* §. *vlti.* D. *ex quibus cauſ maio. l. 18.* C. *de poſtlil. reis.* ea eſt, quæ reſciſſa vſucapione redditur, *l. 35.* D. *de oblig. & actio.* §. *Inſtit. de actio. l 24.* C. *de rei vindic. at in l. 16.* C. *ad Vellei.* Reſciſſoria actio dicitur, quæ reſciſſa mulieris obligatione, in priorem & antiquum debitorem reſtituitur.

RESCRIBERE, pro numerare, & ſoluere, Vide Scribere.

Reſcribere dicitur princeps ad epiſtolas, vt ſubſcribere libellis; ſed tamen etiam ad libellos reſcribere dicunt Iuriſc. *l. 23.* D. *de vſufr. leg. l. 4.* D. *de appel. recip.* Quinetiam ipſi Iuriſcos. reſcripſiſſe dicuntur, quòd conſulentibus reſponderint, *l. 73.* D. *de contr empt. Sic l. ex contractu. 44.* D. *de re iudi.* Reſcripſit, pro reſpondit. *&* § *ſacræ res Inſti. de rer diuiſ.* Papin. reſcripſit: illo enim verbo ſignificatur liber reſponſorum. Hinc

RESCRIPTA principum dicuntur, quibus illi vel ad libellos præſentium, vel ad magiſtratuum abſentium conſultationes, quid ſibi de ea re fieri placeret, reſponderent, *vt l 19.* §. *9* D. *loc. l. diui fratres. 17.* D. *de iure pat. tum & paſſim in libris* Digeſtor. *& l. reſcripta.* C. *de precibus. Imp. offe.* & Pontificis maximi *tot. tit. de reſcript. in Antiq. & lib. 6.* Dicitur & Reſcriptio. §. *ij autem. Inſti de eo, cui libert cauſ bon add. & l. ſæpe. & l. generaliter* D. *de offic. præſ.*

Reſcripti forma longè pulcherrima, & paucis admodum verbis multa complectens, Pij Imperatoris, eſt *apud Vlp. in l. 2.* §. D. *de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur.*

Reſcriptorum autem Pontificiorum quædam ſunt contentioſa, & ad lites: de his accipiendus eſt textus, *ca ſtatutum. de reſcript. lib. 6.* Quædam ſunt quæ ſacerdotiorum, ſiue (vt vocant) beneficiorum nomine Pontifex Max. dat: *& hæc memorantur in c. poſtulaſti. de reſcipt. in antiqu.* & horum genera quatuor ſunt. Quædam enim ſunt iuſtitiæ: quia diœceſanum obſtringit iuſtitia, vt clericis ſacerdotiũ primum vocaturum conferat *c. non liceat de præbent. in antiq.* Ratio, nec clerici mendicare cogantur, néve diuagentur. Quædam ſunt in forma pauperum, *de quibus in d. ca. poſtulaſti. & illic videas interpretes & text. in c ſi pauper de præbend. lib. 6.* Quædam ſunt in forma & conceptione *c. cùm ſecundum de præbend.* Nam qui altari ſeruit, de altari viuere debet, *d. c cùm ſecundum.* quod antè Paulus Apoſtolus conſtituerat, 1. Corint. 9. Quædam ſunt in forma communi concepta. quòd ius commune grauet diœceſanos clericis prouidere, *d. c. non liceat. de iu vide Concordata Galliæ, & ibidem Rebuffum, iuris Pontificii Anteceſſorem.* Portò autem reſcriptorum omnium, & ciuiliũ, & Pontificiorum prima, communíſque lex eſt: SI PRECES VERITATE NITANTVR. quæ conditio, etſi non adiiciatur, ſubaudiendam tamen cani iubet Romanus Pontifex, *in c. 2. de reſcrip. in antiq.* Sed & eam adiiciendam, alioquin reſcriptum reſpuendum Zeno Imp. conſtituit, *l. fin.* C. *de diuerſ. reſcr.* Niſi autem preces veritate nitantur, illis parendum non eſt. Hæc obſerua, quia quotidiana.

RESERO, & claudo, ſunt contraria. *Accurſ. l. teſtamentum.* D. *de teſtament.*

RESIDERE in Eccleſia, eſt in ea deſeruire, eiúſque curam habere. *c. opt-*

querentis.de cleric. non reſid.

RESIDVÆ pecuniæ dicebantur, quæ apud eum, qui publicam pecuniam adminiſtrarat, ſupererant, cùm vel in vſum publicum erogari, vel in ærarium referri deberent. *Paulus l.11. D.ad l.Iul. de pecul.* Lege Iulia de reſiduis tenetur, qui publicam pecuniam delegatam in vſum aliquem retinuit, neque in eum conſumpſit. Id eſt, Reſiduorum crimen eſt pecuniæ publicæ retentio, quæ apud aliquem ex adminiſtratione reſedit, in publicum non relatam. *Et l.4.§.1.eodem.* Lege Iulia de reſiduis tenetur is, apud quem ex locatione, emptione, alimentaria ratione, ex pecunia quam accepit, aliáve qua cauſſa pecunia publica reſedit. Ea verò pecunia, quam quis cum prouincia abiret, apud ſe eſſe ad ærariū profeſſus, retinuit, ante annum reſidua non eſt: quia eam priuatus fiſco debeat, *l.9 §.fi.D.eo.* Sic apud Liuium accipi debet, *lib.3.belli Maced.* Omnibus, ait, reſiduis pecuniis exactis tributo priuatis remiſſo. *Sic apud M.Cic.Ora.2.de leg.Agra.* Quid relatum, quid reſiduum ſit. *Idem pro Cluentio Auito:* Nuper apud C.Orchinium, collegam meum, locus à iudicibus Fauſto Syllæ de pecuniis reſiduis non eſt conſtitutus.

RESIDVVM aliquando totum ſignificat. *Anton l 2.C.de hæred.inſtit.* Pater ſuus, ſi ex reſidua parte inſtitutus eſt, quam alter hæres ſcriptus capere non poterat, iſque ad nullam partem hæreditatis per conditionem ſuam admitti potuit, ex aſſe hæres extitit: nam reſidui commemoratio etiam totum admittit.

Reſidua hæreditas, de qua nulla fit inſtitutio, ſed quæ accedit poſt ſcriptos hæredes, quæ accreſcit pro patribus hæreditariis, *l interdum.D.de hære.inſtit.*

RESIGNARE, *in §.ſed & ſi quis. Inſtit.de milit.teſtam.* eſt ſigilla aperire, *vt ibidem ait Accurſius*, vel ſignatū aperire, *vt l.6.D quemad.teſtam. aper. l.23.D. qui teſta.fac poſſ.l.20 D de vulg. & pupill. l.16.inſi.D.ad leg.Corn de falſ.*

RESISTITVR, verbum imperſonale, pro remedium adfertur, contrauenitur, occurritur, vt iudici iuſtè procedenti, qua de re Pano.*in c cauſſam quæ. extra de offic.deleg.* Regulariter definitum ait *Bart.l.prohibitum. C. de iur fiſc.lib.*10. non licere magiſtratibus, iudicibus, eorúmve officialibus reſiſtere obſiſterévè. Planè ſi iniuſtè exequantur, contrà erit, *d.l.prohibitum* Sed & ſi pendente appellatione exequantur, *Bald.in l.addictos.C. de appell.* Non procedit, quando extra ſuum territorium exequuntur, *per l.fin. D.de iuriſdictio. omn.iudi.* Fallit, quando exequuntur vltra formam iuriſdictionis, *l quemadmodum.D ad leg Aquil.* Fallit, quando apparitores non habent ſignum ſuum, putà, baculum, vel armillam, *Salicet.l. factum. D. de diuerſ.regul. iur.* Fallit, ſi non habent literas ſuæ commiſſionis, *l.miſſi opinatores.C. de exact.tribut.lib.*10. Hæc memoriæ confectes velim: quotidiana enim ſunt.

RESISTENTES tribuni, *l. 11.C. de erogatione mil.annonæ*, id eſt, in præſenti conſtituti. Septem dierum, inquiunt Impe. per quos reſiſtentes tribuni emolumenti gratia, ſolemniter ſtellaturæ nomine conſequuntur ſpecies, &c.

RESPECTVS apud Pontificios, pro ratione poni ſolet.

RESPONDERE ad tempus, vel ad diem, dicitur, qui in mora non eſt: & reſpondere ad nomina, quod vulgò dicitur, in iure comparere. Non reſpondere eſt, vt nunc loquuntur, in iure deficere. *Budæ.* Qui ad interrogata non reſpondet, nec reſpondiſſe cenſetur, *l.1.de verbor.obli.& l.de ætate.§.qui tacuit.de interr.act.& ibidem Bart.*

Reſpondere etiam dicitur debitor, cùm ſoluit, vt appellari, cùm flagitatur vt ſoluat. *Cicero libr. 16. ad Attic epiſt.2.* Tamen fit ſæpè, vt ij qui debent, non reſpondeant ad tempus.

RESPONSALES, iidem qui ad reſponſum dicuntur, & ἀποκρισιάριοι. Vide ad Reſponſum.

RESPONSALIS, *in c. cùm olim propter.de priuile.in antiq.* ſignificat procuratorem, vel eum, qui abſentē excuſat. Galli vocant Exoniatorem.

RESPVBLICA, vt grauiter adſerit Solon, duab. potiſſimùm rebus cōſtat, præmio & pœna. Præmiū virtuti debetur: pœna autem malis, quos nulla honeſtatis ratio mouet ad rectè viuendum. Noſtri hodie pœnas habent, ac varia tormentorum genera aduerſus malos: ſed præmiorum apud plerosque adeò nulla eſt ratio, vt mercem viliſ-

ſimam

ſtimam pluris æſtiment,quàm omnes bonarum literarum vniones.Quid hoc, rogo, eſt aliud, quàm alteram Reipublicæ partem vtcunque curare, alteram, eámque maximam,prorſus negligere?

RESTAGNARE, redundare, aquam non continere, *l.* 1.§ *ſed apud Seruij auditores.* D. *de aqua & aqu. plu. Columella lib.* 1.*c.*17. Itaque ſi aqua palus in aqua parte ſubſidens reſtagnat,fulcis deriuanda eſt.

RESTAVRARE litem, *l.etiam.* §.1. D.*de minoribus.* Eſt & labaſcentia reparare, & ſuæ puritati, & vigori reſtituere.

RESTICVLVS, paruus reſtis. *Vlp. l.*5.§.*vlt. D.de his,qui deiec.vel. effud.* Si amphora ex reſticulo (alij reticulo) ſuſpenſa decidiſſet.Vide Reticulum.

RESTIPVLARI, eſt ab eo, cui quid antè à nobis ſtipulanti promiſimus, viciſſim aliquid ſtipulari. *Cic. pro Comœdo*: Cur igitur decidit,& non reſtipulatur neminem amplius petiturum? Loquitur de Flauio, à quo Roſcius tranſactionis nomine fundum ſtipulatus erat: quærit igitur, ſi totius ſocietatis nomine fundum Roſcius ſtipulatus eſt,quid ita Flauius reſtipulatus non eſt,amplius, eo nomine neminem petiturum? *Item*: Recita iſtam reſtipulationem clarius: quid enim ſtipulatio clamat? Quid hic portò nunc reſtipulatur, quod iam pridem ipſe exegit? Loquitur de Roſcio, qui ſtipulatur iam à Fannio partem exactionis futuræ dimidiam,cùm antea eidem ſtipulanti certam pecuniæ ſummã, pro ſuſcepta in Flauio perſequendo moleſtia & opera, ſpopondiſſet. Stipulator igitur antea fuerat Fannius, reſtipulator poſtea Roſcius: quemadmodum promiſſor antea Roſcius, nunc promiſſor Fannius. Vt facile appareat aliud à Cicerone repromiſſionem, aliud reſtipulationem appellari. *Sic in l.damni.* 43.§.1. *De de dam infect.* Alfenus apertiſſime reſtipulandi verbo ea in re eſt vſus.

RESTITVERE is intelligitur, qui ſimul rem, & cauſſam actori reddit, quam is habiturus eſſet, ſi ſtatim iudicij accepti tempore res ei reddita fuiſſet, id eſt, vſucapionis cauſſam, & fructum, & quodcunque aliud, quod habiturus eſſet actor, ſi controuerſia ei facta non fuiſſet, *lege.* 35 *&* 75.*ff.de verbo ſignific. l.* 20.D.*de rei vendi.* Reſtituit ergo non ſolùm qui corpus, ſed & qui omnem rem, conditionémque reddita cauſſa præſtat, & tota reſtitutio iuris interpretatio eſt, *l.fin.* §.*fin.* D. *de verb. ſignificatio.* Quo fit, vt longè plus ſit in reſtitutione, quàm in exhibitione, cùm ad exhibitionem præſentiam corporis præbere ſufficiat: ad reſtitutionem verò poſſeſſorem facere,& fructus reddere,& cauſſam omnem præſtare oporteat, *l.*22.D.*de verborum ſignificatio.* Proinde hæc verba ſtipulationis: Eam rem rectè reſtitui,fructus continere minimè ambiguum eſt, *l.*73. D.*de verborum ſignificatio.* Et qui rẽ reſtitui iubet, etiam de fructibus condemnationẽ facere debet, *l.*36.§.1. D. *de rei vindicatio.* Sed & cùm verbum, Reſtituas,in lege inuenitur, etſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt,tamen etiam ſunt reſtituendi, *l.*134.§. *primo.D.de diuerſ.regul.* Ex quo efficit Vlpianus, in Paulinam actionem fructus venire, propterea,quòd verbum, Reſtituas, quo Prætor in eam rem vſus eſt, plenam habet ſignificationem, vt etiam fructus reſtituantur, l.38. §.*in Fabiana.* D. *de vſur.l.*1. D.*quæ in frau. cred.* Inde adeò cùm Prætor iubet vti opus factum reſtituatur, etiam damnum datum actor conſequi debet, cùm verbo inſtitutionis omnis vtilitas actoris contineatur, *l.*81.*D.de verb ſigni.* Simili modo cùm deiectum ab vſufructu in eãdem cauſſam Prætor reſtitui iubet, ſic interpretamur, in qua futurus eſſet, ſi deiectus non eſſet: vt ſi tempore interim finitus vſuſfructus fuerit,nihilominus cogatur reſtituere,id eſt, vſumfructum iterum conſtituere, *l.*9.§.*vlti.*D.*de vi & vi arma.* Aut ſi poſtquam deiectus eſt,capite minus, vel mortuus fructuarius fuerit,præterita cauſſa, præteritúmque dãnum ſarciatur, *l.*3.§.*vlti.eo.tit.* Enimuerò in interdicto, Ne quid in loco publico, quo Prætor iubet, quod in loco publico factum erit, reſtitui. Reſtituere, in priſtinum ſtatum redacere eſt: quod fit, ſiue quis tollat id, quod factum eſt: ſiue reponat quod ſublatum eſt, *l.*1.§.*Prætor ait. & §. reſtituas.* D. *ne quid in loco publico.*

Reſtituere in integrum, eſt in priorem ſtatum reponere lapſos,captos,fraudatóſque, vel per imbecillitatem ætatis, vel per abſentiam, vel per metum

aut dolum, vel calliditatem aduerſarij, vel per ſtatus mutationem, *l.*1. D. *de in integ. reſti.* Vel etiam iuſtum errorem, *vt ſcribit Paulus, lib. Sent.* 1. *tit.* 7. & de eo exemplum eſt *in §. ſi quis agens. Inſtit. de act.* Reſtitui etiam dicuntur, qui in bona dignitates ſiue ordinem, & ciuitatem reſtituuntur, veluti deportati, aut aliàs dánati. *Rubr. de ſenten. paſſ. & reſtit. C. l.* 59. *&* *l.* 104. *D. de condi & demonſtr. l.* 1. *§. deinde adijcit.* D. *de poſtulan. l.* 6. §. *pen. ff. de iniuſt. rupt.* Reſtitutio enim reponit, reuocat omnia quæ abſtulit læſio, *l. videmus generatim. §. in Fabiana.* D. *de vſur. Glo. in c. quia de elect.* Res redit vt pridem, cùm ſtatus redditur idem.

Reſtitui in integrum cauſſæ dicuntur, de quibus ex integro cognoſcitur, *l.* 3. *§. diuus. l.* 7. D. *de iur. fiſc. l.* 33 *&* 35. *D. de re iudic.*

Reſtituere tutelam, curationémque pro tutelæ, & curationis geſtæ adminiſtrationis rationes, & reliqua reddere *l.* 32. D. *de minor. l.* 21. *§. fi. de alim. & cib. leg.*

RESTITVIRI, vel, quod verius eſt, Reſtituturiri, vetuſtè pro, Reſtitutum iri. *Iulia l.* 23. D. *de act. empt* Et præterea cauere debet, quicquid ex hæreditate liberti ad eum peruenerit, reſtituiri. *Paul. l.* 52. *in fi.* D. *de pecu.* Vel interpoſita cautione, ſi priores agant, qui priuilegium non habent, reſtituiri quod acceperunt. *Item apud Vlpian. l.* 5. § .1. D *de cond. cauſ. dat.*

RESTITVTIO nihil aliud eſt, quàm repoſitio in priſtinum ſtatum, vt vnuſquiſque ius ſuum recipiat. Itaque ſi in vendendo fundo circumſcriptus reſtituetur, iubebit emptorem Prætor fundum cum fructibus reddere, & precium recipere, *l. quòd ſi minor.* D. *de minoribus.* 25. *anno.*

Reſtitutio integri, *vt Paulus definit lib.* 1 *Senten. titu.* 7. eſt redintegrandæ rei, vel cauſſæ actio. Id eſt, *vt exponit Iſidorus lib.* 5. *Etym.* cùm res redintegratur, quę vi ablata atque extorta eſt; cauſſa verò, quæ expleta non eſt, quod eſt, Reſtitutione in integrum non tantùm rem perfectam, vt putà datam, redintegrari: ſed etiam imperfectam, id eſt, cauſſam, vt ſi promiſſa ſit res, non data, *l.* 9. *§. ſed quod Prætor ff. quod met. cauſ.* Vel ſic: Reſtitutio integri eſt actio reſtitutoria, ſiue reſciſſoria, qua res nobis certa, vel ius, vel quælibet alia cauſſa redintegratur. Integri autem reſtitutio (*vt idem Paulus ait*) plus quàm ſemel non eſt decernenda: ideóque cauſſa cognita, & præſente aduerſario decernitur. Hæc item in rem competit, aut in perſonam In rē actio competit, vt res ipſa, qua de agitur, reuocetur; in perſonam, aut quadrupli pœna intra annum, vel ſimpli poſt annum peti poteſt.

RESTITVTIO Principis, quæ & ab exilio dicitur, duplex eſt generalis & ſpecialis. hæc cùm in infinitum concepta eſt, veluti, In integrum te reſtituo, pleniſſima & latiſſima eſt, id, iura omnia complectitur, *l.* 1. *& vlt §. vltim.* C. *de ſent. paſſ. l.* 1. D. *eod.* & ideò patriam poteſtatem, ius agnationis, aliáque generis eiuſdem reſtituit. Cùm autem finita eſt, id eſt, iura quædam nominatim continet, vltra non valet vt in ſpecie, *l.* 2. *in inſulam.* C. *eod. l.* 2. *D. eodem.* Generalis verò reſtitutio dicitur, quæ veniam duntaxat, & reditum in patriam indulget: Itaque neque bona confiſcata reſtituit, *l.* 4. C. *de bon. damn.* neque vllas actiones, ſiue pro ille, ſiue contra illum conceptæ ſint, *l.* 4. *&* 5. C. *ne ſent. paſſ.* Reſtitutio autem Principis veluti poſtliminium eſt, *l.* 2. C. *Theo. de repud.* Eſt tamen aliqua differentia: nam patre captiuo, filius teſtamentum facere non poteſt, propter ſuſpenſi iuris conſtitutionem: patre deportato, de reb. poſtea quæſitis filius teſtamentum facere poteſt: nec reſtituto patre, licet filius in eius poteſtatem reuertatur, irritum teſtamentum fit, *l. vlti.* C. *de ſenten. paſſ.* nam ſine capitis minutione ipſo iure in poteſtatem reuertitur, ſpes poſtliminij omnia ſuſpendit: ſpes reſtitutionis nihil ſuſpendit. Iuriſgentium ſiue poſtliminij ſpes certior eſt, quàm iuris ciuilis. Et idcircò receptū etiam ea, vt captiuus partem faciat, deportatus non item, *l.* 1. *§. ſi ex tribus & §. vltim.* D. *de bono poſſeſſ. contra tab. l. ſi necem. § ſi patronus. D. de bon. lib.*

RESVITVTIO NATALIVM, *Nouell.* 78. *vide Natalibus reſtituere.*

RESTITVTORIVM, pro Iudicio reſtitutorio, & cognitione prætoria de reſtitutione facienda, *l.* 7. D. *quod fal. tuto. l.* 39. *D. de euict.* Et

RESTI-

RESTITVTORIA actio, quæ in veterem debitorem reſtituitur, muliere, quæ pro eo obligationem ſuſceperat, nexu obligationis liberata, *l.8.§.Marcellus.&§ ſi mulieri.D ad SC.Velleia.*

Reſtitutoria interdicta ſunt, per quæ Prætor aliquid reſtitui iubet, *l.1.&* 2.D. *de interd.* qua de cauſſa ita ſemper concepta ſunt, vt verbum, Reſtituas, addatur. veluti, Quod precariò ab illo habes, id illi reſtituas. Reſtituendi autem verbum duas ad res pertinet: aut enim res reſtitui iubetur: vt in Quorum bonorũ, & Vnde vi: aut opus, vt De flumin.b. De cloacis, &c.

RETARE flumina pro purgare: nã Retæ arbores ſunt, quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alueis eorum extant: à retibus dictæ, quòd præterеuntes naues impediant, quaſique irretiant. Hinc edictum vetus, Qui flumina retanda publicè redempta habent, ſi quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quòd eum ex lege locationis facere oportuerit, non feciſſe. *Hæc ex Gellio lib.* 11.*c.*17.

RETICVLI, cancelli è funiculis tenuibus, aut è neruis: quibus beſtiæ ab loci alicuius aditu arcentur. *Vlp. l* 17.§. 2.*de act. empt.* Reticuli circa columnas, plutei circa parietes, item cilicia vela ædium non ſunt. *Varro lib. de Re ruſt.* 3.*c.* 5. Inter columnas exteriores pro pariete reticuli è neruis ſunt, vt perſpici ſylua poſſit, & quæ ibi ſunt, neque auis eas tranſire. *In l.*41.§. 7.*de leg.* 1. ſimpliciter Cancelli appellatur.

RETICVLVM, *in l.*5.§.*vlt. D.de his qui deiec. vel effud.* vbi amphoram ex reticulo ſuſpenſam narrat. *Plin li* 31.*c.*6. Item demiſſæ reticuli in mari concauæ è cera pilæ. Al j d l.5. Reſticulo legunt.

RETICVLA *in l.*25.§ *ornamentorum. D. de auro arg.* ſunt quæ vulgò ſcofia dicimus, quæ in formam retis facta ad capillos continendos capiti aptantur. Reticulum Lexicon B. Germani vertit γύργαθον, κεκρύφαλον. Et planè crocufantia reticulis iunguntur *in dicto* §. *ornamentorum.* γύργαθον verò πλέγματι eſſe, *Pollux libr.* 7. *cap. vltim. & libr.* 10. *ca.* 35. *docet Iſidorus lib.* 20. *Etymol. c.*30. Reticulum *ait*, eſt quod colligit comas: dictum ab eo, quod retinet crines ne effundantur. *Lamprid. in Alexand.* Matronas autem regias, contentas eſſe debere vno reticulo atque inauribus. Vtitur & hoc verbo in hunc ſenſum Capitolinus in Maximinis. Reticulatum opus, *apud Vitru. lib.* 2.*c* 8. *Et Plin. libr.*36. *cap.*22.

RETIARIVS, *l.ſi iactum, De de le. Rho.de iact.* qui rete iacit.

Retiarius, alter ex litigatoribus, *vide Faſt.*

RETINERI, detineri, *l* 3. D.*de li. ho.exhib.*

Retineri pro poſſidere ſcribit Albericus, *in l. poſſeſſio quoque.* D. *de acquir. poſſeſſ.*

RETENTIO adſimilatur traditioni, *l. quadam mulier.*2. *reſpon.l. eius rei.de rei vend. cum ſimi.* quæ fideliter citat Apellus *in Methodo.c.*3. Porrò materiam retentionis tractat Bart. *communiter probatur in l. indebitum* §. *ſi centum. D. de cond. indeb. & in l.ſi non inducta.* C. *in quibus cau. pignor. tacit. contrah.*

RETRACTARE eſt, quod omiſſeris repetere, & mutare, renouare, & recognoſcere, vel iterum tractare, *vt ait Feſtus: & ſic ſumitur l.* j.§.j.D.*ne de ſtat. defun l.*31.*in fi.* D.*de iureiur.l.*10. §. j. D.*ad Turpill. l.*29 *ff.de iure fiſc.l.*4. C. *de epiſcop. aud.* Cicero *lib.*4. *de Nat. deor.* Qui autem omnia quæ ad cultum deorum pertinét, retractarent, & tanquam, relegerent, hi dicti ſunt Religioſi. *Idem ad Attic lib.* 8. Augemus crimen dolorem retractando. *Sic Tertull. in Apologetico:* Cauſſas quæ hoc exegerint, retractemus. Aliàs etiam Retractare ſumitur pro ratum non habere, quod ab aliquo geſtum fuerit, *vt l. fi.*C.*de bonis.qua lib.* Nullo modo licentia concedenda filiis eaſdem venditiones vel hypothecas retractare: ideo & Retractatio opponitur ratihabitioni. Hinc

RETRACTATIO, *l.vlt.*C.*de fid. inſtr & l. vlt. C. de temp. appell.* Græcè ἀναψηλάφησις dicta Nou 82. cum cauſæ apud ſucceſſorem Præf. Præt. retractabãtur ex reſcripto Principis. *l.*j.C.*de ſenten. præf. præt.* quod erat appellationis loco remedium. Et hoc locum etiam habuit in iis cauſis quæ à ſenatu iudicabantur, vt non apud eundem ſenatum, ſed apud alios παλινδικία, ſeu retractatio induceretur: qua de re Plin. epiſto. ad Vrſum li 6.

RETRAHERE, *apud Vlp. Impera-*

tores. 9. §. 3. *D. de admin. rerum ad ciui.* ſumitur pro recuperare prædia alienata. Item reſcripſerunt, agros reipub. retrahere curatorem ciuitatis debere, licet à bona fide emptoribus poſſideantur, cum poſſint ad auctores ſuos recurrere. Hinc

RETRACTVS, vſitata vox in ſcholis, pro redemptione prædiorum, lege aut pacto contrahentium introducta. Vt autem à contrahendo Contractum, à diſtrahendo Diſtractum Iuriſconſulti declinarunt: ſic à retrahendo Retractum accipere poſſumus. Duplex autem eſt retractus: Legitimus, quem Gentilitium appellare poſſumus, & Conuentionalis. Legitimus, ſiue Gentilitius eſt, qui propinquis conceditur, vt alienata à propinquis prædia, oblato intra legitimum tempus pretio, recuperare poſſint, qua de cauſſa ius προτιμήσεως à Græcis appellatum eſt: vnde quandam quaſi prædiorum gentilitatem naſci apparet: qualem ſe Cic. vidiſſe negabat. Ad hanc autem *προτίμησιν* abſurdum eſt referre *l. dudum. C. de contrah. empt.* vt doctiſſimè demonſtrat Hotoman. Conuentionalis autem retractus eſt, cùm in venditione prædij pactum eſt, vt venditori quandoque liceat illud reſtituto pretio redimere ac recuperare: ſiue dies ei redemptioni præſtituta ſit, ſiue non ſit: Cuiuſmodi conuentiones in iure vſitatæ ſunt, *vt l. 1. & ſimilib.* C. *de pact. int. empt.*

RETRO, pro rurſus, vel ex diuerſo, *l.* 4. D. *de operis ſer. l.* 67. D. *de ſolut. l.* 4. *ff. ſeruum. de acqui. poſ. l* 9. §. *vltim. D de de except.*

Retrò iuris ordine, hactenus obtinuit, *l omnes iudices. de delat. lib.* 10. C.

Retrò obtinuit conſuetudo, id eſt, corroborata eſt, *l ſi in aliquam. D. de offi. Proconſ.* Hinc & ſumitur pro ante. §. *alia autem Inſtit. de donationibus*: Et cum retro principum conſtitutiones, id eſt eorum qui ante nos fuerunt. ſicque ſumitur initio primæ epiſtolæ Digeſtorum libris præpoſitæ.

Retrò ſubaudiri, & ſupprimi per ellipſin ſcribit Albericus, *in l. ſeruus ſeruum.* D. *ad leg Aquil.*

RETROAGERE, corroborare, confirmare.

RETRODVCI. *in l. ſeruitutes* §. *ſi illicitum.* D. *de ſeruitut. vrb. prædio.*

RETRORSVM, *l ſi duobus.* § 3 *ff. de diuerſ. & temp. præſcript.*

RETROVENDENDI pactum, inter cætera pacta vulgatiſſimum eſt: veluti cùm venditori ex conuentione conceditur ab emptore, quòd ſi ipſe vel hæres eius voluerit quandocunque, aut intra certum tempus reſtituere pretium, vt rem ſuam, quam vendidit, quaſi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & vend. redituum quotidie vtimur, *l.* 2. D. *pact. inter emptor. & vendit.*

REVEHERE eſt, quod antè vectū fuit, iterum vehere, *l. vniuerſi.* C. *de vect. & commiſſ.*

REVERA coniunctim vice aduerbij eſt. Re vera ſolutè: id eſt, ipſo facto, idque quidam autumant.

REVERENDI ſunt, quibus reuerentia & honor debetur, *Zaſius ad l. generaliter. ff. de in ius voc.*

REVERENTIA, honor, quem tā verbis, quàm facto exhibemus, *l. parentes. ff. de in ius voc.* quidam adiiciunt hæc verba, cum pauore, *c. 1. de offic. deleg. in 6. Archid c. decet de immun. eccleſ.* Quibus exhibenda ſit, viuis & mortuis. *vide l. apud Celſum.* §. *aduerſus* D *de do. exc.*

REVOCARE, domum ſignificat id, quod vulgò dicimus, petere ſe remitti domum, *l.* 2 §. *legatis.* D. *de iudic. l.* 28. §. *ſi cum in prouincia. ff quibus ex cauſ. maio. & vide c fin.* De *foro compet. vbi pontificij.* Sic & ius reuocandi forum, *l.* 7. D. *de iud.* Et Reuocare in prouinciam, *l.* 7. §. *pen. D de accuſ.*

Reuocatur quod tranſlatum fuit, vt colligitur ex glo. *in l. hac in factum.* D. *quæ in fraud. &* C. *de reuo. dono. toto titulo.*

Reuocatur etiam quod nullum eſt, quatenus de facto proceſſit, *l. ne procur. ff. de iure fiſci.*

Reuocari quando poſſit ſententia, ponunt Pontificij, *cap. qualiter & quando. de accuſ.*

REVOCATORIA, diploma principis ſignificat quo abſentem ad ſe reuocat, *l ſi.* C. *de digni l* 11. *l.* 3. C. *de ſilent.* ibid. *ἀνάκλησιν* vocat Imp. *Nouel.* 8. *verſic.* οὐδὲ τοῦ διδόμενον.

REVS antiquis dictus eſt à Re, id eſt, lite: vt ſub voce Res docuimus. Itaque *Cicero in* 11. *de Orat.* Reos, inquit, appello, non eos modò, qui arguuntur, ſed omnes

quorum

quorum de re diſceptatur: ſic enim olim loquebantur. Et Gallus Ælius apud Feſt. Reus eſt, inquit, qui cum altero litem conteſtatam habet, ſiue is egit, ſiue cum eo actum eſt. Quibus ex verbis apparet, Reos antiquis eoſdem fuiſſe, qui nunc Litigatores appellantur. Poſtea verò diſtinguendarum appellationũ cauſſa, & ne nomina cõfunderentur, Rei dici cœpti ſunt (vt Feſtus inquit) à re quam promiſerunt, ac debent: hoc eſt, ij vnde quid iudicio petitur. Reus, inquit Feſtus, nunc dicitur, qui cauſſam dicit, & item qui quid promiſit, ac debet. Veteres autem reum vnde petitur vocabant. *Cicer. lib. 1. de Orat.* Nónne nobis in tribunali Q. Pompeij ſedentibus poſtulabam, vt illi vnde peteretur, vetus atque vſitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuiſſet. *Idem lib. 7. Epiſt. ad Trebat.* Ego omnibus vnde petitur hoc conſilij dedetim, vt à ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent. Sed *& in leg. Manil.* Et ſi is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erat, eam pecuniam ab eo, vel à bonis eius primo quoque die exigito. *Marcel. l. 39. de fideiuſ.* Nec reus eſt pro quo debeat, nec res vlla quæ poſſit debe ri. Vterque etiam ex cõtrahentibus reus appellatur, *l. 5. §. conuentionales. D de verbor. obligationib.* Sed differentiæ cauſſa, qui ſtipulatur, reus ſtipulandi: qui ſpondet, reus promittendi dicitur, *l. 1. & tot. tit. D. de duobus reis. l. 134. § pen. D de diuerſ. reg. l. 50. §. vlt. 52. 6. duo. & paßim tit. de fideiuſſorib.* D. ſicuti qui credit, reus credendi: qui accipit, reus debendi: qui ſatiſdat, reus ſatiſdandi; qui ſatis accipit, reus ſatis accipiẽdi appellatur, *l. 34. §. quidam. D. de ſolutio.*

Reus ſtipulando eſt idẽ, qui ſtipulator dicitur, quippe ſuo nomine ab altero ſtipulatus eſt, non is qui alteri aſtipulatus eſt, Reus promittendo, eſt qui ſuo nomi ne alteri quid promiſit. Sic *à Paulo in l. ſi duo. 34. D. de recept. arb.* & rei promittendi ἀλληλέγγυοι, quia vterque vtriuſque eſt fideiuſſor, & in ſolidum conueniri poteſt.

REI planè verbo plerunque debitor ſignificatur: *l 22. §. quòd ſi ſtipulator. & aliàs ſæpè. D. de fideiuſſor. l. 45. §. ſi principali D. de iure fiſci.* Hinc

Reus conſtitutus dicitur, qui ſe obligauit, *l. 14. §. Labeo. D. quod met. cau.* Et eiuſdẽ pecuniæ rei, qui eandem pecuniam promiſerunt, *l. 22. §. cum tu D. de fideiuſſ. l. 84. §. qui Caium. D. de leg. 1.* Duos autem reos promittendi facimus, ſi vtrunque interrogemus, & vterque reſponderat eiuſdem pecuniæ nomine, *l. 3. & l. 6. D. de duobus reis. & Inſtitut. eodem tit.* Nec tantum ſtipulatione, ſed & aliis contractibus duo rei fieri poſſunt: veluti ſi apud duos eadem res deponatur, duobúſve eadẽ res locetur, cõmodetur. Interdum

Reus expromiſſorem ſignificat, id eſt, eum qui alienam in ſe obligationem vel nouatione vel delegatione ſuſcepit, *l. 1. D. ad Velleian. l. 1. §. exceptionem. D. quar. rer. act. non dat. l. 104. & l. 112. D. de verbor. obligat. l. 9. § omnis. D. de pignor. act. l. 7. §. ſeruius pactionis. D. de dolo. l. 22. §. ſi mulier. D. ſolut. matr. l. 34. in fin. D. de ſtatu liber. l. 11. D. de nouatio. l. vltim. in fin. D. ſi cert pet. l. 13. § præterea. D. de act. empt.*

Reis cauere, id eſt, per fideiuſſores, *l. 1. §. iubet. D. de collat. bon.*

Reum facere in publicis iudiciis, eſt eius nomen ad magiſtratum, cuius de ea re notio eſt, deferre, vt ei dies audiendæ accuſationi dicatur, *l. 3. D. de accuſationibus.* Hinc Aſconius: Quid eſt, inquit, Reũ fieri; niſi apud Prætorem legibus interrogari? Cùm enim in ius ventum eſſet, dicebat accuſator apud Prætorem reo, Aio te Siculos ſpoliaſſe, ſi tacuiſſet, lis ei æſtimabatur vt victo: ſi negaſſet, petebatur à magiſtratu dies inquirendorum eius criminum, & inſtituebatur accuſatio. hæc ille. Interea autem eius nomen in reorum album referebatur, vt cauſſa ex ordine ageretur: dicebatúrque in reos receptus vel relatus. Libellorum autem conceptio qualis fuerit, *Paulus d. l. 3. D. de accuſat. demonſtrat.* Agi etiam Reus eodem ſenſu dicitur, qui accuſatur. *Valer. lib. 6 c. 8.* M. Antonius auorum noſtrorum temporibus clariſſimus Orator inceſti reus agebatur. *Et lib. 8 ca. 1.* Q. Flauius à C. Valerio Ædile apud populum reus actus. Recipi vero vel referri inter Reos dicitur quis, poſtquã delatum eſt nomen eius. Et contrà, eximi ex reis abſolutione vel abolitione ſecuta. Eorũ autẽ ſtatus & cõditio, qui inter reos recepti ſunt, Reatus vocatur. Et quandiu accuſatio pendet, in reatu eſſe dicuntur, *l. vlt. D. de public. iudic. l. 25. D. de pen. l. 3. §1*

quod pater.D.de munerib. & honor.l.46.§. in reatu.D.de iure fiſci.

Reus criminis,& particeps fraudis differunt multum,*auctor Modeſt.in l.ſi multi.de publica.Vide gl.ibidem.*

RHAPSODIÆ verbum per partes hodie reponendum *in l. librorum.* 52. §. 2. *de leg.* 3. Appellantur eo nomine ſinguli Homeri libri, ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν, καὶ ᾠδή.

RHEDA,ſiue,vt quidam ſine aſpiratione legunt,Reda,leuiculi currus genus,quo geſtabantur nobiliores in villas ſuas,*l.cum in plures ff.loca.* Quintilianus lib.1.c.5 Gallicum eſſe ait.

RHEMNIA lex pœnam calumniatoribus irrogabat. *Lege l.* 1.*ad S C. Turpil.*

RHODVS vrbs & inſula in mari Mediterraneo clariſſima, à varius ſcriptoribus celebrata: quam ann. 522.Turcarum Imperator occupauit.

RHODIÆ leges, commerciorum naualium ſunt ab inſula Rhodo cognominatæ, *c.ſi.diſt.*3.*Accurſius l.1 D.ad leg. Rho.de iac.* Extant hodie,*& vide Iſidor. lib.5.c.17. & Paul.lib.2. Sent.tit.7.Tertul. lib.3. aduerſ. Marcio. & vide Libellum de iiſdem legibus.*

Rhodiæ naues, quæ ſint, *docet L.Baifius in lib.de re nauali.*

RICA,*Paulo apud Feſtum,*veſtimentum quadratum fimbriatum.

RIDICA,pedamentum vitium,*Vlpian.l.*11.§.3. *D.quod vi aut clam.* Si quis in vinas meas venerit,& dein ridicas abſtulerit,hoc interdicto tenebitur. *Varro de re ruſt.lib.*1.*c.*8.Pedamẽtum ferè quatuor generum, vinum robuſtum, quod optimum ſolet afferri in vineam à quercu ac iunipero,& vocatur Ridica.

RIDICVLVM, *§.ſi quis in aliena. Inſtitut. de rer. diuiſ.* riſu explodendum.

RIGOR à rectitudine dicitur,& eſt curſus aquæ rectum profluentis tenorem obſeruans, *l.* 1. §. *quod autem.* D. *ne quid in flum.public.* Sic Rigor ſtillicidij, rectus eius fluxus eſt, *l.ſi.§.ſi.D.de ſerui. vrba.*At Plinius lib.8.Epiſt.ad Rom.Rigorem aquæ pro frigiditate poſuit. Sunt & rigores in agris,cuius verbi,quia à Lexicis abeſt, interpretationem adferemus ex Briſſonio libr. 6. de verbo. ſignifica. Rigor (*inquit ex Boeth.lib.*1. *Geomet.*) eſt quicquid inter duo ſigna veluti in modum lineæ d rectum proſpicitur. Flexuoſum verò eſt, quicquid ſecundum naturam locorum curuatur. Nam quod in agra à menſore operis cauſſa ad finem directum fuerit, Rigor appellatur: quicquid ad horum imitationem in forma ſcribitur,linea appellatur. Bini verò rigores ſunto, quando ſingulis ſpaciis interuenientib.tendunt,vt itinere plerunque peragunt. *Aggenus vrbicus,* Rigor, *ait,* ſuæ rectitudinis naturalis nomen accepit. *Sicul.in lib.de conditio agr.* In aliquibus,ait,regionibus ita fines inter poſſeſſores ordinati ſunt, vt rigores durent per longum tractum, incedentéſque in viis, aut riuis, aut ſubſtructionibus, aut regionibus, aliíſque finitionum generibus,deficient ſuprafcripti rigores.Atque vt in pauca concludam, Rigor eſt rectitudo naturalis, ſiue εὐθυωρία, qui agri diſterminantur.

Rigor iuris, nõ eſt ius,ſed exceſſus iuris, & auſteritas quædam facta ad terrorem, 50.*diſt.vt conſtitueretur. Gl.in l.ſi.§. Lucius.D.de ſeruit vrb præd.gl.in c.vt conſtitueretur.*50.*diſt.*

Rigor iuris, quandoque ponitur pro ſolẽnitate & ordine iuris,hab ea ratione ad pontificis maximi reſcriptum, *c.ſuper literis.de reſcriptis.*

Rigor an æquitati præferenda ſit, ediſſerunt fuſiſſimè interpretes, *l.placuit. C.de iud.*

RIMARI,diligenter quærere,ſcrutari, propriè ad iudicis officium ſpectat. Rimari verbo vſus eſt *canon, iudicantem.* 30.*q.*5.quod iudicis officio incumbit.

RIPA, *inquit Vlpianus,*definitur id, quod flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui tenens. Cæterùm ſi quando imbribus, vel mari, vel alia ratione ac tempus excreuit, ripas non mutat, *l:* 1.§ *ripa. D. de fluminibus.* Et hoc eſt, quod Paulus dicit, Ripas eas eſſe, quæ pleniſſimum flumen continent. Et metiendæ ſunt ripæ, ex quo primùm à plano incipit vergere vſque ad aquam,*l.flumina.D.eod.*

Ripa,fluminis dicitur: Litus verò,maris. Itaque inſulæ in flumine natæ extremitas,ripa:in mari,litus à Proculo appellatur Si qua,*inquit,*in flumine tua eſt,nihil in ea publici eſt. *Paulus:*In eo genere inſularum, ripæ, flumini: & litora,mari proxi-

proxima publica ſunt. *Hæc Paulus l. 65. §.1.D.de acq rer.dom.*

Ripam munire, eſt aggeribus factis,& oppoſitis aquam coercere,ne excreſcens flumen agrum occupet, *l.1.§.ſunt autem. D.ne quid in flum.publ. l vnic. D. de ripa. mun* Hinc

RIPARIENSIA caſtra,*l.14.D.de re mili.in ripis ſtatuta, & locata.* Et Ripacienſes, *apud Vopiſcum in Aurelian.* Hinc & ripuarij dicti ſunt Germani accolæ riparum Rheni, quibus conſcriptæ leges hodie extant.

RISCVS,*in l.25.D de aur.& arg.* arcula veſtiaria eſt,vt quidam volunt.Tradit Pollux *lib.7.Onom ca.19.& lib.10.c.31.* κιβώτια ἐν οἷς ἀποτίθενται αἱ ἐσθῆτες, ῥίσκον παρὰ τοῖς νεωτέροις λέγεσθαι. Donatus *in Eunuch Terent.*nomen id eſſe Phrygium ſcribit, eóque ſignificari ciſtam pelle contectam.Riſcus in Lexico B.Germani ad vrbem Lutetiam κιβωτὸς μεγάλη definitur. Hotoma. Riſcum exponit capſulam, in qua linteola munda mulieres reponunt,quibus lotam corporis partem abſtergunt: quod riſcus cum lauatione iungatur eo in loco.

RITVS,mos comprobatus in adminiſtrandis ſacrificiis:& generaliter,& Ritus,mos & adprobata conſuetudo,quam omnes ratam habent.

RITE,vide ſuprà Rectè.

RIVVM *Feſtus.lib.16.* dici ait non tantùm naturali ſuo impetu fluentem tenuem aquæ fluxum, quo modo riuum fluminis dixit Gaius, *l.7.§.inſula. D.de acq.rer domin.* ſed & manu factum, ſiue ſuper terram in foſſa,ſiue ſuper ſpecum: à Græco verbo ῥεῖν,quod eſt fluere. Hoc poſteriore ſignificatio Riuus definitur ab Vlpiano, eſſe locus per longitudinem depreſſus, quo aqua decurrat, *l.1 §.1 D. de riuis.* Atque ita accipitur *in l.1 D.de extraord cognit.l.12.& l.19. D.quemad.ſeru t. amitt.& alibi paßim.* Riuum deprimere, vel adleuare, *l.refectionis.12. D.commun. præd* Riuum ducere, *l.9. D. de ſeruit.titu. gene* Riui,prout conuenerat, terreni,ſignini,cementitij,lapideíve fiebant, vt apparet ex *l.1.§ fin. & l.3. §.1. D. de riuis.* Item,Riui quidam erant aperti, quidam tecti,operti, *l.1.§.fin & l.3.D.eo.*Hos ſubterraneos appellat ſæpius I. Frontinus in lib.de aquæduct.

RIVALES,qui per eundem riuum aquam ducunt, *l.1. §.ſi inter. & l.3.§ penult. D. de aqua quotidia. vt Donat. in Eunuch. Terent. notat. Gell. libr. 14. cap. 1.* Quòd ei forte de aquæductu cum riualibus contentio eſſet. Acron quoque *in artem Poetic.Horatij*, Riuales, *ait*, dicebantur, qui in agris riuum haberent communem, & propter eum ſæpè diſcrepabant.

RIXA, etſi propriè verboſa contentio eſt, ad factum tamen etiam refertur, *l.ſi ex plagis. §.1.ad l. Aquil. Vlp in l.4.vi bon. rap* Et rectiſſimè Labeo,inquit, inter turbam & rixam multum intereſſe ait. Nanque turbam multitudinis hominum eſſe turbationem,& cœtum: at rixam duorum. *Paul.l ſicar l ſi.* Si in rixa homo percuſſus perierit, ictus vniuſcuiuſcunque in hoc collectorum contemplari oportet.Receptum eſt,inferius rixæ notionem fieri poſſe.

ROBVR omnium rerum firmitus. Formula, in robore ſuo duratura, frequenter in diplomatis principalibus nullum robur ſumi tradidit *Ang. l.eos verſi. ſuo robore. C. de præſcript. 30. anno. citat. l.ſcripturas. C.qui pot.in pig.auth.quas actiones,C.de ſac ſanct eccleſ.*

ROBVSTA ætas,pro militari,vt ſuprà dictum eſt, apud idoneos auctores accipitur. Huic noſtri tribuunt initium ab exceſſu anni 25. *Vlpianus in leg.ſi in arctis. 2. de adult. §. lex.Iulia* Nec enim vilus eſt, *inquit*, idoneus accuſator, qui nondum robuſtæ ætatis ſit. Et paulò pòſt: Maiorem viginti quinque annis & eum accipimus, qui annum vigeſimum-quintum ætatis agit. Dicitur & robuſtus ætate.

ROFREDVS Iuriſconſul.nobilis, Beneuentanus, ius ciuile publicè Bononiæ, dein Aretij profeſſus eſt, circiter annum M.CC.

ROGARI lex tum dicitur, cùm deferenda ea populus vel plebs conſulitur & interrogatur. Siquidem Quirites vel à conſulibus,vel à tribunis rogabantur, vellent, iuberéntne qui fieri. Qui ſi ſciuiſſent, id eſt, confirmaſſent, lata ſancitáque lex erat,quæ non niſi per populi rogationem fieri poterat.Hodie verò reſcripto opus eſt, *l.1.de mandat.princip. Vide Budæum in prioribus Annot. ad poſterior.l.de orig iur. Vlpian. in l.1. ad leg. Aquil.*

Rogatur, pro interrogatur, *l.2. D. de adoptio.*

ROGATIO, lex eſt, ſic dicta, quòd cùm promulgatur, populus rogatur. Rogatio enim fit, cùm populus conſulitur.

ROGATOR comitiorum, qui comitia, vt fiant, rogat.

ROMÆ appellatio continentibus ædificiis finitur, *l. 2. D. de verb. ſignificatio.* Itaque ædificia Romæ fieri videntur, quæ in continentibus ædificiis fiunt, *l.139. D. de verb. ſignificat.* & qui in continentibus ædificiis nati ſunt, Romæ nati intelliguntur, *l.147. D. eod. tit.* & penus quæ ſit Romæ legata, non ea tantùm, quæ intra murum, ſed & quæ intra continentia ſit, debetur, *l.4 §. ſi ita. D. de penu. leg.*

Roma communis patria eſt, *l.33. D. ad municip.* & vt ſcitè Athenæus ſcribit, τῆς οἰκουμένης ἐπιτομή. Vnde Orbis Romanus, *l.17. de ſtatu hom. l. 15. de metallar. in C. Th. Caſſiodor. lib. 3. Variar. Epiſt. pen.* Auguſti ſiquidem temporibus orbis Romanus agris diuiſis cenſúque deſcriptus eſt. *Saluia. Maſſil. li.7 de vero Dei iudicio.* Sed vbi apud nos emendatur, aut quæ pars Romani orbis corrigitur? *Et alias*: Sed hæc omnia prætermittuntur, & in toto ferme aguntur orbe Romano.

Roma duplex ſtatuitur in conſtitutionibus: vna vetus, ſcilicet quam Romulus condidit, altera noua, videlicet Conſtantinopolis, quam veteris & antiquæ Romæ prærogatiua lætari Impp. voluerunt, *leg 6. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 40. C. de epiſc. & cleric. l. 4. C. de operibus publi. l. vlt. C. in quibus cauſis pig.* Zonaras etiam non ſemel hanc νέαν ῥώμην vocat. Quinetiã Chalcedonenſis Concilij c.22. ita ſcriptum eſt: καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασιν τὰ πρεσβεῖα. καὶ τῷ αὐτῷ σκόπῳ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι ῥώμῃ.

ROMANVM, vel Cæſareum ius, idem eſt, quod vulgò ius commune dicimus, & rectè: quia ſupremum & eminentiſſimum eſt, plenum certè humanitatis, æquitatíſque, tot iam annis vnanimi omnium conſenſu, auctore, Deo, receptum. Idque eſt, quod Iuſtinian. *in §. ſed ius quidem ciuile. Inſtitut. de iur. natur. gent & ciuil.* notat. Sed quoties, inquit, non addimus nomen, cuius ſit ciuitatis, noſtrum ius ſignificamus. Ius ciuile quidam exleges abrogare, & omninò extinguere volebant, tanquam Moſis iudicia ſufficerent. Multi ſunt caſus, qui his non definiuntur. ideóque ad ius Ciuile deueniendum, quod à iure naturali dimanauit, quod varij locis libri iuris ciuilis docent. ius verò naturale à ſummo Deo mentibus hominum inſitum, *vt ait Cicer. lib. 1. de legib. & Paul. Apoſt. Rom 2. ca.*

ROMANIOLA, ſiue Romandiola quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ eſt, quæ Ariminũ vſque producta, olim Flaminia: & ab Arimino ad Rauennam & Bononiam Æmilia vocitata eſt: quoniam Gallia Togata: poſterioribus temporibus Rauẽnæ Exarchatus. *Otto Friſing. lib. Frid. 2. c.7.* Ex quo contingit, vt circa Exarchatum Rauennatenſem ætatis antiquis eiuſdẽ prouinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ antea Æmilia dicebatur, nunc Romaniola (quod diminutiuum à Roma tractum noſcitur) vulgo vſque hodie dici ſoleat. *Flauius Blondus lib. 1. Decad.* Cùm Langobardorum gentem tam multis Italiæ populis, affinitatibus, ac ſanguinitate coniunctam, nec eiicere tutum, nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatórque conſtituerunt, vbi ſedem diu & ſtatus ſui fundamenta habuerant, gentis Langobardæ nomen & ſolum patrium conſeruare: vtque propinquior coiunctióque nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, haberẽt que illi probatæ erga Romanos fidelitatis vicinos, quibus eſſet curæ aut motus eorum compeſcendi, aut magiſtratus renunciandi, quicquid Exarchatus Rauennatis fine, complectetur, Romandiolam placuit appellari. *Item in lib. de Italia illuſtrata*: Quam longitudinem & nunc habet Rauennatis Eccleſiæ Exarchatus prouincia, cuius tota id Romandiolæ nomen olim obtinuit: quod quidem nomen oſtendimus in hiſtoriis, Carolum Magnum, & Pipinum Adriano Pontifi. Romano, poſt oppreſſos, dominióque priuatos Langobardos, ea maximè

ex cauſſa indidiſſe, quòd toto Langobardorum tempore Rauenna cum propinquis aliquot ciuitatibus & oppidis Romano populo fidem conſtantiſſimè ſeruauit. Scitum eſt autem quod de Romandiola ſcribit Antonius Florentinus part.hiſtor.3. titul.20. cap.3. Rodolphus (inquit) electus Imperator obligauit ſe intra certum tempus venire Mediolanum, ſub pœna excommunicationis: quod tamen non impleuit, in partibus Alemaniæ guerris ſibi ſuſcitatis: vnde nec coronam, nec benedictionem Imperialem ab Eccleſia ſuſcepit: & excommunicatus propter hoc, proceſſu temporis, reconciliationem recepit ab Eccleſia, & in ſatisfactionem Eccleſiæ ipſi conceſſit comitatum Romandiolæ, *Ioannes Nauclerus Generat.*27. Itaque Pōtifex Imperatórque ſtatuerunt, vt vbi ſedem ducendos & amplius annos, ac ſtatus ſui fundamenta habuiſſent Papæ Mediolani, & in quibuſdam locis aliis trans Padum, genti Langobardæ nomē & ſolum patrium maneret: & vt propinquior coniunctiórque nominis Roman. memoria fines illis faceret certiores, quicquid Exarchatus Rauennatis fines complectitur, Romandiolam placuit appellari. Hæc illè. Cùm autem Pipinus partem hanc Italiæ Longobardis ereptam Papæ Romano, attribuiſſet, aliquantò pòſt Pontifex ne ingratus videretur, regnum Galliæ Regi Childerico anili ſuperſtitione ſtolido ademptum, illi adiudicauit Ex quo vetus verbum cōprobatum eſt. Aut Regem aut aſinum naſci oportere.

ROMPHÆA teli genus, *l.3.§.3.D. de vi & vi armata.*

RONCALIA, de qua in libris Feudorum multis locis mentio fit, *lib.2. tit.*52. §. 3. his exponitur verbis *ab Ottone Friſing.lib.Frider.*2.*cap*.2. Inde caſtra mouens in campo Roncaliæ ſuper Padum non longè à Placentia, menſe Nouembri recedit. Eſt autem conſuetudinis Regum Francorum, quæ & Theutonicorum, vt quotieſcunque ad ſumendam Imperij Romani coranam militem ad tranſalpiſandum coegerint, in prædicto campo manſionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto, ſcutum ſuſpenditur, vniuerſorúmque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per curiæ præconem expoſcitur: quod ſectantes qui in eius comitatu fuerunt, ſinguli ſingulos beneficiatos ſuos per præcones expoſcunt. At ſequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuiſſe deprehenſus fuerit, denuò ad præſentiam Regis aliorúmque Principum, vel virorum illuſtrium euocatus: ſícque omnes omnium beneficiati, qui ſine bona voluntate dominorum ſuorum domi remanſerunt, in feudis condemnantur. Hunc n[illegible]em Principe ſecuto, non ſolùm laicorum feuda, ſed & quorundam Epiſcoporum, id eſt, Hartuici Bremenſis, & Vlrici Hamberſtatenſis regalia perſonis tantum quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à principibus tradita ſunt, adiudicata fuere. Itémque à Gunthero lib.2.

--Tunc demum ſigna reuellens,
Roncalia properat rapidis attingere caſtris.
Eſt locus Italiæ modicùm ſeiunctus ab vrbe:
Cui quia pulchra ſitu placet inde Placentia nomen.
Planus, & Eridani placito iunctiſſimus amni,
Effundit latos ſpatioſo limite campos.
Hic quoties claram regnator tendit ad vrbem
Theutonus, Auſoniam ſumpturus ritè coronam,
Ponere caſtra ſolet: ligno ſuſpenditur altè
Erecto clypeus: tunc præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte vetuſtorum debent ex more parentum.
At quicunque domi, domino nolente, relictus,
Defuerit feudo priuari Curia cenſet, &c.

Lotharius Imperator *lib. Feud.*2.*titu.*52. §. 1. Dum apud Roncaliam ſecundum antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro iuſtitia ac pace regnij componenda conſideremus. *Et titul.* 55. Dum ex prædeceſſorum noſtrorum more vniuerſalis curiæ Roncaliæ pro Tribunali ſederemus, à Principibus Italicis non modicas accepimus querelas, &c. *Abbas Vrſperg.in Frid.* Pro reparando itaque iuſtitiæ vigore, omnibus Lombardis & I-

talicis Roncaliam, vbi mos Lombardorum eſt iuſtitiam ſuam requirere, & ab Imperatoribus recipere, diem certam & curiam publicam ad præſentiam Principum qui tunc aderant, eis deſignauit: edictumque eſt ab Imperatore: vt de ſingulis Italiæ vrbibus viri idonei Roncaliam conuenirent, & Barones, & alij qui cauſſas haberent.

ROSAM Pomponius inter vnguenta numerat, quæ valetudinis cauſſæ parata ſunt, *leg.* ¶ §.1. *Digeſt. de aur. & argent.* Sic & Rosam pro oleo roſaceo poſuit *Celſus lib.8.cap.* 4. Quod ſi membrana, inquit, per inflammationē intumuerit, infundenda erit roſa tepida.

ROSTRA Liuio templum, ſeu forum ante curiam Hoſtiliam in quo erat pulpitum ornatum roſtris, *& vide l.2.§. exactis.* D. *de orig. iur.*

ROTÆ aquariæ *apud Paul. lib.*4. *Sentent. tit.6.* per quas extollitur vel extrahitur aqua, *de quibus in l.1.C. commu. præd. l.20.§. vltim.* D. *de contrah. empt & apud Cato. de re ruſt. c.*11. *Tertull. lib. de Anima*, Rotas aquilegas vocauit. *Vitruu lib.*10. *cap.*9. Quod rota extulerit, inquit, in caſtellum infundi. *Iſid. lib. vlt. c.* 15. dictam ait Rotam, quòd quaſi ruat. Eſt enim machina, qua ex flumine aqua extrahitur. Lucret. lib.15.

In fluuio verſare rotas, atque hauſta videmus.

vbi hauſta ſunt rotarum cadi ab hauriendo, quæ Græcè ἀντλία vocantur, vt & à Nonio notatur. Riuus verò ille quo per rotam educta aqua in hortum effunditur, ἀμάρα, Græcis vocantur, ἀπὸ τοῦ ἀμαρύειν, quod eſt deriuare vel ἀπὸ τοῦ ἀμαρύειν, & hac ratione aſpirari deberet. Vide Etymologicum.

Rota POENALIS, ſupplicium à Franciſco rege in graſſatores inſtitutum, vt fractis membris ſemianimes in alium elatis rotis ſupini imponantur, diuerſiſſimum eſt ab rota illa veterum, cui homines alligati crudeliter torquebantur. Nicephorus enim D. Panteelemonem rotam qua membra comminuuntur ſine damno pertuliſſet ſcribit lib. 7. cap 34. in epiſtola quadam Luciani ad Stefichorum ſic legitur τινὲς δὲ ἄκρα περιεκόπησαν, καὶ τῷ τροχῷ ἐναπεθανον. Suidas ſic ſcribit: τροχισθεῖσα, βασανισθεῖσα, ἀπὸ τοῦ τροχοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὄργανον βασανιστικόν, καὶ διατεῖνον τὰ σώματα. Et paulò poſt: ξύλινόν τι ἦν ὁ τροχός, ἐν ᾧ δεσμούμενοι οἱ οἰκέται ἐκολάζοντο. Demoſt. 3. in Aphob. δεδιὼς γὰρ δὴ τὸν μάλιστα ἀπὸ τοῦ τροχοῦ στρεβλωθῆναι. M quoque Tullius *lib.* 5. *Tuſcul.* rotam genus quoddam tormenti apud Græcos eſſe teſtatur. *Apuleius lib.*3. Nec mora, cum ritu Græcienſi ignis & rota, tum omne flagrorum genus inferuntur. *Et lib.* 10. Nec rota vel eculeus more Græcorum tormentis eius apparata iam deerant.

ROTVNDÆ clauſulæ, *Fab. Quintil. lib.* 7. quibus ſententiæ clauduntur, cum ſequentibus non hærentes. *vide Budæum.*

RVBEVS, & rufus generalia ſunt nomina, ad omnia, quæ quomodolibet rubent: *vide Gel. l.* 2.

RVBOR, pro pudore, qui plerunque mali eſt. *hoc verbo vtitur l.C. in l.*3. *§. fi.* D. *de vſur.*

RVBRIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Rubrianum.

RVBRICA, terra rubra, *de qua vide Dioſc. lib* 5. *cap.*71. *& Mart. commentariorum.* Hac veteres interdum, interdum etiam minio, librorum indices, id eſt, titulos notabant; quo factum etiam eſt, vt & pro titulis ipſis capiantur. *Vnde Paul. in l.2.§. recup.* D. *de interd.* Recuperandæ, inquit: poſſeſſionis cauſſa interdicta proponuntur ſub rubrica Vnde vi. Hinc illud Iuuenalis Satyr. 14. --*per lege rubras Maiorum leges.* Et illud Perſij Satyra 5.

Excepto ſi quid Maſuri rubrica vetauit.

Hinc Fab. *lib.*12. *cap.* 3. Alij ſe ad album & rubricas tranſtulerunt, & formularij, vel legulei eſſe maluerunt. Ouid. lib. 1. Triſt.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Turneb. *Aduerſ. lib* 4 *c.* 5. Rubricas ſcribit veteres tantùm poſuiſſe in publico legitimóque iure, vt maieſtas legibus accreſceret, capitibus earum ſinopide inſignitis, & ſanguineum quiddam & cruentum fortaſſe etiam minantibus, nec ad Prætoris album pertinuiſſe: tum etiam Iuriſconſultorum libros rubrica notari non ſolitos. Hæc (vt ingenuè fatear) parum mihi cum ſuperiorum auctorum auctoritate conuenire videntur: nec probabile eſt aliis omnibus eum

libro

librorum ornatum, ſolis Iuriſconſ. excerptis, conceſſum fuiſſe. Notat idem Turnebus, Democritum grauiſſimum phyſicum, ea quæ expertus erat conſignaſſe rubrica cera anulo impreſſa, & poſtea commentariis commiſiſſe. *Vitruuius*: Admiror etiam Democriti de rerum natura volumina, & eius commentarium, quod inſcribitur χειρότονητῶν, in quo etiam vtebatur anulo, ſignans cera ex milto, quæ eſſet expertus. Aduertendū autem quod Rubricæ ſui natura ad ſubſequentem textum referendæ ſunt, à quo vel reſtringuntur, vel declarantur, *l. aſſe.* D. *de hæredib. inſtituen.* Si quidem de particulæ natura, materia ſubſequentis demonſtratiua eſt, *l. idem Pompon.* D. *de arbitr.* Cæterùm ſi quæ rubricæ diſponere videantur, id non ex propria natura, ſed ex aliqua extrinſecus accidente ratione fit: veluti quoties contextus integer non extat: vt in plerisque Cod. tit. quibus ſubiecerat leges Græcas Iuſtinia nus quæ hodie beneficio τῶν ϐαϛιλικῶν extant ferè omnes. Cùm enim veriſſimile ſit, concordaſſe rubricam cum textu, probabiliter ex rubrica coniicimus quid in textu olim fuerit. Verum rubrica, cuius extat textus, non minus atque ille allegari poteſt *vt Rubr. l. C. ne fideiuſſ. det.* licet ex contextu potius agatur, quia ille principalior. Sin autem rubrica clarior, textum ſubſequentem ambiguum declarat. Sicut enim vna pars legis aliam declarat *l ſed & poſteriores.* D. *de leg.* & ex præcedentibus ſubſequentia explicantur, *l ſi ſeruus plurium* §. *fin. de leg. 1.* ita ex titulo lex ipſa interpretationem potest capere: attamen quam Rubrica ſpecialis, generalitas textus potior habenda eſt. *quod voluit probata Gloſſ. Auth. de in. ceſt. napt. in verbo*, Illicitas.

RVDE ÆDIFICIVM, *in leg. 1. ſub fin.* D. *de impenſis in rebus dot. fac.* iuxta vulgata exemplaria In Pandect. Floren. legitur Ædificium ruens ſanè clariore ſenſu.

RVDES PARIETES, *l.* 44. *D. de vſufruct.* nullo dum, tectorio opere in ducti Rudis materia, non facta, neque in opera coniecta, *l.* 9. § *infecti* D. *de aur. & arg* Rudes lapilli vel gemmæ *l.* 25. §. *fin.* D. *eod. tit* nondum ornati, aptati.

Rudis maſſa impolita, §. *ſi quis ex. de rer. diuiſ. Inſtit.*

RVDVS erit, quod & raudus, propriè rem aſpe̲ram & imperfectam ſignificat. Dicitur autem nouum, & vetus Rudus, ſed diuerſo ſignificatu. Nouum rudus, materia pauimenti eſt: vti ſaxa de nouo contuſa, ſeu teſtæ confractæ cū calce, ad pauimentum faciendum. *vide Vitruuium lib.* 7. Vetus rudus lapides rudes, vt in dirutis ædificiis. Sicque vſurpauit *Vlpian. in leg* 3. *de ſeruit præd. ruſt.* Poſſe te cedere ius ei eſſe terram rudes ſaxa iacere, poſita habere.

RVDVSCVLVM non modò pro ære infecto vulgus vſurpat, ſed etiam pro ſignato, vt cùm dicitur in mancipando: Ruduſculo libram ferito, id eſt, aſſe tangito libram. *Feſtus.*

RVDERARE exponit Budæus, re ferente *Turn. Aduerſ. lib. 2. cap.* ſtatumini ſuperinducere cum calce & arena, aut rudere nouo & rediuiuo, id eſt, ex vetere ædificio ſumpto, non nuper effoſſo, quod conſtat è cemento. *Vitruu. libro ſeptimo.* Tunc inſuper ſtatum inicitur non minore ſaxo, quàm quod poſſit manum implere: ſtatuminibus inductis ruderetur. & mox: Inſuper ex teſta nucleus inducatur. Statumina autem vocat lapides & cementa libralia & manalia, ſine calce & arena.

RVDERATVS ager, qui veterū ædificiorum materia ſcatet.

RVFVLI appellati ſunt tribuni militum, non à populo, ſed à Conſule facti: quòd de eorum iure Rutilius Rufus legem tulerit. Hi poſtea mutatione vnius literæ Rutuli ſunt appellati.

RVERE, quod ad ſtipulationem damni infecti attinet, in qua hæc verba, Si quid ibi RVET, poni ſolebant, leg. 18. D. rem rat. hab. non videtur quod aut vento, aut omnino aliqua vi extrinſecus admota cadat, ſed quod ipſum per ſe concidit, *l* 43. D. *de dam inf.*

RVINA, caſu fortuito contingens ædificiorum lapſus, *leg.* 10. D. *ad leg Falcid. l.* 1. § *is quoque* D. *de oblig & actio l.* 1. §. 1. D. *depoſ.*

RVMOR Specul. titul. de notorio crimine, eſt particularis aſſertio, vel inſinuatio ex ſola ſuſpicione, & incerto auctore proueniens, *cap. ſuper. de eo, qui cogno. conſang. vxo vide text leg.* 25. 2. *verſic. planè.* Digeſt. *de acquir. hæred.* Rumor pro exiſtimatione, & pro fama.

RVMPI teſtamentum dicitur, cùm Permanente ſuo in ſtatu teſtatore caſu aliquo euertitur, vel ipſius ius vitiatur, *l.*3.§.1. D.*de iniuſt.rupt.& Inſtitut.in princip.tit quib.mod. teſt.* veluti agnatione poſthumi, adoptione vel arrogatione filij filiæve, alterius teſtamenti factione, dummodò hæres ex eo eſſe potuerit. *Iſidorus lib.*5.*Etym.c.*24. Ruptum teſtamentum inde dictum ait, quod naſcente poſthumo, neque exhæredato nominatim, neque inſtituto rumpitur.

RVPISSE verbum in Aquilia lege ferè omnes veteres ſic intellexerunt, pro corrupiſſe,*l.* 27.§.9.D.*ad l.Aquil.* Ruptum tamen ait Imp. intelligitur, quod quoquo modo corruptum eſt, §.8.*ad l. Aquil.* Et ideo qui veſtimenta ſciderit,& qui inquinauerit, & qui nauẽ perforauerit,& qui vulnerauerit,& qui virgis,loris, pugnis,ceciderit,vel telo,aut quo alio ſciderit corpus,rupiſſe intelligitur,*d.l.*27.

RVPITIAS XII. Tab. Feſto lib. 16 ſignificat damnum dederis: quod à rumpo videtur deduci.

RVRSVS, denuò de bina vice intelligentiam eſt, *leg.* 1.§.*ſi cui. Digeſt.vti leg.ne cau* Bart.*l.fideicommiſſ.*§.*ſi quis decẽ de leg.*3.

Rurſus, pro contra interdum vſurpari Seruius notat in illud lib.3. Georg. Virg.

Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit.

Sic accipitur *in l.* 11.§.*filio.* D.*ad leg Falc.* §.*rurſus. Inſtit de actionibus.* vbi rurſus ex diuerſo bis κατ᾽ αὐτὸ Iuſtinianus dixit. Sic & apud M Fabium lib 4.c.vlt.& aliàs ſæpè hæc vox accipienda eſt.

RVS, omnis locus extra vrbem vbi ſunt agri & villæ, *rubr.Cod.ſi cur.relict. ciuit.rus ha.* Rura veteres incultos agros dicebant, id eſt,ſiluas & paſcua, *ex lib.de limit.var.auct.* nec dicuntur,*vt vult Varro lib.*4. *ling. Lat.* quòd rurſus ex iis percipiantur fructus,ſed à Græco ἄρουρα, prima litera abiecta,vt ἀμέλγω,mulgeo.

RVSTICA mancipia ab vrbanis non loco, ſed genere vſus cognoſcuntur, *l. vrbana.*1. *de verb.ſig.l.ſeruis vrbanis. & l. cùm quæreretur. de leg.* 3. *l.quemadmodum.* D.*de ſuppellectile leg. l.ſi prædium. C. de præd. minor.* Sic etiam Vrbana prædia à ruſticis non loco, ſed qualitate,vſu materiáque diſcernuntur, *l. vrbana.*1.*de verb.ſign.* Neratius tamen ea loco diſtinguit,*l.*2.*de ſer.ruſt.præd.l.*30.*iure.* D.*in quib. cauſ.pign.*

RVSTICI nuncupantur generaliter omnes,qui ſine nobilitatis iure agriculturam exercent, ſiue ſint ſui iuris, ſiue alieni.Sed vnde eſt (dices) quòd ruſticum nomen ad iniuriam ſæpè proferamus? Vt apud Virg.Eccl.2.

Ruſticus es Corydon.

Reſpondeo:cum vita cultior à rudi in vniuerſum eſſet aliquo hominum exemplo declaranda, altera nuncupata eſt vrbana, quoniam ex doctorum virorum conuerſatione, mores & lingua ſolet in vrbe formari: altera verò ruſtica, quandoquidem ruri nulla eſt educationis, nulla loquendi peritia. Inde dicimus vrbanitatem, quæ opponitur ruſticitati: & ruſticè loqui eum qui barbare loquitur, aut inculte. Cæterùm per hoc nihil detrahitur dignitati agriculturæ, quam nobiliſſimi Romani exercuerunt, & noſtri quoque nobiles exercent per alios, honeſtiſſimo lucro.

RVSTICITAS,eſt ſimplicitas animi ſine fraude & dolo: *vt in l.*2.*ff.ſi quis in ius vocat.non ierit.*

RVTA CÆSA, ſine copula à veteribus pronunciabantur,ſicut & alia multa, *l.* 5. *idem ex Iul.* D. *ad exhib. & l.*38.§. *vlt. ff. de act.empt.* Ea autem dicuntur quæ venditor poſſeſſiones,ſui vſus gratia concidit, tuendáque extraxit. Et ruta quidem quæ eruta ſunt, vt arena, creta, & ſimilia: cæſa,ea quæ cæſa, vt arbores cæſas,& carbones,& his ſimilia eſſe vult *Vlpian. l.* 17. §.*ſi ruta,de act.empt.* Crana- [illegible]tem quæ ex tabulis fieri ſolent, ſi e[illegible]m ſtipites ſupra terram ſunt, vt & [illegible]las quæ nondum ædificiis impoſitæ [illegible], rutis & cæſis cedere, dicit Iauole[illegible]s l.18. eo Q. Mutius Ruta cæſa definit, quæ neque ædium, neque fundi ſunt: & in rutis cæſis ea demum ſtatuebat, quæ terra non teneretur,quæque opere ſtructili,tectoriove nõ continerentur,*l.*66.*in fin. ff.de contrah. empt. l.*241 *de verb.ſignif.* Cic.2.*de Orat.* Te,cùm ædes venderes, ne in rutis quidem & cæſis ſolium tibi paternum recepiſſe. Ea ſolita fuiſſe in venditionibus excipi[illegible]dem in Top. ſcribit. His opponuntur fixa iunctáque, *d. l.*38. ſecundum vulgarem ſcripturam, quam Florentinæ præfert Iac.Cuiac. vel in fixa

inædi-

Inædificatáque, *l. cum fundus.* D. *de inſtr. vel inſtr. leg.* quibus Liuius lib. 39. adiicit immolita: quo nomine quæque citra ædificij formam molita, ſignificantur: vt in legibus limitum: Nequis eos limites decumanos ne obſepeto, néve quid eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto.

RVTABVLVM eſt, quo ruſtici in proruendo igne panis coquendi gratia vtuntur, *Feſto lib. 16.* Galli *palam* vocant.

RVTRVM, eodem auctore ibidem, quo arena eruitur. A ruendo quidam deduci volunt. Nonius à radendo. Lucilius: *Frumentarius eſt, modium hic ſecum atque rutellam vna adfert.* proinde quaſi inſtrumentum ſit hoſtorium, ad æquandam menſuram & radendam: cùm tamen ſignificare poſſit inſtrumentum, quo fruges corruuntur in modium, id eſt, coniiciuntur.

RVTILANS ſanguine, rubeſcens, *l. milites. C. de teſt. mil.*

S

S F. S. Sine fraude ſua, *vt in l. Iulia de adulteriis*: Retinere adulterum horas viginti ſine fraude ſua iure liceat, vt *ait Vlp. in l. c. 25. D. de adul.* Valer. Probus inter notas refert.

Σάβανα, Sabana, vox in Baſilicis vſitata, lintea ſignificat, quibus in balneis loti ſiccantur, Marcellus ex magiſter officiorum libro de medicamentis: Caput laues, & craſſa ſabano diligenter ſiccabis, ſpongiis demerſis, & linteo vel ſabano intorto vtrinque expreſſis. Radices betæ lauabis, & expreſſas ſabano ſiccabis.

Sabbatum, Σάββατον Hebræis quietē ſignificat. Gregorius Nazianzenus, εἰς τὴν καινὴν κυριακὴν ἢ περὶ τῆς κτίσεως τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κυριακῆς λαμβάνει· δῆλον δὲ ἀπὸ γὰρ ταύτης ἑβδόμης τὸ σάββατον γίνεται, καταπαύσις οὖσα τῶν ἔργων. Sabbatum ab hebdomade ſedis Dei dictum ait Tertullianus lib. aduerſ. Valentinianos. Sabbatum diem commemorant Impp. *leg. 12. Cod. de Iudæis.*

SABINIANI, vide Caſſiani.

SACCVM, & ſacculum pro marſupio, loculis, crumena, repoſitorio, & reconditorio nummorum dicunt Iuriſcoſ. *l. 105. ff. de ſolut.* Vide, Cum ſacco adire. Horatius libro ſecundo Sermon. Satyr. 3.

Effundi ſaccos nummorum.

Catullus:

—nam tui Catulli
Plenus ſacculus eſt aranearum.

Martialis:

—neſcit ſacculus iſta meus.

SACCARIVS, baiulus qui ſaccos defert, transfertque merces, aut quid aliud, vel qui ſaccis geſtandis quæſtum facit. Et Saccaria negociatio, quæ circa ſaccos verſatur. *Paulus*: Non magis, ait, quàm ſi quid ex ſacco ſaccarij exciderit *l. qui fundum. § venit autem. de cont. empt.*

SACCONES, *apud Ciceronem lib. 7. ad Attic. epiſt. 13.* à ſaccis pecuniæ vocabulum deductum: vt enim à bucca bucco, à pera, pero, à Druſis Druſo, ſic à ſaccis ſacco ducitur. Ænigma Oppiorū, inquit Cicero, ex Velia planè non intellexi: eſt enim numero Platonis obſcurius. iam intellexi tuum ænigma. Oppios enim de Velia Saccones dici. Fortaſſe autem Oppiis pecuniam debebat, qui Veliam vrbis locum incolebant.

SACCVLARII, *in leg. ſacculary. D. de extr. crim.* definiuntur, qui vetitas in ſacculos artes exercentes partem ſubducunt, partem ſubtrahunt. Id eſt, qui magica arte credebantur ſacculos, in quibus homines pecuniam gerunt, incātare & ſubducere. Veteres enim magnam vim eſſe magiæ putabant, vt & eius vi meſſes aliò traduci poſſe cenſerēt, excantatis ſegetibus. Dixit autem ſubducunt, vel ſubtrahunt, quia incertum eſt arte hoc fiat, an manu. Subducimus enim arte, vt ſi carminibus, vel qua alia ratione: ſubtrahimus manu. Eiuſmodi præſtigias deſcribit Syneſ. in epiſt. Euthalij cuiuſdam, quē & ζαλλάντα vocat, id eſt, ſacculariū qui cum in mulcta ſoluenda vnū ſacculum oſtentaſſet, in quo erant aurei nummi, & huic ſimillimum aliū occultaret, in quo erant ærei numerata & appēſa pecunia aurea, & ſuo reddita ſacculo, mox clàm alterum pro altero

ſuppoſuit & tradidit. Iidem etiam Saccellarij dicuntur, vt ſuprà ex Suida: & ſaccellus ϛαλαύπιον Gloſſis. Marcellus De medicamentis. In ſaccello lineo ad frontem ſuſpendet. Saccularius autem eadẽ forma dicitur, qua Manticularius, *apud Tertull. in Apologet. c.43.*

SACRA priuata gentis cuiuſque fuiſſe, quæ Diis penatibus paterfamiliàs faceret, *conſtat ex Ciceronis lib. de legib.2.* Emancipati autem liberi arbitratu ſuo ſacra ſibi conſtituebant. Hinc filiifamiliàs in ſacris paternis eſſe dicuntur, *l.2. C. de bon. quæ lib.* In ſacris manere, *l. filiæ.12. C. de collat. l. penultim. C. de adopt.* In ſacris parentum conſtituti, *l. vltim. C. de inoffic. teſtam. l. vlt. C. ad Tertyl. l. vlt. C. de cur. fur.* In ſacris poſiti, *l. in coniunctione, 20. C. de nup.* In ſacris retineri, *l. 3. C. de bon. mater.* Hinc adoptati, qui in alterius gentem tranſibant, in eius gentis ſacra tranſire dicebantur: *vt apud Valer. Maxi. lib.7. c. 7.* Et qui per emancipationem de familia demigrabant, à ſacris paternis dimitti, & abſolui, *l. quidam.31. C. de fideicom. l.1. C. de annal. except. l. de emancipatis.13. C. de legitimis hæredibus.*

Sacra loca ea ſunt, quæ publicè ſunt dedicata, ſiue in ciuitate ſint, ſiue in agro, *l.9. de rer. diuiſ.*

Sacræ res ſunt, quæ publicè conſecratę ſunt, non priuatè. ſi quis ergo priuatim ſibi ſacrum conſtituerit, ſacrum non eſt, ſed profanum *l.6. § 2. D. de diuiſ. rerum.*

Sacræ item res ſunt, quæ ritè per Pontifices Deo conſecratæ ſunt, veluti ædes ſacræ, & donaria, quæ ritè ad miniſteriũ Dei dedicata ſunt: *ait Imp. § 6. D. de rer. diui.* Sic Trebatius: Sacrum eſt, inquit, quicquid eſt quod deorum habetur, *apud Macrob. Satur. lib.3. c.3.* Et Gallus Ælius apud Feſtum: Sacrum eſt, inquit, quodcunque modo & inſtituto ciuitatis conſecratum ſit, ſiue ædes, ſiue ara, ſiue ſignum, ſiue locus, ſiue pecunia, ſiue quid aliud quod diis dedicatum & conſecratũ ſit. Sacrum autem à Sancto quid differat, vide Sanctum.

Sacra certamina ſunt, quæ diis dedicata ſunt, *l.4. D. de his, qui not. infam.* qualia erant Iouis Capitolini, Apollinares ludi, & magnæ Deum matris. *Quintil. lib.3. ca. 7.* An laudes Capitolini Iouis perpetuæ ſacri certaminis materia, vel dubiæ ſunt, vel in oratorio genere tractantur. *Inde Firmic. lib.3. Matheſ. c.12.* Sacris quoque faciet certaminibus propoſitos. *Idem lib. 6. c.31.* Athletam faciet ipſa genitura, & qui in ſacris certaminibus victor glorioſa & digna oportet præmia coronarum. Sic etiam ſacras coronas, *in l.40. D. de re iudi.* accipio, quæ in ſacris certaminibus partæ ſunt.

Sacras etiam Impp. res ad ſe pertinentes vocant. Sic ſacras domos, ſacras largitiones, ſacra ſcrinia, ſacrum ſtabulum, ſacram monetam, ſacrum comitatum, in conſtitutionibus accipimus. Sic & principales conſtitutiones ſacræ dicuntur, *l. 5. § ſi tutor. D. de admi. tuto. l. 5. D. de manumiſſionibus, l.27. D. de re iudicata, l.43. ff. de actio. empt. l. 18 in princip. & §.1. D. de iure. fiſc. l.1. §. item. D. quæ ſenten. ſine appella. reſc. l.4. & 6. D. de appell. recip.*

Sacri afflatus, *l. ſacri. C. de diuer. reſcri.* id eſt, principis reſcriptum. Eodem ſenſu, Sacrum oraculum, ſacra adnotatio, ſacræ literæ, ſacri vultus paſſim in Conſtitutionibus Impp. legimus: ſimiliter & ſacra forma.

Sacer cognitor, *in l.3. C. vbi Senatorum. l.5. C. quo appella. non recip.* cui audientiam cauſſæ vice ſua princeps mandauit. Qui & ſacri auditorij cognitor, *in Cod. Theod.* vocatur. Et iudex ſacrarum cognitionũ, in quadam inſcriptione Italica, ex qua alia Romana inſcriptio ex Thermis Cõſtantini deſcripta, emendata eſt, in qua iudex ſacrarum conſtitutionum, pro cognitionum, legitur.

Sacra via, *in l. 2. D. de orig. iur.* dicta eſt, quòd in ea fœdus ictum ſit. *reliqua vide apud Feſtum, lib.17.*

SACRAMENTVM dicitur ea pecunia, quæ in iudicium venit, in litibus: à ſacro. Qui petebat, & qui inficiabatur de aliis rebus, vterque quingentos æris ad Pontificem deponebant: de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. Qui iudicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat: victi ad ærarium redibat. *Varro lib. De lingua 4.* Sacramentum, *inquit Feſtus*, æs ſignificat, quod pœnæ nomine penditur, ſiue contendit. Id in aliis quinquaginta aſſium eſt, in aliis quingentorum, inter eos, qui iudicio inter ſe contenderent qua de re lege Papyrij, Tribuni plebis ſancitum eſt his verbis: Quicunque Prætor poſthac factus erit, qui inter ciues ius dicet,

Treſui-

Treſuiros capitales populum rogato:ii- que Treſuiri * quicunque * ciere ſacramenta* exigunto. iudicandóque:eodem que iure ſunto, vt quos ex legibus, plebiſve ſcitis exigere iudicaréve oportet. Sacramenti aerem nomine id æs dici cœptum eſt, quod & propter ærarij rationem,& ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur in rebus diuinis. Sic enim optimi ſcriptores diuulſo inter ſe locos reconciliare conatur Hoto. *Pedianus autem Verrina tertia:* Comperendinatio, inquit, eſt ab vtriſque litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perendinum diem. namque cùm in rem aliquam agerent litigatores,& pœna ſe ſacramenti peterent, poſcebant iudicem, &c. Quibus ex Varronis, Pompeij, & Aſconij locis, quantum inter Sacramentum & Sponſionem interſit, ita demonſtrari poſſe idem Hotomanus arbitratur: vt ſacramentum ſit certe & legitima pecuniæ ſumma, quæ ab actore & reo deponebatur in ſacro, vt qui victus & damnatus eſſet, is pecunia ſua mulctaretur: qui viciſſet, ſuam recuperaret. Sponſio autem dicebatur, mutua litigatorum promiſſio, cùm alter ab altero certam ſummam ſtipulabatur, ni bonam cauſſam haberet. In hac igitur ſtipulatio adhibebatur, & alter alterius fidem ſequebatur neuter deponebat: in illo neuter alterius fidem ſequebatur, neuter ſtipulabatur, ſed vterque deponebat. In hac, victor actionem ex ſponſo habebat, id eſt, certi condictionem, vt ſibi eam pecuniam exigere & habere liceret: in illo, victi pecunia ſacro committebatur & in res diuinas conſumebatur. *Iſidorus autem libro Etymolog.* 5. Sacramentum, inquit, eſt pignus ſponſionis; quia violare quod quiſque promiſit, perfidiæ eſt. Quod quàm ineptum ſit, id eſt, planè Iſidoricum nemo non videt. nam Sacramentum pignus quidem eſt at non ſpōſionis: verum bonæ fidei litigatoris. In ſponſione namque pignus non datur. Sacramentum autem in rerum capitalium iudiciis vſurpari ſolitum putare, planè abſurdum eſt: idque ſuperiori ille Pediani locus attentè conſideratus, ſatis oſtendet. Hinc verò explicari poterit, quod ait Tullius pro Roſcio Comœdo, legitima partis ſponſionem factam. Nam ſacramenti quantitas lege definita erat. Huc pertinet elegans Ciceronis Epiſtola ad Volumnium locus, in qua ita eſt: Pugna, ſi me amas, niſi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, niſi cætera, quæ ſunt à me in ſecundo de Oratore, per Antonij perſonam diſputata de ridiculis, ἔντεχνα & argute apparebunt, vt ſacramento contendas mea non eſſe. Adde & illas ex Valerij Probi libello notas, S. N. S. Q. quæ hæc ſignificabat: Si negat, ſacramentum quærito. Item has, Q. N. T. S. Q. P. id eſt, Quando negat, te ſacramento quinquagenario prouoco. Quæ fuiſſe ſolemnia ſponſionis ſacramenti verba veriſimile eſt.

SACRAMENTVM etiam dicitur, militare iuſiurandum, in quod milites, qui nomina dabant, adigebantur: Græci ὅρκον στρατιωτικὸν appellant. huius autem ſacramenti fit mentio, *in l. 8. C. de legat. l. 3. C. Theo. de immun. conceſſ.* Quo qui liberabantur, ſacramento ſolui dicebantur, *l. 2. §. miles. D. de his, qui not. infam. l. 14. D. de his, quib. vt indig. l. vlt. D. de re milit.*

SACRAMENTALIS, à ſacramento, id eſt, iuramento, dicebantur ij, qui quamuis rei de qua ambigebatur, teſtes non fuiſſent, tamen ex eius, cuius res agebatur animi ſententia, in eadem, quæ ille verba iurabant: ipſius videlicet probitate & innocentia confiſi. Nam tum demum adhibebantur, cum teſtes nulli extarent. *Feud. tit.* 4. §. 3. *& titul.* 10. *&* 26. Vaſſallus autem in ſacramentalium ſuorum numero minimum ſex cognatos adhibebat: dominus partim cognatis, partim vaſſallis, partim extraneis vti poterat. *li. Feud.* 2. *tit.* 33. Plura cognoſce ex legibus Langobard. *titu.* 41. *De VVadiis de ſacramento fugientibus.* Sic *apud Gregorium Turonenſ.* Apud Pariſios pater quidam pro filiæ pudicitia iurat. Tandem, inquit, ne crimen conſurgat vlterius, innocentem eam faciam ſacramento: eleuatiſque manibus ſuper altaria, iurauit filiam non eſſe culpabilem. Forma autem huius Iuriſiurandi ſic exponitur, *in legib. Aleman. tit. 6. De Iuratoribus.* Iſta verò ſacramenta ſic debent fieri, vt illi coniuratores manus ſuas ſupra capſam ponant, & ille ſolus, cui cauſſa requiritur, verba tantùm dicat, & ſupra omnium manus manum ſuam ponat:

vt ſic eũ Deus adiuuet, vel illæ reliquiæ, & illas manus, quas comprehenſas habet, vt de illa cauſſa, vnde interpellatus eſt, culpabilis non ſit. In Lombardia autem plerunque Iuratores vocantur, *vt lib.1.tit.10.l.ſi quis ex leui.* Si huius facti teſtes non habuerit, cum duodecim Iuratoribus per ſacramentum affirmet, &c. *Et in l. de homicidiis* : Si huius facti teſtes non habuerit, cum 12. Iuratoribus legitimis per ſacramentum affirmet, &c. Video etiam hoc nomẽ apud Senecam, initio ludi Claudiani: Si libuerit reſpondere, dicam quod mihi in buccam venerit. quis vnquam ab hiſtorico iuratores exegit? Vbi Iuratores pro teſtibus poni vult Hotom. alij veritatem legunt, propter illud Ciceronis de l.1. Faciunt imperitè, qui in iſto periculo non vt à poeta, ſed vt à teſte, veritatem exigant. Quo ipſo loco vocem, DELECTATIONEM abeſſe exiſtimat hoc modo: Non vt à poeta delectationem, ſed vt à teſte veritatem exigant. Nam ſtatim ita ſequitur: Quippe cùm illa ad veritatem referantur, in hoc ad delectationem pleraque.

SACRAMENTVM alio ſenſu eſt ſacræ rei ſignum. *vide 1 q.1.c.multi. & extr. de ſacr. non iter.*

SACRARIVM & ſacer locus differunt: nam ſacer locus, eſt locus conſecratus: ſacrarium eſt locus, in quo ſacra reponuntur: quod etiam in ædificio priuato eſſe poteſt, *l.9. D. de diuiſio. rerum* Sacrarium quoque appellatur illa pars, in qua ſunt clerici ad celebrandum propter ſacramenta, quæ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori, cùm ſoleat eſſe ſacrarium, includuntur reliquiæ, *extr. de conſec. Eccleſ. vel alta.* Eſt & Sacrarium Principis, *in l. vl. §. legat. D. de mun. & hon. l.8. de legat & decret. legat. C. Th.*

SACRATÆ leges ſunt quibus ſancitum erat, vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui deorum eſſet. Sunt qui eſſe dicant ſacratas, quas plebes iurata in monte ſacro ſciuerit. *Feſtus.* Alio ſenſu leges ſacratiſſimæ dicuntur, *l. leges.9. C. de legibus & conſtit.* Leges ſacratiſſimæ, inquiunt Impp. quæ conſtringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent. Sacratiſſimæ autem, id eſt, ab Imperatoribus latæ: eadem forma, qua ſacræ domus, ſacræ largitiones, &c.

SACRILEGI ſũt, qui publica ſacra compilauerunt, *l. 6. & 9. D. ad l. Iul. pecul.* Seruius in 9. Ecloga Virgi. Sublegere, ait, furari eſt: vnde & ſacrilegus dicitur, qui ſacra legit, id eſt, furatur.

SACRILEGIVM Impp. appellant etiam ſuarum conſtitutionum violatarum crimen, *l. vnic. C. de crimin. ſacril. l. 6. de appellatio. in C. Theodoſ.* Sacrilegiique crimen irrogant his, qui præcepta ſua neglexerint, vel facta violarint, *l.1. C. vt digni. ordo ſeruet. lib.12. & 13. C. de erroga tio mil anno. lib. 12. & apud Caſſiod. in libris Varriar. aliquoties.*

SACRISTA, ſiue Theſaurarius, is eſt, ad cuius curam pertinet cuſtodia ſacrorum vaſorum, veſtimentorum Eccleſiaſticorum, ſeu totius theſauri Eccleſiaſtici, nec non quæ ad luminaria pertinent, ſiue in cera, ſiue in oleo, *c. vnic. extr. de offic. Sacriſta, & ca. perlectis §. ad theſaurarium 25. diſtinct.*

SACROSANCTVM Feſto lib. 18. dicitur, quod, iureiurando interpoſito eſt inſtitutum: vt ſi quis id violaſſet, morte pœnas penderet. Sic M. Cato ait, Ædiles Sacroſanctos eſſe. Sic ſacroſancta eccleſia, *C. de Sacroſan. eccleſ.* Vide Sanctum.

Sacroſanctum etiam ſignificat id, quod ſine inexpiabili ſcelere violare nemini prorſus licet. Atque hoc ſenſu muri ciuitatis ſacroſancti dicuntur, vt qui eos violaret, morte pœnas penderet, *in l. ſi. D. de diuiſ. rer.* Si quis, inquit, violauerit muros, capite punitur.

SACERDOS, dignitatis & honoris nomen, *Panor. in c. ſi ſacerdos. de offi. ordina.* Sacerdotes curatores ſacrorum, quos maieſtati Dei, & ſacris vacare Paulus oportere dicit, *in l. non diſtinguemus. § ſacerdotio. D. de recept.*

Sacerdotum autem duo genera erant apud Romanos: alterum, quod ad placandos deos conſtituebatur, vt ſacris præeſſet ſolemnibus: alterum, quòd præ dicta vatum, ſeu reſponſa, in quibus arcanum aliquid ſemper putabant latere, interpretabatur iis, quorum ſcire intererat. Sic autem dij, vel reuera dæmones, ſtupidis Gentibus multifariam imponebant. Quandoquidem ipſe Satanas (*inquit Paulus 2. Cor. 11.*) transfiguratur in Angelum lucis.

SACERDOTIVM, *in l.37. §. ſacerdotijs.*

datio.D.de pactis. ſacerdotiū etiam in prouincijs & municipiis, *l.* 1. D.*ad l. Iul. de ambitu, l.*17. D.*de mune. & hono.l.*8. D.*de vacat. mun. l.* 8. *D. de excuſ. tut. l.*1. C.*de natu. lib. l. vn. de perieu. ſucceſ. lib.* 10. C. Quod patrimonij munus eſſe ait, *l.* 8 *de muner patrim.lib* 10 *C.Iul. Fir.lib.*4. *Matheſ.c.*15. Faciet quoque nobili poteſtate pro climatis genituræ menſura gymnaſiarchas, prouinciarum ſacerdotes. Verſabatur etiam ſacerdotiorum munus in apparatu, editione,& exhibitione ludorum,*vt oſtendit l. vlt.de expenſ.ludor. in C. Theodo.* Inde ſacerdotiorum editiones, *in l.*1.*de ſpectacul.in C.Theod.*

SÆVIRE, crudeliter in aliquem agere. §.*ſed hoc tempore.Inſtit.de ijs,qui ſunt ſui vel alie.iur.*

SÆVITIA,pro inconceſſa caſtigatione. *Paul. ad legem Aquil.* Præceptoris enim nimia ſæuitia culpæ adſignatur. Quia leuis duntaxat caſtigatio conceſſa eſt docenti,*vt tradit Vlpian.*

SAGA,*in l.*12.*C.de curſu public.*inſtra equorum. Interpretes βασιλικῶν τὰ σαγμα. verterunt illo loco *vide Baiſium in libel de re veſtiaria.*

SAGARIVS, ſagorum venditor. Hinc Sagaria negotiatio: ſicut à linteo, lintearia. *Vlpian. de tributo. actio. Procuratoris.* Duas,inquit, negociationes exercebat puer,ſagariam, & linteariam. *Idem l. cum duobus. §. quidam pro ſocio.* Quidam ſagariam negociationem coierunt.

SAGMINA, *inquit Marcia. in l.ſanctum. de diuiſio. rer.* ſunt quædam herbæ, quas legati pop.Roma.ferre ſolebant,nequis eos violaret: ſicut legati Græcorum ferunt ea, quæ vocantur κηρυκεῖα, Latinè Caducei dicuntur. De Sagminibus ſic Plinius li.22.c.2. Si quidem auctores Imperij Rom.conditoréſque immenſum quiddam, &c. hinc ſumpſere: quoniam non aliunde ſagmina in remedijs publicis fuere, & in ſacris legationibúſque verbenæ. Certè vtroque nomine idem ſignificatur, hoc eſt,gramen ex arce cum ſua terra euulſum: ac ſemper & legati cùm ad hoſtes,clarigatúmque mitterentur, id eſt, res raptas clarè repetitum, vnus vtique Verbenarius vocatur.Feſtus Item, Sagmina ait eſſe Verbenas,id eſt, herbas puras, quia ex loco ſancto arcebantur à Conſule Prætoréve, legatis pro ficiſcentibus ad fœdus faciendum. *Item vide exemplum apud Liuium,lib.*1. Itaque perperam faciunt, qui *apud Modeſt.l.vlt. D.de leg.Pomp.de paricid.* ſanguineis virgis cædi paricidas legunt. nunquam enim commiſiſſent Romani, vt herbam ſacram impio paricidarum corpore contaminarent, idque nefas non leui piaculo expiandum cenſuiſſent.

SAGITTA à ſagaci, id eſt, veloci ictu, *l.*2.*C.quæ res expor.non debent.& vide in Nou.de armis.* Papias dictam ait ſagaciter acutam,apud Albericum. Hinc

SAGITTARIVS *toto tit.ext.de ſagittarijs.* Sagittarum appellatione an veniat baliſta, ponit Bart. *l.qui penum.D.de penu.leg.*

SALAMANDRA *in l.*3.§.*alio. D. ad l.Corn.de ſica.* Id autem eſſe animal lacerti figura ſtellatum ac varium *Dioſcorides lib.*2.*& Plin lib.*10. *c.*67. ſcribunt, cui ſcilicet tantus rigor inſit, vt ignem tactu ſuo extinguat.Hinc & nata eſt vulgi deprauata opinio, exiſtimantis igne eam veſci, nec vnquam eo abſumi: nam etſi præ frigiditate aliquo tempore in igne illæſa ſubſiſtere poſſit, tamen in ardentem fornacem iniecta, non dubium, quin ab eo tandem conſumi debeat: *quod & Galen. lib.*3.*de temperamen.ſcripſit.* Cæterùm inter venena numeratur.Nam hauſtum eius ſequitur inflammatio linguæ, & cum corpore, reſolutionéque aliqua tremor, & ſermonis impedimentum, & liuor totius corporis, *vt Dioſcor. lib.*6.*& Plin lib.*29.*c.*2.*tradunt.*

SALIS vectigal apud Rom. fuiſſe cōſtat.Salis meminit Liuius lib.2. Cùm,ait, altero poſt reges exactos anno ſalis vendendi arbitrium, quia impenſo pretio venibat in publicum, omni ſumptu ad-empto conceſſum priuatis bello Punico ſecundo vectigal nouum à cenſorib. Nerone & Salinatore inſtitutum ex ſalaria annona. Etenim cum ſextante ſal & Romæ, & per totam Italiam eſſet, Romæ eos pretio eodem, pluris in foris & conciliabulis,& alio alibi pretio præbendum locaſſet, ac pretio ſalis tribus onerauiſſet,*vt idem refert lib* 39.

SALARIVM annuam erogationē ſignificat, quæ alicui ſui tuendi exhibendíque cauſa præſtatur, τοῖς τροφῶ διδόμενον. *l.vltim.* D.*de in rem ver.l.*8.§ *ſi in ſingulos. D. de tranſactio. l. vltim. in fin. D. de obligatio. & actio. lege* 19. §. *vltim.*

D.*de annu.leg.* Salarium verò Cornut. in Perſium victus vnius diei interpretatur. Plin. hoc vocabulum à ſale duci ſcribit, *libro 31. cap. 7. de ſale tractans*: Honoribus etiam militiæque interponitur, ſalariis inde dictis magna apud antiquos auctoritate, ſicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illà ſal in Sabinos portari conſueuerat.

Salarium etiam annuas mercedes ſtipendiáque, quæ ob liberalem artem vel medicinam præſtantur, ſignificat *l. 16. §. 1. de alim leg. l. 4.* D. *de decre. ab ordin. fac. l. 51. § item Papinianus.* D *pro ſoc. l. 7. &* 56. *§. ſalarium.* D. *manda. l. 1. &* 18. *C. eod. l. 4.* D. *de offic. adſeſſ. l. 20. §. vltim.* D. *loca.* Salarium quoque prædij Iuriſconſulti dicunt, *in l. 40. §. hæres de lega. 1 l. 8. D. de vſufruct.* Et ſalarium pro lapidibus cædendis, *in l. 14 in fi. D. commu præd.* Item tribunorum militarium, & ducum Salaria, erant annonæ ipſorum. Proinde ἀλάριον Græci interpretantur σιτηρέσιον. Et fortaſſis inde ductum eſt vocabulum, quod ſalaria percipientes, inde ſe alant, *Vopiſcus in Aureliano*: Nam illi Romam venienti, ſalaria ſui ordinis ſunt decreta & poſtea: Panes militares numero ſexdecim, panes militares caſtrenſes quadraginta, vini menſalis ſextarios quadraginta, &c. quæ ſequuntur. E quibus intelligitur annonam cuique deſtinatam & aſſignatam, Salarium dici. Idem in Probo, Item in ſalario diurno, bubulæ pondo, porcinæ pondo ſex, caprinę pondo decem, & quæ ſequuntur. Latius tamen patuit hoc vocabulum, nec pro annona tantùm, verùm etiam pro commodo & ſtipendio militum vſurpatum eſt. *Plinius*: Nec pudet tribunorum militarium ſalariis emere. Itaque à Græcis explicatur, ϛρατιωτικὸν ὑπάτιον, σιτηρέσιον, παροχὴ, & ϛρατιωτικὸν φιλανθρωπον, Veteribus gloſſis, quæ & Salialium dici oſtendunt.

SALARIARIVS, cui ſalarium ſoluitur, vel qui ſalariò fruitur, *Vlp. l. 10. §. 8. D. mandati.* Ni ſi ſalariarius fuit, & hoc conuenit, vt ſumptus de ſuo faceret ad hæc itinera, hoc eſt, de ſalario. Eadem autem forma dictum eſt qua fideicommiſſarius, legatarius, depoſitarius.

SALGAMA appellantur herbæ, quæ conditæ ſale ad victum in vaſis adſeruantur, veluti cupla, braſſica, beta, etiam nunc apud Turcas. Sed huius nominis obtentu exigebant etiam tranſeuntes milites, culcitras, ligna, oleum: *quod tollitur lib. 12. C. tit. de Salgamo hoſpit. non præſtando.* Ne quis, *inquit Im.* Comitum, vel Tribunorum, ſalgami nomine, culcitram, lignum, oleum, à ſuis extorqueat hoſpitibus. Annotauit tamen Alciat. quòd & ſalgami appellatione, veniat oleum, ſal, butyrum, & huiuſmodi eſculenta ad condiendum: atque etiam alia in dies neceſſaria, veluti ligna.

SALINÆ, locus vbi fit ſal, *apud Gaium, l. 1. quod cuiuſque vniuerſ. in prin.* Plin. auctor eſt, Ancum Martium regem, ſalis modia ſex millia in congiario populo dediſſe, ſaliuáſque primùm inſtituiſſe. Earum autem vectigal, explosis regibus ſublatum, iterum impoſuit cenſor M. Liuius, ob id ipſum Salinator appellatus. Athenæus autem refert *libro 3. δειπνοσοφιϛῶν, c. 1.* à Lyſimacho iam olim in Troade vectigal ſalinarum conſtitutum, & natura tamen id quaſi refugiente, ſtatim exaruiſſe ſalinas, ac remiſſò vectigali rurſus prodiiſſe.

Salinæ publicæ fuerunt, & Principis propriæ, vt ferè omnes in Gallia, ex quibus ideò Princeps amplum ſibi vectigal parat, quòd ſuæ cuique regioni deputatæ ſint ſalinæ, nec liceat, aliunde inuecto ſale vti. Locantur autem publicanis ad certum tempus: & ita iam pleriſque in locis locari cœpere, vt certo pretio ſal à conductoribus emere ſinguli cogantur. quod ſi quis ex iure Romano confirmare velit, in promptu eſt *l. inter publica.* D *de verborum ſignificat. l. ſi quis ſine.* C. *de vectig & commu. & l. liber homo. §. 1.* D. *de hæred. inſtitu.* & in libris feudorum inter regalia ſalinarum quoque reditus computantur, titu. Quæ ſint regaliæ. Admonebimus tamen, priuatis etiam Romano iure ſalinas poſſidere licuiſſe *l forma. § ſalinæ* D. *de cenſibus. l. 5. § 1.* D. *de rebus eorum, qui ſub tut. l. generali. § vxori & § ſequen* D. *de vſufr. lega.* Nec illud omittendum, propriam hanc fuiſſe olim fœminarum pœnam, vt in opus ſalinarum damnarentur, vt *indicat l. aut damnum. 8 §. in miniſterium,* D. *de pœn. & l. mulier. 6.* D. *de capti. & poſtlim.*

Salinarum vectigal, *in d. l. 17. & l. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. l. 59. §. 1. de her. inſtit.*

Salina-

Salinatum conductores, *in l.11. C. de vectig. & commu.*

SALICA lege vxorem accipere dicitur, qui ea lege accipit, vt ei manè diei nuptiarum munus ſponſalitium afferat: quod munus Morgengabe vel Morganatica dicitur, *lib Feud.2.titu.*30.*& de eo diximus ſuperius.* Eſt autem lex Salica eorum Francorum propria, qui Franci Orientales dicti ſunt, à Sala flumine Salii denominati: de quo flumine & Saliis Francis, *Strabo lib.*7. *& Paul. Æmil. lib.* 1. Eginarthus *in Carolo magno*: Ac Salam fluuium, qui Thuringos ac Sorabos diuidit, poſtea à Francis, qui Orientales dicuntur, incolitur. *Item alio loco*: Franci duas habent leges, plurimis in locis valde diuerſas. Significat autem eas, quæ in volumine Barbaricarum legum vocantur Salica & Francica, quæ ipſa Francorum Occidentalium propria eſt. Tamen Hermanus Comes *in lib. de origi. Franc.* Ripuariam, non Francicam nominat. Duas, *inquit*, Francos habuiſſe leges, ſcriptorum auctores teſtantur, Salicam, atque Ripuariam: quibus nullus Regum ante Carolum magnum adiicere quicquam tentauit. Eſt autem Ripuaria regio, quæ Rheno, Moſela & Moſa, quaſi triangulari forma concluditur, & Neuſtria vel Auſtraſia vocatur. Guilelmus de Oangis, (cuius libri nondum editi ſunt) ſuo anno 420. Franci cœperunt legibus vti, & legem Salicam dictauerunt per quatuor gentis ſuæ Proceres electos de pluribus: qui, ſicut lex Salica declarat, iudicauerunt. Ex quibus intelligi poteſt, quàm verum ſit, quod nonnulli Claudij Seyſſellij auctoritate adducti diſputant, Salicam legem mendoſè dic, pro Gallicam. Neque enim illos adiuuat, quod Vitus Amerbachius in Capitulari Caroli ſcribit, Gallicã, pro Gallicanum in antiquo ſuo Codice ſcriptũ fuiſſe: quod abſurdiſſimum eſſe verba legis perſpicuè demonſtrant: Vt cantum Romanum pleniter diſcant: ordinaliter per nocturnalia, vel graduale officium peragatur. ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pipinus Rex decertauit, vt fieret, quando Gallicanum tulit: & ob vnanimitatem Apoſtolicæ ſedis, & ſanctę Dei Eccleſiæ pacificam concordiam. Quis enim non videt his verbis ſignificari, ante Pipinum Regem moris fuiſſe, vt in Gallicis Eccleſiis Gallica lingua hymni Deo canerentur, & officium (vt ipſe loquitur) peragerretur: verùm vbi Pipinus Gallicanum Regnum Papæ beneficio adeptus eſt, tum Romano Pontifici de ſe optimè merito præter cætera hanc gratiam retuliſſe, vt deinceps Latina lingua officia Eccleſiaſtica peragerentur *Quæ eadem Caroli conſtitutio extat leg. Franc li.*1 *c.*74. Franciam autem legem abſurdum eſt ad Gallos noſtros, ſiue potiùs Francogallos referre, cùm Francorũ nomine plerũq apud iſtius ſeculi ſcriptores generaliter Germani omnes intelligantur. Sic apud Petrũ de Vineis, *lib. Epiſt* 6. *c.*15 Vinces iure Francorũ, in eo videlicet, quod maior natu excluſis minorib. fratribus & cohęredib. in caſtro ipſo ſuccedat, inter eos nullo tempore diuidendo. *Ioannes Nauclerus Gen.* 27. Carolus Magnus Rex Frãcorum dicebatur: quod idẽ erat, ac ſi nominatus fuiſſet Rex Germaniæ & Galliæ. Nã clarum eſt, quòd eo tempore omnis Gallia Tranſalpina, & etiã Germania à montib. Pyrenæis, vſq. in Pannonias Francia dicebatur. Illa, id eſt, Germanica, Francia Orientalis: altera, id eſt, Gallicana, Francia Occidentalis. In quo veræ hiſtoriæ concordant omnes. Alij etiam Salicã legẽ ſic dictam volunt, quaſi S'aliquã, à duob. verbis, Si aliqua, à quib. hæc lex incipiebat, *vt refert Rebuffus in Com. in l.* 1. *de verb. ſig.* D.

SALITOR, qui ſalis tributum colligit. *Interpre. Ciceronis Epiſt. ad Atticum, libro quarto*, exponit Salitores, præfectos, quos Iuriſperiti Murilegulos appellant. Quidam tamen codices habent, non Salitoribus, ſed Data à litoribus.

SALIENTES, fontes tabulis, ſiſtulisve aquam fundentes: nomine ab eo deducto, quòd aqua ex tabuli capite in labrum fluens, ſalire videatur, *l.*15. *D de act. emp.* Atq id propriè de lapidibus, aut perſonis, ex quib. aquæ ſaliunt, intelligi debet. Baſilicis ἀναβρυτοὶ dicuntur, veteribus Silani. Itaq. qui Gloſſemata ſunt interpretati, Silanum κρήνην exponunt, ſeu κρουνὸν, id eſt, τὰς ἀρχὰς τῶν πηγῶν, *vt exponit Euſtathius.* Dicitur & Tullius. Feſtus, Tullios alij dixerunt eſſe Silanos. *Cornelius Celſus lib.* 3. Confert etiam aliquid ad ſomnum Silanum iuxtà cadens. Lucretius 6.

Corpora ſilanos ad aquarũ ſtrata iacebãt.

Itaque *l.17.§.vlt.eod.tit.* perſonas, ex quarum noſtris aqua ſalire ſolet, id eſt, Silanos aut Tullios. Alij Syluanus dici volunt, ſed illud magis probatur.

SALIX, arbor celeriter creſcens, *l. Gaius.D.de ann leg.*

SALICTVM, locus ſalicibus conſitus, *l ſi quæſitum. D.de fund.inſtru.*

SALTVS appellabant veteres paſcua loca, & paſtionibus accommodata, *l. penultim* § 1. *ff ſi ſeruit.vendic. l. 8. ff. de inſtrum.vel inſtru. l.52.ff. de actio. empt. l. 15. ff. de pign actio.* Varro *li 4.de ling.Lat.* Quos agros non colebant propter ſyluas, aut id genus, vbi pecus poſſit paſci, & poſſidebant, ab vſu ſuo ſaltus nominarunt. Hæc Græci ἄλσεα καὶ νομὰς, noſtri nemora dicunt. Ælius verò Gallus *apud Feſt. libro* 17. ſaltum definit, vbi ſyluæ & paſtiones ſunt, quarum cauſſa caſæ quoque ibi ſint. Et ſi qua particula in ſaltu paſtorum aut cuſtodum cauſſa aratur, ea res non perimit nomen ſaltui, non magis quàm fundi, qui in agro culto, & eius cauſſa habet ædificium; ſi qua particula in eo habet ſyluam. Virgil. libr.2. Georg.

Saltibus in vacuis paſcunt, & plena ſecundum Flumina.

Inde ſaltus paſcuus, *l* 19. §.1. *ff.loca.* Et Saltus paſtionéſque, *in l.8. ff de inſtru.vel inſtru.* Et per greges paſtionéſque fructus ex ſaltibus percipi dicitur. *l. 32. ff.de vſufruct.l.9. ff. de inſtrumen.vel inſtru.* In Saltibus etiam venari dixit Tryphon. *in lege 62 ff de vſufruct* Virgil.1 Georgic.

Et magnos canibus circundare ſaltus

Saltus autem alij æſtiui, alij hiberni erant, *l 67. de legat.* 3 §. *ſaltus. l.*44. §. *vlt. ff.de acquiren poſſeſſ.* Æſtiuos definit Vlp. quibus interdum etiam hyeme, plerunque autem æſtate vtimur, *l.* 1 § *æſtiua.ff. de aqu.quoti.* Hinc

SALTVARIVS, ſaltuum cuſtos. Vlpianus tamen *l. quæſitum.*12. § *ſaltuarii de inſtr. vel inſtru. lega.* non eum tantùm hoc nomine contineri putat, qui ſaltuũ vel finium cuſtodiendorũ cauſſa in fundo paratus ſit, ſed & qui fructuum conſeruandorum gratia, vt & probat, *l.in inſtrumento. in fin ff.eod.* Paulus in priori ſignificatu vſurpauit, *libr.* 3. *Sent.titul.6.*

SALTVENSES fundi Principis dicuntur, *ſub rubr. Cod.de fund. patrimo & ſalt.* Erant autem nemora paſtioni deputata, id eſt, fundi, qui pecoris paſcendi cauſſa elocari ſolebant, cùm in Principis patrimonio conſeruarentur. Hinc & Saltuenſes, coloni, qui hos fundos conducebant.

SALVIANVM interdictum, vide Interdictum Saluianum.

SANATES dicti ſunt, qui ſupra infráque Romam habitauerunt quod nomen iis fuit, quia cùm defeciſſent à Romanis, breui poſt redière in amicitiam, quaſi ſanata mente. Itaque in XII. Tabul. cautum eſt, vt idem iuris eſſet Sanatibus, quod Fortibus: id eſt, bonis, & qui nunquã defeciſſent à pop.Roma. *Hæc Feſtus.*

SANCTA propriè dicimus, quæ neque ſacra, neq. profana ſunt, ſed ſanctione quadam confirmata, vt leges ſanctæ ſunt: ſanctione enim quadam ſubnixum eſt, id ſanctum eſt, etſi Deo non ſit conſecratum. & interdum in ſanctionibus adiicitur, vt qui ibi aliquid commiſit, capite puniatur, *l.9 §.3. ff.de diuiſ.rerum.*

SANCTVM eſt, *ait Trebatius,* interdum idem quod ſacrum, idémque quod religioſum: interdum aliud, id eſt, nec ſacrum, nec religioſum: nimirum incorruptũ & inuiolatum. *Hæc Macrob li.3.c 3. Saturn. Feſt. autem lib.16.* interdum ſacrũ & ſanctum, & religioſum, differentias Ælius Gallus belliſſimè refert: ſactum, ædificium conſecratum Deo: ſanctũ, murum qui ſit circa oppidũ: religioſum, ſepulchrum, vbi mortuus ſepultus, aut humatus ſit. Sed illa portione quadã, & temporibus eadem videri poſſe. Siquidem quod ſacrũ eſt, id lege aut inſtituto maiorum ſanctum eſſe putant, quòd violari id ſine pœna nõ poſſit: idem religioſum quoque eſſe, quod iam ſit aliquid, quod ibi homini facere non liceat, & quod ſi faciat, aduerſus deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro aut ſepulcro debere obſeruari, vt eadem & ſacra & ſancta religioſa fiant. *Hæc Feſtus.* Propriè autem ſancta dicuntur, quæ ab iniuria hominum defenſa atque munita ſunt, inquit Marcianus. l. 8. D. de rer. diuiſ. Munita autem propter pœnam propoſitam ſignificat. Nam ſancire eſt ſanguine fuſo confirmare: vt Seruius Grammaticus teſtatur. neque Marciano aſſentimur, vt nec Hotom. qui à ſagminibus hoc verbum eo loco deducit:

deducit: quin Feſto potiùs, & Aggeno Vrbico in Comment. ad Front. qui ſanctum & ſagmina à ſanciendo, id eſt, confirmãdo deducit. A ſanguine tamen cõfictum eſſe, vel ex conſuetudine ſacrorum ſolemnium, quam Saluſtius in Catilinaria commemorat, Hotoma. putat. Fuere, inquit, qui dicerent, Catilinam cùm ad iuſiurandum populares ſceleris ſui adigeret (ſic enim legendum, non Addiceret) humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe: inde cùm poſt execrationem omnes degustaſſent, ſicuti in communibus ſacris fieri conſueuit, aperuiſſe conſilium ſuum, &c. Sãcta ergo prima ea ſunt, quæ cæſa victima, & execratione interpoſita, confirmata ſunt. Et SACROSANCTA, *vt vult idem Hotom.* illa eadem propriè, quaſi quæ ſacro facto ſancita ſunt. Sed *Liuius lib.3* cùm idem propè ſibi videri ſignificaſſet, Iuriſconſultis tamen aliud placere oſtendit: Cùm inuiolatos Tribunos plebis, *inquit*, religione, tum lege etiam fecerunt, ſanciendo, vt qui eis nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet: familia ad ædem Cereris Liberi, Liberæque venum iret. Hac lege Iuris interpretes negant quemquam ſacroſanctum eſſe, ſed caput eius, qui eorum cuiquam nocuerit, ſacrum eſſe, id ſanciri. *Hac Liuius.* Eámque Iuriſconſultorum etymologiam *Feſtus lib.7.* ſecutus: Sacroſancti, *inquit*, dicuntur, qui ſanciuntur, vt ſint ſacri, ſi ſacrum violent. Itaque ſacroſancta duobus modis fiunt: religione, ſiue iureiurando, & lege. quorum vtrunque Liuius eodem loco ſignificat, his verbis: Et cùm religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt. Paulò autem pòſt religionem iuſiurandum interpretatur. *Dionyſius autem libro ſexto*: Iurarunt, *inquit*, per ſacra omnia, ſe poſteróſque ſuos hanc perpetuò legem obſeruaturos: addita execratione, vt qui legi parerent, ita deos ſuperos atque inferos propitios haberent: qui non parérent, infeſtos. Hunc vtrunque modum exponit *Cicero in ea, pro Corne. Balbo*: Quid fuit in ea rogatione, quod ſacroſanctum videretur? Primùm enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plébsve ſanxiſſet. Deinde ſanctiones ſacrandæ ſunt, aut genere ipſo, aut obteſtatione & conſecratione legis, aut pœnæ: cùm caput eius, qui contrà facit, conſecratur. (Sic autem locum emendari vult Hotoman.) Aut genere ipſo, vt obteſtatione & conſecratione legis: aut pœna, cùm caput eius, &c. Duos enim tantùm hos fuiſſe modos, locus inſequens, vbi ex enumeratione partium argumentatur, perſpicuè oſtendit. Quid habes igitur dicere, inquit, de fœdere eiuſmodi? Vtrùm à capitis conſecratione, an obteſtatione lege ſacroſanctum eſſe cõfirmas? Ex quibus copioſè diſputatis perſpicuũ eſt, hoc inter Sanctum & Sacroſanctum intereſſe, quod inter genus & ſpeciem. Sacroſancta enim dicuntur ea, quæ ſub capitis pœna ſancita ſunt, vt inuiolata & incorrupta eſſent. Quæcunque verò pœnam aliquam continent paulò grauiorẽ, Sancta nominantur. Planum eſt prætereà, & ſancta & ſacroſancta ea plurimùm dici, quę inuiolata ſunt. Hinc Cicero in ea pro domo ſua, de cuiuſque domo verba faciens: Hoc, inquit, perfugium eſt ita ſanctum omnibus, vt inde abripi neminem fas ſit. Hinc ſacroſanctæ Eccleſiæ dicuntur à Iuſtiniano, qui aſylum præbẽt. *Hinc illud Ciceronis in Catilinam*: Quid enim expectas? bellum? quid ergo? in vaſtitate omnium tuas poſſeſſiones ſacroſanctas futuras putas? Hinc ſacroſancta fœdera ſemper appellantur, quia gentibus omnibus notis fuit, vt ea ſanguine ſancirent. Cuius rei exemplum inſigne teneri nõ poſſum, quin hoc loco ex Cornel. Tacit. libro duodecimo ſubſcribam: Mos eſt, inquit, Regibus (de Armenia loquitur) quoties in ſocietatem coeant, implicare dextras, pollicéſque inter ſe vincire, nodóque perſtringere. Móxque vbi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum.

Sanctæ autem res ſunt, vt in ciuitatibus & oppidis muri & portæ, *l.1. & 8. in fin. D. de rer diuiſ. l.2. D. ne quid in loco ſac. Zonar. tomo ſecundo*, *σάγκτε γὰρ παρὰ ῥωμαίοις τὰ τείχη*. Sed enim quod ad portas attinet, à Iuriſcõſultis diſſentire Plutarch. videtur, qui *ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς* muros *ἱερούς* eſſe, portas nõ itẽ ſcribit. quòd per portas cadauera efferãtur, aliæ item res immundæ & minimè puræ per eas tranſmittantur, inuehantur, euehantur,

Verùm diuerſa potiùs, quàm contraria aut pugnantia dicit. Merito enim negat portas religionis quicquam habere, non autem muros, qui aratro circunduci atque ambiri, certis adhibitis ſacris in deſignanda vrbe ſolebant: cùm eo loci, in quo portæ ſtruendæ erant, ſiſti aratrum, & ſuſtolli conſueuiſſet. Verum eſt tamē, nec portis nec muris quicquam coniungi, vel apponi licuiſſe, nec aliquid omninò in eas ſine nefario ſcelere committi potuiſſe, quo violari viderentur. Eapropterque in ſanctis conſulti eorum vtrunque rectè numerant, *l.2. & vltim. D. ne quid in loc. ſac. Gaius libro 2. Inſtitutio.tit. 1.* Sanctæ quoque leges dicuntur, propter ſanctiones, quibus leges ſeipſas olim muniebant, *l.9.§. proprie. D. de rer. diuiſio.*

Sanctius ærarium ab antiquis dicebatur, quod prorſus intactum erat, ex quo nihil promi licebat, ob annuas neceſſitates.

SANCTIONES vocamus eas legum partes, quibus pœnas conſtituimus aduerſus eos, qui contra leges fecerint: *ait Imperat.§.de rerum diuiſio. Papinian.l. 41. D.de pœna* Sanctio legum, quæ nouiſſimè certam pœnam irrogat, iis, qui præceptis legis non obtemperauerint, ad eas ſpecies pertinere non videtur, quibus ipſa lege pœna ſpecialiter addita eſt. Eius ſanctionis exemplum pulcherrimum libet ex reliquiis legis Regiæ, propter ſummam elegantiam & vetuſtatem adſcribere: SI QVIS HVIVSCE LEGIS ERGO ADVERSVS LEGES, ROGATIONES, PLEBEISVE SCITA, SENATVSVE CONSVLTA FECIT, FECERIT, SIVE QVOD EVM EX LEGE, ROGATIONE, PLEBISVE SCITO S.VE C. FACERE OPORTEBIT, NON FECERIT, HVIVS LEGIS ERGO ID EI NE FRAVDI ESTO, NEVE QVID OB EAM REM POPVLO DARE DEBETO, NEVE CVI DE EA RE ACTIO, NEVE IVDICATIO ESTO: NEVE QVIS DE EA RE APVD CI* SINTO. *Cicer.ad Attic.3. epiſt.23.* Scis enim Clodium ſanxiſſe vt vix aut omninò non poſſet, nec per Senatum, nec per populum infirmari ſua lex. ſed vides nunquam eſſe obſeruatas ſanctiones earum legum, quæ abrogarentur: nam ſi id eſſet, nulla ferè abrogari poſſet: neque enim vlla eſt quæ non ipſa ſe ſepiat difficultate abrogationis. *Idem Verri.6.* Quid multa? niſi vehementius homini minatus eſſem, niſi legum ſanctionem, pœnámque recitaſſem, tabularum mihi poteſtas facta non eſſet.

Sanctio legum triplex eſt: ſumma, media, & infima. Summa eſt, quæ id, quod aduerſus legem commiſſum eſt, ipſa per ſe ac vi ſua, id eſt, ſine magiſtratus opera reſcindit: veluti Sanctio legis Æliæ Sentiæ, quæ libertatem eius qui in fraudem creditoris manumiſſus eſt, irritam eſſe iubet, *§. 2. qui & quibus ex cauſis.* Media eſt, quæ non per ſe, ſed magiſtratus opera quod commiſſum eſt reſcindit: veluti ſi res vendita non valet dimidium precij, vel preciū non valet dimidium rei, *l. 2. C.de reſcin. vendi.* Item cùm ea quæ in fraudem minorum aut creditorum facta ſunt, reſtituuntur. Infima eſt, cùm quod commiſſum eſt non reſcinditur, ſed is, qui commiſit mulctatur: veluti in lege Furia teſtamentaria, quæ plus mille aſinum legatum mortiſve cauſſa capere vetat, & aduerſus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam conſtituit.

Sanctio pragmatica, vide PRAGMATICA ſanctio.

SANCTVARIVM principis, libri ſunt atque commentarij, in quos agrorum formæ referebantur, aut, quod magis eſt locus ipſe & tabularium, in quo huiuſmodi libri reponebantur. *Sicul. Flacc.in lib.de condit.agror.* Quòd ſi quis contradicat, ſanctuarium Cæſaris reſpici ſolet. omnium enim agrorum, & diuiſorum, & adſignatorum formas, ſed & diuiſionem commentarius & principatus in ſanctuario habet. Qualeſcunque enim formæ fuerint, ſi ambigatur, de eorum fide ad ſanctuarium principis reuertendum erit. *Hygen.in lib.de limitibus conſtit.* Omnes ſignificationes & formas æris tabulis inſcribemus, libros æris & typum totius perticæ linteis deſcriptum, ſecundum ſuas determinationes, deſcriptis adfinibus, tabulario Cæſaris inferemus. Et ſi qua beneficia, aut conceſſa, aut adſignata coloniæ fuerunt, ſiue in proximo, ſiue inter alias ciuitates, in libro beneficiorum adſcribemus. Et quicquid aliud

ad

ad inſtrumentum menſorum pertinebit, non ſolùm colonia, ſed & tabularium Cæſaris manu conditoris ſuſcriptum habere debet. Ita & Sanctuarium Mithridatis pro ſecreto eius tabulario dixit, *Plin lib.22. ca 8.*

SANCTIMONIALES appellant Impp. virgines Deo deuotas, dicatas, & conſecratas, *Rub. de rap. virg.*

SANGVIS, vide Conſanguinei.

SANGVINEA, & ſanguineæ virgæ (non ſagmineæ) *apud Modeſt. l. vltim. D. de leg. Pomp. de parici.* è ſanguineis fruticibus erant, quib. cædi iubentur paricidæ, vt aut terror ineſſet in cruento eorum colore, aut ad horrorem, vt volunt quidam, cruentabantur: vt de bellona ſcribit Maro:

Quam cum ſanguineo ſequitur Bellona flagello.

De iis ſcribit *Plinius lib. 19. ca. 10. & lib. 14. cap. 11.* Hinc Sanguineæ haſtæ, quæ quòd coloris erant cruenti, ideò & iis ad bellum indicendum feciales vtebantur: has volunt quidam ſanguine cruentatas, quo atrox & cruentum bellum minarentur.

SANGVINOLENTVS, *l. 2. C. de patr. qui fil ſuos diſtr.* ſanguine materni vteri adhuc perfuſus, id eſt, recens natus, *vt l. 1. C. The. de expoſ.* Si quis, *inquit Conſtantinus*, propter nimiam paupertatem, egeſtatémque, victus cauſſa filium filiámve ſanguinolentus vendiderit. ita enim legendum eſt eo in loco, *vt in tit. de infan. expoſ. & de his, qui ſang. nutr. acc.* Et in hac collectionis formula: Nos in Dei nomine matricularij S. Martini, dum mane ad oſtia ipſius Eccleſiæ obſeruanda conueniſſemus, ibi infantulum ſanguinolentum inuenimus, & per triduum an quiſquam eum ſuum eſſe diceret, perquiſiuimus: nullo inuẽto, Gaio nutriendum eum dedimus, vt eum in ſuo ſeruitio iuxta legis ordinem retineat, pro quo pretium accepimus ſolidorum decem. Hos Iuuenalis Rubentes appellat, Sat. 7.

Modo primos incipientes
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentes.

Græci ἀρτιγλύφους & ἀρτιβλάστους vocant.

SANVS non eſt, cui lingua abſciſſa eſt, *l ſi cui lingua. D. de ædil. edict.*

SAPA, muſtum ad tertiam partem decoctum. *Vlpia. de fund inſtr. l. quæſitum* Vas, *inquit*, æneum, in quo ſapa coqueretur, & defructum fieret, &c.

SAPIENS à populo Romano primus appellatus eſt Publius Atilius, *vt teſtatur Pompo. l. 2 §. deinde Sextus. de orig. iur.* quem tamen Cic. lib de amicitia Acilium vocat. Hinc & Sapientes pro iuriſperitis, vt apud Romanos, prudentes, *lib. Feud. 2. titul. 25.* Super negotio iſto tale eſt Sapientum noſtræ ciuitatis conſilium, videlicet Oberti & Gerardi. *Radeuicus lib. 1. c. 27.* At Sapientes & legum periti perſuadent, Mediolanenſes, licèt improbos & infames, iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos eſſe: hoc eſt, iudicis edictum vnum, mox alterum & tertium, ſeu vnum pro omnibus, quòd peremptorium nominatur. Ex eodem numero quatuor illi Principes Iuſtinianici iuris interpretes fuere quorum gloſſis Accurſium magnoperè adiutum fuiſſe conſtat, *de quibus idem Radeuicus lib. 2. c. 5.* Habens, inquit (de Friderico 1. Imp. loquitur) videlicet Bulgarum, Martinũ, Iacobum, Hugonem, viros deſertos, & in lege doctiſſimos, legúmque in ciuitate. Bononienſi Doctores, & multorum auditorum præceptores, &c.

SAPIENTIAM pro philoſophia dixit. *Pomp. l. 2. § poſt hunc. D. de orig. iur.* & Sapientia ciuilis, iuris ciuilis ſcientia, *l. 1. § proinde. D. de extraord. cog.*

SARCIRE in 12. Tabul ſatisfacere ſignificabat, *auctore Feſto.* Inde ſarcire noxam, id eſt, damnum præſtare. *l. 1. §. cùm arietes. D. ſi quadrup. paup. fec. dic. l. 14 D. de incen. rui.* Et ſarcire damnum. *in l. 32. in fi. D. de damn. infect.* Sícque apud Feſtum Seruius Sulpitius, Sarcito in XII. Tabul. exponit damnum ſoluito, præſtato. Sarcire eſt etiam integrum facere. Hinc Sarcire ædificia, *in l. 7. §. vlt. D. de iure delib.* eſt corrupta reſtituere. Hinc

SARTA tecta Feſtus ſic interpretatur. Sartè ponebant pro integrè. ob quam cauſſam opera publica quæ locantur, vt integra tecta præſtentur, ſarta tecta vocantur. Etenim ſarcire eſt integrum facere. *Hæc Feſtus*, Sed videamus, ne non de tectis locutio intelligatur: verùm hoc coniunctim pronuncietur, item vt alia complura, in quibus & cõiunctio ſub-

auditur:vt Ite agere, Vti frui, & quæ ſunt generis eiuſdem: vt ſit Sacra & tecta. quidam c, literã interponendam putant, quòd à Sarcio declinatum ſit, non à Sartio. *Chariſius libro ſecundo*, Sartè, inquit, pro integrè. Sarcire enim eſt integrum facere. Hinc Sarcta tecta, vti ſunt opera publica, publicè locantur. *Vlpianus l. 7. D. de offic. proconſul.* Ædes ſacras, & opera publica circumire inſpiciendi gratia, an ſarta tecta quæ ſint, vel an aliqua refectione indigeant. *Idem l. 7. §. 1. D de vſufruct.* Hactenus tamen vt ſarta tecta habeant. *item*: Vnde Celſus de modo ſarta tecta habendi quærit, ſi quæ vetuſtate corruerunt, reficere non cogitur. *Item apud Macrum in l. 7.1. D. de leg. Iul. repetund.*

SARCINATOR, Sarcinatrix, qui quæ ſarcienda veſtimenta accipit, vel veſtes conſuit, *l. 15. § vltim. D. loca. l. 1. §. 1. D. de tributor. l. 5. D. nautæ caupo. l. 27. D. de pecul. l. 5. §. 1. D. de inſtitor. l. 82. D. de furt. Non Marcell.* Sarcinatorem ſutorem interpretatur, addito Lucilij verſu:

Sarcinatorem eſſe ſummum ſuere centonem optimè.

SARCOPHAGVS ſepulchrum & capulum ſignificat, quod ex ſarcophago lapide fiſſili corpora celerrimè conſumente, qui in Troade plurimus naſcebatur, fieret, *vt Iſidor. lib. 16 ca. 4. ſcribit*, ἀπὸ τῶ σάρκα φαγεῖν, quod carnes exedat. Inuenitur verbum hoc *in l. 37. D. de religio. & ſumpt.* Et precium loci, in quo defunctus humatus eſt, & ſi qua vectigalia ſunt, & ſarcophagi, & vectura. *Sic l. 18. §. vlt. de alim legat. l. 6. de ſepul. vio in C. Th. Et in libello varior. auctor. de limitib.* Orcas in fine inuenies, Sarcophaga in fine inuenies. Et in Epigram. Antiq.

Latóque iaces condita ſarcophago.

Et in alia inſcriptione: Corpora eorum fictili ſarcophago commendauerim.

SARDONYX, gemma. *Plinius lib. 37. c. 6.* nomen compoſitum ſcribit ex ſarda, lapide in Sardinia reperto coloris rubri: & Onyx, quæ gemma eſt ad vnguis humani ſimilitudinem accedens. Vlpia. Sardonyca numerat inter gemmas magni precij, *l. 6. D. de bon. dam.* vbi tamen Sardonychica legitur.

SARGOGALLA, *in l. vlt. § ſpecies. D. de publ.* ea videtur eſſe, quæ ab aliis auctoribus Sarcocolla vocatur, vt & ibidem Saffirinus vocatur, meo quidem iudicio, qui à Plinio *libr. 37. cap. 9. & Iſidor. libr. 16. cap. 9.* Sapphyrus appellatur. Eſt autem Sarcocolla lachryma arboris in Perſide naſcentis thuri ſimilis, *vt Dioſcor. lib. 3 & Plin. lib. 13 c. 11. & lib. 24 c. 14. ſcribunt.* Nomen inde habet, quòd diſſolutã & hiantem vulnere carnem aſtringat & adglutinet.

SARMENTA, Sarpere antiqui pro putgare ponebant: vnde & virgulæ abſciſſæ, ſarmenta dicuntur, *l. ligni appellatione. D. de leg. 3.*

SATIS pro valde, *in l. 4. D. de in integr reſtit.* (*Quemadmodum Florentiæ legitur*) *& in l. 7. §. belliſſimè D. quod vi aut clàm l. decima ſexta. l. 45. § pen D. de fideic. libert. l. 2. § poſt hos quoque. D. de origi. iuris.* Vbi ſatis ſuperlatiuo iungitur. Si ſatis inhumanum, ſatis inciuile, ſatis impium, *in l. 6. in fin prin. D. de pigner. actio. l. 20. D. de adquir. hæred. l. 37. D. de leg. 2. l. 15. D. de procuratoribus. l 66. in fin. D. de ritu. nupt. l. 1. C. de commun. rer. alienat. l. 3. C de inoffic. teſta. & in alijs Iuſtin. Conſtitutionib. ſæpè.* Particula autem Satis, his verbis dare, facere, præſtare, accipere, petere, offerre, eleganter coniungitur: ſolet tamen & ab iis diſiungi, vt paſſim videre eſt.

SATIS ACCIPERE dicitur creditor, legatarius aut alius quilibet cui cautio præſtatur, *l. 8. D. de vſufruct. ear. rer. l. 17. D. de teſtam. tut. l. 7. D. de incen. ruina l. 50. D. de vſufru. legat. l. vlti. & vlt. D. quorum legatorum. l. 30. §. vltim. D. de ſtatu. lib.* Sic ſatis de euictione accipere, *l. 48. D. de euictionibus*, Legati fideicommiſsive ſatis accipere, *l. 38. in fin. D. de cond. indeb l. vlt. C. vt in poſſeſſionem lega.* Subauditur autem per Elleniſmum in ea loquutione, verbum Nomine, & integra oratione effertur in *l. 1. §. ſi Titio. D. vt in poſſeſſion. legat.* Vide Nomine ſubauditur.

SATIS ACCEPTIO, *inquit Pomponius*, eſt ſtipulatio, quæ ita obligat promiſſorem, vt adpromiſſores quoque ab eo accipiantur: vt id eſt qui idem promittant. Satis autem accipere dictum eſt eodem modo, quo ſatisfacere. nam quia id quo quis contentus erat, ei præſtabatur, ſatisfieri dictum eſt, *l. 5. § 2. D. de verb. oblig.*

SATIS

SATISAGERE, pro ſatagere, curare *Vlpian. l. hac conditio.* 10. *D. de condit. & demonſt.* Hæc conditio, FILIAE MEAE CVM NVPSERIT, talis eſt, vt qui teſtatus eſt, impleri ſolummodò conditionem voluerit: non ſatiſegerit quando.

SATISDARE propriè eſt ei ſponſores vel fideiuſſores dare, qui ſibi à debitore cauet. nam ſatiſdamus alteri, cauemus nobis. Cauet enim qui ſatiſaccipit. *Cicer. in Bruto*: At verò tibi ego Brute non ſoluam, niſi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem petiturum. Sed Iuriſconſulti Cauere poſtea dixerunt, pro cautionem dare. & Capere ſic diſtinguũt à Satiſdare, vt qui ſponſorem, id eſt, fideiuſſorem dat, ſatiſdare dicatur: qui verò chirographum duntaxat, Cauere.

Satiſdare damni infecti eſt, cauere datis fideiuſſoribus ſe damnum, ſi quod accidat, ei cuius intererit, præſtaturum.

Satiſdare etiam ſatis præſtare dicitur, *l. 8. D. de vſufru. ear. rerum quæ vſu conſumuntur.* Martialis libr. 2. Epigrammaton:

Si de ſeruitio graui querantur,
Adſertor venias, ſatiſque præſtes.

SATISDATIO eodem modo appellata eſt quo ſatiſfactio. nam vt ſatisfacere dicimur ei, cuius deſiderium implemus: ita ſatiſdare dicimur aduerſario noſtro, qui pro eo, quod à nobis petiit, ita cauit, vt eum hoc nomine ſecurum faciamus datis fideiuſſoribus, *l. 1. D qui ſatiſd. cog.* Satiſdatio enim eod. tit. & in omnibus prætoriis ſtipulationibus, quibus ſatiſdari iubetur, fideiuſſorum dationem ſignificat. Nam ne pignoribus quidem in vicem ſatiſdationis quis defungi poteſt, *l 7. D de Prætor. ſtipu l 1 & l. 3. § 1. D ſi cui plus quàm per. l. Falc.* Nec verò qui ſatiſdare promiſit, fidẽ impleſſe aliter intelligitur, quam ſi eum dederit acceſſionis loco, qui vtiliter obligetur. Nam ſi minorem 25. annis vel mulierem, vel ſeruum det, non videtur ſatisfeciſſe obligationi aliter atque ſi non idoneum dederit, *l. 3. D de fideiuſſoribus l. 8. § 1. D. qui ſatiſdare cog.* Non enim videtur ſatiſdatum, ſi vitioſè ſatiſdatum eſt, *l. 6. D eo. tit.*

Satiſdatio nudæ cautioni repromiſſionique ſemper opponitur, *l. 1. § ſtipulationem. D. de prætor. ſtip. & in tit. de damn. infect. ſæpè. l. 5. D. de pet. hæred. l. 45. D. de procuratoribus. l. 56. in prin. D. de euictionibus* Inde verbum Satiſdatum dicitur idoneam cautionem deſiderare, *l. 1. § pen. D quod legator.*

Satiſdationis appellatione interdum etiam repromiſſio continebitur, id eſt, ſatisfactio, qua contentus fueris, cui ſatiſdatio debebatur. *Vlp. l. ſatiſdationis. D. de verb ſign. Sic in l. 2. D. pro hæred. l. promiſſor. §. vlt. D. de conſt. pecun.* atque ita ſatiſdationis verbum *in l. ſolutam. D. de ſolut.* accipi conuenit.

Satiſdatio iudicatum ſolui, eſt cùm quis ſtipulanti vt ſolueretur ſibi quod fuiſſet iudicatum, datis fideiuſſoribus promittit, *ait Imp. tit. de ſatiſdat in prin.* nam Iudicatum ſolui, antiquè dictum eſt, pro Solutum iri: & Satiſdare iudicatum ſolui: dare fideiuſſores locupletes, qui ſtipulanti actori promittant, quantum iudicio facto ſolui oporteret, ſi reus damnaretur, tantum ſuo periculo ſolutum iri, *l. 3. & paſſ.* D. *iudic. ſolui.*

Satiſdatio rem ratam dominum habiturum, eſt cùm quis ſtipulanti à procuratore alterius, vt dominus eius procurationem ratam habeat, datis fideiuſſoribus promittit: *vti docet Imp. titu. de ſatiſd. in princ & l. 1. & paſſim* D. *rem ratam haberi.*

SATISDATO debere, eſt datis ſponſoribus, ſiue fideiuſſorib. debere. *Cic lib. 16. Epiſt. ad Att.* Poſſumus enim, vt ſponſores appellentur, procuratorem introducere: neque enim illi litem conteſtabuntur: quo facto non ſum neſcius ſponſores liberari, ſed & illi turpe arbitror, eo nomine, quòd ſatiſdato debeat, procuratores eius non diſſoluere, & noſtræ grauitatis ius noſtrum ſine ſumma illius ignominia perſequi.

SATIS EXIGERE, *l. 10.* D. *de cond & demonſt. l. 9. §. vlt l. 53.* D *de admin. tut. l. 1. § vſque adeò.* D. *de tutel. & ration. diſtr. l. 1. §. ſi præſes.* D. *de magiſtr conueniend. l. 39. § vltim de leg 3.* id eſt, ſatiſdationem exigere, *vt in d. l. 1. § ſi curatores. de magiſtr. conuen.* Et Satis poſtulare, *l. 21.* D. *rem rat. hab.* Debitor etiam ſatis offerre dicitur, *l. 1. §. vl. D de requir vel abſenti. l. 5.* D. *de ſuſpect. tu. l. 6. C. de teſt. ma.*

SATISFACERE dicimus ei, cuius deſiderium implemus, *inquit Vlpian.* 1. D. *qui ſatiſd. cog.* Satis igitur facit, qui

idoneum expromiſſorem volenti, *leg* 4. *§. att Prætor. Digeſt de damn infect.* In eo itaque quod dicitur, pignus, ſoluta pecunia, vel ſi eo nomine ſatis ſit factum, liberari. Satisfactum accipimus, que nadmodum voluit creditor, licet ſolutum non ſit. Siue enim aliis pignoribus ſibi caueri voluit, vt ab hoc recedat, ſiue fideiuſſoribus, ſiue reo dato, ſiue pretio aliquo, ſiue nuda conuentione, ſiue aliàs quocunque modo receſſerit, vel ſi conuenerit, vt pro hypotheca fideiuſſor detur, datúmque, licet non idoneû, creditor admiſerit, vel ſi deferente creditore, debitor iurauerit, rem non eſſe pignori obligatam, ſatisfactum intelligetur *leg.* 9. *§. omnis Digeſt. de pig. act. leg.* 5. *§. fin leg.* 13. *l.* 14. *D. quib mod. pig. leg.* 3. *Digeſt. de fideiuſſ.* Sed & ſi accepto latum ſit id, quod hypotheca erat obligata, ſatisfactionis nomen proficiet, *l.* 49. *D. de ſolut.* Et aliàs quoque videtur Satisfactum, expromiſſore, vel pignore dato, *leg.* 53. *Digeſt de contrah. empt. §. vendita Inſtit. de ver. diuiſ.*

SATISFACERE & Soluere tanquam differentia ſeparantur: *vt apud Pompon. leg. quod vendidi.* 19. *D. de contrah. empt.* Quod vendidi non alter fit accipientis, quàm ſi aut precium nobis ſolutum ſit, aut ſatis eo nomine factum. *ſic in l. Stichum* 39. *§.* 1. *D. de ſtatu lib. l ſi ita.* 41. *§.* 1. *D. manumiſſ. teſtam l. Paulus* 38. *§.* 2. *D. de liber. cauſ.* Soluit enim propriè, qui precium numerat: ſatisfacit, qui pignus, vel expromiſſorem, vel fideiuſſorem præbet, *l. ſolutionis. D. de verb. ſignif. l.* 4. *§.* 1. *D. de re iud l.* 6. *D. quib mod. pign. vel hypoth l. promiſſor.* 21. *§.* 2. *D. de conſt. pecun.*

Satisfacere, eſt tantum facere, quantum ſatis ſit irato ad vindictam, inquit Aſcon. in illum tertium Verrinæ locum: Video enim, & ex iis quæ legi & audiui intelligo, in qua ciuitate legatus populi Roman. aliqua ex parte violatus ſit, niſi publicè ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellum indici atque inferri ſolere.

Satisfieri etiam verberibus de ſeruo dicitur, *leg.* 17. *§. cum ſeruus. & §. ſeq. D. de iniur. leg penultim. D. ſi ex nox. aga.* Sic Satisfactio ſumitur, *in d l.* 17. *§. ait prætor.*

SATISFACTIO, pignoris vel fideiuſſoris exhibitio, *leg.* 52. *D. de ſolutio. l.* 19. *D. de contrah. emp.* Quod vocabulum quanquam latè pateat, tamen in reſcripto Antonini expoſito *in leg.* 5. *Digeſt. vt in poſſ. legat.* ad exſoluendum legatum refertur.

SATIS petere & Satis deſiderare is dicitur, qui caueri ſibi poſtulat, *l.* 14 *D. de admin. tut. l. vlt. §.* 1. *D. quor legator. l.* 8. *D. de prætor. ſtipulatio l.* 7. *D. rem pupill. ſaluam fore.* Inde illud *in l* 52 *in fin. D. de iudic.* Si petatur fideicommiſſo ſatis. & Satis legatorum deſideret, *in l.* 1. *§. non exigimus. l* 3 *§.* 1 *vt in poſſ.*

SATVRA, *vt Feſt lib.* 17. *ſcribit,* erat cibi genus ex variis rebus conditum: vel ſecundum aliorum interpretationem, genus carminis, in quo multis de rebus coniunctim & confusè diſputabatur. Ex quo Satura lex multis aliis conferta legibus olim dicebatur. Vnde in ſanctione legum adiiciebatur, NEVE PER SATVRAM ABROGATO. C. Lælius in Oratione, quam pro ſe dixit: Poſtera die quaſi per ſatyram exquiſitis ſententiis in deditionem accipitur. *Iſidor. lib.* 5. *Etymol.* Satura lex eſt, quæ de pluribus rebus ſimul loquitur, dicta à copia rerum, quaſi à ſaturitate. *Iuſtin in Orat ad Anteceſſores:* Et primo quidem anno hoc opus tradebatur legentibus, non ſecundum edicti perpetui ordinationem, ſed paſſim, & quaſi per ſatyram collectum. Auctor Panegyrici Flauienſium, Conſtantino dicati: Separatè igitur vtique dicam: neque enim quaſi per ſatyram confundenda ſunt beneficia tua. Vide Eraſm. Chil. 4. cent. 4. &, SATYRA lex, in Catalogo legum.

SAXVM Tarpeium miræ altitudinis erat, à quo lex XII. Tabularum vult deiici eum, qui falſum dixerit teſtimonium. Sed hodie non poteſt quis ſic damnari, vt de ſaxo præcipitetur, *auctore Modeſt. in l. ſi diutino D. de pœn.* Eſt autem aliis pœnis vtendum pro qualitate admiſſi. *Marcianus in leg.* 1 *in prin. Vlp. in l leg. Cornel. D. ad l. Cornel. de falſ. l. damus licentiam. ff eod. tit.*

SCABRO dicitur, qui dentes aut gingiuas illuuie ſcabras aut ſpurcas habet, *Vlpian. l.* 12. *§. vltim. D. de ædil. edict.* Trebatius ait, non eſſe morboſum os alicui olere, veluti hircoſum, ſcabronem. ſic enim legi vult *Cuiac Obſ. lib.* 11. *cap.* 10. nô Strabonem, cùm me oculorum, non oris

oris vitio laboret. Hoc autem vitium eſt veteribus Scabres & Scapres, nouis Scabrities. *Pacuuius Teucro*, Quæ deſiderio alumnum, pœnitudine, ſquale, ſcabre aque inculta vaſtitudine. *Varro Marcio*, Ager der linqueretur, ac periret ſquale, ſcabre atque illuuiæ & vaſtitudine. Coniungi ſcabrem illuuiei, vt Trebatius, dum ait hircoſi & ſcabronis vitium ex illuuie oris accidere. Quidam Raponem legi volunt: ſed rapo, raptor eſt, non lurco, & ſi quod in lurcone vitium oris, hoc ex anima interiore, δυσπνοία, non δυσωδία dicitur. Budæus autem planè hic cæcutiit, pace tanti viri dixerim. *Vide Scaligerum in Varronem.*

SCÆNA, vide Scena.

SCÆVA dicitur, qui manu ſiniſtra ſic vtitur, vt alij homines dextra: & viciſſim dextra pro ſiniſtra: nam ſi imbecillitate dextræ, validiùs ſiniſtra vteretur, non ſcæua, ſed mancus diceretur, *vt docet Vlpian. l. 12. §. 1. de adil. edicto. Liuius libro 2. ſcribit.* Mutio apud Romanos inditum fuiſſe nomen Scæuola propter exuſtam dexteram.

SCÆVVM dogma, pro peruerſo & improbo ito dicunt *Impp. in l. hi qui ſcaui. de his qui ſuper relig. contend. in Cod. Th.* vt ſcæuitatem morum, pro peruerſitate, *in l. 17 de pæn. in eod.* Cot. Ita Sæuas libidines Tertull. *Apologit. c. 11.* dixit, & ſcæuam rem, pro mala vſurpatam *Feſtus notat lib. 16.*

SCALÆ, *l. 7. Cod. de aquæductu lib. 11.* tractus erant maritimi Conſtantinopoli in mare protenſi, traiciendi cauſa vſque ad nauigia. Ad reparationem aquæductus huius almæ vrbis inquiunt Impp. omnia vectigalia, quæ collegi poſſunt ex vniuerſis ſcalis huius inclytæ vrbis, &c. ad refectionem eiuſdem aquæductis procedere. Antea legebatur, ex vniuerſis calculis, contra veterem ſcripturam, & Græcorum metaphraſin, quæ ſic habet, εἰς ἀνανέωσιν τοῦ ἀγωγοῦ τὰ παρεχόμενα εἰς τὰς ἀποβάθρας ἀναλίσκεσθαι. Talis in regione ſexta ſcala Sycæna, quæ πόρθμος Iuſtinianarum dicitur *Nou. 69.* Græcè autem hæ ſcalæ χῆλαι dicebantur.

SCANDVLARII, qui ædes ſcandulis tegunt. Sunt autem Scandulæ ſectiles aſſerculi, quibus contectam annis quadringentis & ſeptuaginta fuiſſe Romam *Plin. l. 16. c. 10. teſtatur* Scandulariorum mentionem facit Tarrunt. *in l. vlt. D. de iur. immun.*

SCAPHIVM vas eſt, in quod ventris ſordes excipiuntur. *Vlpian. de aur. & arg. leg. Quintus Mutius.* Argento autem legato, non puto ventris cauſſa habita ſcaphia contineri, quia argenti numero non habentur. Verbum autem Græcum eſt σκάφιον & à Polluce *lib. Onomaſt. 10. c. 9.* inter ea, quæ εἰς ἀποπάτον mulieribus vſui ſunt, ponitur.

SCELERITAS, à *Marciano l. 3. D. de bonis eor. qui ant. ſent. mor.* eadem forma dictum qua bonitas, & malitas, pro malitia, *l. 5. D. quod met. cauſſ.* Sceleritas igitur facti eo in loco ingenij deprauatio eſt, & fœditas turpificati animi eius, qui ſibi manus infert.

SCENA eſt, quæ ludorum faciendorum cauſſa quolibet loco, vbi quis conſiſtat, moueatúrque ſpectaculum ſui præbiturus, poſita ſit, in publico, priuatóve, vel in vico, quo tamen loco paſſim homines ſpectaculi cauſſa admittantur, *l. 2. §. 4. D. de his qui not.* Aliò refert etymologia huius vocis *Caſſiodorus lib. 4. Variar. epiſt. vltim.* Frons enim theatri, inquit, Scena dicitur, ab vmbra luci denſiſſima, vbi à paſtoribus inchoante verno diuerſis ſonis carmina cantabantur. Notum autem eſt à Græco σκηνὴ deduci, & Scena ſcribendum, non ſcæna, tametſi Pandect. Florent. ſcriptura repugnet.

SCENICI, ſunt ludiones ſeu ludij, qui in ſcena ludos agunt, aliàs hiſtriones dicti: vt ſunt omnes, qui quæſtus cauſſa in ſcenam prodeunt notabiles, veluti mimi, hiſtriones, *auctore Vlp. in d. l. 2. §. fin. & vide tit. C. de ſpect. ſcen. & len.* Græci thymelicos vocant.

SCHEDIA, nauigij genus inconditum, id eſt, trabibus tantùm inter ſe nexis factum, *cuius meminit Feſtus & Vlp. l. 1. §. 4. D. de exercit. act.*

SCHOLÆ, *in lib. C.* ſunt corpora ſiue ordines officialium: hoc eſt, eorum, qui munere & officio aliquo, quod ad principis miniſterium pertineret, fungebantur. Eas Iuſtinianus *in l. vlt. C. de locat.* vndecim fuiſſe teſtatur: cum Notitia 10. tantùm. Omnes autem ſub Magiſtri officiorum imperio fuiſſe conſtat *ex l. 1. & paſſ. C. de offic.* Memorantur igitur hæ:

Scutariorum prima, item ſecunda, & tertia: Agentium in rebus: Armaturarum ſeniorum Armaturarum iuniorum, Gentilium ſeniorum, Gentilium iuniorum: Scutariorũ ſagittariorũ, Scutariorũ clibanariorum: Fabricẽſium, vndecima. Eſt &

Schola equitum, & peditum, *l.6. C. de aduoc. diuerſ. iud.* Schola ſcrinariorum, & clibanariorum, *l.9. Cod Theod. de anno ciuil. Am. Marcellinus lib.21.* Schola domeſticorum, *l.3 C. vbi Senat.* Schola ſilentiariorum, *l. 4. C. de ſilentia.* Schola palatina, *l.11. § ſin autem C. de iudic.* Schola ſocietatis ſacrarum largitionum, *l.13. C. de palat. ſac. larg.*

SCHOLARES, *tit. Cod. de priuileg. ſchol.* milites erant ſub magiſtri officiorum diſpoſitione taxati ſcholis illis XI. *vt ait Iuſtinianus l. vltim. C. de locat.* Hi erant quaſi milites ſupernumerarij, vt Suidas indicat in verbo ὑπεράριθμος.

SCHOLASTICI, *l.2. Cod. de lucr. aduocat.* pro aduocatis. Nouel. 80. συνήγοροι vocantur. ita enim hoc vocabulum Iulianus vertit. De his lex eſt in Codic. Theod. in hæc verba: Non latet ſcholaſticos vltra modum acceptis honorariis in defenſione cauſſarum annonas & ſumptus accipere conſueſſe. Et ita *Sardicenſis concilij cap.10.* Scholaſticus ex foro, id eſt, Zonara interprete, ὁ περὶ λόγους σχολάζων. Et Carthag. concilij c. 99. ἐκδίκους σχολαστικούς. Et in paſſione Dorotheæ virginis. Theophilus quidam aduocatus præſides, Scholaſticus appellatur. Scholaſtici autem, nomine, *inquit Tacit. lib. de Oratorib.* primùm nuncupati ſunt rhetores, & declamatores litium fictarum: deinde à dictis litibus tranſiit ad veras *Plin 2. Epiſt.* Adhuc ſcholaſticus tantùm eſt.

Scire eſt rem per cauſſas cognoſcere Ariſtoteli: *facit cap. occidit. 24. qu. 8.* & naturæ axioma eſt. Vnde rectè colligitur, cum neſcire actiones, qui cauſſas earum ignorat. Qui autem neſcit actionem, non intelligit ius, quod perſequi vult in iudicio.

Scire leges, non eſt verba earum tenere, ſed vim & poteſtatem, *Celſ. in l. ſcire. D. de legib. Senatúſque conſultis.*

Scire quis præſumitur illud quod tenetur inquirere. *arg. leg. regula ff. de reg. iur.*

Scire iuris eſt, poſſe facti, *leg. penultim. ff. de iur. & fact igno.* Scire dicimur, quod ab alijs audimus, *l arbiter. D. de probationibus.*

Scire verbum generaliter ſumitur, *c. hoc. videtur. 22. q. 5.* Scire explicitè & implicitè quid ſit, *docet Panorm. in gl. Rub. de ſumma Trinit.*

SCIENS, qui alicuius iudicio rem cognoſcit, *leg. ait Prætor. D. quæ in fraud. cred.*

SCIENTIA interdum ſolam notitiam deſiderat, interdum & voluntatẽ, veluti in lege Aquilia, quo dominus teneri dicitur, quo ſciẽte ſeruus damnum dedit, ſcientiam pro patientia accipimus vt qui prohibere potuit teneatur, ſi non prohibuerit, *l. 45. l. 46. ff. ad l. Aquil.* Similitérque in omnibus noxalibus actionibus vbi ſcientia domini arguitur, ſcientia ſic accipienda eſt, cùm prohibere poſſet, non prohibuit. Nam quod ſciente quidem, inuito tamen domino committitur, eum non obligat, *l. 3. & l. 4. D. de noxali.* cùm huiuſmodi ſcientia culpa vacet, *l. 37. D. de diuer. regul.* In edicto quoque, Si familia furtum feciſſe dicitur, ſciente domino à familia furtum factum accipimus, ſi ſciuit & prohibere potuit, *l. 1. § ſcientiam. D. ſi fam. furt. fecíſ.* In edicta De tributoria, ſcientiam accipimus, quæ habet & patientiam, non etiam voluntatem. Non enim velle debet dominus, ſed non velle. Si igitur, ſciuit, & non proteſtatus ſit, nec contradixerit, tributoria tenebitur, tanquã eo ſciente negotio geſto, *l. 1. §. ſcientiam. D. de tributor.* In edicto, Quæ in fraudem creditorum, hæc verba SCIENTE te, ſic accipimus conſcio, & fraudem participante, non enim ſcire ſolùm, ſed & fraudis participem eſſe oportet, *l. 10. in princip & §. quod ait Prætor. D. quæ in fraudem credi.* In eo quod dicitur dies bonorum poſſeſſionis petendæ ſcientibus cedere, ſcientiam accipimus, non quæ iuris prudentibus inſit, ſed eã quam quis aut per ſe habeat, aut cõſulendo peritiores adſequi poſſit, *leg. 2. §. vlt. ff. quis ordo in bonor. poſſeſſ.*

SCISCERE in legibus Romuli eſt ſtatuere, decernere, iubere. Sic accipitur, Sciit, id eſt, ſciuit, à ſciſcẽdo *in l qui res. in fi. D. de ſalut.* Sciſcere Feſto lib.17. ſententiam dicere.

SCITA plebeia, *Feſto ibidem*, quæ

plebs

plebis ſuffragio ſine partibus iuſſit, plebeio magiſtratu rogante. Vide Plebis ſcita.

Σκοπελισμὸς criminis genus in Arabia cuius rei fiebant ij, qui in inimicis agrũ σκοπέλους, id eſt, lapides potuiſſent, indicio futuros, quòd ſi quis eum agrum coluiſſet, malo leto periturus eſſet inſidiis eorum, qui eos poſuiſſent: quo fiebat, vt nemo ad eum agrum accedere auderet, crudelitatem timens eorum, qui ſcopeliſmum fecerant. *huius meminit Vlp. l. ſunt quædam. de extraord. crimin.* Hinc

Σκοπελίζειν id eſt, lapides ſeu ſcopulos illos pónere, *ad l. ſunt quædam.*

SCOPVS cauſſæ in iure ciuili, eſt initium quod cauſſa frequentium fuerit, velut principalis pars negotij. Nam cuiuſque rei potiſſima pars principium eſt, *dicente Gaio in l. 1. D. de orig. iur.*

SCORTATIO dicitur propriè, quæ cum meritricib. committitur: hoc eſt, cum ancillis aut libertis, quæ palàm corpore quæſtum in lupanaribus, aliiſve locis faciunt, *l. 39. D. de furt. l. 43. D. de ritu. nupt.* Et à Stupro ita diſtinguitur: quòd illa cùm meretricibus, hoc cum virginibus aut viduis honeſtæ exiſtimatione committitur, *l. 6. §. 1. & l. ſtuprum. 34. D. de adult.* Abuſiuè tamen & impropriè Stuprum etiam in meretrice vſurpatur *in l. ſi ea. C. de adult.*

SCORTATIO donationis genus in Dacia vſurpatum, *de quo cap. 2. de con. ſuetu.*

SCOTRA, ſiue SCROTA, apud *Paulum lib. 3. Sent. tit. 6.* ſunt τὰ σαθρὰ τῶν ὑποδημάτων, id eſt, calcei detriti. Scota quoque, inquit, & ſutor, inſtrumento cõ tinebuntur.

SCRIBÆ veteribus & librarios & poëta ſignificabant: poſtea verò ij dicti ſunt, qui rationes publicas ſcriberent in tabulis: ob idque apparebãt ſingulis magiſtratibus. *Cicer. Verr. 5. de iis loquens* Ordo eſt honeſtus, quis negat. *Et paulò pòſt*: eſt verò honeſtus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculáque magiſtratuum committuntur. Diſtributi erant in aliquod decurias, quarum in aliqua locum ſibi emere conſueuerant, qui ſcribæ fieri volebant. *Item in Orat. pro domo ſua*: Scribæ, qui nobiſcum in rationibus monimẽtiſque publicis verſantur, &c. Rub. autem *de tab. ſcribis*, &c. *lib. 10. C.* de curiarum ſeu magiſtratuum municipalium ſcribis loquitur. Æmilius Probus *in vita Eumenis*, ait ſcribæ munus multò eſſe apud Graios honorificentius, quàm apud Romanos. nam apud nos, inquit, reuera, ſicut ſunt, mercenarij ſcribæ exiſtimantur: at apud illos contrà, nemo ad id officium admittitur, niſi honeſto loco, & fide & induſtria cognita: quod neceſſe eſt omnium conſiliorum eum eſſe participem. Hinc & dicebat idem Eumenes, Philippi regis, & pòſt Alexandri magni ſcriba: Se vitam potius poſiturum eſſe: quàm fidem.

Scriba clariſſimus, *de quo Nouel 94. & in Conſtantini Nouella quæ eius officium apertè definit*, erat in prouinciis quaſi prætor tutelaris quidam.

Scriba recoctos, vide Quinqueuiri.

SCRIBERE, eſt ſcripto promittere & teſtari ſe debere, *l. fin. in princ. D. de dol. except.* Idem homo ruſticanus genere ſcripſit quaſi vſuras præteritas ex dotis promiſſione. Hinc ſcribere *apud Horatium lib. 2. ſatyr. 3* debitor dicitur, qui mutuum ſumit, cùm vel ipſe, vel argentarius eius nomine ferebat creditori acceptum. *Scribe decem à Nerio*, inquit, *non eſt ſatis: adde Cicutæ Nodoſi tabulas centum.* Alij tamen hoc verbum ad creditores referunt, quibus moris fuerit, vt in argentariorum, apud quos ſuas pecunias collocarant, tabulis expenſum alicui ferrent, & argentario id nomen dictarent. Malim tamen de debitore dici. Idem enim RESCRIBERE dicebatur cùm æs alienum diſſoluebat, id eſt, pecuniam mutuam reddebat, vel per ſe, vel per argentarijſcripturam, qui in codicẽ ſuum referebat, æs alienum à debitore creditori eſſe diſſolutum. Donatus in hæc Terentij verba ex Phormione act. 5. ſc. 7.

Argentum iube rurſum reſcribi Phormio.

Reſcribi, inquit, eſt reddi, ſeu per menſe ſcripturam dari. Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit ſcriptura, Reſcribere dicebant pro numerare. Sic Horatius vbi ſuprà:

Putidius multo cerebrum eſt (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.

vbi Dictare creditoris verbum eſt,cùm iubet ſcribere ſibíque acceptum ferre debitorem: vel cùm dictat argentario nomen ſuum,vt perſcribat illi in codice ſuo nomina creditoris & debitoris, Perſcribere verò apud Terentium vbi ſuprà,eſt multis per ſcripturam reddere. Vide Perſcribere.

Scribere etiam proprium Iuriſconſultorum muneris verbum fuit, quemadmodum & cauere.*Pompo. in. l.2. circa fi.D.de orig.iur.de Iuriſconſultis agent.* Sed aut iudicibus,ait, ipſis ſcribebant, aut teſtabantur, qui illos conſuluerant. In quo verbo ſcitè luſit Cicero,Trebatium Iuriſconſultum negligentiæ arguens, ambiguo ſumpto ex ſcribendi varia ſignificatione. Valde *ait ille lib.7.epiſt.* iam lautus es,qui graueris ad nos literas dare,homini præſertim propè domeſtico. Quod ſi ſcribere oblitus es,minus multi iam te aduocato cauſſa cadent.Vbi ſcribere à vulgari ſua ſignificatione,ad hanc quam trado tranſlatum,iocum facit.

Scribere etiam formulam dicebatur, qui in iudicio alterum prouocabat. *Quintil.lib 6 c.4.*Colaphum tibi ducam, & formulam ſcribam, quod caput durũ habeas. Sed & quod Græci dicunt *δίκην γράφειν,* hoc Latini verbum verbo reddentes, Dicam ſcribere dicunt. Quam locutionem à comicis primùm,latinitate donatam, cùm Græcas comœdias Latinas facerent,veriſimile eſt. *Vtitur autem ea Plaut. Aulularia, Terentius Phormio.& Cicero 4.in Ver.* Prætor quoque ſcribere dicitur actionem, cùm eam in edicto & albo proponit, *l.* 1. D.*de eo qui pro tut.*Vnde in rem ſcriptæ actiones exceptionéſque appellantur, quæ genera liter in rem proponuntur, & aduerſus poſſeſſorem dantur,quanquam ex certæ perſonæ facto oriantur, *l.9 §.vlt.D.quod met.cau.l.*1.*§.vlt.D.de interd.l.*4.*§. metus cau.D.de doli except.*

Scribere enim teſtamento dare relinquereque ſignificat. Inde ſcribere libertatem alicui, eſt ei teſtamento libertatem dare,*l.*70.D.*de adqu. hered.* Quintil. declamatio. 380. Æger à ſeruo cui libertatem ſcripſerat, venenum petit:nolenti dare,crucem ſcripſit.ſcribere etiam hæredem tam tritum eſt,quàm quod tritiſſimum. Minus vulgatum eſt, ſcribere tutorem, quo tamen non Iuriſconſulti tantùm vtuntur, *vt l.* 10. D. *qui teſtam. facere poſſ.* Sed & Cicer. pro Cluentio: Nemo illum,ait,ex tam multis cognatis & adfinibus tutorem vnquam liberis ſuis ſcripſit. Vt autem hæres ſcribi qui inſtituitur,ita & exhæres ſcribi dicitur, qui exhæredatur *l.* 4.*D. vnde legit. l.*1.*§. Pompe.*D.*de Carbon edict.*

Scribere ſibi legatum videtur, non ſolum qui ſua manu id facit, ſed & qui per ſeruum ſuum vel filium, quem in poteſtate habet, dictante teſtatore legato honoratur,*l.*15.*§.* 1. *D ad l. Cornel. de falſ.*Sic ſcribere ſibi, eſt teſtamento ſibi aliquod legatum, aliúdve quid emolumento futurum adſcribere,*l.* 3. C. *de his qui ſibi adſcribunt.*

Scribere milites ſcribere ſupplementum exercitui,pro conſcribere, comparare, & colligere crebrò legimus.Duos Salluſtij locos ſubiecíſſe contentus ero. Sic autem ille in bello Iugurthino.Igitur diffidens,inquit,cæteri exercitui milites eligere,ſcribere,præſidia vndique accerſere *Et alio loco* Et tamen exercitui ſupplementum ſcribere ab ſociis & nomine Latino auxilia accerſere.

Scribere quoque, notam inurere ſignificat,*l.*17.*C.de pæn. Vlpian. in Inſtitut. titul.*1. Dediticiorum numero ſunt, qui pœnæ cauſſa vincti ſunt à domino, quibus veſtigia ſcripta fuerunt. *Quintilia. libr.7. capit.* 4. Si quis fugitiuo ſtigma ſcripſerit.*Vegetius lib.*1.*cap.*5. Nam pictis in cute punctis milites ſcripti,& matriculis inſerti iurare ſolent. Inde inſcriptos vultus,id eſt,ſtigmate notatos dixit.*Pli.lib.*18.*c* 3.

SCRIPTÆ rationes, pro ſubſcriptis & ſubſignatis,*l.Tha is.*41.*§.fin. D. de fideicomm. liber. & l. ſi ita ſtipulatus.§. Chryſogonus. D. de verb.obliga.* Pro non ſcriptis haberi, & caduca fieri legata, longè differunt,*l. vnic. §. & cum triplici. C.de caduc.* Vbi traditur, ea quæ his relinquebantur, qui in rerum natura tunc temporis non eſſent, cum teſtamentum fieret, pro non ſcriptis habita: quod etiam confirmat *l.* 2. *& l.* 6. *in fin. D.de iure codicill. l. penult. D. de his quæ pro non ſcript.habe.l.* 26. *& pro non ſcripto. D.de fideicommiſſ. libert.* Pro non ſcriptis etiam habebantur, quæ ſeruis pœnæ relinquebatur, *l.* 3. D. *de his quæ pro non ſcript. l.*25 *§. ſi quis planè D. de adquirendi*

rend. hæred. Item turpia legata, quæ legatarij magis notandi, quàm demerendi cauſſa ſcribuntur, *l.* 57. *de leg.* 1. Itémque deportatis & peregrinis relinquuntur, *l.* 1. *C. de hæredi. inſtit.* In eadem cauſſa ſunt & captatoriæ inſtitutiones, captatoriáque legata, eáque quę ſibi quis manu ſua in teſtamento adſcripſit, *l.* 1. *& l. vlt. D. de his quæ pro non ſcrip. hab. l.* 15. §. 1. *D. ad leg. Cornel. de falſis. l.* 4. *& l.* 5. *C. de his qui ſibi adſcribunt.* Et generaliter quæcunque illicitè, & cōtra leges in teſtamento ſcribuntur, pro non ſcriptis habentur, & apud hæredem remanent, *l.* 14. §. *ſequens quæſtio. &* §. *vlt. D. ad leg. Cornel. de falſ. l. vlt. D. de his qui. vt indign. l.* 20. *in fin. de hæred. inſtit.*

SCRIPTVM facere, pro ſcribæ manus exercere. *Liuius libr.* 9. *ad fin.* de C. Flauio, qui ſcriba fuit, inuenio in quibuſdā annalibus, cùm appareret Ædilibus, fieríque ſe pro tribu Ædilem videret, neque eius nomen recipi, quod ſcriptum faceret, tabulam poſuiſſe, & iuraſſe ſe nunquam ſcriptum facturum. Quem aliquanto antea deſiiſſe ſcriptum facere arguit Macer Licinius. *Sic & Gell. de eodem agens lib.* 6 *c* 10. *locutus eſt.*

SCRIPTORVM nomine accipimus ſcripturas, quarum editiones requiri ſolent: & harum tria ſunt genera. Primum, in quibus continetur formula actionis, quam quis intendit aduerſus alium in iudicio: & ideò appellantur libelli iudiciales, de quibus loquitur *Vl. in l.* 1. 11. *in princ. de edend.* Huc pertinent acta iudiciorum, hoc eſt, ſcripturæ continentes ea, quæ apud iudicem de cauſſa cognoſcentem aguntur, *l. is apud quem. C. eodem tit.* Secūdum genus ſcriptorum, de iis dicitur, quæ in hoc parantur publica fide, vel priuata ſubſcriptione, ſeu conſignatione, vt res geſtæ per ea facilius conſtent ac probentur: vt ſunt inſtrumenta tabellionum, chirographa, literæ ſigillatæ, *de quibus tractatur in d. l.* 1. §. *editiones.* Tertium genus ſcriptorum, complectitur rationem negotiationis inter duos pluréſve: & hoc genus directò pertinet ad actionem edicti de edendo. Addi poteſt & quartum ſcripti genus, in quo vltimæ voluntates continentur: vt teſtamentum, codicillus.

SCRIPTVRA dicitur etiam vectigal, quod è pecore colligebatur. Vnde illud Plauti:

Nam aduerſum legem à me ob meam ſcripturam pecudem accepit.
A. Fere idem quod tu facis, faciunt rem malè gerentes.
Vbi non eſt ſcripturam vnde dent, incuſant publicanos.

Cicero *in Orat. pro lege Manilia*: Nam cùm hoſtium copiæ non longè abſunt, etiam ſi nulla irruptio facta ſit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit, ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura vectigal conſeruari poteſt. *Item in Ora. pro L. Flacco*: Scriptura, decumæ, portorium. Hinc

SCRIPTVARIVS ager, *apud Feſtum*, publicus appellatur, in quo vt pecora paſcantur, certum æs tribuitur: quia Publicanus ſcribendo conficit rationem cum paſtore.

SCRINIA dicuntur in lib. C. Capſæ, & loculi, in quibus Principis acta, quæ ad ius pertinent, aſſeruantur: qua de cauſſa *in l. omnium.* 19. *C. de teſta.* totum ius in ſcriniis principis conſtitutum dicitur. Eorum genera hæc quatuor enumerantur *in l. vltim. C. de decurionib. l.* 1. *C. de prox. ſacr. ſcrin.* Scrinium memoriæ, in quo annotationes Principis aſſeruabantur. *l. vltim. C de diu. reſcript.* Scriniūm epiſtolarum, in quo ciuitatum poſtulata & legationes recondebantur. Scrinium libellorum, qui Principi ſupplices oblati erant. Scrinium diſpoſitionū, in quo cognitiones & decreta Principis conſeruari ſolebant. Sunt & ſcrinia ſacrarum largitionum, videlicet exceptorum, *l.* 5. *C. de canone ſacr. larg. l.* 10. *C. de murileg.* Tabulariorum, *l. vlt. C. de veſt. holob.* numerorum, ſiue numerariorum, mittendariorum, aureæ maſſæ, auri ad reſponſum, à miliarenſibus, veſtiarij ſacri, ab argento, à pecuniis. Officiorum autem in eis ſcriniis dignitates, & gradus quibus ſtrenæ debentur, & veſtes, & annonæ, hi: primicerij, ducenarij, centenarij, epiſtolares, vel epiſtolarij, *vt C. Th. & Saluianus.* 5. *de prouidentia*: Veniunt plerunque noui nuncij, noui epiſtolarij à ſummis poteſtatibus miſſi, vbi vulgò malè nouarum epiſtolarum. Sunt & alij gradus, qui dicuntur formæ primæ, ſecūdæ, tertiæ, vt & inter miniſteriales, *l.* 2. *C. de*

caſtrenſ. Vide *l.*7 *C.de palat ſacr. larg. lib.* Rerum autem priuatarum ſcrinia quatuor ſunt beneficiorum, rationum, ſecuritatum, largitionum priuatarum. quod non tantùm Notitia Romani Imperij comprobat, ſed & lex vlt. *C.Th. eod. tit.* in qua ita eſt: Tam primicerius officij priuatarum, quàm alij quatuor reliquorum primicerij ſcriniorum. Sunt & ſcrinia fabricarum & barbaricariorum, *l.* 1. *C. de præpoſ. agent. in reb.*

Scrininium auri ad reſponſum, *d.l.*7. *C.de palatin ſacr. ſr. largition.* cuius & in notitia, cùm de Comite largitionum agitur, fit mentio. Ex hoc accipienda ſunt hæc Iuſtiniani verba in Nouella de Prætore Piſidiæ, ἕξει τι ἐπὶ τοῖς στρατιώταις καὶ Ad reſponſum. Et in Nouella de Prætore Lycaoniæ. ἐχέτω γε μὴν καὶ. Ad reſponſum, ἤτοι ἀποκρισιαρίους πρὸς τὴν στρατιωτικὴν εὐκοσμίαν. Et in Nou. de Prætore Thraciæ, καὶ παρέσθαι, ait, ὑφ᾽ αὐτῷ καὶ Ad reſponſum, διὰ τὰς ἐκεῖσε δυνάμεις. In Nouella ex Moderatore Helenoponti, ὑπακουέτω δὲ αὐτῷ καὶ τὸ στρατιωτικὸν τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἱδρυμένον, ἐχέτω τε καὶ Ad reſponſum. Ex quibus locis apparet, militaribus vſibus hoc ſcrinium deſeruiiſſe. Eóque ad milites perlata exercitus rectorum mandata in vetuſtis quibuſdam ad Iulianum Patriciũ notis legi Meminit etiam officij Ad reſponſum in re militari, *l.*19. §.1. *C.de re mil. lib.*12. Hinc

SCRINIARII, *in l. vlt. C.de caſtrenſ. pecul. lib.*12. *l.*8. *&* *l.*10. *de num. li.*12. *l.vlt. de apparitoribus præſ. prætor.* Suidas σκρινιάριος ὁ χαρτουλάριος τοῦ ἐπάρχου, ὁ αἴρων τὸ σκρίνιον, ἤτοι τὸ κιβώτιον. Scriniis autem magiſtri præponebantur, qui alij fuerunt à ſcriniariis. *Et ita Alexand.* Vlpianum magiſtrum ſcrinij fuiſſe Lampridius auctor eſt. Nec principibus tantùm, ſed & magiſteriis poteſtatibus ſui ſcriniarij erant, *l.vlt.C.de teſt.mil.*

SCRIPVLI, *l.*1. *&* 5. *C.de metal. lib.* 11. *l.*1. *C.Th. de ponderat. l.*12. *de metalla. in eod. C.* dicitur Græcis γράμμα, éſtque vigeſimaquarta pars vnciæ, Voluſio Mætiano.

SCRVTARI inquirere, *l. veteris. C. de commerciis. & l diuus Pius de fugit.*

SCRVTINIVM, *in rubr. extra de ſcrutinio in ord. faci.* eſt ſecreta examinatio, & exploratio, num quis idoneus ſit vt eligatur. Quot modis ſumatur, *vide Archid. c.*1 *de elect. in* 6.

SCVCLATIS, *in l.*11. *de Scenicis in C.Theod.* fortè pro ſcutulatis cum vitio legitur, vt ſignificentur veſtes ſcutulis diuiſæ, *quarum meminit Plin lib.*8. *c.* 48. *B Hieronymus in Ezecbiel. cap.* 27. Iſtiuſmodi homines negotiatores Tyri ſunt, qui ſpolymita purpuram & ſcutulata mercantur.

SCVLPERE, cudendo imaginem effingere, *C. nemini. lic. ſignum ſaluet.*

SCVLPTORES, *in l.*1. *C.de excuſ. artif.* Græcis γλύπται, quo nomine Græco & ſculptores lignorum ſignificantur, & qui ſigna faciunt, ſiue ſignarij, & alij quilibet ſculptores cælatoréſque.

SCVLTATORES, vide Speculatores.

SCVTVM, vide Clypeus.

SECARE, propriè quis ferris dicitur, vt cædere ictibus. Hinc apud Paulum *l.* 5. *D. arb. fur. cæſ.* Secare propriè ſubſecuiſſe. non enim poterat cæcidiſſe intelligi qui ferra ſecuiſſet. Alij Subſecare legunt. ſed illa lectio potior.

SECESSVS, rus amœnum & ſuburbanum, quo animi relaxandi cauſſa ſecedimus. *Vlpian. l* 21. §.9. *de recipt. qui arb* Quid tamen (de arbitrio loquitur) ſi in eo loco, qui circa vrbem adeſſe iuſſerit, Pegaſus admittit valere iuſſũ. Quod puto ita verum eſſe, ſi & eius ſit auctoritatis arbiter, vt in ſeceſſibus ſoleat agere, & litigatores facile eo loci venire poſſint. *Idem l* 16 *D. mandati*, Vt in hortis quos Rauennæ habebat, in quos omnibus annis ſecedere ſolebat, ſphæriſterium faceret. *Plinius lib.*2 *epiſt.* 17. Iuſtíſne de cauſſis cum tibi videor incolere, inhabitare, diligere ſeceſſum, quem tu nimis vrbanus es, niſi concupiſcis.

SECRETO fieri, etiam intelligitur, quod interuenientibus amicis confit, *l. pen. in princ. C. qui potiores in pignore hab.*

SECRETARIVM, locus in quo iudices cauſſas audiunt & cognoſcunt, *Zeno in l. vltim. C. vbi ſenat. vel clariſ.* Sedendi, *inquit*, cùm celebratur cognitio, in ſecretariis iudicantium ius conſequãtur. *Et paulò ſuprà:* Sedendi quoque in aliqua Secretarij parte, quæ iudicibus inferior, altercantibus verò ſuperior eſſe videatur. *Sic in l. vl. C de offi. diuerſ. iud. l.*11. *C. de proximis ſacrorum ſcriniorum.*

SECTA, pro ratione videtur ſumi, § *vlt. Inſt. de legat.* Huiuſmodi enim teſtatorum voluntates valere, ſecta meorum temporum non patitur, i. vt exponit Theoph. *ἀλλ' ὁτεχνῶν ὅζι τῆς ἀσεβῶν ἐμῶν χρόνων τῆς βασιλείας. Sic Alexander l. 2. C. ad leg. Iul. maieſt. & Gord. l. 2. Cod. de delator.*

SECTATORES, *in l. Fabia de ambitu*, dicebantur, qui Candidatos ſectabantur, quorum tres partes facit Qu. Cicero lib. de petitione Conſulatus.

SECTIO Latinè dicitur, quæ poſtea confiſcatio appellari cœpta eſt: cùm alicuius bona publicantur: deriuata ex ea appellatione, quòd prædam ex hoſtibus captam milites inter ſe ſecabant ac diuidebant. *Cæſar lib. belli Gal.* 2. Poſtridie eius diei refractis portis, cùm iam defenderet nemo, atque intromiſſis militibus noſtris, ſectionem eius oppidi vniuerſam Cæſar vendidit. *Corn. Tacitus*, Reliquias ſectionum Neronianarum nondum in fiſcum conuerſas, reuocatis ab exilio cõceſſit. *Cic. de Inuen.* 1. Hoc commodè reprehenditur, ſi dici poſſit ex hoſtibus reus eſſe captus, cuius prædæ ſectione venierit. Aliàs, Sectio, *vt inquit Feſt.* perſecutio iuris eſt. Hinc.

SECTORES dicti ſunt, *inquit Aſconius*, qui ſpem lucri ſui ſecuti, bona condemnatorum ſemel auctionabantur, próque iis pecunias penſitabant ſingulis, ac poſtea pro compendio ſuo ſingulas quaſque res pecunia populo venditabant. *Hac ille*, quibus ex verbis Sectores à Sequendo dictos coniicimus. arbitror ab antiquo verbo Seco, ſecas: quod idem ſignificat vt ſequor. vnde ſector, ſectaris: & ſecta ſectæ. & nam & accuſatores & iudicia ſectabantur, quoniam damnatorum bona ipſi æſtimare, & certam ſummam promittere ſolebant. Idem alio loco: Sector eſt, inquit, æſtimator ac redemptor bonorum damnati, atque proſcripti, qui ſpem ſectans lucri ſui, id eſt, ſecutus ſpem æſtimationis ſuæ, bona omnia auctione vendit, & ſemel infert pecuniam vel ærario, vel ſociis. Veterib. Gloſſis *Σιώνης* dicitur, id eſt, vt exponunt Heſych. & Suidas *ὁ τὰ δημόσια ἀγοράζων.*

SECVNDI fructus, vberes, copioſi, *Paul.* 63. *in fi. D. ad leg. Fal.*

Secundus HAERES dicitur, qui ſecundo gradu inſtitutus eſt: vt Primus, qui 1. *l. 8. de lib. & poſt. l. ſi is qui.* 25. *D. de teſtam. Boeth. in Topic. Ciceronis Commen. libr.* 2. Secundus hæres dicitur, inquit, qui hæredi inſtituto ſubſtituitur: veluti ſi quis filium inſtituat hæredem, ſcribátque: Si is filius intra pubertatem deceſſerit, nepotem vel quemlibet alium hæredem eſſe oportere. *Gaius libr.* 2. *Inſtit. tit.* 4. & *l.* 4. *D. de Silan.* Is vulgò Subſtitutus appellatur. Cicero *Verri.* 3. Appellat L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam. *Et aliquantò poſt*: Nunc eſt eiuſmodi edictum, vt quamuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annij ſecundis hæredibus. *Saluſt. in bello Iugurth.* Erat præterea in exercitu noſtro Numida quidam Maſaniſſæ nepos, quem Micipſa teſtamento ſecundum hæredem inſcripſerat. *Suet. in Iul. c.* 83. Plures percuſſorum in tutorib. ſi quis ſibi filius naſceretur, nominauit D. Brutum etiam in ſecundis hæredibus.

Secundæ TABVLAE dicuntur, quibus pupillaris ſubſtitutio ſcripta eſt: ſic dictæ, quòd poſt paternas in ſecunda parte tabularum, & in ima cera fiebant: *ſicq. accipiuntur l.* 2. § *interdum l.* 11. *D. de vulg. ſubſtit. l. vlt. D. ad Trebel. l. pen. D. teſtam. quemadm. aper.* vel etiam quia ſubſtitutio hæc, paterni teſtamenti quædam appendicula & ſequela eſt, *l. qui plures in fi. C. de pupil. ſubſtit.* & (vt ait Iuſti.) in inferioribus partibus ſcribebatur, eáque pars proprio lino, propriáque cera conſignabatur: & in priore parte teſtamenti cauebatur, ne inferiores tabulæ viuo filio, & adhuc impubere aperirẽtur, § *ſin aũt.* 4. *Inſti. de pup ſubſt.*

Secundarum nuptiarum nomine veniunt & tertiæ, atque vlteriores, *ſecundũ Azo. in ſumm. C. de ſecun nupt. & Bartol. ibid.*

SECVNDVM, pro prope ripam, *l.* 29. D. *de acq. re.* Sic ſecundum viam, agrum, parietem, *l.* 30. § 1. 38. D. *de acq. rer. dom. l.* 13. D *de ſeruit.*

SECVNDOCERIVS, *in l.* 7. *C. de palati. ſacr largitio lib.* 12. & *Rubr. de primicer. & ſecundocer. & l vlt.* C. *de domeſt. & protectorib.* vbi ſecundocerij locum, non, vt vulgò legitur, ſecundi primicerij, vetus codex habet. Eſt & hoc verbũ frequens in Notitia Imperij Rom. Eadem autem figura qua primicerius, ita &

ſecundocerius, qui ſecundum in ordine ſuo locum gradúmque obtinet appellatur.

SECVS, malè. *l. filius matrem. C. de inoffi. teſta.* aliquando contra *l. ſi res. C. de ordin. cogn.*

SECVRVS, ſine aliqua cura, *l. plurimum. D. de iur. & facti ignor. Vide Duar. diſputat. ann. lib. 2. c. 22.*

SECVRITATIS nomen quod vſurpatur *ab Vlpian. l. 1. D. ad leg. Iul. maieſt.* non accipitur pro eo quod noſtri ſaluum conductum vocant: (Vlpianus enim Latinæ locutionis diligens obſeruator, dixiſſet potius contra fidem publicam aliquid eſſe commiſſum: formula loquendi probatis auctoribus vſitata) ſed ἀντὶ τῆς ἀδείας, ἢ ἀσφαλείας, ἢ ἀμεριμνίας, cùm ſcilicet ſtatus reip. ita compoſitus eſt, vt nulla ex parte periculum imminere videatur, nec ſit merces belli externi, aut inteſtini. *Bud.*

SECVTORES, vide Sequor.

SED aduerſatur, ſed cùm copulat, conciliat, ſine ea aduerſatur, vt indicat Albericus: vnde Sed & diuerſitatem facti idem ius ſignificat. Sed pro ſed &, ſæpè in libris noſtris poni docet *Ant. Auguſt. lib. Emendat. 2. c. 1.*

SEDEO, ſedes vulgarem habet ſignificationem: cui contraria eſt illa verbi Sto. Sed præterea ſignificat Sedet, impersonaliter idem quod videtur, vel placet. *Vlpianus l. ſi fideiuſſor. 7. §. vltim. qui ſatiſdat. cog.* Si ſatiſdatū pro re mobili non ſit, & perſona ſuſpecta ſit, ex qua ſatiſdatio deſideratur, apud officium deponi debebit, ſi hoc iudici ſederit, donec vel ſatiſdetur, vel lis finem accipiat. Sederit, id eſt, ſi iudici viſum fuerit, ſi ita arbitratus ſit.

Sedere iudices dicuntur. *Cic. pro Rabir. Poſthumo*: Modò vos iidem in A. Gabinium iudices ſediſtis. *Plin. lib. 6. Epiſt. ad Roma.* Sedebant iudices centum & octoginta, tot enim quatuor conſiliis colliguntur. ingens vtrinque aduocatio. Sedere etiam dicitur prætor, cùm pro tribunali iuris dicendi cauſa ſedet, *l. 2. §. confeſtim. D. ad Tertul. l. 7. D. de integr. reſtit.* Hinc

SEDES, *§. illis autem de milit. teſtam. l. vltim. C. de reſtit. milit. l. vltim. C. quib. non obſt. long. temp. præſcript. & apud Vegetium, libr. 3. cap. 4. & c. vlt.* pro caſtris & loco, in quo milites otioſi commorantur.

SESSIO, onis. Hinc ſeſſionum dies dicuntur, quib. Prætor ſui copiam facit: quippe cùm iis diebus, non de plano & æquo loco ius dicat: ſed de loco edito, & in curuli ſella ſedens, decreta ſua interponat, *apud Vlpian. l. 2. §. dies quis ordo in poſſeſ. ſeruetur.* Dies bonorum poſſeſſionis vtiles eſſe palàm eſt, ſed non ſeſſionum numerabuntur, ſi modò ea ſit bonorum poſſeſſio, quæ de plano peti potuit. Eſt & alius Vlpiani locus, *l. 5. vt in poſſeſſ. leg. vel fid.* vbi hoc verbum legitur, ſi credimus vetuſto exemplari, quod à Ianotio profertur. Sex menſium, inquit, puto continuum tempus, non ſeſſionum computandum. Duarenus veteris codicis lectionem probat, *Diſput. ann. lib. 2. c. 16.* Pandectæ tamen Florentinæ, poſſeſſionum legunt, non ſeſſionum.

SEDVLARIA, *in l. 4. D. de ſupell. leg.* in ſedilibus numerantur: vt cathedraria, in cathedris: ſúntque ea, quæ in theda ſedenti ſubiiciuntur: vel potiùs ſedes, in quib. geſtamur.

SELLÆ curules, *ait Iſido. lib. 20. Etymo. c. 1.* erant, in quibus magiſtratus ſedentes iura reddebant. Dictæ autem curules, quia apud veteres Prætores & Coſs. propter itineris longinquitatem curru in forum prouehebantur. Sellæ prætoriæ fit mentio *in l. 1. §. caſum. D. de poſtu.* Qua de re vide, *qua lib. 3. Antiqu. dixit Briſſonius.* Eſt & Sella geſtatoria, *de qua apud Suet. in Nero. c. 26. & in l. 7. D. de ſeruit. ruſtic. l. 49. De leg. 3. de qua & lib. 1. Antiqu. aliquid dixit idem Briſſonius.* Sella balnearis, *apud Paulum libro 3. Sentent. titu. 6.*

SEDITIO, quietis publicæ turbatio, *l. 1. C. de ſeditio. l. conſtitutiones. D. de appellation. cap. ſeditionarios 46. Diſtinct.*

SEGMENTA, *l. pen. C. de veſt. holo.* Cedrinus ὄρνας vocat, quaſi oras, vel quaſi ornaturas, *vt Iſidorus ait.* Leo Nouel. 80. τμήματα. Erant autem ornamenta quædam, quæ veſtibus aſſuebantur.

SEGNITIA, tarditas, negligentia ad agendum. *Accurſ. l. ſi nulla. D. de pign. act.*

SEMITA, via à plauſtris auerſa, *l. ſi ex plagis. §. tabernarius. D. ad leg. Aqui.*

Σειτωχθεία, in legibus Solonis, Lati-

nis nouæ tabulæ, id eſt, alleuatio debiti cõmunis legis verba hæc ſunt: τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιεῖσθαι, καὶ λύτρωσιν, καὶ ἐπὶ σώμασι μὴ δανείζεσθαι, καὶ ὁ νόμος ΣΕΙΣΑΧΘΕΙΑ καλεῖσθω. Eſt autem deductum hoc vocabulum, ἀπὸ τοῦ σείειν τὸ ἄχθος, ab excutiendo onere, æris ſcilicet alieni.

SEMESTRIA Diui Marci in libris noſtris ſæpiùs citantur, *vt lege* 46. D. *de pact. l. vltim.* D. *de ſeru. export. l.* 12. D. *de acquirend. hæred.* §. *item diuus Inſtitu. de excuſa tuto.* Sic autem fortè appellata ſunt, quæ in ſemeſtribus conſiliis conſtituta ab eo, & reſcripta erãt: Semeſtria enim conſilia principũ dicebantur, in quibus cũ aliquot Senatoribus ad ſemeſtre tẽpus aduocatis, de iis, quæ ad ſenatũ referenda erant, deliberabant: fortè ex eo, quòd hibernis æſtiuiſq. menſibus ſibi conſiliarios mutabant: vel potiùs quòd menſes ſex hibernos iuriſdictioni darent, reliquos ſex æſtiuos aliis negotiis. *Hinc illud Cicer lib. ad Attic.* 5. *epiſto.* 14. Erat mihi in animo, recta proficiſci ad exercitũ, æſtiuos menſes reliquos rei militari dare, hibernos iuriſdictioni. *quod & teſtatur Theophilus, in Inſtitu. quibus ex cauſ ma num. non licet* Atque Auguſtũ ſemeſtria ſibi conſilia inſtituiſſe, cum quibus de negotiis ad frequentem ſenatũ referendis, antè tractaret, Suet. ca 37. ſcribit, & Dio. lib. 53. his verbis: τὸ δὲ δὴ πλεῖστον τούς τε ὑπάτους, ἢ τὸν ὕπατον, ὁπότε καὶ αὐτὸς ὑπατεύοι: καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἕνα παρ' ἑκάστων, ἔκ τε τοῦ λοιποῦ τῶν βουλευτῶν πλήθους πεντεκαίδεκα τοὺς κλήρῳ λαχόντας συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι κοινοῦσθαι τρόπον τινὰ τὰ νομοθετούμενα νομίζεσθαι. Quæ verba Zonaras in Augu. tranſcripſit. Xiphilinus quoque tradit ab Auguſto ſenatores quindecim ſorte ductos eſſe, cũ quibus iudicat, καὶ πεντεκαίδεκα, inquit, τῶν βουλευτῶν τοὺς κλήρῳ λαχόντας συμβούλους ἐν ἑξάμηνον παρελάμβανε, καὶ ἑστιῶν καὶ ἰδίᾳ ἐδίκαζε μετ' αὐτῶν. Pariter & de Tiberio tradidit Suet. in Claudio. Rerum actum diuiſum antea in hibernos æſtiuóſque menſes coniunxit.

SEMINARIVM, locus ſubactus, in quo viriũ arborũmq. ſemina pangũtur, conſeruãtur, atq adoleſcunt: vt aliò poſtea, quaſi ex nutriculæ gremio, transferantur. Græcè φυτευτήριον dicitur. *Vlpia. l.* 9. §. 5. *ff. de vſuf.* Seminarij autem fructũ puto ad fructuarium pertinere: ita tamẽ, vt & vedere ei, & ſeminare liceat. Debet tamen conſerendi agri cauſſa ſeminatiũ paratũ ſemper renouare, quaſi inſtrumẽtum agri. Quale ſit eligendũ parandũmque ſeminariũ, *docet Columel. li.* 3. *& Plin. li.* 16. Vlpian. *l.* 4 § *primo ff arb. fur.* Quòd ſi quis ex ſeminario, id eſt, ſtirpitùs arborem tranſtulerit, &c.

SEMIS ſex vncias continet, vt notũ eſt. Ex ſemiſſe hæres ſcriptus dicitur, qui ex media parte inſtitutus eſt: qui ſemiſſatius appellatur.

SEMISSALES vſuræ, pro ſemiſſes, id eſt, cùm ſemi aurei quotannis in centenos penduntur. *Modeſt. l.* 10. D. *de pollicit.* Ita pollicita eſt, vti ſors apud eũ remaneat, & ipſa vſuras ſemiſſales ad præmia certantium reſoluat.

SEMISSARIVS hæres, hæres ex ſemiſſe. *Flor. l.* 116. §. 1. *ff. de leg. & fideico* 3. A cohærede verò ſemiſſario, duob. extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte.

SEMVNCIA, vnciæ pars dimidia: *vt apud Scæuolam l.* 21 § 1. *ff. de annuis leg.* vbi ex aſſe hæreditatis vxor prius quadiãtem, deinde ex fideicõmiſſo dodrantẽ, detracto quadrãte Falcidico, id eſt, vnciis duabus, & ſicilico cõſecuta, defendebat partem hæreditatis dimidiam, quam adulto priuigno reſtituere iuſſa erat, ex illo quadrãte Falcidico in aſſem reuocato cõputãdã eſſe, quod Scæuola cõprobauit.

SEMPER, omne tempus, omnẽ caſum reſpicit. *l. ſemper. d. eiur immu. De quo Bart in l. c. ff. ſolu. mat. Spec. tit de in integ. reſti.* § 4.

SENATOR dictus eſt, vel à ſenectute, quòd initio non niſi prouectæ ætatis viri graues eligebantur: vt apud Ennium:

Moribus antiquis res ſtat Romana, viriſq.

Vel à ſinendo: quia magiſtratib. non plus licebat, quàm ſenatus permitteret. *Liuius de Romulo lib.* 1. Cùm iam, inquit, virium haud pœniteret, conſilium deinde viribus parat. Centum creat Senatores: ſiue quia is numerus ſatis erat: ſiue quia ſoli centum erant, qui creari patres poſſent. Patres certè ab honore, Patriciíque progenies eorum appellati.

Senatores, qui à patriciis & cõſulib. vſq. ad omnes viros illuſtres deſcendũt: quia hi ſoli in Senatu ſentẽtiã dicere poſſunt.

Vlpianus in l.nuptæ. Digeſt. *de Senatoribus.* Senatoris filius eſt & is, quem in adoptionem accepit, quàm diu tamen in familia eius manet.

SENATVS Romani deſcriptionem, diligentiſſimè tum à Sigonio, tum ab Hotomano excerptam, vide ad calcē libri.

Senatus alius maximus, alius minor appellatur. Maximus dicitur antiquæ Romæ, & Conſtantinopolitanæ Romæ, *in l. vlt. C. de decurionibus.* vbi de iure eius, qui tres filios habet, agitur: vt ſi vnum ex iis, qui decurio eſſet, Senatui maximo ſociaſſet, ei curiæ liberationem pateret. Minor dicitur, aliarum ciuitatum curiæ, & qui in eum conſcripti ſunt, conſilij publici cauſſa, propriè curiales, ſiue decuriones ſunt. *Caſſiodo.lib.9.* Non inaniter appellauit minorem ſenatum, neruos quoque vocitans ac viſcera ciuitatum. *Hinc Impp. in l. omnes iudices. 33. C. de decurionib.* Quod ſi quis forte iudicum audeat decurionem, & ſuæ curiæ (ſi ſic dici oportet) ſenatorem tormentis ſubdere, &c.

SENATVSCONSVLTVM, ius appellabatur, quod iubebat, & conſtituebat ſenatus, *§. ſenatuſconſultum. Inſtit. de iure nat gent. & ciuil.* Nam neceſſitas ipſa curam Reip. ad ſenatum deduxit, quia plebs difficilè conuenire cœpit. *Pompo. in l. neceſſarium.* D. *de orig. iur.* Vbi & Senatuſconſultum, inquit, quod ſolùm ſenatu conſtituente inducitur ſine lege. Senatuſconſulti autem formam duplex erat: Altera, vt ſinguli ſenatores per Conſulem interrogati, dicerent ſententias, quas ſemper de rebus grauiſſimis (modò ſi tempus ferret) fieri ſolebat. Altera, vt cùm primus dixiſſet, diſcedens mox in aliquam partem: cæteri tum, qui eiuſdē ſententiæ eſſent, eòdem irent. Quod per diſceſſionem appellabatur. Et, in ſententiam ire, vel, pedibus in ſententiam ire. Item, in eandem ſententiam concurrere.

Senatuſconſulto intercedere, hoc eſt, opponere ſeſe Tribuni poterant. Cæterùm, intrare curiam Tribunis non licebat. Ante valuas autem poſitis ſubſelliis decreta patrum attentiſſima cura examinabant, vt ſi qua ex iis improbaſſent, rata eſſe nō ſinerent. Itaque veteribus Senatuſconſultis T, litera ſubſcribi ſolebat: eaque nota ſignificabatur, illa Tribunos quoque cenſuiſſe. *Valer. lib. 2. cap 1.*

Senatuſconſultorū quædam ſunt, quæ propriū nomen habent: quædā ſunt anonyma, quæ proprio nomine donata non fuere. Proprio nomine donata hæc ſunt:

SC. ÆMILIANVM, de fideicommiſſariis libertatibus, factum eſt Æmilio Iunio, & Iulio Seuero Coſs. Vt ſi quis ex his, qui fideicommiſſam libertatem ex quacunque cauſſa deberent ſeruo, qui mortis tempore eius, qui rogauit, nō fuerit, iſque adeſſe negabitur, Prætor cognoſcat. Et ſi in ea cauſſa eſſe videbitur: vt ſi præſens eſſet, manumittere cogi debere, id ita eſſe pronunciet. Cúmq. ita eſſe pronūciaſſet, idem iuris ſit, quod eſſet ſi ita, vt ex fideicommiſſo manumitti debuiſſet, manumiſſus eſſet, *l. ſi eum ſeruum.* 28. *§. ſi quis D. de fideicom. libert.*

SC. APRONIANVM, de fideicommiſſariis hæreditatibus, factū eſt M. & L. Antoninis Imperatoribus, Aproniano, Paulo coss. anno DCCCCXXIII. Vt omnibus ciuitatibus, quæ ſub imperio populi Romani ſunt, reſtitui deberet & poſſet fideicommiſſa hæreditas. Sed & actiones in eas ex Trebelliano trāsferrentur: quin & municipes ad eas admitterentur. ita tamē vt his, quibus, reſtitueretur hæreditas, actorem eligerent, & ad agendum, & ad excipiendas actiones, *l. omnibus. 26. & l. ſeq.* D. *ad Trebell.*

SC. ARTICVLEIANVM, de libertatibus ſeruorū, factum eſt imperāte Traiano, ipſo & Articuleio Pæto Coss. anno DCCCLIX. Vt quacunq. in prouincia libertas ſeruo relicta teſtamento fuerit, Præſes eius prouinciæ de ea cognoſcat, quamuis hæres non ſit eius prouinciæ, *l. non tantum* 51. §. 5. *de fideicommiſſariis libert.*

SC. ANTONIANVM, de haſtis Martiis, in regia motis, factum Marco Antonio, A. Poſthumio coss. anno DIII. Quod Cæſar Iulius L. F. Pontifex nunciauit, in ſacrario in regia haſtas Martias mouiſſe, de ea re ita cenſuerunt: Vt M. Antonius Conſul, hoſtiis maioribus Ioui & Marti procuraret: quod & cæteris diis, quibus videretur placandis vti procuraſſet, ſatis habendum cenſuerunt. Si quid ſuccidaneis opus eſſet, Robigus accederet. *Gellius libro 4, capite 6.*

SC. CARBONIANVM de ſtatu liberorum: Vt ſi cui controuerſia fiat, an inter liberos ſit, & impubes ſit, cauſſa cognita perinde bonorum poſſeſſio detur, ac ſi nulla de ea re controuerſia eſſet: & iudicium in pubertatis tempus differtur, *& paſſ.* D. *de carb. edict.*

SC. CALVITIANVM, de nuptiis quinquagenarij: Vt ſi maior quinquagenaria minori ſexagenario nupſerit, nihil ea res ad capiendas hæreditates, & legatas dotes pertineat. Itaque mortua muliere dos caduca erit. *Vlpi. t. Inſtit. 16.*

SC. CLAVDIANVM, de nuptiis ſexagenarij: Vt qui maior ſexagenario minorem quinquagenaria vxorem duxerit, perinde habeatur, ac ſi minor ſexaginta annorum vxorem duxiſſet, *Vlpi. t. Inſtit. 16.*

SC. CLAVDIANVM, de prouinciis conſularibus, factum eſt L. Paulo, C. Marcello coſs. anno DCCIII. Quod M. Marcellus Conſul verba fecit de prouinciis Conſularibus, de ea re ita cẽſuerunt: Vt L. Paulus, C. Marcellus Coſs. cùm magiſtratum iniiſſent a.d. ex Calen. Martiis, quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus prouinciis ſenatum referrent, néve quid prius ex Calen. Martiis, néve quid coniunctim de ea re referretur à Conſulibus, vtique eius rei cauſſa per dies comitiales ſenatum haberent, S.Q.C. facerent. Et cùm de ea re ad ſenatum referretur, à conſulibus, eorum, qui in trecẽtis iudicib. eſſent, ſex adducere liceret, ſi quid de ea re ad populum plebémve lato opus eſſet, vt Ser. Sulpitius, M. Marcellus Coſs. Præto. Tribuni pleb. quibus eorum videretur, ad populum plebémve ferrent. quod ij non tuliſſent, vti quicunque deinceps eſſent, ad populum plebémve ferrent. *Cælius ad Cicero. Epiſtol. lib. 8.*

SC. CLAVDIANVM, de muliere ſeruo alieno coniuncta: Vt ea mulier, quæ ſe alieno ſeruo iunxerat, domino ſerui cum bonis ſuis omnibus addiceretur, *l. 1. C. de SC. Claud. toll.* Vbi Iuſtin. ait, denunciationib. ſententia iudicum opus fuiſſe. Vlpian. *c. Inſtit. 11.* Maxima capitis diminutio, inquit, dicitur, per quam ciuitas & libertas amittitur, veluti cùm mulier alieno ſeruo ſe iunxerit, denunciante domino, & ancilla facta fuerit, ex S.C. Claudiano. Huius etiam certiſſimum veſtigium eſt, *l. Lucius 2. C. depoſiti.* Idem autem dicitur de ingenua muliere, quæ ſe ad gyneciarium applicauit, *l. 3. C. de muril.* Quare autem hoc Claudianum SC. vocetur, ſatis conſtituere non poſſum. nam Claudij Imp. nomine ſic appellatum dicere, nulla ratio eſt: cùm ſatis Senatuſconſulta non ex Imperatorum, ſed ex Conſulum referentium nomine appellata fuiſſe. Locum igitur Cornelij Taciti lib. 11. conſiderãs, in quo poſt expoſitam SC. ſententiam, ſcribit Pallantem, quem Claudij libertum, & apud illum gratia & auctoritate mirabili præditum fuiſſe conſtat, editũ ac nominatim à Claudio repertore huius relationis ac propterea prætoria inſignia, & ſcenties quinquagies H-S. ei decreta fuiſſe: venio in opinionem, Claudianum ex illius liberti nomine appellatum eſſe. Verba Cornelij hæc ſunt: Inter quæ, inquit, refertur ad patres de pœna fœminarum, quę ſeruis coniungerẽtur, ſtatuitúrque vt ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui cõſenſiſſet: & qui nati eſſent, pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cæſar, Prætoria inſignia & centies quinquagies cenſuit Conſul deſignatus. His autem ex verbis ſcrupulus aliquis naſcitur, cùm Vlpianus & Iuſtinianus non aliter eam ſeruituti addictá ſcribant, quàm ſi denunciante domino deſiſtere noluiſſet. Video autem Tranquillum in Veſpaſiano, c. 11. ſcribere, auctorem illum ſenatui fuiſſe decernendi, vt quæ ſe alieno ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. Vt ſuſpicari liceat, quòd Claudij tempore inſtitutum erat, id Veſpaſiani auctoritate abſolutum fuiſſe: & à Iuriſconſultis hoc totum ei SC. attributum: quod vetuſtius, & Claudij auctoritate inceptum, Claudianum nominarunt. Hot. Sunt tamen, qui Tranquillum hac in re peccaſſe contendant cùm & SC. Claudianum, & id, quod Macedonianum dicitur, Veſpaſiano tribuit, vtcunque eſſe Claudianum ex Tacito confirmantes. Hoc autem SC. ſublatum fuit conſtitutione Iuſtiniani, quæ eſt vnica *d. tit. C. de Senatuſconſ Claud. toll.*

SC. CLAVDIANVM, de quæſtione familiæ, cum SC. Silaniano con-

iungitur, ſub tit. de SC. Silania. & Claud. Vide SC. Silanianum. SC. Claudianum ſuper collegio aruſpicum: Viderent Pontifices, quę retinenda firmandaque aruſpicum. *Huius meminit Cornelius Tacitus, libr. 11.*

SC. D A S V M I A N V M, de libertatibus fideicõmiſſariis: Vt ſi ex iuſta cauſa abſit, qui fideicommiſſam libertatem ſeruo debet, aut pupillus ſit, & hoc pronunciatum fuerit, perinde libertas competat ſeruo atque ſi, vt oportet, ex cauſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet. Item, vt ſi eum eóſve, quicunque fideicommiſſam libertatem ex quacunque cauſſa debere pronunciati fuerint, abeſſe contigerit, perinde habeatur his, qui manumitti iuſſus eſt, atque ſi, vt oportet, ex cauſſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet, *l. neque 36. & l. non tantùm ſi. §. Senatuſc. D. de fideic. libert.*

SC. F A N N I A N V M, de Philoſophis & Rhetoribus, factũ C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala Coſſ. anno DCXII. Quod M. Pomponius Prætor ſenatũ conſuluit de Philoſophis & Rhetoribus. De ea re ita cenſuerunt, vt M. Pomponius Prætor animaduerteret, curarétque, vt ei è Repub. fidéque ſua videretur, vti Romæ ne eſſent. *Gellius lib. 15. c. 11.*

SC. I V N C I A N V M, de libertatibus fideicõmiſſariis: Vt ſi hæres rogatus ſit non hæreditarium, ſed proprium ſeruum manumittere, is ſeruus poſt pronuntiationem, ad libertatem perueniat, ſiue ex iuſto cauſſa dominus abſit, ſiue latitet, ſiue præſens non vult manumittere, ſiue etiam dominus eius ſerui emptor ſit, *l. non tantùm. 51. §. ſed ſi D. de fideicommiſſ. libert.* Alij Vincianum vocant.

SC. I V N I A N V M, de colluſione detegenda, factum Domitiano imperante, Cæſare & Ap. Iunio Sabino Coſs. anno DCCCXXXIX. vt qui per domini & ſerui, aut patroni & liberti colluſionem factam probaſſet, vt vel ſeruus ad libertatem, vel libertus ad ingenuitatem proclamaret, libérque aut ingenuus pronunciaretur, is ſeruum quidem in poteſtate ac dominio ſuo, libertum autem in patronatu ſuo haberet, *l. 1. D. de collu. deteg. l. 2. C. eo. l. adoptiuum. 8. D. de in ius vocando.* In Baſilicis tamẽ, vt teſtatur Iacob. Cuiac. in Parat. S C. Iunianum, *d. l. 2. C. de col. deteg.* vocatur Ninnianum. Alij Numianum dici aiunt.

SC. I V L I A N V M, de petitione hęreditatis, diſtractis rebus hæreditariis dolo præterito, & fructibus, factum Hadriani temporibus, Q. Iulio Balbo, P. Iuuentio Celſo, T. Aufidio Frontone, Arrio Seueriano Coſſ. Vt ſi antequam partes caducæ ex bonis defuncti fiſco peterentur, hi qui ſe hæredes exiſtimant, hæreditatẽ diſtraxerint, ne redactæ ex precio rerum venditarum pecuniæ vſuræ exigantur, idémque in ſimilibus cauſſis ſeruetur. Item, vt à quibus hæreditas petita fuiſſet, ſi aduerſus eos iudicatum eſſet, ij precia, quæ ad eos rerum ex hæreditate venditarum perueniſſent, & ſi eæ ante petitam hæreditatem deperiſſent, deminutæve fuiſſent, reſtituere deberet. Item vt ij, qui bona inuaſiſſent, cùm ſcirent ad ſe non pertinere, etiamſi ante litem conteſtatam fecerint, quò minus poſſiderent, perinde condemnarentur, quaſi poſſiderent: ij autẽ, qui iuſtas cauſſas habuiſſent, quare bona ad ſe pertinere exiſtimaſſent, vſque eò duntaxat, quo locupletiores ex ea re facti eſſent. Petita autem fiſco hæreditas ex eo tempore exiſtimaretur eſſe, quo primùm ſcierit quiſque eam à ſe peti: id eſt, cùm primũ id denunciatum eſſet ei, aut literis, vel edicto euocatus eſſet. *Vlp. l. item veniunt. 20. D. de hæreditat. petit.* apud quem pro O E N V S, legẽdum F R O N T O A R R I V S, ex Faſtis Onuphrij Veronenſibus intelligitur.

SC. L A R G I A N V M, de bonis libertorũ: Vt liberi manumiſſoris non nominatim exhæredes facti, extraneis hæredibus eorum in bonis libertinorum præponerentur. Veluti Lælius liberis ſuperſtitibus obiit. Thracius eius libertus teſtamentum ſcripſit, ſibíque extraneos quoſdam hæredes inſtituit. Senatus voluit, vt hæc hæreditas inſtitutis hæredibus adimeretur, liberíſque Lælij tribueretur, ſi modò à patre exhæredes facti nõ eſsent. Nam ſi eſsent, paterno iudicio indigni omni emolumento videbantur, quod patris cauſsa vndecunque proficiſci poterat, §. *vlt. de ſucceſſ. libe. l. 1. & paſſ. C. de lat. lib. toll.*

SC. LIBONIANVM, de falſis, factum opinatur Hotom. Hadriano Imp. L. Nonio,

nio, M. Annio Libone Coſs. anno DCCXC. Vt pœna legis Corneliæ de falſis teneatur, qui ob inſtruendam aduocationem, teſtimoniáve, pecuniam acceperit, pactúſve fuerit, ſocietatem coierit, ad obligationem innocentum: qui ſib, ſíve qui in ſua poteſtate eſt, legatũ fideicommiſſúmve aſcripſerit in teſtamento militis, aut etiam alterius: dummodò id ſignatum perfectúmque fuerit: qui ſe teſtamento pupillo tutorem ſcripſerit: qui hæres inſtitutus exhæredationem nominatim filij, vel aliarum perſonarum adſcripſerit, qui libertatem manu ſua ademerit ſeruo teſtatoris, & maximè cui à ſe legata, vel fideicommiſſa data erant. Vt ſi ſeruus domini ſui iuſſu teſtamento, codicillíſve libertatem ſibi adſcripſerit: ob eam rem, quòd ipſius mãnu adſcriptũ eſt, minus liber ſit: ſed libertas ei ex fideicõmiſſa cauſa præſtetur, ſi modò poſt ſcripturam manu ſua teſtator teſtamento, codicillíſve ſubſcripſerit, *l.1. & paſſ. D. de falſ. & l.29. D. de teſtam.tut. & l.2. D. de concuſſ.*

SC. MACEDONIANVM, de filiorumfam. ære alieno, Veſpaſiani (*vt opinatur Hoto.*) tempore factum eſt: Ne cui, qui filiofamil. mutuo pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem parentis eius, cuius in poteſtate fuiſſet, actio petitióve daretur: vt ſcirent, qui peſſimo exemplo fenerarent, nullius poſſe filijfamil. bonum nomen expectata patris morte fieri, *l.1. D. ad Macedo.* in qua duo obſcura ſunt: quo tempore ſit factum, & vtrum Macedo, qui SC. cauſſam dedit, adoleſcens perditus fuerit, vt Theophilus exiſtimat: an fenerator vetus ac nobilis, vt eruditi omnes putant. Quod ad priorem dubitationem attinet, conſtat legem Lætoriam antiquiſſimam fuiſſe, qua vetabatur, ne ob pecuniam minorib. vigintiquinque annis creditam, ſiue ij filijfam. ſiue ſui iuris eſſent, ius diceretur. nam quod ad locum illum Terentij in Phormione pertinet.

Quaſi quiſquam crederet te viuo.

Non ad vllam legem, ſed ad filijſfamiliàs ius referendum puto. Iam verò Tacitus libro 11. vbi de Claudio loquitur: Lege lata, inquit, ſæuitiam creditorum coercuit, ne in morte parentum pecunias filiisfamil. fenori darent. quo in loco MORTEM legendum putat idem Hotomanus, quaſi dixerit obligationem non præſentem, ſed in diem collatam in mortis tempus fuiſſe, hoc modo: Centum quæ tibi credidi, poſt patris mortem dare ſpondes? Suetonius autem in Veſpaſiani vita cap. 11. ſic ſcribit: Auctor, inquit, ſenatui fuit decernendi, ne filiorumfamil. feneratoribus exigendi crediti ius vnquam eſſet: hoc eſt, ne poſt patrum quidem mortem. quod Macedonianum eſſe SC. planè videtur, quia Tacitus non de SC. ſed de lege nominatim loquitur, veniốq. in ſuſpicioné ea lege Claudia certas quaſdam cauſſas exceptas fuiſſe: veluti ſtudiorum, honeſtas ac neceſſarias. Macedoné & alias autem, cum exemplo peſſimo, malíſque moribus, hoc eſt, contra bonos mores, pecuniam adoleſcentibus crederet, cauſſam mutuationis non adſcripſiſſe, atque illud eſſe quod legimus, *d. l.1.* INCERTIS NOMINIBVS: quod verbum eadem in re Cicero *Verrina* 5. poſuit. Ex omni pecunia, inquit, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, primùm pro ſpectatione, & collybo, deinde pro neſcio quo cerario. Macedo autem, cuius nomen etiam in epigrammatis Rom. reperitur, pag. 89. in ſepulchro C. Modeſtij Macedonis, fenerator fuiſſe videtur, cui mos erat filiisfamil. credere tacito fenore, ſub tunica, vt dicitur, & ſinu, in perniciem parentum ſimul, ac liberorum: cuius & ſimilium quicunque talia nomina ſectarentur, odio hoc SC. introduxit Senatus. Seneca quodam loco, quaſdam pecunias, de quibus ius creditori non dicitur, deberi, ſed non exigi: harum numero ſunt pecuniæ creditæ filiisfamil. quare eleganter Vlpia. *in l. credere filiofami.* eſſe perdere ait.

S.C. NERONIANVM, de ſimulatis adoptionibus, Nerone Imp. factum eſt: Ne ſimulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret, ac ne vſurpandis quidem hæreditatibus prodeſſet. Percrebuerat enim ea tempeſtate prauiſſimus mos, cùm propinquis comitiis, aut ſorte prouinciarum plerique orbi aſciſcerent filios, præturáſque & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu, quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia ſenatum adeuns, ius naturæ, labores educandi, aduer-

ſus fraudem & artes, & breuitatem adoptionis enumerant. Satis precij eſſe orbis, quòd multa ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu expectata in ludibrium verti, quando quis ſine ſolicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum vota repente adæquaret, *Tacit. lib. 15.*

SC. NERONIANVM, de quæſtione familiæ. vide SC. Silanianum.

SC. NINNIANVM vide Senatuſconſultum Iunianum.

SC. NVMIANVM, vide Senatuſconſultum Iunianum.

SC. ORPHITIANVM, de maternis hæreditatib. eſt: auctores eius fuerunt Marcus & Commodus Impp. oratione in ſenatu habita, aut per candidatos recitata, Orphitio & Rufo Coſs. Vt filius & filia, quamuis patris in poteſtate ſint, ad bona matris inteſtatæ ante conſanguineos vel adgnatos vocentur: ſiue mater ingenua ſit, ſiue libertina: item ſiue liberi legitimi ſint, ſiue vulgò quæſiti, *l. 1. & penul. D. ad Tertyl. & Orphit.* ſpurios tamen matri quæ illuſtris ſit, non ſuccedere, ſi modò extent ex iuſtis nuptiis procreati, *Imp. ſcribit in l. pen. C. eo.* Quin & illud intelligẽdum eſt, ex Imperatorum conſtitutionibus, nepotes & neptes ad auiæ inteſtatæ ſucceſſionem admiſſos, admiſſáſque eſſe, *l. ſi defunctus. 4. de legit. hæred. in C. Theodoſ. & § ſed cum. de Senatuſc. Orphic.* Aliud huius SC. caput extat apud Paulum, *libr. 4. Sentent. tit. 14.*

SC. PEGASIANVM, de quarta fideico. retinenda factum Veſpaſiani Augusti temporibus, Pegaſo & Puſione Coſſ. Vt ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ex lege Falcidia ex legatis retinere conceditur. quam ſi retinuiſſet, tum omnes actiones, quæ in hæredes hæredibúſque dari ſolent, in eum, eique darentur. Is autem, qui partem hæreditatis ex fideicommiſſo reciperet, legatarij partiarij loco eſſet, hæreditatíſque tum commoda, tum incommoda inter hæredem, & eum, cui reliquæ partes eſſent reſtitutæ, communicarentur, interpoſitis ſtipulationibus, ad exemplum partis, & pro parte ſtipulationum. Sed ſi hæres ſcriptus hæreditatem adire recuſaret, ob id, quòd diceret ſibi eam ſuſpectam eſſe, quaſi damnoſam, poſtulatu eius, qui reſtituere rogatus eſſet, iuſſu prætoris adiret, totámque reſtitueret: ita vt ei, & in eum, qui reciperet hæreditatem, actiones darentur, *Iuſtin. ſub tit. de fideic hæred. Vlp. c. Inſti. 25. Paul. lib. Sent. 4. c. 3.*

SC. PLANCIANVM, de liberis agnoſcendis, & partu ſubiecto: Vti liceat mulieri, parentíve, in cuius poteſtate eſt, vel ei, cui mandatum ab eis eſt, ſi ea ſe facto diuortio prægnantem putet, denunciare intra dies triginta, poſt diuortium connumerandos, ipſi marito, vel parenti, cuius in poteſtate eſt, vel etiam domi eius, ſi nullius eorum copia eſt. Et ſi maritus, cui denuntiatum erit, cuſtodes ad ventrem cuſtodiendum, inſpiciendúmque non miſerit, neque conteſtato dixerit, eam ex ſe prægnantem non eſſe, vt ei quod editum ſit agnoſcere ſit neceſſe, *l. 1. D. de liber. agnoſ.*

SC. PISONIANVM, quod & Neronianũ dicitur, de ſeruis obnoxiis venditis. Vt ſi ſeruus pœnæ propter necatũ dominum obnoxius veniſſet, quandocunque animaduerſum in eum eſſet, venditor precium præſtaret: ne emptori iniuriam feciſſe videatur ſenatus, *l. ſenatuſc. 8. de SC. Silaniano.* Vide ſenatuſc. Silanian.

SC. PERNICIANVM, de nuptiis: Vt qui intra ſexageſimum, vel quę intra quinquageſimum annum, neque liberos ſuſceperit, neque matrimonium contraxerit, licèt ipſis legibus poſt hanc ætatem liberatus eſſet, perpetuis tamen pœnis teneatur. *Vlp. c. Inſtit. 16.*

SC. PRÆTEXTATVM appellamus, nobile illud in Papyrij prætextati honorem factum: Vti pueri prætextati deinceps cum patribus in curiã non introirent, præter vnum illum Papyrium: vtque ei puero poſtea Prætextati cognomentum honoris gratia imponeretur. Nota eſt hiſtoria ex Macrobio *lib. Saturn. 1. ca. 6. & Gellio libr. 1. c. 23.*

SC. RVBRIANVM, de fideicommiſſariis libertatibus, factum eſt temporibus Diui Traiani, Rubrio Gallo, & Cælio Hiſpone Coſs. anno DCCC. LIX. Vt ſi hi, à quibus libertatẽ præſtari oportet, euocati à Prętore adeſſe noluiſſent, dum hinc-

hi neque infantes ſint, neque furioſi, neque ab hoſtibus capti, neque hi, quos religio, aut honeſtior cauſſa, aut calamitas aliqua, vel maior res familiaris, aut capitis famæve periculum, aut ſimilis cauſſa moretur: ac ne pupilli quidem, qui tutorem non habent, aut eos habeant, quos earum, quæ cauſſa detinet: & cauſſa cognita, Prætor pronunciaſſet, libertatem his deberi, eodem iure ſtatus ſeruaretur, ac ſi directò manumiſsi eſſent, *l. cùm verò.* 26. *§. ſubuent. & l. neque.* 36. *l. ſi filius.* 33. *D. de fideic. libert.*

SC. SABINIANVM, de eo, qui è tribus maribus arrogatus erat: Vt qui vnum è tribus alterius liberis maribus adoptaſſet, ei non minus quàm reliquis adoptiuis relinqueret, videlicet quadrãtem hæreditatis ſuæ, *l.* 2. *& penultim. §. quæ autem. Cod. de adopt. & §. ſed ea omnia.* 13. *vbi Theoph. de hæred. quæ ab inteſt.* Videtur etiam ex eodem SC. manaſſe, quod Iuſtinianus commemorat, *in leg. vltim. Cod. de decurionibus*: vt qui tres mares haberet, ſi vnum ex iis, qui Decurio eſſet, in Senatum maximum, id eſt, Romanum, allegendum curaret, ei curiæ liberationem pareret.

SC. SILANIANVM, de quæſtione familiæ, Auguſti temporibus factum eſt, Dolabella & Silano Coſs. anno DCCLXII. *vt cenſet Cuiacius Obſeruat. lib.* 1. *cap.* 18. Vti de ſeruis eius, qui domi ſuæ necatus erit, qui quidem ſub eodem tecto fuerint, neque opem ei tulerint, niſi qui impuberes fuerint, quæſtio publica habeatur: & conuicti ſummo ſupplicio afficiantur: qui verò non ſub eodē tecto, ſed in eadem regione fuerint, non aliter puniantur, quàm ſi conſcij fuerint: vt quod ad cauſſam teſtamenti pertinens relictū erit ab eo, qui occiſus eſſe dicitur, id ne quis ſciens dolo malo aperiat, recitet, deſcribat, vel aperiendum, recitandum, deſcribendúmque ante ſupplicium de noxiis ſumptum, & quæſtionem de ſeruis habitam curet: qui ſecus faxit, quod eo teſtamento ei relictum fuerit, publicetur, & in eum qui id fecerit, centum aureorum iudicium detur, quod populare eſt, *l.* 1. 13. 14. *&* 25. *D. ad SC. Silanian.* Fuit & poſtea de quæſtione familiæ factum aliud SC. Nerone A. II. & Piſone Coſs. vt auctor eſt Tacitus lib. 13. & 14. quod Piſonianum dicitur, *in l. SC. D. de SC. Silania. & Neronianum à Paulo, lib.* 3. *Sent.* Putat etiam Cuiacius hoc SC. Claudianum appellari, *in titul. de SC. Silani. & Claudia.* neque enim nouum eſt, vt SC. Neroniana, dicatur Claudiana. Cæterùm fuit etiam de quæſtione familiæ factum SC. aliud ſub D. Marco, *vt indicat leg. penultim. Cod. de his, quibus vt indign.* neque rē eam Adrianus prætermiſit, vt Spartianus auctor eſt, adeò fuit Imperatoribus curæ dominorum ſecuritas.

SC. STATILIANVM, vel Domitianum, de quinquennij præſcriptione, Auguſti temporibus factum eſt, Tauro & Lepido Coſs. anno DCCLXIII. Vt in cognitione teſtamenti eius, qui à familia ſua occiſus eſſe dicetur: ante habitam de familia quæſtionem, aperti quinquennij tempus hæredibus conſtituatur, *leg. in cognitione.* 13. *D. ad SC. Silanianum.*

SC. SVMMVM, ſiue ſupremum appellatur, quod ſummis Reipubl. temporibus fieri ſolebat: *de quo Liuius libro* 3. Tantum, *inquit*, terrorem Hernici incuſſere patribus, vt quæ forma Senatuſconſulti vltimæ ſemper neceſsitatis habita eſt, Poſthumio alteri conſulum negocium daretur, videret ne quid Reſpubl. detrimenti caperet. *Saluſt. in Catilin.* Itaque (quod plerunque in atroci negocio ſolet) ſenatus decreuit: darent operam Conſules, ne quid Reſpubl. detrimenti caperet. Ea poteſtas per Senatum more Romano magiſtratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis ſocios atque ciues, militiæque imperium atque iudicium ſummum habere: aliter ſine populi iuſſu nulli earum rerum Cōſuli ius eſt. *Cæſar de bello ciuili, lib.* 1. Quotieſcunque ſit decretum, darent magiſtratus operam, ne quid Reſpubl. detrimenti caperet: qua voce, & quo Senatuſc. populus Roman. ad arma ſit vocatus: factum in pernicioſis legibus, in vi Tribunitia, in ſeceſſione populi, templis, locíſque editioribus occupatis.

SC. TREBELLIANVM, de actionibus ab hæredibus in fideicommiſſarios transferendis, factum eſt temporibus Neronis, octauo Calend. Septemb. Annæo Seneca, Trebellio Maximo

Coſs. anno D. CCC. X. Vt cùm æquiſſimum eſſet in omnibus fideicommiſſariis hæreditatibus, ſi qua de his bonis iudicia penderent, ex his eos ſubire, in quo ius fructúſque transferretur, potiùs quàm cuique periculoſam eſſe ſuam fidem: deinceps actiones, quæ in hæredem, hæredibúſque dari ſolent, eæ neque in eos, neque his darentur, qui fidei ſuæ commiſſum, ſicuti rogati eſſent, reſtituiſſent: ſed his & in eos, quibus ex teſtamento fideicommiſſum reſtitutum fuiſſet, quo magis in reliquum confirmentur ſupremæ defunctorum voluntates. *Hac Vlpianus libro primo* Digeſt. *eodem.*

SC. TVRPILLIANVM, de accuſationibus deſertis, factum fortaſſe Imper. Nerone. C. Silio, M. Turpilliano Coſs. anno DCCCIX. Vt qui crimen publici iudicij detulit, & cauſſa criminis ordinata, id eſt, in ſcriptionibus depoſitis, & fideiuſſore de exercenda lite præſtito, eóque qui accuſatur, ſub cuſtodia officij facto, non impetrato abolitione ab executione criminis deſtitit; quíque accuſatorem ſubiecit, aut inſtigauit, aut mandauit alicui, & inſtruxit eum ad accuſationem capitalem, deinde probationes, allegando excuſationes, omiſit, qui chirographum ob accuſandum dedit, pactionémve aliquam interpoſuit, aut quid accepit ab aduerſario, pœna quinque librarum auri mulctetur, *leg. 1. & paſſ Cod. &* Digeſt. *ad Turpill. leg. 3. in fin.* D. *de præuaric & l. ſerui. C. ad leg. Iul. de adult.*

SC. TERTVLLIANVM, de liberorum hæreditatibus matri deferendis, D. Pio, qui adoptionis iure Adrianus dictus eſt, imperante factum eſt, Tertulla & Sacerdote Coſs. Vt mater ingenua trium liberorum ius habens, libertina quatuor, ad liberorum inteſtatorum hæreditatem admittatur, ſiue ſui iuris, ſiue in patris poteſtate ſit, ita tamé, vt ſi filiusfam. ſit, parentis iuſſu hæreditatem adeat: deinde, vt filio mortuo, ſui: filia mortua, liberi præferantur matri: vtrouis mortuo, pater non etiam auus: item conſanguineus, ſiue ſolus ſit, ſiue cum eo ſoror, eidem præferantur: conſanguinea verò ſola pariter cum matre ſuccedat, *l. 1. &* 2. D. *eo. & lib.* Inſtit. *3. ti. 3.* vbi multa eius capita corriguntur.

SC. TACITVM cuiuſmodi fuerit, Capitolinus in Gordianis docet his verbis: Omninò exemplum Senatuſconſulti taciti non aliud eſt hodie, quàm quòd veſtra clementia conuocatis ad interiora maioribus, ea diſponit, quæ non ſunt omnibus publicanda: de quibus adiurare etiam ſoletis, ne quis antem rem completam quicquam vel audiat, vel intelligat. Hunc autem morem apud veteres neceſſitate publicæ reppererunt, vt ſi fortè aliqua vis ab hoſtibus immineret quæ vel cogeret humilia captare conſilia, vel aliqua conſtituere, quæ non prius oporteret dici, quàm effici, vel ſi nollent ad amicos aliqua permanare, ſenatuſconſultum tacitum fieret: ita, vt non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent, ſenatores exciperent, ſenatores omnium officia cenſualium. ſcribatúmque cõplerẽt, ne quid fortè proderetur.

SC. VELLEIANVM, de mulierum interceſſionibus, factum eſt Marco Silano, & Vellio Tutore Coſs. Ne ius aduerſus mulieres diceretur, quæ fideiuſſionibus & mutuationib. pro aliis interceſſiſſent: cùm eas virilibus officiis fungi, & eius generis obligationibus obſtringi, non ſit æquum. Ergo in veterem debitorem, aut in eum, qui pro ſe conſtituiſſet mulierem ream, dabitur; magis enim ille, quàm creditor mulierem decepit, lege prima & ſecunda. D. eod. Interceſſio autem eſt, quoquo modo recipiat alienam obligationem, veterem, aut nouam.

SC. VELLEIANVM, de aſſignatione libertorum, factum eſt Claudianis temporibus, Velleio Ruffo, Oſterio Scapula Coſs. Si quis duos pluréſue liberos iuſtis nuptiis quæſitos, in poteſtate haberet, de liberto libertáve ſua ſignificaſſet, cuius ex liberis ſuis eũ libertũ, eámve libertã eſſe vellet, is, eáve quandoq. is qui eũ eámve manumiſit. inter viuos vel teſtamẽto in ciuitate eſſe deſiſſet, ſolus ei patronus, ſoláve patrona eſſet, perinde atque ſi ab eo eáve libertatem conſecutus conſecutáve eſt. Vtique ſi ex liberis quis in ciuitate eſſe deſiſſet, neque ei liberi vlli eſſent: cæteris eius liberis qui manumiſit, perinde omnia iura ſeruentur, ac ſi nihil de eo liberto, eáve libertas parens ſignificaſſet. *l. 1 ff. de aſſig liber.*

SC.

S C.VINCIANVM, vide S C.Iun cianum.

SC. VITRASIANVM, de fidei-commiſſis libertatibus, factum opinor Veſpaſiano imperante, Sulpitio Galbo, Vitraſio Pollione Coſs. Vt partes ſeruorum, quibus per fideicommiſſum libertas data eſt, iuſto precio æſtimentur: atque ita ſeruus ab his, qui rogati ſunt, manumittatur: hi autem, qui eos manumiſerunt, precij nomine perinde fratrib. & cohæredibus ſuis obligati ſint, atque ſi ob eam rem ex iudicati cauſſa cum his agi poſſit. Nam antè ſi plures hæredes erant instituti & inter eos, qui fari non poterant, ſed non ipſe rogatus erat ſeruum manumittere, non oportebat intercidere libertatem ob hoc, quòd cohæredibus ſuis vendere cum infans non poſſit, *l. cum quaſi.* 30. § *ſi plures. D. de fideic. liber.*

S C.VIGINTIVIRALE factum eſt Auguſto Imper. Tiberio & Varo Coſs. anno D. CCC. LI. Vt viginti viri ex quibus conſtituerentur, quorum deinceps nullus in ſenatum allegeretur niſi quem etiam aliquem magiſtratum, cuius ratione ſenator poſſet fieri, geſſiſſet. Hi viginti viri in locum 26. virorum ſucceſſerunt: quorum tres capitalibus iudiciis, alij tres pecuniæ ſignandæ præfecti ſunt, quatuor viis vrbis, decem iis iudiciis, quæ ad centum viros ſorte deferuntur. Vt quoniam nemo facile Tribunatum pleb. petebat, forte ex iis, qui Quæſtores fuiſſent, dum quadrageſimum annum attigiſſent, deligerentur. *Dio lib.* 54.

S C.VOLVSIANVM, de coitione in litem: vt qui improbè in alienam litem coeunt, vel in accuſationem innocentum, vt quicquid ex condemnatione in rem ipſius redactum fuerit, inter eos communicaretur, lege Iulia de vi priuata tenerentur, *l. 6.* D. *ad leg Iul. de vi priuat & l. 2.* D. *de concuſ.*

PROPRIVM NOMEN HÆC NON HABENT.

Vnum Corollio Panſa, & Acilia Auiola Coſs. factum Diui Adriani temporibus, de ædium demolitione, quo diruiquid ex ædificiis negociandi cauſſa, diſtrahive aut legari prohibetur, *l. 52. ff. de contrah. empt l.* 40. D. *de leg. lib. 1. l. vl.* D. *de dam. infect.* de quo accipiendæ ſunt *l.* 45. D. *de don. inter vir. l.* 11 § *ſi quis illicitè. l.* 21. §. *vltim.* Digeſt. *de leg* 3. Nec de eo intelligi debet *leg. 2. Cod. de ædific priu.* vt notat Cuiac. *Obſeruat. libro quinto capit.* 26.

Aliud Cotta & Meſſala Coſs. factum de vxoribus proconſulum & præſidum. Vt ſi quid vxores eorum, qui ad officia proficiſcuntur delinquerent: ab ipſis ratio & vindicta exigeretur. *De quo l. 4. §. proficiſci. D. de offic. proconſ & Tacit. lib.* 3. *&* 4. *Annal.* Alterius etiam eiſdem Coſs. facti meminit *leg. 12. §. ſi ſeruus. D. de accuſ.*

Aliud Modeſto Conſule, de ſeruis fugitiuis factum, *l. 1. §. 1. Cod. de ſeru. fugit.* Quod intelligi putat Briſſonius *in l. 2. in fin.* D. *ad leg. Fab. l.* 35 §. 1. *D. de contrahend. empt.*

Alterius quod Neratio Vero, & Annio Priſco Coſs. factum eſt, *meminit l. 6.* D. *ad leg. Cornel de ſicar.*

Senatuſconſultum de illicitis collegiis, *leg. 1. D. de colleg. illicit.* de tutorum & pupillarum nuptiis, *l. 4. Cod. de excuſat. tutor.*

Senatuſconſulta de tutelis, *l. pen. de tut. l. 11.* D *de teſtam. tut.*

Senatuſconſultum de comitibus liberiſque eorum, qui prouincias regunt, *in l. 16.* D. *de offic præſid.*

Senatuſconſultum de re funeraria, *in l. 12 §. 1. de religioſis domi.*

Senatuſconſultum de tabulis ſignandis, *apud Paul. l. 5. ſent. tit* 27.

Senatuſconſultum de his, qui voluntate dominorū in libertate morati ſunt, *l. 4. C. de fideic. libert.*

Senatuſconſultum de proclamantibus ad libertatem, *in l.* 3 Digeſt. *quib ad libert. procla.*

Senatuſconſultum de his, qui poſt manumiſſionem originem repetunt, *in l. 1.* C. *de ingen. manumiſſ.* de quo accipienda eſt *leg.* 3. Digeſt. *ſi libert. ingen. eſſe dicet.* quæ eius ſenatuſconſulti verba quædam exponit, *leg.* 32. *Digeſt. de libert. cauſſ.*

Senatuſconſultum, quod in pecuniam ludere vetuit, *l. 2. ff. de aleatorib.*

Aliud Iuuentio Celſo iterum, & Neratio & Marcello Coſs. Hadriani temporibus factum, *in l. vlt. C. de ſer. reip. ma-*

*num.*quo lex Veſtibulici,vel Veſtij Lybici(*vt eſt in man.cod.*)qua manumiſſi à repub. ciuitatem Rom. conſequebātur, ad prouincias porrecta eſt.

Senatuſconſultum, quo pecuniæ vſuſfruct.conſtitutus eſt,per cautionem,*l.* 1. *C.de vſufr.l.*1.*D.de ſeru. leg.*

Senatuſconſultum de cenſuum veterum,& monumentorum fide,*l.* 6. *Cod.de probat.*

Senatuſconſultum de famoſis epigrammatis & libellis, *l.*5.§.*vlt.D.de iniur.l.*18. §.*vlt.D.qui teſtam.fac.*

Senatuſconſultum de mortis cauſſa donationibus,*l.*35.*Digeſt. de donat. cauſ. mort.*

Aliud item, qua calumniæ cauſſa publico iudicio damnati poſtulare apud pedaneos iudices prohibentur,*l.*1.§.*item Senatuſconſ.D. de poſtul.*

Aliud de ictu,*l.*15.*C.ex quibus cauſ.infa. irroget.*

Aliud quo pluribus legibus ad idem crimen rei fieri prohibentur,*leg.*14.*D.de accuſat.*

Aliud de his, qui matrimonij cauſſa manumittuntur,*l.*18.*D.qui, & à quibus.*

Aliud auctore Hadrian factum de natis ex ciue Rom. *cuius Vlpian. in Inſt. tit.* 2.*meminit.* Aliud item, quo prohibentur legati ante perfectam legationem negotiis vel priuatis rebus obſtringi,*l.*12.*D.de legationibus.* Quò referenda eſt *l.*8. *in fin. eod.tit.*

Senatuſconſultum quo cautum erat, vt mulier poſſet in ſua re quem de falſo accuſare,*l.*5.C. *qui accuſ.non poſſ. Meminit l.*2. *D. de accuſation. & l.*2.*Cod.de calumniatoribus.*

Senatuſconſultum,*in l.*15.*ſi quis ſe ſcribat.D.de mili.teſt.& l.*14.*in prin.l.* 15. §. *item ſenatus D.ad l.Corn.de falſ.l.*3. *& l.vl. C.de his,qui ſibi adſcrib.*Libonianum accipiendum eſt.

Senatuſconſultum Ælio Tuberone & Fabio Max. Coss.ne circum aquæductus quæ per prędia priuatorum deducuntur, arbores aliter habeantur, quàm dextra lęuáque intermiſſis pedibus 15. *vt refert Iul.Frontinus,lib.de aquæductibus.*

Aliud,ne quiſquam,qui à fiſco aliquid peteret,alia inſtrumenta delatori cogatur edere, quàm quæ ad eam cauſam pertinerent, ex qua ſe deferre profeſſus eſſet,*l.*3.*D.de edendo.*

SENES,qui dicantur,*vide Bar.l.*2.*D. de excuſ.tut. Panor. in c.quoniam frequēter. verſ.*3.*principaliter quæro.extr. vt lit. non conteſt.*

SENIOR, *paſſim in lib.Feud.*pro Patrono, qui feudo dato vaſallum ſibi quæſiuit. Docet autem *c.Diſpu.*3.Hotom. vocem eſſe barbaricam,Signor,quę Dominum ſignificat, *vt in c.Caroli Magni, c.*5. *artic.*3. Vt nullus compararet caballum,bouem, & iumentum, vel alia, niſi illum hominem cognoſcat, qui eum vendidit, aut de quo pago eſt, vel vbi manet,aut qui eſt eius Senior. *Albertus Krantz. lib. Dan.*8.*c.*3. Octoginta numero Seniorum ſecum duxit obſides. *Et Nortman. lib.*2.*c.* 21.Quis,ait ille, veſter eſt Princeps, aut Senior? Nullus,reſpondent illi.Nam æquo per omnia iure imperamus. *Et c.vl.* Nam Senior noſter, vt vidiſti, claudus, non veniendi ad te veniam deprecatur. Loquitur de Arnulpho Flandrię Comite.Sic Britanni Armorici in libris Conſue. Britan. Iuigneur dicunt,pro iuniore fratre. Neque verò prætermittendum videtur,quod apud Anton.Florentinum legitur.*hiſt.part.*2.*tit.*17.*c.*9.§. 7. In prouincia Tyrenſi,eſt quidam populus, caſtella decem habens, cum ſuburbanis ſuis. Eſtque numerus eorum ad quadraginta millia virorum. Ij non hæreditaria poſſeſſione,ſed meritorum prærogatiua magiſtrum ſibi ſolent præficere,quē ſpretis aliorum dignitatum nominibus, Senem vocant: cui tanto obedientiæ & ſubiectionis vinculo ſolent ſe obligare, vt nihil ſit tam durum,tam difficile,tam periculoſum, quod ad magiſtri imperiū non aggrediantur implere.

SENECTA,ætas hominis ſexta:*vide Docto.l.finium.C.qui teſtam.fac.* & vide ſuprà Ætas.

SENSVM eſt, imperſonaliter, pro cogitatum eſt, ſententia ſtetit, placuit. *Vlp.l.*8.*D. de acceptil.* An inutilis acceptilatio vtile habeat pactum, quæritur: & niſi in hoc quoque cōtra ſenſum eſt, habet pactum. Id eſt, niſi qui accepto tulit,contra ſenſit, ſiue mentem ac voluntatem contrariam habuit. nam plus eſt contrà ſentire, quàm non conſentire:& Imprudens non conſentit, at non contrà ſentit. Locū autem ſic legendum, ea quæ conſequuntur oſtendunt.

SENSVS,pro ratione. *Vlp.in l.*1. §.

1 *D.ſt*

1. D. ſi quadrup. paup. Nec enim poteſt animal iniuriam feciſſe, quod cenſu caret. de quadrupedibus loquitur. Sic furioſus dicitur ſenſum non habere, *in l. ſi cum dotem. 22. §. ſi maritus D. ſolut. matr.* Sic infantis ſẽſus nullus eſſe dicitur, *in l. quamuis. 32. §. 2. D. de acq. poſſeſſ.* Senſus aliter apud Ciceronem lib. 1. Offic. vbi de belluis loquitur: Nam bellua quantum ſenſu mouetur, ad id ſolum quod adeſt, quódque præſens eſt, ſe commodat.

Senſus pro voluntate teſtatoris, *in l. 15. D. de vino trit. & l. 3. §. conditio. D. de adimen. leg.*

SENTENTIA, aliàs accipitur pro eo, quod verba ſonant: vt cùm dicimus, Vlpianum reſpondiſſe in hanc ſententiam. Aliàs pro lumine orationis, hoc eſt, pro clauſula, quæ breuiter inſigne aliquid oſtendat: vt, Obſequium amicos, veritas odium parit. Aliàs pro animi crudelitate, quam quis opinione ſua concipit: vt, M. Portius Cato rogatus olim ſententiam, oratione longa occupauit tempus. Aliàs denique ſententia, iudicialis pronunciatio appellatur, cùm ex lege, vel ex æquo & bono iudicatur. Tum enim iudex ſancit, & declarat, quid ius velit animi quadam cenſura, ſecundam facti qualitatem. Quò pertinet, quod Paulus *D. de arbitr.* Sententiam, inquit, dicere ęſtimatur is, qui ea mente id pronunciat, vt ſecundum hoc diſcedere eos, qui litigant, à tota cõtrouerſia velit. Sententia autem iudicialis eſt duplex: videlicet, definitiua, & interlocutoria.

Sententia DEFINITIVA eſt, quæ ſummæ controuerſiæ per condemnationem aut abſolutionem finem imponit, *l. 1. D. de re iud. l. qualem. 19. §. 1. D. de recept. arb. leg. 3. Cod. de ſentent. & interlocut.*

Sententia INTERLOCVTORIA eſt, quæ non de ſumma controuerſia, ſed de rebus ad eam definiendam pertinentibus pronunciatur, *l. poſt ſententiam. 9. C. de ſent. & interloc. d. l. qualem. §. vnde.* Veluti de cognitione differenda, de teſtibus producendis, *l. 2. D. appellatio recip.* de quæſtionibus ſiue tormentis, *l. à diuo Pio. 15. §. in venditione. D. de re iud. l. 1. §. huic conſequenter. D. de appellat. l. 1 §. quæro D. ad Turpill. l. in teſtamento 38. D. de fideicommiſſ. liber. l. meru. 9 §. ſed ex facto. D. quod met. cauſſ.* Differentiæ autem hæ ferè ſunt. Illa non niſi à iudice ſedente, & ex libello (quod Periculum appellatur) recitante pronunciatur, *l. 1. & paſſ. C. de ſentent. ex peric.* Hæc & à ſtante & à procedente iudice etiam ſine ſcripto pronunciari poteſt, *l. 4. C. de dilat.* Ab illa ſemper appellari licet, *exceptis iis de quib. ſub rubr. A quibus appel. non lic.* ab hac, aut nunquam, *l. præſcriptiones. 65. C. Th. de appel.* aut rariſſimè, *velut in l. 2. D. de appell. recip. l. ait prætor. §. permittitur. D. de minorib.* Illa non niſi cauſſa cognita pronũciatur: hęc verò etiam extra cauſſæ cognitionem, *l. qui ergo. 13. §. 4. D. de his qui notãtur infamia.*

Sententiam dicere exiſtimatur is, qui ea mente quid pronunciat, vt ſecundum id diſcedere eos à tota controuerſia velit, *leg. qualem. 19. §. 1. Digeſt. de arbitr.*

Sententia falſa dicitur ſine vlla iniuria iudicis, quę ex falſis & non veris allegationibus, vel inſtrumentis dicta fuerit, quæ ne nomen quidem ſententiæ meretur, ac ſine vlla reſtitutione confutanda eſt, detecta falſitate, *l. qui agnitis. ff. de exceptio.*

Sententiam dicere, dare, ferre, pronunciare, pro eodem ſæpè Iuriſcoſſ. dicunt.

SEPARATIO in iure noſtro eſt bonorum hęreditariorum ab his, quæ hæredis ſunt auctoritate Prętoris facta diſcretio. Vel bonorum & creditorum aliorum ab aliis ſeorſum habita ratio. Sicut autem bonorum ſeparatio æquiſſima eſt, ita maximam vtilitatem habet, liteſque anteuertit. Quibus modis permitti ſoleat, *tractatur claſſ. 5. actio. 15. in fin.* Fit autem vel creditorum gratia, qui ſeparari ab hęredis bonis teſtatoris bona deſiderant, quæ alioquin hæredis bonis iuncta, propter hæredis creditores ſuffectura non eſſent, *vide tit. de ſeparat. bonor. l. pen. C. de hæred. vend.* Vel ſeruorũ gratia fit, qui à domino, qui non ſoluendo erat, cum libertate neceſſarii hæredes ſcripti, ſeparari à bonis eius peculiũ ſuum poſtulant, *l. 1. §. vlt. D. de ſeparat. l. 6. §. pen. D. de minor.* Vel etiam aliis de cauſſis, *de quib. d. tit. de ſeparat.* Separationẽ etiã bonorũ Prætori ei concedit, qui patri, ac poſtea fratri ex ſecundis tabulis heres extitit, ſi hæreditatem patris reic-

cta fraterna retinere vellit, *l.12.D.de vulg. & pup.*

SEPS, vel Sepes eſt quæ obiecta introitum prohibet in agrum aut hortum *Columel lib.10.* Talis humus, vel parietibus, vel ſepibus hirtis claudatur. eo verbo vſa eſt lex XII. Tab. cuius hæc verba ſunt: Qui ſepem in confinio ponet, terminum ne excedito.

SEPTA ſunt, quæ ad incile opponuntur, aquæ deriuandæ compellendæve ex flumine cauſſa, ſiue ea lignea ſint, ſiue lapidea, ſiue ex alia qualibet materia, ad continendā tranſmittendámque aquam excogitata, *l.1.D de riuis.*

SEPTEMVIRI erant, qui ſacris epulis præerant, cœnarúmque Pontificum, quæ Adiciales dictæ ſunt, curam agerent: Epulones appellati: qui, ſi qua iuſta & ſollemnia ſacris deeſſent, ad Pontifices referebant. *Alexan. ab Alex. Genial dier. lib.2.c.16.*

SEPTEMVIRALE iudicium, quod à Septemuiris exercetur. Sic Septemuirale iudicium *apud Liuium l b.34.* de querela inofficioſi teſtamenti, quæ etſi apud Centumuiros inſtituatur, & Centumuirale iudicium ſæpè dicatur, veriſimile tamen eſt, ex Centumuiris ſeptem præcipuè huic rei operam dediſſe: ſicut haſtæ, quam quidam non malè Centumuiris tribuunt, ſiue litibus iudicandis Decemuiros conſtitutos legimus *apud Pomponium l.2. §. deinde cum eſſet D. de origi.iur.* Defendi itaque poteſt inſcriptio libri ſingularis Pauli noſtri de Septemuiralibus iudiciis, quæ in Pandectis Florentinis eadem eſt *cum in indice Iuriſconſ. tum l.7.28.31 D de inof.teſt.*

SEPTVNX, vnciæ ſeptem, *l.50.§.2. D de hered. inſt.* Septunx, *inquit Voluſius Matianus* ſunt ſeptem duodecimæ. Nota ſeptuncis)(.

SEPVLCHRVM eſt, vbi corpus, ciniſve hominis condita ſunt, *l.2.D.de religioſ.* Vt autem Celſus ait, non totus, qui ſepulturæ deſtinatus eſt, locus religioſus fit, ſed quatenus corpus humanum eſt, *Pompo in l.locum. D.de relig & ſumpt. fun.*

Sepulchra familiaria dicuntur, quæ quit ſibi familiæque ſuæ conſtituit, *l.5.ff. de relig.* Sepulchra hæreditaria ſunt, quæ quis ſibi hæredibúſque ſuis conſtituit: vel quæ paterfa.iure hæreditario acquiſiuit, *d.l.5.& 6.D eod.*

SEQVI nomen alicuius, vel ſequi perſonam, eſt approbare, vel agnoſcere & admittere, & fidem ſequi, *l.71.D de iure dot l.10.C.ad Velleia. l.4 C ſi tutor vel curat. l.1.D nauta.caupo l.1 ff.de reb.cred. l.24 §.in bonis. D. de reb. auct. iud. l.1.§. quaſitum eſt ſi fortè.D .de ſeparatio.l. 10. ſi quid in fraudem. D.quæ in fraud.credit.*

Sequi nuptias, pro contrahere, *l.34. §. vlt.D.de ritu nupt.l.15 C.ex quib.cauſ.infa. irrog.*

SEQVENTI loco poſitum ædificium dicitur *in l.20.§ ſi ſublato.D.de ſeruit.vrb.* quod alterius ſublati loco poſitum eſt. Sequentes actiones, id eſt, ſequenti loco propoſitæ, & poſt alias, *l.11. §.item Neratius.D de act empt l.37.D. de noxalibus.* Sequens curator, *in l.7.§. cum dementis.D.de curat.fur.* qui in alterius remoti ab adminiſtratione locum ſubſtitutus eſt. Sequens teſtamentum, pro poſtremo & nouiſſimo, *in l.3. §. item ſi ipſe. D.ſi cui plus quàm per leg.Falc.l.28.§. teſtamento D.de liber.leg.Marcia in l.29. D ad Trebel.* ſecundo loco factum dixit. Sequentem etiam Prætorem, *in l.26.§.actio.D.ex quib.cauſſ.maior.* Vlpian. vocat eum, qui ſequente anno erat Prætor futurus.

SEQVELA, pro acceſſione, *Scæuola l.93.D.de ſol.* Et quaſi generale quid retinendum eſt, vt vbi ei obligationi quæ ſequelæ locū obtinet principalis accedit.

SECVTORES, *apud Ciceronem lib. 7.ad Attic epiſt.14.* Gladiatores videntur eſſe à ſequendo dicti. De iiſdem enim gladiatoribus ſcribens Cæſar de bello ciuili, lib.1. Gladiatoréſque, inquit, quos ibi Cæſar in ludo habebat, ad forū productos, Lentulus libertati confirmat, atque iis equos attribui, & ſe ſequi iuſſit, &c. Artemidorus lib.de ſomniis ſecundo c. μονομαχίας, varia gladiatorum genera nominans, horum meminit: εἰ δέ σεκούτορι, δῦ μορφον ὡς λήψεται (loquitur autem de nuptiis & vxore ducenda) γυναῖκα καὶ πλουσίαν, μεγάλα δὲ φρονοῦσαν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο καταφρονοῦσαν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ κακῶν πολλῶν αἰτίαν ἐσομένην. ἀεὶ γὰρ διώκει.

SEQVETVR dicitur, *inquit Modeſtinus,* apud quem plures eandem rem, de qua controuerſia eſt, depoſuerunt, dictus ab eo, quòd occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui contendunt, committitur,

uitur, *l. ſequeſter* 110. D. *de verb. ſig. Paulus lib.* 6 D. *depoſ.* Propriè autem in ſequeſtre eſt depoſitum, quod à pluribus inſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmque traditur. *Gell. libr.* 20. *c. pen.* Sequeſtrũ dictum ſcribit, quòd eius qui electus ſit, vtraque pars fidem ſequatur. Idem teſtatur in hiſtorico M. Varronis pro eodem Sculnam poni, quaſi ſeculnam ſordidè tamen. Veteres tamẽ Gloſſæ, Sculna, πιωθηκοφύλαξ. *Tertullian. in lib de Reſurrectio. carn.* Hic ſequeſter Dei atque hominum appellatus, ex vtriuſque partis depoſito commiſſo ſibi. *Idem in libro de Patientia*: Adeò ſatis idoneus patientiæ ſequeſter eſt Deus, ſi iniuriam depoſueris penes eum, vltor eſt. Inuenitur & hoc verbum *apud Plautum Mercatore, Act.* 4 *ſcen.* 3. *& apud Quintilianum libr.* 12. *cap.* 8.. *Iſidorus lib.* 10. *Etymolo.* Sequeſter, *ait*, eſt, qui certantibus medius interuenit, qui apud Græcos ὁ μέσος dicitur, apud quem pignora deponi ſolent, à ſequẽdo dictus, quòd eius fidem vtroque pars ſequatur.

Sequeſter ſi rem ſequeſtratam perdat, vel deteriorem faciat, tenetur, & eo nomine conueniri poteſt, *l. poſtquam.* §. *Imperator. D. vt legato nomi caueat. l. ſi is cui* §. *qui ſeruandorum.* D. *vt in poſſ legat.*

SEQVESTRE & ſequeſtrum depoſiti ſpecies eſt nam *Paulus l.* 6. *D. depoſiti.* Propriè, *inquit*, in ſequeſtre eſt depoſitum, quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmque, traditur. Sumitur etiam vulgò pro ſcripto illo, quod de ſequeſtratione conficitur.

SEQVESTRO poſitum, apud Catonem, *vt citat Gellius loco præcitato*, pro apud ſequeſtrem depoſitum. Per deos immortales, inquit, nolite vos ſequeſtro ponere.

SEQVESTRO POSITVM, à depoſito hoc differt, quòd rei depoſitæ proprietas apud deponentem manet: ſed & poſſeſſio. at ſequeſtro poſitæ poſſeſſio ad ſequeſtrum tranſit. id enim agitur ea depoſitione, vt neutrius poſſeſſioni id tempus procedat *l.* 17. §. 1. D. *depoſ* Intereſt tamen qua mente apud ſequeſtrum deponatur. nam & omittendæ poſſeſſionis cauſſa interdum deponitur: interdum verò cuſtodiæ cauſſa duntaxat, *l. intereſſe* 39. *D. de acq. poſſeſſ.*

SEQVESTRARE. *l.* 22. §. *ſin autẽ.* *D. ſol. matr.* id eſt, ſequeſtro ponere. Sin verò dotem diſſipaturus ita manifeſtus eſt, vt non hominem frugi oportet, tunc dotem ſequeſtrari, quatenus ex ea mulier competens habeat ſolatium vnà cum ſua familia. *Symmachus in epiſtolis* Interea conſtitutionis memor ſequeſtraui mobilia, fructúſque præcepi, ne temporis vſurpatio/ abutatur indebitis.

SEQVESTRARIA actio eſt, quæ aduerſus ſequeſtrem datur, *l.* 12. § *cum ſequeſtraria.* D. *depoſ. l.* 9. §. *Labeo.* D. *de dolo malo.*

SEQVESTRATIO eſt duplex quædam eſt voluntaria, quando partium conſenſu deponitur res litigioſa Et hæc ſemper poteſt fieri ante iudicium, vel pendente iudicio, *l.* 1. *in princip.* D *de poſi. l. ſi ſolutorus* D. *de ſolutionibus.* Quædam verò eſt contentioſa, ſeu (vt nonnulli vocant) neceſſaria ſequeſtratio, quæ per iudicem diſcernitur cauſſa cognita, etiam inuitis vtrique litigatoribus, vel altero eorum petente.

Sequeſtrationis tutiſſimum & præſentiſſimum eſt remedium in re dubia, & ſpectante ad periculoſam diſcordiam: ſi iudex vtatur ea ſobriè. & cauſſa cognita. Ex diuerſo, magnum grauamen eſt, ſi quis tali prætextu ſua poſſeſſione deſtituatur, vel vſu rei, eámque ob rẽ regulariter prohibetur *in ti.* C. *de prohibit. ſequeſt.*

SEQVIORIS vocabulo vſus eſt *Vlpianus in l. cum hi. de tranſactionibus.* §. Sed & perſonarum contemplatio habenda eſt hoc eſt, cuius vitæ ſint hi, qui bus alimenta relicta ſunt, vtrum frugi vitæ, & qui aliàs ſufficere ſibi poſſint: an ſequioris, qui de alimentis pendeant. Sequioris autem, id eſt, deterioris. Et ita Veteres Gloſſæ, Sequius, χεῖρον. *Tranquillus in Tito*: Sed non deerant, qui ſequius interpretarentur. quanquam ſunt qui veterem hanc ſcripturã mutent in ſecus. *Amm. Marcel. lib.* 28. Vt ſi Perſæ, *inquit*, fruſtra habiti rediſſent ad ſua, ducis noui virtuti facinus adſignaretur egregiũ: ſi fortuna ſequior ingruiſſet. Vrſicinus reus proditor Reipubl. deferretur. Sic apud Apuleium ſæpè.

SERA & claues inter domus partes commemorantur, *l quæſitum. & ibi Bart.* D. *de fund. inſtr.*

SERIA, vas fictile de limo, oblõgũ, in-

quit Donatus in Terent.Heaut.

Releui dolia omnia, omnes ſerias.

Seriarum, quæ vinaria vaſa ſunt meminit *Vlpia.l.15.§.proprietatis.* D. *de vſufru. Paul.l.206 de verb.ſign.* vbi & frumentaria eſſe ait. Aliàs Seria, vet.gloſ. μοχλὸς θύρας.

SERICVM nema, *in l.vlt.§.Species.* D. *de publican.* Serica veſtimenta, *in l.15.* D. *de aur.argen.* Vbi Serica à bombycinis ſeparantur. *vt & apud Paulum lib.3. Sentent.tit.6.* quæ tamen imperitè confundit *Iſidor.libr.19.cap.27.* Ac bombycina quidem ex vermiculis fiebant, vt ſuprà oſtendimus. Serica verò ex genere quodam lanicij, quod Indiæ populi Seres ex arboribus depectebant: *quemadmodum eruditè Andr. Tiraq. notauit in libro de legibus connubialib. & hi auctorum loci comprobant.* Virgilius 1. Georgic.

Velleraque vt folijs depectant tenuia Seres.

Seneca in Hippolyto.

Quæ fila ramis vltimis Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo:

Quæ Phœbeis ſubditus Euris
Legit Eois hæc arboribus.

Plinius quoque *lib.6.cap.17.* Seres, inquit, lanicio ſyluarum nobiles perſonam aqua depectentes frondium caniciem. Ammianus etiam Marcell. *libr.* 23. apud Seras ſyluas eſſe ſublucidas refert, à quibus arborum fetus aquarum aſperginibus crebris, velut quædam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt, nentéſque ſubtegmina, conficiunt ſeri cum. Idem & Solinus *in Polyhiſtore cap.* 51. ſcribit. Porrò, quo tempore texendi ſerici artificium in Occidentis partes inuectũ ſit, declaraſſe *videtur Otto Friſing. lib.1 de geſtis Frider.c.33.* dum ait, Rogerium Siculum Corintho, Thebis, Athenis expugnatis, opifices qui ſericos pannos texere ſolebant, ob Imperatoris ignominiam, captiuos deduxiſſe: quos in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi ſuos edocere præcepit: indéque artem illam prius à Græcis ſolis inter Chriſtianos habitam Romanis ingeniis notam fuiſſe.

SERRAM ducere cum aliquo, eſt altercari. *Tertullianus de corona:* Quandiu per hanc lineã ſerram reciprocabimus. *Varro de re ruſtic. li.3.c.6.* De pauone, *inquit,* liberè licet dicas, qua diſceſsit Fircellius, qui, ſecus ſi quid diceret de ii, gentilitatis cauſſa fortaſſe an tecum ſerram duceret. Quidã locum explicant de ſerra militari, Feſti & Vegetij auctoritate freti. Serra enim pugnari dicitur, cùm ſubinde acceditur ad hoſtẽ & receditur. *Vegetius:* Itẽ, *inquit,* ſerra dicitur, quę ab ſtrenuis directa ante frontẽ opponitur hoſtibus, vt turbata acies repararetur. *Turnebus Aduerſ.lib.8.cap.7.* Serram ducere, illo Varronis loco exponit, ſtreperum & odioſum eſſe, non aliter quàm ſtridentẽ & obſtrepentem ſerram, cuius argutia auribus moleſta eſt. Ioſephus Scaliger, ſertam ducere, non ſerram legit, & ſertam, τὸ χοινίον, reſtim & funiculum interpretatur. Palladius quidem Martio: Suſpendẽdi groſſi ex caprifico linea ſerta pertuſi: nec enim, lino velut ſerta, vt habent vulg. cod. legendum eſt. *Item alibi:* Cum ſerta qua appenſa ſunt auferantur. Igitur Sertam ducere, *inquit Scaliger,* idem quod Terentio, teſtim ductitare. Saltantes enim aliàs ἐπὶ καρπῷ χειρὸς, vt apud Poetas Græcos, ſe tenebant: aliàs reſtim tenentes hærebant. Horatius:

Tortum digna ſequi potius, quàm ducere funem.

Erat enim ſimilis ludus puerorum, qui ducebant ſparteam teſtẽ, & tandiu trahebãt, donec aut rũperent, aut alteruter, omiſſa funis prehenſione, in nates caderet, cuius ludi meminit Ariſtides ſophiſta, & ad hunc alludit Plautus Pœnulo:

- - iam tenetis ſi tenetis, ducite.
Caue dirumpatis.

Itaque verba illa, fortaſſe an tecum ſertam duceret: exponit Scaliger, tecum particeps laboris eſſet: vt prouerbialia ſint, quotieſcunque contentionem intercedere cum aliquo denotamus.

SERRACVLVM (alij Seruaculum) ἀνσάκιον eſt Veteribus gloſſis, gubernaculum & clauus. Hinc Serraculum ducere, *l.* 29. §. 1. *D. ad le. Aquil.* Si nauis tua, *ait Vlpianus,* impacta in meam ſcapham damnum mihi dedit, quæſitum eſt, quæ actio mihi competeret. *Et ait Proculus,* ſi in poteſtate nautarum fuit, ne id accideret, & culpa eorum factum ſit, l. Aquilia cum nautis agendum: quia parui refert nauem immittẽdo, aut ſerraculum ad nauem ducendo, an tua manu damnum dederis. Interpretes

Cum-

βασιλικῶν libr.53. Serraculum interpretantur κοντὸν, hunc locum ſic vertentes, ὥσπερ ἢ χειρὶ, ἢ κοντῷ ζημιώσας, vt teſtatur Cuiacius Obſer.li.9.c.10. Et ſanè Suidas κοντῷ nauibus illati meminit: Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, inquit: κοντοὺς ἔπηξαν ὑποβρυχίους, ὥστε τὰ σκάφη τῶν βαρβάρων ἐλθόντα περιπαρῆναι. Alij Seruaculum, ἀντὶ τοῦ σωτηρίου, id eſt, pro anchora ſumunt: quod non quadrare videtur.

SERVARI ab aliquo poſſe dicitur, quo ex eius bonis redigi poteſt, *l. fin. ff. de admin tuto. l. fin. D ſi vent. nomi.* Sic rem ſeruari dicimus. Et Seruari indemnitatē, *l.38. §. fin. D. de act. empt.* Seruari etiam per actionem dicunt Iuriſcoſſ. quod abeſt, vel quod damni datum eſt, *l.17. inſt. D. ſi ſeru. vind. & alibi ſæpè.* Sic Seruare pœnam ab ſocio, *l.6. in fin ff. comm. diuid.* Quod mater ſeruari filiæ ſuæ teſtamento iuſſit, eo tempore præſtari voluiſſe intelligitur, quo ſui iuris erit, *l.26. D. de aur. & arg.*

Seruare, aliàs pro tueri, cuſtodire, accipitur: *vt in l. Iuriſgentium. § Prator ait ff. de pact.* Seruare, aliàs ſignificat præſtare priuatim: vt, ſeruare fidem. Seruare aliàs denique accipitur pro recuperare: *vt eleganter in l. ſi mandatu meo ff. de fideiuſſoribus & mandatoribus.*

SERVIANA actio in rem Prætoria, quæ de rebus in prædium vrbanum inuectis illatis, quæ tacitò pignoris iure locatori pro penſione obligantur, proponitur, *§ item Seruiana. Inſtit. de actioni. l. vlt. D. de Saluiano interd.* Quæ verò eius exemplo de cæteris rebus pignori oppoſitis datur actio, ea quaſi Seruiana, ſiue hypothecaria appellatur, *l.13. § 1. ff. ad Velleian.* vel vtilis Seruiana *l.1. §. cùm prædium. D. de pignorib.* nec ſolùm de iis, quæ pignori oppoſita ſunt, ſed & de legatis & fideicommiſſis, *l.1 C comm. de legat.* In de Seruiana vel hypothecaria, *in l.29. D. fam. erciſ l.34. §. ſi quis autem. D. de doli except.* Confunditur tamen plerunque hæc differentia, & cuiuſlibet pignoris perſecutioni Seruianæ nomē accommodatur, *vt l.1 l 30. l.11. l.21. ff. de pignorib. l 42. §. ſed & dominum. D. de procuratorib. l.28. ff. de pignerat act. l.4. ff quibus mod pign. l 30. ff. de noxalibus act. l.34. & l.35. & l.66 ff. de euictionibus. l.3. § eſt autem ff ad exhib.* Vide Actio Seruiana.

SERVVS. Serui dicuntur, quibus libertas arbitrio ſuo viuendi adempta eſt: itaque liberis opponuntur: & ex eo appellati ſunt, quòd Imperatores captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolent, *§.1. de iur. perſon. l 4. D. de ſtat. hom. l. 239. D. de verb ſign.* Quintilianus li.7. cap.3. Circa propria ac differentia magna ſubtilitas: vt cum quæritur, an addictus, quem lex ſeruire donec ſoluerit, iubet, ſeruus ſit: altera pars fuit ita, Seruus eſt, qui eſt iure in ſeruitute: altera, Qui in ſeruitute eſt, eo iure quo ſeruus: aut, vt antiqui dicebant, qui ſeruitutem ſeruit. Vide Addictus.

Serui AGRICOLÆ duorum generum fuerunt: nam alij verè ſerui erant, in dominorum mancipio vſquequaque poſiti, *l 3. C. de agric. & cenſ.* alij autem liberi quidem erant, ſed tamen ita addicti, vt quaſi ſerui numerarentur: quorum de conditione diximus ſub voce, Cenſiti: & patet *in l.29. & 17. C. illo tit.*

Serui ATRIENSES ſunt: qui ſupellectilem emundant ædium, aut villæ, & diſponunt in atrio, ſimúlque atrium omni ex parte mundum & nitidum vt ſit, accurrant. In atrio enim patresfamiliàs ſupellectilem ſuam expoſitam habebant, veluti eſca & potiora vaſa. *Columella libr.* 12. Tum inſiſtere atrienſibus vt ſupellectilem exponant, & ferramenta deterſa nitidentur, atque rubigine liberentur. Atrienſes igitur ſunt non in vrbe tantùm, ſed etiam in villis & rectè *in l.8. ff. de inſtr. leg.* cùm de cultiore villa agitur, atrienſibus iunguntur ſcoparij, vt & in Plauti Aſinaria. Hic à Virgilio, ſeruus ad limina etiam vocatur: hoc verſu.

Armiger antè ſuit fidúſque ad limina cuſtos.

Serui POENÆ dicebantur, qui ſummo ſupplicio ſic addicebantur, vt ſi liberi eſſent, libertatem, ſin ſerui, domini familiam quaſi abalienati amitterent: adeò vt ne à pœna quidem liberati, in illius domini poteſtatem redirent: *vt conſtat ex l 8 §.3 & §.10. & l.29. D de pœn l. 8. C. de ſen. paſſ. l 24. §.5. ff. de fid liber.* quòd enim nullius niſi pœnæ ſerui eſſent, ita dicebantur. *Marcianus l.17 ff. de pœn.* Sunt quidam ſerui pœnæ, vt ſunt in metallum dati, & in opus metalli. & ſi quid eis teſtamento datum fuerit, pro non ſcriptis eſt, quaſi non Cæſaris ſeruo datum, ſed pœnæ. *Inſtit. §.2 quib mod.*

iuſ pot. Serui autem pœnæ efficiuntur, qui in metallum damnantur, aut beſtiis ſubiiciuntur. *Vlpian. l.25.§ 2. D.de acqui. hær.* Si quis planè ſeruus pœnæ fuerit effectus, ad gladium, vel ad beſtias, vel in metallum damnatus, ſi fuerit hæres ſcriptus, pro non ſcripto hoc habetur. Seruam etiam pœnæ mulierem factam legimus, *l.6. D.de ſtatulib.l 2.§ 1.ff. ad Tertyl.* quod accidebat, cũ vel in opus ſalinarũ, vel in miniſterium metallicorum damnabatur, *l.8 § in miniſterium. D.de pœn.l. 6.ff.de capt.& poſtl.reu.* huiuſmodi enim pœnis ſeruitutem irrogantibus adfici mulieres conſueuerat: *vt conſtat ex Nouell.22.* Hinc & ſeruitutis pœna, *l.1. C.de ſenten.paſſ.*

Serui PVBLICI dicebantur & in Vrbe & in prouinciis, homines libertini generis, quorum miniſterio & opera magiſtratus vtebantur. *Varro libro de lin. Latin.7.* ſignificare videtur motis fuiſſe, vt ſerui quidam à populo manumitterẽtur, eorũmque vel magiſtratuum Romanorum, vel municipiorum nomina haberent, à quibus libertate donati eſſent. *Vlpianus cap. Inſtitutio.20.* Seruus publicus parte dimidia teſtamenti faciendi habet ius. De vrbanis, qui Cenſoribus operam dabant, *Liuius libr.43.* Cenſores, inquit, extemplo in atrium libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabellis (Obſignatis tabulis legit Hotoman.) publicis, clauſóque tabulario, & demiſſis ſeruis publicis, negarunt ſe prius quicquam negotij publici geſturos, quàm iudicium populi de ſe factum eſſet. *Gellius lib.12.c 3.* Licio transuerſo, inquit, qui magiſtratibus præminiſtrabant, cincti erant. *Cicero Verrin.5.* Cur hoc auctore non Romæ ſerui publici ad vectigalia accedant. *Idem Philipp.13.* Quos Antonius deliciarum cauſſa loris in conuiuio cædi iubebat à ſeruis publicis. *Tacitus libr. Annal 2.* Mancipari ſingulos actori publico iubet, ſcilicet vt in Libonem ex ſeruis ſaluo S C quæreretur. Hinc etiam ſeruus publicus in municipiis dicebatur, quem ciuitas publicè emerat, hoc eſt, pecunia de publico ſumpta: vt eius miniſterio vteretur: quemadmodum intelligitur *ex l.6. D. de rerum diuiſ. l 1 §. ſeruum. D.de quæſtionib l.3.§ 3. D .de ſuis & legiti.* Et ita Liberti Reipub. dicitur, *in l ſed ſi hac.10.§ 3. D.de in ius vocan* qui à certo aliquo, vel collegio, vel ciuitate manumiſſus eſt: *vt & in d. l.3 §.3. & l.1. D.de libert.vniuerſit.* Serui autem illi publici olim quidem tabulis publicis præficiebantur: vnde Serui ciuitatis appellantur, *in l. vltim ff. quod cuiuſque vniuerſ.* Publici autem *in l. nec ei.18. D. de adopt.l 1.C eod.tit l.4.C de arbitr.l 1.§.exigere. D de magiſtr.conuen.* Pòſt verò ab Arcadio Imp. conſtitutum eſt, vt publicis tabulis non amplius ſerui, ſed liberi præficerentur, *l generale.C.de tabul.*

Seruus PECVLIARIS, pro vicario. *Scæuola l.21.D.de pecul.legat.* Si Sticho manumiſſo peculium legatum ſit, & Titio ſeruus peculiaris: quanquam peculio detractum erit ob id quod domino debetur, tantum ei accedere cui vicarius legatus eſt, Iulianus ait. Apud Suetonium tamen Serui peculiares alio ſenſu leguntur, pro iis ſcilicet qui proprij ſunt alicuius. Seruorum enim Iulij Cæſaris peculiarium meminit, vbi ait Cæſarem præpoſuiſſe eos monetæ, publicíſque vectigalibus.

Serui AD MANVM *apud Cicer.li. 3.de Orat.* qui præſtò ſunt, in promptu, & parati. Quem ſeruum, inquit, ſibi habuit ille ad manum. Amanuenſes autem ſunt à manu ſerui, vt excipiant ſcilicet & ſcribant Heſychius ſeruum Ad manum exponit, hoc modo, πρὸς χεῖρα, καὶ εἰς πολλὰ ἑτοίμως οἰκέτης.

Seruus ordinarius eſt, qui dominum agnoſcit, & prouinciæ alicui præficitur: in cuius labores ſi alius fuerit ſuffectus atque ſubrogatus, is ſeruus vicarius appellatur. Vide Vicarius.

Seruus pileatus is veteribus dicebatur, qui pileo tectus demonſtrabat ſe venundari, expoſitum quidem, ſed cuius nomine emptori venditor nihil præſtaret. Qui verò ſerui ſub corona venibant, iure belli captiui erant, coronis inſigniti, ad diſcrimen eorum pileatorum, qui ſine coronis venibant. *Budæus in Annot. prioribus ad Pandectas.* Vide Pileus.

Seruis legatis etiam ancillæ debentur, quaſi commune nomẽ vtrunque ſexum contineat. *Auctor Modeſtinus de legat.3. l.ſeruis legatis.* Serui enim appellatio etiam ad ancillam refertur, *Vlpian.in l.deteſtatio.D.de verb.ſign.*

Seruorum varia olim fuerunt miniſteria, variáque officia: Diſpenſatores, actores,

actores, ordinarij, atrienſes, hoſtiarij, miniſtratores, obſonatores, cubicularij, notarij, nomenclatores, calculatores, focarij, coci, lecticarij, curſores, tonſores, ſcoparij, ſaltuarij, diætarij, aquarij, topiarij, textores, tabellarij, villici, *l.8.l.12 §. idem reſpondit, domo.ff. inſtru.vel inſtrum. l.61.l.81.de leg.3.l.203.D.de verbo.ſig.* Seruilia autem nomina hæc in libris noſtris referuntur, Pamphilus, Stichus, quæ vulgatiſsima ſunt, Item Damas, Eros, *l. 105.D.de verb.oblig.l.162.§. vlt.ff.de ver. ſignificat.* Lucrio, *l.37.§.pater.de leg.3.* Feliciſsimus, *l. 41. §. Feliciſſimo. de leg.3.* Philargyrus, *l. 28. §. vltim. de condit. & demonſtr.* Dyphilus, *l. vltim.1. D. de fideicommiſſ. libert.* Parthenius, *l. 41.D. de hæred. inſtitut.* Trophimus, Cupitus. Spendo forus, December, Seuerus, *l. 37.l.40. §. libertatem. l. 41.§.pen. de fideicommiſſ.libert.* Antiochus, *l. 97.de legat. lib.3.* Andronicus & Calenus, *l. 21. l.29. §. 1.D.de ſtatulib.* Aithales, *l.24.D.ad leg. Corn. de falſ.* Philonicus, *in l. vltim. D. de reb.dub.* Stephanus, *in l.52. D.eod titul.* Philocrates, *apud Valer.lib.6.c.8.* Philippus, *in l.2.ff. de off.prætor. & apud Cicer. in Oratio. pro Rege Deiota.* Clemens *apud Sueton.in Tiber. c. 25.* Ancillarum verò hæc Areſcuſa, *vt lib. 1.diximus.* Thebis, *in l.vlt. D. pro derelicto.* Agathea, *l.28.in fi. ff. de condit. & demonſt.* Glauce, Tyche, Elpis, *l. 37.§.1 de leg.3.* Feliciſſima, *l.41. §. Feliciſſimo.eod.tit.* Concordia, *l.40.D.de fideicom.libert.* Victorina, *l.41.§.hæredem.D.eod titul.* Eutychia, *in leg.59.D.de manum.teſt.*

Seruus actor, idem qui diſpenſator: id eſt, cui pecuniæ domini curatio mandata eſt. *Papin. l. 24. D. depoſiti.* Centum nummos, quos hac die commodaſti mihi, adnumerante ſeruo Sticho actore, &c.

Seruus fundus, qui ſeruitutem debet, liber, qui ab ea eſt immunis. *Vlpian.l. 20.§.1.D.de acqui.rer.dom.* Si ſeruus fuit, fundus cum ſeruitutibus tranſit, ſi liber, vti fuit. *Item*, Si quis igitur fundum dixerit liberum, cùm traderet eum, qui ſeruus ſit: nihil iuris ſeruituti fundi detrahit. *Cice.pro lege Agrar.* Optimo iure ea ſunt profectò prædia, quæ optima conditione ſunt, libera meliore ſunt, quàm ſerua.

Seruorum igitur frequenter fit mẽtio in toto iure, vtputa quorum vſus eſſet apud Romanos frequentiſſimus. Inde mirum dictu eſt, quantam obſcuritatem in hanc diſciplinam tractatio de ſeruis ingerat: quoniam multa de illis erãt ſingularia, quæ non reſpondebãt regulis iuris aliarum perſonarum. Interim tamen non ſine fructu legemus (modò ſobriè fiat) quæ de ſeruis introducta erant, vt, vt hodie non vtamur tali ſeruitute. Nã habent pulchras rationes, quibus vti poſſumus in aliis negotiorum ſpeciebus. Porrò quicquid in toto iure de ſeruis eſt ſancitum, id referendum eſt ad ruſticos noſtri ſeculi: quatenus fert æquitas ſimilitudinem colligi. Nam nullum hominũ genus accedit propius ad ſeruorum conditionem, quàm ruſtici his temporibus. *Quod apparet ex l.ne diutius.C.de agric.& cenſit.* Accedit his Zaſius *in l.1.in princ.ff. de edend.*

SERVIRE ſeruitutem. *Iauolenus l. 34.ff.de ſtip.ſer.* Non poteſt videri iuſtam ſeruitutem ſeruiſſe iis, qui illum liberum eſſe non ignorabant.

Seruire poſſe feudum dicitur, qui eiuſmodi eſt, vt munus ſiue ſeruitium feudi nomine debitum præbere domino, ac nauare poſsit: veluti qui miles eſt, *libr.2. tit.34.§.4.* At mutus, ſurdus, cæcus, claudus, ſeruire feudũ non poſſunt, *li.2.tit.36.*

SERVITVS in quarto præcepto diuinarum Tabularum probatur, quam Ariſtoteles in Politicis grauiſsimis rationibus defendit, ex natura cauſſam trahere reprehendens eos, qui contrariũ adfirmarunt. Quanquã ait Philippus, quorſum opus eſt tam ſubtili diſputatione? Illa vox, Honora patrem & matrem: ſubiicit omnes homines ſeruituti. Non loquor de effectibus illis, contra omnem humanitatis rationem, corrupta natura, introductis: vt ſic facilè conciliare poſsis Vlpiani ſententiam *in l.manumiſsionis.ff. de iuſti.& iur.* cum tabulis diuinis. Intelligẽdum enim eſt ius Gentium pro iure humano, *vt Liu.appellare ſolet*: & ſeruitus, pro dura forma, & effectu intolerabili.

Seruitus duplex eſt: eſt enim ſeruitus, quæ de hominibus dicitur, alia quæ de rebus. Quæ de hominibus dicitur, eſt conditio eorum, qui in ſeruitute ſunt: ſiue conſtitutio iuris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur, *l. libertas.4.ff.de ſtatu hominum.* Quæ

de rebus dicitur, eſt ius quod quis vel in re, vel ex re ſua alteri conſtituit: eaque eſt duplex, vna Perſonalis, veluti vſusfructus, vſus, habitatio: altera Realis, vt ſeruitutes prædiorum vrbanorum & ruſticorum, *l.* 1. *D. de ſeruitutib.* eſtque ius in alieno prædio aliquid agendi, quod alteri agere non licet, ab ipſius domino permiſſum. *l.* 1. *D. eod.*

Seruitutes PERSONALES propterea dicuntur, quia & hominibus debentur, & cum iis pereunt atque extinguntur, *l.* 8. §. *tale. D. de ſeruit. legat. l.* 15. *ff. de ſeruit. l* 20. *in fi. D. de ſeruit. ruſtic.*

Seruitutes REALES dicuntur, quæ prædiorum ſunt, ideò quòd ſine prædiis conſtitui non poſſunt. Nemo enim poteſt ſeruitutem acquirere vrbani vel ruſticij prædij, niſi qui habet prædium: nec quiſquam debere, niſi qui prædium habet, §. 3. *Inſti. de ſeruit. l.* 1. *D. commun. præd. l. quoties.* 15. *D. de ſeruitut.* Denique ſeruitutes perſonales dicuntur, cùm res perſonæ, reales verò, cùm res rei ſeruit.

Seruitutes VRBANORVM PRÆDIORVM dicuntur, prædia eiuſmodi qualitatibus affecta, quæ ea ſubiiciant prædiis alienis: harum tamen vſus eſt tantùm in ædibus, ſiue illæ in vrbe, ſiue in agro ſint, *l* 1. *ff. commun. præd.* veluti altius tollendi, & officiendi luminibus vicini, aut non extollendi: item ſtillicidium auertendi in tectum vel aream vicini, aut non auertendi, *l.* 2. *D. de ſeruit. vrb. præd.*

Seruitutes RVSTICORVM PRÆDIORVM dicũtur, quarũ vſus eſt in rebus ruſticis dũtaxat: veluti iter, actus, via, aquæ ductus, hauſtus aquæ, pecoris ad aquam appulſus, pecoris paſcendi, cretæ eximendæ, calcis coquendæ, *l.* 1. *& ſeqq D. de ſeruit. ruſt.*

Seruitutem tamen Doctores diuidunt in perſonalem, realem, & mixtam. Accurſius adiicit quartum genus, vt quod teſtator in vltima voluntate conſtituat, *allegans l. Titium.* §. *Titio centum. D. de condit. & demonſtratio. Et l. Mæuia decedens. D. de manumiſſ. teſt.* Equidem à diuiſione Iuriſcõſ. tradita *in l.* 1. *D. de ſeruitut.* quàm ſupra explicauimus, non recedendum cenſuerim.

Seruitutes prædiorum diuidi non poſſunt, *l. ſtipulationes non diuiduntur D. de verb. oblig.* cuius rei eam eſſe rationem conſtat ex Pomponij I. C. fragmentis. Nam harum vſus ita connexus eſt, vt qui eum partiatur, naturam eius corrumpat. Barto. & reliqui interpretes *in d. l. ſtipulationes non diuiduntur.* in eo ſe genere torquent.

SERVITIVM, munus obſequij clientelaris, *lib. Feud.* 2. *tit.* 1. §. 58. Similiter poteſt feudum dari ad certum ſeruitium. *Albert. Krantz. lib. Dan.* 7. *c.* 35. Marchio remitteret homagiale ſeruitium, quod habebat in quibuſdam terris. Propriè ſeruitium eſt officium ſeruile. Salluſt. Animi imperio, corporis ſeruitio magis vtimur. Itaque feudale officium, vel obſequium libentius appellauimus. Nam ſæpè Seruitij nomine officium affectationi ſignificatur: vt illud quod imperij vaſalli imperatori ſuo debent. *Krantz. li. Dan.* 6. *c.* 17. Vt deinceps Rex Danos Romano Imperio iunctus haberetur, non in cœtum vocatus accederet, aut in exercitib. ordines ductitaret. Principum aliorum more: ſed magis ſpecie, quàm re Imperio ſociatus haberetur.

SESCVNCIA, vncia cum dimidio, *l. filium, D. de legat. præſtand.*

SESSIONVM dies, vide Dies ſeſſionum.

SESTERTIVS quaſi aſſis tertius: duo aſſes cum ſemiſſe, Voluſio Mætiano. Huius nota fuit H. S. de Nota ſeſtertij vide Hotom, *in Comm. in Orat Cicer.* Seſtertij & nummi, fuerunt olim idem. Denarius, quatuor nummos ſeu ſeſtertios valuit. Seſtertium verò neutri generis, mille nummis æſtimabatur. Nec refert vtrũ dicatur, Promitto quindecim ſeſtertia, an quindecies ſeſtertiũ. Quoniam vtrunque, quindecies centena millia ſeſtertium nummum ſignificat: quemadmodum. Quindecim mutua, & Quindecim millia mutua, idem ſunt: hoc eſt, quindecim millia mutuum: *vt in l. lecta. D. ſi cert. per.*

SEVERITER, idem quod ſeuerè, *Gordiani Imp. in l. ſeueriter C. de excuſa. tut. vel curat.* Seueriter præſes prouinciæ exequetur.

SEVIRI, hi erant, qui præerant equitum decuriis, quę ſex erant, Rhamnenſes ſcilicet, Tatienſes, Luceres, primi ſecundíque. erant enim primi Luceres & ſecundi, ac ſic quoque Tatienſes & Rhamnenſes geminati erant.

Hinc

Hinc in inſcriptionibus antiquis, ſeuirú equitum Rom. ſe reperiſſe teſtatur Turneb. Aduerſ. li. 11. c 9. vt in hac, *Trib. mil. leg.* VII. *gem. felic.* VI. *viro equit. Rom.* & in illa, X. *viro ſi litib. iudic.* VI. *viro equit. Rom. turm.*

SEXTARIVM, vas ſextarij, id eſt, heminarum duarum capax, *l.* 13 *D. de inſtr. vel inſtr. leg.*

SEXAGENARIOS exactores quidam appellati, qui à collatoribus ſpecies annonarias ſuſcipiebant, tributámque exigebant, *vt videre eſt l.* 1. *C. The. de exact. trib. & l.* 2. *de annon. & trib. in eod. C.*

SI, variè accipitur. Quandoque ſumitur pro quia, *vt l.* 48. *§. fi. D. de iure fiſc.* Quandoque pro quamuis, *l. ait Prætor. §. fi. D. quæ in fraud. cred.* Interdum pro non, *l. legato generaliter. in fin. D. de leg.* 1. *l. ſi res. D. de mino.* Aliquando pro ſicut, *l. qua ratione. §.* 1. *D. de acqu. rer. dom.* Quandoque pro an, *l.* 3. *§.* 1. *D. de colla. bon.* Quandoque admonitionis nota eſt, *l. muto. ff ſub conditione. & eo loci Albericus D. de tutel.* Regulariter Conditionem facit *rubr. & l. à teſtatore. D. de cond. & demonſt. & toto ferè tit.* Ex cauſſa diuerſum, *l. aliquando. D. eod.*

SI VIS, pro quo Terent. in Adelph. Sis dixit. Donatus in eum locum, Fac ſis Soſtrata Sis, inquit, honorificè additur, ne quod imperatiuo modo pronunciatur ſuperbum ſit. Deductum eſt autem à Senatuſconſulti formula. vbi enim aliquid ſenatus conſulibus iniungit, addit, Si eis videatur.

SI FECERIT, SI DEDERIT, verbis in conditionibus teſtamentariis plerunque hoc ſignificatur, Si per eum non ſtet, quo minus det aut faciat, *l.* 23. *D. de conditio inſtitut.* In ſtipulationibus quoque hæc conditio, SI PAMPHILVM NON DEDERIS, ſic plerunque exauditur, ſi per te ſteterit quo minus Pamphilum dares, *l.* 115. *D. de verb. oblig.* Similíque modo hæc conditio, SI CAPITOLIVM ASCENDERIT, ſic accipitur, ſi cùm primum potuerit, Capitolium aſcenderit, *l.* 29. *D. de conditio. & demonſtr.* Et ex diuerſo, SI CAPITOLIVM NON ASCENDERIT, hanc recipit interpretationem, ſi cùm primùm potuerit, Capitolium non aſcenderit, *l.* 17. *§.* 1. *D. de manum. teſtam.* Pari ratione talis conditio, STICHVS SI EVM HAERES NON MANVMISERIT, LIBER ESTO, hunc ſenſum habet, ſi cùm primùm potuerit ſine magno incommodo ſuo manumittere, non manumiſerit, *l.* 20. *in fi. D. de ſtatulīber.*

Si, dictione vti ſolent Iuriſconſulti in denotandis actionibus, exceptionibus, & replicationibus: *vt in tit. D. ſi cert. pet. condict. Et in l. itaq; ſi hoc. D. de procurato. l. & eleganter. §. ſi dolo. D. de dol. mal. alijſque locis multis.*

SI SCIENS FALLO, formula iuriſiurãdi, quam Feſtus ſic exponit: Lapidem ſilicem tenebant iuraturi per Iouem, hæc verba dicentes, Si ſciens fallo, tum me Dieſpiter ſalua vrbe arcéque bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem. Ad hũc morem alluſit Paulus *in l.* 26. *D. de iureiu.* Qui iuraſſe dicitur, nihil refert cuius ſexus ætatiſve ſit: omni enim modo cuſtodiri debet iuſiurandum aduerſus eum, qui contentus eo cùm deferret fuit: quamuis pupillus non videatur peierare, quia ſciens fallere, non videatur. Huius eiuſdem formulæ *Polyb. lib.* 2. mentionem facit, ſed & Cic. *ad Trebatium*: Quo modo autem tibi placebit, Iouem lapidem iurare, cum ſcias Iouem iratum eſſe nemini poſſe?

SICARII, *tot. tit. D. & C. ad leg. Cornel. de ſicar.* ſunt auctore Suida, λῃςῶν γένος. σίκας δὲ τὰ ἐπικάμπη ξίφη ῥωμαῖοι καλοῦσι. Id eſt, latronum genus. Sicas enim Romani incuruos gladios vocant. *Fabius lib.* 10. Nam per abuſionem ſicarios etiam omnes vocamus, qui cædem telo quocunque commiſerint.

SICILICVS, *l.* 21. *§.* 2. *D. de ann. leg.* vnciæ pars quarta, interprete Voluſio Mæciano in lib. de aſſ.

SIGILLVM, parua ſtatua. *Vlpian. de fund. inſtr. l. quæſitum.* Sigilla, inquit, & ſtatuæ affixæ non continentur. Dicitur & quo quid conſignamus, vel obſignamus, & notamus. Si petam à te decem tenore chirographi tui ſigillo confirmari. Tu negas ſcripſiſſe te, vel inficiaris ſigillum: rectè petam, vt edas ſigillum tuum, vel vt aliquid manu tua ſcribas, quod conferatur cum chirographo.

Sigilla etiam in ædificiis legimus, *l.* 13. *§. ſed ſi ædium. D. de vſufruct. l.* 41. *§. pen. de legat.* 1. *l.* 12 *§. Papinianus. D de inſtr. vel*

inſtrum.l.17. §.caſtella D de actio. empt. l. 19 §.ide Celſus.D.de aur.arg. Et apud Plinium lib.36.c.24. Pediculis argēteis adiuncta ſigilla,*in l.32 D.de aur.arg.* ſigillū candelabro adiectum,*in l.23.§. ſi quis rei ſuæ D.de rei vind* Et patellæ adiecta ſigilla,*apud Cicer.6.in Verr.*

SIGILLARIA pro ſigillis deorū, & ἀνθρωποειδικὰς etiam ſigilliola, *Arnobius lib.6.* Abſtinetis,ait, à riſu, cùm pro diis immortalibus, ſigilliolis hominum formis ſupplicatis humanis, quinimo deos eſſe ſigillaria ipſa creditis. *Tertull.in lib. de Oratio.* Cùm perinde faciant nationes adoratis ſigillaribus ſuis ridendo.

SIGILLARIA vicus Romę,in quo non ſigilla tantum, ſed & libri,& lāces, & aliæ id genus venales res exponebantur. Vnde *in l.pen.§ paterfam. D de legat.* 3. Sigillaribus emptæ lances. Et *apud Gell. lib.2.c.3.* In ſigillariis emptus liber,qui etiam libros eo loci expoſitos apertè ſignificat *lib.5.ca* 4. Meminit & *Sueton. in Nero.c.38.* Vnde etiam Sigillariorum celebritas quædam inſtar nundinarum,Saturnalium diebus addita,qua ſigilla deorum fictilia venalia proponi,& pueris emi, ſed & inuicem pro munere miſſitari ſolebant:vnde & ea munera, Sigillaria, & Sigillaritia dicebantur. *vide Macrob. lib.1.c.10.& c.1.Spartian.in Caracalla.* Quæ à parentibus gratia ſigillariorum acceperat,& vel clientibus,vel magiſtris ſpōte donarunt. *Idem in Hadria.* Saturnalia & ſigillaria frequenter amicis inopinantibus miſit, & ipſe ab his libenter accepit. Sicque hoc verbum vſurpauit Suetonius. De his ita Auſonius:

Aediles plebeij etiam aedileſque curules
Sacra ſigillorum nomine dicta colunt.

Aliàs SIGILLARII ſunt,vt antiquę Gloſſæ teſtantur, νευροσπάσται, id eſt, circulatores,qui imagunculas quaſdam venundant, quæ neruis quibuſdam, & ſi dici lis mouentur, perinde ac ſi viuerent. & hoc ſenſu ſumpſit Tertullianus lib. de anima: Velut ſigillario, inquit, motus ſuperficiem intus agitante. Item aduerſus Valentinianos duobus locis. De his ſic Ariſt. lib. de mundo: ὁμοίως δὲ καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι, ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον καὶ ὀφθαλμόν, ἔστι δ᾽ ὅτε πάντα μέρη μετά τινος εὐρυθμίας.

SIGLA,vel Singlæ,vide Singula.

SIGNA, Sigilla & Signacula idē valent,*l.9. ſi pecunia.D.depoſi l.12. §.pen. D. loca l.1.in fin.l.2.§.ſi dubitetur. l.4.D.de teſtam.quemad.aper.* Signa autē pro anulis χαράγματα habentibus impreſſum accipimus in re teſtamentaria, *l. 22 .§.ſignum autem.D.qui teſtamen.fac.l.11.D.de iniuſt. rupt.§.1.Inſtit. de teſtament.* Sunt & ſigna *in auth. quod ſine. C.de teſtam.* σύμβολα τῶν ἀριθμῶν, nam malè Bulgarus & aliis hanc dictionem ad liberorum nomina retulit: niſi dicamus per ſigna eum ſigla intellexiſſe hac in re: & rurſus, σύμβολα,vbi de numeris loquitur: quæ Galli *chifre* vocant.

SIGNATORES, teſtes ad teſtamenti, nuptiarum, vel alterius negotij tabulas annulis ſuis obſignandas adhibiti, appellantur, *l.22. D.de teſti.l.3.§.hoc interdictum.D.de tab.exhib.l 52.in fi. D. de furt.* Curent magiſtratus cuiuſque loci teſtari volentibus & ſeipſos & alios teſtes vel ſignatores præbere: quo facilius negotia explicentur, & probatio rerum ſalua ſit. *Sic l.31.in l.fin D.ad l Aquil.l.4. l.6.l.7.D de teſtam.quemadm.aper.* Salluſt. in coniuratio.Catil. Ex illis teſtes ſignatoréſque falſos commendare. *Sueto. in Auguſto.c.* 3. Et cùm de falſo teſtamento ageretur, omnéſque ſignatores le.Cornelia tenerentur,&c. Valer.lib.7.c.7. In eo Tullianus Pompeij magni familiaris, ipſo Pompeio ſignatore hæres ſcriptus. Sic apud Tacitum, Adhibitis, inquit,qui obſignarent velut ſuſcipiendorum liberorum cauſſa conueniſſe. Signatores etiam appellantur, *in l.vlt.D. de leg. commiſſoria,*qui ſacculum pecuniæ ſignis ſuis obſignarunt.

SIGNATÆ tabulæ teſtamenti in edicto Prætoris accipiuntur,quæ ſeptem teſtium ſignis ſignatæ ſunt,*l.vlt.D de ſecund.tab.* Nec ſignatæ videntur, ſi earum linum,quo ligatæ erant, à teſtatore ipſo inciſum eſt, *l.1.§ penu eod.tit.* Harum obſignandi morem ſic expreſſit *Paulus lib. 5. Sentent titul.ad leg. teſtament.* Ampliſſimus ordo decreuit eas tabulas, quæ publici vel priuati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, vt in ſummam marginis ad mediam partem perforatæ,triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, vt exteriores

riores ſcripturæ fidem interiori ſeruent. Sic & *in l.* 1 *i. D. de iniuſto rupt.* ſignatum teſtamentum accipimus. Signata ciſta, *in l.* 1. §. *ſi ciſta. D. de lege commiſſ.* teſtium ſignis obſignata. Sic & ſignata domus *in l.* 1. §. *penult. D. de vent. in poſſ. mitt. l.* 20. *D. de iniur.*

Signa præterea vexilla militaria ſunt, *l.* 2. §. *initium. D. de origin. iur. l. penultim. D. ex quib. cauſ. maio. l.* 5. §. *vltim. D. de teſtibus.*

SIGNIFACERE, pro Significare, *Marianus l.* 65. §. 3. *D. ad SC. Treb.* Nam ſi auditus capaces ſint, vel interrogati nutu poſsint ſignifacere, velle ſe periculo ſuo hæreditatem adire.

SIGNINVM riuum lapideum interpretatur *Vlpian. l.* 1. §. *vlt. D. de riuis Plinius li.* 35. *c.* 12. Signinum ex teſtis tuſis fieri calce addita ſcribit. Vitruuius verò *li.* 8. *c. vlt.* Signina opera ita fieri tradit: Primùm harenam puriſsimam aſperrimámque parari, cementum de ſilice frangi, calcem quoque quàm vehementiſsimè mortario miſceri, ita vt quinque partes harenæ ad duas calcis reſpondeant, mortarióque cementum addi. Frontin. lib. de aquæduct. Concipiuntur ergo via Collatia ad milliarium octauum paluſtribus locis ſignino circumiecto continendarũ ſcaturiginum cauſſa. Ex quibus apparet, ſigninum riuum teſtaceum & cementitium potiùs, quàm lapideum interpretãdum eſſe. Ideóque Briſſonius ſuperiorẽ interpretationem à Triboniano, non ab Vlpiano venire ſuſpicatur. Sunt tamen, qui in illo Vlpiani loco legendum Siliceum contendant pro ſigninum, ad euitandam antimoniam, quæ oriri poſſet ex *l. Seruius.* §. 1. *D. eod.* Signinam fabricam etiam Boethius *in Topic. Cicer.* dixit. Et Signinũ alueum aquæductus Caſſio. libr. 5. Varr. Epiſt. ad vniuerſos poſſeſſor.

SILENTIARII *Rub. cod. de ſilent. lib.* 12. excubitores erant in Conſiſtorio, vel palatio Principis, ſtantes ferè ad limina, qui audientiam faciebãt, murmur voce compeſcebant & cohibebant, quorum ſchola in aula Conſtantinopolitana erat, *vt ex Niceph. lib.* 16. *c.* 24. *apparet.* De his ſilentiariis ſacri palatij viris ſpectabilibus meminit *l. vltim. C. de excuſa tut. l.* 30. §. *vltim. D. inoffic. teſtamen.* Cõſtantinus de adminiſtratione imperij: *διὰ τῶν βήλων ὑπὸ τῶν σιλεντιαρίων συγκαλῶν.* Hos intellexit Claudianus, dum ait: *ſacroque adhibere ſilentia ſomno.* Ambro. in Orat. de morte Valenti. Veſperi profectus eſt ſilentiarius, tertio die manè quærebat, iamne remoraſſet. Silentiarij etiam accipiuntur, qui in familia cæterorum ſeruorum murmur cohibebant, vt Seneca quadam Epiſtola probat. Et apud Saluia. Maſſil. *lib.* 4. *de vero Dei iudicio*, cum ait: Pauent quippe actores, pauent ſilentiarios, pauent procuratores. Sed & Procop. *lib.* 2. *de bello Perſico*, Imperatorum, ad ea quæ ſunt quietis, miniſtros ſilentiarios vocari ſcribit. Erant autem Silentiarij ſub decurionibus, vt videre eſt, *l.* 3. *in fin. C. de ſilent.* qui aliàs ſacri conſiſtorij decuriones dicuntur, *vt C. Th. l.* 2. 6. *& vlt.* & aliàs ſacri palatij, *vt l.* 1. *C. eod.*

SILIGO, frumenti genus optimi, *de quo Plin. lib.* 18. *c.* 8. *Iulianus l.* 30. *D. de neg. geſt.* Quendam ad ſiliginem emendam decreto ordinis curatorem conſtitutum. Hinc

SILIGINARIVS, ſiliginis diſpenſator, ac diſtributor. *Vlpian. l.* 52. §. 5. *D. de furt.* Si ſiligniatio quis dixerit, vt quiſquis nomine eius ſiliginem petiſſet, ei daret: & quidam & ex tranſeuntibus cùm audiſſet, petiit eius nomine.

SILIQVA, *l. eor.* §. *penultim. C. de vſur.*

SILIQVATICVM, mercatorum onus, quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam. *Caſſiodor. lib.* 4. *Var.* Græci *κερατισμὸν* vocant.

SILVA, vide Sylua.

SILANI, ſeu Siluani, vide Salientes.

SIMILIA exiſtimanda ſunt, cùm vtrinque eadẽ eſt æquitatis ratio (quod variis conſtitutionibus edocebimur) ex quo argumentum à ſimili duci debet: cuius rei nomine varij Topica legalia ſcripſere. Argumento autem à ſimili quando locus ſit, docet Iuriſc. *l. non poſſunt omnes. D. de legibus.* nec vllum frequentius habent Iuriſperiti argumento à ſimili. Similium, parium, & comparatorũ tractationem ſibi conſcribere debet iuris ſtudioſiſſimus quiſque.

Similia, non ſunt eadem, *l. quod Nerua. D. depoſi.* ſed quorum qualitas eſt vna, vt quorum eadem eſt ſubſtantia, eadem di-

cuntur, iuxta Bald. *in l. neque leges. D. de legib. & l. ea quæ. C. de condict. indeb.* Quæ origine & corruptione ſunt diuerſa, eadẽ non ſunt, *ait Salomonius, l. Gallus D. de lib. & poſthum.*

SIMILITVDO, eſt qualitatis eadem ratio. Eſt autem duplex Similitudo. Aut enim ex pluribus rebus ſimilitudo colligitur, vt ſi tutor fidem præſtare debet, ſi ſocius, ſi mandatarius: debet etiã procurator. Aut vna res vni rei comparatur. *Cic. in Topic. ad Trebatium*: Si ædes exeſæ corruunt, vitiúmve faciunt, quarum vſusfructus legatus eſt: hæres reſtituere non debet, nec reficere: non magis quàm ſeruum reſtituere, ſi is, cuius vſusfructus legatus eſſet, deperiſſet, *l. qui vſumfructum. §. contrà. & l. hactenus. D. de vſufru. l. repeti. §. penu. & l ſi ager. D. quib. mod. vſusfruct. amit. Vide etiam l. amplius. D. de dam. infect.*

Similitudo non procedit, ſi fortè monſtrari poſsit, illud quod confertur, diuerſum eſſe genere, natura, vi magnitudine, loco, tempore, perſona, opinione, aut aliis rationibus: tum enim frigidum ſtatim, & eneruе fit argumentum. Quapropter ad probandum non ita crebrò ad explanandũ illuſtrandúmque frequẽter adhibẽda eſt ſimiliũ collatio. Quia mirũ in modum inſtruit, & quandam rei imaginem ſubiicit animo. Eſt igitur probatio à ſimili, quoties Iuriſconſulti, vel noſtræ ætatis interpretes vtuntur his verbis: Argumento & l. 1. Facit l. 2. Accedit l. 3. Aut his ſimilib. Sic Africanus *in l. ſeruum filij §. eum, qui chirographum. D. de leg. 1.* Argumento eſt, inquit, venditio.

SIMONIA, vt putatur, à Simone Mago dicta, cuius fit mentio in Actis Apoſt. vox eſt non Latina, qua tamen eccleſiaſtici vtuntur. Dicitur autem, quãdo quis vult dare aut accipere dona Dei, data aut accepta pecunia. Bart. diſſerit, num iure Ciuili Simonia licita ſit, *in l. 1. D. ad l. Iul. de ambit. & in l. iſte autem. D. de hær. inſt.* Simoniam diffinit Goffredus in Summa, vt ſit ſtudioſa cupiditas emendi, vendẽdi ſpiritualia, vel his adnexa. *toto tit. de ſimo. in antiq. & 6. extrà*, vel, & generalius, eſt crimen eccleſiaſticum, quod ſapit hæreſin, *c. altare 1. q. 3.*

SIMPLA & SIMPLVM idem ſunt: nam ſimpla promitti, & de ſimpla caueri dicebatur, cùm ob euictionem ſimplum rei pretium promittebatur. *l. 5. §. vlt. l. 56. & 60. D. de euictionib. l. 17. D. de inſtitor. Varro lib. 2 de re ruſti. ca. 10.* Cauere debet de euictione ſimpli, quanti ea res ſit, Inde quæ cautio ſimplæ. 36 *D. de donatio. inter vir.* ſtipulatio ſimplæ vocatur *in l. 11. in fin. l. 27. D. de euiction.* Actio autem de euictione interdum ſimpli, interdum dupli erat. Simpli erat, cùm dictum non erat, quantum ob eã rem præſtare emptorem oporteret: vel cùm ea, quæ empto fundo acceſſerant, euincebantur, *l. 16. & 60. D. de euict.* Dupli verò erat rebus precioſis, vel mancipiis venditis. Hinc

SIMPLARIÆ venditiones (*vt in l. ſi tamen. § vlt. D. de ædilit. edict.*) ex quib. actio ſimpli ob euictionem datur: vel pro quibus neceſſe venditor non habet, de dupla emptori repromittere: *quarum meminit Vlpian. in l. emptori. D. de euict.* Ita enim ſimplariæ venditiones à Pomponio dicuntur, ſi ſimplariæ actiones, & duplariæ, & quadruplariæ dicebãtur, quæ in ſimplum, duplum, quadruplum dabantur. Itidem Simplarię res dictæ ſunt ab antiquis, quæ nullius propriè pretij eſſent, pro quib. ſcilicet in ſimplũ tantùm venditori cautio deberetur.

SIMPLEX, aliàs eſt nomen numerale: vt duplex, triplex, quadruplex. Vnde ſimplum, duplum, triplum, quadruplum.

Simplex, aliàs recipitur pro puro, miniméque compoſito: vnde dicimus, ſimpliciter aliquid fieri, quod fit ſine ceremoniis, aut ſollemnibus ritibus. Sic Simplex dicitur, qui ſyncero, apertóve animo eſt, non verſipelli, neque fallaci. *Cic. Academ. Quæſt. lib. 4.* Cum ſimplici homine ſimpliciter agerem. Hoc ſenſu dicitur, Veritatis amica ſimplicitas, *l. Gallus. §. quidam rectè. D. de lib. & poſthu. c. 1. de ſum. trin. c. Paſtoribus. de iudic. c. veritatis. De iureiur. 4. qu. 9.* Pura hæc Græcis dicitur ἀφέλεια. Ex diuerſo, duplex pro fallaci, quòd ex fraude & dolo complicatum ſit. Inde duplices homines dicimus Verſipelles.

SIMPLICIORES homines, pro imperitis, ruſticulis, quos Græci εὐηθεῖς appellant, *Vlp. l. 14. §. 4. D. de relig.* Nõ autem oportet ornamẽta cum corporibus condi, nec quid aliud huiuſmodi, quod

homi-

homines ſimpliciores faciunt, id eſt, ſuperſtitioſi & creduli.

Simplex ſubſtitutio, quæ in vnum caſum tantùm concepta eſt, *l.* 1.*D.de vulg.* atque ita duplici opponitur.

Simplices fugitiui, qui nondum pro liberis ſe geſſerunt, *l.* 1.D.*de fugit.*

Simplex donatio, mera, *l.* 20.§.*ſi pater.* D.*fam.erciſc.*

Simplex iuſsio, quæ fit ſine cauſſæ cognitione, *l.ſi.*§.*fina.*D.*quod met.cauſ.*

Simplicia interdicta, in quibus alter actor, alter reus eſt. §.*tertia diuiſio.Inſti.de interdict.* Qualia ſunt interdicta exhibitoria, & omnia prohibitoria de arborib. cædendis, & de itinere actúque, *l.*2.D.*de interdict.*

SIMPLICIVS, pro apertius, *in tit.* D.*locat.& cond.*

SIMPLICITER, pro generaliter. &(vt Græci dicunt)ἁπλῶς, *l.*66.§.*duorũ*. D.*de leg.*2 *l.*3.§.*qui liberis. D.ad Treb.l.*9. §.*vlt.ff.de admi.tut.*

Simpliciter, & ſimplicius, *leg.*26.D.*de ſeru.ruſt.l.*9.*ff.de ſeruit.* id eſt, nõ deſignata parte fungi, quæ ſeruiat.

SIMPLICITVS, pro ſimpliciter, dicere ſolebant veteres.

SIMPLICITER fieri dicitur id, quod ſine fraude, dolóque malo fit, *cap. penultim.*39.*diſtinct.&* 16.*qu.*1.*ſi capũ.Vlpia.in l.ait Prætor.§.ſi quis particeps.ff. quæ in fraud.cred.*

SIMPLICITAS opponitur calliditati, ſagacitati, verſutiæ. Dicitur & ruſticitas, quæ excuſationem patitur, *l.*2.*ff. Si quis in ius vocat.non ier.iuncta leg. contumacia.* D.*de re iud. Vide Bald.in l.ſcripturæ.C.de fide inſtrum.Ange.Nouel.de teſtib.*§.*& licet.*

Simplicitas legum ſignificat æquitatem: & opponitur difficultati vel ſubtilitati iuris. *Iuſtin.in* §.*Sed quia ſtipulationes.Inſtit.de fideic.* Et nobis, inquit, in legibus magis ſimplicitas, quàm difficultas placet. *Et* §.*fin.eod.titul.* Idem *in* §. *Et hæc quidem.Inſti.de legit.adgna ſucceſ.* cõmendat ſimplicitatem legis XII. Tabul. damnans mediam iuriſprudentiam, propter ſubtilitatem. Simplicitas enim ſtatim aperit veritatem, non differt negotium. At contrà, ſubtilitas ſimulat aliud quàm eſt, protrahit in longũ, adficítque damno litigantes.

SIMVLAC, quàm primũ, §.ſi quis, Inſtitut.de rerum diuiſione.

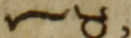
SIMVLATVS contractus propriè dicitur, cùm in ſpecie aliquid agimus, cauſſámque iuſtam prætendimus, cùm tamen tacitè aliquid illicitum agamus: vt cùm fenerator, quod pignoris cauſſa acceptum eſt, emiſſe videri vult, *l.*3. *Cod. plus val. quod agitur. & vide B. Capol.in tract.de ſimula.contractibus.*

SIN autem, pro ſin minùs, *Scæuola l.* 38 §.2.D.*de aur.arg.leg.* Si mihi per conditionem humanam contigerit, ipſa faciam: ſin autem, ab hæredibus meis fieri volo.

SINE, vox priuat, negat, excludit: quandoque tamen includit, *cap. ad eius.* 5.*diſtinct.vide nota.in c.*1.*præter.*D.*de pig. actio.*

SINENDI modo relicta legata dicebantur, quæ ita dabantur: HAERES MI ILLVM REM ILLAM SIBI HABERE SINITO, PERMITTITO. §. 1. *Inſtit.de teſtam.l.*1. *Cod.commu. de leg. Caius lib.*2.*Inſtit.tit.*5. In leg. locationis, in qua ſcriptũ erat, REDEMPTOR SYLVAM NE CAEDITO, NEVE QVEM CAEDERE SINITO, verbum ſinendi hanc habere ſignificationem Vlpianus ſcribit, vt non tantùm redemptor, ſi quẽ caſu cædentem viderit, prohibeat, ſed vti curet & det operam, ne quis cædat, *l.* 30. D. *loca.* At in edicta hoc verbum quam vim habeat, *vide Alex. ab Alexã. lib.*1.*cap.*4.

SINGVLA ſunt ſingulariæ literæ, *vt A.Gellius loquitur lib.*17. ſine coagmẽtis ſyllabarum: & ita literis à notis ſeparat Manilius illo loco, Cui litera verbum eſt, Quíque notis linguam ſuperet. Iuſtin.*in Orat.ad Anteceſſores ſcripta*, inhibet deſtrictè, ne librarij in exſcribendis Inſtitutionibus, vel Digeſtis, vel Codice, vllis ſiglis vtantur, ſigla vocans, vel ſingula, ἐν συγκοπῇ, vt vincla & ſecla, vt vigilias ſiue excubias poſteriores dixere viglas: quod Nicephorus rex περὶ παραδρομῆς. cap. 2.hoc titul.demonſtrat apertè, περὶ βιγλῶν, καὶ πόσον διάστημα ὀφείλουσιν ἀπ' ἀλλήλων διΐστασθαι. & Euſtathius, qui viglam interpretatur σκοπιὰν. Multum autem Singulæ diſtant à notis. Natæ enim non ſunt literæ, *leg. 6. §.vltim.Digeſt.de bonorum poſſeſſ.* Et vt exemplis hoc confirmetur. Senatum populúmque Romanum ſingulis deſignant,

S.P.Q.R. notis hoc modo ,
Senatuſconſultum per ſingula ſic, S C. per notas ſic &c. *Vide Cuiac. Obſeruat. libro* 12.*c.*40.

SINGVLARII, qui ſinguli ſcribunt, *in notit.l.*1.*Cod.de offic. præf. prætor. Afr. & in Notitia Rom. imperij*, *& in formulis Caſſiodori*, vt Notarij, qui notis ſcribunt.

SINGVLARE ius, quod contra tenorem rationis, propter aliquam vtilitatem auctoritate conſtituentium introductum eſt, *leg.* 16. *Digeſt.de legib.& alibi ſæpe.*

Singularia quædam, id eſt, contra iuris communis regulas, *leg.* 15. *Digeſt. de reb. credit.*

SINGVLARITER ſcriptum edictum, quod vnitatis numero ſcriptum eſt, *l.*1.§.*item hoc edictum. D.quod falſ.tut. auct.* Si ſingularem perſonam pro vnica dixit Vlpian.*l.*9. §. *animaduertendum.D. quod met.cauſ.*& ſingulares tunicas, *l.* 38. *D.de aur.& arg.pro ſingulis.*

SINGVLARII milites quidam olim appellati, *vt ex Caſſiod.l.*11.*& ex Notitia Imper.Rom.patet.*

in SINV meo habui, *in leg* 27.*D. de probationibus.* id eſt, in occulto, *Lamprid. in Commodo*, Prædam omnem in ſinum contulit, *Alio loco*, Qui etiam condemnationes in ſinum vertiſſe dicuntur, id eſt, in priuatas rationes. *Tertullianus in libro, De fuga in perſecution.* Paciſcens cũ delatore, vel milite, vel miniſtro aliquo præſidis, ſub tunica & ſinu quod aiunt. Sinus autem in his Tranquilli verbis in Cæſare: Toga caput obuoluit, ſimul ſiniſtra manu ſinum ad ima crura deduxit, videtur pars quædam veſtimenti laxior fuiſſe, & tanquam excurrens in dextra lacinia veſtis, vt cùm corpus toga amictum, inuolutúmque eſſet, à dextra in ſiniſtrum humerum reiiceretur, & è ſiniſtro humero in brachium plerumque deſcenderet, aut ſtatim principio brachio ſiniſtro exciperetur, aut ipſum inuolueret. tum enim ſic ſibi togam iniiciebant, vt & in humerum ſiniſtrum ſibi ſinum reiicerent. quem Cæſar cùm moriendum videret, ne quid è corpore renudaretur inhoneſtè, deduxit ad crura ſiniſtra manu, qua eum tum fortaſſe gerebat. *Quintilianus libro* 10. Illud verò refellendum, quòd quidam reiecta in humerum toga, cum dextra ſinum vſq. ad lumbos deduxerunt. *Iterum*: Nam veteribus nullis ſinus, per quam breues poſt illos fuerunt. *Et Macrob.de Hortenſio loquens, & eius mollitie.* Et ſinus ex cõpoſito defluens, modum lateris ambiret. Et aliis multis locis, qui à Turnebo explicantur, *l.*2.*Aduerſ.c.*16.

SIPHONES, canales, ſeu tubi dicuntur, à ſono vocis, ſi, ſi, ſi, quibus acetum vel aquam incendiis iniiciunt. Heſychius σίφων, inquit, ὄργανον εἰς πρόεσιν ὑδάτων ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς. Vſus eſt Vlp. hoc vocabulo, *in leg.quæſitum.de fund.inſtrum.* vbi, Acetum, inquit, quod incendij extinguendi cauſſa paratur: Item: cẽtones, ſiphones, perticas quoque, &c. quamuis in vulgatis pro Siphones, ſcopæ ſupponantur, quæ nullius omninò ſunt vſus arcendis ignibus. *Plinius ad Traianum*: Nullus vſquam in publico ſipho, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda. *Alex.Neapol.* Siphones intelligit fiſtulas follibus iunctas, ſeu machinas hydraulicas, quibus agitatis ad ſuperiora ædium exhauriunt aquam.

SIQVIS, verbum tam maſculos quàm fœminas complectitur, *leg.*1.D *de verb.ſignif.*

SISTO, plerunque ſignificare, ſtare facio. Itaque cùm promittimus, aut nos, aut alios in iudicio permanſuros, rectè dicitur vna appellatione, Cautio iudicio ſiſti. Iuriſconſulti enim promiſcuè dicunt Iudicio ſiſti, tam de ipſo reo, quàm de fideiuſſore eius. *Vlpian. in leg.* 2. D.*ſi quis cautionibus.* Si quis, inquit, in iudicio ſe ſiſti promiſit. Et infrà: Se ſiſtere non potuit. *Idem in l.ſi quis quempiam. D.eod. titul.* In eadem, ait, cauſſa eum debet ſiſtere, loquens de fideiuſſore. Siſto autem præteritum habet, ſtiti, non ſteti, quod à verbo Sto eſt, participali verbo caret: niſi à ſto mutuetur, auctore Priſciano. *Vlpianus in leg ſed & ſi quis.§.illud ſciendum eſt.D.ſi quis cautionibus.* Eum, inquit, qui idcircò non ſtitit. *Et paulò poſt*: At per hoc in iudicium non ſtitit, *Neratius in lege penultim. D.eodem titul.* Si procurator, *inquit*, ita ſtipulatus, vt ſiſtat dũtaxat eum, quem ſtipularetur: non etiã pœnam ſi ſtatus non eſſet, ſtipuletur. Ibi illud,

illud, ſtatus, à ſto mutuatus eſt.

SISTERE reum, & exhibere reum, *l. ſi eum iudicio D. ſi quis cautio.* ad fideiuſſorem pertinent. Sed venire ad iudiciū, *vt in d. l. ſi eum iudicio in fin.* ſecum agendi poteſtatem facere, *vt in l. & ſi poſt tres. D. eodem titul.* Item: Ire in ius. Vel (ſicut nunc loquimur) comparare in iudicio: ſtare iuri, & cætera id genus, ad eum referuntur. Vtrunque autem complectitur Cautio, Iudicio ſiſti, vt iam diximus: ſiue quis pro ſe, ſiue pro alio promittat. Cuius oppoſitum eſt, Promiſſionem deſerere. *Vlpianus in leg. ſed & ſi quis. §. quæſitum eſt. Digeſt. ſi quis cautio.* Nos nunc dicimus, Cautionem de ſtando iuri.

SITA, cibaria etiam præter frumenta, quibus ſcilicet veſcimur: quo nomine etiam oleum ſignificatur. Homerus, Σίτου ϗ οἴνοιο· τὸ γὰρ μένος ἐστὶ ϗ ἀλκή. *Et Bacchus vires, & robur edulia præbent.*

Σιτώνης, Sitones, curator frumento comparando, *Arcad. leg. vltim. Digeſt. de mun. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei, nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt. item apud Papyrium, *l. vltim. §. 2. D. de adm. rer. ad ciuit.* Hinc

SITONIA, curatio frumento coëmendo. *Vlpian. l. 2. D. de vacat. & immunit.* Sextum decimum ætatis annum agentem ad munus ſitoniæ vocari non oportet. *Sic in Rubr. Cod.* De munere ſitoniæ, *lib. 10. Cuiac. Obſeru. lib. 1. cap. 35.* pro Sitoniæ, Sitonici reponendum cenſet, itaque in veteribus libris legi teſtatur. Curam σιτωνικῶν vocat *Iuſtin. Nouel. 30.* Et de cura autem Sitonici ſcripſit Greg. *lib. 10. Epiſt.*

SITVLA vrna eſt, ad hauriendam è puteo aquam accommodata, *apud Iuriſconſ. D. de contr. empt. in l. qui fundum vendebat. §. final.* Aliàs Sitella ſignificatur, qua qui legem ferebat, ſortiebatur trib. vt eas in ſuffragium mitteret. *Cic. l. primo de Natur deor.* Vt igitur T. Gracchum cùm videor concionantem in Capitolio vide de M. Octauio deferentem ſitellas. *Et apud Aſconium in Orat. pro Cornelio:* Dum ſitella defertur. In has autem populus tabellas ſui ſuffragij mittebat, per pontem tranſiens. Hinc illud Cornificij ad Herennium in Tranſlatione. Pontes diſturbat, ciſtas diſiicit. Sitellæ in ſortiendo mentio fit in vetuſto legis fragmento, quod citatur à Turnebo, *Aduerſ. lib. & capit. 13.* his verbis: Ad ſitellam ſorti veniet, is in eam ſitellam manū demittito *& apud Plaut. in Caſina.*

SITVS, ſqualor, ſiue incultura cuiuſque rei, à deſinendo dictus, quòd negligentia deſeruntur res, & redduntur incultæ. *Vlpianus de bon. poſſeſſ. ſec. tab. l. 1.* Vetuſtate, *inquit,* vel ſitu putrefactum.

SIVE, dictio, an coniungat, an diſiungat, *ponit Bartol. leg. 1. Digeſt. de public. & l. ſi eum. §. qui iniuriarum. Dig. ſi quis caut Bald. in leg. cùm quidam. D. de verb. ſignific.*

SMARAGDVS, *leg. 21. Digeſt. de aur. & argent. leg. l. fina. §. ſpecies. Digeſt. de public.* gemma eſt viridis coloris, omnibus nota, *de qua poſt Plinium Iſidor. libro decimoſexto, capit. 7.* Smaragdum à nimia viriditate dictum ait, habereque principatū omniū gemmarū virentium.

SMYRNA, *l. fin. §. ſpecies. D. de publ.* ea vocatur, quæ vulgò Myrrha.

SOBOLES, propago, *l. 1. D. ſol. mat.*

SOBRIE, frugaliter, *l. is qui. D. de tut. & cur dat. ab.*

SOBRINVS, eſt, *vt ait Aelius Gallus,* conſobrini patris mei filius, & conſobrinæ matris meæ filius. Fœmina iiſdem de cauſſis appellat fratrem, & fratrem patruelem, & conſobrinum, & propius conſobrino, & ſobrinam. iidem gradus in ſobrina quoque ſunt. Feſtus. SOBRINI etiam qui ſint, *Gaius in l. 3. Digeſt. de gradib. affin. & conſ.* ſic demonſtrat: Item patrui magni, amitæ magnę, auunculi magni, materteræ magnę nepos neptis: qui ex fratribus, patruelibus, aut conſobrinis, aut amitinis vndique propagantur, vide locum propriè Sobrini vocantur. Sic emendandum, ac legendum eſſe Hotoman. cenſet, qui vſque adhuc fœdiſſimè corruptus iacuit, quod vel hinc intelligi poteſt, tum quòd alioquin Caius bis eoſdem numeraret: (neque enim alius eſt nepos magni patrui, ac Sobrinus) tum quòd hic ipſe ordo eſt, quem idem Caius in cognatorum gradibus recenſendis perpetuò conſeruat: quemadmodum in obſeruationibus planius idem exponit Hotoman. Legeretur tamen, inquit, paulò concinnius. Vn-

dique propagati, propriè ſobrini vocantur. Itaque Paulus *in l.*10. §.10. *D. de gradibus.* cùm patrui magni nepotes & neptes enumeraſſet. Is, *inquit*, de cuius cognatione quæritur, his ſobrinus eſt: & inuicem huic illi ſobrini.

Sobrino natus, ſobrini mei filius, *Paulus l.* 10. *ad finem. Digeſt. de gradibus.* His perſonis (id eſt, patrui & amitæ maioris nepotibus) auus auia eius, de cuius cognatione quæritur, propius ſobrini ſunt: pater mater, ſobrinus ſobrina. is, de cuius cognatione quæritur, ſobrino natus eſt, hic proximo nomine definitur parentis ſui ſobrini, vt Trebatius ait, rationem quoque nominis hanc reddit, quòd vltimi cognationum gradus ſobrinorum fiunt. Itaque Sobrini filius rectè proximum nomen ab eo ipſo huius ſobrini dicetur. & ideò eos, qui ex ſobrinis nati ſunt, inter ſe proximum nomen appellare. hos enim nullum proprium habere nomen, quo inter ſe vocentur. Sic enim emendat locum Hor. in Obſeru.

SOCER, *ait Modeſtin.* viri pater, vxoriſque: mater autem Socrus appellatur: cùm apud Græcos propriè viri pater ἑκυρὸς, mater verò ἑκυρὰ vocitetur. Vxoris autem pater πενθερὸς, & mater πενθερὰ vocatur, *leg.*4.§.4. *Digeſt. de gradibus & affin.* Soceri autem & ſocrus appellatio etiam ſponſalibus acquiritur. *leg.*8. *Digeſt. de gradibus & affin.* Sed & vxoris vel mariti auus, auia, proauus, proauia, & vlteriores, ſoceri & ſocrus appellatione continentur, *leg.* 146. *D. de verbor. ſignific. leg.*3.§.1. *Digeſt. de poſtulat.* Quanquam vir vxoris ſuæ auum, magnum ſocerum dicat: auiam magnam ſocrum: proauum verò maiorem ſocerum, proauiam maiorem ſocrum appellet *vt Feſtus lib.*11. *& Modeſtin. in leg.* 4.§ *gradus. Digeſt. de grad. & affin. ſcribunt.* Qui etiam proſoceri, abſocerique nomine demonſtrantur, *vt in leg.* 15. §.1. *D. rer. amotar. Et apud* Capitolin. *in Gordianis*, Originem maternam & ex Traiani Imper. genere habuit, auo proauo Coſſ. ſocero, proſocero, & item alio proſocero, & duobus abſoceris conſulibus.

Socer locum parentis obtinet. *Pomponius ait, leg. qui* 2. *D. ſolui. matr. Vide item l. cùm pater ad legem Pompon. de parricid. l. ſoceri. De verb. ſign. cum ſimil. ab Alberico citatis.* Igitur eadem, quæ parenti reuerentia pleriſque in rebus illi debetur, maximè durante affinitate.

SOCII dicuntur, & qui tractatu habito ſocietatem coierunt, & qui in communionem inciderunt, & generaliter qui quid communiter poſſident. Ita cõmunionem prędiorum dominos ſocios vocant, *l.*19. *&* 34. *Digeſt. de ſeruit. ruſtic.*

SOCIETATIS duplex eſt conſideratio: altera Publica, altera priuata. Societatem publicam natura conſtituit inter omnes homines, quæ nihil eſt aliud, quam naturalis omnium hominũ cognatio: *cuius meminit leg.* 3 *Digeſt. de iuſti. & iur.* Hanc eleganter tractat *Cicer. in Offic.* Ex hac ſocietate publica, velut fonte, oſtendendum eſſet ſtudioſis, quomodo propter communicationem rerum introducti ſint omnes contractus, omnia commercia, omnes actiones. Quomodo item ad coercendos malos exerceantur accuſationes, & publica iudicia: totius denique iuris ſanctio non ſpectet aliò, quàm ad conſeruandam inter homines naturæ ſocietatem. Sed vix eam agnoſcimus, adeò noſtros ſequimur corruptos adfectus in explicando iure. Societas verò priuata eſt, quæ ciuili hominum auctoritate in quandam contractus formulam producta eſt, imitatione publicæ ſocietatis: vt, cùm duo pluréſve ſic contrahunt, quòd lucrum & damnum inter eos commune ſit. de vna re vel negociatione, aut de omnibus bonis præſentibus & futuris. Hanc Græci κοινοπραξίαν vocant, & hæc Societas conuentionalis dicitur.

Societatis conuentio, inter omnes hominum functiones, ad naturalem illam caritatem proximè accedit. Ea enim exprimit typum cognationis inter nos, quam Deus conſtituit, vt res noſtras alter alteri gratis communicemus: nihilque proprium exiſtimemus: ſed eſſe κοινὰ τὰ τῶν φίλων πάντα.

SOCIETAS, eſt contractus bonæ fidei, vel alicuius, vel rei, vel negociationis communione ſic inſtitutus, vt eius & quæſtus & damnum ad vnumquemque communiter pertineat. Eius autem duo genera ſunt: aut enim partes definitæ ſunt, aut indefinitæ: & rurſus

rurſus ſi definitæ ſunt, aut bonorum omnium ſocietas contracta eſt, aut certæ vnius vel rei,vel negociationis, *l.2 &* 3.*& in ſeq.D.pro ſocio.*

Societates etiam collegia & corpora vocantur,*in leg.1.D quod cuiuſque vniuer ſit.leg.31.D.de furt.leg.3.§. à municipibus. D.de bon.poſſeſſ.* Quibus qui præerant,magiſtri ſocietatum vocabantur,*leg.14.D. de pact.* Ita Societates vectigalium Tacit. lib. 3.vocat, vbi malè Rhenanus emendauit.Neceſſitates.Coire enim ſolebant publicani in ſocietatem conductionis vectigalium,permiſſúmque his erat corpus habere, *vt in d.l.1.D. quod cuiuſque vniuerſ.Caius ſcribit.* Inde Societas vectigalium cauſſa, *in leg.65.§ penultim. Dig. pro ſoc.*& ſocij vectigalium, *in l.9.§.ſocij. D.de public.*

Societas vitæ pro communione victus,quæ inter virum & vxorem eſt, *l.* 1. *D.rer.amot.leg.52.Digeſt de ritu.d.*Ex qua vxor rei humanæ atque diuinę ſocia dicitur, *in leg.* 4 *Cod. de crimin.ex pil. hær.*

Societas voluntaria, vide Voluntaria ſocietas.

SOCIARE, pro adiuuare dixit Iuſtin.in 1. Epiſtol. Dig. præpoſita:Et iuſſimus quos probaueris, ad ſociandum laborem eligere.

SODALES ſunt, qui eiuſdem collegij ſunt,quam Gręci ἑταίρους dicunt, *inquit Caius,leg.vltim.Digeſt.de colleg. & corp.*Vnde Sodalitia, *in leg.1. D eodem titul.*de quibus legem quandam Licinnam latam Cicer.pro Planco refert.*Tertul li. 2. ad vxor.* Diſcumbit cum marito in ſodalitiis, ſæpè in popinis.Appellat & ſodalitates idem Cicer.*in Catone maiore,& aliis locis.*

Sodalés aruales, vide Fratres aruales.

SOLARIVM, eſt vectigal, *ait Vlpian.* quod pro ſolo penditur, cùm quis in publico ædificauit,*leg.2 §.11.Digeſt.ne quid in loc.pub.Vlpian.leg.39.§.4.De lega. & fid.lib.*30. Hæres cogitur legati prędij ſoluere vectigal pręteritum,vel tributū, vel ſolarium,vel cloacarium.

SOLATIVM pro mercede,& quaſi precio lapidum in alieno fundo pro loci conſuetudine exciſorum.nam conſuetudo, quæ ius id omnibus permiſit, fundi domino,quaſi pro ſolatio aliquid nummorum ſolui iubebat. *Vlpian.l.* 13. §.1. *D.commu.præd.*Niſi talis conſuetudo in illis lapidicinis conſiſtat.vt ſi quis voluerit ex his cædere, non aliter hoc faciat, niſi prius ſolitum ſolatium pro hoc domino præſtat. Alciatus SOLARIVM legendum putat,à quo nos ſignificationum diſſentire cogit differentia.Deniq; Solatium paſſim pro commodo,mercede & ſalario vſurpatur, *vt l.* 3.5 *& 6. Codic.de aduoc.diuerſ.iud.l.*33 *in fin.D.de adminiſtrat.tutor.l.*13.*in fin.Digeſt. commun. præd.* Inde Solatia annonarum,*in leg. vnic.C.de annon. & cap. l.* 17. *de erogatione milit.annon.l.*12 *C.*Eadē eſt *in Nou. Iuſtin.* vis verbi *ἀνα λογχά.* Secundum hęc *in leg.* 4.*C.de nauicular.lib.*11.vbi vulgò Salarius pro mercedula præſtitis legitur, veteres ſcripti Codices,& impreſſus Theodoſij Codex, *in l.*32.*eod.tit.* Solariis ſcriptum habent.

SOLIS dies,*in l.3.C de feriis, l.*10. *&* 13.*de exactionibus in C. Theod* is eſt, qui hodie à Chriſtianis Dominicus vocatur. *l.2.& vlt.C.de feriis.* ad quas pertinente Leonis conſtitutionem Nicepho. lib.15. Hiſt.eccleſ.c 25.memorat. *Greg. Turon. lib.3.Hiſt.c* 13. Ecce enim, *ait*, dies ſolis adeſt. Sic enim Barbaries diem Dominicum vocitare conſueta eſt. Quæ verba Aymoinus monachus in eadem hiſtoria referēda tranſcripſit,*leg.2. de geſt. Francor.capit.*11. Diebus porrò nomen à planetis antiquitas indidit. Auſonius in Edyll.

Nomina quæ ſeptem vertentibus apta diebus
Annus habet,totidem errantes fecere planetæ.
Primum ſupremúmque diem radiatus habet ſol:
Proxima fraternæ ſuccedit luna coronæ, &c.

Hanc verò inſtitutionem ab Ægyptiis ad reliquas gētes manaſſe,*Di.l.*37 *ſcribit*

SOLARIVM,apricus locus in ſumma ædium parte, ſolis calori fruendo accommodatus.*Vlpian l.*17. *D. de ſeruit. vrb præd.* Sin verò heliocamino,vel ſolario dicendum erit, quia vmbram facit in loco, cui ſol fuit neceſſarius, contra ſeruitutem impoſitam fieri.*Paul. in Milite:* Nam certè neque ſolatium apud nos eſt,neque hortus vllus, neque feneſtra niſi clatrata.*Macro.lib.2.c.4 de Auguſto:* Cùm de Tyriæ purpuræ, quā emi iuſſe-

rat, obſcuritate quereretur, dicente vēditore, Erige altius, ac ſuſpice, hic vſus eſt ſalibus: Quid ergo, vt me popu. Ro. dicat bene cultum, in ſolario ambulaturus ſum? Veteres enim hiberno tēpore valetudinis gratia in ſole apricari, &, vt Seneca ait, in Sole percoqui ſolebant: habebántque in ędibus ad eum vſum loca accommodata: *quæ teſte Iſidoro, li. 5 cap. 3.* Solariorum inde nomen acceperunt. Quod & Imperator Leo, Conſtit. vlt. his verbis tradit: *τὸ δὲ περὶ τῶν ὑπαίθρων· καὶ ὡς ἄν τις εἴποι, προσηλιακῶν τεμαχίων, ἃ καὶ πρὸς μόνην καὶ ὑπαίθρειον ἀπόλαυσιν ἐπινενόηται. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τοῦ ἡλίου εἴληφεν, ἡλιακὰ προσαγορευόμενα.*

Solarium etiam inſtrumentum id ſignificat, quo horæ ſolis vmbra declarantur. vt in illis feſtiuis Plauti verſibus, *quos Gell. lib. 3. c. 3. citat.* Vt illum Dij perdant, primus qui horas repperit, quique adeò primum ſtatuit hic ſolarium. *Cicer. lib. 2. de Natura deorum:* Aut cui ſolarium deſcriptum, aut ex aqua cōtemplere intelligere declarari horas arte, non caſu.

SOLDATA, ſtipendium militi cōceſſum in pecunia, vel annona, ſub conditione fidei atque obſequij. Fictum verbum à voce Germanica SOLD, quæ ſtipendium vel mercedem ſignificat. *Abbas Vrſpergen. de Philippo Imper.* Hic cùm non haberet pecunias, quibus ſolaria, ſiu ſolda præberet militibus, primus cœpit diſtrahere prædia, quæ pater ſuus acquiſierat: vnde Soldurij milites dicti. Feudiſtę autem à ſolidis nomen hoc deducunt, *lib. 2. titu* 10. Soldata eſt præſtatio quædam annua gratuita, ſic dicta, quia plerunque in ſolidorum donatione conſiſtit: quandoque autem in vino & annona. Et iis ſuffragatur Carolomanus in Edicto religioſo, *apud Auentinum lib.* 3. Propter crebra bella pars Eccleſiaſticæ pecuniæ, nempe duodecim denarij, quē Solidum vocamus, contribuantur mihi, quò militibus noſtris præmia condigna laboribus ſoluantur. Hinc

SOLIDARII, milites alienigenæ, mercede conducti. *Otto Friſing. lib. Frid.* 1. *c.* 20. Quo aduerſus Gulielmum Siculū largitione pecuniæ milites, qui Solidarij vocantur, colligerent. *Item c.* 31. Omnes penè tetri (de Hungariis loquitur) tetris in armis procedunt, niſi quod iam ab hoſpitibus, quos nunc ſolidarios dicimus, educati, Principes & hoſpites noſtros in armorum ſplendore imitantur. *Sigibert. in Chronic. an.* 1160. Capitales Barones ſuos cum paucis ſecum duxit, ſolidarios verò milites innumeros, Solidarios opinor appellauit, mercede conductos: quos alibi Seruientes dici video: vnde LANDSKNECHT, quaſi patriæ ſeruientes. Hinc in legibus caſtrenſibus Friderici apud Ottonem, *lib. Frid.* 1. *ca.* 26. Statuimus & firmiter obſeruari volumus, vt nec miles, nec ſeruiens litem audeat mouere. *Cæſar lib. de bell. Ciuil.* Adcantuannus cum ſexcentis deuotis, quos illi Soldurios appellant. quorum hęc eſt conditio, vt omnibus in vita commodis, vnà cum his fruantur, quorum ſe amicitiæ dediderint, &c.

SOLIDVS, *vt ait Voluſius Matianus,* propriè idem eſt quod libra: quæ & As vocatur. Cùm autem centenarius numerus ferè in pecuniarum ratione As eſſet, atque haberetur, vt in vſuris quæ Centeſimę dicuntur, intelligitur: conſuetudo tulit, vt Aureus, qui centum cōtinet, valétque ſeſtertios (vt ſuo loco demonſtrauimus) frequenter Solidus appellaretur. Idem enim vtrunque eſſe patet ex locis innumeris, *veluti ex l. 5. §. prætor. D. de his, qui deiec. vel effud. comparata cum §. item is, cui. Inſtit. de oblig. quæ quaſi ex delict. l. 47. D. de manumiſſ. teſta. cum l. 8 & 9. D. de inoffi. teſt.*

Solidus autem eſt ſeptuageſimaſecunda pars libræ auri, *l. quotieſcunque de ſuſceptoribus. lib.* 10. C. Continétque viginti quatuor ſiliquas. Item Solidus auri viginti libris æris æſtimatur, *l. vnic. C. de collat. æris li.* 10. At in legio, Longobardicis. titu. de quantitate ſolidi, ſolidus 40. denariis ęſtimatur. In No. Maioriani de Curialibus, Solidi Gallici fit mentio, qui non ęquat communem Solidi Romani æſtimationem.

SOLIDVM capere non poſſe dicuntur, qui totum quod eis relinquitur, capere & ſibi acquirere non poſſunt, *l. 9. D. de vulg. & pupill. l. 72. D. de hæred. inſtit. l. 6. § 1. D. de condit. & demonſt. l. 7. D. de condit. inſti. l. 67. D. ad leg. Falci. l. 16. §. ſi qui. D. ad Trebel.* Tertulli. ad vxorem: Tu modò vt ſolidum capere poſſis admonitionis noſtræ fideicommiſſum.

Solida proprietas, plena, & non deducto v-

cto vſufructu, *l.26.in ſi.prin.D.de vſufru. leg.l.35.D.de bon.lib.* Solida legata, id eſt, integra. *in l.14 §.1 D.ad l.Falc.*

Solidum non ſoluitur non minus quãtitate, quàm die, *l.85.D.de ſolut.*

SOLEMNE ſignificat anniuerſarium, legitimum, ordinarium, & quod certis temporibus fit. Ita ſollemnia munera, *in l.22.§.pen.D.de adminiſtr.tuto.* Et ſollemnia patrimoniorum onera, *in l.2.D.de veter.* & aliis compluribus locis, quos in libris Antiq. refert Briſſonius: *adde l.4 C.quo appell. non recip. & l.27.C.de iur.dot.& l.25.C.de rei vendic.* In quibus ſollemnium penſitationum, fructuúmque fit mentio.

Sollemnia iudiciorum, quæ certis legum inſtitutis obſeruantur, *l.7.D.de in integ.reſt.* vnde Ordinatis ſollemnibus, *in l.11.& 15.C.de libert.cauſ.*

Sollemne ſpatium, *in l.1.D.pro dote.* quod lege XII.Tab.ad vſucapionem præſtitum eſt.

Sollemnia tempora, *in l.vlt.C.de excuſ. veter.* 50.dies ſunt D.Marci conſtitutione ad allegandas excuſationes præfiniti, *l.6.& 18 C.de excuſa.tut.*

Sollemne ius, pro iure duodecim tabul. & aliarum legum populi Roma. *l.27.de regul.iur.* Nec ex prætorio, nec ex ſollemni iure priuatorum conuentione quicquam immutandum eſt.

Sollemnia iudiciorum, quæ certis legum inſtitutis obſeruantur, *l.7 D.de in integ.reſtit.*

Sollẽnes actiones, certis formulis concluſæ, *l.2.§. deinde ex his legib.ff.de ori.iur.*

Sollemnis numerus teſtium, pro ſeptem teſtium numero, qui teſtamentis faciendis adhiberi debet: vel lege præſcriptus, & ordinarius, *l.21.D.qui teſtam. fac.poſſ.*

Sollemnia prouocationis, *in l.11.C.de adminiſt.tut.l.20.in fin. D.de appel.l.5.eo.tit.in C.Theod.* de quibus li.2.Antiq.dixit Briſſonius.

Sollemnia accuſationis, *in l.11.§.quidam D. de adulter. l.7.C.de calumniatoribus.l.3.& 6.C.ad exhib.* quæ perſtringuntur in lege prima.*C.ad Turpillia.l.3.D.de accuſationibus,* vtſunt inſcriptiones, & ſubſcriptiones, & ſatiſdationes de peragendo reo. Itaque *l.6.C.ad exhib.* ſollemnibus accuſationis impletis, legi debet, non accuſationibus.

Sollẽnia verba, *in l.23.D.de manu.teſta.* quæ in manumiſsione facienda pronunciari ſolebant, quæ vel à domino ipſo manumittente, *vt Feſt. Pompon. indicat,* vel à lictore virgam capiti ſerui imponente, *vt Boet.in Topic. teſtatur.* proferri conſueuerant.

Sollemnia teſtamenti. *l.10.§.pen. & §.vlt.D.qui teſta.fac.l.2.C.de teſtament.*

Sollemnes feriæ, ſtatæ & certæ, & quotannis recurrentes. *l.26.§.ſi ferox.D.ex quib.cauſ.maior.*

Sollemnis quoque emancipatio, *in l.9.C.de adop.l.3.C.de emancip.liber.*

Sollemnitas adoptionis, *l.25.in fin.D.de adoptio.l.13.& 14.C.de probat.l.5.C.de ſuis & legit.* id eſt, legitimus adoptandi ritus. Vnde adoptio ſolemni iuris ordine explicari ſolere dicitur. *l.4.C.de adop.*

Sollemnitas etiam acceptilationibus & verborum obligationibus tribuitur. l.*vlt. C. de bon.auct iudic.poſſid.l.7.C.commun.vtriuſque iudic. l.12.& 14.C.ſi cert. peta.l.1.C.de acceptilationib.l.10.C.de cõtr. ſtipu l.1.§.1.C.de vſur.l.5.in fin.C.de dolo.* Ita ſolemniter liberationem præſtare accipe, *l.17.C.de fideicommiſſ.*

SOLLEMNITER cauere, eſt ſatiſdatione ordinaria & vſitata cauere, *l.28.D.de adminiſt.tut.l.46.D.de procuratorib.* Quanquam hoc Tribonianum Iuriſconſultis adſcripſiſſe facilè crediderim, *ex §.ſin autem per procuratorem.Inſti.de ſatiſda.* Obſignatio ſollemniter facta. *l.9.C.de ſolut.*

SOLLICITARE, *ait Feſtus li.17.* eſt ſolo citare, loco mouere. Sollicitare etiam eſt angere, contriſtare, curam iniicere, *l.1.D.de extraord.crim.*

SOLLICITATOR, qui ſeruum ad delinquendum impellit, *l.11.§.quamuis.l.14.§.æſtimatio.D.de ſeru.corru.* Sollicitatores alienarum nuptiarum, *l.1.D.de extraord.crim.* quos ſollicitatores alieni affectus *Caſſiodor.lib.5.Variar.vocat.*

SOLVM appellant Iuriſconſulti aream, cui ædificium ſuperponitur, *l.21.D.de pign act.l.2.C.de rei vendic.* quod & ideò partem eſſe ædium dicunt, *l.49.D.de rei vend.* In ſolo autem fieri opera dicuntur, quæ ſolo coniuncta ſunt: veluti ſi quis ædificium ponat in ſolo: quod ſi quis meſſem faciat, vineas putet, arbores ſuccidat, opus in ſolo facere non cenſetur. Et hoc ita in operis noui nun-

tiatione obtinet. *l.1.§.hoc autem.D.de noui oper.nunc.* Cæterum in interdicto, Quod vi aut clàm, quod ad ea ſolùm opera, quæ in ſolo fiunt, pertinet, etiam in ſolo fieri videtur, quod circa arbores fit, non etiam quod circa fructum arborum. Itaque ſi vineas quis vel arundinem vel ſalictum ſucciderit, hoc interdicto tenebitur, *l.1.§.hoc interdictum, l.7. §. notauimus.* D.*quod vi aut clàm.* In ſolo conſiſtere dicuntur ſeruitutes, quæ ſolo imponuntur, & ſolo debentur, quales ſunt iter, actus, via, *l.3.*D.*de ſeruitutibus.* Res ſoli dicuntur, ædes, agri, fundi, & cæteræ res immobiles ſolo coniunctæ, *l.1.*D.*de rei vendicatio. l.1.*D.*de condict.tut. l.7.*D.*de vſufruct. l.1.§.ſi fundus. & l.3.§ pertinet.* D.*de vi & vi arma. l.7.§.in peculio.* D.*de pecul. l.1.*D.*de ædilit.edict. l.55.* D. *de donatio.inter vir. l.1.*D.*vtrubi. l.30.§.quid ergo.*D.*de vſucapio. l.1.*D.*vſufruct.quemadm.caueat. l.12.§.cellarum.*D.*de inſtru.vel inſtru. l.24.* D.*quæ in fraud. credit.* Quæ & ſolo cohærere, & ſolo contineri dicitur, *l. 10. quod vi aut clàm. l.1.§ hoc interdictum.* D. *de vi & vi arm.* Quod verbum vt Iuriſconſultis proprium Seneca notat. *Sic enim lib. 11. Natur. Quæſt.* Tertia pars de agris, terris, ſatis, arbuſtis quærit: &, vt Iuriſconſultorum verbo vtar, de omnibus, quæ ſolo continentur. *Plin. lib.6.Epiſtol.* Eoſdem patrimonij tertiam partem conferre iuſſit in ea, quæ ſolo continerentur. Hinc pignora ſoli, *in l.13.§.ſi pignora. D.de re iudicat. & obligatio ſoli, in l. 29. §. legatum. D.de liber.leg.*

Solum etiam Seruius in 5. Æneid. eſſe ſcribit, quod vnicuique rei ſubiacet. Vnde naulum, ſolum mare, aer, auium, ſtellarum cœlum. Ex quo ab Ouidio dictum ſit: Aſtri tenent cœleſte ſolum.

SOLARIVM, vide ſuo loco.

SOLVERE dicimus eum, *inquit Vlpianus,* qui fecit quod facere promiſit, *l.167.*D.*de verb ſignif.* Et ſoluendo eſſe nemo intelligitur, niſi qui ſolidum poteſt ſoluere, *inquit Iauolenus, l.114.D.de verb.ſign.*

Soluere vnionem, *apud Marcellum, l. Seia.6.* D. *de auro argen.* non præſtare ſignificat, *vt Accurſius putauit:* ſed de linea detrahere & eximere: quod in fuſo nonnihil acri aceto fit, nam cùm initio ſic locus eſſet, poſtea vnionem ſoluit: neque vllum mortis tempore inter ornamenta ſua vnionem reliquit. In fine legis ſic inquit, Vt interim omittam, quòd etiam diſſolutione ac permutatione tali voluntas quoque videatur mutata. Hanc etiam locutionem Macrobius libr. 17. pro liquefacere vſurpauit: vbi de Cleopatra loquitur: quæ aceto vnionem impoſitum, itáque diſſolutum, id eſt, liquefactum, abſorbuit.

Solui legibus dicebantur, quibus quid contra leges facere permittebatur, vt cùm Scipio ille Africanus, antequam per leges liceret, Ædilis & Conſul factus eſt, legibus eſt ſolutus. Inde Imperatores, qui legibus teneri noluerunt, legibus ſoluti ab Vlpiano appellantur, *in l 3.D.de legibus & SC.* Aſconius *in Corneliana argumento.* Cornelius legem promulgauit, qua auctoritatem ſenatus minuebat: ne quis niſi per populum legibus ſolueretur, quod antiquo quoque iure erat cautum: itaque in omnibus Senatuſconſul. quibus tum aliquem legibus ſolui placebat, adiici erat ſolitum, vt de ea re ad populum ferretur.

Soluiſſe in tractatu de re iudicata accipere debemus, *inquit Vlpian.* non tantùm eum qui ſoluit, verùm omnem omninò, qui ea obligatione liberatus eſt, quæ ex cauſſa iudicati deſcendit, *l.4.§.5. D.de re iudi.*

SOLVENDO eſt hæreditas, quæ hæredem inuenit, quandoquidem aditione hæres creditoribus etiam vltra vires hæreditatis obligatur. *l. 36.D.de bon. liber. l.33.D.ſolut.matri.*

SOLVTVM propriè dicitur, cùm naturaliter, id eſt, verè ac re ipſa pecunia numerata eſt: ſatiſfactum autem, cùm ciuiliter, id eſt, non pecuniæ numeratione, ſed verbis creditoris animus eſt contentus: *vti docet Marcianus, l.49.ff.de ſolut.*

Solutum, *ait Gaius*, non intelligimus eum, qui licèt vinculis leuatus ſit, manibus tamen tenetur ac ne eum quidem intelligimus ſolutum, qui in publico ſine vinculis ſeruatur, *l. 48.ff.de verbor.ſignifi.*

Solutus actione dicitur, qui ea liberatus eſt, *l.21.D.ex quib.cauſ.maio.*

Soluta prædia, *Cicero in Oration.de lege Agra.* nulli obligata vocat: his enim obligata opponit his verbis: Soluta melio-

re in

re in cauſſa ſunt, quàm obligata. *Sicul. Flac.in lib.de condit.agr.* Solutos, ait, à quibuſdam appellatos occupatorios agros. Solutos verò non eſſe, quorum fines demonſtrari poſsint, & finiri.

in Solutum, & pro Soluto dari dicitur, quod vt in liberationem debiti cedat in creditorem transfertur, *l.*40.*§.vltim. D.de min.l.*46.*de ſolu.* D.*l.*19.*§.vltim.ff.de reb. credit. l.* 24. D. *de pign. act. & alias ſæpè.*

SOLVTO MATRIMONIO DOTEM REDDI, verbis id actum videtur, vt nullo caſu dos apud maritum remaneat, ſiue diuortio, ſiue morte matrimonium ſoluatur, *l.*240.D.*de verb. ſign.*

SOLVTIO, eſt obligationis liberatio in actione perſonali, *l. ſolutionis. de verb.ſign.* Vbi, ſolutionis verbo, ait Vlpianus, ſatisfactionem quoque omnem accipiendam placet. In vindicatione enim alia ſolutio non fit: ſed ſpecies petita reſtituitur.

SOLVTIVS, pro facilius, expeditius, *apud Vlpi. in l. at ſi quis, §. idem Labeo.* Sed ſolutius, ait, æquitatem ſequi, cùm hoc ei & actionis natura indulget.

SONTES propriè dicuntur, quorum culpa iam ſonat, hoc eſt, qui erroris conuicti ſunt, *l.*1.§ *fin.*D.*de ædil.edict.* A Græcis dicuntur ἐν αἰτίαις ὄντες.

SONTICVS morbus, vide Morbus Sonticus.

Σοφισταὶ, l. ἐὰν δύο. §. σοφισταὶ. D.*de excuſ. tut.* à quibuſdam exponuntur Doctores: Σοφὸς Græcis eſt, quod Latinis ſapiens, doctus, acutus, ſcitus, bonus, vtilis: à σοφία ſapientia. Et Romani cùm aliquē laudare vellent, quòd doctè omnia dixiſſet, aut prudenter feciſſet, σοφὸν appellabant: vel mox acclamabant, σοφῶς, hoc eſt, ſcitè, doctè, acutè, ſapienter. Sic quia maximam ſcientiam Sempronio populus Romanus attribuit, rectiſsimè σοφὸν eum appellauit, *l.* 2. *§.fuit poſt eos.*D.*de orig.iur.* Olim Iudæorum quoque doctores, *teſte Hieronymo.* Sophi, hoc eſt, ſapiētes à plebe dicti ſunt. Qua imitatione apud Græcos ἑπτὰ σοφοὶ, id eſt, ſeptem ſapientes nuncupabantur: Thales Mileſius, Solon Athenienſis, Chilon Lacedæmonius, Pittacus Mytelenæus, Bias Prienæus, Cleobulus Lyndius, & Periander Corinthius. Sed poſtea Pythagoras primus, vel hoc nomine omnium ſapientiſſimus, non ſapientem ſe, ſed Philoſophum, hoc eſt, ſapientiæ amatorem appellari voluit, ſapientiam ſoli Deo relinquens.

SORDES pro pecuniaria corruptione, *l* 3.§.1.*l.*9.*§.vltim.ff. de recept. qui arbitr.l.*3. *C. de arbitr. l.* 15. D.*de iudic.l.*26. *§.per magiſtratum. ff.ex quib. cauſ. maio.l.* 7.*§.quæſitum.*D.*de minorib.l.*7. *§. competit.ff.de admin.tut.l.*51.*de euictionib.* Nam quod in illis locis dicitur, per ſordes, hoc, pecunia accepta, dicitur, *in l.*1.*§.*1. *ff.de magiſt. conuen.l.* 8. § *vlt. ff.manda.* Sic interpretandum eſt verbum ſordidè, *in l.* 3. *§. nunc videamus.ff.de ſuſpect. tut.*

SORDIDA veſtis, *l.*39 D.*de iniu.* ſordium plena, qualis olim erat reorum habitus, qui Sordidati dicti ſunt, vt ex veterum libris conſtat.

Sordida concuſsio, id eſt, calumniæ, Hæc à tranſactionis officio longè diſtat. Tranſactio enim quærit pacem, & finem litium: calumnia diſcordiam parit, & diſpendium. Tranſactio ex bona fide procedit: calumnia ex dolo malo: tantóque magis nocet, quanto latentiùs procedit ad nocendum.

Sordida munera, vide Munus.

SORDIDE agit tutor, qui pecunia corruptus, rem pupilli negligit, *l.*3.*§. nunc videamus.ff.de ſuſpect.tutor.*

Σωρίτης *Vlpian.l* 177.D.*de verb.ſigni.* cauillatio eſt, quæ ab euidēter veris per breuiſsimas mutationes diſputationem ad ea quæ euidenter falſa ſunt, perducit. *Sic in l.*65 *ff.de reg.iur.*

SOROR, *inquit Labeo*, appellata eſt, quòd quaſi ſeorſim naſcitur, ſeparatúrque ab ea domo, in qua nata eſt, & in aliam familiam tranſgreditur. *Gellius li.* 13.*c.*10.*& Nonius.*

Soror pro amica: ſiue ſcorto nonnunquam à clericis flagitioſis appellabatur: rem turpiſsimam honeſtiſsimo nomine tegentibus. *Impp.l.cum qui.*19. *C.de epiſc. & cleric.* Eum qui probabilem ſeculo diſciplinam agit, decolorari conſortio ſororiæ appellationis non decet. Sorores igitur appellabant, quas hodie Scurræ Commatres vocant.

Sors ſignum eſt ſortitionis, quod vrnæ immittitur: ſiue fuerit calculus, ſiue concha, ſiue aſcia, ſiue anuli nota, ſiue

etiam ceſpes viuus, iuxta Sophoclem, vel ſimile quid, ſiue teſſellæ & talleolæ ligneæ. Græcis πάλος dicitur ἀπὸ τοῦ πάλλειν, à mouendo: alio nomine κλῆρος, ab euentu, quo educta ſorte, ad muneris alicuius adminiſtrationem quis vocatur, à κλῶ, quod eſt voco: aut potius, à κλάδον, id eſt, lignum, quòd lignorum vſus fuerit potiſsimus ad ſortes faciendas, in quibus ſymbolum ſuum teſſerámve incidebant: quomodo Homerus Iliad. 7. ea voce vſus eſt, ibi, οἱ δὲ κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος ἐν δ' ἔβαλον κυνέῃ. Notandum autem ſortitionem omnem Mercurio fuiſſe attributam, *vt in Iliad. 7. annotat Euſtath.* Hinc Mercurij ſors apud Veteres, quę fuit oleæ folium: quod in vrnam coniiciebant, primúmque educebant in honorem eius dei: cuius conſuetudinis meminit in Æolo Euripides. Atque olim in eo Reipu. ſtatu qui penes populum erat, δημοκρατίαν nominant, magiſtratus ſorte electos fuiſſe: tum & iudices principio conſcriptos de curia ſenatoria, deinceps in vrnam ſortito miſſos, vt è pluribus neceſſarius numerus confici poſſet: auctor eſt Pædianus: ita vt primò delecti mox ſortirentur: quod ex oratio. Ciceronis ſæpè diſcere eſt. Ea ratione apud Virgilium 6. Æneid.

Quæſitor Minos vrnam mouet. & apud Statium:

Arbiter hos dura verſat Gortynius vrna. Seruius in eum Virg. locum negat auditas fuiſſe cauſas, niſi per ſortem ordinatas. Ordo autem ex ſorte dierum petebatur, quo poſt triceſimum diem cauſſas ſuas exequi poterāt. Iudicum autem nomina tabellis inſculpta, inque vrnam iacta, per ſortem promebantur. Præterea Conſules, Proconſules, & Prætores prouincias ſortiebantur: vetabátque lex Curiata prouinciam extra ſortem cuipiam cedere, hoc eſt, ne alter alterius prouinciam inuaderet, ſed miſsis ſortibus eas ducerent, præcipiebat. *Cicero in fami. epi.* Appius *(inquit)* dixit ſeſe, ſi licitum eſſet legem Curiatam ferre, ſortiturum cum collega eſſe prouinciam. Inſuper ducendis legationibus vrnam & ſortem veteri exemplo poſitas fuiſſe, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret, contendit Marcellus Eprius apud Tacitum lib. 20. In plurimis aliis rebus veteres ſorte vtebantur, quæ noſtri non ſunt inſtituti. Sciendum tamen, ſortes in plurali propriè dici ipſa ſortis inſtrumenta. Sors verò ipſa ſortitio eſt. *Hinc Cice.* Et ſortes ipſas, & cętera quæ ad ſortem erant parata, diſturbauit. Aliàs ſumitur Sors pro dubio rei euentu: qui cùm Dei voluntate ſemper ſit deſtinatus, varias producit ſignificationes. Vnde Sortiri verbum, in vſu loquendi frequens pro adquirere aliquid. Sortiri iudicē, ſortiri prouinciam, ſortiri forum, *Nouel. vt om. obed. iudi. prouin §. arripiat.* Sors, aleæ, vel alterius rei, quæ inſtar ſit aleæ, iudicium, declarans in dubio, ſcilicet honeſto, volūtatē Dei. Vnde ſolebant olim, & iam nunc ſolent vel inter coniunctiſsimos, incidētes controuerſiæ per ſortē dirimi, quæ ſunt cautiones. *D. famil. ercisc.* Auguſtinus grauiter in Pſal. Sors eſt, inquit res in dubitatione humana, diuinā indicans voluntatem. Nā & ſortes miſerunt Apoſtoli. Electi ſunt duo iudicio humano: & electus de duobus iudicio diuino: Vnde ſcribitur: Cecidit ſors ſuper Matthiam.

Sors dicitur patrimonium, & ſumma ſiue caput illius pecuniæ, quæ confertur in ſocietatē, vt inde lucrum fiat. Qua ratione conſortes accipiendi ſunt, qui vel commune habent patrimonium, vel partem pecuniæ quātitatem ſocietati attulerunt. *vt l. dudum. C. de contrah. empt.*

Sors adfini quadam ſignificatione dicitur quælibet pecunia principalis cui accedunt vſuræ, vel reditus: *vt in tit. D. de vſur. l. pe. ff. ad l. Fal. l. 58. §. ante. ff. ad Treb.*

Sors, pro iudicio, ordinatione, ſeu conditione obiter incidente. Tractum autē id eſt ex more Romano: nō enim audiebantur cauſſæ, niſi per ſortem ordine quodam, vt iam diximus. Si quidem quo tempore cauſſæ agebantur, conueniebant omnes, & ex ſorte dierum ordinem accipiebant: ſcilicet ita, vt poſt triginta dies cauſſas ſuas exequerentur. Nūc vix tota hominis ætas ſufficit, ad dirimendas lites.

Sortes, plurali numero, reſponſa erāt, quæ Satana ſuggerente, dabantur olim conſulentibus de aliqua re: qualibus impoſturis & hodie delectantur impij. Inde ſortilegi dicuntur. 29. q. 1. *& tot. titul. extr. de ſortileg.*

SORTIRI, eſt ſortitò capere, hoc eſt per ſortem obtinere. Sorte enim aliquid conſequi, eſt fortuito rei euentu, vel

tu vel caſu adquirere.

Sortiri filium, *apud Vlpia. in l. 3. §. fi. emancipatus. D. de bonor. poſſeſſ. contra tab.* pro ſuſcipere. Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta, filium fuerit ſortitus.

Sortiri prouincias dicebantur Prætores, etiam qui in vrbe ius dicturi erant. nam deſignati antequam magiſtratum inirent, ſortiri inter ſe ſolebant, quis de pecuniis repetũdis, quis de ambitu, quis de veneficiis dicturus, quis alius denique quæſtionibus præfuturus eſſet. *vt in Verrinam* II. *explicat Hotom.*

SORTITIONI & ſubſortitioni iudicum Prætor vrbanus præerat, hoc eſt, per ſortem & fortuitum euentum deſignabat ex decuriis & ordinibus eos, qui quoquo tẽpore iudicarent, illorúmque nomina in albo ſuo deſcribebat. Vnde ſortiri forũ, c. fi. de for. compe. Sortiri iuriſdictionem. Sortiri effectum dicimus. Planè, ſi reiiciebantur iudices, ſeu, vt nunc loquimur, recuſabantur, ſubſortitionem in locum reiectorum faciebant. Vide Reiectio.

SORTILEGIVM, *tot. tit. extra. de ſortileg.* per creaturam diuinatio.

SORORIVS, cui ſoror mea nupſit. Eſt & fratris, ſororíſve meæ filius.

SPACIVM non ſolùm de loco, ſed & de tempore dici cœpit *l. ſicut in annos. §. idem Papinianus. D. quibus mod. vſufr. amitt. c. fi. de no. oper. nunc.*

SPACIARI, ſpacia facere, & deambulare, *l. 7. ff. de ſeruit. & apud Suet. in Taber. c.* 14.

SPADO, σπάδων, generale nomen eſt, *ait Vlpianus in l. ſpadonum, l.* 128. *ff. de verb. ſign.* quo nomine, inquit, tam hi qui natura ſpadones ſunt, quàm thlibiæ, & thlaſiæ, ſed & ſi quod aliud genus ſpado num eſt, continentur. *Idem l. ſi ſerua.* 39. *§.* 1. *ff. de iur. dot.* Si ſpadoni mulier nupſerit, diſtinguendum arbitror, caſtratus fuerit, nécne: vt in caſtrato dicas dotem non eſſe, in eo qui caſtratus non eſt, quia eſt matrimonium, & dos & dotis actio eſt. Perſpicuè autem *in l. 6. D. de lib. & poſthu.* tria impotentium genera conſtituit. Hypoſpadiæorum, qui & coire, & vitio ſublato, generare poſſunt: Spadonum, qui coire quidem poſſunt, generare autem non poſſunt: Caſtratorum, qui neque coire, neque generare poſſunt. Quos omnes ſub generali Spadonum nomine contineri ſignificat *in d. l. ſpadonum. De verb. ſignific.* Mamertinus ad Iulianum: Spadones, inquit, quos quaſi à conſortio humani generis extorres ab vtroque ſexu, aut naturæ origo, aut clades corporis ſeparauit. Hypoſpadiæi ergo ſunt, qui membris quidem ſunt integris, & incorruptis, ſed naturæ tamen vitio quodam affecti, generare prius non poſſunt: quàm id vitium ſublatum ſit. Quare autem id vitium ſit, *vide Galenum libr. De vſu part.* 15. Spadones autem ij propriè dici videntur, qui naturæ vitio perpetuo & inſanabili affecti ſteriles ſunt, *initio d. l. ſpadonum.* quibus tamen & vxores ducere licet, *l. ſi ſerua.* 39. *De iur. dot.* quoniam, vt ante dixi, coire poſſunt, quamuis generare non poſſint: & verò etiam adoptare, ſuúmque hæredem aſciſcere, *l. 2. & l. 40. §. 1. D. de adopt. & apud Paulum lib. 3. Sent. tit. de teſtamentis.* itaque Pomponius *in l. 6. §. 2. D. de ædil. edict.* ſeruum ſpadonem ait, neque morboſum, neque vitioſum eſſe, ſed ſanum: ſin autem quis ita ſpado ſit, vt tamen neceſſaria pars corporis ei penitus abſit, morboſum eſſe. Caſtrari autem dicuntur, vel Ectomiæ, qui exſecti ſunt: vel Thlibiæ, qui colliſi ſunt: vel Thlaſiæ, ſeu Thladiæ, qui attriti, *d. l. ſpadonum. & l. 4. De ſicariis.* Atque hi in iure ciuili multum differunt, *vt notat. Cuiac. ad l. 6. ff. de lib. & poſthum. hæred. inſtit.* ab iis quos propriè Spadones dici retulimus. Caſtrati enim nec vxorem ducere, nec matrimonij cauſſa manumittere, nec adoptare poſſunt: tum & Caſtratio locum dat redhibitioni. Item Caſtratus poſthumum inſtituendo nihil agit, ideóque poſteriore teſtamento, quo poſthumum inſtituat, ſuperius nõ rumpitur. Hæc autem ratio eſt differentiæ, quia caſtrato ea pars corporis abeſt, ſpadoni non abeſt, licet infirmitas valetudinis ei ad generandum impedimento ſit: qua etiam ratione iura plus infantibus, quàm furioſis fauent, *l. 4. D. de vſurpat. & vſuc. Vide Ant. Aug. li. 3. Emend. c.* 5.

SPARTACI nomẽ quod habetur, *l. 3. ff. de acq. vel amit. hæred.* quidã referũt ad nobilem illum gladiatorẽ, de quo in hiſtoriis Romanorum frequentiſſima mentio eſt. quod an verum ſit addubito.

videtur enim potius de quopiam alio ſeruo intelligi, qui pro libero ſe geſſerit, cuius exemplum Paulus in eo loco citet.

SPATHAS gladios maiores eſſe ſcribit Vegetius, minores verò ſemiſpathas. *extat hoc vocabulum in authent. de armis. §. penul.*

SPECIES à Iuriſconſultis dicitur, quod Dialectici Indiuiduum ſubſtantiæ appellant: dicitur & certum corpus. Itaque *in l. talis. 30. & l. cùm res. 41. §. 1. ff. de leg. 1.* quod certum corpus vno loco appellatur, idipſum Species in altero dicitur. *itemque in l. in ſtipulationib. 54. ff. de verb. oblig.* quibus omnibus in locis Generis nomine appellantur ea, quæ quantitate conſtant, id eſt, numero, pondere, & menſura. *item vt l. 6. ff. de rei vend. l. 9. ff. ſi cert. pet.* Alibi autem hac ipſa Specie communi contineri dicuntur, *l. cùm Stichus. 29. ff. de ſolut.*

Species, pro controuerſia: ex eo deducta locutione, quòd finitam quæſtionem Greci ὑπόθεσιν vocant. *Vlpia. l. 18. ff. de minor.* Diuus Seuerus & Imperator Antoninus non audiuerunt incoloratè reſtitui deſiderantem aduerſus fratrem, poſt ſpeciem in auditorio eorum finitam. *Sic l. Latinus Largus 83. ff. de legat. 3.* Latinus Largus: proximè ex facto incidit ſpecies talis. Recentiores videntur legis Caſum vocaſſe. Quintilianus autem thema, quaſi facti poſitionem, vel euentus. Sic ſpecies vna, pro vna quadam cauſſa, *in l. ſolet Prætor. & l. ſeq. ff. de iuriſd. om. iudic.*

Species etiam Iuriſconſulti appellant, quas veteres Latini Fruges: id eſt, vinum, oleum, frumentum, legumina. *Arcad. l. vlt. ff. de mun. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei: nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας, & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt. *Imp. l. 26. C. de vſur.* In traiectitiis autem contractibus, vel ſpecierum fenori dationibus. Atque ita paſſim multis in locis Codicis, *vt l. 20. 11. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 1. l. 2. & l. vlt. C. de condit. in publ. hort. lib. 10. l. 1. de quib. munerib. vel præſtat. lib. 10. C. l. 7. C. de annon. & trib. lib. 11. l. 5. C. de ſalgamo hoſp. non præſt.* Sic Species annonariæ, *in l. vlt. C. de collat. fund. fiſc. lib. 11. Vegetius lib. 3. c. 3.* Solers debet eſſe tractatus, vt pabula, frumentum, cæteræque annonariæ ſpecies, quas à prouincialibus conſuetudo depoſcit, maturius exigantur.

Species pro forma, qua corpus id eſſe cognoſcitur quod eſt, *l. 7. ff. de ſupell. leg. l. 76. ff. de iudic.*

Specie communi contineri dicuntur, quæ in genere ſuo functionem recipiunt, *l. 29. D. de ſolut.*

SPECIALIS iudex, datus, & delegatus, & pedaneus, *l. fi. ff. de offi. Præto. l. fi. C. de iudic.*

Speciales actiones cenſentur, quibus id perſequimur, quod natura ſua, & quantum ad iuris interpretationem pertinet, ſpeciale eſt, etiam ſi acceſſoria quædam habeat, vt equus, veſtis, domus, fundus, & cæteræ id genus res, in quibus ſingularum rerum petitio eſt, *l. 1. l. 28. ff. de rei vind.* Itaque actionibus de vniuerſitate ſpeciales opponuntur, *l. 3. C. de præſcr. 30. annorum.* Sic

Specialia iudicia, *l. 38. ff. locati,* quibus de vna certa re agitur: qualia ſunt commodati, locati, depoſiti.

Speciale delictum videtur, quod doctores noſtri innominatum dicunt: vt cùm quis in ius vocatus non paret, *l. 2. C. de epiſcop. aud.* cùm temerè appellat, cùm ius dicentem contemnit, cùm in munere ſibi impoſito per deſidiam quis ceſſat, *l. 2. C. de ſpor.* Eiuſmodi enim facta pluribus verbis ſpecialiter deſignantur, non vno generali.

SPECIOSAS perſonas accipere debemus, *inquit Vlpianus*, clariſſimas perſonas vtriuſque ſexus: item eorum, quæ ornamentis ſenatoriis vtuntur, *l. 100. D. de verb. ſignifi.*

SPECTABILIS, titulus eſt dignitatis, quo ornantur præfectus Auguſtalis, comes orientis, proconſules, & vicarij, *vt ex l. vnic. C. de ratiocin. oper. public. l. vn. C. vt omne. iudic l. 31. C. de appellatio. l. 3. §. illud. l. vltim. C. de can. largitio. tit. li. 10. C. l. 57. & l. 59. ff. de decur. lib. 10. & ex Notitia conſtat.* Ornantur & eo duces, *vt l. 36. C. de appellatio. l. 3. C. de offic. milit. iudic. l. vltim. de offic. præf. præto.* Ornantur & eo tribuni, & notarij, magiſtri ſcriniorum, comites ſacri conſiſtorij, comites domorum, comites ſcholarum, comites militares, item caſtrenſis, tribunus notariorum, & ſilentiarij, *l. vltim. C. vbi cauſſa fiſcal. l. 37. §. 1. de appellatio. l. vltim. de decurion. libr. 10. C. l. 30. §. vltim. C. de inoffic.*

inoffic.l.4 C.de aduoc.diuerſ.iud.teſt. eadē Notitia. Et ita ſpectabiles iudices accipe in *l.32.C.de appellatio.l.vlt.C.de modo mulctar.l.vnic.de annon.&c.l.4. C.de iuriſdictio.omn.iud.l.11.in fi.l.13.*C.*de aduo.diuer.iudic.*

SPECTABILITAS inferior erat illuſtri dignitate. Eámque, militiæ ſudore deterſis antiquitatem tribuiſſe *Caſſiodo.lib.2.Variar.Epiſt ad Steph.ſcribit.* Vide dignitatum gradus.

SPECTARE, pro expectare, *in l.5. §.Prætor.D.de his qui deiece. vel effud. l.6. D.quod falſo tutel.l.29. in fin. D. pro ſoc. l.83. §.ſacram.verſic. adeo D. de verbor. obligation. vt ex initio illius § deprehenditur.*

SPECTATIO, *apud Cic. Verrina* 5. Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominib. deductiones fieri ſolebant, primum pro ſpectatione & collybo, &c. videtur eſſe probatio pecuniæ. Hinc Spectatores, quos Græci ἀργυρογνώμονας.

SPECVLARIA appellabantur, quibus lumen in cœnacula inferebatur, & ſol admittebatur in ædes, vt hodie per vitreamina & chartacea fit: ſic dicta, quod è ſpeculari lapide fiebant, qui (*vt teſtatur Plin.libr.36. cap 22. & lib.&ca.5.*) vitri modo perlucidus, facillimè in quamlibet tenues cruſtas finditur. *Vlpia. l.12.§. 2.de inſtr. vel inſtr.leg.* Pegaſus ait inſtrumentum domus id eſſe, quod tempeſtatis arcendæ, aut incendij cauſſa paratur, non quod voluptatis gratia. itaq; neque ſpecularia, neque vela, &c. *Idem l.15. §. 4. de vſufruct.* Idem & in ſpecularibus, ſi domus vſusfructus legetur. Sic Martial.lib.8.Epigr.

Hibernis obiecta notis ſpecularia puros.
Admittunt ſolos, & ſine ſole diem

Seneca lib.13.Epiſt. Quantæ nunc aliquis ruſticitatis damnet Scipionem, quòd non in caldarium ſuum latis ſpecularibus diem admiſerat. *Idem libr.14.Epiſt.* Quædam noſtra demum memoria prodiiſſe ſcimus, vt ſpeculariorum vſum pro lucente teſta clarum tranſmittentium lumen. Muniebantur etiam his ſpecularibus hieme cœnationes & diætæ aduerſus ventorum imbriúmque vim: atque ita venti his excludebantur, vt tamen lumen habitantibus transfunderent. *Plin. epiſt.2.* Egregium aduerſus tempeſtates receptaculum: nam ſpecularibus, ac multò magis imminentibus tectis muniuntur. *Seneca de diuina prouidentia:* Quem ſpecularia ſemper à flatu vindicarunt.

SPECVLARII, *apud Tarruntenum l.vlt.de iure immunit.* ſunt, *inquit Alciatus,* qui feneſtris ſpecularia componunt, & *l.1.C.de excuſ.artif.* σπεκλοποιοί.

SPECVLATORES, veter. Gl. κατάσκοποι, milites à ſpeculia ſic dicti: quorum munus erat de rebus hoſtiũ ad ſuos referre quid percepiſſent, ſiue in ſpecula, ſiue in ipſis hoſtium caſtris. quod Virgilius lib.4. Georgicω̃n videtur pulchrè expreſſiſſe, vbi loquitur de iis apibus,

--quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem, inquit, *ſpeculantur aquas, & nubila cæli.*

Sunt tamen qui militum eſſe quoddam genus volunt, qui præter gladium lanceas geſtaſſe videntur: *ex Suet. Claudio,* Neque cõuiuia inire auſus eſt, niſi vt ſpeculatores cum lanceis circumſtarent. *Et in Galba:* Deſcendentem Galbam ſpeculator impulſu turbæ lancea prope vulnerauit. Speculatores itaque legendum, nõ Spiculatores, *in l.diuus.D.de bon.damn.* ſicut & in libris Flor.ſcribitur, *& l.7 C de Cohor.princ.cor. & in ſacroſancto Euangelio,* ἀποστείλας δὲ ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ *& à Cornelio Tacito lib.17.ſecundum veterem ſcripturam:* Cocceio Proculo ſpeculatori. *Et paulò pòſt:* Barbium Proculum teſſerarium ſpeculatorem. Hos poſterior ætas Scultatores nuncupauit, quaſi auſcultatores: quo fit vt nocturnarum excubiarum teſſeras tractent ex eo ordine qui teſſarij dicuntur. Sumuntur & ex eo ordine, qui in capitis reos lege agant, vt Euangelij locus apertè demonſtrat, & ad d. l. diuus τῶν βασιλικῶν interpretatio: τὴν στολὴν τοῦ φονευομένου, ἣν ἐν τῷ συλληφθῆναι περιεβέβλητο· οὔτε ὁ ἀρχων κερδαίνει, οὔτε ὁ ἀποτέμνων, οὔτε ὁ ὑπομνήματογράφος. *Et Iulius Firmicus lib.8.c.26.* Speculatores, *inquit,* facit, qui nudato gladio hominum amputant ceruices.

SPECVLATOR Iuriſconſultus nobilis nomen habuit Gulielmi Durandi: ſed cùm anno M. CCLXXI. volumen illud de iure ſcripſiſſet, quod Speculum iuris inſcripſit: Speculator vocitatus eſt. Vita functus traditur florente adhuc ætate, cùm vix annum trige-

ſimum exceſſiſſet.

SPECVS, *ait Vlpianus*, eſt locus, ex quo deſpicitur: inde ſpectacula ſunt, *d.l. 1.D.de riuis.*

SPES præmiorum pignerari non poteſt, *l.ſpem præmiorum.C.quæ res pig. oblig. poſſ.*

SPEM futuræ perceptionis deteriorem conſtituere licet, *l.pactum inter hæredem.D.de pact.*

SPERARE, pro timere, *l.3.§.ſi legatarius.D.ſi plus quàm per leg.Falc.*vt in illo Virgilij verſu,

> *At ſperate deos memores fandi atque nefandi.*

SPHÆRISTERIVM à ſphæra, id eſt, rotunditate, locus in balneis rotunda forma, pilæ ludo accommodatus. *Vlpianus l. 16. D. mand.* Cum Aurelius Quietus hoſpiti ſuo medico mandaſſe diceretur, vt in hortis eius ſphæriſterium & hypocauſta,&quædam ipſius valetudini apta, ſua impenſa faceret, *Suet. in Veſpaſ.* Valetudine proſperrima vſus eſt: quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces cæteráque membra ſibimet ad numerum in ſphæriſterio defricaret. *Lampridius de Alexand.* Poſt lectionem operam palæſtræ,aut ſphæriſterio,aut curſui dabat.

SPONSVM ALIQVID IN PRATO, prouerbialiter dixiſſe videtur, *Imp. in conſt. de concept.D.§.6.* quaſi diceret, in re pulcherrima & venuſtiſſima turpe quiddam immixtum eſſe quod illam dignitatem ac ſpeciem imminuat: vt ſi in prato viridiſſimo & amœniſſimo ſpinæ & vepretulę ineſſent, quæ in ambulantium pedes offenderent. Et hoc tamen perraró, inquit, ne ex continuatione eiuſmodi lapſus oriatur aliquid in tali prato ſpinoſum. Loquitur de legibus inculcatis, in quo tamen ei mos geſtus eſſe non videtur.

SPOLIA appellabantur panniculária ea, quibus indutus erat quis, cùm ad ſupplicium deducebatur, l.penult.D.de bon. damn. Hinc locus ille, in quo exui ſolebant, SPOLIARIVM fortaſſis appellatur. Plinius in Panegyrico: Nunc templum, nunc verè Deus, non ſpoliarium ciuium, cruentarúmque prædarum ſæuum receptaculum. *Lampridius in Commodo*: Gladiatoris cadauer trahatur: gladiatoris cadauer in ſpoliario ponatur. *Seneca lib.13.Epiſt.* Nunquid aliquem tam cupidum eſſe vitæ putas, vt iugulari in ſpoliario, quàm in arena malit?

Spolia etiam, quæ cui latro abſtulit, vocantur, *in l.31.§.1.D. depoſi.*

SPOLIARE, pro exuere bonis, *in l. 1.D.de donat.inter virum & vxo.* Transfertur ad omnia alia: vt ſpoliare auxilij, prouincia, fama, vita, &c. Quod Imp.*§.fi. Inſtitu.de action.* dicit, Expoliatum bonis, Iuriſconſ. *in l. fin. D. de his, quæ in fraud.* dicit, Exutum bonis: vt paria ſint, Exui bonis, & Exſpoliari bonis, id eſt, iacturā bonorum pati. *Vide Zaſ. in d.§.fin.* Spoliare item pupillum dicitur tutor, qui malè adminiſtrat, *l.qui fundum.§.tutor.D. pro empto.*

SPONDERE *inquit Varro lib.5.de lingua Lat.* eſt dicere. Spondeo à ſponte. nam id valet, à voluntate. Ideo Lucilius ſcribit de Cretea: Cum ad ſe cubitum venerit, ſponte ipſam ſuapte adductam, vt tunicam & cætera reiiceret. Eandem voluntatem Terentius ſignificat, cùm ait: Satius eſſe ſua ſponte rectè facere, quàm alieno metu. Ab eadem ſponte, à qua dictum ſpondere, declinatum ſpondet, &c. Spondet enim, qui dicit, ſua ſponte, Spondeo. ſpondet etiam Sponſor, qui idem vt faciat obligatur, &c. Spondebatur pecunia, aut filia nuptiarum cauſſa: appellabatur & pecunia, & quæ deſponſa erat, ſponſa: quæ pecunia inter ſe contra ſponſum rogata erat, ſponſio, cui d ſponſata quod erat, ſponſus, quo die ſponſum erat, ſponſalis: qui ſpoponderat filiam, Deſpondiſſe dicebatur, quòd de ſponte eius, id eſt, voluntate, exierat. Non enim ſi nolebat, dabat, quod ſponſu erat alligatus. nam in comœdiis vides dici,

> *Sponden' tuam gnatam filio vxorem meo?*

quòd tum & Prætorium ius ad legem, & Cenſorium iudicium ad æquum æſtimabatur. ſic Deſpondiſſe animum quoque dicitur, vt deſpondiſſe filiam: quòd ſuæ ſpontis ſtatuerat finem, &c. Itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non reſpondet: vt non ſpondet ille ſtatim, qui dixit Spondeo, ſi iocandi cauſſa dixit: neque agi poteſt cum eo ex ſponſu. Ita quiſquis dicit in Tragœdia,

> *Meminiſtine te deſpondere mihi gnatam tuam?*

quòd

quòd ſine ſponte ſua dixit, cum eo agi non poteſt ex ſponſu. *Hactenus Varro.*

Spondere in incertum, eſt non incertam nummorum ſummam, ſe quantumcunque quis debeat fide ſua iubere: quæ periculoſiſſima ſponſio erat. *Seneca*: Sed non ſibi ſponderi in incertum iubebis, ſi fiſco obligabis.

SPONSIO, apud antiquos genus erat ſtipulationis; qua plerunque vti ſolebant poſt interdicta, cùm litis quædam appendicula incidiſſet, aut etiam ſi alio modo inter duos controuerteretur. Fiebat autem Sponſio, interpoſita ſtipulatione certæ pecuniæ, quam is qui litem intendebat, daturum ſe, ni veram cauſſam haberet, promittebat. Actor enim primùm ſpondebat: id eſt, ſponte atque vltrò ſponſionem deferebat aduerſario; quem ideò ſponſione laceſſere & prouocare dicebatur: ab eo namque poſtea ſummam eandem ſtipulabatur. hic autem aut fateri cogebatur, aut ſi inficiaretur, reſtipulari: tum actor iterum ſtipulanti aduerſario ſpondebat. Græcis erat decima pars rei controuerſæ, cauſſis priuatis, in publicis, quinta.

Sponſio autem à Sacramento ſic differt *(vt in Quintianam exponit Hoto.)* quòd in ſacramentis deponebantur in ſacro pecuniæ: & qui cauſſa cadebat, eius pecuniæ referebantur in ærarium, at in ſponſionibus non deponebantur: ſed tantùm interpoſita ſtipulatione promittebantur. Aliis omnibus in rebus ſimillima erat vtriuſque ratio: quemadmodum ex iis locis cognoſcimus, in quibus ſacramentum & in poſſeſſionis, & in proprietatis controuerſiis interpoſitum dicitur: *vt in lib. de Ora. & in Ora pro Mil. & apud Aſcon. Verrin* 3. vbi de amplitatio ne loquitur. vide ſuprà Sacramétum. Poſtea tamen

Sponſio appellata eſt, *inquit Paulus*, nó ſolùm ea, quæ per ſponſus interrogationem fit, ſed omnis ſtipulatio, promiſſióque, *l*. 19. §. *dictum*. D. *de ædil. edict. l*. 7. D. *de verb. ſig.* Alij libri, Sponſi: corruptè, nam Sponſus, ſui, etiam dicimus, vnde Actio ex ſponſu: & illud Seruij Sulpitij *apud Gell. lib. & c* 4. Si poſt eas ſtipulationes vxor non dabatur, an non ducebatur, qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat, iudices cognoſcebant.

Sponſio, pro certatione pignorum, ni ita ſe res habeat, vt qui deponit affirmat: vt qui ex certatione ſuperior diſcedet, pecuniam in ſtipulatum deductam, pignorive depoſitam ferat. *Vlpia. l*. 17. §. 5. D. *de præſcript. verb.* Si quis ſponſionis cauſſa anulos acceperit, nec reddit victori, &c. In ſponſionibus enim anulorum pignoribus certatum docet *Plin lib*. 33 *c*. 1. Eodem ſenſu ſponſionem facere dixit *Marcianus*, *l* 3. *D de aleator.* Sic Martial. lib. 11. *Sed cum ſponſio, fabulæque laſſæ De Scorpo fuerint & Incitato.* Macrob. lib. 3 ca. 17. Nec moratus, ſponſione contendit, pignus cuſtodiente Munatio Planco.

SPONSVM, actio erat ex ſponſione, quæ ab aduerſariis in priuatis controuerſiis fiebat, nata, *Cicero pro Quintio*: Sponſionem facere maluit, fecit. Te iudicem C. Aquili ſumpſit. ex ſponſo egit.

SPONSVS Seruius in illud Æneï. 10 *Gremijs abducere pactas*: id eſt, ſponſas, inquit. nam ante vſum tabularum matrimonij cautiones ſibi inuicem emittebant, in quibus ſpondebant ſe conſentire in iura matrimonij, & fideiuſſores dabant. vnde & admiſſum eſt, vt dicamus virum à ſpondendo ſponſum. Cæterùm propriè ſponderi puellæ eſt. ergo ſponſus, non quia promittitur, ſed quia ſpondet, & ſponſores dat.

SPONSORES dicebantur, quos noſtri fideiuſſores poſtea nominarunt, id eſt, quibus ſpondentibus pecuniæ cuipiam credunturi, aut aliquid denique promittitur. *Cic. pro Quintio*: Cur cæteri ſponſores & creditores non conuenerint? *Idē ad Att. lib.* 1. Tulliola deliciolæ noſtræ, tuum munuſculum flagitat, & me vt ſpōſorem appellat. mihi autem abiurare ſatius eſt, quàm dependere.

SPONSARE, ſponſalia contrahere, ſtipulari ſibi vxorem dari. *Paulus l*. 38. D. *de rit. nupt.* Si quis officium in aliqua prouincia adminiſtrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem ſponſare non prohibetur.

SPONSALIA, *inquit Florentinus*, ſunt mentio & repromiſſio futurarum nuptiarum, *l*. 1. D. *de ſponſal.* quo in loco Mentionem Latinè dixit, vt apud Græcos dicitur μνῆστις, vel μνηστεία. Definit etiam ſponſalia hoc modo Hoto. vt ſint

mutua repromiſsio futurarum nuptiarum recte atque ordine inter eos quibus iure ciuili licet, facta. Dixit mutua repromiſsio, quia tã virum mulieri, quàm mulierem viro repromittere oportet. Vnde Spondere olim puellæ pater dicebatur, adoleſcentis autem Deſpondere. Dixit, Rectè atque ordine: quia conſenſum non modò partium, verum etiam eorum in quorum poteſtate ſunt, adhiberi oportet, *l.7* D.*eo*. deinde quia licet neque ſtipulatio, neque ſcriptura neceſſaria ſit teſtatione tamẽ opus eſt, tametſi etiam inter abſentes, per epiſtolam aut nuncium contrahi poſſunt, *l.4 eo*. Dixit, Inter eos quibus iure ciuili licet, quia ſponſalia inter eos demum cõtrahi poſſunt, inter quos etiam nuptiæ poſſunt, *l. ſi quis tutor.§.quamuis* D.*de rit.nupt.* ætate tamen excepta, *l.14.* D.*de ſponſal.l.4.* D.*de rit.nupt.* vbi traditur ſponſalia inter impuberes rectè contrahi, dummodò ſeptem annis minores non ſint, Seruius autem Sulpitius Spõſalia ſic exponit: Qui vxorẽ, inquit, ducturus erat, ab eo vnde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem ſpondebat. Is contractus ſtipulationum ſponſionúmque dicebatur ſponſalia. Tunc quæ promiſſa erat, Spõſa appellabatur: qui ſpoponderat ducturum, Sponſus. Sed ſi poſt eas ſtipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat, iudices cognoſcebant. Iudex quamobrem data, acceptáve non eſſet vxor, quærebat. Si nihil iuſtæ cauſſæ videbatur, litem pecunia æſtimabat, quantique interfuerat eam vxorem accipi aut dari, eum qui ſpoponderat, aut qui ſtipulatus erat condemnabat. Hoc ius ſponſaliorum obſeruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas vniuerſo Latio lege Iulia data eſt. Hæc eadem Neratius ſcripſit in libro quem de nuptiis compoſuit *Gell.lib.4.c.4.* Spõſaliorum autem formulam Plautus hãc profert in Pœnulo:

AGORAST. *Audi tu patrue, dico, ne dictum neges:*
Tuam mihi maiorem filiam deſpondeas
P. *Pactam rem habeto.* A. *Spondéſne igitur?*
P. *Spondeo.* A. *Mi patrue ſalue: nam nunc es plane meus.*

Item in Trinum.

LYSIMACH. *Sponden' ergo*
Tuam gnatam vxorẽ mihi? CHAR. *Spondeo & mille auri*
Philippũm dotis. LYSIM. *Iſtac lege filiam tuam ſponden' mihi*
Vxorem dari? CHAR. *Spondeo.* L. *Et ego ſpondeo idem hoc.*

SPONGÆ, quibus columnæ, pauimenta, podia, exterguntur (alij, effingũtur) inſtrumenta ſunt domus, *l.quæſitum. §.canales.* D.*de inſtr.vel inſtr.leg.*

SPORTÆ, calathi de vimine texti, *l 3.D.de penu leg.* in quibus etiam pecuniæ condi ſolebant, *vt Aſconius in Verrinis ſcribit.* Hinc

SPORTVLA, id eſt, capſa pecuniæ condendæ cauſſa parata: ſed conſuetudo tulit, vt pro ipſa pecunia vſurpetur. Et quoniam in ſportulis obſonia, & pecunia & cœnæ ferebantur, hinc factum, vt ſportulæ pro iis cibis & ea ſtipe & pecunia acciperentur, quæ à magnatibus iis quotidie dabatur, qui ipſos officij gratia eſſent comitati, aut domi ſalutauiſſent togati. Opponebantur autẽ rectę cœnæ, quæ erat cùm clientem lautè excipiebant & paſcebant. *Tranquillus in Domitiano*: Sportulas publicas ſuſtulit, reuocata cœnarum rectarum conſuetudine. Erogationes quoque illæ, quæ in ordinem decurionum fiebant, ſportulæ appellãtur, *l.5.§.vlt.*D.*de donatio.int.vir. l.6.§.1.* D *de decurionibus, vt & ex Plinij Epiſt. ad Traia lib.10. apparet.* Sed & pecuniæ illæ, quæ iudicibus, vel viatoribus, id eſt, executoribus litiũ ac negotiorũ pro ſalario dabãtur, Sportulæ ſunt appellatę, *rub.de ſportul.iud.l.31.§.executoribus.*D. *de epiſ.& cleric. §.tripli. Inſtitution. de actionibus. l.4.C.de caſtrenſian.libr.12. l.12.C.de proxim.ſacr.ſcrin. l. vltim. C.de præpoſit. agent in reb.l vltim. §. autem. C.de re milit. libr.12.de quibus vide Alciatum libr. Diſput.3.ca. 17.* aliter enim his in locis hoc verbum accipiendum cenſet: *itémque Nouel.82.*

Sportulæ pro ſalariis annuis, *in l.120.*D. *de leg.1.* niſi cui magis placeat municipales erogationes interpretari. Quo ſenſu in antiquis inſcriptionibus hoc verbum aliquotiens accipitur.

Σπουδαῖον, l.1. C.de ver.iur.enucl. ſtudio, amore, curáque dignum.

SPVRCARE, fœdare, corrũpere, impu-

impurum reddere, *Paulus leg.1.§.1.Dig. de extraord.crimin.* Fit iniuria contra bonos mores, veluti ſi quis fimo corrupto aliquẽ perfuderit, aquas ſpurcauerit. Vbi tamen CORREPTO legendum ſuſpicatur Hotoman. *Vlpian. l.27.§.11.D.ad l.Aquil.* Cum eo planè qui vinum ſpurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit. Bud.interpretatur, aqua infuſa diluit.

SPVRII *Plutarchus in Problem.* Spurius primum nomen eſt apud Romanos, vt Sextus, & Decumus, & Caius. prima autem nomina non tota ſcribunt: ſed aut vna litera, vt T. Titum: aut duabus, vt Cn.Cneum: aut tribus, vt Sex. Sextũ, & Ser.Seruium. Sic Spurius Sp.ſcribebatur. eos autem qui ſine patre erant, qui ἀπάτορες Græcè dicuntur, S. & P. deſignabant, quaſi ſine patre dicerentur. *Hactenus Plutarch.*

SPVRIVS appellatur, qui matre quidem certa, patre autẽ incerto natus eſt, *ait Vlp.cap. Inſtit.4.* ſic dictus, vt ait Iuſtinianus, à Græca voce, quaſi σποράδην conceptus, *§.ſi aduerſus.de nuptiis.* Generale itaque nomen eſt, quod iis omnibus conuenit, qui ſine patre iuſto nati ſunt: qui etiam vulgò quæſiti appellantur, *l.vulgo.D de ſtat hom.* Patet id quoq. collatione, *l.2.& l.4.D.vnde cogn.* & appellantur etiam Liberi naturales, paſſim *ſub rubr.C.de natur.libr.* Spuriorum autẽ quinque ſunt ſpecies: nam alij ex concubinatu naſcuntur, alij ex ſcortatione, alij ex ſtupro, alij ex adulterio, alij ex inceſtu. De natis ex concubina teſtimonium eſt *in l.cum tabulis.16.§.1.D.de his qui. vt indig.* de natis ex meretrice, *in l.palam. 43.D de ritu nupt.* de natis ex virgine vel vidua honeſtæ exiſtimationis, *in l.ſi qua illuſtris.5. C ad SC.Orphi.l.priuignus.7. D. de gradibus:* de natis ex adultera, *in l.imperatores.ff.de proba.* de inceſta, *l.ſpurij.6. de decurionib.*

Squalidus ager, quaſi excolidus, inquiunt auctores de limitibus agrorum, quòd iam à cultura exierit, ſicut Exconſul.

STABVLA, ἱπποστάσιον, ἱπποστάσιον. locus ad ſtationem iumentorum paratus, *l.13.in fi.D.de vſur.* Eſt etiam

STABVLVM, ad hominum manſionem conſtitutum diuerſorium, *l.1.in fi. D.furti aduerſ. naut.* Vnde ſtabulum πανδοχεῖον vertit Theophil. *in §.penult. Inſtit.de oblig.* quæ ex quaſi delict. *Cyprianus Epiſt.13.lib.3.* Aut ſi, inquit, in via ſtabulum aliquod obſideri & teneri à latronibus cœperit, vt quiſquis ingreſſus fuerit, incidentium illic infeſtatione capiatur, nónne commeantes hac opinione comperta ſtabula alia appetũt tutiora, vbi ſunt fida hoſpitia, & receptacula commeantibus tuta. *Varro lib. 4.de ling. Lat.* Inde Locarium quod datur in ſtabulo, aut taberna, vbi conſiſtunt. Hinc

STABVLARIVS, qui ſtabulum exercet, & iumenta apud ſe ſtabulari permittit, *l.1.§.caupones.l.5. & l.vlt.in fi. D.de naut.caup.ſtab.* Vel qui tecto viatores, vel commeſſatores accipit. *Senec.lib. 1.de Benef.c.13.* Nemo, ait, ſe ſtabularij aut cauponis hoſpitem iudicat. *Tertullia. in Apologet c.39.* Aliis cœnaturis creditor erit neceſſarius, Herculanarum decimarum pollutarum ſumptus ſtabularij ſupputabunt. Vbi tamen Rhenanus ſine ratione, tabularij, emendat. *Apuleius lib.1.de Aſino aur.* Sumo, ait, ſarcinulam, & pretio manſionis ſtabulario perſoluto, capeſſimus viam.

STAGNVM eſt, *ait Vlpian.* quod temporalem continet aquam ibidem ſtagnantem, quæ quidem aqua plerunque hyeme cogitur *l.1.§.1.D.vt in flum. publ.* Idem ait Feſtus. Eſt autem à στεγνὸν. *vt vulg.Var.lib.4.ling.Lat.* Eſt etiã Stagnum, metalli genus, *vt in vet.gl.Græcis* κασσιτερόν. A quo

STAGNEI nummi, id eſt, κασσιτερινοὶ, *l.9.§.1.D.ad l.Corn.de falſ.*

STALLVS in choro, *c.dilectus.de preben.* piſces ex Canoniſtis, & putem eſſe eum locum, vbi ſedere Canonicis in fratrem receptis licet.

STAMEN, quicquid in colo ad nendum ponitur. Aliàs (*vt ſcribit Sipontinus*) ſtamina dicuntur fila tecta in opere textorio & ſtabilia. per pectinem tranſmiſſa, quibus alia quæ ſubtermina vocantur intertexuntur. Hinc *apud Vlpianum l.70.in princ. D. de leg.3.* Stamen & ſubtegmen ſumuntur pro filo ſtaminis & ſubtegminis cauſſa parato. Apud Paulum in Sententiis ſumitur vtrunque in Sipontini ſignificatu. Dicendum verò Subtemen, non Subtegmen, Subtemen enim id eſt, quod ſubeſt ſtamini: & ita Gloſſæ, Subtemen κρόκη ῥοδανή, & Luci-

lius apud Nonium(vt in manuſcriptis legitur)Foris ſubteminis pannus eſt.

STARE ſententia arbitri, nihil aliud eſt, quàm id agere, quantum in ſe ſit, vt arbitri ſententiæ pareatur, *l.* 28. *D. de arbitr.* Stare, manere, firmum eſſe. *leg. ſancimus.C.de teſtam.* Stare per aliquem quid ſit, *docet leg.*1.*§.ea igitur. D.quod legat.*

STATIO, locus vbi quis ſui muneris obeundi cauſſa ſe ſiſtit, & ab interuentoribus appellari ſolet. Vel, In quo homines adeſſe frequentes & conuenire ſolent, vel audiendi, vel confabulandi, vel recitandi aliquid, vel reficiendi animi cauſſa, Græcis στάσις, & κύκλος, Latinis etiam circulus. *Vlpianus l. item apud.*15.*§.conuitium.*5.*ff.de iniur.* Idem, & ſi ad ſtationem vel tabernam ventum ſit, probari oportere. *Gellius lib.*13. *cap.*13. Quæſitum eſſe memini, in pleriſque Romæ ſtationibus ius publicè docentium, aut reſpondentium, &c. Sic Iuuenal. Satyr.2.

Conuictus, thermæ, ſtationes, omne theatrum.

Plinius lib.1.Epiſtol.ad Senec. Plerique in ſtationibus ſedent, tempúſque audiẽdis fabulis conferunt. *Idem lib* 2. *Epiſtol. ad Apollin.* Itaque prehendo amicos, ſupplico, ambio, domos, ſtationéſque circumeo. Eodem modo ſæpè ſtationes dixit Tertullianus, loca demonſtrans, in quibus Chriſtiani ſtantes die dominico Dominum orabant (nec enim eo tempore Deum, vti tum loquebantur, de geniculis adorabant) idque nomen idem ipſe ait eſſe ab exemplo militari tranſlatum in libr. de Oratione. Et ita Marcellinus quoque accepit in fin. lib. 28. Hinc Stationes tabellionum dicuntur in Nouel. de tabellionib. & Stationes fiſci, *l.* 1.*C.de compenſ.l.*1.*C.ne fiſc.rem quam vend.euin.*

STATIO, portus in quo naues tutò conſiſtunt. *Vlpian. l.*1.*§.*8.*D.de fluminib.* Stationem dicimus à ſtando. Is igitur locus demonſtratur, vbi tutò naues ſtare poſsint. Sic apud Virg. Æneid.5.

Statio malè fida carinis.

& lib.4.Georg.

Statio tutiſſima nautis.

Vnde portum ſtationem eſſe concluſam Vlp. dixit, *l.*59.*de verb.ſign.* Hinc

STATIONARII milites, *apud Paul.in leg.*4. *Digeſt.de fugit.* qui in portuum prædiis locati ſunt. Limenarchæ, inquit, & ſtationarij fugitiuos deprehenſos rectè in cuſtodiam retinent.

Statio etiam iumentorum, *in l.*13.*in fi. D.de vſufruct.* Et ſtatio militum, *l.* 3.*§. qui ſtationis. D. de re milit. Et apud Plin. lib.*10.*Epiſt.*

STATIONARII *ſub Rub.Cod.de curioſ.& ſtation.* quia cum Curioſis coniunguntur, (qui contra publici curſus leges commiſſa curioſè peruestigabant) videntur fuiſſe apparitores certis locis per vrbis vias diſpoſiti, vel per prouincias, qui magiſtratibus ſi quid commiſſum eſſet, renunciarent. *Vlpian.l.*1.*§. quies.D.de offic.præfect.vrb.* Debet etiam diſpoſitos milites ſtationarios habere, ad tuendam popularium quietem, & ad referendum ſibi quid vbique agatur. *Impp.l.ſi quis.*31.*Cod.Theo.de epiſc.& cleric.* Notoriis apparitorum, quos Stationarios appellant, deferatur in notitiam poteſtatum. Dicuntur etiam ſtationarij, qui portorio exigendo præerant, τελῶναι, *leg.vniuerſi.*5.*C.de vectig.& commiſſ.* Sic Stationarios accipe, *l.ne quis.*6.*C.de digni tatib.lib.*2. Ne quis ex vltimis negociatoribus, vel monetariis, abiectíſque officiis, vel deformibus miniſteriis, ſtationariis, omníque officiorum fæce, diuerſíſque paſtis turpibus lucris aliqua frui dignitate pertentet. Sunt tamen qui hoc in loco ſtationarios dici exiſtiment de iis, qui mercium vilisſimarum apothecas ſecum deferentes, certis in locis aliquandiu conſiſtunt, emptorem opperientes, qui & ob eam rem apothecarij dicuntur, *in l.ſi cohortalis.C.de cohortalibus.* Cuiac. mauult *d.l.ne quis.* accipi, vt *l.*1.*D.de offic.præfect.vrb.*

STATIVA, *ſub rub.C.de tractor.& ſtatiu.* dicuntur diuerſoria, in quibus qui iuſſu Principis curſu publico vtuntur, & equos publicos ſumere, & cibum capere ſumptu publico ſolent. Euſtathius ἀλλαγὰς vocat. dicuntur etiam Manſiones.

STATORES propriè ſunt carcerum cuſtodes, aut ædium cuſtodes, quos vulgò *Iauclarios* corruptè pro Ianiculariis vocamus. Nam Stare verbum eſt eius rei. Manilius lib.5.

—immitis veniet, pœnæque miniſter,
Carceris & duri cuſtos, quo ſtante ſuperba

Pro-

Proſtratæ iaceant miſerorum in limine matres.

In Priapeia:

Iam primùm ſtator hic libidinoſus
Alternis ineundo, & exeundo,
Porta te faciet patentiorem.

Hi vltimis temporibus Commentarienſes dicebantur. Aliàs circitores dicuntur, vt in Priapeia:

Quid mecum tibi circitor moleſte?
Ad me quid prohibes venire furem?

Statores etiam videntur dici ſerui aut liberti, qui prope herum aut patronum ſtant, & ei præſtò ſunt, & ſi quem quærat, arceſſunt ſiſtúntque. *Petronius*: Quædam enim fœminæ ſordibus calent, nec libidinem concitant, niſi aut ſeruos viderint, aut ſtatores altius cinctos: pro quo diſcinctos legi vult *Turneb. Adu. lib.* 4. *cap.* 19. Aliàs etiam Statores ſunt miniſtri magiſtratus, id eſt, præſidum, aut proconſulum: ita dicti quòd ſemper magiſtratui præſtò ſint: vt apparitores ab apparendo, *Vlpian. l.* 10. *quib. ex cauſ. maior.* In eadem cauſſa ſunt & qui à militibus, ſtationibúſque, vel à municipalibus miniſteriis aſſeruantur. *Idem leg.* 4. *de offic. proc.* Nemo proconſulum ſtatores ſuos habere poteſt, ſed vice eorum milites miniſterio in prouinciis funguntur. *Cicer. epiſt.* 19. *lib.* 2. *Fam.* Exiſtimaui eſſe faciundum vt ad te ſtatores meos & lictores cum literis mitterem.

S T A T E R A, iudicij æqualitas, *c.* 1. *de re iud. lib.* 6.

S T A T E R, & ſiclus eadem ſunt, A. Aug. ad Modeſt. Siclus. pendit ſemunciam.

S T A T H M V S, id eſt, manſio, miliaria habet ſeſquinouem & viginti. *Cuius fit mentio Nouell. Vt omn. prouin. mag. obtemp Conſt.* 68.

S T A T I M, cum temperamento temporis accipiendum in certis iuris noſtri locis, Albericus oſtendit. Eſt vbi pro illico ponitur, *vt in leg. fin Cod de bon. quæ liber. Vide Bartol. in leg. qui pignori obligari. §. fin. D. de auct. tut.* Statim etiam nonnunquam eſt perpetuò & perſeueranter, ſine intermiſſione, ſine laxamento, *l. tutor.* 7. *§. vſuræ D. de admin. tut.* Vſuræ, *inquit Vlpian.* à tutoribus non ſtatim exiguntur, ſed interiecto tempore ad exigendum & collocandum duum menſiũ. Sic accipi ſæpè in aliis auctoribus duo celebres Grammatici notarunt Nonius & Donatus.

S T A T V A S principum his qui ad eas confugiſſent, tutiſſimum aſylum fuiſſe, *in lib.* 4. *Antiq. docet Briſſonius.* Inde ad ſtatuam confugere, id eſt, ad ſtatuam Cæſaris, legimus, *l.* 2. *D de his qui ſunt ſui vel al. l.* 1. *in prin. D. de offic. præf. vrb. l.* 17. *§. apud Labeonem. D. de ædil. edict. l.* 28. *§. ad ſtatuas. D. de pœn. leg.* 5. *D. de extraord. crimin. l. vnic. C. de his qui ad ſtat. confug. §. ſed & maior. Inſtit. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. Sueton. in Tiberio cap.* 53. Nouiſſimè calumniatus, modò ad ſtatuam Auguſti, modò ad exercitum confugere velle, Pandatariam relegauit *Plinius lib.* 10. *Epiſt. ad Traian.* Miles qui eſt in ſtatione Nicomedienſi ſcripſit mihi Callidromum quendam nomine cum detineretur à piſtoribus, quibus operas ſuas locauerat, ad tuam ſtatuam confugiſſe. *Sidonius Apollinaris lib.* 1. *Epiſtol. ad Montium*: Ac principe poſt dictum viſo, in forum ex more deſcendendo: quod vbi viſum eſt, illicò expauit, vt ait ille, nihil fortiter auſa ſeditio: alij tamen mihi plus quàm deceret, ad genua prouoluti: alij ne ſalutarent, fugere poſt ſtatuas, alij poſt columnas, &c. Conſtat autem forum Romanum ſtatuis & columnis refertum fuiſſe: ideò etiam, qui circa ſtatuas & columnas in foro ſe occultarent, vt occurſum creditorem effugerent, videri latitare probat, *l. Fulcinius. §. illud ſciendum. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* quanquam in omnibus exemplaribus legitur ſtationes, non ſtatuas. *Vide Cuiac. Obſeru. lib.* 1. *cap.* 13.

S T A T V A R I I, *leg.* 1. *Cod. de excuſ. artif.* Græcis *ἀνδριαντοπλάσται*, id eſt, ſimulachrorum fictores.

S T A T V E R E non dicitur, qui magiſtratum poteſtatémve habet, niſi rem perfecerit, ac ius ſtatuendi habuerit, *l.* 1. *ff. quod quiſque iur.*

S T A T V T V M, idẽ quod lex ciuilis, vel municipalis. Et hoc recipere interpretationẽ, Salomon affirmat, & Zaſius probat. Quod eſt contra eos, qui contendunt, non aliter ſtatuta, quàm verbotenus intelligenda. Sciẽdum autem, quòd Roman. ius ab initio non aliud fuit, quã municipale, nec XII. Tab. leges aliud tũ erant, quàm id, quod noſtri nunc ſtatuta vocant. Poſt propagatum verò Imperiũ,

cœpiſſe ius eſſe commune inter omnes Imper. Roman. populos: quod ceu poſitiuum, Iuriſcoſ. ſecundum voluntatem, ex bono & ęquo ſemper fuit interpretatum, vt in ipſis Pandect. libris licet inſpicere. Quia verò nihil eſt inæqualius locorum circumſtantia, non poteſt ius Romanum æqualiter obſeruari vbique: idcircò receptum eſt, ſcribi ſtatuta, non ſolùm vt aliquid adiiciatur, aut detrahatur legi generali, verùm etiam contra legem generalem Romanorum, *l. omnes populi. & §. ius autem ciuile. Inſtitu. de iure nat. vide Bart. in l. omnes populi. D. de iuſti. & iure.*

STATVTA libertas, quę in diem vel conditionem deſtinata eſt, *l. 1. & 6. ff. de ſtatulib. l. 81. §. penulti. ff. de leg. 1. l. 15. & 16. ff. de noxalib. l. 27. §. de eo quoque. D. ad leg. Iul. de adult.*

STATVTI, *vt ſcribit Balſamo Nomo canonis 8. c. 13.* certus erat aduocatorum numerus in foro præfecturæ prætorianæ & vrbicariæ, ſicut in quaque militia & collegio certi ſtatuti ſunt. *vt videre eſt l. 7. C. de proxi. ſac. ſcrin. & l. vltim. C. de iuriſd. omn. iud.* qui fuit ſub primiceriis: ex quibus duo fiſci patroni quotannis prodibant qua ex re curiali & cohortali fortuna liberabantur cum liberis omnibus quandocunque ſuſceptis.

STATVM, participium à verbo Siſto, quod eſt pręſento, & quaſi præſentiam corporis exhibeo. *Vlpian. in l. 3. ſi quis in ius vocat.* Cùm quis, *inquit*, iudicio ſiſti promiſerit, neque adiecerit pœnā, ſi non ſtatum eſſet. *Idem ſi ex nox. cauſ. leg. 1.* Non videri, *ait*, in eadem cauſſa ſtatum.

Status dies cum hoſte vocatur, qui iudicij cauſſa conſtitutus eſt cum peregrino. Eius enim generis ab antiquis Hoſtes appellabantur, quod erant pari iure cum populo Romano, atque hoſtire ponebatur pro Æquare. Plautus in Curcul.

Si ſtatus condictus cum hoſte intercedit dies,
Tamen eſt eundum quo imperant, ingratis.

Feſtus.

Status perſonarum conditionem ſignificat. Secundum quam alij ingenui ſunt, alij libertini, alij ſerui. *titul. de ſtatu hom. titul. ne de ſtatu defunct.* Vnde inſtrumenta ſtatus, quibus manumiſſio vel ingenuitas probari poteſt, *l. 8. ff. quod met. cauſſ.*

Status cauſſæ pro liberalibus iudiciis, quibus ex libertate in ſeruitutem, vel ex ingenuitate in libertinitatem quis petitur, *leg. 8. §. ſi quis. Digeſt. rem rat. hab. leg. 1. Cod. de offic. prætor. l. 38. §. ſi ſtatus. D. de procuratorib. leg. 1. §. ſed & ſi de ſtatu. D. de tab. exhib. leg. 6. Cod. de fide inſtrum. leg. 3. Cod. de ord. cognit. & aliàs ſæpe.* Serui porrò ſtatum non habent. Ideòque in libertatem perducti, mutare ſtatum non videntur, *leg. 3. §. vltim. & leg. 4. D. de ca. minut.* Statum autem mutant liberi omnes, qui vel ciuitatem, vel libertatem, vel familiæ ius amittunt, *leg. 2. Digeſt. de in integ. reſtitut. leg. 1. Digeſt. de cap. minut. leg. 9. § Papinianus. D. de minor.*

Status aliàs ſignificat caput cauſſæ, ſeu principalis quæſtionis iuris vel facti, ad quam reliqua ſunt referenda.

Statum etiam obligationis, pro conditione & natura dicimus, *leg. 9. §. 1. Digeſt. de duobus reis, leg. 108. in fin. Digeſt. de verb. obligatio. & leg. 124. Digeſt. eod. titul. coniuncta l. 12. §. penultim. Digeſt. ſolutionibus.*

Status, pro ſtata, plena, integra, perfecta & firma ætate, nimirum annorum 25. ἀκμῇ Græcis. *Paulus in leg. 77. §. curatoris. de leg. 2.* Quanquam igitur teſtamento cautum eſſet, vt cùm ad ſtatum ſuum frater perueniſſet, &c. *Sic leg. cùm de ætate. Digeſt. de probat.* Et ſtatus ætatis dicitur *in l. penultim. Cod. quando dies leg. ced.* Dicitur iuſta ac legitima à lege Lætoria, *vt conſtat ex l. 2. Cod. Theod. de donat.* in qua ita ſcriptum eſt: Donec annos Lætoriæ legis egreſſus, legitimam compleuerit ętatem.

STATVLIBER appellatur, qui ſub conditione teſtamento liber eſſe iuſſus eſt: *vt Vlpian. Inſtitut. titul. 2. ſcribit.* ſic veter Gloſſ. Statuliber, ἐλεύθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς. vbi tamen pro χρόνῳ, videtur ὅρῳ legendum, vt & voluit Ioſ. Scalig. in teſt. Statuliber eſt, inquit Feſtus, qui teſtamento certa conditione propoſita iubetur eſſe liber: & ſi per hæredem eſt, quominùs ſtatuliber præſtare poſſit, quod præſtare debet, nihilominùs liber eſſe videtur. Hinc etiam ſtatum libertum exponunt veter. gloſſ.

gloſſ. ἐπικεκαμμένην τὴν ἐλευθερίαν, cùm nondum ſtatuliberorum recta ſit libertas, ſed inflexa quodammodò, donec extiterit conditio. ita enim eo in loco legendum mihi videtur.

Status Romanæ mutatio prima, à regibus ad Conſules: cuius non alia fuit cauſſa, quàm tyrannis, hoc eſt, iniquum ac violentum imperium, quod rex vltimus tandem exercere cœpit, *l.2.§. exactis deinde. Digeſt. de orig. iur.* Secunda mutatio à Conſulibus ad Decemuiros, quæ propter leges ferendas contigit. Et eſt origo XII. Tabul. quæ cœpit anno ab vrbe cõdi. 303. Ab eiectis verò regib. 60. d. l. 2, §. poſtea ne diutius. Tertia mutatio à Decemuiris rurſus ad Conſules. *Ibid. §. deinde quia difficile* Quarta & vltima Romani ſtatus mutatio, à Conſulibus ad vnum principem. Quæ monarchia ad nos peruenit. *§. nouiſſimè ſicut.*

STATINA dea, *apud Tertull. lib. de anima.* Prima etiam conſtitutio infantis ſuper terram ſtatim Statinæ (non Ædeæ) deæ ſacrum eſt. Hanc Varro *lib. de liber. educ.* Statanum deum facit pueritiæ præſidem. Sed ſiue deus, ſiue dea, ſiue vtrunque, ſecundum eos, qui numina dicunt hermaphrodita, quia incorporea ſunt, & quod volunt aſſumunt corpus, tradit inde nomen (*vt idem Varro ſcribit* II. *De vita popul. Roman.*) natus puer, ſimul ac ſublatus erat ab obſtetrice, ſtatuebatur in terra, vt auſpicaretur rectus eſſe. Ad quem morem forſitan referenda ſunt hæc verba *l. 3. C. de poſt. hær. inſtit.* Illicò poſtquam in terram cecidit, vel in manibus obſtetricis. Certè ſic Poetæ loqui ſolent. Papin. 1. Syluarum, *-tellure cadentem Excepi, fouique ſinu.* & alibi apud eundem. Ex Cuiac. Obſeru. lib. 11. cap. 30.

Στεγνομία, in Nou. cœnacula quæ penſiones ſunt ædium.

STELÆ, ςῆλαι, ſunt propriè lapideę pilæ ſurrectę, in quibus fœdera inſcribi ſolebant, vt omnibus innoteſcerent, & in quibus etiam homines proſcribi ſolebant. Vtitur hoc verbo *Plinius libro 6. cap. 28. Vlpianus l. ſicuti. ſi ſeruitus vindicetur.* Stelas columnas ſtructiles vocat. A columnis enim, quæ à Græcis κίονες dicuntur, hoc differunt, quòd hæ vno ſcapo conſtent, id eſt, lapide oblongo perpetuo: illæ ſtructura, aut lapidea, aut cęmentitia, aut lateritia. *Budæus.*

STELLATVRA. *in l. 12. C. de eroga. milit. anno. lib.* 12. muneri ſpecies, forſitan ἀπὸ τοῦ ςέλλειν, id eſt, mittendo deducto vocabulo. Septem dierum, inquiunt Impp. ad Anthemium, per quos reſiſtentes tribuni emolumenti gratia ſolemniter ſtellaturæ nomine conſequuntur ſpecies, non aliter adærentur, niſi vt in foro rerum venalium diſtrahuntur. quod & videtur expreſſum in Cod. Theodoſ. in Conſtitut. quadam Honorij & Theodoſij ad eundem Anthem. Si quas ſub gratia donationis à militibus auferunt, quam merentur, annonas, duces, ſeu tribuni iuxta nummaria defixa pretia, ſine vlla dubitatione percipiant. Conſiſtebant autem Stellaturæ in annonis dierum ſeptem, aut earum pretio. Valde autem ad *d. l.* 12. pertinet hic Lamprid. locus in Alexandro, Tribunos, qui per ſtellaturas militibus aliquid tuliſſent, capitali pœna adfecit. *Item hic Spartian. in Peſcennino Nigro*: Nam & Imperatorum tribunos duos, quos conſtitit ſtellaturas accepiſſe, lapidibus obrui ab auxiliaribus iuſſit.

STELLIONATVS à Iuriſconſultis appellatur fraus omnis, crimē, dolus atque impoſtura, quæ propriā ſignificationem non habet, & in proprium delicti nomen non cadit, *l. 7. §. 1. D. ad Turpil.* veluti ſi quis rem alienam ſciens obliget, vel alij iam pigneratam, alij denuò obliget: vel in pignore dando, pro auro æs ſubiecerit, *leg. 1 Digeſt. de crim. ſtellionat. leg. 16. §. 36. Digeſt. de pign act.* Similiter ſi quis ſciens ſtatu liberum diſſimulata eius conditione vendit: vel ſi creditor, cui numerata iam eſt pecunia, iterum eam accipiat, *l. 29 §. penultim. D. manda l. 9. §. 1. D. de ſtatu libe.* Eſt autem Stellionatus nomen deductum à Stellione animali verſutiſſimo, quod, *vt ait Plin. lib. 30. cap. 10.* lacertæ ſimile eſt, nullúmque fraudulentius homini inuidet: ob ídque ſtellionum nomen in maledictum tranſlatum. A ſimilitudine ſtellarum ſic dictus eſt, vt volũt quidam quia eius corium varium eſt: vt exiſtimauit Verrius, quòd virus ſtillet cibo. *Tertull. de cibis Iudæorum.* Quis ſtellionem (comedit?) ſed maculas execratur prædam de aliena morte quęrentes. Per parietem autem ſtellio repit: & Græcis

ἀσκαλαβώτης dictus eſt, Stellionem ſuum veluti ſenium more cæterorum ſerpentium temporibus ſtatutis exuere, *Apuleius Apolog.1. ſcribit. Meminit & Columella lib.9. cap.7.* Extraordinariam autem executionem ſtellionatus idem eſſe voluerunt in criminalibus, quod in ciuilib. iudiciis actionem de dolo. Vtraque ſubſidiaria eſt, ſed hęc ordinaria, id eſt, ex edicto Prętoris, illa extraordinaria. Nulla enim de eo crimine lex lata eſt, & ob id inſcriptum maleficium à rhetoribus appellatur. Et hoc eſt, quod ait *l.3. D. de crimin. ſtellio.* ſtellionatum non eſſe crimen legitimum, id eſt, ordinarium.

STEMMATA cognationum Paulus appellat picturam & deſcriptionem graduum cognationis, *in l.6. D. de grad. affin.* nam στέμματα proprie de imaginibus dicuntur, quæ in atrio ſeruabantur. Martialis:

Atria Piſonum ſtabant cum ſtemmate toto. Perſius:

Stemmata quid proſunt? quid prodeſt, Pōtice, longo
Sanguine cenſeri?

quanquam στέμματα etiam velamina dicuntur. Euripid. Oreſte, ὦ στέμματ' ξή-νεσ' ἐπέκλωσε θεὰ ὕειν.

STERCVLINIVM, quod Sterquilinium vulgò dicitur, *apud Vlpi. l.17. §.1. ſi ſerui. vind.* eſt receptaculum ſtercoris. Item *in l. fundi. de actio. empt.* In ſterculinio, diſtinctio Trebatij probanda eſt, vt ſiquidem ſtercorandi cauſſa comparatum ſit emptorem ſequatur: ſi vendendi, venditorem. Vbi ipſa ſtercoris congeries intelligenda eſt. Galli *Fumier* appellant.

STERILIS pecunia, quæ vſuras nō parit, quæ & otioſa dicitur, *l.3.§. vſuras. D. de contr. & vt.* Sic ſteriles nummi, *in l. 7. D. de vſur.* Et ſterilis dos, ſine commodo aliquo, *in l.4. in fi. D. de pactis dotalib.*

STIGMATA, *l.3. C. de fabricenſ.* notæ erant publicæ, quibus compungebantur brachia fabricenſium, ad imitationem tyronum. Ælius Amidenus lib. 8. c. 12. Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα οἷα ἐπὶ τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί. Hinc etiam de iis, qui militiæ erant adſcripti Veget. libr.1. Sed nō ſtatim punctis ſignorum ſcribendus eſt tyro delectus. *Et libr.2.* Nam victuris in cute punctis milites ſcripti, & matriculis inſerti iurare ſolent. Sic manu etiam ſignari aquarios oſtendit l. penul. C. de aquæ duct.

STILLICIDIVM, à ſtilla, quod eſt diminutiuum à ſtiria, *vt ſcribit Seruius in 3. Georgi.* Eſt autem, *inquit Varro, lib.4. de lingu. Latin.* dictum, quòd aqua ſtillatim cadat. differt autem à Flumine, quòd hoc, inquit, continuè fluit. A qua in lege vrbanorum prædiorum ita ſcribitur: Stillicidia fluminaque vt ita cadant fluántque. Scaliger legit, Stillicidia, flumina, aquæ, vti fluant cadántque, vt in S. C. quod extat apud Frontinum, Quominus ea aqua ire, cadere, fluere. Itaque alia eſt ſeruitus ſtillicidij, alia fluminis recipiendi, *l. ſeruitutes 20. §. primo. D. de ſeruitu. vrban.* nam ſtillicidium eſt, cùm ex tectis flumina, cùm ex canalibus & alueis, plumbeis puta, vel ligneis, aqua pluuia labitur. Itaque ſtillicidij recipiendi ſeruitus dicitur, qua vicinus pati cogitur, vt aqua pluuia ex tecto meo in ſuis ędes labatur: Fluminis verò, qua ferre cogitur, vt aqua eadem in alueum canalémve recepta, in ſuas ædes cum impetu feratur dicta. lege, ſeruitutes. vbi etiam hoc Paulus adiecit: Si Stillicidium inferius demittatur, pro ſtillicidio flumen fieri. Stillicidium ſitulæ dixit Tertullianus, in libro aduerſus Gnoſticos.

STILLICIDIA immittere, *l.1. §. item ſciendum. D. de aqu. & aqu. plu. l.28. in fin. D. de ſeruit. vrb. l.16. D. ſi ſerui. vindica.* & proiicere, *l. 20. D. de ſeruit. vrban.* Is verò, in cuius aream ſtillicidium cadit, recipere & excipere, & ſuſcipere dicitur, *l.17. §. vlti. l.20. in fi. D. de ſeruit. vrb. l. 9. §.4. D. ſi ſeruit. vindi.*

STIPS, ſtipis, veteribus æs dicebatur, *inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.* à ſtipando deducto vocabulo. nam quòd aſſes libræ pondo erant, qui acceperant maiorem numerum, non in arca ponebant, ſed in aliqua cella ſtipabant, id eſt, componebant, quò minus loci occuparet Stipare, ἀπὸ τοῦ στείβειν, fortaſſe Græco vocabulo. Id apparet, quod vt aliàs, inſtitutum etiam nunc diis cum theſauris aſſes dant, ſtipem dicunt. Simile ferè dictū eſt in vita Lycurgi apud Plutarchū, & Porphyrium, περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, Ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης μεγάλης δεῖ-

θέσθαι. Hanc pecuniam ſic repoſitam in cella Dei, *Feſtus ait*, impenſam vocatam fuiſſe, quod nondum eſſet penſa, ſed tantùm ſtipata. De ſtipe quæ theſauris dabunt, ſic *Seneca in Epiſtolis*: Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro, argentóque ſuſpenſo, nec in theſauro ſtipe infuſa, ſed pia & recta voluntate. Et Ouidius:

Dic, inquam, parua cur ſtipe quærat opes.
Contulit æs populus, de quo delubro Metellus
Fecit, ait: dandæ mos ſtipis inde manet.

Sic ſtips pro pecunia, *l.* 1. D. *de colleg. & corp.* Hinc

STIPENDIVM, æs militare eſt, *vt idem Varro inquit*, ab ſtipe dictum: quod & ſcripſit Vlp. *l.* 27. *de verb. ſign.* Stipendium, *inquit*, à ſtipe appellatum eſt, quòd per ſtipes, id eſt, modica æra colligatur. Idem hoc etiam Tributum appellari Pomponius ait: Adtributum Varro. Vide Tributum. Hinc

Stipendia merere dicuntur, qui militant, *l.* 18. D. *de re iudicata*. Impleuiſſe verò ſtipendia dicuntur, qui legitima militiæ tempora impleuerunt, & pleno ſtipendiorum numero functi ſunt, *rub. de his, qui non implet ſtipen. lib.* 10. *C. l.* 8. D. *de re milit.* Stipendia porrò non militiæ tantùm, ſed & legationis dicimus, *l.* 6. *in fin.* D. *de legationibus.*

STIPENDIARII populi, *inquit Varro*, qui ſtipem, id eſt, ſtipendia, & æs militare pendebant. Ab eo, inquit Ennius ſcribit: Pœni ſtipendia pendunt. Hinc Cicero in Verrem, Hiſpanis & pleriſque Pœnorum vectigal ſtipendiarium dicit impoſitum. Vegetius tamen Stipendiarios milites vocat, qui aliquot iã ſtipendia habent, hóſque tyronibus opponit: Non tantùm, inquit, à tyronibus ſed à ſtipendiariis militibus ſalitio equorum diſtricte eſt exacta.

STIPENDIARIA & Tributaria prædia dicebantur, quibus Italiæ ius cõceſſum non erat, ſed ſtipendia & tributa pendebant. *Impe.* §. 35. *de rer. diuiſ.* Vocantur autem ſtipendiaria & tributaria prædia, quæ in prouinciis ſunt: inter quos nec non & Italica prædia ex noſtra conſtitutione nulla eſt differentia.

STIPVLA illecta eſt, *ait Gaius*, ſpicæ in meſſe deiectæ, necdum lectæ: quas ruſtici cùm vacauerint, colligunt, *l.* 30. *ff. de verb. ſignif.*

STIPVLARI verbum commune eſt, *vt & Priſcianus lib.* 8. *notat, & Suetonij auctoritate ex lib.* 8. *Pratorum confirmat.* Stipulari autem dicitur in iure is tãtùm, qui interrogat, nec enim pro ſpondere vel promittere ſumitur, *l.* 7. D. *eo quod certo loc.* Si tamen certo loco traditurum ſe quis ſtipulatus ſit, hac actione vtendũ erit, *ſic nec l.* 16. §. *ſi decem.* D. *de condictio.* Si decem aut Stichum ſtipulatus, ſoluam quinque: illo enim loco ponitur pro interrogare, atque ita actiuè ſumitur: hoc verò, vt mirum videri non debeat, ſi dixerit Connanus hoc verbum nuſquam in iur. ad promiſſorem referri. Iſidor. tamen *lib.* 10. *Etymol.* ſic ſcripſit, ſtipulator promiſſor. Stipulari enim pro promittere eſt. *Idem lib.* 5. *Etymol. c.* 24. Stipulatio eſt promiſſio vel ſponſio. ſed cur id neſcio.

Stipulari de aliquo, pro, ab aliquo, Iuriſconſulti dicunt, *l.* 54. §. *inter.* D. *loca. l.* 19. *ad Velleia. l.* 110. *de verb. obliga. l.* 13. §. 1. D. *de recept. arbitr.*

Stipulari ſtipulationem, pro interponere. *Vlp. l.* 3. §. 1. D. *iud. c. ſolui.* Stipulationem iudicatum ſolui & procurator, & tutor, & curator ſtipulari poſſunt.

STIPVLATIO, *inquit Pomp.* eſt verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, daturũ facturúmve ſe, quod interrogatus eſt, reſponderit, *l.* 5. §. 1. D. *de verb. obli.* Vel ſic: Stipulatio eſt, conuentio ſolemnibus verbis ex interrogatione & reſponſione confecta. vbi verbis, quod fiat adnotandum, ſatis ex eo patere non fieri eam, niſi inter præſentes. Stipulationem autem inde dictam Tribonianus tradit, quod ſtipulum apud veteres firmum appellabatur, fortè à ſtipite deſcendens. titu. de verb. obli. in princi. quod Græcus interpres vertit, ἀπὸ τοῦ στελέχους. Et ſtipitem quidem antiqui vocabant fuſtem terræ defixam, vt auctor eſt Feſtus: quo boues & cætera animalia alligarentur, vt retinerentur certo loco, & arbuſculis ne nocerent. qua ſimilitudine fortaſsis ſtipulationem exiſtimauit dictam eſſe: de qua & hunc verſiculum veriſimile eſt factum:

Verba ligant homines, taurorum cornua funes.

Aliis hoc videtur abſurdum, & legunt, Fortè ἀπὸ τοῦ στυπποῦ deſcendens, στύφω enim adſtringo & alligo ſignificat.

Stipulationem enim dictam ait Paulus, quaſi firmum adſtringendę obligationis vinculum, *lib.5.Senten.tit.7.* Varroni tamen loco præcitato aliud videtur, qui ſtipulationis vocabulum à ſtipe deductum cenſet:& Stipulari eum dici, & reſtipulari, qui pecuniam alligat: id eſt, (*vt exponit Connanus*) qui aliquem ſibi alligat pecuniæ promiſſæ. Feſtus autem, Stipem eſſe nummum ſignatum,inquit, teſtimonio eſt & id, quod datur in ſtipendium militi,& cùm ſpondetur pecunia,quod ſtipulari dicitur. Sed cùm ſtipulatio non pecuniæ modo, ſed rerum omnium eſſe poſſit, quæ veniunt in hominum commercium. Tribonianus fortaſſe eã maluit à ſtipite deducere, quàm à ſtipe. Antiquitùs autem ſtipulationes certis verbis ſic concipiebantur, vt eodem quis verbo reſpondere cogeretur, quo eſſet interrogatus: ſiue pro ſe, ſiue pro alio vellet promittere, Vt, ſpondes? ſpondeo:Promittis?promitto:Dabis?dabo:Facies?faciam.Sed hac verborum ſolemnitate per Leonem principem ſublata,*l.10.C.de contrahen. ſtip.* placuit etiã Iuſtiniano, nihil referre iiſdem, ne an diuerſis verbis,aut quib.linguis vtantur contrahentes ſtipulationem: dummodò vterque alterius mentem & conſenſum ſanè intelligat, ſiue per ſe, ſiue per verũ interpretem. Hinc earum, quæ Græcis verbis concipiebantur, hæ annotantur formulæ *apud Cuiac.Obſeru.lib.* 14 *c. vlt.* Apud Ariſtoph. in Pluto: φεύγεις σὺ ἤδη πονηρούς:φημ' ἐγώ,vel his verbis, κελεύεις: κελεύω.Homer.Odyſſ. θ. ἐγὼ δέ τοι αὐτὸν ὑπίσχομαι ὡς σὺ κελεύεις. vel hoc verbo ἐγγυῶμαι.*vt in l.blanditus.C.de fideiuſſ.* ὅτι ἐγγυῶμαι τοῦτο.ita enim legendum Baſilica docent,vt idem obſeruauit. Qui autem ſic accipit promiſsionem ab alio, ſtipulator dicitur,& reus ſtipulandi: qui autem annuit & reſpondet, Promiſſor vocatur,& reus promittendi, à re in ſtipulationem deducta,§.3.*Inſtitut.de verb. obligat.l.1.§ ſi quis.&* §.*vlt.* D.*eod.titu.l.1.* D.*de duobus reis.*

Stipulationis autem introducendæ ratio fuit valde neceſſaria: ne homines ex nudis pronunciationibus ſæpè incauti illaquearentur vinculo obligationis. Porro,per interrogationem excitatur animus ad deliberationem quandam, num ſit promittendum. Per reſponſionem declarauit talis deliberatio certo conſenſu.Optima igitur ratione lex vult talem formam manere firmam ad obligationem: & conſequenti nomine denotauit. Nam ſtipulatio vocatur,hoc eſt, confirmatio ſeu adſtrictio, à ſtipulo, quod veteres (vt iam diximus) firmum appellabant.

Stipulatio omnis,inquit Imp. aut purè,aut in diem, aut ſub conditione fit. Purè,veluti,Quinque aureos dare ſpondes? Idque confeſtim peti poteſt. In diē cum adiecto die,quo pecunia ſoluatur, ſtipulatio fit: veluti, Decem aureos primis Kalendis dare ſpondes?Idque ſtatim quidem debetur, ſed peti prius quàm dies venerit, non poteſt, ita tamen, vt totus is dies arbitrio ſoluentis tribui debeat. Sub conditione ſtipulatio fit, cùm in aliquem caſum differtur obligatio: vt ſi aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur ſtipulatio:veluti, Si Titius Conſul fuerit factus, quinque aureos dare ſpondes?*§.omnis.de verb.obliga.*

Stipulationum quædam in dando, quædam in faciendo conſiſtunt, *l.2 in princ.*D *de verbor.oblig.* Sumitur hæc diuiſio à cauſſa materiali, quoniam nihil expectare poſſumus à proximo ad vtilitatem noſtram, quod in ſtipulationem deducimus, quàm aut donationem rerum,aut præſtationem factorum. Nihil igitur eſt aliud,circa quod verſetur ſtipulatio vel ſit materiã, præter hæc duo: idque nos docet vniuerſa naturæ conditio,quam nemo poteſt inficiari.

Stipulatio duplex eſt,Vulgaris,quę fit ſimpliciter, veluti Rem dari, *vt rectè Thalelæus ſcribit* 29.*βασιλικῶν*, *ad l.1.C.de rei vxoriæ actione.*Hanc de iure inutiliter ſtipulamur. Eſt & alia ſpecialis,quæ fit adiecta cauſſa, Quod actione rei vxoriæ dare facere oportet,dari: vel, Quod ex cauſſa condictionis dare facere oportet. Stipulationum etiam aliæ ſunt diuiduæ, aliæ indiuiduæ, pro ratione rerum, quę in ſtipulationē deductę ſunt, nam rerum aliæ poſſunt diuidi, id eſt, pro parte peti,præſtari,dari,ſolui,veluti ſummæ, eiſque pro parte ſolutis, pro parte contingit liberatio. Item ſpecies certæ, vtputà Stichus, partis diuiſionem & liberationem admittunt, *l.9. §.1.* D. *de ſolut.* Pars ſolui poteſt volenti ſtipulatori. Aliæ natura diuidi non

nō poſſunt, vt prædiorum iura, via, iter, actus, aquæductus, quæ diuiſionem non admittunt. *vide l.* 2. D. *de verborum obligat.*

Stipulatio T R I B V N I T I A eſt, quę ex iuriſdictione Tribunorum venit: id eſt, quæ pro collegio Tribunorum Tribun. ipſis auctoribus interponitur. *Eius meminit Vlp. tit.* 7. Si maritus, *inquit*, pro muliere ſe obligauerit, vel in rem eius impenderit, diuortio facto eo nomine cauere ſibi ſolet ſtipulatione Tribunitia.

Stipulatio A L T E R N A T A, quoties disiunctiuo modo duæ res promittuntur, quoniam non vtrunque, ſed duorum alterum dari oportet: vt putà Stichus, aut x.

Stipulatio A Q V I L I A N A, ſtipulatio eſt à C. Aquilio Gallo prodita, per quam omnium rerum obligatio in ſtipulatum deducitur: & ea per acceptilationem tollitur: *cuius formulam cognoſce ex l.* 18. *ff. de accept.*

Stipulatio M O R T I S C A V S S A exiſtimatur fieri, vt ait Antiſtius Labeo, quæ ita fit, vt morte promiſſoris confirmetur: aut (vt quidam dixerunt) cuius ſtipulationis mors fuit cauſſa. Feſtus.

Stipulationes I V D I C I A L E S ſunt, duntaxat quæ à mero iudicis officio proficiſcuntur, veluti de dolo cautio. P R A E T O R I A E, quæ à mero Prætoris officio proficiſcuntur, veluti damni infecti. Prætorias autē ſtipulationes ſic audiri oportet, vt in his contineantur etiam Ædilitiæ: nam & hæ ab iuriſdictione veniūt. C O N V E N T I O N A L E S ſunt, quę ex conuentione partium fiunt: quæ certam formam ſiue legem non habent, & harum totidem genera ſunt, quot penè dixerim rerum contrahendarum: Græcis συναλλακτικαὶ dicuntur. C O M M V N E S ſunt ſtipulationes, veluti rem ſaluam fore pupilli. nam & Prætor iubet rem ſaluam fore pupillo caueri, & interdum iudex, ſi aliter expediri hæc res non poteſt. *hæc Pomp. in l.* 5. *ff. de verb. obl.* Quæ verba quomodo accipienda ſint, & aliter quàm hactenus à Doctoribus, *docet Alciat. lib.* 1. *Paradox. c.* 1.

Stipulationum prætoriarum, inquit Vlp. tres videntur eſſe ſpecies. Iudiciales eas dicimus, quæ propter iudicium interponuntur, vt ratum fiat, vt iudicatū ſolui, & ex oper. noui nuncia. Cautionales ſunt autem, quæ inſtar actionis habent. & vt ſit noua actio intercedunt: vt de legatis ſtipulationes, & de tutela, & ratam rem haberi, & damni infecti. Cōmunes ſtipulationes ſunt, quæ fiunt iudicio ſiſtendi cauſſa, *l.* 1. D. *de ſtipulat. prætor.*

S T I P V L A T V S, pro ſtipulatio. *Imp. l.* 3. *C. de inutil. ſtip.* Super ſtipulatu tuo adi præſidem prouinciæ. *Papi. l. pecuniæ.* 9. *de vſur.* Pecuniæ fenebris intra diem certum debito non ſoluto dupli ſtipulatum in altero tanto reſpondi nō tenere. *Scæuol. l. vxori* 33. §. *vltim. de lega.* 3. Quicquid ad eum, ſiue ſtipulatum eius conceſsit. Sic Tranſactus pro tranſactione, *l. vlti. C. ſi aduerſ. tranſ.* & Comperendinatum, pro comperendinatione, apud M. Tullium.

S T I P V L A T O R ferè in legibus dici ſolet is, qui interrogat, velut creditor obligans alium. Promiſſor verò accipitur, qui reſpondens obligatur. Quanquam etiam ſtipulator de promittente dici poſsit, vt iam diximus.

S T O L A, veſtis erat ad talos demiſſa, matronarum inſigne, *Vlpian. de aur. & argent. lega. l. veſtis.* Muliebria, inquit, ſunt veluti ſtolæ, pallia, tunica, ideòque eam quidam ἀπάνθρωπον vocauit: etſi ea Caligula & Heliogabalus vſi ſunt.

S T R A B O, vide Scrabo.

S T R A M E N T V M, *Caius l.* 234. *de verb. ſigni.* vocare videtur id, quod homini ſubſternitur, Hinc Stragula veſtis, *l.* 12. §. *ſed ſi fundus. D. de inſt vel inſtru. l.* 3. *ff. de ſup. leg.* Et Stratoriæ veſtes, *Paul. lib.* 3. *Sent. tit* 6. Et Stragula veſtimenta, *l.* 23. §. *veſtimenta ff. de aur. arg.*

Στρατηγοὶ quandoque Prætores accipiuntur, *Nouell.* 29. *& Dion. lib.* 50. quandoquo magiſtri militum. *Nou.* 22. 38. *&* 103. in libris noſtris magiſtratus municipiorum.

S T R A T A, lapidea via, *l.* 1. §. *pen.* D. *de via public.*

Strata, *l.* 4. *C. de priuil. dom. Auguſt. lib.* 11. idem quod Gallis *paue. Sic & l.* 6. *de itin. munien. in C. Th.* Cœpit poſtea quælibet via ſtrata dici, vt 58. βασιλικῶν ti. 3. περὶ ἐκτὸς τῶν στρατῶν συνισταμένων. & tit. 5. τῆς στράτης χωσάμενος tit. 7. περὶ φύλακος τῆς στράτας. *Iſidor. lib* 15. *Etymol. c. vlti.* ſtratā dictam, quaſi vulgi pedibus tritam tra-

dit: cùm tamen ſimilius vero ſit, ab eo, quòd lapidibus ſternatur, ita appellatã. *Procop.libr.2.de bello Perſico*, viam à Latinis ſtratam etiam dici tradit.

STRATORES, *titul. Cod.de ſtratoribus.lib.12.* ij erant, quorum munus erat, equum freno tenere, & conſcendenti magiſtratui opem ferre. *Spartianus in Caracalla*: Cùm illum in equum ſtrator eius leuaret. *Paulus Diaconus de geſtis Longobard.* Equus quamuis hinc inde à ſtratore verberibus cæſus, non poterat eleuari. Horum etiam erat, equos militares probare, qui à prouincialibus cõferebantur. *vt l.vnic.C.eod.tit. indicat. & Am.Marcell.lib.29.his verbis*: Conſtantinus ſtrator paucos militares equos ex his auſus mutare, ad quos probandos miſſus eſt in Sardiniam. Stratores etiam in carceribus ponuntur, *in l.1. C.de cuſto. reor.* iique videntur ſignificari, qui victus & ſtratus eorum, qui carcere continebantur, curæ præpoſiti erant: aut etiam milites illi intelligi, quibus cuſtodiæ committebantur. Alij hoc ſenſu Statores legunt. Vide Statores.

STRATVM, omne veſtimentum eſt, quod ſterni ſolet, à ſternendo dictum. *Rufin. l.34. D. de re iud.* Si victum vel ſtratum inferri quis iudicato non patiatur, vtilis in eum pœnalis actio dãda eſt. *Vlpia.l.45. D.de verb.ſign.* in ſtratum omne veſtimentũ contineri, quòd iniiciatur, Labeo ait. neque enim dubiũ eſt, quin ſtragula veſtis ſit omne pallium περίστρωμα. in victum ergo veſtem accipiemus, non ſtragula: in ſtratu, omnem ſtragulam veſtem. Idem igitur eſt ſtratum quod Stragulum: *de quo ſic Varro li. 4. de ling. Latin.* Ac quicquid inſternebant, à ſternendo ſtragulum appellabant.

STRATVRA loci ex tabulis, *l. 242.in fi.ff.de verb.ſigni.*

STRICTVM ius noſtri appellant, quod veteres ſummum dicebant: id eſt, quod reſtrictè ad verborum præſcriptum dirigitur, & tanquam ad viuum reſecatur: quod merum & ſubtile ius aliàs dicitur. Itaque æquitati paſſim opponitur, *l. pen. D.de conſtit.pecun. l.8. C. de iudic. l.penult. §.2. D.de iur.dot. l.28. D. de ſtatulib.*

STRICTI iuris vocabulum peculiare eſt Iuriſc. Duobus autem modis intelligitur: altero propriè, cùm leges ſcriptæ nimis ſeuerè, ac ſine vllo temperamento, aut trahuntur per interpretationem ad caſus ſimiles, in quibus tamen ratione circumſtantiarum eſt aliqua diſſimilitudo: aut in caſu, de quo loquuntur, nimis durus ſenſus extorquetur. Altero modo impropriè ſumitur, cùm fraus fit legi, hoc eſt, cum ſaluis verbis legis, ſententia eius circumuenitur, detorquendo eam ad impertinentia, aut eludendo ratione ſophiſtica, *gloſſ. in l. placuit. C.de iudiciis.* id vocabulum tripliciter exponit. Cum Iudæis ſummo iure agendum eſſe, Interpretum doctrina eſt: non tamen, vt notabiliter Alcia. dixit, ſummouendi ſunt ab hac æquitate, quam ἐπιείκειαν vocant. Cùm nihil aliud ſit ius, quàm hæc æquitas in artem redacta. Cæterùm in omnibus rebus præcipuam eſſe iuſtitiæ, æquitatiſque ſcriptæ, quàm ſcripti iuris rationem, *Impp. Conſtant. & Licinius conſtituere.* Quando rigor iuris temperandus ſit ἐπιεικεία, id eſt, æquitate, *Bart.indicat, l. vlt.ſub fin. C.de legib. & Philip. in Epitom. Philoſoph. libr.2.*

Stricti iuris actiones, in quib. iudices ita ad præſcriptã formulam atque ſummam adſtricti erant, vt neque pluris, neque minoris damnare reum poſſent, vel (*vt inquit Theod.*) ἐν οἷς τῆς ἀκριβείας γίνεται λόγος. *§.actionum. 24. Inſtit. de act.* Vocantur etiam ſtricta iudicia, & ſtricti iudicij actiones, *l.3.§.in hac. D. commod. l.5. D. de in lit. iur.* vide ſuprà Actiones ſtricti iudicij. Sic

Strictam rationem accipimus *in l. 7. §.ſi cuius tamen. D. de acquir. rer. dom. l.1. §.accuſationem. in fi. D.ad Turpil.* Et ſtrictam interpretationem, *l.20.§.ſi ſublatũ. D.de ſerui.vrban.*

Strictam rationem habemus, *ait Vlpia.* quæ nunquam in ambiguis religionum quæſtionibus omitti ſolet. Nam ſummã eſſe rationem, quæ pro religioſis facit, *l. ſunt perſonæ. D. de relig. & ſumptibus fun.*

STRIGA, *l. vltim. Lang. de hom. fer. l.3. qual. mund. alien. per l.2. de iniur. mul.* Feſto eſt malefica, quæ hominis inteſtina corpore paulatim diffluente perdere fingitur. Plautus Pſeudolo:

Strigibus viuis conuiuis inteſtina quæ excedunt.

Gloſſis

Gloſſis vet.Striga: λαμπυγὼν, qui etiam humanis corporibus veſci credebatur: καὶ γυνὴ φαρμακὶς, Langobardis Maſca, hodie *Magas*.

S T R O B I L V S, στρόβιλος, nucleus pineus. *Vlpian. l.55.D. de leg. & fid. lib.* 32. De pinu autem integri ſtrobili ligni appellatione continebuntur. De Strobilo arbore. *Plin.lib.*16.*c.*15.

S T R V C T I L E dicitur,quod manu conſtructum eſt, & fabrica conſtat. Sic Structile opus, *l.*241.*D.de verbo. ſignific.* Structiles canales,*apud Vitru. lib. 9. cap.* 7.Structilis forma, *apud Palladium, lib.* 9.*c.*11.

S T R V C T I L I S lapis, non ille quadratus, atque ad normam cæſus, ſed rudis & informis, quo vel reticulata ſtructura,vel ordinata fit.*Vlpian. l.6. §.* 4.*D.ſi ſeru. vindi.*Fortè vt reficiat lapide quadrato,vel lapide ſtructili,vel quo uis alio opere,quod in ſeruitute dictum eſt.De reticulata & ordinaria ſtructura, *lege Vitruuium lib.*2.*c.* 8.

Structiles columnæ, quæ non vno ſaxo perpetuo conſtant, ſed ex cæſis lapidibus,aut coctilibus laterculis conſtructæ ſunt. *Vlp.l.*8.*D.ſi ſeruit vind.* Superque eum parietem columnas ſtructiles imponere, quæ tectum porticus ambulatoriæ ſuſtineant.Has Græci στήλας vocãt. Vide Stelæ.

S T R V C T V M, *in l.*3. *§.vnde illud. D.de minor.* ſignificat machinatum,& ex cogitatum: ſed totum hoc ſtructum,*inquit Celſus*, vt maiore eo facto liberaretur.

S T R V C T O R faber cæmentarius, *apud Tarrunt.in l.vlti.de iure immu.*

Structores B V C V L A R V M, *in l. vlti. D.de iure immunit.* ſecundum Florentinam lectionem. Alij enim codices habent ſtructores, bucularij. Et ſtructores quidẽ Tribonianus ædificatores interpretatur, *in l.* 1. *de excuſ. artific. lib.*10. *C.* & Græci οἰκοδόμους. *Vege. etiam libr.*2. *cap.*11. In exercitu ſtructores ponit. Sic enim illic ex vetuſtis codicibus legendũ eſt, non vt paſſim ſcriptum eſt, Inſtructores. Similiterque in miniſterijs militaribus ſtructores poni videmus in Epiſtola, quæ à Vopiſco in Aureli.refertur.

S T V D I A liberalia, homine libero digna,*l.*1.*de extraordin.cognit.*

S T V D I O S I iuris olim his nominib. appellabantur: Primo anno Dupondij, à dupondio nummo duobus aſſibus æſtimato, quaſi nullius adhuc in ciuili diſciplina æſtimationis, ſcilicet initiati tantùm ſtudiis: ſicut reſpectu Chriſtianiſmi infantes, paruuli dicuntur.Poſteavocati ſunt Iuſtinianei,*Conſti. D.*2.*§.& primo quidem anno*.Secundo anno dicebantur Edictales,ab edicto quod eis proponebatur. *Ibi. §. Secundo autem.* Tertio anno Papinianiſtæ vocabantur, ab auctore Papinia.cuius libros legebãt. *Ibi. §. tertij denique anni.* Quarto anno λύτας nuncupabãt, hoc eſt, ſolubiles, quaſi iamiam à certa illa & præſcripta ſtudiorum ratione ſoluendi *Ibid. §. ſed quia ſolitum.* Quinto anno προλύται appellabantur,hoc eſt,qui λύταις eruditione præſtarent. *Ibid. §. quibus ſi bene.*Poſt quinquennium itaque conſummato iuris ſtudio, dicebantur Oratores maximi, iuſtitiæ ſatellites, Iudiciorum athletæ gubernatoréſque. Hoc ſeculo & ordinem docendi, & titulorum nomina corruperunt inſulſi commentatores. Cœperunt enim appellare,Baccalaureos:Licẽtiatos,Doctores Iuris ciuilis,Iuris canonici,Decretorum,& vtriuſque Iuris,Mirum cur non etiam Prætorij iuris Doctores deſignauerint, ne vllum genus in Barbaro regno deſideraretur.

S T V D I O S I iuris, pro iuris peritis, *l.*1.*D.de offi. adſeſſ. l.*9.*§.*1. *D de pæn. l* 4.*D.de extraord. cognit. Et apud Sueton. in Neron. Gellius lib.*12.*cap.*13. Cur hoc me potiùs ait, rogas, quàm ex iſtis aliquem peritis, ſtudioſiſque iuris, quos adhibere in conſilium iudicaturi ſoletis. Sic enim legendum potiùs, quàm vt vulgo, ſtudioſiſque viris.Nam iuriſperiti in cõſilium adhiberi,non quilibet ſtudioſi ſolebant. Quanquam & conſulti abſolutè ſtudioſi videntur appellari,*in l.* 2. *§. poſt hunc maximè.D.de origi.iur.*

S T V D I O S E, pro data opera,arte, propoſito,& σπουδαίως,*in l.* 1. *D. de abigeis.* Sic Studio, id eſt, arte, *in l.*13.*& l.* 53.*D.de fideicom.libert.*

S T V L T V S imperitum ſignificat,*in l.*9.*§.ſi quis ius D.de iur.& fact.ignor. l.*4. *D.quod vi,aut clàm.* Et ſtultitia imperitia eſt,*in l.*51.*D.de euictionibus.*

Stultus,imprudens. Nam & multi non niſi ſcientes,aliquando ſtultè aliquid ve

agunt, vel loquuntur. Quemadmodum ſtultus eſt Iuriſc. qui enim hæreditatem non ſoluendo, *l.3. ad leg. Falcid.* & ſtultiſ. Imperatori, pro bono eligens malum. *§. cæterùm. Inſti. quod cum eo.*

STVPRVM generaliter coitus eſt lege vetitus, iſque duplex: vnus cum nupta, quem dicimus adulterium: vel cum cognatis, vel ſacris virginibus: alter, cū quálibet perſona, cui vis infertur, etiam ſi ancilla ſit. Inter Stuprum autem, & adulterium hoc intereſſe quidam putāt, *inquit Modeſt.* quòd adulterium in nuptam, ſtuprum in viduam committitur: ſed lex Iulia de adulteriis hoc verbo indifferenter vtitur, *l.101. D. de verb. ſignif. l.6. D. de adult. l.41. D. de ritu nupt.* Denique ſtuprum cum omni muliere libera committitur, quæ neque vxoris, neque concubinæ loco habetur, *l.3. D. de concubin. l. ſtuprum 34. D. de adulter.*

STYPTERIA, ςυπτηρία, alumen. *Vlp. l.3. §.6. de reb. eor. qui ſub tut.* Si lapidicinas, vel quæ alia metalla pupillus habuit ſtypteriæ, vel cuius alterius materiæ, &c.

SVB, pro poſt, *l.1. D. de interdi. & releg.* aliquando pro coram, *l. generaliter. §. fin. C. de iureiur. Reliqua vide in not. ad l. Mathematicos. C. de Epiſc. aud.*

SVB TEMPVS VENDITIONIS, Vlpia. interpretatur, hoc eſt, biduò ante venditionem, *l. ædiles. 2. §. vendendi. de ædil. edict.* Ferè autem iungitur Sub, accuſatiuo, cùm tempus ſignificatur. Itaque ſub tempus, cum Haloandr. & non ſub tempore, vt in vulgatis, legendum. Seruius exponit, Sub tempus, & Sub idem tempus, hoc eſt, circa.

Sub titulo exequi, pro pertractare, *apud Vlpian. in l. 1. §. hoc edicto. D. de poſtul.*

SVBADIVVÆ, *lege 4.5. & vltim. C. de agentibus in rebus, libr. 12.* ſunt adiutorum adiutores: quemadmodum Syneſius, in Epiſtola ad Herculianum, indicat his verbis: Ἀρτοκοπτικόν τις ἐςὶ τῶν ἡρακλείαν τοὺς δορυφόρων, τάξιν ἔχων τῶν βοηθοῖς βοηθεῖν· ἡ γὰρ σουβαδιοῦβα λέξις τοῦτο ἑρμηνεύειν πιςεύεται. Eſt planè inſigne in hoc verbo mendum apud Suidam, apud quē ita ſub litera ρ ſcriptum eſt: ῥουβαιουβοῦς παρὰ ῥωμαίοις ὁ τοῦ βοηθοῦ βοηθός. Nam proculdubio in ordinem dictionum à litera σ, incipientium vox illa transferenda eſt, & pro ῥουβαιουβοῦς, σουβαδιοῦβα ſcribendum. Inuenitur autem hoc verbum aliquoties in Notitia Imperij Rom. Atque adeò, vbi officium magiſtri officiorum recenſetur, Subadiuuæ adiutores duo, pro Subadiuuæ adiutoris legitur. Subcurator eadem forma, *in l.30. D. de negoc. geſt.*

SVBARRATIO fit anuli datione, & aliis modis not. *c. ſi quis vxorem. 27. q.7. & c. ſi. de ſponſ. impub.*

SVBAVDITIO tropus grammaticis notiſſimus, Iuriſc. frequens, *loco indicat A. Augu. lib.2. Emend. c.1. & vide Tho. Linacrum.* Quæ dictiones ſubaudiantur, indicat *Albericus in Lexico.*

SVBCVRATOR, adiutor curatori, cum minore tamen poteſtate dat *s. Iulia l.30. de neg. geſt.* Quendam ad ſiliginem emendam curatorem decreto ordinis conſtitutum eſſe: eidem alium ſub curatorem conſtitutum ſiliginem miſcēdo corrupiſſe, &c.

SVBDIACONVS, qui ſubiacet præceptis & officiis Leuitarum, *c. cleros. 21. diſtinct.* Eorum officium ponitur *in c. per lectis. 25. diſtin.* Erant Subdiaconi B. Ignat. tempore, vt ex eius ad Antiochen. Epiſtola liquet, ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώςας.

SVBDISIVNCTIVORVM duo ſunt genera, *l. hæc verba. 124. D. de verb. ſigni.* Subdiſiunctiua diuerſa diuidit, *&c. d. l. hæc verba.*

SVBDITVS iudex, *Feſto interprete li.17.* dicebatur, qui loco mortui dabatur iis, qui eum iudicem habuerunt in aliqua re, vel lite. *Sic in l.60 ff. de iudic.* Subditus iudex in locum demortui ſuffectus dicitur.

Subditum teſtamentum dicitur, cùm vero teſtamento occultato, aliud clàm fuit appoſitum, *l. 2. ff. de falſ.*

Subditus ratione domicilij. *gloſ. in clem. vnic. in verb. ſubditos. de foro compet.*

Subditus. Sicut ſuperiores non debent nimia familiaritate contemptos ſe reddere, *l. obſeruandum. ff. de offi. præſid.* Ita ſubditi non tenentur vltra modum obſequi, *ca. admonendi. 2. q.7. & 11. q.3. c. Quid ergo & cap. ſeq. Leui. 19. Gal. 1.*

SVBGRVNDÆ, vide Suggrūdę.

SVBHASTA, vide ſuprà Haſta. Ex duobus verbis vnum fecit vſus. Hinc Subhaſta, quæ publicè venierunt, *l.*

ordo.

ordo.C.de execut.rei iudic.

SVBIICERE teſtamentum,*l.2.D. ad l.Corn.de falſ.& apud Paul. lib.* 3.*ſent. tit.* 7. *& lib.* 5. *tit.*24.id eſt,pro vero falſum ſupponere. *Quintilia.lib.9.ca.*2.Rea fuebar, quæ ſubieciſſe dicebatur marito teſtamentum. Sic Subiecta teſtamenta, & Subiector teſtamentorum, *apud Cicer. ſæpe.*

Subiicere delatorem vel accuſatorem, ſummittere & ſupponere eſt,*l.*50.§.1.*D. de legat.*1.*l.*15.*D.ad Turpill.l.*14. §. *is demũ videtur.D.de bon.libe.* Subiici etiam partus,id eſt,ſupponi dicitur,*l.*1.§. *ſed & ſi ſeruus.D.de vent.inſpic.l.*1.§.*vltim.l.* 3. §. *ſi mater.D.de Carbo.edict.l.*1.§.1 *D.de quæſt. l.*16. *D.de his, quib.vt indig.* Suppoſitum partum dicit,*l.*46.*D.de iur.fiſ.l.* 9. *D. de Carb.ed.*Subiecto nomine,*l.*8.*in fi. D. de reb.cor.*

Subiici beſtiis,pro obiici,*in l.vlt.C.ad l.Fab.de plagia.l.*3.§.*penult.D.ad l Cornel. de ſicar.l.*12.*C.de pæn.* Subiici quæſtioni,*l.* 11.*C.de quæſtionibus* Subiici fuſtibus,*l.*28. §.*& vt generaliter.D.de pœnis.* Subiici pœnis,*l.*1.*D.ad Turpil.*

Subiici vectigalium præſtationi dicuntur ea,pro quibus vectigal pręſtatur, & penditur,*l.*9.§.*penul.D.de public.* Vectigalibus etiam ſubiectos agros *Hygen. lib.*2.*de limit.conſtituen.*dicit,qui ſub vectigali locantur. Sic

Subiici vſuris dicuntur , quibus vſuræ applicantur,*l.*38.*D.de nego.geſt.l.*54.*D.de admi.tuto.*

SVBINTRODVCTA mulier quid ſit,in Decretis Pontificiis,*diſtin.*32. *c.interdixit per omnia.& rurſus eadem diſt.* Nullus miſſam audiat presbyteri, quem ſcit concubinam indubitanter habere, aut ſubintroductã mulierem(quia Gloſſematarij prorſus ſilentio prætereunt) Late explicat Rhenanus noſter, adiecto ſcholio Euſebianæ Hiſtor Eccleſ.

SVBINVESTITVS,eſt vaſallus vaſalli.Feudiſtæ tales multas habent loquendi formulas,ab vſuLatinorũ abhorrentes.Quod enim noſtri,Dare feudum, Concedere feudum vaſallo, nunc dicũt: Romani Dare mancipio fundum,in fidẽ ſuam accipere clientem.Noſtri, Auferre feudum,Aperire feudũ:Romani: Inicere manus prædio cliẽtelario.Noſtri, Sub ſtituere aliquem in locum ſuum,Subinueſtire: Romani. Emancipare prædium, A clientela ſeſe eximere in gratiam alterius. Noſtri , Feudum accipere,Inueſtiri de Feudo Romani , Mancipio accipere, Fidem patroni ſequi,in fidem ſe conferre.Vnde natum eſt,quod vulgò dici ſolet in epiſtolis, Ioannes mancipium tuũ. Non enim ad bellicam captiuitatem,aut ſeruitutis conditionem pertinet, in quo multi falluntur. Noſtri,Seruire,Seruitu tem facere domino Romani.Clientelam exhibere, Obſequium præſtare, Noſtri, Vendere feudum:Romani , Obſequium vel clientelam exuere alienato prædio. Noſtri, Vaſallus non vult ſeruire,Derelinquit dominum : Romani, Cliens non vult dominũ agnoſcere, Inficiatur clientelam, Facit ſui controuerſiam. Noſtri, Feudum paternum , Feudum antiquum: Romani,Ius gentilium, quaſi ad gẽtiles, agnatóſque trãſiens. Noſtri,Inueſtituram facere iuramentũ fidelitatis recipere:Romani,Oſculo in fidẽ recipere,Verba pręire,Iureiurando diſcinctũ clientẽ adigere.Noſtri,Inueſtituram petere,Iurare fidelitatem:Romani,Dare manus ſupplices,Oſculũ obſequioſè porrigere,In verba iurare,Sacramento adigi.Noſtri, Breue teſtatum,Inſtrumentum feudale:Romani,Apocham admiſſæ clientelæ , Antapocham clientelæ exhibitę:quaſi teſtificationem vltrò citróque dati & agniti beneficij. Noſtri, Saluo iure cuiuſcunque clauſulam appellant in breui teſtato ſolemnem :Romani, Quod ſine fraude, ſua,aliorúmque fiat.Noſtri,Feloniã contra dominum exercere, Feudum amittere : Romani, Prædium committere, pro confiſcari.Vt in tit de pub. & vect g. & commiſſ.Paulus D.nego geſto. i periculum,inquit,erat,ne prædia in publicũ committerentur,Noſtri,Culpam remittere, Feloniam non perſequi : Romani, Manum iniectam tollere , Manus iniectionem remittere. Noſtri,Feudum improprium vocant,& feudum temporale, quod ad annum,vel quinquennium conceditur Romani, Precarium clientelare dixerunt.

SVBITO improuiſo , citra propoſitum,*l.ſi is quis.*§.*quod ſi D.de acquir.hæredi.*

SVBIVGATA bona corruptè legitur in vulgatis; *apud Papinianum, in l. cum de in rem verſo.de vſur.*Reponendum Publicata,pro Subiugata.

PPP

SVBLIMITAS, altitudo, *l.2.C.de indict.lib.10.*

SVBLIMISSIMI iudices, ſunt Præfecti Prætorio, Quæſtores, Magiſtri officiorum, *l.37 §.pen. l.pen. C.de appel.* Inde Sublimiſſima ſedes, prætoriana, *l.14.C.de iud.*

SVBLVCARE arbores, in XII.Tab. eſt ramos ſupputare.

SVBMITTERE, vide Summittere.

SVBMOVERE, vide Summouere.

SVBNIXVS, munitus, *l.vnic. D. de offic.Præf.Præt.*

SVBNOTARE dicimur, cùm qua ſi inuentarium conficimus.

SVBNOTATIO, ſubſcriptio, *l.vnic.C.de emend.Iuſtin.*

SVBOLES, pro Soboles, *ſæpè in Pand. Flor. de quo verbo eiuſque notatione Feſtus lib.17.*

SVBRIGERE, corrigere, emendare pœnis propoſitis: Hinc in libris de Officio Proconſulis, qui Vlpiani exiſtimantur, Ad ſubrigenda: Veteres Gloſſæ exponunt, εἰς ὑπόβασιν τιμωρίας.

SVBROGANDVS, pro ſubſtituendus. *in l.vnic.C.de colleg.lib. 12.* Nihil autē debet ſubrogari, ſubſtitui, ſubordinari, ſuggeri, niſi cum illis qualitatibus, cum iſto iure, cum iſta conditione, qua fuit res cui ſubrogatur. *Gloſſ. & Bart.in l.1.C.de mancip. & colon. patr.libr. 12.* Sic Subſiſtet regula, Subrogatum ſapit naturam eius cui ſubrogatur, *l. quod debitori. & ibi Dinus. D. de donat. cauſ. mortis.*

SVBSCRIBERE in crimen, *l. vltim. D. de furt. l.24. D. de falſ. l. vltim. D.de priua. del.* Subſcribere autem accuſator libellis quos dabat, debebat ſe profeſſum eſſe, *l.3.§. item ſcribere.D.de accuſ.*

Subſcribere rationibus, *l. 40. §. ſeruum teſtamento.D.de ſtatulib.* & Subſcribere rationes, *l.82.D. de conditio. & demonſtr. l. 12. D. de liber. lega.* Inde ſub ſcriptæ rationes, *l. 41. §. libertatem. D. de ſtatulib. l.13.in fin.D.de diuerſ. temporalibus.*

SVBSCRIPTIO in crimen, pro inſcriptione, *l.7. D.de accuſationib. l. 29. D.ad leg.Corn.de ſicar. l.3.D.ad leg.Fab.de plag. l.13.C.de accuſat. Quintil.Declam.15.* Nunquid iniquè iudices, in tanti ſceleris ſubſcriptione depoſco, ne nominib. reos æſtimare velitis. Sumitur & Subſcriptio *auctore Chariſio lib.2.* pro præſcriptione. Hinc lib.51. Baſilicῶn tit.5. καὶ ὑπογραφῆς ἐξέλλαστο.

SVBSCRIPTIONES principū dicebantur eorum conſtitutiones, quibus reſpondebant præſentibus ſeſe per libellos conſulentibus. nam cùm abſentibus reſpondebant, Epiſtolæ dicebantur. *Vlpi.l.1.D.de conſtit.prin.* Quodcunque igitur Imperator per epiſtolam & ſubſcriptionem ſtatuit, vel cognoſcens decreuit, &c. Huius autem libelli & ſubſcriptionis exemplum eſt *apud Vlpian. l. 19.§.9.D.locati.*

SVBSCRIPTORES dicebātur, qui ſe accuſatori, qui rei nomen detulerat, ſubſcribebant: *plura cognoſces ex Commen. Hotomani Diuinat.*

SVBSCRIBENDARIVS *l.1.C. Theod. de erogat. mil. an idem qui actuarius.*

SVBSECIVA ſunt propriè, *inquit Iſidorus libro 15. Etymolog. cap.13.* quæ ſutor de materia præcidens quaſi ſuperuacua abiicit. Inde Subſeciui agri, quos in pertica diuiſos recuſant, quaſi ſteriles aut paluſtres. Item Subſeciua ſunt, quę in diuiſione agri non efficiunt centuriam, id eſt, iugera ducenta: quæ à ſubſecante linea ita appellata eſſe Frontin. in lib. de Agrorum qualitat. ſcribit. A quo, & eius interprete Aggeno Vrbico, ſubſeciuorum duo genera cōſtituuntur. Vnum, quod in extrema aſſignatorum finium centuria expleri nō potuit: aliud, quod in mediis aſſignationibus & integris centuriis interuenit. quidquid enim inter quatuor limites minus, quàm incluſum eſt, fuerit aſſignatum, in hac remanet appellatione, ideo quod is modus, qui aſſignationi ſuper eſt, linea eluditur & ſubſecetur. Et generaliter, Subſeciuum appellatum eſt, quod inter menſuralem lineam, & centuriæ extremitatem minus, quàm vt centuriam expleret, ſupererat. Ex quibus illuceſcet hic locus Tertulliani *ex lib.1.aduerſ.Marcio. in quo ita eſt:* Et videndum, ne qua adhuc illi vacent ſubſeciua, in quibus & tertius aliquis ſtipare ſe Deus poſſit. Sic enim illic verbum hoc ſcribi debet. *Similiter*

Apulei.

Apulei.lib.8.de Aſino Aur. Ac me relictū ſolum & ſubceſiuum cum faſtidio plerique præteribant. *Suetonij item in Domitia. cap.9.* Subceſiua, quæ diuiſis per veteranos agris captim ſuperfuerant, veteribus poſſeſſoribus vt vſucapta cōceſsit. *Quod etiam Agge.Vrbic.in Commentariis Frontini his verbis refert:* Nam Domitianus per totam Italiam ſubſeciua poſsidentibus donauit, edictóque hoc vniuerſis notum fecit.

SVBSEDISSE, pars ſoli dicitur, quæ depreſſa eſt, *l. 14. §. 1. D. de aq. & aqu. plu.* Cicer libr. de diuinat. verbo, Deſidere non ſemel in eo ſignificatu vſus eſt.

SVBSELLIA, ſunt tribunorum, triumuirorum, quæſtorum, & huiuſmodi minora iudicia exercentium: qui non in ſellis curulib. nec tribunalibus, ſed in ſubſelliis conſidebant. Erant & ſubſellia iudicum, id eſt, eorum qui publicis iudiciis diſceptandis operam dabant.

SVBSIDIVM bonorum poſſeſſionis, *inquit Imp. l. ſi aut nullam. C. de legit. hæred.*

SVBSIDIARIÆ literæ, quæ à patribus ad pares, vel ad ſuperiores ſcribuntur, petendo exhiberi transferríque in authenticam formam quoddam ſcriptum publicum vel priuatum.

Subſidiaria actio ea vocatur, quæ pupillo in ſubſidium datur aduerſus magiſtratus qui tutores dederunt, *l.1. in princ. §. non tantum. D. de magiſt. conuen. §. vlt. Inſti. de ſatiſdatio. tutor.* Inde autem appellationem habet, quòd in extremum ſubſidium pupillo excuſsis tutoribus fideiuſſoribúſque eorum datur, *l.5. C. de magiſtr. conuen.*

SVBSIGNARE prædia, legi operis faciendi adſcribere qui prædes quæque prædia pro redemptore oppignerarētur: Vt in lapide antiquo: Qui redemerit prædes dato, prædiáque ſubſignato Duumuirum arbitratu. Et in extremo: DIES pecun. pars dimidia dabitur, vbi prædia ſatis ſubſignata erunt: altera pars dimidia ſoluetur opere effecto probatóque. *Hoc eſt quod Paul. ait in l. 39. de verb. ſign.* SVBSIGNATVM dicitur, quod ab aliquo ſubſcriptū eſt. Nā veteres ſubſignationis voce pro adſcriptione vti ſolebant. Hinc etiam Feſtus libr. 16. Reſignare antiqui pro reſcribere ponebant: vt adhuc Subſignare dicimus, pro Subſcribere.

SVBSIGNATÆ fiſco facultates conductorum vectigalium fiſci dicūtur, *l. pen. § conductores. D. de iure immunit.* id eſt, ſubſcriptione obligatæ. Quo ſenſu & Subſignare res dixit Iuſtinia. *in l. vlti. § defenſionem. C. de admi. tut.* Subſignata etiam apud ærarium & Cenſorem prædia, quæ in cenſum deferebantur, *apud Cicer. pro Flacco.*

SVBSISTERE, pro hærere & dubitare ponitur à noſtris auctoribus, dum à præcipiti & temeraria adfirmatione abſtinere volunt. *l.33. D. de procur.* Quātum, *inquit,* ad filiumfamiliàs, verum eſt: in ſeruo ſubſiſtimus. *Sic l. pen. § conductores. D. de iure immu.* Vnde ſubſiſti poteſt, an prohibendi ſint à præſide, vel procuratore. *Sic & l 32. D. de reb. credit.*

SVBSTANTIA, pro bonis & facultatibus, *l.51. D. de pet. hæred. l.3. § vſuras. D. de contrar. tut. & vtil. actio. & l.14. § patris. D. de bon. liberti l.3. § nunc videamus. D. de ſuſp. tutorib. l. 4. C. qui bon. ced. poſſ. & aliis multis locis.* Sic ſubſtantia hæreditatis, *l.58 § pen. D. de adminiſt. tut.* Subſtantia pro οὐσίᾳ, *l.9. § inde quæritur. D. de contrahend. empt.* Et ideò materiam ipſam, qua corpus conſtat, ſignificat, *in l. 4. § ſi ex lana. D. de vſucap. l. 9. § ſi quis rerum. D. ad exhib.* Et in hoc ſignificatu quot ſint genera, *vide Bart. in tractatu de teſte.* Sed & ſubſtantia pro corpore ipſo ponitur, *in l. 20. D. de contrahen. empt.* Et pro patrimonio & rebus, *l. fin. D. de verb. ſign.* Sícque Subſtantia & res, opinioni & exiſtimationi opponuntur, *l. 2. § ſi ſub conditione. & § ſi à pupillo. D. pro empt.*

Subſtantia pro ſuſtentamento, *c. ſi epiſcopus. 12. q. 3.*

SVBSTITVERE, propriè eſt in eius qui iam certum locum obtinet, alterum ſupponere. Sic ſubſtituere arbores, *l.18. D. de vſufruct.* in locum mortuarum, vel infructuoſarum alias reponere, *l. 14. D. de impenſis. in res dot. fac.* Et eodem ſenſu Subſtituere pecora, *l. 69. D. de vſufru.* Hoc exemplo ſubſtitui hæredes dicuntur, qui in eorum locum ſufficiuntur, qui prius erāt: & ſecūdo vel tertio gradu ſubſtituūtur, *l. 1. D de vul.* veluti ſi in filij mei, ſi hæres erit, & hæres exiſtēs, impubes moriatur, alterum inſtituā: quia nō

in meum, ſed filij locum ſuccedit. Nec tantùm hæredibus, ſed & legatariis & iis quibus mortis cauſſa donatur, ſubſtituimus, *l.* 50. D. *de leg.* 2.*l.*32.D. *de leg.* 3.*l.*10.D.*de mor.cauſſa donat.* Aliàs tamen inter Subſtitutum & inſtitutum hoc intereſt, non quòd hic primo, ille ſecundo gradu ſcriptus ſit: ſed quòd inſtitutus paratus & deſignatus eſt ad locum obtinendum. Subſtitutus autem iam cū occupauit, vt omnis inſtitutus, cum hæreditatem adit, ſubſtitutus propriè dicendus ſit, & inſtitutus, qui teſtamento nuncupatus,aut ſcriptus eſt:ſubſtitutus, qui ſuccefsit, ita inſtitutus in ſpe, ſubſtitutus in re, ac poſſeſsione eſt. Vt cùm, ſi Titius hæres non erit, hæredem inſtituo mihi eū,non Titio inſtituo,& ſi ſubſtitutus dicēdus eſt, meū in locū ſubſtitutus dicēdus eſt,nō autē in illū Titij.

SVBSTITVTIO eſt, quæ poſt inſtitutionem à teſtatore fieri ſolet, id eſt, ſecundi hæredis appellatio. & duæ ſunt. Vulgaris illa, HAERES mihi eſto (ſiue hoc filio, ſiue extraneo dicatur) quòd ſi hæreditatem meam adire nolueris, illum ſuſtituo,ad quem hęreditas mea debeat pertinere. Pupillaris ſubſtitutio filiis tantummodò impuberibus dare poteſt,quę ita fit. ILLE FILIVS meus ſi intra pubertatem deceſſerit, illum ei ſubſtituo. *Hæc Caius lib.Inſtit.*2. *tit.*4. Vel ſic

Subſtitutio, eſt ſecundi hæredis in locum prioris deficientis inſtitutio. Ea autem duplex eſt: vna Pupillaris, quæ pupillari tantùm ætati fit: hoc modo, FILIVS meus hæres eſto: ſi hæres erit, & antequam in ſuam tutelam venerit, id eſt,pubes factus ſit, moriatur. Titius ei hæres eſto.Altera Vulgaris,quę omni ętati fit: hoc modo, TITIVS hęres eſto: ſi non erit,Mæuius eſto.Illa ſolis filiisfa. hæc cuiuis fieri ſolet, ſiue filius ſit, ſiue extraneus: illa hæredem filio deſignat: hæc teſtatori: illa propriè Subſtitutio, hæc propriè Inſtitutio eſt, vt ex voce inſtituere, cognoſces, *l* 1. *& paſſim.D.de vulg.& pupill.* Vel ſic

Subſtitutio nihil aliud eſt, quàm ſequenti loco facta ſubordinatio, *inquit Zaſius*,Fumæus ſic eam definit, Subſtitutio eſt in locū cuiuſcunque inſtituti hæredis deficientis ſuppoſitio.Et rectè quidem, cùm fiat etiam ſubſtitutio in legatis,& donationib. cauſſa mortis, *text. in l. vt hæredib.* D. *de legat.*2. & hæredis deficientis verbum, vti generale, comprehendat omnes ſubſtitutionum ſpecies, ſiue deficiat hæres in inſtitutione, quia noluerit adire, vel non potuerit, propter ætatis, vel ſenſus defectum, aut alio quouis modo deficiat. Sunt autem communi doctorum calculo receptæ ſubſtitutionum quinque ſpecies: Vulgaris, Pupillaris, Exemplaris, Breuiloqua, ſeu Reciproca, & Compendioſa: quæ tamen iure communi non eſt ſubſtitutio, ſed propter militum multum fauorem valet iure ſubſtitutionis. Iure autem communi non valet, ſed poteſt fieri loco illius fideicommiſſum, text. in §.ſi.Inſtitutio de pupilla. Vnde qui fideicommiſſariam ſubſtitutionem vocant,vt & rectè monuit Fumæus, terminos confundunt. Aliud eſt enim Fideicommiſſum, aliud Subſtitutio. Subſtitutio nempe, vt ipſe dixit, eſt in locum deficientis ſuppoſitio. In fideicommiſſo verò rogamus hæredem, vt ab hæreditate adita deficiat, & deinde reſtituat, ſic vt neceſſe ſit illum adire,qui rogatur reſtituere,*l.cogi.* D.*ad Trebellian.* deinde in ſubſtitutione. Subſtitutus alteri dicēdà capit hereditatem ex teſtamento, fideicommiſſarius verò per manus hæredis inſtituti.

Subſtitutio COMPENDIOSA, ſic dicta, quòd ſub compendio plures ſubſtitutiones complectitur,cùm ſubſtituitur directè,cuique inſtituto,quocunque tempore,certo, vel incerto defecerit vltra pupillarem 14.annorum. Quod de homine ſano intelligendum. Nam ſi furioſo, vel dementi illo modo ſubſtituatur, tum eam exemplarem vocabimus. Exemplum incerti temporis erit,ſi teſtator dicat:Inſtituo A. & quandocunque morietur,F.heres eſto. Certi verò temporis ſpecies erit, ſi teſtator dicat de ſuo hærede: Si intra 25. annum ſuæ ætatis deceſſerit,F.hæres eſto.*de qua in l.precibus.§.fin C.de impube.* Sed obſeruandum, vt habeat nomen compendioſę verum,oportebit eū, cui ſubſtituitur, exceſsiſſe 14. annum: intra enim illud tēpus ſēper vocatur pupillaris, *in l.pupillari.D.de vulg.* Fit autem compendioſa nonnunquam per verba illa directa, vel obliqua,vel etiam per cōmunia,id eſt,ea

quæ

quæ vt directa & vt obliqua, ſalua recti ſermonis proprietate, interpretantur, quorum infra ſub quinta vocali faciemus mentionem. *Vide fuſius apud Gu. Benedictum in c. Raimutius. extra de teſt. vt de cæteris generibus.*

Subſtitutio DIRECTE facta tunc dicitur, quando per verba ſubſtitutionis nulla fides, nullum miniſterium, & nullus actus alterius cuiuſcunque requiritur, *text. in leg. omne verbum. Codic. comm. de leg.*

Subſtitutio EXEMPLARIS eſt illa, quę ad exemplum pupillaris fit cuiuis perſonæ non valenti iure teſtari: veluti ſi fiat furioſo perpetuo, muto, prodigo, cui bonis interdictum eſt. Dicta exemplaris, quia eſt exemplar, & imitatio pupillaris ſubſtitutionis. Ex eo certè, quia ſicut fit pupillaris impuberi, non valenti teſtari, quàm diu impubes eſt, ſic fiet de furioſo, vt ei, donec reſipuerit, poſsit ſubſtitui: quoniam interim prohibetur teſtari dum furit. Atque ſicut pupillaris ſubſtitutio ceſſat, ceſſante cauſſa, ſcilicet defectu ætatis, ſic & hæc finitur furioſo reſipiſcente. Hoc autem nomen exemplaris finxerũt noſtri doctores propter leges quaſdam, quæ voluerunt poſſe ſubſtitui illis miſerabilibus perſonis: cuius rei tres tantum locos in iure ciuili Fumæus annotauit.

Subſtitutio PVPILLARIS, eſt ordinatio hæredis à patre, in teſtamento filio impuberi in poteſtate conſtituto, facta ſub ea conditione, ſi impubes deceſſerit. Ita Fumæo erit exemplum, Titius filius meus hæres mihi eſto: & ſi T. filius meus intra 14. annum morietur. Seius hæres eſto à pupillo, cui fit, nominata. Hæc autem Subſtitutio pupillaris diuiditur in generalem, expreſſam, tacitam, & in aliam quandam partim expreſſam, & partim tacitam. Subſtitutio pupillaris generalis eſt illa, quam ſub reciproca contineri lex declarauit, *in l. iam hoc iure. D. de vulg.* eadem certè ratione, quæ ſatis infrà in vulgari explicabitur, Expreſſa erit illa: Titius filius meus hæres mihi eſto: & ſi filius meus intra 14. annum morietur, Seius hæres eſto, *in §. 1. Inſtit. de pupil.* Tacita ſub expreſſa vulgari comprehenditur, quia talis à lege ſubaudiatur, *leg. ſi quis. C. de impub.* Quarta, quæ duplex eſt, compoſita ex expreſſa & tacita, cuius exemplum aſſumitur ex ſpecie, *leg. fin. Cod. de inſtitut. & ſubſtitut. ſub condit. fact.* tametſi omnes Accurſiani hoc non ſentiunt, contra quos Fumæus illũ caſum rectè conſtituit.

Subſtitutio RECIPROCA, ſeu breuiloqua, noua, & alia ſubſtituendi forma breuis eſt, ob id reciproca dicta, quòd duobus fiat reciprocè: veluti ſi quis duobus inſtitutis hæredibus dicat. Vos inuicem ſubſtituo. & tametſi duas aut tres poſsit cõtinere ſpecies ſubſtitutionum, non propter eam mixturam fiet tertia, ſeu diſtincta ſpecies, non magis quàm ſi quis dixerit, Hominum quidam alibi: hęc enim accidentia ſunt, nõ ſpecies. Dicitur autem reciproca, quaſi retroducta, repetita, reflexa: quia ſicut fluctus reciprocantur in anguſto mari, id eſt, ſeſe repercutiunt in refluendo, ita iſta ſubſtitutio de vno in alterum retroducitur, reflectitur, & repetitur. Quin & ſubſtitutionum ſpecies, quæ ſub reciproca continentur, ſaluæ manent, nec vſquam mutatur eorum natura, & ſemper eſt vel vulgaris, vel pupillaris: benè quidem alteratur: quia non tam vim exprimunt, ac ſi ſpecialiter expreſſæ eſſent. Itaque Doct. nomine, *vt Zaſiano verbo loquar*, magiſtri vocarunt breuiloquam, propter *leg. eum in teſtamento. §. his verbis. Digeſt. de hæred. inſtitut.* vbi hæc ſubſtitutio dicitur breuiter fieri.

Subſtitutio VVLGARIS eſt, quę à quocunque, de quocunque, & in quẽcunque caſum concipi poteſt, nihil ſpeciale habens, *Salom. in l. Gallus. Vigl. Inſtitut. de vulg. ſubſtit.* Fumæus: Vulgaris ſubſtitutio eſt, inquit, altera hæredis inſtitutio directa in locum non adeuntis prioris inſtituti. Intelligit autem alteram hæredis ſubſtitutionem, ſiue ſecundam, ſiue tertiam, aut quartam, & deinceps, quot voluerit teſtator. Nam plures gradus inſtitutionis facere poteſt: & ille omnis dicetur Subſtitutus, qui habet ante ſe inſtitutum, ſiue ſit primus inſtitutus, aut ſecundus primo ſubſtitutus, *text. in §. 1. Inſt. de vulg.* Directa verò ideo dicitur, quod per ſeipſum, & non per manus alterius capit hæreditatem: quo à Fideicommiſſo differt. Exemplum hu-

ius ſubſtitutionis ſumit *ex Mod.in l.1.de vulg.* Lucius hæres eſto: ſi mihi Lucius hæres non erit, tunc Seius mihi hæres eſto. Sufficiet autem, ſi ſit expreſſa vel tacita hæredis inſtitutio. Qualis eſt illa: Si mihi legitimus hæres non erit, Titius hæres eſto, *vt in l.ſi quis ita,& in l. cum in teſtamento. D.de hæred.inſt.* Vulgaris autem ſubſtitutio primùm diuiditur in ſimplicem: cuius exemplum iam dictum eſt: & duplicem, veluti, Titius hæres eſto: & ſi Titius hæres non erit, vel hæres erit, & intra pubertatem deceſſerit. Sempronius ſit hæres. Vocatur autem duplex: quia in primo capite habet vulgarem ſatis expreſſam, & pupillarem in ſecundo capite, Si intra pubertatem deceſſerit. *Ita diuidebat Modeſtin,in leg.1.de vulg.* Eſt autem præter hanc & alia ſimplicis vulgaris ſubdiuiſio: vulgaris generalis, vulgaris expreſſa, & vulgaris tacita, ſeu à lege ſubaudita. Subſtitutio vulgaris GENERALIS, eſt Fumæo, quæ fit, verbis generalibus cuiuſmodi eſt Reciproca ſubſtitutio, quam aliqui vocant Breuiloquam, duobus hæredibus inſtitutis, ſi dicat teſtator: Vos hæredes meos inuicem ſubſtituo. nihil enim eſt præter generale nomen Subſtitutionis: cuius ſpecies ſunt, vulgaris, pupillaris, & aliæ iam denominatæ, & tamen ſub illo genere continetur hæc ſpecies, vulgaris ſcilicet ſubſtitutio: tanquam fuiſſet ſpecialiter & nominatim expreſſa, *text.in l.iam hoc iure.§.quod ait. D.de vulg.* quam tum expreſſam non dixit Iuriſconſ. neque ita propriè poſſumus appellare, quicquid noſtro Bartolo placuerit. Placuit enim, Expreſſum id rectè dici, quod generaliter veniret: in quo ipſum lapſum Fumæus ſcitè demonſtrat: vt in eo quod putauit generalem hãc ſubſtitutionem comprehendi ſub compendioſa. Subſtitutio vulgaris EXPRESSA, quę fit his verbis, Titius hæres eſto: Si Titius hæres non erit, Seius hæres eſto. Dixit Bartol. ſi diis placet, prudentior, adhuc expreſsiorem hac inueniri. veluti ſi quis ita ſubſtituat: Sempronium hęredem inſtituo: quòd ſi Sempronius hæres eſſe nolit, Titius ſit hæres. Singularis enim caſus ille exprimitur, quo nollet eſſe hæres. Rectè verò Fumæus ait, quantum ad illum caſum, expreſsionem ſe non videre, quippe cùm idem ſit dicere, Si hæres non erit: cùm enim tenuit eſſe hæres, uenit conditio, *text. in l.cùm propoſitas.Cod.de hæred.inſtit.* Subſtitutio vulgaris tacita, quæ non exprimitur verbis, ſeu ordinatione aperta teſtatoris, ſed ex increpatione, declaratione, vel ampliatione Legis ſubauditur: qualis eſt ea, quæ ex compendioſa concipitur, *de qua in l.Centurio.D.de vulg.in l.precibus. Cod. de impu.& aliis ſubſti.Gloſſ.vltim.in l. Lucius.D.de vulg.* hanc nullo modo expreſſam, euicit Fumæus contra Bartol. Hactenus ex variis interpretibus, & potiſsimùm Fumęo, varia ſubſtitutionum genera ab his effićta recenſuimus: tu nę diſcedito ab diſtinctione Iuriſconſ. veterum *in l.1.2.& 4.D.de vulg.* quam & ſuperius attigimus.

Subſtitutio autem alia ſimplex eſt, quæ vnum caſum: alia duplex, quæ plures caſus amplectitur, *leg.1.§.1.D.de vul. & pup.*

SVBTILE ingenium, *in l.1.Cod.de commer. & mercatoribus.* fallax & deceptioſum videtur exponere Romanus pontifex, ad aliud producens, *Cle.abuſionib.de pœnit.& remiſ.*

SVBTEMEN, vide Stamen.

SVBTILITAS iuris, quia tendit ad læſionem alterius, omnino reprobatur, & eſt oppoſita ſimplicitati, quæ ſolet dici amica legum, *l.ſi quis cùm aliter. D.de verb. oblig. l. Gallus. §.quidam rectè. D.de lib.& poſthu.* Simpliciter enim fieri dicitur id, quod ſine fraudis conſcientia fit, *l.ait prætor. §.ſi quis particeps.D.de his qui in fraud.credito.* Alia ſubtilitas eſt ad inueſtigandam vniuſcuiuſque negotij iuſtitiam ex circumſtantiis, ſecundũ artem boni & ęqui, *l.1.in princ.D.de iuſt. & iur.* Ea non opponitur ſimplicitati, ſed maximum adfert robur. Vnde iudiciaria ſubtilitas appellatur *in l.ſi fuerit. §.ſin autem D.de reb.dub.* Et huius ſubtilitatis frequentiſsima eſt mentio in legibus.

Subtilitas benignitati opponitur, tanquam ſummum ius æquitati, *l.ſi tibi.20. D de reb.cred.l.ſi tibi.D.de don.*

SVBVASSALLVS, qui ab alio fit, quaſi ſubſtituendo fit vaſallus.

SVBVRBICARIÆ regiones, & ſuburbicariæ partes, quę ab Italiæ regionibus ſeparantur *in l.9.de anno. & tribut.in C.Theod.l.12.de extraord.muneri.*

in eod.

in eod.C.l.12 de indulgen.debit.eo.& in Notitia Imperij Rom. vbi de comite rerum priuatarum per Occidentem tractatur. Suburbicariæ autem regiones dicuntur etiam Vrbicariæ *in l 1.C. Theod. ſi per ob rep.fuer.imp.l* 14. *Th.de ind.deb.l.*3. *C.Th. quib.eq.vſ.l.*9.*C.Th.de extra.mun.*& apud Caium ac Theodoſium auctores limitum, Tuſcia vrbicaria & annonaria, fuit enim vna Tuſcia ſuburbicaria, & altera annonaria, vt Picenum aliud ſuburbicarium, aliud annonarium, *d.l.*12.*C.The. de ind.deb. & in Notitia Imp.Rom.* Hinc & Suburbicariæ eccleſiæ, *apud Rufinum Aquileienſem in canone ſexto Niceni concilij.*

S V C C E D A N E V S culpę, qui in culpam ſucced t, l.4.D.de mag. conuen. Succedaneus damni *l.*10.*Cod. qui da.tut.* Succedaneus functionis, *l.*27. *de decurionib.C.lib.*10. Succedaneus ſolutionis, *l.*3. *C.de fund.rei priua.*

Succedaneus alieni periculi dicitur, in quem incommodum periculi alieni: (hoc eſt, cuius culpam alter ſuſtinet) redundat. *Vlpianus l.*3. *in fi. D. de adminiſt. tut.* Planè ſi non conſentiant tutores Prætoris, ſed velint omnes gerere, quia ſi dem non habeant electo, nec patiuntur ſuccedanei eſſe alieni periculi, Plautus Epid.

Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam?

Vt meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccedaneum?

Nā ſtultitię tuæ dixit pro Tergo tuo, cui peric lum à ſtultitia imminet. *Vlpianus l.*4 *D.de magiſtr.conuen.* Nam magiſtratus quidem in omne periculū ſuccedit hęres ipſius dolo proximæ culpæ, ſuccedaneos eſt.

Succedanea hoſtia olim dicebatur, quæ in alterius locum ſacrificiis adhibebatur, *vt Gell.lib.*4.*c.*6.*& Seruius in* 8.*Æneı. ſcribunt.* Apul. lib.8. de Aſino aur. Sed poſtquam non ceruam pro virgine, ſed aſinum pro homine ſuccedaneum videre.

S V C C E S S I O dicitur, cùm priore ſubducto de poteſtate ſuo hærede, vlterior in proximum locum ſuccedit, *l.* 28 §.1 *D.de liber.& poſth.* Et Succedere, pro in ſui hęredis locum ſuccedere, ſublato de medio vel morte, vel pœna, vel captiuitate, vel emancipatione eo qui præcedebat, *l.*29.§.*videndum.&* §. *ille caſus. D.de liber.& poſth.l.*2.*D.de vulg. & pup. l.*6.§.1.*& l.*13.*D.de iniuſt.rup.* Planè quod *in l.*1.§. *interdum.D.de ſuis & leg.* dicitur, in ſuis ſucceſſionem non eſſe, hunc ſenſum habet, vt eo qui primum locum mortis tempore tenebat mortuo, ſequens vt ſuus hęres non admittatur: aliter atque ſi antè, cùm alij delata hæreditas non eſſet. Quomodo & in hæreditate legitima ſucceſſionem non eſſe, *Paulus lib.*4.*Sent.tit.*8. *& Iuſtinian. in* §. *placebat.Inſtit.de legit.adgnator. ſucceſſ. ſcribunt.*

Succeſſio alia eſt perſonarum, alia rerum. Succeſſio perſonarum eſt, cùm priore gradu vacuo, is qui inferiorem tenebat, eius in locum aſcendit, *l.*1.§.*ſi filius.D.de ſuis & legit.l.*3 *C.eod.* Succeſſio rerum eſt, cùm perſona non tam perſonæ, quàm rebus ſuccedit. Ea autem duplex eſt. nam aut in ius vniuerſum eſt: qualis eſt hæredum, & eorum qui bonorum poſſeſſores ſunt: aut in res ſingulares, *l.*1.§.*in locum, D.quod legat.l.*7.*& l.*8 *D.de iureiur.l.vlt. D. de exceptione rei iudicatæ.*

Succeſſio ſucceſſorij edicti duplex eſt: vna ordinum, altera graduum. Succeſſio ordinum eſt, cùm ordo perſonarum vniuerſus, cui potiſſimùm poſſeſſio deferebatur, illam omiſit: veluti liberorum, aut legitimorum, aut cognatorum, *l.*1.*D. quis ord.in bon poſſ.* eadémque, ſucceſſio de capite in caput appellatur, *l.*5. *qui admit.ad bon.poſſeſſ* Succeſſio graduum dicitur, cùm primo eorum graduum qui in ordine aliquo ſunt, omittente, inſequens admittitur. plures enim in ordine ferè vnoquoque repeniuntur gradus, *d. leg.* 1. *Digeſt.de ſucceſſ.edict.*§. *cùm igitur.*7. *Inſtitut. de bon. poſſeſſ.*

Succeſſio alia naturalis, alia legitima. Succeſſio naturalis ex parte matris eſt, legitima, id eſt, quæ ſecundum leges datur, ex parte patris, *gl.l.* 1.*C.vnde vir & vxor.*

S V C C E S S O R I V M edictum eſt id, quod Prętor ſucceſſionem permiſit: id eſt, ius inter eos quibus bonorum poſſeſſiones deferuntur, vt in locum eorum qui poſtulationem omiſerint, ſequentes ſuccedere ſubiréque poſſint, *l.*1. *D.de ſucceſſ.edict.*

S V C C E S S O R E S alij in vniuer-

ſum ius,alij in rem ſuccedunt, *leg.vltim. Digeſt.de except.rei iudic.l.19.§.deinde.D. de adil.edict l.7.in fin.& l.8.D.de iureiur.* Ita Succeſſio per donationem,*in l. 17. §. pactum. D.de pact.* Succeſſorum itaque verba,non ſolùm qui in vniuerſa bona, ſed & qui in rei dominium ſucceſſerint, in ſtipulatione damni infecti continentur,*leg.14.§.adiicitur.D. de damn. infect.* In locúmque ſucceſſiſſe accipimus, ſiue per vniuerſitatem, ſiue in rem ſucceſſerint,*l.1.§.in locum.D.quod legator.*Et ideo cùm hæredem ſignificare volumus, iuris ſucceſſorem dicimus,*leg.9.§.1.Digeſt. de edend.§.legatarius.Inſtitut.de teſtam ordin.* & in locum hæreditario iure ſuccedentem,*leg.vltim.D pro ſuo*, quos in locum, & in ius ſuccedere ait Paul. *in d. l.9.§.1. & l.42.& l.177.D. de diuerſ. reg.* Qui autem per vniuerſitatem ſuccedũt, vel ciuili,vel honorario iure ſuccedunt, *leg.1.in fin.D.de muneribus & honor.*Vnde quidam honorarij ſunt ſucceſſores,vel uti bonorum poſſeſſores, & quibus ex Trebelliano Senatuſconſulto hæreditas reſtituta eſt.*l.24.D.famil.erciſc.l.9. §. illud.D.de interrogatio.in iu:fac.l.7.in fin.ff. de condict furt.*

SVCVLA, *inquit Budæus*, machina eſt tractoria, quæ vectibus verſatur. *vide Vitruu.lib.*10.*cap.*4.& 5. Conſtat autem tereti ligno, duobus aut pluribus vectibus traiecto, vtrinque aqua extantibus longitudine. hæc dum verſatur, funis, qui ductarius dicitur, circa eam obuoluitur. *Vlpian.in l.ſed addes. §. illud nobis. D.loca.* Quod ſi, ait,regulis olea prematur,& prelum,& ſuculam,& regulas, & tympanum, & trocheas, quibus releuetur prelum, dominum præſtare oportere.

SVDOREM aquæ in legibus vocari, *Senec.lib.3.cap.15.Natur. Quæſtio..*ſcribit, qua guttæ quædam vel preſſura loci eliduntur, vel æſtu euocantur. Quod Briſſonius ad interpretationem *l.1. §. caput aquæ.D.de aqua quot.* trahit, in qua ita eſt : Planè ſi aqua ſudoribus manando in aliquem locum effluere, atque ibi apparere incipit.*Vitruuius lib.8.cap.1.* In terra autem nigra ſudores & ſtillæ inueniuntur exiles, quę ex hibernis tempeſtatibus collectæ,in ſpiſſis & ſolidis locis ſubſidunt. Quod ipſum *Pallad.lib.9. cap.* 18. tradens, Nigra,ait, terra,humores & ſtillicidia non magna ex hibernis imbribus & liquore collecta. & mox : Sequenti die aperto loco ſi in eodem vaſe ſudores intrinſecus inueniātur, aut ſtillæ,aquas ibi eſſe non dubites.

SVES porcorum appellatione continentur,quia & hi gregatim paſcuntur, quod Homeri auctoritate probat Martian.*l.2.D. ad leg.Aquil.*

SVFFICERE operi, adminiſtrationi, negotio, *leg. 13. Digeſt.de tut.l.penultim.§.fin.D.de tu.l.5.§.ſed ſi filius.D.de libe.agno.*

Sufficere dicuntur fructus, quando competenter ſufficiunt, licet non extenſiuè, *capit.cum M. Ferra. de conſtitutionibus.*

Sufficere, ſatis eſſe, *l.2.§.poſt deinde.ff. de orig.iur.* Sufficit,ſignificat quod fieri poteſt, non quod debet.

SVFFICIENS portio quæ ſit,vide c. extirpandæ. de præbend. Sufficiens ſubſtantia,ex qua quis ſuſtentari poteſt, *l.hære.D.de pet.hæred.*

SVFFECTVS Conſul, *ait Iſidor.li.* 10.eſt,qui pro alio ſubſtituitur.Sic enim appellabatur, qui in demortui Conſulis locum ſufficiebatur,*l.2.§. Labeo.D.de origin. iur. Lamprid. in Alexand.* Conſules quoſcunque vel ordinarios vel ſuffectos creauit,ex ſenatus ſententia nominauit. *Spartian. in Caracalla:* Helium Pertinacē ſuffectum Cõſulem ob hoc ſolum, quòd filius eſſet Imperatoris,occidi iuſſit.*Sueton.in Iulio c.*81.Q. Maximo ſuffecto trimeſtríque conſuli, *Idem in Auguſt.c.* 26. Die Kalendarum Ianuar.cùm manè pro æde Capitolini Iouis paululum curuli ſella præſediſſet, honore abiit, ſuffecto alio in locum ſuum. Ab ordinariis autem Coſs.non etiam à ſuffectis anni cõputabantur. Et idcirco minor eos honor, minor laus ſequebatur. *Auſon. in Gratia. actio.*Sed conſulatus ille cuiuſmodi? Ordinario ſuffectus, bimeſtri ſpatio interpoſitus, in ſexta anni parte conſumptus, quærendum vt reliquerit tantus Orator, quibus conſulibus geſſerit conſulatum.

SVFFICIENTER,clarè & euidēter,*c.præſentium.de teſtib.l.6.ca.in noſtris. de conceſ.præbend.*

SVFFLAMEN litis,Iuuenali:

Nec res atteritur longo ſufflamine litis.

SVFFRAGIA, pro vocibus & ſcitis,

tis, quibus vel in magiſtratu mandato, vel reo iudicando, vel lege, aut rogatione ſciſcenda, aliáve qua re ſtatuenda voluntatem ſuam quiſque indicat, *l.* 23. *D. de legib. l.* 1. *D. de offic. quæſtor. leg.* 5. *D. quod cuiuſque vniuerſit l.* 6. §. 1. *D. de decurio. l.* 8. *D. de munerib. & honorib. l.* 5. *D. fam. ercif. leg. vltim. D. de præd. decurion.* Sic Suffragia emendicata dicit Imp. Gord. in *leg. ſi. ſinguli, Cod. de accuſation.* quæ ſcilicet precibus & munuſculis extorta & obtenta ſunt.

SVFFRAGIVM, pro impetratione beneficij, quod quis alteri, à quo rogatus erat, à Principe, apud quem gratia valebat, eſt eblanditus: vel pro auxilio & patrocinio honorum adipiſcendorum cauſſa lato & præſtito. *Impp. l. vni. Cod. de ſuffrag.* Si qui deſideria ſua explere cupientes, ferri ſibi à quodam ſuffragium poſtulauerint, & ob referendam vicem ſponſione ſe conſtrinxerint, &c. Extat præterea *in C. Theod. lib.* 2. *tit.* 29. lex Imper. Iuliani, qua vetat id quod ſuffragatoribus, id eſt, eblãditoribus illis datum eſt repeti. Cuius conſtitutionis Ammianus Marcellinus lib. 22. mentionem facit. Itaque intelligendum eſt quod Lampridius in Alexandro de Thurino ſcribit, qui ſuffragium ſuum promiſerat. Eã autem nundinationem omnem Iuſtinianus prohibet Nouel. 8. De magiſtratibus non vend. *οὐδ᾽ ὁπουοῦν διδόντες οὐδὲ προφάσει τῶν καλουμένων*, ſuffragiωn, &c.

SVFFVGIVM, locus ad euitandũ imbrem, vel tempeſtatem.

SVGGERERE, ſubminiſtrare, *c. priuatum. vbi Archid.* 70. *diſtin.* Suggeſtum à ſuggero, id eſt, narratum, indicatum, *leg. Oſidius.* 92. *D. de leg.* 3.

SVGGILLARE propriè eſt liuido colore inquinare: vt cùm ictu fuſtis percuſſa cutis ſanie ſeſe ſuffundente nigreſcit. Tranſlatè verò dicitur pro contumelia afficere. *Vlpian. l.* 15. §. 17. *D. de iniur.* Si quis ſic fecit iniuriam ſeruo, vt domino faceret: video dominum iniuriarum agere poſſe ſuo nomine. ſi verò non ad ſuggillationem domini id fecit, &c. *Idem l.* 8. §. 10. *D. de in ius voc.* Permiſſurus enim eſt, ſi famoſa actio non ſit, vel pudorem non ſuggillat.

SVGGRVNDA, vel ſuggruenda (variè enim in Pandectis Florentinis hoc verbum ſcribitur) pars tecti vltra ſtructurã ædium proiecta, & prominens. Vel proiecta ſunt ex ædibus, quæ ita prouehuntur & protenduntur, vt nuſquam requieſcant, *leg.* 242. §. *inter. D. de verb. ſignific. Vlpian. l.* 5. *in fin. ff. de his qui deiecer. vel effuder.* Prætor ait, Ne quis in ſuggrunda, protectóve ſupra eum locum, qua vulgò iter fiet, &c. *Hinc titul. de damn. infect.* & ſuggrundis, *& proiectio.* Apud Vitruuium *lib.* 2. *c.* 9. Subgrunda vocantur. Vnde ſuggrundationem *idem dixit lib.* 4. *cap.* 2, Varro libro tertio de re ruſtica, Aues ſubtus ſuggrundas ab initio villatico vſu tectæ. Græci *γεισηποδίσματα* appellarunt. Sic enim Moſchopulus in lib. *περὶ χεδῶν, γεισηποδίσματα αἱ προβολαὶ τῶν ὑπερώων οἰκημάτων, αἱ ὑπὲρ τοὺς κάτω τοίχους προεῖσαι. γεισήποδες δὲ τὰ φέροντα αὐτὰς ξύλα.*

SVLCI aquarij, *ὑδραύλακες. de acq. plu. arcen. D.*

SVLPVRARIA, ſulphuris fodinam ſignificat, *leg.* 8. §. *in calcariam. D. de pæn. l.* 13. § *inde eſt quæſitũ. D. de vſur. l.* 52. §. *ſi ſulpurariæ. D. de furt.*

SVLPVRATA de ligno, id eſt, ligna ſulphure illita, *leg.* 55. §. *fin. D. de leg.* 3. *l.* 167. *Digeſt. de verb. ſign.* vel ligna exilia ſulphure intincta, accendendi luminis cauſſa parata. Galli vocant *Allumettes.*

SVMERE, *inquit Seruius in* 5. *Aeneid.* verbum eſt Iuriſconſultorum, quo vtuntur, quoties legatum non ab hærede datur, ſed eſt in accipientis arbitrio. Atque ita ſumitur *l. ſi ſic ſtipulatus.* 93. *D. de verb. oblig.* Si ſic ſtipulatus fuero, Per te non fieri, quominus hominem ex his quos habes, ſumam? electio mea erit.

Sumi dicitur iudex arbitérve, & capi, qui ex conuentione litigatorum aditur, *leg.* 4. *Cod. de dote releg.* Sic ſumptus ex interdicto iudex, *leg.* 21. *Digeſt. quod vi aut clam.* Sumptus ex compromiſſo, *in leg.* 50. *D. de recept. arbitr. leg. penultim. D. de iudic. Ci pro Flacco:* Q. Naſo iudex ſumitur. *Valer. Maxim. lib.* 8. *cap.* 2. *de* C. *Mario:* Nã cum Ticinius Minturnenſis Fanniam vxorem, quam impudicã de induſtria duxerat, eo crimine repudiatam dote ſpoliare conaretur, ſumptus inter eos iudex, in conſpectu habita quæſtione ſubductum Ticinium monuit, vt incepto

deſiſteret.Dicitur& adſumi,qui aliis additur,*l.18.§ ſi in duos.D.de recept. arbitr.*

SVMMITTI dicuntur pecora, cùm propagandæ ſobolis gratia matribus ſupponuntur, atque alenda præbentur: vel cùm in locum demortuorum capitum ſubſtituuntur,vt eo modo grex ſuppleatur,*l.69.l.70.D.de vſufruct.l.59. §.hæreditatem.D. ad Trebell.l.10.§.ſerui.ff de iure dot.*

Summittere delatorem, eſt accuſatorem ſubiicere & ſupponere,*l.9. §. vlt.D. ad leg.Corn.de falſ.l.5.D.de iure patron.l 1. 1.§ incidit iuncta l.15.ff.ad Turpillia. Quintilia Declamat.*281. Quin etiam ſi per mittitur iſta defenſio,& ille poteſt dicere ſe non occidiſſe, qui percuſſorē ſum miſerit. Nam ita emendandum eſt, vbi vulgò,ſuum miſerit, perperam legitur. Sed & apud eundem auctorem Declam. 355.in hoc verbo aliud mendum eſt. Inueniſſe illos rationem, qua mutuo dolore diſtraherentur, ſummiſſéque qui dicerent malè tractatas à tutore rationes. vbi, ſummiſiſſe, legendum eſt. Sic Summittere vim *in l.9. §. animaduertendum D.quod met.cauſſ.*Et ſummittere qui vociferentur,interpretare *in l.15.§. conuitium.D.de iniur.*

SVMMOVERE dicebantur magiſtratus, cùm quempiam extrudi iuberent. Conſules quidem & Prætores per lictorem, Tribuni autem per viatorem at illi quidem ita ſummouebant, vt qui non pareret, prehendi iuberent. hi verò non pro imperio, ſed comiter verbis ſummouebant, Si vobis videtur, diſcedite Quirites. *Cicero pro Quintio:* Aut ſatiſdare, aut ſponſionem iubet facere: & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrimè ſummoueri. De Dolabella Prætore loquitur. Inde deductum ad noſtros vocabulum eſt, vt Summoueri dicantur actores per exceptionem, quos ita rei perpulit exceptio, vt à tribunali quodammodo ſummoti videantur. *Hotoman.*

SVMMVS, ma, mum. Summo iure agere,tum dicimur,cùm quàm maximè poſſumus duriter & præfractè cum aduerſario contendimus, eúmque quàm aſperrimo & vehementiſſimo iudicio poſſumus,perſequimur.quod *Cic.in Ora. pro Quint.*ſic extulit: Ad extrema & inimiciſſima iura cupidè decurrere, item, inimiciſſimè & infeſtiſſimè contendere. *Cic.lib.de Offic.1.* Exiſtunt etiam ſæpè iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida iuris interpretatione. Ex quo illud, Summum ius,ſumma iniuria factum eſt iam tritum ſermone prouerbium. Terent.in Heaut.

Verum illud Chreme dicunt, Ius ſummum,ſæpe ſumma malitia eſt.

Columella lib.1. de officio patrisfamil. erga colonum loquens, Summum ius, inquit, antiqui ſummam putabant crucem. Vide ius ſummum.

Summum ſupplicium mortem ſignificat,*l.38.§.qui abortionis.D.de pœn.l.pen.D. de conductio.cauſſa da.l.vltim. D. de ſepul. viol.& apud Paul.lib.5. Sent. tit. 21. Calliſtra.in l.28. D.de pœn.* Summum ſupplicium eſſe videtur ad furcam damnatio, item viui crematio,&capitis amputatio. *Paul.lib.5.Sent.titu.17.* Summa ſupplicia ſunt crux,crematio,decollatio. Ad beſtias etiam damnatio ex hoc genere eſt, *l.29.D.de pœn.vt Paul.libr.5. Sentent. titu. 13.oſtendit.*

SVMMA generaliter accipitur pro collectione omnium rerum, quæ vbi de valore fuerit quæſitum, in ſummam ſolent redigi pecuniariam: quippe cùm is ſit vſus pecuniæ,vt omnium planè rerum corporalium & incorporalium pretia & æſtimationem repræſentet, *l. ſi in duobus actionibus ff.de reg.iuris.* Alioquin autem ſpecialiter Summa,de quantitate pecuniarum certa intelligi ſolet,*l.quærebatur D.qui potior.in pignor. habe.l. diligenter.§. ſeruo quoque.D.mand.* Aliiſque locis ferè infinitis. Summa ſummarum autem, *apud Plautum in Truculento*,eſt,cùm in rationibus multa nomina & capita in vnam ſummam rediguntur, ac ſic multis ſummis factis, omnia tandem in vnam conſummantur. Nam vt capita in ſummam, ſic ſummæ in ſummam ſummarum rediguntur. In Lucretio autem ſumma ſummarum immenſitatem ipſam vniuerſi ſignificat.

Summa pecunia, quantitatem ſignificat.*l.29.D.de verbor.oblig.l.45. §. fiſcalibus D.de iur.fiſc.l.22.l.38.D.de re iud.& aliàs ſæpè.*

Summa diuiſio,prima,& præcipua, & generalior,*l.3 D.de ſtat.ho.l.1. D.de rer. diuiſ.§.1.Inſtit.de actio.*

Summa pignoris, id ſignificat, quanti pignus

pignus valet: vt ſumma debiti: pecuniæ debitæ, in quam pignus obligatum eſt, ſummam, *l* 87. *D. de furt.*

Summa condemnationis, *l* 3. §. *penult.* D. *vt poſſid.*

Summa dies, nouiſſima, *l*. 7. §. *Papinianus, D ſol. matr.*

Summa poſſeſsionis. *l*. 3. §. *at ex contrario.* D. *de acqui. poſſ.* Summa quæſtionis, *l*. 52. §. *pen.* D. *de obl. & actionib.*

SVMMA Reipub. Locutio eſt idē ſignificans quod ſtatus & firmamentum Reipubl. *Vlpian. l*. 1. §. 10. *D. de exerc. act.* Ideò autem ex voluntate in ſolidum teneantur, qui habent in poteſtate exercitorem, quia ad ſummam Reipu. nauium, exercitio pertinet, hoc eſt, ea re ſublata Reip. ſtatus euertitur: ſtare Reſpub. non poteſt. Florentini tamen libri Summam Remp. habent, quod abiudicat Hotom. *Paul. Sentent.* 5. *c.* 23. Qui de ſalute Principis, vel de ſumma reip. vaticinatores cōſuluit, cum eo qui reſponderit, capite punitur.

Summa prouidentia naturalis ratio, *vt in l.* 1. D. *de legitim. tutor.*

SVMMVM digitum, *apud Iuſtin. ſub finem Inſtit.* Accurſius indicem digitum intelligit. Rectius Alciatus putat, poſſe de tabula, ſeu, vt Græci dicunt, elencho, accipi. Prouerbialiter autem dicimus, Extremis attingere digitis, pro eo quod eſt leuiter attingere. Vnde & Impp. prouerbialiter locutus videtur.

SVMMARIVM, breuis enarratio eorum, quæ narrantur, *M. Salamonius Gallus Aquilius.* D. *de liber. & poſthu.* quo genere fœdè lapſi ſunt ſuperiorum temporum recognitores: nam obſeruata, ſummaria appellarunt, vt in Bart. & reliquis interpretibus videre licet: cùm tantùm abſit, vt rerum ſummas tractationes perſtrinxerint, vt notabilia tantùm exſcripſerint.

SVMMATIM cognoſcere Prætor iudexve dicitur, *in l.* 15. §. *ſi ſuper.* D. *de re iud l.* 1. *in fin.* D. *de Prætor. ſtipul. l.* 3. § *ſciendum.* D. *ad exhiben. l.* 3. §. *cauſſæ cognitio.* D. *de Carbo. ed. l.* 3. § 1. D. *vt in poſſeſſ. leg. l.* 9. § *illud quæritur. ff. de interrogationib. in iure faciend. l.* 1. §. *ſi ea quæ.* D. *de vent. in poſſeſſ. mittend. l.* 7. *ver. planè.* D. *de petitione hære. l.* 40. D *ad leg. Aquil.*

SVMMATES, qui & optimates & primates appellantur, *l. quinque.* D. *de decu. lib.* 10.

SVPPELLEX, *inquit Pomp. l.* 1. D. *de ſupel. lega.* eſt domeſticum patrisfamiliâs inſtrumentum, quod neque argento aurôve facto vel veſti adnumeretur: quod tamen de rebus immouentibus, non animantibus intelligendum eſt, *ex l.* 2. *ibid. de qua definitione vide Alexan. ab Alex. Genea. die. lib.* 1. *c.* 19. Labeo autem ait *l.* 7. *D. eod.* originem fuiſſe ſuppellectilis, quòd olim his, qui in legationem proficiſcerentur, locari ſolerent, quæ ſub pellibus vſui forent, *qua de re Alci. lib.* 1. *Diſpunct. c.* 5. Tubero verò hoc modo ſupellectilem demonſtrare tentat inſtrumentum quoddam patrisfamiliæ rerum ad quotidianum vſum paratarum, quod in aliam ſpeciem non caderet: vt, verbi gratia, penum, argentum, veſtem, ornamenta, inſtrumēta, agri, aut domus, d. l. 7. Itaque licet ſuppellex videatur tātùm dici de ſtragula, ſiue lodice, ab eo quod ſuper lectum imponatur, ad alia tamen domus vtenſilia eius ſignificatio ſe extēdit, immò & ad alias res, quę ſunt, aut poſſunt alicui ornamento eſſe, ſed ad veſtes non extenditur, *l. qui veſtem. ff. eo.*

SVPELLECTICARII ſerui ſunt, qui ſupellectilem curant: eo etiam nomine veniunt, qui eam faciunt.

SVPERÆQVATIO perperam legitur in vulgatis codicibus, *in l. ſi quis deſerta. C. de omni agro deſerto. li.* 11. legēdū enim, Superæquationis iure perceperit.

SVPERAMENTA Vlpia. appellat, quæ in paranda materia reſecantur ac ſuperſunt Lignis legatis, inquit, ſi voluntas non refragatur, ſuperamenta materiarum continebuntur, *l.* 55. §. 2. D. *de leg. & fid. lib.* 32.

SVPERDICI pro prædicari per præconem id eſt, eius voce, & (*vt cum Apuleio loquar*) boatu pronunciari & proclamari. *Vlpianus l. ſi duo.* 13. *in fin.* D. *de iureiurand.* Fuſtibus eum caſtigandum dimittere, & ita ei ſuperdici, προπετῶς μὴ ὄμνυε: hoc eſt, temerariè, nec petulanter iures. *Sic in l. leg fuſtibus. C. ex quibus cauſſis infam. irrog.* Fuſtibus cæſum, cui per præconem ita dictum eſt, ἐσυκοφάντησας. Sunt tamen qui ſuperiore Vlpiani loco, pro Superdici, Super indici legant, hæcque illius verba referenda exiſtiment ad veterum morem, qui cùm de

damnato homine ſuppliciũ ſumebant, in loco ſupplicij conſpicuo ἐπιγραφὴν, ſeu(vt vocant)titulum affigebant, quo breuiter admonitus populus, pœnæ à reo expetitæ cauſſam intelligeret.eóque exemplo à ſimili facinore perpetrando cæteri auocarentur. Ex hoc autem more impoſita videtur fuiſſe inſcriptio cruci CHRISTI ſeruatoris noſtri.

SVPERESSE rebus ſuis,pro ſufficere earum adminiſtrationi, negotia ſua gerere,& illis conſulere, prouidere, & proſpicere: Græca videtur eſſe locutio: dicunt enim illi ἐφεστάναι τοῖς πράγμασι.*Paul.l.2.de curat. fur.* Sed & aliis dabit Proconſul curatores, qui rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt. *Sic l.* 1.§.*vlt.* D.*de procuratoribus.l.*60.*in fi.*D.*de re iud. l.*12. D. *de tutorib. & curat. dat.l.*10.D.*ex quib.cauſſis ma.l.penul.D.de vacat. muner.* Gellius lib. 1.c.22. de huius verbi ſignificatione diſputans, eos ridet, qui Super eſſe ſe his, quibus aduocationem præbebant,dicebant,pro adeſſe. Quo tamen in ſignificatu Sueton. in Auguſto hoc verbo vſus eſt.

SVPEREXACTORES dicuntur,qui vltra quàm debetur nomine tributi à prouincialibus exiguat: & tales tenentur in duplum: ſed & ſi perſeuerauerint,capite plectuntur, *l.*1.*C.de ſuperexactionib. lib.* 10. quod tamen mutauit Leo Nou. 61. debétque id quod iniuſtè exactum eſt,protinus domino reſtitui.

SVPEREXCVRRERE,*l.*1.D. *de arb.cæd.*Si arbor,inquit Vlpi.ædib. alienis impendeat,vtrum totam arborem iubeat Prætor adimi, an verò id ſolum, quod ſuperexcurrit,quæritur.

SVPERFICIES, quod ſuper ſoli faciem eſt:veluti ſi quid ſatum,aut ædificatum eſt, itaque vites,arbores, plãtæ, ſegetes,ſuperficies appellãtur. Vitis quidem appellatur ſuperficies vineæ, *in l. certo.*13.D.*de ſeruit.ruſtic.* Domus appellatur ſuperficies ſoli, *l. eum qui.* 23.*D.de vſurpat.*vbi ædes dicuntur ex duabus rebus conſtare, ex ſolo & ſuperficie. Superficies autem vſque eo ſoli pars eſt, eíque natura cohæret, vt non illud ſine hac tradi, neque hæc ſine illo vſucapi poſsit, *l.obligationum.* 44. D.*de oblig.& act.l.nunquam.*26.D.*de vſurpat.* denique Superficies ſolo cedere dicitur, *l.qui dominum.*50.D.*ad le.Aqu,l.qui res ſuas.*98.*in fin.*D.*de ſolut.*& arborum quæ fundo cõtinentur, non eſt ſeparatum corpus à fundo,*inquit Pomponius.l.quintus.*40.D.*de action.empt.*

SVPERFICIARIA prędia,quæ in conducto ſolo certa penſione annua habentur, *l.* 10.D.*famil.erciſc.l.*49.D.*de verbor.ſignificat.l.*16.*in fin.* D.*de pign.act.* Superficiarias enim ædes in conducto ſolo poſitas *dixit Caius l.vltim.* D.*de ſuperficieb.* Sic & Superficiaria inſula, *in l.* 12 §.1. D. *de public.l.*1.§. *& generaliter.*D. *de vi & vi arm.l.*9.§.*quæſitum.l.*39.§. *damni.D.de damn.infect.* Et Superficiarius fundus.*l.*1.D *quib.mod.vſuſfru.amit.Seneca lib.*13.*Epiſt.* Mathematica,vt ita dicã, ſuperficiaria eſt,in alieno ædificat, aliena accipit.

SVPERFICIARIVS definitur eſſe is,qui in alieno ſolo ędificauit,quod quidem à domino conduxit ea lege, vt in eo ædificaret, & ſibi haberet ædificiũ in perpetuũ, vel in plures annos ſub annuo ſalario. hic plus eſt quàm inquilinus:nam ius habet in re,quod ius ſuperficiarium dicitur ἐμβατευτικὸν, *l.*3. D. *de reb.eor.*qui ſub tut.vel in Baſilicis, ἐμβατευτικὸν.*Vide l.in ſpeciali.*73 *cum l.ſeq. D. de rei vend.& l.damni.* 18. §.2. D.*de dam. infect* Igitur verè & propriè dominus nõ eſt,quamuis in alieno ædificarit: ſed potiùs vt inquilinus,*l.*3.§.*pen.*D.*de oper.nouncia* tametſi quaſi dominus vtilibus actionibus adiuuetur,*l.*1.§.*vlt. & l.vlt.D. de ſuperfic.l.*18.§.*ei,qui.* D. *de damn.infect.*

SVPERFICIVM, pro ſuperficie legitur in Pand.Flo.*ti.de ſuperfi.vt l.ſi area.*D.*de lega.*2. hoc tamẽ in loco Græci ſuperficiũ vertunt ὑπέρθεον. *& apud Caiũ li.*2.*Inſti.ti.*1.*& l.ſi lapidicinũ.ff.de iu.dot.*

SVPERFICIO, ſupero,redundo, ſuperfluo. *Vlpia. l.*1.§.10. D.*de aqu.& aqu.plu.* Idem aiunt, aquam pluuiam in ſuo retinere,vel ſuperficientem ex vicini in ſuum deriuare omnibus ius eſſe. Fortaſſa verius vulgatis in libris legitur Superfluentem.

SVPERFOETATIO, ſecundarius conceptus eſt prægnantis, quam Superimprægnationem vulgus appellat. *Lege Bud.in Annot.prior. ad l.antiqui. Si pars hær.pet.*

SVPERILLVSTRES, ſenatores,conſules,dictatores, *not. in l.*1. D.*de offi.eius,cui mand.*

SVPER-

SVPERINDICTVM, extraordinarium munus, vltra ſolitam & canonicam collationem indictum ſignificat, id eſt, augmentum indictionis, *l.* 1. *C. de in dictionibus, lib.* 10. *C. de ſuperindict. l.* 3. *C. de excuſ. mun. eo l.* 3. *C. de ſilent. li.* 12. Appellatur & ſuperindictio, *in l.* 1. *de priuil. dom. Auguſt. lib.* 11. Vnde Superindictitij tituli, *in l. vltim. eod. tit.* quemadmodum ſcriptorum librorum auctoritate emendandum eſt. *Hinc l.* 3. *C. Th. de col. fun. pat.* Augmenti, *inquit*, & ſuperindictitij. *Marcel. lib.* 27. Indictionale augmentum vocat. *Athalaricus Rex.* 9. Quod à nobis augmenti nomine quærebatur, illuſtrem virum, Comitem patrimonij noſtri, nūc iuſſimus remouere. *Et alio loco*: Quicquid ſupra conſuetudinariam functionem augmenti nomine petebatur: Galli ſuperindictum vocant, *crue.*

SVPERIORES, poſitiuè intelliguntur ij, qui ſunt ſupra gradū quartum cognationis, vel affinitatis: ſicut Inferiores, qui ſunt infra ipſum gradum.

Superior cognatio parentum eſt, *Inſt. de gradib. affinita.* Superior, proximus, *ca. quanquam. de elect. in 6.* Superior, prima, *l. ſi dare. ff. de verb. oblig.*

SVPERNVMERARII, *l.* 7. *C. de prox. ſac. ſcrin.* qui in ſacris ſcriniis vltra numerum ſtatutorum militabant. Quod ſi quis, inquiunt Impp. de ſupernumerariis, qui ſtatuti locum ſubire debuerat, ne pecuniam offerat, ſtatuti etiā gradum recuſare voluerit. Vide Suidam, in voce ὑπεράριθμος.

SVPERSTES, duo, vt opinor, ſignificat. video enim & pro teſte, & pro præſente vſurpari. *Feſtus lib.* 17. Superſtites, inquit, teſtes præſentes ſignificat: cuius rei teſtimonio eſt, quòd ſuperſtitibus præſentibus leges, inter quos controuerſia eſt, vindicias ſumere iubent. Plautus in Artemone:

Nunc mihi licet quiduis loqui, nemo hinc adeſt ſuperſtes.

Seruius autem *libro Aeneidos* 3. Superſtes, inquit, præſentem ſignificat, *vt Cicero in Muræniana*: Suis vtriſque ſuperſtitibus, id eſt, præſentibus. Quod tamen poſtremum verbum apud Ciceronem è gloſſa in contextum irrepſit. *Hotomanus.*

SVPERSTITIOSVS, vano & inani metu Dei affectus, id eſt, qui metuit ibi Deum offendere, vbi non offenditur: nam à Superſtes nomen deductum eſt. & haud ſcio, an iis propriè attributum, qui nimium in fanis conſiſtebant, quaſi apud deos ſuos ſuperſtites: quos vernacula lingua Bigottos appellamus. quod in vitio Vlp. poſuit, *l.* 1. §. 5. *D. de ædilit. edict.* vbi ſuperſtitioſos inter eos numerat, qui animi vitio laborant. *Cic. tamen libro de natura Deorum ſecundo ſic ſcribit*: Non enim Philoſophi ſolum, verum etiam maiores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparauerunt: nam qui totos dies precabantur, & immolabant, vt ſui liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomē poſtea latius patuit. Hos Græci δεισιδαίμονας vocant: de quibus vide Plutarch. in lib. περὶ δεισιδαιμονίας. Plautus autem in Rudente hoc verbum in eo poſuit, qui vaticinaretur.

Quid ſi iſta, aut ſuperſtitioſa, aut ariola eſt, atque omnia
Quicquid inſit, vera dicet?

SVPINVS, diſſolutus, negligens, alicui negotio indormiens. *Paulus l.* 15. §. 1. *D. de contrahend. empt.* Ignorantia emptori prodeſt, quæ non in ſupinum hominem cadit.

SVPPETERE præter tritas ſignificationes eſt, ſubiecta ſua perſona, pro alio petere. *l.* 52. §. 5. *D. de furt.* pro quo quidam ibi legunt, Sic petet, vt Haloander, qui hoc verbum eo ſignificatu non intellexit.

SVPPLETVR, quod deeſt, *cap.* 1. *in princip. de ſacr. vnct. l. oratio. D. de ſponſal.*

Suppletur vnum ius per aliud, *Panor. in ca. ſuper quæſtionum de elect.*

Supplere de iure, vel de facto, & quando poſſit iudex, *vide C. vt quæ deſunt aduo. par. iud ſupp. Specu. de offi. omn. iud. par.* 1. §. 6.

SVPPLENTES OMNES DEFECTVS, TAM IVRIS, QVAM FACTI, Clauſula, quæ quotidie apponi ſolet in diplomatib. Rom. Pont. & Impp. reſpicit tantùm defectus iuris poſitiui, non autem naturalis, *vt eſt text. in Clem. paſtor.* §. *cæterùm defectus de re iudic.*

SVPPLETIO, quam ponit Papa in reſcriptis, ad quid refertur, *docet Panor. in c. illa. de elect.*

SVPPLICARE propriè eſt, paulò demiſsius orare, obſecraréque, ducto more à miſeris, qui plicatis manibus, ferè orant: non autem, ſicut aliquando, non tamen ſine erroris duce, putaui, genibus flexis.

SVPPLICATIO eſt veniæ petitio prioris erroris. Item remedium iudicialis grauaminis, ſunt qui vocant Reuiſionem ſententiæ, e. literis, de in integ. reſtit. Ea vtimur aduerſus ſententias eorum, à quibus appellare non licet, *l. 1. D. de offic. Præfect. Prætor. auth. quæ ſupplicatio. C. de precib. imp. offer.* vel, eſt quædam benignitatis ſuperioris imploratio.

SVPPLICIVM, pro pœna accipiunt noſtri: differunt tamen, *vt ſcribit Archid. in c. nemo petitorum.* 11. *q.* 3.

SVPPLICIORVM alia ſumma ſunt, alia mediocria, alia minima. Summa ſunt, crux, crematio, decollatio. Mediocria, metallum, ludus, deportatio. Minima, relegatio, opus publicum, vincula. *Hæc Paulus lib. Sentent.* 5. *ca.* 17.

Supplicium vltimum, *ait Celſus*, eſſe mortem ſolam interpretamur, *l.* 21. D. *de pœnis.*

SVPPONERE teſtamentum, id eſt, falſum teſtamentum ſuppoſita perſona obſignare, vel potiùs falſum teſtamentum loco veri ſubiicere, & producere. Sic Suppoſiti partus, pro falſis & adulterinis, *l. cùm ſuppoſiti. C. ad leg. Cornel. de falſis.* Et ſuppoſitus actor, pro falſo & ſubornato, *l.* 2. §. *cùm placuiſſet.* D. *de origin. iur.* Aliàs dicimus, ſupponere hypothecam, pro pignorare. Hinc & ti. D. de reb. eor. qui ſub tutela vel cura ſunt, ſine decreto non alienandis, vel ſupponendis. Eſt enim hîc ſupponendis, pignori obligandis: Cornutus in illum locum: *Me tibi ſuppoſui*: tanquam aliquod pignus, inquit.

SVPPOSITA perſona, *l. auffertur.* D. *de iur. fiſ. id eſt*, pro alio poſita. Suppoſitus iuriſdictioni, *l.* 1. D. *ſi quis in ius voc. non ier.*

SVPPRIMERE teſtamentũ, *in lege Cornelia teſtamentaria*, intelligitur, qui ſciens prudénſque tabulas teſtamenti in fraudem hæredum, legatariorum, fideicommiſſariorum, aut libertatum non profert, & qui cùm habeat, & proferre poſſit, eas proferre non curat. *Paulus lib.* 4. *Sent. tit.* 7. Iſidorus quoque ex Paulo mutuatus, Suppreſſum teſtamentum, *li.* 5. *Etymol. c.* 24. definit, quod in fraudem legatariorum ſeu libertorum non eſt palàm prolatum. Quod etſi non lacet, ſi tamen perſonis ſuprà dictis non proferatur, ſupprimi videtur. Supprimere ergo celare eſt, quod crimen in teſtamentis *ad l. Corn. de falſis* pertinet, *lege* 2. D. *ad legem Cornel. de falſis.* Et ita Suppreſſæ tabulæ teſtamenti, quæ malo animo celantur & occultantur, *in l.* 39. *in fi.* D. *quemadm. teſt. aper. l.* 33. D. *de iudic. l.* 3. §. *ſi quis dolo.* D. *de tab. exhib. l.* 9. D. *de dolo. l.* 6. D. *de falſ. Sueton. in Caligula, c.* 16. Legata ex teſtamento Tiberij quanquam abolito, ſed & Liuiæ Auguſtæ, quod Tiberius ſuppreſſerat, cum fide ac ſine calumnia repræſentata perſoluit. Supprimere etiã mancipia dicimus, *l.* 82. §. *pen.* D. *de furt.* Vnde Suppreſſores, & Suppreſsi mancipij crimen, *in l.* 3. D. *de lege Fabi.* Supprimere etiam naufragium, *l.* 3. §. *item ſi, cuius.* D. *ad l. Corne. de ſicar.* & Naufragos ſuppreſſos dicunt *Iuriſcoſ. l.* 3. §. *vltim. D. de incend. ruin.* Supprimere merces. *l.* 30. *in ff. de crimi. ſtellionatus.*

Supprimere & intercipere dicitur, qui domino repoſcenti non reddit: *ait Pompon. l.* 44 *in fi. ff. de acqui. rer. domin.*

SVPPRESSORES mãcipiorum, pro plagiariis, qui ſeruos alienos ſcientes dolo malo retinent, *l. pen. ff. ad leg. Fabi.*

SVPRA ſcripta, omnia, quæ dicta ſunt, vel præceſſerunt, complectitur, niſi intercedens abſurditas ad proxima tãtùm referri cogat, *de quo latius l.* 1. § *hoc edicto ff. de poſtul.* Supra præter *l. ex conductio. ff. loca.* Suprà excludit *l. fi. ff. de iuriſdi. & vide Bart. l. cùm ita. ff. de dote prælег.*

SVPREMVS dicitur, inquit Africanus, non is demum, qui poſt aliquem, ſed & poſt quem nemo ſit, & quem nemo ſequitur, *l.* 34. *ff. de vulgar. & pupill. l.* 92. *ff. de verbor. ſignifi. & l. qui duo.* 9. *ff. de reb. dub.* quod tamen ſic accipiendum eſt, *inquit Hoto.* vt non reſtricta Latini ſermonis conſuetudo, ſed æquitatis ratio ſeruata videatur. Sic

Supremas tabulas, ſecundum quas ſe Prætor bonorum poſſeſsionem daturum pollicetur, accipimus nouiſsimas, poſt quas aliæ nullæ factæ ſunt, *l.* 1. §. 1. *l. penul.* §. *plane. ff. de ſecund. tabul.* Sed & illæ ſupre-

ſupremæ habetur tabulæ, quæ ſolæ ſunt, *l.161.D. de verbor. ſignificat.* In vulgari quoque ſubſtitutione, qua ei, qui ſupremus morietur hæres ſubſtituitur, rectè hæres ſubſtitutus etiam vnico intelligitur, *l.163.D.de verbor.ſignificatio. l. 9. D. de reb. dub.* Cùm verò plures ſunt, ei qui nouiſſimus deceſſerit, ex his verbis ſubſtitutus ſuccedet, *l.9. & 14. in fi. ff. ad l. Falcid.*

Suprema dies, pro nouiſſima, *in l. 7. §. Papinianus. D. ſolut. matrimon.* Sic ſuprema hora, *l. 1. §. dies. D. quando appell. ſit. l.2. D. de verborũ ſignificatio.* Et in XII. Tabu. SOLIS OCCASVS SVPREMA TEMPESTAS ESTO.

Suprema numero multitudinis abſolutè pro nouiſſimis iudiciis, & vltima voluntate, ſeu teſtamento, *in l. 23. §. 1. ff. de liber. & poſth. l. 3. § vltim. ff. de muner. & hon. l. vnic. ff. de bon. poſſeſſ. ex teſtam. milit. l. 39. ff. de pign. act. l. 36. § miles in ſupremis. ff. de milit. teſtam. Corn. Tacit. li. 1.* Nihil eo die ſenatus agi, niſi de ſupremis Auguſti, cuius teſtamentum in latum eſt per virgines Veſtales. *Quintilianus decla-mat. 1.* Neque ergo grauiſſimum patrem ſuprema ſua iaueni iactaſſe crediderim. At quod idem auctor Declamatione 8. ait, Vidimus igitur frequenter ad vitam poſt conclamata ſuprema redeuntes, ſic accipiendum eſt, poſt conclamata nouiſſima verba: In quibus fuiſſe verbum, ilicet, Donatus in Virgilium, & Seruius notant. Hinc

SVPREMAM dicere, *vt annotat Donatus*, dicebatur præco, cùm dimittebatur iudicum conſeſſus. Hinc Plautus:

Mater ſupremam mihi tua dixit, domum ire iuſſit.

Id eſt, mater ſupremam dixit tempeſtatem, & ilicet pronunciauit, domúmque ire iuſſit. *Turn. Aduerſ. lib. 3 c. 12.*

Suprema ſua ordinare, pro teſtamentum facere, ſupremam ſuam voluntatem exponere. *Modeſtinus in l. 39. de pigner. act.* Creditor cùm ſuprema ſua ordinaret, teſtamento cauit, &c.

Suprema etiam iudicia dicunt nonnũquam, *vt l. 5. D. quemadmod. teſtamen. aperian. l. 32. § pœnitentiam. D. de donat. inter vir. Quintil. lib. 6. cap. de riſu.* Conſulens eum an primipilaris ei teſtamento ſuaderet ordinare ſuprema iudicia.

Supremas etiam tabulas, pro teſtamento Latini auctores dicunt. Martial. lib. 5. Epigrammatωn:

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas. Idem eodem:
Quadrantem Criſpus tabulis, Fauſtine ſupremis
Non dedit vxori.

Supremam etiam voluntatem, mortuorum diſpoſitionem dicimus, *l. 78. ff. de hæred. inſtit. & aliis vulgatis locis.*

SVRDA teſtimonia dicuntur, quæ feruntur per tabulas, propterea, quòd hæ rogatæ nihil reſpondeant.

SVRDVS quomodo probetur, *declarat Bart. in l. 1. D. de bono. poſſeſſ.*

SVRDASTER, minus audiens, *l. pen. & fi. ff. de leg. tut.*

SVRREPERE, vel ſubrepere, & Obrepere, Nicol. Perottus, *Budæo annotante*, ab obripiendo & ſurripiendo dicta exiſtimat. Obrepere quid ſit, paucis indicatum eſt, cuius vim verbi, haud rectè intellectam, idem explicat in poſterior. *Annot. ad l. ſi quis obrepſerit. ad leg. Cornel. de falſ.* Accurſ. exiſtimauit, Obrepſerit, eodem admonente Bud. ab obripio eſſe, vt preces obreptitias, & ſurreptitias. Qua de re non inutiliter Doctores noſtri, *in l. & ſi legib. C. ſi contr. ius vel vtil publi. & inter Pont. iur. interpretes, magni vir nominis Felinus. in rub. c. dilectus 1. c. poſtulaſti de reſcript.* tum alij aliis locis diſſerunt. Quod huc propriè pertinet, & ſatis è verbis Vlpiani colligitur. Obrepimus, cùm tacendo aliquid impetramus, quod exprimere neceſſe erat, expreſſúmque principem à conceſſione abalienaſſet: Surrepimus verò, cùm à principe per falſam rei narrationem aliquid extorquemus, putà Reſcriptum, Priuilegiũ, Beneficiũ, Feudũ, &c.

SVSCIPERE cognitionem, *in l. 8. & 9. D. de offi. præſid. Plin. lib. 6. Epiſt. ad Cornel.* Hæredes cùm Cæſar eſſet in Dacia, communiter epiſtola ſcripta petierant, vt ſuſciperet cognitionem.

Suſcipere iudicium, ſeu excipere reus dicitur, *l. 7. D. de pet. hær. l. 7. § vlt. l. 9. §. ei tutori. D. de tut. & rat. diſtr.* Et ſuſcipere litem, *l. 44. ff. de procuratoribus.*

Suſcipere iudicium dicitur etiam iudex, qui iudicandi munus ſibi à prætore delatum ſuſcipit. *Paulus lege 13. D. de vacatio. mune.* Siquidẽ priuilegio quod ha-

buit, antequam ſuſciperet iudicium, velit ſe excuſare: nec audiendus eſt. ſemel enim agnoſcendo iudicium, renunciat excuſationi.

Suſcipere obligationem, *l.* 45. *D. manda.*

Suſcipere aliquem, *l.*132. *D. de verb. oblig.* id eſt, in fidem & clientelam accipere. Quidā, inquit, cum filium alienum ſuſciperet. Hinc

SVSCEPTI ſunt clientes, qui ſe & bona ſua omnia tuenda & defendenda potentioribus addicunt, fraudando rum publicorum tributorum cauſſa. qua ſpecie potentiores vicanorum & ruſticorum bona ſibi vendicabant, vel relinquebant ſuſceptis, ſub patrocinij mercede certa. *quod damnatur titu. C. vt nemo ad ſuum patroc. ſuſcip. vicos, vel ruſticanos eorum, & tit. de pac. vic. C. The. & Iuſtin. Nouel.* 17. *& Tiberij de diuinis domibus. Saluianus lib.*5. *de prouidentia Dei:* Vt vim *inquit,* exactionis euadant, tradunt ſe ad tuendum protegendúmque maioribus, dediticios ſe diuitum faciunt, & quaſi in ius eorum, ditionémque tranſcendunt. Nec tamen graue hoc eſſet, ſi potentes patrocinia iſta non venderent: ſed hac lege tueri pauperes videntur, vt ſpoliēt. Omnes enim ij, qui defendi videntur, defenſoribus ſuis omnem ferè ſubſtantiam ſuam addicunt, nihil ſuſceptis tribuunt, ſed ſibi nouum genus venditionis & emptionis. Venditor nihil dat, & totum accipit: emptor nihil accipit, & totum penitùs amittit. Vocat igitur ſuſceptos, *vt Seruius lib.* 6. *Æneid.* id eſt, clientes. & Auguſtinus in Quæſt. miſtis: Nunquid ſi malæ vitę ſit aduocatus, contra ſuſceptum eius pronunciabitur? hoc eſt officium aduocati, vt ſecundum iuris ordinem ſuſcepti ſui cauſſam pereret. Nunquid poterit vita eius, ſi turpis eſt, obeſſe cauſſæ ſuſcepti? Palæmon Grammaticus, v.R. in gloſſis: Aſſecla cliens, ſiue ſuſceptus. Sicque Suſceptum accipe *l.*1. *C. de princip. agent. in reb.* Néve ſub vnius perſona ſuſcepti, fraude quadam aliena negotia inſerenda eſſe pertentent.

SVSCEPTORES, *in Rub. C. de ſuſceptor. lib.*10. ſunt, qui annonis & tributis vtriuſque ærarij recipiendis præpoſiti ſunt, *l. cum poſſeſſor. in fin. D. de cenſibus.* Hi vulgò receptores vocantur. Eorum autem munus annuum erat, *l.* 4. *C. de ſuſcepr.* niſi more ciuitatis ſoleant fieri in biennium, vel niſi raritas hominum (ſic enim legendum, nō auctoritas, Græce σπάνιον) eos in biennium creari cogat, *vt eſt l.*22. *C. Theo. eod. titul.* Iubebantur autem hi præſentibus defenſoribus ciuitatum, qui quaſi quidam Tribuni plebis erant, perſcribere modum iugationis cuiuſque, & ſpecies ſingulas, quas fiſco inferri oportebat, vel earum quantitatem. Sunt & alij vini Suſceptores, Græcis κάπηλοι dicti, *de quibus li.* 11. *C. tit. de ſuar. & ſuſcept. vini*, in quo de illis nulla fit mentio. Hi verò ſuſcipiebant vina fiſcalia, & populo vendebant. Populo enim Romano oleum, panis, porcina gratuita præbebantur, vinum non niſi perrarò, *vt Vopiſcus ſcribit in Aureliano.*

SVSPENSVM dicitur id, quod excedit domos, vel vltra eas extenditur: quod ſi ceciderit, & alicui nocuerit, vel damnum intulerit in via publica eunti, tenebitur dominus domus illius, de qua damnum illatum eſt, *vt ff. de his qui deiec. vel effud. per totum.* At Suſpenſa bona dixit Seneca, quæ venalia pendent in tabula proſcripta. Et ſuſpenſis amici bonis, inquit, libellum deiicio, creditoribus eius me obligaturus. *Sic Tranquillus,* Lege prędiatoria in vacuum pependerit.

SVSPENSIO, pœnæ genus apud Pontificios, *c. veritatis. de dol. & cōtum. Ioan. And. Clem. ſi. de pœnis.* Eſt autem duplex: vna corporalis, ſpiritualis altera. Corporalis, qua quis in furcas tollitur, *c. ſi non licet.* 23. *q.* 5. *& ca. ſi. ead. cauſa & quæſtione.* Spiritualis canonica, vel eccleſiaſtica, quæ contingit in officio, vel beneficio, vel vtroque. *c. eos qui* 32. *diſtin.*

SVSPENDIOSVS, qui ſuſpenſus eſt, cui vita ſuſpendio adempta eſt. *Vlp. l.*11. §. 1. *D. de his qui not.* Non ſolent autem lugeri hoſtes, vel perduellionis dānati, nec ſuſpendioſi, nec qui manus ſibi intulerunt. *Plinius lib.*28. *cap.*2. Laqueum ſuſpendioſi circumdatum temporibus capitis dolorem ſedare. Rectè autem idē Plin. eiuſdem li. c. 4. Pœnam laquei præpoſteram eſſe ait, ex eo, quòd includatur ſpiritus, cui exitus quærendus eſt.

SVSPICIO, is, ere. Hinc

SVSPECTVS tutor eſt, qui nō ex fide tutelam gerit, licèt ſoluendo ſit,

ſuſpectum.Inſtit.de ſuſpect.tit. Nam qui fraudulenter tutelam adminiſtrauit, etiamſi ſatis offerat,vt ſuſpectus remoueatur Tutorem enim non facultates, ſed fraudulenta adminiſtratio, & callida cõuerſatio ſuſpectum faciunt,*l.31.D.de reb. auct.iud* Itaque ſi in tutela graſſatus eſt, aut ſordide egit,vel pernicioſe cum pupillo, vel aliquid intercepit ex reb. pupill. iam vt ſuſpectus remouetur, *l* 3. §. *nunc vide amus.D.de ſuſpect.tutor.* Apparet itaque ex fide & diligentia, & maleuolo propoſito magis, quam ex facultatibus ſuſpectum tutorem argui. Quod in hærede,quem vt ſuſpectum Prætor deminuere vetuit,contrà eſt. qui ex ſolis facultatib.ſuſpectus exiſtimatur,*d.l.31.& l.7. §. qui ſciens.D.pro emptc.*Dicunt autem pro miſcuè Iuriſc. pro eodem Suſpectum facere,& ſuſpectum poſtulare, *l.1.§. conſequens,l.3.& 7. D.de ſuſpect.tut.l.6.D.rem rat.hab.l.39.ad fi.D.de procuratoribus.l.14. §.1.D.de ſolutionibus.l.8.§.pen.D.de adminiſtr. tuto. l. vltim. D. qui pet.tuto.* Vnde Crimen ſuſpecti,id eſt,criminatio & accuſatio ſuſpecti. *Vlpian.in l.1.§. 1. de ſuſpect.tutor.* Sciendum eſt,ſuſpecti crimen ex lege duodecim Tabu. deſcendere. Sic & Suſpecti poſtulatio & accuſatio, *l.* 3. *§.ſi quis abfuturus D.de ſuſpect. tut. l.* 1. *§. ſuſpecti.ad Turpil.l.5.§.geſſiſſe.D.de admini ſt.tut.*

SVSPICIO, à ſuſpicor,ſuſpicaris, quod ſignificat, cum timore quodam ea adſpicere, de quibus dubitatur: eſt ipſe ſuſpicandi actus. Quare iunctum cum Venio ſemper accipitur paſſiuè,vt,Venit in ſuſpicionem: Suſpicioſus, actiuè & paſſiuè. Suſpicionem itaque ſic definiemus: Actus per quem in dubitationem trahimur, timentes de aliquo, ne læſionem adferat,priuatim, aut publicè Suſpicio autem eſt triplex: 1. Cùm debitores noſtros alieno æri obnoxios,ſuſpicamur abitionem meditari, ne carceri mãcipentur, quoniam ſoluendo non ſunt, vel quòd incipiunt dilapidare & diſtrahere omnia ferè bona. Hæc nuncupatur ſuſpicio fugæ, quæ ſolet priuatum, nec adeò magnum adferre detrimentum in Rep.ideóque non cenſetur crimen.*Vlp. D.de priuil.cred.Vide l.ait prætor.§.ſi debitorem.D. quæ in fraud.cred.l. fi.C. de feri. Et vtrobique Barto.* II. Eſt quædam ſuſpicio aduerſus iudicem non ſolum delegatum, verùm etiam ordinarium. Nam cùm magiſtratus ſępè religionis ſuæ obliti, pernicioſiſſimè iudicando noceant, rectiſſimè conceſſum eſt, omnes ex ſuſpicionis cauſſa recuſari. De iudice delegato tractatur *in l.apertiſſimi. & l. vlt.C. de iudic.* De ordinario autem extat *Nouel.Vt præſides, qui interpell.§. quòd ſi vſu- uenıat Conſtit.*76.111.Eſt quædam denique ſuſpicionis ſpecies ex eo nata, quòd tendit ad lædendum publicè, aut priuatim,quæ pertinet ad actionem de poſtulatione ſuſpecti.

SVSTINERE, pro differre, reſeruare, reiicere. *Calliſtratus l.* 36. *D. de iudic.* Ex iuſtis cauſſis, & ex certis perſonis ſuſtinendæ ſunt cognitiones, ibid. Humanum eſt, in ſimilibus cauſſis cognitionem ad aliquem modum ſuſtineri.

Suſtinere actiones, differre, ſuſpendere. *Pompon.l.35. D. de iur. fiſc.* Vtrum ius fiſci antè excutiendum ſit, & ſuſtinendæ actiones cæterorum, &c. *Vlpian. lege* 1.§.3.*D.ſi fam. furt fec.* Tandiu aliorũ nomine actio ſuſtineri debebit,quandiu priore iudicio poteſt actor cõſequi. Sic pœnam ſuſtinere. *Idem l.ſi quis. 6. §. quid tamen.7.D.de iniuſt.rup.* Pœna tamen ſuſtinenda eſt, quoad princeps reſcripſerit ad literas Præſidis. Aliàs tamẽ pro ſufferre ſumitur,*l.1.D.de pœn.*

SVVM verbo dominium ſignificari, & ea tantùm, quæ vindicari à nobis poſſunt, non etiam quæ in nominibus ſunt,ſuorum appellatione contineri traditur,*in l.27.§.argento. & l.34. D. de auro argent.*Sed nec quæ pignori tenentur, ſuorum appellatione veniunt,*l.9. §. vlt. D.de ſupel.leg.l.74. de lega.*3. Ambiguum verò eſſe, cùm quis ſuum dicit,vtrùm de toto, an de parte ſignificet, *Pompo. in l. 239.§.vltim.D de verbor.ſignifica. ſcribit:* quoniam & id noſtrum eſt, quod nobis cum alio commune eſt. Cùm quis ſuos ſeruos dicit, hi deſignari videntur, quos paterfamilias ſuorum numero habuit, & qui pleno iure eius fuerunt. In his verò fructuarij ſerui non continebuntur, nec venales habiti ſerui. Serui planè cum alio communes,& bona fide poſſeſſi,& quorum vſusfructus alienus ſit,continebuntur,*l.71.73. & 74.D.de legat.3.*Et tamen.

Suum conſequi, & recipere credito-

res,pro eo,quod ſibi debetur, conſequi, Iuriſconſulti eleganter dicunt. Vnde *Vlpian in l.7.§.apud Labeonem. D.quæ in fraud.credi.* Eum,ait, qui ſuum recipiat, nullam videri facere iniuriam, hoc eſt, eum, qui quod ſibi debetur, receperit. *Sic & in l.15.§.quòd ſi res. D. de re iudica. l.96 §.1. D.de ſolut.l.44. D.de condict. in debi.l.4.§.idem Iulia.D. de doli except. l.12.D.de nouatio.l.37. D.de iure fiſci.l.7.de ceſſio. bonor.* In eam denique ſententiam ad ſuum peruenire dicunt, *l.1.D. quod cert.loc.l.1.§.illud verum. D. ſi quis teſtam. lib.*

SVOS hæredes liberos in poteſtate poſitos vocamus, qui primum poteſtatis locum obtinent, quaſi domeſticos & familiares hæredes, cùm viuo quoque patre quodammodò domum habere exiſtimentur, nec tam in nouum dominium ſuccedere, quàm vetus continuare videantur, magíſque ad propria aut debita, quàm ad aliena bona vocentur, §.ſed ſui.Inſtit.de hæred.qualit, & differentia. Sui autem idcircò dicuntur, quia nõ tam alienarum, quàm ſuarum quodammodò rerum plenum integrúmque dominium adipiſcuntur: quarum etiam patre viuo hæredes & domini lege XII.Tab.deſignati erant, *l.11.D.de liber.& poſthum.l.12.D. qui teſta.fac.poſſ.* Et apud Plinium in Panegyrico: Qua de cauſſa ſui hæredes illicò apparent & exiſtunt, & ipſo iure hæredes deprehenduntur, nec aditione egent. *Sic l. penulti.§.ſi patronus. D. de bon. liber.l.14.D.de ſuis & legit.* Suos hæredes, *ait Vlpia.in l.1.§.ſuos.D.de ſuis & legit.* accipere debemus filios, filias ſiue naturales, ſiue adoptiuos. *Calliſtrat. in l.* 220. *D. de verbor.ſignifi.* Liberorum, ait, appellatione nepotes & pronepotes, cæterique qui ex his deſcendunt, continentur. Hos enim omnes ſuorum appellatione lex XII.Tabul.comprehendit. *Caius li.2.Inſtitut.tit.8.* Sui hęredes ſunt filius, filia, nepos, vel neptis, pronepos, proneptis, ex nepote, & omnes per virilem ſexum deſcendentes. Similiter & poſthumi, qui ſi viuo patre nati fuiſſent, in poteſtate futuri erant, ſui hæredes ſunt. *Priſcianus lib.*17. Suus Ciceronis filius hæres eſt patris conſtitutus. Suus enim dicitur ad diſcretionem illius, qui ſecundum leges ſuus non eſt, id eſt, ſub poteſtate patris naturalis conſtitutus. Sic & ſuam hęredẽ accipe *in l.vlt.D de collat. bonor.*

Suum hæredem animaduerti à Cicerone Hæredem familiæ appellari, *in Oratio.pro Cluentio.* vbi de ſuo poſtumo loquitur: Memoria teneo, inquit, Mileſiam quandam mulierem, quòd partum ſibi ipſa medicamentis abegiſſet, rei capitalis eſſe damnatam: neque iniuria, quæ ſpem parentis ſubſidium generis, hæredem familiæ ſuſtuliſſet. Sic Iuſtinia. eos Domeſticos hæredes appellat. §.2. *Inſtit.de hæred. qual.* & Plinius *in Panegyrico,* Domeſticos hæredes extraneis opponit: illóſque ait, bona non vt aliena & ſperanda, ſed vt ſua, ſempérque poſſeſſa capere. Videtur autem Ouid. ad hanc quoque locutionem alluſiſſe, lib. II. de Ponto:

Viuit enim in nobis faciundi lingua parentis,
Et res hæredem repperit illa ſuum.

Suorum autem duo ſunt genera: nam alij natura ſui ſunt, nimirum filij, filiæve: alij ſucceſſione, nimirum nepotes aut poſteriores, qui in filiorũ, non etiam filiarum, locum vacuum & deſtitutum ſubeunt: veluti ſi vno filio mortuo (eam ex filiabus prognati ſui eſſe non poſſunt) nepotes ex illo eius in gradum ſuccedant. Lex enim eis patris ſui ius ſic attribuit vt illi patrem ſuum repræſentẽt, tametſi non idem omninò ius eis conceſſerit, *l.3.C.de ſuis & legit.l.1.§.ſi filius. D. eod.l.2.& 3.C.de legit lib.l Gallus.§ ſeq. D. de lib.& poſthum.*

Sui & neceſſarij hæredes ſunt liberi, qui in poteſtate parentis fuerunt, quos nemo antecedit. Sic autem ideò appellantur, quia domeſtici hæredes ſunt: & viuo quoque patre quodammodò domini exiſtimantur. Neceſſarij verò ideò dicuntur, quia omninò ſiue velint, ſiue nolint, tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento ex lege XII.Tabul. hæredes fiunt, *ait Imper. §.2. De hæred.qualita.* Vel ſic: Sui & neceſſarij hæredes dicuntur, qui in morientis familia proximum ab eo gradum obtinent: veluti filij, aut iis de familia ſublatis, nepotes, & qui deinceps item vxor, quæ in manum conuenit: item nurus, quæ in manu filij eſt, quem in poteſtate habemus. *Vlpianus cap.Inſtitutio.4.* Sui autem iccircò appellabantur, quoniã patrefamil. mortuo non tam alienarum, quàm ſuarum quodammodò rerum ple-

num

hum integrúmque dominium adipiſcū-tur:quarum etiā illo viuo hęredes (quo verbo veteres dominum intelligebant) lege duodecim Tabularum deſignati e-rant.Neceſſarij autem dicuntur,quoniā eadem lege cogebantur hæreditatem re-tinere,*l.in ſuis.*11. D.*de liber.& poſthum.l.* 57.D.*de acquir.hæred.*

Suos,*in lege* 8.12.*&* 19. *C.qui accuſ.non poſſ.*accipimus, parentes, liberos, patro-nos,patronas,eorúmque filios,filias,ne-potes,neptes,cōſobrinos,&propinquos, *l.*1.D.*de accuſ.*

Suos in legatis præcipuè ſeruos, vel ancillas eos accipimus, auctore Vlpian. qui ſunt pleno iure teſtantis: inter quos fructuarij non continebantur, ſed qui bona fide teſtatori ſeruiunt,*l.ſuos autem.* D.*de legat.*3.

Sui,pro Noſtri. *Paul. l.* 20. D.*de nouat.* Nouare poſſumus,aut ipſi,ſi ſui iuris ſu-mus,aut per alios, qui voluntate noſtra ſtipulantur.

Suus,ſuæ poteſtatis:vt Meus apud Per-ſium:

Vindicta poſtquam meus à Prætore re-ceſſi.

Iuſtinia.§.2.*ad SC.Tertyl.* Sed & filiæ ſuæ mortuæ filius vel filia præponitur:id eſt, quæ ſui iuris eſt, ſuæque poteſtatis. Sic ſuæ poteſtatis eſſe, id eſt, ſui iuris eſſe. *Vlp.l.*7.D *de his,qui not.infam.* Ea nota-tur,quæ cùm ſuæ poteſtatis eſſet, hoc fa-cit. Sic *Plautus in Perſa,* vbi lenonem in-ducit,qui ancillam manumiſerat:

Ita ancilla mea quæ fuit hodie , nunc eſt ſua.

Et apud Ciceronem *libro de Repub.*3. Eſt enim genus iniuſtæ ſeruitutis , cùm ij ſunt alterius,qui ſui poſſunt eſſe.

Suus etiam, pro eo,qui in ſua poteſta-te eſt, alio modo dicitur vetuſtè , id eſt, ſanæ mentis. *Vlpianus,l.Fulcinius.*7.§ *a-deò.*D.*quibus ex cauſis in poſſeſſio.* Furio-ſus hanc venditionem pati non poteſt, quia non ſe occultat , qui ſuus non eſt. *Cicero Tuſcul.tertio.* Itaque nihil melius, quàm quod eſt in conſuetudine ſermo-nis Latini , cùm exiſſe è poteſtate dici-mus eos , qui effrenati feruntur , aut li-bidine , aut iracundia. Qui igitur exiſſe ex poteſtate dicuntur , iccircò di-cuntur quia non ſunt in poteſtate men-tis,cui regnum totius animi à natura tri-butum eſt.

Sui iuris eſſe dicuntur , qui nullius poteſtati ſubiacent,ſed propriæ ſunt po-teſtatis, & proprij arbitrij , *titul. de his, qui ſunt ſui,vel alien.iur.* Qui & ſuæ po-teſtatis eſſe dicūtur,*l.*4. D.*de his,qui ſunt ſui* , *l.*17. D. *de his,qui nota.infam.l.*43.D. *de obligation.& actio.l.vltim.* D. *de liber. cau.& ſui arbitrij,l.*22. D.*de ritu nupt.* Ita ſuæ poteſtatis fieri dicuntur ſerui manu-miſſione,*l.vltim.*D.*de liber.cau.* In eun-dem ſenſum ſuæ auctoritatis dixit, *Spar-tia.in Hadrian.* Decoctores , ait, bono-rum,ſi ſuę auctoritatis eſſent,catamidia-ri in amphitheatro & dimitti iuſsit.Vide Ius ſui.

Suæ ætatis eſſe dicuntur, qui minorem ætatem exceſſerunt,*l.*27.D.*de negot. geſt. l.*5.§.*item ipſe tutor.*D.*de auctor.tut.* Si ta-men teſtator alicui ita legauerit , cùm ſuæ ætatis erit factus, facti quæſtionem eſſe Vlp. ſcribit, vtrùm de pubertate,an de 25.annis ſenſum ſit,*l.*50.*in fin.*D.*de le-ga.*3. Hoc exemplo credo Trebonianum in Alexandri reſcripto verba hæc: SVAE AETATIS FACTVS SIT, interpreta-tum,ſi pupillarem ætatem exceſſerit,*l.*3. D.*de teſtamen.tut.*

Sua morte decedere dicuntur,qui na-turali morte,& natura ſua obeunt, *l.vlt.* §.1.D.*de bon.damna.*Cuius §.verba repe-tita ſunt , licèt diuerſo auctoris titulo prælato,*in l.*18.D.*de bon.libert.Suet.in Iu lio.ca.vlt.* Percuſſorum autem ferè ne-que triennio quiſquam amplius ſuper-uixit , neque ſua morte defunctus eſt. Damnati omnes , alius alio caſu periit. Significat enim omnes biothanatos fuiſ-ſe,vt cum Firmico loquar *Trebellius Pol-lio in Herennia tyranno* : Multi enim di-cunt eos ab Aureliano interemptos,mul ti morte ſua eſſe conſumptos. Sic ſua na-tura rem interdicere accipimus , *in l.*14. §.*vlt.*D.*depoſi.*

SVITAS eſt, quam Græci γνησιότη-τα,& vulgus ſui hæredis qualitatem vo-cat,in qua definiendi valde nonnulli la-borant,*in l.qui ſe patris.C.Vnde liberi,*cū ex coniugato vocabulo,hoc eſt,Sui,ſatis eius ſignificatio liqueat. Quāquam Sui-tatem nuſquam apud veteres reperias, ſed tamen in his,quæ vſu paulatim rece-pta, & ad docendum apta ſunt , non ni-mis ſuperſtitioſè Grammaticorum ca-nonibus obſtricti eſſe debemus. Alcia-tus Suitatis voce,quam à dictione ſui,In-

terpretes deduxerunt, nõ rarò vti ſolet, eámque ſic finit : Suitas eſt hæredum qualitas, qui primum in poteſtate paterna locum obtinent, continuationem dominij, neceſsitatémque ſucceſsionis inducens. §.*ſui autem. Inſtit. de hæred. qualita.* Videntur autem ij hæredes quodammodò ſibiipſis ſuccedere, cùm viuente quoque patre domini cenſeantur, *l. in ſuis. D. de lib. & poſthu.* & ideò Sui appellantur. Vide Sui hæredes.

SYCAMINON, morus Ægyptia, qua vti ſolent in aggeribus Nili, per quos incrementa eius diſpenſantur, & coercentur, *ait Vlpia. l.* 10. *D. de extraord. crim.*

ΣΥΚΟΦΑΝΤΕΙΝ, calumniari, iniuſtè aliquem iudicio vexare. *Imp. l.* 17. *C. quib. ex cauſ. infa. irrog.* Etenim cùm nõ cauſſa cognita dictum eſt ἐσυκοφάντησας, ſed ad poſtulatum patroni, interlocutione iudicis reſponſum fit, &c. Hinc Sycophantæ appellati : cuius nominis Feſtus hanc affert originem. Atticos quondam iuuenes ſolitos aiunt in hortos irrumpere, ficóſque deligere: quam ob cauſſam lege eſt conſtitutum, vt qui id feciſſent, capite trũcaretur, quam pœnam qui perſequerentur, ob paruula detrimenta Sycophantas appellatos.

SYLVA apud Alfenum *l. ſi quando.* §. 1. *D. ſi ſeru. vindic.* pro viridario ſumitur. Et Seius, *inquit*, in eo ſyluam ſæuiſſet, in qua labra, & lenes, cucumellas poſitas haberet. Sic Virgilius : *-ſubit aſpera ſylua, Lappæque tribuliq;.* Vbi Seruius: Notandum etiam de herbis ſyluam dictam. Item Horatius : *Nempe inter varias nutritur ſylua columnas.* Item Cicer. in Prætura vrbana: Tabulas & ſigna, quę in ædibus tuis impar ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumniis, in ſylua denique diſpoſita ſub dio vidimus. Vbi Aſcon. In ſylua, in viridario.

Sylua cædua, quæ in hoc habetur, vt cædatur, vel exciſa rurſus ex ſtirpibus aut radicibus renaſcitur, *l. ſylua cædua. D. de verb. ſig.* Porrò, teſte Paulo, *l. ſi abſente. D. de vſuf.* ſyluam cæduam, etiamſi intẽpeſtiuè cædua ſit, in fructu eſſe conſtat: ſicut oliua immaturè lecta, item ferrum immaturè cæſum, in fructu eſt.

Συμβολὴ in l. 9. Rhodiorum, contributũ ſignificat. alij συνεισφορὰν appellãt, ὅτι δὲ καὶ γίνονται τοῦτο, ψῆφοι ταμιεύοντων συμβαλλέσθωσαν δὲ εἰς συμβολὴν, &c.

SYMPHONIA, chorus ſymphoniacorum, id eſt, eorum, qui concentum efficiebant. *Cic. Verri. 6.* Cùm in eis conuiuiis ſymphonia caneret, maximiſque poculis miniſtraretur. *Vlp. l.* 15. §. 1. *D. de vſufr.* Nam ſi librarium rus mittat, vel de ſymphonia atrienſem faciat, id eſt, è familia ſymphoniacorum. Hinc

SYMPHONIACI pueri, qui ad modulationes muſicas, concentúſque faciendos comparantur. *Cic. pro Milone.* Mi lo tum caſu pueros ſymphoniacos vxoris ducebat. *Paul. l.* 22. *ad leg. Aqu.* Si quis ex comœdiis, aut ſymphoniacis vnum occiderit: id eſt, è numero ſymphoniacorum. *De his meminit & Aſconius in Diuinatione.*

SYNAGOGA, *l.* 3. *C. de Iudæis*, id eſt congregatio.

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ, mutua & reciproca ex re contracta obligatio. *Vlpia l.* 7. *D. de pactis.* Dedi tibi rem, vt mihi aliã dares: dedi vt aliquid facias: συνάλλαγμα eſſe, & hinc naſci ciuilem obligationem. & paulò pòſt: Eſſe enim contractũ, quod Ariſto συνάλλαγμα dicit, vnde hæc naſcitur actio.

SYNDICVS, σύνδικος, defenſor, qui ab aliquo collegio, municipio, vniuerſitate, vel ciuitate ad cauſſam ipſius agendam delectus eſt. A Latinis Actor dicitur: *vt l.* 1. §. 1. *D. quod cuiuſcunque vn.* Permiſſum eſt, *inquit*, habere actorẽ, ſiue ſyndicum, per quem tanquam in Repu. quod cõmuniter agi fieríque oporteat, agatur, fiat, *Sic ſ. ſeq. & l.* 2. *& paſſ. Cicero in Diuinat.* Hæc duo in primis ſpectari oportere : quem maximè velint actorem eſſe ij, quibus factæ eſſe dicantur iniuriæ: & quem minimè velitis, qui eas iniurias feciſſe arguatur. *Item*, Adſunt homines ex tota prouincia nobiliſsimi, qui præſentes vos orant atque obſecrãt Iudices, vt in actore cauſſæ ſuæ deligẽdo, veſtrum iudicium à ſuo iudicio ne diſcrepet. *Hermoge. l.* 1. *D. de muner. & hon.* Perſonalia ciuilia ſunt munera, defenſio ciuitatis, id eſt, vt ſyndicus fiat, legatio ad cenſus accipiendos. *Arcad. lege vltim.* §. 1. *eiuſdem tractat.* Defenſores quoque quos Græci Syndicos appellant, & qui ad certam cauſſam agendam, vel defendendam eligantur, &c. *Demoſthenes porrò in Orat.* περὶ ςεφάνου, Ariſtidem dicit ſyn-

ſyndicum eſſe ab Athenienſibus delectum, qui in Amphictyonum conſilio pro Delio ſacro diceret. Quidam tamen inter Sindicum & Actorem hanc obſeruant differentiam. Primùm, quod officium actoris eſt generalius, cùm à priuato quoque conſtituatur: deinde, quòd momentaneum ſit, pro re nata habens locum. Syndici verò non æquè, *ex titul. in Nouel.* De defenſoribus ciuitat. Vbi defenſor Latinè nihil aliud ſignificat, quā Syndicus Græcè. *Vide cap. Quia in cauſis. & cap petitio veſtra, de procuratoribus.*

SYNDICATVS, Iudices olim functi officio ſuo, tenebantur in eadem prouincia, vel ciuitate, cui præfuiſſent, quinquaginta diebus palàm commorari, vt de culpa, fraudibúſque, ſi quas admiſiſſent, conuenirentur, ac rationem redderent: id quòd vulgò ſubire Syndicatum, Latinè autem cauſſam dicere, & cauſſæ faciendæ obnoxium eſſe nuncupamus, *l. 1. C. vt om. iud. tam ciuil. & milit. Nouel. vt præſid. abſque vll. nec. § neceſſitatem.* Idem obſeruabatur de Aſſeſſoribus, & Conſiliariis iudicum, *l. 3. de Aſſeſſoribus.*

SYNEDRIA in quadam Codicis conſtitutione ſunt coitiones, & collegia. *Vide Cuia. lib. 7. Obſeruatio. cap. 30.* Budæus συνέδριον conſeſſum vertit in poſterioribus adnotat.

SYNGRAPHA, vide Chirographum.

Συνημμένον, *in l. reru mixtura. D. de vſucapio.* Latinè dixit *Cellius* adiunctum, connexum, *lib. 16. c. 8. Vitruuius lib. 5. c. 4.* Coniunctum: *Seneca libr. 17. Epiſtol.* Compoſitum. *Paulus i. in rem de rei vend. & Pompon. dicta l. rerum mixtura,* cohærens.

SYNODITÆ συνοδῖται, *in l. 6. C. de epiſc audien.* dici videntur, comites monachorum: nam ὁδίτης viatorem ſignificat. Solent autem monachi ex collegij ſui inferiori ordine quempiam deligere, qui eos comitetur: quos Galli Culopuloſos appellant: quòd (vt quidam aiunt) à tergo monachorum concionantium ſedentes, illos horæ prætéritæ culi pulſione admoneant.

SYNONETVM, publica comparatio ſpecierum, quæ in commune fiebat, *dicitur ab Impp. l. 1. de publ. compa. in C. Th. à* συν καὶ ὠνεῖσθαι. Quam coemptionem appellari in *l. 2. Cod de frumen. vrb. Conſtantinop. & in Rubr. vt nem. lic. in coemptio. ſpec. ſe excuſ. docuit Iacob. Cuiac. lib. 1. Obſeru. cap. 33* Accurſius hanc coemptionem ſic accipit, vt prouinciales à fiſco res annonarias emere cogantur: Alij (in quibus & Cuiacius eſt) vt eas fiſco vendere forenſibus pretiis compellantur. quibus fauere videtur, *l. 2. C. Theo. de publ. compar. l. 1. & 3. C. de quibus mun. vel præſt. ne lic. ſe excuſ.* & quod Suidas ſcribit in hunc modum de onere ſynoneti, ſiue συνωνῆς. Συνωνὴ τὸ ἄχθος, ὅτι ἐπὶ ἱκετευομένου τοῦ σίτου φορὰ ἐσπάνιζε, &c. τόν τε σῖτον οἴκοθεν τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι, καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ καταπιθέναι. τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἄχθος, ὅπερ συνωνὴν καλεῖν νενομίκασι. *Et Caſsiodorus lib. 12. Variar.* Lardi, inquit, atq. tritici ſpecies nullis tēporibus coemptionis nomine inde decernimus poſtulari. His adde Græcum ex Tiberij conſtitut. locum, in quo ita eſt: εἰς καθ' ἡμετέραν κέλευσιν δὲ τιμείας ἕνεκα τῆς ἐνδόξης ταύτης πόλεως. ἢ καὶ ἑτέρων περιφράσεων χάριν συνωνήν τινα εἰδῶν γενέσθαι συμβαίη, τούτοις ἅπασιν οὐ μόνον τοὺς ἄλλους ὑποτελεῖς, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ τὰς τῶν βασιλικῶν οἴκων κτήσεις καὶ οἰκήσεις ὑποκεῖσθαι βουλόμεθα.

SYNOPSIS, *l. magis puto. § in primis. D. de reb. eor.* eſt compendium, ſeu breuis bonorum deſcriptio: quod inuētarium, aut repertorium alio loco Vlpianus appellat, alio ἀναγραφὴν, *leg. tutor qui repertorium Digeſt. de adminiſtr. tut. leg. cum plures. Digeſt. de reb. auct. iud. poſſ.* Pro Synopſis autem ſuperiore loco, perperam, ſi opus ſit, legebatur. Dicitur autem σύνοψις, à συν præpoſ. id eſt, cum, & ὄψις, viſio quòd quæ latè patebant, in vnum omnia contracta facilè conſpiciantur.

Συνθήματα, in Pand. Græcis ſunt, diplomata, quæ dabantur iis, qui curſu publico vtebantur.

SYNTHESIS, Hotoman congeſtio, aceruus. *Scæuola in leg. 38. Digeſt. de aur. & argent. leg.* Quæro an ex vniuerſa veſte, id eſt, an ex ſyntheſi tunicas ſingulas, & palliola Sempronia eligere poſſit. *Adrianus autem Turnebus lib. Aduerſ. 23.* Syntheſin interpretari mauult elegātiorem veſtem, qua certis diebus feſtis populo Romano, quaſi extra ordinem, vti liceret. Hotoman. hāc expoſitionem improbat: & cenſet Syntheſin, confer-

uationem eſſe veſtium, non veſtis genus: & in eam coaceruationem non cuiuſuis generis veſtes adhiberi ſolitas, ſed eas duntaxat, quibus populo Romano extra ordinem vti, certis & paucis diebus licebat: putátque Scæuolæ verba ſatis planè & perſpicuè oſtendere, Syntheſin de omnibus veſtimentorum generibus, quæ aceruatim conſeruabantur, vſurpatum fuiſſe. *Alciat. libro ſecundo Parerg.c.11.* aliter hanc dictionem exponit: ſed viderit.

Συντεκνον, alij ſororem, alij cócubinã, alij è ſacro fonte ſuſceptum interpretantur. Balſamo accipit pro matre ſuſceptæ in Synodi Trullo habitæ, capite quinquageſimotertio.

SYRIARCHIA, ſacerdotij genus in Syria, *leg.* 1.*C. de nat.lib.l.vn.C. de offi. comit.orient.l.*103.*de decur.in C. Th Nouell.* 89.vnde Syriarcha *in l. vltim. de expenſ. ludor.in C.Theo.* qui id ſacerdotij munus gerebat. Syrias autem multitudinis numero nominari, *in l.7.§.interdicere.D.de interdic.& in l.* 3.*D.de cenſib.* nemini mirum eſſe debet. Duæ enim memorantur *in l.1.D.de cenſib.* vna quæ Cœle, altera, quæ Phœnice diceretur. In Notitia quoque Imperij Roman. Syria ſalutaris ponitur. ſed & Syriæ nomen latiſſimè patuiſſe. *Guliel.Tyrenſis Pontifex tradit lib.* 13. *de bello ſac.cap.*2.

SYRTES, apud Harmenopulum, in his, quæ ex Iuliano architecto retulit, ſunt vela, quibus ædes muniuntur aduerſus conſpectum aliarum: ſic dictæ, quòd trahi, obduci & reduci ſoleant: quibus etiam Cancellos iungit: *& ita l.cætera §. ſed ſi cancelli.* D. *de leg.* 1. cancellis iunguntur vela.

Συςήματα, manſus, manſio. *Clementi. in Petro,* περιοδεύειν τὰ δύο συςήματα.

T

T,& D, literas cognatas ſcribit M. Fabius, *lib.*1. *cap.*2. quòd ſæpè in Pand.Flor. videre licet, vt ad quin, pro atquin, *leg.* 19.*D.de neg geſt.*

T, LITERAM, veteribus Senatuſconſultis ſubſcribi ſolitam. *Valer.Max. lib.*2.*hu teſtatur verbis:* Illud quoque memoria repetendum eſt, quòd Tribun. pleb. intrare curiam non licebat: ante valuas autem poſitis ſubſelliis, decreta patrum attentiſsima cura examinabant: vt ſi qua ex eis improbaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaque veteribus Senatuſconſultis, T, litera ſubſcribi ſolebat: eáque nota ſignificabatur, illa Tribunos quoque cenſuiſſe: qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inque imperiis comperſcendis occupati erãt, inſtrui tamen ea argenteis vaſis, & anulis aureis publicè præbitis patiebantur, quòd talium rerum vſu auctoritas magiſtratuũ eſſet ornatior.

TABARDVM vocant Pontifices epitogium veſtimenti genus, *in clem.vnic.de vit.& honeſt.cler.*

TABE conſumi, *in l.1.C.de cuſto.reo.* non eſt putredine conſumi, *vt Albericus autumat*, ſed colliquatione, & extenuatione corporis, ex curæ diuturnitate, vt apud Virg.l.6.Æn.

Hic quos durus amor crudeli tabe peredit.

& Ouid.lib.9.Metam.

Ambuſtáque ſonant nerui, cæcáque medullis
Tabe liquefactis.

TABERNÆ appellatio omne vtile ad habitandum ædificiũ demonſtrat, ex eo, quòd tabulis claudatur. Vnde Tabernacula & contubernales appellantur, *l.*183. *cum leg. ſequen.* D.*de verborum ſignificat.* Diomedes lib. 3. Secunda ſpecies togatarum, quæ tabernariæ dicuntur, humilitate perſonarum & argumentorum ſimilitudine Comœdiis pares, in quibus non magiſtratus regéſque, ſed humiles & priuatæ domus inducuntur: quæ quòd olim tabulis tegerentur, communiter tabernariæ vocabantur. *Iſidorus lib.*15.*Etymolog. cap.*2. Tabernæ olim vocabantur ædiculæ paruæ & ſimplices in vicis, axibus & tabulis clauſæ. Vnde & Tabernariæ, quòd ſoleant conſidere. Dictæ autem tabernæ, quòd ex tabulis lignîſque erant conſtructæ, quæ nunc etſi non ſpeciem, nomen tamen retinent.

Tabernam negotiatoriam, & cauponiam & purpurariam dicimus, *l.*43.D.*de ritu nupt.l.*2.D.*de inſtitor.l.*91.*§. pater. de legat.*3. Tabernas quoque Suidas καπηλεῖα

λεῖα καὶ παντοχεῖα interpretatur.

Tabernam autem qui pignori dat, merces, quę in ea ſunt obligaſſe videtur, *leg. 34. D. de pignorib.* Tabernę inſtrumento legato loci duntaxat, non etiam totius negotiationis inſtrumentum legatum videtur. Proinde inſtitores legato non continebantur: aliter atque ſi inſtructa taberna legetur, *l. 285. D. de verb. ſignific. l. 13. D. de inſtrum. vel inſtrumento.* Inde TABERNARIVS, *in leg. 52. §. 1. D. ad leg. Aquiliam.*

Taberna inſtructa, Vlpiano eſt, quæ & rebus & hominibus ad negotiationem parata conſtat: quod tum verum eſt, cùm Tabernam pro vniuerſitate iurium ipſius negotiationis, non autem pro loco ſimpliciter accipimus. Erant etiam tabernæ Argentariorum, quæ circum forum erant: vnde Circumforaneum æs Cicero appellat epiſt. 1. *lib. ad Attic. 2.* Harum etiam meminit Liu. l. 26. & Dionyſ. lib. 3. qui eas à Tarquinio rege in foro poſitas ait. *Et leg. 32. Digeſt. de contrah. empt.*

TABVLÆ dicebantur, quibus antiqui pro chartis vtebantur, cùm cera illitæ eſſent vndeCeratę à Plauto in Aſinaria appellantur. Itaque quarum rerum memoriam conſtare oportebat, eas res in tabulas referebant, veluti accepta & expenſa, pactiones, teſtationes, ſtipulationes, cautiones, teſtamenta. Atque hinc fortaſſe illud *Cicer. ad Gallum lib. 7. epiſt.* Sed heus tu manum de tabula, magiſter adeſt citius quam putaramus. niſi quis malit à pictoribus metaphoram ſumptam. De Cęſare autem ibi loquitur.

TABVLAS teſtamenti accipere debemus, *inquit Vlpianus,* omnem materiæ figuram: ſiue igitur tabulę ſint ligneæ, ſiue cuiuſcunque alterius materiæ: ſiue chartæ, ſiue membranæ ſint, vel ſi corio alicuius animalis, tabulæ rectè dicentur, *l. 1. D. de bon. poſſ. ſecund. tab.* Tabulę etiam dicuntur folia teſtamenti. Quare, *Budæo teſte,* primę & ſecundæ tabulæ, intelligi poſſunt prima, & ſecunda charta teſtamenti: quæ etiam primæ & ſecundæ ceræ dicuntur. Antiquiſſimus enim mos ſcribendi fuit in ceratis tabulis, quæ & codicilli, & pugillares vocantur. Tria quippe hęc, *Viglio teſte,* vocabula plurali ferè numero proferri ſolent.

Tabulæ non inſtrumenti tantùm, ſed & contractuum, & alterius cuiuſcunque negotij dicuntur. Hinc

Tabulæ nuptiales, *l. 21. l. 31. D. de dona. l. 9. de nupt. Tertull. lib. de pudic.* has matrimoniales vocat. *Firmicus lib. 7. Matheſ. cap. 7.* Tabulæ dotis, *l. penultim. D. de don. int. vir. & vxor.* Tabulæ dotales, *l. 12. D. de dot. præleg.* Tabulę venditionis, *l. 2. C. ſi mancip. ita vænie.* Tabulę emptionum, *l. 1. C. Th. de iis qui væni. æta.* Tabulæ auctionales, *Ambroſ. lib. 2. epiſt.* Tabulæ cõtractus, *leg. 4. Cod. ſi quis alt. vel ſib.* Tabulę inſtrumentorum reipubl. *l. 31. l. 32. D. de furt.* Tabulæ pro quibus pecunia promiſſa erat, *l. 104. §. 1. D. de leg. 1.* Tabulæ, pro ſyngraphis, *leg. huiuſmodi. §. ſi ita. Digeſt. de leg. 1.*

Tabulæ accepti & expenſi. Moris enim erat vt patresfam. quæcunque per ſingulos dies aut acciperent, aut expenderent, ea primùm properè ac feſtinanter in codicem memoriæ cauſſa paratũ, referrent, quæ Aduerſaria dicebantur: deinde per ocium in aliis tabulis ordine & accuratè perſcriberent, eas tabulas accepti & expenſi nominabant. *de quibus Cicer. in Cluentiana ſic ſcribit:* Confecit tabulas diligentiſſimè. hæc autem res habet hoc certè, vt nihil poſſit neq; additũ, neq; detractũ de re familiari latere. Hinc Tabulis obſignatis agere: cum pactio in tabulas relata eſſet. *Cic. 1. de Orator.* Tu mihi cùm in circulo decipiare aduerſarij ſtipulatiuncula, & cùm obſignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id ſit ſcriptum, quod ille capiatur: ego tibi vllam cauſſam maiorem committendam putem? *Item Tuſcul. 5.* Tu quidem obſignatis tabellis agis mecum, & teſtificaris quod dixerim aliquando, aut ſcripſerim. Nam de teſtationibus locus hic ex Quintiana documento eſt: Neuius pueros circum amicos dimittit ipſe ſuos neceſſarios corrogat. veniunt frequentes, teſtificantur iſti P. Quintium non ſtitiſſe: & ſe ſtitiſſe. tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur. *Idem in Piſoniana:* iſte claudus, quomodo aiunt pilam retinere: quod acceperat, teſtificari: tabulas obſignare velle

Tabula, libellus proſcriptionis. *Vlpianus l. 13. §. 5. Digeſt. de actio. empt.* Cùm ven-

ditor ſciret fundum pluribus munici-pijs legata debere, in tabula quidem conſcripſerit, vni municipio deberi. *Cicero in Quintiana* perpetuò libellos appellat.

Tabulas nouas dicebant Romani legem quæ ferebatur de ære alieno plebi inuitis creditoribus relaxando: Quæ lex ſæpius Romæ lata eſt, maximáſque ſemper turbas peperit.

TABVLÆ diuinæ, Decem præcepta, in quibus miſericors Deus viua voce notitiam naturalem, propter originis vitium in hominibus obſcuratam renouari voluit: vt certum extaret teſtimonium, has eſſe naturæ leges, Verbo Dei confirmatas, quas in animis hominum quoque inſculpſiſſet. Futurum enim prouidebat, vt imbecillitate quadam in errorem facilè lapſuri eſſent homines, niſi certum extrinſecus adijceretur præſcriptum, ad quod hæſitantes confugerent. Enimuerò vtcunque hoc ſit factum, videmus tamen Gentes falſa perſuaſione à naturali iudicio aliquando eſſe abductas. quid igitur credamus futurum fuiſſe, ſi nulla extarent literarum monumenta, diuina bonitate nobis de iure naturali data? Perpendendæ igitur diligenter hæ tabulæ, ceu fontes humanarum duodecim Tabularum, & totius Iuris Gentium & Ciuilis.

TABELLÆ tres olim iudicibus dari ſolebant: in quarum vna A, litera inſcripta erat, Abſolutionem ſignificans, in altera C, condemnationem denotans, in tertia N.L. id eſt, nõ liquere, quo Ampliatio indicabatur.

TABELLARIÆ leges quatuor latæ fuerunt, quibus ſanciebatur, vt populus Rom. non voce (vt antea) ſed tabella ſuffragium in comitiis ferret, vt ita omninò liberum iudicium ſuum in magiſtratibus creandis haberet. De hac tabella ita *Cicero in Planciana* loquitur: Frontes, inquit, aperit hominum, mentes tegit, eámque libertatẽ dat, vt quod velint faciant, promittant autem quod rogantur.

Tabellæ appellatio, *in leg. fin. Codic. de præd. decur. lib.* 11. eo ſenſu accipi debet, quo periculum *in Rubr. Cod de ſentent. ex peric. recit.* id eſt, pro ſcriptura breui concepta. Nec ex tabella, inquit, decretum recitari: ſed curialium, vel maioris partis curiæ relatione currente.

TABELLIONES, publici ſunt cõtractuũ ſcriptores, *l. 1. C. vt nemo ad ſuum pat. l. 2. C. de eunuch. l. contractus. C. de fid. inſtr. vel teſt. l. ambiguitatis.* C. *de teſt.* à Græcis νομικοὶ dicuntur, & ἀγοραῖοι, & συμβολαιογράφοι, vt quæ ab eis conficiuntur inſtrumenta, ἀγοραῖα ſæpè in Nouel. præcipuè Nouel. 44. in qua de eorum officio agitur: publica verò vel forenſia, *leg. comparationes. C. de fid. inſtr.* quanquã propriè publica ea tantùm ſunt, quæ inſinuata ſunt apud magiſtrum cenſus, vel Duumuiros, vel Defenſores ciuitatum. Solent autem tabelliones primùm contractus referre extra ordinem in ſchedã (ſic dictam ἀπὸ τοῦ σχίζειν, vel à ſcindẽdo, iis qui ſcidam ſcribunt) deinde redigunt eos in mundum, vel, *vt d. Nou. 44. loquitur*, in chartam puram, & hoc modo inſtrumenta complentur, abſoluuntur, expediuntúrque partibus, *d. l. contractus. l. vltim. C. de contr. empt.* Suidas Tabellionem definit his verbis: Ταβελλίων, ὁ τὰ τῆς πόλεως γράφων συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς νομικὸς λεγόμενος, ὁ πάντα ἐπιτελῶν τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα, ἕκαστον αὐτῶν οἰκείοις ἐπισφραγίζων γράμμασι.

TABELLARIVS ſeruus, *l. pen ff. de aq. rer. dom.* literarum gerulus, vt Caſſiodorus loquitur.

TABVLARII, *l. 3. C. de tabul. lib.* 10. dicuntur, qui ciuitatum aut prouinciarum chartas & rationes tractant, atque ſupputant, qui præſunt tabulario ciuitatum, in quo pleraque publica & priuatorum recondantur, veluti debitorum obſignatæ pecuniæ. Et de chartis liquet *ex l. pen. Cod. eod. l. vltim. § hi quoque. D. de muner. & hon. l. 3. § 2. D. de tab. exhib.* De rationibus verò *ex l. 1. & l. miſſi. C. de exact. trib. l. 2. C. de numer. l. 1. C. de imm. nem. conc. l. 1. C. de cenſib.* In rebus tamen priuatorum plerunque adhibeantur, vel vt pro imperitis literarum ſcriberent aut ſubſcriberent, vel vt pro ſtipulari nequeuntibus ſtipularentur, quaſi perſonæ publicæ, vt ex multis locis liquet. Ac primùm quidem ſerui publici fuerunt, *vt patet ex l. vltim. Cod. de ſeru. reipub. man.* Capitolinus in Gordianis: Non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent. Seruos publicos tabularios vocat. Poſteà verò Ar-

cadij

cadij & Honorij cõſtitutione ſancitum, vt nulli deinceps ad id officium pateret aditus, qui obnoxius eſſet ſeruituti. Hi autem conditionales erant, id eſt, huic conditioni addicti & mancipati, adeò, vt non poſſent ad aliam aſpirare militiam vel dignitatem, *vti patet ex l. ſcripturas. C. qui potiores in pig. hab. & l. 3.5.7.8. C. Th. de num. act.*

Tabularius etiam pro calculatore, quē Græci ψηφιστὴν vocant, qui in tabula calculandi & computandi artem pueros docet, vel aliàs eam artem tenet, *l. 1. §. ludi. D. de extra. cognitio.* Quem etiam eſſe huius verbi ſenſum, *l. vlt. D. ſi menſ. falſ. mod. oſtendit.*

TABVLARIVM, pro archeio, de quo ſuprà dictum, id eſt, eo loco in quo inſtrumenta, literæ, tabulæque publicæ recondebantur, in quibus omnia paſcua, prædia, vectigalia, portoria, ciuitates, redemptionéſq; publicanorum perſcripta erant. *Cic. de Nat. deor. l. 3.* Sed exeamus è theatro: veniamus in forum ſeſſum ite precor quid? vt iudicetur qui tabularium incenderit. Virg. Georg. lib. 2.

Inſanúmque forum, aut populi tabularia vidit.

Vbi Seruius, Tabularium in ęde Saturni, & ærario fuiſſe ſcribit: *cùm tamen Liuius lib. 43. ita ſcribat:* Cenſores ex templo in atrium Libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabulis publicis, clauſóque tabulario, & dimiſſis ſeruis publicis negarunt ſe, &c. Sumitur autem Tabularium *l. 92. D. de leg. 3.* pro loco, in quo priuata cuiuſq; patrisfam. inſtrumenta, emptiones, ſeu nomina debitorum ſeruantur. In fundo autem vno (*inquit Paulus*) ex his qui prælegati ſunt, tabularium eſt, in quo ſunt & complurium mancipiorum emptiones, ſed & fundorum, & variorum contractuum inſtrumēta, prætereà & nomina debitorum.

TACERE, eſt medium inter cōſentire & reprobare. *Card. in Clementi. Sæpe. §. ſi tamen. de verb. ſig.*

TACENS, an & quando videatur conſentire, *declarat Bart. l. in adoptionib. D. de adopt.*

TACITA fides eſt, cùm quis non palàm rogatus in fraudem legis promittit, ſe id quod ſibi relinquitur reſtituturum perſonæ, quę legibus ex teſtamento capere prohibetur: ſiue chirographum eo nomine dederit, ſiue nuda pollicitatione repromiſerit, *l. in fraudem. 10. D. de iis quibus vt indig. l. 1. & l. 3. & l. 40. D. de iur. fiſc.* Tacitè igitur relictum videtur, cùm neque teſtamento, neque codicillis palàm datum eſt, ſed chirographo cauit is, cuius fides eligitur, quod ad ſe ex bonis defuncti peruenerit, id ei qui aliòquin capiendi ius non habeat, reſtiturum, *d. l. 1. l. 3. in princ. & l. 40. §. 1. l. 42. ff. de iur. fiſc. l. 11. in fi. D. de fideicomm. libert. l. 21. D. de inoff. teſtam. l. 83. D. de acq. hæred.* Quò bellè alludit Syneſ. Epiſt. 5. quæ quatenus ex hac metaphora tacitorum fideicommiſſorum pendet, vulgò obſcura habetur. Agit autē in ea de libris ſuis Rhetoricis, quos pro vulgò quæſitis liberis habet. Et tamen perinde atque iuſtos & legitimos eos cōplecti ſcribit, vt pro iuſtorum loco eos ac lubens ſit habiturus, niſi leges, quæ acres ſunt ingenuitatis patronæ, repugnarunt. Itaque id eos demum ex bonis ſuis laturos ſcribit, quod clàm & tacitè in eos ſit collaturus. Verba eius quibus hanc poſtremam orationē exprimit, hæc ſunt, ἔχει δὲ κέρδος τι ἂν αὐτοῖς λάθρα χαρίσωμαι.

Tacita fideicommiſſa, quæ quis ei cui capere non licet, tacitè rogatus eſt reſtituere, *l. 18. in princ. & §. 1. l. vlt. D. de his, quæ vt indig. l. 13. ff. ad leg. Falcid. l. 3. Co. ad legem Falcid. l. 17. §. in tanto. D. de vſur. l. 3. D. de probationib. l. 1. de delatorib. lib. 10. C. Quintilian. l. 9. c. 2.* Ream tuebar, quæ ſubieciſſe marito teſtamentum dicebatur, & chirographum marito expirante hæredibus dediſſe & verum erat. Nam quia per leges inſtitui vxor non poterat hæres, id fuerat actum, vt ad eam bona per hoc tacitum fideicommiſſum peruenirent. Scripſerat & Paul. librum ſingularem de tacitis fideicommiſſis. Porrò non eo minus tacitum fideicommiſſum eſt, quod palàm teſtator reliquerit, ſi perſonā, cui reſtitui vellet, non ſignificauerit. *l. 125. §. vlt. D. de legat. l. 1.* Cuius rei exemplum eſt in Quintilia. Declamatio. 325. in qua diues fingitur deceſſiſſe hærede inſtituto bonorum paupere, cum elogio tali, PETO VT HANC HÆREDITATEM TANQVAM FIDEICOMMISSAM. Ex quibus verbis tacita fides ſuſcepta arguitur. Difficile, ait, eſt quidem natura probare tacitum fideicommiſſum. Quomodo tamen probamus? Elogium

ſcriptum eſt palàm, certè & manifeſtè electus hic eſt ad tranſitum hæreditatis: ſilentium & fides eſt, inquam de reſtituenda hæreditate,&c.

per Tacitam fidem tranſlata prædia, *in l* 15.§.*pen.D.ad municipal.* quę in fraudem munerum ciuilium in alium nomine tenus tranſlata ſunt:ita vt re ipſa maneant in prioris poſſeſſoris dominio.

Tacita Senatuſconſulta quæ olim appellarentur, explicat Capitolinus in libro de Rebus geſtis Gordianor. & vide S C.Tacitum.

Tacita pecunia, *l.emptor.D.de pactis*.ea eſt, quæ non continetur publica ſcriptura menſæ, vel alio publico teſtimonio: quo modo ſi qua inteſſe credito turpitudo videatur,dari pecuniç ſolent.Sic in veteri quodam teſtamento Sempronij Tucidani militis, Aurelius Tucidanus tacitam pecuniam ſi via Lar. Off. meis re. monumentum ſuo ſumptu ædificauerit,habeto.*Et apud Gell.libr.&c.*12. AP. Sylla qui tum reuserat, mutua H-S XX. tacita accepit. ſic enim veteres habent libri,non tacitè, *vt teſtatur Cuiac.in d.l.emptor.*

Tacita IVDICIA erant, cùm ſenatus decernebat vt in candidatos ob eorum contentionem diſciplinæ & inſtitutis patriis legumque iuſſis repugnantem, populíque tribus & centurias corrumpentem, iudicium tacitum fieret, quo vel antè damnarentur ambitus, vel eorum comitiis ratio non haberetur,quòd more maiorum petiſſe non viderentur. De hoc genere iudicij ſic ad Atticum Cicero loquitur:Senatus decreuit,vt tacitum iudicium ante comitia fieret, ab iis conſiliis quæ erant omnibus ſortita in ſingulos candidatos: magnus timor candidatorum. Hinc & illud eiuſdem, *tertio Offic.* Quamuis enim demerſæ ſint leges alicuius opibus, quamuis tremefacta libertas, emergunt tamen hæc aliquando aut iudiciis tacitis, aut occultis de honore ſuffragiis.

Tacitum & expreſſum, ſi vtriuſque par ſit potentia,æquiparantur, *ſecundum Bald.in l.de quibus. D.de leg.*

TACITE pluriſariam aliqua inſunt. Aut directò, id eſt,immediatè. Aut ex obliquo,id eſt,propter aliud.Quæ inſunt tacitè directò, inſunt, aut per modum conditionis,aut purè:& tunc aut ex legis diſpoſitione, aut ex rerum natura, aut ex conſuetudine, aut neceſſitate, aut ex dependentia, quia tacitè dependent ab expreſſo. Quando verò tacitum non venit ſimpliciter, ſed ex adiuncto, ex obliquo, ex vi relatoria,tunc taciti & expreſſi non eſt eadem operatio: quia quæ expreſſè fieri non poſſunt, ex adiuncto,ex relatione,ex obliquo tacitè recipiuntur. *Exempla proponit Zaſ. in l.cùm quid. D.ſi cert.pet.*

TACITVRNITAS, *l.* 2 §.*pen.* *D.ad municip.l honores.*§.*vlt.de decur.* pro voluntate accipitur atque conſenſu.

TACHYDROMI, ταχυδρόμοι à Baſilicῶn interpretibus *ad l.* 8.*C.de curſu publ.* appellantur equi publici curſuales, veredi.

*Τάγμα in l.*1.*D.de mil. teſt.* mille hominum multitudinem interpretatur Vlpianus.

TAGAX, *apud Ciceronem libr.6.Epiſtol.ad Atticum.* Quæſtorem nemo dignũ putat.Etenim eſt leuis, libidinoſus, tagax vulgò malè fugax,aut rapax.Ducitur autem hoc verbum à tangendo, *vt ait Feſtus lib.*18.& furunculum ſignificat.

TALE,ſui natura comprehendit genus, non ſpeciem,*vt colligi poteſt*, *C. de verb.ſignific.l.*1.*in prin.ibi.*Talem habere. *& verſ.*1.*ibi.* Nulla ſpeciali. Aliud autẽ eſſe talem,aliud haberi pro tali,*l.mercis. & ibi Interpres de verbor ſignificat.Bart.in l.ſi maritus* 2.§.*Legis Iuliæ. D.de adult.*

TALEA pro exactione poſita fuit, quo tempore Latini ſermonis puritas deliteſcebat: quo verbo vſus eſt Speculator tit. de cleric. coniugat. per totum, eóque vtuntur Pōtifices, eorúmque interpretes, vt ſæpiſſimè in eorum libris reperias.

TALIO in XII. Tab.talis eſt:vt duplo duplum. *Feſto li.*18.parem vindictam ſignificat. Verba legis hæc ſunt apud eundem, SI MEMBRVM RVPERIT, NI CVM EO PACIT, TALIO ESTO. quam legem explicuit Sex. Cæcilius *apud Gellium lib.* 20 *c.*1. Sic Iſidorus *lib.*5. *c.*27.Talio eſt ſimilitudo vindictæ,vt taliter patiatur quis vt fecit. Ariſtoteles de morib.lib. videtur ἀντιπεπονθὸς vocare,& ſimilitudinem ſupplicij, *l. vltim.*C. *de accuſ.* reciprocam pœnam, *l.* 3. *C. Theo.de exhib. reis. l. hi quos. C.Th.de accuſ.* Ius talionis ante Decemuiros induxerat

xerat æternus, ſummúſque nomotheta DEVS lata lege Exod. capit. 21. de verbis, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, ὀφθαλμὸν ἀντ' ὀφθαλμοῦ, χεῖρα ἀντὶ χειρὸς, πόδα ἀντὶ ποδὸς, &c. Sed talionem antiquauit & ſuſtulit idem legiſlator, ſapientia illa diuina apud Euangeliographum Matthæum cap. 5. qui malo reſiſtendum vetuit. Talionis verbum ad beneficiorum relationem & redditionem referri poſſe idem Iſidorus ſcribit. Legis XII. Tabul. de talione loquentis meminit *Iuſtinianus. §.pœna. Inſtit. de iniuriis.*

TAM ait Feſtus lib. 18. ſignificationem habet præpoſitiuam quandam, cui ſubiungimus quàm, pro ſic: ita aliquando ex contrario ſubiungimus, quàm: vt tam bonus Homerus, quàm Cheryllus malus poeta eſt. Priore ſignificato pro ita vel ſic, *apud Vlpianum, l. non ſolum. D. de iniuriis.* Tam, etiam pro tamen accipitur apud Veteres, *vt & apud Iuriſcoſ. in Pandect. Flor.*

TAM IVRE LEGEQVE. Vetus locutio, qua lege actum aliquid fuiſſe ſignificabant, quam rogari ius fuiſſet. *Procul. l. ſi qui. 44. D. de adopt.* Sed ſi ſic adoptauit, vt tam iure legéque nepos ſuus eſſet, quàm ſi ex Lucio puta filio ſuo natus eſſet. Alludit autem ad arrogationis formulam, quam *Gellius lib. 5. cap. 9.* exponit. Velitis iubeatis, vti L. Valerius L. Titio tam iure legéque filius ſiet, quàm ſi ex eo patre matréque familiàs eius natus eſſet. Hinc Ciceronis locus in Oratione pro domo emendandus eſt, Fueris ſanè Trib. pl. tam iure, quàm lege, quàm fuit hic ipſe Rullus. Legendũ enim apparet, Tam iure ac lege, vel Tã iure legéq; e *Hotom.*

TAMDIV pro donec, *c. ex literis. de offic. deleg.*

Tamdiu Reipub. cauſſa abeſſe quis videbitur, quamdiu officio alicui præeſt: quòd ſi finitum fuerit officium, iam deſinit abeſſe Reipublicæ cauſſa. *Vlpia. l. ſi cui. D. ex quib. cauſ. maior.*

Ταμεῖον, cellarium, Nouel. Marcia. de indi relig. Hinc

TAMIACA prædia, *rubr. C. de præd. tamiac.* poſſeſſiones erant in Cappadocia & domus propriæ patrimonij principis, & in eis coloni æquè & inquilini & ſerui & equitia eiuſdem iuris conditionis, nominis, homines puta tamiaci, poſſeſſionéſque tamiacæ, qui quæve omnes erant ſub iuriſdictione Comitis domorum, *l. vlti. C. vbi fiſc. cauſ. Nou. 20.* quod mutatur Nou. 30. & transfunditur in Proconſulem Cappadociæ. Hæ autem poſſeſſiones dicuntur Tamiacæ, quòd harum reditus deputati eſſent cubiculo & cellario ſacro, quod propriè, vt diximus, ταμεῖον eſt. *Hæc Cuiac. Nouell. 30.* Alciatus arbitratur fundos Tamiacos eſſe qui diſpenſatori publico præſtabant annuos fructus vectigales, quibus ille poſtea in domo Imperatoria diſpenſabat alimenta. Nam ταμίας diſpenſatorem ſignificat.

TAMEN, vide de hac dictione *Bartol. l. vnic. D. ſi quis ius dicent. non obtemper.*

TAMEN ETSI, pro quamuis, *l. interdum. D. quod falſ. tut. auct. vt apud Cicer. in Epiſtol. ad Plautium.*

TANGERE quid, deſcribere, intentionem facere, & circumuenire, *Cicero*, Conſilia, *ait*, eius omnia tetigi.

TANQVAM ſimilitudinis potius, quàm veritatis nota, *ca. dudum. 1. de elect. extra.* quandoque veritatem ſignificat, *§. ſacra. in proœmio Decreta. cap. cum pro cauſſa. de ſent. excom. vide Bernar. c. ſolitæ. de maio. & obed.*

TANTI, id eſt, tam multi, *l. 65. D. de leg. 1.* Quòd ſi minus ſunt, in tantos quanti inueniantur: id eſt, in tot quot inueniantur. *Iuſtin. l. 23. C. de legat.* Niſi ſpecialiter expreſſerit, & dixerit teſtator, tantas quidem partes velle vnum, tantas autem alterum habere.

TANTVM quandoque adiectiuè ponitur, quandoque ſubſtantiuè. Aliquando excludit Quandoque includit, *l. cum teſtamento. D. de verbor. ſignificat.* Interdum reſtringit & limitat, *l. properandum. §. 1. C. de iudic.* plerunque temporis qualitatem ſignificat, *l. fin. C. de edict. diui Had. toll.* Aliquando ſimilis cauſſæ excluſiua eſt. *l. ob æs. C. de præd. mino.* Aliquando excludit quoſdam caſus, ſed non omnes, *l. licet. D. de vſufru. lega.* quandoque ſubauditur, *l. cùm ſponſus. D. de publican. l. non enim. D. ad SC. Trebellian* quod & A. Auguſt. *lib. 2 Emend. cap. 1.* indicat. Quandoque ponitur pro adeò, *l. ſi. C. de epiſc. & cleric.* Plerunque negationis incluſiua vox eſt, *c. cum eccleſia*

Sutrina.de cauſ.poſ.& prop.l.ſolemus. D.de iudiciis.

Τὰ πρῶτα, Prima Pandectarum pars nuncupatur, hoc eſt,primaria, qua nihil eſt anterius.*l.2.*D.*de vet.iu.enucl.* Continet enim principia Iuris, quod à Iuſtitia homini diuinitus inſita virtute, deſcendit: oſtendens omnium magiſtratuum & prudentium circa tractandas leges officia, vtque his rectè imperantibus obtemperetur.

TARDA nomina Romani vocabant eos, qui in mora erant, *Budæus in Comm.ling.Græcæ.*

TAXARE, pro pretio æſtimare,*apud* Plinium.Hinc Taxatio dicitur, *Feſto teſte*, quæ fit certæ ſummæ, quam iudex etiam poſt principale negotium definitum,facere poteſt,*l.terminato. C.de fruct. & lit.expenſ.*

TAXATIO ſumitur, vti Iuſtinianus auctor eſt in Nou. 63. & Nouell. 82. *ἀντὶ τῆς ῥητῆς ποσότητος ὁριζομένης παρὰ τοῦ δικάζοντος*: id eſt, pro ſumma quadam (pecuniæ)ab eo qui iudicio præeſt, definita, id quod plerunque fit iuriſiurandi in litem refrenandi cauſſa, *l. videamus.§. pen. D. de in lit. iur.l.3. §.præterea. D. ad exhib.l.arbitrio.§.1.D.de dolo.l.qui reſtitue re.D.de rei vin.* Vel,*auctore Sex.Pompeio*, Cùm arbitro præſcribitur vſque ad quã ſummam ius ei ſtatuendi ſit. Taxationes etiam dicuntur in teſtamentis & contractibus, præſcriptiones quædam verborum,quibus oratio aut coercetur,aut dilatatur. nam plerunque taxationes efficiunt, vt minus quàm dictum ſit debeatur: vt ecce ſi quis vendat pondo olei quod natum erit,ſunt hæc verba, Quod natum erit, loco taxationis: & ideo x. pondo emptori,niſi nata ſint,non debebuntur:& ſi quinque duntaxat nata ſint, hæc ſola debebuntur, *l.ſi debitor.§.veriſimile.*D.*de contrah.empt.* cui, vt & inſcriptionum ſimilitudo ſuadet, optimè *l.cũ cenſus.*D.*de trit.vi. & ol.legat.* coniungetur. Nonnunquam vt plus debeatur quàm dictum fuerit, quemadmodum ſi quis vendat XVIII. iugera fundi, & quod eius admenſum eſſet,ad ſingula pretium conſtituat;ſunt hæc verba, Quod eius admenſum eſſet,loco taxationis: & ideo XX.inuentis.pro XX.pretium debebitur,*l. qui fundum.§.qui agrum.* D.*de contra.emp.* Sic alibi traditur,hæc verba, Quicquid ad te peruenit, haberi loco taxationis, & nihil ex eo quod peruenit prorſus deduci, diſſimiliter atque ſi vir vxori dotem relegaſſet,*l.Mæuio.§.vlti.* D.*de lega. lib.2.* Illud etiam quod veteres in vino diis offerendo ſoliti erant dicere, Macte vino inferio eſto,taxationis vim habuit: atque ita cenſuiſſe Trebatium ſcribit Arnobius li.7.aduerſ.gentes, Inferio,inquit Trebatius, verbum ea cauſſa eſt additum, eáque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis atque apothecis eſt conditum, ex quibus illud quod effunditur ſumptum eſt, eſſe ſacrum incipiat, & ex vſibus eripiatur humanis. Addito igitur hoc verbo,ſolum erit,quod infertur,ſacrum. *Cuiacius Obſeru.lib.2.c.12.*

TECTA ſarta,vide Sarta tecta.

TECTORES ſunt dealbatores,qui *κονιαταὶ* Græcis dicuntur, id eſt, qui opere tectorio parietes inducunt: aliàs albini,ſeu albarij dicti:ſícque vſurpatur hoc verbum,*l.5.§.ſed interdum. C.commoda.& l.27.in fi.*D.*ad le..Aquiliam*, vbi tamen pro tectori.Budæus legendum cenſuit vietori,cõtra Baſilicῶn expoſitionẽ, quæ *κονιατὴ* habet. Sic etiam vſurpatur hoc verbum,*l.1.C. de excuſatio. artific.lib*, 10. Horum opificium ita Tertullian. in lib. de Idololatr. explicat. Scit albarius tectoria inducere, & ciſternam lineare, & cymaria diſtendere, & multa alia ornamenta. Præter ſimulachra parietibus incriſpare. Hinc

TECTORIVM, *τοῖχος κεκονιαμένος κονίαμα*,erat incruſtatio quędam & quaſi integumentum parietis aut columnarum:ea cruſta aut calce pura fiebat, aut gypſo, aut calce & arena, aut calce & marmore. De tectoriis Vitruuius *lib. 7. cap.2.& 3.*Vlpianus *l.5.§ 4.* D.*de in rem ver.*Sed ſi mutua pecunia accepta,domũ dominicam exornauit tectoriis, &c. *& paulò poſt,*Pati debet dominus creditorẽ hæc auferre:de tectoriis loquens. *Celſus l.38.ff.de rei vindic* Neque malitiis indulgendum eſt, ſi tectorium puta quod induxeris, picturáſve corradere velis, nihil laturus niſi vt officias. Loquitur de illinimento,quod auferri nõ poteſt.*Neratius l.44.ff de vſuf* Vſufructuarius nouũ tectoriũ parietib. qui rudes fuiſſent, imponere nõ poteſt.Sic vulgaria tectoria *in l.13 in fi.*D.*de ſerui.vrb.*quę Seneca

grega-

gregalia vocare videtur, *lib.13.Epiſt.* vbi balnea gregali tectorio inducta dicit.

TEGVLÆ à tegendo, quæ adfixæ ædificij pars cenſentur, *l.nam etſi ramos.* D.*quod vi aut clàm.l.granaria.§.tegulæ.ff. de actio.empt.*

TELONARII, *in l.3.de indulgent. debit.in C.Theod.* Moſchopul. in libro περὶ σχεδῶν, τελώνης,ait, ὁ τὰ τέλη ὠνούμενος. οἷοί εἰσιν οἱ τὰ τῆς θαλάττης, καὶ τὸ τοῦ ἀντι-νχώλου διενεργοῦντες νομοῦ. Canonem telonei apud Caſſiodorum *libr. 5. epiſto. ad Ampel.*legimus, Gotthorúmque regibus pēſitatum fuiſſe inde intelligimus. Et planè telonea inter regalia ponuntur in cōſtitutione Friderici Imperatoris, quę ad finem li.2.de feudis tit.56.poſita eſt. Ad quam pertinet quod Radeuicus lib.4. de geſtis illius Imperatoris, c. 5. ita ſcribit, Tā epiſcopi quā primates, vno ore, vno adſenſu in manum principis regalia reddere, primíque reſignantium Mediolanenſes extitere, requirentíque de hoc ipſo iure quid eſſet, adiudicauerunt ducatus,marchias, comitatus, conſulatus, monetas, telonea, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina,piſcarias, omnémque vtilitatem ex decurſu fluminum prouenientem.

TELVM,*inquit Caius*,vulgò quidem id appellatur,quod ab arcu mittitur:ſed nunc omne ſignificatur, quod mittitur manu.Ita ſequitur,vt & lapis & lignum, & ferrum hoc nomine contineatur: dictúmque ab eo, quòd in longinquū mittitur,Græca voce figuratum ἀπὸ τοῦ τῆλε. & hanc ſignificationem inuenire poſſumus, & in Græco nomine. nā quod nos Telum appellamus, illi βέλος appellant. cóque nomine vulgò quidem id ſignificatur,quod ab arcu mittitur:ſed nō minus omne ſignificatur, quod cum mittitur manu, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. Admonet nos Xenophon: nam ita ſcribit, καὶ τὰ βέλη ὁμόσε ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. & id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τὸ τόξευμα vocatur: apud nos autem communi nomine telum appellatur, *l.233.*D.*de verb.ſign.* Et ita hoc verbum ſumitur *in l.* 1. *§.occiſorum.*D.*de ſenatuſc Silania.& in leg. Cornelia. de ſicarijs*, ſic verbum hoc accipiendum eſt,*§ item lex Cornelia. Inſtit de public.iud.* Feſtus verò li. 1. Tela ab armis proprietate ſignificationis hoc diſtare ſcribit, quòd tela ſint ea, quibus procul præliamur: Arma verò ab humeris dependentia.

TEMERE litigare,controuerſiámque mouere dicuntur, qui per calumniam quid petunt, aut ſine iuſta cauſſa experiuntur,*l.29.§.1.*D.*de liber.cau.l.79.* D.*de iudic. Inſtit.de pœna tem.litig.* Non temerè, pro non paſsim, facilè, *in l.7.§. ſed & ſi quis* D.*de iniur. Sic apud Sueto. in Domitia.c.19.*

TEMERITAS eſt,cùm quid facimus propria voluntate, & citra ſuperioris auctoritatem, *Geminia in c.cum qui.§. inſuper. de præbend.* & quando ſit actus prohibitus, vt idem ibidem ſcribit. & *vide Bartol.in l.1.ff.ad Turpillia.*

Temeritas accuſatorum tribus modis detegitur,& tribus pœnis ſubiicitur.Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur.Calumniari eſt falſa crimina intendere.Præuaricari verò, eſt vera crimina abſcondere. Tergiuerſari in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere. *Martian. auctor. in princip. l.* 1. *ad SC. Turpil.*

TEMERARIVS quis dicatur,vide extra de ſententia excommu. Temerarius litigator intelligitur, qui neque intentionem ſuam probat,neque allegationum cauſſam habet. Notus eſt titulus *apud Imp.* 4. *Inſtit.* de pœna temerè, id eſt,abſque cauſſa litigantium.

TEMERARII, violatores, *c.ſi.§. ſi.de pœn.lib.6.*

Temerator,falſarius, *l.ſi quis obrepſerit, ff.de falſ.*

TEMONES inter præſtationes ſordidas & munera referuntur,*in l.maximarum.C.de excuſ. mun. & l.4. C.de dignit.l. 4.C.de proxi.ſacr.ſcri.lib.11.* Vnde

TEMONARII,qui ea munera exigebant, id eſt, aurum tyronicum, tyrones, equos, *l.2.C.de priuileg.eor. qui in ſac.palat.* in qua tamen vulgò malè turmariorum legitur, aut, vt alij emendant, telonariorum, quod vitium ſatis perſpicuè ex eo deprehenditur, quod eo in loco Capitulares eos vocari Impp.aiunt,& ex Symmacho *libr.2.Epi.* vbi Capitularios taxationem tyronis poſtulaſſe legimus. Hos protoſtaſiæ, ſiue prototypæ onere fungi indicat *l. 2. C. The. de deſert.* Si temonarius, inquit, prodiderit deſertorem, protoſtaſiæ

onere biennio releuetur.

TEMONARIVM, id eſt, vt ait Syneſius in epiſt. ἀπαίτησις τῆ στρατιωτικῆ χρυσίς τῦ καλεμένου τυρωνικῦ. *Imp. Valentinianus & Valens in l.7. C. Theod. de tyron.* Si aurum, inquiunt, fuerit pro tyronibus inferendum; vnumquemque pro modo capitationis ſuæ debitum redhibere oportet, & ne aliquod dubium relinquatur, ſolidorum numerum, qui temonario inferendus eſt, deſignamus. Hinc

TEMONARIA functio, *l.14.C. Th. de extraord. muner.* ex qua & probari poteſt capitulariã functionem eandem eſſe. Sic Temonaria onera, *l. 1.C. de pala. ſac. larg. lib. 12. & l.4. de dignitatib. lib. eod. C.* id eſt, præſtatio tyronum, equorum, auri tyronici.

TEMPERARE, datiuis iunctum, abſtinere ſignificat. *Vlpian. in l.1. §. quod autem. de officio præfect. vrb.* Præterea curare debebit præfectus vrbi, vt nummularij probè ſe gerant circa omne negotium: & temperent his, quæ ſunt prohibita. Rem verò ſuo ordine ac menſura adminiſtrare, potiſſimùm cùm accuſatiuo iungitur, denotat, *vt apud Impp. l.1. de præpoſ. ſacr. ſcrin. C. lib. 12.* Vt inter eos, aiunt, meritò dignitatis habeantur, qui pro præfectis diœceſes ſibi creditas temperarunt. Sic temperatio Reipublicæ, id eſt, moderatio, *apud Ciceronem in Legibus.*

Temperare vectigalia, minuere Plinio.

TEMPESTATIS appellatione continentur niues immoderatæ, quæ frumenta corrumpunt, *l. fiſtulas. §. fin. de contrahend. empt.* eſtque cœleſtis iniuria, ſiue terram, ſiue mare conturbet, *l 2. §. quod diximus. D. ſi quis caut. & ad l.2. ad leg. Rhod. de iactu.* Vnde, calamitoſa tempeſtas, *apud Iuriſconſ. in l. ex conducto. §. ſi vis tempeſtatis. ff. loca.* Apud Ciceronem tamen pro die videtur ſumi hoc verſu,

Tertia te Phthiæ tempeſtas læta locabit.

cùm verſus Homericus quem expreſsit ſic habeat: ἤματι κεν τριτάτῳ φθίλω ἐρίβωλον ἵκοιο.

TEMPLVM, amplum tectum Iſidoro, *vide Alcia. l. malum. de verb. ſign.* Templum iuſtitiæ, *l.1. §. cum hac. C. de ve. iu. enucl.*

TEMPLARII, ſunt præceptores, vel commendatarij, & perſonæ religioſæ, *c. cum ex eo de ſentent. excom. Io. And. Rub. de regu.* Templarij, ordo quidam militum, iure, *vt ait Volaterranus, lib. 21.* ἀνδρωπολογ. deſtructus, quod Albericus in Lexico negat.

TEMPTAT, pro tentat dicere, & adfirmare nititur, *in l.160 ff. de verb. ſign. l.3 ff. quib. mod. vſusfruct. amitt. l. 11. §. quod autpraetor. D. quod vi aut clàm l. 2. §. & Africanus. D. ad Tertyllia. l.10. D. de adq. poſſ. in Pand. Florent.* Vide Tentare.

TEMPVS, eſt ex cæli ſoliſque vertigine deductum ſpatium, quo rerum omnium agitationem viciſsitudinémque metimur. Quò reſpiciens CHRISTVS ipſe, mutationem rerum nobis ob oculos poſuit, cùm diceret: Vnius diei, ſcilicet breuiuſculi temporis, duodecim horas eſſe, quæ hominem ſæpè in aliam ſententiam pertrahunt. Nulla eſt qualitas, quæ in rebus humanis maiorem vim habeat, quàm temporis viciſsitudo. Tempus enim dat roſas, & mutat omnia: cuius qui rationem non habet, is planè nihil poteſt in Iure ſecundum æquitatem diffinire.

Temporis habere rationem, in omnibus rebus benè feliciterque conſtituendis: plurimùm referre, natura ſatis manifeſtum eſt. Attamen plerique, cùm id non credant, coguntur experiri, atque, ſtultorum magiſtro, exitu tandem belliſsime docentur. Nemo enim commodum voti ſui ſucceſſum ſperabit, qui tempeſtiuitatem aut ignorat, aut contemnit. Quis non videt agriculturam, ſationes, meſſes, vindemias, inſitiones, propagationes in tempore vtiliter exerceri: at contrà, neglecta opportunitate, omnia iſta aut calore, aut congelatione prorſus interire? Quorum exiſtimabis ſine periculo nauigaturum, nullo temporis diſcrimine obſeruato? An non palàm conſtat, vſum optimarum herbarum, adde etiam quotidiani cibi, prorſus nihil prodeſſe nobis, aut etiam nocere, niſi in tempore ſumamus? Quis item principes feliciter adiuuerit extra tempeſtiuitatem? Sicut Horatius, mittẽs olim Auguſto Cæſari librum, diligenter monebat portitorem, vt tempeſtiuiter adiret, ac molliſsima fandi tempora obſeruaret. Quò ferè pertinet, quod Imperatores *in l. ciuitas. C. de offic. rector. prouin.*

Ciuitas

Ciuitas (inquiunt) Rhodiorum iniuriam ſuam non tam decenter,quam ſerò conqueſta ſunt.In ſumma, omnis humana actio ſuam expoſcit tempeſtiuam occaſionem: quàm niſi mordicus retineamus, res ipſa vnumquemque docebit, quàm verum ſit, quod dici ſolet: Noſce tempus: Poſt feſtum venire,miſerrimum eſt. Alioqui videbimus, quàm ſæpè nobis ex lucro damnum, ex voluptate moleſtiam, ex amicitia ſimultatem adferret neglecta tempeſtiuitas: vt mihi inſanire videantur,qui nihil referre putant in rebus publicis ac priuatis, quid quoquo tempore fiat.

Temporum diſciplina,pro bonis moribus, & eorum obſeruatione, accipienda eſt *C. de pact. l. vlt. in fi.*

Tempus continuum dicitur,quod cõtinuè currit & in quo ſubducuntur tam dies feſti,quàm operarij:tam dies abſentiæ,quàm præſentiæ. Tempus verò vtile,quod vtiliter præterfluit, in quo dies feſti non ſubducuntur: & in quo actor, vel per ſe, vel per procuratorem agere poteſt. In quo item habetur reſpectus, an quis iudicis copiam habere quiuerit. *Vide Hegend. in tit. C. de temp. in int. reſtit.*

Tempus æſtimationis dupliciter conſideratur. Nempe, tempus à quo, & tempus ad quod. Tempus à quo,id eſt,quando incipiat ratio haberi æſtimationis, à quo tempore. Sed tẽpus ad quod,id eſt, quando finiatur conſideratio æſtimationis, vſque ad quod tempus duret æſtimatio. Et ſic tempus à quo, reſpicit initium,ſed tempus ad quod,finem. *Zaſ. in l. vinum. D. ſi cert. pet.*

Tempus modicum,quandoque trium, aut quinque dierum eſt, *l. & ſi poſt tres. D. ſi quis cautio cum ſimilibus.* Quandoque accipitur de decem diebus, *vt in l. promiſſor Stichi. de conſtituta pec.* quod & Euſtathius in lib. de varia obſeruat. tempo. adnotat. περὶ ι. ἡμερῶν. Interdum dies triginta ſignat, *l. 1. §. 2. de itine. actuq; priua.* Interdum duorum menſium ſpacium, *l. ſancimus. C. de fideiuſſ. cum ſimilib.* idque Euſtathius obſeruauit, eod. lib. περὶ ξ. ἡμερῶν Quandoque trium, *l. de operis. C. de ædific. priua.* Eſt & aliquando quadrimeſtre, *l. ſi debitori. ff. de iudic. cum ſimilibus.* Quandoque decem menſium, *l. 2. C. de nuptiis.* Quandoque quinquennium *l. 1. §. quod dictum. de ſeparat.* Præterea,

Iudicis arbitrio relinquitur diffiniendam, *l. ab hoſtibus. §. fi. ex quibus cauſ. maior.*

Tempus quod excedit hominum memoriam,ſpecies eſt vſucapiendi omnium efficaciſſima: poſt tantum enim ſeculum nullo probationis genere homini poſſibile eſt, aut defendere, aut impugnare fidem poſſidentis. Quomodo autem probari debeat, memoriam non extare, nemo melius,quàm Paulus ipſe tradit *in l. penultima de probatio. & in l. ſecunda §. idem Labeo. de aqua pluui. arcend.*

Tempus triginta dierum dicitur pleniſſimum ad deliberandum ſuper quocunque negotio. *per tex. & gl. in Auth. de appellat. §. 1. coll. 4.* vide Euſtathium vbi ſuprà.

Tempus motæ litis,id eſt,quo lis conteſtata eſt, *c. ex parte. 2. de verb ſign.*

Tempore fit iniuria, ſi in ludis & in conſpectu Prætoris, *l. Prætor edixit. ff. de iniur. & famoſ. libel.*

Tempore liberari dicuntur, qui temporali actione tenentur, cuius dies cedit, *l. 3. D. quæ in fraud. cred. l. vlt. in fin. D. rem rat. hab. l. 1. §. item ſi periculum. D. de vent. in poſſ. mitt. l. 5. §. quotieſcunque. D. de carb. edict. l. 45. D. de adminiſtrat. tutor.*

Tempore perituræ res dicuntur, quarum actionis dies exiturus eſt, *l. 3. D. de feriis. l. 12. D. de procurat.*

Tempore eodem fieri intelliguntur quandoque,etiam ſi non ſimul,aut ſubitò,eodémve puncto,ſed ſucceſſiuè fiant, *l. antiqui. D. Si pars hæredit petat. l. Areſcuſa de ſtatu hom.*

Tempora media non nocere, ſolemus dicere. Vtputa ciuis Romanus ſcriptus hæres, viuo teſtatore factus eſt peregrinus: mox ad ciuitatem Romanam peruenit: media tempora non nocent, *l. ſi eiuſmodi. D. de hæred. inſtit.*

TEMPORALES actiones dicuntur, quæ certo temporis ſpacio terminantur: & perpetuis opponuntur, *Inſtit. ſub tit. De perpet. & temp. act.* Imperatorum tamen conſtitutionibus in perſonam actiones annis triginta: in rem verò decem aut viginti annorum ſpacio circumſcriptæ ſunt, *l. 3. C. de præſcript. trigin. ann. & ſub tit. De præſcript. dec. vel vig.* Antiquitus autem omnes actiones, ſiue ex leg. XII. Tabul. Plebiſcitis,

Legibus, Senatuſconſultis, ſiue ex Principum Conſtitutionibus proficiſceren-tur, perpetuæ erant, hoc eſt, in centeſimum vſque annum, & forte vltra, competebant, *vt gloſſ. innuit in l.* 1. *C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* Sed quia ius vigilantibus ſcriptum eſſe Scæuola ſcribit, *l. pupillus. in fin. ff. quæ in fraud. cred.* conſtituentibus diuis principibus factum eſt, vt actiones certos fines haberent, vltra quos non viuerent: & ſic perpetuitas illa vetus ad aliquod iuges annos vulgò eſt reſtricta, & coarctata, quæ ſupra hominis vitam olim extendebatur. Igitur omnes actiones, quæ antiquitus perpetuę fuerant, nunc temporales ſunt, & ad certum tempus per Conſtitutiones coarctatæ.

Temporales exceptiones, atque dilatoriæ ſunt, quæ non ſemper locum habent, ſed euitari poſſunt: qualis eſt pacti conuenti temporalis. *Gaius in l. exceptiones. D. de except. præſcript. & præiud.*

TEMPORARIVS tutor datus ad certum tempus, & finitum, *l.* 2. *D. de tutor. & curator. dat.* apud Albericum téporaneus eſt, ſed reclamante ſenſu. Eſt enim temporaneum, quod ad tempus pertinet, ſiue quod ſubitò, & in tépore fit.

TEMVLENTIA, pro vinolentia. *Imperatores in l. vnic. C. Si quis Imperator. maledix.* Ac temulentia turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit. Temetum exiſtimat Interpres eſſe genus optimi vini, cum pro vino quocunque accipiatur. Dictum, quòd tenet, hoc eſt, labefacet mentem.

TENAX ſui iuris dicitur, qui tam arctè ius ſuum ſeruat, vt de eo demere, aut auferri ſibi ab aliquo ne tantillum quidem patiatur. Quod auarorum eſt dominorum proprium in ſuos colonos.

TENDIT proſpectat, vel vergit. *c. ſtatutum. de reſcriptis in* 6.

TENERE merum factum ſignificat, & ad poſſeſſionem corporalem refertur. Tenet enim qui corpore poſſeſſioni inſiſtit, licet non poſſideat, *l.* 9. *in fin. D. de rei vindic.* Itaque tenere & poſſidere ſeparantur, *l.* 18. *ff. de acceptilationib.* Quinetiam in quos ius poſſidendi non cadit, quales ſunt ſerui, hi tenere rectè dicuntur, *l.* 38. *§. hac quoque ſtipulatio. D. de verb. oblig. l.* 49. *§.* 1. *D. de adquir. poſſ. l.* 4. *§. itē ſi eam rem. ff. de vſucap.* Huius etiā verbi nouā ſignificationem ex obſeruationibus Pet. Fabri hanc refert Briſſonius, vt tenere idem interdum ſignificet, quod obtinere, & iudicio vincere. *Paul. in l. vltim. D. de exceptio. rei iudic.* Qui in rem egiſſet, nec tenuiſſet. *Im. Anto. in l. .C. ad l. Fabiam de plagiar.* Si vero in cauſſa tenuerit, etiam lege Fabiæ crimen perſequi poterit Philippus. *& in l.* 6. *C. ad leg. Corn. de falſ.* ſecundum ſcriptorum Codicum lectionem, Qui falſas tabulas dixerit, nec tenuerit, quod nonnullorum inſcitia Immutatum eſt. *Similiter in l.* 12. *C. de inoffic. teſt.* Eum, *ait Gordianus,* qui inofficioſi cauſſam delatā non tenuit, à falſi accuſatione non ſubmoueri placuit. *Cic. in Orat. pro Cæcinna:* Et hoc loco dixiſti Scęuolam cauſſam apud Centumuiros non tenuiſſe. *Sueto. in Domitia. c.* 9. Nec repeti niſi intra annum eáque conditione permiſit, vt accuſatori qui cauſſam non teneret, exilium pœna eſſet. Vide Habere.

Teneri, pro obligari. Hinc teneri lege aut interdicto quis dicitur, cum per legem, vel pretoris edictum, interdictúmve obſtrictus eſt ad aliquid faciendum, vel non faciendum. Sic teneri quem promiſſo, pro obligatum eſſe, accipiendum eſt. Teneri & de vulnerato, & de occiſo. Duo enim ſunt delicta, *vt ait Gaius in fi. l. illud quæſitum. D. ad leg. Aquiliam.*

Tenet pro occupat & tegit, *in l.* 7. *§. inſula. D. de acq. rer. do.* Sed & terra teneri dicuntur, quæ terræ cohærent.

TENOR rationis, *l.* 16. *D. de legib.* Tenor inſtrumenti, *l.* 8. *ff. de ſtatu hom.* Tenor ætatis, *l.* 28. *§. penul. D. de li. & poſthu.* Tenor iuriſdictionis, *l.* 8. *C. quod met. cauſſ.* Tenor actorum, *l.* 23. *C. de fid. inſtr.* Tenor legis *l. pen. C. ad leg. Aquiliam.*

TENOR, pro pactione contra communem feudi naturam ac rationem in contractu interpoſita, *lib. Feud.* 2. *tit.* 1. *§.* 3.

TENTARE, à Tendo deductum, eſt rem incertam aggredi, & diligenter inquirere: quaſi manum tendere, vel aliam corporis partem, & experiri. *Cic. Paradoxis:* Tentare voluit, poſſéntne ita dici, vt probarentur. Vlpianus in l. his conſequenter. §. *ſed cum D. famil. erciſcund.* Tentar etiam, pro tentat dicere, & adfiamare

affirmaré nititur. Vidé Temptat.

Tentari ius dicitur, cùm non intellectū ac incertum aggredimur, hoc eſt, experimur. *Auctor Tullius in Oratione pro C. Rabirio Poſthumo.*

TENVES homines, *in l. illicitas. §. ne tenuis. D. de offi. præſ.* dicuntur, qui humili ſunt conditione & pauperes. Sic Tenuiores Cicero in Tuſc. dicit pro pauperiores. Vnde Tenuitas patrimonij, *in l. 1. C. de per. tut.* pro exiguitate bonorum. Eodem modo Tenuis intellectus, pro paruo & exiguo ponitur, *in l. fi. D. de diuort.*

TENVTA verbum à doctoribus deriuatum pro ſimplici ſaiſina, quę poſſeſſorem non facit, ſed in poſſeſſione eſſe, *l. poſſideri. §. fi. D. de acq. poſſeſſ.* Huius meminere *Bart. l. Fulcinius. §. ſi quis. 2. D. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. ea. Alex. conſil.* 47. *vol. 2.*

TEPIDARIVM, & balineū Paul. pro eodem poſuit *in l. 19. D. de ſeruit. vrb.* Non poſſe, inquit, prohiberi vicinum, quo minus balineum habeat ſecundum parietem communem. ſed ſi talis ſit vſus tepidarij, vt aſſiduum humorem habeat, poſſe prohiberi. Similiter Vitruuius *lib.* 5. *c.* 10. vbi de balnearum diſpoſitionibus loquitur, principio Tepidarium pro ipſa balnei cella poſuit: mox pro vaſe aheno, in quo aqua calefit.

TER enixa videtur etiam, quæ ter geminos peperit, *l. ter enixa. D. de verbor. ſignificatione.* Ter enim factum intelligitur, quod eodem momento fit.

TERGIVERSARI, inquit Martianus, eſt in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere, *in l. 1. D. ad SC. Turpili.*

TERMINVS à terendo deducitur, *vt vult Varro lib.* 4. *ling. Lat.* ſed ineptè, cùm τέρμα Gręcè dicatur. Eſt autē ſignū, quod agrum ab agro diuidit, id eſt, limites agrorum, & fines poſſeſſionum. Vnde terminare, limites conſtituere, ſeu decernere. *Modeſt. l. 2. de termi. moto.* Terminorum, ait, auulſorum non mulcta pecuniaria eſt, ſed pro conditione admittentium coercitione tranſigendum. *Paulus in l. ſed & loci. D. fin. reg.* Si dicātur, *inquit,* termini deiecti, vel exarati, iudex qui de crimine cognoſcit, etiam de finibus cognoſcere poteſt. *Sic l. 3. D. de acquir. poſſeſ. l. 12.* D. *de fin. reg.* Terminos ergo, finium cauſſa poſitos lapides, arboreſve accipimus, *l. 1. 2. & 3. D. de term. moto.*

Terminus litis, pro fine inſtantiæ, vel ſententia definitiua, *§. ſed hodie Inſtit. de ſatiſd.* Is autem eſt in criminalibus biennium, ſicut triennium in ciuilibus cauſſis, *l. 1. C. vt int. cert. temp. pet.* Et ideò, *vt ait Alcia.* bis errant vulgares latrunculatores, qui ſi reum conuincere nequeunt, cum rebus ſic ſtantibus abſoluunt, vt quandocunque vel minima coniectura ducti, rurſus in carcerem trudant. Nam elapſo biennio, inquietari amplius non poteſt: & cùm accuſatori ſtatutus eſt terminus probationum recipiēdarum cauſſa, ſi probatum non ſit, diffinitiuè reus eſt abſoluendus.

Terminus iuris, ad dandum Apoſtolos, vt vulgò dicunt, eſt tempus 30. dierum, intra quod iudex tenetur dare Apoſtolos, hoc eſt, literas dimiſſorias. Vide Marcellum, iſtorum verborum ſignificationem eleganter tractantem, *in l. 1. D. de libel. dimiſſ.*

Terminus ſimpliciter datus intelligitur peremptorius, *c. 1. de dolo & contu. lib. 6.*

Terminus peremptorius eſt quædam interlocutoria, *vide Archid. c. 1. de except. lib. 6.*

Termini appellatione quid veniat, *docet Barto. l. 3. de ann. legat.*

Terminus pro numero præciſo, *in l. 1. D. de decre. ab ordi. faciend.*

TERMINALES lapides, *apud Ammianum Marcel. lib.* 18. qui terminos conſtituunt: hi etiam finales dicuntur, in lib. var. auctor. de limit.

Terminales arbores, *apud Paul. lib.* 5. *Sent. tit. 22. De quib. vide Siculum Flaccum, & Hyge. & alios auctores, de limitib. agro.*

Terminalis ſententia, id eſt, definitiua, *l. vlt. C. de iur. dot.*

TERMINATA, *Paul. in l. vt ſunt. D. de verb. ſig.* Vt ſunt, inquit, iudicio terminata, tranſactione compoſita longioris temporis ſilentio finita.

TERRA integra, *apud Gaium in l. ſylua cædua. de verb. ſigni.* intelligenda eſt, in quam nondum dominus paſcendi gratia pecus immiſit.

TERRENA via, ſabuloſæ opponitur. *Vlp. l. 1. de via pub. §. ſi quis.* Neq; humiliorē, inquit, viā ſub nomine refectionis, is qui interdicit, poteſt facere, vel in viam terrenam, glareā inijcere, aut ſternere viam lapide, quæ terrena ſit: vel ē

contrario, de ſtrata terrenam facere.

TERRITORIVM, *inquit Pomp.* eſt vniuerſitas agrorum, intra fines cuiuſque ciuitatis: quod ab eo dictum quidã aiũt, quòd magiſtratus eius loci intra eos fines terrendi, id eſt, ſummouendi ius habet, *l. 239. §. 8. D. de verb. ſignif.* Varro autem Etymologiam Territorij hanc conſtituit: Terra dicta ab eo (vt Ælius ſcribit) quòd teritur. Itaque Tera in Augurum libris ſcripta cum R, vno. Ab eo colonis locus communis, qui prope oppidum relinquitur, Territorium, quod maximè teritur. At Siculus Flaccus aliunde huius appellationis originem deducit. Sic enim *in lib. de condit. agror.* ſcribit: Ab his populis, qui ſedes in aliqua regione conſtituerant, eorúmque agros occupauerunt, præmenſum quod vniuerſis ſuffecturum videbatur ſolum, territis fugatíſque inde ciuibus, Territoria dixere, *Et aliàs*: Bellis enim geſtis victores populi terras omnes, ex quib. victores eiecerunt, publicè atque vniuerſaliter territorium dixere, intra quos fines ius dicendi eſſet: vbi mauult Briſſ. iuris dicendi ius eſſet. Huic conſentit. *Front. in lib. de Agro. qualit.* his verbis: Quicquid enim ad coloniæ municipiive priuilegium pertinet, territorij iuris appellant. Sed ſi rationem appellationis huius tractemus, territorium eſt, quicquid hoſtis terrendi cauſſa conſtitutum eſt. At Iſidorus in alia penitùs ſententia eſt. Territorium enim vocatum ait, quaſi Tauritorium, id eſt, tritũ bobus & aratro, ab eo, quòd antiqui ſulco ducto, & poſſeſſionum & territoriorum limites deſignabant. Seruius in illud Virgilij lib. 5. Æneid.

Vrbem deſignat aratro.

Quem Cato, inquit, in originalib. dicit morem fuiſſe. Condituri enim ciuitates, taurum in dextra, vaccam intrinſecus iungebant: & cincti ritu Sabino, id eſt, togę parte caput velati, parte ſuccincti, tenebant ſtiuam incuruam, vt glebæ omnes intrinſecus caderent: & ita ſulco ducto loca murorum deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa locum portarum. Vnde ei territorium dictum eſt, quaſi territorium, tritum bobus & aratro.

Territorium oppidorum & ciuitatum, *l. 3. §. non perpetuæ. D. de ſepul. violat. l. 1. §. ſi quis ad opus. D. de leg. 1.* Territorium iudicis, *l. fi. D. de iuriſdict.*

TERROR armorum dicitur, & ſolo armatorum aduentu, licèt armis vſi non ſint, *l. 3. § qui armati. D. de vi & vi arma.*

TERTIOCERIVS, eadem forma qua primicerius & ſecundocerius dicitur, qui in ordine ſuo tertium locum obtinet, *l. 1. C. de præpoſi. agen. in reb. li. 12. l. 7. C. de palat. ſacr. largit. lib. 11.* ibi & Quartocerius eadem figura effertur. Infertur & Tertiocerij nomen aliquotiens *in Notitia Imperij Romani.*

TERTYLLIANVM SC. vide Senatuſconſultum Tertyllianum.

TESSERA, ſymbolum eſt bellicum, quod in aciem prodeuntibus dabatur, ne confuſione diſtraherentur, & vt inter ſe ab hoſtibus cognoſcerẽtur, Vel, *vt ait Vegetius lib. 2. ca. 7.* Teſſera dicitur præceptum ducis, quo vel ad aliquod opus, vel ad bellum mouetur exercitus. Polybius de teſſera militari ſcribẽs, πλατεῖον appellat, quòd taleola eſſet, vel tabella lata inſcripta: ſed & ξυλήφιον ab eodem vocari videtur. Eſt & Teſſera frumentaria ſignum ſcilicet frumentarium, quod qui exhibebat, frumentum pro portione Romæ à Principe accipiebat vt hodie quibuſdam in locis nummi plumbei, vel ærei, vel quid ſimile, quod pro ſymbolo ſit. *Vlpianus l. 52. §. 1. D. de iudic.* Si libertis ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit, quamuis maior pars hæreditatis emi voluerit, &c. *Paulus l. 49. D. de lega. & fideicom. lib. 31. §. 1.* Si Titio frumentaria teſſera legata ſit, & is deceſſerit, & Iuuenal. Satyr. 7.

Summula ne pereat qua vilis teſſera venit
Frumenti.

Turneb. Aduerſ. *lib. 19. cap. 29.* has teſſeras frumentarias exiſtimat dictas à Græco τέσσαρα, & fuiſſe fruſtilla lignea quadrata, certa inſignita & notata forma, quæ dabantur iis, quibus ius erat petendi frumenti publici, quanquam & rotunda etiam fuerint, cùm à Dione σφαίρια dicantur, id eſt, globuli & pilulæ. Itaque in Tito ſic ſcribit: σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν εἰς τὸ θέατρον ἐρρίπτει, σύμβολον ἔχοντα τὸ μὲν ἐδωδίμου, &c. Idem autem Turnebus ſcribit ex Suetonio, certum fuiſſe ciuium numerum Romæ, quibus frumentum dabatur de publico. Hæc enim ſunt Tranquilli verba in Iulio Cæſare: Atque ex viginti trecẽtíſque milli-

millibus accipientium frumentum è publico ad centum quinquaginta retraxit. A Græcis teſſera frumentaria etiam σιτήσια dicuntur, id eſt, τὰ διδόμενα τινὶ εἰς τροφήν, quæ Pollux lib. 8. inter honores publicos enumerat. Non admodum autem diſſimiles erant teſſeris frumentariis, quæ apud Athenienſes σιτήσεις dicebantur, id eſt, annonæ, quæ bene de Rep. meritis dabantur, & ius epulandi publicè in Prytaneo. Hoſpitibus etiam teſſera olim dabatur, vt hoſpes agnoſceretur. Hinc qui ius hoſpitij violaſſet, teſſeram confregiſſe dicebatur. Plautus in Pœnulo:

Deum hoſpitalem, & teſſeram mecum fero.

Idem in Ciſtel.

Abi quære vbi iureiurando tuo ſatis ſubſidij.

Hic apud nos iam Alceſimarche confregiſti teſſeram.

Alias Teſſeræ, taxilli ſunt luſorij.

Teſſera publicæ ſecuritatis dicitur, quæ præſtatur iter facientibus. Barbari ſaluum conductum vocant.

TESSERARII, *inquit Vegetius li. 2. ca. 7.* ſunt qui teſſeram per contubernia militum, aut per contubernia prætorianorum nunciant. Plutarchus videtur eos vocare διαγγέλους. Vet. Gloſſæ γραμματεῖς. Hi è numero ſpeculatorum fuerunt, vt iam diximus in voce, Speculator. Cornelius Tacitus lib. 17. Sed tum è libertinis Onomaſtum futuro ſceleri præfecit, à quo Barbium Proculum teſſerarium ſpeculatorem, & Veturium optionem eodem perductos, &c. ita enim legendum, Plutarchus & lib. veteres teſtantur.

TESSARES CAIDECADITÆ, *l. 5. C. de hæretic.* hæreticorum genus ab eo nuncupatum, quòd 14. Luna Paſcha cum Iudæis obſeruare contendunt, *auctore Iſidoro lib. 8, ca. 5.*

TESTACEVM opus, *Plin. libr. 10. Epiſtol.* de aquæductu Nicomedenſium, aliqua pars, ait, vt mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit. id enim & facilius & vtilius.

TESTARI, TESTATIO, TESTABILIS, TESTATOR, TESTAMENTVM, vide Teſtis.

TESTIS, à teſtando, id eſt, ſententiã exponẽdo, quod ea, quæ de re geſta ſentiunt, in iudicio dicunt & proferunt.

Teſtis appellatio apud veteres latius patet: ſiquidem, vt in παρέργ. ſcribit. A. Alcia. qui nunc teſtis eſt, olim ſuperſtes & antiſtes eſt dictus, *c. forus. de verb. ſigni.* eò, quòd ſuper ſtatu cauſſæ proferebantur: nunc parte ablata nominis, teſtes vocantur. Teſtes hinc dictos putat Iſidor. *lib. 5. Etymo. c. 23.* quòd teſtamento adhiberi ſolerent: ſicut ſignatores, qui teſtamentum ſignarent. Superſtites eos vocauit lex XII. Tabul. SVPERSTITIBVS PRAESENTIBVS VINDICIAS SVMVNTO.

Teſtes omni exceptione maiores, qui nulla penitus exceptione ſubmoueri poſſunt, *l. optimam. C. de contrah. & commen. ſtipul. ſub finem. Vide glo. in §. item verborum. Inſtitutio. de inutil. ſtipul.* Ioan. Tiſſinus, quæ in teſtibus conſideranda ſunt, hoc eleganti diſticho complexus eſt:

Conditio, fortunæ, fides, diſcretio, ſexus,
Fama, ætáſque bonis teſtibus eſſe volunt.

Alij hæc his comprehendunt, vita dignitate, & moribus.

Teſtium vſus naturali ratione à Deo Opt. Max. quoque probatus, huc ſolum ſpectat, vt publicè proſit omnibus, ad tuendam veritatem aduerſus mendacia malorum. Siquidem teſtes propriè dicuntur, qui de rebus & negotiis hominum fidem faciunt, cùm dubitatur, & veritati patrocinatur. Inde appellati, quòd tueãtur ſtatum cauſſæ, *in Authent. de teſtib. in princip.* Teſtis autem quot capitulis dicatur inhabilis, *docet Bartol. l. filiusfami. D. de dol.*

TESTIMONIA, teſtationes ſcriptis comprehenſas ſignificant, & abſentium dicuntur, atque à teſtibus ſeparantur, *l. 3. §. idem diuus. D. de teſtib. l. 1. D. de fide inſtrument.*

Teſtimoniorum modus duplex: manifeſtus & cæcus. Manifeſtus eſt, qui certos teſtes, & præſentes habet. Cæcus, in quo multitudinem, aut ciuitatem dicimus ſcire. *Cicero:* Teſtis, ait, eſt Sicilia tota. Eſt etiam in cæco iuſiurandum, tabulæ, abſentéſque perſonæ, *ait Donat. in And. Terent.*

TESTIMONIALES, *in penult. C. Theod. de veter. & titu. de teſtimo. exhib. & prot. l. vltim. C. Theod. de hon. cod. l. 156. C. Theod. de decurio.* ſunt miſsionis ho-

norariæ epiſtolæ. *Veget.libro 2.* Contubernalibus, completis ſtipendiis per teſtimoniales ex more dimiſsis. Et hæc ſunt inſtrumenta, *de quibus in l ſi ſolemnibus.C.de fide inſtrum.* Epiſtolæ dicuntur *in l.1.C.de veter. l. laudabile. l. reſtituenda C.de aduoc. diuerſ. iudic. l.45.C.Theod. de decur.*

TESTARI, inter alia ſignificat etiam ſententiam ſuam exprimere. Vnde

Teſtari, non modò teſtamentum facere, ſed & teſtibus adhibitis, quidlibet declarare, denunciare, notúmve facere ſignificat, *l.20.in princip.* D.*de acquirend. hæredit.* Et ideò ſolent teſtari liberi, qui neceſſarij exiſtunt, non animo hæredis ſe gerere quæ gerunt. Eſt & de quocunque negotio tabulas, quæ ad probationem valeant, conficere, quod & Teſtificari dicitur. *Tranquillus*: Cùm quid per iocum teſtandi gratia ſignarent. *Cice.pro Quintio*: Teſtificantur iſti P. Quintium non ſteriſſe, & ſe ſtetiſſe: tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur, Pro eodem ſumitur, Obſignare & Signare.

TESTATIO, & TESTIFICATIO, actus ille teſtandi conſignandíque, ſiue præſcriptiones quædam & tabulæ teſtificandi gratia factæ & obſignatæ, *l.7 D.de deſponſalib.l.fin.*D.*de cuſto.reo.l.3.*D.*de concubi.l. 22. ex quib. cauſ. maio.l. 20.*D.*de opti.leg.l.7.*D.*de adſig.lib.l.2.D. de nau.fen.l.8.§.1.D.de op.no.nun.l.39.§.fi.* D.*de leg.3.*vbi teſtationem complecti, in teſtationem redigere, in teſtationem referre pro eodem dicuntur: ídque ſignificant, quod vulgò dicimus, *Prendre acte*, quod & in teſtatum redigere dixit. *Vlp. l.1.§.recte.D. vſufruct.quemadm.cau.* Sic Quintilianus: Itaque eum nec inutilem, ſi ad horam fortè conſtiterit, nec in teſtationibus faciendis eſſe imperitum velim. Dicitur & Conſignatio. vide Conſignatio.

Teſtatio vacuæ poſſeſsionis, *l.12.*D.*de contrah.empt.*

Teſtatio, pro conuentione & denunciatione teſtibus adhibitis facta, *l.5.§.fin.* D.*de adminiſtratio. tutor.l.1.§.ſed & ſi quis contra.D.quod vi,aut clàm.* Teſtatio pro teſtium depoſitione, vt loquimur, *l. 21.* D.*de iis,qui no.infamia.*

Teſtationes conſignare, *l.9.§.nonnunquam.*D.*de pœnis.*

Teſtatio priuata, ceu adnotatio. *l.5.C. de probat.* Teſtatio habita *l 4.C de fid. inſtrum.*

Teſtationibus conuenire arbitrum, ne ſententiam diceret, hoc eſt, apud arbitrum adhibitis teſtibus proteſtari: vulgò appellant, cum notario & teſtibus requirere. Paulus in notat. l. non diſtinguemus. Cùm quidam, inquit, arbiter ex aliis cauſſis inimicus manifeſtè apparuiſſet, teſtationibus etiam cōuentus, ne ſententiam diceret. Hinc teſtationibus conuentus, *l.32.§.cùm quidam.D.de arbitr.*

TESTABILIS dicitur, cui teſtimonij dicendi ius eſt: ídque verbum lex Horatia vſurpat, quæ de Caia Tauralia facta eſt. Contrarium eſt in XII. Tab. ſcriptum: Improbus, inteſtabiliſque eſto. *Hæc Gell.lib.6.c.7.*

TESTATO conuentus dicitur, qui coram teſtibus conuentus eſt, *l.fin.* D. *pro derelict.l.5.§.vlt.*D *de admin.tut.* Sic Teſtatò denunciare, id eſt, adhibitis teſtibus, *l.1.§.licet.D.de pericu.& commo* Et Teſtatò iubere *l.1.D.quod iuſſu.* Quod & conteſtatò dicitur, *l.2.§.Iulianus.*D.*de agnoſ lib.* Teſtatò, id eſt, teſtamēto facto, *l.45.§.1.D.de iure fiſc.*vt inteſtatò, id eſt, ſine teſtamento.

TESTATORES, ſuis teſtamentis teſtes adhibere debent, eóſque teſtabiles: nam ſi cōtrà fieret, teſta irrita eſſent. Hinc ait Harmenop.lib. 5. c. 1. ὁ καταδικασθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ, οὐ μαρτυρεῖ ἐν διαθήκῃ. Condemnatum igitur non oportuit: alioqui teſtabilis erit, teſtimoniúmque rectè dicet, quod indicat Calliſtratus, *l. 3.§.lege Iulia.*D.*de teſtibus.*à contrario ſen ſu, ídque in quocunque ferè criminum genere, etſi publica ſint. *d.§.lege.*id quod non ſolùm in teſtamentis, ſed in iudiciis, aliiſve actibus recipiendum eſt: ídque Speculator ſenſit *in titulo de teſte.§. ſæpè.* in forma excipiendi aduerſus teſtes. Hócque ſupremæ Pariſiorum curiæ placuit auditoriis omnibus coactis 12. Auguſti, anno ſalutis M. D.XXXVIII. & eo iure vtimur.

TESTAMENTVM definit Modeſtinus. *in l.1.D.qui teſtam.fac.poſſ.* his verbis: Teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia, de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit, & hanc definitionem

tionem probat *C.Harmenop lib.* 5. *titul.*1. *in princip.Azo.in Summa. C. de teſtament. Bart.l.* 1. *in princ. & ad fi.*D.*de teſtam. & Viglius,Inſtitut.de teſtam. ord.* Vlpianus tamen melius in epitome titul. 20. ſic definit : Teſtamentum eſt mentis noſtræ iuſta conteſtatio , in id ſolemniter facta , vt poſt mortem noſtram valeat. Mentis verbo denotans , non animi iudicium (*vt l.*2. D.*qui teſtam.fac.* cùm ait Labeo mentis integritatem in teſtatore deſiderari) ſed voluntatem , vt expoſuit Modeſtin. quæ quoniam non ſimplex eſt enunciatio ac demõſtratio , ſed teſtata, hoc eſt, apud eos expoſita , qui vt teſtes eſſent,rogati ſunt,idcircò conteſtatio dicitur.Florentinus iudiciorum conteſtationem appellat,*leg.*14.D.*de teſtament.Idem Vlpian. l.*20.§.*final.* Teſtamentum ſupremam conteſtationem definiſſe videtur. Hoc autem verbum duplex eſſe voluit Seruius Sulpitius,*referēte A. Gellio, lib.6.cap.*12. nam compoſitum eſſe dixit à mentis conteſtatione, vt & Iuſtinianus in titul. de teſtam. ordin.in princ. quod tamen improbat ibidem Gellius , vt & multi alij viri docti. Teſtamentum enim eadem forma videri volunt dictum,qua calceamentum, paludamentum,veſtimentum, in quibus Mentum eſt verbi productio, *Oldendorpius in Lexico Iuris ,* Teſtamētum dictum vult quaſi teſtationem manentem. *Vide Alc.lib.*4.*de verb.ſign.& Viglium in titul. de teſtam.ord.*

Teſtamentum autem eſt typus quodammodo & figura immortalitatis, nõ ab hominis auctoritate , ſed à natura ipſa profectum. Nam quando anima, mens , voluntas eſt immortalis,certè nõ debet etiam,quatenus ad bona attinet, cum mortali corpore extingui. Itaque toti humano generi nihil eſſe poteſt aut iucundius, aut vtilius,quàm vt voluntas regnet in bonis à teſtatore relictis , etiã extincto corpore : imò iuſtius id multò poſt mortē facit,reddita iam cæleſti patriæ,quàm in hac momentanea & fragili vita.

Teſtamenti ordo hic erat apud veteres,vt primo capite hæredis fiat inſtitutio, ſiue vnus,ſiue plures ſint,qui in vniuerſum bona ex defuncti voluntate capiant.Sequenti capite & in ima cera,ſecundi hæredes , legata & reliqua teſtatoris voluntas & diſpoſitio ponuntur:ſiue aliquos onere grauare , aut ſi quibus dari,fierique oportere , teſtator pro ſua voluntate arbitratus eſt qui non hæredes,ſed legatarij ſunt dicti. *Alexand.ab Alex.genial.dier.lib.*5.*cap.*1.Certè qui hodie obſeruatur ordo in vltimis voluntatibus conſcribendis, excepta clauſula generali (quæ poſtremum locum ſortita eſt , ab Accurſianis & merè formulariis introducta,tum vſu inſulſorum recepta Notariorum) improbandus non eſt: videlicet,vt primo loco præfatio,ſecundo legata,tertio inſtitutio,quarto ſubſtitutiones, quinto cæteræ teſtatoris diſpoſitiones, inter quas exhæredationes referri ſolent,ponantur.

Teſtamentum etiam pro teſtamentaria hæreditate nonnunquam poni , ex Petro Fabro adnotat Briſſonius,probátque primum *ex l.vltim.* D. *de ſecund.Tabul.*in qua ita eſt: Quòd ſi ita hæres ſcriptus ſit,vt interdum excludatur à teſtamento, eò,quòd non inuenitur portio, qua hæres inſtitutus eſt. Deinde *ex leg.* 14.D.*de his quæ vt indig.* in qua Papinia. admitti ad teſtamentum,id eſt,ad hæreditatem teſtamento delatam dixit,*vt apparet ex l.præcedenti.Item ex lege* 2.*Cod.de bon matern.* in qua ſic hoc verbum accipi Thalelæus notauit. Eodémque modo & apud Suetonium *in Neron. cap.*32. *cum ait*: Deinde vt ingratorum in principem teſtamenta ad fiſcum pertinerent,id eſt, teſtamentariæ hæreditates , ac denique *apud Ambroſ.in Serm.*14.*in Pſal.* vbi Teſtamentum adire dixit.

Teſtamentum porrò aliud erat Calatis comitiis, aliud in procinctu , per æs & libram Prętorium , mixtū Teſtamentum CALATIS COMITIIS erat,quod pacis tempore calatis , id eſt , euocatis, pro collegio Pontificum comitiis , palàm,apertéque fiebat. *Gell. lib.*15.*cap.*27. Teſtamentum IN PROCINCTV dicebatur , quod militiæ tantùm fiebat: cùm inſtructo exercitu viri , ad prælium faciendum in aciem vocati , togáſque ſuccincti,tribus aut quatuor teſtibus adhibitis hæredem nuncupabant. *Gell.ibid. & Plut.in Coriolan.* Et hæc quidem duo genera abolita ſunt,Teſtamentum PER AES ET LIBRAM , Græci *ζυγὰ καὶ ἀσσάρια* vocant , dicebatur,cùm quis alterius familiam,id eſt,ius patrisfamil.vni-

uerſum mancipio emebat, & teſtator tabulas tenens, ita loquebatur: Hæc vti in his tabulis ceriſve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor. itaque vos Quirites teſtimonium perhibetote. *Gell. ibid. & Vlpian cap. Inſtit. 20.* Et hoc genere diu vſi ſunt Romani: credit que Cuiacius, id Conſtantinum primum ſuſtuliſſe *in leg. quoniam. Cod. de teſtam.* vt indicant illa verba: Ademptis his, quorum imaginarius vſus eſt. Teſtamentum PRAETORIVM eſt, quod ſine vlla mancipatione per ſolam ſeptem teſtium conſignationem, etiam hoc tēpore magnopere obſeruatur, *l. ſi vnus. C. de teſtam. & Imp §. 1. Inſtitut. eod.* Teſtamentum mixtum eſt, quod ex ciuili Prætorio, & conſtitutionum iure ita fit, vt à ſeptem teſtibus nullo alio interpoſito actu, vel eodem, vel etiam alieno anulo conſignetur, ſubſcribatur ab iis & à teſtatore hæredíſque nomen vel ab hoc ſolo, vel ab iis adſcribatur, *l. 28. & 29. C. de teſtam.*

Teſtamētū HOLOGRAPHVM, *inquit Iſidorus & Valentinianus. Nou. 2. de teſtam.* eſt manu actoris totum conſcriptum, atque ſubſcriptum: vnde & nomē accepit. In hoc non exigitur ſubſcriptio teſtatoris, *ex Conſtit. Iuſtin. l. cum antiquitas. §. vltim C. de teſtam.* non exiguntur teſtes, *ex Nou. Valentiniani*, quæ tamen nō obtinuit.

Teſtamentum improbum, contra leges: Inofficioſum, contra merita: Inhumanum contra pietatem. *Aſconius.*

Teſtamentum iniuſtum, vide Iniuſtum teſtamentum.

Teſtamentum NVNCVPATIVVM, ſeu per nuncupationem, quod iure ciuili, coram ſeptem teſtibus nominato hærede, fieri ſolet. §. *vlt. Inſt. de teſtam.* Atque hoc genere veteres vſi ſunt. *Suetonius in vita Horatij*: Deceſſit, hærede Auguſto palàm nuncupato, cùm vrgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas. In hoc igitur palàm hæredem teſtatoris voce nuncupari oportet, *l. vltim D. de iure codi. & l. hæredes palàm. D. qui teſtam. fac. poſſ.* in qua hæc ſunt Sabini verba: Hæredes palàm ita vt exaudiri poſsint, nuncupandi ſunt, id eſt, exaudientibus teſtibus ſeptem.

Teſtamenti factionem non ſolùm is habere dicitur, qui teſtamentum facere poteſt, ſed & is, qui ex teſtamento alterius capere, & ſibi, vel aliis acquirere poteſt, *l. 16. D. de teſtam. l. ſi. D. pro hæred. l. 31. 49. & ſeq. D. de hæred. inſti.* F. Hotoman. hanc veterem locutionem eſſe vult, & à XII. Tabul. manaſſe, in quibus tamen ſcriptum fuiſſe opinatur, De iis quibuſcum teſtamenti factio haberetur: non qui teſtamenti factionem haberent, *arg. l. vltim. D. pro hær. l. 31 & 49. D. de hæred. inſti.* Teſtamenti itaque factio cum his eſſe dicitur, quibus vel hæreditas, vel legatum relinqui poteſt, *leg. 7. Digeſt. pro legato. l. 21. Digeſt. de teſtam. tut. l. 5. Digeſt. de ſeru. leg. §. ſeruus autem. Inſtit. de hæred. inſti. § teſtes. Inſt. de teſtam. l. 82. §. vlt. D. de leg. 2.*

Teſtamentum illud propriè dicitur quod iure perfectum eſt. καταχρηστικῶς verò teſtamēta quoque ea appellamus, quæ iniuſta, irrita, rupta, imperfectáque ſunt: nam horum quoque inſpectionem Prætor permiſit, *leg. 2. §. 1. D. quemadmod. teſt. ape.* Ad Teſtamenti cauſſam pertinere, quantum ad interdictum de Tab. exhib. & edictum de aperiendis teſtamentis attinet, videtur omne quodcunque quaſi ad teſtamentum factum ſit, in quacunque materia fuerit ſcriptū, quod contineat ſupremam voluntatem, & ideò tam primæ, quàm ſecundæ tabulæ, & codicilli hac appellatione continētur, *d. l. 2. §. fin. & l. 2. de tabul. exhib.* Teſtamēto quoque dati tutores videntur, qui codicillis teſtamēto confirmatis dati ſunt, *l. 3. D. de teſtam. tut.*

TESTAMENTARIVS, teſtamenti ſcriptor. *Vlp. l. quoties. 9. D. de hæred. inſtit.* Sed ſi maiorem adſcripſerit teſtamentarius, vel quod difficilius eſt probatione, ipſe teſtator. Item, Idem tractat, & ſi teſtamentarius contra volūtatem teſtatoris conditionem detraxit. *Item l. 1. D. ſi quis aliq. teſt. prohi. l. 15. §. 1. l. 22. § teſtamentarius. D. de falſis. & l. 3. in fi. D. ad Trebell.*

Teſtamentaria appellata eſt, Cornelia lex de falſis, quòd de his, qui teſtamēta ſubieciſſent, reſignaſſent, celaſſent, ſuppreſsiſſent, falſáve ſignaſſent, recitaſſent, ſcripta eſſet. Latius verò teſtamentariæ leges, quæcunque ad cauſſam teſtamentorum pertinent, accipiuntur, *in leg. 1. § lex Falcidia. Digeſt. ad leg. Falcid.*

TESTV-

TESTVDINEIS legatis, lecti quoq; e teſtudinei pedibus inargentari debentur, *leg.*100.*in fin.D.de legat.*3. Ex quo apparet, veteres ſuppellectili ex teſtudine vſos, quod & Celſus, *l.*7.*D.de ſup pel.lega.tradit.* Primus autem, *vt Plinius lib.*33.*c.* 1. *auctor eſt*, Caruilius Pollio teſtudines ſecare in laminas, lectóſque & repoſitoria his veſtire inſtituit.

THEATRVM, & amphitheatrum diuerſa ſunt, *l.*7.*D.de rer.diuiſ.l.*3 *D.de o per publi.* porrò quid alterum ab altero diſſert, exponit Caſſiodor. *li.*4.*Variar.e piſt.&lib.*5.*Epiſt ad Maxim.*vbi theatrum viſorium interpretatur.

THEMATIVM, forma diminutiua, propoſitionem, factum, caſum, ſpeciem, ſignificat. Nam his omnibus, teſte doctiſſimo Haloandro, vtuntur veteres Conſulti, huius verbi loco. *Inde Vlpian. ad leg. Aquil.* dixit, ſpeciem proponeret id quod Gaius referre caſum, de condictio.indeb.

THEMIS apud Græcos, id eſt, ius fáſque, dea eſſe credita eſt, auctore Feſto, quę ſuaderet hominibus, id petere quod fas eſſet, eandémque eſſe ipſam, atque fas exiſtimabant: vnde Themiſtes oracula, & conſilia, conſultáque & leges ſancitæ dicuntur, Euſtatio teſte Homeri enarratore, id eſt, vt ipſe ait, τὰ μαντεῖα αἱ βουλαὶ, καὶ τὰ διατάγματα, καὶ τὰ νομοθετήματα. Alij Themin ius & iuſtitiam eſſe putant.

THEODORAM vxorem, Iuſtinianus ob inſignem, rarámque eius prudentiam, ad conſilia Reipubl.adhibuit, *in Auth. Iuſiurandum, quod præſt. arg.* §. *hæc autem in Authen. vt iud.ſine quoque ſuffra.fac.l.bene à Zenone.C.de quadr.præſ.* Veriſimile eſt quoque, huius affecti datam celeberrimam illam Conſtitutionem Iuſtinian.cui caput eſt, *Maximum, C.de liber præter.* qua antiquo iure emendato, mulieribus ſuccurrit. Quamuis hęc tribus modis ſæpiſſimè ad vetus ius relabi videtur: pactis, ſtatutis & priuilegiis. *Vide Vigl.in* §.*ſed hæc quidem.Inſtit.de ex hær.liber.*

Θεοῦ βία, vide Vis maior.

Θεώρεθρα *apud Harmen.* ſunt munera, quæ ſponſæ dabantur ante nuptias, cùm ſe viſendam præberet, depoſito flammeo. Conſuetudo erat olim, vt & quarundam gentium etiam nunc eſt, vt virgines vultum velo tegerent. ἀνακαλυπτήρια Philoſtrato etiam dicuntur, & ἀπαγκαλυπτήρια: vnde ille Antipatri iocus, qui cũ deformem duxiſſet vxorem, rogaretúrque quando daturus eſſet ἀνακαλυπτήρια, Quin potius quęritis, inquit, quando ἐγκαλυπτήρια.

Θεωρία, *in l fin.(quæ Græca eſt) de veter. iur. enucl.*Latinè viſio.

THERIACA, θηριακὴ, medicamentum aduerſus omnium animantium venena inſtitutum: *de quo ex Plinio cognoſces, lib.*20.*cap.*24.*Vlpianus l.*12.§.21.*D. de inſtru.vel inſt.* dem reſpondit theriacam quoque, & cętera medicamenta, quæ ſeceſſus cauſſa dominus ibi habuit.

THESAVRVS eſt, *vt inquit Paulus*, vetus quædam depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum non habeat. Sic enim fit eius qui inuenerit, quòd non alterius ſit, *leg.nunquam nuda.*3.*Digeſt de acquir.rerum domin. ſicque ſumitur leg* 67.*Digeſt. de rei vend. leg.* 3.§.*mercatoris.leg.*44. *Digeſt. de acquir.poſſeſſ.l* 1.*&* 3.§.*penultim.& leg.vltim.D.de iure fiſc.l.*39. §. 1. *D. de aur.arg.* Græci θησαυρὸν dicunt pecuniam, quam quis in numerato, & ad caſus repentinos repoſitam habet. *Vide Alciat lib* 4. *de verb.ſignific & Ferrar.in* §.*theſaur.In. ſtit.de rerum diuiſ.* In Pandect. Florent. perpetuò legitur Theſaurus. quod tamē non probat Caper grammaticus, vt neque Donatus: nam Theſaurum, inquit, veteres ſecundum Græcos, ſine n, litera proferebant. Theſaurum autem inuenire, Imp.Leo rectè beneficium Dei appellat: interpretatúrque theſaurum, mobilia (alij monilia, *ex l.*2.*c.*75.*eod.*) condita ab ignotis domini tempore vetuſtiore, *l.vnica.D.de theſaur.lib.*10. Tryphoninus autem donum fortunæ vocat, *in l.ſi is qui in aliena.D.de acquiren.rerum dom.* Refertur elegans Scæuolę reſponſum, *titul. de rei vendic.l.*67. quod haud grauarè adſcripſi: A tutore, inquit, pupilli domum mercatus, ad eius refectionem fabrum induxit: is pecuniam inuenit quæritur, ad quem pertineat. Reſpondi: ſi non theſauri fuerunt, ſed pecunia fortè perdita, vel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata: nihilominùs eius eam eſſe cuius fuerat. Theſaurum Caſſiodorus li.6.definit, depoſitiuam pecuniam, quæ longa vetuſtate competentes do-

minos amiſit.

THESAVRORVM PRÆPOSITOS habebant Imp. Conſtantin. & comites, *l.pen C.de murileg.l.ſi.C.vt digni. ord.* Hinc

THESAVRARII, cuſtodiæ theſaurorum ſuorum præpoſiti, *l.1.de can.largit.titul.* Et

THESAVRIENSES, *leg.2.Cod. de palat ſacr.largit.* qui ſunt officiales Comitis ſacrarum largitionum, & apparitores. Dicuntur etiam Comites theſaurorum. Erant & Theſaurienſes claſſis, quorum fit mentio inter officiales ſacrarum epiſtolarum, *l.vlt. Cod.de diuerſ. offic.lib.12.* qui iidem videntur fuiſſe qui vicarij Macedoniæ, quorum & ibi fit mentio.

THESIS, θέσις, *ait Alciatus*, generalis, & indeterminata aſſertio quæſtionū modum complectens, quales ſunt apud nos regulæ iuris.

THESMOPHYLACES dicuntur Legum, & Inſtitutorum cuſtodes, *Bud.in Annot.prior.l. 1.de iuſt.& iure.*

THLASIÆ, ſiue Thlibiæ, Latinè dicti ſunt, quibus à matre aut nutrice teſticuli attriti ſunt, ἀπὸ τοῦ θλᾶν, ἤτοι θλίβειν, quod eſt frangere. quod fotu aquæ calidæ fiebat, & manum attritione, vt hoc pacto pretioſiores eſſent, & in principum delitiis. *Vlpian.de verb.ſign. l. ſpadonum.* Thlibiæ, inquit, & Thlaſiæ, ſed & ſi quod aliud genus ſpadonum eſt. *Item Paulus ad legem Corneliam de ſicariis, l. hi quoque.* Hi, inquit, qui Thlibias faciunt, ex conſtitutione D.Hadriani, in ea ſunt cauſſa, qua hi, qui caſtrant. *Vide Ant. Auguſt. lib. .c.Emend.*

THYMELICI, ſiue Thumelici, οἱ ἐν ὑποκρίσεσι τὴν τέχνην ἐπιδεικνύμενοι, *inquit Suidas*, id eſt, qui perſonati artem oſtentant. eſt enim θυμέλη, locus editior, vbi actores ſaltabant. Iul. Pollux, lib.4. καὶ σκηνὴ μὲν ὑποκριτῶν ἴδιον· ἡ δὲ ὀρχήστρα, τοῦ χοροῦ, ἐν ᾗ καὶ ἡ θυμέλη, εἴτε βῆμά τι οὖσα, εἴτε βωμός. Scena, inquit, propria eſt hiſtrionum: orcheſtra verò, chori: in qua eſt & θυμέλη, quæ vel tribunal eſt, vel ara, id eſt, locus editior, vt dixi. *Vitruuius lib.de archit 5.cap.8.* Apud Græcos, *inquit*, tragici & comici actores in ſcena peragunt: reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones: itaque ex eo ſcenici & thymelici Græcè ſeparatim nominantur. Ex his apparet, thymelicorum nomine intelligi ludios, mimos, citharœdos, tibicines, cithariſtas, lyriſtas, & qui ſunt in eodem genere. ſpecialiter autem videntur dici thymelici, cantores, qui modos faciebant, & ſaltationes: de quibus etiam intellexit *Vlpian.l.4.D.de his, qui not. infam.* Et generaliter, *inquit*, ita omnes opinantur, & vtile videtur: vt neque thymelici, neque xyſtici, neque agitatores, nec qui aquam equis ſpargunt, cæteráque eorum miniſteria, qui certaminibus ſacris deſeruiūt, ignominioſi habeantur. Græci enim ad d.l.4. ita vertunt: οὐκ ἔστι δὲ παραδοξικὴ τέχνη, οὐδὲ ἀτιμοποιὸς ἡ τῶν ἀθλητῶν, καὶ τῶν λεγόντων ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὸ ἐνθύεια, καὶ τῶν ἐν ξυστῷ ἀγωνιζομένων. Iſidorus quoque *lib.* 18.*cap.*47. Thymelicos muſicos ſcenicos interpretatur, qui organis & lyris & citharis præcinebant: ſic dictos, quòd olim in orcheſtra ſtantes cantabant ſuper pulpitum, quod θυμέλη vocabatur. Phrynicus etiam ἐν ἐκλογῇ ἀττικῶν ῥημάτων θυμέλην, ait dictum τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ, ἀφ' οὗ αὐληταὶ καὶ κιθαρῳδοὶ, καὶ ἄλλοι τινὲς ἠγωνίζοντο. De thumelicis etiam fit mentio in *l.10.D.de pollicit.& l.penul. de ſpectacul.in C.The.* Hinc

THYMELITÆ, *l.21 C.Theo.de piſtorib.l.5.de ſcenicis, in eod.Cod.*

THYNNVS, piſcis marinus, *de quo lege Plinium. lib. 9. cap.15.* hinc Thynnaria piſcatio, *apud Vlpianum l.7.D. comm. præd.*

THI δυνάμει, vi ipſa, non directò, non desertis verbis, ſed idem valentib. *Vlpian.l.29.D.de recept.arb.* Qui ab arbitro damnatus, non à reo, ſed ab eius fideiuſſore petit, τῇ δυνάμει, à reo petit: id eſt, verbo quidem à fideiuſſore petit: re ipſa à reo. Sic enim Cicero frequentiſſimè hanc effert locutionem.

TIBI ET A TE, nec ad rem, nec ad dignitatem, ſed perſonam duntaxat referuntur, *vt tradunt Interpretes Pont iuris, c.mandata.extr.de præſumpt.& ca. tibi. & c ſi pro te.de reſcript.lib. 6.*

TIBIALE, *in l.qui commeatus.D.de re milit.* tibiarum armatura.

Τήβεννοι, trabeæ, ornamenta Conſulū, *Nou 105. & apud Appian. Artemidorum, Suidam, Moſchopulum, & auctorem Etymologici.*

TIGNI appellatione continetur o-

mnis

omnis materia, ex qua ædificium cōſtat, vineǽque neceſſaria : vnde quidam aiunt, regulam quoque, & lapidē, & cæmenta, cæteráque , ſi qua ædificiis ſunt vtilia (tigna enim à tegendo dicta ſunt) hoc amplius & calcem & arenam appellatione tignorum contineri. Sed in vineis tigni appellatione omnia vineis neceſſaria continentur, vtputà, perticæ, pedamenta, *l.1.D.de tigno iuncto, l.tigni. 62. D.de verborum ſignific.* Igitur Tigni appellatione omnem materiam in lege duodecim Tabularum accipimus, vt quibuſdam rectè videtur, *l. tigni. D.ad exhibendum*, Verba hæc ſunt legis duodecim Tab. Tignum iunctæ ędibus, vineæque concaptum ne ſoluito. Concaptum autem, id eſt, conceptum cognitumque. Vide Conceptum. Hanc legem alij aliter legunt: ſed hęc mihi videtur commodior lectio.

TIGNARIVS faber, non ſolùm is qui tigna dolat, ſed etiam omnis, qui ædificat, intelligitur, *leg.ferri. Digeſt.de verb.ſignif.*

TILIA, arbor, cuius ex cortice interiore membranulæ pertenues ſumuntur, in quibus veteres ſcribebant. *Vlpianus leg.52.de legat.& fid. lib.32.* Librorum appellatione continentur omnia volumina, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint: ſed & ſi in philyra, aut in tilia, vt nonnulli conficiunt, &c.

TIMEO, inter ea verba numeratur, quæ idem poſſunt, addita negatione. *vide A. Alciat. l. duobus. D. de verb. ſignificatio.*

TIMOR, ait Cicero metus mali appropinquantis *Tuſculan.quæſt.4.* Metum autem accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, ſed maioris mali, & qui in hominem conſtantiſſimum cadat, *l.5.& 6.quod metus cauſſa.*

TIMIDITAS, ex rebus, non ex vocabulis oritur, *vt Cicero oppidò ſcitè dixit, lib.4.de finib. Vlp.in §.apparet.leg.cùm verò is de fideic.liber.* cenſuit obeſſe libertati non debere, quæ vel ſeruis petitur, vel in totum non petitur per ignauiam, vel timiditatem, *&c.*

TIRONES ſunt puberes 18. annorum, ſumpta virili toga. quod ait Plin. lib.8. teſtatur his verbis. Tanaquil. quæ eadem Caia Cæcilia dicitur, prima texuit rectam tunicam, qua ſimul cum tegi pura tirones induuntur, nouæque nuptæ. Sunt & Tirones, qui nondum in numeros relati, lecti tamen, vt militent, publicis expenſis iter faciunt, & ſub campi Doctore exercentur, *l.42. D.de teſtamen. milit.in fi. D de mune.& hono. l.4. in fin. D. de re milita.* quod moleſtum quibuſdam fuiſſe, oſtendit *l.quod euitandi. Cod.de condictio ob turp.cauſ.* Hos notis compungi in brachio ſolitos oſtendit, *l.3. C.de fabricenſ. lib.11.& Veget l.1.cap.8.* & ſuprà admonuimus in voce , Stigmata. Tironum autem præſtatio & præbitio olim in muneribus publicis fuit, *l.4. Cod.de proxim. ſacr.ſcrin.lib.11.l.2.D.de priuileg.eor.qui in ſacr.pala.l.10.C.de palat.ſacr largi.li.12.l.2.C.de ſilent.eod.lib. Qui à præbit.tiro.in C. Theod. Marcellin.lib.21.* Paríque ſtudio ſupplementa legionibus ſcripta ſunt, indictis per prouincias tirociniis.

TITIA lex, vide Indicem legum Rom.

TITIVS & Accius, vetera nomina, quibus exempli cauſſa vti mos erat. *Varro in Teſtamento:* Quòd ſi quis vndecimo menſe natus eſt, Accio idem quod Titio ius eſto apud me. Per hoc vetus prouerbium Varro ſignificat, ſicuti vulgò dici ſolitum erat, de rebus inter ſe nihil diſtantibus, Idem Accij quod Titij: ita pari eodémque iure eſſe in 10. menſibus natos, & in 11. *Hæc Gellius lib. 3. cap.16.*

TITVBARE, non eſt, vt imperitū Latinitatis ait vulgus, defectuosè loqui, vel inſcienter: ſed vacillare, hoc eſt, ægrè pedibus inſiſtere. Hinc non niſi trāſlatè teſtis titubare dicitur, cuius dictum vel ægrè diſcernitur, vel vt inconſtans, ac varium exploditur. Sic Iuſtinianus vocat titubantem mentem, *l.fin.Cod.de cond.indeb.* quæ hæret, in ancipitíque eſt, atque dubia.

TITVLVS à tuendo, hoc eſt, indicando dicitur, quia tuetur & indicat id, cui ſuperſcribitur, ne incidat ambiguitas. Vnde ſolent omnibus propemodum rerum generibus inſcribi quidam velut indices, qui oſtendant auctorem, vel materiam, vel aliam operis qualitatem. Et, quò magis id facerent egregiè ſolebant olim titulos rubris literis ſcribere. Iuuenal. Satyr.14.

Cauſſas age, per lege rubras Maiorum leges.

Inde tituli aliàs appellantur iam nunc Rubricæ, *in l.1.D.ſi cert.pet.& in l.2.§.pe. D.de interdict.* Sic

Titulos magiſtratuum dicimus, per quos eorum gradus, dignitates & imperia deſignantur. Hi autem mirum dictu eſt, quàm variis modis per ſeculorum viciſſitudines immutati ſint, *Nouel. de mandat princip. §. titulos Conſt.17.* Sic titulus Iuſtiniani Imper. deſcribitur, *Inſtitu. & C. in princip.* Item tituli Eccleſiarum & beneficiorum dici ſolent. Hinc

Titulus pro cauſſa ſeu formula iuſtificandæ poſſeſſionis, hoc eſt, quo defenditur vniuſcuiuſque poſſeſſio ab impugnatione alterius. Vt ecce, ſi quis dubitet, vtrum iuſtè poſſideam: ego illi cauſſam allegem meæ poſſeſſionis: putà, quòd emerim, vel dono acceperim: tunc cauſſa hujuſmodi, ſeu formula jure probata, Pro donato, pro empto, eſt mihi titulus, tuetúrque rem meam. *vide Thc.§.1.de interdict.* Vel ſic:

Titulus eſt iuſta, & æquitati naturali conſentanea poſſeſſionis cauſſa: veluti, Pro emptore, pro donato, *l.1.D. pro ſoluto.l.3.§.vlt D.de acqui. poſſeſſ.* Sumitur & pro cauſſa transferendi dominij, *l. 24. C. de rei vendi.l.22.C fam. erciſc.* vide Pro.

Tituli diſtinguuntur in nominatos & innominatos, lucratiuos & oneroſos, vniuerſales, & particulares, veros & putatiuos. De quibus latè tractatur in principio claſſis tertiæ Oldendorpij.

Titulus verus dicitur, qui nobis ſignificat verè competere cauſſam. Putatiuus autem titulus, quem putamus nos habere iuſto quodam errore alieni facti, cum reuera non habeamus poſſidendi cauſſam. Quare tituli putatiui potiùs dicendi tituli bonæ fidei, iuxta phraſin Iuriſcōſ. Hi enim vocant bonam fidem, quicquid illæſa conſcientia credimus eſſe, cùm non ſit, ſcilicet tolerando errore lapſi. Lucratiuus eſt, cùm res ad aliquem peruenit ſine onere, ſine grauamine dandi, aut faciendi, ex mera liberalitate, veluti hæreditas, legatum, donatio, dos. Hos titulos, vel cauſſas lucratiuas, eleganter recenſet *Imper. in l. vnic. C. de impo. luc. deſcript. lib.10.* Oneroſus autem eſt, quando res ad aliquem peruenit, cum onere aliquid dandi, aut faciendi: cùm is qui rem recepit, operatus & grauatus eſt aliquid viciſſim dare, aut facere, ſicut eſt in omni contractu. Vide Cauſſa lucratiua.

Titulus actionis, *l. 69. D. de fideiuſſ.* Titulo tenus ære alieno allegato, *l 5. §. ne tamen. D. de rebus eorum qui ſub. tut.* Sub titulo operarum, *l. vltim. in fin. D. qui, & à quibus.*

Tituli in prædiis dicebantur, *vt opinatur Hotoman.* tabulæ, in quibus dominorum nomina inſcripta erant, vt ex iis cuia prædia eſſent, cognoſceretur. hinc Rubric. lib. Cod. 11. vt nemo priuatos titulos prædiis ſuis, vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat. *Item*: De his, qui potentiorum nomine titulos prædijs affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt. Appellantur & Signa in Rubric. inſequen. Moris autem fuit, cùm prædium aliquod caducum, id eſt, fiſco commiſſum eſſet, vt comes priuatarum rerum ei Principis titulos teſtato, publicis perſonis adhibitis, ſolemniter affigeret. *Valent. l. 3. C. de bon. vacan.* Tituli verò, quorum adiectione prædia noſtris ſunt conſecranda ſubſtantiis, non niſi publica teſtificatione proponantur. Quantum autem *ex Nouel 30. De procōnſ. Cappad.* exiſtimare licet, tabulæ titulorum erant ligneæ. Cùm enim ita ſcripſiſſet: Σανίδας δὲ ἀνατίθεσθαι προσηγορίαν τινῶν ἐχούσας κωλύσει, mox infert: τοὺς μέν τοι τετλοῦς ἤ ἔσης δή ποτε τολμείσοιεν ἀναθεῖναι καθελεῖν, εὐθὺς περ' ῥήξει ταῖς τῶν ἀναθέντων κεφαλαῖς. Hinc

Tituli etiam fiſcales & largitionales, *l. 5. de ſuſceptoribus, lib.10. C. Rubr. de canon. largit. tit. Symmach. lib. 2. Epiſtol.* Et quantum in titulis fiſcalibus exigendis tua cura promouerit.

Tituli, primùm erant certæ ſedes Clericis attributæ, in quibus ſuum munus exercerent. Poſtea eo nomine prædia iis ad victum cultúmque aſſignata, *li. Feud. 1. ti. 6. § 1.* Si epiſcopus, vel Abbas, vel Abbatiſſa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ iis ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur. In Chalcedon Concil μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτινέμενος ἐπικηρύττοιτο, &c. Quæ verba Canoniſtæ tranſtulerunt in *capit. neminem.*

diſtin.

diſtin. 70. vbi tamen POSSESSIONES, pro PAGI vitioſe legitur. *Item cap.* 3. Sanctorum Canonum ſtatutis conſona ſanctione decernimus, vt ſine titulo facta ordinatio irrita habeatur: & in qua Eccleſia quilibet intitulatus eſt, in ea perpetuò perſeueret.

TOGA, à tegendo dicta eſt, *vt vult Pompon. l.* 180. D. *de verbor. ſignif.* Hanc tradit Septimius Florens à Pelaſgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos veniſſe. Græci quendam Tebennum Arcadem (*vt ex eodem refert Turne. Adu. libro* 7. *cap.* 20.) togæ Romanæ inuentorem prædicant, qui primus id genus veſtis geſſerit, & ſinum Ionicum naui ingreſſus in Italiam venerit, & veſtimentum propagarit, vnde & togam τήβεννον fuiſſe appellatam ſcribunt, de inuentoris nomine. *Quintil. lib.* 11. *c.* 3. eius formam ac figuram his deſignat verbis: Veteribus nulli ſinus: perquam breues poſt illos fuerunt. Ipſam togam rotundam eſſe, & aptè cæſam velim: aliter enim multis modis fiet enormis. Pars eius prior mediis cruribus optimè terminatur, poſterior eadem portione altius quàm cinctura: ſinus decentiſsimus, ſi aliquando ſuprà imam togam fuerit, nunquam certè ſit inferior. *Cornutus autem in Perſii Satyra* 5. Toga, *inquit*, dicta eſt, quòd velamento ſuo corpus tegat atque operiat. Eſt autem purum pallium, forma rotunda & fuſiore, atque inundante ſinu, & ſub dextro veniens, ſuper humerū ſiniſtrum ponitur: menſura togæ iuſtæ ſenas vlnas habebat. Toga autem ciuium Rom. fuit propria: itaque & vbique eàm geſtare iubebantur, neque peregrinis ea vti licebat, *l. ſed ſi accepto.* 32. D. *de iure fiſc. vnde illud Plinij libr. Epiſtol.* 3. Idem cùm Græco pallio amictus intraſſet (carent enim togæ iure, quibus igni & aqua interdictum eſt) poſtquam ſe compoſuit: Latinè, inquit, declamaturus ſum. *Sueto. in Claud. cap.* 15. Peregrinitatis reū, orta inter aduocatos leni contentione, togatúmne an palliatum dicere cauſſam oporteret, quaſi æquitatem integram oſtentans, mutare habitum prout accuſaretur, defenderetúrve iuſsit. Cicer. a te *& in Oration pro Poſthumo, & in Verrinis,* ſatis oſtendit, crimini datum fuiſſe ciuibus Roman. ſi qui, in prouinciis cùm eſſent, toga non vterentur. qua de re P. quoque Scipio à Q. Maximo accuſatus fuit. Quibus autem ciuitatis R. ius dabatur, iiſdem togæ quoque ius dabatur: vnde nomen Galliæ Togatæ, vt apud Martialem:

Gallia togatæ nomine dicta togæ.

Toga prætexta, cuius oræ purpura intextæ ſunt. Ea pueri ad annum ætatis 16. vtebantur: quo tempore puram, quæ & virilis dicebatur, ſumebant. *Hinc Vlpia. l.* 23. §. 2. D. *de aur. & arg. leg.* Puerilia, *inquit*, veſtimenta ſunt, quæ ad nullum alium vſum pertinent, niſi puerorum, veluti togæ prætextæ.

Togarum autem varia antiquis Romanis erant genera: vt, Toga prætexta; de qua paulò antè. Item toga virilis, toga picta, toga regia, quæ erat auro & purpura intexta, qua reges vtebantur: quæ à Liuio inter inſignia triumphantis numeratur. Toga pura, quam tirunculi forenſes aſſumebant tyrocinij die. Toga candida, quam petitores magiſtratuum induebant: vnde candidati dicebantur. Toga libera, id eſt, virilis, qua ſumpta excedebant à magiſterio pædagogorum, & tutoris auctoritate, & ſuæ libertati permittebantur. Hinc Propertius:

Matris & ante deos libera ſumpta toga eſt.

At eam etiam Liberalibus induere ſolebant pueri in Liberi honorem, vel liberæ vitæ ſignificationem: atque eo die prodibant cultu tironum ſumpta pura toga, id eſt, virili, de qua Ouid.

Reſtat vt inueniā quare toga libera detur,
Luce geri pueris candide Bacche tua, &c.

TOGATI, *in Impp. Conſtitutionib.* pro aduocatis & patronis ponuntur, quos Græci συνηγόρους vocant, *l.* 11. §. *proculdubio. C. de iud. l. vlt. C. de ſportul. & in tit. de aduocatis diuerſ. iud. paſſim. & l.* 5. *C. de met. & epid.*

TOLLISSE, pro ſuſtuliſſe dixit Iuriſcōſſ. *l.* 13. §. 4. *de acceptila.* ſic Plautus ſæpè, Accedimus pro acceſsimus: quod perperam nonnulli in accepimus conuertunt: & Tibullus Atteruiſſe ab attero, pro attriuiſſe: & Salluſtius, occanuere ab Occano, Tollit, pro tollere vult, exponit *Accurſius in* §. *huic autem. Inſt. de actionib.*

TOPIARIVM opus, nomen videtur habere ἀπὸ τῶν τοπείων, id eſt, funiculi, *vt vult Hot.* Nā funiculis in eo opere opus eſt, vt lentæ ſequaceſque hederæ & virgæ vinctæ loco ſe teneant, nec reſi-

liant. Alij ἀπὸ τῶν τόπων. Hinc

TOPIARII ſerui, *in l.60.§.vlt.de legat.lib.3.l.12.§.idem reſpondit,& l. 17. in fi.D.de inſtr.vel inſtru. & apud Plin.lib.3. Epiſt.ad Caluiſ.* ſunt qui edera geſtationes conueſtiunt, formas ex plantis, fruticibus, arboribus, faciunt, variáſque ex his ſubtiliter compoſitis & plicatis figuras exprimunt & reddunt. Vnde quidam Typiarios eos efferendos contendunt, à typis, id eſt, formis ac figuris, quas exprimunt. Hos eleganter hoc verborum ambitu *Iulius Firmicus lib.8. Matheſ. cap. 10. deſignat*: Vel qui, ait, buxeas arbores tondens in belluas fingat, aut virides porticus in circulum flexis vitibus faciat.

Τοποτηρηταὶ, in Nouell. περὶ τοποτηρητῶν, qui mittuntur à præfectis Prætorio, vel comitibus, vel præſidibus iuris dicendi cauſſa, A Iuliano Anteceſſore dicuntur vicarij, Gallis *Lieu tenants*, loci ſeruatores à Paulo Monacho *lib. 5. hiſt. Langobar.* loci iudices, *l.2.C.de exhib.reis.* Τοποτηρητὴς Suidæ εἶδος ἀξιώματος.

TORALIVM duo fuiſſe genera, Paulus ſignificat *in l.5.D.de ſuppell.leg.* vnum quod ſtraguli nomine contineretur, alterum quod non cõtineretur. Hoc autem plagam appellatum Nonius teſtatur: grande ſcilicet linteum tegmen: ob eam (*vt conijcit Hoto.*) cauſſam ita dictum, quod plagis, id eſt, foraminibus peruium ac pellucidum eſſet.

Toralia IMPERIA, *apud Paulum l. 3.D.de ſupell. leg.* corruptè dici Hotom. exiſtimat, pro Toralia imperuia, id eſt, denſa & non rara. Ioſephus Scaliger *in ſuis in Varron. de re Ruſt. lib. Coniectaneis*, veterem lectionem tuetur, toraliáque imperia vocari à Paulo cenſet, veterum more .i. in e. mutato, imparia, & quæ paterfamiliàs ſibi ſeruat præter ea, quæ ſunt quotidiani vſus: eadem forma qua trapetes impares eſſe oportere præcepit Cato: hoc eſt præter illos, quorum quotidie vſus eſt: vt ſi in illis quotidianis aliquid fractum ſit, aut aliquid reficiendum ſit, ea præſto ſint, quæ in illorum locum ſufficiantur: Trapetes, inquit, bonos priuos impares eſſe oportet. Id eſt, oportet eſſe vnos trapetes præter illos quotidianos in ſingulis torcularibus. Paria enim vocari debent, quæ habentur quotidianæ viſioni: imparia ergo, quæ præter illa adhibentur. Ideóque idem Cato *titu.12.* quæ ſuprà imparia, dixit ſuperuacanea. Præla, inquit, temperata quinque, ſuperuacanea tria. Item, ibidẽ: Suculas quinque, ſuperuacaneam vnam. Addidit igitur Iuriſconſ. imparia, ne tantum ea, quæ in vſum quotidianum inſternerentur, comprehenderet, ſed & ea quoque intelligeret, quæ aliquando ad eoſdem vſus depromi poſſent.

TORQVERE, tormentum inferre cauſſa veri inueſtigandi. *Donatus*: Torquemus hominem, extorquemus veritatem, *tot.tit.D.& C.de quæſtio.*

Torquere ius per interpretationem, peruertere. *Cic. pro Aul.Cæcinna*: Iuris retinere ſententiam, & æquitatem plurimum valere oportere, an verbo, ac litera ius omne torquere, &c. Inde

TORTORES legum, ſæpè apud claſſicos auctores.

TORTVRA poteſt quandoque fieri in domo, non in iudicio, quando tabulæ teſtamenti patris, qui à familia interfectus dicebatur, priuſquam quæſtio de ſeruis haberetur, apertæ & recitatæ ſunt: *vt in l.ſi ea quæſtio C.de his, qui-bus vt indign.& ibi not. doct.circa gl.2.vide Parid.Puteum in tract.de tor.*

Ad Torturam inferendam quæ exigantur, *l.3.& illic Cyn.C de quæſtio. & vide Hippolyt.de Marſil.tractatu quæſtion.*

TORRENS eſt, *inquit Vlpia.l.1.de flumin.* qui Græcè χείμαῤῥος, id eſt, vt ait Homeri interpres, ὁ χειμῶνος ῥέων ποταμὸς, καὶ πληρούμενος ἀπὸ μεγάλων ὄμβρων. Feſtus verò lib.17. Torrens, ait, ſignificat fluuium ſubitis imbribus concitatum, qui alioquin ſiccitatibus exareſcit. Flumen hibernum vocauit Horatius.

TOTVM aliud integrale, aliud vniuerſale. Totum integrale nihil aliud eſt, quàm integrum quiddam ex pluribus inter ſe cohærentibus conſtans, quod quidem artificial dicitur, vt nauis, ædificium, *l. rerum miſtura.D.de vſucap.* hoc alienari prohibito & pars alienari prohibita videtur, *l. dotale. §. prædij.D.de fund. dotal.*

Totum quid ſignificet *notatur l.1.D. pro ſoc.apud interp.*

Totum, & omne ſic differunt, quod Totum dicimus vnius corporis plenitudinem, omne de vniuerſis.

Totum factum dicitur id, quod omnibus partibus ſuis cohæret, *l.1.D. de orig.*

orig.iur. Quæ ad hanc vocem pertinent reliqua à Dialecticis petas velim.

Totum figuratè pro ſingulis partibus ponitur, vt quo anno pro quota anni parte.

TOΞEYMA apud Græcos quidem proprio nomine vocatur id, quod ab arcu mittitur: apud nos autem communi nomine & telum appellatur, *l.ſi caluitur. ff.de verb.ſignif.*

Τοξικαὶ feneſtræ, apud C. Harmenopulum in his quæ ex Iuliano architecto retulit, ſunt obliquæ & anguſtiores feneſtræ, veluti quibus etiam hodie tela emitti ſolent aduerſus hoſtes: ſicque exponit Symmachus in Ezechielem, *vt refert Cuiacius Obſer. lib.*13.*c.* 30. qui etiam addit, ſe putare has in Conſtitutione Zenonis de ædificiis priuatis, & in Nouell. 165. ſignificari, dum vetat vicino auferri vſum feneſtræ apertæ, maris proſpiciendi cauſſa, etiamſi ea ſit obliqua & coacta. Virgilius, inquit idem, obliqua luce dicit, & incertas feneſtras, *lib.*3. *Aeneid.* vbi tamen *Turneb. Adu.lib.*4.*c.* 12. inſertas legi mauult, id eſt, quæ ædibus inſertæ, & interpoſitæ erant, vt apud Lucretium:

Inſerti fundunt radij per opaca domorum.

TRABEA, τήβεννος, palmata tunica, Regum veſtis, & poſterioribus temporibus Conſulum: *vti patet ex l.* 1.*C.de pub. lætit.& l.*1.*C.de conſul.lib.*12. Trabea, *inquit An.Cornutus*, erat togæ ſpecies, ex purpura & cocco, qua operti nobiles Romanorum initio præcedebant.

TRABES propriè, *vt Feſtus ait*, ſunt duo tigna, ædificij gratia ſimul compacta. Nam cum ſimplicia ſunt, non trabes, ſed tigna dicuntur, *Paul. l.quòd ſi neque de peric.& commo.rei vend.* Videri autem trabes traditas, quas emptor ſignaſſet.

TRACTARE pecuniã, id eſt, adminiſtrare. *Cic.in Verr.*

TRACTATVS propriè eſt locus communis longè & latè patens: vt ſi quæratur, quæ actio competat ex cauſſa ob rem dati: quæ quidem quæſtio minores amplectitur multas: vel ſi quæratur de facto, aut de æquitate: nam & harum quæſtionum varia, longa, difficilis definitio eſt. Atque ita tractatus ſumitur, *l. qui quadringenta.* 88 *C. ad l. Falc.* Dici τῶν ἀπόρων, hanc quæſtionem eſſe, qui tractatus apud Dialecticos τῆ ψευδομένου dicitur, *Sic l.vlt. D.ſi pars hæred. pet.* Aliàs pro quæſtione, *vt l.*5.*in princ. &* §. *pen.D.de præſcript.verb.l.*32.§.*de officio.ff. de arb.* Hinc tractatu habito, *l.* 9. D. *de grad.& adfin.* At *in l.*32. D *pro ſocio.* Tractatu habito, id eſt, conuentione, quæ contractum præcedit. Gallis, *Pourparlé.*

TRACTATORES, *l.*3.*C.de can. larg.tit.l.nulli.C.de numera.l. vlt.C.de excu.No.*28.30.128.129.147. ijdem qui chartularij, qui ſcilicet tabulas vel chartas fiſcalium debitorum tractant, agunt, adminiſtrant, Cuiac.

TRACTORIÆ, ſunt duplomata & literæ euectionis publicæ, præbitioniſque, id eſt, quæ dantur miſſis vel euocatis à principe curſu publico vtẽtibus, adſcriptis etiam ſtatiuis, id eſt, diuerſoriis & manſionibus, quibus alantur ſumptu publico, nam quos euocabant, aut mittebant, eis non tantùm equorum publicorum copiam dabant, ſed & viatica. *Hinc Rubr. de tractatoriis & ſtatiu.lib.*12.*C.* Sic enim ea Rubrica emendanda eſt, *vt & l.*2. *C.de deſertoribus. lib.& l.pen.de curſu pub. eod.lib.* in quibus Tractatoriæ pro Tractoriis perperam ac mendoſè vulgò legitur. Sed *& in l.*1.*C.de tractor.& ſtat.* vbi impreſſi codices, Tractatores cum ſtatiuis, rectiùs & Rubricæ conuenientiùs ſcriptorum codicum auctoritate freti legemus, Tractoriæ cum ſtatiuis. Huius noſtræ ſcripturæ veritatem præter veteres libros, etiam impreſſi Beati Auguſtini codices comprobant: in quibus Epiſto. xv. ita ſcriptum eſt. Tractoria ad me denuò Idibus Nouemb. venit. Quæ & mox trectatoria epiſtola ibidem appellatur. *Et in lib. poſt collatio. contra Donatiſt. cap.*24. A primatu ſuo per tractoriam ſunt euocati. Formulam tractoriæ legatorum ex Marculphi libro hanc profert I. Cuiacius. Ille princeps omnibus agẽtibus in illo loco. Nos Gaium I. V. partibus illis legationis cauſſa direximus: ideò iubemus vt locis conuenientibus eidem à vobis euectio ſimul & humanitas miniſtretur, hoc eſt, verhedi, ſiue parauerhedi tot, panes tot, vini mod. tot, ceruiſiæ mod. tot, lardi lib. tot, carnis tot, porci tot, porcelli tot, verueces tot, agni tot, anſeres tot, phaſiani tot, pulli tot, oua tot, olei libras tot, gari libras tot, mellis tot, aceti tot, cu-

mini tot, piperis tot, coſti tot, caryophylli tot, ſpici tot, cinnamomi tot, grani maſticis tot, dactylæ tot, piſtaciæ tot, amygdalæ tot, ceræ lib. tot, ſalis tot, olerum leguminum carra tot, faculæ tot, pabuli equorum carra tot. Hæc omnia tam eundo quàm redeundo eidem miniſtrari in locis ſolitis & impleri ſine mora procurate. Et ita Tractoriam ſiue tractorias accipi etiam oportet, *in l. pen. C de curſ. pub. arg. & perang. l. 2. C. Th. de dom. & pro teſt. & in lib. 3. leg. Langobardarum tit. 6. & tit. 1. cap. 37. & in Conſti. Caroli Magni.* Siquis literas noſtras deſpexerit, id eſt, tractoriam, quæ propter miſſos recipiendos dirigit. *Et alio loco:* Vt miſſi noſtri accipiant ſecundùm quod ſua tractoria cõtinetur. Euſtathius ita definiuit lib. de temporibus: τρακτωρεῖαι ἐλέγοντο αἱ κελεύσεις αἱ παρὰ τῶν ἐπάρχων προφάσει ζώων δρομικῶν γινόμεναι, ἃς καὶ κωμβίνας ἡ αὐτὴ γλῶσσα καλεῖ ῥωμαίων τοῦτ' ἔστι συνθήματα.

TRACTVS temporis, *l. 52. l. 43. §. vlt. ff. de procuratorib. l. 30.* D. *de diuerſ. reg. iur.* Tractus pro plaga & regione, *l. 4. C. de ſumma trin. l. 2. C. de offic. præf. præt. Valer. libr. 7. c. 1.* Mauritaniæ & Numidiæ, cæterarúmque illius tractus gentium. *Frontin. lib.* 1. *de aquaductib.* Ea namque eſt, quam omnes tractus eius, per vicem in modulos certos diſpenſatam accipiunt.

TRADERE propriè de facto intelligitur, non de iure. *Sic l. ſi rem tradi. D. de verb. oblig. & l ſi rem tradi.* D. *de actio. empt.* Pro dare tamen nonnunquam vſurpatur, *l. 1. §. 1.* Tradere autem dicitur quaſi transdare: & ita in Legibus ſcriptũ prodidit Feſtus. Tránſque dato. & Accius apud Nonium veteri lectione: *Remiſque nixi properiter nauem in fugam tranſdunt.*

TRADITVRI, vetuſtè pro traditũ iri *Paul. 47.* D. *de rei vind.* Non aliter litẽ æſtimari à iudice, quàm ſi cauerit actor quod per ſe non fiat poſſeſſionem eius rei non tradituri. *Iulian. l. 47. §. 3. de fid. lib.* Cùm ſub conditione legato ſeruo libertas datur, non aliter fideicommiſſario tradi debet, quàm vt caueatur exiſtente conditione tradituiri.

TRADITIO, Theophilo noſtro eſt tranſlatio ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, de manu in manum, ſed de ea traditione videtur tantùm intellexiſſe, quæ ex vna tantum parte fit, veluti dé manu mea in manum tuam, non de reciproca. Quæ tamen definitio vim traditionis perfectè non explicat. Fieri enim poteſt, vt res cuius tu poſſeſſor non es, de manu tua in manum meam trãſeat, me etiam mox forſitãn redditurо eadem ipſam rem, aut derelicturo: nec tamen ſit traditio. Verior (*vt vult Cuiacius*) hæc definitio eſt: Traditio eſt datio poſſeſsionis, *l 3. ff. de act. empt. l. ſi rem tradi.* D. *de verbor. oblig.* vbi eſt πλοκὴ elegans, dum ait eum qui tradi ſtipulatur, tantum tradi ſtipulari, id eſt, poſſeſsionem dari, non proprietatem, etſi Tradere nonnunquam pro dare vſurpatur: nam in vſu eſt, vt quemadmodum ait *d. l. ſi rem*, intelligatur factum tradendi verbo, non ius. Dicitur autem traditio in venditione, permutatione, legato, donationíſve cauſſa, *l. qua ratione. §. 3. ff. de acqui. rerum dam.* Olim autem propriè Traditio erat alienatio rerum nec mancipi, *vt notat Vlp. e. Inſtit. 19. vbi etiam addit:* Nec mancipi rerum dominia ipſa traditione adprehendi. Atque propriè traditio rerum corporalium eſt. incorporales enim res traditionem non recipiunt, *l. ſeruus. 43.* D. *de acq. rer. dom.* quippe cùm in his vſus iuris pro traditione cedat, *l. vltim. ff. de ſeruit.*

Traditionis verbo, *in l. traditionibus. C. de pact.* Imperator vtitur impropriè, nempe pro datione. Vicisſim *in l. ſi vt certo. §. nunc videndum* ſumitur verbum dare, pro tradere.

Traditio ex legitima cauſſa, ſeu titulo, producit poſſeſſionem, & rurſus poſſeſſio producit vſucapionem, & dominium: quæ ſic cohærent, vt intellectu Iuris ſeparari non poſsint, ſi conſtare debeat vſucapio, *l. traditio, in fi.* D. *de acquirendo rerum dominio.* Falſum eſt enim Accurſij commentum, quòd verba per hanc non referantur ad poſſeſsionem. Vnde fit quòd aliàs dicitur titulus poſſeſsionis, aliàs titulus vſucapionis. *Vlpian. in l 1. in princ. pro ſuo.*

TRADVCERE, *in l. ſi duo.* D. *vti poſſid. in Pand. Florent.* tranſducere, & rectius, vt dictio, vet. libri, & res & ſpecies. *d. l. ſi duo te docebunt.*

TRAHERE, inuitum ducere, *l. 1. & ibi Bart. C. de agric. & cenſit. & vide c.*

dec.1.de form.compet.libro 6.

TRAIICI vectores dicuntur, qui in vlteriorem ripam, vel litus exponuntur, *l.5.C.naut.cap.ſtab.* Traiicitur pecunia, quæ trans mare vehitur, *l. 39. D. de admin tutorum.*

Traiicere armenta, *l.12.D.de ſerui.ruſt. præd* Et Traiicere aquęductum, *l.11.§. 1. D.de public.*

TRAIECTITIA pecunia eſt, quę trans mare periculo creditoris vehitur, ſiue illa ipſa exportetur, ſiue etiam merces ex ea comparatæ, reportentur: modò creditoris vtræque periculo nauigent. *vti patet ex l.1 ff.de naut.fen.& l.122. §.1. ff. de verb.oblig.* Iulius Pollux, fenus ἐπιϑάλασσον, quod pro commeatu: ἀμφοτεϑάλασσον, quod etiam pro remeatu ſoluitur, appellat.

TRANSCRIBERE, ius ſuum in alterum transferre: deriuata locutione ex eo quod veteres (*vt ſcribit Donat.*) in foro & de menſæ ſcriptura, magis quàm ex arca domóque pecunias numerabant. nam quod argentarius Titio acceptum tulerat, id ſi Titij voluntate Mæuio acceptum ferret, Titiíque nomen expungeret, Tranſcribere dicebatur. *Proc.l 12. D.de præſcript.verb.* Conueniſſe inter eos vt eos fundos, ſi ipſe vellet, eodem precio mulieri tranſcriberet. *Caius in l.13.ff. ad S.C.Vell.* Aut ſi hæreditatem emerit, & æs alienum hæreditarium in ſe tranſcribat. *Impp.l. iubemus.11.C.de ſac.eccl.* Poſſeſſionem eccleſiaſticam tanquam nullo iure tranſcriptam in iure ipſius atque dominio permanere. *Vlpian.l.41. §. 9 de leg.& fid.lib.32.* Agri plagam quæ eſt in regione illa Mæuiis tranſcribi volo, precio facto viri boni arbitratu. Seruius in illud Æneid.7.

Et tua Dardanijs tranſcribi ſceptra colonis?

Tranſcribi, inquit, id eſt, tradi. Sermo autem hic tractus eſt de pecunia.

TRANSFERRE, in Iure aliquando retinet propriam ſignificandi vim: vt ſit, ferre aliquid de loco ad locum, vel de perſona ad perſonam, vel de tempore ad tempus. Inde dicimur transferre domicilium, trãsferre legatum, hoc eſt, in alterum conferre, *D.de adimendis vel transferend legat.*

Transferre, aliàs ſignificat ita transfundere, vt quod prius erat, prorſus perimatur, vt transfundere obligationem, *l. 1.in princ ff.de nouationibus.*

Transferri aliàs dicitur id quoque, quod non omninò recedit à transferente, *vt in l.ſi is cuius nomine ff.de interrogationibus.& l.1.§.qui mandatam.& l.ſeq.ff. de offi.eius,cui mand.eſt iuriſdict.*

TRANSLATIO legati eſt, cùm teſtator id quod alicui legarat, aut à perſona in perſonam transfert: aut ab eo qui dare iuſſus eſt, transfert vt alius det: aut cùm rem pro re dari iubet aut quod purè datum eſt, ſub cõditione transfert. *l 5.ff.de adim.& transf.*

Tranſlatio litis vel iudicij eſt, cùm iudicium ab aliquo ſuſceptum in alterum transfertur, *l.25.& l.27.D.de procur. l.17. §.ſed etſi.ff.de iniur.*

TRANSLATITIA, inquit Aſconius, veteres dixerunt non noua, nec nuper inuenta, ſed aliunde tranſlata.

Tranſlatitia edicta, quæ ex ſuperiorum Prætorum albo tranſcribebantur. *Cice. Verrin.3.* In re tam vſitata ſatis eſt oſtendere omnes antea ita ius dixiſſe, & hoc vetus edictum trãſlatitiúmque eſſe. *Gell. li.3.c.pen.* Hoc ſignificabat edictum, quo nunc quoque Coss. cum Senatores in curiam vocant, ſeruandæ conſuetudinis cauſſa tranſlatitio vtuntur. Hinc

TRANSLATITIE, negligenter, defunctoriè: tranſlata locutione ab edictis tranſlatitiis, quæ nullam diligentiã requirebant. *Marcianus l.1.§ 3.D.ad S.C. Turpil.* Præuaricatorem eum eſſe oſtendimus, qui colludit cum reo, & tranſlatitiè munere accuſandi defungitur, *Vlp l. 1.ff de iure patro.* Patronorum querelas aduerſus libertos Præſides audire, & non tranſlatitiè exequi debent. *Item Papin. l. 55.§.1.ad S C.Trebel.* Sed nec illud tranſlatitiè omittendum eſt, id eſt, prætereundum eſt.

TRANSFVGA non is ſolùm accipiendus eſt, qui aut ad hoſtes, aut in bello transfugit: ſed & qui per induciarum tempus, aut ad eos cum quibus nulla amicitia eſt, fide ſuſcepta transfugit, *l.poſtliminium.19.§.3.ff.de cap.& poſtli.* Feſtus autẽ ſic: Perfugã Gallus Ælius ait, qui liber aut ſeruus, aut hoſtis ſui voluntate ad hoſtes tranſierit, qui idem dicitur Transfuga. quanquam ſunt qui credant Perfugam eſſe, non tam qui alios fugiat, quàm qui ob ſpem commodo-

rum ad quempiam perfugiat.

Transfuga metalli, qui ex metallo refugit, *in l.12.§.ſi deportatum. ff. de cap. & poſt.l.* qui aliàs Refuga dicitur.

TRANSFVSIO à Tranſlatione hoc diſtat, *vt gl. in l.1. de nouatio putat*, vt ſi quid nouatur in eadem perſona, transfuſio ſit: in altera verò tranſlatio vocetur: cùm tamen Transfundere propriè ſit, ab vno ad alterum transferre. Itaque videntur Iuriſcon. vtrunque pro eodem accepiſſe: quod ſatis ſequentia verba, ſi perpendantur, innuere etiam videntur.

TRANSIGERE verbum & generaliter vſurpatur, & ſpecialiter. Generaliter pro quauis conuentione, vt quoquo modo ad finem perducatur aliquod negotium, Trāſigi dicatur, ídque bifariam: primùm vbi nulla eſt controuerſia, ſed ſpontè negotium aliquod contrahitur: *veluti in l.1.§.1. ff. de pact.* Conuentionis verbum generale eſt ad omnia pertinēs, de quibus negotij contrahendi tranſigendíque cauſſa conſentiunt, &c. Hinc illud Ciceronis *in Orat. pro Cluent.* Manilius rem cum Oppianico tranſigit, pecuniam ab eo accepit. itaque Tranſigere & Decidere Cicero pro eodem vſurpat: *veluti Verri. 4.* Quod vnquam huiuſmodi monſtrum audiuimus? qui cum reo tranſigat, pòſt cum accuſatore decidat? Deinde cum orta controuerſia deciditur, *l. 1. D. de teſtam. quemad. aper. l.6. ff. de tranſact.* Sic in ea pro Comœdo. Criminatio tua quæ eſt? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe. Defenſio mea quæ eſt: Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe. Sic iureiurando tranſigi negotiū dicitur, *in l.2. & l. admonendi.31. ff. de iureiur.* Et ſententia tranſigi, *l.13.§. pœna grauior. ff. de his qui not. infa. l.1. §. ſicut. ff. ad Turpil. l.5. ff. de decur. l.15. ff. ad municip.* Sic Paulus *l.46. ff de rei vind.* Tranſegiſſe, inquit, cum eo, & deciſiſſe videor, eo precio quod ipſe conſtituit.

Tranſigi negotia accipimus, *l.2. D. ſi quis cautio. & l.1.§.1. ff. de pact.* Et velut pacto tranſegiſſe videtur de credito, qui contentus fuit pignora poſſidere, *l.15. §. ſi pig. D. de re iudic.*

Tranſigere verò ſpeciatim & peculiariter ſub tit. de tranſactio. accipitur, pro de lite iam mota vel mouenda, aliquo dato, vel retento, vel promiſſo decidere, *l. tranſactio. C. illo tit.* denique in hac ſignificatione tranſigi gratis non poteſt: eaque eſt inter Tranſigere & Paciſci differentia: quòd is qui tranſigit, quaſi de re dubia, & lite incerta neque finita trāſigit: qui verò paciſcitur donationis cauſſa, rem certam & indubitatam liberalitate remittit, *l.1. D. de tranſact.*

TRANSACTA finitáque, in Senatuſconſulto Tertylliano, ſic accipimus, tranſactione compoſita, longioríſque tēporis ſilentio, *l.1.§. vlt. ff. ad S. C. Tertyll. l.230. D. de verb. ſig.* quæ ipſa inſcriptione ſuadente eò referenda eſt: nam ad ſolam conuentionem & compoſitionem, vel vt Græci dicunt, *συμβιβαστικὸν*, iis in locis Tranſigendi verbum refertur. Paulus verò lib. ſingulari de tacitis fideicommiſſis, tranſacta finitáve intelligenda ſcribit, non ſolùm de quibus controuerſia fuit, ſed etiam quæ ſine controuerſia ſint poſſeſſa, *l.229. ff. de verb. ſig.*

Tranſactum autem dicitur ſiue Aquiliana ſtipulatione, acceptilatione peremptа, ſiue pacto ſit tranſactum, *l. 2. ff. de tranſact.* vtroque enim modo tranſactiones fiunt, *l.15. C. eod. tit.*

TRANSACTIO propriè appellatur, cum aliquo dato vel retento, vel promiſſo, timore præſentis vel futuri iudicij, in re dubia conuentum deciſúmque eſt, *l.1. D. de tranſact. & l. 38. D. eod.* Generaliter autem accipitur pro quocūque actu, quo concordia inducitur, vel ab obligatione receditur, *l.1. D. de pact.* vel ad finem aliquid deducitur. Et què magis latiſſima tentandæ tranſactionis occaſio præberetur controuertentibus, erat olim poſterior Feriarum pars, hoc eſt, poſt diuinum cultum reliqua, ad cōponendas lites deſtinata. *Vide l. vlti. C. de fer. & Alciatum in l. tranſacta. de verb. ſign. in lib. de orthograph.* Dicitur etiam Tranſactum, *l. vlt. C. ſi aduerſ. tranſact.*

TRANSIVNGI iumenta dicuntur, quæ in quadrigis loco mutantur: & in diuerſam partem, vt à dextra in læuam, aut contra iunguntur. *Vlp l.38.§.5. ff. de ædil. edict.* Quęſitum eſt, ſi mula talis ſit, vt tranſiungi non poſſit, an ſana ſit. Et ait Pomp ſanam eſſe, pleráſque denique carrucharias tales eſſe, vt non poſſint tranſiungi. Idem ait, ſi nata ſit eo ingenio aut corpore, vt alterum iugum non patiatur, ſanam non eſſe.

TRANSMITTERE hæreditatē,

pro,

pro tranſferre, relegare. Obſeruandum tamen quòd hęreditas non adita, regulàriter ad alios non tranſmittitur, *l. quoniam ſororem. C. de iure delib. l. vnic. §. in nouiſſimo. C. de cad. tollen. & vide Bald. l. vni. C. de his qui ante apert. tab. Iaſ. in l. ſi infanti C. de iure deliberandi.*

TRANSVEHIMVR, ſiue id ratibus in mari, aut curru per terrã fiat, Apud Iuriſconſul. verò *in l. 2. D. de in ius vocan.* cùm ait, Sed nec eum, qui equo publico in cauſſa publica tranſuehatur : ad tranſuectionem equitum referri debet, à Fabio Maximo inſtitutam. *Liuius li. 9. in fin.* Ab eod. Fabio inſtitutum dicitur, vt equites Idib. Quint. tranſueherentur. quod iiſdem verbis tradit Valer. Max. li. 2. c. de inſti. antiquis, tum hoc addit: Equeſtris verò ordinis iuuentus omnibus annis bis vrbem ſpectaculo ſui ſub magnis auctorib. celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Equitum probationem eiuſmodi, tranſuectionem appellans: à Græcis ὀχεῖσθαι διὰ τ ἀγορᾶς explicatur illud tranſuehi: nam ſimilem legem fuiſſe apud Athenienſes teſtis eſt Demoſth. in Oratio. κατὰ Μειδίου. Cuiac. autem in illo Vlpiani loco pro in cauſſa publica, in Capitoliũ legi vult, vt Plinius: vel in Caſtoris Pollucis, vt Dionyſius. Hinc

TRANSVECTIO πάροδος à Plutarcho in Pompeio vocatur, qua ad ſedentes in foro cenſores, vnumquenque equitem equum ſuum adduxiſſe ſcribit, & de ſtipendiis legitimis confectis interrogatos, rationem iis reddidiſſe. πομπὴν τ ἱππευόντων δημόσιον ἵππων vocat Dionyſius. Tranſuectionem hodie Monſtram vocamus, cùm equites ſolemniter recenſentur.

TRANSVERSARIVM, *in l. habitatores. D. loca.* videtur ſumptum pro aduerſarium.

TRANSVERSALES, qui ex latere iunguntur, *Inſt. de gradib. cog.*

TRAPETVM *in l. 19. §. illud. D. loca.* molæ quæ in altum ſublatæ deprimebantur, quibus oleæ confringebantur. *vide Iſidorum lib. vlt. Etymol. c. 14.* In Lexico B. Germani, Trapetũ, ἐλαιῶν μύλος, & ἐλαιοτριβεῖον redditur. *Plinius lib. 15. c. 6. de oleis agens, Poſtea, ait,* inde tum, vt lauarentur vtique feruenti aqua, protinus prælo ſubiicerentur ſolidę (ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractæ premerentur. *Columella lib. 12. c. 50.* Oleo autem conficiendo, inquit, molæ vtiliores ſunt quàm trapetum. Trapeticon innandi & ædificandi rationem vide *apud Catonem de re Ruſt. tit. 20. & 22.*

TRAPEZOPHORA *in l. 3. D. de ſupell. leg. Pollux li. 10. Onomaſt. ca. 19.* τράπεζαν ἐφ' ᾗ τὰ ἐκπώματα κατάκειται, id eſt, menſam in qua vaſa potoria collocabantur, τραπεζοφόρον recenti ſignificatione dictam ſcribit. *Apud Paulum tamẽ in d. l. 3.* Trapezophoram intelligere malim columellas ſiue pedes quibus impoſitæ ſuſtinentur menſæ. idque verbi Etymologię magis conuenit. τράπεζα enim menſa eſt, & φέρω, fero.

TREBELLIANVM Senatuſconſultum. Vide SC. Trebellianum.

TREMERE eſt ob concuſſionem ſtare non poſſe, *in auth. de fid. inſtru.* Hinc Tremor *in §. 1. in auth. iuſiur.* quod præſtatur ab iis.

TREMISSES, *in l. in princ. C. de excoct. & tranſlat. milit. anno. & l. 3. C. de mili. veſte eod. lib.* aureorum, ſiue ſolidorum tertiam partem valentes nummi. quos poſteriorũ Impp. tempore ſiliquas octo pependiſſe non dubium eſt: quandoquidem ex eo eorum conſtitutione duos & ſeptuaginta ſolidos ex libra conflatos conſtat.

TRESSIS ſunt tres aurei, *Iac. Cuiacio lib. Obſeruation. ſeptimi c. 33.*

TREVGA, pro induciis, ſecuritas eſt præſtita perſonis & rebus ad tempus aliquod bello nondum finito, *vt dicit glo. in cap. 1. de treug. & pac.* Interpretes aiunt, Induciæ ſunt ad modicum tempus: Treuga in longum extenditur, *l. poſt liminium, §. induciæ. D. de cap. & poſtlimin. reuerſ. & not. D. de pact. conuent.* & de extra de Treug.

TREVIRI, vide Triumuiri.

TRIBVLI, vel vt Græcè τρίβολοι, machinulæ ſunt ferreæ, doloſæ, trigona, aut tetragona forma, quæ in quamcunque partem incubuerint, vnum aut plures aculeos infeſtos protendunt. Plutarc. in Apophtheg. Κατασπεῖραι τριβόλους σιδηροῦς, ὅπως μὴ διαμένοντες οἱ πολέμιοι προσμάχωνται τοῖς χώμασιν. Id eſt, Spargere tribulos ferreos, ne hoſtes aggeribus inſiſtentes, pugnam illinc ciere poſſent. Hoc autem verbum perperam legi

tur *in l. quidam Iberus. D. de ſer. vrb. præd.* pro Tubuli, de quo vide infrà. Tribuli aute in Latinis murices dicuntur, Lingua vernacula, calcitrappæ.

TRIBONIANVS natione Pamphilus, Imper. Iuſtiniani Paredrus fuit: quem magiſtratum Romani Quæſtorē, Latini Iuriſconſultum vocant. Vir fuit moribus & artium omnium diſciplina nulli ſecundus. Iuſtum ſectabatur lucrum: ſingulis diebus leges aliquas aut antiquabat, aut condebat, vt ex vſu eſſe videbat. Ingenio ita miti & manſueto fuit, vt nihil à quoquam ingratum ſit paſſus iiſque moribus ac doctrina ſingulari vnicum auaritiæ morbum obſcurabat. *Hæc Procopius lib. de bello Perſic. 1.*

TRIBVNAL, *vt Iſidorus definit,* locus ſublimis, & editus, in quo conſidentes magiſtratus ius dicunt, *l. pen. D. de iuſtit. & iur.* Pro tribunali enim ſoli magiſtratus ſedebant. Vnde ius dicentem hac periphraſi nonnunquam Iuriſcoſ. demonſtrat, Qui Tribunali præeſt: &, Qui pro tribunali cognoſcit, *l. 1. §. pen. D. de iudic. l. 2. D. de re iud.*

Tribunali autem præerant magiſtratus curules duntaxat, quibus curulis ſellæ ius erat: veluti Conſules, Prætores Æ-diles: & in prouinciis, Præſides, ac Proconſules. Minores verò magiſtratus ex ſubſelliis, *vt ſcribit Aſconius*, ius dicebant, veluti Tribuni, Quæſtores, Triumuiri. *Vitruuius lib. 5. ca. 1. de baſilica Iulia loquens:* Item tribunal eſt in ea æde hemicycli ſchematis, minore curuatura formatu in eius autem hemicycli in fronte eſt interuallum, pedum 46. introrſus curuatura pedum 15. vti eos qui apud magiſtratus ſtarent, negotiantes in baſilica ne impedirent. De tribunali Conſulis R. qui Macedonibus terrori erat, Linius libro 45. ſic loquitur: Aſſuetis regio imperio formam terribilem præbuit tribunal: ſummotor aditus, præco, aſcenſus, inſueta omnia, &c.

TRIBVS apud Romanos tres à Romulo inſtitutæ ſucceſſu temporis, & increſcente ciuium numero, ad numerum 35. perductæ ſunt, in qua ciues Romani erant diuiſi: quarum nomina infrà ſcripſimus, & ſcriptores aliquot qui de his meminerunt, appoſuimus ex Manutio, vt quicquid de iis in auctoribus reperitur, facilius intelligi poſſit, ac certior vnicuique harum cognitio ſit.

Æmi. Æmilia. *Cicero ad Atticum lib. 2. Liuius lib. 38. antiquæ inſcriptiones.*

Ani. Anienſis. *Cicero pro Plancio. Liuius lib. 10. antiquæ inſcriptiones.*

Arnienſis. Cicero in Agraria 2. in Rullum. Liuius lib 6. & lib. 29. vbi corruptè legi putamus. Narnienſis, nam lapis antiquus, quem Vulſiniis in templi parietibus vidimus, expreſſam Arnienſis mentionem continet.

Cla. Claudia. *Liuius libr. 2. Virg. libr. 7. Dionyſius Halic. libr. 5. antiquæ inſcriptiones.*

Clu. Cluſtumina. *Cicero pro Plancio, pro Balbo, antiquæ inſcriptiones.*

Col. Collina, *Varro lib. 4. de ling. Lat. Plinius libr. 18. cap. 3. Feſt. antiqua inſcriptiones.*

Cor. Cornelia. *Liuius lib. 38. antiquæ inſcript.*

Eſq. Eſquilina. *Varro lib. 4. de ling. Latin. Plinius lib. 18 c. 3. Feſtus, antiquæ inſcript.* eſt Præterea in ædibus viri optimi, valdéque eruditi, Gentilis Delphinij Romani fragmentum antiqui lapidis cum hac tribu.

Fab. Fabia. *Horatius epiſt. 6. lib. 1. Suetonius in Auguſto, antiquæ inſcriptiones.*

Fal. Falerina. *Liuius lib. 9.* Neapoli antiquus lapis eſt ita inſcriptus: C. PISTORIO. C. F. FAL. FIRMO AEDIL. II. VIR. CVRATORI. OPER. PVBLICOR. item Ioſephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ, κεφαλῇ ιζ.

Gal. Galeria. *Liuius lib. 27. Plinius libr. 7. capit. 49.* (etſi, pro Galeria, legitur Galerius, ſed corrigendus locus eſt ex antiquo libro Franciſci Aſulani) *& antiquæ inſcriptiones.*

Hor. vel HORAT. Horatia. Scriptū in libris de hac tribu nihil eſt: in lapidibus tamen nouies nominatur. deductam conſtat à vetere familia patricia, vt alias non paucas.

Lem. Lemonia. *Cicero pro Plancio.* Phil. 9. *Feſtus antiquæ inſcriptiones.*

Mæc. Mæcia. hanc in antiquis lapidibus duobus inuenimus: C. OCTAVIO. C. F. MAEC. VERO, C. HERBACIO. MAEC. ROMANO. in libris quinquies nominatam obſeruauimus, à *Tullio lib. 4. ad Attic. epiſt.* 14. à

Liuio

*Liuio lib.*8.*&* 29.*à Valerio Max.lib.*2.*cap.* 4.*à Feſto.*

Ment. Mentina. *Cicero libr.*13. *epiſt. famil.* Ioſephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ ; κεφαλ. ιζ. cum quibus lapides tres conſentiunt : C. VALERIO. C. F. MEN. DOLVTIO. MARCIANO. AMVNIO. A. F. MEN. EVARISTO. C. CATIO. C. F. MEN. BALBO. C. CATIVS. C. F. MEN. GALLVS. & epiſtol i nona, *lib.*13.*Cicer.Epiſt. famil.* puto tamen hanc tribum fuiſſe Menteniam potius, quàm Mentinam, & corruptum eſſe Ioſephi locum. deducetur enim ab antiqua familia patricia, vt aliæ octo, Æmilia, Claudia, Cornelia, Fabia, Horatia, Papiria, Sergia, Veturia. nam Publilia nomen accepit à plebeia gente.

Ouf. Oufentina. *Liuius lib.*9.*Feſtus, antiquæ inſcrip.*

Pal. Palatina. *Cicero in Verrem; Pedianus, Varro libr.*4.*de lingua Latina.* Plinius *lib.*18.*capit.*3.*Liuius lib.*20. *Feſtus, antiquæ inſcriptiones.*

Pap. Papiria. *Liuius lib.*8. *Feſtus, antiquæ inſcriptiones.*

Pob. Poblilia quæ deinde Publilia ſcripta eſt, ſicuti ex Poblius Publius factus eſt, reperitur in lapidibus & PVB. & PVBL. & PVBLIL. & POB. *Liuius libr.* 7. *antiquæ inſcriptio.* Puto hanc eſſe, quam Feſtus Popilliam nominat: *de qua Valerius lib.*9. *cap.* 10. & antiquæ inſcriptiones.

Pol. Pollia. *Liuius lib.*29.*Valerius Maximus lib.*2.*ca.*4.*& lib.*9.*c.*10.*antiquæ inſcriptiones.*

Pom Pomptina. *Cicero ad Atticum libr.* 4. *Liuius libr.* 7. *Feſtus antiquæ inſcriptiones.*

Pup. Pupinia. *Cicero ad Quintum fratrem lib.*3.*Liuius lib.*26. *Feſtus,* duo antiquorum lapidum exempla extant, alterum Capuæ, D. VIBI. DI. D. F. PVB. NIGRI. alterum Patauij, CLEVSIO C. F. PVB.

Quir. Quirina. *Cicero pro Quinctio. Aſconius, Feſtus antiquæ inſcriptiones.*

Rom. Romilia. *Cicero in Verrem, idemque in Agraria* 1. *Aſconius. Varro lib.* 4. *de lingua* Latin. *Feſtus. Seruius in commentariis tertij Aeneidos, antiquæ inſcriptiones.* eſt etiam Ferrariæ ſemifractus lapis, intimis ſummi templi parietibus inſtratus, in quo ita ſcriptum vidimus, ITIO. T. F. ROM.

Sab. Sabatina. *Liuius lib. 6. Feſtus.* lapis antiquus Romæ in ædibus viri eximij Cardinalis Carpenſis, CN. CORNELIO. CN. F. SAB. MVSAEO. MANCIPI. VIAE APPIAE.

Sca. Scaptia. *Liuius lib.*8.*Suetonius in Auguſto, Feſtus,* lapidis antiqui exemplum Romæ extat in regione Pantheonis : C. APVLEIVS C. F. SCA. SEVERVS & item aliud, C. CRANIANIVS SCAPTIA. MACER,

Ser. Sergia. *Aſconius. antiquæ inſcript.*

Stel. Stellatina. *Liuius libr.* 6. *antiquæ inſcript.*

Sub. Suburana. *Varro lib.* 4.*de ling.Lat. Cicero etiam Agraria.*11.quo in loco videtur corruptè legi, ab Ocriculana, cùm in libris quinque antiquis legatur, ab vſura. nam inde mihi orta coniectura eſt, legi poſſe, A ſuburana, mutatione ferè nulla, *Plinius lib.* 18. *c.*3.*Feſtus, antiquæ inſcriptiones, & alibi.*

Ter. Terentina, *Cicero pro Plancio, Liuius lib.*10.*antiquæ inſcriptiones.*

Tro. Tromentina, *Feſtus.* Liuius etiam lib.6.ſcripſit, Tromentina, vt opinor, nō, vt impreſſum eſt, Promentina, *antiquæ inſcriptiones.*

Veien. Veientina, *pro Plancio.*

Vel. Velina. *Cicero ad Atticum lib.*4.*& in Bruto, Horat. epiſt.* 6.*lib.*1.*Perſius, antiquæ inſcriptiones.*

Vet. Veturia, hoc lapide notata, C. CASSIVS C. F. VET. & hoc, SEX. APVSIVS. SEX. F. VET. & hoc, SEX. CALPVRNIVS. SEX. F. VETVRIA.

Vol. Voltinia. *Cicero pro Plancio, antiquæ inſcriptio.* & in antiquo lapide, qui eſt Venetis in turri S. Vitalis, CN. NVMERIVS, CN. F. VOL. FRONTO.

Ex hoc numero quatuor tantùm vrbanæ fuerunt, Palatina, Eſquilina, Collina, Suburana, in quas, *vt inquit Plinius,* transferri ignominiæ eſſet, dictæ à patribus vrbis, in queis habitabant. Reliquæ omnes ruſticæ, laudatiſsimæ, eorum, qui rura haberet : quæ propria ingenuorum erant, cùm vrbanæ libertinorum eſſent: *vt in Aſconio, & in epitome* Liuiana *libro* 20. Aſconium autem, vbi illud in Verrem exponit, V. ET. XXX. TRIBVS, cur de nominibus Sabinarum plures tri-

bus eſſe factas dixerit, mirari non ſatis poſſum, cùm à Sabinis non tribus, ſed curiæ nomina acceperint, *vt inquit Liu. li.*1.*& Feſtus.*

Tribu mouere, erat ex vna tribu in aliam notæ cauſſa transferre, *vt patet ex Liuio:* Negauit,inquit Claudius cenſor, ſuffragij lationem iniuſſu populi cenſorem cuiquam homini, nedum vniuerſo ordini adimere poſſe. neque enim ſi tribu mouere poſſet, quòd nihil ſit aliud, quàm iubere mutare tribum, ideo omnibus quinque & triginta tribubus mouere poſſe. Ex quibus verbis manifeſtum ſit,mouere tribu eſſe,ex honeſtiore tribu in minus honeſtam transferre, vt ex ruſtica in vrbanam, aut ex ruſtica in ruſticam. Vnde Plinius dixit in Vrbanas tribus transferri ignominioſum fuiſſe.

Tribus emi & comparari dicitur, *l.*35. D.*de leg.*3. ſicut militia. Id autem fiebat, cùm quis in tribum vel militiam aliquo dato cooptabatur, *l.*11.*vltim.C.de proxim. ſacr. ſcrin. & Conſt. Nouell.*57.*&* 97. *Vide quoque Alciat. libr.*1. *pareg.ca.* 16.

TRIBVNI ÆRARII, dicebantur, *inquit Varro lib.*4. *lingua Lat.* quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent, *Et Pedianus Verrina tertia*: Pecunia attributa eſt,quæ in ſtipẽdium militum de ærario à tribunis ærariis adnumerari Quæſtori ſolet. Hi magiſtratus quidem non erant: ſed qui procurationem publicam habebant, idcirco in hunc ordinem relati ſunt, eo magis quod Cicero libro de legib.3. vbi de magiſtratibus ſe leges dare profitetur, hinc quoque adſcribit, & minorem magiſtratum appellare videtur, his verbis: Minores magiſtratus: partiti iuris plures in plera ſunto. Militiæ quibus iuſſi erunt, imperanto. Ærariíque tribuni ſunto. Domi publicam pecuniam cuſtodiunto. Quam lectionem manuſcriptorum librorum auctoritate confirmari, mihi magnopere placuit. Ordinis autem nomen hoc fuiſſe, magnúmque illorum numerum extitiſſe, vel ex eo intelligi poteſt, quòd in lege Aurelia diximus, latum fuiſſe, vt iudicia quæ penes ſolos Senatores erant, cum equitibus & Tribunis ærariis communicarentur. Quòd ſi quis differentiam inter Tribunos ærarij, & Quæſtores ærarij requirat, hanc me reſpondebo fuiſſe arbitrari, quòd Tribuni pecuniam in vrbe ſignatam cuſtodirent: Quæſtores, ex vectigalibus quæſitam. illi tribuebant atque adnumerabant Quæſtoribus in prouincias abeuntibus, hi pecunias ærarij tum acceptas, tum expenſas in tabulas publicas referebant. *Hotom.*

Tribunus CELERVM à Romulo primùm creatus eſt, *vt Liuius libro primo teſtatur*, vt ſcribit, illum trecentos armatos ad cuſtodiam corporis, quos Celeres appellauit, non in bello ſolùm, ſed etiam in pace habuiſſe. Feſtus libro tertio: Celeres, inquit, antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, à Celere interfectore Remi, qui initiò à Romulo his præpoſitus fuit, qui primitùs electi fuerunt ex ſingulis decuriis deni, ideóque omninò trecenti fuere. Idem etiam Dionyſius libro 2. ſcribit, & hoc amplius, Celerum alios equites, alios pedites fuiſſe. eorum Tribunos tres ſubiectos centuriones fuiſſe, rurſúſque his alios: omnéſque per vrbem haſtatos Regem comitatos eſſe, eiúſque mandata obiiſſe. in militia verò anteſignatos fuiſſe, primos pugnam iniiſſe, poſtremos diſceſſiſſe, equites quidem in planitie, pedites verò in aſperis & inæqualibus locis pugnaſſe. Paulò aliter tamẽ Pomponius *ſub tit. De origine iuris.* Regum temporibus, *inquit*, Tribunum Celerum fuiſſe conſtat: is autem erat, qui equitibus præerat, & velut ſecundum locum à Regibus obtinebat, quo in numero fuit Iunius Brutus, qui auctor fuit Regis eiiciendi. Et paulò pòſt ait, Magiſtros equitum ita Dictatoribus eſſe iunctos, vt Regibus Tribunos Celerum. Ouid. lib. Faſtorum 4.

Hoc Celer vrget opus, quem Romulus ipſe vocarat.
Sintque Celer curæ, dixerat, iſta tuæ.
Neve quis aut muros, aut factam vomere foſſam
Tranſeat, audentem talia dedo neci.

Tribuni MILITVM terni Conſulari poteſtate creati ſunt, anno vrbis CCCX. cùm orta inter patres & plebem diſſenſio eſſet, propter C. Canuleij Tribuni pleb. legem, qua de Conſule altero de plebe creando agebatur. Placuit igitur, vt pro Conſulibus Tribuni militũ ex patritiis terni, totidémq. ex plebe crea-

crearentur qui Conſulari ac ſummo imperio Reipubl. ſummam adminiſtraret. Verùm terni tantùm, iique patritij creati ſunt, plebs eo contenta fuit, quòd ſui ratio in Comitiis habita fuiſſet. *Liuius libro* 4. *&* *Dionyſius lib.* 2. *Pomponius leg.* 2. *§.* 14. *de origine iuris.* Deinde cùm poſt aliquot annos plebs cum patribus contenderet, & vellet ex ſuo quoque corpore Conſules creare, & patres recuſarent: factum eſt, vt Tribuni militum crearentur partim ex plebe, partim ex patribus, conſulari poteſtate, hique conſtituti ſint vario numero: interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores.

Tribuni MILITVM in legionibus, *inquit Varro*, quòd terni ex tribus tribubus, Ramnium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebantur. *Pedianus autem Verrina* 2. Tribunorum, *inquit*, militarium, duo ſunt genera: primum eorum qui Rufuli dicuntur, hi in exercitu creari ſolent, alij ſunt Comitiati, qui Romæ comitijs deſignantur. Zonaras autem libro ſecundo ſcribit eos ſic appellatos, qui imperium in mille viros obtinerent. *Cicero libro tertio de legib.* munus eorum his complectitur verbis. Militiæ quibus iuſsi erunt imperanto. *Polyb. in* 6. *de Repub.* Deſignatis Conſulibus poſtea Tribunos militum creant, & quatuordecim quidem ex iis faciunt Tribunos, qui habent annua quinque ſtipendia. his deinde adiiciunt decem, quos creant ex iis qui ſuprà quinque vſque ad decem habent annua ſtipendia: Equites quidem qui decem omnino habent ſtipendia, pedites autem qui ſex & eo amplius habent annua ſtipendia. *Liuius libro ſeptimo*: Et cùm eo anno primùm placuiſſet Tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri (nam & antea ſicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipſi faciebant) ſecundum in ſex locis tenuit. *Idem libro nono.* Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia: vnum, vt Tribuni militum ſenideni in quatuor legiones à populo crearentur, quæ antea perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis Dictatorum & Conſulum fermè fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni pleb. L. Attilius, C. Marcius. *Idem lib.* 42. In tribunis militum nouarum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Conſules ex S C. ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur: ſed Conſulum Prætorúmque in iis faciendis iudicium arbitriúmque eſſet. Hinc illud apud Suetonium in Cæſare: Tribunus militum, cui primùm Romam reuerſo per ſuffragia populi honor obtigit, auctores reſtituendæ Tribunitiæ poteſtatis enixiſsimè iuuit Item apud Plutarchum in Catone Vticenſi: In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adeſſe vetabat, ſolus Cato ſeruauit, per ſeipſum appellans populum. *Plinius autem lib.* 31. *cap.* 7. *&* *lib.* 34. *cap.* 3. ſcribit eorum ſtipendiũ, Salarium dictum fuiſſe, à ſalis nomine: quòd honoribus, inquit, militiæque interponitur, ſalariis inde dictis, magna apud antiquos auctoritate, ſicut apparet ex nomine Salariæ viæ: quoniam illa ſal in Sabinos portari conſueuerat. *Macer. in l. officium.* 12. *D. de re mili.*. Officium Tribunorum eſt, vel eorum qui exercitui præſunt, milites in caſtris continere, ad exercitationem producere, claues portarum ſuſcipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum intereſſe, frumentum probare, menſorum fraudem coërcere. delicta ſecundum ſuæ auctoritatis modum caſtigare, principiis frequẽter intereſſe, querelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere.

TRIBVNI plebis primùm ita creati ſunt: Anno CCLX. cùm plebs ex vrbe ad Æquorum bellum educta, propter nobilium feneratorum impotentiam, Conſulibus relictis, trans Anienem amnem collem occupauit: neque eo anno reuocari in vrbem potuit, vſquedum Senatus ei per decem legatos promiſit, ius ipſi fore, magiſtratum è ſuo corpore contra Patritiorum potentiam creare. Primùm autem duo, vel, vt alij tradunt, quinque creati ſunt: ſed anno CCXCVI. Horatio, Minutio Coſſ. decem effecti, *Liuius libro* 3. *&* *Dionyſius libro* 6. *&* 10. In eandem ſententiam Pompon. *l.* 2. *§.* 2. *D. de origin iur.* Iiſdem temporibus, inquit, cùm plebs à patribus ſeceſsiſſet, anno ferè ſeptimo decimo poſt reges exactos, Tribunos ſibi in monte ſacro creauit, qui eſſent Plebij magiſtratus. Dicti Tri-

buni, quòd olim in tres partes populus diuiſus erat, & ex ſingulis ſinguli creabantur: vel quia Tribuum ſuffragio creabantur. *Sic Varro lib. de lingua Latin.4.* Tribuni plebeij, qui ex Tribunis militum primùm Tribuni plebeij facti, qui plebem defenderent, in ſeceſſione Cruſtumerina. Cicero *lib. de legibus tertio*, poteſtatem eorum his declarat verbis: Plebs quos pro ſe contra vim auxilij ergo decem creaſsit, Tribuni eius ſunto. quódque ij prohibeſsint, quódq. plebem rogaſsint, ratum eſto. ſanctique ſunto: nève plebem orbam Tribunis relinquunto. Erat enim hic magiſtratus ſacroſanctus. *Liuius libro tertio*, Ipſis quoque Tribunis, vt ſacroſancti viderentur, cuius rei propriè iam memoria aboleuerat, relatis quibuſdam ex magno interuallo cerimoniis, renouarunt, & tum religione inuiolatos eos, tum legem etiam fecerunt ſanciendo, vt qui Tribunis plebis, Ædilibus, iudicibus, Decemuiris nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet, familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum irent. Idémque tradit *Dionyſius libro ſexto*: Ij viatorem quidem, & prehenſionem habebant, vocationem verò nequaquam: nam (*vt ait Gellius*) antiquitùs creati videntur, non iuri dicundo, nec cauſsis, querelíſque de abſentib. noſcendis, ſeu interceſsionibus faciendis, quibus præſentes fuiſſent, vt iniuria quæ coràm fieret, arceretur. ac proptereà ius ad ſe vocandi ademptum: quoniam vt vim auferri vetaret, aſsiduitate eorum, & præſentium oculis opus erat. *hæc Gellius lib.13. cap.13.* Scribit etiam in hanc ſententiam *lib. 15. cap. 27. his verbis*: Tribuni neque aduocant patritios, neque ad eos referre de re vlla poſſunt. Ite ne leges quidem propriè, ſed plebiſcita appellantur, quæ Tribunis plebis ferentur accepta. Plutarchus autem in Catone Vtic. Ius, *inquit*, Tribunitiæ poteſtatis magis ad impediendum eſt, quàm ad agendum: quippe cæteris omnibus collegis volentibus, vnus qui nolit & interceda, plus poteſt. *Idem in Problemat.* Cur Tribunus plebis purpura nõ vtitur, cum cæteri magiſtratus vtantur? an quod magiſtratus non eſt? nam nec in ſella ius dicunt, nec ineunte anno item vt reliqui, magiſtratum ineunt, nec Dictatore creato ſe abdicant: imò quaſi magiſtratus non ſint, delato ad Dictatorem imperio, ſuam ipſi poteſtatem retinent. Cuius rei teſtimonium apud Liuium libro ſeptimo videmus, de tribunis plebis, qui L. Manlium Dictatorem magiſtratu abire coegerunt. Idem etiam libro ſexto intercedendi formulam, & ſolemne verbum fuiſſe hoc VETO, ſignificat his verbis: Faxo, ne iuuet vox iſta VETO, qua nunc concinentes collegas noſtros tam læti auditis. Reperitur etiam *apud eundem libro quarto*, Conſules à Tribunis plebis duci in vincula potuiſſe, & libro nono, Cenſorem Appium à P. Sempronio Tribuno pleb. prehendi, & in vincula duci iuſſum eſſe. *& lib.5.* Tribunos pleb. minitari ſe iuſſuros eſſe in vincula Tribunos militum duci. Apud Dionem autem *lib.37.* Metellum Conſulem à L. Flauio Tribuno pleb. in carcerem ductum eſſe. *Plutarchus in Problematis* auctor eſt, moribus Romanorum conſtitutum eſſe, vt domus Tribunorum noctu ne clauderetur (quod & Macrobius Saturn. 1. confirmat) ſed interdiu noctúque indigenti cuique eorum auxilio paterent, quaſi portus quidam, & præſidium periclitantium. Maiores enim communem Tribunum eſſe voluerunt, & tanquam aram omnibus acceſsibilẽ, proinde honore quidem ſacroſanctos eos eſſe voluerunt, nec ſine inexpiabili ſcelere violabiles. Idem *in vita Catonis Vticenſi.* tradit, Tribunos plebis in baſilica Porcia χρηματίζειν εἰωθότας: quod ego non Ius dicere, ſed conuentum agere, & pro collegio decreta ſua interponere, interpretandum puto. *Hotoman.*

TRIBVNI militaris fit mentio *in leg.12.§.vltim.D.de re milit.l.11. & 13.eod. tit.lib.12.C.l.vnic.C.de ſalgamo.lib. 12. l.1. C.de commeatu eod.lib.* Tribuni prætoriani, *in l.vltim C.de numerar.lib.12.l.4. C.de apparit. magiſt.mil.* Tribuni vigilum, *in l. penultim. C. de apparitoribus magiſtr. mil. lib. 12* Tribuni voluptatum, *apud Caſſiod. in lib. Variar.*

Tribuni ſcholarum, *ſub Rub. Cod. de comitib. & tribun. ſchol.* dicuntur, qui ſcholis agentium in rebus, hoc eſt, ordinibus eorum, qui Rempublicam adminiſtrabant, præfecti erant. Hi Comitum honore & nomine dignabantur, Imperatoris epulis adhibebantur, & adorandæ

ipſius

ipſius purpuræ ius habebant, *lege prima, eod.* Quàm porrò altus honoris gradus hic eſſet, licebit ex his Hieronymi verbis cognoſcere, qui aduerſus Ioannem Hieroſolymitanum ad Pammachium ſcribens: Finge, inquit, aliquem tribunitiæ poteſtatis ſuo vitio regradatũ, per ſingula militiæ equeſtris officia ad tyronis vocabulum deuolutum, nunquid ex tribuno ſtatim fiet tyro? non: ſed antè primicerius. deinceps ſenator, ducenarius, biarchus, circitor, eques, deinde tyro. & quanquam tribunus quondam, miles gregarius ſit, tamen ex tribuno non tyro, ſed primicerius factus eſt.

TRIBVTVM ſtipendium eſt, quod appellatur ab intributione. vel ex eo, quòd militibus tribuatur, *vt ait Vlpian. in l. ager. Digeſt. de verborum ſignificatio.* Varro libro 4. à tribubus dictum vult, quòd ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à ſingulis proportione cenſus exigebatur. *Vide Feſtum libro decimoſeptimo.* Tributorum autem duo erant genera: vnum perſonarum ſiue capitis, alterum rei, ſiue ſoli, id eſt, agris impoſitum. *vt notatur lege tertia & vltima, D. de cenſibus.* Neque eorum ſententia improbanda, qui perſonale, propriè Stipendium appellandum putant, cùm ſcilicet aurum, argentum, æs penderetur. Reale verò, ſiue Prædiale, cùm equi, veſtes, cæteráque ex eodem genere præſtabantur. *Hinc illud Tertull. in Apologetico.* Si agri tributo onuſti, viliores: hominum capita ſtipendio cenſa, ignobiliora.

Tributa, poſtquam Auguſtus cum populo prouincias partitus eſt, appellari cœpta ſunt, quæ bello victæ prouinciæ populo quotannis pendebant: quæ verò Cæſaris prouinciæ ad belli ſubſidia inferebant, ſtipendia ſunt vocata. Ex cauſſa eſt, cur Tributa à ſtipendiis, tributariaq; prędia à ſtipendiariis ſeparentur *l. 13. D. de impenſ. in reb. dotal. fa. l. 46. §. qui compenſationem. D. de iur. fiſc. §. per traditionem. Inſtitut. de rer. diuiſ. vbi Theophil.*

TRIBVTORIA actio, *de qua Iuſtinianus in §. introduxit. & aliam. Inſtitu.* Quod cum eo, qui in alien. datur creditoribus in dominum, quo ſciente vnà cum filiofamiliàs, vel alieno ſeruo, in merce peculiari contraxerunt, niſi res ęquabiliter inter creditores partitus ſit. *leg. 1. & pen. D. de tributo act.* nam Tributum hîc accipi debet id, quod inter creditores ſerui negotiantis, & dominum, cui idem ſeruus quoque debet, tribuitur, hoc eſt, diſtribuitur pro rata eius, quod cuique debetur. Inde tributoria actio dicitur, quaſi contributoria.

TRICENNIVM eſt tempus 30. annorum. Inde tricennalis præſcriptio, *vt in c. vigilanti. de præſcr.*

TRICLINIVM, locus tribus lectis conſtructus, ad diſcumbendum, *l. foramen. D. de ſeru. vrba.*

TRICLINARIA, veſtes Senatoriæ, quibus vtuntur in tricliniis, *l. apud Aufidium. ff. de optione leg.*

TRIENS, tertia pars aſſis, & quatuor vncias continet, *l. ſeruum meum. §. fi. D. de hæred. inſtit.* ſic ſumitur in Nouell. 18. §. πεντε μερῶς. Voluſ. Mętianus in diſtributionibus aſſis trientis, hanc eſſe notam ⸬ ⸬ ait. Hinc

TRIENTES vſurę, quæ intra tertiam partem centeſimę concluduntur: quo modo & trientarium fenus *apud Capitolinum in Antonio*: & trientes penſiones *apud Lamprid. in Alexand.* interpretari oportet.

TRIERARCHVS, interpretatur triremis princeps, τριήρης enim triremis eſt, id eſt, nauis triplici ordine remotum inſtructa, *l. eius. D. ad S. C. Trebell.* Fiduciarium, inquit, reliqui hæredem trierarchum. *Item. D. de bon. poſſ. l. 1.* Nauarchos, ait, & trierarchos claſſium *& apud M. Cicer. 3. in Verr. & C. Tacitum. l. 18* qui triremibus præeſt.

TRIERETICVM, *in l. Septitia. D. de pollici.* falsò legitur, pro πενταετηρικὸν, *vt in Pand. Flor.* quadriennale certamen ſignificat.

TRIFARIAM, in tres partes, *l. 1. §. fin. D. de muner. & hono.*

TRIFINIVM, locus in quem tres poſſeſſores attingebant, id eſt, in quem tres diuerſæ poſſeſſiones terminabant *Sicul Flat. in lib. de condit. agr.*

TRIGA, trigæ τριζύγος, quaſi tria iuga, à tribus equis iunctis Currus dicitur, qui à tribus equis trahitur. *Vlpian. in l. Ædiles aiunt. Digeſt. de ædil. edict.* Et ſi tria venierit, redhibenda erit tota, ſed & ſi quadriga redhibeatur. Hinc

TRIGARIVM, τριππεῖον, curule certamen. *Plin. libr. 37. cap. 13.* Ne equos quidem in trigariis inferri vllos vernaculis animaduerto. Apud Martianum quoque Capellam libro 9. qui de Muſica inſcribitur: Trigarium, *inquit*, ſupplicantis ſemper germanitatis adueniat: hoc eſt, trigemina, inquit, illa mulier, ſiue tres in vnius nominis vocabulum conſpirantes.

TRIGARIVS, trigarij, τριππηλάτης. Trigarium agitator. *Plinius libro 28. capit. 16.* Feruntque & Neronem principem hac potione recreari ſolitum, cùm ſic quoque ſe trigario approbare vellet.

TRIGEMINI, tres vno partu editi, quales fuere Horatij temporibus Tullij Hoſtilij Roman. Regis. *leg. 7. D. de reb. dub. l. 3. D. ſi pars here. peta. l. 137. D. de verb. oblig.*

TRINVM edictum, id eſt, trina citatio: quæ & Peremptoria nominatur, De cuius effectibus abundè ſatis Doctores. Sed & poſt omnes, & conciſius & dilucidius Zaſius tractat, *in l. contumacia. D. de re iudic.*

TRIPERTITA, liber fuit Sex. Ælij, qui veluti cunabula Iuris continebat: ſic dictus, quoniam lege XII. Tabul. præpoſita, iungitur interpretatio, deinde ſubtexitur legis actio. *Pomponius in leg. neceſſarium. D. de origin. iur.*

TRIPLICATIO, eſt ſecunda actoris defenſio, contra rei duplicationem oppoſita. *§. 1. Inſtitut. de replicat.* quaſi enim replicatio, conduplicatio & geminatio fuiſſet: ſic quod tertio poſt actionem loco referretur, atque in iudicium obiiceretur, Triplicationis nomine ſignificatum eſt. *At in leg. 2. Digeſt. de except.* Triplicatio reo tribuitur, quaſi Replicationi opponatur. vbi, vt verè dicam, mendum ſubeſſe arbitror: & ex Imperatoris verbis corrigendum.

ad TRIREMES pœna, frequentiſſimum his temporibus genus eſt ſupplicij, cuius meminit Valerius, *lib. & cap. vltim* ſcribens, quendam iuſſu Auguſti, quòd ſe Octauiæ ſororis vtero genitum ſimularet, remo publicæ triremis affixum. Suidas huius etiam meminit, εἰ μὲν τοι, inquit, μετοίκιον μὴ τιθέντες, μέτοικοι ἀπήγοντο πρὸς τοὺς πολίτας, καὶ εἰ ἐκάλωντο ἐπιπερασκόντο, ἐνεβίβαζον δὲ καὶ εἰς τὰς ναῦς τοὺς μετοίκους. *Et Ioſeph. lib. 17.*

TRISTE auxilium appellare, *leg. ſerui. Digeſt. de appell.* Triſtis litera, M. Ciceroni eſt, Θ.

TRITAVVS, patris & matris atauus, aui vel auiæ abauus: proaui proauiæ proauus: abaui, vel abauiæ abauus: ataui atauiæ pater, dictus quaſi tertius auus, *l. 3. & leg. fin. §. 6 Digeſt. de grad. & affinita.* Scribitur autem *in d. l. 3.* triauus, triauia, *in Pand. Flor.*

TRITICIARIA condictio, vide Condictio,

Τριττύς, Tribus eſt pars tertia. *Hinc Pollux lib. 8.* Ὅτι μὲν δὴ τέσσαρες ἦσαν αἱ φυλαὶ εἰς τρία μὲν ἑκάστη διῃρεῖτο· καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἐκαλεῖτο τριττὺς καὶ ἔθνος, καὶ φρατρία vnde τριττύαρχος dicebatur, ὁ τῆς τριττύος ἄρχων.

TRIVMPHANDI modus talis erat: Victores corona, primùm laurea, deinde aurea redimiti, curru inaurato, quem quatuor equi albi trahebant, Romam inuehebantur. Præcedebat Senatus, ſequebatur populus, poſt hunc ordo militaris. Ante currum victoris ibant Duces victi, catenam ferream collo geſtantes. Et primùm omnium ad templum Iouis Capitolini, deinde per vrbem atque domum reducebantur. *Cicero in Piſonem*: Quid tandem (inquit) habet iſte currus? quid victi ante currum Duces? quid ſimulachra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati in equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per vrbem? Vnde ſunt, qui triumphum à tribus ordinibus Senatus, populi, & militum, dici exiſtimant. *M. tamen Varro, lib. 5. de ling. Lat.* Triumphum dictum vult, quòd cum Imperatore milites redeuntes clamitant per vrbem in Capitolium eunti: Io. triumphe, io. idque, inquit à θριαμβῳ. Græco Liberi patris cognomento poteſt dictum eſſe.

TRIVMPHALIS currus forma neque bellico currui, quo Heroicis temporibus Troiani & Thebani belli, homines vſi ſunt, vt barbari Britanni & Belgæ Couino: neque currui circenſi, quo Romæ ludis equeſtribus quadrigariis vtebantur, & agitatores Olympiæ: ſed rotundæ turri aſſimilis erat, vt Zonaras

paras ſcribit his verbis: τὸ δὲ δὴ ἆθμα οὔτε ἀγωνιστηρίῳ οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερές, ἀλλ' εἰς πύργου περιφερῶς τρόπον ἐξείργαστο.

TRIVMVIRI CAPITALES, ſeu Treuiri, vel Treſuiri (*inquit Põponius*) creati ſunt, qui carceris cuſtodiam haberent, vt cùm animaduerti oporteret, id interuentu eorum fieret. *Salluſt. in Catil.* In eum locum poſtquam demiſſus eſt Lentulus, iudices rerum capitalium, quibus præceptum erat, laqueo gulam fregere. Hi octo lictores habebant, qui eorum iuſſu in damnatum animaduertebant. Plautus Amphitr. *Quid faciam nunc, ſi Treſuiri me in carcerem compegerint? Inde cras è promptuaria cella depromar ad flagrum. Nec quicquam ſit, qui non me omnes eſſe dignum deputent. Ita quaſi incudem me miſerum homines octo validi cædent.* Et in Aſinaria: *Vbi ſæpè cauſſam dixeris pendens aduerſus octo, Aſtutos nudaees viros, Valentes virgatores* Et paulò pòſt: *Vbi ſæpe ad languorem tua duritia dederis octo Validos lictores vlmeis affectos lentis virgis.* Et in eadem, *Ibo ego ad Treſuiros, veſtraque ibi nomina Faxo erunt capitis.* Verùm illi de vilibus, & abiectæ tantùm conditionis hominibus ius dicebant: vt furibus, ſeruis nequam, & apud columnam Mæniam cauſſas cognoſcebant. *auctor Cicero in Diuinat. Et Aſconius in eandem.* Memorabile autem eſt, quod Valerius Maximus *libr.5. cap.3.* commemorat de muliere quadam, quam Prætor damnatam Triumuiro in carcere necandam tradiderat: quam receptam is qui cuſtodiæ præerat, non protinus ſtrangulauit: aditum autem ad eam filiæ dedit? quam pòſt animaduertit exerto vbere famem matris lenientem. itaque res ab ipſo ad Triumuirum, à Triumuiro ad Prætorem, à Prætore ad Conſulum iudicium perlata, remiſſionem pœnæ mulieri impetrauit. *Idem etiam libro octauo, capite quarto,* de L. Calpurnio Triumuiro mentionem facit, à quo ſeruus quidam in crucem eſt actus. Apud Feſtum autem ſub verbo, Sacramentum, lex Papiria legitur de Triumuiris capitalibus. Sed ſuſpicor de mendo, & Monetalibus legendum putarem.

TRIVMVIRI NOCTVRNI incendiis arcendis præfuiſſe dicuntur apud vetuſtiores, *à Paulo in leg. 1. Digeſt. de offic. præf. vigil.* & ab eo, quòd excubias agerent, nocturnos dictos eſſe: interueniſſe etiam nonnunquam & Ædiles & Tribunos pleb. fuiſſeque familiam publicam, circa portam & muros diſpoſitam, vnde ſi opus eſſet, euocabatur. Dio verò lib.55. ita ſcribit: οἱ δὲ δὴ στενωποὶ ἐπιμέλη τὴν τινῶν ἐκ τοῦ δήμου, οὓς καὶ στενοπάρχους καλοῦμεν, καὶ σφίσι καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ ἀρχικῇ καὶ ῥαβδούχοις δύο ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις ὧν ἂν ἄρχωσιν, ἡμέραις τισὶ χρῆσθαι ἐδόθη, ἥ τε δουλεία ἡ τοῖς ἀγορανόμοις τῶν ἐμπιπραμένων ἕνεκα συνοῦσα ἐπετράπη, καί τοι καὶ ἐκείνων καὶ τῶν δὲ στρατηγῶν πᾶσαν τὴν πόλιν εἰς δεκατέσσαρα μέρη νεμηθεῖσαν κλήρῳ προσταχθέντων. ὃ καὶ νῦν γίνεται. στενοπάρχους. Dio vocat, qui Vicorum magiſtri dicebantur, quos non ſemper prętexta vſos, ſed eo tantùm tempore, quo ludos compitalitios faciebant *Cicero in Oration. in Piſonem, & Aſconius in eandem ſignificat.* tametſi ad Auguſtum hæc potiùs referenda ſunt, de quo Suetonius ita ſcribit: Spacium vrbis in regiones, vicóſque diuiſit, inſtituítque, vt illas annui magiſtratus ſortitò tuerentur, hos magiſtri è plebe cuiuſque viciniæ lecti. Valerius autem Maximus *lib. 8 cap. 1.* de M. Militio, Cn. Lolio, L. Sextilio Triumuiris commemorat, qui quòd ad incendium in ſacra via exortum, extinguendum tardius venerant, à Tribuno plebis die dicta ad populum damnati ſunt. Item de P. Bilio Triumuiro nocturno, qui à P. Aquilio Tribuno pleb. accuſatus, iudicio concidit, quia vigilias negligentius circumierat.

TRIVMVIRI MONETALES, qui & Treuiri, auro argento, ære flando, feriundo, cõſtituti ſunt: *vt ſcribit Pompon. in l. 2 §. 16. D. de orig. iur.* Itaque hos ſic inſcribebant: A.A.A.F.F. Horum igitur munus erat, numiſmata probi auri & argenti, iuſtíque ponderis examinare. Hinc illud Ciceronis *lib. De legib. 3.* Æs, argentum, aurum publicè ſignanto. Item ad Trebatium de Treuiris Gallis iocans, Treuiros vites cenſeo: audio capitales eſſe, mallem auro, ære, argento eſſent. de illis enim Galliæ populis loquitur, qui cùm capitales bellicoſique eſſent, ludit cùm in Treuirorum,

tum in capitalium verbo. Idem enim eſt ac ſi diceret: Mallem hos Treuiros pecunioſos eſſe, quàm bellicoſos: vt Cęſare eos vincente, tu diteſceres. Apud Sext. Pomp. ſub voce. Sacramentum lex Papiria refertur de 3. viris capitalibus, quã potiùs ad Monetales pertinuiſſe arbitrarer.

TROCHLEA, quæ vox eſt apud Iuriſcoſs. *in l. ſed addes. D. locati.* variè deſcribitur: quoniam & ipſa non vnius generis eſt. de qua Budæus videndus in Annotat. prior. Nebriſſ. ſcribit, Trochleam inſtrumentum eſſe, cum orbiculis ad eleuanda & deprimenda onera. Tympanum, inquit, & trochleas, quibus eleuatur prælum. *vide Catonem cap.* 136. *de re ruſtic.*

TROPHIMA, τρόφιμα, nutrimentum, alimentum, *Paulus l.* 16. §. 2. *D. depoſit.* Ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titium depoſuiſtis: item quos trophimati, decem.

TROXIMA vua, quæ matura, edulis, & comeſtibilis eſt, inepta vino τρώξιμος, maturus, comeſtibilis, *Iuriſconſul. de verbor. ſignificatio l. qui fundum.* Et quæ eiuſdem generis eſſent, quas non vini cauſſa haberemus, quas Græci τρωξίμους appellant.

TRVLLA, vaſis vinarij ſeu potorij genus, *apud Paul. in l.* 13. *D. de inſtr. vel inſt. leg.* Trullæ, *inquit*, quæ circa cœnam ſolent traiici. *Et apud Vlpia. l.* 19. §. 3. *D. de aur. argen. mund. Cicer. Verri.* 6. Erat etiam vas vinarium ex vna gemma prægrandi: trulla excauata cum manubrio aureo. Iuuenal. Satyr. 3.

--laudare paratus
Si benè ructauit, ſi rectum minxit amicus,
Si trulla inuerſo crepitũ dedit aurea fũdo.

nec enim de vaſe, in quo alui proluuies effunditur, intelligi debet, vt volũt quidam.

TRVTINARI vna eadémque lance, pro pari iure eſſe, Iuſtin. prouerbij figura dixit, *in l. cùm quis.* 10. *C. de nat. lib.* vide Æqua lance.

Trutinari cognoſcere, *l. fi. C. de iudic.*

Τρυφὴ, *Theophilo in §. interdum. Inſtit. de obligat. quæ ex delict.* pro laſciuia.

TRYPHVS, *l. idem Ofilius. D. de ædilit. edict.* corruptè pro Atypus. vide Atypus.

TVBVS, Græcis σωλὴν, ſiue ſit fictilis, ſiue ex alia materia, fiſtula eſt, ſeu canalis variis vſibus accõmodatus. *Vlp. de cloa. l.* 1. Cloacæ appellatione, & tubus. & fiſtulæ continentur. Hinc Tubulus, per diminutionem, quod idem ſignificat, *Procul. l. quidã Iberus. D. de ſeru. vrb. præd.* Non licet autem tubulos habere admotos ad parietem communem. Paulus alicubi pro cuniculo ſubterraneo poſuit. Hi colore, inquit, in eiſdem tubulis inueniuntur. Hinc

TVBVLARIVS, *apud Marcell. in princi. lib.* 28. Patre tubulario Præſidialis officij.

TVERI ſe pro eo, quod eſt ſuſtentare, tolerare, exhibere ſe, & alere, *in l. pen. & vlt. D. de in rem verſo, l. 1. §. ſed nonnullos. D. de tut. & rat. diſtr.* Notandum eſt autem, hoc verbum etiam paſſiua ſignificatione, contra Grammaticorum regulas, vſurpari à Iuriſconſultis non ſemel, *vt in l.* 7. *de curat. fur.* Conſilio & opera curatoris tueri debet non ſolùm patrimonium, ſed & corpus ac ſalus furioſi. *Sic l. D. de iniuſto rupt. l.* 30. *D. de liber. cauſ. l.* 5. §. *ad eum autẽ. l. vlt. in fi. D. de leg. præſt. l.* 17. *in fi. D de noxalib. lib.* 3. *C. de ſeruit. l.* 153. *de decurion. in C. Theod.* Sic & Varro *lib.* 3. *de re Ruſt. c.* 1. Et in pace à ruſticis Ro. alebantur, & in bello ab his tuebantur. *Vitru. lib.* 8. Res omnes non ali ſine elementorum poteſtate, neque creſcere, nec tueri.

TVGVRII appellatione, *inquit Pomponius*, omne ędificium quod ruſticę magis cuſtodiæ conuenit, quàm vrbanis ędibus, ſignificatur. Ofilius ait Tugurium à tecto, tanquam tegularium eſſe dictum: vt toga, quòd ea tegamur, *l.* 380. *D. de verb. ſigni.*

TVLLII, vide Salientes.

TVMVLTVM, *Cic. in Anto. Oratio.* bellum ſubitò, & derepentè concitatum appellari ſcribit. Ita poteſt hoc verbum accipi *in l. 1. §. 1. D. depoſi. l.* 24. *in fin. ff. de diuerſ. reg. iur.*

TVNC in edicto, Vnde vi, his verbis: QVAEQVE IBI TVNC HABVIT, ſic accipimus, tunc cùm deiiceretur, *l.* 1. §. *rectiſſimè. D. de vi & vi arma.* In hac oratione, SI IN QVINQVENNIO FILIVS NASCATVR, TVNC HAERES DATO, articulus. Tunc, extremi quinquennij tempus ſignificat, *l.* 4 *D. de cond. & demonſtratio.* Tunc, ex hac die, *in l.* 126. *in prin-*

in princi. D. de verborum obligation. quod vulgò dicimus, ex nunc prout ex tunc, vel extunc prout exnunc. Quandoque ſignificat tempus præteritum perfectum Aliquando eſt taxatiuum, & reſtrictiuum, *l.1. C.de procurat. & vide Bartol. in ſubſtitutione. D.de vulg.*

TVNICA veſtis breuior, & interior: ei enim toga ſuperimpoſita crura & tibias contegebat. *Paul.l.1.D.de contr. empt.* Sed an ſine nummis venditio dici hodiéque poſſit, dubitatur: veluti ſi ego togam dedi, vt tunicam acciperem. *Hæc Paulus.* Plutarchus autem in vita Coriolani, & in Proble. Catonem tradit ſcriptum reliquiſſe, fuiſſe in more, vt candidati ſine tunica venirent ad ſupplicandum populo, ſola toga candida, eáque recincta inducti. *Aſconius autem in Orat. pro Scauro, & Val. Max. lib. 3. c. 6.* aiunt Catonem Prætorem iudicium Scauri, quia æſtate agebatur, ſine tunica exercuiſſe campeſtri ſub toga cinctum, in forum quoque ſic deſcendiſſe, iúſque dixiſſe, idque reperiſſe ex vetere conſuetudine, ſecundùm quam & Romuli ætatis ſtatuæ in Capitolio, & in Roſtris Camilli fuerunt togatæ ſine tunicis.

TVRBA & rixa multum differunt *ait Vlp.* nanque turba multitudinis hominum eſt turbatio & cœtus: Rixa etiam duorum, *l.4.§.1.D.vi bon.rapt.* vbi Turbam appellatam Labeo ait ex genere tumultus: idque verbum ex Græco tractum, ἀπὸ τοῦ θορυβεῖν. *Cornel. Fronto de different.voc.* Rixa ſine armis eſt, & habet defenſionem. Pugna legem habet, vel naturalem, vel moralem.

TVRBARE rationem, idem quod conturbare. *Vlpi.l.1.in fi. D.de ſer.corrup.* Qui actori perſuadet, vt rationem ſibi commiſſam turbaret. vide Conturbare.

Turbare ſigna, eſt confundere & permiſcere, ſic vt agnoſci iam non poſſint, *lege 22.§.ſi ſigna. D.qui teſtamen.fac. Quintilian.lib.12.cap.8.* Denique linum ruptū, aut turbata cera, aut ſine adgnitione ſigna frequenter inuenies.

TVRBASSIT, verbum XII. Tabu. pro turbauerit, Aſt qui turbaſsit in agendo, fraus auctoris eſto.

TVRMA 30. equites, hoc eſt, tres decurias recipit, qui honore præſtant, & ordine. Sed turma propriè ex equitibus, Centuria verò fit ex peditibus. *Alexander ab Alex.genial.dierum lib.1.cap.5.* Has quoque Tribus veteres nuncuparunt: & qui his præeſſent, Tribunos dixere.

TVRMARII, *l.2.C.de priuil.eor. qui in ſac. pal. mil.* qui turmas tyronum cogebant.

TVRPES perſonæ ſunt famoſæ, & inhoneſtæ perſonæ, veluti lenones, meretrices, veſpilliones, harenarij, hiſtriones, pantomimi, *l.3.D.ſi quis à paren.l.72. §.pen.D.de ſolutionibus. l.27.C.de inoff. teſtamen.l.7.& 63.§.ſi ſub conditione. & §.ſi verò nominus.D.ad Trebellia.l.22.§.nec non illud. D.ſolut. matrimon.l.12.de ſcen.in C. Theodoſ. Et ita in l.17.D.de teſtam.tut. l.12. D.de ſponſalibus.l.3.§.Iulianus.in fin. D.de liber.exhib.* Sed & aliàs turpe plerunque ſignificat famoſum, & quod infamiam irrogat. Sic Turpes actiones, Turpiáque iudicia appellantur, quæ damnatis infamiam inferunt. ἀτιμωτικὰς ἀγωγὰς vocat Theophil. *in §.ex quibuſdam. Inſtitutio.de pœn.tem.litig.* Quales ſunt iniuriarum, vi bonorum raptorum, ſerui corrupti, rerum amotarum, tutelæ, fiduciæ, mandati, pro ſocio, depoſiti, *l.56.D.pro ſoc.l.2. D.rerum amot.l.1.D de his, qui not. infam.* Ita Turpe tutelæ iudicium dixit Cicero, *lib. 1. de Orato.* Et pro Cæcinna, Turpe iudicium dari aduerſus eum, qui tutelam fraudaſſet. Idémque Turpia mandati, pro ſocio, depoſiti, iudicia appellat *in Orat.pro Roſcio Com.* Sic turpi iudicio damnatos, *apud eundem in Orat.pro Cluentio,* interpretare, qui eo iudicio damnati ſunt, quòd infamiæ notam inurit.

Turpes conditiones, quæ inhoneſtæ, & contra bonos mores ſunt, *l. 63.§.ſi ſub conditione.D.ad Trebellia.l.112.§.pen.D.de legat.lib.1.* Turpis inſtitutio, *l.9. D. de liber.& poſthum.* Turpia legata, quæ denotandi magis legatarij cauſſa ſcribuntur, *l.54.D.de legat.1.* Turpis pactio, *l.7. D.de his qui not.infam.* Turpia lucra ob falſum teſtimonium, ob gratioſam ſententiam, aut aliàs turpiter & ſcelere quæſita, *l.5. D de calumniator.l.16.§.vlt. D. quod met. cauſ.*

Turpis arbiter, id eſt, pecunia corruptus, *l ſed & ſi ſeruum.§.ſunt & alij. D.de arbit.*

Turpiſsima vita, paupertatis obtentu non excuſanda, *l. palàm. D. de ritu nupt.*

TVRPITER datur, quod meretrici

datur: item & quod datur vt malè iudicetur, *l.3.& 4.§.ſed quod meretrici.* D.*de condict.ob turp.cauſ.*

Turpiter accipitur, quod in hoc accipitur, vt res depoſita, vel commodata reddatur, *l.5.*D *de tut.& rat.diſtra.l. vlt.* D.*de condi.ob turp.cauſ.*

TVRPILLIANVM SC. vide ſuprà Senatuſconſultum Turpillianum.

TVTORES ſunt, qui vim ac poteſtatem in pupillos habent, éxque reipſa nomen ceperunt. itáque appellantur Tutores, quaſi tuitores, atque defenſores, ſicut Æditui dicũtur, qui ædes tuentur, *l.1.* D.*de tutelis.* Eorum autem tria ſunt genera: nam alij dicuntur Teſtamentarij, alij Legitimi, alij moribus inducti. Teſtamentarij ſunt, quos paterfa. impuberi filiofamil. itémque nepoti, quem tamen non patris, ſed ſuæ poteſtati relicturus eſt, in ſuo teſtamento conſtituit, *l.1.& paſſ.*D *de teſt.tut.* Legitimi ſunt (*vt ait Vlpia. in Inſtit.*) qui ex lege aliqua deſcendunt per eminentiam autem Legitimi dicuntur, qui ex lege XII. Tabul. introducuntur, ſeu propalàm, quales ſunt agnati: ſeu per conſequentiam, quales ſunt patroni, *l.1.& paſſ.*D.*de legit.tuto.* Moribus inducti. Vide Tutor Prætorianus.

Tutor CESSICVS appellatur is, cui in iure tutela ceſſa eſt, qui ſiue mortuus fuerit ſiue alii tutela ceſſerit, redit ad legitimum tutorem tutela: ſed & ſi legitimus deceſſerit, aut capite minutus fuerit, Ceſsitia quoque tutela extinguitur. *Vlp.c. inſtit.11.*

Tutores DATIVI appellantur, qui teſtamento nominatim dati ſunt: hos enim lex XII. confirmat, *vt ait Vlpianus cap.Inſtit.*11. Datiuum tamen pro Attilia no aut Iuliano Modeſtin. poſuit *in l.7.* D.*rem pup.ſal.for.* vbi Teſtamentarij, qui propriè Datiui ſunt, à Datiuis diſtinguuntur, *& Iuſtin.in l.40 C.de epiſc. & cler.* vbi Teſtamentarias tutelas à Datiuis ſeparat.

Tutor FIDVCIARIVS dicitur, qui liberum caput mancipatum ſibi, vel à parente, vel à coemptore manumiſit: idque per ſimilitudinem patroni. *Vlp.c. Inſt.11.vel ſic:* Tutor fiduciarius is propriè dicitur, qui cùm pater eſſet fiduciarius, filium ſibi mancipatum manumiſit, nec remancipauit. *hac Vlp. in Inſt.* Ponamus ergo contractam fuiſſe fiduciam, id eſt, vltrò citróque factam emancipationem, patrémque fiduciariũ vero patri filium remancipaſſe. Pater verus, quoniam alter fidem ſimiliter eius ſequutus eſt, fiduciarius eodem modo dici deberet, at quoniam verus eſt pater, ſuam retinet meliorem appellationem. Præterea tutor etiam fiduciarius, item vt alter, dici deberet: ſed quoniam qui legitimi ſunt hæredes, ij tutores ſunt legitimi, pater quem lex ad manumiſsi filij hæreditatem vocat, ſuum hoc à lege nomen retinebit, dicetúrque Legitimus. At quoniam emancipati frater hæres non eſt legitimus, *quemadmodum docet Caius in Inſtit.& Vlpi.in l.1.* D.*ſi à patre quis manumiſſ.fue* Tutor legitimus, vt patroni filius, appellari non poteſt. Patroni enim filius vt hæres eſt legitimus, ſic tutor legitimus appellatur. Quod igitur agnatus ille proximus, filij manumiſſi frater, cùm ad tutelam vocabitur, nomẽ habebit? Pater ſuum nomen fiduciarij tutoris, quo vſus non eſt, in illum transferet, dicetúrque Tutor fiduciarius. *Plura in Inſtitu.comment.Hotom.*

Tutor HONORARIVS dicitur, qui non adminiſtrationis & oneris, ſed honoris tãtùm cauſſa datur, *l.3.§.1.*D.*de admi.tut.* vbi Vlp. ait, eos nõ iccircò extra periculum eſſe, ſi pupillos negligant. Nã prius quidẽ excuſsis eius qui geſſerit facultatibus conueniri oportere.

Tutores IVLIANI dicuntur, qui ex lege Iulia & Titio dati ſunt, quę iubet mulieribus pupilliſve non habentibus tutores dari in prouinciis à Præſidibus earum. *Vlpia.c.inſtit.11.*

Tutor PRÆTORIANVS, *Vlpi. cap.Inſt.11.* Moribus tutor datur mulieri pupillóve, qui cũ tutore ſuo lege aut legitimo iudicio agere vult, vt auctore eo agat (ipſe enim tutor in rem ſuã auctor fieri nõ poteſt) qui Pretorianus tutor dicitur, qui à Pretore vrbis dari cõſueuit.

TVTELA à Seruio Sulpitio definitur, Vis (Theophili. & Harme. ἰσχὺν, vt legiſſe videantur ius) ac poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui per ætatem ſe ipſe defendere nequit, iure ciuili data ac permiſſa. Quam vim ac poteſtatem qui habeant, Tutores appellãtur, *l.1. D.de tutel.Inſti.de tutorib.in princ.*

Tutelæ actio duplex eſt: directa vna, quæ

quæ pupillo aduerſus tutorem: altera Contraria, quæ tutori aduerſus pupillum competit, *tit. de contrar. & act. tut.*

Tutelam LEGITIMAM definit *Vlpian.in l.1.D.de leg.tut.* Legitimæ (inquit) tutelæ lege XII. Tab. agnatis delatæ ſunt, & conſanguineis, item patronis, id eſt, his, qui ad legitimam hęreditatem admitti poſſunt. *Super his vide Cuiac. Obſer.lib.11.c.16.*

Tutelam reddere, tutelæ rationes reddere Iuriſconſultis ſignificat, *l.2.§.ei quo tut.D.de iudic.l.21 D.de tutel. & rat.diſt. l.vnic.in fi.D.ſi penden.appel.* Dicunt & eodem ſenſu, reſtituere telam. *l. 7. §.vltim. l.18.in fi. D. de adminiſt.tut.l.1.§.vlt.D.de vſur.l.21.in fin.D.de annu.leg.l.1.§.ex illa. D.ad leg.Cornel.de falſ.l.10. D.rem pupill. ſal.for.l.penult.C.de ſuſp.tutorib.* Sic tutelam exigere, & tutelam repoſcere, pro tutelæ rationes repoſcere *in l.13.ff. de tutel. & rat.diſtr.l.30.D.de admin.tut.* Et recipere tutelam, *Suet.in Claudio,c.2.* Diu etiam, atque poſt tutelam receptam alieni iuris, & ſine pædagogo fuit, id eſt, poſt pubertatem. In ſuam tutelam venire, & ſuæ tutelæ effici, eſt ad pubertatem peruenire, *l. 7.§.1.D.de adminiſtr.tuto.l.8.§. 1.D. de ſecun.tab.l.39.D.de vulg.& pupi.l. 54.in fin.D.de hæreditibus inſtit.l.vlti. D.de iure delibe.l.32.D.de legat.1.* Sic in edicto prætoris de miſsione in poſſeſſionem verba hæc: SI PVPILLVS IN SVAM TVTELAM VENERIT, accipienda ſunt, *l.5.§.ait Prætor. D. quibus ex cauſ. in poſſeſſ.eat.* Proinde ſi filiæfam. ita legatū ſit: Cùm in tutelam ſuam peruenerit, tunc debebitur, cùm viripotens facta fuerit, *l.51.D.de legat.lib 3.* Nec verò Iuriſconſultis tantùm, ſed & aliis Latinis auctoribus huiuſmodi locutio placuit. Cicero quidem *cùm aliàs ſæpius, tum in libro de Orator.* ita locutus eſt: Negarétque niſi poſthumus & natus, & antequam in ſuam tutelam veniſſet, mortuus eſſet, hæredem eum eſſe poſſe, qui ſecundùm poſthumum & natum, & mortuum eſſet hæres inſtitutus. *Idem libro 2.de Inuentio.* Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus autem antè mortuus eſt, quàm in ſuam tutelam veniret. Porrò interdum ea verba ſignificant, Cùm in ſuam tutelā & poteſtatem peruenerit. Quod ex coniecturis erit ęſtimandum. Interdū etiam 25. annum hæc verba demonſtrant, ſi ea mens fuerit loquentis teſtatoris, *l. 56.in fi.ff.de legat.3.* In qua Vlpian. ex voluntate teſtantis aliam atque aliam hæc verba recipere interpretationem docet.

TVTELARIS cauſſa ea eſt, quam tutor pupilli nomine intendit. *Vlpian. l. 4. de in lit. iur.* Videamus in tutelari cauſſa quis iurare & aduerſus quem poſſit.

TVTVM locum, in quo ſecurè agere licet, *ex l.plerique. D.de in ius vocand.*

TVVM eſt, quod vendicare potes: vel cuius dominiū ad te ſpectat, *l.Quintus.§.argento. §. cùm aurum. & §.ſi cui.de aur.& arg.leg.* Tuum non eſt, quod tibi caſu auferri poteſt. *l.actiones. §. 1.ff.de regulis iuris.*

Tuum non eſt quod tibi debetur. *Spec.tit.de decimis.* Tuum, id eſt, tuæ iuriſdictioni ſubiectum, *ca.2.de iis, qui fiunt à maiori.par. capit. c. 1. de auctor. & vſu pall.*

TVA NON INTEREST, exceptio eſt actionis excluſiua. *de qua Doctio.in l.nam poſtea.D.de iureiur.* cui ſimilis eſt, Tu non habes actionem, *de qua Bart.d.l.nam poſtea.*

Tua pecunia, id eſt, tibi debita. *l.ſi pecuniam.C.de neg.geſt.*

TVAS RES TIBI HABETO, his verbis diuortium ſignificatur, *l.2.D. de diuort.*

TYMPANVM, rota maioris ambitus, quæ ab hominibus, orbem eius introrſum calcantibus, verſatur, *Vlpian. l.19.§.1.D.locat.* Quòd ſi regulis olea prematur, & prælum, & ſuculum, & tegulas, & tympanum, & trochleas, quibus releuatur prælum, &c. Lucret.lib.4.

Multáque per trochleas, & tympana pondere magno.
Commouet, atque leui ſuſtollit machina niſu.

TYMPANA, margaritæ: *de quibus Plin.lib.9.c.35.* Craſſeſcunt etiam in ſenecta conchíſque adhæreſcunt, nec iis auelli queunt, niſi lima: quibus vnà tantùm eſt facies, & ab ea rotunditas: auerſis planicies, ob id Typana nominantur. *Paul.l.32.§.vlti.ff.de aur.argen.* Cùm quædam ornamentum mamillarum ex tympanis margaritis triginta quatuor legaſſet, &c.

TYNNVS, Tynnaria piſcatio, vide Thynnus.

TYRANNIDEM, quæ neque diuturna eſt, neque felicem habet exitum, reiicit lex vetus: IVSTA IMPERIA SVNTO. Et quamuis olim inter tyrannidem & iuſtum Imperium nihil intereſſet, cùm tyranni dicerentur domini & Reges, qui plenam haberent in ſubditos poteſtatem, quales erant plerunque viri ſpectatæ virtutis, vt apud Virgilium:

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.

Tamen cùm poſtea creſcente hominum malitia, vi quadam, & ex animi libidine, non verò iure & legibus, plerique regnare cœpiſſent, ad eos tantùm Tyranni nomen reſtrictum eſt, & quò magis patella dignum haberet operculum, quale fuit imperium, talis erat ſubditorum amor & obedientia. Exemplis ſcatent omnes hiſtoriæ.

Τύρβη, vox apud Iuriſconſultos, *in l. prætor ait. ? Vi bonorum rapt.* Græcis eſt, quod nobis tumultus: vnde turba facta eſt: vt ex Sylla, Sulla: ex Xyſtico, Xuſticus: & vt alia permulta, in quibus y, in v, noſtrum commutatum eſt.

TYRONES, vide Tirones. Ita enim habent omnes libri veteres, nec Græcum verbum eſt.

TZANCARVM, vel TZANGARVM (eſt enim quædam in ſcriptura varietas) fit mentio *in l. 3. & vltim. Quo quemque habitu eſſe op. in C. Theod.* Et ita fortè apud Vopiſc. in Claudio verbum hoc pro zanchis, quæ inter veſtimenta numerantur, ſubſtitui debet. Genus autē quoddam calceamentorum id fuiſſe, adductus libelli Græci de Officiis aulæ Cōſtantinopolitanæ vrbis, ſuſpicor, quæ ita habent: ὅτι καὶ ἕτερον εἶδος ὑποδημάτων ἀγκαλοῦνται τζάγκια, ἔχοντα ἐκ πλαγίου κατὰ τὰς κνήμας καὶ ἐπὶ τῶν ταρσῶν ἀετοὺς διὰ λίθων καὶ μαργάρων, ἅτινα καὶ φορεῖ ὁ βασιλεὺς εἴς τε τοὺς περιπάτους καὶ τὰς προκύψεις καὶ ὁ ταῦτα ποιῶν ὁ τζαγκάριος, ὡς οἱ ἕτεροι ἀλλὰ τζάγμας ὀνομάζεται. Sed & Moſcho. in lib. περὶ χεδ ὧν [?] τζαγκάριον vulgò appellari ſcribit, quem Attici σκυτοτόμον, id eſt, cerdonem coriarium vocant. Planè Imperat. calceamenta purpurea, & φοινικόχροα fuiſſe Zonar. *Tomo 2. Anna. in Michaelis Theoph. filij imperio,* indicat: Ἐδίδου, ait, αὐτῷ τὰ φοινικόχροα πέδιλα, καὶ προσέταττεν ὑποδήσασθαι, καὶ βασιλέα ἀνεῖπε. Eáq; mox τῆς βασιλείας παράσημα vocat. *Idem in Baſilio Porphyrogeneta,* κατανοήσας ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὑποδεδεμένους ὑποδήμασι φοινικοῖς· ταῦτα γὰρ ἄλλα τῆς βασιλείας γνωρίσματα· ὁ Σκληρὸς ἀπεδύσατο, τὰ δὲ πέδιλα οὐκ ἀπέθετο, & quæ ſequuntur. *Gulielm. Tyrius lib. 15. de bello ſac. c. 23.* Exhibita, *ait,* ſibi in patris præſentia, & eo mandante imperiali reuerentia, ocreis, vt mos eſt, in illo imperio (inſignitus purpureis, ab vniuerſis legionibus certatim Auguſtus eſt appellatus. *Idem etiam Nicetas in Annalib. confirmat,* καὶ τοῦτον, *ait* ἀποκρίνας καταλεῖψαι τῆς βασιλείας διάδοχον, ἐρυθροῖς τε οἱ πεδίλοις μετεδεδώκει, καὶ βασιλέα ἐδόκει ἀναγορεύεσθαι. Et alias, τῷ μὲν προσήκοντι κατὰ γένεσιν, Ἀλεξίῳ τῷ δὲ τὸ ὄνομα, πορφυρίδος μετέδωκε, καὶ πεδίλοις ἐρυθροῖς ὑποδεῖσθαι διαφῆκε, καὶ συνευφημεῖσθαι οἱ παρεῖχεν, ὁπηνίκα Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύετο.

V

VACAT pecunia, quæ non occupatur, *l. 12. in fi. ff. de adm. tu.* Vacare, operā dare, *l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. de arbitr. ff.* Vacare, deficere, *l. 1. ff. de vacat. mun.* Vacare, id eſt, ceſſare.

Vacare dicitur, quod nec iure, nec facto detinetur ab aliquo, *l. vlt. C. de bo. vacan. l. 10. vide Bar. in l. Si bona. ff. de acquir. poſſeſſ.*

Vacare bona dicuntur *in l. 2. in fi. D. ad Tertyllia. & in l. 38. ff. de iure fiſc.* quorum neque hæres, neq. poſſeſſor extat. ab eo, quòd domino vacua iacēt. Vacātes areæ, quæ nullum vſum ciuitatibus, ornatúmque præbent, *l. 42. C. de operibus publi.* Vacare etiam domus dicitur, quæ à nullo inhabitatur, *l. penult. §. 1. ff. de vſu. & habi.* Et vacare poſſeſſio, quæ à nullo detinetur, *l. 37. ff. de vſucapionibus.* Et Vacare hæreditas *in l. 30. ff. de vulg. & pupill.* quæ ab hæredibus ſcriptis adita non eſt. Vacare quoq. portio dicitur, quæ teſtamēto nulla data eſt, *l. vlt. ff. de ſecun. ta. §. videamus.*

Inſti.

Inſtitu.de hæred. inſtit. Sic vacare ſeruus dicitur, qui nullum miniſterium præſtat, *l.*11.*D ad exhib.*

VACANTIA bona dicuntur eadem quæ & caduca, nimirum quæ illius fuerunt, cuius hæres nullus eſt, *l.*1. *Co. de bon. vacan.* Hæc olim quidem publicabantur, *teſte Vlpia.cap.*18. *Inſtit.* nunc verò lege Iulia confiſcantur, & quadriennium iis nunciandis præſcribitur, *l.*50. *D.de manum.teſt. l.* 10.§. *intra quatuor. de diuerſ. & temp.præſcr.l.*97.§.1. *l.*14.§.*quæ inteſtato. de legat.* 1.*l.* 6. §. *eſt fiſco ad Trebell. l.*1.§.1.*l. vltim. de ſucceſſ. edict. l.* 6.§. *certè ſi quis omiſ.cauſ. teſtam. l.*1.§.*diuus.de iure fiſ.l.* 18.*de vſucap.l.*10.*C.de inoffi.l.*22. *C.de appel.l.*1.*C.de quadr. præſcript.l.*1.*Cod. de donatio.inter vir.& vxor.l penultim. & vlt.C.de vacat.lib.*10. Vacantia autem dici quæ Caduca, patet ex *l.vnim.C.Theod. de bon. vacan. & l.* 2. *cum aliis compluribus titul.ſequ.* Strabo ἀδέσποτα. vocat, *lib.*17. *Geograph.* quòd dominum, id eſt, hæredem non habeant. Harmenopulus ἀκληρονόμητα. Vacantem mulierem pro vidua poſuit *Marcian.l* 5.§.2. *de vi publ.* Qui, inquit, vacantem mulierem rapuit, &c. *Et Quintil. Decla.* Siue enim iudices, malignitas eſt perſuaſionis humanæ, fœminam vacantem vocare meretricem, &c. Sic Vacantem hæreditatem accipe *in l.* 13.§.*item ſi quis à fiſco. D.de peti.hære.*

VACANTES, *in l.*2.*C. vt dig.ord. ſeru. lib.* 12. *&* C.*Theod. de comitibus vacant.* ſunt, quos Græci ζωστοὺς vocant, qui ſcilicet nulla iam dignitate fungantur, ſiue munere exceſſerint, ſiue nunquam geſſerint, id eſt, honores imaginarios geſſerint. Hi etiam dicuntur adſcriptitij & adlecti, & opponuntur honorariis. *Lampri.in Alexan.* Ne quem adſcriptum id eſt, vacantiũ, haberet. Vacantes etiam tribunos *apud Marcell.lib.*31.*& Veget.lib.* 3.*c.*17. legimus.

VACATIO, munerum publicorum excuſationem ſignificat, *l.*5.§.*fi.in fi. de mune.& hono.& in titul. de vac.& exc. mune.* Sic diſſimulata vacatio, *apud Suet. in Claudio c.*35.*Plin.lib.*2.*Epiſt.* Archippus, ait, vacationem petere cœpit. Inter vacationem tamen, & excuſationem, aliqua differentia eſt. Excuſatio cauſſam habet, & legitima eſt. Vacatio nuda eſt, nec legem nec cauſſam aliam habens, quàm indulgentiam principis, quæ etiam ab extraordinariis tantùm muneribus liberat, non ab ordinariis & legitimis.

Vacatio autem muneris publici non præſtat, vt ne magiſtratus quis creetur, *l.* 12.*D.de muneribus & honoribus.* Ea verò omnia, quæ extra ordinem ad tempus indicuntur, ab his qui vacationem meruerunt, exigenda non ſunt.

Vacatio etiam ex lege Iulia Papia dari dicebantur his perſonis, quæ neceſſitate matrimonij contrahendi ad tẽpus liberabantur, & interim nihilominus ex aliorum teſtamentis perinde atque nuptiis deuinctæ capere poterant. *Vlp.in Inſtit.tit.*14. Fœminis, *ait*, lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationem, & diuortio ſex menſium, &c. *Sueto. in Auguſt. c.*34.*de lege Iulia, de maritandis ordinibus*: Hanc, *inquit*, cùm aliquanto feuerius, quàm cæteras emendaſſet, præ tumultu recuſantium ferre non potuit, niſi adempta demum, lenitáve parte pœnarum, & vacatione trienij data.

Vacuum propriè inane ſignificat. Ità vacuus locus, vacuus vterus pleno opponitur, *l.*30 §.*penultim.l.*83. *D.de acquirend. hæredita. l.* 2. §. 1.*D.de decurionibus.* Ita vacuæ tabulæ, id eſt, nihil ſcriptum habentes. *l.*·*D.de iniuſto rupt.*

Vacuum miniſterium dicitur eius. qui certam procurationem habet nullam, ſed primum quodque ſibi impoſitum munus obire cogitur. *Vlpia. l.* 27.§. *de vſufruct.* Si ſerui vſusfructus legatus eſt, cuius teſtator quaſi miniſterio vacuo vtebatur, ſi eum diſciplinis vel arte inſtituerit vſufructuarius, arte eius vel peritia vtetur.

Vacua pecunia, id eſt, otioſa, inutilis, infructuoſa, quæ in arca ſterilis & otioſa manſit. *l.* 28. *D. depoſiti.* Quibus vt primùm proſpiciam, ne vacua tibi ſint, id eſt, vt vſuras eorum accipias, curæ habebo, *l.* 24. *D. de præſc. verb.l.*12.*in fi.de adminiſt.tuto.*

Vacuam mulierem Cornelius Tacit. li.13. appellat viduam eodem ſenſu, quo in *l.*5.§.2. *ad leg.Iul.de vi publ.* Vacantem nominari diximus.

Vacuus fundus, qui à nemine detinetur & occupatur, *l.*33.*D.loca. Cornific.* 4. *Rheto ad Herennium*: Neceſſe eſt, cùm cõſtet iſtũ fundum noſtrũ eſſe, oſtendas te

aut vacuum poſſediſſe, aut vſu tuum feciſſe Eodémque modo.

Vacua poſſeſſio, quæ à nemine detinetur, vel quam dominus alteri cedit, *l.18.in fi.l.68.in fi.D.de contrah.empt.l.52.in fin.l.75 §. qui id quod.D. de verb.oblig. l.3.§.hoc interdictum.D.de uin.actuque. l. pen.in fi.D de acquiren.poſſeſſ.l.3.C. eod.tit. l.4.§.ſi tu me vi.D.de vſucap.l.19.D. de vi & vi arma.Cic.lib.3.de Orato.* Noſtra eſt, *inquam* omnis iſta prudentiæ doctrinæque poſſeſſio, in quam homines quaſi caducam atque vacuam abundantes otio,nobis occupatis,inuolauerunt. *Quintilian.Declamat.12.* Vndecunque offulſit lucrum, ſine reſpectu ſalus publica addicitur, & in vacuam poſſeſſionem fames venit. Ita Vacua poſſeſſio dari,tradíque dicitur: & in vacuam poſſeſſionem mitti introducíve, qui in fundi poſſeſſionem liberam, & à nemine occupatam introducitur, *l.3.§.1.ff.de actio. empt. l.3. D. de vſur.l.32. §. arbitri.ff.de recep. qui arbit.l. 18.§.ſi venditorem.l.33.l.34.ff.de acq. poſſeſſ.* Vacua autem poſſeſſio emptori tradita non intelligitur,ſi alius vel ventris, vel legatorum nomine, aut fideicommiſſorum ſeruandorum cauſſa in ea ſit, vel creditores bona poſſideant, *l.2. §.vlt.D. de actio empt.* Quanquam hi non poſſideant, ſed magis cuſtodiendi & obſeruandi cauſſa in poſſeſſione ſint.

Vacua pars, *l.19.& l.59.§.1.ff.de hered. inſtit.* quæ teſtamento nulli data eſt. Hinc Vacuus ſextans, *in l.8.ff. de ſecund. tab.*

Vacua traditio, pro vacuæ poſſeſſionis traditio, *in l.20. ff. de ſeruitutib.*

VADES, VADIMONIVM, VADARI, vide Vas.

VAGABVNDVS, crebrò vagans: qualem dominum fiduciarius cliēs, hoc eſt,vaſallus,ſequi minimè tenetur, magno conſenſu Interpretum Placitor. *feudo gl.l.4.§.Prætor.D.de damn.infect.* Vagabundum intelligit,cui nec certum domicilium,nec conſtans habitatio eſt. Quod & Bart.probat,*in l.1.C. vbi de crimin agi oport.& in l.quiſquis.C.de agri.cenſ.& colon.lib* 10.

VAGVLATIO,*in lege* XII *Tab.vt ait Feſtus,*ſignificat queſtionem cum cō uitio, id eſt, cum teſtes queruntur magna voce & boatu. verba legis hæc ſunt, CVI TESTIMONIVM DEFVERIT, IS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM VAGVLATIONEM ITO ſic enim legi vult Turneb. & videtur eam lectionē agnoſcere Feſtus.Vagulatio autem à Vagulo deducitur,vt & hoc à vagio.itaque Vagulatio conquerentis & plorantis eſt, nec à Vagor deducitur,vt volunt quidã. Senſus verò legis hic eſt: Si teſtis ei defue it qui litem habuit, ei licere comperendinationis die,id eſt, die tertio, ante eius ædes (portus enim pro domo, vt vult Feſtus, & Donatus) liberè conqueri,& implorare teſtimonium,conuiciúmque recuſanti facere. Ob vagulationem autem dictum antiquo more, pro ad vagulationem. Alij ad hæc Plauti in Aulul. referunt,

Ita me bene amet Lauerna, tu iam niſi reddi
Mihi vaſa iubet, pipulo hic differam te ante ædes.

id eſt,conuicio,à pipatu pullorum:quod eodem videtur recedere. Sunt tamē qui Obuagulatum legi malint. Ob interpretantes circum.

VALEAT, verbum ad effectum refertur,cùm adfirmatiuè ponitur, *l.vniuerſa.C.de precib.Imp.offerend.*

VALETVDO pro morbo ſumitur, & mala diſpoſitione, *l.quæritur.14. ff. de ædilitio edicto.* Puerperam quoque,inquit Vlpian. ſanam eſſe, ſi modò nihil extrinſecus accidat,quod corpus eius in aliquã valetudinem immitteret.

VALETVDINARIVS, qui frequenter ægrotat. Martianus de re milit. Officium,inquit,tribuni eſt,delicta militum ſecundum ſuæ auctoritatis modum caſtigare, principiíſque frequenter intereſſe, querelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere. *Itaque in l. ad perſonas. ff. de iureiur.* Valetudinarij ſunt intelligendi, qui graui morbo laborant, nec poſſunt ſine periculo domum egredi, vt elegantem diffinitionem ponit Marcellus, *in l.quæſitum ff.de re iud. & vide Panormit. in c. quoniam.verſicul.quarto quæro.vt lit. non conteſt.*

VALETVDINARIVM, locus in quem ægroti valetudinis curãdę cauſſa diuertunt.hinc *Columella lib.1 c.* .Siue alter languidior eſt, in valetudinarium confeſtim deducat, & conuenientem ei cæteram curationem adhiberi iubeat, *& lib.12.*

& lib.12.c.3. Valetudinaria quoque vel ſi vacent ab imbecillis identidem aperire, & immundiciis liberare, &c. Hinc

Valetudinarius Medicus, qui valetudine affectos curat: vel potiùs, qui in valetudinario miniſterio medici fungitur. *Tarruntenus l.fin.de iur.immu.* Et quibuſdam, *ait*, aliquam vacationem munerum grauiorum conditio tribuit, vt ſint menſores, optiones, valetudinarij Medici capſarij, & artifices, & qui foſſam faciunt, & qui ſequuntur.

VALLVM fidei, *l. ſi quanquam. C. de epiſcop. & cleric.* Eſt Vallum propriè caſtrorum munitio, *l. deſertores. §. in bello. D. de re militari.* Per metaphoram pro ſumma totius negotij & omni momento, præſidióque non ineleganter vſurpatur.

VALVASORES verbum à Vaſſal lo deductum: horum autem alij maiores ſiue Regij ſunt, qui ſecundum feudorum gradum obtinent: & à Capitaneis Regni feuda receperunt, qui & vaſſi dominici appellantur. Alij minores, qui ab eis feuda receperunt: alij minimi, quibus ab his tradita feuda ſunt, *lib.1.tit.1. §. 4. & tit.15. & lib.2.tit.10. §.1. Fridericus 1. apud Radeuicum lib.2.c.31.* Nos in præſentia & teſtimonio omnium Theutonicorum & Langobardorum, & Epiſcoporum, & laicorum Principum, & Baronū, & Valuaſorum omnem iuſtitiam atque conſilium obtulimus, &c. Eorum in Gallia noſtra qualis conditio ſit, Buteletius in Summa Aurali his exponit verbis: Valuaſor dicitur nobilis, qui ſummæ coercitionis, non etiam nundinarum & mercatus ius habet (*Vn Gentilhomme qui a ſeigneurie de haute iuſtice.*) eſtque Barone inferior, atque ab eo feudum ſuum obtinet.

VALVASINI, diminutiuo vocabulo dicuntur, modò minores, modò etiam minimi valuaſores, *lib.2. tit.10. §. 1. & lib.1.tit.15.*

VALVÆ, pluraliter tantùm, dictæ quòd intus reuoluantur: ſuntque portæ, geminas partes habentes, *l.1. de cenſib.*

VAPVLA Papyria, ſubaudiendum lege, vt ſi comminantis pœnam legis Papyriæ. Siſinnius Capito prouerbio dici ſolitum auctor eſt, ſi quando volebant ſignificare, ſe negligere minas aliquorum.

VARII dicuntur, qui dolos nectunt. Cōtra hos, *Zaſio teſte*, inuentus eſt titulus, de Dolo malo. Cicero laudat Sextilium, quòd in cauſſa non fuit varius.

VARIVS, qui modò vnum, modò aliud dicit. *Card. Zabarella in c. præterea. de teſtib. &c. cum eccleſia Sutrina. de cauſ.poſſ.& propriet.& ibi interpretes Pontificij.*

VARVS dicitur, qui cruribus eſt in introrſum obtortis: Vatius, qui extrorſum. *Vlp.l.10.in fi. D.de ædil.edict.* Quæſitum eſt an varus & vatius ſanus ſit & opinor eos ſanos eſſe. Ouid.9.Metam.

--tenuíque à pectore varas
In ſtatione manus.

Vari à Græcis ῥαιβοί dicuntur: vt vatij βλαισοί.

VAS, adis, primò dictus eſt, qui aliquem in iudicio priuato ſiſtendum ſponderet. Hinc Varro lib.5.de ling.Lat. Vas appellatus, qui pro altero vadimonium dedit. Conſuetudo erat, cùm reus parum eſſet idoneus, inceptis rebus, vt pro ſe alterum daret. *Liuius libro 3. de Cæſone loquens*: Vades dare placuit, vnum vadem trium millium æris obligarunt. *Et paulò poſt*: Tot vadibus accuſator vadatus eſt, reum, hic primus vades publicos dedit. Poſtea verò & is dictus eſt, qui ſponſor erat ſiſtendi aliquem in iudicio publico, vt ex ſuperiore Liuij loco licet colligere *Acron. in lib.1.Satyr.ſatyr.1.* vbi hunc verſum interpretatur:

Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem eſt.

Vadibus, *inquit*, id eſt ſponſoribus, à Vadimonio: quòd promittit is, qui ad iudicium prouocatur, certo die affuturum. Vades ideo dicti, quòd qui eos dederit, vadendi habet poteſtatem. Idem cenſuit Porphyrio, quod tamen à quantitatis ratione diſcrepat: prior enim in vado producitur. Quidam in pactis conuentis & mancipiis hoc nominis prius vſurpatum volunt: hincque, *in l. venditionis*, cautum, ne venditor vadem daret, ne emptor vadem poſceret, ſi quando res euinceretur. Vas tamen interdum videtur ſimpliciter pro ſponſore vſurpari. M. *Cicero epiſto. ad Brutum*: Maximo autem, cùm hæc ſcribebam, afficiebar dolore quod cum me pro adoleſcentulo ac pænè puero reſpub. accepiſſet vadem, vix videbar quod promiſeram præſtare poſſe,

VADIMONIVM, ſpõſio illa quæ in publico & priuato iudicio fiebat: ſumitur & pro conſtituto die, quo qui ſe iudicio ſiſtere debebat. *Hinc apud Cic. pro Quintio*, Vadimonium obire, pro iudicio adeſſe. & Ad vadimonium occurrere, frequentiſſimum apud auctores. Vadimonio ſiſtere, *apud Apuleium lib. 9. Aſin. aur.* Vadimonium promittere, apud Varronem vbi ſuprà. Videtur tamen eo vocabulo omnis ſponſio & promiſſio interdum denotari. Hinc illud Thaletis Mileſij, ἐγγύα παρὰ δ' ἄτα. quod ſic vertit Auſonius,

Mileti fugiſſe Thales vadimonia alumnus.

VADARI dicebatur is, & cui vadatio denunciabatur, & is qui eam denunciabat. *Cicero in Orat. pro Quintio*: Vadari vis? promittit. in ius vocas? ſequitur. Horat. ſatyr. lib. 1. ſatyr. 1

Ventum eſt ad Veſta quarta iam parte diei
Præterita: & caſu tunc reſpondere vadato
Debebat.

Ergo qui litem intendere alicui volebãt, à Prætore poſtulabant, vt eum vadari liceret. Plaut. in Aulul.

Pulmentum pridem ei eripuit miluius:
Homo ad Prætorem plorabundus deuenit.
Infit ibi poſtulare, plorans, eiulans,
Vt liceret miluium vadarier.

de Euclione loquitur. Eſt autem Vadari, vades poſtulare, id eſt, locupletes fideiuſſores, qui aliquem certæ pecuniæ ſpõſione vadimonium obiturum præſtabant. Hinc *Liu. lib. 3.* Tot vadibus accuſator vadatus eſt reum.

VADATIO, denunciatio erat illa quæ fiebat, vt iam dictum.

VASIS legatis, non ſolùm ea continentur, quæ aliquid in ſe recipiant, edendi bibendíque cauſſa parata, ſed & quę aliquid ſuſtineant. Et ideo ſcutellæ vel promulſidaria repoſitoria quoque continebantur, *l. 19. §. argento. D. de aur. arg.* Vaſorum enim generalis appellatio eſt. Dicimus vaſa vinaria, vaſa naualia. Hinc

VASCVLARIVS, qui vaſa conficit, *l. 20. §. vlt. D. de præſcri. verb. l. pen. D. de aur. arg. l. vlt. D. de oblig. & actio.*

VASARIVM, Alciatus elucidans *l. inter domum. D. de verb. ſig.* exponit eſſe præmiũ, quod reducibus magiſtratibus, propter geſtum apud exteros honorem, impenditur. Vaſarium autem, vt veſtiarium, calcearium dicitur, hoc eſt, vaſorum ſupellex.

VASSVS, generali nomine dicitur cliens, qui pro beneficio accepto fidem ſuam auctori beneficij obligauit: cuius vocabuli origo Germanica eſt, pro quo vulgatum illud Beneficiatus.

Vaſſus REGIVS, qui datum à Rege beneficium obtinet *Aymoinus lib. 5. c. 56.* Abbates etiam & Regni Primores ac Vaſſi Regij ſe illi commendauerunt, & ſacramento, ſecundum morem, fidelitatẽ promiſerunt. *Item in legib. Baioar. tit. 3.* Siue Regis vaſſus, ſiue ducis, omnes ad placitum veniant. Hinc

VASSALLVS, ὑποκειριστικῶς diminutiuo nomine, inferioris ordinis cliens, id eſt, qui in vaſſi fide & cliẽtela eſt. Sunt qui à Germanico *Gueſſel* deducant, quo nomine ſocius, comes, commilito ſignificatur. Fortaſsè tamen in primitiuis potius, quàm in deriuatiuis etymologia quærenda eſt. *qua de re copioſe in Diſput. Feud. exponit Hotom.* Deinde Ioannes Auentinus *lib. hiſtor. 7.* Geſalos Germanicè nominat, quos Latinè Verberones interpretatur, genus hominum nouæ ſuperſtitionis, qui ad vmbilicum nudati flagris & verberibus ſeſe in publico pro templis atque aris cruentabant. *Nauclerus Gener. 45.* Flagellabant (*inquit*) ſe bis in die, & ſemel quilibet clam in nocte & de licentia vxoris ſuæ & depoſitis veſtimentis habentes in modum branchæ camiſias à femore ad talos protenſas. Tanta erat multitudo, quòd nemo poterat numerare.

Vaſſallus PER SACRAMENTVM, qui propriè vaſſallus eſt, & domino per iuſiurandum ſuam fidẽ aſtrinxit. *lib. Feu. 2. tit. 47.* Dici poteſt Vaſſallus iuratus: vt ei qui iniuratus eſt opponatur, qui neque fidelitatem neque ſeruitium debet. De quo *lib. 2 tit. 24. §.* Sunt enim (*ait*) quædam feuda ita data, vt pro his fidelitas nõn ſit pręſtãda. *Item li. 2. ti. 3. §. 4.*

VASSALLAGIVM, vaſſalli obſequium. Itaque homagium & vaſſallagiũ pro ſynonymis vſurpantur: *vt in Neapol. conſt. lib. 2. tit. 36.* Si quando aliquis fuerit ab aliquo de homagio impetitus, &c. *Et*

in extremo: Quæ omnia in militibus & baronibus de vaſſallagio conuentis volumus obſeruari. *Et apud Petrum de Vineis, lib. epiſt. 6. ca. 9.* Abſoluentes eos ab omni fidelitate vaſſallagij ſeu homagij iuramento. Dicitur & VASSATICVM; *vt in Frag. Theodulphi*: Pipinus rex tenuit placitum ſuum in Compendio, ibíque venit Thaſſilo Dux Baioariorum in vaſſatico ſe commendans, & per manus ſacramenta iurauit, & fidelitatem promiſit Regi Pipino, & filiis eius, quòd recta mente & firma deuotione ſicut vaſſallus dominis ſuis eſſe deberet.

VASSALLITIVM, clientela vaſſalli. *Rhegino lib. Chro. 2. anno* 852. Berengarius cum filio ſuo Adalberto Regiæ ſe per omnia in vaſſallitium dedit dominationi.

VATII ſunt, qui pedes extrorſus obtortos habent: iidem, vt arbitratur Budæus, qui valgi. *Meminit Iuriſconſult. in §. quæſitum eſt. l. item Offilius. de ædil. edict. Varro lib. 2. de re ruſt. de canibus loquens*: Sint cruribus rectis, ac potius varis, quàm vatiis. id eſt, in ſe potius & introrſus intortis, quàm extrorſus. Valgos (*inquit Feſtus*) Aurelius intelligi voluit, qui diuerſas ſuras habent, ſicut è contrario vari dicuntur incurua crura habentes.

VBI, in proprio ſignificatu nullam parit conditionem, *l. ſi ita ſcriptum. §. fi. D. de leg. 2.*

VBIQVE, pro vbicunque, *Iauol. l. in lege. 77. D. de contr. empt.* In lege fundi vẽdendi lapidicinæ in eo fundo, vbique eſſent, exceptæ erant. *Paul. l. quod niſi. 20. in fi. D. de oper. lib.* Non eſſe iniungendã neceſsitatem liberto vbique eum ſequi. *Sic l. vrbana familia. 166. D. de verb. ſignif.* veluti is qui ruſticarum rerum rationes diſpenſet, vbique habitet, non multum abeſt à villico. ſic enim in eo loco legẽdum videtur, non ibíque, *vt in vulg. Cod. habetur.* alioquin ſibiipſi contrarius videbitur Iuriſconſultus.

VDONES, vide Odones.

VECTES, baculi ſunt validi, per mediam machinam traiecti, quibus manu ductis machina dum verſatur, funem ductarium aduoluit. Ab his vectibus Vectiarij dicti ſunt, qui torcularia premunt vectibus.

VECTIGAL generaliter dicitur, quicquid fiſco vel Reipu. imperij nomine præſtatur. itaque ſtante Repu. etiam ſtipendium, quod in pecunia numerata pendebatur, vectigalis nomine continebatur. Vectigalium autem tria erant genera: Decumarum, quæ ex frumento, vino, oleo, & frugib. minutis exigebantur: Scripturę, quę ex paſcuis: Portorij, quod ex mercib. exportandis vel importandis recipiebatur. *Vlpia. l. 17. D. de verb. ſigni.* Cuiuſdam etiam vectigalis meminere *Vlpia. l. ſi quis pro vxore: in princip. de don. int. vir. & vxor. & Alfen. Var. in lege Cenſoria. de verb. ſign.* quod pro perſonis in itinere præſtari ſolebat. Publica vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiſcus capit: quale eſt vectigal portus, vel venalium rerũ, item ſalinarum, & metallorum, & piſcariarum. Sic *in l. ſed & hi. 13. & c. D. de pub. l. 103. de verb. ſign.* Propriè autem & ſpeciatim Vectigal dicitur, quod fiſco vel Reipublicæ portorij nomine penditur: id eſt, pro mercibus, quæ vel inuehuntur, vel euehuntur. quod ἐξαγώγιον Iuſtinianus vocat in edicto de Alexandrinis, & Strabo libr 17. in Alexandria vectigalia alia ἐξαγωγικὰ, alia εἰσαγωγικὰ facit. Veteres autem etiam in priuatorum prouentibus hoc verbo vtebantur, pro compendio ſcilicet, quod inde habebatur. *Paulus l. 59. D. de vſufru.* Cæſæ harundinis vel pali compendium, ſi in eo quoque fundo vectigal eſſe conſueuit, ad fructuarium pertinet. *Sic apud Ciceronem in Paradox.* Ex meo tenui vectigali (id eſt, agrorum mercedibus, ſiue reditibus) detractis ſumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit.

VECTIGALES agri ciuitatũ, ſeu municipiorum ſunt qui in perpetuum locantur, id eſt, hac lege vt quandiu pro his vectigal pẽdatur, tandiu neque ipſis qui conduxerint, neque his qui in locum eorum ſucceſſerint, auferri eos liceat, & ſic ſemper in iure intelligi debẽt; aliàs emphyteuticarij dicuntur. Non vectigales ſunt, qui ita colendi dantur, vt priuatim agros noſtros dare ſolemus, *l. 1. D. ſi ager vectig. l. 11. § 1. D. de publi. l 71. § vltim. D. de leg. 1.* Ita Vectigalem fundum, & vectigale prædium accipe *in l. 1. D. de condictio. triticiar. l. 16. in fi. D. de pignorat. act. l. 16. D. de ſeruitutibus. l. 4. finiũ. D. fin. regund. l. 1. D. quibus mod. vſusfruct.*

amitt. l 7.D. comm. diuid. l.23. §.1. D. de aq.& aq.plu.l.5.§.bonorum. D.vt in poſſeſſ. legator.

Vectigales agri apud alios auctores, ſtipendiarij aut tributarij intelligi debẽt, qui ſcilicet ex hoſte capti, pop.Ro. vectigalibus ſubiiciebantur, mancipibúſque vel in ſingula luſtra, vel in annos centenos locabantur, *vt Hyge.in lib.de* Limiti*bus conſtituendis docet.*

VECTIGALIS actio, quæ de vectigali fundo poſſeſſoribus propoſita eſt, *l 15.§.ſi de vectigalibus.D.de dam. infect.l. 66.D.de euictionibus.* proprias enim Prætor his in rem propoſuit actiones, loco domini eos habens, licet domini non ſint, *l.1.D.ſi ag.vectig. l.5 in fid. D. arbor. furt.cæſ.*

VECTIGALEARII, iidem qui publicani & telonæ.

VECTVRA tam iumentorũ, quàm camelorum & nauium eſt, *l. 26. D. de pet.hæred.l.62. D. de rei vindi.l.15.§. item cùm quidam.D.loca. l.vltim.D.de leg.Rho. l.52.§.ſi quis ex ſociis.D.pro ſoc.l.39.§. 1.D. de leg.1. l. 13. §.ſi fructibus. D. de action. empt.*

VECTORES dicuntur, qui naui vehuntur, *l.1.§.fi.l.3.§.5.D.nau. cau.ſta.l. 1.D.fur.aduerſ.naut l.2.in princip.& §§.ſequent.D.de leg.Rho.de iact.* Græcis ἐπιβάται dicuntur l.4.de legib. naual. ἐὰν δὲ τοῦ ναυκλήρου αἰτίαν καταγνῶσιν οἱ ἐπιβάται τὸ πλοῖον, &c.

VEGETARI, pro recreari, ſiue ſanũ tueri, *apud Imp.Conſtantinum, l.1.de cuſto. reor.* Nec verò, inquit, ſedis intimæ tenebras pati debebit incluſus, ſed vſurpata luce vegetari.

VEHICVLA, carruchas interpretantur Impp.*l.vnic.C.de hono.vehicu lib.* 11.eo verbo vſus eſt auctor feudor *c.vnic. §.mercator.de pace tenen.in vſib.feud.*

VEL, *ait Feſtus libr.* 19. conligatio eſt diſiunctiua, ſcilicet earum rerum, quæ natura diſiunctæ ſunt: in quibus Aut, coniunctione rectius vtimur, vt Aut dies, aut nox, ſed earum quæ non ſunt contrariæ, quæ eligatur, nihil intereſt.

Vel polyſemum eſt, quandoque enim emendationis nota eſt, *l. bona fid. D. de noxalib.* aliquoties pro, *& l.ſæpè.D de ver. ſign.l.cùm quidam.D.eod.ſi.* aliquando alternatiua vox eſt, *c.inter cæteras. extra de reſcri.* Interdum pro ſaltem ponitur, *l. multum. D.de hæred. vel actio. vend.* plerunque ponitur pro, etiam, *l. quodſi Epheſi.D.de eo, quod cert.loc. & §.per occaſionem. de nupti. conſtit.* 22. & cùm dicimus, Vel illius teſtimonio, id eſt, illo teſte. Aliquando negandi vim habet, *vt l.ſi de tua. C. de don.inter vir. & vxor.* Sæpiſſimè etiam ponitur pro quando, *l.2.C.de in dot.l.1.§.imbre.D.de aq.& aq. plu.* Quandoque etiam ponitur pro veluti, & ſimilitudinis nota eſt, *l.pen.* D.*de fideiuſſ.* Quandoque quãtitatis ſignificatiua eſt, *l.plane.§.1.D.de leg.1.* Quando autem diſiungat, an non, diſcutit Bar. *l.ſupra iter.D.de aq.& aq.plu.arcen.*

VEL CÆTERIS, formula in feudi conceſsione quid ſonet, docent Interpretes, *rub.de eo, qui ſibi, vel hæred.ſuis, in vſib.feud.*

Vel cæteris quos ſecum habet, formula, *in l.qui iuriſdictione.D.de iuriſdict.* cõiũgit, vt ex lectione eius legis conſtat, *& vide c.1.extra vt lite non conteſt. & ca.2 de dol.& contum.*

VELA appellabãtur, quæ in ædibus vel vmbræ gratia, vel arcendi frigoris ventíque excludendi cauſſa obtendebãtur, *l.17.§.quæ tabulæ.* D.*de action.empt.l. 41.§.item hoc prohibetur. de legat.* 1.*l.12.§.ſi domus.* D.*de inſtru.vel.inſtrum.* vbi etiam vela cilicia ideo parari ſcribitur, ne ædificia vento vel pluuia laborent. Martial. lib.14. Epigram.

Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

Seneca lib.4.Natur.quæſtio. Itaque quãuis cœnationem velis ac ſpecularibus muniant, & igne multo doment hiemem. *Suetonius in Calig.cap.26.* Reductis interdum flagrantiſsimo ſole velis, emitti quenquam vetarent. *Tertullyanus in lib. de habitu muliebri*, de Parthis & Medis loquens: Sed & parietes Tiriis & hyacinthinis & illis regiis velis, quæ vos operosè reſoluta transfiguratio pro pictura abutuntur. Sic velum in meniano immiſſum, *in l.2.§.cum quidam.D. ne quid.in loc.pub.* & cubicula obductis velis opaca. *apud Plinium libro ſeptimo Epiſtolarum ad Cornutum.* Foribus etiã obtendebantur vela. *Suetonius in Claudio:* Prorepſit ad ſolarium proximum: intérque prætenta foribus vela, ſe abdidit. *Lamprid.in Heliogab.* Qui ſubito militum ſtrepitu exterritus, in angulum ſe

condi-

condidit: obiectúque veli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi, ſe texit, ſic leg.5. Cod. de naufrag. leuato velo, id eſt, patente velo, aperta fore. Suidas: παραπέτασμα, παρακάλυμμα, παράπλωμα, τὸ λεγόμενον βῆλον.

VELAMENTVM, *in leg. cum duobus. 52. §. ſi in coeunda. Dig. pro ſocio.* quod velat, & ſupplet. Si in coeunda, *inquit Vlpianus ex Celſo*, ſocietate, artem operámve pollicitus eſt alter, veluti cùm pecus in commune paſcendum, aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus, nimirum ſibi etiam culpa præſtanda eſt. precium enim operæ artis eſt velamentum: Id eſt (*vt exponit Duarenus*) pecunia quam accipit is qui operam confert, ſupplet & velat quod in arte vel opera deeſt: ideóque pecuniam conferenti de culpa tenetur qui operam confert. Velo (*vt vult Hotomanus*) Pretium quod artifex accipit, velat atque abſcondit ipſius artem, facítq. vt nulla eius ratio ducatur: ſícque ille qui pecuniam contulit nõ minus quàm hic ſocietatem iuuet, ac eius pecunia loco operæ ſit. Cuiacius Leuamentum legit & illud. Pretium operæ artis, κατ' ἀσύνδετον dictum à Celſo putat: vt ſit ſenſus, In ea etiam ſocietate, quam quis ita contraxit, vt ipſe pecuniam, alter artem, operámve conferret, ab ipſo culpã præſtari, quod æſtimatio, ſiue pretium artis, vel operæ ei ſit leuamentum non mediocre, atque adeo quod ita contracta ſocietas, ipſius quoque vtilitatem reſpiciat. Et ita videtur intellexiſſe Iuſtinian. *§. de illa ſane. Inſtit. de ſocietate.* Vide Leuamentum.

Velamentum, pro prætextu, vel colore quæſito poſuit conſtitutio principalis. *leg. velamento. Cod. de poſtul.* Velamẽto abſentiæ patroni cauſſæ, rurſus ad finitas quæſtiones quis fruſtra redire conatur, *ſic leg. 1. Cod. de quibus mun. vel præſta. velo leuato. l. de ſubmerſis. C. de naufr. li. 11.* eſt ſummariè & de plano, nulla iudicij ſolemnitate adhibita.

VELATA mulier, *c. vlt. 24. diſt.* & Velata ſponſa ibidem, *vbi vide Archid.*

VELABRVM, locus, in quo vela obtendebantur, ſub quibus olearij vendere ſolebant. Velabra, etiam ventilabra eſſe ait Feſtus, *vt refert Adrian. Turnebus lib. 3. Aduerſariorum capit. 5.* Idque imminuto vocabulo, ex trita videlicet ſyllaba.

VELLEIA lex, vide Catalogum legum.

VELLEIANVM Senatuſconſultum, *vide SC. Velleianum.*

VELVT, improprietatis vel fictionis nota eſt. Sic Velut hæredes dicuntur bonorum poſſeſſores, & cæteri honorarij ſucceſſores, quoniam hæredes ſola lex vel conſtitutio principis facere poteſt, *leg. 1. Digeſt. de poſſeſſ. hæred. §. quos autem. Inſtit. de bon. poſſeſſ.* Peculium veluti patrimonium eſſe dicitur, *leg. 32. § 1. & 39. Digeſt. de pecul.* quoniam patrimonium ſubiectæ alieno iuri perſonæ non habent. Sic

Veluti poſſeſſor iuris dicitur, *l. 16. §. penultim. l. 18. § ſi quis. Digeſt. de pet. hæred.* quoniam iuris poſſeſsio propriè nulla eſt. Pari ratione & interdicta veluti poſſeſſoria de iuribus prædiorum conſtituta dicuntur, *leg. 20. de ſeruitutib.* Et Velut longa poſſeſsio, quæ vſu nititur, qui in rebus incorporalib. poſſeſsionis vicem repræſentat, *l. 5. §. pen. D. de itin. actúque. 2. D. de ſeruitutibus.*

Velut Mutiana cautio, *in leg. 71. Digeſt. de conditio. & demonſtr.* quæ ad exemplum Mutianæ comparata & introducta eſt.

Velut vti poſsidetis interdictum, pro vtili interdicto, *in l. 2. §. proponitur. D. de ſuperficiebus.*

Velut pacto tranſegiſſe dicitur, qui contentus fuit pignora in creditum poſſidere, *l. 13. §. ſi pignora. D. de re iud.*

Veluti plerunque verum exprimit, *l. precibus. C. impuber.* Similitudinis etiam nota eſt, *leg. 2. §. hæc verba. D. de interdict. §. ſicut. Inſtit. de ſatiſd. tut.* Exempli quoque ſignificatiua eſt, *l. qui reſtituere. D. de rei vind.*

VENAS aquarum, *in l. ſi in meo. 21. Digeſt. de aqua & aq. plu.* accipere debemus meatus ſubterraneos. Sic Venas fontis, *leg. 34. in fin. D. de ſeruit. ruſt.* & Venas putei *l. 24. §. fin. D. de damn.* Sic diximus Venas metallorum, & lapidicinarum, *in l. 13. § inde eſt. D. de vſufruct.* Et Venas ſaxorum, *l. 2. & l. 10. de metall. C. Th.* Et Venas ferri, *in l. 1. de fabricenſibus,* vbi falsò Venerabilis, pro venæ nobilis legitur. ita enim emendandum *ex l. 2. C. Th. eod. tit. & ex Caßiodor.* Seculis ſuis

producit nobilis vena primarios Græci ἀπαλὴν, καὶ καθαρὸν, δὲ χρῶς λυόμενον τῶ πυρὶ καὶ χωριζόμενον.

VENALIS ſententia, quæ pretio fertur, *l. venales. Cod. quando prouo. non eſt neceſſ.* Sic eodem ſenſu Venalitatem dixit Leo Imp. *l. vnic. in fin. C. de monop.* Venalis poſſeſsio, *l. 1. Cod. rerum permut.* quæ vendenda proponitur.

VENALIVM nomen, *quemadmodum Quintilia. lib. 8. cap. 1. ſcribit*, cùm cõmune ſit omnibus rebus, quæ mercis numero habentur, tamen peculiariter ſeruis nouitiis tribuitur, *leg. 11. Dige. de neg. geſt. Seneca lib 4. de Benefic. cap. 12.* Mercator vrbibus prodeſt, medicus ægrotis, mango venalibus. *Idem lib. 11.* Detrahis veſtimenta venalibus, ne quæ vitia corporis lateant. *Plin. lib. 35. cap. 17.* Eſt & viliſsima, qua Circum prædocere ad victoriæ notam, pedéſque venalium trans mare aduectorum denotare inſtituerũt maiores. Et ſic Cicero quod in oratione poſt Reditum dixit, de grege venalium, in Oratione Piſoniana diſertè de grege nouitiorum dixit. *Quintilianus Declamatio. 338.* Cùm fortè videret puerum venalibus interpoſitum, & cognouit, & adgnitus eſt. *Sueton. in lib. de clar. Rhetorib.* Venalitij cùm Brunduſij gregẽ venalium naui educerent, formoſo & pretioſo puero, quod portitores verebãtur, bullam impoſuere. Inde

VENALITIA familia, quæ venalis eſt, *leg. ſed ſi. 31. §. fin. Digeſt. de dona. in ter vir. & vxor. Sueton. in Auguſt. cap. 42.* Magna verò, ait, quondam ſterilitate ac difficili remedio, cum venalitias, & laniſtarum familias vrbe expuliſſet. Sicque ſumitur Venalitia in plurali, *leg. 5. §. fin. Digeſt. de iure delib.* Qui poſsit (*inquit Vlpianus*) etiam ea quæ nimium ſumptuoſa ſint, veluti iumenta, aut venalitia, item ea quæ mora deteriora fiant, vendere.

VENALITIVM, *leg. 4. Cod. de proximis ſacr. ſcrin.* accipitur pro vectigali rerum publicè venalium: quidam Galliæ populi vocant *leide*. Superindictum, inquiunt Impp. non timeant, venalitium non petantur, ſolúmque canonicæ indictionis præſtet tributum.

VENALITIARII mangones, id eſt, mancipiorum negotiatores, qui ſeruorum negotiationem exercent, *leg. 207. D. de verb. ſign. l. 1. §. 1. Dig. de tributo.* Hos Venulitiariam vitam exercere Vlpian. dixit. *leg. 63. §. fin. Digeſt. de leg. 3.* Vocantur etiam Venalitij, *leg. vltim. D. de ædil. edict.* vbi quod Ex venalitio, Baſilica, παρὰ σωματεμπόρου: Cicero pro Cornelio: Multi venalitij mercatoréſque.

VENALITAS, *l. vnic. ſub fi. C. de monopolis.*

VENATIONES dicebantur ludi, in quibus feræ magno diſcrimine ab iis qui depugnabant, conficiebantur, *l 1. §. beſtias. D. de poſtul. l. ciuitatibus, 122. D. de legat. 1.* Hinc

VENATORIVS ludus, genus illud pœnæ, *apud Vlp. l. aut damnum. §. fi. ff. de pœnis.*

Venationem reditui connumerat Vlpianus, *l. 9. §. 4. D. de vſufr.*

VENATIO etiam μεταφορικῶς ad alia transfertur. nam pro adulatione ſumitur, *capit. ne quid. 11. quæſt. 3.* Hinc Venari auram popularem dicimus, id eſt, captare.

VENATORES & aucupes vtrum in vrbanis, an in ruſticis ſeruis contineantur, poteſt dubitari. Sed dicendum eſt, Paulo tradente, vbi paterfamiliàs moraretur & hos alebat, ibi eos numerari, *leg. ſeruis vrbanis. 99. de legat. 3.* Sic

Venatores ſerui, & venatorium inſtrumentum, *leg. 12. §. ſi in agro. Digeſt. de inſtr. quæ lega. & apud Paul. lib. 3. Sentent. titul. 6.*

VENDICO, vide Vindico, nihil enim differunt.

VENDERE pro emere poſuit *Iulian. l. 7. § qui bona. D. pro empt.* & è contrario emere pro vendere poſuere Imp. *leg. vnic. Cod. ſi ſeruus extero emi.* Vnde & meritò dixerit *Gaius l. 19. D. de act. empt.* Veteres, ait, in emptione venditionéque appellationibus promiſcuè vtebantur: id eſt, & in locatione, & conductione, *vt eſt legendum in l. ſeq.* Nec enim, *inquit Cuiac. Obſer. 9. cap. 15.* emptionem pro venditione, vel emptorem pro venditore, nec è contrario vt acciperent: ita locuti ſunt: ſed locationem venditionem appellarunt ſæpè, & conductorem emptorem, ſiue redemptorem, vt mercedem ſiue penſionem, pretium, quia locatio & conductio proxima eſt emptioni &

ni & venditioni, eiuſdémque regulis conſtat. *Hygen. 2. de limitib. conſt.* Mancipibus ementibus, id eſt, conducentibus in annos ſingulos. *Feſtus*: Venditiones olim dicebantur Cenſorum locationes.

Vendendi verbum ad omnem alienationem in lege XII. Tabul. pertinere docui, *lib. 4. Vet. Iuriſprud. l. 3.* Verba legis hæc ſunt: PARENTIBVS LIBEROS TER VENDENDI IVS, ATQ. POTESTAS ESTO, quod quando parentibus liceat, *docui ex l. fi. Cod. de patr. qui fil. diſtrax.*

VENDIBILE, quod facilè vendi poteſt, & quod vulgare, vulgóque gratum.

VENDAX, qui facilè vendit, *apud Catonem*: Patremfamiliàs, inquit, vendacem non emacem eſſe oportet, *titul. 2. ad finem.*

VENDITVM rectè dicitur etiam quod in dominio venditoris manet, non autem alienatum, *leg. 67. Dig. de verbor. ſignific.* falſum igitur eſt quod quidam aiunt, Vendere eſt iuſto pretio rem dare. Nam dare eſt dominium transferre, §. *ſic itaque. Inſtitut. de action.*

VENDITIO in aſſem, *apud Modeſt. in l. Titius. D. quib. mod. pign. vel hypo.* intelligitur, *vt Alciatus ſentit*, cùm quis tanti rem pignerauerit, quanti vendi poterat, *capit. 33. libro ſecundo Parergωn.*

Venditio perfecta dicitur, quam ſecuta eſt traditio, §. *vendita. Inſtitut. de rer. diuiſ.* proin. vt pro non facta cenſeatur, ab ea recedi poteſt nudo conſenſu, *l. ab emptione D. de pact. & l. 1. D. de peric. & com mod. rei vend.*

VENENVM τὸ φάρμακον ἐστι. ideóque Venenum qui dicit, *ait Gaius*, adiicere debet, vtrum malum, an bonum: nam & medicamenta venena ſunt: quia eo nomine omne cõtinetur, quod adhibitum, naturam eius cui adhibitum eſſet, mutat: cùm id quod nos Venenum appellamus, Græci φάρμακον dicunt. Apud illos quoque tam medicamenta, quàm quæ nocent, hoc nomine continentur: vnde adiectione alterius nominis diſtinctio fit: admonet nos ſummus apud eos poetarum Homerus. nam ſic ait, φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά. *leg. 236. D. de verb. ſign leg. 1. §. perſuadere. D. de ſer. corrup. l. 3. §. 1. D. de ſicar.* Vnde apud *Ciceronem lib. 3. Offic.* vbi vulgò, Qui vinum fugiens vendit ſciens, in vetuſtis codicibus legi teſtatur Briſſonius, venenum fugiens, id eſt, medicamẽtum. *Non. Marcell.* Medicinam, *ait*, & venenũ dicimus: tractatum à Græcis, qui venenum φάρμακον appellant, quod antiquorum exemplis comprobat. Similiter *Seruius in 1. Georg.* ad illa verba, Ille malum viros. Benè, ait, addidit malum, ad diſcretionem. nam virus & bonum & malum eſt, ſicut venenum, quod idem eſt. Venit autem à Græco. Nam illi φάρμακον medium habent, id eſt, bonum & malum. Inde adeò eius veneni quod nocet, mali adiectione diſtinctio fit, *leg. 9. D. ad leg. Aquil. l. 35. §. veneni mali D. de contra. empt. l. 7. D. de lege Pomp. de parri. l. 4. §. 1. fam. erciſc.* Et huiuſmodi venenum Quintilianus Declam. 350. interpretatur potionem mortis cauſſa datam. Hinc

VENENARII, intoxicatores, & qui venena miſcent, *l. 29. §. venenarij. D. de pœn. Tertullian. in Apologet. ca. 43.* Nam ſi qui fortè verè de ſterilitate Chriſtianorum conqueri poſſunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum ſicarij, venenarij, magi. *Idem in lib. de pudicitia*: Vt tragœdias omittam, ſciunt hodie venenarij, ſciunt magi. *Suetonius in Neron cap. 33.* Britannicum veneno aggreſſus eſt: quod acceptum à quadam Locuſta venenariorum iudice, cùm opinione tardiùs cederet, ventre modò Britannici moto, mulierem ſua manu verberauit, arguens pro veneno remedium dediſſe. *Quod idem Cornelius Tacitus lib. 12. refert. Vtitur etiam hoc verbo Iulius Firmic. lib. 6. cap. 19.* Hæc eo pluribus exemplis confirmauimus, quòd in huius verbi interpretatione lapſus eſt Baptiſta Pius in poſterioribus Annotationibus.

VENERARI verbum compoſitum ex venia, & orando, *ait Feſtus libro 19.*

VENERABILES domos, locóſque in conſtitutionibus recentiorum Imperatorum exaudire oportet, eccleſias, xenones ptochotrophia, noſocomia, brephotropia, orphanotrophia, & alia id genus, *leg. 18. l. 19. Cod. de ſacr. ſan.*

eccleſ.l.33.l.37. *C.de epiſc.& cler.* quorum verborum interpretationem ex epitome Iuliani patritij in Nouellam Iuſtiniani Imper.7. verſic. καὶ πρὸς γε. ſic adſcribemus:Xenodocheon, ait,locus eſt venerabilis, in quo peregrini ſuſcipiuntur. Ptochotropheon,locus venerabilis, vbi pauperes & infirmi homines paſcuntur.Noſocomium,locus venerabilis, in quo ægroti homines curantur Orphanotropheon,locus venerabilis, in quo parentibus orbati pueri paſcuntur. quod & Moſchopulus probat, περὶ σχεδῶν, Orphanotropheon exponens, ἔνθα οἱ ὀρφανοὶ τρέφονται. Ait præterea Iulianus: Gerontocomium locus, in quo pauperes, & propter ſenectutem ſolam infirmi homines curantur.Brephotropheon, locus venerabilis, in quo infantes aluntur.Hactenus Iulianus.

VENIA ætatis, beneficium,indulgentia,permiſſio,*C.de his qui veniã ætat. impetr.per totum.* Hæc aufert aliud beneficium,nempè,Reſtitutionis in integrũ, *per Bart. ibidem.*Venia tamen in actione edicti, de in ius vocando, non eſt intelligendus generalis ille permiſſus magiſtratus, cum poſtulanti iuſtitiam decernit citationem,vt aduerſarius in ius vocetur. Nam venia eſt ſolemniter impetranda aduerſus perſonas reuerendas, hoc eſt, primùm deſignanda eſt qualitas perſonæ,quænam reuerentia illi debeatur: deinde ſumma controuerſiæ eſt exponenda,quare velit talem perſonam conuenire in iudicio.tum ſi iudex cauſſa ſummatim cognita, permittat reum vocari in ius:dicitur impetrata venia id fieri,& in actis deſcribendum eſt.

VENIENTANI,ſiue vt in vulgaribus Veientani, numerantur ab Vlpia. *in l.19.§.penultim.de aur.& arg.leg* inter lapillos non pellucidos.*Plinius lib.*37.*capit.*10.gemmam appellat,Veientana,*inquit,*Italica gemma eſt,Veiis reperta,nigram materiam diſtinguente limite albo.

VENIRE ad iudicium, *vt in leg.ſi eum iudicio.in fin.D.ſi quis cautio.*Item ſecum poteſtatem agendi facere,*vt in leg. etſi poſt tres.Digeſt eod.tit.*Item,Ire in Ius. Vel ſicut nunc loquimur, comparere in iudicio:Stare iuri,& cętera id genus, ad reum referuntur. Sed exhibere reum, *d.l.ſi cum iudicio. in princip.* Item ſiſtere reum,ad fideiuſſorem pertinent.Vtrunque autem complectitur Cautio iudicio ſiſti, ſiue quis pro ſe, ſiue pro alio promittat. Cuius oppoſitum eſt, promiſſionem deſerere. Nos nunc dicimus, Cautionem de ſtando iuri. Quæ omnia incautum fallere poſſent, ſicut Accurſius errauit.

VENTER,pro muliere prægnante, *leg.*1. § 1. *D.de vent.in poſſeſſ.mitt.* Hinc Ventrem mittere in poſſeſſionem hæreditatis, id eſt, mulierem prægnantem, quæ hæredem ſe paritùram adſerit,*leg.*1. *in princ.de vent.in poſſeſſ.mit.*Itaque Ventrem *in l.ventre.*84. *D.de acq. hæred.* interpretatur Alciatus ibidem in legis ſumma pro poſthumo, cuius ſententia vera eſt.

Ventrem ferre,prægnantem eſſe,*l.inteſtato.D.de ſuis,& legitim.§.mulier.in authen.de reſtitut.*

Ventrem facere paries qui intumeſcit, qui procumbit,qui proiectus eſt, Alfeno dicitur,*l.*17.*D.ſi ſeruit.vindic.*

VENTRALIS, ſeu, Ventrale,faſcia eſt, vt Palæmo, & Paulus in Gloſſis exponunt. ſic dicta, quòd ventrem operiat.Aliæ gloſſę, Ventrale, κοιλιόδεσμος, φοῦνδα. Alij tegumentum ventris exponunt,in quo res leuiores poni ſolent. *Et ita ab Adriano Imp.l.diuus.Digeſt de bon. damn.* pro funda.id eſt,crumena ventralis accipitur.Nummulos (inquit)in ventralem,legendum ventralem *Plin.lib.*8. *cap.*48.Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra ſicut villoſa etiam ventralia.*Idem lib.*27.*cap.*7. de abſinthio loquens, Arcet inguinum tumorem in ventrali habitum. Eodem ſenſu Latini fundum & profundum dixerunt. *Macrobius:* Demiſſa in fundum (*ſic habent,teſte Cuiacio,libri veter.*)pauperem manu, paucos denarios protulit. *Caper Grammaticus;* In profundum nummi,vel in arcam conduntur.

VENTILARI cauſſa dicitur,*l.*6. *Cod.pro ſocio.* cum de ea dubitatur,tractatur,& agitatur: De ſocietate apud veteres dubitatum eſt, ſi ſub conditione contrahi poteſt,&c.ſed ne ſimili modo apud poſteritatem, ſicut apud antiquitatem huiuſmodi cauſſa ventiletur: ſancimus, &c. Alio ſenſu ſerui dicuntur mortui domini cadauer ventilare *leg.vnic.§.ſed & qui.Cod.de Lat.lib. tol.* Id eſt, thure,

thure, *vt exponit Imerius.*

VENTOSVS dies, in quo flat ventus, *apud Vlpianum, leg. qui accidit. §. penultim. ad legem Aquiliam*: Siquidem die ventoſo id fecit, culpæ reus eſt. Nam & qui occaſionem præſtat, damnum feciſſe videtur.

VERBERARE, eſt cum dolore cædere: pulſare, ſine dolore. *Vlpian. in leg. lex Cornelia. §. 1. Digeſt. de iniur.* Deſeruit autem ſubiectæ materiæ potius, quàm proprietati verborum. nam plerunque confunduntur, *leg. 4. §. ſi cum ſeruum. Digeſt. de bon. rapt.* Vide Pulſare.

VERBERARE dicitur abuſiuè, & qui pugnis cæciderit, *Vlp. in l. Item apud Labeonem. D. de iniuriis.*

VERBERA ſeruilia, *leg. 12. Digeſt. de iur. fiſc. interpretatur Briſſonius libro 3. cap. 9. Antiq.* flagra, flagella, lora, quibus ſeruos rumpi ſolitos conſtat, *leg. ſed eo eſt quæſtionis § pen. & l. item apud §. adijcitur. Digeſt. de iniuriis. & ex veteribus comœdiis.*

VERBVM Varro à veritate deduci vult, quod verum nos loqui oporteat. *Vide Bartol. in leg. Gallus. §. item credendum. Digeſt. de lib. & poſthum.* Verba autem pro re & ſubiecta materia accipi debent, *leg. damni infecti quidem Digeſt. de damn. infect. Alciat. reſponſ. 46. num. 2. Bald. l. 2. C. commo. idem in rubr. C. de contr. empt. q. 9.*

Verba notæ ſunt paſſionum animi & voluntatis, *leg. Labeo. D. de ſuppellect. leg. l. ille aut ille. §. in verbis. & l. non aliter. D. de leg. 3.*

Verbis cōtrahi obligatio dicitur, quæ per ſtipulationem concipitur: quia non quibuſuis verbis contrahebatur, ſed ſolemnibus duntaxat, & certis: quorum formulæ à Iuriſconſultis conſcribebantur. itaque vt interrogatio concepta erat, ita ſubſequi reſponſionem oportebat, *leg. obligamur. 52. Digeſt. de oblig. & action. Paulus lib. Sentent. 5. cap. 8.* Obligationum firmandarum gratia ſtipulationes inductæ ſunt, quæ quadam verborum ſolemnitate concipiuntur. Verborum autem obligationis tres ſunt ſpecies: Stipulatio, *leg. cum patrem. Co. de iur. dot.* & de qua iam diximus. Dictio dotis, quę verbis quoque ſolemnibus fiebat, nulla interrogatione præcedente. nam *Caius 2. Inſtit. titul. 9.* ſcribit, dictione dotis ſine interrogatione tres tantùm perſonas obligari: mulierem quæ nuptura eſt, debitorem mulieris, parentem mulieris virilis ſexus. Tertia ſpecies eſt, iuſiurandum liberti iurantis ſe donum, munus, operas patrono daturum: nam, *vt ibidem Caius ſcribit*, libertus ſine interrogatione promittens, verbis obligatur. Alij duas tantùm conſtituunt: vnam, quæ expreſſis verbis fit vtroque loquente, ſeſéque exaudiente, *l. 1. D. de verb. obli.* Aliam tacitam, quam lex fingit, *l. vnic. C. de rei vxo. act.*

Verbis obligamur cùm pręcedit interrogatio, & ſequitur congrua reſponſio. *Modeſtin. in leg. obligamur. D. de act. & oblig.*

Verbum, pro oratione, ſiue (vt alij loquuntur) pro clauſula. *Modeſtin. leg. 4. §. 1. D. de vulg. & pup.* Sed ſi aliter pubes, alter impubes, hoc communi verbo, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO. ſibi fuerint ſubſtituti. *Paul. l. 15. Digeſt. de rat. rem. hab.* Amplius non pero verbum Labeo ita accipiebat, ſi iudicio petitum eſſet. Terent.

Verum hercle hoc verbum eſt, vulgò quod dici ſolet.

Verba geminata & repetita, voluntatem enixam & conſtantem indicant, *Bald. in l fructus. Cod. de act. empt.* cū multis ſimilibus, per pleroſque Doctores.

Verba generatim concepta, ad illa, quæ poſtmodum de nouo recenter emergunt, non ſunt porrigenda *l. qui cum tutoribus. in fin. D. de tranſact.* Idque obtinet, etiam ſi illa generalis forma verborum iureiurando eſſet roborata. *Baro Tautembergius citat in Viridario, c. cùm inter. P. & ibi gl. & Doctores. de Renunc.*

Verba merè æquiuoca, ſi per communem vſum loquendi in intellectu certo ſumuntur, talis intellectus præferendus. Hoc Felini ceu elegans dictum citat *Zaſius lib. 1. reſponſ.*

Verba intelligenda ſunt in caſu poſſibili, *vt rectè adnotauit Accurſius in §. primo Inſtitut. de obligat. titul. gener.* vt in obligationibus facti, ſiue rem fieri.

Verba quantumuis generalia, ad aptitudinem reſtringuntur, etiam ſi nullam aliam paterentur reſtrictionem, *per tex. in l. gradatim. §. 1. D. de mun. & hon. & gl.*

ab omnibus, Zaſio atteſtante, approbatam, in l. qui autem. §. fin. D. de conſtit. pecu. & l. ſed ſi compromiſſum. D. de arbit.

Verba non tam intuenda, quàm cauſſa & natura rei, vt mens contrahentium ex eis potiùs, quàm ex verbis appareat. *Bal. citat. l. ſi in venditione. D. commu. præd. Adde l. capitalium. §. Diuus. D. de pœnis, cum ſimilibus.*

Verba offendi poſſunt, imò ab eis recedere licet, vt verba ad ſanum intellectum reducantur *gl. in l. actorum. D. de re iud. & in l. non dubium. C. de legib. Hanc doctrinam poſt Bart. Bald. eleganter tractat in iam allegata l. Vide item Dinum c. fin. de regul. iur. lib. 6.*

Verba quę aliquid operari poſſunt, non debent eſſe ſuperflua, *l. ſi ſtipulatus. D. de vſur. l. ſi quando. de leg. 1.*

Verba ſimpliciter poſita, debent intelligi in potiori & pleno ſignificatu, *l. 1. §. 1. D. ſi ager vectigal.* Non eſt audiendus, nec ferendus aliquo modo, qui verbum ſimpliciter poſitum, à toto ad certam qualitatem reſtringit, arctat & perputat.

Verba ſtrictæ ſignificationis ad latam extendi poſſunt ſi ſubſit ratio. *Vide poſt gl. Angelum in Authen. Vt hi qui oblig. poſt princ. in verbo,* Ad curationem.

Verba clara & manifeſta quæ interpretari velit, ferendus non eſt. *Iaſon. poſt Docto. in l. quicquid aſtringendæ. D. de verb. oblig. citat commodum text. in l. ille aut ille. §. cum in verbis. de leg. 3. l. non aliter. D. eo. l. ſi mihi & Titio. §. fi. l. continuus. §. cum. D. de verb. oblig.*

Verba obſcurè prolata, eo ſunt intelligenda ſenſu, quem ſolent rectè intelligentibus generare, *ea. ex literis. 1. de ſponſ. & matrim.*

Verba PLENITVDINIS POTESTATIS, ET CERTAE SCIENTIAE, exprimi in priuilegio opus non eſt, ſi adſunt æquiualentia. *Vide Baldum in l. Lapilli. D. de rer. diuiſ. & Felin. poſt Abb. in capit. Nonnulli de reſcriptis.*

Verba & vocabula abſolutè poſita, propriè & non καταχρηστικῶς accipienda ſunt, *l. ea. l. D. de teſt. l. nepos. Proculo. D. de verb. ſign. & vide Commentarios quatuor. de verb. ſign. And. Alciat.*

Verba geminata, & exuperantia reſtringenda ſunt pro re, & ſubiecta materia, *l. ſi ſtipulatus. D. de vſur. And. Alciat. reſp. 203. num. 28.*

Verba, durante vita, habent vim conditionis, *l. ſi ego §. 1. D. de iur. dot. Barto. l. 1. §. 7. D. de conditionib. & demonſtrationibus.*

Verba cum effectu accipienda ſunt, *l. pen. D. ne quis eum. & l. 1. §. hæc verba. D. quod quiſque iur.* quod de iis accipiendum eſt, vbi lex effectum exigit, idque potiſſimum in iis, ob quæ pœna irrogatur.

Verba dubia in reſcriptis, priuilegiis, contractibus, iudiciis, & voluntatibus vltimis, quî accipienda ſint, *vide text. in l. ſi quis intẽtione. D. de iudic. & l. veteribus. D. de pact. l. in ambiguis. de diuerſ. reg. iur. & ibi vide interpretes.*

Verba teſtamenti generalia generaliter intelligenda ſunt, *l. 1. §. generaliter D. de leg. præſtan.* quod tamen indiſtinctè recipiendum non eſt.

Verba, quibus ſubſtitutiones concipiuntur, aliqua directa, aliqua obliqua, aliqua communia nominantur. Directa ſunt, per quę ſubſtitutus directò, & per ſe non per mediam perſonam ad hæreditatem peruenire poteſt; eiuſmodi ſunt indubitatæ, *vt Zaſius ait,* Hęres eſto. Item verbum, Dominus eſto. Item, Hæredem inſtituo, non quidem de ſui natura, ſed additum qualitati hęreditariæ: vt, Hęredem inſtituo: qui & Polito ſubſcribens, non recipit diſtinctionem Bartol. de verbis ciuiliter, & directò directis, vtpotè commentitiam. Vocantur etiam hæc directa verba, ciuilia, vt cùm *Vlp. tit.* 25. dixit fideicommiſſum non relinqui verbis ciuilibus: & Papinianus, conuenire inter omnes verbis ciuilibus filio puberi ſubſtitutionem in ſecundum caſum fruſtra & inutiliter fieri, *l. verbis. D. de vulga. ſubſtit.* Ciuilia autem vocantur, quoniam talia ſunt, qualia legum ciuilium verba, vtputà, Hæres eſto, Damnas eſto, vel Damnas ſunto, Dato, Facito, Præcipito, Capito, Sumito, Habeto, id eſt, imperatiua. *Cicero pro Balbo*, explicans illa fœderum verba: Imperium, maieſtatémque populi Romani comiter conſeruato; quæ ita praſcripſit Liuius, *libro* 38. Verbi (inquit) genus hoc, Conſeruato, quo magis in legibus, quàm in fœderibus vti ſolemus, imperantis eſt, non precantis. Et Porphyrio ad hæc Horatij verba, ſcribentis ad Trebatium, Tranſnanto, Habento; Directis,

inquit

inquit, verbis vtitur propter iuriſperitos. Obliqua autem, ſeu inflexa, cùm teſtator iubet, rogat, mandat, iniungit hæredi, vt reſtituantur bona Titio. Vnde verbum, Reſtitui, verè obliquum eſt, ſicut & alia verba diſtribuendi, vt cùm teſtator dicit: Bona mea diſtribuantur, reddantur, diuidantur, partiantur, & ſimilia, quæ per diſcurſum iuris inueniri poſſunt: & maximè iſta verba, Rogo, Volo, Mando: quibus verbis fideicommiſſaria ſubſtitutio conficitur, quam & precariam nominat Iuriſconſ. *in l. quærebatur. §. 3. D. de teſtament. militari.* Verbum, Iubeo, interdum precarium eſt, optantis & adulantis ſignificatum habens, & idem quod volo, vt cùm dicimus: Iubeo ſaluere *& in l. Aurelius §. vltimo. D. de libe. leg.* Reddi iubeo, fideicommiſſum eſt. Et quod dicitur *in l. C. commun. de leg.* Iubeo verbum eſſe directum, id non abs re fulcitur hoc articulo, fortè, veluti verecundiore adminiculo. Communia, quæ vtrique ſignificationi conueniunt, hoc eſt, quæ eſſe directa aliquando, poſſunt eſſe & obliqua. Nam ſi vniuerſitati bonorum adiiciantur, directa ſunt: ſi rem certam reſpiciant, obliqua, iuxta doctrinam Baldi, tametſi eam Zaſius noſter, cùm pro acumine ingenij, tum pro ſenſu reſponſorum à priſcis Iuriſconſultis proditorum, rectè excuſſo demonſtrat non eſſe perfectam. Bartolus complura numerat verba communia, in notiſſima lege Centu. de vulg. Quanquam & alia adnumerantur inter Communia, videlicet: pertineat, remaneat, redeat, reuertatur, deuoluatur, deferatur, habeat, conſequatur. Item verbum, deputo, relinquo, competat, maneat, & multa id genus, quæ apud vtriuſque iuris interpretes annotare licet, inter quos ſuper verbo, Succedat, nondum conuenit. De verbo Lego, conſtat, quòd quamuis ex latiſsima ſignificatione etiam ad hæreditatem poſsit accommodari argu. *l. verbis legis. D. de verbo. ſignific.* eſt tamen hodie coanguſtatum ad res ſingulares legatas per iam dictam legem in fi. Solebāt etiam nonnunquam teſtatores directis ſimul, ac precariis verbis idem relinquere, vt ſi iure legati valere nequiret, ſaltem valeret iure fideicommiſsi, *vt l. Publius. l. non ad ea. D. de conditio. & demonſtra. l. quiſquis. D. de legat. 3. l. Aurelius. §. Titius. D. de lib. leg. l. ſi quis ſeruo. D. de manu. teſt.* & his plerunque verbis, Do, lego, daríque volo, priora enim ſunt directa, poſteriora, precaria.

Verba teſtamenti, faciant, diſponant liberè, cauſſam dominij habent. *Authen. de reſtitutionibus. § ſi verò,* ibi, Et licentiā habere, &c.

Verborum ſubtilitatem, Iulianus accipit, pro ſummo iure, *in l. ſi tibi pecuniam. D. ſi cert. pet.* Sed hæc (inquit) intelligēda ſunt propter ſubtilitatem verborum. Benignius tamen eſt, vtrunque valere. *Adde l. ſi fundus. §. ſi pluris. D. de pign. & hypoth.*

Verborum ſuperficiem tenere, non ſatis eſſe ad inueſtigationem Iuris, meminiſſe oportet, ſed interius reſpicienda eſt mens Legiſlatoris, qua ratione motus fuerit ad ſtatuendum aliquid. Scire leges (*inquit Celſus*) non eſt verba earum tenere, ſed vim ac poteſtatem, *in l. ſcire leges. D. de legibus.* Non quod voluerit Celſus negligi prorſus verba, quorum primam oportet eſſe cognitionem, & ſine quibus mens proferentis percipi non poteſt, vt ipſe tractat eleganter *in l. Labeo ait. §. vltim. D. de ſupell. legat.* Imò ſenſit potius vtrūque coniungendū eſſe.

Verboſus, hoc eſt, loquax. Accurſius *in l. & ea cauſa. in prin. D. de poſtul.* rectè exiſtimat, hominem plus æquo verboſum, prohibendum eſſe pro alio poſtulare. Imperator quoque verboſos aſſertiones deteſtatur, *in l. ampliorem. §. in refutatoriis. C. de appellat. Gaius in l. 1. de orig. iur. dixit*: verboſos commentarios, pro prolixis, ac verbis abundantibus. Vt Satyricus: —*Verboſa & grādis epiſtola venit A Capreis*:— Quibus verbis, Eraſmo exponente, ſignificatur prolixum diploma: qualia principes de magnis rebus ſolent mittere.

VEREDI, *in l. 4. & 8. C. de curſu public.* equi ſunt publici curſales. Procopius li. 2. belli Perſici: ὁ δὲ ἵπποις τοῖς δημοσίοις ὀχούμενος, οὓς δὴ βερέδους καλεῖν νενομίκασι. Sic Iulianus Patrit. Nouel. 30. τῶν δημοσίων ἵππων δρόμον, veredorum curſum interpretatur. A Græcis ταχυδρόμοι dicuntur. *ad l. 8. C. de curſ. public.* Hinc autem dictos eos ſcribit Feſtus, quòd veherent, id eſt, ducerent redas. *Iſidorus li. 12. c. 1.* aliam notationem adfert, quòd ſcilicet vias publicas currerent, per

quas & redas ire ſolitum erat. Qui autem reda ſcribunt: veredos ſcribunt: qui rheda verhedos, vt in Pand. Flor. l.vlt. D.de mun.& hon. De his ſic Auſonius in Epiſtol.ad Paulinum:

Vel celerem manum, vel ruptum terga veredum
Conſcendas propere, dummodo iam venias.

Sed cœpere etiam veredi appellari ſine reda. Vtebantur enim ad publicum curſum bobus, *l.1.C.Theod.de curſu public.* & mulis atque aſinis. quod ſuſtuliſſe Iulianum Socrates ſcribit, *libr.3.cap.1.* Carolū magnum iter feciſſe carpento iunctis bobus,& bubulco,ruſtico more agente, Eginhartus ſcribit.

VEREDARII, *apud Caſſiod.lib.4. Varr.ad Clodiſcal.* hi ſunt,qui iuſſu Principum huc atque illuc curſu publico mittuntur: vel qui, vt ſcribit Proco. de bello Vand. equis celeriter vecti literas regias perferunt. *Hieron.in hiſt.Eſter*: Clericus vagus,ait,veredarius vrbis.

VERERI, dubitare, *l.2.D.de damn. infect.& l.potior.D.qui pot.in pig.hab.*

VERECVNDIA, id eſt, reuerentia, *l.patronus.D.de donationibus.*

VERMINA dicuntur dolores corporis,cum quodam minuto motu, quaſi à vermibus ſcindatur, hic dolor Græcis στρόφος dicitur.

VERNA, ſeruus domi noſtræ, natus ex ancilla noſtra, aut ſeruo, *l.ſeruus. §.fi. de legatis tertio, l.cum ſuper vernis. C.de rei vendic. Paulus in l.ſeruis vrbanis.* Si vernæ, alij,ait, alij curſores legati ſint: ſi quidā & curſores & vernæ ſint, curſoribus cedent. Vernæ, *vt ait Feſtus libro* 19. qui in villis verè nati ſunt: quod tempus duce natura, fœturæ eſt: & tunc rem diuinam inſtituerit Marti Numa Pompilius, pacis, concordiæve obtinendæ gratia inter Sabinos Romanóſque, vt vernæ vincerent. Romanos enim vernas appellabāt, id eſt, ibidem natos: quos vincere pernicioſum arbitrium Sabinis, qui coniuncti erant cum populo Rom. *Hæc Feſtus.* Vernas veteres appellaſſe N.Marcellus ſcribit, qui vere ſacro fuerant nati: & habitum fuiſſe hoc nomen pro vitabili & maledicto.

Verna, *l.15. D.de auro argen.leg.* ſumitur pro liberto, non ſeruo. In hac enim lege teſtator vernis ſuis legat: quod ſi de ſeruis intelligeremus, inutiliter fieret. Libertos autem vernas etiam antiquæ inſcriptiones nobis referunt, vt hæc: *Fortunatus Auguſti libertus verna.* At verò ſignificātur ea appellatione, qui in ædibus noſtris nati ſunt: vt vernarum aprorum & luporum Martiali: qui in viuariis & piſcinis noſtris Marcus i. τῶν εἰς ἑαυτόν. Latinam cum Græca appellatione coniunxit hoc modo: οἰκογενὴς οὐερνάκλος. nam vt ſeruum & ſeruulum, ita vernam & vernaculum dicimus: quo nomine & Tribunorum plebis miniſtros quoſdam, aut ſeruos publicos Suidas appellat, eūdē quem Cedrinus de Februario & Camillo, ſiue hiſtoriā ſiue fabulā narrans.

VERONA ciuitas Venetiæ, à Brenno duce, Brenona primò, deinde mutatis literis, Verona dicta eſt, *vt Iuſti.refert li.20.* Alber. Veroniā dicendā tradidit.

VERSARI malè in tutela, pro non rectè fungi munere tutoris, *l.3.§.1.D.de off.præf.vrb.*

VERSICOLORIVM appellatione ea continentur, quæ tincta ſunt, & nota, neque detexta, neque contexta, vel uti purpura, coccū, & alia id genus. Quæ verò natiuo colore, vel alba, vel nigra ſunt, verſicoloribus non adnumerantur, *l.70.§.verſicolorib l.78. §. coccum. D.de legat.3.l.32.§.Labeo.D.de aur.& arg.*

Verſicoloria veſtis, *d.l.32. §.Titia.* Et Verſicoloria lana, *apud Paulum lib.3. Sent.tit.6.*

VERTISSE in vſus ſuos pupillarē pecuniam, vt vſuris maximis ſubiiciatur, tutor videtur, qui ſibi ſumpſit ex adminiſtratione nummos, vel clàm, vel quaſi ſua pecunia licenter abuſus eſt. Nec enim vtique qui non fenerauit, vel non depoſuit, vel qui debitor patris pupilli fuit, deinde ipſe ſibi non ſoluit, vel qui nec pecuniam pupillarē ſuo nomine fenerauit, in vſus ſuos vertiſſe intelligitur, *l.7.§.pecunia & §.ſeq.l.45. & 54. ff.de admin.tut.l.38.D.de neg.geſt.* Quod ſi tutor in vſus ſuos pecuniam conuerterit, inde aliquid in rem pupillarem impenderit, quantum impenderit, vertiſſe definit, *l.3.§.planè.D.de contra.& vtil.act.*

VERSVM in rem dicitur, quod in patrimonium redactum eſt, *l.2.D quod cum eo, l.21.D.de dolo, l.3.§.contractum. D.quibus ex cauſ.in poſſ.eat.l.1.§.item ſi quid. D.de ſeparat.*

Verſum

Verſum autem in rem, quod ad tit. de in rem verſo attinet, videtur quodcunque patris vel domini facultates aliqua ex parte amplificauit, dummodò ne ceſſarius ſumptus ille fuerit: puta agrum colendo, domum fulciendo, mancipia veſtiendo, mercando, vel creditori ſoluendo, vel tale quid faciendo, *vt Paul. li.* 1. *Sent. ſcribit, tit.* 9. *Vlpian.* autem in rem verſum videri, ait, ſiue id ipſum, quod ſeruus accipit, in rem domini conuertit: veluti ſi triticum acceperit, & id ipſum in familiam domini cibariorum nomine conſumpſerit: aut ſi pecuniam à creditore acceptam, creditori dominico ſoluerit, & generaliter toties de in rem verſo actionem eſſe, quibus caſibus procurator mandati, vel qui negotia geſsit, nego. geſtorum haberet actionem, quo tieſque aliquid conſumpſit ſeruus, vt aut meliorem rem dominus haberet, aut non deteriorem. *l.* 3. §. 1. *&* 2. *ff. de in rem verſ.*

VERSVRAM facere, mutuam pecuniam ſumere: ex eo dictum, quòd initio qui mutuabantur ab aliis, non vt domum ferrent, ſed vt aliis ſoluerent, vel vt verterent creditorem. Feſtus. Vel ſic: Verſura fieri propriè dicitur, cùm creditoris conuerſio quædam, & mutatio fit: id eſt, cùm quis alij vt ſoluat, ab alio pecuniam mutuatur. nunquam tamen verſuram facere ſimpliciter ſignificat, æs alienum contrahere. *Cicero pro Calio*: Tabulas, qui in patris poteſtate eſt, nullas conficit: verſuram nunquam omninò fecit vllam. *Donat. in Phormi.* Verſuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno ſoluit. Dicitur etiam Verſuram facere, cùm minore fenore acceptam quis pecuniam maiore occupat.

VERTON, vel Ferton, habetur in Decret. Pon. 12. quæſtio. 2. plurib. capitib. quòd quatuor in partes res Eccleſiaſticæ diuidundæ ſint. *cap. mos eſt, & cap. ſanctimus.* 12. *quæſt.* 2.

VERVS, pro æquo & iuſto, non tantùm à Cicerone, ſed etiam à Iuriſcoſſ. vſurpatur, *l. omnes. de in integ. reſt. l. ſi fideiuſſor. in fi. de leg.* 3. *Inſt. ex quib. cauſ. manu. non lic. §. ſemel.*

VERVM opponitur falſo, *l. ſi quis legatum. D. de falſ.* vt verus procurator falſo procuratori.

Verum aliquando aduerbiaſcit, & confirmationis nota eſt. Ælio in Adelph. Terent.

Verùm, pro ſed, mutat ius & factum, *l.* 1. *C. qui, & aduerſ. quos in integ. l.* 1. §. *ex his apparet. D. de liber. agnoſ.*

VERO, inceptiuè ſtat, quando nihil præponitur, *c. ſuper eo. de elect.* Sæpiſsimè aduerſandi nota eſt. exempla magis obuia ſunt, quàm quòd referri debeant.

VERITAS eſt ipſe Deus. Veritas humana eſt notitia rei, *in auth. de inſtr. caut. & fid. in princ.*

Veritas quandoque appellatur ſubſtantia, *l.* 2. §. *ſi ſub conditione. D. pro empt.*

Veritas an præualeat opinioni, *docent Bart. & Aret. in l. is, qui putat: D. de acqui. hæred.*

VESANVS & Vecors Iauoleno, *l. malum.* 242. §. 3. *D. de verb. ſign.* qui ſine corde, aut ſanitate eſt: quo loco Alciatus adnotat, VE, vocem eſſe priuatiuam, vt ςτερητικὸν μόριον. *Gellius libro* 5. *c.* 12.

VESPERTILIO, *l. ſi ita quis. D. de euict. & l. qui decem. D. de ſolut. vt legit Budæus*, eſt qui interdiu exiliter videt, & veſperi iuſtam aciem habet, μύωψ Græcis, & Latinè luſcitioſus, ab auium veſpertilionum ſimilitudine. Alij pro eo ſumunt, qui interdiu more veſpertilionis latitet, noctu prodeat, quod fugitiuos quoſdam, vel debitores olim feciſſe non dubium eſt, ne in dominum, vel in notos, vel in creditores inciderent. Alij tamen Biſpellio legunt, alij Veſpillo, alij Verſipellis, de quibus vide ſuis locis.

VESTA, quaſi focus vrbis, Dea reputabatur, cui colendæ virgines præerant, vt vigilaretur diligenter ad cuſtodiam ignis, *auctore Cicerone*: inde enim virgines Veſtales dictæ ſunt, quibus magnus habebatur honor, præcedentibus etiam facibus cùm prodirent, adeò, vt damnatum ad mortem, forte fortuna obuium, liberarent à pœna. Triginta autem annis virginitatem ſeruabant, exinde ad quancunque vitæ conditionem liberæ.

VESTIS à veſtimento hoc differt, quo genus à ſpecie: quod ſubiecta Feſti verba indicant: Veſtis, ait, generaliter dicitur, vt ſtragula forenſis muliebris: veſtimentum pars aliqua, vt pallium, tunica, penula. Veſtes tamen

an veſtimenta legentur, nihil referre Vlpianus ſcribit, *l. veſtis.23. D. de aur. & arg. leg. quod & Pomponius probat. l. inter. 33. ff. eod.* Veſtis autem appellatione, *inquit Calliſtratus*, tam virilis, quàm muliebris, & ſcenica, etiamſi tragica, aut citharœdica ſit, continetur, *l. 127. ff. de verbor. ſignifica.* Veſtem quoque victus habere vicem Labeo ait, *inquit Vlp. l. 43. eod.*

VESTEM QVÆ MEA ERIT. Hunc ſermonem in mortis tempus collatum, ſine dubio pro conditione accipiendum eſſe, *Pompo. putat l. nuper. ff. de legat. 3.*

VESTIARIVM quantum ſatis eſt veſtium, pro cuiuſque perſonæ conditione. *Vlpian. l. 21. D. de cib. & alim.* Diariis vel cibariiis relictis, neque habitatio nem, neque veſtibulum, neque calciarium deberi, palàm eſt. *Sic l. 83. D. de cond. & demonſt. l. 3. §. quamuis. D. ſi cui plus quàm per leg. Falc. & l. 4. 8. 12. 13. & 18. ff. de cib. & alim. leg.* At *in l. 6. D. eod.* Veſtitus appellatur.

VESTIARIVM in poſtremis libris Codicis, & in libro Notitiæ Imperij Romani, accipe, in quo veſtes principis condnntur, & reponuntur. Moſchopul. in lib. cui titulus eſt, συλλογὴ Αττικῶν ὀνομάτων βεστιοπράτης ὁ ῥάπτης βεστία γὰρ παρὰ ῥωμαίοις τὰ ἱμάτια, ἐξ οὗ καὶ βεστιάριον κυρίως, ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάσσονται. *Gulielm. Tyrius, lib. 2. de bello ſacro, cap. 15.* Quo facto ex Imperialibus veſtiariis oblata ſunt prædicto viro munera in auro, veſtibus, vaſis, & precioſis lapidibus. Huic veſtiario comes præponebatur. Erat & veſtiarij ſacri ſcrinium, vt ſuprà docuimus, quod ornamentum ſacrum dicitur, *l. 4. C. de diſcuſſoribus. lib. 10.*

VESTIARII, *in l. 5. ff. de inſtit.* & Veſtiarij negotiatores. *l. 45. ff. de oper. libert. & l. 7. C. de excuſ. mun. lib. 10.* C. ſunt veſtium confectores, id eſt, *vt Græci d. l. 7. vertunt*, οἱ πραγματευόμενοι τὴν ἐσθῆτα.

VESTICEPS, pubes à Gellio appellatur, *lib. 5. cap. 19.* Sed arrogari, inquit, nõ poteſt, niſi iam veſticeps. Cui verbo Inueſtis apud Tertullianum reſpondet, in li. de virginibus veland. Si virgo mulier non eſt, nec vir inueſtis eſto. Si non operitur virgo, quia mulier non ſit: operiatur inueſtis, quia vir non ſit. Et aliquanto pòſt, Materfamiliæ vocatur, licet virgo: & Paterfamiliæ, licèt inueſtis. *Feſtus.* Veſticeps puer, qui iam veſtitus eſt pubertate. contrà, Inueſticeps, qui nondum pubertate veſtitus. *Non. Marcel.* Virgines non ſolùm fœminæ, verùm etiam pueri inueſtes.

VESTISPICA, ancilla veſtium cuſtos, & inſpectrix, *vt ait Nonius*, quo verbo vſus in Trinummo eſt *Plautus Paulúſq. noſter in li. 18 §. 8. de inſt. vel inſt. vt Haloander putauit*: à quo diſſentire nõ poſſum, ſi modò ex Codice hanc habuit ſcripturam. Nam quid ſit Veſticula in Florentinis libris, non deſpicio. Paulum autem de mancipio loqui, teſtamenti verba declarant. Hotomanus.

VESTIMENTORVM eſſe Vlpianus ait, omnia lanea, lineáque, vel ſerica, vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, inſternendi, iniiciendi, accumbendi cauſſa parata ſunt, *l. 23. §. 1. ff. de aur. ai gent.* Veſtimentúmq. id accipitur, quod detextum eſt, & ſi defectū non ſit: id eſt, ſi conſummatum ſit, non etiam ſi nondum prætextum, vel detextum in tela adhuc ſit, *l. 22. D. eod. titul.* Veſtimentorum autem quædam virilia ſunt, quædam muliebria, quædam puerilia, quædam communia, quædā familiarica. Virilia ſunt, quæ ſcilicet ipſius patrisfamil. cauſſa parata ſunt, & quę ad vſum virilem ſaluo pudore attinent, vt togæ, tunicæ, palliola, veſtimenta ſtragula, &c. Muliebria verò, quæ ad vſum matris fam. ſpectant, quibus vir non facilè vti poteſt ſine vituperatione, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ. Puerilia ſunt, quæ ad nullū alium vſum pertinent, niſi puerilem, veluti togæ prætextę, aliculę, chlamydes, pallia quę filiis noſtris cōparamus. Cōmunia ſunt, quib. promiſcuè vtitur mulier cum viro: veluti ſi eiuſmodi penula palliúmve eſt, & reliqua eiuſmodi, quibus ſine reprehenſione, vel vir vel vxor vtatur. Familiarica ſunt, quæ ad familiā veſtiendam parata ſunt: ſicuti ſaga, tunicę, penulę, lintea, veſtimēta ſtragula, & cōſimilia, *d. l. 23. §. veſtimēta. ff. de aur. arg. Pau. li. 3. Senten. tit. 6.*

VESTIBVLVM, *Gellius lib. 16. cap. 5.* verbis Cæcilij Galli, dicit non in ipſis ædibus, nec partem ædium fuiſſe, ſed locum ante ianuam domus vacuum, per

quem

quem à via aditus acceſſúſque ad ædeis eſt: cùm dextra ſiniſtráque inter ianuam, tectáque quæ ſunt viæ iuncta, ſpatium relinquitur, atque ipſa ianua procul à via eſt, area vacanti interſita. Vel locus eſt medius inter viam publicam & fores domus, in quo ſtatio eſſet ſalutatorum.

VESPILLO, in antiquo Lexico ſepulchrorum violator dicitur, Græci θυμβωρύχος. quod tamen per antiphraſin intelligi debet, quaſi nõ ſepeliat, ſed nudet, cùm veſpillo funerare ſoleat. Aliàs vocatur Sandapilarius. His annumerari vult Budæus noſtros κατ' ἀγοραίους, quos ante ambulones atratos vocare Latinè poſſumus. Quibuſdam Veſpillo idẽ eſſe videtur quod Viſpellio. Vide Viſpellio.

VESTIGATORES. *Vlpianus in l. quæſitum. de fund. inſtru.* Si in agro venationes fiunt, puto venatores quoque, & veſtigatores, & canes, &c. *Varro de ling. Lat. lib.* 4. Veſtigator, hoc eſt, venator, à veſtigiis ferarum quas indagatur, dictum.

VESTITVRA, poſſeſſio: vt in voce, Inueſtitura, docuimus. *Lomb. libr.* 1. *titul.* 32. Si quis proprium noſtrum, quod in veſtitura genitoris noſtri fuerit, alicui reddiderit, &c.

VETARE, contrarium eſt iubere, hoc eſt, ne aliquid fiat, imperare, vt in edicto Præt. Vim fieri veto. ſic in l. legis. de legibus. Tametſi etiam vitare videtur, qui non conſentit, *l. qui vas. §. vetare. ff. de furt.*

VETERANI intelliguntur, qui poſt viginti annorum ſtipendia, vel per honeſtam, vel per cauſſariam miſſionem à militia ſoluti fuerint. Cauſſaria autem miſſio propter aduerſam valetudinem contingit, *l. qui cauſſaria. C. de excuſatio. vetera & l. veteranus C. quando prouoca. nõ eſt neceſſ. & vide D. de priui. vetera. l.* 8. *§. veterani. ff. de procur.*

VETERANA mancipia vocat Martianus, ad differentiam nouitiorum, quæ anno continuo in vrbe, non in agro ſeruierunt, *in l. interdum.* 5. *quoties. ff. de publica. & vectigal.* Vocantur & Veteratores. Vide Nouitij ſerui.

VETERATOR ſeruus non ſpatio ſeruiendi, ſed genere & cauſſa æſtimandus eſt, *vt vult Calius, l. vltim. ff. de ædil. edict.* nam quicunque ex venalicio nouitiorum emptus alicui miniſterio præpoſitus ſit, ſtatim eum veteranorum numero eſſe.

VETERINARII, veterinorum medici. ſunt autem veterina animalia quorum opera in vehendo conſumitur, *vt apud Feſtum lib.* 19. *ait Cato. Tarruntenus l. vlti. D. de iure immun.* Veterinarij, architectus, gubernatores. *Columella lib.* 6. *cap.* 8. Solent etiam faſtidia cibo adferre vitioſa incrementa linguę, quæ ranas veterinarij appellant.

VETITVS rationes reddere, non hoc conſequitur, vt nec apud eum ſit, & reddat & lucrifaciat: ſed nec ſcrupuloſa inquiſitio fiat, hoc eſt, vt negligentiæ ratio non habeatur, ſed tantùm fraudum, *auctor Martianus, l. ſi ſeruus vetitus. D. de leg.* 1.

VETITOR, *in l.* 51. *ff. de re iudic.* poſitum pro debitor, non emptor, aut venditor, *contendit Cuiac. Obſer. lib.* 12. *cap.* 23.

VETVS, *inquit Sulpitius Apollinaris apud Gellium libr.* 16. *cap.* 5. ab ætatis magnitudine compoſitum eliſúmque eſt. Ve enim in dictione hac intendit, & altera dictionis pars eſt: ætas, alia.

VETVSIVS in libris iuris Ciuilis variè accipitur. Interdum hoc nomine lex XII. Tabu. ſignificatur, quæ & lex antiqua appellatur, *l.* 1. *D. de peti. hered. l.* 2. *§.* 1. *D. de noxalibus.* Interdum verò vetus ius intelligitur ius quodcunque ante nouam aliquam legem, vel conſtitutionem obtinuit, *l.* 2. *§. ſi mater. ff. ad Senatuſconſultum Tertyllian. l.* 2. *C. eod.* Ius vetus eſt, quod ante Senatuſconſultum Tertyllianum ſeruabatur. Similíque modo *in l.* 32 *§. ſi diuortium. D. de donation. inter virum & vxorem.* Vetus ius eſt, quod ante orationem Antonini in vſu erat. *Sic l* 8. *§. ſed ſi curator. ff. de rebus eorum.* Vetus ius intelligendum eſt, quod Orationem Seueri Ant. anteceſſit, quæ prædia eorum qui ſub tutela, curáve eſſent, ſine decreto alienari, obligaríve prohibuit.

Vetus VINVM ex vſu teſtatoris æſtimatur, id eſt, quot annorum vino pro vetere vteretur. Si id non appareat, vetus accipietur, quod non eſt nouum, id eſt, prioris anni vinum, *l.* 11. *D. de triti. vin. oleo. lega.* Vinũ nouũ pro vetere reddere, qui mutuò accepit, non debet, *l.* 4.

quid. 3. *D. de reb. cred. & ſi cert.peta*.meritò.

VETERES decimæ,*in ca.2. de decimis.lib.6.in princ. & §.ſtatuimus*.decimis noualium opponi videntur, *vide Ioann.And.in d.c.2*.

VETVSTAS, *in l. nemo. 7. C. de fund. rei priuat. libr*. 11. pro 40. annis: quandoque id tempus ſignificat, quod memoriam hominum excedit, *l. 1. §. fi. & l.2.& fi.D.de acq.& aqu.plu.l.4. C. de aquaduct*.

Vetuſtas vicem legis tenet, *auctoribus Vlpiano,dicta l.1.§.vlt. de aquapluui. arcend.& Paulo, ibidem in l.2.§.idem Labeo*. Quæ Iuriſconſultorum reſponſa ſi diligenter conferas, videbis quantam vim habeat tempus in viciſſitudine rerum mortalium.Eſt enim vice legis,vice conſtituti,eſt loco conſenſus. Breuiter nihil non poteſt mutare: vt deſinant quidam mirari, quomodo directum dominium tribuat.Aliquando vetuſta pro 10.ann.*l. 1.§.fin.& l.2.in principio.D.de aqua pluuia arcend*.ex Alberico.

VEXARI *in l.1.§.1.D.de vaca. mun. l.1.in fi.D.de teſtibus.l. annonam.D. de extraord.crimi.l.1.D.ad leg.Iul.repet*.eſt ferri,raptari,huc illuc diſtrahi. *de quo vide Gell.lib.2.cap.6*.

VEXILLATIONES equitum alas dicit,*Vege.lib.2.c.1.ſcribit*,ab eo quod velis,id eſt,flammulis vtantur. Quo poſtremo verbo Leo Imp. in lib. de re militari non ſemel vtitur. Ita accipe vexillationes, *in l.1. C.de hæred.decur. l. 9. C. quãdo prouoca.non eſt neceſſ.l.8.de erogatio. milit. anno.lib.12.C.l.1.de bon. milit. in C. Theod.& in Notitia Imperij Roma. Apul. lib.17.de Aſino aur*.Tota denique factione, militarium vexillationum indagatu contecta.

VIA dicta, *inquit Varro lib.4.de ling. Lat.& lib.7.cap.2.de re ruſt*.qua vehebãt, quaſi veha, propter vecturas: vt Actus qua agebant. Propriè igitur via,cùm de ſeruitute loquimur, eſt ius vehiculi ducendi per prædium alienum.Eius latitudo lege XII.Tabu. definita eſt: in porrectum pedes octo,in amfractum ſedecim, *l.8.D.de ſeruit.ruſtic*.

Via interdum ius eundi,agendi,& ambulandi ſignificat.Nam iter & actum in ſe via continet,*l.1.§.via.l.7.D.de ſeruitu. ruſtic. l. 14. §. ſi viam. D. de acceptilatio*.

Viæ aliàs itinera ſignificant, quibus publicè commeatus eſt. Viarum autem quædam publicæ ſunt, quædam priuatæ, *l.2.§.viarum. D.ne quid in loco publi. l.38. D.de acquiren.rerum domin*.Publicas vias *Iſidor.lib.15.cap.vltim*.definit,quæ in ſolo publico ſunt, per quas iter populo patet,quæ vel ad mare,vel ad oppida pertinent,hæ & prætoriæ dicuntur, & conſulares,& βασιλικαὶ.& militares,*d.§.viarum.& l.vltim. D.de itineribus public.Siculi. Flac.in lib.de condict.agrorum*: Viarum, *ait*, non omnium vna eadémque eſt conditio. Nam ſum viæ publicæ regales,quæ publicè muniuntur, & auctorum nomina obtinent. Nam & curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. *Hygen.in lib.de Limitibus conſtit*. Quibuſdam,*ait*,colonis D.M.ita conſtituerent, vti viam conſularem tranſeuntem per coloniam contineret. Priuatæ viæ, quę & agrarię dicuntur, dupliciter accipiuntur:vel eæ,quę ſunt in agris,quibus eſt impoſita ſeruitus, vt ad agrum alterius ducant. Vel eæ, quæ ad agros ducunt,per quas omnibus commeare licet, in quas exitur de via conſulari. *d.§. viarum*. Sunt & Vicinales viæ,quæ vel in vicis ſunt, vel in vicos ducunt:quæ ſi non ex collatione priuatorum fiant, publicarum loco habentur. Sed inter eas & cæteras militares hoc intereſt,quod militares exitum ad mare, aut in vrbes, aut in flumina publica,aut ad aliam viam militarem habent. Vicinalium verò pars in militares exitum habent, pars ſine exitu intermoriuntur,*l.vltim.D. de locis & itinerib publ*. Et ita Vicinales vias accipe apud Senecam,*lib.5.de Benefic.ca.penul. & apud Fron.in lib.2.de Aquaductib.& in §. item ſi putator.Inſt.de l.Aquil.vbi Theoph*. Publica μὲν ἐστιν ὁδὸς,ait, ἥτις καὶ μιλιτάρια λέγεται. παρὰ δὲ τοῖς ἕλλησι βασιλικὴ, ὃ πάντες ἄνθρωποι κέχρηνται ἐπὶ διαφόρους ἀπιόντες τόπους. Vicinalis καὶ ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα.vicus γὰρ ἡ κώμη.διὰ ταύτης γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών.*Sicul. Flacc. in li.de conditio.agrorum*.Vicinales autem viæ,quæ de publicis diuertũtur in agros, & ſæpè ad alteras publicas perueniunt: aliter muniuntur per pagos, id eſt, per magiſtros pagorum, qui operas à poſſeſſoribus ad eas tuẽdas exigere ſoliti ſunt: aut vt comperimus,vnicuique poſſeſſori per ſingulos agros certa ſpatia adſignã-

tur,

iuriſque ſuis impenſis tueantur.

Via lignaria, *apud Aggenum Vrbicum Comment. de limitib. agror.*

Via eſt, ſiue ſemita, ſiue iter eſt, *ait Gal. l. 157. D. de verb. ſign.* Via totum eſt: eius partes duæ ſunt, iter & actus: *Vti conſtat ex l. 13. §. 1. D. de acceptil.*

Viam aperire, *inquit Vlp.* eſt ad veterem altitudinem latitudinémque reſtituere, *l. 1. de via pub.*

VIA, metaphoricῶς ſignificat veram atque iuſto ordine conſtantem docendi rationem, Græcis vocatur Methodus per quam ſine errore tutò veniamus ad cognitionem. Inde Methodici ſunt dicti, qui rationem artis, & diſcendi compendia ſequuntur. Et Galenus *lib. 9. Therap.* duas artis partes facit, μέθοδον καὶ ἄσκησιν, hoc eſt, viam & exercitationem. Eleganter igitur per viam denotatur legitima poteſtas tradendi iuris, *l. 2. §. nouiſſimè. D. de origin. iur.*

VIATICVM, ſumptum itineris ſignificat. Græcè ἐφόδιον dicitur, *auctore Gellio, libro 17. capit. 7. ſic l. 1. §. ſi pupillus. D. de tutel. & rat. diſtrahend. l. 52. §. ſi quis ex ſociis. D. pro ſocio.* Viatica etiam vocantur impendia, ad iter explicandum neceſſaria, lege ſeptima, *D. ad Trebellianum.* Ad ſumptum quoque deſtinatam quamcunq; pecuniam, viaticum appellatur, lege decima ſeptima, D. ſi cer. peta.

VIATICVLVM, ὑποκοριστικῶς dixit Vlp. *l. 18. in fin. D. de iudic.*

VIATOR, *l. 19. §. 2. de iud.* propriè de eo, qui ſuis pedibus iter facit: & diſtinguitur ab eo qui tranſuehitur, equo ſcilicet, & ab eo, qui παραπλεῖ, id eſt, naui præteruehitur.

VIATORES olim dicti ſunt, qui è villa in curiam Senatores accerſebant: *vt Cicero in Cat. ma. & Columel. lib. 1. capite 1. teſtantur.* hinc conſuetudine ſermonis tranſlatum ad eos eſt hoc verbum, qui Magiſtratus iuſſu reos in ius vocarent, qui iudicata exigerent, quibus imminendi litibus ſolicitudo iniuncta eſſet, qui tum Apparitores, tum Executores litium plerunque appellantur *vt Imperator docet in §. tripli. de actionibus.* Tripli, *inquit*, agimus, cùm quidam maiorē vera æſtimatione quantitatem in libello conuentionis inferunt, vt ex hac cauſa viatores, id eſt, executores litium, ampliorem ſummam ſportularum nomine exigerent. Nam de apparitoribus ſentire Iuſtinian. conſtat etiam *ex l. 31. §. 5. C. de Epiſcop. & Cleric. Vlpian. l. 5. §. 21. D. vt in poſſeſſ. legat.* Miſſus in poſſeſſionem ſi non admittatur, habet interdictum propoſitum: aut per viatorem, aut per officialem præfecti, aut per magiſtratum introducendus eſt. *Plinius libr. 18. cap. 3.* Aranti quatuor ſua iugera Cincinnato, Viator attulit Dictaturam, & quidem nudo plenóque pulueris etiámnum ore. Cui Viator, Vela corpus, inquit, vt proferam Senatus populique Roma. mandata. Tales tum etiam viatores erant, quod ipſum nomen inditū eſt ſubinde, & ex agris ſenatum duceſq; accerſentibus. *Feſtus autem ſic.* Viatores appellātur, qui magiſtratibus apparent, eò, quia initio omnium tribuum, cùm agri in propinquo erant vrbis, atque aſſiduè homines ruſticabantur, crebior opera eorum erat in via, quàm vrbe: quòd ex agris plerunque homines vocabantur à magiſtratibus, & frequens eorum erat ab agris ad vrbem via. Ideóque in veter Gl. vocantur ἀμφοδάρχαι, ἀρχυπηρέται.

Viatorum varia fuiſſe nomina conſtat ex variis iuris articulis. Aliquando enim miniſteria vocatur, *l. 3. §. tutor. D. de ſuſpect. tutor.* Aliquando apparitio, *l. fin. §. final. D. quod metus cauſſ.* ſæpiſſimè apparitores, *l. ſi pignora. D. de euictionibus.* Interdum officia, *l. illicitum. §. ne tenuis. D. de offic. præſid.* nonnunquam officiales, *Rubr. & l. 1 C. de filiis officialium, & capit. nullus. 4. quæſtione quarta.* ſæpè in Nouellis vocantur τάξεις, ταξεῶται: interdum executores, *l. 2. C. de ſportul.* aliquando miſſi, *cap. primo, de immun. Eccleſ. & ibi glo.* Galli appellant eos *Sergents.* Erant etiam viatores, *vt teſtatur Turneb.* ex priſcis titulis, in quibus ad factiones circi, & ludos circenſes nomina pertinentia plurima reperiuntur, qui miniſtri curſitabant huc illuc, vltrò citrò iuſſu agitatorum, ſi qua fortè re egerent, ac illis præſtò ſemper erant.

VICANOS, *in Rubri. vt nullus ex vican.* interpretātur quidam ex vico natos. Hinc etiam *Cicero lib. 1. de Diuinat.* Aſtrologos vicanos vocat, qui in vicis & pagis aruſpicinam exercebant, qui vaniſſimi & mendaciſſimi erant.

VICANALIA vulgò appellātur,

quæ ad pagum aliquem in vniuerſum pertinent.

VICARIVS à vice vulgò dicitur, eſtq; is,qui vicem alterius obtinet,& in locum eius ſuccedit:quod & ad res alias refertur. *Cicero*: Vicaria ſolutio rerum creditarum,id eſt, vicem reddens creditori.Hinc & Quintilianus vicariam operam vacat.*Sic l vlt.C de ferijs.*ſubeat animos vicaria pœnitudo.

Vicarius SERVVS ille dicitur, qui in familia atrienſi ſeruo, id eſt, maiori ſeruit:id eſt, interprete Theophilo, ὁ τῷ οἰκέτῃ οἰκέτης. *Vlpianus l. ſeruos* 73. *D. de legatis tertio.* Vicarios autem ſeruorum ſuorum numero non contineri,Pomponius libro quinto ſcribit. *Paulus l. ſi in re* 19. *D de noxal act.* Si ſeruus tuus nauem exercuerit, eiúſque vicarius & idem nauta in eadem naue damnum dederit.Vicarius & Ordinarius nomina ſeruorum inter ſe conferuntur: nam ille in huius, quaſi domini, peculio ſeruus eſt.*Vlpianus lege* 17.*D de peculio.* Si ſeruus meus ordinarius vicarios habeat,id quod vicarij mihi debent, an deducam ex peculio ſerui ordinarij?Martialis:

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe.

Sed & latius hoc nomen ſumitur: nam Vicarij interdum dicuntur,qui in vicem aliorum exitio peſtique deuouentur, vt in eorum caput expetant ea mala, quæ alijs erant euentura, vt in carmine deuotionis:Eóſque ego vicarios pro me fide magiſtratuque meo, & pro populo Romano exercitibus legionibúſque noſtris,do,deuoueo.

Vicarius, *ſub titul. C. de officio vicarij.* erat vir ſpectabilis,præfecti prætorio vicarius,qui ex mandato principis in diœceſem aliquam, ſiue tractum mittebatur, multas habentem prouincias, *l.* 4. *C.de annon.& trib.l.* 1. *C. de proxim. ſacr. ſcrin. l* 1.*C vt omnes iudic.l.*1. §. *de præfecto.D de legatis tertio.* Propriam igitur iuriſdictionem habebat, non à præfecto mandatam: quod & de legatis proconſulum affirmatur.Quòd autem fuerint Vicarij,tum in Oriente,tum in Occidente, Notitia Romani imperij his verbis indicat: In præfectura prætoriana Orientis tres erant Vicarij, quorum fit mentio in *l. vltim. C. de diuerſ. offic. libro* 12. Vnus diœceſeos Aſianæ, qui prouincias octo adminiſtrabat, Pamphyliam, Lydiam, Gariam, Lyciam, Lycaoniam, Pyſidiam, Phrygiam,Pacatianam, Phrygiam ſalutarem. Alter erat vicarius diœceſeos Ponticæ, ſub cuius diſpoſitione erant prouinciæ vndecim: Bithynia,Galatia,Paphlagonia, Honorias, Galatias ſalutaris, Cappadocia vtraque, Helenopontus,Pontus Polemoniacus, Armenia prima, & ſecunda.Tertius erat vicarius diœceſeos Thraciarum, cui ſuberant Thracia, Hæmimontis,Rhodope,Mœſia ſecunda, Scythia.In partibus verò Occidentis vicarius vnus erat vrbis Romæ, *cuius fit mentio libro* 4.*Varia. Caſſiodor. Epiſt. ad Ioannem Archiatrum*, cui ſuberant Conſulares & correctores Italiæ, & Præſides Sardiniæ, Corſicæ, Valeriæ.Alter verò erat ante Iuſtiniani tempora vicarius Africæ,cui ſuberant Conſulares Byzacij & Numidiæ & Præſides quoque Tripolitanę & Mauritaniæ vtriuſque. Tertius erat vicarius Hiſpaniarum, *cuius fit mentio in inſcriptione l vltim. C. quorum bon. & l.* 16. *C. de donatio.ante nupt. & apud Sulpit. Seuer. libro ſecundo Sacr. hiſtoriarum.* Huic ſuberant Conſulares Bethicæ, Luſitaniæ, Galliciæ:Præſides Tarracenſis, Carthaginenſis, Tingitaniæ, inſularum Balearium. Et hæc ita ante Iuſtinian. obtinuere. Cæterùm Iuſtinian. vicarios Aſianæ & Ponticæ diœceſeos abrogauit, & vtrunque in vnicæ prouinciæ, nempe Galatię Pacatianæ, adminiſtrationem commutauit. *Nouella* 6. & 20. Idem vicarium Africæ in propriam præfecturam prætorianam tranſmutauit.

VICE mutua pro viciſſim,locutio frequens in libris noſtris, *vt in l. pen.D. de præſcr.verb.l.*6.*D.ſi cer.peta.l.*78 *D.de hæred.inſtit.l.*24.*C.famil.erciſc.*

VICECOMES de offic.vicar.dicitur, cui dominus temporalis committit executionem iuriſdictionis ſuæ in aliquibus caſtris, & ſic eiuſmodi Vicarium appellant Langobard.

VICEDOMINVS,qui Domini vice res ipſius adminiſtrat,eíque vicariam operam præſtat. Apud Canoniſtas, Vicedominus, Oeconomus, qui è Clericorum numero Epiſcopatum adminiſtrat, *capit.volumus.& capit. Diaconum & cap.* *ſequent*

ſequenti diſtinctione 89. Propriè tamen Oeconomus, qui res Canonicorum adminiſtrat: Vicedominus, qui Epiſcopi, *ca. conſulere. extra de ſimon.*

VICEDOMINATVS, ius patronatus, *cap. quia. de iure patronat.*

VICESIMA hæreditatum, quæ & lex viceſima vocatur, & lex Iulia, de viceſima, vectigal fuit ab Auguſto, locupletandi ærarij cauſſa inſtitutum: quod extraneis hæredibus, non inopibus imperaretur: auctor Dio libro 55. τὴν εἰκοστὴν, inquit, τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν, ἢ καὶ πενήτων, καταλείπωσι, κατεστήσατο. *Huius meminit l. 2. C. de tranſact. & l. vltima, Cod. de edict. diui. Hadria. tollend.* quod & eam pertinuit. *Paulus libro quarto Sententiarum, capit. 6. & Plinius in Panegyr. & ita libro ſeptimo Epiſtol. ad Corelliam*, Viceſima accipienda eſt, *vt ex alia eiuſdem libri Epiſtola ad Fabatum conſtat*, non de viceſima rerum venalium, vt volunt, quam nullus vnquam fando audiuit. Eſt & eius mentio in aliquot inſcriptio. vnde conſtat, Æmilium Macrum duos de ea libros ſcripſiſſe. Fuit & alia Viceſima, de qua Pomponius ſcribit, A. Ofilium primum ſcripſiſſe, *l. 2. §. ex his* D. *de origine iuris.* ſed (*vt opinatur Hotomanus*) illa fuit de qua Liuius lib. 7. ita ſcribit Cn. Manlius Conſul legem de viceſima corũ qui manumitterentur, tulit. Patres quia ea lege haud paruum vectigal inopi ærario additum eſſet auctores fuerunt.

VICESIMARII exactores, à viceſima parte: vt Octauarij, ab octaua.

VICVS, platea vocatur. Ex multiplicatis domibus fit vicus. Ex pluribus vicis fit vrbs. Et eſt duplex vicus vrbanus, qui angiportum continet, quaſi anguſtiorẽ plateã, ſine exitu: & vicus paganus, cùm plures ruſticanæ domus coniunctæ ſunt extra muros. Hinc

VICI pro pagis, *in l. 2. §. vltim.* D. *de vacat. mun. l. 30. D. ad municip. l* 198. D. *de verbo. ſignif.* vnde Vicanei, qui ex eodem vico & pago ſunt, *l. 4.* D. *de cenſib.* Et Vicinales viæ, quæ vel ex vicis, vel in vicos ducunt, de quibus ſuprà in verbo, Via, diximus.

VICOMAGISTRI, in deſcriptione vrbis Conſtãtinopolitanæ, quibus per noctem tuendæ vrbis cura mandata eſt: quos Dio στενωπάρχους vocat *lib. 55.*

VICINI ſunt, quorum prædia non linea, ſed paries communis diſterminat: nam in vrbanis prædiis, Vicini: in ruſticis: Confines appellantur. *Paul. l. 4. §. vlt. D. fin. reg.* Hoc iudicium locum habet in confinio prædiorum ruſticorum, vrbanorum diſplicuit: neque enim confines hi, ſed magis vicini dicuntur: & ea communibus parietibus plerunque diſterminantur.

Vicini Barto. *l. ſi tertius. D. de aqua plu.* dicuntur, quouſque vox hominis adclamantis exaudiri poteſt, *l. 1. §. eodem autem teſte. D. ad SC. Tertyllia.* quod de voce communi accipiendum eſt, non nimis gracili, nec (vt ait) tubali, aut taurina.

Vicinum, proximum & affine ſignificat. Sic Vicina emptioni dicitur permutatio. *l. ſi de rer. permut.* Et Vicinius tractatus, *l. 9. §. huic vicinus.* D. *de vſufruct.* Et vicina ſcripturæ, *l. 20. §. 1. D. qui teſta. fac. poſſ.*

Vicinus pro conſorte, *l. ſi de meo. D. cõmu. diuid. l. vicinus D. de aqu. plu. arcen.* & aliquando pro ſocio, *l. damni. §. cùm. pariẽtem. D. de dam. infect.*

Vicinia, Feſto vicinorum conuerſatio.

VICTIMA omne animal, quod diis immolabatur, dictum eſt. Hoſtia ab hoſtiendo, id eſt, feriendo, victimam Ælius apud Feſtum, lib. 19. ait eſſe vitulum ob eius vigorem. Alij aurem, quæ vincta adducatur ad altare, aut quæ ad hoſtes victos immoletur. Ouidius

Victima quæ dextra cecidit victrice, vocatur.
Hoſtibus à domitis, hoſtia nomen habet.

VICTIMARII, *l. ſi D. de iur. immu.* qui quæ ad victimarum ſacrificia pertinebant, præſtabant.

VICTVS verbo continentur, quæ eſui, potui, cultuíque corporis, quæque ad viuendum homini neceſſaria ſunt: veſtimenta quoque, & cætera, quibus tegendi curandíve corporis noſtri cauſſa vtimur, eadem appellatione continentur, 43. 44 & 45. *D. de verborum ſignificatio.* Verbum itaque, viuere, non ad ſolum cibum pertinet, ſed & veſtimenta & ſtramenta eo continentur, cum ſine iis nemo viuere poſſit, *l. 32. in. fin. D. de verbo. ſignificatione.*

VITIARE vinum. *Vlpian.* Cum eo planè, *ait*, qui vinum ſpurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit (hoc eſt, corrupit) agi poſſe Aquilia Celſus ait: quia & effuſum, vel acetum factum corrupti appellatione contineatur. Nec negat fractum & vſtum contineri corrupti appellatione, *l. ſeruus ſeruum.* §. 10. D. *ad l. Aquil.*

VIDELICET, verbum, quàuis regulariter ponitur declaratiuè, vt per multa iura conſtat: tamen in tempus D. *de re iud.* ponitur limitatiuè, & ſignificat temperamentum, pulchra loquendi figura. Tempus quod datur iudicati, etiam hæredib. eius. cæteriſque qui in locum eius ſuccedunt, tribuatur: videlicet quod ex tempore deeſt.

VIDERI, fictionis verbum eſt interdum, *vt in l.* 1 *§. fi.* D. *ad Turpil. Vide Bart. in l. ſi duo.* D. *de acquirend. hæred.* & *in l.* 3. §. *idem ſcribit.* D. *de peculi. vide* & *Bud. in poſter. Annot.* Alicubi veritatis eſt, *vt in l. Titio.* §. *Titio.* §. *genero.* D. *de condit.* & *demonſtrat. l. tale. de hæred. inſtitut.* & *in ſimi.* Hoc verbum Iuriſconſ. eſſe Ciceroattreſtatur *ad Trebat. libr. Epiſtol.* 7. Hoc quemadmodum, inquit, vos ſcribere ſoletis in veſtris libris. Idem Q. Cornelio videbatur. Sentit autem, Iuriſcoſſ. affirmare ſententias ſuas aliorum auctoritate.

Videri feciſſe, formula qua veteres in ſententiis vtebantur. *Cicero lib. Acad. quæſtionum* 2. Quam rationem, inquit, maiorum etiam comprobat diligentia, qui primum iurare, &c. quæque iurati iudices cognouiſſent, vt ea non eſſe facta, ſed vt videri pronunciarent. *Idem Verrina* 4. Vix ille hoc dixerat, cùm iſte pronunciat, Sthenium literas publicas corrupiſſe videri. *Item alibi*: Feciſſe videri pronunciant. *Idem libro de finib.* 1. Rexque ex vtraque parte audita, pronúciaret eum non talem videri fuiſſe in imperio, quales eius maiores fuiſſent. *Sext. Pompeius lib.* 14. Parum caſiſſe videri pronunciat magiſtratus, cùm de conſilij ſententia capitis quem condemnaturus eſt.

VIDVAM non ſolùm eam, quæ aliquando nupta fuiſſet, ſed etiam quoque mulierem quæ virum non habuiſſet, appellari ait Labeo: quia vidua ſic dicta eſt, quaſi Vecors, Veſanus, qui ſine corde, aut ſanitate eſſet: ſimiliter viduam eſſe dictam, ſine duitate, *Iauolenus in l. malum, D. de verborum ſignificat. vide Bald. l. lege fina. C. de plagia.*

VIGILES nocturni excubitores vocabantur, qui noctu incendiorum arcédorum cauſſa vigilias agebāt, ex Auguſti inſtituto, qui per ſingulas vrbis regiones eos diſpoſuit, præfecto eis ex equeſtri ordine viro ſpectabili, qui præfectus Vigilum eſt appellatus, *l.* 1. 2. & 3. D. *de offi. præfe. vig. l. fi.* D. *de cond. cau. da. l.* 2. §. 1. D. *de fugit. l.* 58. D. *de furt.* Hos ex libertinis conſcribi voluit Auguſtus, *teſte Dione li.* 55.

VIGILAX, *l* 18. D. *de ædilit. edict.* vigilans, induſtrius, ſollicitus. Si conſtantem, *inquit Gaius*, aut laborioſum, aut curacem, vigilacem eſſe, aut ex frugalitate ſua peculium acquirentem affirmauerit.

VIGILANTIA, diligētia. *Hermogenianus*: Perſonale munus eſt, quod cum corporibus, cum labore, ac ſolicitudine animi, ac vigilantia exiſtit, *l.* 1. D. *de munerib.* & *honorib.*

VIGINTIQVATVOR horæ. *Paul in l. more Romano.* D. *de feriis.* Quicquid, *ait*, in iis vigintiquatuor horis, id eſt, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actum eſt, perinde eſt, quaſi qualibet hora lucis actum eſſet.

VIGINTIVIRI erant Triumuiri capitales, Triumuiri monetales, & Quatuoruiri curatores viarum vrbis, & Decemuiri, qui haſtam centumuiralem cogebant, *Dio lib.* 53.

VIGINTIVIRATVS apud Tacitum, Vtque munere, inquit, capeſſendo vigintiuiratus ſolueretur.

VIGOR, *Impera. in l. prohibitum eſt. de iure fiſci. C. lib.* 10. *ad finem.* Cum literis noſtris cognouerit, non ex arbitrio ſuo Cæſarianos ad capiendas eaſdem veniſſe facultates, ſed iuſtitiæ vigorem id fieri ſtatuiſſe. Interpres vigorem, id eſt, Principem exponit quód ſit vigor iuſtitiæ, & animata Lex. Sed apparet, effrenatæ officialium cupiditati oppoſitam ab Imper. perpetuam & conſtantem iuſtitiæ voluntatem, vnicuique ſua tribuentem. Si quidem quod firmum & integrū eſt, rectè vigere nuncupatur.

VILLA, *inquit Varro libr. quarto ling. Latin.* dicta eſt, quo fructus conuehebant,

bant. *Idem lib.1.cap.2.de Re ruſt.* Villicus agri colendi cauſſa conſtitutus, atque appellatus à villa, quòd ab eo in eam conuehuntur fructus, & euehuntur, cùm veneunt. A quo ruſtici vellam, non villam, quo vehunt, & vnde vehunt. Item dicuntur, qui vecturis viuunt, vellaturam facere.

Villa vrbana, *Columella lib.1.cap.6.* Villam in tres partes diuidit, Vrbanam, Ruſticam, & Fructuariam. Vrbanam fuiſſe apparet, quam ſibi dominus qui vrbem incolebat, ædificabat. Ruſticam, quam villico, procuratori, inſtrumentíſque rei ruſticæ: Fructuariam, quæ frugibus condendis parabatur. *Vlpian. l.11.§ 4. D locat.* Inter conductorem & locatorem conuenerat, ne in villa vrbana fœnum componeretur.

Villa fundi acceſsio eſt: proinde diruta ea, vſusfructus non extinguitur, *auctor Vlpian. l. fundi vſufructu. Dig. quibus modis vſusfructus amit. Pomponius in l. ſi ita. Digeſt. de inſtruct. vel inſtrum. leg.* Villa, *inquit*, pars fundi ſine vlla dubitatione habetur.

VILLICVS, eſt is qui præpoſitus eſt rationibus ruſticis, fructibus percipiendis, vniuerſóque operi ruſtico, *leg. 8 D. de inſtr. leg. l. filio. D. de adimen. lega. l. ſi cum villico. D. de inſt. act.* Sed poetæ hanc ſolent appellationem referre ad præfectos quoſlibet, vt Iuuenalis ad præfectum vrbi ſcribens de Pegaſo Iuriſconſulto:

Pegaſus attonitæ poſitus modò villicus vrbi.

& ad Præfectum ærarij Patauiana inſcriptio:

Villicus ærarij quondam, nunc cultor agelli. Cuiac.

VINCTVS (quod ad leg. Æliam Sentiam attinet) non videtur fuiſſe ſeruus, licet carcere clauſus fuerit, ſi vincula corpori eius non ſunt addita, *l.216. D. de verb ſign. & apud Vlpian Epitom. titul.1.* Porrò vinctum eſſe, hoc eſt, conſtrictum, & in vinculis eſſe diſtant, *leg. ſi tamen. §. ei qui ſeruum. Digeſt. de ædil. edict.*

VINCVLORVM appellatione, vel publica, vel priuata vincula ſignificantur, *vt ait Venuleius, l.224. D. de verb. ſignificatio.* Et ideo in edicto Prætoris, *l.1. D. ex quibus cauſ. maior viginti annis in integr. reſtit.* verba hæc, SIVE IN VINCVLIS ESSET, non ad eum tantùm, pertinet, qui publica cuſtodia coercetur, ſed ad eum quoque, qui à latronibus aut prædonibus, vel potentioribus vi oppreſſus, vinculis teneatur: ſed & incluſi latumiis vinctorum numero habentur: quatenus nihil intereſt, parietibus quis, an compedibus teneatur. In vinculis quoque eſſe accipimus eos, qui ita alligati ſunt, vt in publico parere ſine dedecore non poſsint, *leg.9. & l.10. D. eod.* Cuſtodiæ autem appellatione ſola publica intelligitur. Et ideò in vinculis cuſtodiáve ſeparantur *in l.3. §. l. Iulia. D. de teſtibus. Et apud Vlpianum in Inſtitutionibus tit.1.*

Vinculum obligationis dicimus. *l. 67. D. de procuratoribus.* Et æquitatis, *l.95. §. naturalis. D. de ſolutionibus.* Vinculum pignoris *in l.39. §. curatores. D. de adminiſtratione tutorum, l. 15. §. ſed ſi emptor. D. de re iud. l 16. C. de locato. l.2. C. de curatore furioſi.* Et ita vinculum reſtituendæ rei, quæ pignori nexa erat dicitur *in l.9. in fin. D. de ſuppellectile legat.* Sic & vinculum, *in l. 20. D. qui teſtam. fac. poſſ.* pro vinculo pignoris, quo ab hoſtibus redempti, redemptoribus obſtringuntur, *leg.21. D. de captiu. & poſt. l.8. & l.11. Cod. eo. titul l. 43. §. vltim. D. de legat. lib.1.* Quo vinculo reſolui intelliguntur, ſi libertas iis detur. *l.90. D. de adq. hæred.* Vinculum ſtipulationis, *l.6. Cod. ſi cert. pet. l.6. Cod. de vſurp.* Vinculum cautionis, *l.40. Digeſt. de vul. & pup. l.13. §.1. de tut. & cur.* vt vinculum fideiuſsionis, *apud Caßiodor. lib.2. Variar. Epiſt. ad Fruſinatem.* Vinculum locationis, *l.52. §. penultim. D. de fideiuſſoribus.* Vinculum familiæ, *l.87. Digeſt. de adq. hæred.* Vinculum neceſſitudinis & adfinitatis, *l.9. Digeſt. de ſuſpect. tutorib. l. vlt. C. de codicill.* Vinculum religionis, *l.1. C. de in lit. iur.* Vinculum pœnæ, *l.134. Digeſt. de verb. obli.* Vinculum inſulæ, *l.5. Digeſt. de interd. & releg.* Vincula cenſualia, *lege quarta, § ſi quis inquilinum. Digeſt. de cenſib.*

VINDEX in XII. Tabul. appellatur, qui alterius cauſſam ſuſcipiebat vindicandam, quem nunc procuratorem dicimus, *vt Boethius ſcribit in Topic.* Videtur tamen ita potius appellatus, qui iudicio ſiſti, iudicatúmque ſolui ſatis pro alio dabat. Id eſt, qui vindicabat quem-

nus is, qui prenſus eſſet, ab aliquo teneretur: vt cùm cuipiam iniecta eſſet manus, vt ad prætorem iudicémve duceretur, qui etiam eum, qui iudicatus à creditore ducebatur, liberabit. Hæc autem ſunt legis verba: ASSIDVO VINDEX ASSIDVVS ESTO: PROLETARIO CIVI, QVIVIS VOLET, VINDEX ESTO *Huius meminit Cicero in Topic. & Gell. lib. 16. cap.* 10.

VINDICES ciuitatum, *in l. 1. Cod. The. ſi quacum. prædit. poteſt.* iidem ſunt, qui & Defenſores ciuitatum. At vindices illi quorum Iuſtinian. in Nouel. *περὶ τῶν δημοσίων αὐτῶν* & in *Nouel. περὶ τοποτηρητῶν* meminit, videntur alij eſſe à ſuperioribus, & ij potius, qui exigendis tributis, quorum ad curiales antea exactio pertinebat, ab Anaſtaſio Imperatore in ſingulis ciuitatibus conſtituti ſunt, *vti auctor eſt Nicephorus lib. 16. cap.* 44. è quibus veriſimile eſt Iuſtiniani tẽpore adhuc in quibuſdam ciuitatibus nonnullos ſuperfuiſſe. Sic autem appellati ſunt, quòd decurionum iniquis exactionibus oppoſiti fuerint. His pares ſunt Canonicarij, de quibus ſuo loco diximus.

VINDICO, concretum eſſe verbum volunt, à vim & dico, vt iudico, quod Varro *lib. 4. de ling. Lat.* à ius & dico deriuat. nam in vindicationibus manus conſeri, & vim quandam adhiberi ſolitam, quã Feſtucariam Gellius, Quotidianam Cicero appellat, oſtendit Hotoman. *in Com. in Orat. pro Cæcinna.* vbi etiam docet, quam vim moribus Cicero fieri dicit, Feſtuca fieri ſolitam, quam etiam vindictam appellari Boetius in Topica teſtis eſt. Ergo Vindicare eſt ius aliquod vel dominiũ ſibi adſerere. Hinc Vindicare in ſeruitutem, *l.* 3. Dig. *de lib. cauſ.* nec tantùm res corporales, ſed & iura vindicari dicuntur, veluti hæreditas, vſusfructus, ſeruitus, *l.* 1. §. 1. D. *de peti. hæred. l. vnic. §. penultim.* D. *de remiſſ.* Vindicare etiam iniuriam ſibi factam exequi, & crimen perſequi ſignificat, *l.* 2. §. *ſed ſi agat.* D. *de iudic. l.* 17. §. 1. *de iur. fiſc.* Vindicare item, in libertatem eſt adſerere: vnde vindicta. Vindicare ſuum eſſe, pro eo quòd aliquis ſuum eſſe petere dicitur, *l.* 27. §. *cui legatum.* D. *de aur. & arg. legat. l.* 66. D. *de rei vindic. & alibi.* Vindicare dominium, *l.* 40. D. *de pign. act.* & Vindicare per in rem actionem ius non eſſe alicui reficiendi, *l.* 3. §. *penultim.* D. *de riuis.* Vindicare pignus creditor dicitur, qui rem ſibi pignori obligatam, à poſſeſſore petit, *l. fin.* D. *de pign. act. l.* 16. §. *creditor.* D. *de pignor. l.* 7. C. *de oblig. & actio.* In cuius libelli conceptione, & concluſione obſerua pragmaticos Gallos ita dicere. Quo tempore Titius erat dominus fundi Tuſculani, eum mihi pignori oppoſuit. Hunc autem nunc Gaius tenet. Peto igitur, aut fundum mihi vindico, aut mihi pecuniam ſoluat. Sic ſcriptum in eorum libellis inueni: *Qu'il me guerpiſſe ledit fond, ou maiſon, ou me paye la ſomme de 20. eſcus, pour laquelle ſomme ledit fond, ou maiſon en eſt adfect, & hypothequé.*

VINDICIÆ, *vet gl. τὰ ἐν ἀμφισβητήσει πράγματα. corruptè. n. Vindigeſta.* Quibus adſtipulatur Feſtus, *li.* 19. Vindiciæ, *inquit,* appellantur res eæ, de quibus controuerſia eſt: aut potius vindiciæ dicuntur inter eos qui contendunt. Seruius tamen in ſingulari extulit, Vindiciam eſſe dicens rem, de qua controuerſia erat, ab eo quod vindicabatur. Atque hinc patet vindicias olim aliud nihil fuiſſe, quàm poſſeſsionem rei controuerſæ alicui magiſtratus decreto vſque ad finem iudicij attributam *Liuius lib.* 3. de Virginij filia loquens ab App. Claudio Decemuiro adamata: Marco Claudio clienti negotium dedit, vt virginem in ſeruitutem aſſereret, neque cederet ſecundùm libertatem poſtulantib. vindicias. *Item paulò pòſt:* Poſtulãt (aduocati puellæ) vt rem integram in patris aduentum differat, lege ab ipſo lata vindicias det ſecundùm libertatem. *Item:* Hoc tantum ſciat, ſibi, ſi huius vindiciis ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe. *Item Pomponius l. 2. de orig. iur.* de eodem Appio loquens: Et ſecundum eum, qui in ſeruitutem ab eo ſuppoſitus petierat (vindicias) dixiſſe. Poſtulare autem vindicias ſecundùm libertatem, eſt poſtulare vt interim libertate quis potiretur: nam dare vindicias ſecundum libertatem, vel à ſeruitute, eſt decernere, vt interim dum quæſtio agitatur, in poſſeſsione ipſa ſui ac libertatis quis eſſet: cuius contrarium eſt, Dare vindicias à libertate, vel ſecundum ſeruitutem, qua phraſi etiam paulò inferius vtitur idem

Liuius.

Liuius. De lite autem vindiciarum ſic *Pædianus in Verrin.* Lis vindiciarum eſt, cùm litigatur de ea re apud Prætorem, cuius incertum eſt quis debeat eſſe poſſeſſor. Et ideo qui eam tenet ſatiſdat pro præde litis vindiciarum aduerſario ſuo, quò illi ſatisfaciatis, nihil ſe deterius in poſſeſſione facturum, de qua iurgium eſſet. Rurſus ſponſione ipſa prouocatur ab aduerſario, certę pecuniæ, aut æſtimationis quam amittat, niſi ſua ſit hæreditas de qua contendit. Prędes autem vocat ſatiſdationes locupletes. Hanc recredantiam vocari vult Bud. Vindiciæ item dicebantur, quæ ex fundo in ius afferebantur vindicandi cauſſa, vt ſuprà ex Gellio in verbo Conſerere expoſuimus. Atque harum vindiciarum, ſeu rei vindicationis hac à Cicerone refertur formula *in Orat. pro Murena*: Fundus qui eſt in agro, qui Sabinus vocatur: eum ego ex iure meum eſſe aio, inde ſibi ego te ex iure manu conſertum voco. Is autem vnde petebatur, hæc reſpondebat: Vnde tu me ex iure manu conſertum vocaſti, inde tibi ego te reuoco. Vindiciæ item manus correptionem ſignificant: καρπισμὸς à Clemente vocatur, à Chariſio καρπιςία dicitur. *Gellius*: Vindicię correptione manus in re atque loco pręſenti apud Prætorem fiebant. Vindicię autem verbum à Vindico videtur deductum, vel teſte Liuio vbi ſuprà: Appius, inquit, cùm virginem non defendi ab Icilio, ſed inquietum hominem locum ſeditionis quærere diceret, non prębiturum ſe illi eo die materiã, &c. *Et paulò poſt*: A Marco Claudio petiturum vt decederet iure ſuo vindicaríque puellam in poſterum diem pateretur. Vindicari enim puellam dixit, pro vindicias puellæ ſecundum libertatem dari, hoc eſt, aſſeri interim in libertatem, & in poſſeſſione libertatis eſſe. Vindiciam ferre dicebatur, qui rem decreto ſententiáque obtineat: dicere verò vindicias, iudex. Sed ſi vindiciam ille tulerat qui non debuerat, tribus arbitris datis, duplione damnum luebat. Lex enim erat: Si vindiciam falſam tulit, rei, ſiue litis arbitros tres dato, eorum arbitriis fructus duplione damnum decidito.

VINDICATIO, videtur ex antiquis vindiciis originem duxiſſe: nam Cicero *in Oratio. pro Milone*, cùm actiones calumnioſas ſignificaret, ita ſcribit: Eum denique qui non calumniis litium, non iniuſtis vindiciis ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat. Sed tamen Vindicatio longè aliud hodie eſt. Vindicatio enim eſt proprietatis adſertio, id eſt, ipſa vindiciarum poſtulatio: ſcilicet actio in rē, per quam quis rem ſuam ab alterius poſſeſſione in dominium ſuum vindicat, *l. actionum* 25 *D. de oblig. & act.* Impropriè tamen Vindicatio triplex reperitur, vna proprietatis, quæ propriè vindicatio eſt, altera ſeruitutis, tertia pignoris, *l. 3. §. eſt autem. & §. Pomponius. D. ad exhib.* vnde Hypothecaria actio Vindicatio pignoris appellatur, *in l. ſi fundus* 16. §. 3. *D. de pignorib.*

VINDICTA, *inquit Boetius in Topica Ciceronis*, eſt virgula quędam, quam lictor manumittendi ſerui capiti imponens, eundem ſeruum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba ſollemnia, atque ideo illa virgula Vindicta vocabatur. Plutarchus de iis qui tardius à Deo puniuntur: ῥωμαῖοι δὲ αὖ εἰς ἐλευθερίαν ἀφαιροῦνται κάρφος λεπτὸν αὐτῶν ἐπιβάλλοντι τοῖς σώμασι. Hęc autem Feſtuca vindicta dicta eſt à Vindice (non Vindicio) Vitelliorum familiæ ſeruo, *vt idem Plutarchus in Publicola ſcribit, & Liuius lib.* 2. qui ſeruus quòd adoleſcentum nobilium coniurationem patefeciſſet, libertate & ciuitate ab ipſo Bruto donatus eſt: indéque obſeruatum referunt, vt qui ita liberati eſſent, in ciuitatem accepti viderentur. Quare vindicta idem eſt quod Feſtuca: nec alio ſenſu dixit Perſius:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſsi.

quàm alio loco:

Non in feſtuca lictor quam geſtat inani.

Hinc Vindicta manumiſſi, ſub titul. Digeſt. de manu. vind. & Vindicta liberare, alibi paſſim.

Vindictam imponere, *l. penultim. §. pater* 2. *D. de caſtrenſ pecu l.* 2. *Cod ſi aduerſ. lib.* Et Vindicta libertatem imponere, *l.* 10 *Cod. qui teſtam. fac.* Et Vindicta manumittere, *l.* 33. *D. de dolo. & D. de manumiſſ. vind. & C. de vindicta apud concil. manumiſſ.* Et Vindicta liberare, *leg.* 122. §. *Flauius. Digeſt. de verb. oblig. lib.* 15. *D. de ma-*

numiſſ.l.5.D.de manumiſſ.vindict.l.vlt. D. pro derelict.

VINDICTA, vitio, opponitúrque rei perſecutioni, leg.pen.D.ſi ex nox.cauſſ. ag.l.pen.D.de ſepul.viola.

VINEA, locus vitib.conſitus, l certo, vbi Accurſius.Digeſt.de ſeruit.ruſt. Vineæ, quòd vini ſint feraces, Feſto, l.19.

Vinea, & Vites differunt, quòd vinea eſt ager ipſe, vites verò quæ fructus ferunt. denique inter vineam & vites hoc intereſt, quod inter arua, & ſegetes. Iauo len l.certo. D. de ſeruit. ruſt. Certo generi agrorum acquiri ſeruitus poteſt, velut i vineis: quòd ea ad ſolum magis quam ad ſuperficiem pertinet. ideò ſublatis vineis, ſeruitus manebit. Quibus verbis oſtendit, vineam ſolum ipſum eſſe: vitem verò ſuperficiem. Sic leg. 4. Digeſt. de cenſib. Vinea quot vites habeat, oliuæ quot arbores.

VINO legato, id omne quod ex vinea natum vinum permanſit, & acetum quoque quod vini numero paterfamil. habuerit, continetur. Mulſum verò & defrutum & zythum, & ceruiſia, niſi de iis quoque teſtator ſenſerit, non continentur, l.1.l.9.D.de vino, trit.l.2. in fin.D. de opt.leg.

Vinum DOLIARE, vide Doliare vinum.

Vinum VETVS, dicitur anno lapſo. Si enim muſtum, ait Alciatus, à Calendis Nouembribus, quo tempore defæcatum eſſe incipit, nouum vinum dicitur, l. iubemus.C.de eroga.mil.lib.12. Apparet nō prius vetus appellari, quàm aliud nouum collectum ſit, l.vetus.de trit. vin. & ol.leg. Vult tamen hac in re ad conſuetudinem regionis eſſe attendendum, Alci & Bart in l.cùm quid.D.ſi cert. pet. & in d. l.iubemus.

Vinum cum vaſis legatum. Procu.l.penultim.de trit.& vin.lega. illud verum eſſe puto, cui vinum cum vaſis legatum erit, ei amphoras, cados, in quibus vina diffuſa ſeruamus, legatos eſſe.

VINARIAM nauem, Vlpian. in l.21.§.5.D.de furtis. eam interpretatur, in quam vinum effunditur, & vnde poſtea hauritur.

VINARIVS, pro ebrioſo, & vinolento. Vlpian.l.4.§ 1.D.de ædil.edict. Item aleatores & vinarios non contineri edicto, & leg.25.§.3. eod. Aleator fortè, vel vinarius vel erro euaſit.

VINACIA, grana vuæ compreſſæ. Iulianus l.14.in fin.D.de cond.furt. Idem iuris eſt vuis ſubreptis: nam & muſtum & vinacia iure condi poſſunt. Vlpian. l. 52.§.8.D. de furt. Idem eſt & in vuis, & in muſto, & in vinaceis. nam & vuarum & muſti & vinaceorum nomine furti agere poteſt.

VINARIA vaſa, inquit Iulianus, propriè vaſa torcularia eſſe placet. Dolia autem & ſerias tandiu in ea cauſſa eſſe, quandiu vinum haberent: cum ſine vino eſſe deſinerent, in eo numero non eſſe: quoniam ad alium vſum transferri poſſent: vel uti ſi frumentum in his addatur, Eandem cauſſam amphorarum eſſe: vt cùm vinum habeant, tum in vaſis vinariis: cum inanes ſint, tum extra numerum vinariorum ſint: quia aliud in his addi poſſit, l.206.D.de ver.ſig.

VIOCVRI, magiſtratus è 26.numero, quorum erant quatuor in vrbe & duo extra vrbem, de quibus Dio lib. 54. Hi curatores erant viarum.

VIOLARE, propriè de virgine dicitur: transfertur tamen ad alia, & profanare ſignificat, vt violare ius legationis, violare ſacra, muros, & loca religioſa, parentes, fœdus, legem. Vnde violatæ legis reus, leg.1.C.de pet. bo.ſubla, lib.12.

VIOLAVIT qui oppreſſit. c.ſi quis ſponſam 27.q.2.

Violatum, id eſt, violandum, c. veniens. extrà, qui cler.vel vouen.

VIOLENTIA in malam partem ſumitur, c. conqueſtus.de foro comp. Violentia quot modis inferatur, ediſſerit Barrol.l.1.Cod.de nauic lib. 11. Quotuplex ſit, not. in leg. in iis. Digeſt. quod met.cauſ.& in leg. ſi quis in tantam. C.vnde vi. Quando dicitur fieri violentia, & quæ actio propter eam detur, not.in l.1.ff. de vi public.

VIOLENTVS poſſeſſor dicitur, qui expulſo veteri poſſeſſore, acquiſitam per vim poſſeſſionem rerum obtinet: aut qui in hoc ipſum aptatus & præparatus venit, vt contra bonos mores, auxilio, cui reſiſti non poſſit, fretus ingrediens in poſſeſſionem vim faciat, l.1.§. Vi poſſidere.D.de vi & vi armat.

VIR BONVS, qui iuri naturali ob temperat, & voluntatem ſuam illi conſor-

formem facit, eámque ſequitur. Item vir bonus dicitur, qui facit alteri, quod ſibi vult fieri, *leg.1. circa medium. ff. de ſolu.* In iure Ciuili iudex eſt: & nomen viri, ſæpè eſt dignitatis: refertur enim ad virtutem, vímque animi & corporis, *l.1. C. de dignitat. lib.12.*

Viri boni arbitrium, quod omnibus ferè ſtipulationibus olim comprehendebatur, idoneę & integræ exiſtimationis diligentíſque, circumſpecti, & conſiderati patrisfamil. arbitrium ſignificabat, *l.20. §. vltim. D. de oper. libert. l.21. §. ſiue autem. D. de no. oper. nunc. l.9. in princip. & §. ſed ſi lapidicinas. l.13. in fin. l.15. §. & ſi veſtimentorum l.65. D. de vſufruct. l.18. §. & cuius D. de damn. infect. l.47. §. ſi Sticho. Dig. de fideicomm. libert. l.13. D. de ann. leg. l.1. D. de legat. lib. 2. lib. 17. l.18. ff. iudic. ſol. l. 50. D. ſol. mat. & aliis infinitis locis.* Qua de re etiam ſuprà nonnihil diximus in dictionibus Arbitrium & Bonus.

Viris legatis, & pueros deberi, *cenſuit Iuriſc. in l. ſeruis legatis. §. mulieribus. de leg.3.*

VIRILES portiones ἴσας κατ' ἀναλογίαν exponunt vet. gl. & ęquales Paul. *li. 3. Sent. tit. 2.* quæ ſcilicet pro numero perſonarum, & in capita conſtituuntur, vt tot fiant, quot ſunt & perſonæ. Sic viriles partes accipe *l. 1. §. nunc tractemus. ff. de tutel. & rat. diſtr. l.7. D. de fideiuſſ. tut. l. 43. ff. de re iud. l.54. §. vltim. de leg.1. l.67. §. ſi duos. ff. de leg.2. l.37. ff. de ſtipulat. ſeruo.* Virilis portio in legatis conſeruandis, poſt petitam contra tabulas bonorum poſſeſſionem, quomodo accipienda ſit, *vide l.8. ff. de leg. præſtan.*

Virilis appellatione in lege Papia, etiã interdum tota hæreditas continetur, *leg. 145. D. de ver. ſign.* Virilis vigor poſt ætatem annorum 35. completur, *vt ait Vlp. l.1. ff. de minorib.*

VIRILITAS, pro teſticulis, *leg.5. in fin. D. ad leg. Corn. de ſicar.* Martial. lib. 9. Epigr.

Non puer auari ſectus arte mangonis,
Virilitatis damna mœret erepta.

Plinius lib. 35. cap. 12. Galli Samia teſta virilitatem ſibi amputant. *Quintilianus Declamat.* 340. Mango iratus, ait, illi fortaſſe pretium exciſa virilitate producet. *Et in inſtit. Orat. lib.5. cap.13.* Non alio medius fidius modo docentium, quàm quo mancipiorum negotiatores formæ puerorum exciſa virilitate lenocinantur *Apul. lib.8. de Aſino aur.* Fuga deteſtabilem illum exectorem virilitatis meæ relinquentem.

VIRIPOTENS virgo, nubilis, matura viro, *leg. mulieris. 13. Digeſt. de ver. ſignific. l. pater. 101. Digeſt. de cond. & demonſtr. Iuſtin. ſub titul. quib. mod. ius patr.* poſt duodecim annos completos viripotentes appellat.

VIRES pro poteſtate ſiue facultate patrimonij. *Vlpian. in fin. l.1. de leg. 2.* velut certam quantitatem exprimit pro viribus, ſcilicet patrimonij, Viribus præturæ compelli, hoc eſt, poteſtate: & nunc vulgò dicimus, ex officio iudicis, *l. 2. in princ. de iud.*

VIRGÆ ſanguineæ, vide Sanguineæ virgę.

VIRGO etiam intelligitur vi corrupta.

VIRGINARI, hoc eſt, virgines agere, vocabulum apud Tertul. deprauatum, reſtituit Rhenan.

VIRGINITAS eſt in carne corruptibili perpetua incorruptionis euicatio, *B. Aug. lib. de nupt. & concupiſcent.* Beatus verò Ambroſius ſic definit, eſt expers contagionis integritas.

VIRIÆ, *inquit Iſidorus,* ſunt virorum armillæ: dicuntur tamen etiam de mulieribus. *Septimius Florens lib. de Pallio* Vtique ſicut veſtigia cæſtuum viria occupauit: ita & endromidis ſolocem, &c. *Ambroſius 1. de Abraham*: Inaures habebat, quę non grauarent aurem, ſed demulcerent virias, quæ manum non materiali auro onerarent, ſed ſpiritali actu leuarent. Hinc

VIRIOLÆ, diminutiuum, *l. quod tamen. D. de contrah empt. l.25. §. ornamenta. ff. de aur. & arg. leg.* muliebria manuũ ornamenta. Græcis ψέλλια, πλαίια, περιχείρια. Teſtatur Turnebus in antiquo Lexico virias & viriolas exponi brachiales. *Plin. lib.33. cap.3.* Viriolæ Celticæ, viriæ Celtiberice: ita enim legi debet. namque illis populis erant in vſu.

VIRIDIARIA, ſeu viridaria, loca virentibus herbis graminibúſque & arbuſtis amœnitatis cauſſa conſita, *l. 26. ff. de inſtr. vel inſtrum. & apud Vlpian. in Inſtitut. titul.6. & Sueton in Tiber. cap.60. & Lampr. in Heliogab. & Vege. lib.4. c.6.* Appellantur & Virdiaria, *prout in Pand.*

*Flor.ſcriptum eſt,in l.3.§.fructuarius & §.ſi prædium.D de vſufru.& l.8. in fin. D. de inſti.vel inſtru.*Et Viridia *in l.79.in fin.C. de verb.ſignif.l.15.D.de ſeruit l.12. D. de ſeruit.vrb. & apud Vitruu.lib.6.cap 6.& lib.5.cap 9.& Senec.Epiſt.15.lib.* Et ſic ciſternam viridibus ſubditam apud eundem accipe li.13.Epiſt Et Ambulationes preſſis ac tonſis viridibus vmbroſas, *apud Plin.lib.5.Epiſt.ad Apollinarem. Macrob.lib.1.Saturn.cap.4.* Viridia cùm *αὐτὶ ἐπιθέτου* accipiuntur, genitiuum in ium faciunt, vt viridia prata, viridium pratorum. Cùm verò ipſam loci viriditatem ſignificare volumus, viridiorum dicimus: vt cùm dicitur Formoſa facies viridiorum. Apparet autem *ex dict.l.26.* etiam in doliis defodi viridiaria conſueuiſſe aggeſta terra. Quin & in feneſtris amœnitatis gratia interdum habebantur, *vt ex Martiale, & ex Plin lib.19.c 4. intelligimus.* Supra ędificia quoque viridiaria habuiſſe Romanos, oſtendit *l.12. D.de ſeruit.vrb.præd.*Hinc

VIRIDIARII ſerui, qui viridiariorum curam habent.

VIRIOLA, vide Viriæ.

VIS, verbum eſt anceps: quod etiam accipi bonam in partem poteſt: vt quam Magiſtratus rectè infert, ſcilicet iure licito & iure honoris quem ſuſtinet, *l.3. quod met.cauſ.* Vis eſt & tūc, quoties quid id quod deberi ſibi putat, non per iudicem repoſcit, *l.13.D.eod.*

Vis, *inquit Paulus lib.Sentent.1.titu.7.* eſt maior rei impetus, qui repelli non poteſt. Græci autem ſic vertunt, *μεγάλου πράγματος ἐπέλευσις, ἣν οὐ δύναταί τις ἀπωθεῖσθαι ἤγουν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποδιώκειν, καὶ ἀποτρέπειν.* In illa itaque Pauli definitione pro maior, maioris legendum cenſuerim: quod & probat *l.2. D. quod met. cauſ.* his verbis, Vis eſt neceſſitas impoſita contraria voluntati, maioríſque rei impetus, qui repelli non poteſt. Vel ſic: Vis dicitur, quicquid nullo iure fit, contra liberam alicuius voluntatem. De qua elegantiſſimè tractat *Cicero in Oratione pro Cæcinna,* Cùm de iure (inquiens) & legitimis hominum controuerſiis loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. Vnde in hac ſignificatione, Vis & Ius opponuntur. *Calliſtratus in l.extat.§.1.D. quod met cauſſa.* Atque per hæc duo contraria, diſtingui humanam vitam longo interuallo a belluina, Cicero *in Oratio. pro P. Sextio* pulchrè docet.

Vis eſt quadruplex: Expulſiua, quæ ſi cum telo fieret, antiquis eſt dicta, Vis armata, qua fundo quis deiicitur, *vt tractatur.D.vnde vi.* Turbatiua, cùm vterq; poſſeſſionem adſerens, ab alterutro deturbatur. Quò pertinet *tit. D.vti poſſidetis.* Cicero eleganter appellat Vim quotidianam, quòd poſſeſſores in dies ſolent vtrinque poſſeſſionem vindicare. Inquietatiua vis, cùm alter in alterius ſolo ædificat, pertinens *ad tit.D. quod vi aut clàm.* Ablatiua vis, cùm ab inuito aufertur aliquid: cui deſeruit actio vi bonorum raptorum, & lex Iulia de vi. Cōpulſiua denique vis eſt, cùm quis inuitus compellitur vt alij conſentiat. Aduerſus hanc multa introducuntur remedia, I. *Conſtitutio diui Marci in l. extat. D quod met.cauſſa & totus ille titulus.*II. *l.penul.D. de vi priuat.* Quæ d.l.extat.craſſius exponit.III. *l.ſi quis in tantam.C.vnde vi* IIII. *l. miles.§.iudicati.D.de re iud.*V. *Conſtitutio Maximiliani, anno 1495. Vuormatiæ.* VI. *Conſtit. Caroli 5. ann.1521. Vuormatiæ.*VII. *Conſtitu.Friderici,tit.de ſtatut. & conſuetud. contra liberta. Eccleſia* VIII. *l. hi qui ædes alienas.D. ad legem Iuliam de vi publica.* In C. Theodoſ. eod. in tit. eſt elegans conſtitutio aduerſus illatam vim.

Vi poſſidere in interdictis Prætoriis dicitur, qui expulſo vetere poſſeſſore, ſiue iure is, ſiue mala fide poſſideat, acquiſitam per vim poſſeſſionem obtinet: aut qui in hoc ipſum aptatus, & præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio, cui reſiſti non poſſit, fretus ingrediens in poſſeſſionem, vim facit. Sed qui per vim poſſeſſionem ſuam retinuerit, aut etiam ereptam ſibi, in ipſo congreſſu recuperauerit, vi poſſidere non intelligitur, *l.1.§.vi poſſidere. D.de vi, & vi arma.l.11.ſi ru me vi. D.de vſucap.*

Vi poſſidet & ille, qui abſēte domino, ingreſſus poſſeſſionem, venientem deinde non admiſit, *l.6 in fin.D.de acquir. poſſeſſ.* At qui vacuam poſſeſſionem occupauerit, quanquam deinde venientem dominum prohibuerit, vi non poſſidet, *l.4 §.penul.D.de vſucapionibus.* Vi porrò poſſidere à me videtur & qui ab auctore meo vi poſſidet, *l.3.§ ſi quis ab auctore. D. de itin.actúque priuat.* Vim quoque facit,

qui

qui non ſinit poſſidentem, eo quod poſſideat, vti arbitrio ſuo, ſiue in ſerendo, ſiue in fodiendo, ſiue ædificando, ſiue quid omnino faciendo, quod liberam poſſeſsionem aduerſarij non relinquit, *l.* 11. *D. de vi & vi arma.*

Vi factum, in interdict. quod vi, aut clàm, videtur, finitore Mutio Scæuola, quod quis cùm prohiberetur, fecit, *l.* 74. *§. vi factum. D. de diuerſ. regul. iur. l.* 1. *§. hoc interdictum.* D. *quod vi, aut clàm.* Sed & qui vel minimi lapilli iactu prohibitus facere perſeuerauerit, vel contra teſtationem denunciationémque fecerit, aut cùm ſe ſciret prohibendum, per vim molitus eſt, ne prohiberi poſſet, & quo minus prohiberetur conſecutus eſt, periculum denunciando aduerſario, aut ianua præcluſa, *l.* 1. *§ hoc interdictum. & l.* 19. D. *quod vi, aut clàm.*

Vim facere videtur quominus reficiatur, qui neceſſaria refectioni aſportari non patitur, *l.* 4. D. *de itin. actúque priuat.* Vim autem facere non videtur, qui iure ſuo vtitur, & ordinaria actione experitur, *l.* 197. §. 1. *D. de diuerſ. regulis iur.* Alia cauſſa eius, qui quod ſibi deberi putat, iam per iudicem repoſcit, *l.* 8. D. *quod met. cauſ. l. pen. D. ad leg. Iul. de vi priuat.* Cæterum omne omnino, quod per vim fit, aut in vis publicæ, aut priuatæ crimen cadit, *l.* 195. D. *de diuerſ. reg. iur.*

Vis alia publica, alia priuata. Publica eſt, *inquit Iſidor. libr.* 5. *Etymolo. cap.* 26. ſi quis ciuem ad populum, vel regem appellantem necauerit, torſerit, verberauerit, vinxerit. Priuata verò, ſi quiſquam ante iudicium armatis hominibus è ſuo quenquam deiecerit, vel expulerit. Hactenus Iſidorus, qui hæc omnia ex Paul. libr. 5. Sentent. tit. 26. tranſcripſit. Vim publicam etiam committit, & qui per vim ſtuprum infert, *l.* 29. *§. fin.* D. *ad legem Iul. de adult.* Atque ita initio genere & qualitate delicti videtur vis publica à priuata ſeparata. Poſtea placuit, publicam vim eam accipi, quæ armatis hominibus coactis committatur; Priuatam, quæ ſine armis fiat. *l.* 5. *D. de vi priuat. l.* 3. 4. 5. D. *ad leg. Iul. de vi publica. §. item lex Iulia. Inſtitut. de public. iud. §. ſed & ex conſtit. Inſtit. de interdictis.*

Vis, quod ad interdictum, Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionē miſſus eſt, pertinet, accipiēda eſt pro qualibet priuata temeritate, ne quis ad decretā poſſeſſionem perueniat, vel ne adeptā quietè retineat.

Vis maior eſt, *innuit Caius*, quam Græci θεοῦ βίαν appellāt, *l.* 25. §. 5. D. *locat.* id eſt, ea quę cōſilio humano neque prouideri neque vitari poteſt, & eſt animaduerſio Dei in homines, cuius euitandæ ipſe facultatem ademit: veluti fulgura, grandines. *Cicer.* 2. *de inuent.* Defenſoris, inquit, conqueſtio calamitatis eius, quæ non culpa, ſed vi maiore quadam acciderit, &c. *Plin. li.* 18. *c.* 28. *in fin.* Ante omnia autē duo genera eſſe cœleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnum quod tempeſtates vocamus, in quibus grandines, procellę, cæteráque ſimilia intelliguntur: quæ cùm acciderint, vis maior appellatur. Hæc ab horridis ſyderibus exeunt, veluti Acturo, Orione, Hœdis. Alia ſunt illa quæ ſilente cælo, ſereníſque noctibus fiunt, nullo ſentiente, niſi cum facta ſunt. Publica hæc & magnæ differentiæ à prioribus, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò ſterilitatem. *Sic Columella lib.* 1. *cap.* 7. Nam vbi ſedulo colitur ager, plerunque compēdium, nunquam (niſi cæli maior vis, aut prædonis inceſſit) detrimentum affert. *Seneca li.* 4. *de benef. ca. pen.* Appellatur & vis magna, *l.* 2. *in fi. ff. de peric. & comm. rei vend.* Similiter, Vis diuina dicitur, quæ ſcilicet non ab hominibus, ſed admirabili quadam Dei potentia infertur. *Vlpianus l.* 24. §. 3. D. *de damn. infect.* Ita eum teneri, ſi ædificij vitio id acciderit, non ſi violentia ventorum, vel qua alia ratione, quæ vim habet diuinam, quod enim tam firmum ædificium eſt, vt fluminis, aut maris, aut tempeſtatis, aut ruinæ, incendij, aut terræmotus vim ſuſtinere poſſit? Dicitur & Vis cui reſiſti nō poteſt, *l.* 15. §. 1. D. *locati.* Et maiores caſus, quibus humana infirmitas reſiſtere non poteſt.

VI ipſa, id eſt, non reuera, & actu ipſo, vt vulgò loquimur, ſed facultate, *τῇ δυνάμει*, vt alibi loquuntur, & nos obſeruauimus: veluti cùm quid nominatim dictum non eſt, ſed aut verborum, aut ipſius negotij vis hæc eſt, *Marcellus l.* 72. D. *de ſolut.* Vi quidem ipſa & hic ex his dari ſtipulatus eſt, qui eius non erāt, id eſt, quamuis id non expreſſerit, ſe ſtipulari hominē ex iis qui ſui non ſunt, tamen ex vi negotij ſatis intelligitur:

neminem ſcilicet quod ſuum eſt ſtipulari. *Sic l.27.§.illud.D.de pact. l.16.§. inde quæritur.D.ad Trebell.l.1.D.de ſtatulib & l.1.D.de condict.& demonſtr.* niſi ſi vi ipſa conditio inſit: ita enim Florentiæ legitur. De vi huius locutionis *vide Alcia.l.2.Diſp.c.9.lib.1.parerg.c.28.& l.nomen filiarum.de verb.ſign.*

VIM facere moribus, *Cicero dicit in Oratio.pro Cæcinna perſæpe.* Moris enim erat, vt cùm de agro quopiam controuerſia inſtitueretur, quia propter commoda poſſeſſionis magna iurgia, & pugnæ interdum ac cædes oriebantur, litigatores de amicorum ſententia diem inter ſe ſumerent, qua die in rem præſentem, id eſt, in agrum illum vnà venirent, & in eo agro vim aliquam alter alteri dicis cauſſa faceret: id eſt, non veram & ſolidam, ſed fictam & ſimulatam: quam *Cicero in illa Oratione,* vim quotidianam appellat: *& Gellius libr.20.c.9.* ciuilem ac feſtucariam.

Vis denique accipitur pro virtute quadam efficaci, hoc eſt, quæ potens eſt producere effectum. Quo ſenſu Cicero dixit de finibus: Atque in ſenſibus eſt & ſua cuique virtus. Sic *in tit. D.de legibus, Modeſtinus,* Legis virtus, *inquit,* eſt, imperare, vetare, permittere, punire. Et Celſus, Scire leges, ait, non eſt verba earum tenere, ſed vim & poteſtatem. *Et in l.qui decem.§. Stichum. D.de ſolutionibus.* Hac phraſi promiſcuè dicere ſolemus, Vi concesſionis, aut virtute concesſionis. Item, in virtute obedientiæ, pro vi obedientiæ. Eodem modo intelligenda eſt definitio tutelæ, *Inſtitu.de tutel.§.1.& in l.1.D.eod.tit.*

VISCELLIA lex, vide in legum Indice.

VISCERATIO, largitio carnis quæ publicis epulis fiebat. *Pomponius l.54.de legat. & fideicommiſſ. lib.32.* L. Titius plebi quina millia dedit, hoc amplius Seius viſcerationem. *Cicero libro de officiis ſecundo:* Prodigi qui epulis & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationúmque apparatu pecunias profundunt. *Paulus in l.12.D. de legat.libro* 30.viſcerationem intelligere videtur, cùm ait quod ad diuiſionem ſingulorum ciuium relictum videtur, inquit Hotomanus.

VISIO, conſideratio, quæſtio, prudens cogitatio, Στόχασμα. *Imp.de compoſ. digeſt.* Et in his partibus, in quibus perfectiſſimè viſiones expoſitæ veterum fuerant, quod particulatim in eas fuerat ſparſum, hoc ſeparare penitus erat inciuile. In Græca conſtitutione θεωρία nominatur, ἡ καὶ τὸ πολλάκις φυλαχθῆναι τε τῆς ὅλης θεωρίας συνεχές, &c. id eſt, ſiue quòd ita plerunque obſeruari totius viſionis continuationem oportebat, &c. *Vlp.l.15.§.10.D.de hæred.pet.* Sed in propoſita quæſtione tribus viſionibus relatis, vna prima, deinde alia, poſſe dici totum, quod ſupereſt, reſtituere eum debere. *Idem in l.8.§.1.D.ad SC.Velleian.* Proinde ſecundum hanc ſuam diſtinctionem in prima viſione, vbi quaſi debitrix delegata eſt, exceptionem ei ſenatuſconſulti Marcellus non daret. *item apud eundem in l.19.§.4.D.mand.& l.25. §.1.D de probat.* Inſpectionem videntur Iuriſc. in eundem ſenſum protuliſſe, *l.31.D.depoſ.l.44.de oblig.& act.l.12.§.manumittendo.D.de capt.*

VISITATIO, eſt exploratio vitiorum animarum, quarum cura epiſcopo concredita eſt, *capit.ſi epiſcopus.de off.ordin.*

VISITATORES, eiuſmodi exploratores, vt Cardinales, legati, nuncij Apoſtolici, patriarchæ, Archiepiſcopi & epiſcopi, *c.procurationes.de cenſibus.*

VISPELLIO, vilium, & ignobiliū cadauerum elatorem ſignificat, & ita hoc verbum in Pandect. Florent. ſcribitur *in l.31. D. de euict.& l.7.D.ad S.C.Trebellia.& l.qui decem.D.de ſolutionibus,* vbi Biſpellionem vſitata B, & V, literarum commutatione, per B, ſcriptū eſt. Sic & in Lexico B. Germani ad Vrbem Viſpelliones, νεκροθάπται, κοπιᾶται. Veſpillones autem νεκροφόροι. Cuiac.ſupradictis locis Viſpellionem accipi pro cadauerum nudatore, de quo vlciſcendo agitur *in l.3.§.aduerſus.D.de ſepulchr. viol.* In aliorum auctorum codicibus Viſpiliones, & Veſpillones appellantur, *vt apud Tertullian. lib.de pallio Martial. lib.1.Epigramm. Suet.in Domitiano ca.17. & in libell. Fulgentij obſcurarum vocum, & apud Amm. Marcellin. & Sidonium Apollon.lib.Epiſt.vltim. & lib.11. Epiſtol.ad Deſideratum,* vbi Veſpillones & Sandapilarios coniungit. Sunt tamen qui inter Viſpellionem, & Veſpillonem hoc diſcri-

diſcriminis ponant, vt ille funerator ſit, hic cadauera portet. quibus Lexici interpretatio fauet. Alij Biſpellio legunt, diuerſo ſenſu. Vide Biſpellio.

VITA, *Ambroſ. in libro de bono mortis*, eſt ſpiraminis fruitio: morti opponitur, adimitur ſupplicio vltimo. Vita pro ſubſtantia ponitur *in Nouell. de referendar. poſt medium.*

VITALITIA, *apud auctores Barbaricos*, ſunt dotalitia & doaria, Latinis munera nuptialia, Græcis ὑπόβολα, quaſi quæ vtenda fruenda mulieri in omne vitæ ſuæ tempus attribuuntur. *Albert. Krantz. lib. Daniæ 7. cap. 35.* Inſuper Romulus acciperet Indeburgam filiam Alberici ducis in coniugem. Dos eſſet oppidum Lentze cum territorio ſuo. Romulus pro vitalitiis daret ſponſæ Auruſberg, &c. *Item lib. 8. c. 36.*

VITIVM à morbo in ædilium edicto ſeparatur: eáque inter hæc verba differentia ſtatuitur, quod morbus temporalis eſt corporis imbecillitas: vitium verò perpetuum corporis impedimentum: veluti ſi luſcus quis ſit, *leg. 1. in princip. &* §. *ſciendum. ff. de ædilitio edicto l. 101.* §. *verbum eſt. D. de verborum ſignificatione.* In ſtipulatione autem damni infecti, qua de vitio loci operiſve cauetur, Vitium id eſſe definitur, quod accidens extrinſecus vitioſas ædes facit, *lege 15.* §. *notandum, cum ſequent. l. 18.* §. *1. &* §. *cuius. l. 24.* §. *vitium. ff. de damn. infect.* Paluſtris itaque locus & harenoſus vitioſus non exiſtimabitur, quia naturale hoc vitium eſt. Quòd ſi arbores vetuſtate deciderint, vitio earum caſus factũ intelligitur *d. l. 24.* §. *apud Viuianum. D. eod.* Quò referenda ſunt illa *Cicer. in Topic.* verba, Non enim eius vitio, qui demolitus eſt, damnum factum eſt, ſed eius operis vitio, quod ita ædificatum eſt, vt ſuſpendi non poſsit.

Vitium facere dicuntur parietes, qui ruinam minantur. *Caius l. 30. ff. locat.* Dominus inſulæ, qui ædificia vitium facere diceret, demolierat eam. Paulò pòſt, vitiatum ædificium appellat. *Idem l. 32. ff. de damn. infect.* Si ædibus meis proximæ ſint ædes meæ & tuæ, quæritur, an ſi hæ vitium mihi faciant, cauere mihi debeas. *Item,* Nam & ſi vnas ædes communes tecum habui, eæque vitium faciant. *Cicero in Top.* Si ædes exeſæ corruerunt, vitiúmque fecerunt.

Vitium ædium & loci eſſe Labeo ait, quod accidens intrinſecus infirmiores eas facit, *leg. 24.* §. *1. D. de damno infecto.*

Vitia poſſeſsionum alia ſunt ex re, veluti quod res fiſci ſit, vel furtiua, vel vi poſſeſſa, vel contra leg. Iuliam repetundarum accepta. Alia ex perſona, veluti ſi mala fide, ſi clàm, ſi precariò quis poſſeſſionem ſit ingreſſus, *l. 11. C. de acq. poſſeſſ. l. 13.* §. *1. ff. eod. tit. l. 24. ff. de vſucap. l. 13.* §. *partim. D. de publicia.* VITIOSVM itaque initium poſſeſſionis eſt, ſi quis rei alienæ ſciens poſſeſsionem apprehendat, *l. 15.* §. *pen. ff. de vſucap.*

VITIOSE QVE cœpiſſe poſsidere intelligitur, qui vi, clàm, vel precariò, vel mala fide cœpit poſſidere, *l. 2.* §. *Celſus. D. pro empt. l. 13.* §. *vlt. l. vlt. ff. de acq. poſſeſſ. l. 3. ſi quis ab auctore. l. pen. D. de itin. actúque. l.* §. *1.* §. *Ariſto. D. de aqua quot. l. 15.* §. *pen. D. de vſucap.* Ex contrario ſine vitio tradita poſſeſsio, *in l. 24. D. de donat. inter vir. l. 1.* §. *vlt. ff. de except. rei vend.*

VITIVM etiam pro culpa ponitur. Sic vitio ſuo quem cauſſa cecidiſſe, vitióve eius quid accidiſſe, id eſt, culpa, dicimus, *l. 23. in fi. D. de neg. geſt. l. 95.* §. *pen. D. de ſolutionibus. l. 71. in fi. D. de cond. & demonſtr. l. 63. in fin. D. de euictionib. l. pen. D. de inoff. teſt.*

VITIOSVM & nullum æquiparantur. Nam quod vitioſè fit, habetur pro non facto, *l. quotiens. D. qui ſatiſd. cog.* vitioſè, accipe inutiliter.

VITIOSE cautum, vel ſatisfactum, non videtur cautum. Ideo rurſus eſt rectè cauendum, *l. quoties. l. de die.* §. *mulieres, &* §. *ſi ſeruus. D. qui ſatiſd. cog.*

Vitioſè poſſidere, vide Vitia poſſeſſionum.

VITIS, bacillus viteus, quo Centuriones ferire milites, cùm quid peccaſſent, ſolebant. *Macer l. 13.* §. *3. D. de re milit.* Eum qui centurioni caſtigare ſe volenti reſtiterit, veteres notauerunt, ſi vitem tenuit, militiam mutat, ſi ex induſtria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punitur. *Plinius libr. 14. c. 1. in fi.* Quid quòd inſertæ caſtris (de vitibus loquitur) ſummam rerum imperiúmque continent. Centurionum in manu vitis, & optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam

in delictis pœnam ipſam honorat.

VITREAMINA, vaſcula vitrea, quæ ornatus cauſſa parantur. *Paulus l.* 18.§.8.D.*de inſtr. vel inſtr.* Cùm in diem mortis ibi libros, & vitreamina, & veſticulam habuerit, an eadem, &c.

VITREARII, *l.1.C.Th.de excuſ. artif. & l.1.C.Iuſt.eo.* Baſilicon interpretibus ὑελουργοί. Hos Vitrearios appellat Lampridius in Alexand.

VITRICVS, matris vir ex alio viro natus appellatur. *ait Modeſt. l.4.§.4.ff. de gradibus.*

VITVLVS, non tantùm de boue iuniore, ſed etiam de aliis quadrupedibus maioribus accipiendus eſt. Quinetiã ad piſces refertur, *l.ſi quis fundum.§. Imperator. verſic. ſi quis vitulos.* D.*locati*

VIVERE verbum, *inquit Gaius*, quidam putant ad cibum pertinere: ſed Offilius ad Atticum ait, his verbis & veſtimenta, & ſtramenta contineri: ſine his enim viuere neminem poſſe, *l.234.§.2.ff. de verb.ſign.*

VIVARIA, loca ſepta ſunt, quibus incluſæ feræ cuſtodiuntur & adſeruantur: vel vt ait Columella lib.8.cap.1. cubilia pecudum ſylueſtrium, in quibus nemorib. clauſis cuſtodiuntur. *Tryphoninus l.62.§.1.ff.de vſufruct.* Si viuariis incluſæ feræ in ea poſſeſſione cuſtodiebãtur. *Sic l.3.§. item feras.ff.de acquirend. poſſeſſ.* vbi viuaria à piſcinis Paulus ſeparat, & quod initio Viuariis, poſtea, Syluis circumſeptis dicit. *Sic & apud Pliniũ libro 8.cap* 52. vbi viuaria primum togati generis inueniſſe Fuluium Lippinum quendam ſcribit, qui in Tarquinienſi ferias paſcere inſtituit. *Ammian. Marcellin. libro* 31. Ita hic quoque intra ſepta, quæ appellant Viuaria, ſagittarum pulſibus crebris dentatas conficiens beſtias, incidentia multa parui ducebat. Viuaria etiam piſcium dixit *Seneca libro* 14.*Epiſto.* Et viuaria murenarum, oſtrearum, cochlearum idem *Plinius libro 9. capite* 54. 55. & 56.

VIX, vocula duo, atque eadem quidem ex diametro pugnantia ſignificat, Vno namque modo ponitur pro eo, quod eſt, Etiam, *l. vix certis* D.*de iud.* Alio modo pro eo, quod eſt, nullo modo, *l.tutor.in princ.l.fi.in prin.ad SC.Velleia. Vide Bart.in l.1.*D.*de tutel.*

Vix, pro raró, *l.alienationis.ff.de ver.ſig.*

VLLVS ALIQVIS, quaſi vllus aliquis. Nunquam autem affirmatiuè ponitur, ſed ponitur vel negatiuè, vel interrogatiuè, vel ſubiunctiuè.

VLTRA dimidium (vt dicunt) iuſti pretij deceptus dicitur venditor, qui nec dimidiam partem veri precij accepit: vt ſi res valeat ducentis, quam védidit nonaginta & quinque. In emptore veró alia ratio eſt. Nam is non poteſt decipi vltra dimidium iuſti pretij, præterquàm, ſi duplo plus emat: puta, ſi rem centum aureorum iuſti valoris, emat ducentis, & aliquantò pluris.

VLTRA quandoque temporis nota eſt, *cap. ſi Paulus 32. qu.5. l.cùm duobus. §.idem reſpondit.* D.*pro ſocio.* aliquando medium tempus ſignificat, *cap.litera.de dila.* Quandoque incluſionem ſignificat, *l.cùm vltra. C. de non num. pec.l. eos. C.de vſur.* Aliquando præfinit, & (vt vulgò loquimur) taxat, *l.properandum. in princ.C. de iudic.*

Vltra in teſtamentis quid ſonet docet *l.Celſus.ff.de vſucapionib.*

VLTERIOR familiaritas, pro nimia, ac modum progrediente, *apud Calliſtratum l. obſeruandum.de offic. præſid.*

VLTIMVS quis cenſetur, qui poſt ſe neminem habet, etiam ſi à nemine quoque præcedatur: *quod latius exponit Alciat. in Commen. de verb. ſign.*

VLTIMVM ſupplicium eſſe mortem ſolam interpretamur: *inquit Caius l. 21.ff.de pœn.l.pen.C.Th de offic. rect. prou. & l. capitalium. ff de pæn. vbi Calliſtrat.* ſic ſcribit: Summum ſupplicium eſſe videtur ad furcam damnatio, viui crematio, capitis amputatio: proxima morti pœna eſt, in metallum damnatio, deinde in inſulam deportatio, &c. *Sic Vltimã pænam Plinius lib.2.Epiſt.ad Arria. dixit, & Sueto.in Iulio. c.*14.

VLTRO, dictio varias apud Iuriſc. ſortitur ſignificationes. Interdum enim pro prius. *Paulus l. ſi in emptione.* 34.§. *item ſi.*3.D.*de contr.empt.* Nec tamen ex vendito quicquam conſequitur, niſi vltro quod conuenerit præſtet. *Africanus l.ſi priuſquam.*15.D.*de op.no.nunc.* Cauere iuberet non prius ſe ædificaturum, quàm vltro egiſſet ius ſibi eſſe altius tollere. Nam VLTRO abundat hoc loco: *vt l.1.§.interdictum* D.*vti poſſ.* Actio nunquam vltro poſſeſſori datur,

quippe

quippe cum ſufficiat ei quod poſſidet. *Sic apud Papinianum l. 1. in fin. D. de vſu mar.* vltro conuenit pupillum, eiſque pecuniam offert, id eſt, prius quàm à pupillo conueniatur.

V L T R O, pro ipſo iure, & ſine aliquo facto aduentitio. *Paulus l. 2. D. de le. Rhod.* Imò etiã non retineat merces magiſter, vltro ex locato habiturus eſt actionem, id eſt, etiam ſine retentione. vox tamen NON in libris Flor. deeſt. *Vlp. l. 3. D. de cond. cauſſa data.* Quin imò etſi nihil tibi dedi vt manumitteres, placuerat tamen vt darem, vltro tibi competere actionem quæ ex hoc contractu naſcitur.

V L T R O, ſua ſponte. *Scæuola l. cùm quis. 7. §. nuptura. 4. D. de leg. & fid. lib. 32.* An maritus doli mali exceptione ſe tueri poſſit: & an vltro ex cauſſa fideicommiſſi actio ei competit. id eſt, ſua ſponte id ab illo poſſit petere, quod per exceptionem retineret. *Papinianus l. 1. in fi. D. de vſur.* Plane ſi tutelæ iudicio nolentem experiri tutor vltro conuenerit, & pecuniam obtulerit, &c. *Item apud Paulum l. ergo 22. D. ex quibus cauſſ. maior.*

V M B R A T I L I S pactio ſuffragiorum, *l. vniuerſi. C. de leg.*

V N A R E, ſimplex verbum, Tertullianus vſurpat. Vnde nos Adunare dicimus, & Coadunare.

V N C I A, pars aſſis duodecima, cuius hæc erat nota —, menſuræ quoque primus gradus eſt. *Caſſiodor. libr. 2. Variarum.*

Vncia auri, aurei ſex, *A. Auguſt. lib. 2. c. 9. & eiuſdem lib. ca. vlt* declarat Vnciam pedis.

V N C I A R V M fenus, in XII. Tab. quod centeſimo anno ſortem æquat, *de finitore Tacito lib. 5. Annal.*

Vnciarius hæres, ex vncia ſcriptus, *l. 34. §. inde dicitur de leg. 1.*

Vnciariæ vites, quòd inter quamlibet vitem vnius iugeri vncia interuallum æquale faceret.

Vnciariæ vſuræ, *l. 47. §. præfectus. D. de adminiſt. tuto.* cum pars centeſimæ duodecima ſingulis menſibus ſoluitur: id eſt, quę ſingulos nummos è centenis quotannis efficiunt.

V N C I A R I A lex, *Feſto lib. 19.* dici cœpta eſt, quam L. Sulla, & Q. Pompeius tulere: qua ſancitum eſt, vt debitores decimam partem..... locum hunc mutilum punctulis notatum apud Feſtum inueni. quæ deſunt, ex aliis auctoribus ſupple.

V N C T O R E S, ἀλεῖπται ſerui ſunt, qui in balneis dominum vngebant, atque illi muneri deſtinati erant. Conſuetudo enim erat veterum, ſingulis diebus, antequam cibum caperent, in balneo ſe lauandi, & poſtea vngendi. *Cicero in epiſt. poſtrema lib. 13. ad Atticum* cùm Cæſarem acc piſſet in fundo quodam ſuo, poſt horam 8. inquit, in balneum, tum audiuit. De Mamurra non mutauit, vnctus eſt, accubuit, ἐμετικὴν agebat. Itaque & edit & bibit ἀδεῶς, & iucundè ſic Terentius in Phormione, Act. 2. ſcen. 1.

Ten' aſymbolum venire, vnctum atque lautum è balneo,

Otioſum ab animo, &c.

Cicero etiam *Epiſto. ad fam. lib. 7. 24.* hoc verbum vſurpauit: Ille autem, inquit, qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum vnctorem, diſceſſit à me, vt mihi videbatur iratior. Teſtatur Victorius *Var. lect. lib. 37. c. 1.* ſpectari Romæ in antiquo lapide, vnctorem dextra manu guttum tenentem (vas ſcilicet olei plenum, quod guttatim fundebat ſeruus) nec longè ab eo forma ſtrigilem inciſam. Sic Plautus in Trinummo:

Ducitur familia tota, veſtiſpici, vnctor, auri cuſtos,

Martialis lib. 12.

Atque olei ſtillam donaret Opilicus vnctor.

Idem Victorius, vbi ſuprà pro Iunctores, *in l. Cenſoria, 203. in fin. D. de verb. ſign.* Vnctores legi vult. vide Iunctor.

V N G V E N T I S legatis, nõ tantùm ea legata videntur, quibus vngimur voluptatis cauſſa, ſed & valetudinis, *l. 21. § 1. l. 25. in fi ff. de aur. & arg. leg.* Vnguenta autem coactis odoribus fieri ait, *l. 27. §. 1. D. de acq. rer. dom.*

V N I O, margaritum eſt ex concha, quæ apud rubrum mare & creſcit, & coaleſcit, *l. 6. & 19. §. pen. ff. de aur. & arg. leg. Plin. li. 12. c. 1.* vnio in maris rubri profundo quæritur. vide eundẽ apertius *li. 9. ca. 35.* hoc demonſtrantem. Vniones dictos ait Iſid. *lib. 16. c. 10.* quòd tantùm vnus, nõ nunquã duo vel plures ſimul reperiãtur.

VNIVERSITATVM alia per ſonarum, *vt D.quod cuiuſque vniuerſ.* alia rerum. Et hæc duplex: Iuris, vt hęreditas, peculium. *ff.de peti.hære.l.item.§. non ſolùm.* Facti, *l.1 §.per hanc de rei vend.* *Barto. in l. 1. in princ. D. de damn. infect.* Igitur.

Vniuerſitates appellamus collegia, corpora, curias, ſocietates, *tot.tit.ff. quod cuiuſque vniuer & de manumiſſ.* quæ ſeruis ad vniuerſ.pet. Vniuerſitatis autem nomen durat, & manet, etſi ad vnam perſonam reciderit, *l.7.§.fi. C. quod cuiuſque vniuerſitatis nomine.*

Vniuerſitatis res ſunt, quæ in ciuitatibus ſunt theatra, ſtadia, & ſi qua ſunt alia ciuitatum communia, *l.6 ff.de rer. diuiſ.§.vniuerſitatis.Inſti. eod.*

Vniuerſitas quæ ſit dicenda, & vtrum eo nomine veniant homines de vniuerſitate, *differit Bart.in l.aut facta.§.fi.D.de pœnis.*

Vniuerſitas etiam pro vniuerſitate bonorum, vt hæreditate, vt caſtrenſi peculio, *l.1.ff.quor.bon.l.20.§.ait Senatus.* *D.de pet.hæred.l.1.D.de rei vend.l.1. §. quæ ſunt alicuius D.de interdict.* *Caius lib.2.Inſt.* Per vniuerſitatem, ait, id eſt, omnia ſimul bona adquirimus hæreditate, adoptione. Sic *in §.videamus. Inſtit.per quas perſonas nobis adquir.& Inſti.de adquiſitio.per adrogatio. in princ.& in l.1.de actio. cert. temp. fin.in C.Theod.* verbum hoc accipiendum eſt.

Vniuerſitas quoque vocatur grex, peculium, armentum, equitium, *l.70.D.de vſufruct.*

VNIVERSALES actiones appellantur, quibus perſequimur corpus aliquod iuris, continens multas res cum augmento & diminutione, vt ſunt hæreditas, peculium, dos iuriſdictio.

VNVM precium, pro vna ſumma: etiamſi ex ſingulorum precio collecta ſit, exponitur, *teſte Alberico. in l. ædiles aiunt.§.ſi forte.ff.de ædilit.edict.*

Vno contextu fieri dicitur, quod fit continuata actione, ſine intermiſſione, ſine interruptione actus. *l. hæredes palàm D.de teſtamentis.§ ſed cùm paulatim.Inſtit. eodem.*

Vna res cenſetur, fundus, & fructus eius, ſiue matuti ſint, ſiue non, *l.fi.§.pen.ff. quæ in fraud.cred.*

VNICA filia duos parare generos dicitur, vbi quis idem beneficium duobus ſimul pollicetur.

VOCARE in ius propriè eſt ad Prętorem, vel alium vocare qui iuriſdictioni præeſt, *l. 2. ff.ſi quis in ius voc. non ier.* Eodem ſenſu dicimus, in iudicium vocare, *l.1.l.tutor pro pupillo.D. de admini. tut. l.3.D.de eo.per quem fac. erit.l.2.§. prætor. D. qui ſatiſd. cog.* & cautio iudicio ſiſti, eſt ad prætoris ſellam ſiſti, *l. 1. D. ſi quis in ius voc. non ier.* nam & Prætor ipſe iudex eſt veteri appellatione, *vt Liuius ſcribit lib. 3.* & apud Prætorem priuſquam detur iudex ſpecialis, quodammodò agendi poteſtas datur, *vt M. Tullius ait, De inuentione.* Vt planè duplici iudicio res eadem diſceptari videatur, vno apud Prætorem, altero apud iudicem datum. Porrò is, qui in ius vocatus eſt, ſequi debet, & quidem ſtatim, ex XII. Tab. Si in ius vocat, atque eat. Qua enim actione conueniatur, cognoſcit antequam vocetur: nam editio actionis atque inſtrumẽtorũ litis in ius vocationem præcedit. Quid ergo aliud reſtat, quàm vt vocantem ſequatur? Hodie vtrunq; fit ſimul ex continenti, editio nempe, & vocatio: & ideò nec ſequitur ſtatim qui vocatus eſt, ſed deliberãdi ſpatiũ datur. At iure antiquo, aut ſequi è veſtigio debet is qui vocatus eſt, aut manu iniecta inuitus duci, rapi, trahi, niſi ſcilicet vadimonium promittat, id eſt, niſi ſatiſdet iudicio ſiſti, *l. 5.§.vlt.D. qui ſatiſd.cog.& inde tit In ius vocati vt eant, aut ſatiſdent. Plura de his 2 de apud* Cuiac.*Obſ.lib.& c.10.vbi & de in ius voc. latius differit.*

Vocare in partem, iuris verbum, pro participem facere, & partiarium admittere. *Cic pro Cæcinna:* Mulieres in partem vocatæ ſunt. Sic Virgil.lib.3.Æneid,

- - ipſumque vocamus
In prædam, partemque Iouem.

VOCIFERATIO. *Modeſtinus,§. fina.l.4.de re militari.* Qui ſeditionem atrocem militum concitauit, capite punitur: ſi intra vociferationem, aut leuem querelam ſeditio mota eſt, tunc gradu militiæ deiicitur. Eſt autem Vociferari, voce effrenata, non modò dolorem, ſed etiam indignationem (quanquam indignatio doloris genus eſt) oſtendere. Interdum ſine affectu, ſed tamen vehementius exclamare. Hinc vociferatio, verbale, ipſe vociferandi actus.

VOCO-

VOCONIA lex; vide legum indicem.

VOLO, verbum, de ſe indicat ſolam, vel meram voluntatis declarationem: quapropter qui dicit ſe velle eligere, non eligit, & qui ſe dicit velle hæreditatem adire, non idcircò adit: ſicut & qui dicit, ſe velle Stichum dare, non idcircò dat, *l. Clodius de acquir. hære.* Licet ex illis verbis cenſeatur facta electio: non enim quiſquam vult dare, niſi prius eligit: & hæc proprietate verbi defenduntur. Alioqui mens proferentis quandoque aliud ſuadet: *vt eleganter docet Alciatus, explicans l. 1. C. de ſum. Trin. & fide Catho.* Igitur & qui rogatus eſt reſtituere, Quibus volet, etiam indignos præferre poterit: at ſi his, quos dignos putauerit, vel arbitratus fuerit, reſtituere rogatus eſſet, tunc non aliàs, quàm ex viri boni arbitrata reſtitutio facienda eſt, *l. 1. & 24. de legat. 2.*

Voluero & Volam hoc differunt, quòd etſi vtrunque verbum futurum tempus ſignificat, illud tamen præcisè momento ipſo temporis, quo quis voluntatem ſuã ſemel elocutus eſt, includitur hoc longius funditur, & temporis tractũ habet, *vt docet Pompo. l. 112. de verb. obl. & l. 6. in f. ad SC. Tertull.*

Voluit transferre, *in l. non vult. 6. D. de diuerſ. regul. iuris* cum effectu accipi poſſe, id eſt, tranſtulit re ipſa, *docet Decius ibidem numer. 3. Sic in l. fin. D. de rer. diuiſ.* Voluerit tranſcendere, *vbi vide Bartolum, Accurſius in l. 1. D. de lega. 2.*

VELLE, *apud Iuriſcoſſ.* eſt expreſſis, & diſertis verbis teſtari & profiteri ſe velle, vt ex diuerſo Nolle eſt vetare, & contradicere, & ita declarare. Inter hæc medium verbum eſt non nolle, id eſt pati & tacere, *l. 1. §. ſcientiam. D. de tribut.* Eius autem eſt non nolle, qui poteſt & velle, *l. 3. D. de diuerſ. reg.*

Velle non creditur infans, pupillus, furioſus, prodigus, & qui in aliena poteſtate eſt, *l. 4. 40. & 189. D. de diuerſ. reg. iur.* Itaque in lege Papi. ſi impubes ſit patronus, voluntate eius non videtur liberta nupta, ſi auctoritas tutoris non interceſſerit, *l. 13. in f. D. de oper. lib.*

VOLVNTAS eſt eius, qui conſentit legitimè, & vt oportet, *l. 4. C. de fideic. lib. Quintil. declam.* 340.

Voluntate noſtra poſſidere dicitur ſeruus, quod ei peculium habere permiſimus, *l. 1. §. item acquirimus. D. de acquir. poſſeſſ.*

Voluntas interdum ex ſcientia, & patientia inducitur, *l. 7. §. interdum. D. ad SC. Macedon.*

Voluntatem filiæ cùm pater agit de dote, non ſic accipimus vt conſentiat filia, ſed vt ne contradicat, *l. 2. §. voluntatem. D. ſolu. matrim.* Voluntate itaque filiæ pater dotem recepiſſe videtur, ſi cauſſas contradicendi ei filia non habuerit, *l. 37. D. eod. titu.* Errantis Voluntas nulla eſt, *l. 20. D. de aqu. & aq. plu.* nec furioſi, *l. 47. D. de acqui. hæred. l. 40. D. de diuerſ. regu. iur.* proinde eorum voluntate factum videtur. Cæterùm cùm voluntas alicuius in aliquo actu deſideratur, ea vel ſubſequi rectè poteſt, *l. 10. D. de aqu. & aq. pluuia.*

Voluntate domini in libertate eſt, qui volente & conſentiente domini ius libertatis vſurpat, vel aliquid pro libero gerit, *l. 4. C. de fideic. liber. & apud Quinti. Declamat.* 340.

Voluntas & propoſitum facientis diſtinguunt maleficia, *l. qui iniuriæ. cum cõcor. in gl. D. de furt. l. diuus de ſicar.*

Voluntas ambulatoria vſque in momentum mortis dicitur, propter incertum voluntatis, *ait Zaſius.* Nam facilè variat, quicquid ex voluntate conficitur, *l. 4. in fi. D. de adi. leg.* vbi dicitur voluntatem eſſe ambulatoriam, inconſtantem.

Voluntas expreſſa, quæ ex præfationibus, vel præcedenti tractatu conſtat, *l. Titia. l. ita ſtipulatus ſum. D. de verbo. obli.* Tacita, vt quia natura contractus, qualitas rei, perſonæ, contrahentium conſuetudo, eius quod actum eſt coniecturam inducant, *l. ſemper in ſtipul. de reg. iur. Vide Alciat. in l. in conuentionibus de verb. ſign.*

VOLVNTAS VLTIMA. Hæc vox in genere inuenitur, vt quæ nec ſit teſtamentum, nec codicillus, nec donatio cauſſa mortis, nec alio ſpeciali nomine nominetur: ſed ſimpliciter in generali appellatione vltimæ voluntatis relinquatur: *de qua facit mentionem Ioſ. not. in l. licet. C. de pact. Zaſ. in intellect. ſing. in princip.* Voluntas vltima non repugnans iuri & æquitati, pro lege eſt. No-

uell. de his, qui nupt. iter. §. atque hoc primum. Conſti.22. Voluntates vltimæ fiunt quinque modis. *Auth. de hæred. & Falcid. §. quia verò.* Porro apud Vlp. legimus defunctorum voluntates non ſtrictè eſſe interpretandas, *l. plenum. §. 1. D. de vſu & & habit.*

Voluntate fieri non videtur, quòd ignoratur, *l. non videtur. D. de lib. cauſ.*

VOLVNTARIVS procurator, & amicus voluntarius, M. Tullio eſt negotiorum geſtor. in auctoribus certè noſtris procuratoris nomen commune eſt geſtoris & mandatarij, & amicus plerunque geſtor, quòd ex officio amicitiæ hic contractus proficiſcatur, *l. ſi negotium. D. de reb. auct. iudic. poſſid.* Paulus quoque *in Sentent.* Voluntarius, inquit, procurator, qui ſe alienis negotiis offert, rem ratam dominum habiturum cauere debet. *Et Vlpian. l. prætor. §. præſtat. D. de rebus auct. iudic. poſſid.* creditorem miſſum in poſſeſſionem, qui fructus prædiorum vendit aut locat, quia geſtori comparatur, ait, voluntarium negotium gerere, id eſt, voluntarium procuratorem eſſe: nec tamen is eo nomine tenebitur actione negotiorum geſtorum, *l. creditore. §. vltim. D. eod.* ſed in factum, quia, vt ſubiicit, *d. §. præſtat.* ſuum potius quàm voluntarium negotium gerit. imitabitur tamen hæc actio in factum, negotiorum geſtorum actionem, & idem in eam veniet, quod in illam.

Voluntaria SOCIETAS, *apud Ciceronem in Quintiana,* opponitur ſocietati hæreditariæ, id eſt, communioni, quæ intercedit cum hærede defuncti ſocij, hæc enim voluntaria non eſt, quia re, non conſenſu conſiſtit. Voluntaria eſt, quæ conſenſu contrahitur, tractatúque habito inter ſocios: & hanc ſocietatem dicimus propriè: illam, rerum communionem, *l. 23. D. de reg. iur. vel communiter geſtum. l. 31. 32. & 33. l. actione. §. ſi poſt. D pro ſocio,* & ſocietatem impropriè. Voluntariam ſocietatem dixit Vlpian. *in l. verum. § in hæredem. D. eodem.* ſeparans eam à ſocietate vectigalium, cęterorúmque publicorum, atque etiam à ſocietate priuata: *de qua vide Cuiac. Obſer. lib. 10. c. 25.*

Voluntaria iuriſdictio eſt, quæ ſeruatur in volentes. *not. l. 2. D. de offi. Proconſ. & leg.*

VOLVPTATI deſeruientia prætoria, *l. 189. D. de verbo. ſignifi.* qualc deſcribitur. *l. 13. §. fructuarius D. de vſufruct.*

Voluptatis artifex, *l. 7. § dabitur. D. de oper. libert.*

VOLVPTARIÆ impenſæ, quæ ad voluptatem fiunt quæq; ſpeciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent: vt ſunt viridaria, atque ſalientes, incruſtationes, loricationes, picturę, *l. 1. in prin. l. 7. 9. & 11. D. de impenſ. in reb. dot. l. 79. D. de verb. ſign. Vlpia. Epito. tit. de dotib.* Appellantur & Voluptuoſę, *l. 14. D. de impenſ. in reb. dot.*

VOPISCVS dicitur, qui ex duobus conceptis, vno obortu excluſo, ad partum legitimum ducitur.

VOTVM, eſt alicuius faciendi, vel non faciendi, verſus Deum, deliberata & iuſta promiſſio, vt extrà de voto, & eius redempt. Vnde ad eum locum quidam definiunt Votum, alicuius boni operis cum deliberatione Deo factam promiſſionē. Angelus verò Clauaſius in ſum. votum ſic definit. Eſt, inquit, propoſiti ſupererogantis promiſſio Deo facta, propter bonum finem deliberatione firmata. Vnde Cicero eleganter dixit, Votum eſſe ſponſionem, qua Deo obligamur. Nobis præcipuum votum eſt, quod in baptiſmate fecimus. Solebant autem veteres quàm plurima vota pro principe nuncupare, vt:

Vota anniuerſaria, ob diem imperij, cùm videlicet ad imperiū Princeps ſumptus eſſet: quorum & in Iure mentio habetur, *l omnes. C. de feriis.* Item

Vota concepta ob ſalutem, principis à ſacerdotibus, Conſulibus, idque poſt tertium diem Calend. Ianuar. *auctore Caio, in l. ſi calumnietur. de verb. ſign.* Præterea.

Vota quinquennalia, decennalia, vicennalia, & quæ, *teſte Alciato,* in veteribus numiſmatis notabantur hoc modo: Vot. 10. 20. & 30. *Vide Ciceronem de Legibus.* Pro voluntate etiam accipitur, & deſiderio, quòd ea valde deſideramus quæ à voto depoſcimus. Adeò etiā apud gentiles magna res erat votum, quod in filioſa. non habebat locum. *Textus eſt elegans in l. ſi quis rem. §. voto. D. de pollici.* Eius rei affert rationem, & quidem efficaciorem, *c. 9. l. 5. Parerg. Alciat.* Inter

votum

votum autē, & pollicitationem hoc intereſſe conſtat, vt idem ait, quòd pollicitatio Reipu. vel priuato alicui fit: Votum verò principi, vel Deo, ex cauſſa principis, vel Imperij, aut ob fortunam Cæſaris: & ſi qui caſus ſimiles.

VOTVM pro charitate, & indulgentia paterna, *l. ſcriptio.7.D. ſi tab. teſt.* Liberos naturæ, ſimul & parentum commune votum, ad hæreditatem parētum admittit. *Sic l.15.D. de inoff. teſt.* Propter votum parentum, & naturalem erga liberos charitatem.

Votum pro conſenſu, *capit.1. de elect. in 6.*

Votum, id eſt, oratio, *l. denunciamus. C. de iis qui ad eccl. confug.*

VOX patris, vox filij, quia pater & filius vna cenſentur perſona, *l. fin. C. de impub. & al. ſubſtit.*

VPILIO, paſtor ouium, opilio, qui vulgò dicitur. *Alfenus l. 60 in fin. D. de legat. & ſi. libr.32.* Item oues, quæ ſtercorandi fundi cauſſa pararentur, item vpilionem, ſi eius generis oues curaret. Virgil.

Venit & vpilio, tardi venere bubulci.

VRBS, *inquit Pompon.* ab vrbo appellata eſt. vrbare eſt aratro definire. *& Varus ait*, Vrbum appellari curuaturam aratri, quod in vrbe condenda adhiberi ſolet, *l.238.§ 6.D. de verbor. ſignific. Varro tamen lib.4. ling. Latin.* Vrbem ab orbe & vrbo dictam ſcribit, quòd ſcilicet orbis fiebat, & aratro circunduceretur. Vrbare autem, vel orbare, eſt circulo circumſcribere, περιγράφειν, Gallis *cerner*, quaſi circinare. Ab eo Seneca in Oedipo, oculos vocat orbes, vt Sophocles, quem ſequitur, κύκλους. Et qui eos amiſit dicitur orbus. Alij ab ὀρφὸς antiquo deduci malunt ex quo ὀρφανός.

Vrbs eſt Roma, *inquit Marcellus*, quæ muro cingitur. Roma eſt etiam, qua cōtinentia ædificia ſunt: nam Romam non murotenus exiſtimari, ex conſuetudine quotidiana poteſt intelligi, cùm diceremus Romam nos ire, etiamſi extra vrbem habitaremus, *l.87.D. de verbor. ſignif.*

Vrbem, cùm ſimpliciter legimus, Romam κατ' ἐξοχὴν ſignificamus, quę olim inter alias tantum caput extulit vrbes, vt ait Virgilius in Bucolic.

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi,

& ita *in l.11. D. de ſenato. l.1. D. ad leg. Iul. de amb. l. penult. § negotiatores. D. de mun. & hono. l.7. § . conſtitutum. D de interdict. & releg. l. 1. D. de offi. præfe. vrb.* Vrbis tamen appellatio proprietate ſermonis anguſtior eſt, quàm Romæ. Vrbs enim muris, Roma verò continentibus demum ædificiis finitur, *l.2. D. de verb. ſi. ſignifi.* Eadem à Conſtantino appellatur vrbs æterna, *l.1. C. de ſuariis, lib. 11. vt à Symmacho libro 1. Epiſtola. & Marcellino ſæpe vocatur, & ita in l.4. C. de oper. publico* Imp. Valentinia. & Valens intra vrbem æternam ſcripſerant, cuius loco intra vrbem Romam veterem & nouam ſuppoſuere Tribonianus & collegæ, vt alia immutauere, *tum in libris Digeſt. & Cod. Iuſtinia. vt ex eorum, & veterum collatione liquet.*

Vrbs regia, *in Conſtit.* Conſtantinopolis accipi debet, *l. vlt. C. de adſeſſo. l.12. C. de iudic. l.14. §. ſane. C. de ſacroſan. Eccleſ. l. 25. C. de nupt. l.25. C. de teſtam. l.5. C. de hiis, qui ad Eccle. confu. l.31. §. in hac. C. de Epiſc. & Cler. §. vltim. Inſtit. de ſatiſdationib.* Eadem & inclyta & florentiſſima vrbs appellatur, *l. vnic. C. de contract. iud. l.11. C de adſeſſ. l. vltim. C. de ædific. priua. in Epiſtol. Pandectis præpoſita. §. illud verò.* Et vrbs magnifica, *in l.31. §. executoribus. C. de Epiſcop. & Cleri.* Et noua Roma, *vt lib.16. probauimus.* Zonaras etiam νέαν ῥώμην καὶ Κωνσταντίνου πόλιν, Imperatorum exemplo vocat.

VRBANA prædia, *inquit Vlpianus*, omnia ædificia accipimus, non ſolùm ea quæ ſunt in oppidis, ſed & ſi fortè ſtabula ſunt, vel alia meritoria in villis & in vicis: vel ſi prætoria voluptati tātùm deſeruientia: quia vrbanum prædium non locus facit, ſed materia proinde hortos quoque, ſi qui ſunt in ædificiis conſtituti, dicēdum ſit vrbanorum appellatione cōtineri, planè ſi plurimum horti in reditu ſunt, vinearij fortè, vel etiam olitorij, magis hæc non ſunt vrbana, *l.198. D. de verborum ſignifica. Sic in l.16. C. de præd. min. in l.54. in fin. D. de pet. hæred. l.59. D. de contrahen. emption. l. 13. §. ſi in locatis. D. de act. empt.*

Vrbana prædia appellari ædificia, etiamſi in villa ſint, Ruſtica verò fundos *Vlpian. ſcribit, in l.1. D. commun. præd. &*

*in fragmentũ.Inſtit.tit.*19. Sic

Vrbana familia à ruſtica non loco, ſed genere vſus diſtinguitur. poteſt enim diſpenſator non eſſe vrbanorum ſeruorum numero, ſi ruſticarum rerum rationem diſpenſet, *l.*166. D.*de verbor.ſignif. l.*12. D.*de ſupel.leg.* Qua in re vſus præcipuè teſtantis ſpectandus eſt, videndúmque eſt, quo quemque ſeruum loco ac numero habuerit. Et certè quos circa ſe habet paterfamil. & ſui vſus miniſteriíque vrbani cauſſa, non poſſunt non in eo numero eſſe. Quod plenius exponitur, *in l.*99.D.*de lega.*3.*& l.*12.§. *idem reſpondit.* D *de inſtrum.vel inſtru. l.*4.§.*penu. D.de pen.leg.* Atque ita vrbanorũ vel ruſticorum prædiorum ſeruitutes, pro genere & qualitate prædiorum, quibus debentur, æſtimamus: Nam & aquæductus, qui per vrbanum prædium tranſit, iter quoque per vrbanum prædium, vrbanæ ſeruitutes ſunt, *l.* 11.§.1.D.*de public.l.*14. D.*com.præd.*

Vrbana penus & ſupellex, ad vſum vrbanum, non ad locum vrbanum, aut peregrinum, dirigenda eſt, *inquit Iauolen.l. quemadmodum de ſup.leg.*

Vrbana ancilla. *Paulus de lega.*3. Eum qui natus eſt (*inquit*) ex ancilla vrbana, & miſſus in villam nutriendus, interim in neutris eſſe (puta in vrbanis & ruſticis) quidam putant, ne in vrbanis eſſe intelligatur, quod magis placet, *l.ſeruis vrbanis.* §.*eum qui.*

Vrbanas tribus appellabant, *vt ait Feſt. lib.vlt.* in quas vrbs erat diſtributa à Ser. Tull.rege, id eſt, Saburana, Palatina, Eſquilina, Collina.

VRBANICIANI milites, vel (vt vulgatis in libris legimus) Vrbanici dicuntur, qui in præſidio vrbis locati ſunt, *l.*33.§.1. D. *ex quib. cauſ.maior.* Et Vrbaniciani officiales, *in l.*1.*C.The.de cond. in pub.hor.*

VRBICAM procurationem, *Vlp. in l.*11.§.2.D.*de minor.* appellare videtur eam, quæ propter certam ciuitatis controuerſiam mandata eſſet.

VRBICARIÆ regiones, *l.vnic.C. Th.ſi per obreptio.fue.imp.l.*3.*C.Theo.Trib. in ipſis ſpeciebus, & alibi.C. Theod.* Vide Suburbicariæ.

VRCEOLI, *l.* 21. D.*de aur.arg.leg.* vaſa parandæ potioni accommodata.

VREDO, qua herbæ, frutices, arboréſque perculſæ areſcunt, quam ἐκπλῆξιν τῶν δένδρων vocat Theophraſtus. *Vlpia.l.ex conducto.*15.§.1.D. *locat.* Sed & ſi vredo fructum oleæ corruperit, aut ſolis feruore non adſueto id acciderit. *Plinius lib.*18.*c.*28. vredinis cauſſam negat eſſe rorem inuſtũ ſole acri, omnémque vredinem frigore tantùm conſtare, ſole innoxio, quod his probat rationib. Hoc enim niſi noctibus, & ante ſolis ardorem euenire deprehenditur, totúmque lunari ratione conſtat, quoniam talis iniuria non fit niſi interlunio, plenáve luna, hoc eſt præualente. vtroque enim habitu plena eſt, vt ſæpiùs aliis in locis obſeruauit idem Plinius. Sed interlunio omne lumen, quod à ſole accepit, cœlo regerit. Differẽtia vtriuſque habitus magna, ſed manifeſta. namque interlunio æſtate calidiſsima eſt, hieme gelida: è diuerſo in plenilunio æſtate gelidas facit noctes, hieme tepidas. Cauſſa euidens eſt. Æſtiue enim interlunio neceſſe eſt cum ſole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus recepto candens: eadémque interlunio abſit hieme, quando abſcedit & ſol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat aduerſa ſoli, hieme autem ad nos per æſtiuum circulum accedat. Ita per ſe roſcida quoties alget, infinitum quãtum illo tempore cadentes pruinas congelat. Igitur hoc genus cæleſtis iniuriæ, ſilẽte cœlo, ſereníſque noctibus fit, nullo ſentiente, niſi cùm facta ſunt, vt idem ſcribit. Hæc eò addidi, quòd videam pleroſque vredinis cauſſam aliò referre, nec non ipſum Vlpianum eo in errore fuiſſe, niſi aut particulam aliud genus iniuriæ à priore diſtinguere dixerimus.

VRINAM facere, pro meiere. *Vlpian.* Item de eo, qui vrinam facit, quæritur, ſubaudi, an morboſus ſit, *l.quæritur.* vbi Pedij ſententiam probat: non quia vrinam in lecto facit, ſed quia vitioſam veſicam habet, redhiberi poſſe.

VRINATORES, *in l.*4.§.1.D.*de leg.Rhod.* qui in caput merguntur, & ſub aqua natant, ab Vrinare, id eſt, mergi in aquam: illo verbo vtitur Firmicus.*li.*8.*c.* 5.*Matheſeos.* Vrinatorum miniſterium egregiè his verbis deſcribit Manilius, lib. 5.Aſtronomicῶν,

Illis in Ponto iucundum eſt quærere pontum,

Corpora

Corpora qui mergunt vndis, ipſumque ſub antra
Nerea, & æquoreas conantur viſere Nymphas:
Exportantque maris prædas, & rapta profundo
Naufragia, atque imas auidi ſcrutantur arenas.

Nam per vrinatores naufragio merſæ, & in mare nauis leuandæ cauſſa iactæ, res extrahi ſolebant, *vt not. d. l.* 4. Inde Vrinandi artifex, *apud Symmachum, libro primo Epiſt.* 25.

VRNA, menſuræ genus, quatuor capiens congios. Huius hęc nota, q;, fuit. Sic autem picta eſt, *inquit Varro, libro* 4. *ling. Lat.* ab vrinando, quòd vrinant in aqua hauriendà.

VRNALIA vaſa ſatis ſuperque explicat *Ant. Auguſt. lib.* 2. *Emend. cap.* 11. vbi de menſuris, & vaſis edifferit.

VRNALES vrcei, vrnam continentes: hæc eſt menſura ſextariorum vigintiquatuor. *Vide Alciat. in l. vinaria vaſa. de verb. ſign.*

VRSVS, beſtia eſt, nec numero pecudum continetur. *Auctor Gaius, in l.* 2. *in fi. ff. ad l. Aquil.*

VSIO, vetuſtè pro vſus, *auctore Nonio. Alfenus l* 60 §. 2. *ff. de legat. & fid. l.* 32. Nã ſi vina diffudiſſet, habiturus vſioni ipſe, & hæres eius, *Vlpian. l.* 27. § 4. *ff. de aur. argent.* Siue id ſuæ, ſiue alterius vſionis cauſſa paratum eſſet.

VSQVEQVAQVE, pro ſemper, *l. ab arrogato. ff. de cur. fur.* Aliquãdo ſignificat ſimpliciter, *l. in ratione. §. videre. ff. ad leg. Falcid.*

VSQVE, incluſionis nota, *l. fin. ff. de ſenat. l.* 2. *ff. de his, qui not. infam. l.* 11. *ff. de dolo. l.* 1. *ff. an per alium cauſſa appel. l. vlt. ff. de diſcuſſ. & cap* 1. *de ord. ab Epiſcop. qui renunc.* aliquando excluſionis *ca. cùm dilectis. de fide inſtrum.* Significatiua quoque eſt termini, ad quem, ſicut dictio A, vel Ab.

VSVRA, propriè vſus: ſed poſtea loquendi conſuetudine vſuræ merces, Vſura nominata eſt, *Cicer. Verrina* 5. Quis hoc fieri poſſit iudicauit, vt cùm Senatus publicanos vſura ſæpè iuuiſſet, magiſtratus à publicanis pecuniam pro vſuris auderet auferre? *& lib. Tuſcul.* 1. Natura dedit vſuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla pręſtituta die. quid eſt igitur quod quæratur, ſi repetit cùm vult? Ergo Vſura eſt (vt conſuetudo loquendi tulit) merces vel æſtimatio vſus pecuniæ, ea verò duplex eſt: nam altera in generis ſui nomine conſiſtit: altera fenus vocatur. Speciatim autem

Vſura, eſt compenſatio eius, quod creditoris intereſt vſu caruiſſe ſuæ pecuniæ, dum ea debitor vteretur: nam vſuræ non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſoluentium infliguntur, *l. cũ quidam. §. ſi pupillo, ff. de vſuris.* Fenus autem cùm propter lucrum, quod ſuo loco explicauimus.

Vſurarum autem ſpecies ex aſsis partibus denominantur. quod vt intelligatur, illud ſcire oportet, ſortem omnem ſemper ad centenarium numerum reuocari: ſummam autem vſuram eſſe, cùm pars ſortis centeſima ſingulis menſibus perſoluitur. Et quoniam iſta ratione ſumma hæc vſura duodecim aureos annuos in centenos efficit, duodenarius numerus Iuriſconſultos mouit, vt Aſſem hunc vſurarium appellarent. Quemadmodum autem hic As non ex menſtrua, ſed ex annua penſione æſtimandus eſt, ſimiliter omnes eius partes ex anni ratione intelligẽdæ ſunt, vt ſi vnus in centenos annuatim pendatur, Vnciaria vſura: ſi bini, Sextans: ſi terni, Quadrãs: ſi quaterni, Triens: ſi quini, Quincunx: ſi ſeni, Semis: ſi ſepteni, Septunx: ſi octoni, Bes: ſi nouem, Dodrans: ſi deni, Dextans: ſi vndeni, Deunx: ſi duodeni As. Hinc

Vſura CENTESIMA (qui eſt As vſurarius) dicitur, cùm pars ſortis centeſima ſingulis menſibus, id eſt, duodecim ſingulis annis penditur *vide Cuiac. in Pand. & in Cod. p.* 109. *& Nouel.* 130. *& Anthon. Auguſt. lib.* 2. *c.* 10. *& Gou. p.* 175. *l.* 4. Romani enim Græcorum morem imitati, qui facilioris & commodioris doctrinæ cauſſa, quamuis ſummam ſortis ad Minam, quæ centum drachmas valebat, perpetuò redegerunt: quantamcunque ſortem ſimiliter ad numerum centenarium reuocarunt. Itaque Vſura centeſima, ex parte ſortis centeſima: ſicuti apud Græcos Drachmalis à Drachma, quæ pars eſt ſortis ad minam redactæ centeſima, nomen inuenit, quapropter eam Plutarchus in Lucullo ἑκατοστὴν appellat. *Eius exemplum apud Paulum extat, in*

l.40.ff.de rebus credit. Tunc eò amplius, quo pòſt ſaluam, pœnæ nomine in dies triginta, ínque denarios centenos, denarios ſingulos dari ſtipulatus eſt P. Mæuius. *Vide l.4.§.vltim.ff.de naut.fen.l.8.C. ſi cert.pet.l.vltim.C.de iur.dot.l.vnic.§.cùm autem. Cod.de rei vxor.actio.l.1. & 2. C.de vſur.rei iud.*Conſtantin. lib.3.Epito.ti.7. ἑκατοστιαῖον τόκος ἐστὶν τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν νομίσμασι ιβ΄ ΙΙ ὑπὲρ ὅλου δίδοσθαι ἐνιαυτοῦ, διὰ τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καθ᾽ ἕκαστον μῆνα δίδοσθαι Γ΄Ι ὄν, Galli dicunt, *à douze pour cent* Et hæc quidem fuit vſuræ centeſimæ vetus definitio. Alia enim fuit Imperatoris Conſtantini temporibus, vt videre eſt ex verbis Amiani, *l. 2. C.Theo. de vſur.* qui vſuram centeſimam eſſe ait, cùm tres ſiliquæ annuæ in ſingulos ſolidos præſtantur: nam cùm vigintiquatuor ſiliquæ ſolidum efficiant, in ſingula centena duodecim ſolidi, & duodecim ſiliquæ præſtari debebunt, & ſic vſura centeſima duodecim ſolidorum erit, & ſemis, cuius etiam mentio fit *Nouell.*130. Succeſſerit huic nouæ definitioni, & alia amplior, quæ in centenos ſolidos reddit 16. ſemis, & quatuor ſiliquas, hoc eſt, in libram auri, quæ eſt 72. ſolidorum duodenos. Auctor Harm nopu. 3. Epitom. & Zonaras Nicenæ Synodi, c. 17. Vt nunc libre auri, inquit, ſunt ſolidorum 72. vbi olim centenariæ erant.

Vſura BESSIS, cùm in ſingulos cẽtenos quotannis octoni ſoluuntur, *l.pen. C.de vſur.*

Vſura MARITIMA, vide Fenus nauticum.

Vſura MAXIMA & grauiſsima, intelligitur centeſima, *in l.7.§.8. & l.54.ff. de adminiſtratione tutor. & l. 38 D.de negot.geſt.*

Vſura QVADRANS eſt, cũ pars centeſimæ quarta quotannis fungitur: hoc eſt, ex centenis terni: *apud Scæuol.l. 21.§.4.D.de ann.legat.*

Vſuræ QVINCVNCES, cùm pars centeſimæ quinta quotannis penditur: hoc eſt, ex centenis quini: *quarum fit mentio in l.17.D.de vſur & l.15 & 16.§. 2.D.de alim & cib.l.7. D.de adminiſt. tut.* Perſius Satyr.5.

Quid petis vt nummi quos hic quicunce modeſto
Nutrieras, peragãt, auidos ſudare deũces?

Vſura SEMIS eſt, cùm pars centeſimæ dimidia, id eſt, ſeni pro centenis penduntur: nam cùm centeſima ſit as vſurarum, reliquæ vſuræ ex eius aſſis, non autem ex ſortis ratione appellationem ſumunt. *Eius mentio fit in l.5. D. de oper.public.l.102. D.de ſolut.* Semiſſalis autem appellatur à Modeſtino, *l.10.ff.de pollicitationibus.*

Vſura TRIENS eſt, cùm pars centeſimæ tertia, hoc eſt, quaterni in centenos penduntur. Eius mentio fit *in l.26.§. 1.C.quando dies leg & l.3. & vlt. ff. ad leg. Falc.l.7.§.9.D de adm.tut.*

Vſura VNCIARIA, cùm pars centeſimæ duodecima ſingulis menſibus ſoluitur, hoc eſt, vnus in centenos, *l.47. §.4. ff. de adm.tut.* vbi tamen VNCIAS vſuras legitur.

Vſuræ PVPILLARES vel quincunces ſunt, vel trientes, vel aliæ leuiores pro more regionis, *l. tutor qui repertorium. §. quæ ſint autem pupillares. Dig. de admin.tut.* niſi in certis cauſis, *quas li. 3.Select.Antiq.exponit Briſſonius.c.1.& explicantur.d.l.tutor qui repertorium.*

Vſuræ LEGITIMÆ.

Vſuris CHRISTVS contractum mutui contaminari vetuit, *Lucæ ſexto.Exod. 22. cap.Conſuluit.De vſuris.* Per hoc autem non improbantur moderatæ vſuræ, & conſuetæ, ſi ſub forma emptionis & venditionis exerceantur, ſicut conſuetum eſt. Tunc enim & creditor agit ingenuè, & debitor intelligit negotium, quod agitur. Longè enim differunt, cõcipere ſpecialem contractum ad vſuras, vel (vt nunc vulgò dicunt) Rentas, quod licet: & accipere vſuras contra mutui cõtractus naturam, quod illicitum eſt. Certè verbum, Vſura, non eſt fœdum: ſed non habere vſuræ modum, & honeſtam rationem, eſt turpiſsimum. Quod commentatores aut non intelligunt, aut calumnioſè diſsimulant. Vſuras ſanè permittunt leges, *titu.D.& Cod.de vſur.* Canones verò prohibent, *cap.5.eod.tit.* Vtimur re ipſa hoc tempore non minus, quàm olim: nominis autem (neſcio qua ratione) nos pudet. Vſuras lex diuina prohibet. Odioſum autem vſurarum nomen eſt: quo fit, vt vſurarum nomen in intereſſe mutatum ſit. Vnde Clemẽs Maro in Satyra:

L'on ne preſte plus à vſure
Mais à intereſts tant qu'on veut.

VSV-

VSVRARIA pecunia eſt, quę ſub vſuris debetur. *Vlpian. l. 11. D. de compenſa.* Cùm alter alteri pecuniam ſine vſuris, alter vſurariam debet, concurrentis apud vtrunque quantitatis vſuræ præſtādæ non ſunt, *& l. 12.* Sed ſi inuicem ſit vſuraria pecunia, &c.

Vſurarius debitor, qui ſub vſuris pecuniam debet, *l. 7. ff. de vſuris.*

Vſurarium debitum, cuius vſuræ debentur. *Iulian. l. 6. in fin. ff. de neg. geſt.* Etſi fortè non fuerit vſurarium debitum, incipit eſſe vſurarium.

Vſuraria VXOR, pro vſuaria: id eſt, qua quis pro vxore vtitur. Plautus Amphitr.

Volo deludi illum, dum cum hac vſuraria
Vxore nunc mihi morigero.

Iupiter ſic loquitur de Alcmena, Amphitryonis vxore propria, ipſius vſuraria.

VSVRPARE & Vſucapere, verba ſunt inter ſe contrariè relata: nam Vſucapere, eſt vtendo acquirere. Vſurpare verò, vtendo retinere. *Paul. l. 2. ff. de vſurp. & vſuc.* VSVRPATIO, inquit, eſt vſucapionis interruptio. Oratores autem Vſurpationem frequentem vſum vocant. Hæc fit amiſſa poſſeſſione ante tempus complendæ vſucapioni finitum, vel interpellatione, aut vſu domini, à Gręcis definitur *ῥῆξις τοῦ χρόνου, ἤγουν τομὴ καὶ διακοπή*. Iuriſconſulti etiam veterem conſuetudinem retinuerunt, *in l naturaliter. 5. ff. eod. & alibi perſæpè.* Magnopere autem notatu dignum eſt, quod Cicer. lib. de Orat. 3. ſignificat, moris fuiſſe in poſſeſſione vſurpanda, vt ſurculus defringeretur. Etiam, inquit, hac inſtituendo diuiſione vtuntur: ſed ita, non vt iure, aut iudicio, vi denique recuperare amiſſam poſſeſſionem, ſed vt ex iure ciuili ſurculo defringendo vſurpare videantur. Quo in loco vocem RHETORES, deſiderari arbitratur Hotomanus, vt ſic legatur: Rhetores etiam hac inſtituendo, &c. De vſurpationibus autem librum ſcripſerat Appius Claudius, *teſte Pompon. in l. 2. de origin. iur.*

Vſurpare honorem, vti honore. *Marcian. l. 7. ff. de mun. & hon.* Eum, contra quem propter honores appellatum eſt, ſi pendente appellatione honorem vſurpauerit, coercetur.

Vſurpari etiam ſeruitus dicitur, quæ vtendo retinetur, *l. 6. §. 1. l. 8. in fin. & l. 9. & 16. ſi ſeru. vind.*

VSVRPATVM etiam, pro vſu adquiſitum, *in l. 40. D. ex quib. cauſ. maior.* Quod eo tempore, quo in inſula aliquis fuit, ex pœna ei irrogata, cuius reſtitutionem impetrauit, ab alio vſurpatum ex bonis quæ non adempta erant, probatum fuerit, ſuæ cauſſæ reſtituendum eſt.

Vſurpata mulier apud Gellium, *lib. 3. c. 2. & Macrob. l. 1. c. 3. quid, explicat Mutius Iuriſc.*

VSVS, vſucapio: Vſusfructus, vide Vtor.

VT, modi notam eſſe adnotat. *Bartol. l. 1. D. de cond. & demonſt. & C. de condit. quæ ſub mod.* quandoque ſignificat conditionem, *l. cùm tale. ff. de cond. & demonſt.* quandoque ſignificat ſecundum *l. 1. C. de iis, qui par. vel libe. occid.* plerunque cauſſatiuè, & *ἀκολούθως* ponitur. Cauſſatiuè quidem *in c. ſicut. 47. l. ſi quis temerè. D. de leg. 1.* Ἀκολούθως verò & conſecutiuè *l. in Eccleſiis. de Epiſcop. & Cler. l. 1. D. de ſeruit. & c. cùm liqueat 1. q. 1.* quandoq; ſignificat quàm, *ca. locus. 63 diſtinct.* quandoque aduerſariè pro, *ſed, l. cùm poſt. C. de appella.* Aliquando pro, tanquam, *l. leges vt generales. C. de legib.* Quandoque veritatis ſignificatiua eſt, *l. cùm alius. C. de ſecund. nupt.* Quandoque pro, quamuis, *leg. ſed an vltrò. ff. de neg. geſt.*

Vt, pro, quando, *leg. ſi cùm dies. §. ſi arbiter. Digeſt. de arbitr.* Plerunque ſupereſt *leg. 1. Digeſt. de parricid.* interdum ordinis nota eſt.

Vt, aliàs ſignificat cauſſam, aliàs ſimilitudinem, pro, ſicut. *Vlpianus in leg. ſi cùm dotem. §. 1. & §. ſi autem. ff. ſolut. matrimon.*

Vt, aliàs, pro, quòd, accipitur. *Marcel. in leg. poſtulante. in princip. Digeſt. ad Senatuſconſ. Trebell.* Poteſt tamen, *inquit*, euenire, vt reſtitutionem diſtulerit hæres.

VTENSILIA ſunt Columellæ, quibus aut alitur hominum genus, aut etiam excolitur. *Vnde gloſſ. in l. eos, qui vtenſilia. ff. de decur.* non rectè de iis tantùm accipit, quæ ad eſum potúmque pertinent. Sunt autem excipienda ſecundum communem cùm loquendi, tum teſtatoris vſum, *l. ſi certus numerus. de le-*

ga.3.cum ſimil.quæ Alber.allegat.

VTER, vtris, pellis, qua vinum aut oleum deferri ſolet, *l.3. Digeſt. de trit. vin. & al. lega.*

VTERQVE, ſignificat ambos, differunt tamen: quòd cum vtrunque aliquid feciſſe dicimus, & ab hoc, & ab illo ſeparatim factum intelligimus: cùm verò ambos dicimus feciſſe, ab vtroque coniunctim id factum oſtendimus. De tribus etiam dici ſentit *gl. in §. non ſolùm 2. Inſti. per quas perſo. nobis obligat. acquir. l.3. in pr. ff. rer. amot. Bud.* annotat. Vtrique, de pluribus etiam dici, ſed duo facientibus genera. *Cicero in Catilin.* Quod ego vtroſque in eodem genere prædatorum, direptorúmque pono. Id eſt, quæ duo genera ciuium.

Vterque, vox, plerunque contingit, *l. ſi quis duobus. Digeſt. de legat. 2. quandoque diuidit, l. Pomponius. Digeſt. de rei vendicatio.*

VTENDI generalis eſt appellatio. Vtendum autem dare propriè eſt commodare. Plautus in Trinummo:

Nam beneficium hominis proprium quod
datum, proprium erit.
Quod datum vtendum eſt, id repetendi
copia eſt, cùm velis.

Sumitur autem etiam pro, dare mutuũ, *vt l.2. ff. de calumn.* Si gratuita pecunia vtenda data ſit, &c. *Labeo verò in l.1. ff. commo.* Vtẽdum dare, genus faciebat, & mobilibus æquè, atque immobilibus rebus attribuebat: Commodare verò, ſpeciem, & mobilium duntaxat propriam. Sed, vt apparet, *inquit Vlpian.* etiam res ſoli commodari dicitur. *Sic l.19. & 21. §. 1. ff. illo titul. Q. Scæuola, lib. de iure ciuili* 16 Quod cui ſeruandum datum eſt, ſiue quod vtendum acceperit, ad aliam rem atque accepit, vſus eſt, furti ſe obligauit. *Hoc ex Gellio libro* 17. *capit.* 15. vnde Vtendum rogare, pro, commodato rogare, *lege* 15. *Digeſt. depoſit. Plau. Aulular.* Cultrum, ſecurim, piſtillum, mortarium, Quæ vtenda vaſa ſemper vicini rogant.

VTI & Abuti ſic differunt: Vtimur, *inquit Boetius*, iis rebus, quæ nobis vtentibus permanent: iis autem abutimur, quæ nobis vtentibus pereunt. *Cicero in Topic.* Non debet ea mulier, cui vir vſumfructum bonorum ſuorum legauit, cellis vinariis, & oleariis plenis relictis, putare id à ſe pertinere: vſus enim, non abuſus relictus eſt. Itaque quarum rerum vſus ſeparari ab eorum corporibus non poteſt, earum vſus conſtitui non poteſt, *l.2. D. de vſufr. earum rerum, quæ vt* veluti vini, frumenti, olei, pecuniæ, &c. *Donat. in Andr.* Vtimur, *inquit*, fructibus rei, quæ ab amantibus ſaluo vſu nobis ſubminiſtrantur. Abutimur, quando deperdimus & rem, & fructum, nam vſui eſt ager, domus: abuſui vinum, oleum, & cætera huiuſmodi.

VSVS ſeruitutis genus, pro itinere. Hoc ex Seruio didici, qui ad illud Æneid. 2

Limen erat, cæcæque fores, & peruius v-
ſus,
Tectorum Priami:

Vſus, inquit, verbum iuris. Via, actus, vſus, Videtur dictum pro Conſuetudine eundi.

Vſus eſt ius alienis rebus, quantum ad vſuarij neceſſitatem ſatis eſt, vtendi, ſalua rerum ſubſtantia, *l.1.10.11. & 12. D. de vſu & habit.*

Vſus pecuniæ amitti non poteſt, quàm duobus modis, morte ſcilicet, aut capitis deminutione, *l. in ſtipulatione cum ſeq. D. de vſufr. earum rerum, quæ vſu conſum. l. ſi vſusfructus nomine. §. cùm vſusfructus. ff. vſusfruct. quemad. caueat.*

Vſus reciprocus, qui frequentiſſimus eſt inter ruſticos, vt. Commodo tibi boues meos ad arandum terram tuam certos dies, vt tu viciſſim commodes tuos, cùm ego arauero. non cadit ſub actionem Commodati, ſed præſcriptis verbis, text. in l. ſi tibi rem inſpiciendam. §.1. *D. de præſ. verb.*

Vſus appellatione veniátne proprietas, *diſſerit Bartòl. in l. donationes. Digeſt. de donat.*

VSIBVS puellæ res relictæ, proprietatem arguunt. *vide Alber. in l. donationes. §. ſpecies. ff. de donat.*

Vſus ſui cauſſa, & vſu ſuo duci ea demum mancipia videntur, quæ ad patrisf. corpus tuendum, atque ipſius cultum deſtinantur: veluti cubicularij, coci, miniſtratores, obſonatores, & alij eiuſmodi vſus cauſſa parati, *l.203. D. de verb. ſignif.* quæ vſualia mancipia vocantur, *in l. vltim. §. quoties. D. de publ.* Si quis argentum, quod vſus ſui cauſſa paratum eſſet, legauerit, id duntaxat debebitur, quod

victus

victus ſui cauſſa ad quotidianum vſum parauerit, non etiam quod commodare ad ludos & cæteras apparitione ſolebat, *l.*28.D.*de aur. argent. lega.* Legatis vxori ſeruis, qui vſus eius cauſſa parati ſunt, ad eam non pertinent hi ſerui, qui non proprij ipſius, ſed communis vſus cauſſa parati ſunt, *l.*35.*D.de leg.*2. his verò verbis ea, quæ poſt teſtamentum factum vſibus eius comparauerunt, continebuntur. *l* 33.§.1.*de legat.*3.

Vſum Græcè χρῆσιν appellari, *Vlp. ſignificat, in l.*10.§.1.D.*de vſu & habit.* Quanquam apud Cic.lib.7.Epiſtol. χρῆσιν pro fructu Curius accepit,

Vſus etiam pro conſuetudine ponitur. Sic in vſu, id eſt, in vulgari & quotidiano ſermone, in communi vita, & vt dicimus, in praxi, *in l.*45. & 52.§. *quod tamen.* D.*de leg.*3.*l.*3.*D.ex quib. cauſ. maio. l.*1.§.*impuberi.* D.*de SC. Syllan. l.*75. §. *ſed ſi lega. D. ad l. Falcid. l.*7.§. *cùm hoc edictum. Digeſt. ex quib. cauſ. in poſſeſſ. l.* 48. *in fin. D. de ædil. edict. l.*158.& 211. D. *de verb. ſignific.* Ex vſu eſt, pro, vtile eſt, *l.* 99. *in fi. D. de ſolut.*

Vſus etiam poſſeſſionem ſignificat, *vt Iauolen. in l.*115 *.D. de verb. ſignific. ſcribit.* Et ita Ælius Gallus poſſeſſionem vſum definit, *apud Feſt. Pomp. lib.*14. Sicq; in XII. Tab. ſumitur, in his verbis: Vſus & auctoritas fundi biennium eſto: cæterarum rerum annuus vſus eſto. Sic & Horat. in ſermon. *Quædam,* ait *ſi credis conſultis mancipat vſus.*

VSVALIS, idem ſignificat, quod vſuarius. *Martianus in l. interdum. de public.* Quoties quis mancipia inuecta profeſſus non fuerit, ſiue venalia, ſiue vſualia, in pœna commiſſi eſt.

VSVRARIVS qui vſum habet, vt fructuarius qui fructum, *l.*12. §. *de præteritis. D. de vſufruct. l.*51. *D. de ſtipul. ſeruo.* Vſuarius tamen ſeruus, in quo vſum habemus vocatur *in l.*14.D.*de vſu & habit. l.*2.*D. de pecul. l.*7.§.*ſi ſeruum. l.*12.§.*quare. D. de dolo. l.*54 *D. de acquir. rer. dominio.*

VSVCAPERE, vſu acquirere, & poſſeſſione ſuum facere ſignificat, quemadmodum Iuriſconſulti loquuntur. *l.* 1. 19. & 21. *D. ex quib. cauſ. maio. l.*82.§.1. D. *de legat.*3.*l.*33. *in princip. Digeſt. de vſucapionibus. l.* 22. §. *ſed & ſi cui. Digeſt. ad Trebellia.*

VSVCAPIO eſt acquiſitio dominij, per poſſeſſionem prolixam & iuſtã, vel acquiſitio per vſum, *l.*1.§.*vltim. D. ex quibus cauſ. maio.* Hanc autẽ ſic definit Iuriſconſ. Vſucapio eſt adeptio dominij (*ſic enim in l.*3. *D. de vſucap.* non adiectio *legendum, Vlpianus ſuadet in Epitom. titul.* 19.) per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti. Verba hæc TEMPORIS LEGE DEFINITI, ſuppoſuerunt Tribonianus & collegæ. Nam Vlpianus pro his dixerat, anni, vel biennij rerum mobilium anni, immobilium biennij. Nam vſucapionum tempora produxit Iuſtinianus, *leg. vnic. C. de vſuc. transform..* Duxit autem Modeſtin. illam definitionem ab officio vſucapionis, cuius exitus & proprium eſt, vt per eam acquiratur dominium, quod alioqui in rebus bona fide traditis nunquam certò conſtare poſſet: quia propter infinitam rerum varietatẽ incertum eſt plerunque, vtrum tradẽs ſit dominus, an nõ ſit. Hæc autem adquiſitio plenum ius tribuit, *l.* 17. *in fin. D. de rei vind. ex* XII. *Tab.* atque ideo vetuſtiſſimum ius eſſe dicitur bonæ fidei poſſeſſoris, *l. in bello.* §. *ſi quis ſeruum. ff. de capt. & poſtl.* & vſus nonnunquam, *l. deducto.* §. *ante. ff. ad SC. Trebell.* & poſſeſſio, *vt l. cùm miles. & l. denique. ff. ex quib. cauſ. maior.*

Vſucapio inde dicta eſt, quod per vſum aliquid capit & aufert. Vſus enim per lapſum temporis adimit res corporales & incorporales priori domino, & transfert in alium. Sic pignoricapionem olim dicebant, quam nunc captionem, & ablationem pignorum nuncupamus. *Gell. lib.*7. exiſtimat vſucapionem & pignoris capionem, duplicatis ex integro vocabulis, dici oportere. Interdum tamen extra compoſitionem, interiecta qualibet voce, profertur, *vt eſt apud Pau. in l. nunquam* §. *vltim. Digeſt. de vſucapio.*

Vſucapio currere, procedere, item ſuppleri dicitur, *l.* 15. *l.*18. *ff. de vſucap. l.*6. *D. pro dona.*

VSVSFRVCTVS eſt ius alienis rebus vtendis, fruendi, ſalua rerum ſubſtantia, *l.*1.*D. de vſufr.* Vſusfructus eſt ius ex ſeruitute quæſitum, *leg. vti frui.*5.*D. ſi ſeruitus vindic.* atque ita intelligendum eſt quod dicitur, Vſusfructus eſt ius; nam reuera vſusfructus eſt ſeruitus. ſed ius & ſeruitus relatiua ſunt. Cum igitur vſusfructus ſeruitus rei ſit, ius verò

perſonæ, relinquitur vſumfructum eſſe ius in ſeruitute quæſitum: alioqui colonus & commodatarius ius haberent vtendi fruendi rebus alienis, ſalua earum ſubſtantia, non minus quam vſufructuarius. Verùm inter illos & hunc ea differentia eſt, quòd neque ager colono, neque equus commodatario ſeruitutem debet, fructuario verò debet. Vnde intelligitur vſum ab vſufructu hoc differre, quòd ille ad neceſſitatem, hic etiam ad vtilitatem ac voluptatem refertur. nam cui vſus, eidem omnium generum fructus duntaxat quantum ad ipſius neceſſitatem ſatis erit, debebuntur. veluti ex ſylua, quantum ad coquendum & calfaciendum opus eſt: ex frumento, vino, & baccis arborum, quantum ad ipſius familiam alendam: ex oleo, fœno, & ſtramentis, quantum ſimiliter alias ad res opus erit, debebitur. quaex re intelligitur quod Vlpian. ſignificat, *in l. per ſeruum* 14. §. 1. *D eod.* nimirum vſum ab vſufructu hoc differre, quo pars à toto. itaque cui fructus, eidem quicquid ex agro emolumenti percipi poterit, quamuis exercitui alendo ſatis ſit, debebitur: at cui vſus, duntaxat quod ad ipſius victum cultumque neceſſe eſt. denique Vſus eſt ius vtendi re quapiam, quatenus ei cui conceditur neceſſe eſt. Vſusfructus, ius vtendi fruendi aliena re, quantum eius ſalua ſubſtantia ferre poterit. *Vlpian. l. per ſeruum.* 14. §. 1. *D. de vſu & habit.* Vſusfructus an fructus legetur, nihil intereſt. nam fructui & vſus ineſt: vſui fructus deeſt. & fructus quidem ſine vſu non eſſe poteſt: vſus ſine fructu poteſt. denique ſi tibi fructus ſine vſu legatus ſit, inutile eſſe legatum Pomponius ſcribit. ſed ſi fructus ſine vſu, videri conſtitutũ qui & ab initio conſtitui poteſt. Hęc ille: ex quibus prima inter VSVFRVCTVARIVM & VSVARIVM differentia intelligitur. nam cui vſusfructus debetur, eidem quicquid ex agro emolumenti percipi poterit, quamuis exercitui alendo ſatis ſit, debetur: at ſi cui vſus, duntaxat quantum ad ipſius victum cultúmque neceſſe eſt. Hinc *illud Cic. in* 1. *de offic.* Expetuntur autem diuitiæ tum ad vſus vitæ neceſſarios, tum ad perfruẽdas voluptates. Altera differentia eſt, quòd Vſuarius ius ſuum transferre in alium non poteſt: at Fructuarius poteſt, *l. vtique eo.* 11. *& l. plenum.* 12. §. *operas D. eod.* Cùm enim vſus ex perſonæ certæ conditione atque qualitate metiendus ſit, ob eámque cauſſam, & creſcere & decreſcere poſſit: transferri in alteram perſonam non poteſt: quippe cuius quãtitas incerta ſit. nam vſuario plus debebitur ſi vxorem ducat, aut liberos habeat, quàm cùm cœlebs erat: & viciſſim minus ſi viduus ſit, liberíſque careat, quàm cùm & maritus & pater erat. Tertia differentia eſt, quòd vſuarius fundi per ſe colendi ius non habet: id enim ſibi proprietarius retinet: at fructuarius habet, *l. ſi habitatio.* 10. *in fi. cum l. ſeq. D. eo. Iuſtinia.* autem in Inſtitutionibus etiam hanc differentiam commemorat, quòd vſuario fundi fructus naturales tantùm, non etiam elaborati debentur vſufructuario verò vtique debentur id eſt, non tantùm ij quos terra ſua ſponte profert, verùm etiam ij qui arte & induſtria culturáque adhibita naſcuntur: veluti poma, cæteræque arborum baccę: item fœnũ, ligna, & cætera quæ ſunt generis eiuſdem, vſuario pro modo & ratione ſuæ neceſſitatis debentur, at frumentum, oleum, vinum, non debentur. Quarta differentia hæc eſt, quòd vſus gregis, in ſolo ſtercore: vſusfructus verò, etiam in fœtu, reliquíſque omnibus continetur, *l. plenum.* 12. §. *ſed ſi pecoru. D. eod.* vbi Vlpianus ait, modico tamen lacte vſuarium vti poſſe: neque ita ſtrictè defunctorum voluntates interpretandas eſſe. Dicit aliquis, Quid ita gregis fructus item vt agri, pro vſuarij neceſſitate non conceditur? nam in ſtercore ſolo, exiguus eſt vſus. Reſpondetur quoniam alioqui non alius pecoris fructus, alius vſus eſſet: deinde quia plerunq; in agro ſupereſt aliquid proprietario, in grege verò nequaquam *Hotom.*

Vſusfructuarius & fructuarius, aliàs accipitur ſubſtantiuè pro eo qui habet vſumfructum: vt regulariter: aliàs adiectiuè, pro re in qua eſt vſusfructus, vt domus fructuaria, fundus vſusfructuarius *l. arboribus.* §. *fin. D. de vſufructu.*

VTILES actiones dicuntur, quæ ex lege ipſa, ſed interpretatione contra ſtricti iuris rationem, vtilitatis, id eſt, ęquitatis & iuris gentium cauſſa conceduntur: indéque nomen inuenerunt, *l.*

quia

l.quia actionum.D.*de præſcrip. verb. l.ſeruitutes.§.ſi ſublatum. D.de ſeru. vrb. præd. l.ſi longius.in fi.D.de iudic.* Veluti Actio à Prætore conſtituta eſt aduerſus eos, qui ſeruum alienum corruperint. in duplum quanti ea res erit, quærebatur, an ſi quis filium filiámve familiàs corruperit, ea actio dari poſsit. Reſpondetur, vtilem dandam eſſe, in qua officio iudicis æſtimabitur, quanti noſtra interſit, *l.vt tantum.*14 D.*de ſeru.corrupt:* Hinc Pomponius, *d. l. quia actionum* 11. *De præſcript. verb.* Supplet Prætor in l. Aquilia, quod ei deeſt, reddendo actiones in factum accommodatas legi Aquiliæ; ídque vtilitas eius legis exigit. Hinc vtilitas ſtricto iuri opponitur à Paulo, *l.ſeruitutes.*20.*D. de ſeruit. vrb.& ab Vlpia.l.ſi longius.*19 *in fin.*D.*de iud.* Sic etiam Vtiles actiones directis opponuntur, quæ recta ex legis verbis deſcendunt, cùm vtiles tanquam ex obliquo veniant. quare etiã à Theophilo πλαγιαστικαὶ vocantur.

Vtiles autem actiones plerunque his verbis demonſtrantur, Quaſi, Veluti, ad exemplum, Exemplo, ad ſimilitudinem.

Vtiles dies dicũtur, quibus experiundi & iudicis adeũdi poteſtas eſt, *l.*3.*in fi.D. de accuſationib.l.*6. D.*quæ in fraud.cred. l.* 10.D.*ad Turpillia.l.*55. D.*de ædilit. edict.* Vtiles autem dies, interdum (quod in his quæ decretum exigunt, ſeruatur) ſeſſionum accipiuntur: quibus ſcilicet Prætor in tribunali ſederit, & poſtulationibus dederit reſponſum. In his verò quæ de plano expediri poſſunt, vtiles ſunt, quicunque dies, quibus Prætor ſui copiam in publico, vel adeuntibus ſe fecerit, *l.*2. *D.quis ordo in bon poſſ.§.vlt.Inſtit. de bon. poſſeßionib.* Vide Dies vtiles. Sic

Vtilem annum accipimus, ex diebus vtilibus, id eſt, quibus experiundi poteſtas fuerit conſtantem, *l.*1.§.1. D. *quando actio.de pecul.l.*1.D.*de in rem ver.l.*3 § *hæc actio.* D. *vi bonor. rapt.l.*28 §.*ſi quis.*D.*de lib.& poſth.l.*14. *D. de aq.& aq.plu.l.*1.*& l.*6.*in fin.*D.*quæ in fraud.credit.l.*1. D.*vti poßidet.* Experiundi autem poteſtas eſt, ſi agendi facultas eſt. nec enim ſatis eſt reũ poteſtatem ſecum agendi facere, vel habere eum qui ſe idoneè defendat: ſed hoc amplius exigitur, vt auctor nulla idonea cauſſa impediatur experiri. Nam ſi vel Reipub. cauſſa abſit, vel ab hoſtibus detineatur, aut in vinculis ſit, aut ſic tempeſtate in aliquo loco detineatur, vt mandare non poſsit, experiundi poteſtatem non habet, *l.*1.*D.de diuerſ.temporalib.* Cæterùm experiundi poteſtatem, quod ad redhibitoriæ tempus attinet, habuiſſe non videtur, qui vitium latens fugitiui ignorauit, *l.*55.D.*de ædil.edict.* Dies ad appellandum conſtituti ad aliquid vtiles ſunt; ſi fortè eius, à quo prouocatur, copia nõ fuerit, vt ei libelli dentur. Nam is dies ſeruatur, quo primò adeundi facultas erit, id eſt, quo in publico ſui copiam fecerit, *l.* 1 §. *dies.*D. *quando appellandum ſit.*

Vtile autem tempus, & continuum opponuntur, *l.*31.*D.ad leg.Iul.de adult.l.* 1.§.*ſi mulier,*D.*de lib.adgn.*

Vtile eſſe, vel vtilius eſſe, id eſt, magis ex vſu eſſe, pro ratione decidendi legimus, *l.*3.§.*hoc interdicto.* D. *ne quid in loco pub.l.*5.*in fi.*D.*ſi pars hæred.pet.l.*89.*in fin.* D.*de ſolutionibus.*

Vtilia quædam ſunt publicè, quædam priuatim, *l.*1.§.1.D.*de iuſti.& iur.* publicè Vtilia ſunt, quæ in commune vtilia ſunt, & quæ ad vtilitates omnium in commune pertinent, *l.*1.§.*is quoque.* D.*ad SC. Silanianum. l. 6. §. ne quid.D.de offi.præſid.* Publicè vtile eſt, verbi gratia, abſentium excuſationes accipi, *l.* 33. §.*publicè.* D.*de procura.* per itinera tuto commeare, *l.* 1,§.1.*ff de iis, qui deiec.vel effud.* ſupremas defunctorum voluntates exitum habere, *l.*5.D.*de teſta.quemadm. teſt.* mulieres dotatas eſſe, *l.*1.D *ſol.mat.* vide ſuprà, intereſt, & infrà Vtilitas.

Vtile per inutile non vitiatur, quando talia ſunt, quæ natura, lege, aut cõſenſu ſeparare commodè poſſunt, *l. ſancimus. C.de don c.vtile.de regu.iur. lib.*6.*l.*1.§ *ſed etſi mihi.D.de verb.obligat.* In iis verò quę ſeparabilia non ſunt, vel quia repugnat natura, vel legis auctoritas, vel volũtas contrahentium: vtile corrumpitur per inutile, *l.* 1. §. *Trebatius.* D.*de aqua quotidia. & æſti.* Ratio huius differentiæ eſt: nam priore caſu nemo læditur: poſteriore verò ſemper ſequeretur læſio alterius, ſi totum negotium non corrueret incidente vitio. Et hæret ferè in hac ſententia Bar. quidquid alij rixentur. *in l.Gracè. §. illud commune.* D. *de fideiuſſoribus.*

VTILE EST, perpetua phraſis eſt Iuriſ-

conſultorum,quod vbi volunt ſignificare aliquid bonum & æquum eſſe, atque iure ſcripto procedere: ibi vtuntur appellatione vtilitatis longè pulcherrima: ſcilicet reſpicientes ad id,quod eſt,*in l.1. §.D.de iuſt.& iur.* Nā ius nihil aliud eſt, quàm honeſta vtilitas, deſeruiēs humanæ ſocietati ad tranſigendam hanc vitam. *Pomponius in l.ſi rem meam. D. de verb.oblig.*Si rem meā, inquit, ſub cōditione ſtipuler:vtilis ſtipulatio eſt, ſi cōditionis exiſtentis tempore mea non ſit.

VTILITAS eſt duplex,publica vna,quæ eadem communis dicitur, *in l. 51.in fin.D.ad leg.Aquil.* Altera,priuata. Publicæ vtilitatis cauſſa propoſitum dicitur interdictum, De loco publico fruendo. Tuentur enim vectigalia publica neruos totius ciuitatis, *l.1.§.1 D.de loco pub.fruen.*Pro publica vtilitate exercetur actio iniuriarum, quoniam ad compeſcendam audaciam cohibendámque petulantiam iniurioſorum hominum pertinet, *l. 42. §. 1. D.de procuratoribus.* Publica Vtilitas eſt edictorum prætoris, quæ iuris veteris ſupplendi, corrigendi, emendandi cauſſa comparata ſunt,*l.7.D.de iuſti.& iur.*Publica eſt vtilitas nuptiarum,*l.12.§.modo. D. de captiu.Et apud Paul.lib.2.Sent.tit.*20.Prçterea ſi quod tumultus, vel incendij,vel naufragij depoſitum eſt, non redditur creſcit perfidiæ crimen, & publica vtilitas coërcenda eſt,viudicandæ reip.cauſa,*l.1.§.hæc autem ſeparatio.D.depoſi.* Itē & alia quæ in verbo intereſt adnotauimus. Sic ex Vtilitate publica aliquid receptum dicimus,*l.8 D.depoſ.*Et vtilitatis cauſa, *l.2.§.ſi de impubere. D.pro empt. l. 95.§ vſumfructum D. de ſolutionib.l.1.D. qui & à quibus l. 32. §.pen. D.de acq.poſſ.l. 1.C.eo.tit. l. 5.§.1.de legit.tutorib.* Et propter Vtilitatem,*l.19.D.de præſc.ver.l.16. D.de legib.l.1.§.magiſtrum.in fin. D.de exercitor.l.6.D.rem pup ſal.fo.l. 40.§.1.D.de adq.poſſ.l.1.§.1. D.quod legator.* Vel vtilitate ſuadente, *l.1.§.ſunt qui putent. D. ne quid in flum. pub.* Et vtilitate ſuadente receptum, *quemadmodum legendum videtur,l.44.§.eum qui.D.de vſucap.*Ex Vtilitate etiam edicta commendantur, *l.1 D. de neg.geſt l.1.D.de reſtit.in integ.l.1.D.de exercitor.l.1. D.nautæ,caupo.* Atque hæc vtilitas ius facit & conſtituit. Iura enim ſalubriter pro vtilitate hominum introducta ſunt. Quamobrem & Horat. Vtilitatem iuſti & æqui matrem dixit. Eſtque Legiſlatoris omnia ad vtilitatem ciuium referre, *vt Cicero ad Q. Fratrem ſcribit, & Ariſtoteles in lib. de morib. monet.*vnde idem Cic.in Topic. Ius ciuile definit,quod pluribus in quoque ciuitate vtile eſt. Solent & ſæpè Iuriſconſulti ſic ratiocinari: Par vtilitas, ergo idem ius, *l.5.§.conſtituitur.D. vt in poſſ. leg.l.2. §.procuratorem.ff.pro empto.l.vl.ff de cloac.* Nam quotiens lege aliquid vnum vel alterum introductum eſt, bona occaſio eſt, & cætera quæ ad eandem vtilitatem tendunt,interpretatione,vel certa iuriſdictione ſuppleri,*l.12.D.de legib.*

Vtilitas etiam omne compendium, & id quod noſtra intereſt, id eſt, damna & lucra complectitur, *l. 4.§. in eum. D. de damn. infect. l. 11. § vlt. D. act.empt.l.81. §.vlt.D.de verb obli.l.pen.§ ſi quis cautio. l.1.§.hæc verba. D. ne vis fiat ei qui in poſſ.* Ita accipe quod dicitur, vtilitatem deberi,vtilitatem venire in iudicium, & in æſtimationem,*l.9.§.præterea. D. ad exhi. l.22.cum l.ſeq D.ad l.Aquil.l.21.§.cum per venditorem. D.de act.empt.*

VTIQVE, pro tantummodo, præciſè,*Vlp.in l.21.D.mand.* Sed ſi non vtique vnius, ſed vtriuſque mandatum intuitus id fecerim, habebo mandati actionem etiam aduerſus te, &c.*Idem in l. 31.§.culpam. de edil.edict.* Culpam enim omnem,inquit, accipiemus, non vtique latam.*Et Papinia.l.ſi rem.19.§.Si cum mihi.de præſcript.verb.*Ex quo,*inquit,* apparet vtique cuſtodiam ad me pertinere: id eſt, cuſtodiam tantum me præſtare. *Vlpia.in l.13. de manum. vind.* Præterea ait,& illud exigitur, vt non vtique vnū ſeruum habeat qui manumittit. Vtique pro omnino, vſquequaque. *Vlpia.l.73. D.de iudic.*Poſt peremptorium impetratum agetur cauſſa & pronunciabitur, non vtique ſecundum præſentem, ſed interdum vel abſens, ſi bonam cauſſam habeat,vincet.

VTRVBI, (*ſic enim rectè in Pandect. Florent. & apud Theophil. Inſtit. de interdict.ſcriptum eſt*) interdictū eſt retinēdæ poſſeſsionis, quod de re mobili maiore parte anni poſſeſſa datur,*l.1.ff.vtrubi.l.9 D.de rei vindicatio.*Theophilus interpretatur παρ' ὁποτέρῳ.Sic autē à primis verbis quibus concipiebatur hoc interdictū nomi-

minatum eſt. Nævius in Varentilla: *Vtrum hi cenaturi eſtis, hiccine, an triclinio?* Vide Interdictum Vtrubi.

V V A, vitis fructus, inter dulcia recenſetur, *in l. vlt. D. de trit. & vin. leg.*

V V Æ C R V D Æ, *Vlp. ad leg. Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum. §.* Si oliuam, *inquit*, immaturam decerpſerit, vel ſegetem deſecuerit immaturam, vel vuas crudas, Aquilia tenebitur: Crudas, hoc eſt, nondum maturas. *Cicero de Senect.* Et quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi auellantur: ſi matura & cocta, decidunt.

Vuas, quas non vini cauſſa habemus, ſed eſus, poma dici poſſe, *Paulus auctor eſt, in l. qui fundum de verb. ſign.* Alcia. ibidem vuarum comeſtibilium ſpecies enumerat, vt ab auctoribus proditæ ſunt.

V V A tumorem quendam, & glandulam carneam ſignificat, id eſt, pelliculam, quæ vuæ inſtar in extremo palato dependet, *vti docet Cornel. Celſus lib. 6. c. 14. & lib. 7. c. 12. Vlp. l. 14. §. idem ait, de ædil. edict.* Si vua alicuius præciſa ſit, tollere magis, quàm præſtare redhibitionem quòd morbus minuitur. *Plin. libr. 20. c. 17.* Tonſillis quoque & vuis medetur, & capitis doloribus.

V V A D I V M pignus. *Guntherus lib. 8.* Si quis habens feudum pretio, ſeu vendere totum, ſeu dare, ſeu vvadio ſupponere cogitur. Quod erat in Imper. conſtitut. *lib. Feud. 2. tit. 55.* Vel vendere, vel pignerare. *Capitular. Caroli, art. 20.* Et ſi non habet pretium in vvadio, per ſeruum ſemetipſum donet, vſque dum ipſos bannos ſoluat. vide ſuprà Guadium.

V V L G O quæſiti, ſiue vulgo concepti dicuntur, qui paſſim & σποράδην, & incerto patre concepti ſunt, qui & ſpurij vocantur, *l. 19. ff. de ſtatu hom. l. 4. in fi. D. de in ius voc. l. 18. ff. de bon. libert. l. 1. § 1. ff. de liber. adgnoſ. l. 16. § pen. D. de his quæ vt indig. l. 1. § ſed & vulgò. D. ad Tertyllia. l. 1. D. ad municipal. Caius lib. 1. Inſtit. tit. 5.* Modeſtin. autem vulgò conceptos definit, qui patrem demonſtrare non poſſunt: vel qui poſſunt quidem, ſed eum habent, quem habere non licet, *l. 23. D. de ſtatu hom.* Vulgò autem quæſiti, ex iuſtis nuptiis quæſitis opponuntur, *l. 2. D. ad Tertyllia. l. 18. D. de bonis libert. l. 5. D. de in ius voc* Nam hi parentem ſuum demonſtrare & ciere poſſunt: vt Tzetzes lib. Hiſt. chilia. 5. c. 17. ſignificat his verbis: Νομοθετεῖ καὶ γυναιξὶ τοὺς γάμους νομίμους, ἐξῶν, παῖδας ἐγνώκεισαν τοὺς δία φυτοσπόρους, τὸ πρὶν μόνην γινώσκοντας, ὡς ἔφην τὴν μητέρα.

Vulgò concipere, & vulgò parere accipimus eam, quæ vulgò & paſſim ſui copiam facit, *l. 5. verſi. nec intereſt. ff. de ſtatu hom. l. 5. ff. de in ius vocan. l. 4. §. cognationis. ff. de gradib. & adfin. l. 22. C. de adult. 77. §. mater. D. de leg. lib. 2.*

V V L G A R E interdum ſignificat vſitatum, commune, ſollemne, ordinarium: ciuile, legitimum. Sic vulgares actiones appellantur, legibus proditæ actiones, vſitatæ & ordinariæ, *l. 1. D. de præſcript. verb. l. 46. in fi. D. de hæredibus inſtituend.* Hinc &

Vulgaris ſubſtitutio poteſt videri dicta, quæ ex l. 12. Tabul. deſcendit: niſi cui magis placeat inde dicta, quòd à quolibet teſtatore, & cuicunque hæredi ſcripto fieri poſſit. Nam & in vulgarem caſum factam ſubſtitutionem dixit *Modeſtin. in l. 4. § 1. D. de vulg. & pup.* vide Subſtitutio vulgaris.

Vulgare pactum, quod vulgò & communiter matrimonij contractibus adſcribi ſolet, *l. 30. D. de pact. dotalib. coniuncta. l. 2. ff. de diuort.* Sic vulgare pactum, *l. 3. C. de pigner. act. coniuncta. l. 1. C. de pact. pig. & l. 4. D. de pigner. act.* nimirum hoc Si in matrimonio ſine liberis deceſſerit Et vulgaria verba, ordinaria, vſitata, ſollemnia, & cautione de rato habendo comprehendi ſolita, *in l. 3. D. rat. rem hab.*

Vulgaris cautio legatorum, quæ legatorum in diem, vel ſub conditione relictorum nomine vulgò interponi ſolet, *l. 13. § idem principes. ff. de leg. 1. titul. vt lega. ſeu fideicom. nom. cau.* Sic vulgari modo legatorum dies proferri dicitur *in l. 4. ff. de dote præleg.* qui ea clauſula pro rogatur, *quæ refertur in l. 30. D. de leg. 1.* Sic Vulgari modo legari dicitur vxor, quod vſitato modo legatur, *in l. 108. D. de legat. l. 1.*

Vulgaris formula, *in l. 44. ff. de furt.* pro actione vſitata de peculio, cuius formula eſt cum adiectione noxæ.

Vulgare præmium, *in l. 3. extat. ff. de iure fiſ.* propoſitum delatoribus præmium ſignificat. *l. 13. § extat. ff. de iur. fiſc.*

Vulgaris exceptio rei iudicatæ, *l. 3. D. de popularib. actio.*

Vulgaris perſona, leuis, quæ honeſtæ perſonæ opponitur, *ab Vlpiano in l. legitimos. de legit. tut.*

Vulgaria tectoria, pro gregalibus tectoriis, vt cum Seneca loquar, *in l. 13. in fi. D. de ſeruit. vrb. præd. At in l. 3. §. 1. ff. de ſupell. leg.* vaſa ænea vulgaria Paul. interpretatur, quæ non eſſent proprio loca attributa.

VVLGARIS vxor Budæo plebeia eſt, quæ matrisfamiliàs nomen obtinet. *Vlpian. in l. ſi vxor. 13. §. 1 ff. ad leg. Iul. de adult.* Sed &, *inquit*, in ea vxore poteſt maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit: quamuis ſi vidua eſſet, impunè in ea ſtuprum committeretur. Malim tamen relatiuum. QVAE, non ad vxorem, ſed ad verbum Mulierē, quod ſubauditur, referre: vt ſit ſenſus, Si quis vulgarem mulierem, id eſt, quæ vulgò corpore quæſtum facit, vxorem duxerit: poteſt in ea vindicare adulterium, ſcilicet ſi matrimonio ſtante alij quam marito ſui copiam faciat, & ſe proſtituat: ſi tamen eo mortuo rurſus ad ingenium, atque ad quæſtum meretricium redeat, impunè vt in vulgari ac publica meretrice libido verſabitur. *Sicque Duarenus & Hotomanus exponunt. Aliter Alciatus libr. 2. Parerg. c. 40.*

VVLNVS letale præſumitur, ſi vulneratus intra triduum mortuus fuerit, *Bart. cum aliis probat, in l. vlt. in fi. ff. ad leg. Corn. de ſicariis.*

VVLTVS nullo in animante eſſe, præter hominem, poteſt: cuius vim Græci norunt, nomen omnino non habent. *Auctor Cic. de legib. lib. 1. Vide Specul. tit. de aduocat. §. 5. & 1 part tit. de teſt. §. 7.*

VVLVA, Latinis non eſt obſcœna vox, non magis quàm matrix, qua concipitur fœtus: quæ cùm deſtituitur vi attrahendi ac retinendi ſemen, ſterileſcit mulier. Nec eſt, vt indoctum vulgus accipit, pudendum muliebre. *Vlp. de ædil. edict.* Quæritur, inquit, de ea muliere, quæ ſemper mortuos parit, an morboſa ſit. Sabinus, ſi vuluæ vitio hoc contingat, morboſam eſſe ait.

VXOR eſt, quæ in matrimonium cōnuenit. conuenit autem duobus modis: aut coemptione, aut vſu. nam cōfarreationem, quæ propria Pontificum eſtat, omitto. Coemptione, cùm vir & fœmina ſe inuicem emebant: vt Seruius ſcribit in illud Virgilij:

Deque ſibi generum Thetys emat omnibus vndis.

Veteri autem Romanorum lege, *vt Varro ſcriptum reliquit*, nubentes mulieres tres ad virum aſſes ferre ſolebant: atque vnum quidem quem in manu tenebant, tanquam emendi cauſſa marito dare, alium quem in pede habebant, in foro larium familiarium ponere: tertium in ſacciperio cùm condidiſſent, compito vicinali ſolebant reſignare. Hinc eueniebat, vt mulier quidem in manu mancipióque mariti eſſet, aut eius cuius in manu mancipióque maritus erat, ſuáque illi hæres fieret: *quemadmodum Vlpian in Inſtit. & Boetius in Topicis teſtantur: itemque Diony. hac de re ſcribens lib. Antiq. 2.* Moris autem erat vt vir mulierem interrogaret, an ſibi materfa. eſſe vellet, viciſſimq. hæc virum, an ſibi paterf. eſſe vellet. nam ſi vterq. reſpondebat, velle, mulier materfamiliàs vocabatur: quoniam (*vt ait Gellius*) non in matrimonium tā-tùm, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui, vt diximus, hæredi locum venerat. Atque hoc nimirum illud quod Iuriſconſulti noſtri dicebant, In familiam nubere, *l. 15. D. de cond. & demonſt. l. 21. D. quand. dies lega. Cic. in Topic.* Cùm mulier viro in manum conuenerit, omnia quæ mulieris fuerunt viri fiunt dotis nomine. *Seruius etiam in lib. Aeneid. 7.* Per emptionem, *inquit*, facto matrimonio ſibi inuicem ſuccedebant. Teſtari tamen arbitratu ſuo poterant: nam à tutoris poteſtate liberabatur, quæ materfa. fiebat: tametſi quibuſdam etiam in rebus, tutorum poteſtas, ſed multò leuior, permaneret. *quod Cicero in Mureniana exagitat.* Vſu verò fieri matrimonium dicebatur, cùm tutoribus auctoribus mulier in matrimonium alicui cōueniebat, quo cum ea conſueſcebat, quaſi cum iuſto perfectóque marito, adeò vt ſi vſus ille intra annum non interrumperetur, pro vſucapta iam haberetur: ei tamen intra annū vſurpare, id eſt, vſum infringere, vt ex lege 12. tabularum liceret. quod ni faceret, quoad in eo matrimonio maneret, matrona, *inquit Gellius*, dicebatur, etſi ſibi liberi nati non forent, à matris ſcilicet nomine, non adepto iam: ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi. Hæc neque in manu mancipióque mariti, neq. ſui iu-

ris

ris erat:ſed ſemper in tutorum poteſtate permanebat.quod ſi inteſtata morerctur,adgnatus proximus familiam habebat. *Hæc ex Ciceron. Topic. Orat. pro Flacco, Boetio in Top. Gellio lib.*18.*c.*6. Tametſi autem Iuriſconſultorum noſtrorum tempore, quorum ex ſcriptis Pandectarum libri coagmentati ſunt, Materfam.& Matrona plerunque pro eadem vſurparentur (quemadmodum ſuperius à nobis demonſtratum eſt) tamen conſtat eodem ipſo tempore Conuentionem in manum vſurpari ſolitam fuiſſe, Matremque familiàs propriè appellatam eſſe, quæ in viri manum conuenerat. id quod *ex l.pronunciatio.*195.§.*familiæ.D.de verb. ſign.& ex Vlp.Inſtit.c.*22.intelligitur,vbi inter ſuos hæredes numerat vxorem quę in manu eſt,& nurum quæ in manu eſt filij,quẽ in poteſtate habemus. quod etiam c.a. 29. perſpicuè inculcatur:vt dubium non ſit, verba hæc Feſti, quę iam ſupra retulimus, eodem pertinuiſſe:Materfamiliàs, inquit, non antè dicebatur, quàm vir eius paterfamiliàs dictus eſſet: nec poſſunt hoc nomine plures in vna familia præter vnam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ ſine filiis eſt, appellari poteſt. Quem locum ſic exponit Hoto.vt quæ filiofa.nupta ſit,non ante eo nomine vtatur, quàm is ſui iuris effectus ſit: neque conſentaneum ſit, vt ſi ſocrus viuat, quę materfa. appelletur, nurus eandem nominis dignitatem obtineat. & cùm illud nomen ex mariti familia, in quam (*vt ait Gellius*) aſcita eſt, conſecuta ſit: profectò quæ vidua eſt, materfam. propriè dici non poteſt. Vtrum autem ante liberos ſuſceptos nō ita diceretur, dubitari poteſt: cùm Boetius ad ſtipulationem coëmptionis illud verbum adſcribat.niſi forte dicamus ſtipulationem ad omen, non ad veritatem referri oportere: atque adeò contracto matrimonio etiam ante liberos ſuſceptos eodem modo Matremf. eſſe dictam, quemadmodum Matronam dici ſuperius docuimus.

Vxor alia iuſta dicitur ab Vlpia. alia iniuſta: *in l.ſi vxor* 13.§.1.*ff.de adult.*Patet autem iuſtam dici eam cum qua matrimonium legibus contractum eſt, *vt in l. ſi ſenatori.*31.*D.de rit.nupt.* Si ſenatori,*inquit*, indulgentia principis fuerit permiſſum libertinam iuſtam vxorem habere, poteſt iuſta vxor eſſe. Quod cùm ita ſit, ſequitur vt iniuſta ea vxor dicatur, cum qua matrimonium non ſecundum leges contractum eſt: veluti ſi tutor pupillam, aut ſi ſine Principis indulgentia ſenator libertinam,aut ſine patris iuſſu filiusfa. vxorem duxerit Itaq; Vlp. *in d.l.ſi vxor.* §.1.cùm iniuſtam vxorẽ nominaſſet,mox qualecunq; matrimonium id appellat. *Et Macer.in l.mariio.*24.*in fin.D.eod.* Vxorem contra leges nuptam hanc nominat. Sed nō propterea putandum eſt,Vlpianum nouam vxorum diuiſionem tradere: & ita eorum ſpecies partiri,vt aliæ dicantur iuſtæ,aliæ iniuſtæ. nam quæ iniuſta ſunt,perinde ac ſi non eſſent,habentur.Itaque (*vt ait Vlpia.in l.*2.*ff.teſt.quem adm.aper.*) cùm iniuſtum,aut falſum,aut irritum teſtamentum dicimus,abuſiuè & non propriè loquimur: vt cùm iniquum aut falſam modium nominamus, *inquit Paulus in l.*211.*D. de verb.ſign.* aut quoduis aliud falſum inſtrumentum:*in l.ſi quis* 6.*ff.de falſ.*Quare abſurdum eſſet exiſtimare,diuiſionem vxorum,quam Cicero in Topicis tradidit, vt aliæ matresfa. dicantur, aliæ tantummodò vxores habeãtur,ad illam iuſtæ & iniuſtæ vxoris partitionem abuſiuam pertinere.Et rectiſſimè veriſſiméque à Boetio declaratum eſt, generale vxorum nomen iis ſpeciatim attribui, quæ nondum matresfam. ſunt,ſed intra annum vſucapionis habentur: quæ tamẽ interea iuſtę vxores ſunt: quia legibus ductę ſunt: tametſi nondũ plena vxorum iura conſecutæ ſunt, quæ poſt vſucapionem abſolutã ſunt adeptu ræ. Quod igitur Vlpianus de iuſta & iniuſta vxore dixit,non diuiſioni,ſed abuſioni potius tribuendum eſt:quaſi addidiſſet,vt ita loquar,vel,verbi gratia,vel tale quippiam. *Liuius libr.*39.Cāpani petierũt vt ſibi ciues Romanas ducere vxores liceret:& ſi qui prius duxiſſent,vt haberent eas, & ante eam diem nati, vt iuſti ſibi liberi hæredéſque eſſent.

Vxor, quæ quondam vxor fuit,*l.ſi quis* §.*idem.D.de lib. lega.*

Vxoris appellatione an contineatur ſponſa,quæſitum eſt: quidam aiunt contineri, *per l.Labeo* 6.*ff.de gradib. & l.Seruius.Vide Bart.l.ſiue.C.de bon qua lib.*& an ſponſa de futuro, *vide Panormit.in c.*1.*de cler. coniung.* & an ſponſa de præſenti poſſit dici vxor, vt lucretur dimidium

lucri, *conſtan.mat. vide Panor.in c.ex publico de conuerſ. coniug.Barbat.in rub.& c. 1.de ſponſal.*

Vxores impropriè, id eſt, contubernales, *l. quæſitum. §. vxore. D. de fund. inſtruct.*

VXORIS nomen in clericis & ſacerdotibus honeſtiſſimum appellatur, *in l.eum qui 19. C.de epiſco.& cleric.* Neque enim, *inquit*, clericis incompetenter adiunctæ ſunt, quæ dignos ſacerdotio viros ſua conuerſatione fecerunt.

VXORIÆ rei actio eſt, quoties poſt diuortium de dote contentio eſt, *inquit Boet. in Top. Cic.* vbi Cic. huius in actionis formula verba illa ſolennia fuiſſe, ait, QVANTVM æquius melius. quod idem in 3.Offi. commemorat: eiúſque rei veſtigia ſunt *in l. fi. pen. D.ſolu. mat. l. ſi cum Cornelius 82. D.de ſolut.*

X

Xαράκται, qui monetam cudunt, *Græcis in l. 1 C. de murileg. lib.11.*

XENIA vocabantur munuſcula, quæ à prouincialibus rectoribus prouinciarum offerebantur, *l. 6. D. de offi. proconſ. l. vnic. ne damna prouincial infligant in C. Th. Caſſiodor. lib. 7. Variar.* in formula Comitiuæ portuum: Vnuſquiſque per ſollemnitatem commonitus offerat voluntarium munus.

XENIA enim ſunt non debita. *Plinius etiam libro 5. Epiſtol. ad Valeria.* Quàm me iuuat, quod in cauſſis agendis non modò pactione, dono, munere, verumetiam xeniis ſemper abſtinui. *Vtitur & hoc verbo idem auctor libro 6. Epiſt. ad Cornelianum.* Aliàs Xenia propriè ſunt munera hoſpitibus dari ſolita, quæ aliàs Lautia à Romanis vocabantur.

XENODOCHEION, *l. 31. C. de epiſcop. & cler.* locus vbi peregrini recipiebantur, *interprete Iul. Patritio in Epito. Nouel. 7.* Erant enim in benè moratis ciuitatibus olim conſtituta hoſpitibus recipiendis loca, vt & alibi annotauimus, quæ & Xenones dicuntur, *l. 18. C. de ſacroſ. eccleſ.*

XENONES, vide Xenodocheion.

XENOPAROCHI, ξενοπάροχοι, qui peregrinis res ad victum neceſſarias præbebant: vt notatio verbi declarat. ξένος enim hoſpitem ſignificat & παρέχω, præbeo. iidem fortaſſis qui Parochi, *qui præbent ligna ſalemque: vt ait Horat. lib. Serm. 1. Arca. l. vlt. § 1. D. de mun. & hono.* Hi quoque qui cuſtodes ædium, vel archeiotæ vel logographi, vel tabularij, vel xenoparochi, vt in quibuſdam ciuitatibus.

Χρύσαμμος *in l. 1. C de metall. & metall.* id eſt, Balluca, vide ſuprà lib. 1. in dictione Balluca.

Ξύλον, lignum, *l. ligni. §. lignorum. D. de leg. 3.*

XYLOCINNAMOMI, *de quo in l. vlt. § ſpecies. ff de publica. fit mentio*, Dioſcorides lib. 1. diuerſam facit ſpeciem à cinnamomo: eſſéque lignoſum cinnamomum tradit, quod ſarmenta longa, robuſtáque ferat, & odore ſit longè cinnamomo inferior. *Meminit & Plinius li. 12. c. 19.*

XYSTVS & Xyſtum, cum apud Græcos idem ſignificent, apud Latinos tamen nonnihil habere diſcriminis, *docuit Gulielmus Philander in Annot. in Vitruuium.* Nam Xyſtos, *inquit*, Latini vocant porticus tectas vbi athletæ per hiemem exercebantur. Xyſta autem ſubdiales ambulationes, vbi ſudo cælo ſuas exercebant palæſtras. *Vide Vitruuium libr. 5. c 11. & lib 6 c 10.*

XYSTICI, iij erant, qui per hiemem in xyſtis ſe exercebant, *vt Græci ad l. 4. D. de iis qui notantur infamia, interpretantur.* Xyſtici enim, inquiunt, οἱ ἐν τῷ ξυστῷ ἀγωνιζόμενοι. itaque Exuſtici legendum non eſt, *vt in Pand. Flor. habetur. Horum Suetonius in Galba meminit c. 15. Tertull. in lib. de Spectac* Etenim ipſi actores & adminiſtratores ſpectaculorum, quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, harenarios illos amentiſſimos. Erat autem mos Græcorum habere palæſtras, hoc eſt, ædificia exercendis, & animi & corporis viribus. *vide Vitruuium libr. 5. c. 11. & lib. 6. c. 10.*

XYSTARCHES, *apud eundem Tertull. in lib. ad Martyres*, qui xyſto præerat

præerat, ξυςάρχην, inquit Suidas γυμνάσια ἀρχήν. Et ita xyſtarcham apud Marcellinum legimus *lib.21.*

Y

Υποκοριστικῶς, id eſt, diminutiua forma aliquid proferre, ἀπὸ τοῦ ὑποκορίζω, quod ſignificat nõnunquam per diminutionẽ loqui, *Vlp. l. cogi.16.in princ. D. ad Trebell.* Et ſi ſubſtantiam meam, & ſi peculium meum teſtator dixerit, quia plerique ὑποκοριστικῶς patrimonium ſuum peculium dicunt, cogendus erit, ſcil. adire.

Z

ZALEVCI lex, de edicto, mandatóque plus ſatis rigido, parúmque humano dicebatur: quales feruntur & Draconis fuiſſe leges apud Athenienſes. *Vide Valer. Maxim. lib. 6.c.5. & Lud. Cæl. Rhodigin lib.10 c.19. & libr. ſeq c.78.*

ZANI, vel potius Tzani, populi, vt Viglius legendum eſſe annotauit, quod & Alciat. probat, à veterib. Sanni vocati ſunt, prius tamen & Macrones dicti. primùm ſub imperio Iuſtiniani victi, in formã prouinciæ ſunt redacti, *vt ſcribit Agath. lib.5. Fit eorum mentio in Noue.5. cõſt. de hæred. & Falcid.*

ZEA genus frumenti, Langobardico vocabulo ab Accurſio ſæpè appellatur ſpelta, *vide l. triticum. D de verbor. oblig.*

ZELVS propriè noſtris eſt viri amor in vxorem, *2.q.1.c. ſi peccauerit in fi.* Dicitur & Zelus affectus ille. Zelus qui in ſacris literis nominatur, oritur ex commiſtione indignationis.

ZELOTYPIA definitur à Chryſippo ægritudo animi, ex eo proueniens, quòd timeas ne adſit alteri, quod cum nemine velis habere commune. Zelotypiæ ſpiritu vexatur vir, cùm ſuſpectam habet vxorẽ de adulterio, quid huic obſeruandum, *docet Moſes in Numeris, & Imp. Nouel.117.*

περὶ ζημιῶν ἀερικῶν, id eſt, de mulctis aeriis, titulus eſt apud Harmenopulum, quem Cuiacius Obſeru. lib.10.c.7. referendum exiſtimat ad illud genus vectigalis pro aere exacti, de quo Cedrenus in Michaele Paphlagone meminit his verbis: Πορισμώτατος ὢν περὶ ἣν αἱ τις εἶπεν κακίαν, πᾶσαν ἐφεῦρεν ὁδὸν ἀδικίας, προσθεὶς ἐπιχείρια τὰ τελεσμάτων δικαίων ἀερικὸν τὸν χωρίων ὑπὲρ ἀέρος, ὑπὲρ τὴν ᾀσὶ ποιότητα ἰχὺν αὐτῶν. Et huc pertinet etiã illud Peſcenij Nigri apud Spartianũ: Vos terras veſtras leuari cenſitione vultis, ego verò etiam aerem veſtrum cenſere vellem. Et ſanè Plin. lib.12 cap.1. refert quoſdam populos pro vmbra platani vectigal pendiſſe.

ZETA, locus erat vnius cubiculi capax, ſolem hibernum ſpectans: ita conſtructus, vt per heliocaminum vaporem acciperet. *Alex. Neap. Gen. die lib. 5.ca.5.* Super hac dictione quid compererit Catanæus, refert pluribus *in Commen. ad 2. lib. Plin. Epiſt.* Hinc

ZETARII, *apud Paulum lib.3. Sent. tit.6.* iidem qui Dietarij dicuntur, *l. quæſitum. §. idem reſpondit, domo ita vt. D. de inſtr. vel inſtr. leg.* de quibus ſuperius diximus: ex quo apparet zetam & dietam idem valere: ſicut Zabolum (qua voce vtuntur ſæpè Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Paulinus) & Diabolum, item zacyntum & diacynthum, zaconum, & diaconum.

Ζημία in legibus Solonis apud Demoſthenem & Plutarchum, pœna & ad mortem, & ad aliud pœnæ genus pertinet. Ζημιοῦν & Ζημιοῦσθαι in eiſdem apud eoſdem pœnam infligere, & irrogare mulctam.

ZEVXIPPI porticus, *in l.18 C. de operib. pub.* In deſcriptione vrbis Conſtantinopolitanæ, cuius incertus eſt autor, Thermæ Zeuxippi in ſecunda regione ponuntur. Zonaras Tomo 3. in Iuſtiniano: Καὶ τὸ Ζευξίππου λουτρὸν, τὸ λεγόμενον Ζευξίππου. Et in Philippico, Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ζευξίππου μετὰ τὸν ἀγῶνα λουσάμενος λουτροῦ.

ZINGIBERI, *in l. vlti. §. Species. ff. de publica.* imitatione Græcæ ſcripturæ. Nam Græcis Ζίγγιβερ dicitur, eſt

que, interprete Suida, εἶδος ἀρώματος. *De quo videndus eſt Dioſcorid. lib. 2. & Plin. lib. 12. c. 7.*

ZIZANIA in extrauagan. ſuper cathedram §. *ab olim de ſepult.* μεταφορικῶς primam Adæ declinationem ſignificat, vt idem dicit gloſſematarius, qui eam pro ſcandalo accipi ſcribit.

ZONA cingulum eſt duplex, ſiue marſupium pecuniæ, quam aliquandiu conſeruare volumus, geſtandæ idoneum. *Vlp. l. 6. de bon. damna.* Nec ſi zonam circa ſe habuerit, protinus aliquis vindicare debebit. Gracchus apud Gellium libr. 15. cap. 12. Itaque Quirites cum Romã profectus ſum, zonas quas plenas argẽti extuli, eas prouincias inanes retuli. *Cæterum de zonis vide Cælium Rhodig. lib. antiq. 22. c. 19.*

Zonam ſoluere dicitur maritus in lecto, cùm nuptam virginem deuirginat. Catullus,

Nec quærendum aliud foret neruoſius illud,
Quod zonam poſſet ſoluere virgineam.

Ouid. in Epiſtol. Phyllidis ad Demophoontem:

Cui mea virginitas auibus libata ſiniſtris,
Caſtáque fallaci zona reuincta manu.

ZOXENI, operarij, qui in diem viuunt, παρὰ τὸ ζῆν, καὶ ξένοι ζεῖν, quod viuere ſignificat in hoſpitiis: ipſi autem operarij, qui in actibus laborant, Silicarij dicuntur *A. Alciat. in l. ad reparationem, C. de Aquæductibus lib. 11.*

ZYGOCEPHALA, *l. 2 quæ Græca eſt. C. vt nem. lic. in coempt. ſpec. & Nouell.* 17. ſunt capita ſeu capitationes. vide Capitatio.

ZYGOSTATES, libripens, ponderum cauſſa in ciuitatibus conſtitutus, vel cuius iudicio nummi probari debent, item ſigna ponderum nummis imprimi, *l. vltim. C. de ponderatorib. lib. 11. l. 2. eodem titulo in C. Theod. & Edicto Iuſtinian.* 13. inde Zygoſtaſij munus, *in l. 1. de frumen. vrb. Alexand. in C. Th. & in C. Iuſtin.* Hinc Syneſius Aſclepiodoro: ὡς ἀπηριθμήκασιν, ὡς ἐζυγοστάτησαν, ὡς κατεσημήναντο τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον.

ZYTHVM potus, *inquit Dioſcorides li. 2.* qui fit ex hordeo in aqua reſoluto. In Ægypto plerunque fieri Plin. li. 22. teſtatur Vlpian. *in l. 9. D. de trit. vino & ol. leg.* ex tritico, vel hordeo, vel pane confici ſcribit: vbi tamen doctè Cuiacius, pro pane, inaudito vocabulo in hoc potionis genere, paneco, ſiue panico, legit. Gallis, *Citre*, voce corrupta, appellatur. Eius vim explicat Dioſcorides vbi ſuprà. Alciatus *in libr. 10. Parerg. ca. 15.* Ceruiſiam interpretatur.

LEGVM

LEGVM ROMANARVM ACCOMMODATA AD LITERARVM ORDINEM ENVMERATIO.

A

ACILIA Minutia; de pace Carthaginenſium. Tulere M. Acilius, & Q. Minutius Tribuni pleb. Cornelio, Ælio Cos. Anno ab vrbe condita DLII. Velléntne iuberéntne ſenatum decernere, vt cum Carthaginenſibus pax fieret? & quem eam pacem dare, quémque ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace, vti rogas, omnes tribus iuſſerunt: pacem dare P. Scipioné, eundem exercitus deportare, *Liu. lib.* 30.

Acilia, DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit C. Acilius Tribun. pleb. Cornelio, Minutio Coſs. Anno ab V. C. DLVI. Vt quinque coloniæ in oram maritimam deducerentur: duæ ad hoſtia fluminum Vulturni, Liternique vna Puteolos, vna ad Caſtrum Salerni. his Buxentum adiectum: tricenæ familiæ in ſingulas colonias iubebantur mitti *Liuius lib.* 32.

Acilia REPETVNDARVM. Tulit eam M. Acilius Glabrio, pater eius, qui Verris in cauſſa Prætor fuit; & cum C. Calpurnio Piſone poſt biennium cōſulatum geſſit: quæ ab eo in Tribunatu plebis lata eſt, vt vult Manutius Vt repetundarum cauſſa vna actione abſolueretur: id eſt, vt neque reum comperendinari, neque cauſſam ampliari liceret. Item vt qui accuſatores conſtituti eſſent, poteſtatem haberent, literas & publicas & priuatas conquirendi, adſignandi, deportandi. *Cicer. Verrin.* 2. *&* 3. *& in ſecundam Aſconius.*

ÆBVTIA DE LEGIBVS. Tulit Æbutius Tribunus pleb. Vt duodecim Tab. capita, quæ Reip. propter antiquitatem obſoletáſque res inutilia eſſent, abrogarentur: ſolæ legis actiones Centumuiralium cauſſarum manerent, *Gellius li.* 16. *cap* 10. Ludouicus Charondas de hac lege in fragmento quodam Romanæ antiquitatis ſic reperiri ait: L. Æbutius Tri. ple. vir popularis, legem tulit ad populū; vt XII. Tab. capita, quæ inutilia eſſent Reipub. tollerentur. Quæ lex multis cōtradicentibus tandem rogata eſt.

Æbutia LICINIA. Vide Licinia Æbutia.

ÆLIA DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit Q. Ælius Tubere, Tribunus plebis, Cornelio, Sempronio Coſs. Anno DLVIII. Vt Latinæ duæ coloniæ, vna in Brutios, altera in Thurinū agrum deducerentur, *Liuius lib.* 34.

Ælia, DE COL. DED. Tulit idem, Vt in agrum Latinum Thurinum coloniæ deducerentur. *Liuius lib.* 35.

ÆLIA De comitiis. Tulit Q. Ælius Coſ. cum M. Iunio; Anno DCXXVI. vt vult Hotomanus: à Tribuno tamen plebis latam contendit Manutius, vt & Fuſiam, tum & ex Ælia gente, neminem vnquam conſulatum geſſiſſe. Et ſanè teſtator Sigonius eo anno Conſules fuiſſe A. Manlium cum Q. Caſsio. Nec verò poſt interfectos Gracchos, vt vult Zaſius, & ante Punicum bellum tertium lata eſt hæc lex. Tib. enim Gracchus Scæuola & Piſone Coſſ. poſt euerſam Carthaginem occiſus eſt. Et Cicero Orat. in Vatiniū, ſcribit leges Æliam & Fuſiam in Gracchorū ferocitate vixiſſe. Huius autem Æliæ legis hæc ſunt capita: Vt quoties cum po-

pulo ageretur, augures de cælo ſeruarēt, magiſtratus & obnunciandi, id eſt, denunciandi agi per Iouem non licere, & legiſlationi intercedendi poteſtatem haberent. Nam cùm lex ferretur, Augures de cælo ſeruabāt: magiſtratus, ſi quid obſeruatum erat, quo impediri comitia poſſent, nūciabant. Cic. in Piſoniana, vbi centum ante Piſonis & Gabinij conſulatum annis latam hāc fuiſſe legem ſcribit, oratoriè & ſuo more. Mentio eſt apud omnes frequentiſsima.

ÆLIA Sanctia, quæ nominatur in Topicis Ciceronis, inducenda eſt, auctoribus antiquis libris, ſententiáque ipſa & hiſtoriæ veritate poſtulante, idque iampridem interpretum nonnulli docuerunt.

ÆLIA SENTIA, de teſtamentis. Tulere Sex. Ælius, C. Sentius Coss. Anno DCCLVI. Auguſti temporibus. Vt qui ſerui pœnæ cauſſa vincti à domino, quibúſve inuſtæ notæ fuerāt, quíve propter noxam torti, nocentéſve inuenti, quíve traditi vt ferro aut cum beſtiis depugnarēt, quíve in cuſtodia fuiſſent, ij ſi manumitterentur, non ciues Roma. ſed dedititiorum numero eſſent: id eſt, vt ne connubium, neque commercium, neque teſtamenti factionem haberent. Vt minorem triginta annorum ſeruum vindicta aut teſtamento, niſi cauſſa apud conſilium probata, manumittere non liceret. Nec dominus annis viginti minor, ſeruum niſi cauſſa apud conſilium probata, manumitteret, Vt ſeruus ab eo domino, qui ſoluendo non eſt, teſtamento liber eſſe iuſſus, & hæres inſtitutus, & ſi minor ſit triginta annis, vel in ea cauſſa, vt dedititius fieri debeat, ciuis Roma. & hæres ſit: ſi tamen alius ex eo teſtamento nemo hæres ſit. Quòd ſi duo pluréſve liberi hæredéſve eſſe iuſsi ſunt, primo loco ſcriptus liber & hæres ſit. Vt ſi patronus libertum inopem non aluerit, primùm libertatis cauſſa impoſitis, tam ipſe, quàm is, ad quem ea res pertinebit, mulctetur: dein ipſius hæreditate, tum ipſe, tum ipſius liberi priuentur, niſi hæres inſtitutus ſit: poſtremò à bonorum poſſeſſione remoueatur, præterquam ſecundum tabulas, Ne dominus in manumittendo ſeruo, ſeruáve legem ei de contrahendo matrimonio, quæ ciuis Roma. libertatem imminuat, imponat: ſi ſecus faxit, ad eius legitimā hæreditatem ne admittatur. *Vlpian. titu. 1. Inſtit. & Iuſtinianus Inſtitu. quib. ex cau. manum. non lic. item Iulianus, l. qui ſoluendo. 42. Paulus. l. ſi is qui. 55. l. 57. l. qui ſoluendo. 60. l. ſi non lex. 83.* D. *de hæred. inſtituend. l. ſciendum. 70. D. de verbor. ſignific. l. 1. C. qui manum. non poſſ. l. 3. §. 2.* D. *de ſuis & legit. l. ſi patronus trigeſimatertia.* D. *de bon. liber.* Refertur & hoc huius legis caput, Vt, ſi eſſet donatio facta inter virum & vxorem, maritúſque re nondum tradita, vita exceſsiſſet, ne mulier rei vendicationem poſt obitum mariti haberet, ſed tantummodò exceptionem, ſi non poſsideret contra petitores, *vt habetur in Authen. Conſtitut.* 161. vbi etiam addit Imperator, Rempublicam hanc legem à corpore legum ſuarum ablegaſſe.

ÆLIA, de Statilio. Tulit C. Ælius Tri. pleb. qua damnatus eſt Stennius Statilius Lucanus, quòd Thurinos infeſtaſſet. *Plinius lib* 34. *cap.* 6.

ÆMILIA CIBARIA. Tulit M. Æmilius Lepidus Coſ. cum Qu. Luctatio Catulo, Anno 6[illegible]5. Hac non ſumptus cœnarum, ſed ciborum genus & modus præfinitus eſt. *Gellius lib. 2. cap. 24. Macrobius Saturn. libr. 3. cap. 16. Plinius libr. 8. cap.* 57. Sorices & ipſos hyeme condi auctor eſt Nigidius, ſicut glires, quos Cenſoriæ leges, princépſque M. Scaurus in conſulatu, non alio modo cœnis ademere, quàm conchylia, aut ex alio orbe aduectas aues.

ÆMILIA DE CENSVRA. Tulit Mam. Æmilius Dictator, Anno 320. Ne cenſura, quæ vſque eò quinquennalis fuerat, plus quàm annua ac ſemeſtris eſſet, *Liuius libro* 4. *&* 9. Huius etiam meminit *Feneſtella, cap.* 17. de cenſoribus, latámque ſcribit Iulio Virgilio, M. Appio Coſs. corruptè tamen, ſi Liuij chronologiam exactè conſideres.

ALLIENA, De Terminis. Tulit. Eius hoc caput legitur in libro De agrorum conditionibus, valde corruptum: ſed ex Roſcia, quam ſuo loco deſcribemus ſic caſtigat eam *Hotomanus*: Quæ colonia hac lege deducta, quódve municipium conſtitutum erit, qui limites decumani, quæcunque foſſæ in eo agro erunt: qui ager hac lege datus aſsignatus erit, ne quis eos limites decumanos obſepito,

obſepito, néve quod in eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto, néve eos arato, néve eas foſſas obturato, néve quis ſepito, quo minus ſuo itinere aqua ire fluere poſsit. Si quis aduerſus ea quid fecerit, in res ſingulas quotieſcunque fecerit, I☐ I IIII. colonis, municipibúſve iis, in quorum agro id factum erit, dare damnas eſto: pecuniæ qui volet petitio hac lege eſto.

AMPIA LABIENA, de Cn. Pō-peio. Tulere T. Ampius, T. Labienus. Tribuni pleb. Metello, Afranio Coſſ. Anno 693. vt Cn. Pompeius victor ex Aſia ludis Circenſibus corona aurea, & omni cultu triumphantium vteretur: ſcenicis autem prætexta, coronáque aurea. *Velleius lib.2.*

ANNARIA LEX dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magiſtratus capiendi. Feſtus, vide Villia.

ANTIA SVMPTVARIA. Tulit Antius Reſtio. De ſumptu in conuiuia. &, Vt qui magiſtratus eſſet, magiſtratúmve capturus eſſet, ne quo ad cœnā, niſi ad certas perſonas itaret. *Gellius libro ſecundo, capit.* 24. *Macrobius libro* 3. *cap.* 17.

ANTISTIA, De Satricanis Tulit M. Antiſtius Tribun. pleb. Foſsio (*vt opinatur Hotoman.*) & Plaucio Coſſ. Anno 435. Vti Senatui de Satricanis ciuibus Roman. ſententiæ ferendæ ius eſſet. *Liu. lib.26*

ANTONIA IVDICIARIA. Tulit M. Antonius Coſ. cum C. Iulio, Ano 709. Vt tertia iudicum decuria, è centurionibus anteſignanis, alaudis, manipularibus fieret. *Cicero Philip.* 1. *&* 5. *Suetonius in Auguſto*: ex quo etiam intelligi poteſt, hanc non fuiſſe abrogatam, cùm ille hoſtis iudicatus eſt, *vt vult Zaſius.* ſic enim ſcribit: Ad tres iudicum decurias quartam addidit ex inferiore cenſu, quæ ducenariorū vocaretur, iudicarentque de leuioribus ſummis.

Antonia, DE DICTATVRA. Tulit idem Triumuir, R. P. C. Ne quis vllam ob cauſſam de Dictatore creando referret, neue Dictaturam oblatā acciperet. qui ſecus faxit, eum vt necare ius fáſque eſſet. *Appian. Emphylicōv, libro* 3.

Antonia MAIESTATIS. Tulit idem III. vir: quæ damnatis de maieſtate, vt refert Manutius, prouocationē ad populum dabat: quod antea in vno perduellione, omnium de maieſtate criminum grauiſſimo, licebat.

Antonia, DE NOMINE MENSIS Iulij. Tulit idem. Vt qui menſis antea Quintilis vocabatur, quòd à Martio, qui priſcis temporibus primus fuerat, quintus eſſet: is à C. Iulij Cæſaris nomine, Iulius deinceps diceretur: quod hoc menſe ad 4. Idus Quintil. Iulius natus eſſet. *Macrob. lib.* 5. *Sat.* 1. *c.* 12.

Antonia, DE SVFFRAGIIS popul. Tulit L. Antonius: qua cum Caio Cæſare magiſtratus partitus eſt. *Cicero Philipp.* 7.

Antonia, DE SACERDOTIIS. Tulit idem. Vt ius cooptandorum ſacerdotum à populo ad illorum collegium iterum transferretur. *Dio libr.* 37.

APPVLEIA, DE coloniis, Tulit L. Appuleius Saturninus Trib. pleb. C. Mario VI. L. Valerio Coſſ. anno 653. & in ſingulas colonias ternos ciues Rom. C. Marius facere poſſet. *Cicero pro Balbo.*

Appuleia AGRARIA. Tulit idem eodem anno. Vt quem agrum C. Marius Coſ. in Gallia pulſis Cimbris in ditionē populi Rom. redegiſſet, is populo Rom. diuideretur, & ſi ita lex ſciuiſſet, intra diem quintum à ſingulis ſenatoribus in eam iuraretur: qui non iuraſſet, ei mulcta pœna eſſet. *Appian. lib.* De bello *ciuili* I.

Appuleia MAIESTATIS. Tulit idem. *Meminit Cicer. lib. de Orat.* 2. vbi de cauſſa Norbani loquitur, quem defendit Antonius maieſtatis Appuleia lege poſtulatum: quod ſcilicet ſeditione populi concitata, quod ad maieſtatem pertinuit, Q. Seruilium Cæpionem innocentē damnaſſet.

Appuleia, DE METELLO. Tulit idem. Vti Q. Metello Numidico Cōſuli, quòd legi ipſius Agrariæ, quæ intra quintum diem iurari in eam iubebat, non paruiſſet, aqua & igni interdiceretur. *Appian. lib. de bel. ciuil.* 1. *Cic. pro Sext. & pro Domo.*

AQVILIA, DE DAMNO iniuria dato. Tulit C. Aquilius Gallus, Tribun. plebis: *vti ſcribit Vlpian. l.* 1. D. *ad l. Aquil.* ex quo plebiſcitum verius appel-

latur. Eius tria capita fuere, quorum primum & tertium his extat verbis: Qui ſeruum ſeruámve, alienum alienámve, quadrupedémve pecudem iniuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas eſto. Cæterarum rerum præter hominem & pecudem occiſos, ſi quis alteri damnum faxit, quod vſſerit, fregerit, ruperit iniuria: quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas eſto: Aduerſus inficiantem in duplum actio eſto. Hanc autem putat Hotom. eſſe legem, de qua *Cicero in Bruto* ſic loquitur: Atque eodem tempore accuſator de plebe L. Cæſidænus fuit, quem ego audiui iam ſenem, cùm ab L. Sabelio mulctam lege Aquilia de iuſtitia petiuiſſet. vult enim legi DAMNI INIVRIA: & mulctam intelligi, quanti plurimi æſtimationem. Secundum caput, quod in deſuetudinem abiit, videtur fuiſſe *Cuiacio*, de quauis alia ratione damni dati, etiamſi non fuerit læſa res noſtra, ſed intercepta nobis fortè vtilitas quædam. Vt aduerſus piſcatorem ſocium à Plinio proditum eſt, *lib.* 9. *cap.* 59. qui Anthiam conciliatorem capturæ & ducem ceperat, cùm is in macello agnitus eſſet à ſocio, cuius iniuria erat, damni dati editam formulam, Condemnatúmque, æſtimata lite 10. libris. Conſtat enim ſocium pro ſocio teneri lege Aquilia. *l.* 47. D. *pro ſocio.*

ATERIA TARPEIA, DE MVLCTA. Tulere Sp. Tarpeius Montanus Capitolinus, A. Aterius Coſſ. Ann. 298. Vt omnibus magiſtratibus mulctæ dicendæ ius eſſet, cùm antea ſolis Conſulibus id liceret: ita tamen, ne vel duos boues, vel triginta oues excederet. Vt cùm mulcta pecoris armentíque à magiſtratibus diceretur, bos centuſſis, ouis decuſſis æſtimaretur. *Dionyſius lib.* 10 *Gellius lib.* 11. *cap.* 1. *& Feſtus lib.* 14. *in voce*, Peculatus. Notandum autem, legem hãc ſæpè Tarpeiam tantùm vocari, *vt apud Feſtum loco præcitato*: aliàs etiã Atetiam, vt apud Gellium, vbi tamen corruptè Atetina legitur. Ad huius autem primum caput reſpexiſſe videtur *Vlpian. leg. vnic.* D. *ſi quis ius dic. non obtempe. dum ait*: Omnibus magiſtratibus ſecundum ius poteſtatis ſuæ conceſſum eſt iuriſdictione pœnali iudicio defendere.

ATIA, DE SACERDOTIIS. Tulit T. Atius Labienus Trib. pleb. L. Iulio, C. Marcio Coſſ. Anno 699. Vt populus ſacerdotia (quemadmodum olim lege Domitia) mandaret, cùm antea ſacerdotes l. Cornelia à Pontificum collegio crearentur. *Dio lib.* 37.

ATILIA, DE DEDITITIIS, Tulit L. Atilius Tribun. plebis, Claudio, Valerio Coſſ. Anno 543. Omnes Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui ſe dediderunt in arbitrium ditionémq. populi Romani, Fuluio Proconſuli, quæque vnà ſecum dediderunt, agrum vrbémque, diuina humanáque, vtenſiliáque, ſiue quid aliud dediderunt: de his reb. quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs ſic iuſsit, Quod Senatus maxima pars cenſeat, qui aſſidetis, id volumus iubemúſque. *Hæc* L*iu. lib.* 26.

ATILIA MARTIA, De Tribunis militum. Tulere L. Ælius, C. Martius Tribuni plebis, Iunio Æmilio Coss. Anno DCXLII. Vt Tribuni militum ſeni deni in quatuor legiones à populo crearentur. Quæ antea, perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum & Conſulum fermè fuerant beneficia, *Liu. lib.* 9

Atilia, DE TVTELIS. Tulit. Vt mulieribus pupilliſve tutores nõ habentibus, à Prætore & maiore Tribunorum plebis parte darentur. Vlpianus capite Inſtitutio. 11. Imperator, De Atiliano tutore, *Liuius libro trigeſimonono.* Hæc tamẽ poſtea à Claudio Imp. abrogata fuiſſe videtur, cùm ſcribat Suetonius, ſanxiſſe Claudium, vt Conſules pupillis vtriuſq. ſexus tutores darent. quod vicisſim ab Antonio Philoſopho ſublatum refert Capitolinus, ab eóque Prætorem tutelarum inſtitutum. Hæc autem, vt volunt quidam, Romæ tantùm locum habebat.

ATINIA, DE VSVCAPIONIBVS. Tulit. Vt quod ſurreptum eſſet, eius rei æterna auctoritas eſſet, niſi ſi in eius cui ſurreptum eſſet, poteſtatẽ reuertiſſet. *Gellius lib.* 17. *cap.* 7. *Paulus, l.* 4. *§.* 4. *Digeſt. de vſurpat. Iulianus, l.* 33. *eiuſdem titul. §. furtiua. Inſtit. de vſucap. Cicer. Verr.* 3.

Atinia, DE TRIB. PLEB. Tulit. Vt qui Trib. pleb. eſſet, idem ſenator eſſet: dicendæque in ſenatu ſententiæ ius haberet. *Gel. lib.* 14. *c. vlt.*

AVRELIA, DE TRIB. PLEB. Tulit C. Aurelius Cotta Coſ. L. Octauio, Anno 678. Vt Tribunus pleb. liceret poſtea alios magiſtratus capere: quod lege Syllæ iis erat ademptum. *Padianus in Cornelia. in Verr. 1 Liuius libro 97. Velleius lib 2.*

AVRELIA IVDICIARIA. Tulit C. Aurelius Cotta Prætor, M. Craſſo, Cn. Pompeio primùm Coſs. Anno 683. Vt iudicia, quæ penes ſolos ſenatores erant, inter ſenatores, & equeſtrem ordinem, & Tribunos ærarios communicarentur. *Cicer. in Verrinis ſæpe, Aſconius in eaſdem. in Oratio pro Cornelio, & in Piſonem. Florus verò Epitome 97. Velleius lib.* 2. vbi tamen Tribunos ærarios non nominat.

B

BÆBIA, DE PRÆTORIBVS. Tulit. Vt alternis annis quaterni Prætores crearentur. *Liuius lib.* 40. *Feſt. nominat lib. 16. in voce*, Rogat.

C

CADVCARIA, vide infrà, Iulia Caducaria.

CÆCILIA, DE FVLLONIBVS. Tulit Cæcilius Metellus C. Flaminius, L. Æmilius Cens. dedere ad populum ferendam, cùm illis non liceret. *Plin. l. 35. c. 17.*

CÆCILIA DIDIA, DE LEGIBVS. Tulerunt Q. Cæcilius Metellus, T. Didius Coſs. Anno 655. Ne multis de rebus coniunctim vna rogatione ad populum ferretur, ne populo neceſſe eſſet in coniunctis rebus compluribus, aut id quod nollet accipere, aut id quod vellet repudiare. Item, vt in legibus promulgandis trinundinum ſeruaretur. *Cicero Philipp. 5. pro Domo ſua, & ad Attic. Epiſt.* 1. Manutius autem Cæciliam Didiam nō vnam legem eſſe contendit, ſed duas diuerſa ſententia latas: vt primum quidem caput ad priorem, poſterius ad aliam referatur.

Cæcilia, DE CENSORIBVS. Tulit Qu. Cæcilius, Qu. F. Metellus Pius, Scipio Coſſ. cum Pompeio. Anno 701. Vt Cenſoria poteſtas, quam P. Clodius Tribun. pleb. imminuerat, reſtitueretur. *Dio libro* 40.

CÆCILIA repetundarum. Tulit Q. Cæcilius Trib. pleb. Nominatur à Valerio Maxim. lib. 6. cap. 11. hácque L. Lentulum, qui poſtea Cenſor fuit, damnatum refert. Lata eſt, vt cenſet Manutius, L. Marcio, L. Manilio Coſs. Anno 604. quo anno lex Calpurnia lata eſt, vel certè Sp. Poſthumio L. Calpurnio.

Cæcilia, DE IVRE ITALIÆ, & tributis tollendis Tulit Q. Cæcilius Metellus Nepos, Prætor, L. Afranio, Qu. Metello Celere Coſs. Anno 693. Vt Italia à vectigalibus immunis eſſet. *Dio lib.* 37. *Cic. lib. 2. Epiſt. ad Attic.* Portoriis Italiæ ſublatis, agro Campano diuiſo, quod vectigal ſupereſt domeſticum, præter viceſimam?

CÆLIA, de ſuffragiis. Tulit Cælius Tribun. plebis, Q. Cæcilio, T. Flaminio Coſſ. Anno 630. Vt etiam in perduellionis iudicio, quod Caſſia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, ſed tabella ſententiam ferret. *Cicero libro De leg.* 3.

CALLIDIA, De Metello reuocando. Tulit Qu. Callidius Tribunus plebis Vt Qu. Metellus, qui quòd in Saturnini legem iurare noluerat, exilio damnatus erat, in ciuitatem reuocaretur. *Valerius Maximus libro 5. capit. 2. Cicero pro Plancio.*

CALPVRNIA REPETVNDARVM. Tulit L. Calpurnius Piſo Trib. pleb. L. Marcio, L. Manilio Coſs. Anno 604. nulla antea cùm fuiſſet: Vt quibus in prouinciis magiſtratus populi Roman. eorúmve comites pecunias contra leges cepiſſent, earum prouinciarum homines iudicio Romæ conſtituto ſuas pecunias repeterent. *Cic. De offic. 2. in Bruto, & Verrina* 5.

Calpurnia, DE AMBITV. Tulit C. Calpurnius Piſo Coſs. cū M. Glabrione, Anno DCLXXXVI. Sigonius DCLXXXIII. Vt ambitus damnati omni honoris petitione prohiberentur, certáque pecunia mulctarentur. *Dio lib. 36. Cic. pro Murena, pro Cornel. & in eam Aſcon.* Hac lege accuſatoribus præmium fuiſſe refert Manutius, vt ſi ipſi damnati eſſent, aliorúmque eodem in genere culpam demonſtraſſent, in integrum reſtituerentur, *ex Orat. pro Cluent.* quam poſt Calpurniā legem habitā idē cenſet.

Calpurnia, DE CIVITATE. *Ciſenna hiſtor libro* 4. Milites vt lex Calpurnia conceſſerat, virtutis ergo ciuitate donari. *Hac Nonius refert in voce,* Ergo.

CANVLEIA, de patrum connubiis. Tulit G. Canuleius, Tribunus pleb. M. Genutio, & C. Curtio Coſs. Ann. CCCIX. aduerſus leg. XII. Tabul. qua cautum erat, Ne liceret Patriciis coniungi connubio cum plebeiis. Huius hæc referuntur capita. Vt plebi cum patribus connubiorum ius eſſet. Vt Tribuni militum conſulari poteſtate promiſcuè ex patribus ac plebe crearentur. *Auguſtinus libr. De ciuitate Dei* 3. *cap.* 17. *Liu. libr.* 4.

CASSIA AGRARIA. Tulit Sp. Caſſius Conſul cum Virginio, Anno 267. Vt ex agro Hernicis, quibus cum fœdus ictum erat, adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Lex tamen non tenuit. *Liu. lib.* 2. *Valer. li.* 5. *cap.* 8.

CASSIA, De Senatu. Hanc tulit L. Caſſius, L. F. Longinus, Tribunus plebis, C. Mario, C. Flauio Coſs. Ann. DCXLVI. Vt quem populus damnaſſet, cuíve Imperium abrogaſſet, in Senatu ne eſſet. *Aſcon. in Cornel.* Tulit autem eam Caſſius maximè propter ſimultates, cum Q. Seruilio Cæpione, qui ante biennium Conſul fuerat, & cui populus imperium abrogauerat, ob malè geſtum bellum.

CASSIA, De ſuffragiis. Tulit L. Caſſius Tribunus plebis, Lepido & Mancino Coſs. Anno 616. Vt Iudices ſententias, quas voce dicebant, tabellis ferrent: in his etiam populus ipſe, duntaxat cùm de mulctis iudicaret, non de capite: nimirum in perduellionis iudicio. *Cicero in Lælio*, vbi hanc legem biennio poſt Gabiniam latam ſcribit. *item in Bruto, & lib. De legib.* 3. *item Aſcon. in Corneliam, & Verrin.* II.

CASSIA, De Pauli triumpho. Tulit Qu. Caſſius Prætor, Ælio, Iunio Coſs. Anno 586 Vt Paulo, Anicio, & Octauio, ex bello Macedonico cum victoria redeuntibus, quo die vrbem triumphantes inueherentur, imperium eſſet. *Liuius lib.* 45.

CASSIA, De Senatu ſupplendo. Tulit C. Caſſius Prætor, Dictatore Iulio Cæſare. Vt in numerum Patriciorum, qui Senatui deeſſent, alij ſublegerentur. Tacitus lib. II. Suetonius autem in Iulio Cæſare ſcribit, eum Senatum ſuppleuiſſe, patricios allegiſſe, Prætorum, Ædilium, Quæſtorum, minorum etiam magiſtratuum numerum ampliaſſe. Vtrùm autem illa Caſſia lege, an alia, incertum eſt.

CINCIA, De donis & muneribus. Tulit M. Cincius Tribunus plebis, Cornelio, Sempronio Coſs. Anno 549. Vt ne plus ducentis aureis donare liceret: extra quam ſi coniunctis perſonis donaretur. quod eò amplius donatum eſſet, ratum non eſſet. *argumen. l. ſancimus. Cod. de donatio. Vlpian cap. Inſtitutio.* I. *lege* 4. *&* 5. *C. Theo. de donationib.* Vt in donatione quibuſcunque perſonis facta mancipatio traditiòve adhiberetur. exceptis liberorum & parentum perſonis, quibus cum donatum eſt, hæc ſolemnitas non eſt neceſſaria, *d. l.* 4. *&* 5. Ne quis ob cauſſam orandam donum munúſve caperet. *Liuius lib.* 34. *Tacitus lib.* 13. *Cicero in Catone ad Attic.* I. *& de Orat* 2. Feſtus hanc muneralem à Plauto vocari ſcribit:

Neque muneralem legem, neque lenoniam,
Rogata fuerit necne flocci æſtimo.

Quod autem hac cautum ſcribit: Ne cui liceret munus accipere, non de omnibus generatim, ſed de patronis tantùm accipiendum eſt. Idem lege Titia cautum fuit, de qua ſuo loco. Sed primus omnium ob defenſum negotium, *vt ait Ammianus, lib.* 30. pecuniam accepit Antipho Rhamnuſius. Poſtea Claudius Imper. vſq; ad X. H-S. capi permiſit, quod & Nero confirmauit: vt refert Suetonius, cui adſtipulatur. *Tacitus lib.* II. *& Plin. in* 6. *Epiſt. ad Rufum.* Iuriſconſultis permiſſum videtur capere vſque ad centum aureos, *l.* I. *§. ſi cui cautum. D. de var. & extr. cogn.*

CLAVDIA, De liberali cauſſa. Tulit Ap. Claudius Decemuir, cum collegis, Anno CCCII. Vt cum quis in ſeruitutem aſſeretur, vindiciæ ſecundum libertatem darentur. *Liuius libro* 3. *Dionyſ. lib.* 10. Videtur autem hæc lex deſumpta è Solonis lege quadam, quam ſic ſcriptum eſt: Σώματος εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένου, μὴ τὸν ἐφαιρούμενον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸν φυλάττοντα κύριον εἶναι μέχρι δίκης.

CLAV-

CLAVDIA, De Senatorum quæſtu. Tulit Q. Claudius Tribun. pleb. Cornelio, T. Sempronio Coſs. Anno 535. adiuuante vno patrum C. Flaminio. Ne quis Senator, quíve ſenatoris pater fuiſſet, maritimam nauem, quæ plus quàm trecentarum amphorarum eſſet, haberet. Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectãdos: quæſtus omnibus patribus indecorus viſus eſt. *Liuius lib.* 21. *& Cicer. Verrin.* 7. Videndum etiam, nunquid ad hanc Claudiam pertineat, quod Pedianus ſcribit in Cornelianam, his verbis: Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licet per legem. Hanc autem legem poſtea in Iuliam de repetundis Cæſar Dictator trãſtulit. nam ex lege Iulia repetundarum Senatoribus habere naues non licuit, *inquit Scæuola, in l. hu qui naues. de vacat. mun.*

CLAVDIA, De Scribarum negociatione. Videtur, *inquit Hotoman.* proximæ Claudiæ pars fuiſſe. *Sueton. in Domitiano,* Scribas quæſtorios negociantes ex conſuetudine, ſed contra Claudiam legem, venia in præteritum donauit. Aliud ea de lege nihil reperitur.

CLAVDIA DE SOCIIS AC NOMINIS LATINI. Tulit C. Claudius Coſs. cum T. Sempronio, Anno DLXXVI. Qui ſocij ac nominis Latini cenſi eſſent, vt omnes in ſuam quiſque ciuitatem ante Kalend. Nouembr. redirent. Vt Dictator, Conſul, Interrex, Cenſor, Prætor, qui nunc eſſet apud forum, darent operam, vt qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur: iuſiurandum daret, qui eum manumitteret, ciuitatis mutandę cauſſa manu non mittere: qui id non iuraret, eum manumittendum non cenſuerunt. *Liu. lib.* 41.

CLAVDIA, De comitiis. Tulit M. Claudius Marcellus Coſs. cum Seru. Sulpitio, Anno DCIX. Ne in magiſtratuum comitiis abſentium ratio haberetur. *Sueton. in Cæſare.*

CLAVDIA, DE COLONIA NOVI COMI. Tulit idem M. Marcellus: Vt colonis, quos rogatione Vatinia Nouum comum Cæſar deduxiſſet, ciuitas adimeretur: quòd per ambitionem, & vltra præſcriptum data eſſet. *Suetonius in Cæſare.*

CLAVDIA, de fenore. Tulit Claudius Cæſar: Ne creditores in mortem parentum pecunias filiisfam. fenori darent. *Tacitus lib.* 11. vbi apertè legem latam affirmat.

CLAVDIA, de re nummaria. Tulit. Vt victoriatus nummus, qui ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur, Romę percuteretur: & eadem victoriæ nota obſignaretur. *Plin. l.* 33 *c.* 3.

CLAVDIA, de tutelis. Tulit. Vt ne agnati mulierum tutelam legitimam recipere cogerentur. *Vlpian. tit.* 11. *& Imp. leg.* 3. *C. de legit tut.*

CLODIA FRVMENTARIA ſeu de annona. Tulit P. Clodius, Tribun. plebis, Piſone, Gabinio Coſs. Anno DCXCV. Vt frumentum populo, quod antea ſenis æris, ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur, & Sext. Claudio frumentaria procuratio mandaretur. *Aſcon. in Piſonianam, Cic. pro Seſtio, & in Piſonem, & pro Domo.*

Clodia, DE COMITIIS. Tulit idem. Ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de cœlo ſeruaret. Vt omnibus faſtis legem fieri liceret: qua de cauſſa legem Æliam & Fuſiam, propugnacula & muros trãquillitatis, à Clodio ſublatam toties Cicero queritur, *in Sextiana, Piſoniana: & in hanc Aſconius, & Dio, lib.* 38.

Clodia, DE INIVRIIS PVBLICIS. Tulit idem, ſed de ea nihil me legiſſe puto, præter hæc Ciceronis in ea pro domo: At tu etiam legem de iniuriis publicis tuliſti, Anagnino neſcio cui Menullę per gratiam, qui tibi ob eam legem ſtatuam in meis ędibus poſuit, vt locus ipſe in tua tanta iniuria legem & inſcriptionem ſtatuæ refelleret.

Clodia, DE VI. Tulit idem. Vt de iis, qui ciues Roman. ſine iudicio populi, indictáque cauſſa necaſſent, quęſtio haberetur. Tulit autem ob Ciceronem & alios, à quibus necati erant Catilinarij, quamuis nominatim de Cicerone nullam faceret mentionem. *Velleius lib.* 2. *Dio* XXXVIII. *Cic. ad Attic.* III.

Clodia, DE M. TVLLIO. Tulit idem. Vt M. Tullio Ciceroni, quòd falſum S C. retuliſſet, quòd ciues Roman. indemnatos necaſſet. aqua & igni interdictum eſſet, ne-

vt ei intra quingenta paſſuum millia liceret eſſe, ne quis de ipſius reditu ad Senatum referret, ne quis ſententiam diceret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret in ſententiam, ne ſcribendo adeſſet. *Cicero pro domo ſua, Poſt reditum in ſen. & libr. ad Attic.* III. *& Dio lib.* 38.

Clodia, DE PROVINCIIS. Tulit idem. Vt Gabinio Syria, Babylon, Perſę: Piſoni Macedonia, Achaia, Theſſalia, Græcia, omniſque Bœtia proconſulari imperio mandaretur: iiſque cum exercitu in eas prouincias iteris, pecunia ex ærario attribueretur. *Cicero Pro domo, & in Sextiana.*

Clodia, DE INTERCESSIONE. Tulit idem Clodius. Vt libera & ſoluta in ferendis legibus Tribunorum plebis poteſtas eſſet, neque interceſſione impediretur. *Cicero in Sextiana.* Nouem enim Tribunis vnus obſiſtere poterat. *Dio lib.* 38.

Clodia, DE COLLEGIIS. Tulit idem. Vt collegia, id eſt, conuentus artificum à Numa inſtituti, & magna ex parte partim legibus, partim Senatuſcõſultis ſublati, reſtituerentur, multique alij conſtituerentur. *Cicer. in Sextiana Piſoniana, Pro domo ſua, Pedianus in Corne. & Dio li.* 38. Plutar. autem de Collegiis à Numa inſtitutis hæc refert: Ex pleriſque, inquit eius inſtitutis, diſtributio multitudinis per artificia maximè admiratione digna habetur: nam cùm ciuitas ex Sabinis & Ro. cõſtaret, eſſéntq; inter eos crebræ contentiones, ſtatuit eos Numa in plures partes ſecare, vt magnas illas duas factiones in plures & minutas partes diſiectas, penitùs tolleret. Fuit autem hæc diſtributio ex ratione artificiorum facta, vtpotè tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, cerdonum, coriariorum, fabrorum, figulorum, eadémque ratione reliquorum artificum: atque iis, cùm certos conuentus, tum etiã deos quos colerent, pro dignitate cuiuſque attribuit. Tum primùm factiones illæ ex vrbe ſublatæ ſunt, vt alij Sabini, alij Romani, alij Tatij, aliis Romuli ciues inuidioſis nominibus dicerentur.

Clodia, DE REGNO CYPRI. Tulit idem. Vt Cyprus inſula in prouinciæ formam redigeretur, vt Ptolemæus rex Cypri ſedens cum purpura & ſceptro, & illis inſignibus regiis præconi publico ſubiiceretur, & cum bonis omnibus publicaretur. Vt M. Cato Quæſtor cum iure prætorio, adiecto etiam Quęſtore, mitteretur in inſulam Cyprũ, & regię Gazæ vendendæ, & pecuniæ deportãdæ pręficeretur. Vt qui Byzantij rerum capitalium damnati exularent, pop. Ro. nomine in eam ciuitatem reducerentur. *Cic. pro domo ſua, pro Sex. De prou. conſ. Velleius libr. 2. Plutar. in Vitu.*

Clodia, DE PESSINVNTIO SACERDOTIO. Tulit idem. Vt Peſſinuntius Matris magnæ ſacerdos, ſuo ſacerdotio ſpoliaretur, fanúmque illud Brogitaro Gallogręco attribueretur. *Cic. pro Sextio, De aruſpic. reſp.*

Clodia, DE CENSORIBVS. Tulit idem. Ne quem Cenſores in legendo præterire, néve qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque Cenſoris ſententia damnatus eſſet. *Aſco. in Piſonianam. Cicero in eadem, in Miloniana, & Sextiana.* Hac autem lege Cenſoriæ poteſtatis ius imminutum eſt, quod quadringentis annis in Repub. vt inquit in Piſonem Cicero, retentum fuerat. Antea enim Cenſoribus notam apponere licuit etiam non accuſatis, & quod vnus ſtatuiſſet, niſi alter diſertè interceſſiſſet, aut notatum liberaſſet, tantundem erat, ac ſi vtriuſque iudicio eſſet damnatus.

CORNELIA, de patriciis. Tulit cũ collegis Sext. Cornelius Tribun. milit. Anno 370. Ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret. *Liui. li 6. Diony. li* 4.

CORNELIA, de bello Antiochi. Tulit P. Cornelius Coſ. cum M. Acilio, Anno 562. Vellent iuberéntne cum Antiocho rege, quique ſectam eius ſecuti eſſent bellum iniri. *Liuius lib.* 36.

CORNELIA Bæbia, de ambitu. Tulere P. Cornelius, M. Bæbius Coſs. Anno 571. *Liuius lib.* 40. *Florus* præterea *Epit.* 47. legem de ambitu latã teſtatur.

CORNELIA, de C. Mario. Tulit L. Cornelius Cinna Coſ. cum Cn. Octauio, Anno 666. Vt C. Marius qui à L. Sylla oppreſſus profugerat, in vrbem reciperetur. *Velleius lib.* 2. *App.*

CORNELIA iudiciaria. Tulit L. Cornelius Sylla dictator & Coſ. cum Q. Metello, Anno 673. Vt iudicia equeſtri ordini adempta in ſolum ordinem

Senatorium transferretur. Ita quadrat adnorum ratio ab Aſconio tradita, cùm ait: Equites à lege Sempronia ad hanc legem annos quadraginta iudicaſſe: cùm Cicer. oratorio more dicat propriè quadraginta. *Flor. Epit. 86. Aſcon. in Diuin. & Cicer. in eadem.* Huius eiuſdem fuiſſe pars videtur, caput illud quod *Cic. Ver. 4.* cõmemorat, Ne cui extra ordinem Senatorium reiiciendi amplius quàm trium iudicum poteſtas eſſet.

Cornelia REPETVNDARVM. Tulit idem. Vt in repetundarum iudicio reus omninò cõperendinaretur, nec vna actione ea cauſſa abſolueretur. Vt certi dies prouincialibus, magiſtratibus quib. ſucceſſum eſſet, decedẽdi cauſſa præſtituti eſſēt. Vt Legatis sũptus præſcriberetur. Vt accuſatori liceret omnibus teſtimonium denunciare, præterquam defenſori: item omnia clauſa rei obſignare, & literas omnes, tum publicas, tum priuatas, quib. inſtrui poſſet accuſatio præter literas publicanorum, Romam deportare liceret. *Cicer. Verr. 3. & 4. pro Poſthu. li. epiſt. 1. & lib. 3. epiſt. 6. & 10. Item Verr. 4. & in eam Aſconius.*

Cornelia AGRARIA. Tulit idem. Vt proſcriptorũ agri publici eſſent: quod maximè de iis agris intelligendum eſt, qui in Thuſcia circa Volaterras ac Feſulas erant: quos militibus ſuis Sylla diuiſit. Cicero cõtra Rullum: Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam aſsignati, neque venditi, qui à paucis hominib. impudentiſsimè poſsidentur. *Idem pro Roſcio Amerino, contra Rullum. Salluſtius in Catilin.*

Cornelia SVMPTVARIA. Tulit idem. Vt Calendis Idibus, Nonis, diebus ludorum, & feriis quibuſdam ſolemnibus H-S. tricenos in cœnam inſumere ius poteſtaſque eſſet. cæteris autem aliis diebus omnibus, non amplius ternos. ſunt & minora pretia rebus impoſita. *Gell. libro 2. ca. 24. Macrob. lib. Satur. 3. cap. 17. & Plut. in Sylla.*

Cornelia DE MVNICIPIIS. Tulit idem. Vt municipiis omnib. ius ciuitatis agrique adimeretur. *Cicer. pro domo ſua, pro Cæcinna, Appianus belli ciuilis lib. 1.*

Cornelia DE MAGISTRATIBVS. Tulit, *vt opinatur Hotom.* idem. Vt qui cum imperio in prouinciam profectus eſſet, tandiu illud imperium retineret, quoad in vrbem reuerſus eſſet: cùm antea certo ac præfinito tempore imperium illud terminaretur: & ſi ſucceſſor non mitteretur, noua rogatione ad imperium prorogandum opus eſſet. Item vt triginta tantùm dies, poſtquam ſucceſſor miſſus eſſet, magiſtratui ad decedendum concederentur. *Cicer. epiſt. 9. ad Lentulum, & lib. 3. ad App. epiſt. 6.*

Cornelia DE SVMPTIBVS FVNERVM. *Tulit idem Plut. in eius vita.*

Cornelia DE TRIBVNIS PLEBIS. Tulit idem. Ne Tribunis pl b. ferẽdarum legum, concionandíve ius eſſet, néve ad eos prouocatio eſſet, vt ne iis intercedere liceret: néve iis, qui Tribuni pleb. fuiſſent, alios poſtea magiſtratus capere liceret. *Cic. de legib. 3. Cæſar comment. Gall. lib. 1. Plutarch. in eius vita. Florus in Epit. Appia. De bello ciuili. 1. Aſcon. in 3. Verrin.*

Cornelia, DE PROVINCIIS. Tulit idem. Ne quis plus anno prouinciæ præeſſet. *Cic. ad Appium, lib. Fam. 5.* Item vt Senatus quaſdam prouincias decerneret.

Cornelia, DE MAGISTRATIBVS. Tulit idem. Vt iis, qui ſuas partes in ciuili bello ſecuti eſſent, honores ante tempus capere ius eſſet. Vt ſi quis magiſtratum peteret, quem antè iniuiſſet, niſi decennium interiectum eſſet, eius ratio non haberetur. *Appia. de bell. ciuil.* Vt proſcriptorum liberi honorum petendorum poteſtate priuarentur. *Plin. li. 7. Quinti. lib. 11. ca. 1. Cicero in Piſonia. Dio. lib. 41.*

Cornelia, DE SACERDOTIIS. Tulit idem. Vt ius creandorum ſacerdotum à populo (cuius hæc lege Domitia poteſtas erat) ad collegia ſacerdotum transferretur: iique ex veteri more tributis comitiis cooptarentur. *Dio lib. 37. & Aſconius in Diuinat.*

Cornelia, DE QVÆSTORIBVS. Tulit idem. Vt viginti Quæſtores ſupplendo ſenatui crearentur, cui iudicia tradiderat. *Tacitus lib. 2.*

Cornelia, DE PROSCRIPTIS. vide Valeria.

Cornelia MAIESTATIS. Tulit idem. Ne qui cum imperio prouincias obtinerent, populi, ſenatúſve iniuſſu exercitum de prouincia depor-

carent, bellûmve ſua ſponte gererent. *Cice.in Piſon.* Alia capita fuerũt,quæ Pædianus in Corneliana ſignificat. Fuit & illud,vt à quæſtionibus vel cruentis nullius dignitas exciperetur. *Ammia.Marcell.lib.*19.

Cornelia, DE SICARIIS ET VENEFICIIS. Tulit idem.Vti qui hominem occiderit, vel venenum pararit, habuerit, vendiderit, cuiuſque dolo malo incendium factum erit, quíve hominis occidendi, furtíve faciendi cauſſa cum telo ambulauerit, iudicio publico damnetur. *Marcia.lib.*1.D.*ad le. Cornel.de ſica.*quo ſub titulo multa huius legis capita enumerantur. Ea lege excepti erant,qui proſcriptione Syllana ob relata ciuium Roman. capita pecunias ex ærario acceperant. *Sueton.Cæſare.* Eiuſdem etiam hoc caput fuit, vt cùm in conſilium iri oporteret, Quæſitor à reo quæreret, clàm an palàm de ſe ſententiam ferri vellet, *Cicer.in Cluentiana.* Item, Vt ſi quis domi ſuæ necatus erit, ei qui ſeruos, qui ante quæſtionem fugerint, perueſtigarit, & indicarit, in ſingulos ſeruos, quos eius cædis conuicerit, quinos aureos ex bonis occiſi, aut ſi inde redigi ea quantitas non poſsit,ex publico accipiat.Vt de his,qui ante quæſtionem habitam fugerint, ſi aperto teſtamento liberi ſcripti inueniantur, iudicium inter ſicarios fiat: ita vt ex vinculis cauſſam dicant, & conuicti perinde ac ſerui puniantur: & ei qui conuicerit, deni aurei præmij nomine dentur ex bonis damnati. *Caius l.*25. D.*ad SC. Silan.* Huius legis meminit *Seneca libr.*1. *de Prouidentia, & li.Decla.*3.*item in ludo, quem de morte Claudij Cæſaris compoſuit.*

Cornelia, DE INIVRIIS. Tulit idem,*vt Venuleius teſtatur,in l.hos accuſare.*12.*in fin.*D.*de accuſ.* Vt in eos, qui quẽpiam pulſaſſent,verberaſſent,domúmve alienam vi introiſſent, iudicium daretur.Vt in eo iudicio non eſſet,qui ei qui ageret, gener,ſocer,vitricus, priuignus, ſobrinúſve eſſet, propiúſve eorum quẽquam ea cognatione, affinitatéve attingeret,quíve eorum cuius,parentíſve cuius eorum patronus eſſet.Vt filiusfamil. ex omni cauſſa iniuriarũ agat, vt actori iuſiurandum deferre liceat reo, an iniuriam fecerit. Si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem ſcripſerit, compoſuerit, ediderit,dolóve malo fecerit, quo quid eorum fieret: etiamſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine:vti de ea re agere liceret: & ſi condemnatus ſit,qui id fecit, inteſtabilis *ex l. eſſe iubetur.Vlp.l.*5. D.*de iniu.& §.ſed & lex.Inſtit.de iniur.*

Cornelia,DE FALSO.Tulit idem. De omni falſitatũ genere, quæ in nummis,teſtamentis,partibus,iudiciis, tabulis publicis, aliíſque rebus commiſſæ, publici iudicij pœnam mererentur, de quibus Iuriſconſulti copioſè *ſub tit. ad leg.Corn.de falſ.* Crimina enim ferè ſunt innumera, quibus quòd pœna eſſet conſtituta nulla, huius legis pœna, partim ſenatuſconſultis, partim Principum reſcriptis, partim etiam Iuriſconſultorum reſponſis attributa eſt.*Meminit Cic. Verrin.*3.*De natu.deor.*2.*& Sueto.in Auguſto. Pompo.l.*2. *De orig. iur. Paulus Sent.*4.*c.*7. *& lib.*5.*cap.* 24. Neque veriſimile eſſe, quod Zaſius putat, id ſolum falſum hac lege coerceri,quòd in teſtamentis commiſſum eſſet:*patet ex l.*9. D. *de falſis.* vbi lege Cornelia caueri ait,vt qui in aurum vitij quid addiderit,qui argenteos nummos adulterinos flauerit, falſi crimine teneatur,&c.

Cornelia,DE TESTAMENTIS. Tulit idem. Vt eorum teſtamenta,qui in hoſtium poteſtate eſſent, perinde rata eſſent,ac ſi hi,qui ea feciſſent, in hoſtium poteſtatem non perueniſſent: & hæreditas ex his eodem modo ad vnumquemque pertineret. *Iulia. l.* 12.*D. qui teſt.fac.poſſ.Vlpi c.Inſtit.* 23. *Iauol. in l.*15. *De iniuſt.rup.& Iuſtin §. vlti.quib non eſt permiſſ.fac teſt.* Atque ex hac lege inducta fictio eſt. Vt qui captus apud hoſtes decederet, mortuus eodem momento quo captus eſſet,putaretur. Eiuſdem legis caput opinatur illud fuiſſe Hotoma. quod in edicto Verris ſignificatur, *apud Ciceronem,li.Accuſat.*1. Non minus multis ſignis,quàm è lege oporteat,cautúmque de numero teſtium, quos in teſtamentis adhiberi oporteret,fuiſſe.

Cornelia,DE LVSV. Tulit.Ne quis in pecuniam luderet, ſpõſionémve eius rei ergo faceret, niſi qui corporis exercendi cauſſa ſuſceptus eſſet, faceret. veluti ſi certaretur diſco, haſta pilóve iaciendo,currendo, ſaliẽdo, luctando,pugnando,quæ virtutis cauſſa fiebãt. Verũ autem

autem hæc lex Reipubl. an Imperatorum temporibus lata ſit, vix ſciri poteſt. *Huius Marcia.l.3.D. de aleator. mentionem facit.*

CORNELIA, de iis qui legibus ſoluuntur. Tulit C. Cornelius, Trib. pleb. quem Cicero defendit, C. Piſone, M. Glabrione Coſs. Anno DCLXXXVI. Ne quis in Senatu legibus ſolueretur, niſi DC. affuiſſent: néve quis cùm ſolutus eſſet, intercederet, cùm de ea re ad populum ferretur. Aſconius in Cornelianam, quod eò pertinebat, vt eſſet quidem in ſenatus poteſtate, dare extra ordinem imperia, legibúſque ſoluere, ſed ita vt pòſt ad populum veteri more de ea referretur. *Dio lib.36.*

CORNELIA, de iuriſdictione prætorum. Hanc idem, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, *vt eodem loco ſcribit Aſconius.* Vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent: quæ res tum gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variè ius dicere aſſueuerant, ſuſtulit. Solebant enim antea Prætores neglectis edictis perpetuis, vt quiſque auaritia aut ambitione ducebatur, variè ius dicere: hácque ratione fiebat, vt ſingulis annis noua edicta proponerentur, ipſúmque ius Prætorium ob edictorum varietatem turbaretur. *Dio. lib.36.*

CORNELIA, de natali Vrbis. Tulit P. Cornelius Dolabella COS. ſtatim poſt Cæſaris necem, vt deinceps is dies natalis Vrbis haberetur. *Appianus lib. De bello ciuil. ſecundo.*

CORNELIA, de M. Tullio Cicerone. Tulit Centuriatis comitiis P. Cornelius Lentulus, Conſul cum Q. Metello, Anno DCXCVII. & cum omnibus magiſtratibus, præter vnum prætorem App. Claudium, P. Clodij fratrem, & duos Trib. pleb. Sex. Attilium Serranũ, & Numerium Quintium, pridie Non. Sextiles. Vt M. Tullio Ciceroni redire in ciuitatem, venireque in Senatum liceret. *Cicero pro domo, pro Sextio, in Piſonem, in Epiſt. fam. & alibi.*

CORNELIA, de limitib. Tulit. Vt per actuarios limites populo ſicut per viam publicam itineris faciundi ius eſſet. *Hyginus in libello De limitibus conſtit.*

CVRIA, de patrum auctoritate. Tulit M. Curius Dentatus Trib. pleb. M. Fuluio Pæto, T. Manlio COSS. Ann. CDLV. Vt ante comitia magiſtratuum, patres auctores fierent. hoc eſt, vt probare ſeſe dicerent eos magiſtratus, quos populus creaſſet. Hanc legem *Cicero in libro de Claris Oratoribus.* Appio Claudio Cæco interrege comitia habente: *Liuius autem lib.* 10. P. Sulpicio latam eſſe tradunt. de quo hoc tantum dicam, ab eo qui primus interrex eſſet proditus, comitia non haberi ſolita eſſe. Quare ſi duo interreges proditi ſunt, à poſteriore habita eſſe comitia neceſſe eſt. Priorem eſſe proditum Appium Liuius aſſerit, Cicero Sulpitium videtur exiſtimaſſe. Huius legis etiam meminit *Probus De viris illuſt.* Idem in lege Publilia cautum de comitiis legum fuit.

CVRIATA lex dicebatur olim, quæ in curiatis comitiis, id eſt, vniuerſi populi ſuffragiis curiatim in forum cõuenientis, de eorum imperio ferebatur, qui in prouincias mittebantur: videlicet quid cuique imperij, atque ornamenti attribui placeret. Poſtea verò non ab vniuerſo populo, ſed à XXX. lictoribus ad ſpeciem atque vſurpationem vetuſtatis, hoc eſt, ad triginta veteres curias repræſentandas conſtitutis, iubebatur. *Liuius lib.9. Cic.2. Agraria in Rullum.* Ferri autẽ ſolitam à Conſulibus hanc legem idem *Cicero* in eadem Orat. ſignificat his verbis: Conſulibus legem Curiatam ferentibus, à trib. pleb. ſæpè eſt interceſſum. idémque confirmant illa verba in epiſt. ad Lentulum: Legem Curiatam Conſuli ferri opus eſſe, neceſſe non eſt. Nam quod in ſua lege Rullus poſuerat, vt à Prætore ferretur, extraordinarium fuit: quia videbat adduci Conſules minimè poſſe, vt eam ferrent, vtpote qui nullum X. viris imperium dari vellent: itaque Ciceronis extant Orationes aduerſus legem Rulli de Decemuiris.

D

DECEMVIRALES, de 12. tab. Tulit App. Claudius decemuir, cum collegis, anno CCCII. Vt leges 12. tabularum ratæ eſſent, eíſque populus pareret. His etiam duas eodem anno tabulas addiderunt. *Dionyſ. libr.10. & Liuius lib.3.*

DECIA, de duumuiris naualibus.

Tulit M. Decius Trib.pleb. Iunio Æmilio Coſ. Ann. DCXLIII. Vt duumuiros nauales claſsis ornandæ reficiendæque cauſſa populus iuberet. *Liuius lib.9.*

DIDIA ſumptuaria. Tulit Didius Trib.pleb. vt opinatur Zaſius, App. Claudio Pulchro, Qu. Metello Macedonico Coſſ. Anno DCX. Vt vniuerſa Italia, nō ſola vrbs, lege Fannia ſumptuaria teneretur. (Italis exiſtimantibus Fanniam legem non in ſe, ſed in ſolos vrbanos ciues eſſe conſcriptam.) Vt non ſoli qui prandia cœnáſve maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocati eſſent, atque omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. *Macrob.lib.3.c.17.*

DOMITIA, de ſacerdotiis. Tulit Cn. Domitius Ænobarbus Trib. pleb. Neronis Imp. atauus, pontificibus offenſior, quòd alium quàm ſe ſui patris in locum cooptaſſent, C. Matio 3. L. Aurelio Coſſ. Ann. DCL. Vt non ſacerdotum collegia, vt antea quem vellent cooptarēt, ſed populi id beneficium eſſet: cùm autem populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, rogauit vt minor pars populi, id eſt, tribus ſeptemdecim vocarentur: ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur. *Suet. Nerone. Velleius libr.2. Cic. in Agraria 2. epiſt. 5 ad Brutum, & pro Cornelio, & Aſcon. in eandem. Dio. lib.37.* Adde etiam, *vt cenſet Manutius*, hac lege permiſſum, vt abſentes quoque poſſent petere ſacerdotia: de ea hunc locum Ciceronis ad Brutum exponens: Ciceronem noſtrum, inquit, in veſtrum collegium cooptari volo: exiſtimo omnino abſentium rationem haberi ſacerdotum comitiis poſſe. nam etiam factum eſt antea. C. enim Marius, cùm in Cappadocia eſſet, lege Domitia factus eſt augur. nec quo minus id poſtea liceret, lex vlla ſanxit. Sed & Paterculus auctor eſt, C. Cæſarem, cùm in Aſia eſſet, Romæ populi ſuffragiis Pōtificem creatum. Hanc autem legem poſtea L. Sylla rerum potitus, abrogauit, vt teſtatur Aſconius, ſpoliauitque populū arbitrio creandorum ſacerdotum: cuius tamen legem aliquot pòſt annis T. Atius Labienus trib.pl. abrogauit, Domitiámque reſtituit.

DVILIA, de magiſtratibus. Tulit M. Duilius Trib. pleb. Valerio, Horatio Coſſ. Anno CCCIIII. Vt qui plebem ſine Trib. pleb. reliquiſſet, quique magiſtratum ſine prouocatione creaſſet, tergo & capite puniretur. *Liuius lib. 3. Dionyſ. lib.10.*

DVILIA MÆNIA, de coitionibus. Tulere de collegij ſentētia M. Duilius, L. Mænius Trib.pleb. Martio, Manlio Coſſ. Ann. CCCXCVI. Ne quis poſtea populum ſeuocaret: qui hoc faxit, capitale eſſet. *Liu.lib.7.*

Duilia MÆNIA, DE FENORE, Tulere iidem. Vt fenus ne maius vnciario exerceretur. *Liuius lib.7 Tacitus tamen lib.5.* Fenus vnciarium duodecim tabul. legibus conſtitutum fuiſſe tradit.

F

FABIA, de ambitu. Tulit. Vt certus numerus ſectatorum eſſet, id eſt, eorum qui candidatus in campum deducerent. *Cic. in Muraniana.*

FABIA, de plagiariis, Q. Fabio Leone, & M. Claudio Marcello Coſſ. anno DLXXI. lata eſt, vt quibuſdam placet, Vt qui hominem ingenuum vel libertinum inuitum celauerit, vinctum habuerit, emerit ſciens dolo malo, quíve in earum qua re ſocius erit, quíque ſeruo alieno, ſeruæve perſuaſerit, vt à domino dominâve fugiat, vel eum eámve inuito vel inſciente domino, dominâve celauerit, vinctum habuerit, emerit ſciens dolo malo, quíve in ea re ſocius erit: iudicio pœnâque pecunia damnaretur, *l. penult. & vltim.* D. *ad leg. Fabiam.* Item ne ſeruus qui plagium admiſit, pro quo dominus pœnam intulit, intra decem annos manumittatur; *l. 12.* D. *de manumiſſ. Cicer. pro C. Rabirio*, An de ſeruis alienis contra legem Fabiam retentis plura dicenda ſunt? *Et Iuriſconſulti in Pandect. item Paulus Sent. lib.5.c.7.*

FABIA LEX, pro formula dicitur *apud Paulum lib. Sen.3.c.3.* impropriè, cùm ea lex non fuerit, ſed actionis formula. Similiter autem Cicero Manilianas venalium vendendorum leges dixit, *in libro De orat.1.* pro Cautiones.

FABIA, de terminis. Ea legitur in libro De agrorum conditionibus his ferè verbis, quæ paucis quibuſdam locis caſtigauit Hotomanus: Qui hac lege coloniam deduxerit, municipium, præfecturam, forum, conciliabulum conſtituerit,

ſtituerit,in eo agro,qui ager intra fines eius coloniæ:municipij,fori,conciliabuli,præfecturæ erit, limites decumani vt fiant,terminique ſtatuantur,curato:quique fines ita ſtatuerit hi fines eorũ ſunt, dum ne extra agrum colonicum, territorium fines ducat:quique termini hac lege ſtatuti erunt,ne qu s quem eorum eijcito,néve commoueto,ſciens dolo malo: ſi quis aduerſus ea fecerit, in terminos ſingulos quos eiecerit, locóve mouerit ſciens dolo malo,H̶S̶ I xxv. in publicum eorum, quorum intra fines is ager erit,dare damnas eſto: déque ea re curatoris, qui hac lege erit, iuriſdictio, reciperatoriúmque datio addictio eſto. Si curator hac lege non erit, tunc quicunque magiſtratus in ea colonia, municipio,præfectura,foro,conciliabulo iuri dicundo præerit, magiſtratus de ea re iuriſdictio iudiciſque datio addictio eſto:inque eam rem is qui hac lege iudicium dederit, teſtibus publicè duntaxat in res ſingulas x.denunciandi poteſtatẽ facito,ita vt è Republica fidéque ſua videbitur. Et ſi is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erit, eam pecuniam ab eo déve bonis eius, primo quoque die exigito,eiúſque quod receptum erit partem dimidiam eius cuius vnius opera maximè is condemnatus erit, partem dimidiam in publicum redigito.Quo ex loco terminus aberit, ſi quis in eum locum terminum reſtituere volet,ſine ſua fraude licet facere: néve quid cui is ob eam rem hac lege damnas eſto.

FALCIDIA,de teſtamentis. Tulit P. Falcidius Trib.pleb.Domitio, Aſinio Coſs.Ann.DCCXIIII.Eius hęc quatuor capita memorantur:Qui ciues R. ſunt, qui eorum poſt hanc legem rogatam teſtamentum facere volet, ei quem pecuniam quáſque res,quibúſque dare legare volet,ius poteſtáſque eſto, vt hac lege licebit. Quicunque ciuis Ro.poſt hãc legem rogatam teſtamentum faciet, is quantum cuique ciui Rom. pecuniam iure publico dare legare volet, ius poteſtáſque eſto,dum ita detur legetur,vt ne minus quam quartam partem hæreditatis ex eo teſtamento hæredes capiant. Eis quibus ita datum legatum erit, eam pecuniam ſine fraude ſua capere licet: iſque hæres,qui eam pecuniam dare iuſſus damnatúſve erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus eſt. Si quis aliter quam hac lege liceat, pecuniam dederit,legauerit,hæredi quartam partem eius pecuniæ quæ data legata erit, ex eo teſtamento retinere liceto. *Paul. l.1.D.ad leg.Falc.* Hieronymus in Euſebij Chronicis,qui tamen latam ita fuiſſe ſcribit,vt quarta pars tum demum hęredibus ſupereſſet, ſi quatuor aut minus eſſent: ſi autem plus quatuor, medietas: quod in Iuriſconſultorum libris nuſquã reperias, tum & huius hæc verba refert *Dio lib.48.* Vt hæres quartam partem bonorum ſibi relictorum, ſi grauiter oneratus ſit legatis, accipiat: cætera legatariis relinquat.

FANNIA ſumptuaria. Tulit C. Fannius Coſ.cum M. Meſſala, Anno DLXXXIX. Vt ludis Romanis, plebeiis, Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus centenos æris in ſingulos dies impendere liceret: decémque aliis diebus in ſingulis menſibus, tricenos: cæteris autem omnibus diebus, denos. Ne quid volucrum poneretur,præter vnam gallinam, quæ non eſſet altilis. *Plin.li.10.c.50. Gellius lib.2.c.24.Macrob.li.3.c.17.* Athenæus autem libri ſexti extremo,legem ſic exponit, ἐκέλευε δ' ὁ νόμος, τελῶν μὲν πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι κατ' ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε. τοῦτο δὲ τρὶς τοῦ μηνὸς γίνεσθαι. ὠνεῖν δὲ πλείονος τῶν δύο δραχμῶν καὶ ἡμίσους, οὐκ ἐπέτρεπε. κρέως δὲ καπνιστοῦ δεκαπέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει. καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα: καὶ ὄσπρια ἑψήματα. Hanc Lucilius his expreſſit verbis: *Fannij centuſsiſque miſellos.* quòd ſcilicet ſumptibus centum aſſibus modum fecerit. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert: Lex Fannia, ſanctiſſimi Auguſti, ingenti omnium ordinum conſenſu peruenit ad populum: neque eam prætores,aut tribuni,vt pleraſque alias, ſed ex omni bonorum conſilio & ſententia ipſi conſules pertulere: cùm Reſpubl. ex luxuria conuiuiorum maiora quàm credi poteſt, detrimenta pateretur. ſiquidem eo res redierat, vt gula illecti plerique ingenui pueri,pudicitiam & liberalitatem ſuam venditarẽt: plerique ex plebe Romana vino madidi in Comitium venirent,& ebrij de Reip. ſalute conſulerent.

FAVIA, de terminis. Vide Fabia.

FLAMINIA agraria. Tulit. C Flaminius Trib. pleb. M. Lepido, M. Publicio Coſs. Anno DXIII. alij Q. Fabio Verrucoſſo, Sp. Caruilio Coſſ. decem annis ante ſecundum bellum Punicum: Vt ea regio Galliæ, quæ Picennum vocatur, vnde Senones expulſi fuerant, militibus Romanis diuideretur. *Polyb. 2.*

FLAVIA, de Tuſculanis. Tulit M. Flauius Trib. pleb. Sulpitio Æmilio Coſs. anno CDXXX. Vt in Tuſculanos animaduerteretur, quorum ope ac conſilio Veliterni, Priuernatéſque populo R. bellum feciſſent. *Liuius lib. 8.* Antiquata, ibid.

FLAVIA Plotia, vide Plotia Flauia.

FLAVIA AGRARIA, à Tribuno plebis promulgata eſt, Q. Metello Celere, L. Afranio Coſſ. Cur autem perlata ſit, nihil habeo. *Huius meminit Cic. li. 1. ad Attic. Epiſt. 17.*

FVRIA, de Ædilibus ex patrib. creandis. Tulit M. Furius Camillus Dict. Ann: CCCCXXV. Vt duo Ædiles ex patrib. crearentur. *Liuius lib. 6. in fi.*

FVRIA, de iure Campanorum. Dedit Campanis L. Furius Prætor, Foſlio & Plautio Coſs. Anno CDXXXV. cùm primum Capua in deditionem recepta Præfecti eò miſſi ſunt. *Liuius lib. 9.*

FVRIA Attilia, de Mancino. Tulere L. Furius & Sex. Attilius Tribuni plebis. Vt C. Mancinus, quòd ſine ſenatus auctoritate pacem cum Numantinis feciſſet, iis dederetur. *Cic. libr 3. Offic. Epitome 56.*

FVRIA, de teſtamentis. Tulit C. Furius Trib. pleb. Ne cui, niſi manumiſſoris cognato, certíſque aliis perſonis ſupra mille aſſes legare, mortíſve cauſſa donare liceret: quòd ſi quis maiorem ſummam ſibi legatam accepiſſet, quadruplum eius quo plus quàm licebat, acceptiſſet, redderet. *Theop. Inſti. de lege Falc.* de hac ſcribit in hæc verba: καὶ ἐτέθη μετὰ ταῦτα ὁ νόμος ὁ φάλκιος, ὅστις εἶπε μὴ ἐξεῖναι τινὶ λεγατεύειν περαιτέρω χιλίων νομισμάτων εἰ δὲ τις πλείονα ποσότητα καταλειφθεῖσαν κατεδέξατο, τὸ τετραπλοῦν τοῦ ὑπὲρ πλεῖον ὄντος ἀποδιδου. Lata eſt autem (*vt ait Iuſtin.*) Legis 12. tab. coercendæ cauſſa: qua vti quiſque legaſſit ſuæ rei, ita ius erat. *Cicero pro Balbo, & Verr. 3. Iuſtinia. de leg. Falc. Vlpian. 6. Inſtit. 1. & 28.* vbi minus quàm perfectam eam eſſe dicit, quod vetet aliquid fieri, & ſi factū ſit, non reſcindit. Ad hanc etiam videtur reſpexiſſe. *Pompo. l. 120. de verb. ſign.*

FVRIA Caninia, de manumiſſione. Tulere, vt opinatur Hotom. P. Furius Camillus, C. Caninius Gallus Coss. Anno DCCLII. Vt in teſtamento ex tribus ſeruis non plures quàm duos manumittere liceat, vſque ad decem, dimidiam partem: à decimo vſque ad triginta, tertiam partem, vt tamen adhuc quinque manumittere liceat, æquè vt ex priori numero: à triginta vſque ad centū, quartam partem, æquè vt decem ex priori numero liberari poſſint: à centum vſque ad quingentos, partē quintam ſimiliter, vt ex antecedenti numero viginti quinque poſſint fieri liberi. eadémque præcipit, ne plures omnino quàm centum ex cuiuſquam teſtamento liberi fiant. Eadē lex cauet, vt libertates ſeruis teſtamento nominatim dentur. *Hæc ex Inſtit. Vlp. tit. 1. Paulo Sentent. 4. Cau inſti.* quæ lex ſublata eſt à Iuſtiniano *ſpeciali tit. qui habeā tur lib. 7. C.*

FVSIA, de comitiis. Tulit P. Furius, ſiue Fuſius Conſul cum Sexto Atilio Anno DCXVII. vt vult Hotomanus: Vt certis diebus, qui tamen faſti eſſent, agi cū populo non liceret, Cice. in Sextiana, in orat. poſt reditum, De prouinc. conſul & alibi frequentiſſimè. Latam illo tempore Cic. in Piſoniana teſtatur: qui centum annis dixit, pro circiter centum annos, vt idem cenſet. Vide AELIA de comitiis.

FVSIA. de comitiis. Tulit Q. Fuſius Calen. Prætor, C. Cæſare, M. Bibulo Cos. Anno DCXCIIII. Cùm in tributis comitiis omnium ſimul ſuffragia confunderentur, itaque fieret, vt ſingula genera de ſuffragiorum euentu ſic inter ſe contenderent, vt quod rectè ſtatutum eſſet, id ſuo ſuffragio factum dicerent: quod ſecus, in alios reiicerent: Tulit, vt ſingula genera ſuffragiorum ſeorſim fierent, quo ſententiæ internoſci poſſent. Hoc modo ſingulorum generum ſuffragia ſeorſim renuntiabantur. *Dio lib. 38.*

G

GABINIA, de nocturnis cœtibus. Tulit. Vt qui conciones vllas clandeſti-

clandeſtinas in vrbe conflauiſſet, more maiorum capitali ſupplicio mulctaretur. *Ex declamat. Porc. Latronis in Catil.* Idem autem prius lege XII. Tab. cautum erat, vt idem teſtatur.

GABINIA, de ſuffragiis. Tulit A. Gabinius Trib. ple. Piſone, Popilio Coſs. Ann. DCXIIII. Vt comitiis quibus magiſtratus crearentur, populus non voce, ſed per tabellam ſuffragium ferret. Et quo id liberius eſſet, cautum eſt. Ne quis inſpiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret, ita ab omni parte liberum iudiciū ſuum in magiſtratibus creandis populus haberet. *Cic. De legib. lib. 3. Et in lib.* De *Amicit. Idem pro Plancio*, de tabella populo data: Frontes aperit hominum, inquit, mentes detegit, eámque libertatem dat, vt quod velint faciāt, promittant autem quod rogantur.

GABINIA, de piratis perſequēdis. Tulit A. Gabinius Trib. pleb. Metello, Marcio Coſs. Ann. DCLXXXV. Eſt autem is Gabinius, qui Conſul cum Piſone fuit, atque ex Conſulatu Syriam adeptus, regem Ptolemæum in regnum reſtituit, pulſo Archelao Cappadoce: notiſſimus etiam Ciceronis inimicitiis, & Pompeij ſingulari fauore. Huius hæc ſunt capita: Vt bellum aduerſus piratas Cn. Pompeio in triennium ita mandaretur, vt toto mari quod eſt intra columnas Herculis, & in maritimis prouinciis vſque ad quadringenteſimum à mari ſtadium poteſtatem haberet imperandi regibus, præſidibus, ciuitatibus: vt ſe rebus omnibus ad eius belli adminiſtrationem neceſſariis iuuarent. *Pedia. in Cornel. Velleius libr. 2. Dio. lib. 38. Plutarch. in Pompeio, & Cic. De lege Manilia. & in Orat. poſt redit. in Senat. Appian. in Mithridat.*

GABINIA, de ſenatu habendo. Tulit. Vt ex Calen. Febr. ad Cal. Martias quotidie Senatus cogeretur, & legatis exterarum nationum daretur. *Cic. in Epiſt. ad Qu. Frat. lib. 1. epiſt. 11.*

GABINIA, de vſuris. Tulit. Ne ius diceretur de iis pecuniis quæ verſura facta eſſent ſumptæ: ne ſcilicet prouinciales homines à Romanis exhaurirentur: ne grauior vſura quàm centeſima exigeretur. ſed & præter amiſſam ſortem certam pœnam ſanciebat. *Cicero lib. Epiſt. ad Atticum 6.*

GELLIA & Cornelia, de ciuitate. Tulere L. Gellius Publicola, Cn. Cornelius Lentulus Coſs. Ann. DCLXXXI. Vti ciues Rom. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſingulatim ciuitate donauerit. *Cic. pro Balbo.*

GENVTIA Æmilia, de clauo pangendo. Tulere ex SC. Cn. Genutius, L. Æmilius Coſs. Anno CCCXC. Vt qui Prætor maximus ſit, Idibus Septemb. clauum pangat. *Liuius lib. 7.* vbi addit, Legem ętate ſua fuiſſe priſcis literis verbíſque ſcriptam, clauúmque quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuiſſe, eóque Mineruæ templo dicatam legem, quia numerus à Minerua inuentus ſit.

GENVTIA, de fenore. Tulit L. Genutius Trib. pleb. C. Martio 4. Qu. Seruilio Coſs. Anno CDXI. Ne fenerare liceret. *Liuius lib. 7.*

GENVTIA, de magiſtratibus. Tulit idem, Martio, Seruilio Coſs. Anno CDXI. Nę quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet, neu duo magiſtratus vno anno gereret, vtique liceret, Conſules ambos Plebeios creari. *Liuius lib. 7.*

GLICIA, de ratione inducendę querelæ inofficioſi teſtamenti. Tulit M. Claudius Glicia dictator, vt Hortenſiam & Corneliam, Hortenſius & Cornelius dictatores. Illius fit mentio apud Suetonium in Tiberio c. 2. & Florum in Epitome Liuij libr. 9. & in Faſtis Capitolinis his verbis: *M. Claudius C. F. Glicia, qui ſcriba fuerat dictator coactus abdicare ſine Mag. equitum.* Scripſit autem Caius librum ſingularem ad legem Gliciam, ex quo vna tantùm nobis ſupereſt ſententia *in l. 4. D. de inoffic. teſt.* quæ rationem inducendæ querelæ, ſeu ferendæ legis Gliciæ continet. ſic enim eius l. 4. inſcriptio edita eſt in P. Florentinis, & ita legendum cenſet *Iac. Cuiacius Obſeruat. libr. 2. ca. 21. & lib. 3. cap. 14.* Appellat autem hæc lex eſt à cognomine, quemadmodum & lex Norbana, Peducęa, & Poppæa. hæc enim Norbanus, Peducæus, Poppæus, magis cognominibus adſcribūtur. Si quis tamen inuſitatum id eſſe dicat, poterit & à nomine deducere. nam Glicij Galli apud Tacitum lib. 15. fit mētio, & Auguſtæ Taurinorum in hoc titulo antiquo: *Q. Glicio P. F. Atilio Agricola Coſſ. VII. vir. Epulonū legato proprætore Imp.*

Nerua Caſ. Prouincia Betica.le.leg.6. Fertat citerioris Hiſp. Pratori Aedili Cur. Iul. Veſpaſian. Tribunolicæ x.viro ſtlitibus iud. Prætorem autem etiam leges ad populum tuliſſe, populumque rogaſſe. *Liuius indicat lib.*27. Sed videtur potius à Dictatore appellata. *Vide Cuiacium in locu præcitat.*

H

HIERONICA frumentaria. Tulit Hiero Tyrannus. Huius meminit *Cicero Verrina quarta*, qua inter aratores & decumanos iudicia facta dicit. Hac enim fuit conſtitutū, *vt refert Zaſius*, quantum frumenti, aut quo pretio, quoue tempore arator frumentum decumano, id eſt, publicano, qui decimas redemerat, daret. Quod ita diligēter & caute ſcriptum erat, vt nec aratōr decumanū fraudare, nec decumanus plus decima ab aratore auferre poſſet. Atque ob hanc legis æquitatem, Romani Sicilia potiti, nihil mutauerunt. Memorabile hoc etiam in lege fuit, quod numerus aratorum quotannis apud magiſtratus publicè ſub ſcribebatur.

HIRCIA, de Pompeianis. Tulit A. Hircius, qui poſtea in pugna ad Mutinam cecidit: Vt Pompeiani ad dignitates non admitterentur. *Ex epiſt. Anton. Philip.* 13.

HORATIA Valeria, de plebiſcitis. Tulere L. Valerius, M. Horatius Coſs. Anno CCCIIII. Vt quod tributim plebs iuſſiſſet, populus teneret. *Liuius libr.* 13. *Dionyſ.* 2. Quod poſtea lege Hortenſia & Publilia confirmatum eſt.

HORATIA, de prouocatione. Vide Valeria, de prouocatione.

HORATIA, de magiſtratibus ſacroſanctis. Tulit idem. Vt qui Trib. pleb. Ædilibus, iudicib. nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet: familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret. *Liuius lib.* 3. *Dionyſ. lib.* 5.

HORATIA, de Caia Tarratia, virgine Veſtali Tulit Vt certi honores ei tribuantur, in his vt teſtabilis eſſet. Vt ſi quadraginta annos nata ſacerdotio abire, ac nubere voluiſſet, ius ei poteſtáſque exaugurandi atque nubendi eſſet: munificentiæ & beneficij gratia, quòd campum Tiberinum, ſiue Martium populo Ro. condonaſſet. *Gellius libr.* 6. *ca.* 7. *Plutarchus in Publicola*, vbi eam Tarquiniam appellat.

HORTENSIA, de nundinis. Tulit. Vt nundinæ quę prius erant feriæ, faſtæ eſſent: vt ruſtici, qui nundinarum cauſſa in vrbem veniebant, lites componerent. *Macrob. l.* 1 *Satur.* 1. *c.* 16.

HORTENSIA, de plebiſcitis. Tulit Q. Hortenſius, Dictator ſeditionis ſedandæ cauſſa creatus, Ann. CDLXVII. Vt eo iure quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur, cùm antea Patritij non tenerentur. *Gell. lib* 15. *c.* 27. *Florus epit.* 11. *Plin. li.* 16 *c* 10. *Iuſtin. in §. plebiſcitum de iure nat. gent. & ciuili, Pomp. l.* 2. *de orig. iur. §. deinde cùm eſſet in ciuitate.. Auguſt. lib.* 3. *De ciuitate Dei, c.* 17. quod antea lege Horatia ſancitum erat, & poſtea lege Publilia confirmatum eſt.

HOSTILIA, de furtis Tulit A. Hoſtilius Conſul cum A. Atilio, Anno DLXXXIII. Vt furti agere liceret eorum nomine, qui apud hoſtes eſſent aut Reipu. cauſſa abeſſent, quive in eorum cuius tutela eſſent. Iuſtinianus De iis per quos ag. poſt. Hinc illę Hoſtilianæ actiones, id eſt, formulæ, *apud Cic. lib. De orat.* 1. vbi de militis teſtamento agitur.

I

ICILIA, de Auentino. Tulit L. Icilius Trib. pleb. M. Valerio, Sp. Virginio Coſs. Anno CCXCVII. Vt Auentinus mons plebi ad ædificia concederetur. *ὅσα μὲν ἰδιῶται τινὲς εἶχον ἐκ δικαίου κτησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατέχειν· ὅσα δὲ βιασάμενοι τινὲς ἢ κλοπῇ λαβόντες ᾠκοδόμησαν, κομισαμένους τὰς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιτηταὶ γνῶσι τῷ δήμῳ παραδιδόναι. τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἦν δημόσια χωρὶς ὠνῆς τὸν δῆμον παραλαβόντα διελέσθαι.* Id eſt, Quæ priuati quidam iure quæſita poſſidebāt, ea pro domino poſſiderent: quæ verò vel vi, vel clam accepta ædificij occuparant, ea recuperatis impēſis quas arbitri ſtatuiſſent, populo redderent. cætera verò quæ publica eſſent, ea populum ſine precio recipere, & inter ſe diuidere. *Dionyſ. lib* 10 *& Liu. lib* 3.

ICILIA, de Tribunis pleb. Tulit Sp. Icilius Trib. pleb. T. Geganio, P. Minutio Coſs. Anno CCLXI. *Δημάρχου γνώμην ἀγορεύοντος ἐν δήμῳ μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναν-*

τίον,

τινὶ, μηδὲ μεσολαβείτω τὸν λόγον, ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς, αἰτηθεὶς εἰς ἔκτισιν ἧς ἂν αὐτῷ ἐπιθῶσι ζημίας. ὁ δὲ μὴ διδοὺς ἐγγυητὴν, θανάτῳ ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν ἀμφισβητούντων πρὸς ταύτας τὰς ζημίας, αἱ κρίσεις ἔστωσαν ἐπὶ τοῦ δήμου. id eſt, Tribuno ad populum concionanti, ne quis contradicito, néve eum interpellato. Qui contrà faxit, prædes Tribunis dato ſe mulctam quam ipſi irrogabunt ſoluturum, qui prædes non dederit, capital eſto: familiáque eius ſacra eſto. Si quid erit in mulctis controuerſiæ, populi iudicium eſto. *Dionyſius libro ſeptimo.*

IVLIA, annalis, vide VILLIA annalis.

IVLIA, de ciuitate, Tulit Sext. Iulius Cæſar Coss. cum L. Martio, Anno DCLXII. Vt ciuitas ſociis & Latinis omnibus qui arma deponerent, daretur, nam Italici belli reſtinguendi cauſſa lata eſt. Vel ſic: Vt iis qui bello Italico exorto, in fide manſerant (manſerant autem omnes Latini) & iis qui in amicitiam poſtea rediiſſent, ciuitas daretur. Additur *in Orat. pro Balbo*: QVI fundi facti eſſent. *Gell. lib. 4. c. 4. Appianus libr. de bello ciuil. 1. Eutropius.* Huius autem legis beneficio coloniarũ omnium & municipiorum, quæ in Italia fuerunt, æquata iura ſunt, non vt legibus Romanis æquè vterentur, (nam coloniarum duntaxat Romanarum hoc fuit: municipia ſuis legibus atque inſtitutis viuebãt) ſed vt æquè ius illud ciuium Romanorum, ferendi ſcilicet ſuffragij, & adipiſcendorum magiſtratuum obtinerent. quod antea municipiis, & Romanis coloniis licuerat. Latinis verò coloniis, & Latino populo non item. Poſtea ſublatam hanc legem licet opinari, cùm dicat *Suetonius*, homini Latino ius Quiritium à Claudio Imperatore propoſitum. niſi ſi hoc intelligas, omnibus id propoſitum, qui tantum Latij ius haberent: cuiuſmodi erant omnes extra Italiam Latinæ coloniæ, omniáque municipia quæ ius Latij habebant, ius autem Quiritium nondum eſſent aſſecuta. Huius enim legis beneficium intra terminos Italiæ continebatur. Manutius hanc legem latam fert à L. Cæſare Cõſule P. Rutilij collega: Iuliã autem dictam, quod ſolus eam Cæſar cum eius Collega Rutilius in prælio eſſet occiſus, ex CS. tulit.

IVLIA, de prouinciis, & magiſtratibus in prouincias miſſis. Tulit C. Iulius Cæſar Conſul cũ Bibulo. Anno DCXCI. Vt Achaia, Theſſalia, cũcta Græcia liberæ eſſent, neque in iis magiſtratibus populi Rom. ius dicere liceret. *Cicer. Pro domo ſua, in Piſon. & de prou. Conſul.* Item vt magiſtratibus tranſeuntibus, eorúmque comitibus fœnum aliáque ab oppidis & vicis ſubminiſtrarentur. *Ad Attic. libr. 5. & in Piſon.* Iterũ duabus in ciuitatibus prouinciæ ſuæ magiſtratibus decedentes rationes ſuas relinquerent: eaſdémque totidem verbis ad ærarium referrent. *Cicer. Epiſt. Fam lib. 5. epiſt. 20. in Piſon.* Item, Ne coronarium aurum iis qui prouincias obtinerent, vel decerni, vel ab iis accipi liceret, niſi decreto triũpho. *Cicer. in Piſon.* Ne qui cum imperio eſſent, iniuſſu populi, aut ſenatus de prouincia exirent, exercitus educerent, aut bellum ſua ſponte iniuſſu populi aut Senatus gererent, in regnum alienum accederent. *Cicero in Piſonem pro Poſthumo.*

Iulia AGRARIA. Tulit idem eodem tempore, ſuaſore Cn. Pompeio, Vt ager Stellas, maioribus conſecratus item Campanus ad ſubſidia Reipub. vectigalis relictus, plebi diuiderentur. Diuiſit extra ſortem XX. millibus ciuium, quibus terni pluréſque liberi eſſent. *Velleius lib 2. Plutarc. in Pompeium, & in Cæſar. & in Cat. Vtic. Dio 38.* Hanc vocat Campanam *Cicero lib. 2. ad Atticum.* Habet, inquit, etiam Campana lex exſecrationem candidatorum in concione, ſi mentionem fecerint quo aliter ager poſſideatur, atque vt ex legibus Iulius non dubitant iurare cæteri. Aliam præterea Calliſtratus commemorat *in l. 3. D. de term. mot.* Vt qui terminos ſtatutos extra ſuum gradum finéſve dolo malo mouerint, quinquaginta aureos dare in publicum damnentur: eiúſque rei actio petitio ei qui volet detur.

Iulia, DE VI. Tulit idem. Vt ei, qui de vi damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur. *Cic. Philipp 1.*

Iulia MAIESTATIS. Tulit idem. Vt ei, qui maieſtatis damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur. *Cicer. Philip. 1.*

Iulia I V D I C I A R I A. Tulit idē. Vt iudicia ad duo genera iudicum redigerentur, equeſtris ordinis & ſenatorij. Tribuni verò ærarij, quod erat tertium, tollerentur. *Sueto. in Cæſare. Meminit Gellius lib. 14. c. 2. Dio lib. 43.* Multa præterea huius legis capita fuerunt, de ipſorum iudicum ætate, dignitate, & conditione, de forma & conſuetudine iudiciorū publicorū & priuatorum. Quæ omnia in antiquis Iuriſconſultorum libris comprehēſa, opera Triboniani abolita ſunt.

Iulia, DE S A C E R D O T I I S. Tulit idem. Vt in cooptandis ſacerdotibus etiam abſentium ratio haberetur. *Patet ex lib. 1. epiſt. ad Brutum.*

Iulia R E P E T V N D A R V M. Tulit idem, vt ex Valentiana & Sextiana intelligitur. Ne cui in prouincia cum poteſtate, imperióve eſſet, pecuniam capere, conciliare liceret: extrà quàm ſi ad templum monimentúmque capiat. *Cicero epiſt. 1. ad Qu. Frat. & epiſt. 1. lib. 6. ad Attic.* Vt ab iis exigeretur pecunia, ad quos ea quam is ceperit qui damnatus ſit peruenerit. Vt magiſtratus cùm de prouintia decederent, rationes in prouinciæ duabus ciuitatibus, quæ ipſis maximè viderentur, relinquerent, & totidem verbis ad ærarium referrent. Ne qui cum imperio eſſent, iniuſſu populi aut ſenatus de prouincia exirent, exercitum educerent, bellum ſua ſponte gererent, in regnum alienum accederent, Cicero pro Poſthumo. *In epiſto. lib. 5. epiſtol. 20. & in Piſoniana.* Item, Ne quis in magiſtratu, poteſtate, curatione, legatione, vel quo alio officio, munere, miniſterióve publico, quive ex cohorte cuius eorū eſt, pecuniam ob iudicandum, decernendúmve accipiat, vel quo magis aut minus quid ex officio ſuo faciat: ne quis ob militem legendum, mittendúmve, æs accipiat: néve quis ob ſententiam in ſenatu conſilióve publico dicendam, pecuniam accipiat: vel ob accuſandum, vel non accuſandum: vtque vrbani magiſtratus ab omni ſorde ſe abſtineant: néve plus doni muneris in anno accipiāt, quàm quod ſit aureorum centum: ne quis ob iudicem, arbitrúmve dandum, mutandum, iubendúmve vt iudicet: néve ob non dandum, non mutandum, non iubendum vt iudicet: néve ob hominem in vincula publica coniiciendum, vinciendum, vincirívе iubendum, éxve vinculis dimittendum: néve quis ob hominem condemnandum, abſoluendúmve: néve ob litem æſtimandam iudiciúmve capitis pecuniæ faciendum, vel non faciendum, aliquid accipiat. néve in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, approbandum (aliàs appendendum) ſarta tecta tuenda, antequam perfecta probata, præſtita lege erunt, vt venditiones locationes eius rei cauſſa pluris minorísve factæ, irritæ ſint: néve vſucapi ea res poſſit, priuſquam in poteſtatem eius à quo profecta ſit, hæredíſve eius veniat. Hæc ex Pandectis tit. de lege Iulia repetundarum. *Adde & ex Tacito lib. 11.* Vt qui aduocati ob cauſſam orandam denum ſeſtertium modum egreſſi eſſent, repetundarum tenerentur. L. autem Piſo legem de pecuniis repetundis tulit, nulla antea cùm fuiſſet, *vt ſcribit Cic. lib. 2. Offic.*

Iulia, D E P R O V I N C I I S. Tulit idem Dictator. Ne prouinciæ prætoriæ plus quàm annum, neu plus quàm biennium Conſulares obtinerentur. *Cicer. Philipp. 1. & 3. & 8. item Dio libr. 43.*

Iulia, DE L E G I B V S Cæſaris. Tulit idem. Vt ei qui in ſuas leges non iuraſſet, capitale eſſet. *Appianus De bello ciuil. 2.*

Iulia, D E F E N O R E. Tulit idem. Vt difiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebrò mouebatur, debito res creditoribus ſatisfacerent per æſtimationem poſſeſsionum, quanti quáſque ante ciuile bellum comparaſſent, deducta ſumma æris alieni, ſi quid vſuræ nomine numeratum aut perſcriptum fuiſſet: qua conditione quarta ferè crediti deperibat. *Suet. in C. Cæſare. Cæſar. libro 3. De bello ciuili.* Atque hæc fortaſsis ex Solonis legibus, in quibus ſic legitur: τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιεῖσθαι, καὶ λύτρωσιν, καὶ ἐπὶ σώμασι, μὴ δανείζεσθαι. καὶ οὗτος ὁ νόμος Σεισαχθεία καλεῖσθω. Eadem etiam de modo credendi poſſidendíque intra Italiam cauebatur. *Tacitus lib. 5.*

Iulia, D E C O L O N I I S. Tulit idem. Vt ager Campanus viginti millib. ciuium extra ſortem diuideretur, eóque colonia deduceretur. *Sueton. in Iulio, & Auguſto.*

Iulia,

Iulia, DE VI PVBLICA ET PRIVATA. Tulit C. Iul. Octauius Auguſtus: Vt qui aliqua poteſtate præditus ciuem Romanum antea ad populum, nunc ad Imperat. appellantem necarit, necarive iuſſerit, torſerit, verberauerit, condemnauerit, in publica vincula duci iuſſerit, humilior ſi ſit, pœna capitis, honeſtior verò inſulæ deportatione coerceatur. *Paulus lib.* 5. *Sentent. titul.* 16. *l.* 7. D. *ad legem Iul. de vi publ.* Et ita *l.* 8. *Dig. ad leg. Iul. de vi publ.* accipienda quoque eſt de magiſtratu, qui reum prouocantem vinciat, impediátve quominus Romæ intra conſtitutum tempus adſit. Lege autem Iulia de vi priuata tenetur, qui quem armatis hominibus poſſeſſione, domo, agro, villa deiecerit, expugnauerit, obſederit, incluſerit, vel vt id fieret homines commodauerit, qui cœtu, concurſu incendium fecerit, qui funus diripuerit, diſtraxerit, ſepeliri prohibuerit, qui cum telo in foro, concione, comitio fuerit, qui templa, portáſve vrbis armatis obſederit, tenuerit, occupauerit. Paulus vbi ſuprà. Sed alij pœnam Iuliæ de vi publica ſtatuunt, *vt l.* 3. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 10. *D. ad leg. Iul. de vi publ.* & generaliter vim armatam vim publicam definiunt, vt vim ſine armis, vim priuatam. Alij verò hæc ſic diſtinguunt, vt legem Iuliam de vi publica ſimilem omninò fuiſſe Valeriis dicant: & (*vt Paulus d. tit.* 26. *in principio ſcribit*) pœnam ſanxiſſe tantum aduerſus publicarum perſonarum, id eſt, magiſtratuum in ciues Romanos immoderatam vim. Lege autem Iulia de vi priuata pœnam eſſe ſancitā aduerſus priuatorum vim. Et ſanè ſicut eodem interdicto vis facta conuocatis armatíſque hominibus cōprehenditur, *vt videre eſt apud Paulum lib* 5. *Sentent. tit.* 6. cur ſicut vis facta conuocatis hominibus legi Iuliæ de vi priuata non ſubiicitur, *l.* 2. *l.* 4. *l.* 5. D. *de vi priuata*, non ſubiicietur etiam ea, quæ armatis hominibus infertur? Verùm fuit ſæpè vel conſtitutionibus, vel Senatuſconſultis legibus Iuliis derogatum, obrogatum, ſubrogatum: nec vlla ferè lex publicorum iudiciorum ſyncera remanſit: ſed retento ſolo legis nomine, ei aptata ſunt quæcūque poſtea aliæ vel leges, vel conſtitutiones inuexerant. Sic factum eſt, vt omnis vis armata ad pœnam legis Iuliæ de vi publica redigeretur. conſequens verò eſt, vt ea quoque ad legem Iuliam de vi publica redigatur, quæ fit conuocatis hominibus, ſine armis: quandoquidem hæc quaſi paria coniungi ſolent, conuocatis, armatíſve hominibus. Si quis igitur vim fecerit conuocatis hominibus, ei vtriuſque legis crimen obiici poteſt quod fieri quãdoque ex eodem facto oſtendit lex, *ſi præſes.* D. *de pœn.* Atque ideo in Pandectis hæc verba, Hac lege tenetur, qui conuocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur, pulſetur, neque homo occiſus ſit, tam ſub tit. de vi publica, quā ſub eo qui eſt de vi priuata, reperiuntur. Pœna autem legis Iuliæ de vi publica, erat aquæ & ignis interdictio. Hinc notandum quod ſcribit *Paulus* 5. *Sentent. titul.* 26. lege Iulia eum etiam teneri, qui eum, cui aqua & igni interdictum eſt, receperit, celauerit, tenuerit: interdicitur enim & aqua ſimul, & igni & tecto. *Cicer. pro domo ſua*: Id non ademptione, inquit, ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. *Vide Florum Epitom.* 120. *Sueton. in eius vita.* Has leges Iuliam publicorum, & Iuliam priuatorum appellat *Vlpia. in l. ſi præſes.* 32. *D. de pœn. &* *l.* 1. D. *vnde vi.* Eadem præterea lege cauebatur, ne rem vi poſſeſſam vſucapere liceret. *leg.* 33. §. 2. *Dig. de vſurpat.*

Iulia MAIESTATIS. Tulit idem. Qua tenetur is, cuius opera dolo malo conſilium initum erit, qua obſides iniuſſu principis intercciderent, qua armati homines cum telis lapidibúſve in vrbe ſint, conueniántve aduerſus rempublicam, locáve occupentur, vel templa, quáve cœtus conuentúſve fiat, hominéſve ad ſeditionem conuocentur. cuiúſve opera, conſilio, dolo malo conſilium initum erit, quo quis magiſtratus populi Romani, quíve imperium poteſtatémve habet, occidatur. quáve quis contra Rempublicam armata ferat, quíve hoſtibus populi Romani nuncium, literáſve miſerit, ſignúmve dederit, fecerítve dolo malo, quo hoſtes pop. Romani conſilio iuuentur aduerſus rempublicam, quíve milites ſollicitauerit, concitauerítve, quo ſeditio, tumultúſve aduerſus rempublicam. Quíve de prouincia cùm ei ſucceſſum eſſet non diſ-

ceſsit, aut qui exercitũ deſeruit, vel priuatus ad hoſtes perfugit: quíve ſciẽs falſum conſcripſit, vel recitauerit in tabulis publicis: nam & hoc capite primo lege maieſtatis enumeratur. Quíve in bellis ceſſerit, aut arcem tenuerit, aut caſtra conceſſerit: quíve iniuſſu principis bellum geſſerit, delectúmve habuerit, exercitum comparauerit, quíve cum ei in prouincia ſucceſſum eſſet, exercitum ſucceſſori non tradiderit. quíve imperium exercitúmve populi Romani deſeruerit, quíve priuatus pro poteſtate magiſtratúve quid ſciens dolo malo geſſerit quíve quid eorum, quæ ſuprà ſcripta ſunt, facere curauerit. Cuiúſque dolo malo iureiurando quis adactus eſt, quo aduerſus rempublicam faciat, cuiúſve dolo malo exercitus populi Romani in inſidias deductus, hoſtibúſve proditus erit: factúmve dolo malo cuius dicitur, quominus hoſtes in poteſtatem populi Romani veniant, cuiúſve opera dolo malo hoſtes populi Romani commeatu, armis, telis, equis, pecunia, aliáve qua re adiuti erunt. vtve ex amicis hoſtes populi Romani fiant. cuiúſve dolo malo factum erit, quo res exteræ nationis populo Romano minus obtemperet. cuiúſve opera dolo malo factum erit, quo magis obſides, pecunia, iumenta hoſtibus populi Romani dentur aduerſus rempublicam. Item qui confeſſum in iudiciorum, & propter hoc in vincula coniectum emiſerit. *Vlpianus l. 1. & 2.* D *ad leg. Iul. maieſt. Martian. l,3. eod. Scæuola l.4 eod.*

Iulia, DE AMBITV. Tulit idem, Vt qui petiturus magiſtratum, vel prouinciam, vel ſacerdotium, turbam ſuffragiorum cauſſa conduxerit, ſeruos aduocauerit, aliámve quam multitudinem conduxerit, conuictus vt vis publicæ reus in inſulam deportetur. *Suetonius in Auguſt. Paul. Sent. 5. cap. 32. & Iuriſconſ. in Pandect.* Diuerſum tamen Dio tradit lib. 56. Vt qui magiſtratum ambiiſſent, quinquennium à magiſtratibus arcerentur. quod ipſum Zonaras lib. 11. ſecutus eſt. Hanc autem legem ideò Octauius Auguſtus tulit, quod per Triumuirorum tempora ius creandorum magiſtratuum à populo ablatũ fuiſſet, ipsíque Triumuiri magiſtratus Reipub. darent. Poſtea tamen creatione magiſtratuum ad curiam Principis delata, ceſſauit Romæ hæc lex, *vt ait Modeſtinus* D. *eod.* Hinc Quinti. de ambitu loquens, lib. 6. Hoc genus, inquit, noſtris temporibus totum penè ſublatum eſt, cùm omnia tutelæ, curæque vnius innixa periclitari nullo iudicij exitu poſſint, quod & notat *Ammianus lib.* 14.

Iulia, DE MARITANDIS ORDINIBVS. Tulit idem. Ne cœlibes, niſi qui genere eſſent proximi, quicquã ex teſtamento ciuis Roman. caperent: néve orbi pluſquam dimidium eorum quæ relicta eſſent. *Hæc ex Euſebia, Nicephoro, Sozomene, & l. 1. C. de infirm. pœ. cœlib.* Ne coniux coniugis teſtamento niſi decimã relictorum partem caperet: fiſcus reliquas nouem. *Vlpianus cap. Inſtitut.* 15 *l. 1. C. de his qui ſe def. lib* 10. *l. 2. Cod. de infirm. pœn. cœlib.* Fœminis, *inquit Vlpianus*, lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationem, à diuortio ſex menſium. Lex autem Papia, à morte viri, triennij: à repudio, anni & ſex menſium. *Vlpian. cap.* 14. *Sueton. in Auguſto.* Vt priori ex conſulibus faſces ſumendi poteſtas ſit, qui plures liberos quàm collega aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit: ſed ſi par vtrique numerus liberorum eſſet, maritus, aut qui in numero maritorum eſt, præferatur: ſi verò ambo & mariti & partes totidẽ liberorum ſunt, ille priſtinus honos inſtauretur, & qui maior natu eſt, prior faſces ſumat. *Gell. lib. 2. cap.* 15. Vt ſi liberta ab inuito patrono diuerteret, alij nubere inuito patrono non poſſet. Vt iuſiurandum quod liberto impoſitum eſt ne vxorem ducat, ei remittatur, *l. 6. § 3.* De *iure pat l. 1. Dig. vnd. vir & vxor.* Ne ſenatores eorúmve libri, libertinas, & quæ ipſæ, quarúmve pater matérve artem ludicram fecerit, item ex numero corpore quęſtum facientium vxorem ducant. Cæteri autem ingenui prohibentur ducere lenam, à lenone lenáve manumiſſam, & in adulterio deprehenſam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram fecerit. *Paulus l.* 44. D. *de ritu nupt.* Marcianus autem *in l. 19. eod.* ſcribit, caput trigeſimumquintũ fuiſſe, Vt qui liberos quos habent in poteſtate, iniuria prohibuerint vxores ducere, vel nubere, à magiſtratibus cogantur in matrimonium collocare, & dotare. Vt patritiis liceret li-

bertinas

bertinis vxores ducere: præterquàm ſi ſenatores, ſenatorúmve liberi eſſent, ne qua ſponſalia rata eſſent, niſi ſtatim exacto biennio nuptiæ fierent: hoc eſt, ne puellæ decem annis minores ducerentur, quarum annus ætatis duodecimus maturus coniugio habebatur, *Zonaras lib.*11. Hęc autem lex in libris noſtris interdum Iulia tantum, interdum Papia, interdũ Iulia Pappia, interdum Pappia Poppæa dicitur.

Iulia, DE VICESIMA. Tulit idẽ Vt quæ hæreditates, legata & donationes mortis cauſſa ad alienos, aut locupletes peruenirent, earum pars viceſima ad fiſcum pertineret. Vt teſtamenta in municipiis, coloniis, oppidis, pręfectura, vico, caſtello, conciliabulo facta, in foro vel baſilica, pręſentibus teſtibus, vel honeſtis viris, inter horam ſecundam & decimam diei recitentur, exemplóque ſublato, ab iiſdem rurſus magiſtratibus obſignato, quorum præſentia conſtat apertum. Vt teſtamentum ſtatim poſt mortem teſtatoris aperiatur, hoc eſt, à præſentibus intra triduum vel quinque dies ab abſentibus quoque intra eos dies, cùm ſuperuenerint. Vt teſtes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignauerint teſtamentum, ita vt agnitis ſignis rupto lino aperiatur & recitetur: atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatũ in Archiuum redigatur, vt ſi quando exemplum eius interciderit, ſit vnde peti poſſit. *Dio lib.*58. *& Paul. Sent. lib.*4. *tit.*6.

Iulia, DE IVDICIIS. Tulit idem, qua formam iudiciorum publicorum tum priuatorum præſcripſit. *Gellius lib.* 14 *cap.* 2. Vt qui nomen alicuius deferrent, locum, annum, & menſem, quo crimen admiſſum erit, deſignent, *l.* 3. *De accuſat.* Ne eodem tempore de duobus reis quis quereretur, niſi ſuarum iniuriarum cauſſa, *l.* 12. *eod.* Ne inuito denuntietur, vt teſtimonium dicat aduerſus ſocerum, generum, vitricum, priuignum, ſobrinum, ſobrinam, ſobrino natum, eóſve qui priore gradu ſint. item ne liberto ipſius, liberorum eius, parentum, viri vxoris: item patroni, patronæ: & vt ne patroni patronę aduerſus libertos, neque liberti aduerſus patronum cogantur teſtimonium dicere, *l.* 4. *D. de teſtibus.* Vt inter priuatos qui in iudicem conſenſiſſent, iuris dicundi ei iudici poteſtas eſſet, *l.* 3. §. 1. *D. de iudic.* Ne qui iudex ſit, arbitrium recipere eius rei de qua iudex eſt, ſiue ſe promitti iubeat, *l.* 9. *de arbitr.* Ne minor annis viginti iudicare cogatur, *Lege* 41. *D. de arbitr.* Vt Saturnalibus triduo feriæ ſeruarentur. *Macrob. lib.* 1. *cap.* 10. Eadem etiam latam opinatur Hotoman. vt certus patronorum numerus eſſet. *Meminit Aſconius in argumento pro Scauro.* Et ſi quis reus vel accuſator domum iudicis ingrediatur, per legem Iuliam iudiciariam in legem ambitus committit, *l.* 1. *D. de ambit.* Item ne iudices ſuo anno in alienas ædes ingrediãtur. *Dio lib.* 54.

Iulia CADVCARIA. Tulit (*vt exiſtimat Hotomanus*) idem: & eiuſdem legis hæc duo fuere capita, Vt ſi nemo ſit, ad quem bonorum poſſeſſio pertinere poſsit: aut ſit quidem, ſed ius ſuum omiſerit, bona publicentur. *Vlpian. cap. Inſtitut.* 28. *Idem leg.* 4. § *eodem. Digeſt. de fideicomm. libert.* Quare & ſi caducearis legibus bona delata ſint, idem erit probandum. Sic enim locum hunc nobis reſtituit. *Iacob. Cuiac.* Eandem legem ſignificat Iulianus, *leg.* 96. §. 1. *Digeſt. legat. & fideicomm. lib.* 1. Quoties lege Iulia bona vacantia ad fiſcum pertinent, & legata & fideicommiſſa præſtantur.

Iulia, DE ADVLTERIIS. Tulit idem. Si quis ſtuprum adulteriúmque faceret, ſciens, dolo malo. *Sueton. in Auguſt. & Iuriſconſ. titul. ad leg. Iul. de adulter. Cornel. Tacit. lib.* 2. Huius caput etiam hoc fuit, Ne maritus dotale prædium inuita vxore alienet: néve id etiam eius voluntate oppigneret, *Paulus lib. Sentent.* 2. *cap.* 1. 21. *& Iuſtin. ſub titul. quibus aliena. licet. in princip. & de eo plenè Cuiac. ad leg. ſi marito, Digeſt. de fund. dot.*

Iulia THEATRALIS. Tulit idem. Vt equitibus Roman quibus ipſis parentibúſve equeſter cenſus vnquam fuiſſet, in quatuordecim ordinibus leg Roſcia Theatrali conſtitutis conſidere liceret. *Suet. in Aug.* Plin. *l.* 33. *c.* 2.

Iulia SVMPTVARIA. Tulit idẽ. Vt profeſtis diebus ducentos nummos in conuiuiis conſumere liceret: Calendis, Idibus, Nonis, & aliis quibuſdam feſtiuis trecentos: nuptiis autem & repotiis H-S. millies. *Gel. li.* 2. *c.* 24.

Iulia, DE MANVMISSIONIBVS. Tulit idem. Vt Imperator, cùm ſeruum manumittit, non vindicta imponat, ſed ſimpliciter liberum eſſe iubeat. *Paulus l.2.apud eum.* 14. *Digeſt. de manu miſſ.* Qua lege tam manumiſſoris, quàm manumiſſi ętatem definiuit, iuráque quibus patroni aduerſus libertos vterentur, conſtituit. *Dio.lib.*55.

Iulia, DE VENENO *Nominatur à Suetonio in Nerone.*

Iulia PECVLATVS. Tulit idem. Ne qui ex pecunia ſacra, religioſa, publicáve auferat, néve intercipiat, néve in rem ſuam vertat: néve faciat quo quis auferat, intercipiat, vel in rem ſuam vertat, niſi cui vtique lege licebit: néve quis in aurum, argentum, æs publicum quid indat, néve immiſceat: néve quo quid indatur, immiſceatur, faciat ſciens dolo malo, quò id peius fiat *Vlpianus l.* 1. *Digeſt. eod.*

IVLIA, De reſiduis. Tulit idem. Ne quis eam pecuniam: quæ in vſum publicum erogari, vel in ærarium inferri debuit, priuatim retineat, *l.2.D.ad l.Iul. pecul.*

IVLIA TITIA, de tutoribus. Tulere. Vt prouinciarum præſides mulieribus pupilliſve tutores non habentibus, tutores darent. *Iuſtin. Inſtit. de Attil. tut. & Vlp.c.Inſtit.*11.

IVLIA, de ceſſione bonorum. Tulit. Vt qui ſine dolo ſuo malo æri alieno ſatiſfacere non poſſet, bonis ſuis cedendo liberaretur, *l.*4. *Cod. qui bon.ced.poſſ. & in C.Thc.lib.*4.*tit.qui bonis ex lege Iulia cedere poſſint.*

IVLIA & SEMPRONIA, de limitibus Tulere. Vt per actuarios limites populo eundi ius eſſet, ſicut per viam publicam. Hyginus in lib. de limit.conſtit. Apud Frontinum autem Tiberij Cæſ.conſtitutio legitur, ex qua hæc ſumpſimus: Eſt & aliud monumentum, quod non longè ab ædibus vel itinere publico conſtitutum: id eſt, iuxta legem Semproniam & Iuliam, quod cardinibus & Decumanis conſtitutum eſſe monſtratur. quod rationem finium recipere videtur: id eſt, concurrentium linearum, atque ſecantium ſe inuicem, & ordinem in vtroque cuſtodit, limitum rationem diſcernens.

IVLIA MISCELLA, de teſtamentis. Tulit. Vt coniugi ſuperſtiti legatum ſibi à demortuo ea lege, ne iterum nuberet, ita capere iuſſus eſſet, ſi intra annum (luctus nondum erat præfinitus annus) iuraret ſe liberorum quærendorum cauſſa velle nubere. *Iuſtinianus in tractatu de indicta viduitate, & lege Iulia Miſcella tollenda. lib. Cod. 6. titul.* 40. *& Nouell.conſtit.*22. vbi Iuſtin. Iulium Miſcellam huius legis auctorem nominat. Alij tamen Miſcellam malunt dictam, quòd id legis Iuliæ caput, tam ad virum quàm fœminam pertinebat, *l.*3.*Cod. de indict.vid.tollen.* Capit igitur ex ea lege vir mulierve hæreditatem, aut legatum intra annum, etiamſi ſecundum matrimonium contrahat, ſiue à coniuge, ſiue ab extraneo hæreditas aut legatum relictum ſit ſub conditione viduitatis. Poſt annum non capit, niſi præſtita cautione Mutiana, quæ ſolet interponi in omnibus conditionibus, quæ morte legatariorum finiuntur: ſiue quæ in non faciendo concipiuntur, qua caueat ſe non coiturum ſecundas nuptias: & ſi coierit, redditurum legatum cum fructibus medij temporis, *l. Mutianæ leg.hæres. §. qui poſt.l.Titio fundus. Digeſt. de conditio. & demonſtratio.leg.cùm filius. §. qui Mutianam. Digeſt. de legat.* 2. De hac lege etiam eſt *leg.vltim.Digeſt.de ſtatulib.* Hanc autem ſuſtulit Iuſtinian. *dict. tit. de indict.vid. tollen.*

IVLIA Plautia, de vſucapionibus, Vide Iulia de vi, & Plautia de vi. Ne res vi poſſeſſas vſucapere vllo tempore liceret. *Iuſtin.de vſucap.lib.Inſtit.*1.

IVNIA, de Regio, & Conſulari Imperio. Tulit L. Iunius Brutus ſolus Conſul, Anno 243. Vt imperium Tarquinio abrogaretur, vt ipſe idem cum coniuge ac liberis, itémque omnes Tarquiniæ gentis exularent: Vt capitale eſſet, ſi quis de iis reuocandis mentionem faceret: vt Regio imperio abrogato, Conſules duo regia poteſtate quotannis comitiis centuriatis à populo crearentur. *Dionyſ.lib.*4.*Liu.lib.*2.

IVNIA, de Tribus pleb. Vide Sacrata.

IVNIA LICINIA, de legibus. Tulere D. Iunius Silanus, & L. Licinius Murena Coſs. Anno ab vrb. condi. 691. Vt iis, qui trinundinum in ferenda lege non ſeruaſſent, grauiores quàm lex

Cæci-

Cęcilia & Didia ſanxiſſet, pœnæ irrogarentur. *Cicer. Philipp.* Vbi, inquit, lex Cæcilia & Didia? Vbi promulgatio trinundinum? Vbi pœnæ recenti lege Iunia & Licinia? *Idem Epiſtol. ad Attic. l.1. & 4. & Vatiniana interrogatione, & pro domo ſua.*

IVNIA NORBANA, de libertinis. Tulere M. Iunius Silanus, L. Norbanus Balbus Coſſ. Anno 771. Vt ij ſerui, qui neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento, ſed aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, ſed eodem iure, quo Latini coloni eſſent. Vt ſi Latinus ciuem Romanam, vel Latinam vxorem duxerit, teſtatione interpoſita, quòd liberorum quærendorum cauſſa vxorem duxerit, poſtea filio filiáve nato natáve, & anniculo facto, poſſit apud Prætorem vel Prçſidem prouincię cauſſam probare, & fieri ciuis Romanus, tam ipſe, quàm filius filiáve eius, & vxor, ſcilicet ſi & ipſa Latina ſit. Vt Latinorum legitimę ſucceſſiones nullæ prorſus eſſent: ſed eorum bona manumiſſores, tanquam ſeruorum peculia ſibi haberent. Vt liberti ius ciuitatis Roman. non antè haberent, quàm ius aureorum annulorum, aut natalium reſtitutionem à principe impetraſſent. *Vlpian. in Inſtitutio. tit. 3. Iuſtinia. §. 5. de ſucceſſ. liber. Idem Nouel. 78.*

IVNIA annalis, vide Villia annalis.

IVNIA VELLEIA, de hęredum inſtitutione. Tulere. Vt qui teſtamentū faceret, omnem virilis ſexus, qui ei ſuus hæres futurus erit, cùm naſceretur, inſtituendi, exhæredandíve poteſtatem haberet, etiamſi viuo teſtatore naſceretur. item, Vt ſi quis ex ſuis hæredibus ſuus hæres eſſe defineret, liberi eius, & cæteri in locum ſuorum ſui hæredes ſuccederent. *Scæuola l. Gallus 29. de liber. & poſthum.* Vel ſic: Vt qui teſtamentum faceret, omnes eos virilis ſexus neceſſariò inſtitueret hęredes, qui, cùm naſcerentur, ei hæredes ſui futuri eſſent, eorúmque in locum liberi ſuccederent: qui niſi inſtituti eſſent, aut ſi exhæredati, ad exemplum poſthumorum, eſſent, teſtamentum ne valeret. Duplex itaque in hac lege caput fuit, primum, vt mortuo filio, nepotes nondum nati, poſſint inſtitui: item vt, viuente filio, naſcituri nepotes poſſint inſtitui, ſi, auo viuente, & mortuo filio naſcantur: ne facti ſui, cùm naſcentur, ſi ſe præteritos inuenerint, rumpant teſtamentum. Altero capite cautum eſt, vt nepotes iam nati, viuente filio, ab auo hæredes inſtituantur, vel nominatim exhęredentur: ne fortè mortuo poſt teſtamentum filio, facti ſui hæredes, ad exemplum poſthumorum teſtamentum infirment. Cuiac. pro Iunia, Iulia legendum cenſet, corruptéque, vbi huius fit mentio, Iunia legi, *ad l. Gallus. ff. eod. vide §. poſthumorum. Inſtit. de exhære. liber.*

Iunia PETRONIA, de libertate. Tulere C. Iunius Cęſonius, Petronius Turpillianus Coſſ. Anno 813. Vt ſi diſſonantes pares iudicum exiſtant ſententiæ pro libertate pronuncietur. *Hermog. l. 24. ff. de manumiſſ.* Ab eodem quoque Petronio lex Petronia de ſeruis infrà ſuo loco numeratur.

L

LABIENA, de ſacerdotiis. Tulit T. Labienus Tribun. pleb. Cicerone, Antonio Coſſ. Anno 690. Vt ius creandorum ſacerdotum penes collegia eſſet, ex veteri lege Domitia, quam lex Cornelia abrogarat. *Dio lib.* 37. Vide Domitia lex.

LÆTORIA, de minoribus. Tulit. Vt iis, qui furioſi vel prodigi eſſent, curatores darentur: qui eos circumſcripſiſſent, iudicio publico tenerentur. *Cic. de Offic. 3. de natu. deorum. 3. & Capito. in Anton. Philoſ.* Ne à minoribus viginti quinque annis ſtipulari liceret: hoc eſt, ne ſtipulatione obligari poſſent. *Sueton. in quarto Prætorum apud Priſcianum lib.* 8. Et hoc illius caput, vt exiſtimat Hotomanus, Plautus ſignificat in Pſeudolo, vbi Callidorum adoleſcentem ſic loquentem facit: *Nimis ſum miſer: nummum nuſquam reperire argenti queo. Ita miſer & amore pereo, & inopia argentaria. Perij, annon?tum lex me perdit quina vicenaria. Metuunt credere omnes.* Profertur in eandem ſententiam à Conſtantino, *in l. 2. C. Th. de donationibus.*

LÆTORIA, de plebeiis magiſtratibus. Vide Publilia Lætoria.

LICINIA de fenore. Tulit T.C.Licinius Stolo Trib. pleb.Furio, Clœdio, &c.Trib.mili. Anno376. Vt deducto eo de capite, quod vſuris pernumeratum eſſet, id quod ſupereſſet, triennio æquis portionibus perſolueretur. *Liuius lib.6.* Eſt & alia Licinia de fenore, lata à Licinio Lucullo, Aſiæ proconſule, ad leuandam ære alieno prouinciam lata. Ne ſupra centeſimam iure fenoris ſolueretur: Ne maiores eſſent vſuræ, quàm quibus veteri iure pecuniæ antea credebantur: Ne creditoribus à debitore fenoris nomine plus omninò liceret accipere, quàm quanta fructuum creditori quarta pars eſſet.

LICINIA, de magiſtratibus è plebe creandis. Tulit idem C. Licinius Stolo. Ne tribunorum militum comitia fierent, ſed conſulum, & vtique alter ex plebe crearetur *Liuius lib.6.*

Licinia AGRARIA. Tulit idem, Æmilio, Valerio, &c.Tri.mili.Anno377. Ne quis plus quingenta iugera agri, centum pecoris maioris capita, quingenta minoris poſſideret, *Varr. lib. de re Ruſti.*1.*Columel.lib.*1.*capit.*3 *Liuius lib.6.Appia.de bellis ciuil.lib.*1. *Gellius lib.* 20. *cap.* 1. *Valerius lib.*8.*cap.6.Plinius lib.*18.*cap.* 3. *Velleius libro* 2. *Plutarchus in Camillo, & in Gracchis.* Videtur de ſeptem iugeris viritim diuidendis cauiſſe. Nam *Columella lib.* 1. Poſt exactos, *inquit*, Reges Liciniana illa ſeptem iugera, quæ plebis Tribunus viritim diuiſerat, maiores quæſtus antiquis retulere, quàm nunc nobis ampliſſima veruacta.

LICINIÆ legis, ne communi diuidundo quis alienata re experiatur, fit mentio apud Marcianum, l.fin.de alien. iud.mut. Si quis, inquit, iudicij communi diuidundo euitandi cauſſa rem alienauerit, ex lege Licinia interdicitur ei, ne communi diuidundo iudicio experiatur.

LICINIA ſumptuaria. Tulit P.Licinius Craſſus Diues Conſ.cum Cn. Lentulo, Anno 656. Vt Kalendis, nonis, nundinis Romanis cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſſa conſumere liceret: nuptiis ducenos, cæteris verò diebus, qui excepti nō eſſent, tricenos: cum & carnis aridæ pondo tria. & ſalſamentorum pondo libram concederet. quod autem è terra, vite arboréve natum eſſet, id impunè conſumere liceret. *Macrob. lib.*3.*cap.*17.*Gell.lib.*2.*cap.* 24. *Cicero lib.*7.*Epiſtol.ad Gallum, Epiſt.* 27. Et Feſtus, Centenariæ cœnæ dicebantur, in quas lege Licinia non plus centuſſibus præter terræ nata impendebatur: id eſt, centum aſſibus, qui erant breues nummi ex ære.

LICINIA, de ludis Apollinaribus, Tulit P.Licin.Varus, Prætor vrb. Claudio, Quinctio Coſſ. Anno 545. Vt ludi Apollinares, qui die incerta fiebant, in perpetuum in ſtatam diem vouerentur. itaque ipſe primus ita vouit, fecítque ante diem tertium nonas Quintiles. is dies deinde ſolēnis ſeruatus. *Liui. li.* 27.

LICINIA CASSIA, de bello Perſei. Tulere Licin. Caſſius Coſſ. Anno 582. Vt quod Perſeus Philippi filius, Macedonum Rex, aduerſus fœdus cum patre Philippo ictum, & ſecum poſt mortem eius renouatum, ſociis populi Ro. arma intuliſſet, agros vaſtaſſet, vrbéſque occupaſſet: quódque belli parandi aduerſus pop.Rom. conſilia ineſſet, arma, milites, claſſem eius rei cauſſa comparaſſet: vt niſi de iis rebus ſatisfeciſſet, bellum cum eo iniretur. *Liuius lib.*42.

Licinia Caſſia, DE TRIBVNIS MILITVM. Tulere iidem Coſſ. Ne Tribuni militū eo anno ſuffragiis crearentur, ſed Conſulum, Prætorúmque in iis faciendis iudicium arbitriúmque eſſet. *Liuius lib.*42.

LICINIA & MVTIA, de peregrinis. Tulere L. Licinius Craſſus, & Q. Mutius Scæuola Coſſ. Anno 658. Vt ſocij Latini, Romanæ ciuitatis iure priuati, ſuas in ciuitates redigerentur. *Aſcon. in Cornel & pro Scauro Cicer.in Bruto.& lib. de Offic.*3.*de Orat.*2.*pro Cornel.Balbo,& pro Sextio. Appia. lib.*1.

LICINIA, de ſodalitiis. Vt in ſodalitiis iudices ab accuſatore ex tribubus ederentur. *Cic.in Orat.pro Plancio. & lib. Fami.Epiſt.* 9

Licinia ÆBVTIA, de legum latoribus. Tulere. Vti poteſtas nulla curatione non modò iis, qui de aliqua curatione, aut poteſtate tuliſſent, ſed nec eorum collegis cognatis affinibus mandaretur. *Cice.in Orat.*2.*contra Rullum, & in Orat. pro domo ſua.* Sunt tamen, qui duas leges conſtituant, alteram Liciniam, aliam Æbutiam, quæ eiuſdem generis fuerint.

LICI-

LICINIA rogatio, de ſacerdotiis. Promulgauit Q. Licinius Craſſus. Vt ſacerdotũ cooptatio ab ipſorum collegio ad populum transferretur. *Cic. in Lælio.*

LICINIA Iunia, de legibus, vide Iunia Licinia.

LIVIA, de Coloniis deducendis. Tulit M. Liuius Druſus Trib. pleb. Domitio, Fannio Coſſ. Anno 631. Vt duodecim coloniæ deducerentur, & ſingulis tria ciuium millia aſsignarentur. *Plut. in Gracchis.*

LIVIA, de decemuiris. Tulit. Vt decemuiri crearentur, qui agros diuiderent. Eſt autem lata poſt captam Carthaginem, vnà cum Rubria, de agris in Africa diuidundis. Harum fit mentio in tabula ænea, *cuius meminit Manutius.*

Liuia, DE SOCIIS LATINI NOMINIS. Tulit idem. Ne quem Latini nominis virgis in exercitu cædi liceret. *Plut. ibidem.*

Liuia, DE VECTIGALIBVS. Tulit idem. Vt pauperibus, quibus agri diuiderentur, vectigal quod ex lege Sempronia pendebant, remitteretur. *Plutar. ibidem.*

Liuia, DE RE NVMMARIA. Tulit idem. Vt octaua æris pars argento miſceretur. *Plin. lib.* 33. *c.* 3.

LIVIA iudiciaria. Tulit M. Liuius Druſus Tribu. pleb. L. Martio Philippo, Sex. Iulio Cæſare Coſſ. anno 662. Vt æqua ex parte iudicia penes Senatum & equeſtrem ordinem eſſent, id eſt, 300. equites, & 300. ſenatores. *Aſco. in Cornelianam. Cice. de Orat.* 3. *Florus in Epit.* LXXI. Appianus autem rem ſic explicat: τῶν βουλευτῶν διὰ τὰς στάσεις τότε ὄντων μόλις ἀμφὶ τῶν τριακοσίων, τοσούσδε ἑτέρους αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο ἀριστίνδην προσκαταλεγῆναι, καὶ ἐκ τῶν δὲ πάντων εἰς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια, εὐθύνας τε ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι δωροδοκίας προσέγραφον· ἐγκλήματος ἴσα δὴ καὶ ἀγνοουμένου, διὰ τὸ ἔθος τῆς δωροδοκίας ἀνέδην ἐπιπολαζούσης. Cùm per id tempus propter ſuperiores ſeditiones vix trecenti ſenatores eſſent, totidem ex equeſtri ordine arbitratu bonorum virorum delectos ipſis adiunxit, vti deinceps ex hiſce omnibus iudices legerentur: vtque de pecunia ob rẽ iudicandam accepta cauſſam dicere cogerentur: quod crimen conſuetudine iam pro nullo numerabatur, cùm largitiones ſine vllo pudore increbuiſſent. *Hæc ille lib. de bell. ciuil.* 1.

Liuia AGRARIA. Tulit idem. Vt Semproniæ leges de agris populo diuidendis valerent.

Liuia FRVMENTARIA. Tulit idem. Vt Sempronia lex de frumento plebi ex publico viritim dando valeret.

Liuia, DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit idem. Vt lex Sẽpronia ea de re valeret.

Liuia, DE SOCIIS. Tulit idem. Vt ſociis omnibus ius ciuitatis Romanæ daretur: quod ante ipſum M. Fuluius Coſ. tentaret. Liuius tamen in perferenda lege occiſus eſt. *Appianus de bello ciu. c. Florus, & Cicero de legib.* 3.

LVTATIA, de vi publica. Tulit Q. Lutatius Catulus Coſ. cum C. Mario, Anno 647. Vt de ſeditioſis conſceleratiſque ciuibus, qui armati Senatum obſederint, magiſtratibus vim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie eam diebus feſtis, ludiſque publicis quæreretur. *Cicero pro Cælio.* Hac damnati ſunt, qui de Catilinæ ſociis in vrbe remanſerant, vt idem in eadem teſtatur. ideóque *in Orat. quæ in Cic. Salluſtij nomine inſcribitur,* fortè pro Plautiæ, Lutatiæ legendum, cùm eo loco de coniuratorum damnatione verba fiant poſt eius conſulatum.

M

MAMILIA, de limitibus. Eius aliquot locis mentio fit in libro de agrorum conditionibus, *conſtatque ex Aggeno Vrbico, & lib. Cic. de legib.* 1. *& Bruto*, eam in finibus agrorum quinque aut ſex pedum latitudinem præſcripſiſſe, quos vſucapi vetaret. In libello verò Variorum auctorum eidem volumini ſubiecto, Mamilia, Roſcia, Peducea, Alliena, Fauia nominãtur: ſed capita trium duntaxat poſtremarum legum referuntur: quia neque de quinque pedum præſcriptione mentio vlla fit: & hæ notæ, K. L. 3. item 4. & 5. caput legis tertiæ, quartæ & quintæ ſubſcribi tantùm ſignificant: quas ſuum in locum referemus. Ex Cicerone apparet, hanc legem finibus regundis ſingulos arbitros conſtituiſſe. Tulit C. Mamilius Tribunus plebis, qui propterea Limitanus, ſeu Limetanus dictus eſt. *Salluſt. in Iugurth.* hunc

Mamilium Tribun. pleb. nominat, & in nummo argenteo ſic ſcriptum teſtatur Manutius in Sall. C. MAMIL. LIMETAN.

MAMILIA, de Senatoribus à Iugurtha corruptis. Tulit idem Sp. Poſthumio, Qu. Minutio Coſſ. Anno 643. Vti quæreretur in eos, quorum conſilio Iugurtha Senatus decreta neglexiſſet, quíque ab eo in legationibus aut imperiis pecunias accepiſſent: qui elephantos, quíque perfugas tradidiſſent, item qui de pace aut bello cum hoſtibus pactiones feciſſent. *Salluſt. in Iugurt.*

MANIA, Vide Menia.

MANILIA, de bello Mithridatico. Tulit C. Manilius Tribunus plebis, M. Lepido. L. Volcatio Coss. Anno 687. Vt belli Mithridatici adminiſtratio Cn. Pompeio mandaretur. Vt Prouincia vniuerſa, cui Lucullus præfuerat, omnéque ipſis imperium, exercitus, & copiæ Pompeio darentur: & hoc amplius Bithynia adiungeretur, cui Glabrio præerat: claſſis item & copiæ omnes maritimæ, quas ipſe initio belli Piratici habuerat: omnes præterea prouinciæ, quibus ſolis lege Gabinia non præfuerat, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis ſuperior, & Armenia. Cicer. pro lege Manilia, Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridat. *Florus Epitomes centeſimo. Dio libro vigeſimo ſexto.*

MANILIA, de ſuffragiis libertinorum. Tulit idem. Vt libertinis id omnibus tribubus ſuffragium eſſet. *Vide Cice. in Miloniana, & Aſconium.*

MANILIÆ leges venalium vendendorum, ab Antonio dicuntur *in lib. de Orat.* 1. pro Cautiones, *vt apud Catonem,* Lex vini vendendi, oleæ faciendæ.

MANLIA, de viceſima. Tulit C. Manlius Cos. cum C. Martio, Anno 396. Vt ij qui manumitterentur, fortunarum ſuarum viceſimam ærario darent. *Liuius libro 7.*

MANLIA, de ſacerdotiis. Tulit P. Manlius Tribun. pleb. L. Furio, M. Marcello Coſſ. Anno 557. Vt propter ſacrificiorum multitudinem Treſuiri Epulones crearentur: cùm eſſent ipſi à Numa, vt etiam ludorum illud epulare ſacrificium facerent, inſtituti. Ius præterea togæ prætextæ habendæ, item vt Pontifici eiſdem eſſet. *Cice. de Orat. 3. Liuius 33.* Vbi tamen pro P. Manlius, T. Romuleius legitur: quod Car. Sigonius ex coniectura emendauit.

MANLIA, de C. Mario. Tulit L. Manlius Trib. pleb. C. Mario, L. Caſſio Coſſ. Anno 646. Vt eidem C. Mario prouincia Numidia mandaretur.

MARTIA Atinia, de pace Macedonia, Tulere Q. Martius, C. Atinius Tribu. pleb. Furio, Claudio Coſſ. Anno 557. Vellent iuberéntne cum Rege Philippo pacem eſſe? omnes quinque & triginta tribus, vti rogas, iuſſerunt, *Liuius lib. 33.*

MARTIA, de magiſtratibus. Tulit Martius Cenſorinus, Ne cui bis cenſuram gerere liceret. *Plutarchus in Coriolano.*

MARTIA, de Statellis. Tulere M. Martius Sermo, & Q. Martius Sylla, Tribu. pleb. Popilio, Ælio Coſſ. Anno 581. Vt qui ex Statellis (Liguriæ populis) deditis in libertatem reſtitutus ante Kalendas Sextiles primas non eſſet, cuius dolo malo is in ſeruitutem veniſſet, vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rẽ quæreret, animaduerterétque. *Liuius lib. 42.*

MARIA, de ſuffragiis, Tulit C. Marius Tribun. pleb. L. Cæcilio, L. Cotta, Coſſ. Anno 634. Vt pontes, per quos ſuffragia in comitiis ferebantur, anguſtiores fierent, ne quis illic qui ſuffragium ferret, conſiſtere poſſet ad appellandum rogandúmque. *Cicero de legib. 3. Plutarchus in Mario.*

MARIA, de re nummaria. Tulit M. Marius Gratidianus Prætor, L. Sylla Dictatore. Vt nummi certa tum excogitata ratione probarentur. Iactabatur enim temporibus illis nummus, ſic vt nemo ſcire poſſet, quid haberet, *Cicero de off. 3. Plinius lib. 33. c. 9.* qui legem hanc nominatim appellat, cùm Cicero Prætoris edictum de Roſtris promulgatum fuiſſe ſcribat. Hic autem ille Marius eſt, cuius caput Catilina per vrbem tulit: quod ei inuidioſiſsimè obiicit Cicero.

MARIA Porcia, de Triumpho. Tulere L. Marius, M. Cato Porcius Tribun. pleb. Vt pœna afficerentur ij, qui aut hoſtium occiſorum in prælio, aut amiſſorũ ciuium falſum numerum literis ſenatui retuliſſent. Vt cùm primùm vrbem intraſſent, apud Quæſtores vrbanos iurarent,

rent, de vtroque numero verè ab iis Senatui ſcriptum eſſe. *Valerius lib.2.c.de iure triumph.*

MEMMIA, de Iugurtha Romam euocando. Tulit C. Memmius Trib. ple P. Scipione Naſica. L. Beſtia Calpurnio Coſſ. Anno 643. Vt L. Caſsius Prætor ad Iugurtham mitteretur, cúmque interpoſita fide publica Romam duceret, quò faciliùs indicio regis, Scauri & reliquorum, quos pecuniæ captæ arceſſebant, delicta patefierent. *Salluſt. de bello Iugurth.*

MEMMIA, de reis poſtulandis. Tulit. Vt eorum, qui Reipublicę cauſſa abeſſent, nomina ne in reos reciperentur. Vt Calumniatoribus pœna conſtituto iudicio imponeretur. *Valer. Maxim. lib. 3. ca. 7.* Calumniatori autem hac in lege in fronte imprimebatur litera, qua indicabatur calumniatum eum eſſe. *Cice. pro Sex. Roſcio*, literarum illam, cui vos eo vſque inimici eſtis, vt etiam calumnias oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt poſtea neminem alium, niſi fortunas veſtras accuſare poſſitis. *Huius etiã meminit Papin. l.13. de teſtib. lege* 1. §. 1. *Ad S.C. Turpil.* Legitur tamen Remmia. *Plinius in Panegyrico de delatoribus loquens:* Neque vt antea exanguem illam, & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis, & notas ſuas rideant.

MENENIA SEXTIA, de mulcta. Tulere T. Menenius, P. Sextius Coſſ. Anno 301. Auctor *Feſtus li.*14. cuius verba ſic legit Hoto. Peculatus furtum publicum dici cœptum eſt, à Pecore, quia ab eo initium eius fraudis eſſe cœpit, ſiquidem ante æs aut argentum ſignatum ob delicta pœna grauiſsima erat duarum ouium, & triginta boum: quæ pecudes poſtquã ære ſignato vti cœpit populus Ro. Tarpeia lege cautum eſt, vt bos centuſsis, ouis decuſsis æſtimaretur. Eam legem ſanxere T. Menenius Lanatus, & P. Sextius Capitolinus Coſſ.

MENIA, de auctoritate Patrum. *Nominatur à Cicerone in lib. de claris Orat.* Eáque videtur eſſe, quæ *apud Feſtum lib.* 14. Minia nominatur, in dictione, Prorſus: & apud Nonium fortaſſe, in voce Sugillare: vbi ait, Sugillare, occludere. Varro Geminis, contra lex Mania eſt in pietate, ne filij patribus luci clara ſugillent oculos. Alludere videtur ad patrum nomen, quo lex Menia Patritios intelligebat.

MENIA de ciuitate. Tulit. Vt ex alterutro peregrino natus, deterioris parentis conditionem ſequatur. *Vlpia. cap. Inſti.* 5. Et hanc idem *in l. lex natura.* 24. *de ſtat. hom.* in ſpecialem legem intelligit.

METELLA, de fullonibus, vide Cæcilia, de fullonibus.

MINVTIA. Meminit *Feſtus lib.*13. in voce, Oſi ſunt.

MINVTIA, de Triumuiris menſariis. Tulit Minutius Trib. pleb. Æmilio, Terentio Coſſ. Anno 137. Vt propter penuriam argenti Triumuiri menſarij crearentur. *Liuius lib.*23.

MVNERALIS Lex vocata eſt, qua Cincius cauit, ne cui liceret munus accipere. *Feſtus*, qui Plauti verſus citat, quos in Cincia retulimus.

O

OGVLNIA, de ſacerdotiis. Tulere Q. & Cn. Ogulnij Trib. pleb. M. Valerio, Qu. Appuleio Coſſ. Anno 454. Vt cùm quatuor Augures, quatuor Pontifices ea tempeſtate eſſent placerétque augeri ſacerdotum numerũ, quatuor Pontifices, quinque Augures, de plebe omnes allegerentur. Ita deinceps octo Pontifices, nouem augures fuerunt, *Liuius lib.*10.

OPPIA, de matronarum cultu, vel mundo muliebri. Tulit C. Oppius Tribun. pleb. Q. Fabio, T. Sempronio Coſſ. Anno 540. in medio ardore belli Punici ſecundi. Ne qua mulier plus ſemuncia auri haberet: neu veſtimento verſicolori vteretur: neu iuncto vehiculo in vrbe oppidóve, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſſa veheretur. *Liuius lib.* 34. *in princip. Tacitus lib.*3. *& Val. Max. lib.*9. *c.*1. Ea tamen poſt viginti annos, antiquata eſt, auctoribus M. Fundanio, & L. Valerio, Trib. pleb.

OPTIMA LEX, cùm nominabatur in magiſtro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellabatur, quàm pleniſſimum poſſet ius eſſe ſignificabatur. Vt fuit M. Valerij Marci, filij Voluſij nepotis, qui primus magiſter populi creatus

eſt. Poſtquam verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populum data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, Vt optima lege: vt potè imminuto iure priorum magiſtratuum. *Hæc Feſtus.* Idem alibi, In magiſtro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellatur, quàm pleniſſimum poſſet ius eſſet ſignificabatur. Poſtquam verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populũ data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, Vt optima lege: vtpotè imminuto iure priorum magiſtratuum.

ORCHIA, de numero conuiuarũ. Tulit C. Orchius Trib. pleb. Qu. Fabio, M. Claudio Coſſ. Anno 570. *Macr. lib. 3. c. 17. Feſtus lib. 13. in dictione*, Obſonitauere.

OVINIA Lex nominatur *à Feſto*, vbi de prætteritis agit ſenatorib. Vt cenſores ex omni ordine optimum quenq. curiatim in ſenatu legerent. quo factum eſt, vt qui prætetiti eſſent, & loco moti, haberentur ignominioſi.

P

PACVVIA, de menſis Auguſti nomine. Tulit Sextus Pacuuius Tribunus plebis Auguſto Imperatore, Vt qui menſis antea Sextilis vocabatur, quòd à Martio, qui primus olim fuerat, ſextus eſſet: iis deinceps Auguſtus ab Auguſto Imperatore diceretur. *Macrobius libr. Sat. 1. cap. 12.*

PAGANA LEGE in plerisque Italiæ prædiis cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes, torqueant fuſos aut omninò detectos ferant: quoniam aduerſetur id omnium ſpei, præcipuéque frugum. *Plin. lib. 28. c. 2. ad fin.*

PAPIA, vide Pappia.

PAPIRIA Iulia, de mulctarum æſtimatione. Tulere L. Papirius, L. Iulius Coſſ. Anno 324. *Liuius libro 4. Vide Ateria.*

PAPIRIA, de nexu, vide Petilia.

PAPIRIA, de ciuitate. Tulit L. Papirius Pr. Vt Acerranis ciuitas ſine ſuffragio daretur, Cornelio, Domitio Coſſ. Anno 421. *Liuius lib. 8.*

PAPIRIA, de ſuffragiis. Tulit C. Papirius Carbo Tribunus plebis Popilio, Rupilio Coſſ. Anno DCXXI. Vt in iubendis legibus, aut vetandis, populus tabella ſuffragium ferret. *Cicero de legib. tertio*

PAPIRIA, de triumuiris capitalibus, aut potiùs Monetalibus. Tulit L. Papirius Tribunus plebis: Vt qui prætor fieret, qui inter ciues ius diceret, Treſuiros capitales (Monetales legit Hotom.) populum rogaret: qui ſacramenta liga totum exigeret, iudicarentque: eodémque iure eſſent, vti quos ex legibus, plebiſve ſcitis exigere iudicaréve oporter. *Hæc ex Feſto in libro 17. voce*, Seſtertius.

PAPIRIA, de conſecratione. Tulit idem Ne iniuſſu plebis ædes, terram, aram, aliámve rem vllam conſecrare liceret. *Cic. pro domo ſua.*

PAPIRIA, de refectione Tribu. pleb. Tulit C. Papirius Carbo Tribu. pleb. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Coſſ. Anno 560. Vt eundem Trib. pleb. quoties quidem vellet, creari liceret. quæ tamen perlata non eſt. *Florus lib. 58. & Cicero in Lælio.*

PAPIRIA, de re nummaria. Tulit, *vt cenſet Hoto.* idem L. Papirius Tribu. pleb. Vt aſſes, qui vnciales erant, ſemunciales fierent. *Plinius lib. 33. c. 3.*

PAPPIA, de ciuitate. Tulit C. Pappius, Trib. pleb. Cotta, Manlio Coſſ. Anno DCXXCIIX. Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. *Cicero de Off. 3. Pro Balbo, pro Archia,* Dio *lib. 37.*

PAPPIA, de Veſtalis capiundi ritu. Tulit. Vt Pont. Max. arbitratu virgines è populo viginti legantur, ſortitióque in concione ex eo numero fiat. *Gellius lib. 1. cap. 12.*

PAPPIA, de ſociis. Tulit. Vt ſocij Latini in ſuas ciuitates redigerentur. Vt iudicium ſociis & ciuitatibus exteris cõſtitueretur, repetundi eius cauſſa, qui in ciuitatis R. cenſum irrepſiſſet. *Valerius lib. 3. cap. 4. Cice. in Corneliana.*

PAPPIA decimaria. Tulit Auguſtus. Vt ſi quis extraneus hæres inſtitutus fuiſſet, is priuſquàm hæreditatem adiret, viceſimam partem fiſco impendere teneretur: qua lege proximiores hæredes non tenebantur, *cuius etiam meminit Iuſtin. l. vlt. C. de edict. diui Adr. tol.* quod in totum ſuſtulit Gratianus Imp. vt affirmat Auſo. in Gratiarum actione. Aliud eius caput erat, vt ſi hæres inſtitutus viuente teſtatore, vel ante aditam hæredita-

hæreditatem deceſſiſſet, fiſco bona adicerentur. Et hoc ab Iuſtiniano ſublatum tit.C.de caduc.toll. Tertium, Vt vir & vxor, nullis ex eo matrimonio extantib. liberis, decimam ex teſtamento matrimonij nomine capere poſſint: ſi verò extent liberi ex alio matrimonio, pro vnoquoque ex liberis aliam decimam, & pro communi filio poſt nonum diem amiſſo aliam: pro duobus poſt nonum diem amiſſis duas: *quod explicat Vlpia. in fragm. titu. 15 & 16. Vide Cuiac. Obſeru. lib. 3 ca. 12.*

PAPPIA POPPÆA, de maritandis ordinibus. Tulere M. Pappius Mutilus, Qu. Poppæus. Secundus Coſs. ſuff. Auguſto Imperatore: vt conſtat ex Dione, apud quem Popilius legitur, pro Poppæus. Vt qui Senator eſſet, quive filius, nepos, pronepóſve ex filio vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ne quis eorum ſponſam vxorémve ſciens dolo malo haberet libertinam, aut eam quæ ipſa, cuiúſve pater, matérve artem ludicram facit, fecítve, néve Senatoris filia, neptíſve ex filio, proneptíſve ex nepote, filio nato, nata, libertino, eíve qui ipſe, cuiúſve pater matérve artem ludicram facit, fecitve, ſponſa nuptáve ſciens dolo malo eſſet. Vt ne quinquaginta annis minor ſexagenario nuberet: aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem: Vt patronis, qui ius trium liberorum habeant, contra tabulas teſtamenti liberti, aut ab inteſtato contra ſuos hæredes non naturales bonorum poſſeſſio detur. Vt patronę ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ trib. idem iuris detur, quod patronis ex edicto. Vt liberis ingenuę trium liberorum iure honoratæ idem iuris, quod ipſi patronæ tribuatur. Vt omnibus ingenuis, præter Senatoros, eorúmque liberos, vxores libertinas habere liceret. *Tacitus lib 3. Iuriſconſulti ſub tit. de ritu nupt. de vulg. ſubſtit. de iure patr. & aliis locis in numeris. Vlp. c. Inſti. 14. & 29. Dio li. 56. Vide leg. Iul. de marit. ordinibus. vbi plura diximus. Vide item Lactantium lib. 1 Inſti. c. 16. Sueto. in Claudio. cap. 23.* vbi Claudium refert caput vnum huius legis edicto abrogaſſe: quod de ſexagenariis loquitur: quod ſecutus eſt Iuſtin. *l. ſancimus. 2 C. de nupt. Vide Alex. ad Alex. lib. 4 cap. 22.*

PAPPIA, de iure patronatus. Tulit idem. Vt ex bonis eius, qui H-S. centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quàm tres liberos habebat, ſiue is teſtamento facto, ſiue inteſtatus mortuus erat: virilis pars patrono deberetur. Itaque cùm vnum quidem filium hæredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac ſi is ſine vllo filio filiáve inteſtatus deceſſiſſet: cùm verò duos duáſve hæredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: ſi tres reliquerat, repellebatur patronus. Item Vt libertus, qui duos liberos in poteſtate haberet, operarum obligatione liberaretur. *Iuſti. §. 1. de ſucceſ. liber. Et in Pād. ſub tit. de bonis liber. aliiſque locis compluribus.*

PEDIA, de vi & Cæſaris interfectorib. Tulit Q. Pedius Coſs. cum Auguſto Cæſare, Anno 611. Vt qui C. Cæſaris cędis auctores eſſent, iudicio conſtituto rei fierent, & damnatis aqua & igni interdiceretur. *Appia. lib. de bello ciui. 3. Sue. Nerone, & Galba, Velleius lib. 2.*

PEDVCIA, de inceſtu. *Nominatur à Cicerone de natu Deor. 3.*

PEDVCIA, de terminis. Tulit. In libello Variorum auctorum, De agrorum conditionibus his edita eſt verbis, quæ tamen aliqua ex parte correximus. Quæ colonia hac lege deducta, quódve municipium, pręfectura, forum, conciliabulū conſtitutum erit, qui ager intra fines eorum erit, ſi termini in eo agro ſtatuti nō erunt, quo in loco terminus non extabit, in eo loco is, cuius is ager erit, terminum deſtituendum curato: vtque rectè factum eſſe velit, magiſtratus qui in ea colonia, municipio, præfectura, foro conciliabulo iure dicundo præerit, facito vt fiat.

PESVLANIA, de damno à canibus illato Tulit. Vt ſi canis pauperiem fecerit, damnúmve dederit, in dominum actio detur, vt aut damni æſtimationem ſubeat, aut canem noxæ dedat. *Paul. Sen. li. 1. ca. 15.* In quibuſdam tamen exemplaribus Peſolonia legitur. Cuiac. Solonia reponit, vt ad Solonem referatur, de quo ſic Plutarchus: *ἔγραψε δὲ καὶ βλάβης τετραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦναι κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον.*

PETILIA PAPIRIA, de nexu vide POETILIA PAPIRIA.

PETILLIA, de peculatu. Tulit Q. Petilius Trib.pleb. Æmilio, Flaminio Coſs. Anno 556. Vellent, iuberent, quæra tur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho eſt, quique ſub eius imperio fuerunt: quod eius in publicum relatum non eſt, vti de ea re Ser. Sulpitius Prætor vrb. ad ſenatum referat. Omnes tribus vti rogat iuſſerunt. *Liuius lib.* 38.

PETRONIA, de ſeruis Tulit, vt exiſtimat Hoto. Petronius Turpillianus Coſs. cum Cæſonio Pæto, Anno 813. Ne dominis poteſtas eſſet ad beſtias depugnandas ſuo arbitratu ſeruos ſuos tradere. Vt ei, qui iure viri delatum adulterium non peregiſſet, nunquam poſtea referre hoc crimen liceret. *Modeſtinus l. 1. D. ad legem Cornel. de ſicar. Impp. l.* 15. *C. ad legem Iul. de adultr.* Ab eodem Petronio & collega Iunio, ſuprà Iunia Petronia numerata eſt.

PETRONIA, de peregrinis. Tulit. Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. *Cicer. lib. de Offic.* 3. Hanc *Feſtus li.* 16. in voce, Reſpublicas, eo loco ſignificat, vbi nunc P. Ennij de peregrinis legitur, *vt vult Hotomanus.*

PINARIA, de ambitu. Tulit L. Pinarius Trib.mil. cum collegis Anno 322. Ne cui album veſtimentum addere petitionis cauſſa liceret. *Liuius libro* 4. Lex tamen non tenuit, vt ex omnium temporum conſuetudine intelligitur.

PINATIA Furia de intercalando. Tulere L. Pinatius, L. Furius Coſſ. Eam antiquiſſimam, cui mentio Intercalaris adſcribitur, in columna ærea inciſam fuiſſe, *Varro ſcribit, teſte Macrobio, lib.* 1. *cap* 13.

PLAVTIA Iudiciaria. Tulit M. Plautius Siluanus Tribu.pleb. Cn. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone Coſs. Anno 664. ſecundo anno belli Italici, cùm equeſter ordo in iudiciis dominaretur. Vt tribus ſingulę ex eo numero quinos denos ſuffragio crearent, qui eo anno iudicarent ex eo factum eſt, vt Senatores quoque in eo numero eſſent & quidam etiam ex ipſa plebe. *Cic. in Orat. pro Cornelio, Epiſt. ad Att. lib.* 4. *& Aſcon.* Ex quo intelligitur, cùm equites ſoli iudicarent, xxx. tribus dediſſe ſingulas iudices xv. itaq; iudices 450. fuerunt: & iudicia inter tres ordines, ſenatoriũ, equeſtrem, & plebeium communicata ſunt.

PLAVTIA, de vi publica. Tulit idem. Vt de iis, qui vim publicam armatis hominibus feciſſent, quæſtio conſtitueretur. *Meminit Cic. de reſponſ. aruſp. pro Milone, lib. Epiſt. ad Q. Fratrem* 2. *& ad Attic.* 4. *Salluſt. in Catil. Aſcon. in Milon. & Calius ad Ciceronem libr. Epiſt* 8. Item, Ne rem vi poſſeſſam vſucapere liceret. *Iulianus, l.* 33. *§.* 2. *D. de vſuc. § furtiuæ. Inſt. de vſucap.* Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa poſſeſſione capi, quæ vi poſſeſſa fuiſſent: non etiam ex quibus vi quis deiectus fuiſſet. Huius legis mentio ſit in ea Oratio. quæ Salluſtij nomine in Cice. inſcribitur: corruptè tamen, meo iudicio, & pro Plautiæ, Lutatiæ legendum. Vide Lutatia, de vi publica.

PLAVTIA Papiria, de ciuitate. Tulere M. Plautius Siluanus, C. Papirius Carbo Tribu.pleb. Cn. Pompeio, L. Catone Coſs. Anno 664. Vt ciuitas iis daretur, qui fœderatis ciuitatibus adſcripti fuiſſent, ſi & cùm lex ferebatur, in Italia domicilium habuiſſent, & ſexaginta diebus apud Prætorem eſſent profeſſi. *Cicero pro Archia Poeta.*

PLÆTORIA, vide Lætoria.

PLÆTORIA, de iure dicundo. Tulit M. Plætorius Trib. ple. Vt Prætor Vrbanus qui nunc eſt, quique poſthac fuerit, duos lictores apud ſe habeto: iſq; ſupremum ad ſolis occaſum ius inter ciues dicito. *Cenſorin. lib. de die nat. c.* 19. *Varro lib. de ling.* 5. Sed poſtea lex Plætoria id quoq; tempus iubet eſſe ſupremum, quo Prætor in comitio ſupremam pronunciauit populo.

PLOTIA, de exulibus. Tulit Plotius Trib.ple. Vt qui Lepidum ciuili bello ſecuti, poſt necem Coſ. ad Sertorium confugerant, impunè in ciuitatem redirent. *Sueton. in Cæſare, Gell. lib.* 13. *c.* 3.

PLOTIA, & FLAVIA agrariæ. Tulere Trib.ple. Vt vel agri, quos à Senatu locupletes emiſſent, reddita poſſeſſoribus pecunia, plebi diuiderentur: vel, ſi neminem vetere poſſeſſione moueri Senatus vellet, alij agri ex pecunia, quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reciperetur, emerentur, & plebi quæ agros non haberet, partirentur. *Cic. lib. ad Attic.* 1. Has ideò iunxi, quod vtraque idem ſancitum fuerit.

PLOTIA Agraria. *Nominatur à Cicerone li. Epiſto. ad Att.* 1. *Epiſt.* Nihil mihi, Agraria,

Agraria, *inquit*, promulgata eſt à Flauio: ſinè leuis, eadem fere, quæ fuit Plotia.

POETELIA, de ambitu prima. Tulit C. Pœtilius Tribun. pleb. C. Fabio, & C. Plautio Coſſ. Anno 395. Vt ne ambiendi magiſtratus cauſſa nundinas & conciliabula obire liceret. *Liuius libr.* 7.

POETELIA PAPIRIA, de nexu. Tulere C. Pœtelius, L. Papirius Mugillanus Coſſ. Anno CCXXIX. Ne quis niſi qui noxam metuiſſet, donec pœnam lueret, in compedibus, aut in neruo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſet, & ne quis in poſterum necteretur. *Liuius lib.* 8. *Et de eadem lege C. Manlius in Epiſto. ad Qu. Marcium conſulem, apud Salluſt. Catilin.* Et ita Solon: τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιεῖσθαι, καὶ λύτρωσιν, ἐπὶ τοῖς σώμασι μὴ δανείζεσθαι, quam legem Σεισάχθειαν vocabat, vt ſcribit Plutarchus.

POMPEIA, de Trib. ple. Tulit Cn. Pompeius I. Conſul. cum M. Craſſo, Anno 683. Vt ad Tribunos ple. prouocandi ius eſſet: (quod lege Cornel. prohibitum fuerat) omniáque omninò, quæ Tribu. pleb. ademerat Sylla, illis reſtituerentur. *Plutarch. in Pompeio, Aſconius in Verr.* I. *&* 2. *& Cæſar. lib. de bello ciuil.* I.

POMPEIA, De iure coloniarum, Tulit Cn. Pompeius Strabo Conſul. Vt tranſpadanæ coloniæ, eæque quæ extra Italia finitimæ Pado in agro Gallico erant conſtitutæ, petendi magiſtratus gratia ciuitatem Romanam adipiſcerentur, & hæreditates à pop. Rom. capere, reliquóque iure ciuium Rom. vti poſſent. *Aſconius, vt refert Zaſius.*

Pompeia DE PROVINCIIS. Tulit Cn. Pompeius Coſ. cum Qu. Cęcilio, Anno 701. Vt ſibi Hiſpania prouincia in alterum quinquennium prorogaretur. *Dio lib.* 38. *& Plutarch. in Vit.* qui tamen, Quadriennium ſcribit.

Pompeia IVDICIARIA. Tulit idem Coſ. cum M. Craſſo iterum, Anno 693. Vt ampliſſimo ex cenſu, ex centuriis, aliter quàm antea, lecti iudices, ex tribus tamen ordinibus, quibus Aurelia lege communicata erant iudicia, Senatorio ſcilicet, Equeſtri, & Tribunis ærarij, res iudicarent. Item vt quinque & ſeptuaginta iudices cauſſas cognoſcerent. *Cicero in Piſonem, & Aſcon. in eandem.*

Pompeia, DE PARRICIDIIS. Tulit idem. Vt qui cognatos vel affines, qui parentum liberorúmve nomine continentur; fratrémque aut ſororem necaſſet, is ſanguineis virgis verberatus, in culeum inſueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & ſimia: deinde in mare vel profluentem proiiceretur. *Modeſtinus l.* 9. *D. ad legem Pompe. de parricid.* Vbi ait, more maiorum eam fuiſſe conſtitutam. Florus tamen Epitome 68. de Publicio Malleolo loquens, qui ob matrem interemptam primus hoc ſupplicij genus ſubiit, culei tantùm meminit, *vt & Valerius Maxi. li.* I. *cap.* 2. *de Tarquinio regi ſcribens: tum & Cicero in Oratio pro Sexto Roſcio. Seneca verò libro de Clementia primo. de Cæſare Auguſto loquens:* Non culeũ, *inquit*, non ſerpentes, non carcerem decreuit. Iuuenalis de ſerpente & ſimia etiam loquitur. At Conſtantinus in lege prima *C. de parricid.* canem & gallinaceum adieciſſe videtur: quæ tamen omnia Iuſtinianus leg. Pompeiæ in Inſtitutionibus attribuit. Vtut ſit, hoc videtur Pompeius inſtituiſſe, vt cùm antea Prætor certus ac proprius non eſſet, qui de parricidiis ius diceret, ſed lege Cornelia, qui inter ſicarios quæreret, de iis quoque quæreret (quemadmodum ex Roſciana intelligitur) deinceps certus huius criminis quæſitor eſſet: nam quod ait Vlpianus *in lege prima, D. de parricid.* lege Pompeia eandem pœnam parricidiis eſſe cõſtitutam, quæ lege Cornelia de ſicariis: ſic accipiendum eſt, quà lex Cornelia ad parricidas pertinebat. Alioqui perobſcurus videri non poſſet.

Pompeia, DE VI ET AMBITV. Tulit idem Conſul ſolus creatus, Anno DCC I. Vt priuſquàm cauſſa de vi ageretur, teſtes per triduum audirentur: dicta eorum iudices conſignarent, quarta die adeſſe omnes in diem poſterum iuberentur, & coram accuſatore ac reo pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta eſſent, æquarentur: de in rurſus poſtera die ſortitio fieret vnius & LXXX. qui numerus cùm ſorte obtigiſſet, ipſi protinus ſeſſum irent: tum ad dicendum accuſator duas horas, reus tres haberet, reúſque illo eodem die iudicaretur: prius autem quàm ſententiæ ferrentur, quinos ex ſingulis ordinibus accuſator, totidem reus reiiceret: ita vt numerus iudicum relinqueretur, qui ſententias ferrent, quin-

quaginta & vnus. *Aſconius in Milonianæ argumento, Dio lib.* 40. *Cicer. libr.* 4. *de finibus, & ad Attic. lib.* 10. *Cæſar de bello ciuil. lib.* 3.

Pompeia, DE PECVNIIS OB REM IVDICANDAM CAPTIS. Tulit idem, eodem anno. Vt de iis qui à ſecundo ſuo Conſulatu ad hunc vſque diem ob rem iudicādam pecunias cepiſſent, quæſtio cōſtitueretur. *Appian. de bello ciuil. lib.* 2.

Pompeia IVDICIARIA. Tulit idē eodem anno Ne reum in iudicio laudare liceret. *Plutarchus in Pomp. & Cato. Vtic. Valerius lib.* 6. *c* 2.

POMPEIA, de Magiſtratibus. Tulit Cn. Pompeius tertium CONS. cum Q. Cæcilio, Anno DCCI. Ne cuius abſentis in magiſtratuum comitiis ratio haberetur: vno Cæſare excepto. *Dio lib.* 40. *& Plutarch in Vitis.*

Pompeia, DE MAGISTRATIBVS BITHYNIORVM. Tulit idem. Ne quis annis XXX. minor magiſtratum caperet, in ſenatúve eſſet. Vt qui magiſtratum cepiſſent, eis in ſenatu eſſe liceret. Ne Decuriones in curiam à Cenſoribus lecti, pecuniam pro introitu darent. Vt Senatores certis de cauſſis à Cēſoribus ordine mouerentur. Vt Bithyniciis ciuitatibus adſcribere ſibi quos vellent, ciues liceret, dū ne ciuitatis eſſent alienę, ſed earum quiſque ciuitatum, quæ eſſent in Bithynia. *Plinius Cæcil. lib. Epiſt.* 10. *Epiſt.* 84. *&* 117.

POPILIA, de Veſtalis capiendæ ritu. Tulit. Vt ſi quis honeſto loco natus adeat Pontificem Max. atque offerat ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius duntaxat, ſaluis religionum obſeruationibus, ratio haberi poſſit: id per ſe ratum ſit. *Gellius lib.* 1. *c.* 12.

PORCIA, de iure ciuitatis. Tulit M. Porcius Cato Tribunus pleb. Valerio Apuleio Coss. Anno DCLIIII. Ne quis magiſtratus ciuem Ro. virgis cæderet, ne caretve: ſed damnato exilium permitteret: cùm antea nudorum ceruix inſeretur furcæ, corpus virgis ad necem cæderetur. *Liuius lib.* 10. *Ci. pro Rabirio perduel. Salluſt in Catil. Suet. in Nerone.*

PVBLICIA, de cereis Tulit Publicius Tribunus pleb. Vt Saturnalibus cerei non niſi ditioribus mitterentur. *Macrob. lib.* 1. *c.* 7.

PVBLICIA, de luſu. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, ſponſionémve in ludo, niſi qui virtutis cauſſa ſuſceptus eſſet, faceret. veluti ſi quis certet haſta, vel pilo iaciendo. vel currendo, ſaliendo, luctando, pugnando. *Marcianus l.* 3. *D. de aleat.* Idem lege Titia & Cornelia ſancitum fuit, *vt idem refert.*

PVBLILIA Lætoria, de plebeis magiſtratibus. Tulit Volero Publilius Philo, & Lætorius Tribuni ple. Ap. Claudio Ap. F. & T. Quinctio Coſſ. Anno CCLXXX. Vt plebeij magiſtratus, qui antea curiatis comitiis fiebant, deinceps remotis patribus tributis comitiis crearentur. *Liuius lib.* 2. *Dionyſius lib.* 9. apud quem tamen πόπλιος βολέρων legitur, pro ποπλίλιος. nam Volero prænomen. Publilius nomen fuit, vt non Voleronia, ſed Publilia lex dicenda ſit.

PVBLILIA, de legibus & cenſoribus. Tulit Qu. Publilius Philo Dictator, Anno CCCCXIII. Vt plebiſcita omnes Quirites tenerent: Vt legum quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum ſuffragium patres auctores fierent: vt alter vtique ex plebe, cùm eò ventum ſit, vt vtrunque plebeium Conſulem fieri liceret, Cenſor crearetur. *Liuius lib. ab vrbe condita* 8.

PVPIA, de Senatu habendo. Tulit. Ne Senatus à XVII. Kalendas Februarias ad vſque Kalendas Februarias haberetur. Ne niſi perfectis, aut reiectis legationibus, aliis de rebus Senatus haberetur. *Cicero Epiſtol. ad Lentulum.* 4 *ad Qu. Fratrem, libro* 2. *Epiſtol.* 2. *& Cælius* 8. *Epiſtol. ad Ciceronem.* Vbi hac lege ſolutos magiſtratus ſcribit.

Q

QVINA vicenaria. Vide Lætoria.

R

REGIA, DE VNIVS IMPERIO. Lata eſt ineunte regnum Romulo, qua populus omnem ei poteſtatem in ſe cōceſſit. *Liuius libr.* 34. Ex vtro tandem genere ea lex eſſe videtur, quam abrogamus? an vetus Regia lex, ſimul cum ipſa vrbe nata. Cùm autem annis amplius D. florente populi Romani libertate, ſopita fuiſſet, poſtea D. Auguſti & Tiberij dominatu, qui legibus ſoluti ſunt, excitata, ſubtilius & copioſius quā antea perſcripta eſt: & quo quiſque die ſucceſſores demor-

de mortuorum imperium excipiebant, recitari ſolebant: quemadmodum ex his eius reliquiis intelligitur, quæ ex libro Epigrammatum Romanorum referuntur ab Hotom. Ea verò ad Veſpaſiani imperium pertinet: quæ vt idem cenſet, à *Cornel. Tacito lib. 20.* his ſignificatur verbis: Tum Senatus omnia Principibus ſolita Veſpaſiano decreuit, &c. Sunt & qui teſtentur, Romæ hanc ſcripturam extare in baſilica Lateranenſi, in ære inciſam. Eſt autem huiuſmodi: Fœdúſve cū quibus volet facere liceat, ita vti licuit Diuo Auguſt. Tib. Iulio Cæſari Auguſto, Tiberióque, Claudio Cæſari Auguſt. Germanico, &c. Vtique ei Senatum habere, relationem facere, remittere. Senatuſconſulta per relationem diſceſſionémq. facere liceat, ita vti licuit Diuo Aug. Tib. Iulio Cæſ. Augu. Tib. Claudio Cæſari Auguſto Germanico. Vtiq. cùm ex volūtate auctoritatéve, iuſſu mandatúve eius, præſētéve eo Senatus habebitur, omniū rerum ius perinde habeatur, ſeruetur, perinde ac ſi è lege Senatus editus eſſet, haberetúrve. Vtique quos magiſtratum, poteſtatem, imperium, curationémve cuius rei petentes Senatui populóque Romano commendauerit, quibúſve ſuffragationem ſuam dederit, promiſerit, eorum comitiis quibuſque extra ordinem ratio habeatur. Vtique ei fines pomœrij proferre, promouere, cum ex Republica cenſebit eſſe, liceat, ita vti licuit Tib. Claudio Cæſari Auguſt. Germanico. Vtique quæcunque ex vſu Reipublicæ, maieſtate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarúmque rerum eſſe cenſebit, ei agere, facere, ius poteſtáſque ſit, ita vti Diuo Auguſto, Tiberióque Iulio Cæſ. Auguſt. Tiberióque Claudio Cæſa. Auguſt. Germanico fuit. Vtique quibus legibus plebiſve ſcitis ſcriptum fuit, ne Diuus Auguſt. Tiberiúſve, Iulius Cæſar Auguſt. Tiberiúſve Claudius Cæſar. Aug, Germanicus teneretur: his legibus, plebiſque ſcitis, Imper. Cæſ. Veſpaſianus ſolutus ſit: quæque & quáque lege, rogatione Diuum Auguſtum, Tiberiúmve, Iulium Cæſarem Auguſtū, Tiberiúmve Claudium Cæſarem Auguſtum Germanicum facere oportuit, ea omnia Imper. Cæſari Veſpaſiano Auguſto facere liceat. Vtique quæ ante hanc legem rogatam, acta, geſta, decreta, imperata, ab Imperatore Cæſare Veſpaſiano Auguſto iuſſu mandatúve eius à quoque ſunt, ea perinde iuſta rataq; ſint, ac ſi populi plebiſve iuſſu acta eſſent. SANCTIO. Si quis huiuſce legis ergo aduerſus leges, rogationes, plebiſve ſcita, ſenatúſve conſulta fecit, fecerit, ſiue quod cum ex lege, rogatione, plebiſve ſcito, S. V. E C. facere oportebit, non fecerit, huius legis ergo, id ei ne fraudi eſto: néve quid ob eam rem populo dare debeto: néve cui de ea re actio, néve iudicatio eſto, néve quis de ea re apud ſe agi ſinito. Hæc ex epigrammatum antiquorum libr. Vlpian. autem *in l. 1. de conſt. princip.* hanc legem ſignificat, cùm ita ſcribit: Quod principi placuit, legis habet vigorem: vtpote cum lege Regia, quæ de imperio eius lata eſt, populus ei & in eum omne ſuum imperiū & poteſtatem conferat. Quod Iuſtinia. totidem verbis in tit. de iure natur. & gent. tranſcripſit. Hanc autē Alexander Imperator legē Imperij appellare videtur, *in l. 3. C. de teſtamentis: & à Strabone in fine poſtremi libri ſignificatur his verbis, vbi de Cæſare Auguſto loquens, ἐπεὶ τοι γὰρ, inquit, ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, &c.*

REGIA, de mortuo inferendo. Tulit. Ne mulier, quæ prægnans mortua ſit, humetur antequam partus ei excidatur, qui contra fecerit, ſpem animantis eum grauidæ peremiſſe videatur. *Mancianus l. 2. D. de mort. infer.* Hanc autem legem ſuperioris partem fuiſſe, ridiculum eſt dicere, tametſi eius auctorem nominare difficile eſt, cùm ſatis conſtet, Regis verbum cognomen fuiſſe, non nomen. Exiſtimat Hotomanus Romuli aut Numæ Pompilij legis alicuius, de qua Marcianus antea diſputarat, partem hāc fuiſſe, cum præſertim ad ſacra hæc lex pertineat: de quibus quæ leges à Numa conſtitutæ fuerant, ſemper obſeruandæ ſunt, vt Iulius quoque Capitol. in Antonino Pio teſtatur. Similem Diodorus apud Ægyptios Græcóſque prope omnes legē de mulieribus grauidis rei capitalis damnatis, *lib. 2.* commemorat. *itémque Clement. Alexand. lib. 2. Strom. & Plutarch de Ægyptiis. lib. de ſera num. vind. Ælianus de Athenienſibus, lib. Var. hiſt. 5.*

REMMIA, vide Memmia.

RHODIA, de iactu. Latam opinatur Hot. a Rhodiis & à Cæſaribus receptam: Vt ſi leuandæ nauis gratia iactus mercium factus eſt, omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datū eſt. *Paul l.1.ff.de leg.Rhodia.* Sumpſere tamen videntur hanc legem Romani, vt & alias complures nauticas à Rhodiis, quorum diſciplina naualis, & gloria tūc maxime excellebat: *& in l. ἀξίωσις.ff.de leg.Rhod.* eleganter Antonius ait terram ſuis legibus, mare legibus Rhodiis regi, quatenus nulla eis ſ[..]arum legum aduerſatur. Niſi forte hæc de Rhodiis lata eſt: & Rhodia ſic dicatur, vt Cypria lex (quę de Cypri rege lata eſt à Claudio) nominatur in Sextiana: & Tribunitia, de Tribunorum poteſtate, *in 2.Verrina.*

ROMVLEIA, de ſacerdotiis. Vide Manlia.

ROSCIA Theatralis. Tulit L. Roſcius Otho Trib. ple. L. Metello. Qu. Martio COSS. Ann. DCLXXXII. Vt in Theatro Equitibus Romanis, qui H. S. quadringenta poſſiderent 14. gradus ſpectādi gratia aſsignarentur: exceptis iis, qui ſiue ſuo, ſiue fortunæ vitio decoxiſſent. cui generi certum locum aſsignauit, pœna irrogata ſi in 14. ſediſſent. *Cic. Philip. 2. Aſcon. in Cornelian. Flor. epit 99. Dio lib. 36. Plin. l.7.c.30. Iuuenal. Sat. 14. Et Tacit. lib. 15.* qui legem interpretatur hanc habuiſſe vim, vt Equites non ante plebem, ac ſeparatim, confuse tantùm quatuordecim ordines haberent.

ROSCIA, de terminis. Eius cap. in lib. Variorum auctorum, de agrorum conditionibus amiſſ[...]m puto: vt in Mamilia leg[e] expoſuimus.

RVPILIA, de iure Siculorum. Dedit P. Rupilius Cunſul cum P. Popilio, Anno DCXXI. *Cic. Verr. 4.* Siculi hoc iure ſunt, vt quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiuſdem ciuitatis, vt de eo Prætor iudicet ex P. Rupilij decreto, quod is decem legatorum ſententia ſtatuit, quam legem Siculi Rupiliā vocāt, ſortiatur. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, ſenatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet datur, cum alternæ ciuitates reiectæ ſunt. Quod ciuis Rom à Siculo petit, Siculus iudex datur, quod Siculus à ciue Romano, ciuis Romanus datur, cæterarū rerum ſelecti iudices ex ciuium Rom. conuentu proponi ſolent. *Vide Aſco in eade Orat. & Val. Max. l.6. c.10.* apud quē tamē Rutil. perperā legit.

RVTILIA, de trib. milit. Tulit C. Rutilius Rufus. *Feſt.* Rufuli appellabātur Tribuni militum à Conſule facti, non à populo: de quorum iure, quòd Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli, ac poſt Rutuli ſunt appellati.

S

SACRATA militaris. Tulit, *vt cenſet Hot.* M. Valerius Coruus Dictator, Ann. CDXI. ob militum Capuanorum ſeceſſionem. Ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente, deleretur: ne quis vbi Tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet *Liu. l.7.*

SACRATIS legibus Veſtalibus pœna inceſti conſtituta eſt, vt viuæ defoderentur. *Dionyſ. l.1.*

SACRATA IVNIA, de Trib. pleb. Tulit L. Iunius Brutus Trib. pleb. primus creatus, Caſſio, Cominio, Coss. Anno CCLX. Vt plebi ſui mag[i]ſtratus eſſent ſacroſancti, quibus auxilij latio aduerſus Conſules eſſet, néve cui patiū capere eū magiſtratū liceret. Vt neq. priuilegiū irrogari, neq. de capite ciuis, niſi comitiis centuriatis rogare liceret. *Liu. l. 1. & Cic. pro Sext. & pro domo. Dionyſ. li. 6.* legis verba hæc refert: Δήμαρχον ἄκοντα ὥσπερ ἕνα τῶν πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκαζέτω δρᾶν, μηδὲ μαστιγούτω, μηδὲ ἐπιταττέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτεινέτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κελευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. id eſt ne quis Tribunum vi quaſi priuatum quicquam facere cogito, néve virgis cædito, néve cædi iubeto, ne occidito, néve occidi iubeto: qui aduerſus ea fecerit, ſacer eſto: bonáque eius Cereri ſacra ſunto: eúmque occidere ius fáſque eſto. Liuius autem lib 3. hoc à rogatione carmen edit: Si Tribunos plebis decē rogabo, ſi quis minus hodie decem Tribunos plebis fecerit: hi tum quos ſibi collegas cooptaſsint, ita illi legitimi eadē lege Tribuni plebeij ſint, vt illi quos hodie Tribuni plebeij feceritis. Sacratæ autem leges dicebantur, inquit Feſtus, quibus ſancitum erat, Vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui deorum eſſet. Sunt qui eſſe dicant Sacratas, quas plebes

plebes iurata in monte ſacro ſciuerit. *Hæc ille.* Cicer. pro Cornelio maieſtatis reo, Tanta igitur in illis virtus fuit, vt ann. XVI. poſt reges exactos, poſt nimiam dominationem potentium leges ſacratas ipſi ſibi conſtituerent, duos Tribunos crearent, montem illum trans Anienem, qui hodie mons ſacer appellatur, in quo armatæ confœderant, æternæ memoriæ cauſſa conſecrarent. *Hæc Cic.* Dubitari autem poteſt, verùmne illud ſit quod ſcribit Diod. lib. 12. in Auentino fœdere comprehenſum hoc fuiſſe, vti Tribun. pleb. exacto ſui magiſtratus anno, mox totidem alios in annum ſequentem deſignarent: quod ſi prætermiſiſſent, illico viui comburerentur, ſin aliquanto diutius eos in deſignando diſſenſio tardaret, interea poteſtas eis prorogaretur, dum alios crearent.

SATYRA lex. *Feſt.* Satura eſt cibi genus conditi, & eſt lex multis aliis conferta legibus. Itaque in ſanctione legum adſcribitur, Néve per ſaturam abrogato, aut derogato. Annius Luſcus in ea quam dixit aduerſus Tiberiū Gracchū, Imperium quod plebs per ſatyram dederat, id abrogatum eſt, & C. Lælius in ea, quā pro ſe dixit, Dein poſtera die quaſi per ſatyram ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur. Quidam dicunt eſſe genus carminis, vbi de multis rebus diſputatur. *Hæc Feſt.* Diomedes Grammaticus: Satyra lex nomen accepit à genere cibi ex variis rebus conditi. *Salluſt. in Iugurt. bell. iiſdem verbis*: Dein poſtero die quaſi per Satyram legem ſententiis exquiſitis, in deditionem accipitur, quod Salluſt. de Iugurt. dicit, nec ibi quiſquā aderat Lælius. mendum igitur ſubeſt in Feſto. Legem itaque Satyram fuiſſe putant, in qua coniunctim multis de rebus vna rogatione populus conſulebatur. Quod lege Cæcilia & Didia vetitū fuiſſe. *Cic. in Orat. pro domo ſua, teſtatur.* Et ſententias ferri per ſatyram, cùm ex multis capitibus, etſi quædam comprobantur, quædam improbantur, iniicitur tamen tabella, VTI ROGAS. Iuſtin. in præfatione *ad Antecesſores.* §. 2 Et primi anni hoc opus legentibus tradebatur non ſecundum edicti perpetui ordinationem, ſed paſsim, & quaſi per ſatyrā collectum, & vtile cum inutilibus mixtum, maxima parte inutilibus deputata, id eſt, Nullo ordine, ſed confusè ac perturbatè, dummodò hinc, modò illinc aliquid decerpitur. *Vide Eraſ. Chi. 4. cēt. 8.*

SCANTINIA, vel Scatinia, de pueris impudicis. Tulit C. Scantinius Aricinus Trib. pleb. Vt qui præpoſteram vel aduerſi, vel auerſi venerem exercuiſſent. Vel, Vt qui alienam pudicitiam ſollicitaſſent, aut ſuam ipſi proſtituiſſent, pœna X. millium nummum coërcentur. *Iuuel. Sat. 2. Suet. Domitiano. Auſonius Cic. Phil 3. Fabius lib. 4. c. 2. & lib. 7. 4. Calius l. Epiſt. fam. 8. epiſt. 12.* Hinc Scātinius cùm Marcelli viri illuſtris filium de impudicitia appellaſſet, damnatus eſt, *vt Vale. l. 6. c. 1. teſtatur. Tertu. li. de Monogam.* Prudentius in Romā. Poſtea tamen huic ſceleri pœna gladij à Chriſtianis imperatorib. conſtituta eſt, quam primū ſanxerūt Conſtantius & Cōſtans, *vt habetur in l. cùm vir nubit. C. ad leg. Iul. de adult.*

SCRIBONIA agraria, ſeu viaria. Tulit C. Curio Trib. pleb. *Cic. epiſt. fam. l. 8.*

SCRIBONIA de ſeruitutib. vrbanorum prædiorū. Tulit fortaſſe idem ille. Ne vrbanorum prædiorum ſeruitutes vſucapi liceret, vtiq. earum ſeruitutū libertatem vſucapere ius eſſet, *l. 4. in fi. D. de vſurp. vbi Cuia.* Ad ciuitatum dignitatem ea lex pertinuit: vſque eo vt etiam ſine bona fide & titulo eius libertatis vſucapionē ferret, *l. ſi ædes. 32. ff. de ſer. vrb.*

SEMPRONIA, de ęre alieno. Tulit M. Sēpronius Tri. pleb. L. Cornelio, Q. Minutio Coſs. Ann. DLX. Vt cum ſociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ ius idem quod cum ciuibus Rom. eſſet. *Liu. lib. 35. Cic. de Offic. 2.*

SEMPRONIA agraria. Tulit Tit. Sempronius Gracchus Trib. pleb. P. Mutio Scæuola, L. Calpurnio Coss. Anno DCXX. Ne quis ex publico agro plus quingenta iugera poſsideret: quorum tamen dimidium filiis habere liceret. Vt ſi quis latius agrū patefaceret, Triumuiri quotannis data opera creati, iudicarent quà publicus ager, quà priuatus eſſet. *Appia. lib. Emphyl. 1. Plutar. in Gracch. Vell. lib. 2. Auctor lib. de vir. illuſt. Cic. in Sextian. & de aruſpic. reſponſ. Flor. epit. 58. & Sicul. Flacc. in lib. de condit agror.* apud quem tamen Ducenta legimus, cùm alij omnes apertè Quingenta prodant.

Sempronia, DE REGIS ATTALI HÆREDITATE. Tulit idem

Aaa 3

ὅπως τὰ βασιλικὰ χρήματα κομισθέντα, τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν, ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν. Vt pecunia Regis Attali, qui pop. Rom. hæredem fecerat, iis ciuib. qui ſua lege Sempronia agrum ſortiti erant, daretur ad comparationem inſtrumentorum & agriculturæ apparatum. Vt agri Regij à Cenſoribus locarentur. vnde vectigal populo penderetur. *Plut. in Gracchus. Cic. Verr. & Flor. epit. 58.*

SEMPRONIA iudiciaria. Tulit C. Sempronius Gracchus Trib. pleb. I. Q. Cæcilio, T. Quinctio Coſ. Ann. DCXXX. Vt iudicia quæ ſemper antea penes ordinem ſenatorium fuiſſent, ad ſolos Equites transferrentur. *Appian. lib. de bello ciuili 1. Aſconius in Diuinat. Velleius lib. 2. Tacitus libr. 2. Varro de vita P. Romani, apud Marcellum in voce* Biceps. Plutarch. autem *in Gracchorum vita*, Equites trecentos cum Senatoribus trecentis mixtos tradit, atque inter vtroſque communicata iudicia: quod (pace tanti viri dixerim) falſum eſt. Hęc enim Liuia lex fuit: vt ſuo loco docuimus.

Sempronia, DE MAGISTRATIBVS. Tulit idem. Vt ex confuſis quinque claſsibus ſorte centuriæ vocarentur, *Salluſt. in Orat. Cæſ. de Rep. ord.* Vt cui magiſtratus abrogatus fuiſſet, ei magiſtratum iterum capere ius non eſſet, qua lege M. Gelanius, cui Ti. Gracchi lege Tribunatus abrogatus fuerat, notabatur. Eā tamen Caius, Corneliæ matris precibus, poſt abrogauit. *Plutarc. ibid. & alij.*

Sempronia, DE IVRE CIVIT. Tulit idem. Ne de capite ciuis Ro. iniuſſu populi iudicaretur qui indicta cauſſa in ciuem Ro. animaduertiſſet, de eo populi quæſtio conſtitueretur: quod propter P. Popillium latum eſt. *Cicero pro Rabirio pro domo, pro Cluentio, & de legibus 3. item Plutar. in Gracchis.* Idem poſtea lege Porcia repetitum eſt. *Cice. Verrin. 7.* O nomē dulce libertatis: ô ius eximium noſtræ ciuitatis ô lex Porcia, legéſque Semproniæ. Videtur autem exceptum patricidium his legibus fuiſſe, cùm in Ora. pro Roſcio vetus ſupplicium cōmemoretur.

Sempronia, DE SVFFRAGIIS. Tulit idem. Vt ſociis Latinis ius ſuffragij ferēdi perinde vt ciuib. Romanis eſſet. Idē.

Sempronia, DE VIIS ITALIAE. Tulit idem. Vt viæ in Italia munirentur, ſternerentur, lapidibus milliaria diſcernentibus notarentur, pontibus inſtruerentur. Iidem.

Sempronia, DE COLONIS DEDVCENDIS. Tulit idem. Vt coloniæ extra Italiam deducerentur. *Paterculus libr. 2. Pluta. in Gracc. Appia. in Liby. Flor. epi. 60.*

Sempronia, DE RE MILITARI. Tulit idem. Ne minores annis 17. ad militiam cogerentur. Vt veſtes militibus gratuitò & præter ſtipendium darentur. *Plutar. in Gracchis.*

Sempronia, DE PROVINCIIS DECERNENDIS. Tulit idem. Vt Senatus quotannis ante comitia conſularia deſignandis Conſulibus prouincias arbitratu ſuo decerneret, quas deinde ipſi deſignari inter ſe ſortirentur: quod ante vel poſt deſignatos, vel poſt initum Conſulatum facere ſolebat: præterea cùm antea Senatus decreto per Tribunos intercedi poſſet, ne deinceps liceret. *Ci. pro domo ſua, in Vatinium. De prouin. conſ. Salluſt. in Iugurthino Sueton.*

Sempronia FRVMENTARIA. Tulit idem iterum Trib. pl. M. Fuluio M. Plautio Coſs. An. DCXXVIII. Vt ſemiſſe & trienti frumentum menſtruum plebi ex publico viritim daretur. *Appian. lib. de bell. ciuil 1. Florus epit. 60. Cic. pro Sextio, Tuſcul. 3. in Bruto: Velleius lib. 2. Plutar. in vitis.* Hinc locus Romę conſtitutus, in quo frumentum publicum aſſeruabatur, vnà cum legibus frumentariis, qui dicebatur Horrea Sempronia.

SEMPRONIA & Iulia, de limitibus. Tulit. Vt per actuarios limites populo ius eundi eſſet, ſicut per viā publicam, *Hyginus in libello de limitibus conſtit.* Vide Iulia de limitibus.

SENTIA, de ſenatu ſupplendo Tulit, *vt Hotom. opinatur.* C. Sentius Coſ. cum I. Lucretio, Auguſto imperante, Ann. DCXXXIII. Vt in numerum patriciorum qui ſenatui deeſſent alij ſublegerentur. *Tacitus lib. 2.* vbi tamen Senia legitur pro Sentia.

SERVILIA agraria. Tulit P. Seruilius Rullus Trib. ple. Cicerone, Antonio Coſſ. Anno DCXC. Vt quæ poſt C. Mariū, C. Carbonem Coſſ. publicè data, aſſignata, vendita, conceſſa eſſent, ea omnia eo iure forent, vti quæ optimo iure priuata ſunt. Vt Decemuiri cum ſummo imperio crearentur, qui totius Italiæ, *Syriæ, Aſiæ,*

Aſiæ, Libyæ, & prouinciarum quas nuper Pompeius ſubegerat, vectigalia venderent, ex eáque pecunia agros colonis, quos arbitratu ſuo quò vellent deducerent, mercarentur. Vti eis liceret damnare quos vellent, damnatos in integrũ reſtituere, exules reducere. Huius rei cauſſa haberent apparitores, ſcribas, librarios, præcones, architectos, & vt eis darentur more maiorum muli, tabernacula, ſupellex, &c. Lex Cicerone diſſuadente perlata non eſt. Hoc tamen viſum eſt ex illius contra legem orationibus deſcribendum eſſe.

SERVILIA, de ciuitate. Tulit C. Seruilius Glaucia Trib.pl. Coſ. vt Latinis ius eſſet ciuitatis aſſequendæ, in locum eius, quem accuſando repetundarum damnaſſent. *Aſco. pro Scauro. & Cic. pro Balbo.*

Seruilia REPETVNDARVM. Tulit idē. Vt reus comperendinaretur: cùm antea vel iudicari primo poſſet, vel amplius pronunciari. Id eſt, vt accuſatori dies xx. ad agendum, totidem defenſori ad defendēdum darentur. *Cic. Ver. 3. pro Poſthumo, pro Scauro, & in hanc Aſcon. Valer. lib. 8. c. 1.*

SERVILIA iudiciaria. Tulit. Q. Seruiliæ Cæpio Coſ. cum C. Attilio. Anno DCXLVII. Vt iudicia quæ lege Sempronia ad ſolos equites tranſlata erant, ordini Senatorio communicarentur: quæ tamen non multo pòſt abrogata eſt. *Tacit lib. 12. Cic. 1. de arte rhet. de orat. 2. in Bruto, in Orat. pro Scauro. & ibid. Aſcon.* Imparem autem & minorem fuiſſe Senatorum numerum ex eo conſtat, quòd lege Liuia, quæ proximè inſecuta eſt, ex æqua parte communicata ſunt. & fortaſſis hoc eſt, quod *Flor. Epitom.* de trecentis Senatoribus cum ſexcentis equitib. commixtis, ad legem Semproniam referreb at, lib. 60.

SEXTIA LICINIA, de ſacerdotiis. Tulere L. Sextius, C. Licinius Tribũ. plc. P. Manlio Dictatore, Anno CCCLXXXV. Vt pro Duumuiris ſacris faciũdis. Deceuiri ita creentur, vt pars ex plebe, pars ex patribus fiat. *Liu. l. 6.*

Sextia, DE MAGISTRATIBVS. Tulit idem L. Sextius M. Furio Dictatore V. An. CCCCLXXXVI. Vt cõſul vnus è plebe crearetur: qua de cauſſa viciſſim conceſſum à plebe nobilitati, vt prætor vnus qui ius in vrbe diceret, ex patribus crearetur. *Liuius lib. 6.*

SVLPITIA, de iure ciuitatis. Tulit P. Sulpitius Tri. pl. Q. Pompeio, L. Sylla Coſſ. Ann. DCLXV. Vt exules reuocarentur: Vt noui ciues libertiníque diſtribuerentur in tribus. *Florus epit. 77. Plut. in Sylla.* Eo enim tempore noui ciues in octo tantum tribubus ſuffragium ferebant, auctore Appiano, & propter reliquarum tribuum multitudinem nullius momenti erant.

SVLPITIA, de C. Pontinio. Tulit Ser. Sulpitius Galba Prætor Ann. CCXCIX. Vt C. Põtinio proconſuli, quo die vrbem triumphans ingrederetur, imperium eſſet. *Cic. lib. 4. ad Att. Dio li. 40.*

Sulpitia, DE ÆRE ALIENO. Tulit idē. *μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν.* Ne quis Senator ſupra duo millia drachmarum deberet. *Plutarchus in Sylla.* Ipſe tamen legiſlator, cùm vita exceſſit, vltra trecenta myriades debiti nomine reliquit.

Sulpitia, DE BELLO MITHRIDATICO. Tulit idē Vt Syllæ, cui Aſia prouincia obuenerat, vt bellum Mithridaticum adminiſtraret, imperiũ abrogaretur, & C. Mario mandaretur. *Velleius lib. 2. Florus epit. 77. Plutarchus in Sylla, & Mario, & Appian. de bell. ciuil. 1.*

SVLPITIA, de bello Macedonico. Tulit P. Sulpitius Cõſul cum C. Aurelio, Anno DLIII. Vellent iuberent Philippo regi Macedonibúſque, qui ſub regno eius eſſent, ob iniurias, armáque illata ſociis populi R. bellum indici. *Liu. lib. 31.*

SVLPITIA Sempronia, de templis & aris. Tulere ex S. C. P. Sulpit. P. Sempron. Coſſ. Ann. CDXLIX. Ne quis templum arámve iniuſſu Senatus, aut Tribunorum plc. maioris partis dedicaret. *Liuius lib. 9.*

T

TALARIA, de talorũ luſu. Nominatur à Plauto in Milit. glor.

Atque adeò vt ne legi fraudem faciam talariæ:
Accuratote, vt ſine talis domi agitent conuiuium.

Facetè ad legem aliquam de alea veterem alludit, qua talorum luſus conuiuiis interdicebatur: Publiciam fortè, aut Titiam. Nam ſumptuariæ leges, quibus

hanc nonnulli attribuunt, de ſumptibus tantummodò cauebant.

TARPEIA, de multa. Vide Ateria Tarpeia.

TERENTIA CASSIA frumẽtaria. Tulere M. Terentius Lucullus, C. Caſſius Coſſ. Anno DCXXC. Vt frumenti alteræ decumæ à prouinciis coomerentur precio in modios H-S. trium conſtituto: item vt ciuitatibus æqualiter imperaretur, precio in modios ſingulos H-S. quatuor conſtituto. *Cicer. Verr. 5. & 7.*

TERENTIA, de legibus cõſularis imperij. Tulit C. Terent. Arſa Trib. ple. Lucretio, Veturio Coſſ. Ann. CCXC. Vt quinque viri crearentur legibus de imperio Conſulari ſcribendis, ne ipſi libidinem ac licentiam ſuam pro lege haberent. *Dionyſius lib. 10. Liuius libr. 3.* qui tamen perlatam non fuiſſe affirmat. Corruptè autem anteà Terentilla vocabatur.

THORIA agraria. Tulit Sp. Thorius Trib. ple. Ne agri amplius diuiderentur, ſed poſſeſſoribus in iis relictis, vectigalia pro iis penderentur, eáque pecunia populo diuideretur. *τὴν μὲν γῆν μηκέτι διανέμειν. ἀλλ' εἶναι τῶν ἐχόντων, καὶ φόρους ὑπὲρ αὐτῆς τῷ δήμῳ κατατίθεσθαι, καὶ τὸ δὲ τὰ χρήματα χωρεῖν εἰς διανομάς.* Hæc *Appia. lib. de bello ciuil. 1.* qui ſubiungit, non multò pòſt latam fuiſſe legem, qua vectigal illud abrogatum eſt. At *Cicer. in Bruto* lege Thoria id factum tradit. Sp. Thorius, ait, ſatis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum vitioſa & inutili lege, vectigali leuauit. Idem præterea *in libr. de Orat. 2.* ſcribit Lucilium lege Thoria poſtulatum fuiſſe, quòd ab eius pecore agri publici depaſti eſſent. Corruptè autem apud Appianum Borius legitur, pro Thorius: vt alia in hoc genere quàm multa.

TITIA, de luſu. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, ſponſionémve in ludo, niſi qui virtutis cauſa ſuſceptus eſſet, faceret. *Marcianus l. 3. D. de aleator.* Vide PVBLICIA, de luſu. Ac de his fortaſſis accipiendi ſunt hi verſus Horatij lib. 3. Carminum ode 24.

– Neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer:
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea.

Meminit etiam Cicer. Philipp. 2. legis de aleator.

TITIA, de triumuiratu quinquennali. Tulit P. Titius Trib. ple. Vt Treſuiri Conſulari poteſtate conſtituendæ Reipublic. in quinquennium crearentur, Octauius Cæſar, Lepidus, & Antonius. *Appian. De bell. ciuil. 4. & Florus Epit. CXX.*

TITIA, de donis & muneribus Tulit L. Titius, Ne ob orandam cauſſam pecuniam donúmve patroni acciperent. Tacit. lib. 2. & Auſonius:

Iuriſconſulto cui nubit adultera coniunx,
Papia lex placuit, Iulia diſplicuit.
Quæritis vnde ſit hæc diſtantia? ſemiuir ipſe
Scantiniam metuens, non metuit Titiam.

Eum notat, quià clientelis inops, nec donum nec munus ab vllo capiebat. Idem fuit ſancitum Cincia lege, de qua ſuperius retulimus.

TITIA gratia. Tulit, *vt vult Hotom.* Sex. Titius Tribu. pleb. M. Antonio, A. Poſthumo Coss. Anno DCLIII. Vt vectigal agris publicè aſſignatis impoſitum Quæſtor colligeret. *Cic. lib. 2. De orat. pro Muræna. Valer. lib. 8. c. 1.*

TREBONIA, de Tribunis pleb. Tulit L. Trebonius Tri. ple. Herminio, Virginio Coſſ. Anno CCCV. Vt qui plebem Romanam Tribunos pleb. rogaret, is vſque eò rogaret dum X. Tribunos ple. faceret. Qua lege Tribunorum cooptatio collegio adempta, in populum Ro. tranſlata eſt, *Liuius lib. 3 & 5.*

TREBONIA, de Cæſare. Tulit A. Trebonius Trib. pleb. Põpeio Magno & Craſſo iterum Coss. Ann. DCXCVIII. Vt Cæſari imperiũ in Gallia in aliud quinquennium, quàm quod ei Vatinia lege conceſſum erat, prorogaretur. Ita Trebonius Senatui ſucceſſoris mittendi poteſtatem adimebat. *Cicero lib. ad Attic. 7. 8. 9. 10. Item Florus Epit. 105. Plutarchus in Pomp. & Catone Vticenſi. Dio lib. 39.*

TREBONIA, de Pompeio. Tulit idem. Vt eiſdem Cos. Syria & Hiſpania prouinciæ in quinquennium darentur. *Plutarch. in Pompeio.*

TRIBVNITIA lex dicitur, quæ de Tribunorum poteſtate lata eſt. *Feſtus libr. 17.* Homo ſaceris eſt, quem populus iudicauit ob maleficium, neque fas &

eum

eum immolari: ſed qui occidit, parricidij non damnatur. Nam lege Tribunitia prima cauetur. Si quis eum, qui eo plebiſcito ſacer ſit, occiderit, parricida ne ſit. Quibus verbis Feſtus Sacratam Iuniam, quam ſuo loco expoſuimus, ſignificat. Alia ſententia dixit Cicero *in Verrina* 2. Vident adhuc poſt legem Tribunitiam vnum Senatorem vel tenuiſſimum eſſe damnatum. Quibus verbis Pōpeiam legem intelligit, de Tribunitia poteſtate reſtituenda, nondum tamen latam, ſed in concionibus oſtentatam.

TRIBVNITIA lex nominatur, à Pomponio dicam, an Triboniano? *in l. 2. De orig. iur.* fere initio: Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes leges hę exoleuerunt. At lata ea lex eſt à Iunio Bruto Conſule, non Tribuno, vti Liuius teſtatur. Rurſus quod nonnullis placet, à C. Terētio Arſa Tribuno ple. latam eſſe, Lucretio, Veturio Coſſ. Anno ccxc. quo anno ſcribit Liuius latam fuiſſe legem ab illo, Vt Quinque viri crearentur legib. de imperio Conſulari ſcribendis: non ſatisfacit. diſertè namque Liuius perlatam eam legem nō fuiſſe affirmat. Ceſſit, *inquit Liuius*, ad vltimum maieſtati Trib. ple. & deſtitit. Videndum ergo vtrum apud Pomponium mendum ſit, & legendum LEGE BRVTI IVNIA: an potius Pomponius à Liuio diſſentiat, & à Bruto Celerum Tribuno legem latam exiſtimet, necdum Conſulatum adepto, nam eum Celerum Tribunum fuiſſe, *in ead. lege, §. 8. confirmat.*

TVLLIA, de legationibus liberis. Tulit M. Tullius Cicer. Conſul cum M. Antonio Ann. DCXC. Ne ſicut antea infinitum, ſed annuū tempus earum eſſet, *Idem de Legib.* 3.

TVLLIA, de ambitu Tulit idem. Ne quis munus gladiatorium biennio quo magiſtratum petierat, petiturúſve erat, edere: niſi ex teſtamento præſtituta die. Vt ſenatoribus ambitus damnatis, aqua & igni ad annos decem interdiceretur. Vt in plebem pœna grauior eſſet, quàm lege Calpurnia fuiſſet. Vt reis morbum excuſantibus, pœna certa eſſet. *Cice. pro Murana pro Sextio, in Vatin. Dio. lib.* 37.

V

VALERIA, de prouocatione & libertate populi. Tulit P. Valerius Poblicola Coſ. ſolus, Bruto collega mortuo, Anno CCXLIII. Vt aduerſus omnes magiſtratus, ad populum prouocatio eſſet. Ne quis magiſtratus ciuem Rom. aduerſus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet. Ne quis Romæ imperium haberet, niſi cui à populo datum eſſet, ſacrúmque eſſet cum bonis caput eius qui regni occupandi conſilia iniſſet. Vt capitale eſſet, ſi quis iniuſſu populi magiſtratum adiiſſet. Vt quinque boum & duarum ouium mulcta eſſet. Vt pecuniæ publicæ in æde Saturni reconderentur, duóque ærarij Quæſtores crearentur. Vt plebs à portoriis & tributis præſtandis liberaretur, *Liuius lib. 2. Dionyſ. lib. 5. Plut. in eius vita Val. Max. lib. 4. cap. 1. Pompon. de orig. iur.*

VALERIA de prouocatione. Tulit L. Valerius Conſul cum M. Horatio, Anno CCCIII. Ne quis vllum magiſtratū ſine prouocatione crearet: qui creaſſet, eum iúſque fáſque eſſe occidi, néve ea cædes capitalis noxæ haberetur. *Liuius libr.* 3. *Dionyſius.* 10. Eodem anno lata fuerat Duilia, qua de Conſulibus tantùm cauebatur. Vocatur etiam hęc Horatia.

VALERIA, de prouocatione. Tulit M. Valerius Cos. cum Q. Appuleio, Anno CDLIII. Ne quis qui prouocaſſet, virgis cæderetur, ſecuriue necaretur: ſi quis aduerſus ea feciſſet, improbè facturus *Liuius lib.* 10. Diligentiùs, *inquit*, quàm aliæ ſancita eſt: tertiò tum poſt Reges exactos lata, ſemper à familia eadem.

VALERIA, de ære alieno. Tulit L. Valerius Flaccus Coſſ. cum C. Cinna, in Marij demortui locum ſuffectus, An. DCLXVII Vt creditoribus quadrans ſolueretur. *Paterculus lib.* 2.

VALERIA, de Syllę dictatura, Tulit L. Valerius Flaccus Interrex à Senatu proditus, deſtituta Conſulibus ciuitate, Carbone & Mario interfectis. Vt L. Sylla perpetuus dictator Reip. conſtituendæ cauſſa crearetur, & quæcunque is aut tanquam Conſul, aut tanquam pro conſul geſſiſſet, rata eſſent. *Cic. Verr.* 4. *in Rullum, Appian. de bell. ciuil.*

VALERIA, de proſcriptis. Tulit idē Vt eorum bona veneant qui proſcripti ſunt, aut eorum qui in aduerſariorum

præſidiis occiſi ſunt. Vt proſcriptiones venditionéſque ad diem Cal. Iuniarum fiant. *Cicero pro Sext. Roſcio*, vbi contumelioſè in Syllam, vtrum Valeria an Cornelia dicenda ſit, neſcire ſe ſcribit. *In Verrina* 3. caput Corneliæ memoratur, Ne quis teſtamento proſcriptum iuuaret. Sed ego neque à Valeria, quæ nomine ſic dicebatur, cùm re ac veritate eſſet Cornelia, id abiudico: neque ad verba, ſed ſententiam legis id refero. nam ſi aqua & igni eis interdictum erat, nihilo magis teſtamento, quàm inter viuos eis largiri licebat.

VALERIA, de iure ciuitatis. Tulit Q. Valerius Trib. ple. Martio, Sex. Iulio Coſſ. Anno DCLXXII. Vt de iis qui ſocios ius ciuitatis appetentes clàm palámve iuuiſſent, quæſtio haberetur. *Appianus lib. de bell. ciuil.* 1.

VALERIA, de defectione militū. Tulit M. Valerius Coruus. Dictator, Anno CDXII. Ne cui militum ſeceſſio, quam metu ſupplicij fecerant, cùm de Capua, quæ ipſorum præſidio commiſſa erat, occupanda conſpiraſſent, eorúmque conſilium detectum eſſet, fraudi eſſet. *Liuius lib.* 7.

VALERIA, de iure ſuffragij. Tulit C. Valerius Trappo Tribun. pleb. Valerio, Liuio Coſſ. Anno DLXV. Vt Formianis Fundanis, Arpinatibus ſuffragij latio (nam ante ſine ſuffragio habuerunt ciuitatem) eſſet, *Liuius lib.* 38.

VARIA maieſtatis. Tulit Q. Valerius, propter obſcurū ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Trib. pl. aduerſ. interceſſionem collegarum. Vt quæreretur de iis, quorum ope conſilióve ſocij contra populum Rom. arma ſumpſiſſent. *Aſcon. in Orat. pro Scauro, & pro Cornelio: & in iiſdem Tullius. Val. Max. lib.* 8. *c.* 6. *Cice. Tuſcul.* 2. *& in Bruto.*

VATINIA, de Cæſaris prouinciis. Tulit P. Vatinius Trib. pleb. C. Cæſare, M. Bibulo Coſſ. Anno DCXLIII. Vt C. Cæſari Gallia Ciſalpina cum Illyrico in quinquennium ſine ſenatus decreto, & extra ſortem mandaretur. Vt ij quos in lege nominabat, Legati ſine Senatus decreto cū Cæſare proficiſcerētur. Vt eidē pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur. Vt idem coloniā Nouum comum deduceret. *Tranq. in Cæſ. Cic. pro Balbo, & epi. ad Lent. Salluſ. in Iugur. Plut. in Vitis & præſertim Cic. in Vatin.* hoc loco, Eripueráſne Senatui prouinciæ, &c. quo ex loco coniecturā capit Hot. locum illū in media Oratione corruptum eſſe, vbi ſic legitur, Eripueríſne partes illo tempore cariſſimas, partim à Cæſare, partim à publicanis. legēdúmq; Partim à Senatu. vt partes intelligantur ſubminiſtrādę pecuniæ, cùm Senatus ærarij diſpenſationem haberet. publicani ſæpè Rempub. pecuniam iuuarent. Mendum ex nota Se. ortum videtur, pro qua imperitus ſcriptor Ceſare repoſuit.

VATINIA, de repetundis. Tulit idē. Vt qui repetūdarū reus eſſet, ei alterna cōſilia reiicere liceret. *Cic. in Vatin.* vbi Cōmodiorem conditionē reiectionis, pro Contentionem legendum videtur.

VELLEIA, de hæredum inſtitutione. Vide Iunia Velleia.

VILLIA annalis. Tulit L. Villius Annalis Trib. pleb. L. Mālio, Q. Fuluio Coſſ. Anno DLXXIII. Quot annos nati, quémque magiſtratū peterent, caperéntque. *Liu. li.* 40. vbi tamē corruptè legitur ab L. Iulio Tri. ple. latam, vt annotat vir doctiſſimus C. Sigonius, *Ei in lib. epi. Calij* 8. pro L. Iulio annali. in manuſcriptis eſt, L. Villio. & apud Valer. lib. 9. L. Tullius Annalis, pro L. Villius. Quod autē Liu. loco ſupra citato, hanc legē eo primum anno latā ſcribit, mirum prorſus eſt, cū li. 25. ita de Scipione tradiderit: Huic petenti ædilitatem, cū obſiſterent Trib. ple. negātes rationē eius habendā eſſe, quod nondum ad petendum legitima ætas eſſet. Poſt autē li. 32. in conſulatu mandando T. Quintio Flaminio, quē nondū annos 30. natū fuiſſe Plutar. prodit, huius legis ne verbū quidē fecerit: imò verò ita ſcripſerit: Patres cēſuerūt qui honorē, quē ſibi per leges capere liceret, peteret in eo populo creandi quem velit, poteſtatem fieri æquum eſſe. Hanc autem legem ſignificat Ouid. in Faſtis, cum ait:

Iura dabat populo ſenior, finitáque certis
Legibus eſt ætas, vnde petatur honos.

Annus autem fuit Quæſturæ quidem nō ante XXVII. Tribunatus XXX Ædilitatis XXXVII. Præturæ XL. Conſulatus XLIII. Et quod de Quæſtura diximus, aptè cōgruit cum eo quod *Polyb. l.* 6. ſcribit, legem fuiſſe, ne quis vrbanum magiſtratum gereret, niſi decem ſtipendia confeciſſet. Annus autem ad militandum legitimus

gitimus fuit 17. *Vide Cicer. Philip.* 5.

VISELLIA, de libertinis. Tulit L. Viſell. Varr. Conſ. cũ Caio Fonteio, ann. DCCLXIII. Diui Claudij temporib. Ne libertinis hominibus, qui ius anulorum aureorum adepti nõ erant, eos honores qui ingenuorum propriis ſunt, capere liceret. *Imp. ad l. vnic. C ad l. Viſel. l.* 1. *Cod. quando priu. act. crim. præiud. Vlp. c. Inſtit.* 3. Viſceilia tamẽ vbique legitur mendoſè: cum Viſelliorum familia nota ſit, cuius erat C. Viſellius Varro, Ciceronis conſobrinus, vt conſtat ex Bruto.

VNCIARIA lex * Dici cœpta eſt, quã L. Sylla & Q. Põpeius tulerunt, qua ſancitũ eſt, vt debitores decimã partem *** Hæc apud Feſtũ: nec plura leguntur.

VOCONIA, de mulierũ hæreditatibus. Tulit Q. Voconius Saxa Trib. ple. Cæpione & Philip. Coſſ. An. DCCXCIIII. Ne qui cenſus eſſet, id eſt, centum millia ſeſtertium poſſideret, *vt §. Papia. Inſtitut. de ſucceſſ. libert.* virginem néve mulierem, ſupra quadrantem ſuorum bonorum, id eſt, *ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας* vltra 25. millia ſeſtertium, *vt ait Dio. lib.* 56. hæredem inſtitueret: plúſve cuiquam legaret, quam ad hæredem hæredéſve pertineret. Ne fœminæ vltra conſanguineos ab inteſtato ſuccederent. *Theophil. in Inſtit. tit. de leg. Falcid.* *καὶ ἐτέθη ἐν τρίτῃ τάξει ὁ βοκώνιος νόμος, ὅστις εἶπεν μηδὲν πλέον λαμβάνειν τὸν ληγατάριον τοῦ κληρονόμου.* *Cicero Verrina* 3. *De ſeneƈt. De finibus* 2. *Dio lib.* 56. *Gellius lib.* 7. *c.* 13. *& li.* 17. *c.* 5. *Auguſtinus lib. De ciuitate Dei* 3. *Florus in Epit. lib.* 41. *Vbi* Volumnius legitur pro Voconius. *Paulus lib. Sent.* 4. Extat autem declamatio Quintiliani CCLXIIII. in qua hæc lex præponitur: Ne liceat mulieri niſi dimidiam partem bonorum relinquere. Verùm ea lex ad ſcholaſticas exercitationes ficta & accõmodata fuiſſe videtur, *vt ex Dione cõſtat.*

VOLERONIA, de plebeiis magiſtratibus, vide Publilia Lætoria.

LEGVM, QVARVM INCERTA SVNT NOmina, recenſio.

LEGES publicorum iudiciorum, vt ante, ſi reo commodum ſit, iudicium de accuſatore fiat, vtrum illi liceat accuſare, nécne. *Cornific. ad Herennium lib.* 1.

LEX, Ne quis vrbanum magiſtratum caperet, niſi qui decem ſtipendia confeciſſet, *Polyb. lib.* 6.

LEX ſemunciarij fœnoris tulit T. Manlio Torquato, C. Plautio Coſſ. Anno CDVI. *Liuius lib.* 7.

LEGES de ambitu. Ne quis candidatus nomenclatore in magiſtratus petitione vteretur. *Plutarc. in Cato. Vtic.* Vt qui competitorem ſuum ambitus damnaſſet, pro eo ſubſtitueretur. *Cicero pro Sylla*: Vt qui quempiam ambitus dãnaſſet, eius tributum aſſequeretur. *Cicero pro Balbo*: Vt qui de ambitu damnaſſet aliũ eodem crimine damnaſſet, in integrum reſtitueretur. *Cicero pro Cluentio.* Vt accuſatori cuſtos apponeretur, qui videret, quæcunque ad accuſationem pararet atque ageret, *Plutarch. in Cat. Vtic.*

LEX, de Cn. Publicio Menandro, homine libertino, quem legati in Græciam proficiſcentes, interpretem ſecum habuerunt, vt ſi domum reuertiſſet & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet, *Cicero in ea pro Balbo. Pomponius autẽ in l.* 5. D. *de capt. & poſtlim.* Et ideo, *inquit*, in quodam Menandro, qui poſtea quàm apud nos manumiſſus erat, miſſus eſt ad ſuos: non eſt viſa neceſſaria lex de illo, vt maneret ciuis Romanus. Nam ſiue animus ei fuiſſet remanendi apud ſuos, deſinebat eſſe ciuis: ſiue animus erat reuertendi, manebat ciuis: & ideo lex fuit ſuperuacua. De eodem Menandro Ciceronis locum illum in lib. de Orat. primo, intelligendum cenſet Hotoman. Similíque in genere, inferiore ordine, ſi quis apud nos ſeruiſſet ex populo fœderato, ſeſéque liberaſſet, ac poſtea domũ reueniſſet, quæſitum eſt apud maiores noſtros, num is ad ſuos poſtliminio rediiſſet, & amiſiſſet hanc ciuitatem.

LEX, de militia. Vt qui ciuẽ ab hoſte ſeruaſſet, is ab Imperatore quercea corona donaretur. *Plutar. in Coriol.* Item, Ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente, deleretur. *Liuius lib.* 7. Itẽ, Ne quis loco ab Imper. deſignato cederet, atque ordinem deſereret. *Diodor. lib.* 12.

LEX, de carminibus infamibus. Donatus in Terentium, Sed cùm Poetæ abuti licentius ſtilo, & paſsim lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos, ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata ſiluere.

—Lex eſt accepta, chorúſque
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.

Hæc Donatus *ex Horatij libro, De arte. Idem etiam in libro Epiſtol. 2. ad Auguſtum,* legem candẽ his verſib. ſignificat:

—Quinetiam lex
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi, vertére modũ formidine fuſtis,
Ad benedicendũ, delectandúmq. redacti.

Sed hanc XII Tab. legem eſſe cenſet Hoto. *de qua Cic. lib. 4. de Rep. ſcribit. apud Auguſt. lib. de Ciuit. 2.*

LEX, de ciuitate Romana Mutini Libyphœniqu e danda, qui cùm ab Hannone Carthaginenſium Imperatore, cuius præfectus fuerat, dignitate ſua ſpoliatus eſſet, Agrigentum Romanis prodidit. *Liu. lib. 27.*

LEX, de Dictatore, Ne Dictatori equum conſcendere liceret. *Plutarc. in Fabio Maximo.*

LEX, de C. Seruilio. Tulit Cn. Seruilio, C. Seruilio. Coſſ. Anno DL. Ne illi fraudi eſſet, quòd patre qui ſella curuli ſediſſet, viuo, cùm id ignoraret: Trib. ple. atq. Ædilis ple. fuiſſet, contrà quàm ſancitum legibus erat. Fuerat autem C. Seruilij pater annos 10. apud hoſtes Boios captiuus. *Liu. lib. 27. & 30.*

LEX, de comitiis. Ne in comitiis magiſtratuum abſentum ratio haberetur. *Suet. & Plutarch. in Cæſare.*

LEX, ne quis præſidum munus, donum caperet, niſi eſculentum, poculentum, quod intra dies proximos prodigatur, *l. plebiſcito* 18. *ff. de offi. præſid.*

LEX, Auguſti tempore lata, vt præfecto Ægypti imperium par proconſuli daretur: *commemoratur ab Vlp. l.* 1. D. *de offi. præt. Auguſt.*

LEX agraria, paulò poſt C. Gracchi necem lata, τὴν γῆν ὑπὲρ ἧς διεφέροντο, ἐξεῖναι πιπράσκειν τοῖς ἔχουσιν. ἀπείρητο γὰρ ἐκ Γράκχου τοῦ προτέρου καὶ τόδε. id eſt, Vt liceret iis, qui agrum lege Sempronia poſsidebant, vendere. Hoc enim lex Tib. Gracchi vetabat. *Appia. lib.* De *bello ciuili* 1.

LEX lata Papirio, Caruilio Coſſ. Anno 440. Vt qui iuniorum non conueniſſet ad Imperatorium edictum, quíque iniuſſu abiſſet, caput Ioui ſacratum eſſet. *Liu. lib.* 10.

LEGES, de comitiis. Ne is qui comitiis præeſſet, ſui rationem in magiſtratu petendo haberet. *Liu. lib.* 10. Ne quis inſpiciat tabellam, ne roget, ne appellet. *Cicer. de leg. lib.* 3.

LEX, vt rei frumentariæ procuratio Sext. Clodio adempta, Cn. Pompeio mãdaretur. *Cicer. pro domo ſua, Plutarchus in Vitis. Dio. lib.* 39.

LEX, de repetundis. Vt euntibus in prouincias inquirendi in eos cauſſa, quos repetundarum reos fecerant, certus comitum numerus eſſet. Vt literę ex prouincia deportatæ triduo ad Prætorem deferrentur, iudicúmque ſignis obſignarentur. Vt accuſato ſex tantùm horæ darentur. *Cic. pro Flacco*, vbi recentem hanc legem appellat, vnde apparet inter Corneliam & Iuliam aliquam fuiſſe: cùm id de natura intelligi poſsit

LEX, de vini potu. Vt neque libera neque ſerua biberet vinum, neque verò clarorum virorum quiſpiam à pube vſq. ad 35. annum. *Aelianus Romanorum veterum hanc fuiſſe leg. teſtatur li.* 2.

LEX, de magiſtratibus. Vt numerus liberorum in candidatis præpolleret. *Cornel. Tacitus lib.* 2. Videtur legis Pappię Poppeæ pars fuiſſe.

LEX. Ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret, quod propter M. Manlium Capitolinum factum eſt. *Liuius libro* 6.

LEX ex auctoritate patrum ad populum lata, vt Priuernatibus ciuitas daretur. *Liu. lib.* 8.

LEX de ſacerdotiis. Ne duo ex eadem gente idem ſacerdotium haberent. *Dio. lib.* 39.

LEX pecuniaria. Ne quis in argento vel auro plus 60. H-S poſsideret, quã legem Iulius Cæſar II. Coſ. confirmauit. *Dio.* 41.

LEX, de Quæſtoribus, Vt Quæſtoribus anno confecto redire ex prouincia liceret. *Plutarc. in Gracchis.*

LEX, de militia, Vt ciues Roma. annos 10. cùm vſus Reip. poſtularet, militarent. *Plutarc. in Gracchis.*

LEX, qua Flaminica Dialis ſacrorum cauſſa in poteſtate viri, cætera promiſcuo iure ageret. *Tacit. lib.* 4.

LEX quæ ſumptum ſepulchrorum definiebat, & qui eum modum ſuperaſſet, tanta pecunia, quantam præter modum impendiſſet, mulctabat.

Cicero

Cicero ad Atticum lib.12.Epiſt.35.

LEX, P.Scipione, C.Liuio Coſſ. lata per vnum e Tribun. pleb. Anno DCVI. Vt Belli Punici ſecundi adminiſtratio P. Scipioni Conſuli mandaretur, vt ex delectibus ſupplementum conſcriberet, voluntarios quotquot poſſet à ſociis acciperet, & ad reges ac ciuitates literas daret, inſcriptas populi Rom. nomine. *Appia. De bell. Punicis.*

LEX Caſtrenſis apud Romanos. Quę pro deſertore habet, ſi quis vlterius ſecedat, quàm vnde ſigna audiri poſsint. *Appia. in Libyco.*

LEX, de Tribunis pleb. Εἰ δ' ἡ ὑπαρχὴς ἐνδέοι ταῖς παραγγελίαις, τὸν δῆμον ἐκ πάντων ἀπολέγεσθαι. Vt ſi Tribunus nondum promiſſa præſtiterit, eius inprimis ratio à populo Comitiis Tribunitiis habeatur. *Appia. De bel. ciuil. 1.*

LEX, de triumpho: Ne quis triumpharet, niſi qui hoſtium quinque millia vna acie cæcidiſſet. *Valer. Max. lib. 2. cap. 3. & Dio lib. 37.* Vt ſolis Conſulib. & Ducibus triumphare liceret. *Plutarch. in Pomp. & Caton. Vtic.* Ne qui triumphaturus erat, ante triumphum vrbem intro iret. *Plutar. in Pomp.*

LEX, de trigeminis, ἣ κελεύουσα, οἷς γίνονται τρίδυμοι, ἐκ τοῦ δημοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρις ἥβης. Vt quibus trigemini liberi nati erãt, iis ad alendos pueros ſumptus de publico ſuppeditetur. *Dionyſius libr. 3.* qui propter Horatiorum laudem eam latam, ſuoq. adhuc tempore obſeruatã ſcribit.

LEX, de vacatione. *Appia. De bello ciuili. li. 2. ſic ſcribit:* οὕτω δή τι ῥωμαίοις ἐπίφοβα, ὡς νόμῳ τῷ περὶ ἀστρατείας ἱερέων καὶ γερόντων ἐγγραφῆναι, πλὴν εἰ μὴ κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι. τότε δὲ καὶ γέροντας καὶ ἱερέας στρατεύεσθαι. Vſque eò, inquit Galli Romanis terribiles & formidoloſi ſunt, vt in lege de vacatione militiæ, quæ ſacerdotibus & ſenibus permittitur, illud aſcriptum ſit, niſi bellum Gallicum exoriatur. tum enim & ſenes & ſacerdotes in militiam proficiſci. *Liuius quoque lib. 8.* tradit, exorto tumultu Gallico Mamercum Coſ. iuſſum ſcribere exercitum ſine vlla vacationis venia, quin opificum quoque vulgus, & ſellularij, minimè militiæ idoneum genus, exciti dicuntur. Idem præterea li. 10. vbi de eodem nuncio commemorat: Senatus, inquit, iuſtitia indici, delectum omnis generis hominum haberi iuſsit, nec ingenui modò, aut iuniores ſacramento adacti ſunt: ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertinique centuriati. Plutarc. præterea in vita M. Marcelli, de Gallis loquẽs: οὓς μάλιστα, inquit, ῥωμαῖοι δεῖσαι δοκοῦσιν, ἅτε δὴ καὶ τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἀποβαλόντες· ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ θέμενοι νόμον, ἀτελεῖς εἶναι στρατείας τοὺς ἱερέας, πλὴν εἰ μὴ γαλατικὸς πάλιν ἐπέλθοι πόλεμος. id eſt, Quos maximè Romani matuiſſe videntur, quippe à quib. vrbe pulſi aliquando fuerant, ac iam iam legem tulerant, vt vacatio militiæ ſacerdotibus eſſet, præterquam rurſus bellum Gallicum exoriretur. *Item in Camillo.* οὕτω δὲ ἦν ὁ φόβος ἰσχυρός, ὥστε θέσθαι νόμον, ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς στρατείας, χωρὶς ἂν μὴ γαλατικὸς ᾖ πόλεμος. Id eſt, Tantus erat Gallorum motus, vt legem Romani tulerint, vt ſacerdotes militiæ vacationem haberent, præterquàm ſi bellum Gallicum exoriretur. Tumultu tamen non bello Gallico, hanc fuiſſe conſuetudinem, Cicero Philippica octoua docet his verbis: Grauius autem eſſe tumultum, quam bellum, hinc intelligi poteſt, quòd bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Huius legis etiam in ea pro Fonteio meminit.

LEX VECTIBVLICI, ſiue, vt eſt in manuſcrip. Cod. Vectij Lybici, qua manumiſſus à Repub. Rom. ciuitatem Roma. conſequebantur: cuius poteſtas poſtea ſenatuſconſulto Iubentio Celſo iterum, & Neratio Marcello, Coſſ. facto, ad prouincias porrecta eſt, *de qua l. vlt. C. de ſeruis Reip. manumit.*

DE SENATVSCONSVLTIS ACTVM EST IN VOCE Senatuſconſultum.

FINIS.